విషయసూచిక.

యుద్ధకాండము.

విషయము. పుట.

విషయసూచిక.

ఉత్తరకాండము.

విషయసూచిక.

విషయము. — పుట.

శ్రీ ర స్తు.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము - ౧-వ సర్గము.

క. శ్రీకలితవిపులవక్షా!, పాకారిప్రహితకార్య♦బద్ధాదర! నా
నాకద్విరవనదహనా!, శ్రీకంఠహితైకనామ!♦శ్రీరఘురామా!.

తే. అవధరింపు కకుత్థ్సభూ♦పాన్వయాబ్ధి,శీతకిరణా! మహాత్మ! సం♦శ్రితసమస్త
దేవతానీక! యవ్వలి♦దివ్యకథను, భక్తి వినిపింతు వాల్మీకి♦సూక్తిరీతి.

రాముఁడు హనుమంతుని బ్రశంసించుట.

క. [1]అని హను[2]మంతుఁడు తత్త్వం, బును దెల్పిన నాలకించి♦భూపతి ప్రీతిన్
గని దానికి జెప్పఁగఁ దగు, ననువున నిట్లనియెఁ దపను♦నాత్మజుతోడన్. ౧ 1

చ. హనుమ యొనర్చినట్టి పని♦యారయ గొప్పది యంతకన్న మే
దిని గురుకార్యముండదు మ♦దిం దలపోయఁగ నేరికైనఁ జే
యను దగియుండ దూహకును♦నైన నశక్యము [3]పన్నగాశనుం
డనిలుఁడు గూడి యిద్దఱును♦నబ్ధిని దాఁటుదు రెంతొ పూన్కితోన్. ౨ 2

క. మరుదాత్మజుఁ డొక్కఁడె సా,గరమున్ దాఁటు నటుగాన♦గరుడుఁ డనిలుఁడీ
మరుదాత్మజుండు దక్కఁగ, నొరుఁడు మహార్ణవము దాఁట♦నోపఁడు ధరణిన్.

క. సురదానవగంధర్వుల, కురగులకున్ యక్షులకును♦నుగ్రతనులుగా
ధరఁ బరఁగినరాక్షసులకుఁ, బుర మయ్యది దుర్లభంబు♦పో యెదిరింపన్. ౪ 4

చ. దనుజవిభుండు రక్షణము♦తప్పక చేయఁగ నొప్పుచుండు నీ
హనుమయు [నేరిచేతఁ బుర♦మందు న దెట్టిదిగాని విఘ్నముం
గనక] బలంబు పెంపునఁ ద♦గన్ వెనఁ జొచ్చి స్వకీయకార్యముం
బొనరిచివచ్చె నింకెవఁడు♦పోయి సజీవుఁడుగాఁగ వచ్చునే. ౫ 5

సీ. ఎదిరింపరాకయు♦యెల్లప్పు డసురులచేత రక్షితయయి♦చెలఁగులంక
నెవ్వఁడు చొరఁగలఁ♦డీవాయుజున కిల బలవిక్రమంబులఁ♦బరఁగి యుపమ
గాంచువాఁ డెవ్వఁడు♦గలఁడు? విక్రమమునకును బలంబునకుఁ ద♦గినవిధమున
నీతఁడు లంకలో♦నెంతయు వనభంగముఖకార్యములఁ జేసి♦మోదమలర

---

1 యథావ దభిభాషితమ్-అనిమూ. 2 ఇట "మ" అనునది గాయత్రియందుఁ బదునేనవ యక్షరమని తెలియునది. 3 అన్యత్ర గరుడాద్వాయోః-అనిమూ. గరుడవాయూ మిళిత్వాత రేతాం పయం త్యేక ఏవాతరదిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

తే. భృత్యకార్యంబొనర్చెను ♦ [1]విభునియాజ్ఞఁ
బొందకయె న్యాయమే యిది ♦ పోలినట్టి
పనిని గొప్పదిగాఁ జేసెఁ; ♦ దనవిభుఁ డతి
దుష్కరక్రియఁ జేయ భృ♦త్యునిని బనుప. ౬ 6

క. పని దానిఁ జక్కనొనరిచి, తనవిభునందున్నప్రీతిఁ ♦ దత్ప్రియకృత్యం
బును నింకఁ జేయు నెవ్వఁ డ,తని [2]నుత్తమభృత్యుఁడంచుఁ ♦ దజ్ఞు లనిరి నూ!.

తే. ఎవ్వఁ డుత్సాహశక్తుల ♦ నెసఁగి విభుని
యాజ్ఞ యైనట్టికార్యంబు ♦ నాచరించి
దాని కనుకూలమయి తన♦తేని కెంతొ
ప్రియమయిన వేఱుపనిఁ జేయ♦కయ మరలునొ. ౮ 8

క. అతనిఁ మధ్యమభృత్యుని, మతియందును నట్టిఁడుగ నె ♦ మాన్యులు మును స
న్నుతిఁ జేసి; రెట్టిభృత్యుఁడు, నితరములగు కృత్యవితతి ♦ నెన్నక మదిలోఁ.

ఆ. తా సమర్థుఁడయ్యు ♦ ధరణీశుకార్యంబ,తనిమహాజ్ఞనొంది♦యును నొనగుప
కుండు నధమభృత్యుఁ ♦ డుర్వి నాతండని, యార్యులండ్రు;పవను♦నాత్మజుండు.

క. తనకానతి యిచ్చినయా, పనినంతయుఁ జేసి పతికిఁ ♦ బరమప్రియమౌ
వనభంగాదికకృత్యం,బును జేసెను సాధుసుగుణ♦ముల నలరుటచేఁ. ౧౦ 11

క. [3]అని నపజయమును గని బల,మునకుఁ లాఘవము గల్గు♦పోలిక కృత్యం
బును జేయక సుగ్రీవున, కనుపమసంతోష మొదవు♦నట్లుగఁ జేసెఁ. ౧౦౪

క. మరుదాత్మజుఁ డిటు లంకం, దరుణిం గని వచ్చుటను ని♦తాంతము నేనుఁ
[4]బరమబలుం డగునాసో,దరుఁడుఁ మద్వంశభవులు ♦ దారుణభంగిఁ. ౧౧

తే. [5]అవమతికి నోర్వఁజాలక ♦ యాత్మహత్య
చేసికొనకుండ ధర్మసం♦స్థితిని గాంచు
వారమైతిమి; ప్రియతమ♦వార్త లిట్లు
పలుకుచున్నట్టి యీగాలి♦పట్టి కిపుడు. ౧౨ 14

క. అనురూపమౌ ప్రియంబును, నొనరుపకున్నాఁడ ననెడు♦నురుతాపము నా
మనమును దీనత్వంబును, గనఁ జేయుచునున్న; దిట్లు♦గా నీతండుఁ. ౧౨౪ 15

క. మాయనువుల నిలిపెను; దమి, నీయాగ్యునకితని కిప్పు ♦ డేను బ్రతికృతిం
జేయందగు కాలం బిది,గో యరుదుగ వచ్చె నీఁద♦గును నేమైనఁ. ౧౩ 16

---

1 అనియుక్తప్రకృతకార్యానుకూలకార్యాంతరకరణేనాపి మహాత్కార్యమ్ సంసాధితమ్-అని వ్యాఖ్య. దీనిభావమే యిట సూచితము. 2 తమాహుః పురుషోత్తమమ్-అనిమూ. 3 న చాత్మా లఘుతాం నీతః-అనిమూ. రాక్షసైర పరాజితత్వాత్-అనివ్యాఖ్య. 4 లక్ష్మణ శ్చ మహాబలః - అనిమూ. 5 ఇందువ్యాఖ్యాభిప్రాయ మున్నది.

ఆ. [1]ఏమి యొసఁగువాఁడ ♦ నెల్లయర్థంబుల, నిడినఁ దాపమాఱు♦నే యొసంగ
నరయుచున్నయట్టి♦యాలింగనం బిదె, యఖిల మొసఁగినట్టి ♦ దగును గాక.

క. అనిపలికి రాఘవుఁడు తమిఁ, దనయంగము లెల్ల సమ్మ♦దంబున నిక్కన్
జనకజఁ గని పనిసాధిం,చినయమ్మహితాత్ము హనుముఁ ♦ జేర్చెఁ గవుఁగిటన్.

క. మనమున రవంతధ్యానం, బును జేసి రఘూత్తముండు ♦ పూనికఁ దగునా
వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వినుచుండఁగ నిట్టులనియె ♦ వే పవనజుతోన్. ౧౫

క. వనరాశి దాఁటి లంకం, గని యందుం జొచ్చి సీతఁ ♦ గాంచితి విటు లి
ప్పని చక్కఁగ నెఱవేర్చెను, వనరాశిం దాఁటుకొనిన ♦ వాయుతనూజా!. ౧౬

క. మన మెంతో విషాదంబును, గనుచున్నది మరలఁ; దగ న♦గాధజలములన్
దనరుచు దుష్పారంబై, వనరాశి చెలంగుదాని ♦ వనచరు లెల్లన్. ౧౭ 21

తే. ఒక్కటిగఁ జేరి చక్కఁగ ♦ నుదధిదక్షి
ణతట మేలాగు పొందనో; ♦ నాకళత్ర
మునకు సంద్రముదాఁటి వ♦చ్చునటు లిచటి
వార్త తెల్పఁగఁబడియె, నీ♦వనచరు లిఁక. ౧౮ 22

క. సరిదధిపతి నేలాగునఁ, దరియింతురు? దానికెట్టి♦తంత్రము గలుగున్
బరికింపఁ దోఁపదే; యని, యరిసూదనుఁ డతుల బాహుఁ♦డగు రాఘవుఁడున్.

క. హనుమంతుఁ గాంచి పల్కుచు, వనటం గుందుచును జాల♦భ్రాంతుండగుచున్
మనమునఁ జింతించుచు నుం,డెను గృత్యం బే దటంచు ♦ నేర్పు చెలంగన్.

ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨ - వ సర్గము.

సుగ్రీవుఁడు రామచంద్రు నాశ్వాసించుట.

క. అంతట దశరథనరపతి, కాంతునితనయుండు మోద♦కలితుండగుచున్
గాంతావిషయశ్రవణా,త్యంతవిషాదమును బొంద ♦ నగచరవిభుఁడున్. ౫

క. లలితగుణాకరుఁ డోటన్, బలికెన్ రాఘవునితోడఁ ♦ బటుశోకంబుం
దొలఁగింపఁ జేయువాక్యం,బులతో; వీరాధివీర! ♦ భూపలలామా!. ౧ 26

ఆ. ప్రాకృతుండువోలెఁ ♦ బరితాపమొందెద, వేమి? నీవు మాను ♦ మింక దీని
ధరఁ గృతఘ్నుఁడైన ♦ నరుఁడు సౌహృదమును, వదలునట్లు దీని♦వదలు మనఘ.

సీ. జనకజవృత్తాంత♦మును శత్రునిలయంబుఁ దెలిసినపిదప నీ♦తీరున వగ
నొందఁ గారణము దే♦మో రాఘవా! నాకుఁ దోఁపకయున్నది; ♦ భూపతిలక!

---

1 ఏష సర్వస్వభూతస్తు పరిష్వంగో హనూమతః-అనియా. ఇట వ్యాఖ్యాభిప్రాయము సంక్షి
ప్తమని తెలియఁదగు.

[1]యాగామిగోచరం♦బగుమతి యలరంగ నీతిశాస్త్రంబును ♦ నేర్చి ప్రాజ్ఞుఁ
డవయియుఁబండితుఁ♦డవయియుఁదగుదువుగనుకశోకముమాను♦మనఘ! యోగి

తే. పరమపురుషార్థదూషణ♦పరతఁ గాంచు
బుద్ధివిడనాడునట్లు నీ♦భూరిపౌరు
షమును దూలించుపాపాత్మ♦కమగునిట్టి
బుద్ధి విడనాడవయ్య యో♦పురుషవర్య!. ౮ 28

చ. వననిధి నెట్లుదాఁటనగు ♦ వాసవశత్రునికేతనంబు నే
యనువునఁ గాంచనౌననెడు♦నట్టితలంపును మానవయ్య! న
క్రనికరసంకులంబయిన♦కంధిని దాఁటుదు మేము పూని క్రమ్మఁ
జని యలలంకకోటలను ♦ జయ్యన నెక్కుదు మంత రావణున్. ౯ 29

క. అనిమొన వధియింతుము; కావునఁ దాపము మానవలయు ♦ బొదలెడుశోకం
బున మది వ్యాకులమై దానిన యుత్సాహంబు చెడును ♦ నృపశార్దూలా!.

తే. దాన దైన్యంబు గలుగు న♦ద్దానివలన
నర్థములు చెడు నన్నియు ♦ నంతెకాక
వ్యసనమును సంభవించు; స♦హాయు మేమి
యున్నదని చింతఁబూనకు ♦ మో! మహాత్మ!. ౬ 31

క. శూరులు సమర్థులగుహరి, వీరులు యోధాధిపతులు ♦ వేవురు గల రా
వీరులు త్వత్ప్రియమునకై, ఘోరాగ్నిం జొరఁగ నూలు♦కొనుచుంద్రు విభూ!.

క. ఇది యెటు తెలిసె ననన్ సమ్మద మొందుచు నున్నవీరి♦మాటలవలనన్
విదితంబే; దృఢతర్కం, బుదయించెడు నామనమున ♦ నోరఘురామా!. ౭

ఉ. పౌరుషమూని నేను దృఢ♦పాపమొనర్చినరావణాసురున్
నీరిపుఁ జంపి జానకిని ♦ నీకడఁకున్ గొనివచ్చునట్లు లో
భూరమణా! మనోదృఢము ♦ పూని ననుం బురికొల్పఁగాఁ దగున్
వారిధియందు సేతువును ♦ బాగుగఁ గట్టెడునట్లు లాదటన్. ౯ 34

మ. దనుజాధీశ్వరుపత్తనంబుఁ గనుచం♦దం బెట్లు సిద్ధించునో
యనఘా! యాగతి నుత్సహింపుము త్రికూ♦టాఖ్యాద్రిశృంగంబునన్
గననై చెల్వగులంకఁ గాంచఁగనె యా♦క్రవ్యాదవర్యుండు చ
చ్చినయట్లే మది నిశ్చయింపఁదగు నో♦శ్రీజానకీనాయకా!. ౧౦ 35

క. వరుణాలయమహాచు భయం, కరమై తనరారునట్టి♦ఘనవారిధిలో
గురుతరసేతువు గట్టక, తరమే సేంద్రామరాళి ♦ తత్పురిఁ జూడన్. ౧౧ 36

ఆ. [2]దనుజపత్తనంబు♦దాఁక సేతువు గట్టి, నట్టితటిని వనచ♦రాళి యిద్ది

1 మతిమాం చ్ఛాస్త్రవి త్ప్రాజ్ఞః పండిత శ్చాసి రాఘవ-అనిమూ. మతిప్రాజ్ఞముఖ్యశబ్దములకు వ్యాఖ్యకర్తలు వ్రాసినయర్థ మిట వివృతము. 2 జిత మిత్యుపధారయ-అనిమూ.

జలధి దాఁటిపోయి ♦ జయము గాంచినదని తలఁపవలయు వేయి♦పలుకులేల.

క. వనచరులు వీరు స్వేచ్ఛం, గొనఁగల రేతనుప్పునైనఁ ♦ గొంకరు యుద్ధం
బున శూరులౌట [లంకన్, దనుజులతోఁ బెఱికి తేఁగఁ♦బగుదురు శక్తిన్.]

క. మనుజేశ! దుఃఖనిరతిన్, గనుచున్ సర్వార్థనాశ♦కంబయి తగు బు
ద్ధిని దీని వదలుమా! జగ,మునఁ బురుషునివిక్రమంబు ♦ పోవు వగవఁగన్. ౧౮

తే. ఓమహాప్రాజ్ఞ! పౌరుష ♦ మూనియుండు
పురుషుఁ డికాలమున దేనిఁ ♦ బూనియుండ
వలయునో యట్టిధైర్యంబుఁ ♦ బౌరుషంబు
నాశ్రయింపుము మనకార్య ♦ మగు ధ్రువంబు. ౧౯ 40

సీ. శూరులు త్వద్విధుల్ ♦ పూరుషులు మహాత్ము లగపడువిషయమం♦దైన నాశ
మొందినవిషయంబు♦నందైన దుఃఖంబు నొందఁగాఁ దగ దట్టు ♦ లొంద నద్ది
సర్వార్థములకు నా♦శకమగు; నీవన్న మతిమంతులందును ♦ మాన్యతముఁడ
వఖిలశాస్త్రార్థంబు♦లందుఁ బండితుఁడవు నాయట్టిసచివుల♦సాయ మూని

తే. పగతునిం జంపు మిప్పుడు ♦ పార్థివేంద్ర!
యనిని విలుదాల్చి నీవుండు♦నపుడు మ్రోల
నిలువఁ జాలినవాఁడును ♦ గలఁడె ముజ్జ
గముల దీపము చేఁబూని ♦ కలయ వెదుక. ౨౦ 41

క. వనచరులెల్లరు చేయం,గను బగునీపని రవంత♦గాని వినాశం
బును బొంద లేదు; దుస్తర,వననిధిఁ దరియించి వేగ ♦ వారిజనేత్రన్. ౨౧ 42

క. కనఁగలవు రాఘవా! నీ,మనమున నీవణఁకుఁ గలయ♦మంగళకరమా
పెనువగ నిఁక విడువుము క్రుధఁ, గొనఁదగు నిశ్చేష్టులైన♦క్షోణిశు లిలన్. ౨౨ ౪

తే. విగతభాగ్యులె యగుదురు ♦ వినుము కోప
మూనువానిని గని భీతిఁ ♦ బూనుచుండు
రెల్లవారును మముఁ గూడి ♦ యెంతొ భీతి
కరుఁడు నదులకుఁ బతియునౌ♦కడలిఁ దాఁట. ౨౦౪ 44

తే. ఏయుపాయము తోఁచునో ♦ యింక దాని
సూక్ష్మబుద్ధి విచారింపు; ♦ చొరఁగరాని
కడలి నాసైన్య మెల్ల నొ♦క్కటిగఁ గూడి
దాఁటె జయ మొందెనని మదిఁ ♦ దలఁపవయ్య. ౨౧౪ 45

చ. విను మిఁకఁ గామరూపులయి ♦ విక్రమసంపద సంగరంబునం
గని తనరారునీకపు ల♦ఖండశిలాతరువృష్టిచేత నా
దనుజులఁ జంపువారు సుమ! ♦ దప్పక యొట్టిటులో యపారమౌ
వనధిని దాఁటువార మని ♦ వైరియుఁ జచ్చెనటంచు నెన్నుమా!, ౨౩౪ 46

క. పలుమాటలేల విజయము, గలుగును దప్పకయె శుభము ♦ గల్పింపంగాఁ
గలిగిననిమిత్తములు తోఁ,చె లలిన్ హర్షంబు మదిని ♦ జెందెదునాకున్. ౨౮

రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

3 - వ సర్గము.

రాముఁడు లంకానగరదుర్గాదులరీతి నడుగ హనుమ వివరించుట.

క. కాకుత్థ్సుం డగురాఘవుఁ, డాకపినాయకుఁడు మిగుల ♦ ననువునఁ బలుకన్
బ్రాకటసారజ్ఞుండగు, టాకర్ణించుచు గ్రహించి ♦ హనుమకు ననియెన్. ౧

ఆ. తపముచేతఁగాని ♦ తగ సేతుబంధంబు,నలనఁగాని కడలి ♦ జలవిహీన
ముగ నొనర్చిగాని ♦ మొనసి సంద్రము దాఁటఁ, జాలువాఁడ నెట్టి♦నరుఁడైన.

క. హనుమంతా! దుర్గమముగఁ, గనఁబడులంకాపురికిని ♦ గలదుర్గాళుల్
వినిపింపు మెన్నియుండునొ, ఘనసేనాపరిమితియును ♦ గణుతింపఁ దగున్. ౩

తే. ద్వారరక్షణకృత్యమే♦భంగిఁ జేయఁ,బడుచునుండునొ పురమును ♦ భద్రరీతిఁ
గాఁగ నెన్నెన్నిరీతులు♦గా నదెట్టి, పరిఖలాదిగ సాధన♦పటలి తగునొ. ౪ 51

చ. దనుజులగేహముల్ తెలియఁ ♦ దప్పక చెప్పుము వింటి ముందె; నై
నను గనినట్లు దానిని వి♦నంగను గోరెద; లంకలోనఁ గ
ల్గినయవి యెల్లఁ గాంచితివి ♦ లీలఁగ నున్నవి యున్నయట్లు గా
వున నటు లే వచింపు [1]మిఁక ♦ బుద్ధివిలాసము నొంది యుండుటన్. ౫ 52

క. అనియడిగిన రాఘవుని వ,చనమును విని [2]వాక్యవిదులఁ ♦ జతురుండగు నా
యనిలకుమారుఁడు రామున, కనియెను; శ్రీరామ! లంక♦యందలిగుణుతుల్.

సీ. ప్రాకారపరిఖాది♦పరికరనిర్మితి, దానిచే రక్షింపఁ♦దగు విధమును,
బలములు దానిఁ గా♦పాడురీతియు, రాక్షసులకు రావణునిపైఁ ♦ గలుగుభక్తి
యును, రావణాసురు♦ఘనతేజమున లంకకొదవినభాగ్యంబు; ♦ నుదధిఘోర
తరశక్తియును, బుర♦వర మగులంకలో బలసముదాయవి♦భాగ, మట్లె

తే. వాహనాదులసంఖ్యయు, ♦ వరుస విన్న
వింతునని కపికులముఖ్యుఁ ♦ డెంతొయాదృ
తిని వచించెను నీరీతి; ♦ దనుజులందు
సంతసంబున నుందు రే♦చింత లేక. ౬ 54

క. మత్తిల్లినకరిఘట లా,పత్తనమున నిండియుండు ♦ బహువిస్తృతిచే
నుత్తమమై కన్పట్టు ను,హాత్తరముగ రథవరములు ♦ నలరుచునుండున్. ౧౦

చ. దనుజులు గుంపులై యలర ♦ దారుణరీతిగ నుండు గుత్తముల్
వినుతికి నెక్కనుండురిపు♦వీరుల కయ్యది దుర్గమంబుగాఁ

---

1 సర్వదా కుశలో హ్యసి-అనిమూ. 2 వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః-అనిమూ.

గనఁబడుద్వారముల్ దృఢతఁ ♦ గాంచుచు నాలుగు చూడఁగాఁబడున్
ఘనములుగాఁ గవాటములు ♦ గ్రాలును నాయసకీల లొప్పఁగన్. ౧౧ 56

[1] తే. గడియమ్రాఁకులు వానికిఁ ♦ గడువిశాల
ములుగ నమరుపఁబడియుండుఁ ♦ జెలఁగునవ్వి
విపులములుగాఁగ నందును ♦ విశిఖశిలల
వైచుయంత్రము లొప్పు దు♦ర్వారములయి. ౧౨ 57

క. పరబలము లొక్కయెత్తున, నరుదెంచిన వాని వైచి ♦ యందుఁ జొరఁగనీ
కరుల మరల్చును వయ్యవి; సురవైరులు పెక్కుమంది ♦ శుంభచ్ఛక్తిన్. ౧౩

సీ. ద్వారంబులందొక్క♦సారి నూర్వురఁ జంపఁజాలి భయంకర♦సరణిఁ బోలిచి
నిశితాగ్రములు గ్రాల ♦ నిర్భరంబులునయి తగుపరిఘంబులు ♦ దారుణగతి
శతసంఖ్యలుగ శత్రు♦జాలంబు నడఁపంగనునిచియున్నారు; మ♦హోగ్రరీతి
నలరునాపురిచుట్టు ♦ హాటకప్రాకార మున్నతమై యొప్పు♦చుండు దుష్ప్ర
ఆ. ధర్షణముగ నం దు♦దారవైదూర్యవి,ద్రుమము లనులమౌక్తి♦కములు పద్మ
రాగములును బొదుగ ♦ రంజిల్లుభాగముల్,గలవు; దానిచుట్టు♦గడుబెడఁగయి.

క. సంతతశీతలసలిలా,క్రాంతములయి భీమములుగఁ ♦ గానంబడి యిం
తింతని చెప్పంగను రా,నంతటిలోఁతునఁ జెలంగు♦నట్టిపరిఖలున్. ౧౫ 60

క. మీనంబులు నక్రంబులు, గానంబడ వెలయుచుండు ♦ క్ష్మాపాలక! పెం
పూనినద్వారస్థలముల, దానిఁ జొరన్ మార్గములు ని♦తాంతము పృథుతన్.

సీ. పరిఖాళిమీఁదుగా ♦ సురుచిరతరఫలకముల నిర్మింపఁగఁ ♦ గ్రాలునాల్గు;
వానిని నవ్వల♦వైచుటకును మఱి వలసినతఱి నమ♦ర్పను దగునటు
లున్నతయంత్రంబు ♦ లొగి నమరుపఁబడి యున్నవి రక్షించు♦నుగ్రదనుజు
లకు గృహంబులు విశా♦లములయి చాలుగావిరచింపఁబడినవి ♦ పరులబలము
ఆ. లెపుడు వచ్చు నప్పు♦డెల్ల నాయంత్రంబు, లందుఁ గలుగుదారు♦బృందములను
జిమ్మివైచుఁగానఁ ♦ జేరలే రద్దాని,యంత్రము లవి కాచు ♦ నాపురమును. ౧౭

[2] క. విను మందు త్తరమార్గం,బున దారువినిర్మితమయి ♦ పొలుచునదియె చ
క్కనిరీతి దృఢ మకంప్యం,బునునయి కనుపట్టుదానిఁ ♦ బోల వితరముల్. ౧౮

క. కనకస్తంభంబులు పెక్కు నిలుపఁగాఁబడియె నవ్వి ♦ కుందఁగ నీకే
యనవరతము నామార్గం,బును గాచునగడ్తలోనఁ ♦ బొలుచుచు మిగులన్.

క. దానిని గాపాడెడునా,దానవులకు నూతగాఁగఁ ♦ దగువేదిక లె
న్నోనిర్మింపంబడియెన్;, భూనాథా! రావణుండు ♦ భూతభయదుఁడై. ౧౯

క. ద్యూతాదికములఁ గలఁగని, చేతం బలరారఁ దనదు♦సేనలఁ గనఁగా

1 తత్రే షూపలయంత్రాణి-అనిమూ. శరశిలాక్షేపకయంత్రాణి-అనివ్యాఖ్య. 2 ఏకస్త్వ
ంపో బలవాన్ సంక్రమ స్సుమహాదృఢః-అనిమూ.

నేతఱి ప్రమాదమొందక, యే తా నని చేయఁగోరి • యే యుద్యతుఁడౌ. ౧౯

క. గిరిశృంగంబున నుంట న, గర మయ్యది యెక్కిపోవఁ • గా సాధ్యం బె
త్తిరుణమునఁ గాకయలరును, సురలకుఁ బో నలవిగాదు • శూరప్రవరా. ౨౦

[1]చ. కనుఁగొన భీతిదం బగుచుఁ • గాననపర్వతవారిదుర్గముల్
కనకవిశాలసాలపరి • ఖామయమౌచును కృత్రిమంబుగాఁ
దనరెడుదుర్గ మిప్పురి • దానికి దుర్గచతుష్టయంబు పెం
పునఁ దగియుండు; దూరతట • భూరిసముద్రపుయామ్యభూస్థలిన్. ౨౧ 68

క. పుర మయ్యది యున్నది సా, గరమును దాఁటుటకు నౌక • గలమార్గంబే
యరయంగ లేదు వా ర్తలఁ, బరికింప నుపాయము కను • పట్టదు రామా!. ౨౨

క. జలమార్గము లంకకు ని, మ్ములవెలసెడు; దేవనగర • ముం బోలినని
స్తులపుర మది హయనాగం, బులచేతన్ నిబిడ మగుచుఁ • బొరఁ దగనిదై.

క. కనుపట్టు దుర్జయమునై, ఘనగిరిశృంగమున దుర్గ • కలితంబయి వా
రినిబిడపరిఘావృతమై, కనఁదగియుండును శతఘ్ని • కలు యంత్రాళుల్. ౨౩ 71

ఆ. కుమతియైనదనుజ • కుంజరు పురమును, గరము నలరఁ జేయు; • క్ష్మాపతీంద్ర!
తూర్పుద్వారమందు • దుష్టరాక్షసవీరు, లయుతసంఖ్యలుందు • రమితబలులు.

[2]సీ. శూలహస్తులుగాఁగ • శోభిల్లువారు, దురాధర్షులయి సంగ • రాంగణమున
ఖడ్గంబులను బోరఁ • గలవారు; దక్షిణద్వార ముం, దిభవాజి • వరరథములఁ
గాల్బలంబులఁ గూడి • కలకురాక్షసు లొక్క లక్షయున్నా రతు • లప్రతాపు
లందఱియోధు లో • యవనీశ! పశ్చిమద్వారభాగంబున • భటులసంఖ్య

తే. లక్షదశకంబు వార లె • ల్లరును జర్మ
ఖడ్గధరులయి శస్త్రాస్త్ర • గణము నెఱిఁగి
యుందు రయ్యుత్తరద్వార • మందు న్యర్బు
దముగ లెక్కింపఁ దగినట్టి • దనుజు లుంద్రు. ౨౫ 73

క. అందుం గొందఱు రథికులు, కొందఱు తురగాధిరోహ • కులు నగుదు రిఁకం
గొందఱు నాగారూఢులు, గం దగి కులముఖ్యులగుచుఁ • గడుఁ బూజితులై.

తే. అలరుచుంద్రు; దురాధర్షు • లైన యసుర
లందు మధ్యమభాగంబు • నందుఁ బెక్కు
వేలకోట్లఁదిగ నున్నారు • వినుము వార
లెల్ల నొకకోటి యుందు ర • హీనశౌర్య!. ౨౬ 75

క. సంచారమార్గముల నే, మించినశౌర్యమున వేడ్క • మిగులన్ రామా!
త్రుంచితిఁ బరిఘంబుల మా, యించితిఁ గాల్చితిని లంక • నెల్లఁ దిరుగుచున్.

---

1 స్థితాపారే సముద్రస్య దూరపారస్య రాఘవ - అనిమూలము. 2 సర్వే ఖడ్గాగ్రయోధినః- అనిమూలము.

సీ. *సాలంబులం బూన్కిఁ ♦ గూలఁగాఁ ద్రోచితి నాల్గవపాలు దా♦నవభటులను
విక్రమాఢ్యుల యము♦వీటికిఁ బంపితి నేయుపాయంబున♦నేనిఁ గడలిఁ
దరియింత; మీవన♦చరులెల్ల నాలంక హతమొనర్చిరయని ♦ యవధరింపు
మంగదద్వివిదులు ♦ నాజాంబవంతుఁడు నల పనసులును సే♦నాపతియగు
తే. నీలుఁడును, మైందుఁడును గంధి ♦ లీల దాఁటి
పోయి పర్వతవనరాజి♦భూరిఖాత
వప్రతోరణయుతముగ ♦ భవనయుతము
గాఁగ లంకను నిటకుఁ దేఁ♦గలరు రామ!. ౩౩ 77

క. కావునఁ మిగిలినకోఁతుల,తోనే పనిగలదు నీకుఁ ♦ దొందరగా నీ
సేనలలో ముఖ్యులకును, నానతి యిడి యరులఁ గెలువ♦నగు కాలంబుర్.

క. పరికించి యంగదాదులఁ, బురికొల్పుచు లంక కరుగఁ♦బోలినరీతిఁ
ద్వరపడి పయనముఁ జేయుము, ధరణీశ! విచారమేల ♦ ధైర్యము గొనుమా!.

మూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪ - వ సర్గము.

రామాదులు కపిసేనలతోఁ బయన మగుట.

ఆ. సత్యవిక్రముం డ♦సదృశతేజుఁడునగు, రాముఁ డనిలతనయుఁ ♦ డేమి చెప్పె
దానినంతయు విని ♦ తగ నిట్టులనియెను;, భయదదనుజనగర♦వరముఁ గూర్చి.

క. తెలిసితివి గాదె దానిని, గలవిలపాటొందఁ జేసి ♦ కడురయమున నే
విలయంబు నొందఁ జేసెదఁ, దలఁపుము సత్యమని దీని ♦ దర్పసమగ్రా!. ౨

క. అని సుగ్రీవునితో ని, ట్లనియెను నీలగ్నమందె ♦ యరుగం దగునం
చని తలఁచెద నాకాశం,బున నడుమన్ భాస్కరుండు ♦ పొలిచెం గంటే!. ౨౫

క. ఈయభిజిల్లగ్నంబున, నే యరుగం దగును విజయ♦మే సిద్ధించున్
బాయక మధ్యాహ్నంబున, నీయుర్కుం డుండ జయము♦నే గల్గించున్. ౩౫

ఆ. ఈముహూర్తమందె ♦ యేఁ జనుదునయేని
సీత నపహరించి ♦ చెలఁగుదనుజుఁ
డెచటి కేగఁజాలు ♦ నెత్తటి నైనను;
నొక్కయాతురుఁడు మ♦హోగ్రవిషము. ౪ 81

క. తానుగఁ గ్రోలి తదీయా,నూనజ్వాలలకుఁ జిక్కి ♦ నూఱువిధములన్
దా నలజడిఁబడి యమృతము, గానంబడ దాఁకి ♦ గతసాధ్వసుఁడై. ౪౫

క. జీవించునట్లు సీతయు, నావచ్చుట యాలకించి ♦ నన్ బ్రదుకంగాఁ

---

* బలైకదేశః క్షపితః-అనిమూలము. బలైకదేశః=సేనాచతుర్థాంశ ఇత్యర్థః- అనివ్యాఖ్య.

దా వేడ్కనొందు; నుత్తర, నా వఱలెడు తార యీాది♦నంబునఁ జెలఁగెన్.

క. తారాబల మీాదినమున, నారయ బాగున్న దెల్లి ♦ హస్త గదా! యీా యారంభమునకు శుభదం, బౌ రయమున నేఁడె సేన ♦ లన్నియుఁ బూన్కన్.

ఆ. బయలువెడలునట్లు ♦ పాటింపుమీా యాజ్ఞ, శకునవితతి నాకు ♦ సాధురీతి గానఁబడెడు దనుజ♦కాంతుని వధియించి, జనకుకన్యఁ దేఁగ♦లను నిజంబు. ౭

క. [1]నాదగునేత్రం బదుగో, మీాఁదుగఁ జలియింపఁ జొచ్చె ♦ మేలుగ దీనన్ నాదగుకోర్కి ఫలించును, గా దీక వ్యర్థమని తెల్పు♦కరణి హరినరా!. ౮

ఆ. కార్యకోవిదుండు ♦ కడుధర్మమతి రాముఁ, డాత్మ వాక్యములను ♦ నానచరపతియు లక్ష్మణుండు ♦ బళిబళి యనుచుండ, మరల నినజుతోడ ♦ నుండలించె.

క. చనుఁగాక ముందు నీలుఁడు, వనచరు లొకలక్షనంఖ్య ♦ బలవంతులు వెంటను రాఁగ మార్గదర్శన, మునకై; మననీలుఁడు తన♦ముందటఁ దోఁపన్.

చ. ఫలములు మూలముల్ గలిగి ♦ పావనశీతలవారి కాననం బులఁ దగి తేనెయుం దొరకు ♦ భూతలమార్గమునందు వేగ యి బ్బలములతోడ నేగు; మిఁకఁ ♦ బాపమతుల్ [2]దనుజుల్ విషాదులం గలిపి ఫలాళిమూలములఁ ♦ గమ్రజలంబులఁ గ్రూర్య మొప్పఁగన్. ౧౧ 92

ఆ. పాడుచేయుచుంద్రు ♦ ప్రాల్మాల కీవును, వార లట్లు చేసి ♦ బాధకలుగఁ జేయకుండునట్లు ♦ చేసి కాపాడుమీా!;, దనుజ లొక్క వేళ ♦ దారుణగతి. ౧౨

క. వనదుర్గంబుల నిమ్నా,వనితలములఁ గాననముల ♦ బలముల మనలం గని తలపడ నునుతురు గా,వున వానరు లంబరమునఁ ♦ బోయి నలుదెసల్.

క. పరికించి రిపులు కలరో, పరుగెత్తిరొ యుండలేదొ ♦ పరికింపఁ దగున్; గరమున సారంబగు వా,నరబల మున్నయెడ నిల్వ ♦ న్యాయము సుమ్మీా.

క. మనపూన్కి భయంకరమై, కనఁబడు నందఱును శౌర్య♦కలితులెయయి యి ప్పుని సాగింపందగుఁ గద;, వనచరసింహులు లొగి వేలు ♦ వందలు గాఁగన్. ౧౮

తే. కలిసికొని భూరివారిధి♦కరణి నొప్పు భయదసేనాగ్ర భాగంబు ♦ బలము మెఱయు నట్లు నడిపించుకొని పోవ♦నగును జుమ్ము; పర్వతాకృతి గజుఁడను♦భవ్యయశుఁడు. ౧౭ 97

క. బలమున నెంతయు నుర్విం, జెలఁగెడు గవయుండు శక్తి♦చేత గవాక్షుం డలఘుతరదృప్తవృషభం, బులక్రియ సేనలకు ముందుఁ ♦ బోఁదగుఁ జుమ్మీా.

సీ. [3]ఎగిరెడువారియం ♦ దెల్లఁ దాఁ బెద్దయై తగుబుషభుండు స♦త్కాంతవిక్రమమునఁ జెల్వారుచు ♦ మనసైన్యదక్షిణభాగంబుఁ గాచుచు ♦ వచ్చుఁగాక;

1 ఉపరిష్టాద్ధి నయనం స్ఫురమాణ మిదం మమ-అనిమూ. 2 దూషయేయు ర్దురాత్మానః పథి మూలఫలోదకమ్-అనిమూ. దూషయేయుః, విషాది నేతిశేషః-అనివ్యాఖ్య. 3 యాతు వానరవాహి న్యా వానరః ప్లవతాంపరః-అనిమూ.

గంధగజంబట్లు♦గా దురాధర్షుఁడై జవమున నతికిని ♦ జాలియున్న
గంధమాదనుఁడును ♦ గపిబలవాహుపార్శ్వంబును గాచుచు ♦ వచ్చుఁగాక;

తే. నేను నైరానతము నెక్కి ♦ నిర్జరపతి
యేగునట్లుగ హనుమంతు ♦ నెక్కి బలము
లకు మహోత్సాహ మట్టె క♦ల్గఁగను నడుమ
నరుగుదెంచెద మీకెల్ల ♦ నాత్మ లలర. ౧౯ 99

చ. *ధనపతి సార్వభౌమ మను♦దంతివరంబును నెక్కి పోవురీ
తిని యముఁ బోలులక్ష్మణుఁడు ♦ తీవ్రబలంబుల నొప్పునంగదుఁ
వినుతబలాభిరాముఁ బృథి♦వీస్థలి నున్నతశౌర్యు నెక్కియే
చనియెడుఁ గాక; యీబలము ♦ శౌర్యమునం బరికింపుచుం దగన్. ౨౦ 100

సీ. భల్లూకపతి జాంబ♦వంతుఁడును సుషేణుఁడును, వేగదర్శియు ♦ ననెడు వీరు
మువ్వురునున్ బలం♦బున నొప్పు ధూమ్రుండు బలముల వెనుకటి♦భాగమరసి
వచ్చుచుందురుగాక; ♦ వరశక్తి ననిపల్కి శ్రీరామువాక్యంబుఁ ♦ జిత్త మలర
వాహినీపతియయి ♦ వనచరపతియయి యలరెడు సుగ్రీవుఁ ♦ డాలకించి

తే. యాజ్ఞ నిడెఁ బయనంబు చే♦యంగ వారి;
కంత నని చేయునుత్సాహ ♦ మతిశయింప
వనచరుల్ కందరంబులఁ ♦ బర్వతశిఖ
రముల విడనాడి యేగిరి ♦ ప్రమద మలర. ౨౩ 101

క. వనచరపతియా సుగ్రీ, వునిచే లక్ష్మణునిచేతఁ ♦ బూజితుఁ డగుచున్
జనియెను దక్షిణదిక్కున, కనుపమధర్మమతియైన♦యారాఘవుఁడున్. ౨౪

క. వనచరులు శతము లక్షలు, గను గోటులు గాఁగ నొక్క♦గతి నయుతంబుల్
గను గూడి మత్తగజముల, యనువునఁ దనవెంట రాఁగ ♦ నరిగె నతండున్.

క. చనుచున్నరాము వెనుకొని, వనచరవాహినులు చనియె; ♦ వానరులు మదం
బున ముదముఁ బట్టఁజాలక, యినతనయునిప్రాపుగల్గి ♦ యెగురుచు మిగులన్.

ఆ. గంతు లట్టె వైచి ♦ గర్జిల్లుచున్ సింహ,నాదములను జేసి ♦ యావరమునఁ
బరుగు లట్టె వాఱి ♦ సురుచిరఫలములఁ, దినుచు మధువులాని♦తృప్తిఁ గనుచు.

చ. సురుచిరమంజరీనికర♦శోభితవృక్షము లట్టె పెంపునన్
గరములఁ బట్టి యేగి రల♦కాలునిదిక్కున; కొందఱొ
హరులు మదించి యన్యులను ♦ నార్భటిమీఱఁగఁ బైకినెత్తి రిం
కొరులను గొంద ఱుర్విఁబడ ♦ నుద్ధతిఁ ద్రోసిరి స్వేచ్ఛమీఱఁగన్. ౨౮

* అంగదే నైవ సంయాతు లక్ష్మణ శ్చాంతకోపమః, సార్వభౌమేన భూతేశో ద్రవిణాధిపతి ర్యథా-అనియూ.

తే. త్రోయఁగాఁ బడి కొండలు ♦ త్రోసినట్టి
వారి నాక్షేపణము చేసి ♦ రీరసమున
శక్తిగలవారులుం దము ♦ క్షమఁ బడంగఁ
ద్రోసినకపుల మరలను ♦ ద్రోసి రట్టి. ౨౯ 107

క. వనచరులు రాఘవునిచెంతను మన మారావణుని మ♦దంబున స్వేచ్ఛం
గనువానిఁ జంపి యందలి, దనుజులఁ జంపఁదగు నంచుఁ ♦ దమి గర్జిలుచున్.

క. చనుచుండి రంత వీరుఁడు, ఘనబలుఁడౌ ఋషభుఁడు, కపి♦కాంతుఁడు నీలుం
డును, గుముదుఁడు, పెక్కండ్రను, వనచరులంగూడిముందు♦వాహిని కెలమిన్.

క. అరుగుచు మార్గము నెల్లం, బరిశోధించుచుఁ జెలంగఁ ♦ బగవారికి భీ
కరులౌ రవిసుతలక్ష్మణు, లురుబలుఁడౌ రాఘవుండు ♦ నుగ్రనపివరుల్. ౩౦

క. పరివేష్టించుచు రాఁగా, హరిమధ్యమభాగమందు ♦ నరిగిరి; వీరుం
డురుబలుఁడునైన శతబలి, హరివరదశకోటియుక్తుఁ♦డై బలిమిమెయిన్. ౩౨

క. *హరివాహినులను నొక్కఁడె, పరికించుచుఁ గాచుచుండె;♦బలముమెఱయు కే
సరిపనసగజులు నక్కఁడు, హరిబలములు నూఱుకోటు ♦ లరుదేరంగన్.

తే. బలమునంతయు నొక్కపా♦ర్శ్వమునఁ గాచు
చుండి; రంతట నాసుషే♦ణుండు జాంబ
వంతుఁడును బెక్కుభల్లూక♦వరులు గొలువ
నినజు ముందిడుకొని వెన్క ♦ నేగుచుండి. ౩౪ 113

క. సేనాపశ్చిమభాగముఁ, బూనిక రక్షించుకొనుచుఁ ♦ బోయిరి; మఱి యా
వానరసేనాధీశుం, డై నిఖిలోత్పతనశాలు♦రం దాఘ్యుండై. ౩౫ 114

క. వీరుఁడునై తగునీలుం, డారయుచున్ నాల్గుదెసల ♦ హరిబలములఁ దాఁ
గారవమున రక్షించుచు, భూరిజవం బొప్పచుండఁ ♦ బోవుచు నుండెన్. ౩౬

సీ. ప్రజఘుదరీముఖుల్ ♦ రభసరంభులు ననువీరవానరవరుల్ ♦ వీరు నాల్గు
ప్రక్కలఁ దిరుగుచు ♦ నక్కడికపులను ద్వరపెట్టుచుం బోయి ♦ రురుగతులను
వానరవరు లట్లు ♦ బలములు వెలయంగఁ జనుచును దరులతో♦సముదయముల
నొప్పెడు సహ్యాద్రి ♦ నుర్వీధ్రవరమును వికసత్సుమంబుల ♦ వెలయునట్టి
తే. కొలఁకులఁ దటాకముల వనం♦బులను గనిరి
భీమశాసనుఁడౌ రఘు♦వీరు నాజ్ఞ
కట్టి భయపడి భూరిసై♦న్య మది నగర
ముఖములను గొల్లఁగొట్టక ♦ మోదమలర. ౪౦ 116

క. ధ్వని మీఱఁగఁ బెనునాదంబునఁ దగుగురుసాగరంబుఁ ♦ బోలి చనియె; శా

* అర్కశ్చాతి బలః పార్శ్వమ్-అనిమూ.

మున కుల్లాసము గల్పిం, పను దత్పార్శ్వమున బాహు♦బలసంపన్నుల్. ౪౧

తే. వీరులై యొప్పు వనచరుల్ ♦ సారఘోట
కములు చోదితములయి వే♦గముగఁ బోవు
కరణిఁ బోయిరి; పురుషకుం♦జరులు రామ
లక్ష్మణానిలజాంగదుల్ ♦ లలితరీతి. ౪౨ 118

క. తము మ్రోయ గొప్పనక్షత్రములను గురుకవులఁ గూడు♦రవిచంద్రులు నా
నమలతనుప్రభలను నా, నసుయంబున వెలసి; రంత ♦ క్ష్మాపతివరుఁడై. ౪౨½

క. నిరతంబు ధర్మమతియై, పరఁగెడు రాముండు సహజ♦భానుసుతులు త
న్నురుముదమునఁ బూజింపఁగ, నరిగెఁ దక్షిణముఁ గూర్చి♦యాబలములతోన్.

సీ. అంగదుపై నున్న♦యాలక్ష్మణుఁడు పరిపూర్ణ కాంక్షుండయి♦పొలిచి స్మృతియుఁ
బ్రతిభయుఁ గలవాఁడు ♦ సతతధర్మాత్ముండుఁ గావున హనుమపైఁ♦గ్రాలురాముఁ
గని పల్కె శుభవాక్య♦లను నీవు వేగంబ రావణుఁ బొలియించి ♦ రావణాప
హృతయైన సీతను ♦ నేపునఁ గైకొని సఫలితార్థుఁడవయి ♦ సకలరత్న
ఆ. యుక్తయౌ నయోధ్య ♦ కొప్పుమీఱఁగఁ బోవఁ
గలవు; భూతలాభ్ర♦తలములందుఁ
గలుగు శుభనిమిత్త♦ములు నీదుకార్యసి
ద్ధులను జూపుచున్న ♦ వొలసి రామ!. ౪౬½ 121

క. అనిలుఁడు మృదువుగ హితముగ, ననుపమసుఖముగను శుభము♦నగపఱచుచు మె
ల్లన సేనవెంట వీచెడుఁ, గను మివిగో మృగపతత్త్రి♦గణములు కూర్మిన్. ౪౭½

తే. మధురనాదంబు లొప్ప ని♦ర్మలమనముల
నలరి శబ్దించుచున్న వీ ♦ యఖిలదిక్కు
లమలములుగాఁ జెలంగెడు ♦ నబ్జమిత్రుఁ
డమలకాంతుల వెలసెడు ♦ నార్య! యిపుడు. ౪౮ 123

క. శ్రుతినిలయుఁడైన శుక్రుం, డితరక్రూర*ఖగయోగ ♦ మినుమంతయు లే
కతినిర్మలతేజంబున, హితఫలదుం డగుచు వెనుక ♦ నెసఁగెడు రామా. ౪౮½

సీ. పరిశుద్ధులైన స♦ప్తమునులు కాంతుల నలరి దక్షిణదిశ ♦ కెలమిఁ బోయి
మరలుచు ధ్రువునకు ♦ సరిగఁ బ్రదక్షిణ మానట్లు తిరుగుచు ♦ నలరువార
లిక్ష్వాకువంశ్యుల ♦ కెల్ల కూటస్థుఁడై తనరి రాజర్షియై ♦ ఘనుఁడు నా త్రి
శంకుండు మమత వి♦శ్వామిత్రనిర్మితసప్తర్షులం దున్న♦సాధుచిత్తుఁ
తే. డా వసిష్ఠునితోఁ గూడి ♦ యమలతేజ
మునఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు ♦ మనకు మేటి

* ఖగము = గ్రహము.

తారయైన విశాఖయుఁ ♦ గ్రూరఖచర
సంయుతయ గాక నఱలెడుఁ ♦ జారుకాంతి. ౨౧॥ 125

ఆ. నైరృతంబు దనుజ♦నక్షత్రమునఁగుమూ,లాఖ్యతారచెంత ♦ నలరుధూమ
కేతు వట్టె తాఁక ♦ నాతతత ప్తమై, పీడనొందుచున్న ♦ దోఁడి రామ!. ౨౨॥

చ. దనుజవినాశనంబునకె ♦ తప్పక యీయది యిట్టులయ్యెఁ జా
ర్వనకును సిద్ధమై తగిన♦భూతవితానపుఁదార యట్టివే
ళను నొకక్రూరఖేచరవి♦లాసమునం బరిపీడితం బెయా
వనములు సత్ఫలావళుల ♦ భాసిలుచున్నవి చూడ నిందుగన్. ౨౩॥ 127

క. జలములు రుచిదగ స్వచ్ఛం, బులునై యున్నయవి భూరి♦భూజవితానం
బులు కాలపుమర్యాదను, సులలితసుమగంధములను ♦ సొంపుగ నలరున్.

తే. [1]తారకామయసంగ్రామ♦ధరణియందు
నమరసేనలభంగి వ్యూ♦హములు గాఁగ
నున్న యీకపిసైన్యమ్ము ♦ లొప్పుచున్న
యవి మహీనాథ! శుభశకు♦నాళి యిట్లు. ౨౪॥ 129

క. కనఁబడుచున్నవి వీనిం, గని సంతస మొందియుండఁ♦గా నగు నని రా
మునితమ్ముఁ డన్న యీఁజడఁ,గను బల్కెను; బిదప గొప్ప♦కపిబల మెల్లన్.

క. ఘననఖదంతాయుధములు, గనుఁగొనభీతిదములౌచుఁ ♦ గ్రాలంగా మే
దిని నావరించి వెలుచం, జనియెను; [2]వానరులహస్త♦చరణాగ్రములన్. ౨౬॥

క. జనియించినట్టిరజ మా, వనజాప్తునికాంతిఁ గప్పి ♦ భయదంబుగఁ గ్ర
మ్మెను లోకమునం దంతట;, వనచరసైన్య మది మిగుల ♦ భయదాకృతిగన్.

తే. జలదపటము లంబర♦తలముఁ గప్పు
నట్లు వనపర్వతాభ్రయు♦క్తాయతయమ
దిశను గలభూమినంతయు ♦ దివిరి యావ
రించుచుం బోయెఁ గనువారు ♦ సంచలింప. ౨౯॥ 133

చ. హరిపతిసేన లొక్కమొగి ♦ నందలియేఱుల దాఁటుచుండ ని
ర్భరగతి నీరు స్వేచ్ఛగను ♦ బాఱఁగఁ జాలక వ్యత్యయంబుగాఁ
దిరుగుచుఁ జాలయామడలు ♦ తీవ్రగతిం బ్రవహించె; నక్కవీ
శ్వరుభటు లందు స్వచ్ఛముగు♦వారిఁ జెలంగు సరోవరంబులన్. ౩౦॥ 131

క. [3]కని వానినడుమ దిగియే, చని రవ్వలి కఖలభూమి♦జప్రతతుల నిం

1 దేవానా మివ సైన్యాని సంగ్రామే తారకామయే-అనిమూ తారకామయే = తారకుఁడను రాక్షసునియొక్క వధసమయమందు, బృహస్పతిపత్నియగుతారను జంద్రుఁడుకొనిపోయినప్పటియు ద్ధమునందు అనియర్థము. 2 కరాగ్రై శ్చరణాగ్రైశ్చ వానరై రుత్థితం రజః-అనిమూ. 3 మధ్యేన చ సమంతాచ్చ తిర్యక్చా ధశ్చ సావిశత్-అనిమూ.

డినకొండలు ప్రాప్తింపంగ నద్దముగఁ జుట్టు దిరిగి ♦ కడచిరి వానిన్. ౬౧

క. సమతలములైన భూములు, తమకుం దోఁచినవు డెల్ల ♦ తావుల వ్యాపిం
చి మమత దాఁటిరి ఫలసంతములగు వనములును దోఁపఁ ♦ దరువుల క్రిందన్.

క. ఫలములఁ దినంగఁ గోరుచు, మెలమెల్లనఁ బోయి రటస ♦ మీరజవమునం
జెలువారు నక్కపులు భూపలలాముని కార్యమునకుఁ ♦ బౌరుష మలరన్.

క. మనముల సంతస మొప్పంగను నొకరికి నొకరు శౌర్య ♦ ఘనబలములరీ
తిని ముదముఁ జెప్పుకొనుచున్, జని రభియావనవిలాస ♦ జములగు చేష్టల్. ౬౨

తే. కానఁబఱచుచుఁ బోయిరి ♦ కాననచరు
లైన కపులొక్కకొందఱు ♦ పూని పఱచి
రొక్కకొందఱు పై కేగి ♦ రుక్కుమిగులఁ
గొంద ఱెంతయుఁ గిలకిలఁ ♦ గూసి రొకట. ౬౫ 139

ఉ. వానరు లొక్కకొంద ఱల ♦ వాలములన్ వడిఁగొట్టి రంఘ్రిలం
బూనికఁ గొంద ఱుర్విపయిఁ ♦ బోరునఁ గొట్టిరి కొంద ఱందు భూ
జానిపిఱుందఁ బోవుచును ♦ త్క్షారుహపర్వతరాజిఁ జేతులం
జానుగఁ జాఁచి నుగ్గుగను ♦ శౌర్యముమీఱఁ బగుల్చి రార్చుచున్. ౬౬

క. గిరిగోచరులగు వనచరు, లురుతరధరశృంగవితతి ♦ నుక్కు మెఱయఁగాఁ
బరికించి యెక్కి యార్చిరి, హరినాదము లొప్పఁ జేసి ♦ రందు మిగులఁగన్.

సీ. ఊరువేగంబుల ♦ నొక్కకొందఱు తీఁగజొంపంబులం గూల్చి ♦ రింపుమిగుల
మిఱికొంద ఱెగురుచు ♦ మలయుచు శిలలను దరువులఁ గైకొని ♦ సురుచిరముగ
నాడిరి భీతిదు ♦ లైనవానరభటు లందును శతసహ ♦ స్రాయుతములు
గాఁగఁ గోటులుగాఁగఁ ♦ గవిసి భూమిని సిరి యలరవ్యాపించిరు ♦ జ్జ్వలనికామ

తే. తేజ మలరంగ నాసేన ♦ దేవసేన, భంగి నొప్పదిగాఁ దగ ♦ ప్రభునిఁ గూడి
పట్టరానట్టిప్రీతిచే ♦ భాస్కరాత్మజాభిపాలితయయి యేగె ♦ ననవరతము.

చ. అనిపయిఁ గల్గునాసలను ♦ నందఱు వేగను పోయి రెప్డు సీ
తను జెఱనుండి ముక్తిఁగనఁ ♦ దా రొనరింతుమొ యన్న యాతురం
బున నొకయించుకైన మదిఁ ♦ బూనరు నిల్వఁగ; నిట్టు లేగుచున్
వనచరు లెల్ల వృక్షమృగ ♦ వారసమన్వితసహ్యభూధరం
బును మలయాద్రిఁ జేరి రొగి ♦ భూపలలాముఁడు రాముఁ డంతటన్. ౭౨

తే. మలయసహ్యాద్రులందును ♦ జెలఁగునదుల
నిర్ఝరంబుల వనముల ♦ నెమ్మిఁ గనుచుఁ
గడచిపోయెను; గపులు మా ♦ ర్గమునఁ గల్గు
వకుళతిలకద్రుమములను ♦ భవ్యములను. ౭౩ 144

సీ. సింధువారాశోక ♦ చిత్రచూతంబులఁ గరవీరతిమిశవృ ♦ క్షములఁ బాడు
చేయుచుఁ బోయిరి ♦ వాయువేగంబుల నూడుగుచెట్లను ♦ నుగ్రరీతి

నలరు క్రానుగువృక్ష♦ముల జువ్విచెట్లను వటతిందుకంబుల ♦ వరుస మీఱ
జంబూకతరువుల ♦ సాగతరంబులో కడిముల నామల♦కములఁ ద్రుంచు

తే. చు వెసఁ బోయిరి; రమణీయ♦శుభ్రశిలల
యందు నల రారుబహువిధా♦యతవనతరు
వులు తదూరుజవంబునఁ ♦ జలన మొంది
వారిపైఁ బూలఁ గురిపించె ♦ గారవమున. ౭౭। 145

చ. పరిమళముల్ చెలంగుతరు♦పాళిని మందసమీరుఁ డట్టి ని
ర్భరకుతుకంబు మీఱ భ్రమ♦రంబులు పాడుచు వెంటరాఁగ సుం
దరసుఖ మిచ్చునట్లుగ ని♦తాంతముఁ దాఁకుచుఁ *జందనక్రియం
బరఁగుచు వీచె; ధాతుగణ♦భవ్యముగాఁ దగుసహ్య మయ్యెడన్. ౭౮ 146

తే. ధాతునిర్గత రేణుసం♦తానములను
వాయుజవఘట్టితంబయి ♦ వనచరగురు
వాహినిం గప్పె నెల్లెడ; ♦ భవ్యశిఖరి
యందుఁ దగుచున్న నెత్తము♦లందు మిగుల ౭౯। 147

సీ. పుష్పించినమొగలి♦పొదలును దెల్లవావిలిచెట్లు మిక్కిలి♦వేడ్క నించు
చు వసంతమునను బూ♦చుగురివెంకలుపూచిగంధపూర్ణములయి♦క్రాలుమొల్ల
పొదలును, జిరిబిల్వ♦సదమలతరువులు గంధపూర్ణాఖ్యవృ♦క్షములు కాన్గ
తరువు లిప్పలు మఱి♦వరమధూకంబులు స్ఫూర్జకప్రియకాఖ్య♦భూరుహములు
తిలకముల్ నాగముల్ ♦ దివ్యచూతంబులు ముచుళింద పాటల♦ములును గోవి
దారార్జున, కుటజ♦తరువులు శింశుపాతరువులు శాల్మల♦ధవమహీరు
హంబులు మఱియును ♦ నరుణకురవకముల్ హింతాళతిమిళంబు♦లెంతొవింత
గా నొప్పునుసిరికల్ ♦ కడిమిచెట్లును నీలపుష్పగణాశోక♦భూరుహములు

తే. వరుణవృక్షంబు లంకోల♦తరువులు క్షితి
పద్మముల్ పూచియున్నయి♦పరమతరువు
లెగురుచున్ దాఁటుచుం బోవు♦నెల్లకపుల
వలనఁ జీకాకుఁ గనియెను ♦ గలఁగి విఱిగి. ౮౦। 148

చ. సరసులు వాపికల్ మిగులఁ ♦ జల్లనినీరము నిండనుండ భూ
ధరమున నందు నొప్పి సత♦తంబును జక్కవపక్షు లెల్ల సుం
దరముగ నాడఁగా జలప♦తత్రిసమూహము క్రౌంచముల్ మనో
హరముగఁ గేళి సల్పఁగ మృ♦గావళు లెప్పుడుఁ గొల్చుచుండఁగన్. ౮౧ 149

తే. భల్లుకంబులు సింగముల్ ♦ వ్యాఘ్రములును
సింహములు దుష్టగజములు ♦ చెలఁగుచుండ

---

* వాలి చందనశీతలః-అనిమూ.

భయదములుగా నెసంగుచుఁ ♦ బద్మకుముద
ములును సౌగంధికోత్పలం♦బులు వెలయఁగ. ౪౭॥ 150

క. జలములఁ బుట్టెడుపుష్పం,బులు పెక్కులు మెఱయుచుండఁ♦బొలుచుచునుండెన్
గలఁచిరి కోఁతులు వానిని, బలుతావుల నందుఁ బెక్కు♦పక్షులు భీతిన్. ౪౮॥

క. వనచరులం గని కూయుడె;, ననంతరము కీశవీరు ♦ లందఱు నాకొం
డను గలసరసుల స్నానం,బును సల్పి జలంబు లాని ♦ మోదము చెలఁగన్.

తే. కేళి సల్పి కొండౌరులపై ♦ లీల నీళ్లు
చల్లుకొనుచును వానర♦వల్లభు లటఁ
బర్వతము నెక్కి మదమునఁ ♦ బ్రబలి యమృత
గంధములగు ఫలంబులఁ ♦ గందములను. ౪౯॥ 153

క. మూలమ్ములఁ గుసుమమ్ముల, నోలిన్ వృక్షములనుండి ♦ యొక్కటఁ గొనుచుం
జాలం బ్రీతి భుజించిరి;, గ్రోలిరి తేనెలను మిగులఁ ♦ గుతుకం బలరన్. ౫౦

[1]క. సురుచిరమధుపింగళతను, ధరులగునాకపులు మిగులఁ ♦ దత్పరులయి ని
ర్భరరీతి ద్రోణమాత్రము, పరమంబగు మధువుగల్లు♦పట్టుల నెల్లన్. ౫౧॥

క. వ్రేలాడుచుండువానిన్, జాలఁగ బలమలరఁ బట్టి ♦ సంతృప్తిగ భూ
పాలుండు కనం ద్రాగుచు, నాలంకకు నడిచిపోయి ♦ రంతటఁ ద్రోవన్. ౫౨॥

క. తరువుల విఱచుచుఁ దీఁగలఁ, గరముల లాగుచును గొప్ప♦క్ష్మాధరతతులన్
జరణములఁ బగులఁగొట్టుచు, నరిగిరి; కొందఱు మనోజ్ఞ♦మగు తేనియలన్.

తే. త్రావి మత్తిల్లి యఱచుచుఁ ♦ దగువిరహిత
ధరణిమీఁదను జనిరి కొం♦దఱు మహోగ్ర
తరువు లెక్కిరి కొందఱు ♦ తరువులపయి
నుండి దిగి; రిట్లు వానర♦యూధవరులు. ౫౩॥ 158

క. అంతర మేమాత్రము లే, కంతటఁ జెలువారుచుండ ♦ నవని యదియు సం
క్రాంతపరిపక్వసస్యా,నంతవలెన్ వెలసె; నప్వ♦నచరులతోడన్. ౫౪॥ 159

క. సరసిజలోచనుఁడగురఘు,వరుఁ డంత మహేంద్రశిఖరి♦వల్లభుఁ జేరెన్
దరువరభూషితమా న,గ్గిరిశృంగము నెక్కి విమల♦కీర్తి నృపుఁడు తాన్. 160

తే. దాశరథి యిట్టు లామహేం♦ద్రగిరిశృంగ
మెక్కి ఝషకూర్మనిబిడమై ♦ యుక్కు మిగిలి
యలరుసంబుధిఁ గాంచె; నా♦హరివరు లొగి
సహ్యములయాద్రివరముల ♦ సరగ దాఁటి. ౫౫ 161

[2]క. క్రమమున నత్యంతభయం,బమరుల కైనను నొసంగు♦నట్టి ధ్వనుల మ్రో

1 ద్రోణమాత్రప్రమాణాని లంబమానాని వానరాః - అనిమూలము. 2 రామో రమయతాం శ్రేష్ఠః-అనిమూలము.

గుమహాబ్ధిచెంతఁ జేరిరి;, క్షమఁ బరరంజకులమేటి♦గాఁ దగునృపుఁడుల్. ౯౮

క. అనుజన్ముని, సుగ్రీవుని, వనచరులం గూడి యద్రి♦వర్యము దిగి య
బ్ధిని జూచువేడ్క నతులము,గను జెలఁగు తదీయతటముఁ♦ గడువడిఁ జేరెన్.

క. అనిశము సహాసోత్థితభం,గనికరధౌతోపలతల♦కలితం బగుచున్
బెనుదూప మలరఁ దగునా,వననిధితీరమును జేరి♦ వనచరపతితోన్. ౯౯

క. పలికెను రాముం డిటు లో,జలజాప్తతనూజ! మనము♦ సంద్రముదరికిన్
మెలమెల్లనఁ జేరితి మిదె, తలఁ పెయ్యది మున్ను తోఁచెఁ♦ దగ నిట దానిన్.

తే. మరల నాలోచనము చేయు♦తరుణ మిదియె
నవలితీరంబు గానరా♦ దరయ నింక
జలమయముగ నదీపతి♦ సాగరంబె
కానఁబడియెడు, నుపమ లే♦క యిఁక దీని. ౧౦౧ 166

చ. అలవియె కాదు దాఁట బల♦మంతయునున్ మనమున్ వసింపనౌ
జలనిధిచెంత నిందె, మన♦సైన్యము వారిధి దాఁటి యెట్లొ య
వ్వలిదరిఁ జేరుమంత్రమును♦ వైళము చేయుట యుక్తమంచు నా
[1]యిలసుత దొంగిలింపఁబడి♦ యేగుట విహ్వలచిత్తుఁడై తగన్. ౧౦౨-౪ 167

సీ. ఆనందమే లేని♦ యామహాబాహుండు రాముండు పలికి సం♦ద్రమును జేరి
యట సైన్యములు విడి♦యంగనౌ ననువార్తవిషయమై వనచర♦విభునిఁ గాంచి
పలికె నిట్లని సైన్య♦ములు వేగ నీయబ్ధితటమున విడియుంగఁ♦ దగినరీతి
నాజ్ఞ చేయుము దీని♦యవ్వలిదరిఁ జూడనగు నెట్టు లట్టి యూ♦హాల నొసర్ప

ఆ. నవసరంబు గల్గి♦నది యెవ్వఁడే గాని, తనబలంబు విడిచి♦ చనఁగరా దె
చటికినైనఁ బౌరు♦షంబునఁ దగువన,చరులు తిరుగవలయు♦ సరభసమున.

కవిరాజవిరాజితము:—

అరులు నిరంతర♦ మంతరముం గన♦ నయ్యయితావుల నుంద్రు కపీ
శ్వరులు జవంబున♦ వారలరోయుచు♦ వారలకృత్యము లెన్నఁదగున్;
నిరత మటంచును♦ నీరజనేత్రుఁడు♦ నెమ్మి వచించిన సూర్యజుఁడున్
వరతరుసంయుత♦వార్ధితటంబున♦ వానరసేనల విడియించెన్. ౧౧౬-౭ 169

[2]తే. జలధిచెంత వసించిన♦బల మది మధు
పాండుజలమయి సిరిగుల్కు♦ రెండవజల
నిధివలెన్ భాసిలెన్; గపి♦నిచయ మబ్ధి
తటవనంబులఁ బొంది యు♦దగ్రమ మలరఁగ. ౧౧౮ 170

1 సీతాపహరణకర్శితః - అనిమూలము. 2 మధుపాండుజల శ్శ్రీమాన్ ద్వితీయ ఇవ సాగరః - అనిమూలము.

క. వననిధియువ్వలితీరం,బును జేరం గోరుచు నట♦మోదమ్మున నుం
డెను; నావానరు లట దిగు,చునుండుయత్నములఁ బుట్టు♦శంభద్ధ్వనియున్.

చ. వననిధిభూరినిస్వనము ♦ వారక మించి మహాత్తరంబుగా
వినఁబడె; భాస్కరాత్మజుఁడు ♦ వీరుఁడు కావఁగఁ బొల్పుమీఱునా
వనచరసేనయున్ ద్రివిధ♦భంగులుగా దిగి రాముకార్యమె
య్యన నెఱవేఱునట్టి ఘన♦యత్నము సేయఁగ నుండె నంతటన్. ౧౧౦

ఉ. వానరసైన్య మయ్యెడఁ, బ్ర♦భంజనఘూతతరంగయుక్తమై
గానఁబడంగఁ గాంచుచు ని♦కామముదంబును బొందె; నంతటన్
దానవసేవితం బవలి♦త ట్టది యింతటిదూర ముండు నం
చేనరుఁ డైనను దలఁప ♦ నెప్పటి కర్హము గాక యొప్పుచున్. ౧౧౨ 173

క. వరుణావాసంబయి దు,స్తరమయి యక్షోభ్యమగుచుఁ ♦ జండగ్రాహో
త్కరమయి సంధ్యల వృద్ధిం,బరఁగుట భీతికరమగుచు ♦ వార్ధి యుఁ జెలఁగెన్.

సీ. ఫేనౌఘముల నవ్వు♦విధమున నలరుచు నలలపొంగున నాడు♦నట్లు మెఱసి
చంద్రోదయమున వి♦శాలతలంబును నావరించుచు, నసే♦కాబ్జబింబ
ములు ప్రతిబింబితం♦బులు గాఁగఁ జెన్నారి [భంగాగ్రములచేత ♦ భవ్యఫేన
చందనంబును దీయు♦చందంబునం బొల్చి శశి తనకరములఁ ♦ జందనమును

తే. దిక్సితంబినులకుఁ బూయు♦తీరునఁ దగఁ], జండపవమానవేగసం♦సక్తఘోర
నక్రతిమితిమింగిలసుగ♦ణంబు నగుచు, మణివిభాసురవిషధర♦గణయుతమయి.

చ. తనరుచు శింశుమారముఖ♦దారుణసత్త్వసమన్వితంబునై
కనఁబడుచుం జొరం దగక ♦ క్ష్మాధరసంఘయుతంబునై పథం
బనునది లేక యూనురుల ♦ కాకరమై చెలువారుచుండె; న
వ్వనచరు లాగభీరతర♦వార్ధిని జూచి విషాద మొందుచున్. ౧౧౬ 176

*క. తరియింప నెట్టులో యని, పరికింపుచు నుండి రంతఁ ♦ బవనచలితదు
ర్భరభంగవితతి, నాగ,మ,కరయుతముగఁ బొంగి క్రిందు♦గాఁ బడుచుండెన్.

తే. రాత్రివేళను శీతక♦రప్రభాన్వి
తమయి భాస్వరజలమయి ♦ దహనకణము
లెల్ల వ్యాపించియున్నట్టు ♦ లెసఁగి తానఁ
బడుచు నుండును; మఱియు నం♦బరము నట్లె. ౧౧౮ 178

క. సురుచిరహిమజలయుతమై, పరఁగుచు నగ్నికణతుల్య♦భాసురతారో
త్కరకీర్ణంబై మెఱయును;, సరిద్విభునియందు నాగ♦సంతతు లొప్పున్. ౧౧౯

తే. ఆకసంబు మహాహిగ♦ణాయతంబు
వనధిసురపథముల సుర♦వైరు లుంద్రు

---

* మకరై ర్నాగభోగైశ్చ విగాఢా వాతలోళితాః-అనిమూ.

భయదములు గాఁగ రెండును ♦ బరఁగుచుండు
నతిభయంకరములు రెండు ♦ నరసిచూడ ౧౧౭ 180

*క. కనుకఁ సంద్రము సురపథమును నన్యోన్యము సమత్వ♦మును బొందుచునుం డెను గాన వానిభేదము, కనఁబడకయె యుండు; సంతఁ ♦ గడలిజలంబుల్.

చ. కనఁబడె నాకసంబువలెఁ ♦ గంధివలెం గననయ్యె నాకసం
బును గడలిఁ సురత్నములు ♦ పొల్పుగ నుండును దారకాళియుం
గనఁబడునంబరంబునను ♦ గావున నయ్యవి రెండు భేదముం
గనకయె పొల్చె నవ్విధిని ♦ గాంచిన భేదము గానరాదు సూ!. ౧౨౦ 182

సీ. నీరదాళిక్రాంత♦నిర్మలాభ్రమునకు భంగమాలాక్రాంత♦వననిధికిని
భేదమే గనరాక ♦ వెలసెఁ; బరస్పరాహతములై యలలు భ♦యంకరముగ
భేరీనినాదంబు♦విధమున మ్రోగుచుండెను; రత్నములు జలం♦బును వెలయుఁగఁ
బటునాద మడరంగఁ ♦ బవనాభిహతమయి యేకమౌ నట్లును ♦ నాకసమున
నుద్గమించెడునట్టు ♦ లుగ్రకోపంబునుగొనియున్నయట్టులు ♦ కనుఁగొనఁబడి
తే. సలిలసత్వయుతంబయి ♦ శ్వసనజవన
ముత్థితతరంగముల దివి ♦ కొగిని బ్రాఁకు
నట్లు జల మెల్లఁ గలవిల♦మై చెలంగ
నతిశయోత్సాహమునఁ గని ♦ రబ్ధిఁ గపులు. ౧౨౪ 183

క. వనచరు లూర్మిధ్వనులఁ, ఘనముగఁ జేయుచుఁ జలించు♦గతి నున్నమహా
వనధిని దానిం జిత్రం,బునఁ గాంచిరి దాఁటువిషయ♦ములను దలఁచుచుఁ.

నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుఁడు శ్రీరాము నూఱడించుట.

క. సేనాపతి నీలుండును, బూనిక రక్షకులు వెలయ ♦ భూరిమహాబ్ధిఁ
గానగు సౌమ్యతటమున, సేనల విడియించె నీతిఁ ♦ జెలువారంగ. ౧ 185

క. అంతట మైందద్వివిదులు, పంతంబున నాల్గుదెసలఁ ♦ బరికించుచుఁ గా
నంతయు భయమును సేనా,సంతతి పొందనటు తారు ♦ చరియించి తగ. ౨

క. కాపాడుచుండి; రంబుధి,దాపున నాసైన్య మెల్లఁ ♦ దమిఁ బొదలంగ
భూపతితిలకుఁడు రాముఁడు, దాపునఁ బార్శ్వమునఁ గొల్చు♦తమ్మున కనియె.

క. జనులాడుచుంద్రు కాలము, చనఁగా శోకంబు గూడఁ ♦ జనునంచు; మహీ
తనయను గానని నాదగు, ఘనశోకం బట్లు గాక ♦ కడువృద్ధిఁ గను. ౪ 188

* సాగరం చాంబరం చేతి నిర్విశేష మదృశ్యత-అనిమా.

చ. జనకజఁ దెచ్చునట్టి ఘన♦శక్తిని గూడియు దుఃఖ మొందనే
లనియెదవేమొ? దూరమున ♦ నాజనకాత్మజ యున్నదంచు నేఁ
గనుటయె లేదు శోకమును ♦ గాంతను రాక్షసుఁడే హరించె నం
చును వగ నొందలేదు విను! ♦ శూరత నాతనిఁ జంపఁ జాలుదున్. ౩౪ 189

*క. వనితను దేనేర్తును నో, యనుజా! యాసాధ్వి దా వ♦య స్సనుభవమో
గని యూఢి నొందకుండఁగఁ, జనుచున్నది వ్యర్థ మనుచుఁ♦జాలిఁ గనియెదన్. ౫

చ. అని పవమానుఁ గాంచి జన♦కాత్మజ నాప్రియురా లదెచ్చటం
గనునో నివాస మచ్చటికిఁ ♦ గ్రక్కునఁ బోయియె నీవు మంత నా
వనిత స్పృశించి నన్నును బ్ర♦భంజన! తాఁకుము దాన మేలు గ
ల్గును; సతి చంద్రుఁ జూడఁగను ♦ గోరిక నేనును జంద్రుఁ గాంచ దా
న నెలఁతఁ గాంచినట్లగును; ♦ నాకొఱకై యటు సేయుమీ దయన్. ౬

సీ. విపులభోగంబుల ♦ విడనాడి నా వెంట నడవికి వచ్చిన ♦ యట్టిసాధ్వి
తను రావణుండు బ♦ల్మిని గొనిపోవంగ వానిని గాల్ప ని♦ర్భరసుశక్తి
గలదియే యయ్యు స♦న్నెలమిని గతిగాఁగ నమ్మి హా ప్రాణేశ! ♦ నన్నుఁ గావు
మని యేడ్చినట్టివా♦క్యము నామనంబునఁ, బలువుగ నాటి ని♦ర్భరవిషంబు
తే. ద్రావినట్లు మదంగసం♦తతిని గాల్చు
చున్నయది; మన్మథాగ్ని వి♦యోగదారు
వులుగఁ దచ్చింతయే జ్వాల♦వలెఁ జెలంగి
కాల్చుచున్నది రేయుఁబ♦గలు తనువును. ౭ 192

చ. నిను విడనాడి సంభ్రమున ♦ నేను బరుండెద నట్లు చేయఁగా
ఘనముగ మండునీస్మరుఁడు ♦ కష్టముమీఁద దహించుఁగాని యిం
తని దహియింపలేఁడు; జన♦కాత్మజ నేనును నొక్కభూమినే
యనుజ! సమాశ్రయించినటు ♦ లౌఁగద, యుత్తఱి నిట్లొనర్చినన్. ౯౪ 193

ఆ. వగలఁ బొగులుచున్న♦వాఁడను గాన నా
ప్రాణములను గావఁ ♦ బటుతరమగు
సాధనంబె యగును; ♦ శక్యమా బ్రదుకంగ
విరహ మొందు నాకు ♦ వేయునేల ?. ౧౦ 194

క. జనకజ జీవించియె యా,దనుజపురంబందు నుంటఁ ♦ దమి వింటిని గా
వున నీళ్లులేనిభూమియుఁ, దనచెంతను సోదకముగ ♦ ధరణి చెలఁగినన్. 195

తే. దాని సాయంబునన్ రవం♦తయు బ్రదుకును
గాంచినట్లుగ నేను జీ♦వించియున్న

* ఏత దేవానుశోచామి వయో ఽస్యా హ్యతివర్తతే-అనిమా.

వాఁడ; సుశ్రోణి నుత్ఫుల్ల ♦ వారిజేక్ష
ణను మహీసుత నాశ్రేయ ♦ సిని దగంగ. ౧౧౪ 196

చ. అరుల జయించి యుజ్జ్వలమ ♦ హామహిమంబున నొప్పులక్ష్మి న
వ్వరునను జూడ సంతసము ♦ వర్ధిలునో యటు లెప్డు చూతునో
సురుచిరబింబతుల్యమగు ♦ శుభ్రతరోష్ఠము గల్గి పద్మమ
ట్లరుదుగ నొప్పుభూతనయ ♦ యాస్య మొకించుక పైకి నెత్తుచుక్. ౧౨౪ 197

తే. ఆతురుండు రసాయన ♦ మానుభంగి
నేను నధరామృతం బెప్పు ♦ డానువాఁడ;
నాతలోదరి కౌఁగిట ♦ నదుమ నన్నుఁ
బటువులై తాళఫలరీతి ♦ బలసి నుతియు. ౧౩౪ 198

క. ఒండొంటిఁ గలిసి ప్రీతిని, మెండుగఁ గల్పించు చనులు ♦ మిక్కిలి వగచే
నుండెడునాతనువును దమి, నిండంగా సోఁకునొక్కొ ♦ నే నెఱుఁగఁ జుమీ!.

క. నల్లనియపాంగములచే, నుల్లసిలెడు భూమితనయ ♦ యుగ్రదనుజు లు
ద్యల్లీలఁ జుట్టుకొనఁగాఁ, దల్లడిలుచుఁ బతిగ నేను ♦ దనకుండంగక్. ౧౪౪

ఆ. నాథహీనమాడ్కి ♦ నవయుచున్నది గదా, కాచుదిక్కు లేక; ♦ కంజనేత్ర
జనకరాజపుత్రి ♦ సాధ్వి నాకును దశ,రథునికోడలునయి ♦ రక్కసు లొగి.

క. తనుఁ జుట్టుకొనఁగ వారల,కును జిక్కి కృశించెడుఁ గద; ♦ కువలయహితు శే
ఖరియుతిని శరత్కాలం,బున నీలాభ్రములఁ ద్రోసి ♦ పొంగెడు కాంతిక్.

క. వెలువడుగతి నాసీతయుఁ, గలఁపఁగరానట్టి దనుజ ♦ గణముల నెల్లక్
బలువిడిని ద్రోసివుచ్చుచు, నిలుచునొ నాయెదుట నెపుడు ♦ నెమ్మి చెలంగక్.

*క. జనకజ స్వభావమున నే, తను దేహాయె దేశకాల ♦ తత్త్వమ్ములు మా
ఱినతఱి నుపవాసమునను, ఘనశోకమునను గృశించి ♦ కడుఁ బడలుఁ జుమీ!.

క. దనుజేంద్రుఁడైన రావణు,ఘనవక్షంబున శిలీము ♦ ఖము నాటి మహీ
తనయ నదెప్పుడు నేఁ దోఁ,డ్కొని రాఁగలనో యదెప్పు ♦ డు వగ లడఁగునో.

క. సురకన్యఁ బోలుసతి యా, ధరణిజ సోత్కంఠ యెప్డు ♦ దగ నామెడ నా
దరమునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుచుఁ, బరమానందాశ్రువులను ♦ దవ్వరగ విడుచునో.

క. తరుణీవిరహజమై భీ,కరమగు నీవగను నల్ల ♦ గా మాసినయం
బరమును విడుచువిధంబునఁ, దవ్వరపడి విడువంగఁ దగిన ♦ తరుణ మది యెదో.

చ. అని సతిఁ గూర్చి సూక్ష్మమతి ♦ యయ్యిను దా విలపించుచుండఁగా
వనజహితుం డహస్సు చన ♦ భాసురకాంతులు చల్లనొట నా
య్యినఁ జనె నస్తశైలమున; ♦ కంతట లక్ష్మణుఁ డూఱడింప నా

* స్వభావతనుకా నూనం శోకే నానశనేన చ, భూయ స్తనుతరా సీతా దేశకాలవిపర్యయాత్ -అనియు.

వనరుహపత్త్రనేత్ర బహు♦భంగుల నెంచుచు దుఃఖతప్తుఁ డ
య్యును దగ సంధ్యవార్చెను ర♦ఘూత్తముఁ డెంతయు భక్తిమీఱఁగన్. 208

ఐదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬ - వ సర్గము.

లంకయందు రావణుఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట.

చ. సురపతితుల్యవిక్రముఁడు ♦ శూరవరేణ్యుఁడునై మహాత్ముఁడౌ
మరుదధినాథనందనుఁ డ♦మానుషభీతిదకార్య మాత్మపూ
ర్వరమునఁ జేసిపోవఁ గని ♦ రావణుఁ డెంతయు సిగ్గు నొందుచున్
శిరమును సుంత వంచి యటఁ ♦ జేరినమంత్రులతోడ నిట్లనున్. ౧ 209

క. వనచరమాత్రుండగు నా, హనుమంతుఁడు దుష్ప్రధర్ష♦మై తగు నాప
త్తనమును లక్ష్యము చేయక, తనధైర్యము మీఱఁ జొచ్చి ♦ తాఁ గనె సీతన్.

సీ. చైత్యంబునాఁబడు♦సముధికప్రాసాద మవనిపైఁ బడియెను; ♦ నాసురవరు
లెందఱో హతులైరి♦యీలంక యంతయుఁ గలఁపంగఁబడియె నొ♦క్కకపిచేత;
నిఁకమీఁదఁ జేయంగ♦నేది యుక్తంబగు? మనకెల్ల శుభ మేది? ♦ యొనరుపంగఁ
జక్కఁగా ఫలియించు♦సత్కార్య మెయ్యది? పలుకుఁడీ! చేసెద ♦ భద్రమెల్లఁ
తే. గలుగుఁ గావుత మీకును, ♦ బలయుతుండ
వైన నీకేల మంత్రమం ♦ చనెద రేమొ?
*చిత్తబలమునఁ దగుయోగ♦సిద్ధు లందు
విజయమూలము మంత్రమె ♦ వెలయు ననుచు. ౨ 211

క. కనుకనె బలయుతులారా!, మనుజేంద్రునివిషయముననె ♦ మంత్రము చేయం
గను గోరుచున్నవాఁడను;, వినుఁడీ లోకమునఁ గనఁ ద్రి♦విధముగఁ బురుషుల్.
తే. ఉత్తములు మధ్య,మాధము ♦ లొప్పుచుంద్రు
వార లందఱుఁ గలిసియె ♦ వఱలుచుంటఁ
దెలియసాధ్యముగాదు వా♦రలగుణముల
దోషములఁ గాన నేఁ దెల్పు♦దును గ్రమముగ. ౬ 213

సీ. మంత్రనిర్ణయమున ♦ మంత్రుల నిపుణులస్వహితకాంక్షులఁ గాని♦స్వసుఖదుఃఖ
సమభాగులైనట్టి♦సఖులను గాని హితమును గోరెడి స్వబాం♦ధవులఁ గాని
కూడి యాలోచించి ♦ కోరి చేయందగు కార్యము నడపుచుఁ ♦ గడఁగి దైవ
మును నమ్మియుండునో♦యనుదురుత్తముఁడని యాతని; నొకఁడె తా♦నగుచుఁ గార్య
తే. మును దలంచుచు నొక్కఁడె ♦ మనసులోఁది
దైవమును నాశ్రయించుచుఁ ♦ దగినకార్య

---

* మంత్రమూలం హి విజయం ప్రాహు రార్యా మనీషిణః-అనిమూ.

మును నొనర్చునొ యెవ్వఁ డా♦తనిని మధ్య
ముఁడని పలుకుదు రార్యులొ ♦ మునులు తెలిసి. ౯। 214

చ. పురుషుఁ డెవండు దోషముల ♦ భూరిగుణంబుల నిశ్చయింప కా
పరముని నాశ్రయింపకయె ♦ పట్టినకార్యముఁ జేయువాఁడ నం
చరయక పల్కి కార్యమును ♦ నంతయుఁ దీర్ప నుపేక్ష చేయునో
ధర నధముం డటం డ్రతనిఁ ♦ దత్త్వ మెఱింగినపెద్ద లందఱుఁ. ౧౦। 215

క. పురుషు లిటు మూఁడువిధములఁ, బరిగణితులె యైనయట్లు ♦ పరిగణితములో
ధర మంత్రములు నటంచని, యరయందగుఁ జెప్పువాఁడ ♦ నవ్వానిగతుల్.

తే. మంత్రు లందఱుఁ గడు నైక♦మత్య మొంది
శాస్త్రమునుదృష్టిఁ గూడి యా♦సక్తితోడ
మంత్రమును దేని నెంతు రా♦మంత్ర ముత్త
మంబని తలంపఁబడు మహా♦మహులచేత. ౧౨। 217

తే. కార్యనిర్ణయవిషయమై ♦ కడఁగి మొదట
మంత్రు లన్యోన్యభేదముల్ ♦ మతములందుఁ
గలిగి తుద కైకమత్యంబు ♦ పొలయఁగూర్తు
రట్టిమంత్రము మధ్యమ ♦ మనఁగఁబడును. ౧౩। 218

తే. సచివు లందఱు తమభావ ♦ మచల మనుచు
దాని సాధింపఁ బూని వా♦దమును జేయు
చుందురో యైకమత్యంబు ♦ నొందుకోర్కి
యైన లేకుండునో యది ♦ యధమ మంత్రు. ౧౪। 219

క. మతిమంతులైన మీరు ని,యతిమీఱఁగఁ జక్క నెంచి ♦ యత్యుత్తమమై
హితమగుకార్య మిదంచని, గతసంశయులై యెఱింగి ♦ కడుఁ బూనికతోన్.

తే. నిశ్చయింపుఁడు తద్రీతి ♦ నేను జేయఁ
దగినవాఁడను; మనకు మం♦త్ర మిఁక నేల
మునిఁగిపోయిన దేమున్న ♦ దనెద రేమొ?
వేలకోలఁదిని వనచర♦వీరు లుండ. ౧౬ 221

క. మనపురముఁ జుట్టుముట్టఁగఁ, జనుదేరంగలఁడు రామ♦చంద్రుఁ డిటకు; ని
వ్వనధిని దాఁటి యదెట్లులు, చనుదేఁగలఁ డందు రేమొ? ♦ సహజయుతుండై.

*క. వనచరులును సుగ్రీవుఁడు, తనవెంటన్ రాఁగ సహజ♦ధైర్యము మెఱయన్
వనధిని నెండించియొ యిం,క నితరపథములనొ సుఖము♦గాఁ దరియించున్.

క. అని నాకుఁ దోఁచుచున్నది, పని యిది నేఁ జెప్పినట్లె ♦ ఫలియింపఁగఁ బ
త్తనమును వానరవీరులు, చనుదెంచియె యడ్డుపెట్టు♦చందము గలుగన్. ౧౭।

---

* సముద్రముచ్ఛోషయతి వీర్యేణాన్య త్కారోతివా-అనిమూ. అన్య త్సేతుబంధాదికం వా కరోతీతి-అనివ్యాఖ్య.

క. పురమును సైన్యంబుల నెక్కరణిని గీడొందకుండఁ ♦ గాపాడఁ దగున్
బరికింపుఁ డట్టియూహల, సరగున మీరెల్ల యుక్తి♦చతురులు గానన్. ౧౯

ఆఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭ - వ సర్గము.

మంత్రులు రావణాసురునిఁ బొగడుట.

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁ డు♦దగ్రబలుం డిటు పల్కఁగా బలం
బునఁ దగునాసురుల్ సుమతి♦పూర్ణులు గామిని నీతిబాహ్యులై
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి రిపు♦దర్ప మెఱుంగక యంజలుల్ తగం
బొనరిచి యాత్మపక్షమును ♦ బూని వచించిరి పొంగువేడ్కలన్. ౧౪ 226

తే. రాజ! పట్టసశూలముల్ ♦ భ్రాజమాన,పరిఘయష్టులు శక్తులు ♦ పరఁగుచుండఁ
జాలసైన్యము మన కుండ ♦ నేల యీవి,షాద మొందఁగ నీ కిట ♦ శత్రుహరణ!.

ఉ. సేనలు నీకు నేల? యని ♦ సేయఁగ నొక్కఁడ వీవు చాలవే?
దానవనాథ! భోగవతి♦దాపున యుద్ధము సల్పి సర్పసం
తానము గెల్చి తీవు మును ♦ దర్పగవైరినివాసభూమియా
యాగవర్యశృంగమున ♦ యక్షసమూహము లెల్లఁ గొల్వఁగన్. ౩౪ 228

క. అలరారు కుబేరునితోఁ, గలహం బొనరించి దేవ♦కాండము మెచ్చన్
బలమున లోఁబడునటు లు,జ్జ్వలశౌర్యా! చేసికొంటి ♦ క్షణమాత్రమునన్.

చ. ధనపతి యాతఁడీశునకుఁ ♦ దద్దయు మిత్రుఁ డటంచు నెన్నికం
గనుచును లోకపాలుఁడయి ♦ గాఢబలుండయి యొప్పుచుండ నా
తనిఁ గడురోష మూని ప్రవి♦దారణమందు జయించి తీవు; య
క్షనికరముల్ వధించి కడ♦కం గొని కొందఱఁ బట్టి యేఁచుచున్. ౫౪ 230

క. కారాబద్ధులఁ జేయుచు, నీరసమునఁ గలఁచి పుచ్చి ♦ యీపుష్పకమున్
గోరిక శివగిరినుండి వి,హారార్థము తెచ్చి తీ వ♦హార్యబలమునన్. ౬ 231

క. దనుజేంద్రుఁడైన మయుఁ డే,పునఁ బొల్చెడు నిన్నుఁ గాంచి ♦ భూరిభయంబుం
గని మైత్రిఁ గోరి భార్యగఁ, దనతనయ నొసంగె నీకు ♦ దానవనాథా!. ౭

సీ. వీర్యంబునన్ విఱ్ఱ♦వీఁగుచు నెవ్వరికైన జయింపంగ ♦ నలవిగాక
తనరారుమధువను♦దనుజుండు నీసహజాతయా కుంభీన♦సకు సుఖంబుఁ
గల్పించువాఁడు సం♦గరమున నీకును వశుఁడయ్యెఁ, బాతాళ♦వాసులైన
శంఖవాసుకులఁ ద♦క్షకునిని జటినిని గెలిచి వారల స్వవ♦శులను జేసి

తే. కొంటి; వోదీర్ఘబాహూ! య♦కుంఠశౌర్య!
యరినిషూదన! చూర్ణీకృ♦తాంగు లయ్యు

మరల లేవంగ బ్రహ్మచే ♦ మహితవరము
లంది యక్షయులయి బలా♦హార్యు లగుచు. ౯ 233

క. అతిశౌర్యంబున నిర్జర,వితతిని భయమునందఁ జేయు♦వీరులు నగు న
ద్ధతకాలకేయదనుజు ల,హితులయి తనుబలము నెఱపి ♦ *యేండ్ల మొగిన్.

క. అని చేసి నీకు వశులై,రన నీ కేటికిఁక భీతి; ♦ యసురేశ్వర! యెం
దును జూడరాని మాయలఁ, బనివడి నేర్చితివి పెక్కు♦భంగులు గాఁగన్. ౧౧

క. [బలయుతుల లోకపాలురఁ, గలహంబునఁ గ్రోధ మొప్పఁ♦గా నోడింపం
గలిగితివి; శక్రుఁ గూడం, గలన జయించితివి పొల్పు♦గా స్వర్గమునన్]. 236

క. కరితురగరథపదాతులఁ, బరఁగెడుశూరులను భీమ♦బలసంయుతులన్
వరుణునితనయుల సంగర,ధరణిన్ గెల్చితివి నీ వు♦దారభుజాఢ్యా!. ౧౩ 237

సీ. కాలదండమె భయం♦కరమగు మొసలిగ శూలాదిప్రముఖశ♦స్త్రములె వృక్ష
ములుగాఁగఁ గాలుని♦బలుపాశమే మహో త్తరతరంగాళిగాఁ ♦ దపనతనయ
భటులెనాగములుగఁ♦బరఁగు నాయమసైన్యసాగరమును జొచ్చి♦సంగరమున
యముఁ బాఱఁదోలి జ♦యంబును గొంటి; వాకదనంబునను లోక♦గణము లెల్ల

ఆ. వడఁకెఁ గాదె? యింద్రు♦వంటి విక్రమశాలు,రగుచు వీరులైన ♦ యవనిపతులు
ధరణి నెల్ల భూరి♦తరువుల మాడ్కిని, నిండియుండి రమల♦నీతివిదులు. ౧౪

తే. శౌర్యమున, సద్గుణమున, ను♦త్సాహమందు
ననిని రాముఁడు వారిలో♦న నెవరికిని
సముఁడు కాఁడు; మహీపాల! ♦ క్ష్మాపతులను
బరమదుర్జయులను నీవు ♦ బవరమందు. ౧౫ 239

క. ధరణికి బలియిచ్చితి వికఁ, ధరణీశుం డితఁ డెంత? ♦ తత్తఱపడ కో
సురవైరినాథ! యుండుము, పరిశ్రమము నీకు నేల? ♦ ప్లవగావళులన్. ౧౬

ఆ. అతులబాహుఁడైన ♦ యాయింద్రజి త్తొక్కఁ,డసరి చంపఁగల్గు; ♦ నాతఁ డీశు
గుఱిచి యజ్ఞ మొందు ♦ కోరిక నత్యుత్త,మము నొనర్చి దుర్ల♦భమగు వరము.

సీ. పరశివుకరుణచేఁ ♦ బడసెను గద? మఱిశక్తి,తోమర,మీన♦సంకులమయి
కీర్ణాంత్రశైవాల♦కీర్ణమై మదగజకచ్ఛపనిబిడమై ♦ కమ్రతురగ
మండూకసంతతి ♦ నిండి రుద్రాదిత్యభీకరగ్రాహని♦బిడము నగుచు
మఱియు మరుద్వసు♦మహితోరగంబయి హాస్త్యశ్వరథజలం♦బయి పదాతి

తే. పులినతలసంకులంబయి ♦ భూరిజలధి
వలె భయంకరమయి యున్న ♦ వాసవుబల
మునఁ బ్రవేశించి యింద్రుఁ గై♦కొని సురలను
గలవిలంపడఁ జేసి లం♦కకును దెచ్చె. ౨౧ 242

* త్వయా సంవత్సరం యుద్ధ్వా-అనిమా,

క. పరమేష్ఠి యానతిఁ గిం,బరవృత్రులఁ జంపినట్టి ♦ వాసవు నీవున్
గరుణించి విడువ దేవో, త్కరవందితుఁ డగుచుఁ జొచ్చెఁ ♦ గాదె? దివంబున్

చ. తనయుని నట్టి శూరవరు ♦ దర్పసమగ్రునిఁ బోరి కంపుమా
వనచరసేనతోడ రఘు♦వర్యుని రూపడగించు క్షుద్రుఁడా
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటకు ♦ వచ్చి తటాలున నిట్టియాపదం
బొనరఁగఁ జేసె దాన వగఁ ♦ బూనఁగ నేల సురారిపూజితా! ౨౪ 244

[1]తే. దాని నీమది నెంతమా♦త్రంబు నునుప
వలదు రాముని జంపంగఁ ♦ గలవు నీవు
శౌర్యమున బాహుబలమున ♦ సాటికాఁడు
నీకు రాముఁడు తలఁపుమా! ♦ నీమనమున. ౨౫ 245

ఏడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮ - వ సర్గము.

ప్రహస్తాదులు తమతమపరాక్రమముల రావణునితోఁ జెప్పుట.

క. అని రంత నీలజలదం, బననొప్పెడు రూపమలర ♦ నాహవశూరుం
డును సేనాధీశుఁడునయి, తనరుప్రహస్తుండు పలికెఁ ♦ దగ నంజలితోన్. ౧

క. సురదానవగంధర్వులు, నురగపిశాచములు పక్షు ♦ లొక్కరు నిను సం
గరమున మార్కొనఁ జాలరు, హరులన నిఁక నెంత? దాన♦వాధిప! నీకున్.

క. మన మెల్లఁ బ్రమత్తులమై, మన కే మిఁక భయ మటంచు ♦ మది నమ్మి కనుం
డినతఱి హనుమంతుం డిటఁ, జనుదెంచి పరాక్రమంబు ♦ సలిపి కపటియై. ౨-౪

తే. మనల వంచించి పోయె నో♦దనుజనాథ!
యట్లె లేకున్న నేను బ్రా♦ణాళిఁ దాల్చి
యుండ నావానరుం డిట ♦ నుండి బ్రదికి
యెట్లు పోనేర్చు? నాశక్తి ♦ యెఱుఁగుదు గద!. 3 249

క. [2]వననిధిపర్యంతంబుగఁ, గనుపట్టెడు భూమిఁ గల్గు♦క్ష్మాధరములయుం
డును వనములందుఁ గల యా, వనచరులం జంపువాఁడ ♦ భవదాజ్ఞయయేన్.

చ. పురమును గాచుచుండెదను ♦ బూనిక నే నిఁకమీఁద, నీకు నా
తరుణిని దెచ్చినందులకు ♦ దాపరమైనమహాపరాధ మె
వ్వరుసను వానరోత్తముల♦వంక భయం బిడఁ జాలకుండెదున్
గరము ప్రమోదముం గనుచుఁ ♦ గాలము పుచ్చుము దానవేశ్వరా!. ౫ 251

---

1 హ్యాది నైవ త్వయా కార్యా త్వం వధిష్యసి రాఘవమ్-అనియు. ఇటఁ దృతీయచతుర్థచరణముల నధికముగా రావణువర్ణనము చేర్పఁబడుట ప్రకృతార్థపోషకమని యూహింపఁదగు. 2 కరోష్యవానరాం భూమి మాజ్ఞాపయతు మా భవాన్-అనియు.

చ. అన విని దుర్ముఖుం డనెడు♦నట్టి సురారి మహాగ్రహంబునన్
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటకు ♦ వచ్చి తిరస్కరణంబు నిట్లుగా
మనకును గల్గఁ జేసె నిది♦మాత్రము సైపఁగరాదు లంకనున్
దనుజవరేంద్రుసౌధమును ♦ దా నవమానము నొందఁ జేసెఁగా. ౬౪ 252

తే. అంతఁ బోవక శ్రీమంతుఁ♦డైన విభుని
నవమతింగనఁ బల్కె నీ♦యది క్షమింపఁ
దగదు సుంతయుఁ గాన ని♦త్తఱిని నేనొ
కఁడనె చని వానరావళి ♦ గడుభయమున. ౭౪ 253

చ. వననిధిఁ జొచ్చినన్ నభము ♦ వారక దూఱిన నాగభూమికిం
జని యట దాఁగినన్ బ్రబల♦శౌర్యము పూని వధించి వత్తునం
చనియె; మహాబలుండగుచు ♦ నద్భుతశక్తిని వెల్గుచున్న యా
దనుజుఁడు వజ్రదంష్ట్రుఁడు ని♦తాంతము కోపరసంబు పొంగఁగన్. ౮౪ 254

తే. ఘోరమై మాంసశోణిత♦సారభూషి
తమగుపరిఘంబుఁ గైకొని ♦ తా వచించె;
ననుజసుగ్రీవయుతుఁడయి ♦ యా దశరథ
తనయుఁ డుండంగ నానిశా♦తరుణమందు. ౯ 255

క. *మనపురికి భీతితో వచ్చినదీనుండైన హనుమ♦చేత నయినదే
మని యుగ్గడింపఁదగు నాతనితో మన కేమిఫలము ♦ దయ కల్గఁ దగున్.

చ. కనుకనె నే నొకండనె ని♦శామజవంబునఁ బోయి లక్ష్మణున్
వనచరనాథుఁ గూడి తగు♦వానిని రాముని నీమహాయుధం
బున వధియించి వానరులఁ ♦ బొంకము మాపియె వచ్చెదం జుమీ!
దనుజవిభూ! మఱొక్కనుడి ♦ తప్పక చెప్పెద నాలకింపుమా!. ౧౧ 257

సీ. నాపల్కు నుచితమై♦నన్ గ్రహియింపు ముపాయకుశలుఁడౌ తాఁ♦బగఱ నెల్ల
నప్రమత్తుండయి♦యనియందునుజయించుఁ గామగరూపులు భయం♦కరతనులును
శూరులు భీమదృ♦ష్టులు నగు రాక్షసుల్ నిశ్చితస్వాంతులై ♦ నిర్భయముగ;
వేలకొలందిగా ♦ విమలమానవరూపములఁ దాల్చి యారామ♦మూర్తికడకు

ఆ. సంభ్రమంబు లేక ♦ సరగునఁ జని; రాముఁ
గని సహోదరుండు ♦ క్ష్మాపతియును
నైన భరతుఁ డనుపఁ♦గా నిటకే మెల్ల
వచ్చితిమి; మహాత్మ! ♦ సచ్చరిత్ర!. ౧౪ 258

క. [మరలి పురంబును జేరెదు, తరుణం బిది వచ్చె వేగ ♦ దయచేయఁ దగున్
బరమాద్భుతి] ననఁదగు; భూవరుఁ డంతట సేన విడిచి ♦ వైళమ పోవున్.

*కిం వో హనుమతా కార్యం కృపణేన తపస్వినా-అనిమూ.

చ. మన మిటనుండి శూలముల ♦ మర్దనశక్తిని మించుశక్తులన్
ఘనగదలన్ శరావళిని ♦ గార్ముకఖడ్గములన్ ధరించి వే
చనుదము; వ్యోమమార్గమున ♦ సంఘముగా నిలుచుండి భీమశ
స్త్రనిచయవృష్టిఁ బ్రస్తరవి♦తానవృష్టి నిగుడ్చి శూరతన్. ౧౬ 260

క. వనచరుల వారి నందఱఁ, జనజేయుద మల్లధర్మ♦సదనంబునకున్;
మనపన్నినకృత్రిమమును, గనఁజాలక నమ్మినంత ♦ క్ష్మాపాలసుతుల్. ౧౭

ఆ. నీతిమాలి వార ♦ లాతఱిఁ దప్పక, ప్రాణములను విడువ♦రాక తప్ప;
దనియెఁ గుంభకర్ణు♦నాత్మజుండును వీరుఁ, డానికుంభుఁ డాగ్ర♦హమ్ము పొంగ.

క. తనవీర్యము గన్పడ ని, ట్లనియెను రావణుని గాంచి; ♦ యందఱు మీరిం
దు నిలిచి రావణుతో నే, పనిచేయక యుండ్రు గాక ♦ పనిపూని యిఁకన్.

క. చని నే నొక్కఁడనే రా,ముని లక్ష్మణు వనచరాళి♦ముఖ్యుని సుగ్రీ
వుని హనుమంతునిఁ దక్కిన, వనచరుల వధించి వేగ ♦ వత్తుం జుండీ!. ౨౦

క. *అని పలికె; నంతఁ బర్వత,తనుఁడై తగు వజ్రహనుఁడు ♦ తా నాలుకచే
తను నోరు నాఁకికొనుచున్, దనుజేంద్రాదులను జూచి ♦ త్వర నిట్లనియెన్.

క. మీరెల్ల విగతసంభ్రము, లై రహిఁ స్వేచ్ఛఁగొని పనుల ♦ నాత్మహితములం
గోరి యొనరించుచుండుం, డే రయమున నొకఁడ నేగి ♦ యెల్లరఁ గవులన్.

క. తినివైచెద నిశ్చింతలఁ, గనుమనముల మీర లెల్లఁ ♦ గని మధురాపం
బున నలరుమద్యమును నే,పునఁ ద్రావుచు స్వస్థులగుచుఁ ♦ బొంగెదు వేడ్కన్.

తే. ఆడుచుందురు గాక స♦హాయుతఁ జని
వనచరాధిపు లక్ష్మణు ♦ హనుమ నంగ
దునిని రణదుర్జయుని రాఘు♦వునిని జంపి
వచ్చెదను జూడుఁడీ! యనె ♦ బరవసమున. ౨౮ 268

ఎనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯ - వ సర్గము.

—మంత్రు లందఱు యుద్ధమును గోర విభీషణుఁడు వలదని నీతి చెప్పుట—

సీ. అంత నికుంభుఁ డ♦త్యంతబలుండగు సూర్యశత్రుఁడు రభ♦సుండు యజ్ఞ
హుండును,సుప్తఘ్ను♦కుంభుమహాపార్శ్వుఁ డునుమహోదరుఁడను♦దనుజవరుఁడు
దుర్ధర్షుఁ డగ్నికే♦తుండును రశ్మికేతుఁడు మహాబలశాలి ♦ కడిఁది తేజ
మునఁగ్రాలురావణు♦తనయుఁ డయ్యింద్రజిత్తును బ్రహస్తుండును♦ఘనబలుఁడగు
వజ్రదంష్ట్రుఁడు నట్టి♦ వాఁడువిరూపాక్షుఁ డట్టి ధూమ్రాక్షుండు♦నతిబలులగు

తే. నట్టి యతికాయదుర్ముఖు ♦ లనెడివీర
దనుజు లందఱు పరిఘంబు♦లను మహోగ్ర

---

* క్రుద్ధః పరిలిహ న్వక్త్రం జిహ్వయా వాక్య మబ్రవీత్-అనిమా.

పట్టనంబుల శక్తులఁ ♦ బ్రాసశూల
ములఁ బరశ్వధములఁ బూని ♦ బలము మెఱయ. ౩౪ 269

చ. శరములఁ జాపవర్యముల ♦ శాతమహాస్త్రరఖడ్గసంతతిం
గరములఁ దాల్చి తేజములు ♦ గ్రాలఁగ రావణుఁ గాంచి కోపసం
భరితమనంబు లొప్ప నిటు ♦ పల్కిరి రాముని లక్ష్మణున్ గపీ
శ్వరుఁ బురి నేఁచినట్టి వన♦చారిని నీచుని వాయునందనున్. ఉ 270

క. చని యిపుడె చంపివత్తము;, అని పలుకుచు నాయుధాళి ♦ నందుకొనుచు నుం
డిన యలదనుజుల నిల్పుచు, వినయమునం గూరుచుండఁ ♦ బెట్టి నయముసన్.

చ. కరములు దోయిలించి దశ♦కంఠునిఁ గాంచి వచించె; [1]నాయనా!
నిరుపమసామదానములు ♦ నేర్పగుభేదమునాఁ జెలంగు ము
వ్వురుసల నీయుపాయముల♦భంగి లభింప నశక్యమాపనిన్
బరుపతఁ బూని చేయుటకుఁ ♦ బాత్రములౌసమయంబులన్ మహా
పురుషులు చెప్పినార లవి ♦ పోలునటంచు వచించి రార్యులున్. ర 272

సీసమాలిక:—

[2]మన మింక సామాదు♦లను బ్రయోగింపమి దండనంబున కిది♦తఱియె గాదు
పగవాఁడు దండ్యుఁ డె♦ప్పగిదిని గాఁడు రాక్షసనాథ! విషయసం♦సక్తులగుచు
బ్రజ్ఞయె లేకున్న♦వారియందును విరక్తులయందు సామంత♦బలసమాప
న్నృతులయందును లక్ష్మి ♦ యెల్లదైవప్రాతికూల్యమునం బోవఁ ♦ గొంకుచున్న
వారియందును మఱి ♦ బాలునియందు వృద్ధునియందు దీర్ఘరో♦గునిపయిఁ దన
దాయచే బలిమిమైఁ ♦ దఱుమంగఁ బడినట్టివానియందును భీరుఁ♦డైనవాని
యందును భీరుకుఁ♦డౌజనునందును లుబ్ధకునందును ♦ లుబ్ధజనని
యందు విరక్తుని♦యందుఁ బ్రాకృతునందు విషయాభిలాషల ♦ వెలయువాని
యందు దేవబ్రాహ్మ♦ణాళినిందకునందు బహుచిత్తమంత్రుఁడై ♦ పరఁగువాని
యందును దైవోప♦హతకునియందును దైవచింతకుఁడయి ♦ తనరువాని
యందు దుర్భిక్షముల్ ♦ వ్యసనముల్ బాధింప నడలెడునబలుని♦యందునొకని
యాదేశముననున్న♦యాతుద్రునందును బహుశత్రుయుతుఁడగు♦వానియందు

1 అప్యుపాయై స్త్రిభి స్తాత-అనిమూ. 2 ప్రమత్తే ష్వభియుక్తేషు దైవేన ప్రహ్వతేషుచ, విక్రమా స్తాత సిధ్యంతి పరీక్ష్య విధినా కృతా-అనియూ. ఈశ్లోకమునఁ బ్రతిపదమున కర్థము తెనుఁగునఁ జేర్చకున్నఁ దేటగ బోధపడదను నూహచే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ మెల్ల నీసీసమాలికయందు ననువదింపఁబడినది. ఎట్లన: ప్రమత్తేషు అనవధానేషు విషయాసక్తేష్విత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య. ఈయర్థమును దెలిఁగింపక ప్రమత్తునియందన్న నేమిబోధపడును. కాఁబట్టి యీయర్థమంతయుఁ దెనుఁగున నిమిడియున్నదని యెఱుంగవలయు.

సత్యధర్మంబుల♦సంగతి విడచిన యాదుష్టునందు స♦మ్యగ్విధముల
నీతిశాస్త్రక్రమం ♦ బేతఱిని నను దప్పకుండఁగ సత్ప♦థమున వెలయు
నట్టిమంత్రులతోడ ♦ నాలోచనము సేసి తనవిక్రమము చూపఁ♦దగుననదియె
ఫలియించుఁ బూర్వోక్త♦పద్ధతుల్ గలవారితోడ సంధియె చేయఁ♦గూడదితర
ఆ. రిపులతోడ దండ♦రీతులు నుపయోగ,పఱుపఁ గూడ దవ్వి ♦ ఫలము నొందఁ
జాలవనుచుఁ బల్కి ♦ సచివులఁ గాంచి యి,ట్లనియె నీతిశాస్త్ర♦మును దలఁచుచు.
క. వినుఁ డప్రమత్తు విజిగీ,షుని, సుస్థిరబలుని, విజిత♦శూరుని జితరో
షుని నప్రధర్షు రాముని, ననిమార్కొనఁ గోరెదరొకో ♦ యాత్మల మీరల్.
క. [1]హనుమయును నదనదీనా,థుని ఘోరాకృతిని భూరి♦తోయధి నవలీ
లను దాఁటి దుష్కరంబగు,పనినొనరిచెఁ దలఁచునట్టి♦పనియే యిదియున్.
చ. దనుజవరేణ్యులార! బల♦దర్పము లత్యధికంబులై తగం
గనఁబడువైరులందు, నని ♦ గన్గొన కయ్యవి యల్పముల్ గదా
యనుచుఁ దలంచునం బలుక ♦ నర్హమె మీకు యశస్వియైన రా
మునిసతి రావణుండు మును♦ముందుగ బల్మిని దెచ్చినాఁడుగా. ౧౨ 276
తే. ఆజనస్థానమునుండి ♦ యపహరించి, యతని కపకృతిఁ జేసె నీ♦యసురపతియె
కాని రాముఁ డొనర్చిన♦కార్యమెద్ది,[2]ఖరముఖులఁ జంప లేద నె♦దరొకొ మీరు.
మ. ఖరుఁడే ముందుగ న్యాయమార్గమును దాఁ ♦ గానంగ లే కాతనిన్
మరణం బొందఁగఁ జేయఁ బోవ ననిలో ♦ మార్కొన్నవైరిన్ వధిం
చె తయంబొప్ప రఘూద్వహుండు కలదే ♦ చింతింప దోషం బిదె
వ్వరునన్ బ్రాణులు ప్రాణరక్షణ మొన♦ర్పం బాడియౌనే కదా!. ౧౪ 278
క. అపకారం బొనరించిన,నృపతికళత్రాపహరణ♦మే యనుచిత మ
ట్లు పరస్త్రీసంస్పర్శన, మపకీర్తిం గల్గఁజేయు ♦ నాయువు నణఁచున్. ౧౫ 279
క. ధనమును క్షయింపఁజేయును, ఘనపాపపరావతార♦కల్పమ్మగు దీ
నిని బట్టి చూడ మనకున్, జనకజవలనన్ భయంబు ♦ సమకురు మిగులన్.
క. తరుణిం బల్మిన్ దెచ్చుట, పరికింపఁగ ముగిసె నింకఁ ♦ ద్వరపడి యామెన్
మరలన్ విడువన్వలయును, బరమపదార్థంబు విడువఁ ♦ బాడియె? యన్నన్.

---

1 కృతం హనుమతా కర్మ దుష్కరం తర్క్యతేవా-అనిమూల ౨ ఖరవధ ఏవ ప్రథమాపరాధ ఇత్యాశం క్యాహ-అనివ్యాఖ్య. దీనినిటఁ దెనుఁగునఁజేర్పకపోయినచో సంబంధముచెడును. ఖరుని జంపుట రాక్షసాపకారము కాదాయను ప్రశ్న మేలేనపుడు "ఖరోయద్యతివృత్తస్తు రామేణాభిహతో రణే" అనునది యసందర్భముగాఁ దోఁచును. కావ వ్యాఖ్యాకర్తలు సంబంధమును గల్పించుట వాల్మీకిభావవిరుద్ధముకాదు. వాల్మీకిహృదయము వారికిఁ దెలిసిన ట్లితరులకుఁ దెలియదు. మూలము పైన నీయర్థముచేసికొని తోఁచినట్లు తెనిఁగించినచో నది వాల్మీకిభావము కాదని యెవ్వరైన నాక్షేపించినపు డాకాశమును జూడవలసివచ్చును.

క. కలహము గల్పించెదునే, బలవద్యత్నమును జేసి ♦ ఫలము గనంగ నె
ట్టులఁగుఱ; విక్రమధర్మం,బులఁ దగు శ్రీరాముఁ డట్టి ♦ భూపాలకుతోఁ. ౧౬॥

తే. నిష్ఫలంబగువైరంబు ♦ నిర్నిమిత్త
మిట్లు కల్పించుకొనుటయె ♦ యెన్న యుక్త
మెంతమాత్రము గాదు వే ♦ యింతి నతని
*కిచ్చివేయుము నీతికి ♦ హిత మిది యగు. ౧౭ 285

క. కరిహయబహురత్నంబుల, నెరసిన లంకాపుర మిది ♦ నృపతియు బాణో
త్కరముల విదళింపక యుండ, రమణి నాతని కొసంగు ♦ న్యాయము మీఱ.

ఆ. అప్రధర్షమైన ♦ యాకపివాహిని, ఘోరభంగిమీఱఁ ♦ గూడి వచ్చి
మనపురంబుఁ జుట్టు ♦ కొనక పూర్వమె సీత, రామునకు నొసంగు ♦ రాక్షసేశ!.

క. రాముని ప్రియపత్నిని నా, భూమిజఁ గొనిపోయి మనమె ♦ పోల నొసఁగమే
నీమనలంక నశించును, రామునిచేఁ బడుదు సుగ్ర ♦ రాక్షసు లెల్లఁ. ౨౦ 286

[1] తే. తోడఁబుట్టినవాఁడవు ♦ గూడ దిట్టి
పని యటంచుఁ బ్రసన్నత ♦ గనుట కేను
బ్రార్థనము చేయువాఁడ నా ♦ పలుకొనర్పు
హితము పథ్యమునగుమాట ♦ నేఁ బలికెద. ౨౧॥ 287

[2] సీ. వనిత నాతని కిమ్ము; ♦ బాహుజతనయుండు శరదుగ్రభానుని ♦ కిరణనిభము
లై దృఢంబులునన ♦ వాగ్రపుంఖంబులు నయి యమోఘములగు ♦ నాశుగముల
నీమీఁద వైచుచు ♦ నినుఁ జంపఁబూనును గాన రామున కిమ్ము ♦ కాంత నీవు
ధర్మసుఖంబులఁ ♦ దా నాశనముచేయు నాగ్రహంబును వీడి ♦ యతులసుఖము

ఆ. యశము వృద్ధిఁజేయు ♦ నట్టిధర్మముఁ గొను
సుప్రసన్నుఁడవయి ♦ సొరిది నేను
బల్కినట్లు సేయ ♦ బంధుపుత్రాన్వితు
లమయి బ్రదికియుందు ♦ ము మహీ మనము. ౨౩ 288

క. కనుకఁ జానకి నిమ్మా!, యనుచు విభీషణుఁడు పల్క ♦ నాదను జేశుం
డనుజోక్తిని విని యందఱ, ననిపి నిజావాసమునకు ♦ నరిగెం దానుఁ. ౨౪

తొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* దీయతా మస్య మైథిలీ-అనిమూ. లోపల రాక్షసులం గూర్చి చెప్పునట్లున్నది. ఇట రావణునిం గూర్చి చెప్పిన ట్లర్థమగును. అనఁగా వారిని సంబోధించి చెప్పుచు రావణునిం గూర్చియుఁ జెప్పఁబడెనని తెలియునది. 1 ప్రసాదయే త్వాం బంధుత్వాత్-అనిమూలమే పైయర్థమును దృఢపఱచుచున్నది 2 పురా శరత్సూర్యమరీచి సన్నిభాన్-అనిమూ ఇట శరత్కాలసూర్యునిం జెప్పుటకు హేతు వేమనఁగా? శరత్కాలమున సూర్యుఁడు భూమికి సమీపముగనుండును. తులారాశి నీచరాశి యనుట కిదియే హేతువు. కాని నాకాలమున సూర్యకిరణములు తీక్ష్ణములయి సోఁకును అని యెఱుంగునది.

౧౦ - వ సర్గము.

విభీషణుఁ డన్నయింటికిం బోయి దుశ్శకునములఁ దెల్పి సీతను రామున కిమ్మనుట

చ. తెలతెలవాఱినంత సుమ♦తిం జెలువారు విభీషణుండు ని
ర్మలతరధర్మమార్గములఁ ♦ దోఁచెడునర్థము నిశ్చయించి కొం
చలనుతరంబుగాఁ దగిన♦యట్టి హితంబును స్వాగ్రజన్ముఁడౌ
ఖలునకుఁ జెప్పఁబూనుభయ♦కార్యము చేయఁగఁ బూని యంతటన్. ౧

క. దనుజేంద్రుగృహంబునకుం, జనియెను; నాగృహవరంబు ♦ శైలశిఖరరీ
తిని నున్నతమై, పర్వత, ఘనశిఖరము లట్టిపెనుశి♦ఖరములు వెలయన్. ౧½

క. సువిభక్తమహాకక్ష్యము, ప్రవిమల,మతివిభవసూరి♦రాజనివాసా
ర్హావరమహావేదికమును, బ్రవరులు ననురక్తు లెల్ల ♦ పనులను నిపుణుల్. ౨½

క. మతిమంతులునగు సచివులు, సతతముఁ గాపాడుచుండఁ ♦ జంచద్రీతిన్
స్తుతిపాత్రంబై మనకరి,వితతోచ్ఛ్వాసాళిమలిన♦విపులానిలమై. ౩½ 293

తే. శంఖఘోషమహానాద♦సహిత మగుచు
దివ్యవాద్యస్వనానునా♦దితదిగోఘ
మగుచుఁ బ్రమదాళిసంకులం♦బై, ప్రజల్పి
తజనసంకీర్ణఘంటాప♦థంబు నగుచు. ౪½ 294

సీ. నిర్మలహాటక♦నిర్యూహనిబిడమై భూషణోత్తమగణ♦భూషితమయి
గానవర్తనములఁ ♦ దా నలరారుట గంధర్వవాసంబు♦కరణి, విభవ
సంయుక్తమగుట ని♦ర్జరులస్థానమురీతి రత్నసమూహవి♦రాజమాన
మగుట భోగవతియ ♦ ట్లలరుచు నుండెను నట్టిరావణుసౌధ ♦ మావిభీష

తే. ణుండు వీరుండు కాంతిమం♦తుండు స్వీయ
మైన తేజస్సు కిరణము♦లట్లు గాఁగ
భాస్కరుండు మహామేఘ♦పథముఁ జొచ్చు
కరణిఁ దాఁ జొచ్చె నుత్సాహ♦కలితుఁ డగుచు. ౫ 295

క. నిరుపమతేజుం డాతఁ డ,సురారిపతి కెంతో విజయ♦శుభ మలరుటకై
సురరిపులు వేదవేత్తలు, వరుసం బఠియించుమంత్ర♦వరముల వినియెన్. ౬

*ఆ. మంత్రవేదవిదులు ♦ భూసురుల్ దధిపాత్ర
ములను మఱి ఘృతాక్ష♦తలను బూజి
తులయి యుండఁ గాంచె ♦ బలశాలి యవ్విభీ
షణుఁడు దనుజనాథు♦సద్మమందు. ౭ 297

తే. ఆమహాబాహుఁ డసురసం♦ఘాభిపూజ్యుఁ
డగుచు నిజతేజమున నొప్పి ♦ యంతరమున

* పూజితాన్ దధిపాత్రైశ్చ సర్పిర్భి స్సుమనోక్షతైః-అనిమూ.

కరిగి సింహాసనస్థుండై ♦ [1]యర్థనాథ
సహజుండగు రావణునకుం దా ♦ సల్పె నతులు. ౧౦ 298

తే. సాంప్రదాయకములగు నా♦చారములను
జక్క నెఱింగినవాఁడౌట ♦ జయజయాభి
పూర్వకంబగు నాచార♦పూజ్యమైన
కృత్యమును సల్పె నన్నకు ♦ హితము మెఱయ. ౧౦॥ 299

క. దనుజేంద్రదృష్టిసూచిత,మును గాంచనమణివిలిష్ఠ♦మును నగుపీఠం
బునఁ గూరుచుండె; నంత వి,జనమయి సచివైకయుక్త♦సంస్థానంబై. ౧౧॥

క. అలరారుచున్న యా పెను,కొలువున మహి తాత్ముఁ డగుచుఁ ♦ గొలువుండినయా
బలశాలి రావణుం గని, యలఘుసుహేతువుల నిశ్చి♦తార్థంబగుచున్.౧౨ 301

క. అతిశయహితమై తగువా,గ్విశతిం బలుకంగఁ బూనె; ♦ విధివిూఱఁగ భూ
పతియెదుటఁ బల్కఁదగుపద్ధతి నెఱింగినవాఁడు కాల♦ధర్మముఁ దెలియున్.

ఆ. [2]దేశ మెఱిఁగి యెట్టి ♦ తీరునఁ గార్యంబు, ననుసరింపఁ దగునొ ♦ యవ్విధంబు
నెఱుఁగు లోకమందు♦నిదిమంచిదిదిచెడు, గనుచునెఱుఁగువాఁడు♦గాననతఁడు.

క. తనసోదరు స్తుతివచనము,లను జక్కఁ బ్రసన్నుఁ జేసి ♦ లలితోక్తుల నా
తని కిట్లనియెన్; సీతయు, మనపురి నెత్తఱిని జేరె ♦ మానితశీలా! ౧౩॥ 304

క. అదిమొదలిప్పురి నశుభ,ప్రదములుగాఁ దగునిమిత్త♦రాజి కలిగెడున్
గద! యగ్నిహోత్రమున సమ్యదమొప్ప హవిస్సు మేలి♦మంత్రయుతముగన్.

క. హోమము చేయఁగ నగ్నిక,ణానుండితమగుచు ధూమ ♦ మంతటఁ గప్పం
గా మఱిమఱి చల్లారుచు, నే మందును గాని మంచ ♦ దెప్పటిరీతిన్. ౧౪ 306

ఆ. వంటప్రొయ్యిలందు ♦ వైశ్వానరగృహంబు,లందు వేదపఠన ♦ ములవరించు
నట్టితావులందు ♦ [3]నాశీవిషంబులు, గనఁబడియెడు భీతి♦కరము లగుచు. ౧౬

క. హోమద్రవ్యంబులకుం, జీమలు పట్టెడిని; బాలు ♦ నేకురవు గదా!
భూమీశ! ధేనువుల సు,ద్దామగజంబులు గన విము♦దములై కననో. ౧౬॥ 308

తే. స్వనము దీనము గాఁగ న♦శ్వమ్ము లార్చు
చును గడుం దృప్తి నాహార♦మును గ్రహింప
కున్న వివె యశ్వతరములు ♦ నుష్ట్రములును
ఖరములును రోమతతు లూడఁ♦గా వెతలను. ౧౭ 309

క. అనయము నశ్రుజలంబుల, గనఁబడుచుఁ జికిత్స లెన్ని ♦ గావించిన నై
నను ముందటివలె మనకుం, గనఁబడకున్నయవి చూడఁ♦గాఁ గాకములున్.

---

1 వసందే ధనదానుజమ్-అనిమూ. 2 దృష్ట లోకపరావరః-అనిమూ. 3 సరీసృపాణి దృశ్యం తే-అనిమూ. నపుంసకత్వ మార్ష మని వ్యాఖ్యాతలే వ్రాసిరి.

సీ. ఎచ్చటఁ గాంచిన ♦ నెన్నియోరీతుల గుంపులుగాఁ గూడి ♦ క్రూరములయి[కఁ
చెవులుచిల్లులుపోవఁ♦జెలఁగికూయుచు విమానాగ్రంబులందునో ♦య్యనవొకటి
గనుపట్టుచున్నవి; ♦ గ్రద్ధలు పురమునఁ బ్రతిసద్మమునయందుఁ ♦ బైనఁ బిండు
గట్టియున్నవి; వంచ♦కంబులు సంధ్యాద్వయంబునఁ బురిచెంత ♦ కరుగుదెంచి
తే. యశుభరవములఁ గూసెడు ♦ నశ్లిమాంస
ము దిను క్రూరమృగంబులు♦ను దినదినము
పట్టణద్వారములఁ గదం♦బముగఁ జేరి
పిడుగువలెఁ గూయుచున్నవి ♦ పెనురవముల. ౨౧ 311
క. దనుజేంద్ర! వీనిఁ బట్టియు, ననయం బివి తెల్పు నపజ♦యము పురదహనం
బున మనకు స్పష్టమైనది, కనుకనె యీయశుభములకుఁ♦గాఁ బ్రాచితముల్.
క. పరికింప సిష్టపడి రఘు,వరుతరుణిని మరల నీయ ♦ వాంఛించుటయే;
సురవైరినాథ! కార్యపు,వరుసల నెఱుఁగకయొ, బ్రదుకు♦వాంఛనో నేనుల్.
క. పలికినను గాని తప్పుగఁ, బలికితి నని యెన్నఁదగదు ♦ బహుఃభంగుల ని
మ్ముల నిరతము దుశ్శకునం,బులు గానంబడియె వీనఁ ♦ బొందెడు ఫలముల్.
చ. ఒకరికె కాదు రాక్షసుల♦యోషలకుల్ దనుజాళి కెల్ల లం
కకుఁ గడుభీషణాకృతిగఁ ♦ గ్రాలెడు వారికి దివ్యసౌధవా
సకలితరాక్షసాంగనల♦సంతతికిం విదితంబె మంత్రమం
దకలుషబుద్ధిశాలుఁరు ప్ర♦హస్తముఖుల్ గలుగంగ నీ విటుల్. ౨౫ 315
ఆ. పలుకనేల యన్నఁ? ♦ బరమమంత్రులు నీదు
మనసు నరసి దానిఁ ♦ గనుచు నడచు
కొనెడువారు తెలుపఁ♦గను జాలకుందురు
నీకు మాత్ర మేల ♦ యీకృతియన ౨౬ 316
క. అనుజుఁడను గాన విన్నది, కనినదియుం దప్పకుండఁ♦గాఁ జెప్పఁదగుల్
దనుజేంద్ర! నీవు న్యాయం,బును బూని మనస్సునందె ♦ పోలఁ దలఁచుచుల్.
ఆ. నిశ్చయించి దాని ♦ నెఱవేర్పఁదగు; నని,యువ్విభీషణుఁ డట ♦ నగ్రజునకు
*మంత్రితతుల నడుమ♦ముహితముహితమునొ,వచనమిట్లుపలికె♦వాంఛమీఱ.
సీ. దనుజేశ్వరుం డిట్లు ♦ తద్దయు హితమయి మహితార్థమై వ ర్త♦మానభూత
భావికాలంబులఁ ♦ బరమశుభ ప్రదమయి సాంత్వపూర్వమై ♦ యరయ యుక్తి
యుక్తమై తగినస♦హోదరాలాపాళి విని మహోగ్రాగ్రహ♦మునను మండి
పడుచును దనదగు♦పట్టును వదలక యాతని కిట్లను ♦ ననుజ! నాకు
ఆ. నెవనివలనఁ గాని ♦ యేభీతి గనరాదు, సీత రామునకును ♦ జిక్కఁబోదు
మరల నెట్టులైన; ♦ మఘవుని దేవాళిఁ, గలిసి రాముఁ డిటకుఁ ♦ గడుజవమున.
క. చనుదెంచిన నాహ్వోలను, నని నిల్వఁగఁ జాలఁ డింక ♦ నని యెటు సేయుల్

---

* ఇతి స్వమంత్రిణాం మధ్యే-అనిమా.

జనకజ నెవ్విధిఁ గైకొను,ననియెను [1]సురసైన్యనాశ♦కాతిబలంబుల్. ౨౮ 320
ఆ. చండవిక్రమంబు ♦ మెండుగాఁ గల్గిన, రావణుండు నిట్లు♦రవడిఁ బలికి
యాప్తవాదియైన ♦ యనుజు విభీషణు, నింటి కనిపె బథ్య ♦ మెఱుఁగలేక. ౨

పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧ - వ సర్గము.

మరల మంత్రాలోచనము చేయ రావణుండు కొలువున కేతెంచుట.

చ. దనుజవరుండు రావణుఁడు ♦ తా సహజంబుగఁ బాపచిత్తుఁడై
జనకజయందుఁ బ్రేమము నె♦సంగెడు మోహము దన్నుఁ దద్వశం
బున నునుపంగ మిత్రు లోగిఁ ♦ బొందుగఁ జెప్పిన నీతివాక్యముల్
వినమిని వా రనాదరము ♦ వేయివిధంబులఁ జూప సీతఁ దె
చ్చిన యఘకార్యయోగమునఁ ♦ జింతను బొంది తపించె నయ్యెడన్. ౧ 322
ఆ. మంత్రయోగ్యమౌ స♦మయము దాఁటినమీఁద
ననికిఁ దగినకాల ♦ మంత రాఁగ
సచివమిత్రవర్య♦సహితుఁడై యోజింప
నదియె యుక్తకాల ♦ మని తలంచె. ౨ 323
క. దనుజేంద్రుఁ డమ్మహారథుఁ, డనూనవరహేమజాల♦మై విద్రుమసం
క్తిని మణిగణమున భూషిత,మును శిక్షితవాజియుక్త♦మును నగురథమున్. ౩
క. వలగొని యారోహించెను, వెలసెడు ఘనమేఘరవము♦విధమున బహుభం
గుల మ్రోయురథము నెక్కుచుఁ, బలాశిపతి వేగ చనె స♦భకు యోజింపన్.
క. వాలును బలుకయుఁ గొందఱు, దాలిచి సర్వాయుధములఁ♦దగఁ గొందఱొగిన్
దాలిచి రావణుముందటఁ, జాలుగఁ గ్రవ్యాదవీర♦సత్తములు చనన్. ౫
చ. దనుజులు కొంద ఱంత వివి♦ధంబులుగాఁ గనుపట్టుసొమ్ములం
దనువుల నిండఁ దాల్చి వికృ♦తంబులుగా బహువేషముల్ తగన్
దనుజమహేంద్రుపృష్ఠమును ♦ దారుణరీతిని బార్శ్వసీమలన్
జనిరి; మదేభజాలముల ♦ శౌర్యములం దగ నెక్కి దానవుల్. ౬ 327
క. అరదంబులు నతిరథులును, దురగంబులఁ గొంద ఱెక్కి ♦ తోఁచినరీతిన్
సురుచిరరీతులఁ దేలుచు, నరిగిరి రావణునివెంట ♦ నాసభ కెలమిన్. ౭ 328
క. పరిఘంబులు గదలును దోఁ,మర,శక్తి,పరశ్వథములు ♦ మఱియును బెక్కౌ
పరికరములఁ దాల్చి మహా,సుర లెందఱొ చనిరి దనుజ♦శూరునివెంటన్. ౮
క. రావణుఁ డాసభ కరుగం, గా వేగమ వేలకొలఁది♦గా శంఖమహా
రావము లాదిగ వాద్యపు,రావము లొక్కటఁ జెలంగె ♦ రమ్యతమములై. ౯

---

1 ఇతీద ముక్త్వా సురసైన్యనాశనః-అనిమూ.

ఆ. అమ్మహారథంబు ♦ హరినేమిధ్వాన
మఖిలదిక్కులందు ♦ నావరింప
సిరులు గులుకుచున్న ♦ వరరాజమార్గంబుఁ
బొందె, నవుడు దనుజ♦పుంగవుఁడయి. ౧౧ 331

క. అలరువిమలాతపత్రము, వెలయుచు నుండె నటఁ బూర్ణ♦విధుచందమునన్
గలితహిరణ్మయమంజరు, లలరెడుగర్భములు గల్గి ♦ యందము లగుచున్.

ఆ. మంచిస్ఫటికమట్టు ♦ లంచితాకృతు లొప్ప
వెలయుచామరములు ♦ లలి వెలుంగు
చుండెఁ బార్శ్వములను ♦ నుగ్రరాక్షసు లెల్ల
ధరణినుండి భక్తి♦తనరుచుండ. ౧౨½ 333

చ. కరములు మోడ్చి యాదనుజ♦కాంతు రథస్థుని రావణుం దగన్
శిరములు వాల్చి మ్రొక్కి రటఁ ♦ జేరి పరాక్రమవంతుఁడై రిపూ
త్కరములఁ జెండురావణుఁడు ♦ కర్బురు లెల్ల జయస్వనంబులం
బరఁగెడు దీవనల్ వెలయు♦భంగి నుతింపుచు నుండ వేడుకన్. ౧౩½ 334

క. సురుచిరవిధినిర్మితమై, యరుదగు నాసభను జేరె; ♦ నయ్యదియు హిర
ణ్యరజతవిపులస్థూణో,త్కరమున నలరారుచుండెఁ ♦ దన్మధ్యధరన్. ౧౪½

సీ. పరిశుద్ధతరములౌ ♦ స్ఫటికముల్ పఱచిన తావులు కనువిందు♦గా వఱలుచుఁ
గనుపట్టుచుండె; బం♦గరురంగుపూసిన పట్టువస్త్రము క్రిందఁ♦బఱువఁబడఁగ
నలరారుచుండెను; ♦ *నాఱునూర్ల పిశాచములు దానిరక్షణ♦మున నెసంగు
చుండె; నాగురు తేజుఁ ♦ డొయ్యన విశ్వకర్మరచితతత్సభా♦మందిరమును.

తే. జొచ్చె; వైడూర్యమయమయి ♦ సురుచిరమయి
తనరుసింహాసనం బొందు ♦ దానిమీఁదఁ
బ్రియకమృగచర్మ మొక్కండు ♦ వెలయ దిండొ
కటియుఁ బొలుపార నాసభ ♦ కడు వెలయఁగ. ౧౭ 336

క. దనుజేంద్రుఁడు తద్భవనం,బును జొచ్చి మహాసనమునఁ ♦ బొందుగఁ గూర్చుం
డెను; నంత నతఁడు శీఘ్రము,గను బోవం గలుగుభటులఁ ♦ గని మీ రిపుడే.

చ. చని పురమందుఁ గల్గు దను♦జప్రకరంబును దోడి తెండు శ
త్రునికరమారణంబు నిఁకఁ ♦ దోడనె చేయఁగ నర్హమైన య
ప్పని యిపుడుద్భవించినది ♦ బాగుగ నిశ్చయ మొప్పఁ జేయఁగా
మనదనుజుల్ సమర్థు లను♦మానము లేదిఁకఁ బొందు మీరనన్. ౧౮½ 338

తే. రాజధర్మాగ్రమగుభంగి ♦ రావణుండు
తమకు నాజ్ఞ యొసంగ నా♦దనుజు లెల్ల

* తాం పిశాచశతైః షడ్భి రభిగుప్తాం సదాశుభాం-అనిమూ.

చని విహారస్థలంబుల ♦ శయనగృహము
లందు నుద్యానములయందు ♦ నలరువారి. ౧౯ 339

చ. దనుజుల నిర్భయంబుగను ♦ దారొగిఁ దోడ్కొని రాఁగ లంకలోఁ
గనఁబడు గేహరాజికిని ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి; వారిచేత నా
దనుజమహేంద్రునాజ్ఞ విని ♦ దానవవర్యులు కొంద ఱశ్వ స్యం
దనవరరాజిఁ గొందఱు ని♦తాంతము క్రొవ్విన ఘోటకంబులన్
ఘనగజరాజిఁ గొందఱును ♦ గ్రాలుచుఁ బోయిరి తత్సభం గనన్. ౨౧ 340

తే. కాలినడకను గొందఱు ♦ కడురయమునఁ, జనిరి; రథవాజికుంజర♦సరసగతుల
నప్పురం బద్దు కూడి వి♦హంగసంఘ,యుక్తపుష్కర మట్టులఁ ♦ నొప్పియుండె.

క. దనుజేంద్రు లంతఁ దమవాహనములఁ బలుయానములను ♦ నంద నిలిపి కా
లినడకల సభను జొచ్చిరి, ఘనగిరిగుహఁ జొచ్చుసింహ♦కాంతము వోలెన్.

ఉ. దానవనాథుపాదములఁ ♦ దారొగిఁ దాఁకుచు మ్రొక్కి వారలన్
మానితరీతి సత్కృతుల ♦ మన్ననఁ దన్పి పురోహితాదులన్
జానగు స్వర్ణపీఠముల ♦ సంతతవేదపురాణచింతన
శ్రీనిధులన్ సుఖాజినవి♦చిత్రతరాసనరాజి భక్తితోన్. ౨౪ 343

తే. అన్యులను రత్నకంబళ♦మాన్యధరణిఁ
గూరుచుండ నియోగించె; ♦ క్షోణినాథు
శాసనంబున నాతని♦సరసఁ గూరు
చుండి; రంతట నాసభా♦మండపమున. ౨౫ 344

సీ. కార్యనిశ్చయమునఁ♦గడుఁబండితులుముఖ్యులగుమంత్రులును,సద్గు♦ణాళిమిగుల
నలరారి సర్వజ్ఞు♦లై బుద్ధిచక్షుస్సులైన యమాత్యులు ♦ నందఱు శత
సంఖ్యలు గూడిరి; ♦ శౌర్యధనాఢ్యులు పదుగురు కార్యంపుఁ♦బద్ధతులను
దెలిసి వానికి క్షేమ♦ములఁ గూర్ప హాటకమయమైన తత్సభా♦మందిరమునఁ

తే. జేరి [యారాక్షసశ్రేష్ఠుఁ ♦ జిత్తమలరఁ
గొలుచుచుండిరి] చక్కని♦ఘోటకములఁ
బూన్పఁ జెలఁగుచు నవయువం♦బులు సువర్ణ
చిత్రితములుగఁ దగురథ♦శ్రేష్ఠ మెక్కి. ౨౬ 345

చ. నిరుపమకీర్తి నొప్పి యతి♦నిర్మలచిత్తము సాధువర్తనా
దరమును బూనియుండ నల♦దానవనాథుని సోదరుండు సా
ధురతి విభీషణుండు తన♦తో దనుజేంద్రులు రాఁగఁ బోయె మం
దిరమున, కంత నాతఁడు మ♦దిన్ భయభక్తులు గూడి యొప్పఁగన్. ౨౭

క. తనపేరు చెప్పి తమి నంద మొనరిచె నన్న కట్లె ♦ తారు ప్రహస్తుం
డును శుకుఁడు వందనము లిడి; రనుజాదుల కాసనముల ♦ నర్హములఁ దగన్.

క. దనుజేంద్రుఁ డొసఁగె; నక్కాలమున నానావిధసురత్న♦భూషణములఁ జ
క్కనియంబరములఁ దాలిచి, దనుజు లగరుముఖ్యవస్తు♦తతగంధంబుల్. ౩౦

*చ. తనువులనిండఁ బూసికొని ♦ దామములం గడుఁ దాల్చియుండఁ జ
క్కనిదగు తత్సువాసనల ♦ గాఢముగా సభ నిండియుండెఁ; నం
త నచట నెవ్వఁడైన ననృ♦తంబును బల్కఁగ లేదు సద్దుసే
యను బరికింపలేదు తమ♦యాశయముల్ తెలియంగ సన్ననౌ
ధ్వనులఁ బరస్పరం బొకటఁ ♦ బల్కఁగ నూల్కొనలేదు సుంతయున్. ౩౧

తే. ఎల్లవారును సిద్ధార్థు♦లే యయి తమ
వీర్య మలరఁగ నుండిరి ♦ విభునివంక
దృష్టిఁ బఱపిరి, పిదప బు♦ద్ధిబల మొప్పఁ
బౌరుషము మీఱ నలరురా♦వణుఁడు పూన్కి. ౩౨ 350

తే. శస్త్రములఁ దాల్చి ధీరత ♦ స్వాంతములు ద
గంగ బలవంతులయి యున్న ♦ గర్బురేంద్రు
లలరుసభ వారినడుమ దే♦వాధిపతివి
ధమునఁ దనకాంతిచేఁ బొల్చె ♦ నమలరీతి. ౩౩ 351

పదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨ - వ సర్గము.

రావణుఁడు మంతనము సల్పఁ గుంభకర్ణుఁడు తన శక్తిని చెప్పుట.

చ. అని జయమొందు రావణుఁ డ♦హార్యబలుం డొగి నామహాసభం
గని యట నున్నసైన్యపతిఁ ♦ గాంచి భటాధిప! చాపవిద్యయం
దనుపమశక్తిగల్గిన భ♦టావళి నాశ్వికహస్తివ్రజం
బును రథికాళిఁ బట్టణముఁ ♦ బూనికఁ గావఁగ నాజ్ఞ సేయుమీ. ౨ 352

క. అని యానతి యియ్యఁగ నా,తనిప్రీతికిఁ బాత్రుఁడైన ♦ తద్భటనాథుం
డును బుద్ధినిశ్చయంబునఁ, దనవిభునానతి యొనర్పఁ ♦ దాఁ గోరి తగన్. ౩

క. దనుజేంద్రునిసౌధమునకు, మునుకొని లోపలను బాహ్య♦మునఁ గాపుంచెన్
ఘనయోధుల; నంతఃపుర,మును గావఁగ సేనఁ గొంత ♦ ముందుగ నిలిపెన్.

చ. బలముల నిట్లు నిల్పి భట♦వారవిభుండగు నాప్రహస్తుఁ డు
జ్జ్వలబలశాలి యాదనుజ♦వర్యునిసన్నిధి కేగుదెంచి యి
మ్ములు నిటు పల్కె; సేనలను ♦ ముందుగ సౌధము గావ లోపలన్
వెలుపలఁ గాపువెట్టితిని ♦ విక్రమ మొప్ప స్థిరత్వబుద్ధితోన్. ౪ 355

---

* న చుక్రుశు ర్నానృత మాహ కశ్చిత్ -అనిమూ.

చ. ఒనరుప యోగ్యమైన పని ♦ నొయ్యనఁ జేయుము; కార్యసిద్ధి నీ
కొనరెడుఁ గాత; మంచనెడు♦యోధవిభూత్తముపల్కు రావణుం
డనయము రాజ్యసమ్మదము ♦ నారయుచుండెడువాఁడు గావునన్
విని సుఖలాభకాంక్షలనె ♦ వేడుకఁ గోరి సుహృద్వ్రజంబుతోన్. ౭౭ 356

సీ. [1]ఈరీతి వచియించె; ♦ నెప్పుడు ధర్మార్థకామంబులం దెద్ది ♦ కాంక్షనీయ
మనుసంశయము మనం♦బునఁ గల్గునప్పుడు వాని సేవించుట♦వలనఁ గలుగు
నట్టిప్రియం బప్రి♦యంబును సుఖదుఃఖములును లాభాలాభ♦ముల హితాహి
తముల నెఱుంగ న♦త్యంతసమర్థులు గావున మీరిట్టి♦కష్టవిషయ
ఆ. సంశయములఁ దీర్పఁ♦జాలుదు; రెల్లవి,ధములఁ జక్క నెంచి ♦ తగినరీతి
మొదలుపెట్టినట్టు ♦ ముఖ్యకార్యంబులు, విఫలమగుట లేదు ♦ వినుఁడు చెప్పుదును.

క. సురపతి రవిచంద్రాదిఖ,చరతారలతోడ దేవ♦సంతతితోడన్
గర మరుదుగఁ గూడి జయేం,దిరఁ గనుగతి నిమ్ముఁ గూడి ♦ నేఁగనుదు సిరిన్.

క. మునుపే యీవిషయము మీ,కును జెప్పఁ గడంగినాఁడ ♦ [2]గుంభశ్రవుఁ డీ
ఘనబలుఁ డప్పుడు నిద్రం, గనుచుండుటఁ జెప్పలేదు ♦ గతవృత్తములన్.

చ. ఘనబలశాలి శస్త్రధర♦కాండపురోగతుఁ డీతఁ డౌను నా
యనుజుఁ డితండు నిద్రగనె ♦ నాఱ్నెల లిప్పుడె లేచినాఁడు; కా
వునఁ దెలుపంగ నత్తఱిని ♦ బూనిన శక్యము గాకపోయె; నం
చని యలకుంభకర్ణుఁ గని ♦ యాజనకాత్మజ రాముపత్నినిన్. ౧౧౪ 360

సీ. [3]ఈసీత మనవార ♦ లెల్లరుఁ జరియించు దండకాటవినుండి ♦ తరుణమునను
వేచి తెచ్చినవాఁడ ♦ వినవయ్య యస్మందగామిని నేనెంత ♦ కరుణ వేఁడి
నను నన్నుఁ దేల్ప శ♦య్యను జేరకున్నది యంగీకరింపదే ♦ నామె విడువ
నగుఁ గదా యనెదవో?♦యామెకుముల్లోకములయందుసాటియౌ♦వెలఁది లేదు
తే. నాదునాశయ మిదియె యా♦నారి సూక్ష్మ
మధ్య, సుశ్రోణి, శారద♦మహితచంద్ర
బింబవక్త్రయు, హాటక♦బింబతుల్య
యునయి శుభలక్షణాళిచే ♦ నొప్పుచుండు. ౧౩౪ 361

క. తనశక్తిఁ జూపఁగా మయ, దనుజుఁడు చిత్రముగఁ జేయఁ♦దగు మాయవలెన్
గనుపట్టుచుండు నెట్టఁగఁ, దనయడుగులు వెలయ నామె ♦ తనరెడుఁ జుమ్మీ.

క. మొత్తనిసమతలపదముల, నత్తరుణి వెలుంగ నామె ♦ నరుణాంఘ్రుల నేఁ
జిత్తం బలరఁగఁ గాంచిన, నుత్తలపాటొందు ప్రేమ ♦ మొక్కవిధమునన్.

---

2 ధర్మకామార్థకృచ్ఛ్రేషు యూయా మభ్యాత వేదితుమ్-అనియు. 2 కుంభశ్రవుఁడు=కుంభకర్ణుఁడు. 3 సా మే న శయ్యా మారోఢు మిచ్ఛ త్యలసగామినీ-అనియు. ఇట మహేశ్వరతీర్థుల విశేషార్థము సంక్షిప్తము.

గనుక సురేశుపాంగడిచి ♦ క్రాలెడునాకు మనుష్యభీతి లే
దనుటయె నిక్కువం బయిన ♦ నందఱు నెంచి విమర్శచేయుఁడీ!. ౨౨॥ 371

క. వననిధియవ్వలితీరం,బున రాఘవులు కపిసైన్య♦ముల సుగ్రీవా
దినిఖిలకపివర్యులఁ దో,డ్కొని సీతవసించునచ్చో♦టును దెలియుటచేన్. ౨౩

ఆ. విడిసియున్నవాఁడు; ♦ విడియుటచేతనే, మనకు భీతియేల? ♦ దనుజులార!
మిమ్ముఁ జెప్పఁ డన్న ♦ మేలివార్త వినుండు, సీత నొసఁగకుండ ♦ నీశ్వఱి నని.

[1]క. మనుజేంద్రుల నాయిర్వుర, ఘనశౌర్యము మీఱఁ జంపఁ♦గా నెబ్బంగిన్
గనఁబడునుపాయ మది మీ, మనములలో నెంచి చెప్పుఁడ ♦ మంచిది నాకున్.

చ. వననిధి దాఁటుశక్తి రఘు♦వర్యుల కిచ్చటిశూరులన్ జయిం
పను భుజశక్తి లేదనినఁ ♦ బార్థివమిత్రున కేనికైన నుం
డిన నటులుంశవచ్చును న♦నిన్ గడు నంచు వచింతురేమొ యీ
వనచరసంతతిం గలిసి ♦ వార్ధిఁ దరించుచు లంకచేరఁగన్. ౨౪॥ 375

[2]తే. రామునకె కాదు మఱి జగ♦త్త్రయమునందు
నెవ్వనికి సాధ్యమే కాదు ♦ హితమునీషు
లార! కావున విజయంబ ♦ సారభుజుఁడ
నైన నాకుఁ జెలంగు నం♦చనియె నంత. ౨౫ 376

[3]క. స్మరవికృతిపరీతాత్ముం,డు రహితబుద్ధియగు నతఁ డి♦ట్టుల్ పల్కిన నా
పరిదేవనంబు విని ని,ర్భరకోపము నొంది మిగులఁ ♦ బంతము మీఱన్. ౨౬

తే. కుంభకర్ణుండు పలికె; నీ♦కోర్కిరీతి
నీవె లోలోన నెంచి యా♦నృపతనయుల
సాయముగనున్న సీతను ♦ సరభసమున
బల్మిఁ గొనితెచ్చితివి గాదె ♦ పౌరుషమున. ౨౭॥ 378

సీ. అప్డు మాతోడ ని♦ట్లని చెప్పియుండిన యమున యీమానమను♦నద్రి నొందు
నట్లు నిశ్చింతగ ♦ నాత్మ యుండును గదా యపుడె యోజించిన ♦ నగు ఫలంబ
దేమని యందువా ♦ యోమహారాజేంద్ర! యీమంతనం బెల్ల ♦ నింతిఁ బట్టి
తెచ్చుటకును ముందె ♦ యిచ్చటమాతోడఁ జేసియే యుండినఁ ♦ జిక్కు లేక
తే. చక్క నెఱవేఱియుండు; ద♦శవదనా! యె
వండు మునుముందె యోజించి ♦ పరఁగ న్యాయ

1 అదేయా చ యథా సీతా వధ్యౌ దశరథాత్మజౌ-అనిమూ. వాస్తవార్థ అవధ్యా వితి ఛేదః=-అని తీర్థులు. ఈయర్థము పద్యమున "చంపఁగా నెబ్బంగిన్ గనఁబడునుపాయము? అని కాకుస్వరముగా నన్వయించుకొనవలయు. అపు డాయర్థము స్ఫురించును. అనఁగా రామలక్ష్మణులఁ జంపఁదగునుపాయము కనఁబడదే, అని రావణునిభావము. 2 నిశ్చయేన జయో మమ-అనిమూ న జయో మమ-అని మహేశ్వరతీర్థులయర్థము. అది యిట విగతజయ మనియు, అసారభుజుఁడనైన అనియు నర్థముగ్రహింపినఁ దోఁచునని గ్రహింపవలయును. 3 నిశమ్య పరిదేవితమ్-అనిమూ.

మును గనుంగొని యారీతి♦గను నరపతి
కార్యములఁ జేయునో యట్టి♦ క్ష్మావిభుండు. ౨౯౫ 379

క. తనమనసు కార్యనిశ్చయ,మును బొందుటఁ జింత లేక ♦ మోదము వెలయం
గను దాప మొందకుండును;, వినుమను పాయమునఁ గార్య♦విధుల నొనరుపన్.

క. విపరీతముగ నొనర్చిన, నపవిత్రుల కిడఁగఁబడెడు♦హవిసువిధముగా
నపగత ఫలములె యగు మఱి, సపాపఫలదంబులగును ♦ సత్యము సుమ్మీ. ౩౧

*క. మును జేయఁదగినమంత్రం,బును గార్యాంతమున, మంత్ర♦మునకుం దరువా
తను, జేయఁదగినకృత్యం, బును ముందుగఁ జేయఁ గోరు♦పురుషుఁడు జగతిన్.

తే. న్యాయ మన్యాయ మిదియని ♦ యాత్మ నెఱుఁగు
వాఁడు గాఁడు సుమీ; బల♦వంతుఁడైన
యరిని మార్కొని గెలవరా ♦ దని యెఱింగి
యతఁడు చపలుండె యైనచో ♦ నతనిరిపులు. ౩౨౫ 383

ఆ. అవసరంబుఁ గాంచి ♦ యాతనిపైఁ బడి, క్రిందుపఱతు రట్టి ♦ క్షితిధరేంద్ర
మయి యలంఘ్యమైన ♦ యాక్రౌంచగిరి రంధ్ర,మయిన వెనుక హంస♦లరిగినట్లు.

[1]చ. జనకజఁ దెచ్చినట్టిపని ♦ చాల నపాయకరంబె దానిని
మును మది నెన్నకే త్వరను ♦ బూని యొనర్చితి విట్టిరంధ్రముం
డిన నినుఁ దా నెఱింగియును ♦ నీదగుభాగ్యముచేతఁ జంప కా
మనుజవరుండు పోవిడిచె ♦ మాంసమునన్ విషయుక్తమున్ వలెన్. ౩౮ 385

చ. జరిగినకార్యముం గుఱిచి ♦ చాలఁగఁ జింత యొనర్ప నేమి యు
త్తరుణమునందుఁ జేయఁదగు♦దానిని నెంచు మటందువేమొ యి
క్కరణి ననర్హకార్యమును ♦ గావనకే యొనరించినావుగా
యరయఁగ నాకుఁ దక్క నొరు ♦ లర్హులె దానిని జక్కఁ జేయఁగన్. ౩౮౫

చ. అనఘ! భవద్రిపువ్రజము ♦ నారసి చంపి విచార మీవు పొం
దనియటు చేయువాఁడ; విను ♦ త్వద్రిపులం బరిమార్చి నీమనం
బునఁ గల చింత మాన్పెదను ♦ భూతభయంకరులైనవారి నీ
వని మొనఁ గెల్వఁజాలుదువె ♦ యందువొ యేమొ మహీశపుంగవా!. ౩౯౫

చ. పరులగువారు దేవపతి,♦భాను,ధనంజయ,యక్షరా,ణ్మరు,
ద్వరుణుల నెవ్వరైన నని ♦ వారలతో నొనరింతు నేను, భూ
ధరసమకాయ మొప్పఁగ ను♦దాత్తమహాపరిఘంబుఁ బూని, భీ
కరతరదంష్ట్రలం బెలుచ ♦ గర్జిలుచున్ బవరంబు సేయ నన్
సురపతిగూడఁ గాంచి తన♦శూరతఁ దక్కి భయంబు నొందుఁగా. ౩౬౫ 388

---

* యః పశ్చాత్పూర్వకార్యాణి కర్మాణ్యభిచికీర్షతి, పూర్వం చాపరకార్యాణి న స వేద నయానయౌ-అనిమూ. 1 దిష్ట్యా త్వాం నావధీ ద్రామో విషమిశ్ర మివామిషం-అనిమూ.

చ. మనుజవిభుండు రాముఁ డొక♦మార్గణముం బరఁగించి యింక నొ
క్కనిశితబాణ మేయఁగను ♦ గార్ముక మెయ్యనఁ దీడునంతలో
వినుము తదీయులౌ ప్లవగ♦వీరుల వారలఁ బట్టి రక్త మె
య్యనఁ దమిఁ ద్రాగువాఁడ నిఁక♦నైన మనంబున నూఱడిల్లుమా! ౩౮ 389

సీ. [1]అరివధంబున నవా♦యాసంబుగా నీకు జయముఁ గూర్పఁగ నేను♦జాలువాఁడ
నే, రాము మార్కొని ♦ యెలమి లక్ష్మణునిసి వనచరవర్యులఁ ♦ బట్టి తినఁగ
వాంఛింతు, నట్టు లీ♦వరుసఁ గార్యంబును జేయఁజాలుదు నిఁకఁ ♦ జింత యేల?
నాచేత నెట్టు లా♦నరపతి చచ్చును నీకజయంబు న♦ట్లే కలుగును

ఆ. నవల సీత యతని ♦ కవశయా నీవింక, మంచిసురను ద్రాగి ♦ మించువేడ్కఁ
గేళి సల్పు మెలమిఁ ♦ గృత్యంబు లెన్నేని, చేసికొనుము చాల♦శీఘ్రముగను.

పండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౩ - వ సర్గము.

రావణుఁడు మహాపార్శ్వునితోఁ దనకుఁ గలిగిన శాపమును జెప్పుట.

క. అనినం గ్రుద్ధుండగు నా,దను జేంద్రుని శాంతచిత్తుఁ ♦ దాఁ జేయంగా
ఘనబలుఁడు మహాపార్శ్వుం, డనూనముగ లోఁ దలంచి ♦ యను నంజలితోన్.

ఉ. తేనియఁ ద్రాగఁ గోరి యటి♦దృప్తమృగాహిసమాకులోగ్రమా
కాననసీమ కేగి యటఁ ♦ గష్టముమీఁద లభించుఁ దేనెఁ దా
నానక యుండు నెవ్వఁ డతఁ♦డొ గడు మూర్ఖుఁడు సీత నట్లె నీ
వూనిన ప్రీతిఁ బట్టి సుఖ ♦ మొందక యుండు టనర్హమౌఁ జుమీ!. ౨ 392

ఆ. అరులు గలిగియుండ ♦ నవ్వారి గెలువక, యాయకృత్య మెట్టు ♦ లగును జేయ
నను దువే మొరిపుల ♦ నణఁచువాఁడవు నీకు,నీశ్వరు నకు నీశుఁ ♦ డెవఁడు గలఁడు?.

చ. [2]కనుకనె నీవు వైరితలఁ ♦ గాలిడి సీతను గూడి ప్రీతినిం
గనఁదగు, 'సీత నాపయిని ♦ గాంక్షను బూన దటంచుఁ బల్కుదో'

---

1 వధేన వై దాశరథే స్సుఖావహం జయం త వాహర్తు మహం యతిష్యే, హత్వా చ రామం సహ లక్ష్మణేన ఖాదామి సర్వాన్ హరియూథముఖ్యాన్ -అనిమూ. దీనికి మహేశ్వరతీర్థులు వ్రాసినవిశేషార్థ మీపద్యమునఁ దోఁచునని యెఱుంగునది. ఎట్లన. చాలువాఁడ నే-చేయఁగలనా? (చేయలేను) ఎట్టు లానరపతి చచ్చును? (చావఁడనుట) నీకున్ అజయము=అపజయము. ఇంక నీవు సకలసుఖంబు లనుభవింపుము. త్వరలోఁ జావఁగలవు అనిభావము. 2 బలా త్కుక్కుటవృత్తేన వర్తస్వ సుమహాబల, ఆక్రమ్యాక్రమ్య సీతాం వై తథాభుంక్ష్వ రమస్వ చ-అనిమూ. మునిహృదయం తు కుక్కుటవృత్తే నాన్యత్ర వర్తస్వ. సీతాం బలాత్ భుంక్ష్వ రమస్వ - అని గోవిందరాజులు. ఇచట గోవిందరాజులు కూడ సీతను గాపాడుమా యని రావణునకు హితము మహాపార్శ్వుఁడు చెప్పిన ట్లర్థము వ్రాసిరని గ్రహింపవలయు.

ఘనబలశాలి వీవు జన♦కక్షితిపపుత్రిక యొల్లకున్న నా
మెను గడుఁ గుక్కుటం బెటుల ♦ మించిన వేడుకఁ బెంటి నాక్రమిం
చునొ యటు పెక్కువారములు ♦ శూరతఁ బైకొని కాంక్ష నొందుమీ!. ౪

క. మనసునఁ జింతలఁ బాయుము, వనితం గొనఁ బిదప భయము ♦ వాటిల్లిన నె
ట్లనియెద వేమో కామం,బును బొందినపిదప నుభయ♦ము పరఁగు నెడలన్. ౪౹

ఆ. బాధ యేమి?, మీఁద ♦ వచ్చిన రానిమ్ము, నీకు సరకుగాదు ♦ నిలుపవచ్చుఁ
గాదె దానిఁ! గుంభ♦కర్ణుండు బలశాలి, యైన యింద్రజి త్తు♦హార్యగతిని. ౫౹

క. మముఁ గూడి వజ్రధరుఁడై, యమరేశ్వరుఁ డరుగుదేర ♦ నని యోర్తురు యు
ద్ధము సేయు లేక యే సా,మము దానము భేదము నను♦మార్గములఁ దగన్. ౬౹

క. పురుషులు జడతను నేర్పుల,చిరి తమ్ముఁడు నీకు మున్ను ♦ చెప్పినవీనిన్
బరిపాటింపక దండమె, పరమోపాయం బటంచుఁ ♦ బరికించి తగన్. ౭ 398

క. పనులను సాధింపుము దీ,నినె మదిలోఁ దృప్తిగాఁగ ♦ నిల్పు; నికుంభుం
డనినట్టు లచటి కేగుట, యనర్హ మగు రావణా! మ♦హాబలసారా!. ౭౹ 399

చ. అరిజను లీమహాపురము ♦ నంతికసీమకుఁ జేరరాఁగ ని
ర్భరతరపౌరుషంబుఁ గొని ♦ వారల నెల్లర నస్త్రశస్త్రవి
స్ఫురదురువీర్యయోగమునఁ ♦ బొం గడగంగను జేసి నీవశం
బరుదుగ నొందఁ జేయఁ గల ♦ మాసురరాజ! యసంశయంబుగన్. ౮ 400

క. అని యిట్లు మహాపార్శ్వం, డన రాక్షసరాజు వాని♦యభిహితవాక్యం
బును విని [1]పొగడుచు వానిం, గని యిట్లని పల్కె మది వి♦కాసము పొదలన్.

తే. ఓమహాపార్శ్వ! నీమాట ♦ కుల్ల మలరెఁ
గలద యొక్కరహస్యంబు ♦ తెలియు మీవు
[2]చాలకాలంబ యయ్యె నా♦చంద మరయ
నాపురావృత్తమును దెల్పు ♦ నాత్మ నెంతు. ౧౦ 402

సీ. పూర్వ మంబరమునఁ ♦ బుంజికస్థలయను నచ్చర యోర్తు భ♦యంబు గదురఁ
గనఁబడకుండ నొ♦య్యన దాఁగి హుతవహుజ్వాలవలెం దగి ♦ బ్రహ్మసదన
మున కేగుచుండంగఁ ♦ గనినాఁడ నేనంత నాయుంగనను [3]బల్మి ♦ నచట నిలిపి
వివసనఁ గావించి ♦ యవలీల భోగించితిని నంత నద్ది వా♦డినసరోజ

ఆ. కమ్రనాళ మట్లు ♦ కలఁగి పద్మాసను
పరిసరమున కేగె; ♦ బ్రహ్మ కావి
షయము దెలిసె ననుచు ♦ స్వాంతమునం దెంతు
నతఁడు మహితచిత్తుఁ ♦ డౌటవలన. ౧౧౹ 403

1 తస్య సంపూజయన్ వాక్యమ్-అనిమూ. 2 చిరవృత్తం తదాఖ్యాస్యే-అనిమూ. 3 కృతా వివసనా తతః-అనిమూ.

*చ. వనరుహసూతి కోపమునఁ ♦ బల్కెను నన్నును గూర్చి యిట్టు లో
దనుజవరా! యిదే మొదలు ♦ దానుగ నొప్పని యన్యకాంత బ
ల్మిని గొను దేని నీశిరము ♦ మించిన నాదువచస్సుచేత నో
య్యన శతధా విభిన్నమయి ♦ యప్పుడె కూలెడు శంక లేదయే. ౧౪ 404

క. అని యిటు బలవంతంబుగ, ననుఁ గూరిచి శాప మొసఁగి♦నన్ భీతిలి రా
మునిభార్య సీత బల్మి శ,యనమును జేర్పంగఁ బూన ♦ నైతిని సుమతీ!. ౧౫

క. వనరాశి కున్న వేగం,బును మారుతగతియు నాకుఁ ♦ బోదలెడు నీవా
ర్తను రాముఁ డెఱుఁగఁ డౌటను,ఘనబలములఁ గూడి రాఁగఁ ♦ గాంక్షించెఁజుమీ!.

క. గిరిగుహ నిద్రించెడు భీ,కరసింహము నిద్ర లేపు♦కరణిని నిద్రా
దరమునఁ బరుండుమృత్యువు, ద్వరపడి లేపునటు నన్ను ♦ దర్పసమగ్రున్.

తే. ఊర కూరక రేఁచుచు ♦ నున్నవాఁడె;
తెలివిమాలినవాఁడౌట ♦ దివ్యపౌరు
షంబు నాదని యెఱుఁగంగఁ ♦ జాలకున్న
వాఁడు కావున రానున్న♦వాఁ డిచటికి ౧౭ 408

క. అని మున్ను రెండునాల్కలఁ, గనుపట్టెడు క్రూరభుజగ♦కల్పనిశితబా
ణనికరము నస్మదీయం,బనిశ్చయైన నెఱుంగఁ డాతఁ ♦ డతిమందుండౌ. ౧౮ 109

సీ. ఇంక వేగంబుగ ♦ నేనుంగు నుల్కలచేతను భీతిల్లఁ ♦ జేయునట్లు
శతసంఖ్యలుగ నాని♦శాతకార్ముకవిముక్తాంబకమ్ముల వజ్ర♦ముట్టివాని
నిగిడించి భయపెట్టి ♦ నిలువక పరుగెత్తునట్లు చేసెద రాము ♦ నతనిబలము
నుద్యదర్కుఁడు తార♦కోరుకాంతులఁ జెండుగతి గొప్పసేనతోఁ♦గదలి నేను
తే. నణఁచివైచెద; నననిని స♦హస్రనయనుఁ
డగుశతక్రతువునకైన ♦ నవ్వరుణున
కైన నను గెల్వఁ దరముగా ♦ దయ్యె బాహు
బలమునన్ విత్తనాథుని ♦ గెలిచి నేను. ౨౦౭ 410

తే. అతఁడు పాలించునీలంక ♦ నధికశక్తిఁ
గైకొనినవాఁడ నిట్టి య♦ఖండబాహు

---

* శతధా మూర్ధా భవిష్యతి న సంశయః-అనిమూ. అనేన రావణవిషయే రంభానిబంధననళ కూబరశాపే విద్యమానేపి తస్య ప్రాకృతదేవత్వాచ్చ తచ్ఛాప మనాదృత్య పుంజికస్థలాయా మపి ప్రవృత్తం రావణం పశ్చాత్పితామహ శ్శప్తవాన్ అతఏవ రావణో ప్యనుల్లంఘనీయం పితామహ వాక్య మేవోక్తవా నిత్యవగమ్యతే-అని గోవిందరాజులు ఇది తెనిఁగింపఁబడలేదని శంకింప నవసరము. ఇది యుపగాథను దెలుపునాహ. కానఁ దెనిఁగింపలేదు.

బలసమగ్రుఁడనౌ నాకు ♦ నిల నరులన
నెంతమాత్రము [1]రాముఁ డే♦మెఱుఁగు నన్ను. ౨౧ 411

పదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౪ - వ సర్గము.

విభీషణుఁడు మరల రావణునకు హిత ముపదేశించుట.

చ. అనిన విభీషణుండు దను♦జాధిపుఁ డాడినవాక్యజాలముల్
ఘనతరకుంభకర్ణకృత♦గర్జనముల్ విని మేలుఁ గూర్పనై
యనుపమ మర్థయుక్తమును ♦ నైన సుభాషను రాక్షసేంద్రునిన్
గని యిటు పల్కె సీత యనఁ ♦ గాలభుజంగము మాను రావణా!. ౧ 412

తే. వక్షమే భోగ మగు నతి♦భయదచింత
యే విషం బగు సుస్మిత♦మే సుతీక్ష్ణ
దంష్ట్రిలగుఁ జింతఁ దలవాల్పఁ ♦ దగుకరాంగు
ళు లయిదును నైదుశిరములై ♦ వెలయు మఱియు. ౨ 413

క. తను వతిదీర్ఘం బిట్టిది, జనకసుతాసర్ప మిట్టి♦సర్పము నీవే
మని గోరితివో నేనెఱుఁగను; నీ కొక్కనికె కీడు ♦ గాదిది వినుమా!. ౩ 414

చ. ధరణిధరేంద్రకూటసమ♦తం గను దేహము లొప్పఁగా నఖో
త్కరములు దంష్ట్రలాయుధని♦కాయముగాఁ దగుకోఁతు లెల్ల ని
ష్ఠురమును గూల్ప రాకమును ♦ భూసుత రామున కప్పగింపు; దా
శరథియు వజ్రతుల్యములు ♦ స్పర్శనసన్నిభవేగముల్ మహా
త్తరములునైన బాణముల ♦ దారుణభంగిని వైచి దైత్యులన్. ౪ 415

క. దురమున మార్కొని వారల, శిరములఁ జెండుటకు మునుపె ♦ సీతను నాభూ
వరునకు నర్పింపుము; కా,వరమున నీపల్కె లేల ♦ పల్కెదు దుడుకుమా!. ౫

చ. అనుచుఁ బ్రహస్తుఁ గన్గొని భ♦టాధిప! ప్రాణము తీయఁజాలి వ
జ్రనిశితవేగముల్ పొదల ♦ వ్రాలెడు రామునితీక్ష్ణబాణముల్
చెనటి! భవచ్ఛరీరమును ♦ జీల్చుచుఁ జైకొని పోవకున్న విం
కను గనుకన్ వికత్థనము♦గా వచియించెదు దుర్నయంబునన్. ౬ 417

తే. కుంభకర్ణేంద్రజిత్తులు ♦ జంభభేది
వైరియగు రావణుఁడు మహా♦పార్శ్వుఁ డామ
హోదరుం డతికాయుఁడు ♦ నుగ్రదర్పు
లైన కుంభనికుంభులు ♦ పూని యునిని. ౭ 418

---

1 రాముఁ డేమెఱుఁగు నన్ను-అనునది యధికముగాఁ జేర్చుట యర్థపోషణ మొనరించు ననిద్యో యని తెలియునది.

క. శ్రీరాముని నెదుట నిల్వరు;, సారసమిత్రుండు దేవ♦సత్తములు నినుఁ
గారవమున రక్షింపం, దా రరుదెంచినను దేవ♦తల్లజుతోడఁ పై. ౯౪ 419

ఆ నీవు కూరుచున్న ♦ నెమ్మి నృత్యువు నంక, భాగమందు నున్న♦భోగిలోక
మంబరంబు సంశ్ర♦యముగాఁగ నొప్పినఁ, జంపితీఱు రామ♦చంద్రుఁడు నిను.

సీ. అనినఁ బ్రహస్తుఁ డి♦ట్లనియె విభీషణ! సురదానవాళిచే ♦ నరయ నితరు
లైనవారలచేత; ♦ యక్షగంధర్వమహోరగేంద్రులచేత ♦ నుగ్రగరుడ
తతిచేత నించుక♦యతిదారుణరణంబునందు భీతియె మాకుఁ ♦ బొందరాదు
మనుజుఁడౌ రామచం♦ద్రునివంకనుండి యుద్ధమున భీతియదెట్లు♦తగఁగలుగునొ

ఆ. యనియె; రాజహితము ♦ నారయుమహితాత్ముఁ
డౌ విభీషణుఁడు ధ♦రాధినాథు
ధర్మకామములను ♦ దగునర్థమును వీనిఁ
జక్క నెంచువాఁడు ♦ సాధుమతియు. ౯౪ 421

క. కనుకఁ బ్రహస్తుం డహితంబును విభునకుఁ గల్గఁజేయుఁ ♦ బూని పలికినఁ
విని మాఱు పలికె నిట్లని;, వినవయ్య! ప్రహస్త! దైత్య♦విభుఁడును నీవుఁ.

తే. కుంభకర్ణమహోదరుల్ ♦ కువలయేశు
విషయమై చెప్పినట్టి యీ♦విపులభాష
ణములు నిష్ఫలములు నశ♦క్యము లధర్మ
మతికి స్వర్లోకగమనంబు♦మాడ్కి. నిజము ౧౧ 423

చ. అనుపమకార్యదక్షుఁడగు♦నారఘురాము వధింప నాకు నీ
కు నిఖిలదైత్యవల్లభుల♦కుఁ వనరాశిని దెప్పసాయమున్
గననియతండు దాఁటుటకుఁ ♦ గానివిధంబున శక్య మెట్లగుఁ;
మనుజులు వారు వధ్య లను♦మాటను మానుము చాలు నింతటఁ. ౧౨

సీ. ధర్మప్రధానకృ♦త్యంబు లొనర్చుచుఁ దా మహారథుఁడయి ♦ ధరణినాథుఁ
డగుచు నిక్ష్వాకున♦దన్వయజనితుఁడై విఖ్యాతకర్ముఁడై ♦ వెలసికార్య
దక్షుఁడై తగునట్టి ♦ దర్పసముగ్రుని సంగరకృత్యముల్ ♦ చక్క నెఱుఁగ
నమరులైనను జాల ♦ రన నీఁక నీవెంత; వాడులై నతనుప♦ర్వములు నగుచుఁ

తే. గంకపత్రాంకములునయి ♦ కడుదురాస
దములునయి పొల్చి రాముండు ♦ తగ విడువఁగ
జటులగతి వచ్చునతితీక్ష్ణ♦శరము లెల్ల
గాఁడి నీతనువును జంపఁ♦గలవు సుమ్ము. ౧౪ 425

క. కనుక నె నీవే యీగతి, వినుతిని జేసికొనె దిప్డు ♦ విక్రమయుతుఁడౌ
దనుజేంద్రుఁ డింద్రజిత్తును, ఘనబలుఁడు త్రిశీర్షుఁడైనఁ ♦ గాని రణమునఁ.

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డతని♦కొడుకొ నికుంభుఁడు, నీవు గాని రాము ♦ నిర్జరేంద్ర
సముని దాఁకి నిల్వఁ♦జాలరు; దేవాంత,కుండు మఱి నరాంత♦కుండు ఘనుఁడు.

క. [1]అతిరథుఁడు బుద్ధిఘనుఁ డా,యతికాయుఁడు, పర్వతాభుఁ♦డయి దితితనయ
ప్రతతిని మేటియునయి తగు, హితకృత్యుఁ డకంపనుండు ♦ నీఁక నెవర్రైనన్.

క. అని నిల్వఁజాల రారా,మునిముందట; నితఁడు దైత్య♦ముఖ్యుఁడు కార్యం
బును బరికింపక చేయును, మనమున వ్యసనములు తోఁప ♦ మందత నొందెన్.

చ. అని తలపోసి మేలుగను♦నట్టిపథంబును జూపి చెప్ప కీ
తనికిని శత్రుభూతలయి ♦ తన్మతి తీక్ష్ణము గాన దానిసే
మనమున నెంచి మిత్రతను ♦ మాటలఁ జూపుచు నాతఁ డేగుత్రో
వనె యిటు మీర లేగెదరు ♦ వారక దైత్యవినాశనార్థమై. ౧౭ 430

చ. దనుజవరేణ్య రావణు ను♦దాత్తతరంబగు దేహమొప్ప భీ
తిని గలిగింపఁ జాలుచు న♦తిస్థిరసత్త్వము వేయి శీర్షముల్
తనరఁగ నున్న దానవిభు♦తల్లజవైరమహాహి యావరిం
చినయది దానిఁ దోలి యతి♦శీఘ్రము మీరు విముక్తుఁ జేయుఁడీ!. ౧౮ 431

ఆ. ఏమి చేయవచ్చు ♦ నిపుడు కాలము మించి
పోయె ననెద రేమొ ♦ పుడమివిభుఁడు
చేయరానిపనులఁ ♦ జేయంగఁ బూనిన
నతని వలన మేలు ♦ నందు సఖులు. ౧౯ 432

చ. మనములఁ బ్రేమఁ బూని యొక♦మాటకు వచ్చి బలాత్కరించిరై
నను దలవెంద్రుకల్ దిగిచి ♦ నాథుఁ డటంచుఁ దలంపఁ బూన కా
తనిరిపు లెల్ల వెంద్రుకలఁ ♦ దాఁకి జవంబున నీడ్వకుండఁగా
మునుపె బిరాన లాగి పెను♦భూతము లూనినవానిఁ బోలెఁ గా
వను దగు మంచిత్రోవకును ♦ వారక తేఁదగు న్యాయ మిద్దియా. ౨౦ 433

[2]సీ. దనుజేంద్రుఁ డీతఁ డి♦ త్తఱి నశియింపఁగఁ గాలమృత్యువుఁబోలి ♦ క్రాలులక్ష్మ
ణుఁడను మృత్యుక♦రుండగు కడలిచేఁ బ్రచ్ఛాద్యమానుఁడై ♦ రాముఁ డనెడు
బడబాగ్నిముఖమునఁ ♦ బడసిద్ధముగ నున్నవాఁడు కావున మీరు♦వైళమొకటి
గాఁ గూడి కాపాడఁ♦గాఁ దగు; నీరాజు సీతను రాముని ♦ జేరఁ బనుప
కుండిన నుండ నీ♦యుఁడు, నాదుపలు కిది యీపురికిని మఱి ♦ యీనృపునకు

---

1 తథాఽతికాయో ఽతిరథో మహాత్మా-అనిమూ. 2 సంహారిణా రాఘవసాగరేణ ప్రచ్ఛాద్యమాన స్తరసా భవద్భిః యుక్త స్త్వయం తారయితుం సమేత్య కాకుత్స్థపాతాళముఖే పతన్ సః-అనిమూలము. రాఘవసాగరేణ లక్ష్మణసముద్రేణ, కాకుత్స్థపాతాళముఖే రామబడబాగ్నిముఖే-అనివ్యాఖ్య.

ఆ. నితనిమిత్రులకును ♦ నెల్లరాక్షసులకు
హితము గాన నాదు♦మతము వినుఁడు
మనమె సీతఁ గొనుచు ♦ మహీపుని కడ కేగి
యప్పగింత మంత ♦ నతఁడు కాచు. ౨౧ 434

క. అరిఁ జంపవలయునని మే, మరసియె నసియింతు మనిన ♦ న్యాయము వినుఁడీ
త్వరపడక మంత్రియగు నా,పురుషుఁడు రిపుబలము స్వీయ♦భూపుని బలమున్.

తే. చక్కఁ బరిశీలన మొనర్చి ♦ శత్రుసిరిని
సామ్యవృద్ధిక్షయంబుల ♦ స్వనృపుసిరిని
నల్లె సూక్ష్మంపుదృష్టిని ♦ నాత్మ నెంచి
యుక్తము హితంబునగుకార్య ♦ మొనరుపఁ దగు. ౨౨ 436

పదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౫ - వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తు తనమతమును దూషింప విభీషణుం డాతనికి బుద్ధి సెప్పుట.

క. అన నచటి దనుజయోధుల,కును ముఖ్యుఁడు బలయుతుండు♦క్రూరుఁడునగు నా
దనుజేంద్రసుతుఁడు శక్రుని, నని నోంచిన యింద్రజిత్తు ♦ హర్షము పొంగన్.

క. సురదేశికువలె బుద్ధి,స్ఫురణంబునఁ దగినదనుజ♦శూరుఁడు న్యాయై
కరతుండు విభీషణుఁ డ,త్తఱుణమున వచించినట్టి ♦ తథ్యోక్తులనున్. ౪ 438

క. విని యతనితోడఁ దా ని, ట్లనియెను; బినతండ్రి! తుదిని ♦ నాడినవాక్యం
బును నెవ్వ రాదరింపరు, గనుక నిరర్థకము భీతిఁ ♦ గని పల్కినదా. ౧౪ 439

తే. కటకటా! యేమి పలుకి ది♦క్కరణి నీవు
లస్త్యకులమునం బుట్ట కి♦లన్ మఱియొక
కులమునం బుట్టినాతఁడు ♦ కూడ నిట్టి
[1]పలుకు వచియింపఁడే యిట్టి♦పనికిఁ జొరఁడె. ౨ 440

క. అని తనతండ్రిం గని యి, ట్లనియెను నీకులమునందు ♦ నరయ నొకఁడె నా
పినతండ్రి యీవిభీషణుఁ, డనుపమవీర్యంబు బలము ♦ నతిధైర్యంబున్ ౨౪

[2]తే. శౌర్యము పరాక్రమంబుఁ దే♦జంబుఁ దూలి
యున్నవాఁ డంచు, మరల నా♦పిన్నతండ్రి
కనియె; రాక్షస! భీతాత్మ! ♦ యానృపసుతు
లబలు లవ్వీర లెంత ల♦క్ష్యంబె మాకు ౩౪ 442

క. దనుజుం డెవఁడైనను నిటఁ, గనఁబడువారల నొకండు ♦ కడువడి వారిన్

---

1 సోఽపి వీర్యవిహీనస్సన్ నైవ వదేన్న కుర్యాత్-అనిమూలము. 2 సత్త్వేన వీర్యేణ పరాక్రమేణ శౌర్యేణ ధైర్యేణ చ తేజసా చ-అనిమూలము.

గోనఁజాలు బలిగ, నుము భీతిని గాంచఁగఁ జేయనేల! ♦ తెలియనినుడులన్.

చ. వినుము జగత్త్రయాధిపతి♦వీరుని నిర్జరరాజు శక్రు నే
ననిమొన భూమిపైఁ బడెడు♦నట్లుగఁ ద్రోసితి దేవవర్యులున్
గని నను భీతినొంది గుమి♦గాఁ బరువెత్తిరి దిక్కు లెన్నిఁగాం
చును మఱి నాల్గుదంతముల ♦ శోభిలునభ్రము వేను ద్రోయఁగన్. ౫ 441

క. వికృతస్వరమునఁ దా నే,లకు నొరఁగెను దద్దశనము♦లన్ రెంటిని నే
న కడఁకఁ బెఱికితి దానన్, జకితమునంబులను దేవ ♦ సత్తము లార్తిన్. ౬ 445

క. నలుదెసలకుఁ బరుగెత్తిరి;, బలమూరఁగ సురలదర్ప ♦ బలములఁ గూడన్
వెలితి గనంజేసితి దై,త్యులు నన్నుం దాఁకి వగల ♦ నొంది రనిమొనన్. ౬౹

చ. అనుపమవీర్యముం గలిగి♦నట్టి భటాగ్రణి నేను గేవలం
బును నరులైన ప్రాకృతుల ♦ భూపకుమారుల నెట్లు గెల్వలే
నని వచియించె దీ వనియె; ♦ నంత విభీషణుఁ [1]డాయుధాళిఁ దా
ల్చినభటులందుఁ దానె కడు♦ శ్రేష్ఠుఁడుగాఁ దగువాఁడు కావునన్. ౭౹ 447

కవిరాజవిరాజితము:—

సురపతితుల్యుఁడు ♦ శౌరవతంసుఁడు ♦ శుభ్రసుతేజుఁడు దుర్జయుఁడున్
బరబలకాలుఁడ♦భంగభుజాబల♦భాసురుఁడై తగురావణి యీ
కరణి వచింపఁ ద♦గన్ విని యర్థము ♦ గాఢముగాఁ గలవాక్యము లీ
వసున వచించెను; ♦ బాలుఁడ వౌటను ♦ బాగుగ మంత్ర మెఱుంగవు నూ!.౮

క. ఇదిసాధువగు నసాధువె, యిది యగునని నీవు నిశ్చ♦యింపఁగఁ దగుశ
క్తిఁ దగినవాఁడవు గా వీ,యదనునకు [2]నపక్వబుద్ధి♦ వైతివి తనయా!.౮౹ 449

క. కనుకనె యాత్మవినాశన,మును గూర్చుచు నర్థహీన♦ములు నగు పలుకుల్
వినిపించితి వారయక యె, దనుజేశున కితని కల్ల ♦ ధరణిపువలనన్. ౯ 450

[3]చ. తనయ! సఖాదియు క్తముగఁ ♦ దప్పక నాశన మింకఁ గల్గునం
చని యిపు డేను బల్క విని ♦ యజ్ఞత దానికి సమ్మతించెదే
కనుకనె పుత్రనామమునఁ ♦ గన్పడుమిత్త్రుఁడవయ్యు వాస్తవం
బునకును వైరివే; జనకు♦పోకడ నొప్పినదుష్టబుద్ధివం
చని నిను శిక్షచేయుటకు ♦ నర్హ మదెట్లగు బుద్ధి నెంచినన్. ౧౦౹ 451

సీ. బాలుని దృఢబల♦వంతుని సాహసికుని గాఁగ నెమ్మన♦మునఁ దెలిసియు
నీసభ కాలోచ♦నేచ్ఛ నేతెంచినవారిచెంతకు నిన్ను ♦ వచ్చునట్లు
చేసినవానికే ♦ చేయంగ దగు శిక్ష; యింద్రజిత్తూ! విను ♦ మీవు మూఢుఁ
డవు ప్రగల్భంబులు ♦ వివరించువాఁడవు వినయశూన్యుండవు ♦ విపులబుద్ధి

1 విభీషణ శ్శస్త్రభృతాం వరిష్ఠః-అనిమా. 2 అద్యా ప్యవిపక్వబుద్ధిః - అనిమా. 3 యస్యే
దృశం రాఘవతో వినాశం నిశమ్య మోహా దనుమన్యసే త్వమ్-అనిమా.

ఆ. విరహితుఁడవు ప్రకృతి ♦ యరయఁ గ్రూరంబుగ
నుండు నీకు, దుర్జ♦నుండ వీవు,
కార్య మేదియైనఁ ♦ గడు నెంచి చేయవు
మిగుల దుర్మతి వనఁ ♦ దగుదు వెపుడు. ౧౨ 452

క. బాలుండ వాటఁ దెలియక, ప్రేలుచు నున్నావు మిగులఁ ♦ బెద్దని యగుచున్
జ్వాలలను బ్రహ్మదండము, వోలె వెలుంగుచును గాలుఁ ♦ బోలి బెడఁగులై.

సీ. యమదండతుల్యంబు♦లై యున్న బాణమ్ములను రాఘవుండు నై ♦వ నెవఁ డనిని
నిలిచి సహింపఁగా ♦ నేర్చు?; నంచని పల్కి యన్నను గన్గొని ♦ యసురనాథ!
ధనరత్నభూషణ♦తతుల వస్త్రంబుల బహువిధమణులను ♦ బరమభక్తిఁ
గొని సీతతోఁగూడఁ♦జని రామున కొసంగి తయపరాధమును సై ప♦నగునటంచుఁ

తే. బ్రార్థనము చేసి దుఃఖంబు ♦ వదలి యిచట
సుఖముగా నుండ మిందలి ♦ శూరులెల్లఁ
బలుకుమాటల వినకుము ♦ నిలువ విప్వ
యనిని రాముని ముందు నా ♦ మనవి వినుము. ౧౪ 454

పదునైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౬ - వ సర్గము.

రావణుఁడు విభీషణు నవమానించుట.
విభీషణుఁడు మంత్రులతో నరుగుచు రావణునకు మరల హితము చెప్పుట.

చ. [1]అనుచు విభీషణుండు హిత♦మై మది కెంతయు నెక్కునట్లు చ
క్కనిగతిఁ బల్కువాక్యమును ♦ గాదన కాప్రకృతి సంగ్రహించి యా
పని నొనరింపఁగాఁ దగియుఁ ♦ బాపవుఁగల్మిని గాలచోదితుం
డు నగుట రావణుండును గ♦డుం బరుషోక్తుల వాని కిట్లనున్. ౧ 455

క. వెలుపటిశత్రువుతోడ మిగులఁ గోపమునొందియున్న ♦ క్రూరభుజగితో
గలఁగక సహవాసం బి, మ్ములఁ జేయఁగ వచ్చుఁ గుతలమున నెవఁడైనన్. ౨

ఉ. అంతియె కాని మిత్రువలె ♦ నారయఁ దోఁచుచు శత్రుపక్ష మ
త్యంతము పూనియున్నకుటి♦లాత్మునితో సహజన్ముతోడ నా
క్కింతయుఁ గూడి యుండఁ జన♦ దియ్యది సత్యము; రాక్షసాధమా!
సంతత మే నెఱుంగుదును ♦ జ్ఞాతులశీలము నెల్లవారలోన్. ౩ 457

సీ. వీరలు జ్ఞాతులా ♦ వారలకుం గల్గువ్యసనంబులం దమి ♦ నందుచుండ్రు,
తనుకులశ్రేష్ఠుని ♦ ధర్మశీలుని గార్యసాధకు విద్వాంసు ♦ శౌర్యయుతుని

---

[1] సునివిష్టం హితం వాక్య ముక్తవంతం విభీషణమ్, అబ్రవీ త్పరుషం వాక్యం రావణః కాలచోదితః - అనిమూ. దీనికి విశేషార్థము తనిశ్లోకియందు వ్రాయఁబడినది. కాని యది యాకాశపంచాంగమువంటిది. కావఁ దెనుఁగునఁ జేర్పఁబడలేదు. అది కేవలము మతప్రధానమైనదనియు గ్రహించి మన్నింపవలయు.

జ్ఞాతులు గొప్పగా ♦ నేతఱి నెన్నరు పరిభవింతురు, జ్ఞాతు ♦ లుదుతరముగ
వ్యసనంబు నొందిన ♦ వారు సంతోషంబు నందుచుఁ దమ వార ♦ లధికవృద్ధి
నందిననోర్వక ♦ యుందురు మఱియును దమ భావములను బా ♦ హ్యమునఁ దెలియ

తే. కుండఁగాఁ జేసి యన్యోన్య ♦ మొక్కరీతి
మైత్రిఁ జూపుచుఁ గ్రూరులై ♦ మంచియదను
గలిగినప్పుడు తా రెల్లఁ ♦ గడఁగి కీడు
చేయుచుందురు భయదు లే ♦ యే యెడలను. ౫ 458

క. మును పద్మవనంబున ద్విర, దనికరములు తమ్ముఁ బట్టఁ ♦ దగు పాశముల్
గొనివచ్చిన తమజ్ఞాతుల,కును రక్షకులైన నరులఁ ♦ గొంచఱఁ గనుచున్. 459

తే. కొన్ని శ్లోకమ్ములం జెప్పె ♦ నన్నమాట
వినినవాఁడను వానిని ♦ వినుము; నాకు
నగ్నివలనను నితరా యు ♦ ధాళివలనఁ
బాశనికరంబువలనను ♦ భయము లేదు. ౬౹ 460

చ కరుణయె లేక స్వీయమగు ♦ కార్యము నే గనుఁగొంచు నెప్పుడో
తరుణము చూచి వే మనల ♦ దారుణరీతిని బట్ట నెంచుని
ప్పురుషులయొద్దనున్న కరి ♦ పుంగవు లీనునజ్ఞాతులే భయం
కరములు; చూడ నివ్వియె ని ♦ కాను ముపాయముఁ జెప్ప వారికిన్. ౭ 461

క. దానిఁ గొని మనలఁ బట్టఁగ, నానరులు ప్రయత్నపడుదు ♦ రారయ శంకన్
గానము సకలభయంబుల, మానంగాఁ జేయు జ్ఞాతి ♦ మండలభయముల్. ౭౹

తే. [1]వీని భరియించుటే కష్ట ♦ మౌ ననయముఁ
దీక్షణ మియ్యది మనకును ♦ దెలిసి యున్న;
దరయ గోవులయందును ♦ సిరియు విప్రు
లందు నింద్రియనిగ్రహ ♦ మలరుచుండు. ౮౹ 463

చ. వనితలయందుఁ జాపలము ♦ వర్ధిలుచుండును జ్ఞాతులందుఁ ద
ప్పని భయ మున్నదంచు నిటు ♦ పద్యములం బఠియించె నంట; నో
యనుజ! తలంప సౌమ్యుఁడవె ♦ యాదువుగా మఱి జ్ఞాతి వౌదు కా
వున నిటు లోకసత్కృతులఁ ♦ బొందుచు సంపద విఱ్ఱవీగి జ్ఞా
తినికరమందు మిన్ననయి ♦ తేజమునం దగు నన్ను నీశ్వరున్. ౯౹ 464

క. కని యోర్వఁజాల వీగతి, ననుపమభోగములఁ బొంది ♦ యలరుట నీకున్
మనమున నిష్టము గాదో, దనుజేశ్వర! యిట్టు లనుటఁ ♦ దగునా యనెదో?.

చ. సరసిజపత్రమందుఁ దగు ♦ [2]శంబరబిందువు లొక్కరీతి నె
క్కరణిని జేరకుండు నటు ♦ కాపురుషుల్ చిరకాలసంగతిం

1 విద్యతే గోషు సంపన్నం విద్యతే బ్రాహ్మణే దమః-అనియా. 2 శంబరబిందువులు=నీటి బొట్టులు.

బరఁగిన మైత్రి నిల్పు; రిటు♦వంటి మహాత్ముని నిన్నుఁ గొల్చి నే
[1]చిరసములుండ నాకెటుల ♦ స్నేహము నిల్వఁగటంచుఁ బల్కెడో. ౧౧ 466

తే. సుమగతంబగు మకరంద ♦ మమరఁ ద్రావి
భ్రమర మాపువ్వుమునను ని♦ల్వక యె పోవు
నట్లు నీవును సుఖముల ♦ ననుభవించి
నాదు క్షేమంబుఁ గోర కు♦న్నావు నిజము. ౧౨ 467

చ. జను లతిదుష్టులైనఁ దము ♦ సంతత మోముడువారలందు స
న్మనను చెలంగ; దట్లయిన ♦ మైత్రిని జేసియు దాని నూను టె
ట్లనియెదవేమొ హస్తి జల♦మందును స్నానము ముందుఁ జేసి యం
త నిజకరంబుచే రజము ♦ దానయి మేనునఁ జల్లుకొంచొగిన్. ౧౨½ 468

క. తనతనువుఁ జెఱుపుకొనునటు, లనార్యుఁడగువాఁడు మొగట ♦ నతిమైత్రిని జే
సినను బిమ్మటఁ దానే, తనమైత్రిని బాడుసేయుఁ ♦ దలఁచును సహజా!. ౧౩

క. వినుము శరత్కాలంబున, ఘనములు జలశీకరముల ♦ గర్జిల్లుచు భూ
మిని గురిసిన వానిన మేదిని చక్కఁగఁ దడియకుండు♦తీరునఁ గుజనుల్.

తే. మైత్రి యొనరించినను వారి♦మాట నమ్మి
యుండఁగా రాదు మేలును ♦ నొందరాదు;
దానవా! మఱియొక్కఁ డి♦త్తఱిని నిట్లు
పలికియుండిన క్షణమునఁ ♦ బాయుఁ దనువు. ౧౪½ 471

క. [2]కులపాంసనుఁడవు చీచీ, తలఁగుము నాయెదుట నుండఁ ♦ దగ విననోపో
పలుమాట లేల యనియెను;, గులపాంసనుఁ డనెడునుడుల♦కుక్ గోసి మదిన్.

క. న్యాయమును దాను జెప్పిన, నాయసురుఁడు దానిఁ గొనక ♦ యతిపరుషోక్తుల్
వేయివిధంబుల నాడిన, నాయాస్థానమున నిల్వ ♦ నాత్మ యలరమిన్. ౧౫½

క. ఘనగదఁ జేతం దాలిచి, దనుజుల నల్వురను గూడి ♦ తా నాకాశం
బున కెగిరె; నంతఁ గోపం,బున నచ్చట నిల్చి యతఁడు ♦ బుద్ధివిభవతన్.

చ. [3]సిరి యలరార నన్నుఁ గని ♦ చిత్తమునం దివుడైన మంచి సె
బ్బర లొగిఁ దోఁపవో యనుచుఁ ♦ బల్కెను రాక్షసరాజ! భ్రాతవై
పరఁగుదు కాన నన్గుఱిచి ♦ పల్కఁగ నెంచిన వెల్లఁ బల్కుమీ
తరుణమునందె; యున్నవు గ♦దా! పిత యట్లుగ నిన్ దలంపనా. ౧౬½ 475

సీ. మాననీయుఁడవు సు♦మా! యైన ధర్మమార్గంబున నిల్వక ♦ కదలి తీవు
హితము పల్కిన నాప♦యిని దోషముం బెట్టి పరుషవాక్యంబులు ♦ వల్కితీవు
దీనిని మాత్రమే ♦ యేను సైపఁగఁ జాల నో దశానన! నీకు ♦ నేది మేలొ
దానినిఁ జక్కఁగాఁ♦దలపోసి హితవాక్యమును జెప్పితిని; గత♦బుద్ధు లెల్లఁ

1 చిరసములు=అనేకసంవత్సరములు. 2 అస్మిన్ ముహూర్తేన భవేత్త్వాం తు ధిక్కులపాంసనం-అనిమూ. 3 గత శ్రీర్మామ్-అనిమూ.

తే. గాలవశమునఁ జిక్కిన♦కారణమున
[1]హితము గైకొన; రెప్పుడు ♦ హితము పల్కి
చుండువారును దమి విను♦చుండువారు
సులభముగఁ జిక్కుచుందురు ♦ క్షోణియందు. ౨౦ 476

క. ఎది యప్రియమై యుండునొ, యది హితమే యగునయేని ♦ యమ్మాటను జె
ప్పఁ దలంచినవాఁడును న,య్యది హితమని వినెడువాఁడు ♦ నరిది జగమునన్.

తే. సకలభూతసంహారక ♦ మకరుణమ్ము
నయిన యాకాలపాశంబు♦నందుఁ గట్టు
పడి వినాశముఁ గను నిన్నుఁ ♦ గడు దహింపఁ
బడెడుగృహమును బలెఁ జూచి ♦ తడయ కేను. ౨౧ 478

క. మన కేల యనుచు నుండక, నినుఁ గావఁ దలంచి హితము ♦ నెఱిఁ దెల్పితి; మం
డినయగ్నివోలె మెఱయుచు, సునిశితములు స్వర్ణరత్న♦శోభితములునై. ౨౨

క. వెలుఁగొందుతీవ్రబాణం,బుల రాముఁడు నిన్ను నొంపఁ ♦ బూనెడుతఱిఁ గ
న్నులఁ జూడ నెంచకే నిటు, పలికితి, యుద్ధాంగణమునఁ ♦ బ్రకటబలాఢ్యుల్.

క. శూరులు నస్త్రవిదుత్తము, లారయఁ గాలాభిపన్ను♦లై చెడుదురు సూ
కోరిక సికతానిర్మిత,భూరిలసచ్ఛేతువులను ♦ బోలి దశాస్య!. ౨౩,౪ 481

[2]క. గురుబుద్ధి నీకు హితమును, బరికించి యదేమి పల్కఁ ♦ బాల్పడితినొ యా
సురవర! దాని సహింపుము, నిరతము రక్షించుకొనుము ♦ నినుఁ బలువిధులన్.

చ. దనుజశరణ్యమై యలరి ♦ దానవరాజ్యవతంసమైన ప
త్తనమును దీనిఁ గాచుకొను; ♦ తద్దయు నీకు శుభంబు గల్గెడున్
నిను విడనాడి పోయెదను ♦ నేఁ జనినంత సుఖంబుఁ గాంచుమా
[దనుజవరేణ్య! యింద ఱిట ♦ దానవు లుండియు వీగిలోపలన్. ౨౫ 483

ఆ. హితముఁ దెల్పి మంచి♦దే యగు మంత్రంబుఁ, జెప్పి పాపమందుఁ ♦ జేరకుండ
దానె పూని నిన్నుఁ♦దమి నుద్ధరించును,హార్దుఁడు సఖుఁడునీకు♦నెవఁడు లేఁడు.]

చ. అనయము మేలుఁ గోరి వల ♦ దంచు వచించుచునున్న నాదుప
ల్కును గొనకున్నదే మనసు ♦ గొంచెమె యైనను, మృత్యువల్లనన్
గనఁదగువారు చచ్చి రని ♦ గాదె తలంపఁగ నౌను మిత్రవా
క్యనిచయ మట్టివారు విన ♦ రారయ నద్ది హితంబు గావునన్. ౨౬ 485

పదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

---

1 సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః, అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః-అనిమూ. 2 తన్మర్షయతు యచ్చోక్తం గురుత్వాద్ధిత మిచ్ఛతా-అనిమూ,

౧౭ - వ సర్గము.

విభీషణుఁడు రామునొద్దకుఁ బోవుట

క. [1]అని యిట్లు రావణానుజుఁ, డనఘుండగు నావిభీష♦ణాఖ్యుఁడు తనయ
న్నను రావణుఁ గని హితమును,వినిపించుచు నతఁడు దాని ♦ వినమి వగపునన్.

చ. పరుషము లాడియైనఁ దన♦భ్రాతను సత్పథమందుఁ ద్రిప్పఁగాఁ
బరమహితంబు గాదె యని ♦ వైరిబలాదులఁ దెల్పి భీతిలన్
బరుషము లాడి సుంతయును ♦ వానిని గైకొనకుంట నింక నీ
పురుషుఁడు కీడు నొందు నని ♦ బుద్ధిఁ దలంచి తదీయసంగతిన్. ౘ 487

ఆ. విడిచి యపుడె రాఘ♦వుఁడు లక్ష్మణుం డున్న,ధరణి కరిగె; నంత ♦ వహానునుండి
తొలఁగి చల్లనైన♦కొలఁకులోఁ బడఁబోవు,నట్లు సత్వరముగ ♦ నరుగుదెంచి.

సీ. [2]వరరత్నకాంచనా♦భరణధారణమున నున్నతిఁ బొడవున ♦ నొప్పి యుంట
స్వర్ణాద్రిశిఖరంబు♦భంగిని దగువాని నమలకాంతిని గూడి ♦ యంబరమున
వనచరు లారామ♦భద్రుని చెంతకు నరుగనిత్తురొ? లేదొ? ♦ యనుభయమున
సంచరించుచు నటఁ ♦ జంచలాకృతి నున్నవాని విభీషణు ♦ వానరు లొగి

ఆ. ధరణినున్నవారు ♦ తప్పక చూచిరి; [మేఘపర్వతముల ♦ మించి యతఁడు
కాన నగుచు దివిజ♦కాంతువిక్రమమునఁ, బరఁగి యాయుధాళిఁ♦బట్టి మిగుల.

చ. సురుచిరభూషణావళుల ♦ శోభిలుచున్ ఘనశౌర్య మొప్పఁగాఁ
బరఁగుచునుండె, భీతికర♦పౌరుషముల్ దగ వానిమంత్రులున్
నిరుపమశస్త్రజాలముల ♦ నెమ్మి ధరించి మహావిభూషణో
త్కరమున నొప్పి నల్వురును ♦ గ్రాలుచునుండిరి పుష్కరంబునన్.] 490

క. అరిజనదుర్ధర్షుండగు, హరిపతి సుగ్రీవుఁ డట్టు ♦ లభ్రంబున న
ల్వురుమంత్రులు తానొకఁడును,నరుదెంచుటఁ గాంచి సురుచి♦రాత్మకుఁడొటన్.

సీ. [3]అనలుండు శరభుండు ♦ నట్లు సంపాతియుఁ బ్రఘసుండు నాఁబడు♦వారితోడ
వచ్చుచున్నట్టి య♦భ్రగుఁడైన యాతనిరాక యేలొకొ యని ♦ ప్రాకటమతి

---

1 ఈయధ్యాయమున నభయప్రదానపద్ధతి వర్ణింపఁబడుచున్నది ఈఘట్టమున గోవిందరాజ ప్రభృతులు ప్రపత్తిమార్గ మాశ్రయించి యీయధ్యాయమునఁ గొన్నిశ్లోకములకు విశేషార్థములు వ్రాసిరి. అవి యన్నియుఁ దెనుఁగునఁ జేర్చినశైన వీథిపురాణము చెప్పినట్లగు ఇంతియకాక యీ యర్థములు కేవల మూహలచే నిర్మింపఁబడినవి. ఒక్కదృష్టాంతము చూపి విరమించెద శ్లో ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణం రావణానుజః-అనియూ. అనేన శ్లోకేన భగవద్విముఖానాం దేశస్య త్యాజ్యత్వం తత్సంబంధిదేశస్య పరమప్రాప్యత్వం చోక్తమ్-అనివ్యాఖ్య. ఇట్లే యర్థములు కల్పితములు. కానఁ దత్సార మిట గ్రహింపఁబడి కథాసంవిధానభంగకరము గాకుండునట్లు తెనిఁగింపఁబడిన దని గ్రహించుటయే సరసము. 2 తం మేరుశిఖరాకారం దీప్తా మివ శతహ్రదాం, గగనస్థం మహీస్థా స్తే దదృశు ర్వానరాధిపాః - అనియూ. 3 త మాత్మపంచమం దృష్ట్వా-అనియూ. నల్వురమంత్రులపేరులు వ్యాఖ్యనుండియే గ్రహింపఁబడినవి

విభవులై తగు కపి♦వీరులతోఁ గూడి మంతనం బొనరించె; ♦ నంత నొకము
హూర్త మాలోచించి♦యుగ్రబలాఢ్యులౌ హనుమదాదులఁ జూచి♦న్యాయరీతి

తే. నుత్తమంబయి హితమయి ♦ యొప్పుచున్న
వాక్యమును బల్కె; నాయుధ♦వారధారి
యగుచు నల్వురు రాక్షసు ♦ లనుచరులయి
రాఁగ నెదురుగ వచ్చెడు♦రాక్షసుండు. ౪౹ 492

క. కనుఁగొనుఁ డాతండే యిట, మనలం బరిమార్పఁ బూని ♦ మహితజవమునన్
జనుదెంచుచున్నవాఁ డిదె, వినుఁ డింతయు శంక లేదు ♦ వీఁ డట్టిండా. ౫ 493

చ. అని వచియింప నవ్వనచ♦రాధిపుమాటల నాలకించి యా
వనచరవర్యు లందఱును ♦ వైశమ వృక్షములన్ గిరివ్రజం
బును గ్రహియించి పల్కిరి; వి♦భూ! యతివేగమ యాజ్ఞ యిమ్ము నీ
యనుమతి లేక చేయఁదగ ♦ దారయ నేపనినైనఁ గావునన్. ౬౹ 494

తే. ఈదురాత్ముల వధియింప♦నే యనుజ్ఞ
యిమ్ము సంశయ మేల వీ♦ రెన్న నల్ప
తేజులౌటను హతులయి ♦ త్రెళ్లువారు
ధరణిపై; నని వారిట్లు♦దాత్తభంగి. ౭ 495

చ. పలుకుచునుండ నెవ్వ రెటు ♦ పల్కిన సర్వవిదుండు రాముఁ డి
మ్ముల ననుఁ గాచునన్నహిత♦ముం గడు నమ్మి విభీషణుండు న
ప్పలుకుల నెన్న కత్తఱిని ♦ వారిధియుత్తరతీరమొంది యే
చలనములేని చిత్తమునఁ ♦ జక్కఁగ నిల్చెను నభ్రమందునే. ౮ 496

చ. అనుపమబుద్ధివైభవము ♦ నందినయట్టి విభీషణుండు చ
క్కని సదుపాయముం దెలియుఁ ♦ గావున నంబరసీమనుండియే
వనచరపుంగవుల్ ప్లవగ♦వారవిభుండును నాలకింప ని
ట్లనియె మహాధ్వనుల్ తనరు♦నట్లుగ స్ఫూర్తియుఁ దెల్లమౌగతిన్. ౯ 497

సీసమాలిక:—

*ఆహారనిద్రాభ♦యగ్రామ్యధర్మంబులందు నేనియతిలే ♦ కరయదుష్ట
మైన మార్గంబున ♦ నాదృతిఁ జరియించి సార్థకాహ్వయుఁడయి♦యఖిలరాక్ష
సాధీశుఁడై తగు ♦ నసురుఁ డొక్కఁడు గలఁ డతనికి సహజుఁడ ♦ నతనిభ్రాత
నగు నన్నును విభీష♦ణాహ్వయంబునఁ బిల్తు రలదురాత్ముఁడు రాక్ష♦సాధిపుండు
గర్భవాసాదిదుః♦ఖంబుల నెఱుఁగక పరమపవిత్రయౌ ♦ పడఁతి సీతఁ
బుష్పాపచయముఖ♦భోగంబులకు నెల్ల నేకాంతభాగమై ♦ యొనఁగి యాయ

---

1 రావణో నామ దుర్వృత్తో రాక్షసో రాక్షసేశ్వరః-అనియూ. ఈమొదలగు శ్లోకములకు నుచితరీతిని వ్యాఖ్యానాభిప్రాయము గ్రహింపఁబడిన దని తెలియందగు.

యోధ్యకంటెను జూడ ♦ నుత్కృష్టమై మునిసమ్మతంబగు జన♦స్థాన మనెడు
తావున నుండి య♦త్యంతభక్తుం డగు నట్టి జటాయువుఁ ♦ బట్టి చంపి
బలిమిని గైకొని ♦ వచ్చి కారాగారమం దుంచినాఁడు; సీ♦తాంగనయును
వివశయై దీనయై ♦ వికృతవేషంబులఁ దగు రాక్షసాంగనల్ ♦ తన్నుఁ గావ
వారియధీనమం ♦ దీరీతి నున్నది; లోకాభిపూజ్యయై ♦ లోకజనని
యనఁదగు సీతకు ♦ నపకృతిఁ జేసిన యట్టిపాపాత్ము మా♦యన్నఁ గూర్చి
సామభేదాదులతో ♦ సరణులఁ జూపెడు వివిధవాక్యంబుల ♦ విపులభావ
ములు గల్గు పల్కుల ♦ మును రాముఁ డొనరించి నట్టి ఖరాదివ♦ధాదిచిహ్న
ములచేత సీత రా♦మునకుఁ జక్కని భక్తి మరల నొప్పింపు మీ♦మాటవినుము
యని యొత్తి చెప్పితి; ♦ వినఁడయ్యె నాపల్కుఁ గాలసంప్రేరితుఁ♦డై లయంబు
గాంచఁ దలంచెను ♦ గావున దుష్టాత్ముఁ డైన రావణుఁడు నే ♦ సరసి హితముఁ
బలుకుచునుండఁ జా♦వను గోరువాఁడు వైద్యోక్తి నాలించి య♦త్యుత్తమమగు
నౌషధంబును గొన♦నట్లు నాపల్కును నవలీలఁ దృణముగా ♦ నాత్మ నెంచెఁ;
గాని గ్రహింపఁ దాఁ♦బూనఁడయ్యెను; హితమును జెప్పుచున్న నే♦నునుగఠోర
భాషలఁ గ్రూరరా♦వణుచేత ధిక్కృతిఁ జేయఁగాఁబడి నీచ♦సేవకుగతి
నవమానితుఁడనయి ♦ [1]యంతట నుత్తమపురుషార్థరూపస♦త్పుణ్యలభ్య
రామసంప్రాప్తికై ♦ రయమున నపవర్గబాధకరూపాత్మ♦భవకళత్ర
ముల విసర్జించి రా♦మునిఁ గరుణాబ్ధిని శరణుఁ జొచ్చితి; వన♦చరగణేంద్ర!
[2]యధికారభేదమే ♦ యాత్మఁదలంపక సురనరకానన♦చరముఖవివి
ధప్రాణులకు నితాం♦తము సమాశ్రయణీయుఁడయి రఘుకులమున ♦ నవతరించి
పరమాత్ముఁడయి నిరం♦తరసమాశ్రయణీయుఁడగు రామునకు వేగ♦ముగ సమస్త
విధములఁ దన్నె సే♦వింప నెంచిన నన్నుఁ దెలుపుమా చెంతకే♦తెంచియున్న
నను విభీషణనామ♦కుని బ్రియదాసుని శరణాగతుని నీవు ♦ జవమునఁ జని
తెలుపుమా! యని రాక్ష♦సులలోన సన్మతి యైన విభీషణుఁ ♦ డేను శరణుఁ
జొచ్చితినని పల్కు ♦ శుభవాక్యముల విని సుగ్రీవుఁ డెంతయుఁ ♦ జోద్య మంది
జవమునఁ బోయి [3]ల♦క్ష్మణుమ్రోల శ్రీరాముఁగాంచి ప్రియమునన♦క్షరములెల్లఁ

తే. ధాత్రిలంపడ రావణు♦తోడఁబుట్టు
వగు విభీషణుఁ డనెడు వాఁ♦డాత్మసచివు
లైన నల్వురు రాక్షసు ♦ లరుగుదేర
శరణుఁ జొచ్చినవాఁ డిట ♦ కరుగుదెంచె. ౧౭ 493

[1] త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ రాఘవం శరణం గతః-అనిమూ. [2] సర్వలోకశరణ్యాయ రాఘవాయ మహాత్మనే, నివేదయత మాం క్షిప్రం విభీషణ ముపస్థితమ్-అనిమూ. [3] లక్ష్మణ స్యాగ్రతో రామం సంరబ్ధమిద మబ్రవీత్-అనిమూ. సంరబ్ధం ప్రేమభరా త్త్వరితోదితాక్షరమ్-అనివ్యాఖ్య.

చ. పరజనకాల! చేయఁదగు♦పద్ధతి యిద్ది యకార్య మిద్ది యం
చరయఁగనైన మంత్రమున♦యందును సేనలఁ దీర్చువ్యూహమం
దురుతరబుద్ధినిశ్చయము ♦ నొంది యెనర్పఁగనో నయంబునన్
బరులరహస్యము ల్దెలియఁ ♦ బంపెడుచారమునందుఁ బూని యె
చ్చరిక మెలంగనోఁ గపుల♦సంతతియందును శత్రులందునన్. ౧౭ 499

తే. ఇట్టు లున్న శుభంబు నీ♦కెప్పుడు గల్గు;
దానవులు వీరు కోర్కిచం♦దమున రూప
ములు గొనంగలవా రాట ♦ మొనసి యొరుల
కగపడకయే చరింతు ర ♦ ట్లాటవలన. ౧౮ 500

క. [1]కనఁబడకయే యనేకులు, దనుజులు మనచెంత కిపుడు ♦ తా రరుదేరన్
గనిపెట్ట రనుచుఁదలఁచు చుఁ,జనుదెంచియెయుందు; రెపుడు♦శత్రువు లగుచున్.

తే. కైతవోపాయముల నేర్చి ♦ కడుఁ బరాక్ర
మమున నలరుచు నుందురు ♦ మనము వారి
యందు విశ్వాస మునుపరా; ♦ దసురుఁ డిట్టి
వాఁడు కృత్యము దేనిని ♦ వీఁ డొనరుచు. ౧౯ 502

క. అనియెద వేమో? యీతఁడు, దనుజేంద్రునిచారుఁడౌను ♦ దాఁ గావున నే
మన కితఁ డనుకూలుండుగఁ, గనఁబడి యిటఁజొచ్చితఱిని♦గాంచియుపమచేన్.

క. మన కెల్ల భేదముం గ,ల్గను జేయు ననంశయంబు ♦ కడఁగి యితని క
ప్పని చేయ సాధ్య మగునా, యనియెదవో యట్లు చేయ ♦ ననువుపడనిచోన్.

[2]క. మన మితనియందు నమ్మక,మును జూపెడు దనుక నుండి ♦ బుద్ధిబలమునం
దనరును గావున ఛిద్రం,బును దగఁ గనిపెట్టి తానె ♦ పూనిక మెఱయన్. ౨౦

తే. కొట్టినను గొట్టవచ్చును ♦ నిట్టియెడల, నరులఁ గూల్పంగ వచ్చితి ♦ మతనివంక
నుండి వచ్చిన యీతని ♦ నుజ్జగింప, ధర్మమా! దానబలవృద్ధి ♦ తనరుఁ గాదె?.

[3]చ. అనుదువొ యేమొ? మిత్రులకు ♦ నైన బలంబును, గాన నుండు నా
జనులబలంబు వేతనముఁ ♦ జాలగ్రహించెడు భృత్యసద్బలం
బును దగియున్నమూలబల♦మున్ గ్రహియింపఁగ వచ్చుఁ గాని శ
త్రున కనుబంధమా బలముఁ ♦ దోఁచినరీతిఁ గొనంగరాదు నూ!. ౨౨ 507

చ. అరిజనులందు నీతఁ డొకఁ ♦ డౌటను వీడఁగ నర్హుఁడే యగున్
బరజనసంగతిం గొనక ♦ వచ్చినవాని గ్రహింపఁ గూడదా?
యరయఁగ ధర్మ మిట్టిదగు ♦ నంచు వచింతువొ యేమొ? యోవిభూ!
పరుఁడును జాతిరాక్షసుఁడు ♦ భ్రాత భవద్రిపుడైన వానికిన్. ౨౩ 508

---

1 అంతర్ధానగతా హ్యేతే-అనిమా. 2 ఛిద్ర మాసాద్య బుద్ధిమాన్-అనిమా. 3 మిత్రాట వీబలం చైవ మౌలం భృత్యబలం తథా, సర్వ మేత ద్బలం గ్రాహ్యం వర్జయిత్వా ద్విషద్బలమ్-అనిమా.

క. విను మీవు సోదరునిఁ జయ్యన విడిచియె నాదుచెంత ♦ కరుదెంచితివే
యని యెదవేమో?; వీఁడన, మనరిపుపక్షమునసుండి ♦ మంత్రులతోడన్. ౨౩

తే. వచ్చియున్నాఁడు గావున ♦ నిచ్చమీఱి
నితనిమీఁదను విశ్వాస ♦ మెట్టు లునుప
వచ్చు?; 'శరణాగతుని వీడ ♦ వచ్చునె యని
యందువో?' రావణాసురుం ♦ డనుప వీఁడు. ౨౪ 510

క. చారునికృత్యము చేయఁగ, నోరామా! యిటకు వచ్చి ♦ యుండం జను నీ
వారయ న్యాయవిదగ్ర్యుఁడ,వే రహి నీవెఱుఁగనట్టి ♦ వే ముందు నిలన్.

క. ఈలాటిమాయకానిని, నేలాగు గ్రహింపఁ దగునొ ♦ యెన్నఁగ వీనిన్
బాలిశువలె నిగ్రహము న, దేలీలగనైనఁ జేయ ♦ నిట యుక్త మగున్. ౨౬

క. అని నాకుఁ దోఁచుచున్నది;, విను! చారునిఁ జంపు టరయ♦విహితమెయనుదో
జనవర! చారునికృత్యం,బును జేయఁగ నితఁడు రాఁడు ♦ పో తలపోయన్. 513

ఆ. కుటిలబుద్ధిచేతఁ ♦ గ్రూరరావణుఁ డంప, నిట్టి వేష మూని ♦ యితఁడు వచ్చి
మాయఁ బూనె; నీవు ♦ మనలక్ష్మణుండును, నమ్మకంబుఁ జూపి♦నం దఱిఁ గని.

క. మనలఁ బ్రహరింపఁ జెంతకుఁ, జనుదెంచినవాఁడు; మనకు ♦ ఛద్మ మితనియం
దును గనఁబడఁ జంపుద మీ,తని నందువొ యేమొ,రిపు వ♦తర్కితుఁడగుచున్.

సీ. ప్రాజ్ఞుఁ డౌటను దన♦పరులసైన్యముఁజొచ్చియంతరమును గాంచి♦యడరిచంపు
వారి నెల్లర, వీఁడు♦బహుసంఖ్య నేలాగు వధియింపఁగలఁడంచు♦బలుకు దేమొ,
యొకగుడ్లగూబ తా♦నొక్కట నవకాశమును గాంచి వాయస♦ములను జంపు
నట్లు చంపును గాన ♦ నాతని కపటంబు గనఁబడకయె యుండుఁ♦గనుక నిప్పు
[1]తే. డేమి చేయంగనా నందు♦వేమొ, వీనిఁ
బట్టి వధియింపనే తగు ♦ వదలిపెట్ట
నితఁడు మారీచువలె హాని♦నే యొనరుచుఁ
గనుకఁ దీవ్రపుదండనం♦బున నితనిని. ౩౦ 516

క. వీని చతుర్మంత్రుల నిటఁ, బూనిక వధియింపవలయుఁ ♦ బో యేలన? నా
దానవభర్త నృశంసుం,డై నెగడెడు రావణునకు ♦ ననుజుండు గదా. ౩౧

[2]చ. అనియిటు రామభక్తులగు ♦ నాకపివీరుల కెల్ల నాథుఁడౌ
వనచరరాజు వాక్యములఁ ♦ బల్క నెఱింగినప్రౌఢ యుక్తముం
గని వచియించు నేర్పఱియుఁ ♦ గావున దానయి యొత్తి చెప్పి రా
మునివగు పల్కులన్ వినఁగఁ♦బూనెను మానము దక్కుఁ డౌటచేన్. ౩౨

---

1 వధ్యతా మేష దండేన తీవ్రేణ సచివై స్సహ-అనియూ. కేవలనిశసనే కృతే మారీచవ దశ
ఘ్కారీ సా భ్యత్-అనివా ఖ్యశ్య. 2 వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మూన ముపాగమత్-అనియూ.

చ. హరిపతివాక్యముల్ విని మ♦హాయశుఁ డొటను దాను జెప్ప ను
త్తరమును బ్రేమ గల్గుటను ♦ దా వినఁ డీతఁ డటంచు నెంచి య
త్తరుణమునందుఁ జెంతఁ గల♦తత్త్వవిదుత్తము లౌకసీంద్రులన్
వరమతులన్ దగం గనుచు ♦ వాయుజముఖ్యుల నిట్లనెం దమిన్. ౨౯ 519

చ. వనచరరాజితం డసుర♦వర్యునిసోదరుఁ డౌ విభీషణుం
డనుదనుజున్ గుఱించి బహు♦శార్థము హేతుసమన్వితంబుగాఁ
గనఁబడఁ బల్కు వాక్యము ద♦గన్ వినినారు గదా యసంశయం
బున నిట మీకుఁ దోఁచినది ♦ పొల్పుగఁ జెప్పనగున్ ముదంబునన్. 3౦ 520

సీ. సన్మతి యొకఁడొక♦సందర్భమునఁ జెప్పఁబలుకును విని తాను ♦ బదులు చెప్ప
కూరకుండం దగ ♦ దురుతరసంశయములఁ దీర్చి యుక్తంబు ♦ నిలుపఁ జాలు
బుద్ధిసంపత్తిచేఁ ♦ బొలిచి సమర్థుఁడై శాశ్వతశ్రేయంబు ♦ స్వాంతమందు
వాంఛించుసుహృదుండు♦బహుశార్థసంశయమొనఁగూడుతఱినిన♦న్యుండెయైన
నుపదేశమును చేయు ♦ టుచితమే కాన మీరును జెప్పుఁడీమన♦మునకుఁ దోఁచి

తే. నంత మాత్రమె యని వారి ♦ ననునయించు
నట్లుగాఁ బ్రశ్న మొనరింప ♦ హరు లతంద్రి
తులు తదీయహితంబు మ♦దులను గోరు
వారు గావునఁ బొగడుచు ♦ శ్రీరఘుపతి !. 3౧ 521

క. తమతమభావంబుల రా,మమూర్తితోఁ జెప్పఁదలఁచి ♦ మానితచిత్తా!
గమనింపఁ ద్రిజగముల నీ,దుమదికిఁ దెలియనిది గలుగ♦దు తలఁప నెదియున్.

క. తెలిసియును వానరుల కు, జ్జ్వలబుద్ధియుఁ గలదటంచు ♦ వసుధాస్థలిలోఁ
దెలియఁగ నడిగితి విట్లని, కలుషహరా! దీను నరసి ♦ కాచువ్రతంబున్. 33

క. నిరతంబుఁ బూనినాఁడవు, పరమదృఢంబౌను నీదు♦పట్టుదలయు నీ
వతయఁగ శూరవతంసుఁడ, వురుధర్మాత్ముఁడవు చూచి ♦ యొనరుతు వెపుడున్.

క. తనభక్తులదగు నాదర,మును స్మరియించెదవు సాధు♦బుద్ధులయం దుం
చినయంతఃకరణంబునఁ, దనరుదు విజ్ఞన్నా సుగుణ♦తతు లలరారన్. 3౪

సీ. ఆశ్రితవాత్సల్య ♦ మలరంగ నీ వుంట నీదుమంత్రులు కార్య♦నిర్ణయమున
మతివిభవంబు సా♦మర్థ్యంబు గలవారు గావుననే యొకొ♦క్కఁడుగఁ దోఁచి
నది సకారణముగ ♦ ననువదింతురు గాక యాదృతి మెఱయంగ♦ననిరిమంత్రు
లలరి పల్కఁగ వాన♦రాళికి యువరాజు గనుక నంగదుఁడు ని♦శామబుద్ధి

తే. *విభవుఁ డొటను నపుడు వి♦భీషణువిష
యమున సుగ్రీవరాముల♦యాశయముల

* విభీషణపరీక్షార్థ మువాచ వచనం హరిః-అనియా.

నెఱిఁగి తాను బరీక్షార్థ ♦ మిట్టు లనియె;
నితఁడు శరణాగతుండె యౌ ♦ నెన్న నైన. ౩౬ 526
క. అరిచెంతనుండి వచ్చిన, పురుషుని నేరీతినైనఁ ♦ బూనికతోడన్
బరికింపఁ దగును సంశయ,పరతను గావునను వీనిఁ ♦ బటుమతిరీతిన్. ౩౬½
క. మనము పరీక్షింపకయే, చనుదెంచెను గావు మనుచు ♦ సంరక్షింపం
జనునని త్వరపడి నమ్మక,మున కర్హునిఁ జేయఁ గీడు ♦ మూడును దానన్. ౩౭
క. దురితాత్ములు తమభావ మి,తరులకుఁ దెలియనివిధమున ♦ దాఁచుచుఁ దగునం
తరమును గాంచఁగ నెల్లెడఁ, జరియించుచు నుంద్రు వారు ♦ సమయ మొదవినన్.
తే. నీతిమాలియె కొట్టుదు ♦ రాతతాయు
లగుటఁ గావున దానమ ♦ హాపద లగు;
నర్థము లనర్థము లివి యం ♦ చాదిభాగ
మందె తగ నిశ్చయించి యం ♦ త్యమున వాని. ౩౮ 530
క. కైకొనుటో త్రోసివేయుటో, యేకరణిని జేయ హితమొ ♦ యెఱుఁగనగును నో
లోకేశ! యరయకయె పరు, వే కరుణ గ్రహింపరాదు ♦ విపరీత మగున్. ౩౮½
క. పరునందైనను గుణములు, పరికింపఁగ నైనఁ గొనఁగ ♦ వచ్చును నట్లే
పరునందు దోషముండినఁ, బరిత్యజింపనగుఁ దఱిని ♦ బట్టి హితముగన్. ౩౯
చ. తలఁపఁగఁ జాలదోషము లు ♦ దారగుణమ్ములు పెక్కులున్నవా
రిలఁ గనరారుగాఁ దలుచు ♦ నెట్లు గొనందగుఁ ద్రోసివేయనాఁ
దెలుపు మటందువేమొ? విను ♦ దేవర! యీతనియందు దోషముల్
కలిగిన శంకలేక విడఁ ♦ గాఁ దగు సద్గుణముల్ చెలంగినన్. ౩౯½ 533
క. మనమునఁ దగ నెంచి గ్రహిం,పను దగు నని యంగదుండు ♦ పలికిన నమ్మా
టను గొని కార్యము చేయఁగ, ననువుపడనియట్టి సంశ ♦ యము లుండుటచేన్.
చ. శరభుఁడు చేయఁగా నపుడు ♦ శక్యముగాఁ దగునట్టు లెంచి దా
శరథిని గాంచి యిట్లనియె ♦ క్ష్మాపతిసింహ! విభీషణాఖ్యుని
త్తరుణమునందె గైకొనక ♦ తత్త్వమెఱుంగుటకై జవంబునన్
గరము చమత్కృతిం గనిన ♦ కాననచారుని దూత నంపనా. ౪౦ 535
ఆ. పనిపి సూక్ష్మబుద్ధిఁ ♦ గను వానిచే నీతి, శాస్త్రహితముగాఁగ ♦ సాధ్వసాధు
వృత్తులను నెఱింగి ♦ చిత్తమునకుఁ దోఁచు, న్యాయరీతి నవల ♦ నా నొనరుప.
సీ. జాంబవంతుఁ డంత ♦ శాస్త్రబుద్ధిని విమర్శించి గుణంబునఁ ♦ జెలఁగి దోష
రహితమై తగినట్లు ♦ రమణీయవాక్యంబు విన్నవింపఁ దలంచి ♦ యన్నరేంద్రుఁ
గాంచి యిట్లనియె; నే ♦ కడల విరోధంబు మనపయిం గలిగి వం ♦ చనయె సహజ
వృత్తిగాఁ దగు పాప ♦ చిత్తుఁడు రావణుఁ డఖిలరాక్షసపతి ♦ యగును గాదె?
ఆ. యతనియొద్దనుండి ♦ యరుదెంచె నీతఁడు
వానిఁ బోలి యీతఁ ♦ డౌను దుష్టుఁ

డనిన? నితఁడు వచ్చి♦నట్టిదేశము కాల
మును దలంప యుక్త♦ములుగ లేవు. ౪౪ 537

క. కనుక నె సర్వవిధంబుల, దనుజుని శంకింప నిపుడు ♦ తగు ననియెను; నం
త నచట మైందుఁడు చెంతకుఁ, జనుదెంచినవాని విడువఁ ♦ జన దెటులైనన్.

ఆ. ఉపముచేతఁ బరుని ♦ నొగిఁ బరీక్షింపంగ
వచ్చు ననుమతంబు ♦ వఱలుచుండ
ననయమును నయము ద♦నంత నిశ్చయమును
జేయఁ జాలుశక్తిఁ ♦ జెలఁగుటఁ గడు. ౪౪ 539

క. పలికినదానిని జక్కఁగ, నిలుపుకొనం దగినశక్తి ♦ నేర్పునఁ గనుటన్
బలికె నహేతుకముగ ని,ష్ఫుల నంపతికంటె యుక్త♦ముగ రామునితోన్. ౪౫

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ తా మనమాటల నేమి చెప్పెనో
యని యిపుడే గపిం బనిపి ♦ యాతఁ డెఱుంగని యావిభీషణున్
మనమున శంకపుట్టనటు ♦ మాటలనేర్పునఁ బ్రశ్నచేయనొఁ
జని మధురంబు గూఢములు ♦ సారముఁగల్గినయట్లు మెల్లఁగాన్. ౪౬ 541

చ. పురుషవరేణ్య! యీదనుజ♦పుంగవుఁ డెన్నఁగ దుష్టచిత్తుఁడో
పరమహితుండొ యం చరసి ♦ భావమునం దొగి నిశ్చయించి యె
క్కరణి భవన్మనంబునకుఁ ♦ గన్పడునో యట చేయు మంచనన్;
గరము శ్రుతిస్మృతుల్ చదివి ♦ కాంచినజ్ఞానము చెన్నుమీఱఁగన్. ౪౭ 542

ఆ. మంత్రివర్యుఁడగుచు ♦ మహదాత్మజుఁడునగు, హనుమ యర్థవంత♦మై మనోజ్ఞ
మై వినీతమైన ♦ యట్టి హితోక్తిని, బలికె రాముతోడఁ ♦ బంతమూని. ౪౮

మ. మతిమద్వర్యుని నెల్లకార్యముల సా♦మర్థ్యంబు మీఱంగ వా
క్పతి భాషించెడు నేర్పుపొంగఁ దగు నీ ♦ దా దేవతాదేశికుం
డతిశక్త్యుద్ధతి మాటలాడినను నే♦మైనన్ దగన్ మీఱునే
యితరుల్ శక్తులె; తర్కకౌశలముచే♦నే స్పర్ధచే బుద్ధిశ
క్తి తగుంగా యను నూహ స్వేచ్ఛఁగనురీ♦తిం గాక సత్యంబుగన్. ౪౯

తే. పలుకుమా నీమతం బని ♦ పరమకరుణ
మీరు నాయందుఁ జూపిన ♦ గౌరవమును
బట్టియే యిష్టు పలికెద; ♦ పార్థివేంద్ర!
యర్థము ననర్థమును హిత ♦ మ ట్లహితము. ౫౦ 545

క. కనుఁగొని నీసచివుఁడు గీ,శనిచయవరుఁ డంగదుండు ♦ చక్కఁ బలికె వా
క్కును దానియందు దోషము, కనఁబడుచున్నయది నాకు ♦ క్ష్మాపతితిలకా!.

క. మునుముందు పరీక్షించిరొ, యొనరుపఁగాఁ దగినకార్య ♦ మొక్కండును మే
దిని భాసఁగియుండ దెట్లన?, మనుజేంద్రుని కార్యములకు ♦ మనుజుని నొకనిన్,

క. మును నిశ్చయింపకున్నను, గనఁబడ దాపురుషువలనఁ ♦ గార్యఫలం బా
తనిగుణము, వానిఁ దెలియక, మును వినియోగించుటయును ♦ బోలదు గాదే!.

*క. వినియోగించి గుణంబుల, గనుఁగొనుట పరీక్ష చేసి ♦ క్రమ్మఱఁ గార్యం
బున వినియోగించుటయును, గను నన్యోన్యాశ్రయాఖ్యఁ ♦ గానఁ దగనిదా.

చ. తెలియక యుండ నొక్కప్రణి♦ధిఁ మన మిచ్చట నుండి పంపి యి
మ్ముల నటఁ గల్గువార్తలను ♦ బోడిమిగా నెఱుఁగంగ నౌ నటం
చలరుచు నీదుమంత్రి శర♦భాఖ్యుఁడు పల్కెను గాదె, యద్ది ని
ష్ఫలము సుమీ! సుదూరగత♦శత్రువునొద్దకు గూఢరీతిగన్. ౫౦। 550

ఆ. చారుఁ డేగి పొంచి ♦ శత్రువర్తనముఁ, నెఱుఁగవచ్చు మనకు ♦ నెదుట బట్ట
బయల నున్నవాని ♦ పరిసరమున కేల, పనుపవలయు దాన ♦ ఫలము లేదు.

చ. దనుజుఁ డితం డయుక్తమనఁ ♦ దప్పని దేశమునం దకాలమం
దునఁ జనుదెంచె నం చిటకుఁ ♦ దోఁచినరీతి వచించిరే కదా
మనమున నాకు సత్యముగ ♦ మంచి దిదేతఁడి యర్హదేశమే
కన నిదియంచుఁ దోఁచె నటు ♦ గావునఁ దోఁచినయంత తెల్పువాం
ఛను గనినాఁడ దాని విన ♦ స్వాంతమునం దలపోయుఁడీ తగన్. ౫౨। 552

[1]సీ. ఈవిభీషణుఁడు నెం♦తే దురాత్ముం డధముఁడు నగు రావణుఁ,♦గడు సుగుణము
లలర నుత్తముఁడవై ♦ తలఁప మహాత్ముఁడవైన నిన్నును, మన♦మందు నెన్ని
మీయిరువ్వరందును ♦ మిక్కిలి గల్గిన దోషగుణంబులఁ ♦ దోఁచినంత
వట్టు విచారించి ♦ వానియం దున్నట్టి సీతాపహరణాది♦ఘాతతాప

ఆ. రాధములను మీ ర♦రణ్యమునం దప్పు, ఖరముఖులను జంపి ♦ ధరణి వెలయఁ
జేసినట్టి శౌర్య♦సిద్ధిని గనుఁగొని, వాని వదలి యిటకు ♦ వచ్చు టరయ. ౫౫।

క. అతనికిఁ దగియే యున్నది, మఱి నతనికి నెవరిరూప♦మ్మానితవృత్తుల్
గతులును దెలియక యుండునొ, హితులగు నాకపులఁ బంపి♦యే యాతనినిన్.

ఆ అడుగవలయు ననుచు♦ననువదించిరిగదా, యావిషయము ననుమ♦దభిమతంబు
నీతిరహిత మనుచు ♦ నే నిరూపింపఁగఁ, దలఁప యుక్తి దోఁచె ♦ లలితరీతి. ౫౭

క. మన మతని స్వీకరింపక,మును పే రావణునివిషయ♦ముల సందేహం
బును బొందక యడిగినచో, మనస్వియగు నతఁడు నిట్టి♦మాట లడుగుటన్.

క. శరణము చొరవచ్చిన ననుఁ, బరునిగఁ దలఁచిరొకో వీరు ♦ పాడియె యని యా
తురమున నందియు మొందిన, వరమతిఁ బోఁగొట్టుకొనఁగ ♦ వలసియె వచ్చున్.

---

* ఋతే నియోగాత్సామర్థ్య మవబోద్ధుం న శక్యతే, సహసా వినియోగో హి దోషవా న్ప్రతిభాతి మా-అనిమా. నియోగే సతి గుణదోషపరీక్షణ మిత్యన్యోన్యాశ్రయః-అనివ్యాఖ్య.
1 పురుషా త్పురుషం ప్రాప్య తథా దోషగుణా వపి, దౌరాత్మ్యం రావణే దృష్ట్వావిక్రమం చ తథా త్వయి-అనిమా. దీనివ్యాఖ్యలోనిభావమే యిట సంక్షిప్తము.

చ. ధరణిప! దుస్స్వభావుఁడగు ♦ దనుజుపు స్వాభిమతంబుఁ దాఁచు నె
క్కరణిని నైన నైపుణము♦గాఁ గనుకం దదభీప్సితంబు వే
యరయుట శక్యమే పరిచ♦యంబు చిరంబుగఁ జేసి చక్కఁగాఁ
బరమహితోక్తులం దెలియ♦వచ్చును వేఱొకభంగి గాదు నూ!. ౫౯ 558

చ. పరిపరి మాటలాడినను ♦ భావమునం దగు దౌష్ట్యముల్ దురా
చరణప్రవృత్తినిం దెలుపు♦జాడలు నుంతయు లేవు చూడఁగా
వరమతియే యితం డనఁగ ♦ భాసురవక్త్రమె సుప్రసన్నమై
పరఁగెడుఁ గాన సందియము ♦ పర్వదు నాకును వీనియందునన్. ౬౦ 559

చ. మనమున శంక లేక తన♦మాటలు దుష్టత నొందకుండఁ జ
క్కనిగతి వచ్చినాఁడు కను♦కన్ శతుఁ డంచుఁ దలంపరాదు దు
ర్మనసున నొప్పువాఁ డిటులు ♦ రాఁడు విశంకితుఁడై నృపేంద్ర! యీ
దనుజుఁడు వంచకుం డగుచుఁ ♦ దాఁ జనుదెంచిన నెట్టు లందువో?. ౬౧ 560

తే. ముఖవికారము నెవ్విధ♦మునను దాఁచి
నను బయల్పడు దాఁగి యుం♦డ నది చాల
దట్లు గాన మనోభావ ♦ మావికార
మును బలాత్కారమున బయ♦లునకుఁ దీయు. ౬౨ 561

క. విను నిశ్చయ మిది రామా!, ఘనుఁడవు కార్యజ్ఞులందుఁ ♦ గర్తవ్యము నీ
కును దెలియరాని దుండునె?, పని యెది కర్తవ్య మగునొ ♦ బాగుగ దానిన్.

ఆ. తగిన దేశమునను ♦ దగినకాలంబునఁ, దగినపురుషులం దు♦దాత్తరీతి
నుచితముగఁ బ్రయోగ ♦ మొయ్యనఁ జేసినఁ, దగినఫలము నిచ్చుఁ♦దత్క్షణంబ.

సీ. లంకకుఁ బోవ ని♦శ్శంక వచ్చిన నీమహోద్యమంబును దుష్ట♦సోదరుఁడగు
నట్టి రావణుని దు♦ర్వ్యాపారమును జూచి ప్రబలుఁడౌ వాలిని ♦ బాణమొకటఁ
జంపినవార్తను ♦ జక్కఁ దా విని వానిపదమున సుగ్రీవుఁ ♦ బట్టభద్రు
నిగఁ జేయుటయు విని ♦ నెమ్మి సుగ్రీవునిచందమ్ము గాఁగ రా♦జ్యంబునందుఁ
దన్నభిషేకింతు ♦ దనుజేంద్రుఁ జంపుదు వను తలంపూనియె ♦ యాత్మబుద్ధి

తే. పూర్వకంబుగ నిట వచ్చె; ♦ బుద్ధిఁ దమకు
శంక గల్గిన రాజ్యకాం♦క్షు నిట వచ్చె
నన్న యీవార్త నైనను ♦ మున్నిడుకొని
యితని గ్రహియింపవచ్చు నో♦యినకులేంద్ర!. ౬౪ 564

క. దనుజుని మంచితనంబును, మనమున నాకెంత దోఁచె ♦ మనుజేంద్రా! దా
నిని జెప్పినాఁడ శేషిం,చినపని నీయందె కలదు ♦ చేయఁగ నింకన్. ౬౫

క. విను మితఁడు గ్రాహ్యుఁ డగునో, దనుజుం డనివిడువ నగునొ ♦ తలపోయుమునీ
వన బుద్ధిమద్వరుండవు, గనుకఁ బ్రమాణంబు నీవె ♦ కార్యగతులకున్. ౬౬

పదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౮ - వ సర్గము.

{ శ్రీరాముఁడు శరణాగతరక్షణమే తనవ్రతమని దాని కుదాహరణములగు గాథలఁ జెప్పి విభీషణుం దోడ్కొని రమ్మనుట. }

చ. [1]అని యిటు వాయుజుండు హృద♦యంబునఁ దోఁచినయంత పల్కఁగా
విని రఘురాముఁ డంతఁ గపి♦వీరుఁడు భానుసుతుండు పల్కు వా
క్కునకుఁ గలంత నొందుమది ♦ కొంకక యప్డు ప్రసన్న మౌట మా
నినిచయసంగతిన్ దగి య♦నేకకథల్ వినినాఁడు గావునన్. ౫ 567

చ. ఒరు లొనరించుప్రశ్నముల ♦ కొయ్యనఁ జిత్తము మాఱకుండఁగా
నిరతము నిల్వఁగాఁ దగిన♦నీతిఁ జెలంగెడువాఁడు గాన నా
హరివరసాధువాక్కులను ♦ నారసి స్వాశయ మెల్లఁ జెప్పునా
దరమున నిట్లు పల్కె; నిఁక ♦ దానవు నీతనిఁ గూర్చి సుంతగన్. ౧౫ 568

తే. [2]చెప్పఁ గోరిక యున్నది ♦ చెప్పుదాని
నంతయున్ నాదుశ్రేయంబు ♦ నభిలషించు
వారు గావున వినఁదగు ♦ మీర లనుచుఁ
గోరుచున్నాఁడ; శరణును ♦ గోరి యెవఁడు. ౨ 569

క. చనుదెంచు నాదుచెంత క,తనియం దెంతేని దోష♦తతియుండిన నై
నను విడువ నిట్టిపని స,జ్జనభూష్యమె యౌను నెన్ని♦నరణులఁ గనినన్. 3 570

చ. అనఁ గపినాయకుండు మను♦జాధిపువాక్యము దాని నెమ్మనం
బునఁ బరియించి సాధుగతిఁ ♦ బూని విమర్శము చేసి యంత న
త్యనుపమనీతిమూలమయి ♦ యాదృతి రామునియందు నుంటఁ జ
క్కనిగతిగాఁ బ్రయుక్తమయి ♦ క్రాలుశుభోక్తిని తేని కిట్లనున్. ౪ 571

తే. మిగుల దుష్టుఁడుగాని దో♦షగణరహితుఁ,డేయయినఁ గాని వీనితో ♦ నేలమనకు
దుస్తరంబగు నాపద ♦ దోఁప వెతలఁ,బడెడు సన్నన దెవ్వఁడు ♦ వదలి చనునొ.

క. అతఁ డెవ్వనిని ద్యజింపక, హితముం గనునట్టివాని ♦ కెవఁ డత్యాజ్యుం
డతఁ డౌను గృతఘ్నుం డీ,క్షితి ననఁ గపినాథుపలుకు ♦ చెవులం బడఁగన్. ౯౫

ఉ. నూనృతవిక్రముం డగుచు ♦ శోభిలునట్టి కకుత్థ్సవంశరా
ట్సూనుఁడు రాముఁ డందఱిని ♦ జూచి మదీయదృఢవ్రతంబు నీ
భానుసుతుం డెఱుంగకయ ♦ పల్కఁగఁ బూనెనె యంచు సుస్మితం
బాననసీమఁ దోఁపఁగ నృ♦పార్హముగాఁ బలుకంగ నెంచుచున్. ౭ 574

చ. అనుజుని బుణ్యలక్షణుని ♦ నాదృతిఁ గాంచి వచించె నిట్టు లీ
వనచరరాజు పల్కిన సు♦వాక్యము శాస్త్రములం బఠింప కు

---

[1] ప్రత్యభాషత దుర్ధర్షః శ్రుతవా నాత్మని స్థితమ్-అనిమూ దీనికి వాస్తవముగాఁ జెప్పఁదగిన యర్థమే పద్యమునఁ గనఁబడు. [2] ఈపద్యమునకు మూలమైన 'మిత్రభావేన' యను శ్లోకమునకు గోవిందరాజాదివ్యాఖ్యానాభిప్రాయము కేవలకథాసంబంధము కలది కాదు. మతధర్మములు శిష్యున కుపదేశించుగురువు చెప్పునట్టివి. కాన నిట వదలవలసివచ్చిన దని యెఱింగి క్షమింపవలయు.

న్నను గురుసేవసేయని మ♦నంబున నున్నను జెప్పరాదు నూ;
తనదుసహోదరున్ విడిచి ♦ తా నిట వచ్చుట లోఁ దలంచినన్. ౮ 575

ఆ. మిగుల సూక్ష్మ మగుచు ♦ మించెడురాద్ధర్మ
మొకటి యున్న దద్ది♦యును జనులకు
వరుసఁ గానఁబడుచుఁ ♦ బ్రత్యక్షముగ మఱి
లౌకికముగ సుజన♦లాలిత మగు. ౯ 576

క. ధరణీశులయందఱియం,దరసిన నది గల్గినదియొ ♦ యది తోఁచెడు నీ
తరుణమున నామనంబునఁ;, బరికించుచు నికటదేశ♦పార్థివు లెల్లన్. ౯౹ 577

[1] తే. జ్ఞాతులును గష్టదశ లోగి ♦ సంభవించు
నపుడు ప్రహరింతు రట్లౌట ♦ నరులు గాన
పరిగణింపఁగఁబడుదు, ర♦సురుఁడు వీఁడు
సోదరుని గొట్టు జ్ఞాతియై ♦ యుంట నిపుడు. ౯౺ 578

తే. వెతలఁ జిక్కినరావణు ♦ వెదకి కొట్ట
నిచటి కేతెంచినాఁడు లే ♦ కిట్టివ్యసన
కాలమున వాఁడు తనుఁ గొట్టఁ♦గలఁడ టన్న
భయమునను వచ్చియుండును ♦ బలుకు లేల?. ౧౦ 579

క. అనఘులు జ్ఞాతికులంబున, జనియించినవారునైన ♦ త్క్ష్మాపతులు హితం
బొనరించు జ్ఞాతులను దా,మును మన్ననచేయుచుంద్రు ♦ ముదము దలిర్పన్.

[2] క. అనఘులగునట్టి రాజుల,కును గూడన్ జగము పాప♦గుంభిత మగుటన్
ఘనగుణులగు జ్ఞాతులనున్, మనమున శంకింపఁదగు స♦మయమొనఁగూడున్.

చ. దనుజుని వీఁడు పాయుట కు♦దంతము నట్లనె యుండనిమ్ము వీ
నిని నిట నేను వీడుటకు ♦ నేరనిదానికిఁ గారణంబునున్
వినుము! వచింతు వీనిని వి♦భీషణు శత్రుబలంబు గానఁ జే
కొనఁ దగదంచు దోషమును ♦ గొప్పగఁ జెప్పితివే నయోక్తులన్. ౧౧౹ 582

ఆ. దానియందె నీతి♦ధర్మంబుచొప్పున
వాని నే గ్రహింప ♦ నైన హేతు
వొకటి గలదు దాని ♦ నుద్యమమున నీకుఁ
దెలియఁ బలుకువాఁడ ♦ లలితభణితి. ౧౨ 583

[3] సీ. మనము వీనికులంబు♦నను జనియింపము గనుక నీతనిరాజ్య♦మునకు నర్హు
లము గాము దానిచే♦త మనకు రావణునందు వలెన్ వీని♦యందు వైర

1 వ్యసనేషు ప్రహర్తార స్తస్మా దయ మిహాగతః - అనిమూ. 2 ఏష ప్రాయో నరేంద్రాణాం శంకనీయ స్తు శోభనః-అనిమూలము లోకే పాపభూయిష్ఠతయా శోభనోపి ప్రాయేణ శంకనీయః - అనివ్యాఖ్య. 3 న వయం తత్కులీనా శ్చ రాజ్యకాంక్షీ చ రాక్షసః, పండితా హి భవిష్యంతి తస్మాద్గ్రాహ్యో విభీషణః-అనిమూ. యిట సమగ్రముగాఁ జెప్పఁబడినది.

భావములేచోట ♦ వదలఁడు వీఁడును మనల వీనికి నిరు♦గునను బోరుగు
నను గలదేశాధి♦నాథులమును గాము గాన వీఁడును దఱిఁ ♦ గాంచి మనలఁ
బ్రహరింపఁ డితఁడును♦ రాక్షసుఁ డయ్యును మనచేతఁ దనయగ్ర♦జుని వధింపఁ

తే. జేయ నున్నాఁడు కీడును ♦ జేయఁ డట్టి
పనికి బాధక మాట; దు♦ష్టున కితనికి
నింత యూహా యదెక్కడి ♦ దెట్లు వచ్చు
నందువా? పండితుల్ గల ♦ రసురులందు. ౧౩ ౫౮౧

క. కనుక విభీషణునిం గై,కొనఁగాఁ దగు; నట్టిజ్ఞాతి♦కూటము సతతం
బును నన్యోన్యము వ్యగ్రతఁ, గన కతిహార్షమున నుండ్రు ♦ గాని యొకటిగా.

ఆ. కలిసి మాత్రముండఁ♦గాఁ దలపోయరు, సమయమునఁ బరస్ప♦రము విభిన్ను
లగుదు రితనికంత♦మందలి ధ్వని బెడి,దముగ వినఁగఁబడెడు ♦ దానివలన. ౧౪

క. దనుజేంద్రువలన నీతని, కనూనభయ ముప్పతిల్లె ♦ నని యెఱుఁగ నగుౕ
గనుక నితండు స్వరక్షణ,మును గోరియె వచ్చెఁ గొనుట ♦ ముఖ్యము వీనిౕ.

*తే. దుష్టుఁడైనను నగ్రజుఁ ♦ దొలఁగకుంట
ధర్మమగుఁ గద యందువా? ♦ ధరణియందు
సహజు లందఱు భరతుని♦సాటి గారు
నాయనా! తండ్రికిం బుత్రు ♦ లేయెడలను. ౧౫ ౫౮౮

క. ననుఁ బోలియుండఁ జాలరు, నినుఁ బోలినసుహృదు లెచట♦నెఱి వెదకిననుౕ
గనఁబడరు ధర్మమతు లి,ట్టి నరోత్తము లుంటయే గ♦డిఁది జగమందుౕ. ౧౬

చ. అని యిటు రాముఁ డాడిన మ♦హామతి ప్రాజ్ఞుఁడు నైన సూర్యనం
దనుఁడు సలక్ష్మణుం డగుచుఁ ♦ దా నటు లేచి నమస్కరించి స
ద్వినయముతోడ నిట్లను వి♦భీషణు నాతని రావణప్రయు
క్తునిగ నెఱుంగుమా! దనుజ♦కూటము క్రూరము సుమ్ము! రాఘవా!. ౧౭

క. ఉచితజ్ఞులలో మేటివి, విచపలచిత్తుఁడవు నీకు ♦ విదితమె సర్వం
బిచటికి వచ్చిన యీతని, నెచటికిఁ జనకుండ నిగ్ర♦హించుటయె తగుౕ.

క. అని నాకుఁ దోఁచుచున్నది;, యనఘాత్మా! కుటిలబుద్ధి ♦ నారావణుఁ డీ
తనిఁ బంపంగ స్వవృత్తం,బును దాఁ దాఁచుకొని ప్రీతి ♦ పుట్టించి తగౕ. ౧౮

* న సర్వే భ్రాతర స్తాత! భవంతి భరతోపమాః, మద్విధా వా పితుః పుత్రా స్సుహృదో వా భవద్విధాః-అనియూ. దీనివలన భరతునివంటి సోదరుఁడు, నావంటి పుత్రుఁడు, నీవంటి మిత్రుఁడు లోకమునఁ గలుగు టరిది యని యర్థము తేలును. కాఁబట్టి రాముఁడు స్వోత్కృష్టతను బొగడుకొనియె నని కొంద ఱూహింతురు. అట్టి భావము గలుగరాదు. సుగ్రీవునకుఁ గలిగిన శంకను బోఁగొట్టఁ దలంచి రాముఁ డీవాక్యమును చెప్పెను. యథార్థోక్తియందు స్వప్రశంసారూపదోషమును లేదనుట స్మృతిసమ్మత మని గ్రహించి యీలాటిశంకల విడువఁదగు.

తే. మనల నమ్మించి దాన నే♦మఱిన నిన్నొ
నన్నొ లక్ష్మణునో కొట్ట ♦ నున్నవాఁడు
కాన మంత్రులతో మృతిఁ ♦ గాంచవలసి
వచ్చు మనకును; క్రూరరా♦వణుని కితఁడు. ౧౯ 593

[1]క. అనుజుండె కదా?; నమ్మక,మును నెట్లునుపంగవచ్చు; ♦ భూపాలక! యం
చని మాటలపొందెఱిఁగిన, వనచరపతి రాఘవునకు ♦ వాక్యవిదునకున్. ౨౦

క. తెలియంగఁ బలికి యూరక, నిలువంబడెఁ రాఘవుండు ♦ నెమ్మి తనరఁగాఁ
బలికిన యాసుగ్రీవుని,పలుకుల నాత్మను దలంచి ♦ పరిహాసంబున్. ౨౧ 595

తే. మది విమర్శించి యత్యంత♦మంగళకర
వాక్యమును బల్కె నినజుతో; ♦ వనచరేంద్ర!
విను మితం డెంతదుష్టుఁడై ♦నను నదుష్టుఁ
డైన నితఁ డేమి కీడు చే♦యంగఁ గలుగు. ౨౨ 596

క. నాకును నాయాశ్రితులకు, నేకీడు నితండు చేయ ♦ నెట్లైనఁ దగం
డోకీశనాథ! క్రూరతఁ, గైకొనియొడు దనుజయక్ష♦గణమును మఱియున్.

క. [2]ధరణిం గల రాక్షసులను, బరికరములఁ గొనక నాకు ♦ స్వాంతంబున భీ
కరులం జంపు నభీష్టము, పరఁగిన నొకవ్రేలికొనను ♦ బడలుపఱుపనే. ౨౩½

సీ. ధర్మాధికారము ♦ తన కెన్న లేనట్టి పావురం బొక్కటి ♦ పగతుఁడైన
వ్యాధుఁ డొక్కండు న్వ♦వాసంబు చేరరా శీతాపనోదనా♦ద్యాతతోప
చారములను శాస్త్ర♦సరణిగా నొనరించి యాఁకలినిం దీర్ప ♦ నాత్మదేహ
మాంసంబుల నొసంగి♦మమత భుజింపుమీ యని నియోగించెని♦దంద ఱకును

తే. వినఁగఁబడినదియే గదా! ♦ వీరవర్య!
యాకపోతమువంటి తి♦ర్యక్కు గూడ
దనకళత్రము హరియించి ♦ తనవసతికి
వచ్చినట్టి వ్యాధునిఁ గొనెఁ ♦ బరమకరుణ. ౨౪ 599

క. ననుఁబోటివాఁ డిఁకేమిగ, నొనరింపఁగవలెనొ మదిని ♦ నూహింపుము నే
ననవలెనే యిట్లని; యిం,కను వినుమా! కణ్వమునికి ♦ గాదిలిసుతుఁడై. ౨౪½

చ. మునిపతియైన కండుఁడును ♦ మున్ను మహాత్తరధర్మరూపమై
తనరుచు సత్యముం దెలుపు♦దాని నొకానొకగాథఁ జెప్పె దా
నిని వచియించెదన్ వినుము ♦ నీవు! హరీశ్వర! శత్రుసూదనా!
తనకరయుగ్మమున్ ముడిచి ♦ తన్నును గావు మటంచు వేఁడుచున్. ౨౫½ 601

క. శరణము చొచ్చిన వానిని, బరమక్రూరుఁ డని తనకుఁ ♦ బాటిల్లెడు దు

1 వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మౌన ముపాగమత్-అనిమూ. 2 అంగుళ్యగ్రేణ తాన్ హన్యా మిచ్ఛన్ హరిగణేశ్వర-అనిమూ.

స్తరమగు నపవాదంబును, హరింప శత్రువునునైన ♦ నగు గ్రహింపఁగ.

తే. అంతియే గాని నొంపరా ♦ దతని నెపుడు;
భయముపడిగాని భీతిచేఁ ♦ బడలినట్టు
లభినయించుచుఁ గాని యా♦యహితవితతి
నుండి యొక్కండు వైరియే ♦ యుండలేక. ౨౮ 603

చ. తనమది నెంతయుం బగను ♦ దాల్చియుదానిని లోనడంచుకొం
చును శరణాగతుండయిన♦చో గురుశిక్షితుఁ డౌచు నీతి యం
దును గడు నమ్మకంబుగల♦దోషవిదుండు స్వకీయజీవితం
బును విడనాడియైనఁ బని♦పూని రిపుం దమిఁ గావఁగాఁ దగుఁ. ౨౮౹ 604

చ. శరణము చొచ్చువానిఁ దన♦శత్రువుఁ గాచిన నెట్టిభీతి యొ
క్కరణిని వచ్చునో యను ని♦కామభయంబునఁ గాని, శాస్త్రవి
స్ఫురదురుభావముం దెలివిఁ ♦ బొందనిహేతువుచేతఁ గాని, యా
యరివలనన్ స్వలాభమును ♦ నాత్మను గోరియొ కాని, స్వేచ్ఛచేఁ
గరఁగుమనంబుచే నయినఁ ♦ గాని, స్వశక్తికి నర్థమాగతిన్. ౨౯ 605

తే. న్యాయరీతిని వానిని ♦ నరసి కావ
కుండుటయె పాపహేతువౌ ♦ నుర్వి నెల్ల
వారు నిందింతు; రొక్కఁడు ♦ వైరి యొకని
పరిసరముఁ జేరి వానిని ♦ శరణు చొరఁగ. ౨౯౹ 606

తే. [1]వాఁడు రక్షింపఁదగుశక్తి ♦ వఱలి కావ
కూరకుండిన శరణార్థి ♦ యుగ్రశత్రు
హతుఁడౌ యైన నరక్షకుఁ ♦ డాదినుండి
చేసి యున్నట్టి సుకృతంబుఁ ♦ దీసికొనుచు. ౩౦ 607

క. దానికి ఫలముగ నాతఁడు, పో నర్హమునైనపదముఁ ♦ బొందును దానే;
గాన శరణాగతుఁడగు,వానిన్ రక్షింపకున్న ♦ వచ్చు నఘము నృప!. ౩౧

ఆ. [2]అట్టు కావకుంట ♦ నమరపదంబునఁ, బొందఁజేయ దఘము♦నొందఁ జేసి
నరకమునకుఁ ద్రోయు ♦ నైజయశస్సును, బాడుసేయు వీర్య♦బలము లడఁచు.

క. అని కండుమునీంద్రుఁడు చెప్పినయు త్తమసూనృతోక్తిఁ ♦ బ్రియమున నేనుం
బనిపూని యొనర్చెద; న, మ్మునివాక్యము పాపహరణ♦మును ధర్మంబున్. ౩౨

క. అనుపమయశము నొసంగం,గను దగునది ఫలము నిచ్చు♦కాలంబున దే
వనికాయసేవితంబగు, ఘనపదము నొసంగునదియుఁ ♦ గావునఁ గొనుదున్.

---

1 ఆదాయ సుకృతం తస్య సర్వం గచ్ఛే దరక్షితః-అనియూ. 2 అస్వర్గ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవినాశనమ్-అనియూ.

ఆ. [1]ఒక్కమాఱు కావు ♦ మో యయ్య నీవాఁడ
నార్తి బాధితుండ ♦ ననుచు నన్ను
గోరునేని భూత♦వారంబువలన నే
భయము గల్గకుండు♦పద్ధతిగను. ౩౩ 612

క. వానికి నభయ మొసంగుదు, నానిశ్చయ మిద్ది వ్రత మ♦నంగా నిదియే;
వానరనాథా! నిన్నే, జానుగ వరియించినట్టి ♦ శరణాగతునిన్. ౩౩½ 613

తే. ఈవిభీషణుఁ దోడ్కొని ♦ యిటకు రమ్ము
శరణుచొచ్చితి నన్నడ్డై ♦ సంతసమున
నభయ మొసఁగితి, నప్పని♦యైన దితఁడు
శరణు సొచ్చిన యవ్విభీ♦షణుఁడు కాని. ౩౪ 614

క. అనుజునివేషంబును గై,కొని వచ్చిన దుష్టమతియుఁ ♦ గ్రూరుఁడు నగు నా
దనుజేంద్రుఁడు గానీ వే, చని తోడ్కొని రమ్ము యెట్టి♦శత్రుని నైనన్. ౩౪½

చ. అని యిటు రాముఁ డాడఁ బ్లవ♦గాధిపుఁ డల్లన నాలకించి య
ద్దనుజవరేణ్యుఁడైనఁ దమిఁ ♦ దాలిచి తోడ్కొని రమ్ము నీవె యం
చని తనసమ్మతిం గొనఁగ ♦ నాత్మఁ దలంచుచుఁ జూపినట్టి మై
త్రి నెఱిఁగి లోనఁ బొంగి కుల♦దీపకు రామునిఁ గాంచి యిట్లనున్. ౩౫½

సీ. ధర్మజ్ఞుఁడవు లోక♦తతినాయకుండవు పరులకు సుఖముఁ గూ♦ర్పంగ నున్న
వాఁడవు సన్మార్గ♦వర్తివి, సర్వశక్త్యన్వితుండవు నీవు ♦ హార్దముగఁ
బలుకుట చిత్ర మే♦భంగిఁ గానగు నీకు సహజమే యిది; నన్ను♦ స్తవమొనర్చి
ఫలమేమి నీకు ని♦మ్ములఁ గృపగల్గిన నే కదా ఫల మని ♦ యెంతు వేమొ!

తే. [2]నీమనంబునకే కాక ♦ నీచు నితనిఁ
జంపు మన్న నాయాత్మకు ♦ నైత మితఁడు
శుద్ధుఁడే యని తోఁచెడుఁ ♦ జూమ్ము నీవు
హనుమయును జెప్పినట్టివా♦క్యములఁ బట్టి. ౩౬ 617

తే. ముఖవికాసాదిలక్షణ♦ములను బట్టి
చక్కఁగా ననుమానించి ♦ రక్కసునకు
వినదమునఁ దోఁచుసద్భావ♦మును గ్రహించి
మఱియు నెన్నో విధంబుల ♦ గుఱుఁతు లెఱిఁగి. ౩౬½ 618

క. చక్కఁగఁ బరీక్ష చేసితి, నిక్కువ మిది రామచంద్ర! ♦ నెఱఁ బ్రాజ్ఞుండై
యిక్కడకు వచ్చి శరణని, మిక్కిలి నిను వేఁడుచున్న ♦ మేటిదనుజునిన్. ౩౭

క. మాతో సమునిగఁ దలఁతుము, చేతంబున నింక మైత్రి ♦ సిద్ధించెను గా

1 సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే, అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా
మ్యేతద్వ్రతం మమ-అనియూ. 2 మమ చాప్యంతరాత్మాయం శుద్ధం వేత్తి విభీషణం-అనియూ.

నీతనితో మాకును, నాఁ, బ్రీతుండై వానరేంద్రు♦విమలోక్తులకున్. ౩౮౪

క. శ్రీరాముఁడు వనచరపతి, యారాక్షసుఁ దోడి తేర ♦ నాగరుడునితో
సావిరాట్టువు వలెఁ దానే, యారక్కసుఁ గలసికొనియె ♦ నాదృతి చెలఁగన్.

పదునెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౯ - వ సర్గము.

రాముఁడు విభీషణుని లంకారాజ్యమున కభిషిక్తునిఁ జేయుట.

క. రావణుననుజుఁడు ప్రాజ్ఞుం,డై వఱలు విభీషణుఁ డభ♦యమ్మును రాముం
డీవిధి నొసఁగఁగ హృష్టుం,డై విభుచెంతకును రాఁగ ♦ నాతుర మొప్పన్.

క. తనయందు భక్తులగు నా,యనుచరులను గూడి భూమి ♦ నటుచూచుచుఁ బ్రా
క్తనువును వినయంబున వం,చి నృపాలునిమ్రోల వ్రాలె ♦ శీఘ్రగతి తగన్.

తే. ధర్మమతియైన యాసుర♦తల్లజుండు
శరణుఁ గోరుచు నల్వురు ♦ సురరిపులును
దాను దివమునుండి భూ♦జానిచరణ
పంకజంబులపై భక్తిఁ ♦ బడియె నంత. ౨౪ 624

చ. సురరిపుతల్లజుండు కపి♦శూరులు కూడి యొకేమనంబుతో
నిరుపమరీతి నుండు సభ ♦ నింగిని నుండియె వచ్చి రాఘవుం
బరుని బురాణపూరుషుని ♦ భవ్యమతిం గని ధర్మయుక్తమై
హరిగణహర్షదంబుఁ దగు♦నట్టిదియౌ పలుకొప్ప నిట్లనున్. ౩౪ 625

క నేరావణునకుఁ దమ్ముఁడ, నారావణుఁ డచట నన్ను ♦ నవమానింపం
గోరి సమస్తప్రాణుల, కారయ రక్షకుఁడవౌచు ♦ నలరెడు నిన్నున్. ౪౪ 626

చ. శర ణని వచ్చినాఁడ; ఘన♦సంపదలన్ సఖులన్ బురంబునున్
వరుసఁ బరిత్యజించి తగు♦భంగిని నీవె శరణ్య మంచు నా
తురమున వచ్చినాఁడఁ గృప♦తో ననుఁ గావు, మదీయరాజ్యమున్
నిరుపమజీవితంబు మఱి ♦ నిశ్చలమౌ సుఖమున్ దలంపఁగన్. ౫౪ 627

తే. నీయధీనంబు; లిఁక నాకు ♦ నీదుసేవ
పరమగతి యంచుఁ బలికిన ♦ పలుకులు విని
పరమవాక్కుల నూఱటఁ ♦ బడఁగఁ బలికి
యాదరంబున *దృష్టిచే ♦ నతనిఁ గాంచి. ౬ 628

చ. కరుణ వచించె నిట్లు నినుఁ ♦ గాచితి భీతి యిఁకేల? రాక్షసో
త్కరము బలాబలంబులను ♦ దథ్యముగా వచియింపు నాకు నం
చు రహితకష్టకర్ముఁడగు♦క్షోణివిభుం డిటు తన్నుఁ గూర్చి యా
దరమునఁ బ్రశ్నసేయ విని ♦ దానవనాథుబలంబుఁ జెప్పఁగన్. ౭౪ 629

---

* లోచనాభ్యాం పిబ న్నివ-అనిమా.

[1]క. దనుజేంద్రుఁడు మొదలిడి యిట్లనియెన్; రాజేంద్రతనయ!♦యీ రావణుఁ డా
వనజజుఁ డిచ్చిన వరమున, దనుజాసురతతికి భూత♦తతికిన్ మఱియున్. ౧౪
క. అనిమొన గంధర్వులకును, దునుమాడఁ దరంబుగాఁడు; ♦ [2]ధూర్తుండగు నా
తనితమ్ముఁడు నాకన్నయు, ఘనవీర్యుఁడునైన కుంభ♦కర్ణుం డలరున్. ౧౫ 631
చ. అనుపమతేజుఁ డాతఁడు ర♦ణావని నింద్రసమానమౌ బలం
బునఁ బోలుచున్; బ్రహస్తుఁడు; వి♦భుప్రవరా! భటనాయకుండు శం
భునిగిరియందు యుద్ధమున ♦ మున్ను బలంబున మాణిభద్రు నో
య్యనఁ బరుగెత్తఁ జేసెఁ; బవ♦నాత్మజుఁ డీతనిఁ జెప్పియుండుఁ జూ!. ౧౧ 632
సీ. రావణుసూనుఁ డ♦రాతిభయంకరుఁ డింద్రజిత్తనువీరుఁ ♦ డెల్లవేళ
లను శరసంధాన♦మును జేయువాఁడౌట నంగుళులకు దెబ్బ ♦ లంటకుండ
నల్లెము దొడిగి వీ♦ర్యమునఁ బొల్చి యభేద్యకవచంబు ధరియించి♦కార్ముకంబు
దాల్చియుద్ధంబునఁ♦దానిల్చియుదృశ్యుఁడై ;యుండు;నదియెట్టు♦లందు వేమొ
ఆ. యాతఁ డగ్నిహోత్రు ♦ నతిహోమములఁ దృప్తి
నందఁజేసి యుద్ధ♦మందు నలరు
వ్యూహములకు నగ్ని♦హోత్రునిమహిమచేఁ
గానరాక వైరి♦గణముఁ జంపు;. ౧౩ 633
క. ఆతనికి మహాపార్శ్వుఁ, డాతతబలుఁడౌ మహోద♦రాఖ్యుఁడు క్రూరుం
డై తగు నకంపనుఁడు వీ, రేతఱి సునహాయులును భ♦టేశ్వరులు సుమీ!.౧౪
తే. కామరూపులు దిక్పాల♦కప్రతిములు
మాంసశోణితభక్షకుల్ ♦ మఱి యుదగ్రు
లగుచుఁ బదికోట్లు లంకాపు♦రాంతరమునఁ
గాపురంబున్నవారు రా♦క్షసులు రామ!. ౧౫ 635
క. వీరలతోఁ గూడియె సుర,వైరివిభుం డతఁడు లోక♦వర్యులతోడన్
బోరెను ధీరుండయి సుర,వీరులతో దిక్పతులను ♦ వెన భజించెన్;. ౧౬
చ. అనిన విభీషణోక్తి విని ♦ యాదృఢవిక్రముఁడైన రాముఁ డా
త్మను సకలంబు నెంచి బహు♦మానము మీఱ వచించె నిట్లు లో
యనఘ! విభీషణా! యిట మ♦హాత్తరశౌర్యముచేత రావణుం
డొనరిచినట్టి కార్యముల ♦ నొక్కటి నేఁ దలపోయ లెక్కఁగన్. ౧౭ 637
క. దనుజేంద్రు దశాస్యుఁ బ్రహస్తుని రావణుబంధుజనుల ♦ దురమున వధియిం
చి నినుం బతిగాఁ జేయుదు, విను మిది సత్యంబు సుంత ♦ వృథగా దెపుడున్.
క. దనుజుఁడు ధరణికిఁ జెంతను, గనుపట్టు రసాతలంబు ♦ గానీ బలియుం

---

1 గంధర్వాసురరక్షసామ్ - అనిమా. 2 రావణానంతరో భ్రాతా మమ జ్యేష్ఠశ్చ వీర్య
వాన్-అనిమా.

డిన పాతాళము గానీ, తనగురువగు బ్రహ్మాయుండు ♦ తల్లోకంబుల౯. ౧౯

క. శరణం బని చొచ్చిన నా,శరముల దప్పించుకొనఁగఁ ♦ జాలఁడు ప్రాణో
త్కరయుక్తుఁడైనఁ బెనుసం,గరమున రావణునిబంధు♦గణపుత్రులతో౯.

క. పౌరిపుచ్ఛ కయోధ్యను నేఁ, జొర నిట్లని నాకు మిగుల ♦ శూరులుగా నీ
ధరఁ దగుభ్రాతృత్రితయము, బరికించుచు నొట్టిడుదును ♦ వారలపైన౯. ౨౦

చ. అనుటయు నెట్టికార్యమును ♦ నైనను లీలఁగఁ జేయఁ జాలుగా
మునిమృదువాక్యముల్ దనుజ♦ముఖ్యుఁడు ధర్మహితాత్ముఁ డాదృతి౯
విని తలవాంచి మ్రొక్కి యిటు ♦ విస్మయముం దమిఁ జేయఁబూని నీ
వని దనుజాళిఁ జంపుసమ♦యంబున సాయమొనర్తు నేనుఁ జూ!. ౨౨ 642

క. లంకాపురి నెదిరించెద, జంకక నాశక్తిరీతి ♦ శత్రుబలము నా
బింకముకొలఁదినిఁ జంపెద, నింకను నేమాన తన్న ♦ నెంతయుఁ బ్రేమ౯. ౨౩

క. ఈరీతి మాటలాడెడు, వీరుని నాతనిని రాజ♦వీరుఁడు కరుణా
పూరితదృష్టిం గని తమిఁ, జేరం దీసికొని కరముఁ ♦ జేర్చెఁ గవుఁగిట౯.

క. తనపిన్నతమ్ము నంతటఁ, గని తుష్టుం డౌచు వేగ ♦ కడలిజలంబు౯
గొనిరమ్ము మహాప్రాజ్ఞ ని,తని నాజలమునను దనుజ♦తతినాథునిగ౯. ౨౪ 645

ఆ. ఇతఁడు కోరకున్న ♦ నిట్లు చేయఁగ నేనుఁ, దలచినాఁడఁ గానఁ ♦ దత్క్షణంబ
యసురవిభునిఁ బ్రీతి ♦ నభిషేక మొనరింపు, మిట్టి పనికిఁ దగుదు♦వీవ సుమ్ము.

క. అని రాఘవుండు పల్కం,గనె లక్ష్మణుఁడు పతియాజ్ఞఁ ♦ గపిగణముఖ్యుల్
గనుచుండ వారినిధమును, ననువుగ దనుజేంద్రుగాఁగ ♦ నభిషేకించె౯. ౨౬

ఆ. వేగ రాముఁ డవ్వి♦భీషణుపై నిట్లు, చూపినట్టి కృపను ♦ జూచి కపులు
హర్ష మలర నఱచి♦యామహాత్ముని రాము, బాగు బాగటంచుఁ♦బలికి రంత.

క. మంతనమున నొకతఱి హను,మంతుఁడు సుగ్రీవుఁడు గుణ♦మహితుని గీర్త్యా
క్రాంతదిగంతు విభీషణు, నంతసమునఁ బలికి రిట్లు; ♦ సాగర మెపుడు౯. ౨౮

తే. దుస్తరంబగుఁ దలపోయఁ ♦ దోఁప దవధి
వరుణునకు నాటపట్టు, తీ♦వ్రప్రతాపు
లైన యీకపివర్యుల♦తోను మనము
దాఁటఁ గలమెట్టు లీనము♦ద్రమును జెపుమ. ౨౯ 650

క. మన మీబలములతోడ న,దనదీపతియైన వరుణ♦ధామమును జవం
బున నెట్లు దాఁటఁగలమో, యనెడునుపాయంబు తోఁప ♦ దరసిన మాకు౯.

చ. అన విని ధర్మవేత్తయగు♦నాదనుజేంద్రుఁడు వారితోడ ని
ట్లనియెను; రాఘవుండు వరు♦ణాలయము౯ శరణంబు పొందనా
వననిధి యిద్ది రాఘవుని♦వంశమున౯ గురుకీర్తిఁ గాంచి యు
ర్వని జెలువారు నానగర♦విశ్వవిభూత్తము నాత్మజాళిచే౯. ౩౧ 652

క. మును ప్రశ్నంబడి యింతిం,తని చెప్పఁగ రాని కొలఁది ♦ నలరెడు మతిమ
గ్నుఁడైన సముద్రుండును, గునమున నాయుపకృతిని స♦మస్తమెఱుఁగుఁ జూ!.

చ. శరణముఁ జొచ్చినంత నృప♦సత్తముకార్యమురీతి నెంచి యా
దరమున మేలు చేయఁ దఱిఁ ♦ దప్పక యంచు విభీషణుండు సా
గరుని యుదంతముం దెలియఁ ♦ గల్గినపండితుఁ డౌటఁ దోఁచిన
ట్లరసి వచింపఁగా వినుచు ♦ నాహనుమంతుఁడు వానరేంద్రుఁడున్. ౩౨ 654

* తే. రామలక్ష్మణులున్న యా♦భూమిఁ జేరి;
రంత విపులతరంబగు ♦ నట్టి గళము
తనరు సుగ్రీవుఁ డాదృతి ♦ దనుజనాయ
కునిశుభోక్తినిఁ జెప్పఁ బూ♦నె నిటు లెంచి ౩౩ 655

క. తనయంత ధర్మశీలుఁడు, గనుకన్ శ్రీరాముఁ డట్లు ♦ కపిపతి యొఱఁగిం
చిన యాయుపాసనమునకు,నను మోదముఁ జూపె; రాముఁ♦డంతముదముఁనన్.

చ. తనగురుతేజ మొల్లఁ దగ ♦ దక్షుఁడు తా నగుఁ గార్యముల్ పొన
ర్పను నటులయ్యు న్యాయమును ♦ బట్టి హరీశ్వరుపల్కు గౌరవిం
చునటులఁ బ్రీతిమై స్వసహా♦జుం గని సుస్మితపూర్వకంబుగా
ననియె విభీషణోక్తి మది ♦ నారయ నాకును సమ్మతంబు సూ!. ౩౫ 657

క. నీకును సుగ్రీవునకును, నాకరణిని సమ్మతంబె ♦ యైనఁ బలుకుమా!
యీకపిపతి పండితుఁడగు, నీకున్ దగుమంత్రమందు ♦ నేర్పు మిగులఁగన్.

తే. ఏది మీ కిద్దఱకు మది ♦ కిష్ట మగునొ
దానిఁ దగ నిశ్చయించి నా♦తోను జెపుఁడ;
యనిన వీరులు వారిర్వు ♦ రంజలులను
బట్టి రామున కిట్లని ♦ పల్కి రపుడు. ౩౭ 659

తే. ఏయుపాయంబు తోఁపని ♦ యిత్తఱి సుఖ
ముగను గార్యంబు సాధింపఁ ♦ దగినరీతి
నివ్విభీషణుఁ డాడిన♦యీపలుకులు
మాకు నిష్టము లేల కా♦వో కృపాత్మ!. ౩౮ 660

క. ఘోరంబయి గురుతరమగు, వారిధి నిద్దాని సేతు♦బంధనమున దు
ర్వారప్రతాపమున నీక, వారింపక లంక కరుగ♦వచ్చునె? తలఁపన్. ౩౯

క. సుర లసురులు దివిజగణేశ్వరుఁడును నీత్రోవ విడిచి ♦ సాధింపఁగ లే

* తత శ్చాఖ్యాతు మారేభే విభీషణవచ శ్శుభమ్, సుగ్రీవో విపులగ్రీవ స్సాగర స్యోపవేశనమ్-అనిమూ. ఇచటఁ జెప్ప నారంభించె నని తోఁచును. అవల రాముఁ డందులకు సమ్మతించె నని యున్నది చెప్పినవిధము లేదని శంకింపరాదు. ప్రాయికముగాఁ గవులశైలి యిట్టిది. చెప్పినట్లే గ్రహింపవలయు.

రురుబలమున లంకను; నో,ధరణీశా! మంత్రశక్తిఁ ♦ దగు నీతఁడు నూ!. ౪౦౻

క. కనుక విభీషణుఁ డాడువ,చనము యథార్థంబె కాన ♦ సరగున నళ్లో
యొనరింపుఁ డింకఁ గాలం,బును నూరక పుచ్చవలదు ♦ భూపలలామా!. ౪౧

తే. చాలు నాలస్య మిత్తఱి ♦ సైన్యములను
గలిసి రావణుఁ డేలులం♦కకును బోయి
చేరునట్లు ప్రార్థింపుఁ డీ♦సింధువు నని
పల్కె శ్రీరాముఁ డంతట ♦ భద్రమతిని. ౪౧ 664

*తే. సదనదీపతియా వార్ధి♦నాథుతీర
మందు దర్భలు పఱచి తా ♦ నందు వేది
యందు హుతవహుఁడుం బోలె ♦ నలరుమదిని
బవ్వళించెను గార్యంబు♦భంగి నెఱిఁగి. ౪౨౻ 665

పందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౦ - వ సర్గము.

{ రామాదులు లంకపైకి వచ్చుట విని శుకుఁడనువానిని రావణుఁడు పంప వానరులు వానిం బట్టుకొనుట. }

క. తరువాత లంకనుండియొ, యరుదెంచి పరాక్రమాఢ్యుఁ♦డా శార్దూలుం
డురువార్ధితీరమునఁ గపి,వరపాలితకీశబలము ♦ వచ్చి విడిసినన్. ౧ 666

క. కనుఁగొనియె నేర్పునన్; దు,ర్మనమునఁ దగి రాక్షసులకు ♦ రాజయి బలిసైన
తన రెడు రావణునకు నా,దనుజుఁడు చారుండు వాఁడు ♦ తగినయుపమతోన్.

చ. వనచరసేన నెల్లఁ గని ♦ వైళమ లంకకుఁ బోయి రావణుం
గని యిటు పల్కె; నల్లదె య♦గాధముగాఁ దగి యప్రమేయమై
వనధిద్వితీయ మిద్ది యని ♦ పల్కఁగనై కపిభల్లుకాళి లం
కను గబళింప వచ్చెడిని; ♦ గార్ముకముల్ శరవర్యముల్ తగన్ . ౩౻ 668

సీ. దశరథభూపేంద్ర♦తనయు లిద్దఱు రామలక్ష్మణుల్ సోదరుల్ ♦ లలినయున్న
స్థలమునకున్ రాఁగఁ♦దలఁచియున్నా రఁటనతులకాంతులఁ గ్రాలు♦నాయిరువురు
సంద్రముం జేరి య♦చ్చట నిల్చియున్నారు;కపిసైన్య మది నలుఁ♦గడల నెట్లు
గాంచిన దశయోజ♦నాంచితస్థలమును నావరించి చెలంగె ♦ నతిజవమున

తే. దాని తత్వ మెఱుంగఁగాఁ ♦ దగు నృపేంద్ర!
నీదుపంపున దూతలు ♦ నేర్పు మెఱయ
నిప్పుడే చని వారల ♦ నెఱిఁగి రాఁగ
వలయు; దానము సామము ♦ వలసినట్లు ౪౻ 669

* సంవివేశ తదా రామో వేద్యా మివ హుతాశనః-అనియు.

క. ఈవిషయంబున భేదం, బేవిధమున నెద్ది తగునొ ♦ యెఱిఁగి యొనరుపం
గా వలయు దండమున కట, నేవడువున వీలు లే ద♦హీనబలము నూ!. ౭

మ. దనుజేంద్రుండగు రావణుండు తదుపం♦తం బెల్ల నాలించి చ
య్యన నవ్యగ్రమతిఁ స్వకృత్యమును జే♦యం జాలఁగా నెంచి; యే
పనినేఁ జేయఁగఁ జాలువారలను దాఁ ♦ బ్రాభుండుగా నొప్పు నా
దనుజుఁ వీరు శుకాఖ్యుఁ గాంచి పలికెఁ ♦ దాత్పర్య మేపారఁగఁ. ౮½ 671

క. చని నీవు వానరేంద్రుని, ఘను నాసుగ్రీవుఁ గాంచి ♦ కఠినంబే గా
క నితాంతము మృదువయియుం, పునుగుల్కెడు వాక్కులలరఁ♦బూనికమీఱఁ.

క. నామాటలుగా నించుకయే, మీఱక యిట్టులను; హ♦రీశ్వర! వినుమా!
భూమిం బేరొందిన కుల, మా మర్కటములను నీది ♦ యశమునఁ బొలుచుఁ.

చ. కనుక నకారణంబుగఁ బ♦గం గొనకుండు, మహాబలుండవౌ
టను నిల నల్పమానవుల ♦ డాంభికులఁ గొలువంగ రాదు; పా
వనమగు బ్రహ్మవంశజని ♦ భాసిలు ఋక్షరజుండు వానికిం
దనయుఁడ వీవు కావుననె ♦ తప్పక బంధుఁడ వౌదు నాకు నూ!. ౧౦ 674

ఆ. రాము నాశ్రయించు ♦ లేమి లాభము నీకు, నాశ్రయింపకున్న ♦ హానియేమి
కనుక నిష్ఫలంబు♦గాఁ దగు వైరంబు, తగదు నాకు వాలి♦తగు సఖుండు. 675

క. దానిం బట్టి సహోదరుఁ, డౌ ననఁదగు నిన్ను వాన♦రాధిప! నాతోఁ
బూనుము సఖ్యము సేయఁగ, జానకిఁ గొనితెచ్చి తప్పు ♦ సల్పితి వనెదో?.

క. మతిమంతుఁడైన నృపసుతు, సతి దొంగిలి తెచ్చినను బొ♦సంగదు దానఁ
మతిమంతా! కపినాయక!, క్షితి నేమియు హాని నీకుఁ ♦ జేరుము పురినిఁ.

శా. ఆరంభించినకార్య మెట్లుడుగనౌ ♦ నం చాడెదో? లంకనాఁ
బారావారసమావృతం బగుటచే ♦ వారాశినిం దాఁటి రా
నేరీతిఁ నరకీశసంతతికిఁ గా ♦ దెన్నంగ గంధర్వదై
త్యారుల్ చేరఁగరాదు వానరులు మ♦ర్త్యాళుల్ తగఁ జాలునే. ౧౨½ 678

చ. అని వచియించినాఁడ నని ♦ యాతని కెంతయుఁ జెప్పు మన్న నా
దనుజవరేణ్యునాజ్ఞఁ గొని ♦ తత్క్షణ మాశుకుఁ డొక్కపక్షియై
చనఁదగు నంచుఁ దత్తనువు ♦ జానుగఁ గ్రాలఁగ నభ్రవీథి కొ
య్యనఁ జని వానరాళిగల♦యచ్చటికిఁ నడిఁ బోయెఁ బూన్కితోఁ. ౧౩½

క. వననిధిమీఁదను వినువీ, థిని బహుదూరమ్ము పోయి ♦ తీరంబున ను
న్ననిఖిలసైన్యము గని యా, వినువీథిన యుండి యతఁడు ♦ వేడుక మీఱఁ.

*క. తనతోడ దురాత్ముండగు, దనుజేంద్రుఁడు పల్కినట్లు ♦ తప్పక వినిపిం
చెను సుగ్రీవుని గని; యా, వనచరు లమ్మాటలు విని ♦ వానిఁ బలిమిఁ. ౧౫

* సర్వ ముక్తం యథావిష్టం రావణేన దురాత్మనా-అనియూ.

తే. పట్టుకొని పిడికిళ్లను ♦ గొట్టి పక్ష
ములను విఱుగంగఁ జేయంగ ♦ నెలమి మింటి
కెగసి ముట్టడి సల్పి ర ♦ క్లేశపుమీఱ
బలిమి నాతనిఁ గైకొని ♦ వార లంత. ౧౯ 682

క. పడఁద్రోయఁగ నటనుండియె, పుడమిని వేగముగఁ బడియె ♦ భూరికపీంద్రుల్
కడువడిఁ బీడింపంగ శుకుఁడు రామునిఁ జేరుకొనుచుఁ ♦ గొంకక పలికెన్.

క. దూతల వధింప రెవ్వరు, చేతస్సులఁ గరుణ లేక ♦ చేరి వధింపన్
బ్రీతులయిరి వానరు లిట, నీతతి వల దనుచు నిలుపు ♦ మిఁకఁ జక్కంగన్.

సీ. ప్రభువు వచించిన ♦ పల్కును జెప్పక యొవ్వఁడు స్వమతంబు ♦ నితరులకును
బలుకునో తనకుఁ జె♦ప్పనిమాట చెప్పిన యాదూత వధకర్హుఁ ♦ డగునుజుమ్ము;
శుకుఁ డిట్లు చాల నే♦డ్చుచుఁ బల్కినట్టి యావచనంబు విని రఘు♦వర్యుఁ డతనిఁ
గరుణించి తాడన♦కర్మము నొనరించువనచరేంద్రులఁ గని ♦ యనియె వీనిఁ

[1]ఆ. జంపఁ బూనకుఁ డిఁకఁ ♦ జాలు నంచని పల్క
నతఁడు విడువఁబడుచు ♦ నాకపికృత
పీడనమున దృఢత ♦ వీడి తేలిక గని
నట్టిపక్షములను ♦ నభ్రమునకు. ౨౦ 685

క. చనఁ జాలి వనచరేంద్రున, కనియెన్ మరలను; హరీశ! ♦ యతిశయబలమున్
గని శక్తియలర విక్రమమునఁ బొల్చినవాఁడవు కపి♦ముఖ్యుఁడవు సుమా!.

క. దనుజుండు లోకరావణుఁ, డనఁబడు వాఁడొను గాదె ♦ యట్లగుటను నే
నును నీవలనం బ్రతిభా,షను గొనకయె పోయినంతఁ ♦ జంపును నన్నున్. ౨౨

ఉ. కావున నేమి చెప్పఁదగుఁ ♦ గార్యము దాని వచింపు మన్న; నా
రావణుదూతవాక్కుఁ గపి♦రాజు మహాబలశాలి వించు నా
రావణుదూతతో ననియె ♦ రామునిమైత్రి [2]నదీనసత్త్వుఁడై
నీవిభుచెంత కేగి యవి♦నీతుని నాతనిఁ గాంచి యీగతిన్. ౨౩ 688

క. నామాటలుగాఁ జెప్పుము, నామిత్రుఁడ వీవు గావు ♦ నాకుఁ గరుణ నీ
పై మరలింపన్ హేతువ,దేమాడ్కిం గనినఁ దోఁచ ♦ దించుకయైనన్. ౨౪

సీ. [3]ఉపకారమును నాకు ♦ నొక్కవు డేనియుఁ జేయ లేదటుగాన ♦ నేయెడలను
బ్రియుఁడవు గావు నా♦ప్రియమిత్రుఁడౌ రాఘవున కీవు నీబంధు♦జనులు వైరు
లగుటచే నాకును ♦ బగవాఁడవే యౌదు; వుపకార ముంచని♦మ్మురుబలుఁడను
వాలిమిత్రుఁడ నౌట♦భ్రాతృతుల్యుండనుగద! యుంచుఁ బల్కు దో♦కడువిరోధి
ఆ. యైన వాలివోలె ♦ నంతంబు నొందింప, నర్హుఁడ వగు దీవు ♦ హరియునైన

1 స చ పత్రలఘు ర్భూత్వా-అనిమూ. 2 తూర్ణ మదీనసత్త్వః-అనిమూ. 3 న చోపకర్తా
ఽసి న మే ప్రియోఽసి, అరి శ్చ రామస్య సహానుబంధః-అనిమూ.

నాపురంబుఁ జొరఁగ ♦ నోపునే యంటివే, నిన్ను నీదుసుతుల ♦ నీబలముల.

క. నీదాయాదుల బంధుల, నే దయయే లేక పూన్కి ♦ నీఱొనరింతున్;
నాదగు భూరిబలంబును, గాదనక భవత్పురంబుఁ ♦ గని భస్మముగన్. ౨౫

తే. చేయఁ జాలును; మఱియొక ♦ మాయఁ బూని
వేఱు స్థలమునకుం బోవు♦విషయమందు
నేమి యొనరింతు వంటివా! ♦ యింక మూఢ!
సురలు సురపతియును వచ్చి ♦ యరసి నిన్ను. ౨౫½ 692

తే. కాచినను, నీవు నెక్కడఁ ♦ గానఁబడక
పోయినను సూర్యద్వారంబు ♦ పొంతనున్న
నల్లె పాతాళమున కేగి ♦ యందు నున్న
రాముచేఁ జావకుండంగ ♦ రాదు సుమ్ము. ౨౬ 693

చ. జనపతి వైచు బాణములు ♦ సత్వరమే నినుఁ జుట్టుముట్టి లో
కనిచయమందు రాక్షసులు ♦ గాని పిశాచములైనఁ గాని గా
వను దగునట్టి యాయసుర♦వర్యులు గాయకులైనఁ గాని నా
మనమునఁ జూడ లేరు కృప♦మైకొనఁ గావవలంతు రెవ్వరున్. ౨౭ 694

తే వృద్ధుఁడై యసమర్థుఁడై ♦ వెలయు నాజ
టాయువును జంపినందున ♦ నే యశంబు
వీర్యవిషయంబునన్ నీకు ♦ వెలయఁ గలదొ;
యతివఁ దెచ్చెదుతఱిఁ జేయ♦నను వు గాక. ౨౭½ 695

క. ఊరకయుండెను గద మా,శ్రీరాముం డిప్పు డేమి ♦ చేయు ననెదవో
యారమణి విశాలాక్షిని, భూరమణుఁడు రాముఁ డున్న♦పుడు కాకున్నన్.

క. ఆతనితమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁ, డాతరుణికిఁ జెంతనున్న ♦ యపుడే నీవి
ఖ్యాతబలంబు గనంబడ, నాతఱిఁ దెచ్చితివె? వార ♦ లట లేనియెడన్. ౨౮½

క. కొనివచ్చినావు దానన్, గనఁబోవునవర్థ మెన్నఁ♦గా లే విసిరో;
ఘనబలుని మహాత్ముని దే,వనికరదుర్ధర్షు రాము ♦ నతివిక్రమునిన్. ౨౯ 698

ఆ. నీకు నంతకుం డని యిపుడును నెఱుంగ
వనుచుఁ జెప్పు మనియె; ♦ నంత వాలి
తనయుఁ డఖిలకీశ♦తల్లజుఁ డంగదుఁ
డర్కతనయుఁ గాంచి ♦ యనియె నిట్లు 30 699

చ. హరివర! వీఁడు దూతయగు ♦ నయ్య! దురాత్మునిచారుఁడంచు నా
కరయఁగఁ దోఁచుచున్న దితఁ ♦ డందఱిముందటనుండి యాత్మలో
వరుసఁగ నస్మదీయభట♦వారము రీతి నెఱింగినాఁడు క
ర్బురునిఁ దగంగఁ గట్టఁదగుఁ ♦ బోవఁగనీయఁగ రాదు లంకకున్. 3౦½ 700

తే. ఇద్దియే నాకు నిష్టమై ♦ యిప్పు డున్న
యది యనఁగ నంత సుగ్రీవు♦నాజ్ఞ నొంది
హరులు వినువీథి కెగసి యే♦యుండ లేని
పగిది నేడ్చెడు శుకునిని ♦ బట్టి కట్టి. ౩౨ 701

క. చనకుండఁ జేసి రాగ్రహ,మున మిక్కిలి చెలఁగుకీశ♦ముఖ్యులు తన్నున్
గనికరము లేక పీడిం,చిన శుకుఁడు మహాత్ముఁడైన ♦ శ్రీరాఘవునిన్. 33

తే. వేరుకొని యార్చుచుం బల్కెఁ ♦ బృథ్వీనాథ!
నాదు ఱెక్కలు విఱుచుచు♦న్నారు బలిమిఁ
గరుణ యినుమంతయును లేక ♦ కపులు నాదు
నయనముల లాగుచున్నారు ♦ నన్నుఁ గావు. ౩౪ 703

తే. [1]నిరపరాధిని నే నొట ♦ మరణ మొందు
వాఁడ నే నిందు జననాది♦పరమపదము
నొందుదాఁక నే నెట్టి య♦త్యుగ్రపాప
ములను జేసితినో యవ్వి ♦ తొలఁగి నన్ను. ౩౫ 704

క. నినుఁ బొందుఁ జుమ్మి యనియే,డ్చెనుః రాముం డపుడు శుకుని♦చింతను విని వా
నిని జంపనీక దూత ని,తని వదలుం డంచుఁ గీశ♦తతి కాజ్ఞ యిడెన్. ౩౬ 705

ఇరువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౧ - వ సర్గము.

{ రాముఁడు సముద్రునిఁ బ్రార్థించి విసికి బాణప్రయోగము సేయఁ బూన లక్ష్మణుఁడు వలదనుట. }

చ. [2]వననిధివేలయందు రఘు♦వర్యుఁడు శత్రునిషూదనుండు ప్రా
ర్థనమును జేయఁగాఁ గఠిన♦దర్భలు వైచి మహాసముద్రునిం
గని కరయుగ్మముల్ మొగిచి ♦ కమ్రతరంబయి భోగిదేహమ
ట్లనుపమమార్దవంబు గల ♦ యాత్మభుజంబును దిండుగాఁగఁ గై
కొని తమిఁ బ్రాఙ్ముఖుం డగుచుఁ ♦ గోరిక మీఱఁ బరుండెఁ బూన్కితోన్.

సీ. [3]శ్రీరామచంద్రుద♦క్షిణబాహువు మునువు కనకరత్నాభర♦ణనికరాంచి
తమయి యొప్పారెడుఁ♦దరుణులు సైరంధ్రు లతిగభీరాశయు ♦ లాదరమునఁ

---

1 ఏతస్మిన్నంతరే కాలే యన్మయా వ్యాశుభం కృతం, సర్వం తదుపపద్యేథా జహ్యాం చేద్యది జీవితమ్-అనిమూ. 2 దర్భానాస్తీర్య రాఘవః-అనిమూ. దర్భాన్ శితాగ్రకుశాన్-అని వ్యాఖ్య. 3 భుజైః పరమనారీణా మభిమృష్ట మనేకధా-అనిమూ. భుజైః పరమనారీణా మభిమృష్టమితి. రామ స్యైకదారత్వా త్పరమనారీశబ్దేన శ్రేష్ఠపరిచారికా వివక్షితాః-అనివ్యాఖ్య. దీనిచేఁ జెక్కుమంది భార్యలు కలరను దుర్వాదము పటాపంచలు కాక మానదు.

గనక కేయూరముల్ ♦ గ్రాల ముక్తారత్న భూషణంబులతోడఁ ♦ బోలుచు హస్త ములతోడ బహువార♦ములు చందనాగురుముఖవస్తుసముదయ♦ములనునలుగు

తే. విడియుఁ బూఁతలు పూసియు ♦ నింక నెన్నొ
విధములుం గయి చేయఁగ ♦ వెలయుచుండు
నద్ది పరిమళయుక్తమై ♦ యలరుచుండు
నరుణచందనచర్చల ♦ నందియుంట. ౩ 707

క. బాలారుణరుచు లట్లుగ, వాలాయము చెన్నుమీఱ ♦ వఱలును; మఱియున్
మేలైన హంసతూలము,చే లలితంబైనపాన్పుఁ ♦ జేరినవేళన్. ౪ 708

క. గంగాజలగతతక్షకు,నంగమువలె లలితమగుచు ♦ నవనితనయదా
మంగళమగుశిరముపయిఁ జెలంగుచుఁ జెలువారుచుండె ♦ లలితతమంబై. ౫

చ. అని యుగతుల్యమై రిపుల ♦ కార్తిని గూర్చుచు, సజ్జనాళికిన్
ఘనతమమోదముం గలుగఁ♦గా నొనరించుచు దీర్ఘమౌచు, నా
వననిధి దాఁకఁ బెంపలర ♦ వర్ధిలు భూమికి నాశ్రయంబుగాఁ
దనరుచుఁ జూడఁజూడ వితతంబయి సొంపుల కాశ్రయంబునై. ౬ 710

సీ. అప్రదక్షిణముగా ♦ నంబుల విడిచెడుతఱిని జ్యాఘాతముల్ ♦ దాల్చియుండు నదియయి, పరిఘమ ♦ ట్లతిదీర్ఘమయి గోసహస్రములన్ బ్రాహ్మ♦ణాళికొసఁగి నదియుంయి, విఖ్యాతి ♦ నందినదై యున్న యాదక్షిణభుజము ♦ నతిసమర్థుఁ డైన రాముఁడు దిండు ♦ నట్లొనరుచుకొని; మదిలోన నాకిప్డు ♦ మరణ మేని

ఆ. వనధితరణ మేని ♦ యొనరుఁగా కని పూన్కి
యొప్పఁ జేసికొనుచు ♦ నొగి నియతుండై
గాయశుద్ధిఁ దాను ♦ గావించుకొని ప్రయ
తుఁడయి మౌన మూని ♦ తోయనిధికి. ౭ 711

తే. ఎదురుగా శయనించె, ని ♦ క్లైనఁగునియమ
మునను దర్భాసనముగల ♦ మొఱకునేల
రమణ శయనించియుండఁ ద్రి♦రాత్రము లెటొ
గడచె; నయవిదుఁడై ధర్మ♦కలితుఁ డగుచు. ౧౦ 712

క. తనరారురాముఁ డీగతి, దినత్రయము నొక్కరీతిఁ ♦ దెంపున శయనం
బును గని సరిద్విభుండగు, వనరాశి నుపాసనంబు ♦ భక్తిని సల్పెన్. ౧౧ 713

*క. అతిమందమతి సముద్రుఁడు, క్షితిపతి రాముండు నియతి ♦ చెలఁగ విధిని ద
న్నతిభక్తిఁ బూజసేసిన, నతనికిఁ గన్పడక యుండె ♦ నజ్ఞతవలనన్. ౧౨ 714

క. వననిధిపయి రాముం డం,త నించు కాగ్రహముఁ బూని ♦ తనకనుఁగొనలం
దును రక్తిమమ్ము తోఁపఁగఁ, దనచెంగట నున్న చిన్న♦తమ్ముని ఘనునిన్. ౧౩

* యథార్హ మభిపూజితః-అనిమా.

క. అనుపమలక్షణుఁ గని యిట్లనియెను; సాగరుఁడు నాకు ♦ నగపడకున్నాఁ
డనుజా! యీతనిగర్వముఁ, గనఁబడెఁ గద! లోకమందు ♦ క్షమ శాంతంబుల్.
తే. తప్పు సైచుట ప్రియవాది♦తనము మెలఁగుట
మొదలుగా సాధుసద్గుణం♦బులు దురాత్ము
లందుఁ జూపిన నసమర్థుఁ ♦ డందు రతని;
నట్టివారికిని సమర్థుఁ ♦ డెట్టిఁ డనెదొ?. ౧౫ 717
చ. వినుతులఁ దన్నుఁ దానె కడు ♦ నింతగ సంస్తుతిఁ జేసికొంచు నె
మ్మనమున నిర్దయం బొనిపి ♦ మాటికి మాటికి వంచకుండౌచు
జనులను బాఱఁదోలుచును ♦ సజ్జనదుర్జనభేదహీనుఁడై
యనయము దండనంబు తగు ♦ నంచు నొనర్చుచు నున్న దుర్జనుల్. ౧౬
క. తెలివి యన లేని జనములు, తలఁతురు శక్తునిగ; ననుజ! ♦ ధరణిని నిందుల్
దలపోయ *సామమున నే, బలవంతుండనెడుకీర్తిఁ ♦ బడయం డెవఁడున్. ౧౭
సీ. సామముచేతనే ♦ శౌర్యవంతుండను యశమును బడయఁ డె♦య్యస్వుఁడయిన
ననిమొన సామంబు♦నను విజయంబును బొంద శక్యము గాదు ♦ పూని దండ
నమె వీనికిన్ సాధ♦నము సుమ్ము లక్ష్మణా! మకరాలయం బిద♦న్మచ్ఛరాళి
నిర్భిన్నమకరమై ♦ నిరతనిరుద్ధతోయంబయి యుండనా ♦ నరయు మకర
తే. శవము లెల్లను దేలాడ ♦ సత్త్వహీన
మగుచు నుండును జూడు; మ♦హాశరీర
ములఁ జెలంగెడు పాముల ♦ బలుతనువుల
[1]హస్తిమత్స్యకరంబుల ♦ నడరి నేను. ౧౮ 720
చ. శరములఁ ద్రుంచివైచెదను ♦ సత్త్వరమే కనుచుండు లక్ష్మణా!
గురుశరపంక్తి వైచి యిట ♦ గొప్పరణం బొనరించి శంఖముల్
పరఁగెడు శుక్తికావితతి ♦ పర్వెడు చేఁపలు గ్రాహముల్ నిరం
తరము భయంబునం బొదలఁ ♦ దాను బయోధియు నార్తి నొందఁగన్. ౧౯
క. ఒనరింతు; నోర్పుబలముగఁ, దనరారెడు మీకు నిద్ది ♦ తగునే యనదో
కనుమా! లక్ష్మణ! క్షమనే, యనిశము గల దతఁడు నన్ను ♦ నసమర్థునిగన్. ౨౦
క. వనరాశి వీఁడు తలఁచెను, దనమనమున నీ! క్షమయును ♦ దగునా యిఁక నీ
తనియందు; నాకు నింకను, దనరూపముఁ జూపలేదు ♦ తగు సామమునన్. ౨౧
క. అనుజా! చాపము దెమ్మా! యనిలాశనతుల్యములయి ♦ యతిభీతిని గొ
ల్పను దగు శరములఁ దెమ్మా!, వనధిని శోషిల్లఁ జేయఁ♦వాఁడను నిపుడే. ౨౨
చ. శరముల నీజడాత్మకుల ♦ సాధుహితంబును జేయనెంచ కీ
శరణి గభీరతం దనరు♦గంధిని శోషిల నేను జేయఁగా

* న సామ్నా శక్యతే కీర్తిః-అనియూ. 1 మహాభోగాని మత్స్యానాం కరిణాం చ కరా
నిహ-అనియూ. కరిణాం మత్స్యానాం-గజాకారమత్స్యానాం-అనివ్యాఖ్య.

హరిగణ మెల్లఁ గాల్నడల ♦ నంబునిధిం దరియించుఁ గాక; సా
గర మిది క్షోభ మొందక ని♦కామము భీకరమై చెలంగియున్. ౨౨ 725

క. అతికోపంబునఁ దగు నా,వితతాంబకశక్తిచేత ♦ వెతలం గను; ను
ద్ధతిమీఱఁ గలఁచిపుచ్చెద, హితముగఁ గనుఁగొనుము; నేను♦నింకక్షణమునన్

సీ. సతతభీకరభంగ♦సంతతిఁ జెలఁగియు నన్నిప్రక్కలనున్న ♦ యట్టివేల
లను మీఱకుండు నీ♦వనరాశి బాణముల్ వైచి వేలల మీఱి ♦ వసుధపైని
ప్రవహింపఁ జేసెద; ♦ వనధిరక్షితులైన దనుజులు కావరా! ♦ యనెద వేమొ
యిపుడె మహార్ణవం ♦ బెల్లరాక్షసులతో క్షోభిల్లఁ జేసెదఁ ♦ జూడు మీవె

తే. యనుచుఁ బల్కుచుఁ జాపంబు ♦ నవధరించి
కోపవిస్ఫారితేక్షణుం♦డై పరఁగుచుఁ
బ్రళయకాలాగ్నివలె మండి♦పడుచు రాముఁ
డతిదురాధర్షుఁడై యుండె; ♦ నంత మఱియు. ౨౪ 727

చ. అరిభయదంబుగాఁ దనరు♦నాధనువున్ గ్రహియించి లాగి భీ
కరశరపంక్తికిన్ జగము ♦ కంపము నొంద శతక్రతుండు దు
స్తరకులిశంబులన్ విడుచు♦చందమునన్ భయదాంబకౌఘమున్
బరఁగఁగఁ జేసెఁ దేజమున ♦ భాసిలి వేగమునం జెలంగుచున్. ౨౫ 728

తే. ఆశరంబులు సర్వంబు ♦ లార్తినొందు
నట్లు వనరాశిజలముల♦యందుఁ జొచ్చె;
నపుడు విస్తృతభంగాళి ♦ యనిలఘట్ట
నమునఁ బుట్టిన భూరిర♦వమునఁ గూడి. ౨౬ 729

తే. నక్రమకరసమూహమై ♦ నైజముగనె
భయదమగుఁ గావున మఱింత ♦ భయము దోఁపఁ
జేయుచుండెను; దీరంబుఁ ♦ జేరి పెద్ద
యలలు గొట్టుచునుండె వే♦లలను వరుస. ౨౭ 730

క. అలలు కలంగిన శంఖం,బులు ముత్తెపుఁజిప్ప లొకటఁ ♦ బొంగి పయికి రాఁ
జెలుచన్ బాణజ్వాలలు, గలియుటఁ బొగ లెగయ నూర్మి♦గణములతోడన్.

క. సుడివడుచుండెను బాణము, లడరుచు లోఁ జొరఁగ నందు ♦ నలరుఫణులు చ
ప్పుడు చేయుచు వక్త్రంబులు, కడు వెలుఁగన్ గన్నులందుఁ♦గాంతులుపొంగన్.

క. కలవిలపాటొందెను, నుజ్జ్వలబలముల వీర్యములను ♦ భాసిలుదనుజుల్
పలుపీడల నొందిరి లో,పలనుండియుఁ దీవ్రబాణ♦పాతమువలనన్. ౩౦ 733

తే. మకరనక్రాన్వితములయి ♦ సకలజంతు
భయదములుగాఁ జెలంగు నా♦వనధిభూరి
వీచులత్యున్నతములయి ♦ వింధ్యశైల
మందరములట్లు వేలకొ♦లంది పరఁగె. ౩౧ 734

క. తిరుగుడుపడెడుతరంగో,త్కరములు సంభ్రాంతసర్ప♦కర్బురతతులా
తురమునఁ దలక్రిందుగఁ బడు,గురునక్రము లొప్పజలధి ♦ క్రొందలపడియెన్.

ఉ. అనుపమభీమవేగమున ♦ నప్రతిమానధనుస్సు లాగుచున్
ఘనశరపంక్తినిం దొడిగి ♦ కంధినిఁ గూల్పఁ దలంచుచున్ గ్రుధం
గనఁబడు నూర్పుపిండు వడిఁ♦గాఁ బ్రసరింపఁగఁ జేయుచున్ భయం
బునొసఁగఁ జాలియున్న రఘు♦భూపలలాముని గాంచి యాత్మలోన్. ౩౨

తే. ఇంక నాలస్యమును జేయ ♦ నెల్లజగము
లంతమును బొందు నని సుమి♦త్రాత్మజుండు
బాణమోచన మిఁకఁ జాలు ♦ వలదు వలదు
నిలుపుమా యంచు బట్టుకొ♦నియెఁ ధనువును. ౩౩ 737

ఇరువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౨ - వ సర్గము.

రాముఁడు బ్రహ్మాస్త్రమును పైఁ బూన సముద్రుఁడు ప్రత్యక్షమగుట.

క. అంతట రఘుభూకాంతుం, డెంతయు నాగ్రహము దోఁప ♦ నీవననిధి రాఁ
డింతటికి ననుచు వనధిని, బంతంబునఁ గాంచి పల్కె ♦ భయదోక్తులతోన్.

క. వనధీ! కనుమా! యిప్పుడె, నినుఁ బాతాళంబువఱకు ♦ నే శోషిల్లం
గను జేయువాఁడ; మద్విశి,ఖనికరనిర్దగ్ధసలిల♦కాండం బొప్పన్. ౧ 739

క. పరిశుష్కాకృతితో సా,గర! శోషితసలిలసత్వ♦గణము తగఁగ ని
ష్కరణిని దగు నినుఁ జేసెద, నిరతము గురుపాంసుయుక్త♦నిగఁ గను మింకన్.

చ. సలిలము లింకఁజేయ బలి♦సద్మము దాఁకను శుష్కమౌనుగా
యలఘుబలంబు లబ్ధ చన♦నౌను మహాశ్రమ మొప్ప నింగినిన్
బలువిడిఁ బోవనౌఁ గద? న♦భంబున నిప్పుడె పొమ్మటందువా
జలనిధి! చాపవిచ్యుతని♦శాతశరామితవృష్టి పర్వఁగన్. ౨ 741

తే. అబ్ధియే సేతు వగుఁ గాన ♦ నఖిలకపులు
పాదగతులను నిను దాఁటి ♦ పరతటంబుఁ
బొందఁ గలవారు; దనుజస♦మూహములకు
నాకరంబును నీ వౌట ♦ నాత్మలోన. ౩ 742

క. నాపౌరుషమును బలమును, నేపగిదిగ నుండఁ జాలు ♦ నెన్నఁగ గనుచున్
వే పరికింపక యున్నా,వీపట్టున; నాభయంబు ♦ నెఱుఁగవు సుమ్మీ. ౪ 743

క. అనుచు మహాబలుఁ డాతఁడు, వనజాసనదండసనుత ♦ వర్ధిలి భీమం
బును నగు శరమును జేకొని, ఘనకార్ముకమందుఁ గూర్చి ♦ కడు నిష్ఠమెయిన్.

తే. మంత్రసంయోగమున దాని ♦ మఱియుఁ దీవ్ర
తరముగ నొనర్చి లాగె నెం♦తయును బూన్కి;
నట్లు జ్యావల్లికను లాగ ♦ నవని దివము
బ్రద్దలైనట్టు లుండె భూ♦ధ్రములు వడఁకె. ౬ 745

క. తమములు గ్రమ్మెను గను లో,కమునం దెల్లెడల దెసలు ♦ కాంతిం బాసెన్
సమముగ నెల్లెడల నదీ, సముదయములు గొలఁకు లట్టె ♦ చంచలతఁ గనెన్.

క. వనజారిభాస్కరులు భీ,తిని దారలతోఁ గుటిలగ♦తిన్ వ్యోమమునం
దునఁ దిరిగి, రప్పు డాకస,మునఁ దమములు గ్రమ్ముకొనఁగ♦ మునుకొని దానన్.

చ. ఖరకరుకాంతి మందముగఁ ♦ గన్పడ నంబర మప్పు డొప్పె భీ
కరముగఁ బెక్కు లుల్కలు ని♦కామము వెల్గుచునుండఁ గాంతిచేఁ
బరఁగినయట్లు; భీకరర♦వంబుల నభ్రమునుండి భూమిపైఁ
బరిపరి రాలెఁ బిడ్గు లాగి; ♦ వాయువు లున్నతరీతి నొప్పుచున్. ౯ 748

ఆ. [1]పొగడఁ దగినయట్లు ♦ పోరిపోరి వ్యాపించె
దాన మేఘములును ♦ దనరె నందు;
వాయువులును భూజ♦వారంబు విఱుచుచు
శిఖరములను బీడఁ ♦ జెందఁ జేసె. ౧౦ 749

క. మఱియును వాయువు చెలఁగుచుఁ, జిఱుపర్వతములఁ గదల్చెఁ♦జిత్రము దోఁపన్
నెఱి ఘనజలదము లట న,త్తఱినిం గూడుకొని భీతి♦నధ్వను లలరన్. ౧౧

తే. వైద్యుతాగ్నులఁ గ్రక్క న♦వ్వడువున నవి
యే యశనులయి ధరఁ బడి♦యెను మఱియును
దృశ్యభూతగణంబు ల♦దృశ్యములగు
నాపిశాచాదిభూతంబు ♦ లతిభయమున. ౧౨ 751

సీ. కంపంబు గదుర ని♦కామభీకరముగ నశనులవలెఁ గదు ♦ నార్చుచు నేలఁ
బడి నిద్ర చెందిన♦పగిదిగ నుండియుఁ జింతాకులంబులై ♦ యింతయైనఁ
గదలలేకుండెను; ♦ గడఁగి రాఘవుఁడు బ్రహ్మాస్త్రమ్ము సంధించి♦నంత వనధి
భూత,రాక్షస,సర్ప♦పూగంబుతో మహోర్ములతోడ మిక్కిలి ♦ చెలఁగు వడిని
తే. [2]సలిలపూరంబు నెంతయుఁ ♦ గలఁగ నుండె;
నంత వనధిప్రవాహంబు ♦ వింతవేగ
మలరఁ జెలియలికట్ట నొ♦య్యన గడచుచు
నొక్క యామడ వోయె న♦త్యుగ్రభంగి. ౧౩ 752

చ. అరిజనకాలుఁడౌ రఘుకు♦లాగ్రణి రాముఁడు వేల దాఁటి స
త్వరముగఁ బాఱుచున్న యల♦వార్ధిపయిం గ్రుధఁ బూని బ్రాహ్మమా

1 ప్రస్ఫురశ్చ ఘనా' దివ్యా వివి మారుతపఙ్క్తయః-అనిమూ. 2 యోజనం వ్యతిచక్రామ వేలా మన్యత్ర సంప్లవాత్-అనిమూ. వేలా మన్యత్ర=వేలాం వినేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

శరమును వైవఁడయ్యె; నిటు ♦ చాలఁగ లేచిన యూపయస్సునం
తరమునినుండి లేచి సుర♦ధామముగాఁ దగు స్వర్ణభూధ్రమం
దరుణుఁడు తోఁచునట్లు చెలు♦వారె సముద్రుఁడు తేజ మొప్పఁగన్. ౧౭

క. వననిధి దీప్తాస్యములగు, ఘనభుజగవ్రజముతోడఁ ♦ గట్టబడుటను దోఁ
చెను వైదూర్యమణీవర, మన నొప్పెడు కాంతిగలిగి ♦ యందము మిగులన్.

చ. కనకవిభూషణంబులను ♦ గ్రాలుచు రత్నమయవ్రజంబులున్
గనఁబడ రక్తమాల్యములు ♦ కమ్రతరారుణవస్త్రముల్ తగన్
వనరుహపత్రనేత్రములు ♦ భాసిల సర్వసుమాభిరాముమై
తనరెడు దివ్యహారమును ♦ దాల్చి శిరంబున నొప్పుచుండెఁ దాన్. ౧౯ 755

సీ. [1]ఖనిజంబుగాఁ దగు ♦ కనకంబుచేఁ జేయఁబడినసొమ్ములను, ద♦ స్తగురుహాట
కాభరణంబుల ♦ నలరుచుఁ దనయందుఁ గల్గినవరరత్న♦కల్పితాభ
రణములు చెలువార♦రంజిల్లుబహుధాతువులఁ జెలంగుచుహిమ♦భూధ్రమువలెఁ
దగియుండె విపులమై♦తగు వక్షమునఁ దాల్చి యున్నముక్తాహార♦ముగురకళలను
దాల్చి యుండఁగ దదం♦తరమున దివ్యమై నాయకరత్న ముం♦డ నది కౌస్తు

తే. భమునకుం దోడఁబుట్టువై ♦ పాటలమయి
వెలయుచుండెను; వనరాశి ♦ విపులభంగ
సంతతులు ఘూర్ణిలం దన♦సహచరంబు
లైన ఘనములు వాయువుల్ ♦ గానఁబడఁగ. ౨౨ 756

క. తనయందలిగ్రాహంబులు, మనములఁ దగు భీతిఁ దిరుగ ♦ మఱియును దనుజుల్
వనరాశితోడఁ గలఁగఁగ, [వినుతంబగు రూప మలర ♦ వెలయుజలములన్.

ఆ. చెలఁగుచున్న గంగ ♦ సింధువు మొదలగు, ప్రాదినీదివిజులు ♦ నగుగు దేర]
నెదుటఁ దోఁచె నమ్మ♦హీశున కయ్యబ్ధి; వీర్య మలర రామ♦విభునిఁ గాంచి.

క. [2]మునుముందె తాను శ్రీరాముని బిల్చుచు దోసిలొగ్గి ♦ ముద్ధోక్తుల ని
ట్లనియెను శరపాణిని శ్రాముని గాంచుచు, సౌమ్య! రామ♦మూర్తీ! నన్నున్.

తే. లోఁతు గాకుండు మనెదవా! ♦ వాత,భూ,జ
లాం,బరానిలము లను,భూ♦తాళి యిద్ది
పంచకము శాశ్వతంబయి ♦ పరఁగు మార్గ
మూని స్వీయస్వభావంబు ♦ మానకుండు. ౨౪ 760

చ. [3]కనుకనె నేను లోఁతుగ ని♦కాముము దాఁట నశక్యమైన రీ
తిని దగియుంట నైజమగు ♦ దీనికి వేఱుగ లోఁతు లేక లం

---

1 జాతరూపమయై శ్చైవ తపనీయవిభూషితైః-అనియూ. జాతరూపమయైః=ఆకరజసువర్ణ ప్రచురైః-అనివ్యాఖ్య. 2 పూర్వ మామంత్ర్య వీర్యవాన్-అనియూ. 3 తత్స్వభావో మమాప్యేష య దగా ధోహ మప్లవః, వికార స్తు భవే ద్గాధ ఏత త్తే ప్రవదా మ్యహమ్-అనియూ.

ఘనమున కర్హమైనగతి♦గాఁ దగియుండుటయే వికారమౌ
మనవి యొనర్చినాఁడఁ గల♦మాటను నున్నది యున్నరీతిగన్. ౨౪ 761

క. [1]దీనిం బట్టియె నీకడ, కేనున్ రానైతి నట్టు♦లే యుండుము నీ
వీనీరును స్తంభింపం,గా నొనరిచి మార్గ మీయఁ♦గడఁగు మనెదవో. ౨౪

చ. ధరణివరాత్మజన్ముఁడ, వు♦దారమనీషివి ధర్మమార్గ మె
క్కరణిని గాచువాఁడవయి♦ క్రాలుదు, వేను ధనాశగాని, వ
స్తురతిని గాని, దండనము♦ తోడనె కల్గెడు నేమొ యన్న భీ
కరభయయుక్తిఁ గాని, పలు♦గ్రాహము లాదిగఁ గల్గుజంతువుల్
పరఁగెడు నాజలంబులను♦ బాగుగ నిశ్చలరీతి నిల్పినన్. ౨౬ 763

క. వానికి బాధయె కల్గును, గానన్ స్తంభింపఁ జేయఁ♦గాఁ జాలను; నో
భూనాయక! విను నాచేనైన సహాయంబు చేయ♦ నాదృతిఁ గనుదున్. ౨౬

చ. బలములు నన్ను దాఁటుతఱి♦ వారిని బోయెడివారి నెల్ల నా
జలములనున్న గ్రాహముఖ♦సర్వభయంకరజంతుజాలముల్
కలుగఁగఁ జేయుబాధలను♦ గల్గఁగఁ జేయక యుండఁ జేయుదున్
బలువిడి వానరుల్ చనెడు♦పట్టున సేతువు గట్టఁ బూనినన్. ౨౮ 765

తే. మార్గ మొనఁగూడునట్లు సా♦మగ్రులెల్లఁ
జెదరిపోకుండులాగునఁ♦ జేయువాఁడ;
ననిన రాముఁడు వనరాశి♦ నట్టె చూచి
పలికె నట్లగునేని నా♦బాణ మిద్ది. ౨౯ 766

క. వినవయ్య! యమోఘం బగు, ధనుస్సునం గూర్చినాఁడఁ♦ దప్పక విడువం
జను నెందు విడుతుఁ జెప్పుమ, యనుటయు వనరాశి రాముఁ♦డాడినపలుకుల్.

[2]చ. విని యలతీవ్రబాణమును♦ వింతగఁ జూచి స్వకీయవాంఛితం
బొనరుతు నన్నవాక్కులకుఁ♦ బొంగుటఁ దేజము పొంగుచుండ రా
ముని కిటు వల్కెఁ; జారుతమ♦మున్ ద్రుమకుల్య మనంగ నీవలెన్
ఘనయశమున్ జగంబులను♦ గాంచిన యొక్కప్రదేశ మోవిభూ!. ౩౦ 768

క. నాయందు నలరు నయ్యది, యీయెడకు నుదీచ్య మగును♦ నించుకదూరం
బై యున్న దందుఁ బాపులు, నేయెడలన్ దుష్టకర్మ♦మే కృత్యముగన్. ౩౧

చ. ఒనరుచువారు చూచుటకు♦ నుగ్రముగాఁ గనుపట్టువారు నే
ర్పునను మదీయదివ్యజల♦పూరము ద్రావుచు నుండువార లో
మనుజవిభూ! యరాతులయి♦ మా రిలలేక చెలంగుచుంద్రు వా
రొనరుచు ఘోరకృత్యముల♦ నొక్కవిధంబునఁ బొందుచుందుదున్. ౩౨ 770

1 ఇది పూర్వశ్లోకార్థమే యగుట శ్లోకసంఖ్య అదియే వేయఁబడినది. 2 ద్రుమకుల్య ఇతి ఖ్యాతో యథా భవాన్-అనిషూ.

తే. అట్టి యాభీరముఖ్యుల ♦ యామహోఘ
కరములౌ కృత్యముల సైఁపఁ ♦ గాఁ దగఁ దిఁక
వారిసంస్పర్శనముగూడ ♦ వలదు నాకు
నీయమోఘాంబకము వారి ♦ నెల్లఁ జంపి. ౩౨ 771

క. తనపేరు సార్థకంబుగఁ, గనఁ జాలెడునట్లు చేయఁ ♦ గాఁ దగు నీకున్
మనుజోత్తము! యని వననిధి, తనతోఁ బల్కఁ విని వీర ♦ తల్లజుఁ డంతన్. ౩౩

క. వననిధి చూపినమార్గం,బును బట్టి వెలుంగుచున్న ♦ భూరిశరము వై
చెను దానిపైన; నశనిన,మునిశాతశరంబు భూప ♦ మండనుఁడు తగన్. ౩౪

సీ. వైచినస్థల మది ♦ వసుధయందును మరుకాంతారమను ఖ్యాతిఁ ♦ గాంచె నపుడు
బాణాగ్ర మాభూమిఁ ♦ బడి చీల్చుకొని పోవఁ దన్స్థాలమున రసా ♦ తలమునుండి
వారి పైకెగసె నా ♦ వారిచేతనె మహాధ్వనియందుఁ గల్గె నా ♦ బాణపాత
మున నైనయాకూప ♦ ము ధరిత్రి వ్రణకూప మని ప్రసిద్ధిని గాంచె ♦ నందుఁ బైకి

ఆ. నెగసినట్టి సలిల ♦ మెప్పుడువచ్చుచు
వనధిజలముపోల్కిఁ ♦ గనఁబడుచును
వెలయుచుండు, బాణ ♦ మిలఁ బగిల్చెడుతఱి
భయదరవ మొకండు ♦ పర్వె మిగుల ౩౫ 774

క. ఘోరాంబకపాతముచే, నారాముం డచటఁ బూర్వ ♦ మాభీరముఖుల్
దారుణరూపులు తాఁకిన,నీరమ్ముల నింకఁజేసె ♦ నేర్పు మెఱయఁగన్. ౩౬

క. నీరము లింకుట మరుకాం,తారం బని ముజ్జగములఁ ♦ దద్భాగము తాఁ
బేరొందును; విద్వాంసుం,డౌ రాముఁడు త్రిదశనిభమ ♦ హావిక్రముఁడై. ౩౭

చ. వననిధిమధ్యభాగమును ♦ బాణశుచిన్ దహియించి యాస్థలం
బునకు వరం బొసంగె; రఘు ♦ భూపలలాముని డా వరంబునన్
ఘనతను గాంచుచున్ బశుని ♦ కాయహితాఖిలవస్తువృద్ధినిం
గని యలతావు రోగములఁ ♦ గానక మూలఫలాన్వితంబునై. ౪౦ 777

సీ. మధుయుతంబయి తగి ♦ మంచి యాజ్యము పాలు
కలిగి వాసనల మి ♦ క్కిలియు నెసఁగు
వివిధమూలికలచే ♦ వెలయుచు నీలాంటి
భోగ్యపదార్థముల్ ♦ పొదల సతము
శుభకరస్థలమయి ♦ శోభిల్లె; సాగర
మధ్యభాగం బిట్లు ♦ మహితరామ
బాణదగ్ధంబైన ♦ వారిధి *సర్వశా
స్త్రజ్ఞుఁడౌ శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁ గాంచి

* రాఘవం సర్వశాస్త్రజ్ఞమ్-అనిమూ.

ఆ. యిట్లు పలికెఁ: సౌమ్య! ♦ యీనలుం డనువాఁడు
విశ్వకర్మసుతుఁడు ♦ వీనితండ్రి
మత్సమానుఁడౌ కు♦మారుఁడు పుట్టు నీ
కని వరంబు పత్ని♦కిని నొసంగు ౪౩ 778

క. జనియించె నీతఁ డామెకు;, వనచరుఁ డీతండు సిరుల ♦ భాసిలుచున్ దం
డ్రిని బోలి శిల్పవిద్యల, ఘనుఁడై తగు; సేతు వితఁడు ♦ కడుఁ బూన్కి మెయిన్.

క. నాయందుఁ గట్టుఁగా కితఁ, డీయెడలం గట్టు నద్ది ♦ యించుక యైనన్
నాయందు మునుఁగ కుండఁగఁ, జేయుచు ధరియించువాఁడ ♦ సిద్ధము రామా!.

క. తనతండ్రియంతవాఁడయి, కనఁబడు నీతఁ డని చెప్పి ♦ కడలి యపుడె వే
చని యెను గనఁబడకుండఁగ;, వనచరుఁడు మహాబలుండు ♦ వార్ధి పలుకులన్.

చ విని తగుభక్తి లేచి రఘు♦వీరునిఁ గాంచి వచించె, నేను నా
జనకవరాగతంబయిన ♦ శక్తిని బూని విశాలసాగరం
బున రచియింతు సేతువును ♦ బోలఁగఁ దత్త్వమె చెప్పెఁ గంధి యం;
చని కపికోటిఁ గాంచి జగ♦మందుఁ దలంపఁగ దండ మొక్కటే. ౪౭ 782

చ. పురుషునియందుఁ జేయఁదగుఁ ♦ బో యదియే సదుపాయ మంచు నే
నరసెద నాదుభావ మిది ♦ యానుకృతఘ్నులయందు నోర్పు, న
క్కరణిని సామదానములు ♦ గావు కనంబఁడుపంగ నిస్సిరో!
సరిదధినాయకుం డితఁడు ♦ చాల భయంకరరూపుఁడౌఁ గదా. ౪౮ 783

సీ. సగరతనూజాత♦సంవర్ధితాంగుఁడౌ నైన నాయుపకృతి ♦ నాదరింప
కీరాఘవుఁడు చంపు ♦ నిఁక నూరకుండిన నను భయంబున సేతు♦వును నొనర్పఁ
గాఁ జూచువాంఛతోఁ ♦ గట్ట స్థలం బిచ్చె; మందరపర్వత♦మందు నాదు
తల్లికి వరమిచ్చెఁ ♦ దమి విశ్వకర్మయుఁ దద్వరంబున నేను ♦ దండ్రితోడ

తే. సమముగా నున్నశక్తితో ♦ సంభవించి
నాఁడ; నీశక్తిఁ జెప్ప కిం♦తవఱ కేల?
యూరకుంటి వటందురో;♦యుదధి నాకు
స్మృతివిషయముగఁ జేసె నా♦చేవ నిజము. ౫౦ 784

*క ఒరులు వచింపక నేనే, పరమాకృతి నాదుశక్తిఁ ♦ బలుకఁ బలికినన్
బరులకు విశ్వాసం బి,క్కరణి నొనర్పంగఁ దగిన♦కార్యములందున్. ౫౦½

క. మనముల నిల్వదు; తథ్యము, వినుఁడీ! శక్తుండ సేతు♦విరచనయం దీ
వనచరులు కోర్కియుండినఁ, జని తెత్తురుగాక వలయు♦సాధనరాశిన్. ౫౧½

చ. అన విని యంత రాఘవుని♦యానతి నాహరియూధపుల్ ముదం
బున నొకచో శతంబులుగఁ ♦ బొంగుచు వేలకొలందిగాఁగఁ జెం

---

* న చాప్యహ మనుక్తో వై ప్రబ్రూయా మాత్మనో గుణాన్-అనిమా. అనుక్తః-అన్యే
నాను కః-అనివ్యాఖ్య.

తను గల కాననంబులకుఁ ♦ దా రొగిఁ బోయిరి; పర్వతాభులౌ
వనచరవీరు లంతఁ దరు♦వారములన్ బెకలించి పూన్కిమై. ౫౩ 787

ఆ. ఈడ్చుకొనుచు వచ్చి ♦ యేపున నలుఁడున్న, యాసముద్రభాగ♦మందుఁ జేర్చి;
రట్లు వారు మద్ది♦చెట్లను నినుమద్ది, చెట్ల నేఱుమద్ది♦చెట్ల మఱియు ౫౪ 788

సీ. చంద్రవృక్షముల వం♦శములను గిరిమల్లి కాద్రుమంబులఁ దాల♦గణము దిలస
తిమిశ,బిల్వంబుల ♦ *దివ్యసుమాన్వితకర్ణికారాఖ్యవృ♦క్షముల సప్త
పర్ణద్రుమంబుల ♦ బహువిధామ్రంబుల నట్లె యశోకాహ్వ♦యములఁ దీసి
కొని వచ్చి యావారి♦ధిని నిండఁ జేసిరి ప్రేళ్లతోఁ గొన్నింటి ♦ ప్రేళ్లు విడిచి

తే. కొన్నిఁటిని నింద్ర కేతువుఁ ♦ గొమరుమిగులఁ
బయికి నెత్తెడుతీరునఁ ♦ బైకి నెత్తి
తెచ్చి వైచి రట్లవ్వన♦ధిని దరువుల;
వార లింకను బూన్కిచేఁ ♦ బరుగులిడుచు. ౫౬ 789

[1]తే. దాడిమముల, విభీతక♦తరుగణములఁ
దాలముల నారికేళాఖ్య♦ధరణిజముల
వకుళఖదిరంబులను నింబ♦వసుమతీరు
హములఁ దెచ్చి మహాంబుధి♦యందు వైచి. ౫౭ 790

[2]క. తరువులు ముగియఁగ నవ్వన,చరులు మహాకాయు, లతులు♦సత్త్వులు చని భూ
ధరములఁ బాషాణంబులఁ, గరినిభములఁ బెఱికి యంత్ర♦గతులం గొనుచున్.

చ. చని వనరాశి వైచి; రిటు ♦ శైలములం బడవైవ దానలే
చెను బయికిన్ జలంబు; లిటు ♦ చివ్వన లేచిన యాజలంబు చ
య్యన నభమందునం దగిలె ♦ నచ్చట నచ్చట; వారిరాశి నా
వనచరు లెల్లెడం గలఁతఁ♦బాఱఁగఁ జేసిరి కొంత అంతటన్. ౬౦ 792

[3]తే. సరిగ నుండంగ నూఱుయో♦జనముల పరి
మితికి సూత్రంబుఁ బట్టి రీ♦గతి నలుండు
వారు తెచ్చినవానితో ♦ వరుసఁ గట్టె
వనధియందును సేతు వ♦వార్యనియతి. ౬౧ 793

---

* కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః-అనిమూ. 1 తాలాన్ దాడిమగుల్మాంశ్చ-అనిమూ. లోపలఁ గూడఁ దాళవృక్షములు చెప్పఁబడినవి. మూలమున రెండుచోట్ల "కుటజై రర్జునై స్తాలైః" అనియు, తాలాన్ దాడిమగుల్మాంశ్చ-అనియుఁ జెప్పఁబడినది. కాన నీరెండుశబ్దములకు చిఱుతాటిచెట్లు, తాటిచెట్లు అని యర్థము చేసికొనవలెను. తాలాన్=క్షుద్రతాలాన్-అని వ్యాఖ్యాకర్తలు వ్రాసియున్నారు. 2 పర్వతాంశ్చ సముత్పాట్య యంత్రైః పరివహంతి చ-అనిమూ. యంత్రైః శకటాదిభిః-అనివ్యాఖ్య. 3 సూత్రాణ్యన్యే ప్రగృహ్ణంతి వ్యాయతం శతయోజనమ్-అనిమూ.

చ. అనయము ఘోరకర్ములగు♦నాకపివర్యులు విశ్వకర్మసం
దనునకుఁ దోడుసేతువును ♦ దారును గట్టుచునుండి రంత న
వ్వనచరులందుఁ గొంద ఱల♦వారిధిఁ గట్టఁగఁబట్టియున్ననూ
త్రనికరయుక్తదండములఁ ♦ దారును బూనిరి వేడ్కమీఱఁగన్. ౬౨ 794

సీ. కొందఱు శిలలపైఁ ♦ గూర్చుండి యుండిరి కొందఱు నీడలఁ ♦ గూరుచుండి
యుండిరి, రాముని♦యుత్తరవును బూని నలునకు సాయంబు ♦ కలిగినంత
దనుకఁ జేయంగ వం♦కలకొలందిని మేఘసమపర్వతాగ్రసం♦చయము చేతఁ
దృణకాష్ఠములచేతఁ ♦ దిట్టంబుగా సేతువును గట్టి; రంత న♦వ్వనచరు లటఁ

తే. బైన మెత్తగనుండఁ బు♦ష్పములు కొనల
వెలయువృక్షంబులం దెచ్చి♦ వేసి కట్టి;
రేనుఁగుల బోలువానరు ♦ లేచి గిరుల
వంటి పాషాణముల లీలఁ ♦ బట్టుకొనుచు. ౬౪ 795

క. పగుగెత్తుచుండఁ గొందఱు, గిరిశిఖరంబులను వేగ♦కేలం గొనుచుం
బరుగిడుచుండిరి చూడఁగ, నరుదుగ; నప్పుడు మహాబ్ధి♦యం దుపలములన్.

ఆ. విసరివేయుచుండఁ ♦ బెనుపర్వతంబులఁ
బడఁగఁ ద్రోయుచుండఁ ♦ బటురవంబు
గలిగె; నేన్గులట్టి ♦ కపులు హర్షంబునఁ
ద్వరను బూని తొలిది♦వసమునందు. ౬౬ 797

క. జలధిఁ బదునాల్గుయోజనములు సేతువుఁ గట్టి రంత ♦ మునుకొని భీతిం
గలిగించుతనుబలంబుల, వెలయుకపీశ్వరులు రామ♦విభునానతిచేన్. ౬౭

క. ఇరువదియోజనములు సత్వరగతి రెండవదినంబు ♦ దాఁటక యుండన్
గరము రచించిరి సేతువు;, గురుకాయులు వార లంతఁ ♦ గోరిక మీఱన్.

చ. ఇరువదియొక్కయోజనము ♦ లేవున మూఁడవనాఁడు గట్టి ర
వ్వరుస మహాజవంబుగల♦వారగుటం ద్వరఁ బూని చక్కఁగా
నిరువదిరెండుయోజనము ♦ లేచి చతుర్థదినంబునన్ రచిం
చిరి; యిటు పంచమాహ్నమున ♦ శీఘ్రముగాఁ బనిచేసి యబ్ధిలోన్. ౬౯

తే. ఆసువేలాద్రిపర్యంత ♦ మమరఁ గట్టి, రట్లె యిరువదిమూఁడగు♦నామడలను
విశ్వకర్మకుమారుఁడు ♦ విపులతేజుఁ, డధికబలుఁడు నలుండు కీ♦శాళిఘనుఁడు.

చ. జనకుని బోలి సర్వవిధ♦శక్తులతోఁ జెలువారుఁ గాన న
వ్వనధిని గట్టె సేతువును ♦ వైశమ పూర్ణముగాఁగ; నంతనా
ఘనమకరాలయంబునను ♦ గట్టినసేతువు సుందరంబుగాఁ
దనరుచు శ్రీయుతంబగుచుఁ ♦ దా వినువీథిని జూడఁ జోద్యమై. ౭౨ 802

క. ఛాయాపథంబుపోలిక, నాయెడఁ జూపట్టె; నప్పు♦డలగంధర్వుల్

పాయక సురసిద్ధులసము,దాయము మహానీంద్రగణము ♦ తచ్చిత్రంబున్. 23

క. కన వచ్చియుండి రంబర,మున; శతయోజనవిశాల♦మును వెడలుపు నా
డను దశయోజనమితముగఁ, గనఁబడు సేతువును సురలు ♦ గంధర్వులున్.

క. నలనిర్మితమై యొరులకు, నలవియె గాకుండఁ జేయ♦నైన యొప్పెసు దా
ని లలిన్ గాంచిరి; వనచరు, లలరుచు నిటు గట్టి దాని♦యుండమునఁ గనుచున్.

క. ఒండొరుల కభిముఖంబుగ, నిండిన వేడుకలఁ గూడి ♦ నింగి దనుకఁ దా
రొండొరులతోడ నెగురుచుఁ, జయధ్వను లలర నంత♦సంబునఁ బొదలన్.

[1]ఆ. వెలుఁగుచుండి రొరులు ♦ చేయ నశక్యమై, యచ్చెరువును గల్గు ♦ నట్టి చేసి
గగురుపాటు గల్గఁ♦గాఁ జేయు నా సేతు,బంధనమును భూత♦వారు మునుపు. 807

క. కనుఁగొనె; వానరకోటులు, ఘనకాయము లొప్పఁ గాంతి ♦ గ్రాలఁగ వారిన్
గనుపట్టు సేతుమార్గం,బున దక్షిణతీరభూమిఁ ♦ బొందిరి పలుచన్ 22 808

[2]తే. కడువిశాలము దృఢతర♦కల్పితంబు
సమతలం బకుటిలమును ♦ సాధుతమము
నౌ మహాసేతు వది సంద్ర♦మందు సరిగఁ
బాపటవలెఁ బ్రకాశించె ♦ భద్రనముగ. 20 809

క. కరమున భీకరమౌ గద, ధరియించి విభీషణుండు ♦ తనమంత్రులతోఁ
బరులవలన నేభయములు, పరఁగకయుండంగ శక్తి ♦ భాసిలుచుండన్ 20½

క. వననిధిదక్షిణతీరం,బున వానరసేనఁ గావఁ ♦ బూని నిలిచె; నా
వనచరపతి యంతట ని,ట్లని పల్కెను సత్యశౌర్యుఁ♦డౌ రామునితోన్. 28½

క. హనుమంతు నెక్కుమా నీ,యనుజుఁడు లక్ష్మణుఁడు ప్రీతి ♦ నంగదు నెక్కున్
వననిధి యిది మకరాలయ, మనూనమగుఁ జుమ్ము దాఁట ♦ నతికష్టసమా.

క. కనుకన్ వీరల నెక్కిన, వనచరు లీయిద్దఱు మిము ♦ వైళము వ్యోమం
బున దాఁటింపం గల రన, విని ధర్మాత్ముండు రాము♦విభుఁ డానుడులన్. 31½

చ. ఘనతర తేజ మొప్పఁగను ♦ గార్ముకమున్ ధరియించి లక్ష్మణున్
వనచరనాథుఁ గూడి సుర♦వర్త్మమునం గపిసేనకన్న ముం
దనుపమరీతిఁ బోయెఁ బ్లవ♦గాళని గొందఱు సేతుమధ్యభూ
మిని జని రింకఁ గొంద ఱట ♦ మించిన వేడుకఁ బార్శ్వసీమలన్. 33 814

[3]తే. చనిరి కొందఱు స్థలము చా♦లనికతమున
జలములం బడి లేచిరి ♦ స్థలము లేక

1 తదచింత్య మసహ్యం చ అద్భుతం రోమహర్షణమ్ - అనిమా   అసహ్యం - కస్యాపి యత్నావిషయం-అనివ్యాఖ్య. 2 అశోభత మహాసేతు స్సీమంత ఇవ సాగరే - అనిమా, 3 సలిలే ప్రపతం త్యన్యే మార్గ మన్యే న లేభిరే-అనిమా.

కొంద ఱయ్యెడ నిల్చిరి ♦ కొం(డ)తు, లవల
జనిరి కొందఱు గరుడుల♦చంద మొప్ప. ౩౪ 815

క. వినువీథిం జని సాగరమును దాఁటిరి; భయదరూప♦ములఁ గ్రాలెడునా
వనచరసేనలు సేతువు, ఘనగతిఁ దరియించుచుండఁ♦గా బెట్టిదమై. ౩౫ 816

క. నినదం బొందు సరిత్పతి,జనితమహారవము మీఱి ♦ చాల నెసఁగె; నం
త నిఖిలవానరవీరులు, వనజాప్తసుతుండు నొకట ♦ వారిధియందున్. ౩౬

తే. నలుఁడు కట్టిన సేతువు ♦ నెలమి దాఁటి
యవలితటమున మూలఫ♦లాంబునిబిడ
మైన తావున విడిసిరి; ♦ మౌనివరులు
సిద్ధచారణ, నిర్జరుల్ ♦ చిత్రమగుచు. ౩౭ 818

క. ఇతరులకు దుష్కరంబై, క్షితిఁ దగు శ్రీరామచంద్రు♦కృత్యముఁ గని భూ
పతిచెంతఁ జేరి యట శు,భ్రతరాంబువులన్ ముదంబు ♦ భాసిలుచుండన్. ౩౮

తే. [1]వేఱువేఱుగ నభిషేక♦విధిని బూని
యొనరిచిరి; భూమిపాల! శ♦త్రునికరముల
గెలువు మంబుధిపర్యంత ♦ మిలను జాల
వర్షములు చక్క నేలుమా! ♦ వైభవమున. ౩౯ 820

క. అని యిట్లు నరసురార్చితుఁ, డనఘుఁడునగు రామచంద్రు ♦ నాతని శుభవా
క్యనికరములఁ బూజించిరి;, మనువంశవిభూషణుండు ♦ క్ష్మాపతి యంతన్.

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౩ - వ సర్గము.

రాముఁడు లక్ష్మణునకు మహాసమరసూచకనిమిత్తంబులం గాంచి చెప్పుట.

తే. [2]తా నిమిత్తజ్ఞుఁడౌఁ గానఁ ♦ దదవసరము
నందుఁ గొన్ని నిమిత్తంబు♦లం దగఁ గని
వాంఛ నెఱవేఱునను ప్రీతిఁ ♦ బట్టలేక
యనుజునిం గౌఁగిటం జేర్చి ♦ యనియె నిట్లు. ౧ 822

సీ. విమలశీతలజల♦వినుతమై ఫలముల నలరువనంబుల ♦ వెలయుచోట
మనకు వాసస్థాన ♦ మని యేర్పఱచుకొని బలములఁ బ్లవగంబు♦లెలుఁగుబంట్లు
కొండముచ్చులు నని ♦ కోర్కి విభాగించి తగ గరుడవ్యూహ♦ముగను నిల్పి
నిలుతము; క్షుద్రజ♦నుల క్షయింపఁగఁ జేసి వనచరభల్లూక♦వరుల కసుర

1 జయస్వ శత్రూన్ నరదేవ! మేదినీం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతీ స్సమాః-అనిమూ.
2 నిమిత్తాని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః, సౌమిత్రిం సంపరిష్వజ్య ఇదంవచన మబ్రవీత్ - అనిమూ. చిరప్రార్థితసమర స్యాసన్నత్వాత్ -అనివ్యాఖ్య.

ఆ. వీరులకును భయద♦విషయమై యున్న యు
ద్ధంబు శీఘ్రముగనె ♦ సిద్ధమౌను
ననుచుఁ దోఁచుచున్న ♦ దనుజా! [1]కలుషములు
గాఁగ వీవఁ జొచ్చె ♦ గాలు లిపుడు. ౩ ౪౨౩

క. ధరణి వడంకెడుఁ జుము భూ,ధరములయగ్రములు నావి♦ధముసఁ గదలెడున్
దరువులు భూమిని బడియెడు;, నరయఁగఁ దోఁచెను నన్నొ♦యాపృథులంధగన్.

క. పరుషములై పరుషధ్వను, లురుభయదాకృతులు మిగుల ♦ నొప్పు జలదముల్
పరువడిని రక్తబిందూ,త్కరయుక్తిజలంబు గురియఁ♦గాఁ జొచ్చెఁ జానకీ!. ౫

చ. [2]కను మదె రక్తచందనముఁ♦గాఁ గనుపట్టుచు సంధ్య మేఘపం
క్తిని గడుఁ గూడి బెట్టిదపుఁ♦దీరునఁ గన్పడుచున్న దజ్జ్వల
త్రునిఘనమండలంబు గన ♦ సూక్ష్ముముగా వెలుఁగొందుచుండఁగా
ననలునిజ్వాల లెల్ల నిల♦యందుఁ బడెన్ ఖరరశ్మినుండియే. ౬ ౪౨౬

క. దీనాకృతు లొప్పం గడు, దీనరవంబులును జెలఁగఁ ♦ దిక్కుల నెల్లన్
భానునిఁ గని మృగపక్షులు, మానసభయవంబులగుచు ♦ మఱి క్రూరములై.

క. వాపోవుచున్న; విందుఁడు, తాపంబును గూర్చెడున్ ని♦శాంతము కాంతిన్
మాపులఁ దూలుచుఁ గంటివె?;, ఘోపగిదిని సూర్యుమండ♦లాంతిక మందున్.

సీ. కృష్ణరక్తాంతమై ♦ యొసఁగి లోపల నతిరక్తవర్ణంబయి ♦ హ్రస్వ మగుచు
నతిభయదంబయి ♦ యప్రశస్తంబయి ప్రళయకాలోద్భవ♦పరిధి భంగిఁ
పరివేష మొప్పెడు; ♦ భానుమండల మతినిర్మలమౌ నందు ♦ నీలచిహ్న
మొక్కండు గనఁబడు♦చున్నది; లక్ష్మణా! పెనురజమ్మునఁ దోఁగి ♦ యనుపమాన

తే. కాంతు లెల్లఁ దొలంగ న♦క్షత్రరాజి
మలినమయి లోకవిలయంబు ♦ గలుగు ననెడు
సూహ సూచించుచున్న; దో ♦ యురుగుణాఢ్య
కాంచుమా! చక్క యోజింపఁ♦గలవు గాన. ౧౦ ౪౨౯

తే. కాకులును డేగలును మఱి ♦ గ్రద్దలాది
యైన పక్షుల నీచఖ♦గాళి క్రిందు
పఱచ నున్నవి; నక్కలు ♦ భయదములయి
యశుభములునగు రవముల ♦ దిశల నించె. ౧౧ ౪౩౦

క. హరివర,రాక్షసవీరులు, పరస్పరము వైచుకొనెడు ♦ పర్వతశూలో
త్కరఖడ్గపిహితమయి యీ,ధరణి యసృఙ్మాంసపంక♦శత మగుఁ జుమ్మీ!. ౧౨

క. ఆలస్య మింకఁ జేయఁగ, నేల? జవం బమర వనచ♦రేశులు మనకుం

1 వాతాశ్చకలుషావాంతి-అనిమూ. 2 జ్వలతః ప్రపత త్యేత దాదిత్యా దగ్నిమండలమ్-అనిమూ.

జాలసహాయులునై రాఁగా లంకను జేరరాక ♦ క్రాలెడుదానిన్. ౧౩ 832

తే. ముట్టడింపఁగఁ బోవుద♦ము మన మనియె;
ధర్మమతి భూరిసంగ్రామ♦తత్పరమున
జానకీజాని విలు దాల్చి ♦ దానవేంద్రు
పురికి నభిముఖుఁడై ముందు ♦ పోయె నెలమి. ౧౪ 833

క. వనచరపతియు విభీషణుఁ, డనూనబలులైన కీశ♦హర్యక్షులు శ
త్రునికరముఁ జంపునిశ్చయ,మున గర్జిల్లుచును వెంటఁ ♦ బోయిరి గడఁకన్. ౧౫

*చ. అనుపమధైర్యవీర్యముల♦యందు యశంబును గన్నయట్టి య
వ్వనచరవీరు లాధరణీ♦వల్లభు మోదము నందఁజేయఁగా
మనముల నెంచి వాలముల ♦ మానక త్రిప్పుటలోనుగా రణం
బునఁ దమిఁ దెల్పుచేష్టలను ♦ బూనఁగ రాముఁడు సంతసిల్లెఁ దాన్. ౧౬

ఇరువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౪-వ సర్గము.

—రాముఁడు సేనను బన్నఁగా శుకుఁడు దానిం జూచి రావణునకు విన్నవించుట.—

క. హరివీరసంఘ మది భూ,వరుచే వ్యూహంబుగాఁగ ♦ వార్ధితటమునన్
వరుస సమర్పంబడి యు,త్తరుణమున వెలింగెఁ గాంతి ♦ దళుకొత్తంగన్. ౧

సీ. శుభతారకలతోడ ♦ శోభిల్లున ట్లజ్జవైరిచే నిర్మితం♦బై రహిఁ దగు
శారదపూర్ణిమా♦శారంబుగాఁ గపిసంఘ మొప్పెను; భూరి♦సాగరంబు
వలె ననంతంబయి ♦ వెలయునాకపిగణపీడితంబయి యిల ♦ బెడదఁ గాంచి
చలియించె; నవ్వేల ♦ బలము లయ్యవి లంకయం దున్నసేనల♦యోధ్భటులును

తే. యుద్ధవాద్యమృదంగాదు ♦ లొక్కరీతి
మ్రోగ నారవ మత్యంత♦మును జెలంగి
గగురుపాటు నొందించుచుఁ ♦ గ్రమ్మ వినియె;
నంత హరియూథనాథు లా♦యతులరవము. 3 837

చ. విని ముద మొంది రాఘవునికి ♦ వేడుక నొందుచు దాని మించు న
ట్లానరిచి రెంతొ పట్టుదల ♦ లొప్పుచు నుండఁగ సింహనాదముల్;
దనుజులు గూడ వానరులు ♦ దారుణరీతిని నార్చి యాకసం
బున ఘనముల్ ధ్వనించునటు ♦ పొంగుచు నుండుట నాలకించుచున్. ౫ 838

క. హరిసేన వచ్చె నని యెం,చిరి; రాముం డంత నచటఁ ♦ జిత్రధ్వజభీ
కరవహాచుఁ బతాకౌఘము, లరుదుగఁ గన్పడఁగ నొప్పు♦నాలంకఁ గనెన్.

---

* హరీణాం కర్మచేష్టాభి స్తుతోష రఘునందనః-అనిమూ. కర్మచేష్టాభి ర్యుద్ధకర్మాదివిషయచేష్టాభి ర్లాంగూలోత్థాపనాదిభిః-అనివ్యాఖ్య.

క. కని మనసు విన్నదనముం, గన సీతం గూర్చి యిట్లు♦గాఁ దలపోసెన్
వనితామణి సాకేతం,బున భోగము లొంది ముదముఁ ♦ బొందుచు నుండెన్.

[1]తే. అట్టి యాసీత హరిణశా♦బాక్షి యిందుఁ
జేరి యంగారకుఁడు తన♦చెంతఁ జేరి
బాధ కల్గింప రోహిణి♦వలెను రాన
ణుఁడు చెఱం బెట్టఁ జింతఁ బొం♦దెడును గాదె. ౭ 841

[2]చ. అని స్మరియించి వీరవరుఁ ♦ డాతఱిఁ జింతిలుటే యనర్హమం
చును మదిఁ దోఁప నూర్పులను ♦ సొక్కఁగఁ జేయఁగఁ జాలి వేఁడిగాఁ
దనరెడు వానిఁ బుచ్చుచును ♦ దమ్ముని లక్ష్మణుఁ జూచి యుక్తఱిన్
బొనరుపఁగా హితంబయిన♦పోలిక నిట్లని పల్కె ధీరుఁడై. ౮ 842

మ. కనుమా! లక్ష్మణ! విశ్వకర్మయు నగా♦గ్రంబందు నభ్రంబు నొ
య్యన సంస్పర్శము చేయు నట్లురుతరం♦బై యొప్పఁ జిత్తంబుచే
తను బోలెన్ రచియింప లంక యిదియున్ ♦ దాఁ గ్రాలెడున్; దీనిలో
ఘనసౌధంబులు వేనవేలు వెలయం♦గాఁ జూడఁగాఁ జిత్రమై. ౯॥ 843

క. తెల్లనిమేఘంబులు కడు, నుల్లసిలం గప్పుకొనఁగ ♦ నొప్పు ఖతల ము
ట్లల్లదె చెలువారెడుఁ; బుర,తల్లజ మది చైత్రరథము♦తగుచందమునన్. ౧౦

క. అనవరతము పుష్పంబులఁ, గనుపట్టువనాళిచేతఁ ♦ గలకలమనుచున్
ధ్వనిసేయుపక్షితతిచే,తను ఫలముల మెక్కుపరభృ♦తంబులచేతన్. ౧౦॥

తే. ఫలములందలి పూఁదేనె ♦ నెలమిఁ ద్రావి
యున్న భ్రమరాళిచేతను ♦ నొప్పుచున్న
యది; మదించిన కోయిలల్ ♦ కొదమతుమ్మె
దలును వెలయంగ నున్నవ♦నులను వీని. ౧౧॥ 846

క. చలియింపఁ జేయుచున్నాఁ, డలరుచు శుభవాయుమూర్తి ♦ యని తమ్మునితోఁ
బలికె రఘువీరుఁ డంతట, నలఘుతరజ్ఞానమున మ♦హామహుఁ డగుటన్. ౧౨॥

క. సేనాసన్నాహంబునఁ, దా నెంతయు నేర్పుగలిగి ♦ తగియుండుటచే

1 అత్ర సా మృగశాబాక్షీ-అనియు. 2 అలిఖంతీ మివా కాశ ముత్థితాం పశ్య లక్ష్మణ, మన సేన కృతాం లంకాం నగాగ్రే విశ్వకర్మణా-అనియు. రాముఁ డింతకు మును పే సీతం దలంచుకొని వగచెను. మరల ధైర్య మూని యిది శోకమునకుఁ దరుణము కాదని యుద్ధోన్ముఖుం డయ్యెను. ఇట్లుండి శత్రుపురమును, దానిచుట్టునున్న పూఁదోఁటలు మొదలగువానిని వర్ణించెనా? ఇది ప్రకృతోపయుక్తముగ నున్నదియా? యని కొంద ఱూహింతురు. కాని యాయూహ సరిగాదు ధీరోదాత్తులగుపురుషులు చక్కనిపదార్థములను జూచినపుడు దానిని గనులఁ గాంతురు. దానిపై చిత్రమును గొనియాడుదురు. ఇది వారినైజము. శ్రీరాముఁడో శ్రీమహావిష్ణువు మానుషాచారమును బాటించునేగాని స్వానుభూతిని మఱువఁడు. కాన నిది యసంగతము కాకేకాదని యెఱుంగందగు.

సేనల నొడ్డుగఁ దీర్పం,గా నెంచి విధించె నిట్లు ♦ కపిసేనలకుఁ. ౧౪ 848

క. అరిదుర్జయుండు వీరుఁడు, హరిగణతల్లజుఁడునైన ♦ యంగదుఁ డిపుడే
హరివరుఁడగు నీలునితో, నరిగి బలాన్వితముగాఁగ ♦ ననువుపడంగన్. ౧౫

క. సేనావక్షస్స్థలమునఁ, దా నిల్వఁగవలయుఁ; గీశ♦తల్లజుఁ డగుచున్
జానుగఁ బొల్చెడు ఋషభుఁడు, వానరసైన్యమును గూడి ♦ బలములకెల్లన్.

ఆ. యామ్యపార్శ్వమందు ♦ నరిభీతి లేకుండఁ
గాచుఁ గాక; గంధ♦గజమురీతి
దుష్ప్రధర్షుఁ డగుచుఁ ♦ దోర్బలంపుబలమొప్ప
నుండు గంధమాద♦నుండు కడిమి. ౧౭ 851

చ. తనబలముల్ చెలంగఁ బటు♦తన్ మనసేనకు సవ్యభాగమం
దు నిలిచియుండుఁ గాక; యిఁక ♦ దుష్టరిపూత్కరబాధ మాన్ప నా
యనుజునిఁ గూడి మూర్ధమున♦యందు వసించెద నేను; వేగద
ర్శిని ఘను నాసుషేణుఁ గొని ♦ శీఘ్రము కుక్షితలంబుఁ గాచుచున్. ౧౮

తే. *జాంబవంతుఁడు నిల్వంగఁ♦జనును; వీరు
బుద్ధిమద్వర్యులై తగి ♦ యుద్ధచరితు
లైనవారు మహావీరు ♦ లైనవారు
భల్లుకప్లవగేశులై ♦ పరఁగువారు. ౧౯ 853

క. గురుతేజంబున మించెడు, వరుణుఁడు పశ్చిమముఁ గాచు♦భంగిని బ్లవగే
శ్వరుఁడగు సుగ్రీవుం డీ, హరిసేనాపుచ్ఛభాగ ♦ మరయుఁ దగు నన్. ౨౦

క. గరుడవ్యూహముగాఁగ నొ,నరుపంబడి వీరులా వ♦నచరవరులచేఁ
బరిరక్షితమై మేఘా, త్కరసంచారమునఁ దగు గ♦గనము పగిదిగాన్. ౨౧

క. హరిసైన్య మద్ది రాజిలెఁ, ధరణీధరశృంగముల ను♦దారతరువులం
గరములఁ దాలిచి వానర, వరు లారక్కసులఁ జంపు♦వాంఛలు పొంగన్.

క. పురవరమగు లంకకుఁ జనఁ, బరమాహ్లాదమును గనిరి; ♦ వానరవరు లా
ధరశిఖరంబుల వైచియొ, యురుముష్టిప్రహతులనొ, మ♦హోద్యమ మొప్పన్.

ఆ. లంకఁ బాడుచేయ ♦ నింకఁ జెల్లునటంచు
మనములందు నెంచి; ♦ రనుపమ మగు
తేజ మలర వెలసి ♦ రాజేంద్రుఁ డగురాముఁ
డర్కసూనుఁ గాంచి ♦ యనియె నంత. ౨౨ 858

క. బలముల నెల్లను నొడ్డుగ, నిలిపెడుపనియైన దింక ♦ నీ వీశుకునిన్
గలఁతంబడువానిని నిష్ఠుల విడువుము యనిన రామ♦మూర్తి నుడువులన్.

* ఋక్షముఖ్యా మహాత్మానః కుక్షిం రక్షంతు తే త్రయః--అనియూ. ఋక్షముఖ్యపదం వాన
రాణా మప్యుపలక్షణమ్-అనివ్యాఖ్య.

క. [1]విని సుగ్రీవుం డాతని, యనుమతిఁ గొని శుకుని దాస ♦ వాధవుదూతన్
జనుమని విడిచె; మహాబలుఁ, డనుపమ తేజుండగు సూర్య ♦ నాత్మజుఁడుదయన్.

క. చనుమన్నఁ గీశతతిచే,తను నిమములఁబడిన భయము ♦ వగుల శుకుఁడు రా
మునియాజ్ఞ విమోచనమును, గని యప్పుడ రాక్షసేంద్రు ♦ కసమును జనియెన్.

క. దనుజేంద్రుఁడు నవ్వుచు నే, తనచారుని శుకునిఁ జూచి ♦ దాసవ! నీవా
ఘునపక్షంబులు ఛేదిం, పనుబడి న ట్లిపుడు తోఁచెఁ ♦ బరులెవ్వరెన్. ౨౫

సీ. బంధించిరా యేమి? ♦ వనచరుల్ చపలాత్ములగుటఁ జిక్కినవారి ♦ నరయకుండఁ
గట్టుచు విడుచుచు ♦ నిట్టులుండుదు రుగాన వారిచేతం జిక్క ♦ వచ్చఁగ లేదు
గద? యని యడిగి య ♦ క్కపిరాజునావార్త కేమియు త్తరము నీ ♦ కిచ్చె ననిన
శుకుఁడు భయంబున ♦ సొక్కుచు రాక్షసవిభుఁ గనియిట్లు పల్క ♦ విన్నవగుచు;

ఆ. నిచటనుండి కదలి ♦ యేను సాగరమున
నవలిగట్టుచేరి ♦ యర్కతనయుఁ
గాంచి మాధురవాక్య ♦ గణముల సనునయిం
చుచును నీవు చెప్పు ♦ వచనములను. ౨౮ 863

క. ఒకదాని వదలకుండఁగ, నకలంబును జెప్పినాఁడ; ♦ నరగున నన్నుఁ గాం
చి కపులు మిగులం గ్రుద్ధఁ బ్రాని కడఁగి పైకెగసి వేగ ♦ నింగిని సన్నున్.

ఆ. పట్టుకొనుటె కాక ♦ బాగుగా ముష్టిఘాతముల నొవ్వఁజేసి ♦ యుమునివీటి
కనుపఁబూని; రధిప! ♦ [2]యూవానరులతోడఁ, బలుకనైన ♦ వీలుగలుగ దయ్యె.

ఆ. ఉత్తరంబు వారి ♦ నుండి కైకొనుట యెక్కరణి నగును? వార ♦ లుగ్రతరము గు
కోపయుక్తులు కడుఁ ♦ గ్రూరులు ప్రకృతిచే, నచట సూర్యపుత్రు ♦ నాదరమున.

క. [3]నిరతంబు గూడి ఖరునిన్, విరాధు నుగ్రుం గబంధు ♦ వెసఁ జంపినభీ
కరశౌర్యుఁడు శ్రీరాముఁడు, పరఁగెడు భార్యను గొనంగి ♦ బరవస ములరన్.

క. ఇక్కడకు వచ్చియున్నాఁ, డక్కడిఁదిధనుర్ధరుం డ ♦ హార్యబలుఁడు దా
నొక్కట సేతువు గట్టెను, యక్కపిబలములను గూడి ♦ యుద్ధం గడఁకన్. 868

క. తరియించి తృణమురీతిగ, సురవైరుల ధిక్కరించి ♦ శోభిలుచున్నాఁ
డు రహిన్ మనచెంతనె; వా,నరభల్లూకములు గిరిఘ ♦ నసమాకృతులన్. 869

తే. కనఁబడుచు వేనవేలుగఁ ♦ దనను గొలువ
నలరుచున్నాఁడు వానరు ♦ లఖిలధరణి
నావరించియె యున్నవా; ♦ రసురసైన్య
ములకు నావానరులబలం ♦ బులకు నెపుడు. ౩౩౪ 870

1 వానరేంద్రో మహాబలః-అనిమూ. 2 నైవసంభాషితుం శక్యాః-అనిమూ. 3 సుగ్రీవసహితో రామస్సీతాయాః పద మాగతః-అనిమూ.

క. సురదానవులకుఁ బోలెన్, బరికింపఁగ సంధియనెడు♦పలుకు పొసఁగ; దో
సురవైరినాథ! లంకా,పురసాలము దాఁటి వారు ♦ పొంగెడు కాంక్షన్. ౩౪

తే. వచ్చుటకుఁ బూనియున్నవా ♦ రిచ్చతనర
సీతనైన నొసంగుమా! ♦ శీఘ్రముగను
రామునకు లేకయున్న సం♦గ్రామమైన
నిమ్ము యీరెంటిలో నేది♦యేని నీవు. ౩౫ 872

చ. అను శుకువాక్యముల్ విని సు♦రారివిభుండగు రావణుండు చ
య్యనఁ గ్రుధ లోచనంబు లట ♦ నగ్నికణంబులఁ గ్రుమ్మరింపఁ గా
ల్చునటులు చూచుచున్ బలికె ♦ శూరతమీరఁగ; నిర్జరోత్తముల్
దనుజులు దేవగాయకులు ♦ దారొగి నందఱు గూడి నాపయిన్. ౩౬ 873

[1]క. అనిసేయంగను జనుదెం,చినలోకంబులను నాకుఁ ♦ జేటాదవు భయం
బును గల్గించిననే సీ,తనుమాత్ర మొసంగ నూన్ప♦తంబిది వినుమా!. ౩౭

తే. చక్కఁగాఁ బూచియున్నవ♦కుంబుకడకు
మత్తమట్పదములు వోవు♦మాడ్కి నాదు
శితశరంబు లదెప్పుడు ♦ చేరఁగలవొ
రాముచెంతకు నతని శీ♦ఘ్రంబె చంప. ౩౮ 875

క. అనిలేమి నూఱకుండిన, ఘనతీక్ష్ణశరంబులెల్లఁ ♦ గార్ముకమం దొ
య్యనఁ గూర్చి కొఱవులన్ గజ,మునువలె బాధింతునెపుడు♦భూమీశ్వరునిన్.

చ ధరణిపుఁ డావిరాధముఖ♦దానవులన్ వధియించె నంచు భీ
కరముగఁ దద్బలంబు సరి♦గా వచియించితివే మహాభటో
త్కరమును గూడి తద్బలము ♦ గండడగించెద నుద్యదర్కుఁ డె
క్కరణిని జంద్రతారకల♦కాంతి నడంచునొ పెంపుమీఱఁగన్. ౪౦ 877

క వననిధికిం గలవేగం, బనిలునిగమనంబు నాకు ♦ నలవడియె నటం
చుసు రాముఁ డెఱుఁగఁ డేమియుఁ,గనుక నెనాతోడఁబోరఁ♦గానూల్కొనియెన్.

[2]క. గరళయుతాహు లన భయం,కరతూణీశయము లగుచుఁ ♦ గ్రాలెడునస్మ
చ్ఛరములఁ గని యెఱుఁగడు రఘు,వరుఁ డట్లాటనె తలంచె♦బవరము చేయన్.

క. అతఁడింతకు మును నాయ,ద్భుతవీర్యము భీమయుద్ధ♦మున నెఱుఁగఁడు నా;
సతతము మచ్చాపమె యా,తతవీణియ బాణకోణ♦తతివాయింతున్. ౪౩ 880

సీ. జ్యాశబ్దతుములమ్ము ♦ లార్తభీతమహారవంబులు, నతితీవ్ర♦బాణ,తల,మ
హానినాదము లీత్ర♦యంబును మంద్రమధ్యమతార లనఁబడు♦నట్టిస్వరము

1 నైవసీతాం ప్రయచ్ఛామి సర్వలోకభయా దపి - అనిమూలము. 2 నమే తూణీశయాన్ బాణాన్ సవిషా నివ పన్నగాన్-అనిమూలము.

లరిసైన్యమే మహా♦యుతన్ముత్తరంగ మాసైన్యరంగము చొచ్చి ♦ చారువీణ
నరిజనంబులు విను♦నట్లు వాయించెన;, వేయికన్నులవాఁ ♦డిబుధపతియుఁ

తే. గాని వరుణుండు తానుగఁ ♦ గాని యముఁడు
గాని ధనపతిగాని సం♦గరమునందు
బాణవహ్నిఁ బ్రయోగించి ♦ పరమవీరు
నన్నుఁ జెనకంగఁ జాల ర♦దెన్నిగతుల. ౨౫॥ 881

ఇరువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౫ - వ సర్గము.

—శుకసారణులు కపిసైన్యమును జూచి యావార్తఁ రావణునకుఁ జెప్పుట—

క. దనుజవరేణ్యుఁడు దశరథ,తనయులు కపిబలముతోడ, ను♦దధి దాఁటుటయున్
విని సిరులలరన్ మంత్రులఁ, గని శుకసారణు లనంగఁ ♦ గ్రాలెడువారిన్. ౧

తే. పలికె నిట్లని; వానర♦బలము దుస్త
రాంబునిధి దాఁటివచ్చెఁ బూ♦ర్వమ్ము వినియుఁ
గనియు నెఱుఁగని సేతువుఁ ♦ గంధి రాముఁ
డిపుడు బంధించినాఁడు; నా ♦ కిపుడు తెలిసె. ౨ 883

చ. వనధిని సేతుబంధనము ♦ వర్ణ్యమె గట్టినమాట నింక నా
మనము గ్రహింపలేదు పలు♦మాఱుతలంచిననైన నిశ్చయుం
బని, కపిసేన యుండువిధ ♦ మంతయు నేనెఱుఁగం దగున్ జవం
బునఁ జని యెవ్వరుం గనఁగఁ♦బోలనియట్లు రహస్యరీతిగన్. ౩॥ 884

చ. వనచరసేనఁ జొచ్చి కపి♦వర్యులసంఖ్యయు వారివీర్యముం
గనుఁగొని యందు ముఖ్యులయి ♦ క్రాలెడు వా రెవరో యటంచుఁ జ
క్కనివిధిచే నెఱింగి నృప♦కాంతునిమంత్రుల సూర్యపుత్త్రమం
త్రినికరముం దగం దెలిసి ♦ తీవ్రరణంబున ముందునిల్చువా
రిని బరికించి వారిదగు♦రీతిఁ గనుంగొని మీరు రాఁదగున్. ౪ 885

చ. నిరతము భీకరంబయిన ♦ నీరధినిం దగుభంగి సేతు వె
క్కరణిని గట్టిరో ప్లవగ♦కాంతుల వాసగృహంబు లెట్టివో
పరఁగెడునో రఘుప్రవరు♦పౌరుషయత్నము లాయుధంబు లె
వ్వరుసఁ జెలంగునో యతని♦భ్రాతపరాక్రమ మెట్టులుండునో. ౫॥ 886

---

* అమాత్యౌ రాఘవ శ్శ్రీమా న్నబ్రవీ చ్ఛుకసారణౌ - అని మూ. అత్ర శుకోప్యన్య ఇత్యవ గమ్యతే-ఇట శుకసారణు లనువారు మంత్రులు. ఇంతకుం బూర్వము పోయివచ్చినశుకుఁడు చారుఁడని తెలియఁదగు.

ఉ. ఉన్నది యున్నయట్లుగ మ♦హోద్యమ మొప్ప నెఱింగి రండు; మీ
రున్నత తేజులౌ కపుల♦వ్యూహమునందున ధీరుఁడెవ్వఁడో
యెన్నికమీఱఁగా సకల ♦ మేర్పడ నాకెఱింగింప రాఁదగున్
గ్రన్నన నంచు నాజ్ఞనిడఁ♦గా శుకసారణు లట్టి పొంగుచున్. ౮ 837

తే. వీరులును గీశరూపులు♦నై రయమున
వానరబలంబులం జొరఁ♦బడిరి; పిదప
గగురుఁబుట్టించుచు నచింత్య♦ముగఁ జెలంగు
వనచరబలంబు గాంచుచు ♦ వారు మిగుల. ౯౺ 838

సీ. అచ్చెరువొంది సై♦న్యంబును దానిని గణియింపఁ దెలియక ♦ కలఁగి రంతఁ;
బర్వతాగ్రములందుఁ ♦ బర్వతభాగంబులందును గుహాలయం; ♦ దబ్ధితీర [టు
ములయందు నుపవన♦ములయందు వనులందుఁ జెలఁగుచుఁగొందఱు♦జలధిదాఁ
చునుగొందఱంబురా♦శినిదాఁటినుఱికొందఱబ్ధిదాఁటఁదలంచి♦యుందుఁగొంద

తే. అవల విడిసియు, విడియుచు ♦ నతులభీమ
రవముల నొనర్చుచుండుట ♦ రాక్షసులకు
సైన్య మద్ది యక్షోభ్యమై ♦ సాగరంబు
కరణిఁ జూపట్టె నచట భీ♦కరముగాఁగ. ౧౧-౩ 889

క. ఈరీతిం బ్రచ్ఛన్నా,కారంబుల వెలయు నున్న♦క్రవ్యాదుల నా
సారణు, శుకు, గురుతేజుం, డౌ రాక్షసరాజు తమ్ముఁ ♦ డటఁ గనుఁగొనియెన్.

తే. ఇరువురను వారిఁ బట్టి భూ♦వరున కవ్వి
భీషణుఁడు చూపి యిట్లను; ♦ వీరిఁ జూడు
మరిపురంజయ! శ్రీరామ! ♦ యసురనాథు
సచివు లిద్దఱు శుకుఁడన ♦ సారణుఁడన. ౧౪ 891

క. ధరణిం దగుదురు లంకా,పురినుండి తదాజ్ఞఁ దలలఁ ♦ బూని యిటకు వ
చ్చిరి మనకొలఁదులఁ దెలియఁగఁ, బరికింపుము చారుల నని ♦ పలుకఁగ నంతన్.

చ. ఇరువురు వారు దుఃఖమున ♦ నింక మృతిం గననైతి మంచు భూ
వరుఁ గని దోసిలొగ్గి తగు♦భంగి వచించిరి భీతిఁ దూలుచున్;
సురరిపునాథునాజ్ఞ రణ♦శూర! మహాత్మ! సుశాంతచిత్త! మే
మిరువుర మిందునున్న ప్లవ♦గేంద్రుల నెల్లరఁ గాంచి యెల్లెడన్. ౧౬ 893

క. బలములకొలఁది యెఱుంగఁగ, నెలమిని వచ్చితిమి; నాఁగ ♦ నెప్పుడు భూతం
బులకు హితం బొనరించుచు, నిలేశుఁడయి శత్రువునకు♦నే హితుఁడగుటన్.

*క. శ్రీరాముం డంతట శుక,సారణులను వాక్యములను ♦ సంతసమొప్పన్

---

* అబ్రవీత్ప్రహసన్ వాక్యం సర్వభూతహితే రతః-అనియు. ప్రహసన్=రావణబుద్ధీనాం ద్వ్యస్మరణాత్ ప్రహసః-అని వ్యాఖ్య.

గారవముగ విని రావణు, సారవిహీనమగుబుద్ధి♦సత్త్వంబులకున్. ౧౬౹ 895

తే. పరిహసించుచు వారితోఁ ♦ బలికె నిట్లు;
బలమునంతయుఁ జూచి మ♦ర్మ్ములను జక్కఁ
గాఁ బరీక్షించి పతియాజ్ఞఁ ♦ గార్య మెల్ల
జేయుటయొ యైనచోఁ గోర్కి ♦ సిద్ధిఁ గనుట. ౧౭౹ 896

క. చనుఁడు యథేచ్ఛముగాఁ బుర,మున కింకను జూడ మదికిఁ ♦ బోలినయదియుం
డిన దానిఁ గాంచవచ్చును, వనచరులను జూడ మరల♦వాంఛ గలిగినన్. ౧౮

తే. ఈవిభీషణుఁడే మీకు ♦ నెల్లఁ జూపఁ
గలఁడు చిక్కితిమే యిట్లు ♦ కలదె? యింక
బ్రదుకు మాకని సుంతయు ♦ భయము నొంద
వలదు; దూతల న్యస్తశ♦స్త్రులగువారి. ౨౦ 898

క. మనుజేంద్రులు చంపరు మీ,రనఁగ నిరాయుధులు గాన ♦ నంతమునొందిం
పను దగరు గాదె?; యని యా,దనుజేంద్రవిభీషణుఁ గని ♦ దయ నిట్లనియెన్.

సీ. చారులు వీరలు ♦ శత్రుపక్షమువారిసామాద్యుపాయైక♦సరణిఁ దమకు
ననుకూలమగునట్లు ♦ లనయము చేయుదు రైనను నభయమ్ము ♦ నడుగుచున్న
వారు స్వపక్షంబుఁ ♦ బాలింప వైరుల బాధించువారలే ♦ పలుమఱు నను
నభయంబుఁ గోరి ర♦క్షాటను వీరిని విడువుమా!; యని చెప్పి ♦ వింత వేష

తే. ములను దాల్చినవారల ♦ నెలమిఁ గాంచి
పురికి మీ రేగి దానవ♦పుంగవుఁడయి
ధనదునకుఁ దమ్ముఁడౌ రావ♦ణునిని గాంచి
పలుకఁదగు నేను జెప్పిన♦భంగినెల్ల. ౨౨౹ 900

క. ఓ రావణ! యేబలమును, గోరిక నీమదిని నమ్ము♦కొని నాసీతన్
బేరడవి నపహరించితొ, యారణమున బంధుజనులు ♦ నెల్ల బలములున్. ౨౩

క. నీవును స్వేచ్ఛఁగఁ జూపం,గావచ్చును; రేపునే స♦కాలంబున లం
కావరనగరంబును బెం,పావహిలన్ సారతోర♦ణాన్వితముగనే. ౨౪ 902

క. శరవహ్నిం గాల్చెద భీ,కరరాక్షసబలము జముని♦కడ కనిపెద నీ
వరయుము; రేపుదయంబున, హరిహాయుఁ డసురాళిపయిని ♦ నావజ్రంబున్.

క. గురుకోపంబున వైచెడు,కరణి న్నీపైని సుభట♦కాండముపయి భీ
కరమగు నాక్రోధంబును, బరఁగం జేసెద నటంచుఁ ♦ బలుకుఁడు మీరల్. ౨౬౹

చ. అని వచియింపఁగా దనుజ ♦ లాశుకసారణు లెంతయేని ధ
ర్మనియతిఁ బెంపుమీఱు రఘు♦రాముని వే జయశబ్దపూర్వకం
బున నుతియించి లంకకును ♦ బోయి సురారివిభూత్తముం గనుం
గొని వచియించి రిట్లు కపి♦కుంజరులం బరికించుచుండఁగన్. ౨౭ 905

క. దనుజేంద్ర! విభీషణుఁ, డల్లన మముఁ బట్టుకొని వధకు ♦ లక్ష్యముగా రా
మునియొద్దకుఁ జేరిచె నా,యన ధర్మాత్ముండు విక్ర♦మాఢ్యుఁడు గానన్. ౨౮½

క. దూతలఁ జంపఁగ నిచ్చం, జేతస్సునఁ బొందఁడయ్యెఁ ♦ జేరి రిపుగణం
బేతీరున నపకృతిఁ దమ, కాతఁడు గల్గింతు రనుభ♦యంబు గనఁడునూ!. ౨౯

ఆ. మమ్ము విడిచిపుచ్చె ♦ నమ్మహీనాథుండు, రమకు నాటపట్టు ♦ రాముఁ డతని
యనుజుఁడైన లక్ష్మ♦ణాఖ్యుఁడు నీతమ్ముఁ, డినసుతుండు తేజ ♦ మొనఁగువాఁడు.

క. సురపతిసముండు నగు వా,నరపతి యను వీరు లోక♦నాథులతో న
ల్వురుతుల్యులు శస్త్రాస్త్రము, లరయం దనరారు వార ♦ లతిలోకులునూ!.

క. [1]శూరులు దృఢవిక్రములును, బూరుషసింహులును నొక్క♦పోలిక లంకం
జేరి వినాశముసేయఁగఁ, దారొక్కమహీతలమునఁ ♦ దత్పరులగుచున్. ౩౦

ఆ. కూరుచున్నవారు ♦ కోఁతులమాటయే, యవలనుండనిమ్ము ♦ హరిహయసము
లైనవీరు నల్వు♦రీనిశాచరపురి, సాలతోరణాది♦సహిత నిపుడె. ౩౦½ 911

క. పెకలించి మఱొకతావున, నెకడిందిమగంటిమిఁగొని ♦ యేర్పడఁ బెట్టన్
సకలవిధంబులశక్తులు, ప్రకటితమౌ రాముగూపు♦బలుసాధనముల్. ౩౧½

క. [2]పరికించి చూడ నాము, గ్గురిమాట యటుండ నొకఁడె ♦ కొంకక లంకా
పురము నశింపంజేయును, బరాక్రమోపేతుఁ డగుట ♦ బలయుతుఁ డగుటన్.

క. [3]అని మాకుఁ దోఁచె; రాముం, డనూనబలశాలియైన♦నాతనిసైన్యం
బును జంప నిరుత్సాహం, బును గనునటుసేయ మీరు ♦ పూనుఁ డనెదవో?.

సీ. అంగదసూర్యపు♦త్రాదియుక్తంబగు కపిబలంబును రఘు♦కాంతుదక్షి
ణంపుబాహువితండ♦నందగియున్నయా లక్ష్మణగుప్తంబు ♦ లలితరీతిఁ
దీరుపఁగాఁబడి ♦ భూరితరంబయి తగుదాని నిర్జర♦దానవులకుఁ
గాని యింద్రాదుల♦కేని జయింప నశక్యమే యినుమంత♦సంశయంబు
[కానఁగాఁబడ; దిట్లు♦గా దశయోజనముల విస్తృతంబుగ ♦ నలరి నూఱు
తే. యోజనంబుల పొడువుగ ♦ నుదధిసేతు
వలవరించుట వ్యక్తమే ♦ బలము లవ్వి
కడలి దాఁటెను; శ్రీరాఘ♦వుఁడును గంధి
దక్షిణతటంబునం బ్రీతి ♦ తనర విడిసె. 33 915

క. వనచరులు కొందఱింకను, వనధిం దరియించుచున్న♦వారలు దాఁటం
గను బూనినారు కొందఱు, కన వారికిఁ దుదియొ మదికిఁ♦గనఁబడదు విభూ!.

1 ఏకస్థానగతా యత్ర-అనిమూ. ఏకప్రదేశం వా గతాః-అనివ్యాఖ్య. 2 వధిష్యతి పురీం లంకా మేక స్త్వేషాం తు తే త్రయః-అనిమూ. 3 నన్వసహాయశూరోపి రామసేనాహననా దనుత్సాహస్సన్ ప్రతిక్రియతా మిత్యాహ-అనువతారికకీ పద్యము వ్రాయఁబడియెనని యెఱుంగఁదగు, ఈభావము వదలినచోఁ బైపద్య మసందర్భముగఁ దోఁచును.

చ. [1]అనిమొనరించువ్రాన్కి దృఢ♦మై తగ నున్నది సైన్యమెల్ల, నా
వనచరవీరులందఱును ♦ వారని మోదమునం జెలంగువా
రని యిఁకఁ జాలునయ్య! పగ♦నాత్మను బూనకు మోవిభూత్తమా!
జనకజ నింకనైన నృప♦చంద్రునకుం గ్రుధమాని యీఁదగున్. ౧ 917

ఇరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౬ - వ సర్గము.

{ రావణుఁడు వానరసేనను జూడ నున్నతప్రాసాదము నెక్కుట.
సారణుఁడు సేనం జూపి చెప్పుట. }

చ. అని యిటు సారణుండు హిత♦మై కుశలంబును గూర్పనైన ప
ల్కును భయ మింత లేకనినఁ ♦ గ్రూరనిశాచరరాజు దానినిన్
విని బదు లిట్లు పల్కెఁ; గడు♦వింతగ దూరుచు వానితోడ; దే
వనికరమేని దానవుల♦వారము గాని చెలంగి యెక్కుడై. ౧౪ 918

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, నని సేయఁగ వచ్చినను భ♦యంబును జగముల్
గన నను జేసిన నీయను, జనకజ నామాట లేల? ♦ సారణ! నీకున్. ౨ 919

తే. సౌమ్యుఁడవు నీవు కానఁ గీ♦శతతిచేతఁ
గొట్టఁగాఁబడి భీతిని ♦ గుందినాఁడ
వందుచే నిప్పుడే సీత♦నాతని కొసఁ
గంగఁ దలఁచుచునున్నా వ♦సంగతముగ. 3 920

క. దురమున నను గెల్వంగల, యరి యెవ్వఁడు గలఁడు; భూమి♦నని రావణుఁ డా
శరపతి యీచందముగాఁ, బరుషోక్తులు పల్కి [2]సిరులు ♦ భాసిలు చుండన్.

చ. [3]వనచరసేనఁ జూచుటకు ♦ వాంఛను బూని హిమంబురీతిఁ దె
ల్లనిదయి భూరితాళముల♦లాగున నెత్తయి యున్న సౌధ మొ
య్యనఁ దమి నెక్కెఁ; జారులగు♦నాశుకసారణు లప్డు వెంటరా
ఘనతరకోప మూని మదిఁ ♦ గాంతసుసౌధమునుండి యంబుధిన్. ౫౪ 922

క. గిరులను వనములఁ గాంచెను, నరుదైన త్రికూటపర్వ♦తాంతికభూమిన్
దరుచరు లెల్లను నిండుటఁ, గర మాశ్చర్యమునఁ జూచెఁ ♦ గళవళపడుచున్.

చ. దనుజవిభుం డపారమగు ♦ తద్బలమున్ గణియింపరామి నిం
తని యెఱుఁగంగఁ జాలక యు♦హా యిది యేమి చమూసమూహమో
యని యల సారణుం గనుచు ♦ నల్లన నిట్లని ప్రశ్నచేసె; నీ
వనచరముఖ్యులందు బల♦వంతు లనం దగు వార లెవ్వరో. ౮ 924

---

1 అలం విరోధేన శమోవిధీయతాం ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ-అనిమూ. 2 అరు
ణోహ తత శ్శ్రీమాన్-అనిమూ. 3 బహుతాళసముత్సేధం రావణోఽథ దిదృక్షయా-అనిమూ.

తే. శూరు లెవ్వరో? యుత్సాహ♦శోభితులయి
యెల్లతావుల నసి ముందు ♦ నెవరు నిల్చి
వారలో? వీరిలోన నె♦వ్వరిపలుకుల
వినునొ? సుగ్రీవుఁ డట యూథ♦విభువరులయి. ౯ 925

క. తనరాజువార లెవరో, వనచరబలనాథు లనఁగఁ♦బడువా రెవరో
వినుపింపు సారణా! చ,క్కనివిధమున నున్నయట్లు♦గా వినవలతున్. ౯౻ 926

చ. అని యిటు రావణుం డడుగ ♦ నప్పలుకుల్ విని సారణుండు కీ
శనిచయమందు ముఖ్యులను ♦ స్వాంతమునందు నెఱింగి యుంట నా
వనచరవర్యులం దెలుపు♦వాఁడయి యిట్లనియెన్; మహాప్రభూ!
విను మీకుఁ దెల్పువాఁడఁ గడు ♦ వీరుల నల్లదిగో చెలంగుచున్. ౧౦౻ 927

*సీ. ఈవానరుఁడు లంక ♦ నేవేళఁ గాంచుచు సింహనాదంబును ♦ జేయుచు వన
చరయూథపాలకుల్ ♦ శతసహస్రంబులు తనుఁ బరివేష్టింపఁ♦గను బరాక్ర
మమున నున్నాఁడు చూ♦డుము; వీనిధ్వనికి నగర మెల్ల భూధర♦కాననముల
తోడ వనంబుల♦తోడఁ బ్రాకారతోరణములతోడను ♦ వణఁకుచున్న

తే. యది; సమస్తకపీశ్వరుం♦డై మహాత్ముఁ
డైన సుగ్రీవుసేనకు ♦ నగ్రభాగ
మందు నున్న వీరుండగు ♦ నతఁడు నీలుఁ
డనెడు యూథవిభుండు సు♦మ్మసురనాథ!. ౧౩౻ 928

క. వనచరుఁ డల్లదె కనుమా;, తనబాహువు లెట్టి యెత్తి ♦ ధరణి నిలుచుచుం
డినవాఁడు వీర్యవంతుఁడు, మనపురికభిముఖుఁడునగుచు♦మసలుచుఁ గ్రుధచేన్.

క. కరము విజృంభించెడుభూ,ధరశృంగసమాంగుఁడగుచుఁ ♦ దనరెడు గంటే
సరసిజకింజల్కచ్ఛవి, పరఁగం ద్వరపడుచుఁ దోఁకఁ ♦ బలుమా ఱిలపై. ౧౫

క. తాడించుచుఁ దచ్ఛబ్దము, పోడిమిగా దెసల నెల్ల ♦ బోరుకొలుపఁగా
వాఁడె చెలంగెడు రాజా!, వీఁడే యువరాజనంగ ♦ వెలయున్ మిగులన్.

ఆ. అంగదుండు వీఁడె ♦ యనికి నిక్కబిలుచుచు
నున్నవాఁడు వాలి♦కన్నకొడుకు
తండ్రి కరయ సముఁడు ♦ తనపినతండ్రికి
నిరతహితుఁడు శూర♦వరుఁడు సుమ్ము ౧౭౻ 932

[1]క. వరుణుం డింద్రునికొఱకె,క్కరణిఁ బరాక్రమముఁ జూపు ♦ త్సాపతికొఱకై
పరవిక్రమంబుఁ జూపఁగ, నిరతము దలపోయుచుండు ♦ నిశ్చలుఁ డగుచున్.

చ. విను మనురేంద్ర! యంగదుఁడు ♦ వీర్యము పెంపెనలార నామరు
త్తనయున కెల్లరీతులను ♦ దానుగ నేర్పెను వీనిబుద్ధినిం

* లంకా ప్రవేపతే సర్వా సశైలవనకాననా-అనియూ. 1 రాఘవార్థే పరాక్రాంత శ్శక్రార్థే వరుణో యథా-అనియూ. పరాక్రాంతః పరాక్రమితు ముద్యతః-అనివ్యాఖ్య.

గొనియొం గదా జవం బలరఁ ♦ గొంకక లంకకు వచ్చి జానకిం
గని చనియెన్; నృపోత్తముని♦కార్యపరత్వముఁ జూని యత్తఱిన్. ౧౯ 934

క. ఘనవీర్య మలర నీతఁడు, వనచరవరయూథపతులఁ ♦ బలువురఁ గొని యే
రును దన్ను జయింపంజా,లనియింతటి భీతికరబ♦లమున నలరుచున్. ౧౯½

క. నినుఁ గూర్చి వచ్చుచున్నాఁ, డనఘుము నవాృలిసుతుని♦యంతికమున నా
తనివెనుక మహాబలములు, తనవెంటన్ రాఁగ నళుఁడు ♦ తద్దయు నొప్పున్.

చ. అనియొనరింపఁగా నతఁడు ♦ హర్షము గాంచుచు నున్నవాఁడు నీ
రనిధి నితండె సేతువును ♦ రామునకై రచియించినాఁడు; స్వాం
గనిచయ మట్టి నిక్కునటు♦గా నొనరించుచు సింహనాదముల్
పొనరుచు వేచెలంగుచును ♦ భూరిరవంబులు చేయుచుం దమిన్. ౨౦½ 937

సీ. ఉన్నతావులనుండి ♦ యుద్ధతిమై లేచి యధికతరామర్ష ♦ మనుదినంబు
తమ్మును బురికొల్పఁ ♦ దగ విజృంభించుచు నున్నవా రల్లదె ♦ యురుకపు బట;
వీ రనిమొనయందు ♦ నేరి కసాధ్యులు భయకృదాకారులు ♦ పౌరుషమున
నుద్ధతుల్ వీరల ♦ నొక్కొడ లెక్కింపఁ బదినూఱుకోటు లా♦పై నెనిమిది

తే. లక్ష లున్నారు, మఱియు ని♦లావతంస
మనఁగఁ దగు చందనవనంబు♦నందు నున్న
వీరవానరు లెల్లరు ♦ వెంబడించి
నలుని యానతి నుందురు ♦ లలితగతుల. ౨౩½ 938

క. నలుఁ డొకఁడె లంక నెల్లను, బలములతోఁ గూడి చెఱుప ♦ స్వాంతమ్మున ని
మ్ములఁ గోరుచున్నవాఁ డిఁక, బలాశనేంద్రా! ప్రచండ♦పౌరుష మొప్పన్.

*తే. రజతసంకాశదేహంబు ♦ రాజిలంగ
యుద్ధచపలత మిఱిమీఱు ♦ చుండ శ్వేతుఁ
డనెడు వానరుఁ డల్లదె ♦ యశమున జగ
ములను మూఁడింట విశ్రుతుఁ ♦ డలఘుబలుఁడు. ౨౪ 940

క. మతిమంతుఁడు వీరుఁడునౌ, నతఁడు రణంబందుఁ గలుగు♦నాతురమున భా
నుతనూజునొద్ద కత్యు,ద్ధతి లంకను బాడుసేయఁ ♦ దగు నిపు డనుచున్. ౨౫

క. అరుదెంచి యాతఁ డియ్యది, తరుణము గాదనుచుఁ బలుకఁ ♦ దనబలమున ని
ర్భరపౌరుషంబుఁ బూనఁగఁ, దరుణ మిదే యనుచు మిగుల♦ధైర్యము గలుగన్.

తే. పలుకుచుం బోవుచున్నాఁడు ♦ బాహుబలము
వెలయఁ దనచోటి; కల్లదె ♦ వీరుఁడైన
కుముదుఁ డున్నాఁడు వితతసై♦న్యముల కతఁడు
పాలకుం డీతఁడే పూర్వ♦కాలమందు ౨౬½ 943

* బుద్ధిమాన్ వానరో వీర స్త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః-అనిమూ.

సీ. బహువృక్షనిబిడమై ♦ పరఁగి రమ్యంబయి గోమతీతీరస్థ♦భూమిఁ దనరి
యలరారు సంకోచ♦నాఖ్యపర్వతమున నంతటఁ దిరుగుచు ♦ నచట రాజ్య
మును నేలుచుండెను; ♦ వనచరవీరుఁ డీతఁడు వేయిలక్షలఁ ♦ గడిఁదిబలుల
వనచరులం గూడి ♦ వచ్చియున్నాఁ డిట పేని వాలంబునఁ ♦ గానఁబడెడు
రోమముల్ పొడవులై ♦ యూర్ధ్వ కెక్కుచుఁ బెక్కుబారలకొలఁదిని ♦ బరిఢవిల్లు
ననఁ దగి యొప్పిన♦య్యవి గొన్ని పీతంబులయ్యవి గొన్ని శ్వే♦తాభములయి
కొన్నియు, మఱియును♦గొన్ని యత్యంత సితంబులై చక్కఁగఁ ♦ దనరుఁజుమ్ము
భయదకార్యచణుండు ♦ వనచరుఁ డీతండు దీనత నొందక ♦ దేని నైనఁ
ఆ. జేయఁ బూనువాఁడు ♦ సిద్ధము సంగ్రామ
మెపుడు గోరుచుండు ♦ నిప్పురమును
దనబలంబుఁ గూడి ♦ తానె మర్దింపఁగఁ
దలఁచుచుండువాఁడు ♦ దనుజనాథ. 3౦ 944

[1]చ. కను మవె సింహతుల్యుఁడయి ♦ కన్పడుచున్ గపిలచ్ఛవిన్ దగం
దనువు వెలుంగ నేత్రములు ♦ తద్దయు దీర్ఘములై చెలంగ లం
కను దహియించునట్లుగను ♦ గన్నులు ఱెప్పలు మూయకుండఁ జూ
డ్కిని నిగుడించుచుం దనరు ♦ కీశవిభుండగు రంభుఁ డోవిభూ!. 3౧ 945

క. వనచరపతి యీతం డో,దనుజవిభూ! వింధ్య మనెడు ♦ ధరణీధరమం
దును గృష్ణగిరిని సహ్యం,బునను సుదర్శనమహీధ్ర♦మున నెపు డుండున్. 3౨
[2]ఆ. చండవిక్రములును ♦ జండులు శూరులు, నైన వనచరేంద్రు ♦ లనయ మితని
ముదము మీఱు నూట♦ముప్పదిలక్షలు, దివ్యతేజములను ♦ దేజరిలుచు. 33
క. పురమును దీనిని గూల్పన్, నిరతము మదులందుఁ గోరి ♦ నెమ్మి తనర వ
చ్చిరి వెంబడించి; దానవ,వర! యొవ్వఁడు చెవులు నిక్క♦బలము మెఱయఁగన్.
[3]తే. ఆవలించుచున్నవాఁ ♦ డతఁడు శరభుఁ
డనఁగఁబడువాఁడు సేనల ♦ కధిపుఁ డగును
భీతిలేఁడు మృత్యువున కేని ♦ పృథులకలహ
మందుఁ బాఱఁడు ధీరుఁడై ♦ యలరుచుండు. 3౪ 949
క. తనువు మహారోషంబున, ఘనముగఁ గంపింపుచుండఁ♦గా నష్టముగాఁ
గనుఁగొనుచు [4]స్వీయవాలం,బును జూచుచు సింహనాద♦మును జేసెడుఁజూ.
[5]క. బల మలరఁగ వేగము నుజ్జ్వలముగ వెలయంగ సాధ్వ♦సం బనునదియే
గలుగని మది సాళ్వేయా,ఖ్య లలిం జెలువారు శైల♦ మందెపు డుండున్.

1 నిభృతః ప్రేక్షతే లంకాం దిధక్షన్నివ చక్షుషా - అనిమూ. 2 చండాశ్చండపరాక్రమాః-అనిమూ. 3 న చ సంవిజతే మృత్యో ర్న చ యుద్ధా ద్విధావతి-అనిమూ. 4 పశ్యన్ లాంగూల మపి చ-అనిమూ. 5 రమ్యం సాళ్వేయపర్వతమ్-అనిమూ.

[1]ఆ. బలము మిగుల వెలయు♦నలువదిలక్షల, వనచరేంద్రు లితని♦వశమునందు
నలరుచుండుదురు వి♦హారులన్ వారలు, వారిశౌర్య మెన్న ♦ వశము గాదు.

సీ. ఘనమేఘములు వోలెఁ ♦ గడిఁది శౌర్యంబున నాకాశతల మెల్ల ♦ నావరించి
వారినిచయాంతర♦మందు నిర్జరులలో నింద్రునివిధమున ♦ నెనఁగుచున్న
యీతండు వనసవి♦ఖ్యాతయూథేశుండు; సంగరంబును గోరు♦సకలకీశ
ములయంతరంబునఁ ♦ గలుగునీతనిమహాధ్వని పెక్కు భేరుల♦ధ్వనియుఁ బోలె

తే. వినఁబడుచునున్నయది యదె; ♦ ఘనుని నితని
సంగరంబున మార్కొనఁ ♦ జాల రెవ్వ
రుత్తమంబగు పారియా♦త్రోరుగిరిని
నాశ్రయించియె యుండు నీ♦యనఘుఁ డెపుడు. ౮౦౪ 953

క. విను మేఁబదిలక్షల కీశనృపతు లీయూథనాథ♦స త్తము నిరతం
బును గొల్చుచుంద్రు, వారిని, వనచరు లొగి వేఱు వేఱు♦బలసి కొలుచుఁజూ.

క. వననిధితటమున రెండవ,వననిధియుం బోలె వెలసి ♦ భయదం బగుచున్
గనఁబడుచు నుత్సవంబులఁ, దనరెదు బలములను నలరఁ♦దాఁగనుఁగొనుచున్.

[2]చ. కనఁబడువాని యూథపతిఁ♦గా వినతాఖ్యునిగా నెఱుంగు మో
దనుజవిభూత్తమా! యితఁడు ♦ దర్దరపర్వతతుల్యగాత్రుఁడై
వనచరషష్టిలక్షలను ♦ బాహుబలాఢ్యులఁ గూడి సంతతం
బును గలహంబుఁ గోరుచును ♦ బొంగెడు వేడ్క నెసంగుఁ జూడుమా!. ౮౩౪

[3]తే. నదులలో నుత్తమంబు ప♦ర్ణాస, దాని
జలము లతిమధురంబు లా♦జలములఁ దమిఁ
ద్రావి తత్తీరసంస్థుఁడు♦దారబలుఁడు
తరమె యీతనివర్ణింప ♦ దైత్యనాథ !. ౮౮ 957

చ. అనికిని నిన్నుఁ బిల్చుచును ♦ నల్లదె క్రోధనుఁ డున్నవాఁడు కీ
శనిచయనాయకుం డతుల♦సత్త్వపరాక్రమ మొప్పువానరుల్
తను వసన్ భజింపఁగ ని♦తాంతముదంబున నున్నవాఁడు నూ
వనచరయూథముల్ తగ వి♦భక్తములై తగు పీనిచెంగటన్. ౮౫ 958

క. గైరికవర్ణంబగు తను, వారూఢిగ వెలయ సంగ♦రామోదమునన్
భూరిబలదర్పవనచర,వీరులను దృణీకరించి ♦ వెలసెడు నదిగో. ౮౬ 959

క. అతఁడే గవయుఁడు వనచర,వతంసుఁ డురుతేజ మొప్ప ♦ భాసిలి నీపై
కతిశయకోపంబున రా, సతతము దలపోయుచుండు ♦ సత్త్వము పొంగన్. ౮౬౪

1 ఏతస్య బలిన స్సర్వే విహారా నామ యూథపాః-అనిమూ. 2 ఏష దర్దరసంకాశో వినతో నామ యూథపః-అనిమూ. దర్దరో నామ గంగాసమీపస్థః పర్వతః-అనివ్యాఖ్య. 3 పిబం శ్చరతి పర్ణాసాం నదీనా ముత్తమాం నదీమ్-అనిమూ.

తే. ఇతని దెబ్బదిలక్షల ♦ నెన్నఁదగిన
వనచరులు గొల్చుచున్నారు ♦ తనబలములఁ
గలిసి తా నొక్కఁడే లంక ♦ విలయ మొందు
నట్లుచేయఁగ నున్నవాఁ ♦ డసురనాథ!. ౪౭ 961

ఆ. యూథపతుల వీరి♦యూథపశ్రేష్ఠుల, మారుకొనఁగ నిల్వ ♦ నేరికైన
నలవిగాదు భీతి♦దులు గామరూపులు, వీరిక్రింద భటులు ♦ వేలు గలరు. ౪౮

ఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౭ - వ సర్గము.

సారణుఁడు రావణునకు సేనాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట

క. వనచరు లెవ్వరు శ్రీరాముని కొఱకై విక్రమములఁ ♦ బొంగుచుఁ బ్రాణా
శిని దాఁపకుందురో నే, వినిపించెదఁ జూచుచుండు♦వీరుల వారిన్. ౧ 963

సీ. ఎవనివాలాగ్రమం ♦ దెప్పుడు పెక్కుబారలపొడవులుగఁ దా♦మ్రంబు లగుచు
సితపీతములు నతి♦శ్వేతంబులునునయి వెండ్రుకల్ మిక్కిలి ♦ వెలసి నిక్కి
జలదంబులందును ♦ శక్రచాపాకృతి బహువిధవర్ణముల్ ♦ పరఁగ సూర్య
కాంతులు విలసిల్లు♦గతిఁ బ్రకాశించుచు నుండునో భయద♦కర్ముండు హరుఁడు
తే. వాఁడె యూథపముఖ్యుండు ♦ వీఁడు పోవు
చుండఁగాఁ దోఁక జీరాడు♦చుండు నేల;
వనచరులు నూర్లు వేలుగ ♦ ఘనతరువుల
నెత్తికొని లంక నెక్కఁగ ♦ నెసఁగువేడ్క. ౨ 964

క. హరువెంట వచ్చుచుందురు;, [గురుతేజుం డితఁడు వేయి♦కోట్లకపులతోఁ
బరనగరజయుని నిను సం,గరమున గెలువంగ మదిని ♦ గాంక్షించు విభూ!.] ౩

క. వనచరపతియా సుగ్రీ,వునకున్ హరుసేన లెల్లఁ ♦ బోడిమిగాఁ జ
క్కని సేవకులౌటను నా,తనిపంపును దలల భక్తిఁ ♦ దాల్తురు రాజా!. ౪

చ. దనుజవరేణ్య! నీలజల♦దంబుల పోలిక, నల్లనైన యం
జనమువిధంబునన్ నిలిచి ♦ చాలుగ నొప్పెడు భల్లుకంబులన్
గనియెదు గాదె యవ్వి తమ♦కంబున లెక్కిడఁ బూనినన్ దలం
చినను నశక్యమే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునందునఁ దోఁపఁ జేసెడున్. ౫ 967

ఆ. సత్యశౌర్య మలర ♦ సాగరాపరతీర
మట్టు గానఁబడెడు ♦ నవ్వి పర్వ
తములయందుఁ దమి వి♦షమదేశములయందు
నదులయందునుండు ♦ ముదము మీఱ. ౬ 968

క. దనుజేంద్రా! భయదముగాఁ, గనఁబడుభల్లూకము లివి ♦ కడఁగుచు నీపై

తే. ఇతని దెబ్బదిలక్షల ♦ నెన్నఁదగిన
వనచరులు గొల్చుచున్నారు ♦ తనబలములఁ
గలిసి తా నొక్కఁడే లంక ♦ విఱయ మొందు
నట్లుచేయఁగ నున్నవాఁ ♦ డసురనాథ!. ౪౭॥ 961

ఆ. యూథపతుల వీరి♦యూథపశ్రేష్ఠుల, మారుకొనఁగ నిల్వ ♦ నేరికైన
నలవిగాదు భీతి♦దులు గామహాపులు, వీరిక్రింద భటులు ♦ వేలుగలరు. ౪౮॥

ఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౭ - వ సర్గము.

సారణుఁడు రావణునకు సేనాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట

క. వనచరు లెవ్వరు శ్రీరా,మునికొఱకై విక్రమములఁ ♦ బొంగుచుఁ బ్రాణా
ళిని దాఁపకుందురో నే, వినిపించెదఁ జూచుచుండు♦వీరుల వారిన్. ౧ 963

సీ. ఎవనివాలాగ్రమం ♦ దెప్పుడు పెక్కుబారలపొడవులుగఁ దా♦మ్రంబు లగుచు
సితపీతములు నతి♦శ్వేతంబులునునయి వెండ్రుకల్ మిక్కిలి ♦ వెలసి నిక్క
జలదంబులందును ♦ శక్రచాపాకృతి బహువిధవర్ణముల్ ♦ పరఁగ నూర్య
కాంతులు విలసిల్లు♦గతిఁ బ్రకాశించుచు నుండునో భయద♦కర్ముండు హరుఁడు

తే. వాఁడె యూథపముఖ్యుండు ♦ వీఁడు వోవు
చుండఁగాఁ దోఁక జీరాడు♦చుండు నేల;
వనచరులు నూర్లు వేలుగ ♦ ఘనతరువుల
నెత్తికొని లంక నెక్కఁగ ♦ నెసఁగువేడ్క. ౩॥ 964

క. హరువెంట వచ్చుచుందురు;, [గురుతేజుం డితఁడు వేయి♦కోట్లకపులతోఁ
బరనగరజయుని నిను సం,గరమున గెలువంగ మదిని ♦ గాంక్షించు విభూ!.] ౪

క. వనచరపతియా సుగ్రీ,వునకున్ హరుసేన లెల్లఁ ♦ బోడిమిగాఁ జ
క్కని సేవకులౌటను నా,తనిపంపును దలల భక్తిఁ ♦ దాల్తురు రాజా!. ౫॥

చ. దనుజవరేణ్య! నీలజల♦దంబుల పోలిక, నల్లనైన యం
జనమువిధంబునన్ నిలిచి ♦ చాలుగ నొప్పెడు భల్లుకంబులన్
గనియెదు గాదె యవ్వి తమ♦కంబున లెక్కిడఁ బూనినన్ దలం
చినను నశక్యమే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునందునఁ దోఁపఁ జేసెడున్. ౬॥ 967

ఆ. సత్యశౌర్య మలర ♦ సాగరాపరతీర
మట్టు గానఁబడెడు ♦ నవ్వి పర్వ
తములయందుఁ దమి వి♦షమదేశములయందు
నదులయందునుండు ♦ ముదము మీఱ. ౭ 968

క. దనుజేంద్రా! భయదముగాఁ, గనఁబడుభల్లూకము లివి ♦ కడఁగుచు నీపై

శను సురగాయకాంగన కి♦లన్ దనయుండయి యగ్నిదేవువం
కను జనియించె, న త్తఱిని ♦ గల్గిన ఘోరరణాంగణంబునన్. ౨౦ 979

క. సురలకు సాయ మొనర్పఁగఁ, బరమక్రుపాళుండు వహ్ని ♦ పరికించి మహా
సురహంత నితని బడసెను, వరగంధర్వాంగన మది ♦ వాంఛించి తమిన్.

చ. దనుజవిభూ! యితండు కపి♦తల్లజుఁడై క్రథనుండునాఁగ నొ
ప్పును, ధనదాభిపాలితము ♦ భూధరవర్యము కిన్నరేంద్రసం
ఘనిబిడ మాకుబేరునకుఁ ♦ గమ్రవిహారసుఖప్రదంబునై
తనరుచు జంబువన్ తరువు ♦ తద్దయు నొప్పఁగ నున్న యాహిమా
ద్రిని వసియించుచుండుఁ జము♦తేజము శ్రీయును బొంగుచుండఁగన్. ౨౧

క. అనిమొన నీతఁడు తనుఁ దా, వినుతిం జేసికొనఁ డెప్డు ♦ వింతవనచరుల్
తను వేయికోట్లు కొల్వం,గను వచ్చినవాఁడు తా నొ♦కండే లంకన్. ౨౩

క. పరిమార్పఁ గోరుచున్నాఁ, డుకపిబలములను గూడి ♦ యుద్ధతి; నదిగో
పరికింపుమచట యూథే,శ్వరుఁ డొక్కండున్నవాఁడు ♦ సత్వము పొంగన్.

[1]సీ. శంబసాదనుఁడు రా♦క్షసుఁ డేన్గురూపంబుఁ గైకొని బాధలఁ ♦ గల్గఁజేయ
మునులు కేసరియను ♦ వనచరుఁ గని వానివధియింపఁ బురికొల్ప♦వానినతఁడు
వధియించె దానికిఁ ♦ బరమమునుల్ మెచ్చి శౌర్యశాలిసుతుండు♦జననమొందు
నట్లు వరం బిచ్చి ♦ రదిమొదలుగఁ గోఁతులకు నేనుఁగులకుఁ గ♦లహము వైర
మేర్పడెఁ గావున ♦ నీప్రమాథి యనంగఁ దనరుయూథేశుండు ♦ దానిఁ దలఁచు
[2]కొనుచు గంగాతీర♦మున నుండుగజయూథములబెదరించుచుఁ♦గలయఁదిరుగు
చుండును శ్రమమొంద ♦ కూరక లీలఁగాఁ బోవుచు వైరులఁ ♦ బొంగడంచు
గిరిగుహాలం దుండి ♦ కరులను జేఁబట్టి గిరులను గిరులచేఁ ♦ గరుల మఱియు

తే. దరువులం గొని గజములఁ ♦ గరులచేత
దరువులను గొట్టుచుండు; యూ♦థపతి యితఁడు
గంగచెంతను; నుందర♦త్న్వాధరోప
మ మగునట్టి యుశీరబీ♦జ మను గిరిని. ౨౭ 984

క. సురలోకంబున శక్రుని, కరణిన్ విహరించుచుండుఁ ♦ గపివీరులు వా
నరవరు నీతనిఁ బదికో,ట్లు రహిన్ సేవించువార♦లు దనుజనాథా!. ౨౮ 985

చ ఉరుతరవిక్రమాఢ్యులయి ♦ యొప్పుచుఁ బూన్కి తగంగఁ దృప్తులై
నిరతము సింహనాదముల ♦ నింగిని నింపుచు సద్బలాఢ్యులై
వరమతులై చెలంగు గుఱు♦వానరవీరుల కెల్ల మేటియై
పరఁగు నితండు సంతతము ♦ బాహుబలాఢ్యుఁడు సుమ్ము రావణా!. ౨౯ 986

---

1 ఇందలికథ వ్యాఖ్యయం దున్నది మూలమున సంగ్రహముగ నున్నయిందలి యుపాఖ్యా
నము వ్యాఖ్య ననుసరించి వ్రాయఁబడిన దని యెఱుంగఁదగు. 2 గజాన్ యోధయతే వనాన్
గిరిం శ్చైవ మహీరుహాన్-గజై శ్వృక్షాన్ వృక్షై ర్గజాం శ్చ హంతీ త్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

[1]క. అనిమొన సీతని గెల్వం,గను సాధ్యముగాదు ♦ వాత♦కంపితమేఘం
బును బోలి చెలఁగుసీతనిఁ, గనుఁగొనుచున్నావు గాదె ♦ కర్బురనాథా!. ౩౦

చ. వనచరవీరవాహినిని ♦ వాతసముద్ధతరేణుజాల మొ
య్యన నరుణాభమై పరఁగి ♦ యంతట నొక్కట నావరించి మిం
చినయది వేగ మొప్ప నిటఁ ♦ జేరఁగవచ్చుటఁ జేసి యీయనీ
కిని గన భీతిదం బగును ♦ కేవలశక్తియుతంబునై తగుఁ. ౩౧ 988

సీ. అసితముఖంబుల ♦ నతిభయదంబులై ఘనబలంబులఁ గూడి ♦ క్రాలుచున్న
బలితగోలాంగూల♦ములు సేతుబంధనమును గాంచి సంతోష♦మునను గోటి
సంఖ్యలుగాఁ గూడి ♦ సత్వరంబుగ నేగఁజాలి గోలాంగూల♦సత్తముఁడగు
నట్టి గవాక్షు యూ♦థాధిపునిం జుట్టుకొని విక్రమమున లం♦కను హరింప
తే. వచ్చుచున్నవి చూడుమా ♦ వసుమతీధ
రమున నద్దానియందుఁ గా♦మముల నొసఁగఁ
జాలి, పుష్పోత్తమట్పద♦సమితిఁ గూడి
యున్న ఫలవృక్షములు మించు ♦ చున్నయవియొ. ౩౨ 989

చ. సరసిజబంధు వేళిఖరి♦సన్నిధిఁ దత్సమహేమవర్ణుఁడై
దిరుగుచు నుండునో, మఱియు ♦ దివ్యమృగాళి శకుంతరాజి యే
ధరణిధరాంతికంబునను ♦ దాని రుచిం గని యట్టికాంతిచేఁ
దిరుగుచునుండునో తమిని; ♦ దివ్యమునీంద్రులు యోగసక్తులై. ౩౩ 990

ఆ. దేనిసానువులను ♦ దేజరిల్లుచు నుండి
దాని విడువ మదినిఁ ♦ దలఁపకుండు
వారొ, ఫలయుతంబు♦లై రహిఁ గామాళి
నీయఁ జాలు ఫలము ♦ లెవుడు తనర. ౩౪ 991

క. తరువులు తేనియ లొప్పఁగ, ధరాధరమునందు నెందుఁ ♦ దద్దయుఁ గలవో
సురలకు నావాసంబై, పరఁగెడు నా మేరు వనెడు ♦ పర్వతమందుఁ. ౩౫ 992

[2]క. హరిపతిముఖ్యుండగు కేసరి యాతఁడు తిరుగుచుండు ♦ సంతతమును నం
దరసిన నఱువది వేలు శిఖరు లున్నవి రమ్యములును ♦ గనకమయములుఁ.

[3]క. అనఘా! రాక్షసులం దీ, వనుపముఁడవుగాఁ జెలంగు♦నప్పగిదిని వా
నినడుమ ముఖ్యతమంబౌ, ఘనగిరి మేరువు చెలంగుఁ ♦ గాంచనమయమై.

సీ. అందుఁ బింగళవర్ణ♦లగువారు శ్వేతాంగములఁ దగువారును ♦ లలితతామ్ర
వర్ణాస్యముల్ గల♦వారును, మధుపింగళచ్ఛాయలఁ దగి చె♦లంగువారు

1 వాతే వేవోద్ధతం మేఘం యథేన మనుపశ్యసి-అనిమూలము. 2 షష్టి ర్గిరిసహస్రాణాం రమ్యాః కాంచనపర్వతాః-అనిమూ, 3 తేషాం మధ్యేగిరివర స్త్వమి వానఘ రక్షసామ్-అనిమూ,

వాఁడికోఱలుగల♦వారును, నఖరాయుధులునైన యీకపు ♦ లెలమిమిగుల
నావర్వతవరంబు♦నందు వసింతురు దంష్ట్రచతుష్కములే ♦ తగఁ జెలంగు

తే. సింహముఁ రీతి, దగ్గఱఁ ♦ జేరరాని
వ్యాఘ్రములభంగి, వీరలు ♦ వఱలుచుంద్రు
వహ్నివలెఁ జాల నుగ్రులై ♦ భయదగరళ
యుక్తఫణులట్లు క్రోధంబు ♦ లొప్పుచుండ. ౨౦౹ 995

క. ఘనదీర్ఘవారములు తగ, ననుపమమదదంతినికర ♦ మట్టు లలరుచుౝ
ఘనపర్వతాంగు లగుచుౝ, బెనుజలదములట్లు ధ్వనులు ♦ వెలయుచు నుండౝ.

తే. వృత్తపింగళరక్తాక్ష♦భీషణులయి, భీతికరదేహులయి యతి♦భీషణగతు
లొప్పఁ గంఠరవంబు న♦త్యుగ్రమగుచు, వినఁబడంగఁ జెలంగెడు♦వీర లిపుడు.

క. *మనలంకాపురి మర్దింప నున్నయ ట్లున్నవారు; ♦ పరమభుజబలం
బున వీరినడుమ నదిగో, వనచరపతి శతవలి యను♦వాఁడు చెలంగుౝ. ౨౩

క. బలశాలి వీర్యశాలియు!, నిలాతలమునందుఁ గీర్తి♦యెసఁగు నితని పే
రలఘుమతి యితఁడు విజయము, గలుగం దలపోయుచుండుఁ♦గలకాలంబుౝ.

క. అనిశము రవి నర్చించును;, దనసేనలతోడ నొకఁడె ♦ తా నీలంకౝ
వనధిం గలుపౝ జూచును, దనుజేంద్రా! యితఁడు శూర♦తల్లజుఁడు సుమీ.

తే. పౌరుషంబును మాత్ర మే♦పట్టున విడు
వకయె తగువాఁడు బలశాలి ♦ ప్రకటవిక్ర
మాఢ్యుఁ డగు, రామునకు హిత ♦ మాచరించు
పట్టునం బ్రాణముల లెక్క♦పెట్టఁ డితఁడు. ౨౫౹ 1001

తే. నలుఁడు నీలుండు గజగవా♦క్షులు గవయుఁడు
దనుజనాయక! యూథేశు ♦ లనఁగ నొప్పు
వార లొక్కొక్కనికి నిందు ♦ ధీరులైన
భటులు పదికోట్లు చుట్టును ♦ బలసియుంద్రు. ౨౬౹ 1002

క. దనుజేశ! వింధ్యపర్వతమున నుండిన తీవ్రవేగ♦ముల నొప్పిన యా
వనచరు లనేకు లగుటౝ, వినుతించుచు లెక్కపెట్ట ♦ వీలుపడదు సూ!. ౨౭

చ. దనుజవరేంద్ర! వానరులు ♦ ధాత్రిక్షణంబునఁ బర్వతాళితోఁ
గనుఁగొనుచుండఁ బూర్ణముగఁ ♦ గాల్వ సమర్థులు సుప్రభావులై
ఘనగిరితుల్యదేహులయి ♦ క్రాలుచు నుందురు పర్వతంబులం
గొని యవలీల నవ్వలికిఁ ♦ గొంకక వైవ వలంతులే సుమా!. ౨౮౹ 1004

ఇరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* నామ్నాం పృథివ్యాం విఖ్యాతో నామ్నా శతవలీతి యః-అనిషూ.

౨౮ - వ సర్గము.

—ఃః— రావణునకు శుకుండు మఱికొందఱు వానరుల వర్ణించి చెప్పుట. —ఃః—

క. సారణుఁ డీరీతినిగా, నారావణునకు వచింప ♦ నంతయు విని యా
వీరకపీశ్వరచరితం, బాహూఢిగ నెల్లఁ జెప్ప ♦ నాత్మఁ దలఁచుచున్. ౧ 1005
క. దనుజేంద్రునితో శుకుఁ డి, ట్లనియెను బలములను జూపి; ♦ యల్లవిగో భీ
తిని గొల్పు కపిబలంబులు, ఘనము త్తద్వీపములట్లు ♦ గాఁ జూడఁగనై. ౧౪
ఆ. [1]గాంగతటమునందుఁ ♦ గలమఱ్ఱివృక్షంబు, లట్లు, తుహినశిఖరి ♦ యందు మద్ది
తరువు లున్నయట్లు ♦ గురుతరకాయంబు, లమరఁ జెలఁగుచున్న ♦ వరసితి గద!.
క. వనచరులన్ వీరిని మా,ర్కొని నిల్వఁ దరంబుగాదు ♦ కోరినచందం
బున రూపములం దాల్తురు, వినుతింపం దగినబలము ♦ వీరికి నుండున్. ౨౪
క. [2]దనుజేంద్ర దైత్యతుల్యులు, దని మొన నిర్జరులఁ బోలి ♦ యద్భుతశౌర్యం
బునఁ బొల్తురు; కడువేగం, బును గాంచినవారు దనుజ ♦ పుంగవ! కంటే. 3
సీ. విను! వీరు తొమ్మిది ♦ వేలకోట్లుగ నైదు వేలకోట్లుగ; నేడు ♦ వేలకోట్లు
గను, పెక్కువేలశం ♦ ఖములుగ బృందశతములుగ నున్నారు; ♦ దనుజనాథ!
సుగ్రీవునకు మేలు ♦ సొంపుగఁ జేయంగఁ దలఁచుచుఁ గిష్కింధ ♦ నెలమినతని
తోఁగూడి సతత ముం ♦ దురు; దేవగంధర్వజనితులు మఱియును ♦ జన్మమున ని
తే. కామరూపులు నగుదురు; ♦ కమ్రరూప
వయసులం దసమానులౌ ♦ వారి నిరువు
రను దమిం జూచుచున్నావె! ♦ రాక్షసేంద్ర!
వారు మైందుఁడు ద్వివిదుఁడన్ ♦ వారు సుమ్ము. ౪౪ 1010
క. [3]అని వీరిసాటిసేయం, గను దగువాఁ డెవఁడు లేఁడు; ♦ కవు లిద్దఱు వీ
రనఘులు వనరుహజనిపం,పున నమృతముఁ ద్రావినారు ♦ పొంగెడు కాంక్షన్.
క. పెనుతేజంబున నీలం, కను దారే పాడు సేయఁ ♦ గాఁ గోరుచు నో
దనుజేంద్ర! యున్నవా రీ, వనచరవీరులకుఁ బార్శ్వ ♦ భాగమునందున్. ౬౪
ఆ. అద్రితుల్య దేహు ♦ లగు పదికోట్లసద్భటులు బలిసియున్న ♦ వారు వీరు
పర్వతములభంగిఁ ♦ బటు దేహములు తగఁ, గనుచునున్న వారు ♦ మనపురమును.
ఆ. [4]సుముఖదుర్ముఖు లను ♦ జొక్కపువీరులు
మృత్యుసుతులు తండ్రి ♦ మించువారు;
మదగజంబుభాతిఁ ♦ బొదలుచు నిలుచున్న
వనచరేంద్రు నతని ♦ గనుదు గాదె?. ౮౪ 1014

---

1 న్యగ్రోధా నివ గాంగేయాన్ సాలాన్ హైమవతా నివ-అనిమూ. ఇచట సాలశబ్దము నకు మద్దిచెట్టని యర్థము చెప్పవలెను. "సాలే తు సర్జకార్శ్యాశ్వ కర్ణకా స్సస్యసంవరః" అని యమ రము. 2 దైత్యదానవసంకాశాః - అనిమూ. 3 బ్రాహ్మణా సమనుజ్ఞాతా వమృత ప్రాశినావుభౌ-అని మూ. 4 మృత్యుపుత్రౌ పితు స్సమా-అనిమూ.

క. వనచరుఁ డీతఁడు కోపిం, చిన సంద్రమునైనఁ గలఁగఁ ♦ జేయు నితండే
మనపురికి వచ్చి సీతను, గని సీతో మాటలాడి ♦ గదలి చనియె నృపా!. ౯౪
క. [1]మును చూచినావు మరలం, జనుదెంచిన యితనిఁ గనుము ♦ సారభుజుండై
తనరెడు కేసరి యనఁజను, వనచరునకు క్షేత్రజుఁ డనఁ ♦ బరఁగు సుతుండా.
క. తొలికొడు కీతఁడు వాయువు, వలనన్ జనియించె నన్న ♦ వార్తగలదు నృపా!
యిలలో హనుమంతుం డని, పిలుతురు సజ్జనులు వీనిఁ ♦ బృథుబలమహితున్.
క. [2]వననిధి దాఁటిన దితఁడే, తనయిచ్ఛకుఁ దగినయట్టి ♦ తనువు ధరించున్
వనచరవర్యుండై బల,మున మిక్కిలి వెలసి రూప♦మున సన్నుతుఁడై. ౧౧౪
ఆ. ఎల్లతావులందు ♦ నేగంగఁ జాలిన, జనకుఁడైన యనిలు♦చందమునను
నడ్డగింపరాని♦దౌ గతి గల్గియె, సకలకార్యములను ♦ జక్కఁ జేయు. ౧౨౪
క. మును బాల్యంబున నీతఁడు, చనుబాలకు నాసఁగొనుచు ♦ సమధికమహా క్షు
త్తున బాధితుఁడై యుదయిం,చునర్కునిం జూచి మ*హిత♦శౌర్యత్వమునన్.
క. ఆఁకలి యుడుగక యున్నది, నా కిత్తఱిఁ గాన ఖచర♦నాయకు భానున్
జేకొని భక్షించెద నిఁక, నాఁకలి దీరంగ ననుచు♦నాత్మఁ దలఁచుచున్. ౧౩
క. [3]త్రిసహస్రయోజనంబులు, వెస మేరువునుండి డిగ్గి ♦ విబుధర్షుల క
ట్లసురులకు ననాధృష్యం, డసమాకారుండునైన ♦ యర్కునికడకున్. ౧౪
ఆ. చనుచు నతని తేజ♦మున కోర్చి చెంతకు
నరుగఁజాల కుదయ♦గిరిపయిఁ బడె
దృఢహనువులు నెలయఁ ♦ దేజరిల్లెడు నీతఁ
డచటి యశ్మతలము♦నందుఁ బడఁగ. ౧౫ 1023
క. హను వొకటి సుంత చెదరెను, హనుమంతుం డనెడు నామ♦మలరె నితని కం
దున; నాప్తవాక్యమున నీ,తనివార్త నెఱింగినాఁడఁ ♦ దథ్యం బిదినృపా!. ౧౬౪
క. బలరూపసుప్రభావం, బులు వీనికి నిట్టి వనుచుఁ ♦ బొగడఁగా నా
కలవియె గా దొకఁడే యితఁ, డరయక తేజమున లంక ♦ యంతయు నిపుడే.
క. పరిమార్పఁ గోరుచున్నాఁ, డరయుము దనుజేంద్ర! హనుమ♦యంతికమున భీ
కరమూర్తి శూరవర్యుఁడు, పరఁగుఁ గదా యతనిఁ జూడు ♦ పద్మనిభాక్షున్.
సీ. ఇక్ష్వాకువంశ్యుల ♦ కెల్లరకును మేటి యతిరథవర్యుఁడై ♦ యలరుఁ జుమ్ము
విఖ్యాతమే గద! ♦ విక్రమ మితనిది ఖరవధాదులచేత ♦ క్ష్మాతలమున

---

1 జ్యేష్ఠః కేసరిణః పుత్రో వాతాత్మజ ఇతి శ్రుతః-అనిమూ. కేసరిణః పుత్రః తస్య క్షేత్రజః పుత్రః-అనివ్యాఖ్య. 2 బలరూపసమన్వితః-అనిమూ. *"హి" యనునది గాయత్రీపదునాఱవయక్షరము. 3 త్రియోజనసహస్రం తు-అనిమూ. త్రియోజనసహస్రమి త్యనేకయోజనసహస్రోపలక్షణం-అనివ్యాఖ్య. భూమికిఁ బైని లక్షయోజనదూరముం దుండఁగా మూఁడువేలయోజనములని చెప్పుట యసంగతము కాదా యనునాక్షేపమున కిదిసమాధానము కాఁబట్టి తెనుఁగున నిది చేర్పఁబడలేదని యొఱుంగునది.

ధర్మ మీతనియందు ♦ నిర్మలస్థితిఁ గాంచుఁ గాని చలింప దె♦క్కరణినైన
నెవ రెంతచెప్పిన ♦ నితఁడు ధర్మంబును దాఁటి వర్తింపఁడు ♦ దానవేంద్ర!
తే. వేదములను బ్రహ్మాస్త్రంబు ♦ వీరుఁ డీతఁ
డెఱుఁగు వేదజ్ఞులం దీతఁ♦డే యధికుఁడు
బాణములచేత నంబర♦వస్తువులను
గూల్పఁగలఁ డద్రులను గూడఁ ♦ జీల్పఁగలఁడు. ౨౦। 1027
క. వినవయ్యా! పెనుక్రోధము, గనుపట్టునొ మృత్యువున ని♦కాము మితనియం
దును జూడఁబడెడునట్టులె, ఘనపౌరుష మింద్రురీతిఁ ♦ గనఁబడు మిగులన్.
క. భూనాయకవర్యుండనఁ, గా నెగడిన యితనిసాధ్వి ♦ త్రిపుత్రి జన
స్థానముననుండి తెచ్చితి, వానృపుఁడే యితఁడు రాముఁ ♦ డసురాధీశా!. ౨౨
క. [1]అని సేయఁగ నీమీఁదికిఁ, జను దెంచుచు నున్నవాఁడు; ♦ [2]జాంబూనద మ
గ్నిని గాల్వ నున్న తెఱఁగునఁ, దనుకాంతి చెలంగ రాము♦దక్షిణదిశలోన్.
ఆ. [3]అతివిశాలవక్షు♦మమరఁ దామ్రాక్షుఁడై, యుంగరములుగాఁగ♦నొప్పి నల్ల
నైన కురులు తనర♦నలరువానిం జూడు, మితఁడె లక్ష్మణుం డ♦హీనబలుఁడు.
క. శ్రీరామునకుం దమ్ముం, డారయఁగాఁ బ్రాణమట్టు♦లన్నకుఁ బ్రియుఁడై
కోరిచరించును నాతని, చేరువ నయయుద్ధములను ♦ జెందునిపుణతన్. ౨౮
ఆ. సకలశాస్త్రములను ♦ జక్క నెఱుంగును
బగఱఁగాంచి యోర్పు♦ఁబట్టఁ జాలఁ
డనిని దుర్జయుఁడు జ♦యమును గాంచును బరా
క్రమము వెలయఁ బోలుచు ♦ సుమతి గలిగి. ౨౮। 1033
క. రామునకుం గుడిభుజ ము, ద్దామబలాఢ్యుండు బయటఁ♦దగు ప్రాణమునా
రామునకుఁ దగును నసువుల, నేమాడ్కిన్ దాఁపఁడనిని ♦ నీతఁ డతనికై.
క. దనుజుల నందఱ నొక్కఁడె, యని మొన వధియింపవలయు♦నని యున్నాఁడో
దనుజేంద్ర! యితఁడు శ్రీరా,ముని సవ్యక్షితిని దనుజ♦ముఖ్యులు గొలువన్.
క. [4]నిలుచున్నవాఁడె తేజము, వెలయుంగ విభీషణుండు ♦ వితతభవద్రా
జ్యలలితలక్ష్మికి నాథుఁడు, తలఁపన్ శ్రీమంతుఁ డగుచు ♦ ధరణి నసముఁడై.
ఆ. సార్వభౌముఁ డగుచు ♦ జనస్తుతిఁ గాంచిన
రాముఁడే త్వదీయ♦రాజ్యమునకు
మనవిభీషణునిని ♦ మమత రాజును జేసెఁ
గాన నతఁడు శౌర్య ♦ మూని కడఁక. ౨౭। 1037

---

1 స ఏష రామ స్త్వాం యోద్ధుం రాజన్ సమభివర్తతే-అనిమూలము. ఇటమూలమున వర్తమానకాల ముపయోగింపఁబడినది గావఁ దెనుఁగున నట్లే యుపయోగింపఁబడినదని తెలియందగు. 2 శుద్ధజాంబూనదప్రభః-అనిమూ. 3 నీలకుంచితమూర్ధజః-అనిమూ. 4 రక్షోగణపరిక్షిప్తో రాజా హ్యేషవిభీషణః-అనిమూ.

క. అని సేయు నిన్ను మార్గ్గానఁ, జనుదెంచుచు నున్నవాఁడు; ♦ క్ష్మాపతికిని నీ
యనుజునకు నడుమఁ బర్వత, మన నిశ్చలుఁడగుచు నున్న ♦ యతనిం గంటే!.

క. వనచరముఖ్యాధ్యక్షుం, డనఁబడు సుగ్రీవుఁ డీతఁ ♦ డని నపజయముల్
గనఁ డెప్పుడు తుహినాచల,ము నిఖిలగిరులందుఁ దాన ♦ ముఖ్య మగుగతిన్.

తే. యశమునను దేశమునను జ్ఞా♦నాభిజాత్య
ములను బుద్ధిని నెల్లకోఁ♦తులను మించి
వెలుఁగుచున్నాఁడు; ప్రాకార♦వితతిదుర్గ
మద్రిదుర్గమునై యల♦రారి మఱియు. ౩౦ 1040

క. వనవృక్షపరివృతంబై, ఘనశైలగుహాకృతిగను ♦ గన్పడు కిష్కిం
ధను మంత్రియూథపులతో,ననిశము పాలించు చుండు ♦ నందు వసించున్.౩౧

క. ఇతనిగళంబునఁ గనుమా, శతపత్రశతాన్వితమగు ♦ చారుకనకమా
లతగున్ సురనరులకు న,ద్భుతముగఁ గననౌచు నదియుఁ♦బొలుచున్ మిగులన్.

ఆ. విజయలక్ష్మి యందు ♦ విలసిల్లు గావున
దీని దాల్చునట్టి ♦ వాని కెందు
నపజయంబు గలుగ ♦ దనిని రాముఁడు వాలిఁ
జంపి కనకమాలఁ ♦ జారుతరము. ౩౨ 1043

క. కనకాంగిఁ దార, శాశ్వత, వనచరరాజ్యంబు నొసఁగె ♦ భానుసుతున కీ
యనఘునకు; దానవేంద్రా!, విను శతలక్ష లగుఁగోటి ♦ విద్వన్నుతమై. ౩౩౪

క. శతకోటిసహస్రంబులు, క్షితి శంఖ మనంగ యాఖ్యఁ ♦ జెల్లు నవియును్
మఱియుతులు శతసహస్రము,లు తగు మహాశంఖ మని ప♦లుకుదురు రాజా!.

సీసమాలిక:—

అవి నూఱువేలైన ♦ నగు బృందసంజ్ఞకం బవి నూఱువేలైన ♦ నగును జుమ్ము
పృథివియందును మహా♦బృందమునా నవ్వి శతసహస్రములైన♦సంజ్ఞఁ దనరుఁ
బద్మము,నా నవ్వి ♦ పరిగణింప సహస్రశతములై యైనచో ♦ సాధువినుతిఁ
గాంచు మహాపద్మ♦కంబను సంజ్ఞను, నవి నూఱువేలైన ♦ నగును ఖర్వ
మవి నూఱువేలైన ♦ నగును మహాఖర్వ మవి నూఱువేలైన ♦ నగు సముద్ర
మవియునన్నియొయైన♦నగునోఘమునుసంజ్ఞయవి నూఱువేలైన♦నగు మహౌఘ
మీరీతి దనుజేంద్ర! ♦ యెల్లపై న్యేశులకడ వేఱువేఱుగాఁ ♦ గడిఁదిబలము
లలరును నూఱుకో♦టులు నూఱుశంఖముల్ శతదశమితమహా♦శంఖములును

తే.బృందశతములు మఱిమహా♦బృందదశశ
తములు, శతపద్మములు, సహ♦స్రముగ నలరు
నమ్మహాపద్మములు విను ♦ మట్టె నూఱు
ఖర్వములును సముద్రముల్ ♦ గలవు నూఱు. ౪౧ 1046

తే. అట్టి నూఱు మహౌఘంబు ♦ లవ్విధముగ
నొక్కకోటిమహౌఘంబు ♦ లురుసముద్ర
మట్లుగ నపారమై చూడ ♦ నలవిగాక
వెలయు సేనలఁ గూడి వి♦భీషణుండు. ౮౨ 1047

క. తనసచివులతో సేనల, వినుతింగను రీతి నడప ♦ భీషణబలముల్
తనుఁ గొలువ విక్రమంబున, ననుపముఁడై వనచరేశుఁ ♦ డదె నినుఁ దాఁకన్.

క. చనుదెంచుచున్నవాఁ; డో, దనుజేంద్రా! మండుచున్న ♦ దారుణఖచరం
బన, వచ్చుచున్న యీబల, మును గాంచుచు మనకు విజయ♦ము గలుగురీతిన్.

క. అరిజనులచేత నపజయ, మురుసంగ్రామమునఁ గలుగ♦కుండునటులుగాఁ
బరమప్రయత్నమును ని, త్తరుణంబునఁ జేయఁబంపుఁ ♦ దగువారి విభూ!. 1050

ఇరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౯ - వ సర్గము.

{ రావణుఁడు శార్దూలాదిచారులను బంపుట. వారు పట్టుపడి విడిపింపఁబడి మరల లంకకు వచ్చుట. }

క. హరియూథపతుల నందఱఁ, బరికించుచు రామభద్రు♦పార్శ్వంబున సో
దరుఁడైన విభీషణుఁ డా, దరమునఁ జెలువారుచుండ ♦ దనుజేంద్రుఁ డొగిన్.

క. కని రామునికుడిబుజమై, యనివారితవీర్యశాలి ♦ యగు లక్ష్మణు, భీ
తిని గల్గఁ జేయువిక్రమ,మున నొప్పుచు సర్వకపివి♦భుండగు నినజున్. ౨ 1052

[ఆ. గజుని, మైందు, ద్వివిదు, ♦ గవయు, గవాక్షుని
వాలిసుతుని, వీర ♦ వంతు, హనుమ,
దుర్జయుఁడుగ ననిని ♦ దోఁచెడు జాంబవం
తుని, సుషేణుఁ, గుముదు♦ని, నలు నీలు.] 1053

చ. కనుఁగొని సుంత భీతి మదిఁ ♦ గాంచియు వైరుల మించి యొన్ననా
దనుజుల సారణున్ శుకుని ♦ దద్దయుఁ గోపము నొంది వార్తచె
ప్పిన తరువాత వీరు లని ♦ ప్రీతిని బొందక క్రూరవాక్కులన్
గనుఁగొనుచున్ వచించి వ్యథఁ ♦ గాంచఁగఁ జేసెను వారి నెంతయున్. 3

ఆ. *తనకు మ్రొక్కి భక్తిఁ ♦ దల వాంచి యున్నయా
శుకుని సారణునిని ♦ జూచి క్రుధను
బలుకఁ దొట్రిలంగఁ ♦ బడఁ గ్రూరవాక్కుల
నిట్లు పలికె దాన♦వేశ్వరుండు. ౮ 1055

---

* ఈపద్యార్థము పైపద్యార్థమునే పోషించును. మూలమం దిట్లే యున్నది కాన వ్రాయఁబడిగొ నని యెఱుంగఁదగు.

తే. నిగ్రహానుగ్రహములను ♦ నేర్పు మెఱయఁ
జేయఁగ సమర్థుఁడై యున్న ♦ క్షితిపునకును
నతని చెంతను జీవించు ♦ నట్టి సచివు
లిట్టు లప్రియములఁ జెప్పు ♦ టెపుడు తగదు. ౨ 1056

*క. మనకుం బ్రతికూలురైరి, యని సేయఁగ నెత్తివచ్చు ♦ నరులను మీఁరి
ట్లనవసరముగా సంగరమున కాదిని వినుతి సేయఁ ♦ బోలునె? తగునే?. ౩

తే. రాజనీతిని దెల్పుశా♦స్త్రంబునందు
సారభూతంబుగా నుండఁ ♦ జాలు భృత్యా
కృత్యముల మీర లించుకే♦ నెఱుఁగ లేక
యున్నవార లిట్లుండుట ♦ నెన్నిచూడ. ౪ 1058

తే. పెద్దలయి శాస్త్రనీతులఁ ♦ దద్దయుఁ దమిఁ
దెలుపు గురువుల మీరలు ♦ గొలుచునదియు!
వ్యర్థమే, చాలకాలంబు ♦ నమలగురువుఁ
గొలిచియున్న నజ్ఞాన మెట్టు లగు ననిన. ౫ 1059

చ. నిరుపమనీతిశాస్త్రముల ♦ నేర్చిన నందలియర్థభంగులం
గర మెఱుఁగంగ లేదు; కల♦కాలము జ్ఞానమహాభరంబునన్
శిరసున మోయువారలకుఁ ♦ జేకురు దానిప్రయోజనంబు క
ర్బురవర! వట్టివారలకు ♦ బుద్ధిఁ గనంబడకుండు నద్దియున్. ౬ 1060

ఆ. ఇట్టి మూర్ఖసచివు ♦ లేవేళఁ గొల్చుచు,నుండ నున్న నేను ♦ సుగ్రీవుల
చేత నెపుడొ మృతిని ♦ జెందఁగఁ దగువాఁడ,నైన బ్రదికినాఁడ ♦ నావిధికృప.

క. అనుశాసించితి నని జిహ్వను వాక్యము దాఁటినన్ శు♦భంబు నశుభమున్
వెనువెంటఁ గలుగుఁ గద మీ,రనూనపరుషోక్తు లాడి♦నందుల కిపుడే. ౮

తే. చావు దప్పదు మన కను ♦ సాధ్వసంబు
గలుగలే దేలొకో మీకుఁ ♦ గాననమున
దావవహ్నిని జిక్కిన ♦ తరువులైన
నిలువఁగా వచ్చు నృపదోష♦ముల నొనర్చి. ౯ 1063

క. ఈతఁడు శిక్షార్హుం డని, యేతఱి నిర్ణయము తగునొ ♦ యేత్తెఱ నపుడే
యాతఁ డపరాధిమృత్యువు,వాఁతం బడుఁ గాని క్షితిని ♦ బ్రదుకఁడు సుండీ!.

చ. అరిజనపక్షముం బొగడు♦నట్టి దురాత్ముల వీరిఁ జంపుదున్
ద్వరపడినైనఁ బూర్వము హి♦తం బొనరించిరి వీరు నాకు ని
త్తరుణమునందు నయ్యది క్రు♦ధన్ మృదుతం గనఁ జేసె నెమ్మదిన్
బరఁగుటఁ గానఁ గాచితిని ♦ బ్రాణము లిచ్చితి వీరికిం గృపన్. ౧౧ 1065

* ఉభాభ్యాం సదృశం నామ వక్తుమప్రస్తవే స్తవమ్=అనిమూ. అప్రస్తవే=అనవసరే-
అనివ్యాఖ్య.

క. స్థానభ్రష్టులు గం డోఁ,దానవులారా! చనుండు ♦ తటుకున నిచటన్
గానఁబడఁ గూడ దిఁక మీ,రానాఁ డొనరించినట్టి ♦ యాయుపకృతికిన్.

క. మనసు దయం గనుటన్ మిము, సునిశితఖడ్గాభిహతిని ♦ స్రుక్కింపక పో
మ్మనితిని; గృతఘ్నులగు మీ, రనిశము నాయెడల మైత్రి ♦ నందనికతనన్.

[1] తే. విడిచిపెట్టుటయే మీకు ♦ బెడిదపుమృతి
వంటిదే యగు, నన విని ♦ వారు లజ్జ
నొంది జయ జయ శబ్దంబు ♦ లొప్ప నతనిఁ
బొగడి యటనుండ కేగిరి ♦ తగుజవమున. ౧౩॥ 1068

క. అంతట నాదనుజేంద్రుఁడు, చెంత మహోదరుని గాంచి ♦ శీఘ్రమె యిట క
త్యంతనృపనీతివేత్తల, నెంతయు మతిమంతులగుచు ♦ నెసఁగెడువారిన్. ౧౪

క. చారుల రప్పింపుము నాఁ,గా రావణునాజ్ఞను గొని ♦ కడువడి నతఁడా
చారులఁ బిల్వఁగఁ బంపెను, వారును రాజాజ్ఞఁ బూని ♦ వచ్చిరి వడిగన్. ౧౫

చ. కరముల దోసిలించి రిపు♦కాలుని వాని జయాశిషంబులన్
బరినుతి సేసి కొల్వునకు ♦ వచ్చితి మే మని విన్నవించి; రా
సురరిపు వంత భక్తులును ♦ శూరులు మైత్రికిఁ బాత్రులున్ రిపూ
త్కరమునకున్ భయంపడని♦ధైర్యసమగ్రులునైన చారులన్. ౧౬॥ 1071

చ. కనుఁగొని పల్కె; మీరిపుడె ♦ క్ష్మాపతియొద్దకుఁ బోయి యందు నా
తనివ్యవసాయ మెట్టిదొ ని♦తాంతము తెల్పిఁ బరీక్షసేయుఁ డా
తనితగు నిశ్చయంబు గనఁ ♦ దద్దయు నల్పమెయైన భీతి నొం
దునటులు సేయఁగాఁదగును ♦ దోడనె, యాతనిసమ్ముఖంబునన్. ౧౭॥ 1072

[2] సీ. సచివులెవ్వరొ యుందు♦సతతంబు నంతరంగులుగాఁగఁ బ్రీతితోఁ♦గలిసితిరుగు
వారుగా నున్నట్టి ♦ వారలెవ్వరొ చక్కఁ బరికింపుఁడీ! యట్టి ♦ వారలందు
భేదంబు గన్పడ ♦ భేదింత మెల్లన; రాముఁ డేరీతి ని♦ద్రను దగంగ
ననుభవించునొ యొంటి ♦ నతఁడు నిద్రించునా జాగరూకుండయి ♦ సకలపరిజ
తే. నావృతుండయి యుండునా; ♦ యాతఁ డొంటి
నిదురఁ గనునేని యనిని చే♦యఁ దగుఁ జింత
గనుచు మేల్కొని యుండినఁ ♦ గడువడిఁ బయిఁ
బడి వధింపఁగ వచ్చును ♦ బ్రతిభ మెఱయ. ౧౮॥ 1078

1 రావణం జయశబ్దేన ప్రతినంద్యాభినిస్సృతాః-అనిమూ. 2 మంత్రిష్వభ్యంతరా యేఽస్య ప్రీత్యా తేన సమాగతాః, కథం స్వపితి జాగర్తి కి మన్య చ్చ కరిష్యతి-అనిమూ. దీనికి వ్యాఖ్యానమున నున్నయర్థ మంతయు నిట వ్రాయఁబడినది గాని సొంతకల్పన మిసుమంతయుఁ జేయఁబడలేదని యెఱుంగనగు.

ఆ. ఇంక నేమి చేయ ♦ నెంచుచు నున్నాఁడొ
పట్టణమును నిపుడె ♦ ముట్టడించు
నొక్కొ? జాగు సేయ ♦ నూహించుచున్నాఁడొ
మాఱువేషములను ♦ మహితగతుల. ౧౯ 1074

క. చని మీరు నేను జెప్పిన,పను లన్నియు నేర్పుమీఱ ♦ బాగుగ నొనరిం
చి నిజము గనుఁగొని రావల,యును; బండితులైన రాజ ♦ లొక్కవిధమునన్.

క. చారులమూలంబునఁ దమ,వైరులవిధముల నెఱింగి ♦ బవరంబున సర్వ
ల్పారంభములను జేసియె, వారల నోడింతు రనుచుఁ ♦ బలికిన నంతన్. ౨౦

సీ. అట్లె చేసెద మని ♦ యావిభుతోఁ బల్కి చారులు హృష్టులై ♦ స్వాంతములను
శార్దూలుతోఁ గూడి♦సప్రదక్షిణముగ దనుజేంద్రునకు మ్రొక్కి♦ఘనజవమున
రామలక్ష్మణులున్న♦యామహికిం బోయి; రంత, వారలును గూ♦పాంతరములఁ
గైకొనుచు సువేల♦క్ష్మాగిరీంద్రముచెంత సుగ్రీవుఁడు ♦ వింతగా వి
తే. భీషణుండును గొల్వంగ ♦ వెలయు రాము
నతనితమ్ముని జూచిరి ♦ వితతబలము
రామముఖులను జూడంగ♦నే మనముల
భయము నొందిరి వారి గెల్వ ♦ నెటులనుచు. ౨౩ 1077

క. బలముల వారిటు లెల్లెడఁ, గలయం దిరుగంగ దనుజ♦కాంతుఁడు ధర్మం
బుల నెఱుఁగు నవ్విభీషణుఁ, డలవారలు దానవులని ♦ యాత్మ నెఱింగెన్.

క. సురరిపులు వారు బలములఁ, జరియింప యదృచ్ఛచేత ♦ సమధికధర్మా
దరుఁడగు విభీషణుఁడు గని, పరిపరిఁ దర్జించె నందుఁ ♦ బాపమనీషున్. ౨౪

క. దనుజుని శార్దూలుని న,వ్వనచరులకుఁ బట్టి యిచ్చె ♦ వారలు వానిన్
గొనిపోయి చావఁగొట్టన్, గని రాముఁడు విడిచిపుచ్చెఁ ♦ గరుణ దలిర్పన్.

*క. కరుణాంతరంగుఁడై రఘు,వరుఁ డితరుల రాక్షసులను ♦ వానరు లతిభీ
కరరీతిఁ గొట్టుచుండఁగ, సరిగాదని విడిచిపుచ్చెఁ ♦ జనుఁ డిక ననుచున్. ౨౬

చ. వనచరు లిట్లు వేగమును ♦ బౌరుష ముట్టిపడంగఁ గొట్టఁగా
దనుజులు వార లూర్పులను ♦ దారుణరీతిని బుచ్చుచున్ మనం
బునఁ గల ధీరతన్ వదలి ♦ పోయిరి లంకకు, నెల్ల దేశముల్
గనఁ జరియించి వార్తలను ♦ గైకొని వచ్చుమహానిశాచరుల్. ౨౬ 1082

క. బలవంతులు చారులునై, చెలఁగియు ధైర్యమును బాసి ♦ చేరి విభుని ని
ట్టులు వల్కిరి భీకరమగు, బలతతితో రాఘవుండు ♦ వచ్చి కడఁకతోన్. ౨౭

తే. మనసు వేలాచలంబుచెం♦తను వసించి
యున్నవాఁడు బలంబు ల♦త్యున్నతములు

* మోచితా రాక్షసాః పరే-అనిమూ.

వానిఁ బరికించి వచ్చితి♦మో నిశాచ
రేంద్ర! యని పల్కె రాచారు ♦ లింపు గులుక. ౨౮ 1084

ఇరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౦ - వ సర్గము.

శార్దూలుఁడు రావణునితో రామునివృత్తాంతమును జెప్పుట.

క. దనుజేంద్ర! సువేలాచల,మునకు సమీపమున సైన్య♦మును నక్షోభ్యం
బును గూడి రాముఁ డుండుట, వినిపింపఁగ వారివలన ♦ వినుతులరాకన్. ౧

క. విని యతఁడు సుంతభయముం, గని శార్దూలాఖ్యుఁ జూచి♦కడువడిఁ బలికెన్
దనుజా! నీముఖతేజం, బనుదిన మున్నట్టు లుండ ♦ దది యేలయొకో?. ౨

క. దీనుఁడవై యున్నాఁడవు, దానికిఁ గలహేతు వేమొ ♦ దారుణకోపం
బూనిన శత్రువులకు నో,దానవవర! చిక్కవు గద ♦ దగనివిధమునన్. ౩ 1087

క. అరులకుఁ జిక్కనకతమునఁ, బరసేనాతత్త్వ మెఱుఁగఁ♦బడకుండినదా?
త్వరగాఁ జెప్పుమ యని క్రూర శార్దూలుండు పలుకఁ ♦ బొంగెడుభీతిన్. ౪

చ. మనను చలింప భీతిమెయి ♦ మాటలు తొట్రిల నాసురారి యి
ట్లనియెను మెల్లఁగా; వనచ♦రావళిగుట్టుల నెల్ల జక్కఁగాఁ
గనుఁగొన వేగువారలకుఁ ♦ గాదు తరంబు; బరాక్రమంబునన్
వనచరు లెల్లఁ బ్రాలుదురు ♦ వారిబలం బసమానమై తగున్. ౫ 1089

ఉ. అంతియ గాదు వారలను ♦ నారసి రాముఁడు కాచుచుండుఁ దా
నెంతయు జాగరూకుఁడయి ♦ యిట్టివిధంబున నున్నవారితో
నింతయు మాటలాడుటక ♦ దెవ్వరికేని దరంబుగాదు నాఁ
బంతమునం బరీక్షకయి ♦ పాటుపడం జనునయ్య! దేవరా!. ౬ 1090

ఉ. వానరు లెల్ల తావులను ♦ బర్వతసన్నిభగాత్రు లున్నవా
రూనినశక్తి మార్గముల ♦ నొక్కవిధంబునఁ గాచుచున్నవా
రే నలసేనఁ జొచ్చితి ని♦దింతియె యప్పుడె నన్నుఁ జూచి రా
వానరసేనలోఁ దిరిగి ♦ వారితరం బెఱుఁగంగరాదు నూ!. ౭ 1091

సీ. మనవిభీషణమంత్రు ♦ లనునయమును వీడి బలవంతముగ నన్నుఁ ♦ బట్టుకొనిరి
బహువిధంబుల భూమి♦పైఁ బొరలించిరి మీఁదుమిక్కిలి శక్తి♦మించు కపుల
కప్పగించిరి వార♦లతిబలవంతులై యుండుట ననుఁ గాంచి ♦ యోర్వలేక
పిడికిళ్ల గ్రుద్దియు ♦ బెడిదమ్ముగా జానువులను నొప్పించియుఁ ♦ బొలుచుదంత
ములచేతఁ గొఱికియుఁ ♦ దలములఁ జఱచియు నివ్విధిం బీడించి ♦ యెల్ల సేన
తే. చుట్టు నను ద్రిప్పి యంగముల్ ♦ సొలసి రక్త
మునను దోఁగఁగ మూర్ఛను ♦ మునిఁగియున్న

నను విచలితేంద్రియుని బట్టు♦కొని యితండు
చారుఁ డీతఁడు వైరుల♦చారుఁ డనుచు ౮౻ 1092

క. పలుకుచుఁ గొట్టుచు వేగమె, బలములయుం దెల్లఁ ద్రిప్పి ♦ పార్థివమణి యే
స్థలమునఁ జెలఁగునొ యచ్చటి,కలరుచుఁ గొనిపోయి, రేను♦హ స్తయుగంబుల్.

తే. భ క్తి జోడించి రక్షింప♦వలయు ననుచు
నచటఁ జేరితి; శ్రీరాముఁ ♦ డాదరించి
కాంచె నంత నదృష్టము ♦ గలిగియుంట
బ్రదికి వచ్చితి దానవ♦రాజ! నిజము. ౧౦ 1094

క. కను మిదిగో రాముఁడు తాఁ,లను గొండలచేత గురుజ♦లనిధిని బంధిం
చినవాఁడు సాయుధుండై, చనుదెంచినవాఁడు మిగుల ♦ సాహస మలరన్.

క. ఇఁక వే లంకాద్వారము,నకు రాఁగలఁ డామహీశ♦నందనుఁ డచటన్
సకలబలంబుల నేర్పును, బ్రకటించుచు వ్యూహమును సు♦పర్ణనికరణిన్.

తే. పన్నియున్నాఁడు చూడ సు♦పర్ణతనువు
వలె నెసంగెడు నయ్యది ♦ బలము లెల్లఁ
దన్నుఁ గొలువంగ దయమెయి ♦ నన్నుఁ బుచ్చి
లంక కరుదెంచుచున్నాఁడు ♦ బింక మలర. ౧౨ 1097

క. మును ప్రాకారము వేగమ, తనవశముం జేసికొనుచు ♦ దరుణీమణి సీ
తను రామున కొసఁగుము లే,క నిలిచి యుద్ధం బొనర్పు♦కడఁక మిగులుచున్.

క. ఒనరింపు మీద్వయంబున, మనమునకుం దోఁచినగతి ♦ మనలవలదు; నా
దనుజోక్తుల విని తనమన, మున నెంచుచు దనుజవరవి♦భుండును నియతిన్.

క. దనుజున కిట్లను బృథువా,క్కున; సీత నొసంగు మనెదొ? ♦ కోరిక గంధ
ర్వనికరము సురలు దానవు, లని నాతోఁ జేసినట్టు♦లైనఁ గడంకన్. ౧౪

ఆ. లోకవితతివలన ♦ నాకు భయంబులు, గలిగినను నొసంగ ♦ వెలఁది రాఘ
వునకు; నంచు బలికి ♦ భూరితేజశ్శాలి, దనుజవరుఁడు మరల ♦ ననియె నిట్లు.

చ. దనుజవరేణ్య! సౌమ్య! కపి♦తల్లజసైన్యము నెల్లఁ గంటివే?
వనచరులందు శూరులగు ♦ వానరు లెవ్వరు? తత్ప్రభావముల్
కనుఁగొన నెట్టి వేరు చెన♦కం దగ కుందురు? వారియాకృతుల్
తనరు నవెట్టు లెవ్వరికిఁ ♦ దత్కపు లాత్మజు లేరిపౌత్రకుల్. ౧౭ 1102

క. ఉన్నది యున్నట్లుగ నీ, వన్నియుఁ దలపోసి పలుకు ♦ మవ్వల సేనా
యున్నతులబలాబలముల, నన్నుతి విని చేయఁదగిన♦చంద మెఱిఁగెదన్. ౧౭

క. అని సేయఁ గోరుకారల, కును వైరిబలాదికముల♦కొలఁది తెలియఁగాఁ
జనఁగాదె; యనిన నంతయు, విని *యుత్తమచారుఁడతఁడు♦విభుసన్నిధిలోన్.

---

* రావణో నో త్తమ శ్చరః-అనియూ.

క. వినిపింపఁ బూని యీవిధ, మున; సుగ్రీవుండు బవర♦మున దుర్జయుఁడై
తనరును ఋక్షరజుండను, వనచరునకుఁ బుత్త్రుఁ డతఁడు ♦ బలవంతుఁడు సూ!.

ఆ. [1]గద్గదునకు సుతుఁడు ♦ కడుశూరుఁ డాజాంబ
వంతుఁ డితనితండ్రి ♦ నెంతొ బలవి
భవము లొప్ప సలరు♦వాఁడు ధూమ్రుండను
తనయుఁ డొక్కఁడు గలఁ ♦ డనుపముండు. ౨౦ 1106

చ. అనిమొన నక్షముఖ్యదను♦జావళి నొక్కఁడె చంపినట్టి యా
హనుమయు నేమహాత్మునకు ♦ నాత్మజుఁడో యలవానరుండు నిం
ద్రునిగురువౌ బృహస్పతిసు♦తుం డగు కేసరి యందు రాతనిన్;
ఘనబలుఁడౌ సుషేణుఁ డధి♦కంబగు దర్పముగల్గువాఁడు సూ!. ౨౧ 1107

ఆ. ధర్మమతియు నౌను ♦ ధర్మదేవతసుతుఁ
డౌ నతండు; సౌమ్యుఁ♦డైన యట్టి
దధిముఖుండు చంద్రు♦తనయుండు; సుముఖదు
ర్ముఖులు వేగదర్శి♦దూతబలులు. ౨౨ 1108

క. వనచరరూపంబున న, వ్వనజజుచే సృష్టిచేయఁ♦బడి మృత్యువె నాఁ
గనుపట్టుచుందురు; నిజ, మనఘా! భటవారనాథుఁ♦డగు నీలుండున్. ౨౩

చ. అనలున కాత్మజుం డగును ♦ నాహనుమంతుఁడు వాయునందనుం
డనఁబడుఁ జుమ్ము కేసరికి ♦ నాత్మజుఁ డాతఁడె; యింద్రపౌత్త్రుఁడౌ
ననిఁ జెనకంగరాని బల ♦ మంది కుమారత నొప్పు నంగదుం
డనితరసాధ్యపౌరుషము ♦ నందినవాఁడు సుమీ! మహాప్రభూ!. ౨౪ 1110

సీ. అశ్వితనూజాతు ♦ లతిబలవంతులు మైందద్వివిదులు స♦మ్మాన్యు లిర్వు
రాబలంబులను గ♦వాక్షుండు గజగవయులు గంధమాదనా♦హ్వుండు శరభుఁ
డను నైదుమంది కా♦లాంతకతుల్యులు యమునకుఁ దనుజాతు ♦ లౌదు; రిట్లు
శ్రీమంతులై దేవ♦తామండలభవులై యుద్ధకాంక్షల నెప్పు ♦ డొప్పుశూరు
తే. లైన కీశులు పదికోటు ♦ లలరుచున్న
వారు; వీరలపుట్టుక♦పౌరుషాదు
లెల్ల వచియింప నలవిగా ♦ దెన్న నాకు;
ఖరుని దూషణుఁ ద్రిశిరుని ♦ కలనఁ జంపి. ౨౫ 1111

క. తనరెడు రాముఁడు దశరథు, తనయుఁడు రఘ్వన్వయవుఁడు♦తద్దయుఁ బ్రాయం

---

1 గద్గదస్యాథ పుత్త్రోఽత్ర జాంబవా నితి విశ్రుతః-అనిమూ. పాంచాలీన్యాయేన గద్గదేనపోషితత్వా త్తత్పుత్త్రో జాంబవాన్ తస్య బ్రహ్మణో జృంభారంభసంభూతత్వాత్-అనివ్యాఖ్య. జాంబవంతుఁడు బ్రహ్మయావులింపఁగాఁ బుట్టినవాఁడు, గద్గదుఁడు పోషించినందువఁ దత్పుత్త్రుఁ డని చెప్పఁబడినదని తెలియునది.

బున మించువాఁడు లోకం, బున నతనికి సాటి శౌర్య♦మున లేఁ డిలలోన్.

చ. అని మొన నవ్విరాధుని మ♦హాంతకతుల్యుని నాకబంధునిన్
దునిమినవాని కిజ్జగతిఁ ♦ దోఁచునె సాటి యొకండు చెప్పుమా!
విను మిఁక దండకాటవిని ♦ వెల్గు మహాసురపం_క్తి నొక్కఁడే
యనిపెను కాలువీటికి మ♦హాద్భుతశౌర్యము విస్తరిల్లఁగన్. ౨౯ 1113

తే. అట్టి శ్రీరాముగుణముల ♦ నభినుతింప
నెవ్వనికినైనఁ దరముగా; ♦ దితనిసహజుఁ
డైన సౌమిత్రి ధర్మాత్ముఁ ♦ డనుపముండు
మత్తకరివరమును బోలు ♦ మాన్యుఁ డతఁడు. ३० 1114

క. సురనాయకుఁడైనను భీ,కరలక్ష్మణబాణమార్గ♦కలితుండైనన్
మరణించుఁ గాని బ్రదుకం, దరమే యిఁక నొరులమాటఁ ♦ దలఁపఁగవలెనే?.

క. శ్వేతుఁడు జ్యోతిర్ముఖుఁడును, నీశరుణాకారు లిద్ద ♦ ఱినునికుమారుల్
చేతశ్శక్తిఁ జెలంగుదు, రాతతయుద్ధముల మింతు ♦ రసురులను విభూ!. ३౧

క. వరుణున కింకొకతనయుం, డరయంగా హేమకూటుఁ ♦ డనువాఁడు తగున్
హారిసత్తముఁడో నలుఁ డా, సురవర! యావిశ్వకర్మ♦సుతుఁడు బలియు నౌ.

క. వసుపుత్రుండు సుదుర్ధరుఁ, డసమానపరాక్రమాఢ్యుఁ ♦ డతిబలవంతుం
డెసఁగెడు నదిగో చూడుము, వెస లంకారాజ్యము రఘు♦వీరునివలనన్. ३३

క. హితముగ గ్రహించి యతనికి, హిత మొనరింపంగఁ బూని ♦ యెల్లదనుజులం
దితఁడే మేటియనం దగు, నతఁడె విభీషణుఁడు నీస♦హజుఁడు మహాత్మా!. ३౪

తే. *అసువేలాద్రిచెంతను♦న్నట్టి వనచ,రులబలంబెల్ల నీకునేఁ ♦ దెలిపినాఁడ
నింకఁ జేయఁగఁ దగువాని♦కెల్లఁ దారె, కర్తలని తెల్పె దానవ♦భర్త కతఁడు

ముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

३౧ - వ సర్గము.

విద్యుజ్జిహ్వుఁడు మాయాకల్పితరామశిరస్సును ఛేదించి సీతకుం జూపుట.

క. అని యిటు చారులు నొంపం, జనరాని మహాబలంబు♦సాయము రాఁగా
జనపతి సువేలతీరం, బున విడిసినవాఁ డటంచుఁ ♦ బొందుగ జెప్పన్. ౧ 1121

చ. ఘనబలశాలి రాఘవుఁడు ♦ కంధిని దాఁటియె వచ్చియుంటఁ జా
రనికరవాక్కులన్ వినుచు ♦ రావణుఁ డించుక భీతినొందె చెం
తను దగుమంత్రులం గనుచుఁ ♦ దా నిటు పల్కెను; మంత్రులార! మం
తన మొనరింపఁగాఁ దగిన♦తత్సమయం బరుదెంచెఁ గావునన్. ౨౪ 1122

---

* శేషకార్యే భవాన్ గతిః-అనియూ.

తే. మంత్రులగు మీరు నీతుల♦మార్గ మెఱుఁగు
దానవులు వేగ రాఁదగుఁ♦ దడయ కనుచు
నాజ్ఞ సేయంగ వేగమే♦యరుగుదెంచి
రంత నాలోచనము చేయ♦ నతఁడు పూనె. ౮ 1123

తే. అంత దుర్ధర్షుఁడైన యా♦యసురనేత
యరిసమీపించి వచ్చిన♦యవలికృత్య
మేదియో యని తగనెంచి♦ హితులఁ బంపి
తనగృహమునకుఁ బోయె నం♦తయుఁ గలంగి. ౯ 1124

సీ. అమ్మహామాయుఁడౌ♦నమరవిరోధి మాయ నాతితీఱి మ♦హాబలుఁడగు
నట్టి విద్యుజ్జిహ్వు♦నప్పుడె రప్పించి యతనితోఁ బోయె న♦య్యన్నుమిన్న
సీత యున్నట్టి భూ♦జాతంబుకడ కట దనుజేశ్వరుఁడు మాయ♦లను నెఱుంగు
నాతనిఁ జూచి యి♦ట్లనియె మాయలచేతఁ దరుణిని మోసపు♦త్తము జవమున

తే. మాయచేత శ్రీరాముని♦మస్తకంబు
జేసి దానిని, భూరివి♦చిత్రధనువు
సాయకముతోడఁ గూడిన♦సరణిఁ దీసి
కొనుచు నాచెంత కరుదెమ్ము♦ చనదు మసల. ౧౦ 1125

క. అన విని విద్యుజ్జిహ్వుం, డొనరించెద నట్లె యనిన♦ నురుమోదంబుం
గని రావణుఁ డొకభూషణ, మును వాని కొసంగి దనుజ♦ముఖ్యుం డచటన్.

క. బలమలర నశోకవనం, బెలమినిఁ దాఁ జొచ్చి రాము♦నింతిం గనువే
డ్కల నొప్పి, ధనదసోదరుఁ, డలవనమున దీనయగుచు♦నార్తిఁ బొగులుచున్.

తే. వగల కేమాత్రమైనను♦ దగక ముఖము
వాంచి శోకముచేఁ గుంది♦ వసుధమీఁదఁ
గూరుచుండి మనోనాయ♦కునినె తలఁచు
చును భయంకరదానవ♦వనిత లెపుడు. ౧౧ 1128

క. నలుఁగడలఁ గాచుచుండఁగఁ, బలువెతలం గుడుచుచున్న♦పావనశీలన్
వెలఁదుల మిన్నను జానకి, నలరారు నశోకమందు♦ నాతఁడు గనియెన్. ౧౨

సీ. *పూర్ణచంద్రాస్యయై♦భూతభయంకర లగు రాక్షసాంగన♦లన్వహంబు
తనుఁ జుట్టుకొని యుండఁ♦గను లఘుకాలమేఘసమావృతాబ్జరే♦ఖయును బోలి
గనుపట్టుచును సుమం♦గళము నిమిత్తమై దాల్చిన కొన్నియు♦త్తమవిభూష
ణము లలంకృతిఁ జూప♦ సుమనోలతయు మారుతోద్ధూతయై తగ♦కున్నరీతిఁ
దిరుగుచు శ్రీరాము♦పరిసరంబును బొందినట్టు లూహించి హ♦ర్షాబ్ధి మునిఁగి

* భూషణై రుత్తమైః కైశ్చి న్మంగళార్థ మలంకృతామ్-అనిమూ,

తే. యతనిఁ బాసితినని యెంచి ♦ యార్తిఁ గనుచు
[1]వగకు వేఱు తెఱంగయి ♦ తగి గభీర
మాట నిశ్చలమై యున్న ♦ యట్టి గంగ
వలెనె యేమియుఁ దోఁపమి ♦ వెలఁది యుండె] 1130

క. దనుజవరుం డంతట సీ,తను జెంతను గానఁబోయి ♦ తా హర్షోక్తిన్
వినిపించునట్లు గనఁబడి, జనకజఁ గని ధృష్టమావ♦చనము వచింపన్.౧౩ 1131

[2]ఆ. పూని యిట్టులనియెఁ ♦ బూబోఁడి! కళ్యాణి!
సాధువచనములను ♦ జాల నేను
నెంత వేఁడుకొనిన ♦ నెవనిప్రాపును నమ్మి
పరుషవాక్యములను ♦ బల్కినావొ. ౧౩½ 1132

క. ఖరుని వధించిన యారఘు,వరుఁ డింతీ! నీదుభర్త ♦ బవరంబున ని
త్తరుణమున హతుండయ్యెను, దరుణీ యిఁకనైన నాదు♦తత్త్వమెఱుఁగుమా!

క. నీకుండిన యాధారము, పోకార్చితి మొదలుముట్టఁ ♦ బొలఁతీ! యిపుడే
నీకావరము నడంచితి, నీకుం గల వ్యసనమునను ♦ నే వేఁడకయే ౧౪½ 1134

తే. నాకు భార్యవు కాఁగల ♦ వేకరణిని
నైన నీయంత నీవె; మూ♦ఢాత్మురాల!
యిట్టి శ్రీరామువిషయమై ♦ యిపుడు నీకుఁ
గలుగుబుద్ధిని వదలుమా ♦ ఫలము లేమి. ౧౫½ 1135

క. మృతినొందిన యారఘుకుల,పతితో నిఁక నీకు నేమి ♦ పనియున్నది నా
సతులకు నాకును గల్యా,ణి! తమిని నీశ్వరివి గమ్ము ♦ నీ విఁకనైనన్.౧౬ 1136

సీ. అల్పపుణ్యముగల ♦ యట్టిదానవు గాన నింతపర్యంత మి ♦ ట్లీవు పొంద
నగు పురుషార్థము ♦ నందక యున్నావు పండితమానినీ! ♦ వడఁతిమిన్న
మున్ను వృత్రాసురుం ♦ డన్నగభేదిచేఁ బొలిసినట్లుగ ఘోర♦ముగ భవత్ప
తియుఁ జచ్చె నాపద్ధ♦తియుఁ దెల్పఁగాఁ దగు వినుమింక రాముండు♦ననువధింప

తే. వానరేంద్రుఁడు తెచ్చిన ♦ వరబలములఁ
గలిసి వననిధిదరికిని ♦ బలము మెఱయ
వచ్చినాఁడఁట; యంత నీ♦భర్త కడలి
యుత్తరతటంబునను జేరి ♦ యురుతరగతి. ౧౭½ 1137

క. పెనుసైన్యంబులు తనతోఁ, జను దేరం దత్తటమును ♦ సరఁగున బాధిం
పను బూని సూర్యుఁ డస్తా,ద్రిని బొందెడుతఱిని విడిసె♦దివిజులు పొగడన్.౧౮

1 విషాదస్య విలక్షణామ్-అనియూ. 2 ఇటనుండి సర్గాంతమువఱకు నందందు మహేశ్వరతీర్థులవారి విశేషార్థమిం దిమిడింపఁబడినది. ఈవిశేషార్థము సుందరకాండమునఁ జెప్పఁబడినట్టిదియే. అనఁగా భార్యాదిశబ్దములకుఁ బూర్వోక్తార్థమే గ్రహింపవలయుననుటయే యిచ్చటంగల పాఠము.

చ. బలములు మార్గఖేదమున ♦ బల్విడిఁ దోఁచినచోటఁ జేరి యి
మ్ముల సుఖనిద్రఁ జెందుటయుఁ ♦ బొంగుచు నానడిరేయి మేము చా
రుల నటఁ బంపి వార్తలను ♦ సూఢి నెఱింగితి; మంత రాఘవుల్
విలసిలుచున్న యాబిలము ♦ వేగ ప్రహస్తుఁడు భూరిసేనతోఁ. ౨౦ 1139

క. చని నిశిని జంపి వైచెను, దనుజులు పరిఘములఁ జక్ర♦తతిఁ బట్టి సఖ
డ్గనికరము నరయోదండము,లను శరముల, శూలవితతు♦లఁ బెనుగదలఁ. ౨౧

సీ. యష్టులఁ బృథుతోమ♦రాళిని, శక్తులఁ, బెనుచక్రముసలంబు♦లను గ్రహించి
వనచరులపయిని ♦ వైచిరి పలుభంగులను బూని యుద్ధంబు♦లఁ విరోధు
లను జెండఁ జాలుచు♦ఘనుఁడయికృతహస్తుఁ డయి తగునట్టి ప్ర♦హస్తుఁ డపుడె
పెనుఖడ్గమును గరం♦బునఁ బూని నిదురించురామునిశీర్ష ము♦ద్దామరీతిఁ

తే. ద్రుంచివైచె; విభీషణుఁ ♦ డెంచి యింకఁ
నిలువఁ జనదని భీతిని ♦ నింగి కెగరి
పోవఁ బూనఁగ రాక్షసుల్ ♦ పోయి దైవి
కముగ బంధించి రతని, లక్ష్మణుఁడు కపులు. ౨౪ 1141

క. నలుదెసలకుఁ బాఱిరి యిఁక, నలసుగ్రీవుండు వనచ♦రాధిపుఁ డిపుడా
యిలఁ గంఠహీనుఁడై యి,మ్ములఁ బడియే యున్నవాఁడు ♦ ముగ్ధా! వింటే?.

క. హనుమానుఁడు, హతహనుఁడై, దనుజులచేఁ జంపఁబడియె; ♦ ధరణీతనయా!
యనిచేయఁ జాంబవంతుఁడు,మునుకొన మాదనుజు లతని♦మోకాళ్లు తెగఁ.

తే. విఱుగఁ గొట్టిరి, భీతికృ♦ద్ద్వివిధపట్ట
సములఁ దెగవేయ హతమహీ♦ధ్రము విధమున
ధరణిఁ బడియున్నవాఁడు; మైం♦దద్వివిదులు
పృథులకాయులు పరజన ♦ భీతికరులు. ౨౮ 1144

చ. వనచరవీరు లిద్దఱును ♦ బ్రల్లదముల్ పలుకంగ వీరలొ
దనుజులు తత్కటిద్వయము ♦ దారుణఖడ్గముచేతఁ ద్రుంపఁ జ
య్యన రుధిరప్లుతాంగులయి ♦ యంతట నూర్పులు పుచ్చుచుల్ మృతిం
గని; రతివా! మహత్తరము ♦ గా విలపించుచు నేమి చెప్పుదుల్. ౨౯ 1145

క. పనసుండు పనసఫలమటు, లని ఛేదింపంగఁబడియె♦నని బహుబాణా
ళినికృత్తుఁడై దరీముఖుఁ, డను వనచరుఁ డద్రిగుహను ♦ నార్చుచుఁ జచ్చెఁ.

క. గురుతేజుండగు కుముదుఁడు, శరవిచ్ఛిన్నాంగుఁ డగుచు ♦ శబ్దము లేకే
ధరఁ బడియె; రాక్షసుల్ భీ,కరగతిగా మాఱుకొనుచుఁ ♦ గడిఁదిశరములఁ.

క. తను ఛేదింపఁగ రుధిరం,బును గ్రక్కుచు నంగదములు ♦ పోవఁగ నేలం
గన దిక్కులేక యంగదుఁ,డనఘుఁడు పడియున్నవాఁడు ♦ హతభాగ్యుఁడునూ!.

సీ. నిదురించువనచరుల్ ♦ మదగజంబులచేతఁ ద్రొక్కింపఁబడి కొంద♦ఱుక్కడంగి;
రథదంబులున్ను మీఁద ♦ నరుగంగఁ గొందఱు వాయుసమాహతా♦బ్దములరీతి;

ఘోటకంబులుద్రొక్క♦గొందఱు నలఁగియు హతులైరి; మఱికొంద♦ఱసురు లెల్ల
దముఁ జేరి కొట్టంగఁ♦దాళఁజాలక భయంబున నాల్గుదెసలకుఁ♦బోవ దనుజ

ఆ. లేనుఁగులను దఱుము♦నిద్ధసింహములట్లు
వారివెనుకఁ దగిలి♦యీరసమునఁ
గొట్ట వార లెల్లఁ♦గూలిరి, కొందఱు
వనధిఁ బడిరి, నింగిఁ♦జనిరి, కపులు. ౩౩½ 1149

క. వనితా! భల్లూకంబులు, వనచరనైజమగువృత్తి♦భావించి ద్రుమా
ళిని జక్క నాశ్రయించిన, వనిమొనఁ బెక్కండ్రు దనుజ♦లబ్ధితటములన్. ౩౪

క. వనముల గిరులను వెదకుచు, వనచరులను బట్టి మృత్యు♦వదనంబున నో
య్యనఁ ద్రోసిరి పెక్కండ్రను; వనితా వినుమిట్లు నాసు♦భటు లుద్ధతిచేన్. ౩౫

తే. నీదుభర్తను దత్సైన్య♦నిచయములను
జంపి, రిదె నెత్తుటం దోఁగి♦సాంద్రరజము
నందు మునిఁగిన నీభర్త♦సుందరశిర
మును దగం దెచ్చినారు మా♦దనుజు లనుచు. ౩౬ 1152

క. వినిపించుచు దుర్ధర్షుఁడు, దనుజేంద్రుం డతఁడు దనుజ♦తరుణిం గని యి
ట్లనె సీత వినుచునుండం, గను; రణరంగముననుండి♦కడుఁ బ్రీతిమెయిన్. 1153

ఆ. రాముశిరముఁ దానె♦రయమునఁ గొనివచ్చి
భయదకృత్య మొనరు♦పంగఁ బూని
విమతు లడరఁజేసి♦వెలయు విద్యుజ్జిహ్వు
నిటకుఁ దోడితెమ్ము!♦యింతి యనిన ౩౮ 1154

క. దనుజాంగన చని చెప్పిన, విని విద్యుజ్జిహ్వుఁడు రఘు♦వీరుశిరమ్మున్
ధనువును గొనివచ్చి శిరం,బును వంచి నమస్కరించి♦భూపతి యెదుటన్. ౩౯

క. నిలుచుండె; గొప్పనాలుక, గలిగి సమీపమున నున్న♦క్రవ్యాదుని న
జ్జ్వలమూర్తిఁ గాంచి రావణుఁ, డలరుచు నిట్లనియె; సీత♦యంతికసీమన్. ౪౦

తే. రాముశీర్షము నునుపుమీ♦రమణి నిహత
భాగ్య తనభర్త యంతిమా♦వస్థఁ జక్కఁ
గాంచుఁ గాకని చెప్ప ర♦క్కసుఁడు వాఁడు
గనఁగ నింపైన తన్మస్త♦కమ్ము నపుడు. ౪౧½ 1157

క. జనకజముందఱఁ బెట్టెను, దనుజుఁ డదృశ్యుఁడయి చనియె♦దనుజేంద్రుఁడు తాఁ
గొని త్రిజగద్విఖ్యాతిని, గని తేజం బలరఁ గ్రాలు♦కార్ముకవరమున్. ౪౨½

ఆ. సీతఁ జూచి పలికె♦సీతటి నారితోఁ
గూడియున్న ధనువుఁ♦జూడు మిద్ది
నీదుపతిది యిదిగో♦నెలఁతరో! మర్త్యుఁడౌ
రాముని న్వధించి♦రాత్రియందు. ౪౩½ 1159

తే. మాప్రహస్తుఁడు తెచ్చె నీ మస్తకంబు
ధనువు ననుచు విద్యుజ్జిహ్వుఁడును నితాంత
మోదమునఁ దాను వాని నమ్మేదిని నిడి
జనకరాజతనూభవ సాధ్వీమణిని. ౪౪½ 1160

క. కనుఁగొని యాశీర్షంబును, ధనువును గని యామె బుద్ధి తథ్యంబని న
మ్మి ననుచు నిఁక నావశమును, వనితా! కమ్మా! యటంచుఁ బలికెఁ గుబుద్ధిన్.

ముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౨ - వ సర్గము.

సీత రాముని మాయాశిరస్సును జూచి విలపించుట.

క. తరువాత సీత శ్రీరఘు, వరుశీర్షంబుత్తమమయి భాసిలు ధనువున్
బరికించి పవనతనయో, క్తరమణసుగ్రీవమిత్ర ధర్మంబు తగన్. ౧ 1162

క. తనవిభుఁడగు శ్రీరఘుభూ, పునినేత్రము లతనికిఁ దగి పొలిచెడు నాస్యం
బును ముఖవర్ణముఁ గురులను, వినుతశిరోజాంత మట్టి వెసఁగని యంతన్.

క. సురుచిరచూడారత్నముఁ, బరమార్తింగనుచుఁ గాంచి; పడఁతియు నిక్లే
పరమాద్భుతచిహ్నంబులఁ, బరికించిన నదియె తనదు పతితలయె యగున్. ౨½

క. అని యెఱిఁగి మిగులదుఃఖం, బును బొందుచుఁ గురరిచందమున నేడ్చుచు రా
మునిఁ గూర్చి కైకనిందిం, పను బూడఁగెన్ దీనవచనపంక్తుల మిగులన్. ౩

క. ఓకైకేయీ! కోరిక, నీ కీడేరినదిగాదె! నెమ్మిం గనుమా!
యాకాకుత్థ్సకులోద్భవ, భూకాంతుల కెల్ల మోదమును గూర్పఁగనై. ౩½

క. వినుతిం గాంచిన రాముం, డనఘాత్ముం డిదిగో యంతమందెం; గలహం
బె నిజస్వభావముగ నీ, కును దగుట ఫలించెఁ గులము కూలుట గాఁగన్. ౪

సీ. వినుము కైకా! నాదువిభు నారచీరలు కట్టించి నాతోడఁ గలిసి యడవి
కంపితివి గద! నీకార్యందు శ్రీరాముఁ డంత విప్రియ మేమి యలవరించె;
నని పల్కి దీనయై యాసీత వడఁకుచు ఛిన్నరంభావరక్షితిరుహంబు
వలె నేలఁ బడియె; నావెలఁదియవ్వేలమువూర్తమునకుఁ దెప్పిరిత్రాణనొంది

తే. రాముశీర్షము మూర్కొని రమ్యనయన
ములను నశ్రువులను గ్రమ్మి వెలికిఁ బాఱ
నిట్లు పలవించె; నక్కటా! మృత్యువక్త్ర
బిలముఁ జొచ్చితి నోరఘువీర! నీవు. ౫ 1168

క. అరి వధియింపక పురికిన్, మరలను నేననుచుఁ బల్కుమాట యిచట ని
ష్కారణి ఫలించెనె రామా!, పరమాత్మా! విపులబాహుభాసురమూర్తీ!. ౫½

క. మరణావస్థను బొందఁగఁ, బరికించితిగాదె నేనుఁ ♦ బాపాత్మను భూ
వరచంద్ర! విధవనైతిని;, దరుణికి ముందుగనె భర్త ♦ తా మృతుఁడైనన్. ౮
క. సతియందు గుణము లేమియొ, మృతికిం గారణమటంచు ♦ నెన్నుదు రార్యుల్
హితగుణ! రామా! నేనున్, మృతి నందకయుండ నీవు ♦ మృతినొందితి గా.
ఆ. దీని కైన హేతు ♦ వో నరపాలకా!, నేను సుగుణలేశ ♦ హీననౌట
యె యగుఁ గాని సాధు ♦ వృత్తినిగను నీదు, దోష మేమి గాదు ♦ ధూర్తహరణ!
తే. ఒక్క దుఃఖమునుండి వే ♦ ఱొక్క దుఃఖ
మును సదా పొందుచుంటి నై ♦ న నివు డిట్లు
శోకకంధి మునింగితిఁ ♦ బ్రాకటకృప
నెవఁడు ననుఁ గాచు? నట్టినీ ♦ విట్టులైతె. ౧౦ 1173
సీ. నాయత్తకౌసల్య ♦ యీయెడ నిర్భాగ్యయేయయి దూడయం ♦ దెలమిఁ గాంచు
నావు వివత్సయై ♦ యార్తి నొందెడురీతిఁ బ్రియతనూజుని నిన్ను ♦ విధివశమునఁ
బోఁగొట్టుకొనియుంకఁ ♦ బూర్ణ దుఃఖము నొందఁగల; దచింత్యోరువి ♦ క్రమ! మహా
భవదాయు వభివృద్ధిఁ ♦ బడయును దీర్ఘమైయన్న దైవజ్ఞోక్తు ♦ లన్నియుప్పు [త్మ!
తే. డనృతములె యాయె నల్పాయు ♦ వైతి వీవు;
వారి నన నేల యనృతంబుఁ ♦ బలికి రనుచు
భూతతతి కాదికారణ ♦ భూతమైన
కాలమే తావకీనదు ♦ ష్కర్మములకు. ౧౨ 1174
క. పరిపక్వ మొనరుపఁగ నె, క్కరణిని దగుదాని కనువు ♦ గా భావిఫలో
త్కరముల నెఱుంగు ప్రాజ్ఞుని, వరమతి నీవిషయమున న ♦ భవ్యంబగుఁ జూ!.
క. వెతలం దొలఁగించు నుపా, యతతుల నీవెఱుఁగుదువు; న ♦ యాగమమునఁ బం
డితుఁడవు కన్గొనరాకయె, సతతము దగు మృతిని గనితె ♦ స్వాంతభ్రమతన్.
తే. కమలలోచన! నినుఁ దమిఁ ♦ గాంచి క్రూర
మతిభయంకరమునునయి ♦ యలరు కాళ
రాత్రి కౌఁగిటఁ జేర్చి ని ♦ ర్భాగ్యరాల
నైన నన్నుండి యెడఁబాపె ♦ నక్కటకట!. ౧౫ 1177
[1]క. పురుషవరేణ్యా! యతిపృథు, తరబాహూ! దిక్కులేక ♦ తపియించెడు నీ
తరుణిని నను విడిచి యటన్, ధరఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుకొంటిఁ ♦ దమిఁ బ్రియను బలెన్.
క. కనకాంచితమై నీవొగి, [2]ననుఁ గూడి సుగంధమాల ♦ నానాభూషా
ళిని బూజింపఁగఁ దగునీ, ధను వస్మత్ప్రియకర మిటు ♦ ధరఁ బడియెఁ గటా!.
ఆ. నాకు మామగారు ♦ నీకుఁ దండ్రియు నగు, దశరథక్షితీశ ♦ తల్లజుండు
స్వర్గమందుఁ బితృవి ♦ సరములతో నుండ, నతనిఁ జేరితి విది ♦ యనఘ! నిజము.

---

1 ప్రియామివ సమాశ్లిష్య పృథివీం-అనియూ. 2 గంధమాల్యైశ్చ యాతవ-అనియూ.

సీ. గురుతరకర్మముల్ ♦ గోరిక నొనరించువారికిఁ బ్రియమయి ♦ వఱలు పదము
నందుండి సుకృతులై ♦ యలరు నీవంశమువారి రాజర్షులఁ ♦ బరమపూజ్యు
లను విమానంబునఁ ♦ దనరుచుఁ గనుచుందు; వనఘాత్మ! [1]బాలనై ♦ నట్టినన్నుఁ
జిఱుతప్రాయమున నీ ♦ జేరిన దాని నీ వేభరింపం దగు ♦ నిట్టి యబల
తే. సహచరిని జూడ వేలొకో! ♦ సరసవచన
ములను బలుకవ దేలొకో! ♦ యలవివాహ
సమయమున మత్కరంబును ♦ సంగ్రహించు
తఱిని నాతోఁ జరింప వ్ర ♦ తంబుఁ గొనవె?. ౨౦½ 1181

క. స్మరియింపు మింక నీతోఁ, బరమార్తిని బొందియున్న ♦ భార్యను నను ని
త్తరుణమునఁ దోడుకొనియే, యరుగుము; గతిమద్వరిష్ఠ ♦ యర్థిసురతరూ!.

చ. నిను నిడనాడి దుఃఖముల ♦ నిత్యము పొందెడునన్నుఁ బాసి నీ
వనుపమరాజ్యభోగముల ♦ నన్నిటఁ బాయుచు నీజగంబుఁ జ
య్యన విడి యూర్ధ్వలోకమున ♦ కర్మ్మిలిఁ బోయితివేల? మున్ను చం
దనముఖ మంగళప్రదవ ♦ దార్థములన్ గయిసేయ నొప్పుచున్. ౨౨½ 1183

క. నేనొక్కతినే కౌఁగిట, మానితగతిఁ జేర్ప నలరు ♦ మంచిశరీరం
బో నాథ! యిద్ది గ్రద్దల,చే నీడ్వంబడెడు గాదె ♦ సీ! విధియింకన్. ౨౩ 1184

ఆ. పూర్ణదక్షిణలను ♦ బొల్చు యాగములను, దేవపూజ సల్పి ♦ దివ్యమైన
యాగవహ్నిచేత ♦ నార్య! సంస్కారమ్ము, నేల పొందవైతి ♦ వింక రామ!. ౨౪

క. వనమున కరిగిన మనలో, ఘనుఁడగు లక్ష్మణుఁ డొకండె ♦ కడునార్తిఁ బురం
బున కరుగం గౌసల్యయు, వనటంగని పుత్త్రుఁ డతని ♦ భార్య యెచటనో. ౨౫

క. అని యడుగఁ గలదు; లక్ష్మణుఁడు నిశాకాలమున రాముఁ ♦ డున్ సైన్యములున్
వననిధితటమున నుండఁగ, దనుజులు వధియించి చనిరి ♦ తల్లీ! యనుచున్. ౨౬

ఆ. చెప్పఁగలఁడు; పిదప ♦ నప్పుడఁటియు సుపుత్రు
నిన్నుఁ జంపుటయును ♦ నన్నుఁ బట్టి
తోడుకొనుచుఁ బోయి ♦ ధూర్తరావణునింట
నునుచుటయును నీదు ♦ జనని విన్న. ౨౬½ 1188

క. హృదయము పగులఁగ నట న,య్యదనున నే విడుచు నిశ్చ♦యముగ నసువులన్
మదవదరిసూదనుండయి, నిదురను జావఁ దగనట్టి ♦ నెఱమగఁటిమిచేన్. ౨౭

[2]క. తనరారు రాజతనయుం, డనూనబలుఁడైన రాముఁ ♦ డబ్ధిని నవలీ
లను దాఁటి ఖరముఖులయిన, దనుజుల వధియించి తుదకు ♦ దైవవశమునన్.

ఆ. దుష్టశీలయైన ♦ తొయ్యలి హేతువు,నను వధింపఁబడియె ♦ దనుజులందు

1 బాలాం బాల్యేన సంప్రాప్తాం భార్యాం మాం సహచారిణీమ్-అనిమా. 2 రామస్సాగర
ముత్తీర్య సత్త్వవాన్ గోష్పదే హతః-అనిమా.

హీనుఁడౌ ప్రహస్తుచే నేమి చెప్పుదు, గోమృడంబువంటి కుమతి చంపె.౨౮
క. తనకులమును జెఱుపంగా, జనియించిన నన్నుఁ గుమతి సంతసమునఁ జే
కొని విధిని మోహమునఁగా,వున నార్యవతంసుఁడగుచుఁ బోలుచున్నపునకుఁ.
క. దారయె మృత్యువుగాఁ దగెఁ, నారయ నేఁ బూర్వజన్మ మందెవ్వరికో
కోరికఁ గన్యాదానము, నాఋణిగఁ జేయుచుండు నప్పుడమర్త్య. ౨౯
సీ. అంతరాయము చేసి యార్తిఁ గల్పించియెయుండును గాన నీ యుర్వి సర్వ
సంరక్షకుండయి సర్వాతిథులకుఁ బూజకుఁడైన శ్రీరామచంద్రునకును
దారనై యీజని భూరిభోగంబుల ననుభవించెడుకాలమునందు దుఃఖ
మందుచున్నాను సురారిపాలక! రావణాసుర! నను వేగ యారఘూత్త
తే. ముఁడగు రామునిపైననే పడఁగ వైవు
మిద్ది మంచిది, భర్తను నింతితోడఁ
గూర్పుమా! యుత్తమశుభంబు క్షోణి నిద్ది
గాన నీపని సేయుమా మాన కింక. ౩౦ 1194
క. దనుజా! భర్తృశిరస్సును, దనువును నాశిరముతోడఁ దనులతతోడన్
గొనకొని చేర్పుము పెనిమిటి, ఘనమతినే యనుసరించి కడఁగి చనియెదన్.
ఆ. [ఒకముహూర్తమైన నుండనోప ననాథ
నగుచుఁ గుత్సితముగ నవని నింకఁ
దండ్రియింట నుండు తఱి వేద విదులైన
బ్రాహ్మణోత్తము లిటు పల్కి రొకట. 1196
క. వనితామణు లెవ్వరు భర్తను బ్రీతిని గాంచువారో తగ వారికిఁ జ
క్కనికీర్తి నొసఁగు లోకము, లనూనగతి గల్గు ననుచు నాడఁగ వింటిన్.
ఆ. క్షమయు, దమము, దాన,సత్య, ధర్మ, కృతజ్ఞ
తలును, భూతహింస తలఁప కునికి
యెవనియందుఁ గలవో హితమతి నట్టిప్రా
ణేశుఁ బాయ గతి యిఁకేమి గలదు?.] 1198
చ. అనియిటు లాయతాక్షి జనకాత్మజ దుఃఖనిమగ్నయౌచు నే
డ్చును బతిశీర్షచాపములు చేరువఁ బల్మఱుఁ గాంచుచున్; గడున్
వనటను నిట్లు పొందఁగను ద్వారముఁగాచు భటుండొకండు వ
చ్చి నిలిచి హస్తముల్ మొగిచి చెచ్చెఱ రావణుఁ గాంచి భక్తితోన్. ౩౧
సీ. తాఁ బ్రసన్నునిఁ జేయ దానవేశ్వర! యార్యపుత్ర! జయింపుమా! పూనిరిపుల
నని పల్కి వందన మొనరించి వాహినీపతి ప్రహస్తుఁడు వచ్చెఁ బరమమోద
మున నని వచియించి దనుజోత్తమా! మంత్రియుతుఁడయి సేనాధిపతిభవత్సు
దర్శనార్థము వచ్చి ద్వారసీమను నిల్చి విన్నవింపఁగఁ బంపె యున్నవాఁడు

ఆ. నన్ను; నసమయమున ♦ విన్నవింపఁగ నెట్లు
వచ్చినాఁడ వనెదొ? ♦ సచ్చరిత్ర!
గొప్పకార్య మొకటి ♦ యిప్పు డున్నది చేయ
భర్తృనాజ్ఞఁ గొనఁగ ♦ వలయుఁ గాదె?. ౩౬. 1200

క. పని యిది ప్రయాససాధ్యం, బని చెప్పందగును గాన ♦ నాదరమున ద
ర్శన మిమ్ము వారి కనఁగా;, దనుజునిపలు కాలకించి ♦ దానవపతియున్. ౩౭

క. వనము, నశోకాహ్వయమును, బనివడి విడనాడి మంత్రి♦వరులం గనఁగాఁ
జని యంత రాము విక్రమ,మును జక్క నెఱింగి సభను ♦ మోదం బలరన్.

తే. తాఁ బ్రవేశించి చేయంగఁ ♦ దగిన కార్య
మంత మంత్రులతోఁ గూడి ♦ యనువదించు
కొనుచు నిశ్చయమును జేసి♦కొని యొనరుపఁ
దగినవట్టును జేసె న♦త్తరుణమునను. ౩౯ 1203

క. దనుజేంద్రుఁడు చనినంతనె, ధనువును శీర్షంబు దృక్ప♦థమునం బడకే
చనియె; నట రావణుఁడు చ,క్కనిగతి గురువిక్రములయి ♦ క్రాలు సచివులన్.

క. కలిసికొని యప్పు చేయఁగ, వలసినకార్యంబులెల్ల ♦ బహుభంగులఁ గాఁ
దలపోసి నిశ్చయించెను;, విలయాంతకతుల్యుఁడౌచు ♦ వెలయు నతండున్. ౪౧

చ. తనకుశలంబె కోరుచు ని♦తాంతబలంబులఁ బోల్చి చెంతనే
కనఁబడువాహినీపతులఁ ♦ గాంచి వచించెను; భూరిభేరులన్
ఘనరవ మీయఁ జాలునటు ♦ గట్టిగఁ [1]గోణము లూని కొట్టి సై
న్యనికరముం ద్వరం బిలువుఁ ♦ [2]దండుల హేతువుఁ దెల్పకుండుఁడీ. ౪౩ 1206

చ. బలవిభు లెల్ల నట్లయని ♦ పల్కి సురారి మహీశునాజ్ఞ చే
బలముల నాత్మవశ్యులను ♦ వైళమ యచ్చటఁ జేర్చి వచ్చి నం
చలరుచు యుద్ధకాంక్షియగు ♦ నాతని కెంతయు వేడ్క పుట్టఁగాఁ
దెలిపిరి రావణాసురుఁడు ♦ తేజము పొంగఁగఁ గాంచె వారలన్. ౪౪ 1207

ముప్పదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

33 - వ సర్గము.

విభీషణుభార్య సరమ జానకి నూఱడించుట.

తే. అట విభీషణుభార్య గు♦ణాఢ్య సరమ,జానకిని మోహపరవశఁ ♦ జాలఁ జింత
సేయుదానిని [3]బ్రియసఖిఁ♦జేరఁ బోయె, నామె విపరీతబుద్ధియై ♦ యప్పుడుంట.

---

1 స్ఫుటకోణాహతేనమే-అనిమూ. కోణమనఁగా వాద్యదండము. 2 వక్తవ్యం చ నకార ణమ్-అనిమూ. 3 ఆససా దాథ వైదేహీం ప్రియాం ప్రణయినీం సఖీం-అనిమూ.

మ. దనుజవిభుండు మోసమునఁ ♦ దన్నట వంచనసేయఁ జాలఁగా
వనటఁ గృశించుచున్న రఘు♦వర్యునిభార్యను సీతఁ గాంచి చ
క్కని మృదువాక్కులన్ సరమ ♦ గాదిలిప్రేమను నూఱడింపఁగాఁ
దనమది నెంచె; నాసరమ ♦ దానవనాయకునాజ్ఞ నచ్చటన్. ౭ 1209

క. జనకునిపుత్త్రిక రక్షిం,చునిమిత్తం బుండె నందుఁ ♦ జొచ్చిన దనుజాం
గనలందుఁ గరుణ గలదియె, గనుకన్ జానకియు నామెఁ ♦ గైకొనె సఖిగన్.

మ. [1]సరమయు గట్టిపట్టుదల ♦ శాంతము గల్గిన యింతిమిన్నయై
పరఁగుట రాముని౦ గుఱిచి ♦ పల్మఱు వేఱుగఁ దా భ్రమించుచున్
గురుతరదుఃఖ మొందు సతి♦కోమలగాత్త్రిని జూచె భూమిలోఁ
బొరలుచు ధూళి గ్రమ్ముకొనఁ ♦ బోలనిరీతిని లేచియున్న యా
తురగవధూవిధంబునను ♦ ధూళి శరీరము నిండి యుండఁగన్. ౯ 1211

తే. దీనయై యుండె సీతయు ♦ మానసీయ
చరితయా సరమయు నామెఁ ♦ గరతలములఁ
దాఁకి యూఱడిలం జేసి ♦ తాఁ జెలిమిని
దనుజవృత్తాంతమును జెప్పఁ ♦ దలఁచి యంత. ౧౦ 1212

సీ. ఇఁక నూఱడిల్లుమా!♦యింతి!మనోవ్యథవదలుముభయమునొం♦దఁదగుమనను
గలదానవోట ని♦క్కరణి భీతిల్లెదు దనుజేంద్రుఁ డిచట నా♦డిన పలుకుల
నీదుపల్కుల నెల్ల ♦ నే సఖీస్నేహంబునను వింటినమ్మ; [2]నీ♦వు నట నాదు
చెంతనుండవు గదా ♦ యింత యెట్టులు వింటివనెదవో యాకస♦మందునొక్క

తే. తరువు వివరంబునందు నే ♦ దాఁగి వింటి;
నతఁడు దుష్టాత్ముఁడే యెట్టు ♦ లాలకించి
తి వని సందియపడెదొ శ్రీ♦తిని నసువుల
పైని నుంపను నీకొఱ ♦ కో నెలంత. ౧౧ 1213

క. కనుకన్ రావణువిషయం,బున భయమును మాని వింటెఁ ♦ బూఁబోడీ! యా
దనుజేంద్రుఁ డెందుకొఱకై, చనియెనొ త్వరపడుచు సతని♦శంకకుఁగతమున్.

ఆ. ఇచటనుండి పోయి ♦ యేనెఱింగితిఁ జుమి;
మాకుఁ దెలియకున్న ♦ మానెఁ గాని
యురుబలాఢ్యుఁ జంప ♦ నుపపత్తియును లేదు
సువిదితాత్ముఁ డగును ♦ క్షోణివిభుఁడు. ౧౩ 1215

చ. విను మతఁ డంతకోపముఁడు ♦ వెఱ్ఱివిధంబునఁ దాఁ బ్రమత్తుఁడై
వననిధిచెంత సుప్తిఁ గను♦వాఁడె తటాలునఁ జంప శక్యమే?

---

1 బడబా మివ పాంసులాం-అనిమా. బడబాం అశ్వస్త్రీయమ్-అనివ్యాఖ్య. 2 ఇందవతారికఁ దెనుఁగునఁ దెల్పకున్న నసంగతముగానుండును గావఁ దెనిఁగింపఁబడియె నని తెలియునది.

మనుజమృగేంద్రుఁడైన కుల♦మండను నాతని నెట్టులున్నఁ జం
పను దరమౌనె? వానరుల ♦ బాహుబలాఢ్యులఁ జంపఁజాలుదుమా!. ౯ 1216

చ. తరువుల సంగ్రహించుకొని ♦ దారుణరీతిని బోరువారలా
హారులన నింద్రుచేతను సు♦రావళి యట్టులు రామమూర్తిచేఁ
బరబలబాధ లేని గతి ♦ భద్రముగాఁ బరిరక్షితుల్ గదా
యరసినవారిఁ జంపుటయు ♦ నద్భుతమే యిది వట్టిమాటనూ!. ౧౦ 1217

సీ. వెలఁదిరో! నిడుదలై ♦ వృత్తములుగ నొప్పు భుజములు వెలయంగ♦భూరి తేజ
ములరంగ నాయతం ♦ బగువక్ష మొప్పంగ విక్రమంబున ధర ♦ వెలసి ధన్వి
యై సుందరాంగుఁడై ♦ యతులధర్మాత్ముఁడై విఖ్యాతినిం గాంచి♦విబుధనుతులఁ
జెలఁగుచుఁ దనను బ♦రులను రక్షింపఁగఁ జాలి తమ్ముని గూడి ♦ సంతతంబు

తే. కుశలియై నీతివిద్యలఁ ♦ గోవిదుఁడయి
పరబలౌఘాంతకుండయి ♦ గురుతరబల
పౌరుషంబుల నెసఁగుచుఁ ♦ బరమవిజయ
రమను వెలసినవాఁడు శ్రీ♦రాఘవుండు. ౧౨ 1218

క. అరిబలకాలాంతకుఁ డా, పురుషవరేణ్యుండు దనుజ♦పుంగవసేనో
త్కరనిహంతుఁడు కాలే దో, తరుణీ! యిదినిజముగాదు ♦ తలఁపుముమదిలోన్.

క. శిరసును జాప మదెవ్విధి, దొరకెనో యని యందువేమొ ♦ దుష్టమతిసుమా
సురరిపు వనర్హాకృత్యుం, డరయఁగ భూతౌఘవైరి ♦ యై జీవించున్. ౧౩

తే. సకలమాయల నెఱిఁగిన ♦ జాణ రౌద్ర
కర్ముఁ డశ్లాట నినుమోహ♦కలితఁ జేయఁ
దలఁచి యీమాయఁ గావించెఁ; ♦ దొలఁగె నీదు
వంత, పొందఁగనుందు శు♦భములు నిన్నుఁ. ౧౪ 1221

క. నిను లక్ష్మి పొందఁ గలదో, వనితారత్నంబ! యిది ధ్రు♦వంబగు మోదం
బును గలుగఁ జేయు ప్రియవా, ర్తను జెప్పెద నాలకింపు ♦ రాముబిషయమై.

చ. వనచరసేనతోడ రఘు♦వర్యుఁడు సంద్రము దాఁటి దక్షిణం
బునఁ దగు భూమిపై విడిసెఁ ♦ బూర్ణమనోరథుఁడైన *రాఘవుం
డనుజునిఁ గూడి యుండఁ గను♦లారను గాంచితి నబ్ధిచెంత నా
వనచరరక్షితుం డగుచు ♦ భాసిలువాఁడు సుమీ తలోదరీ!. ౧౬ 1223

చ. కరము జవంబునం జనఁగఁ ♦ గల్గినచారులఁ బంపి రాక్షసే
శ్వరుఁ డటఁ గల్గు వార్తలను ♦ జక్కగ్రహించియె రండటంచుఁ బం
ప రయమునీఱ రాఘవుఁడు ♦ పంచిన శక్తిని నబ్ధి దాఁటె నా
హరిచయయుక్తుఁడై యనుచు ♦ నచ్చటివార్తను జెప్పి రాభటుల్. ౧౭ 1224

* దృష్టో మే పరిపూర్ణార్థః కాకుత్స్థ స్సహలక్ష్మణః-అనిమా.

క. ఆవార్త వినియె భామిని;, రావణుఁ డిపుడాత్మమంత్రి ♦ రమణులతోఁ డగ్గ
దా వివిధగతుల మంత్రం, బావిలమతిఁ జేయువాఁ డ♦టంచుఁ బలుకఁగన్.

క. బలముల సర్వోద్యోగం, బులవలనం గలిగి భీమ♦ముగ నొప్పు రవం
బలరఁగఁ దానును సీతయుఁ, గలయన్ విని; రంత సరమ ♦ కడు నాసక్తిన్.

ఆ. దండఘాతమున ని♦తాంతము మ్రోగు నా,భయదభేరిగురుర♦వంబు వినుచు
మధురభాషణముల ♦ మానిని సీతను, గాంచి యిట్టులనియెఁ ♦ గడు నలరుచు.

సీ. భయశీలవు గద యో♦పడఁతి మిన్నా! సైన్య సన్నాహమునకు నీ♦సరణి భేరి
భయదమారీతిగా ♦ వాయింపఁబడుచున్నయది సుమా మేఘస♦మారవంబు
విధముగాఁ దనరి గ♦భీరమై యున్నయా భేరీనినాదంబు ♦ వినుము; మత్త
కరులఁ గై సేయుచు ♦ నరదంబులకు గుఱ్ఱములఁ గట్టుచున్నారు♦పలువిధములఁ

తే. బ్రాసములఁ దాల్చి రౌతులు ♦ పరమకౌతు
కమున వేలకువేలుగఁ ♦ గ్రాలుచున్న
వారు మోదంబు గనుచుఁ గా♦ల్బలము లచట
నచట సన్నద్ధమగుచున్న ♦ వవిగో సీత!. ౨౩౪ 1228

క. *చతురంగబలంబులు చిత్రతరంబులుగాఁగఁ జెలఁగి ♦ త్వరఁబాఱుచు ను
న్నతముగ నార్చుచు ధ్వనిసంగత జలపూర్ణాబ్ధిఁబోలి ♦ కడు నందడిగన్.

క. నరపతిమార్గంబుల నిండి రహిం జెలువారె; మిగుల ♦ నిర్మలశస్త్రో
త్కరములయుఁ జర్మములయున్, వరవర్మములయు ద్విరద♦వాజితతులయున్.

ఆ. అరదములయు భూమి♦తాంగులౌ దనుజుల
వితతులయును గాంతు ♦ లతిశయముగఁ
బెక్కువర్ణములుగ ♦ వెలసి గ్రీష్మర్తువు
నందు నడవిఁ గాల్చు ♦ నగ్నియట్లు. ౨౬ 1231

క. నలుదెసలన్ వ్యాపించెడు, విలాసముగ మత్తహస్తి♦వితతికిఁ గట్టన్
వెలసినఘంటల మ్రోఁతయుఁ, బలురథములు నిస్వనములు♦భయదములగుచున్.

ఆ. వాద్యనిస్వనముల ♦ భంగి నుండెడు తురం
గాళిహేష లట్టె ♦ యావరించె
వినుము; రాక్షసేంద్రు ♦ ననుసరించు భటాళి
యాయుధములఁ గేల ♦ నందుకొనుచు. ౨౮ 1233

క. కనుఁగొనువారికి గగ్గురు, జనియించెడు నట్లుగాఁగ ♦ సాంద్రంబగు న
ట్లనువుగ సన్నాహంబుల, నొనరించెడు వారు విను మ♦హోగ్రముగాఁగన్.

తే. వంతలెల్లను దొలఁగు న♦నంతవిజయ
లక్ష్మి నీపాలవెలయు ని♦లాతలమున

* తోయోష్ణైరివ సాగరః-అనిమూ.

దనుజులకు భీతిగల్గెడు ♦ తఱియు నిదియె
వచ్చె; రాముఁడు జగదభి♦వంద్యుఁ డగుచు. ౨౯ 1235

చ. సరసిజపత్త్రనేత్త్రుఁడయి ♦ స్థానలి వెల్గుట రాజ్యలక్ష్మి యా
దరమునఁ బొందుఁ జుమ్ము; సుర♦తల్లజులందు శతక్రతుండు నాఁ
బరఁగి యచింత్యవిక్రమము ♦ భాసిలఁగా మరుకాననస్థత
స్కరహననం బొనర్చి క్షితిఁ ♦ గ్రాలెడువాఁడు సరోజలోచనా!. ౩౦ 1236

తే. *ఏల జాగొనరించెనో ♦ యిట్టులన్న
రావణుఁడు కానఁబడమిఁ గ్రో♦ధావిలమతి
యగుచునున్నాఁడు రణమందు ♦ నరివధించి
నిర్జితక్రోధుఁడై పొందు ♦ నిన్ను నిజము. ౩౧ 1237

చ. అరుల వధించువజ్రి సహ♦జాన్వితుఁడై తనవిక్రమంబు సం
గరమున శత్త్రుసంతతికిఁ ♦ గన్పడఁ జేసెడురీతి లక్ష్మణుం
డురుబలశాలి సన్నిధిని ♦ నుండఁగ రాముఁడు రాక్షసాళిపై
నిరుపమపౌరుషంబు గడు ♦ నేర్పునఁ జూపును నమ్ము మింతిరో!. ౩౨ 1238

చ. పలికెద విట్టులైన ఫల♦భంగి యదెట్టులొ నీకు నన్నచో
వెలఁదిరో! వైరికూలఁగనె ♦ వేగమె నీపతి నిన్నుఁ జూడ ని
మ్ముల నిటరాఁ గృతార్థవయి ♦ మోదమునం బఱియంకపీఠమం
దలరెదునిన్నుఁ జూడఁగల ♦ నాదరమొప్పఁగ వేగమే సతీ!. ౩౩ 1239

సీ. కళ్యాణి! భర్త నీ ♦ కడ కరుదెంచి నిర్ గౌఁగిలింపఁగ మనః♦కాంతు నాయ
తోరస్కుఁ గనుచు వి♦భూరస్థలంబున నానందబాష్పంబు ♦ లట్టువిడువఁ
గలవు; నీపతిఁ బాసి ♦ కడునిడుమలఁ బడి పెక్కుమాసములుగ ♦ నొక్కరీతి
విప్రకయుండుట ♦ వేణి యేకంబుగాఁ బెనఁగొని జఘనంబు♦నను దగంగ
వ్రేలాడు నీజడ ♦ వినుతబలుండగు క్ష్మాపతి విడువంగఁ ♦ గలఁడు వేగ;
ఆ. యుదితపూర్ణచంద్రు ♦ నొప్పున మెఱయు రా
మునిమొగంబు చూడఁ ♦ గనె భుజగియుఁ
గుబుసమును వదలెడు ♦ సొబగున శోకజ
సలిలము దిగవిడువఁ ♦ గలవు నీవు. ౩౪ 1240

క. సీతా! సుఖార్హుఁడగు నా, భూతలపతి రామమూర్తి ♦ పొంగుచు ననిలో
దైతేయపతిని రావణు, శాతశరంబులను ద్రుంచి ♦ సఫలార్థుండై. ౩౫

* తర్హి తాదృశః కిమిదానీం విలంబ ఇత్యత్రాహ-అనుదాని కీపద్యపాదము తెనుఁగు. ఈ యవతారికార్థము తెనుఁగునఁ జేర్పకున్నచోఁ బూర్వోత్తరసందర్భమే చెడు. ఇది తెలియక వ్యాఖ్యానాభిప్రాయము తెనుఁగునఁ జేర్పరాదన్న దేవానాంప్రియులభావము సత్కవిసమాదృతము కాదని గ్రహించునది.

క. నిను బ్రాణప్రియ వేగం,బునఁ బ్రీతింగూడి సుఖము ♦ పొందఁ గలఁడు; మే
దినిసస్యయుక్తసస్యా, ప్తిని విలసిలురీతి మహిత♦చిత్తుని రామున్. ౩౭ 1242

ఆ. సంతతంబుఁ గూడి ♦ చక్రనిపతివిక్ర
మమునఁ బొంగఁగలవు; ♦ క్ష్మాధరవర
మైన మేరువునకు ♦ నంతటఁ దిరుగుచు
మండలగతిహాయము ♦ మాడ్కి వేగ. ౩౮ 1243

[1]క. ఒనరించుచు భాస్కరుఁడై, తనరెడు సూర్యునికృపాని♦ధాను శరణముం
గను మతఁడు ప్రజాతతికిన్, ఘనకారణభూతుఁ డగుటఁ♦గలుములనొసఁగున్.

ముప్పదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౪ - వ సర్గము.

సరమ సీతకు రావణుని యభిప్రాయమును జక్కఁగా నెఱింగి చెప్పుట.

చ. దనుజవరోక్తి సత్యమని ♦ తాఁ గడుమోహిత యౌచు సీత రా
మునికయి తాపమందుచును ♦ మోము వికాసముఁ బాసియుండఁ ద
న్మనను కలంకఁ దేర్చి యను♦మానము వాపె [2]దివంబు నీటిచే
తను ధరఁ జల్లఁజేసెడువి♦ధంబున నాసురవైరికాంతయున్. ౧ 1245

సీ. ఏకాలమందు నే♦యేపని చేయంగఁదగునో దానినెఱుంగఁ ♦ దగినదాట
సరమయుఁ దనప్రియ♦సఖయైనసీతకు హిత మొనర్పఁగఁగోరి♦ యెలమి స్మితము
తోఁగూడుపలుకుల♦తో నిట్లులను ససితేక్షణా! విను మెవ్వ ♦ రెఱుఁగకుండు
నట్లుగా రాముని♦యంతికంబున కేగి త్వద్వాక్యమును జక్కఁ ♦ బలికి మరల
తే. వేగ రాఁగోరెదను దూర♦భాగ మెట్లు
చనఁగ గలవని యందువా ♦ చాన! నేను
వడి [3]నిరాధారమైన య♦భ్రమునఁ బోవఁ
బవనగరుడులు నావెంటఁ ♦ బాఱలేరు. ౨ 1246

చ. అనిపలుకంగ సీతయు మ♦హార్తిని బొందుచుఁ బల్కుచుండి చ
క్కనిసరసోక్తి కెంతయును ♦ గ్రమ్మఱ సంతసమంది తీయనై
తనరెడు పల్కులం బలికెఁ; ♦ దప్పక వ్యోమరసాతలంబులన్
జనగల వీవు నాకొఱకు ♦ క్ష్మాస్థలి నెవ్వరికే నశక్యమౌ
పని నొనరింపఁగాఁ గలవు ♦ బాగుగ నంచని యే నెఱుంగుదున్. ౩ 1247

క. వనితా! నాకుఁ బ్రియంబును, నొనరింపఁగ నీకుఁ గోర్కి ♦ యుండునయే నీ

---

1 తమిమం శరణ మభ్యుపైహి దేవం దివసకరం ప్రభవో హ్యాయం ప్రజానామ్ - అనిమూ. 2 పృథివీం ద్యౌ రివాంభసా-అనిమూ. 3 నిరాలంబే విహాయసి, సమర్థో గతి మన్వేతుం పవనో గరుడోపి వా - అనిమూ.

మనసు స్థిరంబయితగునే, జని రావణుచెంత కీవు ♦ సరగున నచటన్. ౬½ 1248

ఆ. ఏమి చేయువాఁడొ ♦ యెఱిఁగిరమ్మా; దాన
ఫల మదేమి యన్న ♦ ఖలుఁ డతండు
వైరిరావణుండు ♦ క్రూరుండు దుష్టాత్ముఁ
డాటఁ డెలివిలేక ♦ యనుదినంబు. ౭½ 1249

క. సుర యపుడు త్రావినట్టులు, పరిపరి నను మోసపుచ్చు; ♦ భయదాకృతులన్
నిరతము గావలిఁ గాచెడు, తరుణులఁ గొని యనుదినంబు ♦ దయ యెఱుఁగక యే.

[1]క. నను దర్జింపం జేయును, వనితా! బెదరింపఁ జేయు; ♦ భయంపడి నేనో
యనుమాన మొంది యున్నా, ననూనమగు నాదుచిత్త ♦ మస్వస్థము సూ!.

ఆ. వానిభయమువలన ♦ స్వాంతంబు చెదఱ దుః
ఖమున నీయశోక ♦ కాననమున
సంశయంబు గదుర ♦ సంతాపమునఁ గుందు
చున్నదాన; దనుజుఁ ♦ డుద్యమమున. ౧౦ 1252

క. పనియే మొనరింపఁగ నే, మనిమోసము నన్నుఁ జేయ ♦ నాత్మఁదలఁచెనో
వనితా యతనిప్రవర్తన, మన నేమో? యెఱిఁగి చెప్పు ♦ మది యుపకృతియా.

చ. అని యిటుపల్కు సీతఁగని ♦ యామృదుభాషిణి బాష్పవారిచే
తనె వెతఁ గుందు తన్ముఖముఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతి [2]స్పృశించుచున్ వచిం
చె నిటులు; నీకు నివ్విధిని ♦ జిత్తమునందునఁ దోఁచు నేని నేఁ
జనియెద నిప్పుడే యచట ♦ శత్రువువార్త నెఱింగి వచ్చెదన్. ౧౩ 1254

క. కనుమా! సీతా! యని యా, దనుజాంగన సరమ యిట్లు ♦ దమిఁ జెప్పి జవం
బున రావణుచెంతకుఁ జని, తనమంత్రులఁ గూడి దనుజ ♦ తల్లజుఁ డొకటన్ ౧౩½

తే. పలుకుకొనుమాట లెల్ల నా ♦ పడఁతి వినియె;
నింగితజ్ఞయె యాటచే ♦ నెంతొ దుష్ట
బుద్ధియగు రావణుఁడు చేయుఁ ♦ బూని నిశ్చ
యించుకొన్నట్టి విమయాళి ♦ నెఱిఁగి యంత. ౧౪½ 1256

క. చనుదెంచె నశోకవనం,బున; కీగతి మరలివచ్చి ♦ పోయినపని యే
మని తనరాకను గోరెడు, జనకజ [3]గతపద్మ పీఠ ♦ సాగరజవలెన్. ౧౫½ 1257

క. కనుపట్టు రామపత్నిని,గనియెన్; మృదుభాషిణియగు ♦ కాంతామణి నా
దనుజాంగన సరమను నా, జనకజ గని కౌఁగిలించి ♦ సంతస మొదవన్. ౧౬½

చ. అలరెడుపేర్మిఁ దానె తగు ♦ నాసన మామె కొసంగి సాధుభా
షల నిటుపల్కె; నిచ్చటను ♦ జానరొ! నీ వుపవిష్ట వౌచు నా

---

1 తర్జాపయతి చాజస్రం భర్త్సయతి చాసకృత్-అనియు. 2 స్పృశంతీ బాష్పవిక్లబమ్-అనియు. 3 భ్రష్టపద్మా మివ శ్రియమ్-అనియు. భ్రష్టపద్మామ్ = పద్మాసనహీనా మిత్యర్థః. అని వ్యాఖ్య. కమలాసనము లేని లక్ష్మియని యర్థము.

ఖలమతి యాచుఁ గ్రూరుఁడగు ♦ కర్బురనాథుఁడు తా మనంబునం
దలఁచినకార్యనిశ్చయము ♦ తత్త్వముగా నెఱిఁగింపు నాకిఁకన్. ౧౮

చ. అని తనకేమిచెప్పనొకొ ♦ యాతరుణీమణి యంచు భీతిచే
తను దనువెంతయున్ వణఁకఁ ♦ దన్గని ప్రశ్నముచేయు జానకిం
గని సచివాన్వితుండయిన ♦ కర్బురనాథునుదంత మెల్లఁ జె
ప్పను మది నెంచి యిట్లనియె; ♦ భామిని! యచ్చటివార్త లే మనన్. ౧౯

తే. జననియైన కేకేసియు ♦ సచివవృద్ధుఁ
డగు నవిద్ధుండు నిను రాము♦నంతికమున
కనుపఁ జక్కఁగఁ దెల్పి రి♦ట్లనుచు; నోయి
దనుజనాయక! నీవు రా♦మునకు సీత. ౨౦ 1261

క. గొనిపోయి సత్కృతిం దగఁ, గొనుమని యి; ష్టట్లు సేయఁ ♦ గోరవయేనిన్
మనుజేంద్రుచిత్తవిక్రమ,మునకు జనస్థానకృత్య♦ము నిదర్శనమా. ౨౧ 1262

చ. జనపతిమాట యేటికిఁక ♦ సాగర ముద్ధతి దాఁటి జానకిం
గని దనుజావళిం దునిమి ♦ కార్యము లీగతి రాముభృత్యుఁడౌ
హనుమ యొకండు చేసెఁ గద? ♦ నారయ మానవుఁ డెవ్వఁడైన ని
ష్పనుల నొనర్చునే ధరణి ♦ బాగుగ నెన్నుమటంచుఁ దెల్పి; రో
వనితరొ! రావణాసురుఁడు ♦ వారలపల్కుల నెన్నఁ డింతయున్. ౨౨౪

క. ధనకాముఁ డర్థమును బా,యను దలఁపనియట్లు నిన్ను ♦ న్యాయంబున నీ
యను బూనఁడయ్యె; మంత్రులు, దనుజేంద్రుం డిట్లు మదిని♦దలఁచిరికానన్.

క. అనిమొనఁ జావక నిన్నున్, మనుజేశున కప్పగింప ♦ మైకొనఁ; డిటు బు
ద్ధిని నిశ్చయించుకొనుట,తనిమృతికే హేతు వగును ♦ దథ్యము సుమ్మా. ౨౮౪

క. సురవైరులతోఁ దా సం,గరమున మృతినొందినంతెఁ ♦ గాని భయమునన్
దరుణి నిను వీడఁ జాలఁడు;, వరసితసాయకము లెల్ల ♦ వైచి రణమునన్.

క. ఇందీవరనయనా! విను, సందియమున్ బూనవలదు ♦ శత్రువు రాముం
డొందినక్రుధఁ బరిమార్చియె, సుందరగతి నిన్నుఁ గూడి ♦ శోభిలువురికిన్.

క. చనఁగలఁ డనియెను; నిటులా, జనకజతోఁ బల్కుచుండు♦సమయంబుననే
వినఁబడియె శంఖభేరీ,నినదయుతంబగుచుఁ గీశ♦నికరారవముల్. ౨౯ 1268

క. ధరణి వడఁకించునట్టులు, కరమరుదుగ వీనులఁ బడఁ♦గా లంకం గా
పురమున్న రాజభృత్యులు, హరిసైన్యారావముల న♦హార్యములఁ గదున్.

క. విని మనపతిదగు దోషం,బున మనకున్ మేలులేదు ♦ పో యని దైన్యం
బున నష్టౌజసులయి భీ,తిని గాంచిరి తప్ప దిఁక మృ♦తి యనుచు మిగులన్.

ముప్పదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౫ - వ సర్గము.

మాల్యవంతుఁడు సీత నిమ్మని రావణునకు నీతిఁ జెప్పుట.

క. అరినగరవిజయుఁడగు భూ,వరుఁ డా రాఘవుఁడు దీర్ఘ♦బాహుం డట భీ
కరభేరీశంఖారవ, పరికరములతోడ లంక♦పై గరుదెంచెన్. ౧ 1271

క. దనుజేశ్వరుఁ డంతట నా,ధ్వని విని క్షణమాత్ర మెంచి ♦ తనలో సచివా
ళిని జూడఁ జూడ్కిఁ బరపెను, ఘనబలమున జగము నేఁచఁ♦గల రావణుఁడున్.

తే. క్రూరుఁ డౌట మంత్రులనెల్లఁ ♦ గూర్చి రోల
గంబు ప్రతినాద మీయఁగ ♦ గర్వమూని
కరము దుర్బుద్ధినే పూని ♦ గర్హ్యభాష
ణముల వారల కిట్లను; ♦ నాకు మీరు. ౩ 1273

చ. వననిధి దాఁటి రాముఁ డిట ♦ వచ్చుట తద్బలవిక్రమంబులున్
ఘనము లటంచుఁ బల్కితిరి; ♦ కర్ణము లూరఁగ వింటి సంగరం
బునఁ జెడనట్టి విక్రమము ♦ పొంగుచు నుండఁగ నున్న మీర లా
తని దగు విక్రమంబు విని ♦ ధైర్యము మాని పరస్పరంబు దృ
ష్టిని నిగుడింపఁ జేయుచును ♦ జేయఁగ నేరక మీర లుంటయున్. ౪ 1274

తే. నే నెఱుంగుదు ననియె; నా♦దానవేంద్రు
తల్లికిం బినతండ్రియు ♦ ధరణిఁ బ్రాజ్ఞ
వర్యుఁడును నయి తగు మాల్య♦వంతుఁ డతని
పలుకులన్ విని యిట్లని ♦ పలికె నీతి. ౬ 1275

సీ. ఆన్వీక్షికిని, త్రయి, ♦ నట్లె వార్తాదండనీతుల శిక్షితుం♦డై తనర్చి
నీత్యనుసారియై ♦ నిత్యము భూపతి యెవ్వఁ డుండునో యాతఁ♦డే ధరణిని
జాలకాలము తాను ♦ బాలించు, నాతఁడే వైరుల నోడించు, ♦ స్వబల మెట్లొ
క్షీణించినన్ సంధి ♦ చేసికొనును, వైరివితతితో స్వబలము ♦ వృద్ధియైన

తే. నరులతోడను ద్వేషించు♦నట్లు కాల
గతులకొలఁది స్వపక్షంబు ♦ ప్రాలునట్లు
చేసికొనుచుండుఁ, గావున ♦ స్థిరతరమగు
భాగ్యమును బొందు దానవ♦వరమహేంద్ర!. ౮ 1276

క. తనకంటె నధికబలముం, గనుపట్టిన వైరితోడఁ ♦ గావించుకొనం
గనువలయు సంధి సముఁడై,నను బగతుఁడు సంధియే యొ♦నర్చుకొనఁదగున్.

క. బలమున నధికుఁడు తానుగఁ, జెలఁగిన శత్రువు నుపేక్ష♦సేయ కతనితోఁ
గలహంబు సేయఁదగు ని,ప్పలు కిపుడన నేల? యన్నఁ ♦ బలికెద వినుమా!.

చ. దనుజవరేణ్య! శాస్త్రముల ♦ తత్వ మిటుల్ తగుఁ గావునన్ బలం
బున నభివృద్ధినొంది నృప♦పుంగవుతోడను నీవు సంధియే

యొనరుచుకొంట నామదికి ♦ యుక్తముగాఁ గనుపట్టు; దాన మి
య్యని గతి సంధిగాదు గద ♦ యారయఁగా బలవద్విరోధితోన్. ౧౦ 1279

ఆ. ఎవతెకొఱకు నమ్మ♦హీనునకున్ నీకుఁ, బగయొనంగె నట్టి ♦ పడఁతి సీత
నతని కిమ్ము; రాముఁ ♦ డధికుఁ డెట్లగునని, యన్న దేవతలు మ♦హర్ష లెలమి.

క. అనిశము గంధర్వులు రా,మునకున్ విజయంబు యుద్ధ♦మునఁ గల్గఁగ నె
మ్మనములఁ గోరుచు నున్నా, రనూనబలశాలి యాతఁ♦డగు నటుగానన్. ౧౧

ఉ. ఆతనితో విరోధమును ♦ నాసురరాజ! పరిగ్రహింప క
త్యాతతవైరిశక్తి మన♦మందుఁ దలంచుచు సంధిచేసికొ
మ్మీతటి నైన; దేవతతు ♦ లీగతి రాముజయంబు గోరఁగా
హేతు వదేమొ యన్న సక♦లేశుఁడు బ్రహ్మ సురాసురాళికిన్. ౧౨ 1282

సీ. అవలంబములుగ ధ♦ర్మాధర్మముల రెంటి సృజియించినాఁడు న♦ల్లే యవియును
నవలంబభూతంబు ♦ లయ్యెను; సత్స్వభావులగు నిర్జరులకు ♦ వెలయు ధర్మ
మాశ్రయభూతంబె ♦ యయ్యె నటంచును వినఁబడుగద; నీచ♦విషయనిరతు
లసురులు రాక్షసు ♦ లనుదినమాశ్రయించునది యధర్మమూఁ ♦ గనుక దేవ
ఆ. తలది ధర్మపక్ష♦మల రామునిది యది
యగును గానఁ బ్రబలుఁ♦డౌను జుమ్ము
ధర్మ మెట్టితటి న♦ధర్మము నడఁగించు
నపుడు కృతయుగంబె ♦ యలరు జగతి. ౧౩ 1283

క. తరుణమున నెం దధర్మం, బురువయి ధర్మమును ద్రొక్కు♦నో కలియుగ మా
తరుణమునఁ బ్రవర్తిల్లును, బరికింపఁగ దాన నేమి ♦ ఫలమని యన్నన్. ౧౪

చ. దనుజమహేంద్ర! దిగ్విజయ♦తత్పరచిత్తముతోడ లోకముల్
గనుచుఁ జరించునప్డు పర♦కాంతలఁ గైకొనురీతి ధర్మ మొ
య్యన నడఁగించి యెంతయును ♦ నాదృతిఁ గొంటి వధర్మ మట్లుగా
వున మనకంటె శత్రువులు ♦ భూరిబలాఢ్యులె ధర్మ ముండుటన్. ౧౫

తే. ధర్మనాశన మేను న♦ధర్మ మూని
చేసినాఁడను గాన న♦శించియున్న
ధర్మ మూనినసురుల కు♦దాత్తబలము
గల్గు టెట్టులో యందువా ♦ కర్బురేంద్ర!. ౧౬ 1286

క. *వెనుకన్ ముందును జూడక, యనుదినము నధర్మమూని ♦ యద్దానిని వృ
ద్ధిని బొందఁజేసితి వదియు, మనలం దిగమ్రింగెడున్ న♦మస్తవిధములన్.

క. అనుకూలమై సురౌఘం, బునకుం దత్పక్షవృద్ధిఁ ♦ బొనరించుచుఁ జ
క్కనిదిగ నున్నది దానన్, మనకే హానియగుఁ గా ద♦మరులకు వినుమా!.

---

* సప్రమాదా ద్వివృద్ధ స్తే ధర్మోఽభిగ్రసతే హి నః-అనిమూ.

క. నేనొనరించు నధర్మం, బానిర్జరులకు నదెట్టు ♦ లభివృద్ధిని బెం
పూని యొనరించు నన్నన్, దానవవర! విషయలోల♦తన్ స్వేచ్ఛనెయిన్.

క. సురకన్యల మునిపత్నులఁ, బరమాదృతిఁ బట్టుకొనుచుఁ ♦ బలుభంగుల నె
క్కరణిని దోఁచిన నట్టులె, చరియించితి వందువలన ♦ జ్వలనప్రతిముల్. ౧౯

క. మునులు మనస్తాపంబును, గని రెంతయు వారిమహిమ ♦ కడుఁ బ్రబలంబౌ
విను పుణ్యాత్ములు ధర్మం, బును వృద్ధిని జేయ మిగులఁ ♦ బూనినవానుల్.

క. జ్వలనునివలెఁ దన్మహిమం, బులు దుర్ధర్షంబులగుటఁ ♦ బూన్కి దపంబుల్
పొలుపుగఁ జేయుచు శ్రేష్ఠం, బులుగాఁ దగు సప్తతంతు♦వుల నియమమునన్.

చ. ఒనరిచి యగ్నులందుఁ దమి ♦ హోమము సేయుచు వేదపాఠముల్
మనములనున్న కోర్కికి స♦మానముగాఁ బఠియించుచుందు రీ
దనుజుల లెక్కసేయకయె ♦ దన్మహిమంబులు పోవునట్లు చ
క్కనిగతి వేదనాదములు ♦ క్రందుగఁ జేయుచు నుందు రెప్పుడున్. ౨౦

చ. మును లిటుచేయ రాక్షస♦మూహము లెల్లను గ్రీష్మమందునన్
ఘనములు పోలె దిక్కులకుఁ ♦ గ్రందుగ నెప్పుడు పాఱిపోయెదున్
మును లన నగ్నికల్పులు స♦ముద్రగభీరులు వారు వేల్చునా
యనలునినుండి లేచిన మ♦హత్తరధూమము నాల్గుదిక్కులన్. ౨౧½ 1294

క. చెలరేఁగి రాక్షసుల యు,జ్జ్వలతేజము గ్రింగెదున్; వి♦శాలము లయి ని
స్తులపుణ్యగానులగు సు,స్థలముల దృఢనియమముల నె♦సంగెడు వానుల్.

క. ఒనరించు తీవ్రతపమున, దనుజులు దపియించువారు ♦ దానవవర! ని
న్నును సురదానవయక్షో,దినిఖిలగురుమూర్తు లని వ♦ధింపకయుండన్. ౨౩

క. వరమును గొంటివి విధిచే, గురుబలవిక్రమము లొప్పఁ ♦ గొంకువడని భీ
కరశౌర్య మలరు నరవా,నరభల్లూకములు పటుని♦నాదములు తగన్. ౨౩½

తే. కొండముచ్చులు సేనలఁ ♦ గూడి యిచటి
కరుగుదెంచి చెలంగెడు ♦ నకట! వీరి
వలనఁ జావకయుండంగ ♦ వరము లేదు;
వైరులిచటికి వచ్చిన♦భంగిఁ గాక. ౨౪ 1298

క. *దివ్యాంతరిక్షభౌమము, లై వ్యాధులఁ గల్గఁజేయు ♦ నవియై మఱిఘో
రవ్యాప్తములై పెక్కులు, క్రవ్యాదవినాశసూచ♦కంబులు నగుచున్. ౨౪½

తే. వివిధరీతుల నుత్పాత♦వితతు లట్టి
కానఁబడియెడు వానిని ♦ గాంచి దనుజ

* ఉత్పాతాన్ వివిధాన్ దృష్ట్వా ఘోరాన్ బహువిధాం స్తథా-అనిమూ. వివిధాన్ దివ్యాంతరిక్షభౌమభేదభిన్నాన్-అనివ్యాఖ్య.

తతికి నాశనమగు నని ♦ తలఁచువాఁడ;
వినుము మఱియు విరూపముల్ ♦ విస్తృతములు. ౨౫ 1300

క. ఉరుభయదములును నగుజల,ధరములు పరుషస్వనములు ♦ తగ వినఁబడఁగాఁ
బురి నంతట వేఁడిగ నె,త్తురులం గురిసెడిని బూనిక♦తో నేమియొకో?. ౨౬

క. తురగాదివాహనంబులు, నిరతం బేడ్చుచును గనుల ♦ నీరువిడిచెడున్
బరమధ్వజములు రజమునఁ, బరఁగుచుఁ దమవన్నెఁ బాసి ♦ భాసిల వేమో.

సీ. దారుణంబులు శుభే♦తరనాదములునగు నక్కలు గ్రద్దలు ♦ నగరమందు
ననిశముఁ జొచ్చుచు ♦ నతిభయంకరముగ నఱచుచుఁ గుమిఁ గూడె♦ నసురరాజ!
పూతనాప్రముఖముల్ ♦ భూతముల్ శ్వేతదంష్ట్రలు పర్వఁ జేయుచు♦ సతతము ప్రతి
కూలవాక్కులు పలు♦కుచు నిండ్లఁ గలవస్తువులదొంగిలించుచు♦ నెలమిమిగులఁ

తే. బ్రహసనంబులు సేయుచు ♦ స్వప్నములను
గానఁబడియెడు నెదుటను; ♦ మానితగృహ
ముల నొనర్చెడు బలికర్మ♦ములకుఁ జేయు
హవిసులను బట్టి తినెడు శ్వా♦నాళులకట. ౨౮ 1303

క. [1]గోవులయందు ఖరంబులు, వావిరి పుట్టెడిని; నకుల♦వారముతోడన్
వేవేగ మూషికంబు ల, దేవేళం దిరుగుచుండు ♦ నేమి గతంబో!. ౩౦

క. పిల్లులు పులులం జేరెడు, నెల్లెడ [2]శ్వానములఁ గూడి♦యే గ్రామ్యములై
యుల్లసిలెడు సూకరములు, తల్లడ మందెడిని వీని♦తత్త్వము తలఁపన్. ౩౧

క. దనుజులతో నుత్పాతం, బునఁ గలిగిన నరులతోడఁ ♦ బొందుగఁ గూడన్
జనుదెంతురు కిన్నరులో, దనుజాధిప! హేతు వేమొ ♦ తలఁపుము మదిలోన్.

క. సితరక్తపాదముల నుద్ధతి మించెడు పావురముల♦తతి దైవప్రే
రితమయి దనుజాంతకమా, గతిఁ దెలుపుచుఁ దిరుగుచుండుఁ♦ గా గృహములలోన్.

క. సరసోక్తులు పల్కఁగ మం,దిరములఁ బెంపంగఁ బడిన♦దృప్తములు మనో
హరములునగు శారికలును, సరసాలాపములు మాని ♦ నంతత మధిపా!.

ఆ. [3]చీచి కూచి యనెడు ♦ విషమవాక్కులు పల్కు
చుండుఁ బక్షిమృగము ♦ లొక్కరీతిఁ
బోరి యోడిపోయి ♦ యారనమునఁ గల
హమును మరలఁ గోరి ♦ సముదయముగ. ౩౩ 1309

క. పరుగెత్తుచున్న వెంతయు, నరులపయిన్; సూర్యుఁ గనుచు ♦ నధికంబుగ భీ

---

1 ఖరా గోషు ప్రసూయంతే-అనిమూ. 2 సూకరా శ్శునకై స్సహ-అనిమూ. కుక్కలతోఁ గూడి పందులు తిరుగుచున్న వనుటచే సూరఁబందులే యనియర్థము చెప్పవలయుఁ గాన "గ్రామ్యములై" అని ప్రయోగింపఁబడినదని యెఱుంగవలయు. 3 చీచీ కూచీతి వాశ్యంత్య శ్శారికా వేశ్మసుస్థితాః-అనిమూ. చీచీకూచీతి క్రూరం వాశ్యంతీత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

కరముగ నేడ్చుచున్నవి;, [1]పరుషుండై ముండుఁడునయి ♦ ప్రగతాంగుండై.
సీ. కృష్ణపింగళుఁడునై ♦ కెరలు మృత్యువు రాక్షసుల గేహములఁ♦గాలములనుదప్ప
కుండఁ జూచెడుగతి♦నొగిఁ గనంబడుచున్నవాఁడు; దానవనాథ!♦వరుసనివియె
గాక యీలాటివి ♦ కడుదుర్నిమిత్తముల్ పలుభంగులం గానఁ♦బడెడు సుమ్ము
విష్ణువే మానవ♦వేషంబు దాల్చెను రామనామంబున ♦ నీమహీత
ఆ. లమున ననితలంతు ♦ సుమితవిక్రమమున, వనధిఁ గట్టెఁ జిత్ర♦భంగిఁ గాన
మనుజమాత్రుఁ డనుచు ♦ మన మెన్నరాదు రా,మునిని గాన నీవ♦తనిని గాంచి.
క. ఒనరించుకొనుము సంధిని, గనుకఁ బ్రధానంబుగాఁగఁ ♦ గనఁబడు కార్యం
బును గాంచి యింకఁ జేయం, గను దగు కార్యముల నెంచి ♦ కర్తవ్యంబుల్.
క. మనమునఁ దలంచుకొమ్మా, యొనరుపుమా!యట్లె; యనుచు♦నుత్తములందుల్
ఘనుఁడయి పౌరుషమునఁదగు, ననుపముఁ డమ్మాల్యవంతుఁ ♦ డప్పలుకులకున్.
క. దనుజేంద్రునిచిత్తము మృదు, తను బొందకయుంట యింగి♦తంబులఁ దానే
కనుఁగొని యంద తెలుంగఁగ, వినిపించియె యూరకుండె♦విధిగతియనుచున్.

ముప్పదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౬ - వ సర్గము.

-రావణాసురుఁడు పురరక్షణము సేయఁబనుచుట.-

క. దనుజేశ్వరుండు దుర్మతి, యును మృత్యువశంగతుండు ♦ నుద్ధతుఁడును నొ
టను మాల్యవంతుఁ డాడిన, యనునయవచనములకోర్వఁ♦డయ్యెన్ సభలోన్.
తే క్రోధవశగతుఁడై యతి♦రూక్షభంగి
బొమలు ముడిచి ముఖంబున ♦ నమలవాక్య
ములను సైరింపఁ జాలక ♦ మొనసి వృత్త
నయనుఁడై మాల్యవంతు వి♦నయయుతుఁ గని. ౨ 1316
క. పరపక్షమాశ్రయించియొ, పరుషంబుగఁ దదనుకూల♦భంగిగ హితమ
ట్లరయక యహితము పల్కితి, చొరదయ్యది శ్రోత్రములను♦శుభగతిమీఱన్.
క. మనుజుఁడు గావున జాతిం, గనినన్ దుర్బలుఁడు మఱియు♦గతబలుఁ డొకఁడై
వనచరుల నాశ్రయించిన, మనుజేశునిరాము మది స♦మర్థుఁ డటంచున్. 3
క. తలఁచెదవే; తండ్రియె యా, యలసుని వెడలంగఁ గొట్ట ♦ నడవులనుండున్
బలములు రాజ్యములే వి,మ్ముల నాతని శ్రేష్ఠుఁ డనఁగఁ ♦ బోలునె చెపుమా.
ఉ. [2]కారణ మేమొ యీతలఁపు ♦ గల్గఁగ నే నన రాక్షసేంద్రుఁడన్
భూరిభయంకరుండ సుర♦పుంగవసంతతి కప్రమేయగం

1 కరాళో వికటో ముండః పరుషః కృష్ణపింగళః-అనిమూ. ప్రగతాంగుండు=వికలాంగుఁ డని యర్థము. 2 హీనం మాం మన్యసే కేన హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః-అనిమూ.

భీరపగాత్రముం జేఁ గద ♦ వీరుని నీననుహీనుఁగాఁగ నే
కారణ మెంచి చెప్పితివొ ♦ గాని యెఱుంగను దాని హేతువున్. ౬ 1320

సీ. క్షత్రియజాతులలోనఁ ♦ గలఁడె వీరుండొక్కఁడున్నాఁడె యను ద్వేష ♦ మూనియొక్క
పటులయుం దలఁతు ♦ పక్షపాతముననో, శత్రువు లట్టి ప్రో ♦ త్సాహపఱుప
దానికిఁ జిక్కియో ♦ తగనిరీతిని బరుషోక్తులాడితి వని ♦ యొక్క శంక
గలుగుచున్నది నాకు ♦ నిలఁ బరప్రోత్సాహమే లేకయుండిన ♦ నిట్లు శాస్త్ర
తత్త్వ మెఱింగి వి ♦ ద్వాంసుఁడు ప్రాజ్ఞుండు నయి తగువాఁ డెవ్వఁ ♦ డైన సాధు

తే. మతిఁ బ్రభావసమన్వితు ♦ మాన్యతముని
బరుషములు పల్కు? నీవన్న ♦ పలుకు సత్య
మే యగుంగాక సరసిజ ♦ హీన లక్ష్మి
వలెఁ జెలంగెడు సీత న ♦ వ్వనమునుండి. ౭ 1321

క. కొనివచ్చి మరల నారా,మునకున్ భయమంది యీయఁ ♦ బూనుదునే? చి
క్కనివస్తువు లభియించినఁ, గొనక యొసంగుదురె మరలఁ ♦ గుమతులైనన్.

చ. వనచరకోటిసంవృతుని ♦ వానరనాయక లక్ష్మణాన్వితున్
గనఁగల వింక లంకఁ గొనఁ ♦ గాఁ జనుదెంచినవాని రామునిన్
దనుజవరేణ్య! మన్నిహతుఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతిని గొన్నినాళ్లలో
నని మొన నెవ్వనిం దొడరి ♦ యా త్రిదశావలి గూడ నిల్వదో?. ౯ 1323

తే. అట్టిశూరుఁడు ద్వంద్వయు ♦ ద్ధాభిరతుఁడు
రావణుఁడు రామభూపతి ♦ రణమునందు
నేల భయమందు?; నని యంత ♦ హితపరుఁ గని
యేల పరుషములాడితి ♦ నిట్టు లనుచు. ౧౦ 1324

*క. అనుతాపంబున మఱియి,ట్లనియెన్ శ్రీరాఘవుఁడు భ ♦ యంబును బొందం
గను జేసిన రెండుగఁ దుని,మిన నే నెవ్వరికి లొంగి ♦ మెలఁగఁ దలఁప నా.

క. వినుమిద్ది నాస్వభావం,బునఁ బుట్టినదోష మిద్ది ♦ పో విడువంబా
లనియది దురతిక్రమ మని, యనఘా! తెలియంగవలయు ♦ నాత్మ దృఢముగన్.

చ. వననిధిసేతుబంధన మ ♦ వార్యపరాక్రమ మొప్ప రాముఁడే
యొనరిచినాఁడటంచు భయ ♦ మొప్పఁ గదా! మదినీకు నల్పమీ
వననిధి దీనిఁ గట్టుటయుఁ ♦ బౌరుషచిహ్నము గాద దెట్టులో
యొనరిచె దీన భీతిఁ గను ♦ టొప్పదు సుంతయు నిశ్చయంబుగన్. ౧౨ 1327

చ. వనచరసేనతోడ రఘు ♦ వర్యుఁడు సంద్రము దాఁటి వచ్చి వ
చ్చినయటు ప్రాణముక్తుఁడయి ♦ చేరున వ్వస్థల మింక మీఁద సం
చును శపథంబు చేసెదను ♦ సూనృతవాక్య మిదౌను రాముఁ డే
పునఁ జనువాఁడె యుంచుఁ బలు ♦ పోకలఁ బల్కెడు గర్వితాత్మునిన్. ౧౩ 1328

* ద్విధా భజ్యేయ మప్యేవం ననమేయంతు కస్యచిత్-అనియు.

[1]క. దనుజేంద్రుని గుపితునిగా, మనమునఁ దగ నెఱఁగి సేనదు ♦ మంచినుడులు పే
చని యెను నిష్ఫలములుగా, నని లజ్జను బొంది యేమి ♦ యునఁ దోఁపమిచేఁ.
తే. మాల్యవంతుఁడు సంశయ♦మానసమున
నుండి జయ మబ్బునంచు య♦థోచితముగ
నాశిషము లిడి సెలవంది ♦ యాత్మవసతి
కరిగె; రావణుఁ డంత జ♦యంబుఁ గోరి. ౧౨ 1330
క. తనమంత్రులతోఁ గృత్యం,బును జక్కఁదలంచి చేయఁ ♦ బూనినపని గా
దనుజు లిటు చేయనోఁ గద, యని నిశ్చయ మొప్పఁ జేసి ♦ యుప్పురమునకున్.
క. అనుపమమగు సంరక్షణ,మును జేసి యతండు ద్వార♦మునఁ దూర్పునఁ జ
క్కనిరీతి నా ప్రహస్తుని, గనుచుండఁగ నాజ్ఞ చేసెఁ ♦ గను నేర్పుమెయిన్. ౧౩ 1333
సీ. దక్షిణంబున నున్న♦ద్వారంబునన్ మహావిక్రమాఢ్యులుగాఁగ ♦ వెలయుచున్న
యమ్మహోదరుని మ♦హాపార్శ్వునిం గావ నాజ్ఞ చేసెను పశు♦జాశిఁ గల్గు
ద్వారంబునం గావఁ ♦ దనయుని నింద్రజిత్తును రాక్షసౌఘయు♦క్తుని ఘనబలు
నామహామాయుని ♦ నంతట నియమించె; నుత్తరద్వారమం ♦ దుత్తమబలు
తే. లైన శుకసారణులఁ గావ ♦ నాజ్ఞ సేసి
తాను నట నుండ నెంచి యా♦తఁడు మంత్రి
గణమునకుఁ దెల్పె మఱియు న♦గరమునందు
[2]మధ్యమస్థానమును గావ ♦ మహితబలుని. ౧౪ 1333
క. నిరుపమమగు పౌరుషమునఁ, బరఁగు విరూపాక్షు దనుజ♦బలయుక్తుని నా
కరణి నియమించెఁ గావఁగ; నరసి నిశాచరవరేణ్యుఁ ♦ డంతఁ బురి కాగెన్.
[3]క. ఈవిధమున రక్షణమును, గావించి తనుం గృతార్థుఁ♦గాఁ దలపోసెన్
వావిరి మృత్యుప్రేరితుఁడై వాఁ డంతటను బురిని ♦ సనువగురీతిన్. ౨౧ 1335
తే. తావ నియమించి మంత్రులఁ ♦ గాంచి పోవ
నాజ్ఞ చేయంగ వారు జ♦యాశిషముల
నలరఁ జేయుచు గృహముల ♦ కరుగ నతఁడు
సిరులఁ దెంపొందు సౌధంబుఁ ♦ జేరె నెలమి. ౨౨ 1336

ముప్పదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౭ - వ సర్గము.

రాముఁడు వానరసేనారక్షణమును గావించుట.

క. మనుజేంద్రులు రాఘవు లట, వనచరనాయకుఁడు మఱియు♦వాయుతనయుఁ డా
హనుమయు భల్లూకేంద్రుం, డనుపముఁడగు జాంబవంతుఁ ♦ డంగదశరభుల్.

---

1 ప్రీడితో మాల్యవాన్ వాక్యమ్-అనిమా. 2 మధ్యమే స్థాపయే ద్గుల్మే-అనిమా. 3 కృత కృత్య మి వాత్మానం మన్యతే కాలచోదితః-అనిమా.

చ. ఘనమతి యావిభీషణుఁ; డ♦ఖండబలుండు సుషేణుఁ డట్లె యా
తనిపరివారముల్, మఱియు ♦ దారుణవిక్రముఁడైన మైందుఁ డ
ట్లనుపములౌ గజద్వివిదు ♦ లాకుముదుండు, గవాక్షుఁ డానలుం
డనితరసాధ్యశక్తియుతుఁ ♦ డౌ పనసుండును దక్కువానరుల్. ౩౹ 1338

చ. అరిపరిపాలితంబయిన ♦ యాపృథివీస్థలిఁ జేరి యందఱున్
వరుసగఁ గూడి లంక యిదె ♦ వాయుజుఁ డప్పుడు చెప్పినట్టి దీ
కరణిని గాన నయ్యెడిని ♦ గప్పర,నిర్జర,పన్నగాళికిన్
దరమె జయింప దీనిఁ గనఁ ♦ దద్దయు భీతియె గల్గఁ జేసెడున్. ౪ 1339

తే. మఱియు గంధర్వనాయకుల్ ♦ నెఱి జయింపఁ
గల్గఁ జాలరు రాక్షస♦కాంతుఁ డెపుడు
పురమునం దిందు నసముఁడై ♦ పొలిచియుండుఁ
గాన మనకింక జయసిద్ధి ♦ గల్గునట్లు. ౪౹ 1340

క. చక్కఁగ నాలోచింపుం, డిక్కడ గుమిఁగూడి యున్న ♦ యెల్లరు నని వా
రొక్కట నాడుకొనన్ విని, యక్కజముగ నవ్విభీష♦ణాఖ్యుం డంతన్. ౫౹

[1]ఉ. వారలఁ గాంచి స్పష్టముగ ♦ భావము వారికిఁ దోఁచునట్లుగాఁ
జారుతరంబుగాఁ దనరి ♦ సంస్కృతభాషను గ్రామ్యభాషయే
చేరని సత్పదంబులను ♦ జెల్వమరన్ వచియించె నిట్లు; లో
పారమనీషులార! వినఁ ♦ జాలుదురే మదుదీరితం బిఁకన్. ౬ 1342

క. అనలుఁడు, శరభుఁడు, సంపా,తినామకుఁడు, ప్రఘసుఁడన క్షి♦తిం బేర్వాసిం
గను నామంత్రులు నల్వురు, చని లంకకు వచ్చినారు ♦ సరగున మరలన్. ౭

క. పతగాకృతులం దాల్చి య,హితసైన్యముఁ జొచ్చి నగర♦మేలాగు సుర
క్షితమగునో దానికి నా, దితిజులు చేసిన మహావి♦ధివ్రజ మెల్లన్. ౮ 1344

[2]చ. కనుఁగొని వచ్చినారు నృప♦కాంత! దురాత్ముఁడు రావణుండు ప
త్తనమును గావఁజేసిన వి♦ధానము లన్నియుఁ దెల్పినారు మీ

---

1 వాక్య మగ్రామ్యపదవ త్సుష్కలార్థం విభీషణః - అనిమూ. అగ్రామ్యపదవత్ సంస్కృతపదవత్ సర్వేషాం స్ఫుటప్రతిపత్తయే స్వదేశభాషాపదరహిత ముక్తవా నిత్యర్థః - అనివ్యాఖ్య. దీనిచే సంస్కృతభాష దేశభాషగనుండి ఆయాదేశములలోఁ బ్రాకృతాదిగ్రామ్యపదములు కలిసియుండెనని స్పష్టమగుచున్నది. గ్రామ్యభాష నుపయోగించినచో వానరులునుం దెలియకపోవచ్చునేమో యని విభీషణుఁడు కేవలసంస్కృతభాషనే యుపయోగించె ననుట నిర్వివాదాంశము. సంస్కృత మేకాలమునను దేశభాషగాదను దుర్వాదము దీనఁ దొలఁగవచ్చును. సంస్కృతము దేశభాషగా నుండఁబట్టియే మనవారు సకలదేశములయందుండు వారలకు స్పష్టముగాఁ దెలియుటకై సంస్కృతభాషనే గ్రంథములవ్రాసి రనికూడఁ దెలక మానదని గ్రహింపవలయు. 2 లోఁగా వానరులందఱింగాంచి విభీషణుఁడు చెప్పినట్లు చెప్పఁబడినది. ఇందు నృపకాంత-అనిరామునిసంబోధించిచెప్పఁబడినట్లు

యనుమతియైనఁ దద్విధుల ♦ నన్నిటి నున్నటు లేను జెప్పెదన్
వినఁదగు; నాప్రహస్తుఁ డతి♦విస్తృతసైన్యముతోడఁ బొంగుచున్. ౧౧॥ 1845

సీ. ప్రాగ్ద్వారమున; వీర్య♦బలముల ననముత్రైతసరారు నస్తుమహో♦దరుఁడు మఱియు
నమ్మహాపార్శ్వుండు ♦ యామ్యదిగ్ద్వారంబునందును, రావణు ♦ నాత్మజుఁడగు
నింద్రజిత్తును దైత్యుఁ ♦ డేవునఁ బట్టసఖడ్గముద్గరశూల♦కార్ముకాంచి
తకరులు శూరులౌ ♦ దైత్యప్రధానులు పెక్కండ్రు తనుఁగొల్వ ♦ నుక్కుమిగిలి
తే. పశ్చిమద్వారమందును ♦ బరమనియత
బుద్ధియై యాయుధంబులఁ ♦ బూని దనుజ
సద్భటవ్రజములు తన్ను ♦ నరగఁ గొలువ
రావణుఁడు తాని లంకాపు♦రమునఁ జెలఁగి. ౧౨॥ 1846

తే. ఉత్తరద్వారమందును ♦ నున్నవారు
పరులబాధలు పురికి నె♦క్కరణి నైనఁ
గలుగకుండఁగఁ జేయంగఁ ♦ గర్బురగణ
తల్లజుండు విరూపాక్షుఁ ♦ డుల్ల మలర. ౧౩॥ 1847

చ. ధనువులు శూలఖడ్గములు ♦ దాల్చిన రాక్షససేనతోడ, నిం
కను బలశాలురౌ దనుజ♦కాంతులతోడను, గుల్మమందుఁ గా
వను నిలుచున్నవాఁడు; పుర♦వర్యమునం దిటు సంవిధాన మొం
దినసురవైరిసేనలను ♦ దెల్లముగాఁ గని మంత్రు లిప్డు దే. ౧౪॥ 1848

క. చను దెంచినార లిచ్చటి, కనఘాత్మా! రామచంద్ర! ♦ హస్తిసకర మొ
య్యన నెక్కు వేయిమందియు, ఘనరథికులు నయుతసంఖ్య♦గాఁ దగువారల్.

క. ఇరువదిసహస్రములుగాఁ, బరఁగెడు నాశ్వికులు మఱియు ♦ భటముఖ్యులు భీ
కరమూర్తు లొక్కకోటియు,నిరతము రావణునిఁగొల్వ ♦ నేర్పరులగుచున్. ౧౬

క. బలమునఁ బరాక్రమంబున, నిలఁ జేరుం గాంచి క్రూరు♦లై యయి యుద్ధం
బుల నేర్పుగలుగు రాక్షసు, లలరుచు రావణుని గొల్తు ♦ రనుచరు లగుచున్.

క. అనిసేయఁగఁ బదిలక్షలు, దనుజులు పూర్వోక్తవీర♦తతులం ద్రొక్కం
గ్కనికిన్, సాయమ్ముగ వే, చను దెంతురు మనములందు ♦ సమ్మద మలరన్. ౧౮

క. అనుచు మహాబాహుండగు, ఘనబుద్ధి విభీషణుండు ♦ గాదిలిమంత్రుల్
[illegible]కుం జెప్పినవార్తల, వినిపించుచు మంత్రుల [illegible]ట ♦ విభునకుఁ జూపెన్. ౧౯

క. వారును బురివార్తల నా, శ్రీరామున కెల్లఁ దెలియఁ ♦ జేసిరి, విదపన్

వ్నది. విరుద్ధము కాదా యని ప్రశ్నింపరాదు. తథా తేషు ప్రధానేషు [illegible] ఉప్రీత్- అనియు లఙ్కాయాం సచివైః స్వర్యాం రామాయ ప్రత్యవేదయత్- అనియుఁ జెప్పఁబడినది. కాఁ బట్టి శ్రీరామమూర్తి వినుచుండ వారలంగూర్చి కొంతచెప్పి రామునిం గూర్చియుం బల్కెనని యర్థము చేసికొనవలయును.

సారసపత్త్రాక్షుండగు, భూరమణునకుఁ హితంబు ♦ బుద్ధిఁ దలఁచుచుఁ. ౨౦

క. సిరివెలయు రావణానుజుఁ, డురుముదమున రాముఁ గాంచి ♦ యోరఘురామా!
సురవైరి రావణుఁడు సం,గరమున యక్షేశు నొంపఁ ♦ గాఁ దగుకోర్కిఁ.

క. మును వెడలిన సమయంబున, ననుపమవీర్యమున శక్తి ♦ ననిఁ గుందక యొ
ప్పిన విక్రమమున ధైర్యం, బున బలమున నాదుజ్యేష్ఠుఁ ♦ బోలిన సుభటుల్.

క. [1]చని రక్షువది లక్షలమం,ది నియతి యొప్పారుచుండ ♦ దితిజేంద్రుని వెం
టను; నిట్లు వైరిబలములఁ, గొనియాడితి నంచు మీరు ♦ క్రుధనొందకుఁడీ!.

క. పరులను నిరసించుటకై, యురురోషముఁ బుట్టఁజేయు ♦ చున్నాఁడను గా
ని రిపుల వర్ణించుచు మీ, కురుభయమును గల్గఁ జేయ ♦ నోరఘురామా!.

క. ఫల మేమి రోషమును నీ,మ్ములఁ బుట్టింపంగ ననెదొ ♦ మునుకొని యాది
త్యుల నీవు నిగ్రహింపం, గలవాఁడవు వీర్యమున ని♦కామము రామా !.

క. చతురంగబలంబులతో, వృతుఁడవు రావణునియట్లు ♦ వీరులుగా ను
న్నతబలములఁ దగు కపులను, జతురంగములుగ విభాగ♦సరణి మెఱయఁగఁ.

ఆ. [2]నిర్వహించి దాన♦వేంద్రుని మథియింపు
మనుచు; రావణుని స♦హాజుఁడు పలుకఁ
బరులవిక్రమంబు ♦ భంగింప రాఘవుం
డతనితోడ నిట్టు ♦ లనియె నపుడు. ౨౫ 1361

చ. నిరతిశయప్రతాపుఁడగు ♦ నీలుఁడు వానరపుంగవుండు కీ
శరమణసంవృతుండగుచుఁ ♦ జయ్యనఁ దూరుపుద్వారమందు భీ
కరగతి నిల్చి దైత్యబల♦కాంతుఁడుగాఁ దగు నాప్రహస్తుతో
దుర మొనరించు; వాలికి సు♦తుండగు నంగదుఁ డాత్మసేనతోఁ. ౨౬

తే. దక్షిణద్వారమున నిల్చి ♦ దర్ప మలర
నమ్మహాపార్శ్వబలయుతు ♦ నమ్మహోద
రుని రణంబున నోర్చుఁ గా ♦ కనిలతనయుఁ
[3]డప్రమేయబలోన్నతుఁ ♦ డగుటవలన. ౨౭ 1363

క. దనుజేంద్రు నింద్రజిత్తును, నని నోర్వంగలఁడు గాన ♦ నగచరవరులఁ
గొని పడమటిద్వారంబున, ననిహతపౌరుషముఁ జూప ♦ నరుగఁ వలయుఁ.

చ. దనుజుల దానవాళుల ను♦దారమనీషుల బ్రహ్మమానులఁ
గని యపకార మెప్పుడును ♦ గాదనకే యొనరించి దానఁ బ్రీ
తిని గని క్షుద్రబుద్ధియయి ♦ దివ్యవరంబుల బ్రహ్మనుండి కై
కొని పెనుగర్వమూని ప్రజ♦కుఁ బెనుతాపముఁ గల్గఁజేయుచుఁ

1 అత్ర మన్యుర్న కర్తవ్యో రోషయే త్వాం నభీషయే-అనియూ. 2 నిర్మథిష్యసి రావణమ్-అనియూ. 3 ప్రవిశ త్వప్రమేయాత్మా-అనియూ.

దనమదిఁ దోఁచినట్లు సత♦తంబు జగంబుల సంచరించు నా
దనుజవరేణ్యు రావణుని ♦ దర్పము పొంగ వధింప నెంచితిన్
గనుక ససైన్యుఁడై దనుజ♦కాంతుఁడు కావలిఁగాంచు నుత్తరం
బునఁ దగు ద్వారమున్ జొరఁగఁ ♦ బూనెద లక్ష్మణుతోడ నేనికన్. ౩౧

క. అని చెప్పిన నాతనితోఁ, వనచరనాయకుఁడు జాంబ♦వంతుఁడు దనుజే
శునితమ్ముఁ డావిభీషణుఁ, డను మువ్వురు నీదు శౌర్య ♦ ముఁగనుచు నుండన్.

తే. *పశ్చిమోత్తరమధ్యమ♦భాగమందు
నిలిచియుందురు గాక; కోఁ♦తు లివు డుండు
నట్లు మానుషరూపంబు ♦ నాశ్రయించి
యుండరాదిఁకమీఁదట ♦ యుద్ధమందు. ౩౩ 1367

క. మనవానరసేనల నిం, కను నాచెప్పెడు సుచిహ్న♦కంబులు గ్రహియిం
పనుదగునే వవి యనఁగా, వనచరు లివ్వార లనుచు ♦ బవరములందున్. ౩౪

క. మనకుం దెలియుటకై వా, రనయము వానరులుగానె ♦ యలరారుట యే
ఘనచిహ్నము; లిదిగో వినుఁ, డనూనతేజుండు నాస♦హాయుఁడును నేనున్.

ఆ. ఈవిభీషణుండు ♦ నీతనిమంత్రులు, నలువు రిట్లు దురము♦నం దలంప
నత్తసంఖ్య నలరు ♦ జనులము మేము న, రాకృతులను బరుల ♦ నని వధింప.

క. తలఁపఁడు వారము నుఁడి యని, పలికెన్; మతిమంతుఁడైన♦భాస్కరకులుఁ డి
మ్ములఁ గార్యసిద్ధికై యిటు, పలికె విభీషణునితోడ ♦ బరవశ మలరన్. ౩౬

ఆ. ఇట్లు పలికి రాముఁ ♦ డెంతయు నింపుగాఁ, దగు సువేలధరణి♦ధరతటంబుఁ
గాంచి దాని నెక్కఁ♦గాఁ దలపోసె న, మ్మదిని వేఱుతలఁపు ♦ మానియుండె.

చ. ఘనమతియుం బరాక్రమము ♦ గల్గినవారలలోనఁ బెద్దయై
తనరు రఘూత్తముండు ప్రమ♦దంబునఁ బెద్దదిగాఁ జెలంగు నా
వనచరసేన యాత్మ ♦ బన్వచు వెంబడిరాఁగ వైరులన్
దునుము తలంపునన్ జనియెఁ ♦ దోడనె లంకకుఁ జెంతనున్నయా
ఘనగిరిపైకిఁ బత్తనముఁ ♦ గాంచెదువేడ్క (?) నతిశయింపఁగన్. ౩౭ 1373

ముప్పదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౮ - వ సర్గము.

రాముఁడు లంక దరించుటకై సువేలాద్రి నెక్కుట.

చ. మనమున నాసువేలమహి♦ధ్రంబును గాంచుచు దానినెక్కవే
డ్కను సహజుండు తోనడువఁ ♦ గా నసురక్షుల ధర్మవేత్తలన్

---

* న చైవ మానుషం రూపం కార్యం హరిభి రాహవే - అనియూ అనఁగా నింతకుముందు వానరులు మనుష్యరూపములఁ దాల్చియుండిరనియు నిఁకమీఁదట నిట్లుండరాదని శ్రీరాముఁ డాజ్ఞ చేయ యథారూపముగ నుండిరనియుఁ దేటపడును.

వనచరరాక్షసాధిపుల ♦ భాస్కరసూను విభీషణాఖ్యులన్
ఘనతరమంత్రవేత్తలను ♦ గార్యగతిజ్ఞులఁ గాంచి ప్రీతితోన్. ౧½ 1374

తే. మధురములు నుత్తమములునౌ ♦ మాట లొప్పఁ
బల్కె నిట్లని; మనమెల్లఁ ♦ బలువిధంబు
లైన ధాతుగణంబుల ♦ నలరు నీసు
వేంద్రవర్యముపై నెక్కి ♦ యీనిశ నొగి. ౨½ 1375

క. నున నుఱరఁ గడపుదము; దుర్గనమునఁ దనచావుకొఱకు ♦ మామకసాధ్విన్
జనకజ హరించి ధర్మంబును దెలియక న్వకులవృత్త♦ముల నెంచకయే ౩½

క. కులగౌరవంబు నుంతయుఁ, దెలియకయుండెడు మదాంధ♦దితిజేంద్రపురిం
గలయం జూతము; రావణుఁ, డల రాక్షసనీచబుద్ధి ♦ నవలంబించెన్. ౪ 1377

చ. కనుకని గర్హితంబయిన ♦ కార్యమొనర్చెను; రాక్షసాధమున్
వినుతి యొనర్చినన్ మదిని ♦ వేగను రోషము ప్రజ్వరిల్లెడున్
దనుజుని జంపఁ బూనుకొనఁ ♦ *దత్కృతమంతువుచేత నెల్లరన్
దనుజులఁ జంపఁగానలయుఁ ♦ దప్పదు నీచుని నేమనందగున్. ౫ 1378

తే. ఒక్కఁ డపరాధ మొనరింప ♦ నొరునిజంప
నేలయన్నను వినుఁ డింక ♦ మృత్యుపాశ
వశగతుండయి యొక్కఁడు ♦ బహుళపాప
కార్యములఁ జేయు నానీచు ♦ కారణమున. ౫½ 1379

క. కుల మెల్లను నశియింపం, గలదని; రావణునిపైని ♦ గల కోపమునం
బలుకుచు నీగతిఁ జిత్రంబులుఁదగు సానువుల నొప్పు ♦ భూమిధరంబున్. ౬½

క. ఆ రేయిన్ వసియింపం, గా రయమున నెక్కెఁ; దోడఁ ♦ గార్ముకశరముల్
పౌరుషము నెఱపఁ దాలిచి, శ్రీరాముని వెంటఁ జిత్ర♦శిఖరిని వేడ్కన్. ౭½

తే. లక్ష్మణుండును నియతుఁడై ♦ లలితగతుల
నెక్కె; సుగ్రీవుఁడును మంత్రు ♦ లెల్ల గాఁగ
నతని వెంబడి నెక్కె నా♦యసురవర్యుఁ
డా విభీషణుఁడును నెక్కె ♦ నతనితోడ. ౮½ 1382

సీ. అనిలతనూభవుం ♦ డంగద, నీల, మైం
ద, ద్వివిదాహ్వయుల్ ♦ తగ గజుఁడును,
గవయు, గవాక్షులు, ♦ గంధమాదనుఁడును,
శరభుండు, పనసుండు, ♦ హర, కుముదులు,
యూథపుండగు రంభుఁ ♦ డురుబలుండగు జాంబ
వంతుండును, సుషేణుఁ, ♦ డెంతొ బుద్ధి,

* యస్యాపరాధా న్నీచస్య-అనియూ, మంతువు=అపరాధము.

బలమున నసమానుండై ♦ పరఁగెడు ఋషభుండు,
గురుతేజుండౌ దుర్ముఖుండు, నుతియు

తే. శతవలియు, లోనుగాఁ గల్గు♦శౌర్యఘనులు
శీఘ్రగతులగు నిశరులు ♦ శిఖరిగాము
లైన కోఁతులు శతసంఖ్య ♦ లారుపుముడి
యుండు గిరినెక్కె రెంతయు ♦ నుబ్బులీల ౧౩౪ 1883

*చ. వనచరవార మిట్లు రఘు♦వర్యుని వెంటను గొంచు నెక్కె నా
యినగురువంశరత్నము సు♦హీధరశృంగమునందుఁ [illegible] బ
క్కనిసమభూములందుఁ దిరు♦గం దొడఁగెఁ [illegible] నాది నెక్కె వోఁ నా
వనచరు లెల్లఁ గొంచపయి ♦ వర్ధిలి యోజనముగ్గ [illegible] 1884

క. చెలరేఁగి దక్షిణాశను, గలయం గనుఁగొనుచు [illegible] ♦ సాగిరి కోఁ
తులఁ గూడి వేగ రాముం, డిలాధరము నెక్కి [illegible] ♦ నెల్లయు [illegible]

సీ. అంతఁ ద్రికూటాచ♦లాయతశిఖరంబునందు నాకాశంబు♦నందు వ్రేలు
చున్నట్లు గనుపట్టు♦చున్న లంకాపురంబును గాంచి [illegible] ♦ ఘనపురినది
యత్యంతరమణీయ ♦ మై మనోజ్ఞద్వారములు మహాసా[illegible] ♦ యనుచుఁ బిల్చు
మై యుండె; నల్లని♦యనుసులు ప్రాకారచయములు యుండుంచి ♦ సాంద్రసౌ[illegible]

• తే. మొక్కఁ దభినవముగఁ గట్టి ♦ రోక్కె [illegible]
నగపంఙ్గఁ గాంచి రాఘవ♦గాధిపతులు
మఱియు వానరు లాసుర♦మంశలిఁ గని
యనిరియొనర్చితమిక రాముఁ ♦ డాన్నతిఁ గని. ౧౫ 1886

క. పెనునాదంబు లొనర్చిరి;, వనజాప్తుఁడు సాంధ్యరాగ♦భాసురుఁ డగుచుజ
జనియె నపరాశ కంతటఁ, గననయ్యె రాత్రి చంద్ర♦గతి లోఁగి [illegible].

చ. వనచరవాహినీశుఁడగు ♦ భానుకులాభరణంబు దాపసేం
ద్రునివహాజుండు సన్నుతులఁ ♦ దోరపు వేడ్కను బాలకీయుఁగాఁ
దనయనుజన్మునిం గలిసి ♦ తద్దయు వానరయూథనాయకుల్
తనుఁ గొలువంగ నాగిరివ♦తంసముపైని వసించె హాయిగన్. ౧౯౪ 1888

ముప్పదియొనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

* తే త్వదీర్ఘేణ కాలేన గిరి మారుహ్య సర్వతః [illegible]. [illegible] యోజనముల్ మని చెప్పఁబడినది మూలమునకేను అని గంటింపఁ బడెను. [illegible] సర్గమునఁ బ్రథమశ్లోకమున "తతో రామ స్సువేలాగ్రం యోజనద్వయమండలమ్" అని యున్నదిగాన [illegible] తెల్పఁబడిన దని తెలియఁదగు.

౩౯ - వ సర్గము.

-శ్రీరాముఁడు లంకం గాంచుట.-

[1]క. వారివీరులు తన్నిశ నా, ధరణీధరమందునుండి ♦ తమిఁ గాంచుచు రా
తిరి పోవ లంకయందలి, పరమవనారామములను ♦ బరికించి రొగిన్. ౧ 1389

తే. సమములై సుందరములు వి♦శాలములును
నాయతంబులు రమ్యంబు ♦ [2]లక్షిసుంద
రములునై యొప్పుచున్న యా♦రామములను
గాంచి యానంద మొంది రక్కపులు మిగుల. ౨ 1390

సీ. చంపకాశోకముల్ ♦ సాలతాలంబులు పున్నాగములు చాలఁ ♦ బొలిచియుండఁ
గాఁ దమాలవనముల్ ♦ కడు నిండియుండంగ నాగకేసరపంక్తి ♦ బాగుమీఱ
నొప్పు హింతాలార్జు♦నోర్వీరుహాంబులు నీపముల్ సుమభర♦నిబిడసప్త
పర్ణద్రుమంబులు ♦ కర్ణికారంబులు తిలకముల్ రమ్యపా♦టలము లోలయఁ
బుష్పితాగ్రంబులై ♦ పొలుచుఁదీఁగలుతమ్ముఁ గాఁగిలింపఁగఁ జిత్ర♦కమ్రపుష్ప
తే. యుతములై రక్తపల్లవ♦యుక్తములయి
తనరు మందారముఖదివ్య♦తరుయుతమయి
యలరు నమరావతిం బోలి ♦ యాపురంబు
వెలయుచుండెను వర్ణ్యమై ♦ విపులరీతి. ౬౪ 1391

చ. పురమది నీలశాద్వలవి♦భూతి నెసంగుచుఁ జిత్రరీతిగాఁ
బరఁగు వనంబులన్ వెలసి ♦ వర్ణనయోగ్యమునై చెలంగె; న
త్తరువులు భూమణాదుల ని♦తాంతము మానవులొప్పునట్లుగా
సురుచిరగంధముల్ వెలయ ♦ సుందరపుష్పఫలంబులన్ మనో
హారముగఁ దాల్చి చూచుటకు ♦ నందముగాఁ దగియుండె నెల్లెడన్. ౭ 1392

తే ఎల్లఋతుధర్మములతోడ ♦ నెంతొరమ్య
మగుచుఁ దుమ్మెద లింపుగా ♦ నార్వ నచటి
వనము చైత్రరథంబు నం♦దనము నాఁగ
నలరెఁ గన్నులకింపుగాఁ ♦ జెలఁగి మిగుల. ౮ 1393

క. వనములఁ దగు నిర్ఝరములఁ, గనుపట్టెడు నీరుకోళ్ల♦గములును గోయ
ష్టినికరములునున్ నర్తన,మును నల్పునుయూరములును♦మోదము నొసఁగన్.

క. ధ్వనిచేయుపరభృతంబుల, నినాదముల వినిరి కీశ♦నివహోధ్యక్షుల్;
వనముల నుపవనముల యం, దనిశము పతగములు క్రొవ్వి ♦ యార్చుచునుండన్.

క. నిరతము మట్పదపంక్తులు, తిరుగుచునుండును, బికాళి ♦ దివ్యతరువరో
త్కరములను నిండియుండును, నిరంతరము పతగవిసుల♦నినదమ్ము లొగిన్. ౧౦

1 వనా న్యుపవనానిచ-అనియూ. 2 దృష్టిరమ్యాణి తే దృష్ట్వా-అనియూ.

తే. షట్పదంబులఝుంకృతి ♦ సముదయములు
వినఁబడుచునుండు నల్గడ♦లను; మనోజ్ఞ
షట్పదంబులు సేవింపఁ ♦ జాలియుండు
బెగ్గురులు మందవిచ్చుకల్ ♦ బిగ్గ నార్వ. ౧౦౪ 1397

క. వనములు తనరారంగా, వనచరు లారామణీయ♦వై భవములకున్
దనువు లొగిఁ బులకరింపం, గనుమిక్కిలి వ్యాప్తుఁ గుచుఁ♦గ... చెలఁగుచున్.

తే. వీరులును గామరూపులై ♦ వెలయుచుంటఁ
దగినరూపంబులం గొని ♦ తద్వనములఁ
జొచ్చి రిట్లుగ వనమ తే♦జులగు వార
లందుఁ జొరఁబడుచుండు న♦య్యుద్వనమునందు. ౧౦౬ 1399

క. అనిలుఁడు సుమనఃపరిమళ,మున మున్గుచు ఘ్రాణింద్రి♦ములకు సుఖంబుం
గనఁజేయుచు వీచెను; నో,య్యనఁ గొండలు యూథనాథ♦ లగుహరివీరుల్.

చ. వనచరనాథునాజ్ఞఁ గొని ♦ శైలము భీకరనాద మొప్పఁగా
వనగతపక్షివారముల ♦ వారక భీతిలఁ జేయుచున్ ముదం
బునఁ దగుసేన్గులన్ మృగస♦మూహము భీతిలి పాఱఁ జేయుచున్
దనుజపురంబు కంపము ని♦తాంతము నొందఁగఁ జేయుచున్ జవం
బునఁ జనుసప్త పాదముల ♦ భూమిని వ ... తలంగఁ జేయుచున్
జని ఠల లంకకున్ గడుధ్వ♦జంబులఁ జెన్నగుచోటికిన్ నమున్
వనచరపాదసంహతులఁ ♦ బర్విసధూళి జనంబునన్ దినం
బును గడు నావరించె, బహు♦భూతభయంకరరీతి నుద్ధ్వతిన్. ౧౦౮ 1401

చ. వనములయందునున్న ఘన♦భల్లమృగేంద్రవరాహముల్ మదం
బునఁదగు సేనుఁగుల్ మహిష♦ముల్ మృగముల్ ... ప్పుచే
సిన భయదారవంబులకుఁ ♦ జెచ్చెఱ భీతిలి పాఱ నార్తమౌ
నినదము చేత దిక్కులను ♦ నిండఁగఁ జేయుచు నొక్క పెట్టునన్. ౧౦౯ 1402

సీ. ఆత్రికూటాద్రిమ♦ధ్యమశృంగ మత్యున్నతంబయి సుప్రసి♦ద్ధంబు నగుచు
నంబరంబును దాఁకు♦నట్లు గానంబడి యద్వితీయంబయి ♦ యఖిలభాగ
ములఁ బుష్పనికురుంబ♦ముల సమాచ్ఛాదితంబయి స్వర్ణవర్ణమై♦ నూఱిమాఱు
యోజనంబుల పొడ♦వొప్పఁగా విపులమై చానుడగ్నిసమయి ♦ శక్తమగుచు
తే. సిరులఁ దనరుచుఁ బెద్దదై ♦ పఱఁగి *పతగ
ములకునుం జేరరానిదై ♦ చెలఁగి మనసు
చేతనైన నెక్కఁగరాక ♦ చిత్రరీతి
నుండ నన మర్త్య లెక్కంగ ♦ నోపువారె ౧౧౦ 1403

క. ఆపర్వతశిఖరంబునఁ, జూపట్టును లంక దనుజ♦శూరాగ్రణి యుం

* దుష్ప్రాపం శకునై రపి-అనిమూ.

దేవారి పాలకుఁడుగా, శ్రీపాలితుఁ డగుచుఁ జాలఁ ♦ జెలఁగుచు నుండున్.౨౦

క. పుర మయ్యది శతయోజన,పరిమితమగు పొడవుఁగల్గి ♦ భాసిలి మిగులన్
సిరులన్ ద్రింశద్యోజన,పరిమిత మగు వెడలుపు దగఁ ♦ బరినుత మగుచున్.౨౦౻

క. తెల్లనిమేఘంబులవలె, నల్లసిల్లెడు గోపురములు ♦ నొప్పుచుఁ గడు భా
సిల్లెడు సువర్ణ పనణము, లెల్లెడలన్ రాజతంబు ♦ లెనఁగం బరఁగున్. ౨౧౻

తే. వానకాలంబురాఁగ నా♦వానును ఘన
మధ్యమపథంబు నాఁ దగు ♦ మహితపుమ్మ
రంబు మేఘగణంబుల ♦ గాజిలునటు
లదియుఁ బ్రాసాదతతివిమా♦నాళి వెలయు. ౨౨౻ 1407

సీ. అందు మధ్యమభాగ♦మందుఁ బ్రాసాద మొక్కండు కాంతులమీఱి♦క్రాలుచుండు
వేయి స్తంభంబులు ♦ వెలయును దానికి గైలాసశిఖరంబు ♦ కరణి నాక
సంబున వ్యాపించి ♦ చైత్యంబునకు నది భూషణప్రాయమై ♦ పొల్చుచుండు
దానవముఖ్యములు ♦ దానిఁ గాచుచునుండు ననిశము, రమ్యమై ♦ యమలకాన

తే. నములచే భూత్రములచేత ♦ ననులవివిధ
ధాతువులచేత నతివిచి♦త్రంబు నగుచు
నుపవనంబులు వెలయుంగ ♦ నురుపతత్రి
గణము కలనాదములు చేయుఁ♦గాఁ బరఁగుచు. ౨౫ 1408

క. పలువిధములైన మృగగణ,ములు తిరుగుచు నుండఁగ వన♦ములు పెక్కులు భా
సిలు రాజసగణములు నుజ్జ్వలభూషణయుక్తిఁ గావ ♦ భాసిలుచుండున్.౨౬౻

చ. అనిశము సంపదల్ పొదల ♦ సత్యధికోన్నతి నొప్పియుండు ప
ట్టనమును దాని రావణుని ♦ ధామముగాఁ దగుదాని లక్ష్మణుం
డనుజుఁడుగాఁ జెలంగు మహి♦మాఢ్యుఁడు రాముఁడు వేడ్కఁ గాంచె నా
వనచరయుక్తుఁడై మదిని ♦ వర్ణనముల్ దమి సేయుచున్ గడున్. ౨౭౻ 1410

క. సురనిభుఁడు వీర్యవంతుఁడు, ధరణీపతిచంద్రుఁడగుచుఁ ♦ దగురాముఁడు సుం
దరసౌధనిబిడమా పుర,వరమును గని యద్భుతార్ణ♦వంబున మునిఁగెన్. ౨౮౻

చ. సురుచిరవస్తుసంతతులు ♦ శోభిలి రత్నకయత్నపూర్ణమై
నిరుపమసౌధవారములు ♦ నిండి కవాటవరంబులున్ మహా
స్థిరపరియంత్రముల్ వెలయఁ ♦ దద్దయుఁ బొల్చెడు నట్టి లంక నా
హరిగణయుక్తుఁడై కనియె ♦ నారఘురాముఁడు వేడ్క మీఱఁగన్. 1412

ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౦ - వ సర్గము.

రావణ సుగ్రీవుల ద్వంద్వయుద్ధము.

క. జనకసుతాపతి యంతట, వనచరయూథపులు తన్నుఁ ♦ బరివేష్టింపం
గను సుగ్రీవునితో సౌ,జనయుగ్మవిశాలమైన ♦ స్థలము న్రొంబె. ౧ 1413

క. తనరారు శైలశిఖరం,బును నెక్కెను; రాముఁ డద్రి ♦ముఖ్యశిఖరమునం
దున నొక్కముహూర్తము ని,ల్చి నిఖిలదిక్కులను గాంచి♦చేసవ నొకచోఁ.

ఆ. అతివిచిత్రమగుచు ♦ నా త్రికూటాద్రిశృం
గమునయందు విశ్వ♦కర్మచేత
నిర్మితమయి మిగుల ♦ నిర్మలమగువన
ములను వెలయు లంకఁ ♦ గలయఁ జూచె. ౨॥ 1415

క. పురగోపురశిఖరంబున, దురాసదుండగుచు మిగుల ♦ ధూర్తుండగు న
ర్బురనాథుఁ డుండ శ్రీరఘు,వరుఁ డప్పుడు గాంచెఁ గ్లనక♦నయ్యలతో వడిన్. 3

*క. ఇరుభాగంబుల సితచా,మరములు, విజయంబు దెలుపు ♦ నూతనశుభ్రం
బరలసితమైన ఛత్రము, పరసుప్రమునంబు నింప ♦ భాసిలు వానిన్. ౩॥ 1417

తే. అరుణచందనలిప్తాంగు ♦ నమలరత్న
భూషణాలంకృతుని హేమ♦భూషితాంబ
రుని వినీలాంబుదశ్యామ♦తనుని, దేవ
పతిని మార్కొనఁ జాలిన ♦ పౌరుషాఢ్యు. ౪॥ 1418

క. మును నైరావత మొక్కట, నసిమైన దంతములఁ బొడువ ♦ నా దెబ్బలచే
తను గల్గినకాయలు ఱొమ్మునఁ జూపట్టంగ వెలయు ♦ భూగిభయదునిన్. ౫॥

తే. మఱియుఁ గుందేటినెత్తురు ♦ మాడ్కి వెలయు
నుత్తరీయంబు చెలువార ♦ వ్యోమమందు
సాంధ్యరాగంబు వ్యాపించి ♦ జలదరాశి
పగిదిఁ జూపట్టు దానవ♦పతిని భయదు. ౬ 1420

చ. వనచరులున్ రఘూత్తముఁడు ♦ వానిని గన్గొనుచుండఁగా నె యా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి యిటు ♦ ధారణినాథుఁడు రామమూర్తి ని
ల్చినతఱి రాజచిహ్నములు♦చే వెలుఁగొందుచు నీచుఁ డీతఁ డుం
డ నగు నె యన్నకోపము న♦డంగఁగఁ జేయఁగ నూర్యసూనుఁ డా
య్యెనఁ దను చిత్తసత్వముల ♦ నగ్గిరిశృంగమునుండి చివ్వనన్. ౭॥ 1421

క. దనుజేంద్రుఁ డున్నగోపుర,మునకున్ వడి నెగిరెఁ; జ స్థ♦మున నిందుకలుష
నను భీతి లేక యాతనిఁ, గనుచున్ సుగ్రీవుఁ డొక్క♦యుగముండి తిగన్. ౮॥

* విజయచ్ఛత్రశోభితమ్-అనియూ.

¹ఉ. దానవనాయకుం గొనక ♦ తద్దయుఁ గ్రూరతరోక్తులన్ గ్రుధం
బూని వచించె; నోరి రఘు♦భూపతి కేను సఖుండ దుర్మతీ !
యానిఖిలప్రపంచవిభు ♦ నంఘ్రిసరోరుహదాసుఁడన్ మహా
మానవనాథుసత్త్వబల♦మంజులకీర్తిసహాయసంపదన్
నే నిను వీడఁ జాల నిఁక ♦ నిర్భరపౌరుషమూని తన్నెదన్. ౧౦ 1423

చ. అని వచియించి వేగముగ ♦ నాతనిమీఁదికి దాఁటి చిత్రమా
దనుజవరేణ్యమస్తకని♦తాంతవిభాసురసత్కిరీటపం
క్తిని గడులాగి యుద్ధతిని ♦ గ్రిందఁ బడంగను ద్రోసి తాను నొ
య్యన ధరవ్రాలె; నిట్లు తన♦యంతికముం గడుఁ జేరు నాకపిన్. ౧౧ 1424

²క. కని రావణుండు తా ని, ట్లనియెఁ బరోక్షమునయందు ♦ నైతివి నీవో
వనచరసుగ్రీవుండవు, చనుదెంచితి విపుడు నాదు♦సమ్ముఖమునకున్. ౧౨ 1425

³క. కనుకన్ హీనగళుండవు,గను గాఁగల వింకమీఁదఁ; ♦ గడువడి నని యా
దనుజేంద్రుఁ డాడి శీఘ్రం,బున లేచి సరోజమిత్ర♦పుత్త్రునిఁ బెలుచన్.౧౩ 1426

క. కరములను బట్టి యప్పుడె, ధరణిం బడఁద్రోసె హరివ♦తంసుఁడు శూరుం
డరుదుగఁ జెందువిధంబున, నురుగతిఁ దా లేచి బాహు♦యుగళిని నతనిన్.

సీ. ధరణిని బడఁద్రోసె; ♦ నిరువురు వారిట్టు లొకరి నొక్కరు బిగు♦వొప్పఁ గౌఁగి
లించుకొనుటచేత ♦ మించి దేహంబునఁ జెమటలు గాఱ న♦ఖముల జీఱు
కొనుటచే నంగము♦లను రక్తమును గాఱఁ గదలనీయక పట్టు♦వదలకుండఁ
బెనచుకొనుటఁ జేష్ట♦లను మాని పట్టును విడువఁగాఁ బుష్పిత♦విమలకింశు

తే.కాఖ్యభూరుహశాల్మలి♦కావనీజ
ముల విధమ్మున నుండిరి ♦ పెలుచ వారు
కరతలారత్నిముష్టిసం♦ఘాతములను
ఖరనఖరములఁ జీఱుటఁ ♦ గడఁగి చేసి. ౧౪ 1428

క. భరియింపరానివిధమున, నురుబలులగువారు మిగిలి ♦ యుద్ధంబును జే
సిరి; వారు భీమజవమునఁ, బురగోపురమునకు నడుమఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్.

తే.మల్లయుద్ధంబు గావించి ♦ యెల్లరుఁ గనఁ
బైకిఁ జిమ్ముచు మరలను ♦ బట్టి లాగు
చును బరస్పరమున్ వంచు♦కొనుచు నడుగు
లిడుచు నడుమకుఁ బోవుచు ♦ దుడుకుమీఱ. ౧౬ 1430

తే.ఒకరిపై నొక్కరుగ్రత ♦ నూని హస్త
ములను వైచి తగం బట్టి ♦ మూర్తుల దృఢ

---

1 లోకనాథస్య రామస్య సఖాదాసోఽస్మి రాక్షస-అనియు. 2 సుగ్రీవస్త్వంపరోక్షం మే హీనగ్రీవో భవిష్యసి-అనియు. అనఁగా నాకంటఁబడనప్పుడు సుగ్రీవుండవు. (మంచికంఠముగల వాఁడవు) ఇఁకఁ గంఠహీనుఁడ వగుదువని భావము.

ముగను గౌఁగిటఁ జేర్చియు ♦ దిగిరి నాఁ
పరిఖముల యంతరమునకు ♦ సరిగ నిలకు. ౧౬౪ 1431

చ. సులువుగ లాఘవంబునను ♦ క్షోణిని ముట్టక మ్రొక్కి దాఁటి యా
యలఘుబలాఢ్యు లొక్కక్షణ ♦ మందున నిల్చి పరిక్రమంబునన్
గలిగిన నూన్పులన్ విడిచి ♦ క్రమ్మఱఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
మ్ములఁ బయికేగి భూరికర♦ముల్ ఘనపాశములై పెనంగఁగాన్. 1432

క. తనువుల బంధించిరి యుద్ధనిపుణతన్; బట్టులను ♦ దారుణవిక్రాం
తిని నభ్యాసబలంబులఁ, బెనుగర్వముచేత విజ్జ♦వీఁగుచు వారల్. ౧౮ 1433

క. పులులవిధంబునఁ గలభంబులరీతిని నొకరినొకరుఁ ♦ బూనిన బంధం
పలలితగతులొప్పఁగఁ ద్రోవలఁ దిరుగుచుఁ బెనఁగి రెండొ♦సాంఘలు మీఱన్.

సీ. ఇతరేతరము వార ♦ లేపునఁ గదిసి వక్షంబులు మోఁదుచు ♦ గాఢతరము
గాఁ గౌఁగిటం జేర్చు ♦ కరణిగా నడుముకొనుచుఁ బటాలునఁ బడి ♦ రచటినేల
నంతలోపలనె వా ♦ రట్టె లేచి పరస్పరముఁ బట్టి ప్రస్ఫుటశక్తి ♦ క్షమఁ బడంగఁ
ద్రోయుచు బహుశిక్షి♦తులగు సంగరమార్గములఁ బెనంగిరి మనశ్శంబులఁ జెలంగు
కరులఁ బోలెడు వీర♦వరులు వారిద్దఱు వ్యాయామనిపుణుల ♦ బలముకలిమి

తే. గల్లువారలు గావునఁ ♦ గట్టుగంబ
ములకు సరియగు తనుబాహు♦వుల నణంచు
కొనుచునుండియు నలజడి ♦ గనక యుండి
రాహవంబునఁ బొంగుచు♦హాలు చెలంగ. ౨౦౪ 1435

క. ఈరీతి చాలకాలము, వారాహవ మొప్పఁ జేసి ♦ పడి మీఱంగా
బోరన మండలగతులన్, జేరి పరాక్రమము చూపఁ ♦ జెలఁగిరి కినుకన్. ౨౧

[1]క. వానరాకరి నొకరు చేగుచు, నేరీతినినైనఁ బంప ♦ నెంచుచుఁ గడు నా
హారమునకుఁ బొంచిన మార్జారంబులభంగి నొండొ ♦ సంతసపడుచున్. ౨౨

క. చలియింప కించుకంతయు, నిలువంబడి మండలాది ♦ నియతపథములన్
గలన మొనరింప సాగిరి, బలశాలుసు యుద్ధమార్గ♦పటుతరశక్తుల్. ౨౩౪ 1436

[2]సీసమాలిక:—

వనచరనాయక ♦ దనుజేంద్రు లొయ్యన సవ్యాపసవ్యాది ♦ సకలమార్గ
ములను, వ్యాఘ్రమృగేంద్ర♦ముఖావలి నిలుచంక్రమై శాఖ,సమపాద♦వైష్ణవమ్ము
లాలీఢ మల్లి ప్రత్యాలీఢమండలములనఁగఁ దగుస్థాన♦ములును మఱియు
గోమూత్రగతివంటి ♦ కుటిలమార్గంబుల నట్టులె యుపసర్ప♦ణాపసర్ప
ణములఁ, దివ్యగ్రమ♦నముల సవ్యాపసవ్యక్రమంబులఁ; జన్ను ♦ సరి చెలంగి
నొప్పింపఁ బూనఁ దా♦నును దానివ్యర్థంబుగను జేయు పరిమోక్ష♦మును, జెలంగి

1 మార్జారా ఇవ భక్షార్థే-అనియు. 2 వ్యాఖ్యానాభిప్రాయ మిందుఁ జేర్పంబడినది.

బదులు నొప్పించుచు ♦ వైరితాడనములఁ బరిహరించెడు నట్టి ♦ వర్జనమును
బగవాఁడు నిలుపంగఁ♦బడ వానిచుట్టునుదగఁ జరించెడు పరి♦ధావనమును
నెదిరించి శత్రువు♦ను దలపడు నభిద్రవణమును, దేహంబు ♦ వంచి యొక్క
యంగంబు నిక్కించి♦యడఁగి మండూకంబుభంగిఁ బైఁబోవు నా♦ప్లావమును, ద
గంగ ధైర్యంబున ♦ గాఢంబుగాఁ దాఁకి కేవలాసనమును ♦ జేవఁగొనుచు
నిర్భయంబుగ నందు ♦ నిల్చియుండుటయను నాస్థానమును, ముఖ ♦ మట్టిత్రిప్పి
వెనఁజను టను పరా♦వృత్తంబు, నిలుచున్నయట్లె వెన్కకుఁ బోవు♦నట్టిదగు న
పావృత్తమును, వైరిఁ♦బట్టుకొనంగోరి తనువెల్ల వంచి యా♦తనిపయికని
జవము మీఱెడునట్లు♦చనుట నాఁదగు నవద్రుతమును, దనదుశ♦త్రువునుగాలఁ
దన్న నాస్యమువంచి ♦ త్వర నెగురుట యనఁజను నవప్లుతమును ♦ శత్రుబంధ
నార్థమై తనకర ♦ మట్టె చాఁచుటయనునట్టి యుపన్యస్త ♦ మరియుఁ దనను
బట్ట యత్నింపంగఁ ♦ బట్టుతప్పించుకొనఁగఁ గేలు చిమ్ముట♦నంగఁ బరఁగు
నట్టి యపన్యస్త ♦ మాదియౌ పథముల మెలఁగుచుండిరి; పోరు ♦ సలుపుచుండ
దనుజనాథుఁడు సోలి ♦ వనచరేంద్రునకు మాయాబలంబునఁ దన♦యట్టివారు

ఆ. పెక్కుమంది తోఁచు♦విధమున మాయను, జూప మొదలుపెట్టె ♦ నాపగిదిని
దానెఱింగి జయము ♦ తగఁగాంచుశీలంబు, వెలయు భానుపుత్రుఁ♦డలయకవడి.

క. ఆకస్మికముగ నెగిరెను, నాకాశంబునకు దాన♦వాధీశుఁడు తా
నాకపి మరలన్ వచ్చుని, దే కరణిని ననుచు నచట♦నే నిలుచుండెన్. ౨౭

క. ఈరీతి వంచితుండై, యారావణుఁడుండ వాన♦రాధీశుఁడు తా
నే రావణుతో సంగర, మారీతి నొనర్చె ననెడు ♦ యశముం గనుచున్. ౨౮

చ. దనుజపతిన్ జయించి రణ♦ధర్మము తప్పక వానిఁ గష్టముల్
గన నొనరించి యున్నతము♦గాఁ దగు నభ్రపథంబు జొచ్చి రా
మునిఁ గని యంతఁ బార్శ్వమున ♦ మోదము భక్తియు మీఱుచుండ న
వ్వనచరమధ్యసంస్థుఁడయి ♦ భాసిలుచుండె జయోత్సవంబునన్. ౨౯ 1442

చ. తరణిసుతుండు వీరుఁడయి ♦ తత్కృతి నవ్విధిగా నొనర్చి హ
ర్ష రతిని గాంచి యారఘువ♦రప్రియనూత్నకి యుద్ధహర్షమున్
బరఁగ నొనర్చి వానరుల♦వారము తన్నును బూజసేయ నా
హరిగణమందుఁ జొచ్చెను మ♦హాబలవేగము మీఱఁ జక్కఁగన్. ౩౦ 1443

నలువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౧ - వ సర్గము.

అంగద రాయబారము.

చ. వనచరనాథునం దవుడు ♦ భాస్కరవంశసుమాత్తికంబు చ
క్కనిరణచిహ్నజాలములఁ ♦ గాంచుచుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి ప్రీతిని

ట్లనియెను; నాదుసమ్మతిని ♦ సంధసేయుటగాని సాహసంబుచే
యను జనునే మహీశులిటు ♦ లద్భుతసాహసకృత్యముల్ తమం
తన యొనరింపఁ బూనగు ని♦తాంతము ధైర్యమునాని వేగమే. ౨ 1444

తే. సాహసప్రియుఁడవు నీవు ♦ శౌర్యఘనుఁడ
వందునని నవ్విభీషణు ♦ సఖులనవచ
రేంద్రబలమును సంశయ ♦ మిట్టులొంగఁ
జేసి యొగొప్ప తెగువను ♦ జేసితి విటు. ౩ 1445

*క. నీవిట్లు సాహసంబును, జేవం జేయంగఁ బూన ♦ క్షితి మాఱొంట్లే
జీవించుట దుర్లభమగు; నోవీరా! యింకనైన ♦ సుస్థితి నిమ్మా. ౪ 1446

తే. ముందువెన్కలు తలఁప కీ♦చందమునను
సాహసంపుఁబనుల్ సేయఁ ♦ జనదు సుమ్ము
బాహుబలమున దుర్భర♦వైరిగణము
నడఁచు నీకును నేదైన ♦ హాని గలుగ. ౫ 1447

క. జనకజతో భరతునితోఁ, బినతమ్ములతోడఁ దుడకు ♦ విమానంబగు నీ
తనువర్యముతో నాకే,పనియుండును? జక్కఁ జెపుమ ♦ భాస్కరతనయా!. ౬

క. సురపతివరుణసమానుఁడ, పురుబాహుబలంబు విట్టు ♦ యుగ్రరణముచే
యురతిని జని రాకుండెదు, తరుణంబున నీదుశౌర్య♦ధర్మ మెఱిఁగియున్. ౭

సీ. ఏదేని నీకప♦కృతియె గల్గునో యని సందియమంది నా♦శపథ మట్టు
లైనఁ దీర్పకయుంచ ♦ నౌని యందున నేనునాత్మజబంధువా♦హనయుతముగ
రావణు ననిఁ జంపి ♦ రాజ్యంబునకు విభీషణుని బట్టముగట్టి ♦ సత్వరముగ
నాయయోధ్యకుఁ బోయి♦యఖిలరాజ్యమ్మును భరతునకొసంగి సం♦ర్వాతిఁ జక్క

తే. దనువు వదలంగ నిశ్చయ♦మును నొనర్చు
కొంటినని పల్కి; శ్రీరఘు♦కుంజరుఁ డిటు
పలుక సుగ్రీవుఁ డతనితోఁ ♦ బలికె నిట్లు
రఘుకులాభరణంబ శ్రీ♦రామ నేను. ౮ 1450

క. నీపౌరుషముల నెఱిఁగియు, నీపత్ని హరించినట్టి ♦ నీచదురాత్మున్
బాపిని గని యెటుసైతును, భూపవరేణ్య! యటంచుఁ♦బొంగుచుఁ బలుకన్.

క. వీరుండగు సుగ్రీవుని, చారుతరోక్తులను విని యొ♦సంగెడు కాంతి
స్ఫారుని లక్ష్మణుఁగని యా,శ్రీరాముం డిట్లు పలికెఁ ♦ జిత్తమలరఁగన్. ౧౦

క. మన మీసేనల శిశల,వనముల ఫలరాజిఁ గోసిన ♦ వనములకుం గై
కొనిచని యూథపులకు నొ,య్యన వేఁడుగఁ బంచియిచ్చి♦యరిభయదముగన్.

---

* త్వత్సాహసేఽస్మదాదీనాం జీవనం దుర్లభమితి - అనువ్యాఖ్యాభిప్రాయ మిటఁ జేర్పఁబడినదని తెలియందగు.

క. గరుడాదిరూపములుగాఁ, బరఁగంగాఁ జేసి సిద్ధపడియుండము భీ
కరమై లోకక్షయకర, మురుతరమును నౌ భయంబు నూహింపంగన్. ౧౧౪

క. కలుగం గలదని తోఁచెడుఁ, దలఁపఁగ నది భల్లుక,హరిదానవవీరా
వళికి వినాశనమును ని,మ్ములఁ దెలిపెడు వీచెఁ బరుషముగఁ బవనుండున్. ౧౨

చ. ధరణి వడంకుచున్నయది ధాత్రిధరాగ్రము లల్లలాడెడున్
దరువులు భూమిపైఁ బడెడుఁ దద్దయు భీకరనాద మొప్పఁగాఁ
బరుషతరాకృతుల్ గలిగి వారిధరంబులు శ్యేనముఖ్యభీ
కరతనువుల్ ధరించుచు జగత్ప్రళయంబును దెల్పఁజాలి నె
త్తురుచినుకుల్ గలట్టి. గురుతోయములన్ గురియున్ నితాంతమున్. ౧౪

ఆ. సంధ్య యద్దె రక్తచందన మట్లుగాఁ
గాన నగుచు భీతికరముగాఁగఁ
జూడఁబడెడు నదిగో సూర్యమండలినుండి
పడెడు మండుశుచికబలము లట్టి. ౧౫ 1457

క. హీనములగు మృగపక్షులు, దీనాకృతు లొప్ప మిగుల దీనరవములన్
వీనుల కతిభయదమ్ములు, గా నొనరుచుచున్ సరోజకాంతుని కెదురై. ౧౬

తే. అఱచుచున్నవి; లయకాల మందువలెనె
చంద్రుఁడు నిశను దనప్రకాశంబు మాని
*నడుమ నలుపును రక్తవర్ణంబు చివర
లందుఁ దగఁ గల్గఁ జేయుఁ దాపాతిశయము. ౧౭ 1459

క. పరివేషము హ్రస్వంబై, పరుషం బశుభప్రదంబు పరికింపంగా
నరుణతరాంతరమునునై, కరముం జూపట్టుఁ బ్రళయకాలవిధమునన్. ౧౮౫

క. కను మర్కమండలంబున, ననుజా! నీలాంక మొక్కఁ దగపడియెడుఁ జ
క్కనితారలు మలినములై, మునుపటివలెఁ గాక నూత్నముగఁ గనఁబడెడున్.

క. ఈదుర్నిమిత్తములు గన, నేదో ప్రళయంబు జగతి కేతెంచెడు నాఁ
గాఁ దగియున్నవి చూడుము;, వేదికలను శ్యేనకాకవితతులు గ్రద్దల్. ౧౯౫

తే. క్రిందుగాఁ జేరుచున్న వీరీతి నక్క
లశుభనాదంబులను సాధ్వసావహంబు
లైన యెలుఁగులఁ జేసెడు ననుజ! యింక
వనచరుల్ పరివేష్టించి వచ్చుచుండ. ౨౦ 1463

చ. మన మిడె రావణుండును నమానుషశక్తిని నేలుటన్ జగం
బున నెదిరింపరాకయె యపూర్వమునై తనరారు లంకకుం

---

* కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతో యథాలోకస్య సంక్షయే-అనియూ.

జనుదము వేగ; యంచు గురు♦సత్త్వుఁడు వీరుఁడునై నరాముఁ డా
యనుజునితోడఁ బల్కుచు మ♦హాచలశృంగమునుండి యుప్పుడే. ౨౧ 1464

క. ధరణికి దిగి ధర్మాత్ముఁడు, ధరణీశలలాముఁ డంతఁ ♦ దనసేనను నె
వ్వరికి నెదిరింపరాకయె, యరుదుగఁ దగుదానిఁ జూచె ♦ నాగిరిక్రిందన్. ౨౨

క. కాలోచితకృత్యంబులఁ, జాల నెఱింగిన ఘనుండు ♦ క్ష్మాపతి తానున్
బోలఁగ సుగ్రీవుండును, నోలి మహాప్లవగసేన ♦ నుత్సాహమునన్. ౨౩ 1466

క. తనరారఁ జేసి యుద్ధం,బునకున్ సమయంబువచ్చె ♦ భూరిబలమునన్
జనవలయునంచుఁ దానా,జ్ఞను జేసెను; దెల్లవాఱు♦జాము చనంగన్. ౨౪

క. ఘనబాహుండగు రాముఁడు, ధనువును ధరియించి ప్లవగ♦తల్లజు లెల్లం
దనచుట్టు బలసిరాఁగాఁ, జనె లంకాపురముఁ గూర్చి ♦ సరభసగతితోన్. ౨౫

క. దనుజేంద్రుఁడు సుగ్రీవుఁడు, హనుమంతుఁడు జాంబవంతుఁ ♦ డానీలుఁడు రా
ముని వెంబడించి పోయిరి, వనచరవీరుండు నలుఁడు ♦ భల్లుకవిభుఁడున్. ౨౬

తే. లక్ష్మణుండును బ్లవగబ♦లంబుతోడ
నరుగుదేరంగఁ జనియె; నా♦తఱుణమందు
భల్లుకప్లవగంబుల ♦ బలము మిగుల
గొప్పదిగ మీఱి పెద్దదా ♦ క్షోణి నెల్ల. ౨౭ 1470

తే. ఆవరించియె రాముని ♦ ననుసరించి
చనియెఁ; గుంజరదేహులై ♦ శత్రువార
ణమున నేర్పఱులైన వా♦నరవరు లొగి
శైలశృంగంబులను దరు♦జాలములను. ౨౮ 1471

చ. కరములఁ దాల్చి రామనృప♦కాంతుని వెంబడిపోయి; రక్షసో
దరులగు రామలక్ష్మణులు ♦ తచ్చలముంగొని చాలసేపు త
ద్ధరమును డిగ్గి పోవుచును ♦ దానవనాథుపురంబుఁ జేరి రా
యరిబలసూదనుల్; నగర ♦ మయ్యది యున్ ధ్వజపంక్తి గ్రాలఁగాన్. ౨౯

*క. కరము మనోహరమై నుం,వరముగఁ గనుపట్టు నుపవ♦నంబులతోడన్
బరఁగుచు నద్భుతతరమగు, వరణము ప్రాకారవరము ♦ ఘనురరీతిన్. ౩౦

సీ. పరఁగుచుండఁగ బహి♦ర్ద్వారంబు లొప్పంగ నర్యశేద్యంబయి ♦ యమరులకును
దుర్ధర్షమై యుండెఁ ♦ దొలఁగక వానరుల్ రామునాజ్ఞనుబూని ♦ భీమరూపు
లయి తమచోటుల ♦ నరయుచు ముట్టడి సల్పిరి; గురుతర♦శైలకూట
మట్టు లున్నతమగు ♦ నాయుత్తరద్వారమును రాఘవుఁడు సో♦దరునిగూడి

తే. ధనువుఁ దాలిచి సైన్యంబు♦లను దగంగఁ
గాచుచున్ ముట్టడించె; ని♦ష్కారణి వీరుఁ

---

* చిత్రవప్రాం మదుప్వాపా ముచ్చైః ప్రాకారతోరణామ్-అనియూ.

డైన రాముఁడు లక్ష్మణుఁ ♦ డనుచరుఁడయి
యుండ రావణుఁడున్నట్టి♦యుత్తరదిశ. ౩౩ 1474

క. కనుఁగొని లంకాపురమహి,మను జూచుచు ముట్టడించె; ♦ మఱి యాసురవీ
రుని కాపురపలను మించిన, ఘనమగునాద్వారమచటఁ ♦ గడుభయదంబై.

క. వరుణాధిష్ఠితమగు సా,గరమునవలెన్ వెలసి శస్త్ర♦కలితులును భయం
కరసాహసులునగు రాక్షస, వరులెల్లం జుట్టుముట్టి ♦ పరిరక్షింపన్. ౩౪ 1476

క. ఘనమై యుండుట నితరుల,కు నెవ్వరికి ముట్టడింపఁ ♦ గూడక భీతిం
గనఁజేయు చల్పబలులకు, దనుజాన్వితభుజగలోక♦తల్లజము వలెన్. ౩౫

క. కనవయ్యె రాఘవున కా,క్కనికిం దక్కంగ ధరణిఁ ♦ గన నితరులకున్
దనుజేంద్రపురిని దోర్బల, మున నిల్వఁ దరంబుగాదు ♦ ముందు నిలువఁగన్.

తే. రాముఁ డాద్వారసీమల ♦ రాక్షసభటు
లునిచి యున్నట్టి బహువిధా♦యుధసమూహ
ములను బహువిధకవచావ♦ళులను గాంచె;
నంత వీరుఁడు నీలుఁడు ♦ హరివిభుండు. ౩౭ 1479

క. తూరుపుద్వారంబునఁ దా, శ్రీరాముని నాజ్ఞను నిలి♦చియె యుండెను దు
ర్వారులు మైందద్వివిదులు, చేరి తనుం గొల్వఁ బ్లవగ♦సేనలతోడన్. ౩౮

క. ఘనబలుఁ డంగదుఁ డంతట, వనచరవీరులగు గజగ♦వయులు గవాక్షుం
డును ఋషభుఁడు తనుఁ జేరం, గను యామ్యద్వారమందుఁ♦గావలియుండెన్.

క. బలవంతుఁడైన హనుమయు, నలఘుండు ప్రమాథి,ప్రఘసుఁ; డట్టిమహావీ
రులు పెక్కుమందిప్లవగే,శులు తనుఁ గొల్వంగ నింటఁ ♦ జూపరు లలరన్. ౩౯

తే. *పశ్చిమద్వారసీమను ♦ బలసియుండె;
నంతసుగ్రీవుఁ డాగరు♦డానిలసము
లైనహరివీరులం గూడి ♦ యతులరీతి
నడిమిగుల్మంబునం దుండెఁ ♦ గడఁగి యంత. ౪౦ 1483

క. హరియూథపతులవశమున, గురుబలులగు ముప్పదారు♦కోట్ల వనచరుల్
పురి ముట్టడించి వనచర, వరుఁ డున్నయెడన్ వసించి ♦ వఱలిరి పూన్కిన్.

క. రాముని యానతిఁ గైకొని, సౌమిత్రివిభీషణులు వె♦సన్ ద్వారములన్
దా మునిచిరి కోటినిగా, భీమకపీంద్రులను వేఱు♦వేఱుగఁ గడిమిన్. ౪౨

క. ఉనిచిరి ముట్టడికై; రా,మునకుం బడమట సమీప♦మున సుగ్రీవుం
డును జాంబవంతుఁ జెక్కుర, వనచరసైనికులఁ గూడి ♦ బల మలరారన్.

తే. నడిమి గుల్మమునందుండెఁ; ♦ గడుబలాఢ్యు
లైన యవ్వానరోత్తము ♦ లపుడు దంష్ట్రి

* పశ్చిమేచ ద్వారంగుల్మే సుగ్రీవ స్సమతిష్ఠత-అనియూ.

లోలయు వెలసెడు పెద్దపు♦లులను బోలి
తరుగిరీంద్రాగ్రములఁ గొని ♦ తలపడంగ. ౭౮౭ 1487

క. కని పెట్టియుండె; రంతట, వనచరు లెల్లనును స్వీయ♦వాలంబులఁ బై
కిని జూపి నఖరదంష్ట్రిలు, ఘనదివ్యాయుధము లగ్ర ♦ గ్రాహ్యంబులనన్.

తే. ఆననంబులు విస్తృతంబు ♦ లై చెలంగఁ
గన్ను లతికోపమున నెఱ్ఱ♦గా నెలంగ
నవయవంబులు బహుళవ♦ర్ణాంచితంబు
లై కనంబడ నుండె రా♦హవముఁ గోరి. ౭౮౯ 1489

క. కరిదశకబలులు కొందఱు, కరశతబలయుతులు, వేయి♦గజములబలముల్
పరఁగం గొందఱు వనచర, వరులుండిరి సుశతయుతుఁ బ్లవగ♦బలమున నందున్.

సీ. ఓఘసంఖ్యకుఁ దగు ♦ న్యగ్రోధపంబుల బలములు గల్గుకో♦ట్లలును, నోఘ
శతసంఖ్య కుపమయౌ ♦ శౌర్యంబుగల వనచరులు నిండిరని ♦ వర్ణింపఁ
దగ నంతబలముచేఁ ♦ దగువారు కొందఱు న యుతులై; రాలంక♦యందు వారు
వరున గుంపులుగూడ♦శరభముల్ శలభముల్ గుంపుగానొక్క♦టఁగూడునట్లు
గా భయంకరముగాఁ ♦ గను జిత్రముగ నుండె వనచరభల్లూక♦వరులు చేరి

తే. యుండుటను; లంకచుట్టును ♦ నొప్పియున్న
వారిచే నిల కప్పంగఁ ♦ బడినయట్లు
పైఁబయింబడు వనచర♦పంక్తిచేత
నంబరము నిండినట్లుగ ♦ నగపడె నట. ౭౯౧ 1491

క. వనచరభల్లూకవరులట, మును వుంచినవారు గాక ♦ మునుకొని కినుకన్
జనుదెంచి కోటిసంఖ్యగ, ననికై ద్వారముల నెల్ల ♦ నంటిరి యుక్తిన్.

క. హరివరులు వేలుగాఁ బెక్కుఱు వారికిఁ దోడ్పడంగ ♦ గోరి యిచటికిన్
బరమమునంబున వచ్చిరి, ధరణీధరం బద్ది ప్లవగ♦కపిదీపించెన్. ౭౯౩ 1493

చ. కనఁబడుచుండె; ద్వారములఁ ♦ గాంచి చెలంగిసమీరసూతిఁ గాం
చిన యొకకోటి వానరులు ♦ చేరి పురంబును నావరించి; రా
వనచరవీరు లిట్లు తరు♦వారము హస్తములందుఁ దాల్చి లం
కను దగ నావరింపఁ బురి ♦ గాలికినైనఁ జొరంగరానిదై. ౭౯౪ 1494

చ. తనరుచునుండె; భూరిజల♦దప్రతిమానతనూవిలాసులై
కనఁబడి శక్రవిక్రమము ♦ గ్రాలఁగ నొప్పుహరీశ్వరుల్ పురం
బును వడి నావరింపఁ గని ♦ పూర్వమరుల్ వెఱగంది; రప్పుడా
వనచరసేన రాఁగ గురు♦వార్ధిని దాఁటి జలంబురాఁగ నా
పునివద మట్లు గొప్పధ్వని ♦ పుట్టెను భూతభయంకరంబుగన్. ౭౯౫ 1495

తే. వరుణతోరణసంయుత♦పురవర మది, ధరణీధరనిశాచరముల తోఁ ♦ గ్రమ్మెనెల్ల
నామహాధ్వని; కంతఁ గి♦ష్కింధినాథ, రాములక్ష్మణపాలిత ♦ భీమబలము.

క. సురలకు నసురులకైన న,దిరింపఁగా రాకయుండె; ♦ ధీమంతుండా
ధరణీశ్వరుండు శ్రీరఘు,వరుఁ డిటు విడియించి ప్లవగ♦బలముల నెల్లన్. ౫౮

చ. దనుజులఁ జంపఁ బూని యిఁకఁ♦దా నొనరింపఁగ నర్హమైన య
ప్పని విషయంబు చక్కఁగను ♦ బండితమంత్రులతోడ దూతనుం
బనుపఁగ నర్హమం చరసి ♦ వాలికుమారుని దూతగాఁగఁ బం
పను వగ నిశ్చయించి బహు♦వారము లాత్మఁ దలంచి యంతటన్. ౫౯

క. జనకసుతాపతి సామా,దినిఖిలతత్త్వజ్ఞుఁ డౌట ♦ దివ్యనృపతిధ
ర్మనిచయమును స్మరియించుచుఁ,దనమదిఁగృపపొడమ వాలి♦తనయునిఁబంపన్.

క. తనయట్టు లవ్విభీషణుఁ, డనుమోదము నొందఁ బిలిచి ♦ యంగదుతో ని
ట్లనియెన్; సౌమ్యా! యంగద!, వనచరుఁడవుగాన నగర♦వరమున్ దీనిన్.

తే. శ్రమము లేకయె లంఘించి ♦ చనఁగఁగలవు
గాన భయ మించుకంత లే♦క దశవదను
పాలికిం బోయి నేను చె♦ప్పంగఁ బూను
నట్లు నానల్కులుగఁ బల్కు ♦ మతనితోడ. ౬౦ 1501

[1]శా. ఓరీ! రాక్షస! నీదుసంపదయు నీ♦యుర్వీశభావంబు నీ
ధీరత్వంబును నంతమొందె నిపు డే♦తెంచెన్ వినాశంబు నీ
భూరిస్వాంతబలంబు గూడఁ జెడియెన్ ♦ బో నీవు గర్వించి దై
త్యారిత్వాసురమానిసర్యులను య♦క్షాహీంద్రసంఘంబులన్. ౬౧ 1502

తే. అచ్చరల భూమిపతుల నె♦య్యెవిధముల
బాధలం బొందఁ జేసితో ♦ వాని కంత
కును ఫలంబుగ బ్రహ్మయి♦చ్చిన వరంబు
వలనఁ గల్గిన దర్పంబు ♦ విలయ మొందె. ౬౨ 1503

క. బుత మిది విను మిఁక భార్యా,హృతికై నేఁ గోపమొంది ♦ యిప్పుడు నిన్నున్
జతనంబున దండింపన్, మతినియతిం బూని శౌర్య♦మహిమం బలరన్. ౬౩

తే. ఈపురద్వారమున నిల్చి ♦ యిట్టులున్న
వాఁడనే; [2]నన్ను దండింప ♦ వచ్చుఫలము
నీకు నేమని యన్నచో ♦ నిన్ను నేనుఁ
జంపఁగా దాన నీపాప♦నమితి యడఁగు. ౬౪ 1505

క. సురమానివర్యధరణీ,శ్వరమును లేవదముఁ బొందఁ ♦ జాలుదు రీ వా
వరపదము నొందఁ గల విఁకఁ, ద్వరితంబుగ రమ్ము పాప♦తతిఁ దొలఁగింతున్.

క. దనుజాధమ! యామారీ,చుని మాయను నన్ను నుఱుక ♦ చోటికిఁ దొలఁగం
గను జేసియే మహాబల,మును నమ్మి మహీతనూజ♦మును దొంగిలితో. ౬౫

---

1 ప్రాప్తః కిళ కగత్తైశ్వర్యమమూర్ష్ణోనష్టచేతవ-అనియూ. 2 ఏవంవిధస్య మమ నియమనేన తవ కిం భవిష్యతి తస్త్రాహ-అనివాహ్యళ్య.

క. కనఁబఱిపుము మాయాబలమును దానిఁ నేఁడు నాదు♦ముందఱ; నీవా
జనకజ నర్పించి నను౦, గని శరణముఁ జొరవయేని ♦ ఘనవిశిఖములన్. ౯౬

క. దనుజుం డీలోకంబునఁ, గన నొక్కఁడు లేఁడయుండెఁ♦గాఁ గావింతున్
విను ధర్మబుద్ధి నాతఁడు, దనుజేశవిభీషణుండు ♦ తగు న్యాయమునన్. ౯౭

చ. శరణముఁ జొచ్చినాఁడు గద ♦ శాశ్వతమౌచు నకంటకంబునై
పరఁగు సురారిరాజ్యమును ♦ భాస్వదనూనమనీషసంగతిన్
త్వరితముగాను పొందు నిది ♦ తథ్యము మూర్ఖుఁడవైన దురాత్ములౌ
సురరిపులే సహాయులయి ♦ సూరత నిన్గొలువంగఁ బాసినన్. ౯౮ 1510

చ. మనము వశంబుగాక యను♦మానసమున్విశసమ్మై తగంగ నొ
ప్పిన దనుజుండ వీ వికను ♦ ప్రీతిని నొక్కముహూర్తమైన నీ
ఘనతర రాజ్యసంపదలఁ ♦ గాదు దురాత్మక! పొందఁ శక్యమౌ
దనుజ! మదీయవాక్యమును ♦ దప్పక చేసిన నిన్నుఁ గాచెదన్. ౯౯ 1511

క. హిత మిద్ది కానయున్నన్, ధృతిమీఱఁగ శౌర్యమూని ♦ తెగి సంగరము
న్నతిఁ జేయుము నాశరములమృతిఁ గని పరిశుద్ధమతివి♦యై మనుదుఁసుమీ. ౧౦౦

క. దురితంబు లెల్లఁ దొలఁగును; దురాత్మకా! యట్లుగాక ♦ చేఁచినకీర్తిన్
జరియింపఁ బత్నివై నీ, వరయ మనోవేగ మూని ♦ యఖిలజగములన్. ౧౦౧

తే. సంచరించిన నాదువీ♦క్షణపథమునఁ
బడి యనంతర మనువుల ♦ వదలకుండ
నుండఁ జాలవు; హితమగు ♦ నొక్కమాట
నీకుఁ జెప్పెద విను రజ♦నీచర! యిఁక. ౧౦౨ 1514

చ. ధరణిని నొక్కరాక్షసుఁడు ♦ దక్కఁడు గావున నీకు నీవె యి
త్తరుణమునందె చేయఁదగు ♦ ధర్మములట్ల పరత్రికృత్యావళుల్
జరపుకొనందగున్ మఱియు ♦ త్వాన్థలిఁ జూడఁగఁ బోవుసద్ది యౌ
క్కరణిని లేదుగాన నరి♦గాఁ బురమంతయుఁ జూచుకొమ్మికన్. ౧౦౩ 1515

తే. నాకరంబున నున్నవి ♦ నీకుఁ బ్రియము
లైన ప్రాణము లిఁకనంచు ♦ నాదుమచట
ననుచు నక్లిష్టకర్ముఁ డ♦య్యవనినాథుఁ
డనినఁ దారాతనూభవుఁ ♦ డంగదుండు. ౧౦౪ 1516

క. తనువు ధరించిన పాలితపవాలుఁ, డన నాకాశమున నెగసె ♦ నాక్రిమంతుం,
డనఘుఁడు తేజం బలరఁగఁ, జని క్షణమున దనుజనాథు♦సద్మము నొందెన్.

చ. దనుజవరేణ్యు మంత్రియుతుఁ ♦ దక్షభవనంబునఁ గాంచె నంతఁ జ
క్కనిగతిఁ; గాంచనాంగదుఁడు ♦ కర్బురనాయకుముందు ప్రాలి రౌ
య్యన జ్వలితాగ్నిరీతిఁ గన ♦ నై నిలుచుండెను నీవయనాము మూ
తని కెఱిఁగించి తాన యల♦దైత్యకులేశుఁడు వానిమంత్రులున్. ౧౦౬ 1518

క. వినుచుండఁగ శ్రీరాముని, యనువాదము నెల్లఁ జెప్పి♦నట్టులె వినిపిం
పను బూని యిట్టులనియెన్;, దనుజేంద్రా! కోసలేశ♦తల్లజుఁ డగుచున్. ౭౫

సీ. అక్లిష్టకర్ముఁడై ♦ యలరు రామునిదూత నావాలిపుత్త్రుండ ♦ నంగదాఖ్యుఁ
డను నన్ను వినితివా; ♦ ఘనరఘుకులభూషణమ్ము కౌసల్యయా♦నందవర్ధ
నుఁడు నగు శ్రీరాఘ♦వుఁడు నీకుఁ జెప్పంగ దగువల్కులం జెప్పఁ♦దలఁచె వాని
వినవయ్య! క్రూర! ప♦త్తనమును వెడలి నాయెదుటికి వచ్చి నీ♦వింక నని

తే. జేయుమీ? శూరుఁడవు కమ్ము ♦ న్యాయరీతి
నిన్నుఁ గొడుకుల జ్ఞాతుల ♦ నీదుబంధు
వులను మంత్రుల నేఁ జంపఁ ♦ దలఁచినాఁడ
మీకు నేనంతకుండఁ జు♦మ్మీ! దురాత్మ!. ౭౮ 1520

క. అనిమొన నీ విలఁ బడఁగా, విను ముల్లోకములు ప్రీతి ♦ వెలయు సుఖం బుం
డును; యక్షులు గంధర్వులు, దనుజులు త్రిదశులును మాని♦తల్లజు లెపుడున్.

క. ఉరగులు సుఖముండుదు రె, త్తరుణంబుననైన వారి♦దారుణరీతిం
బరికించి యేఁచు నిను ని, త్తరుణంబునఁ జంపువాఁడఁ ♦ దథ్యము సుమ్మీ!.

క. నను సత్కరించి నాభా,ర్యను సీతను నప్పగించి ♦ యడుగులఁ బడవే
ని నిన్నున్ జంపి విభీషణు, దనుజమహారాజ్యవిభవ♦ధాము నొనరుతున్.

చ. అని వచియింపుమా! యనుచు ♦ నారఘురాముఁడు నన్నుఁ బంచె నం
చని యలయంగదుండు ప్లవ♦గాధిపుఁ డాడిన రాక్షసేశుఁ డొ
య్యన ఘనకోప మందె నసు♦రాధిపుఁ డుగ్రరుడావిలాక్షుఁడై
దనుజుల మంత్రివర్యులను ♦ దాఁ గని వీని దురాత్ము దూతనున్. ౮౧ 1524

ఆ. పట్టుకొనుఁడు వీనిఁ ♦ గొట్టుఁడు చంపుఁడు, విడువ వల దటంచు ♦ విపులకోప
మడరఁ బెక్కుసారు ♦ లానతియిచ్చెను;, దాని నాలకించి ♦ తడయ కపుడు.

క. జ్వలితాగ్నితేజసులు దైత్యులు భీకరతనులు నలువ్వ ♦ రొక్కట నాకోఁ
తులరాయనితనయుని ని, మ్ములఁ బట్టుకొనంగఁ; గూట♦మున నచ్చోటన్.

క. *వీరుండగు నంగదుఁ డతి, ధీరుఁడు గావునన యరిత♦తికిఁ దనబలమున్
నేరుపును జూపుటకుఁ దా, వారలు తనుఁ బట్టుకొనెడు ♦ భంగి నొనరిచెన్.

చ. దనుజుల హాస్తయుగ్మమునఁ ♦ దాఁ బతగంబులరీతి నుంచుకొం
చు నపుడు పర్వతాకృతిని ♦ శోభిలు తద్భవనంబుమీఁదికిన్
దనవడి గ్రాలఁగా నెగసె; ♦ దానవవీరులు వారు తజ్జవం
బున విదళింపఁగాఁ బడుచు ♦ బోరన నభ్రమునుండి యూర్చుచున్. ౮౬

తే. [1]రావణుఁడు చూచుచుండఁగ♦నే వడిఁబడి;
రంత విక్రమశాలి యా♦యంగదుండు

---

* గ్రాహయామాస తారేయ స్వయమాత్మాన మాత్మవాన్-అనిమూ. 1 తతః ప్రాసాదశిఖరం శైలశృంగ మివోన్నతమ్-అనిమూ.

గిరిశిఖరమున వెలసి మిక్కిలిపొడవుగఁ
గ్రాలు ప్రాసాదశిఖరంబుఁ గాంచె మించి. ౮౭౪ 1529

చ. వనచరుపాదఘాతమున వారక రావణుఁ డెట్టె నూగఁగా
నని మును వజ్రిభేదితమహాతుహినాచలశృంగమట్లు లో
య్యన నది బ్రద్దలయ్యె నిటు లాతఁడు దానిఁ బగుల్చి చక్కఁగాఁ
దనదగునామ మెల్లరకుఁ దా వినిపించి ధ్వనుల్ చెలంగఁగాఁ. ౮౭౫ 1530

క. ఉరవడి నింగికి నెగసెన్; సురవైరుల కార్తిఁ బ్లవగకోటులకు ముదం
బు రహిం గూర్చుచు శ్రీరఘు, వరపార్శ్వమునందు గ్రాలెఁ బ్లవగులనడుమన్.

క. దనుజేంద్రుఁడు ప్రాసాదం,బును భగ్నంబగుటఁ గాంచి భూరిక్రోధం
బును బొంది వీఁడొకం డ,య్యును నాబలమెల్ల శక్తి నోడించి వడిన్. ౮౮౧

చ. అరుగుచునున్నవాఁడు గదె! యారయ నిట్టి బలాధికుల్ హరీ
శ్వరు లొకకొంద ఱట్లు తమశౌర్యముఁ జూపఁగఁ బ్రాణయుక్తిఁ నేఁ
బరఁగుట యెట్లొ యంచుఁ దనభావిఫలంబును గూర్చి యూగుఫల్
వరుసగఁ బుచ్చె, నంత నిట వాలిజనూజుఁడు రాఁగ రాముఁడున్. ౮౮౪

ఆ. మోద మొంది సింహనాదముల్ చేయువా
నరులు పెక్కుమంది వరుసఁ గొలువ
నరులఁ జంపఁ గోరి యనిఁ జేయఁగా నుండె
నచట నానుషేణుఁ డధికబలుఁడు. ౮౯౪ 1534

క. గిరిశిఖరాకారుండై, హరివీరులు కామరూపు లాదృతిఁ గ్న్యం
బరివేష్టింపఁగ నుండెను;, బరజనదుర్ధర్షుఁ డతఁడు పశ్చిమానతిచేన్. ౮౯౩

తే. తారకారాజిలో శశిధరుఁడు తిరుగు
చుండునట్లుగఁ దిరుగుచు నుండె నాల్గు
ద్వారములఁ గాచుచున్; సముద్రంబు చెంతఁ
బురమునుం జుట్టుకొని కపివరులు పూన్కి. ౮౯౬ 1536

క. సరిగా నక్షౌహిణిశత, మరయఁగ నంతంగఁ జూచి యతిశయబలులై
పరఁగెడు దనుజేశ్వరు ల,చ్చెరువును గొంచును భయంబుఁ జెందిరధికుల్.

క. శూరులు కొందఱు సమరం, బేరీతిని నైనఁ జూత మేమని యంచున్
భూరిముద మంది రటఁ బ్రాకారమునకుఁ బరిఖకుఁ గల త్వరితంబెల్లన్.

తే. వనచరావృత మై యుండ వానరమయ
మైన మతియొకసాలమ ట్లసురులకును
గానఁబడె; దీనులై యుంటఁ గర్బురు లపు
డతిభయంబున విస్మృతు లై తపఁబడి ౮౯౮ 1539

క. పెలుచన హాహాకారం,బులు గావింపంగ భయముఁ ♦ బుట్టించురవం
బులు చెలఁగుచుండ లంకన్, గల శూరవరేణ్యులైన ♦ కర్బురు లంతన్. ౯౮

క. అనిసేయఁగఁ దగు వెనుసా,ధనముల ధరియించి ప్రళయ ♦ తరుణంబున నా
యనిలువిధంబునఁ దిరిగిరి; వనచరులకు భీతినొంది ♦ పౌరుష మలరన్. ౯౯

నలువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౨ - వ సర్గము.

యుద్ధారంభము.

చ. దనుజులు రావణాసురుని ♦ ధామము చేరఁగఁ బోయి; రంత నా
వనచరయుక్తుఁ డౌచు రఘు ♦ వర్యుఁడు లంకను ముట్టడించె నం
చును దెలుపంగ; నాదితిజ ♦ శూరుఁడు లంకను ముట్టడించినా
రన విని క్రుద్ధుఁడై పురము ♦ నారయుకృత్యము లెల్ల నూటిగన్. ౧ 1542

తే. ద్విగుణముగఁ జేయఁగాఁ బంచి ♦ విమతబలము
నరయఁ బ్రాసాద మెక్కి; యు ♦ ద్ధాభిలాషు
లగుచు లెక్కింప రాక యా ♦ హరివరు లొగిఁ
బురము నెల్లను గానన ♦ గిరివనముల. ౨ 1543

చ. అరుదుగ నిండియుంట నతఁ ♦ డంతటఁ గాంచె; మహీతలంబు నా
హరివరు లెల్ల మ్రింగునటు ♦ లత్తరుణంబున నుంటఁ గాంచి యె
క్కరణిని వీరిమృత్యువును ♦ గాంచఁగఁ జేయఁగ నౌనటంచు నా
తురుఁ డయి యెంచె; నిక్కరణి ♦ ధూర్తనిశాచరుఁ డాత్మలోపలన్. ౪ 1544

[1]క. చిరకాలము చింతించుచుఁ, బరుమత్వం బూని బుద్ధి ♦ పాటవమునఁ దా
నరుదుగ నశ్రుల విప్పుచు, హరియూధములన్నరేంద్రు ♦ నచ్చటఁ గనియెన్.

చ. వనచరసేనలన్ గొనుచుఁ ♦ బార్థివవర్యుఁడు తాను బూర్వము
న్న నెలవువీడి యాదితిజ ♦ నాయకుపత్తనసాలసన్నిధిం
గనఁ జని సాధుగుప్తమయి ♦ కర్బురసంవృతమై చెలంగు లం
కను గొనియెన్; విచిత్రతర ♦ కమ్రపతాకమహాధ్వజాళిచే
తను సమలంకృతంబయిన ♦ తత్పురముం గని [2]యార్తచిత్తుఁడై. ౬ 1546

చ. జనకజ నాత్మలోఁ దలఁచి ♦ సత్వరమే యిటులెంచె నక్కటా
జనకతనూజ యాహరిణ ♦ శాబవిలోచన నానిమిత్తమై
దనుజులు తన్నునొంపఁగ వె ♦ తం గడుఁగుందుచుఁ బస్తులుండి చి
క్కి నిరతమున్ బరుండి ధరఁ ♦ గేవల మార్తిని బొందు చున్నదే. ౭ 1547

---

1 స చింతయిత్వా సుచిరం-అనిమూ. 2 దూయమానేన చేతసా - అనిమూ.

చ. అని యిటు ధర్మచిత్తుఁడగు ♦ నారఘురాముఁడు వీక్ష్యమాణయౌ
జనకజ నాత్మలోఁ దలఁచి ♦ చయ్యనఁ గ్రోధమహాగ్నినుండ నా
వనచరులన్ గనుంగొని జ♦వంబున శత్రువులన్ వధింపుఁడీ
యని యపు డాజ్ఞసేసె; నిటు ♦ లారఘురాముఁడు భీకరాత్ముఁడై. ౯ 1548

తే. అక్రమంబున సేవని ♦ నైనఁ జేయఁ
జాలువాఁడౌటఁ దమకు నా♦జ్ఞనిడ వార
లొక్కరొక్కరి మీఱుచు ♦ నుగ్రరవము
లడర ననిసేయఁ బూని ర♦త్యంతనియతి. ౧౦ 1549

సీ. హరియూథపతులు శై♦లాగ్రంబులను వైచి కాని ముష్టుల గ్రుద్ది ♦ కాని రావ
ణాసురుఁ డేలు నీ♦భాసురపురమును బాడుసేయుదమని ♦ నాన్తములను
దలపోసి రంత; వా♦రలు గొప్పశైలాగ్రముల శిఖరంబులఁ ♦ బెలుచ నెత్తి
కొనుచును బహుతరు♦కూటముల్ పెకలించిధరియించియును బ్రవి♦దారణంబు

తే. నొనరుపన్ సిద్ధపడి; రంత ♦ దనుజనాథుఁ
డట్టె చూచుచునుండ నా♦హరిబలములు
భాగములు పెక్కుగాఁ జీలి ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియముఁ గూర్ప సాలంబును ♦ వేగ యెక్కి. ౧౩ 1550

క. కనకచ్ఛాయల వక్త్రము, లనూనచిత్రంబుఁ గూర్ప ♦ నరుణచ్ఛాయల్
గనఁబడ వారలు శ్రీరాముని కై ప్రాణముల వీడఁ ♦ బూని కరములన్. ౧౩॥

క. శిలలను సాలమహీజం, బులఁ దాళంబులను శస్త్ర♦ములుగాఁ గొని యు
జ్జ్వలశక్తి లంకపయికిం, బెలుచన చని, రాప్లవంగ ♦ వీరులు పూన్కిన్. ౧౪॥

చ. తరువులఁ బర్వతాగ్రముల ♦ దారుణముష్టుల నొంచుచున్ గడున్
బురవరసాలకూటముల ♦ భూరివనంబులఁ దోరణంబులన్
బరిపరి నుగ్గుచేసి; రల ♦ భల్లుకవానరు లంత నృత్తుచేఁ
బరిఖల నట్టె రమ్యతర♦వారిమయంబులఁ బూన్పఁ బూనుచున్. ౧౫॥ 1553

తే. దారుతృణములనున్ వైచి ♦ దారుణగతు
లొప్పఁగా వానిఁ బూడ్చి; ర♦త్యుగ్రశౌర్యు
లైన కొందఱు వానరుల్ ♦ పూని వేయి
మందితోఁ గోటితోఁ గొంత♦మంది కపులు. ౧౬॥ 1554

క. హరు లొకకొందఱు గడుభీ,కరశతకోటిప్లవంగ♦కాంతులతో నా
వరణము నారోహించిరి, కరివరసమకాయులైన ♦ కపివరు లవలన్. ౧౭ 1555

క. కనకమయతోరణంబుల, ఘనతరకైలాసశిఖర♦కల్పములయి చె
న్నునఁ దగుగోపురముల నొ,య్యనఁ జెందుచు సంతసమున♦నాడుచుమిగులన్.

తే. ఎగిరి గంతులు వైచుచు ♦ నిటునటు చరి
యించుచున్ బొబ్బలిడుచు నొ♦క్కించుకైన

భయములేకయె యాలంక ♦ పైకిఁ బోయి
రాకపులు కామరూపంబు ♦ లలరుచుండ. ౧౯ 1557

*క. వినుఁడీ సర్వోత్కృష్టులు, గను రాఘవులున్నవారు ♦ కపినాథుఁడు రా
మునికడ నుత్కృష్టుండై, తనరుచునున్నాఁడు భూమి♦ధవపాలితుఁడై. ౨౦

క. అని యిట్లు రవము లొప్పం, గను లంకావరణమునకుఁ ♦ గడువడిఁ జని; రం
దును వీరబాహునలులను, వనచరయూథాధిపులు సు♦బాహువు కడఁకన్.

క. లంకాప్రాకారంబును, బింకం బలరంగఁ గూల్చి ♦ వెడలి సురారుల్
సంకటపడఁగా నిల్చిరి, యంకుశముగ రావణాహ్వ♦యద్వీపమునకున్. ౨౨

తే. అంతియే గాక సేనల ♦ కర్హములగు
వసతు లేర్పాటు గావించి ♦ వారి వ్యూహ
ములుగ నిల్పిరి; కుముదుఁడు ♦ బలముపొంగ
విజయశీలురుగాఁ దగు ♦ వీరకపులు. ౨౪ 1561

సీ. పదికోట్లు గొలువంగ ♦ భవుదిక్కునుండి ప్రాగ్ద్వారంబు గాపాడు♦తలఁపుఁబూని
నిలిచెను; బ్రఘసుండు ♦ నిర్భరశౌర్యుఁ డాపనసుండు వానర♦బలముతోడ
నాకుముదునకు స♦హాయంబు చేయంగ నందె యుండిరి; వీరుఁ ♦ డతిబలుండు
నగు శతవలి యప్పు ♦ డాగ్నేయముననుండి దక్షిణద్వారమ్ముఁ ♦ దాను గావ
నిరువదికోట్ల క♦పీంద్రులతోఁ గూడి యావరించి చెలంగె; ♦ నానుషేణుఁ

ఆ. డధికబలుఁడు పితయు ♦ నాతార కాతఁడు, షష్టికోటికీశ♦సత్తములను
గొనుచు నసురకోణ♦మునసుండి పశ్చిమ,ద్వార మావరించి ♦ తాను నిలిచె.

క. బలవంతుఁడైన రాఘవుఁ, డలఘుబలోపేతుఁడైన ♦ యాసౌమిత్రిం
గలిసి యుదీచీద్వారము, బలిమిని దా నావరించి ♦ వఱలెన్ మిగులన్. ౨౬

క. వనచరపతి సుగ్రీవుం, డనిలునికోణంబునుండి ♦ యారాఘవుతో
డను నిల్చె; భీమదర్శనుఁ, డనూనకాయుండునొ గ♦వాక్షుం డంతన్. ౨౭

తే. ఒక్కకోటి గోలాంగూలు ♦ లొప్పుచుండ
వీర్య మొప్పంగ నారఘు♦వీరుపార్శ్వ
భాగమున నిల్చె; శత్రుని♦బర్హణుండు
బలయుతుఁడు ధూమ్రుఁ డొకకోటి♦భల్లుకములు. ౨౮ 1565

క. తనుఁ గొల్వ రాముపార్శ్వం,బున నుండెను; వీర్యము బల♦మును బొంగఁగఁ జ
క్కని కవచంబును దాలిచి, ఘనుఁడైన విభీషణుండు ♦ గద కైఁ గ్రాలన్. ౩౦

తే. అనికి నాయత్తుఁడై సచి♦వాళిఁ గూడి
రామచంద్రునికడనుండె; ♦ భీమబలులు

* జయ త్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః, రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవే ణాభి
పాలితః - అనిమూ. ఈశ్లోకము సుందరకాండమునఁ గొన్నిపర్యాయములు ప్రయోగింపఁబడినది
ఇందును జెప్పఁబడియె. కాన నిది వాల్మీకిమహర్షి కవిచంద్రునకుఁ బ్రీతిపాత్రమని తోఁచును.
ఇంతకన్న రామవిషయకకీర్తన మేమిగలదు ?

గజగవాక్షులు గవయుండు ♦ గంధమాద
నుండు శరభుండు కపిసేన ♦ లుండుచోట్ల. ౩౧౪ 1567

క. నిరతము తిరుగుచు వారలఁ, బరికించుచుఁ గాచుచుండి ♦ నానగవీరో
త్కరములు విడియుటఁ జూచి యసురనాథుడు గాంచుచుండి ♦ నెంచెనెయుఁ దయ్యెన్.

క. దారుణకోపంబున భట, వారముగాం గాంచి నేగ ♦ వనగము నేయున్
మీరలు వెసలం దగునని, వారికి నాజ్ఞనిడ; విభుని ♦ వాక్యము వినుచున్. ౩౨౪

ఆ. అనిమేషమునను ♦ యతిభయంకరసింహ, నాదముల నొనర్చి ♦ సైనికోప
ములను జూపి రంత ♦ లలితశశాంకబింబంబుపగిది శుభ్ర ♦ వస్త్రముల. ౩౩౪

సీ. భయదనాదమ్ములఁ ♦ బర్వఁగాఁ జేయును నేయు భేరుల నల్ల ♦ నేలమూఁకలు
మునుముందు గొంపోయి ♦ కనకకోణంబులు వాయించి మ్రోగను ♦ ధరయు నాపు
లగుదానవులు పెక్కు ♦ లుగఁ గూడి ముఖవాయువులను బూరించ ను ♦ న్నదవముల
శంఖముల్ మ్రోసె; రాత్రులెల్ల నాథు నాథులు కాంతులు గల ♦ యుంగఁ బర్వ

తే. నసితతనువులతో శంఖ ♦ వినరములను
దాల్చి యుండుట విద్యుద్వి ♦ తతులతోడఁ
*గొంగపిండులతోడను ♦ గూడియున్న
జలదములరీతిఁ గ్రాలిరి ♦ సైన్యమందు. ౩౫౪ 1571

చ. దనుజవిభూత్తముండు భట ♦ కల్లజనారము సంకరంబు ప
యను బురికొల్ప సంతసము ♦ నందుచు నాలయు నాలమందుఁ జం
ఫునఁ జెలరేగు నాభయన ♦ భూరినముద్రపయుక్ర వాహ ను
ట్లనుపమశక్తిధైర్యముల ♦ నప్పుడు పోయి మహోన్నతుల్ చెగన్. ౩౬౪ 1572

చ. వనచరు లంత నామలయ ♦ భవ్యశటంబుల నానావుల్ గుహాటి
స్వనముల నిండుసట్లు పలు ♦ సారులు భీకరనాదముల్ శిఖన్
దనర నిగుడ్చి; రాపినప ♦ దానవవీరుల శంఖసింహావి
స్వనముల దుందుభిధ్వనులఁ ♦ బ్రద్దలు నాతఁ ధరాంశరజముల్. ౩౭ 1573

క. కరిఘీంకారంబులతోఁ, దురగమహాహేషితములతోడ శశాంకో
త్కరనేమిఘోషములతో, సురరిపునాదములతోఁ ♦ క్షోణియు దివియున్.

క. వననిధులును ఘోషిల్లఁగఁ, దనరెఁ బ్రచండంబు మిగుల ♦ ధ్వనిమయమునుగుచున్
దనుజామరులకుఁ బోలెన్, వనచరదానవుల కంతఁ ♦ బవరం బయ్యెన్. ౪౦

చ. దనుజులు భీకరాంగములఁ ♦ దద్దయుఁ బొల్చును శౌర్యహారముల్
వనచరపంక్తికిం దెలియఁ ♦ బ్రల్లనముల్ నిమ నామముల్ దుష్టతుల్
గనఁబడ నొప్పు పెక్కగనల ♦ వానరులం బ్రహారించి దుర్గశ
క్తి నికరశూలజాలములఁ ♦ దీవ్రపరశ్వథసంహతిం బగన్. ౪౨ 1576

* సబలాకా ఇవాంబుదాః - అనిమూ.

క. [హరివీరు లుగ్రశౌర్యము, పరులకుఁ గనఁబడఁగ నంత ♦ బవరంబునఁ గ
ర్బురులం గొట్టుచు శ్రీరఘు, వరుఁ డతిబలశాలి దుష్ట♦వైరిలయదుఁడున్.
క. బలవంతుఁడైన లక్ష్మణుఁ, డిల సర్వోత్కృష్టుఁ డగుచు ♦ నెనఁగుచునున్నా]
రల కపిపతిసుగ్రీవుం, డలఘుబలుం డున్నవాఁ ♦ డహార్యవిభవుఁడై. ౪౩
క. అని గట్టిగ నార్చుచు నా, దనుజులపైఁ బడిరి; ఘోర♦తనులౌ కపులో
ఘనకీర్తిరాజా! యుర్విని జయజయ యనుచు రాము♦వినుతించు చనిన్.
క. తమనామవిక్రమాదుల, నమరారులయెదుటఁ బొగడి ♦ యతివేగముగా
ద్రుమముల గిర్యగ్రంబుల, నమధికబల మలరఁ గొట్టి ♦ శాతనఖములన్.
ఆ. దంతములను వారిఁ ♦ దక్షణ మలయించి, రంత భయదరూపు♦లౌ దనుజులు
ప్రబల గర్వమలరఁ ♦ బ్రాకారగతులయి, శూలఖడ్గభిండి♦వాలములను. ౪౫
క. ధరణి గతులైన యవ్వన, చరులం బరిమార్చి; రంత ♦ స్థానస్థలిఁ దగునా
హరివరులు గోపముం గొని, త్వరపడి వరణాగ్రములకుఁ ♦ దా మెగిరి తగన్.
చ. దనుజులు నందు నిల్చి తము ♦ దారుణరీతిని గొట్టువారి మే
దినిఁ బడఁద్రోసి; రత్తఱిని ♦ దృప్తమహాసురకీశవీరజా
లనియతసంగరంబు తుము♦లంబయి శోణితమాంసపంకమై
కనుఁగొన నద్భుతంబగుచుఁ ♦ గ్రాలెను సాటియె లేక యుగ్రమై. ౪౭౪ 1583

నలువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౩ - వ సర్గము.

కపిరాక్షసులకు ద్వంద్వయుద్ధము.

చ. అనుపమధైర్యసారులగు ♦ నాహరివీరులు ఘోరసంగరం
బును నొనరించుచుండఁ గని ♦ పూర్వసుపర్వులు దారుణాగ్రహం
బును గని; రంత సాధ్వసముఁ ♦ బుట్టెడు కార్యము లెల్లఁ జేయునా
దనుజులు రాక్షసోత్తము లు♦దారజయంబును గోరి తేనికిన్. ౧౪ 1584
సీ. కనకశేఖరములఁ ♦ గ్రాలునశ్వంబులు వహ్నిశిఖోపమ♦ధ్వజవితతులు
దపనసంకాశర♦థవ్రజంబును జారు కవచాళి భాసిల్లఁ♦గా దెసలను
ధ్వనులచే నింపుచు ♦ ననిఁ జేయ వెడలిరి భూరివానరసేన ♦ భూమిపతికి
విజయమ్ముఁ గోరుచు ♦ వేగమ కామరూపులగు నా రాక్షస♦బలములఁ గని
తే. తలపడియె; రెండుబలములు ♦ కలహకాంక్ష
నొండొరులమీఁదికిం జను♦చుండ నడుమ
ద్వంద్వయుద్ధంబు చెల్లెఁ; ద♦ద్దయును దేజ
మలరు నాయింద్రజిత్తు దో♦ర్బలము మెఱయ. ౫ 1585

క. వాలితనూజుని నంగదు, శూలిఁ మార్కొనినయమునిఁ ♦ చూపిన శక్తిం
గ్రాలుచు మార్కొని సంగర, మోలిం గావించె నద్భుతాకోత్సాహమునన్.

క. అని నెవ్వరికిని నోర్వం, గనుజాలని విక్రమంబు ♦ గల్గి మెఱయుచున్
దనుజేంద్రుఁడా విభీషణు, నునముసకుం బ్రియము సేయు ♦ మాన్యుఁడు ఘనుఁడున్.

తే. ఐన సంపాతి యా ప్రజంఘాఖ్యుఁ డనెడు
దనుజు మార్కొనె; మారుతి ♦ తనయుఁ డప్పు
జంబుమాలిని బొలియింప ♦ సాగి మారు
కొనియె; నంత విభీషణుం ♦ డును జవమున. ౭ 1589

క. అతిశయమగు కోపంబున, నతిదారుణ వేగుఁడైన ♦ యామిత్రఘ్నున్
జతనంబున మార్కొనియెన్, బ్రతిలేనిబలంబు మిగుల ♦ భాసిలు గజుఁడున్.

క. అనిచేసెఁ దపనుఁడను నొక, దనుజునితో; భూరిశక్తి ♦ ధాముఁడు నీలుం
డను ప్లవగుండు నికుంభునిఁ, గని తలపడియెన్ ప్లవంగ ♦ కాంతుం డంతన్.

సీ. ప్రఘనుఁడన్ దనుజేంద్రు ♦ పైకి లంఘించెను; సిరిగల్గులక్ష్మణుఁ ♦ డరిగ మూద
నుండు విరూపాక్షు ♦ ఖండింపఁగాఁ జేరె; దుర్ధర్షుఁ డగ్నికే ♦ తుండు రశ్మి
కేతుఁడు సుప్తఘ్నుఁ ♦ డాతతబలశాలి యగు యజ్ఞకోపుండు ♦ ననునలువురు
దనుజులు కలియ నా ♦ జనకజానాథుండు వారి మార్కొని నిల్చె; ♦ వజ్రముష్టి

తే. యనెడు దానవుఁ డలమైందు ♦ నాద్వివిదుని
నంత నశనిప్రభుండును ♦ ననురవఘఁడు
మారుకొని రాకపీంద్రులు ♦ వారిఁ జంపఁ
బూని తలఁపడి రాహవ ♦ మునఁ జెలంగి. ౧౨ 1591

క. వీరుఁడు రణదుర్ధరుఁడును, ఘోరాకారుండు నైన ♦ ఘనమతిప్రతపనుం
డారసి దారుణవేగుం, డై రంజిలు నీలుతోడ ♦ ననిఁ గావించెన్. ౧౩ 1592

క. ఘనబలుఁడు ధర్మపుత్రుఁడు, వనఘుండును నా సుషేణుఁ ♦ డావిద్యున్మా
లిని గదిసి సంగరంబును, నొనరిచెఁ భయదాంగులగుచు ♦ నొప్పువనచరుల్.

క. తక్కిన దనుపుత్రులతోఁ, జెక్కుచెఱంగులను శౌర్య ♦ విక్రమములరన్
జక్కఁగ రణ మొనరించిరి, మిక్కిలి జయకాంక్ష లెసఁగ ♦ మిగులఁబలుపయిన్.

తే. అప్పు డచ్చట వీరులౌ ♦ వారిదనుజుల
కరయఁగా రోమహర్షణ ♦ మైన తుముల
సంగరంబయ్యె; నాఘోర ♦ సంగరమున
దనుజనివహాంగములనుండి ♦ దారుణగతి. ౧౪ 1595

తే. *కచములే పచ్చికలుగాఁగ ♦ గాత్రసమితి
కాష్ఠసంచయములుగాఁగఁ ♦ గడఁగి రక్త

---

* హరిరాక్షసదేహేభ్యః ప్రభూతాః కేశశాద్వలాః-అనియూ.

నదులు విస్తారముగఁ బాఱెఁ ♦ బొదలుకోప
మున మనం బుగ్రమై తగ ♦ ననిని వేడ్క. ౧౭ 1596

క. సురపతి వజ్రంబును గొను,కరణి గదంబూని శత్రు♦కాండమ్ముల ని
ర్భరశక్తిఁ జెండు నంగదు, హరివరుఁ గని యింద్రజిత్తు ♦ హర్షొప్పంగన్.

క. అని సేయుదువే యిఁక నిట, ననుచుం బ్రహరించె; వేగ ♦ మరల సిరిదగన్
దనుజేంద్రనందనుని నిం,ద్రునిమనుమఁడు గాంచి చాల♦ధూర్తుండగుచున్.

ఆ. కనకచిత్రితాంగ♦కలితమా రథమును
హరులతోడ గడపు ♦ నతనితోడఁ
జూర్ణముగ నొనర్చె; ♦ శోభిల్లు నాప్రజం
ఘుఁడు శరత్రయంబుఁ ♦ గూర్చి మించి. ౧౯ 1599

క. వనచరపతి సంపాతినిఁ, గని నొప్పింపంగ నతఁడు ♦ కవిసి యతనిపై
నినుమద్దివ్యతపాతం,బునఁ గూల్చెను ఖేచరాళి ♦ పొగడుచు నుండన్. ౨౦

సీ. అధికబలోపేతుఁ ♦ డాజంబుమాలియు నరదంబుపైనుండి ♦ యాగ్రహంబుఁ
గొని రథగతశక్తిఁ ♦ గొని హనుమంతుని వక్షంబు భేదించె; ♦ వాయుతనయుఁ
డాజంబుమాలిపై ♦ నాగ్రహంబున వేగ యరదంబు మీఁదికి ♦ నట్టె దాఁటి
యఱచేత నవ్వాని♦యరదంబునుం గొట్టె; భయదరూపుండగు♦ప్రతపనుండు

ఆ. భయదగర్జనములఁ ♦ బాఱెను నలుమీఁది
కట్లు పోయి యతఁడు ♦ హస్తలాఘ
వమున మించి తీక్ష్ణ♦బాణత్రయంబున
గాత్రములను జెండఁ ♦ గాఁ జెలంగి. ౨౩ 1601

క. దనుజుని నేత్రంబుల నొ,య్యన నలుఁడుం బెఱికివైచె; ♦ నాసుగ్రీవుం
డును సేన నెల్ల మ్రింగ వ,దనముల్ విస్తృతి నొనర్చి ♦ తనరెడు వానిన్.

తే. ప్రఘసుఁడనువాని సప్తప♦ర్ణద్రుమమునఁ
గొట్టి పరిమార్చె; నితరుల♦కున్ వధింప
రాని యాయగ్నికేతువు ♦ రశ్మికేతు
వలరు సుప్తఘ్న యజ్ఞకో♦పులు గడంగి. ౨౪ 1603

క. మనుజేంద్రు రామచంద్రునిఁ, గని శరములనొంచి; రతఁడు ♦ కనలి నలువురన్
దనుజుల నగ్నిశిఖోపమ,సునిశితశరములను బూని ♦ సొంపుదలిర్పన్. ౨౬

ఆ. ఒక్కసాయకమున ♦ నొక్కనిశీర్షంబుఁ
గొనియె నిట్లు దనుజ♦కూట మడఁచి
చెలఁగె; మైందుఁ డట్టె ♦ కలన నావజ్రము
ష్టిని స్వముష్టిఁ బొడువ ♦ దనుజుఁ డతఁడు. ౨౭ 1605

క. అరదముతో వాజులతోఁ, బురమున నలరారు కోట♦బురుజుపగిది నా

ధరణిం గూలెను; సూర్యుఁడు, కిరణంబుల మేఘపంక్తి ♦ గేలఁకువిధమునన్.

క. అనిని నికుంభుఁడు నీలాంబుదచయసంకాశుఁ బ్లవగ ♦ సత్తము నీలున్
సునిశితమార్గణముల నొంచెను; గరలాఘవము చూచి ♦ తెలఁగన్ నుతియున్.

క. శరశతము నీలుపైనన్, బరఁగించుచుఁ జూచి నవ్వి ♦ బవరంబున నా
హరివరుఁడు విష్ణుమూర్తికి, సరియగువాఁడైట దనుజ♦శౌర్యముఁ గనుచున్.

తే. ఆనికుంభునిరథచక్ర ♦ మట్టికొనుచు, నతనిసారథితలఁ ద్రుంచెఁ ♦ దంతనతని
వజ్రసన్నిభదేహసం♦స్పర్శముగల, ద్వివిదుఁడును వానరేంద్రుండు ♦ తీవ్రశక్తి.

చ. దనుజులు చూచుచుండఁగనె ♦ దాఁ గ్రుద్ధ నాయకనిప్రభున్ గనుం
గొని గిరిశృంగ మూని యనిఁ ♦ గొట్టెను; వాఁడును బర్వతంబులన్
జెనఁగెడు నాకపీంద్రుఁ గని ♦ వింతగ వజ్రసమానబాణముల్
ధనువునఁ బూని పైచి తదు♦దాత్తశరీరముఁ జించె నేర్పునన్. ౩౨॥ 1610

చ. శరములు మేను నొంప హరి♦సత్తముఁ డింతయు నొచ్చి యుగ్రవా
స్ఫురణమునన్ దపించి యొక♦శైలశిరుహంబును సాలవానమున్
గరమునఁ బూని యశ్వరథ♦సంయుతుఁగా వడిఁ జంపె వానినిన్;
వరరథసంస్థుఁడై దనుజ♦వర్గము తీర్గని సంతసింపఁగన్. ౩౩॥ 1611

క. కనకాంచితమార్గణములఁ, గొని విద్యున్మాలి ప్లవగ♦కుంజరుఁ సుషే
ణుని నొంచి మాటిమాటికి, ఘనసింహనినాద మొప్పెఁ ♦ గావించె ననిన్. ౩౪॥

సీ. అంత వానరనాథుఁ ♦ డాసుషేణుఁడు రథమందునుండిన యుద్ధ♦యనుకుఁగాంచి
తాఁగ్రిందనుండుటఁ ♦ దలపోసి పెనుగొండ శిఖరంబు నొప్పెచి వి♦చిత్రమైన
తద్రథంబును జెండె; ♦ దనుజుఁ డాతఁడు లాఘవముగ లాఁపోట♦నై శనుఁ గద
గరమున ధరియించి ♦ యరదంబుపైనుండి ధరణికి లంఘించి ♦ తాను నిలిచెఁ;

తే. కపివరుండా సుషేణుండు ♦ కనలి మదిని
జెనుశిలంగొని వెనవెన ♦ దనుజుపైకిఁ
జనియె; నిటువచ్చు వనచర♦సత్తముఁ గని
యతనివక్షము నొంచె గ♦దాభిహతిని. ౩౫॥ 1613

చ. దనుజగదాప్రహారమును ♦ దా మది నెన్నక యాసుషేణుఁ డా
యనిమొన వానివక్షమున ♦ నాశిల వైచెఁ; బహూపలంబుతాఁ
కునఁ గదు నుగ్గునూచమయి ♦ కుందఁగ వక్షము ప్రాణపంచకం
బును విడనాడి నేలఁబడెఁ; ♦ బోరున నూరకపీశ్వరాళి చేన్. ౪౦॥ 1614

క. దనుజులు విక్రమములఁ బొల్చినవారయి వ్యవస్థాయుక్త♦దృంభణమున నా
యనిమిషులచేత దైత్యులు, యనువునఁ జంపంగఁ బడి ర♦హార్యబలమునన్.

సీ. ఖడ్గముల్ తోమర♦గదలును శక్తులు పట్టనములు గదు♦భగ్నములయి
యరదముల్ విఱిగి యు♦ద్ధార్హ్యఘోటకములుహతములై మనకరు♦లంతనొంది

వనచరరాక్షసుల్ ♦ వడివడి నిలఁ గూలి చక్రాక్షయుగదండ♦నమితి నేలఁ
బడి, నక్క లెల్లెడం ♦ గడఁగి నిండియునుండ నాయోధనంబది ♦ యతిభయావ
తే. హంబుగానుండె; దేవాసు♦రాహవోప,మానమగు నారణంబున ♦ దానవకపి
తతుల మొండెములం దెల్ల♦తావులందు, నెగిరిపడుచుండెనదిఘోర♦ముగఁ గనఁబడె.

చ. వనచరు లందు దమ్ము నిటు ♦ వారక చంపుచునుండ దానవుల్
తనువుల రక్తపూరములు ♦ దారుణరీతిని బాఱుచుండఁ జ
క్కనిబలమిచ్చు సంధ్యకయి ♦ గాఢరయంబున నిక్కిచూచుచున్
బెనుబవరంబు నొక్కగతి ♦ విక్రమమేది యొనర్చు చుండఁగాన్. ౪౬ 1617

నలువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౪ - వ సర్గము.

వానరదానవులరాత్రియుద్ధము.

క. ఖరకరుఁ డస్తాచలమున, కరిగెను సంతటను వనచ♦రావళిప్రాణో
త్కరములఁ దీయఁగఁ దగు రా,త్రి వచ్చెను; వనచరేంద్ర♦దితిజులు పెలుచన్.

ఆ. ఒకరి నొకరి నొంచు ♦ నుత్సాహముల బద్ధ
వైరు లగుచు మిగుల ♦ ఘోరయావు
లగుచు జయముఁ గోరి ♦ యప్పుడు పోరాడు
చుండ నద్ది రాత్రి ♦ యుద్ధ మయ్యె. ౨ 1619

క. వనచరులు రాక్షసుండని, వనచరునిన్, రాక్షసులును ♦ వనచరుఁడని యా
దనుజుని నాఘోరతమ,స్సునఁ దెలియక కొట్టుకొనిరి ♦ శూరత్వమునన్. ౩ 1620

తే. చంపు మాతనిఁ జీల్పు మి♦చ్చటికి రమ్ము
పాఱఁగా నేల యని యిట్లు ♦ భయదరీతిఁ
గ్రాలు నాచీఁకటిని నొక్క♦గతిని దుముల
మైన పెనురవమే విన ♦ నయ్యె మిగుల. ౪ 1621

క. తనువులు నల్లనివై తగఁ, గనకాంచితకవచములను ♦ గ్రాలు దనుజు లె
ల్ల నిశన్ మండెడుగతి నొ,ప్పిన *నోషధివనయుతాద్రి♦బృందములవలెన్. ౫

క. కనుపట్టి; రంత దానవు, లనంతమగు నాతమస్సు ♦ నందుఁ బెనుక్రుధం
గొని మనములు పరవశములు,గ నొప్పఁగా సత్వరముగఁ ♦ గపిజాలములన్.

ఆ. తనివి దీఱఁ దినుచుఁ ♦ దత్సమరాంగణం
బునఁ జెలంగుచుండ; ♦ భూరికోప
మొంది కోఁతు లంత ♦ నురవడి నెగయుచుఁ
దీక్ష్ణదశనములను ♦ దీటుకొలిపి. ౬ 1624

---

* శైలేంద్రా దీప్తౌషధివనా ఇవ-అనియూ.

క. కనకశిరోభూషణములఁ, గనుపట్టు మహాతురంగ♦కాండంబులు నా
యనలజ్వాలలగతి నొప్పిన కేతనములను జీల్చి ♦ పృథివిం ద్రైవన్. ౭ 1625

క. కనఁబడియెన్ ఘోరంబుగ;, వనచరు లతిబలులు క్రుధను ♦ బరవశు లగుచున్
ఘనకుంజరముల వానిపయిని నెక్కిన వారిఁ గొటికి ♦ యీడ్చి ధరఁబడన్. ౮

తే. ధ్వజపతాకాంచితరథవి♦తతిని గూల్చి
సంగరంబున రాక్షస♦సైన్యములను
గలఁచి వుచ్చిరి; రామభూ♦కాంత లక్ష్మ
ణులును దద్యుద్ధమున బలం♦బులు మెఱయఁగ. ౯ 1627

తే. చీఁకటిని జక్కఁగాఁ గాన♦రాక యున్న
దనుజవర్యులఁ బెక్కండ్ర ♦ దారుణాహి
సమశరంబులు వైచుచుఁ ♦ జంపి; రంత
హయఖురవ్యూహవిధ్వస్త ♦ మగురజంబు. ౧౦ 1628

క. గురురథనేమివిఘట్టన,జరజంబు కపీంద్రదనుజ♦సమితిశ్రవణాం
తరనయనంబుల నిండెను;, బరికించెడువారి కిట్లు ♦ భయదం బగుచున్. ౧౧

తే. గగురుపాటు వుట్టించుచుఁ ♦ గలన సాగు
చుండఁ గడుభయదంబులై ♦ యొప్పరక్త
నదులు ప్రవహించె నచ్చోటఁ ♦ బిదప భేరి
కామృదంగాళిపణవభీ♦కరరవములు. ౧౨ 1630

క. ఘనశంఖవేణుముఖని,స్వనములు తోడ్తోనఁ గలిసి ♦ సాంద్రంబుగ నొ
ప్పెను వింతగాఁగ; నంతట,వనచరహతులొచు దనుజ♦భటు లార్వంగన్. ౧౩

క. దానవహింసితులై యా,వానరు లార్వంగ వారి♦ధ్వనులు చెలంగెన్
మానసభయదములగుచున్, దానవభటశక్తిశూల♦తతులన్ బెలుచన్. ౧౪

ఆ. మఱి పరశ్వథముల ♦ నఱిముఱి హతులయి
యిలను గూలు వనచ♦రులును, వనచ
రేంద్రు లట్టి వైచు ♦ నిద్ధభూభృచ్ఛృంగ
సంహతాంగులగుచు ♦ సమరభూమి. ౧౫ 1633

తే. పొదలుచున్నట్టి కామరూ♦పులగు దనుజు
లుండఁగా బహువిధముల ♦ నొప్పు నాయు
ధములు పూవులు చల్లిన ♦ ట్లమర నద్ది
తెలియఁగా రాక భయదమై ♦ వెలసె నపుడు. ౧౬ 1634

క. అరుదుగ నెత్తుటఁ దోఁగుచు, బురదగనుండుటను జొరఁగఁ♦బోలకయుండెన్
బరితో ఘోరంబయి యా, హరిదానవహారిణియగు ♦ నారాత్రి కడున్. ౧౭

క. అలకాళరాత్రివడువున, బలువిధముల సకలజీవ♦హారంబులకున్

విలయకరంబై యెట్లిది, మెలమెల్లన గడుచునో యను ♦ మిక్కిలిభీతిన్. ౧౬
క. కలిగించె; దారుణంబుగ, వెలసిన యాతమసునందు ♦ విడువక బాణం
బుల వర్షము కురియించుచు, బలువిడి యారామచంద్రుపైఁ ♦ బడి రసురుల్.
చ. దనుజులు క్రోధవేగమునఁ ♦ దద్దయు నార్చుచు రామమూర్తిపైఁ
జనునవు డాస్వనంబు లయ♦సంగతిఁ బొంగెడు సప్తవార్ధిని
స్వనమువలెన్ వినంబడియె ♦ సాధ్వసదంబయి; రామచంద్రుఁ డా
దనుజులలోన నార్వురను ♦ దారుణవహ్నిశిఖోపమంబులౌ
ఘనశరముల్ నిగుడ్చి వెఱఁ♦గందఁగఁ జేసె క్షణంబులోపలన్. ౧౯ 1638
సీ. అని దురాధర్షుఁడౌ ♦ యమశత్రు, వామహాపార్శ్వమహోదరుల్ ♦ ప్రబలుఁడైన
వజ్రదంష్ట్రుండను ♦ వాఁడు మహాకాయుఁ డాశుకసారణు ♦ లట్లె మున్ను
పలికిన యార్వురు ♦ పార్థివసత్తముఁ డలఘుబాణముల న♦స్త్రాళి మిగుల
నొప్పింపఁగా వార ♦ లప్పు డార్తరణభూమి నిలువంగ నోపక ♦ తొలఁగి ప్రాణ
తే. ములను దక్కించుకొని; రంత ♦ నలఘుబలుఁడు
రాముఁ డాచీఁకటిని విచి♦త్రముగఁ గనక
ఖచితములు నగ్నిశిఖలనఁ ♦ గ్రాలుబాణ
ములను వెలిగించె దిగ్విది♦క్కులను మిగుల. ౨౧ 1639
క. [అనియందు రామనామం,బునఁ జిహ్నితములగు బాణ♦ములు నిండెను] భీ
తిని గల్గఁజేయఁ జాలిన,దనుజులు మఱి యెవ్వరెవరు ♦ ధరణిపు ప్రోలన్.
తే. నిలిచిరో వారలందఱు ♦ జ్వలనునందుఁ
బడెడు మిడుతలవిధమునఁ ♦ దడయ కంత
కుని గనంబోయి; రానృప♦కుంజరుండు
కనకపుంఖసహస్రమా♦ర్గణవరముల. ౨౪ 1641
క. పరఁగించుచుండ నానిశ, యరుదుగ ఖద్యోతయుక్త♦యై భాసిలు నా
వరశారదనిశవలె నా,తరుణంబునఁ జూడనయ్యె ♦ దానవులంతన్. ౨౫ 1642
క. ధ్వనిసేయఁగఁ గోఁతులు ని,స్వనము లొనర్పంగ మఱియు ♦ సాధ్వస మెసఁగం
గను జాలియుండె గురుని,స్వనమది వర్ధిల్లి దిశల ♦ వఱునగనిండన్. ౨౬ 1643
క. పెనుకందరములఁ గూడిన, ఘనమైన త్రికూటభూధ్ర♦కాంతుఁడు ప్రతిని
స్వన మిచ్చు నట్టులుండెను;, బెనుకాయము లొప్పమిగిలి♦వెలయుచునుండన్.
ఆ. అంధకార మట్టు ♦ లంగకాంతులుగల, కొండముచ్చు లెల్లఁ ♦ గ్రూరదనుజ
వితతి నట్టె పట్టి ♦ వెనరెండుకరములఁ, దినఁగ సాగి; రింద్రు♦మనుమఁ డంత.
చ. తనరిపు వైన రావణిని ♦ దర్పముపొంగ వధింపఁబూని యా
తని వడిఁగొట్టి సారథిని ♦ దద్రథఘోటకపంక్తిఁ ద్రుంచె; న
య్యనువున ఘోరభంగిని భ♦యంకరరీతిని సాగుచుండు నా
యనిమొన నశ్వసారథియు♦తాత్మరథంబు వినాశ మొందుటన్. ౨౯ 1646

క. కని యింద్రజిత్తు వేగం, బున రథముఁ విడిచి వాలి♦పుత్రుని మ్రోలన్
గనియె నదృశ్యత నంగదుఁ, డొనరిచిన ప్రస్వార్థమైన ♦ యురుకార్యంబున్.

క. దానిం గని దేవతలును, మానులు రాఘవులు దిశలు ♦ మార్పులుకేఁగ న
వ్వానరవర్యునిఁ బొగడిరి; దానవవపుస్సని ప్రభావ♦సర్పబలములన్. ౩౧ 1648

క. భూతవ్రాత మెఱుంగును;, [నాతఱి నాయింద్రజిత్తు ♦ నని నెవ్వరికే
నేతీఱున దుర్జయుఁడై, భూతాదృశ్యంబు నగుచుఁ ♦ బొంగుచునుండెన్.]

క. కనుకని యాశూరుని నొం,చిన యంగదుఁగాంచి తుష్టిఁ ♦ జెందిరి; పిదపన్
వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వనచరులు విభీషణుండు ♦ వాలితనూజున్. ౩౨

క. పరు నింద్రజిత్తు నొంచుట, కరుదంది నుతించి; రిట్టి ♦ లౌ కృత్యము ని
ర్జరనుత్యము మేల్మేలని, శరము నినాదము లొనర్చి ♦ కాంచిరి ముదమున్. 33

ఆ. భీమకర్ముఁడైన ♦ యామాన్యుచే నిట్టు, లింద్రజిత్తు దనుజు ♦ లెల్లఁ జూడఁ
బరిభవంబునొంది♦భయదకోపము నొందె;, నిట్టి సమయమునందు♦వినకులుందు.

కవిరాజవిరాజితము:—

వనచరులం గని ♦ వల్కెను నిట్లని ♦ వానరరాజును ♦ భవ్యగతుల్
దనరఁగఁ గూడుఁడు ♦ తత్పరచిత్తతఁ ♦ దప్పక యుండుఁడు ♦ దానవరా
ట్తనయుఁడు బ్రహ్మ ను♦దారతపంబునఁ ♦ దాముదితాత్ముని ♦ దైవవిధిన్
బొనరిచి కాంతులఁ ♦ బొందెను గావున ♦ ముజ్జగముల్ వగఁ ♦ బొందుగతిన్.

తే. చేయుచుండును మీకార్య ♦ సిద్ధికొఱకుఁ
దగినకాలమునన్ వచ్చెఁ ♦ దామ్మృతిఁగన
గాన నాకయి యోర్చి యి♦కాలమందు
నుండఁదగు మీర లందఱు ♦ నుద్యమమున. ౩౬ 1654

క. మనముల విగతజ్వరులై, యనిమొన నుండుఁడని పల్కె; ♦ నంతర్హాసం
బును గనినపాపమతి యా,దనుజేంద్రుం డింద్రజిత్తు ♦ తచ్ఛక్తిమెయిన్. ౩౭

క. సునిశితశరముల విడిచె న,శనితుల్యములన్; మనంబు ♦ నసుధికరోషం
బును బొంద నింద్రజిత్తా,యనిమొన శ్రీరామచంద్రు♦నాతనియనుజున్. ౩౮

క. కాకోదరరూపములౌ, భీకరశరముల నిగుడ్చి ♦ పెస నంగములన్
జీకాకుపఱచె; మఱియును, నాకర్బురవరుఁడు మిగుల ♦ వ్యాజరణంబున్.

చ. ఒనరుపఁబూని మాయఁగొని ♦ యెప్పెడు భూతములెల్లఁ జూడ నొ
ప్పనిగతి యుద్ధమందు నర♦పాలకుమారులు మోహాయుక్తులై
యనిని విశాకునొందునటు ♦ లద్భుతరీతిఁగఁ జేయుచున్ మహా
*సునిశితసర్పబంధముల ♦ సోలఁగఁ జేయుచుఁ గట్టివైచె దాన్. ౪౦ 1658

* బబంధ శరబంధేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ-అని మూలము. శరబంధేన వేష్టనదంశనాదినా నాగమయత్వమ్-అని వ్యాఖ్య.

క. దనుజుఁడు క్రుద్ధుండై వైచిన ఫణిబాణములు పురుష♦సింహుల బంధిం
చినఁ బరవశులై సోలిన, మనుజేంద్రులఁ గనిరి కీశ♦ముఖ్యు లవు డనిన్.
*చ. దనుజవిభూత్తమాత్మజుఁడు ♦ తా రఘువర్యులమ్రోల నిల్చి బా
ధను గనఁ జేయలేక మహి♦తంబగు స్వాంతము గల్గువాఁడు గా
వున నట మాయఁబూని యల♦భూపకుమారులఁ గట్టివైచె నా
సునిశితసర్పబాణముల ♦ క్షోణిపయింబడి యుండునట్లుగన్. ౪౨ 1660

నలువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౫ - వ సర్గము.

నాగపాశబంధము.

చ. బలము ప్రతాపముం గలుగు ♦ పార్థివపుత్త్రుఁడు వైరితావుఁ దాఁ
దెలియఁగఁ గోరి వానరుల ♦ ధీరుల యూథపతీంద్రులన్ బలో
జ్జ్వలులను గాంచి స్వాశయముఁ ♦ జక్కఁగఁ దెల్పె సుషేణుపుత్త్రులై
బలముల నొప్ప నిద్దఱిని ♦ వానరవర్యుని నీలు నంగదున్. ౧౫ 1661
క. ఘనబలు సానుప్రస్థుని, వినతుని నాజాంబవంతు ♦ విక్రమమున నొ
ప్పిన ఋషభుని ఋషభస్కంధుని శరభుని నీపదుగురిఁ ♦ దోడ నెయ్యరయన్.
క. అరిజనకాలాంతకుఁ డా, ధరణీపతి యాజ్ఞ సేయఁ; ♦ దద్దయు మోదం
బురహిం గాంచుచు భీకర, తరువులఁ గొని యింద్రజిత్తు♦తావుఁగనుఁగొనన్.
తే. దెసల నంతట వెదుకంగ ♦ వెస నభమున
కుద్గమించిరి; జవముల ♦ నొప్పు వార
లైన వానరులన్ వారి ♦ నరసి దనుజ
వరతనయుఁ డస్త్రవేత్తయై ♦ పరఁగుఁ గాన. ౪౫ 1664
క. పరమజవంబును గల ని,ర్భరశస్త్రము లేచి వైచి ♦ వారిజవములన్
బరిపరి వారించెను; భీ,కరవేగము లొప్ప వెలయు ♦ కపు లాయదనన్. ౫౫
చ. దనుజ మహాస్త్రజాలములఁ ♦ దద్దయు భిన్నశరీరులౌచు నా
ఘనముల యంతరంబునను ♦ గ్రాలు దివాకరుభంగి నాతమ
స్సునఁ దగు నింద్రజిత్తుఁ గను ♦ చొప్పు నెఱుంగఁగఁ జాలరైరి; చ
య్యన సమితింజయుం డయిన ♦ యాదనుజోత్తముఁ డంత నీసునన్. ౬౫
సీ. సకలాంగకంబులఁ ♦ జక్కాడఁ జాలిన శరముల రామల♦క్ష్మణుల మిగుల
నొప్పించె; నిట్లుద♦నుజుఁడు క్రుద్ధుండయి విక్రమవంతులై ♦ వెలయువారి

---

* బబంధ తౌ రాజసుతౌ మహాత్మా-అనిమూ. మూలమున నిట నింద్రజిత్తు విషయమున మహాత్మా యను విశేషణముకలదు. కావుననే తెలుఁగున "మహితంబగు స్వాంతముగల్గువాఁడు" అని ప్రయోగింపఁబడియె నని యెఱుంగునది.

బాణరూపములగు ♦ ఫణులఁ బ్రయోగింప వారి దేహములు దు♦ర్భరముగాఁగ
నంతరమే లేని ♦ యట్లుండె వారల క్షతజమార్గంబుల ♦ సాంద్రరుధిర

ఆ. మొక్కరీతిఁ గాఱె; ♦ నుర్వీశతనయులు, వ్రణితదేహులగుచు ♦ వఱలి రప్డు
కుసుమయుతపలాశ♦[1]కురుహాంబు చాడ్పున, నంత నింద్రజిత్తు ♦ హర్ష మలర.

క. విరిసిన కాటుకప్రోవనఁ, బరఁగెడు తనుకాంతి వెలయ ♦ భ్రాతల నాయి
ర్వుర కిట్లనియెన్ గనుఁగొనఁ, దరముం గానట్టి స్వీయ♦తనువున మిగులన్.

క. వినుఁ డేను నదృశ్యుఁడనై, యనిచేయుచునుండ నిర్జ♦రాలయపతియై
తనరెడు సురనాయకుఁడున్, ననుఁ జూడఁగఁ జేరలేఁ డ♦నన్ మీ రనఁగన్.

తే. ఎంతవారలు? కోపాగ్ని ♦ నెనఁగు నేను
గంకపత్త్రాంచితంబులౌ ♦ కఱకుటమ్ము
లను బ్రయోగించి యిప్పుడే ♦ పనుపువాఁడ
యమునిసదనంబునకు మిమ్ము ♦ హర్షమలర. ౧౨ 1670

క. అని ధర్మవేత్తలగు నా, జనపతిపుత్త్రులకుఁ జెప్పి ♦ చయ్యనఁ దీక్ష్ణా
శనితుల్యశరవరంబులు, తనువులఁ జొప్పించి యతిము♦దంబున నార్చెన్. ౧౩

క. విరిసినకాటుకరాశిని, బురుడించి వినీలవర్ణ♦మున నొప్పిన యా
శరగణవిభుఁ డాసంగర, ధరణిం గోదండ మెంతో♦దర్పము వెలయన్. ౧౪

క. పలుమఱు సారించుచు ను, జ్జ్వలభీమమహాంబకములఁ ♦ బరఁగించెను వా
రలపైన; మఱియు మర్మం,బుల నెఱిఁగిన యింద్రజిత్తు ♦ పూనిక మెఱయన్.

క. ధరణీంద్రకుమారుల దు,ర్భరమర్మస్థలములందు ♦ వాడిశరములన్
గరము క్రుధన్ నాటుచు సిం,హారవం బొనరించె మఱల; ♦ నానృపతనయుల్.

క. శరబంధబద్ధులై సం,గరమూర్ధమునందు నొక్క♦క్షణమాత్త్రమునన్
బరికింపఁ జాలరై; రా, తరుణంబున భూరిచాప♦ధరులును వీరుల్. ౧౭ 1675

క. మనుజేంద్రునితనయులు నా, ఘను లారాఘవులు బాణ♦కాండాగ్రములో
య్యన నాటి యంగజాల, మ్మును నొవ్వఁగఁ జేయ మర్మ♦ములు శరపంక్తిన్.

క. విరియఁగ సోలి చలించుచు, నరుదుగ రజ్జువులు నూడ్చ ♦ నవనింబడు ని
ర్జరనాథకేతనంబుల, కరణిన్ ధరఁబడిరి కీశ♦గణ మార్తిఁ గనన్. ౧౯ 1677

ఉ. వీరులు రామలక్ష్మణులు ♦ వింతగ బాణమయాహిపంక్తిచే
ఘోరన బద్ధగాత్త్రులయి ♦ పొక్కుచు నెత్తురు కాఱుచుండఁగా
వీరులు పవ్వళించు స్థలి ♦ వేగమ చక్కఁగఁ బవ్వళించి గం
భీర మనంబులం బొగిలి ♦ పీడితులై పడియుండి రంతయున్. ౨౦ 1678

1 కురుహాంబు—వృక్షము.

క. ధరణీశుల గాత్రంబులఁ, గరతలములకొనలవఱకుఁ ♦ గాండంబులచేఁ
బరిపరి నవిద్ధమైనది, పరికంపము గాంచ నదియుఁ ♦ బరికింపంగన్. ౧౯
తే. మఱియు భిన్నముగానిది ♦ నెఱి నొకటను
నంగుళంబైన లేదయ్యె; ♦ నంతఁ గామ
రూపియును క్రూరుఁడును మఱి ♦ పాపియునగు
దానవుఁడు బాణములు వైవ ♦ ధరణిపతులు. ౨౦ 1680
క. పరితప్తులైరి వారల,వరతనువులనుండి ప్రస్ర♦వణమువలననుం
డి రయమున జలము గాఱెడు,కరణిని రక్తంబు మిగులఁ ♦ గాఱె భయదమై.
క. [1]మును పింద్రునిని జయించిన, దనుజుం డాయింద్రజిత్తు ♦ దారుణకోపం
బున వైచిన మార్గణములు, తనువున నాటంగఁ దొలుతఁ♦దా రాఘవుఁడున్.
క. అనిఁబడియె; మర్మములు నొ,చ్చిన; నంతట దనుజవరుఁడు ♦ చెలఁగి ఫణిశరా
లిని వైచి పిదపఁ జక్కని,మొనలు దగన్ రుక్మపుంఖ♦ములు నగు తూపుల్.
సీ మఱి వేగముగఁ బోవు♦మార్గణంబులు నర్ధశరములు గొడ్డలి♦కరణి మొనలు
గల భల్లబాణముల్ ♦ వెలయు నంజలివంటిమొనలు గల్గినబాణ♦ములునువత్స
దంతతుల్యాంబక♦తతులు సింహాస్యముల్ గలబాణములుక్షురం♦బులునుదనుజ
చాపముక్తములయి ♦ క్ష్మాపాలమౌళిగాత్రమును నొప్పించె నం♦తట నతండు
తే శిథిలముష్టిబంధంబును ♦ జిత్రరత్న
భూషితముఁ బార్శ్వమధ్యము♦ముల నతంబు
నైన కార్ముకమును మాని ♦ యారణాంగ
ణమున శయనించెఁ జేయ నై♦నదియె లేమి. ౨౪ 1684
క. [2]శరతల్పమునఁ బగుండిన, పురుషర్షభు రామచంద్రుఁ ♦ బొడఁగని జాలిన్
దురపిల్లి లక్ష్మణుం డిఁక, ధరణిం జీవింప మనెడు ♦ తలఁపును గాంచెన్. ౨౫
చ. సరసిజపత్రనేత్రు రఘు♦చంద్రుని నన్నును నాగబద్ధునిన్
ధరణిఁ బరుండఁ గాంచి పయి ♦ దారుణబాణము లేఁచుచుండ దు
స్తరతరశోకముం గనియె; ♦ ధాత్రిఁ బరుండిన రాముఁ గాంచి యా
హరివరు లెల్లఁ జిత్తముల ♦ నందిరి తాపము నిర్భరంబుగాన్. ౨౬ 1686
చ. అనిలసుతాదికీశవరు ♦ లందఱు నొక్కటఁ గూడి నాగబం
ధనమునఁ జిక్కియున్న వర♦దర్పుల రాఘవులన్ మహాత్ములన్
గనుఁగొని చుట్టుఁ జేరి వెతఁ ♦ గాంచుచు నిల్చిరి చేయఁ దోఁపమిన్
మనములు దుఃఖవార్ధిపరి♦మగ్నములై తగ నుండి రెంతయున్. ౨౭ 1687

నలువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

1 క్రోధా దింద్రజితా యేన పురా శక్రో వినిర్జితః-అనియూ. 2 స తత్ర లక్ష్మణో దృష్ట్వా నిరాశో జీవితే భవత్-అనియూ,

౪౬ - వ సర్గము.

-- నాగపాశబద్ధులం జూచి సుగ్రీవాదులు శోకించుట. --

చ. వనచరు లంతరిక్షమును ♦ వారకభూమిని గాంచుచుం గలం
బనిచయవిద్ధగాత్రులయి ♦ పర్విన బాధం బరుండియున్న యా
మనుజవరేణ్యులన్ సుగుణ♦మండనులన్ సమావన్నులన్ గనుం
గొని రట రామలక్ష్మణులం ♦ గూర్మికి నాకరమైన వారలన్. ౧ 1684

ఆ. వృష్టి గురిసి నిలిచి ♦ వెలయు మేఘమురీతి, విశిఖబాణవృష్టి ♦ నిగుడఁ జేసి
యింద్రజిత్తు దివిని ♦ నెక్కడనో యణఁగ, కుంప వచటి చెంతో ♦ ముఖ్యసుముఖ.

క. చనుదెంచె విభీషణుఁ డా,వనచరనాయకునితోడ ♦ వారలకడకున్
మునుపే మైందద్వివిదులు, హనుమత్కుముదులు సుషేణుఁ ♦ డానీలుండున్.

తే. అంగదుండును జేరి యా♦ర్యావతంసు
లైన రాఘవులం గాంచి ♦ యార్తిఁ గుందు
చుండి; రా రాఘవులు చేష్ట ♦ లుడిగి మంద
ములగు నూర్పులు పుచ్చుచు ♦ నేలఁ బరుండి. ౩ 1691

క. తనువులు శోణితపూరం,బున బ్రుంగఁగ బాణసర్ప♦ములు పర్వంగా
వనటం గుందుచు నొకపరి,ఘనఫణులట్లూర్పుగముల ♦ గదఁగి విడుచుచున్.

సీ. మందవిక్రములయి ♦ మఱియొక్కపరి చేష్ట లుడిగి యంగములెల్ల ♦ నొక్కరీతి
రక్తంబునన్ మున్గ ♦ రంగారు కనకధ్వజంబులవలె నొప్పి ♦ శరసమూహములు
గా నొప్పు శయ్యల♦పైనఁ బరుండి రావీరులొక్కొక్కరుచ్ఛ్వ ♦ భార మూని
నట్లు కరాంఘ్రుల ♦ నల్లనఁ గదలించుచును శరజాలముల్ ♦ తనువులందు

తే. గాడి యుండంగ యూథప♦గణము తమ్ముఁ
జేరి కన్నీళ్లు వఱదలై ♦ క్షితిని బాఱఁ
జుట్టునన్ నిల్చియుండ నా♦క్షోణిమీఁదఁ
. బవ్వళించియె యుంట నా♦ప్లవగవరులు. ౪ 1698

క. కనిరి విభీషణముఖ్యులు, మనముల వెతఁ గుంది; రాస♦మరభూమిని నుం
డి నభంబు దిక్కులను నా,వనచరు లారసియు నెన్ని♦భంగుల నైనన్. ౫

క. దనుజేంద్రు రావణిని మా,యను దాల్చి చనంగ రాక ♦ యుండెడు వానిం గ
న్గొనఁ జాలకుండి; రటమా,యను దాల్చిన యన్నిశాటు ♦ నా రావణినిన్. ౬

క. *ఘనబుద్ధి విభీషణుఁ డా,తని వల్లభలం గనంగఁ ♦ దాఁ బూనుచు మా
యను దాల్చి యదృశ్యుండై, తనరంగ నమ్మాయఁ గాని ♦ యతని నొకచోటన్.

క. నిలుచున్నవానిఁ గనియెన్; బలమున వీర్యమున గార్య♦భంగి సముఁడై
కలన నొరుఁ డీడు లేకయె, వెలుఁగుచు వరదానమహిమ♦చే నితరులకున్. ౮

* తం తు మాయాప్రతిచ్ఛన్నం మాయయైవ విభీషణః।

చ కనఁబడకుండ నభ్రమునఁ ♦ గ్రాలుచుఁ దేజమునన్ యశంబునన్
ఘనతరవిక్రమంబున ని♦కామము నొప్పుచు నున్న యింద్రజి
త్తును గని యవ్విభీషణుఁడు; ♦ తోరపుశౌర్యము మీఱఁగా దశా
స్యుని తనయుండు రాఘవులు ♦ క్షోణిఁ బరుంటయు నాగపాశముల్
తనదగుశక్తి వారలను ♦ దద్దయుఁ గట్టియె వైచుటల్ గనెన్. ౧౧ 1698

చ. కని మది నెంతయున్ ముదముఁ ♦ గాంచి సురారులఁ బొంగఁజేసి యి
ట్లని వచియించె; దూషణు ఖ♦రాసురుఁ జంపిన యిమ్మహాబలుల్
మనుజవిభుల్ సహోదరులు ♦ మామకబాణము లంట సోలినా
రనువుగఁ జూడుఁడీ; యిచటి ♦ కాత్రిదశుల్ దనుజుల్ మహర్షులున్. ౧౨

తే. ఒకటిగాఁ జేరి వచ్చిన ♦ నురుఫణిమయ
బంధముల వీని వదలింప ♦ వశముగాదు;
వినుఁడ దెవ్వరిపౌరుష♦మునకు నులికి
పాటు గని నాదుజనకుండు ♦ వగలఁ గుందె. ౧౪ 1700

సీ. రాత్రియామంబుల ♦ త్రయమునం దొకయామమైనను నిదురను♦గానమి శయ
నమునస్పృశింపకయే కా♦లము పుచ్చుచుండునో యెవనినిమిత్తమై♦యీపురమున
గలవార లెల్ల ని♦మ్ముల వృష్టికాలంబులందు జలంబు ల♦త్యాకులంబు
లైన చందమున దుః♦ఖార్తులై యుండిరో యట్టి రామునిదను♦జాళినెల్లఁ

తే. జంపివైవ నుద్దేశించి ♦ తెంపుమీఱ
నున్న వానిని నేనిదె ♦ యుద్ధమందుఁ
జంపినాఁడను; రామల♦క్ష్మణులు కపులు
సేతుబంధాదు లొనరించి ♦ క్షితితలమున. ౧౬ 1701

క. కనఁబఱచిన విక్రమములు, చనియెను నిష్ఫలములగుచుఁ ♦ జంచద్రీతిన్
గనఁబడు ఘనములు శరదృతు,వున నిష్ఫలములగు భంగిఁ ♦ బొంగణఁగుటచేన్.

చ. అని వచియించి పార్శ్వముల ♦ హర్షమునం దగు రాక్షసాళిఁ జ
క్కనిగతి మోదమున్ మిగులఁ ♦ గాంచఁగఁ జేసి కపీంద్రులన్ గడున్
వనచరసైన్యనాయకుల ♦ భాస్కరసూను విభీషణాదులన్
సునిశితబాణజాలముల ♦ సోలఁగఁ జేసె నతండు శక్తిచేన్. ౧౮ 1703

సీ. అరిజనకాలుఁడై ♦ యలరు నారావణి నవశరంబుల నీలు ♦ జవముమీఱ
నొప్పించి యవల మైం♦దుని నల్గి ద్వివిదుని మూఁడేసి శరవర♦మ్ములను నొంచి
యామేటి విలుకాఁడు ♦ భీమరూపుండగు జాంబవంతుని యుర♦స్థ్సలమునందు
శర మొందునాటి ని♦ర్భరవేగమున నొప్పహనుమపై జ్యారవ ♦ మలరఁ దీవ్ర

తే. దశశరంబులు వైచె; యు♦ద్ధమున నతిజ
వంబుగల రావణియును దే♦జంబు మిగుల

వెలయుచున్న శరభగవా♦క్షులను నొవ్వఁ
జేసి రెండేసి శరముల ♦ నేసి కడఁక. ౨౦ 1704

క. త్వరపడి గోలాంగూలేశ్వరుఁడైన గవాక్షు, సుతీయు ♦ వాలితనూజున్
శరములఁ బెక్కింటిని నా,శరవరుఁ డాస్ఫుచును వైచె ♦ శౌర్యము పొంగన్.

క. బలధైర్యముల నెసంగెడు, నలరావణి యుద్ధరంగ ♦ మునందుఁ గవీం
ద్రుల నగ్నిశిఖాభములగు, బలుశరముల నొంచి యార్చెఁ ♦ బటురవ మలరన్.

క. గురుబాహుం డారావణి, హరులన్ శరసంచయముల ♦ నార్తిం బొందిం
చి రయంబున భయపడఁగా, గరువంబునఁ జేసి నవ్వె ♦ గడుమోద మలరన్.

చ. దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియె ♦ దానవులార! చమూముఖంబునన్
ఘనభయదాహిబంధములఁ ♦ గట్టగ వానికిఁ జిక్కి యున్నయో
య్యన నదె రామలక్ష్మణు ల♦హార్యమహాపదఁ బొందినారు మే
దిని బడియున్నచందమును ♦ దృప్తిగఁ గాంచుఁ డటంచుఁ బల్కఁగన్. ౨౪

తే. కపటయుద్ధంబు సేయు రా♦క్షసులు రావ
ణాత్మజుం డొనరించిన ♦ యప్పనికిని
జాల ముద మంది యాశ్చర్య ♦ మూలిఁ గనిరి;
జలదములఁ బోలుచున్న రా♦క్షసులు పిదప. ౨౫ 1709

క. మనుజేశ్వరుండు మృత్యువుఁ, గని సంచుఁ దలంచి గొప్ప♦గా నార్చి దశా
ననతనయుని వినుతించిరి;, దనుజేంద్రుం డతఁడు మిగుల ♦ దర్పము పొంగన్.

*క. ధర నిట్టటు గదలక యే, పరుండి యూర్పులను వైన ♦ బయలుపడుని యా
తరుణమున నున్న యారఘు,వరులం గని చచ్చి రనుచు♦స్వాంతము గనియెన్.

క. అని జయశీలుండగు నా,దనుజోత్తముఁ డంతటన్ ము♦దంబున దనుజా
ళిని నలరం జేయుచుఁ దాఁ, జనియెను లంకకును దనదు♦జయము దెలుపన్.

క. ధరణీశులతనువులు ని,ర్భరబాణమయంబులైన ♦ బాహ్వాదికముల్
పరికింపరాక యుంగుళు,లరయుంగా రక్తమయము ♦ లౌట రణధరన్. ౨౯ 1713

క. కని సుగ్రీవుఁడు భీతిలె;, వనటం గుందుచును దుఃఖ♦భారంబున నే
కనులను నశ్రువు లురల వ్య,సనమున దైన్యంబు దోఁచ ♦ దనయ ట్లచటన్. ౩౦

క. వనచరపతి యుండుటఁ దాఁ, గనుచు విభీషణుఁడు పలికెఁ; ♦ గపివర! భయముం
గనుట యిఁకం జాలును నా,ర్తిని బాష్పము లిట్లు విడుచు♦రీతి వదలుమా!

క. కలహము లన్నియుఁ దలఁచుగ, నిల నిట్టివియే జయంబె ♦ యొప్పుడు గలుగన్
వలయునసం దగు నియతులు, కలుగవు; వీరాధివీర! ♦ కపికులతిలకా! ౩౧

క. మనకు నదృష్టము కలదే, ననుపములగు మహాత్ము♦లౌ వీరలు మూ
ర్ఛను మాని లేవఁగల; రీ,వును ధైర్యము మానియుంటఁ ♦ బోలునె చెపుమా!

* హతా విత్యస్వమ్యత-అనియూ.

క. నను వేఱు దిక్కు లేకయు, చనుదెంచినవాని ధైర్యసహితునిగ నొన
ర్పను జను సత్యము ధర్మం,బును నమ్మిచరించునట్టి పురుషుల కెల్లన్. 33

*క. కలుగ దపమృత్యుభయమని;, పలికి విభీషణుఁడు వేగ పాణితలమునన్
జలములు గైకొని యాతని,సులలితశుభ నేత్రములను సొంపుగఁ దుడిచెన్.

తే. ధర్మమతి యావిభీషణుం డర్మిలి నరి
మాయఁ గన్గానఁ జేసి సమస్తగతుల
ధైర్యమును గల్గఁజేయ నుదకములఁ గొని
దనుజమాయాతిమోహాని స్తరణమునకు. ౩౪ 1720

క. అనువగు విద్య జపించుచు, వనచరపతి కనులఁ దుడిచె భవ్యజలములన్
వనుజేజ్యుఁ డావిభీషణుఁ, డనుకంపన్ బుద్ధిమంతుఁ డౌసుగ్రీవున్. ౩౫ 1721

తే. అలరఁజేయఁగఁ దన్ముఖ మట్టి తుడిచి
యప్పటికిఁ దగినట్టిదౌ చొప్పు మెఱసి
పలికె సుగ్రీవుతోడఁ దా ధ్రిలక యిట్లు;
వనచరేశ్వర! తఱిగాదు భయపడ నిది. ౩౬ 1722

తే. విను మతిస్నేహదోషంబునను నిటు పురి
కొలుపఁగా నేమిసేయుదుఁ బలుకు మనెదొ
దాని కిది తఱిగా దిట్టి తరుణమందు
నదియు మరణంబునకు హేతు వగును జుమ్ము. ౩౬ 1723

చ. కనుక నధైర్య మి ద్దఖిలకార్యవినాశనహేతువౌట దీ
నిని విడనాడి రామవిభునిన్ శరణంబుగ నమ్మియున్న యీ
వనచరసంచయంబునకు భవ్యహితంబును గూర్ప నెంచుమీ;
యొనరుపఁ జాలవే నటు నరోత్తముఁ డెత్తఱి మూర్ఛఁ దేఱునో. ౩౭

ఆ. అంతవఱకు రాము నరసి రక్షింపుమా
మూర్ఛఁ దేఱినంత మోహ మంది
యున్న మనల నెల్ల నన్నదమ్ములు వీరు
గావఁగలరు భీతిఁ బోవునట్లు. ౩౮ 1725

క. ధర నిటు శయనించిన రఘు,వరులకు నెప్పగిదిఁ దెల్వి వచ్చు మరల నం
చురుసంశయ మొందెదవో,హరివర యీనాగబంధ మారయ రాముల్. ౪౦

క. ఏమియుఁ జేయం జాలదు, త్మాపండనుఁ డంత మొందెఁ గా యనుశంకన్
నీమానసమునఁ బూనకు, రామునిఁ దేజస్సు విడువ రామిఁ జెలంగెన్. ౪౦

క. గతజీవితులకు నీగతి, నతిశయ తేజస్సు గలుగ దరుదుగదా; నే
మతి నెన్ని చేయఁదగు కృ,త్యతతులఁ జక్కఁగ నొనర్పు దనుక హరిపతీ!. ౪౧

* జలక్లిన్నేన పాణినా, సుగ్రీవస్య శుభే నేత్రే ప్రమమార్జ విభీషణః-అనియూ.

చ. మనమున ధైర్యమూని వగ ♦ మానుము నీబలి మెల్లఁ జూన్కి సిం
గనునటు లూఱడింపు మిఁకఁ ♦ గల్గును కార్యఫలం బటందువో
వనచరనాథ! యీప్లవగ♦వర్యులు నన్గను లెల్ల విప్పి నె
న్గొని యలయింద్రజిత్తనుచుఁ ♦ గొంకుచు నాగశిఖీతుశైశైల. ౨౭ 1779

సీ. భయచిహ్నములు చాలఁ♦బ్రబలుట నొక్కరిచెవిలోన నొక్కరు♦చెప్పుకొనుచుఁ
బరుగెత్తఁగాఁ దగు♦భంగి రహస్యోక్తులను నాడుకొనుచుంటఁ♦గనఁగఁ బడెడు
నిట్టి సేనలకున్న ♦ యట్టిభయంబును శాంతిఁగాఁ జనుచున్న♦వాఁడ నేను;
వనచరు లంఱకు ♦ మునుదాల్చి యవ్వేళఁ బూనహారంబును ♦ నిలకుఱయఁ

ఆ. బాఱవైచునట్లు ♦ భయముఁ ద్యజింతురు
గాక యనుచు దనుజ♦కాంతుఁ డతఁడు
భానుతనయుతోడఁ ♦ బల్కి యాశ్వాసించి
పరుగువాఱఁ జూచు ♦ వనచరాళి. ౨౮ 1780

క. కని నేను రావణాసుర,తనయుఁడఁ గా ననుచుఁ బల్కి ♦ తగ నాఱసిలం
గనుజేసె; మహామాయం, డనఁదగు నాయింద్రజిత్తు ♦ హర్షము పొదలన్.

క. సేనావ్రజపరివృతుఁడై, తా నవు డాలంకఁ జొచ్చి ♦ తండ్రికడకుఁ బెం
పూని చని యోలగంబున, దానవనివహాంతరమునఁ ♦ దగు జనకునకున్. ౩౦

క. వలగొని మ్రొక్కుచును గృతాం,జలియై లక్ష్మణుని రామ♦చంద్రునిఁ బూన్కిన్
గలన వధించితి నని ప్రియ,ము నరంగాఁ బలికె రావ♦ణాసురుఁ డంతన్. ౩౧

చ. దనుజులమధ్యభాగమునఁ ♦ దా విని వైరులు రామలక్ష్మణుల్
గనిరి వినాశనం బనుచుఁ ♦ గ్రన్నన హర్షము పొంగుచుండ ది
గ్గన నటనుండి లేచి తన♦గాదిలిపుత్రునిఁ గౌఁగిలించి యా
తనితల మూరుకొంచుఁ బ్రమ♦దంబున నావిధ మెల్లఁ జెప్పుమా!. ౩౨ 1784

క. అని ప్రశ్నసేయుజనకునిఁ, గని రావణి నాగపాశ♦గణమునఁ దా నా
మనుజేంద్రకుమారుల నొ,య్యన బంధించుటయుఁ జేష్ట ♦ లాపినవిధమున్.

క. తనుకాంతులు మాయం జే,సినరీతిని జరగినట్లు ♦ చెప్పెను; దనువా
త నతండు మహారథుఁడై, తనతనయునిమాటలు విని ♦ తద్దయు ముదమున్.

క. కని ముదము పొంద శ్రీరా,మునివలనన్ గలుగనున్న ♦ భూరిభయంబున్
మనమున దిగనాడి తనూ,జునిఁ బొగడెం గొనుకొముగ ♦ శుభవాక్కులచేన్.

నలువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* త్రాసా జాగతపాద్యసా:-అనిమా.

౪౭ - వ సర్గము.

సీతకు రాక్షసస్త్రీలు నాగపాశబద్ధులౌ రామలక్ష్మణులఁ జూపుట.

చ. దనుజవరేణ్యునాత్మజుఁడు ♦ తాఁ జరితార్థుఁడు నౌచు లంకకుం
జనిన యనంతరంబ రఘు♦సత్తము, నీల,సుషేణు లార్తులై
హనుమయు నంగదుండు కుము♦దాహ్వయుఁడున్ నలుఁడున్ గవాక్షుఁడున్
వనచరవర్యుఁడౌ గజుఁ డ♦వార్యుఁడు నగ్గవయుండు గంధమా
దనశరభాఖ్యు లద్భుతని♦తాంతబలుండగు జాంబవంతుఁడున్. ౩ 1738

క. ఘనుఁడౌ ఋషభస్కంధుఁడు, వనచరపూజ్యుండు సత్త్వ♦వంతుఁడు నయి క్రో
లినశతవలియును రంభుం,డనువాఁడును బృథువు పూని♦నరయుచు నుండన్.

క. తక్కిన వనచరులందఱు, నొక్కట వ్యూహములరీతి ♦ నొప్పి ప్రబలులై
దిక్కుల నెల్లను గాంచుచు, మిక్కిలి యత్నములు చెలఁగ ♦ మించెడు వగలన్.

క. తరువులు కరములఁ దాలిచి, పరిపరి నడ్డమును నూర్ధ్వ♦భాగంబును నా
తురతం జూచుచు నొక్కెడ, ధరఁ దృణములు కదల దైత్య♦తతి వచ్చునటుల్.

క. తలపోయుచు మెలఁకువతో, మెలఁగుచు నుండంగ, నచట ♦ మిక్కిలిప్రమదం
బొలయన్ రావణుఁ డాత్మజు, నెలవునకున్ వీడుకొలిపి ♦ నెమ్మది దోఁపన్. ౪½

క. జనకజఁ గాపాడెడు నా,దనుజాంగనలన్ స్వసన్ని♦ధానమునకు రాఁ
గను బిలిపించెను; దనుజాం,గనలుం ద్రిజటయుఁ దదాజ్ఞఁ ♦ గదలి రచటికిన్.

క. చను దెంచినవారలనుం, గని రాక్షసరాజు హర్ష♦కలితాత్ముండై
యనియెన్ వారలతో నా,తనయుం డా రాము నతని♦తమ్ముని ద్రుంచెన్. ౬½

క. అను నీవార్తను సీతకు, వినుపింపుం డామె మీరు ♦ వేగమ నాదా
ఘనపుష్పకమునఁ జేరిచి, చని హతులై యున్న మనుజ♦సత్తమయుగమున్. ౭

ఆ. చూపుఁ; డెవనిదైన ♦ ప్రాపున గర్వించి
నాకు వశ్యురాలు ♦ గాక వనిత
యుండెనో యతండు ♦ ఖండింపఁ బడె నని
దీనిమగఁడు సహజు♦తో నిపుణత. ౮ 1746

క. కనుక నిఁక సీత సంశయ,మును మాని వెతం దొలంగి ♦ మునుపటివలె రా
మునియాశ మాని తనమృదు,తనువును సర్వాభరణవి♦తానంబులచేన్. ౯

తే. తగ నలంకృతయగునట్లు ♦ తా నొనర్చి
కొనుచు నన్నుఁ బొందఁగలదు; వా♦ల్గనులు గలుగు
జనకసుత యుద్ధమున మృతిఁ ♦ గనిన రామ
లక్ష్మణులఁ గాంచి తనయాశ♦లను వదలుచు. ౯½ 1748

సీ. నాకంటె గతివేఱు ♦ లేకుండుటను మది వెనుకకు మరలించు♦కొనుచుఁ దాన
నన్నుఁ బొందఁగల దింక;♦నని న దురాత్ముఁడౌ దనుజేంద్రువచనముల్ ♦వినుచు నట్లె

చేయుదు మేమని ♦ చెప్పి పుష్పకవిమానము గడకేగి రం♦గటను దనుజ
కాంతలు రావణా♦జ్ఞను బుష్పకముఁ గొని యాయశోకవనంబు♦నందు నున్న

ఆ. సీతకడకుఁ బోయి ♦ రాతఱి భర్తృదుః
ఖార్తయగుచు స్రుక్కి ♦ యవనిమీఁదఁ
బొరలుచున్నసీతఁ ♦ బుష్పక మెక్కించి
రవల దనుజలలన ♦ లామెతోడ. ౧౪ 1749

క. అల త్రిజటను నెక్కించి రవల రాముని నతనిసహాజు ♦ బవరంబునయుం
దిలఁ జచ్చిపడుండఁగ నావెలఁదికిఁ జూపుటకుఁ జనిరి ♦ వే తోడ్కొనుచున్.

తే. రావణాసురుఁ డంత హా♦ర్షమున లంక
యందు నల్లెడ ధ్వజపతా♦కాళిఁ గట్టఁ
గా ననుజ్ఞను జేసి ని♦శామవిభవ
మలరుచుండఁగఁ గైసేయు ♦ నట్లు చేసె. ౧౬ 1751

క. పురమున నల్లెడలను రఘువరుఁ డాలక్ష్మణుఁడు గడఁగి ♦ బవరంబున నా
వరతనయుతోడఁ బోరుచు, గురుతరబాణములచేతఁ ♦ గూలిరి నుండీ!. ౧౭

క. అని చాటించెను; ద్రిజటయు,జనకజయును బుష్పకమునఁ♦జని యిలఁబడి యు
న్ననిఖిలవనచరబలములఁ, గనిరొగి మఱి యందు దనుజ♦కాంతు లలరుచున్.

చ. మనముల నంతసంబు దగ ♦ మానితరీతుల నుంటయున్ వగల్
గని హరివీరు లెల్ల రఘు♦కాంతులపార్శ్వములం గలంగుచున్
గనులను బాష్పపూరములు ♦ గాఱఁగ నుండుటయుం గనుంగొనన్;
జనకజ యంత భ్రామిపయి ♦ శాత్రవభీకరులౌ రఘూత్తముల్. ౧౯ 1754

మ. శరపీడం గని శత్రుశంబులు చనన్ ♦ జాపంబులున్ జాఱి యా
ధరణిం దూలఁగ సాయకావళుల గా♦త్రంబుల్ మహార్తింగనన్
శరజాలాంతరమందు బాణమయమా ♦ శయ్యం దగం బవ్వళిం
చి రహిం బొల్పకయుండఁ జూచె వగలం ♦ జిత్తంబు భీతిం గనన్. ౨౦ 1755

చ. జనకజ యందు వీరులయి ♦ సారసపత్రవిశాలనేత్రులై
మనుజమహేంద్రులై తనరు ♦ మాన్యుల భార్గవు నగ్నిపుత్రులై
తనరు విశాఖుస్కంధు నరి♦తప్పక బోలుచు బాణతల్పమం
దును శయనించి వల్లటిలి ♦ ధూళిని బ్రుంగిన వారిఁ గాంచెఁదాన్. ౨౧ 1756

క. కని యానరవర్యుల నార్తిని బొందుచు దుఃఖపడుచుఁ ♦ దీవ్రనినాదం
బున నేడ్చెఁ జాలసేపు జనకజ యనవద్యదేహ ♦ నతి యావేళన్. ౨౨

ఆ. అసితనేత్రములను ♦ నారఘురాముని
నానుమిత్రతనయు ♦ నవనిఁ బొఱలు
చున్న వారిఁ గాంచి ♦ క్రన్నన విలపించె;
నంత శోకబాష్ప♦హతయు నగుచు. ౨౩ 1758

చ. సురలవలెం బ్రభావమున ♦ శోభిలు నారఘువర్యులన్ సహో
దరులను గాంచి చచ్చిరని ♦ తా మదినెంచుచు దుఃఖవార్ధిలో
నిరతము మున్గుచున్ వికచ♦నీరజనేత్రము లాకులంబులై
పరఁగఁగ నిట్లుపల్కెఁ దన♦భాగ్యవిహీనత కాత్మఁ గుందుచున్. ౨౮ 1759

నలువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౮ - వ సర్గము.

సీత దుఃఖించుట.

చ. తనపతి రామచంద్రుఁడు ని♦తాంతబలుండగు లక్ష్మణుండు నా
యని మృతి నొందుటం గనుచు ♦ నాజనకాత్మజ! శోకయుక్తమై
మనము తపింప జాలిగను♦మాటల నిట్లని యేడ్చె; సక్కటా
మును ననుఁ గాంచియే సుగుణ♦ముఖ్యులు భావివిదుల్ మహాత్మకుల్. ౧

క. *సాముద్రికలక్షణముల, నేమంబున నెఱిఁగినట్టి ♦ నిశ్చితమతు లీ
భామిని బుత్రిణి, పతియుత, యా,మానినియామెయనుచు♦నాడిరొ పూర్విన్.

తే. అట్టి జ్ఞానులు నీరాముఁ ♦ డంతమొందు
టను ససత్యము చెప్పిరి; ♦ మునుప దెవ్వ
రీమహాత్ముని నాభర్త ♦ నింపుమీఱఁ
గనుచు హయమేధముఖ్యయా♦గముల నిటఁడు. ౨౹ 1762

క. ఒనరించునవియు సత్రము,లను గావించునని తగువి♦లాసంబునఁ జ
క్కని పల్కులు వల్కిరొ యా, యనఘులు సుజ్ఞాను లీతఁ ♦ డంతంబొందన్.

క. అనృతము చెప్పినవారే, యనదగుదురు; దైవవేత్త♦లౌ బ్రాహ్మణు లో
య్యన నేను వినుచునుండం, గను నాసమ్ముఖమునందుఁ ♦ గలకాలంబున్. ౩౹

తే. నిత్యమంగళవతియగు ♦ నెలఁత యీమె
యనుచుఁ బల్కిరొ యాజ్ఞాను ♦ లనృతవాదు
లైరి రాముఁడు హతుఁడౌటః ♦ నేరు నన్నుఁ
గాంచుచున్ వీరభూపతి♦కాంత వగుదు ౪ 1765

తే. ధన్యరాలవు నీవని ♦ తగఁబలికిరొ
జ్ఞాను లవ్వార లీరఘు♦సత్తముండు
హతుఁ డిచటనౌట నన్నృతంబు ♦ ననువదించి
నట్టివారైరి గా; యన్న♦దంఘ్రిలందు. ౫ 1766

క. సరసిజరేఖ లివే యి,క్కరణిన్ గన్పట్టెడున్ ని♦కామం బిలనీ
సురుచిర రేఖలు గలనుం,దరులు మహారాజునకును ♦ దారలె యగుచున్. ౫౹

* ఊచు ర్లక్షణినో యే మాం పుత్రి ణ్యవిధవేతిచ-అనిమూ.

సీ. వారితోఁగూడి య♦పారలక్ష్మింగూర్చు సామ్రాజ్యమునయందుఁ ♦ జారురీతి
నభిషిక్తులై యాదు రట♦యశ్వినాయఁడు సేనసమ్మ మగు♦ద్యోనౌ యేలుంగ;
దార్భాగ్యవతులగు ♦ తరుణు లేలక్షణములఁ గూడి నైధన్య♦ఫలము నొందు
దురో యట్టి విధములో ♦ దుర్లక్షణము లెంక పరికించినను గనఁ♦బడ దయున్న

తే. వకట! నాయందుఁ గల్గిన ♦ యఖిలభద్ర
లక్షణమ్ములు గన నిష్ఫ♦లంబు లయ్యెః
ధ్వజము ఖేతరబహుచిహ్న♦వారయుక్త
ములగు నీపద్మరేఖలు ♦ తలఁచి చూడ. ౭౪ 1768

తే. పద్మగలనను నీయగ్ర♦వరము సార్థ
ముగను చెల్లించునని శాస్త్ర♦ములఁ గనఁబడు
నిచట రాముఁడు హాతఁ గోట ♦ నివ్వ నాకు
మాత్రమే నిష్ఫలము లయ్యె ♦ మాట లేల. ౮ 1769

సీ. కురులు సూక్ష్మంబులు♦సుకుచిరములు సమంబులునయి నల్లఁగాఁ♦బాలుపరిగాఁ
చున్నవి, కనుబొమ♦లొండొంటితోఁగూడ కున్నవి వాడంఘ♦లొప్పు మిగుల
వృత్తంబులై తగి ♦ వెండ్రుకలే లేక వఱలెను నిడద సం♦నగున మిగుల
దట్టముగాఁ గూడి ♦ తనరారుచున్నది [1]శంఖములు సఁగను ♦ జను సమసీయు
గప్రాంత[2]భాలభా♦గంబులు నయనముల్ పడకరోనవు గు♦ముల సుపచి
తంబులై యున్నవి; ♦ తగినట్లు గుండ్రనై [illegible]నఖంబులు ♦ [illegible]చిర
ములునయి నాచేతి♦వ్రేలఁదికిఁ దగినట్లు సనుములై యున్న వి♦ స్తనములు నవి
రళములై ప్రభువులై ♦ [illegible]నినుగ్నచూచుములై యున్నవి ♦ సొంపుగల్గు
నాభిచుట్టును సము♦న్నతిఁ గాంచి యంతరమందు నిమ్నంబులు♦యలరుచున్న
దురము పార్శ్వంబులు ♦ పగఁగుచున్నవి కంఠంబులు ఫ్రుస నామేని♦వర్ణ మమల
మణివలె స్వచ్ఛమై ♦ గణనకు నెక్కుచుఁ గనఁబడుచున్న ది♦తనురుహములు
మెత్తగానున్నవి ♦ మించుశాస్త్రజ్ఞ లీపాదాంగుళంబులు ♦ పదియుఁ బాద

తే. తలములును జక్కఁగా నేలఁ ♦ దాఁకి యుంట
నన్ను శుభలక్షణాఢ్యగా ♦ సన్నుతించి;
రట్టి పృథులయవాఖ్యరే♦ఖాన్వితములు
కరపదంబులు నడుమ యం♦తరము లేక. ౧౩౪ 1770

క. తనరుచు సమధికకాంతిం, గనియున్నవి; విప్రవరులఁ ♦ కన్యాచిహ్న

---

1 శంఖే నేత్రే కరా పాదౌ-అనిమరా. శంఖేఁ-నేత్రాంత్యభూతౌ లలాటాస్థ్య, అని వ్యాఖ్య. 2 భాలశబ్దమునకు ఫాలమని దాక్షిణాత్యపాఠము. ఈశబ్దము మేదినీకోశమున భాదివర్గమున నున్నది ఫాదివర్గమున నెందును జేర్పఁబడలేదు. భాం లాతీతి అనివ్యుత్పత్తిచే నిది భాలమేకాని ఫాల మూకాదని తోఁచెదు. ఫాలమనుటః దాక్షిణాత్యపాఠ మెట్లుసాధువో విదకవలయు.

శీలి దెలిసినవారలు ననుఁ, గని మందస్మితనుగాఁగ ♦ గణుతించి రొగిన్.
క. పెనిమిటితోడం జెలఁగుచు, ననుపమరాజ్యపదమందు ♦ నభిషేకం బీ
వనిత గనునంచు దైవ, జ్ఞనికర మపు డనియె నది య♦సత్యం బయ్యెన్. ౧౪
తే. సహజులా వీర లాజన♦స్థానమందు
నంతటను నన్ను వెదకుచు ♦ నవల నాదు
స్థానము నెఱింగి నాకయి ♦ దాఁటరాని
జలనిధిని దాఁటి తుదకు నీ♦స్థలమునందు. ౧౪॥ 1773
క. తలపోయ గోష్పదాకృతి, వెలసిన యీదనుజమాయ ♦ విధి ప్రతిహతియుం
గలిగినకతమునఁ బడి రీ,యలఘులు రాఘవులు వారు♦నాస్త్రవరంబుల్. ౧౫
క. అనలాస్త్రము నైంద్రాస్త్రము, ననిలాస్త్రము బ్రహ్మశీర్ష ♦మనునస్త్రముఁ బొం
దినవారుగాదె; యయ్యవి, చనియె నదెవ్వటికి విగత♦సారము లగుచున్. ౧౬
క. మాయఁగొని యింద్రజి త్తని, నేయెడలం గానరాక ♦ యింద్రోపములై
నాయాధారములై తగు, నీయనఘులఁ జంపె నాకు ♦ నెది దిక్కునిఁకన్. ౧౭
క. అని శ్రీరాఘవు దృక్పథ,మునఁబడిన విరోధి యెంత ♦ మొనగాఁడైనన్
గనువాఁడైన మనోజవ,మున ప్రాణములుండ మరలి ♦ ముందటిస్థలికిన్. ౧౮
*చ. అరుగఁగఁ జాలునే సుతియు ♦ నద్భుతబాహుబలాఢ్యుఁడైన భూ
వరుఁ డనుజాన్వితుండయి య♦భవ్యగతిన్ హతుఁడై దురంబునన్
ధరణిఁ బరుండినాఁడు గద ♦ దానని కాల మొనర్పరానిదై
బరువగుకార్య మేదియును ♦ బాగుగ నెంచినఁ గానరాదిలన్. ౧౯ 1778
తే. దైవమును గెల్వ నెంతయుఁ ♦ దరము గాదు;
జాలిఁ బుట్టించు స్థితిఁ జూడఁ.♦ జాలియున్న
యత్తగారిని గౌసల్య ♦ నాత్మలోనఁ
దలఁచుకొనునప్డు నామహో♦దారు రాము. ౧౯॥ 1779
క. ఘనబలశాలిని లక్ష్మణు,నను నాజనయిత్రి నాను♦నంబునఁ దలపో
సి నన్ను దుఃఖం బంతగఁ, గనఁబడ; దాసాధుశీల ♦ కౌసల్య మదిన్. ౨౦
క. వనవాసవ్రతమును జక్కనిగతిఁ బదునాలుగేండ్లు ♦ గావించి ధరా
తనయయు లక్ష్మణరాములు, చనుదే నే నెపుడు చూడఁ ♦ జాలదునో కదా.
క. అని నిరతము చింతించుచుఁ, గనుచుండును మార్గమనుచుఁ ♦ గామిని యేడ్చెన్
జనకజ యిటు పలవింపం, గని త్రిజట యనంగ నొప్పు ♦ కర్బురసతి తాన్.
తే. పలికె నిట్లని; దుఃఖింప♦వలదు దేవి, నేఁడు నీపతి బ్రదికి యు♦న్నాఁడు సుమ్ము
తల్లి! యీయున్నదమ్ము లీ♦ధారణీశు,లైన శ్రీరామలక్ష్మణు ♦ లరసిచూడ. ౨౨॥
క. జీవించి యున్నవారని, భావంబున నమ్మఁ జేయ ♦ స్పష్టములగుచున్

* నకాల ప్యాతిభారో స్తి-అనిమూ.

వేవిధముల ననుభూతము,లై వఱలెడు కారణములు ♦ నగపడు నాకున్. ౨౩

క. వానిం జెప్పెద వినుమా!, నీనాథుఁడు విహితుఁడగుట ♦ నిక్కమ్మైనన్
మానిని! యోధులముఖములు, గానంబడె నిట్లు శ్రద్ధ♦బలితము లగుచున్.

తే. హర్ష పర్యుత్సుకములుగా ♦ నగపడవిటు;
జానకీ! యీరఘూత్తముల్ ♦ వచ్చియున్నఁ
బుష్పకం బనుపేర నొ♦ప్పుచును దివ్య
మైన యీవ్యోమయాన మ♦నూనరీతి. ౨౪ 1786

క. నిను నిట్లు దాల్చియుండదు; వినుము ప్రధానుఁ డగునట్టి ♦ వీరుఁడు హితుఁడ
య్యెనయేని యట్టిసేనలు,మనముల నుత్సాహ మెస♦గ మ్మాన్పుచుఁ గదన్.

తే. యత్నముల వీడి జలముల♦యందు నోడ
నడపుమానిసి లేనట్టి ♦ నౌకరీతి
యుద్ధములలోనఁ దబ్బిబ్బు ♦ లొందుచుండుఁ
దమకు నాధారభూతుండు ♦ ధరణిఁ బడుట. ౨౬ 1788

చ. వనచరసైన్య మిద్ది బల♦వంతముగాఁ దగి శత్రుపాలనుం
గనక భయంబు నొందక ని♦శాచముదంబున రాముభక్తులన్
గనరు వినాశనంబని త♦గన్ వచియించితిగాదె నీకు నా
ఘనులను గాచుచున్నది; సు♦ఖంబుగ క్షేయములైన గుప్తులన్
వనరుహమిత్రవంశజులు ♦ వర్ణితకీర్తులు ప్రాణయుక్తులే
యని మదినమ్మకంబు గన♦వమ్మ! రఘుప్రవరుల్ సజీవులే
కనుఁగొనవమ్మ! మైత్రిమెయిఁ ♦ గాంతరో! యింతగ నొక్కి చెప్పెదా
న; *ననృత మింతదాఁకను మ♦నంబున నైన వచింపలేదు నూ!. ౨౭ 1789

క. నే నిఁకముం దెప్పటికిం,గాని యబద్ధమును జెప్పఁ♦గాఁ బూనను నో
జానకి! పాతివ్రత్యము,చే నుల్లాసమును గూర్చు ♦ శీలవతి వినుమా!. ౨౮ 1790

క. కనుకన నీయం దెంతయు, మన మలరెదు నాకుఁ ద్రిదశ♦మాన్యుని తోడ్పా
టును గని దేవాసురులే,వున వచ్చిన వీరి గెలువఁ ♦ జాల రనిమొనన్. ౨౯

తే. బ్రదికియుంటకు గుర్తులౌ ♦ బలముఖప్ర
సాదముఖలక్షణములను ♦ జక్కఁగాంచి
యట్టికల నన్ను నేఁగాంచి ♦ యరసి నీకుఁ
జెప్పితిని మైథిలీ! నే వ♦చించినట్లు. ౩౦ 1792

క. అనుపమసుమహాచ్ఛిహ్నము,లను వీనిని మొల్లఁగా సు♦లాతసయా! నీ
వును జూడు మూర్ఛమున్గిన, ఘనమతులన్ వీరివదన♦కాంతి విశదమూ!. ౩౧

* అనృతం నోక్తపూర్వం మే నచవక్ష్యే కదాచన-అనియూ.

క. ఆయుస్సు చెల్లి యసునము,దాయములను బాసియున్న ♦ తనుధారులకే
యే యెడలఁ బ్రాయికంబుగఁ, బాయును ముఖకాంతివికృతిఁ♦బరఁగుం జుమ్మీ.

సీ. జానకీ! రామల♦క్ష్మణవిషయంబున నిట్లు శోకంబున ♦ నిందు ముఖవి
కారంబునొందకు♦వారుచచ్చిరటంచుభ్రమను బూనకు మింక♦స్వాంతమందుఁ
గుందుఁ బొందకుమ యీ♦క్షోణీశపుత్త్రులుజీవించియుంటకుఁ ♦ జెల్లుఁగాని
యది యశక్యమ్ము గా♦దనియె; నింతట సురకన్యకవంటి యా♦కుమతనూజ

తే. త్రిజట చెప్పినమాటల♦తీఱు వినుచు, నంజలింబట్టి నీవన్న♦యట్లె వీరు
బ్రదికియుందురు గాకని ♦ పలికె; నంత,టను మనోజవపుష్పకం♦బును మరల్చి.

క. దీనాననయై తగునా, జానకినిం ద్రిజటతోడ ♦ సరగునఁ బురికిన్
దానవకాంతలు గొనిచని, యా నెలఁతను ద్రిజటతోడ ♦ నందుండి తగన్.

క. అవరోహింపం జేయుచు, జవమున నావనముఁ జేర్చి ♦ సమధికమగు పూ
న్కి వటిల రక్షించిరి; ది,వ్యవనం బది వివిధవృక్ష♦బహుళం బగుచున్. ౩౬

చ. దనుజమహేంద్రుకేళికి ని♦తాంతము యోగ్యము నాచు నొప్పె నా
వనము నశోకనామకము ♦ వారిజనేత్రయుఁ జేరి సంగరం
బున నల రామలక్ష్మణులఁ ♦ బోలఁగఁ జూచినరీతినిన్ మనం
బునఁ బరిచింతసేయుచును ♦ *భూరివిషాదము నొందె నచ్చటన్. ౩౭ 1798

నలువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౯ - వ సర్గము.

రాముఁడు కొంత తెప్పతెల్లి లక్ష్మణునిం గాంచి దుఃఖించుట.

క. వనచరతిలకులు సుగ్రీవునితోడం గూడి బలము ♦ పొంగఁగఁ దగియుం
డినవారయ్యును సంగర,మున ఘోరభుజంగబంధ♦ముల బద్ధులైరి. ౧

క. ఉరగంబులవలె నూర్పులు, పరిపరి వెలిఁబుచ్చుచున్ వి♦భంగముగా నె
త్తురుగాఱ రామలక్ష్మణు, లురుచిత్తులు భూమిఁబండి ♦ యుండఁగ వారిన్.

క. పరివేష్టించుట వగలం, బరిపూర్ణులు నగుచునుండ; ♦ వరవిక్రముఁడై
పరఁగెడు రాముండు తదవ,సరమున నహిపాశరూప♦శరబద్ధుండై. ౨౫ 1801

క. బలవంతుఁడు ధీరుఁడునై, చెలఁగుటచే మూర్ఛఁ దేఱె; ♦ క్షితిఁబడి బాణం
బులు మిగులఁ గ్రుచ్చుకొన ని,మ్ముల రక్తముగాఱ దుఃఖ♦మునుబైకొనఁగన్.

తే. దీనవదనంబునం దగి ♦ మానసీయుఁ
డైన తమ్ముని లక్ష్మణు ♦ నపుడు గాంచి
యాతురుండయి విలపించె; ♦ నార్తి నాదు
తమ్ముఁ డని నిర్జితుండయి ♦ ధరఁ బరుండ. ౪౫ 1803

* పరం విషాదం సముపాజగామ-అనియు.

క. కనుఁగొనుచున్నాఁడనె యిఁక, జనకజఁ గోల్పోయి నేను? సయిఁపంగెదు ప్రాణం
బునుగూడ నింక నేటికి, నని వికసిన ఘోషల సీతా♦కాంతుఁడు పలికెం దుదిన్. ౫

క. సంపాదింపఁగవచ్చును, దెంపున సచివుండు యుక్తి♦ధీమంతుఁడునగు నీ
తెంపరి లక్ష్మణువంటి నిలింపనముఁ భ్రాతఁ బొందఁ♦గ నెట్టులైనన్. ౬

తే. అలసుమిత్రను నానంద♦కలితఁ జేయు
నీతఁడే మృత్యువును బొందె♦నేని నేను
వానరులు వీరు చూడంగఁ ♦ బ్రాణములను
వదలువాఁడ; నయోధ్యకుఁ ♦ దవ్వరంగఁ బోయి. ౭ 1806

క. జననికిఁ గౌసల్యకు నే, నని చెప్పుదుఁ? గైకఁ గాంచి ♦ యనుజుగురించి యే
మనిపల్కుదు? నేనొకఁడనె, చనుదునయేఁ గస్సుమిత్ర ♦ యాపెఁ దెలియఁగన్.

చ. *మనమున సంతసంపడుచు ♦ మానితచిత్త సుమిత్ర పుత్త్రకుం
గనుఁగొనలేక తద్విధముఁ ♦ గ్రన్నన నే వచియింపఁగా వినన్
విని గతవత్సయై వణఁకి ♦ వే తపియించెడు నావుపోల్కిఁగాఁ
గను, గురరీవిధంబునఁ ద♦గన్ రొదసేయుచు నుండదె యయ్యెడన్. ౯ 1808

క. ఏమనుచు నూఱడింతును, నేమని శత్రుఘ్నుఁ గీర్తి♦ ననఁగు భరతుఁ డే
నేమాటలఁ బలుకుదు; స, న్నేమ తఱి యి శాసనమున ♦ నే తెంచి తమిన్.

క. పరిచర్య సేయు నాసోదరు లక్ష్మణు విడిచి యుంటేఁ ♦ దరలి పురికి నే
నరిగిన సుమిత్ర నీసోదరుఁ డెక్కడ వచ్చెఁ గాద ♦ తా మును నీతోన్. ౧౦

క. అనుచు నిటు లుపాలంభించిన నెట్లు సహించి యుందుఁ ♦ జిత్తమున నయో;
మనియుండ నిష్టపడ నిఁకఁ, దను విడ్చుట నే త్యజింతుఁ ♦ దెంపడి కడఁకన్.

క. వనమునకున్ లక్ష్మణుఁ దో,డ్కొనివచ్చి దుష్కృతంబుఁ ♦ గూర్పంగల యీ
పని నొనరించితి నేఁ జీ, యనార్యుఁడను చెక్కుమాట ♦ లాడనేల యిఁకన్.

క. నాకొఱకుఁ గాదె లక్ష్మణుఁ, డీకరణిన్ ధరఁ బడుండె ♦ యిప్పు గతాయు
శ్శ్రీకుండై యున్నాఁడని, భూకాంతుం డిట్లు విమ్ముఁ ♦ బొందఁగని యనియెన్.

తే. నేను దుఃఖించుచుండఁగ ♦ నీవనిశము
చక్కఁగా నూఱడింతువు ♦ శమనుపురికి
నీవు చన నింక వగపాలు ♦ నేను గాఁగఁ
బలుకఁ జాలవుగద గుణ♦వారిరాశి. ౧౩ 1814

క. దురమున నెవఁడిత్తఱిఁ గ,ర్బురులను వధియించి వారి ♦ భూమిసి బడని
ర్భరశక్తిఁ జేసెనో యా, వరవీరుం డీధరిత్రి ♦ వైరి హతుండై. ౧౪ 1815

క. పడియున్నవాఁ డయో; యీ,తఁ డివ్విధిఁ బడి రక్తసిక్త♦తనుఁడై శరముల్
గడునాటియుండ నిచ్చటఁ, బడి యాశరతల్పమందు ♦ వైరులు నవ్వన్. ౧౫

---

* వివత్సాం వేపమానాం చ క్రోశంతీం కురరీ మివ-అనియు.

తే. అ_స్తమయ మొందు భాస్కరు♦నట్లు వెలయు
చున్నవాఁడు; శరవ్రజ ♦ మొగిని మర్మ
ములను నెల్లెడ నాటుటఁ ♦ బలుకనేర
కున్నవాఁ డక్కటా! చెప్ప♦కున్న నేమి. ౧౬ 1817

*క. ఈతనిదృగ్రాగంబున, నేతనువున నితనికున్న ♦ యీబాధలు నా
చేతస్సునకుం దెల్పెడు, నీతఱి, గురుకాంతిగల్గు ♦ నీతం డెలమిన్. ౧౭ 1818

చ. వనమున కేను వచ్చుతఱి ♦ వారక నన్నెటువెంబడించి వ
చ్చెనొ యటు లేను నంతకుని ♦ జేరఁగ నీతఁడు పోవునప్పు డీ
తనివెనువెంటఁ బోయెదను; ♦ దత్పరుఁ డీతఁడు బంధుజాలమం
దనిశము నేమ మూని నను ♦ నాదృతిమీఱఁగ వెంబడించుఁ జూ!. ౧౮

సీ. ఈలాటిమహనీయుఁ ♦ డిపు డనార్యుఁడనగు నాదుర్ణయములచే ♦ మేదిని నిట
దురవస్థ నిట్లు పొం♦దుచునున్నవాఁడయో; విక్రమాఢ్యులలోన♦ వీరుఁడితఁడు
తా నెంతదోషంబు ♦ మానసంబున నొందెనేని నాతోఁ బ్రీతి♦ లేని యట్టు
పలుకులనుంగాని ♦ పరుషోక్తులంగాని పలుక నే విన లేదు ♦ పంతమూని

తే. యొక్కతఱినైన; నీవీరుఁ ♦ డుక్కు మిగిలి
కరయుగంబున నొప్పియుం ♦ గరసహస్ర
మునఁ జెలంగెడుకార్తవీ♦ర్యునిని మించుఁ
బంచశతబాణములు గూర్చి ♦ వైచు నపుడు. ౧౯ 1820

క. ధనువునఁ బంచశతేషువు,లనుగూర్చి యతండు కరవి♦లాసము మీఱం
గను వైచు నంతలో నీ,యనూనవిక్రముఁడు శరము ♦ లన్ని విడుచుఁజూ!. ౨౦

క. కనుకని బాణాస్త్రములం, దనూనముగుశక్తి నధికుఁ ♦ డాతనికంటెన్;
ఘనమతియా శతముఖు విశి,ఖనికరముఁ గూడఁ గొట్టఁ♦గలవాఁ డెవఁడో.

తే. అట్టి లక్ష్మణుఁ డతిమృదు ♦ వైనశయ్య
పయిని శయనింపఁ దగినవాఁ♦డయియు నిపుడు
వైరిహతుఁడయి ధరణిపైఁ ♦ బండియున్న
వాఁడు; నే నవ్విభీషణు♦తోడ నపుడు. ౨౧ 1823

క. నినుఁ బతిసేసెద దనుజుల, కని పల్కితి నట్లుచేయ ♦ నైతిఁ గనుకఁ జె
ప్పిన బొంకుమాట తప్పక, ననుఁ గాల్పం గలదటంచు ♦ నానాగతులన్. ౨౨

{ రాముఁడు సుగ్రీవుని గిష్కింధకుఁ బొమ్మనఁగా విభీషణుఁడు వానరుల నాపి రామునొద్దకు వచ్చుట. }

ఆ. పలికి పలికి; ప్లవగ♦పతిని సుగ్రీవునిఁ, గని వచించె నిట్లు ♦ వనచరేశ
యీక్షణంబ తరలి ♦ యిటనుండి కిష్కింధ, కరుగఁ దగును నట్టు ♦ లరుగ వేని.

* దృష్టిరాగేణ మాచ్యతే-అనిమా.

క. నే నిట లేకుండుటయుం, దా నెఱిఁగి దశాననుండు ♦ దర్పబలయుతుం
డై నిన్నుఁ దరిమి కొట్టెను;, సూనుని నంగదుని సఖుల ♦ సౌరవితతులన్.

తే. నలుఁడు నీలుఁడు లోనగు ♦ ఖలజనాంత
కరులుగాఁ దగు కపులతో ♦ నరి ధీశు
దాఁటుమా; హనుమయును యు♦ద్ధమున నొగలు
చేయలేనట్టి కార్యముల్ ♦ చేసినాఁడు. ౨౮॥ 1827

సీ. జాంబవంతుండు ఋ♦క్షస్వామి, యాగవాక్షుండు గోలాంగూల♦కూటవిభుఁడు
సమరంబొనర్చిరి ♦ సంతసించితి నేను; నంగదుండును మైందుఁ♦డాద్వివిదుఁడు
నని యొనర్చిరి, యుద్ధ♦మును ఘోరరీతిఁ గేసరియు సంపాతియు ♦ సల్పినారు;
గవయ, గవాక్షులు ♦ గజశరభులు మఱియుఁ గల వానరవీరు ♦ లెల్ల నాడు

తే. విషయమై ప్రాణములనైన ♦ విడువఁబూని, సంగరం బొనరించిరి ♦ సకలలోక
పాలకా! యేమొనర్చిన♦నేల? కడకు, *దైవమును మీఱుట స్వ్యాల♦తరముగాదు.

చ. అరిజనసూదనా! వనచ♦రాధిప! నచ్చెలి యొంశమాన్య మి
క్కరణి నొనర్పఁగాఁ దగునొ ♦ కాదన కంతటికార్య మీవు ధ
ర్మరతిని గాంచు శీలమున ♦ రాజిలువాఁడవు గాన ధర్మమే
వరున నశించెనో యనుచు ♦ స్వాంతమునన్ భయమంది చేసి తీ
వరసిటె ధర్మమూలముల ♦ నంచు వచించి కపీశ్వరాళితోన్. ౨౯॥ 1829

చ. వనచరవీరులార! యెటు♦నంటి యవస్థలకైన నోర్చి మి
త్రునివలెఁ జేసినార లిఁకఁ ♦ దోఁచినయట్లు చనుండు నేను మీ
కనుమతి నిచ్చినాఁడ; నన ♦ నాప్లవగేంద్రులు రాముఁ జేడ్వఁగా
విని వగ నత్తు లెత్తినడ ♦ వీడిరి నేత్రజలంబు లాస్థలి. ౩౦॥ 1830

క. కరమున గదఁ దాలిచి యా,తరుణమున విభీషణుండు ♦ శస్త్రలములు ని
ర్భరశక్తి నిలువరించుచుఁ, ద్వరపడి శ్రీరాముఁ డున్న♦స్థలముం జేరెన్. ౩౧॥

క. నీలాంజనచయమట్టులు, ప్రాలెడుతనువునను వచ్చు ♦ క్రవ్యాదవగున్
శీలయుతు నవ్విభీషణు, నోలిం గని ప్లవగసమ్య ♦ లుగుబాలులయ్యెన్. ౩౨

తే. పరుగులెత్తిరి రావణి ♦ మరలవచ్చె
నేమొ యనుభీతి; [చేష్టల ♦ నెల్లమాని
యుపగతజ్ఞానులై సమ♦రాంగణరజ
ములను బొరలుచు శరతల్ప♦ములఁ బరుండి. ౩౩॥ 1833

క. కనుఁగొనరానట్టి యవస్థను బొందిన రాఘవులను ♦ దాఁ గన వచ్చెన్
దనుజేంద్రుఁ, డంత రాఘవు, లని నిలఁబడి యుండుటయును ♦ నాతనిరాకన్.

* వ చాతిక్రమితుం శక్యం దైవమ్-అనిమా.

ఆ. కాంచి యింద్రజిత్తు ♦ కడఁగి వచ్చెనో యేమొ
యనెడు శంకనొంది ♦ యనిలహతము
లైన ఘనములట్టు ♦ లతిశయవ్యథనొంది
రట్టి యవసరమున ♦ నార్తులగుచు.] 1835

నలువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౦ - వ సర్గము.

విభీషణుని సుగ్రీవుఁ డాశ్వాసించుట.
గరుడుండు రాఁగా నాగపాశములు వదలిపోవుట.

క. అంత మహాతేజుఁడు బల,వంతుఁడు కపిరాజు ప్లవగ♦వాహినులు భయ
స్వాంతములు నపుడు పాఱుట,కెంతయుఁ దగుకారణంబు♦నెఱుఁగఁగత్వరతోన్.

క. వనచరులం గని తా ని,ట్లనియెన్ మనసేన యిద్ది ♦ యంబువులం దో
య్యనఁ బ్రతికూలమహానిల,మున హతమౌ నౌకరీతి ♦ మోహములయందున్. ౧

తే. దైన్యముం దోఁప వ్యాకుల♦త్వమును గనియె
నేలొకో యని ప్రశ్నింప ♦ నెదుటనున్న
వాలితనుజాతుఁ డంగదుఁ ♦ డాలకించి
పలికె నిట్లని సుగ్రీవు♦కలఁతి దీర్ప. ౧౺ 1838

సీ. దశరథభూపునా♦త్మజులు మహాత్ములునగు రాఘవుండు మ♦హాబలుఁడగు
నాలక్ష్మణుండు దే♦హముల బాణంబులు కడు నాట రక్తసి♦క్తతనులగుచు
శరతల్పములయందు ♦ శయనించి యుండుట గనలేచె నీవిప్డు♦ కారణ మిది
తప్ప వేఱొకటి యి♦త్తఱి లేదు నాన్ వనచరపతి పుత్త్రువ♦చనములు విని

తే. రఘుకుమారకు లిట్లు ధ♦రంబరుండు
టందులకుఁ గాదు హేతువం ♦ చరయ లేదు
భయనిమిత్తము వేఱొండు ♦ పరఁగియుండ
వలయు దీనికి నేలన ♦ వరుసవినుము. ౨ 1839

క. వనచరులు వీరు వదనము, లనూనదుఃఖమును జూప ♦ నతిభయము తగం
గను లట్టి విప్పి చూచుచు, ననికిం దగుతరుశిలాది♦కాయుధతతులన్. ౨౺ 1840

ఆ. పాఱవైచి యొటకొ ♦ పరువెత్తుచున్నారు
కనుము వీర లొకనిఁ ♦ గాంచినైన
సిగ్గుపడక వెనుక ♦ స్థితిని జూడక వేగ
చనుట కుద్యమించి ♦ సాధ్వసమున. ౩౺ 1841

క. ధరఁ బడియుండిన వనచర,వరులను దాఁటుచును బోవు♦వార లదిగొ యొం

డారులను నీడుచుకొనుచున్, గరసుగ దిది యనుచు నుండఁ♦గా నంతటిలోన్.
క. కరమున భీకరమా గద, ధరియించి విభీషణుండు ♦ తపనజు నాశ్రిత
పరివర్తితుఁ జేయుచు రఘు,వరుఁ గాంచెన్ గపివరుండు ♦ బరపస మలరన్. ౭
తే. అవ్విభీషణుఁ గాంచి యా♦హరిబలములు
భయము నొందుట నెఱిఁగి యా♦పగిదిఁ బలికెఁ
జెంత నిలుచున్న యాజాంబ♦వంతుఁ జూచి
యలవిభీషణుఁ డిదె యిట ♦ నరుగుదెంచెఁ ౮ 1844
క. హరివరు లితనిఁ గనియే, పరుగెత్తుచునున్నవారు ♦ భయమున సశకం
ధరపుత్త్రుఁ డింద్రజిత్తను,పరిశంకను మిగులభీతి ♦ బఱచెను వీరల్. ౯ 1845
క. నానాదిక్కులఁ బాఱుచు, దీనులునై యున్నవారు ♦ నేకున నీవీ
వానరుల నివ్వరించుచు, దానవుఁడు విభీషణుండు ♦ ధైర్యము మెఱయన్.
తే. అరుగుదెంచినవాఁ డిదె ♦ యంతె కాని
యింద్రజిత్తని మీరెన్న ♦ నేలయనుచుఁ
బలుకుమా; యని సుగ్రీవుఁ ♦ డేలమిఁ జెప్ప
భల్లుకేశ్వరుఁ డాజాంబ♦వంతుఁ డపుడు. ౧౧ 1847
క. పరుగెత్తుచున్న యావన, చరులకు నష్టమయి నిల్చి ♦ సదసోక్తుల నె
ల్లర నూఱడించె; భల్లూ,కరముని సూక్తులను వినుచుఁ ♦ గపివగు లెల్లన్. ౧౨
క. చనుదెంచిన యాతనిఁ గన్గొనుచు విభీషణునిఁ గాంగ ♦ గుఱుతించి భయం
బును మాని యంత సంభ్రమ, మును విడి చనుదెంచి రటకు ♦ మునుపటిరీతిన్.
ఆ. ధర్మచిత్తుఁడైన ♦ దానవపతి యల్ల
దాశరథులదివ్య♦తనువులందు
శరము లంటియుండు ♦ చందముఁ గని వ్యాకు
లేంద్రియుఁడయి మదిని ♦ నెట్లొ కలఁగె. ౧౩ 1850
క. కరమున జలములు గొని రఘు,వరులకనుల్ దుడిచి మిగుల ♦ వగ మనసెల్లన్
దురటిల్ల నేడ్చి గట్టిగఁ,బరమార్తుండగుచు నిట్లు ♦ పలికెఁ గలంతన్. ౧౪ 1851
చ. ఇరువురు వీరు సత్త్వయుతు ♦ లెంతయు విక్రమధుర్యు లున్నతుల్
దుర మొనరింప సంతసము♦తోఁ దగియుండినవార లౌదు రీ
వరుసఁ జెలంగియుండు దుర♦వస్థను నీగతిఁ బొందినారు క
ర్బురు లిటఁ గూటయుద్ధమును ♦ బూని యొనర్చినకారణంబునన్. ౧౫ 1852
క. వీర, లకృత్రిమసంగర,శూరులు గావునను వీరిఁ♦ జొప్పెఱిఁగి మహా
క్రూరుఁడు నా భ్రాతృసుతుం, డీరసమునఁ గపటయుక్త♦మే యొనరించెన్. ౧౬
క. జనకునికడుపుం జెఱుపఁగ, జనియించిన దుష్టబుద్ధి ♦ శక్రుని నోడిం
చినరావణి కృత్రిమబుద్ధిని వంచించెను మహామ♦తిస్థిరులఁ గటా. ౧౭ 1854

చ. [1]శరములు దేహావర్యముల ♦ సాంద్రముగా వడిఁ జొచ్చియుండ నె
త్తురు లోఁగిఁ గాఱుచుండ నిలఁ ♦ దొర్లుచునుండుట ముండ్లపందుల
ట్లరుదుగనున్నవారు గన; ♦ నక్కట! యెవ్వరివిక్రమంబు నే
శరణమునొంది సంస్థితిని ♦ జక్కఁగఁ గాంచఁగఁ గోరి యుంటినో. ౧౭ 1855

క. పురుషవరేణ్యులు వారిరువురు దేహమువీడ నిద్రఁ ♦ బోయినవారి
త్తరుణమున నామనోరథ, మురురాజ్యప్రాప్తిఁ గోరు♦చున్నది చెడియెన్. ౧౮

తే. ఇంక జీవించియున్న నా♦కేవిపత్తు
గలుగు నావైరి రావణుఁ ♦ డెలమిఁ దనప్ర
తిజ్ఞనుం దీర్చికొనియెను ♦ దీతెనతని
కాంక్షితంబెల్ల నిప్పటి ♦ కారణమున. ౧౯ 1857

చ. అని విలపించుచుండఁ బ్లవ♦గాధిపుఁడై ఘనసత్త్వయుక్తుఁడౌ
వనచరపాలకుం డతని ♦ బాగుగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యిట్లనెన్
విను మనురేంద్ర! ధర్మముల ♦ వృత్తమెఱుంగుదు వీవు రాజ్యమె
య్యనఁ దమిఁ బొందఁగాఁ గల వ♦హార్యవిభూతి ననంశయంబుగన్. ౨౦

క. దనుజేంద్రునకున్ దత్తను,జనకున్ వాంఛితము తీరు♦చొప్పు కలుగ; దీ
ఘనభుజచే రాఘవులకు, నినకులులకు వీరి కంత ♦ మెట్టులు గలుగున్. 1859

క. తెలియంగను నిది మూర్ఛగఁ, బలుపలుకులిఁ కేల మూర్ఛఁ♦బాసి యనిని వీ
రలు రాక్షసగణములతో, ఖలు రావణునిన్ వధింపఁ ♦ గలరు నిజముగన్.

క. అని శీతలవచనంబుల, దనుజేంద్రుని నూఱడించి ♦ తనప్రక్కఁ జెలం
గినవాని సుషేణుని మా,మను గని యిట్లనియె; నీవు ♦ మనబలములలోన్.

సీ. [2]శూరులౌ వానరుల్ ♦ వైరిసూదనులగు రామలక్ష్మణు ♦ లన్నదమ్ము
లును మూర్ఛఁదేఱిన♦వెనుకఁగొందఱుఁగపివరులఁ జేకొనిరఘు♦వరులఁగొనుచుఁ
గిష్కింధకరుగుము; ♦ కృత్రిమసంగరమును జేయురావణుఁ ♦ దనయబంధు
సంయుతునిన్ నేను ♦ సమయించి నశియించినట్టి స్వరాజ్యర♦మావతంస

తే. మును మహేంద్రుఁడు తెచ్చిన ♦ యనువు తోఁప
జనకజను దీసికొని వచ్చె♦దను; నటన్న
వనచరేంద్రునిమాటలు ♦ విని సుషేణుఁ
డిట్టులనియెను; బ్లవగసం♦ఘేంద్ర! వినుము. ౨౪ 1862

క. సురలకు నసురులకును మును, జరగిన ఘోరతరమైన ♦ సంగరమును నే
నరసితిని; నందు బాణో,త్కరమోక్షణచతురు లగుచు ♦ దారుణబలులై.

---

1 దృశ్యేతే శల్యకౌ వివ-అనిమూ. 2 గచ్ఛ త్వం భ్రాతరౌ గృహ్య కిష్కింధాం రామలక్ష్మణౌ-అనిమూ. హరిగణై స్సహ లబ్ధసంజ్ఞౌ భ్రాతరౌ గృహ్య గచ్ఛేతి సంబంధః-అని మహేశ్వరతీర్థులు.

క. శరవిద్యాపండితులగు, సురవైరులు దేవతలను ♦ శుంభన్మాయా
పరిగతులై పలుమాఱు ప్రహరించిః రంశోటను గొంన ♦ ఆసురుల బలులై.

తే. ఆర్తులై రంతఁ గొంన ఆ♦హార్యబాణ
తతుల మూర్ఛల మున్గి రం♦తటను గొంద
అంత మొందిరి పిదప బృ♦హస్పతి గని
వారి బ్రదికింపఁదగు బుద్ధి♦వైభవమున. ౨౭॥ 1865

సీ. *మంత్రప్రధానముల్ ♦ మహితంబులునునగు నట్టివిద్యలచేత ♦ నసులనూలి
కలచేత వారల ♦ కెలమిఁ జికిత్సలు నొనరించిః నామందు♦లను జవమునఁ
దెచ్చుటకై వీరు ♦ లిచ్చటనుండి సంపాతియుఁ జనుసుండుః ♦ ప్రభృతులైన
వనచరు లాక్షీర♦వారిరాశికిఁ బోవుదురుగాక నసచరి♦నగుల నెట్టి

తే. పర్వతస్థౌషధంబులు ♦ బహుళకష్ట
సాధ్యములు దెలియంగనౌ ♦ జనులకితరు
లకును దెలియంగరాకుండు ♦ సకలదేవ
కల్పితములగు సంజీవ♦కరణి మఱియు. ౨౯॥ 1866

క. అరుదగు విశల్యకరణియుఁ, బరమములగు వీని దేవ ♦ నాసగుశే పో
దురుగాక; క్షీరవారిధి, సరిదధిపోత్తమునుగాఁగఁ ♦ జను నిఖ్యాతిన్. ౩౦

క. మును నందుం బీయూషం, బును జిల్కినవారు దేవ♦ముఖ్యులచట నా
ప్పును జంద్రద్రోణము లనఁ, జను గిరు లట నోషధులవి ♦ సతతం బుండున్.

క. సుర లాయౌషధముల నా, ధరణీధ్రయుగంబునందుఁ ♦ దాచుంచిరి; కీ
శరమణ! వాయుకుమారుం, డరుగుంగాక చటి కిపుడె ♦ యును నంతటిలోన్.

సీ. పక్షమహానిల♦స్పర్శంబునన్ మెఱుపులతోడఁ గూడంగ ♦ జలదములను
నెగురంగఁ గొట్టుచు ♦ సిద్ధమహార్ణవజలమును జల్లుచు ♦ నిలను గంప
మొందంగఁ జేసెడు♦నొప్పునఁ జను దెంచె గరుడుఁ డాతని తెక్క♦లరుదుగాఁగఁ
జలియింపఁ బుట్టిన ♦ శ్వసనుతాఁకున నట లంకామహాద్వీప♦లలితభూరి

తే. తరువు లన్నియు మూలసం♦తతులతోడ
సకలశాఖలతోడను ♦ సంభ్రమందు
విఱిగి పడియెను; సంతట ♦ విపులకాయ
ములను బొల్చుచు నాలంకఁ ♦ గల ఫణితతి. ౩౮॥ 1870

క. పెనుభయముం బొందెను నా, వననిధిలోఁ జొచ్చె నపుడు ♦ వారిఁ గలుగుజం
తునికరములు వేగంబుగ, వనచరు లాపిదప భూరి♦బలసంయుతునిన్. ౩౯॥

క. జ్వలియించు హవ్యవాహను, వలె వెలయుచు నొప్పుచున్న♦వాని గరుడుని
మ్ములఁ గాంచిరి; పిదప మహా, బలులయి పురుషోత్తములగు♦భాన్కరకులులన్.

* సంపాతిపనసాదయః, హరయస్తు విజానంతి పర్వతే స్థా మహౌషధీః-అనిమా

క. ఆరామలక్ష్మణులనుఁ, భూరిమహాబాణరూప♦మునఁ బొల్చెడు గం
భీరఫణుల్ బంధించుట, వారక విడనాడి యతఁడు ♦ వచ్చె బెఱుఁగుచున్.
క. పరుగిడె భయమున; నంతట, గరుడుఁడు కాకుత్స్థులను ద♦గంగని వారి
ర్వురు పూజింపఁగఁ దనయిరు,కరముల శశిబింబసమము♦ఖముల వెలయుచున్.
క. కనఁదగియుండినవారల, నను మోములఁ జక్కఁ దడవె♦ను; గరుడుఁ డెలమిన్
దనకరములఁ దడవఁగఁ ద,త్తనువుల వ్రణము లోగి మానెఁ ♦ దత్క్షణముననే.
క. వారల తనువర్ణములు య,థారీతిగ స్నిగ్ధకాంతి♦ధామములయి చె
ల్వారుచునుండెను; నంతట, వారిరువురకున్ బరాభి♦భవకృచ్ఛక్తుల్. ౩౯
క. బలవీర్యకాంతు లుత్సా,హాలలితనుగుణములు సూక్ష్మ♦మగు నర్థంబుం
దెలిసికొనునట్టి జ్ఞానం, బలఘుతరంబైన బు[1]ద్ధి ♦ యట్లే స్మృతియున్. ౩౯½
క. మునుపటికంటెన్ ద్విగుణము, లనువుగ నయ్యెను; సుపర్ణుఁ ♦ డంతట వారిన్
ఘనవీర్యుల నింద్రోపము,లను లేవఁగ నెత్తి యిమ్ము♦లన్ హృష్టులునై. ౪౦½
క. పరిపూర్ణమనోరథులై, వరబలులై యున్న భూప♦వర్యుల నాయి
ర్వురఁ గౌఁగిలించుకొనియెన్;, గర మనురాగమున నంత♦గరుడునిఁ గనుచున్.
తే. పలికె నిట్లని శ్రీరామ♦భద్రుఁ డెలమి;
మీప్రసాదంబునన్ నేఁడు ♦ మే మిరువుర
మింద్రజిత్సంభవంబగు ♦ నీమహార్తిఁ
దొలఁగితిమి ముందువలెనె మా♦బలము లలరె. ౪౨ 1880
[2]క. నినుఁ గనఁ దశరథుఁడను నా,జనకునిఁ దాత నజభూప♦సత్తముఁ గనురీ
తిని నాచిత్తము సంతస,మునఁ దేలెడు; నిట్టిరూప♦మునఁ గనఁబడుచున్. ౪౩
క. సురుచిరకుసుమాలావళి, ధరించి యనులేపనంబు ♦ దాలిచి దివ్యాం
బరభూషణసమలంకృత,శరీరమున నున్న నీదు♦చందముఁ గనినన్. ౪౩½ 1882
తే. సంతసంబయ్యె సుగుణభూ♦షణ యెవఁడవొ
తెలుపుమా యంచుఁ బ్రశ్నించె ♦ దివ్యతేజుఁ
డై మహాబలశాలియు ♦ నైనయతఁడు
మనమునన్ సంతసం బంది ♦ మహితరీతి. ౪౪ 1883
సీ. హర్షంబునం గను♦లందు బాష్పంబులు ప్రవహింప నిట్లని ♦ పలికె; నోమ
హాత్మ! కాకుత్స్థ! నే ♦ నన నీకు సఖుఁడను మిక్కిలి ప్రియుఁడను ♦ నిక్కముగను
వెలుపలి ప్రాణము ♦ విధమున నొప్పెడువాఁడను గరుడాఖ్యఁ ♦ బరఁగువాఁడ
నే మీకు సాయంబు♦నెఱిఁ జేయఁగా వచ్చితిని; క్రూరకర్ముఁడౌ♦దనుజవరుఁడు
తే. తనదుమాయాబలంబున ♦ ఘనభయమును
గలుగఁజేయ నిర్మించు నీ♦ఖరశరవర

---

1 ద్ధియనునక్షరము గాయత్రీసప్తదశాక్షరము. 2 యథా తాతం దశరథం యథాఽజం చ పితామహమ్-అనిమూ.

పాశబంధము విడిపింప ♦ బలసముగ్రు
లైన యసురులు, శూరులౌ ♦ దానవులును ౪౭ 1884

క. సురపతితోఁ గూడిన నిర్జరులును గంధర్వులెల్ల ♦ శత్రువులుగా భీ
కరరూపనాగములు భీకరదంష్ట్రలు గలిగి విషముఁ ♦ గ్రక్కుచు మిగులన్.

తే. కాద్రవేయములయి పొల్చుఁ ♦ గద్రుకేంద్ర
తనయమాయాప్రభావంబు ♦ ననుశరాకృ
తిని జెలంగుచు నిన్నుఁ బొం♦దెను రఘువర!
ధర్మవేత్తవు నిత్యస♦త్యవ్రతుఁడవు. ౪౯ 1886

చ. నిరతము సత్యశౌర్యుఁడవు ♦ నీవు రణంబున శత్రునాశనుం
డురుభుజవిక్రముండునయి ♦ యిప్పుడు లక్ష్మణుఁ జేర్చుకొంట మీ
యిరువు రదృష్టవంతుల రిఁ♦కేమియు మీకు భయంబు లేదు; భీ
కరఫణిపాశబద్ధులయి ♦ క్లిష్టస్థలి మీరు పసుండియుండుటల్. ౫౦ 1887

క. వినినంత మిత్రధర్మంబును బాలించుచును నెయ్య♦మున నిచ్చటికిం
జనుదెంచితి శీఘ్రంబున;, వినుఁడీ మీముఁ దీక్ష్ణబాణ♦విషధరము లిటుల్. ౫౧

ఆ. పాశములుగ నగుచు ♦ బంధింప విడిపించి,తిని; సతంబు మీరు ♦ మనసునందు
నేప్రమాదమొంద ♦ కేయస్త్రములకుఁ బ్రతీకస్త్రములను బైచ ♦ నర్హరీతి.

క. ఆలోచింపుచునుండుం, డాలంబునఁ గృత్రిమముగ ♦ నసురులు పోరం
జాలుదు రది నైజం బా,బాలిశులకు మీ రసంగ ♦ భవ్యాత్మయులై. ౫౩

క. ఘనశౌర్యంబున మించుచు, మనములఁ గపటంబె లేక ♦ మహిఁ బొల్తురు మీ
కనుపమబల మియ్యదియోఁ;, గనుక నె నమ్మంగరాదు ♦ కర్బురుల ననిన్. ౫౪

క. ఈదృష్టాంతముచేత న, యీదనుజులు కుటిలులౌట ♦ నేమియు నమ్మం
గాఁ దగదని తెలియఁగ నగు;, మేదినిపతులార! యనుచు ♦ మిక్కిలిప్రీతిన్.

[1]క. బలవంతుఁడు గరుడుండిటు, పలికి మహాస్నేహమూని ♦ బాగుగ నారా
ము లలితముగ నాలింగనములఁ దన్పుచు సెలవుఁగొనఁగఁ♦బూనియిటుల నన్.

క. చెలికాఁడా! శ్రీరామా!, పలుధర్మములఁ నెఱింగి ♦ పగతురదోషం
బులఁగూడం బాటింపక, యెలమిం జూతు గద వారి ♦ నినకులతిలకా!. ౫౮

తే. సెలవొసంగఁగ నిన్ను వాం♦ఛించువాఁడ
వచ్చినట్లుగ నేను బో♦వలయు; వీర!
నాకు నీకును మైత్రి యు♦న్నవిధ మరయ
[2]నివుడు కుతుకంబు నొందఁగా ♦ నేల? వలదు. ౫౯ 1895

1 ఏవ ముక్త్వా తతో రామం సుపర్ణ స్సుమహాబలః-అనిమూ. 2 నచ కార్యాబాలం కార్యం సఖిత్వం ప్రతి రాఘవ-అనిమూ.

క. అనిఁ గృతకృత్యుఁడవై నీ, వనుపమమైత్రి యొనఁగూడి ♦ నట్టివిధ మెఱుం
గను గలవు లంకపై నీ,వు నిశితబాణోర్మిఁ బఱపఁ ♦ బూనుము దానన్. ౫౭

తే. బాలవృద్ధులు తప్ప న♦ప్పట్టణమునఁ
గలుగుదనుజుల రావణుఁ ♦ గర్వు రేంద్రుఁ
బగతునిం జంపి సీతను ♦ బడయఁగలవు;
రాఘవా! యని భూరివీ♦ర్యయుతుఁ డగుచు. ౫౮ 1897

సీ. శీఘ్రవిక్రముఁడునై ♦ చెలఁగు గరుత్మంతుఁడిట్లు వచించి భూ♦మీశసుతుల
కష్టములం బాపి ♦ కపులెల్లఁ జూడంగ వారి కిద్దఱకును ♦ వలగొని తమిఁ
గౌఁగిలించుకొని యా♦గంధవాహునిఁ బోలి యాకాశపథమున ♦ నరిగెనంత
వనచరయూథపుల్ ♦ ఘనులగు రాములక్ష్మణులు విచ్యుతబంధ♦కలితులగుచు
తే.నుండుటం గాంచి సంతోష♦ముప్పతిల్ల, సింహనాదంబులను బూని♦చేసి వాల
ములను ద్రిప్పిరి;ముంవటి♦వలె నెహర్ష,ములను భేరులు వాయించి♦రలఘుగతుల.

క. సురుచిరమృదంగముల న,త్స్వరముగ వాయించి రల్లి ♦ వనచరు లతిభీ
కరముగ శంఖము లొత్తిరి, పరభయకృచ్ఛింహనాద♦పటలము పర్వన్. ౬౨

*క. ఒనరిచి; రానగయోధులు, వనచరులు పరాక్రమంబు ♦ వైరుల కెల్లన్
గనఁబడగ భుజాస్ఫాలన, మనేకవారము లొనర్చి ♦ యంతఁ దరువులన్. ౬౩

తే. వరుసఁ బెకలించివానిని♦గరములఁ గొని,శతసహస్రంబులుగఁ జేరి♦సమరమునకు
నాయితులగుచునిల్చిర♦య్యవసరమున,వనచరులు గొప్పనినదంబు♦వఱలునట్లు.

క. అనిశం బార్చుచు దనుజుల,కును భీతిం గల్గఁజేయు ♦ కుతుకము యుద్ధం
బొనరించువాంఛితంబులు, గనఁబడ ద్వారములను నరి♦కట్టిరి పెలుచన్. ౬౫

చ. వనచరు లర్ధరాత్రమున ♦ వారక సింహరవంబు లొప్ప నా
ర్చినఁ దుములస్వనం బదియుఁ ♦ జెచ్చెఱ మీఱుచు వృష్టికాలమం
దనుపమ మేఘగర్జనము ♦ లట్టులు చాలభయంకరంబుగా
దనుజపురంబునందుఁ దగెఁ ♦ దద్దయు వారిలయంబుఁ దెల్పుచున్. ౬౬ 1903

ఏఁబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౧ - వ సర్గము.

ధూమ్రాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట.

క. వనచరు లతిబలవంతులు, ఘనసింహరవంబు లట్లు ♦ కావింపఁగ నా
ధ్వని మిక్కిలి తుములంబుగఁ, దనరన్ రాక్షసులు దనుజ♦తల్లజుఁ డోకటన్.

క. విని రంత రావణుఁడు చ,క్కనిదియు గంభీరమునగు ♦ కపినాదంబున్

* వానరా నగయోధినః-అనిమూ.

విని యామంత్రులయంతర,మున నిట్లని పల్కె సచివ♦ముఖ్యులఁ గనుచున్. ౩

చ. వనచరవార మొక్కటను ♦ వారిదముల్ తగ గర్జనంబు సే
యునటులు హర్షపూర్ణమయి ♦ యుద్ధతి మీఱఁగ నార్చుచున్న దం
దునఁ బెనుహర్ష ముప్పతిలెఁ ♦ దోడన యంచును దోఁచె స్పష్టమే
యనఁదగు లేదు సంశయ మ♦నట్టిదియే కద యెన్నిచూచినన్. ౩½ 1906

క. ఆనినదంబులచేతనె, యీనత్తై వలినిపతియు ♦ నెంతయుఁ గలఁతం
దానొందె, నన్నదమ్ములు ,మానవపతిసుతులు తీక్ష్ణ♦మార్గణములచేన్. ౪½

తే. బద్ధులై యున్నవా రిట్టి♦పట్టున నిటు
గొప్పనినదంబు మనకిది♦గో వినంగ
నయ్యె నిట్లాటఁ గ్రూరశ♦రాభిబంధ
నము వదలెనేమొ యనుశంక ♦ నా కొదవెడు. ౫ 1908

చ. అని దనుజేంద్రుఁ డాత్మసచి♦వాళికిఁ దెల్పి సమీపవర్తులౌ
దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియెఁ ♦ దప్పక యిప్పుడు వానరాళికిన్
వనటఁ గృశించుకాల మిటు ♦ వచ్చి చెలంగఁగ వారు సంతసం
బునఁ దగియుండ హేతు వెది♦పోలునొ దాని నెఱింగి రండొగిన్. ౬ 1909

క. అని యాజ్ఞాపించిన నా,తనియానతిఁ గొనుచు యాతు♦ధానులు సంభ్రాం
తిని గని ప్రాకారంబుల,కును నెగఁబ్రాకుచును ప్లవగ♦కుంజరుల నటన్. ౭½ 1910

క. కనిరి మహాత్ముండగు నా, వనచరపతి కాచుచుండ ♦ వర్ధిలువారిన్;
దనుజులు మఱియున్ భీతిక,రనాగపాశములు వీడ ♦ రాఘవు లెలమిన్. ౮½

క. వడి లేచి భాగ్య మలరఁగఁ, బుడమిపయి న్నిల్చి సుఖము ♦ పొంగఁగ నుండం
గడఁగి కని ఖేదమొందం, గడఁగిరి; వారంత గుండె♦కాయ లదరఁగన్. ౯

తే. వడిగఁ బ్రాకారమును దిగి ♦ భయమున ముఖ
ములును వెలవెలఁ బోవఁగ ♦ నలఘుగతుల
రావణుని జేరి; రంత నా♦రాక్షసవరు
లెల్ల వాక్యవిశారదు♦లే యగుటను. ౧౦ 1913

క. దీనముఖులౌచు రాఘవు, లానిశితశరాళి పీడ ♦ వాయిగనున్నా
రానిన ప్రియమున నని తగఁ,గా నెఱిఁగింపంగ వలసెఁ ♦ గా యప్రియమున్.

చ. అని తలపోసి యీవిధము ♦ నంతయు నున్నది యున్నయట్లు తె
ల్పను సమకట్టి; నీసుతుఁడు ♦ పాకనిషూదన జేత సంగరం
బున ఫణిబాణపాశములఁ ♦ బోలఁగఁ గట్టి కరంబు లించుకే
నను గదలింపరానిగతి ♦ నైజమహాద్భుతశక్తిఁ జేయఁగన్. ౧౧½ 1955

ఆ. అట్లు బాధపడెడు ♦ నాయన్నదమ్ములు, హస్తిపతిసమాన ♦ మహావరాక్ర
మమున నాగబంధ♦నములు పోవఁగఁ బాశ,ములను ద్రెంచుకొన్న♦యులకరివలె.

క. కనుపట్టుచున్నవా; రో, దనుజాధిప! యన నితాంత♦దర్పసమగ్రుం
డనుపముఁడు నైన రావణుఁ, డని మొన నున్నట్టివిధము ♦ నసురులు పలుకన్.
క. విని చింతాశోకంబులు, మనమునఁ బెనఁగొనఁగ మోము ♦ మాడినరీతిం
గనఁబడె నిట్లనియెన్; నా, తనయుండగు నింద్రజిత్తు ♦ తా వరములచేన్.
సీ. కడఁగి సంపాదింపఁ♦గడుభయదము లుగ్రములునగు క్రూరఫ♦ణులనఁ బొల్చు
నట్టి యమోఘంబు ♦ లర్కసమానంబులగు బాణములఁ గొని♦యాజి బలిమి
బంధించె వారి; నా♦పగవార లిద్దఱు బద్ధులయ్యుండియు ♦ బంధముక్తు
లై నపక్షమున నీ ♦ దానవసేనకు నాశనమే యంచు ♦ నాకుఁ దోఁచు
తే. చున్న దెన్నియొ మాఱులు ♦ యుద్ధమందు
నాదుపగవారి ప్రాణమా♦నములఁ గొనిన
వాసుకిసమాన తేజంబు ♦ భాసిలంగ
నలరుబాణము లయ్యె ని♦ష్ఫలము లకట. ౧౭ 1919
క. అని పల్కి భూరికోపం, బున నహివలె నూర్పుగములఁ ♦ బుచ్చుచు నవ్వా
రినడుమ ధూమ్రాక్షుండను, దనుజవరుం గాంచి పల్కె ♦ దర్పసమగ్రా!.
క. విను రాక్షససైన్యంబును, గొని నీవా రాఘవులను ♦ గోఁతులఁ జంపం
గను వెడలుము త్వరగ నటం,చు నాజ్ఞ నిడి బుద్ధిబలము ♦ శోభిలుచుండన్.
క. పురికొలుపంగ ధూమ్రాక్షుం, డురుసంతోషమున నతని ♦ కాదవినభక్తిన్
ధరణిఁబడి మ్రొక్కి వెడలెను, ధరణిపుసౌధంబునుండి ♦ దర్పము పొంగన్.
తే. ఆగృహద్వారముననుండి ♦ యతఁడు వెడలి
యచ్చటి బలాధిపుం గాంచి ♦ యనినొనర్పఁ
దలఁపుఁ గొన్నాఁడ నేను నా♦బలము నెల్ల
నాయితము సేయుమా తడ♦యంగ నేల?. ౨౧ 1923
క. అని రావణుననుమతి నా, దనుజేంద్రుఁడు పలుక వినుచు ♦ దానవబలమున్
వెనుకొని కాచుబలేశుఁడు, తనబలముల సిద్ధపఱచెఁ ♦ దదనుజ్ఞ మెయిన్. ౨౨
చ. దనుజులు భీకరాకృతులు ♦ దారుణదర్పులు నొంచు విక్రమం
బునకును గుస్తిగాఁ గతులఁ ♦ బొందుగఁ దాల్చినఘంట లొప్పఁ జ
క్కని వివిధాయుధంబులును ♦ గ్రాలు మహాపరిఘాళిముద్గరా
ఘనిబిడహస్తులై తమిని ♦ గర్జిలుచున్ ద్వర ధూమ్రనేత్రునిన్. ౨౩౪ 1925
సీ. పరిఘముల్ గదలును ♦ బట్టసముసలమ్ము లినుపదండములు కై♦కొనుచు శౌర్య
ములరుచునుండంగ ♦ ననుసరించిరి; మఱియును భూరిభిండివా♦లోగ్రభల్ల
ములును బరశ్వథం♦బులు ప్రాసములుఁ గరంబులఁ గ్రాలవారిదం♦బుల తెఱఁగున
గర్జించుచున్ గపి♦గణముల నొంపంగ నాల్గుదిక్కులనుండి ♦ నామములను
తే. జెప్పుకొనుచుచు వెడలిరి; ♦ చిత్రకవచ
ములను దాలిచి ధ్వజముల ♦ వెలసి బహువి

ధానసంబుల నొప్పు ఖ♦శాలిఁ బూన్చి
కనకజాలములఁ దగుస్యం♦దనము లెక్కి. ౨౮ 1926

క. దనుజులు కొందఱు వెడలిరి;, దనుజులు మఱికొంద రల్లి♦ దర్పంబున వ్యా
ఘ్రనికరమువలె దురాసదు, లనూనవేగమునఁ గొవ్వు♦ నశ్వములపయిన్.

క. ఆరోహించియె వెడలిరి;, ఘోరమదాకులములైన♦ కుంజరములపైఁ
జేరి మఱికొంద ఱేగిరి;, గారవ మేపారుచుండఁ♦గా నయ్యదనన్. ౨౯

క. పరుషరవం బొప్పెడు భీ,కరరూపుఁడు దేవనాథ♦కల్పుఁడునగు ని
ర్జరరిపుఁ డాధూమ్రాక్షుం, డరదము హేమాభరణము♦ లలరుచునుండన్.

క. హరివృకముఖముల నొప్పెడు, ఖరములచే నీడ్వఁబడుచుఁ♦ గ్రుతరంబై
పరఁగన్ దానెక్కెను; గురు,తరవీర్యుఁ డతండు వెట్టి♦దముగ నడచుచున్.

క. ఖరవాహనంబుఁ గడుభీ,కరశబ్దము నగుచు దివ్య♦కాంతులఁ దగు నా
యరదముపై నెక్కి మహా, సురులెల్లను బలసి రాఁగ♦ సొంపు గులుకుచున్.

సీ. పకపక నవ్వుచుఁ♦ బావని యూథాధిపతియయి యేదిశఁ♦ బరఁగునట్టి
పడమటిద్వారంబు♦ వడిఁ జేరె, భీతికృద్విక్రముం డతిఘోర♦వికృతరూపుఁ
డైన యాధూమ్రాక్షుఁ♦ డట్లుగా నుగగంగనాకాశమునయందు♦నతిభయంక
రములైన యట్టి కా♦రణములఁ దెల్పెడు పక్షు ల[illegible]ం బయ్యె;♦ భవ్యరథము
తే. శీర్షమునఁ బెనుభీతినిఁ♦ జెందఁజేయఁ
జాలు గ్రద్దయొకండు తా♦వ్రాలె శవము
లను దినంజాలు పక్షులె♦ల్లను ధ్వజంబు
మొనపయిని వ్రాలె గుంపులు♦గను జెలంగి. ౩౦॥ 1932

క. తనువెల్ల రక్తపూరం, బునఁ దడియఁగఁ దెల్లనగుచు♦ భూరితరముగా
గనఁబడు మొండెము వికృత, ధ్వని నేడ్చుచు నతనిచెంత♦ ధరణిం బడియెన్.

క. జలదము రక్తము గురిసెను, నిల గంపము నొందెఁ బిడుగు♦లిలఁబడురీతిన్
బలురవమునఁ బ్రతికూలా, నిలుఁ డప్పుడు వీచె; నంత♦ నిఖిలదిశలనున్. ౩౩॥

తే. అంధకారంబు గ్రమ్మట♦ నపుడు దెసలు
విగతకాంతులు గానుండె♦ విమనములును
దనుజభయదంబు లెంతయు♦ దారుణములు
నైన యుత్పాతములు పుట్ట♦ నతఁడు చూచి. ౩౪॥ 1935

క. మనమునఁ జింతించెను; నా, దనుజేశునిముందుఁ జనెడు♦ దానవు లార్తిన్
గని యేమియుఁ దోఁపమిచేఁ, గనుచుండిరి వాని; నంతఁ♦ గర్బురవిభుఁడున్.

ఆ. అతిభయంకరుండు♦ నతిబలశాలియు, నై చెలంగుచుంట♦ నానిమిత్త
ములను లెక్కఁగొనక♦బలయుతుల్ దనుజులు, తన్ను బలసికొలువ♦దర్పయుతుఁడు,

క. అని సేయుకోర్కి వెలువడి, పనివడి శ్రీరాముబాహు♦పాలిత మగుచున్
వనచరనికరమయంబై, వననిధివలె నున్న ప్లవగ♦వాహినిఁ గనియెన్. ౩౬॥

ఏఁబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౨ - వ సర్గము.

ధూమ్రాక్షుఁడు హనుమచేఁ దెగుట.

క. వనచరు లెల్లను యుద్ధం,బును జేయఁగఁ గోరుచుంటి ♦ భూరిభయదశౌ
ర్యుని ధూమ్రాక్షుని, నాలం,కనుండి యట వచ్చువానిఁ♦గాంచి ముదమునన్.

క. హరినాదంబు లొనర్చిరి, తరువులఁ గొని ప్లవగవరులు ♦ దానవపతు లా
తురులయి శూలంబులు ము,ద్గరములు గొని యొకరినొకరు ♦ దారుణభంగిన్.

తే. అట్టి ప్రహరించుకొనుచుండ ♦ నాయిరుదెగ
లకును సంకులసమరంబు ♦ సకలభూత
భయదముగఁ జెల్లె రాక్షస♦వర్యు లొకటి
గాఁగఁ గూడి చిత్రములు భీ♦కరములునయి. ౨॥ 1941

క. పలువిధములైన పరిఘం,బులును త్రిశూలములు గొనుచుఁ♦బొంగుచు నాకోఁ
తుల నెల్ల యెడలఁ జెండిరి;, యిల శకలములై పడంగ ♦ నెల్లతనువులున్. ౩

చ. వనచరవీరు లంతఁ దరు♦వారముఁ గైకొని త్యాసముంబుగా
దనుజులఁ గూలనేసి; రల ♦ దానవు లందుల కాగ్రహించుచున్
సునిశితఘోరబాణముల ♦ స్రుక్కఁగ నేయుచుఁ గాలహవ్యవా
హనసమకంకపత్రనిక♦రాభియుతాకుటిలాంబకంబులన్. ౪॥ 1943

క. వనచరులన్ నొప్పించిరి;, దనుజులు మఱి భీమగదలు ♦ దగుపట్టసముల్
ఘనకూటముద్గరంబులు, గొని కీశులఁ జెంపుమీఱఁ ♦ గొట్టుచునుండన్. ౫

క. గురుబలయుతు లౌటను వన,చరు లుత్సాహంబు రోష♦సంగతిఁ బొంగన్
దుర మొనరించి రభీతుల,కరణిన్; దరువాతఁ బ్లవగ♦కాంతు లనిమొనన్. ౬

చ. దనుజుల శూలసాయకవి♦దారితగాత్రులునయ్యు జంక కొ
య్యన శిలలం దరువ్రజము ♦ నందిరి; వానరవీరు లంత న
ద్దనుజులపైకి వేగముగఁ ♦ దారు చెలంగుచుఁ బోవుచున్ భయం
బును గలిగింప సింహముల ♦ పోలిక నార్చుచుఁ బేర్లఁ దెల్పుచున్
గన భయదాకృతుల్ వెలయు ♦ కర్బురులన్ బ్రహరించి రెంతయున్. ౭

క. తరుశిలలఁ గొనుచు నవ్వన,చరులును వివిధాయుధవ్ర♦జంబును గొని క
ర్బురులును దలఁపడఁగా సం,గర మాశ్చర్యమును భీతి♦కరమును నయ్యెన్. ౮

ఆ. విజయశాలురైన ♦ వీరవానరులచేఁ, గొట్టఁబడిన దనుజ♦కుంజరు లొక
కొంతమందిచచ్చి ♦ రంతటఁ గొందఱు, క్రక్కుకొనిరి నల్లఁ ♦ గళవళించి,

సీ. వనచరుల్ కొండఱ ♦ దనుజుల [illegible] ♦ [illegible]
నలియఁగాఁ గొట్టి కొం♦డఱు [illegible] ♦ [illegible] పిండి
పిండిగాఁ జేసి ♦ దనుజసంఘము [illegible] ♦ [illegible]
వనచరుల్ వైచిన ♦ ఘనగిరిశిఖరాళి [illegible] ♦ [illegible]
తే నట్టిఖరములు సూర్ణంబు ♦ లై [illegible]
ములు ధరంబడియున్న [illegible]
ములను గిరితుల్యతనువులై ♦ [illegible]
హయములును వాని రౌతులు ♦ [illegible] 1949

క. ధరఁబడియుండంగ భయం,కరముగఁ [illegible]
శ్వరు లతివేగంబున భీ,కరముగఁ [illegible]
క. దనుజులముఖములఁ [illegible]
య్యన విరిసి క్రింద జారం,గను [illegible]
క. ధరణీతలమునఁ బడియుం,డి [illegible]
స్ఫురణమున భీమరవముల, [illegible]
తే. వజ్రములరీతిఁ గఠినసం♦స్పర్శము [illegible]
కరతలంబులె సాధన♦[illegible]
దలఁపఁ దగఁ బోయి; రట్టు లా♦[illegible]
జవమునం బయిఁబడ రాఁగ ♦ వివిధగతుల [illegible] 1953

క. వనచరులు వారికంటెను, ఘనజవమునఁ [illegible]
గని పిడికిళ్లం బొడిచి ద,శనములచేఁ [illegible]
క. తరువుల మోఁదియు బాధిం,చిరి; [illegible]
నును లోర్వం జాలకయే, [illegible]
క. తనబలము లెల్లఁ బోఁటం, గని [illegible]
గను గోరియున్న వానరు,లను హింసించ[illegible]
క. అని సేయంగను బూనఁగ, దనుజుల [illegible] ♦ [illegible] గొట్టంగా
వనచరులు కొంద ఱార్తిని, గని [illegible] ♦ [illegible]
సీ. కొంఁదఱువానరుల్ ♦ క్రూరముష్టిరతాడితు[illegible] ♦ [illegible] కొంద
ఱురుపరిఘంబుల ♦ నుద్ధతి మోఁదంగఁ [illegible] ♦ [illegible] కొంద
ఱొగి భిండివాలంబు ♦ లూని వైచుటు [illegible] ♦ [illegible] బడిరి;
పట్టిసంబులఁ గొని ♦ కొట్టంగఁ గొంకఱు [illegible] ♦ ప్రాణహీనులు
తే. లైరి, కొండఱు శూలసం♦ఘాతుల రక్త
సిక్తులై యుండి; రెంతయుఁ ♦ జిత్రగతుల
నరులు కొట్టంగ బలయుక్తు ♦ లైనవారి
నోర్వఁ జాలక పాఱి రొ♦హో యనంగ. ౨౦౪ 1958

క. దనుజులు పార్శ్వంబులఁ జించిన గుండెలు వగులఁ గపులు♦క్షితిని బడిరి; శూ
లనికరహాతులై ప్రేఁగులు, దనువుల వెలుపలికి రాఁగ ♦ ధరణిం బడుచున్. ౨౨
క. మరణించిరి కొందఱు న,ట్లిరువురు మార్కొనుచు శిలల ♦ వృక్షంబుల, భీ
కరశరముల వైచుచు సం,గరమును జేయంగ నద్ది ♦ గాఢరవములన్. ౨౩
క. ఘనభయదముగాఁ జెలఁగెను, ధనువులకుం దగిన యల్లె♦త్రాళ్లధ్వనులు చ
క్కనివీణాస్వనములుగాఁ, దనరఁగ *నెక్కిళ్లు మిగులఁ ♦ దాళంబులుగాన్. ౨౪
తే. అలసియుండుటచే మంద♦గిలిన పలుకు
లతులగానంబుగా నొప్ప ♦ నాజిగాన
మెంతయుం జక్కఁగా నొప్ప; ♦ నేచియంత
ననిని ధూమ్రాక్షుఁ డురుచాప♦మును గ్రహించి. ౨౫ 1962
క. తనశౌర్య మూని నవ్వుచు, సునిశితనారాచములను ♦ సోన గురియుచున్
వనచరులఁ దఱిమె దెసలకు;, దనుజేశ్వరబాధితనుయి ♦ తప్పల మెల్లన్. ౨౬
క. కలగుండుపడుట మారుతి, పలువిధములఁ జూచి కోప♦భరమునఁ బెలుచన్
జెలరేఁగి గొప్పశిల నిమ్ములఁ గరమునఁ బట్టి దనుజ♦ముఖ్యునిపైకిన్. ౨౭
క. అరిగెన్ యుద్ధమొనర్పఁగ;, మరుదాత్మజుఁ డంతఁ బిత్రుస♦మంబగు శౌర్యం
బు రహిం గన్పడఁ గ్రుధచే, నరుణిమ కనులందు ద్విగుణ♦మై తోఁపంగన్.
ఆ. ఊచి యూచి దాని ♦ నుగ్రుఁడై ధూమ్రాక్షు
నరదమందుఁ బడెడు♦నట్లు వైచె,
నంత ధూమ్రనయనుఁ ♦ డాశిల తనపైకి
వచ్చుచున్నయట్టి ♦ వరుసఁ జూచి. ౨౮ 1966
క. కరమున గద దాలిచి యు,య్యరదము విడనాడి వేగ ♦ యవనికి దిగి యా
ధరణి నిలుచుండె; నాతని,యరదముఁ దచ్చక్రకూబ♦రాశ్వయుతముగన్. ౨౯
క. సధ్వజశరాసనంబుగ, విధ్వంసముగా నొనర్చెఁ ♦ బృథుశిల యది; యా
ప్రధ్వాంతమిహిరసను ఖటు, ప్రధ్వంసము చేసి ధరణిఁ ♦ బడియె విరుచిగన్.
చ. అనిలకుమారుఁ డాహనుమ ♦ యట్లను రేంద్రరథంబు నుగ్గుగా
నొనరిచి స్కంధశాఖలను ♦ నొప్పు మహీరుహముల్ కరంబునన్
దనరఁగ నిర్జరారులను ♦ దార్కొని యుద్ధముచేసె; నంత న
ద్దనుజులలోనఁ గొంద ఱటు ♦ ధాత్రిరుహంబుల మోఁదు నొందుచున్. 3౧
క. శిరములు పగులఁగ నెత్తురు, నిరతమ్ము స్రవింప మేది♦నింబడి; రిట్లా
మరుదాత్మజుండు దనుజో,త్కరమును బాఱంగఁ దోలి ♦ కదురథసమునన్. 3౨
క. గిరిశృంగ మొకఁడు గొని యా,శరవరుపై కడరె; వీర్య♦శాలియ యిన ని
ర్జరవైరి యతఁడు తనపై, కరుదెంచెడు హనుమఁగాంచి ♦ యతివేగమునన్. 33

* హిక్కా శాకమునివ్వరిహ-అనిమా.

క. కరమున గదఁ దాల్చి భీ,కరసింహధ్వని చెలంగ ♦ గాలికొడుకు పైఁ
కరిగెన్; ధూమ్రాక్షుఁడు క్రో,ధరతిన్ బవమానుం డటకా స్వ♦తంబగు దానిన్. 3౪

క. తడయక హనుమచ్ఛిరంబునఁ, బడవైచెన్; భయదనాద♦భాస్వద్గద పైఁ
బడ హనుమంతుఁడు ఘాతముఁ,బడసెన్;మారుతిసమాన♦బలుఁడు దృఢుఁ డంతన్.

క. దానిన్ లెక్కగఁ గొన కా,దానవుమస్తాంతరమునఁ ♦ దద్గిరిశృంగం
బూని పడవైచె; నతఁడ,ద్దానిసమాహతిని సంగ♦తతి క్షోభింపన్. 3౫-౬ 1974

క. ధరఁబడియె వికీర్ణంబై, ధరణీధర మట్లు వే య♦తం డిటు పడఁ గ
ర్వులులంతట హతశేషులు, సురరిపుపతిమృతిని గనుటఁ ♦ జూచి వగవునన్. 3౭

క. వనచరులు వెంటఁబడి చం,ప నిశాంతత్వరను నధిక♦భయమున నాలం
కను జొరఁగఁ బాఱి; రటఁ బా,వనియు మహోత్సుకుఁడై తనదు ♦ వైరి బలమునన్.

చ. అని వధియించి రక్తనదు ♦ లయ్యెడఁ బాఱఁగఁ జేసి వైరిఁ జం
పినశ్రమ మొందియున్ దనుఁ గ♦పిప్రవరుల్ కొనియాడ పూజలన్
మనములఁ బొంగుమోదమున ♦ మాటికి మాటికిఁ జేయ నెమ్మనం
బునఁ దమిఁ గాంచె రక్కసుఁడు ♦ పోవుట లెల్లఁ దలంచుచుం గడున్. 3౯

ఏఁబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫3 - వ సర్గము.

వజ్రదంష్ట్రుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట.

క. దనుజేంద్రుఁడు రావణుఁ డా,యనిలోన ధూమ్రాక్షుఁ డిట్టు♦లంతముఁ గనుటన్
విని నిట్టూర్పులు ఫణివలెఁ, దనముఖముల వెడలఁ బనుక్రో♦ధం బొందె మదిన్.

సీ. అతఁడు కోపంబున ♦ నాత్మఁ గలంగఁగ వేఁడినిట్టూర్పులు ♦ విడుచుచుఁ గడు
బలశాలి శూరుఁడౌ ♦ వజ్రదంష్ట్రునిఁ గాంచి పలికె; వీరా పొమ్ము ♦ పట్టణంబు
వెలువడి దానవ♦బలపరివృతుఁడవై చని దాశరథిరాము ♦ సకలకపుల
నట్లు సుగ్రీవుని ♦ ననిఁ జంపి రమ్మని పనిచిన మాయావి♦ దనుజవరుఁడు
తే. వజ్రదంష్ట్రుండు రాక్షసే♦శ్వరునిఁ గాంచి
యట్లె సేసెదనని పల్కి ♦ యఖిలబలము
లను దగంగూడి బలనాథు♦లును దనుఁగొలు
చుచును రాఁబోయె దివినున్న ♦ సురలు కలఁగ. ౪ 1979

చ. కరులును ఘోటకంబులును ♦ గాడిదె లొంటెలు కేతనధ్వజో
త్కరవిలసన్మహారథని♦కాయము వెంటను రాఁగ దేహముల్
సురుచిరగంధపుష్పములు ♦ శోభిలఁ జేయఁగ నంగదంబులున్
వరమకుటంబులున్ గరము ♦ భాసిలుచుండ విచిత్రరీతిగాఁ
బరఁగుచుఁ గత్తిశంబలకఁ ♦ గార్ముక మంది సహాయకాత్ముఁడై. ౫ 1980

క. వెలువడి పురమును వేగము, కల నొనరుపఁ బోయె; సైన్య♦కాంతుఁ డతం డు
జ్జ్వల కేతనసమలంకృత,ము లలితహేమాభిరామ♦ము నగు నరదమున్. ౭౹

తే. వలగొనుచు నెక్కె; నాతని♦భటులు బహువి
ధాయుధంబులఁ దాలిచి ♦ యష్టితోమ
రములు శూలంబులును, ముస♦లములు భిండి
వాలములు పాశశక్తులు ♦ పట్టిసములు. ౮ 1982

తే. ఖడ్గ, చక్ర, పరశ్వధ♦గదలు మొదలు
గాఁ గలుగు తీక్ష్ణసాధన♦గణము కరము
లందు వెలుఁగంగ వెడలి రా♦హవమొనర్పఁ
జిత్రవస్త్రాభిరాములై ♦ చెలఁగి కడఁక. ౯౹ 1983

క. అనిసేయ సమర్థులుగాఁ, దనరెడు నాదనుజవరులు ♦ తమిఁ దోమరరా
జిని సంకులంబులం గొని, ఘనమదవిక్రమము లొప్పఁ♦గాఁ దగుకరులన్. ౧౦

క. చలియించుపర్వతమ్ములు,వలె నొప్పెడువాని నెక్కి ♦ బయలు వెడలి; రం
త లలితలక్షణయుక్తం,బులు గురుబలయుతము లగుచుఁ♦బొలుచు జవములన్.

క. దనుజాలు కొంద ఱధిష్ఠిం,చి నితాంతము శౌర్యములరఁ ♦ జెచ్చెరఁ జని; రా
దనుజబలంబులు సింహ,ధ్వను లలర వినీలదేహ♦వరభూషణముల్. ౧౧౹

క. కనఁబడఁగ ఘోరతరముగఁ, జన వర్షాకాలమందు ♦ సముదీర్ణవిద్యు
ద్ఘనములు నల్లఁగ నార్చుచుఁ,గనఁబడున ట్లొప్పుచుండెఁ♦గడుభయదముగన్.

క. సురవైరు లంత యూధే,శ్వరుఁ డంగదుఁ డున్ననగర♦వరయామ్యమునం
బరఁగెడు ద్వారమునన్ వెడ,లిరి వారలు వెడలఁగాఁ గ♦లిగె నశుభములున్.

చ. ఘనములు లేని యభ్రమున ♦ గాఢతరోల్కలు తోఁచి వారికిం
గనఁబడెఁ గ్రిందుగాఁ బడియెఁ ♦ గ్రన్నన నక్కలు నిప్పుమంట లో
య్యన వడిఁ గ్రక్కుచున్ భయద♦మౌగతి నార్చెను; క్రూరసత్త్వముల్
దనుజున కెల్ల మృత్యువును ♦ దా రటఁ దెల్పెను స్పష్టమౌగతిన్. ౧౪ 1989

క. సురవైరియోధు లానం,గరమునకుం బోవునపుడు ♦ కడు భయమున నా
తురులయి తొట్రిల్లఁబడ సా,గిరి; గురుతేజుఁడయి సుభట♦కీర్తితుఁ డగుచున్.

సీ. బలశాలియునునగు ♦ వజ్రదంష్ట్రుం డట్టియుత్పాతములఁ జూచి♦యురుతరమగు
ధైర్య మూతఁగఁగొని♦తారణోత్సాహముగల్గి ముందున కేగెఁ;♦గర్బు రేంద్రు
లట్టు వచ్చుటఁ గాంచి ♦ యావానరేంద్రులు జయశీలురౌట ద♦శదిశలందు
నిండినట్లుగ భూరి♦నిస్వనం బలర సింహధ్వనుల్ చేసి; ర♦య్యవసరమున

ఆ. భయదరూపయుతులు ♦ భయహేతువులునైన, వానరులకు నట్టి♦దానవులకు
నొకరి నొకరు చంప ♦ నుద్యమించెడువారి, కయ్యెఁ దుములయుద్ధ♦మట్టితఱిని

క. ఇరుతెగలవార లీర్ష్యల, గురుసాహసములను మిగులఁ ♦ గోర్కులతో నం

గర మొనరిచి ఛిన్నవపుశ్శిరములు నతితీవ్రగతిఁ ♦ సిక్తాంగములుగ. ౧౯ 1992

క. ధరణిం బడి; రోసకొండ్ర అసువు లతిసూక్ష్మములయి యుండఁ ♦ జొక్కఁ బరిఘో
త్కరములఁ గరములఁ గొని వానరులు పయిఁబడుచుఁ దనుజుల ♦ నచటులఁ గవియన్.

క. నానావిధాయుధంబులు, మేనుల నొప్పించుచుండె ♦ మఱి లెఱిఁ బూన్కిన్
వానరులు తరుశిలాదుల, దానవు లాయుధనిచయంబుఁ ♦ దనుపొందయిన్.

తే. వైచుచుండంగఁ బుట్టిన ♦ ధ్వనియుఁ బెద్ద
దతిభయంకరమును నయి ♦ యుండె రంగ
ములను భేదించునట్లు ని ♦ క్కలియు వినఁగఁ
బడియె; నప్పుడు రథనేమి ♦ పటురవంబు. ౨౧ 1995

క. ధనువుల నిస్వనము న్నృసం, గనినాదము శంఖభేరి ♦ గాఢరవము నొ
య్యనఁ గూడి తుములమయ్యెన్; దనుజులు గొందఱు ♦ ధరణి పడి ♦ ధ్వంబులనెల్లన్.

తే. కపులపై వైచి యస్యమా ♦ స్త్రణము లెవ్వ
యును దనుకు లేమిఁ గరము ♦ యుద్ధమంత
జేయఁదొడఁగిరి వానరు ♦ లాయుధములఁ
గరతలంబులఁ జఱచియుఁ ♦ గాళ్లఁ దన్ని. ౨౩ 1997

సీ. ముష్టిఘాతంబుల ♦ మోకాళ్ల దెబ్బలఁ దంతఘాతముల నొంచి ♦ దనుజు లంత
భిన్నాంగులగుచును ♦ బృథ్విపైఁ ద్రెళ్లిరి; యుద్ధదుర్మదులయి ♦ యొప్పుకపులు
దనుజులఁ గొందఱఁ ♦ బెనుశిలావృష్టిని జంపిరి; ♦ సురవిరోధి
పతి వజ్రదంష్ట్రుండు ♦ బనరంబునన్ వానరులను బాణసమూహంబ ♦ ములను నొంచి

తే. భయపడఁగఁ జేయుచున్ దాను ♦ బ్రళయకాలుండుఁ
బాశహస్తుండు యముఁడు ని ♦ ర్భరగతులను
దిరుగునట్లుగ భయదాకృ ♦ తిని జరించు
చుండె; బలశాలురై శస్త్ర ♦ పండితులయి. ౨౪ 1998

క. అలరెడు రాక్షసు లెల్లను, సలుపుచు సంరంభ క్రోధ ♦ సుంగ తికిరం
బులు తెలియక నానాయుధములఁ గపిసేనన్ వధియి ♦ మొనలిడి రంతన్.

క. హరులవధించెడు దనుజోత్కరములఁ గని యంతను కేంద్ర ♦ తనయతనయుఁడై
పరఁగెడునంగదుఁ డాగ్రహ, ముమరమునకు ద్విగుణమగుచు ♦ నొప్పఁగ దానన్.

క. కను లెఱ్ఱవాఱఁ బ్రళయం, బున నగ్నియుఁబోలె వీర్య ♦ మునఁ బొల్చెడుఁ గా
వునఁ దరువొక్కఁడు గొని యా, దనుజులపై నుగ్రశక్తి ♦ కొని వారిపైన్.

క. నొప్పించె మఱియు నంగదుఁ, డప్పుడు సురనాథుపౌత్త్రు ♦ సమరపరాక్రమం
బొప్పఁగ దారుణసంగర, మిప్పగిదిగ నుండు నసఁగ ♦ నంతయుఁ జేసెన్. ౨౮

తే. అంగదునకును నెదురైన ♦ యసురు లెల్ల
భీమవిక్రములయ్యు నా ♦ వృక్షఘాత

ములకుఁ దలలొఁగి బగులంగ ♦ నిలనుబడిరి
మూలములుపోవఁ దరువులు ♦ గూలునట్లు. ౨౯ 2003
*క. శకలములైన రథంబుల,వికలాంగములైన యశ్వ♦వివిధపతాకా
ప్రకరంబుల హరిదనుజాం,గకముల నల్ల నిల భీతి♦కరముగ నయ్యెన్. ౩౦
తే. హారకేయూరముఖభూష♦ణాళివస్త్ర,శస్త్రభూషితమై ధరా♦స్థల మది యట
నబ్జతారాభియుక్తిచే ♦ నలరుచున్న, యాశరద్రాత్రివలెఁ గన♦నయ్యె విరుచి.
క. పెనురాక్షసబల మది యా,తనిజవమున నిల్వలేక ♦ తాఁ జలియించెన్
ఘనవాయువేగమునకున్, ఘనములు చలియించుచున్న ♦ కరణిగ నంతన్.

ఏఁబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౪ - వ సర్గము.

—అంగదుఁడు వజ్రదంష్ట్రునిఁ బొలియించుట.—

చ. అనుపమవిక్రమాఢ్యుఁడు బ♦లాధికుఁడై తగువజ్రదంష్ట్రుఁడ
వ్వనచరుఁ డాత్మసైన్యమును ♦ వావిరిఁ గొట్టఁగఁ బాఱుచుంటయున్
వనచరుఁ డట్లుగా విజయ♦వర్ధితుఁడై విలసిల్లుచుండుటల్
కని కడుఁగోపమంది గురు♦కార్ముకముం బటుఘోరరూపమున్. ౧ 2007
చ. కరమునఁ బట్టి వజ్రసమ♦గాఢనినాదముగల్గ లాగి వా
నరులబలంబుపైఁ గడు వి♦నాశనముం దెలుపంగఁ జాలు నా
శరముల వృష్టిగాఁ బరపె ♦ శౌర్యముపొంగఁగఁ గర్బురేంద్రు ల
ట్లరదము లెక్కుచున్ బహువి♦ధాయుధముల్ గొని పోరి రయ్యెడన్. ౨
చ. వనచరులందు శూరులగు ♦ వారు కరంబులఁ బ్రస్తరంబులన్
గొని నలువైపులం జెలఁగి ♦ కోర్కి రణంబొనరించి; రంత నా
యనిమొన రాక్షసుల్ హరివ♦రాళిపయిం జెలరేఁగి వేలసం
ఖ్యనిశితమార్గణాళి నవు ♦ డార్చుచు వైచిరి దర్ప మొప్పఁగన్. ౩ 2009
చ. వనచరవీరు లంత మద♦వారణతుల్యులుగానఁ గొండలన్
ఘనశిలలం దరువ్రజముఁ ♦ గర్బురసంతతిపైని వైచి; రి
ట్లని వెనుదీయ కెంతయు న♦హార్యపరాక్రమయుక్తులై రణం
బొనరుచుచున్న కోఁతులకు ♦ నుద్ధతరాక్షసకోటి కత్తఱిన్. ౪ 2010
క. సమర మ్మధిక మ్మగుచుం, దుములంబుగ సాగె; హరిత♦తులఁ గొందఱు క
ట్లమరారులఁ గొందఱకున్, సమరంబున శీర్షహస్త♦చరణము లెల్లన్. ౫
ఆ. పగిలి విఱిగియుండ ♦ బాణము లంగాళిఁ
గ్రుచ్చుకొనఁగ దీవ్ర♦రుధిర మంగ

* రుధిరేణచసంఛన్నా-అనిమూ.

ములను దడుపఁ గంక♦ములుఁ గ్రద్దలుం గాకు
లట్టె మూఁగఁ గొంచ ♦ జార్తిఁ గుంది. ౮౪ 2012

క. గోమాయువు లెల్లెడలను, నామాక్కం బొసిఁగుండ ♦ నతిభయదముగా
భూమిపయింబడియుండిరి; భీమాహవమునఁ గబంధ♦నివహములు పెలుచన్. ౮౫

క. భీరుజనంబుల నతిభయ, మారీతిఁ బుట్టఁజేయు ♦ నవిగని దివిజుల్
ఘోరన నెగసిరి; సంగర, ధారుణి నక్తంచరులు ♦ ... ౮౬ 2014

క. శరములు భూరిభుజంబులు, శిరములు తెగి ... ♦ ... ములు కవే
బరములయి యుండ నుండిరి, ధరణి ... ♦ ... భయదముగన్.

క. వనచరు లెల్లను మారొ్క్ని, దనుజుల వధియించు ... ♦ ... విధం
బును జక్క వజ్రదంష్ట్రుఁడు, గనుచుండఁగ భంగపాటు♦ గాంచెన్ మిగులన్.

సీ. గురువిక్రమంబునఁ ♦ బరఁగు నా వజ్రదంష్ట్రుఁడు ప్లవంగములు ... ♦ ... జంపు
చుండఁగా వార లత్యుగ్రభయంబును గాంచి యుంటను జూచి ♦ యుంచు రోష
మునఁ దామ్రనేత్రుఁడై ♦ ధనువును గరమునఁ దాల్చి వానర♦తతులు భీతిఁ
గనఁగఁ జేయుచు రణాం♦బునఁ బ్రవేశించి ... ♦ ... గుచు
తే. నకుటిలములగు శరములు ♦ సట్టవైచి, వారి భేదించె; విక్రమ♦వంతుఁ డతఁడు
వనచరుల నొక్క యేటునఁ♦ బంచసప్త నవవిధానేకసంఖ్యల నొంచె♦ నసనమర్ష.

*చ. దనుజవిభుండు వానరుల ♦ దారుణబాణములన్ వికలలన్
గనలుచుఁ జేయఁ దక్కుకపి♦... భీతిలి ...
మనుజులు చేరఁబోవునటు ♦ మానుగ సంగదు ... ; సం
త నవుడు వాలిపుత్త్రుఁడు ని♦తాంతభయంబును ... ౮౮ 2018

క. పరికించి కోపవశమున, నురవైరియుఁ దనను జక్కఁ ♦ ...
బరిపరిఁ జూచుచు మారొ్క్నె, వానరసుదక్షతను ... ♦ ...

క. హరిమత్తగజంబులు భీకరముగఁ బోరాడు ... ♦ ...
య్యగువురు విహరించిరి; యా,తరుణంబున ... ♦ దానవపతియున్.

క. కరిఁ దోమరముల నొంచెడు, కగణిగ ... ♦ ... ముల
శరముల వేయింటను నిర్భరగతిచే నొంచె దర్ప♦ ... ౮౯

చ. ఘనబలుఁ డుగ్రవీర్యుఁడు స♦...
డు నిశితశస్త్రజాలములఁ ♦ నొచ్చి శరీరము రక్తసిక్తమై
కనఁబడ వజ్రదంష్ట్రపయి ♦ త్వారుహ మొక్కఁడు ... ; నా
దనుజుఁడు వచ్చుచున్న యల♦ధాత్రరుహంబును గాంచి ... ౯౦

ఆ. ఆతుఁడుండు గాక ♦ యద్దాని శరములఁ, ... ♦ ... ముగఁ
ద్రుంచె; నాద్రుమంబు♦తునియలై యిలఁబడె; నంగదుఁడు శౌర్య♦మాత్మ నెంచి.

* అంగదం సంప్రధావంతి ప్రజాపతి మివ ప్రజాః-అనిదుూ.

క. వనచరవర్యుఁడు పెనుగొం,డను గొని యద్దానఁ దద్వి♦నాశనమగు నం
చనుకొని వైచి మహారవ,మును జేసెను; భయదశౌర్య♦మునుగల యతఁడుఁ న్.
క. పెనుగిరి తనపై కరుదేఁ, గని సంభ్రాంతుండు గాక ♦ గదఁ జేఁగొని స్యం
దనమునసుండి ధరిత్రికి, ఘనజవమున దుమికి నిలిచెఁ ♦ గపివరుఁ డంతన్.
క. తనరిపుని వజ్రదంష్ట్రుని, నని మొనఁ దాఁ జేరఁబోయి ♦ యాతనిగదఁ జేఁ
గొనియెను బలవంతంబుగఁ, మును పంగదుఁ డతనిమూర్ధ♦మున నెదిపై చెన్.
క. గిరి యద్ది వజ్రదంష్ట్రుని, యరదంబు సచక్రకూబ♦రాశ్వంబుగ ను
ర్వరఁ గూల్చె నుగ్గుగా; న,త్వరముగ నాయంగదుండు ♦ బల మలరారన్. ౨౩౪
క. తరుయుక్తము విపులమునగు, ధరణీధ్రము నెత్తి వజ్ర♦దంష్ట్రునితలపై
నురుగతి వైచెను దానన్, సురవైరియు నల్లఁ గ్రక్కు♦చున్ మూర్ఛితుఁడై.
*క. ఉరగమువలె నిట్టూర్పులు, పరిపరిఁ బుచ్చుచు సుఱొక్క♦భయదగదను నా
తురుఁడయి కైఁగొని సంజ్ఞా,విరహితుఁడై క్షణముసేపు ♦ వెళ్లగఁ బుచ్చెన్.
చ. దనుజుఁడు మూర్ఛఁబాసి తన♦దాపున నున్నకపీంద్రుఁ గాంచి యిం
తని యనరానికోపమున ♦ నాతనివక్షము నొవ్వఁజేసె నా
పెనుగదవ్రేటునన్; మఱియు ♦ బీరముపొంగ గదం ద్యజించి వాఁ
డనినొనరించె ముష్టిహతి ♦ నంగదు నొంచుచు నంత నయ్యెడన్. ౨౭ 2030
క. వనచరరాక్షసు లేచి యొ,కని నొక్కఁడు తన్నుకొనిరి ♦ గాఢంబుగ నా
పెనువ్రేటుల నెత్తుటిలో, మునుఁగుచు నలజడినిమిగులఁ♦బొందుచుమఱియున్.
ఆ. అతులవిక్రమమున ♦ నంగారకబుధుల, వలెను బొల్చుచుండి; ♦ రలఘు తేజుఁ
డగుచుఁ గీశతిలకుఁ♦డగు నంగదుం డంత,సుమఫలాళియుతకు♦జము నొకండు.
క. బల మొప్పఁ బెఱికి యనిమొన, నిలిచెను సురవైరి యట్లు ♦ నిలిచెను మఱియా
యలఘుబలశాలి యంగదుఁ, డలరుచు వృషచర్మవిహిత ♦ మగు ఫలకంబున్.
సీ. విపులమై, కింకిణీ♦వితతిఁ జెన్నారుచుఁ జర్మమొక్కటి సమా♦చ్ఛాదనముగఁ
గలిగియున్నట్టి ఖ♦డ్గంబును బూనంగ నసురయు నట్లె చే♦నందె వాని;
నిర్వురు వారు జ♦యించెడు నిచ్ఛలఁ గుపితులై మించెడు ♦ కోరికలను
బహుచిత్రమార్గముల్ ♦పరఁగ యుద్ధము సేయుచును బరస్పరము భీ♦తినిజనింపఁ
తే. జేయునట్లుగ బవరంబుఁ♦జేసి రట్లు, కడఁకమైఁ గొట్టుకొనుచుండఁ♦గా స్రవించె
రక్త మిద్దఱివౌ శరీ♦రములనుండి, పుష్పితపలాశతరువుల♦పోల్కి వారు. ౩౭
క. పోలిచిరి మఱియును సంగర,మలఘుబలంబులను జేసి ♦ యలయుచు ధాత్రీ
స్థలి జానువులపయి జయే,చ్ఛలఁ గూర్చుండిరి; క్షణంగ♦స త్తముఁ డంతన్.
తే. ఒకనిమేషములోపల ♦ నుగ్రనయనుఁ, డగుచు దండాహతభుజంగ♦మట్లు లేచి

* మహార్త మభవ న్మూర్ధో గదా మాలింగ్య నిశ్వసన్ - అనిమూ. గదాంఆన్యాం - అని వ్యాఖ్య.

యుతరంబగుబలమున♦నొప్పిస్వచ్ఛ, మగుచుసా నం సీతిచ♦స్వ గపొలయుచు.
[1]క. తనరారుఖడ్గమున నా, దనుజో త్తమునుందరమగు ♦ తలను నతికె; నా
యనన రక్తసిక్తగాత్రం, బునఁ బగునావజ్రదంష్ట్రీ♦భూరిశిర మటఁగ. ౩౪
తే. కోపపరివృత్తనయనమై ♦ గొట్టువడుచు
రెండుగాఁ దున్గి నేలను ♦ బండియుండె;
నట్టు లావజ్రదంష్ట్రుఁడు ♦ హతుఁడగుటను
గాంచి భయమోహితులయి రా♦క్షసులు వనట. ౩౫ 2038
క. వనచరులు తమ్ము వెనుకొని, ఘనతరుశిలలఁగ గ్రహించి ♦ కావరమునఁ జం
ప నితాంతము దీనాస్యము,లను దుఃఖంచుచును మిగుల ♦ లజ్జను దలలఁగ.
ఆ. నంత వాంచి లంకఁ ♦ జొచ్చిరి; వజ్రము,హత్వబలము గలరు ♦ నంగదుండు
వైరిఁ జంప దేవ♦వారాంతరస్థేంద్రు,వలెను గపుల నడుమ ♦ వఱలెఁ దమిని. ౩౬
ఏఁబదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౫ - వ సర్గము.

అకంపనుఁడు హనుమలో యుద్ధము సేయుట.

ఉ. అంతట రాక్షసేంద్రుఁ డని ♦ నంగదుచేతను వజ్రదంష్ట్రీఁ డ
ట్లంతము నొందుటల్ విని కృ♦తాంజలియై తనముంగల నిల్చి కా
లాంతకురీతిగాఁ దగుబ్ర♦హస్తు బలాధిపుఁ గాంచి వేగదు
ర్దాంతపరాక్రముల్ ఘనత♦రంబగు లావును గల్గునారలు. ౧ 2041
క. అని దుర్ధర్షులునై తగు, దనుజులు సకలాస్త్రశస్త్ర♦ధర్ములు మెఱుఁగు శూ
రు నకంపను మున్నిడుకొని, దనుజులుగా కలిజనముల ♦ శత్రులఁ జంపఁగ. ౨
[2]చ. ఇతఁడు పరంతపుండు బల♦మెల్లను గాచెడివాఁడు సేనకుం
బతి; సమరప్రసిద్ధుఁడగు ♦ వారక యొప్పును కోపమందు నా
హితమును, సంగరప్రియ ను♦దెప్పుడు నీతనిఁ బొందియుండు సం
తతమును శత్రుకాననను♦దారుణహవ్యవహుండునై తగుఁ. ౩ 2048
క. దనుజుం డీతఁడు రాఘవు,లను, భూరిబలాఢ్యుఁ గపిబ♦లప్రభు సుగ్రీ
వునిని జయించి భయంకర,వనచరులను దక్కువారి ♦ వధియించు ననిఁగ. ౪
క. ఘనబలుఁడు శీఘ్రశౌర్యం,బునగు ప్రహస్తుండు రావ♦ణుని యానతిగై
కొని సన్నాహము గావిం,చెను సేనను వత్వరముగ ♦ జృంభించ్చత్రిఁగ. ౫
చ. దనుజవరేణ్యు లంతఁ దముఁ ♦ దద్బలనాథుఁడు దొంపలింప సా
ధననికురుంబముల్ బహువి♦ధంబులుగాఁ జెలువార వానిఁ గై

1 తృతీయతిథియందు వజ్రదంష్ట్రుఁడు వచ్చెనని తిలకుభిప్రాయము. 2 ఏష శాస్తా చ
గోప్తా చ సేతా చ యుధిసమ్మతః, భూతికామశ్చ మే నిత్యం నిత్యంచ సమరప్రియః-అనియా. దీని
యర్థము యిటఁ దోఁచును, పద్యమందలి విశేషణములు కల్పితములు కావని యెఱుంగునది.

కొని భయదాక్షము లెవ్వలయఁ ♦ గ్రూరతరంబుగఁ జూడనొప్పి యా
యనికిఁ బ్రయాణ మైరి; తగ ♦ నంత నకంపనుఁ డెంతొ వేడుకన్. ౭ 2046

చ పెనురథ మెక్కి నీరదము ♦ పెంపునఁ గాయము పెద్దదాచు నొ
ప్పు నినద మబ్బమట్లు తగ ♦ భాసురహాటకకుండలంబులున్
దనర ఘనద్యుతిన్ వపుఫు ♦ తద్దయు నీటును గుల్కుచుండ భీ
తిని గలిగించు రాక్షసులు ♦ తెంపునఁ జుట్టును గొల్చి రాఁగ వే
చనియెఁ; గదల్పలేరు సుర♦సత్తము లే నతనిన్ రణంబునన్. ౮ 2047

క. *కనుకని యకంపనుండని, దనుజేంద్రున కతని కాఖ్య ♦ ధరవర్ధిల్లెన్
వనజాప్తుని భంగిఁగ నా, దనుజులయంతరమునందుఁ ♦ దా భాసిల్లెన్. ౯

చ. అతఁ డనిసేయఁగోరి జవ ♦ మారఁగ నందఱఁ గూడిపోవఁగా
నతనిరథంబు లాగెడు మ♦హాశ్వము లప్డు తటాలునన్ గనెన్
వితతముగాఁగ దైన్యమును ♦ విక్రమసంపద సంగరంబునన్
స్తుతిఁ గను నాయకంపనుని ♦ సుందరవామమహాక్షి యత్తఱిన్. ౧౦ 2049

తే. అదరసాగె; వివర్ణమై ♦ యాననంబు
కనఁబడియెఁ; గంఠరవము గ♦ద్గదముగాఁగ
నయ్యె; నంతకుమున్ను స్వ♦చ్ఛాకృతిఁ దగు
పగ లపుడు రూక్షవాతసం♦భరిత మయ్యె. ౧౧ 2050

క. మృగములు పక్షులు క్రూరం, బుగను భయంకరముగాఁగ ♦ బోరనఁ గూసెన్
మృగరాజునకుం బలె గొ,ప్పగఁ దగు మూఁపులును వ్యాఘ్ర♦పౌరుషమలరన్.

చ. విలసిలు నాయకంపనుఁడు ♦ భీమములై తగు నానిమిత్తముల్
పొలయుట కాత్మ భీతిలక ♦ పోయె రణస్థలి; కట్లు రాక్షసా
వలి గొలువంగ యుద్ధమున ♦ వాంఛను బూని చెలంగి పోవ వా
రల పెనునాద మట్టి వన♦రాశిఁ గలంచున టొప్పె నంతయున్. ౧౩ 2052

క. వనచరుల పెనుబలం బా, ధ్వనికిన్ మిక్కిలియు భీతి ♦ వడి వృక్షములన్
ఘనగిరుల నాయుధములుగఁ, గొని నిల్చెను ననినొనర్పు ♦ కోరిక నంతన్.

సీ. రామునిమిత్తము ♦ రావణుకొఱకును దమప్రాణముల వీడఁ ♦ దలఁచియున్న
వనచరదనుజుల♦కును మహారౌద్రమౌ సంగరం బప్పుడు ♦ జరగె; నంత
వారలెల్లను భూరి♦బలవంతులును శూరు లద్రిసంకాశులు ♦ నై చెలంగు
దురుగాన వార లొం♦డొరులఁ జంపఁదలంచి; రతిబలవంతులై ♦ యలరునట్టి

తే. యిరుదెగలవారు రణమందు ♦ నేపుమీఱఁ, జేయుసింహస్వనావళి♦చేతఁ గోప
మునఁ బరస్పరదర్శన♦మున నొనర్చు, గర్జనంబులఁ గల్గిన ♦ గాఢరవము. ౧౫

క. వినఁబడియెన్ భయదంబుగఁ, గన నెట్టిఁగ నున్నయట్టి ♦ త్క్ష్మారజము సురా

---

* అకంపన స్తత స్తేషా మాదిత్య ఇవ తేజసా-అనిమా.

రినికరకీశపదాహతి, జనితంబయి సర్వ దిగ్వి♦జములందుఁ గదురున్. ౧౮॥

తే. భీమముగ నిండెఁ; గొండొక ♦ భూమి ధూళి
తనుగు కౌశేయమట్లు సి♦తప్రభఁదగు
రజము వ్యాపించి యుండుటఁ ♦ బ్రధనమందు
వారలొండొరుఁ గనఁజాల ♦ రైరి మఱియు. ౧౯॥ 2056

క. అని దుమ్ముఁ గ్రమ్మఁగా వర్మనికరము పతాకలు ధ్వజ♦రాజితురగముల్
గనఁబడకుండెను శస్త్రము, లనూనగీతిం జెనంగు ♦ నాభటతతికిన్. ౨౦॥

క. ఆసంకులసమరంబున, నీసున నార్చుచును నొరుల ♦ నేపునఁ జంపం
గా సత్వర మభిముఖముగఁ, బో నుఱకట్టుచును వేగ ♦ పోవుచు మఱియున్.

ఆ. మారుకొనుచునుండు ♦ మానవపతిబల
దనుజవరునిబలవి♦తానమందు
భటుల నిస్వనంబె ♦ చటులంబుగా వినఁ
బడియెఁ దోఁప దంతు ♦ వస్తు వెదియు. ౨౧॥ 2059

చ. కనఁబడకుండఁ జీఁకటులు ♦ గ్రమ్మటచేఁ దమవారొ యన్యులో
యని తెలియంగ నేరకయె ♦ యాకపిరాక్షసు లట్టి క్రుద్ధులై
వనచరరాక్షసావళిని ♦ బాహుబలంబునఁ గొట్టసాగి; రా
దనుజులు వానరుల్ మఱియుఁ ♦ దార్కొని చీఁకటియందుఁ జెల్లుగన్. ౨౨॥

క. పరులను దమవారలనుం, బరిమార్చుచు నాధరిత్రిఁ ♦ బటుసారులు నె
త్తురుకాలువలం దడుపుచుఁ, జరణక్షోభములచే ర♦జంబుగఁ జేయన్. ౨౩॥

క. కనఁబడియె భయంకరముగ;, ఘనగతి రక్తంబు పాఱఁ♦గా రజమెల్లన్
గనియె నదృశ్యత; నంతట, నని జరిగెడి ధాత్రి శవస♦మాకుల మయ్యెన్.

సీ. హరులును దానవుల్ ♦ తరువుల శక్తుల శిలలఁ బ్రాసముల గ♦దలను బరిఘ
ములఁ దోమరంబులఁ ♦ జెలఁగువిక్రమముల నన్యోన్యమును గెల్చు♦వాసలూని
ప్రహరించుకొనుచు బ♦వరము నొనర్చిరి పర్వతాకారులు ♦ భయదకర్ము
లగువానరులు పరి♦ఘాకారములగు బాహువులతోఁ జెనఁగుచు♦నొగిదనుజుల

తే. యమునిప్రోలికిఁ బంపి; రా♦యసురు లట్టి
క్రుద్ధులై ప్రాసతోమర♦కూటపాణు
లగుచు దారుణశస్త్రప్ర♦హారములను
గపులఁ జంపిరి కడఁక న♦క్కదనమందు. ౨౬॥ 2063

చ. దనుజచమూవిభుండగుచు ♦ దారుణవిక్రము డొప్పు నాయకం
పనుఁడు మహోగ్రహంబున సు♦పర్వభయంకరవిక్రమంబులన్
దనుజులు వానరావళిని ♦ దార్కొని చంపఁగఁ జూచి గారవిం
చెను; నవుడాకపీశ్వరులు ♦ చెచ్చెఱవైరులహాని పూన్కితోన్. ౨౭ 2064

చ. దనుజులచేతియాయుధవి♦తానము వీర్యము పొంగ లాగికొం
చును ఘనవృక్షముల్ వయిచి ♦ చూర్ణము సేయుచు జాలరువ్వుచున్
దనువులు ముద్దసేయుచును ♦ దారుణయుద్ధ మొనర్చి; రింతలో
వనచరవీరులై ప్రకట♦బాహుబలంబుల నొప్పువారలై. ౩౦ 2065

ఆ. అలరుచున్న కుముద♦నలులు మైందద్వివి,దులును గోప మడర ♦ ధూర్తదనుజ
వితతిపైకిఁ బొంగు♦వేడ్కలఁ బోయిరి; జవము లొప్పు ప్లవగ♦సైన్యపు లిటు.

క. సురరిపుసేనాముఖమున, కరిగి విలాసములతో మ♦హావృక్షములన్
దుర మొనరించుచు నానలు,వ్వురు దనుజుల గుంపులుగను ♦ బొరిపుచ్చి రటన్.

ఏఁబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౬ - వ సర్గము.

హనుమంతుఁ డకంపనుని జంపుట

తే. ఆయకంపనుఁ డావాన♦గాధినాథు, లట్లుచేసిన గొప్పకా♦ర్యమును గాంచి
యుద్ధమునఁదీవ్రకోపంబు♦నొందెనతఁడు, వైరికృతకార్యజనితతీ♦వ్రతరరుషను.

క. తనమేను దెలియకపుడే, ధనువ్వుఁ బలుమాఱు మీటి ♦ తనసారథికి
ట్లనియెను; బెక్కుకపీంద్రులు, మనదనుజులఁ బెక్కుమంది♦మార్కొనియనిలోన్.

క. పరలోకంబున కిప్పుడె, యరుగంగాఁ జేయుచుండ ♦ నగపడెడుఁగదా
త్వరగా నాస్థలి కేరున, యరదము పోనిమ్ము త్వరగ ♦ నల్లదె కంటే ౩ 2070

క. నాయెదుట సారథీ! గురు, కాయులు బలయుతులు కపులుః ♦ త్వరుహాగిరుతే
యాయుధములుగాఁ గైకొని, యే యలరుచునున్నవార ♦ లెంతయుఁగడఁకన్.

క. అని వినుతింగాంచిన యా, వనచరుల వధింపఁగోరు♦వాఁడను వారే
దనుజబలంబుల నంతం,బును బొందం జేయువారు ♦ పో తలపోయన్. ౫

చ. అని రథికోత్తముం డయిన♦సూట్టి యకంపనుఁ డప్డు వేగమొ
ప్ప నరుగుఘోటకంబులను ♦ బాగుగఁ బూన్చిన యారథంబు న
వ్వనచరు లున్నతావునకు ♦ వైళమ తోలఁగఁ బంచి క్రుద్ధుఁడై
సునిశితబాణజాలముల ♦ స్రుక్కఁగఁజేసె బలంబు పొంగఁగన్. ౬ 2073

క. *దనుజోత్తము కట్టెదుటన్, వనచరులు రణంబున నిలు♦వఁగఁ జాలరనం
గ నిఁకన్ మార్కొనరని చె,ప్పనేల? తద్బాణవితతి ♦ భగ్నబలులునై. ౭

క. పరుగెత్తి రంత అంతట;, మరుదాత్మజుఁ డురుబలుండు ♦ మానుగ వారిన్
బరునికిఁ జిక్కి మృతింగను, తరుణంబున నున్నవారిఁ ♦ దనబంధువులన్. ౮

క. కని వానిచెంత కేగెను;, వనచరయూథపులు వీర్య♦వంతులు ననికిన్

---

* కిం పున రోద్ధు మాహవే-అనియూ.

జనుచెంచిన యాకపివరుఁ, గని హర్షము మనములందుఁ ♦ గని యావేశన్.

క. పరివేష్టించిరి మారుతి;, హరియూథపు లమితవిక్ర♦మాఢ్యులు నపుడా
మరుదాత్మజుఁ డే తేరం, బరమమునరంబునందు నతని♦ప్రాపునఁ దామున్.

తే. నిలిచి; రంత నకంపనుఁ ♦ డెలమిఁ బర్వ, తాగ్ర్యమెం బెల్చి నిల్చిన♦హనుమపైని
వజ్రి శస్త్రాధరముపయిని ♦ వర్ష ధారఁ, బెట్టి గురియువిధంబున ♦ నంత వెల్లి.

క. కురియించె; నంత బలశి,స్ఫురణంబునఁ బోలుచు ఘనస♦ఘాస్త్రం బట శ్రీ
కరవైరినిశితబాణో,త్కర మాత్మశరీరముపయిఁ ♦ దెగ నడిఁ బడఁగన్. ౧౩

క. మనమున లక్ష్యముసేయక, దనుజనివధియింప మదిని ♦ దలఁచెను; దేహం
బున మిగులఁ బొలుచు నాపా,వనిబలిమిని భూమి నెల్ల ♦ వణఁకించుగతిన్.

క. చరణము లిడుచున్ దాపవ, నరునిం దలపడిరొ; నెల్ల ♦ పర దేవమునన్
నిరుపముఁడై సింహధ్వని, పరఁగం జేయుచును నెలయు ♦ పావని యంతన్.

క. రూపంబున దుర్ధర్షుం, డై పగటిదివాకరాభుఁ ♦ డై వెలుఁగొందన్;
గోపమున నంత హరికుల, దీపకుఁ డాహనుమ వెంత ♦ దీపించుచు దివ్యుల్. ౧౪

క. కనుఁగొని యాయుధ మేదియుఁ, దనకరమునఁ లేకయుంటఁ ♦ దలపోసి జవం
బునఁ గొండ నొకఁడు పెకలించెను; వీర్యముపొంగ నొక్క ♦ చేతన్ బలిమిన్.

క. గురుశైలం బద్దానిన్, ధరియించి మహారవంబు ♦ దగునట్లుగ నా
ర్చి రయమునఁ ద్రిప్పి; మునునం,గరమునసముచిత ప్రథంబఁ♦గాఁ గ్రోధమునన్.

చ. కరమున వజ్రముం గొని యు♦ఖండపరాక్రము మెప్పు నిర్జరే
శ్వరుఁడు రయంబునం జనెడు♦చాడ్పునఁ జేత గిరిన్ ధరించి యా
తురమున నయ్యకంపనుని♦తో రణముం దగఁ జేయఁబోయి భూ
ధరశిఖరంబు నెత్తుకొని ♦ తన్నువధింపఁగ వచ్చుపావనిన్. ౧౫ 2085

చ. కనుఁగొని యాయకంపనుఁడు ♦ తార్క్ష్యకనాదము ధీరకంబుగాఁ
దనరఁగ దూరమందె గురు♦ధాత్రిధరాగ్రము నర్ధచంద్రబా
ణనికరముం గడున్ వయిచి ♦ నాశన మొందఁగఁ జేసె; నంబరం
బునను మహీధరాగ్రము రి♦పుప్రహితాంబకమార్గ్గ తాంగమై. ౧౬ 2086

క. ధరఁ బడుటం గని పావని, గురుకోపావేశ మొందెఁ; ♦ గ్రోధము దర్పం
బురుగతిఁ బెనఁగొన గురుగిరి, కరణిం బొడచూపుచున్న ♦ *యశ్వ♦కర్ణద్రుమమున్.

క. అనిలాత్మజుండు పెకలించెను; నిట్లాతంబు మద్ది♦చెట్టును గొనుచున్
బెనుస్కంధమ్ములు గల దా,నినిబట్టిన నంతనమున ♦ నిక్కి ముదమునన్.

తే. పక్కునన్ నవ్వుచున్ ద్రిప్పి ♦ బవరమందు:
హనుమ యంతటఁ గ్రుద్ధుఁడై ♦ యగుగుచుఁ దన

* అశ్వకర్ణద్రుమము—మద్దిచెట్టు.

యూరువుల వేగమున కట ♦ నున్న ద్రుమము
లవనిఁ బడఁ గాళ్లఁద్రొక్కుళ్ల ♦ నవనిఁ బగుల. ౨౨ 2089

చ. అరులను జేరి ధీవిభవ ♦ మర్మి బలంబును గల్గునాతఁ డా
తరువున హస్తిసంతతిని ♦ దానిపయిందగువారి, స్యందనో
త్కరమును నందుఁ గ్రాలు రథి♦కవ్రజముల్ మఱియుల్ బదాతులన్
బోరిఁగొనెఁ; గ్రుద్ధసంయమని ♦ పోలిక నాతఁడు రాక్షసావళిన్. ౨౩ 2090

క. అనిమొనఁ జంపుచునుండం, గని యాతనిఁ జూచి యసుర♦కాండము పెనుభీ
తిని బాఱె; వీరుఁడగునా,దనుజుఁ డకంపనుఁడు పవన♦తనయుల్ శూరుల్.

క. దనుజభయావహుఁ గ్రోధం,బునఁ బైఁబడవచ్చువానిఁ ♦ బోలంగని సిం
హనినాదముఁ గావించెను, బెనుకోపం బడర; నంత ♦ వీర్యము పొంగన్. ౨౫

క. సునిశితతనుభేదనచణ, ఘనబాణచతుర్దశకముఁ ♦ గైకొనుచు నకం
పనుఁ డాగురువీర్యునిఁ బా,వని నొప్పించెను ధనుర్వి♦భవ మలరారన్. ౨౬

సీ. వీరుఁడౌ పావని ♦ వివిధబాణంబులు వర్షంబు తెఱఁగున ♦ వపువునందు
నాటఁగా వృక్షసం♦తతు లట్లు మొలిచినఁ గనఁబడు శిఖరీంద్రు♦కరణిఁ గానఁ
బడియెను; దీర్ఘకా♦యుఁడు మహావీర్యుండు ధైర్యశాలియునగు ♦ తపనసూను
సచివుండు హనుమ యా♦శరముల తాఁకునఁ బూచినట్టి యశోక♦భూజ మట్లు

తే. లరుణవర్ణుండు పొగలేని ♦ యగ్నికరణి, విమలతేజుండునై యప్డు ♦ వెల్గి; వేగ
మశోకవృక్షంబుఁ బెకలించి ♦ నెఱిదనుజుని,శిరముపగులంగ మోఁదెను♦జిత్రరీతి.

చ. దనుజవరుం డకంపనుఁడు ♦ దారుణకోపము నొంది యావరు
త్తనయుఁడు దివ్యచిత్తుఁ డిటు ♦ ధాత్రిరుహంబునఁ దన్నుఁ గొట్ట ను
ర్వినిబడి యప్పుడే యముని ♦ వీటికిఁ బోయెను; నిట్లు లాతఁ డా
యనిఁబడఁ గాంచి దానవులు ♦ నార్తిని దానవనాథు నెంచుచున్. ౩౦

క. క్షితి కంపంబున ద్రుమసం,తతులెల్లం గదలునటు వ్య♦థం బొందిరి; దు
ర్మతు లారాక్షసులు పరా,జితులై వనచరులు తఱుమఁ ♦ జెందినభీతిన్. ౩౧

ఆ. ఆయుధముల నెల్ల ♦ నందందె పడవైచి, పరుగువాఱి రాత్మ♦పత్తనమున;
కట్లుదనుజులపజ♦యమునొందితలవెండ్రు,కలొగి విరియఁబాఱఁ♦గఁదడఁబడుచు.

క. తనువులు స్వేదమయమ్ములు, గను జూపట్టంగ స్వీయ♦గౌరవ మెటకో
చన నూర్పులు విడుచుచుజవ,మునఁ బాఱిరి; మఱియువిజయ♦మునుబొందమికిన్.

తే. వగలఁ బొగులుచు మూఢులై ♦ తగఁ బరస్ప
రంబు బ్రహరించుకొనుచు భ♦యంబునఁ బలు
మాఱు వెనుకటిదిక్కును ♦ దేఱిచూచు
చును బురంబును జొచ్చిరి; ♦ దనుజు లట్లు. ౩౭ 2099

క. పురమున కరిగిన పిమ్మట, హరివీరులు ప్రబలులెల్ల ♦ నందాకచోటన్

సరిగాఁ జేరి మరుత్సుతుఁ, బరమవిధిఁ బూజసల్పి ♦ యలరిరి పిదపన్. ౩౫

క. బలశాలి హనుమ చిత్తం, బలరఁగ మీాసాయమున జ♦యంబు బది నాకుం
గలిగె నది వేఱుగా నను, పలుకులఁ దగినట్లు బదుల ♦ పలుకుచు వారిన్.

ఆ. గారవించి విజయ♦కలితు లావానరుల్, తనుబలంబుకొలఁది ♦ నసురవీర
చావు తేటపడఁగ ♦ సమధికనాదముల్, చేసి రాఘవునకు ♦ గాసిఁ జెంది. ౩౬

క. బలవంతులైన యాదనుజులు గూడఁ దపించి, గరళ♦సమానుఁ డనుగూలం
దలపడి చంపి భయంకరు, నలఘుపరాక్రముని దనుగ♦నాంతకు దనుజున్. ౩౭

క. అనిఁ జంపిన శ్రీవిష్ణువు, ననువున సేనాముఖంబు♦నందు సమరశూ
రిని జంపి వీరశోభం, గని యెంతయు వెలయుచుండెఁ ♦ గపిఁ దేజమునన్. ౩౮

చ. అనిలతనూజు నంబరము♦నందు వసించిన దేవతల్ ముదం
బునఁ గొనియాడి; రంత రఘు♦పుంగవుఁ డాబలశాలి లక్ష్మణుం
డనఘుఁడు నావిభీషణుఁడు ♦ నర్కసుతుండును గోనపుంగవ స
ర్వవనచరు లందఱుం బొగడి ♦ వర్ధిలఁ జేసిరి గౌరవంబునన్. ౩౯ 2105

ఏఁబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౭ - వ సర్గము.

—ప్రహస్తుని యుద్ధము.—

చ. అమరవిరోధినాథుఁడగు ♦ నాదశకంఠుఁ డకంపనుండు యు
ద్ధమున వధింపఁగాఁ బడుటఁ ♦ దా విని క్రోధము నొంది మోముదై
న్యము నిసుమంతఁ గాంచఁ దన♦యుండలి ప్రీతి చెలంగ నుగ్రబు
ద్ధినుహితులైన మంత్రులను ♦ దెప్పునఁ జూచెను శాంతినొందుచున్. ౧ 2106

క. దనుజేంద్రుఁ డంత నెమ్మన,మున కొంతకాలము విచారి♦మునఁ బుగ్రముగాఁ
గను సచివులతో నాలోచన సేసిన పిదప మంత్రి♦సంయుతుఁ డగుచున్. ౧౪

తే. పగటిపూర్వార్ధమున లేచి ♦ బలముల నెలు
వ్యూహములుగా నమర్చిరో ♦ యొప్పమీాఱ
నావిధముఁ జూచుటకుఁ బురి♦యందుఁ గలయఁ
దిరిగె, నాతఁడు రక్షోవి♦సరము లెల్ల. ౨౪ 2108

క. తనురక్షింపఁగ నొప్పుచు, ఘనసేనావ్యూహనివహ♦కలితం బగుచున్
గనదురుపతాకలును ధ్వజ, వినిచయములు మిగులఁ గాంచె♦ మెఱయు నగరమున్.

మ. కని రక్షోవిభుఁ డంత వానరులు లం♦కాపత్తనం బెల్లఁ ద
క్కనిరీతుల్ దగ నావరించుటను బిం♦కం బొప్పఁ గాఁ జూచి యా
పుని కావంతయు నోర్వ కియ్య దిటులో♦ప్పం జేయఁగా నోపటం
చును సిద్ధాంతము సేయువేళను బ్రహ♦స్తుఁడా యుద్ధవిద్యావిదుఁడ్. ౪౪ 2110

క. కని యిట్లను సంగరవిధ,మునఁ బండితుఁ డనఁగ నీవె ♦ ముఖ్యుఁడు లగుచున్
మనపగఱసేన లీపుర,మును నాకస్మికముగాఁగ ♦ ముట్టడిసలుపన్. ౫౪ 2111
క. దానిన్ విడిపింపఁగ రిపు,సేనలు పీడింపుచుండఁ ♦ జెచ్చెఱ దానిన్
మానునటు సేయు యుద్ధము, మానిన నన్యగతి నాదు ♦ మదిఁ దోఁపదునూ!.
క. నిను విడిచిన వేఱొకఁడి,పని దీర్చునటంచుఁ జెప్ప ♦ బాగౌనే; యీ
యనుపమకార్యభరంబున,కు నేను నాతమ్ముఁడైన ♦ కుంభశ్రవుఁడున్. ౬
తే. నాదు సేనాధిపతి వీవు ♦ నాతనూజుఁ
డైన యాయింద్రజిత్తు, మ♦హాబలుఁడగు
నానికుంభుఁడు తగుదుము ♦ గాని యొరులు
మోయఁగాఁ జాల రీభార♦మును దలంప. ౬౪ 2114
చ. కనుకనె నీవు సైన్యములఁ ♦ గ్రన్ననఁ జేకొని నీదునానతిం
గొని తిరుగంగ నాజ్ఞ యిడి ♦ కోఁతులు పెంపుననుండుచోటికిం
జని గెలుపొంది రాఁదగును; ♦ సంగర మీవటఁ జేయనేల? చ
య్యన నని సేయఁగా వెడలి♦నంతన చాలును గార్యసిద్ధియౌ. ౭ 2115
క. వనచరు లెంతయుఁ జపలులు, దనుజుల సింహధ్వనులనుఁ ♦ దారు వినినయం
తనె భీతిఁ బాఱి పోఁగల, రని సేయఁగ శిక్షనొంద ♦ నట్టివనచరుల్. ౭౪ 2116
క. అనయంబుఁ జంచలాత్ములు, కనుకన్ హరినాదము విని ♦ కరులు నిలువఁజా
లనియట్లు నీదు సింహ,ధ్వనివిని సైరింప వారు ♦ తగ రించుకయున్. ౮౪ 2117
క. దనుజోత్తమా! ప్రహస్తా, వనచరబల మట్లు భీతిఁ ♦ బరుగిడ రాముం
డును లక్ష్మణుతోడం బ్రభు, తను మానుచుఁ దన్వశంబు♦తా నొందుఁజుమీ.
[1]క. అనిమొన మనకుం గూడం, గనఁ గూడును హాని యట్లు♦గావున నద్దా
నిని జేయకుండుటే మే,లని పల్కెద వేమొ బవర ♦ మాపితి మేనిన్. ౧౦౪
[2]. సీ మనశత్రువులు యుద్ధ♦మును మాన రటుగాన మనకు నవార్యవ♦లన మరణము
కలుగుట నిజము, సం♦గర మొనరించినఁ బంచత గల్గునో ♦ మించువిజయ
మే కల్గునో నిశ్చ♦యింప సాధ్యముగాదు కావున మరణంబు ♦ కల్గుట యన
సందేహమే, యిట్లు ♦ జన్య మొనర్పక మానినరిపులచే ♦ మనకు విగత
తే. సంశయంబుగఁ గల్గెడు ♦ చావుకంటె
నని నొనర్చినచో సంశ♦యముగఁ గల్గు
మృతియె శ్రేయము కాన న♦ట్లేని మాని
యుంటకన్న శ్రేయంబగు ♦ యుద్ధ మిపుడు. ౧౧ 2120

---

1 నను యుద్ధే ఇత్యాది వ్యాఖ్య కిదిపద్యమని తెలియఁదగు 2 ఆపత్సంశయితా శ్రేయో నతు నిస్సంశయీకృతా-అనియూ. ఈశ్లోకార్ధభాగమునను వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ మెల్ల నీసీసపద్యమునఁ జేర్పఁబడినదని గ్రహింపఁదగు.

క. ఈ నా యాశయమునకుఁ, దానవ! యనుకూలముగనో ♦ తెగఁ బ్రతికూలం
బై నెగడురీతిగనో యొ,ద్దానిఁ మాకు హితము ననుమఁ ♦ దెలుపుదు దానిన్.

ఆ. చెప్పు మదియె మాకు ♦ చెప్పుదు హితముగా ననుచు నా కసురేంద్రుఁ ♦ డరిగి పలుకు
నాలకించి సుభట♦పాలకుఁ డప్రహస్తుండు చాల చెప్పఁ♦ దొడఁగె నవుడు. ౧౨

క. మును శుక్రుఁ డసురపతితోఁ, జనువొప్పం బల్కినట్టి ♦ సరణి ననుజవ
ర్యుసిఁ గాంచి పలికె నిట్లని;, విను మో రాజేంద్ర మును వి♦భీషణముఖ్యుల్.

ఆ. న్యాయశాస్త్రనిపుణు ♦ లై యుంటవారితో మును మును చెప్పకూట♦మున నీ యావి
షయముఁ గూర్చి మిగులఁ ♦ జతురిను నెంచినవారి మాటనిది నా♦నంబు గాదు.

తే. అంద ఱోకభంగిఁ గాక యు♦న్యోన్యసుచివి
రుద్ధముగఁ బల్కుచుండ న♦రుంతునిముగు
భావమును జూపి నీతమ్ముఁ ♦ డావిభీష
ణుఁడు వెడలి పోవునంత జ♦గడము గలిగె. ౧౩౪ 2125

చ. జనకజ నిచ్చుటే శుభము ♦ చాన నొనంగక యున్న సంగరం
బును గలుగంగఁ బోవునని ♦ మున్న మనంబున నిశ్చయించితిన్
దనుజవిభూ! యదెట్లు మదిఁ ♦ దప్పనటంచును నెంచియుంటినో
మన మిట దానిఁ జూచితిమి; ♦ మన్నతి మిప్పు నెఱుంగనీ ప్రభూ!. ౧౪౪ 2126

చ. పతతము భూమణాదుల నొ♦సంగుచు నిర్భరగౌరవాన్వితం
యుతమగుప్రీతి సాంత్వనయు♦తోక్తిని బల్కుచు గారవింతు వి
పతులితభంగి నన్ను; నిటు ♦ లాదృతిఁ గాంచిన నేను నీ ప్రియం
బు తటిని దేనినేఁ దమిని ♦ బొందుగఁ జేయక యుందువాఁడనే. ౧౫౪ 2127

చ. ధనమును నాదుజీవితము ♦ దారసుతాదులుఁ బ్రీతిఁ గాచు న
పునియును నాకు లేదని య♦భవ్యము దానవనాథ. చూడుమా
యనియును నగ్నికుండమున ♦ నన్నిడనుద్యమియైన వానిన్ను నీ
కును నయి వేల్చువాఁడ నిది♦గో మిద మెప్పుడుఁ బుణ్యకర్మముగన్. ౧౬౪

చ. అని దనుజేంద్రుతోఁ బలికి ♦ యాభటనాయకుఁ డంత ప్రాంతమున్
న్న నిఖలసైన్యనాయకుల ♦ నాదృతిఁ గాంచి వచించె నిట్టులో
దనుజవరేణ్యులార! గురు♦దానవసైన్యముఁ బిల్చి సంఘటిం
యని మొన నిప్పు వజ్రసదృ♦శాస్త్రదనూపశిలీముఖంబులన్. ౧౭౪ 2129

*చ. వనచరులెల్లఁ జావఁ గపి♦వర్యుల మాంసమునెల్ల మాంసమే
తినుపతగంబు లాదృతిని ♦ దృప్తిగ భ్రుంగి ముదంబుఁ బొందుగా;
కనెడు ప్రహస్తుపల్కులను ♦ నాభటనాయకు లాలకించి యుం
తని వచియింపరాని త్వర ♦ నాపురమున్ వెడలంగ వారలున్. ౧౮౪ 2130

* అద్యతృప్యంతు మాంసాదాః పక్షిణః కాననౌకసామ్-అనియున్. మాంసమే తినుపతగంబులనునది మాంసాదాః పక్షిణః అనుదానికిఁ దెనుఁగని గ్రహింపవలెను.

క. దనుజులలో మేటులఁ జక్కనివిధమునఁ గూర్చి యుద్ధ♦కర్మంబున కా
యత్తన సంసిద్ధ మొనర్చిరి;, గన నవు డానగరమెల్లఁ ♦ గజయుతమువలెన్.

క. ఖరతరనానాయుధముల, ధరియించిన దనుజవీర♦తతిచే నిండెన్
దరుణమునం దప్పుడు కర్బురు లెల్లను వహ్నియందుఁ ♦ బూనిక మెఱయన్.

సీ. శాంతిహోమంబులఁ ♦ జక్కఁగాఁ జేయుటవలనను బ్రాహ్మణ♦వరుల గంధ
పుష్పాళిచే భక్తిఁ ♦ బూజించుటవలన నచ్చటిపవమానుఁ ♦ డాజ్యగంధ
సంయుక్తుఁడై పుష్ప♦సౌరభ యుతుఁడయి వీచె నప్పుడు చాల♦విజయమంత్ర
వరముల మంత్రింపఁ♦బడిన నానావిధపుష్పహారముల ను♦బ్బున రణంబు

తే. సేయ నుద్ధతులయియున్న ♦ జృంభదసుర
వరులు కైకొని దాల్చిరి ♦ సురవిరోధు
లంతఁ గత్తళములఁ దాల్చి ♦ యతులచాప
ములను గరములఁబట్టి యు♦జ్జ్వలగతులను ౨౩॥ 2133

చ. జవమున వచ్చి రావణుని ♦ సన్నిధిఁజేరి నమస్కరించి సై
న్యవిభుని నాప్రహస్తుని మ♦నంబుల నొప్పెడు భక్తిఁగొల్చి; రం
త విభునియాజ్ఞఁ గొంచు భట♦నాయకుఁ డప్పుడె భీమభేరికా
రవము నిగుడ్పఁజేసి రుచి♦రాజితశస్త్రము లొప్పుచుండఁగన్. ౨౪ 2134

తే. అతిమనోహరమై యొప్పు ♦ నరదమెక్క
స్యందనం బది జవనాశ్వ♦సహితమగుచు
శక్తియుతుఁడైన సారథి ♦ చక్కఁదోల
జలదగర్జనతుల్యని♦స్వనము పొలయు. ౨౫॥ 2135

చ. సరసిజవైరిమాడ్కిఁ గడు♦సంతస మిచ్చుచు నూర్యరీతిఁ దే
జరిలుచు, నేమియుం జెనక♦సాధ్యముకాని ఫణిధ్వజంబుచేఁ
బరఁగుచు మంచికప్పునను ♦ భాసిలుచున్ వరచక్రముల్ తగన్
నిరుపమభర్మజాలక వి♦నిర్మితిఁ గమ్రమునై స్వకాంతులన్
ధరఁగలనన్యవస్తువులఁ ♦ దాఁ బరిహాసము సేయునట్టులై. ౨౬ 2136

క. తనరఁగ నారథవర్యంబును నెక్కుచుఁ దమిని దనుజ♦భూపతి యాజ్ఞం
గొని పెనుసేనలు వెంటం, జనుదేరఁ బురంబునుండి ♦ సరగ వెడలెఁ దాన్.

క. భటనాథుఁ డిట్లు వెడలఁగఁ, బటుభేరీధ్వనులు వివిధ♦వాద్యధ్వనులుం
జటులతరశంఖరవములు, తటుకున ఘనగర్జనము వి♦ధంబునఁ బెలుచన్. ౨౭

*క. వననిధిఁ బొంగంజేసెడు, ననువున వినఁబడియె; భీక♦రాకారులు భీ
తిని నిచ్చరూపములు తగు,దనుజులు భయదారవముల ♦ దర్పముపొంగన్.

---

* పూరయ న్నివసాగరమ్-అనియూ.

తే. ఆప్రహస్తుఁడు ముందేగ • నతనిఁగూడి
యరిగి; రాకుంభహనుఁడు న•రాంతకుండు
నవ్విధమున మహానాదుఁ • డానమున్న
తుఁడు ననుప్రహస్తముఖ్యమం•త్రులు నలువురు. ౩౧ 2140

క. అతనిం బరివేష్టించుచు, జతనంబున నరిగి; రంత • నస్ఫుటనాగుం
డతిజవమున వ్యూహంబుగఁ, గృతిసేయంబడిన బల • మాకించిన్సుతసైన్యమ్ము. ౩౨

క. కరియూథనికాశంబై, యరిభయకరం బగుచు నం • నాసైన్యముతోఁ
బరమముదంబునఁ దూరుపు,నరణికిఁ జెలఁగెను; భయఘో•షసత్త్వముఁ దంతన్.

చ. జలనిధిపూర మట్టుగ నె•సంగెడు తచ్చలమెల్ల నంటగాఁ
బ్రళయమునందుఁ దీవ్రగతి • భాసిలు నాఁడుమురీతిఁ జయ్యనన్
వెలలెను; నాప్రహస్తుఁడును • వింగనిశాచరు లేగుచుండ యి
మ్ముల నొనరించునాధ్వనికి • భూతము లప్పురినున్న వన్నియున్. ౩౩ 2148

తే. వికృతరవమున నఱచెను; • వినతరక్త, పలలభోజనములయిన • పక్షులెల్ల
నవగతాభ్రనభోమార్గ • మందుఁ జేరి, సైన్యమునకు నపసవ్య•సరణిఁదిరిగె.

క. అనలజ్వాలల నుమియుచు, వినఁగ భయంకరముగాఁగ • విరసంబుగఁ గూ
సెను నక్కలు మఱివ్యోమం,బునుండి యుల్కాసమూహ•ములుపడెఁబడి యోర్.

క. పరుషముగ వీచె వాయువు, పరస్పరము ఢీకొను గ్రహ • బవరము చేయం
ద్వరపడుచు వెలుఁగకుండెను, ఖరగర్జనములను మేఘ•గణములు మిగులన్.

క. ఒనరుచు నతనిదానవం,దనముపయిన్ నెల్ల గురిసి • శత్రుసైన్యమునుం
దు నరుగువారిం దడిపెను, గనుచుండఁగ గృధ్రయుకుఁడు • గడుఁ బూనికతోన్.

తే. అతనిధ్వజమూర్ధమున దక్షి•ణాభిముఖము
గాఁగ వ్రాలుచు, రెండుపక్షముల వదన
మునఁ దగం గీఱుకొనుచు ని•ల్చెను ప్రహస్తు
వదనకాంతులు మాసెను • బట్టిఁ గనుట. ౩౮ 2160

క. తురగములం దోలుటలోఁ, గరము చమత్కృతిని ధరణిఁ • గనుసారథి యా
యరదముఁ దోలుచు సంగరధరిత్రిఁ బలుమాఱ్లు చొచ్చి • తగినవిధమునన్.

ఆ. రథము గడువునేర్పు • రంజిల్లువాఁడయ్యు, నపుడు పోవుచుండి • నతనిహస్త
తలమునుండి పడియెఁ•జటుకున మునికోల, బయలువెల్లుగతిని•భటవిభుడకు.

సీ. వసువులకును దుర్ల•భమయి భాసురమగుమహాకాంతి •గొనుకనకంబున నశింప
నాప్రహస్తుఁడు వివ•ర్ణాంగుఁడై సర్గతోఁ గాఁగ నెయ్యెడను, సేనా•స్థలమునందె
యతనిఘోటకములు • గతితప్పి తొట్రిల్లఁబడి ... • పోగుమముల
ప్రఖ్యాతిఁగాంచిన•భటనాయకుఁడు ప్రహస్తుఁడు యుద్ధముసరింప•నివలిరాఁగఁ

తే. గాంచి నానాయుధముల ధ♦రించి ప్లవగ
బలము లనిసేయసిద్ధమై ♦ నిలిచె; నంత
వనచరులు పాదపాయుధములకై ♦ ఘనతరువులఁ
బెనుశిలలఁబట్టి లాగుట ♦ వితతరీతి. ౫౨ 2151

క. గురుతరమై తుములధ్వని, పరఁగెఁ; రాక్షసులు మిగుల ♦ భయదంబుగ సం
గరరంగమునం దార్వఁగ, హరివీరులు బొబ్బలిడఁగ ♦ నాయిరుదెగలున్. ౫౩

క. ప్రముదమ్ముగ నుండెను; వేగము గల్గి సముద్ధులగుచుఁ ♦ గలహమునఁ బరుల్
సమయము దొరకినఁ జంపంగ మదిఁబరస్పరముమిగులఁ♦గాంక్షఁ జెలఁగుచున్.

క. ఒండొరులను బిల్చుచు నుద్దండభుజావిక్రమముల ♦ దైవాఱెడు నా
చండాసురవానరుల యఖండధ్వని మిగుల రేఁగి ♦ కడువ్యాపించెన్. ౫౪

చ. కుమతి ప్రహస్తుఁడంతఁ దన♦కోర్కి జయింపఁగ నుండ వానరేం
ద్రమహితసేనఁ గూర్చి చని ♦ తామృతి నొందఁగఁ గోరి యగ్నిహో
త్రము శలభంబు చొచ్చెడువి♦ధంబునఁ బైపయి వేగమొప్ప యు
ద్ధమునకు వచ్చునాభటవి♦తానముఁ జొచ్చె నదృష్టహీనతన్. ౫౫ 2155

ఏఁబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౮ - వ సర్గము.

నీలుఁడు ప్రహస్తునిఁ బొలియించుట

క. [1]తరువాత నరిందముఁడగు, సరసిజబాంధవకులుండు ♦ జన్యములకు భీ
కరవిక్రముఁడు ప్రహస్తుం, డరుదెంచుట హితులవలన ♦ నాత్మఁ దెలియుటన్.

మ. బలవంతుండగు వైరిసిం గనుటచేఁ ♦ బల్గాఱు వక్త్రంబునం
దెల నవ్వొప్ప విభీషణుం గనుచు ని♦ట్లీరీతి దీర్ఘాకృతిన్
బలవీర్యంబులఁ బొల్చువాఁడనుచుఁ దోఁ♦పంజేయు వీఁడెవ్వఁడో
తెలియం జెప్పు మహాబలాన్వితుని నో♦ధీమద్వరా! [2]దోర్వరా!. ౧ 2157

చ. అనఁగ విభీషణుండు మను♦జాధిపువాక్కుల నాలకించి యి
ట్లనియెను; రాక్షసుం డితఁ డ♦హార్యబలుండగు రాక్షసేంద్రుసై
న్యనిచయనాయకుండగు ప్ర♦హస్తుఁడు లంకఁ జెలంగుసేనయం

---

1 తతః ప్రహస్తం నిర్యాంతం దృష్ట్వా భీమపరాక్రమమ్, ఉవాచ సస్మితం రామో విభీషణ మరిందమః-అనిమూ. ప్రహస్తః పూర్వద్వారా న్నిర్గతః, రామ స్తూత్తరద్వారి తిష్ఠతిస్మ, కథ మస్యానేకయోజనస్థపాక్షాత్కారః ఉచ్యతే,అ స్తసచనేన ప్రత్యక్షతుల్యేన-అనివ్యాఖ్య. దీనిననుస రించియే, హితులవలన నాత్మఁ దెలియుటన్-అని చెప్పఁబడినదని యూహింగి మన్నింపవలయు. 2 దోర్వరా=మహాభుజుఁడా యని యర్థము.

దు నితనిచెంతనుండుఁ జుము ♦ తోరపువేడ్కఁ బృథివనుభాగ మీ
దనుజుఁడు దోర్బలాఢ్యుఁడు ని♦తాంతము సత్త్వనిధుండు సూనుఁడుర్. ౩౫

సీ. విక్రమంబునఁ జాల♦విఖ్యాతిఁ గనినవాఁ డనియెను; మిగుల బ♦లాఢ్యమగుచు
నధికరోషము మదు♦లఁను మిక్కిలిగాఁగనా హ్వానునిఁ గాంచి♦యార్చుచున్న
యావానరబలంబు ♦ లతిభయంకరరూపుఁ డతిభీమవిక్రముఁ ♦ డతితరాంగుఁ
డునగు నా భటనాథుఁ♦డు పెనుసైన్యముఁగూడి యార్చుచురాఁగనే♦నంతజయ
గాంక్షించి వానర♦గణములపైఁబడుచున్నగాతనుఁ లప్పు ♦ వొప్పుమీరఁ బ్రముఁ

తే. *దాల్చియున్న ఖడ్గంబు లు♦దారశక్తు
లష్టిబాణశూలంబులు ♦ నష్టి ముసల
గదలుఁ బరిఘంబులుం బ్రాస♦గణము బహువి
ధంబులైన పరశ్వథ♦ధనువులెల్ల. ౩౬ 2159

క. తనరారుచుండె నంతయు;, వనచరవర్యులును యుద్ధ♦వాంఛలఁ బుష్పిం
చినతరువుల దీర్ఘములగు, పెనుశిలలను జుట్టుకొనుచుఁ ♦ బ్రీతిచెలంగన్. ౩౭

క. అని నిల్చిరట్లు వానర, దనుజులు పెక్కండ్రు స్పృశుల♦దర్పంబున మై
కొనువాంఛఁ బరస్పరమును, ఘనశరపాషాణవృష్టిఁ ♦ గల్పించు చొగిన్. ౩౮

క. పెనఁగుచునుండంగా న, య్యని ఘోరతరంబుగాఁగ ♦ నటఁ జూపట్టెన్;
దనుజులు పెక్కురు యుద్ధం, బున వానరయూథపతులఁ ♦ బొలియించిరొగిన్.

క. వనచరులను బౌరుషమున, దనుజులఁ బెక్కండ్రు యమునిఁ♦దర్శనమునకున్
బనిచిరి; రాక్షసులంతట, వనచరులం దాఁకి బలము ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౪౦

సీ. శూలంబులం గ్రుమ్మి ♦ సొరిదిఁ గొందఱఁ జంపి రింకను గొందఱ♦నేచి చక్ర
ముల వధించిరి కీశ♦ముఖ్యులఁ గొందఱఁ బరిఘంబులం బూని♦మరణమొందఁ
జేసిరి కొందఱ ♦ ఛేదించిరి పరశ్వథంబులఁ గొంద ఱు♦న్నామశూల
ముఖసాధనంబుల ♦ మోములు పగులంగ దనువులఁ గోసిరి ♦ వెస ధరణిని
గొందఱు వనచరుల్ ♦ గూలిరి; కొందఱు శరముల దెబ్బల♦దండ మొప్పఁ

ఆ. దనువులందుఁ జెనఁగ ♦ దారుణరీతిగ, ఛిన్నహృదయులగుచుఁ ♦ జెన్నుమాని
చచ్చి రింకఁగొంద ♦ ఱుచ్ఛృఖ్ఖలముల ద్వి,ధాకృతాంగులగుచు♦ధరణిఁ బడిరి.

క. వనచరు లింకంగొందఱు, దనుజులు పార్శ్వమ్ములందు ♦ దారుణశూలా
ళిని జీల్ప మరణమొందిరి;, వనచరు లతికోపులగుచు ♦ బాహుబలములన్.

క. నలుఁగడలం దిరుగుచు దను,జులఁ బ్రోగుగఁజేసి యార్చి ♦ త్రోణిజతతిన్
బలుకొండశిఖరములచే, నిలఁ గూల్చిరి మోఁది మోఁది ♦ రోదినవృన్కిన్.

తే. వజ్రములరీతిఁ దాఁకు ని♦ర్భరకరములఁ
గరతలంబులఁ బిడికిళ్లఁ ♦ గడఁగి పొడువఁ

* ఖడ్గశక్త్యష్టిబాణాశ్చ-అనియూ. అష్టియనునది యొకానొక యాయుధము.

బలితదశనేత్రులయి యు♦ద్ధతదనుజులు
నోట నల్లను గ్రక్కుచు ♦ నొచ్చినొచ్చి. ౧౬ 2167

క. ధరణిఁ బడి; రంత నాసం, గరమునఁ గపిదనుజులెల్లఁ ♦ గడునొచ్చిన యా
తరుణమున నార్తరవములఁ, గరము జయంబలర సింహ♦గర్జనములనున్. ౧౭

క. ఒనరించుచుండి రయ్యా, ధ్వను లెల్లం దుములములుగ♦ధరణిఁ బరఁగె; నా
దనుజులు కపులును గోపం, బున నిక్కుచు ఘోరసమర♦మున నేర్పుతగన్.

క. కనులం ద్రిప్పుచు భయమును, గన కతికోపులయి యుద్ధ♦కార్యంబులఁ దా
రొనరిచి; రంత నరాంతక, దనుజుండును గుంభహనుఁడు ♦ దర్పము పొంగన్.

తే. నైజదర్పముగల మహా♦నాదుఁ డాన
మున్నతుండు ననందగు ♦ చున్నవీరు
లాప్రహస్తునిమంత్రు, లా ♦ హరిబలములఁ
జంపి రెంతయుఁ బూన్కి ని♦ష్కరుణులగుచు. ౧౯ 2171

చ. నలువురు వారు వేగము ఘ♦నంబగు దర్పముపొంగఁ దాఁకచున్
విలయము వానరావళికి ♦ వే సమకూర్చుచు నొప్పియుంట ని
మ్ముల ద్వివిదుండు గాంచి బల♦మున్ గరువంబును భీషణంబుగా
వెలయ నరాంతకాఖ్యుఁడగు ♦ వీరుని నొక్కని దాఁకి యుద్ధతిన్. ౨౦ 2172

క. ధరశిఖరంబున మోఁదుచు, మరణము బొందించె; రిపువి♦మర్దనచణుఁడై
కరలాఘవమున మెఱసెడు, హరిపతి దుర్ముఖుఁడు గొప్ప ♦ యవనీరుహమున్.

క. కరములఁ బెకల్చి మార్కొని, సురవైరిసమున్నతుఁడును ♦ శూరుని జముమం
దిరమున కనిపెను; దేజ, స్స్ఫురితుఁడు వేగముననలరు ♦ శూరుఁడుఘనుఁడున్.

క. వనచరతల్లజుఁడునునౌ, వనధిగభీరుండు జాంబ♦వంతుఁడు కోపం
బున రేఁగి మహానాదుని, ఘనవక్షముఁ బెద్దశిలను ♦ గరము పగుల్చెన్. ౨౨

క. తారుం డంతట గురుధర, ణీరుహమునఁ గుంభహనుల ♦ నిర్భరబలు దు
ర్వారబలున్ మార్కొని శిర, మారసి మోఁదంగ నని గ♦తాసుం డయ్యెన్.

చ. అరదముమీఁదనుండిన ప్ర♦హస్తుఁడు తద్విధమెల్లఁ గాంచి స
త్వరముగఁ జాపవర్యమును ♦ దాల్చి యనూయను వానరాళితోఁ
గరము దురం బొనర్చె నతి♦గాఢముగా; బలయుగ్మమందు నొ
క్కరివయి నొక్కరుండు వడి♦గాఁబడి మార్కొని పోరుచుండఁగన్. ౨౩ 2177

క. ఆవర్తమువలెఁ గన్పడు, నావరయుద్ధంబునందు ♦ నారయ నిది యిం
తౌ వర్ణింపఁగ ననఁగా, నేవిధమునఁ దగని కడలి ♦ యేపుమెఱయఁగన్. ౨౪

క. ఉప్పొంగునపుడు కల్గెడు, చప్పుడువలె సిస్వనంబు ♦ సైన్యయుగమునం
దప్పుడు గల్గెఁ బ్రహస్తుం, డుప్పతిలెడు కౌతుకమున ♦ నొప్పుచు నంతన్. ౨౫

చ. అని యిటు బంధితుండగుట ♦ నాకవసంబునఁ గ్రోధమూర్తియై
వనచరులం గఠోరశర♦వర్షమునన్ నడిమించి నొంచె; నా
దనుజకపీంద్ర దేహములు ♦ దారుణరీతిని సంగరాంగణం
బునఁ బడియుండఁ గొండలన♦మూహము గూలినయట్లు లొప్పె నే
దిని యది భీతి నియ్యఁదగి, ♦ తీవ్రగతిన్ రుధిరంబు గ్రమ్మఁగాన్. ౨౭ 2180

తే. కన వసంతమునందుఁ బూ♦చినపలాశ
తరుసమాక్రాంతధరణినాఁ ♦ దనరె నద్ది;
మఱియు నాయుద్ధభూమియుఁ ♦ మహితనది
ధమునఁ గానంగనయ్యె న♦ద్భుతమందు. ౨౮ 2181

సీ. హతవీరవరశరీ♦రాళులు తీరముల్ భగ్నాయుధములు ♦ తరంగములు విఱిగి
పడినవృక్షంబులు; ♦ పాఱెడురక్తంబు కలుష♦జలము లుగ్ర♦గ్రాహములను బ్రీహ
ములు మహాపంకముల్ ♦పలువిధంబులుగ సంగరమునఁ జిట్టిన♦యుట్టిపేఁగు
లరయ శైవాలములు ♦ హతమునై పైకినెగిరెడు సంగమ్ము ♦ లిటునటు చలి

తే. యించుశిగములు మత్స్యమ్ము ♦ లెల్లనేర్పు
శాద్వలంబులు, గృధ్ర లం♦చగముః, కంక
పక్షులే సారసవిహంగ♦పటలి, మేద
సు ఘనఫేనంబు గననది ♦ చోద్యమయ్యె. ౩౦ 2182

క. అని యిటు దాడిమునై నిన్వనముల నొనరించునారి ♦ చప్పుడు లే భీ
తిని బుట్టఁజేయు ధ్వనులా, పెనునది యంబుజలధి కేగుఁ ♦ బలు పినలారకన్. ౩౧

క. కాపురుషదుస్తరంబుగఁ, జూపట్టెడు నదిని సుభటు♦లూగు ముఖ చెలఁగ
వ్యాపింపఁజేసి; రసురులు, నేపునఁదగు కపులు సృష్టి ♦ యేగినపిదపన్. ౩౨

తే. హంససారససేవిత ♦ మైన యేటి, నటువంటిబుని దాఁటుదు ♦ నట్లు దుస్త
రమగు యుద్ధమహానది ♦ ననుతదాఁటి;, రంత నాథటపటలి ♦ తత్ప్రగ్రహమున.

క. సరసీరుహరజములచే, నరుణంబగు కొలను దాఁటి ♦ యరుణాతనువులం
గరులు గననైన ధాద్పున, హరిదనుజులు యుద్ధభూమి ♦ నమనుకై వలిసిన్. ౩౪

క. తరియించి యరుణదేహో,త్కరముల రాజిల్లి; యంతఁ ♦ గపిలిప్రహస్తుం
డరదమునుండి బాణో,త్కరమును విడుచుచును జేగ ♦ కపులను బట్టిన్.

తే. కపి మసంగుచుండంగఁ ♦ గాంచె నీలుఁ
డాథ కేశ్వరుఁడైన ప్ర♦హస్తుఁ డంతఁ
జెలఁగుచున్నట్టి వాయు వి♦మ్ములు ఘనాభ్ర
పటలిపైఁ బల్మిమీఱఁగఁ ♦ బడువిధమున. ౩౫ 2183

క. తనపైకివచ్చు నీలుం, గని; మార్యప్రభల వెల్గు ♦ కమ్రరథముతోఁ
జనియెను నాతనిమార్గా,నని, యసినేయఁగ నతిజవమున ♦ నతిశౌర్యమునన్.

క. విలుకాండ్ర మేటివై తగు, బలాధిపతి యంతఁ గడఁది♦బవరంబున నా
బలువింటి లాగు పటుశర,ముల ముంచెను నీలు; బాణ♦ము లవి బుజువులై.

క. చాలఁగఁ గోపించిన పెను, వ్యాళంబులఁ బోలి పటుజ♦వంబున నరిగా
నీలుని దాఁకి మహోద్ధతి, నేలం దగఁ జొచ్చె మేన ♦ నిల్వక యంతన్. ౩౮

చ. ఘనతరవీర్యశాలి కపి♦కాంతుఁడు నీలుఁడు వీతిహోత్రుఁడో
యనునటు మండుచున్నవిశి♦ఖావళి తాఁకిన నాగ్రహించి చ
య్యన నొకవృక్షముం బెఱికి ♦ యట్టె తనున్ వధియింపవచ్చు నా
దనుజుని దుష్ప్రధర్షుని ని♦తాంతబలంబునఁ గొట్టె నుద్ధతిన్. ౩౯ 2192

క. దనుజేంద్రుఁ డాప్రహస్తుఁడు, వనచరపతిసంప్రయుక్త♦వరతరుహతుఁడై
మనమునఁ గోపంబందుచు, నినదం బడరంగఁ బ్లవగ♦నికరేశ్వరుపై. ౪౦ 2193

క. శరవర్షము గురియించెను;, దరుచరవీరుండు ప్రబల♦దర్పుఁడు నీలుం
డగివైచు ఘోరబాణో,త్కరమును వారింప శక్తి♦గల్గమి నంతన్. ౪౧ 2194

క. కనుయుగము మూసికొని యో,ర్పునఁ నుండెను;వృషభరాజు♦పూనిక వేగం
బున వచ్చి తగ్గు శరదృతు,వున నొప్పెడు వృష్టినోర్చు ♦ పోలికమెఱయన్.

క. దనుజప్రహితదురాసద, ఘనశరభయకృత్సువృష్టిఁ ♦ గనులఁ దెఱవ కొ
య్యన నోర్చియుండె; నీలుం, డనుపమబలుఁ డొట నోర్వ ♦ కాశరహతికిన్.

చ. మనమునఁ గోపమూని యొక♦త్సారుహవర్యముచే మనోజవం
బునఁ బరుగెత్తి నాదనుజ♦పుంగవుగుఱ్ఱములన్ వధించె; నం
త నతఁడు భూరిబాహుబల♦దర్పసముగ్రుఁడు గాన వేగమా
దనుజునిచాప ముద్ధతిని ♦ దాఁగొని రెండుగఁ ద్రుంచివైచుచున్. ౪౪ 2197

తే. సింహనాదంబుఁ బల్మఱు ♦ సేసె; నంత
దనుజసేనాధిపతి తన♦ధనువు విఱుగ
దారుణంబగు ముసలాయు♦ధమును దాల్చి
యరదముననుండి దుమికె న♦త్యాగ్రహమున. ౪౫ 2198

*సీ. వేగంబునం దగి ♦ విపులబలంబున సింహశార్దూలముల్ ♦ చెలఁగునట్లు
సింహశార్దూలవి♦చేష్టితంబుల నొప్పి విక్రాంతసంతత♦విజయులగుచు
నని వెనుదీయక ♦ యమరేంద్రవృత్రాసురాభులై వీరులై ♦ యలరుచున్న
బలపతు లిర్వురుఁ ♦ బలువిధంబుల జాతవైరులై రక్తమ♦వ్వారిగాఁగ

తే. నవయవంబులఁ దడుపంగ ♦ నట్టిమత్త
కరులపోలిక మార్కొని ♦ కఠినదంష్ట్ర
లను గడుం గాయములుపడఁ♦గను బలుమఱు
నొరయుచుం గీర్తిఁ బొందెడు ♦ నూహలొప్ప. ౪౬ 2199

---

* సింహశార్దూలసదృశౌ సింహశార్దూలచేష్టితౌ-అనిమూ.

క. తలపడి పోరుచునుండిరి;, బలమున నుద్యుక్తిఁ దగుచు ♦ బవగమ్మున ని
మ్ముల నాదనుజోత్తముఁడు ము,సలమును గొని కపిలలాట♦సరణి నడంచెన్.

క. దానన్ స్రవించె రక్తము, వానరవరుఁ డంత రక్త♦దిగ్ధప్లుతమై
మేను తగంగాఁ గోపముఁ, బూని మహాతరువుఁ గైకొ♦బూని బలమునన్. ౯౦

క. అరివక్షంబున వైచెను;, సురవైరియు నరకుగొనక ♦ సొంపిత నాభీ
కరముసలంబునుగొని యా, హరివీరునిపైకిఁ బాపె ♦ నధికబలమునన్. ౯౧

*క. తరువాత మహావేగుఁడు, హరివీరుఁడు నీలుఁ డుగ్ర♦నాగు వేగమునన్
బరుగెత్తివచ్చి వధియిం,చురతిం దగునా ప్రహస్తు ♦ సొంపునఁ గనుచున్. ౯౨

క. పెనుశిల నొకదానిం గొని,యెను;మతియును యుద్ధకాంక్ష♦యెంతయుఁ దగ నే
పున ముసలంబును గైకొని, యనిచేయుచుఁ దన్నుఁ జంప ♦ నమరెంచు నరిన్.

క. కని వేగమ యాపెనుశిల, దనుజుని తలపైన వైచె; ♦ దప్పక యుగ్రుం
డును భటపతియా నీలుం, డనూనగతి వైవఁ బడిన ♦ యా శిలయదియున్.

క. తలపైనఁ బడఁగ దానం, దల యప్పుడు శకలములుగ ♦ నాకుణరీతిన్
గలిగించుచుఁ బగిలెను; నా,బలనాయకుఁ డంతఁ గాంచె ♦ బలములు చెలఁగన్.

తే. ఇంద్రియంబులు నశియింప ♦ నిల గతాసు
వగుచు విచ్ఛిన్నమూలను♦హాద్రుమంబు
పగిది వేగమ గూలెను; ♦ భగ్నమయిన
యాప్రహస్తునితలనుండి ♦ యు రక్తతిఁ గడు. ౯౯ 2207

క. తనువుననుండియుఁ బర్వత,మునుండి నిర్ఝరము తీవ్ర♦ముగఁ బొరిమిభం
గిని రక్తము పాఱెను; నా,వనచరపతి యాప్రహస్తు ♦ వధయించంగన్. ౯౬

క. వనచరులు చూచుచుండిరి, దనుజవిభూ రక్తమునఁ దడిన ♦ యపూర్వము చూ
డనురాక యుప్రకంప్యం, బునునయి యుండియును మోహ♦మును వీడి కడున్.

[1]క. పురమునకుం జనఁ దిరిగెను;, సురరిపువీరోత్తముఁడు ♦ క్షోభింబడఁగాఁ
ద్వరగా నీ రనకట్టకు, నరిగి తగం దాఁకి నిల్వ ♦ కప్పుడె సాఁగుచున్. ౯౮

క. వెనుకకు మరలువిధంబున, దనుజులు వారెల్ల నిల్వఁ♦దగు శక్తిహీనులై
మిని బాఱి;రిట్టు లావా,హినిపతి హతుఁ డౌట సుభటు ♦ లెంతయు నార్తిన్.

తే. ఉద్యమంబులఁ బాసి మ♦హోగ్రశక్తి
నలరుదానవపతిచెంత ♦ కరిగి పలుకఁ
జాల కప్పుడు మూఁగల♦చంద మొప్పు
నుండి [2]తీవ్రశుగబ్ధిని ♦ నొగి మునింగి. ౯౯ 2212

---

* ఈ యుగ్రవేగం సంరబ్ధ మాపతంతం మహాకపిః, తతః స్వాంత్రేకస్య జగ్రాహ మహావేగో మహాశిలామ్-అనియూ. 1 సేతుబంధం సమాసాద్య విశీర్ణం సలిలం యథా-అనియూ. 2 తీవ్రశుగబ్ధిని-శుక్+అబ్ధి-శోకసాగర మనియర్థము.

క. విరహితసంజ్ఞులవలె నుం,డిరి; యంతట కపివిభుండు ♦ నీలుఁడు జయమున్
గరముం గొన్నమహాబలుఁ, డరాతివిధ్వంసనంబు ♦ నవ్విధిఁ జేయన్. ౬౦౫

క. వనచరవర్యులు తమి న,ప్పునికయి వినుతింప మిగులఁ ♦ బ్రమదంబున నా
మనుజవిభూత్తములం గనఁ, జని వారలచెంతనుండె ♦ సఫలాత్ముండై.

ఏఁబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౯ - వ సర్గము.

రావణుని ప్రథమయుద్ధము.

చ. [1]వనచరసైన్యనాయకుఁడు ♦ బాహుబలంబుమెయిం బ్రహస్తునిన్
దనుజభటాధిపుం గలనఁ ♦ దాఁ బొలియించి చెలంగ భీమసా
ధనములఁ దాల్చి యంబుధివి♦ధంబున వేగమునం జెలంగునా
దనుజమహేంద్రుసైన్యము వి♦తాకున లంకకుఁ బాఱె నార్తిమై. ౧ 2215

సీ. దనుజవీరులు చని ♦ తమపతికిం బ్రహస్తుఁడు వాహినీపతి♦క్షోణిఁ బడుట
నీలునిచే నని ♦ సోలుచుఁ జెప్పంగ వారలపల్కులు ♦ వరుసవినుచు
[2]బలవంతులౌ శత్రు♦వుల నాశ్రయించుట విధియయ్యెఁ గాలుని♦వీటికరుగఁ
దగుతఱి గావున ♦ దారుణకోపంబుఁ బూనె; నారావణుఁ ♦ డానిలింప

తే. పతిసమానుఁడు సేనాధి♦పతి హతుఁడగు
టను గదున్ విని శోకంబు♦నను మునింగి
యంతఁ గోపాన్వితస్వాంత ♦ మమరఁ జెంత
నలరు రాక్షసభటనాయ♦కులను గాంచి. ౨ 2216

క. సురపతి సురభటవీరులఁ, బరికించి వచించుమాడ్కిఁ ♦ బలికెన్; మనకుం
బరుఁడగు రామునిపట్లను, ద్వరపడక యుపేక్షఁ బూన♦వచ్చునె చెపుఁడీ. ౩

క. శతమఖుబలముం గూడిన, జతనంబునఁ జెండఁజాలు ♦ శౌర్యమహితు నా
దితిజచమూపుఁ బ్రహస్తుని, మతంగజభటాన్వితముగ ♦ మ్రందించి రనిన్.

క. కనుకన్ వనచరులని త,క్కినవారి నుపేక్షచేతఁ ♦ గ్రిందుపఱుపకుం
డనుగూడ, దింక నేనో, మనమున నోర్వంగఁజాల ♦ మార్తురకడిమిన్. ౪

క. వెనుక న్మందుం జూడక, చని వైరులఁ జంపుచున్ వి♦జయముం గొనఁగా
ననికిం బోయెద నల్వురు, ఘనబలులం జంపుచుం ద్రు ♦ గానఁ దలంపన్. ౫

---

1 గతసర్గాంతమునఁ జెప్పఁబడిన విషయమే మరల నిటఁ జెప్పఁబడినది. ఇది ప్రాచీనులగు మహాకవులయాచార మని యెఱుంగవలయు ఇట్లు చెప్పుట నిరర్థకము మాత్రము గాదు. ప్రకృత కథాబీజభూతము గాన నిది పునరుక్తి గాదని గ్రహించుట సహజము. 2 ఇది వ్యాఖ్యాభిప్రాయమునకుఁ దెనుఁగు.

తే. సంగరక్షోణి యెంతొ యా♦శ్చర్యకరము
గాఁ గనంబడుచున్న; ది♦క్కాలమందె
దావదహనుండు జ్వాలల ♦ దతి వనంబుఁ
గాల్చురీతిని నా బాణ♦గణముచేత. ౫౹ 2224

క. రాముని లక్ష్మణుఁ గిశ, స్తోమంబును గాల్చ్చెదను ♦ [త్రోసికి నఘుఁడ
భీమంబగు నిపిఁ క్తము, చే సూనుగఁ [illegible] ♦ [illegible] సలరంగన్.]

క. అని పలికి యింద్రరిపు వా, కను జేసుఁడు మహానుమానా ♦ స్త్రయుఁ గాంతిన్
గనవై హయరాజాన్విత, మునునయి భూమణవి లోన♦ములను మెఱయుచున్.

క. తనయుంతన గ్రాలెడుస్యందన మారోహించి విల్లు ♦ దానవనాగుం
డనుచరయుతుఁడై చనుచుం,డినతిఱి ఘనశంఖభేరి♦నిస్సాణమ్ము లోగిన్. ౭౹

ఆ. పణవముఖములైన ♦ పటువాద్యరవములు
భుజము లప్పళింపఁ ♦ బుట్టుధ్వనులు
సింహనాదములును ♦ జెలఁగు పుణ్యస్తుతులు
లలరఁ జేయఁ జనిరొ ♦ ననికి నపుడు. ౮ 2225

చ. దనుజవిభూత్తముండు గిరి♦తల్లజముల్ వలె గట్టివాడు సీ
ఘనిచయమట్లు నీలములు♦గాఁ నగుదాపములాడ్వ, సిప్రాగో
యనఁదగు నేత్రములు లెవ్వలయు ♦ నార్చుచు నొప్పుదు రాఁటినోకముల్
తనుగొలువంగ భూతపవి♦తానయు తేజ్యనుగిరి రాజిలెన్. ౯ 2226

మ. గురుతేజుండగు రావణాసురుఁడు కో♦ప్యాల్ మీఱఁ శీఘ్రంబుగాఁ
బురము న్వెల్వడి యుగ్రసింధుజలద♦వ్యూహంబునుం బోలె ను
ద్ధురనిస్వానము గల్గి శృంగిరుచిం ♦ దోరంబుగాఁ జేకొనం
బరమాశ్లేషము మీఱఁ దాల్చి యసిశం ♦ ఖైకొన్నది గంటలుం
గరముం బొల్చెదు నాకవీంద్రబలముం ♦ గాంచెన్ మహోగ్రంబుగన్. ౧౦

చ. అని నొనరించునుత్సుకము ♦ నంది ఫణీంద్రసమానబాహుడై
తనరురఘూత్తముండు సిరి ♦ తద్దయు నొప్పఁగ సంగరక్షితి
న్యనికర వేష్టితుండగుచు ♦ నారయఁగా పతి రాటమాడు సా
చ్చునిఖిల దేవతారిపుల♦స్తోమముఁ గాంచి యసంగు వేసెగన్. ౧౧౹ 2228

తే. శస్త్రధారుల మీటరైయు ♦ నకలవీర, తారతమ్యవిదుండలు ♦ శిలుగుణక్వ
భీషణుని గాంచి యిట్లనె; ♦ వివిధచిత్ర, శస్త్రధారాద్య్వాయుధ♦తతులతోడ.

సీ. ప్రాసశూలాసిశ♦స్త్రవ్రాతములతోడ నై రావతసమానత♦హా స్తిగణము
లొప్ప నక్షోభ్యమై ♦ యుగళగజప్రష్టమై యులుహనీస్సై నక్ర మై ♦ పరయ నవని

* సముద్ధృతం పాదహస్తైర్వా [illegible]-ఆనియా.

దగునో నా రామును♦త్తరవాక్యమును [1]శక్రసదృశవిక్రముఁడై న♦సరసమతి వి
భీషణుం డాదృతి ♦ విని మహాత్ములును రక్షఃపుంగవులునయి ♦ క్రాలువారి

తే. బలములకొలంది చెప్పంగఁ ♦ దలఁచి యనియె;
నల్లదిగొ భూపవర్య! బా♦లార్కుఁ బోలి
యరుణవక్త్రంబుచే నొప్పి ♦ హాస్తిమూఁపు
నందుఁ గూర్చుండి తచ్ఛిరం ♦ బదరునట్లు ౧౩½ 2230

క. తనుభారంబున నొప్పెడు, దనుజు నకంపనునిగాఁగఁ ♦ దలఁపు; మదిగొ స్యం
దనమెక్కి మృగపతిధ్వజ,మును శక్రధనుస్సమాన♦మునగుధనువునున్. ౧౪½

క. అలరఁగ గుణమును లాగుచు, వెలసెడు నుగ్రంపు దంత♦వితతిఁ గరివలెన్
వెలుఁగుచునున్న యతం డి,మ్ముల విధివరములనుగన్న ♦ ముఖ్యుఁడుసుమ్మీ!. ౧౫

ఆ. ఇంద్రజిత్తనంగ ♦ నిలఁ బ్రసిద్ధుండగు;, వింధ్యశిఖరివోలె ♦ విస్తృతదేహుఁ
డస్తగిరివిధమున ♦ నన్యుల తేజంబుఁ, దగ్గునట్లు సేయు ♦ ధైర్యమలర. ౧౫

క. అలరు మహేంద్రగిరీంద్రము,వలె నిశ్చలుఁ డతిరథుండుఁ ♦ బలశాలి యొకం
డలఘురథ మెక్కి చాపం, బలరుచుఁ గైఁదాల్చి విస్తృ♦తాకృతి దానిన్.౧౫½

క. సారించుచు నున్నాఁడే, శ్రీరామా! విపులతనువుఁ ♦ జెందిన యతఁడే
భూరిబలుం డతికాయుఁడు, చేరువ నల్లదిగొ ప్రబల♦సేనాన్వితుఁడై.౧౬ 2235

క. తరుణార్కునిచందంబున, నరుణాక్షుండగుచు గంట ♦ లధికంబుగ ని
ష్ఠురనాదము సేయఁగ నొ, కరి నెక్కి ఖరధ్వనుల్ త♦గంగ నఱచుచున్. ౧౬½

క. అరుదెంచుచున్నవాఁడే, ధరణీశ! మహాత్ముఁ డతుల♦దర్పుండు మహో
దరుఁ డీతఁడు సుమ్మీ! బం,గరుసొమ్ములు చిత్రములుగఁ ♦ గ్రాలుచునుండన్.

తే. సంధ్యయందలి యంబుద♦సహితశిఖరి
వలెఁ బ్రకాశించు ఘోటక♦వరము నెక్కి
కాంతులొప్పెడు ప్రాసంబు ♦ కరమునందు
నలరు వీఁడు [2]పిశాచాఖ్యుఁ ♦ డశనిజవుఁడు. ౧౭ 2238

సీ. విద్యుత్ప్రభంబయి ♦ వెలయుచుఁ [3]గింకరవజ్రవేగంబున ♦ వఱలువాఁడి
శూలంబు గరమునఁ ♦ దాలిచి గిరితుల్యవృషభంబుపై నెక్కి ♦ వేగవచ్చు
నీతండు కీర్తిచే ♦ నెసఁగెడు త్రిశిరుండు, జలదతుల్యాంగుఁడై ♦ బలువుగలిగి
యతివిశాలంబయి ♦ యందమై వక్షంబు వెలయఁగా ఫణిరాజ♦లలితకేత

తే. నము చెలంగ సన్నద్ధుఁడై ♦ నారినట్టి, కర్ణములదాఁక లాగి, ని♦కామలీల
మరల నద్దాని విడుచుచు♦మనలఁగనెడు,వీఁడుకుంభుఁడు భూపాల♦విబుధరాజ!.

1 విభీషణ శ్శక్రసమానవీర్యః-అనిమూ. 2 పిశాచోఽశనితుల్యవేగః-అనిమూ. 3 విద్యుత్ప్రభం ంకరవజ్రవేగం-అనిమూ, కింకరవజ్రవేగమ్-వజ్రవేగా దప్యధిక మిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

చ. కనకము వజ్రముల్ పొదుగఁ♦గా విలసిల్లుచు ధూమయుక్తమో
యనునటు లొప్పు సత్పరిఘ ♦ మట్టి కరంబునఁ బూని ఘోరశ
ర్మనిచయ మద్భుతంబుగ న♦మానుషశౌర్యముచే నొనర్చు నీ
దనుజబలప్రధానుఁడగు ♦ దానవుఁ డౌను నికుంభుఁ డోవిభూ!. ౨౦ 2240

చ. ధనువు శరాళి ఖడ్గములు ♦ దారుణరీతి వెలుంగ డెక్కె ను
య్యన వెలయంగ నొప్పు రథ♦మందు ముదంబునఁ గూరుచుండి స్వం
దన మది యగ్నిరీతిఁ దగ ♦ దారుణరూపముసం జెలంగు నీ
ఘనుఁడు నరాంతకుం డగును ♦ క్ష్మాపతివర్య! మహేంద్రవిక్రమా!. ౨౧ 2241

తే. అరులు కనఁబడమిని భూధ♦రాగ్రములను
శత్రువులుగాఁ దలంచి భు♦జప్రతాప
మలరఁ బోరాడుచుండు న♦రాంతకుండు:
చూడు మల్లదిగో కను♦చూపునందు. ౨౨ 2242

సీ. పలువిధములు ఘోర♦ములునైన రూపముల్ గల్గు శార్దూలోష్ట్ర♦కరిహయమృగ
ముఖములుతగ నేత్ర♦ములువివృత్తంబులై వెలయుభూతములుత♦న్నలమిఁగొలువ
నలరునీతఁడె దేవ♦కుల దర్పహంతయా రావణుండు హితుక♦ద ప్రతిమము
నాత్మశలాకము ♦ శుభకరంబునునగు జెలిగొడు గీతని♦దివ్యగతము

తే. నందు వెలయుచునున్నదీ♦యమరనైరి, గుణతరస్వాంతుఁ డెల్లర♦తోవరు లాగఁ
గొలువ భూతాళితోడను ♦ గూడియున్న, యట్టిరుద్రు నిజగిదిగ ♦ నలరువాఁడు.

చ. ఘనమకుటంబుఁ దాల్చి రుచిఁ ♦ గ్రాలెడుకుండలముల్ శ్రవస్సులం
దు నటన మట్టి చేయు రుచి♦తో ముఖమెంతయు నొప్పుచుండఁ జ
క్కనితుహినాద్రి వింధ్యగిరి♦కాంతులఁ బోలిక భీమరూపముల్
దనరఁ జెలంగువాఁ డితఁడు; ♦ దానవవీరుఁడు నుమ్ము భూవరా!. ౨౪ 2244

క. శతమఖసమవర్తులయుద్ధతి నొంచినవాఁడు తీక్ష్ణ♦ధాముని వగిదిన్
క్షితిఁగ్రాలువాఁడు కనుమా, క్షితిపాలమహేంద్ర ముని స♦ శ్రీరాఘవుఁడున్.

క. అరిహంత నవ్విభీషణుఁ, బరికించి వచించె నిట్లు ♦ బళి రే! దనుజే
శ్వరుఁ డితం డురుతేజస్స్ఫురితుండు ప్రతాపశాలి ♦ శోభిలుఁ గాంతిన్. ౨౬

చ. ఖరకరునట్లు కాంతుల ని♦కాయము వెల్గుచుఁ దేజిమాషరా
కరుడుగ నొప్పుఁ దేజమున ♦ నావృతమై తగు సింహపఙ్క్తి
తరుణమునందుఁ గన్పడు ని♦తాంతము స్పష్టముగాఁగ; రాక్షసే
శ్వరుఁడగు వీని దేహము వి♦భాసిలునట్లుగ దేవదానవో
త్కరమున నేరి దేహమును ♦ గ్రాలదు కాంతివమగ్రమై తగన్. ౨౭ 2247

క. ఈతనిభటవరులెల్ల న,వాతేజులు పర్వతముల ♦ యాకృతిగలవా
రాతతగిరులం గొనియేం, ఘాతలి యుద్ధంబునేయ ♦ నెంచినమేటుల్. ౨౮

ఆ. దీప్తములగు బాణ♦దీధితు ల్వెలయంగ, వానిఁ దాల్చియున్న♦వారు; భీమ
తేజుఁడైన యితఁడు ♦ దీప్యమానభయంక,రప్రతాపదనుజ♦రాజి గొలువ.

క. అతితీక్ష్ణదేహభూత, ప్రతతియుతుండైన యముని♦భంగి విలసిలెన్
శతధృతివరమున నీదు,ర్మతి నాదృక్పథమునందు ♦ మానుగఁ బడియెన్.

క. కనుఁగొను మిదిగో భూజా,తను దొంగిలి నాకుఁ గల్గఁ ♦ దాఁ జేసిన యి
ప్పెనుక్రోధమ్మును సేసీ, తనిపై వెడలించువాఁడ ♦ దారుణభంగిన్. ౩౧

చ. అనియిటు వీర్యవంతుఁడగు ♦ నారఘురాముఁడు పల్కి లక్ష్మణుం
డనుచరుఁడై చెలంగఁగ మ♦హావిశిఖంబును లాగి యెత్తి ని
ల్చెను సమరాంగణంబునను ♦ జెందిన వేడుక; నంతరావణుం
డనుపమవిక్రమాఢ్యులగు ♦ నాసురవర్యులఁ గాంచి యిట్లనున్. ౩౨-౩౪ 2252

సీ. జంకునొందక మీరు ♦ చక్కఁగా నగరంపు ద్వారంబులందు, నం♦తర్గతమ్ము
లగుపురద్వారమ్ము♦లందుఁ దత్పార్శ్వంబులందు సుభటులుండు ♦ నట్లు గట్టి
నట్టి చర్యాభవ♦నాళియందును నిల్చి చక్కఁగాఁ గాపాడఁ ♦ జాలియుండుఁ;
డిప్పుడు నన్నుఁగూడి ♦ యీరీతి మీరెల్ల వచ్చియుంటను జూచి ♦ వనచరేంద్రు
లిప్పట్టణంబున ♦ నెవ్వరు లేకున్న చిత్ర మిద్దానిని ♦ జిత్తములను

ఆ. నెఱిఁగి దుష్ప్రసహమ♦యే యయ్యు జనశూన్య
మైన లంకఁ జొచ్చి ♦ యతిజవమునఁ
బాడు సేసి పాఱ♦వైతురు కంధిలో
ననుచుఁ బరిజనులకు ♦ నాజ్ఞయొసఁగి. ౩౫ 2253

చ. తను నిటుగూడి వచ్చిన సు♦పర్వుల వారల వీడుకొల్ప నా
దనుజులు స్వాజ్ఞ నౌదలఁ ♦ దాల్చి చనన్ మఱి రావణుండు చ
య్యనఁ బెనుచేప పూర్ణమగు ♦ నబ్ధిజలంబు గలంచుభంగి న
వ్వనచరసాగరౌఘము, న♦వారితరీతి నలంపఁ జొచ్చెఁ దాన్. ౩౬ 2254

సుగ్రీవుఁడు రావణుమార్కొని మూర్ఛిల్లుట.

మ. దనుజేంద్రుం డిటు తీక్ష్ణబాణధను వు♦ద్యచ్ఛక్తిమైఁ దాల్చి చ
య్యన యుద్ధంబును జేయఁ బైఁబడుచు రా ♦ నత్యంతకోపంబునం
గని సుగ్రీవుఁడు భూరిభూమిధరశృం♦గం బొండుఁ జేలాగి యా
తనిపైకిం జని మార్కొనెన్; మఱియునున్ ♦ దర్పంబుమై నాతఁడున్. ౩౭

క. తరువితతియుక్తసానూ,త్కరములఁ దగునాశిఖరముఁ ♦ గ్రవ్యాదునిపై
బరవసము మీఱవైచె వి,సరి జవమున; రావణుండు ♦ చక్కఁగ దానిన్.

క. తనపైఁ గడరఁ దటాలునఁ, గని హాటకపుంఖశరని♦కరమున్ భేదిం
చెను దాని; నిట్లు తరువిత,తినిగూడిన సానువులను ♦ దీప్తమ్ముగుచున్. ౩౮

క. అలరారు శైలశిఖరం, బిలఁ దుష్టముగా [illegible]ంగ ♦ సోచి యమునితోఁ
దురితంబయి పెనుసర్పము, నలెఁ దగునా [illegible]ము వింట ♦ న [illegible]గివుండుర్.

క. ఒనఁగూర్చి కోపదీప్తం, బున వాయుసమాన [illegible] ♦ మునఁ దగి విద్యు
త్తును బోల మండుచుర్ జ [illegible] మ్ముఁ బోలి [illegible] ♦ నా [illegible] శగముస్.

క. కొని సుగ్రీవుసధార్థం, బనూనసుగుణశక్తి [illegible] ♦ [illegible]ంద్ర నుహా
శనివంటి యాకృతిం [illegible], సునిశిత [illegible] ♦ శోభిలు [illegible]దియుర్.

క. దనుజేంద్ర బాహుయుక్తం, గని జనము [illegible] ♦ [illegible] ప్రయోగిం
చినశక్తి క్రౌంచభూధర,మును జెండిన [illegible] ♦ [illegible] దాఁకెర్. ౪౦

క. దారుణశక్తి యదిట్లుఱు, గా రయము [illegible]చిం [illegible] ♦ [illegible]ము నా
వీరుఁడు తచ్ఛరవిశిఖుఁ, డై [illegible] ♦ [illegible]. ౪౧

క. ధరఁబడియె మూర్ఛితుండై, [illegible] ♦ [illegible] కని యు
ద్ధరరావసురగా నా,ర్బిరి [illegible] ♦ [illegible] బుద్ధుఁడర్.

క. [1]పెనుపంపు [illegible] ♦ [illegible]ముకడుం
బెనుపొంద భూధరంబులఁ, గొని [illegible] ♦ [illegible]. ౪౨

చ. అమరవిరోధి యట్టి ప్లవ ♦ గాధిపులేసిన [illegible]ంబులన్
సమముగ దృష్టినిల్పి [illegible] ♦ [illegible] త్రుంచి వ్య
ర్థములుగఁ జేసి వారలను ♦ వద్దయు [illegible] బా
ణములను నొంచె; నాప్లవగ ♦ నాథులు [illegible]. ౪౩ 2265

క. దనుజారిబాణభేదిత, తనులై ధరఁబడిరి [illegible] ♦ [illegible] ప్రం
డనుపమభయ [illegible]ము [illegible] ♦ [illegible] గడఁకన్. ౪౪

సీ. [2]వీరోత్తములు గాఁగ ♦ [illegible] ♦ [illegible] ద్రెళ్లి
భయమువాపుచుఁగాచు ♦ [illegible] ♦ [illegible]
మట్టు మదిర్ నాటి ♦ [illegible] ♦ [illegible]
యార్తశరణ్యుఁడై ♦ యలరు శ్రీరాముని [illegible]; [illegible] ♦ [illegible] పదుల

ఆ. చిత్తుఁడై నయట్టి ♦ శ్రీరాముఁ డంతటఁ, [illegible] ♦ [illegible] గావఁ
జనియె వేగ యపుడు ♦ సౌమిత్రి రాముని, [illegible] ♦ పరమభక్తి.

క. కరములు మోడిచి యెంతయుఁ, బరమార్థయుతంబుగాఁగఁ ♦ బరఁగుపలుకులన్
బరికించి పలికెఁ; బ్రభువర, పరదారహరించి [illegible] ♦ [illegible]. ౪౬ 2268

క. అనిఁ జంపఁ బూజ్యులగుదురా, రనూనసుగుణ [illegible] ♦ [illegible]:

1 [illegible]-అనియూ. 2 [illegible]
[illegible]-అనియూలము. [illegible]-అని [illegible]
వ్యాఖ్యవ్రాసిరి. అది కథకు [illegible] కాదు. [illegible]
[illegible] యుండునని యూహింపనది.

రనయుని నీచుని నీదను,జుని నేనే చంపువాఁడఁ ♦ జుము శ్రీరామా!. ౪౭
క. అనుమతి నిమ్మా! నీదగు, ననుజ్ఞ లేకుండఁ బోవ ♦ నర్హముగాదం
చని వినయంబునఁ బల్కిన, యనుజుని వాక్యములవిని మ♦హామతిగానన్.
*క. గురుకాంతి సత్యశౌర్యము, పరఁగంగా నొప్పురామ♦భద్రుండను సో
దర! పొమ్ము నీచుఁడని నీ, యరి నెంచక యత్నపరుఁడ♦వై పోవఁదగున్. ౪౮
క. శరమొండు గూర్చునట్లుగ, నరికిం గన్పడుచు మఱొక♦యస్త్రముఁ గూర్చున్
గురువీర్యుం డగుటన్ సం,గరమునఁ జిత్రప్రతాప♦కలితుండగుఁ జూ!. ౪౮
[1]ఆ. ఈతఁ డలిగెనేని ♦ యెల్లలోకంబు లొ,క్కటిగఁ జేరి యితని ♦ కడిమిఁకోర్వఁ
జాల వించుకయును ♦ సందియం బేలేదు, గానఁ బొరపడకయె ♦ దానవపతి.
క. దనుజునియందలి లోపము,లను మఱి నీలోపగణము♦లను నరయుము; నీ
కును గల్గువానిఁ బరునకుఁ, గనఁబఱుపక హెచ్చరికను ♦ గల్గి సతతమున్. ౪౯
క. ధనువున నిన్నున్ జాగ్ర,త్తను గాచికొనుము; యటంచు ♦ దాశరథి వచిం
చిన [2]లక్ష్మణుఁ డారాముని, గని కౌఁగిటఁ జేర్చుకొని త♦గన్ వలగొనియెన్.
క. తనివార మ్రొక్కి యుద్ధం,బునకుం జనె; నేన్గుతుండ♦ములకు సమములౌ
ఘనబాహువులందగు రా,ముని తమ్ముఁడు దీప్తచాప♦ముల భీమముగన్. ౫౦
క. కరముల ధరించి బాణో,త్కరముల వర్షంబుగాఁగ ♦ త్ర్యాస్థలముపయిం
గరమడలి భిన్నులై పడు, హరివీరులపైని గురిసి ♦ యార్చుదశముఖున్. ౫౧
క. కనుఁగొనియె; మహాతేజం,బునఁ దగుహనుమంతుఁ డనిల♦పుత్త్రుం డట్ల
య్యనికిన్ లక్ష్మణురాకను, గని నేనుండంగనేల ♦ కష్ట మితనికిన్. ౫౨ 2278
క. అనియెంచి రావణునిబా,ణనికరమును నిలిపి, దనుజ♦నాథునిపైకిం
జనియెన్ ద్వరగా; సన్మతి, యనిలాత్మజుఁ డతనిరథము ♦ నటఁ జేరి తగన్.
చ. తనయపసవ్యబాహువు ని♦తాంతము పైకినిగుడ్చి దానవేం
ద్రుని వదలించుచుం బలికె ♦ రూక్షముగా; సురదైత్యసంతతిన్
ఘనతరయక్షరాక్షసని♦కాయముచే సురగాయకాళిచే
తను నని జావకుండను వి♦ధాత్రువరంబును గాంచినావుగా. ౫౪, 2280
[3]క. వనచరులవలన సాధ్వస,ము నీకు నిటఁగల్గు; హస్త♦మును నిదిగో వ్రే
ళ్లను నైదిటఁదగుదానిన్, నినుఁ జంపఁగ నెత్తినాఁడ ♦ నేనిపు డదియున్.
క. నినుఁ జంపి నీశరీరం,బునఁ జిరకాలముగ వాస♦మును జేసెడు జీ

---

* తమబ్రవీన్మహాతేజా రామ స్సత్యపరాక్రమః-అనియు. 1 త్రైలోక్యేనాపి సంక్రుద్ధో దుష్ప్రసహ్యో న సంశయః-అనియు. ఇచట రామునినోట రావణునిం బొగడించి మహాకవి వాల్మీకి తనచాతుర్యమును వెల్లడించెను మహాపురుషులు శత్రువునుగూడ గుణమున్నఁ బొగడుదురనుట యిట గ్రహింపఁ దగినది. 2 రాఘవస్య వచ శ్శ్రుత్వా పరిష్వ జ్యాభిపూజ్య చ-అనియు. 3 ఏష మే దక్షిణో బాహుః పంచశాఖ స్సముత్థితః-అనియు.

వునిఁ బైకిఁ బంపఁగల పన, దనుజేంద్రుఁ డంత భయ♦దర్పుఁడు పూన్కిన్.
చ. అనిలజువాక్యముల్ వినుచు ♦ నాగ్రహయుక్తి సురక్తనేత్రుఁడై
యనియె మరుత్తనూజుఁ గని ♦ యోరి! కపీ! యిఁక శంకలేక వే
గ నను గరప్రహారమున ♦ గాసిలఁ జేయుము శాశ్వతంపుఁగీ
ర్తిని గపికోట్టి రావణు న♦తిస్థిరశౌర్యముఁ బూని యంచు మే
దిని గడియింపు మంతట మ♦దిం దలపోయుచు నీదుదర్పమున్. ౫౭౪ 2283
క. నిను నశియింపఁ జేసెద;, నన వాయుకుమారుఁ డైన ♦ హనుమయు దనుజే
శునిపల్కులు విని రావణ, నిను మును నేఁ గొట్టినాఁడ ♦ విక్రమమలరన్. ౫౮
క. నాపౌరుషంబు నెఱుఁగఁగ, నీపట్టిని నక్షుఁ దలఁపు ♦ మిపుడని మదికిం
జూపట్టునట్లు పలికిన, నాపావనిపలుకులకు మ♦హాతేజుం డై. ౫౯ 2285
క. దనుజేశ్వరుండు కోపం,బును దాల్చి పరాక్రమంబు ♦ పొంగఁ గరతలం
బునఁ జఱచె; దానఁబలుమఱు,మనమునఁజలనంబునొంది♦మరుదాత్మజుఁడున్.
క. మతివిభవంబును నెంతయు, నతులితతేజంబు వెలయు♦నట్టిఁడు గానన్
స్థితి నట్లొక్కముహూర్తం,బు తగంగని స్థైర్యమూని ♦ పొంగెడుక్రుధచేన్.
చ. కరతలసంప్రహారమునఁ ♦ గర్బురనాథుని నొంచె; నంత నా
సురరిపుపాలకుండు కడు♦శూరుఁడు భూరిబలుండునైన య
మ్మరుదధిపాత్మజుండును న♦మానుషశక్తిని దన్నుఁ గొట్టఁగా
ధరణి చలింపఁగా గిరివి♦ధంబునఁ దద్దయుఁ జంచలించెఁ దాన్. ౬౪ 2288
చ. అనిమొన నిట్టు లాదనుజుఁ ♦ డాహనుమంతునిహస్తతాడనం
బునఁ జలియించుటం గని క♦వుల్ మునిసిద్ధసురాసురుల్ ముదం
బున రొదసేసి; రాపిదప ♦ భూరితరంబగు తేజ మొప్పునా
దనుజవరుండు తెప్పిఱిలి ♦ తత్పవనాత్మజుఁ గాంచి యిట్లనున్. ౬౮ 2289
*క. వనచరవర! నీవీర్యం,బును మెచ్చఁగవచ్చు శత్రు♦వుగనుండితివై
నను మెచ్చువాఁడ బళిరే, యన; హనుమయు నిట్లుపలికె ♦ నాతనితోడన్.
తే. ఇస్సిరో! నాదువీర్యమిం ♦ కేమి పలుక
నిద్ది యుండిన లేకున్న ♦ నేమి యిఁకను
బ్రదికియున్నాఁడవే యేల ♦ పలుకు మిప్డు;
డొక్కమాఱు దురాత్మ! నీ♦వుద్యమమున. ౭౪ 2291
క. ననుఁ బ్రహరింపుము నీవే, నిను వినుతించుకొనదేల ♦ నే నంతట ము
ష్టిని నిన్నుఁ బొడిచి యమపుర,మున కనిపెద; ననిన దనుజ♦ముఖ్యుం డంతన్.
చ. హనుమవచించుమాటలకు ♦ నాగ్రహ మూనుచునుండెఁ బౌరుషం
బునఁ దగు రావణుండు క్రుధఁ ♦ బొంగుచు నేత్రము లెఱ్ఱవాఱఁగాఁ

* సాధు వానరవీర్యేణ శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః-అనియున్.

దనకుడిచేతిముష్టిని ని♦తాంతజవంబున, వైరిఁబొమ్ము నొ
య్యనఁ బొడిచెన్; బృథూరమున ♦ నాతని వ్రేటుపడం గపీంద్రుఁడున్. ౯౨

క. పలుమఱుఁ జలియించె; మహా,బలుఁ డాపవనాత్మజుండు ♦ బడలికచే మూ
ర్ఛిలుటం గని యతిరథుఁడో,పలాశనేశుండు పవను♦పట్టిని ననిలోన్. ౯౩ 2294

తే. చంపరామి నెఱింగి యీ♦శత్రువింక
మూర్ఛఁ దేఱిన బహుకష్ట♦ములు గలుగును
గాన వేగంబ చనుటమే♦లౌనటంచు
నరద మెక్కి నీలునిపైకి ♦ నరిగెనంత. ౯౪ 2295

మహాస్రగ్ధర:—

దనుజేంద్రుం డుగ్రరూపా♦తతబలయుతుఁడై ♦ దర్పముప్పొంగుచుండం
గను భీమవ్యాళరీతిం ♦ గనఁబడి రుచులం ♦ గ్రాలుచున్ వైరిమర్త్యా
ఘునికృంతస్ఫారశక్తిం ♦ గననగుశరముల్ ♦ గాడఁగానేసి నీలున్
ఘనదర్పున్ వాహినీశున్ ♦ గనలనొనరిచెన్ ♦ గాఢదీప్తుల్ చెలంగన్. ౨౧

సీ. హరిచమూపతి నీలుఁ ♦ డట్లు బాణాళిచే శ్రమమొంది యొకచేత ♦ శత్రుబాణ
ములను హరించుచుఁ♦జెలఁగి వేఱొకచేతఁ బర్వతాగ్రముఁ గొని♦బరవసమున
దానవుపై వైచె; ♦ మానితతేజుఁడై మతిమదగ్ర్యుండగు ♦ మరుదధిపతి
తనయుండు సంజ్ఞను ♦ దాఁగని యనిచేయుకాంక్షతో నంతటఁ♦గాంచియొకట

తే. నీలుతోడఁ బోరాడెడు ♦ నిఖిలదనుజ
పతినిగని తప్పిపోయెనే ♦ యితఁ డనుక్రుధ
వెలయ నాతనితోడ నో♦రులపయిఁ జని
నట్టివానిపై కడరుట ♦ యహితమనుచు. ౨౮ 2297

క. నిను మార్కొనమానితి ననిౢయనియెన్; గురుతేజుఁడైన♦యసురేంద్రుఁడు నీ
లునిచే వైవంబడు నా,ఘనశృంగముఁ దీక్ష్ణసప్త♦కాండమ్ములచేన్. ౨౯ 2298

క. తునియలుగాఁ జేసెను మే,దిని బడియెను నదియు; భటప♦తియుఁ బరవీరా
ళిని జంపువాఁడునుం గా,వున నీలుఁడు తచ్ఛిఖరము ♦ భూరిశరములన్. ౨౪

క. ధరపై శకలములై పడ, నురుతరకోపమునఁ గాంచి ♦ యుగ్రులయమునం
బరఁగు ధనంజయువలె నా,తరుణంబునఁ జూడనగుచుఁ ♦ దద్దయుఁ గడఁకన్.

క. ఇనుమద్దులఁ జంద్రలఁ బూ,చినమామిడిచెట్ల వివిధ♦చిత్రతరమహీ
జనికరముల రావణుపైఁ, దనశక్తియు వెలయ వైచెఁ ♦ దద్యుద్ధమునన్. ౨౨

చ. తరువుల వానినెల్లఁ దన♦దర్పము పొంగఁగ రావణుండు భీ
కరశరవృష్టిచే బదులు♦గా వడిఁ ద్రుంచి హుతాశనాత్మజున్
గరము భయంకరమ్ములగు ♦ కాండములం బరఁగించి నొంచె; న

క్ష్మారణిని నీరదంబు లోఁగి ♦ త్ర్యాధఃపర్వము పైని వృష్టినిన్
బరఁగఁగఁ జేయునట్లు తను♦బాణములన్ సురవైరి గప్పెఁగన్. ౭౨ 2302

క. అనలాత్మజుండు తననగు, తనువును సూక్ష్మముగఁ జేసి ♦ దానవునకే
తనమున వ్రాలెఁ; ధ్వజాగ్రంబున వ్రాలిన నీలుఁ గనల♦ఘ్రాత్రుని నంతన్.

చ. కనుఁగొని రావణాసురుఁ డ♦ఖండమహోగ్రహమూని నుండె; నా
వనచరసైన్యనాథుఁ డట ♦ వర్ధిలి సింహరవంబు చేసె; నా
దనుజుని బాణలక్ష్యమును ♦ దాఁగనకుండ ధ్వజాగ్రమందునన్
ధనువు మొనం గిరీటమున ♦ దర్పముఁ బం జరియించె నీలుఁడున్. ౭౦౪ 2804

క. కని లక్ష్మణుండు రాముఁడు, హనుమయు నాశ్చర్యమొంది; ♦ రంజిల్లఁ దేజం
బునఁ బరఁగు రావణుం డా, వనచరులాఘవము గాంచి ♦ భాపురె యనుచున్.

క. మనమున నాశ్చర్యంబును, గని యద్భుతమైన యగ్ని♦శాంపంబును గై
కొనియెం; గోఁతులు రావణుఁ, డనిఁ గపిలాఘవమున విస్మి♦తాత్ముఁ డగుటకున్.

ఆ. మనములందు హర్ష♦మును గని యార్చిరి, కపులు దానవులకుఁ ♦ గళవళించి
యేమి చేయ మదిని ♦ నించుక తోఁపమి, నారకుండె నీలు♦నుద్ధతికిని. ౭౮ 2807

సీ. దనుజేంద్రుఁ డంతట ♦ దహనశరంబును జ్వలనమంత్రంబున ♦ సంస్కరించి
కేతనాగ్రంబె ని♦కేతనముగనున్న యానీలుఁ గాంచె; ♦ నల్లఁ జూచి
యామహాతేజుఁ డ♦య్యనరేశ్వరుఁడు పల్కె నతనితో; నోకపీ ♦ యడవినుండు
జంతువా వెనుమాయ ♦ నరగున నిద్దాని గని సాధులాఘవం♦బును గనితిని

తే. శక్తిగలవాఁడ వేని ర♦క్షణము చేసి,కొనుము నీ ప్రాణములను బె♦క్కువిధములగు
నీదురూపంబులం గడు ♦ నేర్పునసృజియించుచున్నాఁడవైన నే♦నివుడు కడఁగి.

క. శరమిది మంత్రయుతం బీ, తరుణంబున నిన్నుఁ జంప♦నగు నిది నీవి
క్ష్మారణి ననురక్షణంబును, బరమాద్భుతిఁ జేసికొనిన ♦ బటుతరశక్తిన్. ౮౨

క. నినుఁ జంపఁగలద టంచున్, దనుజేంద్రుఁడు పల్కి దీర్ఘ♦తరబాహువులన్
గనఁబడ మంత్రసమన్వితమును దీక్ష్ణమునైన బాణ♦మును సంధించెన్. ౮౯

చ. ధనువున నిట్లుగూర్చి కపి♦తల్లజుపైఁ బరఁగించె నగ్నిమం
త్రనియతమైన యస్త్రమది ♦ దారుణరీతి నురంబు గాఁడఁగా
వనచరసైన్యనాయకుఁడు ♦ వహ్నిశరార్చుల దగ్ధుఁడౌచుఁ గే
తనముననుండి నేలఁబడెఁ; ♦ దండ్రిహుతాశనుఁ డోటఁ రక్షపన్. ౯౦ 2811

క. తనతేజోవైభవమున, వనచరభటనాయకుండు ♦ బలము వదలి యు
ర్విని జానువు లూఁదుకొనుచుఁ, దనశక్తియుడంగఁ బడియెఁ; ♦ దాళఁగలేమిన్.

ఆ. ప్రాణపంచకంబు ♦ పాయ దాతనినుండి
నళగళుండు విడఁప ♦ దక్కపి యట

మూర్ఛమునంగియుంటఁ ♦ బోలఁ గన్గొని సమ
రోత్సుకంబు పొంగు♦చుండ మెఱసి. ౯౧ 2318

క. ఘనమట్లుగ మ్రోఁగెడు సృం,దనమున లక్ష్మణునిపైకిఁ ♦ దాఁ జనియె జవం
బున; నిట్లు లక్ష్మణుని చెం,తను జేరుచు నడుమనున్న ♦ తపనజముఖులన్. ౯౨

క. వారించి యనికి నడుమన్, దా రాజిల్లుచును మిగుల ♦ ధరణి వడంకన్
నారిని లాగుచు ధనువును,ఘోరముగా మెఱయఁజేసెఁ ♦ గ్రోధం బలరన్. ౯౩

చ. ధనువు మహాప్రమాణమును ♦ దద్దయు మ్రోఁగఁగఁ జేయు రావణుం
గని గురుసత్త్వుఁడైన రఘు♦కాంతుని తమ్ముఁడు లక్ష్మణుండు ప
ల్కె నిటులు [1]రాక్షసేంద్ర! విను ♦ కీశగణంబులతోడ యుద్ధముం
బొనరుప నీ వనర్హుఁడవు ♦ పొందుగ నాపయి కేగుదెమ్మికన్. ౯౪ 23.6

క. అన దనుజేంద్రుఁడు భీకర, మనూనమును నౌరవంబు♦నగు లక్ష్మణుప
ల్కును ఘోరగుణధ్వనియును, విని యుద్ధముసేయనున్న ♦ వీరునినతనిన్.

తే. తారసించి కోపంబున ♦ దారుణార,వంబుతో నిట్లుపల్కె; నో♦బాలక! మృతి
నందఁగోరెడు విపరీత♦మైన బుద్ధి, గల్గువాఁడవు నీవిష్టి ♦ గాన నిచట. ౯౫

తే. భాగ్యవశమున నాదృష్టి♦పథమునందుఁ
బడితి వీఁక నాశరాళిసం♦పర్కమునను
గనలుచుం బోవఁగలవు య♦మునినగరికి
నీక్షణంబుననే యని ♦ యేపుమీఱ. ౯౬ 2319

క. పలుకుచు నున్నతసితదం,ష్ట్రిలనొప్పుచు నార్చుచున్న ♦ సమదనురారిం
బలుకుల నదలించుచు నిటు,పలికెన్ సౌమిత్రి దనుజ♦పాలక! వినుమా!. ౯౭

చ. గురుతరసత్త్వభావులగు ♦ కోవిదు లివ్విధి నిస్వనంబుచే
యరు సుము; నీవు పాపమతు♦లందు వరిష్ఠుఁడవౌట నిప్పుడి
క్కరణి నుతించుకొంటివి; విటఁ ♦ గర్బురనాయక! [2]నిర్జనాటవిం
బరసతి భిక్షువేషమునఁ ♦ బాపమతిం గొని తెచ్చినావుగా. ౯౮ 2321

ఆ. అట్టి నీబలంబు ♦ నరిభయకృత్ప్రతా,పమును బౌరుషంబు ♦ బాగుగాఁగ
నాత్మ నెఱుఁగు దిప్పు ♦ డంబకములఁ జాప,మును ధరించి వచ్చి♦తిని గడంక.

క. అనిసేయంగను దమ్మా, నిను వినుతించుకొననేల ♦ నీవే యని రా
మునితమ్ముఁ డాఁడఁ గోపం,బున రావణుఁ డతనిపై [3]సు♦పుంఖశరములన్.

---

1 అభ్యేహి మామేవ నిశాచరేంద్ర నవానరాం స్త్వం ప్రతియోద్ధు మర్హసి-అనిమూ. 2 తప విజనే యతివేషేణ సీతా మపహృతవతః ప్రతాపమ్-అనివ్యాఖ్య. జానామివీర్యమ్-అనుమూలమున కిట్లువ్యాఖ్యచేయఁబడినది. ఇట్టియర్థము చెప్పకున్న జానామి-అనుపదము వ్యర్థమగు. కాఁబట్టి వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయము వ్యర్థమనువారిపు డిట నేమియర్థము చెప్పెదురో. 3 శరాన్ సుపుంఖాన్-అనిమూ.

తే. వైచె నేడింటి నంత న♦వ్వాఁడిమగఁడు
కనకచిత్రపుంఖమ్ములై ♦ కడునిశాత
ములగు మొనలొప్పు సాయకం♦బులను వాని
వడిగ ఖండించె లక్ష్మణు♦ఁ డనము మెఱసి. ౯౯ 2324

క. శరముల విభిన్నతనువుఁ, బరఁగెడు గుహఫణుల బోలి ♦ నాశమ ధరపైఁ
దొరుగంగఁ గాంచి లంకే,శ్వరుఁ డాగ్రహ మొందిమఱియు♦ వాఁడిశరములన్.

క. పరఁగించె; లక్ష్మణుండును, శరతతులను వింటఁ దొడిగి ♦ సరభసముగ భీ
కరబాణవృష్టిఁ గురిసెను;, సురారి యపుడెల్ల యేయు♦సునిశితశరముల్. ౧౦౦॥

సీ. అర్ధచంద్రాకృతి ♦ నలరుచు ఖురపట్లు గ్రాలుచు నుత్తమ♦కర్ణికార
మట్లు ధారలనొప్పు ♦ నట్టిబాణంబులఖండించుచుండెను♦గాని యించు
కంతైనఁ గలఁగక ♦ యాలక్ష్మణుండుం డెనుకొఁ గంతటఁ ♦ దానువైచి
నట్టిబాణాళుల ♦ నన్నిటి నాతండు ఖండించి వైచుటఁ ♦ గాంచి యతని
శరలాఘవమున నా♦శ్చర్యమొందుచు మఱియును దీక్ష్ణబాణంబు♦లను సుమిత్ర

తే. తనయుపై వైచెఁ లక్ష్మణుం♦డును దనుజను, ననిఁ వధించుటకై వాఁడి♦మొనలుగలిగి
*వజ్రకులిశంబులను బోలె♦ నఖిలి యగ్ని,వలె వెలుంగుచునున్నట్టి♦ బాణతతుల.

క. ధనువునఁ గూర్చి ప్రయోగిం,చెను; రాక్షసరాజు నద్వి♦శిఖముల ఖండిం
చెను నట్లు వానిఁ ద్రుంచుచుఁ,దనకుం బరమేష్ఠి మున్ను♦ వయ నొసఁగంగన్.

క. వెలయుచుఁ దనచెంగట ను,జ్జ్వలకాలానలసమాన♦భావళి తగఁగాఁ
జెలఁగెడు నొకబాణవరం,బు లక్ష్మణుని ఫాలభాగ♦మున నాటంగన్. ౧౦౪

తే. వైచె, నాలక్ష్మణుండు త♦ద్బాణపీడి
తుఁడయి హస్తంబునుండి జా♦ఱెడుశరాస
నమును నొకభంగి ధరియించి ♦ విమలశక్తి
తగ్గఁ జలియించి మూర్ఛిలి ♦ ధైర్యమూని. ౧౦౪॥ 2330

తే. మరల నేరీతినో కేలి ♦ యరిధనువ్వుఁ
ద్రుంచె; నీరీతిఁ జాపంబు ♦ త్రుంగనున్న
వైరి రావణు నిశితాగ్ర♦బాణములను
మూఁట బరఁగించి నొప్పించె ♦ గోటు మెఱయ. ౧౦౫॥ 2331

చ. దనుజమహేంద్రుఁ డాశరవి♦తానముచేతను నొచ్చి చంచలిం
చి నియతిమాని మూర్ఛిలి వి♦చిత్రముగా నటులో వ్యతిం దగం
గని సముదగ్రశక్తియయి ♦ గ్రాలుచు దేవవిరోధియైన యా
దనుజుఁడు ఛిన్నచాపుఁడయి ♦ దారుణబాణనికృత్తగాత్రుఁడై. ౧౦౬॥ 2332

క. ఒడలెల్లన్ మేదమ్మునఁ, దడియన్ రుధిరావసిక్త♦తనుఁడై యనిలోఁ

* మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవేగాన్-అనియూ.

గడఁకన్ మెఱయుచు విధి మును, కడుఁగూరిమిఁదనకునీయఁ♦గాఁదనచెంతన్.

క. తనరారుశక్తిఁ గైకొని,యెను; రాక్షసలోకపతి య♦హీనగతుల నొ
ప్పినదాని విగతధూమం,బునఁ దగు హుతవహునిరీతిఁ ♦ బొలిచెడుదానిన్.

చ. వనచరవాహినీతతికి ♦ వారకభీతిని గొల్పుదాని నా
ఘనతరశక్తి శీఘ్రముగఁ ♦ గైకొని లక్ష్మణుపైనవైచె; నా
యనుపమశక్తియుం దనను ♦ నంతము నొందఁగఁ జేయవచ్చుటం
గని హుతవీతిహోత్రసమ♦కాంతిని గ్రాలుచు భీతిదంబులై
కనఁబడుబాణముల్ వయిచి ♦ గాఢబలంబునఁ గొట్టెఁ గొట్టినన్. ౧౦౯

సీ. వదలక యాశక్తి ♦ వచ్చి లక్ష్మణువిశాలంబైన వక్షస్స్థ♦లంబుఁ జొచ్చె
నంత మహాశక్తి♦యుతుఁడై రఘువీరుఁ డగు లక్ష్మణుండు మ♦హాత్తరమగు
నాసాధనంబుచే ♦ హతినొంది మఱిమఱి ప్రజ్వలించెను; నంత♦రాక్షసేంద్రుఁ
డట్లు విహ్వలుఁడైన ♦ యాలక్ష్మణుంగని జవమున వచ్చి హ♦స్తముల బల్మి

ఆ. నతనిఁ బట్టుకొనియె; ♦ నారావణుఁడు ధైర్య
మున మహత్తరుఁడయి ♦ తనరుతుహిన
శిఖరినైన నెత్తఁ ♦ జెల్లిన బలశాలి
యైన నగును మును ప♦మానుషగతి. ౧౧౦ 2336

సీ. *అం దేక దేశమై ♦ యలరు కైలాసంబుఁ గదలించియున్నాఁడు ♦ గాననట్టి
సాగరాఘావతం♦సంబయి గంభీరమైన పాల్కడలిని ♦ నాత్మశక్తిఁ
గలఁచిన మందర♦త్మాధరంబును దాను మును జయించిన దేవ♦ముఖ్యులెల్ల
బట్టితెచ్చిరి గాన ♦ బాహువులను బూని యెత్తంగఁ జాలును ♦ నెల్లకులశి
ఖరులలో మేటియై ♦ క్రాలు మేరువునైన నెత్తంగఁ జాలు న♦దెట్టు లనిన
వాయువే యాగిరి♦వరశిఖరమ్మును గడలిదా కుక్షిఁ లం♦కనుగ వైచెఁ
గనుక నాతనిజయిం♦చినవాఁడు గావున నవలీల నెత్తనౌ ♦ ననుపమాన
పరిమాణమై మహా♦త్తరమయి పొల్చెడు నాజగత్త్రయమును ♦ నైన నెత్తఁ
జాలు హిరణ్యాక్షుఁ♦డోలిఁ దద్భాగమౌ పుడమిని జంకలో ♦ నిడుకొనియెను
గనుక నీతం డెత్తఁ♦గను జాలు సురలతోఁ గలిసియే యున్నను ♦ గాని రాము
తమ్ముఁడౌ లక్ష్మణుఁ ♦ దగురామునందు నాల్గవభాగమై పొల్చు♦ఘనుని నెత్తఁ
జాలఁడు భుజముల♦సమరాంగణమునందు నపుడు లక్ష్మణుఁడు బ్ర♦హ్మాదయవలన

ఆ దనుజు నొందినట్టి ♦ తచ్ఛక్తి ఱొమ్మున, గాడఁగాఁ దలంపఁ♦గను దరంబు

---

* హిమవాన్మందరో మేరు స్త్రైలోక్యంవా సహామరైః, శక్యం భుజాభ్యా ముద్ధర్తుం నసంఖ్యే భరతానుజం. శక్త్యా బ్రాహ్మ్యాపి సౌమిత్రి స్తాడితస్తు స్తనాంతరే, విష్ణో రచింత్యం స్వం భాగ మాత్మానం ప్రత్యనుస్మరత్ -అనియూ. ఈశ్లోకద్వయమునకు వ్యాఖ్యాతలు నిర్వచించిన యర్థ మిటసీసమాలికయందుఁ జేర్పఁబడినదని గ్రహింపవలయు.

గాని విష్ణునంశ ♦ మైనట్టి స్వస్వరూపము స్మరించుకొని యెను ♦ సమబుద్ధి.

క. సురకంటకుఁ డా రావణుఁ, డురుతేజము నుద్ధరించునది ♦ నొక్కుమంటఁగా
ధరియించి దనుజదర్పముల గూర్చుమాఘ్రచుము గదఁ జేకొంగి యనమమై.

ఆ. వైష్ణవాంశమగుచు ♦ నతులు లక్ష్మణుశక్తిబంబు స్వీయుడొక్కగంబు నూని
పట్టి లేవనెత్త ♦ బలహీనుఁ డయ్యె; నం,తటఁ బవనజాఁ డుమ్మరుగుక్రుధ.

క. దనుజేశునిపై నడరుచుఁ, గనవజ్రసమానముష్టి ♦ దానిరాఘాతం
బున యొమ్ముగ నడఁచెను; దానఁ దనకేల నొగ్గి నోరు ♦ నెత్తురంబడియెఁ.

ఆ. [1]చంచలించి మఱియుఁ ♦ జావుగాఁ బడిమును;
నతని కర్ణవృజ్ఞు ♦ ఖాళినుండి
నల్ల మిగులఁ గా రెఁ ♦ నల్లనీనుందుచుఁ
బొరలుచుఁ గాఁ విసంజ్ఞుఁ ♦ డైని యపుడు. ౧౪౧ 2341

క. అరదమునడుమంబడి క్రవ్యాదపతి మూర్ఛిల్లి వాక్పథ్య ♦ ముం బోవనె యూ
కరణిని నపించుచుండె; న,మ్మారమున భూమిని పృథ్విగాత్ర ♦ ములు గంపయుఁ డుఁగ.

ఆ. విగతసంజ్ఞుఁ డగుచు ♦ విశ్వంభరంబడి, గాంచి యమున నాథ ♦ నలితులయిన
సురలు మునులు విపిన ♦ చరులు సంతుష్టులై, యెగ్గి పెరట్టి యసుర ♦ లదరిపడఁగ.

క. గురుతేజుండగుపావని, సురశత్రు శరాసనము నస్థితమయి ♦ తెచ్చిబడిన యూ
నిరుపమబలు లక్ష్మణునిం, గరముల నెత్తుకొని రాముకడకుం దెచ్చెఁ. ౧౪౩

[2]సీ. రావణాదిశత్రు ♦ రాజికిఁ గదలింప నలవిగానట్టివాఁ ♦ డైన సౌమి
కపిమాత్రుఁడైన జ ♦ గత్ప్రాణనందను నెమకూర్మిఁ బ్రేమయుఁడై ♦ సుధికళక్షుఁ
డగుటను నాతని ♦ కతిలఘుత్వము నొందె నా లక్ష్మణుఁ; డంత ♦ ననిని దుర్జ
యుఁడగు నాలక్ష్మణు ♦ నొయ్యన నాశక్తి వదలి రావణుకథ ♦ నరమునందు

తే. బూర్వమట్టులు జవమునఁ ♦ బోయిచేరె;
నరినిషూదనుఁ డా రాము ♦ ననుజుఁ డంత
బరులకుం బ్రత్యనీకవ్ర ♦ భావుఁడైన
విష్ణుభాగం బచింత్యంబు ♦ వినుతిగను. ౧౪౪ 2345

క. అనుపమమును నయి వెలసెడు, తనదుస్వరూపంబు మదిని ♦ దలఁచుటచే మూ
ర్ఛను దేఱి విశల్యుండై, కనఁబడె; గురుతేజుఁడైన ♦ కర్బురపతియుఁ. ౧౪౫

ఆ. ప్రాప్తసంజ్ఞుఁడగుచుఁ ♦ బటుతరనిశితాగ్రములగు విశిఖవ్రాత ♦ ములను భూరి

---

1 జానుభ్యా మపతద్భూమౌ చచాలచ ననాదచ। ఇది సార్థకమో స్వప్నాశ్లేష భక్త్యా పర మయాచ సః, శత్రూణా మప్రకంప్యోఽపి లఘుత్వ ముగమత్ కపేః అని సూత్రములు. శ్లోకద్వయమునకు వాస్తవార్థ మిదియని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి దాని పద్యమున కేర్చితిఁ గాని సొంత మిందేదియు లేదని గ్రహింపఁదగు.

ధనువు సంగ్రహించెఁ ♦ దాశరథియు నంతఁ, బతితవీరవర్య♦పటల మగుట.

క. మనముల భీతిలి యుద్ధం,బున నిల్వక కపులు పాఱ♦పోవుచునుండం
గని తాను రావణునిపై,కిని నడ రెను; నంత హనుమ♦కృతకృత్యుండై. ౧౨౪

క. శ్రీరామునిపరిసరమును, జేరి వచించెన్ దురంబు ♦ సేయఁగ నావీఁ
పారోహించి విరోధిని, మారుకొనం దగునటన్న ♦ క్ష్మాపతి యంతన్. ౧౨౫

చ. హనుమ వచించినట్టి పలు ♦ కాదృతిమై వినుచున్ బలాఢ్యుఁడై
తనరెడువైనతేయుని ము♦దంబున మాధవుఁ డెక్కునట్లు చ
క్కనిగతి భూరివిక్రమము ♦ గ్రాలఁగఁ బొల్చెడు రాఘవుండు త
ద్వనచరవర్యునెక్కి రథ♦వర్యమునందగు వైరిఁ గాంచెఁ దాన్. ౧౨౬ 2350

చ. నిరుపమతేజుఁడైన ధర♦ణీపతి రావణుఁ గాంచి క్రుద్ధుఁడై
శరతతిఁ గార్ముకంబుఁగొని ♦ చయ్యన విష్ణువు పూన్కిమై బలిన్
దురమున మార్కొనం దలఁచి ♦ తోరపువేడుకఁ బోవునట్లు భీ
కరతరవజ్రనాదసమ♦గాఢగుణధ్వని పెల్లుమీఱఁగన్. ౧౨౭ 2351

క. దనుజుని మార్కొన నడరెను;, మనుజేంద్రుండంత దనుజ♦మండను గని యి
ట్లనియెన్ గభీరవాక్యం,బున; నిలునిలు మోనిశాట♦పుంగవ; యింకన్. ౧౨౮

క. విను మింతటియప్రియ మీ,వు నాకు నొనరించి యెటకుఁ ♦ బోయి విముక్తిం
గనఁగలవు? శక్ర, యమ, రవి, వనజాసనవహ్నికృత్తి♦వాసులకడకున్. ౧౩౦౹

క. చనినన్ దశదిశలకుఁ బో,యిన నైనను నిపుడు నాదు♦దృష్టిఁబడితి కా
వున నింక నెచటికైనం, జనఁ జాలవు మృతియెదక్క ♦ శరణము గలదే ౧౩౧

చ. దనుజగణేశ! యేనినిట ♦ దారుణశక్తిని గొట్టినాఁడవో
యనుపమశౌర్యుఁ డిట్టిస ♦యంబున నీతఁడె నీకుఁజాలఁ జిం
తను గలిగింపఁ గోరి కడు♦దర్పము పొంగఁగ నీకు నీసుతాం
గనలకు మృత్యువై యిదె త♦గం జనుదేఁగలఁ డాజిసేయఁగన్. ౧౩౨ 2355

క, నేనన నతఁడే సుమ్మీ, [దానవ! లక్ష్మణుని మిగుల ♦ దర్పంబున నేఁ
బూని ప్రహరించితి ననుచుఁ,బూనకుమా గర్వ, మతని ♦ పొంగడచితిజూ.

క. అని నీచేఁ బ్రహరింపం, గనుబడుదునొ? యనెదవేమొ] ♦ కర్బుర నీచెం
తను గన్పడు నేనే సు,మ్మని నద్భుతదర్శనులయి ♦ యతులబలులునై. ౧౩౩౹

తే. మఱి జనస్థానవాసులై ♦ మహిమ వెలసి
యుత్తమాయుధములఁ దాల్చి ♦ యొప్పునాచ
తుర్దశసహస్రకర్బుర♦ధూర్తుల నొగి
బాణముల రూపుమాపిన ♦ వాఁడఁ బేర్మి. ౧౩౩ 2358

చ. అనియెడు రామువాక్కుల సు♦రారివిభుం డవు డాలకించి ము
న్ననిఁ దనుఁ గొట్టి వే మరల ♦ నాతని మ్రోయుచునున్న భూరివీ

ప్యుని బవనాత్మజున్నఁ గని ♦ యోర్వక క్రోధము మీఱఁగా నయం
బునఁ దగువహ్నిఁబోలు శర♦ముల్ గడుఁదీక్ష్ణము లేసి నొంచెఁ దాన్. ౧౩౪

క. దనుజాంబకతాడితుఁ డయ్యును బావని నైజతేజ ♦ మొక్కటఁ గుఱఁగునం
గనువాఁడుగాన నింకను, ననూన తేజమున వెలిఁగె ♦ నద్భుతరీతిన్. ౧౩౫

చ. గురుతర తేజుఁడైన నృప♦కుంజరుఁ డారఘురాముఁ డప్పు డా
సురశరతాడితాంగుఁడయి ♦ స్రుక్కక యుండిన నాంజనేయు నా
దరమునఁ గాంచి రావణుని♦దర్పము నోర్వక యాగ్రహించెఁ; భూ
వరుఁ డరివీరుస్యందనము ♦ బాగుగ డగ్గఱి ఘోటకంబులన్. ౧౩౬ 2361

ఆ. చక్రములను ధ్వజము ♦ ఛత్రంబు గుఱ్ఱా
కలను సారథిని ద♦గంగ మెఱయు
వజ్రశూలఖడ్గ♦బాణముఖ్యాయుధ
ములను జక్కఁగాంచి ♦ వెలయుశక్తి. ౧౩౭ 2362

క. శితపుంఖసాయకంబుల, గతిత్వరి యలిగినట్లు♦గాఁ ద్రెంచి మహో
న్నతిశక్తిఁ ద్రుంచె వానిని;, శితముఖుఁ డతివీర్యుఁ డగుచు ♦ [1]శతకోటిఁ దగన్.

క. మేరునగోత్తమపక్షము, లాగూథిగఁ ద్రుంచునట్టు ♦ లారాముఁడు దు
ర్వారమహావజ్రాశని, సారలసచ్ఛరముచే వి♦శాలంబగు దాన్. ౧౩౮ 2364

ఆ. బలముగలిగి చక్క ♦ నలరు రావణుభుజాం
తరమునొంచె బలము ♦ దరుదుపాప;
నెవఁడు తనతలపయిఁ ♦ బడిఁగాని యశనియోఁ
గాని పడినభయము ♦ గనఁడొ సుంత. ౧౩౯ 2365

[2]సీ. చలియింపఁడో యట్టి♦సాంద్రమహీపతిభావంబు గల్గు రా♦వణుఁడు రాము
బాణతాడితుఁడయి ♦ బాధలకోర్వక యాస్రుఁడై చలియించె; ♦ నతులవీర్య
మున నొప్పియుండియు♦ధనువు కరంబున నుండి వేవిడిచె, న♦త్యుత్తమమతి(ముగఁ
యగు రామచంద్రుఁడ♦ట్లా రావణుఁడు మూర్ఛనందుచుండుటఁ గాంచి ♦ యద్భుత

ఆ. ప్రబలునర్ధచంద్ర♦బాణముఁ గొని దాని, వర్కవర్ణమైన ♦ యసురసంఘ
పతికిరీట మట్టి ♦ పలుశకలములుగాఁ, బడఁగ నేసి గౌర♦వము నడంచె. ౧౪౦

చ. ధనువును జాఱగా విడిచి ♦ ధామయుతంబగు నత్కిరీటముల్
గనుఁగొనుచుండ భూమిఁబడఁ♦గా విషహీనమహాహిపోల్కి శాం
తనిఖిలహేతియై శుచివి♦ధంబున నప్రభుఁడైన సూర్యరీ
తిని దనకాంతివీడి గత♦ధీవిభవుండగు రావణాసురున్. ౧౪౧ 2367

చ. కనుఁగొని దిక్కు లేని యుఁ♦గర్బురనాథునిఁ దాని గావ నొ
ప్పును గద యన్నబుద్ధిఁ గొని ♦ పోలపరించెను; రావణా! భయం

---

1 శతకోటి—అనఁగా వజ్రము. 2 నాటి ఛపాల రాజా-అనియూ. రాజా అయ్యనరాజభోజ్య
స్థితి-అనివార్యత్వ.

బును గలిగించుకార్యములఁ ♦ బూన్కి నొనర్చితి వంతెకాక నా
కు నధికమిత్రభూతులయి ♦ కూర్మి నొసంగెడు మేటివీరులన్. ౧౮౨ 2368

క. పలువురఁ జంపితి, దానన్, బలుశ్రమమునుం బడితి వనుచు ♦ భావించి శరం
బుల నిను మృత్యువశమ్మున, కలఘుబలం బలరనుండి ♦ రైన నసుపఁ జూ!.

సీ. విడిచితిఁ గర్బుర♦వితతవిభూ! నీవు సంగరమొనరించి ♦ చాలబడలి
యున్నాఁడ వేను ని♦న్నొప్పితిఁ బోనంగఁ బొమ్మింక లంకకుఁ ♦ బోయి నుంత
విశ్రాంతినిం బొంది ♦ విగతశ్రముండవై సరథుండవై బలు♦చాప మూని
రమ్ము నీ వాసంగ♦రంబున నేఁ జూపుబలము-చూచెదుగాక ♦ యలఘుదృష్టి

ఆ. ననుచుఁ బలికె; నిట్లు♦హతచాపహయసూతుఁ,డై శరార్దితుఁడయి ♦ హతకిరీట
దర్పహర్షుఁడగుచు ♦ ధరణీశువాక్కుల, వినుచు లజ్జ వేగ ♦ చనియెఁ బురికి.

చ. చని యిటు లంకఁజొచ్చె బల♦శాలి *సురాసురవైరి రావణుం
డనఘుఁడు రాముఁ డంత నిట♦నయ్యనుజన్ముని జేరి సంగరం
బునఁ బడియున్న యాప్లవగ♦పుంగశరీరములంటియున్న సా
ధనములఁ దీసివైచునటు ♦ తానొనరించెఁ బ్రయత్న మేర్పడన్. ౧౮౫

చ. సురరిపువైన రావణుఁడు ♦ శూరత దక్కి పరాజితుండునై
యరుగుట కాసురాసురమ♦హర్షులు దిక్కులు సర్వవర్యముల్
సరిదధిపస్థభూతతతి♦త్స్వాజలవాసి సమస్తజీవులున్
బరమముదంబునుం గనుచు ♦ భాసిలి రాన్నృపుశక్తి కెంతయున్. ౧౮౬

ఏఁబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౦ - వ సర్గము.

{ కుంభకర్ణుని మేలుకొలుపఁగా నాతండు రావణుని దూఱుట. దాన నాతఁడు కోపింపఁ గుంభకర్ణుండు యుద్ధమునకు వచ్చుట }

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దాశరథిప్రహితాంబకార్దితాం
గనిచయుఁడై పురంబునకు ♦ గాసిలిపోయి విభగ్నదర్పుఁడై
మనమునఁ జంచలించె; నతి♦మానుషవిక్రముఁడైన రాముచే
తను బరిభావమందుటకుఁ ♦ దద్దయుఁ గుందె మహార్తి పైకొనన్. ౧ 2373

క. కరి సింహముచేతం బలె, గరుడునిచే సర్పమట్లు♦గాఁ బీడితుఁడై
సురవైరి యడలె; మఱియును, సరసిజభవదండములకు ♦ సాటియనగుచున్.

తే. చంచలలరీతి మెఱయుచు ♦ మించురాము
శరములఁ దలంచి వెతఁగుందె; ♦ శాతకుంభ

---

* మహాబలే దానవదేవశత్రౌ-అనియు.

మయలనత్పరమానన ♦ మండితాంగుఁ
డగుచు నాతఁడు మనుజుల ♦ నంతఁ గాంచి. ౩ 2875

క. సురపతితుల్యుఁడనగు నే, నరమాంసుని చేత నకట ♦ నైదబలంబుల్
నిరుపమశౌర్యము పోవం, బరినర్తింపంగఁబడితిఁ ♦ బల్కులిఁ కేలా. ౪ 2876

క. పరమేష్ఠిగుఱిచి చేసిన, నిరుపమున తప మదెల్ల ♦ నేఁటికిఁ బోయెన్
ధరణిని వ్యర్థంబే నాఁ, డరసిజసంభవుఁడు నాకు ♦ సాధ్వనము తగన్. ౫

క. మనుజులవలన న్నీవును, గనునాఁడవు భీతి నని స ♦ శాపము పలుకుగ మా
యని పల్కిన యాఘోరవచన మిపుడు ఫలించె నాకుఁ ♦ బక్కొనఁగ నకటా!

ఆ. ఏటి కద్ది తప్పు ♦ నూటిగ ఫలియించుఁ, గాన; సురలవలనఁ ♦ గాని నసుజ
గణమువలనఁగాని ♦ గంధర్వయక్షగా, రుడులవలనఁ గాని ♦ నంతతంబు. ౭

క. ఉరగాళివలనఁగానీ, మరణము లేకుండ మును గ ♦ మలాధవు ధర్త్రీ
వర మడిగి పొందితిని స్మృతి, నగులవలనఁ గల్గకుండ ♦ నాఁడడుగఁ గదా. ౮

సీ. ఇక్ష్వాకుకులమున ♦ కెల్ల నాథుండగు నరణ్యుఁ డనెడురాజు ♦ నని వధింపఁ
బడియె నాచే నపు ♦ డరికించి నను నాఁడు నో రాక్షసాధమా! ♦ యోకులాంత
కా! దుర్మతీ! నదీ ♦ యంబున నినుఁ బుత్త్రసహితసాంధవాయ ♦ సహితముగను
హతము చేసెడు నామ ♦ హాపురుషుండొక్కఁ డిక్ష్వాకువంశంబున ♦ నవతరింపఁ

ఆ. గలఁడు నిశ్చయముగ మిద్ది ♦ గా నమ్ముమని పల్కెఁ
గనుక నతనివంశ ♦ మునను దశర
థునకు రాముఁడితఁడు ♦ తనయుఁడై జనించి
మనుజుఁ డగుచు నను చు ♦ మదిఁ దలంతు. ౯ 2881

క. మును వేదవతియు నాచే, తను బరిభవమంది నట్టి ♦ తఱుణంబున నా
తనుమధ్య నను శపించెను, గనుక మహాభాగురాలు ♦ గా నియతయుగాన్. ౧౦

క. అలరెడు నామెయొ శాపము, ఫలింపఁగాఁ జేయ జనక ♦ పార్థివునకు ని
మ్ములఁ గూఁతురుగాఁ బుట్టెను; ఫలియించె యీ సత్య ♦ పలుకు లవి యిలన్.

క. గిరిజయు రంభయు నందీ, శ్వరుఁ డావరుణాత్మజయును ♦ భాసిలుకీర్తి
ధర నలకూబరుభార్యయు రహిఁ దపోవిభవమ్ము ♦ నొప్పుచునుండన్. ౧౧

క. మును చెప్పినచందముగా, ననూనగతిన య్యెఁ గదుమ ♦ హాత్ములు ఋషు ల
య్యనఘులు పల్కినచందము, గనె సాగుంగాని మిథ్య ♦ గానేరదు సూ!. ౧౨

క. సురవైరులార! శాప, వ్యరూపమును జక్కఁ జేసెఁ గ ♦ నైగుణ గెలువం
దరమగువిషయంబున నె, చ్చరికను దగియుండవలయు ♦ నతతము మీరల్.

ఆ. భటులు తిరుగునట్టి ♦ భాగంబులందు గో, పురశిఖరములందుఁ ♦ బొలుచు గోపు
రములపార్శ్వముల న ♦ రాతుల బాధలు, గలుగకుండ నుండ్రు ♦ గాక సతము.

క. అనదృశగాంభీర్యండై, యసురత్రిదశాళిదర్పు ♦ నుడఁచుచు ధరనం

దనముఁడగు కుంభకర్ణుం,డు సరసిజాత్మజుఁడు మును ద♦నుక శపియింపఁగ.

క. తనశౌర్యము దూలఁగ ని,ద్రను బొందియె యున్నవాఁ డ♦తని మేల్కొలుపుం
డనె నిట్లు మహాబలుఁ డా,దనుజుండు ప్రహస్తుఁడనిసి♦దా నృతిఁ గనుటన్.

తే. తాఁ బరాజితుఁడగుటయుఁ ♦ దలఁచి కుంభ
కర్ణుఁ డతిభీమబలుఁడయి ♦ క్రాలుచుంట
నెంచి యిట్లనిపల్కె మీ♦రేగి లోని
ద్వారములయందు యత్నంబుఁ ♦ దగునొనర్ప. ౧౪ 2390

క. వనచరు లెక్కకయుండఁగ, గను బ్రాకారంబు లెక్కి ♦ కా వుండంగాఁ
జను; నిద్రాపరవశుఁడై, దనుజవరుం గుంభకర్ణుఁ ♦ దగ బోధింపన్. ౧౫ 2391

చ. వనటల నేనుఁ గుంది పలు♦భంగుల బాధల నొందుచుండ నా
యనుజుఁడు కాలసంహాతము♦హామతియై యెటువంటి చింతయై
నను గన కిట్టి హాయిగ ది♦నంబులు నిద్రను బొందుచున్నవాఁ
డని మఱియున్ వచించె నితఁ ♦ డన్వహ మిట్టులె చేయు నక్కటా.౧౬ 2392

తే. *ఒక్కపుడు నవమాసము ♦ లొక్కతఱిని
నాఱునెల లొక్కసమయంబు♦నందు నేడు
నెల లదొక్కవు డెనిమిది♦నెలలు గాఁగ
నియతిలే కెప్డు గనుచుండు ♦ నిద్రనివుడు. ౧౭ 2393

సీ. ఆతఁ డీసంగర ♦ మారంభమగుటకు మును నవమదినంబు♦నను దగంగఁ
దత్పూర్వదినమందుఁ ♦ దా సభామండపమున నె యాలోచన♦మును నొనర్చి
నిదురపోయినవాఁడు ♦ గద కాన నీతని సులువుగా మీరు మే♦ల్కొలుపవచ్చు
గురుబలశాలియా♦కుంభకర్ణునిక్షిప్రముగ మేలుకొనఁ జేయుఁ♦డు గురుభుజుఁడు

తే. దనుజముఖ్యుండునగు నాదు♦ననుజుఁ డతఁడు
సంగరంబున వే వన♦చరుల రామ
లక్ష్మణుల సంహరింపఁగ♦లఁడు నిజంబు
ధ్వజవరంబట్లు రాక్షస♦వర్యుఁ డయియు. ౧౮ 2394

ఆ. గ్రామ్యసుఖరతుండు♦గా నిద్రఁబోవుచు, నున్నవాఁడు; చూడ ♦ నుగ్రతరము
గాఁగనున్నయట్టి ♦ కలనునందును రాము, వలన నపజయంబు ♦ గలిగె నాకు.

క. కనుకనె యాతని బోధిం,చిన నించుకయైన మదికిఁ ♦ జింతగలుగ; దో
దనుజవరులార! యీతఱి, ననుజుని లేపంగఁ దగునొ ♦ యని యడుగుదురేన్.

క. కలిగెను వ్యసనం బిట్టులు, గలనున సాయంబుసేయుఁ♦గాఁ జాలండే

* నవమష్ట్సప్తచాష్టౌచ మాసాన్ స్వపితి రాక్షసః-అనియూ. ఇట గోవిందరాజులు పూర్వాపరకాండోక్తభంగిని విరుద్ధము గాకుండ సమాధానమును జెప్పుచు నొక పెద్దవ్యాఖ్య వ్రాసిరి.అది తెనుఁగున చేర్ప ననువుగానిది కానఁ జేర్పలేదని యెఱుంగవలయు,

నిల నింద్రసమానుండై, యలరెడు నాయనుజాతోడ ♦ నగుపని యేమో.

చ. అని దనుజేంద్రుఁ డాడ విని ♦ యాగ్రహలాలసను న్నట్లు మేలుకో
ల్పను దగునీయకాలమున ♦ భావ్యమహాత్మ్య నటంచు వ్యాకులం
బును గని కుంభకర్ణుగృహ♦మున్ గనఁబోయిరి; రాక్షసేంద్రునా
జ్ఞను గొని వాటి మాంసమును ♦ బలుఁగ మెక్కుచు నల్లగ్రాగుచున్. ౨౩౪

సీ. కుంభకర్ణుఁడు మేలు♦కొన్నఁ దృప్తుడు గాని క్షుద్బాధనాపంగఁ ♦ గోరి విమల
గంధమాల్యములు భ♦క్ష్యంబులు గైకొని సర్వాంబులనుగూర్చి ♦ జనిరి; గొప్ప
బలములఁ దగు రాక్ష♦సులు నాగ గుహగత వ్యాగంబుగల్గి, యం♦తటను యోజ
నాయతంబయి, రమ్య♦మై కుంభకర్ణుని మేని గంధిన ♦ మేటిచంద

తే. నాదిపరిమళములు సొగు♦నట్లు పొలయు
గుహావలెం బొల్చియున్న యా♦ క్రూరదనుజ
సద్మమున కేగి యతని ని♦శ్వాసములును
వినుకరుణ నెట్టఁబడుచు ని♦ష్ప్రథి నాశిల. ౨౩౫ 2399

క. చని యాగేహముఁ జొచ్చిరి; దనుజులు వారట్లు బహువి♦ధంబుల శుభవ
స్తునికరభాసురమై కాంచనకుట్టిమములఁ జెలంగి ♦ దాగుతరంబై. ౨౩౬

చ. కనఁబడుదానిఁ జొచ్చి యట ♦ గాఢనుషుప్తిని బొంది భీతికృ
త్తనుఁ దగుచున్ బరుండి తగు♦దాసవసింహునిఁ గాంచి; రంత ని
ద్రను గనునట్టి వేళల ని♦తాంతమునుం దగ నావికారముల్
గనఁబడ నిద్రఁబొందుచును ♦ త్ర్యాస్థలిఁ గూలిన శైలమట్లు గన్. ౨౩౭ 2401

ఆ. నిద్రనుండి లేప ♦ నేరనిరీతిఁగా, నున్న యతనిఁ జేరి ♦ యొక్కరీతి
నంద యోకటఁ గూడి♦యట్టి మేల్కొలుపఁగా, సాగి రంత సమర♦సమితియందు.

క. తనువెల్ల నూర్ధ్వరోమాళిని దగఁగా నూర్పులను లలిన్ విడిచెడు పా
మును బోలి మహాశ్వాసము, లను భీతిని గొలుపుచున్న ♦ లయుపతిత్యుల్ఘన్.

తే. పందుకొనియు భయంబుఁ బా♦ల్పడఁగఁ జేయు
నాకృతిం దగ భయదనా♦సాంతరములు
తనరఁ బాతాళవిపులాస్య♦మునఁ జెలంగి
శయ్యఁ దాఁకంగ సవయవ♦సమితి మిగుల. ౨౪౦ 2404

సీ. శయనించి మున్ను దాఁ♦గి యువల నుంచిన మేదో రుధిరముల ♦ మేటివాస
నలు గుబాళింపఁ గ♦నకమయాంగదములఁ దాలిచి మకుటంబు ♦ తల ధరించి
పగతురఁ జెండు న♦న్నలుని రాక్షససింహుఁ గుంభకర్ణునిగనుఁ♦గొనుచునుండి;
రంత భీకరసత్త్వ♦లగు రాక్షసులు వాని ముందట సంతృప్తి ♦ నొందఁ జేయఁ

* శే ఈ తం విశ్వతం సుప్తం-అనియూ. విశ్వతమ నిద్రాకాలికవికారయుక్తమ-అనివ్యాఖ్య.

తే. జాలుమాంసములను మేరు♦శైలమంత
యెత్తుగాఁ బోసి రాతని♦యెదుట మఱియు
మృగమహిషసూకరమ్ముల ♦ వగుపలలము
లను మనోజ్ఞాన్నముల రాసు♦లనుగ నునిచి. ౩౨ 2405

క. సురరిపు లాతనిముందట, మరలను బహువిధమనోజ్ఞ♦మద్యము రక్తం
బరుదుగ నించినకడవల, సురారివరు ముందు నునిచి♦చొక్కఁపుఁబూన్కిన్. ౩౩

తే. ఆపరంతపుతనువున ♦ నమలరుచిర, చందన మలంది పరిమళ♦చారుపుష్ప
హారములు వైచి బహువిధ♦హారిగంధ, ములను నాతనిఁ గ్రేసేసి♦రెలమిమీఱ.

చ. దనుజులు శత్రుహంతయయి ♦ తద్దయు నొప్పెడువానికిన్ సుగం
ధనిచయధూపముల్ వయిచి ♦ దారతనిన్ నుతియించి, పల్మఱున్
ఘనములరీతిగా నఱచి ♦ క్రమ్మశశాంకుని బింబమట్లు లో
ప్పిన గురుశంఖవారములు ♦ ప్రీతిగ నొత్తిరి పెక్కురీతులన్. ౩౫ 2408

ఆ. అంద ఱొక్కపెట్ట ♦ నార్చి రాతఁడు మేలు, కొనమి కాగ్రహించి ♦ ఘననినాద
ముల నొనర్చి రెగిరి ♦ రలఘుభుజాస్ఫాల, నములఁ జేసి; రసుర♦నాథు నతని.

క. కరములఁ బట్టి కదల్చిరి, సురారిమేల్కొలుపువేడ్క ♦ శుంభద్ధ్వనులం
బరిపరిఁ గావించిరి; త, త్తరుణంబునఁ బఱులెల్ల ♦ దారుణరీతిన్. ౩౭ 2410

క. ధర భేరీపణవమహా, త్తరనిస్వనములను గర్జి♦తధ్వనుల భుజా
త్కార మప్పళించురవముల, నురుతరసింహధ్వనులను ♦ నొక్కటి వినుచున్. ౩౮

తే. దెసలకుం బ్రీతిఁ బాఱి సా♦ధ్వసము వదల
కుండుటన్ వ్యోమమున కేగి♦యును భయంబు
వాయమిన్ వేగ నేలపైఁ ♦ బడియె; మిగుల
శ్రమమునొంది కావించిన ♦ శబ్దములకు. ౩౯ 2412

క. అతిశయనిద్రం బొందిన, దితిజవరుం డించుకేని ♦ తెప్పిఱిలమిఁ గాం
చి తగ మహత్తరకాయుని, నతనిం గని యసురవర్యు ♦ లంద ఱొకటిగాన్.

తే. ఇనుపగుదియల రోఁకళ్ల ♦ నెల్లగదలఁ, గరములం బట్టుకొని; రుద♦గ్రతరరూపు
లైనవారద్రిశృంగాళి♦నట్టె ముసల, ములను గదలను భూరుహ♦ములను బూని.

సీ. ప్రహరింపసాగిరి ♦ పటుహస్తతలములముద్గరసంతతి ♦ ముష్టులను ద
గంగ భూస్థలిమీఁద ♦ గాఢసుప్తిం జెందునాతని గొట్టి రా♦యసురు లెంతొ
బలవంతులయ్యుఁ గుం♦భకర్ణునిశ్వాసవాతముచే నిల్వ ♦ వశముగామి
నతనిమోఁకులకుఁ దప్పి; ♦ రంత భయంకరవిక్రములగువార ♦ లీక్రమమున

తే. నెంతయత్నమొనర్చిన ♦ సుంతయైన
నతఁడు మేల్కొనునూచన ♦ లగపడమిని

వగచి యందులకై మఱి ♦ తగినయత్న
ములనొనర్పఁగఁ బూనిరి యు♦క్తగతులను. ౮౧ 2415

క. దనుజులు పదివేవురు చుట్టును దమకు సహాయులయి క♦దుర్వర్తిల నా
తనిచుట్టు మృదంగంబుల, ఘనభేరీపణవశంఖ♦గణముల నుఱియుచ్ ౮౨

ఆ. ఏకకాలమందె ♦ యెల్లకుంభంబుల, మ్రోఁగఁ జేసి; గంభ ♦ రాతునయను
లగుచుఁ గొటుకవలె ♦ నాకృతిగల్గినై, ... యూసునాగ ♦ ప్రాక్కరీతి. ౮౩

చ. దనుజవరేణ్యుఁ గొట్టుచు ని♦తాంతము నార్చుచు మేలుకొల్పినన్
గనుఁగన విప్పఁడయ్యె; నిటు ♦ గట్టిప్రయత్నము చేసి కుంభక
ర్ణుని నిసుమంత లేవుటకు ♦ నోఁచక యింకను దానినట్టి మిం
చినయతిఘోరయత్నములఁ ♦ జెచ్చెఱఁ జేయఁగఁ బూని రొక్కటన్. ౮౪

క. కరిఘోటకోష్ట్రసంతతి, ఖరముల నెక్కించి త్రొక్కఁ♦గాఁ జేసిరి భీ
కరదండకశాంకుశముల, నురుగతులను వానిఁ గొట్టి ♦ యొక్కటఁ గునన్. ౮౫

క. భేరీశంఖమృదంగము, లీరనమున మ్రోఁగఁ జేసి ♦ రెంతో బలములన్;
వారట్టభుజస్తంభము, లారీతి సుహేంధనమ్ము ♦ లట్లీముసలముల్. ౮౬ 2420

క. పెనుముద్గరములు గైకొని, యనూనబలము లెప్పింగ ♦ నతని నడచి; రా
ధ్వని గురుతరమై లంకా,వనసర్వతముఖ్యవివిధ♦భాగములందున్. ౮౭ 2421

క. చెలరేఁగి నిండి నగరము, పలువిధముల మాఱుమ్రోసెఁ ♦ బరమనుష్యున్
వెలసెడు నా దనుజుఁడు కన్నులవిప్పక నిద్రఁబోయె ♦ నగాత్మనభంగిన్. ౮౮

తే. వేయిభేరులఁ గాంచన♦విమలదండ,ములను గొట్టిరి వారెల్ల♦ మొక్కలముగ
నొక్కటిగఁజేరి చుట్టును ♦ బిక్కటిల్లి, యేకకాలంబునందు స♦హీనశక్తి. ౮౯

క. ఏకార్యము లొనరించిన, నాకర్బురవరుఁడు బ్రహ్మ♦వగుశాపముచే
నాకటికనిద్రఁ జెందుచు, నాకరణిఁ బఱుండె నుంచ♦ నైనఁ గదలకే. ౯౦ 2424

చ. కనుఁగొని వాని రాక్షసులు ♦ గాఢపరాక్రము లెల్లఁ బూర్వమే
మనమునఁ గల్గుకోపమును ♦ మండుచునుండిన వారలత్తఱిన్
జెనుక్రుధఁ బూని యాతనిని ♦ భీమగతుల్ దగ లేప ముష్టులం
గొని ప్రహరించి విక్రమ ము♦కుంఠితసాహస మవ్వ చూపుచున్. ౯౧ 2425

క. చెలఁగిరి కొందఱు నిస్వనములఁ జేసిరి మిగులశౌర్య♦మున భేరుల ని
మ్ముల వాయించిరి కేశంబులఁ బెఱికిరి కొంద ఱసుర♦వుంగవు చెవులన్. ౯౨

తే. పంక్తబలిమిని గొఱికిరి ♦ పరఁగఁ బోసి
రతని చెవులందునుం గుంభ♦శతజలముల
నప్పటికినైన భూరిని♦ద్రాభియుక్త
చిత్తుఁడై యుంటఁ గదలికఁ ♦ జెందఁడయ్యె. ౯౩ 2427

క. బలవంతులు దనుజులు గుదియల నమ్మటలన్ గ్రహించి ♦ యాతనివక్ష

ష్ఠ నెలమున నితరాంగమ్ములఁ, దలయందును మోది రతుల♦దర్పస్ఫూర్తిన్. ౨౪

సీ. త్రాళ్లచేఁ జర్మబం♦ధనములచేతను గడుదృఢంబుగఁ గట్టఁ♦బడినయట్టి
బలుశతఘ్నులచేత ♦ నలఘుకాయుండెంతఁ గొట్టఁగాఁబడినను ♦ గొంచెమేని
మేలుకొనండయ్యె; ♦ మేటిగజంబుల వేయింటి నతనిపై ♦ నాయసురులు
త్రొలిత్రొక్కంజేసి♦గోలినిట్టులుత్రొక్క నతఁడు మేల్కానియెన♦య్యవియుఁ జిన్న

తే. పురుగు లంగంబుపయిఁ బ్రాఁకి ♦ పోవునట్టు
లాత్మలోపలఁ దలఁచె న♦య్యసురులు తను
మేలుకొనజేయవై చెడు ♦ మేటిపర్వ
తముల శృంగంబులను వృక్ష♦తతుల నెల్ల. ౨౫ 2429

క. కరముల గ్రహించి కొట్టిన, నరకుగొనక నిద్రయుడిగి ♦ నసుధికమగుచు
త్పరిపీడితుఁడై సాంగో,త్కరము విఱుచుకొనుచు లేచెఁ ♦ దటుకున గర్ణ.

తే భుజగములయట్లు నిడుదలై ♦ భూధ్రశిఖర
ములవిధంబునఁ బలువున ♦ వెలసి శిఖరి
శృంగసారంబులై వెల♦సెడు స్వబాహు
వులను గడుఁజాఁచి బడబను ♦ బోలుముఖము. ౨౭ 2431

తే. వివృతిఁ గనఁజేసి భయదమా ♦ విధము తోఁప
నావులించెను; దత్కాల♦మందు నాగ
భువనసమవక్త్ర మది తల♦పోసి చూడ
నలరు సావర్ణి మేరుశృం♦గాగ్రసీమ. ౨౮ 2432

క. సరసిజబాంధవుబింబం, బరుదుగఁ జూపట్టురీతి ♦ నలరారె; మహా
త్తరబలుఁ డాతఁడు వక్త్రము, సరిగా వివృతం బొనర్చి ♦ సరభసవృత్తిన్. ౨౯

తే. ఆవులించుచు లేచె న♦య్యదనున గిరి,నుండి వాయువువీడిన ♦ ట్లొప్పె నతని
దీర్ఘనిశ్వాసపవనుండు ♦ తీవ్రవేగ,మునను విసరెను, నిదుర లే♦చునపు డతఁడు.

క. నిరుపమకలాపభూషిత, శరీరుఁడై యుండెఁ గానఁ ♦ జంచత్తను వ
త్తరుణమున వృష్టి గురియుచుఁ, గరము బలాకావృతంబు♦గా జలదంబుల్.

క. వెలసెడుతీరునఁ జక్కఁగ, నలరారెను; మండుచున్న ♦ హవ్యవహుని య
ట్టులు క్రూరములై మెఱుపుల,వలెఁ జలియించుచును దనుజ♦వరునేత్రంబుల్.

క. శనిభూసుతు లనుపేరులఁ, దనరుమహాగ్రహములట్లు ♦ దారుణబాధల్
గనఁజేయుచు నొరులకు భీ,తిని గొల్పుచువెలసె; నంత ♦ దితిజులు పూన్కిన్.

సీ. బహువిధములయిన ♦ భక్ష్యములను వరాహంబుల మహిషాళి ♦ నతని కర్ప
ణముసేయ దనుజాధి♦నాథుఁ డాగురుబలుఁ డవ్వాని భక్షించె; ♦ నమరనాథు
పగవాఁడుగాఁదగి ♦ పలలాశనవరుండు నగుకుంభకర్ణుఁ డ♦య్యదనునందుఁ
బలలంబు మెక్కి యాఁ♦కలి నెడఁబాపుచు దప్పిచే నెత్తురుఁ ♦ ద్రాగుచు మఱి

తే. బానలకొలంది మెదడును ♦ వారుణిఁ గమిఁ
ద్రాగె; భయమున నొకచోట ♦ దాఁగియున్న
దనుజు లప్పు డాతండును ♦ కనివినొంది
నట్టులెఱుఁగుచుఁ జెంతకు ♦ నరుగుదెంచి. ౧౪॥ 2438

క. శిరములను వాంచి మ్రొక్కుచుఁ, బరివేష్టించి రఘువరునిఁ ♦ బలాళినుండ్రై
సురవైరియైన యతఁడు ని,దురఁ బుబ్బానఁ గొంతవిప్పి ♦ ఛోదన వానిన్. ౧౫॥

తే. మాయచుండుటఁ గలఁతను ♦ బూనియున్న
నయనములఁ జూపు నిగుడించి ♦ నాల్గుదెసల
దనుజులను నెల్లవారిఁ దాఁ ♦ గనియె; దనుజ
వర్యుఁ డాకుంభకర్ణుఁ డ♦వ్వారి నెల్ల. ౧౬. 2440

క. మనమలర నూఱడించుచుఁ, దను మేల్కొల్పంగ నాకు ♦ దార్కొనుటకు నే
పనియో యను నాశ్చర్యం,బును గని యుట్టనియె వారిఁ♦బొలుపుగఁ గనుచున్.

క. నను లేపందగు కారణ, మన నేదో యిట్టిదా ప్రయత్నంబున, రా
జునకున్ గుశలంబే కద, నను జేరున కేభయంబు ♦ నగుబడుగా నే. ౧౮ 2442

ఆ. అట్లుగాకయున్న ♦ నన్యులనుండి భయంబు గలిగియున్న ♦ నగు నిజంబు
దాని నణఁచుకొఱకె ♦ నేనింత వేగను, నిదుర లేపఁబడితి♦ని నిటఁ బూన్కి. ౧౯

చ. దనుజవరేణ్య సాధ్వస ము♦దారబలంబునఁ ద్రోసిపుచ్చు నిం
ద్రునినయినం గరం బలిగి ♦ త్రుంచెద నగ్ని నశింపఁ జేయుదున్;
నను గురువైన యాదనుజ♦నాథునకుఁ డిప్పుడు నప్పు కారణం
బున నిదురించుచో నరుని ♦ బూనిక మేల్కొలుపంగఁ బూను నే. ౨౦॥ 2444

క. కనుకన్ నన్నున్ మేల్కొ,ల్పిన కారణ మున్న దున్న♦విధమునఁ జెప్పం
జను; నంచు మహాబలుఁ డా,దనుజవరుం డనిన వినుచుఁ ♦ నగువిసయమునన్.

తే. అసురనాథునిమంత్రి యూ♦పాక్షుఁ డనియెఁ
గరయుగంబును జోడించి; ♦ కర్బురేంద్ర!
యమరతతినుండి మాకు నే♦యాపనునందు
నుంతయే భయ మబ్బదు ♦ నుమ్ము నిజము. ౨౨॥ 2446

క. మనుజులవలనన మాకిపు, డనూనభయ మంకురించి ♦ యయ్యది బాధిం
పను బూనియున్న; దోదను,జనిశరపుంగవ! వచింతు ♦ సత్యము వినుమీ!. ౨౩

చ. మనుజులనుండి మాకిపుడ♦మానుషవిక్రమ! సంభవించె లం
కను గల సర్వదానవులఁ ♦ గాఱియ పెట్టుచునున్న భీతి యే
దనుజులనుండిగాని సుర♦దానవ దేవగణంబునుండి గా
ని నిజ మదెప్పుడిప్పుగిది ♦ నిర్భరరీతిని గల్గ లేదునూ!. ౨౪ 2448

క. గిరితుల్యాకారులు వన,చరులెల్లను లంకచుట్టు ♦ గౌర్యమ్ములఁ బొ

ల్చిరి నిల్చి రథ్యముగ రఘు,వరుఁడును సీతాపహారణ♦పరితప్తుండై. ౭౪౹ 2449

తే. తుములభయమును మాకిట్టు ♦ లమరవైరి
పుంగవా! కల్గఁజేసె; ము ♦ న్నంగనార్థ
మరుగుదెంచిన యొకవన♦చరునిచేతఁ
బురవరంబిద్ది దగ్ధమై ♦ పొడ వడంగె. ౭౫౹ 2450

క. అనుచరబలములతో నా,తనిచే నక్షుండు తెగియె; ♦ దనుజాళికి నె
ల్లను రాజు దేవకంటకుఁ, డనిహతవిక్రముఁడు నీదు♦నన్నయు ననిలోన్. ౭౬౹

క. సరసిజబాంధవతేజ, స్ఫురణంబునఁ బొల్చురామ♦భూమీశునిచే
నరయ మృతప్రాయుఁడుగా, దురమున విడువంగఁబడియెఁ ♦ దోఁపదు పలుకన్.

చ. దనుజగణాధినేతకును ♦ దానవదైత్యులు దేవతల్ దురం
బునఁ గడుశక్తి నే పనిని♦బూని యొనర్పఁగఁ జాలకుండి రా
పని నిపు డారఘూత్తముఁడు ♦ బాగుగఁజేసెను బ్రాణసంశయం
బున దశకంఠునిన్ వదలెఁ ♦ బో యనిచెప్పినఁ గుంభకర్ణుఁడున్. ౭౮ 2453

క. తనయన్న రావణాసురుఁ, డనిని బరాజయము నొందె ♦ నని యెఱుఁగు యూపా
క్షునిమాటల విని కోపం,బునఁ గన్నులు త్రిప్పి పలుకఁ ♦ బూనె నియతిమై.

క. ఓయూపాక్షా! యిపుడే, యాయుటవిచరాళి నెల్ల ♦ నాలక్ష్మణునిం
బాయనిశక్తిని రఘుభూ,నాయకు ననిఁ ద్రుంచి యవల ♦ నాయగ్రజునిన్.

క. కనియెదఁ; గపిశోణితమాం,సనికరమునఁ దృప్తిచేయఁ ♦ జాలుదు దనుజా
ళిని, రామలక్ష్మణుల న,ల్లను నేనే త్రాగువాఁడ ♦ లలితప్రీతిన్. ౮౧ 2456

క. *అని యిట్లు గర్వరోషము,లను దోషము వృద్ధిగాఁగ ♦ లలిఁబల్కెడు నా
తనిపల్కులవిని కరయుగ, మును మోడ్చి మహోదరుండు♦మునుకొనుప్రీతిన్.

క. దనుజతతిముఖ్యుఁడయి తా, ఘనశక్తిం దనరువాఁడు ♦ గావునఁ బలికెన్;
దనుజేంద్ర! మహాబాహూ!, చని రావణుఁ గాంచి తద్వ♦చనమును వినుచున్.

తే. గుణములను దోషముల మదిఁ ♦ గోర్కి వివిధ
విధములను జక్కఁ దర్కించి ♦ విమతులనట
మీఁదను జయింపవచ్చు స♦మీకమందు;
నను మహోదరుపల్కుల ♦ నపుడు వినుచు. ౮౩ 2459

క. గురుబలమున వరతేజ, స్ఫురణంబునఁ బరఁగుదనుజ♦పుంగవుఁ డంతన్
సురరిపులు తన్నుఁ గొలువఁగ, నరుగం దలపోసె నన్న♦యంతికమునకున్.

క. దనుజులు భయంకరములగు, కనులును బౌరుషము మిగులఁ♦గలుగుదనుజనా
థునిఁ గుంభకర్ణు మేల్కొ,ల్పి నితాంతజవంబు మీఱఁ♦బృథుమోదమునన్.

* సగర్వితం రోషవివృద్ధదోషమ్-అనిమా.

తే. ఆదశగ్రీవునింటికి ♦ నరిగి రంత
వారలెల్లను బోయి యా♦భర్మసీత
మందుఁ గూర్చుండినట్టి దే♦వాదిపతినిఁ
గాంచి యంజలిపుటము బం♦ధించి ... 2462

చ. పలికిరి; రాక్షసప్రవర! ♦ ... శాలి ...
మ్ములను సుమన్తిఁ బాసి యతి♦మోదముతో నటనున్నవాఁడు వీ
రలు నటకేగువారలొ ... ప్రతిభంజనుఁ ...
బిలువఁగఁబంచి చూచుటకు ♦ వేడుకఁ ... దింపుఁడీ. 2463

చ. అన ననుజుండు మేలుకొని ♦ నందుల ... మోదమునంది వ
చ్చిన యలదానవావళులఁ ♦ జెచ్చెరఁ గాంచి వచించె నిందు నా
తనిఁ గనఁగోరువాఁడ విధిఁ ♦ దప్పక పూజలఁ ... దుకొం
చు నిటకు రండు నాఁగ దను♦జుల్ ... యుంచుఁ బల్కుచున్.

తే. మరలి చనుదెంచి తమవిభు♦మాటరీతిఁ
గుంభకర్ణునితోఁ ... విభుండు
నిన్నుఁ జూడంగఁ గోరుచు ♦ నున్నవాఁడు
కానఁ జన నిచ్చగింపు వే♦గముగ నటకు. 2465

క. భ్రాతకు సహ్లాదంబును, నీతతిఁ గల్పింపు మనుచు ♦ నెల్లగు పలుకన్
భీతికరమహాబాహులు వ,రాతులకు జయింపగాని ♦ రాక్షసవరుఁడున్. 2466

క. బలశాలియు నగునాతం, డలరావణునాజ్ఞ వినుచు ♦ నల్లే యనుచుం
బలికి శయనంబునుండియె, యల్పగతిఁ లేచి నాప్రమత్తుఁ♦డై నియతిమెయిన్.

ఆ. ముఖము గడిగికొని ప్ర♦మోదము పొల్పార
స్నానకృత్యమెల్ల ♦ జరపి పరమ
భూషణములు మిగుల ♦ భూషితుఁడై పిపా
సువయియుంట నవుడు ♦ శుభతరముగ. 2468

క. బలవృద్ధిని మిక్కిలిగాఁ, గలిగించెడు మద్యము వడిఁ♦గాఁ దెండని వా
రల వేగిరించె; రక్కసు, లల్పగతిం బోయి రావ♦ణాజ్ఞారీతిన్. 2469

ఆ. వివిధమద్యభాండ♦వితతులఁ గొనివచ్చి, ... నునిచి ♦ రతఁడు రెండు
వేలకుంభములను ♦ లీలమైఁ ద్రావి రా,... ♦ బాఱఁదోడఁగె.

సీ. మత్తుఁడై యుండుట ♦ మద్యపానంబున నెఁకఁ గొంత మత్తైక్య ♦ నిద్ధతేజ
మతిబలంబును మీఱ ♦ హర్షంబు చెలరేఁగ నాతండు లయకాల♦యమునిఁబోలి
యలరారు; దేవారు ♦ లందఱుఁ దనవెంట నడచిరాఁగా నతఁ ♦ డన్నగేహ
మునకుఁ బోవుచుఁ బాద♦ములు పెట్టునప్పుడు ధరణిని వడఁకంగఁ♦దాను జేయు

తే. చును వడింబోయె; భానుఁడ♦వనిని గిరణ
ములఁ బ్రకాశింపఁ జేయున♦ట్టులు తనురుచి

రాజమార్గంబు మిగులంగ ♦ రంజిలునటు
సేయుచుఁ బౌరు లంజలుల్ ♦ చేసి కొలువ. ౯౬ 2471

క. పురుహూతుఁడు శతధృతిమం,దిరమునకుం బోవునట్లు ♦ దితిజేంద్రుని మం
దిరమునకుఁ గుంభకర్ణుం, డరిగెన్; బురబాహ్యసీమ ♦ నలరువనచరుల్. ౯౬½

క. గిరిశృంగకల్పుఁ జింతిం,పరానియాకారమునను ♦ భాసిలువానిన్
బరహంతఁ గుంభకర్ణుని, ధరణిపమార్గమునఁ బోవు♦దారుణనయనున్. ౯౭

క. ఆకస్మికముగఁ జూచుట, నాకపులందఱు బలేశు ♦ లయ్యును భీతిన్
జేకొనిరి; కొందఱందున్, భూకాంతు శరణ్యు రామ♦మూర్తిం గనఁగన్.

క. చని యతని శరణుచొచ్చిరి, వనచరు లొకకొంతమంది ♦ వ్యధితులగుచు నే
లను బడి, రొకకొందఱు భీ,తిని బఱచిరి జవముమీఱ ♦ దిక్కుల కంతన్. ౯౮

క. కొందఱు నేలఁ బరుండిరి; సుందరమకుటంబుఁ దాల్చి ♦ క్షోణీధరమం
దందముగ వెలయుశిఖరము, చందంబునఁ దనువువెలయ ♦ సత్త్వోగ్రక్రియన్.

క. తనురుచి యలరుచునుండం,గను వృద్ధిం బొందియున్న♦కాయముతోడం
గనుపట్టు కుంభకర్ణుం, గని భీతిలి వనటఁ జనిరి ♦ కపులు దెసలకున్. ౯౯½

అఱువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౧ - వ సర్గము.

—రామునితో విభీషణుఁడు కుంభకర్ణుని వృత్తాంతమును జెప్పుట.—

క. ఘన తేజంబున వీర్యం,బున వెలసెడు శ్రీరఘూత్త♦ముండు కిరీటం
బును దాల్చి మహాకాయం,బునఁ దగునాకుంభకర్ణుఁ ♦ బొడఁగనియె నటన్.

చ. ధరణిధరంబురీతిని ని♦తాంతము స్థూలశరీర మొప్ప నం
బరమును నొక్కపాదమున ♦ వారక యాక్రమణంబుచేయు నా
పురుషవరేణ్యు మాధవునిఁ ♦ బోలి కనంబడుచున్ జలంబుతోఁ
బరఁగెడుమేఘము ట్లసిత♦వర్ణమునం దగి భీతిఁ గొల్పుచున్. ౨ 2479

క. కనకాంగదభూషితుఁడై, దనుజలలాముండునగుచుఁ ♦ దగునాతనిఁ గాం
చెను జాపధరుండై చ,క్రనిదృష్టిని మరల నతనిఁ ♦ గని కపిబలముల్. 3

క. పరుగెత్తసాగె; నవ్వన,చరులటు పరుగెత్తుటయును ♦ జండబలుండా
సురవైరి వృద్ధిఁ గనుటయుఁ, బరికించి సువిస్మయంబు ♦ స్వాంతముఁ గ్రమ్మన్. ౪

తే. కని విభీషణు నీరీతి ♦ ననియె నార్య
యోప్రతాపాఢ్య! గిరియట్టు ♦ లొప్పుచు ఘన
తరకిరీటంబుఁ దలపైనఁ ♦ దాల్చి [1]హరిన
యనములొప్పారనున్న యీ♦యసురుఁ డొకఁడు. ౪½ 2482

---

1 కిరీటీ హరిలోచనః-అనిమూ. హరిలోచనః కపిలేక్షణః-అనివ్యాఖ్య.

క. పురమున విద్యుద్ద్యుతిజల, ధరమువలెం గానఁబడు నితం డెవ్వఁడొ? యు
గ్వరకెల్ల ధ్వజమువలె నొ, క్కరుఁ డుతఁడు గొప్పగాఁగఁ గనఁబడెడుఁ జూ||

చ. వనచరు లీతనిం గనుచుఁ బాఱెదొ తంగిరి చెప్పుడీ మహా
తనుధరుఁ డెవ్వఁడో సమరశల్యుఁడో దితిజుండొ యిట్టిసీ
తిని జెలువా సభూతము తఃపీవడగఁ గానము మున్ను నేను దా
ని నరసి నాకుఁ జెప్పుమని నెయ్యున రాముఁడు ప్రశ్నచేసినన్. ౭ 2484

తే. ఇట్లు లక్ష్మణుండ్ని యొసఁగు రాముఁ
డడుగఁగాఁ బ్రాజ్ఞుఁడైన విభీషణుఁ
డు దనుఁ గాంచి వినుమీ నిశాచరుల
విశ్రవసునకుఁ బుత్రుండై వెలయుఁ జుమ్ము. ౮ 2485

చ. అనిమొన ధర్మరాజ నముచ్యాదిపు గెల్చినవాఁడు విక్రముం
బున ననమానుఁడై వెలయుఁబో రఘునాయక! కుంభకర్ణుఁడం
చని పిలువంగ నొప్పు నితఁ డాగయ నీతని ముందువాని నే
దనుజుని గాస మీరధరణి దానవపుంగవుఁ డిమ్ము వీనిచేన్. ౯ 2486

క. దురమున సురాసురోరగ, వరయక్షులు రాక్షసులును వ్రాలిన యలకి
న్నరగంధర్వులు విద్యా, ధరులును గుమిఁగూడి వచ్చి ధరణీశవరా!. ౧౦

*ఆ. భంగమొంది చనిరి; బలశాలి యాకుంభ
కర్ణుఁ డేచి భూరికరమునందు
శూలమును ధరించి పోలి విరూపాక్షుఁ
డగుచు నిలువఁ ద్రిదశు లార్తిఁ గనుచు. ౧౧ 2488

క. వీనిన్ మార్గాని కొట్టం, గా నొప్పక చాలఁ జితఁడై కాఁదగు ననుమన్
మానసముల భ్రమియించిరి;, దానవుఁ డీతఁడు స్వభావదర్పుఁడు రామా!.

క. వరదానమ్మున బలమిది, యనుదుగ నీతనికిఁ గల్గె నని తలఁపకు; మో
ధరణీశ! రావణాదిక, సురరిపునక్తులకు బలము చొప్పడ నజుచేన్. ౧౪

చ. దనుజుఁ డితండు పుట్టఁగనె దారుణమౌ బలమొప్పఁ దుత్తుచే
తను బరిపీడనొంది బలదర్పము లట్టి కసంబడంగ న
త్వనికర మెన్నివేలనో జవంబునఁ గైకొని మ్రింగినాఁడు; భూ
తనిచయ మిట్లు మ్రింగఁగ నితాంతభయంబున నెల్లవారలున్. ౧౫ 2491

క. బలవైరిని శరణుగఁ గని, పలికిరి తద్విషయ మంతఁ బాకరిపుండు
జ్జ్వలకోపచిత్తుఁడై యీ, పలాశనుని దీకువజ్రబాధితుఁ జేసెన్. ౧౬ 2492

ఆ. దానఁ జంచలించి దారుణబల మొప్ప
నీతఁ డాగ్రహమున నేచి మిగుల

* శూలపాణిం విరూపాక్షం కుంభకర్ణం మహాబలమ్-అభియా.

నార్చె; ధీయుతుఁడగు ♦ ననురుఁ డతం డార్వ
మునుపె భీతిఁగొన్న ♦ జనులు మఱియు. ౧౫ 2493

క. ఈనాదము విని భీతిలి, రీనిష్ఠురదనుజుఁ డంత ♦ నెంతయుఁ గోపం
బూని మహాబలమొప్పం,గా నైరావతము నట్టె ♦ గని దంతంబున్. ౧౬ 2494

ఆ. ఊడఁ బెఱికి దాన ♦ నొక్కట మర్దించె, నమరనాథువక్ష ♦ మంత నింద్రుఁ
డితనిదెబ్బ కోర్వ ♦ కతికోపమున మండి,పడియె; నంత సురలు ♦ బ్రహ్మమునులు.

*క. దనుజులు నష్టె విషాదం,బును బొందిరి; ప్రజలతోడఁ ♦ బోయె సురవిభుం
డును బ్రహ్మకడకు నంతట, వనజాసనుతోడ వజ్రి ♦ వారనికినుకన్. ౧౮ 2496

ఆ. ప్రజలతోడఁగూడి ♦ పలికె నీతనిదుష్ట,కార్యరీతి మఱియుఁ ♦ గడఁగి ప్రజలఁ
దినుటదివిజులఁదగ♦ధిక్కరించుటయును,మునులయాశ్రమములఁ♦గనిచలమున.

ఆ. పాడుచేయుటయును ♦ బరకాంతలం దమి, నపహరించుటయును ♦ నాదిగాఁగఁ
గలుగుక్రూరకృత్య♦ములఁ బల్కి మఱియుని,ట్లనిరి; నిత్య మిట్టు♦లసురప్రజల.

సీ. భక్షించునేని స్వ♦ల్పంబగు కాలంబులోన శూన్యంబగు ♦ లోకమెల్ల
నని దేవతలఁగూడి ♦ యమరేంద్రుఁడు వచింప విని చతురాస్యుండు♦దనుజవితతి
నంతయు రావించి♦యందులోఁ గుంభకర్ణుని గాంచె; నిట్టు లా♦దనుజుఁ గాంచి
వనజాసనుఁడుగూడ ♦ భయమందె నంత నారాక్షసుఁ బిల్చి సు♦రవ్రజమున

తే. జ్యేష్ఠుఁడై యున్న బ్రహ్మయుఁ ♦ జెంతఁ గూరు
చుండఁగాఁ జేసి మఱిమఱి ♦ యూఱడించి
పలికె; విశ్రవసుఁడు లోక♦ముల వినాశ
మునకుగా నిన్నుఁ బుట్టించెఁ ♦ బో నిజమ్ము. ౨౧ 2499

క. కనుకన్ నీ విదిమొదలుగ, ననయము మృతకల్పుఁడవయి ♦ యవనిని శయనిం
పనుగలవని శపియించెను;, వనజజు శాపమున నైజ♦బలము చెడంగన్. ౨౨

క. సరభసముగఁ బ్రభువయి చెలఁ,గు రావణుని యగ్రమందు♦క్షోణిఁబడియె; నా
సురవైరి తత్తఱిలి యా,సరసిజభవుఁగాంచి పలికె ♦ సదయాత్మ! విభూ!, ౨౩

తే. చక్కఁగా వృద్ధినొంది కాం♦చనము రీతిఁ
గనఁగ నింపగు నొక్కవృ♦క్షమును జూచి
యది ఫలించెడుకాలంబు ♦ నందుఁ ద్రుంచు
మాడ్కి నయ్యెను నీముని♦మనుమఁ డగుచు. ౨౪ 2502

. దినదినము వృద్ధినొందెడు, ఘను నీతనినిన్ శపింపఁ♦గా న్యాయంబే!
వనజభవా! నీవాక్యం, బనృతముగాఁ జాల దట్టు♦లౌట నితండున్. ౨౫

తే. నిద్రఁ బూనుచునే యుండు ♦ నియతి మిద్ది
యైనఁ బవళింప మేల్కొన ♦ నరసి కాల

* ప్రజాభి స్సహ శక్రశ్చ యయౌ స్థానం స్వయంభువః-అనియా,

నియమ మేర్పఱుపంగ ♦ నీకు; ననిన
రావణునిపల్కులన్ విని ♦ బ్రహ్మ పలికె. ౨౮ 250

సీ. అసురేంద్ర! నీతమ్ముఁ ♦ డాఱుమాసములకు నొక్కండు గాకుండ ♦ నట్టి నిద్రఁ
బొందుచునొకదినం♦బున మేలుకొనుచుండునొకనాఁడు మేల్కని♦యురుతరముగ
నాఁకలిఁగొని విస్ఫు♦లింగోగ్రుఁడై ధరణిని బడియుంచుచున్ గోప♦పరవశుఁడగు
నగ్నిహోత్రుఁడు వోలె ♦ నఖిలలోకంబులు భక్షింపఁగలఁడని ♦ పలికె; ననుర

ఆ. తల్లజుండు నీశ్వ♦రాపాంగ్నికిన్ భీతిఁ, గాంచి వ్యసనమొంది ♦ కడఁగి నిద్రఁ
గాంచియున్న కుంభ♦కర్ణుని మేల్కొల్పి, నిపుడు భీమశౌర్యుఁ ♦ డితఁడురాము!

క. తనగృహము వెడలి వీనుం, డనూనమగు కోపమూని ♦ యఖిలకపుల న్రిం
గను వచ్చు వేగ; వీనిం, గని పరుగిడుచున్న వానరు♦లాఁ గపు లిపుడున్. ౩౧

క. అని మునుఁ గ్రుద్ధుండై నా, దనుజుఁడు మాన్కొన్నయొపలుఁ♦దానుకపులు వీ
నిని నెటువారింపంగల, రనఘా! యిది యొక్క యంత్ర♦మాఁజుఁడి యిదియున్.

ఆ. పయికి నెత్తఁబడియె ♦ భయపడవల దని
కపుల కెల్లఁ జెప్పఁ♦గాఁ జనుఁ గపి
వరులు తెలిసి దీని ♦ భయ మొందకుండు రీ
విషయమున నటంచు ♦ విమలకీర్తి. ౩౩ 2508

క. పలికిన యాదనుజోత్తము, పలుకులను సహేతుకములు ♦ భవ్యమ్ములు ని
మ్ముల విని శ్రీరాముఁడు కపి,బలపతియగు నీలుఁ గాంచి ♦ పలికెం బ్రీతిన్. ౩౪

చ. అనలకుమార! నీవును బ♦లావళి సన్నాహముగా ననుర్చి లం
కనుగల ద్వారసంతతి న♦ఖండములై తగు నిచ్చుకాపులన్
గనుఁగొనుచుండుమా బలముఁ ♦ గన్గొని శాపుల నాక్రమించి; యు
ద్ధనిఖిలసాధనంబులగు ♦ దారుశిలాగిరిశృంగవారముల్. ౩౫ 2510

ఆ. చక్కనేకరించి ♦ యొక్కటఁ గూర్పుమా!, యెల్లకపులు శౌర్య ♦ ముల్లసిల్లఁ
బర్వతములఁ జేతఁ♦బట్టి ఖడ్గాదులఁ, దాల్చి యుండ్రుగాక ♦ దగినరీతి. ౩౬

క. హరిసేనాపతికపికుం,జరుఁడనుసగు నీలుఁడు రఘు♦సత్తమునాజ్ఞం
గరమనురాగమ్మునఁ గొని, హరులకు నట్లే యొసంగె ♦ నాజ్ఞను బిదపన్. ౩౭

తే. పర్వతాకారులగు శర♦భహనుమంతు,లంగదగవాక్షు లద్రి♦శృంగాళిఁగొనుచు
లంకద్వారములకుఁ జని ♦ బింక మొప్ప,ముట్టడించిరి శ్రీరామ♦మూర్తియాజ్ఞ.

సీ. రామువాక్యము విని ♦ భీమకాయులు జయశీలురు వీరులై ♦ చెలఁగుకపులు
భూరుహంబులఁ గొని ♦ పురబాహ్యసీమలఁ దిరుగుచుఁ బురమును♦దెంపుమీఱఁ
గాపాడుచుండు రా♦క్షసుల మర్దించిరి; బహువిధభూధర♦పటలమూని
యులరుచేతులు నొప్ప ♦ యూపురిసన్నిధి నున్నయాకపిబల ♦ ముగ్రరీతి

ఆ. ధరణిధరముచెంత ♦ దారుణరీతిగా, నావరించియున్న ♦ యట్టి భూరి
జలదపటల మట్లు ♦ సాంద్రంబుగా వెలిం,గెను మహోద్యమమ్ము♦గనఁబడంగ.

అఱువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౨ - వ సర్గము.

{ రావణుఁడు కుంభకర్ణునితోఁ దనవృత్తాంతమును జెప్పి యుద్ధమునకుం బురికొల్పుట. }

చ. అనితరసాధ్యవిక్రముఁ డ♦హార్యబలుండు నరాతిదుర్జయుం
డనునగు కుంభకర్ణుఁడు న♦నూనసుషుప్తిని బొందియుండి యొ
ప్పునితఱి లేచుటన్ నిదురఁ ♦ బాయకసోలుచు మద్యపానసం
జనితమదంబు పైకొన న♦సంఖ్యసుతారులఁ గూడి యంతటన్. ౧౫ 2515

క. సిరులన్ వెలసెడు నాభూ,వరమార్గముచేరి నగర♦వాసులు పుష్పో
త్కరముల సౌధంబులనుం,డి రమణ గురియంగఁ బోయె ♦ నెమ్మి తనరఁగన్.

క. కనకగవాక్షంబులతోఁ, గనఁబడుచుం గాంతు లలరఁ♦గా సూర్యునిరీ
తిని మెఱయుచును విశాలం,బును రమ్యమునైన దనుజ♦పుంగవుగృహమున్.

చ. కనుఁగొని సూర్యుఁ డంబుదని♦కాయముఁ జొచ్చిన రీతిగాఁగ నా
దనుజవరుండు చొచ్చి యట ♦ దవ్వున వేఱొక కక్ష్యలోన నా
సనమునఁ గూరుచున్న ప్రభు♦సత్తము రావణు నాసనస్థుఁడౌ
వనజజు వాసవుండు గను♦భంగిని గాంచెఁ బ్రమోద మొప్పఁగన్. ౮

క. సురవైరిగణాన్వితమయి, పరఁగెడు తనయన్నసౌధ♦వరముఁ జొరఁగఁ ద
చ్చరణమ్ములతాఁకున నా, ధరణియుఁ గంపించె; నంత ♦ దనుజాగ్రణియున్.

క. తనయగ్రజన్ముసౌధం,బును జొచ్చి కవాటవర్య♦మును దాఁటి రుచిం
గను పుష్పవిమానంబున, ఘనముగఁ గూర్చున్న దుఃఖ♦కలితుని నన్నన్.

చ. కనుఁగొనె రావణుం డపుడు ♦ గాదిలితమ్ముఁడు కుంభకర్ణుఁ డా
య్యనఁ జనుదేరఁ గాంచి కడు♦హర్షము నొందుచు వేగ లేచి దా
పునకును దోడుకొంచుఁ జనెఁ ♦ బొంగుచు నాసనమందుఁ గూరుచుం
డిన యలరావణాసురుని ♦ నిర్భరవిక్రముఁ జేరి భక్తితోన్. ౨౧ 2521

తే. కుంభకర్ణుఁడు పదముల♦కుం బ్రణామ
మాచరించి యిఁకం జేయ♦నైన పని య
దేమి యని ప్రశ్నసేసె న♦హీనహర్ష
మొంది యారావణుఁడు లేచి ♦ యుద్యమమున. ౨౨ 2522

క. తనసహజుం గౌఁగిటఁ జేర్చి నితాంతము మోదకలితుఁ ♦ జేయ మనోజ్ఞం

బును సుందరంబునగు నా, ననసరమును ... ♦ సంప్రాప్తుండై. ౯

చ. బలమునఁ జాలమించి సుర♦వైరిగణంబగు కుంభకర్ణుఁ ...
ట్లలఘుతరాసనంబున మ♦హావిధనంబునఁ గూల్చుం ... క
న్నులు గడునెఱ్ఱనై తగ వి♦నూతనకోపము ... సయ్యతోఁ
బలికెను; నిద్రపోవు సను ♦ వారనియుక్క ... ౧౦॥ 2582

క. దనుజేంద్ర! లేఁ బనిచితి, వనూనభయు ... ♦ ... నిపుడు నీ
కు, నెవండు మృత్యువక్త్రం, బును ... ♦ ము వివర మింకా

క. అనుచుం బ్రశ్నించి క్రుధం, గను ... ♦ ... వాసవును
దును గూరుచున్నయనుజ,న్మునిఁ గని ... ♦ ... నయనంబుల్. ౧౨॥

క. పరివృత్తము లగుచుండఁగ, ననుదుగ నదియుంచె నటు మ♦హాబల! నీవి
వరునను నవదినములు నిద్దుర వోతివి ... ♦ ... ఘనముగఁగా. ౧౩

క. కనుకన నా కాశ్రీరా, మునినలనం గల్గి ... ♦ ... నెఱుంగ; వి జే
ఘువబలుఁడు దశరథాత్మజుఁ, ... ♦ నాస్మృతిఁ గొలువగా.

క. అలసుగ్రీవునితోడం, గలిసి సముద్రంబు దాఁటి ♦ ... ముగం
బలము గనంబడుచుండ మ,నలను నెమూలముగ ... ♦ నాశ మొనరుపగా.

తే. తలఁచి యట్టులె చేయుచు ♦ దాఁ జెలంగు
చున్నవాఁడు సుమా! కంధి ♦ నొక్కరీతిఁ
దాను గట్టించి నట్టివ♦థంబు నందె
సుఖముగా వచ్చి యక్కటా! ♦ ... ౧౭॥ 2588

క. మనపురమునఁ గల యీయుప, వనముఁ దోఁటలను నొక్క ♦ వానరమయకం
ధినిగా నొనరిచినాఁ డదె, కనుమా! ముఖ్యతము ... ♦ ... లనిగా.

క. వనచరులచేతఁ జచ్చిరి, వనచరులం దొక్క ... ♦ ... మున నృతిం
గని తద్బలము ... ,గ నొకపుడుఁ ... లేదు ♦ గాఁడిలియనుజా!. ౧౯॥

క. హరివీరుల నొక్కండే, దురమున నోడింప ... ♦ ... నాకుగా
గరము బలాఢ్యుఁడ వీవి, ... ♦ దారుణభయముగా. ౨౦॥

క. కనుమా! నీవి ... నా, వనచరులం జంపి ... ♦ ... దీనిం
బనిఁ బూని త్వరగఁ గావుము, విను ... ♦ ... మయము మఱిగా

క. నాయైశ్వర్యంబంతయు, నీయెడ ... ♦ ...
ట్లీయెడరున నశియించుటఁ, జేయంగ ... ♦ ... యెవ్వగా. ౨౨॥

క. బాలురు వృద్ధులు మాత్రమె, ... గానఁబడదు ♦ రిపుడు తలఁచుగా
నీలీల లంక నేనును, జాలవగం గుండు ... ♦ సమధికశక్తిగా. ౨౩ 2590

క. పరిరక్షింపుము కార్య మి,తరులకు నిది చేయరాక ♦ దారుణమగు నీ

కరణి, మహాబాహూ! యీ,తరుణమునన్ భ్రాతకొఱకుఁ ♦ దగుఁ జేయంగన్.

క. అరిసూదన మున్నెవ్వ డి,క్కరణిని నీతోడఁ జెప్పఁ♦గాఁ బూనను గా
నిరతము నీయెడ నాకా,దరమును గౌరవము వెలయు ♦ దనుజవతంసా. ౨౦

క. దేవాసురయుద్ధంబుల, నీవే పలుసార్లు దివిజ♦నిచయమ్మును బెం
పావహిలఁ దాఁకి జయల,క్ష్మీవిభవముఁ గంటి గాదె ♦ చెలఁగుసురులన్. ౨౧

క. దురమున జయించితివి గా, పరాక్రమము నీది భయద♦భంగి వెలయు నీ
తరుణమున దానిఁ గైకొను, మరయన్ భూతాళులందు ♦ నవనీస్థలిలోన్. ౨౨

క. బలమున నీకు సమానము, గలదే సంగర మనంగఁ ♦ గడుహితమగు బం
ధులయందు నీకుఁ బ్రీతియు,వెలయున్ మిగులంగఁ గాన ♦ విను మీమాటన్.

ఆ. హితము ప్రియమునైన ♦ యీయుత్తమంపుఁ గృ
త్యమును నన్నుఁ గుఱిచి ♦ తగునొనర్ప
రయసమీరుఁ డాశ♦రఘ్నసములరీతి
నరిబలములఁ జెండు ♦ మధికశక్తి. ౨౩ 2542

అఱువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౩ - వ సర్గము.

{ కుంభకర్ణుఁ డన్నకునీతి చెప్పి ఫలంబు గానక యుద్ధముసేయఁ దీర్మానించుకొనుట. }

క. దనుజేంద్రుఁడు పరిదేవన,మును జేయుచుఁ బల్కఁగ విని ♦ మోమున నవ్వుం
గనఁబఱచి పల్కె నిట్లని, మును పాలోచనమును మన♦ము సచివసమితిన్. ౧

తే. కలసి చేసినయప్పు డి♦క్కరణి మనము
దోషములు కల్గుననుచు ముం♦దుగనె నిర్ణ
యించితిమె యవ్వి నీకిప్డు ♦ హితులవచన
ములు వినకపోవుటవలనఁ ♦ గలిగెఁ జుమ్ము. ౨ 2544

సీ. గురుపాతకులకును ♦ నరకమందే పాత మరయఁ దప్పక గల్గు♦నట్లు సీత
నపహారించుటచేత ♦ నతనికి నీవు గావించిన పాపైక♦విహితకార్య
ఫలము నిన్నుం బొందె ♦ నలఘుగతిం జుమ్ము సార్వభౌమా! నీవు♦సాంద్రవీర్య
దర్పంబునను రాము♦తరుణిని దొంగిలినట్టి యీపని మున్నె ♦ యట్టిదోయని

తే. యెంచవైతివి దానిన ♦ మించుదోష
ముల విచారింపవైతివి ♦ భూమి నేలు
నతఁడు మునుచేయఁదగిన కృ♦త్యముల వెనుక
వెనుకఁ జేయఁగఁ దగినట్టి ♦ పనుల ముందు. ౩ 2545

. ఒనరించునో యాతఁడు నీతి ననీతిని నించు కేని ♦ దెలియనివాఁడౌ

విను తగనియట్టి సమయంబున దేశంబునను బనులఁ ♦ బూని యొనరుపఁగ.౫

తే. అవ్వి వానిపై కల్యము ♦ నివ్విటిల్లు
టను నపాత్రులు వేల్చిన ♦ ఘనహవిస్సు
లట్లు విఫలంబులగు; నెవ్వఁ ♦ డాత్మసచివ
వరులతోఁగూడి యోజించి ♦ పలువిధముల. ౬ 2547

*సీ. సిద్ధాంతమును జక్కఁ♦జేసికొనుచు మఱి యరిదుర్బలుండగు♦నట్టితఱిని
నొనరించు సంగర ♦ ముత్తమమగు, దానువైరియును సమాన♦బలు లగునపు
డొనరించునాయుద్ధ♦మనఁబడు మధ్యము,మఱిబలాధిక్యంపయి ♦ యలరఁ దాను
బలహీనుఁడయియున్న♦నట్టిన నొనరించుననని యధమంబగు ♦ నట్టి త్రివిధ
కర్మములను వానిఁ ♦ గావించుటకుఁ దగునట్టియుపాయంబు ♦ నట్టిపనుల
కగుద్రవ్యసంపత్తి, ♦ నవ్వానిఁ జేయంగఁదగుదేశకాలభే♦దముల, వాని
కిని గల్గునంతరా♦యనిచయమున కగుప్రతీకార మట్టికా♦ర్యములసిద్ధి
యను వీనినైదింటి♦యందును జాగరూకత గల్గియుండు నా♦త్మావిభుండె

తే. నయపథంబున వర్తించు ♦ నరపతియగు
నతఁడె నీతిఫలంబుల ♦ నందు, నెవఁడు
బుద్ధిబలమున మంత్రులఁ ♦ బూన్కిఁగూడి
యెంచి సుహృదులతో విచా♦రించి మఱియు. ౭ 2548

తే. నీతిశాస్త్రంబుమీఱక♦ఖ్యాతివెలయఁ,గార్యనిర్ణయమొనరింపఁ♦గాఁదలఁచునో
యతఁడె నీతిపథంబును ♦ ననుసరించు,వాఁడు సుము; రాక్షసేశ్వర♦భవ్యకీర్తి.

క. దినపూర్వభాగమునఁ జక్కనిధర్మము దివిని నడుమ ♦ ఖరకరుఁ డుండం
గను నర్థము సాయంతనమునఁ గామము సేవచేయఁ ♦ బూనఁగవలయున్. ౮

తే. అట్లు లేకున్న నొకసమ♦యంబునందె, పూని రెండేసి జంటగాఁ♦బూజ్యభంగిఁ
దగును సేవింపఁగా;దినాం♦తమునమూఁడి,టినిని సేవించునదకాల♦మునను దీని.

క. తెలియక సేవింపఁగ రా,దిలఁ గేవలకామమునె య♦హీనమనుచు ని
మ్ములసేవించిన యాతఁడు, పిలువఁబడు నరాధముఁడను ♦ పేరున నెపుడున్.౯

తే. వీనిలో శ్రేష్ఠమైనట్టి ♦ విపులధర్మ
మును వినుచు నేమహీశుఁడై ♦నను మహీశు
నంతవాఁడైనఁ దాఁజేయ ♦ నొ నటంచు
నాత్మ నెఱుఁగఁడొ తచ్ఛ్రవ♦ణాదికంబు. ౧౦ 2553

* త్రయాణాం పంచధా యోగం కర్మణాం యః ప్రపశ్యతి, సచివైః సమయం కృత్వా స
సభ్యే వర్తతే పథి-అనియూ. ఈశ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు వ్రాసిన యర్థమనుసరించి తదనుగుణముగాఁ బై
గీతములచేత సీసమాలికవ్రాయవలసి గ్రహించి మన్నింపవలయు.

దగునని పూనుచు వ్యత్యయ, ముగ ఫలముల నిచ్చు కార్య♦ములఁ జేయంగన్.

క. పురికొల్పి యట్లు చేయిం,తురు పతిచే; నట్టిరిపు ♦తుల్యులకున్ వశులై
పరికింప మిత్రులవలెం, జరియించుచుఁ గార్యములను ♦ శత్రువు లగుచున్.

క. తనపనులయందుఁ దిరిగెడు, మనుజాధములైనయట్టి ♦ మంత్రుల మంత్రం
బును నిర్ణయించునప్పుడు, గనవలయున్ బహువిధములు♦గా నూహలచేన్.

తే. [అట్టి యనమర్థులగు మంత్రు ♦ లహితులయ్యు
నేమిచేయుదు రనెనవో ♦ భూమి శత్రు
వశమునందున్న మంత్రుల♦వలనఁ బ్రోత్స
హింపఁగాఁబడి చపలుఁడై ♦ తెంపు చేసి ౧౮॥ 2560

క. పనులను నరపతి చేసిన, మును గ్రాంచనుహిత నరు♦మున మన్నకుఁ జే
పునఁ గావించిన రంధ్రం,బును బక్షులు పొందునట్లు ♦ బొందుగ రిపులున్.

సీ. అవకాశమును గాంచి ♦ యందుఁ బ్రవేశించి యాతనిరాజ్యంబు♦నాక్రమింతు;
రేరాజు శత్రువు ♦ నెఱుఁగక దుర్మంత్రులను దోడుగఁ గొంచి తన్నును సమాహి
తాత్ముఁడై కాపాడు♦నట్టిపద్ధతి మాని యుండునో యానృపుఁ ♦ డురుతరంబు
లగుకష్టములఁ బొందు ♦ టంతమాత్రమె కాక స్వస్థానవిచ్యుతి♦నరగఁ బొందు;
తే. నసురనాయక! యీవిష♦యమున మనకు
ననుజుఁడైన విభీషణుఁ ♦ డరసి యేమి
చెప్పెనో దానిఁ గావింపు ♦ చేకురు సిరి
యద్ది హితమాట న్యాయంబు ♦ నాటఁ బూన్కి. ౨౦॥ 2562

క. *నీమనమున నింకేమే, నేమాడ్కిం జేయుకాంక్ష ♦ యే మున్న దొడర్
నేమమునఁ జేయు మన విని, దానుఁ గ్రుద్ధుఁడయి దితిజ♦వల్లభుఁ డంతన్.

క. కనుబొమలు ముడివడంగా, ననియెను నోకుంభకర్ణ! ♦ యనుజన్ముఁడవ
య్యును జక్కనియాచారం, బును నడపిమువూజనీయు♦పోలిక నీవున్. ౨౨

క. గురువును మాన్యుండనునై, ధరణీశుఁడనైన నన్నుఁ ♦ దగ శాసింపం
బరికించె దేల నీతికిఁ, బరుణము కపటనితోఁ గానఁ ♦ దగునుడువులకున్.

ఆ. వ్యర్థమైన శ్రమమొ♦యుపగతఫలమొ యనా, పరసి చేయఁ దగిన♦యట్టి పనికిఁ
దగినపౌరుషంబు ♦ దప్పక చూపుమా, యువిషయంబు నీతి ♦ యని భ్రమించి.

క. తెలియకయో చిత్తంబునఁ, దెలివియొ కల్గమినో బలము♦తెంపును వీర్యం
బలవడ ననుపొగరుననో, తలఁపఁగ నెట్లయిన నేమి ♦ తగుకార్యంబున్. ౨౩॥

క. చేయక మానిటి నింకం, జేయం గాలంబు లేదు ♦ చేఁ దప్పిన య
ద్దీయనువునఁ బలికినచో, నేయర్థము గల్గు వ్యర్థ♦మే గద యనుజా!. ౨౪

క. ఇప్పటి కెయ్యది హితమో, తప్పక యద్దానిఁ జేయఁ ♦ దలఁపుము మఱి చేఁ

* యతిచ్ఛనిచ తక్కురు-అనియూ.

దప్పినపనికై వగవ ర,దెప్పటికిని బుద్ధిమంతు ♦ లెల్లజగములన్. ౨౪ 2569
తే. చనినకార్యంబు చనినదే; ♦ మనమునందు
నీకు నాయందు నెయ్యంబు ♦ నెగడునేని
విక్రమము నీది నీకును ♦ విదితమేని
యని యిపుడు చేయఁదగు నను ♦ నాశయంబు. ౨౪౹ 2570
*క. నాకుం బోలెను సహజా!, నీకుం దోఁచునదియేని ♦ నీశౌర్యముచే
లోకమున నాయనీతిం, జేకూరిన యీయఘంబుఁ ♦ జేయుము సరిగన్. ౨౬౹
క. అనిపలికి యిట్టితరుణం,బున సాయము చేయకున్నఁ ♦ బోవును నెయ్యం
బని చెప్పఁ దలఁచి యిట్లని,యెను దాఁ బూనుపని యెట్టి ♦ దేదైన యున్నన్.
క. దాని కపాయము గల్గుట, మానసమునఁ దోఁప దీను♦మాడ్కి వగచు నా
దీనుని దగ్గఱఁ జేరుచు, దా నెవఁ డిల సాయపడునొ ♦ తగు మిత్రుఁ డనన్.
క. నీతిం బాసి తడంబడు, నాతఱి, నాతని కెవఁడు స♦హాయము చేయుం
బ్రీతిగలయతఁడె బంధువు, భూతలమున ననియె నిట్లు ♦ పొలిచిన కినుకన్.
[1]క. ధీరంబును నత్యంతము, దారుణమును నైనయట్లు ♦ తనుఁబలికెడు దే
వారిప్రభుఁ గని క్రోధా, పూరితుఁ డతఁ డయ్యె ననుచు ♦ బుద్ధినెఱుఁగుచున్.
ఆ. కుంభకర్ణుఁ డనియెఁ ♦ గోమలవచనము
లలర; నన్న క్షుభిత♦ములగు నింద్రి
యంబు లొప్పఁ గుపితుఁ♦డై యుంటఁ దాఁ గాంచి
యూఱడించుచు నిటు ♦ లొప్పమీఱ. ౨౯౹ 2576
క. దనుజేంద్రా! సంతాపం,బును నిటు పొందుటకుఁ జాలుఁ ♦ బొలుపగు క్రోధం
బును బాసి స్వస్థుఁడవుగాఁ, దనరుము; రాక్షససమూహ♦ధాత్రీనాథా!. ౩౦౹
[2]తే. ఏను జీవించియుండ నీ ♦ వీవిచార
మును మనంబునఁ బూనకు ♦ మనఘ! నాకు
నితఁడు సాయ మొనర్పఁడే ♦ యేలయనుచుఁ
బరితపించుచున్నావొ యె♦వ్వరిని గూర్చి. ౩౧ 2578
[3]క. ఆతఁడు నశించునని నీ, వీతఱిని దలంపు; మట్టు♦లేదైన నిటన్
భీతిల కిటు పల్కితివే,లా? తెల్పు మటందువో యి♦లాతలనాథా!. ౩౧౹
ఉ. బంధుభావమునను ♦ భ్రాతృవాత్సల్యము, వలన రోమహర్ష♦ములను దేని

* మమాపనయజం దోషం విక్రమేణ సమీకురు-అనిమూ. 1 తమథైనం బ్రువాణం తు చనం ధీరదారుణమ్-అనిమూ. 2 త మహం నాశయిష్యామి యత్కృతే పరితప్యసే-అనిమూ. అతఁ డనఁగా రాముఁడని సామాన్యార్థము. ఎవరికొఱకు ననఁగా ఏనాకొఱకుఁ దపించుచున్నావో సాయము చేయలేదని యట్టినేను నశింతునని విశేషార్థము. ఇం దిలాతలనాథా యనుట అసమంజసమని లంపరాదు. మూలమున "పార్థివ" అనియున్నది.

నాశ్రయించియున్న • నరసి నీకేను హితంబుఁ జెప్పవలయుఁ • దగినరీతి.

[1]సీ. నరము స్నేహంబునఁ • గ్రాలు బంధువునకు నిట్టికాలంబున • నేది చేయఁ
దగునో యాశత్రుక • దనమునే నీవింకఁ గనుఁగొనుమయ్య! యుదగ్ర • కరవిలాస!
[2]సమరాగ్రమునను ల • క్ష్మణసహితంబుగా రామునిఁ జంప న • నన్యవధరుఁ
బలములన్నియు నేగ • చను గాశ్వనుఁ గూడి కనుఁ [3]మహాబాహూ! నృ • శాంతునకున

తే. నాకు సంగర మగునప్పు • నీకుమలనుఁ
గా మదానీతశిరమును • గాంచి నీవు
సుఖము నొందుము భూదేవి • సుతయు మదిని
దుఃఖితయగును గాక యా • స్త్రీ మునుఁగును. 3౫౧ 2581

[4]క. అని హితబాంధవులగు నీ, దనుజులు మనముననుఁ దుష్ట • వముఁ గూర్చెదునా
మనుజేంద్రనిధనమును జ, క్కనిగీతిం జూచ్చు గాక • క్రవ్యాదనరా!. 3౫౪ 2582

[5]క. అనిమొన శత్రువినాశన,మున బంధులు సేసినమూలమున దుఃఖితులౌ
దనుజుల నేత్రాంబువులను, దనుజేశా! తుడిచి సుఖము • తనర నొనరుతుఁగా.

1 సదృశం యత్తు కాలేఽస్మిన్ కర్తుం స్నిగ్ధేన బన్ధునా, శత్రూణాం కదనం పశ్య క్రియమాణం మయా రణే-అనియూ. ప్రాప్తికాలమునఁ స్నిగ్ధుఁడు శత్రుకదనం కదన మిత్యధ్యాంతరమ్-అని వ్యాఖ్య. శత్రువగు రాముఁడు చేయు యుద్ధము నామముని విశేషార్థము. 2 అద్య పశ్య మహాబాహో! మయా సమరమూర్ధని, హతే రామే సహ భ్రాత్రా ద్రవంతీం హరివాహినీమ్-అనియూ. తమ్మునితో రామునిఁ జంపఁబోఁగా నాపైకి రామునికి సహాయులుచేయఁ బరుగెత్తుకపులఁ జూడుము. అనఁగా రాముఁడు చావఁడు. లక్ష్మణుఁడును జావఁడు. నేను యుద్ధమునకుఁ బోఁగాఁ గపిబలంబులు నాపై కడగునని యర్థాంతరము. 3 అద్య రామస్య పశ్య త్వం మయాఽఽనీతం రణాచ్ఛిరః, సుఖీభవ మహాబాహో! సీతా భవతు దుఃఖితా-అనియూ. రావణా! నాచేత శ్రీరామునకు యుద్ధమొసఁగఁబడఁగా మదానీతశిరమును నాచేఁబడిన శిరస్సును జూచుము సుఖమునొందుము. నాశిరముఁజూచి సుఖమునొందుము అనఁగా నేను యుద్ధమునకుఁ బోయెదను నాపై నీకు నిర్భరుఁడు కల్గినచో మనము చల్లాయనని భావము. సీతాభవతు దుఃఖితా, సర్వలోకమాతృత్వాత్ దీనభావః-అని వ్యాఖ్య. భూదేవి సుతయగు నాసీతామహాదేవి సర్వలోకజనని గాన నేను బుద్ధిచేసిగాని నాచావునకుఁ జాలదుఃఖించు నని దీనివిశేషార్థము 4 అద్య రామస్య పశ్యంతు నిధనం సుమహత్ప్రియం, లంకాయాం రాక్షసా స్సర్వే యే తే నిహతబాంధవాః-అనియూ. అనుజేంద్రనిధనమును, అనాథకర్తృకమగు నామరణమునని యర్థము. తమబంధువులు మనకొఱకై వచ్చి నశించిన రాక్షసులు నేను రామునిచే మృతి పొందింపఁబడఁగా అనుఖమునుపొంది అందఱు వచ్చుచున్నారుగదా ఇఁకేటి దుఃఖమని సంతసింతురుగాక అని విశేషార్థము. 5 అద్య శోకపరీతానాం స్వబంధువధ కారణాత్, శత్రోర్యుధి వినాశేన కరోమ్యస్రప్రమార్జనమ్-అనియూ. ఇంగుఁగూడఁ జెప్పుదు. శత్రుకృతమగు నాచావుచేత బంధువులు నశించినందునఁ గల్గిన రాక్షసుల దుఃఖాశ్రువులను దుడిచెదనని గ్రహింపవలయు.

క. కనుమిప్డె; పర్వతాయత, తనువునఁ దగు వనచరేశుఁ దపనాత్మజు ర
క్తనిషిక్తగాత్రు రవికాంతిని గూడిన యంబుదంబు తెఱఁగున ననిలోన్.

క. పడియుండఁ జూడఁగలవో, *కడిఁది బలాఢ్యా! వధింపఁగా వేడుక నె
ప్పుడు గోరుచుండు దనుజులు, తడయక నేనున్ మహాద్భుతంబగు కడిమిన్.

తే. కాచుచుండఁగ నారఘుకాంతుఁ డెట్లు
నిను వధింపఁగలండు; నా మనమునందు
నాత్మహానికి సంతాప మంద నేను
మృతిని బొందినపిమ్మట క్షితివరుండు. ౮౦ 2586

క. నినుఁ జంపఁగలఁడు, ముందుగ, నని సేయంగలఁడె? రాక్షసాధిప! నీవో
యనుపమవిక్రముఁడవు సు,మ్మి నితాంతము పరులఁజంపు భుజబలుఁడవునూ!.

చ. దురమొనరింపఁగా నిపుడె తోరపు వేడుకమై ననుజ్ఞ నా
కరసి యొసంగు నన్విడిచి యన్యునిఁ బంపఁగనేల? యుండునే
పరుఁడొకఁ డర్హుఁడిందు; బలవద్వర! నీపగవారి నెల్ల సం
గరమునఁ జంపివైచెదను; గాలశచీపతిహవ్యవాహనుల్. ౮౨ 2588

క. మరు,దర్థప,వరుణులునుం, గరము విరోధంబు బూని కడఁగి యొకటిగా
దురమొనరింపన్ వచ్చిన, సురవైరీ! యని నొనర్తు శూరత మీఱన్. ౮౩

చ ధరణిధరాంగ మొప్పఁగను దారుణదంష్ట్రలఁగూడి తీక్ష్ణమై
పరఁగెడు శూల మూని యని బాహుబలంబున నేను సింహభీ
కరరవ మొప్ప మ్రోయఁగఁ గాంచి పురందరుఁడైన భీతిలున్;
దురమున శస్త్రముల్ వదలి తోరపు బాహుబలంబు పొంగఁగన్. ౮౪

క. అరులం బ్రహరింపఁగ నీ,ధరఁ బ్రదుకం గోరువాఁడు తానెవ్వండా
తురపడక నిల్వఁగలఁడే?, సురవైరీ! నాదుమ్రోల శుంభచ్ఛౌర్యా!. ౮౫

ఆ. శక్తి, గదలు, తీవ్రశరములు ఖడ్గంబు
నేది లేకయున్న నేచి వజ్రి
నైన హస్తములనె యడరిపట్టి వధింతు
నేఁడు సంగరమున నీడఁ జోక. ౮౬ 2592

క. నరవరుఁడు నాదుముష్టిం, బరఁగెడునుద్ధతికి నోర్చి బవరంబున భీ
కరశౌర్య మూని నిల్చినఁ, దరువాతఁ దదీయబాణతతు లురవడిచేన్. ౮౭

క. మేనియసృక్పూరమ్మును, బూనికఁ ద్రావంగఁగలవు పో నే నుండం
గానేల? నీవుచింతం, బూనంగా నిట్లు దితిజపుంగవ! చెపుమా?. ౮౮ 2594

* ఈపద్యము దీనితరువాతిపద్యముల కిట్లే విశేషార్థము గ్రహింపఁదగు. నేను గాపాడుచుండు రాక్షసులు బ్రదికియుండుదాఁక నిన్ను రాముఁడు చంపలేఁడు. మేము చావఁగానే నిన్నుఁ జంపునని భావము.

[1]సీ. ఇదె నేను ద్వదరిస♦ముదయముఁ జంపంగఁ బోవనున్నాఁడ! నో♦భూపతిలక!
వదలుము శ్రీరాము♦భయమును లక్ష్మణసహితుఁడౌ రాముని ♦ సాంద్రబలుని
సుగ్రీవు, లంకను ♦ శూరతఁ గాల్చిన దనుజనిహంత నా♦హానుమ నితర
కపులను భూరిసం♦గరమున నిల్చినవారి వధింతునే ♦ బాహుబలము

[2]తే. కలిమి నను మాట మదినమ్మఁ ♦ గలవె నీకు
ధర నసాధారణము మహా♦త్తరమునైన
యశము వర్ధిలఁ జేసెద ♦ నట్టివాంఛ
గలదు ఫలియింపకుండునే ♦ తలఁపనద్ది. ౫౦౪ 2595

క. శతమఖువలనన్ భయమే, గతిఁ గల్గిన బ్రహ్మవలనఁ ♦ గాని గలిగినన్
మతివిభవంబునఁ జెండెద;, జతనంబున నేను క్రోధ♦సహితుఁడ నైనన్. ౫౧

క. సురవరులును సాధ్వసమున, ధరణిం బడిపోవుదురు ని♦తాంతభయదుఁడై
పరఁగుయముఁ జంపి వైశ్వా,నరుమ్రింగెదఁ ద్రెంచివైతు ♦ నక్షత్రములన్.

క. ధరఁ బడవైచెద సూర్యుని, బురుహూతుని జంపువాఁడఁ ♦ బొలుచుసరిదధీ
శ్వరుఁ ద్రాగువాఁడఁ గొండల,నురుబలమునఁబిండిగాఁగ♦నొగినొనరుతుఁ జూ!.

క. ఇలఁ బ్రద్దలు గావించెద, నలుఁగడలన్ మ్రింగఁబడుచు ♦ నానాభూతం
బులు దీర్ఘకాలసుప్తిన్, విలసిల్లెడు కుంభకర్ణు ♦ విక్రమ మిపుడే. ౫౮ 2599

ఆ. కనునుగాక, ముజ్జ♦గంబులు నాకు నా
హారమునకుఁ జాల ♦ వన నని యిఁక
నెట్లుచేయు? [3]నేను ♦ నిదెపోయి త్వద్ధేతు
కవధమునను ముదము♦గలుగఁ గూర్తు. ౫౫ 2600

క. అనవరతసుఖము నీకా, జనపతివలనన్ జెలంగఁ ♦ జక్కఁగఁ జనువాఁ
డను; రామచంద్రలక్ష్మణు,లను జంపి యరణ్యవాసు♦లను నొక్కటిగన్. ౫౫౪

తే. పట్టి భక్షించువాఁడ; నీ♦వెట్టులైన
నిచ్చగొలఁదిని గ్రీడింపు ♦ హితము శ్రేష్ఠ

---

1 ముంచ రామా ద్భయం రాజన్ హనిష్యే మిహ సంయుగే, రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీవంచ మహాబలమ్-అనియు. పోవనున్నాఁడనో భూపతిలక! వదలుము=అనఁగా నేను నీశత్రువులను జంపఁ బోవనున్నాఁడను. కాన నామాట వదలుకొమ్ము. నేను జీవింపననుట. శ్రీరామునుండి రానున్న భయమును వదలుము. అనఁగాఁ జావక తప్పదుగాన భయంపడి లాభములేదనుట. రామలక్ష్మణసుగ్రీవాదులు యుద్ధమున నిల్చిన వారివధింతునే? చంపుదునా? చంపలేననుట. 2 అసాధారణ మిచ్ఛామి త వదాతుం మహద్యశః-అనియూలము. యశము వర్ధిల్లఁజేసెద-అని తెలుఁగు వర్ధిల్లఁజేసెద ననఁగా నీకీర్తిని నశింపఁజేసెదనని యంతరార్థము. వర్ధన మనఁగా ఛేదించుట యను నర్థముగలదు. 3 వధేన తే దాశరథే స్సుఖార్థం సుఖం సమాహర్తు మహం ప్రజామి-అనియు విశేషార్థము. త్వద్ధేతుకవధమును=నీవే హేతువుగాఁ గల్గచావు అనఁగా నీచావుచేత రామున కానందమును గూర్తునని భావము గ్రహింపఁదగు.

మునఁగు మద్యముఁ ద్రాగుము ♦ మనమునందుఁ
దాపమును బూనకుండు మో♦దనుజవర్య!. ౬౨ 2602

*క. చిరకాలవశంగతయై, పరఁగుమహీజాతఁగూడి ♦ భాసిలురాముల్
ద్వరపడి యమునినికేతన,పరునిం గావింప సీత ♦ పరమసుఖదయౌ. ౬౩ 2603

అఱువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౪ - వ సర్గము.

మహోదరుఁడు కుంభకర్ణుని బదలుట.

క. పెనుకాయము భూరిబలం,బును దీర్ఘభుజంబులును వి♦భూతి వెలయఁజే
య నెఱి విభాసిలు రావణు,ననుజుం డిటు పలుకుచుండ ♦ నప్పలుకులకున్. ౧

క. మనమున మోదం బందక, దనుజుండు మహోదరుండు ♦ తా వచియించెన్
విను కుంభకర్ణ! సత్కుల,మునఁ బుట్టిన నీకు నల్ప♦బుద్ధి యలవడెన్. ౨

తే. దిట్టతనమున వెలసియు♦న్నట్టి నీవు
శాస్త్రవేత్తవు గావు ని♦సర్గగర్వ
యుక్తుఁడవు కానఁ జేయంగ ♦ నొప్పుకార్య
ముల నెఱుంగవు సుంతయు ♦ నలఘుబుద్ధి. ౩ 2606

సీ. దనుజేశ్వరుఁడు నయం♦బును ననయంబును శౌర్యగర్వంబున ♦ స్వాంతమందు
ముందుఁ గల్గెడు దోష♦మును బరికింపకేయున్నవాఁ డంటి వో♦యన్న! రావ
ణున కవ్వి తెలియు నీ♦వనఁ బిల్లఁదనమునగర్వించి యిటుపల్కఁ♦గాఁదలఁచెదు
గాని నయజ్ఞత ♦ గాదు; రాక్షసపతి తా వివిక్తాదిమం♦త్రములకెల్లఁ
తే. దగినదేశంబు కాలంబు ♦ దగనిదేశ
కాలముల వేఱువేఱఁ జ♦క్కఁగ నెఱుంగు
వాఁడు తనకును రిపులకు ♦ వరునవృద్ధి
క్షయము సమతను దెలియు ని♦క్కముగఁ జుమ్ము. ౪ 2607

ఆ. కనుక రాజు దేశ♦కాలవిభాగాదు,లను నెఱుంగఁ డనుట ♦ యనువుగాద;
దాక్క విక్రమమునె ♦ నిక్కవంబుగఁ బూని,యల్పబుద్ధి మిగుల♦నాశ్రయించి.

---

* మయాద్యర్థామే గమితే యమక్షయం చిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి-అనిమూ. రాముని సీతయెడఁబాయునది కాదు. అట్టిరాముని నేను యమునిగృహమునకు విరోధిని గావింపఁగా సీత నీకు ముక్తిదాయిని యౌఁగాక అని విశేషార్థము పద్యతృతీయపాదమున 'త్వరపడి యమునినికేతన పరునింగావింపక్-త్వరపడియు=త్వరపడియే, మునినికేతనపరునింగానింపక్=మహర్షులయందే యాసక్తునిగా శత్రువధ మొనరించి మహర్షులతో నిష్టాగోష్ఠిప్రసంగముల నాసక్తునిగాఁ జేయఁగా నని చమత్కృతిని గ్రహింపవలయు. ఇట్లైనను పైవిశేషార్థమునకు బాధలేదు.

క. తనకంటెఁ బూజ్యులగు సజ్జనులను సేవింపనట్టి ♦ జాల్మునకు నొన
ర్పనురానికృత్యమును జక్కనిదని పండితుఁ డెవండు ♦ కావించునిలన్. ౫

సీ. మఱియు ధర్మార్థకా♦మములకు నొక్కొక్కదానికి వేర్వేఱఁ ♦ దగుఫలంబు
లు నియతములు గల♦వనియు ధర్మాధర్మములకు సత్ఫలదుష్ట♦ఫలములు నియ
తములౌటచేత సీ♦తను జెఱఁగొన్న యధర్మమునకు నిట్టి ♦ దారుణఫల
మబ్బెనంచు వచించి ♦ తట్టి ధర్మార్థకామములకు వేర్వేఱ ♦ నమరుఫలము
తే. లను నెఱుంగఁ బ్రమాణమెం♦దునను గలదె?
యమరపదనారకస్వరూ♦పములయి తగు
సకలఫలములకును గర్మ♦నికరమె ధర
సాధనం బిద్దియే శాస్త్ర♦సమ్మతంబు. ౬ 2610

క ఘనపాపకర్మములకును, గనంబడును మంచిఫలము ♦ గావున సత్క
ర్మనికరమునకు శుభంబని,యు నసత్కర్మముల కశుభ ♦ మొగి ఫలమనుచున్.
ఆ. నియతి యెందు లేదు ♦ నిశ్చయం బిద్ది; ధ,ర్మార్థములు నధర్మ ♦ మ ట్లనర్థ
ము నను నివ్వి నాలు♦గును శ్రేయసు నొ కలి,గించు నైన నిందు ♦ నెంచిచూడ.
క. కలుగు నమంగళకరఫల,ము లధర్మానర్థములకుఁ ♦ బుడమి నొకపు డి
మ్ముల నీరెండింటికి స,త్ఫలదుష్ఫలములును గలవు ♦ పరికింపంగన్. ౮ 2613

సీ. అంతియకాని యా♦వంతయు సత్ఫలమే కల్గ దనుమాట ♦ యిది యసంగ
త; మది యట్లుండనీ ♦ తలపోయ నిహపరంబుల కుపయోగించు ♦ లలితవిహిత
కర్మములను జేసి ♦ కర్మాభిగతఫలంబులఁ బొందుచున్నారు ♦ పురుషు లిలను
విహితకర్మంబుల ♦ విధియుక్తముగఁ జేయ కిచ్ఛమైఁ గర్మము ♦ లెలమిఁ జేయు
తే. వారుగూడ శుభంబులై ♦ వఱలు కర్మ
ఫలములను బొందుచున్నారు ♦ తలఁప దీన
హితనిషిద్ధకర్మంబు లీ♦వితమను నియ
మము గనంబడ దెందుఁ గా♦మమున కల్లె. ౯ 2614

క. ఈమతమును బట్టియె మన, భూమీశుఁడు కామభజన♦మును జేయుచు ను
ద్దామసుఖ మొందఁ దగునని, భూమిసుతన్ బల్మిఁ దెచ్చె ♦ బుద్ధిఁ దలఁచియే.
చ. కనుకనె మేముచేయఁదగు ♦ కార్య మిదం చొగి నొప్పుకొంటి, మీ
దనుజనికాయనాయకుఁడు ♦ దస్యులయందు మదిం దలంపకే
పని నొనరించె సాహసముఁ ♦ బట్టియె దానివచింపు; మన్న చే
సినపని యొగ్గుఁగాదె యని ♦ చెప్పుటలెల్ల నటుండ నిమ్మఁకన్. ౧౦ 2616
క. అని నసహాయుఁడనై నేఁ, జని యొద నాకున్న భూరి♦సాహసమును గ
న్గొనుమంచుఁ జెప్పితివె, యం,దునుగూడ నసంగతంబు ♦ తోఁచె వచింతున్.
క. మును పెవఁడు జనస్థానం,బున నతిబలులైన దనుజ♦ముఖ్యులఁ జెక్కం

ద్రను జంపె నట్టి యారాముని నెట్లు జయింపఁగలవు? ♦ పూన్కి నొకఁడవే.
క. కనుక నయుక్తము నీనుడి;, మును పారాఘువునిచేత ♦ భుజబలతేజో
ఘనులందు జనస్థానం, బున నేయే దనుజవరులు ♦ పూన్కి మెఱయఁగన్.
క. పొలియింపఁ బడిరొ వారల, కులజనితులు రాముఁ డన్నఁ ♦ గొంకుచు భీతిం
గలగుండువడుటఁ గన్గొన, గల విప్పురి నిప్పటికిని ♦ క్రవ్యాదవరా!. ౧౩
తే. కాన నీమాట యహితంబ ♦ కాదె; దశర
థాత్మజని క్రోధమూను పం♦చాస్య మనుచు
నరయకే నిద్రపోవు మ♦హాహి లేపు
కరణిఁ బురికొల్పఁగోరెదు ♦ కదనమునకు. ౧౪ 2621
క. అనిశము తేజంబునఁ దగి, మనమునఁ గ్రుధఁ బూను తఱిని ♦ మహి నెవ్వరికో
ర్వను రాక మృత్యు వట్టులు, చెనకం గారాని రాముఁ ♦ జేరు నెవఁ డనిన్.
చ. అరియగు రాము కట్టెదుట ♦ నాహవభూమిని నిల్వ నిప్పుడీ
సురరిపు లస్మదీయులు వి♦శుద్ధమనస్కులె యయ్యు సంశయా
తురులగుచున్నవారు గనఁ ♦ దోఁపదు దానికి మాఱు నీకు నీ
తరుణమునందు నొక్కఁడవె ♦ దాశరథిన్ వడిమీఱి మార్కొనన్. ౧౫
క. చనుటకు నేమాత్రము నా, మన మొప్పదు హీనబలుఁడు♦మహి నిబయిఁబయిన్
ఘనమగుబలమునఁ దగునరి, నని మార్కొని చత్తు నెడు♦నాశయ మాత్మన్.
తే. కలిగి యుండియుఁ బగవాని ♦ నలఁతిగాఁగఁ
దలఁచి యెవ్వఁడు తలపడి ♦ గెలువఁగోరుఁ?
గనుకఁ జావంగఁ గోరినఁ ♦ జనుము; దనుజ
వర్య! మనుజులలోన నె♦వ్వండుగాని. ౧౭ 2625
క. తనకీడుగఁ గానక యా, వనజసఖశశీతసమత♦వర్ధిల్లిన రా
మునితో యుద్ధమొనర్చెద, నని పల్కెదు? నేయుటెట్టు ♦ లప్పని నింకన్.
చ. అని యిటు కుంభకర్ణునకు ♦ నాదృతిఁ జెప్పి మహోదరుండు వే
దనుజవరాంతరంబున ని♦తాంతము లోకభయంకరాకృతిం
గనఁబడు రావణాసురునిఁ ♦ గాంచి వచించెను; సీతఁ బొందియున్
మనమున నూహలొప్పఁ బలు♦మాఱు వచించెదవేల? యిట్లుగన్. ౧౮
క. ఏతరుణంబునఁ గోరుదు, వాతఱి వశ్యయగు సీత; ♦ యసురేశ్వర! యా
సీతయె నీయొద్దకుఁ దా, నే తెంచుట కొకయుపాయ ♦ మేఁ గనుఁగొంటిన్.
క. *అది నీకుం బ్రియమే నీ, మదితో వినవయ్య దాని ♦ మఱియొక్కరి నె
మ్మది నాశ్రయింపకుము; నీ, వది యేమని యడుగు దేని; ♦ యద్దివచింతున్.

* రుచిశ్చేత్ త్వయా బుద్ధ్యా-అనియా.

తే. నే, ద్విజిహ్వుండు, సంప్రహ్లాది ♦ నీదుతమ్ముఁ
డైన యాకుంభకర్ణుండు ♦ నట్టి యీవి
తర్దనుఁడు నేవురము మేము ♦ దాశరథిని
జంపఁ బోఁదగునని పురిఁ ♦ జాటఁ బంపు. ౨౨ 2630

క. చని యందు శ్రమంపడి రా,మునితోఁ బోరెదము వైరి♦ముఖ్యుఁడు నీకా
జనపతి; యాతనితమ్ముఁడు, గనుకనె మే మానృపతియు♦గంబును ననిలోఁ.

తే. ఓడఁ గొట్టుదుమేని వే♦ఱొండు మనకు
పాయ మక్కర లేదు ని♦బ్బరము మీఱ
ననియొనర్చిన మనశత్రు♦వపగతాప
జయుఁడై యే నిప్డు తలఁచిన ♦ చందమెల్ల. ౨౩ 2632

క. ఒనరింతుము; మే మా రా,మునిఁ జంపక యున్న నతఁడు ♦ మొనసి స్వబాణా
ళిని మాతనువుల వ్రయ్యం,గను నెత్తుటఁ దోఁగి జనకు♦కన్నియ నమ్మా.

తే. రామనామాంకితంబులౌ ♦ భీమసాయ
కములతోఁ గూడ నిటకు వ♦త్తుము; రణంబు
నుండి యట్లరుదెంచి యా♦యుర్వినాథ
తనయులగు రామలక్ష్మణు♦లను దగంగ. ౨౫ 2634

క. అని భక్షించితి మనుచున్, దనుజేంద్రా! తావకాంఘ్రి♦తామరసయుగం
బునకున్ మ్రొక్కెదు మప్పుడు, పనివడిమాకోర్కిఁ దీర్పు♦పరమముదమునన్.

చ. దనుజవరేణ్యు నొక్కనిమ♦దంబునఁ గ్రాలెడు నేన్గుమీఁదఁ ద
ద్యున్నఁ దమి నెక్కఁజేసి హాతుఁ ♦ డయ్యె బలావళితోడఁ దమ్ముతో
జనపతి రాఘవుండనుచుఁ ♦ జాటఁగఁ బంపుము పట్టణంబునం
దు; నరనిషూదనా! యటులఁ ♦ దోరపు మోదము నీవు పూనుచున్. ౨౭

సీ. దానికి నిప్పుడు ♦ తార్కాణముగ భృత్యజనులకు భోగ్యవ♦స్తునికరంబు
దానదాసీజన♦తతుల నింకనుగల కామితంబుల నెల్లఁ ♦ గనకచయము
నిప్పింపు; మట్లె నీ ♦ వీవీరభటులకు మంచివస్త్రమ్ముల ♦ మాల్యములను
ననులేపనంబుల ♦ నమలపేయపదార్థములను నిప్పింపు; నీ♦వెలమి మిగులఁ

తే. త్రాగుమా! మద్యమును; మన♦దనుజులెల్ల
రాము నాతనిసుహృదుల ♦ రణమునందుఁ
దినిరి నాఁదగు కింవదం♦తి యిది యట్టి
పురమునన్ నిండి ప్రఖ్యాతిఁ ♦ బొందినతఱి. ౩౦ 2637

చ. జనకజయున్న తావునకుఁ ♦ జయ్యన నీవును బోయి రాఘవుం
డనిఁ దెగె నంచు దుఃఖపడు ♦ నామెమనోవ్యథఁ దీర్చి నన్ను భ

ర్తనుగను నేలుకొమ్మనుచుఁ ♦ దద్దయు నింపుగ నొంటిపాటునన్
మనమున కింపుగల్గునటు ♦ మాటలు పల్కి *ధనంబు ధాన్యమున్. ౩౧ 2638

తే. ఆమె కోరిన రత్నాది♦శాఖిలఘన
వస్తువులనిచ్చి లోభంబుఁ ♦ బడయునట్లు
సేయుమా దానవేంద్ర! యా♦సీత కిట్టి
మోసమున దుఃఖసాధ్వస♦ములు గలుగుట. ౩౨ 2639

చ. మును నినుఁగోరకుండియుఁ బ్ర♦మోదము గూర్చెడు భర్తలేమి నీ
కును వశురాలగున్; మదికిఁ ♦ గూర్చెడుభర్త మృతింగనంగ వా
ర్తను విని దానియాశల ని♦తాంతము మాని స్వభావసిద్ధమా
వనితలచాపలంబున న♦వశ్యము నీవశమౌను రావణా!. ౩౩ 2640

[1]సీ. సుఖములకే తగి ♦ సుఖముగాఁ బెరిగిన దామెయాటను వగ♦నంది కుంది
యిఁకఁదానుసుఖమందు♦టెల్లనీవలననేయనియెఱుంగుచునిన్నె♦యాశ్రయించు
నెల్లరీతుల నేను నీయుపాయము బుద్ధిబలముననే యెంచి ♦ భవ్యమనుచు
నిర్ణయించితి సీఁక ♦ నీవు రాముని దృష్టిపథమునఁ బడిన దు♦ష్ఫలమె కలుగు
నీయుపాయంబున ♦ నిందె నీకోర్కియు సమకూరఁగలదు యు♦ద్ధము నొనర్చు

తే. వాంఛవదలుము నీవుబ♦వరము మానఁ,గలుగుసుఖమే విశాలమై♦కానఁబడెడు
భూపవర! యెవ్వఁడైనను ♦ భూవిభుండు,మామకోక్తి నొనర్చిన♦భూమియందు.

క. బలము నశింపక సంశయ,ములఁ బొందక సంగరంబుఁ ♦ బూనికఁ జేయం
దలఁపకయె శత్రువులనున్, గెలుచునయే శాశ్వతమగు ♦ కీర్తిసుకృతమున్.

క. తను మఱిఁ గోరినవనితన్, గనుటవలని సంపదల ని♦కామమనోవాం
ఛను సంతోషంబును గను,మనుచు మహోదరుఁడు చెప్పె ♦ ననునయమొనఁగన్.

అఱువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౫ - వ సర్గము.

కుంభకర్ణునియుద్ధము.

క. విని వానిఁ గుంభకర్ణుఁడు, దనుజా! యిఁకమీఁద నీవి♦ధంబునఁ బలుకన్
జనదంచు భీతి గలుగఁగ, ఘనభణితిం బలికి దనుజ♦కాంతుని నన్నన్. ౧ 2644

చ. కనుఁగొని యిట్లుపల్కె మును♦కాంచినదే గద నాదువిక్రమం;
బనితరసాధ్య మింక దురి♦తాత్మకుఁడై తగు రాము నిప్పుడే
చని వధియించి నీకుఁగల ♦ [2]సాధ్వసమున్ భయదంబుఁ జెండెదన్
దనుజలలామ! నీవును వి♦దస్యుఁడవై సుఖముండుమా పురిన్. ౨ 2645

---

* ధనధాన్యైశ్చ కామైశ్చ రత్నైః-అనిమూ. 1 సా పురా సుఖసంవృద్ధా సుఖార్హా దుఃఖకర్శితా-అనిమూ. 2 సోఽహం తవ భయంఘోరమ్-అనిమూ.

చ. జలరహితాభ్రసంచయము ♦ చందమునన్ మహిఁ శూరులెల్ల దు
ర్బలులవిధంబునన్ దగని ♦ భంగిని బల్కరు కార్యభారముల్
గలుగకయున్న యుద్ధమునఁ ♦ గార్య మొనర్చి మదీయగర్జనం
బుల ఫలియింపఁ జేసెదను ♦ బోలఁ గనుంగొనవయ్య! రావణా!. ౩ 2646

చ. పరు లొగిఁ దమ్ముఁగూర్చి పలు ♦ భంగులఁ బల్కెడు హీనవాక్కులన్
వరమతులైన శూరు లెద ♦ వానిసహింపరు తమ్ముఁ దామె యు
క్కరణినినే నుతించుకొనఁ ♦ గాఁ దలపోయరు పౌరుషంబునిం
కొరులకు మాటలం దెలుప ♦ నూహలు చేయరు దుష్కరంబుగాఁ
బరఁగెడు కార్యజాలముల ♦ బాగుగఁ జేయుదు రెంతొ లీలఁగన్. ౪ 2647

సీ. వినుము మహోదరా! ♦ విక్లబులును బుద్ధిహీనులు మేమె గూ ♦ యిలను బండి
తుల మనుకొనుచు నీ ♦ వలె నున్నవారలపలుకులు విని నర ♦ పాలవర్యుఁ
డిట్టి యాపద నొందె ♦ నెప్పుడు రణమన్న భయపడుచున్ బ్రియ ♦ వాదు లగుచు
రాజు వెళ్లెడు కుమా ♦ ర్గమున నే పోవుచునున్న మీరింతటి ♦ యుద్ధకార్య

తే. మును బొసంగఁగ జేసితి ♦ రనయ మితని
మిత్రుఁడని చెప్పుకొనుచు న ♦ మిత్రునిగనె
చూచుచుండుట నిట్టి రా ♦ జునొగిఁ గొల్చి
యతఁడె మిగులంగ బురి నొన ♦ ర్చితిరి సుండి!. ౫ 2648

క. ధనబలములు నశియించెన్, గనుకనె మీవంటివారు ♦ గావించిన యిం
తనరాని దుర్ణయము నిదె, యనిమొన సరిచేయఁ బరుల ♦ నంపఱఁ గూల్పన్.

క. మదిఁ దలఁచి యుద్ధభూమికి,నిదె పోవుచునున్నవాఁడ ♦ నేననుచు బలో
న్మదుఁడును మతిమంతుఁడునై, పొదలెడు కుంభశ్రవుండు ♦ పొంగుచుఁ బలుకన్.

క. విని రావణుండు నవ్వుచు, ననుజన్మున కిట్టులనియె ♦ ననిలో నేర్పుం
గనినాఁడ వీవు నాయన!, మనమంత్రి మహోదరుండు ♦ క్ష్మాపతివలనన్. ౯

తే. భయము నొందినవాఁడని ♦ పలుక నింత
యైన సంశయమే లేదు ♦ గాన ననుజ!
నాకు నీవంటి సుహృదుండు ♦ ప్రాకటబలుఁ
డెవ్వఁడును లేఁడు వధియింప ♦ నేగు మరుల ౧౦ 2652

క. అరివిజయంబును గొనుమా, యురుతరబలశాలి వగుట ♦ నూహించియె నా
కరివలనఁ గల్గు భయమును, బరిమార్తువటంచు శేషఁ ♦ బంచితి నిన్నున్. ౧౧

క. నను బాగుచేయఁజాలిన, దనుజులకున్ సుహృదుఁడగు ని ♦ తాంతసహాయం
బును జేయుకాలమిదె నూ, కనుకనె నీవిపుడు శూల ♦ కలితకరుఁడవై. ౧౨ 2654

క. పాశము కరమునఁ దాల్చిన, యాశమనుని బోలి రిపుల ♦ కనిఁ గనఁబడి వే
యాశత్రువులను గపులను, దాశరథులఁ దినుము తీక్ష్ణ ♦ ధామనమరుచిన్. ౧౩

శా. నీరూపంబును జూచినంతఁ బ్లవగా♦నీకంబు భీతిన్ వెసన్
బ్రారంభంబును మాని పాఱు ననిలో ♦ రాముండు తత్సోదరుం
డీరూపం బిటులొప్పునే యనుచు నెం♦తే భీతి భిన్నాత్ములై
చేరంజాలక యుండువారు చనుమా! ♦ శీఘ్రంబె నీవాజికిన్. ౧౪ 2656

*క. అని యిట్లు మహారాజగు, దనుజోత్తముఁ డాదృతిఁ దగ ♦ దారుణబలుఁడై
వెనుకాయమొప్పు తమ్మున, కనూనవిధ మూని చెప్పి ♦ యాతఁడు రిపులన్.

క. తప్పక జయించునని తా, నప్పుడ మరలన్ జనించి ♦ నట్లు తలఁచె; ని
ట్లొప్పినతమ్మునిశౌర్యం, బుప్పొంగుబలంబు నెఱిఁగి ♦ యుండుటవలనన్. ౧౫

క. మనమున సంతుష్టుండ, య్యెను నిర్మలచంద్రురీతి ♦ నెనఁగెను; దనతో
దనుజేంద్రుఁడిట్లు పల్కిన, ఘనతరబలుఁడైన కుంభ♦కర్ణుం డంతన్. ౧౬ 2659

క. అతిహర్షంబున ననిచే, యుతలం బొప్పంగఁ బోవ ♦ నుద్యుక్తుండై
మతిశాలిరావణుఁడు త, న్నతిముదమున సాగనంపు ♦ టరసి పయనమై. ౧౭

తే. పరనిబర్హణచణమయి ♦ భయదమునగు
శూలమును వేగఁదాల్చె; నా♦శూలవర్య
మినుముతోఁ జేయఁబడుచు న♦హీనదీప్తు
లలరఁగాఁ దప్తకనకాంచి♦తాంగమగుచు. ౧౮ 2661

మ. పురుహూతాశనితుల్యమై భయదమై ♦ పొల్పొప్పఁగా వజ్రమే
కరణిన్ మించునొ యట్టిగౌరవముఁ జ♦క్కం గాంచి యక్షాసురా
మరగంధర్వమహోహికిన్నరతతిన్ ♦ మ్రందించి యత్యంత భీ
కరతేజంబున వెల్గి మాల్యములు ర♦క్తచ్ఛాయచే మించఁగన్. ౧౯ 2662

క. నిరతంబు నగ్నికణములఁ, గురిపించుచుఁ దాని రుచి మి♦గులఁ దగియుండెన్;
గురుతేజుఁ డసురతల్లజుఁ, డరిరక్తపిరాజితాంగ ♦ మయి తీక్ష్ణంబై. ౨౦ 2663

క. పరమమునగు శూలమ్మును, గరమున ధరియించి దనుజ♦కాంతునిఁ గని యే
నరిగెద నొక్కఁడనే యి,ప్పరి నాబలముండుఁ గాక ♦ పోరికిఁ జనినన్. ౨౧

క. ననుఁ గని క్షోభంబందెను, వనచరులం గోపమడర ♦ భక్షించెద; నా
ననుజోక్తుల విని రావణుఁ,డను; ముద్గరశూలపాణు♦లగు సేనలతోన్. ౨౨

చ. అరుగుము సంగరంబునకు ♦ నవ్వనవాసులు బుద్ధివైభవ
స్ఫురణముసం జెలంగుదురు ♦ పొల్పగు వేగము సాంద్రనిశ్చయం
బరుదుగ వారికిం గలుగు; ♦ నందున నొంటిగనున్న నెట్టులె
త్తరుణమునం బ్రమాదమున ♦ దస్యుఁడు నిల్చిన వార లేపునన్. ౨౩ 2666

తే. దంతములఁ జీల్చి చంపుదు; ♦ రెంతొ పూన్కి
గాన వైరి దుర్ధర్షులౌ ♦ కర్బురభటు

---

* ఏవ ముక్త్వా మహారాజః...రాక్షస పుంగవః-అనిమూ.

లను దగం గూడిపోమ్ము నీ♦వును దనుజుల
శత్రుపక్షములం దున్న ♦ సకల కపుల. ౨౪ 2667

క. మనుజేంద్రతనయులను నేఁ, పునఁ జంపుము; వే యనంటం చుఁ ♦ బొల్చెడు తేజం
బున నొప్పినరావణుఁ డా,సనంబునందుండి లేచి ♦ సంప్రీతమెయిన్. ౨౫ 2668

తే. మణికృతాంతరమయియున్న ♦ మహితకనక
మాలికను గుంభకర్ణుని ♦ మైఁ నలంక
రించె; మఱియు మహోత్సుఁడై ♦ మించుకుంభ
కర్ణునకు నంగుళీయక♦గణము వరము. ౨౬ 2369

సీ. అంగదంబుల నుత్త♦మాభరణంబుల నబ్జవిరోధి య♦ట్లలరుచున్న
రమ్యమౌక్తికహా♦రంబును వైచెను; జారుతరామోద♦సాంద్రములగు
వరపుష్పహారాళి ♦ పరున నొసంగెను కాంతి వెల్గెడు రత్న♦శక్రకుండ
లముల నాతనిచెవు♦లకుఁ బెట్టి, నంతటఁ బెనుచెవుల నెసంగు ♦ దనుజనాథు

తే. సనుజుఁ డాకుంభకర్ణుండు ♦ కనకనిర్మి
తాంగదములఁ గేయూరాళి ♦ నములపతక
యుక్తమగు నాభరణతతి ♦ నొప్పి సుహుత
దహనుకరణి వెలింగె ని♦తాంతకాంతి. ౨౮ 2670

క. దనుజుఁడు శ్రోణీసూత్రం, బున నీలమణుల్ చెలంగ ♦ మును పన్నృతముఁ గై
కొన వాసుకిఁ జుట్టిన యా, ఘనమందరపర్వతంబు ♦ కరణి వెలింగెన్. ౨౯

చ. అని విశిఖప్రహారముల ♦ నందియు వానికి నోర్చి భారమై
కనకమయంబునై చెడక ♦ గాఢతటిత్ప్రభ లొప్పునట్లుగాఁ
గననయి యున్న మైముఱువుఁ ♦ గప్పుకొనంగ నతండు సాంధ్యమే
ఘనిచయసంవృతాద్రిగణ♦కాంతుని రీతిని బొల్చె నంతయున్. ౩౦ 2672

తే. ఎల్లతావుల సొమ్ముల ♦ నెల్లఁ దాల్చి
కరవిధృతశూలుఁడగు కుంభ♦కర్ణుఁ డాత్రి
విక్రమములకుఁ బూనిన ♦ విష్ణుమూర్తి
వలెఁ బ్రకాశించె నిరుపమ♦భాగణముల. ౩౧ 2673

క. బలశాలి కుంభకర్ణుం, డలరుచు నన్నయగు రావ♦ణానుకుఁ బ్రీతిం
జెలఁగుచుఁ గౌఁగిట నిడుకొని, వలగొని తల ధరణిసోఁక♦భక్తిన్ మ్రొక్కెన్.

ఆ. పయనమయ్యె నంత ♦ బలశాలియును మహా, కాయుఁ డలఘునినద♦కలితుఁడైన
కుంభకర్ణుఁ డనిని ♦ గోరి ప్రయాణమా, తరుణమందు దనుజ♦తల్లజుండు.

క. అలరుచు నాశీర్వాదం, బులతో నాతనిని బంపె; ♦ భూరిభయదగూ
వులు రథికులు పెక్కురు ని,స్తులభేరీశంఖముఖ్య♦తూర్యరవంబుల్. ౩౪ 2676

చ. ఉరుతరరీతిఁ బర్వ వివి♦ధోత్తమతీక్ష్ణమహాయుధాళితోఁ
బరఁగుచు సైన్యయుక్తులయి ♦ భద్రగజాశ్వగణంబుతోఁ బయో

ధరరవతుల్యనిస్వనయు♦తంబగు స్యందనపంక్తితోడఁ బో
యిరి రథికోత్తముం డగుచు ♦ నేఘనఁ బొల్చెడు కుంభకర్ణుతోన్. ౩౬ 2677

[1]సీ. కొందఱు రక్కసుల్ ♦ క్రూరసర్పంబుల ఖరవాజిమృగనాథ♦గజమృగముల
నొంటెలఁ బక్షుల ♦ నొక్కరీతిఁగ నెక్కి గురుబలక్రూరుఁడౌ ♦ కుంభకర్ణు
వెంటఁబోయి; [2]రసుర♦విబుధవిరోధియౌ కుంభకర్ణుఁడు పూల♦గురియఁ జేయు
చును బౌరులొప్పంగ ♦ ఘనమగుఛత్రంబుఁ దాలిచి తీక్ష్ణమౌ ♦ శూలము కర
తే. మందు ధరియించి మదమున ♦ నధికుఁడయ్యె
నల్లఁ ద్రావుటఁ దద్వాస♦నలను మఱియు
మత్తుఁడై పయనంబయ్యెఁ; ♦ మత్తులగుచు
నధికబలులయి భయదాపు ♦ లగుచుఁ గడఁక ౩౭ 2678

క. కరముల శస్త్రము లొప్పఁగ, నురుభీతిని బుట్టఁజేయ ♦ నోపునయనముల్
కర మరుణచ్ఛాయం దగ, గురుకాయము లొప్ప మిగుల ♦ గుంపులుగాఁగన్.

క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలెడు కాల్బంట్లు తీక్ష్ణ♦ఖడ్గంబులనున్
శూలపరశ్వథముల నువి,శాలమహాపరిఘములను ♦ జంచద్గదలన్. ౩౯ 2680

ఆ. చెంతఁ జేరనీక ♦ క్షేపణీయములయి
యలరుతాటిబోది♦యలను ముసల
ములను బూని యార్పు♦లొలయ నాతనివెంటఁ
జనిరి; బాహుబలము ♦ ఘనముగఁ దగ. ౪౦ 2681

చ. తనదగుభూరితేజము వి♦తాకు జనింపఁగఁ జేయునట్లు పెం
పునఁ దగ రోమహర్షణముఁ ♦ బుట్టఁగఁజేయు మఱొక్కరూపముం
గొని యతఁడేగె యుద్ధమున♦కున్; మఱి మట్ఛతకార్ముకంబుగాఁ
గనఁబడు విస్తృతిం బరఁగి ♦ కాయము భీకరమై చెలంగఁగన్. ౪౧ 2682
తే. నూఱువిండ్లంత వెడలుపు♦నుం జెలంగ, శకటచక్రాక్షుఁడై మహా♦త్స్వాధరంబు
వలెఁ గనంబడి దగ్ధప♦ర్వతమురీతి, నీలమై పెనుదేహము ♦ గ్రాలుచుండ. ౪౨

క. తనవెంటవచ్చు దితిజులఁ, గని చేరంబోయి వక్త్ర♦గహ్వరమును జ
య్యన విప్పి నవ్వి యిట్లని,యెను; మిడుతల నగ్ని తా ద♦హించెడురీతిన్.

క. హరివరులయూధములఁ గ్రో,ధరతిన్ నేనిపుడె చంపఁ ♦ దలఁచితి నాకా
హరివీరులపశువులం దే, చరించు వారౌటఁ గీడు ♦ సల్పరు నాకున్. ౪౪

సీ. మఱియు నాకోఁతులు ♦ మావంటి క్రీడాపరులకుఁబురోద్యాన♦ములను దిరుగు
చుండుట సొగసుగా ♦ నొప్పుచుండును; గాన వారిఁ జంపఁగనేల? ♦ [3]యెర్రికైనఁ

1 సర్పైర్ ఉష్ట్రైః ఖరైః అశ్వైః-అనియూ. 2 వినిర్యయౌ దానవదేవశత్రుః - అనియూ.
3 పురరోధస్య మూలంతు రాఘవః సహలక్ష్మణః, హతే తస్మిన్ హతం సర్వం తం వధిష్యామి సంయుగే

గనరాని మనపుర♦మును ముట్టడించెడు పనికి మూలము రాముఁ♦డును సుమిత్ర
తనయుండును గద యె♦వ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో వాని ♦ ననివధింతు

తే. నతఁడు సమసినమీఁదట ♦ నతనిదైన
సర్వమును హతమగు; నని ♦ సరఁగఁ గుంభ
కర్ణుఁ డివ్విధిఁ బల్కి రా♦క్షసులు కడలి
వడఁకఁ జేయువిధంబునఁ ♦ గడఁగి తమిని. ౮౬౫ 2686

క. ధ్వనిఁ జేసిరి బెడిదముగా;, దనుజవరుం డతఁడు సుమతి ♦ దర్పమ్మును గై
కొని యునికి నేగుచుండం, గను భయదాకృతుల శకున♦గణములు తోఁచెన్.

క. జలదములు బిడుగులను ను,ల్కలనుం గడుఁగూడి యట్టి ♦ గార్దభమువలెన్
వెలసెడు [1]నరుణచ్ఛాయన్, గలిగి తగెన్ సాగరవన♦కలితవసుధయున్. ౮౮౫

తే. వడఁకె; నక్కలు చూడఁగ ♦ భయదరూప
ములను నోటను గడఁగి మం♦టల నుమియుచు
నార్చె; నపసవ్యగతిమండ♦లాకృతులను
దిరిగి కట్టెను బతుల ♦ ట్లరుగుచుండ. ౯౦ 2689

క. మాలిక లటు గ్రద్దలు పై, వ్రాలెను; దత్సవ్యనయన♦బాహువు లదరెన్
గ్రాలెడు నుల్క జ్వలించుచుఁ, జాలధ్వనుల్ వరఁగ నాక♦సమునుండి పడెన్.

క. ఖరకరుఁడు కాంతిహీనత, నరుదుగఁ జూపట్టె, వాయు ♦ వప్డు సుఖముగాఁ
జరియింప దయ్యెఁ గర్బుర, వరుఁడంతటఁ గాలబలవి♦వర్ధితుఁ డగుటన్. ౯౧

తే. గగురు పుట్టించుచుం దోఁచి ♦ కఠినతరము
లైన యుత్పాతములఁ గాంచి ♦ యాత్మ లెక్క
సేయ కనికేగె; నంతట ♦ శిఖరిసన్ని
భాంగుఁ డాటఁ బ్రాకారంబు ♦ నంఘ్రిలఁ దగ. ౯౩౫ 2692

క. గురుజవమున లంఘించుచు, నరుదుగఁ బెనుమేఘవితతి♦యట్లు గనఁగ నా
హరిసైన్యముఁ గనియెన్; వన,చరు లప్పుడు పర్వతాభుఁ ♦ జంచలనయనున్.

చ. దనుజుని నాతనిం గని వి♦తాకున వాయువిచాలితాభ్రము
ట్లనుగతభీతులై పఱచి ♦ రంత దిశాతతి; క్రభ్రతుల్యుఁ డా
దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు ని♦తాంతభయంకరకీశసైన్య మె
య్యన జలదంబు భిన్నమగు ♦ నట్లుగ దిక్కుల కేగుచుండఁగన్. ౯౯౫ 2694

చ. కనుఁగొని సంతసంబునఁ ద♦గన్ ఘనమట్టులు మాటిమాటికిన్
దనగళ మట్టె యెత్తి నిన♦దం బొనరించెను; మేఘగర్జితం

గే-అనిమూ. ఎవ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో, ఎవనిచేతి నాసమస్తము హతమయ్యెనో వానింజం పెద. ఏలనఁగా నతఁడు హతుఁడుకాఁగా నతనిసర్వస్వము హతమగుచున్నదని యిందలిభావము. ఇదియే మహేశ్వరతీర్థులవారి భావము. 1 అరుణచ్ఛాయన్=అనఁగా స్పష్టముగాఁ గనఁబడని యుపుఁదనముచేత ననియర్థము.

బనఁదగి భీతినిం గొలుపు ♦ నాతనియారవ మాలకించుచున్
వనచరు లొక్కకొందఱు ని♦వారితులయ్యు నికృత్తమూలమై
ఘనరవ మొప్పు సాలతరు♦కాండమనాఁ బడి రుర్వరాస్థలిన్. ౫౭ 2695

క. ఘనబలుఁడు కుంభకర్ణుం, డనుపమునుగు గొప్పపరిఘ ♦ మాత్మకరమునన్
గొని తీవ్రసాధ్వసంబును, వనచరులకుఁ గల్గఁజేసి ♦ భటులుం గొలువన్. ౫౮

ఆ. ప్రళయమందు నేమి♦పనిచేయఁదగుఁ జెప్పు, మనుచు దండనామ♦కాయుధంబు
తనరనున్న యముని♦ధంబునభయదాంగుఁ, డగుచు రిపులఁ జంప♦నరిగె నంత.

అఱువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౬ - వ సర్గము.

కుంభకర్ణుఁడు కపులతోఁ బోరుట.

చ. అనుపమకాయుఁ డత్యధిక♦మైన బలంబున విఱ్ఱవీగు నా
దనుజుఁడు పర్వతాభుఁడయి ♦ దారుణరీతిని సాలలంఘనం
బును నొనరించి లంక జవ♦మున్ బొలుపారఁగ నిర్గమించి పో
యెను సమరంబుసేయ; నతఁ ♦ డెల్లసముద్రము లట్టె మ్రోఁగఁగన్. ౧ 2698

తే. అతను లట్టె పడంగ మ♦హామహీధ్ర
ములును బగులంగఁ బృథునాద♦ములు చెలంగ
సింహనాదము గావించెఁ ♦ జెలఁగి; యాతఁ
డింద్రయమవరుణులకు జ♦యింపఁ జంప. ౨ 2699

చ. అలవియెగాక భీకరమ♦హాత్ములతో నటరాఁగఁ గాంచి కోఁ
తులు భయమొంది పాఱె; రిటు ♦ తొందఱ దిక్కుల కేగుకోఁతులన్
బలమున నొప్పుమీఱె కపి♦వర్యుఁడునై తగువాలిపుత్త్రుఁ డి
మ్ములఁ గని యాగవాత్ము నలు ♦ భూరిబలున్ గుముదాఖ్యు నీలునిన్. ౩

తే. పిలిచి యిట్లని పలికె; ని♦స్తులపరాక్ర
మముఁ బ్రశస్తకులంబును ♦ మిముసెఱుఁగక
క్షుద్రకపులనుబోలి మీ♦సొంపు దక్కి
యెందుఁ బోయెదరు భయంబు ♦ నిట్లుదాల్చి. ౪ 3701

సీ. ఓసౌమ్యులార! మీ♦రుద్ధతి మాని యిట్లరుగుట బాగుగా ♦ దనికి మరలుఁ
డిట్లు ప్రాణమ్ముల ♦ నెల్లఁ గాపాడుకొనెద రేల? సంగర♦నియతి కితఁ
డైనవాఁడే కాఁడు ♦ వానరులకు భీతిఁ గల్గింపఁ బురుషు నా♦కారముగను
గనఁబడుబొమ్మ యో♦కపులార మనకు నాదనుజులు భీతిఁగూ♦ర్పను బ్రయత్న
తే. మూని యెత్తిన నెఱబొమ్మ ♦ యౌను దీని
విక్రమంబునఁ బాడగు♦విధము సేయఁ

దగుమనకుఁ గాన మరలుఁ డి♦ త్తఱి ననంగ;
వారలతికష్టమున సమా♦శ్వాసితులయి. ౯ 270

క. ఒకచోటఁ జేరి యందఱు, ప్రకటద్రుమశైలములఁ గ♦రంబులఁ గొనివే
గ కదలి రనికిన్; గ్రోధం,బు కడుఁన్ మెఱయంగఁ గపులు ♦ పూనికతోడన్.

చ. అని నొనరించుకొంతఁ మఱి ♦ యత్యధికంబగు రోషమూని యె
త్తినమద మొప్ప నాకరుల ♦ తీఱున నాతనిఁ గొట్టిరట్టి; యా
ఘనబలశాలి యగ్రములఁ ♦ గ్రాలెడుపూఁఁ జెలంగు చెట్లచే
తను బెనుఱాలనెత్తయిన ♦ ధాత్రిధరంబుల వారు గొట్టఁగన్. ౧౦ 270

తే. ఇంచుకయు వాఁడునుం జలి♦యింప కుండె;
నతని తనువు పయింబడి ♦ నట్టిశిలలఁ
బుష్పితాగ్రవృక్షంబులు ♦ భూమిఁబడియె
శకలములుగాఁగఁ బగిలి యా♦శ్చర్యగీతి. ౧౧ 2705

చ. వనములఁగాల్చు హవ్యవహు♦భంగి మదంబున మించి దానవుం
డని మొనఁ గ్రోధయుక్తుఁడయి ♦ యద్భుతతేజములం జెలంగు నా
వనచరవాహినిం గడఁక ♦ వర్ధిలఁ జూర్ణము చేయఁ బూనె; న
వ్వనచరవర్యులందుఁ గడు♦బాహుబలాఢ్యులు కొంద ఱత్తఱిన్. ౧౨ 2706

తే. అతనిచేఁ జిమ్మఁబడుచు దే♦హములనిండ
నల్లఁ గాఱంగ ధరఁబడి ♦ యెల్లయెడల
నరుణపుష్పద్రుమంబుల ♦ యట్లుపొల్చి;
రంతఁ గొందఱు కపులు భీ♦తాత్ములగుచు. ౧౩ 2707

క. వెనుకకు జూడక యే గొక, వనచరుపై నొకఁడు దాఁట్లు ♦ వైచుచు నిట్లా
యన్యనఁ బాఱిరి; బలవంతుఁడు, దనుజుం డాతండు తమ్ముఁ ♦ దార్కొని చంపన్.

సీ. వనచరుల్ కొందఱు ♦ వార్ధిలో దుమికిరి గగనంబునకుఁ గొంద♦ఱెగసి రందుఁ
గొందఱు భీతిచేఁ ♦ గుందిసముద్రంబు మును తాము దాఁటి వ♦చ్చినపథంబుఁ
బట్టిపాఱిరి; మోము ♦ లట్టె దీనతనొంద మిట్టపల్లములను ♦ బట్టిపోయి
రొకకొంద ఱంతట♦నురుభీతి భల్లూకములు గొన్ని భూరుహం♦బులకుఁ బ్రాఁకెఁ

తే. గొండలను గూర్చి పరుగెత్తెఁ ♦ గొన్ని కడలి
మునిఁగె నొకకొన్ని గుహలఁ దాఁ♦గె నొకకొన్ని;
కపులు కొందఱు భీతిచే ♦ క్షమఁబడినటు
లుండఁ గొందఱు పాఱి రం♦దుండ లేక. ౧౪ 2709

క. [హరులొకకొందఱు నేలఁబ,డిరి కొంగఱు స్వాంతములఁ గ♦డింది భయమ్మున్
బరఁగన్ మూర్ఛలఁగనుచున్,మరణము నొందినటులొక్క♦మాడ్కిగనుండన్.]

క. కనుఁగొని భంగము నొందిన,వనచరులకుఁ బలికె నిట్లు ♦ వలదు పరుగిడన్
వనచరులారా! నిలువుం, డనిచేయుద మింక మరలుఁ♦డని యంగదుఁడున్.

ఆ. భంగమొంది యిట్లు ♦ పాఱి మహీస్థలిఁ, దిరిగి చూచినను మ♦దిం దలంప
మీకు నిలువనీడ ♦ నేకరణిని జిక్క, దనియె నాకుఁ దోఁచె♦డిని నిజంబు.

క. కనుక నిఁకఁ జాలు మరలుం, డనువునఁ బ్రాణముల నెట్టు♦లైనను గావం
గను దలఁతురు కాఁబోలును;, వనచరులారా! వినుండు ♦ బాగుగ నింకన్.

చ. అనుపమవిక్రమంబుగల ♦ యంతఱు మీరలె యాయుధంబులం
గొనక త్యజించి పాఱఁగని ♦ కోయని భార్యలె నవ్వువారు చ
క్కనిమరియాదతో బ్రదుకఁ♦గాఁ దగువారల కద్ది చావె యా;
మన మనమానవంశముల ♦ మానవిభూషితవర్తనంబులన్. ౨౦ 2714

క. జనియించినవారము మఱి, మనజ్ఞాతిపరంపర లోగి ♦ మహివిస్తృతిఁ గాం
చినయవి కావున క్షుద్రులు, చనువిధమున భీతిఁ బాఱఁ ♦ జనునే చెపుఁడా.

తే. భీతి విక్రమమును బాసి ♦ యీ తెఱఁగునఁ
బాఱుచున్నారు గాన మీ ♦ పౌరుషంబుఁ
గాల్పనే మీ రనార్యులే ♦ గాదె?; మున్ను
సభలలో దంభముల్ పల్కి ♦ జనులు మెచ్చ. ౨౧౹ 2716

క. మిము మీరె పొగడుకొంటిరి, సముంచితము లుగ్రపౌరు♦షము దెల్పఁగఁ జా
లి మనోహరములునౌ నవి, గమనింపుఁ డిచటికి నేగఁ ♦ గపివరులారా!. ౨౨౹

చ. అనిమొన నెవ్వఁ డోడి తన♦యంతన ప్రాణములన్ భరించియుం
డునొ యతనిన్ మహాత్ములు గ♦డున్ వచియింతురు భీరువంచు స
జ్జనపరిసేవితంబయిన ♦ చారుపథంబును బూనుఁ డార్తిఁగాం
చినఫలమేమి? నాకు నిఁకఁ ♦ జెప్పుఁడు వానరులార! యుత్తరిన్. ౨౩౹ 2718

చ. మన మనినుండి పాఱిచని ♦ త్వత్స్థలి నెందొ వసించి యుండినన్
గనము చిరాయు వల్పమగు ♦ కాలమె యుందుము, కానఁ బౌరుషం
బున నని చేసి చంపఁబడి ♦ భూస్థలిపైఁ బడిపోద; మట్టులే
ననితరగమ్యమై తనరు ♦ నట్టి పితామహులోక మందుచున్. ౨౪౹ 2719

క. జని మరలఁ గాంచకుందుము;, మన మరిఁ జంపుదుమయేని ♦ మానితకీర్తిం
గనుదుము బ్రహ్మస్థానం, బునకున్ మూల్యముగఁ బ్రాణ♦ముల విడుత మిటన్.

ఆ. మండుచున్న యగ్ని ♦ గండుమీఱిన శల
భములు గాంచి మరలఁ ♦ బ్రాణములను
బోవఁజాలనట్లు ♦ భూవిభు శ్రీరాముఁ
గనుచుఁ గుంభకర్ణుఁ♦డును ననుయుతి. ౨౬౹ 2721

క. మరలి చనంజాలఁడు; సం,గరమున మన మిందఱమును ♦ గ్రవ్యాదున కొ
క్కరునకు వెఱచి పలాయన, పరులమైయె భంగమొంది ♦ పాఱినయెడలన్.

క. మనప్రాణాళిం గాచుకొ,నినయెడలన్ బూన్కిమెఱయ ♦ నియతిని నార్జిం

చిన కీర్తి యెల్ల నశియిం,చును జుండీ!; యనుచు వాలి♦సూనుఁడు పలికెన్.
క. కనకాంగదుండు శూరుఁడు, ఘనుఁడగు నతఁ డిట్లుపలుకఁ♦గాఁ బాఱెడు న
వ్వనచరులు శూరనింద్యవ,చనముల నిట్లనిరి; దనుజ♦సత్తముఁ డితఁడున్. ౨౮
తే. మమ్ము మార్కొని భయదమా♦మాడ్కిఁ గొట్టె
నిలువఁగా దిది సమయంబు ♦ పలుకులేల
పాఱిపోదము మాకెన్నఁ ♦ బ్రాణము లన
మధురములుగావె యని యిట్లు ♦ మాటలాడి. ౨౯। 2725
సీ. వనచరుల్ భయదరూ♦పుని భీమనేత్రునిఁ దముఁ జంపనరుదెంచు♦దానవేంద్రుఁ
గుంభకర్ణునిఁ గాంచి ♦ క్రోధంబునం జంపునను భయంబును బొంది♦చనిరి దిక్కు
లకు; నంత నంగదుఁ ♦ డకలుషచిత్తుండు భయమునఁ బాఱు న♦వ్వనచరులను
జక్కనిపల్కుల ♦ సాలపర్వతభేదనాదిక రామకృ♦త్యములఁ దెలుపు
తే. వాక్కులను వారి మరలించె; ♦ వాలితనయుఁ
డాత్మబుద్ధిబలంబున ♦ హర్షమొందు
నట్లు పల్కఁగ యూథపు ♦ లందఱర్క
తనయముఖ్యులయాజ్ఞల ♦ వినఁగ నెంచి. ౩౨ 2726
క. నిలువం బడి రనిసేయఁగఁ, దలఁచుచు; ఋషభుండు శరభ♦తార, కుముద, నీ
లులు, మైందుఁడు, ధూమ్రాఖ్యుఁడు, బలశాలిసుషేణుఁడంత♦బరవస మలరన్.
తే. ద్వివిద, రంభ, గవాక్షులు, ♦ వీరుఁడైన
బనసుఁడును, దక్కఁగలవార ♦ లనిసొనరుపఁ
జనిరి వారలతోఁ గూడి ♦ *హనుమ చనియెఁ
గుంభకర్ణుని మార్కొను ♦ కుతుకమొప్ప. ౩౩। 2728

అఱువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౭ - వ సర్గము.

— సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణుని ముక్కు, చెవులు కొఱుకుట. —

క. పెనుకాయంబునఁదగు నా, వనచరు లంగదుని నుడులఁ ♦ బాటించి మృతిం
గను నంత సాహసము నె, మ్మనములఁ గని యుద్ధకాంక్ష ♦ మరలి రనికినై. ౧
చ. హరివరు లంగదోక్తుల స♦మాగతమానసశక్తులై తగం
బరిగతవిక్రమప్రకట♦బాహుబలాఢ్యులునై మనంబులన్

---

* హనుమంతుఁడు పరుగెత్తి మరలి రాలేదు. వారితోఁ జనియె నని వ్యాఖ్యలోనున్నది. వాయుపుత్రస్తు వపలాయ్య నివృత్తః. కింతుఋషభాదిభిర్మిళిత్వా కుంభకర్ణేన సహ యుద్ధార్థం నివృత్త ఇతి జ్ఞేయమ్-అని వ్యాఖ్య. ఇది తెనిఁగింపఁదగినవిషయము కాదని విడువఁబడినదని గ్రహించి మన్నింపవలయును.

మరణము నొందు నిశ్చయము ♦ మైకొని హర్షముపొంగుచుండ నం
గరమునఁ జచ్చునాహాలను ♦ గాథరణం బొనరించి రెంతయున్. ౩ 2730

చ. పెనుతనువుల్ చెలంగఁగఁ గ♦పిప్రవరుల్ పృథుసానువుల్ మహీ
జనికరముల్ కరంబులను ♦ సాధ్వసముం గలిగించుచుండ వే
దనుజలలాముమీఁదఁ బడఁ ♦ దారు ప్రయత్నముమీఱఁ బోయి; రం
త నతఁడు దీర్ఘమౌతనువు ♦ దర్పము నొప్పుచు నుండఁ గ్రుద్ధుఁడై. ౪౹ 2731

క. కరమున గదఁ గైకొని సం,గరరంగమునందు నాల్గు♦గడలం గవులన్
ధరఁ బడఁగూల్చెను బిండిగ;, హరు లాతని దెబ్బకొకటి ♦ నని మొనన్ త్రిన్.

తే. ఏడునెనిమిదినూర్లుగా ♦ నిలను వేలు
గాఁగఁ గూలిరి పొడిపొడి♦గాఁ దనువులు
వ్రయ్య; నాకుంభకర్ణుఁ డ♦వార్యకోప
మడర గరుడుండు చెలరేఁగి ♦ యహివితతుల. ౭ 2733

సీ. తినునట్లు వనచరు♦లను నెనమండ్రను బదుగురఁ బదునాల్వు♦రఁ దగునట్లు
లిరువదిమందిని ♦ నేచి ముప్పదిమందిఁ గరములఁ గైకొని ♦ కరము పిండి
గాఁజేసి భక్షించి ♦ కదనంబునన్ స్వేచ్ఛఁ దిరుగుచుండెను; హరి♦వరు లదెట్లొ
యతికష్టమునను ధై♦ర్యంబూని యొకటిగా నందఱుఁజేరి వృ♦క్షాద్రిహస్తు

తే. లగుచు యుద్ధాగ్రమున నిల్చి ♦ రంతఁ గీశ
తల్లజుండగు ద్వివిదుండు ♦ ధరణిధరముఁ
గరములం బెకలించి త్ర్యా♦ధరశిఖరము
వలెఁ దగిన కుంభకర్ణుపైఁ ♦ బౌరుషమున. ౯ 2734

క. గిరివ్రాలిన మేఘమువలె, బరవశమున నడరె; నంతఁ ♦ బైఁబడఁ జని యా
సురవైరిమీఁద వైచెను, ధరణీధర మెత్తివేచి ♦ తరుచరు లార్వన్;. ౧౦ 2735

చ. ధరమది వానిపైఁ బడక ♦ తద్భటసంఘముమీఁద వ్రాలె; న
క్కరణి నగేంద్ర మద్ది పడి ♦ కర్బురసేనఁ గలట్టి వాజులం
గరుల రథాళిఁ బేరుగల ♦ కర్బురనాథులఁ బిండిచేసె; నా
హరివరుఁ డంత వేఱొకమ♦హాధరణీధరకూట ముద్ధతిన్. ౧౧౹ 2736

చ. దనుజునిపైన వైవ నది ♦ దానవసైన్యమునందె వ్రాలెఁ ద
ద్ఘనశిఖరాహతిన్ మృతిని ♦ గాంచెను సారథిపంక్తివాజులున్
గనుఁగొన నాస్థలిన్ రుధిర♦కర్దమమే కనుపట్టె; నంత నా
దనుజులు స్యందనాళిపయి ♦ దారుణసింహారవంబు లొప్పఁగన్. ౧౨౹ 2737

తే. ప్రళయకాలాంతకునిఁ బోలు ♦ బాణములను
బరఁగఁజేయుచు నడరి ని♦స్స్వనము లొప్ప
నడరు వానరవీరశే♦ఖ్రాళిఁ గూల్చి
రతి జవంబున మేటిసా♦హసము పొంగ. ౧౩౹ 2738

చ. గురుబలశాలు రా కపులు ♦ క్రూరతరంబగుచూడ్కితో మహా
తరువులఁ బట్టి లాగి పెను♦దంతిగణంబును వాజులన్ రథో
త్కరమును సుప్తసంతతిని ♦ దానవులన్ దునుమాడి; రంత నం
బరగతుఁడై మరుత్సుతుఁడు ♦ పర్వతకూటములన్ జవంబునన్. ౧౪ 2739

క. నానావిధవృక్షములన్, దానవవరుపైనఁ గురిసె; ♦ దర్పబలుండౌ
దానవవీరుఁడు వానిన్, మానుగ శూలమునఁ జెండి ♦ మహిఁబడఁ జేసెన్,

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గ్రుధ ♦ దారుణశూలముఁ గొంచు నుగ్రమౌ
వనచరసైన్యముం దఱుమ ♦ వాయుతనూజుఁడు పర్వతాగ్ర మొ
య్యనఁ బెకలించి పట్టుకొని ♦ యాతనిముం దట నిల్చె; నంతటన్
ఘనగిరి పోల్కి భీతికర♦కాయమునం దగు కుంభకర్ణునిన్. ౧౬ 2741

క. హనుమయుఁ గని కుపితుండై, తనబల మలరంగ దాన ♦ దానవుఁ గొట్టెన్
దనుజేంద్రుఁడు తద్ఘాతం,బున మేదోరక్తసేక♦మునఁ దనువొప్పన్. ౧౭ 2742

తే. నంత చలియించె; మెఱపునా ♦ వింతరీతిఁ
బ్రజ్వలించుచు నురుశిఖ♦రమున నొప్పు
నద్రివలెఁ దగుశూలంబు ♦ నంతఁ ద్రిప్పి
మును కుమారుండు తీవ్రశ♦క్తిని గ్రహించి. ౧౮ 2743

క. ధరణీధ్రముఁ గ్రౌంచంబును, నరుదుగ భేదించినట్లు ♦ లాహనుమభుజాం
తరమునఁ గొట్టెను; మారుతి, సురరిపుశూలాభిభిన్న♦శుభవక్షుండై. ౧౯

తే. నోట నెత్తురుఁ గ్రక్కుచుఁ ♦ బాటవంబు
దూల మూర్ఛిల్లుచున్ లయ♦కాలమేఘ
గర్జితోపమమై భయం♦కరమునైన
నారవ మొనర్చె; నంత న♦య్యసురవరులు. ౨౦ 2745

చ. హనుమయు బాధితుండగుట ♦ నారసి యట్టు మహాముదంబునన్
ఘనముగ నార్చె; రంతఁ గపి♦కాండము చాలమనోవ్యథన్ మహా
దనుజునిభీతిచేతఁ బ్రవి♦దారణమున్ విడనాడి పాఱె; రం
త నిఖలకీశనాయకులఁ ♦ దద్బలనాథుఁడు నీలుఁ డార్భటిన్. ౨౧ 2476

ఆ. నిలువరించి బుద్ధి♦బలమునఁ దగుకుంభ, కర్ణుమీఁద గిరిశి♦ఖరము వైచె
దాని వచ్చుదాని ♦ దారుణముష్టిని, నిల్పెఁ గుంభకర్ణుఁ ♦ డల్పమనుచు. ౨౨

క. పిడికిటిపోటున నయ్యది, మిడుగుఱు లడరంగఁ బడియె ♦ మించెడుజ్వాలల్
గడువడిఁ గ్రమ్ముచు నుండం, బొడిపొడియై యద్భుతముగ ♦ భూమీస్థలిపై.

తే. అంత ఋషభుండు, శరభ,గ♦వాక్ష,నీల, గంధమాదను లనువీరు ♦ కపివతంసు
లైదుగురు కుంభకర్ణుపై ♦కడరి;భూరి,బలములొప్పమహాకాయు♦నలఘుశౌర్యు!.

క. దనుజునిఁ బర్వతములఁ జెట్లను నఱచేతులను బదము♦లను బిడికిళ్లం
గొని చుట్టుముట్టి; రంతట, వనచరుల ప్రహారములను ♦ వాని నతండుల్. ౨౬

క. తనువునకు హాయిగా నుం,డినవానిగ నెఱిఁగెఁ గాని ♦ నిర్భరబాధం
గనఁజేయునవిగఁ దలఁపక, యనిసేయం దొడఁగె ఋషభు♦నాత్మకరములన్.

ఆ. కౌఁగిలించుకొనియెఁ; ♦ గపికాంతుఁ డతఁడు త
త్కరనిపీడితుఁడయి ♦ కడుభయంక
రుఁడయి యొప్పి నెత్తు♦రును గ్రక్కుచున్ ధరఁ
బడియె; నింద్రవైరి ♦ కడిఁది బలుఁడు. ౨౭ 2752

క. వనచరహంతయు నగునా,దనుజేంద్రుఁడు ముష్టినిహతి ♦ దర్పంబున నొ
ప్పినశరభు, నీలుజానుహ,తిని,నఱచేతన్ గవాక్షుఁ ♦ దెంపునఁ గొట్టెన్. ౨౮

తే. మఱియుఁ గ్రుద్ధుఁబూని యాగంధ♦మాదనుఁ దన
కాలఁ దన్నెను వారు త♦ద్ఘాతములకు
నతిశయవ్యథనొంది ర♦క్తాభిషిక్తు
లగుచు మూర్ఛల మున్గుచు ♦ నార్తులగుచు. ౩౦ 2754

క. ధరఁబడిరి ఛిన్నకింశుక,తరువులక్రియ; నాప్లవంగ♦తల్లజులు మహా
త్తరమతులు పడుటఁ గని వే, హరివీరసహస్ర మనురు ♦ నని నొంచుటకై. ౩౧

క. పరుగెత్తి రద్రితుల్యులు, నిరుపమబలులైన ప్లవగ♦నృపు లందఱు నా
సురవైరిపైకి నెగురుచు, నురవడి దంతములఁ గొఱికి ♦ రుద్ధతిమీఱన్. ౩౨

చ. వనచరు లామహాంగు సుర♦వైరిని గోళ్లను గీఱి పండ్లచే
తను వడిమీఱఁగాఁ గొఱికి ♦ దారుణముష్టుల నొంచి జానుపీ
డనములఁ గందఁజేసిరి; గ♦డంగి ధరాధరతుల్యదేహుఁ డా
దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు ప్ర♦తాపము మీఱఁగ వేనవేలుగన్. ౩౪ 2757

ఆ. కపులు తన్నుఁ గ్రమ్మి ♦ కాఱియపెట్టంగఁ, దరువు లట్టె పెరుగఁ ♦ దనరు గిరిని
బోలివెలిఁగె; నంత ♦ భూరిబలుండాతఁ, డందఱను గరద్వ♦యమునఁ బట్టి.

క. తినసాగె గరుడుఁ డహిగణ,మును దినుచందమున; దనుజ♦ముఖ్యుఁడు ప్రీతిన్
వనచరుల నాగలోకం,బున కీడగు వక్త్రవివర♦మున వేసికొనన్. ౩౬ 2759

సీ. ముక్కుచెవుల రంధ్ర♦ములనుండి వారెల్ల, వచ్చుచుండి రంత; ♦ వారిరాక
నాత్మ నెఱిఁగి మిగుల ♦ నాగ్రహంబున గిరి,సన్నిభాంగుఁ డతఁడు♦సాహసించి.

క. వనచరులఁ జీల్చి భక్షిం,పనుసాగెం; బ్రళయవహ్ని ♦ పగిది భయదమా
తనువలర నొడలు తెలియక, వనచరమృదుమాంసరక్త♦వాహినిచేతన్. ౩౭

క. ధరణిన్ దడుపుచుఁ బ్లవగో,త్కరములలోఁ గేళినల్పఁ♦గాఁ దొడఁగె; మహా
త్తరబలుఁడు కుంభకర్ణుం, డురువజ్రముఁ గొనిన నిర్జ♦రోత్తమురీతిన్. ౩౮

సీ. పాశహస్తుఁడగుచు ♦ భాసిల్లుయముభంగి, శూలపాణియగుచు ♦ శోభిలెనని;

నగ్ని గ్రీష్మకాల ♦ మందు శుష్కారణ్యముల దహించురీతి ♦ బలము మెఱయ.

చ. వనచరవాహినిం బెలుచఁ ♦ బట్టి దహించెను గ్రోధవహ్నిచేఁ;
దనుజవిదారితాంగులయి ♦ తారు భయంబున వేలువేలుగాఁ
జనుచును వాహినీపతి పొ♦సంగమిఁ జాల వికారనాదముల్
వనచరు లట్టిచేసి; రనిఁ ♦ బట్టివధించెను బెక్కురీతులన్
దనుజవరుండు వారలను ♦ దర్పము గన్పడ శూలహస్తుఁడై. ౮౧౪ 2764

సీ. తమ్మిట్లు బాధింపఁ ♦ దాళఁజాలక ఖిన్నచిత్తులై శరణుఁ జొ♦చ్చిరి రఘుప్ర
వరు; నంతవారల ♦ వాసవపౌత్రుండు గని పరాజితులయి ♦ గదలుటమదిఁ
దలపోసి యొకభూరి♦ధరణీధ్రశృంగంబుఁ గరమునఁ బూని ర♦క్కసులు కుంభ
కర్ణునిపరిచరుల్ ♦ గడుభీతిఁ గలఁగంగఁ బలుమాఱు సింహర♦వంబు నిగుడఁ

ఆ. కుంభకర్ణుపైకిఁ ♦ గొంకక యడరి నం,గరమునందు వేగ ♦ గదిసి యతని
శిరముపైన వైచె ♦ శిఖరంబు నద్దానిఁ; దచ్ఛిఖరనిహతిని ♦ దనుజుఁ డొంది.

క. పెనుకోపంబున మండెను, దనుజోత్తముఁ డిట్లు మదిని ♦ దారుణకోపం
బును గని కోఁతులు భీతిల, నినదమ్ముడరంగ నాత♦నిపయికి నడరెన్. ౮౨ 2766

ఆ. పరుగువారి యిట్టు ♦ లురుజవంబున వాలి
తనయుపైన శూల♦మును దగంగ
వైచె బలముమీఱఁ ♦ బటుకోపమున; నంత
బలముగలిగి యుద్ధ♦పథముఁ దెలిసి. ౮౬౪ 2767

చ. పరునివిధంబు లన్నియును ♦ బాగుగ నెన్నఁగఁ జాలుఁగాన నా
హరిహయపౌత్రుఁ డట్లు నిశి♦తాయుధ మట్టె తనున్ వధింపఁగా
బరువడి రాఁగ లాఘవముఁ ♦ బన్ని తటాలున దాఁటి వ్యర్థమై
ధరఁబడఁజేసి దాని కడు♦దాపున వేగను వ్రాలి తెంపునన్. ౮౮౪ 2768

తే. కరతలమ్మున నడఁచెను ♦ బరునివక్షు;
మంతఁ బర్వతమంతటి ♦ యాకృతిగల
దనుజుఁ డాతని దెబ్బకుఁ ♦ దత్తఱిల్లి
కోపమడరంగ మూర్ఛ ము♦న్గుచు నిలఁబడె. ౮౯౪ 2769

క. బలశాలి కొంతవడికిం, దెలివిం గని ముష్టినట్టె ♦ త్రిప్పుచు వెడచే
బలిమిని నంగదుఁ బొడిచిన, నిలవ్రాలె నతండు సొలి ♦ యేపుం జెడఁగన్. ౯౦౪

చ. హరిహయపౌత్రుఁ డిక్కరణి ♦ నచ్చట వ్రాలిన శూల మద్దియే
కరమున వెల్ల నేగె, లయ♦కాలునిరీతిని గీశనాథుపై
కురువడి వీరుఁడైన ప్లవ♦గోత్తముఁ డాబలశాలి దాన వే
శ్వరువనుజుండు తన్నదియ ♦ వచ్చుటఁగాంచి మనోముదంబునన్. ౯౧ 2771

తే. అట్టె దుమికె; మహాబలుం ♦ డక్కపీంద్రుఁ
డద్రికూటంబుఁ గరమున ♦ నవధరించి
గిరిగిరం ద్రిప్పుచుఁ వడి ♦ నరిగెఁ బ్రబలుఁ
డైన యాకుంభకర్ణుపై ♦ కతఁడు మించి. ౫౩ 2772

క. తనపై కడరెడు సుగ్రీవునిఁగని వికృతాంగుఁడగుచుఁ ♦ బొంగెడువాంఛన్
వనచరున కభిముఖుండయి, దనుజేంద్రుఁడు నిలిచెఁ బ్లవగ♦తల్లజుఁడంతన్.

క. వనచరశోణితదిగ్ధాంగుని గపిభక్షకుని రణముఁ ♦ గోరుచు నిలుచు
న్ననిశాచరుఁ గని యిట్లని,యెను; నీవని వీరవరుల ♦ నెల్లబలమునన్. ౫౫

చ. ధరఁ బడఁగూల్చి దుష్కరము ♦ దారుణమున్ గలభూషణంబునై
పరఁగెడుపోరు సల్పితివి ♦ భవ్యయశంబును బొందినాఁడ వా
హరులను మ్రింగినావు ప్లవ♦గావళి మానుము ప్రాకృతుల్ గవుల్
సరియగువారె నీకు దను♦జప్రవరా! యిదె చూడు నాదెసన్. ౫౬ 2775

క. ధరణిధరం బిదె వైచెదఁ, బరమంబగు నొక్కదీని ♦ పాటు సయిపుమా
దురమున ననునావనచర, వరువాక్యము సత్యధైర్య♦పరియుతము తగన్.

క. విని రాక్షససింహుండా,తనితో నిట్లనియె నీవు♦ధాతకు మనుమం
డనఁబడువాఁడవు ఋక్షర,జునిపుత్రుఁడ వతులపౌరు♦షుండవు సుమ్మీ!. ౫౮

క. ఇన్నియు నీకుం గలవని, మున్నే తెలిసినవి మాకు ♦ ముందుగ నామ్రో
ల న్నీవు పాటపాడెద, వన్నా! యిఁకఁ జాలు ననియె; ♦ నంత రవిజుఁడున్.

క. తను గుఱిచి కుంభకర్ణుం, డనూనపరిహాస మొప్ప ♦ నాడినపలుకుల్
విని వజ్రాశనిసన్నిభ, మననొప్పెడి పర్వతంబు ♦ నతిభయదంబున్. ౬౦ 2779

క. చలియింపఁజేసి వక్షస్థ్సలమునఁ బారసి యద్ది పగుల ♦ సరగున వైచెన్
బలమలర వైవఁ బొడవగు, నిలాధరాగ్రంబు దాన♦వేజ్యు నురమునన్.

ఆ. తగిలి చూర్ణమయ్యె ♦ దానిని గని కోఁతు, లతివిషాద మంది ♦ రసురులెల్ల
ముదముమీఱ శబ్ద♦ముల దిక్కులదరంగఁ, జేసి; రంత దనుజ♦సింహుఁ డిట్లు.

చ. ధరణిధరాగ్రఘాతమునఁ ♦ దారుణకోపము నొంది దానభీ
కరమగునాస్యముం దెఱచి ♦ గాఢరవంబు నిగుడ్చుచున్ మహా
త్తరచపలాభశూలము ను♦దాత్తగతిం జలియింపఁజేసి యా
హరిపతిఁ జంపవైచె వెస ♦ నాతనిపైఁ దనశక్తి యేర్పడన్. ౬౨ 2782

చ. అనిలకుమారుఁ డాక్షణమె ♦ యచ్చటికేగి సురారి దోర్బలం
బున నటు వైవ సూర్యసుతు ♦ పొంగడఁగింపఁగ వచ్చు శూలమున్
గనకసుహారజుష్టమును ♦ గాంచి కరంబుల దానిఁబట్టి పెం
పునఁ దునియంగఁ జేసెఁ దన♦పూర్ణబలంబు గనంబడంగడున్. ౬౩ 2783

క. హరితల్లజుఁ డతిముదమున, నరుదుగఁ గాలాయసమయ♦మయి బారువులం
బరికింప సహస్రమునకు, సరియగు భారమున మించఁ ♦ జాలినదానిన్. ౬౪

తే. శూలమును జానువుననుంచి ♦ చూర్ణమొనరఁ
జేసెఁ; బవమానతనయుని♦చేత నిట్లు
భగ్నమా శూలమును గాంచి ♦ ప్లవగవితతి
యార్చి *నలుదెసలకు బాఱె ♦ నతిముదమున. ౬౫½ 2785

చ. వనచరు లెంతొ మోదమున ♦ భగ్నమహాసురశూలవర్యముం
గొని ప్రమదంబునన్ మిగిలి ♦ గాఢమృగేంద్రరవంబు లొప్ప నా
యనిలజుఁ బూజచేసిరి; మ♦హాబలుఁ డాసురపుంగవుండు మిం
చినవరశూల మవ్విధిని ♦ జేవఁ దొఱంగి విభగ్నమాటకున్. ౬౭ 2786

సీ. మనమునఁ గోపించి ♦ మండుచు లంకామలయపర్వతమునుండి ♦ నియతశృంగ
మును బెకలించి యా♦వనచరపతిఁ జేరి దాని వైచె; ధరాగ్ర♦దారుణహతి
మూర్ఛిల్లి సంగర♦భూమి నాతఁడు పడె; సుగ్రీవుఁ డిట్లని♦క్షోణి మూర్ఛ
మునుఁగుచుఁబడిన నా♦దనుజులందఱు ప్రహర్షముననార్చిరి;దను♦జప్రవరుఁడు
తే. సంగరంబున ఘోర మా♦శ్చర్యమునగు
విక్రమముగలవనచర♦విభునికడకు
నరిగి యతిభీతికరమగు ♦ ననిలుఁ డబ్ద
మును వలెం బట్టుకొనిపోయె ♦ ఘనబలమున. ౬౮½ 2787

చ. కనకమహీధరప్రతిమ♦కాయుఁడు దానవవీరుఁ డంత నా
వనచరు భీమమేఘనిభు ♦ బాహుబలంబున నెత్తికొంచుఁ బెం
పునఁ దగి యున్నతంబునయి ♦ పొల్చెడుశృంగముగల్గు మేరువో
యనునటు భాసిలెన్; మఱియు ♦ నాదనుజప్రవరుండు వీరుఁడై. ౭౦½ 2788

తే. సూర్యసుతు నెత్తుకొని రాక్ష♦సులు నుతింప
వనచరేంద్రుఁడు పట్టువ♦డెనె యటంచు
నచ్చెరువునొంది నిర్జరు ♦ లవుడుచేయు
ధ్వనుల వినుచును బోయె యు♦ద్ధమును వదలి. ౭౧½ 2789

చ. హరిహయతుల్యవిక్రముఁ డ♦హార్యబలుండు శచీశవైరి యా
సురరిపుసోదరుం డపుడు ♦ సూర్యసుతున్ గ్రహియించి యాత్మలో
హరిపతి వీనిఁ గైకొనిన ♦ నారఘువర్యులతోఁ దెలంగు వా
నరబలమెల్లఁ జిక్కినటె ♦ నాకనుచుం దలపోసె నెంతయున్. ౭౨½ 2790

చ. వనచరసేన తల్లడిలి ♦ పాఱుటయున్ రవిసూతి కుంభక
ర్ణునికరమందుఁ జిక్కుటయు ♦ నొచ్చి వెతంగనుచుంటయుం గనుం

* హృష్టా ననాద బహుళ స్సర్వత శ్చాపి దుద్రువే-అనిమా.

గొని మతిమంతుఁ డాపవను♦కూరిమిపుత్త్రుఁడు స్వాంతమందు ని
ట్లని తలపోసె; నీవనచ♦రాధిపుఁడే యిటు చిక్కెనే కటా. ౭౫ 2791

క. ననుఁబోటి కేమి యిఁకఁ జే,యనగును నాకెదురొనర్ప♦న్యాయమె నేదా
ని నజస్రము జేయుదుఁ జ,క్కనిరీతిఁగ నొందుసేయఁ♦గాఁ దగ దెవుడుర్. ౭౬

క. గిరియంతవాఁడనై యీ,సురవైరిం జంపువాఁడ ♦ శూరత్వమునన్
దురమున నీతనిఁ బిడికిటఁ, బరుషంబుగఁ బొడిచి యవయ♦వంబులు పొడిగన్.

క. అని వధియించి కపీశ్వరుఁ, డనుమోదము నొంద వీని♦దగుబంధంబుల్
గనకుండఁగ విడిపించిన, ననిఁ గపులందఱు ప్రహృష్టు♦లౌదురు గాతన్. ౭౮

క. ఈరాజే సురదనుజమ,హోరగు లొక్కటిగఁ జేరి ♦ యుద్ధంబునఁ ద
న్నారూఢిగ గ్రహియించిన, నేరిమి విడిపించుకొనఁగ ♦ నేర్చును దానే. ౭౯

సీ. కపిపతి యితఁడు సం♦గరమున నాకుంభకర్ణుఁడు వైచిన ♦ త్క్ష్మాధరప్ర
హారమునం జొక్కి ♦ యందుచేఁ దనుఁదానె తెలియకున్నాఁడని♦తలఁచువాఁడ
నీముహూర్తమునందె♦యితఁడు మూర్ఛను దేరి యీమహాజన్యమం♦దెల్లకపుల
కును దనకును హిత♦మని దేనిఁ దలఁచునో దానిఁ జేయుంగాక; ♦ ధరణివిభుఁడు
తే. కష్టములఁ జిక్కి భృత్యుండు ♦ కడఁగి వాని
నెట్లొ విడిపింపవచ్చు నే ♦ నట్లుపతిని
నిపుడు విడుపింతు నేని య♦హీనవిక్ర
మాఢ్యుఁడగు వీనియప్రీతి ♦ కంత మున్నె?. ౮౦ 2796

క. కీరితియు శాశ్వతముగా, ధారణి నశియించుఁ గానఁ; ♦ దానై శౌర్యం
బీరాజు చూపునని నే, నూరకయుండెదను వేచి ♦ యుద్ధస్థలిలోన్. ౮౧ 2797

క. పతివచ్చుదనుక నీకపి,తతిఁ బాఱెడుదాని సత్వ♦థంబును గన స
మ్మతి మాటలాడుచుండెద, నితరమ్మును మాని యనుచు ♦ నెంచిహనుమయున్.

క. వనచరసైన్యం బద్దా,నిని దిక్కుల కేగనీక ♦ నిలిపెను ధైర్యం
బున; నంతఁ గుంభకర్ణుఁడు, వనచరనాయకుని గదలు♦వాని బలమునన్. ౮౩

చ. కరములఁ జిక్కఁబట్టుకొని ♦ గాఢరయంబున మేడలందు గో
పురములఁ జర్యలందుఁ దమిఁ ♦ బొంగుచు రాక్షసులెల్ల నిల్చి సుం
దరసుమవృష్టులం గురియఁ ♦ దాను బురంబును జొచ్చె; నంత ని
ర్భరబలుఁ డర్కసూనుఁడును ♦ భవ్యసుగంధజలంబు లాజలున్. ౮౪ 2800

క. దనుజునిపైఁ గురియఁగఁ ద,జ్జనితలసచ్ఛీతలతను ♦ జక్కఁగ మేనె
ల్లను దడియుట నృపమార్గం,బును జల్లఁగనుంట సంజ్ఞ ♦ పొలయఁగ నంతన్.

తే. మెల్లమెల్లనఁ గాంచెను ♦ మెలఁకువ; నపు
డమ్మహాత్ముఁడు శ్రమమొంది ♦ యధికకష్ట
మున నదెట్టులొ తెలివొంది ♦ ఘనబలయుతుఁ
డైన యాకుంభకర్ణభు♦జాంతరమున. ౮౬ 2802

క. తానుండియె లంకాపుర, మానవవిభుమార్గమును గ్ర♦మంబునఁ గనుచున్
దానిట్లు తలఁచెఁ దనలో, నేనిపు డిటు పట్టువడితి ♦ నీచునిచేతన్. ౨౪½ 2803

క. ప్రతికారమేమి చేయన్, హితమగు నిత్తఱిని గపుల ♦ కెల్లను నేనే
జతనము సేసిన నిష్టము, హితమునగున్ దాని నట్టు♦లే చేయఁదగున్. ౨౬

క. ఒనరింతు నిప్పుడే నే, ననియెంచి కపీంద్రుఁడైన ♦ యర్కభవుఁడు చ
క్కనివాడిగోళ్ల నమరే, శునివైరిశ్రుతిద్వయంబు ♦ శోభిలు దానిన్. ౨౬½

*ఆ. అట్టె గిల్లి పండ్ల ♦ నాతనిముక్కును, గొఱికికొనుచుఁ గాళ్లఁ♦గుంభకర్ణు
నంసగండదోర్ద్వ♦యాంతరములఁ దన్నెఁ, దనకుఁగల్గు బలము♦నను శ్రమపడి.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గపి♦తల్లడిఁ జూచెఁ దనముక్కు గర్ణముల్
పనివడిఁ ద్రుంపఁగాఁ బడిన♦భంగికి దానికిఁ దోడు ప్రక్కలా
తనిచరణాహతిం గనుటఁ ♦ దద్దయుఁ బీడితుఁడౌటకు న్మనం
బునఁ గడునాగ్రహించె మెయి ♦ బోరన రక్తము గాఱుచుండఁగన్. ౨౭

తే. వనచరునిఁ ద్రిప్పి ధరణిపై ♦ వైచి నలిపె;
భీమబలుఁడైన దనుజుండు ♦ పిండిసేయ
దనుజులందఱు బహుభంగు♦లను గఠోర
తాడనంబుల నొప్పింపఁ ♦ దాజడియక. ౨౯ 2808

క. హరిపతి యాసుగ్రీవుఁడు, త్వరగా నభ్రమున కెగసి ♦ వనచరు లార్వన్
ధరణీశుఁ జేరె మరలన్;, సురవైరిలలాముఁడు బల♦శోభితుఁడయ్యెన్. ౨౯½

క. తనముక్కు సెవులు తునియం,గను నెత్తురుగాఱ ఝురని♦కాయయుతంబౌ
ఘనగిరిపోలికఁ గన న,య్యెను; శోణితసిక్తతనుఁ డ♦హీనబలుండున్. ౩౦½

ఆ. భీమవిక్రముండు ♦ పృథుకాయుఁడు నగునా,కుంభకర్ణుఁ డంత ♦ ఘోరయుద్ధ
భూమివంకఁ దిరిగి ♦ పూన్కిని మరల యు,ద్ధంబుఁ జేయ నెంచెఁ♦దనమనమున.

క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలుచుఁ గోపంబు మించఁ♦గా రక్తం బం
గాళిని నిండఁగ సంధ్యా,కాలాంబుదమ ట్లతండు ♦ కడు వెలిఁగె నటన్. ౩౧½

సీ. తనచేతినుండి యా♦వనచరనాథుండు తప్పించుకొనిపోవ ♦ దనుజనాథు
తమ్ముండు క్రుద్ధుఁడై ♦దారుణాకృతి మీఱ మరల యుద్ధముసేయఁ♦బరుగులెత్తు
చును సాధనమ్ము లే♦మిని నెంచి భయదమా ముద్గరమునుగొనె; ♦ భూరితేజుఁ
డాకుంభకర్ణుఁ డ♦త్యంతశీఘ్రంబునఁ బురిని వెల్వడి యుగ్ర♦తరముగాఁగఁ

తే. గనఁబడుచునున్న యక్కపి♦గణము సొచ్చి
ప్రజ్వలించెడు ప్రళయాగ్ని ♦ ప్రజలఁ బోలె
యుద్ధమున ద్రింగఁ జొచ్చె ని♦ట్లురవడిఁ గపి
బలము లోపలఁ జొచ్చి యాఁ♦కలి వెఱవున. ౩౨½ 2813

---

* దధంశ పార్శ్వేషుచ కుంభకర్ణమ్-అనిమూ. పాదాభ్యాం విదదా రేతి శేషః-అనివ్యాఖ్య.

క. [1]వనచరమాంసము రక్తము, ననువుగఁ గ్రోలంగఁదగు మ♦హాశన మోహం
బునఁ దెలియక రాక్షసులను, వనచరులఁ బిశాచగణము ♦ భల్లుకగణముల్.

క. తినుచుండె; విలయకాలం, బున మృత్యువు ప్రజలఁ ద్రుంచు♦పోలికఁ గపివీ
రనికరముల భక్షించెను;, దనుజుం డతికోప మడరఁ ♦ దనపూన్కిగతిన్.

తే. వానరుల రాక్షసులఁ బట్టి ♦ వరుస నొకరి
నిద్దఱిని ముగ్గురను మఱి ♦ యేఁచి పెక్కు
మంది నొకచేత గ్రహియించి ♦ డెంద మలర
వదనగహ్వరమున యందు ♦ వైచుకొనుచు. ౯౬ 2816

క. తాను మహాబలవంతుఁడు, గానన్ వానరులు గొప్ప♦త్రస్తాధరములచే
మేనున మోఁదుచునున్నన్, వానిన్ లెక్కింప కొక్క ♦ భంగిం దినుచున్.

తే. కపులమేదస్సు నెత్తురు ♦ కడుఁ బ్రవాహ
ములుగ దాడలనుండి యే♦ఱులుగఁ గాఱఁ
దిరుగుచుండెను; క్రూరుఁడౌ ♦ సురవిరోధి
తమ్ము భక్షింప నోర్వలే ♦ కుమ్మలించి. ౯౮ 2818

క. శరణము శ్రీరాముం డని, పరికించిరి; దనుజుఁ డంత ♦ బహుళక్రుధ వా
నరులం దినుచున్ వేగమ, పరుగెత్తెను వారివెంటఁ ♦ బడి మోహమునన్.

తే. ఏడునెనిమిదివందల ♦ నిరువదిశత
ములను ముప్పదివందలఁ ♦ గలిసి హస్త
ములను బిగియంగఁబట్టి యి♦మ్ముల నదుముచుఁ
దినుచుఁ బరుగెత్తుచుండె వా♦రిని దఱుముచు. ౧౦౦ 2820

క. [2]అత్తఱి శత్రుపురంబుల, మొత్తముగాఁ గూల్చి విజయ♦మును గాంచుగుణా
యత్తమతి సుమిత్రాత్మజుఁ, డుత్తలపడి వారిఁ జూచి ♦ యుగ్రక్రుధచేన్.

క. అనిఁ గావించెను; వీర్యం, బునఁ బొల్చెడు లక్ష్మణుండు ♦ పూర్వాపరమే
నున నాఁటి సప్తశరముల, ఘనశరముల నట్టె తొడిగి ♦ క్రమ్మఱ నేసెన్.

క. అతిబలుఁడు కుంభకర్ణుఁడు, వితతాంబకవృష్టి దాని ♦ విరియించుచు ను
ద్ధతిలక్ష్మణు మీఱి పరా,హతిధరణియుఁ బగుల [3]రాము♦నని మార్కొనఁగన్.

క. చనియెను; దశరథతనయుఁ డ,తని గని రౌద్రాస్త్ర మొకటి♦ధనువున సంధిం
చి నిశితబాణంబుల నా,తనివక్షము గాఢ నేసెఁ ♦ దద్బాణహతిన్. ౧౦౪

తే. క్రుద్ధుఁడై సత్వరంబుగఁ ♦ గుంభకర్ణుఁ
డారఘూత్తము పైఁ బడ ♦ నరుగు వేళ

1 చఖాద రక్షాంసి హరీన్ పిశాచాన్-అనిమూ. 2 పరపురంజయః-అనిమూ. 3 రామ మేవా భిదుద్రావ-అనిమూ.

నతనివదనంబునుండి వా♦తాగ్నివంటి
జ్వాల లోక్కట వెలువడె ♦ భయదరీతి. ౧౦౫ 2825

చ. దనుజలలాముఁ డత్తఱిని ♦ దత్కరముక్తశితాస్త్రవిద్ధుఁ డ
య్యును బరమక్రుధం గొనుచు ♦ యుద్ధమునం గపులందఱున్ భయం
బునఁ బరుగెత్త ఘోరరవ♦మున్ జనియింపఁగ నార్చుచున్ జవం
బునఁ బరువెత్తె రాఘవునిఁ ♦ బోరున నొంచెడు వాంఛ మించఁగన్. ౧౦౬

తే. నెమిలియీఁకలుగట్టిన ♦ నిశితబాణ
ములను రాముఁడు తద్వక్ష♦మును గడంగి
యుచ్చిపోవంగనేయ నా♦యురుబలుండు
సోలెఁ జేనున్నగదయును ♦ నేలఁబడియె. ౧౦౭ 2827

క. కరగతఖడ్గాద్యాయుధ, పరికరములు భూతలమునఁ ♦ బడి చెదరె; మహా
త్తరబలుఁడైన యతం డట, నిరాయుధుం డౌట నెఱిఁగి ♦ నియతి దలిర్పన్.

క. చరణంబులఁ బిడికిళ్లను, దురమొనరించెను; శరాళి ♦ తోరంబుగ ని
ర్భరరీతి మేనఁ గ్రమ్మిన, నిరంతరాసృక్ప్రవాహ♦నిచయయుతుండై. ౧౦౯

క. సెలయేళ్లతోడఁ గూడిన, పొలుపగుభూమీధరంబు ♦ పోలిక నొప్పెన్;
గలయం దనువున నెత్తురు, పొలయంగాఁ దీవ్రకోప♦భూయిష్ఠుండై. ౧౧౦

చ. వనచరభల్లుకాసురులఁ ♦ బట్టి వడిన్ వడి మ్రింగుచున్ దురం
బునఁ జరియించుచుండె; భయ♦ముం గలిగించెడు విక్రమంబు నొ
ప్పిన దనుజోత్తముం డగుచు ♦ భీమయమోపముఁ డౌచు దోర్బలం
బునఁ దగి కుంభకర్ణుఁ డొక♦భూరిభయంకరశైలకూటమున్. ౧౧౧ 2831

చ. కరమునఁ ద్రిప్పి రామనృప♦కాంతునిపైఁ బడవైచె; నద్ది పై
కురవడి రాకమున్నె పురు♦షోత్తముఁ డారఘురాముఁ డేచి యం
తరమున భర్మచిత్రితని♦తాంతభయంకర, లక్ష్యభేదనా
తురశరసప్తకంబునను ♦ దోడనె త్రుంచెఁ గపీంద్రు లార్వఁగన్. ౧౧౨-౪

క. కనకాచలకూటము నాఁ, దనరుచుఁ గాంతులఁ జెలంగి ♦ దర్పమ్మున నా
*వనచరశతద్వయముపై,కిని బొంగుచు నడరఁ గాంచి ♦ కినుక వెలయఁగన్.

సీ. రాఘవుం డుగ్రశ♦రంబుల నాతని ధరఁ ద్రెళ్లఁగాఁ జేసెఁ ♦ దత్సమయము
నందు ధర్మాత్ముఁడై ♦ నట్టి లక్ష్మణుఁ డరి వధియింప నెంచి ని♦బ్బరముతోడఁ
దదుపాయముల నెల్లఁ ♦ దగుభంగిఁ దలఁచుచు నిట్లని పల్కెను; ♦నీదనుజుఁడు
శోణితవాసనఁ ♦ జొక్కి మత్తుండయి యుండుటఁ గపులని♦యును దనుజుల

తే. నియును దెలియఁడు తనవారి♦నిం బరులను
బట్టి భక్షించుచున్నాఁడు ♦ వనచరవిభు

* ద్వేశతే వానరేంద్రాణాం పతమాన ముపాతయత్-అనిమా.

లందఱును వీని పై నెక్కి ♦ యట్టె నిల్చి
యుండ్రు;గాక భటేశ్వరు ♦ లొప్పరీతి. ౧౧౬ 2834

క. బల మలర యథార్థ్యముగా, నలు ప్రక్కల నిల్చి ప్రచల♦నము నందక యే
నిలిచెదు నటు నిల్తురుగా,క;లలి నిటు లొనర్ప దుష్ట♦కర్బురుఁ డితఁడున్. ౧౧౭

క. గురుభారపీడితుండై, ధరఁబడు నిక్కాలమందు ♦ దాన నిచటి వా
నరులం జంపక యుండును, ధరణీశ్వర! యనిన నృపతి♦తమ్మునినుడులన్. ౧౧౮

క. విని మతిమంతుండగు నా,తనిపలుకులరీతిఁగా ము♦దంబునఁ గపులె
ల్లను గుంభకర్ణుపైఁ బ,య్యన నెక్కిరి; దనుజవర్యు ♦ డప్పునికి మదిన్.౧౧౮½

ఆ. కోప మడర దుష్ట♦కుంజర మటు రేఁగి, హస్తిపకులఁ జెండు ♦ నట్లు వేగ
కపులు ధరణిఁ బడఁ♦గా విదళించెను;,విగళితమగు కీళ♦వితతిఁ గాంచి.౧౧౯½

క. తనమనమున రాముండీ, దనుజుఁడు దుష్టాత్ముఁ డనుచు ♦ దలపోసి మహా
ధనువుం గొని జవమున నా,తనిపైకిం జనియెఁ గ్రోధ♦తామ్రాక్షుండై.

క. వీరుం డారఘురాముఁడు, క్రూరేక్షణముల జగంబుఁ ♦ గూల్చునటుల నా
ఘోరాకారుని జూచుచు,వీరకపుల్ కుంభకర్ణు ♦ భీతి వడఁకుచున్. ౧౨౧

తే. వెఱఁగుపడియున్న వారాట ♦ విపులమోద
మంది తనుఁజూడఁగా రోష ♦ మడర నతనిఁ
జంపఁ బైఁబడఁబోయె; నా♦త్మవిభుండు
భుజగతుల్యంబుగాఁ గడుఁ ♦ బోలి వెలసి. ౧౨౨ 2841

క. ఘనతరగుణయుతమగుచుం, గనకవిచిత్రంబునగుచుఁ ♦ గ్రాలెడుచాపం
బును గొని యుత్తమశరవిత,తిని గలతూణీరముల న♦తిస్థిరభంగిన్. ౧౨౨½

క. ధరియించి వనచరుల ని,ర్భరమోదం బలరుచుండ ♦ భయ మడఁగంగా
గర మాశ్వాసించుచుఁ బా,నరిగెన్ దనుజున్ వధించు ♦ నాశయమొప్పన్.

క. బలశాలి పరమదుర్జయుఁ, డలఘుపరాక్రముఁడునైన ♦ యారాముం డి
మ్ముల వానరసంయుతుఁడై, సలక్ష్మణుండగుచు వెడలె ♦ సంగరకాంక్షన్. ౧౨౪

*క. గురుతనుని మకుటధారిని, నరిందముని రక్తసంప్లు♦తావయవుని దు
ర్భరబలునిఁ గుంభకర్ణుని, హరిభీకరుఁ గాంచె; నంత ♦ నయ్యసురుండున్.

సీ. కుపితదిగ్గజమట్లు ♦ కోఁతుల వెదకుచుఁ దఱిమికొట్టుచు ఘోర♦దనుజపరివృ
తుండయి కనకాంగ♦దుండయి వింధ్యమందరపర్వతాభుఁడై ♦ ధరణిమీఁద
ఘనములు దూరమా♦ర్గమునుండి వృష్టినిగురియించునట్లు నె♦త్తురు వదనము
నుండి క్రక్కుచు,నాల్క♦నొగిరక్తమునునాకికొనుచునుశోణితా♦క్తుఁడయికపుల

* స దదర్శ మహాత్మానం కిరీటిన మరిందమం, శోణితాప్లుతసర్వాంగం కుంభకర్ణం మహాబలమ్-అనియూ.

తే. నట్టి మర్దించుచుం బ్రళ◆యమున నున్న
యముని పోలికఁ గనఁబడి ◆ యగ్నిరీతి
వెలుఁగు నాకారిసత్తము ◆ వింతగఁ గని
చాపగుణమును సారించె ◆ భూపవరుఁడు. ౧౨౯ 284

ఉ. దానవసత్తముం డపుడు◆దాత్తరఘూత్తము చాపఘోషమున్
దాను గఠోరరీతి విని ◆ దానికి నోర్వక యాగ్రహమ్ము వే
మానసమందుఁ బూని రఘు◆మండను మీఁదికి నేగె మార్కొనం
గా, నని వాతధూతఘన◆కల్పుని, [1]వాసుకిభోగబాహునిన్. ౧౩౦ 284

[2]చ. ధరణిధరాభు నాదనుజ◆తల్లజుఁ డన్ననిమార్కొనంగ స
త్వరముగ వచ్చువానిఁ గని ◆ పల్కె రఘూత్తముఁ డిట్లు; రమ్ము క
ర్బురగణపా! విషాదమును ◆ బూనకు నన్గనుమా నినుం గొనం
గరమున విల్లుఁదాల్చి శర◆కాండము లూనియె నిల్చినాఁడఁ జూ. ౧౩౧ 284

చ. అమరగణేశవైరి వని ◆ నాత్మను నిన్ను నీవె యెన్నఁబో
కుము, రఘురాముఁ గాఁ గుజన◆కోటిలయాంతకుఁగా నెఱుంగుమా
క్షమ నిఁకఁ గొంతసేపటికె ◆ కాయముఁ బాయును నీదుప్రాణముల్;
అమరపదంబు చేరుదువు ◆ హర్షము నొందెద వింకఁ జూడుమా. ౧౩౨

చ. అనవిని కుంభకర్ణుఁ డపు ◆ డాతని రామునిగా నెఱింగి ప
క్కున వికృతస్వరంబుగను ◆ గోరిక నవ్వుచు భూరికోపముం
గని కపులెల్లఁ బాఱఁ గపి◆కాంతుల గుండియ లట్టె వ్రీలఁగాఁ
జని రఘువర్యుమార్కొనియెఁ; ◆ జక్కని తేజము గల్గునాతఁడున్. ౧౩౩

ఆ. వికృతముగను మఱియు ◆ భీమంబుగా మేఘ
గర్జనంబు పోల్కఁ◆గాఁ బ్రహాస
మొప్ప రాముఁ గాంచి ◆ యప్పు డిట్లని పల్కె;
వినుము రామ! భూప ◆ వినుతనామ!. ౧౩౪ 2851

క. వనిఁ గన్పడిన విరాధుం,డనుగాను గబంధనాముఁ◆డనుగాను ఖరుం
డను గా నలమారీచుం,డనుగా నయ్యింద్రసూనుఁ◆డనుగాను జుమీ!. ౧౩౫

ఉ. నేననఁ గుంభకర్ణుఁడను ◆ ని న్ననిమార్కొన వచ్చినాఁడఁ బెం
పూనినవాఁడఁ జూ! యిదిగో ◆ యుగ్రము నాయసనిర్మితంబునై
గానఁగ భూరివిస్తృతిని ◆ గ్రాలెడు నీఘనముద్గరంబు, నే
దీననె మున్ను దానవుల ◆ దేవతలం గడునోర్చి గెల్చితిన్. ౧౩౬ 2853

క. వినుమా! వికర్ణనాసుఁడ, నని చుల్కఁగఁ జూడఁబోకు ◆ మవ్వి తెగుటచే

---

1 భుజంగరాజోత్తమభోగబాహుమ్-అనిమూ. ఇట భుజంగరాజు అనఁగా వాసుకి యని గ్రహింపఁదగు. పెక్కుతావుల నిట్లె చెప్పఁబడియున్నది. 2 ఆగచ్ఛరక్షోధిపమావిషాద మవస్థితోఽహం ప్రగృహీతచాపః-అనిమూ. నిన్నుద్ధరింప నిలిచి యున్నాఁడ రమ్ము. అనిభావము.

తను నాకు స్వల్పపీడయుఁ, గనఁబడకున్నయది యింక ♦ క్ష్మాపతివర్యా!. ౧౩౭

సీ. ఇక్ష్వాకువంశమ♦హీపతితిలకమా! మద్దేహమున విక్ర♦మమ్ము నెల్లఁ
జులకఁగాఁ జూపుమా!♦చూచి యంతటఁ బౌరుషమునీదు విక్రమ♦మమరనాత్ము
నింతమాత్రంబని ♦ యెఱిఁగి భక్షించెద నిను; ననుకుంభక♦ర్ణునివచనము
లను విని రాఘవుం♦డును సుపుంఖములయి తనరుబాణాళు ల♦తనిపయిఁ గడుఁ

తే. బూన్కి మెఱయంగ వైచె; వి♦బుధవిరోధి
వజ్రసమవేగములగు నా♦బాణనిహతుఁ
డై రవంతయుఁ గలఁగక ♦ యార్తినొంద
కళ్లె నిలిచెను రాముఁ డ♦త్యద్భుతపడ. ౧౩౯ 2855

క. శరముల వేసిన పూర్వము, వరసాలద్రుమము లేదు ♦ వానరపతియై
పరఁగెడు వాలియుఁ ద్రెంపఁబడిరొ యాబాణములు మఱి క♦డిందితనువులన్.

తే. వజ్రసమవేగమునను బ్ర♦భావిశేష
మునను జెలఁగియుఁ గుంభక♦ర్ణునితనువును
గాసిలం జేయఁగాఁ జాల♦కయె యడంగె;
నమరపతివైరి యంతట ♦ నాశరములు. ౧౪౦ 2857

చ. తనువునఁ జొచ్చి కన్పడమిఁ ♦ దాను శరీరముచేత వానినో
య్యన జలధారలం గొనెడు ♦ నట్టులుగాఁ దనుపట్టుచున్ జవం
బునఁ దనయుగ్రవేగమగు ♦ ముద్గరముం గడుఁద్రిప్పి బాణముల్
తనను బగుల్పకుండఁగను ♦ దప్పెడునట్లు చరించుచుండఁగన్. ౧౪౧ 2858

ఆ. క్షతజలిప్తమగుచుఁ ♦ గ్రతుభోజనులబల
మునకునున్ భయంబుఁ ♦ గనఁగఁ జేయు
నుగ్రజవము గల్గు ♦ నసుముద్గరము దాని
ద్రిప్పి కపిబలములఁ ♦ దెరలఁజేసె. ౧౪౨ 2859

క. ధనువున రాముం డంతట, సునిశితవాయవ్యనామ♦శోభితమగుచున్
దనరారునస్త్రమును భీ,తిని గొలిపెడుదానిఁగూర్చి ♦ తిగిచి బలమునన్. ౧౪౩

చ. దనుజునిపైన వైవ నది ♦ దారుణభంగి సముద్గరంబుగా
దునిమెను వానిహస్తమును; ♦ దోడనె వాఁడు మహాత్తరంబుగా
స్వనముచెలంగ నార్చెఁ గడుఁ ♦ బర్వతకూటమురీతి నొప్పునా
తనిదగుబాహు వాయుధయు♦తంబుగ రామశరాభికృత్తమై. ౧౪౪ 2861

క. హరిరాజసేనలోఁ బడి, హరిభటులను ద్రుంచఁజేసె; ♦ హతశేషులు వా
నరభటులు భంగమొందియుఁ, గరము విషణ్ణులయి మిగులఁ♦గష్టముదోఁపన్.

తే. చెంతకున్ జేరి యంగముల్ ♦ వింతరీతి
వడఁకఁగా రామదనుజుల♦బవర మతిభ

యదమునుం జూచి రయ్యసు♦రాధిపుండు
నస్త్రవిచ్ఛేదితకరుఁడై ♦ యార్తుఁ డగుచు. ౧౮౬ 2863

తే. అపుడు వినికృత్తశిఖరమై♦నట్టి కొండ
వలెనె చూడంగఁబడి రెండ♦వకరమునను
దరువు నొకదానిఁ బెఱికి సం♦గరమొనర్ప
నడరె రామునిపైకి న♦త్యద్భుతముగ. ౧౮౬౪ 2864

క. కనకవిచిత్రితబాణం,బును నైంద్రాస్త్రవరమంత్ర♦మును గూర్చిన దా
నిని గూర్చి సర్పదేహం,బన నొప్పుచు వృతుసహిత♦మై యుద్యతమై. ౧౮౭

క. పెనురీతిగఁ దగుహస్తం,బును రెండవదానిఁ ద్రుంచె; ♦ భూధరమట్టుల్
గనఁదగునాతనిబాహువు, వినికృత్తం బగుచుఁ బడియె ♦ విశ్వంభరపై. ౧౮౭౪

క. తిరుగుచు నద్ది ధరంబడి, తరుగిరిపాషాణములను ♦ దనుజుల మఱి వా
నరులను జూర్ణమొనర్చెను; గరయుగ్మము దెగినఁ గుంభ♦కర్ణుం డంతన్.

క. ధ్వనిచేయుచుఁ దనపయికిం, జను దేరం గాంచి యర్ధ♦చంద్రాకృతులై
సునిశితములైన బాణము,లను రెంటిని దీసికొని వి♦లాసము మెఱయన్.

క. సురవైరి పాదయుగ్మము, ధరఁబడఁగాఁ ద్రుంచెఁ దత్ప♦దంబులు పడున
త్తరుణమున దిగ్విదిక్కులు, ధరములు కంధరము లబ్ధి♦దనుజపురంబుల్.

క. వనచరరాక్షసబలములు, ననూనవిధి మాఱుమ్రోయు♦నట్లు బెడిదమై
ధ్వనిపుట్టె నొకట; వినికృ,త్తనిజాంఘ్రికరుండు దనుజ♦తల్లజుఁ డంతన్. ౧౯౦౪

క. తనవక్త్రము బడబాముఖ,మును బోలినదాని వికృత♦ముగ విప్పి మహా
ధ్వనిచేయుచు ద్యుగతునిఁ జం,ద్రుని రాహువువోలె రాము♦ధూర్తుండగుచున్.

తే. తునిఁగిపోవఁగ మిగిలిన ♦ తొడలతోడఁ
దలపడియె;నంత వాడిమొ♦నలు చెలంగఁ
గనకమయపుంఖములతోడఁ ♦ గ్రాలుబాణ
ములను నాకుంభకర్ణుని ♦ ముఖము నిండ. ౧౯౨ 2872

క. నినిచెను బాణాపూర్ణవ, దనుఁడగుటన్ మాటలాడఁ ♦ దాఁ జాలక కో
యని యార్చి యెంతొ కష్టం,బున మూర్ఛిలె; నంతరాఘు♦వుఁడు క్రుద్ధుండై.

సీ. భాస్కరకిరణక♦ల్పంబుగా వెలయుచు బ్రహ్మదండమునకుఁ ♦ బ్రళయకాల
యమునకు నీడయి ♦ యరివినాశనచణంబయి చారుపుంఖమై ♦ యనిలవేగ
మయి నిశితంబయి ♦ యలరు నైంద్రశరంబుఁ గైనందె; వజ్రంబు♦కరణి బెడిద
మయి, స్వర్ణమయమయి ♦ యతిసుందరంబగుపుంఖమ్ముగల్గి దీ♦ప్తుల వెలుంగు

తే. భానుమహితవహ్నులట్లుగాఁ ♦ బ్రజ్వరిలుచు
శక్రవజ్రాశనిసమమహా ♦ జవముగలిగి

యున్న యాబాణమును రాముఁ ♦ డుగ్రరిపుని
పైఁ బ్రయోగించెఁ దనబాహు♦బలము గొలఁది. ౧౫౪½ 2874

చ. శరమది తత్కరచ్యుతిని ♦ జానుగ నొంది సధూమదీప్తిభా
సురదహనాభమై దిశల ♦ శోభిలఁ జేయుచు వజ్రివజ్రమ
ట్లురుదుగ వీర్యవిక్రమము ♦ లాయతరీతిఁ జెలంగుచుండ ని
ర్జరరిపుమీఁది కేగె; నట ♦ శాతశరంబది పోయి యుద్ధతిన్. ౧౫౫ 2875

క. మును దేవేంద్రుఁడు వృత్రుని, ఘనశిరసును ద్రుంచినట్లు ♦ క్ష్మాధరశృంగం
బనఁ దగి వివృత్తదంష్ట్రిలఁ, గననయి కనుఁగొనఁగఁ దగని♦కరణి వికృతమై.

క. చలచారుకుండలంబయి, విలసిలుతచ్ఛీర్షము నట ♦ వేగమ త్రుంచెన్;
ఖలదానవశీర్షము కుం,డలయుగళాన్వితము త్రిదశ♦నాథశరము చేన్. ౧౫౬½

*తే. కడఁగి ఛేదింపఁగాఁబడి ♦ కడుజవమున
నభ్రగతమయి రాతిరి♦యందుఁ దోఁచి
యాపునర్వసుతారల♦యంతరమున
నున్నచంద్రునిభంగిగ ♦ నొప్పెఁ గాంతి. ౧౫౮½ 2878

సీ. రామప్రయుక్తశ♦రప్రఖండితమయి పర్వతాభంబయి ♦ పరఁగుకుంభ
కర్ణునిశీర్షము ♦ క్ష్మాస్థలిపైఁబడఁ దత్పాతమునఁ బుర♦ద్వారములును
జర్యాగృహంబు లు♦చ్చతరంబుగాఁ దగు ప్రాకారమును ధరఁ♦బడియె; మఱియు
నాకుంభకర్ణదే♦హం బిలఁ బడుచుండ దానిచుట్టును నిల్చి ♦ మానసముల

ఆ. భయము తోఁపఁ బరుగు♦వాఱుచు నున్నట్టి, పెక్కుకోట్లకపులు♦నుక్కడంగి;
రంతఁ దుహినశిఖరి ♦ యట్లు గన్పడుదను,జునిశరీర మంబు♦ధిని వడిఁ బడి.

క. పెనుచేఁపల మించు మొ,సళ్లను భూరిభుజంగవితతు♦లను జూర్ణముగా
నొనరించుచు నిలఁ జొచ్చెను;, ఘనబలుఁడై విప్రదేవ♦గణశత్రువునై. ౧౬౧½

తే. దుర్జయుండయి తగినయా♦ధూర్తదనుజుఁ
డని హతుండయి కూలిన ♦ నవనిగిరులు
చంచలించెను దేవతల్ ♦ సంతసముల
నార్చి, రంతట దేవమ♦హర్షిగణము. ౧౬౨ 2881

క. ఉరగులు సురభూతంబులు, గరుడులు గుహ్యకులు యక్ష♦గంధర్వులు నం
బరమున నిల్చి రఘుక్షితి,వరముఖ్యుని విక్రమమును ♦ బహుభంగులుగాన్.

క. వినుతించిరి ముదమందిరి, దనుజేశ్వరుబంధువులగు ♦ దానవులు తలం
పను ధీరులయ్యు నాతం, డనిఁ బడుటకు మిగుల వగల ♦ నంది మనములన్.

క. సురపీడితులగునసురులు, మురవైరిం గాంచి యార్తిఁ ♦ బూనినకరణిన్

* కుంభకర్ణశిరో భాతి కుండలాలంకృతం మహత్, ఆదిత్యేఽభ్యుదితే రాత్రౌ మధ్యస్థ
ఇవ చంద్రమాః-అనియూ.

నరవరుఁగని వ్యథితులునై, గర మార్చిరి దిక్కులేని ♦ కరణి ననిమొనన్. ౧౬౩

[1]ఆ. రాహుముఖమునుండి ♦ రవి విముక్తుండయి
దేవలోకతమముఁ ♦ ద్రెంచి వెలుఁగు
నట్లు రాముఁ డవని ♦ నాకపిగణముల
యంతరమున దనుజు ♦ నని వధించి. ౧౬౪ 2885

క. ఘనతరమగు తేజము మిం,చెను; భీమపరాక్రముఁడయి ♦ చేర నెవరికై
నను దరముగాని శత్రువు, వినిహతుఁ డగుటయును బ్లవగ♦వీరులు మిగులన్.

తే. ఆననాబ్జములు వికాస♦మందఁగాఁ బ్ర
హర్షమును బొంది జయరూప♦మైన యిష్ట
సిద్ధి నంది ప్రకాశించు ♦ శ్రీరఘుపతి
నర్చనలఁ దన్పి రాభర♦తాగ్రజుండు. ౧౬౫ 2887

చ. సురనికరంబు యుద్ధమున ♦ స్రుక్కఁగఁ జేసి మహాహవంబులన్
గరముఁ బరాజితశ్రముఁడు ♦ గాఁదగు నాతనిఁ గుంభకర్ణు నం
గరమునఁ జంపి వృత్రుఁడను ♦ కర్బురవర్యుని జంపినట్టి ని
ర్జరపతిపోలె నెంతయును ♦ సంతసముంగనె నెమ్మనంబునన్. ౧౬౬ 2888

అఱువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౮ - వ సర్గము.

రావణుఁడు కుంభకర్ణుమృతికై దుఃఖించుట.

క. దనుజులు మహాత్ముఁడౌ రా,మునిచేఁ గుంభశ్రవుండు ♦ భూరిరణమునం
దున హతుఁడగుటం గని చని, దనుజవితతినా[2]యకుఁడయి ♦ తగు రావణునిన్.

క. కని పల్కిరిట్లు; రాజా!, వినుమా! కాలోపముఁడయి ♦ వెలయుచుఁ గపివా
హిని దఱిమి వారిఁ దినియును, ఘనవీర్యముఁ దెలిపి కుంభ♦కర్ణుం డనిలోన్.

ఆ. కాలధర్మమొందె; ♦ త్ర్యాధరాకారుఁడౌ, కుంభకర్ణుఁ డనిని ♦ గొంత సేవు
విక్రమంబునూపి ♦ వినికృత్తకంఠోరు, బాహువగుచు నల్ల♦వఱద మునిఁగి.

చ. ధరణివిభూత్తమాంబకవి♦తానముచేఁ గడుఁ బీడితాంగుఁడై
గురుదహనార్చిఁ గాలి పడు ♦ క్షోణిరుహంబటు లొక్కముద్దయై

---

1 స దేవలోకస్య తమో నిహత్య సూర్యో యథా రాహుముఖా ద్విముక్తః-అనిమూలము.
2 'య' యనునక్షరము గాయత్ర్యష్టాదశాక్షరము. ఇచట "కుంభకర్ణం హతం దృష్ట్వా రాఘవేణ మహాత్మనా, రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్" అనుమూలమున "రాక్షసేంద్రాయ" యనువాక్య నడఁగా నిరువదినాల్గవయక్షరమగు యకారము గాయత్రియని గోవిందరాజులు భిన్నాభిప్రాయమును వ్రాసిరి.

గరము వికారదర్శనము♦గాఁ దగునర్ధశరీర మాభయం
కరజలరాశిలోనఁ బడఁ♦గాఁ బయిభాగము లంకద్వారమున్. ౪ 2892

ఆ. అడ్డగింప నిట్టు ♦ లారాము తేజంబు, చే నడంగిపోయెఁ ♦ జిత్రరీతి;
ననిన భీమబలము♦నను బొంగుకుంభకర్ణుండు తెగినవార్త ♦ శ్రుతులఁబడఁగ.

క. ఉరుశోకంబునఁ గుందుచు, ధరణింబడె మూర్ఛ మునిఁగి ♦ తండ్రి సహజుఁడీ
కరణిం బడుటను ద్రిశిరుఁడు, నరదేవాంతకులు దితిజ♦నాథులు మఱియున్.

క. అతికాయుండును శోకార్దితులై యేడ్చిరి; మహీప♦తి ప్రభుఁ డగుచున్
హితమే యొరులకుఁ జేసెడు, కృతపుణ్యుఁడు రాఘవుండు ♦ కేవలశక్తిన్.

క. సోదరునిఁ జంపు టెఱిఁగి మహోదరుఁ డాతనికిఁ బ్రియమ♦హోదరుఁ డరిరా
ట్సూదనుఁడు మహాపార్శ్వుఁడు, మేదినిఁ బడి యేడ్చిరిమది♦మించెడువగలన్.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతట వ్య♦థన్ స్మృతిలేకయె యుండి యెట్టులో
గని స్మృతిఁ గుంభకర్ణుమృతి ♦ కాఱియపెట్టఁగ దీనుఁడౌచు నే
డ్చెను; రిపుగర్వసంహరణ♦జృంభితవిక్రమ! హాసహోదరా!
ఘనబల! దైవయత్నమున ♦ గాదిలియన్నను నన్ను నీక్షితిన్. ౯ 2897

తే. విడిచి యమలోకమునకు ని♦ర్వృతిని గోరి
పోయితివె?; భూరిబలుఁడవై ♦ పొందునీవు
నాకు నాబంధువులకు మ♦నంబులందు
శల్యమట్టులు పీడింపఁ ♦ జాలు వగను. ౧౦ 2898

క. వెలికిం ద్రోయక యే రిపు, బలములఁ దపియింపఁ జేసి ♦ వదలి యిట నన్
బలశాలీ! పోయెదవే?, యిల నే దేనిని సమాశ్ర♦యించి యనిమొనన్.

క. సురలకు నసురులకును నె, త్తరుణమునందైన నాహృ♦దయమున భీతిం
జొరనీకుందునొ కుడిభుజ, మురుతర మది క్రిందఁబడియె ♦ నొక్కవిధిగతిన్.

తే. ఇంక నేలేనివాఁడ న♦యితి బ్రదికియు;
దేవదానవగర్వంబుఁ ♦ బోవఁజేసి
మఱియుఁ గాలాగ్నిరుద్రుని ♦ మాడ్కి నున్న
యమ్మహావీరుఁ డీసంగ♦రాంగణమున. ౧౨ 2901

క. *మనుజేశుఁడైన యారా,ముని చే నెటు నిహతుఁడయ్యె? ♦ మునుపే ఘనబా
హునకున్ బవినిష్పేషం,బు నొకప్పుడు శ్రమను నుంత♦పుట్టింపంగన్. ౧౩

తే. శక్తిచాలకయుండెనో ♦ సాధువర్య!
యట్టి నీవెట్లు రాముసా♦యకము లార్తిఁ
గనఁగఁ జేయఁగ క్షితిఁబడి ♦ గాఢనిద్ర
నందుచున్నావు? చెప్పుమా ♦ యనుజ నాకు. ౧౪ 2903

---

* యస్య తే వజ్రనిష్పేషో నకుర్యా ద్వ్యసనం సదా-అనిమూ.

క. సురగణము లివిగొ మాని వి,సరములతోఁ గూడి దివిని ♦ సంగరమృతునిన్
సురవైరి నన్నుఁ గని హ,ర్షరతిన్ ధ్వని సేయువారు ♦ రాముఁ బొగడుచున్.
క. వనచరులు ప్రహర్షంబులఁ, గని యవసర మిట్టు లిపుడె ♦ కడఁగి చొరఁగ రా
ని నగరవిలసద్ద్వారము, లను నెల్లెడ నెక్కుదురు వి♦లాసము మీఱఁగన్. ౧౬
సీ. ఇది నిశ్చయమ్ము సు; ♦ మ్మిఁక రాజ్యమేల నా కీసీతతోడ నే♦నేమి చేయఁ
గలను? దమ్ముఁడు కుంభ♦కర్ణుండు లేకున్న బ్రదుకుపై నాసక్తి♦యొదవ దెపుడు
నాతమ్ము ననిఁ జంపి♦న రఘుకాంతుని రాము వధియింపనేని నా♦బ్రదుకిది యిట
శ్రేయమే గాదు నే♦జీవించి యుండుటకంటె మృతిం దగఁ ♦ గనుటె మేలు
తే. తమ్ముఁ డెచటికిఁ బోయెనో ♦ తప్ప కిపుడె
యచటికేఁ బోయెదను మత్స♦హజుని విడిచి
క్షణమొయైనను జీవించి ♦ క్షమ నిలువఁగ
నుత్సహింపను; దేవత ♦ లొక్కరీతి. ౧౭ 2906
క. మును తమకపకారము చే,సిన నన్నుం జూచి యిపుడు ♦ సేయుదు రెలమిం
గని యపహాసము; సహజా!, యనిఁ దెగితివె యింక నేను ♦ నమరేశ్వరునిన్.
క. కలనున నెట్లు జయింపం, గలను? మహాత్ముండు మాని♦కల్పుం డగుచుం
బొలుపొందువిభీషణుఁ, డిమ్ముల నాకున్ మేలుగోరి ♦ మును పాదృతితోన్.
ఆ. చెప్పినట్టిపల్కు ♦ చెందె సత్యమ్ముగా, నన్ను నిపుడు; దాని ♦మున్ను నేను
సంగ్రహింపనైతి ♦ సాంద్రమై యజ్ఞాన, మావరించియుంట ♦ నరయక మది.
క. అనిఁ గుంభకర్ణునకు మఱి,యును నల్లె ప్రహస్తునకు మ♦హోత్పాతముగాఁ
గను గల్గె మృతి తదాదిగ, ననుజోక్తి గలంగుచున్న ♦ యది నామనసున్.
క. సిరివెలయ ధార్మికుండై, పరఁగువిభీషణుని నేను ♦ బట్టినపూన్కిన్
బురివెడలించితి నయ్యది, పరిపక్వంబగుచు నాకుఁ ♦ బాపఫలముగన్. ౨౨
ఆ. సంభవించినదియె ♦ సాంద్రశోకప్రద, మగుచు ననుచు నేడ్చె; ♦ నమరనాథు
వైరి కుంభకర్ణుఁ ♦ డారఘూత్తముచేత, ననిని దెగుట యెఱిఁగి♦యాత్మఁ గుంది.
క. పలుభంగుల నాతనికై, పలవించుచు వగల నోర్వ ♦ భారమగుట, మి
క్కిలి యార్తి సోలి యొయ్యన,నిలఁబడియెన్ గుంభకర్ణుఁ♦డిటు చనె ననుచున్.

అఱువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౯ - వ సర్గము.

మహోదర, మహాపార్శ్వ, నరాంతక, దేవాంత, కాతికాయ, త్రిశిరుల యుద్ధము

క. దురితాత్ముఁడు రావణుఁ, డీ, కరణిన్ శోకమునఁ గుంది ♦ కడు నేడ్వంగాఁ
గరుణం ద్రిశిరుం డిట్లని,యె; రావణా! లోకపాల! ♦ యీభవరమునన్. ౧
క. *మాతాతమధ్యముఁడు వి,ఖ్యాతపరాక్రముఁడు పొగడఁ♦గా నర్హుఁడె నూ

---

* నస్తాత మధ్యమః-అనిమూ.

యీతరుణమున ననిం బడె, ధాతృగతిఁ సుజను లెట్టి ♦ తరుణమునందున్

క. విలపింపరు మీవలె; నో,యిలాధిపా! ముజ్జగముల ♦ కీవొక్కఁడ వి
మ్ములఁ జాలుదు విదినిజమా, దలపోయక యట్టి నీవు ♦ తగనివిధమునన్. ౩½

తే. ప్రాకృతునిరీతి శోకంబు ♦ పాలఁబడితి, వేల?;నినుఁగూర్చి యాయజుఁ♦డిచ్చినట్టి
శక్తియును,గవచంబును♦జాపబాణ,ములుసహస్రఖరంబులఁ ♦ జెలఁగురథము.

క. కలవా;స్యందనవర్యము, జలదస్తనితంబురీతి ♦ శబ్దించుఁగదా
గలవిన్నియు నివిలేకయొ, కలనున నొక్కపుడు త్రిదశ♦కర్బురగణముల్. ౪½

క. అనితరసాధ్యపరాక్రమ,మున నాయుధమైన లేక ♦ మునుకొని విదళిం
చినవాఁడవు గద నీవివు, డనూనదివ్యాస్త్రయుతుఁడ♦వై రాఘవునిన్. ౫

క. అనిఁ జెండివైవ నేర్తువు;, దనుజేంద్రా! సార్వభౌమ! ♦ తమినుండుమ నీ
వు నగరముననే యుద్ధం,బున కేగెదఁ దార్క్ష్యుఁ డహీన♦మూహముఁ బోలెన్

క. నీవైరులఁ బోకార్చెద;, దేవేంద్రుఁడు శంబరుఁడను ♦ దితిపునిఁ బోలెన్
గోవిందుఁడు సింహికసుతుఁ,డై వఱలెడునరకుఁబోలె ♦ నాహవభూమిన్. ౬

క. రామునిఁ బడవైచెద ను,ద్దామబలం బొప్ప; ననిన ♦ దనుజేంద్రుండా
భీమబలుండగు త్రిశిరుం, డామాడ్కిం బల్క విని మ♦హాహర్షమునన్. ౬½

తే. కాలచోదితుఁ డగుట రా♦ఘవుని గెల్వఁ
దరముగాదని తెలియక ♦ తన్నుమరల
జనన మందినవానిగాఁ♦గను దలఁచుకొ
నియెను; త్రిశిరుండు పల్కవి♦ని కడుఁబూన్కి. ౭ 2923

క. దనుజేంద్రకుమారులు వజ్రనిబోలినవిక్రమములఁ ♦ జెలఁగుచు ధైర్యం
బుననొప్పు దనుజవర్యులు, మనమున నుత్సాహ మలర ♦ మహితవిభూతిన్. ౭½

తే. అనికిఁ బోవంగ నేను నే♦ననుచు నార్చు
చును నరాంతకుఁ డతికాయుఁ ♦ డనుపమాన
కాంతియుక్తుఁడు మఱియు దే♦వాంతకుండు
తంద్రి కుత్సవ మలరంగఁ ♦ దరలిరంత. ౧౦ 2925

వారంతరిక్షమునఁ జను,వారలు మాయలను మించు♦వారు త్రిదశులం
బోరున గర్వమడంగం,గా రయమునఁ జేయువారు ♦ కడుదుర్జయుల్. ౧౧

బలసంపన్నులు విస్తృత,లలితయశఃకీర్తియుతు లి♦లాస్థలిని సురా
వళిగంధర్వులు సర్పం,బులు కిన్నరు లెత్తివచ్చి ♦ పోరినయెడలన్. ౧౨ 2927

తే. అపజయము వీర లొందిన♦యట్లు విన్న
యదియె లేదందఱును మహా♦హవవిశార
దులును విద్యాధికులు శాస్త్ర♦ముల నెఱింగి
నట్టి ప్రోడలు వరముల ♦ నలరువారు. ౧౩½ 2928

చ. సురరిపునాథుఁ డ త్తఱిని ♦ సూర్యసమప్రభలొప్పఁగా రిపూ
త్కరబలమర్దనంబున ని♦కామము శ క్తిఁజెలంగు పుత్రకుల్
నిరతిని జుట్టుగొల్వఁగను ♦ నిర్భరశ క్తిఁ బలాశగర్వముల్
నిరతముఁ జెందు దేవతలు ♦ నెమ్మినిగూడఁగ నున్న దేవతా
వరువలె భాసిలెన్ ; మఱియు ♦ వారల నాతఁడు కౌఁగిలించుచున్. ౧౫

తే. భూషణంబులఁ గై సేసి♦పొలుపుమీఱ, నాశిషంబుల నలరించి♦యనికిఁ బంపె;
రావణుండంతఁ దనయుల ♦ రక్షణార్థ, మనుజులై యుద్ధదుర్మదు♦లై చెలంగి.

తే. తనకు నీడయి తగుమహో♦దరుని నట్లె
యమ్మహాపార్శ్వునిం బంపె; ♦ నతులకాయు
లయిన యారాక్షసులును మ♦హామతియగు
నన్నయయి రిపురావణుం♦డయి తనర్చి. ౧౭ 2931

క. ఘనుఁడగు రావణునకు వం,దన మిడి వలగొనుచుఁ జనిరి ♦ దారనిసేయం
గను, గురుబలులౌ దై త్యే,శునిసుతు లాఱుగురు కాంతి♦శోభితులగుచున్.

సీ. ఆయుధంబుల సంప్ర♦హారంబులను మాన్పునాహారిద్రాద్వయ, ♦ మమలచంద
నము,జటామాంసి,కో♦ష్ఠము నశ్వగంధియు,సంపెఁగ రాతిపు♦ష్పము లవంగ
పత్రము,ము స్త, యీ♦పదియోషధులను జక్కనిచందనమ్మును ♦ గమ్రరీతిఁ
గాఁ బూసికొని యుద్ధ♦కాంక్షచే వెడలిరి త్రిశిరోనరాంతకుల్ ♦ తెంపుగల్గు

తే. నట్టి యతికాయుఁ డట్టి దే♦వాంతకుఁడు మ
హోదరుండు మహాపార్శ్వుఁ ♦ డుగ్రశౌర్య
మడర; నంతమహోదరుఁ ♦ డసితమేఘ
సదృశ మైరావతకులసం♦జనితము నయి. ౨౦ 1933

క. తనరుసుదర్శననాగం,బును నారోహించె; నతఁడు ♦ భూరిలసత్శా
ధనములు నమ్ములపొదలును,ఘన తేజము నలర వెలయ ♦ గజవర్యముపై. ౨౧

*క. ఆరోహించి వెలింగెను, సారసనఖుఁ డ స్త్రశైల♦సమధిగతుండౌ
తీరునఁ;ద్రిశిరుఁడు రావణు,కూరిమిపుత్రుండు మిగులఁ ♦ గోరికమీఱన్. ౨౨

తే. ఉ త్తమాశ్వసమన్విత ♦ ముదుతరాయు
ధాన్వితమునగు చక్కని♦యరద మెక్కె
నాయుధంబుల కాంతులు ♦ హారితరము
గాఁ బ్రకాశింప నిస్వన♦కలితరథము. ౨౫ 2936

తే. ఎక్కి చాపంబుఁ దాల్చిన ♦ యక్కరోర
దనుజుఁ డప్పుడు విద్యుద్వి♦తతులు నుల్క

* సవితే వా స్తమూర్ధని-అనిమా.

గములు నింద్రచాపంబులు ♦ గలిగి కొండ
శిఖరగతమేఘమును బోలి ♦ చెన్నుమీఱె. ౨౩౪ 2937

క. వరరథమందున నాతఁడు, శిరముల మూఁడింటియందుఁ ♦ జెలఁగు మకుటముల్
గరమరుదుగ మూఁడొప్పఁగ,ఖరములు కనకాంచితములు ♦ గా మూఁడలరన్.

తే. అద్రిరాజం బనందగు ♦ నట్టి తుహిన
శైలమట్లు ప్రకాశించె; ♦ సాంద్ర తేజ
మున వెలుంగుచు విలుకాండ్ర ♦ మూఁకలోన
మేటియగు నతికాయుండు ♦ మించు వేడ్క. ౨౫ 2939

క. తనతండ్రి రావణుఁడు నె,మ్మనమునఁ బొంగంగ మిగుల ♦ మంచియరద మె
క్కెను నది చక్రాక్షంబులఁ,గనమిన్నఁగనొప్పెనొగయుఁ ♦ గడుదృఢమగుచున్.

తే. దార్వథస్థంబు చక్కఁగాఁ ♦ దనరఁ దూణ
ములును బాణాసనంబులు ♦ వెలయఁ బ్రాస
పరిఘములు కత్తులును నిండ ♦ భాసిలంగ
నంత నతికాయుఁ డాత్మలో ♦ నలరు వేడ్క. ౨౬ 2941

క. కనకాంచితమై చిత్రం, బునునగుమకుటంబు మించు ♦ భూషణములు చ
క్కనికాంతివెలయఁ గాంతుల, దనరెడు మేరువన వెలిఁగె; ♦ దారుణబలుఁడై.

చ. దనుజలలామపుత్రకుఁడు ♦ దస్యుకులాంతకుఁడై సురాళితో
డను దగునింద్రుఁబోలుచుఁ గ ♦ డంగిన రాక్షసులెల్లఁ గొల్వమిం
చెను; నపుడానరాంతకుఁడు ♦ జిష్ణుహయంబును బోలి స్వర్ణకాం
తనిఖిలభూషణాళిఁ దగి ♦ తద్దయు దీర్ఘశరీర మొప్పఁగన్. ౨౭ 2943

సీ. శ్వేతవర్ణంబునఁ ♦ జెలఁగి మనోవేగమునఁ బొల్చుహయమునె ♦ క్కెనతఁడుల్క
వంటి ప్రాసముఁగొని ♦ భాసురశక్తిఁ జేఁగొని తేజమున వెలిం ♦ గిన కుమారుఁ
డామయూరము నెక్కి ♦ నట్టివిధంబునఁ జెలఁగె; దేవాంతకుఁ ♦ డలఘువజ్ర
భూషితపరిఘంబుఁ ♦ బూని మందరగిరిఁదాల్చిన యావిష్ణు ♦ తనువుఁ బోలి

తే. వెలసె; నంత మహాపార్శ్వుఁ ♦ డలఘుతరము
గాఁ గనంబడు గదఁదాల్చి ♦ కదనమందుఁ
గరమునన్ గదఁ దాల్చు య ♦ క్షవిభురీతిఁ
దాఁ బ్రకాశించె నతులమా ♦ దర్పమొప్ప. ౩౨౪ 2944

క. సురలప్రతిమభటాళిం, బరివృతులై దివమునుండి ♦ బయలువెడల న
ట్లురుబలయుతదనుజులు దు,ర్భరబలభటయుక్తులగుచు ♦ రయము మెఱయఁగన్.

ఆ. పురమునుండి వెడలి ♦ పోయిరి కదనమ్ము, చేయువేడ్క బలవి ♦ జృంభితులగు
దనుజులొక్కకొంద ♦ ఱనుమోదముననమ,స్త్రాయుధములఁ దాల్చి ♦ హస్తిగణము.

తే. హయములను మేఘనిస్వన ♦ మట్లు మొరయు
నరదముల నెక్కి వారల ♦ ననుసరించి
చనిరి; బలశాలురై సూర్య♦సమరుచులయి
సత్కిరీటములఁ దగురా♦క్షసతనయులు. ౩౭ 2947

క. నిరుపమకాంతిం దగి యం,బరమునఁ దేజరిలు ఖేట♦వారమువలెఁ బొ
ల్చిరి; వారియాయుధంబుల, వరుసలు శారదఘనాళి♦వలె సితరుచులన్. ౩౮

ఆ. అంచపిండునాఁగ ♦ నలరారె; వీరులా, దనుజవరులు శత్రు♦తతిని గెలువ
వలయు లేక మనము♦వారిచేమృతినైనఁ, గాంచవలయుననెడు♦కాంక్షలొప్ప.

క. చని రని నిట్టులు చేయం, గను బూనుచు నంత వీర ♦ కర్బురులు మదం
బున మించి యుని నొనర్పం,గనెంచి యుండుటను దారు♦గదలుచుఁ బేర్మిన్.

తే. సింహనాదములను మించి♦చేసి యార్చి
శరములను వైచి యా శర♦సమితి మరలఁ
బట్టుకొని రప్పు డవ్వారి ♦ పటురవముల
నప్పులింతలఁ జలియించె ♦ నవనియెల్ల. ౩౯ 2951

క. వారల సింహస్వనములఁ, దారాపథ మట్టె పగిలి ♦ ధరఁబడునట్లే
ప్రారంభంబునఁ గన్పడె;, నారాక్షసు లతిబలాఢ్యు ♦ లంత ముదమునన్. ౪౦

చ. చని యటఁ బ్రస్తరంబుల వి♦శాలతరువ్రజముల్ ధరించి చ
య్యన ననిసేయ నిల్చిన మ♦హాకపులం గని; రంతవానరుల్
ఘనబలులై గజాశ్వవర♦కాండముతోఁ గుమిగూడి స్యందనా
ఘనిబిడకింకిణీశతని♦నాదవరంబుల మ్రోగుచుం గదున్. ౪౧ 2953

చ. కరముల గొప్పయాయుధని♦కాయముఁ దాలిచి మండునగ్నినాఁ
బఱఁగుచు దీప్తసూర్యువలె ♦ భాసిలురాక్షసు లెల్ల నొప్పఁగాఁ
గరము వినీలమౌ జలద♦కాండమురీతిగఁ గూడివచ్చునా
సురులను వారిసైన్యమును ♦ జూచిరి; భూరిబలాఢ్యులౌ కపుల్. ౪౨ 2954

క. చనుదెంచుచున్న యాబల,మును గని తమభూరివీర్య♦మును జూపఁగఁ జ
క్కనితఱి చిక్కె నటంచును, బెనుగొండలఁ దాల్చి యార్చి♦పృథురావములన్.

క. దనుజులఁ గని తారోర్వం,గను జాలక యార్చుచుండఁ♦గాఁ; బృథుబలులై
కన భీమరూపులగు నా, దనుజులవ్యూహంబు కపివ♦తంసార్భటులన్. 2956

క. విని వారిహర్షమును నో,ర్వను జాలక యతిభయంక♦రమ్ముగ నార్వన్
వనచరయూథపులును భీ,తిని గొల్పెడు దనుజబలముఁ ♦ దెంపుమెఱయఁగన్.

ఆ. చొచ్చి చేతులందు ♦ క్షోణీధరంబులు, గ్రాల శిఖరములను ♦ లీలఁ గూడి
యున్నకొండ లట్టు ♦ లొగి సంచరించిరి;, మఱియు వానరులట♦మహితశక్తి.

క. తరుశిల లాయుధములుగాఁ, గరముల గ్రహియించి దుర్దము♦గావించెదుని

ర్భరశక్తియుతులు గావునఁ, దరువులఁ బెనుబోదెలెల్లఁ ♦ దనరెడువానిన్.

క. కొని పరమక్రోధంబున, దనుజుల మార్కొనుచు నభ్ర ♦ తలమున భూమిన్
గనుపట్టుచు విహరించిరి;, దనుజులు వానరులు గలిసి ♦ దారుణభంగిన్. ౪౮

తే. సంగరం బొనరించిరి ♦ సాధ్వసావ
హంబయిన విక్రమంబున ♦ నలరుకపులు
దనుజసైన్యప్రయుక్తబా ♦ ణనికరమున
దారు వారింపఁ బడియు నం ♦ తట నిలువక. ౪౯ 2961

క. తరువుల శిలలం గొండలఁ, గురియించి రసమముగాఁగఁ ♦ గోఁతులు దనుజో
త్కరములు సింహధ్వను లం,బరమున నిండంగఁ జేసి ♦ బవరముచేయన్.

క. ఘోరంబయ్యెను రాక్షసు, లారభటిం బైకొనంగ ♦ నవుడు శిలలచే
వారలఁ జూర్ణము చేసిరి, వీరులు వానరులు మఱియు ♦ వీరదనుజులన్. ౫౦

సీ. కవచముల్ దొడిగి ర ♦ త్నవరాభరణములఁ దాలిచి రథములఁ ♦ దమిచెలంగ
నెక్కినవారిని ♦ నేనుంగులన్ మఱి గుఱ్ఱంబులను నెక్కి ♦ కోర్కియుద్ధ
మొనరింపఁబూనిన ♦ యుగ్రులఁ గనుఁగొని కపులట్టె యెగిరి భీ ♦ కరముగాఁగఁ
జంపిరి; మేటిరా ♦ క్షసులు పర్వతశృంగములు తమమేనుల ♦ వెలసియుండ

తే. ముష్టితాడనముల నేత్ర ♦ ములు వెలుపలి
కుబ్బియుండంగఁ దిరుగుచు ♦ నుర్విఁ బడి
యఱచి; రంతట రాక్షసు ♦ లతినిశాత
బాణములువైచి చంపి రా ♦ ప్లవగవరుల. ౫౩ 2964

క. దనుజులు కొందఱు శూలము,లను ముద్గరములను గత్తు ♦ లను శక్తిప్రా
సనిచయముల వధియించిరి;, వనచరులును దానవులను ♦ బవరమునందున్.

తే. ఒకరి నొక్కరునొంచెదు ♦ నూహలొప్ప
వైరిశోణితదిగ్ధాంగు ♦ లై రయమున
నవనిఁ బడఁ గూల్చి రొకము హూ ♦ ర్తాంతమున నె
యారణక్షితి యెల్ల ఘో ♦ రాకృతిఁ దగి. ౫౪ 2966

క. హరిదనుజు లొకరిపై నొ, క్కరువైచిన పర్వతముల ♦ ఖడ్గవితతులన్
బరివృతమై రక్తనదీ, పరికీర్ణయయయ్యె; నంతఁ ♦ బ్లవగభటు లొగిన్. ౫౫

చ. అని నవుడంతటన్ గిరిస ♦ మాకృతులై పగవారిఁ జెండుచున్
ఘనసమరాభిమానమునఁ ♦ గ్రాలుచునుండిన దానవాళివా
తనువులు నిండియుండెఁ; గపి ♦ తల్లజు లప్పుడు బాహుసంగరం
బున దనుజాళి నెత్తుకొని ♦ భూమిఁ బడంగను వీచి వైచుచున్. ౫౬ 2968

క. వారల శూలాయుధముల, ఘోరంబుగఁ ద్రుంచియు నిలఁ ♦ గూలం దన్నం

గా రాక్షసులును ఘరలుచుఁ, బోరం బూని రొగి హ స్త♦ములఁ బాదములన్.

క. కనువారికి నచ్చెరువుగ, దనుజులు నీరీతిఁ బోరి ♦ తద్వానరులన్
వనచరులతోనె కొట్టఁగ, వనచరులను రాక్షసులను ♦ బట్టి బలిమిమై. ౫౮

క. దనుజులచేతనె చంపం, గను దొడఁగిరి; రాక్షసులును ♦ గపు లేపునవై
చిన శిలలఁ బట్టుకొని య, వ్వనచరులం గూల్చి రంత ♦ వానరులు వడిన్.

చ. దనుజులచేతియాయుధవి♦తానము బల్మిని లాగికొంచు వా
రిసె పడఁగొట్టి; రిట్లలఘు♦రీతుల దానవవానరుల్ రణం
బున నితరేతరంబు గురు♦భూధరశూలశరాళి వైచుచున్
దనుజులఁ జంచుచుం దమి ని♦తాంతహరిధ్వను లొప్పఁ జేయుచున్. ౬౦

క. చెలరేఁగుచుండి; రంతటఁ, గలనున రాక్షసులు కపుల ♦ కరతలఘాతం
బుల భిన్నకవచులై తరు,వులనుండి పయస్సుపోలె ♦ భూరితరముగన్. ౬౧

క. తనువులనుండి యసృగ్ధా,హిని వెడలఁగ నొప్పి; రంత ♦ నేనుఁగుచే హ
స్తిని గుఱ్ఱముచే గుఱ్ఱం, బును రథమును రథముచేతఁ ♦ బూన్కిఁ గపివరుల్.

క. అనిఁ గొట్టిరి; మఱియు మహా, వనచరు లందఱును హర్ష♦పర్ధితు లగుచున్
గినుక మనశ్శిలలం గొని,యును బహుశాఖా త్తములగు ♦ నుర్వీజములన్.

క. కరములఁ బట్టియు దనుజో,త్కరముల వధియించి; రపుడు ♦ క్రవ్యాదకవీ
శ్వరులకును జెల్లె నతిభీ,కరసంగర; మంతఁ గ్రుధను ♦ గర్బురవరులున్. ౬౪

సీ. అర్ధచంద్రాకృతి ♦ నలరు బాణంబుల బల్లమ్ములను, క్షుర♦ప్రముల, నిశిత
శరములఁ గపులపైఁ ♦ బరఁగించుచును వారు వైచిన శిలలను ♦ బాదపముల
ఖండించి; రట్టి సం♦గరమున నాల్గుప్రక్కలఁ బడియుండిన ♦ త్క్ష్మాధరాగ్ర
ములు ఛిన్నభూరుహం♦బులు చచ్చిపడియున్న కపిదనుజులునుంట♦గమనమునకు

ఆ. ననువుగాక యుండె ♦ నాభూమి; తఱుగని, బలముగలుగునట్టి ♦ వనచరులొగి
గర్వహర్షములను ♦ గ్రాలుచుఁ దోఁచిన, చేష్టలెల్ల నట్టి ♦ చేయుచుఁ గడు.

క. ప్రవిదారణ మొంది భయం,బు విడిచి రాక్షసులశస్త్ర♦ములఁ గైకొని వే
డ్క విమతులతోడ యుద్ధం,బు వరుసఁ గావించి; రెంతొ♦పొంగెడుకాంక్షన్

తే. అట్లు సంకులసంగర ♦ మగుచునుండఁ
గపులు హర్షంబునన్ రేఁగఁ ♦ గర్బురు లొగిఁ
గూలుచుండుటయుం జూచి ♦ కుతుక మలర
*మునివరులు దేవతలు నార్చి ♦ రనుపమముగ. ౬౮ 2979

ఉ. అంత నరాంతకుండు పవ♦నాయతవేగముగల్గు ఘోటకం
బెంతయుఁ బ్రీతి నెక్కి నిశి♦తేష్టదశ క్తిని గై ధరించి యా

* మహర్షయో దేవగణాశ్చ నేదుః-అన్యమా.

వంతయు భీతిలేక విపు♦లార్ణవ మొందుఝషంబురీతిగాఁ
బంతము మీఱఁ జొచ్చెఁ గపి♦వర్యమహాబల మార్ఘటించుచున్. ౬౯ 2980

క. కనదుగ్రప్రాసంబున, వనచరుల నరాంతకుండు ♦ బలము మెఱయఁ జం
పెను నేఁడునూర్లమందిని, దననేర్పున మించి చీల్చి ♦ దనుజులు పొగడన్.

క. బలశాలి యింద్రశత్రుం, డలఘుజవం బొప్ప నొకఁడె ♦ హరిపుంగవసే
నల నొక క్షణమాత్రంబునఁ, గలగుండుపడంగఁ జేసెఁ ♦ గదనంబందున్. ౭౦

*క. మునివరవిద్యాధరు లా, యనిమొన గుఱ్ఱంబునెక్కి ♦ హరిబలమున స్వే
చ్ఛను విహరించుమహాబలు,ని నరాంతకుఁ గాంచి; రంత ♦ నిర్భరశక్తిన్. ౭౧

ఆ. అతఁడు పర్వతముల ♦ యట్టికపులఁ గూల్చి,చును జెలంగి పోవ ♦ ననిదనుజుని
మార్గమందుఁ గపుల ♦ మాంసశోణితకర్ద,మమ్ము నిండియుండె♦మఱియునతఁడు.

క. వనచరులు పరాక్రమమును, గనఁబఱుపఁ దలంచుచుండఁ♦గా వారలమా
ర్గాని యాక్రమించి భేదిం,చెను; మఱియు నరాంతకుండు♦చెందిన వేడ్కన్.

ఆ. ప్రజ్వలించుచున్న ♦ ప్రాసంబుఁ దాలిచి
కాననముల వహ్ని ♦ కాల్చురీతిఁ
గపిబలంబు నపుడు ♦ కాల్చె; వానరులు వృ
క్షముల గిరులఁ బెఱుకఁ♦గాఁ దలంప. ౭౪ 2986

క. వారల నంతటిలోనే, ఘోరప్రాసమునఁ గొట్టి ♦ కూల్పఁ బవిలస
ద్ధారాహతిఁ గూలెడు నా,భూరిమహీధ్రముల పోల్కిఁ ♦ బొందిరి ధాత్రిన్.

చ. బలయుతుఁ డానరాంతకుఁడు ♦ వానరసేనలఁ బిండిసేయుచున్
గలనున వానకాలమున ♦ గాలివలెన్ విహరించి స్వేచ్ఛమై
నలరుచు నెల్లతావులను; ♦ నాఘనవీరుఁడు పోవుచుండినన్
నిలిచియెయున్నఁ బైకెగురు ♦ నేర్పున నుండిన నెల్లకీశులన్. ౭౬ 2988

తే. పట్టి వధియించుచుండుటఁ ♦ బరుగిడుటకుఁ
గాని నిలుచుండుటకునైనఁ♦గాని కదలఁ
గాని శక్తులుగారైరి; ♦ కమలసఖుని
కరణి వెలుఁగుచు మృత్యువు♦కరణినిఁ దగి. ౭౭ 2989

క. పరుషమునగు ప్రాసంబున, హరిసేనలు భిన్నములయి ♦ యవనిం బడియెన్;
హరు లంతఁ బవిహతికి నె,వ్వరునను సాటియగు ప్రాస♦ధారాహతికిన్. ౭౮

క. తాళఁగఁ జాలకయే యా,భీలస్వన మడరుచుండ ♦ భీతి నఱచి; ర
య్యాలమునఁ బ్రాసహతిచేఁ, గూలెడు కపిరూపము లొగిఁ♦గుంభినియందున్,

తే. కులిశహతి శృంగములు వ్రీలఁ ♦ గూలుకొండ
లట్లు కనుపట్టెఁ; గుంభక♦ర్ణాహతులను

* విద్యాధరమహర్షయః-అనిమూ.

ముస్న మూర్ఛిల్లియుండిన ♦ నన్నుతబలు
లైన వనచరవీరు లా♦లోనఁ దెలిసి. ౨౦౪ 2992

క. వనచరనాథుని సుగ్రీవునిఁ గొల్చుచునుండి; రంతఁ ♦ బూషునినుతుఁ డ
య్యని నాల్గుతట్లు చూచుచుఁ, గనియె నరాంతకుని భీతిఁ ♦ గని వెతదోఁచఁ.

క. పరుగెత్తుచున్న వానర, వరులను నుదవృత్తి; నట్లు♦వా తెడుబలముం
బరికించి హాయముమీఁదం, గర మారోహించి ప్రాస♦కలితకరుండై. ౨౦౫

క. అరుదెంచునరాంతకుఁ గని, యురుతేజుండగుచు నొప్పు ♦ సుగ్రకరసుతుం
డరసి శచీనాథునివలె, బరాక్రమమునం జెలంగు ♦ వాలితనూజుఁ. ౨౦౬

క. కని యిట్లు పలికె; నీవును, జని యల్లదె గుఱ్ఱమెక్కి ♦ సకలహరిబలం
బును క్షోభమందఁ జేసెడు, దనుజుని నవ్వీరుఁ జంపు ♦ తత్క్షణము యనఁ.

చ. తనవిభుఁ డిట్లుపల్క విని ♦ తా ఘనసంతతినుండి భానుఁ డో
య్యన వెలికేగుదెంచునటు ♦ లంగదుఁ డంబుదవారమట్లు చి
క్కనిదగుసేననుండి దుము♦కఁ గనుపట్టెను జిత్రరీతిఁగా;
వనచరవీరుఁ డంగదుఁడు ♦ వర్ధిలు దట్టపుఁగొండచాటునఁ. ౨౦౭ 2997

క. కనకాంగదభూషితుఁడై, తనరారుట గైరికాది♦ధాతుయుతమహా
ద్రినిఁ బోలి వెలిఁగె;నింద్రుని, మనుమండగు నంగదుండు ♦ మహితరుచులచేఁ.

క. వెలయుచు గురుతేజంబునఁ, బోలిచి నిరాయుధుఁడు నగుచుఁ♦బూనిక నఖదం
ష్ట్రలె యాయుధములుగాఁ గొని, పలికె నరాంతకుని కెదురు♦పడి నిర్భీతిఁ.

చ. నిలునిలు వీర లల్పు లిటు ♦ నీవోనరించెదవేమి? వీరితోఁ
గులిశము రీతిఁ దాఁకి రుచి♦గుంభితమై తగు నీదుప్రాస మి
మ్ముల నిదె నాదువక్షమున ♦ ముందుగ వైవుము నాఁగ నంగదో
క్తులవిని యానరాంతకుఁడు ♦ తోడనె క్రోధరసంబు పొంగఁగఁ. ౨౧౦ 3000

తే. పండ్లఁ బెదవిని గొఱుకుచు ♦ ఫణివిధమునఁ
జాలనిట్టూర్పులను బుచ్చె; ♦ సాంద్రకోప
మున నరాంతకుఁ డావాలి♦తనయుమీఁది
కిట్టు లదరి జ్వలించుచు ♦ నెసఁగుదాని. ౨౧౧ 3001

సీ. ప్రాసంబుఁ ద్రిప్పుచుఁ ♦ బటువేగమున వైచె; వజ్రసమానమై ♦ వఱలుచున్న
యంగదువక్షస్సు ♦ నయ్యది స్పృశియించి భగ్నమై నేలపైఁ ♦ బడియె; నంత
వాలికుమారుఁ డ♦వ్వరుసను గరుడని కృత్తాహితనువట్టు ♦ లిలనుబడిన
యాప్రాసమునుగాంచి♦యఱచేతినెత్తి యాతనియశ్వమస్తక♦తలముమీఁద

తే. జఱచె; నాచేతిదెబ్బకు ♦ శైలసదృశ,మా నరాంతకు ఘోటక ♦ మంతభిన్న
శీర్షమై గ్రుడ్లుపెటలంగ♦జిహ్వవెలికి, జాఱఁగా *మగ్నతాలువై ♦క్షమనుగూలె.

* నిమగ్నతాలుస్ఫుటితాక్షితారః-అనిమూ.

చ. తనహాయ మిట్లు చచ్చి యిలఁ ◆ దక్షిణమే పడఁ గాంచి క్రోధియై
దనుజవరుండు ముష్టిఁగొని ◆ దారుణరీతిని వాలిసూను నె
త్తినఁ బొడువంగ; నంగదుఁడు ◆ తీవ్రతరంబగు ముష్టిఘాతమొ
య్యనఁ దలవ్రక్కలింపఁగ మ◆హాత్తరమై రుధిరంబు వేఁడిగాఁ
దనతలనుండి కాఱఁగఁ గ్రు◆ధం బలుమాఱును మండి యంతలోన్. ౯౩

తే. వశము గామి విసంజ్ఞుఁడై ◆ బలముగల్గు
వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ◆ వానిబలముఁ
దలఁచి యాశ్చర్య మొందె; ని◆తాంతబలుఁడు
వాలిప్రియపుత్త్రుఁ డంగదుం ◆ డాలమందు. ౯౬ 3004

చ. కులిశసమాన వేగమును ◆ క్షోణిధరప్రతిమానశక్తియుం
గలిగిన ముష్టినిం గొనుచుఁ ◆ గ్రమ్మఱ నాతనివక్షమందు ని
మ్ములఁ బొడువంగఁ; దా నసుర◆ముఖ్యుఁడు వక్షము పిండియాట ను
జ్జ్వలమగు జ్వాలరీతిఁ బయిఁ ◆ బర్విడు నెత్తురుధారలం గడున్. ౯౭ 3005

తే. తనువు తడియంగ వజ్రియు◆ధప్రహార
మున నిలంబడు పర్వత◆మువలెఁ గూలె
నిట్లు వీరోత్తముఁడు దను◆జేశుఁ డనిని
వాలితనయునిచేఁ జచ్చి ◆ వసుధఁ బడఁగ. ౯౭౪ 3006

క. సురపథమున దేవోత్తము, లురుముదమున వానరులు మ◆హోద్యమమున ని
ర్భరశబ్దము గావించిరి, పరులోనరింపంగరాని ◆ ప్రథనమసురతోన్. ౯౮

చ. ఒనరిచి రాముచిత్తమున ◆ కుత్తమమోదము గూర్పఁజాలు చ
క్కనిదగు విక్రమంబును ద◆గం బవరంబునఁ జూప రాముఁడున్
ఘనతరవీర్యవిక్రముని◆కామవిభాసురుఁడయ్యు నప్పనిం
గనుఁగొని విస్మయంబుగనెఁ ◆ గావున నంగదుఁ డూల్కొనెన్ దమిన్. ౯౯౪

అఱువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౦ - వ సర్గము.

—దేవాంతక మహోదర త్రిశిరోమహాపార్శ్వుల హనుమన్నీలాదులు వధించుట.—

క. అనిని నరాంతకుఁ డిటుచచ్చినఁ గని పౌలస్త్యులగుచుఁ ◆ జెలఁగుదనుజవీ
రనిచయనాథులు త్రిశిరుం, డును దేవాంతకసమాఖ్యుఁ◆డును వగఁ గుందన్.

తే. అమ్మహోదరుఁ డట్టులె ◆ నెమ్మనమునఁ
గుంది యేడ్చె; మహోదరుఁ ◆ డెందు నెదురు
లేని వీర్యమునం బొల్చుఁ◆గాన మేఘ
సన్నిభంబగు మేటి గ◆జంబు నెక్కె. ౧౪ 3010

క. వాలిసుతుండయి వీర్యము, చాలంగాఁ గల్గి కీశ♦సత్తముపై కిం
దోలెన్ గజమును దోర్బల,శాలియు దేవాంతకుండు ♦ సహజాస్మృతికిన్. ౨౫

క. మనమున శోకము గ్రమ్మం, గను బొక్కుచు భాసురపరి♦ఘంబును గైకొ
కొని యంగదుమీఁదికిఁ బో,యెను; వీఁడు త్రిశిరుఁ డట్టు♦లే రభసమునన్.

చ. ఖరకరురీతి భాసిలుచుఁ ♦ గమ్రతనూరుచిఁ బొల్చు ఘోటకో
త్కరమున నొప్పుచున్ వఱలు ♦ కాంచనమౌ రథమెక్కి యంగదుం
దురమునఁ జంపఁబోయె; వడి♦తోఁ జనుదెంచుచు రాక్షసేంద్రులై
సురవరదర్పహంతలయి ♦ శోభిలువారలు తన్ను మార్కొనన్. ౪౫ 3013

క. గురువిటపసంయుతంబగు, తరువొక్కటి వే పెకల్చెఁ; ♦ దగ వీరుండా
హరివరుఁడు దీప్తకులిశము, హరిహయుఁ డనివైచునట్టు ♦ లార్భటిమెఱయన్.

క. అతిశయశాఖాయుతమగు, క్షితిరుహమును విసరివైచెఁ; ♦ జెచ్చెఱ బలిమిన్
దితిజేంద్రునిపైఁ; ద్రిశిరుం, డతులితమయి సర్పమట్టి ♦ యంబకవితతిన్. ౬౫

క. దేవాంతకుపై వైచిన, యావృక్షము నుగ్గునూచ ♦ మట్లానరింపం
గా వాలితనూజుఁడు గని, తా వాయుపథమ్మునకు ని♦తాంతజవమునన్. ౭

ఆ. ఎగసె నాకవీంద్రుఁ ♦ డేచినవూన్కిమైఁ
దరుల గిరుల నట్టె ♦ కురిసె వానిఁ
ద్రిశిరుఁ డాగ్రహమునఁ ♦ దీవ్రశరంబుల
నడుమఁ ద్రుంచివైచెఁ ♦ గడురయమున. ౮ 3017

క. పరిఘాగ్రంబున వృక్షో,త్కరమున దేవాంతకుండు ♦ తట్టుచునుండన్
శిరముల మూఁడింటింపగు, సురరిపుఁ డంగదునిపైన ♦ సునిశితశరముల్. ౯

సీ. వైచె మహోదరుం ♦ డేచి క్రుద్ధుండయి గజమును వేగ యం♦గదునిపైకి
నడిపించి వజ్రంబు♦నాఁ దనరారెడు నట్టి తోమరముల ♦ నంగదుపృథు
వక్షంబుఁ గని మోఁదెఁ; ♦ దర్పగల్గునట్టియా దేవాంతకుండు సం♦దీప్తకోపుఁ
డయి యంగదునిమీఁది ♦ కడరి శీఘ్రము పరిఘంబునఁ గొట్టి వె♦న్కకునుమరలె

తే. సుప్రతాపుండు తీవ్రతే♦జుండునైన, వాలితనయుండు దానవ♦వరులు ముగ్గు
రొక్కపెట్టునఁ దనపయి ♦ కురవడించి,నను రవంతయు భీతినొం♦దక చెలంగె.

క. హరివరుఁడు పరమదుర్జయుఁ, డురుతరవేగుండు నగుచు ♦ నొప్పునతఁడు స
త్వరముగఁ బైకెగసి లస, త్కరతలమున ననురుమత్త♦గజము నడంచెన్.

చ. అనిమొన నాప్రహారమున ♦ నప్డు మహోదరు మత్తహస్తివా
కను లిల వీడి రాలె నది ♦ గాఢరవంబున నార్చెఁ; నంగదుం
డనుపమవిక్రమం బలర ♦ నాగజదంతము నట్టెలాగి దా
నిని గొని వానిపై కుఱికి ♦ నిశ్చలబుద్ధిని గొట్టె దానిచేన్. ౧౨ 3021

చ. హరిజరుఁ డ్రేటుచేతనె సు♦రారియు వాతవిధూతభూరిభూ
మిరుహమురీతి నంగములు ♦ మించెడు వేదన విహ్వలింపఁగా
ధరఁబడి నోటనుండి యతి♦దారుణరీతిని లత్తుకట్టి నె
త్తురు వడిఁ గ్రక్కె; నంతఁ గడు♦ధూర్తుఁడు బాహుబలుండు శూరుఁడున్.

ఆ. దనుజవరుఁడు నగుచుఁ ♦ దనరు దేవాంతకుం, డెట్లొ తెప్పిఱిల్లి ♦ యేచి ఘోర
పరిఘమట్టె త్రిప్పి ♦ ప్లవగేంద్రునిం గొట్టె, దాన వానరేంద్ర♦సూనుఁ డిలను.

క. బోరగిలంబడి తోడనె, ధీరతఁ దెప్పిఱిలి లేచెఁ ♦ ద్రిశిరుం డతనిం
దానయమునఁ గని వైచెను, ఘోరశరత్రయము నొసట♦గ్రుచ్చుకొనంగన్.

చ. వనచరనాథనందనుఁడు ♦ వారక ముగ్వురు మేటిరాక్షసుల్
తను వధియింపఁబూనుటకుఁ ♦ దద్దయు నాగ్రహ మొందె నంత నా
హనుమయు నీలుతోఁ గలిసి ♦ యాతనిఁ గావఁగఁ బూని పోయె; నం
త ననిని నీలుఁ డాత్రిశిరు ♦ దారుణమూర్తిని గాంచి యుగ్రుఁడై. ౨౦ 3025

క. గిరిశృంగ మొండు వైవఁగ, వరమతి యాదనుజసుతుఁడు ♦ వాఁడిశరములన్
గిరికూటంబును ద్రుంచె శి,ఖరమది తద్భిన్నమగుచు ♦ గండోపలముల్. ౨౧

ఆ. పగిలి విస్ఫులింగ♦పటలితో జ్వాలల,తోడ నేలఁ బడియెఁ; ♦ గూడనున్న
తీవ్రబాహుబలుఁడు ♦ దేవాంతకుం డది,గాంచి పరిఘముఁ గొని ♦ గాలితనయు.

క. అనిచేయఁగఁ దలఁపడియెన్;, హనుమయుఁ బవనాత్మజన్ముఁ♦డతఁడిటు రాఁగా
గని వాని మీఁది కెగురుచుఁ, దనముష్టిని గులిశమట్లు ♦ తగు దానివెనన్. ౨౩½

క. అమరించుకొనుచుఁ దచ్ఛీ,ర్షమునం దగఁ బొడిచె; నిట్లు ♦ సమధికబలమొ
ప్ప మహితవీర్యముఁ గన్పడ,సమీరతనయుండు గొట్టి ♦ సకలదనుజులున్. ౨౪½

తే. వడఁకులాగున సింహని♦స్వన మొనర్చె;
నసురవరుఁడైన రావణు ♦ నాత్మజుండు
ముష్టిఘాతవికీర్ణాత్మ♦మూర్ధుఁ డగుచుఁ
బండ్లుఁ గన్నులు వెలువలఁ ♦ బడఁగ నపుడు. ౨౫½ 3030

క. నాలుక వ్రేలాడఁగఁ బ్రా,ణాళి నెడంబాసి యవని♦యందుం బడియెం;
జాలబలాఢ్యుఁడు రాక్షస,జాలకముఖ్యుండు దేవ♦శత్రువునగుచున్. ౨౬½

క. ఘనుఁడగు దేవాంతకుఁ డా,యని నిహతుం డగుటఁ గాంచి ♦ యాత్రిశిరుం డ
త్యనుపమకోపం బడరఁగఁ, దనచెంత మెలంగు నీలుఁ ♦ దాఁ గని యంతన్. ౨౭

ఆ. వక్షముపయి ఘోర♦భంగిని నిశితాగ్ర,ములగు శరసమూహ♦ములను గురిసె;
నమ్మహోదరుండు ♦ నతికోపమున మంద,రాద్రి సూర్యుఁ డెక్కు♦నట్లు మరల.

క. గిరితుల్యమైన మత్తేభ, కరి నెక్కి రణంబు సేయఁ♦గా వచ్చెఁ; దటి
ద్ధరిహయచాపయుతాబ్దము, గిరిపై వర్షంబుఁ గురియు♦క్రియ భూషితుఁడై.

క. విలు దాల్చి యమ్మహోదరుఁ, డలనీలుని వక్షమందు ♦ నతితీవ్రశరం

బుల వర్షముఁ గురియించెను;, బలశాలి యతండు బాణ♦వర్షము తనపై. ౨౯

క. కురియించుచుండఁగా వన, చరబలపతి భిన్నగాత్ర♦జాలుం డగుచున్
దురమున నిట్టటు గదలం, దరంబుగామిం దగం గ♦దలకయుండెన్. ౩౦

క. తెలివొంది యంత నీలుం, డలఘుమహీజాళియుక్త♦మై తగు గిరి ని
మ్ములఁ బెకలించి మహాజవ, మలరంగా నెగసివచ్చి ♦ యగ్గిరితోడన్. ౩౧ 3037

తే. అమ్మహోదరుతలమీఁద ♦ నట్టెమోఁదె;
నంత నాతఁ డావ్రేటున ♦ నాత్మగజము
తోడఁ దానును భగ్నుఁడై ♦ ఘోరవువ్యథ
నంది వజ్రాభిహతి గిరి♦యట్లు ధరణి. ౩౨ 3038

క. విగతాసుండై కూలెన్;, బొగడొందు పితృవ్యుఁ డిట్లు ♦ పొలిసినఁ ద్రిశిరుం
డుగడుం గ్రుద్ధుండై ధను,వుఁగరంబునఁబూని హనుమఁ ♦ బొడఁగనిత్వరతోన్.

చ. శితశరముల్ నిగుడ్చెఁ; గ్రుధఁ ♦ జెంది సమీరకుమారుఁ డుగ్రప
ర్వతశిఖరంబు వైచె; బల♦వంతుఁ డతండును దీవ్రబాణసం
తతి నిగుడించి వేతునిమె ♦ దానిని వ్రయ్యలుగాఁగ, వ్యర్థమా
క్షితిధరకూటముం గనుచుఁ ♦ జెచ్చెఱ రావణునాత్మజన్ముపై. ౩౪ 3040

క. తరువృష్టిని గురియించెఁ; ద్రిశిరుఁడు ప్రతాపాఢ్యుఁ డంత ♦ క్షితిరుహవర్షం
బరుదుగఁ దనపైఁ బడఁగని, సురపథమునయందె దాని♦చొప్పడఁగంగన్.

తే. వాఁడిబాణంబులను వైచి ♦ వరుసఁ జెండి
సింహనాద మొనర్చెఁ జె♦చ్చెఱ హనుమయుఁ
బైకి నెగసి క్రుద్ధుండయి ♦ భద్రగజము
సింహముద్ధతి మీఱంగఁ ♦ జీల్చునట్లు. ౩౬ 3042

క. ఖరనఖరంబులచేతఁ ద్రిశిరుని హయంబులను మించి ♦ జీలిచివైచెన్;
సురరిపురాజాత్మజుఁడు త్రిశిరుండు తా శక్తిఁగొనుచుఁ ♦ జెందినకినుకన్. ౩౭

* తే. కాళరాత్రిని గొనినట్టి♦కాలుమాడ్కి, ననిలతనయునిపై వైచె;♦హరివరుండు
హనుమయాకాశముననుండి♦యట్టెపడెడు, నుల్కవలెవచ్చునాశక్తి♦యుద్ధతిఁగని.

క. తను నదిస్పృశింప కుండం,గనె దానింబట్టి విఱిచి ♦ కడఁగి మహాని
స్వనమొప్పఁ జేసె;భయదం,బును భాసురమునగుశక్తిఁ♦బూని హనుమయున్.

తే. విఱిచివేయుటఁజూచి యా♦విక్రమమున
కుబ్బి వానరు లెల్ల నో♦హో యటంచు
నంతసంబున నార్చిరి ♦ జలదములను;
నంత దనుజేజ్యుఁ డనఁదగు ♦ నాత్రిశిరుఁడు. ౪౦ 3046

* కాళరాత్రి మివాంతకశ-అనిమూ.

క. కరమున ఖడ్గముఁ దాలిచి, యురుతరపవమానతనయు ♦ నురమునఁ గొట్టెన్
వరవీర్యుఁ డమ్మరుత్సుతుఁ, డురుఖడ్గహతుండు నగుచు ♦ నుగ్రతమె యఱయన్.

క. దనుజునివక్షముఁ గరతలమునఁ జఱచెను; భూరి తేజ ♦ మునఁ బొల్చెడు నా
దనుజుఁడు దద్గతిచే మూర్ఛను మున్గుచు స్రస్తహ ♦ స్తశరుఁడై పడియెన్.

చ. ధరణిధరాకృతిం దగిన ♦ తత్కపిపుంగవుఁ డట్లు సోలుచున్
ధరఁబడుచున్న యాదనుజ ♦ తల్లజుచేతఁ జెలంగుఖడ్గమున్
త్వరపడి లాగికొంచు గురు ♦ దానవులెల్ల భయంబు నొందఁగా
హరి నినదంబు చేసె; దను ♦ జాధిపుఁ డాధ్వని కోర్వ కాయ్యెడన్. ౪౭ 3049

చ. అనిలతనూజుపై కుఱికె ♦ నవ్విధి దూఁకి స్వముష్టిచేత నా
తనిబొడిచెన్; మహాకపివ ♦ తంసుఁడు తద్గతి కాగ్రహించి యా
దనుజుఁ గిరీటయుక్తముగఁ ♦ దా వడి బట్టుకొనెన్; మహోగ్రహం
బున మును విశ్వరూపుఁడనఁ ♦ బొల్చెడు త్వష్ట్రకుమారు నింద్రుఁడున్. ౪౮

క. తలలను ఖండించినయటు, లలరెడు కుండలము లొప్ప ♦ నమలకిరీటో
జ్జ్వలములగు వాసిశీర్షంబుల ఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచెఁ ♦ బూనిక మెఱయన్.

[1]సీ. ప్రజ్వలజ్జ్వలనుని ♦ భంగి దీర్ఘాక్షులుగలిగి భూమీధ్రము ♦ వలె శరీర
మొప్ప వెలుంగు దే ♦ వోత్తమవైరియా త్రిశిరునిమస్తక ♦ త్రితయ మభ్ర
మునసుండి సక్ఫలం ♦ బును జక్కఁగాఁ బొంది తరువాతజ్యోతులు ♦ ధరణిఁబడెడు
నట్లు నేలంబడె; ♦ నమరారిఁ ద్రిశిరసు, నమరేశవిక్రముం ♦ డైన హనుమ

తే. యనివధింపఁగ వనచరు ♦ లతిముదమున, సింహనాదములనొనర్చి ♦ చెలఁగిరవని
యట్టె చలియించె రాక్షసు ♦ లదరిభీతి, నలుదెసలకును బాఱిర ♦ త్యార్తులగుచు.

క. అనిని ద్రిశీర్షమహోదరు, లనూనహరివీరనిహతు ♦ లగుటయు నట్లే
మును దుర్ధర్షులుగాఁ దగు, ఘనదేవాంతకనరాంత ♦ కక్రవ్యాదుల్. ౫౦ 3053

తే. అంత మొందుటఁ గని పర ♦ మాగ్రహుండు
మత్తుఁ డనఁబడు రాక్షస ♦ మండనుండు
మఱియుఁ గ్రుధబూనె; నాతఁడు ♦ [2]మంగళకర
మయి విరాజిల్లి యతిఘోర ♦ మగుచు వెలసి. ౫౧ 3054

క. ఇనుమునఁ జేయంబడి చక్కనిహాటకపట్టమయము ♦ గాఁ దగి యరదా
తనురక్తమాంసఫేనిలమును నయి యపు డగులరక్త ♦ మున రంజితమై. ౫౨

క. తనయంతనె మెఱయుచు మఱియును సందీప్తాగ్రమగుచు ♦ నురుకాంతుల నె
ఱ్ఱనిపూలహారములచేత నలంకృతమునయి భీతి ♦ దంబయి మిగులన్. ౫౩

1 పేతు శ్శిరాంసీంద్రరిపో ర్ధరణ్యాం జ్యోతీంషి యుక్తాని యథార్కమార్గాత్-అనిమూ. అర్కమార్గాత్ ఆకాశాత్-అనివ్యాఖ్య. 2 జగ్రాహార్చిష్మతీం ఘోరాంగదాం సర్వాయసీం శుభామ్-అనిమూ.

సీ. ఐరావతంబు మ♦హాపద్మసార్వభౌమములను దిగ్ద్విర♦దములకు వెత
జనియింపఁగాఁ జేయు♦చును విరాజిల్లెడునట్టి గదంగొనె; ♦ నసురవర్యుఁ
డైన మత్తుఁడు గ్రుద్ధుఁ♦డై లయకాలాగ్నివలె మండిపడుచును ♦ వనచరాళి
పై కేఁగె;నంతట ♦ బలశాలి ఋషభాఖ్యుఁ డారావణానుజు♦నంతికంబుఁ

ఆ. జేరఁబోయె నొక్క♦సారియె యెగిరి; యం,తటను గొప్పసేన ♦ దనరనున్న
యతనిముందు నిలిచె ♦ నమ్మహాపార్శ్వుండు, తనదుమ్రోలనున్న♦వనచరుఁగని.

క. గిరివలెఁ దగు తద్వపువును, బరికించి మహోగ్రహమున ♦ వజ్రసమానం
బురుతరమగు గదచేఁ ద,ద్ధరివక్షమునందుఁ గొట్టెఁ ♦ దద్దయుఁ బూన్కిన్.

చ. వనచరుఁ డాగదాభిహతి ♦ వక్షము వ్రీలఁగఁ దత్తఱిల్లి చి
క్కనిరుధిరంబు గాఱఁగఁ ♦ దగన్ స్మృతి దప్పెను; వానరేంద్రుఁ డం
త నెటులొ చాలసేపటికిఁ ♦ దా స్మృతినంది మహాబలాఢ్యుఁడా
దనుజునిఁ గాంచి యాతనిగ♦దం గొనఁగాఁ బరుగెత్తె వేగమే. ౫౯ 3059

ఆ. భీమగదను దానిఁ ♦ బెఱికికొని బలుమా, ఱట్టె త్రిప్పి యని మ♦హాబలాఢ్యుఁ
డగుచు మత్తులైన♦యట్టి భటులఁ గూడి,యున్న యతనిఁగొట్టె♦నుక్కుమెఱసి.

చ. తనగదచేతఁ గొట్టఁబడి ♦ దానవవీరుఁడు భగ్నుఁడై రణం
బున దశనంబు లొక్కమొగి ♦ భూమిని రాలఁగ నేత్రయుగ్మ మొ
య్యన వెలికుబ్బ వజ్రనిహ♦తాచల మట్టులు నేలఁగూలె; నా
దనుజుఁడు నిర్గతాక్షబల♦దర్పుఁడుగా విగతాసుఁడై జవం
బునఁ బడఁగాఁ దదీయబల♦ముల్ పరుగెత్తెను భీతిచేఁ గడున్. ౬౧ 3061

సీ. [ఉన్మత్తుఁ డనెడు మ♦హోదరుఁ డప్పుడు తనభ్రాత హతుఁ డగు♦టను గనుఁగొని
పరమకోపము నొంది ♦ ప్రళయాగ్నిసమరుచియై తేజరిల్లుచు ♦ నంత నతఁడు
వీరుఁడుగావున ♦ దారుణగదఁగొని యుగ్రవానరసేన ♦ నుక్కుమీఱి
బెదరించుచును గడు♦భీతికరంబగుదహనున క్లేర్చుచు ♦ దానినడుమఁ

తే. బాఱు తెంచెను; దారుణ♦బాహువిక్ర
మాఢ్యుఁడగు నాతఁ డిటుమీఁది♦కరుగు దేరఁ
గాంచి యచలాకృతిం దగు ♦ కపి గవాక్షుఁ
డద్రిఁ గొని వానిపై కేగె ♦ నతిరయమున. 3062

క. వీరుండగునున్మత్తుం, డారీతిన్ శైలవరము ♦ హస్తతలమునన్
దారుణముగ నొప్పఁగఁ దగు, వైరిం జంపంగవచ్చు ♦ వానిన్ గిరినిన్. 3063

చ. కనుఁగొని యాగిరీంద్రమును ♦ గాఢగదాహతి నూఱువ్రయ్యలై
కనఁబడునట్లు సేసెఁ; గపి♦కాంతుఁడు దీర్ఘభుజుండు పర్వతం
బును శకలీకృతంబుఁ గని ♦ బుద్ధిని నచ్చెరువంది పల్మఱున్
ధ్వనినొనరించె; నాదనుజ♦తల్లజుఁ డెంతయు నాగ్రహంబునన్. 3064

క. జ్వలియించుచున్నగదఁ గొని, యలఘుజవం బొప్ప వనచ♦రాధిపువక్ష
స్స్థలమున మోఁదెను వీరుం, డలగదచేఁ గొట్టఁబడి మ♦హార్తిం గనుచున్.

తే. నల్ల గాఱంగ నేలపై♦నం బడియెను, సంజ్ఞ దప్పుటచే; వన♦చరవరేణ్యుఁ
డంతలో మూర్ఛఁ దేఱియు♦య్యసురశిరముఁ, గరతలంబునఁజఱచెని♦కామశక్తి.

క. వీరుఁడు ధరణీధ్రసమా,కారుఁడు నగునాసురారి♦కాంతుఁడు దానన్
దారుణదంతాళులు ధరఁ, జేరంగా వేఁడినల్ల ♦ క్షితిఁ బడఁ జచ్చెన్.] 3067

చ. దనుజవరేణ్యసోదరుఁడు ♦ తద్రణరంగమునందు నిట్లు చ
చ్చిన జలరాశిరీతిఁ దగు♦సేనయు సాధనశక్తి వీడి చ
క్కని యశమున్ దగన్ విడిచి ♦ త్రాస్థలి జీవములున్నఁజాలునం
చనుతేమయూహ లొప్పఁగ మ♦హార్ణవ మొయ్యనఁ గట్టుదాఁటున
ట్లని మొన నుంచకే పఱచె ♦ [1]నాహరివీరులు నవ్వుచుండఁగన్. ౬౨ 3068

డెబ్బదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౧ - వ సర్గము.

అతికాయుఁడు యుద్ధమునకువచ్చుట.

సీ. తద్వార్తవిని గురు♦తరతేజుఁడై బ్రహ్మదత్తవరుండయి ♦ దనుజవిబుధ
దర్పహంతయునయి ♦ ధరణీధరాకారుఁడై నట్టి యతికాయుఁ ♦ డాత్మబలము
సంగరంబున వినఁ ♦ జాల గగుర్పాటు గలిగించునట్లు తు♦ములముగాఁగ
వ్యధితవాటను గాంచి♦వాసవసమవిక్రమాఢ్యులౌ సోదరుల్ ♦హతులగుటయుఁ
దనపినతండ్రులై ♦ దనుజావతంసులౌ మత్తయుద్ధోన్మత్తు ♦ లత్తఱినటు

తే. నన్నదమ్ములు మృతిగను ♦ టెన్ని మిగుల
నాగ్రహం బొందె; శత్రారి♦యైన యతఁడు
[2]భాస్కరసహస్రసంఘాత♦భాస్వరమగు
స్యందనం బెక్కి హరులపైఁ ♦ జనియెఁ బూన్కి. ౪ 3069

క. తలఁదాల్చి కిరీటముఁ గుం,డలములు మెఱయంగ నతఁడు ♦ నారి మొరయ ని
మ్ముల నాత్మనామ మేర్పడఁ, బలుకుచుఁ బంచాస్యరవముఁ ♦ జటుగతిఁ జేసెన్.

[3]క. హరినాదంబునఁ దనభీ,కరనామశ్రావణమునఁ ♦ గార్ముకగుణభూ
రిరవంబున నాతఁడు వన,చరులన్ భయపెట్టె; నంత ♦ సకలవనచరుల్. ౬

చ. దనుజునిభూరిదేహమును ♦ దారొగిఁ గాంచుచుఁ గుంభకర్ణుఁడే
యనికయి లేచివచ్చెనని ♦ యాతురు లౌచుఁ బరస్పరంబు భీ .

---

1 ఆహరివీరులు నవ్వుచుండఁగన్-అనునిది ప్రకృతార్థపోషకమని యధికముగఁ జేర్పఁబడినది గ్రహింపఁదగు. 2 స భాస్కరసహస్రస్య సంఘాత మివ భాస్వరమ్ - అనిమూ. 3 నామవిశ్రావణేన చ-అనిమూ.

తిని గడునందఁగాఁ గొనిరి; ♦ తీవ్రగతిం జనుదెంచు నాతనిన్
వనచరయూథనాయకులు ♦ వారిజనేత్రు త్రివిక్రమావతా
రనియతరూపమో యనఁగ ♦ రాజిలు రూపయుతున్ మహాబలున్. ౭½ 3072

క. కని భయపడి పరుగెత్తిరి; వనచరు లొకకొంద ఱతని ♦ బాగుగఁ గని తోఁ
చని బుద్ధితోడ యుద్ధంబున రక్షకుఁడో సుమిత్ర♦పుత్రునియన్నన్. ౮½ 3073

తే. శరణు చొచ్చిరి; తరువాత ♦ స్యందనంబు
నెక్కి పర్వత మట్లొప్పి ♦ యుక్కుమిగిలి
కార్ముకముఁ దాల్చి కాలమే♦ఘంబురీతి
గర్జిలుచునున్న యతికాయు ♦ ఘనబలాఢ్యు. ౯½ 3074

క. కనియెన్ రాముఁడు దూరంబున; నాతనిభూరి దేహ♦మున కాశ్చర్యం
బును బొంది యూఱడిలఁగా, వనచరులను జేసి పంక్తి♦వదనానుజునిన్. ౧౦½

చ. కని యిటుపల్కె; శైలసమ♦కాయము గల్గి ధనుస్సుఁ దాల్చి లో
చనములు సింహనేత్రముల ♦ చందమునం దగ వేయిగుఱ్ఱముల్
గొనిచను సచ్ఛతాంగమునఁ ♦ గోరికమీఱఁగఁ గూరుచున్న యీ
దనుజుఁ డెవండు? భూతసము♦దాయయుతుం డగునీశుపోలికన్. ౧౩ 3076

సీ. కాంతిమంతమ్ములై ♦ కడువాఁడులై యున్నప్రాసతోమరశూల♦పటలములొగిఁ
గనుపట్టుచున్నాఁడు ♦ కాలుజిహ్వలఁబోలి [1]వెలయుస్యందనశక్తి♦కలితుఁడగుచు
విద్యుద్ద్యుతాంబుద♦వితతినా వెలుఁగుచునున్నాఁడుగద యెవ్వఁ♦డొక్కొ? వీఁడు;
వీనిచాపములెల్ల ♦ విమలకాంచనపృష్ఠములయి సజ్యములయి ♦ వెలసి యింద్ర
తే. చాప మాకసమునుబోలె ♦ స్యందనవర
మును బ్రకాశింపఁజేసెడు; ♦ దనుజవర్యుఁ
డతిరథుండునునయి రవి♦యట్లు వెలుఁగు
నరదమునఁ గూరుచుండి ర♦ణాంగణమును. ౧౫½ 3077

క. వెలిగించుచు వచ్చెడుఁ గద, పలుకుమ యీదనుజుఁ డెవఁడొ? ♦ భానుకిరణం
బులఁబోని బాణముల దిక్కులకెల్ల విశాలకాంతిఁ ♦ గూర్చుచు నెమ్మిన్.

క. [2]కేతనశృంగగరాహువు, చేతం జెలువారు; నితని♦చేతి ధను వదే
యాతతమయి [3]త్రిణతము జీమూతధ్వనితుల్యసుగుణ♦భూరిరవము నై.

క. కనకాలంకృతపృష్ఠంబునుసయి శతమఖునిచాప♦మువలెన్ మిగులం
దనరారుచున్నయది; యీతనిదివ్యమహారథంబు ♦ ధ్వజములతోడన్. ౧౮

---

1 ఆవృతో రథశక్తిభి ర్విద్యుద్భి రివ తోయదః-అనిమూ. 2 ధ్వజశృంగప్రతిష్ఠేన రాహు ణాభివిరాజితే-అనిమూ. 3 త్రిణతమ్ మేఘనిర్హ్రాదం-అనిమూ. త్రిషు ఆద్యంతయో ర్మధ్యే చ నతం-అనివ్యాఖ్య.

తే. లలితములయిన యప్పతా♦కలను గ్రింది
వ్రాసుచేతను దగి చతు♦ర్దానవు లొగి
సారథులుగాఁగ నొప్పార ♦ జలదగర్జ
నమువలెఁ ధ్వనిచేయుచు♦న్నయది మిగుల. ౧౯ 3081

తే. ముప్పదెనిమిది తూణీర♦ములు రథమున
వెలయుచున్నవి భీతిద♦ములగు చాప
ములు కనకపింగళజ్వాల♦తలును మిగుల
నొప్పుచున్నవి; కనుఁగొను ♦ ముద్యమమున. ౨౦ 3082

సీ. హస్తచతుష్కమా♦నట్టి పిడుల్ గల్గి కరదశాయుతములై ♦ కాంతి గుల్కు
పార్శ్వద్వయంబున ♦ భాసిల్లు ఖడ్గముల్ రెండు రథంబున ♦ రెండు ప్రక్క
లను జెలంగెడు; ధీరుఁ ♦ డనఁదగు నీతఁడు రక్తప్రసూనహా♦రములఁ గంఠ
మునఁ దాల్చి గురుశైల ♦ మనఁగఁ జూపట్టుచునసితవర్ణుండయి♦యమునిఁబోలి

ఆ. పెద్దనోరుగల్గి ♦ పృథుజలదావృత, భానుఁ బోలి కాంతి♦వటలుఁ జిమ్ము;
కాంచనాంగదాభి♦కలితభుజంబుల, నితఁడు వెలయుచుంట ♦ నెన్నిచూడ.

క. తుంగములయి తనరారెడు, శృంగంబులఁగూడుతుహిన♦శిఖరి విధమునఁ
రంగారెడు నిర్జరరిపు, పుంగవుఁడో దీర్ఘబాహు♦భూషిత! సుగుణా!. ౨౩ 3084

చ. సురుచిరనేత్రయుగ్మమున ♦ శోభిలు నీతనివక్త్ర మద్దిరా!
వరతరకుండలంబులను ♦ భాసిలుచుంట [1]బునర్వసుస్ఫుటాం
తరగతపూర్ణచంద్రమహి♦తంబయి యొప్పెడు; వీనిఁ గాంచి యీ
హరిగణమెల్లఁ బాఱెడు భ♦యార్తిని దిక్కుల కద్దె చూచితే. ౨౪ 3085

క. దనుజుం డితఁడెవ్వండో, దనుజేశ! విభీషణా! ని♦తాంతము నాకుఁ
వినిపింపు మంచు నడిగిన, ఘన తేజుండైన భూప♦కాంతుని నుడులఁ. ౨౫

క. విని గురుతేజుండగు నా, దనుజేంద్రునిసోదరుండు ♦ తా నిటు పల్కెఁ
వినవయ్య! రామ! యక్షే,శునితమ్ముఁడు పంక్తివదన♦శోభితుఁడు ధరఁ. ౨౬

క. [2]గురు తేజుం డతిశయభీ,కరకర్ముఁడు రాక్షసాళి♦ కాంతుం డుత్సా
హరతుఁడు రావణుఁ డలరును, ధరనతిబలుఁడగుచు వాని♦తనయుఁడితఁడునూ!.

ఆ. వీర్యశాలి యితఁడు ♦ వృద్ధసేవి, సమస్తవిద్యలందు మేటి ♦ వితతశస్త్ర
వేత్తలందుఁ దలఁప ♦ వీఁడె యుత్తముఁ డనిఁ, దండ్రియంతవాఁడు♦తథ్యమిద్ది.

క. కరిహయరథములమీఁదను, నరుదుగ మెలఁగంగ నేర్చి ♦ యని ఖడ్గమునుం
గరమునఁ దాలిచి పోరఁగ, వరచాపముఁ దాల్చి పోర ♦ వలఁతియితఁడునూ!.

---

1 పునర్వస్వంతరగతమ్ పూర్ణంబింబ మివైందవమ్ అనియూ 2 ఇట రావణుని వర్ణించుట రాముని కాతని చరిత్రమును జెప్పుటకుఁ గాదు. అట్టివాని కితఁడు తనయుఁడని చెప్పుటకే యని గ్రహింపఁదగు.

ఆ. సామదానభేద♦సరణుల యుక్తిని, మంత్రమందు మిగుల ♦ మహితుఁ డనెడు
పేరుఁగన్నవాఁడు ♦ భూరమణా! కృషి, విద్యయందు మేటి ♦ వీరవర్య!.

క. వీనిభుజాబలమునఁ బెం, పూనియె యీలంక భయముఁ ♦ బూనకయుండుకా
నూనుండు ధాన్యమాలికి, వీనిని నతికాయుఁ డండ్రు ♦ వీరవతంసా!. ౩౦

ఆ. భావితాత్ముఁ డితఁడు ♦ బ్రహ్మను దపమున
నలరఁజేసి దివ్య♦ములగునస్త్ర
ములను బడసి శత్రు♦వులఁ బాఱఁదోలె; స్వ
యంభు, వితని కాద♦రాత్ముఁ డగుచు. ౩౧ 3093

క. సురదనుజులచే మృతియో, వ్వరుసను లేకుండునట్లు ♦ వర మిచ్చెను; భా
స్కరకాంతియుక్తరథమును, నరుదగునీదివ్యకవచ ♦ ములఁగూచు నొసఁగెన్.

క. శతవారము లితఁడు దేవతలను దానవులఁ జెండి ♦ బాహాబలమునన్
దితిజుల రక్షించెను; యక్షతతిన్ మాయించె శౌర్య♦సారము పొంగన్.

సీ. యుద్ధంబునన్ వీఁడు ♦ బుద్ధిమంతుం డగు నింద్రునికులిశంబు ♦ నేచుశక్తి
స్తంభింపఁగాఁ జేసె ♦ జలనాథుపాశంబుఁ బ్రతిహతంబును జేసె ♦ రామచంద్ర;
బలవంతుఁడయి రాక్ష♦సుల కెల్లనాథుఁడై ధీమంతుఁడునునయి ♦ దేవదనుజ
దర్పహంతయు నయి ♦ తనరునీయతికాయుఁ డారావణాత్మజుఁ♦డగును బురుష
తే. పుంగవా! వీఁడు కపిసేన♦భూరిశరము
లను వినాశముచేయక ♦ మునుపె వీని
జవమునం జంపుయత్నము ♦ సలుపవలయు
ననియె నంతట నతికాయుఁ ♦ డతిబలమున. ౩౬ 3096

చ. వనచరసేనఁ జొచ్చి తన♦భాసురచాపము మ్రోయఁజేసి భీ
తిని గలిగించునాదమును ♦ దెంపునఁ బల్కుఁ జేసె; భీతికృ
త్తనువును దాల్చి [1]సద్రథిక♦తల్లజుఁడై రథమందుఁ బొల్చునా
తనిఁ గని కీశముఖ్యు లతి♦దర్పబలుల్ చని రట్టె మార్కొనన్. ౩౭ 3097

క. శరభుఁడు మైందుఁడు నీలుం, డరాతిభయదుండు కుముదుఁ ♦ డాద్వివిదుండున్
దరువులు గిరిశృంగంబులు, కరముల ధరియించి యెదుర♦గాఁ జని రనికై.

చ. అనుపమశస్త్రవిత్ప్రవరుఁ♦డై గురుతేజుఁడునైన యాతఁ డా
వనచరు లట్టివైచుతరు♦వారముఁ గొండలఁ బిండిచేసెఁ గాం
చనసములంకృతాభినవ♦శాతశరంబుల వైచి; దోర్బలం
బునఁ దగి భీకరాకృతిని ♦ బూనిన యాయతికాయుఁ డంతటన్. ౪౦ 3099

క. వనచరుల కభిముఖుండై, [2]యినుమునచే చేయఁబడిన ♦ యిషువులచే నొం
చెను వారినెల్ల; వార లతనిబాణాసారమున ని♦తాంతార్దితులై. ౪౧ 3100

1 రథస్థం రథినాం వరమ్-అనిమూ. 2 శరై స్సర్వాయసై శ్శుభై-అనిమూ.

క. తనువుల గాయము లొప్పం,గను నాఘోరాహవమున ♦ గాసిలి తారా
తనికిం బ్రతికృతి నేమియు,నొనరుపఁ జాలకయె పోయి♦యుదయ్యమ మపఁగన్.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డాగ్రహము ♦ దారుణమై తగ యావనంబుచే
తను గడుఁగ్రొవ్వియున్న హరి ♦ తా మృగవారముఁ బోలెఁ దద్బలం
బును భయపెట్టుచుం గలఁచె; ♦ భూరితనుం డసురేజ్యుఁ డబ్బలం
బునడుమఁ దన్ను మార్కొనఁగఁ ♦ బూనినవానిని నొక్కనేని దా
దునుముఁగఁ బూన కుద్ధతిని ♦ దూణము లూని ధనుస్సుతోడ రా
మునికడ కేగి గర్వమును ♦ బూనినవాక్కుల నిట్లుపల్కె; న్యం
దనమును నెక్కి చాపమును ♦ దాలిచి బాణములూని సంగరం
బునకయి నిల్చినాఁడ; రణ♦ముం బొనరింప నదెట్టినీచుశోన్. ౪౪ 3102

క. అనిచేయఁగ నుత్సాహం,బును గల్గినవాఁ డెవండొ ♦ పూనియిపుడె నా
కును యుద్ధమొసఁగుఁ గాకని, దనుజప్రవరుండు బలము♦దంబునఁ బలుకన్.

చ. అరిజనహంత లక్ష్మణుఁ డ♦హార్యపరాక్రముఁ డాలకించి య
ప్పురుషతరోక్తి కోర్వక య♦పారముగాఁ దగుక్రోధమూని క
ర్బురవరుముందఱ౦ దుమికి ♦ హూణతరోక్తుల లెక్కచేయ కా
తురమునఁ జాపముం గొనియెఁ; ♦ దూణమునంగల బాణమంతటన్. ౪౬

తే. త్వరగ గ్రహియించి దనుజావ♦తంసు నెదుటఁ
గార్ముకమునారి సారించెఁ ♦ గడుఁ గ్రుధఁ గొని;
యంత లక్ష్మణుజ్యాశబ్ద ♦ మతిభయదము
గాఁ జెలంగుచు భూమిని ♦ క్ష్మాధరముల. ౪౭ 3105

క. సురవర్త్మమునన్ దిక్కుల, సరిత్పతుల నిండి రాక్ష♦సప్రకరము నా
తురతం బొందఁగఁ జేసెను;, గురుతేజుఁడు పంక్తికంఠు♦కొమరుం డంతన్.

క. అతిభయదంబగు లక్ష్మణు,వితతజ్యారవముఁ జక్క♦విని యచ్చెరువున్
మతిఁ బూనె బలముగల్గియు; నతికాయుండంతఁ గుపితుఁ♦డై యతఁడిట్టుల్.

క. తనపై కడగుటఁ గని తీ,వ్రనిశాతాంబకముఁ దాను ♦ గ్రహియించి వచిం
చెను లక్ష్మణుతో నిట్లని;, వినవయ్యా! బాలకుఁడవు ♦ *విక్రమములలోన్.

తే. ఆజితేజనివాఁడ వ♦ట్లాటఁ బొమ్ము,కాలసదృశుండనగు నన్నుఁ ♦ గదనమందు
మార్కొనఁగనేలకోరెదు?♦మామకకర,ముక్తశస్త్రప్రవేగంబు♦భూమినభము.

క. గిరిపతి యాహిమవంతుం, డరయన్ సైపంగఁ జాల ♦ రావంతయు; ని
ర్భరకాలవహ్ని సుఖమగు, నరణిన్ నిద్రింపఁ దెలియఁ♦జాలక దానిన్. ౫౨

ఆ. ఏల ప్రజ్వరిల్ల ♦ నిప్పు డొనర్చెదు?
ధనువుఁ బెట్టి మరలు ♦ నను దురమునఁ

* విక్రమే ష్వవిచక్షణః-అని మూ,

దాఁకి ప్రాణములను ♦ దటుకునఁ గోల్పోవ
వలదు; నాకునెదుట ♦ నిలిచి నీవు. ౫౩ 3111

చ. మరలి చనంగ నూల్కొనని♦మానసముంగలవాఁడవైన ని
ర్ధరణిని నిల్వ మిందె సుఖ♦ధామములై తగుప్రాణముల్ చనన్
ద్వరఁగ యమాలయంబునకుఁ ♦ దప్పక పోయెద; విన్వ నాదుభీ
కరరిపుగర్వసూదనని♦శాతనిశాతశరంబు లొప్పెడున్. ౫౪ 3112

*క. పరశివునిత్రిశూలాకృతిఁ, గర మరుదుగ నలరి త ప్త♦కనకాంచితసుం
దరములుగాఁ దగుఁ జూడుము;, సరీసృపాభంబుగా నె♦సంగు శరమిదే!. ౫౫

క. కరమాగ్రహాకలితంబగు, హరి, కరివరశోణితంబు ♦ నాస క్తిని నా
తురమునఁ ద్రావెడుగతి నీ,శరీరర క్తంబుఁ ద్రావఁ ♦ జాలుం జుమ్మీ!. ౫౬

చ. అని వచియించి తీవ్రముగు♦నాగ్రహముం గని చాపమందు గూ
ర్చెను భయదాంబకంబును; వి♦జృంభితభూరిబలుండు చాలఁగాం
తిని జెలువారులక్ష్మణుఁడు ♦ దృప్తుఁడుగాఁ దగునాసురారి యా
దనుజమహేంద్రునాత్మజుఁడు ♦ దర్పము రోషము పొంగఁ బల్కెనన్. ౫౭

క. విని మిక్కిలి యాగ్రహమున, ఘనగంభీరార్థమొప్పఁ♦గాఁ దగువాక్యం
బును బల్కె నిటు; దురాత్మా!,విను వాఙ్మాత్రమున నీవు ♦ వీరుఁడ వగుదే?.

తే. కార్యమునుబట్టి శూరులు ♦ గానగుదురు
గాని యాత్మప్రశంసలఁ ♦ గారు; నేను
జాపసంధితదారుణ♦సాయకుఁడను
గా నిటన్ నిల్చియున్నాఁడఁ ♦ గాన నిపుడు. ౫౮ 3117

క. కనఁబఱవు నీదుబలమును;, దనుజా! కార్యం బొనర్చి ♦ తావకరూపం
బును జూపు మీవు నిన్నే, వినుతించుకొనంగనేల? ♦ వీరుఁడ ననుచున్. ౫౯

క. పౌరుషమెవనికిఁ గలదో, శూరుం డనఁబడు నతండె ♦ స్తుతుల నగునాకో?;
భూరితరాయుధములతోఁ, జారురథంబెక్కినావు ♦ చాపధరుఁడవై. ౬౦ 3119

క. శరములచే దివ్యాస్త్రో,త్కరములచేఁ బౌరుషంబుఁ ♦ గనఁ జేయుము ని
ర్జరవైరి! పిదప వాయువు, పరిపక్వమనోజ్ఞతాళ♦ఫలమును గడఁకన్. ౬౧ 3120

ఆ. తొడిమనుండి రాల్చు ♦ వడువుననే నిశి
తాంబకముల నీమ♦హాశిరంబు
ధరణిఁ బడఁగఁ గూల్తుఁ ♦ దప్తకాంచనభూషి
తములు మామకశర♦తతులు వేగ. ౬౨ 3121

సీ. త్వద్గాత్రమునయందు ♦ బాణశల్యాంతరోత్థితర క్తమును జాలఁ ♦ దృప్తిమీఱఁ
ద్రావంగఁ గలవు; చి♦ త్తంబున నను బాలుఁడని తక్కువగ నీవు♦ గనఁగవలదు

* ఏష మే సర్పసంకాశో బాణః-అనియు.

నేను బాలుండనె ♦ యైన వృద్ధుఁడనైన నని మృత్యువట్టివాఁ♦డనని యెఱుఁగు
బాలుఁడో విష్ణు వ♦ప్పట్టునం బూన్కిఁ ద్రివిక్రమాకృతిఁ దాల్చి♦విశ్వములను
తే. మూఁడిటిని దేవతలు హర్ష♦మునఁ జెలంగఁ
జరణముల మూఁడిటం ద్రొక్కఁ ♦ జాలలేదె?
యనెడు యుక్తియుక్తముఁ బర♦మార్థమునగు
నాకుమారునివచనంబు ♦ నాలకించి. ౬౮। 3122
క. దనుజేంద్రుం డతికాయుం, డనూనకోపమునఁ దీక్ష్ణ♦మగు సాయకముం
గొనియె; మహాత్ములు నిర్జర, దనుజులు గుహ్యకులు భూత♦తతులు మహర్షుల్.
క. ఆసంగరమును జూచెడు, నాసల విద్యాధరులును ♦ నరుదెంచిరి; వే
యేం సురవైరివతంసుం, డాసమయమునందుఁ గోప ♦ మడరఁగ వింటన్. ౬౬।
చ. శరమును గూర్చి [1]యంతరవి♦శాలనభంబును మ్రింగఁబూనిన
ట్లురవడి లక్ష్మణుం గనుచు ♦ నుద్ధతివైచెను వానిమీఁద; న
త్తరుణమునందు లక్ష్మణుఁడు ♦ దన్యువరాంతకుఁ డుగ్రసర్పభీ
కరగుయి వచ్చు తీక్ష్ణశర♦కాండము నర్ధశశాంకసాయకం
బరుదుగ వైచి త్రుంచె; నటు ♦ లాశర మంతరమందె చయ్యనన్. ౬౯। 3125
తే. ఛిన్నభోగోరగంబు రీ♦తిన్నిశాత, సాయకచ్ఛిన్నమగుటను ♦ జక్కఁజూచి
యాగ్రహంబునబాణంబు♦లైదుగొనుచు, వైచెలక్ష్మణుపై;నంత♦బాణములవి.
క. తను దాఁకక మునుపే రా,మునితమ్ముఁడు వాఁడిబాణ♦ముల ఖండించెన్;
దనదీక్ష్ణాంబకముల శ,త్రునిషూదనుఁడైన [2]భరతు♦తోఁబుట్టు వనిన్. ౭౦।
చ శరముల నిట్లు త్రుంచుచు వి♦శాలతరంబగు కాంతి మందున
ట్లురయుఁగ నున్న తీక్ష్ణశర ♦ మప్పుడు గైకొని కూర్చి చాపమం
దురుతరవీర్య మొప్పు నతఁ ♦ డొయ్యన లాగి దురాత్మునాతనిం
బొరిఁగొన వైచె; శూరుఁడయి ♦ పొల్చినలక్ష్మణుఁ డిట్లు కాండముల్. ౭౧
క. నతపర్వసాయకము ను,న్నతబలమున లాగి యసుర♦నాథుని ఫాలం
బు తగులఁ గొట్టెను; సాయక, మతిభయదాసురుని ఫాల♦మందుఁ దగులుచున్.
ఆ. అందు నాటుకొని త♦దాయతరక్తంబు, చేతఁ దడుపఁబడుచు ♦ శిఖరిమీఁది
పన్నగేంద్రురీతిఁ ♦ బరికింపఁగా నయ్యె;, నంత దనుజవర్యుఁ ♦ డరిశరమున.
[3] తే. కరము పీడితగాత్రుఁడై ♦ హరిశరార్ది
తత్రిపురముల నొప్పెడు ♦ ద్వారమట్లు
చంచలించెను; మఱి బల♦శాలి యతఁడు
తెప్పిఱిలి చేయఁదగినట్టి ♦ తీరుఁదలఁచి. ౭౨। 3131

---

1 సంక్షిప్త న్నివ చాంబరమ్-అనిమూ. బాణవేగే నాంతరాస్థిత మాకాశం గ్రసన్నివ-అని వ్యాఖ్య. 2 చిచ్ఛేద భరతానుజః-అనిమూ. 3 రుద్రబాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగోపురమ్-అనిమూ. త్రిపురద్వారం-అనివ్యాఖ్య.

[1]చ. మనమున నిశ్చయించుకొని ♦ క్ష్మాపతిపుత్రక! యిట్లు బాణపా
తనమున మెచ్చుకోఁ దగిన ♦ దస్యుఁడవైతివి నాకు నీవటం
చును వచియించి యాస్యమును ♦ సొంపుగ వంచి భుజద్వయంబు చ
క్కని దిటవొందఁ జేసికొని ♦ కమ్రరథంబుననుండి యంతటన్. ౭౬॥ 3132

తే. సంచరించె విచిత్రమా ♦ సరణి; దనుజ
సత్తముండంత భీకర♦సాయకముల
నొకటి మూఁడైదు నేడు ♦ నిట్లొప్పమీఱఁ
గైకొనుచు వింట సంధించి ♦ కడఁగి గుణము. ౭౭॥ 3133

క. సారించి లక్ష్మణునిపై, నేరుపునన్ వైచెఁ; గనక♦నిచయాంచితముల్
సారములునైన పుంఖము, లారయఁగా వెలుఁగ మృత్యు ♦ వట్లొప్పి కడున్.

క. సరసిజమిత్రునికరణిన్, విరాజమానంబులగుచు ♦ వెలయుచు దనుజే
శ్వరచాపముక్తములగుచుఁ, బరఁగెడు నాశరము లభ్ర♦పథమునఁ దగుచున్.

తే. అంబరంబును జ్వలియించు ♦ నట్లొనర్చె;
నంత రామునిసోదరుఁ ♦ డాతురపడ
కతనిబాణాళినెల్లఁ దీ♦వ్రాంబకములఁ
బఱపి నడుమునె ఖండించెఁ ♦ బౌరుషమున. ౮౦ 3136

చ. శతమఖవైరి యాదనుజ♦సత్తముపుత్రుఁడు వాఁడిబాణముల్
హతనము మీఱ శాత్రవని♦శాతశరంబుల ఖండితంబులై
క్షితిఁ బడుటెల్ల నారసి వి♦జృంభితకోపముతోడఁ జయ్యనన్
శితశర మొండు తీసికొని ♦ శింజినిఁగూర్చి [2]సుతేజ మొప్పఁగన్. ౮౧॥ 3137

క. అరిమీఁదవైచె; నంతట, శరమది పైఁబడఁగవచ్చు ♦ సౌమిత్రి హృదం
తరమునఁ దగిలె; సుమిత్రా, వరతనయుం డిట్టు లసుర♦బాణార్దితుఁడై. ౮౨॥

ఆ. మత్తహస్తివరము ♦ మదసలిలంబును, గార్చునట్టిరీతిఁ ♦ గాఁగఁ దీవ్ర
రక్తమట్టె విడిచె; ♦ రయమున లక్ష్మణుఁ, డతిసమర్థుఁడౌట ♦ నతిబలమున. ౮౩॥

క. తనువున నాటిన బాణం,బును నూడంబెఱికి బాధఁ ♦ బొందక భీతిన్
జనియింపఁజేయు బాణం,బును గైకొనిదివ్యమంత్ర♦మునఁ గూర్చెఁ దగన్.

తే. దాని నాగ్నేయశస్త్రమం♦త్రసమయుక్త
ముగ నొనర్ప శరాసన♦మున నది యపు
డెంతొ జ్వలియించె; నసురేజ్యుఁ ♦ డెలమి సౌర
మంత్రమును బూన్కి జపియించి ♦ మహితనియతి. ౮౫॥ 3141

క. కనకమయపుంఖమయి ఫణి, యన నొప్పుచునున్న శరము♦నం దభిమంత్రిం

1 శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః-అనియు. 2 స సంధాయ మహాతేజాః-అనివ్యాఖ్య.

చెను సౌరమంత్రమును; రా,మునితమ్ముం డగ్నిమంత్ర♦మున మంత్రితమై.

క. అరుదగు నాశరమును వి,స్ఫురదగ్నిజ్వాలలట్లు ♦ పొంగారెడు భీ
కరమూర్తిఁ గాలదండం,బు రయంబున యముఁడువోలెఁ ♦ బూనికఁ వైచెన్.

సీ. ఆగ్నేయబాణమం♦త్రాంచితంబగు శర మరుదెంచుటను జూచి ♦ యసురవర్యుఁ
డతికాయుఁ డపుడు సౌ♦రాస్త్రమంత్రితమైన ప్రజ్వలచ్ఛరమును♦వైరిమీఁద
వైచె; నయ్యవి రెండు ♦ భాసురదీప్తాగ్రములయి క్రోధంబునఁ ♦ జెలఁగుసర్ప
ములపోల్కి నొండొంటిఁ♦గలిసిసంఘర్షణమునుబొందె; నంతరెం♦డును బరస్ప

తే. రంబు దహియించి పడియె ధ♦రణిపయి; నిటు
లవ్వి శరవర్యములె యయ్యు ♦ నతులకాంతు
లట్టి మాయభస్మంబులై ♦ యవనిఁ బడి ర
వంతయైన వెలుంగక ♦ యచటనుండె. ౯౦ 3144

క. దనుజేంద్రుం డైషీకం, బనునస్త్రము క్రోధమొప్ప ♦ నాతనిపై వై
చెను; వీర్యవంతుఁడౌ రా,మునితమ్ముం డైంద్రబాణ♦మున ఖండించెన్. ౯౧

క. రావణసూనుం డాశర, మావిధమున వ్యర్థమగుడు ♦ నాగ్రహమునఁ బెం
పావహిలన్ యామ్యాంబక, పావనమంత్రమున దివ్య♦బాణముఁ బూన్కెన్.

తే. చక్క మంత్రించి యంత ల♦క్ష్మణునిమీఁద
వైచె; లక్ష్మణుఁ డద్దాని ♦ వాయుబాణ
మునను ఖండించి యాగ్రహం♦బున జలదము
వర్షధారలఁ గురిసెడు ♦ భంగి తోఁప. ౯౩ 3147

క. దనుజునిపై శరవర్షం,బును దాఁ గురిపించె; నతని ♦ బొంది యవియుఁ జ
య్యన వజ్రాంచితకవచం,బును దాఁకుట మొనలు విఱుగ♦భూస్థలిఁ బడియెన్.

క. పరవీరహంత సుయశ, స్స్ఫురితుం డాలక్ష్మణుండు ♦ భూరిశరము లి
క్కరణిని వ్యర్థము లగుటను, బరికించి సహస్రబాణ♦వరములఁ గురిసెన్.

క. బలశాలి యసుర లక్ష్మణుఁ, డలఘుశరాళులను నాగ్ర♦హమునఁ గురిసినన్
గలనున నభేద్యకవచముఁ, గలిగినవాఁడౌట నార్తిఁ ♦ గాంచకయుండెన్.

సీ. [అతికాయుఁ డంత స♦ర్పాకారశరము ల
క్ష్మణునిపై వైవ నా♦శత్రుహంత
యది మర్మమున నాటి ♦ యార్తి నొందింప ము
హూర్తమాత్రము మూర్ఛ♦నొంది తెలిసి
ఘనబల మొప్పంగఁ ♦ గాండోత్తమచతుష్క
మున వానిఘోటక♦ములను నతని
సారథి వధియించి ♦ వైరి హంత యతండు
శరవర్షమునసౌ ని♦ర్జరవిరోధి

ఆ. ధ్వజముఁ గూల్చి వాని ♦ బవరంబునం జంపఁ
బూని తొట్రుపాటు ♦ పొందకట్టె
యతనిమీఁద లక్ష్య ♦ మారసి బాణాళి
వైచి నింగి సురలు ♦ బళిబళియన.] 3151

క. పురుషలలాముఁడు లక్ష్మణుఁ, డరాతి నతికాయు నిం చు♦కంతయుఁ బెనుసం
గరమున నొప్పింపఁగ నె, క్కరణిని దాఁ జాలకుండెఁ ♦ గవచబలమునన్.

క. అనిలుం డంతట నచటికిఁ, జనుదెంచి వచించె నిట్లు ♦ సౌమిత్రీ! యీ
దనుజుఁడు పరమేష్ఠివరం, బును బొంది యభేద్యకవచ♦మును ధరియించెన్.

క. కానన్ బ్రహ్మాస్త్రముచే, వీనిం బొలియింపవయ్య! ♦ వేఱువిధమునన్
వీనిం జంప నశక్యం,బౌ నీతఁడు కవచధారి ♦ యతిబలయుతుఁడున్. ౯౯

తే. కోట నితరాస్త్రములచేత ♦ నని వధింపఁ
దరముగాదని చెప్పె; నం♦తట మహేంద్ర
విక్రముండగు సౌమిత్రి ♦ విని తదీయ
వచన మజుమంత్రమును నప్డు ♦ స్వాంతమందు. ౧౦౦ 3155

క. అనుపమభక్తి జపించుచు, ననూనము నమోఘజవము♦నగు బాణంబున్
ధనువునఁ గూర్చెను; లక్ష్మణుఁ, డనుపమనిశితాగ్రమునగు ♦ నా బాణమునన్.

క. ఆమంత్రము గూర్పఁగనే, ధామనిధియు శీతకరుఁడు ♦ తక్కుగ్రహము లు
ద్దామభయమందె దిక్కులు, భూమియు నంబరము వడఁకె♦భూరిభయమునన్.

క. శరము సుపుంఖము వజ్రము, కరణిం జెలువారుదానిఁ ♦ గ్రవ్యాదగణే
శ్వరసూను కాలదూతఁగఁ, బరికింపఁగనైనదాని ♦ బ్రహ్మాస్త్రముగన్. ౧౦౩

తే. చక్కమంత్రించి దివ్యమౌ ♦ చాపమందుఁ
గూర్చి యింద్రారిపుత్రునిఁ ♦ గూల్పవైచె
సంగరంబున; లక్ష్మణ♦చాపముక్త
మును, నమోఘజవంబునఁ ♦ బొలుచుదాని. ౧౦౪ 3159

చ. అనలునిరీతి మండుచును ♦ హాటకచిత్రితవజ్రసారమై
కనదురుచిత్రపుంఖమయి ♦ క్రాలుచునున్న మహాశరంబుఁ జ
య్యనఁ దనుఁ జంపఁగా నడరు♦నట్టి మహాకృతిఁ గల్గుదాని నా
దనుజుఁడు చూచెఁ జూడఁగనె ♦ దానిని గొట్టె శితాంబకాళిచేన్. ౧౦౫

చ. గరుడునివేగముం గలుగు ♦ కాండ మ దట్లు శితాస్త్రపంక్తిచే
గరము నివారితంబయియుఁ ♦ గ్రమ్మఱ కారిపుపార్శ్వ మొందెఁ; గ
ర్బురవగుఁ డంత దీప్తయము♦పోలిక నుజ్జ్వలమైన బాణమా
వరుసను రాఁగఁ గాంచి తన♦స్వాంతమునన్ వెఱపొంద కుద్ధతిన్. ౧౦౬

తే. ఋష్టి, శక్తి, కుఠార, గ♦దాళి, శూల
ములను హాళు లనునాయుధం♦బులను గొట్టె;

నమ్మహాస్త్రము జ్వలనుని♦యట్లు మండు
చును విచిత్రములగు నాయు♦ధనికరముల. ౧౦౬ 3162

క. వానిఁ లక్ష్యము చేయుక, మానితమకుటాభిరామ♦మంజులశిరముఁ
దా నట్టె సంగ్రహించెను, దానవు లాహాయనంగ ♦ దారుణరీతిఁ. ౧౦౭

క. శిర మది సశిరస్త్రాణం, బురులక్ష్మణబాణపీడ ♦ నొంది తుహినభూ
ధరశృంగమట్లు వేగను, ధరఁ గూలెను; సొమ్ము లటఁ జె♦దరి రాలంగఁ.౧౦౮

క. హతశేషనిశాచరు ల,య్యతికాయునిపాటుఁ గాంచి ♦ వ్యథితహృదయులై
యతిదీనవదనులై కీ,శతతుల్ తముఁ గొట్ట నోర్వఁ ♦ జాలక వగతోఁ. ౧౦౯

తే. వికృతనాదంబునం గూఁత ♦ వెట్టి, రెల్ల
వార లొకచోటఁ జేరి; య♦వ్వల నృకీయ
భటవిభుం డనిఁ ద్రెళ్లిన ♦ భయమునొంది
యుద్ధకాంక్షను మాని వా♦రొప్పు దక్కి. ౧౧౦ 3166

క. పురమున కభిముఖులై న,త్వరముగఁ బరుగె_త్తి; రవుడు ♦ భయకృద్బలుఁ డా
దురమున దురాసదుం డి,క్కరణిఁ హతుఁడైన హరిని♦కాయము తమితోఁ.

క. విరిసినతామరలవలెఁ, బరికింప ముఖంబు లట్టె ♦ భాసిలఁగా భూ
వరమాళితమ్ము నర్చిం,చిరి కోరికయైనజయముఁ ♦ జెందినవానిఁ. ౧౧౨

చ. [ఘనబలు మేఘకల్పు నతి♦కాయుని యుద్ధమునందుఁ జంపి నె
మ్మనమున లక్ష్మణుం డలరి ♦ మారుతిముఖ్యకపీంద్రులెల్ల నొ
య్యన దనుఁబూజలం దనుప♦నన్నను గానఁగఁ బోయె దానవేం
ద్రునిమృతి నాలకించి తమి♦తోఁ జెలువారుచు రాముఁ డుండఁగఁ.] 3169

డెబ్బదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౨ - వ సర్గము.

రావణుఁ డతికాయునిమృతికై దుఃఖించి యంతఃపురమున కేగుట.

సీ. లక్ష్మణుం డిట్లుజ్జ్వ♦ల త్తేజమున నొప్పి యతికాయుఁ జంపుట ♦ నాలకించి
యుద్వేగమున దను♦జో త్తముం డిట్లనిపలికె; శత్రువుల ని♦మ్ముల వధించు
నట్టి ధూమ్రాక్షుఁ డ♦స్త్రాళిధరించినవారిలో నుత్తముం♦డై రహిఁ దగి
చాపంబు దాలిచి ♦ జగముల వడఁకించునట్టి యకంపనుఁ ♦ డా ప్రహ_స్త

తే. కుంభకర్ణులు బలయుతుల్ ♦ కోరుచుండు
రసని వీరు మహాసురు ♦ లరులబలము
లను జయించుచునుందు రే♦దినమునందు
నైన శత్రుతిరస్కార ♦ మన నెఱుఁగరు. 3 3170

క. గురుకాయులు వీరలు భీకరశస్త్రాస్త్రముల నెఱిఁగి ♦ కదనమ్మున ని
ర్జరులను జెండెడువారలు, పరికింపఁగ నిట్టివారి ♦ బవరమునందున్. ౩½ 3171

¹క. పని దేనినైనఁ జేయం, గను జాలిన రాఘవుండు ♦ కడఁగి వధించెన్
ఘనబలు లితరులు దనుజులు, చనిరి యమాలయమునకును ♦ శత్రునిహతులై.

చ. ఖరునిని దూషణున్ బొలియఁ♦గా ఘనశక్తిని జేసి కీర్తినిన్
ధరణిని గాంచి వీరులయి ♦ తద్దయు నొప్పిన రాము లక్ష్మణున్
గరము బలంబు శౌర్యమును ♦ గల్గిన నాకొడు కింద్రజిత్తు న
ద్వరమున లబ్ధమైన శర♦వర్యములం దగఁ గట్టివైచెఁగా. ౫½ 3173

క. సురలకు బలయుతులగు క్రవ్యరులకు గంధర్వయక్ష♦పుంగవులకుఁ గి
న్నరులకు నాబంధనములఁ, దరమే విడిపింప నన్న♦దమ్ము లదెట్లో. ౬½ 3174

క. శరబంధవిముక్తిం గని, రురుతరచిత్రాత్మశక్తి♦యుతిచేతనొ ని
ర్భరమాయనొ మోసముననొ, యరయఁగ నాకెఱుకపడదె♦యాత్మఁ గటకటా.

తే. ఎవ్వ రెవ్వరు శూరులై ♦ యెసఁగుదనుజు
లస్మదాజ్ఞను బోయిరో ♦ యనికి వారి
నందఱిని గురుబలులగు♦హరులు చంపి
వైచి; రిఁకమీఁద నారఘు♦వరుఁ దదనుజు. ౮½ 3176

చ. వనచరసేనతోడఁ గపి♦వర్యునితోడ విభీషణాఖ్యుతో
ననిని వధింపఁజాలు నతఁ ♦ డారయ నాకును గన్పడండు; రా
ముని నెదిరించి మా దనుజ♦ముఖ్యులు మృత్యువుచెంత కేగి రే
మనఁ దగు నోర! రాముని మ♦హాబల మాతఁడె సద్బలాఢ్యుఁడో. ౧౦ 3177

²ఆ. అతనియస్త్రవీర్య ♦ మది యెంతగొప్పది?
వీరుఁడైన రామ♦విభుఁ డనామ
యుఁడయి శక్తిమెఱయ ♦ నొప్పునారాయణుఁ
డేయటంచుఁ దలఁతు ♦ నిపుడు నేను. ౧౧ 3178

క. అతనిభయముననే కద, యీతీరున నగరవర్య ♦ మిది సంపిహితా
త్యాతతకవాటతోరణమై తాను వికాంతమగుచు ♦ నగపడెడుఁ గటా. ౧౧½

చ. కనుక సురారులార! మిముఁ ♦ గాచికొనుండు ప్రమాదమొంద కో
య్యన నగరంబు నెల్లెడల ♦ నారయుచుండుఁడు, సీతఁ గాచు న
వ్వనమున నెట్టిరీతిగ నె♦వండు మదాజ్ఞను బొందకుండఁ బో
వను దగ దట్టులే వెలికి ♦ వచ్చుటగూడదు నిశ్చయంబుగన్. ౧౩ 3180

క. బలములు తగుతావుల వెం, దలరునొ యుండెల్ల మీర ♦ లఖిలబలవృతిం
జెలఁగుచుఁ బలుమఱు తిరుగన్, వలయును మెలఁకువనుగూడి♦పటుశౌర్యములన్.

---

1 రామే ణాక్లిష్టకర్మణా - అనిమూలము. 2 తం మన్యే రాఘవం వీరం నారాయణ మనామయమ్-అనిమూ.

తే. అసురులార! సాయంసమ♦యమునఁ గాని
యర్ధరాత్రమునంగాని ♦ యట్లె దివస
పూర్వభాగమునంగాని ♦ పూన్కి కపులు
పూనియున్నట్టి శౌర్యంబు ♦ గానవలయు ౧౫ 3182

క. వనచరులని నీచముగాఁ, గనరా దవ్వారి శత్రు♦గణబలము దురం
బున కాయితమైనదియో, మనపైఁ జనుదెంచునదియొ ♦ మనల జయింపన్.

క. ఊరకనిల్చిన యదియో, యేరీతిగ నెప్పుడుండు ♦ నెవ్విధిఁ గార్య
ప్రారంభము చేయునటం, చారయుఁడీ యనుచు వారి ♦ కాజ్ఞ యొసంగెన్.

చ. బలయుతులైన యాదనుజ♦వర్యులు రావణుఁ డట్లుపల్కిన
ప్పలుకుల నాలకించి యటు ♦ పాయక చేసిరి కార్యమెల్ల; న
ప్పలలభుగింద్రుఁ డిట్లసుర♦పాలకులం గని యాజ్ఞ చేసి చిం
తలు మది నేఁచ దీనుఁడయి ♦ తాఁజనియెం *దనయింటి కార్తితోన్. ౧౭

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దారుణదర్పుఁడు కోపవహ్ని నె
మ్మనమునఁ బ్రజ్వరిల్లఁ బలు♦మారులు స్వాంతజదుఃఖముల్ దలం
పునకును రాఁగ నార్తుఁడయి ♦ బోరున నూర్పులు పుచ్చుచున్ గటా!
యనుచు నిఁకేమి నాకుగతి ♦ యంచును జింతిలుచుండెఁ బైపయిన్. ౧౮

డెబ్బదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

23 - వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తు, హోమలబ్ధబ్రహ్మాస్త్రమున రామాదుల మూర్ఛనొందఁ జేయుట.

సీ. అట నతికాయ, దే♦వాంతక,త్రిశిరులు మొదలగు రాక్షస♦ముఖ్యు లనిని
హతులయి రనుచు హ♦తావశిష్టులు వేగ చని రావణునకును ♦ మనవి చేసి;
రంతట నారాక్ష♦సాధీశ్వరుఁడు వార్త నద్దాని వినుచు దుః♦ఖాశ్రుసలిల
సంపరిప్లుతనేత్ర♦జాలుఁడై మూర్ఛిల్లి యల్లనఁ దెలివొంది ♦ యతిభయంక

ఆ. రమగు పుత్రనాశ♦నము భ్రాతృవధమును
దలఁచుకొనుచు మిగులఁ ♦ గలఁగుచుండె;
నంత దుఃఖజలధి♦యందు నిమగ్నుఁడై
యున్న దీనుఁ దండ్రి ♦ మన్ననఁ గని. ౧ 3187

క. అతిరథుఁడు రావణాసురు, సుతుఁడగు నాయింద్రజిత్తు ♦ శుభతరవాక్సం
తతి నిట్లుపల్కె; నోదితి, సుతనాథా! యింద్రజిత్తు ♦ క్షోణీస్థలిపై. ౩ 3188

తే. బ్రదికియుండఁగ నీవిట్లు ♦ వగలఁ బొంద
వలదు సంగరమున నింద్ర♦వైరినగుచు

---

* ప్ర వివేశ స్వ మాలయమ్-ఆనిమూ.

నలరు నాబాణహతుఁ డెవ్వఁ♦డైనఁ బ్రాణ
ములను నిల్పుకొనం జాలఁ♦గలఁడె? యెందు?॥ ౮ 3189

మ. వినుమా! యిప్పుడు రాఘవుం డనుజుతో ♦ వేవేగ మద్బాణముల్
తనులం జీలుపఁ దీక్ష్ణకాంతతతు ల♦త్యంతంబు దేహంబునం
దున నెల్లన్ వడినాటఁ బ్రాణముల నిం♦దున్ వీడి నేలంబడం
గను నేఁ జేసెదఁ జూడుమా! దనుజరా♦కాశీత భానూ! తగన్. ౯ 3190

క. పౌరుష దైవబలంబుల,తో రాజిలు నీప్రతిజ్ఞఁ ♦ దొరవు వేడ్కన్
గూరిమితనయుఁడనౌ నే, నారసి కావింతు నిశ్చ♦యం బలరంగన్. ౧౦

క. విను మిప్పుడె రాముని నా,తనితమ్ము నమోఘబాణ♦తతులం బూరిం
తును, దేవేంద్రుఁడు,యముఁడా,దనుజాంతకమిత్ర,సాధ్య,♦దహనా,శ్వినుదుల్.

తే. చంద్ర,సూర్యులు మును బలి♦చక్రవర్తి
యాగశాలఁ ద్రివిక్రముం♦డైన విష్ణు
పౌరుషమునా నచింత్యమౌ ♦ పౌరుషము మ
దీయమును జూడఁగలరని ♦ తెలిపి యంత. ౧౨ 3193

క. బలమున నించుక కొఱఁతం, గలుగని యాయింద్రజిత్తు ♦ కర్బురకాంతుం
డలరఁగ నిటుపలుకుచు నుజ్జ్వలవాయుసమానమైన ♦ జవ మలరారన్. ౧౩

క. నిరుపమములునై తగియెడు, ఖరవరములఁ గట్టియున్న ♦ కన్నురథం బ
త్తరుణమున నెక్కి; యనుపమ,వర తేజం బొప్ప శత్రు♦బలహంతయునై. ౧౪

క. అరుణస్యందన మట్టులు, పరఁగెడు నాయరదమెక్కి ♦ బవరము చేయం
గరము జవంబునఁ బోయెను;, నిరుపమబలశాలి యతఁడు ♦ నెమ్మనరుగఁగన్.

సీ. వెంటనే గురుబల♦విబుధశత్రువులంద ఱత్యంతముదమున ♦ నతులధనువు
లను గరమ్ములఁ దాల్చి♦చని; రందుఁగొందఱుగజముఁగొందఱు♦ను జవనాశ్వ
ముల నెక్కి యరిగి; ర♦[త్యలఘుపదాక్రములగురాక్షసులు కొంద♦ఱద్రితుల్య
ములగు వ్యాఘ్రములఁ బి♦ల్లుల వృశ్చికంబుల ఖరముల మఱివివ♦ధరవరాహ
తే. ములను నొంటెల శ్వాపద♦ములను సింహ
జంబుకంబుల హంసల ♦ శశమయూర
ముల నధిష్ఠించి] ముద్గర♦ములను బ్రాస
ఖడ్గగదల గొడ్డండ్రను ♦ గడఁగి తాల్చి. ౧౭ 3197

క. చని రతనివెంట; నాతఁడు, తనవెంటన్ వచ్చువారు ♦ దారుణశంఖ
ధ్వనులం జేయుచు భేరీ, స్వనములఁ జేయుచును దనుఁ బ్ర♦శంసింపంగన్.

క. అరిగెన్ దురమొనరింపన్, బరులన్ దురమునను జెండు♦బలరిపురిపు వం
బర మెట్లు పూర్ణశశిచేఁ, గరము విరాజిల్లునట్లు♦గా నయ్యదనన్. ౧౯ 3199

ఆ. చంద్రశంఖవర్ణ♦సద్భశసితచ్ఛత్ర,మున వెలింగెఁ జాప♦ముల ధరించు

నట్టివారలందు ♦ నధికుఁడై వీరుఁడై, తనరు నింద్రజిత్తుఁ ♦ దగినరీతి. ౧౩॥

క. కనకశిలాకాభూషిత, సురూపతరహేమకంక ♦ సుశిసుందరముల్
ఘనమునగు చామరద్వయ,మున విసరిరి రాక్షసోత్త ♦ ములు ప్రీతిమెయిన్.

సీ. [శ్రీమంతుఁడై సుర ♦ సిద్ధవిరోధియౌ రావణుం డింద్రజి ♦ త్తావిధమునఁ
జెరుబలంబులను గై ♦ కొని వెళ్లుచుండంగఁ గాంచి యిట్లను; వైరి ♦ గలఁడె? నీకు
నతిరథశ్రేష్ఠుండ ♦ వసురేశుని జయించినట్టివాఁడవు గదా ♦ యరయ నీకు
మనుజులునా నెంత! ♦ త్వావతిని జంపఁగలవని పలికి యా ♦ కర్బురపతి

ఆ. యాశిషములఁ దనుప ♦ నాశీస్సులను గొని, తేజములర హస్తి ♦ వాజిరథప
దాతులెల్లఁ గొలువఁ ♦ దా నని శ్రీరాము, నొంచు వేడ్క మిగుల ♦ మించుచుండ.]

చ. ఖరకరుఁ బోలి తేజమునఁ ♦ గ్రాలి ప్రతాపమునందు లోకమం
దరయను నొకండు తుల్యుఁడను ♦ నట్టి మగంటిమి లేని యింద్రజి
త్తురుగతిఁ బోవుచుండ రవి ♦ యుగ్రమరీచుల నంబరంబునాఁ
బురమది చక్కఁగా వెలిగె; ♦ భూరిసుతేజుఁడు శత్రుహంతయున్. ౧౫ 3203

క. దనుజేంద్రునిపుత్త్రుఁడునగు, ఘనుఁ డాయింద్రారి శత్రు ♦ గణములు తగునా
యనిసేయుభూమికిం జని, యనుపమరథ మొందఁదలఁచి ♦ యాహోమవిధిన్.

క. ఒనరింపఁబూని చుట్టును, దనుజులఁ గావలిగ నునిచె; ♦ దహనసముచిం
దనరాఁగ నతఁడు శాస్త్రో, క్తనియతి మంత్రైకపూర్వ ♦ కంబుగ ననలున్. ౧౬॥

సీ. పూజించి హోమంబుఁ ♦ దాఁ జేయఁగాఁ బూనె; శౌర్యమ్మునం దగు ♦ సకలదనుజ
వరుఁడంతభక్తిచే ♦ సురుచిరమాల్యగంధములసంస్కృతమయి ♦ తగుహవిస్సుఁ
బేలాల నగ్నిలో ♦ వేల్చెను; సురవైరి కాశపత్త్రములకుఁ ♦ గా మహాభి
చారమునకుఁ బరి ♦ స్తరణమ్ములకుఁగా మహాయుధంబుల, మఱి ♦ యందుఁ దాం ద్ర
సమిధలఁ గొనుచు వ ♦ స్త్రముల నెత్తినివానిఁ గట్టి కార్ష్ణాయస ♦ కల్పితమగు
స్రువమును గైకొనె; ♦ శోణిని సచ్చటఁ దోమరసంతతి ♦ తోడఁ గూడు
నట్టితెల్లాకుల ♦ నగ్నిపరిస్తరణమును గావించి ప్రా ♦ ణములఁ గూడి
యున్న నల్లని మేఁక ♦ నుద్ధతిఁ బశువుగాఁ బట్టి కంఠముఁ ద్రుంచి ♦ పరఁగువహ్ని

తే. యందు వేల్చెను; నొకసారి ♦ యనలు మండఁ
జేయఁగా నగ్ని దరికొని ♦ చెలఁగి పొగయె
యనఁగ లేక మహాజ్వాల ♦ లలర విజయ
చిహ్నములుగాఁగఁ దోఁచెఁ ద ♦ చ్చిత్తమునకు. ౨౦ 3206

క. అనలుఁడు పూరుషరూపం,బునను బ్రదక్షిణముగాఁగఁ ♦ బొలుచుశిఖలతో
డను జుట్టివచ్చి సురుచిర,కనకవిభూషణము లొప్పఁ ♦ గా నాహవిసున్. ౨౧॥

క. తానే ప్రతిగ్రహించెను;, దానవుఁ డాయింద్రజిత్తు ♦ తదవసరమునన్
మానితమగు బ్రహ్మాస్త్రముఁ, దా నాహ్వానంబు చేసి ♦ ధనువురథంబున్. ౨౨॥

తే. ఇంకఁ దనకుఁ గావలసిన ♦ యెల్లవాని
నందె తానభిమంత్రించె; ♦ నట్టులతఁడు
వేల్వఁబడునగ్నినుండి యా♦విధశరమును
జక్కనాహ్వాన మొనరుచు ♦ సమయమందు. ౨౩౫ 3209

తే. చంద్రనక్షత్రఖేచర♦సమితితోడ, నంబరం బెల్లఁ జలియించె ♦ నతిభయమున;
నంత ననలునిరీతిని ♦ గాంతివెలఁగి, శక్రతుల్యప్రభావుఁడై ♦ సమధికుఁడయి.

క. ఎంచంగరాని మంత్రన,మంచితశక్తిం జెలంగు ♦ నారావణిని
శ్చంచలభక్తిని నారా,ధించి మహావహ్నిఁ దాను ♦ దివ్యధనువునున్. ౨౪౫

క. శరరథసారథిఖడ్గము, లరుదగుతురగాళిఁ బడసి ♦ యాకసమున నె
వ్వరికిని గన్పడకుండఁగ, వరశక్తిని జేసికొనియె ♦ బలము లలరఁగన్. ౨౫

క. తురగరథపతాకాధ్వజ, పరిశోభితమగుచు దనుజ♦బల మప్పుడు సం
గరకాంక్షను గర్జించుచు, నరిగె; మహాసురులు వార ♦ లతిభయదముగన్. ౨౬

క. త్వరగలిగి చిత్రములునై, పరిభూషితములును నైన ♦ బాణంబులఁ దో
మరముల నంకుశముల సం,గరమునఁ బ్రహరించి రెల్ల♦కపులఁ గడఁకతోన్.

క. రావణి యంతటఁ గుపితుం,డై వారలఁ గాంచి పల్కె ♦ నఖిలకపులఁ బెం
పావహిలఁ జంపఁగోరుచు,వావిరిఁ బోరాడుఁడు దమి ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౨౮

చ. అన విని నిర్జరారులు జ♦యంబును గోరుచు నార్చుచున్ భయం
బును గలిగించువానరుల ♦ భూరిశరంబులవృష్టి ముంచి; తా
దనుజవరాత్మజుండు నలుఁ♦దట్లను రక్షను లావరింప నా
యనిమొన మీఁదినుండి నిశి♦తాంబకముల్ ముసలంబులున్ గదల్. ౨౯౫ 3216

తే. మఱియు నాళీకబాణముల్ ♦ ప్రాస్వషంగ
వైచి కపులను హింసించె; ♦ వానరులటు
లతఁడు హింసించుచుండఁగా ♦ నవనిరుహము
లందఱొకటిగఁ గొనుచు నిం♦ద్రారిపయికి ౩౦౫ 3217

క. అనిఁ గఠినుండని తలఁపక, చని రొక్కట మారుకొనఁగ ♦ శక్రారిబలం
బును గురుతేజము దగఁగా, వనచరులశరీరములను ♦ బాణవిశతులన్. ౩౧౫

తే. క్రోధమునఁ జించివైచె; నా♦క్రూరదనుజుఁ
డసురు లుప్పొంగునటు లాగ్ర♦హమున నొక్క
శరమునన్ బంచనవసప్త♦సంఖ్యలైన
వనచరులఁ జంపె నుత్కంఠ ♦ వఱలుచుండ. ౩౩ 3219

క. అని నెంతయు దుర్జయుఁడగు, దనుజేంద్రసుతుండు వీర♦తల్లజుఁ డటఁ గాం
చనభూషితములు రవిసమ,తను జెలఁగెడునవియునైన ♦ తతవిశిఖములన్.

క. హరులన్ మథియించెను; వా,నరు లనిఁ దద్బాణపీడ♦నముఁ బొందికళే

బరములు తునుఁగుచునుండ స,మరమున విజయాశనపుడు♦మానిభయమునన్.
క. సురమథితులైన యసురుల, కరణిన్ క్షితిఁబడిరి; మేటి♦కపులును నాసం
గరమున బాణగభస్తుల, నురుతరముగ వెలుఁగుసూర్యుఁ♦డో యనమిగులన్.
క. చెనకన్ రాకున్న మహా,దనుజునిఁ జంపంగఁ జనిరి; ♦ దారుణకోపం
బున; నంత వనచరోత్తము, లనూనశరవృష్టిభేది♦తాంగులు నగుచున్. ౩౬౪
తే. ధైర్యమును వీడి వ్యథితులై ♦ త త్తఱమున
నెత్తుటం దోఁగుచున్ బరు♦గెత్తి; రవలఁ
గపులు కొందఱు శ్రీరాము♦కార్యముకొఱ
కనువులను లెక్కపెట్టక ♦ యార్చి మిగుల. ౩౭ 3224
క. తరుశిలాయుధములుగాఁ, గరముల గ్రహియించి వెనుకఁ ♦ గాలిడక మహా
త్తరశౌర్యమునన్ మార్కొని, రరయుచు నాయింద్రజిత్తు;♦నాహారు లపుడున్.
చ. అనిమొనఁ జుట్టుముట్టి యమ♦రారిపయిన్ దరుశైలశృంగముల్
ఘనశిల లట్టి వైచిరి; ని♦కామము తేజమునన్ జవంబునన్
దనరెడు నింద్రజిత్తు కపి♦శల్లజు లవ్విధివైవఁ బ్రాణముం
గొనుతరుశైలవర్షమును ♦ గొంక కడంచెను సాయకంబులన్. ౪౦ 3226
*చ సురపతివైరి యంత రణ♦శూరుఁడు గాన హుతాశతుల్యభీ
కరఫణిసన్నిభంబులగు ♦ కాండములం బరఁగించి చించె నా
హరివరసేన; నంత నిశి♦తాశుగముల్ పదునెన్మిదొక్కటన్
బరఁగెడు గంధమాదనుని ♦ బాగుగ నాటఁగనేసి యార్చుచున్. ౪౧ 3227
తే. దూరముననున్న యానలుఁ ♦ దొమ్మిదింట,నొవ్వఁగాఁజేసి వీర్యంబు♦నివ్వటిల్ల
మర్మములనొంపఁజాలెడు ♦మార్గణముల,నేడిటన్ మైందు నైదింట♦నేఁచిగజుని.
తే. జాంబవంతుని దశదివ్య♦సాయకములఁ, ద్రింశసంఖ్యకముల నీలుఁ♦దీక్ష్ణములును
భయదములు వరలబ్ధముల్♦పరమములును, నైనశరముల సుగ్రీవు♦నంగదునిని.
క. వనచరతల్లజు ఋషభుని, ననిమొన నొప్పించి మూర్ఛ ♦ నందఁగఁ జేసెన్;
దనుజేజ్యుఁ డపుడు వృద్ధిం, గను కాలధనంజయుఁ డనఁ♦గాఁ గ్రుద్ధుండై. ౪౫
క. తక్కిన వనచరవీరులఁ, బెక్కండ్రను నొంచి మించెఁ ♦ బెనుశరముల; నా
రక్కసుఁ డాపెనురణమున, నుక్కున సూర్యాభములయి ♦ యురుజవములునై.
క. ఆకర్ణాంతము లాగిన, యాకార్ముకముక్తములయి ♦ యలరుశరములన్
వేకపుల బలముఁ గలఁచెను;, నాకరణి స్వబాణవితతి ♦ హరిబల మచటన్.
తే. ఆకులంబయి మూర్ఛిల్లి ♦ యార్తిరక్త
సిక్తమయి యుంటఁ గనుఁగొని ♦ చెలఁగె హర్ష
మునను; గురుతేజమున వీర్య♦మున పరాత్త
బలమునను బొంగు రావణి ♦ యులఘుగతుల. ౪౮ 3233

---

* తతః పావకసంకాశైః శ్శరైః రాశీవిషోపమైః-అనిమా.

క. శరముల ఖడ్గాద్యాయుధ, వరములఁ ద్వరితముగఁ గురిసి ♦ వానరవీరో
త్కరమును నొప్పించెను సం,గరమున స్వభటాళిమీఁదు♦గా నుండక యే.

చ. వనచరసేనపై నిలిచి ♦ వారలకుం గనరాక నీలమే
ఘనిచయ మంబువుల్ గురియు ♦ కైవడి భీకర బాణవృష్టినం
త నిగుడఁ జేసె; భూధరవి♦తానముఁబోలిక నొప్పునాకపుల్
దనుజశరప్రభిన్నతర♦దారుణదేహులు నొచ్చెనంతయున్. ౫౦ 3235

తే. మాయలను గొట్టఁబడుచును ♦ మానమెడల
వికృతరవమున నార్చుచు ♦ విబుధనాథ
వజ్రసంహతనగరాజ♦వారమట్లు
ధరణిఁ గూలిరి రిపు వున్న♦తా వెఱుఁగక. ౫౧ 3236

చ. వనచరు లాత్మసైన్యముల ♦ వాఁడిమొనల్ గలసాయకంబు లా
యనిఁ బడుచుండుటే కనఁగ♦నైరి వరంబునఁ గన్నమాయచే
తను గనరాక కప్పఁబడి ♦ తాను నభంబున నున్న యింద్రజి
త్తన నెటులుండునో గన రఖ♦పంక్తియుఁ జాలకపోయి రంతటన్. ౫౨ 3237

క. దనుజేశుండు మహాత్ముఁడు, సునిశితతీక్ష్ణాగ్రములయి ♦ సూర్యునివలెఁ జ
క్కనికాంతి వెలుఁగుశరముల, ననూనగతి వైచి దెసల ♦ నన్నిఁటిఁ గప్పెన్.

క. వనచరుల నొంచె; మఱి యతఁ, డనలునివలెఁ గ్రాలుచున్న ♦ యాశూలములన్
ఘనఖడ్గపరశ్వథములఁ, గన మిడుఁగుఱు లొప్ప కడఁ శి♦ఖలు పై కెగయన్.

తే. గిరగిరం ద్రిప్పి యట్టె సు♦గ్రీవుబలము, నందు జడివాన గురిసిన♦యట్లు వైచె;
నంత నక్కపియూథపు ♦ లగ్నితోఁ గ్రి, దనుజవరబాణహతులయి ♦ తనువులెల్ల.

తే. భిన్నములుగాఁగ రక్తంబు ♦ వెల్లువలయి
పాఱఁగా ఫుల్లకింశుక♦పాదపముల
వలెను గనఁబడి యాఁతకై ♦ యిల నొకరిప
యిని మఱొక్కరు పడుచు నా♦ర్తిని మునుఁగుచు. ౫౫ 3241

తే. వికృతరవమున నార్చుచుఁ ♦ బృథ్విఁ గూలి;
రంతఁ గొందఱు తలలెత్తి ♦ యంబరమును
గనుచు నయనంబులన్ దీవ్ర♦కాండము లొగిఁ
దగుల నొక్కరిపై నొక♦రుగఁ బడుచును. ౫౬ 3242

క. ధరణిం బడియుండిరి; క,ర్బురవర్యుం డింద్రజిత్తు ♦ పూనిక హనుమం
తు, రవికుమారుని, నంగదు, హరివరుఁడౌ గంధమాద♦నాహ్వయుమఱియున్.

సీ. వేగదర్శి, సుషేణు ♦ భీమబలోపేతుఁడగు జాంబవంతుని, ♦ నాగవత్తు,
మైందుని, ద్వివిదుని,♦మహితుఁడౌ నీలుని,గజుని, గోముఖుని, సి♦కామబలుని

నా కేసరిని, నళ్లు ♦ హరిలోము, వనచరపాలు, విద్యుద్దంష్ట్రుఁ ♦ బ్రబలుఁడైన
యట్టిసూర్యానను ♦ నాదధిముఖునిని, బావకాక్షుని, నలుఁ ♦ బరమబలము
[1]ఆ. గల్లు జ్యోతిముఖుని, ♦ గపివరుఁగుముదుని, బ్రాసశూలనిశిత♦బాణములను
బ్రహ్మమంత్రయుక్త♦భవ్యశరంబుల, నీకపీంద్రవితతి ♦ నెలమి నొంచె. ౬౧
చ. కనకసుపుంఖబాణముల ♦ గాఢగదాతతి వానరేంద్రులన్
గినుక వహించి నొంచి తనుఁ ♦ గేవలశూరునిగాఁ దలంచి రా
మునిపయి లక్ష్మణాఖ్యుపయి ♦ భూరిరవిప్రభ లట్టి తీవ్రకాం
డనిచయ మొక్క రీతి సుర♦నాయకవైరి నిగుడ్చె నీగ్రశ్రేణ్. ౬౨ 3245
ఆ. ఇట్టు లింద్రజిత్త♦హీనసాయకవర్ష, మేచి కురియుచున్న ♦ నించు కేని
సలిలధారలట్లు ♦ క్ష్మాపతిరాముండు, తలఁచి లెక్క గొనక ♦ తనమనమున. ౬౨౹
క. తనచుట్టుమున్నసైన్యం,బును గని విస్మయము తోఁప ♦ బుద్ధిబలమునన్
గని లక్ష్మణు నిట్లనియెను;, ననుజా! [2]యీంరాక్షసేజ్యుఁ ♦ డమరారి తగన్. ౬౩
క ఘనమైన బ్రహ్మమంత్రం,బును మదిలో నాశ్రయించి ♦ పొంగుచు హరిసే
నను గొట్టుచు భయదంబగు,మనసేనఁ గూల్చె వారి♦మధ్యమగతులన్. ౬౩౹
క. మనలన్ శరముల నొంచెడుఁ;, ఘనబలుఁడై బ్రహ్మతనకుఁ♦గా నిల్చిన యా
పెను వరమున నాకాశం,బునఁ దనభయదాంగకంబుఁ ♦ బూనిక మెఱయన్.
చ. కనఁబడకుండఁ జేసి యది♦కారణమై తగ బాణమోక్షణం
బును గడుఁజేయు నీదనుజ♦పుంగవునె ట్లనిఁజంప శక్యమా ?
విను మతిమంత! యస్త్రమిది ♦ విశ్వములన్ సృజనీయు మిట్టిరీ
తిని దగుదీని పుట్టుకకు ♦ దేవతయై మఱి హేతుభూతుఁడై. ౬౪౹ 3250
క. నిరుపమవిభవుండగు నా, సరసిజభవుపై హీను మెన్న ♦ శక్యముగా దె
త్తరుణమున నంచుఁ దలఁచెద, వరమతిని గలఁగ కీవు ♦ బాణపతనమున్. ౬౬
తే. ఓర్చుకొనుము నాతోఁగూడి ♦ యుద్యమమున;
దనుజసత్తముఁ డీతఁడు ♦ ఘనశరతతి
నట్టె పరఁగించి దిక్కుల ♦ నఖిలములను
గప్పుచున్నాఁడు చూడుమా ♦ కపిబల మిది. ౬౭ 3253
[3]క. పతితాగ్ర్యశూరగణమై, క్షితి నెంతయు నలర; దితఁడు♦ చెలఁగుచు బవరం
బు తగం జేయక మనమిప్డు తెలివిలేక యనిచేయుఁ♦బూనక యిచటన్. ౬౭౹
తే. హర్షరోషంబులను మాని ♦ యవనినిఁ బడి
మూర్ఛఁ గనియుంటఁ గని రణం♦బునను విజయ

---

1 సూర్యాననం జ్యోతిముఖమ్-అనియూ. ఇంతకుముందున్న కేసరిం అనుపద మార్షమని వ్రాసిన వ్యాఖ్యానకర్త జ్యోతిముఖమనుచో నేమియు వ్రాయనందున నాశబ్ద మట్లేయున్నదని యూహింపఁబడినది. జ్యోతిర్ముఖుఁ డనుట సామాన్యవిదితముగదా. 2 అసౌ పునర్లక్ష్మణ రాక్షసేంద్రో బ్రహ్మాస్త్ర మాశ్రిత్య సురేంద్రశత్రుః-అనియూ. 3 ఏతచ్చ సర్వం పతితాగ్ర్యశూరం-అనియూ.

లక్ష్మణుఁ గాంచి ముదమున ♦ లంకకేఁగఁ
గలఁడు నిశ్చయ మిదియని ♦ పలికె నంత. ౭౮ 3254

క. అనుజన్ములు తచ్ఛరములు, తనువులఁ బీడింప నట్లె ♦ ధరఁబడియుండం
గని దనుజేజ్యుఁడు హర్షం,బున నచ్చట సింహనాద♦మును గావించెన్. 3255

క. వనచరసేనను రాఘవు,లను దుఃఖము పాలుచేసి ♦ లఘుగతి దనుజేం
ద్రనియతపాలితయగులం,కను జేరెను సఫలితాత్మ♦కాంతుం డగుచున్. ౮౦

డెబ్బదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౪ - వ సర్గము.

హనుమంతుఁ డోషధిపర్వతముఁ దెచ్చుట. రామాదులు మూర్ఛఁ దేఱుట.

చ. హరిపతిసేనయంతయును ♦ నయ్యనిఁ గీడ్పడియున్నరాము, సో
దరుఁ గని భీతి మూర్ఛిలెను ♦ దత్సమయంబున జాంబవంతుఁ డా
సరసిజమిత్రపుత్రుఁడును ♦ శక్రునిపౌత్రుఁడు నీలుఁడేమి యు
త్తరణమునందుఁ జేయుటకుఁ ♦ దారు సమర్థులుగాక యుండఁగన్. ౧ 3257

చ. కని మతిమద్వరేణ్యుఁడయి ♦ క్రాలు విభీషణుఁ డాప్లవంగసే
నను భయవిహ్వలంబుఁ గని ♦ నైజములై యతులంబులైన చ
క్కనివచనంబులం బ్లవగ♦కాంతుల నూఱడిలంగఁ జేయుచున్;
వనచరులార! సాధ్వసముఁ ♦ బాయుఁడు రాముఁడు లక్ష్మణుండనిన్. ౨ 3258

సీ. శత్రుసాయకతతి♦క్షతులయి యవశులై వెఱఁగందినారని ♦ వెతలఁ బడఁగఁ
దగినకాలము గాదు ♦ దానికి నవకాశమే లేదదెట్లన ♦ నీమహీశ
తనయులు బ్రహ్మదే♦వునివాక్కు నిమ్మెయి గౌరవింపఁగఁ బరుఁ ♦ డీరసమున
వైచినశరములఁ ♦ బరిభవింపఁగఁ బడినట్లున్నవారు వే ♦ ఱరయ లేదు;

తే. బ్రహ్మ యాయింద్రవైరికిఁ ♦ బరమకరుణ, సఫలవేగము గల్గున♦స్త్రంబు దీని
నిచ్చె నీరాజపుత్రకు ♦ లీమహాస్త్ర,వరమునన్ గౌరవింపఁగ ♦ ధరణిఁ బడిరి. ౪

క. కనుకం దీనికి ఖేదం,బును బొందఁగనేల? యనినిఁ ♦ బూనిక మతిమ
ద్ఘనుఁడగు వాయుతనూజుఁడు, వనజజునస్త్రమునఁ గల్గు ♦ భక్తిబలమునన్.

ఆ. ఒకముహూర్తకాల ♦ మొయ్యన బద్ధుఁడై
యుండి యవల ముక్తి ♦ నొంది, యవ్వి
భీషణోక్తులఁ దగ ♦ విని పల్కె నతనితో;
బలముగలుగు నిక్క♦పులు రణమున. ౫ 3261

క. హతులై రింకెవరెవ్వరు, క్షితిఁబడియుం బ్రాణములను ♦ జెందినవారో
వెతకుచు నాశ్వాసింతము, దితిజాన్వయరత్నమ! యని ♦ తెలియఁ బలికినన్. ౬

క. [1]ఆరాత్రిరికాలంబున, వీరులు వారిద్ద అంత ♦ వెన నుల్కలఁ గొం
చారణభూమిని వెదకిరి, వారక వీరులగు కీశ ♦ భటులం బూన్కిన్. ౭ 3263

క. కరములు తొడలును దోఁకలు, చరణంబులు వ్రేళ్లు మెడలు ♦ శరములఁ దెగి నె
త్తురు గాఱ [2]మూత్ర మొక్కట, వరునన్ స్రవియింప గిరుల ♦ వలెనందందున్.

సీ. పడియున్న వనచర ♦ పటలంబుచేతను భాసిల్లుచున్ దున్గి ♦ పడిన శస్త్ర
ములచేత నిండి యా ♦ పోలికలను దగంగఁ గాంచి రాయిద్దఱు; ♦ కపివిభుండు
నంగదుండును, నీలుఁ ♦ డాశరభుండును గంధమాదన, గవా ♦ క్షు నలు లట్టె
యా వేగదర్శియు ♦ నా సుషేణుండు మైందుఁడు నా హనుకుఁడు ద్వివి ♦ దుఁడును జ్యోతి

తే. ముఖుఁడు పనసుండు నుతికపి ♦ ముఖ్యులైన
యన్యవనచరులును జచ్చి ♦ నట్లె యవనిఁ
బడియుఁ గదలక యుండ న ♦ ప్పుడు కనుఁగొని;
రంత బ్రహ్మకుఁ బ్రియుఁడైన ♦ యాతుసురుఁడు. ౧౧ 3265

క. వనజజునస్త్రంబున నా, దినపంచమభాగమున న ♦ తిస్థిరబలులన్
వనచరుల నఱువదియు నేడును గోట్లను జంపె నెక్కు ♦ డుం గినుకమెయిన్.

చ. హనుమయు నా విభీషణుఁడు ♦ నట్లు భయంకరమై సముద్రమో
యనఁ దగు నా కపీంద్ర బల ♦ మంతయు, సాయకపీడితంబునై
కనఁబడ జాంబవంతు వెద ♦ కంగను సాగిరి యుద్ధభూమిలోఁ;
[3]వనచరవల్లభుండును స్వ ♦ భావముచేతనె వృద్ధుఁ డందునన్. ౧౩౹ 3267

తే. జ్ఞానవృద్ధుండు సాయక ♦ శతనిపీడి
తాంగుఁడును నయి చల్లారి ♦ నట్టి యగ్ని
కరణి నుండంగ నా వీరు ♦ ఘనుని జాంబ
వంతుఁ గాంచి విభీషణుఁ ♦ డెంతొ కూర్మి. ౧౪౹ 3268

క. పరిసరమున కేగి కపీ,శ్వర! దారుణబాణనిహతిఁ ♦ బ్రాణంబులు నీ
వరయం జెదరవుగా దే?, వరధిషణా! చెప్పవయ్య ♦ వాక్కటులైనన్. ౧౫

క. అనిన విభీషణు పల్కుల, విని భల్లుకనాయకుండు ♦ విపులశ్రమముం
గని మాటలాడనూల్కొని;, దనుజేంద్రా! వీరవర్య! ♦ త్వద్గళరవమున్. ౧౬౹

క. విని నిన్నెఱిఁగితి భీకర, ఘనశరములఁ బీడితుండఁ ♦ గావున దృష్టిన్
నినుఁ జూడఁ జాలకున్నా;, ననఘా! యేమహితునిఁ గని ♦ యంజన యెలమిన్.

క. అనిలుండును సత్పుత్రునిఁ, గనినారను ఖ్యాతిఁ గనిరొ ♦ కపితిలకుం డా
హనుమంతుఁడు ప్రాణయుతిన్, మనియుండినవాఁడె కాదె? ♦ త్వాన్తలిననియెన్.

---

1 ఉల్కాహస్తా తదా రాత్రౌ-అనిమూ. ఇట నుల్కలనఁగాఁ గొఱవులు అనియర్థము.
2 ప్రవద్భిః క్షతజం గాత్రైః-అనిమూ. ప్రస్రవద్భిః-మూత్రయద్భిః-అనివ్యాఖ్య. 3 వనచరశబ్ద మీ
రామాయణమునఁ గపిభల్లూకవాచముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది.

క. అనుజాంబవంతువాక్యం,బును వినుచు విభీషణుండు ♦ భూపతనయులన్
ఘనులైన రామలక్ష్మణు,లను నడుగక హనుమనేల ♦ లలి నడిగితివో?. ౧౯

తే. అనిలజునిపైనఁ జూపిన ♦ యంత సుప్రి
యము హరీశ్వరునందును ♦ నంగదునయి
రామునందును గాని యా ♦ ర్య! కనఁబడు
నైతి వేలొకో?; యనిన న ♦ య్యనఘునకును. ౨౦ 3274

క. విని జాంబవంతుఁ డిట్లను;, దనుజవరేణ్య! యింక వినుఁడీ ♦ దమి వాయుతనూ
జుని నడిగినట్టి కారణ,మును దెల్పెద; హనుమ నొక ♦ ముఖ్యం డొకఁడే.

చ. తనువునఁ బ్రాణము ల్గలిగి ♦ ధాత్రిఁ జెలంగినఁ దక్కువారలీ
యని మొనఁ జచ్చినన్ విను భ ♦ యంబు లొకయింతయు లేదు ప్రాణముల్
తనువున నున్నయట్టులె; య ♦ తం డొకఁ డుజ్జ్వలజీవితుండయే
నునమిటఁ బ్రాణముల్ గనియు ♦ త్యాగ్షలిఁ జచ్చినవారమే సుమీ!. ౨౨

తే. దనుజపుంగవ! నాయనా' ♦ యనిలునంత
వాఁ డగుచు వీర్యమున నగ్ని ♦ నంటివాఁడు
నయి సమీరకుమారకుం ♦ డైన హనుమ
యనువులం దాల్చియుండిన ♦ నపుడు మాకు. ౨౩ 3277

క. కలుగు నిల జీవితాశయుఁ, బలు కిది సత్యం బటన్న ♦ వాయుకుమారుం
డెలమిని వృద్ధుండగుచుం, జెలఁగెడు నాజాంబవంతుఁ ♦ జేరి నియతిచేన్.

క. చరణంబులకున్ మ్రొక్కెను;, వరభల్లూకంబు జాంబ ♦ వంతుఁడు విలస
చ్ఛరవీడితేంద్రియుఁడు న,య్యురమున నే హనుమనను చు ♦ నొగి మ్రొక్కంగన్.

క. విని తాను మరల జననం,బును జెందినయట్లు తలఁచె ♦ బుద్ధిని; నంతన్
ఘనతేజుఁ డతఁడు హనుమం, గని యిట్లని పల్కెఁ బ్లవగ ♦ కాంతా! రమ్మా!.

చ. వనచరులం గృపామతిని ♦ బాగుగఁ గావుము; నీకుఁ దక్క నీ
వనచరపాళిఁ గానఁదగు ♦ బాహుపరాక్రమ మన్యులందు లే
దనుపమశక్తి నీవు మఱి ♦ యందఱకుం బ్రియమిత్రుఁ డన్నపే
రు నియతి నీకె చెల్లు నిల ♦ రూఢిగ నాపలు కాలకింపుమా. ౨౭ 3281

సీ. త్వత్తుల్యుఁడే యిట్టి ♦ తఱిఁ బరాక్రమమును గనఁబఱుపందగుఁ ♦ గవులయందు
శౌర్యంబుఁ జూపంగఁ ♦ జాలినవాఁడు నాకగపడలేదు; నీ ♦ హరిభటులకు
భల్లుకసేనకుఁ ♦ బ్రమదంబు గల్గింపు శరజాలపీడిత ♦ సర్వగాత్రు
లగు రాఘవులను నీ ♦ వదనునఁ దగువిశల్యులను జేయుము; విను ♦ మొగిఁ బథంబు

తే. జలధిదాపున మీఁదుగాఁ ♦ జాలదూర
మరిగి హిమవంతమను నగ ♦ వరమునకును

జనవలయు; శత్రుసూదనా! ♦ చాలయెత్తు
గలిగి ఋషభాద్రి యొకఁడుం ♦ గనకమయము. ౨౯ 3282

క. కనఁబడుఁ గైలాసంబును, గనఁగను నవ్వానిఁ గాంచఁ♦గల వోవీరా!
వినుమా! గిరియుగ్మాంతర,మున నతులప్రభలదీప్త♦మునయి చెలఁగుచున్. ౩౦

[1]తే. ఎల్లయోషధులం గూడి ♦ యెసఁగు నోష
ధగిరి యటఁ జూడనగుఁ గపి♦శల్లజగిరి
శృంగమునఁ బుట్టి కాంతులఁ ♦ జెన్నుమీఱి
దశదిశల వెల్గఁజేయుచు ♦ యశమునఁ దగి. ౩౧ 3284

క. కనఁబడు దివ్యౌషధులో, యనఘా! నాల్గందు ననుచు ♦ ననియెన్ మఱియున్
విను మృతులం బ్రదికింపం,గను జేసెడుశక్తి గలిగి♦క్రాలును గానన్ ౩౨ 3285

[2]క. మృతసంజీవిని యనఁగా, క్షితిఁ బేరుం గాంచె; మఱియు ♦ జీవించిన నె
వ్విక్రమునఁ దిరుగఁ దగు నా,యితమున శల్యములఁ దీసి ♦ వేయును గానన్.

ఆ. అది విశల్యకరణి♦యను పేరుఁ గాంచె; న వ్వలను జర్మ మొక్క♦భంగి నొకటి
గాఁగఁ గూర్చునద్ది ♦ కావున సంధాన,కరణి యనఁగఁ బేరుఁ♦గాంచె నొకఁడు.

తే. వ్రణజనితమైనయట్టి వై♦వర్ణ్య మెల్లఁ
బోవఁగాఁ జేయు నద్దికా♦పునను క్షితిని
దనరు సావర్ణ్యకరణి, య♦త్తనువు నెల్లఁ
గాంతి సమతను గల్గింపఁ ♦ గలది యదియు ౩౩ 3288

క. హనుమా! పవమానప్రియ, తనయా! యోషధుల నెల్లఁ ♦ దగ నేను వచిం
చినవానిఁ దీసికొని చ,య్యన రావలయున్ గపీంద్ర ♦ లార్తులు గానన్.

తే. వారికూఱటఁ గల్గింప♦వలయుఁ బ్రాణ
దానమును జేసి; యనెడు నా♦తని పలుకుల
హరిలలాముడు హనుమంతుఁ ♦ డాలకించి
సలిలపూరములను మహా♦జలధికరణి. ౩౪ 3290

క. బలముల యాధిక్యమునన్, జెలఁగె; మహావీరుఁడును ప్ర♦సిద్ధిని ధరలో
విలసిల్లు హనుమ యప్పుడె, సులలితగతి నాత్రికూట♦శుభగిరిపైకిన్. ౩౫

[3]ఆ. అట్టి దుమికి పర్వ♦తాగ్ర్యంబుఁ బీడించుచును ద్వితీయగిరివ♦లెనె కనంగఁ
బడియెఁ; బర్వతమది ♦ పావనిపదఘాత,ములకుఁ గలఁగె, మఱియు♦భూమిధరము.

క. కరము నిపీడిత మాటన్, బరిభగ్నాంగమయి నిల్వఁ♦బడఁ జాలక తా

---

1 సర్వౌషధియుతం వీర ద్రక్ష్య స్యోషధిపర్వతమ్-అనిమూ. 2 మృతసంజీవనీం చైవ విశల్యకరణీ మపి, సావర్ణ్యకరణీం చైవ సంధానకరణీంతథా-అనిమూ. ఈశబ్దములకు వ్యుత్పత్త్యర్థములు వ్యాఖ్యానానుసారమే తెనుఁగునఁ జేర్పఁబడినవి. 3 పీడయన్ పర్వతోత్తమమ్ అనిమూ.

నరయఁగ నశక్తిమంతుని, కరణిం బరికింప నయ్యెఁ ♦ గడు దీనముగన్.
[1]క. హనుమత్ప్రపీడితమౌ, ఘనగిరిఁ గలభూరుహములు ♦ కపివరువేగం
బున నిప్పుగల్గ మండెను;, నసూనశృంగములు రాలె ♦ నణువులపగిదిన్.
ఆ. అట్లు పీడితాంగ♦మయి భగ్నతరుశిలా
తలమునగుచు వడఁకు ♦ ధరణిధరము
నందు యుద్ధమప్పు♦డగుచుంటఁ గపులందు
నిలువఁ జాలరైరి ♦ నిశ్చలముగ. ౭౯ 3295
క. హరిపతి యురవడి లంకా,పుర మారాతిరిని జూడ ♦ భూరిద్వారం
బు రయమునం జలియింపన్, గురుగృహగోపురము లట్టె ♦ కూలిపడంగన్.
తే. తాను నృత్యముచేయుచుం♦డమున నుండెఁ;
బర్వతాకృతిఁ దగియున్న ♦ పవనతనయుఁ
డద్రి నవ్విధిఁ బీడించి ♦ యబ్ధియుతము
గా ధరిత్రిని జలనంబుఁ ♦ గనఁగఁ జేసె. ౮౧ 3297
చ. అనిలజుఁ డంత నాశిఖరి ♦ నప్పుడె పీడి సుమేరుమందరా
ఖ్యనిఖిలలోకవిస్తృతిని ♦ నందిన కొండలకున్ సమానమై
వినుతిని గన్న వృక్షములు ♦ వింతలుగా బహుభంగులం దగం
గ నెనఁగు నిర్ఝరంబుల వి♦కాసిసరోరుహహల్లకంబులన్. ౮౨ 3298
తే. మఱియు లతలను రుచిరమై ♦ మహితవిభవ
యుక్తమై దేవగంధర్వ♦యుక్తమగుచు
షష్టియోజనమితసువి♦శాలమగుచు
మునులు విద్యాధరులు దేవ♦వనిత లెలమి. ౮౩ 3299
క. తను సేవింపఁగ నొప్పుచు, ననయము నానామృగవ్ర♦జాన్వితమై యొ
ప్పిన పెనుకందరములచే,తను శోభిలుచున్న [2]మలయ♦ధరణీధరమున్.
తే. జలదసంకాశతనుఁడైన ♦ పవనపుత్రుఁ
డందుఁ గల్గిన గంధర్వ♦యక్షకిన్న
రులను నాకులపెట్టుచు ♦ నెలమిఁ దనువుఁ
బెంచె, నంతటఁ బదములఁ ♦ బెను శిఖరిని. ౮౫ 3301
క. బలమునఁ ద్రొక్కుచు మఱి యుజ్జ్వలతరబడబాముఖంబు ♦ సమత గలుగునో
రలరుచుఁ దెఱచి మహోదధి,జల భయపెట్టుటకుఁ బోలె ♦ శుంభత్స్వనమున్.
సీ. నిగుడించెలంకయం♦దుఁ గల రాక్షసులెల్ల నద్భుతంబుగ నట్టు♦లార్చుహనుమ
నినదంబువిని భయం♦బున నించుకేనియుఁ గదలంగ లేరైరి ♦ కడఁగి యంత

1 తస్య పేతు ర్నగా భూమౌ హరివేగాచ్చ జజ్వలుః-అని మూ. 2 మలయపర్వతమునఁగా లంకామలయపర్వతమనియే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

భయదవిక్రముఁడైన ♦ వైరిహంత యతండుభక్తిరాఘవునకుఁ ♦ బ్రణతులిడుచు
నతనికిఁగా గొప్ప ♦ దగుకార్యమును జేయగాఁ బూనెఁ; జండవే ♦ గమున నొప్పు

తే. నతఁడు ఫణికల్పమా వాల ♦ మంతనెత్తి
యెగురఁ బృష్ఠము వంచి, య ♦ హీనశక్తి
గలుగఁ జెవులు ముడించి వ ♦ క్త్రంబు బడబ
ముఖమువలె విస్తృతిని జేసి ♦ ముదమునఁ దగి. ౪౮ 3203

క. తనమది రాముని నిడుకొని, యనుపముబల మలర నెగిరె ♦ నంబరమున; కా
హనుమ కరసక్థివేగం,బున నూడిన తరుగణములు ♦ భూధరశిలలున్. ౪౯

క. గిరి నిరతమున్నప్రాకృత, హరులును వాయుజునితోడ ♦ నతిజవమున ని
ర్ఝరరీతిఁ జిమ్ముఁగాఁ బడి, వరుసగ వేగఁబు తగ్గఁ ♦ బడిరి జలములన్. ౫౦

చ. గరుడసమానవీర్యుఁడగు ♦ గాలికుమారుఁడు భోగిభోగమ
ట్లరయఁగ నొప్పుబాహువుల ♦ నప్పుడు సాఁచి దిశాతతిం గడుం
గరముల నాక్రమించునటు ♦ గన్గొనఁగాఁ దగి మేరునామభూ
ధరవరమున్న దిక్కునను ♦ దద్దయుఁ గ్రాలు హిమాద్రికిం జనెన్. ౫౧ 3306

క. తనజవమునకుం గలఁగుచుఁ, బెనుభంగము లట్టె యెగుర ♦ వివిధసలిలజం
తునిచయము చలన మొందం, గనుపట్టుమహాంబురాశిఁ ♦ గనుచు నతండున్.

క. హరికరవిముక్తచక్రము, కరణిని వేగంబచనియె; ♦ గాదిలితం డ్రిన్
గరము జవంబును బోలిన, హరివీరుఁడు భూధరముల ♦ నవనీజములన్. ౫౩

క. సరసుల నదులఁ దటాకో, త్కరమును వరనగరముల ని ♦ తాంతజనమనో
హరజనపదములఁ గాంచుచు,నరిగెను;బితృతుల్యవిక్ర ♦ మాఢ్యుఁడుమఱియున్.

తే. అభ్రపథ మాశ్రయించి వీ ♦ రావతంసుఁ
డగుట విగతశ్రముండయి ♦ యతిజవమున
నరిగె; మారుతి పవమాను ♦ నట్టివేగ
మాశ్రయించి మహాత్ముకా ♦ ర్యంబుఁ దీర్ప. ౫౫ 3310

క. నినదంబున దిగ్వితతిని, ఘనశబ్దమయంబుగాఁగఁ ♦ గపిశార్దూలుం
డొనరించుచుఁ బోయెను; నా,యనిలజుఁ డాజాంబవంతుఁ ♦ డాడినరీతిన్. ౫౬

క. మనమున నెంచుచు లక్ష్యం,బును దాఁటకయుండ వేగ ♦ మున శ్వసనుండై
చనుచున్ దోడనె హిమగిరిఁ, గనియెన్; బ్రస్రవణనికర ♦ కలితం బగుచున్.

సీ. బహుకందరంబుల ♦ బరిఢవిల్లుచు నిర్ఝరాదుల నెసఁగుచు ♦ నమలమగుచు
శ్వేతాభ్రచయహారి ♦ శిఖరాళితోఁ దగి వివిధభూరుహముల ♦ వింతగఁ దగి,
పర్వతోత్తమమయి ♦ భాసిల్లు తుహినాద్రినొండెను; మిక్కిలి ♦ యున్నతంబు
లై భయంకరములై ♦ యలరు నుత్తమశృంగములతోడనొప్పుని ♦ స్తులనగంబుఁ

ఆ. జేరి యందు దివిజ ♦ సిద్ధమునీంద్రసే,వితములగుచుఁ బావ ♦ నతరములయి

యలరు గొప్ప యాత్ర ♦ మావళిఁ గాంచెను; [1] బ్రహ్మకోశపదము ♦ రజతగిరిని.

క. హరిహయతపఃపదంబును, హరుఁడు విలాసంబుకొఱకు ♦ నాశుగ మోక్షం
బరసి యొనర్చిన పదమును, సురలుహయగ్రీవుఁగొలుచు ♦ చోటునుమఱియున్.

తే. బ్రహ్మశిరమును, విశ్రమా ♦ ర్థముగ నిలిచి
యున్న మాసాదులయిన సూ ♦ ర్యనిభటులను;
బ్రహ్మ వజ్రికి మున్నందు ♦ వజ్రమిచ్చు
దాని, వైశ్రవణపదంబు ♦ భానుదీప్తి. ౫౯౹ 3315

క. మును ఛాయాప్రీతికినై, వనజప్రియు వేఁడి తగ్గ ♦ వరమతి నూహిం
చిన విశ్వకర్మ యానూ, ర్యుని సానంబట్టఁ గట్ట ♦ నొప్పెడుతావున్. ౬౦ 3316

క. సురలెల్ల బ్రహ్మదేవునిఁ, బరికింపఁగ నుచితరీతి ♦ భాసిల్ల మునీ
శ్వరు లేర్పఱిచిన చోటును; హరకార్ముకమందు పదము ♦ నాతఁడు గనియెన్.

[2]క. ధరనుండి యధోలోకముఁ, బరికింపఁగఁ బోవు నావి ♦ వరమును మఱియున్;
నిరుపమకైలాసమహీ, ధరహిమవచ్ఛిలల బుషభ ♦ ధరణీధరమున్. ౬౧ 3318

తే. మేరునామకకాంచన ♦ ధారణీధ
రమును, రాత్రుల భాసిల్లు ♦ నమలతృణవి
తానముల వెల్గు జ్యోతులఁ ♦ దనరుచున్న
యోషధులు పెక్కులున్న యా ♦ యుత్తమగిరి. ౬౧౹ 3319

క. కని వాయుపుత్రుఁ డచ్చట, ననలప్రభలం జెలంగు ♦ నటు లోషధులన్
దనరారు తద్గిరీంద్రం, బును గని యాశ్చర్య మెఁతో ♦ పొందుచుఁ బిదపన్.

క. తిరుగుచు నెల్లెడల నతం, డరసె మహౌషధుల; శ్వసను ♦ నాత్మజుఁడు కపీ
శ్వరుఁ డెన్నో యోజనంబులు, త్వరపడి దివ్యౌషధులను ♦ భాసిలుగిరినన్.

ఆ. కలయఁ దిరిగి వెదకె; ♦ త్క్ష్మాధరవర్యమ్ము, నందుఁ దనరి దివ్య ♦ మైన లతల
వితతి తముగ్రహింప ♦ వెదకంగవచ్చెనీ, హనుమయంచు నెఱిఁగి ♦ యతులమహిమ.

క. కనఁబడకయుండె నతనికి, హనుమయు నట్లవ్వియుంట ♦ కాత్మను గోపం
బును బొంది యద్ది దుర్భర, మనఁ దగుటన్ మిగుల నార్చి ♦ యనలాక్షుఁడై.

చ. ధరణిధరంబుతోఁ బలికెఁ ♦ దద్దయు నాదము పొల్చుచుండ; నో
ధరణిధరేంద్రమా! రఘువ ♦ తంసునిపైనను నీకునుం గృపా
దరములు లేకయున్నవి గ ♦ దా యిదె నీడగు భావమేని నా
కరబల మూని నిన్ బెఱికి ♦ త్క్ష్మాస్థలిఁ జల్లెదఁ జూడుమా ననున్. ౬౬౹ 3324

---

1 స బ్రహ్మకోశం రజతాలయం చ-అని మూ. బ్రహ్మకోశమను నాశ్రమము. 2 కైలాసమగ్ర్యం హిమవచ్ఛిలాంతథ-అని మూ. హిమవచ్ఛిలానామ కైలాసపార్శ్వ కశ్చి చ్ఛిలావిశేషః-అని వ్యాఖ్య.

చ. అని యతఁ డంత భూమిరుహ♦హ స్తిగణాన్వితమై సకాంచనం
బును నయి వేలధాతువులు ♦ పొల్చుచునుండఁగ నుల్లసల్లతా
ఘనఘృణియుక్తసానువయి ♦ క్రాలుధరాధరకూటముం గరం
బున గ్రహియించి తచ్ఛిఖర♦ముల్ గడు నల్పము లాకులంపడన్. ౬౭౪

తే. వేగముగఁ బెల్లగించె; నా♦వీరుఁ డమరు
లసురవరులును లోకంబు ♦ లట్టి భీతి
నందఁగాఁ బెల్లగించి యా♦యద్రినిట్టు
లంబరంబున కెగసి బ♦లాధికుఁడయి. ౬౮ 3326

క. గరుడోగ్రవేగుఁడై యం,బరమున వేగంబ చన న♦భస్థ్సదివిజు లా
దరమునఁ దనుఁ బొగడంగా, నరిగె; మరుత్సుతుఁడు భాస్క♦రాభుండగుచున్.

ఉ. భానుసమానకాంతిగల ♦ పర్వతకూటము సంగ్రహించి పెం
పూని నభంబుపై కెగసి ♦ యుగ్రమయూఖుని సన్నిధానమం
దాను ద్వితీయభానుఁడన ♦ నాతఁడు చక్క వెలింగె; నమ్మరు
త్సూనుఁడు క్ష్మాధరేంద్రమున ♦ శోభిలుచున్ గిరి నట్టె చేతిలోన్. ౬౯౪

క. ధరియించి వేయి యంచులఁ, గరము విరాజిల్లి యనలు♦కాంతులఁ దగి భీ
కరమైనచక్రమును జే, ధరియించిన విష్ణు వట్లు ♦ తద్దయు వెలిఁగెన్. ౭౦౪

చ. హనుమకరంబునం జెలఁగు ♦ నా గిరినుండు మహౌషధీనువా
సనకు స్వకీయదేహములు ♦ చయ్యనఁ బ్రాణయుతంబులౌట న
వ్వనచరు లాతనిం గనుచు ♦ బాగుగ నార్చిరి వారిఁ గాంచి యా
హనుమయుఁ గార్యసిద్ధి తగ ♦ నంచును బిట్టుగ నార్చె నీవిధిన్. ౭౧ 3330

క. వారల భయదవరంబుల, నాఁసి లంకాపురస్థు♦లగు రక్కసులున్
ఘోరతరంబుగ నార్చిరి;, మారుతి బల మలరుచుండ ♦ క్ష్మాధరపతిపై. ౭౧౪

క. వనచరసేనామధ్యమ,మున వ్రాలి యటం జెలంగు ♦ ముఖ్యకపుల కొ
య్యన వంచి యుత్తమాంగం,బును మ్రొక్కి విభీషణునిని♦మోదం బలరన్.

ఆ. కౌఁగిలించుకొనియె; ♦ క్ష్మాపతితనయు లా, రామలక్ష్మణులు వి♦రాజమాన
ములగునోషధుల ద♦గు లలితగంధంబు, ఘ్రాణరంధ్రములఁ ద♦గంగ నెక్క.

ఆ. వెస విశల్యులైరి ♦ వీరవానరు లెల్ల, వానిగంధమునకు ♦ మేను లెల్లఁ
జక్క నమర లేచి ♦ యుక్కునఁ బొడలిరి;, యంతకుమును నిహతు♦లైన కపులు.

సీ. దివ్యౌషధులదగు ♦ భవ్యగంధము సోఁక సంజీవనికిఁగల ♦ శక్తివలన
క్షణమున లేచి వి♦శల్యకరణివలనను విశల్యాంగులై ♦ ఘనతనొప్పు
సంధానకరణిదా ♦ శక్తిని విరుజులై సావర్ణ్యకరణి ప్ర♦శస్తమహిమ
వలన నారాతిరి ♦ లలితనిద్రను బొందువారు లేచినయట్లు ♦ వఱలుచుండి;

ఆ. రక్షి దనుజులెల్ల ♦ నపుడేల బ్రదుకక
యుండిరనిన? లంక ♦ నున్న దనుజు
లెపుడు కపులతోడ ♦ నేచి యనిం జేయఁ
బూని రదియె మొదలు♦గా నిరతము. ౭౫। 3335

క. అనిఁ జచ్చినవారల సం,ఖ్యను నొరు లెఱుఁగకయె యుండ ♦ నారావణునా
జ్ఞను గపులచేతఁ జచ్చిన, దనుజులనున్ వైచి రయ్యు♦దధి నపు డపుడే.

క. అనిలజుఁ డుదగ్ర వీర్యుఁడు, ఘనజవమున నోషధిగిరి♦కడఁకం దుహినా
ద్రిని జేర్చి మరల శ్రీరా,మునితోడం గలిసికొనియె ♦ ముందటిరీతిన్. ౭౭।

డెబ్బదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౫ - వ సర్గము.

కోఁతులు లంకను గాల్చుట, తుములయుద్ధము.

క. గురుతేజుఁడు సుగ్రీవుఁడు, పరికించి ప్రయోజనంబు ♦ భంగిని భూమీ
శ్వరున కది విన్నవించుచు, మరుత్సుతుంజూచి యనియె ♦ మంజులభణితిన్.

క. విను రావణుండు కలనున, ననుజుండౌ కుంభకర్ణుఁ ♦ డాతనితనయుల్
వనచరహతులౌటను నా,త్మను నుత్సాహంబుఁ దక్కి ♦ తత్తఱపడుచున్. ౧।

ఆ. ఉన్నవాఁడు గనుక ♦ యుద్ధంబు నొసఁగఁడు
పురము వెడలివచ్చి; ♦ హరులయందు
గురుబలాఢ్యు లెవరొ ♦ పరమజవంబున
నరుగు వార లెవరొ ♦ యాప్లవగులు. ౨। 3340

క. [హరితుల్యులౌట దనుజే,శ్వరునావాసంబుఁ గాల్ప] ♦ సాలముపైకిన్
గర మెగసి కొఱవిగములం, గరముల ధరియించి మించు♦కడఁకలఁ బురిలోన్.

క. చొరఁబడ దురుగా కనియెన్;, ఖరకరుఁ డస్తాద్రిఁ జేరి ♦ గాఢముఁ గడుభీ
కరమై యానిశి తొలిజా, మరయఁగఁ గన్పట్టుచుండ ♦ నాహరివీరుల్. ౩।

క. కరములఁ గొఱవులఁ గైకొని, యరిగిరి లంకాభిముఖులు♦నై; యంతట వా
నరబలము లుల్కలను స,త్వరముగఁ గేలన్ ధరించి ♦ వచ్చి తఱుమఁగన్.

తే. నలుదెసలనుండి ప్లవగవీ♦రులు తఱిమిన
గుల్మములనుండి నగరంబుఁ ♦ గోర్కెఁ గాచు
చున్న యారక్కసులు పాఱి ♦ రొక్కరీతి;
నంత నవ్వానరులు రాజు♦నాజ్ఞఁ దలఁచి. ౫। 3344

సీ. పురకవాటంబులఁ ♦ బురవీథులందును నట్టిళ్ల వివిధచ♦ర్యలను మఱియుఁ
బ్రాసాదములయందు ♦ వహ్నిని బెట్టిరి; వేనవేలుగ నిండ్ల ♦ వీతిహోత్రు

నంటించి దహియించి; ♦ రంతటఁ గొండలవంటి సౌధంబులు ♦ వరుసఁ గాలి
యిలఁ గూలె; వానియం ♦ దెనఁగెడు నగరువు సరసమై తగుహారి ♦ చందనంబు
తే. దగ్ధమయ్యెను; మంచిము ♦ త్యములు మఱియు
నితరమణులును వజ్రంబు ♦ లతులకాంతి
నలరుపగడంబులును శుభ్ర ♦ ములగు పట్టు
వస్త్రములును గౌశేయముల్ ♦ వరుసఁగాఁ వె. ౮ 3345
ఆ. గొఱ్ఱెరోమములను ♦ గోమల మేషాది, జంతురోమములను ♦ సరసగతుల
నల్లియున్న కంబ ♦ ళాదులు కాంచన, భూషణములు శస్త్ర ♦ పుంజములును. ౯
క. తురగాలంకారంబులు, కరికంఠవిభూషణములు ♦ కట్యోళులు, సుం
దరరథభూషణములు భీ, కరభటకవచాళి, వాజి ♦ కరివర్మములున్. ౧౦ 3347
క. ధనువులు ఖడ్గంబులు శిం, జినులును శక్త్యంకుశములు ♦ చిత్రములయి భీ
తినిగూర్చు తోమరంబులు, ననుపమరోమాంచితంబు ♦ లగు కంబళులున్. ౧౧
క. చామరములు పులిచర్మము, లామూడ్యం జారుతరము ♦ లై కస్తూర్య
ద్దామసుగంధద్రవ్యము, లామంటలఁ గాల్పఁబడియె ♦ నత్తరుణమునన్. ౧౨
క. పురమున ముక్తామణిసుం, దరసౌధము లుజ్జ్వలాస్త్ర ♦ తతి యెల్లెడ భీ
కరరీతిఁ గాల్చె ననలుఁడు;, తరుణంబున నపుడు పురవ ♦ తంసమునందున్. ౧౩
సీ. స్వస్తికాదికభేద ♦ సరణులను గృహస్థు లగు రాక్షసులకుఁగా ♦ నమరుపఁబడి
నట్టి గృహంబుల ♦ నన్నిటినిం గాల్చె నగ్ని; యప్పుడు లంక ♦ యందు హేమ
చిత్రతనుత్రాణ ♦ మాత్రధారులు, పుష్పహారో త్తమాంబర ♦ ధారులమై
మద్యపానచలాక్ష ♦ మండితులగువారు, మదవిహ్వలచరులు, ♦ మత్తువలనఁ
ఆ. బ్రియలయంబరములఁ ♦ బ్రియమునఁ గేలధ,రించి రతినిఁగోర ♦ నెంచువారు;
వైరులందుఁ గోప ♦ భరమూనువారు గ,దాళిశూలఖడ్గ ♦ హస్తులు మఱి. ౧౪
క. పలలంబులఁ దినుచుఁ బయ,స్సులఁ ద్రావుచు లలితములుగ ♦ శోభిలుశయనం
బులఁ బ్రియులతోడ శయనిం,చి లలిన్ నిద్రించువారు ♦ చెచ్చెఱ భీతిన్. ౧౫
చ. తనయులఁ దీసికొంచు వగఁ ♦ దద్దయు వేగమ నాల్గుతట్లకుం
జనియెడు వారునై యిటుల ♦ సంకులరీతిగ లంకలోపలం
దనరు నిశాటలక్షలను ♦ దారుణవహ్ని దహించి వారికొ
ప్పునఁ దగి మాటిమాటికిని ♦ బొల్చెను మంటల మిన్నుఁదాఁకుచున్. ౧౬
సీ. ధనయుతంబులు మహా ♦ ధననిర్మితంబులు గంభీరతల్పసం ♦ కలితములును
జారుతరంబులు ♦ శాతకుంభవినిర్మితములు చంద్రాకృతిఁ ♦ దనరునవియు
నర్ధచంద్రాకృతి ♦ నమరుపఁబడియున్న యవియుఁ బైమేడల ♦ నతిశయోన్న
తిని మించునవియు, ర ♦ త్ననిచయచిత్రితవాతాయనంబుల ♦ భాసమాన
శయ్యాసనంబులఁ ♦ జారుతరంబులై విలసిల్లునవియును ♦ విమలమణిఖ

ఆ. చిత్రములును బ్రవాళ♦వితతులునునయి, చెంగి తీవ్రరశ్మిఁ ♦ జేరఁ బెరిగి
క్రౌంచబర్హిణములు ♦ నంచితవీణాల, భూషణాళి నినద♦ములఁ జెనంగి ౨౦ 3354

క. గిరివలె నొప్పెడు సౌధో,త్కరముల దహియించె నగ్ని; ♦ దహనయుతిని భీ
కరగతి మండెడు లంకా, పురతోరణములు శిఖాభి♦భూతము లగుచున్. ౨౧

ఆ. వృష్టికాలమందు ♦ విద్యుద్యుతాంబుద, ములవిధంబు దోఁప ♦ వెలిఁగె; నంత
నగ్నిచుట్టుకొనఁగ ♦ నాగృహంబులు వజ్రి, వజ్రహతగిరులటు ♦ వసుధఁగూలె.

చ మనముల హాయిఁ గూర్చెడు వి♦మానములందుఁ బరుండి నిద్రఁగాం
చు నెలఁతమిన్న లగ్ని యటు♦సోఁకఁ దనూలత నెల్లతావులన్
దనరువిభూషణంబులను ♦ దారు తటాలునఁ బాఱవైచి యా
ర్తనినదముల్ ఘటించిరి క♦రంబు కృపం గలిగించునట్లుగన్. ౨౩౪ 3357

తే. అగ్నిఁ గాలువిమానంబు ♦ లవి త్రియాను
లందు దివ్యౌషధవనంబు ♦ లట్టి వెలుఁగఁ
గానఁగాఁబడు తుహినశి♦ఖరిశిఖరము
కరణి దవ్వులకుం గడుఁ ♦ గానఁ బడియె. ౨౪౪ 3358

క. పురిఁ గాలెడు హర్మ్యాగ్రము, లురుదహనార్చులను గూడి♦యుండఁ బలాశో
త్కరములు పూచినరీతిగ, నరుణప్రభలలరఁ జూడ♦నయ్యె నరుదుగన్. ౨౫౪

క. కరితురగంబుల కట్లను, దవ్వరగా రక్షకులు త్రెంచి ♦ వానివిడువఁగాఁ
బరుగెత్త నవ్వి యత్తఱిఁ, బుర మయ్యది ప్రళయకాల♦మునఁ గన్గొనఁగన్.

తే. అలలయురవడిఁ దడఁబడు ♦ నట్టిగ్రాహ
ములఁ గలంగు మహాంబుధి♦వలెఁ జెలంగె;
కట్టు విడువంగఁ బడి భీతి ♦ నట్టి పాఱు
నశ్వమును గని దంతియు ♦ నటుపరుగిడె. ౨౭ 3361

క. తురగము భీతింబాఱెడు, కరిఁ గని తానార్తినొంది ♦ కడువడిఁ బాఱెన్;
బుర మద్ది కాలుచుండఁగ, నరుణములుగ దానిఛాయ ♦ లబ్ధిఁ బడంగన్.

క. జలరాశి యప్పు డెట్టని, జలములతోఁ గూడియున్న ♦ సాగరము క్రియం
జెలఁగె ముహూర్తం బట్లు క,పులు లంకకు నగ్నిఁ బెట్టి ♦ పొగలెగయింపన్.

తే. అమ్మహాపురి యాలోక♦మందుఁ గలుగు
ఘోరమౌ ప్రళయంబునఁ ♦ గుంభిని కడుఁ
గాలుచున్నట్లు కన్పడె; ♦ గడఁగి పొగలు
నలుదెసలయందు వ్యాపింప ♦ జ్వాలనుఁడేచి. ౩౦ 3364

క. తనశిఖలం గాల్పఁగ హా, యని యార్చెడు రాక్షసాంగ ♦ నార్తరవమ్ముల్
వినఁబడియె నప్డు దశరో, జనదూరమ్మునకు మిగుల ♦ సాధ్వసరీతిన్. ౩౦౪

చ. దనుజులు కొంద ఱయ్యనలు♦దారుణశోచుల దేహముల్ జవం
బున దహియింపఁగాఁ బడఁగఁ ♦ బూర్వరమం దవు డుండఁ జాల కో
య్యన వెలికేగుదేర సహ♦రాతురులా కపు లట్టి వారిమా
ర్కొని యదలించి; రత్తఱిని ♦ గోఁతులభీకరనాదముల్ కడున్. ౩౧౪ 3366

క. దనుజుల యార్తధ్వనులును, వననిధి దశదిక్కులను న♦వనినిం బ్రతిని
స్వనము గలుగంగ నిండెను;, జనపతిసుతులైన రామ♦సౌమిత్రు లటన్.

క ఇరువురు విశల్యులై యా,శరబాధలఁ బాసి మదుల ♦ సంభ్రాంతులు గా
క రయమున నుత్తమములగు, శరాసనము లందుకొనిరి ♦ శౌర్యము పొంగన్

ఉ. అంతట రాముఁ డుత్తమశ♦రాసనముం గొని నారి మ్రోగున
ట్లెంతయు శక్తిఁ జేయ దను♦జేజ్యులకున్ భయమద్ది కల్గఁగాఁ
బంతము మీఱఁ జేయుచు న♦వార్యముగాఁ జెలరేఁగె; నంత భూ
కాంతుఁడు చాలఁ గోపమున ♦ గాఢగుణంబును మ్రోగఁ జేయుచున్. ౩౫

క. పురహరుఁడు వేదమయమౌ, శరాసనము మ్రోగఁ జేయు♦చందమునఁ దగెన్;
హరికోలాహలరవమును, గురుదనుజుల యార్తరవముఁ ♦ గుంభినిఁ బర్వెన్.

ఉ. వాని నడంచి మించి రఘు♦వర్యుని జ్యాధ్వనియే వినంబడెన్;
వానరు లేచి చేసెడు ర♦వంబును రాక్షసభీతినాదముల్
మానవనాథుజ్యారవము ♦ మానుగ మూఁడివి దిగ్విజంబునం
దూని చెలంగె; నత్తఱిని ♦ నుద్ధతి రాముఁడు శత్రుభీముఁడై. ౩౭౪ 3371

క. ధనువును మ్రోయించుచు వైచిన బాణము లట్టె రజత♦శిఖరము రీతిం
గనుపట్టు పురద్వారం,బును జూర్ణముచేసి కూల్చెఁ ♦ బుడమిం బడఁగన్.

సీ. దానవేంద్రులును వి♦మానంబులందును సద్మంబులను రాము♦శరగణంబు
పడుటయు కన్గొని ♦ పరమసంగరమున కనువగు యత్నంబు♦లను నొనర్చి;
రట్టు లారాక్షసు ♦ లనికి సన్నాహముల్ చేయుచు భీకర♦సింహనాద
ములు చేయుచుండ ని♦మ్ముల రాత్రియదికాళరాత్రిచందమ్మున ♦ రాజిలె; నవు

తే.డామహాత్ముఁడు సుగ్రీవుఁ ♦ డాకపీంద్రు
లను గనుంగొని మీరలు ♦ దనుజవర్యు
నంతిపురమున కాసన్న♦మైన మధ్య
కక్ష్యకగుద్వారమును జేరి ♦ కడిమి మెఱయ. ౪౧౪ 3373

క. అని యొనరింపుఁడు మీలో, వనచరుఁ డెందెందునున్న♦వాఁడైనను నా
జ్ఞను దీని మీఱునో యా,తని శాసనదూషకునిగఁ ♦ దలఁచి తటుకునన్.

తే.ఒక్కయొగురునఁ బట్టి మీ ♦ రుక్కడంగఁ
జంపవలయుఁ జుఁడీ! యని ♦ శాసనంబుఁ

జేసె; మండెడునుల్కలఁ ♦ జేత నూని
యాహరీశగణంబు ద్వా♦రాంగణమున. ౮౩ 3375

క. నిలువం బడఁగాఁ గన్గొని, పలలాశనవిభుఁడు క్రోధ♦పరవశుఁడయ్యెన్;
గలఁగినమదితో నంగం,బుల నాతఁడు విఱుచుకొనుచు ♦ బోరున నడరెన్.

తే. దిక్కు లెల్లను గలఁగ, భీ♦తిని జనింపఁ
జేయు రుద్రుని యవయవ♦జృంభితోగ్ర
రోషమెల్లఁ జెలంగుచు ♦ రూపమొంది
నట్లు రావణుఁ డగపడె ♦ నయ్యదనున. ౮౫ 3377

క. అనుజుఁడగు కుంభకర్ణుని, తనయులను నికుంభకుంభ♦దనుజేంద్రులఁ బె
క్కు నిశాచరులం గూరిచి, చనుఁ డని యనికంపెఁ బ్లవగ♦సమితిం జంపన్.

తే. కడఁగి యూపాక్షశోణితా♦క్షప్రజంఘ
కంపనులు వారితోఁ గూడి ♦ కపులపైకి
నరిగి; రా రావణుఁడు మహా♦త్తరబలులగు
వారినందఱిఁ జూచుచుఁ ♦ బలికె నిట్లు. ౮౭ 3379

క. ఇటనుండి వెడలునపుడే, పటుసింహారవంబు లొప్పఁ ♦ బ్లవగము లదరం
దటుకునఁ గదలుఁడు విజయం,బటఁ దప్పక గొనుఁ డటంచు ♦ నాజ్ఞాపించెన్.

చ. అని యతఁ డాజ్ఞచేయుటయు ♦ నాదనుజుల్ జ్వలితాయుధంబులం
గొని పలుమాఱు లుద్ధతిని ♦ గోయని యార్చుచు లంకనుండి వే
చనిరి; ప్లవంగకాంతులను ♦ జక్కని యుల్కలరోచులన్ మహా
దనుజకలాపకాంతులను ♦ దద్భటమధ్యగతాంబరంబు నొ
య్యన వెలుఁగంగ నాతమసు ♦ లన్నియు జీర్ణము లయ్యె నయ్యెడన్.

తే. అప్పు డుదయించినట్టి తా♦రాధిపరుచి
యు, నుడుకాంతియు, నుభయసై♦న్యోరుభూష
ణముల తేజంబు లభ్రప♦థము వెలుంగఁ
జేసె; నయ్యెడ వెలుఁగు శ♦శిరుచిగముల ౯౦ 3382

క. జ్వలియించుగేహములకాం,తుల భూషణవితతరుచుల♦నున్ వానరసే
నలు దానవసేనలు ను,జ్జ్వలకాంతుల నెల్లయెడల ♦ వఱలెను మిగులన్.

తే. పైకి జ్వాలలు వ్యాపింప ♦ భయదరీతి
మండుగృహముల కాంతు లు♦ద్దండభంగ
చలితసాగరమునను ర♦సాతలంబు
దనుక వ్యాపింప వెలసె నెం♦తయు జలనిధి. ౯౨ 3384

క. చలదంబరదృశ్యపతా,కల మత్తాన్యద్యఖచిహ్న♦కలితధ్వజరా
జులఁ గూడి ఘోరరథో, బలమయ్యది ఖడ్గరూప♦పరశుతతులచేన్. ౯౩ 3385

తే. భీమహాయకరిరథభట♦స్తోమ మగుచు,నుజ్జ్వలద్భీమశూలగ♦దోరుఖడ్గ
కార్ముకప్రాసతోమర♦కలితమగుచు, భయదవిక్రమపౌరుష♦భటయుతమయి.

సీ. ప్రచలితప్రాసమై ♦ రాజితకింకిణీ,శతనాదితంబయి ♦ చక్కమెఱసె;
భటులందు నిరుపమ♦భర్మభూషణలసద్భుజులయి పరశువుల్ ♦ భూరిబలము
గనఁబడఁ ద్రిప్పుచుఁ ♦ బెనుశస్త్రముల నట్లె వడివడిఁ ద్రిప్పుచు ♦ బాణములను
గార్ముకంబుల వెను♦కం దాల్చి యనిమొన ధనువులు విఱిగిపో♦యిన మరలను

తే. వానిఁ దాల్పంగ నెంచుచు ♦ వరసుచంద
న సుమమాల్యసురావాస♦నాయుతమయి
గాలి వీవంగ నొప్పిరి; ♦ చాలశూరు
లలరి జలదాకృతి ధ్వనింప ♦ బల ము దొప్పె. ౫౭ 3387

చ. దనుజుల యబ్బలంబు భయ♦దంబయి చూడఁగ నొప్పి వచ్చుటం
గని హరిసేన యత్తఱిని ♦ గట్టిగనార్చుచు వే చలించి పో
యెను దగ మార్కొనంగ; దను♦జేశ్వరు గొప్పబలంబు నంతఁ జ
య్యన నెగురంగ నాల్కొనుచు ♦ నాహరిసేనలమీఁది కగ్నిపైఁ
జనుశలభంబులట్లు చనె ♦ శౌర్యము సాయముగాఁగనంతటన్. ౫౮ 3358

తే. దనుజభటు లంత నన్యోన్య♦ఘనభుజముల
యొరపిడిని దీవ్రతరవజ్ర♦పరిఘము లొగి
సానఁబెట్టినయట్టులు ♦ చాలఁ గాంతి
వెలుగ నవ్వార లెంతయుఁ ♦ జెలఁగి రపుడు.; ౬౦ 4389

చ. వనచరు లంత యుద్ధమున ♦ వారని కోర్కెలఁ బిచ్చియెత్తెనో
యనఁ దరుసంతతిం గొనుచు ♦ నట్టులె ముష్టుల నూనుచున్ గిరుల్
గొనుచును గొట్టుచున్ ♦ ధరణిఁ గూలఁగఁ జేయుచు దూఁకుచుండిరా
దనుజులు భీకరాకృతులఁ ♦ దాలిచి మార్కొని వారినంతటన్. ౬౧ 3390

చ. శిరములు తీక్ష్ణఖడ్గములఁ ♦ జెచ్చెఱఁ ద్రుంచుచుఁ గ్రీడసల్పి; రా
హరివరు లేచి రాక్షసుల♦వౌ చెవులొక్కటఁ బండ్లఁద్రెంచి భీ
కరతరముష్టిఘాతములఁ ♦ గ్రన్నన శీర్షములం బగుల్చి ప్ర
స్తరగణసంప్రహారమునఁ ♦ దత్తనువుల్ వడిఁద్రుంచి రంతటన్. ౬3 3391

క. వనచరులందుం గొందఱు, దనుజులలో బలము గల్గి ♦ దర్పముఁదగు వా
రిని బెక్కండ్రం జంపుచు, ననూనబలవిక్రముముల ♦ నవు డలరి రనిన్. ౬౪

తే. భయదరూపులు రాక్షస♦ప్రవరు లంతఁ
గపివరేణ్యులఁ దీవ్రఖ♦డ్గములఁ ద్రుంచి;
రయ్యనిని దన్నుఁగొట్టిన ♦ యతని నొక్కఁ
డట్టె కొట్టెను మఱియొక్కఁ ♦ డాగ్రహమున. ౬౫ 3393

క. తనుఁ బడఁద్రోసినవానిం, దనివిచనం గ్రిందఁద్రోసెఁ ♦ దను నొక్కఁడు తి
ట్టినవాని నొకఁడు నిందిం,చెను గొఱికినవానిఁ గొఱికె ♦ చేరి యొకఁడనిన్.

సీ. అనియొసంగుమునాకు♦నని,యొకండిచ్చుచునున్నాఁడురణమని♦యొక్కఁ డిదిగొ
యిచ్చుచునున్నాఁడ ♦ నేనని యొకఁడుఁగష్టము పెట్టుకొనదేల? ♦ చక్కనిలువు
మనియొకండునుబీర♦మునఁబల్కుకొనుచుండి; రయ్యనిదానవుల్ ♦హరిబలములు
వస్త్రముల్ వ్రేలాడ♦వర్మము ల్దొలఁగంగ నాయుధంబులు జాఱి♦యవనిఁ బడఁగ

ఆ. యష్టిశూలముల మ♦హాప్రాసముల ఖడ్గ
ముల గ్రహించి యటఁ దు♦ములముగాఁగ
ఘోర సంగరమది ♦ ఘోరతరంబయ్యె;
నందు రక్కసులు మ♦హాగ్రహమున. ౯౮౪ 3395

క. హరుల దశసప్తసంఖ్యల, వరుసగ నొకసారి బలిమిఁ♦బట్టి విసరివై
చిరి చచ్చునట్లు; దనుజుల, హరివర్యులు నట్లె చంపి ♦ రందఱఁ గడఁకన్.౯౫

తే. వసనముల్ కేశముల్ వీడ ♦ వర్మములొగి
వసుధఁ జూర్ణంబులై పడ ♦ ధ్వజము లట్టె
విఱిగిపడ దిక్కులేకున్న ♦ వీతకృపుల
దనుజులం జుట్టుముట్టి రా♦తరుణమందు. ౭౦౪ 3397

డెబ్బదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౬ - వ సర్గము.

-అంగదాదు లకంపనాదులఁ జంపుట.-

క. వీరజనక్షయమై యతి,ఘోరంబుగ సంకులముగఁ ♦ గొనసాగెదునా
భూరిరణంబున నంగదుఁ, డారసి మార్కొనియె భీక♦రాకంపనునిన్. ౧ 3398

క. అతఁ డయ్యంగదుఁ బిల్చుచు, నతిశయకోపమునఁ బెనుగ♦దాగ్రమునన్ వి
చ్యుతినొందకుండఁ గొట్టెను, నతఁడు తదాఘాతమునకు ♦ నార్తిఁజలించెన్.౨

తే. సోలె నంతటఁ దేజంబు ♦ చాలఁగల్గు,వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వైశమగిరి
శిఖర మొక్కఁడు పెకలించి♦చిత్రరీతి,వక్షమునవైవ నార్తుఁడై ♦వసుధఁగూలె.

చ. అనిని నకంపనుండు హతుఁ♦డై యిలఁగూలుట శోణితాక్షుఁడుం
గనుచు విభీతుచందమున ♦ గాఢరయంబున నంగదున్ వధిం
పను రథవర్యముం బఱపి ♦ ప్రాణహరాయతకాలవహ్నితు
ల్యనిశితబాణపుంజముల ♦ నంగదు గాఁడఁగ నేసె నత్తఱిన్. ౪ 3401

తే. వాలితనయుండు విక్రమ♦వంతుఁ డట్టు
లర్ధచంద్రాకృతిం దగి ♦ యతిశితాగ్ర

ములయి మంగలకత్తుల♦వలె నెసంగి
కంకపత్త్రోపమాగ్రముల్ ♦ గలిగి మెఱసి. ౫ 3402

ఆ. వత్సదంతములన ♦ వఱలుచు శల్యక,ములను పేసుమిగులఁ ♦ గలిగి మఱివి
పాఠములన రుచుల ♦ భాసిల్లి వెండియు, బహువిధముల నొప్పు♦బాణములను.

క. తనువెల్లఁ గ్రుచ్చఁబడఁగా, దనుజుని వరకార్ముకము ర♦థంబును బాణా
ళిని జూర్ణముగాఁ జేసెను, దనుజేజ్యుం డంతఁ గ్రోధ♦తామ్రాక్షుండై. ౭

క. పలుకయు, వాలును, గొని యి,మ్ముల నేవియుఁ జూడక జవ♦ముననింగికిఁ దాఁ
టె లలిః, వాలితనూజుఁడు, బలవంతుండగుట మఱియుఁ ♦ బటువేగమునః.

ఆ. అంబరమున కెగరి ♦ యారక్కసునిహస్తమునఁ జెలంగుఖడ్గ♦మును బలిమిని
సంగ్రహించి యార్చి ♦ సరభసముగ వాని, మూఁపునందు ఖడ్గ♦మునఁగడంక.

తే. యజ్ఞసూత్త్రంబులాగున ♦ నతనిఁ గొట్టె
నట్లు కపికుంజరుఁడు వేయ ♦ నతఁడు చావ
కుండె నంగదుం డంత మ♦హోగ్రఖడ్గ
మును గరంబున ధరియించి ♦ ఘనరవంబు. ౧౦ 3407

క. పలుమఱు చేయుచు ననిలో,పల నితరమహాసురులను ♦ బట్టి వధింపం
జలమునఁ బోయెను; హాటక, విలసితకేయూరుఁ డగుచు ♦ వీరుండగుచుః.

క. దనుజుం డాతం డినుపగ,దను ద్రిప్పుచు వెంటనంటెఁ ♦ దగ నంగదునిః;
గని యారీతిని వీరుం, డనుపమబల మలర నాయ♦తాక్షుం డగుచుః. ౧౨

క. యూపాక్షుండు ప్రజంఘుం, డేపునఁ దనవెంటరాఁగ ♦ నినుమడియగునా
టోపంబునఁ గడుఁగ్రుద్ధుం, డై పఱపె రథంబు నట్టె ♦ యంగదుపైకిః.

తే. *శోణితాక్షప్రజంఘులు ♦ శోభిలి తన, రెండుప్రక్కలఁ గలియ ను♦ద్దండరీతి
నవ్విశాఖాఖ్యతారాద్వ♦యాంతరస్థ, పూర్ణశశివలెఁ గపిపతి ♦ పొదలుచుండె.

సీ. మైందుండు ద్వివిదుఁడు♦మాతులు లొటనంగదుని రక్షించుచుఁ♦గడఁగి తమకుఁ
బ్రతిభటుఁడగు సుర♦వైరిని గనుఁగొన నతనిచెంతనె నిల్చి, ♦ రతులవీర్యు
లతిదీర్ఘదేహులు♦నగురాక్షసులు యత్న మమరంగఁ జర్మగ♦దాసిధారు
లగుచు వానరులపై♦కడరి రాగ్రహమున; నంత మైందద్వివి♦దాంగదు లాగి

తే. నటఁ దలపడఁ బ్రజంఘయూ♦పాక్షశోణి,తాక్షులు గగురుపుట్టించు ♦ నట్టిరీతి
సంగరముచేసి; రంతఁ గీ♦శప్రవరులు, తరువులను బైన వైవ భీ♦కరముగాఁగ.

క. ఘనబలుఁడైన ప్రజంఘుఁడు, తనఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచెఁ ♦ ద త్తరువుల; నా
వనచరులు వారివౌన్యం, దనహాయములమీఁదఁ బర్వ♦తములఁ దరువులః.

తే. వైవ యూపాక్షుఁ డసదృశ♦బాణములను
వైచి యవ్వాని ఖండించె; ♦ నేచి మైందుఁ

* విశాఖయో ర్మధ్యగతః పూర్ణచంద్ర ఇవాభవత్ -అనిమా.

డాద్వివిదుఁడును దనమీఁద ♦ నడరఁ జేసి
నట్టి తరువుల శౌర్యవీ♦ర్యములు తనర. ౧౯॥ 3114

క. ఘనగదను శోణితాక్షుఁ డ,వనిఁబడఁగా నడుమఁ జెండె♦వానిఁ; బ్రజంఘుం
డును బరమర్మనికృంతన, మనూనమును నైన ఖడ్గ ♦ మట్టె కరమునన్.

తే. సంగ్రహించుచు నంగదుఁ ♦ జంపనడరె
నతిజవంబున; గురుబలుఁ♦డైన యాప్ల
వంగకాంతుఁడు తనపైకి♦వచ్చు నాప్ర
జంఘుఁ గని బలముం జూప ♦ సరభసముగ. ౨౦॥ 3116

క. ఇనుమద్దిచెట్టుతో నా,తని మోఁదెను మఱియు నతఁడు ♦ దారుణఖడ్గం
బును గూడిన తద్భుజమును, దనముష్టిం బొడువ నసియు♦ధరణిం బడియెన్.

చ. గురుబలుఁ డాప్రజంఘుఁడును ♦ గొబ్బున నుత్పలకాంతిఖడ్గమ
త్తరుణమునందు భూమిఁబడఁ ♦ దాఁ గని వజ్రసమానముష్టి భీ
కరగతిఁబట్టె తేజము ని♦కాముము గల్గినవాఁడుగాన నా
హరివరఫాలముం బొడువ ♦ నాగురువీర్యుఁడు చంచలించుచున్. ౨౨॥

ఆ. సోలి కొంతవడికి ♦ సుప్రతాపమునఁ దే,జమున నలరుఁ గానఁ ♦ జక్కఁ దెలివి
మరలఁ బొంది యసురు♦శిరము ఖడ్గమ్మునఁ, దనువునుండి వాపెఁ ♦ దత్క్షణంబ.

క. తనపినతండ్రి ప్రజంఘుం, డనిఁబడ యూపాక్షుఁడు గని ♦ యశ్రునయనుఁడై
తనయొద్దబాణములు ముగి,సినకతమున రథము డిగ్గి ♦ శీఘ్రము కినుకన్. ౨౪

చ. కరమున ఖడ్గమూని మదిఁ ♦ గ్రమ్మెడు నీర్ష్యను బైకిరాఁగ న
త్వరమునఁ గోపవేగమున ♦ బాహుబలం బలరార ఱొమ్మునం
గరమునఁ గొట్టె యాద్వివిద♦కమ్రకపీంద్రుఁడు వానినిం బలా
త్కరణమునన్ గ్రహించె; నిటు ♦ తమ్ముఁడు పట్టుపడంగఁ జూచుచున్. ౨౫

తే. అధికకోపంబునన్ శోణి♦తాక్షుఁ డపుడు
గదను ద్వివిదాఖ్యకీశవ♦క్షమును గొట్టె;
గురుబలాఢ్యుఁడు ద్వివిదుండు ♦ సురవిరోధి
గదను గొట్టినదెబ్బకుఁ ♦ గళవళించి. ౨౬ 3122

క. మరలన్ దనుజుఁడు గదఁగొన, నురవడిఁ దా నొడిసిపట్టె; ♦ నురువీరుండై
పరఁగెడు మైందుఁడు కపిబల, వరుఁడా యూపాక్షుఁ గాంచి ♦ బరవసమలరన్.

క. కరతలమునఁ బ్రహరించెను;, హరివరులై పరఁగుచున్న ♦ యావీరులతో
దుర మొనరించుచు నాని,ర్జరవైరులు కొట్టి యీడ్చి ♦ రయమొప్పంగన్.

తే. తలపడం గని యాహరి♦తల్లజులును
వారి నీడ్చుచుఁ బట్టుచుఁ ♦ బోరు సలిపి;

రంత ద్వివిదుండు విక్రమ ♦ మతిశయిల్ల
నఖములఁ శోణితాక్షుని♦ముఖముఁ జీఁటె. ౩౫ 3425

క. తలపడి జిఱజిఱఁ ద్రిప్పుచు, బలములరఁగ వాని నట్టె ♦ పడవైచి మహీ
స్థలమున దేహము పిండిగ, నలయక యొనరించెఁ బిసికి ♦ యట మైందుండున్.

క. కరయుగమున యూపాక్షుని, బరవన మలరంగఁబట్టి ♦ వాని నలుపఁగా
ధరణి హతుండై కూలెను; నిరుపమవీరాళి యయ్యె♦నిని గూలంగన్. ౩౮

క. దనుజవరూథిని సాధ్వస,మునఁ గుంభశ్రవణితనయ♦ముఖ్యుఁ డలరు ది
క్కునకుం బాఱెను; వేగం, బునఁ బరుగిడె వచ్చుస్వబల♦మును గన్గొనుచున్.

ఆ. వారి నూఱడిల్లఁ ♦ బలికి కుంభుఁడు మహా, వీర్యశాలురగుచు ♦ వెలయుకపుల
చేత దనుజముఖ్య♦సేన కూల్పంబడు, టపుడు గాంచి తేజ ♦ మతిశయిల్ల. ౩౯

క. ఒరులోనరుప సాధ్యముగా,నిరణంబును జేయనెంచె; ♦ నికపాత్మజులం
దరయఁ బ్రధానుఁడు ధన్వి,కరవర్యుండైన కుంభ♦కర్ణతనయుఁడున్. ౩౮

చ. మనమున శ్రద్ధనూనుచు స♦మస్తవిధంబుల నొప్పుచాపముం
గొని గురుకృష్ణసర్పముల♦కున్ సరివచ్చుచు దేహభేదనం
బున కనువై చెలంగు శర♦ముల్ పఱపెన్; దనుజేంద్రునుల్లన
ద్ధనువది జ్యాశరావళియు♦తంబయి యయ్యెడ భీతిదంబునై. ౩౯ 3431

తే. విద్యుదైరావతాహ్వయ♦విపులవజ్రి, చాపమునుబోలెఁ గాంతి న♦సంగి యట్టి
విద్యుదైరావతంబుల ♦ వెలయు రెండ,వదగు నింద్రధనుస్సునా ♦ వఱలె నపుడు.

క. కనకమయపుంఖమై ప,త్రనిచయయుతమగుచు వస్త్ర♦రాజత్పత్రా
ళిని గూడియున్న యాశర, ముును జెవి దగులంగ లాగి ♦ మునుకొనుకినుకన్.

క. వనచరవరుఁడౌ ద్వివిదుని, తనువున గాఢంగనేసె ♦ ధరశృంగమునాఁ
దనరారు ద్వివిదుఁడా శర,మునఁ గొట్టంబడుచుఁ బాద♦ములు తడఁబడఁగన్.

ఆ. విహ్వలాంగుఁ డగుచు ♦ వెస నిలఁగూలెను;, మైందుఁడమ్మహాస♦మరమునందు
ననుజుఁడైన ద్వివిదుఁ♦డట్లు భంగమునొందఁ,గనిమహత్తరశిలఁ♦గొనిజవమున

క. అరిపై కేగెను; గురుబల, హరిపతి యాశిలను గుంభు♦నంగము పగులన్
సరిగా వైచెను గుంభుం, డురుశితపంచాశుగముల ♦ నొగి వైచి శిలన్. ౪౫

క. తునకలు చేసెను దేజం,బున నొప్పెడు కుంభుఁ డంత ♦ ముఖము సరిగ నొ
ప్పినదానిఁ గ్రూరసర్పం, బనఁగాఁ దగుదాని నొకమ♦హాసాయకమున్. ౪౬

చ. ధనువునఁ గూర్చి యాప్లవగ♦తల్లజువక్షమునందు నాటె; నే
ర్పునఁ దనలక్ష్యశుద్ధి కడు♦భూతభయంకరమై చెలంగ నా
సునిశితబాణఘాతమున ♦ సోలెను మర్మము నొచ్చుటం జవం
బునఁ ధర డొల్లె విస్మృతిని ♦ మున్గుచు; నంగదుఁ డద్దిచూచుచున్. ౪౭

చ. గురుబలులైన మాతులులు ♦ కుంభుని ప్రేటుల మూర్ఛమున్గుచున్
ధరఁబడు టాగ్రహంబు మదిఁ ♦ దద్దయుఁ బెంపఁగఁ జాపధారియా
సురరిపుమీఁది కట్టె చన ♦ క్షోణివడంకఁగ; నంగదుండు భీ
కరగతిఁ బైకిరాఁగఁ గని ♦ కర్బురపుంగవుఁ డాగ్రహమ్మునన్. ౩౯ 3439

క. కరినంకుశమునఁ బొడిచెడు, కరణిగ నాయసములైన ♦ గాఢశరములం
బరఁగించి యైదిటన్ ని,ర్భరశితబాణత్రయమున ♦ బాధించెఁగడున్. ౪౦

తే. వీర్యవంతుండు కుంభుఁడు ♦ వివిధనిశిత, దారుణాకుంఠధారలై ♦ తనరుకనక
భూషణాంచితశరముల ♦ రోష మొప్ప, నైచి నొప్పించె నంగదు♦వాలితనయు.

క. తనయవయవముల నాతం, డనూనబాణములఁ గ్రుచ్చి ♦ యార్తినిఁ గనఁజే
సిన నంగదుఁ డేమాత్రం,బును జలనము నొందక సుర♦పుంగవుతలపై. ౪౨

క. తరువులఁ బాషాణంబులఁ, గురియించెను; గుంభకర్ణు♦కొడుకు సిరులచేఁ
బరఁగెడు నాకుంభుఁడు వన, చరతిలకుఁడు వైచిన తరు♦సంతతి శిలలన్. ౪౩

తే. చేరరాకుండ నడుమనె ♦ చీల్చి తుమురు
గానొనర్చెను; మఱియు న♦క్కపివరుండు
దారసించి వచ్చుటఁ గని ♦ ఘోరశరయు
గమునఁ గొఱవుల రెంటను ♦ గరిని బోలె. ౪౪ 3444

క. కనుబొమలందును నొప్పిం,చెను; దానన్ గాఱె నల్ల ♦ చెచ్చెఱ దానన్
గనుయుగము మూఁతపడియెను;, వనచరతిలకుండు రక్త♦వాహినిపాఱన్.

చ. కరమున నేత్రయుగ్మము ని♦కామరయంబున మూసికొంచు న
త్తరుణమునందు నించుకయుఁ ♦ దత్తఱ మందకయే ద్వితీయమా
కరమునఁ జెంతనున్న యొక♦గాఢ మహీజముఁ బట్టె; నద్దియా
కరముననే పెకల్చుటకుఁ ♦ గామిని వఱుము నూఁతచేయుచున్. ౪౬ 3446

ఆ. కదలునట్లుచేసి ♦ కరమునఁ బెకలించి, నుంత వంగి గజము ♦ క్షోణిరుహముఁ
బట్టి పెకలుచునటు ♦ బలమునఁ బెకలించె;, నింద్రకేతువట్టు ♦ లెసఁగుదాని.

తే. మందరాఖ్యమహీధ్రంబు ♦ మాడ్కినున్న
తరువు నద్దాని నవ్వాలి♦తనయుఁ డేచి
వైచుచుండంగ రాక్షస♦వరులు తన్నుఁ
గాంచుచుండంగ గుంభుఁడు ♦ మించు వేడ్క. ౪౮ 3448

క. తనువునఁ జీల్చెడు బాణము,ల నేడిటిని గాఁడనేసెఁ ♦ బ్లవగతనూజా
తుని మేన; వ్యథితుఁడై యా,సునిశితబాణముల కతఁడు ♦ సోలిపడె నిలన్. ౪౯

*క. మిక్కిలియఱచుచు నాతం, డిక్కరణిని మూర్ఛ మునుఁగ ♦ నెట్టిరిపులకున్
జిక్కనిప్లవగేజ్యం డతఁ, డక్కంధిని బడినయట్లు ♦ లని నొచ్చుటయున్. ౫౦

---

* సీదంత ఖివ సాగరే-అనిమూ.

క. కని కపులావృత్తాంతం,బును రామున కెఱుకపఱుప ♦ భూపతియంతన్
వనచరనాథునితనయుం, డనినొచ్చినవాఁడటంచు ♦ నాలింపఁగనే. ౫౭ 3451

తే. జాంబవంతుఁడు మొదలగు♦సమధికబలు,లైన యూథాధినాథుల♦నంగదునకు
సాయపడ నాజ్ఞ చేసె; నా ♦ శాసనంబు,విని హరీంద్రులు క్రోధైక♦వివశులగుచు.

చ. చనిరి ధనుస్సుదాల్చి కపి♦సంతతిఁ జెండెడు కుంభుమీఁది; కం
త నచట నంగదావనని♦శాంతపరిశ్రము లొందుఁ బూన్కి నా
వనచరయూథపుల్ శిలలఁ ♦ బాదపవర్యములం గరంబులం
గొని క్రుధఁ గన్నులెఱ్ఱపడఁ ♦ గొంకక కుంభునిపై జవంబునన్. ౫౯ 3453

తే. ఉరవడించిరి; క్రోధంబు ♦ లుట్టిపడఁగ, జాంబవద్వేగదర్శులు ♦ సకలకపివ
తంసుఁడైన సుషేణుండు♦దర్పమొప్ప, కుంభుపై కేగి రొక్కటఁ♦గుతలమదర.

చ. గురుబలులైన యాప్లవగ♦కూటవరేణ్యులు పైకి వచ్చుటన్
ద్వరగనె చూచి భూమిరుహ♦వారమునన్ జలపూరమున్ వలెన్
శరతతి వారి నిల్పె గురు♦సత్త్వులు నయ్యును వార లమ్మహో
సురుశరజాల మాపి చను♦చొప్పు నెఱుంగక యుండి రత్తఱిన్. ౬౧ 3455

క. చెలియలికట్ట సముద్రము,వలె వానిని గడువలేక ♦ వారుండఁగ ని
మ్ములఁ గని సుగ్రీవుఁడు వా,రలు సాయకవృష్టిచేఁ గ♦రం బార్తులుగాన్. ౬౨

క. కనఁబడుటఁ దెలిసికొని జ్యే,ష్ఠుని కొడుకగు నంగదాఖ్య♦శూరతమీఱన్
వెనుక నిడికొంచు వేగం,బున గిరిసానువులఁ దిరుగు ♦ భూరిగజంబున్. ౬౩

క. కని సింహము పైఁబడఁగాఁ, జనుగతి నాకుంభుపైకిఁ ♦ జనియెన్; మఱియా
ఘనబలుఁడు భూరిగిరులను, నినుమడ్డులఁ జంద్రచెట్ల ♦ నితరతరువులన్. ౬౪

క. కరములఁ బెకల్చి దైత్యునిఁ, బరిమార్చుకుతూహలమున ♦ వైవ నతనిపై
సురపథము నావరించుచుఁ, గరము దురాసదముగాఁగఁ ♦ గన్పడుదానిన్.

క. తరువృష్టిని నాకుంభుఁడు, సరిగా సితమార్గణములఁ ♦ జంచద్గతిఁ ద్రుం
చె రహిఁ; మహోగ్రుండై నిర్జరవైరియు గుఱిగవైచు ♦ శాతశరంబుల్. ౬౬

తే. నలుదెసలఁ జుట్టుకొన వృక్ష♦ము లవి ఘోర
ములుగఁ దనరు శతఘ్నుల♦వలె వెలిఁగె;
వీర్యబలముల సిరులను ♦ వెలయు నాక
పీంద్రుఁ డావృక్షసముదయ♦వృష్టి యట్లు. ౬౭ 3461

సీ. నిష్ఫలంబగుటకు ♦ నెమ్మది సుంతయు వ్యథఁ బూనఁడయ్యె; న♦వ్వనచరేంద్రుఁ
డంత బాణంబుల ♦ నతిదుస్సహంబులఁ దనుఁ జీల్చుచున్నవా♦నిని సహించు
కొనుచు వానిం జేరి♦కోపంబునన్ వజ్రధనువట్లు మెఱయు విం♦టిని గ్రహించి
విఱిచివైచెను; గపి♦వీరుఁ డంతట వేగ వానిపై దూఁకి యె♦వ్వరున నొరుల

తే. కెన్న సాధ్యంబుగానట్టి ♦ కృత్యమిట్లు
చేసి క్రోధంబునన్ మీఱి ♦ శృంగవిరహి
తేభమట్లున్న యాదను♦జేంద్రుఁ గాంచి
పలికె; [1]నోరినికుంభాగ్ర♦భవ! దురాత్మ. ౨౦౹ 3462

క. శరవేగంబునఁ దగు నీ, వరవీర్యం బద్భుతంబు ♦ వాసవరిపులం
దరయఁగఁ [2]బ్రభావవినయము, లరుదుగ రావణునకున్న ♦ యటు దగునీకున్

తే. బలికిఁ బ్రహ్లాదునకు దేవ♦పతికి యక్ష
పతికి వరుణునకున్ సర్వ♦గతుల సాటి
యైనవాఁడవు సుమ్ము నీ ♦ వరయ నొకఁడ
వే బలంబునఁ దండ్రికి ♦ నీడుగాఁగ. ౨౨౹ 3464

క. జనియించినవాఁడవు; బల,మున శత్రులఁ జెండునట్టి♦భూరిభుజబలం
బున నొప్పువాఁడ వీవే, ధనువును ధరియించి నిల్వ ♦ దారుణరీతిన్. ౨౩ 3465

తే. విను జితేంద్రియునాథులు ♦ గని తొలంగు
నట్టు లమరులుఁ జెనకలే; ♦ రసురనాథ!
బుద్ధిమంతుఁడ వీవు నేఁ♦బోరఁ జూచు
చుండ నీవిక్రమముఁ జూపు ♦ మొప్పునట్లు ౨౪ 3466

క. వరముల బలమున నని ని,ర్జరదానవసమితిఁ బెద్ద♦జనకుఁడు దశకం
ధరుఁడోర్చె; నీదుతండ్రియు, శరీరబల మూని దేవ♦సమితి ననురులన్. ౨౪౹

ఆ. నిలుపఁ జాలు నీవు ♦ బలముల నీరెంటి, వారి నిల్పఁజాలు♦వాఁడ వాదు
వింద్రజితునికున్న ♦ యిద్ధచాపబలంబు, దనుజపతికిఁగల ప్ర♦తాపమరయ. ౨౫

క. కల వివ్వి రెండు నీకును, బలవీర్యంబులను దనుజ♦వర్యులలో మి
క్కిలియున్ శ్రేష్ఠుఁడ; వింద్రున,కలశంకరునకును బోలె ♦ నని మన కిచటన్.

తే. కలుగనున్నది భూతాళి♦గాంచుఁ గాక, యద్భుతంబుగ; భీతికృ♦దతులవిక్ర
ములగు వనచరవీరుల ♦ నిలను గూల్చి,తివిగదా? వీరకృత్య మ♦తిప్రకటము.

క. ఒనరించి యస్త్రకౌశల,మును జూపితి; వికట సమర♦మున బెకు్కరతో
నని చేసి శ్రాంతి నొందిన, దనుజుని వధియించె నంచుఁ ♦ దగ నాడుటచేన్.

క. ధర వ్యాపించెడునిందకుఁ, బరమభయంబూని నిన్ను ♦ వధియింపఁగ లే
దరివీర! వీరకృత్యము, సరిగా నొనరించుట నల♦సత గంటివిగా. ౨౭౹ 3472

తే. కొంతయులనటనుం దీర్చు♦కొని యవతల
నాబలమ్మును జూడు మ♦నంగ; సూర్య
తనయుఁ డవమతి గర్భోక్తు♦లను దనునిటు
గౌరవింప నికుంభుఁడు ♦ కడురయమున. ౨౮౹ 3473

1 నికుంభాగ్రజ! వీర్యం తే-అనిమూ. 2 సన్నతిశ్చ ప్రభావశ్చ-అనిమూ. సన్నతిః రాక్షసేషు వినయః-అనివ్యాఖ్య.

క. ఘృతమును బోసిన యనలుని,వితమునఁ దేజమునఁ జాల♦వృద్ధిం గనియెన్;
దితిజుం డంతట బాహు,ద్వితయంబునఁ బట్టుకొని యె ♦ వీరునినతనిన్. ౮౦౪

చ. ఇరువురు వార లంతట మ♦దేభములట్టు చెలంగుచుం బర
స్పరపరితాడనంబునను ♦ బల్మిఁబు నూర్పులు పుచ్చుచున్ బర
స్పరతనువుల్ కరంబులను ♦ బట్టి పెనంగుచు నీడ్చికొంచు సం
గరపరిఖేదముం గనుట ♦ గాఢముగా వదనంబులందు వి
స్ఫురదురు ధూమపావకరు♦చుల్ వెలిబుచ్చుచుఁ బోరుచుండఁగన్. ౮౨ 3475

క. ఇరువురపదఘాతంబుల, ధరణి వడిం గ్రుంకె నుదధి♦తరఁగలు గలఁకన్
బరికంపించెన్; దదనం, తరమున సుగ్రీవుఁ డతని ♦ దారుణరీతిన్. ౮౩ 3476

ఆ. పైకినెత్తి యడుగు♦భాగంబు గనునట్టు, లతిజవమున సంద్ర♦మందుఁ బడఁగ
విసరివైచెఁ దనదు ♦ విక్రమబలములు, తెలియఁబడఁగ; నంత ♦ జలధియందు.

క. సురవైరి పడుటచే మం,దరవింధ్యసమానముగను ♦ దజ్జలపూరం
బరుదుగఁ బైకుబ్బెను; ని,ర్జరవైరియు నెగిరివచ్చి ♦ సాంద్రక్రుధచేన్. ౮౮ 3478

చ. వనచరనాయకుం గదిసి ♦ వజ్రమనందగు ముష్టిచేత నా
తనిగురువక్షముం బొడువ ♦ దాన నురస్స్థలచర్మమింతఁ జ
య్యనఁ గదలంగ రక్తము మ♦హాత్తరరీతిని గాఱెఁ; గాని యా
ఘనతరముష్టిఘాత మతి♦గాఢజవాన్వితమయ్యు నాయ్యనన్. ౮౯ 3479

తే. అతని యెమ్ములపంజర ♦ మట్టితాఁకి
ప్రతిహతం బయ్యె; నొమ్మునఁ ♦ బటుదనుజుని
ముష్టిఘాతజవంబున ♦ మొదటఁ బుట్టి
నట్టియగ్నిసురేశ్వరుం ♦ డాగ్రహమున. ౮౭౪ 3480

సీ. కొండలతెక్కల ♦ గొట్టునప్పుడు మేరువందు వజ్రము తాకు♦నపుడు గల్గు
జ్వాలలవలె నొక్క♦భంగి జ్వలించెను గురుబలుండయి కపి♦కుంజరుండు
నైన యాసుగ్రీవుఁ ♦ డాతనిచేఁ గొట్టఁబడి యాగ్రహించుచు ♦ వజ్రసార
మగు ముష్టిఁ బట్టె వీ♦ర్యంబునఁ జెలువారు సుగ్రీవుఁ డంతట ♦ సురుచిరంబు

ఆ. లగు సహస్రకరము ♦ లాదరింపఁగ రవి,మండలంబువలెఁ బ్ర♦చండమైన
యట్టి పిడికిలిని ద♦దాయతవక్షంబు,నందుఁ బొడిచె; దాన ♦ నతఁడు మిగుల.

క. మనమున విహ్వలమందుచు, ననూనపీడనము నొంది ♦ యపగతరుచియై
కనఁబడునవలుని చాడ్పునఁ, దనువును ధరవైచె నపగ♦తప్రాణంబున్.

క. దనుజుం డాపిడికిలిదె,బ్బను యాదృచ్ఛికముగాఁగ ♦ బ్రభలవెలుఁగు మే
దినిపుత్రుఁ డిలను నభ్రం,బునుండి పడునట్లు గూలె ♦ భూమిస్థలిపై.

సీ. ముష్టిఘాతమ్ము లో♦మ్మును గాఁడ భగ్నుఁడై ధరఁ గూలుకుంభుని♦తనువు రుద్ర
చే నభిపన్నుఁడౌ ♦ *చిత్రభానునిరూప మట్లు వెలింగె; భ♦యంకరప్ర
తాపుఁడౌ వనచర♦భూపతిచే నిట్టు లని కుంభుఁ డంతంబు ♦ నంద భూమి
పర్వతకానన♦పటలితోఁ జలియించె నాతనిమరణంబు ♦ నపుడుచూచి

తే. దనుజసంతతు లెల్లను ♦ దారుణభయ
మంది దిక్కిక నేమని ♦ యార్తినొంది
పౌరుషము వీడి లంకకుఁ ♦ బాఱఁ దలఁచెఁ
బలివిహీనముగానుంట ♦ నతిశయార్తి. ౯౪ 3484

డెబ్బదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౨ - వ సర్గము.

హనుమంతుఁడు నికుంభుని బొలియించుట.

క. తనయన్నయైన కుంభుఁడు, వనచరపతినిహతుఁ డగుటఁ ♦ బరికించి క్రుద్ధన్
గొని కాల్చుపగిది నిర్భర, మనఁదగు చూపులను భాస్క♦రాత్మజునచటన్.

క. కని వీరుఁడౌ నికుంభుం, డనూనభయదంబు నగుచు ♦ యమదండమురీ
తిని గన్పడుచున్ దనుజుల,కును భీతిని బాపఁజాలి ♦ క్రూరతరంబై. ౨ 3486

చ. అనయము పూలదండలను ♦ హారినుచందనముఖ్యచర్చలన్
గని తగునై దుప్రేళ్లు చెలఁ♦గం దగు ముద్రలనొప్పి చక్కనై
యనుపమహేమపట్టయుత♦మై వరవిద్రుమవజ్రచిత్రితం
బునునయి చూడనౌ పరిఘ♦ముంగొనె హస్తమున న్నికుంభుఁడున్. ౩ 3487

క. నిరుపమతేజుండు భయం,కరవిక్రముఁడైన యతఁడు ♦ కడుదీర్ఘముగా
నురువక్రమ్ముం దెఱచుచుఁ, బరిఘము శక్రధ్వజంబు♦వలెఁ దగుదానిన్. ౪

తే. గిరగిరంద్రిప్పి యార్చె; నా♦సురవిరోధి
వక్షమున రత్నపదకంబు ♦ బాహువులను
నంగదంబులు కర్ణము♦లందుఁ జిత్ర
కుండలసుమహారంబులు ♦ నిండియుండ. ౫ 3488

క. ఇతరములగుభూషణముల, వితతియుఁ జెలువారుచుండ ♦ విపులపరిఘ ము
ద్ధతిఁ దాల్చి సింహనాదం, బతిముదమునఁ జేయు నాసు♦రారియు నచటన్.

క. పురుహూతధనుర్విద్యు,త్పరియుతమై యుఱుముచున్న ♦ పటుమేఘమునాఁ
బరఁగెన్; గురుబలుఁ డాతఁడు, పరిఘాగ్రవిచాలనజన♦భస్వద్గతిచేన్. ౬

---

* బభౌ రుద్రాభిపన్నస్య యథారూపం గవాంపతేః-అనిమూ. గవాంపతేః సూర్యస్య-
అనివ్యాఖ్య.

తే. ఆవహాదికవాతసం♦హతి చలించి
నది మహాధ్వని మీఱంగ ♦ నపగతమగు
ధూమమొప్పంగఁ దగునగ్ని♦తో సమాన
మగుచు విలసిల్లె; నంత న♦య్యసురవరుఁడు. ౮   3492

సీ. పరిఘంబుఁ ద్రిప్ప న♦ప్పటు వేగమునఁ గల్గు నురవడి గంధర్వ♦వరగృహాళి
యుతమైన యలకయు ♦ నురుదేవతాగ్రహాయుతమగుస్వర్గంబు ♦ నొప్పుచున్న
యట్టి యశ్విన్యాది♦శాఖలనక్షత్రగణము, కుజాదిక♦గ్రహములు శశి
శుక్రాదిగురుతర♦సురుచిరకాంతిమద్గ్రహములు వెలయునా♦కాశమపుడు
తే. దిరిగెఁ; బరిఘంబుఁ గాంతు లా♦భరణకాంతు
లొలయ వెలసెడు నానికుం♦భోరుదహనుఁ
డఖిలకపులకుఁ బ్రళయకా♦లాగ్నిఁ బోలి
చేరరాకుండె నుగ్రుఁడై ♦ చిత్రగతుల. ౧౦   3493

క. వనచరరాక్షసు లంతట, మనముల సాధ్వసము తోఁప ♦ మహిని జలింపం
గను లేకయుండఁ బ్రబలుఁడు, హనుమయు నిర్భీతుఁ డగుచు♦ నసురకు నెదురై.
తే. ఉరము విస్తృతముగావించి ♦ యుద్ధతిఁ దగ
నిలిచెఁ; బరిఘోపమములయి ♦ వెలయు బాహు
వులు తగఁ బల మొప్పంగ ♦ నలరు దనుజుఁ
డర్కబింబమువలె వెల్గు ♦ నాపరిఘము. ౧౧౹   3495

క. అనుపమబలుఁడో పవనుని, తనయునివక్షంబుఁ దగులఁ ♦ దాఁవై చె; స్థిరం
బును వెడలుపునగు వక్షం,బును దాఁకిన యంత బరిఘ♦ము శతవిధములన్.
తే. తునియలై యాకసంబునఁ ♦ గనఁబడి శత
విధమహోల్కలఁ బోలుచుఁ ♦ బృథివిఁ బడియె;
హనుమ యావిధిఁ బరిఘంబు ♦ నాత్మవక్ష
మునను దగులంగ నించుక ♦ తనువు గదల. ౧౩౹   3497

క. ధరణీకంపంబున భూ,ధరములు చలియించునట్లు ♦ తాఁ జలియించెన్;
గురుతమబలుఁడై ప్లవగో,త్కరసింహమునైన హనుమ ♦ తద్ధతి కచటన్.
తే. కోపమును బూని తనశక్తి♦కొలఁది ముష్టి
నలవరించెను దేజంబు ♦ నధికవీర్య
మలర వాయువువంటి ని♦స్తులగమనము
గలుగు హనుమయు నాముష్టి ♦ గడఁగి యెత్తి. ౧౪౹   3499

క. దానవుఱొమ్మునఁ బొడిచెను, దానతి వేగమున; దాన ♦ దనుజునురంబున్
గానఁబడె విగతచర్మం,బై నెత్తురు మిగులఁ గాఱ ♦ నతిభయదముగన్. ౧౬

ఆ. అట్టిఘాతమునకు ♦ నాతనివక్షము,నందు మెఱుపువంటి ♦ యతిభయంక

రమగు జ్వాల పుట్టె; ♦ రాక్షసుండద్దాని, కెంతో చంచలించి ♦ యంత మరల.

చ. మనమున ధైర్యమూని మొక♦మాడ్కి స్మృతింగని దోర్బలాఢ్యుండౌ
హనుమను వే గ్రహించెను; మ♦హాబలు ని ట్లని నానికుంభుండౌ
య్యనం బయికెత్త లంక నల♦రారు నిశాచరులట్టె గాంచి భీ
తిని గలిగించునార్పులను ♦ దిక్కుల నింపిరి సంప్రహృష్టులై. ౧౯ 3502

క. తనునిట్లు లానికుంభుండు, గొనిపోవుచునున్న నధిక♦కోపంబున ము
ష్టిని వజ్రతుల్యమున నా,తనిబొడిచెను బూన్కి ననిల♦తనయుం డచటన్.

సీ. మారుతాత్మజుం డిట్టు ♦ లారాక్షసునినుండి తను నిటు విడిపించు♦కొని ధరణిని
నిలువంగంబడి వేగ ♦ నులర నాతని నిట్లు చంపంగాం బూనె; ని♦శ్శంకముగను
ఘనవీర్యమున నొప్పు♦హనుమమహాయత్నమున వానినిలంబడం♦గను జవమునం
ద్రోసి పిండిగ వానిం♦జేసి పై కెగసి తద్వక్షంబునందుం దాం ♦ బడదుమికెను;

తే *గరయుగంబున నాతని♦కంధరంబుం
బట్టుకొని ద్రిప్పి వాండార్వ ♦ భయదరీతి
వాని భైరవశీర్షంబు ♦ వరుసం ద్రుంచి
వైచె; నంత నికుంభుండు ♦ బవరమందు. ౨౩ 3504

క. నినదం బొనరించుచుం జ,చ్చిన రావణుపుత్త్రుం డగుచుం ♦ జెలంగెడు మకరా
క్షునకున్ దాశరథికినిన్, జెనుసంగర మప్పుడయ్యె ♦ భీమాకృతిగన్. ౨౪

క. వనచరులట్లు నికుంభుం, డని నీల్గిన సంతసమున ♦ హరినాదములం
బొనరించిరి దిక్కులు ప్రతి, నినదంబుం జేసెం గపుల♦నినదంబులకున్. ౨౫

క. ధరణియుం గంపించెను; నం,బర మెల్లను బగిలినట్టి ♦ భంగిని మిగులం
బరంగె భయావేశము క,ర్బురులకుం గడుం గల్గె దనుజ♦పుంగవుమృతిచేన్.

డెబ్బదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౮ - వ సర్గము.

మకరాక్షుని యుద్ధము.

తే. అనిని గుంభనికుంభుల ♦ ట్లంత మొంద
విని దశగ్రీవుం డోర్వక ♦ యనలుభంగి
మండిపడియె; శోకము క్రుధ ♦ రెండు మదిని
బెనంగొనన్ ఖరపుత్త్రుండై ♦ తనరుఘునుని. ౧౫ 3508

క. దనుజేజ్యుని మకరాక్షుని, ననుపమబలు దీర్ఘనయను ♦ నాదృతిం గని యి
ట్లని పురికొల్పెను సంగర,మునకున్; దనయా! మదాజ్ఞం ♦ బూనిబలయుతిన్.

క. చని రాముని లక్ష్మణున,వ్వనచరులం జంపిరమ్ము; ♦ వారకయని ప

---

* ఉత్పాటయామాస భైరవం షడతో మహత్ -అనిమా.

ల్కిన ఖరసూనుఁడు శౌర్యం, బున నేనే యధికుఁడనని ♦ పొంగెడుఁ గానన్.

క. రావణునాజ్ఞను వినఁగా, నేవదలనినంతనమున ♦ నే నేగెద ని
ష్ఠే వైరుల వధియించెద, నీవాక్యము రీతిననియె ♦ నిబ్బరమలరన్. ౮ 3511

క. బలవంతుఁ డతఁడు రావణు, వలగొనుచు నమస్కరించి ♦ భాస్వద్వేశ్మ
స్థలినుండి వెడలె; రావణుఁ, డలరుచుఁ దన కిడినయట్టి ♦ యాజ్ఞను గొనుచున్.

చ. ఖరతనయుండు చెంతఁదగు ♦ గాఢబలాఢ్యుని సైన్యనాయకున్
బరమముదంబు మీఱఁ గని ♦ భద్రరథంబును దేరఁబంపు స
త్వరముగ సేనలం బిలువఁ♦బంపుము; నావిని యట్లె యాభటే
శ్వరుఁడు జవంబునన్ రథము ♦ సర్వబలంబును జెంతఁ జేర్చెఁ దాన్. ౭ 3513

క. తనరథమునకున్ వలగొను,చును దానిం జక్కనెక్కి ♦ శుభగతివేగం
బునఁ దోలు మనుచు సారథి, కొనరంగా నాజ్ఞచేసె ♦ నుద్యమమలరన్. ౯

సీ. మకరాక్షుఁ డంత నా♦త్మబలంబులం గాంచిదనుజలారా! మీరు♦దారుణముగ
నాగ్రమ్రోల వైరిసే♦నలతోడఁ బోరుఁడీ; దనుజేంద్రుఁడును మతి ♦ ఘనతనొప్పు
వాఁడును నైన రా♦వణుఁడు నన్గని యల్ల రామలక్ష్మణులను ♦ రణమునందు
వధియింపుమని పల్కె; ♦ వచనమద్దానిని దీర్పఁగా నేను నో♦దితిజులార!

తే. శరవరంబుల రామల♦క్ష్మణుల, వనచ, రేశ్వరుని వానరుల వధి♦యించువాఁడ;
సమరమునశూలములవై చి♦సమధికకపి,బలమునంతయు నెండుక♦ట్టిలననలుఁడు.

క. వరుసఁగ దహించుచాడ్పునఁ, బరిమార్చెద; నన్న నతని ♦ వాక్కుల విని క
ర్బురులెల్ల బలము పొంగఁగ, ధరించి వివిధాయుధములఁ ♦ దదవసరమునన్.

క. అనికేగిరి; వారందఱు, ఘనదంష్ట్రిల మెఱయువారు ♦ కామంబున నే
తనువును ధరింపఁ జాలుదు, రనూనపింగళనుదృష్టు ♦ లలరెడు వారల్. ౧౩౪

తే ధ్వస్తకేశులు భీతిదుల్ ♦ దారుణాంగు
లగుచు మదగజములఁ బోలి ♦ యార్చుచు గురు
తనుఁడు గాఁదగు మకరాక్షు ♦ దనుజవరుని
బలసి తమి భూమి యద్రువంగ ♦ బవరమునకు. ౧౫ 3518

క. చని; రంత నెల్లయెడలను, దనుజులు శంఖముల భేరి♦తతులన్ భీతిం
గనిపింపఁ జేయ వేలుగఁ, బనివడి వాయించి; రష్ట♦ భయదరవంబుల్. ౧౬

ఆ. భుజము లప్పళింపఁ ♦ బుట్టుశబ్దంబులు, వెలసె వీనిరవము ♦ విస్తృతముగ
నవనినిండె; నంత ♦ నతనిసారథి చేత, నున్న యా[1] ప్రతోద ♦ మురివ్వఁ బడియె.

క. మకరాక్షుని కేతన మట, వికలంబయి నేలఁబడియె ♦ వింతగ; రథవ
ర్యకలితహాయములు పదముల, నక్రమగతిఁ బెట్ట మాని ♦ సరభస మొప్పన్.

1 ప్రతోదము=మునికోల.

క. ఆకులచరణన్యాసము, లై కదలుచు దీనముఖము♦లై బొమ్ములన్
వ్యాకులమతిఁ గార్చుచు నని, కై కదలెను; భీకరుండు ♦ కడుదుర్మతియున్.

తే. ఐన మకరాక్షుఁ డారీతి ♦ నరుగునపుడు
పాంసుయుక్తంబుగా గాలి ♦ పరుషముగను
భయదముగ వీచె; ఘనవీర్య♦వంతులైన
దనుజు లాయవశకునాళి ♦ తలఁప కవుడు. ౧౯౪ 3523

క. ఘనహస్తిమహిషవర్ణము, లనుదగు దేహములు మఱి యి♦లాస్థలి రణరం
గనిచయములఁ దీవ్రగదా, సినికరఘాతముల కోర్చి ♦ చెలఁగుచు నుండన్.

క. అనిచేయు నేర్పుతో నే,నును నేనను గర్వమొప్ప ♦ నూతనమోదం
బున నార్చుచు రాఘవులెటఁ,గనఁబడిరో యటకుఁ జనిరి♦కడుఁ బూన్కి మెయిన్.

డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౯ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁడు మకరాక్షునిఁ జంపుట

చ. వనచరయూథనాయకులు ♦ వాఁడిటు లంకను వీడి వచ్చుటం
గని ముదమొంది పైకెగసి ♦ గర్వము మీఱఁగ సంగరంబుచే
య నిలిచియుండి; రంత నసు♦రాళికి రాక్షసపంక్తితోడ ము
న్నని యయినట్లు లాసురుల ♦ నాకపు లెల్లను మీఱి మార్కొనన్. ౧౪ 3526

తే. కదన మది రోమహర్షణ♦ము దగనయ్యె;
వనచరులు రాక్షసులు వృక్ష♦వారశిలలఁ
బరిఘశూలములను వైచి ♦ పంతమూని
యొండొరులఁ గూల్చి; రసురు లు♦ద్దండవృత్తి. ౩ 3527

సీ. ఖడ్గశక్తులఁ గుంత♦గదలఁ దోమరములఁ బట్టసముల భిండి♦వాలములను
వజ్రముద్గరములఁ ♦ బాశదండంబుల నష్టి నిఖాతాహ్వ♦యాయుధములఁ
గపులతో యుద్ధంబుఁ ♦ గావించి; రంతట ఖరపుత్త్రుఁ డశ్లేచి ♦ శరవరముల
వరుసఁ బ్రయోగింప ♦ వానరుల్ పీడితులై మనంబుల భ్రాంతి ♦ నంది సాధ్వ

ఆ. సార్తులగుచు పాఱి;♦ రారాక్షసులు కపు, లట్లు భీతిఁ బాఱ ♦ నతిముదమున
సింహనాదములను ♦ జెలఁగించి జయముల, వెలసి; రపుడు కపులు♦నలుఁగడలకు.

క. పరుగిడుటయు రాక్షసులటు, హరినాదము లొప్పఁ జేసి ♦ యలరుటయును దాఁ
బరికించి రామభద్రుఁడు, శరవృష్టిం బఱపి దనుజ♦సమితిన్ నిలిపెన్. ౮ 3529

క. దనుజులు శ్రీరామునిచే,తను వారితు లగుటఁ జూచి ♦ దర్పంబున నా
దనుజేజ్యుఁడు మకరాక్షుం, డనియెం గ్రోధాగ్ని మండి ♦ యారామునితోన్.

క. రామా! నాతో మార్కొ-న, నీమహిని న్నిల్వ నీకు ♦ నే ద్వంద్వరణం
బామోదంబున నొసఁగెద, నీనుహితధనుర్విముక్త ♦ కేషువితతిచేఁ. ౧౦
క. నీయనుపంచకమును నిటఁ, దీయించెద; నాజనకు వ ♦ ధించితివి గదా
యాయటవి మరల నీవిటు, నాయెదుట రణంబు చేయ ♦ నైజబలమునన్.
క. నిలుచున్న నిన్నుఁ గనను,జ్జ్వలగతిఁ బైపైని క్రోధ ♦ సారము పెరుగం
దలఁచుచునున్నది దుర్మతి!, యిలాధిపా! రామ! యప్పు ♦ డేఁ గ్రుధ నిన్నున్.
తే. దండకారణ్యమునయందె ♦ తవిలి కాన
కుంటి ననుచు మదంగంబు ♦ లుగ్రరీతి
మండుచున్నవి; రఘుకుల ♦ మండనా! యి
చట మదీయసుభాగ్యసం ♦ సర్గమునను ౧౩ 3534
క. నాకనులయెదుటఁ బడితివి, భూకాంతా! సింహ మొకఁడు ♦ భూరివిపినమం
దాఁకటఁ బీడితమై తగి, యాకాన మఱొక్క-మృగము ♦ నరసెడురీతిన్.
క. నినుఁ జూడఁగోరియుంటిని;, కను మిదిగో నాదుబాణ ♦ గణవేగమునన్
గని మృతి మును నీచేఁ జ,చ్చినవీరులతోడ యముఁడు ♦ చెలఁగు నగరికిన్.
క. చనఁగలవు; పెక్కు-పల్కు-లఁ, బనియేమిఁక రామ! నాదు ♦ పలు కొకదానిన్
విను సర్వలోకములు నీ, యనిమొనఁ గనుఁగొనునుగాక ♦ యాదృతిమనలన్.
తే. అస్త్రములచేతఁగాని గ ♦ దాయుధంబు
చేతఁగాని భుజంబుల ♦ చేతఁగాని
పెనురణము చేయ నితరసా ♦ ధనగణంబు
చేతఁగాని యభ్యాస మిా ♦ కే తెలియంగో. ౧౫ 3538
క. దానిం గొనియే సంగర, మోనృప! కావింపు; మనిన ♦ నుర్వీపతి యా
దానవునిపల్కు-లన్ విని, తానయి పైపైనఁ బ్రేలు ♦ దనుజాధమునిన్. ౧౬
క. కని పక్కు-న నవ్వుచు నో, దనుజా! నీవానరుపంగఁ ♦ దగని పలుకులన్
ఘనురీతి నేల ప్రేలెదు, పనియగు నే వానివలన ♦ బాలిశుఁడనరే. ౧౭ 3540
క. అనిచేసి కాని వాగ్బల,మునను జయింపఁగఁ గాదు; ♦ మును పయ్యటవిన్
దనుజవరుండై తగు నీ, జనకుఁడు త్రిశిరుండు నత్వ ♦ సారుఁడు మఱియున్.
తే. దూషణాఖ్యుఁడు మఱియుఁ జ ♦ తుర్దశముల
వేలు రాక్షసు లనిఁ దెగి ♦ రోలిని; గుల
పాంసనా! పాపమతి! తీక్ష్ణ ♦ భంగి నాసి
కానఖంబులు గలగృధ్ర ♦ కాకసమితి. ౧౮ 3542
క. వంచకములు నీమాంసం, బంచితముగఁ దినఁగఁగల; వ ♦ హార్యముదమునం
గాంచుము నాపౌరుష మని, మించినతమిఁ బలుక ఖరుని ♦ మేటికొమరుఁడున్.
క. మనమునఁ గుపితుండై రా,మునిమీఁద రణాంగణమున ♦ మొక్కలముగ వై

చెను బాణసమూహంబులు;, కనకసుపుంఖాస్త్రబాణ♦గణముల వానిన్. ౨౧

చ. నిరుపమబాణజాలముల ♦ నిర్భరరీతిని వైచి రాఘవుం
డురుజవ మొప్ప నస్త్రతతిని ♦ నుర్విపయిన్ శకలంబులై పడం
గర మరుదైన శక్తి దగఁ♦గా నొనరించె; ఖరాత్మజన్ముఁడై
పరఁగుసురారి దాశరథి♦పంతము మీఱఁగఁ దేజ మొప్పఁగన్. ౨౨ 3545

తే. ఒండొరులఁ దాఁకి భయదమౌ ♦ యుద్ధ మప్పు
డొనరిచిరి; చాపవరముల♦నుండి జ్యాల
తలు, కరంబున వింటిదె♦బ్బలు తగులక
యుండఁ దొడిగిన యస్త్రము♦నొరయుట నట. ౨౩ 3546

క. జనియించిన పెనురవ మొ,య్యన నభ్రమునందు వినఁగ ♦ నయ్యె జలదగ
ర్జన మట్లుగ; గంధర్వులు, దనుజులు దేవతలు భుజగ♦తతి కిన్నరులున్. ౨౪

చ. కనుఁగొనఁగోరి యద్భుతము♦గాఁ దగునాకదనంబు నాకసం
బున వసియించి; రస్త్రతతిని ♦ బూనికమీఱఁ బరస్పరాంగముల్
ఘనశరరాజిఁ గ్రుచ్చుట ని♦కామము తత్సమయంబునం గనం
గను ద్విగుణంబుగాఁ బెరుగఁ♦గాఁ దొడఁగెన్ మఱి వార లిద్దఱున్. ౨౫

తే. ఒకరుచేసిన దానికి ♦ నిఁక నొకటిగఁ
బ్రతికృతిం జేయుచున్ సంగ♦రంబు జేసి;
రంత మకరాక్షుఁ డారాఘ♦వాంబకముల
నడుమఁ ద్రుంచెను భూపతి♦నాథుఁ డంత. ౨౬ 3549

చ. దనుజవిముక్తమార్గణవి♦తానము స్వీయశరాళిచేత ను
ర్విని శకలంబులై పడఁగ ♦ వేగమ ద్రుంచెను; దిగ్విదిక్కులం
గనఁబడె నంబకంబులె యు♦ఖండముగా మఱి భూమి యెల్లెడన్
గనదురు బాణజాలముల ♦ గాఢసమావృతయౌట నత్తఱిన్. ౨౭ 3550

తే. నంతయును గానరాకుండె; ♦ నంతట గురు
బాహుఁడౌ రాముఁడుం గ్రుధఁ ♦ బరునిచాప
మట్టె ఖండించి యెనిమిది♦యంబకముల
నతనిసారథిద్రుంచె న♦ట్లసురరథము. ౨౮ 3551

చ. శరముల నుగ్గొనర్చి మఱి ♦ సైంధవరాజిని ద్రుంచె; నంత నా
సురరిపుతల్లజుం డని వి♦చూర్ణరథుండయి నేలనిల్చె; న
ద్ధరణిని నిల్చి భూతసము♦దాయభయంకరమై లయాగ్నితో
సరియయి మండు శూలమును ♦ శాతతరాగ్రముఁ గేలఁ బూనెఁ దాన్. ౩౦

చ. పెనురణమందు నాశరుఁడు ♦ భీకరరీతి జ్వలించుశూలమున్
మనమునఁ గ్రోధముం బ్రబల ♦ మాటికిమాటికిఁ ద్రిప్పి రాముపై

చెను; రిపుహస్తవిచ్యుతిని ♦ జెంది జ్వలించుచు వచ్చుచున్న యా
ఘనతరశూలముర్ నృపతి♦కాంతుఁడు వ్యోమమునందె లీలతోఁ. ౩౬ 3553
చ. శరముల మూఁటఁద్రుంచె; నిటు ♦ తారుసువర్ణమనోజ్ఞశూల మా
ధరణిపుబాణవేగమునఁ ♦ దద్దయుఁ బిండిగనై మహోల్కనా
ధరఁబడె; నెంతకార్యమును ♦ దా సులభంబుగఁ జేయురాముఁ డ
క్కరణిని శూలముం దునుమఁ ♦ గాఁ గని యభ్రమునందు భూతముల్. ౩౭
తే. మేలు మేలనిపొగడె; నా♦శూల మట్లు
శకలమౌటను ఖరునాత్మ♦జన్ముఁడు గని
ముష్టి బంధించి పైకెత్తి ♦ మ్రోలనున్న
రాము నిలునిలు మనిపల్కె ♦ రాక్షసుండు. ౩౮ 3555
క. అరియట్లు తనదుపైఁ బడ, నరుదెంచుచునుండఁ జూచి ♦ యారాముఁడు భీ
తిరహితుఁడై నవ్వుచు నా,శరాసనమునందుఁ దొడిగె ♦ జ్వలనాస్త్రంబున్.
తే. ఇట్లు లాగ్నేయశరము నెం♦తేని పూన్కిఁ
గార్ముకమునందు సంధించి ♦ కరమువైవ
నద్ది యురమును జీలిచి ♦ యవలఁ జనఁగ
ధరణిఁబడి వాఁడు మృతినొందె ♦ దనుజు లడల. ౩౯ 3557
సీ. మకరాక్షుఁ డిట్లు స♦మరమునఁ గూలుటఁ గనిరాక్షసులు భూమి♦కాంతుబాణ
సముదయార్దితులయి ♦ సరగున లంకకే పరుగువాఱిరి; దేవ♦పటల మంత
దశరథరాజనం♦దనబాణవేగమ్మునను హతుఁడై వజ్ర♦మున హతమయి
ధరను గూలిన పర్వ♦తమురీతి నిలఁగూలియున్న యాఖరపుత్రు♦నుగ్రబలుని
తే. రాక్షసేంద్యుని మకరాక్షు ♦ రమణఁ గాంచి
చనియె నేటికి భీకర♦శత్రు వీతఁ
డనుచు మిక్కిలిసంతుష్టి ♦ నంది యభ్ర
మందుఁ జెలువారుచుండె న♦య్యవసరమునందు. ౪౦ 3558

డెబ్బదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౦ - వ సర్గము.

{ ఇంద్రజిత్తు హోమప్రభావమున మరల రామప్రముఖుల నొప్పించుట.
రాముం డతనిఁ జంపునుపాయ మాలోచించుట. }

*చ. అని జయమందు రావణుఁ డ♦హార్యబలుండు ఖరాత్మజన్ముఁ డ
ట్లనిఁబడు టాలకించి మది♦యందు మహత్తరకోపమొప్ప దం
తనిచయ మట్టె గీటి ప్రవి♦దారణమం దిఁక నేమి చేయనొ
నని యపుడెంచి యంతట మ♦హత్తరమై క్రుధ తన్ను ముంపఁగన్. ౧ 3559

* రావణ స్సమితింజయః-అనిమూ.

క. తనయుని శక్రజితుం బని,చెను యుద్ధము చేయఁబోవ ♦ జితరిపువీరా!
యనుపమవీర్యుల భ్రాతల, ననిలో నారామలక్ష్మ♦ణాహ్వయులఁ దగన్. ౭౫

క. పరిమార్గుప్ప మీవు మాయం, బరులకు నగపడక గాని ♦ వారికి దృగ్గో
చరుఁడవయి కాని పోరిన,గురుబలుఁడవు తలఁప నెదురు♦కొనఁగలఁ డెవఁడేన్.

తే. అప్రతిమకర్ముఁడైన యా♦హరిని గెలిచి
యున్నవాఁడవు రణమందు ♦ నుర్వి మనుజు
లైన యారాఘవులఁ గాంచి ♦ యాగ్రహమునఁ
జంపకుండుదువే? యేల ♦ శంక నాకు. ౮ 3562

చ. అనివచియించు రావణుని♦యానతిఁ గైకొని యజ్ఞభూమికిం
జని విధిమీఱ నగ్నినటఁ ♦ జక్కఁగ వ్రేల్చెను నింద్రజిత్తు పా
వననియమంబు పూని శుచి ♦ బాగుగ వ్రేల్వఁగఁ బూన రాక్షసాం
గన లొగి బుత్విగర్థమయి ♦ గాఢరయంబున రక్తవస్త్రముల్. ౪౫ 3563

క. కొనివచ్చి రట్టిహోమం,బునఁ దోమరశరదళములు ♦ పూగము శాస్త్రో
క్తని దగుపరిస్తరణములు,గను మఱియు విభీతకములఁ ♦ గ్రతుసమిధలుగన్.

సీ. అరుణవస్త్రమ్ము ల♦ధ్వరకర్తలకు స్రువ మినుపదిగనుగూర్చి ♦ యెలమి నింద్ర
వైరిలోమరముల ♦ వరుసగ శరపత్రముల నగ్నిచుట్టును ♦ లలిఁ బరిస్త
రణము గావించియు♦క్రముగాఁగహోమార్థమయి ప్రాణములఁగూడి♦యలరునీల
వర్ణమేషగళంబు ♦ వదలక ఛేదించె; నంతట నొకసారి ♦ యట్టెరగులు

తే. పగనె యగ్ని విధూమమై ♦ మిగుల మంట
లెగయఁగా వెల్గె విజయమిం♦కఁ గలుగునని
తెలుపునాచిహ్నములతోడ ♦ దీప్తిమెఱసె
నగ్ని యది; తప్తజాంబూన♦దాభ మగుచు. ౯ 3565

క. అరయఁగఁ బ్రదక్షిణముగాఁ, దిరుగుచు జ్వాలాన్వితమయి ♦ తేజరిలెం ద
త్తరుణమునఁ బురుషరూప,స్ఫురణమ్మున నగ్ని లేచి ♦ పూతహవిసులన్. ౧౦

క. తానే పరిగ్రహించెను, దానవవరుఁ డిట్లు శుచిని ♦ తగ వేలిచి యా
దానవనిర్జరరాక్షస,మానసముల కెలమి గల్గు ♦ మాడ్కిన్ భక్తిన్. ౧౦౫

తే. తర్పణముఁ జేసి యద్దానఁ ♦ దా నెవరికిఁ
గనఁబడకయుండు శక్తిచేఁ ♦ గ్రాలురథము
దివ్యమగుదాని నెక్కె నా♦ తేరు నాల్గు
తురగములఁ బూన్పఁగాఁ బడి ♦ యురుదుగఁ దగి. ౧౧౫ 3568

క. సునిశితశరనికరంబయి, తనరుచు నారోపితగురు♦ధను వొప్పంగాఁ
గనఁబడి వెలసెను; మఱియును, గనకపరిచ్ఛదము గల్గి ♦ కాంతి మిగులఁగన్.

తే. అర్ధచంద్రాకృతులును జం♦ద్రాకృతులును
మృగములం బోలు నాకృతుల్ ♦ తగువిచిత్ర
ముల నలంకృతనుయి కడు♦వెలసె; నతని
ధ్వజము హాటకమయగురు ♦ వలయయుతము. ౧౩ 3570

క. సురుచిరవైడూర్యములన్, బరిభాసురమునయి మండు♦పావకురీతిన్
గరముగ్రంబుగ వెలసెన్; గురుబలుఁ డాయింద్రజిత్తు ♦ కోరికమెఱయన్.

చ. ఖరకరురీతిగా వెలసి ♦ కమ్రతరంబయి చూడ రాక భీ
కరమును నారథంబునను ♦ గంజజునస్త్రమున న్నితాంతమున్
నిరతము రక్షణంబుఁగని ♦ నేర్పున నేరి కసాధ్యుఁడౌచు సం
గరమున గెల్పునే గొనెడు ♦ కర్బురవీరుఁడు గానన త్తఱిన్. ౧౫ 3572

క. రాక్షసమంత్రంబులఁ బ్ర,త్యక్షంబుగ నగ్నివేల్చి ♦ యగపడకయె వై
రిక్షయము చేయఁబూనుచు, రాక్షసపురి వెడలి శాంత♦రహితాత్ముండై.

*క. వనమున నసత్యమునివర,తనువులు చూడంగఁ బడఁగఁ ♦ దాల్చి యిచటఁ జే
రిన రామలక్ష్మణుల నిడె, యనిఁజంపి యనీకవిజయ ♦ మంది యరుదుగన్.

క. జనకుండగురావణునకుఁ, దనివి గలుగనిత్తు; నిపుడు ♦ తండ్రికిఁ బ్రమదం
బునుగల్గ రామలక్ష్మణు,లను జంపి ధరిత్రిమీఁదఁ ♦ బ్లవగుఁ డోకరుఁడున్.

ఆ. బ్రదికియుండకుండఁ ♦ బనిపూనిచేసెద; నని యదృశ్యుఁ డగుచు♦నాహవమున
నుగ్రుఁడైన యాతఁ ♦ డొగిఁ దండ్రియానతి, నంది క్రుద్ధుఁడగుచు♦నదరి నింగి.

క. ధనువును శరములు తీక్ష్ణము, లనుపమములు నొచు నొప్ప ♦ ననికిన్ జనియెన్
ఘనవీర్యులొచు భుజములు, పెనుపడుచుండంగఁ గాంతి♦పెద్దగఁ దనరన్.

ఆ. తలలు మూఁడు గల్గు ♦ దారుణఫణులట్టు, లగపడుచును గపిబ♦లాంతరమున
నిలిచి తీవ్రబాణ♦ములవైచు వీరుల, రామలక్ష్మణులను ♦ రక్కసుండు. ౨౦

క. కని వీరె రామలక్ష్మణు, లని యెంచి స్వకార్ముకంబు ♦ నపు డెక్కిడి వృ
ష్టిని మేఘము వర్షించెడు, వనువున శరధారలప్పు ♦ డనివర్షించెన్. ౨౧ 3579

చ. అరదముతోడ నాకసము♦నందె వసించి యదృశ్యుఁడౌచు రా
ఘవరసుతులన్ నిశాతశర♦వారమునన్ గడునొంచె; నిట్లు ని
ర్జరరిపుబాణవేగ మని ♦ రాఘవులం దగఁ గప్ప వారు ని
ర్భరవరచాపయుగ్మమున ♦ బాణములన్ సరిగూర్చి య త్తఱిన్. ౨౨ 3580

క. అనుపమదివ్యాస్త్రబలం,బును జూపిరి; భూరిబలులు ♦ భూపతితనయుల్
ఘనశరవారంబునఁ జ,క్కనిరీతిని వ్యోమపథముఁ ♦ గప్పిన నైనన్. ౨౩ 3581

* మిథ్యాప్రవ్రజితా వనే-అనిమూ. అనీకవిజయము=యుద్ధమునజయము.

చ. ఖరకరురీతిఁ గాంతుల ని♦కామము మించెదునస్త్రజాలముల్
శరములు శక్రవైరిని వి♦శాలతరాభ్రమునందు నుంట నె
క్కరణి స్పృశింపకే యడఁగెఁ; ♦ గాంతులమించెడు నింద్రవైరి యం
బరములు గప్ప ధూమసమ♦వర్ణతమిస్రముఁ బుట్టఁజేయుచున్. ౨౭౪ 3582

సీ. మునుపె నీహారంబుఁ ♦ బోలుచీఁకటు లావరించియున్నట్టి♦ది♦క్సంచయములఁ
గనుఁగొనఁ గానట్లు♦గాఁ జేసె; నారీతిఁ జరియించునప్డు త♦చ్ఛరగణప్ర
యోగమ్మునంగల్గు ♦ నురుగుణధ్వనిగాని నేమినాదముగాని ♦ భీమతురగ
ఖురనిస్వనముగాని ♦ యొరులకు వినఁబడదయ్యె; నాతనిరూప ♦ మరయఁదోఁప

తే. దయ్యె; గురుబాహువగునాతఁ ♦ డట ఘనాంధ
కారతిమిరంబునందు నా♦సారవృష్టి
కరణి నద్భుతముగ బాణ♦గణసువృష్టి
గురిసె; మఱియును సురవైరి♦వరబలమున. ౨౮ 3583

క. అనిమొనఁ గ్రుద్ధుండై రా,ముని సర్వాంగముల భాను♦మూర్తి సమశరా
ళిని వైచుచు నొప్పించెను;, మనుజోత్తము లర్కవంశ♦మండను లంతన్.

తే. వర్షధారలచేతఁ బ♦ర్వతము లట్లు
బాణవృష్టుల నొచ్చుచు ♦ భర్మపుంఖ
నిశితశరముల వైచిరి ♦ నింగిఁ గూర్చి;
కంకపత్త్ర దళావృత♦కాండము లవి. ౨౯ 3585

క. సురపథమునందుఁ బత్త్రుల, కరణిన్ వేగమునఁ బాఱి ♦ కర్బురునిం దాఁ
కి రహిన్ దన్మర్మంబుల, వరుసన్ భేదించి రక్త♦వారిఁ దడియుచున్. ౩౦ 3586

క. ధరణిం బడియెను; నిట్లా,పురుషోత్తము లరికలంబ♦పూగంబున నా
తురులగుచుం దద్బాణవి,సరమును భల్లములఁ ద్రుంప ♦ సాగిరి పెలుచన్.

చ. దనుజుఁ డదృశ్యుఁడై తము ని♦తాంతము బాణము లేయుచుండు ది
క్కును గనిపెట్టి యచ్చటికిఁ ♦ గ్రూరతరాస్త్రము లొక్కరీతి వై
వను బనివూని రాశరుఁడు ♦ బాహువిలాసముమీఱ బాణమో
చనమును జేయఁజాలుచు నె♦సంగుమహాతిరథుండు గావునన్. ౩౨౪ 3588

తే. ఒక్కచో నిల్వ కాత్మర♦థోత్తమంబు
తోడ సకలాశలకు మాయఁ♦గూడి తిరుగు
చరులబాణములకుఁ జిక్క ♦ కానృపసుతు
లను శితాంబకములను నొం♦చెను మిగులఁగ. ౩౩ 3589

క. వీరులు రాఘవు లట్లరి, వీరకనత్కనకపుంఖ♦విపులశరములన్
ఘోరంబుగ నంగంబుల, భూరిగతిన్ నల్ల గాఱ ♦ భూతభయదులై. ౩౩౪

తే. పుష్పితపలాశములరీతిఁ ♦ బొలిచి; రంత
రవిని సురమార్గమునను న♦భ్రములు గ్రమ్మి
నపుడు తద్గతు లెఱుఁగ రా♦క పరఁగునటు
లమరవైరియు నటుచని♦నదియుఁ గాని. ౩౪౯ 3591

సీ. అతనిరూపముగాని ♦ యతనిధనుర్బాణములుగాని తద్గత♦ములగు నితర
వస్తువు లెవిగాని ♦ వసుధ నెవ్వరికైనఁ దెలియరావయ్యె; ని♦మ్మూల నతండు
బాణాళి పరఁగించి ♦ వానరశతములఁ బంచత్వ మొందించి ♦ ప్రధనసీమ
యందుఁ బడంజేసె; ♦ నవుడు లక్ష్మణుఁ డతికోపంబునఁ రాముఁ♦గూర్చి పలికె

తే. *నేను బ్రహ్మాస్త్రమును వైచి ♦ నిఖిలరాక్ష
సులను ద్రుంచెద; నన్న యా♦శుభతరాంగ
లక్షణుండయి తనరారు ♦ లక్ష్మణుఁగని
రాముఁ డిట్లని పల్కె శు♦భ్రతరభంగి. ౩౭౯ 3592

క. ఒకనినిమిత్తము ధరఁగల, సకలాసురులను వధింప ♦ సాధ్యంతమ్మున ని
ట్లు కడుంగోరుట తగవే?, యిఁక వినుమా! యని నొనర్ప♦కే యున్నజనుఁ.

ఆ. అనిని దాఁగియున్న ♦ యాతనిఁ; బ్రాంజలి,యైనవాని శరణు♦నందువానిఁ
బరుగువాఱుచున్న♦వానిఁ బ్రమత్తునిఁ, జంపఁదగదు సుమ్ము♦సహజ! యెపుడు.

క. గురుబల! యీతనినే సం,గరమునఁ జంపంగ మనము ♦ గావింతము దు
ర్ధరఫణులఁ బోలి వేగ,స్ఫురణంబున మించు నస్త్ర♦పుంజ మితనిపై. ౪౦

క. పరగింతము; మాయను గొని, యరదముతోఁ గానఁబడక ♦ యభ్రమునందే
తిరిగెడు నీనీచుని దే,వరిపుం గని ప్లవగ సైన్య♦పాలకు లెల్లన్. ౪౧ 3596

క. బల మలరారఁగఁ జంపం, గల; రీయింద్రారిపూన్కి ♦ త్మావివరంబుం
గలయం జొచ్చిననైనను, బలిసద్మము నొందినను ది♦వమునకుఁ జనినన్.

తే. ఆకసంబున కెగసిన ♦ నట్లె యెందుఁ
జొచ్చి కనఁబడకున్నను ♦ శుంభదుగ్ర
మామకాస్త్రాగ్నిదగ్ధుఁడై ♦ మహిఁగతాసుఁ
డగుచుఁ బడిపోవఁ గలఁడింక ♦ ననియె నిట్లు. ౪౨ 3598

చ. గురుమతి సత్ప్రభావుఁ డరి♦కుంజరసింహము రాఘవేంద్రుఁ డి
క్కరణి వచించి భీతికర♦కర్ముఁడు భీకరుఁడైన దానవుం
ద్వరగ వధింపఁగాఁ దగిన ♦ దారుణకృత్యము నెట్లుచేయఁగాఁ
దరమగునంచు నెమ్మదిని ♦ దాను దలంచుచునుండె నంతయున్. ౪౩ 3599

ఎనుబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* తతో రామో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్-అనియూ,

౮౧ - వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తు మాయాసీతను హనుమంతుఁడు చూచుచుండఁ జంపుట.

క. గురుమతి రామునియాజ్ఞ*యు, శిరసి గ్రహించుచును రాక్ష♦సాధీశుఁడు నం
గరమును మాని పురంబున, కరిగె నచటనుండి దూర♦మరయుచు మదిలోన్.

చ. తనురుచి మీఱ శూరుఁడగు ♦ దానవపద్యుఁ డతండు పత్తనం
బును దగఁ జొచ్చుచున్ బలము ♦ పొల్చెను నుత్తమకుంభకర్ణము
ఖ్యనిఖిలదానవుల్ తెగుట ♦ నాత్మఁ దలంచి యమర్షయుక్తిచేఁ
గను లరుణంబులై తనరఁ♦గాఁ బురి వెల్వడి యుద్ధభూమికిన్. ౨ 3601

తే. మరల వచ్చెను; గురువీర్య♦మండితుఁ డమ
రాళికంటకుఁడును బుల♦స్త్యాన్వవాయ
జనితుఁడు నగు నాతండు రా♦క్షసగణయుతుఁ
డగుచుఁ బడమటిద్వారంబు ♦ నపుడు దాఁటి. 3 3602

క. చని వీరులైన రాఘవు, లనికి సుహోద్యుక్తు లగుట ♦ నారసి దుఃఖం
బున వారి ముంచి యుద్ధం,బును మానఁగఁ జేయ మాయఁ♦బూని కడువడిన్.

క. పరఁగించె దాని నంతట, నరుదుగ మాయైకశక్తి ♦ నవనీసుత న
త్తరుణమునఁ బుట్టఁజేయుచు, నరదంబున నుంచి బలము ♦ లార్భటిమీఱన్.

క. తనచుట్టు నిలువఁగా సీ,తను జంపం గోరె; దుర్మ♦తంబునఁ దగు నా
దనుజుం డెల్లర మోహం,బున ముంపం గోరి ప్లవగ♦ముఖ్యులు గనఁగన్.

చ. జనకజఁ జంపునుద్యమము ♦ స్వాంతమునందునఁ గోరి యెచ్చటన్
వనచరు లుండిరో యటకుఁ ♦ బర్విడె; నప్పురినుండి యింద్రజి
త్తనికిని వచ్చుటం గనిన ♦ యాకపు లెంతయుఁ గ్రుద్ధులై రణం
బును గడుఁ జేయఁగోరి కర♦ముల్ శిలలం గొని యొప్పుమీఱఁగన్. ౬

తే. మారుకొని; రంతఁ గపిగణ♦మండనుండు
హనుమ మిగుల దురాసదం♦బైన భూరి
పర్వతాగ్రముఁ గరమునఁ ♦ బట్టి కపుల
యగ్రభాగంబునం జనె ♦ నతనిపైకి. ౭ 3607

సీ. హనుమంతుఁ డంత నిం♦ద్రునివైరిరథముపై రాఘవుప్రియురాలి ♦ రాజవదన
విహతసమ్మోదను ♦ విత్తైకవేణిని నుపవాసకృశముఖి ♦ నొప్పుదక్కి
యనిశముఁ గట్టిన ♦ యాయంబరముతోడఁ దీనయై యుండిన ♦ మానసీయ
దేహసంస్కారమే♦తీరున లేకుంట నవయవంబుల ధూళి ♦ యావరింప

---

* యకారము గాయత్రియందుఁ బందొమ్మిదవయక్షరము. ఇటనుండి పందొమ్మిదవ సహస్ర మారంభమైనది.

తే. నున్న సీతను గాంచె; నా♦సన్నసీమ
నాతఁడు ముహూర్తమాత్ర మ♦య్యతివఁ గాంచి
జనకతనయయె యంచు ని♦శ్చయము చేసి
కొని విషాదంబు నొందుచు ♦ మనసునందు. ౧౦ 3608

క. జనకజను స్వల్పకాలం, బునకుం బూర్వంబె లంకఁ ♦ బొడఁగాంచెను గా
ననె యట్లు నిశ్చయించెను;, హనుమయు మలదిగ్ధదేహ♦యై దీనయునై. ౧౧

క. దనుజునిరథమందుండిన, జనకజఁ గని మోము బాష్ప♦జలములఁ గలఁగన్
వనటం గాంచెను; శోకా,ర్తను విహతానందఁ గృపకుఁ ♦ దగు నాసీతన్.

తే. ఇంద్రజిత్తునకుం జిక్కి ♦ యొలమి దక్కి
యతనిరథమున నుండంగ ♦ నప్పుడు చూచి
యితఁడు రథమున జనకజ ♦ నిట్టు లుంచి
తే గతం బేమి యంచు మ♦దిం దలంచి. ౧౩ 3611

క. వనచరులం బ్రశ్నించెను;, హనుమయు నట నున్నవాన♦రావళితోఁ దా
నును నింద్రజిత్తుమీఁదికిఁ, జనియెను; గపిబలము పైకిఁ ♦ జను దేరంగన్.

క. కని యింద్రజిత్తు క్రోధం,బున మూర్ఛితుఁ డగుచు ఖడ్గ♦మును దాఁ గోశం
బున నుండి పెఱికి జనకుని, తనయదగు శిరంబుఁ బట్టె ♦ దారుణరీతిన్. ౧౪

క. అరదంబునఁ దనమాయా, విరచితయై రామ! రామ! ♦ విభు! మహాత్మా!
కరుణింపు మనుచు నేడ్చెడు, తరుణీమణి జనకరాజ♦తనయం గ్రుధచేన్. ౧౫

క. వనచరు లందఱు చూడం, గను గొట్టెను; బవనసుతుఁడు ♦ కాంతశిరోజా
ళిని వాఁడు పట్టుకొనుటం, గని దైన్యము నొంది బాష్ప♦కణములఁగార్చెన్.

తే. చారుసర్వాంగి రాముని♦గారవంపుఁ
దరుణి యాసీత యట్లవ♦స్థను గుడువఁగఁ
గాంచి హనుమ యమర్షము ♦ గదుర నసుర
వరునిసుతు నింద్రజిత్తుని ♦ బాగుగఁ గని. ౧౮ 3616

క. పరుషాక్షరములతో ని,వ్వరుసం బలికెన్ దురాత్మ! ♦ బ్రహ్మర్షి మహా
త్తరకులజనితుఁడ వయ్యును, సురవైర్యన్వయమునందుఁ ♦ జొచ్చితి కానన్.

క. సతి యగు సీతశిరోజ, ప్రతతిని దాఁకితివి దీనఁ ♦ బాడగుదువు దు
ర్మతి యిట్లు పుట్టినది కద?, దితిజా! ఛీ! పాపరతమ♦తివి గనుక నిఁకన్. ౧౯

క. త్వరలోనం జెడిపోదువు, కరుణారహితా! దురాత్మ! ♦ కడునీచుండా!
నిరతదురాచారా! పా,పరతపరాక్రమ! యనార్య♦పథమున నిచటన్. ౨౦

తే. ఇట్టిహీనంపుఁబని చేసి ♦ తీవు, దీనిఁ
బాపియే గాని యితరుఁ డె♦ప్పటికిఁ జేయఁ

ఓ కృపాహీన! యేవలే♦దో! మదికిని;
గరుణ యపరాధియెడఁ గూడ ♦ దరయ ననెదో?. ౨౦౺ 3620
చ. జనకజ స్వాలయంబుఁ బరి♦చారికలన్ విడనాడి రాజ్యవ
స్తునిచయ మెల్ల వీడి తన♦తోడగు రాముని బ్రాపుఁ బాసి యే
యనువున నీకు దోష మిసు♦మంతయుఁ జేయకయుండఁగా వధిం
పను జతనంబు చేసెదవు ♦ పాపుఁడ! యే మొనరించె నేరమున్. ౨౧౺ 3621
తే. అట్టి మైథిలి సీతను ♦ నంత మొందఁ, జేసి యెట్లైన నీ వింకఁ♦జిరముభూమి
బ్రదుకఁ జాలవు గొప్పపా♦పంపుఁగృతిని, జేయుటం జంపఁదగు దీవు♦సిద్ధమిద్ది.
క. కనుకన్ నాచేఁ జిక్కితి, దనుజా! కంటకుఁడ వాటఁ ♦ దప్పక లోకం
బున వధ్యుఁడ వగుదువు కను,కను నీ వీలోకమందుఁ ♦ గడు నీచుఁడవై. ౨౩
ఆ. జీవితములఁ బాసి ♦ శీఘ్రను ప్రేతమ, వగుచుఁ బదియు నాలు♦గైన జగము
లందు స్త్రీనిఁ జంపి♦నట్టివా రేకుత్సి,తపద మొందువారొ ♦ దాని నీవు. ౨౩౺
క. చని పొందఁగలుగు దంచని, హనుమంతుం డిట్లు పలికి ♦ సాయుధులగు నా
వనచరులఁ గూడి క్రోధం,బున రావణిపైకిఁ బూనిక్రుఁ ♦ బోయెన్ ద్వరతోన్.
చ. బల మలరారఁ బైఁ బడఁగఁ ♦ బౌరుష మూనియె వచ్చుచున్న యా
బలముల నంజనాతనయు ♦ బాహుబలాఢ్యులు భీతిదుల్ సురా
రుల భటు లప్డు దాఁకి కడు ♦ రూక్షముగా నని సేసి యంతటన్
నిలిపిరి; శక్రవైరియును ♦ నిర్భరబాణసహస్ర మొక్కటన్. ౨౫౺ 3626
చ. ధనువునఁ గూర్చి వైచి యతి♦దారుణరీతిని వానరౌఘముం
వనటను బొందఁజేసి కపి♦వర్యునిఁ బావనిఁ గాంచి పల్కె ని
ట్లని; హరినాథుఁ డారఘువ♦రాన్వయుఁ డీవును యన్నిమిత్త మీ
దనుజపురంబుఁ జేరితిరొ ♦ తన్మిథిలాత్మజ నిప్డడే యిటన్. ౨౭ 3627
తే. నీవు చూచుచు నుండంగ ♦ నే వధించు
వాఁడ వనచర! యాసీతఁ ♦ బ్రథమమునను
చంపి యవ్వల రామల♦క్ష్మణుల దుర్మ
తిని విభీషణు సుగ్రీవు ♦ నిను వధింతు. ౨౮ 3628
క. వనచర! స్త్రీలవధింపం, జన దని చెప్పితివి గాదె ♦ శాస్త్రోక్తముగాఁ
గను, బదు లిడువాఁడను నే, విను మెయ్యది శత్రువులకుఁ ♦ బీడాకరమా. ౨౯
ఆ. అద్ది యెట్టిదైన ♦ నాచరింపం దగుఁ, దప్పకుండఁ గానఁ ♦ దరుణి దీనిఁ
జంపువాఁడ ననుచు ♦ శ్వసనజునకుఁ జెప్పి, యప్పు డేడ్చుచున్న♦యువనితనయ.
తే. మాయచేఁ జేయఁబడిన య♦మ్మానిని శిత
ధారగల ఖడ్గముం గొని ♦ తనకరమున
నఱికె; మిక్కిలి ప్రియదర్శ♦నయుఁ దపస్వి
నియుఁ బృథుశ్రోణియు నగునా♦నెలఁత నిట్లు. ౩౧ 3631

క. దనుజోత్తముఁ డగు రావణు,తనయుం డుపవీతమట్లు ♦ తగ నఱికిన మే
దినిఁ బడెఁ దుండములై; సీ,తను నీవిధిఁ జేతులారఁ ♦ దాఁ జంపె తమిన్.

క. దనుజుం డిట్లు వచించెను, హనుమంతునితో సమర్ష ♦ నారఘుపతిభా
ర్యను జంపినాఁడ నే నిదె, కనుమా! జానకియుఁ దెగియెఁ ♦ గాదే? యిఁచటన్.

ఆ. ఇంక మీ ప్రయత్న♦మిది యెల్ల విఫలంబె,యయ్యె; ననుచుఁబలికి♦యాతఁడాత్మ
కరయుగమున ఖడ్గ♦పరుషధారను సీత, నట్టినఱికి హృష్టుఁ♦డగుచు నంత. 33౫

క. అరదమ్మున నుండియె భీ,కరనాదము పరఁగఁ జేసెఁ; ♦ గడు దాపున సం
గర మొనరింపను నిలిచిన,హరు లెల్లను రావణుని ప్రి♦యాత్మజుఁ డెలమిన్.

క. తనమట్లును దుర్గమువలె, దనుజులు గనుపట్టుచుండఁ ♦ దన్మధ్యమమం
దున నుండి నోరు పెద్దది,గను జేసి యొనర్చిన ధ్వనిఁ ♦ గడు విని రాత్రిన్.

చ. జనకజ నిట్లు త్రుంచి మది ♦ సంతస మందుచు నుబ్బఁ గాంచె నా
దనుజవరాత్మజుండు; ప్రమ♦దంబునఁ దేలెడువానిఁ గాంచి యా
వనచరులున్ విషణ్ణులయి ♦ బాగుగ ముందును వెన్కఁ జూడకే
చనిరి సబాష్పనేత్రములు ♦ చాలవిలోలములై కనంబడన్. 3౬ 3637

ఎనుబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౨ - వ సర్గము.

{ హనుమదాదులు రాముని చెంతి కేగ నింద్రజిత్తు నికుంభిలయందు హోమము చేయుట. }

చ. వనచరు లిట్లు లయ్యశని♦భంగి భయంకరమై చెలంగు నా
దనుజునిసింహనాదమును ♦ దా రొగి వించు భయంబునన్ జవం
బున దెసలం గనుంగొనుచుఁ ♦ బోయిరి; వాయుతనూజుఁడున్ భయం
బునను విషణ్ణవక్త్రులయి ♦ పొల్పఱఁ దోఁచినరీతిఁ బాఱున
వ్వనచరులన్ మహార్తులను ♦ బల్కె మనంబున ధైర్య మూనుచున్. ౨ 3638

క. వనచరులారా! మోములు, వనటం గుందంగ మీరు ♦ బవరంబున మీ
ఱిన యుబ్బు దక్కి పాఱం, జనునే? శూరత్వ మిపు డె♦చటి కేగెనొకో?. 3

చ. అని యొనరింప నేఁ జనుదు ♦ హాయిగ రండు మహాహవంబులన్
ఘనయుశ మొందు శూరులకు ♦ గర్హ్యము యుద్ధము వీడి పాఱఁగా;
నను హనుమంతుపల్కులకు ♦ నక్కపు లాత్మల హర్ష మందుచుం
దనువులు పుల్కలం గను సు♦దారమహీధరశృంగవృక్షముల్. ౪ 3640

చ. కరములఁ బట్టి నిల్చిరి; త♦గం గపిసింహులు గర్జనంబులన్
సురరిపులన్ వధింపఁగను ♦ చొప్పడు త్రోవను బోయి; రవ్వడా

హరివరుఁ బావనిం గొలిచి ♦ యాతనివెంటనె పోయి రట్టిసం
గరము నొనర్ప; వాయుజుఁ డ♦ఖండబలంబున నాల్గుప్రక్కలన్. ౬౪ 3641

ఆ. కపులు చుట్టుముట్టి ♦ కడువడి నడువఁగా
మంట లలరు దహను ♦ మాడ్కి శత్రు
బలములను దహించె; ♦ ప్రళయకాలంబునఁ
బ్రజలఁ జంపు యముని♦భంగి హనుమ. ౭ 3643

క. వనచరబలపరివృతుఁడై, దనుజులతో సంగరంబుఁ ♦ దా సలిపె; మరు
త్తనయుఁడు క్రుధయుక్ శోకం,బును బెనఁగొనవైరియరద♦మున భూరిశిలన్.

ఆ. పడఁగ వైచె; నంతఁ ♦ బైకేగుదెంచెడు,శిలను సారథియును ♦ శీఘ్రము గని
తాను జెప్పునట్లు♦గా నడచుమహాశ్వ,ములను గట్టియున్న ♦ లలితరథము. ౯౪

క. తొలఁగించెఁ గదున్ దూరము, శిల యది యాయింద్రజిత్తుఁ ♦ జెందక రథమం
దలరెడు సారథిఁ జంపక, ఫలరహితముగాఁగ వైవఁ♦బడి యట ధరణిన్. ౧౦౪

తే. పగులఁ జీలిచికొనుచును ♦ బలిని కేత
నమును జొచ్చెను; బవనత♦నయుఁడు పెనుశి
లను దగన్ వైవ రక్షోబ♦లములు వనట
నందె యాశిల ధరఁ బడు♦నపుడు మిగుల. ౧౧౪ 3646

ఆ. దానిక్రిందఁ బడుటఁ ♦ దనువులు నలఁగుట,ముద్దయైరి; ప్లవగ♦ముఖ్యు లెల్ల
రవము లట్టె చెలఁగ ♦ రావణిపై కేగి, రట్టె *నూఱులుగ మ♦హాబలముల.

సీ. గురువీర్యులును భయం♦కరవిక్రములునగు నవ్వానరులు యుద్ధ♦మందు నింద్ర
వైరిపై గొప్ప మ♦హీరుహంబుల గిరిశిఖరంబులఁ గొని వై♦చిరి; మఱియును
దరుశైలవృష్టిని ♦ నరులమీఁదం గురియించుచు నార్చుచు ♦ నెన్నొ రీతు
లగురవంబుల మహా♦హవము రాక్షసులతో నొనరించి;రురువీర్య♦మునఁ జెలంగు

తే. కపులు సత్తువకొలఁది వృ♦క్షములఁ గొట్ట
భయదరూపులు రాక్షసుల్ ♦ బవరమందుఁ
బొరలి; రంతట స్వబల మా♦హరిబలార్ది
త మగుటం గాంచి క్రుద్ధుఁడై ♦ దనుజవరుఁడు. ౧౬ 3648

క. కరమున విలు దాలిచి యా, పరసేనలపైకి నడచె; ♦ బహువారము లా
సురవైరివిక్రమము సం,గరమునఁ గనఁబఱచియుండెఁ ♦ గావున నపుడున్. ౧౭

క. బలములు తనుఁ జుట్ట వెసం,గలనునకున్ రాఁగ బాణ♦కాండంబుల ను
జ్జ్వలరీతిం బరఁగించుచుఁ, బొలియించెం గపిమృగేంద్ర♦ములఁ బెక్కింటిన్.

ఆ. అతనివెంట నున్న ♦ యసురులు శూలాశ
నులను బట్టసగణ♦ములను ఖడ్గ

* శ మధ్యభావం చ్ఛతశో నదంతీ-అనియూ.

కూటముద్గరములఁ ♦ గోఁతుల సత్త్వంబుఁ
బూని కొట్టి; రంతఁ ♦ బొలుచు హనుమ. ౧౮ 3651

క. తనబల మలరఁగ బోదెల, ఘనశాఖలఁ జెట్లు శిలలఁ ♦ గైకొని భీతిం
గనఁబఱచు కార్యములఁ జే,సిన దనుజులతోడ ననిని ♦ జేసెం గడఁకన్.

ఆ. విక్రమమున వైరి♦వీరుల హనుమంతుఁ, డట్టు లాపి వనచ♦రాళిఁ గాంచి
నరగ నీబలంబు ♦ సాధింపఁ దగినది, మనకుఁ గాదు ఫలము ♦ గనఁగఁ బోము.

క. మన మందఱ మా శ్రీరా,ముని ప్రియ మొనరింపఁ గోరి ♦ ముదమునఁ బ్రాణా
ళిని గూడ నెంచ కర్పిప,యిని బోరలుచు నెట్టులైన ♦ నెవ్వతికొఱకై. ౨౧

క. అని చేయుచు నున్నామా, జనకజ యాసాధ్వి తెగె న♦సాధుదనుజపు
త్రునిచేత; నీ కువార్తను, జని రాఘువునకును తపన♦జనికిని నిపుడే. ౨౨ 3655

క. తెలుపుద మారామాదులు, తలపోయుచు దీని కేమి ♦ తలఁతురో చేయన్
గలనున మన మిద్దానినె, కలిసి యొనర్పంగఁ దగును ♦ గాదే యనుచున్.

చ. హనుమ వచించి యవ్వనచ♦రాళిని యుద్ధమునుండి మాన్పి నె
మ్మనమున భీతినే గనని ♦ మానిసి గావున మెల్లమెల్లఁగాఁ
జనియెను సేనలం గలిసి; ♦ శక్రవిరోధి దురాత్ముఁ డాట నా
హనుమయు రామచంద్రుకడ ♦ కల్లన పోవుటఁ గాంచి తానునున్. ౨౪

తే. *చనియెఁ జైత్యనికుంభిలా♦కును నియతిని
హోమముం జేయ; నిల్లిగి ♦ యుద్యమమున
దేవతాలయ మొంది మ♦దిన్ సుభక్తి
తనర హోమము చేసె శా♦స్త్రవిధి మీఱ. ౨౫ 3658

సీ. యజ్ఞభూమిని నగ్ని♦యం దింద్రజి త్తట్లు సవిధిహోమమును మాం♦సమునరక్త
మునను జేయఁగ నగ్ని♦యనుహావిస్సులఁగొని ప్రజ్వరిల్లెను;బృహా♦ద్భానుఁడంత
రక్తహోమవితృప్తి ♦ రాజిల్లుచున్ లేచి తీవ్రమ్ముగా మండి ♦ దెసల నంటి
నంజ రంజిల్లు భా♦స్కరుఁ బోలి కనుపట్టె; నంత నింద్రారి శా♦స్త్రానుసార

తే. పద్ధతులఁ జక్క నెఱిఁగిన ♦ పండితుండు
కనుక దనుజులకున్ మేలు ♦ గలుగ వేల్చె
నంతట నయానయజ్ఞులో ♦ నసురులు గను
చుండి రద్దాన లోపంబు ♦ లుండ కుండ. ౨౬ 3659

ఎనుబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* గత శ్చైత్యనికుంభిలామ్-అనియూ.

౮౩ - వ సర్గము.

సీతామృతిని విని రాముఁడు చింతింప లక్ష్మణుం డూరార్చుట.

చ. దనుజులు వానరుల్ మిగుల ♦ దారుణరీతిని జేయుచున్న యా
యునిని జనించినట్టి తుము♦లారవముల్ విని జాంబవంతుఁ డెం
దునకయియో సమీపమునఁ ♦ దోఁచిన రాముఁడు పల్కె నిట్టులా
తనిఁ గని; దుష్కరాహవము ♦ తా హనుమంతుఁడు చేయునట్లుగన్. ౧౪

క. మనమునకుం దోఁచెడు నెట్లన భీకరముగ మహాయు♦ధాళిధ్వనియున్
వినఁబడుచున్నది చెవులకుఁ; గనుకన్ భల్లూకనాథ! ♦ కడు వేగముగన్.

తే. నీదు సేనలతోఁ గూడి ♦ నీవు వేగ
చనుము కపివర్యుఁడైన యా♦హనుమ యొంటి
సంగరము చేయుచుండుట ♦ సాయపడుము
నాఁగ భల్లూకసముదయ♦నాథుఁ డట్లు. ౩ 3662

క. తనకున్ శ్రీరాముఁడు చేసిన యాజ్ఞను దలను దాల్చి ♦ సేనావృతుఁడై
చనియెను బశ్చిమద్వారం,బునఁ గలహనుమంతుఁ గాంచు♦బోంగెడు కాంక్షన్.

క. వనచరు లెల్లను యుద్ధం,బును నొనరిచి యలసి యార్పు♦పుంజము లెల్లన్
గనఁబడఁ దనుఁ బరివేష్టిం,పనురాఁ ద్రోవఁ గనె హనుమ ♦ భల్లుకపతియున్.

చ. హనుమయు నీలమేఘనిభ♦మౌ తను వొప్ప భయంకరంబుగా
నని నొనరింప నాయితము♦నై చనుదెంచెడు భల్లుకాళినిం
గనుఁగొని త్రోవనే మరలఁ♦గాఁ దగు వెన్కకు నంచుఁ జెప్పి రా
మునికడ కేగెఁ దాను; *యశ♦మున్ విలసిల్లఁగ నున్న యాతఁడున్. ౬

చ. హరిబలముల్ తనుం గొలిచి ♦ యార్తిని గుందుచు వెన్క రాఁగ భూ
వరుఁ గనఁ బోయి వేగముగ ♦ వంతను బొక్కుచు నిట్లు పల్కె; నో
యరిజనకాల! మేము సమ♦రాంగణమందున విక్రమించుచున్
సురరిపులన్ వధింపఁగను ♦ జూచుచు ముందట నుండు నంతలోన్. ౭౪ 3666

తే. రావణాసురుపుత్త్రుండు ♦ రమణ సీతఁ
బట్టి తెచ్చి రథంబునఁ ♦ గట్టి యామె
యేడ్చుచుండఁగఁ జంపె మా♦యెదుట; వైరి
సూదనా! తద్వధంబును ♦ జూచి నేను. ౮ 3667

చ. మనసు చలింప దుఃఖమును ♦ మాటికి మాటికిఁ బైకొనంగ నే
పనియును దోఁప కివ్విధముఁ ♦ బల్కఁగ వచ్చితి; నంచుఁ జెప్ప నా
హనుమనుడుల్ చెవిం బడఁగ ♦ నారఘురాముఁడు శోక మొంది యొ
య్యన హతమూలభూమిరుహ ♦ మట్టులు మూర్ఛిలి నేలపైఁ బడెన్. ౧౦

* సన్నికర్షఁ మహాయశాః-అనియూ.

క. సురతుల్యుఁడైన యారఘు, వరుఁ డుర్విం బడఁగఁ గాంచి ♦ వనచరముఖ్యుల్
పరుగెత్తి యచ్చటికి వచ్చిరి నాలుగు దెసలనుండి ♦ శీఘ్రమ యార్తిన్. ౧౧

తే. ఉచ్ఛిఖంబులు మండుచు ♦ నున్న యగ్ని
కరణిఁ దేజంబునం జేరఁ♦గాఁ దరంబు
గాని యారామునిం దేర్పఁ♦గా సరోజ
కువలయసుగంధిజలములఁ ♦ గురిసి తడుప ౧౨ 3670

క. మనమును దహించుదుఃఖం, బున లక్ష్మణుఁ డారఘూత్త♦ముని నవ్వష్టున్
దన బాహువులన్ గైకొని, యనియెను; హేత్వర్థసువచ♦నాళి నతనితోన్.

సీసమాలిక:—

*తండ్రివాక్యమును సా♦ర్థకముగఁ జేయుధర్మపథంబునన్ దృఢ♦మనసుతోడ
నిలుచువాఁడవు మహీ♦శల మెల్లఁ జేఁ జిక్కి దానిఁ బోఁగొట్టిన ♦ తల్లివంటి
కైకయందును భూమి♦కాంతునియందును మనసునఁ గలుషత్వ ♦ మనఁగ లేని
విజితేంద్రియుండవై ♦ వెలయువాఁడవు,ధర్మమతివియగునిన్ను♦నతులితమగు
ధర్మము తాను స♦త్యముగఁ గార్యపువేళ లేనియట్టిది యగుఁ ♦ గాన వ్యసన
ములనుండి కాపాడఁ♦గలది గాదయ్యెను; నట్లె యధర్మ మ♦ర్హమగుసుఖముఁ
బోఁగొట్టఁ దగినదై ♦ పొలిచియు నయ్యదియును లేనిదే కావు♦ననుదురాత్ముఁ
డైన రావణుని సు♦ఖాళిని వారింపఁ జాలకున్నది; రఘు♦సత్తమ! యిఁక
ధర్మ మధర్మము ♦ ధరణి లేవనుటకుఁ గలప్రమాణము లెవ్వి? ♦ గలిగినయెడఁ
బ్రత్యక్షమా! యది ♦ బహుభంగిఁ గాఁదగు ననుమానమా?శబ్ద♦మనఁగఁదగిన
యట్టిప్రమాణమా? ♦ యని యందువేమొ? ప్రత్యక్షమ్ము గాదెట్టు♦లన్నవినుము
స్థావరజంగమా♦త్మకపదార్థంబులు ప్రత్యక్షముగఁ గంటఁ♦బడుచు నుండు
మాడ్కి ధర్మము నధ♦ర్మంబును దెలియుట లేదు గావున నవ్వి ♦ లేనివనియె
నామనోనిశ్చయం; ♦ బో మహీపాలకా! స్థావరవస్తు వే♦సరణిఁ దెలియఁ
బడుచున్నదో యట్లు ♦ ప్రతిజంగమపదార్థ మగపడుచున్నది♦యె గద; ధర్మ
మట్టు, లధర్మము ♦ నగపడుటయె లేదు మఱి యివ్వి యుండిన♦మహిని స్థావ
రముగనో, మఱి జంగ♦మముగనో యుండంగవలయు నట్టులు లేని ♦ వౌటనవ్వి
ప్రత్యక్షములు గావు ♦ పరమధర్మంబతీంద్రియమయ్యునుండిన♦నయగుణాఢ్య!
నిన్నుఁ బోలు ధర్మచి♦త్తునకు నాపద లేకయే యుండు దనుజున ♦ కేసుఖంబు
గలుగక యుండును; ♦ లలితగుణాకరా! ఫలము ధర్మాధర్మ♦ములకు సుఖము
వ్యసనంబు కాన న♦వ్వానిని బట్టియే యవి యున్నవని మన ♦ మరయవచ్చు
ననుమానమున నన్న ♦ దనుజేంద్రుఁడగు రావణాఖ్యుఁడధర్మయు♦క్తాంతరంగుఁ

* శుభే వర్త్మని తిష్ఠంతమ్ ..ఇత్యాదిశ్లోకాష్టకమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు వ్రాసిన యర్థము సమగ్రముగాఁ దెనుఁగునఁ జేర్పఁబడిన దని గ్రహింపందగు.

డగుఁ గాన వ్యసనంబు ♦ నందంగ వలయును ధర్మంబెయున్నచో♦ధర్మయుక్తి
నలరునీ కివ్విధి ♦ వ్యసనంబు లేకుండవలయు నియ్యవియు ని♦ట్టులుగ లేమి
ననుమానమునను ధ♦ర్మాధర్మములు గల వని చెప్ప వీలులే; ♦ దరసి చూడఁ
గా నధర్మిష్ఠుఁడౌ ♦ క్రవ్యాదపతికిని వ్యసనమే లేకుండ♦గ సుఖ మలరి
యుండుట ధర్మచి♦త్తుండవౌ నీకు దుఃఖము గల్గి యుండుటఁ ♦ గనుఁగొనంగ
నిలను ధర్మ మధర్మ♦ఫలము, నధర్మంబు ధర్మఫలంబు ని♦త్యము విరుద్ధ
ముగ నిచ్చుచున్నవి♦యె గనుక ఫలములఁ బట్టియు నివి యుండ♦వచ్చు ననుచు
ననుమానమునను సి♦ద్ధాంతమ్ము చేయంగ నలవిగా కున్నది ♦ తలఁచి చూడ
ధర్మము చేయంగ ♦ ధర్మఫలంబయి తగుసుఖ మబ్బునా? ♦ దారుణ మగు
నట్టి యధర్మము ♦ నాచరింపఁగ దాని ఫలమగు దుఃఖము ♦ గలుగునో? యని
తలఁచెద వేమొ? మి♦క్కిలి యధార్మికు లెవ్వ రగుదురో యవ్వారి♦కయ్యధర్మ
ఫలము గల్గునయేని ♦ పరమధార్మికు లెవ్వ రగుదురో వారికి ♦ నట్టి ధర్మ
ఫలమె కల్గునయేని ♦ పరమధార్మిక సుజనులకు సుఖంబును ♦ గలుగు ననియు
మఱి యధర్మము సేయు ♦ మనుజులకున్ దుఃఖ మబ్బునటంచును♦నరయ సిద్ధ
మగును గదా యట్లు ♦ లగపడకున్నది ధర్మహీనులకు న♦ర్థములు పెరిగి
కలుగుచున్నది సుఖం ♦ బిల ధర్మనిరతులౌ జనులకు దుఃఖమే ♦ కనఁబడియెడు
నిట్లు లీఫలము లీ♦యీ రెండిటికి నియతములు గాకుండుటఁ ♦ దరము గాక
యున్నది సిద్ధాంత ♦ మొకరీతిఁ జేయంగ;రామచంద్రా! యధ♦ర్మమునఁ బాపు

తే. లార్తి నొందుదురేని పు♦ణ్యాత్ము లెల్ల, ధర్మసుఖితు లగుదురేని♦దలఁపఁగ వధ
కర్మరూపముగఁ దగు న♦ధర్మము సుఖ, కర్మరూపముగా నున్న♦ధర్మ మవని.

*క. జనియించి మూఁడుక్షణములె, గనఁబడునవి గానఁ బిదప♦క్షయమందు;హతిం
గనునట్టి యధర్మంబే, మనుజుని వధియించుఁ జెపుమ ♦ మానవనాథా!. ౨౧

క. హతమగు ధర్మము మే లె,వ్వితమున నెవ్వరికిఁ గూర్చు? ♦ విశ్వాధిప! యీ
గతి సుఖదుఃఖములను నీ, క్షితి నొసఁగుటఁ గల వవనుచుఁ ♦ జిత్తములలరన్.

తే. పలుకు శబ్దప్రమాణము ♦ పాటిగాదు;
కర్మములు క్షణహతినొందుఁ ♦ గాక వాని
చేత నారాధితయగుచు ♦ జెలఁగుదేవ
తయె ఫలప్రదయగునని ♦ తలఁతు వేమొ?. ౨౨ 3675

క. జనుఁ డెవఁ డా దేవతచే,తను బాధల నందువాఁడు ♦ తాఁగానీ,యే
రిని బాధ నందఁజేయం, గను దానే శక్తుఁడగుట ♦ కలుగున యేనిన్. ౨౩

తే. అదియె పుణ్యపాపంబుల ♦ నవనియందుఁ
దాను జేయించుచున్నదె ♦ యైన యెడలఁ

* ౨౧-౨౨-౨౩ శ్లోకములవ్యాఖ్యాభిప్రాయ మిట వ్యక్తము.

పాపపుణ్యఫలంబులై ♦ పరఁగు దుఃఖ
సుఖము లాదైవమునె పొందఁ ♦ జూచుఁగాని. ౨౩ 3677

తే. చేయువానిని బొందవు; ♦ శ్రీరఘువర!
కర్మభవమైన యపూర్వమా ♦ ధర్మమె ఫల
ముల నొసంగు నటందువా? ♦ యిల నెటు నను
మానమునఁ జేటపడక యె♦మ్మాడ్కిఁ గనిన. ౨౩। 3678

క. కనులకుఁ దోఁపక శక్రుం, డనలుండను నర్థవాద ♦ మాద్యతివిహితం
గనఁబఱచు వాక్యములచే,తను గమ్యంబైన సత్తు ♦ తాఁగాక తగన్. ౨౩౪

తే. ఉన్నయట్టి యపూర్వమై ♦ యొప్పుధర్మ
మునను శ్రేయస్సు మిక్కిలి♦గను వహింప
శక్య మెట్లగుఁ?; జెపుమ, యో♦శత్రుకాల!
సత్పురుషభూషణా! మదా♦శయము వినుము!. ౨౮ 3680

సీసమాలిక:—

*ధర్మమునం దగు ♦ నిర్మలవస్తువే యున్న ధార్మికుఁడవై ♦ యొప్పనీకు
నశుభ మెన్నటి కెట్టు♦లైనఁ గల్గదు నీవు ధర్మిష్ఠుఁడవయియుఁ ♦ దత్ఫలసుఖ
మును బొంద కీదుఃఖ♦మును బొందినాఁడవు గనుక నాధర్మ మె♦క్కరణి మదిని
దలఁచిన లేదని ♦ తగ నిశ్చయించితి; నింద్రియంబులకు న♦దెట్టులైనఁ
గనరానిదాటఁ జ♦క్కని ధర్మ మది పౌరుషమునాశ్రయించి ఫ♦లమునొసంగు
నది చేయనందున ♦ నాధర్మఫలరూప మగుసుఖమెటులబ్బు ♦ ననెద వేమొ?
యటులైన నిరపేక్ష♦మై ధర్మమే కార్యమును జేయఁజాలని ♦ దనఁగఁ దగును
గనుక నయ్యది యెట్టి♦పనినైన సాధింపఁ బౌరుష మూఁతగాఁ ♦ బట్టుకొనఁగ
వలసిన దగునట్టి ♦ భంగిని నియతిమాలినదాట నట్టిదా♦నినె ప్రధాన
మనుచు సేవింపరా ♦ దని నాదునిశ్చయంబగుఁ;గార్యసాధన♦మందుఁ బౌరు
షమునకు ధర్మము ♦ సత్వహీనంబగునట్టిదె యైనచో ♦ ననఘ! దాని
మాని యీ త్తఱిని ధ♦ర్మమునందు వర్తించునట్టులు పౌరుష♦మందు నడువు;

తే. మరినిషూదన! సత్యవా♦క్యము నె ధర్మ
మందురు గదా మహారాజ్య♦మందు నిన్నుఁ
బట్టభద్రుని జేసెదఁ ♦ బరమముదము
న ననిచేయకపోయె జ♦నకుఁడు గాన. ౨౭ 3681

క. అనృతము పల్కినవాఁడగు, ననుపమకళ్యాణగుణుని ♦ నగ్రతనూజున్
నిను వనమునకుం బంపుట, మనమునఁ గృపలేనివాఁడె ♦ మనతండ్రియగున్.

క. కనుకన్ జనకుని గట్టం, జనుఁగద; పితృవాక్య మేను ♦ జరపెద ననిచె

* యిది సత్త్వాస్య త్సతాం ముఖ్య-అనుసీశ్లోకత్రయసమగ్రార్థ మిట విదితము.

ప్పిన నీవు మొదటివాక్యం,బును బాలింపంగ రాజ్య♦మును గొని దానన్. ౨౮

క. జనకునిసత్యమ్మును ద,ప్పనివానిగ నేల కట్టు ♦ పఱుపవయితివో
వెనుకన్ జెప్పిన జనకుని, వనయాత్రావిషయమైన ♦ వాక్యము మిగులన్. ౨౮

తే. సార్థకము చేసితివి గాన ♦ నరయ నీవు
సత్యమును గొంతపాలించి ♦ సరగఁ గొంత
చక్కఁ బాలింపవైతివి; ♦ శత్రుభయద!
వినుము ధర్మ మధర్మముం♦డినవె యైన. ౨౮

*సీ. ఆచరింపందగు ♦ నది ధర్మమేయనిగాని యధర్మమే ♦ కడఁగి యాచ
రింపఁగఁ దగునను ♦ రీతిని గాని నియమము లేదప్పటి ♦ ననువగునటు
లీరెంటిలో దేని ♦ నేనాచరింపనౌనది యెట్టులన ధర్మ ♦ మాశ్రయింపఁ
దగనేని వజ్రముఁ ♦ దాల్చు శతక్రతు వింద్రుఁడు మునియయి ♦ యెసఁగువిశ్వ
తే. రూపునిం జంపి యధ్వర ♦ మాపగిదిని, జేయఁగాఁ దగ దమ్ముని♦శ్రేష్ఠుఁ జంప
కయ సవంబును జేయును♦గద యధర్మ,మేయనుష్ఠింపఁ దగునది♦యేని యపుడు.

క. మునిఁ జంప యధర్మముచే,యను దగ దమ్మునినె చంప♦నౌ క్షత్రియధ
ర్మనియతి నెఱిఁగిన నింద్రుం,డనఘా! యారెంటిఁ జేసె ♦ నటు గావున నే. ౨౯

క. నరపతిసమయము మదిలో, నరయుచుఁ దగినట్లు రెంటి♦ననువుగఁ జేయన్
వరమగు ధర్మాధర్మము,లరహిన్ నియమమ్ముగా ని♦లాపతి యొకటన్. ౨౯।

క. అనువర్తింపక యొకదా,నినె వేర్వేఱుగను దోఁచు ♦ నియతి ననుష్ఠిం
చినచో నవికర్తను జెఱ,చును గావున నియతిమాని ♦ క్షోణీశ్వరుఁడున్. ౨౯॥

ఆ. కాలమునకుఁ దగిన ♦ కరణిఁ గార్యమ్ముల
ధర్మమునకు మఱి య♦ధర్మమునకుఁ
దగినయట్లు చేయఁ♦దగు; నిన్నుఁ గాంచిన
నక్కటా యటంచు ♦ నాత్మఁ గలఁగు. ౩౦

క. అనుకూలమైన రీతిని, గని ధర్మాధర్మములఁ ద♦గం జేయుట చ
క్కని ధర్మమనుచు నామత, మనఘా! ధర్మము ప్రధాన ♦ మదిగాకున్నన్. ౩౦।

తే. అప్రధానముగా నైన ♦ నద్దినీకుఁ,గలుగ దాధర్మమూలము ♦ వెలయునర్థ
మట్టి రాజ్యముచేఁ జిక్కి ♦నపుడు మాని,వచ్చుటను బోవ నడచితి♦విచ్చమీఱ.

సీ. మూలము ఛేదింప ♦ నేలీల ధర్మము గలుగుఁ;గొండలనుండి ♦ గలుగునదులు
ప్రజలనుండి గ్రహించు ♦ పన్నులోనగువానివలననే వృద్ధిని ♦ వరుసఁగనిన
యర్థమువలన మూ♦లాంతము గాకుండ యజ్ఞముఖక్రియ ♦ లలరుచుండు;
నర్థహీనుండయి ♦ యల్పతేజుండయి పురుషుఁ డేకార్యముల్ ♦ పూనిచేసి

---

* యది ధర్మో భవే ద్భూతో అధర్మో వా పరంతప, తన్మహాత్మా మునిం వజ్రీ కుర్యా దిజ్యాం శతక్రతుః-అనియా. దీనియర్థ మెల్ల నిట వివృతమని యెఱుంగునది.

తే. నన్ను నవన్నియు గ్రీష్మంబు ♦ నను:గునదుల
కరణి క్షీణించుచున్నవి; ♦ ధరణి నర్థ
లోపమున ధర్మమరయంగ ♦ లోప మగుట
గాక దోషంబు నయితము ♦ గలుగు రామ!. ౩౩ 3693

చ. ధనమును నాశ మొందునటు ♦ తానొనరించినవా:డు పూర్వ మా
ధనము గలప్పు డన్వహము ♦ తద్దయు హాయిగ వృద్ధినొంది యా
ధనము నశింప:గా వెతల: ♦ దాళ:గ:జాలకయే సుఖంబు నా
త్మను దగ: గోరి దానికయి ♦ ద్రవ్యము: బాపపథంబు చొప్పునన్. ౩౩౪

తే. తా సమార్జింప: గోరును ♦ దాన దోష
ములును గల్గును; నెవరికి ♦ నలరుద్రవ్య
మతనికే మిత్రులందఱు; ♦ నర్థయుతున
కందఱును బాంధవులు సుమీ! ♦ యువని రామ!. ౩౮౫ 3695

క. ధనమున్నవా:డె పూరుషు:, డన:బడు ధనమున్నయాత:♦డగు: బండితు:డున్
ధనయుతు:డె విక్రమాఢ్యు:డు, ధనవంతు:డె బుద్ధిశాలి ♦ ధాత్రీనాథా!.

క. ధనయుతు: డదృష్టముం గల, మనుజు:డు శీలాదికముల♦మహితు:డునగు:జా!
ధనమును వదలిన మిత్త్రాదినిఖిలముం గానరాదు ♦ తెల్లము రామా!. ౩౬

తే. అంతయే గాక దోషంబు ♦ లబ్బుననుచు
విప్పి చెప్పితి:గాదె? యో♦వీర! రాజ్య
మును విడిచితివి గద? దాన ♦ ఘనగుణనుది.
యున్న దని మాన బుద్ధి నీ♦కొదవె నొక్కొ?. ౩౭ 3698

సీ. ధనమున్నవానికే ♦ తగనర్థకామప్ర.యోజనములు మఱి♦యు నితరంబు
లైన వన్నియు: జక్క♦నై లభియించును ధనహీను:డేశ్రేయ♦మునుమనమున:
బొంద:గోరిన ధనం♦బును బొందనెంతయత్నముచేసినను బొంద:♦దరముగాదు
కామహర్షమ్ములు ♦ గర్వమ్ము ధర్మకోప,శమ,దమంబులు ♦ పర:గు నివ్వి

తే. ద్రవ్య ముండిన; వినవయ్య ♦ ధనముగల్గ
వాని: బాటింప కాత్మ: గే♦వలము ధర్మ
మునె సమాశ్రయముగ నమ్ము ♦ మనుజున కిహ
సుఖము సుంతయు గల్గదు ♦ సుమ్ము రామ!. ౩౯ 3699

క. విను మైహికసుఖతతి సా,ధనమగు ద్రవ్యంబు వారి♦ధరము లొగిని గ్ర
మ్మిన యపుడు సూర్యముఖ్యులు, కన:బడనటు నీకు నవ్వి ♦ గాన:బడవు నూ!.

చ. జనకునిపల్కు మీఱ:గను ♦ జాల కరోమాధ్యను వీడి కాననం
?మున వసియించి తీవిధని♦ బూనిక ధర్మము నాశ్రయించియే

ధనమున కాశ్రయంబయిన ♦ ధారణిరాజ్యము మానుకొంటఁ బ్రా
ణనికరముఖ్యయా సతిని ♦ నాఁడు హరించెను రావణుం డటఁన్. ౪౧ 3701

ఆ. ఐన దాని కేమి♦గాని యిఁకం జేయఁ,దగిన దేది యనెదొ ♦ త్వత్కృతమున
నింద్రజిత్తుచేత ♦ నిపుడు ప్రాప్తించిన, యీమహావిపత్తు ♦ నిపుడు నేను. ౪౨

క. ప్రతికృతిచేఁ బోఁగొట్టెద, క్షితినాథా! లెమ్ము; పురుష♦సింహామ! సుదృఢ
వ్రత! దీర్ఘహస్త! లెమ్మా!, మతిమంతుని నిన్ను ధరణి ♦ మహనీయునిగన్.

తే. తెలియకున్నాఁడ వేమి? యీ♦తీవ్రదుఃఖ
మునకు హేతువే లేదు నీ♦కును బ్రియంబు
చేయుటకె పుట్టి నీచెంతఁ ♦ జేరియున్న
నేను సీతావధంబు వి♦ని మనమందు. ౪౩ 3704

తే. కోప మడరంగ నీయదె ♦ ఘోటకమద
హస్తిరథములతో దను♦జాధివిభుని
తోడ లంకను బాణాళిఁ ♦ జూడు గూల్చు
వాఁడ; సీతావధోదగ్ర♦వార్త వినుట. ౪౪ 3705

క. మనమునఁ దోఁచిన క్రోధం,బున ధర్మాధర్మములను ♦ బోఁద్రోసితి జ
క్కని విలఁ గాదని నీకిదె, యనఘా! ప్రియమాచరింప ♦ ననిఁ గూల్తుఁ బరిన్.

ఎనుబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౪ - వ సర్గము.

విభీషణుఁడు రాము నూరార్చి యింద్రజిత్తుపైకి లక్ష్మణుని బంపఁ బ్రార్థించుట.

చ. అనుచు సుమిత్రకూర్మిసుతుఁ ♦ డన్నపయిం గడు ప్రీతిగల్గుటన్
బనివడి నూఱడించుచును ♦ బల్మియు ధైర్యము చెప్పుచుండఁగాఁ
గనుఁగొని యవ్విభీషణుఁడు ♦ కార్యములం జరపంగ సేనలన్
వినియతి నేర్పఱించి కడు♦వీరులు నల్లనికాటుకట్లు పొ
ల్చినతనువుల్ వెలుంగ బహు♦చిత్రమహాయుధధారులై తమిన్. ౧ 3707

క. తనుఁ గొల్చుచున్నమంత్రులు, దనుజులు నల్వరొగి రాఁగ ♦ దంతినివహయూ
థ్ధిని బోల్చి యూథపతియయి, తనరుమహాహస్తివరువి♦ధంబున వచ్చెన్. ౨

క. తనమనము దుఃఖపూరం,బున మున్గ మహాత్ముఁడయ్యు ♦ భూపతిరాముం
డును బాష్పాకులనయనులు, గను వనచరులుంట నచటఁ ♦ గాంచె నతండున్.3

తే. మఱియు నిక్ష్వాకువంశ్యులౌ ♦ క్ష్మావిభులకు
సంతసముఁ గూర్చు నమ్మతి♦మంతు రాముఁ
డార్తి మోహము నొంది యూ♦యనుజునంక
ముపయి శయనించియుండ ని♦మ్ములఁ గనుఁగొని. ౪ 3710

క. దనుజేజ్యుఁ డంత శోకం,బునఁ బొక్కుచు సిగ్గునొంది ♦ భూపతియుంటల్
గని మదిలోనే దుఃఖం,బును గనుచుల్ దీనుఁడగుచుఁ ♦ బోలినరీతిల్. ౮౪

తే. ఏమి యిది యంద ఆచ్చోట ♦ నిట్లు వగచు
చున్నవారని ప్రశ్నింప ♦ నన్నచెంత
నున్న లక్ష్మణుఁ డాదను♦జోత్తము మొగ
మును గనుంగొని సుగ్రీవు♦నిని గపులను. ౫౫ 3712

క. కనుఁగొని యశ్రుజలంబులు, కనులం గప్పంగఁ బలికెఁ ♦ గార్యము నల్పా
ర్థనియతిమీఱఁగ; సౌమ్యా, జనకజ నయ్యింద్రజిత్తు ♦ చంపె నటంచుల్.

క. హనుమంతుఁడు వచియింపల్, విని రాముం డిపుడు దుఃఖ♦వృతచిత్తుండై
గనియెల్ మోహంబు; నటం, చని యింకను నేమొ పల్క ♦ నాయత్తపడల్.

చ. కనుఁగొని యవ్విభీషణుఁడు ♦ కార్యము మున్నె యెఱింగియుంట నా
తనిపలు కడ్డగించి యను; ♦ ధాత్రివరా! నిజమంచు నెంచి యీ
హనుమ వచించినట్టి పలు ♦ కారయ యుక్తము గాదటంచు నా
మనమునఁ దోఁచుచున్నయది ♦ మానినిఁ జంపుట కంధి నెండఁజే
సినయటులౌ, నశక్య మది ♦ సీతను జంపిన వార్త యేమనల్. ౮౫ 3715

క. గురుబాహూ! దుర్మతియగు, సురరిపునాశయము నాకుఁ ♦ జూపట్టెడు న
త్తరుణీమణిఁ గూఱిచి క,ర్బురపతి వధియించుపనికిఁ ♦ బూనఁడునుమ్మీ!. ౯౪

ఉ. ఆతనిమేలు గోరి జన♦కాత్మజ రామునికిమ్మటంచు నే
నాతఁడె నెంత వేఁడిన దు♦రాత్ముఁడు నాపలు కాలకింపఁడో
భూతలనాథ! యట్టిఁ డిది ♦ పూనునె? చేయఁగ నమ్మతించునే?
యేతఱినైన సామమున ♦ నే మఱి దానముచేత నేనియుల్. ౧౦౪ 3717

తే. భేదమునఁగాని చూడ నా♦బిడఁ దరంబు
గాదు దండంబుచేత నిం♦క వశ యెట్టు?
లగును?; మఱి కృత్రిమోపాయ ♦ మదియు నెట్టి
దైన శక్యముగాదు భూ♦జానితిలక!. ౧౧౪ 3718

చ. విను మిఁక నింద్రజిత్తు తగు♦వీరులు వానరసేన నిల్పు లం
కను గనరాని హోమమును ♦ గ్రమ్మఱ విఘ్నము లేకయుండఁ జే
సిన జయ మబ్బు లేని యెడఁ ♦ జేకురు వంశవినాశనంబుగా
వున మన వానరాళిఁ బని♦పూనియె మోసము పుచ్చి చయ్యనల్. ౧౨

తే. అట నికుంభిలయను భూమి ♦ కరిగి యందు
నలరు దేవాలయమున హో♦మాదికృత్య
ముల నొనర్పంగఁ బూనె; ని♦మ్ముల నికుంభి
లాఖ్యభూమిని హోమంబు ♦ నమలవిధిని. ౧౩౪ 3720

క. ఒనరించి మరలి యరుదెం,చన యే నమరులును బూన్కి ♦ సురపతితో వ
చ్చినవాని మారుకొనఁగా, ననిఁ జాలరు; దానవేంద్రు ♦ నాత్మజుఁ డాత్మన్

తే. తాను హోమముచేయు న♦త్తతిని గవులు
విక్రమము చూప హోమము ♦ విఘ్నమగును
గాన నటుగాకయుండు మా♦ర్గముఁ దలంచి
వారి వంచింప నిమ్మాయఁ ♦ బన్నె నిజము. ౧౬। 3722

సీ. అది పూర్తి నొందించు ♦ నంతకు ముందుగ నచటికి సేనాస♦మన్వితముగఁ
జనుదము; పూరుష♦శార్దూల! యిది మిథ్య దీననే గల్గిన♦ది పరితాప
మిది దీనిమానుము ♦ నృప! నీవు శోకంబునను మ్రుక్కియుండుటఁ♦గనిబలములు
సంతాపభరమున ♦ నెంతో కృశించెడు ధైర్యంబు పొదల స్వ♦స్థమతి వగుచు

తే. నిందె నీవుండు; మాతోడ ♦ నిబ్బలముల
వాహినీపాలకులఁ గూర్చి ♦ బవరమునకుఁ
బంపుమా లక్ష్మణుని; నర♦వర్యుఁ డితఁడు
శితశరమ్ముల నాయింద్ర♦జిత్తు ననిని. ౧౭। 3723

క. మానుకొనునట్టు లొనరిచి, యానిర్జరనాథవైరి ♦ ననికిం దెచ్చుం
గాన నతఁ డంత వధ్యుం,డౌ నజువరమునకు రామ! ♦ యరిజనభీమా!. ౧౮

ఆ. మిగులవాఁడులగుచు ♦ మేలగు పక్షియీఁ,కలను గట్టియుంటఁ ♦ గడుజవంబు
గలిగియున్న యితని ♦ కాండముల్ క్రూరత, గ్రద్దలాదివైన ♦ ఖగము లట్లు.

క. దనుజేంద్రతనయశోణిత, మును ద్రావంగలవు; దీర్ఘ♦భుజ! మును నముచిన్
దనుజేజ్యుఁ జంప వజ్రం,బును వజ్రిధరించినట్టి ♦ పోలిక నిపుడున్. ౧౯।

తే. ఇంద్రజిత్తును జంపంగ ♦ నీశుభతమ
లక్షణుండయి తనరారు ♦ లక్ష్మణునిని
బంపు; మనుజేంద్ర! పగవానిఁ ♦ జంపువిషయ
మందు నాలస్య మొనరింప ♦ ననువుగాదు. ౨౦। 3727

క. కనుకన్ వేగిరపడఁదగు, ననఘా! నీవామహేంద్రు ♦ నట్లుగ నీవై
రిని సురరిపుఁ జంపంగా, ననుజున కాజ్ఞ నిడు కూడ ♦ దాలస్య మిఁకన్. ౨౧

చ. దనుజవరుండు హోమము ని♦తాంతవిధిన్ బొనరించి పూర్తిఁ జే
సినయెడఁ దా నదృశ్యుఁడగుఁ ♦ జిత్రముగా సురదానవాళికిన్;
విను మలహోమకృత్యమును ♦ వే పరిపూర్తి నొనర్చి యాతఁడే
యనికినివచ్చినన్ దివిజు♦లైనను బ్రాణములందు సంశయం
బును గనువారు కావునసె ♦ పూనఁదగుం ద్వర నో రఘూద్వహా!. ౨౨

ఎనుబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౫ - వ సర్గము.

-:o:- రాముఁడు లక్ష్మణుని హనుమదాదులతోఁ గూడ నికుంభిలకుం బంపుట. -:o:-

క. అనవుడు విభీషణోక్తిని, విని రాముఁడు శోకభారవివశుం డగుటన్
మనసునఁ జక్కఁ గ్రహింపం, గను జాలండయ్యె దానఁ గలయర్థంబున్. ౧

క. అరిపురనిషూదనుఁడు రఘు, వరుఁ డంతం గొంతవడికి స్వాంతస్థిరతన్
గర మొంది కపులచెంగటఁ, బరఁగుచు దాపునఁ జెలంగువాని సుశీలున్. ౨

చ. కని వచియించె; నో దనుజకాంత! విభీషణ! యిప్డు నీవు చె
ప్పినపలు కెద్దియో మరలఁ బ్రేమను బల్కుము దానిఁ జక్కఁగా
వినవలతున్ మనంబునకు విస్తృతిమీఱఁగ నెక్కొనట్లుగా
నన విని వాక్యనైపుణము నందిన యాదనుజేశుతమ్ముఁడున్. 3 3732

క. పలికినమాటనె మరలం, బలుకంగాఁ బూని దీర్ఘబాహా! వీరా!
బలముల నెల్లేర్పఱుపన్, వలయునటం చీవు నాకుఁ బలికినరీతిన్. ౪ 3733

క. త్వరపడి యారీతినె భూ,వర! నిల్పితి; గుల్మములను వరుసగ విభజిం
చి రహిన్ నిల్పితి నెల్లెడ;, హరియూథాధీశ్వరులను న్యాయమురీతిన్. ౫

క. ఆయావిభాగములయం, దేయేవారలను నిల్ప హితమో యట్లే
నాయావారల నిల్పితి;, నోయతులయశా! యభీష్టమొకఁడు గల దిఁకన్. ౬

ఆ. దాని విన్నవింతు నేనిప్డు వినుఁడు మీ, రూరకయె మహార్తి నొందుచుండ
మాహృదయము లెల్ల మండుచున్నవి, తాపదహనుచేత దగ్ధములయి. ౭

క. మీతాపమునకుఁ గారణ, మోతపనకులావతంస! యూహింపంగా
హేతువిహీనము గావున, నీతీరున వగలఁ గుంద కిపు డుండఁదగున్. ౮

క. పరితాపం బిది వైరుల, కురుమోదప్రదము గాన నోవీరా! న
త్వరముగ వదలుము మోద, స్ఫురణము గైకొనుచు ననికిఁ బూనిజతనమున్.

క. ఒనరింపుము; శ్రీరఘునం,దన! సీతం బొందఁ దగును దానవులవధిం
పను వలయు ననుచు నీకున్, మనమున వాంఛ గలదేని మామకభణితిన్.

క. విను మద్ది నీకు హితముగఁ, దనరారును; లక్ష్మణుం డితఁడు రావణిఁ జం
పను భూరిసైన్యములతోఁ, జనుఁగాక నికుంభిలకు వెసన్ యత్నమునన్.

చ. అని జయశీలుఁడై తగు మహోత్తరకార్ముకుఁ డీసుమిత్రనం
దనుఁడును మండలాకృతిని దాల్చినచాపమునుండి కృష్ణస
ర్పనికరమట్టి తీక్ష్ణతరబాణములన్ దనుజేంద్రపుత్త్రు నా
య్యన వధియించుఁగాక; యమరారి తనూజుఁడు వీరుఁడొక్కఁటన్. ౧౧

ఆ. తపముచేసి బ్రహ్మదయనొంది వరములఁ, బడసి వేల్చి దాన బ్రహ్మశిరము
నాఁగ నస్త్రవరము నేగతిఁ బోఁదగు, నరదమును హయాళి నందె మిగుల.

క. అతఁ డిపుడు స్వీయబలసం, యుతుఁడగుచు నికుంభిలకును ♦ హోమ్యసమును బూ
ని తగం జేరెఁ గదా; తత్, త్క్రతుఁ జక్కఁగఁ దీర్చి దాన ♦ వేజ్యం డెలమిన్.

ఆ. ఆస్థలంబునుండి ♦ యసుదెంచునేని సం, గరమునందు మనము ♦ కాలుపురికి
నరుగవలయు ననుచు ♦ నాత్మఁదలంపుమా, యో మహాభుజా! ర ♦ ఘూత్తమ! విను.

సీ. సర్వలోకేశుఁడు ♦ శతధృతి వరమిచ్చె నయ్యింద్రజిత్తున కి ♦ట్లనివ, నీవు
హోమము చేయంగ ♦ నుద్యుక్తుఁడవయి దానిని బూర్తిచేయక ♦ ఘననికుంభి
లాహ్వయంబైన వ ♦టావనీజమునూలమును జేరకయును నుం ♦డినతఱి యరి
నినుఁ దలఁపడి నీవ ♦తని జంపఁ బూనంగ హింసించునో వాఁడె ♦ యింద్రశత్రు

ఆ. వైన నిన్ను జంపుఁ ♦ గాని యింకెవ్వఁడు, నిను వధింపఁజాలఁ ♦ డనుచు నిచ్చె;
నిట్టు లతనిహోమ ♦ కృత్యమునకు విఘ్న, మాచరించువాఁడె ♦ యవనిజేశ!.

క. మతిమంతుఁడై చెలంగెడు, శతముఖరిపునిన్ వధింపఁ ♦ జాలునతని గా
శతధృతి విధించెఁ గావున, క్షితిజేంద్ర! మహాబలాఢ్య! ♦ శీఘ్రము, మాలోన్.

క. దనుజుని నాతనిఁ జంపం, గను నానతి సేయఁదగు నొ ♦కని; కాతండే
యనిఁ దెగ ననుమ్రొజ్ఞుఁడౌ, నను జేంద్రుఁడు దెగియెననుచుఁ ♦ దలఁపుము రామా!.

చ. అనెడు విభీషణోక్తి విని ♦ యారఘురాముఁడు పల్కె నిట్టులో
దనుజవరేణ్య! సత్యగురు ♦ సర్వయుతా! కడురౌద్రుఁడైన యా
దనుజునిమాయ నామదికిఁ ♦ దథ్యము తెల్లను; యబ్జయోనిదై
ఘనమగు నస్త్ర మాతనికిఁ ♦ గల్గుటెఱుంగుదు వాఁడు ప్రాజ్ఞుఁడౌ. ౧౭౪

*తే. మఱి మహామాయ నెఱుఁగును ♦ మహితబలుఁడు
వరుణునింగూడి నిర్జరుల్ ♦ వచ్చి యుద్ధ
మొనరుపన్ వారి మూర్ఛ ముం ♦ చును నిజంబు;
ఘనయశా! వాఁడు రథ మెక్కి ♦ కడఁగి నింగి. ౧౯ 3749

క. తిరుగుచునుండఁగ మేఘో, త్కరములు గ్రమ్మంగ సూర్య ♦ గతివలెనే యా
సురవైరిగతి యశక్యము, వరునన్ దెలియంగ; ననుచుఁ ♦ బలికి యతండున్.

ఆ. దుష్టమతిగ నొప్పు ♦ కష్టదానవుమాయ, వలని బలము మదిని ♦ దెలిసికొనిన
రాముఁ డురుయశోవి ♦ రాజమానుండగు, ననుజుఁ గాంచియిట్టు ♦ లనియెఁదమిని.

చ. వనచరరాజినాయకుని ♦ వాహినినంతయుఁ దోడుకొంచు నీ
యనిలజుఁ డాదిగాఁగలుగు ♦ నట్టి బలేశుల, భల్లుకేంద్రుఁడై
తనరెడు జాంబవంతుఁ గొని ♦ తద్బలముల్ నిను వెంటనంటి రాఁ
జని పలుమాయలం దెలిసి ♦ శత్రుభయంకరుఁడైన దానవేం
ద్రుని సుతు నింద్రజిత్తు నటఁ ♦ దోడనె చంపు సుమిత్రనందనా!. ౨౨౪ 3752

---

* దేవా సవరుణా నపి-అనిమూ,

తే. ఇల మహాత్ముఁడు దానవుఁ ♦ డే యగుటను
మాయ లెఱుఁగు విభీషణుం ♦ డీయనఘుఁడు
మఱియు నచ్చోటు దెలిసిన ♦ నెఱమగండు
సచివయుతుఁడయి వచ్చు నీ♦సరణి వెన్క. ౨౩౪ 3753

చ. అని రఘురాముఁ డాడ విని ♦ యద్భుతవిక్రముఁడైన లక్ష్మణుం
డనఘుఁడు నావిభీషణుఁడు ♦ నర్హ్యధనుస్సుల సంగ్రహించి రా;
జనపతి సోదరుం డపుడు ♦ సంగరయత్నముచేత ఖడ్గముల్
గొని కవచంబుఁ దాల్చి శర♦కూటము గైకొని హేమచాపముల్. ౨౫ 3754

చ. కరమునఁ బట్టి హార్షము తే♦గల్ దనయన్నపదాంబుజంబులన్
బరమశుభప్రదంబులను ♦ భక్తిని గొల్చి నమస్కరించి యీ
కరణి వచించె; మామకము ♦ గాఁదగు నీపెనువింటినుండి స
త్వరముగఁ బోవు బాణములు ♦ వైరిశరీరము నట్టె చీల్చుచున్. ౨౬ 3755

క. సరసున హంసలు వ్రాలెడు,కరణిన్ లంకాపురిం ద♦గం బడఁగల; వీ
తరుణమునయుండె మామక,వరచాపజ్యావిముక్త♦బాణము లోలిన్. ౨౭

తే. అతిభయంకరరూపుఁడై ♦ నట్టి వైరి
తనువుఁ బగులించి చాలరం♦ధ్రములు పడఁగఁ
జేసి వాని మృతిం గనఁ♦జేయఁ గలవు;
కను మటంచు వచించి ల♦క్ష్మణుఁడు కడఁక. ౨౮ 3757

క. తనుకాంతి వెలయఁగా రా,ముని మ్రోలను నిట్లు పల్కి ♦ మూర్ఘుని నావై
రిని వానిబలములను జం,పను గోరుచుఁ బోయె నటకుఁ ♦ బటుజవ మలరన్.

తే. *ఇట్టు లన్నపాదములకు ♦ నెలమి మ్రొక్కి
వలగొనుచు నింద్రజిత్తు త♦న్నెలమిఁ గావఁ
దగు నికుంభిలయను చైత్య♦తరువుచెంత
కరిగె; విక్రమసంపద ♦ నలరు నతఁడు. ౨౯౪ 3759

క. తనయన్నయాశిషంబులఁ, గొనుచు విభీషణునితోడఁ ♦ గూడి చనియెఁ జ
య్యన రాజపుత్రుఁ; డంతట, హనుమంతుఁడు వానరులు స♦హస్రంబులుగన్.

క. తనుఁ గొలువంగ విభీషణుఁ, డనుపమమతిమంతులైన ♦ యాత్మసచివులన్
గొని లక్ష్మణువెంబడిగాఁ, జని; రాసౌమిత్రి కీశ♦సైన్యము మిగులన్. ౩౦౪

క. తనుఁగొలిచి వేగముగ రాఁ, జనుచున్ మార్గమునఁ దనకు ♦ సాయముచేయం
గను నిలిచియున్న భల్లుక,ఘనబలములఁ గాంచె; మదిని♦గౌతుక మలరన్. ౩౧౪

తే. మిత్రహర్షదుఁడైన సౌ♦మిత్రి దూర
మరిగి పిదప దూరమున వ్యూ♦హము దగంగఁ

---

* నికుంభిలా మభియయౌ చైత్యం రావణిపాలితమ్ - అనిమూ.

గూర్చి నిలిచిన రాక్షస♦కూటములను
గనియె; శత్రువులకు లయ♦కాలుఁ డగుచు 33 3763

చ. నిరుపమవిక్రమం బలరు ♦ నిశ్చలచిత్తుఁడు లక్ష్మణుండు తాఁ
గరమున విల్లు దాల్చి యల ♦ కంజజుఁ డానతి యిచ్చినట్లు క
ర్బురుఁడు నికుంభిలాస్థలికిఁ ♦ బోవకయుండఁగ నిల్పి పూన్కి సం
గర మొనరింపఁ జచ్చు నను ♦ కారణమున్ మది నూని దానికిన్. 34 3764

సీ. తగినమాయను బన్ని ♦ దనుజేంద్రతనయుని నని జయింపఁగ సిద్ధుఁ♦డై విభీష
ణునిఁ గూడి వీరుఁడౌ ♦ వనచరపతిపుత్త్రు నంగదు ననిలజుం♦డైన హనుమ
నాదృతిమైఁ గూడి ♦ యటనుండెఁ; బలువిధములుగఁ గానంబడి♦యలఘునిర్మ
లానేకశస్త్రకాం♦త్యభిరామమై ధ్వజగహనమై రథగణ♦కలిత మగుచు
తే. నతిభయంకరమై యింత ♦ యనఁగరాని
జవమునం బొల్చి చీఁకటి♦చందమునను
బొలుచు నాశత్రువీరసే♦నలను జొచ్చె
లక్ష్మణుండు మహాగుణ♦లలితమూర్తి. 36 3765

ఎనుబదియైదవసర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౬ - వ సర్గము.

లక్ష్మణాదులు రాక్షసవీరులం జంప నింద్రజిత్తు హోమము పూర్తిచేయకయే యుద్ధమునకు వచ్చుట.

చ. విమలగుణాభిరాముఁడు వి♦భీషణుఁ డానమయంబునందుఁ గా
ర్యమునకు సాధకంబుగ న♦రాతులకుం గడుఁ గీడుఁ గూర్చున
ట్లమరిన వాక్యముం బలుక ♦ నాత్మఁ దలంచి సుమిత్రపుత్త్రుతో
మమత వచించె; నల్లయదె ♦ త్వావరపుత్త్రక! చూడు మొయ్యనన్. ౧ 3766

క. జలదశ్యామంబుగ నా, బల మదె కనఁబడెడుఁ గాదె? ♦ పటురాక్షసవీ
రులసైన్య మదియె త్వరపడి, యలయాగము పూర్తి నొంద♦నటు పెంపలరన్.

క. వనచరులు తరుశిలాదులఁ, గొని యాసేనలను గడిమిఁ ♦ గొట్టుచుఁ జంపం
గను జాతురుగాక; జవం,బున+లక్ష్మణ! దీనిఁ జంపఁ ♦ బూనుము నీవున్. ౨

ఆ. ఇద్ది భిన్నమైన♦యెడల రాక్షసరాజ,తనయుఁ డింద్రజిత్తుఁ ♦ గనఁబడు నిట
నతనిఁ జంప వచ్చి♦నట్టి నీవును వాని,హోమకృత్య మంత ♦ మొందకుండ. 3

క. సురనాథువజ్రసన్నిభ,శరములఁ బఱఁగించి యిచటి♦సైన్యమ్మును స
త్వరముగ భేదింపు; మహా,పరాక్రమాఢ్యా! సురారి♦పట్టిని నితనిన్. ౪ 3770

తే. కపటశీలు నధార్మికుఁ ♦ గడు దురాత్మ్ముఁ
గ్రూరకర్మ్ముని జగముల♦కున్ భయంబు

---

* అస్యానీకస్య మహతో భేదనే యతలక్ష్మణ - అనిమా.

గూర్చి నిలిచిన రాక్షస♦కూటములను
గనియె; శత్రువులకు లయ♦కాలుఁ డగుచు ౩౩ 3763

చ. నిరుపమవిక్రమం బలరు ♦ నిశ్చలచిత్తుఁడు లక్ష్మణుండు తాఁ
గరమున విల్లు దాల్చి యల ♦ కంజజుఁ డానతి యిచ్చినట్లు క
ర్బురుఁడు నికుంభిలాస్థలికిఁ ♦ బోవకయుండఁగ నిల్పి పూన్కి సం
గర మొనరింపఁ జచ్చె నను ♦ కారణముల్ మది నూని దానికిన్. ౩౪ 3764

సీ. తగినమాయను బన్ని ♦ దనుజేంద్రతనయుని నని జయింపఁగ సిద్ధుఁ♦డై విభీష
ణునిఁ గూడి వీరుఁడౌ ♦ వనచరపతిపుత్రు నంగదు ననిలజుం♦డైన హనుమ
నాదృతిమైఁ గూడి ♦ యటనుండెఁ; బలువిధములుగఁ గానంబడి♦యలఘునిర్మ
లానేకశస్త్రకాం♦త్యభిరామమై ధ్వజగహనమై రథగణ♦కలిత మగుచు
తే. నతిభయంకరమై యింత ♦ యనఁగరాని
జవమునం బొల్చి చీఁకటి♦చందమునను
బొలుచు నాశత్రువీరసే♦నలను జొచ్చె
లక్ష్మణుండు మహాగుణ♦లలితమూర్తి. ౩౫ 3765

ఎనుబదియైదవసర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౬ - వ సర్గము.

లక్ష్మణాదులు రాక్షసవీరులం జంప నింద్రజిత్తు హోమము పూర్తిచేయకయే యుద్ధమునకు వచ్చుట.

చ. విమలగుణాభిరాముఁడు వి♦భీషణుఁ డాసమయంబునందుఁ గా
ర్యమునకు సాధకంబుగ న♦రాతులకుం గడుఁ గీడుఁ గూర్చున
ట్లమరిన వాక్యముం బలుక ♦ నాత్మఁ దలంచి సుమిత్రపుత్రుతో
మమత వచించె; నల్లయదె ♦ క్ష్మావరపుత్రక! చూడు మొయ్యనన్. ౧ 3766

క. జలదశ్యామంబుగ నా, బల మదె కనఁబడెడుఁ గాదె? ♦ పటురాక్షసవీ
రులసైన్య మదియె త్వరపడి, యలయాగము పూర్తి నొంద♦నటు పెంపలరన్.

క. వనచరులు తరుశిలాదులఁ, గొని యాసేనలను గడిమిఁ ♦ గొట్టుచుఁ జంపం
గను జూతురుగాక; జవం,బున+లక్ష్మణ! దీనిఁ జంపఁ ♦ బూనుము నీవున్. ౨

ఆ. ఇద్ది భిన్నమైన♦యెడల రాక్షసరాజ,తనయుఁ డింద్రజిత్తుఁ ♦ గనఁబడు నిట
నతనిఁ జంప వచ్చి♦నట్టి నీవును వాని,హోమకృత్య మంత ♦ మొందకుండ. ౩

క. సురనాథువజ్రసన్నిభ,శరములఁ బఱఁగించి యిచటి♦సైన్యమ్మును స
త్వరముగ భేదింపు; మహా,పరాక్రమాఢ్యా! సురారి♦పట్టిని నితనిన్. ౪ 3770

తే. కపటశీలు నధార్మికుఁ ♦ గడు దురాత్ముఁ
గ్రూరకర్ముని జగముల♦కున్ భయంబు

* అస్యానీకస్య మహతో భేదనే యతలక్ష్మణ - అనిమా.

గర మొనరింతుమా? యనెడు ♦ కాంక్షలనున్న మహాసురాళి భీ
కరగతిఁ జుట్టునన్ నిలిచె; ♦ గాలిసుతుండు మహాద్రియో యనన్. ౧౭ 3785

చ. తను వమరంగ శత్రుతతి ♦ దర్పమడంచు పరాక్రమంబునన్
దనరుచుఁ జూడరానిదయి ♦ తద్దయు భీకరమైన వృక్షమొ
య్యనఁ బయికెత్తి దాన నసు♦రావళిఁ గొట్టుచు *నంతకాలమం
దునఁ దగునగ్నిరీతిగను ♦ దోరపుశక్తిని గాల్చె యంతటన్. ౧౮ 3786

క. పలువిధములైన భూరుహ,ముల నాసైన్యమును మిగుల ♦ మూర్ఛను బొందం
గలలిం జేయఁగ; నంతట,బలశాలి సమీరసూతి ♦ పటువేగమునన్. ౧౯ 3787

తే. అసురసేనలఁ జెండాడ ♦ నాబలములు
గాంచి వేలకొలంది వి♦క్రమము మీఱ
నాతనిం జుట్టుముట్టి; రి ♦ ట్లసురభటులు
పవనజున్ జుట్టుముట్టి గ♦ర్వమునఁ బొలిచి. ౨౦ 3788

సీ. శూలాయుధుల్ తమ♦శూలంబులను ఖడ్గధరులు ఖడ్గంబుల ♦ నిరుపమాన
శక్తిహస్తులు తమ♦శక్తులఁ బట్టసధరులు పట్టసములఁ ♦ బరిఘ గదలఁ
గరమునఁ దాల్చిన ♦ క్రవ్యాదు లవ్వానిచేతను జక్రముల్ ♦ చేతఁ బూను
వార లాశితచక్ర♦వారంబుచేత వందలసంఖ్యగాఁగ శ♦తఘ్నుల మఱి

తే. యినుపగుదియల భీతికృ♦త్తనువులఁ దగు
నట్టి గండగొడ్డండ్రను ♦ నల్లి భిండి
వాలముల వజ్రముష్టుల ♦ నోలి నశని
సమతలంబులఁ గొట్టిరి ♦ శక్తికొలఁది. ౨౧ 3789

క. అనిలజుఁ డతిశయకోపం,బున వారలతోడ శౌర్య♦మున సంగరముం
బొనరిచె గొప్పగ; నంతట, దనుజేంద్రసుతుండు చూచె ♦ ధరనిభతనునిన్.

చ. వనచరవర్యునిన్ సమద♦వైరినిషూదను నాంజనేయునిన్
దనుజులరూపుమాపుచు ని♦తాంతము పొల్పుచునుండ; నంతఁ జ
క్కనిదగుపూన్కి సారథిని ♦ గాంచి మహేంద్రరిపుండు పల్కె నీ
తని బొలియింపకున్న మన♦దానవులం బొలియించు నీతఁడున్. ౨౩ 3791

చ. కనుక రథంబు వే నడుపు ♦ గర్వమునం దగు పీనిమీఁది; కం
చన విని యాతఁ డారథము ♦ నప్పవనాత్మజుపైకిఁ దోలి యే
యనిని జయింపరాని యమ♦రాధిపువైరిని నందుఁ జేర్చె; న
య్యసిలజుచెంతఁ జేరి యసు♦రాధిపుఁ డెంతయు దుష్ప్రధర్షుఁడై. ౨౪ 3792

తే. బాణ,ఖడ్గ,పరశ్వథ, ♦ పట్టసముల
నతనిశిరమున వర్షించె; ♦ నాభయంక

* కాలాగ్ని రివ నిర్దహన్-అనియూ.

రాయుధంబుల కోర్చి యా♦హానుమ మిగుల
మనమునన్ రోష మొప్పంగ ♦ ననియె నిట్లు. ౨౮ 3793

క. ఓరావణీ! కుబుద్ధీ!, శూరుఁడవే నైన బలము ♦ చూపు బవరమం
దేరీతి వాయుతనయునిఁ, జేరి పిదపఁ బ్రాణములను ♦ జెంది యసలికిన్. ౨౯

తే. బ్రదికి పోఁజాలవీవు; దు♦ర్మతి! యిఁక నిట
శరములన్ మాని చేతుల♦ను రణ మొనరు
పం దగున్ ద్వంద్వయుద్ధంబుఁ ♦ బంతమూని
చేయుదువయేని యప్పుడు ♦ నాయురవడి. ౩౦ 3795

క. ఇంచుక సైపుము దానవ,సంచయమున మేటి వనఁగఁ ♦ జాలుదు వనుచుం
జంచలమతిగాకుండె; స,ముంచితమతి యావిభీష♦ణాసురమణియున్. ౩౧

చ. హనుమను జంపువేడుక శ♦రాసనమెత్తి సురేంద్రవైరి యుం
టను దెలియంగఁ బల్కుచుఁ గ♦డంగి సుమిత్రతనూజుతోడ ని
ట్లని మఱియున్ వచించె; దను♦జాధిపుముద్దుకుమారుఁడై సురేం
ద్రుని సమరంబునన్ గెలిచి ♦ తోరపుఁగీర్తిని గాంచి యల్లదే. ౩౨ 3797

క. అరదం బెక్కి భవద్రిపు, పురుముదమున హనుమఁ జంప ♦ నూహించెడు సం
గరమున సౌమిత్రీ! యరి,వరమర్మోద్ఘాటనములు ♦ భయదంబులునున్. ౩౩

క. పలుసన్నివేశములు ను,జ్జ్వలములునై తగినఘోర♦సాయకముల ని
మ్ముల వైచి యింద్రజిత్తును, బొలియింపు మటంచుఁబలికెఁ♦బూనికమెఱయన్.

తే. అరి విభీషణుఁ డీరీతి ♦ ననిన నమ్మ
హాత్ముఁడౌ లక్ష్మణుండు మ♦హాద్రికరణి
నలరునాకృతిచేత భ♦యంకరబల
మునను హరినాదమును జేయు♦చును జెలంగి. ౩౫ 3800

క. అనికిన్ సన్నద్ధుండై, యనుపమరథ మెక్కి హనుమ ♦ యంతికమును జే
రినవాని నింద్రజిత్తునిఁ, గనియెన్ మదిలోన రోష♦కలితుం డగుచున్. ౩౬

ఎనుబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౭ - వ సర్గము.

{ ఇంద్రజిద్వధోపాయంబుల లక్ష్మణునకుం దెలిపినవిభీషణుని
రావణి నిందింప నందుల కాతఁ డుత్తరమిచ్చుట. }

తే. అవ్విభీషణుఁ డిటువలె ♦ నతని కెలమిఁ
బలికి సంజాతహర్షుఁడై ♦ పటుశరాస
నముఁ గరంబున ధరియించి♦న రఘువరుని
యనుజుఁ దోడ్కొని సత్వర ♦ మరిగె నంత. ౧ 3802

క. దనుజవరుం డించుక యా,తనితోడం గూడి యరిగి ♦ దారుణరీతిం
గనఁబడు పెనువనమును జొ,చ్చి నచటఁ దద్ధోమభూమిఁ ♦ జేరిచి యతనిన్.
క. కనఁబఱచి దానిఁ దేజం,బున నొప్పు విభీషణుండు ♦ భూర్యసితఘనం
బన భయదంబుగ నచ్చటఁ, గనఁబడు న్యగ్రోధతరువుఁ ♦ గనఁబఱచి తగన్.
క. బలశాలియైన రావణి, బలసూదనవైరి యిచట ♦ బలి భూతగణం
బుల కొసఁగి పిదప వచ్చును, గలహంబున; కంత నతఁడు♦కడు శక్తిమెయిన్.
క. భూతవ్రాతాదృశ్యం,డై తనశత్రువులఁ జంపు ♦ నని మొన బాణ
వ్రాతమునఁ గట్టివైచును, జేతస్సునఁ దలఁచెనేని ♦ క్షితిపకుమారా!. ౫
చ. హరిహయవైరి యీవటను♦హాధరణీజముఁ జేరకుండ స
త్వరముగ దోర్బలాన్వితుని ♦ వానిని సారథిఘోటకాళితో
నరదముతోడఁ దీక్ష్ణవివి♦ధాంబకముల్ పఱగించి చంపుమా;
కరుణను వీడి యన్న రఘు♦కాంతుని తమ్ముఁ డనూనతేజుఁడున్. ౬ 3807
క. తనమిత్రుల కానందం,బును గూర్చెడువాఁడు నగుచుఁ ♦ బొలుచు సుమిత్రా
తనయుం డవ్వాక్యంబును, విని యట్లె యొనర్తు ననుచు ♦ విమతునిఁ జంపన్.
చ. ధనువును జిత్రరీతిఁ దగు♦దానిని దీటుచునుండె; నంత నా
ఘనబలశాలి రావణియుఁ ♦ గార్ముకముం గవచంబుఁ దాల్చి స్యం
దన మనలాభమై వెలసి ♦ దారుణకేతనయుక్తమై తగన్
గనఁబడె దానినెక్కి; రఘు♦కాంతునిసోదరుఁ డప్పు డుద్ధతిన్. ౮ 3809
మ. గురుతేజం బలరార సంగరమహా♦క్షోణీస్థలిన్ శాత్రవో
త్కరముల్ మార్కొనుచోఁ బరాజయము నె♦క్కాలంబునం గాంచకే
సరిగాఁ బొల్చు పులస్త్యవంశజనితున్ ♦ శక్రారినిం గాంచి సం
గరముం జేయఁగ నిన్నుఁ బిల్చెదను సం♦గ్రామంబు న్యాయ్యంబుగన్. ౯
తే. ఒనఁగుమా మాయఁ బన్నఁగ ♦ నుద్యమింప
వలదు; నా విని గురుతేజ ♦ మలర దృఢమ
నంబు గల యింద్రజిత్తు దా♦నవవరేణ్య
నచట నున్న విభీషణు ♦ నపుడు గాంచి. ౯౪ 3811
క. పరుషోక్తుల నిట్లను; గర్బుర! నీవీపురమునందె ♦ పుట్టి తగంగాఁ
బెరిగినవాఁడవు మఱియుం, బరికింపఁగ *నాదుతండ్రి♦భ్రాతవు సుమ్మీ. ౧౦౪
క. పినతండ్రివయ్యు నీకుం, దనయుఁడనగు నన్నుఁగూర్చి ♦ దారుణకార్యం
బును జేయు టెట్లు న్యాయము?, దనుజుఁడ వయ్యును సజాతి♦ధర్మమునైనన్.
తే. తలఁపకే పోయితివి దురా♦త్మా! స్వధర్మ
దూషణా! నీకు నరయ బం♦ధుత్వమయినఁ

---

* సాక్షా ద్భ్రాతా పితు ర్మమ-అనియూ.

గాని స్నేహాకులంబులు♦గాని తోడఁ
బుట్టుఁదనమైనఁ గాని చూ♦పట్ట దకట'. ౧౨ 3814

సీ. ధర్మమేనియు నియ♦తంబు కాదయ్యెను; దుర్మతీ! స్వజనబం♦ధువుల వదలి
పరులభృత్యుఁడవైతి ♦ బంధువులకు నీదుగతి యకటా! యని♦కరుణఁగొలుపు
చున్నది సాధువు ♦ లన్న నీస్థితిఁగన్న నిందింపకే పోరు; ♦ నీవు స్వజన
ముల యంతరంబున ♦ నిలుచుట యెక్కడ? నీచులౌ పరులను ♦ నీవె పోయి

తే. యాశ్రయించుట యెక్కడ? ♦ యంతరంబు
వీనిరెండింటి కెంతయో ♦ గానఁబడును
నీమనము క్షుద్రమాటను ♦ నీకుఁ దెలియ
కున్నయది యించుకంతయు ♦ నెన్నిచూడ. ౧౩ 3815

క. నే నాశ్రయించియున్న మ,హీనాథులు పూజ్యులౌట ♦ నే నీచతయుం
గానఁబడ దందువో? పెఱ,మానవు లతిసుగుణయుక్త♦మతులే యైనన్. ౧౪

తే. స్వజనులున్ గుణహీనులై ♦ క్షమను గానఁ
బడిన నెల్లెనఁ దమవారె ♦ కడఁ శుభదులు
పరులు పరులౌదురేగాని ♦ స్వజను లెట్టు
లగుదు; రెవ్వఁడు తనవారి ♦ నవలఁ దోలి. ౧౫ 3817

క. పరపక్షమునం జేరునొ, పరులాత్మజనాళిఁ జంపఁ ♦ బదపడి తానే
పరపక్షనిహతుఁడగు; ని,ర్జరరిపురాజానుజా! ని♦శాచర! వినుమా!. ౧౬ 3818

ఆ. హోమకృత్య మిద్ది ♦ యీమాడ్కిఁ జెడునట్లు, లితని మత్త్రికడకు ♦ నిట్లు చేర్చి
తివిగదా? తలంప ♦ నెవఁడైన స్వజనుఁ డీ, కరుణలేని పనిని ♦ గలఁడె చేయ.

తే. నీకు నొకనికె శక్యమా♦నీకఠినత;, యనెడునాయన్నకొడుకువా♦క్యముల విని వి
భీషణుఁడు పల్కె నీరీతి; ♦ విపులమతివి,హీన! దుష్టా! నిశాచర!♦యిట్లు నీవు.

క. తెలిసియు నాశీలంబును, దెలియనియటు తుచ్ఛవాక్త♦తినిఁ బల్కెదు? నేఁ
దలఁపోయ నీపితృవ్యుఁడఁ, గలహప్రియ! పెద్దనీకుఁ ♦ గావున నన్నున్. ౧౮

క. పరుషము లిటులాడం దగ;, దరయ న్నేఁ గ్రూరకర్ము♦లై పాల్పడుక
ర్బురులకులంబునఁ బుట్టితి,ని రాక్షసులయట్లు గాక ♦ నే శీలంబున్. ౧౯ 3822

ఆ. కల్లువాఁడ నద్ది ♦ గాదు క్రూరము శీల, మనెడు నీమదీయ♦మగు గుణంబు
సుజనముఖ్యమగుచు ♦ శోభిల్లు; నాశీల, మెట్టిదో పచింతు ♦ నిపుడు నీకు. ౧౯౪

క. మనమునఁ గ్రూరంబగునె,ప్పనినైన నొనర్పఁ గాని ♦ పరహింసను జే
యను బూనుసయ్యధర్మము, నొనరింపనుగాని వేడ్క♦నొందను జుమ్మీ. ౨౦

తే. నాదుశీలముఁ గానంగ ♦ మీఁదగు నడ,నడిక కష్యముగా నుంటి♦విడిచితి మిము
నిదియె దోషమటందువే ♦ సిట్టిదోష, మమరు రావణునందు లే♦దందువేని.

క. తనశీలము వేఱగుటన్, ననుఁ దిట్టుచుఁ బొమ్మనియెను; ♦ నాభ్రాతను బా

సినదానికిఁ గలహేతువు, విను; *ధర్మవిరుద్ధశీల♦వృతమానసుఁడై. ౨౧ 3826

తే. పాపనిశ్చయుఁడైనట్టి ♦ పంచజనుని, సంగతినిఁ బాప మమరుట ♦ సజ్జనుండు
కరగతంబగు సర్వంబుఁ ♦ బరిహరించి,నట్లు వదలి సుఖంబుల ♦ నందవలయు.

క. వినుమిఁకహింసయుఁబరధన,మునుదొంగిలుటయునుబరుని♦ముగుదనుగవయన్
మనమునఁ గోరి యొనర్చుట,యును దుష్టాచారము లివి ♦ యుర్వీస్థలిలోన్. .

క. పరికింప నివ్వి గలిగిన, పురుషుని మండెడుగృహంబుఁ ♦ బోవిడిచెడురీ
తి రయమున వదలఁ దగు నని, పురుషవరుల్ పల్కుదురిటు♦పూనికమెఱయన్.

క. పరధనము నపహరించుట, పరదారలఁ బొందుటయును ♦ భవ్యమతుల యం
దురుశంక గలిగి యుంటయుఁ, బరికింపఁగ నీత్రయంబు ♦ పాప మనఁబడున్.

ఆ. నాశమొందఁ జేయు ♦ నరుని నీదోషముల్
దోషములను సుజన♦దూరుఁ డగుచుఁ
దాజ్యుఁడేని విద్య ♦ యన్వయముఖముల
గ్రాహ్యుఁ డేల యతఁడు ♦ కాఁడనియెదొ?. ౨౬ 3831

సీ. మునిమహేంద్రుల ఘోర♦ముగ వధించుటయును, సర్వనిర్జరులతో ♦ సంగరంబు
గలిగించుకొనుటయు ♦ గర్వకోపంబులు, బద్ధవైరంబును, ♦ బరులశ్రేయ
మునయందు ద్వేషబు♦ద్ధినిఁ బొందుటయునను నీమహాదోషంబు ♦ లెన్న జీవి
తైశ్వర్యముల నాశ♦మందంగఁ జేయును; జలదముల్ పర్వత♦ములను గప్పు

తే నట్టు లెంతటిగుణముల♦నైనఁ గప్పి,వైచు నీతండ్రియును నాకు♦భ్రాతయునగు
రావణుం డిట్టి దోషవి♦రాజితుండు, గాన నాతని విడిచితి ♦ నేను జుమ్ము!. ౨౭

చ. దనుజ! సమీపకాలమున ♦ దానవవాసముగాఁ జెలంగు ప
త్తనమిది దీనియందుఁ గల ♦ దానవులందఱు నీదుతండ్రి నీ
వును హతులౌట నిక్క మిది; ♦ భూరిమదంబునఁ బొల్చి బాలిశుం
డనఁ దగి దుష్టబుద్ధివియు ♦ నై కపటంబునఁ బొల్చు నీ విటన్. ౨౮ 3833

ఆ. కాలపాశమున ని♦కామము బంధింపఁ,బడితి వట్టులౌట♦వలన నన్ను
నేమి యనఁగ మదిని ♦ నెంతువో యామాట,లాడు;మృతివిపత్తి♦యాశ్రయింప

క. నను నూఱక నిందించినఁ, గననగుఫలమేది? మృతిని ♦ గాంచుట యొకటే
యనుపమఫల మద్దానికి;, దనుజాధమ! యింక నీకుఁ ♦ దరు విద్దానిన్. ౩౦

తే. చేరశక్యముగాదు ధ♦రారమణుల, ఘనులఁ గాకుత్స్థకులభవు♦లను మహామ
తులను రామలక్ష్మణుల ని♦ట్టులు భయంప,డను నొనర్చితి కాన మే♦దినిని నీవు.

క. మనియుండఁ జాలవింకను, మనుజవరుండౌచు శూర♦మండనుఁ డగు రా
మునితమ్మునితోడ యుద్ధం,బును జేయుము హతుఁడవగుచుఁ♦బోయియమపురిన్.

* ధర్మాత్ప్రచ్యుతశీలం-అనిమూ.

తే. యమునిదూతలు చెప్పు కా♦ర్యములఁ జేయు
చుండఁ గల; వింక నీబల ♦ ముద్యమమున
గనఁబఱుపు మీావు నేర్చిన ♦ ఘనతరాస్త్ర
ములఁ బ్రయోగించి *కాఁజేయు♦ము తగినట్లు. ౩౦౻ 3838

ఆ. ఇతనిబాణములకు ♦ నిప్పుడు చిక్కి. నీ,బలము నీవు గూడఁ ♦ బ్రాణములను
నిలుపుకొనఁగ లేరు ♦ నిశ్చయ మిదిదాన,వాధిపాత్మజన్మ! ♦ యహితబుద్ధి !.

ఎనుబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౮ - వ సర్గము.

ఇంద్రజి ల్లక్ష్మణుల యుద్ధము.

చ. అనెడు విభీషణోక్తి విని ♦ యాయసురాధిపవైరి నెమ్మనం
బునఁ బెనుకోప మొప్ప భయ♦ముం గలిగించెడు ఖడ్గముఖ్యసా
ధనములఁ దాల్చి భూషణవి♦తానమనోహర మాచు నీలవా
జినికరయుక్తమౌ రథముఁ ♦ జేరి లయాంతకురీతి నొప్పుచున్. ౧౻ 3840

క. అతిదీర్ఘమును విశాలము, నతివేగము గల్గి దృఢము♦నయి భీమమునై
సతతము జయశీలమునగు, నతులితధను వెత్తి యరుల ♦ నడఁచుశరములన్.

తే. అపరిమితముగఁ గూర్చి య♦త్యంతవేగ
మమరగాఁ బోయి పరుషవా♦క్యములఁ బలికె
నవ్విభీషణుఁ గాంచి; య♦య్యవసరమున
నరదమును నెక్కి నమలంకృ♦తాంగుఁ డగుచు. ౩౻ 3842

క. ఘనబలుఁడు మహేష్వాసుఁడు, దనుజేజ్యుఁడునైన యతఁడు ♦ తనతేజముచే
తనె భూషితుఁడై వైరుల,తనువులనున్ జెండఁ జాలి ♦ దర్పము పొదలన్. ౪

క. కనకద్యుతియగు పవనుని,తనయునిపృష్ఠమున నెక్కి తగ ♦ నుదయాద్రిన్
గనుపట్టు రవినిఁ బోలుచుఁ, దనరెడు రామానుజన్ముఁ ♦ దాఁ గనుఁగొనియోన్.

క. కనుఁగొని సంరంభంబునఁ, దనవినతండ్రిని సుమిత్ర♦తనయునిఁ గపివీ
రనికరము నిట్లు పల్కెను;, గనుఁ డీక నావిక్రమమును ♦ గాఢబలంబున్.౬

క. అని నభమునుండి కురిసెడు, ఘనవృష్టిని బోలి సైఁపఁ♦గా రాక ధను
స్సుననుండి వెడలు శరవృ,ష్టిని నిల్పెఁడు చూతుఁ గాక ♦ తీవి మెఱయఁగన్.

తే. ఇపుడు నాఘోరబాణమ్ము ♦ లీమహాశ
రాసనమునుండి వెడలి ద♦వానలుండు
తూలరాశిని దహియించు ♦ లీల మీావ
పువులఁ గాల్పంగఁ గలవు ని♦ల్పవు మిము నిట. ౭౻ 3847

---

* కురుష్వ సర్వాయుధసాయకవ్యయమ్-అనియా.

క. పరుషాంబకముల శూలో,త్కరముల శక్తులను యష్టి♦కాండమ్ములఁ దో
మరముల మీగాత్రంబులఁ, ద్వరపడి ఛేదించి యమస♦దనమున కిపు డేఁ. ౮

క. పనిపెద మిమ్మందఱ; నిం,కను గరలాఘవము మెఱయఁ♦గా సంగరమం
దున శరవృష్టిని గురియుచు, ఘనమువలెఁ గర్జిలంగఁ ♦ గని నాయెదుటన్.

ఆ. ఎవఁడు నిల్వఁ జాలు? ♦ నింతకుమును రాత్రి
సమరమందు మీరు ♦ సహజు లిగువు
రఖిలకపులు నామ♦హాశనిసమబాణ
ములను మూర్ఛితులయి ♦ యిలఁ బడితిరి. ౧౦ 3850

క. మనుజా! క్రోధరసంబునఁ, గనుపట్టెడు కాలభుజగ♦కల్పుఁడనగు న
న్నని మరలన్ మార్కొనఁగాఁ, జనుదెంచితివౌర! పొగడఁ♦జను సాహసమున్.

తే. అరయ నారాత్రి సంగర ♦ మాత్మ మఱచి
పోతివో యమునింటికిఁ ♦ బోవఁ గాల
మిపుడు దగ్గఱఁ జేరెనో ♦ యేమొ? యనుచుఁ
దలఁచుచున్నాఁడ; ననుచు నా♦దనుజవరుఁడు. ౧౧౪ 3852

క. ఘననిస్వనమునఁ బల్కిన, విని లక్ష్మణుఁ డాస్యమందు ♦ భీతివికారం
బును బొందక కోపంబున, ననియెను రావణి గుఱించి ♦ యసురా! వినుమా!.

క. త్వరగా మము యమునింటికి, నరుగునటుల్ చేయుటాది ♦ యగునట్టి సుదు
ష్కరకార్యంబుల వాక్కులఁ, గర మరుదుగఁ జేసినావు♦గాని యొకటియున్.

తే. కార్య మొనరించి చూపవు; ♦ కార్యములను
వ్యర్థముగ మాటలాడ కె♦వండు చేసి
నిర్వహించునో మతిమంతుఁ ♦ డుర్వర నతఁ
డగును నీబోఁటి వాఁడెట్టు ♦ లగు? దురాత్మ!. ౧౩౪ 3855

క. పనిదేని నిర్వహింపం,గను జాలనివాఁడ వీవు ♦ తమ నెవ్వరికై
నను మము జయింప శక్యమె, దనుజాధమ! యిట్టి నీవు ♦ దగనిపలుకులన్.

చ. అని నొనరించి నీవు మము ♦ నందఱ గెల్వఁగ లేనివాఁడ వ
య్యును నిదె నేజయించెద మ♦హోద్ధతి నంచు వచించుచున్ మనం
బునను గృతార్థుగాఁగ నినుఁ ♦ బోలఁ దలంచెద వక్కటా! తగన్
గనుఁగొనలేదె నాదగు ని♦కామపరాక్రమ మంచుఁ బల్కెదో?. ౧౮౪ 3857

సీ. ఆరాత్రియుద్ధంబు ♦ నందు నంతర్ధానమును బొందితి వది చో♦రనికరములు
చేయుమార్గము గాని ♦ యేయెడ వీరుల పనిగాదు; నేను నీ♦బాణములకు
లక్ష్యభూతుఁడనగు♦లాగున నీవు నిత్తగుణంబునన్ నీదు♦దర్ప మెల్లఁ
గనఁబఱపుము వికత్థనములు పలుకంగ ఫలమేమి? యనియిట్లు♦పలుక;సమర

ఆ. విజయుఁడైన ప్రబల♦వీరుఁ డాయింద్రారి, యంత నాలకించి ♦ యాత్మభీమ

ధనువు నట్టి దీటి ♦ దారుణశరముల,వైచె; భీమవేగ♦బాణము లవి.౧౭౹ 3858

క. ఉరగవిషంబుం బోలుచు, నురునిశ్వాసముల విడుచు♦చున్న భుజంగో
త్కరమట్లు పోయి శ్రీరఘు,వరసోదరుతనువు నాటి ♦ వసుధం బడియెన్. ౧౮౹

[1]చ. అనిమొన వేగవంతుఁడగు ♦ నయ్యమరేశ్వరవైరి సాధుచి
హ్నానికరయుక్తు లక్ష్మణు మ♦హాజవముంగల బాణపంక్తిచే
తను గడు నొవ్వఁ జేసెను; ని♦తాంతమహాశరవిద్ధదేహుఁడై
యనుపమలక్ష్మిచే వెలయు ♦ నారఘురామునితమ్ముఁ డత్తఱిన్. ౨౦ 3860

తే. రక్తసిక్తాంగుఁడై ధూమ♦రహితహవ్య
వహునిభంగిఁ బ్రకాశించె; ♦ వాసవారి
తాను జేసిన కార్యమ్ముఁ ♦ దమిఁ గనుఁగొని
యతఁడు నొచ్చుట మదిలోన ♦ నవధరించి ౨౧ 3861

క. ఘనునాదము గలుగఁగ నా,ర్చెను సింహముఁ బోలి యంతఁ♦ జెప్పె నతనికి
ట్లని; [2]సౌమిత్రీ! ఱెక్కలు, గనుపట్టినవియ శరములు ♦ గను మివి నావే.౨౨

[3]ఆ. ధనువునుండి వెడలుఁ ♦ దనుధారులయసువు
లను గొనంగ నోపుఁ ♦ గనుక నియ్య
వే గొనంగ నోవు ♦ నిచట నీప్రాణాళిఁ
గనుచునుందు సుఖము ♦ గాంతు నీవు. ౨౩౹ 3863

[4]సీ. సంగరమందునే ♦ సమయంగ నిత్తఱి నీతనువుపయిని ♦ బ్రీతిమీఱ
గ్రద్దలగుంపు న♦క్కలు డేగలును గుంపులుగఁ గూడి యరుదెంచి♦తగినయట్లు
పట్టితినంగల; ♦ విట్టి సదానార్య క్షత్రబంధునిఁ బ్రియ♦సహజు నిన్ను
బరమదుర్మతి యగు♦పార్థివుం డిపుడు నాచేతనహతునిన♦వీ౹తిమీఱఁ

1 శుభలక్షణం, శుభే లక్ష్మణ శ్రీమాన్-అనిమూ. 2 పత్రిణ శ్శితధారా స్తే శరా మత్కార్ముకచ్యుతాః, అదాస్యం తేఽద్య సౌమిత్రే జీవితం జీవితాంతగాః-అనిమూ. తేశరాః-అనుపోటతే ఆశరాః అని పదచ్ఛేదము. నిష్ప్రయోజకబాణములని యర్థము. తెనుఁగున ఱెక్కలు గనుపట్టినవి, యశరములు కనుము ఇవినావె-అనఁగా నా యీ బాణములు నిస్సారములని వాస్తవార్థమని తీర్థులు. 3 పూర్వపుఁ బద్యమున నాబాణములు నిరర్థకములని చెప్పఁబడియెఁగదా. ఇఁకనీపద్యమున నీధనువునుండి వెడలునట్టి శరములు, ఇచటన్-ఈప్రాణిన్ వే కొనంగ, నోపున్ అని యన్వయించవలయు. అనఁగా నీబాణములు నాప్రాణముల వేగముగాఁ దీయఁగలవని యర్థము. ఇట్లునాప్రాణములు పోవుటను జూచుచుండుము. సుఖము గనఁగలవని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు. 4 అద్య గోమాయుసంఘాశ్చ శ్యేనసంఘాశ్చ లక్ష్మణ, గృధ్రాశ్చనిపతంతు త్వాం గతాసుం నిహతం మయా, క్షత్రబంధుం సదానార్యం రామః పరమదుర్మతిః, భక్తం భ్రాతర మద్యైవ త్వాం ద్రక్ష్యతి మయా హతమ్, విశ్వస్తకవచం భూమౌ వ్యపవిద్ధశరాసనమ్, హృతోత్తమాంగం సౌమిత్రే త్వా మద్య నిహతం మయా. అనిమూ. వాస్తవార్థము. సంగరమంబున్ నేన్ సమయన్ = యుద్ధ

తే. గనఁగలఁడు; లక్ష్మణా! యుద్ధ♦మునవధింపఁ, గవచముం దెగఁ జాపంబు♦ఖండితంబు
గాఁ గగతశీర్షమై ధరఁ ♦ గానఁబడెడు, నీతనువు చూడఁజాలు నా♦భూతలపతి;. ౨౬½

చ. అని యిటు లింద్రజిత్తు గిన♦హంకృతితోఁ బరుషంబుగా వచిం
చుసుడుల నాలకించి నృప♦సూనుఁడు హేతువు లొప్ప నర్థముం
గనఁబడు వాక్కులం బలుకఁ♦గాఁ దొడఁగెన్; కుమతీ! నిశాచరా!
ఘనమగు వాగ్బలంబును నిఁ♦కన్ విడనాడుము చాలు నేఁటికిన్. ౨౭ 3865

తే. భయదకృత్యంబులను జేయు♦వాఁడ వీవు
వానిఁ బలుకంగనేల? నీ♦బాహుబలముఁ
గనఁబఱచి కార్యములఁ జేసి ♦ కడఁగి దానిఁ
జక్క సాధింపు; మోనిశా♦చర! దురాత్మ!. ౨౭½ 3866

తే. కార్యములఁ జేసి చూపక ♦ కాఱులేల, యూరకూరక పల్కెద ♦ వొక్కరీతి
నీదుకాఱులు నిజమని ♦ నేనునమ్ము,నట్టి పనిచేయు మోపురు♦షాధమ! యిఁక.

క. పురుషోక్తులనేఁ బల్కక, యు రవంతయు నొరులఁ దిట్ట ♦ కూరక నను నే
ను రహిన్ స్తుతించుకొనక యె, పరిమార్చెద నిన్నుఁ జూడు ♦ పల్కు లిఁకేలా?.

క. అని పల్కి మహావేగము, లనూనభయదమ్ములునగు ♦ నైదు శరములన్
గొని యాకర్ణాంతముగా, ధనువును వే లాగి యింద్ర♦దస్యు నురంబున్. ౩౦

తే. తగుల నేసె; సుపత్రసం♦తతులు గలుగ
జవమునం బొల్చియున్న యా♦శరము లహుల
వలె జ్వలించుచు రావణి♦వక్షమందు
రవికరంబులభంగిని ♦ రాజిలెఁ గడు. ౩౧½ 3870

క. దనుజేంద్రనందనుఁడు రా, మునితమ్మునితీక్ష్ణబాణ♦ములు నొప్పింపం
గను గుపితుండై బాణము, లను మూఁడిఁట లక్ష్య మొప్ప ♦ లక్ష్మణు నొంచెన్.

క. నరరాక్షససింహులుగాఁ, బరఁగెడు సౌమిత్రిశక్ర♦వైరు లొకరినొ
క్కరు గెల్వఁ గోరి యటసం, గర మడరుచుఁ జేయ భీమ♦కలహంబయ్యెన్. ౩౩½

క. ఇరువురు బలవిక్రమయుతు, లిరువురు శౌర్యములఁ జూపు ♦ నిద్ధతనులు వా
రిరువురు వివిధాస్త్రసము,త్కరకోవిదు లొరులు గెల్వఁ♦గా దగనివిభుల్. ౩౪½

మున నీచేత నేఁ జంపఁ బడఁగా, ఇత్తఱిన్, ఈతనువుపయిని=ఈనా దేహముమీఁద, సదానార్యన్, అనుచోట సదాన=దానశీలుఁడా లక్ష్మణా, ఆర్యన్ క్షత్రబంధునిన్ ప్రియసహజున్ నిన్నున్=క్షత్రియబంధువై ప్రియసోదరుఁడవగు నిన్ను, నాచేతన్ అహతునిన=నాచేఁజంపఁబడకయే యున్న నిన్ను ప్రీతిమీఱఁగఁ గనఁగలఁడు. పరమదుర్మతి యనుచోట, పరమ్. అదుర్మతిః=దుష్టులయందుఁగూడ మిక్కిలి కరుణగల శ్రీరాముఁడని యర్థము. కానఁబడెడు నీతనువు అన్నచోటఁగానఁబడెడు ఈతనువు అనివిభాగము. నగాగమను నిత్యముగాన కానఁబడెడునీతనువని యైనది. కనఁబడుచున్న యీనా దేహమని యర్థము. అని మహేశ్వరతీర్థులవారు.

క. అనుపమబలతేజోయుతు, లనూనకోపాతిరేకు ♦ లగుటను సభ్రం
బునఁ గలగ్రహములు యుద్ధము, నొనరుచులాగునను బోరి♦రుగ్రముగాఁగన్.

చ. అనిమొన దుష్ప్రధర్షులగు ♦ నామహితాత్ములు భీతినొందకే
మును వమరేశవృత్రవిధ♦ముం గనుపట్ట మృగేంద్రముల్ దురం
బొనరుచు భంగిఁ బోరిరి; న♦రోత్తమదానవవర్యు లింత భీ
తిని గనకుండ నిల్చి బహు♦తీవ్రశరాళిని వైచుచుం దగన్. ౩౨ 3815

క. పెనుహర్షంబునఁ బోరిరి;, మనుజాసురవర్యు లాన♦మయమున శరముల్
ధనువులు దాల్చి యొండొరు,లను గెల్చుకుతూహలంబు♦లంబూన్కి మెయిన్.

క. జలదంబులు చక్కంగా, జలమును వర్షించురీతి ♦ స్పర్ధల బాణం
బుల నొక్క రొకరిపై ని,మ్ములవైచిరి; మఱియుమిగులఁ♦బూనికమెఱయన్.

క. అనిఁ బండితులగు వారలు, సునిశితశరఖడ్గములను ♦ శోభిలుశస్త్రా
ళిని దాల్చి తీవ్రబలములఁ, గని వెలసెదు వార లపుడు ♦ కలహప్రియులై.

ఆ. సమరవిక్రమములు ♦ చాలఁగాఁ బెరుగంగ, శంబరాసురుండు ♦ శతమఖుండు
సంగరంబుఁ జేయు♦చందంబునం గొట్టు,చును జెలంగిపోరి ♦ రనుపమముగ.

ఎనుబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౯ - వ సర్గము.

ఇంద్రజి ల్లక్ష్మణులు మహాహవంబు చేయుట.

క. అరికర్శనుఁడౌ శ్రీరఘు,వరుతమ్ముం డంత రుడ్వి♦వశుఁడై కాకో
దరము వలెన్ నిట్టూర్పులు, పరిపరివదలుచును దీవ్ర♦బాణముఁ బూన్కిన్.

చ. ధనువునఁ గూర్చి వృత్రరిపు♦దమ్యునిపైఁ బఱగించె; లక్ష్మణుం
డనుపమరీతి జ్యానినద ♦ మట్టు లొనర్పఁగ నాలకించి యా
దనుజవరాత్మజుం డతని♦దారుణయత్నముఁ జూచి మోము కాం
తిని విడనాడ లక్ష్మణుని ♦ నిశ్చలదృష్టినిఁ జూచె భీతిచేన్. ౨ 3881

ఆ. ఆవివర్ణముఖుని ♦ నారావణాత్మజుఁ, గని విభీషణుండు ♦ కలహమందుఁ
దత్పరుండు గాఁగఁ ♦ దగులక్ష్మణునితోడఁ, బలికె; రావణాత్మ♦భవుని యందు.

క. కలిగిన ముఖవైవర్ణ్యా,దులఁ గన భంగమును గనుటఁ ♦ దోఁచెడు మదిలో
పల సంశయంబు లేదిఁక, సలఘుభుజా! వీనిఁ జంప ♦ నగుఁ ద్వరలోనన్. ౪

ఉ. కావున నాప్రయత్నముఁ ద♦గం బొనరింపుము; నాఁగ లక్ష్మణుం
డావిధ మెన్ని యగ్నిశిఖ♦లట్లు మహావిషసర్పజాలముల్
గా వివిధప్రకారములు♦గా భయదంబులునైన తీవ్రబా
ణావళులట్టె గూర్చి త్రిద♦శారిపయిం బఱఁగించె నేర్పుతోన్. ౫ 3881

మధుమాధవీవృత్తము:—

దేవేంద్రువజ్రమటు ♦ తీక్ష్ణముగా స్పృశింపం
గా వచ్చు లక్ష్మణుని♦కాండము లార్తిముంపం
గా వాసవారియును ♦ గాయములెల్ల నొవ్వం
గా వంతఁ గొంతవడిఁ ♦ గాంచుచు మూర్ఛనొందెన్. ౬ 3885

ఆ. ఒకముహూర్తమునకు ♦ సకలేంద్రియంబులు
మరల చిటవునొంద ♦ సురపతిరిపుఁ
డార్తిఁ బాసి తెల్వి ♦ నంది వీరుఁడుగాన
నెదుట నిల్చియున్న ♦ నృపకుమారు. ౬౹ 3886

క. కనుఁగొని వీరుని లక్ష్మణు, ననూనకోపమునఁ దాఁకి ♦ యరుణాక్షుండై
చని యతని దాపునకు; ని, ట్లనియెన్ మరలం గఠోర ♦ మగువాక్యతతిన్.

క. నీయన్నయు నీవును మును, పాయాదిమయుద్ధమందు ♦ నహిపాశములం
గాయములను బంధింపఁగ, నాయచనిం బొరలుచుంటి ♦ రల నాశక్తిన్. ౭

క. మనమున నే మఱచితివా?, మునుపా తొలి దైనయుద్ధ♦మున మీరలు చి
క్కినపరివారంబును శ,క్రునివజ్రమువంటి నాదు♦ఘోరశరములన్. ౭౹ 3889

తే. తెలివి దప్పి ధరిత్రిఁ బొ♦రలుచునుంటి
రిగద; యట్టిది నాశౌర్య ♦ మగణితమని
తెలిసియును నీవు నన్ను మ♦రలను మారు
కొనఁగఁ గోరుటఁ దలపోయ ♦ మనమునందు ౧౦౹ 3890

తే. అట్టి భంగంబు మఱచితి ♦ వనియుఁ గాని
యమగృహంబునకుం జను♦నాశఁ బూని
యున్నవాఁడవనియుఁ గాని ♦ యొక్కరీతి
స్పష్టముగఁ దోఁచుచున్నది ♦ స్వాంతమందు. ౧౧ 3891

క. విను మీవు మొదటియుద్ధం,బున నావిక్రమము మిగులు ♦ వూనికనుం జూ
డని వాఁడవేని యిప్పుడు, కనఁబఱచెద వెనుక కేగ♦కయ నిల్వు మిఁకన్.

చ. అనివచియించి సప్తనిశి♦తాశుగముల్ పఱఁగించి లక్ష్మణున్
హానుమను దీక్ష్ణధారలగు ♦ నట్టిదశాంబకముల్ శరాసనం
బునఁ దగఁ గూర్చివైచియును ♦ బొల్పఱఁ జేసెను; బిన్నతండ్రిపై
నినుమడియైన కోపమున ♦ నెంతయు వీర్యము పొంగ నేత్తెఱన్. ౧౩౹ 3893

క. తనసంరంభము ద్విగుణము,గను జేయుచు లక్ష్యశుద్ధి ♦ గన్పడఁగా నొం
చెను నూఱుబాణముల; నా,దనుజుం డొనరించినట్టి ♦ తత్కార్యంబున్.

క. పరికించి రాఘవుని సో,దరుఁ డాపురుషోత్తముండు ♦ దాని మనమునం

బరమం బని లెక్కింపక, సురుతరముగ నవ్వి *యిట్టి ♦ దొప్పదు సుమ్మీ!. ౧౩

తే. ఎంతమాత్రపుఁబనియగు ♦ నిద్దియనుచుఁ
బనికి రాదిట్టి దనుచును ♦ బలికి ఘోర
సాయకంబులఁ గొనివైచె ♦ సత్వరమున
నింద్రజిత్తునిపై రోష ♦ మేపుమీఱ. ౧౪ 3896

క. అనిమొన మఱియును లక్ష్మణుఁ, డనూనకోపమున భీతి ♦ యన నించుకమో
మునఁ దోఁపమి నారావణిఁ,గని రాక్షస! వినుము నీదు♦కాండము లివియుర్.

ఆ. సత్వహీనములయి ♦ చాలఁ దేలికయయి, తనువునకు సుఖంబు♦గను జెలంగు
చున్న విపుడు సుమ్ము ♦ సన్నుతిఁ గను శూరు,లనికిఁ జొచ్చి యెప్పు♦డైనఁగాని.

క. ఈరీతిం బ్రహరింపరు, ఘోరాహవమందు జయముఁ ♦ గొనఁ గోరెడునే
శూరులు నీలాగునఁ బ్రవి,దారణ మొనరింప రనుచు ♦ దనుజునిఁ గనుచుర్.

క. పలుకుచు సాయకజాలం,బుల నొంచెను; జాతరూప♦మున రంజిలునా
పలలాశను కవచం బి,మ్ముల లక్ష్మణబాణజాల♦ములఁ జూర్ణితమై ౧౮ 3900

తే. అంబరమునుండి ధరఁబడు♦నట్టి తార,కలవిధంబున రథమున ♦ నలుఁగడలను
బడియె; నిట్లనిఁ గవచంబు♦చెడిశరములఁ,దనువు నుకృతవ్రణంబయి♦ తత్తఱిల్ల.

క. తనువున నెల్లెడ బాణము, లనూనముగ నాటి యుండు ♦ నావీరుం డా
దనుజోత్తముండు భూమిరు,హానికరములు మిగులఁ గల్గు ♦ నద్రియటు తగెర్.

సీ. అతిభయంకరవీరుఁ ♦ డగునింద్రజిత్తు సంగరమున మిగులనా♦గ్రహము నొంది
శరసహస్రమున ల♦క్ష్మణు వీరునిర్ నొంచె నాసాయకముల ది♦వ్యమగు లక్ష్మ
ణునికవచంబుఁ గూ♦డను శకలంబులై, ధరఁబడె; నిట్లు ల♦య్యిరువురు దగ
నితరేతరప్రతి♦కృతులను జేయుచు నొండొరుల జయించు ♦ నూహలఁదల

తే. పడిరి; సర్వాంగములు బాణ♦పటలములను
భిన్నములుగాఁగ రక్తసం♦సృతశరీరు
లగుచు నిట్టూర్పు లొలయంగఁ ♦ దెగి తుములము
గాఁగఁ బోరిరి సమరకాం♦క్షులు పెనంగ. ౨౩ 3903

క. వారిద్దఱును మహాత్ములు, వీరులు సంగ్రామకర్మ♦వేత్తలు నగుటర్
ఘోరాంబకజాలంబులఁ, బోరాడిరి చాలసేపు ♦ బూనిక మెఱయర్. ౨౪

సీ. భీమవిక్రమముల ♦ వెలయునాయిద్దఱు నొండొరుల జయించు ♦ నుద్యమంబు
చేయుచు శరతతి♦చేత నొండొరులదేహంబుల నించుచు ♦ నతులకవచ
ములు ధ్వజంబులు చూర్ణ♦ములయి ధరంబడఁ బ్రస్రవణంబులు♦ప్రబలవృష్టి
జలముల భూరిని♦స్వనముల వదలెడుకరణి మేనులనుండి ♦ గాఢమగుచు

* నైత త్కించి దితి బ్రువర్-అనిమూ.

తే. నున్నరుధిరంబు దొరుగంగ ♦ నుండి; రథ్య
మందు లయకాలమేఘంబు ♦ లమితవృష్టి
గురియునటు భీమనినదంబు ♦ పరఁగఁ జేయు
చును భయంకరబాణవృ♦ష్టిని గురియుచు. ౨౬౪ 3905

క. అనిచేయుచుండఁగా గడ,చెను బెద్దయుఁ గాల; మట్లు ♦ చేయుచు నుండన్
వెనుదీయుటయును శ్రమమును,గనఁబడ వాయిరువురందుఁ ♦ గడుఁ బరికింపన్.

తే. అస్త్రవిద్వరులైన వా♦రంత మాటి
మాటికిని బూన్కి దివ్యాస్త్ర♦మండలంబు
వైచుచున్ బెక్కుభంగులౌ ♦ బాణవితతు
లంబరము నింప వైచి ర♦య్యవసరమున. ౨౮౪ 3907

క. నరరాక్షసులు ప్రమాదముఁ,బొరయక చక్కఁగను జిత్ర♦ముగ శరముల నొం
డొరులపయిన్ వైచుచు దు,ర్భరముగఁ దుములాహవము జ♦రపి రట్టితటన్.

[1]క. ఆయిద్ధతిజ్యానినదం, బాయెడఁగల జనులనెల్ల ♦ నదరిపడంగాఁ
జేయుచు వజ్రనిపాతం,బోయన భీమముగ వినఁగ ♦ నొప్పెబెడిదమై. ౩౦౪

క. అని నాయిద్దఱు చేయం,గను వ్యోమమునందు మిగుల♦గర్జించుచు నా
ప్పినదారుణమేఘద్వయ,నినదము వలె గొప్పదైన ♦ నినదము గలిగెన్. ౩౧౪

తే. జయము నొంద దృఢవ్రతు♦లయి చెలంగి
యశమునన్ వెల్గి బలవంతు♦లైన వార
లపుడు హాటకపుంఖశ♦రావళిక్కృత
దారుణవ్రణు లయి రక్త♦ధార లొలుక. ౩౨౪ 3911

[2]క. కనఁబడిరి భయంకరముగఁ; గనకపుఁ బింజలుగలట్టి ♦ కాండములు రణం
బునఁ దత్తనువులఁ జొరఁబడి,యును నెత్తుటఁ దోఁగి చొచ్చె ♦ నుర్వీస్థలిలోన్.

సీ. వారువైచిన తీవ్ర♦బాణావళులఁ గొన్నియంబరమునఁ బోవు♦నవుడు నిశిత
శస్త్రసంతతుల సం♦స్పర్శనంబును బొందె; మఱికొన్ని బాణముల్ ♦గుఱిగ నితర
శరసహస్రములను ♦ జయ్యన బంధించితునిమె; ఘోరాజియుఁ♦దోఁచె నవుడు
వారుప్రయోగించు♦బాణసమూహముల్[3] సత్రంబునన్ మండు♦జ్వలనయుగ్మ

తే.కలితకుశరాశికరణిని ♦ గ్రాలె; నమ్మ
హాత్ములశరీరము లొగి గా♦యములు పడుట
నరుణసుమములఁ దగి యాకు♦లనఁగ లేని
బూరుగును మోదుగు ననంగఁ ♦ బొలిచె నవుడు. ౩౬౪ 3913

క. వారిరువు రొకరి నొక్కరు, ఘోరాహవమందుఁ జంపు♦కోర్కెలు మీఱం

1 ప్రకంపయన్ జనం ఘోరం-అనిమూ. ఇచట జనశబ్దము ప్రాణివాచకము. 2 అసృఙ్నద్ధాశ్చ వినిష్పేతుః వివిశుః ర్ధరణీతలమ్-అనిమూ. 3 సతేరిః కుశమయశ్చ యథా-అనిమూ.

గా రణముఁ దుములముగ నపు, డీరసమున మాటిమాటి ♦ కేడ్తెఱఁ జేయన్.
క. కనఁబడె నది చిత్రంబుగ;, మనుజేంద్రునిసోదరుం డ♦మరపతివైరిన్
దనుజేంద్రుని లక్ష్మణు న,య్యని నొక్కరి నొకరు దారు♦ణాంబకవితతిన్. ౧౮
తే. నొవ్వఁగాఁ జేయుచుఁన్ యుద్ధ ♦ మవ్విధమునఁ
జేయుచుండియు శ్రమమును ♦ జెందరైరి;
విపులవీర్యజవంబుల ♦ వెలయువార
లంబకము లెల్లఁ దనువుల♦యందుఁ జొరఁగ. ౧౯ 3916
క. తరువులు నిండఁగ మొలచిన, ధరణీధ్రములట్లు తగిరి; ♦ దారుణబాణో
త్కరసంవృతములు మఱియు రు,ధిరసిక్తములైన వారి♦దేహము లెల్లన్. ౨౦
క. జ్వలియించు నగ్నిహోత్రము,వలె వెలిఁగెను; జాలసేపు ♦ వారట్లు రణం
బలయక చేయుచు నుండినఁ,జలనము శ్రమముఁన్ రవంత♦స్వాంతము లందున్.
తే. కలుగకే పోయె; నంతఁ జ♦క్కని ప్రకాశ
మునఁ దగిన యవ్విభీషణుఁ ♦ డనిఁ బరాజ
యమనఁగా నెప్పు డెఱుఁగని ♦ యాసుమిత్ర
తనయునకుఁ గల్గు శ్రమముఁ బా♦పను దలంచి. ౨౨ 3919
క. అతనికి నెమ్మదిఁ బ్రియమగు,హితమును గలిగింపఁ గడఁగి ♦ యెంచి నిలిచెఁ దా
నతిరయమున ననిముందట, జతనంబుగ నింద్రజిత్తుఁ ♦ జంపించుతమిన్. ౨౩
ఎనుబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౦ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుం డింద్రజిత్తుసారథిని గుఱ్ఱములను గూల్చుట.

సీ. బలవంతుఁడును శూరుఁ ♦ డలఘుగుణాఢ్యుండు నగువిభీషణుఁ డప్డు♦పొగరుపట్టి
నట్టిగజంబుల ♦ యట్టు లొండొరులతో ననిచేయఁ దలపడి ♦ యాత్మలందు
నొకరి నొక్కరు చంప ♦ నూహించుచుం బోరు వారలఁ జూడఁగాఁ♦గోరితొలుత
వారిఁ జూచిన తరు♦వాతఁ దానును సంగరము చేయ నిల్చె ధ♦రణిని నందు,
తే నిట్లు నిల్చి ధనుస్సుకఁ ♦ డెలమిఁ గొనుచు
నారి సారించి రాక్షస♦వీరులపయి
దారుణాస్త్రములగు మహా♦త్తరశరములఁ
దాఁ బ్రయోగించె; నయ్యవి ♦ దహనుపోల్కి. ౧ 3921
క. మండుచు లక్ష్యము తప్పక, యుండఁగ రాక్షసులఁ దాఁకి ♦ యుర్వీధరరా
ణ్మండలముల *వజ్రము లు,ద్దండగతిం జీల్చునట్లు ♦ దానవనమితిన్. ౨ 3922
తే. చెండి వైచెను; రాక్షస♦సింహులైన, యవ్విభీషణుమంత్రులు ♦ ననిశ శూల

* వజ్రాణీవ మహాగిరీన్-అనిమూ. వజ్రాణి-అశనయః-అనివ్యాఖ్య.

ఖడ్గపట్టసములఁ బూన్కిఁ ♦ గైకొని యల, దనుజవీరుల ఖండించి♦రనుపమగతి.

చ. తనసచివాసురోత్తము లు♦దారసుతుల్ గొలువంగ దానవే
శునియనుజుండు గర్వమున ♦ శోభిలు నేన్గుల మధ్యభాగమం
దనువుగఁ జూడనొప్పు మద♦హస్తివిధంబునఁ జూడనయ్యె; నా
దనుజవరుండు కాలముల♦తత్త్వవిదుత్తముఁ డౌట నత్తఱిన్. ౬ 3924

ఆ. అసురగణముతోడ ♦ ననిచేయ వేడుక,పడెడు వానరులను ♦ గడఁగి మఱియుఁ
బ్రోత్సహింప నెంచి ♦ బుద్ధిబలంబున, నప్పటికిని దగిన♦యట్లు పలికె ౭ 3925

చ. హరివరులార! రావణున ♦ కారయ వీఁడొకఁడే నిజంబుగాఁ
బరమసహాయుఁడై చెలఁగు ♦ వానిబలంబులు పోయి వీఁడె యొ
క్కరుఁడు మహాబలుం డిచటఁ ♦ గ్రాలు నదేలొకో మీర లూరకి
త్తరుణమునందు నుండెదరొ; ♦ దారుణపాపుఁడు వీఁడు నియ్యనిన్. ౮ 3926

క. హతుఁడైన యెడల నవ్వల, దితిజాధిపుఁ డొకఁడె తప్పఁ ♦ దెగినయదియె యా
నతనిబల మెల్ల; వీరుం, డతులితబలుఁడౌ ప్రహస్తుఁ ♦ డంతము నొందెన్. ౯

సీ. గురుబలుండైన ని♦కుంభుండు, కుంభకర్ణుండును మఱియుఁ గుం♦భుండు పిదప
నాజంబుమాలి,ధూ♦మ్రాక్షదానవుఁడు,మహామాలియును దాన♦వాధిపతియు
నశనిప్రభుండును,♦యజ్ఞకోపుఁడు, తీక్ష్ణవేగుండు, నిఘ్నుండు, ♦ వికలుఁ డల్లె
సుప్తఘ్న,వజ్రదం♦ష్ట్రులును,సంహ్రాదియుఁ,దపన,ప్రఘసులు,♦దముఁడుప్రఘసుఁ,
తే. డాప్రజంఘుఁడు, దుర్ధర్షుఁ, ♦ డగ్నికేతు
వల్లె జంఘుఁడు, వీరుఁడై ♦ యలరుచున్న
రశ్మికేతు, విద్యున్మాలి, ♦ రాక్షసులును
సూర్యశత్రు, ద్విజిహ్వులు, ♦ శూరవరులు. ౧౩ 3928

తే. చక్రమాలి, సుపార్శ్వుండు, ♦ శౌర్యఘనులు
కంపనాకంపనులు, బల♦గర్వయుక్తు
లైన దేవాంతక, నరాంత ♦ కాహ్వయులును
సమరరంగంబు నందిందుఁ ♦ జంపఁబడిరి. ౧౪ 3929

చ. గురుబలవంతులౌ దనుజ♦కుంజరులన్ దురమందుఁ బెక్కుర
గరము పరాక్రమక్రమము ♦ గన్పడఁ జంపి మహాంబురాశినిం
గరముల నీఁది దాఁటితిరి♦గా; యిఁక రావణసూను నీతనిన్
బోరిగొనుటెల్ల గోష్పదముఁ ♦ బోలుచుఁ జుల్కనగాదె? మీ కనిన్. ౧౫

చ. వనచరులార! యీపనియు ♦ స్వల్పముగావున దీనిఁగూడఁ జ
క్కనిదగు శక్తిఁ జేయుఁడు ని♦కామబలంబున గర్వయుక్తిచే
ఘనులగు నెల్లరాక్షసు ల♦ఖండజవంబున వచ్చి తాఁకి మీ
యనుపమశక్తిఁ జంపఁబడి ♦ రారయ నీతఁడె శేష మిత్తఱిన్. ౧౬ 3931

తే. ఇంతమాత్రమె మీరలీ♦యెఱఁగ జయింప, వలయు; దయమాలి నేరఘు♦వరునికొఱకు
భ్రాతృపుత్త్రునినైన నీ♦బవరమందుఁ, జంపివైతును గాని ని♦స్సంశయముగ.

క. పినతండ్రి నగుచు నాకుం, దనయుండగువాని నింద్ర♦దస్యు నితని నే
నని వధియించుట తగ; దిం,కను నీతనిఁ జంపఁ గోరఁ♦గా నామదిలోన్. ౧౨

సీ. కన్నీరు చక్కఁగాఁ ♦ గ్రమ్మి నాచక్షువు న్నావరించుచునున్న ♦ దట్టులౌట
వానిఁ మహాబాహుఁ ♦ డైన యీలక్ష్మణుండె వధించును; ప్లవ♦గేంద్రులార!
కూడి మీరంద ఱీ♦క్రూరాత్మునకు సాయపడఁ జెంతనున్న యీ♦భటుల నెల్లఁ
బొలియింపుఁడనియె; ని♦స్తులకీర్తిమంతుఁడౌ నావిభీషణుఁ డిట్టు ♦ లఖిలకపులఁ

ఆ. బ్రోత్సహింప వనచ♦రులు హర్షముం బొంది, వాలములను ద్రిప్పి♦లీల మాటి
మాటి కతులరీతి♦మహితసింహధ్వనుల్, చేయుచుణ్ ముదంబుఁ♦జెందియపుడు.

క. ఘనములఁ గని కేకులు ని,స్వనముల నొనరించునట్లు ♦ పలుభంగుల ని
స్వనములఁ జేసిరి; భల్లూ,కనృపతి యాతరుణమందుఁ♦గడుఁబూన్కి మెయిన్.

తే. సకలసేనావృతుండయి ♦ శౌర్యనులర
శిలల నఖములఁ బండ్లను ♦ జెలఁగు దనుజ
భటుల నొప్పించె; నమ్మహా♦బలులు దనుజు
లట్లు ప్రహరించుచుం జెలు♦వారు నతని. ౨౧౪ 3936

చ. మనమున భీతి నించుకయు ♦ మాని యనేకవిధాయుధంబులం
గొని త్వరఁ జుట్టుముట్టి; రిటు ♦ క్రూరమనస్కులు వారు పూనికన్
దనుజులఁ గొట్టుచున్న ఘన♦దర్పుని భల్లుకనాథు జాంబవం
తుని శరయష్టిసంతతులఁ ♦ దోమరతీక్ష్ణపరశ్వధంబులన్. ౨౩ 3937

తే. పట్టసంబుల నొంచిరి; ♦ ప్లవగదనుజ, తుముల సంగరమద్ది క్రు♦ద్ధులగు దేవ
దనుజసంగరమట్లని♦తాంతరవము, గలిగి భీషణంబుగాన య్యెఁ ♦ జెలఁగియపుడు.

చ. ఘనబలశాలియై వెలయు ♦ గాలికుమారుఁడు విశ్రమార్థమై
తనపయినుండి లక్ష్మణుఁడు ♦ తత్సమయంబునఁ గ్రిందికేగుటన్
దనుజులపౌరుషంబుఁ గని ♦ దాని సహింపక వృక్ష మొక్కఁ డా
య్యనఁ బెకలించి రాక్షసుల ♦ నయ్యని వేవురతోడ మార్కొనెన్. ౨౫౪

తే. ఇంద్రజిత్తిట్లు పినతండ్రి ♦ కెంతొ తుముల
సంగర మొసంగి పరవీర♦నమితిఁ జంపు
నాసుమిత్త్రాత్మజునిపైకి ♦ నడరె మరల;
నంతటన్ సుప్రసిద్ధులై ♦ యరిహరులయి. ౨౬ 3940

తే. వీరులై తగు హరిర్వ ♦ రీరసముల
బాణవర్షంబుఁ గురియుచుఁ ♦ బటుతరగతి

నొకరినొక్కరు నొప్పించి ♦ రుద్యమమున;
వేగవంతులు గురుబలుల్ ♦ విమతహరులు. ౨౭॥ 3941

చ. అనుపమవిక్రమాఢ్యులును ♦ నౌ నరదానవనాథనందనుల్
ఘనములచేత వృష్టితగు ♦ కాలమునన్ రవిచంద్రు లొక్కరీ
తిని గనరాకయుండెడు గ♦తిన్ శరపంక్తిని గొంతకాలమున్
గనఁబడకుండి; రిద్దఱును ♦ గ్రమ్మఱఁ బోరుచు నుండున త్తఱిన్. ౨౮॥ 3942

సీ. కరలాఘవంబులు ♦ గల్గినవారౌట నమ్ములపొదినుండి ♦ యంబకములఁ
దీయుటగాని సం♦ధించుటయేగాని సవ్యాపసవ్యసం♦సరణిఁ జాప
ముల మార్చి తమకరం♦బులఁబట్టుటయుఁగానిశర మోక్షణముగాని♦జ్యాలతలను
జక్క లాగుటగాని ♦ స్థానవిశేషముల్ గలుగంగ నిల్చుట♦గాని ధనువుఁ

తే. బిడికిటం బట్టుటయుఁగాని ♦ కడఁగి లక్ష్య
మును రవంతయుఁ దప్పకుం♦డను శరముల
వైచుటయుఁ గాని కనుఁగొనఁ♦బడకయుండెఁ;
ాపవేగవినిర్ముక్త♦శరతతు లొగి. ౩౦॥ 3943

క. సురపథమును కప్పుటచే, శరములు కన్పడుచునున్న ♦ సరణి విడిచి యొ
క్కొరువుఁడు కన్పడకుండె ని,తరవస్తువుఁ దోఁపకుండెఁ ♦ దద్దయు గనినన్.

చ. దనుజుని రాఘవానుజుఁడు ♦ తార్కొనినప్పుడు గాని రాముత
మ్ముని దనుజుండు మార్కొనుచుఁ ♦ బోరెడునత్తఱిఁ గాని యాతఁడీ
తని నని నొంచు నంచు మదిఁ ♦ దట్టకయుండెను; వార లాతురం
బునను బరస్పరంబు గెలు♦వుం గొను వాంఛల వైచుబాణముల్. ౩౨॥ 3945

తే. ఆకసమునందు నేమాత్ర ♦ మైన నందు, గలుగకుండఁగనిండఁ జీఁ♦కట్లు గ్రమ్మి
నట్టులుండెను; వారల♦వగు నిశాత,బాణములు శతసంఖ్యలు♦పరఁగి యపుడు.

క. కలయన్ నిండెను దిగ్విది,శల; సూర్యుం డస్తమించు♦సమయమునఁ దమ
స్సులు సర్వము గప్పెడున,ట్టులు చీఁకటి గప్పె నప్పు♦డు భయదరీతిన్. ౩౪॥

ఆ. రక్తనదులు వేలు♦ప్రవహించెగొప్పగాఁ,బలలమును గ్రసించు♦భయదమృగము
లతిభయంకరముగ ♦ నార్చె నత్తఱి భయం,బునను వీవకుండె ♦ ననిలుఁ డట్లు.

క. అనలుఁడు మండకయుండెను;, మునివర్యులు లోకనివహ♦ములకు శుభంబుల్
దనరును గాకని పలికిరి, మును పాసంగరముఁ జూచు ♦ ముదమున నటకున్.

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, చని రింకొకచోటి కల్లై ♦ చారణయుతులై
యని దానిఁ జూడనోడుచు;, దనుజుం డారీతిగఁ బ్రవి♦దారణము గడున్. ౩౮

చ. ఒనరుచుచుండ రాఘవుస♦హోదరుఁ డప్పుడు నాల్గుబాణముల్
గొనుచుఁ దదీయనీలతను♦ఘోటకరాజచతుష్కమున్ లప

త్కనకవిభూషణాంచితము ♦ గాఁడఁగ నేసె; ననంతరంబ చ
క్కనిరుచి మించు లక్ష్మణుఁడు ♦ కాంతిని మించుచుఁ జాలఁ దీక్ష్ణమై. ౩౯

తే. పర్వముల నొప్పి తెల్లనై ♦ పరఁగుభల్ల
మొక్కదానిని గొని దానిఁ ♦ జక్క లాగి
యింద్రవజ్రసమానమై ♦ యెసఁగుచుఁ దల
శబ్దమున మించు సాయకా♦శనిని దాని. ౪౦ 3952

క. ధనువునఁ గూరిచి లాఘవ,మున నెఱయుచుఁ జిత్రగమన♦ముల నరదం బొ
య్యన నడుపుచున్న యింద్రజి,తుని సారథితలను నట్టె ♦ త్రుంచెం గడఁకన్.

క. ఆయసురేంద్రునితనయుం, డాయదనున సారథి యటు ♦ హతుఁడైనను దా
నే యాపనిఁ జేయుచు నని, చేయుచునే యుండె ధనువు♦చేత మెఱయఁగన్.

తే. అతులతేజంబునం బొల్చి ♦ యాతఁ డిట్లు
సంగరము చేయ నాతని ♦ శక్తిఁ గాంచి
యెల్లవా రద్భుతం పడి; ♦ రేపు మీఱ
నదరి సౌమిత్రి యసురేంద్రు♦నరిని గాంచి. ౪౩ 3955

క. ఆతనిశరములు తురగ,వ్రాతంబునఁ దోలునట్టి ♦ వ్యాపారమునం
దే తగిలియుండుటం గని, యాతని నొంచెన్ మహాశి♦తాంబకవితతిన్. ౪౩½

క. ధనువును గరములఁ గైకొనఁ, గని యాతనిఘోటకములఁ ♦ గాండంబులచే
తనునొంచె; లక్ష్మణుం డా,తనియందుం గానఁబడెడు ♦ తచ్ఛిద్రములన్. ౪౪

క. కని శరమోక్షణమునఁ జ,క్కని లాఘవ మలరువాఁడు ♦ గావుననే స్వం
దన మెక్కి తిరుగునాతని, మనమున నేభీతిలేక ♦ మహితశరములన్. ౪౫

తే. కరము బాధించె; నింద్రారి ♦ కదనమందుఁ
దనదుసారథి తెగుటయుఁ ♦ దన్నునట్లె
వైరి నొంచుటయును గాంచి ♦ బవరమందుఁ
దనకుఁ గల గర్వమును వీడి ♦ దైన్యమొందె. ౪౬ 3959

చ. వనచరయూధనాయకులు ♦ వాసవవైరి విషణ్ణవక్త్రుఁడై
కనఁబడుచుంట మిక్కిలియుఁ ♦ గ్రాలిరి హర్షమునన్ మహాత్ము రా
మునియనుజన్ము స్తోత్రములఁ ♦ బోల నుతించిరి; దానవేంద్రునిం
గనుచుఁ దదీయవిక్రమము ♦ గర్వము నోర్వక యప్పు డేపునన్. ౪౭½ 3960

తే. హరివరుల్ గంధమాదనా♦హ్వయుఁడు రభసుఁ
డనఘమతియౌ ప్రమాథియు ♦ నదరి; రట్లు
భయదవీర్యులు బలయుతుల్ ♦ వారు నల్వు
రింద్రజిత్తుని యాటోప ♦ మేఁచ నెంచి. ౪౮½ 3961

క. అరదము లాగెడు ఘోటక,వరములు నాల్గింటి పైని ♦ బడిరి జవమునన్;
గిరిసమతనులగు నవ్వన,చరవీరులు పైన దుముక ♦ సత్వ మెడలుటన్. ౪౯

ఆ. తురగము లవి యాఁగి ♦ తోరపుశక్తిని, జూపఁ జాల కెంతొ ♦ తాపమంది
తమముఖములనుండి ♦ దారుణరక్తంబు, గాఱుచుండ నుండె ♦ గర్వముడిగి.
క. తురగము లవి యవయవములు, పరమాకులతం గనంగ ♦ బడలి యసువులన్
ద్వర వీడి ధరణిఁగూలెను;, హరివీరులు వార లిట్టు ♦ లాతురగములన్. ౫౦౪
క. హత మొనరించి రథంబున్, క్షితిఁ బడఁగాఁ గూల్చి మరలఁ♦జెచ్చెఱ లంఘిం
చి తగన్ నిల్చిరి రాఘవు,నితమ్ము చెంత; నిటు లశ్వ♦నికరము తెగినన్. ౫౧౪
తే. సారథియుఁ గూలుటయు నట్టి ♦ స్యందనమును
విడిచి ధరణికి లంఘించి ♦ విశిఖవృష్టి
నిగుడఁ జేయుచు లక్ష్మణు♦నిపయి కడరె;
నంత నింద్రోపముఁడు రాఘు♦వానుజుండు. ౫౨౪ 3966
చ. తనపయిఁ దీవ్రబాణముల ♦ దారుణరీతిని వైచుచున్ జవం
బునఁ జనుదెంచుచున్ ధరణిఁ ♦ బొందిన రావణినిన్ రణాంగణం
బున నిశితాంబకంబులను ♦ భూరితరాస్త్రములన్ మహాబలం
బునఁ బరఁగించుచున్ రిపుని♦పొంగు నడంచెఁ గపుల్ బళీ యనన్. ౫౩౪

తొంబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౧ - వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తు హతుఁ డగుట.

చ. తురగము లిట్లు గూలుటయుఁ ♦ దోడనె భూస్థలిపైన నింద్రజి
త్తురుతరతేజ మొప్పనటు ♦ లుద్ధతిచే నిలుచుండి క్రుద్ధుఁడై
కరము జ్వలించుచుండెఁ; బటు♦కార్ముకముల్ ధరియించియున్న యా
యిరువురు తీవ్రబాణముల ♦ నేచి పరస్పరమున్ వధింపఁ ద
త్తరుణమునందుఁ గోరుచు ను♦దగ్రపరాక్రమ మొప్పుచుండఁగన్. ౧౪ 3968
క. వనగజము లట్లు విజయం,బునకై మార్కొనిరి; దనుజ♦పూగంబులు న
వ్వనచరబలములు నెల్లెడ, ననిఁ దిరుగుచు నొకరినొక్క ♦ రతులబలములన్.
ఆ. చంపుచుం జెలంగి ♦ సాహసములఁ దమ, యధిపు విడువకుండి; ♦ రంత నింద్ర
వైరి స్వీయదనుజ♦వారంబులకు నుబ్బు, గలుగ వారి స్తోత్ర♦ములను దన్పి. ౩౪
క. తానలరుచు నిట్లనె: నో, దానవులారా! వినుండు ♦ తమను ఘనముగా
నానాదిక్కుల నిండెను, గాన నిటన్ స్వపరభటని♦కాయ మిదనుచున్. ౪౪
తే. తెలియకున్నది భేద మీ♦వలిముఖులను
మోసగింపంగ మీరొక్క ♦ మొగిని నిల్చి
పోరుచుండుఁడు నేనిదె ♦ పోయి యరద
మెక్కి వచ్చెద ననిచేయ ♦ నిచటి కెలమి. ౬ 3972

క. పురి కేను జన దురాత్ములు, హరు లని నాతోడఁ జేసి ♦ యటుపోవుట కం
తరము గలిగింపకుండఁగ, దుర యొనరుపవలయు మీరు ♦ దోర్బలశక్తిన్. ౮

క. అరిహంత రావణియుఁ గ,ర్బురులకు నీకీతిఁ బలికి ♦ పోయెఁ బురికి నా
హరులను వంచించి మహా,త్తరరథ మొక్కండు తేగ ♦ ధైర్యస్ఫూర్తిన్. ౯

చ. అని విజయంబుఁగాంచెడు మ♦హాత్తర తేజుఁడు వానవారియుం
గనకవితాజితం బగుచుఁ ♦ గాంతమునై తగి ప్రాసఖడ్గరా
జిని మఱి యుత్తమాశ్వముల♦చే నలరారుచునున్న స్యందనం
బును హయతత్త్వవేత్తయయి ♦ పొల్చి హితంబును జెప్పఁజాలి నే
ర్పునఁ దగునట్టి సారథియుఁ ♦ బొంకముగా నడపంగ నెక్కెఁ దాన్. ౧౦

క. తన తేజంబున నాస్యం,దనమును వెలుఁగంగఁ జేసి ♦ దానవరాజేం
ద్రునిపుత్త్రుఁడు కాలునిచే,తను ప్రేరితుఁడగుచు శూర♦దనుజతతులతోన్.

[1]ఆ. కలిసి లంక వెడలి ♦ కడువేగమున వచ్చె, శత్రువీరహంత ♦ శక్రవైరి
జవనవాజినికర♦సంశోభితస్యంద,నమ్ము నెక్కి యలరి ♦ నగరము విడి. ౧౧

క. చను వెంచి యువ్విభీషణుఁ, డనూనబలశాలి రాము♦ననుజుండును నుం
డినచోటుఁ జేరె మార్గా,నఁ,గను వేగిరపడుచు; నంత ♦ క్షణమాత్రమునన్.

చ. అరదము నెక్కి వేడుక మ♦హాహవరంగమునందునుండి యె
ల్లరఁ గనుమూసి యేగి తన♦లంకను జొచ్చి మహారథంబు నె
క్కి రయముమీఱి వచ్చి తము ♦ గెల్వఁగ నున్న [2]మనీషివర్యు శ
క్రరిపుని గాంచి లక్ష్మణుఁడు ♦ కర్బురసత్తముఁ డాహరీశ్వరుల్. ౧౩ 3799

ఆ. విస్మయంబు నొంది ♦ విమతుని లాఘవ
మును నుతించి; రంత ♦ దనుజనాథ
సుతుఁడు కోప మూని ♦ శతసహస్రములుగఁ
గపులఁ గూల్చె బాణ♦గణము వైచి. ౧౪ 3980

క. సమితింజయుఁడో రావణి, యమానుషంబై యహార్య♦మగు చాపం బా
సమయమున మండలాకృతి, నమరంగాఁ జంపసాగె ♦ నవ్వానరులన్. ౧౫ 3981

చ. దనుజుఁడు క్రోధవేగమునఁ ♦ దమ్ము వధించుచునుండ నోర్వలే
క నిఖిలవానరుల్ తమయ♦ఖండపరాక్రమముల్ కలంగఁగా
వనజభవుం బ్రజాపతిని ♦ వంతఁ బ్రజల్ శరణంబు వేఁడున
ట్లనుపమవిక్రమాఢ్యుఁడగు ♦ నారఘువీరుని జేరి రార్తులై. ౧౬ 3982

ఉ. సంగరకోపవేగమునఁ ♦ జాల జ్వలించి సుమిత్రసూనుఁడుం
బొంగెడు హస్తలాఘవముఁ ♦ బూనికఁ జూపుచు నింద్రవైరిచే
తం గలకార్ముకంబు నొక♦దారుణబాణముచేతఁ ద్రుంచెఁ న

---

1 అభ్యయాజ్జవనై రశ్వైః-అనిమూ. 2 లాఘవాత్తస్య ధీమతః-అనిమూ.

ట్లంగద నొందె యింద్రరిపు ♦ వప్పుడ వేఱొకచాపవర్యముఁ. ౧౭। 3983

క. ధరియించి యెక్కు పెట్టఁగఁ, ద్వరపడి లక్ష్మణుఁడు మూఁడు♦బాణంబులఁ ద్రుం
చె రహిఁ విగతశరాసను, సురరిపుపుంగవుని గాంచి ♦ శుంభచ్ఛక్తిఁ. ౧౮।

ఆ. లక్ష్యశుద్ధి యలర ♦ లక్ష్మణుఁ డాతని,యురమునందు విషధ♦రోగ్రవిషము
వలె వెలుంగు పంచ♦బాణంబులఁ వైచి,నొంచె; నిట్లు లక్ష్మ♦ణుండు పూన్కి.

చ. గురుతరకార్ముకంబునను ♦ గూరిచి వైచిన యాశరంబు లా
శరుతనువుం బగుల్చి యట ♦ సాంద్రతరంబగు నల్ల మున్గి భీ
కరతరరక్తసర్పములు ♦ గ్రాలెడునట్లు చొరంబడెఁ గడుఁ
ధరణిని; రావణాత్మజుఁడు ♦ తచ్ఛరముల్ కవచంబుఁ జెండినఁ. ౨౦। 3986

తే. వదనముననుండి రుధిరంబు ♦ వదలుచుఁ గడు
సారవంతము దృఢగుణ♦సంయుతంబు
నైన కార్ముకవర్యంబుఁ ♦ దాను బూని
హస్తలాఘవమున రాము♦ననుజు పైన. ౨౧। 3987

క. శరవృష్టి నిగుడఁ జేసెను, బురందరుఁడు వృష్టిఁ గురియు♦పోలిక; నటనా
యరినూదనుండు లక్ష్మణుఁ, డరాతిసుదురాసదమగు ♦ నాశరవృష్టిఁ. ౨౩ 3988

క. మనమునఁ గలవిలపాటుం, గన కల్లన నుడిపెఁ దీవ్ర♦కాండంబుల నా
య్యన; నత్తఱి గురు తేజుఁడు, ఘనరఘుకులనందనుండు ♦ కదలని కడఁకఁ.

క. కలఁతం బొందక వైరికి, నలఘుపరాక్రమము చూపె ♦ నది యద్భుతమై
వెలసెఁ గనువారికి; ని, మ్ములఁ లక్ష్మణుఁ డంతఁ గ్రోధ♦మూర్ఛితుఁ డగుచుఁ.

చ అనిఁ దనయస్త్రమోక్షణర♦యంబును జూపుచు నందు నున్న యా
దనుజుల నెల్ల నొక్కొకని ♦ దారుణతీక్ష్ణశరత్రయంబుచే
తను వెఱగందఁ జేసి బల♦దర్పసమగ్రుని నింద్రజిత్తు నొం
చెను శరపంక్తి; నాదనుజ♦జిష్ణుఁడు నయ్యెడ నద్భుతంబుగఁ. ౨౬ 3991

మహాస్రగ్ధర:—

బలవంతుండై రిపుత్మా♦వరుల నడఁచుచుఁ ♦ బౌరుషోద్దాముఁడై యి
మ్ములఁ గాంతిం గ్రాలు నారా♦మునిసహాజుఁడొగిఁ ♦ భూరిబాణాళిఁ గ్రుచ్చం
గలితక్రోధాత్ముఁడై ల♦క్ష్మణునిశరతతిఁ ♦ గాడఁగా నంతరంబే
తలపోయఁ లేకయుండఁ ♦ దదవసరమునం ♦ దాఁ బ్రయోగించెఁ బూన్కిఁ.

సీ. సౌమిత్రియాబాణ♦జాలంబు తనునంటఁగా రాకపూర్వమే ♦ ఘోరబాణ
గణములఁ బరఁగించి ♦ ఖండించి యంతట నిలువక ధర్మైక♦నిశ్చలమతి
రథికవర్యుఁడు నయి ♦ రాజిలుచుండుట నానతపర్వమై ♦ యలరుభల్ల
మును వైచి యింద్రజి♦త్తునిసారథిశిరంబు ధరఁ బడఁ జేసె;నం♦తటహాయములు

తే.తమ్ముఁ దోలెడు సారథి ♦ ధరణిఁ బడిన
శిక్షఁ బలిమిని గలఁతను ♦ జెంద కల్లి

మండలాకారములఁ బోయి ♦ మహితరథము
ద్రిప్పె నది గనఁ జిత్రమై ♦ యొప్పె నపుడు. ౨౯ 3993

చ. అతిదృఢవిక్రముండయిన ♦ యారఘురామునిసోదరుండు త
ద్గతిఁ గని తీవ్రకోపమునఁ ♦ గర్బురు లెల్ల భయంపడంగ ను
ద్గతిఁ దగ వానిగుఱ్ఱముల ♦ దారుణబాణములం గలంచె; న
ట్టితఱిని శక్రవైరియుఁ గ♦డింది బలంబున మించుచుండుటన్. ౩౦ 3994

క. తనరిపుఁ డొనరుచు కార్యం,బున కోర్వక తీవ్రకోప♦మును బూనిన యా
తని దశబాణంబుల నొం,చెను సర్పవిషంబుఁ బోలి ♦ చెలఁగి యురుదుగన్.

క. కులిశముతోఁ దుల్యములగు, నలఘుశరంబు లవి రుచిర♦హాటకకాంతిం
జెలఁగెడు లక్ష్మణు కత్తళ,ము లరిన్ స్పృశియించి విఱిగి ♦ భూమింబడియెన్.

తే. రావణునియాత్మజన్ముఁ డ♦రాతి మేను
నందు భేదింపఁగా రాని♦యట్టి కవచ
మును ధరించినవాఁడని ♦ మనమునందుఁ
దలఁచి యత్యంతకోపంబు ♦ గలిగి యపుడు. ౩౩ 3997

క. పరమాస్త్రవేగమును నా,యరికిం గనఁబఱచుచున్ మ♦హాపుంఖములౌ
శరముల మూఁడింటను ద,త్పరతన్ గాఁడంగ నేసెఁ ♦ దన్నిటలంబున్. ౩౪

తే. నిటలమున మూఁడుబాణముల్ ♦ నిలిచియుండ
సంగరప్రీతి గలుగు ల♦క్ష్మణుఁడు యుద్ధ
మునఁ ద్రిశృంగాద్రివడువునఁ ♦ గనఁబడియెను;
ఘోరసంగరమున నిట్లు ♦ క్రూరరిపుఁడు. ౩౫ 3999

క. శరములఁ దనుఁ బీడింపఁగ, నురవడి జ్యాలతిక లాగి ♦ యురుమణిభాసుం
దరకుండలరుచిరంబగు, నరాతివక్త్రమున నాటె ♦ నైదుశరంబుల్. ౩౬ 4000

క. శూరులు భీమపరాక్రము, లారాఘవసహజవాస♦వారులు దృఢమా
సారముగల విండ్లను గొని, భూరిశరంబులను వైచి ♦ పొంగెడు కాంతన్. ౩౭

క. నొంచిరి యొండొరులను; గడు, మించినశౌర్యమున వారు ♦ మేనులు నల్లన్
ముంచినయటు లొప్పుచుఁ బు,ష్పించిన కింశుకములట్లు ♦ చెలఁగిరి కడఁకన్.

చ. ఇరువురు చాపధారులయి ♦ యేవుమెయిన్ విజయంబుఁ గోరి యొం
డొరులను దారసించుచు మ♦హోగ్రశరంబుల సర్వగాత్రముల్
దురమున బాధనొందునటు ♦ తోరపుఁబూనిక గాఁడనేసి; రా
శరపతినందనుం డపుడు ♦ సంగరకోపముచేఁ బితృవ్యునిన్. ౪౦ 4003

చ. కనుఁగొని చారువక్త్రమున ♦ గాఁడఁగ నేసెను మూఁడుబాణముల్;
దనుజలలాముఁ డింకను ని♦తాంతకఠోరశరత్రయంబు నా

తని మెయి నాటి యుండుఁగల ♦ తత్కపివర్యుల నొక్కరొక్కరిన్
ఘనశర మొక్కటొక్కటిగ ♦ గాఢగతిం బరఁగించి నొంచెఁ దాన్. ౪౧ 4001

చ. గురుతర తేజుఁడై దనుజ♦కుంజరుఁడైన విభీషణుండు శ
క్రరిపునిపైనఁ గోపము ని♦కామము పొంగఁగ దుష్టబుద్ధియై
పరఁగెడు నింద్రజిత్తురథ♦భారవహాశ్వములన్ గదాహతిన్
బొరిఁగొనియెన్; సుతేజమునఁ ♦ బొల్చెడురావణివాజిసారథుల్. ౪౨ 4005

ఆ. కూలుటయును రథము ♦ కూడ దింకేలని, ధరణిపైకి దాఁటి ♦ యరదమందు
నున్న శక్తి వైచె ♦ బిన్నతండ్రినిఁ జంప;, నాసుమిత్రతనయుఁ ♦ డట్టిశక్తిని.

క. అడరెడుశక్తి విభీషణుఁ, డడఁగునటం చాత్మ నెంచి ♦ యది గని దానిన్
నడుమనె వాఁడిశరంబులఁ, గడఁగి ప్రయోగింప దశశ♦కలము లెయ్యెన్.

క. పెనుచాప మూని దశగళు,ననుజుఁడు క్రుధ, విరథుఁడైన ♦ యారావణసూ
నునివక్షమునన్ వజ్రం, బనఁ గఠినస్పర్శములగు ♦ నైదుశరంబుల్. ౪౫

తే. తాఁ బ్రయోగించెఁ; జక్కఁగఁ ♦ దాఁకెఁజాలి
కనకపుంఖములగు సాయ♦కంబు లవ్వి
తనువు భేదించుకొనుచు ర♦క్తమున మున్గి
యరుణఫణివరములరీతి ♦ నప్పుడొప్పె. ౪౬ 4009

సీ. అంత మహాబలుం♦డగు నింద్రజిత్తు సంక్రుద్ధుఁడై సహవర్తి ♦ కోరి యొసఁగి
నట్టి శరవరంబు ♦ నారాక్షసుల యంతరమునందుఁ జేనందె ♦ రాఘవుండు
నిర్భర తేజుండు ♦ నిశ్చలవిక్రముం డట్లింద్రజిత్తు బా♦ణాసనమున
నాసాయకవరంబు ♦ ననువుగఁ గూర్పంగఁగని తనకున్ స్వప్న♦మునఁ గుబేరుఁ
డిఁక ముందు రాఁగల♦సకలవృత్తాంతమ్ము లెఱిఁగి దుర్జయమునై ♦యింద్రుఁగూడి

ఆ సకలసురులు పూని ♦ సంగరమునకు వచ్చినను దాని తాఁకుఁ ♦ గని భరింప
రాదు గనుక దాని♦రమణ నొసంగియుం,డెను దదంబకంబుఁ ♦గొనియెఁ గడఁక.

క. ఇరువురు పరిఘుంబులకున్, సరియగుబాహువుల మేటి♦చాపంబుల ని
ర్భరబలముల లాగంగా, మొరసెను క్రౌంచములసావన♦ములవలె నవియున్.

ఆ. వీరులైనవారు ♦ వింటియం దాదివ్య,బాణములను గూర్చి ♦ బలముకొలఁది
గుణములాగుచుండఁ ♦ గోదండములవి తే,జమునఁ బ్రజ్వలించి♦యమరెనపుడు.

చ. ధనువులనుండి యాశరప♦తంసము లత్తఱి ముక్తిఁ గాంచి చ
య్యన వెలిఁగించుచున్ నభము ♦ నాగ్భటిమీఱఁగఁ బోయి మోము మో
మును గదియంగఁ దాఁకె; భయ♦ముం గలిగించెడు నాకృతుల్ తగం
గనఁబడు నాశరంబులు ని♦కామము దాఁక జనించు నగ్నియున్. ౫౦ 4013

ఆ. విస్ఫులింగములను ♦ వెదజల్లుచును భయం,కరముగాఁ జెలంగెఁ;♦గాండములవి
యభ్రమందు మిగుల♦నామహాగ్రహముల, భంగిఁదాఁకినూఱు♦పఱియలగుచు.

[1]క. ధరఁ బడిరి; జాతరోషులు, ధరణీశాత్మభవదనుజ♦తల్లజసుతు లా
శరము లనిఁ గొట్టువడుటం, బరికించి త్రపాన్వితులయి ♦ బవరమునందున్.

క. నిలిచిరి; పదపడి లక్ష్మణుఁ, డలఘుతరంబైన వారు♦ణాస్త్రము వేగం
బలరన్ గైకొనె; నంతటఁ, గలహంబున సుస్థిరుఁడగు ♦ కర్బురపతియున్. ౫౬

క. అని రౌద్రాస్త్రము సంధిం,చెను నయ్యది పోయి మిగులఁ ♦ జిత్రంబగు నా
తనివారుణాస్త్రమును నొ,క్కనిమిషమునఁ ద్రుంచి వైచెఁ ♦ గడు తేజమునన్.

ఆ. సాంపరాయికమున ♦ జయమందుచున్ మహా
తేజుఁడై చెలంగు ♦ దితిజవర్యుఁ
డాగ్రహించి జగము ♦ నంతము నొందించు
వాఁడువోలె మెఱయు ♦ జ్వలనశరము. ౫౮ 4018

క. పరఁగించె వీరుఁడగు రఘు,వరుఁడున్ సౌరాస్త్ర మేసి ♦ జ్వలనాస్త్రంబున్
ధరఁ బడఁజేసెను; రావణి, గురుశర మది చెడుటఁ గాంచి ♦ క్రోధవివశుఁడై.

చ. తనరిపునాశనార్థమయి ♦ దారుణమై తగు నాసురాస్త్రముం
గొని పరఁగించె; నాశరముఁ ♦ గోరికవైవ ధనుస్సునుండి చ
క్కని రుచులొప్పు శూలములు ♦ [2]గాఢమునుంఠులు ఖడ్గముల్ గదల్
ఘనతరకూటముద్గరని♦కాయపరశ్వథముల్ భయాకృతుల్. ౬౦½ 4020

క. జనియించి బయులు వెడలం, గనుచు మహాతేజుఁడైన ♦ క్ష్మానాథసుతుం
డని భీమంబై సకలరి,పునాశకం బగుచు సర్వ♦భూతంబులకున్. ౬౧½ 4021

క. వారింపరాని యాసుర,భూరితరాస్త్రంబుఁ గాంచి ♦ పొంగెడు మదిలోఁ
గోరిక మాహేశ్వరశ,ర,మారభటిన్ వైచి దాని ♦ నడఁచెం దర్పఁగన్.

క. ఇరువురకున్ సంగర మా,తఱుణంబునఁ దుముల మగుచు ♦ దారుణమయ్యెన్
సురపథగతభూతాళులు, పరివేష్టించెను నృపాత్మ♦భవు నొక్కమొగిన్. ౬౩

చ. వనచరరాక్షసుల్ పటురవంబులతో భయదంబుగా రణం
బొనరుచుచుండ భూతగణ ♦ మొక్కట నాకసమందుఁ గ్రమ్మి నె
మ్మనముల విస్మయంపడఁగ ♦ మానుగఁ జూచుచునుండ నొప్పె న
య్యని; పితరుల్ మహర్షులు మ♦హాఫణిజాలము దేవవారమున్. ౬౪½ 4024

క. గరుడులు గంధర్వులు న,ప్పురందరుఁడు ముందు నుండ ♦ భూపసుతున కె
వ్వరుసను గీడుం గలుగక, పరఁగుత మని దీవన లిడి ♦ భద్ర మొసఁగుచున్.

తే. తన్ను రక్షింప రాముని♦తమ్ముఁ డంత
నగ్నిసంస్పర్శమునమించి ♦ యరి నడంపఁ

1 ప్రీళితౌ జాతరోషౌ చ లక్ష్మణేంద్రజితౌ రణే-అనిమూ. 2 శూలానిచ ముసుంఠ్యశ్చ-అనిమూ.

జాలునొక కాండవర్యముఁ ♦ జాపమందుఁ
బూన్కి సంధించె నలరంగ ♦ భూతతతులు. ౬౬ 4026

సీ. పత్త్రముల్ మంచివై ♦ భాసిల్ల వృత్తాంగమై సుపర్వంబయి ♦ యమలమయిన
సంస్థితి యొప్పంగ ♦ శాతకుంభవిచిత్రితంబయి యెట్టిభూ♦తంబు నైన
నంతం బొనర్పనై ♦ యతిదుర్నివారమై దుర్విషహ్యంబయి ♦ సర్వదాన
వులకు భీతిదమయి ♦ భూరిదారుణఫణివిషమట్లు తీవ్రమై ♦ వెలసి దేవ

ఆ. సంఘపూజితమయి ♦ శరమది యొప్పును;, మున్ను దేవదనుజ♦ముఖ్యసంగ
రమున భూరితేజుఁ ♦ డమరేంద్రుఁ డాత్మవీ,ర్యమునశక్తి దనర ♦ నాశరమున.

క. దనుజుల జయించె; సమరం,బునను బరాజయము సుంత ♦ పొందనిదగు నా
ఘనబాణము నైంద్రాస్త్రం,బున నభిమంత్రించి పురుష♦పుంగవుఁడు క్రుధన్.

క. వరధనువున సంధించెను;, బరసంఘవిదారణమగు ♦ వరబాణము విం
ట రయమునఁ గూర్చి లయమగు, తరుణంబున లోకముల వి♦దారింపంగన్.

క. పనిఁబూని యున్న యమువలె, వినుతగుణం బెక్కుపెట్టి ♦ వెస దుర్ధర్షం
బనఁబడు శరాసనము వం,చి నియతిమై లాగె; నిట్లు ♦ [1]సిరి మెఱయంగన్.

తే. వెలయు నాలక్ష్మణుం డిట్లు ♦ విశిఖము పెను
ధనువునం గూర్చి కర్ణంబు♦దాఁక లాగి
తనదు కార్యంబు సాధింపఁ ♦ దగిన వాక్య
మున వచించెను బాణంబుఁ ♦ గనుచు నిట్లు. ౭౧ 4031

[2]క. శరమా! దశరథరాజ కొ,మరుఁ డా రాముండు ధర్మ♦మతి సత్యపథ
స్థిరుఁడును బౌరుషమున నె,వ్వరునుం దనసాటిలేని ♦ వడువునఁ దగు నే ౭౨

క. ఈవానవారి నీవిపు,డే వధియింపు; మని లక్ష్మి ♦ నెసఁగుచు వీరుం
డై వఱలి వైరివీరుల,చేవ నడఁచు లక్ష్మణుండు ♦ చెప్పి నియతిమై. ౭౩ 4033

ఆ. లక్ష్యమలర నాటి, ♦ శిక్షింపఁ జాలిన, యాశరంబు లాగి ♦ యైంద్రమైన
యస్త్రమంత్రయుక్త ♦ మా గతి సంధించి, వైచె నపుడు శక్ర♦వైరిమీఁద.

చ. శర మది కాంతిమంతమయి ♦ చక్కశిరస్కముఁ దాల్చి సత్ప్రభా
కరమగు కుండలద్వయము ♦ గ్రాలఁగ నొప్పెడు వాసవారిదా
శిరమును ద్రుంచి దేహమును ♦ జెందఁగ నీయక నేలఁ ద్రోచె; బం
గరువలెఁ జెల్వమీఱు నల ♦ కర్బురుశీర్షవరంబు చయ్యనన్. ౭౫ 4035

చ. తనువును వీడి రక్తమునఁ ♦ దద్దయుఁ దోఁగుచు ధాత్రిపైననే
కనఁబడె; రావణాత్మజుఁడు ♦ కమ్రశిరస్కము కత్తళంబునున్
ధనువును దాల్చియుండి యవి ♦ ధ్వంసము కాఁగ హతుండునై జవం

1 లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణో వాక్యమ్-అనియా. 2 ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథి ర్యది, పౌరుషే చాప్రతిద్వంద్వ శ్శరైనం జహి రావణిమ్-అనియా.

బున ధరఁ ద్రాలెఁ; న త్తఱినిఁ ♦ బూర్వము వృత్రుఁడు చావఁగా ముదం
బున సుర లార్చినట్లు కపి♦పుంగవసంఘవిభీషణుల్ తమిన్. ౭౮ 4036

క. ధరఁ బగుల నార్చి; రంతట, సురలు మహాత్ములగు మౌని♦సురనాథులు న
చ్చరలున్ గంధర్వులు న, త్తఱుణంబున నార్చి రెలమి ♦ తగ వ్యోమమునన్.

చ. దనుజవరుండు కూలుటయు ♦ దానవసేన లొగిన్ జయంబునే
కను కపివీరు లట్టి తను♦కంబులఁ దమ్ము వధించుచుండఁగాఁ
జనియెను నాల్గుదిక్కులకు ♦ సాధ్వసముం గని; వానరోత్తముం
దనుజులు పాఱిపోవఁ గని ♦ తారును వెంటను బాఱి చంపఁగన్. ౮౦ 4038

ఆ. తాళలేక సంజ్ఞ ♦ దప్పి యాయుధములఁ, బాఱవైచి లంకఁ ♦ బట్టిపోయి;
రసురు లెల్ల భీతు♦లయి పట్టసమ్ములఁ, బరశుఖడ్గముఖ్య♦పరికరముల. ౮౧

క. ధర వైచి శతములుగ న, త్తఱుణంబున నిల్చి దెసల ♦ తమకుం దిక్కుఁ
బరికింప ననుచుఁ బాఱిరి;, హరిబాధితులైన కొంద ♦ ఱసురులు భీతిన్.

తే. లంకఁ జొచ్చిరి కొందఱు ♦ లవణవార్ధిఁ
బడిరి కొందఱు దాఁగిరి ♦ పర్వతముల
నింద్రజిత్తటు హతుఁడయి ♦ యిలను గూలఁ
గనిన సురవైరు లందు నొ♦క్కండు గాని. ౮౩ 4041

క. కనుపట్టఁ డయ్యె వేలుగ, మునువుండియు; భానుఁ డస్త♦మును బొందఁగ నా
తనికాంతులు నిలువక యే,గునటులు తమనాయకుండు ♦ కూలినమాత్రన్.

క. *పరుగెత్తిరి దిక్కులకున్;, గురు తేజుం డింద్రజిత్తు ♦ కొంతవడి నిలం
బరిపరిఁ బొరలాడుచు సుర,వరలోకము నందఁ బోయెఁ ♦ బ్రాణములు చనన్.

క. కిరణములు లేని భాస్కరు,కరణిని నిర్వాణపావ♦కక్రియఁ దేజం
బు రయమునఁ బోనఁ గూలెను;, సురరిపునాథాత్మజుండు ♦ క్షోణిం బడినన్.

తే. వీడ లెల్లను నశియించెఁ ♦ బృథ్వియందుఁ
బోయె నట్టు లరిష్టముల్ ♦ పూషుఁ డెండఁ
గాయఁ జొచ్చెను; బాపైక♦కర్ముఁ డింద్ర
జిత్తు తెగినంతఁ బాకారి ♦ చెలఁగె మదిని. ౮౭ 4045

క. మునులును సురలును హర్షం,బును బొందిరి; దుందుభిరవ♦ముల్ నభమందున్
వినఁబడియె నచ్చరల న,ర్తనమున్ గంధర్వగాన♦రమ్యధ్వనియున్. ౮౯

క. వినఁబడియెఁ; గ్రూరకర్ముఁడు, దనుజుఁడు హతుఁడైన దేవ♦తలు సుమహర్షం
బును గురియించిరి లక్ష్మణు, వినుతించిరి చిత్రరీతి ♦ వెలసె నదియునున్. ౯౦

* స బభూవ మహాతేజాః వ్యపాస్తగతజీవితః-అనిమూ. వ్యపాస్తో విక్షిప్తాంగో గతజీవి
తశ్చ-అని వ్యాఖ్య.

సీ. జలములు మిగుల ని♦ర్మలములై యొప్పెను దెలివొందె సకలది♦క్కులును దైత్య
దానవుల్ రోమాంచ ♦ మూనిరి; సర్వలోకభయాపహుండగు ♦ కర్బురుండు
హతుండై నయంతనే ♦ యసురులు గంధర్వదానవుల్ చేరి యు♦త్తలిని నుండి
శాంతసంభ్రాంతులై ♦ స్వాంతకష్టమ్ముల మాని విప్రోత్తముల్ ♦ మహిని బ్రీతి

తే. మీఱ విహరింత్రు గాకని ♦ మించు వేడ్కఁ
బలికి; రంతట హరిసైన్య♦పతులు శక్ర
వైరి మృతినొందఁ గని రఘు♦వరుని సహజు
ననమబలుఁ గని కొనియాడి ♦ రతులనుతుల. ౯౩౪ 4048

క. దనుజేజ్యుండు విభీషణుఁ, డనిలాత్మజుఁడై తనర్చు ♦ హనుమయు భల్లూ
కనివహపతియును విజయం,బును గంటి మటంచుఁ దమిని♦బొంగుచు మదిలోన్.

క. కొనియాడిరి లక్ష్మణు నా,వనచరు లని జయమునంది ♦ వరుసగ సింహ
ధ్వనులం జేయుచు నార్చుచు, ఘనగర్జనములు చెలంగఁ♦గా లక్ష్మణునిన్.

క. పరివేష్టించుచు సేవిం,చిరి; మఱియుం గపులు సంత♦సించుచుఁ దోఁకల్
ధరణిం గొట్టుచు నార్చుచుఁ, గరములఁ దట్టుచును నెల్ల♦కపులు వినంగన్.

తే. ఉన్నవాఁడు సర్వోత్కర్ష ♦ ముల్లసిల్ల
లక్ష్మణుండని చాటిరి; ♦ ప్లవగు లంత
హర్షచిత్తంబు లొప్ప ♦ నన్యోన్య మొక్క
మొగి సమాశ్లేషకృత్యంబుఁ ♦ దగ ఘటిల్ల. ౯౭ 4052

క. పలుభంగుల లక్ష్మణుగా,థలఁ జెప్పుకొనిరి; మహేంద్ర♦వస్యుఁడు తెగు టి
మ్ములఁ జారణాదు లొక్కటఁ, బలుకన్ విని హృష్టులయి సు♦పర్వులు మరలన్.

చ. దనుజునిఁ జంప నెట్టులగు ♦ దారుణవిక్రముఁ డాతఁడొఁ గదా
యని యనుమానమొంది సమ♦రావని కేగి మహామనీషుఁడై
తనరుచు నెల్లవారలకుఁ ♦ దాను బ్రియుండయి యొప్పు లక్ష్మణుం
డనితరసాధ్యమై ప్రజల ♦ కందఱకుం గడుఁ బ్రాణదంబునౌ
పని నొనరించుటం గనుచుఁ ♦ బర్వి రి విస్మయచిత్తులై దివిన్. ౯౮౪ 4054

తొంబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౨ - వ సర్గము.

విభీషణాదులు రాముకొద్దకుఁ బోయి యింద్రజిత్తువధమును దెలుపుట.

క. అనుపమశుభలక్షణుఁడయి, తను వెల్లన్ రక్తమందుఁ ♦ దడిసి తగఁగ నొ
ప్పిన లక్ష్మణుఁ డింద్రారిని, ననిఁ జంపి మహాముదంబు ♦ నాత్మం గనియెన్.

క. విలసిత తేజోవీర్యం,బులఁ దగు లక్ష్మణుఁడు వాయు♦పుత్రుని భ ం

బుల కీశు జాంబవంతుఁ గ,వులనితరులఁ జేర్చుకొని య♦ప్పుడు బడలికచేన్.

తే. అవ్విభీషణుఁ బావని ♦ హనుమ నూను
కొనుచు రణభూమినుండి రా♦ట్కుంజరుండు
తపనపుత్రకుఁ డున్నట్టి ♦ ధరణి కరిగె
జనము మీఱఁగ; నంత ల♦క్ష్మణుఁడు భక్తి. ౩ 4057

క. శ్రీరామునకున్ మ్రొక్కుచు, స్వాగాట్టుసమీపమందు ♦ వాచస్పతి నాఁ
గా రహినిఁ బారతంత్ర్యం, బారూఢిగఁ దెల్పి నిల్చె ♦ నంతికసీమన్. ౪

క. వీరుండగు లక్ష్మణుఁ డా,శ్రీరామునియంతికంబుఁ ♦ జేరి నలువుగా
ఘోరారివధముఁ దెలిపెను, నేరుపునన్ భక్తిముఖ్య♦నియతపదములన్. ౫

క. అంతవిభీషణుఁ డారఘు,కాంతునితో లక్ష్మణుం డ♦ఖండమతి యనిన్
వింతగ రావణిమస్తక,మంతము నొందించె ననుచు ♦ నార్భటిఁ దెలిపెన్. ౬

సీ. అంత మహావీర్యుఁ ♦ డా రాఘవుండు లక్ష్మణుఁడు శక్రారిని ♦ జంపె నన్న
వార్తను విన్నంతఁ ♦ బ్రబలమా హర్షంబునాత్మనుబొందియి♦ట్లనియెఁ; బ్రియస
హోదరా! బాగు నీ♦యుద్ధకృత్యమునకు సంతస మందితి ♦ సమధికమగు
పనిచేసితివి శక్రు♦పగతుండు చచ్చుట నింకనెల్లరుఁ జచ్చి♦రే యటంచు
ఆ. నిశ్చయింపు మనుచు ♦ నెమ్మి నింకను వీర్య,వంతుఁడైన యతఁడు♦సంతసమున
లక్ష్మిచేత వఱలు ♦ లక్ష్మణుశిరము మూ,ర్కొనుచు సిగ్గునొందు ♦ ననుజు నతని.

క. బలవంతముగాఁ దొడపై, నెలమిని గూర్చుండఁ జేయ ♦ నెంచి గురుకరం
బుల నాకర్షించుచు ని,మ్ములఁ గూర్చుండంగఁ జేసి ♦ ముద మొప్పంగన్. ౯

క. అనుజునిఁ బలుమాఱులు చ,క్కనిచూపులఁగనియెఁ; మనుజ♦కాంతుఁ డతఁడుత
మ్ముని శల్యపీడితుని శ,త్రునిదెబ్బల నూర్పుగముల♦తోఁ దగువానిన్. ౧౦౫

క. కని వగలఁ గుంది తా నా,తనివలె నిట్టూర్పు లడరఁ ♦ దమ్మునిశీర్షం
బును మూర్కొని తద్బాధలఁ, గని వానినడంపఁ దవ్వరయుఁ♦గదురఁగరములన్.

తే. అనుజ మేనెల్లఁ దడవుచు ♦ ననునయించి
యనియె నిట్లని; దుష్కర♦మైన కర్మ
మును నొనర్చి చక్కని శుభం♦బు నొనరించి
తివి గదా నాకు లక్ష్మణా! ♦ ధీరవర్య!. ౧౨౫ 4065

చ. తనయుఁడు చచ్చెఁ గాన నిఁక ♦ దానవనాథుఁడు యుద్ధమందుఁ జ
చ్చెననియె యిప్పు డెంచితిని; ♦ జెప్పెద నంత దురాత్ముఁడైన యా
దనుజవరాత్మజుండు తెగెఁ ♦ దప్పక యింక జయంబు నేనుఁ గాం
చినయటులయ్యె; వీరవర! ♦ చిత్రరణంబున నీవు రావణిన్. ౧౩౫ 4066

క. తునిమితివి గానఁ గ్రూరుం, డనఁబడు రావణునిదక్ష♦హస్తము నాభా

గ్యనియతిని ద్రెంచినట్లే, విను మితఁడే మంచియూఁత ♦ వీర! యతనికిన్.

క. *హనుమద్విభీషణులు రణ,మున దుష్కరమైన కార్య♦మును జేసిరి నూ!
దనుజవరుఁడు వీరుండగు, మనవైరి త్రిరాత్రముల్లకు ♦ మడియింపఁబడెన్.

తే. ఎట్టులో శ్రమ మొంది యీ♦యింద్రజిత్తు
చంపఁబడియెను గాన నీ♦సమయమందు
శత్రువులు లేనివానిగా ♦ సల్పితి నను
రావణుం డాత్మజుని చావుఁ ♦ దా విని వగ ౧౬ 4069

క. పెనుసేనలతో యుద్ధం,బునకున్ రాఁగలఁడు నుమ్ము; ♦ పుత్రవధను దా
విని తపియించుచు సంగర,మున నోర్వఁగ రాక మిగులు♦మూర్ఖునిఁబూన్కిన్.

క. ఘనసేనాపరివృతు నా,తని సంగరకాంక్షుఁ బొదివి ♦ తప్పక మృతినిం
గనఁజేసెద; సౌమిత్రీ!, యని సాయము గోరఁదగిన ♦ యట్టిఁడవుగదా?. ౧౮

ఆ. అట్టి నీవు వాస♦వారి వధించుట
వలన నింకమీఁద ♦ వసుమతిసుత
ధరణిఁ బొందుటయనఁ ♦ దగు సులభంబుగా
ననియె; రఘువరేణ్యుఁ ♦ డాదరమున. ౧౮౹ 4072

చ. అనుజుని నిట్టు లూఱడిలు ♦ నట్టు లొనర్చుచుఁ గౌఁగిలించి నె
మ్మనమున సంతసం బొదవ ♦ మాన్య సుషేణునిఁ బిల్చి పల్కె; నీ
వనఁగఁ జికిత్సలో ఘనుఁడ ♦ వౌదు సుహృజ్జనవత్సలుండు నా
యనుజుఁడు లక్ష్మణుండు రణ♦మందున దేహము నిండ శల్యముల్. ౨౦

తే. తగిలియుండుటచేత బా♦ధలను గుందు
చున్నవాఁ డితఁ డిబ్బాధ ♦ యుడిగి యెట్లు
సుఖముగా నుండునో యట్టి ♦ చొప్పునఁ గడు
యత్నమమరఁ జికిత్స చే♦యంగవలయు. ౨౦౹ 4074

సీ. వేగ సౌమిత్రివి♦భీషణులకు మేనఁగలశల్యములఁ దీయ♦వలయు శూరు
లయి తరువులఁ గొని ♦ యనిచేయు భల్లూకవానరభటులకుఁ ♦ గాని యితరు
లెవరెవ రనిచేసి ♦ యిప్పు డమ్ములు గ్రుచ్చుకొన గండ్లు పడుటచేఁ♦గుందువారొ
వారికందఱికిని ♦ వరుసఁగా వేవేగ యత్నంబునన్ సుఖ ♦ మలరఁ జేయు

తే. మనియె; నీరీతి రాఘవుఁ ♦ డనువదింపఁ
గా మహాత్ముఁడు కపియూథ♦కాంతుఁ డాతఁ
డప్డు లక్ష్మణునాసిక♦యందు మంచి
యోషధిని బెట్టి వాసన ♦ యొప్పఁ జూపె. ౨౩౹ 4075

క. దానినువాసనచేతన్, మేనునమును నాటియున్న ♦ మేటిశరములున్

* అహోరాత్రై స్త్రిభి ర్వీరః కథం ఛి ద్వినిపాతితః-అనిమా.

గానఁబడవయ్యె వేదన, మానెఁ గాయములు వూడి ♦ మైఁ దనరారెన్. ౨౪

తే. ఆసుషేణుఁడు శ్రీరాము ♦ నాజ్ఞ నంత
నవ్విభీషణుఁ డాదిగా ♦ నఖిలసఖుల
కగచరోత్తమపంక్తికి ♦ నాదరమునఁ
దాఁ జికిత్స నొనర్చె ను ♦ త్తమపథమున. ౨౫ 4077

క. హృతశల్యుండయి క్షణమున, గతదేహజ్వరుఁడునయి వి ♦ గతహృద్వ్యథుఁడై
యతులితముద మందెను రా, ముతమ్ముఁ డత్తరుణమందు ♦ ముందటిరీతిన్. ౨౬

క. జనపతియును సుగ్రీవుం, డనఘుండు విభీషణుండు ♦ నఖిలర్క్షవరుం
డన నెగడు జాంబవంతుఁడు, వనచరులును లక్ష్మణునకు ♦ బాధ లడంగన్.

క. కని యాతఁడు మోదంబును, గని లేచుట కలరి; రంత ♦ గాకుత్స్థవరుం
డును దుష్కరమగు రావణు, తనయు వధంబును నొనర్చి ♦ తనరుటకు మదిన్.

ఆ. సంతసించి యతనిఁ ♦ జక్క బహూకరిం, చెను బ్లవంగబలప ♦ తిని కరములు
శక్రవైరిమృతికి ♦ సమధికప్రీతిని, గాంచి కేళి సల్పె ♦ నంచితముగ. ౨౮

తొంబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౩ - వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తు మృతికై రావణుఁడు విలపించుట.

క. అంతట దానవవరుని ని, శాంతంబున నున్న యతని ♦ సచివులు తొలుతన్
వింతపడఁ జాలు రావణి, యంతంబును విని కడింది ♦ వ్యథలం గనుచున్.

క. దనుజేంద్రునకుం దెలుపం, గను బూని మహాసురేంద్ర! ♦ కడుఁ దేజమునం
దనసాటిలేని నీతన, యు నింద్రజిత్తుని మహాత్ము ♦ యుద్ధమునందున్. ౧ 4083

క. మేమెల్లఁ జూచుచుండఁగ, రామానుజుఁ డతులమహా ప ♦ రాక్రమము దగం
గా మన విభీషణుని యు, ద్ధామసహాయమునఁ జంపె ♦ దానవనాథా!. ౨ 4084

క. అని నపజయమన్న నెఱుం, గని శూరుం డింద్రజిత్తు ♦ కలహంబున న
ట్టి నరపతితనూజునితో, నని యొనరిచి నిహతుఁడయ్యె ♦ నాశ్చర్యముగన్. ౩

చ. సురపతినిన్ జయించి రణ ♦ శూరుఁ డనం బొలుపొంది మించు నీ
వరతనయుండు లక్ష్మణుని ♦ బాణములం దపియింపఁ జేసి తాఁ
బరమములైన లోకముల ♦ పానముచేయఁగఁ బోయె; నన్న ని
ర్జరరిపునాయకుండు రణ ♦ రంగమునం దనపుత్రుఁ డిమ్మెయిన్. ౪ 4086

ఆ. చంపఁ బడియె నన్న ♦ సాధ్వసప్రదమయి
యక్కటా! యటంచు ♦ ననఁగఁ జాలి

దారుణమయి యున్న ♦ తనయుని మృతివార్త
వినినయంత మూర్ఛ ♦ మునిఁగె మిగుల. ౩½ 4087

చ. దనుజవరుండు పుత్త్రుని వ♦ధంబున మున్గిన మూర్ఛనుండి చా
లనిధృతిఁ జాలసేపటి కి♦లాస్థలిపైఁ బడియున్న దేహ మె
య్యనఁ గదలించి లేచి తన♦యాత్మజుశోకము తీవ్రవేదనం
గనుసటుచేయ నింద్రియుని♦కాయము తత్తఱమంద నేడ్చెఁ దాన్. ౪½ 4088

తే. అక్కటా! దానవబలము♦ఖ్యా! మహాత్మ!
ప్రియతనూజ! మహారథా! ♦ పెంపుగల్గు
నమరనాయకుని జయించి♦నట్టి నీవు
మనుజుఁడగు లక్ష్మణునిచేత ♦ మ్రంది నావె?. ౬½ 4089

[1]క. తనయా! నీవే క్రోధం,బును గాంచినయెడల విశిఖ♦ముల నంతకుఁ గా
లుని మందరశృంగములను, గనుమూసినయంతలోనఁ ♦ గడతేర్తుగదా?. ౭

క. మనుజుని లక్ష్మణుఁ జంపుదు,వని చెప్పఁగవలెనె; మఱియు ♦ నాయతబాహూ!
విను మిపుడు నీవు మృతినిం,గని యమునిం జేరినావు ♦ గావున నతఁడున్. ౮

క. అతిశయబంధువుఁ డయ్యెన్;, మృతి సంగరమందుఁ గనుట ♦ మించెడు శూర
ప్రతతికి సమ్మతమగు ప,ద్ధతియే [2]సురవారమునకుఁ ♦ దగినది యిదియే. ౮½

చ. కనుక రణంబునం దెగుట ♦ క్రమపథంబగు శూరపంక్తికిన్
మనమునఁ గోరఁగాఁ దగిన ♦ మార్గము దీనికి శోకమంద; నే
జనుఁ డని స్వామికార్యమును ♦ సల్పహతుండగు నాతఁ డొందు సు
మ్మనితరసాధ్యనాకమును ♦ నట్టిఁడవౌటను శోక మేటికిన్. ౯½ 3093

క. మునివర్యులు సురగణములు, ఘనులౌ దిక్పాలకులును ♦ గ్రవ్యాదవరుం
డనిఁ దెగియె నంచు విని నె,మ్మనములఁ గలభీతినెల్ల ♦ మాని సుఖంబుల్. ౧౦

క. కని సుఖముగ నిద్రింపం,గను గల; రిత్తఱుణమున జ♦గత్త్రయమును గా
ననసహితధరామండల,మును నాపుత్త్రకుఁ డొకండు ♦ భూమి వదలినన్. ౧౧

ఆ. శూన్యములుగఁ దోఁచు♦చుం గనఁబడకున్న;
నకట! యింక దనయుఁ ♦ డంత మొంద
నంతిపురమునందు ♦ నసురాంగనలయార్త
రవము లోక్కరీతి ♦ వివిధగతుల. ౧౨ 4096

క. వినఁగలను శైలగుహాలం, దనూనయూథేశస్మృతికి ♦ నాఁడు గజంబుల్
పనివెడు నార్తరవంబుల,యనువున నిఁకనేమిచేయ ♦ నగు నా కకటా!. ౧౨½

1 నను త్వమిషుభిః క్రుద్ధో భింద్యాః కాలాంతకావపి-అనిమూ. కాలాంతకా యమస్య మూర్తిభేదా-అనిగోవిందరాజులు. కాలః సర్వసంహారకః అంతకః కాలాభిమానీ పురుషః-అనిమహేశ్వరతీర్థులు. 2 సర్వామరగణే ష్వపి-అనిమూ.

క. అరిసూదనా! సురారుల, పురమును రాక్షసుల నన్నుఁ ♦ బొగిలెడుతల్లిన్
దరుణీమణియగు భార్యను, నరుదగు యువరాజపదము ♦ నఖిలధనములన్. ౧౩

క. విడనాడి యెచటి కేగితి;, కొడుకా! విక్రమధనాఢ్య! ♦ క్షోణిస్థలినిన్
విడిచి యమాలయమునకున్, వడి నే నేగంగ విధిగ ♦ భక్తి మెఱయఁగన్.

ఆ. ప్రేతకార్యములను ♦ ఖ్యాతిఁ జేయంగను, దగినవాఁడవుగద ♦ తనయ! యట్లు
గాక వ్యత్యయమ్ము ♦ గా నొనరించితే, నేను జేయునట్లు ♦ నీకు నిపుడు. ౧౪½

చ. తనయవతంసమా! మునుపు ♦ తద్దయు నామదిఁగల్గు శల్యరా
జిని దొలఁగించు నీవిపుడు ♦ చిత్రముగా నలరామలక్ష్మణుల్
వనచరనాయకుండు మది ♦ వారని శల్యములౌచునుండఁగాఁ
జనితివె వానిఁ బుచ్చకయె ♦ చయ్యన మమ్మిట వీడి యక్కటా! ౧౫½ 4101

*చ అని యిటు పెక్కురీతుల మ♦హార్తిని బొక్కెడు రాక్షసేంద్రు నె
మ్మనమునఁ బుత్రుచావు వగ ♦ మైకొన మిక్కిలి క్రుద్ధుఁడయ్యె; నా
వనజహితుండు నైజముగ ♦ వాఁడికరంబులు గల్గువాఁడె యా
తనిని నిదాఘమందు బహు♦దారుణమూర్తినిగాఁ గరంబు లో
య్యన నొనరించునట్లు సుతు♦నంతము కోపనుఁడైన రావణున్. ౧౬ 4102

తే. మఱియుఁ గుపితుని జేసె; న♦త్తఱిని నతని
ఫాలములఁ గూడు బొమముడుల్ ♦ ప్రళయమందు
వననిధిని నక్రములపొందు ♦ గనినయలల
వలెఁ బ్రకాశించె నెంతయు ♦ భయదములయి. ౧౭½ 4103

సీ. ఆతండు క్రుధచేత ♦ నావులింపఁగ వానివదనంబునుండి వూ♦ర్వము భయంక
రాకారుఁడౌ వృత్రు♦నాస్యమునుండి బయలు దేరినట్టు ల♦త్యంత తేజ
మున మండుచున్ ధూమ♦మున నొప్పునగ్ని వెల్వడియె; నాతఁడు పుత్ర♦వధము చేత
సంతప్తుఁడై శూర♦సముదయవర్యుఁడయ్యును క్రోధవశమున ♦ మనమునందు

తే నెంచి సీతను జంపంగ ♦ నిచ్చగించెఁ;
బ్రకృతిచేతనె యెఱ్ఱనై ♦ పరఁగునతని
కన్ను లత్తఱి కోపాగ్ని♦కలితములయి
మిగుల భయదంబులై మండె ♦ మించురుచుల. ౨౧½ 4104

చ. అనవరతంబు ఘోరమగు ♦ నాతని యాకృతి క్రోధవహ్నిచే
తను మఱితీవ్రమై క్రుధను ♦ దాల్చిన రుద్రునిరూపమట్లు చెం
తనయినఁ జేరరాక తగె; ♦ దైత్యవరేణ్యుఁడు క్రుద్ధుఁడౌట నా
తనినయనాళినుండి బహు♦దారుణరీతిని జూడ నొప్పుచున్. ౨౨½ 4105

* పుత్రస్య పున రాధయః, దీప్తం సందీపయామాసు ఘ్నస్తే ఉల్కామివ లక్ష్మ్యః-అనిమూ.

తే. మండు దీపయుగంబున ♦ నుండి జ్వాల
తోడనే తైలబిందుసం ♦ దోహము పడు
నట్టు లనలంబుతోఁగూడ ♦ నశ్రుబిందు
వులు ధరంబడెఁ బలువిధం ♦ బులుగ నపుడు. ౨౩ 4106

*ఆ. అతఁడు పండ్లు గొఱుకు ♦ నప్పుడు కడురవ, ముద్భవించి దనుజు ♦ లురుతరఘట
యంత్ర మట్టి త్రిప్పు ♦ నమరునిస్స్వనమట్లు, వినఁగఁబడుచునుండె ♦ వితతమగుచు.

క. పెనుకోపంబున లయవహ్ని నిబోలిన రావణేశుఁ ♦ డేయే దిశలం
గనునో యందందుం గల, దనుజులు భీతాత్ములగుచు ♦ దాఁచుకొని రటన్. ౨౪

క. పరమక్రుధఁ బ్రళయంబునఁ, జరాచరంబుల హరింపఁ ♦ జాలఁదలఁచు భీ
కరయముఁ బోలుచు దిక్కులఁ, బరికించెడునతనికడకు ♦ భయపీడితులై. ౨౬

చ. దనుజులు పోవరైరి; కడు ♦ దర్పసమగ్రుఁడు రాక్షసేంద్రుఁ డా
త్మను గ్రుధఁ బూని భీతులగు ♦ దానవులం బురిగొల్ప నెంచి యి
ట్లనియెఁ దదంతరంబున; స ♦ హస్రశరత్తులు దుష్కరంబుగాఁ
గనఁబడునట్లుగాఁ దప మ ♦ ఖండవిభూతిని జేసి భక్తిచేన్. ౨౭ 4110

ఆ. నడుమ నడుమ నియతి ♦ నుడిగెడు తఱి బ్రహ్మ, నలరఁ జేసినాఁడ; ♦ నాతపంబు
కలిమి బ్రహ్మ కరుణ ♦ వలన నాకున్ భీతి, యసురసురలవలనఁ ♦ బొసఁగ దెపుడు.

చ. వనజభవప్రదత్తమయి ♦ వారిజమిత్రునిరీతి వెల్గు చ
క్కనికవచంబు నాకలరుఁ ♦ గా యది నిర్జరదానవాళితో
నని నొనరించునప్పుడు మ ♦ హాకులిశాయతశక్తిపంక్తిచే
తను జెడదయ్యె; నాకవచ ♦ తల్లజమున్ ధరియించి యుబ్బునన్. ౩౦ 4112

చ. అరదము నెక్కి యుద్ధమున ♦ కాయితమై యరుగంగ నన్ను నె
వ్వరు రణవాంఛ మార్కొనఁగ ♦ వత్తురు? తానె పురందరుండు సం
గరమున మార్కొనం గలఁడె; ♦ కర్బురులార సురాసురాళితో
దుర మొనరించుచుండ మును ♦ తోయజనూతియె సుప్రసన్నుఁడై. ౩౨

చ. శరములతో శరాసనముఁ ♦ జాలమహత్తరమైనదాని నా
శరవర! గొమ్మటంచుఁ గృప ♦ సంధిల నిచ్చెను; రాముఁ డత్సహో
దరునిని జంపుకోసమె ని ♦ తాంతభయంకరచాపవర్యమున్
ద్వరపడి దానిఁ దూర్యశత ♦ నాదము లొప్పఁగఁ దెండు పొండనెన్. ౩౩

ఉ. శూరుఁడు రావణుండు తన ♦ సూనువధంబునకై తపించుచున్
భూరితరాగ్రహంబు మదిఁ ♦ బూనుచు లోనఁ దలంచి యప్పుడా
సారసనేత్ర రాఘవుని ♦ సాధ్విని జేరఁ దలంచె; సంతతన్
ఘోరతరస్వభావుఁ డతి ♦ ఘోరతనుండగు దానవేంద్రుఁడున్. ౩౪ 4115

* యంత్ర స్యావేష్ట్యమానస్య-అనిమూ. యంత్రస్య ఘట యంత్రస్య దానవైరాపీడ్యమా నస్య భ్రామ్యమాణస్య-అనివ్యాఖ్య.

క. కను లెత్తఁగఁ గోపంబునఁ, గనఁబడ దీనుండు నగుచుఁ ♦ గ్రవ్యాదు లోఁగిన్
దనయెదుట దీననిస్వన,మునఁ బల్కఁగ వారిఁ గాంచి ♦ మూఢతఁ బలికెన్.

సీ. *నాముద్దుతనయుండు ♦ నాకేశజిత్తు వానరుల వంచింప మ♦నమున నెన్ని
మాయచే సీతను ♦ నాయెడఁ గల్పించి వధియించి యార్త♦వస్తువుఁ గొని
యిదియె మీసీతయం ♦ చెల్లవానరులకుఁ గనఁబఱచినవాఁడు; ♦ గాని నేను
క్షత్రబంధుండగు ♦ క్ష్మాపతి ననుసరించినదయి యున్న యా♦సీత నిపుడె
హత మొనరించిన ♦ నదియ ప్రియంబగు నాదునాత్మకును దా♦నవులకనియె;
తే. నిట్లు సచివులతోఁ బల్కి ♦ యేపుమీఱ
ఖడ్గ మంకించె వేగంబ; ♦ కర్బురేంద్రుఁ
డాత్మజునిశోకమున మది ♦ యాకులమయి
యుండ నతిశయకోపంబు ♦ నొంది యపుడు. ౩౯ 4117

చ. అనుపమపుష్పమాలికల ♦ నందముగాఁ దగి నిర్మలాంబరం
బునఁ దనరారు ఖడ్గమును ♦ నాత్మకరంబున నెత్తికొంచు మం
త్రినికరయుక్తుఁడై తనస♦తీమణు లెల్లను దోడరాఁగ వే
చనియెను సీత యున్నెడకు ♦ సాహస మూని భయంకరాకృతిన్. ౪౦ 4118

చ. దనుజులు రావణుండు చనఁ ♦ దారును సింహరవంబు లొప్ప నా
తనిమది కోపమూనిన వి♦ధంబును గాంచి యిఁకన్ జయించు నీ
యని నని యుబ్బి యొండొరుల ♦ నాదృతిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
ట్లనుకొని; రీమహాత్ముని భ♦యంకరరూపముఁ గాంచి యెంతయున్. ౪౧
ఆ. భీతి నొందఁ గలరు; ♦ ఖ్యాతి నొందినయీతఁ
డఖిలలోకపతుల ♦ నని జయించి
నాఁడు గాదె? బహుర♦ణంబులఁ బెక్కుశా
త్రవులఁ జంపలేదె ♦ దర్పములర. ౪౨ 4120

క. లోకత్రయరత్నంబులఁ, బ్రాకటతరశక్తిఁ దెచ్చి ♦ వరభోగములిం
పౌ కరణిఁ బొందుచున్నాఁ, డీకర్బురనాథుశౌర్య ♦ మీతనిబలమున్. ౪౩
క. ధర నెవ్వరికిం గల; దని, సురరిపులు పరస్పరంబు ♦ సొరిదిం బలుకన్
గరము క్రుధన్మై తెలియమిఁ, బరుగెత్తె నశోకవనికిఁ ♦ బడఁతిం గనఁగన్.
చ. తనకుశలంబుఁ గోరుసఖి♦తల్లజు లెంతని యూని చెప్పినన్
వినక మహాగ్రహంబుఁ గొని ♦ వేగ కుజుండు నభస్స్థలంబునన్

---

* తదిదం తథ్య మే వాహం కరిష్యే ప్రియ మాత్మనః, వైదేహీం నాశయిష్యామి క్షత్రబంధు మనువ్రతామ్-అనిమూ. వాస్తవార్థము క్షత్రియులకుఁ బరమాప్తుఁడగు శ్రీరాము ననుసరించిన సీతను నిజముగాఁ జంపినయెడల నది నాకప్రియమే. దానవుల కది ప్రియము. కాన నట్లు కనఁబఱచెదనని రావణుభావ మని తీర్థులు. పద్యమున "అది అప్రియంబగు" నని పదవిభాగము చేసిన నాయర్థము తేటపడును. అదియప్రియంబని సామాన్యార్థమున విభజించుకొనఁ దగు.

ఘనతరకోప మూని కడుఁ ♦ గాటియపెట్టెడు వేడ్క రోహిణిం
గనఁ జనునట్లు సీతకయి ♦ క్రన్ననఁ బోయి మహోగ్రరూపుఁడై. ౪౫ 4123

తే. రాక్షసాంగనలుం దను ♦ రక్షణంబు
చేయ నిందింపఁ దగని యా♦క్షితితనూజ
క్రుద్ధుఁడై మేటిఖడ్గంబుఁ ♦ గొని జవమున
నరుగుదెంచు రావణుఁ గాంచె ♦ నార్తి గదుర. ౪౬ 4124

చ. కరమున ఖడ్గ మూని తన♦గాదిలిమిత్రులు పెక్కురీతులన్
దరుణి వధింపఁ గూడదని ♦ తన్ను గుఱించి వచించుచున్న నా
దర మొకయింత లే కసుర♦తల్లజుఁ డెంతయుఁ బూన్కిరాఁగ నా
ధరణితనూజఁ గాంచి మదిఁ ♦ దద్దయు భీతిలి వంతఁ గుందుచున్. ౪౭ 4125

క. విలపించుచు నిక్కరణిం, బలికెన్; దుర్మతి యితండు ♦ పటుకోపమునన్
గలఁగుచుఁ బరుగిడుచున్నాఁ, డలాతమటు గాన రాక్ష♦సాధిపుఁ డిచటన్. ౪౮

సీ. నను సనాథను ననా♦థనుబోలె వధియింపనున్నాఁడు; భర్తను ♦ నన్నుతముగ
ననుసరించెడునన్నుఁ♦గని "నాకు భార్యవు గమ్ము రమింపుమా♦కరుణ"ననుచుఁ
బలువిధంబులఁ బురి♦కొలిపి నిరాకృతుండయ్యె నిశ్చయముగ; ♦ నట్టివీఁడు
నేను గైకొనమిచే ♦ మానసంబున నిరాశనుబొంది యాగ్రహం♦బునువిమోహ

తే. మును బయికొనఁగ ననుఁ జంపఁ♦గను బ్రయత్న
మునను వచ్చినవాఁ డిద♦గును ధ్రువంబు;
కత్తి చేఁబూని వచ్చుటల్ ♦ కనఁగ వీఁడు
పురుషసింహులు నాసహో♦దరుల ఘనుల. ౫౦ 4127

చ. అనిమొన రామలక్ష్మణుల ♦ నారసి నాకొఱకై వధించువే
డ్కను గొనివచ్చెనేమొ? యక♦టా! యలరాట్సుతు లస్మదర్థమై
గనుదురొ యేమొ మృత్యువును; ♦ గంటినె నాయటువంటిదాని సీ;
మనమునఁ బాపనిశ్చయము ♦ మానని రౌద్రుఁడు వీఁడు గావునన్. ౫౧

క. తనయునిఁ గూర్చినశోకం,బున రాము సుమిత్రతనయుఁ ♦ బోకార్పఁగ లే
క నను వధింపఁగ బూనునొ?, హనుమంతుం డవుడు చెప్పి♦నట్టి పలుకులన్.

క. మనమున నాలోచన చే,యను జాలని దానఁగాన ♦ నాత్మహితము లే
తని నుడులని విననైతిని;, ననిందితను నేను నప్పు ♦ డనిలజునుడులన్. ౫౪

క. విని యతనివీఁపు నెక్కియె, చనియుండిన నాథుఁ జేరి ♦ చక్కనియుంకం
బున నుందుఁ గాన దుఃఖం,బును దీనిం బొందకుందుఁ ♦ బో; యదితప్పెన్.

చ. అనిమొన రాక్షసేంద్రహతుఁ ♦ డయ్యెను రాముఁ డటంచు విన్నచోఁ
దనయుఁ డొకండె యాట వని♦తామణి కోసలరాజపుత్రి యే

వనటఁ గృశించునో యిచటి ♦ వార్తయె గుండెఁ బగుల్చు నంచు నా
మనమున నెంచెదన్; మఱియు ♦ మానితశీలుని రాముజన్మమున్. ౫౭ 4132
తే. బాల్యమును యౌవనంబును ♦ బరమధర్మ
కార్యముల కనురూపమై ♦ క్రాలుసత్వ
భావమును నాత్మఁదలఁచి యే♦డ్వఁగలదామె;
మఱియుఁ గౌసల్య పుత్రుని ♦ మరణము విని. ౫౮ 4133
[1]క. స్మృతితప్పినదై శ్రాద్ధం, బతనికి నొనరించి తనయు♦నాశ వదలి వే
హుతవహునియందొ జలసం,యుతకూపమునందొ చొచ్చు♦నూహానిజ మదా.
తే. కుబ్జమంథర! యిస్సిరో ♦ కూలిపోవు
గాక; పాపమునందె ని♦క్కముగ మనసు
గలిగి దుర్మార్గురాలయి ♦ వెలయుదాని
వలననే యత్తగారికిఁ ♦ గలిగె వెతలు. ౫౯ 4135
చ. అని విలపించుచున్ సరసి♦జారిని బాసి కుజగ్రహంబుచే
తను గడుఁ జిక్కి చింతిలెడు ♦ తారను రోహిణిఁ బోలి యక్కటా
యనఁదగియున్నసీతఁ గని ♦ [2]యంతట రావణుమంత్రి చిత్తశు
ద్ధినిదగువాఁడు సంతతమ♦తిస్థిరతం దగువాఁడు ధీరుఁడున్. ౬౦ 4136
తే. మఱియు మేధావియును నయి ♦ మహిఁ బ్రసిద్ధుఁ
డౌ సుపార్శ్వుఁడు సచివు లి♦య్యది యనమయ
మనుచు వారించుచుండినఁ ♦ జని దశాస్యు
నంతికముఁ జేరి యతనికి ♦ ట్లనియెఁ బేర్మి. ౬౧ 4137
క. దనుజేంద్రా! సాక్షాత్తుగ, ధనపతికిన్ సోదరుఁడవు ♦ ధర్మవిదులలో
ఘనుఁడవు నీవిటుధర్మం,బును బాడొనరించి క్రోధ♦మునకున్ లోనై. ౬౨
క. జనకజ నెట్లు వధింపన్, మనమునఁ గోరెదవు? ♦ వీరమండన వేదా
ళిని నేర్చి విద్యలందున్, ఘనపాండితి గలిగి మఖము♦ఖస్నాతుఁడవై. ౬౩ 4139
క. హితకర్మనిరతుఁడవె య్యై, క్షితివిస్తృతమైన ఖ్యాతిఁ ♦ జెలఁగెడు నీకీ
యతివను జంపుతలం పే,వితమునఁ గల్గినది? దనుజ♦వీరవతంసా!. ౬౪ 4140
చ. జనకజ చాలరూపవతి ♦ సన్నుతశీలయుఁ గాన నీవశం
బున నిఁక నుండునట్టి విధ♦ముం దలపోయుము నీదుకోప మా
జనపతియందె చూపు; మిదె ♦ సర్వసురారిమహేంద్ర! నేఁడు నీ
వని నొనరింప సిద్ధమగు ♦ నట్టిప్రయత్నము చేయఁగాఁ దగున్. ౬౫ 4141
సీ. అసితపక్షంబిది ♦ యందుఁ జతుర్దశియగుఁగదా! నేఁడు ప్ర♦యత్నమునకు
మంచిది రేపేయ♦మావాస్యయగు నందు సకలవాహినులతోఁ♦జక్కఁగూడి

---

1 నిరాశే నిహతే పుత్రే దత్వా శ్రాద్ధ మచేతనా-అనియూ. 2 అమాత్యో బుద్ధిమాన్ శుచిః, సుపార్శ్వో నామ మేధావీ రాక్షసో రాక్షసేశ్వరమ్-అనియూ.

విజయమొందుటకయి ♦ వెడలుము; [1]శూరుండవై బుద్ధిమంతుండ♦వై మహార
థుఁడవయి ఖడ్గివై ♦ తోరంపురథ మెక్కి దశరథసూనువ♦ధమున నీవు
తే. జనకతనయాకృపంగనఁ ♦ జాలు దిట్టు
లిపుడు సీతను జంపిన ♦ నేమి ఫలము?
నాఁగ దుర్మతి వీర్యాఢ్యుఁ♦డై గరోరుఁ
డైన యారావణుఁడు సుపా♦ర్శ్వాఖ్యుఁ డిట్లు. ౬౬ 4143
ఆ. మిగుల ధర్మయుక్త♦ముగఁ బల్క నమ్మాట, నాదరించి యింటి ♦ కరిగి యంత
సచివయుక్తుఁ డగుచుఁ ♦ జనియె సభామండ,పమున కేమిచేయ ♦ బాగటంచు.

తొంబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౪ - వ సర్గము.

రాముఁడు మూలబలంబులఁ జంపుట.

క. దనుజవరుం డారావణుఁ, డనుపమసభఁ జేరి దీనుఁ♦డై కడు వగతోఁ
డను గ్రుద్ధసింహను ట్లా,యనుపమసింహాసనమున♦యం దొకరీతిన్. ౧ 4145
తే. కూరుచుండె నిట్టూర్పులు ♦ గూడఁ బర్వ;
నంతటి మహాబలుండగు ♦ నసురవర్యుఁ
డాత్మభవదుఃఖకర్శితుం♦డై బలాధి
పతుల నూఱడిలం జేయు ♦ మతినిబూని. ౨ 4146
[2]క. కరముల జోడించుచు ని,క్కరణిం బలికెన్; సమస్త♦గజహయములతోఁ
నరదంబులతో వీరని,కరములతో మీర లెల్లఁ ♦ గదలుం డనికిన్. ౩ 4147
ఉ. మీరలు రాము నొక్కనిని ♦ మించెడుపూనికఁ జుట్టుముట్టి గం
భీరఘనాళి వృష్టితతిఁ ♦ బెద్దగ వృష్టి నిగుడ్చునట్టు లా
సారముగాఁగ బాణములఁ ♦ జయ్యనఁ జంపుఁడు; కాకయున్న నా
భూరమణాంగముల్ సమర♦భూమిని దీక్ష్ణశరాళిఁ జీల్చెదన్. ౪ 4148
తే. హీనబలుఁడగు నారాము ♦ నెల్లి లోకు,లెల్లఁ జూచుచునుండఁగ ♦ నేవధించు
వాఁడ; నని పల్కుచున్న రా♦వణునిమాట,లాలకించి వేచనుస్యంద♦నాళినెక్కి.
క. పలువిధములైన తమబల,ములు వెంబడిరాఁగ యుద్ధ♦మున కేగిరి; వా
రలు దేహమ్ముల మాపెడు, బలుసాధనములను బరిఘ♦పట్టసములనున్. ౬
క. శరఖడ్గపరశ్వథముల, హరివీరుల మీఁద వైచి; ♦ రావనచరులుం
దరువులఁ గొండలఁ గొని ని,ర్జరవైరులపై నవైచి ♦ రయము మెఱయఁగన్.

---

1 హత్వా దాశరథిం రామం భవాన్ ప్రాప్స్యసి మైథిలీమ్-అనిమూ. దశరథసూనువధమున-రామకృతమరణమున ననఁగా రామునిచే నీవుచంపఁబడి రాముని మైథిలిని బొందఁగలవు. వారిసేవకుఁడవు కాఁగలవని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు. 2 రావణః ప్రాంజలి ర్వాక్యమ్-అనిమూ.

తే. ఉరవడించిరి; భాస్కరు♦నుదయ మాది
గాఁగ వనచరరాక్షస♦గణములకును
నమ్మహాయుద్ధ మధికభ♦యంకరముగ
సాఁగఁగాఁ జొచ్చెఁ ద్రిదశు లా♦శ్చర్య మంద. ౯ 4152

సీ. వనచరరాక్షస♦వరులు పరస్పర మతివిచిత్రములగు ♦ నట్టి గదలఁ
బ్రాసఖడ్గములఁ బ♦రశ్వథమ్ముల గిరితరువులఁ గొట్టుకొ♦ని; రిటు వార
లకుమహాయుద్ధంబు ♦ సకలభూతభయంకరముగ సాఁగఁగ భూరి♦రజము రేఁగ
నద్దిరక్తప్రవా♦హమ్మున శాంతించెఁ; గుంజరస్యందన♦కూలములుగ

తే. హయములే మత్స్యములుగ ధ్వ♦జాళివృక్ష
ములుగ దేహంబు లెల్లఁ దె♦ప్పలుగ రక్త
నదులు ప్రవహించె; సంతవ♦నచరు లెల్ల
శోణితాపగలం దోఁగు♦చుండ్రి రణమున. ౧౧ 4153

చ. ధనుజులవర్మ కేతనవి♦తానములన్ రథవాజిభూరిసా
ధనముల బల్మిమై నెగరి ♦ తద్దయు దూఁకుచుఁ బైకి నేగుచున్
గనుఁగొనఁ జిత్రమౌ విధము♦గా నటఁ బాడొనరించి; రంతటం
జనక హరీశ్వరుల్ దనుజ♦సంఘశిరోరుహకర్ణఫాలముల్. ౧౩ 4154

తే. నాసికలనొగిఁ దీక్ష్ణదం♦తములఁ గొఱికి
గోళ్ల గీఱియుఁ ద్రుంచిరి; ♦ కోఁతు లొక్క
దనుజునిన్ నూర్గు రేసి మా♦ర్కొనుచు ఫలస
హితమహీజముఁ బక్షుల♦విధము తోఁప. ౧౪ 4155

తే. ముసరి పోరాడి; రంతట ♦ వెస గిరీంద్ర
సదృశదేహులు రాక్షసుల్ ♦ సాధ్వసకర
ములయి పెద్దగనున్న గ♦దలను ఖడ్గ
ములను బ్రాసపరశ్వథ♦ములను బూని. ౧౬ 4156

క. వచరులం బ్రహరించిరి;, దనుజావళి యిట్లు చంపఁ ♦ దాళఁగ లేమిన్
జని వే రక్షకుఁడగు రా,ముని మఱుగుం జొచ్చెఁ గీశ♦ముఖ్యబల మొగిన్.

క. అంత మహాతేజుఁడు నృప,కాంతుఁడు విక్రమము మెఱయఁ♦గాఁ జాపంబున్
సంతసమునఁ గొని తన్బల, మెంతయు ధైర్యమునఁ జొచ్చి ♦ యేచినకినుకన్.

క. శరవృష్టిం గురియించెను;, ద్వరఁగా రాముండు దనుజ♦బలముం గనుచుం
జొరఁబడి భయంకరుండై, శరవహ్నిం గాల్చుచుండు♦సమయమునందున్.

తే. అంబరంబున గ్రీష్మర్తు♦నందు మేఘ
ములు రవిం బోలె నారాము♦మూర్తి నసుర
లంతికంబున కేగంగ ♦ ననువుపడక
యుండి; రంతట రాఘవుం ♦ డుద్యమమున. ౨౦ 4160

క. ఒరుల కశక్యములు భయం,కరతరములు నైనయట్టి ♦ కార్యంబులు సం
గరమున రాముఁడు చేయఁగ,నిరి పిదపఁ ముందుఁ జూడ ♦ నేర రసురులున్.

చ. దనుజులు రామకార్యములఁ ♦ దారు కనుంగొనకుండె కాక పెన్
వనమున వాయుకృత్యముల ♦ భంగి నెఱింగియు వారలూపమున్
గనని తెఱంగునన్ నృపతి ♦ కాంతుఁడు సంగరహస్తలాఘవం
బునఁ బెనుసేనఁ దోలుటయు ♦ భూరిరథంబులఁ జెండుచుంటయున్
గనఁబడుచుండెఁగాని యటఁ ♦ గర్త కనంబడఁడయ్యె వారికిన్. ౨౧ 4162

సీ. ఛిన్నమై భిన్నమై ♦ శితశిలీముఖహావ్యవాహనదగ్ధమై ♦ భగ్నతరము
నయి శస్త్రపీడితం ♦ బయియున్న సేనను గాంచిరేకాని శీ♦ఘ్రమునఁ గృత్య
ములఁ జేయుచున్న రా♦ముని గనలేకుండి. రత్తఱిఁ; బంచభూ♦తాత్మకమగు
సంగంబునందలి ♦ యాపరమాత్మను బ్రజ లింద్రియవిష ♦ వారమందుఁ

*తే. బ్రేరకత్వముచే నుండు♦రీతి నెఱిఁగి
యతనిఁ బ్రత్యక్షముగఁ గన♦నట్లు రాముఁ
డంగములఁ బ్రహరింపఁగ ♦ నాశనిస్థితి
నెఱిఁగిరే కాని కన్నుల ♦ నెఱుఁగరైరి. ౨౩ 4163

క. శరవేగంబున శ్రీరఘు,వరుఁ డబ్బములఁ జరించి ♦ వధియింపఁగ న
త్తరుణమున రాక్షసులుత,ద్ధరణిని నతఁడుండు ననుచుఁ ♦ దలఁచుచు నచటన్.

చ. కనఁబడు రాక్షసున్ నృపతి♦కాంతునిగాఁగ భ్రమించి వీఁడె హ
స్తినికరమున్ వధించెడిని ♦ దెంపున వీఁడిట రాఘవుండు స్యం
దనవరరాజిఁ జూర్ణముగఁ ♦ దానొనరించెడి వీఁడుగో లస
త్సునిశితబాణసంఘములు ♦ సోఁకఁగఁ జేసి పదాతివర్గమున్. ౨౪ 4165

తే. చంపుచున్నాఁడు హయములఁ ♦ జంపుచున్న
వాఁడటం చార్భటించుచు ♦ భ్రమసి యచటఁ
గలుగుసాదృశ్యమునని యొ♦క్కరుని నొకరు
రాముఁడను కోపమునఁ బరా♦క్రమము మెఱయ. ౨౫ 4166

క. దనుజులు పరస్పరము త,మ్మును దారే చంపుకొనిరి; ♦ మూర్ఖులు దనుజుల్
ఘనతరమైనప్రభావం,బునఁ దగి గాంధర్వ మనఁగఁ ♦ బొలిచి యనమమై. ౨౬

క. తనరెడునయ్యస్త్రవరం,బున మోహితులగుచు సైన్య♦మును గాల్చెడు రా
మునిఁ జూడఁ జాలరై; రా,దనుజులు సంగరమునందుఁ ♦ దగునిభ్రాంతిన్.

తే. కనిరి రామసహస్రము♦లను మరలను, నమ్మహాహవమందె యా♦యననునందె
యొక్కనినె రామునింగని;♦రుగ్రమూర్తియైన రాఘవుఁడాసేన♦యందుమిగిలి,

---

* ఇంద్రియార్థేషు తిష్ఠంతం భూతాత్మాన మివ ప్రజాః-అనిమా.

సీ. గతివిశేషమ్ములు ♦ గన్పడఁ దిరుగంగఁ గాంచనమయమగు ♦ కార్ముకవర
కోటియుఁ దిరుగుట ♦ గాటంబుగాఁ దిప్పఁబడుచున్న కొఱవియు♦వలెనొకటిగఁ
గనఁబడె రాముఁడు ♦ కనఁబడకయె యుండెఁ;దనువె నాభిగనుస♦న్నంబె జ్వాల
గను శరంబులె శలా♦కలుగను భ్రమియించు కార్ముకంబే చుట్టుఁ ♦ గ్రాలునేమి
గను జ్యాలతస్వన ♦ మనుపమధ్వనిగను దగుపరాక్రమ మక్షు♦ముగను దేహ

తే. కాంతి ప్రభగను దివ్యాస్త్ర♦గణమె ధార
గను జెలంగఁగఁ జక్రము♦కరణి నసుర
వధ మొనర్చెడు రాముని ♦ బ్రజలు గనిరి
కాలచక్రముగా మహో♦త్కంఠ మమర. ౩౦ 4170

సీ. శ్వసనవేగముగల ♦ స్యందనవర్యమ్ము లెనిమిదివేలు లక్ష ♦ లిరువది పయిఁ
దొమ్మిదియును వేఁ ♦ సమ్మిళితేభముల్ పదుమూఁడుకోటు లా♦పయిని లక్ష
లెన్నఁ బండ్రెండును ♦ నిరువదినేలును రౌతులతోఁ గూడి ♦ రాజిలెడు మ
హాశ్వముల్ పదికోటు ♦ లట్లిరువదిలక్ష లఱువదివేలు మ♦హాబలాఢ్య
భటులెన్న నూట న♦ల్వదియేను కోటులు నెనుబదిలక్షలు ♦ నిట్లు కాను

ఆ. తనువులైన దనుజ♦తల్లజచతురంగ,బలము లగ్నిశిఖల♦వంటి రాము
దారుణాంబకముల ♦ దగ్ధమయ్యెఁ ద్రిపాద,కలితములగు మూఁడు♦గడియ లకట.

క. హతశేషులైన దనుజులు,హతవాజిస్యందనులయి ♦ హతకేతనులై
గతమోదులగుచు లంకకు, నతివేగము పోయి; రప్పు ♦ డాయనిస్థలియుఙ్.

క. కరిహయసుభటులు చావఁగఁ, బరమక్రోధమున నున్న ♦ భవుక్రీడాభూ
మి రహిఙ్ భయదాయకమై,పరగెఙ్ విక్రమము భూమి♦పతి చూపుటచేఙ్.

తే. సురలు గంధర్వసిద్ధులు ♦ పరమమౌను
లపుడు రామునికృత్యము ♦ లద్భుతముగ
బాగుబాగని పేర్తిమైఁ ♦ బలికి సన్ను
తించి; రప్మహాత్ముఁ డా♦ధీరుఁ డంత. ౩౪ 4174

క. తనచెంత నున్న సుగ్రీ,వునిని విభీషణు ననిలభ♦వుని భల్లూకేం
ద్రుని జాంబవంతు హరివ,ర్యుని మైందుఙ్ ద్వివిదుఁ గాంచి♦యొప్పఁగఁ బలికెఙ్.

తే. క్షణములో నిట్లు సేనల♦గణము రూపు
మాపు టరయంబుగఁ గాదిది ♦ మాయచేతఁ
దగినరీతి నస్త్రము వైచు♦దారుణంపు
శక్తిచేతనె యాదివ్య♦శక్తి వినుఁడు. ౩౬ 4176

క. కలదిల నాకును మఱియును, విలయంబున నీశ్వరునకు ♦ వెలయు నొరులకుం
గలుగదని పల్కె; నింద్రుని,వలె నలరుచు నస్త్రశస్త్ర♦వారమహిమచేఙ్. ౩౭

చ. ఘనుఁడయి సాధుచిత్తుఁడయి ♦ క్రాలు రఘూద్వహుఁ డాశరాళి న
ట్లనిఁ బడఁ గూల్చి యొప్పుటకు ♦ నచ్యుఁ బ రేజుఁ లు సంప్రహృష్టులై
వినుతి యొనర్చి రిప్పనిని ♦ విక్రమసంపద నిట్లు చేయ నిం
క నెటులు సాధ్యమౌ నరయఁ♦గా ధర నొండులకంచు వేడ్కతోన్. ౩౯ 4178

తొంబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౫ - వ సర్గము.

రాక్షసాంగనలు విలపించుట

సీ. తురగసంఘములు రౌ♦తులు వేనవేలుగ హస్తిగణంబులు ♦ నట్లు కేత
నాలంకృతంబులై ♦ యగ్నివలెం గ్రాలునరదములల్ శూరులై ♦ పరిఘగదలఁ
బూని యుద్ధము చేయఁ♦గా నేర్చి కాంచనధ్వజచిత్రముల చేతఁ♦ దగి మతి యును
గానురూపులునయి ♦ భీమబలంబుల నొప్పారు రాక్షసు ♦ లోకమునహార్త
తే. మునసె రాముఁడు వైచిన ♦ కనకభూషి
తాతిదారుణ బాణాళి ♦ నంత మొందె;
రిట్లు రావణుఁ డంపిన ♦ యెల్లభటులు
చావ హతశేషులైన రా♦క్షసులు భీతి. ౩ 4179

క. చని లంకఁ జొచ్చి యందలి, దనుజులతోఁ జెప్ప వారు ♦ తన్మూలబలం
బనిఁ దెగుట వినుచుఁ గనుచున్,దనుజాంగన లెల్లఁగూడఁ♦దారుఁబొగులుచున్.

క. వనటన్ మున్గిరి; దనుజాంగనలంతటఁ బతులు చావఁ♦గాఁ దనుజాతుల్
చనివిలయ మొంద బాంధవు,లనిఁ దెగ నొకచోటఁగూడి♦యార్తిఁ బొగులుచున్.

క. విలపించి రిట్లు; రావణు,చెలియలు శూర్పణఖ వృద్ధ ♦ చెలువు దొలఁగిన
ట్టులు దగునాకృతి గలదియు, నిలఁ దాఁకం గడుపు వ్రేల ♦ నింపుగనినదా. ౫౪

తే. ఇట్టి దక్కానసంబున ♦ నెలమి మదను
నట్లు చక్కనివాఁడయి ♦ యధికబలుఁడు
నగుచు సుకుమారుఁడయి హిత ♦ మఖిలభూత
ములకు నొసఁగెడు రాము నె♦ట్టులుగఁ గనియె. ౬౪ 4183

చ. అనయము లోకనింద్యయయి ♦ యట్లు కురూపిణియైన రాక్షసాం
గన యిది రాముఁ గోరెనఁట ♦ కష్టగుణం బొకటైన లేని దీ
దనుజ మనోజ్ఞసద్గుణవి♦తానుఁడు రాముఁడు వీర్యశాలి పో
మున రుచివెల్గువాఁ డిది య♦యుగ్రతరాస్య యొయూను జూడఁగన్. ౭౪ 4184

క. దనుజాంగన యిది రాముఁడు, మనుజుండగునట్టివాని ♦ మదిఁ గోరె నటో
కనుఁగొనఁగా ముదుసలితన,మునఁ దెల్లనివెండ్రుకలును ♦ ముడుతలును తగన్.

చ. కనుఁగొనరాని రూపమును ♦ గల్గిన శూర్పణఖాఖ్య యిద్ది యీ
దనుజులభాగ్యహీనతను ♦ దానవతల్లజులౌ ఖరాదు ల

య్యనిమొనఁ జావు నొందుటకు ♦ హాస్యముసేయుఁగఁ జాలి లోకనిం
దనుగని చేయరానిదయి ♦ నాశకరంబును నైనకృత్యముల్. ౯౪ 4186

క. ఒనరిచె రామునిఁ గోరుచు;, ననుజాతనిమిత్త మిట్టు ♦ లనురేశుఁడు రా
మునితోడ వైరముం గొని, యెను గొప్పగ; రావణుండు ♦ హీనమతియునై.

చ. దనుజవధార్థమై నృపతి♦తల్లజు భార్యను బల్మిమీఱఁ దె
చ్చెను బలవంతుఁడౌ నృపతి♦సింహునితోడను దీర్పరానిదై
కన నతిదారుణంబగు ప♦గం దనయంతన సంగ్రహించినాఁ
డనుపమలక్షణాఢ్యయగు ♦ నాజనకాత్మజ యెన్నిభంగులన్. ౧౨ 4188

క. వీనిం గోరదు మనమున,నైనను; బూర్వమున సీత ♦ నాత్మహరింపం
గా నెంచి వేఁడునాతని, దానవుని విరాధు నొకఁడె ♦ ధాత్రీశుఁ డనిన్. ౧౨౪

క. తునుముట చూచిన మన కా,తనివధ మే పూర్ణమగు ని♦దర్శనము గదా;
వినుఁడు జనస్థానంబున, దనుజులు పదునాల్గువేలు ♦ దారుణకృత్యుల్. ౧౩౪

చ. అలరుచునుండ వారిఁ గని ♦ యగ్నిశిఖాసదృశాంబకంబులన్
గలనునఁ జంపె; రాముఁ డటఁ ♦ గంజసఖోపమబాణపంక్తి ని
మ్ముల ఖరదూషణాసురుల ♦ మూర్ఖుని నాత్రిశిరున్ వధించెఁగా
గెలుచును రాముఁడే యనఁగఁ ♦ గృత్య మదే తలఁపంగఁ జాలదే. ౧౫

సీ. మఱియు రక్తమెగ్రోలు♦మనుజాశనుండగు నాకబంధుఁడు యోజ♦నాయతభుజుఁ
డయిక్రోధమునను భ♦యంకరంబుగ నార్చుచుండంగఁ జంపె; ని♦ట్లొక్కఁడట్టి
కార్యము చేయుటఁ ♦ గన రాముఁడే గెల్చుననుట కీదృష్టాంత ♦ మరయఁ జాలు;
గురుబలుండయి మేరు♦గిరిసమానుఁడు నగునింద్రనందను వాలి ♦ నేచి చంపె.

తే. నిదియు రాముఁడె గెల్చు న♦హీనశక్తి
ననుటకుం జాలుదృష్టాంత; ♦ మరయదీనుఁ
డగుచు భగ్నమనోరథుం ♦ డగుచు ఋష్య
మూకముననున్న యక్కపి♦ముఖ్యు రవిజు. ౧౬౪ 4192

చ. ఘనమతియైన రాఘవుఁ డ♦ఖండకపీశ్వరరాజ్య మేలఁగా
నొనరిచె నీయుదాహరణ ♦ మొక్కటి చాలును రాముఁడే జయిం
చునని వచింపఁగా; మఱియు ♦ శుభ్రయశుండు విభీషణుం డొగిన్
దనుజహితంబు నర్థమున ♦ ధర్మమునుం గలిగింపఁ జెప్పినన్. ౧౭౪ 4193

తే. యుక్తమైనది మోహాంబు ♦ నొందిరావ
ణాసురుఁడు దానిఁ గొనఁడయ్యె ♦ యక్షరాజు
ననుజుఁ డవ్విభీషణుమాట ♦ యాలకించి
చేసియుండిన నీలంక ♦ చిత్రతరము. ౧౮౪ 4194

తే. ఆర్తనాదంబులను నిండి ♦ యాశ్మశాన

మట్టులుండక యుండుఁగా; ♦ నామహోత్తు
చేత గురుబలుఁ డనఁగ వి♦ఖ్యాతుఁడైన
కుంభకర్ణుఁడు హతుఁడయి ♦ కూలుటయును. ౨౦౫ 4195

క. అని దుర్ధర్షుని నతికా, యుని రావణు ప్రియతనూజు ♦ నుద్ధతి మీఱం
గను లక్ష్మణుండు దునుముట, యునువినియును రామమహిమ♦ మురుతరమనుచున్.

క. దనుజేంద్రుఁ డెఱుఁగకున్నాఁ, డని; రంతట నాకుమారుఁ ♦ డనిఁ దెగియెనటం
చును నాభ్రాతయు మృతిఁ గనె, ననుచున్ నాపతియుఁ జచ్చె♦ ననుచునిటువలెన్.

క. పురమునఁ గలరాక్షసమం, దిరముల నార్తలయి యేడ్పు ♦ నెలఁతలరవమున్
కరము వినంబడుచుండెను;, దరుణులు దుఃఖమున మఱియుఁ ♦ దత్తరపడుచున్.

సీ. శూరుఁడో రాముండు ♦ భూరిగథంబులఁ గరిహయంబుల భటో♦త్కరములక్ష
లుగ వధించినవాఁడు ♦ తెగి రుద్రుఁడో విష్ణువో సురాధీశుఁడై ♦యొప్పునింద్రుఁ
డో యముండో కాని ♦ యుద్ధంబునకు నిట్లు రామరూపంబున ♦ రమణ వచ్చి
మనవారినెల్లర ♦ మ్రందించుచున్నాఁడు గాన మనుష్యుండు♦గాఁడు రాముఁ;
ఆ. డధికవీరులైన ♦ యట్టి మావారెల్ల
హతులె యగుటవలన ♦ నాశ జీవి
తమున వదలి యీభ♦యమునకుఁ దుదిఁ గాన
కయె యనాథలమయి ♦ కడువగలను. ౨౦౯ 4199

క. విలపించుచునున్నారము, పలుభంగుల; శూరుఁడైన ♦ పలలాశవరుం
డల బ్రహ్మయిడిన వరముల, కలిమిని గర్వించి భూమి♦కాంతునివలనన్. ౨౧౦

ఆ. ఇపుడు కలిగియున్న ♦ యీఘోరభయమును
దెలియకున్నవాఁడు; ♦ దివిజరాక్ష
సులు పిశాచసంఘ♦ములును గంధర్వులు
నితని బారిఁ బడిన♦యతని ననిని. ౨౧౧ 4201

క. పరిరక్షింపంజాలరు, దురమునఁ బ్రతితరుణమందుఁ ♦ దోఁచెడుదనుజే
శ్వరునకు నుత్పాతంబులు, పరికింపఁగ నింకమీఁద ♦ భయదము లగుచున్.

ఆ. దుష్టశకునము లొగిఁ ♦ దోఁచి రావణునకు
రాముచేత మృతిని ♦ రయము మెఱయఁ
గలుగుననుచుఁ జెప్పఁ♦గలవు; బ్రహ్మయు రావ
ణుని తపస్సు మెచ్చు♦కొని యతనికి. ౨౧౩ 4203

క. దనుజసురరాక్షసులవల, నను భయమే లేదనుచు ఘ♦నంబగు కృపచే
తను వర మిచ్చెను నత్తఱి, మనుజులచేఁ జావకుండ ♦ మనరావణుఁడున్. ౨౧౪

క. వరమడుగఁ డయ్యెఁ; గావునఁ, దరుణంబున నిపుడు దనుజ♦తల్లజునకుఁ గ
ర్బురులకు మర్త్యునివలననె, పరఁగెన్ బ్రాణాంతకర మ♦భద్రము భయమున్.

క. సందియము లేదు చూడఁగ, నిందులకున్; నిర్జరాళి ♦ యారీతి శతా
నందుం డిడిన వరంబును, బొందుగ మదిలోనఁ దలఁచి ♦ పూనినకినుకన్.

చ. దనుజవరుండు దోర్బలము ♦ తద్దయుఁ గల్గుటఁ బెక్కురీతులన్
ఘనమగు పీడ గల్గునటు♦గా నొనరించిన నోర్వలేక యు
వ్వనజజుఁ గూర్చి తీవ్రముగ ♦ భాసిలుచున్నతపంబు చేసె; న
వ్వనజభవుం డుదారమతి ♦ వారితపంబున కెంతొ హృష్టుఁడై 3౨ 4207

ఆ. సురలమేలుకొఱకుఁ ♦ బరికించి వారల
నర్థవంతమైన ♦ యట్టి సూక్తిఁ
బలికె; నేఁడుమొదలు ♦ ప్రబలరాక్షసులును
దానవులును శాశ్వ♦తముగ మీకు. 3౨౪ 4208

తే. పీడ గల్గింప కెంతయు ♦ భీతిగల్గి
ముజ్జగంబులఁ జరియింతు ♦ రొజ్జలఁ గని
భక్తిచేయుదు రనియును ♦ బలికె; నంత
సురలు దేవేంద్రుఁడును గూడి ♦ యరిగి భక్తి. 33౪ 4209

క. పరశివుని ద్రిపురహరునిన్, సురపాలకు దేవదేవు ♦ శుభనిలయునిఁ గాం
చిరి భూరినుతులనాతనిఁ, గరుణాన్వితుఁ జేసికొనిరి ♦ కడుఁ బూన్కిమెయిన్.

చ. పరశివుఁ డంత వారిఁ గని ♦ పల్కెఁ బ్రసన్నత నిట్లు; రాక్షసో
త్కరముల కెల్ల నంతమును ♦ గల్గఁగఁ జేయు వధూలలామ యొ
క్కరిత జనింపఁగాఁ గలదు ♦ కల్గును మీకు శుభంబు లామె యి
ద్ధరణిని బుట్టినంతట నె; ♦ దానవసంతతి నాశనార్థమై. 3౫౪ 4211

సీ. సురలు పంపినయట్టి ♦ సుందరి యీసీత మును దేవతలమృత♦మును గొనంగ
నాఁకలి యెటు దాన♦వావళి మాపెనో యట్లు రావణునితో ♦ నందఱ మన
లను దినఁగలదు; దు♦ర్మనమును దుర్ణయమును గలరావణుం ♦ డొనరఁ జేసి
నట్టి దుష్కృతిచేత ♦ నతిభయంకరదుఃఖమును నాశ మందఱ♦కునిటు మనకుఁ

ఆ. బ్రాప్త మయ్యె; నింకఁ ♦ బ్రళయంబు తఱి యము
బారిఁ బడినయట్టి ♦ ప్రజలకు వలె
రాముబారిఁ బడిన ♦ రాక్షసులకు మన
కభయ మిచ్చునట్టి ♦ యమలమూర్తి. 3౮ 4212

క. కనఁబడఁ డెవ్వఁడు లోకంబున; వనమున దావవహ్ని ♦ పుట్టి పయికొనం
గను నాఁడు గజమునకువలె, ఘనమగు నీయాపదలను ♦ గనలెడుమనకున్.

క. కనఁబడఁ డెవ్వఁడు రక్షకుఁ, డనఘుండు పులస్త్యమునివ♦రాన్వయుఁడును నై
తనరు విభీషణుఁ డొరా, దనకెవ్వరినుండి భయము ♦ తగులునొ యతనిన్.

ఆ. శరణుచొచ్చినాఁడు ♦ చాలంగ నుచితమా
పని స చేసె; ననుచుఁ ♦ బలికి యెల్ల

దనుజకాంత లప్పుడు ♦ తగఁ బరస్పరబాహు
వులను జాఁచి యొండొ♦రులను నార్తి రఁగ 4215

క. పరిరంభములను జేయుచుఁ, దర్వరపడుచు భయాతిశయము♦వలన నలఁగుచున్
బరిదీనలగుచు బిగ్గఱఁ, గర మాక్రోశించి రట్టి ♦ కళవళపడుచున్. ౪౧

తొంబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౬ - వ సర్గము.

మహోదరాదిమంత్రులతో రావణుఁడు యుద్ధమునకు బయలువెడలుట.

క. పురమునఁ బ్రతిగేహంబులఁ, దరుణులు కరుణముగ నేడ్వఁ ♦ దన్నిస్స్వనమున్
సురవైరి రాజు వినియెను; బర మార్తిని బొంది రనుచుఁ ♦ బరికించె నదిన్.

తే. అంత దీర్ఘనిశ్వాసము ♦ లడర క్షణము
ధ్యానమున నుండి పిదప న♦త్యంతకోప
మున భయంకరమూర్తియై ♦ కనఁబడియె న
తండు; దశనాళి నోష్ఠంబుఁ ♦ దాఁ గఱచుచు. ౨ 4218

తే. క్రోధసంరక్తనయనుఁడై ♦ క్రూరవిలయ
కాలదహనునిఁ బోలుచుఁ ♦ గడు వెలింగి
దనుజులకుఁ గూడఁ జూడంగఁ ♦ దరముగాక
భయముచే వ్యక్తములు గాని ♦ పలుకు లొప్ప. 3 4219

క. తన చెంత నున్నమంత్రుల, ఘనుల మహోదరుని నగ్ని♦కల్పుండగుచున్
దనరు విరూపాక్షుని న, ట్లనుపమబలుఁడైన యమ్మ♦హాపార్శ్వుసనిన్. ౪

క. కనుఁగొని చూపులఁ గాల్చెడు, ననువున నవ్వారితోడ ♦ ననియెన్ సైన్యా
ళిని వేగమ యుద్ధమునకుఁ, జనవలయు మదాజ్ఞ ననుచు ♦ నరగునఁ జెప్పుఁడీ!.

చ. అనవిన వారు భీతులయి ♦ యాతనియానతి నప్రమత్తులై
దనుజులఁ బ్రోత్సహించిరి; ని♦తాంతభయంకరరూపులైన యా
దనుజులు మంచిదంచుఁ బ్రవి♦దారణమందు శుభంబుగల్గ న
త్యనుపమరీతి నాశిషము ♦ లంది రణార్థము పోయి రందఱున్. ౬ 4222

తరళము దనుజులంతట న్యాయరీతిని ♦ దానవేంద్రుని గాంచి వం
దనముఖంబు లొనర్చి తేనికిఁ ♦ దద్దయున్ విజయంబు గ
ల్గను మనంబులఁ గోరుచున్ గర♦కంజముల్ ముకుళించి చెం
తను వసించిరి; రావణుండు ను♦దారకోపవశంబునన్. ౭ 4223

క. అరిబలము లక్ష్యపెట్టక, యరుదుగ నవ్వుచును నమ్మ♦హాపార్శ్వ మహో
దరుని విరూపాక్షుని గని, పరమాద్భుతభంగి మిూఱఁ ♦ బలికెన్ మిగులన్.

తే. ఇపుడు నాచాపమువనుండి ♦ యేగి విలయ
కాలభాస్కరసమములౌ ♦ కాండము లోగి
రామలక్ష్మణులను బిత్రు♦రాజుపురికిఁ
బంపు నిజమిద్ది; రణమునఁ ♦ బగఱఁ జంపి. ౧౦ 4225

క. అరినిహతులై దివంబున, కరిగిన కుంభశ్రవః ప్ర♦హస్తులకున్ ని
ర్జరనాథవైరిఖరులకుఁ, బరమముదం బేను గూర్తు ♦ వైరులకడఁకన్. ౧౧

సీ. మద్బాణనీరద♦మండలంబులు గ్రమ్మ నాకాశమును దెస ♦ లఖిలనదులు
సంద్రముల్ వెలుఁగంగఁ♦జాలక యుండెడు;నిపుడుచాపమునుండి♦యేపుమీఱఁ
బత్త్రయుక్తములగు ♦ పటుసాయకంబులఁ బరఁగించి కపిముఖ్య♦బలము నెల్ల
భాగభాగములుగ ♦ భంజించి వచ్చెద; స్యందనంబను వాయు♦జవముచేతఁ

తే. జాపవార్ధిసముద్భూత♦సాయకోర్మి,తతుల వానరసైన్యంబుఁ ♦ దగ మథించి
పంపెదను జముపీటికిఁ; ♦ దెంపుమీఱ, నాదుబాహుబలంబునఁ ♦ బ్రోదిచేసి.

క. అరవిరిదమ్ములు గలచెఱు, వరసి మదద్విపము కలఁచు ♦ నట్లుగ నేనా
యరవిరిదమ్ములవలెనే, యరుదగు నాననము లొప్ప ♦ నగపడువారిన్. ౧౪

తే. పద్మకేసరవర్చస్సు ♦ పరఁగ నొప్పు
వానరుల సేనలను గూడఁ ♦ బట్టి కలఁచు
వాఁడ; నని నిష్ఠు వానర♦బలపతు లోగి
నాననంబుల బాణంబు ♦ లలముకొనఁగ. ౧౫ 4229

క. ధరఁబడి సనాళకమలో,త్కరములు వ్యాపించునట్లు ♦ ధరణిం గాంతిం
బరికింపం దులతూఁగెడు,కరణిం జేయంగఁగలరు ♦ కలహనిపుణులై. ౧౬

క. తరువులఁ గొని పోరెడు వన,చరులను నేనిప్పు డొక్క ♦ సాయకవరముం
బరఁగించి శతము శతముగఁ, బొరిగొందును; యుద్ధరంగ♦మున నిత్తఱిన్.

క. తనయులు భ్రాతలు భర్తలు, వనితల కెవ్వర్తులకును ♦ వైరినిహతులై
చనిరో యాస్త్రీలకు నేఁ, గనుజలములఁదుడుచువాఁడఁ♦గడుఁబూన్కిమెయిన్.

చ. అనిమొన నాశరావళుల ♦ నక్కపులన్ వధియించి ప్రాణముల్
చన నెటు లెట్టులో పడిన ♦ సాధ్వసదాయకవర్ష్మయుక్తి ధా
త్రినిఁ గడుఁ గప్పి కష్టతర♦రీతిని దానిఁ గనంగఁ జేసెదన్;
గనుఁ డిఁక మాంసముం దినెడు♦కాంక్షఁ జెలంగెడు నక్కగుంపులున్. ౧౯

ఆ. గ్రద్ధ లితరజంతు♦గణములు తృప్తిగాఁ, దినఁగ నాశరాళు♦లను మదీయ
వైరి మాంసములను ♦ వడ్డించి సంతోష, మందఁజేయువాఁడ ♦ నాదరమున.

క. అరదం బలంకరింపుఁడు, త్వరగా నాధనువుఁ దెండు ♦ వైశమ దనుజో
త్కరములు మిగిలిన యవి నా,యరదముతో వచ్చుఁగాక♦యనిపలుకుటయున్.

క. దనుజేంద్రునివాక్యంబును, వినిన మహాపార్శ్వుఁ డచట ♦ వెలయు భటాధీ

శరనికరముఁ గాంచి వేగమ, దనుజానీకముల వెడలఁ ♦ దగు నిఁక ననుచున్.

క. తెలుపుఁడని యాజ్ఞనిడె; నా,పలుకులు విని ప్రబలులైన ♦ భటనాథులు సే
నలఁ బిల్వఁగఁ బ్రతిగేహం,బులకుం జని పిల్వఁ ద్వరిత♦ముగ భటులెల్లన్.

తే. బయలు వెడలమికిం గ్రోధ♦వశగతులయి
వాడవాడలకుం బోయి ♦ వరుసఁ దిరిగి;
రంతట మహార్తమునకు భ♦యంకరాస్యు
లయి భయంకరదర్శను♦లయి యాఱచుచు. ౨౩౪ 4238

సీ. అసిపట్టసములు శూ♦లాయుధంబులు గదల్
ముసలాహ్వయాయుధ♦ములును *ద్విఫల
పత్రాగ్రములు గల్గు ♦ పటుతరాయుధములు
తీక్ష్ణధారలుగల ♦ తీవ్రశక్తు
లురుతరకూటము♦ద్గరములు యష్టులు
వరచక్రములు మఱి ♦ వాఁడియైన
వరపరశ్వథభిండి♦వాలశతఘ్నులు
మఱియితరములగు ♦ మహితసాధ

ఆ. నములు చేతులందు ♦ నమరంగ వెడలిరి;, వాహినీశుఁడధిపు♦పలుకుఁ గొనుచు
నరద మష్టఘోట♦కాన్వితమయి సూత,సహితమగుచు నొప్ప ♦ నరగఁ దెచ్చె.

క. తన తేజంబున వెలుఁగుచు, ఘనమగునరదంబు భీతి♦కరుఁ డాతఁడు చ
య్యన నెక్కె; నంత రావణుఁ, డనుపమరక్షోబలప్ర♦జాన్వితుఁ డగుచున్. ౨౮

క. అతిశయబలమున నొప్పుచు, క్షితిభేదించెడు విధంబు ♦ చెచ్చెఱఁ దోఁచన్
మతిమహిమఁ బయనమయ్యెను, నతివేగమ; యప్పు డమ్మ♦హాపార్శ్వుండున్.

ఆ. అమ్మహోదరుండు ♦ ననిని దుర్ధర్షుఁడై, తగువిరూపనయనుఁ♦డు గడుఁ బ్రీతి
నధిపునాజ్ఞ నొంది ♦ యరదంబు లెక్కిరి;, వారుసంతసమున ♦ వఱలుచుంట.

క. ధరభేదించెడు తెఱఁగునఁ, గరము భయంకరముగాఁగఁ ♦ గఠినరవము లం
బరమున నిండఁగ విజయా,తురులయి చని రనికి; నుద్ధ♦తుఁడు రావణుఁడున్.

చ. గురుతర తేజ మొప్పఁగను ♦ క్రూరమహాసురసంఘయుక్తుఁడై
నిరుపమచాపముం గొనుచు ♦ నిర్భరశౌర్యము పొంగ నంతకుం
డరయ లయంబునం బ్రజల ♦ నందఱఁ జంపెడుపోల్కిఁ జూడనై
యరిగె; మహారథుండయిన ♦ యాదనుజేశ్వరుఁ డుగ్రరూపుఁడై. ౩౧౪ 4244

తే. ప్రజవనాశ్వసమాయుక్త♦రథము నెక్కి, యేస్థలంబున రాఘవు♦లెసఁగుచుండి
రట్టి యుత్తరదిక్కున ♦ ననికి వెడలె;, నర్కుఁ డప్పునికాంతుఁడై ♦యులరకుండె.

క. తమనులు దిక్కులఁ గ్రమ్మెను, ఘుస ఘూర్ణిల ఘోరపక్షి♦గణ మఱచెను వే

---

* గదాభిర్ముసలై ర్హస్తైః-అనిమూ. హస్తైః ద్విఫలపత్రాగ్రాయుధవిశేషైః-అనివ్యాఖ్య.

క్షమ చలియించినరీతిగ, నమరె మహారక్తవృష్టి ♦ నబ్ధము గురిసెన్. ౩౬ 4246

క. తురగములు త్రోవలోపలఁ, జరియించుచుఁ గూలఁబడె ధ్వ♦జంబులతుది వ్రా
లె రయంబున గ్రద్దలు భీ,కరముగ నశుభముగ వంచ♦క వ్రజ మఱచెన్. ౩౭

సీ. దనుజేంద్రువామన♦యన మదరెను వివర్ణంబయ్యె మోము స్వ♦రంబు తగ్గె;
నందుండి రావణుఁ ♦ డనిఁజేయ వెడలంగ నంతంబు సూచించు♦నట్టి చిహ్న
ము లివి తోఁచెను నభం♦బుననుండి నిర్ఘాతసమనిస్వనంబయి ♦ చాల వెల్గు
నుల్క క్రిందను బడె;♦నుగ్రంబుగానశుభమును దెల్పుచునుగృ♦ధ్రములుకూసె
తే. వానితోఁ గూడి యఱచెను ♦ వాయసములు;
కాలచోదితుఁ డగుట నీ♦లీలఁ దనకుఁ
గనఁబడిన దుర్నిమిత్తము♦లను దలంప
కతఁడు మోహంబునన్ మృతి♦నంద వెడలె. ౩౮ 4248

క. బలశాలురైన యాదను,జులరథఘోషమును వినుచ ♦ సారిదిఁ బ్లవగసే
నలు యుద్ధము చేయంగా, నిలిచెను; దనుజాఘుకీశ♦నికరము లంతన్. ౩౯

క. ఇతరేతరజయకాంక్షల, నతికోపంబునఁ బరస్ప♦రాహ్వయముల ను
ద్ధతిఁ బిల్చుచుఁ దుములంబుగ, జతనముమీఱంగ రణము ♦ సల్పెఁ గడిమిమై.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతటఁ గ్రు♦ధం గొని వానరసేనఁ జొచ్చి కాం
చనమయబాణజాలములఁ ♦ జయ్యన వైచుచు భూరిసంగరం
బొనరిచె; రావణుండు బల♦మొప్పఁగ నప్పుడు కొంతమందిశీ
ర్షనికర మట్టి త్రుంచెఁ బటు♦శాతశరంబులు వైచుచుం గడున్. ౪౧ 4251

తే. కొంతమందిని మార్కొన ♦ గుండె లట్టి
నదరఁ గొట్టెను గొందఱ ♦ గదిసి చెవులఁ
దెగఁగఁ గొట్టెను; రావణు♦తీక్ష్ణసాయ
కములఁ గొందఱు వనచరుల్ ♦ కదలలేక. ౪౨ 4252

సీ. ఊర్పులనైనఁ దా♦రొగిఁ బుచ్చఁజాలక హతులైరి కొంద ఱ♦య్యాహవమునఁ
బ్రక్కలు పోవంగఁ ♦ బడిరి, కొందఱతేఁల్ భిన్నంబులయ్యె నా♦విశిఖతతులఁ
గన్నులు పోయె న♦క్కపులలోఁ గొందఱ;కంతరావణుఁ డాజి ♦ నరదమెక్కి
యుండి యేదిక్కున ♦ కుదుకోపమునఁ గనుల్ త్రిప్పుచు నేగునో ♦ తీవ్రసాయ
తే. కముల వైచుచు నందందుఁ ♦ గలుగు కపులు
తచ్ఛరావళి వేగంబుఁ ♦ దారుసైఁపఁ
జాలకయె పౌరుషము వీడి ♦ సత్వరముగఁ
బాఱిపోయిరి శాఖనుల్ ♦ పక్కన నగ. ౪౩ 4253

దొంబదియాఱవసర్గము సంపూర్ణము.

౯౭ - వ సర్గము.

విరూపాక్షుఁడు సుగ్రీవునిచే నీల్గుట.

క. దనుజేంద్రునిచే నత్తఱిఁ,దనువులు తెగి యందు నందు ♦ ధరఁబడియుండం
గను యుద్ధభూమి యెల్లను, వనచరశవములను నిండి ♦ భయదంబయ్యెన్. ౧
క. శలభంబులు దీప్తుండగు,జ్వలనుని సైఁపంగలేని♦చందంబునఁ గోఁ
తులు తాళఁగఁ జాలని యు,ప్పులలాశసుతీవ్రశరజ♦వము నోర్వకయే. ౨ 4255
క. పరుగెత్తిరి; మఱియును వన,చరు లానిశితాంబకములఁ ♦ జయ్యనఁ దనువుల్
పరివీడితంబు లౌటను, బరుషములగు వీతిహోత్ర♦జ్వాలలగుములున్. ౩
క. తనువులఁ గాల్పఁగఁ బఱచెడు,వనగజములరీతి సైఁప♦వలనుపడమి ని
స్వనములతోడం బాఱిరి;,ఘనమేఘంబులను దోలు ♦ గాలివడువునన్. ౪
తరల. దనుజనాథుఁడు కీశసేనల ♦ దారుణాంబకసంతతిన్
బెనురణంబునఁ జిమ్మివైచుచు ♦ వేగమే చనుచుండె; నా
దనుజవీరుఁడు వానరాళిని ♦ దానినిన్ బొలియించుచున్
జని త్వరన్ రఘురామచంద్రుని ♦ సన్నిధానముఁ జేరఁగన్. ౫ 4256
తరల. అనిమొనం బ్లవగేంద్రు లీవిధి ♦ నద్భుతంబుగ భంగముం
గనుచుఁ బాఱుచునుంట నంతటఁ ♦ గాంచి గుల్మమునన్ సుషే
ణుని దగన్ నియమించి సూర్యత♦నూజుఁ డెల్లరు నద్భుతం
బును గనన్ రణముం బొనర్పఁగఁ ♦ బూనె నెమ్మదిఁ గోరికన్. ౬ 4259
క. తనసాటి విక్రమాదులఁ, గనినసుషేణునిని బలముఁ ♦ గావఁగ గుల్మం
బున నునిచి పాదపముఁ గొని, చనియెన్ సుగ్రీవుఁ డరి యె♦సంగెడుక్షితికిన్. ౭
క. హరినాయకునిన్ యూథే,శ్వరు లంతటఁ దారె యుద్ధ♦సాధనముల నా
తరుణమున నీయఁ బెనుభూ,ధరముల వివిధద్రుమములఁ♦దగఁ గొనిత్వరఁగాన్.
ఆ. పార్శ్వపృష్ఠములను ♦ బలములతో వెంబ
డించి చనిరి; కడుఁ గ♦డింది మెఱయ
నాహరీంద్రుఁ డద్భు♦తాంగబలమ్మున
నార్చుచున్ మహాసు♦రాళి నపుడు. ౮ 4262
క. అనిమొనఁ గూల్చుచు నుత్తమ,దనుజులపయి కడరె; నంత ♦ దారుణరూపం
బునఁ దగు నాసుగ్రీవుం, డనిలుఁడు విలయమునఁ బెద్ద♦వగు వృక్షములన్.౯
క. ధరఁబడఁ గూల్చెడురీతిని, నరివైరులఁ బిండిచేసె; ♦ నటవిఁ బతంగో
త్కరములపై మేఘము ప్ర,స్తరవృష్టిని గురియునట్లు♦దనుజావళిపై. ౧౦
*క. గిరివృష్టిని గురిపించెను, హరినాయకుఁ; డంతఁ గపివ♦రాధీశ్వరుఁ డ
క్కరణిఁ గురిపించువృష్టిని, ధరణీధ్రము లశనిహతిని ♦ దగఁ బగులు క్రియన్.

* శైలవర్షం పవర్ష హ - అనియూ.

క. దనుజులశీర్షంబులు తు,త్తునియలుగాఁ బగిలి ధరణిఁ ♦ దొడనె వ్రాలెన్;
దనుజబలంబులు చయ్యన, వనచరపతిచేత నట్లు ♦ భగ్నము లగుచున్. ౧౨౫

ఆ. హింస నొంది యఱచి ♦ యేమియుఁ బ్రతిచేయఁ
జాల కెంతొ యార్తి ♦ సంక్షయంబుఁ
గాంచుచుండుటయును ♦ గాంచి విరూపాక్షుఁ
డని సహింపరాని ♦ యట్టి ధనువు. ౧౩ 4267

క. అనువునఁ గైకొని నామం,బును బల్కుచు రథమునుండి ♦ పొలుపగు వేగం
బున దుమికి గజస్కంధం,బు నెక్కె; నారథికవరుఁడు ♦ పొంగెడుకాంక్షన్.

చ. ద్విరదము నెక్కి నిస్వనము ♦ భీమముగాఁగ వినంబడంగ నా
హరులపయిం జనెం ద్వరగ; ♦ నంత నతండు చమూముఖంబునన్
బరఁగెడు వాలితమ్ముఁ గని ♦ నైజభయంకరభూరిమార్గణో
త్కరమును వైచి దిక్కులకు ♦ దర్లు సురారుల భీతిఁ బాపుచున్. ౧౬ 4269

తే. తృప్తిఁ గలిగించి నిలిపెఁ; గ♦పీంద్రుఁ డట్టు
లవ్విరూపాక్షుతీవ్రబా♦ణాళి నొచ్చి
యధికకోపంబు నొందుచు ♦ నతనిఁ జంప
మనమునఁ దలంచె; నంత న♦వ్వనచరపతి. ౧౭ 4270

క. శూరుఁడు లక్ష్యము మీఱఁగ, వైరిం బ్రహరించునట్టి♦వాఁడౌట మహో
భూరుహమును బెకలించియె, యారాక్షసుపైకి నడరి ♦ యాగజముఖమున్.

క. పరికించి దాన మోఁదెను; గరివర మది వ్రేటువడుచుఁ ♦ గార్ముకమాత్రం
బరుగుచు వెనుకకు నచ్చటఁ, గరమార్చుచుఁ గ్రిందఁబడియె♦గళవళపడుచున్.

ఆ. అంతవీర్యవంతుఁ ♦ డావిరూపాక్షుండు, ధరణి వ్రాలినట్టి ♦ కరిని డిగ్గి
జవముమీఱ వృషభ♦చర్మము ఖడ్గంబుఁ, గై గ్రహించి వైరి♦కడకు నిగిడి.

క. స్థిరముగ నిలువంబడు నా,హరివరుపై కరిగి యట్టి ♦ యతిభీతునిగాఁ
గరమొనరించెడులాగున, నరిగెన్ లఘువిక్రమమున ♦ నారవిసుతుఁడున్.

చ. దనుజుఁడు పైకి వచ్చుటకుఁ ♦ దా మదిఁ గోపమునొంది భూరిమే
ఘనిభమహాశిలం గొనుచుఁ ♦ గ్రన్నన వేసెను వానిపైన; నా
దనుజవరుండు విక్రమము ♦ తద్దయుఁ గన్పడవచ్చుచున్న యా
ఘనశిలఁ గాంచి వేతొలఁగి ♦ ఖడ్గముచేఁ బ్రహరించె నాతనిన్. ౨౩ 4275

మ. బలవంతుండగు రాక్షసేంద్రుఁ డలుకం ♦ బాటించి ఖడ్గంబునుం
దలపై వైవఁగ దాని దెబ్బకు ముహూ♦ర్తం బామహావీరుఁ డా
యిలపై వ్రాలినరీతి మూర్ఛఁ గని యు♦ల్లేచి వేగంబ దో
ర్బల మొప్పారఁగ నమ్మహాహవమునం ♦ బ్రారంభ మేపారఁగన్. ౨౪౫ 4276

ఆ. ముష్టి నలవరించి ♦ దుష్టరాక్షసువక్ష,ముం దుఁ బొడిచె; దాన ♦ నతఁడు కోప
మొంది తీక్ష్ణధార ♦ నొప్పు నాయసిచేత, వనచరేంద్రు కవచ♦మును రణమున.
క. తునియలుగాఁ బడవైచెను, ఘనమగునా వ్రేటునకు ని♦కాముం బాత్రిం
గని సుగ్రీవుఁడు చరణము,లను జాఁచుకొనుచును బడె ని♦లాస్థలిమీఁదన్.
చ. ధరఁబడి వేగ లేచి కపి♦శల్లజుఁ డాకులిశంబువంటిదా
కరతలసంప్రహారమున ♦ గాఢరవంబును గల్గఁ గొట్టఁగా
సురరిపుఁ డట్టు లాకపియు ♦ శూరతఁగొట్టిన దెబ్బ నెట్టులో
నిరుపమశక్తిఁ దప్పునటు ♦ నేర్పునఁ జేసికొనెన్ రయంబునన్. ౨౮ 4279
తే. ఇట్లు తప్పించుకొని యతఁ ♦ డేపుమీఱ
వనచరేంద్రునిఱొమ్మును ♦ గని పిడికిటఁ
బొడిచె; నవ్వానరేశుఁడు ♦ పిడికిటఁ బొడు
వగను దప్పించుకొని వాఁడు ♦ బదులు తన్ను. ౨౯ 4280
సీ. ప్రహరింపఁగాఁ గని ♦ పరమకోపంబున నాతఁ డేమఱియుండు ♦ టరసి యట్టి
తన పెద్దయఱచేత ♦ దనుజు ఫాలంబునఁ దగునస్థిపైఁ గొట్టె; ♦ దనుజుఁ డంత
వజ్రసన్నిభమగు ♦ వైరితలప్రహారమునకుఁ బ్రస్రవ♦ణమునునుండి
జలము స్రవించెడు ♦ చందంబునన్ నల్ల గ్రుక్కుచు రక్తసి♦క్తతనుఁ డగుచు
ఆ. ధరణిఁ గూలె; నిట్లు ♦ తనురంధ్రములనుండి
రుధిర మట్టిగాఱ ♦ రోషయుక్తిఁ
గనుల వేగ త్రిప్పు♦చును నోట నురుగులు
వెడల నల్లఁ దోఁగి ♦ పుడమినిఁ బడి. ౩౧ 4281
క. తనవికృతపుఁగన్నులు మఱి,యును వికృతంబులుగ నొప్పు♦చుండన్ భీతిం
గనఁ జేయునట్టి దనుజుని, గని రుభయబలమ్ములందుఁ ♦ గలవారెల్లన్. ౩౩
క. అరియైన విరూపాక్షుం, డురువేదన నెగిరిపడుచు ♦ నుర్వీస్థలిపై
నిరుప్రక్కలఁ బొరలుచును రు,ధిరమున మున్గుచును విన మ♦దింగ్రుపగలుగన్.
క. ధ్వనిచేయుచుండఁ గాంచిరి, వనచరు; లారీతిఁ బ్రకట♦బలములఁ దగునా
దనుజకపిసైన్యజలనిధు, లనుపమగతి నొకటినొకటి ♦ నని మార్కొనుచున్.
క. చెలియలకట్టల మీఱుచుఁ, జలమున మార్కొన్న భూరి♦జలరాసు లనన్
గలగుండుపడుచు నార్పులు, చెలఁగన్ బవరంబు నట్టి ♦ చేసెఁ గడంకన్. ౩౫
క. హరిపతియు విరూపాక్షుని, నురుబలునిం బొలియఁజేయ ♦ నుబ్బుచుఁ గని యా
హరిసేనలు దుఃఖంబున, సురవైరులుఁ బౌరుషములు ♦ సొరిదిఁ జెలంగన్.
ఆ. గట్టు పొరలి వచ్చి♦నట్టి గంగాప్రవా,హము విధంబుతోఁప ♦ నట్టి పొంగి
యొగిఁ బరస్పరంబు ♦ సుద్ధతి మీఱంగఁ, బోరి రాత్మవిజయ♦ములను గోరి.

తొంబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౭ - వ సర్గము.

సుగ్రీవుఁడు మహోదరునిం బరిమార్చుట.

క. పెనుసంగరమున నయ్యెడ, వనచరదనుజులభటాళి ♦ వారక యొండొం
టిని జంపుచునుండఁగ జన,మున వేసవి సరసులవిధ♦మున క్షీణించెన్. ౧

చ. తనబలముల్ క్షయింపఁ గని ♦ దానవనాథుఁడు రావణుండు నె
మ్మనమున నాభటాధిపతి♦మండనుఁడైన విరూపనేత్రుఁ డా
వనచరనేతచేఁ బడుట ♦ వారనికోపము రెండురెట్లుగాఁ
గనఁబడ నుగ్రుఁడయ్యెఁ; గపి♦కాంతులు పౌరుష ముల్లసిల్లఁగాన్. ౨ 4289

చ. బలములనెల్లఁ జంప నవి ♦ ప్రక్షయముం గనుచుంటఁ గాంచి యా
బలుదురమందు దైవము వి♦పర్యయమై తనపట్ల నుంట ని
మ్ములఁ దలపోసి చింతిలుచు ♦ మ్రోలఁ జెలంగుచు శత్రుహంతయై
ఖలుఁడగు నమ్మహోదరుని ♦ గర్వయుతుం గని పల్కె నివ్విధిన్. ౩,౪ 4290

*క. వీరా! గురుతరబాహూ!, ఘోరంబగు నిట్టితఱిని ♦ గోరిక విజయం
బారూఢిఁ గాంతు నన నా,ధారము నీవనియె నమ్మఁ♦దగు నట్లగుటన్. ౫ 4291

క. అరిసేనలఁ బొలియించుచుఁ, బరాక్రమముఁ జూపవయ్య ♦ భర్తృఋణము ని
స్తరుణమునఁ దీర్చుకొనుటయె,సరియగు నొనరింపుమిపుడు♦సంగరముఁ గడున్.

చ. అన విని రాక్షసేంద్రుఁడగు♦నట్టి మహోదరుఁ డల్లయంచు న
వ్వనచరసేనలో మిడుత ♦ వహ్నిని జొచ్చెడురీతిఁ జొచ్చె; నా
ఘనబలుఁ డుగ్రతేజమునఁ ♦ గ్రాలెడువాఁడయి పొల్చుచుంట నా
తనిపలు కౌదలం గొని ని♦తాంతము స్వీయపరాక్రమంబుచే
తన్ను బురికొల్పఁగాఁ బడుచు ♦ దారుణయుద్ధ మొనర్చె వారితోన్. ౬ 4293

చ. హరులు మహాబలాఢ్యులు భ♦యంకరరాక్షససేనఁ జొచ్చి ప్ర
స్తరముల గొప్పవానిఁ గొని ♦ దానవులన్ వధియించి; రంత సం
గరమున నమ్మహోదరుఁడు ♦ గాఢతరక్రుధఁ బూని యట్టె క
ర్బురసువిభూషితాంబకస♦మూహములం బరఁగించి పూనికన్. ౭,౮ 4294

క. వనచరులపాణిపాదము,లను దొడలను నఱికి యయ్యి♦లాస్థలి నించెన్;
దనుజాంబకార్దితాంగులు, వనచరు లొకకొంతమంది ♦ భయపడి పెలుచన్.

తే. దెసల కేగిరి; కొందఱు ♦ వెస నధిపతి
నాశ్రయించిరి; కపులపై♦న్యములు భంగ
మొంది పాఱుటఁ గాంచి య♦త్యుగ్రుఁడగుచు
నర్కసుతుఁడు మహోదరు ♦ నచటఁ జూచి. ౧౧ 4296

క. గురుతేజము పొంగఁగ నా,యరిని వధింపంగఁ బూని ♦ యవనీధర మ
ట్లురుతరమగుఘోరప్ర,స్తరమును గొని దానివైచెఁ ♦ దానవుపైనన్. ౧౨

---

* జయాశా త్వయి మే స్థితా - అనియు.

క. తనపైకి రయముమీఱఁగఁ, జనుదెంచెడు శిలను దానిఁ ♦ జక్కం గని యా
దనుజుఁ డసంభ్రాంతుండై, కననైనఁ దరంబుగాని ♦ ఘనశిలఁ గడఁకన్. ౧౩॥

క. శరములఁ ద్రుంచెను; నటవ్ర, స్తరమది యాదనుజశిరహ♦తంబయి పడియెన్
ద్వరఁ దునియలు వేయిగ నటఁ, గరమరుదుగ గ్రద్ద లెల్లఁ ♦ గళవళపడుచున్.

ఆ. చెదరినేలపైనఁ ♦ జేర వ్రాలెడురీతి;
నట్లు వ్రక్కలైన ♦ యాశిలఁ గని
యర్కతనయుఁ డుగ్ర♦ముగుకోపమును బొంది
యనిమొనన్ మహీరు♦హంబుఁ బూన్కె. ౧౪॥ 4300

చ. కరములఁ బెల్లగించి యల ♦ కర్బురుపైఁ బడ నేసె, శూరుఁడై
పరపురనాశకుండగుచు ♦ భాసిలునట్టి మహోదరుం డొగిన్
శరములఁ దానిఁ ద్రుంచె నిటు♦సాలము భూమిఁ బడంగఁ గాంచి యా
హరిపతి క్రుద్ధుఁడై పరిఘ ♦ మయ్యవనిం బడియుండఁగాఁ గనెన్. ౧౬ 4301

క. కని దీప్తంబగు పరిఘంబును దానిన్ సంగ్రహించె ♦ పూనికమీఱం
దనకరలాఘవమును నా,తనికిం జూపుచును వేగ ♦ దానిచివరచేన్. ౧౬॥ 4302

క. తురగవరంబులఁ గూల్చెను;, సురవైరి మహోదరుండు ♦ శూరుం డగుటన్
దురగవిహీనంబగునా, యరదము దిగ నుఱికి క్రుద్ధుఁ♦డై గదఁ గొనియెన్.

క. పరిఘగదాయుధకరు లా,యిరువురు మెఱపులను గూడి ♦ యొనఁగుఘనము ల
ట్లురుజవమునఁ ద్రిప్పుచు సం,గరమున గోవృషములట్లు♦గా గర్జిలుచున్. ౧౯

క. తలపడి; రంత మహోదరుఁ, డలుకన్ రవికాంతిఁ బోలి ♦ యలరుగదను ని
ష్ఠుల వైచె నర్కజునిపైఁ, బలశాలి హరీశ్వరుండు ♦ భయదంబగుచున్. ౨౦

క. తనపైఁ బడఁగన్ వచ్చెడు, దనుజుమహాగదను జూచి ♦ దారుణరుషచే
గను లెఱ్ఱఁబాఱఁ బరిఘంబు నెత్తి యాగదను దానఁ ♦ బొంగుచుఁ గొట్టెన్.

క. ఆరెండు పరస్పరమును, దారుణముగఁ దాఁకి పగిలి ♦ ధరణిం బడియెన్;
భూరితర తేజుఁ డాకపి,వీరుం డెల్లెడలఁ గనక♦వేష్టిత మగుచున్. ౨౨॥ 4307

తే. ఘోరమును నైన ముసలంబు ♦ ధారణి నట
నాయసంబయి పడియుండ ♦ నపుడు గాంచి
దాని గ్రహియించె; నిట్టు లా♦తండు దాని
గొని మహోదరుపైన వై♦చెను గడంగి. ౨౩॥ 4308

క. దనుజుఁడు వేరొకగద నా,వనచరపతిపైన వైచె ♦ వసుధంబడె రెం
డును బిట్టుదాఁకి యవియును, దునకలుగా నగుచు; నంత ♦ దోర్బల మలరన్.

సీ. ఆయుధావళులెల్ల ♦ నవ్విధిఁ జెడిపోవ వారలిద్దఱు మండు ♦ వహ్నియుగము
పోలెఁ దేజమున నొప్పి ♦ యలఘుముష్టులఁబట్టి మారొక్కని రప్షు న♦మరమునందు

నపజయ మెఱుఁగక ♦ యరిజనపరితాపకరులగు వార లి♦ర్వురును దాఁకి
తన్నుచుఁ బలుమాఱు♦దారుణధ్వను లొప్పఁ జేయుచు మఱి యఱ♦చేతులూని
చఱచుచు నిద్దఱు ♦ ధ్ధాత్రిస్థలిఁ బడి వేగ పైకిలేచుచుఁ దమ♦బలముల కొలఁ

తే. దినిగఁ బ్రహరించుచుఁ మఱి♦యును భుజముల
నెత్తి విసరుచు శ్రమమొంది; ♦ రత్తఱి గురు
జవమునం బొల్చు రాక్షస♦సత్తముండు
చెంత నిల నున్నఖడ్గంబుఁ ♦ జే గ్రహించి. ౨౮ 4310

క. పలుకయును జేతఁ గొనుచుఁ, దలఁపఁగా దనుజు మీఁఱఁ♦దగు వేగంబుం
గల సుగ్రీవుం డచ్చటి, పలుకయు ఖడ్గంబుఁ గొనియె ♦ బరవస మలరన్. ౨౯౹

క. భండనశాస్త్రంబునఁ గడుఁ,బండితులా వార లుబ్బ♦వర్ధిలఁ గా ను
ద్దండతరాసుల నెత్తుచుఁ, జండతరక్రోధ మొప్ప ♦ స్వనములు నిగుడన్. ౩౦౹

క. ఇరువురు తలపడి; రపుడొం,డొరులపయిం గ్రోధమూని ♦ యొగి గెలువఁగనా
తురపడుచు శీఘ్రగతులం, బరఁగుచు సవ్యాపసవ్య♦భంగిఁ దిరుగుచున్.

క. తలఁపడి పోరిరి; శూరుం, డలఘుజవుండైన రాక్ష♦సాళిఘనుఁడు వాఁ
డలరుపరాక్రమఘనుఁడై, చెలఁగుచు దుర్మతియె గానఁ ♦ జిత్తవికృతిచేన్.

*తే. అప్పు డరిచేతిచర్మము♦నందుఁ జిక్కు
కొనఁగ ఖడ్గము వైచె; నా♦దనుజుఁ డంత
దనదుఖడ్గంబు డాలునఁ ♦ దగిలియుండఁ
బట్టి లాగుకొనుచునుండ ♦ వనచరపతి. 33 4315

క. కని యంతరమును ఖడ్గం,బునను శిరస్త్రాణయుక్త♦మును గుండలకాం
తినిచయరమ్యమునగు నా,తనిశిరమును ద్రుంచెఁ జాల♦ధైర్యస్ఫూర్తిన్.

చ. తలదెగి నేలపై దనుజ♦తల్లజుఁ డిత్తఱి వ్రాలఁ గాంచి యా
బలములు నిల్వకే పరుగు♦వాఱె; మహోదరునిన్ వధించి దో
ర్బలమున నొప్పు కీశపతి ♦ భవ్యమతిన్ భటయుక్తుఁడౌచు ని
స్తులరవ మొప్పఁ జేసెఁ దమి♦తో దశకంధరుఁ డద్ది చూచుచున్. ౩౫౹ 4317

చ. మనమునఁ గ్రుద్ధుఁడయ్యె రఘు♦మండనుఁ డాత్మ ముదంబుఁ గాంచె నా
దనుజులు దీనచిత్తులయి ♦ తద్దయు మోములు తెల్లనై భయం
బున మనముల్ తపింపఁగను ♦ బోయిరి; భూరిధరైకభాగ మొ
య్యనఁ బడఁ జిమ్మినట్లుగ మ♦హాదనుజుం బడఁగూల్చి ప్రీతుఁడై. ౩౬ 4318

చ. వనచరసేనయుం దపుడు ♦ భానుఁడు స్వప్రభ నప్రధృష్యుఁడై
కనఁబడురీతి మిక్కిలియుఁ ♦ గాంతియు లక్ష్మియు నెల్ల రాజిలెన్;
వనచరనాథుఁ డంత మతి♦వైభవయుక్తుఁడు సంగరాంగణం
బున విజయంబు నొంది సుర♦పూఁగము సిద్ధులు యక్షులాదృతిన్. ౩౬౹ 4319

* లగ్నముత్కర్షతః ఖడ్గమ్-అనిమూ.

క. ధరఁగల భూతంబులు మో,దరతిన్ సంతోష మలరఁ ♦ దనుఁ బొగడంగాఁ
గరము వెలింగెను శ్రీరఘు,వరుఁ డౌరా! యనుచు మోద♦వార్ధి మునుంగన్.

తొంబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౯ - వ సర్గము.

అంగదుఁడు మహాపార్శ్వుని జంపుట.

క. వనచరపతిచే సంగర,మునను మహోదరుఁడు మృత్యు♦ముఖగతుఁడగున
ట్లనువుగఁ జేయంబడఁగాఁ, గనుచు మహాపార్శ్వుఁ డుగ్ర♦కలుషుఁడు క్రుధచేన్.

క. తనఘనబల ముప్పొంగఁగఁ, గను లరుణంబుగను నొప్పఁ♦గా భయదంబై
కనఁబడునంగదుసైన్యం,బును క్షోభింపంగఁ జేసె ♦ భూరిశరములన్. ౧

క. అనిలుఁడు వృంతమునుండియె, యనుపమగతి పండ్లు రాల్చు♦నట్లుగ నతఁడున్
వనచర శూరుల శిరములఁ, దనువులనున్ వదలిపడఁగఁ ♦ దా శరవితతిన్. ౨

క. ఒనరించెఁ; దీవ్రకోపం,బునఁ గొందఱు వానరుల వి♦భూషితభుజపం
క్తిని మూఁపులఁ బార్శ్వములను,ననుపమబాణములఁ జెండె;♦నంతహరివరుల్.

తే. అమ్మహాపార్శ్వబాణవ♦ర్షార్ది తాంగు
లగుచు భీతివిషాదముల్ ♦ తగఁగ విముఖు
లయి ధరన్ సోలి; రంత మ♦హాభుజుండు
వాలితనయుండు రాక్షస♦బాణతతుల. ౪ 4325

తరల. తనబలంబులు బాధచేతను ♦ దారుణాహవభీతిచే
మనములందు నిరాశఁ గైకొని ♦ త్రస్థనలిం బడియుండఁగాఁ
గని సముద్రము పర్వ మప్పుడు ♦ గాఢవేగము గాంచురీ
తిని జవంబును జూపసాగెను ♦ దీవ్రశక్తి చెలంగఁగన్. ౫ 4326

చ. సరసిజమిత్రభావితతి♦చందమునం దగి యాయసంబునౌ
పరిఘము నొక్కదానిఁ గొని ♦ బాహుబలం బలరార వైచె నా
సురరిపుపైఁ బడన్; గుమతి ♦ స్రుక్కుచు దాన విసంజ్ఞుఁడౌచు నా
యరదమునుండి క్రిందఁబడె ♦ నాతనిసారథియున్ ధరంబడెన్. ౬ 4327

క. ఘనబలుఁడై నీలాంజన,తనుఁడై తేజస్వియునయి ♦ దారుణవీర్యం
బునఁ దగిన జాంబవంతుఁడు, ఘనములగతి నొప్పు భల్లు♦కవ్యూహంబున్. ౭

ఆ. వదలి వేగ వచ్చి ♦ వారని క్రుధచేత, భూధశిఖరగుట్టు ♦ పోలుచు వితత
శిలను గైగ్రహించి ♦ చేరి మహాపార్శ్వ, నశ్వరథము లడఁగు♦నట్లు వైచె.

క. ఘనబలుఁడు మహాపార్శ్వుం, డని నందు క్షణంబులోన ♦ నాత్మజ్ఞానం
బును బొంది యంగదుని నొం,చెను బహుసాయకము లేసి ♦ శీఘ్రం బలుకన్.

సీ. ఆమహాపార్శ్వుఁ డ♦య్యవసరమున భల్లూకపతిజాంబవంతుని ♦ బాణములను
మూఁడింట నురుభక్తి♦మును నొవ్వఁగా నేసి యాగవాక్షునిఁ బెక్కు♦లమ్ములేసి
నొప్పించె; నయ్యుగ్ర ♦ రభసుడు శరపీడితాంగుఁ లౌటం గాంచి ♦ యంగదుండు
చాలఁ గ్రోధంబున ♦ సాధ్వసకరమగు పరిఘంబుఁ గైకొనె; ♦ బటుజవంబు

తే. గలుగునావాలికొడుకు మి♦క్కిలియుఁ గోప
మూని యాతనిఁ జంపెడు♦నూహ చెలఁగ
నతఁడు దూరంబునందుంట ♦ నర్కకిరణ
ములువలెం దగు పరిఘంబు ♦ బలముపొంగ. ౧౪ 4331

క. కరముల రెంటిం ద్రిప్పుచు, నురుగతిఁ బైఁబడఁగవైచె; ♦ నురుబలుఁడగు నా
హారివరుఁడు ద్రిప్పివైవఁగఁ, బరిఘం బది యతనిఁదాఁకి ♦ పటురయ మలరన్.

ఆ. అతనిచేతనున్న ♦ యంబకయుతధను,స్స్వరముఁ దచ్ఛిరస్త్ర ♦ మును నినాద
మడర భూమిఁ బడఁగ ♦ నత్తఱిఁ జేసె, నం,తటఁ బ్రతాపశాలి♦పటుబలుండు.

క. ధీరుఁడునగు నంగదుఁ డవు, డా రాక్షసుఁ జేర నరిగి ♦ యతివేగమునన్
భూరితరక్రుద్ధ దానవ,వీరునికుండలవిలాస♦వితతశ్రుతులన్. ౧౬ 4334

క. కని తన్మూలంబునఁ దల,మునఁ జఱచెను; దీవ్రవేగ♦మునఁ బటుతేజం
బున నొప్పుమహాపార్శ్వుం, డనుపమకోపమున మెఱసి ♦ యాతురపడుచున్.

క. కరమున నొక్కట ఘనతర,పరశ్వథము సంగ్రహించెఁ;♦బ్రతిదివసం బా
దరమునఁదైలముపూయుటఁ,గరముమహాస్వచ్ఛమగుచుఁ♦గాంతిఁ జెలఁగుచున్.

క. గిరిసారమట్లు దృఢమై, పరఁగ మహాపార్శ్వుఁ డప్డు ♦ పటుకోపమునన్
హారివరుపై వైచెను నా,పరశ్వథము సవ్యబాహు♦ఫలకముఁ దగులన్. ౧౮

ఆ. వాలికొడుకు లాఘ♦వంబున నాదెబ్బ
నట్టె కోప మూని ♦ యపుడు తనకుఁ
దగులకుండునట్లు ♦ తప్పించుకొనియె; నా
యంగదుండు వీరుఁ ♦ డతులబలుఁడు. ౧౯ 4338

క. జనకునిరీతిఁ బరాక్రమ,ఘనుఁడునునై తనరుచుండుఁ ♦ గావున వజ్రం
బును బోలి కఠినమగు ము,ష్టిని గైకొని యట్టె ద్రిప్పి ♦ చెచ్చెఱ దానిన్. ౨౦

ఆ. మర్మవేత్త గాన ♦ మనుజాశనునివక్షు,మునకు నంతరమున ♦ ఘనకులిశము
వంటి దానఁ బొడిచె, ♦ బవరంబునందందు, నతనిపోటుచేత ♦ నసురగుండె.

క. త్వరగాఁ బగులఁగ నాక,ర్బురుఁ డసువుల వీడి ధరణిఁ ♦ బొరలెను; బిదపన్
బరమాకులమై యాతని, వరూథినియుఁ బాఱఁ జొచ్చె ♦ భయముగదురటన్.

క. అనిని మహాపార్శ్వుఁడు మృతిఁ, గన రావణుఁ డాత్మఁ గ్రోధ♦కలితుండయ్యెన్;
వనచరు లప్పుడు హర్షం,బున బురుజులతోడ ద్వార♦ములతో లంకన్. ౨౪

ఆ. పగులఁ గొట్టునట్లు ♦ పటుసింహనాదముల్, చేసి రసురులెల్ల ♦ జిష్ణుతోడ
నంతనమున నార్చు♦చందంబునం; దరు,వాత నసురనాథ♦వైరి యపుడు.
క. దనుజులు కపులును గావిం,చిన సింహరవంబును విని ♦ చెలఁగెడుకోపం
బున మరల నభిముఖుండై, యనిసేయఁగ నిలిచె ధైర్య ♦ మధికముగాఁగన్.

తొంబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౦ - వ సర్గము.

రామరావణమహాయుద్ధము.

సీ. అమ్మహాసంగర♦మందు మహాబలుండయి వీరుఁడగు విరూ♦పాక్షుఁ డవల
నమ్మహోదరుఁడు మ♦హాపార్శ్వుఁడును హతులగుటయుఁగని రావ♦ణాసురుండు
మిగులఁ గ్రుద్ధుండయి♦మించెడు కడఁకతో నరదంబుతోలుమా♦యనుచు సార
థిని హెచ్చరించి యి♦ట్లనిపల్కె వానితో; నారాము నతనిస♦హజుని బొంది
ఆ. నిహతులైన మంత్రి♦నికరముయొక్కయు, ముట్టడింపఁబడిన♦యట్టిపురము
యొక్కదుఃఖములను ♦ నుక్కడగించెద;, స్థిరపదంబు నేను ♦ జెందువాఁడ. ౩
సీ. *వైదేహిపుష్పస♦త్ఫలమయి సుగ్రీవజాంబవత్కుముదులు ♦ సాధ్వసకర
విక్రమాఢ్యులు గాఁగ ♦ వెలయుమైందద్వివిదాంగద నళసుషే♦ణానిలసుత
గంధమాదను లన్య♦కపులు ప్రశాఖలు గలదియౌ రామవృ♦క్షంబు సుమ్ము
దాని కాధారమై ♦ తనరుశాఖాదుల ఖండించువాఁడ సం♦గరమునందు
తే. ననుచు నతిరథవర్యుఁడై ♦ యలరురావ,ణాసురుఁడు రథవరమున ♦ నఖిలదిశలఁ
బ్రతిరవంబులు పుట్ట జ♦వమునఁ బోయె, వైరియగురామచంద్రుని♦జేరనంత.
క. ఆనినవనమున శైవలి,నీనికరగిరీంద్రవిపిన♦నియుతగజకిటి
త్క్ష్మానాథముఖమ్మృగాన్విత,మై నిఖిలధరాతలంబు ♦ నందెఁ జపలతన్. ౪ 4347
క. దనుజేంద్రుఁ డంత భయదం, బనూనదారుణమునౌచు ♦ నరిమృత్యువునై
తనరెడుతామసనామక,ఘనాస్త్రమును వైవ నద్ధి ♦ కాల్చెం గపులన్. ౫
క. నలుఁగడలం ద్రెళ్లిరి వా,రలు; బ్రహ్మయుఁ దానె మున్వ♦రమయి చెలఁగుదా
నిలలిన్ నిర్మించెను ని,స్తులమగు దానిన్ వహించు♦చొప్పు కలుగమిన్. ౬
ఆ. భంగమొంది కపులు ♦ పాఱఁగా ఘోరర
ణంబు గలిగె; నిట్లు ♦ సకలకపులు
తచ్ఛరాళిచేతఁ ♦ దాగు భంగము నొంది
యురణఁ గాంచి రాఘ♦వుండు కడఁగి, ౭ 4350

---

* రామవృక్షం తతో హన్మి సీతాపుష్పఫలప్రదమ్, ప్రశాఖా యస్య సుగ్రీవో జాంబవాన్ కుముదో నళః, మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ-అనిమా. ఇచ్చట వాస్తవార్థము సుగ్రీవాదులగు ప్రశాఖలఁ బొలియించెదననియు రామవృక్షము ముక్తిఫలప్రదమనియు రావణునిభావమనిమహేశ్వరతీర్థులు.

క. అనికిన్ సన్నద్ధుండై, యెయ్యెను; రాక్షససింహుఁ డంత ♦ నెల్లకపిబలం
బును బాఱఁదోలి యపజయ,మున నెఱుఁగని రాముఁ గాంచె ♦ నత్త్రగుణమునన్.
క. అనుజుండగు లక్ష్మణుతో, మును దివిని నుపేంద్రుఁ గూడి ♦ మొనయు శచీనా
థునిపోలిక మెఱయుచుఁ బెను,ధనువును గైఁదాల్చి నిఖిల ♦ దస్యుహరుండై.
తే. అంబరంబును నొఱసెడు ♦ నట్లు లొప్పి
కమలపత్రాయతాక్షుఁడై ♦ కడువిశాల
బాహువులతోడ రాజిల్లు ♦ వాని నచటఁ
గనియె; నంత మహాతేజ ♦ మున వెలుఁగుచు. ౧౩ 4353
క. గురుబలుఁడు రాముఁడు సహో,దరుఁడగు లక్ష్మణునిగూడి ♦ తత్కపులటు సం
గరమున భంగము నొందుట,సరగున రావణుఁడు పైకిఁ ♦ జనుదెంచుటయున్.
క. కని చిరకాలమునకు నా,తనితో సంగరము గల్గె ♦ దన కనుహర్షం
బునఁ జాపమధ్యభాగం,బును గరమునఁ బట్టి వేగ ♦ మునఁ బృథుధనువున్. ౧౪
ఆ. తివిచి యాకఠోర ♦ రవమున నిలనెల్లఁ, బగులఁ జేయునట్లు ♦ పటుగుణంబు
లాగుచుండె, నప్డు ♦ జాగుసేయక దాన,వాధిపాంబకముల ♦ నర్కకులుఁడు.
క. పెనుగుణమును మ్రోయించుట, ననూనముగఁ గల్గినట్టి ♦ యారవమునకే
దనుజులు కోఁతులు వందలు,గను మడసిరి; రాజసుతయు ♦ గశరపథమునన్. ౧౬
తే. రావణుఁడు నిల్చియుండ ద ♦ ర్శమునఁ జంద్ర
భాస్కరులచెంతనున్న స్వ ♦ ర్భానువట్లు
లలరె; లక్ష్మణుఁ డాది నా ♦ యసురవరుని
బలము తెలియఁగవలెనంచుఁ ♦ దలఁచి వేడ్క. ౧౭ 4358
క. శితశరములతోఁ బోరఁగ, మతిలో నూహించి పెక్కు ♦ మాఱులు గుణ ము
ద్ధతి లాగి యగ్నిశిఖల, ట్లతిదారుణములగు పెక్కు ♦ లమ్ములు వైచెన్. ౧౮ 4359
చ. ధనువును బూని లక్ష్మణుఁడు ♦ దారుణశాతశిలీముఖంబు లే
సినతఱినే సుతేజమును ♦ జెందినరావణుఁ డాకసంబునం
దున మరలించెఁ దీక్ష్ణముగు ♦ తూపుగమిం బరఁగించి; యాతఁడున్
దనదగుహస్తలాఘవము ♦ తత్సమయంబునఁ జూపుచుం దమిన్. ౧౯ 4360
తే. లక్ష్మణునితీవ్రబాణజా ♦ లమున నొక్క
శరము నొకటను మూఁడగు ♦ సాయకములఁ
ద్రిశరముల సంబకములఁ బ ♦ దిం బదింట
నిట్లు ఖండించె నవ్వాని ♦ నేపుమీఱ. ౨౦ 4361
క. అని జయశీలుఁడు రావణుఁ, డనుపమతత్సాయకముల ♦ నన్నింటిని వే
తునుముచుఁ దనునొక్కటి సోఁ,కనియట్లు లొనర్చి యతనిఁ ♦ గాదనిత్వరతోన్.
క. గిరివలె నిశ్చలుఁడగురఘు,వరుమార్కొనఁ బోయె నిట్లు ♦ భాస్కరకులు మా

ద్ధురఁ బొలియించెడు రాముని,పరిసరమున కేగి క్రోధ♦భారముచేతన్. ౨౧౫

క. అసురాత్ముండై ఘోనర,పసుపై శరవృష్టిఁగురిసె; ♦ వైరివనుజభీ
కరచాపద్యుతదారుణ,శరధారలు సంఖ్యలేక ♦ చను దేరంగన్. ౨౨౫ 4364

క. కనుఁగొని నిమంగయుగ్మం,బునుండి భల్లములఁ దీసి ♦ పూనికమెఱయం
గను నంతఁ గుపితములు భీ,తిని గల్గఁగఁ జేయునవియుఁ ♦ దీక్ష్ణతరములున్.

క. ఘనకాంతుల మెఱసెడు నవి,యును బాములఁ బోలియున్న♦యుగ్రశరములన్
దునిమెన్ భల్లంబులచేఁ, దనశక్తి చెలంగ; భూప♦తల్లజుఁ డంతన్. ౨౪ 4366

క. దనుజోత్తము, రావణుఁ డా,జనపతి; వేవేగ వివిధ♦శాతశరములన్
గనలుచు మార్గాని నొంచిరి;, జనపతిదనుజాధిపతులు ♦ శౌర్యముపొంగన్.

సీ. అప్రతిహతులయి ♦ యాశుగవేగముల్ వారించుచుం జిత్ర♦భంగిఁ జాల
పర్యంత మలసటఁ ♦ బడలక సవ్యాపసవ్యగుండలములఁ ♦ జతురిమ తగఁ
జరియించుచుం బోర;♦రిరువురుయయు ధునాతనిగర్వ మడఁచిన♦దర్పహరుఁడు
వోలె భయంకరు♦లై లక్ష్యశుద్ధుల శరముల వదలుచు ♦ సత్వరముగఁ

తే. దలఁపడుచుఁ బోరుచుండఁగఁ ♦ దదవసరము
ననుఁ గనుంగొని భూతాళు♦లును భయంబు
నొందె; వర్షర్తువునను వి♦ద్యుత్ప్రతతులఁ
గలిసి ఘనములు గ్రమ్మిన ♦ కరణిదోఁప. ౨౭౫ 4368

క. సురపథమున నానావిధ,శరములు వడి నిండె; నాక♦సంబున బాణో
త్కరములు వ్యాపించుచు నం,తరములు నందందునుంటఁ ♦ దదవసరమునన్.

తే. తగ గవాక్షము లలవరిం♦పఁగఁ జెలఁగెడు
విధమునం జూడఁ దగియుండె; ♦ వేఁడివెలుఁగు
పశ్చిమాశకుఁ జేరంగఁ ♦ బదపడి గురు
జలదములు లేచి నీటిధా♦రలను గురిసి. ౨౮౫. 4370

చ. ఘనమగునంధకారమును ♦ గల్గఁగఁ జేసినయట్లు వార ల
త్యనుపమవేగవంతము ల♦హార్యము లెంతయు దారుణాకృతుల్
చన ననుకూలమా పగిదిఁ ♦ జక్కనిగృధ్రపతత్త్రిపత్త్రముల్
గనఁబడుచుంటఁ బక్షములు♦గల్గినవై నిశితాగ్రముల్ తగన్. ౨౯౫ 4371

క. తనరుశరంబుల పైచుచు, నని గాఢతమంబునన్ భ♦యంకరముగురీ
తిని గప్పడఁగాఁ జేసిరి;, మనుజాశనమనుజనాథ♦ముండను లంతన్. ౩౦ 4372

క. ఇతరేతరవధకాంక్షులు, మతులం బర్వంగ వృత్ర♦మఘవులు వోలెన్
జతనంబుగఁ బోరాడఁగ, నతిభయద మచింత్యమగుచు ♦ నయ్యని తనరెన్.

తే. మఱి యనాసాద్యమై యుండె; ♦ మహితచాపు
లఖిలశస్త్రాస్త్రకోవిదు ♦ లఖిలశస్త్ర

విద్వరిష్ఠులుగా వారు ♦ వెలయుచుంట
నని సమానంబుగా నుండి ♦ రంత వారు. ౩౩ 4374

సీ. ఏయేపథంబున ♦ నేవున జరియించిరో యాపథమునుండి ♦ యాయపార
జలధులనుండి శ్వ♦సనజవంబునఁ జరంగములు లేచెడుభంగి ♦ కాండపంక్తు
లట్టె పర్వుచునుండె; ♦ నంతట లోకవిద్రావణుం డగునట్టి ♦ రావణుండు
కరమున బాణమో♦క్షణము చేయుచు రాఘవునిలలాటంబునఁ ♦ బూని బాణ
ఆ. పంక్తి గాఁడనేసె; ♦ భయదరావణధను
ర్గళితకువలయాభ♦కాండపంక్తి
యదియు రాముశిరము♦నందు నాటిన నాతఁ
డొందఁడయ్యె వ్యథను ♦ డెందమందు. ౩౪ 4375

చ. గురుతరతేజముల్ రిపుల♦గుండెలఁ జెండెడు వీర్యముల్ నిరం
తర మలరారు రాఘవుఁడు ♦ దారుణమై తగు రౌద్రమంత్రముల్
వరుస జపించి యస్త్రమును ♦ బాగుగ రౌద్రము మండఁజేయుచున్
శరములఁ దన్భవంబులను ♦ జాపము లాగుచుఁ గోపయుక్తుఁడై. ౩౫ 4376

క. దనుజాధిపుపై వైచెను, చనియాబాణములు భూరి♦జలదము నా నొ
ప్పిన రావణుకవచవరం,బును వైరివిభేద్యమును స♦మూహము గాఁగన్. ౩౬

ఆ. తాఁకి తద్బలమున ♦ దానవునకు నించు,కంతయేని వ్యథను ♦ నవుడు కల్గఁ
జేయఁజాలవయ్యె; ♦ నాయనఘుఁడు సమ,స్తాస్త్రనిపుణుఁ డౌట♦నంతఁ జోక.

క. మరలను స్యందనగతుఁ గ,ర్బురపతినిం జూచి భాల♦మునఁ బరమాస్త్ర
స్ఫురణమునఁ జాలనొప్పెడు,వరమంత్రముచేతఁ బొల్చు ♦ బాణము వైచెన్.

క. శరము లవి యస్త్రరూపము, లురుగతి రావణునిశరము ♦ లుర్విఁ బడఁగ న
త్తరుణమునఁ జేసి యసురే,శ్వరవారితములయి కోప♦భారమువలనన్. ౩౯

తే. ఊర్పులను బుచ్చుచున్న య♦త్యుగ్రపంచ
శీర్షసర్పము లట్లుగ ♦ క్షితిని జొచ్చె;
రావణుం డట్లు రాఘవా♦స్త్రముఁ జెండి
క్రోధమూర్ఛితుఁడయి మహా♦ఘోరమగుచు. ౪౦ 4381

క. అరిభీకరమయి తగు నా,సురనామాస్త్రమును వైచె ♦ సొరిదిగ దానన్
గరివైరితరక్షుభయం,కరముఖములు గృధ్రకంక♦కాకముఖములున్. ౪౧

సీ. శ్యేనాననమ్ములు ♦ చిత్రవంచకముఖములును దోఁడేళ్ల మో♦ములును నివృత
ఫణివక్త్రములు నైదు♦పడగలసర్పము లట్టి యాకృతిగల్గి ♦ యలరుతీవ్ర
శరములు మఱియునే♦తరబాణములు పెక్కు జనియించి వెడలెఁ; దేజ♦మున మిగుల
వెలయు నారావణుఁ♦ డలరుద్రుఁ బోలుచు నాగ్రహంబును బూని♦యహివిధమున
నూర్పులు పుచ్చుచు ♦ నురుశస్త్రమహిమమునను ఖరకటిలప♦నముల శ్వాస

తే. మకరకుక్కుటముఖముల ♦ మఱియు సర్ప
ముఖములను దగుసాయక♦ములను సక్య
శరములను దారుణాగ్రముల్ ♦ పరఁగువాని
బుట్టఁగాఁ జేసి వైచె రా♦మునిపయిఁ గడు ౪౩౪ 4383

క. ఆరీతి నాసురాస్త్రము, దారుణగతిఁ జెంతఁ జేర ♦ దహనాభుండౌ
శ్రీరాఘవుఁ డుత్సాహము, భూరితరం బొచు వెలయఁ ♦ బూనికమీఱన్.

తే. వైచె నాగ్నేయమను నస్త్ర♦వరము; దాని
మహిమమున నగ్నిదీప్తాస్య♦మిహిరవక్త్ర
చంద్రలపనార్థచంద్రచం♦చన్ముఖములు
ధూమకేతుముఖంబులు ♦ తోఁచునవియు. ౪౩౫ 4385

క. తారాగ్రహవక్త్రంబులు, దారుణతీక్ష్ణోల్కలట్లు ♦ తగుముఖములు గం
భీరకటిజ్జిహ్వాగ్రా,కారములునునైన సాయ♦కంబు లితరముల్. ౪౩౬ 4386

క. జనియించె; నాసురాస్త్రం, బునఁబుట్టిన భయదబాణ♦ములు నటు శ్రీరా
ముని పావకాస్త్రసంగతిఁ, గనినంత సహస్రశకల♦కములయి యండే.

క. విలయము నొందెను; గృత్యం,బులఁ జులకనఁగా నొనర్చు ♦ భూపతి రాముం
డల యాసురాస్త్రమును ని,ష్ఫలముగ నడఁగింపఁ గాంచి ♦ పటురభసమునన్.

ఆ. కామరూపులైన ♦ కపినాథముఖవీరు, లామహోత్సుచుట్టు ♦ నపుడు చేరి
హర్షమునఁ జెలంగి ♦ యార్చిరి; శ్రీరాముఁ, డమ్మహాహవమున♦యందు మిగిలి.

చ. దనుజపతిప్రయుక్తమగు ♦ దారుణబాణము నిష్ఫలంబుగా
నొనరిచి సంతసంబుఁ గనె ♦ నొయ్యన వానరవీరు లందఱున్
మనుజపతిప్రయుక్తమగు ♦ మానితపావకబాణశక్తియుం
గని ముదమొంది యార్చిరి ని♦కామము శత్రుభయంకరంబుగన్. ౪౪౦ 4390

నూఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౧ - వ సర్గము.

లక్ష్మణ మూర్ఛ

క. అసురేశుఁడు రావణుఁ డ, ట్లనమంబగు నాసురాస్త్ర ♦ మనిఁ బ్రతిహతమై
వెస నడఁగఁ గాంచి ద్విగుణిత, మసారమును నైనక్రోధ ♦ మడరుచునుండన్.

క. ఇతరాస్త్రమ్మును వైవఁగ, మతిలో నూహించె; నంత ♦ మానితతేజం
బు తగన్ రావణుఁడు మయునిహితకౌద్రాస్త్రంబు భీతి♦కృత్సారంబున్. ౧౪

క. రామునిపై వైవంగాఁ, దా మది నూహించె; నంతఁ ♦ దచ్చాపమునన్
భీమములు దీప్తములు నుగ్దామమహాశులిశ నుట్లు♦తగునవి యగుచున్. ౨౪

ఆ. ముసలశూలగదలు ♦ వెస జనియించెను; బ్రళయకాలపవను♦భంగి వివిధ
దారుణాకృతులయి ♦ తగుకూటపాశము,ద్గరము లశను లొదవెఁ♦గడుజవమున.

చ. సిరి దగఁ గాంతి పెంపెసఁగఁ ♦ జిత్రమహాస్త్రవిదుత్తముండుగాఁ
బరఁగెడురాఘవుం డపుడు ♦ భాసురమై పటురూప మొంది యు
ర్వరసకలాస్త్రవర్యమయి ♦ నర్గిలు నొక్క మహాస్త్రమేసి యా
సురరిపుసాయకావళుల ♦ క్షోణిపయిం బడఁజేసె నుద్ధతిన్. ౫ 4395

తే. అద్ది గాంధర్వమనుపేర ♦ నలరు; దాన
నన్మహాత్ముఁడు రాఘవుఁ ♦ డట్లు రౌద్ర
మాశరంబును జెండిన ♦ సురవిరోధి
క్రోధతామ్రాక్షుఁడై రాముఁ ♦ గూల్చు మదిని. ౬ 4396

క. సౌరాస్త్రముఁ బరఁగించెను, భూరిజవుం డతులనూత్న♦బుద్ధియునగునా
వీరునిచాపమునుండి ను,హోరాజితచక్రములు బ♦యలు వెడలెఁ దగన్. ౭

క. అనుపమకాంతిఁ జెలంగుచు, నినచంద్రగ్రహములట్లు ♦ లెసఁగు విశిఖపం
క్తి నిఖిలదిక్కుల నిండఁగఁ,గన నినశశిఖేచరములు ♦ క్షమఁ బడురీతిన్. ౮

క. వెలసెను నారాముం డి,మ్ముల సేనాముఖమునందుఁ ♦ బొలిచి దనుజును
జ్జ్వలిసాధనముల బాణం,బులచే ఖండించి శౌర్య♦ము గడు మెఱయఁగన్. ౯

చ. దనుజవరుండు రావణుఁడు ♦ తన్మహితాస్త్రముగూడ వ్యర్థమై
చనుటయు రాముమర్మముల♦సంఘమునన్ దశతీవ్రబాణముల్
జొనుపుచు నొంచె; నంత రణ♦శూరుఁడు రాముఁడు వైరిభీతికృ
ద్ధనువుననుండి వెల్వడిన ♦ దారుణబాణదశాభివిద్ధుఁడై. ౧౦ 4400

క. గురుతేజుఁ డొట దానికిఁ, బరికంపింపకయె నిల్చె; ♦ బవరంబులఁ దా
నిరతము జయమందెడు రఘు,వరుఁ డతికోపమున దనుజ♦వరునంగాళిన్. ౧౧

క. పలువిధములైన బాణం,బుల నొప్పించెను; మహీశ♦పుంగవుఁ డిటు ల
ప్పలలాశను నొంచిన తఱి, నిలాధపానుజుఁడు సాధు♦హితకరుఁ డంతన్. ౧౨

క. అరివీరుల నొంచెడు దు,ర్ధరబలమున నొప్పియుంట ♦ రయమునఁ గొనియెన్
శరసప్తకమును నంతట,గురుతేజుం డతఁడు మదిని ♦ గుతుకం బలరన్. ౧౩

తే. అధికవేగంబుగల్గిన ♦ యాశరముల
మనుజశీర్షాంకితధ్వజం♦బును దదీయ
మును శకలములుగాఁగఁ గూ♦ల్చెను; మఱియును
గురుబలాఢ్యుఁడు శ్రీమంతుఁ♦డురుతరమతి. ౧౪ 4404

క. వినట్టిలక్ష్మణుఁడు తన,మానసమునఁ గల్గుక్రుధను ♦ మండిపడుచుఁ జెం
పూనినశరమును నొక్కఁడు, జ్యానాదం బడర వింట ♦ సంధించి తగన్. ౧౫

తే. జ్వలితకుండలమైన రా♦క్షసవరేణ్య,సారథిశిరంబు ఖండించె; ♦ భూరినిశిత
బాణపంచకమున ద్విప♦వరకరాభ,దానవేంద్రధనుస్సు నుద్ధతిని ద్రుంచె. ౧౬

చ. ధను విటుపోవనున్న తఱిఁ ♦ దద్దయు వేగముమీఱ దాఁటి యా
తనిగురుసైంధవాళి నసి♦తంబగు నభ్రము రీతి శైలమో
యను నటు లంగముల్ తనర ♦ స్యందనవర్యము లాగుచుండ దా
నిని గదచే విభీషణుఁడు ♦ నెట్టన మోఁది వధించె నుద్ధతిన్. ౧౮ 4407

ఆ. వేగవంతుఁడైన ♦ విబుధవైరిసుహృత్తుఁ, డశ్వవిరహితమగు ♦ నమ్మహారథమ్మునుండి దుమికి ♦ ధరణికిఁ దమ్ముని,పయి మహోగ్రహంబు ♦ పర్వ నిలిచె. ౧౯

సీ. అంతమహాశక్తి♦మంతుండు విక్రమ,ధనుఁడునౌ రావణుం ♦ డనుపమాన
మయి వజ్రమట్లు చె♦న్నారుచు నున్నశక్తిని విభీషణునిప♦యిని బ్రయోగ
మును జేసె; లక్ష్మణుం♦డును విభీషణుని చెంతకు నది రాకముం♦దఱనె దాని
బాణత్రయంబున ♦ భంజించె; నప్పటిరణమునఁ గపులయా♦రవము లెసఁగెఁ;

తే. గనకమాలాభిలంకృత ♦ మనుపమాన
మైన యాశక్తి ముత్తుని♦యలు నగుచును
విస్ఫులింగము లోకరీతి ♦ వెడల నుల్క
వలె జ్వలించుచు దివినుండి ♦ పడియె ధరణి. ౨౦ 4409

క. తరువాత దానవేంద్రుఁడు, సురుచిరచందనముఖాభి♦శోభిత మగుచున్
బరఁగుచు యమునకు నైనను, దురాసదం బౌచు నొప్పు ♦ దోరపుశక్తిన్.

క. చేకొనియె; నద్దినైజ,ప్రాకట తేజమున మిగుల ♦ భాసురమగుచున్
బాకారికులిశమటు తగి, యేకరణిం జేరరాని♦దే యయి మిగులన్. ౨౨ 4411

క. దనుజేంద్రుఁడు గిరగిరఁ ద్రి,ప్పిన మండుచు ఘోరరూప♦పృథులం బగుచున్
గనుపట్టె; నంతలో రా,ముని తమ్ముడు వీరుఁ డార్తి ♦ మునిఁగెడువానిన్. ౨౩

క. దనుజవతంసు విభీషణు,మనమున ననుసంశయంబు ♦ మైకొన భయముం
గనియున్నవానిఁ గని యా,తని కడ్డము పోయి నిల్చె ♦ ధైర్యముపొంగన్.

క. వీరుఁడు లక్ష్మణుఁ డంతట, సారంబగు ధనువు లాగి ♦ శక్తిం గేలన్
సారించుచున్న యారక్షో,రాజుపయిం బృషత్క♦కూటసువృష్టిన్. ౨౫ 4414

క. కురిసెను; మహాత్ముఁడగు రఘు,వరుతమ్ముం డతనిపైన ♦ బాణవితతులం
బరఁగించుచుండఁగ సహో,దరునిపయిన్ విక్రమంబుఁ ♦ దాఁజూపంగన్. ౨౬

తే. వీలు లేకుంట చేత వి♦భీషణు నని
నొంచుయత్నంబు మాని ద♦నుజవిభుండు
తనసహోదరుఁ దప్పించి ♦ ధైర్యమూని
నిలిచియున్న లక్ష్మణుఁ జేరి ♦ పలికె నిట్లు. ౨౭ 4416

క. బలముగలవాఁడ ననుకొని, చెలఁగుచు నాతమ్ము నిట్లు ♦ జృంభచ్ఛక్తిం
గలిగినయటు తప్పించితి, వలలాశను వీని విడిచి ♦ పటుతరశక్తిన్. ౨౮ 4417

క. దీనిన్ నీపయి వైచెద;, మానక యీశక్తి మున్ను ♦ మహి నెందఱినో

త్రాను బొలియించి రక్తము,లోనఁ ముస్గినది సుమ్ము ♦ లోకనుతంబొ. ౨౮

చ. పరిఘము లట్టి నావయిన ♦ బాహువరంబుల వీడి యిద్ది భీ
కరముగ నీదువక్షమును ♦ గ్రన్ననఁ జీలిచి రక్తసిక్తమై
యరుగుచుఁ దావకానువుల ♦ నాదృతిమైఁ గొని యేగఁ జాలునం
చురవడిఁ బల్కి కోపమున ♦ నుగ్రతనుండయి దానవేంద్రుఁడుఁ. ౨౯ 4419

క. ఎనిమిదిగంటలతోఁ దగి, ఘననాదమ్ము గలిగి మయ♦కల్పితమాయా
జనితంబయి వైరితతిం, దునుముచు వ్యర్థముగ రాక ♦ తోరపుశక్తిఁ. 30

క. పరఁగుచు స్వతేజమున భీ,కరముగఁ గ్రాలుచును జెలఁగుఁ ♦ గడువడి దానిఁ
గురుజవమున లక్ష్మణుపైఁ, గర ముగ్రుండగుచు వైవ ♦ గాఢరవమునఁ. 3౧

తే. భీమవేగంబునం బొల్చి ♦ వృత్రహరుని,వజ్రమట్లుగ మ్రోఁగుచు ♦ బవరమందు
నున్న లక్ష్మణుపైఁ జనె; ♦ నుగ్రరీతి, వచ్చునాశక్తిఁ గని రఘు♦వరుఁడు మదిని.

క. *నాయనుజునకుఁ మంగళ, మీయెడ నౌఁగాక యనుచు ♦ నెనఁగెడు శక్తిఁ
వే యడరుదాని గూరిచి,నీయీహాననోద్యమంబు ♦ నిష్ఫలమగుతఁ.33 4423

తే. వ్యర్థమగుదువుగాక నీ♦వనియె నపుడె;
యంత రావణుఁ డుగ్రుఁడై ♦ యహిసమాన
శక్తి దానిని వైవ నా♦శక్తిక్షణము
లోన నెవ్వరినైనఁ గా♦ల్చునది యయ్యు. 33ు 4424

క. మనమున రాముఁడు వ్యర్థము,గను జేయుట నపుడు భయశ♦కలమేని మనం
బున లేక శూరుఁడై నిల్చిన లక్ష్మణునురమునందుఁ ♦ జేరి మునింగెఁ. 3౪

తే. మిగులజవమున గురుకాంతి ♦ మించుచున్న
యామహాశక్తి ఫణిపతి♦యైన యాది
శేషునాలుకవలెను వి♦శేషభీతి
కరముగాఁ దేజరిల్లి ల♦క్ష్మణునురమున. 3౫ 4426

సీ. వడిఁ బడె; నారఘు♦వరుతమ్ముఁడంత రావణుహస్తజవమున ♦ వచ్చి చాల
లోఁతుగాఁ దిగిపొమ్ము ♦ నాతటి భేదింపధరణిపైఁ బడియెఁ; జెం♦తనె వసించి
యున్న శ్రీరాఘవుం ♦ డురుతరతేజుండు తమ్ముఁ డంతటి యవ♦స్థను గనంగఁ
గని భ్రాతృవాత్సల్య♦మున విషణ్ణుండయ్యె నాత్మను; నతఁడు బా♦ష్పాకులాత్ముఁ

తే. డయి ముహూర్తము దాను జే♦యుఁదగుపనిని
నెంచి ప్రళయాగ్ని భంగిని ♦ మించి మిగుల
నురువడింపఁగఁ బూనె భూ♦వరుఁడు దుఃఖ
సమయ మిది కాదటంచుఁ దా ♦ స్వాంతమందు. 3౬ు 4427

క. తలపోసి భూమిసుత దాం,గిలుటయుఁ దనసోదరుండు ♦ క్షితిఁ బడుటయు ని

* స్వస్త్యస్తు లక్ష్మణాయేతి మోఘో భవ హతోద్యమా - అనియూ.

మ్ములఁ జూచుటఁ బట్టియు మిక్కిలి యుత్సుకమీఱ మదినిఁ ♦ గెరలుచు నవుడే.

క. దనుజుని వధించు యత్నం, బున నే నేమఱక తుములం ♦ బుగ యుద్ధముచే
సెను; నట్లన రాముం డా, యస్త్రమున శక్తిప్రభిన్నుఁ ♦ డై సోదరుఁడున్. ౪౦

తే. రక్తసిక్తాంగుఁడగుచు స ♦ ర్పయుత శైల
మట్లు లక్ష్మణుఁ డుండంగ ♦ నచటఁ గాంచె;
నాకపిశ్రేష్ఠు లెల్ల బ ♦ లాఢ్యుఁడైన
దనుజనాథప్రహితశక్తి ♦ దానిఁ బూన్కి. ౪౧ 4430

క. ఉరముననుండి ప్రయత్నము, పరమంబుగఁ జేసి విఱుచు ♦ బలము కలుగమిన్
విరహితఫలులై యంతటఁ, గరలాఘవ మొప్ప దనుజ ♦ కాంతుఁ డలుకతోన్.

క. శరములు వైచి కలంచుట, నురుశక్తిని విఱువఁజాల ♦ కుండిరి; మఱియున్
వరశక్తి యద్ది లక్ష్మణు, నురమున్ భేదించి చొచ్చె ♦ నుర్వీస్థలిలోన్. ౪౨

సీ. బలవంతుఁ డారాముఁ ♦ డలఘుసంగరమునసందుఁ గ్రుద్ధుండయి ♦ యతిభయంక
రమగు నాశక్తిఁ గ ♦ రంబులచేఁ బట్టిలాగి వేవిఱిచె; ని ♦ లాధవుండు
దాని లాగుచునుండు ♦ తఱి మహాబలవంతుఁడగు రావణుండు స ♦ ర్వావయవము
లందు నాటెను సాయ ♦ కావళిమర్మముల్ భేదించుదాని; నా ♦ పెనుశరముల

తే. సరకుసేయక రాముఁడు ♦ సహజుఁ గౌఁగి
లించుకొని సూర్యతనయు గా ♦ లికొడుకును ని
తరహరీంద్రులఁ గాంచి నా ♦ తమ్ము నితని
జుట్టుకొని కపివరులార! ♦ పట్టుదలను. ౪౩ 4433

క. పరిరక్షించుచు నుండుఁడు;, చిరకాలమునుండి వృష్టిఁ ♦ జిత్తమునందుం
గరముం గోరెడుచాతక, వరపక్షికి ఘర్మము చన ♦ వారిధరంబుల్. ౪౪

చ. కనఁబడినట్లు నేను జిర ♦ కాలముగా మదిఁ గోరుచుండుఁగా
వున నిట నాకువిక్రమముఁ ♦ బొల్పుగఁ జూపఁగఁ గాలమబ్బె ని
య్యని నీకఁ బాపనిశ్చయుని ♦ నాశరవర్యుని వీనిఁ జంపనా;
వనచరులార! మీయెదుటఁ ♦ బల్కెద సత్యముగాఁ బ్రతిజ్ఞనున్. ౪౫ 4435

* తే. ఈక్షణమునందె మీరెల్ల ♦ నీజగమున
రావణాసురుఁడో లేక ♦ రాఘవుండో
యుండకుండుటఁ గనఁగల; ♦ రుర్విని రువు
రుండ రిఁక మీఁద నని యెఱుఁ ♦ గుండు మదుల. ౪౬ 4436

సీ. రాజ్యనాశము మహా ♦ రణ్యవాసంబును దండకావనపరి ♦ ధావనంబు
సీతయన్యులచేత ♦ నవ్రశియింపఁబడుటయుఁ గ్రూరరాసురులకుఁ జి ♦ క్కుటయుబంప

* అరావణ మరామం వా జగద్ద్రక్ష్యథ వానరాః - అనియూ.

పరినరంబున నున్న ♦ గురుపనంబులయందు నుగుతరదుఃఖాళి ♦ నొందుటయును
నరకంబువలె ఘోర♦తరమైన యాత్మనినిపతనంబువ♦లనఁ గలిగిన
తే. యట్టి క్లేశము సర్వమీ♦యనిని రావణుని వధించి త్యజించెన; ♦ వినుఁ డెవనికిఁ
గాను నేనంగరంబునఁ ♦ గపివతంను, వాలిని వధించి సుగ్రీవుఁ ♦ బతిగఁ జేసి.

క. ఈనిఖిలకపిబలంబుల, నేనిచటికిఁ దెచ్చితినొ మ♦రెవ్వరికినిగా
నీనీరనిధికి సేతువు, జానుగ బంధించి దాఁటి ♦ సత్వర మిటకున్. ౫౨
తే. అరుగుదెంచినవాఁడనో ♦ యట్టిపాపి
దానవుం డిప్డు నాదునే♦త్రపథమందుఁ
బడియె; విషదృష్టిగలమహా♦ఫణులదృష్టి
ప్రాణి హరియించునట్లు నా♦బారిఁ దగిలి. ౫౩ 4439
క. దనుజుం డీతఁడు ప్రాణము,లను దాలిచి యుండలేఁ డి♦లాస్థలి నింకన్
వినుఁ డిదె దుర్ధర్షమహా,వనచరులారా! గిరీంద్ర♦పరశిఖరములన్. ౫౪
ఆ. కూరుచుండి నుంత ♦ కొఱఁతలే కిట నాకు
రావణునకుఁ గలుగఁ ♦ బోవు యుద్ధ
మును గనుంగొనుండు; ♦ మునివరుల్ గంధర్వ
లఖలచారణులు మ♦హాహవమున. ౫౫ 4441

*సీ. ఈజగత్త్రయమున♦ నెనఁగువారందఱు, రాము రామత్వంబు ♦ గాను మలరఁ
గనుఁగొంద్రు గాక; లో♦కములందుఁ గల చరాచరములు దేవతా♦సముదయమ్ము
లొకటిగాఁ జేరి యీ♦యుద్ధము సాగిన పద్ధతి నీభూమి ♦ పరిధవిల్లి
నంతపర్యంతము♦ హరహంబు జగమునఁ జెప్పుకొనంగను ♦ జేయఁ జాలు
తే. నట్టికృత్యము నేనె యీ♦యదనునందు
జేయువాఁడ; నటంచని ♦ క్షితివిభుండు
తప్తకాంచనభూషిత♦దారుణాంబ
కముల నునమాహితుండయి ♦ కర్బురేశు. ౫౮ 4442
క. తలపడి నొప్పించెను; ఘన,ములు జలధారలను మిగుల ♦ భూమి గురియున
ట్టులు రావణుండు రామునిఁ, దలపడి దీప్తాంబకసము♦దాయము లొకటన్.
తే. మునలముఖములఁ బరఁగించె; ♦ వెస మహీశ
దానవేశ్వరు లొకరిమీఁ♦ద నొకరేఁచి
వైచుబాణంబు లొండొంటి ♦ వరుసఁ గొట్టు
కొనఁగలుగు ధ్వనితుములమై ♦ తనరె నవుడు. ౬౦ 4441
క. కనఁగఁ బ్రదీప్తాగ్రములై, తనరెడు వారలపృషత్క♦తతియొక్కటిచే
త నొకటి భిన్నంబై యుర్విని నింగిసనుండి పడియె ♦ వివిధవిధములన్. ౬౧

* అద్య రామస్య రామత్వం పశ్యంతు మమ సంయుగే-అనిమా.

క. ఇరువురజ్యావల్లీస్వన, ముకుతరమై భూతతతుల ♦ కొగి భయదంబై
యరుదిదియనఁ దగి యుండెను;, గురుకాంతుల మెఱయుచున్న ♦ కోదండంబుల్.

చ. కరమునఁ దాల్చి యాంధరణి ♦ కాంతుఁడు రాముఁ డుదారచిత్తుఁడై
శరతతివృష్టి సాంద్రముగఁ ♦ జక్కనిలక్ష్యము నూని పర్వఁ జే
య రయమునన్ సురారిపతి ♦ య ట్లని రాఘవపీడితాంగుఁడై
పరుగిడె వాయుసంహతిని ♦ బాఱెడు మేఘమురీతి భీతుఁడై. ౬౩ 4447

నూటయొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౨ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛనుండి తెప్పిఱిల్లుట.

క. బలయుతుఁడగు రావణుఁ డుజ్జ్వలశక్తిని వైవ దాన ♦ సాంద్రరుధిరధా
రలఁదోఁగి శూరుఁడై దోర్బలలలితుఁడు లక్ష్మణుండు ♦ పడియుంట నిలన్.

క. కని రాముఁడు దుర్మతియగు, దనుజేంద్రునితోడ బెట్టి ♦ దంబుగ యుద్ధం
బును చేసి శరవిమోచన,మును జేయుచునే సుషేణు ♦ మ్రోలఁ గని వగన్. ౨

తే. పలికె నిట్లని; యీవీరుఁ ♦ డలఘుచిత్తుఁ, డసురనాయకుబలిమిచే ♦ నవనిఁ ద్రెళ్లి
యురగమట్టులు పొరలాడు ♦ చున్నవాఁడు, వగలు నాకభివృద్ధియౌ ♦ భంగి నిచట.

క. ఇతఁడన నసువులకంటెను, హితుఁడగు నా కిట్టితమ్ముఁ ♦ డిట రక్తపరి
ప్లుతుఁడయి యుంటను గననా,మతి వ్యాకులమయ్యె నిఁకస ♦ మరమొనరింపన్.

ఆ. కలుగు నెట్లు శక్తి? ♦ కలహంబులన్ శ్లాఘ్య
వర్తనుఁడయి సచ్ఛు ♦ భగుణలక్ష్
ణాఢ్యుఁడైన నాస ♦ హాజుఁ డితఁడు మృతిని
గనునయే నసువులు ♦ తనువునందు. ౫ 4452

క. నిలిచిన ఫలమే మిఁక? సుఖ,ములు నాకేటికి?; రణాగ్ర ♦ మున దుర్మతియున్
ఖలుఁడగు రావణుచేఁ గడు, బలయుతుఁడగు నితఁడు నేను ♦ బరిపీడింపన్.

సీ. హతుఁడగుటం జూచి ♦ యతులమామకవిక్రమము సిగ్గుపడిన చం ♦ దమున నున్న
యది, శరాసనమును ♦ హస్తమునన్ నిల్వకట్టి జాఱుచునున్న; ♦ దంబకములు
సారహీనములైన, ♦ వారీతిఁ గన్నులు బాష్పములం దోఁగి ♦ బడలుచున్న
వంతియో గాక స్వ ♦ ప్నావస్థయందు సంచారము చేయంగ ♦ జనులయంఘ్రు

తే. లట్టి వెన్కకు నీడ్చెడు ♦ నట్లు నా క,వయవములు పడిపోయెడు ♦ భంగి నున్న
వధికముగఁ జింత పెరుఁగుచు ♦ న్నది పరుషము, గాఁగ నసువులపై నాశ ♦ కదలిపోయె.

క. అని తనకు బహిఃప్రాణం,బును బ్రియసోదరుఁడు నగుచుఁ ♦ బొలుచు సుమిత్రా
తనయుఁడు మర్మస్థలముల, ఘనశరములు నాట నార్తిఁ ♦ గలవల పడుచున్.

తే. ఊర్పులను బుచ్చుచుండంగ ♦ నుదయమునఁ
గాంచి దుఃఖాబ్ధిమగ్నుఁడై ♦ చంచలించె;
నట్టులు విషాదమును బొంది ♦ వ్యాకులేంద్రి
యుఁడయి విలపించె రాఘవుం ♦ డొప్పుదప్పి. ౯౹ 4456

చ. అనుజుఁడు లక్ష్మణుం డితఁ ♦ డవార్యబలుండయియున్ మహాసురుం
డని వధియింపఁ బాంసుపట♦లాంతరమందుఁ బరుండియుండఁగాఁ
గనుఁగొనుచున్నవాఁడ గద! ♦ గాన నిఁకన్ సమరంబుచేత నే
పనిగల దీయసుప్రతతి ♦ భార్యయునుండియు నేమి లాభమా. ౧౦౹ 4457

చ. అనిమొన లక్ష్మణుండు హతుఁ♦డై పడియుండఁగ రాజ్యముండినన్
గను ఫలమేమి? ప్రాణములు♦గల్గిననేమి? రణంబొనర్చి యే
పని నొనరింతుఁ? జాలు నిఁక ♦ బాహుబలంబును; *దేశదేశమం
దును మదిఁ గోరఁ జిక్కుదురు ♦ తోయరుహాస్యలు భార్య లెందఱో. ౧౧౹

క. దొరకుదురు బాంధవులు సో,దరుఁడగు తమ్ముండు దొరకు♦ధరణీరాజ్యం
బరసినఁ గనఁబడ డెందును?, దురమునఁ బడె గాదె యిట్టి♦తోఁబుట్టు విటన్.

చ. అనివిలపించుచున్ బ్రబల♦మై తగుదుఃఖముచేత నంగముల్
పెనుగతి విహ్వలింపఁ గృప ♦ పెం పెసలారఁగఁ జేయునట్లు మే
దిని బొరలాడుచున్ దనమ♦దింగల ధీరత పోవ నూర్పులిం
తనివచియింపరానియటు ♦ లార్తిని బల్మఱుఁ బుచ్చుచున్ వగన్. ౧౩౹ 4460

క. ధరఁ బొరలాడెడు శ్రీరఘు,వరునిం గని వీరుఁడగుచు ♦ భాసిల్లెడునా
హరివరుఁడు సుషేణుం డా,దరమున నూఱడిలఁ బల్కె ♦ తా నిట్లనియెన్.

తే. లక్ష్మివర్ధనుఁడైన యీ♦లక్ష్మణుండు
కాలగతి నొందలేదు దీ♦ర్ఘదృఢబాహు
విలసితా! యేల? యనినచో ♦ వికృతముగను
దగ వివర్ణముగను లేది♦తనిముఖంబు. ౧౫ 4462

తే. కాంతి యింతయుఁ దఱుగదు ♦ గన ముఖమిది
సుప్రభంబయి తనరుచు ♦ సుప్రసన్న
మగుచు నలరారుచున్నది ♦ హస్తతలము
లరుణపద్మములవలెనే ♦ యలరెడుఁ జుము. ౧౬ 4463

క. కనుయుగము సుప్రసన్నము, గను జూపట్టెడి; మహీశ ♦ గతజీవితులా
మనుజుల కటుతగురూపము, గనఁబడ దాయుస్సుచక్కఁ♦గాఁ గలవారే.

* దేశేదేశేకళత్రాణి దేశేదేశేచ బాంధవాః, తం తు దేశం న పశ్యామి యత్రభ్రాతా సహోదరః-అనిమా,

క. కనఁబడుదు రిట్టిరూపం,బున; లక్ష్మివర్ధనుఁడయి ♦ పొలుచునితఁడు చా
వును బొందలేదు వీరా!, తనపగతురఁ జంపఁగలయి♦తఁడు ప్రాణయుతిన్.

తే. బ్రదికియున్నాఁడు దుఃఖింప♦వలదు వీర!
యితఁడు స్మృతిదప్పి తనువు నీ♦యిలను వైచి
యున్న హృదయంబు పలుకులు ♦ నొగి నెగుడుచు
నున్న దటుగాన జీవంబు ♦ లున్న వనుచు. ౧౯ 4466

క. తెలియుచునున్నది; యని యిటు,పలికి సుషేణుండువాక్య♦పటుతనెఱుఁగుటన్
సులలితహనువులు గల్గిన, యలహనుమును బ్రోత్సహించు ♦ చనియెనిటువలెన్.

సీ. ఇటనుండి సౌమ్య! నీ♦వేగి శీఘ్రంబుగ మును జాంబవంతుఁడు♦గనుఁగొనునటు
తెలిపినయట్టి గు♦ర్తులుగల్గి శుభమగు నోషధిగిరి కేగి ♦ యుత్తరాద్రి
యామ్యశృంగంబున ♦ నగపడుచున్ శల్యములు లేకయుండఁ జే♦యలలితతను
కలితమైన విశల్య♦కరణిని భద్రము లిచ్చుదానిని మఱి ♦ యింతెకాక
రాజిల్లు నాసువ♦ర్ణకరణి సంజీవకరణిని సంధాన♦కరణి వీని

తే. వీరుఁడా లక్ష్మణునిని జీ♦వింపఁజేయు,టనికిఁ ద్వరితముగాఁ దెమ్ము ♦ పరతతిహర!
వానిచేత మహాత్ముఁడై ♦ భూనుతుఁడగు, నితని జీవింపఁజేసెద ♦ నేను గడఁక.

క. అనుచు సుషేణుఁడు పల్కిన, విని శ్రీమంతుండు హనుమ ♦ వేగ తదద్రిం
గనఁబోయి తదోషధి చక్కనియాకృతి తెలియరామిఁ ♦ గడుఁ జింతిల్లెన్.

క. గురుతేజున కాహనుమకు, ధరశృంగము దీని నే ని♦తాంతప్రాప్తిం
బరఁగుచుఁ గొనిపోయెద భూ,వరుతమ్మున కమితసుఖము ♦ వర్ధిలఁ జేయన్.

సీ. శక్తిగల్గిన యావి♦శల్యకరణి మదీయాంశకరణనస్ము♦దాదిచిహ్న
ములఁబట్టి తర్కింపఁ♦గల దందెయనితోఁచకున్నదిట్లైసుషేణుఁ♦డొగివచించెఁ
గాన నీశిఖరమే ♦ గావలయును నది; యది నాకుఁ దెలియలే ♦ దని మహోష
ధిని దీసికొనకయే ♦ వనచరపుంగవు నడుగుటకై పోవ ♦ నంతలోన

తే. సమయమేగును గాన ల♦క్ష్మణునకేమొ
హానిగల్గును బౌరుష♦హీనుఁ డనుచు
నను వచింతు రటన్నఁ జ♦క్కనిమతి యొకఁ
డుద్భవించెను; నంతట ♦ నుగ్రబలుఁడు. ౨౭ 4471

చ. తనమది నిట్టు లెంచి కపి♦శల్లజుఁ డెంతయు వేగమొప్పఁగాఁ
జని యలపర్వతోత్తమము ♦ సన్నిధిఁ జేరి తదీయశృంగమున్
గనుఁగొని మూఁడుసార్లు వడిఁ♦గాఁ గదలించి ప్రఫుల్లవృక్షరా
జనిచయయుక్తమా శిఖర♦సత్తమముం బెకలించి పూన్కితోన్. ౨౮ 4472

తరల. కరములం బయికెత్తె నంతట ♦ గాఢవిక్రమ మొప్ప నం
బరపథంబుననుండి యాహరి♦వర్యుఁ డున్నతశక్తిఁ బు

వ్కారసుపూర్ణవినీలభీకర♦సాంద్రవారిదమట్టు లా
ధరమహాశిఖరంబుఁ గైకొని ♦ తాను వచ్చె రయంబునన్. ౩౦౹ 4473

ఉ. హనుమయు నట్లు వేగమున ♦ నాగిరిశృంగము రామునొద్దకుం
గొని చని యామహౌషధుల♦కూటమునంతరనుండు డించి యొ
క్కనిమున మూరకుండి కపి♦కాంతు సుషేణుని గాంచి పల్కె ని
ట్లని; హరిపుంగవా! యచట ♦ నాలతచిహ్నము నే నెఱుంగమిన్. ౩౧౹

క. గిరిదత్తశిఖరంబును, బరికించియె దీని నిటకు ♦ వడిఁ దెచ్చితినం
చురువినయంబునఁ బల్కెడు,మరుదాత్మజు హనుమ నతని ♦ మంజులభణితిన్.

క. కొనియాడి యాసుషేణుఁడు, చని శృంగము నెక్కి వెదకి ♦ చయ్యన దానిం
గని పెకలించి గ్రహించెను;, ననిమొనఁ గలవనచరేంద్రు ♦ లాశరవరులున్.

క. సురలకునైన నొనర్పను, దరంబుగా నట్టి పవన♦తనయుపనికి న
చ్చెరువొందిరంత నవ్వా,నరవరుఁడు సుషేణుఁ డద్రి♦నాథశిఖరమున్. ౩౬

క. పరికించి తదోషధినిం, ద్వరఁగా గ్రహియించి నలిపి ♦ వర తేజుండై
పరఁగెడు లక్ష్మణునాసాం,తరమునఁ బిండెను; మహాద్భు♦తంబుగ నంతన్.౩౭౹

సీ. పరవీరహంతయై ♦ పరమశల్యవ్రజయుక్తుఁడౌ లక్ష్మణుం ♦ డుజ్జ్వలౌష
ధిని దాని మూర్కొని ♦ తీవ్రశల్యంబులు వదలుట విరుజుఁడై ♦ వసుధనుండి
చివ్వన లేచె; నా♦క్షితినుండి లేచినయాలక్ష్మణుం గాంచి ♦ యఖిలకపులు
బాగుబాగని కపి♦వర్యు సుషేణునిఁ బూజించి; రరివీర♦పూగహరుఁడు

తే. రాముఁ డంతట లక్ష్మణు ♦ రమ్మురమ్ము
త్వరగ నని పిల్చి వడిఁ గాఢ♦బాష్పములను
గనులు నిండఁగ స్నేహంబు♦నను సహజుని
గాఁగిలించుకొనెన్ గపి♦కాంతు లలర. ౩౮౹ 4479

క. కరములను బట్టుకొని సో,దర! వీరా! నీవు పంచ♦తను బొందియుని
త్తరుణమున నాదుభాగ్య,స్ఫురణమునన్ మరల బ్రదుకు♦చొప్పు గలిగెఁ జూ!.

క. కనుఁగొంటి నిన్నుఁ బ్రీతిగ, విను నీవే మృతిని గనినఁ ♦ బృథ్వీసుతతో
డను నసువులతో నేపని,యును నాకిఁక లేదు విజయ ♦ మొందఁగ నేమా?.౪౦౹

క. అనియిట్లు మహాత్ముండగు,తనయన్న వచించుచుండఁ ♦ దడఁబడునుడులన్
వినిపించె ఖిన్నుఁడై రా,మునితమ్ముం డన్నకిట్లు; ♦ భూమీశవరా!. ౪౧౹ 4482

క. అవితథవిక్రముఁడవు నీ,వు విభీషణుతోడ దనుజ♦భూపతి ననిలో
జవమునఁ జంపి యొసంగెద, సువితతమగురాజ్యమనుచు ♦ శుభతరభణితిన్.

క. వినఁ బ్రతిన చేసి తరుణం,బున నిప్పుడు బలములేక ♦ పోరలాడెదు న
ల్పునియట్టు లివ్విధంబున, ననువగునే చెప్ప? విరహి♦తాఘా! జగతిన్. ౪౨౹

తే. సజ్జనులు వ్యర్థమైనట్టి ♦ శపథమెపుడు, చేయరుగదా? ప్రతిజ్ఞను ♦ జేసి దానిఁ

జక్క నెఱవేర్చులే గదా? ♦ శౌర్యలక్షణము; మహాత్మా! మదర్థమై ♦ న వగచేత.

క. జనకజయందును విజయం,బునయందు నుపేక్ష నిట్లు ♦ పొందుట యిఁకఁ జా
లును రావణుఁ జంపి ప్రతి,జ్ఞను దీర్పుము; దంష్ట్రిలెల్ల ♦ సాధ్వస మొనఁగన్. ౪౬

తే. అఱచుచున్న పంచాస్యము ♦ నంతికమునఁ
దగిలినట్టి మహాద్విర♦దంబురీతి
నీశరపథంబునం బడి ♦ నిర్గతాసు
వితతిగాకుండ బ్రదుకునే ♦ విమతుఁడైన. ౪౭ 4487

చ. ఖరకరుఁ డాత్మకృత్యముఁ ద♦గంగ నొనర్చి ప్రశాంతి నొందఁగా
వరుణదిశం జెలంగు గిరి♦వర్యముఁ జేరెడు నంతలోన నీ
సురరిపు నీదురాత్ముఁ గడు♦శూరతమీఱ వధించు టొప్పు నే
వరుసగనైన నంచు మది♦వాంఛను నేఁ గనువాఁడ నో ప్రభూ!. ౪౮ 4488

చ. దనుజమహేంద్రుఁ జంపుటకుఁ ♦ దథ్యముగా మదిఁ గోరుదేని నీ
వొనరిచినట్టి యీప్రతిన ♦ నొప్పుగఁ దీర్ప దలంతువేని నా
జనకజయందు నమ్మదము ♦ చక్కఁగ నీకును గల్గునేనిఁ జ
య్యనను మదుక్తి చేయఁదగు ♦ నంచు వచింపఁగ నాదరంబునన్. ౪౯ 4489

నూటరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౩ - వ సర్గము.

—రామరావణులు మహాహవమొనరించుట.—

క. పరవీరఘ్నుండగు రఘు,వరుఁ డాలక్ష్మణుని సాధు♦వాక్యమ్ముల ని
ర్భరశక్తిమీఱునట్లుగ, శరాసనము నెక్కుపెట్టి ♦ శరములఁ గినుకన్. ౧ 4490

క. సేనాముఖమునఁ బూనిక, దానవనాయకునిమీఁదఁ ♦ దా వైచెను; నా
మానవభక్షకనేత యొ,కానొకయరదంబు నెక్కి ♦ కాకుత్స్థునిపై. ౨ 4491

తే. భాస్కరునిపైని రాహువు ♦ పౌరుషమున
నడరురీతిగఁ బోయె; న♦ట్లసురనేత
యరదమునసుండి నీరద ♦ మంబుధార
లను గురియురీతి వజ్రోప♦మాంబకముల. ౩ 4492

క. ఘోరంబుగఁ గురియించెను;, శ్రీరాముఁడు రణమునందుఁ ♦ జేరి యుపహితుం
డై రావణుపై వైచెను, దారుణశుచితుల్యకనక♦డామాంబకముల్. ౪ 4493

క. ధరరాముఁడు నిలుచుండియు, నరదముపై దానవేంద్రుఁ ♦ డలరియు నిటు నం
గర మొనరించుట సమ మె,వ్వగునను గా దనుచు దేవ♦వరగంధర్వుల్. ౫

తే. దానవులు పల్కు; రంత నెం♦తయు ముదమున
పిరులఁ జెలువొందు దేవతా♦వరురథంబు

నింద్రునానతి మాతలి ♦ హితము మెఱయ
నెక్కి దిగి వచ్చె దివినుండి ♦ యక్కజముగ. ౬ 4495
సీ. కనకచిత్రాంగమై ♦ కమనీయకింకిణీశతభూషితంబయి ♦ చారుతరము
గాఁ దగి బాలభా♦స్కరురీతి నొప్పుచు వైడూర్యకూబర♦వర్ణ్యమగుచుఁ
గాంచనాభరణసం♦కలితంబులై శ్వేతచామరాన్వితములై ♦ సరసిజాత
సఖువలె మెఱయుచుఁ ♦ జక్కనివయి యాకుపచ్చనిరంగున ♦ భాసిలి తగి
తే. కనకమయహారముల నొప్పు ♦ కమ్రతురగ
ములు చెలంగుచు లాగ సు♦జ్జ్వలసువర్ణ
దండలలితధ్వజంబయి ♦ తనరుచుండె;
నంత నింద్రునిసారథి ♦ యరద మెక్కి. ౯ 4496
క. మునికోలం గొని యరదం,బునఁ జెలఁగుచుఁ బలికె రామ♦మూర్తిం గని భ
క్తిని బ్రాంజలియై రామా!, ఘనబల! శ్రీలలిత! శత్రు♦గణభీతికరా!. ౧౦౪
తే. నీకు విజయంబు చేకూరఁ ♦ బాకవైరి
యీరథముఁ బంపె మఱియు నీ♦యింద్రచాప
మగ్నిసన్నిభకవచ మీ♦యదియు సూర్య
సదృశశరములు విమలని♦శాతశక్తి. ౧౨ 4498
క. శతమఖుఁడు నీకు నొసఁగెఁ, జతనంబుగ వీని నెల్ల ♦ క్ష్మాపాలవరా!
శతమఖుఁడు మున్ను స్యందన, మతులితగతి దీని నెక్కి ♦ యద్భుతరీతిన్.
తే. నేను సారథినై యుండ ♦ నిఖిలదనుజు,లను వధించెను నారీతి♦గను మహాత్మ!
నేనె సారథినై యుండ ♦ నెమ్మి నిప్పు, డీయరద మెక్కి రావణు ♦ నితనిఁ జంపు.
చ. అని యిటు పల్కు మాతలిని ♦ నాదృతిమై గనియుండ నారథం
బునకుఁ బ్రదక్షిణంబుగను ♦ బోయి నమస్కృతి సల్పి దేహకాం
తిని శశికాంతిచే వలెనె ♦ తెల్లముగా జగముల్ వెలుంగఁగా
మన మలరంగ నెక్కె నృప♦మండనుఁ డంతట దానవేంద్రుఁడున్. ౧౪ 4501
మ. గురుబాహుండగు రాముఁడున్ రణముఁ గో♦ర్కు ల్మీఱఁ జేయంగ నం
గర మప్పట్టున రోమహర్షణముగాఁ♦గం దొమ్మిగాఁ జెల్లె; భూ
వరుఁ డారాముఁడు భాసురాస్త్రముల స♦ర్వస్వంబుఁ దా నెమ్మదిన్
గరమూహింపఁగఁ జాలువాఁడగుటచేఁ ♦ గ్రవ్యాదనాథుం డనిన్. ౧౫
క. తనపై వైచినగాంధ,ర్వనామకాస్త్రమును దాన ♦ వారించెను జ
క్కని దైవాస్త్రము నయ్యు,స్త్రనిశాతాగ్రమునఁ జెండెఁ ♦ దా లఘులీలన్.
తే. రాక్షసేశ్వరుఁడైన యా ♦ రావణుండు
పరమకోపంబునన్ మహా♦భయదమైన
రాక్షసాస్త్రము వైచె మ♦రల నృపుపయిఁ;
గనకభూషితతద్బాణ♦గణము లపుడు. ౧౭ 4504

క. దనుజేంద్రధనుర్ముక్తిని, గని గురువిషసర్పములయి ♦ కడువడి నారా
మునిమీఁదికిఁ బాఱెను దష్ట్రనభుజగము లాననములు ♦ గడుమండంగన్.

సీ. వివృతాననంబులై ♦ వెస జ్వాలధూత్కవహ్నికణములు గ్రక్కుచుఁ ♦ గడుభయాన
కములయి రామునిపైఁ ♦ గవిసెను వాసుకి సన్నిభసర్పముల్ ♦ జ్వలదనూన
భోగముల్ గురువిష♦పుంజంబులను నగు నాభుజంగంబులు ♦ నఖిలదిశల
విదిశల వ్యాపించె; ♦ వే మీఁదికేతెంచు నమ్మహాభుజగవ♦ర్యముల రాముఁ
తే. డట్టి కనుఁగొని యనిలోన ♦ నద్భుతంబు
గనఁబడన్ ఘోరసాధ్వస♦కరమహాప్ర
భావమా గారుడాస్త్రంబు ♦ వైచె నద్ది
కనకపుంఖంబులై యగ్ని♦కాంతు లలర. ౨౧ 4506

క. నరపతి ధనువును విడుచుచు, నురవడి బహుశరము లగుచు ♦ నురుఫణిరిపులై
సురపథమున హాటకమయ,గరుడపతత్త్రులయి స్వేచ్ఛ♦గాఁ జరియించెన్. ౨౨

క. గరుడాకారంబులు కా,నురూపములు నైన నృపతి♦యుండను శరముల్
గురుజవములోచు సర్పో,త్కరములుగా నొప్పు దనుజ♦కాండవితతులన్. ౨౩

క. త్వరలోనె రూపుమాపెను;, సురవైరివిభుండు తనదు ♦ సునిశితశర మ
వ్వరుసం బ్రతిహతమగుటం, బరికించుచుఁ గ్రుద్ధుఁడగుచు ♦ భయదశరతతిన్.

క. పెనువర్ష మట్లు కురిసెను;, ఘనశౌర్యం బేని చుల్కఁ♦గాఁ జేసెదు రా
ముని నంత శరసహస్రం,బున రాక్షసవిభుఁడు నొంచి ♦ వూనిక మెఱయన్.

క. శరవితతి మాతలిని న,వ్వరుస నొప్పించె; మఱియు ♦ వాసవునిమహా
త్త్రరథకేతనపటమును, సరిగా లక్షించి యొక్క♦సాయక మేసెన్. ౨౬

ఆ. ఇట్లు సాయకమ్ము ♦ నేసి దానిం జెండి, స్యందనమున కంగ♦మైన కేతు
దండవరమునుండి ♦ తపనీయమయమగు, ధ్వజము రథము నడుమఁ♦బడఁగఁ జేసి.

క. *శరజాలంబున నింద్రుని, తురగంబుల నొవ్వనేసె; ♦ దుర్మతియగు నా
సురవైరిమహాశౌర్యము, సురగంధర్వులును మఱియు ♦ శుభచారణులున్.

క. దానవులును గని ఖేదముఁ, బూనిరి; మానీంద్రు లట్టి ♦ బుధనుతిగను నా
వానరవీరవిభీషణు, లానరపతి యార్తుఁడయ్యె ♦ నని గనిరి వ్యథన్. ౨౯

తే. రావణాహ్వయరాహునం♦గ్రస్తుఁడైన
రామచంద్రుని గని బుధ♦గ్రహము లోక
బాధగల్గఁగఁ జేయంగ ♦ బ్రహ్మదేవ
తాకమై చంద్రప్రియమునై ♦ తనరుదాని. ౩౦ 4515

క. వరమగు రోహిణి తారను, బరమంబుగ నాక్రమించి ♦ వదలక నిలిచెన్;
శరనిధియు ధూమసంయుత,పరివృత్తోర్మియయి మండు♦భంగిఁ జెలఁగుచున్.

* విషేదు ర్దేవగంధర్వా దానవా శ్చారణై సహ-అనిమా.

*క. ఖరకరుఁ గ్రుద్ధుండై తా, నరుదుగ స్పృశియించునట్టు ♦ లట్టె యెగిరె; భా
 స్కరుఁడును మందకరుండై, పరుషతరుం డౌచు శస్త్ర♦వర్ణమురీతిన్. ౩౧
క. తనువలరఁ గబంధాంకం,బునుసగు నొకధూమకేతు♦వునఁ గూడి కనుం
 గొనవయ్యెఁ; గోసలేశుల, కనువగు నక్షత్రమగుచు ♦ నసదృశమగుచున్. ౩౨
తే. ఇంద్రుఁ డగ్ని దేవతలయి ♦ యెసఁగ నున్న
 యావిశాఖను గుజుఁ డవు ♦ డాక్రమించి
 యుండె; దశశీర్షములు తన♦కొప్ప వింశ
 తిభుజములు పొంగ రాక్షసా♦ధిపతి యపుడు. ౩౩ 4519
క. కరగతశరాసనుండై, యరుదుగ మైనాకశైల ♦ మట్లు కనఁబడెన్;
 సురవైరి యేచి యిటునం,గరమున నిరసించుచుండఁ♦గా రామునకున్. ౩౪
క. ధనువున బాణంబులఁ గూ,ర్పను గూడ నశక్యమయ్యె; ♦ బలుభంగుల నా
 దనుజేంద్రుఁడు నొప్పింపఁగ, మనుజేంద్రుఁడు కోప మూని♦మండుచునంతన్.
ఆ. బొమలు ముడిచి కనుయు♦గమునయం దించుక
 రక్తిమయుఁ జెలంగ ♦ రాముఁ డుగ్ర
 దృష్టి వైరిఁ గాల్ప ♦ నెంచినరీతిగ
 గానఁబడుచుఁ గ్రోధ♦కలితుఁ డయ్యె. ౩౬ 4522

నూటమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౪ - వ సర్గము.

రాముఁడు రావణుని యశ్వాదుల నొప్పించుట.

క. మతిమంతుఁ డిట్లు రాముం, డతికోపము నొంది యుండ ♦ నాతనివదనం
 బతిభీతిదముం గని భూ,తతతుల్ భయమొందె భూమి ♦ తాఁ గంపించెన్. ౧
క. తరువులు కదలన్ సింహో,త్కరములు శార్దూలవితతి ♦ తగ భీతిల భూ
 ధర మది చలియించె సరి,ద్వరుఁడైన సముద్రుఁడట్టి ♦ భంగిఁ జలించెన్. ౨
చ. పరుషనినాదముల్ గలుగు ♦ పక్షులు దారుణమేఘజాల మం
 బరమునఁ గీడుగల్గుటకు ♦ వారనిచిహ్నములైన నాదముల్
 పరుషముగా నొనర్చుచు స్వ♦భావముగాని గతిం జలించె; భూ
 వరుఁ డిటు క్రుద్ధుఁ డౌటఁ బలు♦భంగులదారుణరీతిఁ జిహ్నముల్. ౩ 4525
తే. కలుగుచుండుటఁ గని భూత♦గణము భయము
 నొందె; రావణుఁడును భీతిఁ ♦ బొందె; శూరు
 లైన యాయిర్వు రధికభ♦యంకరప్ర
 హరణముల సంగరము చేయు ♦ నవసరమున. ౪ 4526

---

* శస్త్రవర్ష స్సపరుషో మందరశ్మి ర్దివాకరః-అనిమూ.

క. లోకప్రళయకరంబగు, నాకలహాము దేవవితతు ♦ లాగంధర్వుల్
భీకరఫణులును గరుడులు, నాకోఽపద్దైత్యులును మ♦హార్షులు కడఁకన్. ౭

తే. వ్యోమయానంబులందుండి ♦ యొప్పఁ గాంచు
చుండి; రంత సురాసురుల్ ♦ చండసంగ
రమును దానిని జూచుచు ♦ రామరావ
ణులపయిం గల సమ్మోద♦ముల బలిమిని. ౮ 4528

క. పరమం బగు భక్తిని ని,వ్వెరుసం జెప్పుకొని; రందుఁ ♦ బరమముదమునన్
సురవైరులు దశవదనా!, దురమునను జయింపు మనిరి ♦ తోరపునుడులన్. ౯

క. అనిమొన విజయముఁ జక్కఁగఁ, గనుమని సురలెల్ల భూమి♦కాంతుఁ బలుక; దు
ర్మనమునఁ దగు రావణుఁ డా,యనిలో నానడుమఁ గ్రోధ♦మంది రఘువరున్.

సీ. ప్రహరింపఁ గోరి గొ♦ప్పఁగఁదగు సాధన మేదని లోపల ♦ నెంచి వజ్ర
సారమై గురుతర♦శబ్దమై సకలారి నిర్మూలనచణమై ♦ నిర్భరగిరి
శృంగసన్నిభకూట♦చిత్రమై కనుఁగొన నతిభయంకరమయి ♦ యధికదారు
ణాగ్రమై ధూమయు♦క్తాగ్నినాఁ దగి మఱిప్రళయానలచయంబు♦పగిది నొప్పి
శివునిశూలమ్ము మిం♦చియు నేరికైనను జెంతకుఁ బోరాక ♦ యంతకునకు

ఆ. నైన దారసింప ♦ ననువుగాక సమస్త,భూతభయదమగుచుఁ ♦ బోలఁజీల్ప
నఱకఁ జాలినదయి♦నెఱిఁదగుశూలంబుఁ,గొనియెఁ గాల్చునట్లు♦క్రుధను మిగిలి.

క. పరమక్రుద్ధుండై యా,శరశూరులు చుట్టుఁ గొలువ ♦ సాధ్వసశూలం
బురు వీర్యంబున నడుమం, గరములఁ గైకొనియె; దీర్ఘ♦కాయుం డంతన్. ౧౩

క. అని నధికక్రోధంబునఁ, గను లరుణములగుచు నొప్పఁ♦గాఁ బెనుశూలం
బును నెత్తి స్వబలములు ముద,మును గనఁగా భీమనినద♦మును జేసెఁ గడున్.

చ. దనుజమహేంద్రుభీమనినదంబునకున్ దిశలున్ విదిక్కులు
ర్వి నభము వే వడంకె; నటు♦భీమరవుం డగుచున్ దురాత్ముఁడా
దనుజుని ఘోరరవంబునకు ♦ ధాత్రిని గల్గు సమస్తభూతముల్
గనియె భయంబు క్షోభమును ♦ గాంచెను వారిధి; యంతలోపలన్. ౧౫

క. ఘనవీర్యుఁ డలఘుశూలం,బును దాని గ్రహించి భయద♦ముగఁ బొల్పొరవం
బును జేసి పరుసముగ రా,మునిగని యిట్లనియె; రోష♦మున నే నిచటన్. ౧౬

ఆ. వజ్రసారమగుచు ♦ వఱలు నీశూలంబు, నెత్తినాఁడ దీని ♦ నీక్షణంబ
యిద్ది నిన్ను నీదు♦ముద్ధతమ్ముని వధిం,పంగఁ జాలు రామ; ♦ బవరమందు.

క. ఘనుఁడను నేనని యెంచెదు, మనుజేశా! నిన్ను నిపుడె ♦ క్రందించి రణం
బున సేనాముఖమునఁ జ,చ్చిన శూరాసురులలోనఁ ♦ జేర్తు సమముగన్. ౧౮

క. ఓరఘురామా! యించుక, యీరణమున నిల్వు నిన్ను ♦ నీశూలమునన్
నే రయమునఁ జంపుదు నని, యారావణుఁ డసురభర్త ♦ యతిభయదముగన్,

ఆ. పలికి రాముపైన ♦ బలమున వైచె నా,శూలమును; దగంగ ♦ శూల మదియు
దనుజకరవిముక్తిఁ♦గనుచు విద్యుచ్ఛిఖా,సదృశశిఖలు చెలఁగ♦శబ్ద మొలయ.

క. ఎనిమిదిగంటలు నిస్వన, మొనరుచుచుండంగ వెలిఁగె ♦ వ్యోమంబున; దా
నిని వీర్యవంతుఁడగు నా,జనపతి జ్వలియించుచుండఁ ♦ జక్కం గనియెన్. ౨౧

ఆ. ఘోరదర్శనమయి ♦ కొంకక వచ్చు నా,శూలవరము నట్టె ♦ చూచి పృథుల
ధనువు బలిమి లాగి ♦ దారుణాంబకముల, వైచెఁ; బ్రళయమందు♦భయదరీతి.

క. జ్వలియించెడు హుతవహునిన్, జలధారల వజ్రి నిలువు♦చందంబునఁ బై
కలరుచు వచ్చెడు శూలము, నలఘుతరాంబకము లేసి ♦ యాతఁడు నిలిపెన్.

చ. జనపతికార్ముకచ్యుతని♦శాతశరంబుల శూల మద్ది యా
యని మొన నగ్ని ప్రజ్వరిలి ♦ యార్భటిచే శలభంబులన్ హరిం
చునటులు బూదిచేసె; నృప♦శూరుఁడు రాముఁడు స్వీయబాణముల్
ఘనతరశూలముం దగిలి ♦ క్రన్నన చూర్ణములై నభంబునన్. ౨౪ 4543

తే. కాలిపోవుటఁ గన్గొని ♦ గాఢకోప, మందె; నంతట నారఘు♦నందనుండు
పరమకోపంబు నొంది యా♦పాకశాస,నాభినిర్మితమయి ప్రభా♦వాఢ్య మగుచు.

క. మాతలి తనకై తెచ్చిన,దై తగునాశక్తి నెత్తె; ♦ నలఘుబలుం డా
భూతలపతి యాశక్తిని, నాతతబల మలర నెత్తి ♦ యతిశయనియతిన్. ౨౬

క. గిరగిరఁ ద్రిప్పఁగ నయ్యది, వరఘంటాకల్పితార♦వంబయి లయసుం
దురుభాసురోల్కవలె నం,బర మెల్ల వెలుంగ మిగుల ♦ భాసిలె నంతన్. ౨౭

ఉ. రామకరప్రయుక్తయయి ♦ రావణుశూలముఁ దాఁకె; శక్తి యు
ద్దామమహోయుధంబు తనుఁ ♦ దాఁకిన యాగురుశూల మప్పుడే
భూమిని గూలె బ్రద్దలయి ♦ భూరిగుచుల్ వడిఁ దగ్గిపోవ; నా
రాముఁడు తీవ్రవేగము ల♦రాతిభయంకరముల్ నిశాతముల్. ౨౮ 4547

తే. అశనితుల్యములును నగు♦నట్టి బాణ
ములఁ బ్రయోగించి జవమున ♦ వెలయుదనుజు
నశ్వముల నొంచె; నంతట ♦ నతఁడు మఱియు
హస్తలాఘవమున నసు♦రారి యురము ౨౯ 4548

క. శితశరగణమున నొంచెను, నతనిలలాటమున నాట ♦ నంబకములు మూఁ
డు తగన్ వైచెను; రాక్షస,పతి సర్వాంగములయందు ♦ బాణము లోకటన్.

తే. తగులఁగా రక్తధారలఁ ♦ దడిసి పుష్పి
తమయిపొల్చు నశోకవృ♦క్షము విధమున
ననిమొనం బొల్చె; నట్లు సు♦రారి రామ
సాయకావిద్ధగాత్రుఁడై ♦ కాయ మెల్ల. ౩౧ 4550

తే. రక్తమునఁ జాలఁ దడియ సం♦గ్రామమందు
ఖేదమొందియు నంత మి♦క్కిలియుఁ గ్రోధ
మంది రాముని: జంపు ను♦శ్యమము తనరఁ
దనకుఁ గల్గినశక్తిఁ జూ♦ప నపుడెంచె. ౩౭ 4551

నూటనాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౫ వ - సర్గము.

రాముఁడు రావణుని నిందించి నొప్పించుట: రావణునిసారథి తేరుఁ దొలఁగించుట.

క. అని గర్వితుఁ డారావణుఁ, డనూనకోపమున రాముఁ♦ డలఘుశరతతిం
దను నొప్పింపఁగఁ గోపం,బును బొందెం దాను; వీర్య♦మునఁ బొల్పుటచేఁ.

చ. దనుజవరుండు రోషమునఁ♦ దద్దయుఁ గన్నులు ప్రజ్వరిల్ల న
య్యనుపమసంగరంబున శ♦రాసనముం గడు లాగి బాణశ
క్తిని నిగుడించి నొంచె రఘు♦ధీరుని; నభ్రమునుండి మేఘ మొ
య్యన జలధారలం జెఱువు♦ నంతయు నిండఁగఁ జేయునట్లుగఁ. ౨౪ 4553

క. వరసాయకములు వేలుగఁ, బరఁగించి నృపాలుతనువు♦ బాణమయముగాఁ
గర ముద్ధతిఁ జేసెను; భూ,వరుఁ డటు తన్ముక్తబాణ♦వర్షముచేతఁ. ౩ 4554

తే. పూరితుండయి నిశ్చల♦భూధ్రమట్లు
కంపమును బొందకుండెను; ♦ ఘనపరాక్ర
ముఁడగు నారాముఁ డని నిల♦కడను బూని
బాణముల బాణముల నిల్పి♦ పౌరుషమున. ౪౪ 4555

క. దనుజేంద్రుని శరములఁ గయి,కొనియెను రవికరములట్లు; ♦ క్రూరదనుజపుం
డును గ్రుధఁ గరలాఘవమును, గనఁబడఁగ మహోత్కుఁడైన♦ త్క్ష్మావిభు నెదపై.

క. శితశరసహస్రములు వైచి తగఁ విక్రమము చూపె; ♦ క్షితిపతి రాముం
డు తనువు నెత్తుటఁ దడిసిన,కతమున నుత్ఫుల్లకింశు♦కద్రుమము వలెఁ. ౬౪

క. కనఁబడియెను; ఘనతేజం,బునఁ దగు నారాముఁ డసుర♦పుంగవుశరపం
క్తిని గొట్టఁబడుచునాగ్రహ, మునలయకాలార్కచండ♦మునఁగొనెఁదూపుల్.

సీ. అంత నన్యోన్య మ♦త్యాగ్రహంబున మించు నారామరావణు♦లతులతీవ్ర
శరతమశ్ఛన్నమై♦ సంగరంబున నందుఁ గనఁబడకుండి; ర♦క్కాలమందు
వీరుఁడా రఘుపతి♦ విపులకోపముఁ బొంది దనుజేశుఁ గని నవ్వి♦ దారుణోక్తు
లను బల్కె నిట్లని; ♦ దనుజాధమా! నేను బరిసరంబున లేని♦తరుణమందు

తే. వివశయై యున్న నాభార్యఁ♦బృథ్వితనయ,నాజనస్థానముననుండి♦యపహరించి
తివి గదా? యిట్టి నీవెట్లు♦ ధీరుఁడవగు, దిలను విక్రమ మనఁగ లే♦ దెన్ననీకు.

క. ఘోరారణ్యంబున నేఁ, జేరువ లేనట్టితఱిని ♦ జింత మునిఁగి నన్
గోరుచునుండెడు సీతను, గ్రూరా! బలవంతముగను ♦ గొని తెచ్చితివే.

తే. ఇట్టి దుష్కార్య మొనరించి ♦ యిపుడు నీవు
శూరుఁడను నేననుచు నెన్ను♦చుం జరించు
చున్నవాఁడవుగద; పర♦యువతులందు
మనసుగల్గిన యోశూర! ♦ దనుజ! నీచ!. ౧౨ 4561

క. పెనిమిటి సన్నిధి లేనపు, డనయముగా నట్టివనిత♦లం దపకృతి దు
ర్జనులవలెం జేసియు నీ,మనమున శూరుండ ననుచు ♦ మఱి తలఁచెదవే. ౧౩

తే. నీకు మర్యాద లేదు వి♦నీతి లేదు
సిగ్గునున్ లేదు నడవడి♦చెంది యుండ
దొకవిధంబుగ గర్వంబు ♦ నొంది నీవె
మృత్యువును దెచ్చుకొని మీఁదు♦మిక్కిలి యిటు. ౧౪ 4563

సీ. శూరునిగాఁ దలం♦చుచుఁ జరియించెదు; శూరుఁడవగుచు కు♦బేరుతమ్ముఁ
డవు బలసంయుక్తుఁ♦డవు నీవు నాభార్య జనకజ దొంగిలి ♦ శ్లాఘనీయ
మును మహోత్తరమును ♦ ననుపమకీర్తిదంబునగు కార్యంబు ని♦ట్లొనరిచితివి;
గర్వంబునన్ లోక♦గర్హితంబును నహితంబునౌ కార్య ము♦త్తఱి నొనరిచి

తే. తివి గదా దానికే గొప్ప♦దిగఁ గనఁబడు
ఫలము నిప్పుడు పొందుమా; ♦ కలుషబుద్ధి
విను మహాశూరుఁడనని యా♦త్మను దలంతు
గాదె నీవే మహోత్తర♦కాననమున. ౧౫ 4564

ఆ. అతివ దొంగవలెన ♦ యపహరించెదుతఱి, నీకు సిగ్గు లేదె; ♦ నీవు నాదు
పరిసరమున నట్లు ♦ ధరణీతనూజను, బలిమి నపహరింపఁ ♦ దలఁచి యున్న.

క. అనుపమమహాన్యాయకముల, వినిహతుఁడవు నగుచు నపుడె ♦ వేడుక మీఱం
జనియుండు నీదుతమ్ముఁడు, ఘనఁబలుఁడగు ఖరునికడకుఁ; ♦ గాపురుషవరా!.

క. విను మద్భాగ్యవశంబునఁ, గనఁబడితివి నాకు నెదుటఁ ♦ గాన నిపుడె నిన్
ఘనదారుణశరముల మృతిఁ, గనఁజేసి పరేతరాణ్ణ♦గరి కనిపెదఁ జూ!. ౧౯

క. దనుజా! కుండలముల నొ,ప్పిన నీతల నాదుబాణ♦భిన్నంబయి మే
దిని నిండు దుమ్ములోఁ బడి, కొనిపోఁబడుఁ గాక క్రోష్టు♦కూటాదులచేన్. ౨౦

చ. ధరణిని నీవు గూలఁగను ♦ దానవవక్షముపైని గృధ్రగుం
పు రయము మీఱ వ్రాలి శర♦పూగకృతవ్రణనిర్గళన్మహో
త్తరరుధిరప్రవాహమును ♦ దప్పియడంగఁగఁ ద్రావుఁగాక; నా
శరములఁ జీల్పఁగాఁ బడుచు ♦ క్ష్మాస్థలిఁ బ్రాణములేగ వేగమే. ౨౧ 4569

ఆ. పడిన నిన్నుఁ గాంచి ♦ పటుతరజవమున, వచ్చి పక్షు లెల్ల ♦ వైనతేయ

పశు లహులనీడ్చు♦భంగి నీ ప్రేఁగులఁ, బట్టి లాగుఁగాక ♦ బలము కొలఁది. ౨౨

చ. అనియిటు వైరినాశకరుఁ ♦ డా రఘువీరుఁడు పల్కుచున్ దురా
త్మునిఁ దనచెంతనే పొలుచు ♦ మూర్ఖుని దీక్ష్ణశరాంబకాళి వై
చెను; దనవైరిఁ జంపుటకుఁ ♦ జిత్తమునందునఁ గోరుచున్న రా
మున కపు డస్త్రశక్తిబల♦ముల్ ప్రమదంబును వీర్య మాయనిన్. ౨౩ 4571

తే. ద్విగుణములుగను గన్పట్టె ♦ విదితచిత్తుఁ
డైన యారాఘవునకు ది♦వ్యాస్త్రవితతు
లన్నియును ముందుఁ దోఁచెఁ; బ్ర♦హర్షమునను
భూరితేజుఁడు రఘుకుల♦పుంగవుండు. ౨౪ 4572

క. ద్విగుణితకరలాఘవమునఁ, దగియెన్; దనుజాంతకుఁడగు♦ధాత్రీపతి యా
జగదభిరాముం డతఁ డి,ప్పగిదిని శుభచిహ్నములను ♦ బరికించి మదిన్. ౨౫

చ. దనుజవరేణ్యు నొంచెఁ గడు♦దర్పమునన్ మఱియున్; గపీంద్రు లే
సిన పెనుఱాలచేత నృప♦శేఖరుసాయకవృష్టిచేత నొ
చ్చిన యల దానవేశ్వరుని♦చిత్తము ఘూర్ణిలఁ జొచ్చె నంత నా
తనికి లయంబు చెంతకును ♦ దారసిలంగను భ్రాంతి నొందుటన్. ౨౬ 4574

క. శరముల నరిపై వైవక, శరాసనము లాగకుండె; ♦ స్వాంత మవశమై
పరఁగుటఁ బ్రతిబాణము లేసి రామువీర్యము నడఁగఁ ♦ జేయక యుండెన్.

సీ. రావణుఁ డేయుశ♦రంబులు శస్త్రముల్ బహుభంగులం గానఁ♦బడుచు ననిని
ఛేదనసంభేద♦నాదికార్యంబుల నొనరింపఁగాఁ జాఁ♦ కుండె మృత్యు
వతనికిఁ జెంతనే ♦ యమరియుండుట; నంత దానవపతి యవ♦స్థ నిటు లొందు
టను గాంచి యతనిస్యం♦దనమును నడుపుసారథి సుంతయేని సం♦భ్రాంతిఁ గనక

ఆ. యుద్ధభూమినుండి ♦ యొకరీతి మెల్లఁగ, నారథంబుఁ దొలఁగు ♦ నట్లు చేసె
*నతని కింకమృత్యు ♦ వాసన్న మౌనని, తనమనంబునందుఁ ♦ దలఁచెఁ గాన.

నూటయైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౬ - వ సర్గము.

రావణుఁడు సారథిం దిరస్కరించి మరల యుద్ధమునకు వచ్చి రాము మార్కొనుట.

చ. దనుజవరుండు కొలుఁ ద్రోఁగఁ ♦ దన్ బురికొల్పఁగ మోహ మొంది యిం
తని వచియింపరాని క్రుధ ♦ నందుటఁ గన్నులు కెంపుగాఁ గనుం
గొనఁ దగియుండ సారథిని ♦ గొబ్బునఁ గాంచి వచించె; దుర్మతీ!
నను బలశక్తిహీనుగఁ గ♦నం బరివర్జితవిక్రమాఢ్యుగన్. ౧ 4577

---

* శనై ర్యుద్ధా దసంభ్రాంతో రథం తస్యాపవాహయత్ - అనిమూ. ఆటవెలఁదియందలి మూఁడవనాల్గవపాదము 'అసంభ్రాంతః' అను పదస్వారస్యమును వెల్లడించుట కధికముగాఁ జెప్పఁబడిన దని యెఱుంగవలయు.

తే. అల్పునట్లుగ భీరువు ♦ నట్లు ధైర్య,హీనునిగ గతతేజుని♦గా నొకింత
మాయ తెలియనివానిగ ♦ మహితశస్త్ర,వర్జితునిగాఁ దలంచినీ♦స్వాంతమందు.

క. మనమున నలక్ష్యముగఁ జే,సి నీకుఁ దోఁచినటు లీవు ♦ స్వేచ్ఛఁ దిరిగెదే;
నను నడిగి మదీయాశయ,మును గైకొనకే యలక్ష్య♦ముగఁ గన్గొనుచున్.

క. వైరిసమక్షంబున నా, యీరథముఁ దొలంగఁదోలి ♦ యేల యిచటికిం
జేరిచితి? వనార్యా! నా, భూరియశంబుఁ జిరలబ్ధ♦మును వీర్యంబున్. ౩॥

క. ఘనతేజము రావణుఁడే, యని మొనఁ బరుగెత్తకుండు♦నను నమ్మకమున్
బనిపూని యిపుడు నీచే,తను నాశముఁ బొందెఁ జుమ్ము ♦ తగ నవినీతిన్. ౪

ఆ. [1]ఖ్యాతవీర్యుఁడైన ♦ యరి యూతఁ డస్మత్ప
రాక్రమములఁ జూపి ♦ రంజిలునటు
జేయఁదగినవాఁడు ♦ సూ! యట్టి శత్రువు
గనుచునుండ యుద్ధ♦కాంక్షు నన్ను. ౫॥ 4582

క. ఒనరిచితివి కాపురుషుని,గను; దుర్బుద్ధీ! మదీయ♦క్రమ్రరథము దీ
నిని మోహంబునఁ దొలఁగిం,చినయది తలపోయ నీదు♦చిత్త మ్మలరన్. ౬॥

క. అరినీకు విత్త మొసఁగుచుఁ, బరవశునిగఁ జేసె ననుచు ♦ స్వాంతమ్మున ని
త్తరుణమునఁ దోఁచె సత్యమొ, పరికింపఁగ నిద్ది యోరి♦పాపమనీషా!. ౭

చ. హితమును గోరుమిత్రు లిటు ♦ లెప్పుడు సేయఁగఁ బూన రిద్ది శ
త్రుతతికిఁ జేయనర్హమగుఁ ♦ దోడనె చేసితి వంతెకాని యీ
వితమునఁ జేయనొనె యని ♦ వేఁగుఱు చిత్తములోఁ దలంచి స
ద్గతినొనరింపవైతి; చిర♦కాలము నాకడ నున్నవాఁడవే. ౮ 4585

క. నేనొనరించిన సత్కృతి, మానసమునఁ దోఁచునేని ♦ మాటాడక యీ
భూనాథుఁడు పైఁబడఁగా, దానై రాకుండగను ర♦థంబు జవమునన్. ౯॥

క. మరలింపు; మనుచు నీవిధిఁ, బరుషముగా బుద్ధిమాలి ♦ పల్కునతనినై
ఖరి విని హితమతి సారథి, సురశత్రువు నూఱడించు♦చున్ హితభణితిన్.

తే. పలికె నిట్లని; నేభయం♦పడఁగ లేదు
మూఢతనుగాన నను రిపుల్ ♦ మోసపఱచి
విత్తమొసఁగంగ లేదు ప్ర♦మత్తుఁడ నను
సంశయమె లేదు నీదగు ♦ సత్కృతులను. ౧౦॥ 4588

క. మనమున మఱువఁగలే దో,దనుజాధిప! స్నేహమును ని♦తాంతము గలవాఁ
డనె; నేనీహితము యశ,స్సును గోరుచు మిత్రత మన♦సునఁ బూని తగన్.

---

[1] శత్రోః ప్రఖ్యాతవీర్యస్య రంజనీయస్య విక్రమైః, పశ్యతో యుద్ధలుబ్ధోహం కృతః

తే. నీకుహితమైన కార్యంబు ♦ నేను జేసి
నాఁడ నప్రియ మయ్యె నే♦నన్న గదినీకు;
నో మహారాజ! *యేదియే ♦ నొక్కకుఱము
నందు జనియించి కుమతియై ♦ యహితుఁ డగుచు. ౧౭॥ 4590

సీ. ఉన్నవాఁడుంబోలె ♦ నొకరీతి నీహితమును గోరి రథము తె♦చ్చిన నను గని
కుమతి యీతండని ♦ కొంకక తలఁచుట యుక్తంబుగాదు; మ♦హోన్నతోర్వి
నుండి తరంగిణి ♦ యురువేగమున మరలిన తెఱంగున రణం♦బున రథంబు
నుండనీయక యిట్లు ♦ చండవేగంబున నరదంబు తెచ్చిన♦యందులకును

ఆ. వినుము కారణంబు ♦ వివరింతు; వీరా! రణాగ్రమందు గొప్ప♦దగు తెగువను
బూని నీవు సమర♦మును జేసి యలయుట, తెలియవచ్చె నాకుఁ ♦ దెల్లముగను.

క. నీనెమ్మోమున మోదము, నీనెమ్మదిఁ దెగువయున్న ♦ నియతియు నెఱుఁగం
గానైతి నీరథాశ్వము, లీ నీరథ మీడ్చి యీడ్చి♦యే దీనములై. ౧౮॥

తే. ఎండతగులుటచే సోలి ♦ యింతయేని
బలము లేకయె గొప్పదౌ ♦ వర్షమునకుఁ
జిక్కువట్టి యావులరీతిఁ ♦ జేష్ట లుడిగి
యుండె; నేయేనిమిత్తంబు ♦ లొగిని మనకు. ౧౯ 4593

క. కనఁబడుచుండెనో యవి యెల్లను బ్రతికూలముగ దుష్ఫ♦లములుగ నాకుం
గనఁబడియె; మఱియు సారథి,యనఁదగువాఁడెన్నఁదగుశు♦భాశుభములనున్.

సీ. దేశకాలంబుల♦ తెఱఁగును ముఖమునఁ గల సంతసమ్మును ♦ గలఁక లోను
గాఁగల గుఱుతులఁ ♦ గడఁగి దైన్యము ఖేదహర్షంబులను దన♦యధిపునకును
గలబలాబలముల ♦ త్సోస్థలి నిమ్నమో యున్నతంబో యని♦యును సమతల
విషమభాగంబుల ♦ విమతులకుం గల యట్టి ఛిద్రంబుల ♦ నరద మరికిఁ

తే. జెంతకో ప్రక్కగనో లేక ♦ స్థిరముగ నట
నునుచుటయొ వైరి కభిముఖ♦మునఁ జెలఁగుచు
వెనుక కేగుట యివియన్ని♦యును నెఱింగి
గడుపఁదగు స్యందనంబుఁ జ♦క్కనిగతి నని. ౨౦ 4595

క. విను వీరా! నీకున్ స్యందనతురగంబులకుఁ గొంత ♦ తడ వూఱట గ
ల్గు నిమిత్తము దుర్భరమగు,నని కష్టము గల్గకుండ ♦ నరసి మనమునన్. ౨౧॥

క. అరదముఁ దొలఁగించుట యిగా, తరుణంబునయుక్తమనుచుఁ♦దలఁచితొలఁగున
ట్లురవడిఁ గొని తెచ్చితి నే, నరయక స్వేచ్ఛగను దోలు ♦ నంత కుమతినే.

ఆ. ప్రభువ వీవు గానఁ♦బటుతరస్నేహంబు, నూని చేసినాఁడఁ ♦ గాని వేఱు

---

* నాస్తి న్నర్థే మహారాజ త్వం మాం ప్రియహితే రతం, కశ్చి ల్లఘు రి వానార్యో దోష త్తో గంతు మర్హసి-అనియూ. కశ్చిత్ యత్ర కుతాఽపి కులే జాతః లఘుః అల్పబుద్ధిః-అనివ్యాఖ్య.

గాదు; వీర! శత్రు♦గణసూదనా! యిపు, డాజ్ఞ చేయు మెట్టు♦లాజ్ఞ యిడిన.

క. నీసొమ్ము దిన్నయప్పును, నేసరణిం దీర్పఁదగునొ ♦ యెన్ని మదిని నేఁ
జేసెద నట్లే తగినటు, లీసమయమునం దలంచి ♦ హితముగఁ జెపుమా. ౨౩

చ. దనుజలలాముఁ డీవిధి హి♦తంబుగ సారథి పల్కువాక్కులన్
విని పరిహృష్టుఁడై యతని ♦ వే పలుభంగుల సత్కరించి యు
ద్ధనిరతిఁ గొన్న చిత్తమునఁ ♦ దానిటుపల్కెను; సారథీ! రథం
బును వడిఁ దోలుమా యెచట ♦ భూపతియుండునొ యాధరిత్రి కిన్. ౨౪

క. అని రావణుండు వైరి శ,మనుపురికిం బంపకుండ ♦ మరలుఁడు సుమ్మీ;
యని రాక్షసేంద్రుఁ డాతనిఁ, గని పలికి మహాముదమును ♦ గాంచినకతనన్.

క. వరసూతునకున్ హస్తా,భరణము శుభరీతి మిగుల ♦ భాసిలు దానిన్
గర మర్థి నొసఁగె; సారథి,యు రావణునివాక్య మట్టు ♦ లొప్పుగ రథమున్.

ఆ. వైరి కభిముఖముగ ♦ వడిఁ దోలె; నారీతి
నధిపువాక్యచోది♦తాత్ముఁడగుచు
హయవరములఁ దోలె ♦ నాసారథియు నంత
నమ్మహారథుఁడగు ♦ నసురవిభుఁడు. ౨౭ 4603

క. మనమున సంతోషంబును, గననాస్యందనవరంబు ♦ క్షణమున యుద్ధం
బున రామున కభిముఖమై, యనుపమముగ నిల్చె నమరు ♦ లచ్చెరు వందన్.

నూటయాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౭ - వ సర్గము.

—ఆదిత్యహృదయమును రామున కగస్త్యుఁ డుపదేశించుట.—

చ. అనిఁ గను వేడ్క దేవనిక♦రాన్వితుఁడై చనుదెంచియున్న చ
క్కని మహిమంబు గల్గు ముని♦కాంతుఁ డగస్త్యుఁడు ఘోరసంగరం
బునఁ గడుశ్రాంతి నొందియును ♦ బూనిక యుద్ధము చేయువేడ్క వ
చ్చిన తనవైరి రావణుని ♦ జెచ్చెఱ ముందటఁ గాంచి యాత్మలోన్. ౧ 4605

తే. ఈతని జయించు టెట్లొకో ♦ యీతఱి నని
చింతలో మున్గియున్న యా♦క్షితిపతిఁ గని
యతని యొద్దకు వచ్చి యి♦ట్లనియె; దీర్ఘ
బాహుయుగశోభితా! *రామ♦భద్ర! రామ!. ౨ 4606

క. ఏనుతిచేతన్ వైరుల, దానవులను గెల్వఁ గలవొ ♦ దానిన్ గుహ్యం

* రామ రామ మహాబాహో-అనిమూ.

బై నెగడి సనాతనమై, మానితంబైన నతిని ♦ మమత వచింతుర్. ౩ 4607

తే. అద్రి యాదిత్యహృదయాహ్వ♦యంబు దాని
భక్తిఁ బఠియింపఁ బుణ్యము ♦ వైరినికర
నాశముంగల్గి జయము సం♦తసము గల్గు
నక్షయఫలంబు చేకూరు ♦ నధిక శుభము. ౮ 4618

తే. మంగళములకు నెల్లను ♦ మంగళంబు
సర్వపూర్వాఘములను నా♦శనము చేయు
నాధులను వ్యాధులను జెండు ♦ నమితమైన
యాయు వొసఁగు జప్యంబుల ♦ నమపమంబు. ౫ 4609

క. [1]పరమాంతరంగభక్తాం,తరమున వెలుఁగొందువానిఁ ♦ దపనీయకరో
త్కరవిలసితుని నవోదయ,పరిభాసితు దేవదనుజ♦పరమోపాస్యున్. ౬
క. నిరతిశయదీప్తిమంతుని, సరసిజరిపుసూర్యముఖ్య♦సకలఖచరభా
సురదీప్తిదు బ్రహ్మాండో,త్కరపాలకు నీస్తవమునఁ ♦ దమిఁ గొల్వ మిఁకన్.
క. సురసంఘతనుఁడు సుమ్మీ!, పరులను హీనులుగఁ జేయు ♦ పటుసామర్థ్యం
బు రహిం గలాఁడు; రశ్ముల, నిరతము భావింపఁ జేయు ♦ నేర్పఱి యితఁడే.
క. దేవాసురగణములఁ ద,త్పావనలోకములఁ దనప్ర♦భాపటలముచే
భావించి రక్షణము సే,యే వేళను జేయుచుండు ♦ హితముగఁ జుమ్మీ!. ౭
క. ఇతఁడే తలపోయంగాఁ, జతురాస్యకృతియు విష్ణు♦శంకరరూపుం
డితఁడె రిపుప్రజశోషణ, మతులితముగఁ జేయుఁగాన♦నగు స్కందుండున్. ౮
[2] తే. మఱి ప్రజాపతిరూపుండు ♦ మహితవిభవ
మునఁ జెలఁగుచు మహేంద్రుండు ♦ ధనదుఁ డల్లి
లయకరుఁడు గానఁ గాలుఁడో♦ను యముఁడగును
శిక్ష చేయుటచేతనే ♦ క్షితిప! వినుము. ౯ 4615

క. అమృతముఁ బుట్టించుటచే,త మహిన్ సోమాఖ్య నెగడుఁ ♦ దగ జలపతినా
మముఁదాల్చుఁబితరులునునగు;,సుమహితులగువసువులితఁడె♦చూడఁగ రామా!.

తే. సాధ్యు లశ్వులును మరుద్వ♦జంబు మనువు
భూచరుండగు వాయువు ♦ పొలుచువహ్ని
యును బ్రజాప్రాణవాయువు ♦ దనరు ఋతుని
కరమునకుఁ గర్త యగుప్రభా♦కరుఁడు నగును. ౯ 4617

1 ఇచటనుండి మహేశ్వరతీర్థులవారియభిప్రాయ మీపద్యములలో నిమిడియుండునని గ్రహింపవలయును. 2 ఇటఁ బ్రతిశబ్దమునకు వ్యుత్పత్త్యర్థములు తీర్థులవారి యభిప్రాయానుసారము వ్రాయఁబడినవి.

సీసమాలిక.—

అదితికి సుతుఁడుగ ♦ నవతరించినయట్టియాదిత్యుఁడవు, జగ♦దాదికర్త
వగుదువు, కర్మము ♦ లాచరింపఁగ జనులను బురికొల్పుచు ♦ ననుపమానుఁ
డవగుసూర్యుఁడవు, లో♦కావళి కుపకారమాచరింపఁగ నంబ♦రాంగణమునఁ
జరియించుఖగుఁడవు, ♦ జగమును సృష్టిచేఁ బోషించుచున్నట్టి ♦ పూషుఁడవు,గ
భస్తిమంతుండవు ♦ భర్మమయాకృతివఱలుటచేత సు♦వర్ణసదృశుఁ
డవు, ప్రకాశించువాఁ♦డవు భానుమూర్తివి,బ్రహ్మాండసృష్టిని ♦ భాసిలుట హి
రణ్యరేతసుఁడవు, ♦ రహిమీఱఁగా దివాకరుఁడవు, మనసును ♦ గడుహరించు
నట్టియశ్వంబున ♦ నలరుట హరిదశ్వుఁడనఁబడువాఁడవు, ♦ హారిసకల
కళ్యాణగుణుఁడవై ♦ క్రాలుటచే సహస్రార్చివి, సప్తాహ్వ♦యాశ్వయుతుఁడ
వగుటచే లోకంబు♦నందు విఖ్యాతుఁడవగుసప్తసప్తివి ♦ తగ సమస్త
శత్రుమారణమును ♦ సత్వరముగఁ జేయుచక్రము గల్గుట ♦ జగమునందుఁ
దొడరి మరీచిమం♦తుఁడవు, జ్ఞానోత్పత్తికిని బంధకంబనఁ ♦ జను నఘంబు
నపనయించుటచేత ♦ నవనిని దిమిరోన్మథనుఁడను నామంబు ♦ దనరువాఁడ
వగుదువు, సుఖముల ♦ సంపఱకుం గల్గునట్లుచేయుట శంభుఁ♦డనఁగఁ బడుదు,
పవనీధవులతోడ ♦ నవనిని ముయ్యేడుమాఱులు కొలఁదిగ ♦ మహితశక్తి
నొనరించుటను త్వష్ట ♦ యనఁబడుదువు,మృతమైన బ్రహ్మాండంబు♦ననుపమగతి
జీవింపఁజేయుట♦చేత మార్తాండుఁడవు, నంతట వ్యాపించు ♦ నట్టియంశు
మంతుఁడ వగుదువు ♦ మఱి జగదుత్పాదకసమష్టిజీవని♦కరము గర్భ
మందుఁ గల్గుటచేత ♦ నలరుహిరణ్యగర్భాఖ్యుండ వగుదు, వీ♦వఖిలతాప
తప్తులవిశ్రమ♦స్థానమగుటను శిశిరాహ్వయుండవు, తన♦యాశ్రితులకుఁ
బగవారలెవ్వరో ♦ వారికిఁ దాపంబుగలుగఁ జేయుటచేత ♦ నిలఁ దపనుఁడ
వగుదువు, తేజస్సు♦లఁ గలుగఁజేయుట భాస్కరుఁడవు, వేద♦వారములను
నుపదేశ మొనఁగుచు ♦ నుంటచే రవివగుదువు, రుద్రునిం గను♦ట వసుమతిని
నగ్నిగర్భుండన ♦ నలరారుచుందు, వీ వదితిపుత్రుఁడవు, హృ♦దంతరాళ
మందు సుఖంబు గ♦న్నట్టికారణమున శంఖుఁడ వగుదువు, ♦ సాంద్రతుహిన
మును, సూర్యరూపంబుఁ ♦ గొని రూపుమాపుటశిశిరనాశనుఁడనఁ♦జెలఁగు దీవు
తామసాహంకార♦తనువున నంబరమును సృజించుట నీవు ♦ గనుదు వ్యోమ
నాథాహ్వయము, తమో♦నామకగుణభేద, వఖిలవేదంబుల ♦ కంతమును గ
నినకారణమ్ముచే♦తను ఋగ్యజుస్సామపారగుఁడని పిల్వఁ♦బడుదు వీవు,
కర్మఫలాత్మక♦ఘనవృష్టిగలవాఁడ వగుటను ఘనవృష్టి ♦ యనఁబడుదువు
జలరాశియందున ♦ శయనించుటను నపాంమిత్రుఁడనంగను ♦ మెలఁగుదీవు,
వింధ్యమురీతిని ♦ వెలసి దుర్గమమగునట్టిసుషుమ్నాఖ్య ♦ మైనమార్గ

మందు శీఘ్రమ్ముగఁ ♦ బొందించుటను వింధ్యపీఠిప్లవంగమ♦విమలనామ
ధారివి, లోకవి♦తతిని నిర్మించుసంకల్పము నాత్మను ♦ గల్గియుంట
నాతపి వగుదువు, ♦ హారిమండలి వీవు మృత్యువైవగుదువు, ♦ మేళనమున
బింగళుండవు నీవు ♦ వెలయుచునుందువు,సర్వాండములఁ గూడ ♦సంహరించు
టను సర్వతాపనుం ♦ డనఁబడుచుందువు, కవివి, విశ్వాంశవు, ♦ సువిమలమగు
నట్టి తేజంబున ♦ నలరుటచే మహాతేజుఁ డనంబడు ♦ దీజగమున,
రంజకుఁడవు గాన ♦ రక్తుండ వగుదు, సర్వభవోద్భవుండవు, ♦ రమ్యసకల
తారకానక్షత్ర♦తతికిని గ్రహములకధినాథుఁడవు, వాని♦యంతరమున

తే. వఱలుచుందుదు, సకలవి♦శ్వముల కీవె
హేతువగుదువు? తేజస్సు ♦ లెల్ల నీదు
తేజమున డిందుపడుటను ♦ దివ్యమహిత
తేజమున నొప్పువాఁడవు ♦ దేవదేవ!. ౧౪ 4618

క. ద్వాదశమండలవర్తీ!, నీదయ గల్గినను జాలు ♦ నెమ్మిఁ గరుణాకుం
బ్రోది నగు నీకువందన, మో దేవా! యగునుగాక; ♦ యుద్యమ మలరన్. ౧౫

సీ. పూర్వపశ్చిమదిక్ఛ♦భూధరాంతర్యామియైనవానికి మ్రొక్కు ♦ మానితవిల
సజ్జ్యోతిరాకార♦సహితులౌ ముక్తుల కధిపతియై, దివ♦సాధినాథుఁ
డగు భాస్కరేశున ♦ కంజలి; జయునకు జయభద్రునకు నమ♦స్కారమల్లె
హర్యశ్వునకు సహ♦స్రాంశువునకుఁ బలుసారులు వందన♦సముదయములు

తే. వందనంబు లాదిత్యున♦కుం దమి మఱి
యుగ్రునకు వీరునకు మ్రొక్కు ♦ లోక్కరీతి
నంజలు లొగి సారంగున ♦ కమలకమల
సంప్రబోధునకున్ నమ♦స్కారశతము. ౧౬ 4620

క. నతితతి మార్తాండునకున్, శతధృతిహారవిష్ణుపతికి ♦ సతతమ్ము నమ
స్తతులగు సూర్యునకంజలి, స్తుతియగు నాదిత్యవర్చ♦సునకున్ భక్తిన్. ౧౭

సీ. భాస్వంతునకు సర్వ♦భక్షునకున్ మ్రొక్కు రౌద్రవపువునకు ♦ రమణ వినతి
తమము నడంచు ను♦త్తమునకు జేజేలు మఱి హిమఘ్నునకు న♦మస్సులగును
శత్రుఘ్నునకు నమ♦స్కారంబు లమితాత్మునకు జోతలు కృతఘ్న♦నాశనునకు
నంజలి దేవున ♦ కాదృతి మ్రొక్కులు జ్యోతిషాంపతికిని ♦ జోతలగును

తే. దప్తచామీకరాభుఁడై ♦ తనరురవికి
వహ్నికిన్ విశ్వకర్మకు ♦ వందనమ్ము
లగుఁ దమోభినిఘ్నునకు లో♦కాళిసాక్షి
కిని రుచికి మ్రొక్కులగు మహా♦త్మునకు నతము. ౧౮ 4622

క. ఇతఁడే ప్రళయంబున లోకతతిన్ నాశనముచేయుఁ ♦ గడఁగి మరల ని
ర్మితిచేయు దానినే సృష్టిఁ బోషించును లయంబు ♦ మాసిన తఱినిన్. ౨౧౼
తే. కాంతి శోషిల్లఁజేయును ♦ గాయు నెండ
వాన గురియును, బ్రాణులు ♦ వరుస సుప్తి
నొందఁగా నంతరాత్మయై ♦ యొక్కరీతి
మేలుకొనియుండు నీతఁడే ♦ గ్రాలుశక్తి. ౨౨౼ 4624
సీ. అగ్నిహోత్రమితండె, ♦ యగ్నిహోత్రుల ఫలమునునీతఁడే వేద♦ములును మఖము
లును యజ్ఞములఫలం♦బును నీతఁడే లోకములఁగల్గు సత్కర్మ♦ములకు నెల్లఁ
బ్రభువగునీతఁ డీ♦రవియే నియంతయా; నో రాఘవా! విను ♦ మొక్కమాట
నెవ్వఁడైనను సరే ♦ యెట్టియాపదలను గష్టంబులందును ♦ గానములఁ
తే. నిరతభయముల నీస్తుతి ♦ నియతిని బఠి
యించినన్ గ్రిందుపడకుండు; ♦ నెల్లసుఖము
లబ్బు, నీవును జిత్తంబు ♦ నమలరీతి
నిశ్చలంబుగఁ జేసి యీ♦నిఖిలవిభుని. ౨౪౼ 4625
తే. దేవదేవునిఁ బూజింపు ♦ దీనిచేత,
దీనినే మూఁడుసారులు ♦ పూనిక జపి
యించినన్ విజయంబును ♦ గాంచువాఁడ
వని; మహాబాహువిలసితా! ♦ యార్తిహరణ!. ౨౬
క. ఈతరుణంబున నీ వీ దైతేయుని రావణాఖ్యుఁ ♦ దప్పక యనిలోఁ
జేతము రంజిలఁ జంపుదు, భూతలనాథా! యటంచు ♦ మునిపతి యొలమిన్.
క. పలికి యగస్త్యుఁడు వచ్చినట్టులె జనియెన్; రఘుపతీంద్రుఁ♦డున్ గురుతేజం
బలఘుబలంబును మెఱయఁగ, నిలాసురోక్తమును నుతిని ♦ నెలమి వినంగన్.
క. తనశోకము నశియించుట,యును మిక్కిలి హృష్టుఁడగుచు♦నొప్పమెఱయఁ జ
క్కనిమనసున వార్చి శుచిం, గని యాదిత్యుఁ బరుఁ జూచి♦కడుభక్తిమెయిన్.
తే. దీని జపియించి హర్షంబు ♦ మానసమునఁ
బొంది వీర్యము పొంగఁగ ♦ భూరిధనువుఁ
దాల్చి నిల్చెను; రాముఁ డం♦తఁ గలహమున
వైరి యగురావణునిఁ గాంచి ♦ బలము మెఱయ. ౨౮౼ 4630
చ. మనమున హర్షమొంది యను♦మానము మాని సమస్తరీతులన్
దనుజవరేణ్యుఁ జంపుటకుఁ ♦ దా నచలస్థితి నిశ్చయించి వే
యని నొనరింపఁ బూనుకొనె; ♦ నంతట భానుఁడు తన్ను సన్నుతిం
దనిపెడు రాముఁ గాంచి ప్రమ♦దంబున మేను గగుర్పడంగ నా
దనుజుని చావు నాతనికి ♦ దా నవు డానతి యిచ్చి యంతటన్. ౩౦౼ 4631

తే. [1]తనదుమండలమును వీడి ♦ తగ నమర్త్య
నముదయాంతరమున నిల్చి ♦ సత్వరపడు
మింక రావణుఁ జంపంగ ♦ నినకులేశ!
యనుచు రామునకుం జెప్పె; ♦ నంత నచట. ౩౧ 4632

నూటయేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౮ - వ సర్గము.

రావణునకు దుర్నిమిత్తములు తోఁచుట.

ఉ. సారథి నంతసిల్లి దను♦జప్రభునానతిరీతి నారథం
బారఘురాముసైన్యముఁ ♦ కాతురతం గలిగించునట్టిదై
భూరినముచ్ఛ్రితధ్వజన♦మూహముగాఁ నలరారి యుండఁగాఁ
జారుగతుల్దగన్ నడిపె ♦ సత్వర మారఘురాముమీఁదికిన్. ౧ 4633

క. అరదం బది చిత్రాలం,కరణయుతం బొచు నొప్పి ♦ గంధర్వమహా
పురమున వెలయుచు హాటక,వరమాలిక లొప్ప వేగ♦వర్ధయయుతమై. ౧౪

క. కలహోచితపరికరవిత,తులనుండి పతాక లలరఁ ♦ దోరపుధ్వజముల్
వెలయఁగఁ దనయున్నతి ని,మ్ముల నభ్రము మ్రింగ నెంచుఁ♦బో యనునటులై.

క. ధరణిన్ మ్రోయించుచు నా, పరసేనలఁ జెండఁ జాలి ♦ భాసిలి నవ్బలో
త్కరముల కుల్లాసమ్మును, బరఁగంగాఁ జేయుచును న♦భంగుర మగుచున్. ౩౪

క. నిరుపమగతి నొప్పెను! భూ,వరుఁడగు శ్రీరాముఁ డసుర♦వల్లభురథ మా
కరణిన్ శబ్దించుచు భీ,కరరవమున దిక్కులొప్పు♦గతిఁ జేయునదై. ౪ 4637

క. తనపైకి వచ్చుచుండఁగఁ, గనియెన్; మఱియున్ నృపాల♦కాంతుఁడు రిపువా
దనుజేంద్రు నమ్మహారథ,మును [2]కృష్ణతురంగయుక్త♦మును నుగ్రంబున్. ౫

తే. భయదవర్చస్సుతోఁ గూడి ♦ పడగ లెల్ల
మెఱపుఁదీఁగల రీతిగా ♦ మెఱయుచుండ
నింద్రునాయుధమట్టుల ♦ నెసఁగు ధనువు
గనఁబడన్ మేఘసంతతి ♦ గదురవముల. ౫౪ 4639

క. ఘనవృష్టి గురియుచాడ్పున, సునిశితశరవృష్టి గురియు♦చుం దనపైకిం
జనుదేరఁ గాంచి తనదగు, ధనువును [3]బాలాబ్జురీతిఁ ♦ దగ వంచి క్రుధన్.

క. కులిశముతాఁకునఁ బర్వత,ములు బగిలెడునపుడు గలుగు ♦ భూరిరవము న
ట్టులు చప్పుడు గలుగఁగ ను,జ్జ్వలగుణమునుదీటుచున్ నవ♦శౌర్యముపొంగన్.

---

1 సురగణమధ్యగతో వచ త్స్వరేతి-అనిమా. 2 కృష్ణవాజిసమాయుక్తమ్-అనిమా. 3 బాల
చంద్రనతం ధనుః-అనిమా.

తే. నిర్జరేంద్రుని సారథి♦ని గని పల్కె
మాతలీ! శత్రురథ మదె ♦ యాతతగతి
వచ్చుచున్నది చూడుమా; ♦ వాసవరిపు
వతఁడు మరల మహాజవ ♦ మలరుచుండ. ౮ 4642

తే. అప్రదక్షిణ మగునట్టు ♦ లరుగుదెంచు
చున్నవాఁడొట వానికి ♦ యుద్ధమరణ
మందు మతిగల్గినట్లున్న ♦ దట్టులగుట
నరసగతి మీఱి నీవు హె♦చ్చరికఁ బూని. ౯ 4643

క. మనరథము వైరియరదం,బున కభిముఖముగను దోలు♦ము మరుత్తు నభం
బున లేచిన ధారాధర,మును జెండెడురీతిఁ జంపఁ ♦ బూనితి వీనిన్. ౧౦

తే దైన్య మొందక భ్రాంతినొం♦దక మనంబు
కలఁక నొందక నీవు వీ♦క్షణము లించు
కంతయేనియుఁ జెదరక ♦ యలరఁ బగ్గ
ములఁ గ్రమంబునఁ ద్రిప్పుచు ♦ లలితరథము. ౧౧ 4645

క. త్వరితంబుగఁ దోలుము; వజ్రిరథంబును నడపి ఖ్యాతిఁ ♦ జెందిన యలనీ
కురుముదమున నీవిషయము, మరలం గఱపంగఁ దగదు ♦ మాటవరునతోన్.

క. అని సేయఁ బూనినాఁడను, గనుకన్ స్మరియింప నెంతుఁ♦గానీ బోధిం
పను బూనలేదు నేర్పం,గను దలఁపఁగ లే దటన్న; ♦ క్ష్మాపతిపలుకుల్. ౧౩

క. విని సారథితిలకుం డనఁ, జను నింద్రునిసారథియును ♦ సంతసము మఱిం
తను గని దోలెను నారథ,మును మాతలి యంత శక్తిఁ ♦ బొంగుచునుండన్.

తే. రావణాసురునమ్మహా♦రథము నప్ర,దక్షిణమ్ముగఁ జేయుచుఁ ♦ దనరథంబు
నవ్యగతిఁ దోలఁ దచ్చక్ర♦జనితరేణు, వడ్డముగఁ బర్వె రథికుల♦యంతరమున.

క. దనుజేంద్రుఁ డంతఁ గ్రోధం,బునఁ గన్నులు రక్తవర్ణ♦ములు గాఁగ రథం
బున కభిముఖుఁడై నిల్చిన, జనపతి నొప్పించెఁ దీవ్ర♦సాయకపంక్తిన్. ౧౬

సీ. మహితతేజుండగు ♦ క్ష్మాపతి యంతట వైరిధర్షితుఁడయి ♦ భూరిరోష
మున ధైర్య మువ్పొంగ ♦ మున్ను మాతలి తెచ్చినట్టి మహావేగ♦మగుశతక్ర
తునిశరాసనవర్య♦మును రవిరశ్ములవంటి ప్రభల్ గల్గు ♦ వాఁడి బాణ
ములనుగ్రహించెను;♦కలహంబు చేయంగనొండొంటి కెదురయి♦యొకటినొకటిఁ

ఆ. జంపఁ గోరి బలసి ♦ పెంపున నున్నట్టి, గజరిపులకు వలెనె ♦ కర్బురేంద్ర
మనుజనాయకులకు ♦ ననుపమయుద్ధంబు, చెల్లె; నంత దేవ♦సిద్ధవరులు. ౧౮

క. మునిపతులును గంధర్వులు, దనుజేంద్రునిమరణ మొదలఁ ♦ దమిఁగోరుచు నుం
డినవార లొడ్డు యుద్ధం,బును దానిం జూడ నభ్ర♦మును జేరుటయున్. ౧౯

తే. గగురుఁ బుట్టించుచుఁ దా భయం♦కరము లగుచు
రావణునినాశనంబును ♦ రామజయముఁ
గానఁ బఱచును త్పాతముల్ ♦ గనఁబడియెను;
దనుజనాయకురథముపై ♦నను రణమున. ౨౦ 4658

క. కురిసెను పర్జన్యుఁడు నె,త్తురుఁ దీక్ష్ణశ్వాసనవితతి ♦ ఘోరపువడితో
వరుస నపసవ్యగతితోఁ, జరియించెను గృధ్రము లోగి♦సముదయములుగాన్.

క. తిరుగుచు నభమున రావణు,నరదం బేదెసలఁ బోవు ♦ నాదిక్కులకే
వరుసన్ వెంటను బోయెను;, సరిగా దివసమునఁ గూడ ♦ సాంద్రముగాఁగన్.

తే. లంక దాపానిపూవట్టు♦లన్ సురక్త,మైన సంధ్యాప్రకాశమ ♦ ట్లావరింప
నాపురంబున్న ధరణి త్రి♦యామయందు, మండుచున్నట్లు కనఁబడెఁ♦జండరీతి.

క. పిడుగులతోడ మహోల్కలు, పడియె మహారవము మిగులఁ♦బ్రతికూలముగై
పడునవి రావణునకు నె,క్కుడు ఖేదము గల్గఁజేసి ♦ కుందఁగఁ జేసెన్. ౨౪

క. దనుజేంద్రుఁ డున్నచోటం, గనఁబడు మేదిని చలించెఁ ♦ గ్రవ్యాదులు వై
రినికాయముఁ బ్రహరింపం,గను బూనఁగ వారిభూరి♦కరము లొరులచేన్.

క. పట్టుకొనఁబడినయటు గ,న్పట్టెన్; రవికాంతు లెల్లఁ ♦ బచ్చవిగా న
ప్పట్టున నెఱ్ఱఁగఁ దెల్లఁగ, నట్టులె నల్లఁగను దనుజు♦సంగమునందున్. ౨౬

తే. ఒక్కరీతిగ వ్యాపించి ♦ యురుగిరిపయి
ధాతువులరీతిఁ జూపట్టె; ♦ నాతఱి నట
గ్రద్దలున్ వెంట రా వంచ♦కములు నోళ్ల
నగ్నికణములఁ గ్రక్కుచు ♦ నసురపతిని. ౨౭ 4660

చ. కనుఁగొనుచున్ శుభేతరము ♦ గల్గుటఁ దెల్పుచు నార్చె; వాయు వా
యనిమొన లేచి రావణున ♦ కక్షులు గన్పడకుండ ధూళిఁ జ
క్కనిగతిఁ జల్లుచున్ జవముఁ ♦ గైకొనుచుం బ్రతికూలరీతి వీ
చెను; జలదంబు తద్ధ్వనియుఁ ♦ జేయురకుండఁగఁ దద్బలంబులన్. ౨౮ 4661

ఆ. ఓర్వనలవిగాక ♦ యుగ్రంబులును నయి, భయదరవము లొప్పఁ ♦ బడియెనచట
నొక్కరీతిగాఁగ ♦ నుల్కాశనులు; దిగ్వి,దిక్కులందుఁ దమము♦ తెలిపిలేక.

క. చీఁకటులు గ్రమ్మె; ధూళియు, నాకరణిం గురియుచుంట ♦ నవకాశంబే
యాకసము వంకఁ జూడఁగ, నేకరణిం గల్గదయ్యె ♦ నెవ్వరి కైనన్. ౩౦

*చ. అనిమొన నందు శారికలు ♦ నార్భటిమీఱ రణంబు చేయుచున్
ఘనభయముం బొసంగునటు ♦ గాఢముగా నినదం బొనర్చుచున్

* కుర్వంత్యః కలహం ఘోరం శారికా స్తద్రథం ప్రతి, నిపేతు శ్శతశ స్తత్ర దారుణం దారుణా రుతాః-అనిమూ.

దనుజమహేంద్రుస్యందనవ♦తంసముపై శతసంఖ్య లొక్కరీ
తిని బడియెన్; మహాసురుని♦ తేరునకుం గల ఘోటకావళుల్. ౩౧ 4664

తే. జఘనములనుండి హుతవహు♦జ్వాలలను న
యనము లందుండి యశ్రువు♦లను *సమముగ
నగ్ని నుదకంబు సంతత ♦ మవుడు విడిచె;
నచట నిటు దారుణములు భ♦యావహములు. ౩౨ 4665

క. కనదుష్టములును నై తగు, ననేకదుశ్శకునము లొగి ♦ నాతనికిం జా
వును దెల్పుచుం గనంబడియెన్;, మనుజేంద్రునకును సమస్త♦మంగళదములై.

తే. జయము దెల్పెడు నట్టివై ♦ చాలసౌమ్య
ములును నయి యొప్పుశకునరా♦నులు గనంబడె
నల్ల తావుల; జయమున ♦ నుల్లసిల్లఁ
జేయుశుభశకునముల నా♦క్షితిపతి గని. ౩౪ 4667

క. పరమప్రమదముఁ గనుచున్, సురారి మృతినొందినట్లె ♦ శుభము తనకు న
త్తరుణమునఁ గల్గినట్టులె, పరికించెను; నంత రామ♦భద్రుం డచటన్. ౩౫

తే. లక్షణజ్ఞుఁడు కావున ♦ నక్షయముగఁ
దనకు విజయంబు గల్గుట ♦ తగఁ దెలిపెడు
శుభనిమిత్తములం గని ♦ చొక్కపుఁదమిఁ
బులకితశరీరుఁడై వైరిఁ ♦ గలహమందు. ౩౬ 4669

క. పరిమార్చ మిగుల విక్రమ, మరుదుగఁ గనఁబఱుపఁ బూని♦యధికసుఖము నా
తరుణంబునఁ గని యింకం,బరుఁ డీల్గు నటంచుఁ దలఁచె ♦ స్వాంతమునందున్

నూటయెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౯ - వ సర్గము.

—రామ రావణులు మహాహవ మొనరించుట—

చ. అరదము లెక్కియున్న దను♦జాధిపరాముల కప్డు భూరిసం
గరము భయంకరం బయి జ♦గత్తతి కెంతయు నోర్వరానిదై
పరుషమునై చెలంగె; సుర♦బాధకుఁడై తగు రాక్షసేంద్రుభీ
కరబలముల్ గపీంద్రుభట♦కాండము సంగరసాధనాళిచేన్. ౧ 4671

తే. ఒప్పియుండియు వారల♦యుద్ధదర్శ
నమునఁ గల్గెడు వేడుకఁ ♦ దమప్రయత్న
ములను విడనాడి యూరక ♦ నిలిచి; రంత
రామరావణు లతిఘోర♦రణము చేయ. ౨ 4672

* తుల్య మగ్నిం చ వారి చ-అనియూ.

క. ఆయతులై యుండుటఁగని, యాయిరువాఁగులఁ జెలంగు ♦ నందఱు సుభటుల్
పాయక యాయనిఁ గను తమి,నాయతమతు లౌచు విస్మ ♦ యము గని రంతన్.

సీ. ఆవీరభటులు పె ♦ క్కాయుధంబులఁ గరంబులఁదాల్చి యనిచేయ ♦ వలయుననుచు
నుండియు నాశ్చర్య ♦ మొంది యాయుద్ధంబుఁగని పరస్పరము సం ♦ గరము చేయఁ
బూనకుండిరి; మఱి ♦ దానవసేనలు తమవిభుం గపిగణ ♦ తల్లజు బల
ములు రాముఁ గనుచు ని ♦ మ్ములవిస్మితాత్ములై చిత్రప్రతిమ లట్లు ♦ క్షితి నిలిచిరి;

*తే. రామరావణు లిద్దఱు ♦ నామహాహ
వమునఁ దోఁచు నిమిత్తము ♦ లమరఁ గాంచి
జయము నపజయమును గల్గు ♦ సరగ ననుచు
బుద్ధి నెంచియుఁ గోపంబు ♦ పొంగుచుండ. ౯౪ 4674

క. భీతిరహితులై పోరిరి;, భూతలపతి జయము గల్గుఁ ♦ బోయనియు; సురా
రాతివిభుండును మృతితన, కాతఱిని గల్గుననియు ♦ నాత్మఁ దలఁచుచున్.

తే. ధైర్య మూని విక్రమముల ♦ దారుణముగఁ
జూపి; రంతట వీర్యంబు ♦ శోభిలంగ
నసురపతిచాపమున సాయ ♦ కాళిఁ గూర్చి
దాశరథిస్యందనోల్లస ♦ ద్ధ్వజముమీఁద. ౮౪ 4676

క. త్వరపడి వైచెను; నయ్యవి, పురుహూతరథైకశక్తిఁ ♦ బొలుపఱి పడియెన్
ధరణిన్ ధ్వజము స్పృశింపకె;, ధరణీశుఁడు వీర్యమున ను ♦ దాత్తక్రుధచేన్.

చ. ధనువును లాగి రావణుని ♦ శత్కృతికిం బ్రతిచేయ నెంచె న
మ్మనమున; భూరిజిహ్మగము ♦ మాడ్కి సహింపక రాక స్వీయకాం
తిని జ్వలియించుచున్ మెఱయు ♦ తీవ్రశరంబును వైచె వైరికే
తనముపయిన్; శరం బదియుఁ ♦ దద్ధ్వజమున్ వడిఁ గూల్చె భూమిలోన్. ౧౧

తే. చొచ్చె, ధ్వజ మట్లు భిన్నమై ♦ క్షోణిఁ బడియె;
గురుబలుండగు దానవ ♦ కుంజరుండు
తనధ్వజం బట్లు విఱిగినఁ ♦ గని విరోధి
పౌరుషము నోర్వఁ జాలక ♦ బలము మెఱయ. ౧౨౪ 4679

క. ఘనకోపమ్మున మిక్కిలి,యును జ్వలియించెను; మహోగ్ర ♦ ధోగ్రుండగుచున్
దనరొడలు తెలియ కుగ్రా,శనిసమశరవృష్టిగ్రక్క ♦ చందము తగఁగాన్.

క. ధరణీశునిగుఱ్ఱములను, బరుషశరంబులను నొంచెఁ ♦ బరమాశ్వము లా
శరతతిఁ బాదస్ఖలనము, సరియగు గతిభేదమును బొ ♦ సంగకయుండన్. ౧౮౪

తే. నిలిచియుండుటె కాక ని ♦ ర్మలసరోజ,నాళహతినొందినట్లు మ ♦ నంబు చెదర
కట్టె స్వస్థములై యుండె; ♦ నంతరావ,ణాసురుం డాత్మశరముల ♦ కాహయములు

* తౌ తు తత్ర నిమిత్తాని దృష్ట్వా రావణరాఘవౌ, కృతబుద్ధీ స్థిరామర్షా-అనిమా.

చ. దనుజవరేణ్యఘోటకవి♦తానము రాముఁడు రామచంద్రు
శ్వనికర మాసురారిపతి ♦ బాణపరంపరఁ గొట్టుచున్ జవతి
బున నితరేతరంబు బెఱు♦పూనికమీఱఁ బ్రతిక్రియం గరం
బొనరుచుచున్ మహోగ్రముగ ♦ యుద్ధముచేయుచు నుండి ౬

ఆ. ఒకముహూర్తకాల ♦ ముగ్రంబుఁ దుములంబు, రోమహర్షణంబు
పూన్కితోడ జరగె♦భూరియుద్ధము; సుహో,బలయుతుల్ సురారి♦పట

క. సునిశితశరముల యుద్ధం,బును సల్పుచునుండ నసుర♦పుంగవుఁ డాత్మ
దనధ్వజము గూల్చినందుల,కును నరపతిమీఁద మిగులఁ ♦ గోపం బ

నూటతొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౦ - వ సర్గము.

రాముఁడు రావణుశిరంబుల నూటయొకపర్యాయములు ఖండించుట.

చ. అని నపుడా నృపాలవరుఁ ♦ డాసురభర్తయు నొక్కపూన్కిఁ జే
య నిఖిలభూతముల్ మదుల♦యం దొగి విస్మయ మంకురింపఁగాఁ
గనుఁగొనుచుండెః వారలిటు ♦ గాంతరథంబులపైఁ జెలంగి యొ
క్కని మఱియొక్కఁ డుగ్రగతిఁ ♦ గ్రాలఁగ మార్కొనుచున్ మహాక్రుధన్.

క. శరముల నొప్పించుచుఁ దన,పరునిం జంపంగఁ దలఁచి ♦ బలువిడి నొప్పిం
ప రహిన్ వాతల సారథు, లరదంబుల రాకపోక♦లందు నిపుణతన్. ౧౪

తినొ యాశరము లెల్లఁ ♦ దీవ్రయుద్ధంబున సఫలంబు లగునని♦స్వాంతమందు
నమ్మియుండెడునట్టి ♦ విస్మహితాంబకములు రావణునియందు ♦ నలఘుశక్తి
తే. మాని లఘుశక్తిగలవయి ♦ మ్రాన్పడి యిటు
లుండుటకు హేతు వేమియో ♦ యూహచేయఁ
డోఁపకున్న దటంచు నా♦భూపుఁ డపుడు
చింతిలుచునుండె యంతలోఁ ♦ జింతమాని. 33 4719

క. మనమునఁ బరాకునొందక, దనుజేంద్రుసురంబుపైన ♦ దారుణశరవృ
ష్టిని గురిసె; రథగతుండగు, మనుజాశనపతియుఁ గుపిత♦మానసుఁ డగుచున్.
క. అని రామునిపై గదలను, ఘనముసలంబులను వైచి ♦ కడునొప్పించెన్
మనుజేంద్ర దనుజనాయకు, లనుపమగతిఁ దద్ధరాధ♦రాగ్రము మీఁదన్. 3౮౪
క. *పెనుక్రోధంబున నంబర,మున కెగసియు ధరణిభాగ♦మును జేరియుఁ బో
రను భూమినభోగిరులను, గనుఁగొనఁ దుములంబుగాఁగ ♦ గగురుజనింపన్.
క. జరగెను భయంకరంబుగ;, సురదానవయక్షరాక్ష♦సులును విశాచో
త్కరములుఁ బాములు గన సం,గర మది నప్తరాత్రి యామ♦కంబుగఁ జెల్లెన్.
తే. రాత్రిఁ బగటను నొకముహూ♦ర్తంబు నొక్క
క్షణమ యైనను వారల ♦ కదన మింత
యైనను విరామ మొందక ♦ యనుపమాన
మగుచు సాగెను జూడ న♦త్యద్భుతముగ. 3౭౪ 4724

చ. దనుజవిభుండు నాదశర♦థప్రియనందనుఁ డేవుమీఱ ని
ట్లని నొనరింప జేనికి జ♦యం బిఁకనైనను గల్గ దేమొ యం
చనుపమబుద్ధివై భవము ♦ నందిన మాతలి సంగరంబుచే
య నృపతిఁ గాంచి యిట్లనియె ♦ నూహ చెలంగఁగ సత్వరంబుగన్. 3౮౪

నూటపదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౧ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁడు బ్రహ్మాస్త్రముచే రావణు వధించుట.

క. ధీరవరేణ్యా! తెలియని,వారివలెన్ దనుజవిభుని♦భంగిఁ బెనఁగెదే
భూరమణా! మనుజులచే, నీరాక్షసుఁ డనిని దెగుట ♦ యెంచి యమర్త్యుల్.
తే. నిశ్చయించినకాలంబు ♦ నేఁడు వచ్చెఁ
గాన వీనివధంబున♦కై నియతిని
నిపుడు బ్రహ్మాస్త్రమును వైవు ♦ మితనిమీఁద
ననుచు స్మృతిఁ గల్గఁజేసె నా♦యస్త్రమాత్మ. ౨ 4727

---

* అంతరిక్షే చ భూమౌ చ పున శ్చ గిరిమూర్ధని-అనిమా.

క. మాతలి పల్కినమాటల, నాతఁడు రాముండు వీర్య ♦ మలరుచునుండన్
జేతస్సున స్మరియించుచు, భీతిల బుసగొట్టు పాము♦విధముసఁ దగుచున్. ౫౹
క. అనుపమకాంతుల మెఱయుచుఁ, గన నద్భుతమైన బ్రహ్మ♦కాండమ్మును గై
కొనియెన్; భగవంతుండయి, యనూనవీర్యమునఁబొల్చి♦యనుపమహిముండై.
క. తనరామునగస్త్యుండును, దనకు విరించనుఁడు కృపను ♦ దయచేసిన దా
ని నమోఘము నగునస్త్రం,బును రాముని కొసఁగె శత్రు♦పూగము నణఁపన్.
సీ. అమితతేజుండగు ♦ నబ్జజుం డద్దాని నింద్రునకై సృజి♦యించె మూఁడు
జగముల నొక్కట ♦ జయమందఁ గోరెడు శక్రునిమిత్తమై ♦ సారమైన
యస్త్రంబు నద్దాని ♦ నలరించి యొసఁగెను; మును దేనిఱెక్కల ♦ ననిలపతియు
నలుఁగున భాస్కరా♦గ్నులు నధిదేవతలై యుందురో దేని♦యుంగ మంబ
తే. రాభమై మేరుమందరా♦ఖ్యావనీధ
రములవలెనె గురుత్వంబు ♦ ప్రబలఁ దగునొ
యట్టి బ్రహ్మాస్త్ర మతిభాసు♦రాంగ మగుచు
గనకభూషితమును సుపుం♦ఖంబు నగుచు. ౬౹ 4731
ఆ. వితతభూతసార ♦ మతులితంబు గ్రహించి, విరచితమయినూర్య♦విధముసఁగడు
మెఱయుచుండు; ధూమ♦మిశ్రితకాలాగ్ని,వలెను దీప్తభుజగ♦భంగిఁ దనరు.
క. పరనాగాశ్వశతంబులఁ, ద్వరగా భేదించునదియు ♦ దస్యునగరభీ
కరవిలసద్ద్వారంబులఁ, బరిఘంబుల గిరులఁ గూడఁ ♦ బ్రద్దలుచేయన్. ౮౹
క. నానాదనుజాస్త్రయుతం,బై నిజతనువొప్ప మెదడు♦నందు మునిఁగి యెం
తేనిన్ భీతికరంబై, యానిర్జరనాథువజ్ర♦మట్లు దృఢంబై. ౯ 4734
క. గురునాదముకలదై సం,గరముల నేకపట మున్నఁ♦గాని విడువ కా
తురమునఁ జెందుచు భూతో,త్కరభయదంబగుచు నశని♦కల్పంబగుచున్.
తే. ఊర్పులను బుచ్చు ఫణిరీతి ♦ నొప్పి గృధ్ర
[3]కంకవశపక్షులకు వంచ♦కముల కసుర
గణములకు యుద్ధమందు ని♦కామతృప్తి
గాఁగ నాహారమొసఁగుచుఁ ♦ గ్రాలునదియు. ౧౧ 4736
క. అనిలో యమునిం బోలుచుఁ, గన భీకరమగుచు వెలయుఁ ♦ గపులకు మోదం
బును రాక్షసులకు నాశన,మును గల్గింపంగఁ జాలి ♦ ముఖ్యతమంబై. ౧౧౹
ఆ. అందమగుచుఁ జిత్ర♦మయి పలురీతుల, వెలయు వైనతేయు♦వితతపక్ష
తతినిఁ గట్టఁబడుచు ♦ సతతంబు లోకాళి,గుందు నుత్తమ మగు♦నంబకమయి.
సీ. ఇక్ష్వాకువంశ్యుల ♦ కెల్ల భయంబును బోఁగొట్టఁ జాలి రి♦పుప్రజముల
యశము హరించుచు ♦ నలరుచు రాముని కత్యంతహర్షదం♦బై చెలంగు;

1 నిశ్వసంత మి వోరగమ్-అనిమూ. 2 అమోఘం యుధి వీర్యవాన్-అనిమూ. 3 కంకగృ
ధ్రబలానాం చ-అనిమూ.

నట్టి బ్రహ్మాస్త్రంబు ♦ నమ్మహాబలుఁడగు రాముండు గైకొని ♦ ధీమహిమము
వెలయుచు నుంచఁగ ♦ వేదోక్తవిధిచేత మంత్రించి ధనువున ♦ మానితగతిఁ
తే. గూర్చె; నాగురుశరమును ♦ క్షోణివిభుఁడు
ధనువునం గూర్చుచుండ భూ♦తమ్ము లెల్ల
భయము నొందె ధరిత్రియుఁ ♦ వడఁకె; రాముఁ
డంత సంక్రుద్ధుఁడై ధను ♦ వట్టె లాగి. ౧౫ 4739
క. శరవర్యమ్మును దానిని, బరమర్మచ్ఛేదకమును ♦ బరమాయత్తుం
డురుబలుఁడునైన యాతఁ డ,సురపతిపై వైచె; నంత ♦ సునిశితశరముల్. ౧౬
క. సురపతిబాహుచ్యుతిఁ గని, త్వరగాఁ జనువజ్ర మట్లు ♦ దారసిలన్ రా
కురుకల్పాంతయమాకృతిఁ, గరము నివారింపరాక ♦ కడు భీషణమై. ౧౭
మహాస్రగ్ధర. చని రక్షోనాథువక్ష♦స్స్థలిఁ బడియె; జవ♦స్ఫారముం గల్గి పద్మా
సనునస్త్రం బద్దియంతన్ ♦ సకలరిపుతనూ♦సంతతిన్ రూపుమాపం
గను జాలుం గాన వైవన్ ♦ గఱకుదనుజవ♦క్షస్స్థలిన్ దాఁకి చీల్చెన్;
ఘనమై ప్రాణాంతకంబై ♦ కఠినతరమునై ♦ క్రాలు నాయస్త్ర మంతన్. ౧౮
చ. దనుజునిఱొమ్ము నెత్తుటను ♦ దానొగి మున్గుచు సత్వరంబ యా
తనివగు ప్రాణముల్ గొనుచుఁ ♦ దద్ధృదయంబుననుండి లేచి చొ
చ్చెను ధరణిన్; శరం బదియు ♦ శీఘ్రమ రావణునిన్ వధించి యా
తనిరుధిరంబునం దడిసి ♦ తచ్ఛవిఁ గ్రాలుచు భీకరాంగమై. ౧౯ 4743
క. తనపని యొనరిచి వినయం,బున నంబులపొదిని జొచ్చెఁ; ♦ బురుహూతరిపుం
డును హతుఁడై ప్రాణములను, దనజీవితమును ద్యజించు ♦ తరుణమునందున్.
ఆ. అతనిచేతనున్న ♦ యాపెనుచాపంబు, పట్టువదలి బాణ♦పంక్తితోడ
ధరణిఁ బడియెను; భయ♦దంబగు జవమును,నతులతేజముగల♦యాదనుజుఁడు.
క. అసువులు చన వృత్రాఖ్యుం, డసురుఁడు వజ్రమునఁ గూలు♦నట్లుగ వడితో
డ సమరధరణి రథచ్యుతి, నమరులు భయమందఁ బడియె ♦ నానమయమునన్.
క. హతశేషులైన దనుజులు, క్షితిఁబడిన సురారిఁ గాంచి ♦ స్వీయవిభుండున్
హతుఁ డగుట బెదరి దిక్కు,ల, కతిజవమునఁ బాఱి; రంత ♦ నాకపివరులున్.
క. తరుహస్తులగుచుఁ బంచా,స్యరవంబులు చెలఁగ రాక్ష♦సాళిని నాసం
గరభూమినుండి తోలిరి, సురవైరులు తమవిభుండు ♦ క్షోణిఁ బడుటయున్.
క. రాముఁడుజయంబునొందుటఁ, దామొగిఁగనుఁగొనుచుఁగపివి♦తతిహర్షమునన్
భీమగతిం దము నొంపం,గా మానము దూలి ప్రాపు♦గల్గమి మిగులన్. ౨౫
తే. ఆననంబుల బాష్పంబు ♦ లట్టెచిమ్మఁ
గరుణఁ బుట్టెడురీతి లం♦కను గనంగఁ
బాఱి రతిభీతులై; జయ♦ప్రభలవెలయు
వానరులు సంప్రమోదసు♦స్వాంతులగుచు. ౨౬ 4750

క. రామునిజయంబు రావణుఁ, డామెయిఁ దెగుటయును బొగడి ♦ యారవములచే
భూమివడఁకంగఁ జేసిరి, వ్యోమమునన్ శుభరవంబు ♦ లొప్పుచునుండన్. ౨౬
క. సురదుందుభి మ్రోసెను; స, త్సురిమళములఁ దాల్చి యనిల♦పతి సుఖముగ న
త్తరుణమున వీచె; రాముని,యరదముపయి దివమునుండి♦యలరులగుములున్.
ఆ. త్రోయ రాకయుండఁ ♦ దోడ్తోనఁ గురిసెను;
ధరణిఁ గపులనుతుల♦తతులె కాక
యంబరమున సుమహి♦తాత్ములౌ దివిజుల
సాధుసాధువాక్య♦సముదయ మొగి. ౨౮ 4753
క. వినఁబడియె భూమియందును;, దనుజుఁడు రౌద్రుండు లోక♦తతిభీకరుఁ డ
య్యనిఁ దెగుట దేవచారణు, లనూనమోదంబు నొంది; ♦ రంత నృపతియున్.
చ. దనుజలలాముఁ ద్రుంచి ప్రమ♦దంబును దాఁ గని స్వీయరాజ్యముం
గొనిన దివాకరాత్మజుని ♦ గోమలగాత్రు మహాబలాఢ్యునిన్
వనచరనాథుపుత్త్రుఁడయి ♦ వ్రాలిన యంగదుఁ బ్రీతచిత్తులై
తనరెడునట్లొనర్చె; సుర♦తల్లజు లందిరి సుప్రసన్నతన్. ౩౧ 4755
సీ. దిశలెల్ల నిర్మల♦దీప్తుల వెలుఁగొందె విమలరీతిని విను♦వీథి వెలసె
ధరణి కంపింపక ♦ తనరారె వాయువు చక్కఁగా వీచె భా♦స్కరుఁడు సుస్థి
రప్రకాశుండయి ♦ రాజిల్లె; నర్కపుత్త్రవిభీషణాదులు ♦ తగినమిత్త్రు
లగు జాంబవన్ముఖు ♦ లాలక్ష్మణుం గూడి యరిగి రాముఁడు విజ♦యంబు నొంది
తే. యుంట కెంతయు హృష్టులై ♦ యొప్పుమిగుల
నలరురాముని నియతిఁ బూ♦జాదికముల
నలరఁ జేసిరి; గురుతేజుఁ ♦ డగుచు రఘుకు
లాధిపుల కాదృతిం గూర్చు ♦ నానృపుండు. ౩౩ 4756
చ. అని రిపులన్ వధించి తన♦దౌ శపథంబును దీర్చి చక్కఁగా
వనచరసంఘయుక్తుఁడయి ♦ వాసవుఁ డయ్యమరాళిఁ గూడి యొ
ప్పినగతి దేవతానుతులఁ ♦ బెంపువహించుచు రామచంద్రుఁ డొ
ప్పెను జగమెల్ల హాయిఁ గని ♦ ప్రీతి వహించుచు నుండ సంతటన్. ౩౪

నూటపదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౨ - వ సర్గము.

రాముఁడు విభీషణు నాశ్వాసించుట.

తే. రామనిర్జితుఁడయి గత♦ప్రాణుఁ డగుచు
ధరణిఁ బడియున్న యన్నను ♦ దనుజపతిని
గాంచి వగపెల్లిదంబునఁ ♦ గదలు మది వి
భీషణుం డిట్లు శోకించెఁ ♦ బెంపు దూలి. ౧ 4758

క. వీరా! విఖ్యాతమహా,శూరా! సువినీతశాస్త్ర♦శుంభత్ప్రాండి
త్యా! రమ్యతరసుశయ్యన్, గారవమునఁ బవ్వళింపఁ♦గాఁ దగదు గదా?. ౧½
క. అని నిహతుఁడవై దీర్ఘము, లనుపమములు నైన భుజము♦ లట్టిటు చలనం
బును గాంచకుండ నంగద,ఘనభూషితములను నిట్లు♦గాఁ జాఁచి కదున్. ౨
క. ధరఁబడుట సుంత గదలిన,సరసిజమిత్రాభమగుచుఁ♦ జంచద్ద్యుతిం
బరఁగెడు ముకుటముతో నీ,ధరఁ బడియున్నాఁడ వేల? ♦ దనుజవరేణ్యా!. ౩
క. మును వీరా! యెట్టిఫలం, బనూనముగఁ గల్గు ననుచు♦ ననువాదము చే
సినవాఁడనో యాపలుకులు, మనసిజమోహావృతమగు♦ మది నీకగుటన్. ౩½
తే. ఎంతమాత్రమురుచియింప♦కేచనియెను,దత్ఫలమునేఁడునీకుఁబొం♦దంగవలసె;
నాప్రహస్తేంద్రజిత్తుల♦న్యదనుజాళి,కుంభకర్ణుండును నరాంత♦కుండుమఱియు.
క. అతిరథుఁడగునతికాయుఁడు, దితిజేశుఁడ వీవు నైనఁ♦ దీవ్రంబగు ను
ద్ధతిసీతాహరణమున జ,నితమగు పాపంబు నెన్న♦ నేఱరు గాదే. ౪ 4764
తే. దానికిం దగుఫల మిట్టి♦తఱిని గల్గె;, వివిధనీతివితానసే♦తువు గతించె
ధర్మవిగ్రహ మేగె; స♦త్త్వనిధి చనియె, స్తోత్రపాత్రైకవిషయమే♦ సోలె నకట.
చ. సరసిజబాంధవుం డిపుడు♦ క్ష్మాపతిపైఁ బడునట్టులున్ నిశా
కరుఁడు తమస్సులో మునుఁగఁ♦గాఁ దగునట్టులు వీతిహోత్రుఁడున్
ద్వరపడి చల్లనైనటులు♦ భాసురశస్త్రవితానధారులం
దరయఁగ మేలుబంతియగు♦ నట్టిఁడు వీరుఁడునైన యీతఁడీ
ధరఁ బడనయ్యె; నాశ్రయమె♦ తాఁ గననేరకయే కృశించుచున్. ౬½ 4766
తే. శినదువ్యాపార మెడల ను♦త్సాహశక్తి
యున్న దయ్యెను; దనుజగ♦ణోత్తముఁ డని
నిహతుఁడై పాంసుదిగ్ధుఁడై♦ నిద్రపోయి
నట్టులుండఁగ నిట్టి వీ♦రాధిపతిని. ౭½ 4767
తే. కోలుపోయిన ధరనుండఁ♦ జాలు నేది
యింక; ధైర్యమె చిగురుగ♦ హితమగుప్రస
హనమె సాధుప్రసూనంబు♦గను దపంబె
బలముగా శౌర్యమే మూల♦పరముగాఁగ. ౮½ 4768
క. తనరెడు రావణభూరుహ,మును రాఘవమారుతము స♦మూలముగాఁ ద్రుం
చెను; దేజంబె విషాణము,గను బూర్వ్వలగణమె వీఁపు♦గాఁ గనుపట్టన్. ౧౦
క. ఘనకోపమె తలక్రిందుగఁ, గనఁబడు జేహముగ దయయె♦ కరముగఁ దగునీ
దనుజేశమత్తగజమును, మనుజాధిపసింహ మొక్క♦మాడ్కి బలిమిమై. ౧౦½
పట్టుకొని చంపి నేలపైఁ♦ బడఁగ వైచె;
విక్రమోత్సాహములు విజృం♦భించినట్టి

జ్వాలలుగ నూర్పులే ధూమ♦సంచయముగ
స్వబలమే యుష్ణముగ సు శే♦జంబు చెలఁగ. ౧౧ 4771

క. వెలసెడు రావణశోకా♦హానుని, నీలాధిపతియైన రఘుకు♦లేశుఁ డనంగాఁ
జెలఁగెడు మేఘుఁడు చల్లా, ర్చె లలిన్; నిశ్శేషముగ వి♦రించి కృత మిదా.

*సీ. దనుజవర్యులెవాల♦మునుమూఁపురమువిషాణములుగాఁదగరిపు♦సమితిగెలువఁ
జాలివైరుల నెల్ల ♦ సమయింప వలఁతియై గంధద్విపంబునాఁ ♦ గ్రాలి విషయ
చాపల మనునదె ♦ శ్రవణచక్షుస్సులై యలరారు రక్షోగ♦ణాధిపవృష
మని రామశార్దూల♦మున హతమై పడె;నని శోకసంయుక్తుఁ ♦ డగుచు యుక్తి

తే. యుక్తవాక్యాలఁ బలుకుచు ♦ నొప్పునర్థ
మిట్టిదని తర్కమున నిశ్చ♦యింప నేర్చి
నట్టి యవ్విభీషణుఁ గని ♦ యనియె రాముఁ;
డితఁడు తనవిక్రమము చూప ♦ కితరులవలె. ౧౨ 4773

క. ధరఁ బడలే దితఁడు సం,గరమున విక్రమము భయముఁ ♦ గల్గింపంగా
సరిచూపుచు నుత్సాహము, పరఁగన్ భయమెడల నేలఁ ♦ బడియెం గంటే.

క. పరలోకవృద్ధిఁ గోరుచు, ధరణీశ్వరధర్మమందుఁ ♦ దమి నిలిచి రణా
జిరమున హతులగు పూరుష,వరులం దలపోసి యిట్లు ♦ వగవఁ దగదునా. ౧౬

చ. శతమఖుతో జగత్త్రయము ♦ సాధ్వస మందెను యేనివిక్రమో
ద్ధతి; కల బుద్ధిమంతుఁడగు ♦ దానవనేత యనింబడంగ ని
వ్వితమున దుఃఖ మొందుదురె; ♦ వింతయె చావన దుఃఖ మొందుటం
చితరులఁ బోలి పల్కెదవొ ♦ యేమొ? జయంబె రణాంగణంబునన్. ౧౭

తే. కలుగునని యెదు నియమ మి♦క్కాలమువఱ
కెప్పుడును బుట్టలేదుసూ ♦ హితమనీష!
వీరుఁ డని శత్రువులనైన ♦ విక్రమమునఁ
జంపు రిపుహతుఁ డగు దాను ♦ సత్వమెడల. ౧౮ 4777

చ. మనమున క్షత్రధర్మ మొక♦మాటు తలంపుము సంగరాంగణం
బున హతుఁడై సురాలయముఁ ♦ బొందుట పూర్వులచేత నుక్తమై
తనరెదు; క్షత్త్రియావళి మ♦తంబునునౌఁ; బ్రథనంబునన్ మృతిం
గను ధరణీశుఁగూర్చి వగఁ ♦ గాంచఁగ రాదని శాస్త్రి మెన్నఁజూ. ౧౯

చ. కనుకనె శాస్త్రనిశ్చయముఁ ♦ గాంచి జనించిన వార లంతముం
గనుట ధ్రువంబటంచు మతిఁ ♦ గాంచి వగం దగ మాని యింకనే
పని యొనరింపనౌనొ యది ♦ బాగుగ నెంచు మటంచుఁ బల్కె; ని
ట్లనిహతవిక్రముండయిన ♦ యూనరనాథుఁడు పల్కె నాతఁడున్. ౨౦ 4779

* సింహార్క్షలాంగూలకకు ద్విషాణః పరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ, రక్షోవృషశ్చాపలకర్ణచక్షుః క్షితీశ్వరవ్యాఘ్రహతోఽవసన్నః-అనిమూ. సింహార్క్షః రాక్షసాః-అనివ్యాఖ్య.

తే. శోకసంతప్తుఁడగుచు న♦స్తోకవిక్ర, మాధికుండగు నన్నకు ♦ నవుడు చేయఁ
దగినహితమేదియనియెఱుం♦గఁగనృపాల,కునకునిట్లనిపల్కెను; ♦ వినయమలర.
చ. చెలియలికట్ట నొంది గురు♦సింధువు భంగము నొందినట్లుగాఁ
గలనున నిన్నుఁ దాఁకి తన♦గర్వము దూలి నశించె నీతఁడే
తొలుత సమర్థనాయకుని♦తోఁ ద్రిదశుల్ తనుమార్కొనంగ ని
స్తులజయ మందె కాని తన♦శూరత పోవఁగ నోడఁ డెప్పుడున్. ౨౨ 4781
తే. దానములు చాలఁ జేసి సం♦తతము గురువు
లను సమర్థులఁ బూజించి ♦ తనివి నవఁగ
భోగములఁ బొంది భృత్యులు ♦ పూర్ణమతులు
గాఁగఁ బోషించి సంతృప్తి♦గా సఖులకు. ౨౪ 4782
చ. ధనములనిచ్చి శత్రుసము♦దాయమునం బగఁ జక్కఁదీర్చి ని
ష్ఠను జ్వలనున్ విధానమున ♦ సంతతహోమములన్ సుతృప్తిఁ గాం
చునటులు చేసి సత్తపము ♦ శోభిల జ్ఞానియు నౌచుఁ గర్మరా
శిని నొనరించి పెంపుఁగనెఁ ♦ జిత్రముగా ధర నట్లుగావునన్. ౨౫ 4783
సీ. చక్కనిసంస్కార♦సంయుతిఁ గనఁదగువాఁడైన యీసుర♦వైరిపతియుఁ
బ్రేతత్వ మిట్లొంద ♦ నీతటిఁ జేయనౌకృత్యంబునే నీదు♦కృపను బొంది
యొనరింపఁగాఁ గోరు♦చున్నాఁడ; నని యిట్లు లావిభీషణుఁడు కృ♦పావలంబ
నములగు పల్కుల ♦ నమరఁ దెల్పఁగ మహాత్ముఁడై బలవంతుఁ♦డైనరాముఁ
తే. డాసురారికి స్వర్గీయ ♦ మైనయట్టి, సాధుసంస్కార మొనరింపఁ♦జను నటంచు
నాజ్ఞనిడఁబూనియీరీతి♦ననియె; మరణ, మెప్పుడగునప్పుడే వైర♦మెల్లఁదెగును.
*క. కనుకనె యింకం బగతోఁ, బనియేమియు లేదు; మనకు ♦ వలయుపనియు న
య్యెను నిక సంస్కారంబును, బొనరింపుము తడవదేల ♦ పూతచరిత్రా. ౨౬
ఆ. నీకు నెట్లు దనుజ♦నేత యీతఁడు తోడఁ,బుట్టు వగునొ నాకు ♦ నట్టిలె యగు
సోదరుండుమఱొకఁ♦డూహింపఁ బని లేదు,త్వరగఁగృత్య మింక♦వలయుఁజేయ.

నూటపండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౩ - వ సర్గము.

రావణుభార్యలు విలపించుట.

క. అనిపలికె; నంత నచ్చట, దనుజేంద్రుఁడు సుహితుఁడైన ♦ దశరథసుతుచే
తను హతుఁ డౌటను విని యా,తనిభార్యలు శోకకర్శి♦తలయి వగచుచున్. ౧

* నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్-అనిమూ. ఇచట నః ప్రయోజనమ్ అనుచోట నున్న శ్లోక ద్వాదశాక్షరమగు 'న' యనువర్ణము గాయత్రియం దిరువదవదగు నక్షరమని గ్రహింపఁదగు. అనఁగా నిరువదవసహస్ర మారంభమయ్యెనని సారము. ఇటఁ దెనుఁగున కందపద్యద్వితీయపాదమున "మనకు" అనుచోటనున్న "న" కారము నః అనుసంస్కృతమునకుఁ బ్రతినిధియని తెలియందగు.

చ. వలదని యెంత చెప్పినను ♦ వారలు మానక భూమిఁ బొంసులన్
గోలఁదిక మీఱు నెవ్వగలఁ ♦ గుందుచుఁ దొర్లుచు ముక్తకేశలై
కలఁగుచు దూడ లంతమున ♦ గాంచఁగ నుత్తలపాటునొందు గో
వుల క్రియ సౌధముల్ విడిచి♦పోయిరి నాథునిఁగాంచునాశలన్. ౨ 4788

క. ఆరాక్షసకాంత లసుర,వీరులఁ బ్రోఁగూడ వేగ ♦ వెడలి యుదీచ్య
ద్వారంబున భయదంబయి, చేరన్ గాసట్టి యచటుఁ ♦ జేరి వగవునన్. ౩

*క. హతుఁడైన పతిని వెదకుచు, క్షితినాథకుమార! యనుచు ♦ శ్రీరాఘవునిన్
బతి రావణు నాథా!యని, యతిదుఃఖముమీఱఁ బిల్చి ♦ యారవ మెసఁగన్.

తే. శోణితం బనుపంకంబు ♦ సొంపుఁ గూల్పఁ
గాఁ గబంధాంకమయి యున్న ♦ కలహభూమి
నంతటం బూన్కిఁ దిరిగి; రా♦యతివలు పతి
మరణశోకంబుచేఁ గుంది ♦ మ్రాన్పడి కడు. ౪ 4791

చ. కనులను నీరునిండునటు♦గా వడి నేడ్చుచు యూథనాథుఁ డా
య్యన స్మృతి నొంద నాఁడుగజ♦మట్టులు బిగ్గఱ నార్చి; రంత నా
వనితలు వీర్యతేజములు ♦ వర్ష్మము భూరితరంబుగాఁగ న
ల్లనిదగు నంజనంపుగుమి♦లాగున నొప్పుచుఁ జచ్చి భూమిపై. ౫ 4792

క. పడియున్న భర్తఁ గని రాపడఁతులు; రణపాంసువితతిఁ ♦ బడుకొనినటు క
న్పడుచున్న ప్రాణనాథుని, వడిఁ గని పరవశలునగుచు ♦ వనట మునుఁగుచున్.

క. వనలతలు త్రెంపఁబడి చ,య్యన ధరణిన్ వ్రాలునట్లు ♦ లాతనిగాత్రా
ళినిఁ బడి; రంతట నందొక, వనితామణి ప్రేమభరము ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౬

ఉ. రావణుఁ గౌఁగిలించుకొని ♦ రామునిచేఁ దెగినాఁడవే? కటా!
యీవిధినంచు నేడ్చె, నొక♦యింతి పదంబులవ్రాలెఁ, గంఠమున్
జేవచెలంగఁ గౌఁగిటను ♦ జేర్చి వధూమణి యొత్తుకుండె, న
ప్పావనమూర్తిచావునకు ♦ జాల యొకర్తుక చేతు లెత్తుచున్. ౭ 4795

చ. ధరఁ బొరలాడె, నొక్క వని♦తామణి చచ్చిన భర్తమోము న
త్తరుణమునం గనుంగొనుచుఁ ♦ దానట మూర్ఛిలె, భర్తశీర్ష మొ
క్కరమణి యంకభాగమునఁ ♦ గ్రన్ననఁ జేరిచికొంచు మోము నా
తురమునఁ గాంచుచున్ దుహిన♦తోయము పద్మము నట్లు నెవ్వగన్. ౮

తే. బాష్పవారిని దడుపుచుఁ ♦ బ్రబలరవము
చెలఁగ నేడ్చెను; నిట్టులా♦చేడె లెల్ల
నిహతుఁడై ధరఁబడియున్న ♦ నిజవిభుఁ గని
యార్తలై యేడ్చి యాశోక ♦ మధిక మగుట. ౯ 479

* రాజపుత్రేతి వాదిన్యః హానాథేతి చ సర్వశః-అనిమూ.

క. పరవశలై పతిఁ జేరొ, ని, సురపతి యెవ్వనికి వెఱచి ♦ చోద్యము గనెనో
పరమభయంబును గనె నె,వ్వరికిని యముఁ; డెవ్వఁడతుల ♦ బాహుబలమునన్.

చ. ధనదుని నోర్చి పుష్పకప ♦ తంసము చేకొనెనో; యెవండు స
న్మలను దేవగాయకస ♦ మూహము నిర్జరులన్ భయంబునన్
మునుఁగఁగఁ జేసెనో రిపుస ♦ మూహభయంకరుఁ డట్టి యిమ్మహా
దనుజవిభుండు యుద్ధమునఁ ♦ దా హతుఁడై యిపు డీవిధంబునన్. ౧౩ 4799

తే. ఒంటిగాఁ బడియున్నవాఁ ♦ డుర్విమీఁద;
దనుజదేవోరగులవల ♦ సను భయం బ
దెంతమాత్రము నెఱుఁగక ♦ యెవ్వఁడలరు
నతని కొకమర్త్యువలన భ ♦ యంబు గలిగె. ౧౪ 4800

క. సురదానవరాక్షసులకుఁ, బరిమార్పఁగ రాని యట్టి ♦ బలశాలి యమ
ర్త్యరిపువిభుండు పదాతిగఁ, బరఁగెడునొక మర్త్యుచేతఁ ♦ బడియె ననిఁ గటా!.

క. సురయక్షాసురులిల సం,గరమున నెవ్వని వధింపఁ ♦ గాఁ జాలక పో
యిరో యాతఁడు బలహీనుని, కరణిన్ మృత్యువునుబొందెఁ ♦ గానొకనరుచేన్.

చ. అని బహుభంగులం బలికి ♦ యాతనిపత్నులు పొక్కి; రిట్టులా
దనుజనితంబినీమణులు ♦ తద్గుణముల్ గొనియాడి దుఃఖమిం
తని వచియింపరాక తగ ♦ నాసురభర్తను గూర్చి యింకనుం
గనుఁగవ నశ్రువుల్ దొరుఁగఁ ♦ గా మరలన్ బలవించి రీగతిన్. ౧౭ 4803

ఆ. హితము నీకుఁ గోరి ♦ యే వచియించెడు, మిత్రవాక్యములను ♦ మేలుఁ గూర్చు
వాని వినక నీవు ♦ జానకిఁ దెచ్చితి, వామె మృత్యువునకె ♦ యయ్యె నీకు.

క. దనుజులు హతులై రిప్పుడు;, దనుజులు మేమందఱమును ♦ దానవవర! నీ
వును గూల్పఁబడితి మొక్కటఁ;, దనుజన్ముఁడు నీకు హితము ♦ నరయునతండున్.

క. దనుజోత్తముఁడు విభీషణుఁ, డనయము తెల్పెను హితంబు ♦ ననువుగ నట్లై
నను మోహంబున నీచా,వునె కోరి మహాత్ము నతనిఁ ♦ బొగరున సభలోన్.

క. పరుషము లాడితి; మిథిలా,వరపుత్రిక సీత భూమి ♦ వరునకు భక్తిన్
మరల నొసంగియె యుండిన, సురరిపువంశమున కెల్ల ♦ శుభమూలమవై. ౨౦

క. తనరారు నీకు మరణం, బనిఁ గల్గక యుండు దాన ♦ నంచఱకును ని
ట్టి నితాంతఘోరరూపం,బునఁ దగు నాపత్తు కలుగఁ ♦ బోదుగద! యిటుల్.

క. అనుజునికోరిక చెల్లిం,చినయట్లగు మిత్రుఁడగును ♦ క్షితిపతి రాముం
డును దాన విధవలము మే,మును గాకయె యుండు మిష్ట ♦ ములు వైరులకున్.

క. ఫలియింపకుండు; నీవ,ట్టులు చేయక ఖలుఁడవయి క ♦ డున్ మూఢుఁడవై
బలవంతంబుగఁ జెఱలో,పల సీతను బెట్టియుంటఁ ♦ బలలాశనులున్. ౨౨ 4810

సీ. నీవు మేమును నొక్క ♦ నియతకాలంబున నంతమొందితి; మను♦రాధినాథ!
యీకృత్యమెల్ల నీ♦వే స్వేచ్ఛగాఁ జేసినదిలేదు దైవమే ♦ యిది యిటులుగఁ
జేయించుచున్నది ♦ క్షితి దైవనిహతుఁడే యగిచేత హతుఁడగు♦నన్యుఁ డట్లు
కాఁడు; మహాభుజా! ♦ కపులకు దనుజులకును నీకు నిట్టు లీ♦ఘోరయుద్ధ
తే. మందు నిట్టివినాశ మొ♦య్యన ఘటిల్లు
టరయఁగా దైవవిహితమా ♦ నింతెకాని
యితరమేమియుఁ గాదు; లో♦కతతి దైవ
మొక్కపనిచేయఁ బూనంగ ♦ నుద్యమించి. ౨౪౹ 4811

క. ధనబలమునఁ గామంబున, ననుపమవిక్రమముచేత ♦ నాజ్ఞను నద్దా
నిని ద్రిప్పరాదు సుంతయు;, నని పలుమాఱేడ్చి; రిట్టు ♦ లాసురవనితల్. ౨౫౹
తే. దీనలయి దుఃఖమున మహా♦ర్తిని గృశించి
బాష్పపర్యాకులేక్షణ♦పటలలగుచుఁ
గ్రౌంచపక్షులవిధమునఁ ♦ గలఁత నొంది
యట్టె విలపించి రచటవా ♦ రట్టువగవ. ౨౬౹ 4813

నూటపదమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౪ - వ సర్గము.

మందోదరి విలపించుట, విభీషణుఁడు రావణున కగ్నిసంస్కారము సేయుట.

క. దనుజవరాంగన లీవిధ,మున వనటం గుంద దుఃఖ♦మున వారలలో
దనుజేశునకుం బ్రియసతి,యును బట్టపుదేవియునయి ♦ యొప్పి యనసుమై. ౹
తే. తనరు మందోదరియును భ♦ర్తను గనియెను
దీనయై; యందుఁ జింతింప ♦ రాని కృత్య
ముల నొనర్చెడు రఘుకుల♦ముఖ్యుచేత
హతుఁడయిన ప్రాణనాయకు ♦ నామె కాంచి. ౧౹ 4815

క. వనటం గుందుచు దుఃఖం,చెను; యక్షపసోదరా! య♦చింత్యగుణాఢ్యా!
యనఘ! మహాభాగా! మన,మునఁ గోపంబందు నయన♦ములఁగనుఁగొనినన్.

క. వాసవుఁడైనను జక్కఁగ, నీసమ్ముఖమందు నిల్వ♦నేరఁడు మునులున్
భూసురులును*సుయశంబున, భాసిలు గంధర్వులైన ♦ వడఁకుదురు గదా. ౩౹
తే. ఇట్టి నిన్నిట్లు నరుఁడు జ♦యించె; నీకు
భయపడుచుఁ జారణులు దిశా♦వ్రజమునకును
బాఱిపోయిరి గద యటు♦వంటి నీవు
దనుజనాయక! యని నొక♦మనుజుచేత. ౪ 4818

* గంధర్వాశ్చ యశస్వినః-అనిమూ.

తే. ఎట్టు లోడితి వో విభూ! ♦ యేల దీన
సిగ్గునొంద విదేమిది? ♦ చిత్రరీతి
ముజ్జగంబుల లోఁగొని ♦ మొక్కలమగు
సిరిఁ బ్రకాశించుచును నదె♦వ్వరికి నైన. ౫ 4819

క. నిలువఁగరానట్టి మహో,జ్జ్వలవిక్రమమున వెలుంగు♦వాని న్నినుఁ గే
వలమర్త్యుఁడు వనగోచరుఁ, డలఘుతరంబైన శక్తి ♦ ననిఁ జంపెనొకో?. ౬

సీ. మనుజులు చొరరాని ♦ త్రైస్థలి వసియించి కామరూపుఁడవయి ♦ భీమవిక్ర
ముఁడవయి తగునిన్నుఁ♦గడఁగి మనుష్యుఁడౌ నా రాఘవుఁడు దుర♦మందుఁజంపె
ననునది సరిపడ♦నట్టులున్నది; సర్వయుద్ధోపకరణంబు ♦ లొప్పునిన్ను
సంగరాంగణమున ♦ స్ఫారవిక్రమమున నెదిరించి లోఁగొనె ♦ నిట్టు లనుట

ఆ. మనుజమాత్రుఁడైన ♦ త్రైపతియే చేసి,నట్టిపనిగ నమ్మ ♦ ననువుపడక
యున్న దాత్మ నాకు; ♦ నురుజనస్థానమం, దఖిలదనుజయుక్తు ♦ నాఖరునిని.

క. నీతమ్ముని వధియించిన, యాతఁడె నే యీనృపాలుఁ ♦ డరయ నరుండే
భూతలమున నని చక్కఁగఁ, జేతస్సున నెఱిఁగితిని వి♦చిత్ర మిదె కదా. ౮

చ. సురలకుఁగూడ దుర్లభము ♦ చొచ్చుట కెన్నఁగ లంక యిద్ది యీ
పురి హనుమంతుఁ డొక్కఁగతిఁ ♦ బొల్చెడువీర్యముతోడఁ జొచ్చె నె
త్తరుణమునందు నప్పుడె సి♦తాంతభయంబును బొందనయ్యె; భీ
కరులగు వానరోత్తములు ♦ కంధివరంబున సేతు వేర్పడన్. ౧౦ 4823

తే. కట్టినప్పుడె రాముఁడు ♦ కాఁడు మర్త్య
మాత్రుఁడని నేఁ దలంచితి ♦ మానసమున
నట్లుకాక యముండె ని♦న్నని వధింప
నప్రతర్క్యబలావణ్యము ♦ నగపడంగ. ౧౧ 4824

క. జనకజ యాకృతిఁగల మా,యను బన్నుచు రామరూపుఁ♦డై తా నే వ
చ్చినవాఁడో? లేక వాసవుఁ, డనూనబలసార! యిచటి ♦ కరుదెంచి నినున్.

తే. ఇట్లొనర్చినవాఁడో? యి♦దెట్లు పొసఁగు?
నని మహేంద్రుఁడు కన్నెత్తి♦యైన నిన్నుఁ
గనఁగ శక్తుండగునె; లోక♦గణముఁ గావఁ
దగునుపాయంబుఁ గూర్చి చిం♦త మదిఁ గాంచి. ౧౩ 4826

*క. తనయాశ్రితసంరక్షణ,మున నిరతుండగుచు భూత♦ముల చేతన వ
స్తునికర మాత్మం గల్గిన, ఘనుఁడగుచున్ శాశ్వతముగఁ♦గ్రాలుచుమఱియున్.

* వ్యక్త మేష మహాయోగీ పరమాత్మా సనాతనః, అనాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమో మహాన్. తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః, శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీ రజయ్య శ్శాశ్వతో ధ్రువః-అనియూ. దీనికి వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన పరమార్థసార మిటుఁ దేటపడునని గ్రహింపఁదగు.

సీ. జన్మవృద్ధివినాశ♦సహితుండు గాక బ్రహ్మాదులకంటెఁ దా♦నధికతముఁడు
నగుచును దమసున♦కవ్వలివాఁడయి జగముల నిర్మించు♦శక్తి మెఱసి
శంఖచక్రగదాఖ్య♦సాధనములఁ దాల్చి శ్రీవత్సనామక♦చిహ్నముగల
వక్షస్థ్సలుండయి♦ వరలక్ష్మి నిరతంబు భాసిల్లఁగా జయిం♦పంగరాక
తే. శాశ్వతుండయి ధ్రువుఁడయి♦ సతతము నల
రారు పరమాత్మయే యగు♦ శ్రీరఘువరుఁ
డిద్ది నిశ్చయ; మిట్టిప♦రేశుఁ డేల
మనుజుఁడయ్యెనో యనెదవో♦ విను వచింతు. ౧౫ 4828

క. పరమాత్మ సత్యవిక్రముఁ, డరయఁగ నెల్లెడల నుండు♦ నావిష్ణువె యీ
శ్వరుఁడౌట లోకతతికిం, బరికించి జగద్ధితంబు♦ వరతేజమునన్. ౧౬ 4829

క. వనచరరూపంబుల దే,వనికరముల్ తన్నుఁ గొలువఁ♦ ద్వద్వరమును మా
న్పను బూని మనుజదేహం,బును దాల్చి సురారినికర♦ములఁ గూడు నినున్.

చ. అని వధియించె నిశ్చయ మి♦దా; మును పింద్రియశక్తి గెల్చి లో
కనిచయమున్ జయించితివి♦ క్రమ్మఱ నింద్రియముల్ విరోధమున్
మును గలదానిఁ బూని నిను♦ మూర్ఖుని నొంచెనొ యన్నయట్లు వా
నిని గెలువంగఁ జాలకయె♦ నీ విపు డిట్టుల నైతి వక్కటా!. ౧౮ 4831

క. పగనలదు రాఘవునితోఁ, దగురీతిన్ సంధిఁ జేయఁ♦ దగునని నేఁ జె
ప్పఁగ వినవైతివి దానికిఁ, దగుఫల మియ్యదనునందుఁ♦ దా నినుఁ బొందెన్.

చ. దనుజవరా! యహేతువుగ♦ ధాత్రిజనూజపయిం బ్రమోహమున్
గనితివి దానఁ జేసియె య♦ఖండవిభూతియు నీవు బంధువుల్
గనితిరి నాశనం బిదియె♦ గాదె ఫలంబు లభించె నీకు; నా
మునిసతియైనయరుంధతిని♦ బూజ్యసతీత్వమునందు మించుచున్. ౨౦ 4833

తే. చంద్రుపత్నిని రోహిణిఁ♦ జాలమించి
మాన్యయైయున్న సీత న♦మ్మాడ్కిఁ జెఱుపఁ
బూని యనుచితకార్య మి♦ప్పోల్కిఁ జేసి;
తామె సతియే సహింపలే♦దనెదొ? నిన్ను. ౨౧ 4834

క. విను నాప్రాణేశా! నీ, వనితామణినైన నన్న♦భవ్యముగా నీ
మనమున నెన్నితివే మని,యనుదును మఱి నీవు ధరణి♦కవనియె యగుచున్.

క. సిరికిని సిరియయి యొప్పును, నుసంపద భూషణముగ♦ నొప్పఁగఁ బ్రాణే
శ్వరవత్సలయై కడుసుం,దరసర్వాంగములతోడఁ♦ దనరి సుముఖియై. ౨౩

తే. పరమకళ్యాణియైన యా♦తరుణిమణిని
జానకిని నిర్జనాటవీ♦స్థలమునఁ దగు
సమయమున నిన్ను నొల్లని♦సతిని గపట
మార్గమును బన్ని తెచ్చి యా♦మానినిఁ దమి. ౨౪ 4837

చ. మనమునఁ గల్గుకోర్కి నను ♦ మానము లేకయె తీర్పుకోఁ దలం
చిన భవదీయవాంఛితము ♦ సిద్ధిని జెందకమున్నె యాసతీ
ఘననియతిప్రభావమునఁ ♦ గాలితి విద్ది నిజంబుగా నటం
చనఁ దగుగాదె; నూత్మతర ♦ మా నడు మొప్పఁగ వెల్గు నాసతిన్. ౨౩½

తే. బలిమిఁ దెచ్చిన యప్పుడే ♦ భస్మమగుట
తప్పెనను నదియే యగుఁ ♦ దావకమహి
మము మఱియు దానిచే నీకు ♦ నమరపతియు
నగ్నిమొదలగు సురలు భ ♦ యపడి రనిని. ౨౪½ 4839

సీ. పాపకర్మ మొనర్చు ♦ నేపురుషుం డిలఁ దత్పాపఫలములఁ ♦ దానుఁ బొందఁ
దగినకాలము రాఁగ ♦ దారుణతత్ఫలమును నవశ్యమ్ము పొం ♦ దు నిసుమంత
యైన సంశయము లే; ♦ దరయఁగా శుభకర్మ మొనరించువారికి ♦ నొప్పుమేలు
పాపకర్ములకుఁ ద ♦ త్ఫలము పాపంబుగఁ గలుగు విభీషణుఁ ♦ డలమహాత్మ

ఆ. రాము నాశ్రయించి ♦ తా సుహితసుఖంబు
నొందె నీవు పాప ♦ మొనరుచుటనె
యిట్టిపాపఫలము ♦ నిట నొందితివి; సీత
కంటె సుందరులగు ♦ కామిను లిల. ౨౬½ 4840

క. కలరు గదా బహుసంఖ్యలు, ఖలుఁడవు గాఁబట్టి కుసుమ ♦ కార్ముకునకు ని
ట్టులు చిక్కితి కావున నిమ్ములఁ దోఁపకపోయె నీకు ♦ మోహాతురతన్. ౨౮½

మ. తనులావణ్యకులంబులం జదువునన్ ♦ దన్వంగి యాసీత నా
కును దుల్యంబగుఁ గాని యెక్కు డెటులౌఁ ♦ గ్రూరాత్మ! మోహంబు నొం
దినచిత్తంబున నుంటఁ దోఁప దిదియున్ ♦ నీకున్ మత్ప్రాణికై
న నిమిత్తంబులు లేక కల్గదుగదా ♦ నాశంబు చింతింపఁగన్. ౨౯ 4842

చ. జనకజఁ దెచ్చినందుననె ♦ చయ్యన మృత్యు విదబ్బె నీకు; సీ
తను గొనితెచ్చు టెన్నఁ గదు ♦ దవ్వనకుం జని మృత్యువుం గరం
బునఁ గొని తెచ్చుకొన్నటు వి ♦ భూ! యిపుడయ్యెను; రాముఁగూడి యా
జనకజ వీతశోకయయి ♦ జానుగ నింకను గ్రీడ సల్పుఁబో. ౩౦½ 4843

ఆ. అల్పపుణ్య నగుట ♦ నతిఘోరదుఃఖసాగరమునందు నిట్టి ♦ కరణిఁ బడితి;
మేరుమందరముల ♦ మేటి కైలాసాద్రిఁ, జైత్రరథమునందు ♦ సాధుమతిని.

క. సురనందనోద్యానములను, బరమముదం బలర వీర ♦ వర! నీతోడన్
సిరివెలయఁ జిత్రమాల్యాంబరముల ధరియించి నాదు ♦ వైభవములకున్. ౩౨

క. అనురూపమా విమానంబు నెక్కి విహరించి దేశ ♦ ములనెల్లను గాం
చి నితాంతము సుఖసంపదలను గాంచుచు నుంటిగా వి ♦ లాసము పేర్మిన్. ౩౩

తే. అట్టి నేనిప్పు డనినీవు ♦ హతుఁడ వగుటఁ, గామభోగవిహీననై ♦ యీమహినిటు

లున్నదాన; ననంతభో♦గోన్నతిఁ గను,నట్టి నేనిట్లు సామాన్య♦నైతి నకట!.

క. [1]కనుక నిసీ! చంచలములు, మనుజేశులసంపద లవి ♦ మండి పొడవడం
గును గాక; రాజచంద్రమ!, యనుపమసుకుమారమగుచు ♦ నతిశుభదంబై.

చ. కనుబొను లందమ్ముం గలిగి ♦ క్రాలఁగ నీటగు చర్మమొప్పఁ జ
క్కనిదగు నాస యెంతొ దగఁ ♦ గాఁ బ్రభఁ జంద్రున కంట నుండు నొ
ప్పిన విరిదమ్మికిన్ ద్యుతిని ♦ బెంపువహించెడుతీవ్రరశ్మికిన్
గనుఁగొన సాటియై యరుణ♦కమ్రతరాధర మొప్పుచుండఁగన్. ౩౫౪ 4849

క. గిరిశృంగనిభకిరీటం, బరుదుగఁ దగఁ గుండలంబు ♦ లతిశయకాంతిం
బరఁగఁగ నొప్పెడు నీముఖ, మరయఁగ మును పానభూము♦లందుమదమునన్,

ఆ. వ్యాకులంబులైన ♦ యట్టికన్నులతోడ
నలరి వివిధమాలి♦కాభిరామ
మగుచు సుందరమయి ♦ యభిమతస్మిత
మొలయఁ జక్కనగుచుఁ ♦ జెలఁగుఁ గాదె?. ౩౬౪ 4851

క. ఆమోమే నీదిప్పుడు, రామునిశరభిన్నమగుచు ♦ రక్తనదులలో
నీమాడ్కి మునిఁగి కొవ్వు మ,హామాంసముఁ జెదర రథవ♦రాయతధూళిన్,

క. మునిఁగి రవంతయు నధిపా!, కనుఁగొన సుందరముగాఁగఁ ♦ గ్రాల దకట! నీ
వనిఁ దెగినన్ వైధవ్యం,బును గల్గఁగఁ జేయుదశయుఁ ♦ బొలిచె నిటులఁజా.

ఆ. ఈయవస్థవచ్చు ♦ నెప్పుడైనను నాకు, ననుచు మందబుద్ధి ♦ నొట నేను
దలఁపలేదు; నాదు♦తండ్రి మయుండతఁ,డగుచు దనుజపతిమ♦హామహిముఁడు,

క. దనుజేంద్రుఁడు నాపతి; నా,తనయుండు మహేంద్రు గెలిచి ♦ దతుండనిపే
రును గన్నవాఁ డటంచును, మనమున గర్వించుచుండు ♦ మాట లిఁకేలా.

చ. నను నిరతంబుఁ గాచు పిత ♦ నాథుఁడు పుత్త్రుఁడు నింకఁగల్గు ద
క్కునిఖిలసైనికుల్ మదము ♦ ఘూర్ణిల నొప్పెడు వైరిరాజిమ
ర్దనమునఁ బెంపుఁ గాంచి బల♦దర్పసముగ్రులు శూరులంచు ఖ్యా
తిని దగువారు వారలకుఁ ♦ దెల్లము భీతియె గల్గ దెట్టులున్. ౮౧ 4856

చ. అని మది నమ్మియుంటిఁ గద; ♦ యాసురవర్య! ప్రసిద్ధులై యిలన్
ఘనమగు సుప్రభావమును ♦ గల్గిన మీకుఁ దలంపనైనరా
ని నియతి నీభయం బిటులు ♦ [2]నీచమనుష్యుని వంక గల్గెనే;
దనుజమహేంద్ర! నీతనువు ♦ ధాత్రిధరం బన నున్నతంబునై, ౮౨ 4857

1 ధి గ్రాజ్ఞాం చంచలా శ్రియః-అనిమూ 2 కథం భయ మసంబుద్ధం మానుషా దిద మాగ తమ్-అనిమూ. ఇచట నీచమనుష్యుని వంక గల్గెనే యని తెనిఁగింపఁబడుట పొరపాటు గాదు. ఈ శ్లోకముననే "ఏవంప్రభావాణాం" అనియున్నది. కాఁబట్టి మనుష్యశబ్దమునకు ముందు నీచపదము విశేషణము సమంచితమే యని గ్రహించి మన్నింపఁదగు.

క. నునుపైన యింద్రనీలం, బన నీలముగాఁ జెలంగి ♦ యంగదకేయూ
రనిచయములు వైడూర్యమ,ణినికరయుక్తములు గాఁగ ♦ నెఱి భాసిల్లన్.

క. ముత్తెపుహారంబులు న,త్యుత్తమసుమహారవితతు ♦ లొప్పఁగ బెడఁగై
చిత్తము నలరం జేయుచు, నుత్తమసుఖ మిచ్చు కేళు ♦ లొప్పెడు తఱిలోన్.

తే. మిగులరమణీయమై యుద్ధ♦మేదినులను
దీప్తమై చంచలాసంయు♦తిని వెలుంగు
ఘనము లట్టు లాభరణాళి ♦ కాంతులఁ గడుఁ
దనరుచుండును గద? యట్టి♦తనువె యిపుడు. ౮౮ 4860

క. శితశరతతి నాటుటను గ,రతలముల స్పృశింపనైన ♦ రమ్యముగా కు
న్నతగాఢపరిష్వంగము, జతనమున నొనర్ప నెటులు ♦ సరిపడదుగదే. ౮౯

సీ. తను విది ప్రాణేశ!♦విను మేదుపంది గాత్రంబున ముండ్లు సాం♦ద్రముగ నుండు
నట్లుగా నెడము లే♦కంతట బాణముల్ పొదలుట నరములు ♦ పోయి కపిల
వర్ణమై రక్తంపు♦వఱదలు పాఱుట నరుణకాంతులు గల్గి ♦ ధరణిని బడి
వజ్రము దెబ్బచే ♦ వసుధను గూలిన భూధరవరమట్లు ♦ పొల్చె; నీవు

తే. బావురే! మృత్యు వొందుట ♦ స్వప్నమొ; మఱి
స్వప్నమనుటయు నిజమె నీ♦వంటిశూరు
నెట్లు చంపంగఁ జాలె భూ♦మిజాశుఁ డీవు
మృత్యువునకును దలపోయ ♦ మృత్యువవుగ. ౯౦ 4862

క. కాలుని బాఱికి నిపుడిట, నేలాగునఁ జిక్కినాఁడ ♦ వేమందు; జగ
జ్జాలగతవసువుఁ బొందుచు, నోలి జగత్త్రయము భీతి ♦ నొందఁ దిరుగుచున్.

*తే. లోకపాలుర నోడించి ♦ వీఁక శివుని, నెగురఁగా వైచి దృప్తుల♦నెల్ల నొంచి
విక్రమము నెల్ల దిక్కుల♦వెలయఁ జాటి, జగములకుభీతిఁబుట్టించి♦తగఁగలంచి.

క. నినదంబుల భూతావళి, మనములు పగులంగఁ జేసి ♦ మఱియును దేశం
బున రిపులు మారుకొనుతఱి, నని లక్ష్యము చేయకే ర♦ణంతయుఁ గడఁకన్.

తే. దృప్తవాక్యము లాడుచుఁ ♦ దీవ్రకర్ము,లైన యోధుల భృత్యుల♦నాపదలను
బొందకుండఁ గాపాడుచు♦భూరిసంఖ్య, దనుజవీరుల యతులఁ ♦ దఱిమి చంపి.

ఆ. అని నివాతకవచు♦లను భీతిఁ బరిభవ, మంది దనవశంబు ♦ నొందునట్లు
చేసికొని జగత్ప్రసి♦ద్ధవిభుండవయి, యాజ్ఞవిశతి విఘ్న♦మందఁ జేసి. ౯౨

క. తనవారి నాదరంబునఁ, గొని కాచుచు ధర్మనియమ♦కూటంబుల నొ
య్యనఁ బాడుచేసి యుద్ధం,బున మానుల నెన్నొ పన్ని♦పొంగెడుకాంతున్.

క. సురనిర్జరరిపుకన్యో,త్కరము నరకన్యకలను ♦ దతబలము తగన్
హరియించి తెచ్చి స్వజనా,దరుఁడయి శోకంబు శత్రు♦తరుణుల కిడుచున్.

* జేతారం లోకపాలానాం క్షేప్తారం శంకరస్యచ-అనిమూ.

క. లంకాద్వీపము నేలుచుఁ, బొంకముగాఁ దనరు శీర్ష ♦ పూగంబున ని
శ్శంకను దహనుని నిడి హా, హాఁకునిఁ గావింపుటాది ♦ యగు కడిఁదిపనుల్.

క. ఒనరించి కామభోగము,లను మానుసం జక్కఁ గూర్చి ♦ యలి రతికవరుం
డునునయి యేవంవిధస,ద్గుణతమ మహానుహిముఁ డగుచు ♦ నెలయుచు ఖ్యాతిన్.

చ. తనరెడు నావిభుండు నృప ♦ తల్లజుచే హతుఁడై ధరిత్రిఁ బం
డినవిధ మేను జూచి విభు ♦ నిన్ విడనాడి యసుప్రజంబు నే
మని ధరియించినానొ యిది ♦ యారయ నే శిలఁ బోలుదాననం
చును దెలియంగ నయ్యె; విను ♦ శూరవరా! దనుజేశ్వరా! విభూ!. ౫౬

క. అనుపమము లమూల్యములును, గనసుందరములును నగుచుఁ ♦ గ్రాలుపఱుపులం
దును బండుకొందుకద? యా,తను విపుడిచ్చటను బ్రుంగ ♦ ధరణిరజమునన్.

క. అరుణచ్ఛాయం గనుచున్, బరుండి యున్నాఁడ వేల? ♦ వజ్రిని బెనుసం
గరముల నోడించిన నా, వరతనయుని లక్ష్మణుండు ♦ బాహుబలమునన్. ౫౭

తే. చంపినప్పుడె వ్యథ మదిఁ ♦ జాలఁ బొలయ
నిలువఁజాలక యుంటిని ♦ నీవు తెగుట
నిపుడు కూలితి బ్రదుకు నా ♦ కింక లేదు;
నీవు జీవించియుండిన ♦ దేవవైరి!. ౫౮ 4875

క. హతబంధుజాలనయినన్, మతి దుఃఖము నాకు లేదు ♦ మఱియుఁ గొదువలే
దతిమోద మిడెడు నీవే, హతుఁడవగుచు నన్నుఁ బాసి ♦ యరిగితి గనుకన్.

క. చిరకాల మింకఁ గామము, లురుభోగము లెల్లఁ బాయ ♦ నుగుదుఃఖములన్
గర మనుభవింపఁగల నిఁక, ధరణీశ్వర! దుర్గమమయి ♦ తగ దూరంబై. ౫౯

క. జానగుచోటికిఁ బోయెద, వీ నను దుఃఖార్తఁ గూడ ♦ నెలమిని గొని పో
మ్మా నిన్ను వదలి బ్రదుకం,గా నేమాత్రమును జాలఁ ♦ గ్రవ్యాదపతీ!. ౬౦

క. నను దీనను విలపించెడు, వనితను దౌర్భాగ్యశాలి ♦ వంతఁ గుడుచుదా
నిని డించి యిచట నీవే, చనఁ గోరితి వేల? పలుకఁ ♦ జనదే నాతోన్. ౬౧

*సీ. కప్పువస్త్రము వీడి ♦ త్ర్మాపతీ! యీపురద్వారంబు వెడలి పా ♦ దముల నడచి
యిచటికి వచ్చిన ♦ యీనన్నుఁ గని క్రుద్ధఁ గనినావు గా వేమి ♦ కారణంబొ?
దారలం దెక్కుడు ♦ దయగలవాఁడవు నీభార్యలందఱు ♦ నిక్క మిదిగొ
ముసుఁగు వస్త్రంబుల ♦ వెస విడనాడి యంతఃపురంబును విడి ♦ తత్తఱమున

---

* దృష్ట్వా న ఖల్వసి క్రుద్ధో మా మిహానవగుంఠితామ్, నిర్గతా న్నగరద్వారా త్పద్భ్యామే వాగతాం ప్రభో- అనిమూ. ముసుఁగున స్త్రీయులేక వివాహితలగు వనితలు బయటికి రాఁగూడదను నియమ మాకాలమునఁ గూడఁ గలదని గ్రహింపఁదగినది. ముసుఁగువస్త్రీము ప్రాచీనకాలమున లేదనియు, మహమ్మదీయరాజ్యకాలమునుండి యారంభింపఁబడినదనియుఁ బ్రల్లదములు పలుకుచరిత్రశాస్త్రవిద్వర్యులమాటలు పాటింపఁ దగవని తెలియలేదా.

తే. వచ్చియున్నారు చూడుమిదిగా! ♦ వనితలఁ గని కోపపడవేల? క్రీడలఁ ♦ గూర్మి నీకు
సాయముగ నుండు నీదారఁ♦జనము లిట్లు, నాథ! లైచాలనేడ్చుచు♦న్నారుసుమ్ము!.

క. వీరల నాశ్వాసింపవు, గారవమున పన్నవలను ♦ గలవరము పడం
గా రమణా! యొనరింపవు, కారణమేమో యెఱుంగఁ ♦ గదరాజేంద్రా!. ౬౪

తే. ధర్మమందు నాసక్తిని ♦ దగిలి మఱి ప
తివ్రతలునయి గురుసేవఁ ♦ దిరిచేయు
కులవధూమణులను నీవు ♦ కోరి చాల
మంది విధవలఁ జేసితి ♦ మదిఁ గలరుమ. ౬౫ 4882

క. వారెల్లరు కడుఁ బొక్కుచు, ఘోరముగా నినుశపింపఁ ♦ గ్రూరాదుల కీ
వీరీతిఁ జిక్కితివి నీ,చే రమణులు పరిభవంబుఁ ♦ జెంది పోగులుచున్. ౬౬౫

ఆ. పతులఁ జంపునట్టి ♦ పాడుకాలంబున, నేమొశాప మిడిరొ ♦ యిపుడు దాని
ఫలము నీకు నిట్లు♦ప్రాప్తమైనది విభూ!,సతులదుఃఖసలిల♦సరణు లెపుడు. ౬౬

క. ఊరకపడ వెటులైనన్, ధారణి నవి పడునయేని ♦ దప్పక యొకకీ
డారయఁ గల్గక పోదని, సూరిజనుల్ జగమునందుఁ ♦ జొక్కుపుభణితిన్. ౬౬౫

క. పలుమాఱు వాడుచుందురు, తలఁపఁగ నీకింవదంతి ♦ ధాత్రీశ్వర! యి
మ్ములఁ నీవిషయంబున నిట, ఫలియించెన్ సత్యముగనె ♦ పలలాశవరా!. ౬౭

క. రాజా! ముల్లోకంబులఁ, దేజముచే నాక్రమించి ♦ తివిరి జగములన్
రాజిల్లుచు వీరాగ్రణి,నాఁ జను పేరూని యిట్లు♦నారత మెలమిన్. ౬౭౫ 4887

క. అలరారు నీవు నీచం, బిల నగుస్త్రీచౌర్య మిద్ది ♦ యేలాగున ని
మ్ములఁ జేసితి? మాయామృగ,ము లలిన్ గృత్రిమపుమార్గ♦మున నత్తఱినిన్.

చ. కనఁబడఁజేసి రామజన♦కాంతుని నాశ్రమసీమనుండి య
వ్వనమున కేగఁజేసి రఘు♦వర్యునిపత్నిని సీతఁ దెచ్చితే?
పని యిది గుర్తుగాదె యొక♦భంగిని నీమది భీతిఁ జూప; నే
యనిమొన నైన నొక్కతఱి♦నైనను రాక్షసవర్య! నీయెడన్. ౬౯ 4889

ఆ. పిఱికితనము చూచి ♦ యెఱుఁగ నే నట్టినీ, భాగ్య మిట్లు చెడుటఁ♦బట్టి యిట్టి
దగునకృత్య మప్పు ♦ డటుచేయ నది నీకి,నాశమునకు నయ్యె♦నాథ! నిజము.

క. భూతభవిష్యద్వార్తా,వ్రాతములను వర్తమాన♦వార్త నెఱిఁగి వి
ఖ్యాతుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు సూనృత,మే తగ నుచియించునట్టి ♦ హితమతియునునై.

క. ఋతవాది మహాభాగుం, డతులగుణసీముండు నాకు ♦ ననుఁగు మఱఁదియున్
దితిజావతంసుఁడునునయి, క్షితి వెలయు విభీషణుండు ♦ నీకును సాధ్వన్. ౭౧౫

తే. నీవు తెచ్చుట కొంత చిం♦తించి యూర్పు
గములనుం బుచ్చి నన్నును ♦ గాంచి యేమి

పలికెనో, యట్లె నీదగు ♦ నలఘుకోప
కామములచేతఁ గల్గిన ♦ కడిఁది వెతల. ౨౨ 4893

చ. దనుజవరేణ్య సంతతికి ♦ దారుణనాశన మిట్లుగల్గె; మూ
లనికరముల్ గడుం జెడెడు♦లాగునఁ జేయు ననర్థ మిద్ది నీ
కని జనియించె నీవలన ♦ నయ్యెను నీవె చెలంగు నీమహా
దనుజకులం బనాథమయి ♦ ధారుణిఁ గూలఁగఁ జేసి తక్కటా. ౨౩ 4894

[1]క. బలపౌరుషముల ఖ్యాతిం, గలిగిన నీవంటిశూర♦కాంతుఁడు మృతినిం
గలనునఁ బొందుట కేనిటు, పలువిధముల వగవఁ దగిన ♦ పని లే దైనన్. ౨౪

ఆ. వనిత నగుటఁజేసి ♦ వలదని దైన్యము
బుద్ధియందుఁ దగులఁ ♦ బొగులుచున్న
దాన; నీదుసుకృత♦తతిఁ బాపరాశిని
గొనుచు బాపగతిని ♦ గనితి వీవు. ౨౫ 4896

చ. నిను నెడఁబాసినందులకు ♦ నే మది దుఃఖము పట్టలేక యే
నను నెగుఱించి చింతిలెద; ♦ నాయక! నీసచివుల్ భవద్ధితం
బును గడుఁ గోరి చెప్పుహిత♦బుద్ధులనున్ వినవైతి సోదరుల్
మనమునఁ గల్గు పట్టుదల ♦ మానక యూనివచించు నీతులన్. ౨౬ 4897

క. వినవైతి; వవ్విభీషణుఁ, డనుపమహైశ్వర్యయుతము♦నయి విధివంతం
బును సాంత్వనపూర్వమునయి, తన రెఱుపల్కులను బల్క ♦ దానవనాథా!. ౨౭

ఆ. జ్ఞాతి వీవు నావ్య♦సనమునే కోదురు, వనెడు నిట్టిమాట♦లనువచించి
వానిఁ గొనఁగ నీవు ♦ మానితి; మారీచ,కుంభకర్ణు లపుడు ♦ కోరి నీకు. ౨౮

[2]క. నాతండ్రియనఁగఁ జాలిన,ఖ్యాతుండగు మాల్యవంతుఁ ♦ డాదృతి నీకుం
జేతం బలర వచించిన, నీతులు విక్రమముదంబు ♦ నిన్నొందుటచేన్. ౨౯ 4900

క. వినవైతివి తత్ఫల మి, ట్లనువుగ లభియించె; నాథ! ♦ యసితాంబుదమో
యనఁ దనువు మెఱయఁగాఁ బ,చ్చనివలువం గట్టి మిగులఁ ♦ జారుతరమునై. ౩౦

క. కనిపించునంగదంబుల, ఘనకాంతుల మెఱయుచుండు ♦ గాదే యివు డీ
యనిమొన రుధిరాప్లుతమై, తనువుండం గరపదముల ♦ ధరఁ జాఁచి విభూ!. ౩౧

తే. నిదురఁ గాంచుచు నున్నట్లు ♦ నీవు జేష్ట,లుడిగిపడియున్న వాఁడ వే♦మొవగ నేనుఁ
గలఁగుచుండఁగ మాతోల♦పలుకవయ్య, ఘనపరాక్రమశాలివై ♦ కార్యవితతి.

---

1 న హి త్వం శోచితవ్యో మే ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః-అనియూ 2 మారీచకుంభకర్ణాభ్యాం వాక్యం మమ పితు స్తథా-అనియూ. మమపితు ర్యయస్య వాక్యం నశ్రుతమ్-అనిగోవిందరాజులు. మమ పితు ర్మాల్యవతః- అనిమహేశ్వరతీర్థులు ఇటమహేశ్వరతీర్థాభిప్రాయము గ్రహింపఁబడినది. మయుఁ డుపదేశించినట్లు లోపల నెందును జెప్పఁబడలేదు మాల్యవంతుఁ డుపదేశించినట్లు చెప్పఁబడినది కాన నిట మాల్యవంతుఁ డనుట యుక్తియుక్తముగ నున్నట్లు తోఁచును. మయుఁడు చెప్పినను జెప్పియుండవచ్చును

క. ఒనరింపఁజాలి యుద్ధం,బునఁ బాఱక నిలిచి గెలుచు ♦ ప్రౌఢయునగుచుం
దనరారుమాల్యవంతుని, తనయూతనయుఁడవు నన్ను ♦ దయఁ గనవేలా?.

చ. ధరఁబడి నీవిటుండఁ బుర♦తల్లజమా మనలంక భీతిలే
క రవిమయూఖముల్ మిగులఁ ♦ గ్రాలుచు నిప్పుడు చొచ్చెఁ గ్రొత్తగాఁ
బంభవ మిట్లు రాఁ గనుచు ♦ బాహుబలంబుల నెల్ల మాని యి
క్కరణిఁ బరుండె దేమొకో? యిఁ♦కఁ బడిమీఱఁగ లెమ్ము లెమ్ము; సం
గరముల శత్రుసంతతులఁ ♦ గాలునిపీటికిఁ బంప హేతువై. ౮౩ 4905

చ. ఖరకరునట్లుగా రుచులఁ ♦ గ్రాలుచు నిత్యముఁ బూజితంబునై
యరితతిఁ జెండునట్టిదయి ♦ హాటకజాలపరిష్కృతంబునై
సురపతివజ్రమో యనఁగ ♦ శోభిలుచుం గనుపట్టుచున్న నీ
పరిఘము రామబాణముల ♦ బాగుగ వేయిగ భిన్నమై ధరన్. ౮౪ 4906

తే. ఇదియె పడియున్న దిపుడు; నీ♦వీరణోర్వి
దయితనుం బోలెఁ గాఁగిటఁ ♦ దగినరీతి
నదుముకొని పండియున్నాఁడ ♦ వసురనాథ!
దయితగా నటు నను గాంచి ♦ దయఁ బలుకక. ౮౫ 4907

క. కనులను జక్కఁగఁ జూడక, దనుజేశ్వర! యుండె దేమొ;♦ధర నిట మృతినిం
గన నీవు నాదుహృదయం, బనఘా! యిది వగఁ గృశించి ♦ యతివేగమునన్.

తే. వేయితునకలుగాకున్న♦దే యిదేమొ?
యిస్సిరో; యని విలపించి ♦ యింతిమిన్న
బాష్పపర్యాకులాక్షియై ♦ భర్తయందుఁ
గలుగునెయ్యము పెంపునఁ ♦ గలఁగిన మది. ౮౭ 4909

క. ఘనదుఃఖమ్మును బట్టం, గను జాలక మూర్ఛనొందెఁ; ♦ గాంతామణి యా
దనుజేంద్రుపత్ని శోకం,బునఁ గందుచు నట్టె మూర్ఛ ♦ మునిఁగి యచటనే.

తే సంజకెంజాయ నెట్టనై ♦ సాంద్రమయిన
యసితజలదంబునందుఁ జె♦న్నారు నూత్న
చంచలాలతవోలె ర♦క్షఃపతియుర
మునను బడి వెల్గె; నామయుఁ♦తనయ యట్లు. ౮౯ 4911

సీ. పడియుండునంత స♦పత్నులు చాలఁ దొందరపడి తారు రో♦దనము చేయు
చును దేవి నామె లే♦వనుజేసి పల్కిరి; దేవి! రాజులసిరి ♦ తెలివిఁ గనిన
నతిచంచలం బని ♦ యాత్మను జక్కఁగఁ దెలిసినయవి గాదె ♦ పలువిధమ్ము
లైన యవస్థల ♦ నంది మాఱుటచేత లోకులస్థితియును ♦ వ్యాకులంబె

ఆ. యనియు నీవెఱుంగు ♦ దైన నను వగచెద, వేల? యనుచుఁ బల్క♦నింతిబాష్ప
సలిలములను నిక్కఁ♦జనులను దడుపుచు, నారవంబు చెలఁగ ♦ నప్పు డేడ్చె.

చ. వనితలు బిట్టుగా వగవఁ ♦ బార్థివసత్తముఁడైన రాముఁ డం
త నచట నప్విభీషణుని ♦ దాఁగని యీలనాకదంబ మొ
య్యనఁ బురికేగఁ జేసి యిష్ట ♦ తన్నకు నుత్తరసత్క్రియల్ తగం
బొనరుపుమంచుఁ బల్కె; నయః ♦ పుంజవిగుంఠగు నాతఁ డవ్విధిన్. ౯౨ 4913

చ. జనపతి పల్కినట్టి హిత ♦ సాధువచస్తతి నాలకించి ధ
ర్మనియతిఁ బొల్చువాక్యమును ♦ మంచిమనీష నిదిట్టులే యటం
చును దలపోసి రాఘవుని ♦ చొప్పుననే పనులెల్లఁ జేయనౌ
నని వినయంబు ధర్మమును ♦ నొప్పలు కొప్పఁగ జేని కిట్లనున్. ౯౩ 4914

క. వ్రతధర్మములను వదలిన, యతఁ డీరావణుఁడు క్రూరుఁ ♦ డగు ఘాతుకుఁడౌ
సతతం బనృతము పల్కును, నితరసతీసంగమంబు ♦ నితఁ డొనరించెన్. ౯౪

తే. ఇట్టివానికి సంస్కార ♦ మేను జేయ, నర్హుఁడను గాను; సోదరు ♦ నాకృతిగల
శత్రు వేకాని నాకు ర ♦ క్షకపతియితఁ, డెపుడు ప్రాణులకహితం బె ♦ యెలమిఁ జేయు.

క. గురుగౌరవమునఁ బూజకు, ధరణీశా! యీతఁ డగును ♦ దా నర్హుండై
న రహితదోషుఁడు కాఁడితఁ, డరయంగా నట్టు లౌట ♦ నర్హుఁ డెటులగున్.

చ. మనుజులు లోకమందుఁ బలు ♦ మాఱులు స్వేచ్ఛఁగఁ గ్రూరుఁ డీతఁడౌఁ
దనదుసహోదరాగ్రజునకుఁ ♦ దా నొనరింపఁడు కృత్యమంచు నన్
విని వచియింతు రీతులువ ♦ స్వేచ్ఛ నొనర్చిన దోషజాలమున్
వినుదురయేని మంచిదె వి ♦ భీషణుఁ డిప్పనిఁ జేయకుంట యం
చని మరలన్ వచింపఁగల ♦ రంచుఁ దగం బలుకంగ రాముఁడున్. ౯౬

చ. పలుకులయందు వైఖరియు ♦ భాసిల ధార్మికవర్యుఁడైన యా
యిలపతి యవ్విభీషణుఁ డ ♦ హీనతరోక్తుల నిట్లు పల్కె మి
క్కిలియు నతుష్టి నొందుచును ♦ గేవలవాక్యవిదుండుగాఁ గడున్
జెలఁగెడు రాక్షసేజ్యుఁ గని ♦ చెచ్చెరఁ బల్కె గుణైకభూషణా!. ౯౭

తే. నాకుఁ బ్రియమగు కార్యం బొ ♦ నర్ప నీవె
తగినవాఁడవు నీప్రభా ♦ వగతిచేత
జయము నాకిటఁ గల్గె ని ♦ శ్చయముగా హి
తము నె నీకు వచింపంగఁ ♦ దగుదు నేను. ౯౮ 4920

చ. దనుజవిభుం డితం డెపు డ ♦ ధర్మమసత్యము గల్గువాఁడె యౌఁ
గననిది నిశ్చయంబగును ♦ గాని గుణంబులు వీనియందు నొ
ప్పును బహుసంఖ్య తేజమునఁ ♦ బొల్చు బలంబునఁ గ్రాలు శూరుఁ డే
యని మొనలం బరాజయము ♦ నారయ నీతఁ డెఱుంగకుండుఁగా. ౯౯ 4921

చ. సురపతిలోనుగాఁ గలుగు ♦ శూరసుపర్వులచేతఁ గూడ సం
గరముల నోటమిం గనని ♦ గండుసుగం డని విందు; మీతఁడౌఁ

గరముమహోత్సుఁ డాత్మబల♦గర్వసమన్వితుఁ డెప్డు లోకభీ
కరనినదంబు గల్గునటు♦గా నొనరించుట రావణాఖ్యుఁడై
పరఁగెను గాదె; యైనఁ బరి♦పంథిగదా? యని పల్కనేంతువో?. ౧౦౦౹ 4922

[1]చ. మరణముదాఁక వైరములు ♦ మానక యుండెడు దానిపైన న
క్కరణిని నుంచుకో దగవు ♦ కార్యములుం మన వెల్లనయ్యె; ను
త్తరవిధు లింకఁ జేయుము మ♦తంబున నీకితఁ డెట్లు బంధువో?
యరయఁగ నాకు బంధువగు! ♦ నార్య! విభీషణ! ధర్మవిద్వరా!. ౧౦౧౹ 4923

చ. కనుకనె శాస్త్రపద్ధతిని ♦ గర్బురనాథున కీవు చేతులా
ర నియతకృత్యముల్ జరప ♦ రమ్యము వానికి నప్పుఁ డాతఁడాఁ
దనరఁగఁ బాపికిం గ్రియలు ♦ తా నొగిఁ జేసె నటంచు గీర్తియుం
గననగు నీకు; నన్న రఘు♦కాంతునిపల్కుల నాలకించుచుం. ౧౦౨౹ 4924

చ. వనితలఁ బంపి యంత మఖ♦వార మొనర్చినవారి కెట్లుచే
యనగునో యట్లు శ్రద్ధమెయి ♦ నన్నకు నుత్తరసత్క్రియల్ క్రమం
బున నొనరింపఁబూనెఁ గడుఁ ♦ బూనిక యాజకులెల్లఁ బద్మకం
బును దగువట్టివేళ్లు మన♦ముం గరగించెడు గంధవస్తువుల్
గొని మఱియెన్నియో యొకటఁ ♦ గూరిచి చందనదారుసంతతిం. ౧౦౩౹

ఆ. చితిని బేర్చి పయిని ♦ జిత్తంబు నలరించు, రాంకవాస్తరణముఁ♦బొంకముగను
బఱచి వేదవిహిత♦పద్ధతి రావణు, నందుఁ జేర్చి; రంత ♦ నసురపతికి. ౧౦౪౹

సీసమాలిక:—

ఆమ్నాయవిహితమా♦నం త్యేష్టిజరపంగఁ బడియెను బిత్పృమేధ♦ముడుగకవిధిఁ
జక్కఁగా వారలు ♦ సాగించి రిట్టులు; యాజకు లాచితి♦ కగ్నిదిశను
వేదిని గల్పించి ♦ వేదికిఁ బశ్చిమభాగంబునం గార్హ♦పత్యవహ్ని
నట్లె ప్రాక్కునయందు ♦ నాహవనీయము నంతకు దెస దక్షి♦ణాగ్ని నిట్టు
లాయాస్థలములఁ ద్రే♦తాగ్నుల స్థాపించి; రంతట దధియుక్త ♦ మైనఘృతము
నిండినస్రువమన ♦ నెగడునాయజ్ఞపాత్రముఁ బ్రతిపత్తికై ♦ రావణుచితి
యందువైచిరి; మఱి ♦ యాజకప్రవరులు సోమరాజముఁ దెచ్చు ♦ నామహితశ
కటమును దానవ♦కాంతుపాదములందు యజ్ఞంబుకొఱకు ధా♦న్యమునుదంచు
నట్టియులూఖల ♦ మతని యూర్వంతరమందును దారుమ♦యములు గాఁగ
నలరుపాత్రంబుల ♦ నన్నింటి నరణిని నుత్తరారణి మఱి♦యును ముసలము
నితరపాత్రంబుల ♦ నెల్ల నాయాస్థలంబులనుంచి [2]వేదము♦నులు వచించి
నట్టి విధానంబు ♦ నాశ్రయించుచుఁ జితియంతికంబునఁ బవి♦త్రాంగమైన

1 మరణాంతాని వైరాణి నిర్వృత్తం నః ప్రయోజనమ్-అనిమా. 2 శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేనచ-అనిమా.

*రాజగవిని జంపి ♦ రయమున హోమంబుచేసి తచ్చర్మము♦చేతఁ బూని
ఘృతమునఁ దడిపి యా♦దితిజేంద్రుపై వైచి; రప్పు డారాక్షసు ♦ లవ్విభీష
ణసహాయులగుచు మ♦నంబులుచింతలోమునిఁగియుండనుగంధ♦ములనుమాల్య
ములచేతఁ బలువిధం♦బులగు వస్త్రాళిచేఁ గైసేసి మోముల ♦ గళితబాష్ప

తే. వారిఁ దడుపుచుఁ బేలాలు ♦ వరుసఁ జల్లి;
రంతట విభీషణుండు శా♦స్త్రానుసార
ముగ ధనంజయు నిచ్చెను; ♦ దగ నతండు
స్నాతుఁడై యార్ద్రములగు వ♦స్త్రములతోడ. ౧౧౧॥ 4927

క. ఇలపయి దూర్వలఁ దిలలను, సలిలంబుల నునిచి యందుఁ ♦ జక్కని శ్రద్ధం
దలఁచుచుఁ ద్రేతావాహన, మలయక యొనరించి యుదక♦మతనికి నిడియె౯.

తే. శిరము సోఁక నమస్కృతిఁ ♦ జేసి యన్న
భార్యలను నెల్లఁ బలుమాఱు ♦ పట్టణమున
కరుగుఁడని సాంత్వనోక్తుల ♦ నలరఁ బలికి
వారలను గొనిపోయెఁ బూ♦ర్వరముచేర. ౧౧౩॥ 4929

చ. వనితలు లంకఁ జొచ్చి; రిటు ♦ వారు చనంగ విభీషణుండు రా
మునికడఁ జేరుచు౯ వినయ♦ముం దళుకొత్తఁగ, నిల్చియుండె; నా
జనపతి లక్ష్మణార్కసుత♦సైన్యయుతుండయి వైరిఁ జంపి వృ
త్రుని వధియించి తేజమునఁ ♦ దోఁచుపురందరురీతి హర్షము౯
గని యలరారుచుండెఁ ద్రిజ♦గంబుల బాధలు మానెనం చెద౯. ౧౧౬

నూటపదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౫ - వ సర్గము.

విభీషణపట్టాభిషేకము : రాముఁడు హనుమంతుని సీతయొద్దకుఁ బంపుట.

క. సమరంబుఁ జూడవచ్చిన, యమరులు గంధర్వదాన♦వాదులు దనుజేం
ద్రు మరణమొందించినరా, మమూర్తిఁ గని ప్రీతి స్వీయ♦మందిరములకు౯. ౧

క. చని రాత్మవిమానములప,యి నెక్కి శుభగాథ లెల్ల ♦ నెలమి నొకరితో
డను నొకరు చెప్పుకొనుచును;, ఘనభాగ్యముచేత మిగులఁ♦ గ్రాలెడువారల్.

ఆ. హర్షయుక్తులగుచు ♦ నతిభయంకరమగు, దనుజనాథువధము ♦ మనుజనాథు
నతులవిక్రమంబు ♦ హరినగుల్ చేసిన, భూరిసంగరంబు ♦ ఘోరతరము. ౨

సీ. సుగ్రీవుమంత్రంబు ♦ చొప్పు లక్ష్మణునకు రామునిపై నను♦రాగ మెంత
యుండినయదియున♦త్యుగ్రతద్విక్రమంబునుసుమిత్రాభాగ్య♦మునుముదమునఁ

* తత్ర మేధ్యం పశుం హత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః, అనుస్తరణికాం-అనిమా. అనుస్తరణికాం రాజగవీం రాజగవీ మాలభ్య తచ్చర్మణా యజమాన మాస్తృతవంత ఇత్యర్థః-అనిశ్యాఖ్యా.

జెప్పఁబోవుచుఁ బోయి; ♦ రప్పుడు మహనీయుఁడగు రామచంద్రుండు ♦ హర్ష మొంది
యింద్రసారథిఁ గని ♦ యెంతయుఁ బూజించి శక్రదత్తము ధనం ♦ జయనిభంబు

ఆ. నైన దివ్యరథము ♦ మానసీయముఁ గొని
పొమ్మటంచు నాజ్ఞఁ ♦ బూన్కిఁ జేసె;
శక్రసారథియయి ♦ చతురుఁడౌ మాతలి
రామునాజ్ఞ దివ్య ♦ రథము నెక్కి. ౮౫ 4934

క. సురలోకమునకుఁ దమితో, నరిగెను; సురసారథివరుఁ ♦ డగు మాతలియున్
సురపురి కరిగిన నారఘు,వరుఁడు మహోహర్ష మాత్మ ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౯౫

క. తనకున్ సాయము నెంతయు, నొనరించిన యర్కతనయు ♦ నురుపరిరంభం
బునఁ దేల్చి; నిట్టు లొనరిచి, యనుజుఁడు పురికొలుప వాన ♦ రావళి గొలువన్.

క. చనియెను శిబిరంబునకున్;, మను జేశుం డంతఁ జెంత ♦ మసలుచుఁ దేజం
బునఁ గ్రాలు సత్యసంప,న్నుని లక్ష్మణుఁ గాంచి పల్కె ♦ నూత్నమహామునన్.

క. అసురక్తుని నుపకారం,బును జేసినవాని భక్త ♦ ముఖ్యుని సౌమ్యా!
మనయీవిభీషణునిఁ జ,క్కనిదానవరాజ్యమునకుఁ ♦ గడుసంప్రీతిన్. ౯

తే. లంకకుం బోయి యభిషేక ♦ మింకఁ జేయు
మనఘ! యీరావణానుజుఁ ♦ డును బురమునఁ
బట్టభద్రుఁడగుటను నేఁ ♦ బ్రమద మలరఁ
గాంచుదునయేని నాకోర్కి ♦ మించుఁ జుమ్ము!. ౧౦ 4939

చ. అని యిటు లామహాత్ముఁ డెద ♦ హర్షము పొంగఁగఁ జెప్ప లక్ష్మణుం
డనుమతుఁడై మహాముదము ♦ నంది సువర్ణఘటాళిఁ దెచ్చున
ట్లొనరిచె; నంతఁ దానిఁ గొని ♦ యుత్తమకీశవళంబుఁ జేసి చ
క్కనిజలరాశినీరముఁ ద ♦ గం గొనిరాఁగ మనోజవంబునన్. ౧౧౫ 4940

క. బలశాలురైన కపివ,ర్యులకానతి యిచ్చె; నంత ♦ నురుబలవేగం
బులనొప్పు వానరులు ని,స్తులవిక్రముఁడౌ సుమిత్ర ♦ సుతునానతిచేన్. ౧౨౫

తే. వేగముగఁ బోయి ప్రీతిచే ♦ విమలనీర
మును గ్రహించి చెలంగుచు ♦ ననువుమీఱ
వారు రా లక్ష్మణుండు రా ♦ వణునితమ్ము
నలరుసింహాసనమ్మున ♦ నెలమిఁ జేర్చి. ౧౩౫ 4942

క. కలశము నొకదానిం గొని, వెలయుము రాజ్యమున ననుచు ♦ విమలజలధిస
జ్జలముల నభిషేకించె; స,కలధర్మవిదుండు భూమి ♦ కాంతునియాజ్ఞన్. ౧౪

క. తనమిత్రవారపరివృతు, ననుపమశుద్ధాత్ము రావ ♦ ణానుజు లంకన్
దనుజులమధ్యమభాగం,బున వేదోక్తాభిషేక ♦ మును జేసెఁ దమిన్. ౧౫౫

తే. అవ్విభీషణుఁ డాలంక ♦ యందుఁ బట్ట
భద్రుఁడై రాక్షసేంద్రుఁడై ♦ ప్రభువయి తగఁ

గాంచి యాతనిమంత్రులు ♦ కడువినయము
గల్గు నారాక్షసులు చాలఁ ♦ గనిరి ముదము. ౧౯ 4945

చ. దనుజవిభుం డతండు రఘు♦తల్లజదత్తసురాజ్య మొంది భృ
త్యనిచయముల్ మనోజ్ఞవచ♦నావళిచే నలరించి యంత రా
మునికడఁ జేరె; నట్టితఱి ♦ మోదుకలాజమహాక్షతల్ మనో
జ్ఞనిఖిలపుష్పముల్ గొనుచు ♦ సంతస మొప్పఁగఁ బౌరరాక్షసుల్. ౨౦

తే. తృప్తి నొందుచు నారాక్ష♦సేశ్వరునకు,నర్పణము చేసిరభివృద్ధి♦కనుగుణముగ
వీర్యశాలిదుర్ధర్షుఁడై ♦ వెలయునతఁడు,వానిగ్రహియించిరఘువంశ♦వరునకెలమి.

సీ. అతనితమ్మునకు శు♦భావహమ్ములగునా మంగళవస్తువుల్ ♦ మమత నొసఁగెఁ;
గృతకార్యుఁడగుచు స♦మృద్ధార్థుఁడై వచ్చియున్న విభీషణు♦నొప్పుగఁ గని
యతనిప్రియంబున♦కనియె యావస్తువుల్ కొనియె; నంతట రఘు♦కుంజరుండు
తనపార్శ్వమున నంజ♦లిని బట్టి నిలిచి యహార్యరూపుండయి ♦ యలరి వీరుఁ

ఆ. డై చెలంగుచున్న ♦ యాహనుమంతుని, గాంచి పలికె; సౌమ్య♦కర్బురేశ్వ
రుఁడగు నితనియాజ్ఞఁ♦గడఁగిలంకకుఁ బొమ్ము,చని యథావిధిగని♦తనిగృహంబు.

క. అనుమతిఁ జొచ్చి మహీజకు, మనవిజయముఁ జెప్పి యెలమి♦మానస మొందం
గనుజేయుచు వైదేహికి, వనచరపతి నే సుమిత్ర♦వరనందనుఁడున్. ౨౩ 4949

తే. కుశలముగ నున్నవార్తలఁ ♦ గూర్రదనుజుఁ
డని యొనర్చి నాచేతనె ♦ హతుఁడగుటయుఁ
దెలియఁబలుకుము; జయశీల! ♦ దివ్యకీశ!
వార్త నిద్దాని సీతకు ♦ వరుసఁ జెప్పి. ౨౪ 4950

క. మనమానందరసంబున, మునుఁగంగాఁ జేసి జనక♦భూపతిసుత యే
మని చెప్పునో యావార్తను, గొనిరమ్మా మరలి చెంత♦కుం ద్వర యలరన్.

నూటపదునేనవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౬ - వ సర్గము.

{ హనుమంతుఁడు రామునివిజయము సీత కెఱింగించి యామె చెప్పినవార్తల రామునకుఁ జెప్పుట. }

చ. అని యిటు రాముఁ డాజ్ఞ యిడ ♦ నామరుదాత్మజుఁ డాంజనేయుఁ డా
దనుజవరార్చితుం డగుచుఁ ♦ దానట లంకను జొచ్చెఁ; దేజముల్
ఘనముగ నొప్పునాహనుమ ♦ కర్బురనాథునిగేహ మొంది యం
దు నొకమహీజమూలమున ♦ ధూర్తసురారివధూవృతాంగియై. ౧ 4952

*క. ఆనందము లేకయె తను, వానెలవునఁ బోషణమున ♦ కగుకృత్యమ్ముల్
లేనిదయి కృశతనుం గనఁ,గా నొక ఖలఖచరపీడఁ♦గను రోహిణి నాన్. ౨

---

* సాతంకా మివ రోహిణీమ్-అనిమూ. సాతంకాం సగ్రహపీడామ్-అనివ్యాఖ్య.

తే. కూరుచున్నట్టి సీతను ♦ జేరఁ బోయి
కనియె; నంతటఁ దననామ♦మును వచించి
వందనము చేసి యచలుఁడై ♦ యందు వినయ
సంకుచితగాత్రుఁడై నిల్చె ♦ సంతసమున. ౩ 4954

చ. తనుఁ గనవచ్చినట్టి బల♦దర్పసమగ్రుని వాయుపుత్రునిం
గనుఁగొని సీత మున్నతనిఁ ♦ గాంచిన గుర్తును బట్టఁ జాలకుం
డెను మఱి యాతనిన్ మిగుల ♦ నిశ్చలదృష్టిని గాంచి మున్ను వ
చ్చిన మహనీయుఁడే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునన్ స్మరియించె హృష్టయై. ౪

చ. హరివరుఁడైన యాహనుమ ♦ యామెముఖంబు విలాసయుక్తమై
యరుదుగనుంటఁ గాంచి తన♦కా రఘువర్యుఁడు చెప్పినట్టి యా
నిరుపమవార్తఁ జెప్పె నిటు ♦ నెమ్మిని; జానకి! లక్ష్మణుండు భూ
వరతిలకుండు భానుజుఁడు ♦ వానరసేనలు పెంపుమీఱఁగన్. ౫౹ 4956

క. దనుజేంద్రుఁ డావిభీషణుఁ, డనూనమోదంబు గనుచు ♦ నటఁ గుశలముగాఁ
దనరారు చున్నవారలు, మనుజేంద్రుఁడు శత్రునిచయ♦మారకుఁడు తగన్. ౬

చ. తనపగవానిఁ జంపి ఫలి♦తప్రియకృత్యుఁడునై వచింపుమం
చనెఁ గుశలంబు నీకు; జన♦కాత్మభవా! దనుజేంద్రుతమ్ముఁడై
ఘనుఁడగు నావిభీషణుని♦కామసహాయముచేతఁ *దమ్మునీ
తిని హరిసైన్యపాలకుల♦ధీరత రాముఁడు చంపె రావణున్. ౭౹ 4958

సీ. వీరుఁడౌ రఘుకుల♦విభుఁడు శత్రువధంబు నొనరించినాఁడు గా♦వున నపార
సంతోషమును బొంది ♦ శాంతమై కృతకృత్యమైన మనంబున ♦ నాదిఁ గుశల
మడిగి నీతోఁ జెప్పు♦మనె నిట్టు లోదేవి! ప్రియవార్త నీకుఁ జె♦ప్పెదను నిన్నుఁ
గూరిచి ప్రీతితోఁ ♦ గూడియున్నాఁడను ధర్మముల్ తెలిసిన♦దాన వీవు
తే. భాగ్యవశమున నీవిటు ♦ బ్రదికియున్న
దాన వటు లేనియెడల వ్య♦ర్థమగు నాదు
జయ మిదెల్లను; జనకజా! ♦ సంగరమున
మనకు విజయంబు గల్గెను ♦ గనుక నింక. ౯౹ 4959

చ. మనమునఁ జింత బాసి యను♦మానముఁ బూనక స్వస్థవై జయం
బును దలపోయుచుండు మతి♦మూర్ఖుఁడు రావణుఁ డంతమొందెఁ జూ
మనపశ మందె లంక యిది ♦ మైథిలి! యున్నది వైరినుండి ని
న్నని విడిపింపఁ బూని యది♦యాదనుకం దగునిద్ర లేమిచేన్. ౧౦ 4960

క. మనమునఁ దాపం బందుచు, వననిధివరమందు సేతు♦బంధన మొనరిం
చి నిశాటపతిం జంపెద, ననునాశపథంబు దీర్ప♦నయ్యె వరుసగన్. ౧౧౹

* లక్ష్మణస్య నయేన చ-అనిమూ.

తే. రావణునివాసమౌ నగ♦రంబునందు
నున్నదాన నటంచని ♦ సన్నుతాంగి!
సంభ్రమముఁ బొందవలదు రా♦క్షసవిభుండు
చచ్చె లంకావిభూతి యీ♦సమయమందు. ౧౨ 4962

తే. మనవిభీషణువశమును ♦ గనియెఁ గాన
స్వగృహమునయందు నున్నట్టి ♦ భయము గలుగఁ
జాలదని నమ్మి మదిని నా♦శ్వాసమొందు
మీవిభీషణుఁడు నిను నో♦యింతి! చూడ. ౧౩ 4963

క. కోరుచునున్నాఁడట కిది, గోరాఁగలఁడనుచుఁ జెప్పఁ ♦ గోరె ననుచు సా
మీరి వచించిన శశినిభ,చారుముఖం బలర నొప్పు ♦ జానకి యంతన్. ౧౪

*క. సంతసము వెల్లి గొనఁగా,నెంతయు వడి లేచి హర్ష ♦ మెక్కువయియి త
న్నెంతయును నిల్వరింపఁగ, వింతగ నేపనియుఁ జేయ ♦ వీలుపడమిచేన్. ౧౫

ఆ. ఊరకుండె; నంత ♦ మారుతి పలుకని, సీతఁ గాంచి యిట్టు♦చెప్పె దేవి!
చింతసేయు దేమి? ♦ చెప్పుమ నాతోడ, బదులుమాటయేల? ♦ పలుక వబల!.

చ. అనిలతనూజుఁ డిట్లడుగ ♦ నావనితామణి సాధ్వి ధర్మమం
దునియతి నొందియుండుటను ♦ దోడనె పల్కఁగరాని యంత వీ
తిని దడబాటుపల్కులను ♦ దిన్నఁగ నిట్లని పల్కెఁ; బ్రాణనా
థునివిజయంపువార్త వినఁ ♦ దోరపుసంతస ముబ్బి రేఁగుటన్.౧౭ 4962

తే. ఏపనియుఁ జేయరాకుండ ♦ నిప్పుడయ్యెఁ
గాన క్షణమాత్రము వచింపఁ♦గా నశక్తు
రాలనైతి మహాత్మ! యీ♦లీల భర్తృ
విజయశుభవార్త నెంతయుఁ ♦ బ్రియము మీఱి. ౧౮ 4968

చ. పలికిన నీకు నే బదులు ♦ పల్కఁగ నొప్పెడు మాట నెన్నిభం
గులఁ దలపోసి చూచినను ♦ గోరినఁ దోఁపదు లోకమందు; నెం
తలలితవాక్కు చెప్పినను ♦ దచ్ఛుభవాక్కున కెంతొ తక్కువై
వెలసెడుఁ గాని తుల్యమును ♦ వేయివిధంబులఁ గాదు మారుతీ!. ౧౯ 4969

తే. పలుకు లేకుండుటే గాక ♦ పవనతనయ!, సాధువర్తన! నీవిట్టి ♦ సరసవాక్కుఁ
బలికినందులకయి తగు♦పలుకు లేక,పోవుటయె కాదు నీకీయఁ♦బోలు కాన్క.

క. కనఁబడకున్నది భూమిని, ఘనపాతాళమున దేవ♦కాంతునిధామం
బున బంగరు వెండిని ర,త్ననికరమును రాజ్యమును గ♦నంబడ దెన్నన్. ౨౧

చ. అని వచియింప సీతఁ గని ♦ యాహనుమంతుఁడు పల్కె దోసిలొ
గ్గి నిలిచి యామెతోఁ; బలి♦కిం బ్రియముల్ హితముం బొసంగఁజే

* ప్రహర్షేణావరుద్ధా సా వ్యాజహార న కించన-అనిమూ.

యును నెలఁత నీవు భర్తకు మ♦హోన్నతిఁ గాంచుజయంబు గల్గు గా
కని మదిఁ గోరుచుందు వటు♦లౌటను స్నిగ్ధనువాక్య మివ్విధిన్. ౨౨౼
క. పలుకంగ నీకె తగు నొం,దులకిటు పల్కంగఁ గాదు; ♦ నూత్నముగా నిం
పులు గూర్చు నిట్టిబదులుగఁ, బలుకఁ దగినమాట యొకఁడె♦ భవ్యమునుమ్మీ!.
సీ. సారమై స్నిగ్ధమై ♦ భూరిమోదంబును గలిగించునట్టి నీ♦పలుకు వివిధ
రత్నవితతికంటె ♦ రమ్య దేవేంద్రపదమునకంటెను వి♦శేషమయి తనరు;
నిట్టిమాటను విను♦లే దేవరాజ్యాది సకలవస్తువులు నా ♦ కిఁక లభించి
నట్టు లయ్యెను, నిహ♦తారియై విజయంబుఁ గని సుస్థిరుండై న♦ఘనుని రాముఁ
తే. గాంచఁగల్గుటె చాలును! ♦ నంచుఁ బలుకు
సతనిమాటను విని జన♦కాత్మజాత
యాసమీరకుమారుతో ♦ నతిశుభమగు
వాక్యమును బల్కె నిట్టు; లో♦వాయుతనయ !. ౨౩౼ 4974
సీ. *ఆకాంక్ష యోగ్యత ♦ యాసత్తి సన్నిధియను వాక్యలక్షణముల ♦ వరుస నెఱిఁగి
గ్రహణధారణములఁ ♦ బ్రతిపాదనస్మరణముల నూహించుట♦యు మఱిశ్రోత్ర
విషయ మూహించుట♦విపులార్థమెఱుఁగుటతత్త్వము నాత్మను♦దగ నెఱుఁగుట
యను బుద్ధిలక్షణా♦ళిని దెలిసియు నతిమాధుర్యగుణయుక్తి ♦ మహితమైన
తే. పలుకు చెప్పంగ నీవె నూ♦వలఁతి; వమల
పరమధర్మగుణుండవు ♦ మరుదధిపతి
కెన్న వరపుత్త్రుఁడవు నీవు ♦ సన్నుతింపఁ
దగినవాఁడవు శ్రమ మోర్వఁ ♦ దగినబలము ౨౭ 4975
క. తనుదార్ఢ్యము శౌర్యమునం, దనుభవము పరాక్రమంబు ♦ నతికీర్తియు వై
రినికరము నొంచు తేజం,బును నపరాధముల నోర్వఁ ♦ జాలెడు క్షమయున్.
తే. వినయసంపన్నతయు ధైర్య♦మును మొదలగు
సకలకల్యాణగుణములు ♦ సంఘములుగ
నిన్నె తగనాశ్రయించుచు ♦ వన్నెవెలిగి
యున్నయవి సంశయమ్ము లే♦దన్న! హనుమ!. ౨౮౼ 4977
క. వినుతియె గా దిది సుమ్మీ!, యన నాహనుమంతుఁ డధిక♦హర్షంబున భ్రాం
తిని బొందక ప్రాంజలియై, వినయంబున నిలిచి జనక♦విభుసుతతోన్ల్. ౨౯౼
ఆ. పలికె; నీవు పతియె ♦ పరమదైవంబుగఁ, దలఁచుదాన వట్టి ♦ ధవునిఁ బాసి
పగలఁ బొగిలి చిక్కి ♦ వందురి నీయశో,కమునసుండు నిన్నుఁ ♦ గరుణ మాని.

* అతిలక్షణసంపన్నం మాధుర్యగుణభూషితమ్, బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం త్వ మేవార్హసి భాషితుమ్-అనిమూ. వ్యాఖ్యార్థ మిట గుంభితము.

చ. తనువులు భీతిదంబులయి ♦ దారుణరీతిగ నుండ వృత్తి చ
క్కని తెఱఁగొందకుండ దయ ♦ గల్గనిచిత్తము లొప్పఁ జూపు లో
య్యన భయదంబులై వెలయ ♦ నాదృతియే తలపోయనట్టి యీ
దనుజవరూథినుల్ మును పు ♦ దారుణవాక్కులు పల్కినారు సూ!. 3౧౫

చ. కనుక నె నీదునాజ్ఞఁ గొని ♦ కాలునిపీటికి వీరిఁ బంపఁగా
మనమునఁ గోరువాఁడ నిటు ♦ మానితవాక్యము నేను నీకుఁ జె
ప్పినపనికై వరంబుఁగను ♦ బ్రీతిగ నిప్పని కొప్పుకొమ్ము; శో
భనతనురాజితా! భయము ♦ వాసి త్వదప్రియ మిట్లుచేయుచుర్. 3౨ 4981

సీ. దారుణాకారలౌ ♦ దనుజాంగనలఁ గ్రిందఁ బడఁదోసి ముష్టుల♦బాహువులను
బ్రహరించి కాలిదె♦బ్బల నొంచి జానుప్రహారంబులఁ గలంచి ♦ యన్నిపండ్లు
రాల నాసికలు క♦ర్ణంబులు ధరఁబడ వెంద్రుక లూడంగ ♦ విపులనఖము
లను మోము లెల్లఁ జీ♦ల్పంబడఁ బీడించి యెగిరి మీఁదను బడి♦యిట్లు చంపఁ

తే. గోరుచున్నాఁడఁ; గీర్తిని ♦ గోరుదాన, పవనిజా! నీకు నివ్విధి ♦ నపకృతులను
జేసి దుష్టాత్మలైన యీ♦స్త్రీల నెల్ల, నిట్లు పీడించి నే ♦ వధియింప నెంతు.

చ. అని వచియింపఁ గీర్తిగల♦యాజనకాత్మజ సీత యాంజనే
యునివచనంబులన్ వినుచు ♦ నుత్తమధర్మము నూని పల్కె; నో
వనచరవర్య! భూవిభుఁడు ♦ పల్కినరీతిఁ బనుల్ పొనర్చి జీ
వనమును జేసి శిక్షకును ♦ బాలయి కష్టము లొంది యోర్చుచున్. 3౨౫ 4983

తే. నీచకృత్యములను జేయ ♦ నేర్చియున్న
దాసిజనములయెడ నెవ్వఁ ♦ డీసుఁ బూను;
యుక్త మిదిగాదు నాభాగ్య ♦ మొప్ప దప్పి
చెడుటఁ బ్రాక్కృతదుష్కృతి♦చేత నాకు. 3౭౫ 4984

క. ఈతర్జనభర్జనములు, చేతఃపీడాకరములు ♦ చెందెఁ దొలిజనిన్
బ్రీతిగఁ జేసినకృత్యము, నీతీరున ననుభవింప ♦ కెటు మానునగున్. 3౯

తే. దానవేంద్రునిదాసీక♦దంబమువల
న నిటు లార్తిని బొందుట ♦ కనువగుతఱి
గలిగెఁ గావునఁ బొందంగ ♦ వలయుననుచు
నిశ్చయించితి వీరిదం♦డింపఁ దగదు. 3౯౫ 4985

చ. కరుణ చెలంగ వీరలను ♦ గావఁ దలంచితి వీరితప్పు ని
క్కరణి క్షమింపఁగాఁ దగును; ♦ గాలిసుతా! కపివర్య! దానవే
శ్వరుఁ డపు డాజ్ఞసేయ బహు♦భంగులఁ బీడ లొనర్చి వాఁడు ప్రే
తరమణుపాలికిం జనినఁ ♦ దప్పని మానినవారుసూ! యిటుల్. ౪౧ 4987

క. తమయిచ్ఛకొలఁదె నపరాధము చేసినయట్టులైనఁ ♦ దగు మన్నింపన్;
సుమహితధిషణా! యీవిష,యమునఁ బురాణోక్తి వినఁగ♦నౌ నెటు లనినన్.

చంపకమాలిక:—

*వనమున వేఁటకాఁ డొకఁడు ♦ వ్యాఘ్రము తఱ్ఱ దఱుమంగఁ జెట్టుపై
కిని వెస నెక్కె నందొకఁ ద♦కృత్రిమభల్లుకముండె; వ్యాఘ్రమా
ఘనతరభల్లుకంబుఁ గని ♦ కాననజంతుయముండు వీఁడు గా
వునఁ బడఁద్రోయు వీని ననఁ ♦ బోలఁ దలంచి వచించె నిట్టు; లీ
యనయును నాస్థలంబునకు ♦ నాతురుఁడై చనుదెంచెఁ గాన నీ
తని విడువంగ నెట్టులగు ♦ ధర్మము పోవదె యెట్టులైన నం
చని నిదురించె; నంతటను ♦ వ్యాఘ్రము వ్యాధునితోడ నిట్లనుఱ్ఱ
విను నిను జంపకే విడుతు ♦ వృక్షమునుండియె దీనిఁ ద్రోయుమా
యన నతఁ డట్లుచేసె; నది ♦ యంతట నేర్పుమెయిఱ్ఱ దరూత్తమం
బునఁ గల కొమ్మ నూఁతఁ గొని ♦ భూమిపయిం బడ కందె నిల్చె నం
త నతని నీకు ద్రోహము ని♦తాంతముఁ జేసినవానిఁ ద్రోయుమా!
యని పలుమాఱు వేఁడినను ♦ వ్యాఘ్రముతో ననెఁ బెక్కుసారు లీ
యన ననుఁ ద్రోసినఱ్ఱ విడువ ♦ న్యాయముగా దని శ్లోకమొండు చె
ప్పెను; నిలఁ బ్రాజ్ఞుఁడెన్నఁడును ♦ బ్రీతిని మాని మహోపకారముం
బొనరిచినట్టివానికిని ♦ బూనఁడు ప్రత్యపకారముం బొన
ర్పను బదు లిద్ది దాని కని ♦ పాప మొనర్పకయుండుటే తగుఱ్ఱ. ౪౨ 4989

తే. ఇట్టు లుండుట యాచార ♦ మెట్టులేని
దానిఁ గాపాడఁదగుఁ జరి♦త్రంబె సాధు
భూషణము సజ్జనాళికిఁ; ♦ బూతచరిత!
పాపులైనను సుజనులై ♦ పరఁగుచున్న. ౪౩ 4990

క. మరణార్హులైన సజ్జనుఁ, డురుకరుణం జూపవలయు ♦ నొక్కొమొగిని నీ
వరుసం జేసిన దోషుల, నరయుచు దండింపవలయు ♦ ననునది వృథయౌ.

క. అనుదుపయేమో? లోకం,బునఁ దప్పును జేయనట్టి ♦ పురుషుఁ డొకఁడు లేఁ
డనఘా! శాస్త్రముచొప్పునఁ, గసినఱ్ఱ దండనము లేదు ♦ గద? వీరియెడఱ్ఱ.

చ. దనుజులు కామరూపులయి ♦ దారుణరీతిని లోకహింసయే
కని కని చేసి క్రీడగను ♦ గాలముఁ బుచ్చుచుఁ బాపముల్ ముదం
బున నొనరించుచుందు రది ♦ పోలును దత్కులవృత్తి గాన దం
డనమును జేయ రాదనుచు ♦ నాతి వచించిన నాలకించుచుఱ్ఱ. ౪౬ 4993

ఆ. వాక్యనిపుణుఁడైన ♦ వాయుకుమారుఁ డిట్లనియెఁ గీర్తిమతియు♦నారఘూత్త
మునకుఁ బత్నియునయి ♦ తనరునాసీతతోఁ;, నార్త్రితావనమె మ♦హావ్రతముగ.

---

* వ్యాఖ్యలోనిగాథ యిటఁ జేర్పఁబడకతప్పనిసరి యని చేర్పఁబడిన దని గ్రహింపఁదగు. 'న పరః పాప మాదత్తే' యనుమూలమున కీకథను దెసఁగింపకున్నఁ జక్కఁగా నర్థముకాదు కాఁబట్టి యీపద్యమునఁ జేర్పఁబడినది.

క. నిరతముఁ గ్రాలెడు నీ వల, ధరణీపతిమౌళి యనఁగఁ ♦ దగురాముననుఁ
గరమొప్పు ధర్మపత్నివి, సరియగు దాంపత్య మిద్ది ♦ త్ర్యాస్థలి సాధ్వీ!. ౪౬
ఆ. సకలసుగుణముల య♦శంబును గన్నావు
దేవి! నాకు బదులు ♦ దేనిఁ జెపుదొ
పలికి సాగసంపు ♦ మల రాముచెంతకు
నరుగ వలయు నన్ను ♦ హనుమను గని. ౪౭ 4996

చ. జనకజ యిట్లు పల్కె గపి♦సత్తమ! నావిభుఁ గన్నులారఁగాఁ
గనుఁగొనఁ గోరుదాన; ననఁ♦గాఁ బవనాత్మజుఁ డామెవాక్యముఁ
విని ముద మొందఁజేయుచును ♦ విస్తృతతేజము పొంగ నిట్లనుఁ;
జనకసుతా! సతీ! శచియు ♦ శత్రువులం దునుమాడి వచ్చియు
న్ననిఖిలదేవతావిభుని ♦ నాయకునిం గనినట్లు నీవునుఁ. ౪౮ 4997

చ. అరులను రూపుమాపి తగు♦నట్టి సుమిత్రులతోడఁ గూడి సో
దరుఁడగు లక్ష్మణుండు ప్రమ♦దంబునఁ గొల్వఁగ నున్న రామభూ
వరుఁ బరిపూర్ణశీతకర♦భాసురవక్త్రుని జూడఁ బోదు; వం
చురుకళ లొప్పు లక్ష్మివలె ♦ నున్నమహీసుతతోడఁ బల్కుచుఁ. ౫౦ 4998

ఆ. ఆజ్ఞ నంది యంత ♦ హనుమంతుఁ డారాము,విభుఁడు వెలయుచున్న♦విమలధరణి
కతిజవంబు మీఱ ♦ నరుదెంచె జానకి, పలికినట్టివలుకు ♦ పల్కఁ బూని. ౫౧

నూటపదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౭ - వ సర్గము.

{ రామాజ్ఞను విభీషణుఁడు సీత నలంకరించి రామునొద్దకుం గొనితెచ్చుట
ఆనందమున సీత రామచంద్రునిం జూచుట. }

క. అరయ మహాప్రాజ్ఞుఁడు గురు, తరకార్యజ్ఞుండు గాన ♦ ధనువుఁ గరములఁ
ధరియించినవారలలో, వరుఁడగు రాముకడఁ జేరి ♦ పలికె హనుమయుఁ. ౧
క. ఏనెలఁతమిన్నకొఱకై, యీనిఖిలారంభములను ♦ నిట్లొనరుపనై
దానవపతివిజయఫలం, బీనెలవునఁ గలిగెనో యు♦హీనవిభూతిఁ. ౧౫ 5001
క. ఆనారీమణి సీతను, గానంగా నేను శోక♦కలిత యగుచు నెం
తేని తపియించుచున్నది, నూ!; నిర్జరనాథతుల్య! ♦ శూరవరేణ్యా!. ౨ 5002
తే. శోకసంతప్త యగుచు బా♦ష్పాకులేక
ణయు నగుచు నుండియుఁ నీదు♦జయము వినిన
యంత సంతోష మొందె; ము♦న్నామె నన్ను
నెఱిఁగియుండుట నను నమ్మి ♦ యినకులేంద్ర!. 3 5003

క. కృతకృత్యుఁడై ఫలించిన, హితకార్యుండైన యమ్మ♦హీశతిలకు నా
పతిని సుమిత్రాపుత్రన,హితముగఁ గనఁగోరుదాన ♦ నిపు డని యనియెన్. ౪

చ. హనుమ వచింప నిట్లు జన♦కాత్మజనాథుఁడు ధార్మికోత్తముం
డును నగురాముఁ డించుక క♦నుల్ జలసిక్తములై వెలుంగ నా
దనుజునియింటనున్న వని♦తన్ గ్రహియించిన నిందగల్గుఁ బా
వనమతిఁ బాపహీనయగు ♦ భామిని మానిన దోష మబ్బెడున్. ౫ 5005

ఆ. ఏమి చేయవచ్చు ♦ నిపు డని చింతను
బూనియుండె; నంత ♦ భూపవరుఁడు
వేఁడి యూర్పు లబ్బి ♦ వెలయించి చాలఁగ
ధరణిఁ గనుచుఁ దనదు ♦ దాపునందు. ౬ 5006

చ. *ఘననిభుఁడౌ విభీషణుని ♦ గాంచి వచించెను; స్నాతయై సువా
సనగలగంధచర్చలను ♦ చారువిభూషణరాజిచేఁ దగం
గ నలరున ట్లొనర్చి వడిఁ♦గా నిటకుం గొనిరమ్ము జాగుచే
యను వల; దంచు శ్రీరఘువ♦రాగ్రణి పల్కఁగ రాక్షసేంద్రుఁడున్. ౭ 5007

క. త్వర లంకకుఁ జని యంతః,పురమునకుం బోయి తనదు♦పూఁబోఁడులచే
ధరణిజకుం జెప్పించెను;, దరుణీరత్నంబ! జనక♦తనయా! నీవున్. ౮ 5008

తే. స్నాతవై యంగరాగంబు ♦ చక్క నలఁది
భవ్యభూషణములఁ దాల్చి ♦ వాహనంబు
నెక్కుమా! నీకు శుభములు ♦ పెక్కు లగును
గాక రాముండు నినుఁ జూడఁ♦గాఁ దలఁచెడు. ౯ 5009

క. అని చెప్పించిన విని యా, జనకజయు విభీషణుఁ గని ♦ సాధుగుణాఢ్యా!
దనుజేంద్ర! యిట్టులే భ,ర్తను గనఁ గోరెదఁ గలాప♦రహితనె యగుచున్.

చ. అన విని యవ్విభీషణుఁడు ♦ నట్లనరాదు రఘుప్రవీరుఁ డో
జనకసుతా! భవత్పతియు ♦ క్ష్మాపరిపాలకుఁ డౌను గాన నే
మని వచియించె నాయధిపుఁ ♦ డట్టులె చేయఁగ నర్హమౌను నీ
కని వనితాముఖంబున నె ♦ యర్హగతిం బ్రతిచెప్పె: నంతటన్. ౧౧ 5011

చ. విని జనకాత్మజాత పతి ♦ వేలుపుగాఁ దలపోసి నాథునం
దె నియతమైన భక్తియె మ♦హాంత విభూషణమై చెలంగ నొ
ప్పినసతి గాన నట్లె యని ♦ ప్రీతిని బల్కె; ననంతరంబె యా
దనుజవిభుండు సంతసము ♦ తద్దయుఁ బొంగఁగ నామె కంతటన్. ౧౨ 5012

సీ. తలయంటఁగాఁ బంచి ♦ తరుణులచే స్నానకృత్యము సలిపి యు♦త్కృష్టచంద
నాదలేపనముల ♦ నమలసుమంబుల నలరింపఁ జేసి మూ♦ల్యంబె లేని

* ఉవాచ మేఘసంకాశం విభీషణ ముపస్థితమ్-అనిమా,

భూషణంబులు చాలఁ ♦ బొందుగాఁ బెట్టించి యతులవస్త్రముగట్టు♦నట్లొనర్చి
మంచివస్త్రము పఱ♦పించి వెలింగెడు శిబికపై నెక్కించి ♦ చేరి పెక్కు

తే. దనుజు లిరువంకలను గొల్చు♦చును జనంగ
రామునొద్దకుఁ దోడ్తెచ్చె; ♦ భూమితనయ
తోడ నావిభీషణుఁడు సం♦తోషమెసఁగ
వచ్చుటల్ దివ్యమతి రఘు♦వరుఁ డెఱిఁగియు. ౧౮౪ 5018

క. మనమున ధ్యానించుచునుం,డెను; దానవభర్త రామ♦నృపతి కెరఁగి ప్రీ
తిని దేవిఁ దోడి తెచ్చితి, జనకజ సతి నంచు మనవి♦సలిపె నడఁకువన్. ౧౯

క. చిరకాలము దనుజాంతః,పురమున నివసించియున్న ♦ భూసుత యట క
ట్లరుదెంచుట విన్నంతనె, సురవైరిపతిన్ వధించి ♦ క్షోణీతనయన్. ౧౯౪

క. *కొనివచ్చుటకుఁ బ్రమోదం,బును రావణునింట దివస♦ములు పెక్కులు తా
వనిత వసించెను గాదే?, యనుదైన్యము నిట్టిదాని ♦ నగునె గ్రహింపన్. ౧౬

క. అనువట్టి రోసమును బై,కొనుచిత్తముతోడ నుండె; ♦ క్షోణీపతి నె
మ్మనమున సాధకబాధక, ఘనచర్చం జేసి ప్రీతి♦గానని మదిలోన్. ౧౬౪

క. తనపార్శ్వంబున నిల్చిన, దనుజేంద్రునిఁ గాంచి పల్కె; ♦ దానవనాథా!
విను సౌమ్యా! నావిజయం,బునందె యాసక్తి నీకుఁ ♦ బొదలెడు నెపుడున్.

క. త్వరగా సీతను నాపరి,సరమునకుం దెమ్ము; నాఁగ ♦ క్ష్మాపతిపలుకున్
సురవైరిరాజు విని స,త్వరముగ నటనున్నవారిఁ ♦ బాఱందోలన్. ౧౭౪

తే. తగినవారి నియోగించె; ♦ సొగసుమీఱఁ
గంచుకోష్ణీషములఁ దాల్చి ♦ కఠినములగు
వేత్రములఁ బూనుటను గడు♦భీతిదములు
గాఁ గనంబడు కరములు ♦ గలపురుషులు. ౧౯౪ 5020

క. అందుఁ గలవారిఁ బెక్కం,డ్రం దోలుచుఁ దిరిగి; రంత♦టను గుంపులుగా
నందుండు వారలం దోలఁ,గం దఱుముచు నుండఁ గేళ♦కాండము లెల్లన్.

తే. భల్లుకంబులు దానవుల్ ♦ పటురయమునఁ
గుంపులుగఁ గూడి దవ్వున♦కుం జని; రిటు
వారుచనునట్లు దఱుమంగ ♦ స్వన మొకండు
పవనసంస్పర్శనజనితా♦ర్ణవరవమటు. ౨౨ 5022

క. వినఁబడియె నిట్లు నలుఁగడ,లను దోలియంబడుచు నటు తో♦లంగుచు సంభ్రాం

---

* హర్షో దైన్యం చ రోష శ్చ త్రయం రాఘవ మావిశత్ -అనియూ రావణవధపూర్వక సీతాసమాగమే న హర్షః, రావణభవనోషితత్వ మేవ దైన్యరోషయో ర్హేతుః-అనివ్యాఖ్య. ఈ భావమే యిటఁ గనఁబడును.

తిని బొందు వారలం గ,న్గాని దాక్షిణ్యమున నోర్చు♦కొనఁ జాలమిచేఁ.

క. వలదని వారించెను రఘు,కులపతి మఱి సత్వరమును ♦ గూడినమదిఁ గ
న్నులచే దహించుపోలిక, నలదనుజేశ్వరుని ద్రాజ్ఞ ♦ నటఁ గన్గొనుచున్.

క. మనమును దూఱెడుమాటల, ననియెన్; నను లెక్క చేయ ♦ కవ్వలికిని నీ
జనములఁ దోలుచుఁ గ్లేశం,బును బొందం జేసె దేల? ♦ పూనిక దీనిన్. ౨౫

ఆ. చాలు నింక నిలుపఁ♦జను పేరు నాజను, లంతె కాని యితరు ♦ లగుదు రెట్లు?
తరుణి కావరణము ♦ ధామమ్ములును గాదు, వస్త్రములును గాదు ♦ వరణ మట్లె.

సీ. ప్రాకారములు గాదు ♦ ప్రతిసీరలును గాదు జనులను దోలు రా♦జనికరార్హ
మర్యాదలును గాదు ♦ మంచివృత్తమె వారి కావరణ మ్మగు ♦ నాత్మజనవి
యోగము లోనగు ♦ నురుతరవ్యసనంబులందు రాజ్యక్షోభ♦మాదియైన
కష్టంబులందును ♦ గలహాభూములయందు నట్లె స్వయంవర♦మందు యజ్ఞ

తే. మందుఁ బెండ్లిండ్లయందును ♦ సతిన పరుల
కనులకుం దోఁచుటయు దోష ♦ మనఁగ రాదు;
సీత యిప్పుడు రణభూమిఁ ♦ జేరె మఱి మ
హాత్తరమగు కష్టంబునం ♦ దమరిన దగు. ౨౭ 5027

క. కనుకనె యీాబిడనుం జూ,చిన దోషము లేదు మఱి వి♦శేషించియుఁ జెం
తను నే నుండఁగ దోషం, బనుమాటయె లేదు; రాక్ష♦సాధిప! కానన్. ౨౮

క. ఈనారిని గొని తెమ్మా, నానికటంబునకు వేగ ♦ నన్ను సుహృత్సం
తానయుతుఁ గాంచుఁ గా కనఁ,గా నృపతల్లజునిమాటఁ ♦ గఠినార్థంబున్.

క. విని కృచ్ఛ్రంబున నున్నది, యనుదానికి సంశయంబు ♦ నందుచు వినయం
బున సీతాదేవిని రా,మునిచెంతకుఁ దోడి తెచ్చె ♦ ముందరయు మదిన్. ౩౦

తే. అంత లక్ష్మణసుగ్రీవు ♦ లనిలజుండు
రామవాక్యంబునం దను♦రాగ మామె
పయిని లేకుండుటయుఁ దోఁచు♦టయును మిగుల
వగలఁ బొగిలిరి; మఱియు భూ♦వరున కాత్మ. ౩౧ 5031

క. తనదారయం దపేక్షయుఁ, గన నుంతయు లేమి మిగులఁ ♦ గఠినత్వమ్మున్
గనఁ జేయు నింగితంబులఁ, గని యూహించిరి ప్రియంబు ♦ గలుగమి సతిపై.

చ. జనకజయున్ విభీషణుఁడు ♦ సన్నిధి రాఁగఁ ద్రపావశంబునం
దనవగునంగకంబుల ని♦తాంతము తాను ముడుంగుకొంచు భ
ర్తను గనఁబోయె సన్నిధికిఁ; ♦ దన్వియుఁ బ్రాణవిభున్ గనంగఁ బో
యి నికటమందుఁ జేరి జను ♦ లెల్లను జుట్టును నిల్చియుండుటన్. ౩౩ 5033

తే. సిగ్గుచే మోము గనకుండఁ ♦ జేసి యంబ
రమున నోయార్యపుత్ర! శ్రీ♦రఘుకులేంద్ర!

యనుచుఁ బలుకుచు విలపించె; ♦ నాత్మవిభుఁడె
వేలుపుగ నెన్నుచుండు నా♦వెలఁది యుచట. ౩౬ 5034

క. పెనిమిటిని జూచినంతనె, తనమోహమునఁ దెల్వి వోలుగుఁ ♦ దఱి నొందిననా
థుని నెమ్మోమును గని యిటు, లనూనకష్టములనుండి♦యైనను మరలన్. ౩౭

క. కనుఁగొంటి నన్న విస్మయ,మునఁ జిరకాలముగఁ గనిన ♦ మోహనరూపుం
గనుచున్నదానఁ గద యను, ననూనహర్షంబు మనము♦నం దలరారన్. ౩౮

తే. సహజముగనున్న మైత్రిని ♦ స్వామిమోముఁ
గనియె; సంపూర్ణహిమకర♦కాంతలసన
మైన యాసీత యుదితచం♦ద్రాభవిభుము
ఖమును జిరకాలముగఁ దాను ♦ గనకయుండి. ౩౯ 5037

క. తరుణమున నందుఁ గన్గొని, కర మనురాగంబు నొంది ♦ కడఁగి మనములో
నురుసంశయములఁ బాసెను, *బరమేశ్వరుఁ గాంచినట్టి ♦ భక్తుని పోల్కిన్.

నూటపదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౮ వ - సర్గము.

రామచంద్రుఁడు జానకిని బరుషోక్తు లాడుట.

చ. ధరణిపుఁ డంతఁ బార్శ్వమునఁ ♦ దద్దయు సిగ్గున వంగి నిల్చి యు
న్నరమణిఁ గాంచి నెమ్మనము♦నం గలకోపము ప్రజ్వరిల్లఁగాఁ
బరుషతరోక్తు లొప్ప నిటు♦పల్కె; మనోహరమంగళాంగి! నం
గరమున వైరిఁ జంపి యిదె ♦ కాంతను నిన్ను జయించినాఁడఁజూ!. ౧

ఉ. పౌరుష మూని యీపనులఁ ♦ బాగని చేసితి నంతె కాని నిన్
గోరి యొనర్పలే దిటులు ♦ కోపఫలంబును బొందినాఁడ; నా
వైరి యొనర్చినట్టి యతి♦భారతిరస్కరణంబుఁగూర్చి యే
నారసి దానికిం బ్రతిగ ♦ నాహవముం బొనరించి తీర్చితిన్. ౨ 5040

మ. అవమానమ్మును దానిఁ జేసిన రిపుల్ ♦ హర్షంబుతో దేవతా
నివహంబుల్ గన నొక్కసారి కడఁకన్ ♦ నిర్మూలముం జేసితిన్;

---

* ఈనాలవపాద మధికముగాఁ జేర్పఁబడినది. అర్థస్వారస్యమును బోషించు ననియే దీని హేతువు. ఈవాక్యముచేతఁ జిరకాలమునుండి భగవద్దర్శనము కాలేదే యని యువ్విళ్ళూరుభక్తుఁడు భగవద్దర్శనము కాఁగా నెట్లు పరమానందము నొందునో యట్లే చిరకాలము కష్టములకుఁ బాలైనదయి దుర్వారగర్వమున విఱ్ఱవీఁగురావణుం జంపి సాధుఁడు నాకష్టములఁ దీర్చునా యని తలంచుచుఁ దహతహపడుచున్న సీత కృతకృత్యుఁడైన ప్రాణనాయకుం గన్నులారఁ గాంచెను. అను భావ మిట ముఖ్యము గాన నిది యెక్కువగాఁ జేర్పఁబడినదని పెద్ద లూహించి నా యీచాపల్యమును మన్నింతురు గాక.

యువతీ! నాదగుపౌరుషంబు ధర నెం♦తో స్పష్ట మయ్యెన్ శ్రమం
బవలం బోయెఁ; బ్రతిజ్ఞఁ దీర్చితిని నే♦ ల్లాటన్ *స్వతంత్రుండఁజూ!. ౮ 5041

ఉ. నే నట లేక యుండుతఱి ♦ నిన్నును జంచలచిత్తుఁడైన యా
దానవుఁ డేగుదెంచి వితతంబగు కృత్రిమబుద్ధిఁ బూనుచుం
దా నిజపత్తనంబునకు ♦ దస్యువురీతిని గొంచుఁబోయె ని
న్నానియె నాకు దైవగతి ♦ నొందినయీయవమాన మిత్తఱిన్. ౯ 5042

చ. పురుషుఁడు చేయఁగాఁ దగిన ♦ భూరితరంబగు యత్నయుక్తి నీ
సరణిని దీర్చుకొంటి; ధరఁ ♦ జానరో! దోషమువచ్చియుండ నే
పురుషుఁడు తేజమున్ వెలయఁ ♦ బోవఁగఁ జేసికొనండొ దాని నా
పురుషుని కల్పతేజునకుఁ ♦ బోలఁగ నేపురుషార్థ మయ్యెడిన్. ౬ 5043

మ. వనరాశిం దరియించి లంకను లస♦ద్బాహాబలం బొప్ప మ
ర్దనముం జేసి మరుత్సుతుం డితఁడు సం♦రంభించి శ్లాఘ్యంబుగా
పను లేయేవి మహత్తరంబులు ఫలిం♦పంజేసెనో యవ్వి నా
కును బ్రాప్తించిన యీమహావమతినిం ♦ గుందించె నద్దానిచేన్. ౭ 5044

చ. ఫలమును గాంచె నాపనులు ♦ బాగుగ; సూర్యసుతుండు యుద్ధమం
దలఘుపరాక్రమంబు వెల♦యం గనఁజేయుచు నాహితంబు ని
మ్ములఁ బరికించుచున్ భటస♦మూహముతోఁ దనపడ్డ యా శ్రమం
బులు ఫలియించె నత్తఱిని; ♦ బుద్ధిగుణంబులు లేని యన్నరున్. ౮ 5045

చ. సరగున వీడి తా నె కడు♦సత్వర మొప్పఁగ నాదుచెంత క
త్తరుణమునందు వచ్చి తన♦దైన్యము చెప్పుచు నన్నుఁ గూడి భ
క్తిరతిని నొప్పునీఘనుఁడ♦కృత్రిమమూర్తి విభీషణుండు దు
ర్భరముగఁ జేసి నట్టి శ్రమ♦పంక్తి ఫలించె నడంచె నావగన్. ౯ 5046

చ. అని యిటు రామభద్రుఁడు ని♦రాశను దీవ్రముగా వచింపఁగా
విని కటుభాషణంబులను ♦ బృథ్వితనూజ మృగీవిధంబునం
గనుయుగమున్ బ్రఫుల్లమయి ♦ క్రాలఁగ బొమ్మలు లట్టె నిండ నుం
డెను; జ్వలియించునగ్నిపయి ♦ నేయియుఁ బోయఁగ మండురీతిగన్. ౧౦

చ. అనుగతకోపుఁడైన మను♦జాధిపవర్యున కట్టు లేడ్చు సీ
తను గనినంతఁ గోపము ని♦తాంతము వృద్ధిని బొందె; నాగ్రహం
బునఁ గడు నొప్పి కన్బొమలు ♦ మోమునఁ బెన్మడిరీతి నొప్పఁ జెం
తను నిలుచున్న భూమిజను ♦ దాఁ గన నోర్వక చూడ్కిఁ ద్రిప్పుచున్. ౧౧

కవిరాజవిరాజితము:—

వనచరరాక్షస♦వారముమధ్యను♦భాగమునం దగు భూసుతతో
ననియె రఘూద్వహుఁ ♦ డారసి తీక్ష్ణము ♦ నౌ వచనావళి నోసుదతీ!

---

* ప్రభవా మిహ చాత్మనః-అనిమూ. ప్రభవామి స్వతంత్రో భవామి-అనివ్యాఖ్య.

తనకు లభించిన ♦ దారుణనిందను ♦ ధాత్రిని ద్రోయఁగఁ జూచెదునా
మనుజుఁడు చేయక ♦ మానని కృత్యము ♦ మైకొని చేసితి నేఁ గడిమిన్. ౧౩౪

సీ. మునుపు దక్షిణదిక్కు ♦ దనుజులు బలయుతు లిల్వలవాతాపు ♦ లేపు మీఱ
నాక్రమించుటచేత ♦ నఖిలజంతువులకుఁ జరియింపరాకుండ ♦ సరణిఁ గాంచి
ధ్యానగరిష్ఠుఁడై ♦ తనపునగస్త్యుండు తనతపోబలమున ♦ దనుజవరుల
నడఁచి సాధించిన ♦ ట్లసురరాజును నేను నిను దొంగలించనే ♦ యనెడు నాగ్ర
తే. హాముస వధియించి సాధింప♦నయ్యె; శుభద
గాత్రి! నేనింతవఱకు ని♦క్కపుసఖులగు
వారివిక్రమమువలనఁ ♦ బ్రథనమందుఁ
జేసినట్టి శ్రమంబెల్ల ♦ క్షితి ఫలించె. ౧౮౪ 5050

క. విను మది యంతయు నీకొఱ, కని చేయఁగఁ బడదటంచు ♦ నాత్మఁ దెలియ నీ;
ఘనకార్య మిద్ది యేటికొ, యని యెదవో తెలుపువాఁడ ♦ నాచారంబున్.

తే. కాచుకొనుటకు నెల్లెడఁ ♦ గలుగునట్టి
నిందనున్ ఖ్యాతిఁ గాంచిన ♦ సుందరాన్వ
యమునకుం గల్గు నయ్యప♦ఖ్యాతిఁ దొలఁగఁ
ద్రోయుటకు నిట్లుచేసితి ♦ రోష మూని ౧౬ 5052

క. పరగృహావాసంబున నీ,చరితమునుగుఱించి నాకు ♦ సందియము మహ
త్తరముగఁ గల్గుట నాపరి,సరాగ్రమున నున్న నీవు ♦ చానరో! తలఁపన్.

తే. నేత్రరోగము గల్గువా♦నికిని దీప
మట్లు మిగులఁగఁ బ్రతికూల♦మై చెలఁగెదు;
వినుము కళ్యాణి! జనకనం♦దిని! కనుక నె
చను మనుజ్ఞ నొసంగితి ♦ సత్వరముగ. ౧౭౪ 5054

*క. పదిదిక్కుల నిం దెచ్చట, మది నిల్వఁగఁ గోరునో న♦మస్తవిధములన్
గదలుమ యచ్చటి కిచ్చఁగ, సుదతీ! పని లేదు నాకు ♦ నుంతయు నీతోన్. ౧౮

చ. నిరుపమవంశమందున జ♦నించి వరంబగు తేజమొప్పు నే
పురుషుఁడు చాలనాళ్లు పర♦పూరుషు నింట వసించియున్న యా
త్మరమణినిన్ మనంబున ని♦తాంతము మోహము చిందులాడఁగా
మరల గ్రహించు? నీవసుర♦మందిరమునం కతలంబు నందునన్. ౧౯ 5056

తే. చాలకాలము నివసించి ♦ యోలి నిపుడె
జాఱి వచ్చితి కాముదు♦ష్టసుగు చూడ్కి
గలుగు నాతనిదృష్టిఁ ద♦గిలితి విట్టి
నిన్ను సద్వంశభవుఁడనౌ ♦ నే నదెట్లు. ౧౯౪ 5057

* భద్రే కార్య మస్తి న మే త్వయా-అనిమూ.

క. పరికింపక గ్రహించితిను?, వరతద్వంశప్రతిష్ఠ ♦ వాంఛించియె నీ
దరుణీ! సాధించితి నుర్వరఁ బోయినకీర్తి నే మ♦రలఁ జేకొంటిన్. ౨౧

సీ. నీపయి నాసక్తి ♦ చూపట్ట దేమియు నాకు, నిచ్చటనుండి ♦ నీకుఁ దోఁచి
నట్టిచోటికిఁ బోవ ♦ నౌను; కళ్యాణిరో! బుద్ధిఁ జక్కఁగ నెంచి ♦ పోలు నిదని
పలికితినే గాని ♦ యలుకఁ జెప్పిన యది,గాదు సీతా! *నీసు♦ఖం బదెట్లొ
యట్లు లక్ష్మణునియం♦దైనను భరతునియందైన సంరక్ష♦ణార్థ మాత్మ

తే. మతిని నిలువుము వనచర♦మ్యాపతియగు
నట్టి సుగ్రీవునందైన ♦ నసురభర్త
యగు విభీషణునందైన ♦ నట్లె నీకు
సుఖముగాఁ దోఁచు నెట్టు లా♦చోట నిలువ. ౨౩ 5059

క. మన ముంపుము; జనకసుతా!, యనుపమరూపంబు గల్గి ♦ యాత్మకు హితమై
తనరెడు నీ వట దనుజే,శునిగృహమున దిక్కు లేక ♦ సోలి వసింపన్. ౨౪

చ. కనుఁగొని యింతకాలముగఁ ♦ గాముకశాత్రవుఁడు గాక సైఁచి యుం
డునె? యని దారుణోక్తులఁ గ♦డుం బలికెన్; బ్రియవాక్యముల్ వినం
గను దగియున్న సీత యిటు ♦ కాంతునినుండియె యప్రియోక్తులన్
విని మును పెన్నఁ డిట్లు పృథి♦వీపతి పల్క యెఱుంగ కుండుటన్. ౨౫ 5061

క. కరిపతికరాభిహతమై, పరికంపము నొంది మిగులఁ ♦ బాలు స్రవింపం
బరమార్తినొందు సల్లకి,కరణిన్ వడఁకుచును బాష్ప♦కణముల విడిచెన్.

నూటపదునెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౯ - వ సర్గము.

సీత రామునకు విశ్వాసముగల్గుట కగ్నిప్రవేశము చేయుట.

చ. మనమునఁ బొంగుకోపమున ♦ మండుచు గగ్గురుపాటు నొందఁగా
నొనరుచుచున్ గఠోరముగ ♦ నొప్పెడుమాటల నిట్లుపల్కఁగా
విని జనకాత్మజాత తన♦వేడుకలెల్ల నశింపఁ జింతలో
మునిఁగెను; బూర్వ మెన్నఁడును ♦ మోమున నివ్విధిఁ గోప ముబ్బఁగన్. ౧

క. తనపతి పల్కఁగ నంతయు, విని యెఱుఁగని యాలతాంగి ♦ విపులసభను వే
విని లజ్జాపీడితమై, తన మోమును మిగుల వంచెఁ ♦ దదవసరమునన్. ౨

సీ. జనకకుమారియుఁ ♦ దనయవయవములయందె ముడుంగుకొం ♦ చలుఁగులట్టి
పలుకులు మదిఁ జొరఁ♦బడ బాణవిద్ధయౌగతి బాధ సైఁపక ♦ కంటినీరు

---

* లక్ష్మణే భరతే వా త్వం కురు బుద్ధిం యథాసుఖమ్, సుగ్రీవే వానరేంద్రే వా రాక్షసేంద్రే విభీషణే-అనియు. "న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి" యనుస్మృతి ననుసరించి యీచెప్పినవారి యధీనమున నుండి బ్రదుకుమా యని రామునిభావముగాని వేఱుగాదని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

మిగులంగ విడిచెను; ♦ మేదినీపుత్త్రిక బాష్పపరిక్లిష్ట♦వక్త్ర మట్టి
కై దుడుచుకొనుచుఁ♦గాంతుని గన్గొని గద్గదవాక్కులఁ ♦ గడువినయము

తే. నలర మెల్లఁగఁ బల్కె;—వీ♦రాగ్రగణ్య!, యిట్టిమాటలఁబల్కె దే♦యివ్వి శ్రోత్ర
దారుణంబులుగద? యెట్లు♦తగు వినంగఁ, బరుషతరములుగావినఁ♦బడెడుఁజుమ్ము.

క. విను ప్రాకృతుండు ప్రాకృత,వనితను గని పల్కునట్టి♦భంగిఁ బలుకఁగాఁ
జనునె? మహాబాహూ! నీ, మనమున నెటు తలఁచెదవొకొ?♦మానిని నన్నున్.

ఆ. అట్టిదానను గాను నా♦దైన సాధు
చరితముపయిని నీకుఁ గా ♦ శపథమేను
జేయుచున్నాను నమ్ముమా! ♦ చిత్తమందు;
*జగతిఁ గొందఱు వనితలు ♦ పోగరుపట్టి. ౬ 5067

క. ఒనరించు దురాచారముఁ, గని వనితాజాతియెల్లఁ ♦ గన నట్టిదె యా
నని శంకించుచు నున్నా, వనఘా! నాశీలమును మ♦హామతి మిగులన్. ౭

క. పరికించి తెలియుదువయేఁ, గర మీసంశయముఁ బాయఁ♦గాఁ దగు; నాథా!
సురవైరితనుస్పర్శము, జరగుట దోషంబు గానఁ ♦ జయ్యన విడుతున్. ౮

చ. అనెదవొ యేమొ; యాతరుణ♦మందును నే వివశాత్మ నౌట నా
దనుజునిదేహ మొక్కగతిఁ ♦ దాఁకుట గల్గెను నిచ్చతోడఁ జే
సినయపరాధ మౌనె యది? ♦ చేకురఁగల్గెనె తప్పు దాన? దై
వనియతిఁ గల్గె దోష మది ♦ వచ్చునె నాపయి కెట్లు చూచినన్. ౯ 5070

తే. ఇతరులకుఁ జిక్కునట్టి గ్ర♦హింప నలవి
గాని యట్టి మదాత్మ స్వా♦ధీనమయియె
యుండు నత్తఱి నీయందె ♦ యుండె నద్ది
యవయవంబులు నితరుల ♦ కగు గ్రహింప. ౧౦ 5071

క. వానిన్ వదలించుకొనం, గానైతి స్వతంత్రురాలఁ ♦ గాన నతనినే
మేని యొనరింపఁ గలనే;, మానద మన మిరువురము స♦మానప్రీతిన్. ౧౧

సీ. చాలరీతుల వృద్ధిఁ♦జ్రాలెడువాంఛలఁ గలసియుంటిమి బహు♦కాల మెలమి
నిట్టి నాశీలము ♦ గట్టిగాఁ దెలిసియేయుండు నట్టులె లేక♦యుండునేని
నీకమీఁదఁ దెలియంగ ♦ నెట్లగుఁ? గావునఁ గలకాల మేను ని♦మ్ముల హతనయి
తిని; వీరవర! నన్నుఁ ♦ గనుఁగొన వీరుఁడౌ హనుమ నంపితి గాదె♦యట్టితఱిని

తే. నేను లంకనె యుండంగ ♦ నీవదేల?
విడువవైతివి నను; నట్లు ♦ విడిచియున్న
వార్త నే విన్నవెంటనే ♦ వాయుతనయు
నెదుటనే మానియుందునే ♦ యీయసువుల. ౧౨ 5073

* పృథక్ స్త్రీణాం ప్రచారేణ జాతిం త్వాం పరిశంకసే, పరిత్యజేమాం శంకాం తు యది తేఽహం పరీక్షితా.—అనియు.

క. చిరకాల మిట్టివ్యథ దు, స్తరరీతిని బొందకుండు♦దానఁగదా యి
క్కరణి నొనరించి యుండినఁ, బరమప్రాణముల నిట్లు ♦ బహుసంశయముల్.
తే. పీడ నొందింప నిట్టు లీ♦భీతిదమగు
సంగరముచేసి నిష్ఫల♦స్ఫారయత్న
మిట్టు లొనరింప నవసర♦మే కలుగదు
గాదె; మిత్రులకును నిట్లు ♦ కష్టపడఁగ. ౧౩ 5075
[1]క. అనవసరము గాదే? యో,మనుజోత్తమ! యల్పుఁడైన ♦ మనుజునివలె నీ
వును గోపమె యూని మనం,బున నాస్త్రీత్వంబె చక్క ♦ ముందిడుకొనుచున్.
క. పలికితివిగాని శీలము, దలఁచి పరీక్షింపవైతి; ♦ ధర్మాచారం
బుల నెఱుఁగువాఁడ వౌదువు, లలితగుణా! జనకభూత♦లప్రభుమణికిన్. ౧౪
క. తనయ ననువ్యాజ మొకటియె, గననగు సత్యమున కేను ♦ క్ష్మాసుతను జుమా!
జననము దీనిని బరికిం,చిన నావృత్తమును గూడఁ ♦ జేర్పవుగ మదిన్?. ౧౫
[2]క. చిన్నతనంబున నుండియు, నన్నును జిన్నతనమందె ♦ నాఁడు హుతవహుం
డెన్నఁగ సాక్షిగఁ గరపీ,డ న్నీవొనరించితివి క♦డంగినప్రేమన్. ౧౬ 5079
ఆ. అద్దియును బ్రమాణ ♦ మాట కనర్హమై, పోయె; నాదుభక్తి ♦ పూతశీల
మవియుఁద్రోయఁబడియె♦నార్య! నీచేతనె,వెనుక కేమి యనుచు ♦ ననుదునిన్ను.
చ. అని పతితోడ నాడుచు మ♦హారవమొప్పఁగ నేడ్చుచుం దనం
తన వెలికేగు బాష్పములఁ ♦ దద్దయు గద్గదకంఠయాచు ని
ట్లనియెను దీనుఁడై మఱియు ♦ ధ్యానపరుండయి చింతనొందు రా
మునిసహజన్ములక్ష్మణుని♦మో మఱనెత్తుచుఁ జూచి దీనయై. ౧౭ 5081
క. అనఘా! లక్ష్మణ! నాకుఁ జి,తిని జేర్పుమ యదియె నామ♦దిం దగువగకుం
గనఁదగిన మందు వేఱొం, డన రా దర్హమని దాని♦యం దేఁ జొత్తున్. ౧౮
తే. చొచ్చి ప్రాణమ్ములను వెలిఁ ♦ బుచ్చుదాన
వట్టి యపవాదమున నేను ♦ గొట్టువడుచు
బ్రదుక నొల్ల; నాసద్గుణ♦వారమునకుఁ
బ్రమద మొందక గొప్పస♦భాస్థలమున. ౧౯ 5083
క. ననుఁ బ్రాణేశుండు త్యజిం,చినయప్పు డతనికిఁ బ్రీతి ♦ చేకురఁ జేయం
గను భవ్యమైనగతి యీ,యనలుం జొచ్చుటయె గాన ♦ న ట్లొనరింతున్.
చ. అని జనకాత్మజాత విన♦యంబునఁ బల్కఁగ శత్రుసూదనుం
డనఘుఁడు నా సుమిత్రతన♦యాగ్రణి దైన్యము తన్నుఁ గ్రమ్మ రా

1 లఘునేవ మనుష్యేణ స్త్రీత్వ మేవ పురస్కృతమ్-అనిమూ. 2 నప్రమాణీకృతః పాణి ర్బా ల్యే బాలేన పీడితః-అనిమూ. చిన్ననాటనే ననుఁ బాలుఁడవగు నీవు పెండ్లాడితివే. ఎట్లిపు డనుమాన పడెదవు? చిరకాలము జరిగిన పిదప వివాహమాడిన ననుమానింప నవకాశము కలుగవచ్చు. అది లేదే యని సీతభావము.

మునివదనంబుఁ గాంచె; బల♦ముం బృథువీర్యము గల్గు లక్ష్మణుం
డు నృపతిమోముసంజ్ఞలఁ గ♦డుం దమ దినారసి దానిమీఁదటన్. ౨౦ 5085

ఆ. అతని కద్ది యిష్ట ♦ మని యెఱుంగుచు రాము
ననుమతిని బొనర్చె ♦ నచటఁ జితిని;
నంతరాముఁ డద్ది ♦ యర్హము గాదని
వక్త్రపంకజమును ♦ వంచియుండ. ౨౧ 5086

క. జనకజయు రాముననుభవమున మెల్లఁగ జుట్టుఁదిరిగి ♦ మ్రొక్కి వెలుఁగుచుం
డినయగ్నిహోత్రుచెంతకుఁ, జనుదెంచెను దనదుశీల♦సత్యము లలరన్. ౨౨

[1]చ. సురలకు బ్రాహ్మణావళికి ♦ క్షోణితనూజ నమస్కరించి వే
కరయుగ మొగ్గి యిట్లనియెఁ ♦ గ్రాలెడుభక్తిని నగ్నిచెంత; భూ
వరతిలకంబునుండి యొక♦భంగిగ నైనను నామనం బదే
పురుషునియందుఁ గాని తల♦పోయఁ జలింపక యుండెనేనియున్. ౨౩ 5088

ఆ. లోకసాక్షియైన ♦ యీకృశానుఁడు నన్నుఁ, గాచుఁ గాక యెల్ల♦కడల; నేను
బూతమైన శీల♦మునఁ బొల్చుదాననై, యె రఘూత్తముండు ♦ న్యాయ మెడలి

క. నను దుష్టబుద్ధిగా న్యాత్మను దలఁచిన లోకసాక్షి ♦ దహనుఁడు రక్షిం
చునుగాక యెల్లవిధముల;, మనమున వాక్కర్మముల స♦మస్తవిధములన్. ౨౫

క. ఘనధర్మకదంబమ్ముల, యనూనపద్ధతుల నేర్చి ♦ యలరెడు శ్రీరా
ముని మాని ప్రవర్తింపక, యనుదిన ముందుదునయేని ♦ యనలుఁడు నన్నున్.

క. పరికించి సర్వవిధముల, నిరతముఁ గాపాడుఁగాక; ♦ నిర్మలదీప్త్యా
త్కరుఁడైన రవియుఁ జంద్రుఁడు, మరుదధినాథుండు దిశలు ♦ క్ష్మాదేవతయున్.

సీ. పగలునురాత్రియుఁ♦బ్రాక్సంధ్యయును మఱియపరసంధ్యయు నన్ను♦నమలచరితఁ
గా నెఱింగినమాట ♦ కను సత్యమేయైనఁ గృష్ణవర్త్మయును ర♦క్షించుఁగాక
సర్వవిధంబుల ♦ సతతం బటంచును; బలికి యాజానకి ♦ పావకునకు
వలగొని మదిఁ దన♦వపువుపై నాసక్తి యింతయు లేనిదై ♦ యెంతో భీతి

తే. పుట్టునట్లుగ మండుచుఁ ♦ బొలుచునగ్ని
యందుఁ జొచ్చెను; నటనున్న ♦ యఖిలజనులు
బాలవృద్ధులునుంగూడ ♦ భయము మిగుల
నగ్నిఁ జొచ్చెడునాసీత ♦ నార్తిఁ గనిరి. ౨౯ 5093

[2]చ. లలితవితప్తకాంచనక♦లాపవిభూషితయై నవీనయై
సులలితయై చెలంగి రుచి ♦ శోభిలు బంగరుచాయ నొప్పుని

---

1 సత్యపూతయగు సీత యిటుఁ జేసినప్రతిజ్ఞ యామె ధైర్యమును దెలియఁజేయునని తెలియఁదగిన ముఖ్యవిషయ మిట నిదియే. 2 సా తప్తనవహేమాభా తప్తకాంచనభూషణా, పపాత జ్వలనం దీప్తం సర్వలోకస్య సన్నిధౌ-అనిమూ.

స్తులతనువల్లితో నపుడు ♦ చూచుచునుండ సమస్తలోకముల్
జ్వలనునిదీప్తమూర్తి నట ♦ జానకి చొచ్చెను రాము నెంచుచున్. ౩౦౪
చ. అనలునియందుఁ జొచ్చెడుమ♦హీపతిభక్తిపరాయణన్ ధరా
తనయను మూఁడులోకములు ♦ దారుణశోకము నొంది కాంచెఁ; జ
క్కనివిమలాజ్యహవ్యమును ♦ గ్రన్నన వేల్చెడునట్టిరీతి నా
జనకజ యగ్నిలోఁబడియె; ♦ జన్మమునం దొగి మంత్రపూతమై. ౩౧౪ 5095
తే. అనిశమును వేల్వఁబడునట్టి ♦ యాజ్యధార
చందమున హవ్యవాహును♦నందు సీత
పడఁగ స్త్రీలందఱుం గని ♦ పరమశోక
ముల విలాపముచేసిరి ♦ కలఁగుమదుల. ౩౨౪ 5096
సీ. *స్వర్గమందున్న ని♦ర్జరులు భూమిందగు గంధర్వులు ఫణిజ♦గమునఁ బొలుచు
దానవులును స్వర్గ♦తలముననుండి శాపమునొంది నరకకూ♦పమునఁ బడెడు
దేవతనుంబోలెఁ ♦ బావకునందును బడుచున్న యాభూమి♦పట్టిఁ గనిరి;
జనకజ యగ్నిహో♦త్రునియందుఁ బడునప్డు వనచరరాక్షసుల్ ♦ వనటఁ దూలి
తే. యద్భుతము గానఁబడునట్టు ♦ లతిరవంబు
చెలఁగ హాహాకృతుల్ గడుఁ ♦ జేసి రిట్లు
సకలరాక్షసదానవ♦సత్తములును
దుఃఖపూరితచిత్తులై ♦ తొఁచి రంత. ౩౪౪ 5097

నూటపందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౦ - వ సర్గము.

బ్రహ్మాదులు విమానారూఢులై రామునిజేరి స్తుతియించుట.

చ. జను లపుడాడుపల్కులను ♦ క్ష్మాపతిచంద్రుఁడు ధర్మచిత్తుఁడై
వినుచు మనంబు దుఃఖమున ♦ వేఁగఁగ బాష్పసమాకులాక్షుఁడై
మనమునఁ జింత చేయుచును ♦ మ్రాన్పడియుండెను గొంతసేపు; య
క్షనికరనాయకుం డగుచుఁ ♦ గ్రాలుకుబేరుఁడు పూన్కిమీఱఁగన్. ౧౪
క. అరికర్శనుఁ డౌయముఁడును, సురపతియు సహస్రనేత్ర♦శోభితుఁడగు నా
పురుహూతుండును రిపుభీకరుఁడగు వరుణుఁడు త్రినేత్ర♦కలితుండగుచున్.
క. సిరివెలయ వృషభకేతనుఁ, డురుబలుఁడును నైన శివుఁడు ♦ నొగిలోకతతిన్
నిరుపమశక్తి సృజించుచుఁ, బరఁగుమహాజ్ఞానినివహ♦వరుఁడగు నజుఁడున్.
తే. వీరలందఱు భాస్కరు♦విధమునఁ దగు
వ్యోమయానంబు లెక్కి యు♦ద్దాను భంగి

---

* దదృశు స్తాం త్రయో లోకా దేవగంధర్వదానవాః-అనిమూ. దేవా స్స్వర్గవాసినః గంధర్వాః భూలోకవాసినః దానవాః పాతాళవాసినః-అనివ్యాఖ్య.

దనుజపురిఁ జేరి రామభూ♦ధవునికడకు
వచ్చి; రంతటఁ దముఁ గాంచి ♦ భక్తియలర. ౪ 5101

క. కరయుగము దోసిలించుచు, ధరణిన్ నిలుచున్నరామ♦ధరణీశుని నా
దరమునఁ గనుచున్ హస్తాభరణాళిఁ జెలంగుదీర్ఘ♦బాహువు లెలమిన్. ౫

ఆ. పయికి నెత్తి యిట్లు ♦ పలికిరి; [1]శ్రీరామభద్ర! నీవు లోక♦వారములకుఁ
గర్తవుత్తముఁడవు ♦ కడుజ్ఞానవిద్వరిష్ఠుఁడవు సీత యగ్నిఁ ♦ బడుచునుండ.

క. ఊరకె యున్నాఁడవు కృప, నీరమణిని గావవలదె ♦ యీవే గాదే
నీరజభవముఖనిర్జర, వారమునన్ శ్రేష్ఠుఁడవయి ♦ వఱలుట రామా!. ౬

ఆ. ఇద్ది నీకె తెలియ ♦ కెట్లుపోయెనో? యష్టవసువులందు నీవు ♦ బ్రహ్మవగుచు
నలరుచున్నయట్టి ♦ యాఋతుధాముఁడన్, వసువుగాఁగ నున్న♦వాఁడ వార్య!

సీ. త్రిజగంబులకును నా♦దిని కర్త వీవెకా? నీయంతవాఁడవు ♦ నీవె కావె?
యష్టరుద్రులలో మ♦హాదేవనామంబు గలయష్టముఁడవు సా♦ధ్యులను దలఁప
నైదవవాఁడయి ♦ యలరెడు నావీర్యవంతుఁడ వగుదువు; ♦ వైరిహరణ!
యశ్వులు కర్ణంబు ♦ లగుదురు నీకు సూర్యాబ్జులు నేత్రంబు ♦ లఖిలలోక

తే. ములను సృజియించుటకు ముందుఁ ♦ బ్రళయమందు
జనిమృతులు లేక నీవెగాఁ ♦ గనఁబడుదువు
సర్వవిదుఁడవు నయియుండి ♦ నుర్వి నేమి
తెలియనట్టిమనుష్యుని♦వలె నివు డిట. ౯ 5106

క. జనకజ యగ్నిం బడఁగాఁ, గనుచునుపేక్షింప నేల? ♦ కలదే యీలా
టినియతి యంచని బ్రహ్మాదినిఖిలలోకేశు లడుగఁ ♦ దేఁకువ మీఱన్. ౧౦

తే. ధర్మభృద్వరుఁడై తగి ♦ ధాత్రిపతియు
నైన యారాఘవుఁడు త్రిద♦శావతంస
ములను గన్గొని యిట్లని ♦ పలికె నేను;
[2]దశరథాత్మజుఁడననియు ♦ ధాత్రియందు. ౧౧ 5108

సీ. మనుజుండ ననియు న♦న్నును నేను నీరీతిఁ దలపోయుచున్నాఁడ ♦ ధన్యులార
యెవ్వఁడనో? నే న♦దెవ్వరివాఁడనో! యెందుల కిచటికి ♦ నేను వచ్చి
యున్నాఁడనో? యంత♦యును వివరంబుగా భగవంతుఁడైన యా♦బ్రహ్మచెప్ప
వలయునంచుఁ గకుత్థ్స♦కులమునఁ బుట్టిన యారాముఁడడుగ బ్ర♦హ్మాదిదులందు

తే. నుత్తముండగు బ్రహ్మయు ♦ నత్తఱి రఘు
వరుని గన్గొని పల్కెఁ; భూ♦వరవతంస!

1. ఇచ్చట విశేషార్థములు పద్యములయం దిమిడియున్నవని గ్రహింపవలయు. 2 ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్, యోఽహం యస్య యతశ్చాహం భగవాం స్తద్బ్రవీతు మే-అనియు. దీనివిశేషార్థ మీపద్యమునఁ గలదు.

సత్యవిక్రమ! వినవయ్య! ♦ సత్యమేను
బలుకువాఁడను వినుతులు ♦ గలుగవిందు. ౧౨౫ 5109

సీసమాలిక:—

*నారంబు లీ వయ♦నంబుగాఁ గల్గి నారాయణుండను ఖ్యాతి♦నంది, లబ్ధ
సకలకాముండవై ♦ ప్రకటకేళీప్రవృత్తుఁడవు గావున జగ♦త్తును సృజించు
టాదియౌ వృత్తుల ♦ నాటఁగాఁ జేయుచు నిత్యలక్ష్మీయుక్తి ♦ నెఱి తగంగఁ
జక్రాయుధుండవై ♦ సర్వత్రవ్యాపించువాఁడవై సంద్ర మ♦హార్ణవరీతిఁ
బ్రళయంబునం బొంగి♦వచ్చుచుండఁగ భూమి నుద్ధరింపంబూని♦యొక్క కొమ్ము
గలవరాహంబవై ♦ ఖలులయి భూతభవ్యులగు వైరుల నెల్ల ♦ గెలుచువాఁడ;
యో రాఘవా! మహా♦కారుణ్యవారాశి! నీవక్షరుండవు, ♦ నీవె బ్రహ్మ
వగుదు, విపర్యాస ♦ మందనివాఁడవు తొలుతను నడుమను ♦ దుదను నీవు
వర్తించునట్టి శా♦శ్వతుఁడవు, సర్వలోకముల శ్రేయస్సుల ♦ నమలధర్మ
రూపమునన్ నీవె ♦ యోపరమేశ్వరా! సాధించువాఁడవు, ♦ సర్వవిభుఁడ,
వరయ నాలుగుపురు♦షార్థంబులను నాల్గుభుజములుగాఁ దగ ♦ బొల్చి శత్రు
వులఁ ద్రుంచువాఁడవు, ♦ లలితకాలస్వరూపమయిన శార్ఙ్గచా♦పమును దాల్చు
వాఁడవు, నీవు స♦ర్వములగునింద్రియములకీశుఁడవు, హృత్క♦మలశయనుఁడ,
వక్షరక్షరముల ♦ కరయ నుత్తముఁడవు, గుణవిభవంబుల ♦ నణువుమాత్ర
మైన జయింపరా♦నట్టివాఁడవు, నందకాఖ్యఖడ్గవరంబు ♦ హస్తమందుఁ
దాల్చువాఁడవు, నెల్ల♦తావుల నుందువు, భూభారమును దీర్చు♦ప్రోడ వీవు,
దుష్టుల సమయించి ♦ శిష్టులఁ బ్రోచుచు ధారణశక్తిచేఁ ♦ దనరుదీవు,
దేవసేనాధిప♦తివి, దివ్యజనపదాదులను బాలింతు, వు♦జ్జ్వలతరైక
బుద్ధివి, సత్యరూ♦పుండవు, క్షమవును, దమమువు, జగముల♦తతికిఁ బుట్టు
తావవు, విలయసం♦స్థానమువగుదువు, వజ్రిసోదరుఁడవై ♦ వఱలుదీవు
మధువను దనుజుని ♦ మథియించి శ్రుతులను గాపాడినట్టి వి♦క్రముఁడ వీవు,
శత్రునికృత్యముల్ ♦ నరగఁ జేయుదు వీవు, నిరతిశయవిభూతి ♦ నెగడువాఁడ,
వీనాకు జనకుఁడ♦వేయగుపద్మనాభుండవు, సంగరం♦బున రిపుతతి
నంత మొందఁగఁ జేయు ♦ నట్టివాఁడవు, శరణార్థికృపాదుల ♦ కాకరుఁడవు,
రక్షణోపాయమై ♦ రంజిల్లువాఁడవే యని దివ్యులైన మ♦హామును లొగిఁ
బలుకుచుందురు; వేయి♦పరమశాఖారూపశృంగముల్ గలిగి యే♦న్నేనివిధుల
బోధించు జిహ్వాలు ♦ పూర్ణంబులై యుండఁ గర్మపద్ధతుల నీ♦కరణిఁ గనఁగ
నెంచు మహర్షభ♦మే యగు వేదంబ వగుదువు, లోకత్ర♦యంబునకును

* భవాన్నారాయణో దేవః...... ఇత్యాదిశ్లోకములకు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన యర్థసార మిందు సమగ్రముగాఁ జేర్పఁబడినదనియు నాసొంతము లేదనియు గ్రహింపందగు.

నాదికర్తవును, స్వ♦యంప్రభువును నగుదీవు, ముక్తులకును ♦ నెల్ల నిత్యు
లకు నాశ్రయుండవు,♦సకలంబునకుఁ బూర్వజుండవై మహిమచే♦సొంపుగనుచు
నుందువు; యజ్ఞమ♦నందగ నీవె; వషట్కారమన నీవె ♦ సంతతంబు
నోంకారమన నీవె ♦ యొగి వేదవేదవిద్వరులు నీజననంబు♦మరణము నెఱుఁ
గరు, మఱి నీవనఁ♦గా నెవ్వఁడో యని తెలియరు; నిన్ను యో♦గులు సమస్త
భూతంబులందును ♦ బోలవిశేషించి భూసురులందు గో♦వులకదంబ
మందును దెసలను ♦ నంబరంబునఁ గొండలందు వనంబుల♦యందుఁ గాంతు;
రరయఁగా నీవు స♦హస్రపాదుండవు, శ్రీభూపుఁడవు, శత♦శీర్షుఁడవగు
దీవనంగ సహస్ర♦దృగ్వీరాజితుఁడవు, పర్వతయుక్తమై ♦ పరఁగు వసుధ
నితరమహాభూత♦వితతిని ధరియించుచున్నావు రాఘవా! ♦ యుగ్రమైన
దివసప్రళయమున ♦ భువి నాశ మొందంగ సంకర్షణుఁడవయి ♦ జలములందు
సురలు, గంధర్వ ల♦సురులును నివసించు స్వర్మర్త్యముల బలి♦సద్మకమును
గుక్షిని ధరియించి ♦ కోరి మార్కండేయమునిముఖ్యులకు నెప్డు♦కనఁబడుదువు
వక్షస్థ్సలము నేను ♦ వసుమతీశ్వర! నీకు జిహ్వ, సరస్వతి ♦ చెలఁగు సురలు
పరమాత్మవైన నీ♦భవ్యరూపంబునయందు రోమములయి♦యుందు రెపుడు;
కనుఱెప్ప మాయుట♦యనఁబడు రాత్రి నేత్రములనుదెఱచుట♦యనుఁబగలు
నీయూర్పులే వేద♦నికరముల్ పలుమాటలేల? నీవేలేని ♦ దేమి లేదు;
జగమెల్ల నీతను♦వుగ నుండు వసుధాతలము స్థైర్యమును నీదె ♦ యమరవంద్య!
యగ్నితాపమె కోప♦మగును జంద్రప్రసాదమె రామ! నీప్రసా♦దమగుమఱియు
శ్రీవత్సమే నీకుఁ ♦ జెందిన గుఱుతగు; మూఁడడుగులచేత ♦ ముజ్జగముల
నీవు త్రివిక్రము♦పావనమూర్తివై కొలిచి చేకొంటివి ♦ బలియధీన
మున నుండి; మఱియు నా♦తనిని బంధించి దేవేంద్రునిలోకత్ర♦యేశ్వరునిగ
నొనరించితివి; మఱి ♦ *యుర్వీతనూజ యాసీత లక్ష్మియె యగు ♦ శ్రీవిభుఁడవు
నీవె, దేవుఁడవును, ♦ భావికాలంబున జనియించు కృష్ణుండ♦వును బ్రజాధి
పతియును నగుదువు ♦ పాపాత్ముఁడౌ రావణాసురువధియించు ♦ నాసఁ బూని
మనుజదేహంబుఁజొ♦చ్చినవాఁడవిందునో ధర్మభృద్వర! రామ!♦దయనుమాకు
నయి యిది నీపూని♦నట్టి యాపని కృతంబయ్యె రావణుఁ డంత ♦ మందె నింక
సంతుష్టుఁడవయి నీ♦స్వస్థలమున కుద్గమింపుము రామ! య♦మేయబలము

తే. నీకుఁ దగు, నీదువిక్రమ ♦ మాకరణి న
మోఘ మగు నీపరాక్రమ♦మును నమోఘ

* సీతా లక్ష్మీ ర్భవాన్ విష్ణు ర్దేవః కృష్ణః ప్రజాపతిః-అనియూ. కృష్ణః భవిష్య త్కృష్ణావ
తారశ్చ త్వ మేవేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

మిట్టి నీదర్శనము వ్యర్థ ♦ మెట్టు లగును
నిను నుతించుట సార్థక♦మనఁగఁ దగును. ౨౦ 5110

క. గురుఫలవంతము లే యగుఁ, బరికింపఁగ నీపదాబ్జ♦భక్తులగు మహా
పురుషులు సత్ఫలముల న,త్వరముగ నొందుదురు భూప♦వర! గుణధామా!.

క. పురుషోత్తమునిఁ బురాణుని, నిరుపమ తేజస్సమగ్రు ♦ నిను నిశ్చలమై
పరఁగెడు భక్తిఁ దలంచిన, స్థిరభోగము లిందు నందుఁ ♦ జెందుదురు గదన్.

క. శ్రుతిసిద్ధమై పురాతన, మితిహాసాత్మకమునైన ♦ దిది గావున నీ
నుతిఁ దలఁతు రెవరు వారలు, క్షితిఁ బుట్టనిపదమునందుఁ ♦ జేరుదు రధిపా.

నూటయిరువదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౧ - వ సర్గము.

{ అగ్నిపురుషుఁడు సీతను దెచ్చి రామునకు సమర్పింప సంతోషమున రాముఁడు పరిగ్రహించుట. }

చ. అని యిటు బ్రహ్మ యారఘువ♦రాన్వయమాళినిఁ గాంచి పల్కుచ
క్కనిశుభవాక్యముల్ వినుచు ♦ నాజ్వలనుండు విదేహరాజక
న్యను దనయంకభాగమున ♦ నాకృతిమై నిడుకొంచు లేచి వ
చ్చెను జితినుండి; యాచితిని ♦ జెచ్చెఱ నట్టిటు త్రోయుచున్ దమిన్. ౧

చ. మనుజశరీర మొప్ప సతి ♦ త్మాతనయన్ జనకాత్మజాత సీ
తను గ్రహియించి వేగ కపి♦తల్లజు లచ్చెరు వంద నుద్గమిం
చెను; దరుణార్కుచందమునఁ ♦ జెల్వ వహించుచుఁ జారుతప్తకాం
చనమయభూషణావళులఁ ♦ జక్కఁగఁ దాల్చి మహారుణాంబరం
బును ధరియించి వంకరగఁ ♦ బొల్చెడునీలశిరోజముల్ తగన్. ౨ 5115

క. ధరియించినమాల్యము లా,భరణంబులు వాడి వేఱు♦భంగిం గాకే
సురుచిం గాంచుచు ముందటి,కరణిం దగ నిష్కళంక♦కన్రుహ్రుదయయై. ౩

క. తనరెడుజానకి నొడి నిడు,కొని హవ్యవహుండు రాజ♦కుంజరున కొసం
గెను; లోకసాక్షియగునా, ధనంజయుం డిట్లు పల్కె ♦ ధరణీశునితోన్. ౪

*చ. మును నను౯ఁ జొచ్చియున్న నృప♦ముఖ్యకుమారిక నీకళత్ర మీ
వనిత యిదో కనుంగొనఁగఁ ♦ బాపము సుంతయు లేనిదాఁ జుమీ!
కనుక గ్రహింపుమీ జనక♦కన్యకయం దఘ మించుకేని లే
దనుచు నెఱింగియున్ గొఱఁత ♦ యారయ శీలము నొందకుంటకై. ౫

సీ. నాయందుఁ జొచ్చుచం♦దము నొనరించితి నెంతయాచారర♦తాంతరంగుఁ
డవు సీత యీమె వా♦గవయవంబునఁ గాని మనసుచే సంకల్ప♦మునను నేత్ర

* ఏషా తే రామ వైదేహీ పాప మస్యా నవిద్యతే-అనియూ. దీని వాస్తవార్థ మిట సువ్యక్తమని గ్రహింపందగు.

మున నిన్ను మాని యొం♦డునరునియందు వర్తించిన యదిగాదు ♦ దివ్యశీల
యగుఁ జుమీ; సమ్మతి♦నందక యతఁడెట్లు కొనిపోయెనందువా? ♦వనమునందు

ఆ. నీవు లేనితఱిని ♦ నీవనితామణి, దీనయగుచు వివశ♦యై నితాంత
భయమునొందియుండఁ♦బాసిరావణుఁడాత్మ,విక్రమునమిగులు♦వెడఁగుగాన.

క. జనశూన్యవనమునుండియె, కొనిపోయెన్ బలిమి; నిట్లు ♦ కొని చని సౌధం
బునఁ బదిలముగా నునిచి స్వ,కనుజాంగనలన్ వికార♦దారుణతనులన్. ౭

తే. చుట్టు కావలియుంచి యు♦ట్టెట్టు బాధ
పఱచినను నీమె నీయందె ♦ భావముంచి
త్వత్పరాయణయై యుండె; ♦ దానవుఁ డతఁ
డెంత యాశను గొలిపిన♦నెటు లనినను. ౮ 5121

క. నిను ధ్యానించుచునుండెను, గన దేపాపంబు నిట్టి ♦ క్రమ్రము శుద్ధం
బును నైన భావముంగల, వనితామణిని గ్రహింపు♦బదులనకు మీఁకన్. ౯

క. నే నీకాజ్ఞాపించెద;, నానరపతి మాటనేర్పు ♦ నయధర్మములన్
జానుగ నెఱిఁగినవాఁడగుఁ, గాన ధనంజయుఁడు చెప్పు ♦ గాదిలిపలుకుల్. ౧౦

చ. విని తనకాంత సాధ్వియని ♦ వేల్పులముందటఁ బల్కియుంట కా
త్మను మునమొంది యట్టివని♦తామణి నిట్లు కలంచితింగదా
యని వెత బాష్పవారినిభృ♦తాయతలోచనుఁ డౌచు నూరకే
జనకజ వీడినాఁడ నని ♦ చాలఁ దపించె ముహూర్తమాత్రలోన్. ౧౧

ఆ. అగ్ని యిట్లు పలుక ♦ నమితతేజుఁడు గాంతి
యుతుఁడు దృఢపరాక్ర♦మోగ్రుఁడగుచుఁ
బరమధార్మికుఁడయి ♦ భాసిలు రాముఁ డి
ట్లనియె; నసురవర్య ♦ నతనిఁగాంచి. ౧౨ 5125

చ. జనకజ ముజ్జగంబులను ♦ జక్కవచింపఁగ నర్హయౌ నుతిం
గనఁదగు దోషశూన్య యనఁ ♦ గాదననేల నిజంబె యైన యీ
వనిత శుభాత్మురా లసుర♦వర్యునిఃశాంతిపురంబునందు నుం
డినయదిగా చిరంబు ధర♦నిందయుఁ గల్గఁగవచ్చుఁ గావునన్. ౧౩ 5126

తే. నేను సీతఁ బరీక్షింపఁ ♦ బూనకయె ప
రిగ్రహముచేసి యుండిన♦రీతిఁ గాంచి
జనులు దశరథుకొడుకు కా♦మనిరతుండు
బాలిశుండును నగునని ♦ పలుకఁ గలరు. ౧౪ 5127

చ. జనకతనూజకుం బలుకఁ♦జాలు నెవండిటు లుండఁజెల్లు నం
చనవరతంబు నాపయినె ♦ యాత్మ చెలంగఁగ నామనంబురీ
తిని జరియించుచున్ జనను♦తిం గనునంతటి భక్తురాలెయై
తనరు నటం చెఱుంగుదును ♦ దథ్యముగా సుగుణైకభూషణా!. ౧౫ 5128

తే. సత్యసంశ్రయుఁడను గాన ♦ జగములందు
మూఁట విశ్వాసము చెలంగ ♦ ముగ్ధ యగ్ని
బడుచునుండ నుపేక్షను ♦ స్వాంతమందుఁ
జెందినాఁడను నాయతా♦క్షియగు సీత. ౧౬ 5129

క. తన తేజంబున రక్షణ,మును గనుచుండునది యిట్టి♦ముగ్ధను మీఱం
గను జాలునె యాదనుజుఁడు, వననిధికిన్ వేల దాఁట ♦ వశమే యెపుడున్.

క. ధరణీసుత నించుకయు న,మరవైరికిఁ జెనకరామి ♦ మహితగుణాధి నీ
తరుణిని మనమునయందును, బరికించి యతండు పరిభ♦వముఁ గనఁజేయన్.

తే. ఇంచుకంతయుఁ జాలఁ డ♦హీనములగు
జ్వాలలన్ మించు నగ్ని నె♦వండు తాఁకఁ
గలఁడు? రావణుసౌధంబు ♦ గాంచి యందు
వెలయు నైశ్వర్యముల నెట్లు ♦ విడుచు ననిన. ౧౮ 5132

క. దనుజాంతఃపురమునఁ గల, యనూనభాగ్యంబు సీత ♦ కర్హ మెటులగున్
ఘనమగునాభాగ్యమె యె,ట్లన సూర్యునికంటె ఛాయ ♦ యన్యమెటులగున్.

క. ఆలాగుననే నాసతి, యీలలనామణియు నన్ను ♦ నెపుడు విడువఁగాఁ
జాలదు ముల్లోకంబుల,లోఁ బరిశుద్ధురాలు ♦ లోలాక్షి యిదా. ౧౯

క. కనుకనె యీజనకాత్మజ, ఘనబుద్ధికిఁ గీర్తి విడువఁ ♦ గానియటులు నా
కును విడువరానిదా నీ,వనితామణి; మీరు పూజ్య♦వర్తనులు గదా?. ౨౦

క. హిత ముపదేశించుచు నీ,గతి నెయ్యముఁ జూపువారు ♦ గావున మీవా
కృతతులు శుభకరములు నే, నతిశయమోదమునఁ జేయ ♦ నగుఁ దప్పకయే.

చ. అని యిటులారఘూత్తముఁ డ♦జాదులతోఁ వచియించి సద్బలం
బునఁ జెలువారు వారు తన♦పొంకపుఁగృత్యములన్ నుతించుచుం
డ నిరతమున్ సుఖార్హము మ♦నంబు ముదంబునఁ బొంగఁ బ్రేయసిన్
జనకతనూజఁ దీసికొని ♦ సన్నిధికిన్ సుఖమొందుచుండెఁ దాన్. ౨౨ 5137

నూటయిరువదియొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౨ - వ సర్గము.

శివుఁడు దివ్యరూపధరుండగు దశరథుని రామునకుం జూపుట.

చ. జనపతి మంగళాస్పదము ♦ చారుతరంబును నైనరీతిఁ జె
ప్పినవచనంబులన్ విని గ♦భీరమనస్కుఁడు శంకరుండు రా
మునివచనంబుకంటె శుభ♦ముం గలిగించెడురీతిఁ బల్కె ని
ట్లని రఘురాముతోడ; నసి♦తాంబుజనేత్ర! మహాభుజా! విభూ!. ౧౫ 5138

క. గురుతరవక్షా! శత్రుని,కరశిక్షా! రామచంద్ర! ♦ కార్ముకధరవ

ర్య! రమానాయక! మావి,స్ఫురభాగ్యమునన్ దురాత్ము ♦ సురరిపువిభునిన్. ౨

క. అని వధియించితివి గదా, విను లోకంబులకు దనుజ♦వీరునివలనం
గనుపట్టివృద్ధిపొందిన, పెనుభయ మనుధ్వాంత మిపుడు ♦ పృథుబల! యనిలోన్.

చ. దనుజుని నీవు చంపుటను ♦ దద్దయుఁ బాసె; మహాబలా! యయో
ధ్యను గనఁబోయి దీనుఁడగు ♦ నాభరతుం దమి నూఱడించి నీ
జననిని నిమ్మహాకృతికి ♦ సాంద్రతరంబగుమూలమై యశం
బును గనినట్టికైకను స్వ♦పుత్రుని నీకిటు లొప్పగించి నె
మ్మనమునఁ గుందుచున్న యల ♦ మానినిఁ బ్రీతి సుమిత్ర నీ వటన్. ౪ 5141

చ. కనుఁగొని భూరిరాజ్యము న♦ఖండపరాక్రమ మొప్పఁగా గ్రహిం
చి నిఖిలమిత్రసంతతికిఁ ♦ జెల్వగు మోదముఁ గూర్చి పుత్రరా
జిని గని యాత్మవంశమును ♦ జేరినకోరిక శాశ్వతంబుగా
గను వెలయించి వాజిమఖ♦కార్యముఁ దృప్తిగఁ జేసి భూమిలోన్. ౫ 5142

*క. అనుపమయశమును గని వి,ప్రనికరమునకున్ ధనంబుఁ ♦ బరమప్రమదం
బున నిచ్చి స్వీయలోకం,బునకున్ రాఁదగును జుమ్ము! ♦ భూమిపతీంద్రా!. ౬

క. జననాథ! మనుజలోకం,బున నీకున్ గురువు సుయశ♦మునఁ బొల్చుచు నుం
డిననీజనకుఁడు దశరథ,జనపతి యిదె వ్యోమయాన♦సంగతి నిటకున్. ౭ 5144

క. అరుదెంచియున్నవాఁ డీ,తరుణంబునఁ జూడు; సిరులఁ ♦ దళుకొత్తెడునీ
ధరణీశుఁడు తనయుఁడవై, యురుగుణములఁ గీర్తిచేత ♦ నొప్పిననీచేన్. ౮

క. తరియింపఁ జేయఁగాఁబడి, సురలోకము నొందె; నీవు ♦ చొక్కపుఁబ్రేమన్
బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు నమ,స్కరణము గావింపుఁ డనిన ♦ శంకరుపలుకుల్. ౯

చ. విని రఘురామలక్ష్మణులు ♦ వేడ్క విమానముశృంగమందు నొ
ప్పినపితకుం బ్రణామములఁ ♦ బ్రీతి నొనర్చిరి; భూధవుండు త
మ్మునిఁ సుగుణాఢ్యుఁ గూడి ముద♦ముం జెలువారఁగ స్వీయకాంతిచే
తను దగి నిర్మలాంబరముఁ ♦ దాల్చిన తండ్రినిఁ గాంచె సంతటన్. ౧౦ 5147

సీ. వ్యోమయానంబునం ♦ దుత్తమాసనమున నలరుమహాబాహు ♦ వాదశరథుఁ
డాత్మజు రాఘవు ♦ నాత్మజీవితములకంటెను బ్రియతరుఁ ♦ గాంచి మిగుల
హర్షంబు నొందుచు ♦ నంకమ్మునం జేర్చికరముల సాఁచి వే ♦ కౌఁగిలించు
కొని యంత నతని కీ♦ట్లనియెను; రాఘవా! నిను నెడఁబాసినం♦దునను నాకు

తే. స్వర్గమును దేవమునికృత♦సత్కృతులును, మెచ్చఁదగినవిగా లేవు ♦ పొచ్చె మిద్ది
కాదు సత్యంబుపై నేను ♦ గడఁక నొట్టు,పెట్టిచెప్పెద; శాత్రవ♦బృంద మీవు.

* బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్వా త్రిదివం గంతు మర్హసి-అనియూ. ఇటఁ ద్రిదివమనఁగా వై
కుంఠమని యర్థము చెప్పక తప్పదు. బ్రహ్మాదిస్తుతియే యీయర్థము తోఁపఁ జేయును.

చ. అని వధియించి యీవనము♦నందు వసించెడు కాలమెల్లఁ జ
క్కనివిధిఁ దోఁచి నిండుమదిఁ ♦ గ్రాలెడుమోదముతోడ నుండ నీకా
గనుఁగొనఁ బ్రీతి మిక్కిలియుఁ ♦ గల్గెను; *మాటలయందు నేర్పునం
దనరు ప్రియాత్మజా! పురముఁ ♦ దాఁటఁగ నిన్నును బంపు నత్తఱిన్. ౧౪

తే. కైక యేమేమిమాట ల♦క్కఱను బల్కె
నవ్వి యన్నియు విస్మృతి ♦ నందకున్న
వాత్మ బాధించుచునె యున్న ♦ వన్న; నీవు
లక్ష్మణుండును దమిఁ గుశ♦లముగ నుంట. ౧౫ 5150

క. కనుఁగొని కౌఁగిట నిడుకొని, తనివారఁగఁ గంటిఁ గానఁ ♦ దద్దుఃఖంబున్
గనకున్నవాఁడఁ దుహినం,బునుండి భానుండు విడిన♦పోలిక నేనున్. ౧౬

తే. దుఃఖము క్తుఁడనై తిని; ♦ ధూతపాప!
తనయవర్య! యష్టావక్రుఁ♦డను మునివరుఁ
డేకమహాసభయందుఁ గ♦హోళకుఁడను
బాడబుని నుద్ధరించిన ♦ వడువునఁ దమి. ౧౭ 5152

తే. మహితచిత్తుఁడవగుచు నా♦త్మజవరుఁడవు, నయిన నీవును సత్యపా♦శాభిబద్ధుఁ
డయిన నన్ను నసత్యదో♦షాబ్ధినుండి, దాఁటఁ జేసితివి; పురుష♦తల్లజమణి!.

క. సురవరులే రావణుసం,గరమున వధియింపనట్టి ♦ కార్యంబుల న
త్తరుణమున నొనర్చిరె యని, యరసి కనుంగొంటి నిపుడె ♦ యార్యవతంసా!.

క. పరమర్దన! కౌసల్యయు, నరణ్యముననుండి యింటి ♦ కరుదెంచిన ని
న్నురుముదమునఁ గనఁగల ది,త్తరుణమునఁ గృతార్థురాలు♦తథ్యము సుమ్మీ!.

చ. పురమున కేగి రాజ్యమును ♦ బూనఁగ నీవభిషేకమున్ మహో
త్తరమహమందుఁ బొల్చి వసు♦ధాపతివై యలరారుచుండ నె
వ్వరు గనువారొ వేడుకల ♦ వారె కృతార్థులు సుమ్ము; నీపయిం
గర మనురాగముం గలిగి ♦ గాఢబలుండవయి శుద్ధవృత్తియై ౨౦ 5156

తే. ధర్మవర్తనుఁడయి ధాత్రిఁ ♦ దగు భరతుని
నీవు కలియఁగఁ జూడంగ ♦ నేనుగోరు
వాఁడ నప్పని నొనరింప♦వలయు; సౌమ్య!
బుద్ధిశాలి లక్ష్మణుఁడును ♦ బూతసీత. ౨౧ 5157

క. నీవును వనమున వాసము, పావనమతిఁ జేయుచుం గ♦పట మింతయు లే
కీవిధిఁ జతుర్దశాబ్దము, లోవీరా! పుచ్చితిరి మ♦హోద్యమ మలరన్. ౨౨

క. ఒనరించిన ప్రతినయు ఫల,మును గాంచెను దితిజవితతి♦ముఖ్యుని యుద్ధం
బునఁ జంపి సురల సంతస,మును గనఁజేసితివి; రిపుస♦మూహార్తికరా!. ౨౩

* వాక్యాని వదతాం వర-అనిమూ.

క. కృతమయ్యెఁ గార్య మెల్లను, వితతంబగు శ్లాఘ్యయశము ♦ వెలయించితి వీ
క్షితినింక రాజవై సహ,జతతియుతిని నాయు వీవు ♦ చాలం గనుచున్. ౨౪

క. ధరనేలుమ యంచన రఘు,వరుఁ డామాటలను వినుచు ♦ బద్ధాంజలియై
కరమనురాగంబున ని,వ్వరుసన్ నచియించెఁ; దండ్రి! ♦ వరధర్మజ్ఞా!. ౨౫

చ. వనమున కీవు రాఘవునిఁ ♦ బంపుదు వేని నిన్ను భవత్తనూ
జుని విడనాడువాఁడ నను♦చున్ శపథంబును గైకఁ గూర్చి చే
సినతరుణంబున న్వినితి ♦ శ్రీజనకా! యలకైకయందుఁ ద
త్తనయునియందునుం గరుణ ♦ తప్పక యుంచుము రాజచంద్రమా!. ౨౬

తే. ఘోరమగుశాప మది కైక♦కున్ భరతున
కంటకుండెడునట్లు ద♦యమెయిఁ గానఁ
బఱపుఁ; డని కేలుమోడ్చి ని♦ల్వఁబడియున్న
తనయునిం గని దశరథ♦ధరణిపతియు. ౨౭ 5163

క. కాని మ్మట్లనుచు సుమి,త్రానందను గౌఁగిలించి; ♦ తాఁ బలికెఁ; గుమా
రా! నీవు రామునకు నా,జానకికిన్ సేవచేసి ♦ సాధుమనీషన్. ౨౮ 5164

తే. నామనస్సున కెంతొ సం♦తసము గల్గఁ
జేసితివి ధర్మఫలము నిన్ ♦ జెందెఁ జుమ్ము;
రాముఁ డలరిన నీకు ధ♦ర్మంబు ధర వి
శాలయశము సుఖంబును ♦ జాలఁ గల్గు ౨౯ 5165

తే. గొప్పతనమును నీకుఁ గ♦ల్గును; సుమిత్ర
కెలమిఁ గూర్చుకుమార! నీ ♦ వెపుడు రాఘ
వుని నె సేవించుచుండుము ♦ గనుదు శుభము
సర్వలోకములకును గు♦శలముఁ గూర్చ. ౩౦ 5166

క. *నిరతంబుఁ దలఁచు నీరఘు,వరుఁ డీయింద్రాదిదివిజ♦వరులును లోకో
త్కరవాసులు సిద్ధులు మఱి, పరమర్షులు మహితచిత్తుఁ ♦ బరమపురుషునిన్.

క. వరదుని రామునిఁ గొల్చుచు, నిరతము పూజింతు; రతుల♦నియుతా! దేవో
త్కరముల కంతర్యామియు, నిరుపమ మవ్యక్తమునయి ♦ నెగడుచు మిగులన్.

సీ. షడ్భావరహిత మ♦క్షరమును నయి తగు నాబ్రహ్మమే రాము♦నాకృతిఁ గొని
యవతరించినదని ♦ యజముఖుల్ చెప్పుదు; రీవు రామునకు నా♦యిలసుతకును
భక్తితో శుశ్రూష ♦ పరసుప్రియంబునఁ జేయుటవలనను ♦ న్యాయధర్మ
ముల నాచరించిన ♦ యలఘుకీర్తిని గాంచితి వని ధర్మాత్ముఁడై ♦ దీర్ఘబాహుఁ

ఆ. డైన దశరథుండు ♦ మానియై తనమ్రోలఁ, జేతు లొగ్గి నిల్చి ♦ ప్రీతినున్న
లక్ష్మణునకుఁ జెప్పి ♦ లలనామణిన్ సీతఁ, గని శుభోక్తి నిట్టు ♦ లనుచుఁ బలికె.

* అభిగమ్య మహాత్మాన మర్చంతి పురుషోత్తమమ్-అనిమా.

క. నిను వదలితి నంచను రా,మునిమాటల కల్లరాదు ♦ ముగ్ధా! చరితం
బును శుద్ధంబుగ జగముల,కును గనఁబఱపంగ మేలు ♦ గోరి విభుఁ డిటుల్.

క. ఒనరించెను సుభ్రూ! సే,వను బతి కొనరించు నీదు♦భక్తిఁ గుఱిచి యే
మనియును జెప్పం బనిలే,దు నీకు నల్లైన నేను ♦ దోయజనేత్రా!. ౩౯౪ 5171

ఆ. పెద్దవాఁడ నగుటఁ ♦ బ్రియము వచింపనో,గానఁ బలుకువాఁడ♦నీన్నృపుండె
పరమదైవ మనుచు ♦ భావింపుమనియిట్లు, దశరథుండు తనదు♦తనయులకును.

ఆ. కోడలకును జెప్పి ♦ కోర్కి విమానంబు,నందుఁ దేజరిలుచు ♦ నమరవిభుని
లోకమునకుఁ బోయెఁ♦బ్రాకటయశ మొప్ప,నందఱార! యనఁగ♦నతిముదమున.

నూటయిరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౩ - వ సర్గము.

దేవేంద్రుఁడు మృతులగు కపుల బ్రతికించి స్వర్గమునకుఁ బోవుట.

చ. సురపతిలోకభోగములఁ ♦ జూడఁగఁ బంక్తిరథుండు వోవ ని
ర్జరపతి చాలఁబ్రీతుఁడయి ♦ రామునిఁ బ్రాంజలియై యడంకువం
బరఁగినవానిఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెఁ బరంతప! రామ! యప్పుడ
ధ్వరమున మేము నిన్గనుట ♦ ధన్యము సార్థకమయ్యె నింతకున్. ౧౪ 5174

చ. మనమున సంతసించితి మ♦మర్త్యుల మెల్లను గాన నీమనం
బున నెది గోరెదో యొసఁగ ♦ బొంకముగా వచియింపుమన్న నా
తని నుడు లాలకించి తన♦తమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁడున్ ధరిత్రినం
దనయును దాను గేల్మోడ్చి ♦ తత్పరతన్ వచియించె నీగతిన్. ౩ 5175

క. సురవర! వాఙ్ఞైపుణిమను, బరఁగెడు నీవలరు దేని ♦ వారక నాపై
సురుచిరమామకవాంఛను, గరుణాకర! పల్కువాఁడ ♦ గర మనురక్తిన్. ౪

తే. దాని సత్యముగాఁ జేయఁ ♦ దలఁపవయ్య;
నానిమిత్తము విక్రమ ♦ మూని యుద్ధ
మందు మృతులయి *యమపురి ♦ కరిగినట్టి
హరిగణంబెల్లఁ బ్రాణము ♦ లలర లేచి. ౫ 5177

క. తిరుగ నొనర్పుము; కపు లె,వ్వరు నాకుం బ్రియములైన ♦ వానిం జేయం
గర మనురక్తులునై యని, మరణమును గణింపకయె య♦మానుషశక్తిన్. ౬

చ. తనయుల భార్యలన్ వదలి ♦ దారుణసంగరమందుఁ జచ్చిరో
వనచరు లట్టివారలు భ♦వత్కృపచేతను లబ్ధసంజ్ఞులై

---

* యే గతా యమసాదనమ్-అనియూ. యుద్ధమృతులకు యమలోకమా యని ప్రశ్నింపరాదు, ఇచట యమలోకమనఁగాఁ బరలోకమని యర్థ మూహింపఁదగు.

తనయుల భార్యలం గలసి ♦ తద్దయు వేడుక నుండఁ జేయుమీ
నిను నిదె వేఁడువాఁడ నిదె ♦ నెమ్మిని గూర్చువరంబు నా కిలన్. ౬౪ 5179

తే. మానదా! కపిభల్లూక♦మండలములు, సుంతయును బీడ లేక యా♦వంతయేని
వ్రణకృతార్తిని బొందక♦బలపరాక్రమముల సంపన్నులై యుండ♦మమత నేను.

క. కనుఁగొన గోరెద; మఱియును, వనచరు లెందుందు రందు ♦ వాసవ! కాలం
బునుగాని తఱిని ముఖ్యము, లనఁబడు ఫలమూలములు వ♦నావళులందున్. ౭

క. కలుగన్ పలయున్ నదులు వి,మలజలముల నుండవలయు; ♦ మానకయని యి
ట్టులు మహీతాత్ముఁడు శ్రీరఘు,కులమణివచియించు నుడులఁ♦గోర్కెన్ వినుచున్.

క. సురపతి ప్రీతిం దగునా, వరవాక్కులఁ బల్కె నిట్లు; ♦ వసుమతినాథా!
కరచరణాదులు పూర్వము, వరుసం జెలువొందునట్టి ♦ భంగి నొనర్పన్. ౮౪

క. మృతులయి పరలోకము సం,గతిఁ గాంచినవారి నెల్లఁ ♦ గడఁగి పునర్జీ
వితులుగఁ జేయఁగవలయును, క్షితిపా! వర మిద్ది నీవు ♦ చిత్త మలరఁగన్.

తే. అడిగితివిగాన నిది గొప్ప♦దగువరంబు
సుమ్ము నేఁ దొల్త నొకమాట ♦ నెమ్మిఁ బలికి
మఱొకపద్ధతిగా నింత♦వఱకుఁ బల్కి
నదియె లే దట్టులౌట ని♦య్యది ఫలించు. ౧౦౪ 5185

సీ. దనుజులచేత యు♦ద్ధంబున ఛేదితకరచరణానన♦కాండులైన
భల్లుకగోపుచ్ఛ♦వనచరుల్ మరల జీవించి లేవంగల ♦ రంచితముగ;
వారులెల్ల నేబాధ ♦ నందక నిర్వ్రణులయి బలపౌరుషా♦ఢ్యతను లగుచు
నిదురించి లేచున♦ట్లు దగ లేవంగల రందఱు మిగుల నా♦నంద మొంది

తే. తమసఖులతోడ బంధుసం♦తతులతోడ, జ్ఞాతినిజజననికరసం♦సర్గ మొంది
యుండఁగలరు సుఖంబుగ; ♦ నోధనుర్ధ,రవర! వీరు వసించు ధ♦రాతలముల.

క. తరువు లకాలంబుననున్, వరసుమచిత్రితము లౌచు ♦ స్వాదుఫలములం
బరఁగుచు వెలయును నదులును, నిరతము నిర్మలజలముల ♦ నిండి చెలంగున్.

క. వనచరులు గాయముల నుం,డినయంగము లొప్పువారు ♦ నిర్వ్రణములుగాఁ
దనరారుతనువు లొప్పం,గను బొల్తు రటంచు దివిజ♦కాంతుఁడు పలికెన్.

క. అంతట మృతులగు కపివర,సంతతు లాయుద్ధభూమి ♦ సంగతి విడి సు
ప్త్యంతమున లేచినట్లుగ, వింతగ లేవంగఁ బ్లవగ♦వీరులు వారిన్. ౧౩౪

తే. తారు మృతినొందకుంట నెం♦తయును వేడ్కఁ
గాంచి యీరీతి లేచుట ♦ గలిగె నెట్లు?
వింత యిది యేమి యని చాల ♦ విస్మయంబుఁ
గనిరి శత్రునిదయ బ్రది♦కిన కవు లొగి. ౧౫ 5190

క. చనుదెంచి రామునకు వం,దనముల నర్పించి; రయ్యె♦దనున సురవరుల్
జనవిభుఁ డిష్టార్థంబులఁ, గని ముదమును బొందుచుంటఁ ♦ గాంచి వినీతిన్.

క. నుతికర్ముఁడైన యారఘు,పతినిం దొలుదొల్తఁ బొగడి ♦ పలికి రపుడు భూ
పతితమ్ముఁడు వినుచుండఁగఁ;, గృతకృత్యుఁడ వైతి వింక ♦ క్షితిపతిచంద్రా!

క. చనవయ్య యయోధ్యకు నీ,వనచరుల నివాసములకుఁ ♦ బంపుము నీయం
దనురక్తయయి తపస్విని,యును నగునీసీత మదిని ♦ నూఱడిలంగన్. ౧౮

తే. అనునయింపు పరంతపా! ♦ యనుజుఁడు మహి
తాత్ముఁడునగు శత్రుఘ్నుని ♦ నంబలను ద్వ
దీయశోకంబు నొందుచు ♦ న్యాయవృత్తి
వ్రతముఁ బూనిన నీతమ్ము ♦ భరతుఁ గనుము ౧౯ 5194

క. విను మీ వభిషిక్తుఁడవై, జనులను బౌరులను మిగుల ♦ సంతసమును బొం
దనుజేయు మనుచు సుర లా,జనపతిపత్న్యముల యొద్ద ♦ సమ్మతిఁ గొనుచున్. ౨౦

చ. ఖరకరునట్లు కాంతులను ♦ గ్రాలువిమానములందు నెక్కి వే
యరిగిరి స్వర్గసీమ; కట ♦ నారఘురాముఁడు ముద్దుతమ్ముతో
సురలకు మ్రొక్కి వానరుల ♦ శుభ్రయశస్కుల విశ్రమింప న
త్తరుణమునందె యాజ్ఞ యిడె; ♦ దారుణసంగరమందుఁ బూనికన్. ౨౧

చ. అరుల జయించి కీర్తిఁ గని♦నట్టి మహాకపిసైన్య మెల్ల న
త్తరుణమునన్ ముదంబుఁగని ♦ తద్రఘువర్యులపాలనంబునన్
గరమును గాంతివెల్గుచును ♦ గంజవిరోధిని గూడి రాత్రియె
వ్వరున వెలుంగు నట్టులుగ ♦ భాసిలుచుండెను గారవంబునన్. ౨౨ 5197

నూటయిరువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౪ - వ సర్గము.

రాముఁడు విభీషణుని ప్రార్థనకు బదులు చెప్పి పుష్పకమును దెమ్మని యాజ్ఞాపించుట.

చ. వనజభవాదిదేవతలు ♦ వచ్చి గృహంబుల కేగ నాఁటిరా
త్రిని బరమాదనుం డహిమ♦దీధితితేజుఁడు నిద్రవోయి చ
క్కనిమది మేలుకొన్నతఱిఁ ♦ గాంచి విభీషణుఁ డంజలిం దగం
బొనరుచుచున్ జయం బడిగి ♦ పూతవచస్సులఁ బల్కె; రాఘవా!. ౧ 5198

సీ. స్నానంబునకుఁ దగు♦జలములఁ గుంకుమాద్యంగరాగమ్ముల ♦ నంబరముల
నాభరణముల ది♦వ్యములగు చందనంబులబహుసుమహార♦ములను సిద్ధ
పఱచియున్నాఁడను ♦ బద్మనిభేక్షణలయి చక్కఁ గైసేయ ♦ నర్హలైన
కాంతలు చనుదెంచి ♦ కాచియున్నారు నిన్ విధివంతముగ కన్ను♦విమలజలము

తే. లను దమిన్ స్నానమొనరింతు ♦ రనఘ! యిద్ది
నను గృపంజూచుటకె కావు♦నను మదీయ
వాంఛఁ దీర్పంగ గ్రహియింపు ♦ వానినెల్ల;
నను విభీషణుఁ గని పల్కె ♦ మనుజవిభుఁడు. ౮ 5199

క. దనుజేంద్రా! సుగ్రీవా,దినిఖిలకపివరుల సన్మ♦తిం బిల్వుము మ
జ్జనమొనరింపఁగ నేలన, వినుమా! గురుబాహుఁడగుచు♦వెలయుభరతుఁడున్.

చ. మనమునఁ దోఁచుచుండు నను♦నూరుఁ డతండగుఁ గుఱ్ఱవాఁడు నా
కు నిఖిలరాజ్యసంపదలఁ ♦ గూర్ప సుఖోచితుఁడయ్యు సద్వ్రతం
బును గొనియున్నవాఁడు గుణ♦ముఖ్యుఁడు ధర్మమనస్కుఁ డెంతయున్
వినయగుణైకభూషితుఁడు ♦ విశ్రుతకీర్తియుతుండు శాంతుఁడున్. ౫ 5201

తే. మఱియుఁ బదునాల్గువర్షముల్ ♦ నెఱి జరగఁగ
నేను బోనియెడన్ వగఁ ♦ బూని యగ్నిఁ
బడుదునని శపథంబును ♦ బల్కినాఁడు
మాటఁ దప్పనివాఁడు నా♦మాడ్కి నతఁడు. ౫౪ 5202

క. విను మతఁడు లేక స్నానం,బును జేయం జనునె కైక♦పుత్రుఁ డతఁడు న
న్నును బాసి ధర్మములనే, యనయము చేయుచును వఱల ♦ నాతనిఁ జూడన్.

క. చనుట తగుఁగాని స్నానం,బును వస్త్రాభరణములను ♦ బూనుట తగునే
మన మలర కున్న దిందుల;, కనఘా! యిదెగా యయోధ్య♦కరుగుపథము నా.

క. మనమున్నతావు తలఁపం,గ నయోధ్యకు దూరముగనె ♦ గన్పడుఁ గానన్
జనుటకు మిక్కిలి కష్టమె, యనఁ దగు నీత్రోవఁబట్టి ♦ యరిగెదఁ బురికిన్. ౨౪

చ. అనిన విభీషణుం డనియె ♦ నాతనితో మరలన్; మహాప్రభూ!
విను మతులప్రతాప! రఘు♦వీరవరా! యొకనాఁటిలోనె ని
న్గొనుచు నయోధ్యఁ జేర్చెదను ♦ గోర్కి శుభంబగుఁగాక నీకు నూ
ర్యునివలెఁ జక్కగా మెఱయు♦చుండెడు పుష్పక మున్న దీయెడన్. ౮౪ 5206

సీ. అదినాకు నన్నయై ♦ నట్టికుబేరుని దగు దాని బలవంత♦ముగనె రావ
ణాసురుండు గ్రహించె ♦ నని మొన; నాకుబేరుని నోర్చి దీనిఁ దె♦చ్చెనుబ్రతాప
మున నిది యుత్తమం♦బును దివ్యమునునగు వలసినచోటికిఁ ♦ బరుగిడు దన
మహిమచే దానిని ♦ మాయున్నవచ్చిన నీయుక నీకయి♦యే పదిలము

తే. గాఁగ నిటనుంచుకొన్నాఁడ; ♦ ఘనముపోలె
నంబరమ్మున వోవు ది♦వ్యముగు నద్ది
యిదియె యిచ్చటనేయున్న ♦ దీవిమాన
మెక్కియే బాధ లేక నీ ♦ వేగఁగలవు. ౧౧౪ 5207

క. పురిఁ జేరఁగలవు; ధాత్రీ,శ్వర! స్నానాదులను మాన♦వచ్చుఁ దవ్వదిచ్చన్

బరిపరిఁ బ్రార్థింపను; నీ,వరయం బ్రాజ్ఞుఁడవు తెలియ ♦ నది నీకున్నే?. ౧౨

తే. కరుణ నీకును నాపైనిఁ ♦ గల్గునేని
మద్గుణంబులు భవదీయ♦మనమునందు
ననుమతంబులయేని నా♦యందు నెయ్య
మలరుచుండునయేని నీ♦యనుజుఁ గూడి. ౧౩ 5209

క. జనకతనూజను గూడియు, వనచరులంగూడి నీవు ♦ వసియింపు విభూ!
మనమారఁ గొలఁదిదినములు, తని వొంద సుదర్శనలను ♦ దగువస్తువులన్.

ఆ. సమ్మతిని గ్రహించి ♦ చనుదు వయోధ్యకు, నవల; నీకు వలయు♦నట్టి పూజ
సిద్ధపఱుపఁ బడియెఁ ♦ జేయ నాలస్యంబు కనుక నాయొనర్చు ♦ కమ్రపూజ.

క. మనమునఁ బూనిక బలములు, వనచరపుంగవులు మిత్ర♦వర్యులు నీవున్
గొనవలయుఁ బ్రీతిగా ని, న్ననఘా! నిర్బంధపఱతు ♦ ననుఁగొనకు మదిన్. ౧౪

సీ. నామాట విను దను♦నమ్మకమున నన్ను నుపలాలనమును జే♦యుటవలనను
నీయందు నాకున్న ♦ పాయనిభక్తిని భృత్యుండనైన నే♦నిట్లు నిన్నుఁ
బ్రార్థించుచున్నాఁడ ♦ నంతియకాని నీ కాజ్ఞ చేసెడువాఁడ♦నయ్య! నాఁగ
నవ్విభీషణుపల్కు ♦ లాలించి రాముండు ప్రత్యుత్తరం బిట్లు ♦ పల్కె; దనుజ

ఆ. వనచరాళు లెల్ల ♦ వినుచుండ నోసౌమ్య!, యరినిషూదనా! మ♦హాత్మ! నీవు
చేసియున్న యలవి♦చిత్రసాహాయ్యమ్ము, వలనఁ బౌరుషమ్ము♦వలన మఱియు.

క, అనుపమసౌహృదమున నే, ననయము పూజితుఁడనైతి ♦ నసురాధిప! నీ
వనియెడు నీమాటను నే, వినకయుఁ జేయకయు నెట్లు ♦ విడువం దగుఁజూ!.

చ. వనమున నుండనీక మతి♦వైభవ మొప్ప మరల్చి పత్తనం
బునకును గొంచుఁ బోవుటకుఁ ♦ బూనిక నెవ్వఁడు చిత్రకూటముం
గననరుదెంచెనో మిగులు♦కాంక్షను రాజ్యము గొమ్మటంచు నే
యనఘుఁడు మ్రొక్కి వేఁడ నట ♦ నట్లొనరింపఁగఁ బూననైతినో. ౧౫

తే. అట్టి నాప్రియసోదరుం♦డైన భరతుఁ,గనఁగఁ ద్వరపెట్టుచున్నది♦మనసునన్ను;
వినుము కౌసల్యను సుమిత్ర♦ననుపమాన, యశముగల్గినకైకేయి♦నాదరమున.

క. గురువుల వసిష్ఠముఖులను, బరమసఖులఁ బౌరవితతి ♦ వారితనయులన్
బరికించి చూడవలెనని, త్వరపడుచున్నయది నాదు ♦ స్వాంతము మిగులన్.

క. దనుజేంద్ర! నానిమిత్తం, బనూనపుష్పకవిమాన ♦ మతిజవమునఁ దే
రను బంపు కొలఁది దినములు, మన మలరఁగ నుందమన్న ♦ మానితధిషణా!.

క. వనవాసము నొనరిచి జవ,మున నాకున్నయెడఁ జొత్తుఁ ♦ బూని యనలునం
చని శపథము పల్కిన నా,యనుజుని మది నెఱఁగియు నిట♦నగు నెటునిల్వన్.

క మన సొప్పునె యటుచేయుఁగ, దనుజేంద్ర! విభీషణా! ము♦దంబున నాకి
మ్మనుమతి నీ వీవుప్పక,మును నొసఁగుటఁ బూజితుఁడనె ♦ ముదితాత్ముఁడనే.

క. అనఘా! కోపము చేయకు, పనుపుము వేగమున నన్నుఁ ♦ బరమాద్భుతి ని
ష్ఠనుమతి; నంచు రఘూత్తముఁ, డనుమాటల రాక్షసేంద్రుఁ♦డాలించి తగన్,

చ. త్వరపడి పోయి పుష్పకము ♦ భాసురమై తగుదానిఁ గొంచు భూ
వరుకడఁ జేరె; నయ్యదియు ♦ భర్మమయంబులు చిత్రరీతులం
బరఁగెడు నవ్విమై తనరు ♦ భాసురరూపము లొప్పఁగా మనో
హరములుగాఁ దనర్చురుచి♦రాంతరమండపముల్ చెలంగఁగన్. ౨౬ 5222

సీ. వైడూర్యవేదికల్ ♦ భాసిల్ల రజతప్రకాశంబు వెలయఁ జ♦క్కనివి శ్వేత
వర్ణంబులును నైన ♦ ధ్వజములు గ్రాలఁ బతాకలు వెలయంగ ♦ దప్తకనక
మయహర్మ్యములు తగ; ♦ మానితకనకపద్మములు వ్రేలాడుచు♦నమరియుండ
ముత్తెపుజాలక♦ములు నొప్పఁ జిఱుగంట లెల్లెడలను నొక్క♦యెడఁబృథుతర

తే. ఘంటలును రాజిలంగ ని♦కామరమ్య
రవము సర్వత్ర వ్యాపింప ♦ సువిమలమయి
తనరుచుండెను; సురశిల్పి ♦ యనుపమాన
ముగను నిర్మించె స్వర్ణాద్రి♦మూర్ధమువలె. ౨౭ 5223

తే. రజతముక్తామణిప్రభా♦రంజితములు
గాఁగ బహుహర్మ్యములు లోనఁ ♦ గలుగ సద్ది
స్ఫటికచిత్రాంగములుగల♦భాగములను
నమరి వైడూర్యవరాసన♦ములఁ దనరి. ౨౮ 5224

క. వెలలేని మహాస్తరణం,బుల నలరారుచును శత్రు♦వుల కేరికినిం
గలవిలపా టొందింపఁగ, నలవియుఁ గాకే మనోజ♦వాధికజవమై. ౨౯ 5225

క. తనరారునావిమానం,బును దెచ్చి విభీషణుండు ♦ భూమీశలలా
మునకున్ భక్తి సమర్పణ,మును జేసి యటం జెలంగు ♦ ముదమున నిలిచెన్,

నూటయిరువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౫ - వ సర్గము.

రాముఁడు సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యకుఁ బ్రయాణమగుట.

క. అంత విభీషణుఁ డాభూ,కాంతునకుం బుష్పమాలి♦కాభూషితమై
వింతగఁ దగు పుష్పక మా,చెంతఁ దగుటఁ జూపి యిట్లు ♦ చెప్పె నడఁకువన్.

క. కరముల మోడిచి వంగిన,కరణిన్ నిలుచుండి త్వరయుఁ ♦ గదురఁగ నీ కిం
కరుఁ డేమి చేయఁదగు నన, గురుతేజుఁడు రాముఁడు నృప♦కుంజరుఁ డెలమిన్.

క. తనచెంతనున్న తమ్ముఁడు, వినుచుండఁగఁ బలికె స్నేహ♦విస్తృతిఁ గనువా
క్కునఁ జక్కవిమర్శించుచు, దనుజేంద్రా! పూన్కి మీఱ♦దర్పము మెఱయన్.

మ. పనిసాధించినవారు వానరులు చె♦ప్పన్ బ్రీతి వర్ధిల్లెడున్
గనుకన్ రత్నమహార్ఘభూషణములన్ ♦ గ్రవ్యాదవర్యా! ముదం
బునఁ బూజింపుము వారి; నిర్జరగణం♦బుల్ గెల్వలేనట్టి లం
కను యుద్ధంబుల వెన్కదీయక యవ♦క్రస్ఫారశక్త్యున్నతిన్. ౪ 5239

ఆ. వీరు తోడుపడుటఁ ♦ జేరి జయించితి, మంతె గాని సుతాఁ ♦ డరయ లేదు
నీకు లంకయబ్బ ♦ టీకపిసాహాయ్య,మునసె; యిట్లు కార్య♦మును దృఢముగ.

క. కొఱఁతయొ లేకుండంగా, నెఱవేర్చిన వీరినెల్ల ♦ నెమ్మి ధనములన్
గుఱుతుపడన్ రత్నంబుల, మఱియు నితరభూషణముల ♦ మన్నన మీఱన్.

ఆ. కోరి యొసఁగి వీరి♦భూరిప్రయాసంబు, సార్థకముగఁ జేయ♦వయ్య! నీవు
మానవుఁడవు కృతము ♦ మానుగ నెఱుఁగుదు, గానగౌరవార్హు♦లైనకపుల.

క. అలరింతు వేని వీరును, ఫలితమనోవాంఛులగుచుఁ ♦ బ్రమదసుఖములం
జెలఁగుదురు; మఱియుఁ ద్యాగము,గలవాఁడవటంచు దాన♦కలన సుహృదులన్.

క. ఒనఁగూర్చుకొనుచు వంచుఁ గృ,పను జెలఁగుదు వనుచు యశము♦భాసిల్లఁగనొ
ప్పినవాఁడ వంచుఁ దలఁతురు, జనులెల్లను గాన నీకు ♦ సమధికహితమున్.

క. దీనిం దెల్పితి నంతియె,కాని తగన్ శాసనంబు ♦ గావింపఁగ లే
దోనిఖిలరాక్షసేశ్వర!, త్వా నేతయొనైనఁ బ్రీతి ♦ సంధిల్లంగన్. ౮ 5236

చ. మనమున కింపుఁ బెంపఁదగు ♦ మంచిగుణంబులులేక క్రోధమే
యనవరతంబుఁ బూనుచు ర♦వంతయుఁ దాలిమి లేక హింసచే
యునో యతనిన్ భటోత్కరము ♦ లొయ్యనఁ బ్రీతిని మాని సంగరం
బున విడనాడుఁ గాన భట♦పుంగవులం దనుపంగ నోఁ జుమీ!. ౯ 5237

క. అని రామచంద్రుఁ డాడిన, విని కపులకు నెల్ల రత్న♦వితతార్థములన్
దనవిభవమునకుఁ దగినటు, లనూనభాగములు చేసి ♦ యాదృతి నొసఁగెన్.

చ. హరివరు లెల్ల రత్నవివి♦ధాంబరభూషణరాజిఁ దృప్తులై
పరమముదంబునుం గనుట ♦ బాగుగఁ జూచి రఘూద్వహుండు సుం
దరమగు పుష్పకంబున ని♦తాంతయశంబున మించి లజ్జచే
శిరమును వంచి చెల్వమరు ♦ సీతను నంకమునందుఁ జేర్చుచున్. ౧౧ 5239

క. నిరుపమవిక్రమసంపదఁ, బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు చాప♦వరముం గొని తో
నరుదేర నెక్కెఁ; నిటు భూ,వరుఁ డాపుష్పకము నెక్కి ♦ వానరగణమున్. ౧౨

సీ. అతులవీర్యుండగు ♦ నట్టి సుగ్రీవుని నవ్విభీషణుఁ గని ♦ యాదరమునఁ
బలికె నిట్లని; మహా♦వనచరులార! మీ కనుఁగుమిత్త్రుఁడ నగు♦నట్టి నాదు
కార్య మిద్దాని ♦ గావించితిరి మీకు ననుమతినొసఁగితిఁ ♦ గనుక మీర
లిచ్ఛానురీతిఁగా ♦ నేగంగఁ దగును మీవాసస్థలములకు; ♦ వైరిహరణ!

తే. మిత్రవర్య! సుగ్రీవాఖ్య! ♦ మించు వేడ్క,నలరుమిత్త్రుండు చేయంగ♦నైనపని న

ధర్మభీరువ వౌట నెం♦తయును జక్కఁ, జేసితివి గానఁ గపివర♦సేనఁ గూడి.

*క. అనుపమగతిఁ గిష్కింధకుఁ, జని సుఖ ముండుము; సురారి♦సత్తమ! నేనీ
కు నొసంగ స్వీయమగు లం,కను నేలుచుఁ బంక్తికంఠ♦కరణి నొరులకున్.

తే. అపకృతులఁ జేసి రాజ్యంబు ♦ లపహరింప
కిందె వసియింపు; మింక దే♦వేంద్రుఁ డాది
యైన సుర లెత్తివచ్చిన ♦ నలవిగాదు
నిన్నుఁ జెనకంగ; నీఁకమీఁద ♦ నేను వేగ. ౧౬౪ 5243

క. అరిగెద నాజనకుఁడు నే,పురమున వసియించె నటకుఁ ♦ బోవఁగ మీరల్
గరుణ ననుజ్ఞను నాకి,త్తరుణమున నొసంగుఁ డని ♦ తమిఁ గాంక్షింతున్.

క. మిమ్మెల్ల వీడుకొనియెద;, నెమ్మదిగా నుండుఁ డనుచు ♦ నృపతి పలుకఁగా
సమ్మద మలర విభీషణుఁ,డమ్మిహిరాత్మజుఁడు దోర్బ♦లాఢ్యులు కపులున్. ౧౮

క. కరములు జోడించి మహీ,వర! మేమెల్లర మయోధ్య♦వైభవమును గాం
చురతిం గలవారల మా,దరమునఁ గొని పొమ్ము నీవు ♦ తండ్రీ! యచటన్. ౧౯

క. జనపదముల కేమియు బా,ధను జేయక వనములందు ♦ స్థానీయములం
దును నెచ్చరికం దిరిగెద;, మనఘా! రాజేంద్రతనయ! ♦ యతివిభవమునన్.

సీ. పట్టాభిషేకస♦త్ప్రయనులఁ దడిసిన నినుఁ జూచి కౌసల్య♦కును నమస్క
రించి వేగంబ యే♦తెంచువారము మానివాసంబులకు నని ♦ పల్కి రిట్టు
లావిభీషణభాస్క♦రాత్మజు లఖిలవానరులును వేఁడ నా♦నరపతియును
ధర్మాత్ముఁడున్ సిరిఁ ♦ దనరినవాఁడును నౌట వారలఁగాంచి ♦ యనియె; నేను

ఆ. భరతముఖ్యులైన ♦ బంధువులను మిమ్ముఁ
గలిసి యాయయోధ్య ♦ నెలమిఁ జొచ్చి
ప్రియము నొందఁగంటిఁ ♦ బ్రియమున కంటెను
బ్రియతరంబునయి ల♦భించె నిపుడు. ౨౨౪ 5248

క. వనచరులను గూడి జవం,బున సుగ్రీవా! విమాన♦మును నెక్కుము మం
త్రినికరయుతుఁడవుగా నో,దనుజేంద్రా! యెక్కవయ్య ♦ తమిఁ బుష్పకమున్.

చ. అన విని సత్వరంబుగ నె ♦ యారవిసూనుఁడు వ్యోమయానమున్
ఘనతరమున్ గపీంద్రబల♦కాండముతోడ విభీషణుండు మం
త్రినికరసంయుతిన్ వెలయ ♦ దీప్తుల నెక్కిరి; యక్షరాజవా
హనవరమా విమాన మది ♦ యందఱు నెక్కఁగ రామునాజ్ఞచేన్. ౨౫ 5250

మ. ఎగసె నాకసమున; ♦ కినవంశతిలకుండు,హంసయుక్త మగుచు♦నమలకాంతి
వెలయు నావిమాన♦నిలయమ్మునన్ రాముఁ,డతిశయముగ హర్ష♦మలరుచుండ.

* స్వరాజ్యే వస లంకాయాం మయాదత్తే విభీషణ - అనిమూ. దీనిచే విభీషణుని రాజ్యము
స్థిరింపఁజేయు నాసఁ బూనకుమా యని రాముఁ డాజ్ఞ యిచ్చెనని గ్రహింపఁదగు.

క. సురలు నుతింపఁ గుబేరుని, కరణిం జనియెన్ సుపర్వ♦కల్పితమగు నా
వరయానంబునఁ గూర్చుం,డిరి సుఖముగ దనుజకీశ♦నికరతదధిపుల్. ౨౮౹

నూటయిరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౬ - వ సర్గము.

{ రాముఁడు సీత కందందలి విశేషములు చెప్పుచు సీతకోరినందున సుగ్రీవ పత్నులఁ బుష్పక మెక్కించుకొని భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరుట. }

చ. అనుమతి రాఘవుం డొసఁగ ♦ నాపరమోత్తమదివ్యయాన మొ
య్యనఁ బవనాభిధూతమగు ♦ నట్టిఘనంబువలెన్ వియత్తలం
బున కపు డుద్గమించి జవ♦ముం దగఁ బోయెను; రాఘవుండు పో
వునపుడు నాల్గుదిక్కులకుఁ ♦ బొంకముగాఁ దనదృష్టిఁ ద్రిప్పుచున్. ౧౹ 5253

ఉ. చందురునెమ్మొగంబుగల ♦ త్న్వినుతఁ గాంచి వచించె; జానకీ!
సుందరమై త్రికూటమున ♦ క్షోణిఁ బ్రసిద్ధిని గాంచి శంకరుం
డందముమీఱ నున్నరజ♦తాచలమో యన నొప్పునీనగం
బందును గూటభాగమున ♦ నద్దియె లంకఁ జెలంగుఁ జూడుమా!. ౨౹ 5254

క. ఇది విశ్వకర్మనిర్మిత!, మిదిగో జనకాత్మజా! య♦హీనపలలమున్
మది భీతిఁగొలుపు నల్ల బు,రదవలెఁ దగియున్నసంగ♦రక్షితి సుమ్మా!. ౩౹

చ. వనచరరాక్షసుల్ గలిసి ♦ బాహుబలంబులఁ బోరి చాలమం
ది నిహతులైరినూ! యిచట; ♦ దివ్యవిలోచనరాజితా! యిటన్
వనజభవప్రసాదమున ♦ వాంఛలు గూర్చువరంబు లొంది లో
కనిచయబాధకుం డయిన ♦ కర్బురనాథుఁడు రావణుం డనిన్. ౪౹ 5256

తే. నీనిమిత్తమె తెగియె నా♦చే నితాంత
బాణదగ్ధాంగుఁడై యదె ♦ పండుకొన్న
యట్టు లున్నాఁడు; కుంభక♦ర్ణాఖ్యుఁ డిచటఁ
దెగియె నిందె ప్రహస్తుండు ♦ దివిజతఁ గనె. ౫౹ 5257

క. హనుమంతుఁడు ధూమ్రాక్షుని, నని నిందె వధించి పుచ్చె; ♦ నల్లె సుషేణుం
డును వీర్యబుద్ధు లొప్పఁగ, ఘనవిద్యున్మాలిఁ జంపెఁ ♦ గను మాక్షితినిన్. ౬౹

క. మనలక్ష్మణుండు రావణ,తనయుండగు నింద్రజిత్తు ♦ దర్పంబునఁ ద్రుం
చెను నిందు; వికటుఁ డనఁబడు, దనుజుని నంగదుఁడు చంపె ♦ దారుణరీతిన్.

సీ. అవనిజా! దుర్ధర్షుఁ ♦ డగువిరూపాక్షుండు నల్లె మహోదరుఁ ♦ డలఘుబలుఁడు
దర్పసమగ్రుఁడై ♦ తనరుమహాపార్శ్వుఁ డాయకంపనుఁడు నిం♦దందు బలయు
తాసురుల్ కొందఱు ♦ హతులైరి; రావణుభార్య మందోదరి ♦ పరమదుఃఖ
మున వేయిమందిగాఁ♦దనసవతులు సాశ్రుజలముఖంబులఁ జుట్టు♦నిలిచియుండఁ

తే. బెనిమిటిం గూర్చి యేడ్చిన ♦ పృథ్వి యిదియె;
యోవరానన! యిచట నీ♦యుదధితీర్థ
మును గనుము మేము సాగర♦మును దరించి
తన్నిశాభాగ మిట నుంటి ♦ మెన్నికొనుచు. ౧౦౪ 5260

క. మును సగరపుత్త్రు లేచిన, కినుకం ద్రవ్వంగ నబ్ధి♦కేవలము మహా
త్తును గాంచె నట్టిదగు నీ,వననిధిపయి నిన్నుఁ బడయు ♦ వాంఛ దగంగన్.

తే. నలునిచే నేను గట్టింప ♦ నలఘురీతిఁ
గనఁబడెడు సేతు వదె చూడు ♦ వనజనేత్ర!
మిగులదుష్కరమగుచును ♦ దగును జుమ్ము;
జనకతనయా! యపాంపతి♦స్థాన మగుచు. ౧౧౪ 5262

క. తలఁపఁగ నక్షోభ్యంబగు, జలనిధి యిదె చూడు నిలువ♦స్థలములు నడుమన్
గలుగవు భంగమ్ముల గర్జిలుచున్ జెలువారుఁ జుమ్ము ♦ సీతా! యిందున్. ౧౨

తే. ముత్తియపుఁజిప్పలున్ శంఖ♦ములును వెలయు;
హనుమ దీనిని దరియించు ♦ నపుడు విశ్ర
మార్థమై దీని భేదించి ♦ యట్టె లేచి
నట్టి మైనాకమును హాట♦కాంగముగను. ౧౩ 5264

సీ. జలధిమధ్యమమున ♦ నలఘుసేతువుమీఁద నిటవానరబలంబు ♦ లెల్ల విడిసి
యుండెను జూ!; మహా♦త్ముండగు జలనిధియందు సేతువునాఁగ ♦ నమరు నిద్ది
ముల్లోకములచేత ♦ నెల్లప్డు పూజింపఁ దగినది మఱి పవి♦త్రతర మగుచు
ఘోరపాపంబులఁ ♦ గూల్పఁగఁ జాలెడు; *నంబ్వధిష్ఠాతయై ♦ యలరుచున్న

తే. యట్టివాఁడౌ సముద్రుఁ డ♦య్యవసరమున
నిందుఁ దనునొంపఁ గోపంబు ♦ నొంది యున్న
నాకు నట్టె ప్రసన్నుఁడై ♦ ప్రాకటతను
వొప్ప నగపడె; జానకీ! ♦ యుర్వి నిందు. ౧౬ 5265

క. దనుజవిభుండు విభీషణుఁ, డనఘుం డీతండు నన్ను ♦ ననువుగఁ గనియెన్;
జనకతనూజా! యిదిగో, యనుపమములు చిత్రములును ♦ నగు వను లొప్పన్.

తే. రమ్యముగ సూర్యపుత్త్రపు♦రంబు గానఁ
బడెడుఁ గిష్కింధ కను మిందు ♦ వాలి నేను
జంపినాఁడను; నా విని ♦ సాధ్వి మున్ను
వాలిపాలితమగుపుర♦వరము దాని. ౧౭౪ 5267

---

* అత్ర పూర్వం మహాదేవః ప్రసాద మకరోత్ప్రభుః - అనిమూ. ఇట మహాదేవశబ్దము సముద్రపరమని వ్యాఖ్యాత లందఱు నర్థము చెప్పిరి. కథాసంవిధానము ననుసరించియు నది సమంజసమే. కాన నిట 'నంబ్వధిష్ఠాతయై యలరుచున్న యట్టివాఁడౌ సముద్రుఁడు' అని తెనిఁగింపఁబడినదని గ్రహింపఁదగు.

క. ప్రణయయుక్తసాధ్వసకని,మున రామునిఁగూర్చి వినయ♦మున నిట్లని ప
ల్కెను; రాజోత్తమ ! యనఘా!, వినుమా! తారాదికీశ♦విభుపత్నులతోఁ.

తే. ఇతరకీశేంద్రసతులతో ♦ నెలమిఁ గూడి
నీవు నేనును రాజధా♦నియయి యలరు
నాయయోధ్యకుఁ బోవంగ ♦ నాత్మఁ గోరు
చున్నదానను; నా భూవ♦రోత్తముండు. ౨౦ 5269

చ. జనకజప్రార్థనంబు విని ♦ సమ్మతి మీఱఁగ నట్లె యౌను గా
కని బదులొత్తిచెప్పి ప్లవ♦గాధిపుపత్తనసీమఁ జేరి చ
క్కనియొకచోటఁ బుష్పకముఁ ♦ గమ్రతరంబును నిల్పి వానరేం
ద్రుని గని యిట్లు పల్కె; నిటఁ ♦ దోఁచు ప్లవంగమరాజ కాదృతిన్. ౨౧½

చ. జనకజకై కళత్రముల♦సంగతి రాఁదగు నయ్యయోధ్య కం
చును వచియింపు; మీవు బల♦శోభిత! వానరనాథ! భార్యలం
గొని చనుదెమ్ము సత్వరము; ♦ కోరిక సీతకు నిద్దె సుమ్ము పోఁ
జను నిఁక నంచుఁ దేజమున ♦ శాశ్వతసంపద నొప్పు రాముఁడున్. ౨౨ 5271

క. వనచరపతితోఁ దత్పురి,జనములతోఁ బల్కె; నంత ♦ సరభసముగ సూ
ర్యునిసూనుఁ డంతిపురమున,కనుమతుఁడై పోయి తార ♦ నటఁ గని పలికెన్.

క. చనుదెమ్ము నీవు విక్రము,మునఁ దగు మనకీశసంఘ♦ముఖ్యులసతులం
గొనుచు నయోధ్యకు రాఁదగు, నని సీతాదేవి కోర ♦ నామెప్రియమ్మున్. ౨౩½

ఆ. తీర్ప నెంచి రఘుప♦తియు నాజ్ఞ యిడె నాకు
జాగొనర్పవలదు ♦ సకలవాన
రాంగనలను గూడి ♦ యరుగుద మాయయో
ధ్యకును; బురము దాని ♦ నరసియందు. ౨౪ 5274

క. జనపతివిభుఁడౌ దశరథు,ననుంగుఁబత్నులను గాంచి ♦ యరుదెంతము; నా
వనచరపతివాక్యంబును, విని సర్వాభరణములను ♦ వెసఁ దాల్చి తమిన్. ౨౫½

క. తారయు వానరకాంతలఁ, జేరి వచించెన్ రయంబ ♦ శ్రీకలితవిభూ
షారమ్య లగుచు భర్తల,తో రాఁదగు మీరలెల్లఁ ♦ దోయ్యలులారా!. ౨౬½

క. ననుఁ గూడి యయోధ్యకుఁ జ,క్కనిరీతిన్ వచ్చి యందుఁ ♦ గలచిత్రములం
గనుఁగొని నాకు మనఃప్రియ,మును జేయఁగవలయుఁ బౌర♦ముఖ్యులతోడన్.

ఆ. జానపదులతోడ ♦ జానకీనాథుండు, పురముఁ జొచ్చుటను బ్ర♦భుమణియైన
దశరథేంద్రుసతులఁ ♦ దదనంతభాగ్యంబుఁ, గాంచి వత్తమనఁగ ♦ గపిలలనలు.

సీ. తారవచించు న♦త్తమవాక్యముల విని తమ కాజ్ఞగా నెంచి ♦ త్వరను బూని
మంగళస్నానాది♦మహితవిధానంబులను నలంకృతలయి ♦ జనకతనయఁ
గనుకోరికలఁ బుష్ప♦కమునకు నెలమిఁ బ్రదక్షిణంబుగఁ బోయి ♦ తారఁగూడి
యెక్కిరి తారెల్ల; ♦ నిటు వార లెక్కంగఁ బైకి వేగమ లేచి ♦ పరమగతిని

ఆ. నద్రి బుశ్యమూక ♦ మనుగిరిచెంతకు, నరుగ సీతఁ గాంచి ♦ మరల రాముఁ
డనియె; భూధరేంద్ర ♦ మగు నిది కాంచన,ధాతునికరభూమి ♦ తంబ యగుట.

క. కన విద్యుద్వ్రజయుతమా, ఘనసముదయ మట్లు మనకుఁ ♦ గన్పడియెడు దీ
నిని జూడుము; సీతా! యిట,వనచరపతితోడఁ గలియు ♦ భాగ్యము గలిగెన్.

ఆ. వాలిఁ జంప నిచటఁ ♦ బ్రతిన పూనితిఁ; జిత్ర,కాననముల నొప్పు ♦ మాననీయ
పంప యనెడు సరసు ♦ సొంపుగఁ గన్పట్టుఁ, జూడు మిదిగొ నేను ♦ శుభతరాంగి!.

క. నినుఁ బాసి మిగులదుఃఖం,బునఁ బలవించితిని నిచటఁ; ♦ బొలఁతీ! శబరిం
గనినాఁడ ధర్మచారిణి, ననుపమయోగప్రవీణ ♦ నాతటముననే. ౩౬ 5282

తే. యోజనాయతబాహులై ♦ యొప్పుచున్న
యాకబంధుఁడు నాచేత ♦ నంతమందె
నిట; జనస్థానమునను బ♦క్షీంద్రుఁడైన
యాజటాయువు నివసించు ♦ నలరుబోఁడి!. ౩౬౹ 5283

చ. కనుకనె శ్రీసమగ్రమయి ♦ క్రాలుననస్పతి మట్టిచెట్టిదే
కనఁబడుచుండెడున్ గను మ♦ఖండవనస్పతిచెంత నందె యో
వనితరో! క్రూరుఁడైన దశ♦వక్త్రునితోడ జటాయు వృద్ధతిన్
బెనఁగెను నీనిమిత్తమయి ♦ పెంపున ఘోరతరంబుగా సతీ!. ౩౭ 5284

క. వరవర్ణినీ! బలంబున, ఖరదూషణరాక్షసులను ♦ గడువీర్యమునన్
బరఁగెడు త్రిశిరుని*లక్ష్యము, సరిగా భేదించుబాణ♦జాలంబులతోన్. ౩౮

తే. నేను జంపితినో యెందు ♦ నూనగాత్రి!, యాషుననివాసమైనట్టి ♦ యాశ్రమమిదె
కన్గుమ!; శుభదర్శనంబునై ♦ కడువిచిత్ర,మైనమనపర్ణశాలయిం♦పలరుఁజుమ్ము!.

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దా నిను మోసమునన్ హరించె నో
వనరుహనేత్ర! యిచ్చటనె; ♦ నర్మదవినిర్మలవారిపూరమై
కనఁబడుగౌతమీనది ని♦కామశుభప్రద మాచుఁ జూడుమా!
కను మదిగో యగస్త్యముని♦కాంతుని యాశ్రమ మోతలోదరీ!. ౪౧౹ 5287

ఆ. అదె మహాత్ముఁడైన ♦ యాసుతీక్ష్ణమునీంద్రు
నాశ్రమంబు రుచుల ♦ నలరుఁ జూడు;
మోమనోజ్ఞగాత్రి! ♦ యుద్ధతరిపుదర్ప
నాశకుఁడు సహస్ర♦నయనుఁ డెలమి. ౪౨౹ 5288

క. చనుదెంచెనో యెచటికి నా,మునిపతి శరభంగుఁడున్న♦భూమి యిదియె, యా
తనియాశ్రమమదె యాపద,మున నెమహాంగుండుదనుజ♦ముఖ్యుఁడు నగుచున్.

క. తనరు విరాధుఁడు నాచే, వినిహతుఁడై చనియె యక్ష♦విభులోకమ్ముం
గన; [2]సింహమధ్యమా! యినె,ఘనమున్నమహర్షి సంఘ♦మహితాశ్రమముల్.

---

1 ఘనయా బాహ్లై కజిహ్వాగైః-అనియూ. 2 దృశ్యంతే తనుమధ్యమే-అనియూ.

సీ. ఇట మానికులపతి ♦ యనవహ్నిసమ తేజుఁడైనయత్రిమునీంద్రుఁ♦డలరువాఁడు;
ధర్మచారిణియగు ♦ తాపసి ననసూయ దర్శించితి విట సుం♦దరతరాంగి
యదె పర్వతశ్రేష్ఠ ♦ మగుచిత్రకూటంబు భాసిల్లుచున్నది ♦ పద్మనయన!
కైకకుమారుండు ♦ కాంక్షతో నను సుప్రసన్నునిఁ జేయ నె♦చ్చటికి వచ్చె

తే. నాస్థలం బిదె; యల్లదె ♦ యతివిచిత్ర
కాననంబులదవ్వునఁ ♦ గనఁబడియెడు
యమున, శ్రీమంతమగుచు ము♦ను మన మున్న
యాభరద్వాజునాశ్రమం ♦ బంతికమున. ౪౭ 5291

వ. విలసిల్లుచుఁ గనఁబడియెడు; విలాసినీ! త్రిపథగయయి ♦ విష్ణుపదజయై
చెలఁగెడు గంగానది యిదె, పలువిధముల పక్షులు తట♦భాగము లందున్.

తే. చెలఁగుచుండఁ బ్రపుష్పిత♦ములగు విపిన
ములను నలరారుచున్నది; ♦ లలన! యిదియె
శృంగిబేరపురోత్తము ♦ మిందె గుహుఁడు
వచ్చె మనయంతికమునకు ♦ సచ్చరితుఁడు. ౪౮ 5293

చ. జనకసుతా! కనంబడెడుఁ ♦ జక్కనియూపము లెన్నొ చాలుగాఁ
గను సరయూసమాఖ్య నది ♦ కమ్రవిచిత్రతరువ్రజంబుఁ బూ
చిన విపినంబు లీనదికిఁ ♦ జెల్వుగ నొప్పఁ దటంబులందు, మా
జనకునిరాజధానియగు ♦ చక్కని పత్తన మద్దె చూడనొ. ౪౯ 5294

తే. మనము మరల నయోధ్యను ♦ గనెడుభాగ్య
మలర వచ్చితి మక్కట ♦ నమలభక్తి
వందనము చేయుమా! యన ♦ వనచరపతి
దనుజపతియగా విభీషణుఁ♦డును నితరులు. ౫౦ 5295

చ. త్వరపడి లేచి మంగళద♦దర్శనమై బెడఁగై యయోధ్య నాఁ
బరఁగుపురంబు గాంచి; రది ♦ పాండురహర్మ్యకదంబయుక్తమై
సురుచిరభూరికక్ష్యలను ♦ సొంపులఁ గాంచుచు మేటియేనుఁగుల్
తురగములున్ నితాంతమును ♦ దోఁప మహేంద్రపురంబునాఁ దగెన్. ౫౧

వ. వనచరులు సాంద్రసౌధములను వన్నెలు గులుకుచున్ వి♦లాసము మీఱం
గనఁబడుచున్న యయోధ్యను, గని రెంతయు లేచి లేచి ♦ కడుఁ బూనికలన్.

నూటఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౭ - వ సర్గము.

—రాముఁడు భరద్వాజాశ్రమమున నొకదివసము వసించి వరముఁ బొందుట.—

తే. *అంతఁ బదునాలుగై నహా♦యనము లట్లు
నిండఁగా లక్ష్మణునియగ్ర♦జుండు చైత్ర
శుక్లపక్షమియందు ని♦స్తులతపోవి
భూతిగల్గు భరద్వాజు ♦ ఖ్యాతయశుని. ౧ 5298

ఆ. చేరఁ బోయి నియతుఁ♦డై రాముఁ డతనికి, వందనంబు చేసె; ♦ భక్తి నిట్టు
లాతపోధనునకు♦నభివాదనముచేసి, యోమహాత్మ! యాయ♦యోధ్యయందు.

క. వినుచుందువా? సుభిక్షం,బు ననామయము భరతుండు ♦ పూని ప్రజాపా
లనమున నెచ్చరికను బొం,దునుగాదే? తల్లులుం బ్ర♦దుకుఁ గనువారే?. ౩

క. అని యడుగ మహాత్ముండగు, మునిపతి శ్రీరాముతోడ ♦ మోదంబున ని
ట్లనియెనుస్మితపూర్వముగా;,ననుజుఁడు భరతుండు ధూళి♦యందుమునుఁగుచుఁ,

తే. జడలు దాలిచి పాదుకల్ ♦ పుడమిఱేఁడు
గాఁ దలంచుచుఁ బ్రజలను ♦ గాచుచు; భవ
దాగమనమును గోరుచు ♦ నందె యున్న
వాఁడు గృహమున క్షేమమె ♦ వసుమతీశ!. ౫ 5302

సీ. అరినిషూదన! తండ్రి♦యానతి నొనరించు కోరిక ధర్మమే ♦ కోరి నార
చీరలు దాలిచి ♦ సీతయు సౌమిత్రి వెనువెంట రా రాజ్య♦మును విడుచుచు
గహనంబునుం బొంది♦కమ్రభోగంబుల విడనాడి మఱియుఁగా♦ల్నడకలఁద్రిది
వమును బాసిన సుర♦వర్యునిఁబోలుచు సర్వస్వమును మాని ♦ సాంద్రనియతిఁ

ఆ. బూని వచ్చినపుడు ♦ పొగిలె నాచిత్తంబు
మూలఫలములఁ దినఁ ♦ జాలు నెట్టు
లనుచు; నిపుడు రిపుల ♦ నడఁచి కార్యంబులఁ
బండఁ జేసికొనుచుఁ ♦ బ్రాభవమున. ౬ 5308

క. వరమిత్రబంధువులతో, నరుదెంచిన నిన్నుఁ గాంచి ♦ యతిశయమోదం
బరుదుగ మదాత్మ పొందెను;, ధరణీశా! నీకు నచటఁ ♦ దగినసుఖంబుల్. ౭

క. పంచవటియందుఁ గల్గుట, మించిన దుఃఖము లధర్మ♦మిత్రువలనఁ బ్రా
పించుట నెఱిఁగితి మదిలో;, నెంచఁగ ధర్మమునఁ బ్రీతి ♦ నెసఁగెడు నీకున్.

క. వినుము జనస్థానంబున, దనుజులతో మిగులఁబగయు ♦ దగులువడుటనీ
వును ఘోరమూర్తులగు నా,దనుజుల ఖరముఖుల బాహు♦దర్పస్ఫూర్తిన్.

క. అనిఁ జంపుటయును, ఘనులగు, మునులను ధర్మమును గావఁ♦బూని చరింపం
గను సాధ్విని నీజానకి, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు ♦ తా మోసమునన్.

---

* పూర్ణే చతుర్దశే వర్షే పంచమ్యాం లక్ష్మణాగ్రజః,=పంచమ్యాం చైత్రశుక్లపంచమ్యామ్-
అనియు.

ఆ. అపహరింపఁ దలఁచు ♦ టట్లె మారీచుండు
మాయఁ బూని మృగము♦మాడ్కి వచ్చు
టయును, సీతయపహృ♦తయు నగుటయు, వన
మందు నా కబంధుఁ ♦ డగపడుటయు. ౧౧ 5308

క. అంతటఁ బంపాఖ్యసరః,ప్రాంతంబున కేగుటయును ♦ భాస్కరసుతుతో
నెంతయు సఖ్యముగల్గుట, యంతట నవ్వాలి నొక్కయమ్మున నీవుక్. ౧౨

క. ఘోలియించుటయును సీతం, గలయక్ వెదకుటయు, హనుమ♦కడఁగి జవమునక్
జలనిధి దాఁటియె లంకను, నలఘుపరాక్రమముతోడ ♦ ననలునినోటక్. ౧౨½

క. పడవేయుటయును; నీయీ,పడఁతియునికి తెలిసినంతఁ ♦ బటుశక్తిని మిం
చెడు నలుచే సేతువు నా, జడనిధిఁ గట్టించుటయును ♦ శక్తిమెఱయఁగక్. ౧౩

చ. వనచరయూథపుల్ ముదము ♦ వర్ధిల లంకను గాల్చినట్టిరీ
తిని, సురకంటకుండగుచుఁ ♦ దేఁకువ మించినరావణుండు చ
య్యన సుతమంత్రిబాంధవమ♦హాబలవాహనపంక్తితో దురం
బున వధియింపఁగాఁ బడిన ♦ పోల్కియు బ్రహ్మముఖామరోత్తముల్. ౧౪½

క. నినుఁ గానవచ్చుటయు నా,యనిమిషపతి వరము లొసఁగి♦యరుగుటయును*నే
ననుపమతపోబలంబునఁ, గనినాఁడం జుమ్ము!; దివ్య♦కార్ముకధారీ!. ౧౫½ 5313

క. వరశస్త్రధరణ! నేనును, వర మొసఁగెద నడుగు మేను ♦ వాంఛించినయీ
సురుచిరపూజంగొనుమా, యరుగం దగు తే పయోధ్య ♦ కతిమోదమునక్.

చ. అన విని ధీవిలాసుఁడు నృ♦పాత్మజుఁ డమ్ముని వాక్యముక్ శిరం
బున గ్రహియించి తమ్మునకు ♦ ముందుగ దూతను బంప నెంచి మీ
యనుమతినే రయొనర్తునని ♦ హర్షమునక్ వచియించి తా వరం
బును నడుగంగఁ బూని ముని♦పుంగవుతో నిటు పల్కె వేడుకక్. ౧౬½ 5315

క. మునివర్య! యయోధ్యకు నేఁ, జనుమార్గమునందు వృక్ష♦షండ మసమయం
బునఁ గూడ ఫలములను మధు,వున నొప్పుచునుండవలయుఁ♦బూతఫలంబుల్.

తే. అమృతకల్పంబులయి రుచు ♦ లలర బహువి
ధములుగా నుండవలయు వ♦రమును దీని
నిమ్ము నా కనియడుగ న♦ట్లే చెలంగుఁ
గాకయని పల్కె నంత న♦నోకహములు. ౧౭½ 5317

క. సురపురిఁ గలపాదపముల, కరణి సమృద్ధంబు లగుచుఁ ♦ గానంబడియెక్
హరు లయ్యయోధ్యఁ గానఁగ, నరిగెడునామార్గమందు ♦ హరితరములై.

తే. యోజనత్రయపర్యంత ♦ మొక్కరీతి
నెట్లుచూచిన నిష్ఫల♦వృక్షతతులు

* సర్వం మహైత ద్విదళం తపసా-అనిమూ.

ఫలయుతము లయ్యె సుమహీన♦ములు సురుచిర
పుష్పసంయుక్తము లగుచుఁ ♦ బొలిచె మిగుల. ౨౦౪ 5319

క. తరువులు శుష్కము లొప్పెను, సురుచిరపత్రములతోడ ♦ సోనలుగ మధూ
త్కరములు గురిసెను నావన,చరపుంగవు లంత హర్ష♦సాంద్రహృదయులై.

క. తనువులఁ బులకాంకురములు, గనఁబడ దివ్యంబులైన ♦ కమ్రఫలంబుల్
మనసార వేలకొలఁదిగఁ, దినుచున్ స్వర్గమునుబొందు ♦ తీరునఁ బొదలన్.

నూటయిరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౨౮ - వ సర్గము.

{ హనుమంతుఁడు రామాజ్ఞచే గుహునకు భరతునకు శ్రీరామాగమనము దెల్పుట. }

క. జనపతియు నయోధ్యాపుర,మును మదిలోఁదలఁచుకొనుచు ♦ ముందిఁకఁ జేయం
గను దగినపని యదేమో?, యనియాలోచించె; నిట్టు ♦ లాత్మఁ దలఁచుచున్.

*చ. వనచరపుంగవుండయిన ♦ వాయుకుమారునిఁ జేరఁ బిల్చి యి
ట్లనియె; నయోధ్యలో నృపగృ♦హంబున నందఱు క్షేమమే కదా ?
యని తెలియందగున్; మఱియు ♦ నట్టులె పోవుచు శృంగిబేరప
త్తనమును జేరి యం దలరు ♦ ధర్మవిదుత్తమునిన్ నిషాదపున్. ౧౺ 5323

క. వనగోచరు గుహుఁ బ్రీతిని, గని నేనే చెప్పినట్లు♦గాఁ గుశలంబున్
వినిపింపు; మతఁ డరోగం,బునఁ గుశలముగాఁగ నేనుఁ ♦ బురికిన్ మరలన్. ౨౺

క. చనుదెంచుచున్నవార్తను, వినినంతనె నన్నుఁ బాసి ♦ వెతఁ గుడిచెడుఁ గాఁ
పుననాచింతనువిడుచుచు,మనమునఁగనఁగలఁడుముదము♦మాన్యుఁడతఁడునూ!.

తే. ఆతఁ డాత్మసమానుఁడై ♦ నట్టి సఖుఁడు;
మారుతీ ! యాగుహునకు స♦మ్మదము నొంది
చక్కఁగా నీవయోధ్యకుఁ ♦ జనుపథంబు
భరతుకుశలంబు నీకుఁ దె♦ల్పఁగలఁ డతఁడు. ౪౺ 5326

సీ. నావచనంబుగ ♦ నాతమ్మునకు నాదుకుశలంబు వినిపింపు ♦ కోర్కి నీవు
వనవాసమును దీర్చి ♦ జనకుని సత్యంబు నెఱవేర్చి లక్ష్మణు♦ని సతియైన
జనకజనుం గూడి♦చనుదెంచితిని క్షేమముగ నంచువచియింపు♦మఱియడవి
బలవంతుఁడైన రా♦వణుఁడు సీతను గొనిపోవుట సుగ్రీవు♦పొందు నేను

ఆ. జేయుటయును నతని♦జ్యేష్ఠుఁడౌ వాలిని, సంగరమున నేను ♦ జంపుటయును
సీత వెదకుటయును ♦ జేరరాక యపార,మైన జలధిదాఁటి ♦ యవలి కేగి. ౭

* జానీహి కచ్చి త్కుశలీ జనో నృపతిమందిరే-అనిమూ.

చ. జనకజ నీవు గాంచుటయు ♦ సత్వరమే యరుదెంచి యానువా
ర్తను వినిపింప నందఱము ♦ తద్వసరాశిసమీపభూమికిం
జనుటయు నబ్ధిదర్శనము ♦ సాగరముం దాఁగి సేతుబంధనం
బును మఱి నేను రావణుని ♦ బోర వధించుటయుం గ్రమంబుగన్. ౮॥

క. వినిపింపు మఱియు వరుణుఁడు, వనజభవుండో ననంగ ♦ వాసవుఁ డటని
చ్చినవరముల తెఱఁగును శం,భునికరుణం దండ్రితోడఁ♦బొత్తమురుటయున్.

క. భరతునకుం జెప్పుము; ని,ర్జరపతిరిపుతోడ వాలి♦సహజునితో నే
నరుదెంచితిఁ జెంతకునని, మరుదాత్మజ! సౌమ్య! తెలుపు♦మందమ్మృదూక్తిన్.

తే. ఇట్టివార్తను వినినప్పు ♦ డెట్టి యాకృ
తిని ధరించునో నన్నుఁ గూ♦ర్చినవిషయము
లందు నింగితచేష్టాదు ♦ లతని యందు
నెట్లు గనఁబడునో వాని♦నెల్ల నీవు. ౧౧॥ 5331

క. పరికించి తెలిసికొనఁదగు;, భరతునితో రాఘవుండు ♦ పరులగణములం
బొరివుచ్చి సాధుయశమును, నిరుపమమును బొంది కోర్కె♦నెఱి ఫలియింపన్.

క. బలవంతులైన మిత్రులఁ, గలిసి సమీపించి యిదిగో ♦ కదలి యిటకు ను
జ్జ్వలరీతి వచ్చుచున్నాఁ, డలఘుగుణా! యంచుఁ బలికి ♦ యవ్వల నీవున్. ౧౨॥

సీ. భరతునియానన♦వర్ణంబుచేతను దృష్టిభాషణముల ♦ నీవు భరతు
వృత్తాంతముల మఱి ♦ యింగితంబుల నెల్ల నున్నవి యున్నట్టు♦లొగి నెఱుంగ
వలయును నీయందు ♦ భక్తిఁ జెలంగెడు భరతునిరీతుల ♦ నరయ నేల
యందువో? యెల్లప్పు ♦ డఖిలకామసమృద్ధమయి కరిహయముల♦స్యందనముల

తే. గ్రాలి వంశపరంపరా♦గతమునయిన
రాజ్యమును నేరిచిత్తం బ♦పూజ్య మేల
యని త్యజింపఁగఁ గోరు? నా♦యనుజుమాట
పలుకఁగా నేల? గుణమణి♦కలితుఁ డతఁడు. ౧౪॥ 5334

క. *మనమున రాజ్యముఁ బాలిం,పను గాంక్ష యొసంగ నేమి♦పనియొనరుచు నా
తనిచేష్ట లెఱిఁగి నే నే,పని చేయఁగవలయుననుచుఁ ♦ బలికెదొ హనుమా!.

క. ననుఁ జిరకాలమ్మునకుం, గని నాయం దెప్డు ప్రీతిఁ ♦ గను భరతుఁడు తా
ననుపమరాజ్యం బేలం,గను గోరునయేని సర్వ♦కామభరితమై. ౧౬॥ 5336

క. తనరారు నెల్ల భూతల,మును నేలుంగాక తండ్రి ♦ మును పభిషేకం
బును నాకుఁ జేసి ముదమును, గనఁ జాలకపోయె నేను ♦ గనుదును దానిన్.

తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావున ♦ భూమి నెల్లఁ
బాలనము చేయఁగలఁడు; పా♦వని! మదీయ

---

* ఇది యువతౌరికకుఁ దెలుఁగని గ్రహింపవలయు.

సన్నిధిని రాజ్య మాతండు ♦ సంగ్రహింప
నున్న బుద్ధినిశ్చయముల ♦ నొగి నెఱింగి. ౧౬ 5338

చ. మనమున రాజ్యముం గొనెడు ♦ మాడ్కిగఁ దోఁచిన నిందునుండి మే
మును బురిచెంతఁ జేరుటకు ♦ ముందె జవంబున మమ్ముఁ జూడ రాఁ
జను; నటు లేని పక్షమున ♦ స్పర్శనపుత్రక! యందె నిల్వుమా
యని ప్రతికూలభంగిఁ దన ♦ కానతి నారఘురాముఁ డీయఁగన్. ౧౭ 5339

చ. [1]అనిలతనూజుఁ డంత మను♦జాకృతిఁ దాలిచి వే యయోధ్యకుం
జనుటకు నుత్సహించె; నిటు ♦ స్వాంతమునం దలపోసి యమ్మరు
త్తనయుఁడు [2]సర్పవర్యమును ♦ దాగ్రహియింపఁగఁ గోరి దానిపై
కనుపమ వేగ మొప్పు విన♦తాత్మజుఁ డేగెడునట్టు లొక్కటన్. ౧౮ 5340

ఆ. అంబరమున కెగసి ♦ యతివేగమునఁ బోయె;
వీర్యమలరుచుండఁ ♦ బిత చరించు
పథమునందు నరిగి ♦ [3]ఫణివరస్థానమై
శుభకరంబునగుచు ♦ సొబగుమీఱి. ౧౯ 5341

క. గంగాయమునాతటినీ,సంగమ మనఁ బరఁగుచున్న ♦ స్థలము గడచి యు
ప్పొంగుతమి శృంగిబేరమ,నం గడుఁ జెల్వమరు పత్త♦నంబును జేరెన్. ౨౦

తే. అందు గుహుఁ గని హర్షంబు ♦ నంది శుభము
గాఁ దగిన వాక్యముల నిట్లు♦గా వచించె;
సత్యవిక్రముఁడును గకు♦త్స్థకులభవుఁడు
నీకు సఖుఁడును నగు రామ♦నృపతి యిపుడు. ౨౧ 5343

క. అనుజుండగు లక్ష్మణుతో, వనితామణితోడఁ గూడి ♦ పలుకుము క్షేమం
బని చెప్పె; భరద్వాజుని, పనుపున నీపంచమినిశఁ ♦ బరమముదమునన్. ౨౨

ఆ. అందె గడపి యెల్లి ♦ యరుదేరఁ గలఁడు సు
మ్మతనిఁ జూడగలవు ♦ హర్ష మొదవ
సత్వరంబ; యనుచు ♦ శ్వసనపుత్త్రుఁడు మహా
తేజుఁ డధిక వేగ♦దీపితుండు. ౨౩ 5345

క. పలికి జగన్మోదదమయి, విలసిలు రామాగమనము ♦ వినిపింపంగా
వలసిన భాగ్యము నాకుం, గలిగెఁ గదా యనుచును [4]పుల♦కయుతకచుండై.

క. గిరివిపినవదులమహీమలఁ, బరిపాటింపక యె యభ్ర♦పథముల కెగసెన్;
బరశుభదరుండగు రాముని, పరతీర్థము మార్గమందు ♦ వాలుకిని నదిన్. ౨౪

---

1 మానుషం ధారయన్ రూప మయోధ్యాం త్వరితో యయౌ-అనియూ. 2 గరుత్మా నివ వేగేన జిఘృక్షన్ భుజగో త్తమమ్-అనియూ. 3 భుజగేంద్రాలయం శుభమ్-అనియూ. 4 సంప్రహృష్ట తనూరుహః-అనియూ.

తే. ఖ్యాతిఁగన్నట్టిగోమతి♦యనెడునదిని,భయదమహాభీమసాలాఖ్య♦వనము,బహువి
ధములనొప్పారు సస్యమ్ము♦లమరనున్న, కోసలాఖ్యదేశంబులఁ ♦ గోర్కె నందు.

క. కనఁబడు ప్రజలను గనియెను;, వనచరకుంజరుఁ డతండు ♦ బహుదూరము చ
య్యనఁ జని నందిగ్రామం,బునకు సమీపమునఁ బుష్పి♦ములఁ దగుతరులన్.

చ. కనుఁగొనె; నాద్రుమంబులు ని♦కామము ప్రీతిని నెల్లవారలుం
గనునటులుండుఁ గానఁ దమ♦గాదిలిపుత్త్రులతోడ స్త్రీలు వృ
ద్ధనికరమందుఁ గ్రీడల స♦తంబును సల్పుచునుందు; రావనం
బునఁ గలవృక్షముల్ సురవి♦భుప్రియనందనవృక్షసంతతిన్. ౨౮॥ 5350

తే. అర్థపతిచైత్రరథవన♦మందు నలరు
తరువరంబులఁ బోలి యెం♦తయును వెలయు;
*నాయయోధ్యకు ఘటికాద్వ♦యప్రయాణ
మునకుఁ దగినంత దవ్వునఁ ♦ దనువునందు. ౨౯ 5351

తే. నారచీరలు కృష్ణాజి♦నకృతవస్త్ర,ములు చెలంగఁగ నాశ్రమ♦మున వసించి
చిక్కి రాముని రామికి ♦ మిక్కిలి వగ,పొంది దీనుండునై జడల్♦పూని నియతి.

సీ. భ్రాతృవ్యసనమున ♦ వపువు కృశింపఁగఁ బంకదిగ్ధాంగుఁడై ♦ఫలము లట్లు
కందమూలంబులు♦నుం దనకశనంబులుగ దాంతుఁడై దృఢం♦బుగఁ జెలంగు
తాపసవృత్తిని ♦ ధర్మముల్ సలుపుచుఁ బొడువుగా జడలగుం♦పులు తగంగ
వల్కలాజినములఁ ♦ బైన నెట్టులో కప్పుకొని వాఙ్నియమమును ♦ దనర భావి
తాత్ముఁడై బ్రహ్మర్షి ♦ కమరు తేజంబున నలరుచు శ్రీరాముఁ ♦ డాదరమున

తే. నిచ్చి పోయినపాదుక ♦ లెదుట నునిచి
వసుధఁ బాలించుచున్ జతు♦ర్వర్ణముల ప్ర
జలను సుంతయు భీతిలే ♦ కెలమి నొందఁ
గాచుచుండెడుభరతుని ♦ గనియె నచట. ౩౧ 5353

చ. అతనిని జాగరూకులయి ♦ యాత్మవిశుద్ధిని గాంచియున్న మం
త్రితతులునుం బురోహితులు ♦ తెంపునమించెడు వాహినీశులున్
జతనముమీఱఁ గొల్చుచును ♦ సర్వవిధంబుల భూమి నేలు స
న్మతివిభవంబునన్ విభుని ♦ మానితు రాముని లోఁ దలంచుచున్. ౩౧॥ 5354

తే. కావిరంగులవస్త్రముల్ ♦ గట్టి యుండి;,రట్లు గట్టంగఁ గారణ ♦ మరయ వారు
రాజపుత్త్రుం డతండు చీ♦రవసనములఁ,దాల్చియుండఁగఁదారు నా♦ధర్మరతుని.

తే. వదలి మంచివస్త్రంబుల ♦ వరుసఁ గట్టి
సకలభోగంబులను బొందఁ ♦ జనదటంచు

* క్రోశమాత్రే త్వయోధ్యాయాః-అనియూ. క్రోశమాత్రే ఘటికాద్వయమాత్రే-అనివ్యా
ఖ్య. అనఁగా రెండుగడియలు నడువఁదగినంత దూరము అనిభావము.

నాళలను మాని యతనినే ♦ యాశ్రయించి
కాచియుండిరి రామురా ♦ కను ముదమున. ౩౩ 5356

చ. అనిలజుఁ డంత ధర్మవిదుఁ ♦ డాచు మఱొక్క శరీరముల్ ధరిం
చిన యలధర్మమట్లుగ శు ♦ చిం దరికొల్పి శరీరముం ద్యజిం
పను దలపోయునాభరతుఁ ♦ బావను గాంచి కరంబు లొగ్గి యి
ట్లనియెను; దండకాఖ్యవన ♦ మందునఁ జీరజటాధరుండుగాఁ
దనరెడునెవ్వనిం గుఱిచి ♦ తద్దయు నీవిటఁ జింతనొందెదో?. ౩౪ 5357

క. ఆరాముఁడు తనకుశలము, గారవమున నీకుఁ జెప్పఁ ♦ గా ననుఁ బనిచెన్;
శ్రీరాముని ప్రియవార్తా,సారము వచియింతు దాని! సంగతివలనన్. ౩౫

తే. దారుణంబైన యిట్టిచిం ♦ తను ద్యజింపఁ
గలవు వినుమీ ముహూర్త మం ♦ దెలమి నన్న
యైన రామునిఁ గూడుదు ♦ వాఘనుండు
రావణుని జంపి తనదుభా ♦ ర్యయగు సీత. ౩౬ 5359

క. మరలం బడసి ఫలించిన, వరకాంతులతోడ బాహు ♦ బలవిక్రములై
పరఁగెడు మిత్రులతో నిదె, యరుదెంచుచు నున్నవాఁ డ ♦ హార్యప్రీతిన్. ౩౭

క. గురుతేజుఁడు సౌమిత్రియు, నరుదెంచుచునున్నవాఁడు ♦ యశమున మిగులం
బరఁగెడు సీతయుఁ గోరిక, లరుదుగ ఫలియింపఁగాఁ బ్ర ♦ హర్షము మిగులన్.

తే. అమరపతిఁ గూడుశచివలె ♦ నాత్మవిభునిఁ,గలిసివచ్చుచునున్నదో ♦ యలఘుచిత్త!
యనుచుఁబావనిపలుకంగ ♦ నన్నయందు,వత్సలుండగుభరతుఁడ ♦ వార్తకాత్మ.

తే. హర్షమును బట్టఁగా లేక ♦ యట్టె నేలఁ
బడెను మిక్కిలిహర్షంబు ♦ వఱలు మూర్ఛ
మునిఁగె నీవార్తకే యిట్లు ♦ మూర్ఛవోయె
నింక రాముఁడె కనఁబడ ♦ నేమి యగునొ. ౩౯ 5363

క. భరతుఁడు సిరివెలయఁగ న,త్తరుణంబున క్షణములోనఁ ♦ దా లేచి మహా
త్తరముదము నొసఁగువార్తను, వరుసం బల్కెడు మహాత్ము ♦ వాయుతనూజున్.

తే. తెప్పిఱిలి కౌఁగిటం జేర్చి ♦ యప్పటివగ
నవలఁ దోఁయుచుఁ బ్రీతిమ ♦ యంబులైన
బాష్పములచేతఁ బావని ♦ వపువుఁ దడిపె;
నంత హనుమంతుఁ గని యిట్టు ♦ లనియె నతఁడు. ౪౦ 5365

చ. మనమున నీతఁడౌనె యొక ♦ మర్త్యుఁ డటంచును సంశయించుచున్
వినుతగుణా! కృపానిలయ! ♦ విస్తృతిఁ గాంచిన ప్రీతి నిట్లు వ
చ్చిన దివిజుండవో? యిటకుఁ ♦ జెల్వమరంగ నరుండవో? యెఱుం
గను బ్రియవార్త లాడెదవు ♦ కప్రతరంబుగ నోమహామతీ!. ౪౧ 5366

తే. ఇట్టిప్రియతమవార్తల ♦ కేను గాన్క,
గాఁగ గోలక్షలను నూఱు ♦ గ్రామములను
జారుకుండలములఁ దాల్చి ♦ సాధువినుత
శీలముల మించి ముఖము శ ♦ శివలె మెఱయ. ౪౭ 5367

క. కనకచ్ఛాయయు నాసిక,యు నూరువులు సుందరతను ♦ నొప్పఁగ వెలయం
గను సర్వాభరణంబులఁ, దనువులు సొంపుగ రహింపఁ ♦ దగినకులంబుల్. ౪౮

క. జాతియుఁ గల్గి చెలంగెడు, నాతులఁ బదియాఱ్వురను మ ♦ నం బలరఁగ వి
ఖ్యాతిని బెండ్లాడఁగ సం,ప్రీతిని నేనిత్తు ననుచుఁ ♦ బృథ్వీశజుఁడుం. 5369

చ. వనచరవీరునిం గుఱిచి ♦ వర్ణ్యముగా వచియించి యద్భుతం
బనఁదగు రామునాగమన ♦ మాతనినుండి యెఱింగి యన్ననుం
గనుఁగొనువేడ్క యుబ్బఁ గపి ♦ కాంతుని గన్గొని హర్ష మట్టె నె
మ్మనమునఁ బట్ట కుబ్బఁ బవ ♦ మానతనూజునితోడ నిట్లనెన్. ౫౦ 5370

నూటయిరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౯ - వ సర్గము.

భరతునకు హనుమంతుఁడు రామునిసకలవృత్తాంతమును దెల్పి సంతుష్టుఁ జేయుట.

చ. గురుతరకాననంబునను ♦ గొంకక పెక్కుశరత్తు లుండి భూ
వరుఁడయి నాకు నాథుఁడయి ♦ భాసిలురాఘవునిం గుఱించి యి
త్తరుణమునందు వింటిఁ గద ♦ *ధాత్రి మనుష్యుఁడు నూఱువర్షముల్
వరునఁగఁ బ్రాణయుక్తుఁడయి ♦ వర్ధిలెనేఁ గను మోదముల్ గడున్. ౧ 5371

క. అను నీనానుడి సత్యమె, యని నాకుం దోఁచుచున్న ♦ దని పవనజుఁడుం
మును సంగ్రహముగఁ దెల్పిన, వనచరరాఘవులమైత్రి ♦ వరుసం దెలియన్.

చ. మనమున నెంచి యిట్లనియె ♦ మానధనా! కపిరాజుతోడ రా
మున కెటు మైత్రిగల్గెఁ గత ♦ ముల్ వినఁగోరెద నేప్రదేశమం
దున నది దేనికై గలిగెఁ? ♦ దోరపువేడుకఁ బ్రశ్నచేయు నా
కనఘ! యథార్థరీతి ముద ♦ మంద వచింపుము మైత్రిపేర్మిచేన్. ౩ 5373

చ. అని వచియించి మానితతి ♦ కర్హముగాఁ దగు నాసనంబు నా
తని కిడ రామమూర్తిచరి ♦ తంబు వనంబున నైనఁ దానిఁ జె
ప్పను దలపోసి యాభరతుఁ ♦ బావనుఁ గాంచి మరుత్తనూజుఁ డి
ట్లనియె; విభూ! భవజ్జనని ♦ కాద్యృతి మీజనకుండు ప్రీతిచేన్. ౪ 5374

సీ. వరము లొసంగుట ♦ వానికై యడవికిఁ బంపఁగాఁ బడుటయుఁ ♦ బార్థివుండు
రాముఁ బాపిన వగ ♦ రయమునఁ జచ్చుట రాజగేహమునుండి ♦ రాజదూత

* ఏతి జీవంత మానందో నరం వర్షశతా దపి-అనిమూ.

లీయయోధ్యకునిన్ను ♦ నీయనుజునితోడఁ గొనివచ్చుటయు రాజ్య ♦ మును గ్రహిం
దలఁపక నీవును ♦ దస్యుహంతవు సజ్జనాదృతధర్మంబు ♦ నాశ్రయించి [ష

తే. చిత్రకూటంబునకుఁ బోయి ♦ శ్రీరఘుపతి
రాజ్యమును గైకొనంగఁ బ్రా ♦ ర్థనము సల్పు
టయును రాముండు తండ్రిమా ♦ టనె గ్రహించి
దాని నొల్లక వదలంగఁ ♦ బూనుటయును. ౭ 5375

తే. అన్నవగుపూజ్యపాదుక ♦ లంది నీవు, మరలివచ్చుటయు నను నీ ♦ చరిత మెల్లఁ
దత్వముగ నీకుఁ దెల్లంబ ♦ తరలినీవు, పాదుకలు గొంచు నరిగినఁ ♦ బార్థివసుత!.

క. తరువాతివార్త నంతయు, వరుసగ వచియింతు; మరలఁ ♦ బత్తనమునకీ
వరుగఁగ నపూర్వపురుషులఁ, బరికించుట నచటి పక్షి ♦ వారమృగతతుల్. ౯

క. కలయం బరుగిడఁగా నిమ్ములఁ బరితాపంబుఁ దరుణ ♦ మున నిటఁ గనిన
ట్లు లలిం దోఁచెను; నంతట, నిలాధవుండును మహావ ♦ నేభయుతంబై. ౧౦

తే. పులులు సింగంబులును మృగం ♦ బులు వెలయఁగ
భయదమై నిర్జనంబునౌ ♦ వనము మిగుల
విస్తృతంబును నగుదాని ♦ వేగ చేరె;
రాఘవులు సీతతో మహా ♦ రణ్యమందు. ౧౧ 5379

క. చనుచుండ విరాధుండను, ఘనబలుఁడౌ రాక్షసుండు ♦ క్రందుగ శబ్దం
బును జేయుచు నడ్డముగాఁ, గనఁబడియెను వారిముందు ♦ గా; నీరీతిఁ. ౧౨

క. ఘననాదం బొనరించుచుఁ, దనబాహువు లెత్తి రాఁగఁ ♦ దల క్రిందుగ నా
తనిఁ బట్టియెత్తి గర్తం,బున నార్చెడు మదగజంబుఁ ♦ బోలెను వారల్. ౧౩

తే. పడఁగవైచి స్థాపించి ర ♦ ప్పుడు సహజులు
రామలక్ష్మణు లటు దుష్క ♦ రమగు కార్య
మును సమాప్తము నొందించి ♦ చని తదీయ
నిశనె కమనీయశరభంగు ♦ ని పదమునకు ౧౪ 5382

క. చని రంతట; శరభంగుఁడు, మునిపతి దేవతలలోక ♦ మున కేగంగాఁ
గని సత్యపరాక్రముఁడగు, జనపతి యటనున్న మౌని ♦ శత్రుల కెలమిఁ. ౧౫

తే. వందనం బిడి యటనుండి ♦ సుందరమగు
నాజనస్థానమును జేరె; ♦ నంతఁ గొంత
కాలమున కచ్చటికి వచ్చెఁ ♦ గఠినచిత్త
మైన శూర్పణఖాహ్వయ ♦ యంతలోన. ౧౬ 5384

క. రాముని యానతిఁ గైకొని, భీమబలుండౌ సుమిత్ర ♦ ప్రియపుత్రుం డు
ద్దామంబగు ఖడ్గము గొని, యామానిని ముక్కుఁ జెవుల ♦ నట్టె యడంచెఁ.

ఆ. అంత భయదకర్ము ♦ లగు రాక్షసులఁ జతుర్దశసహస్రములను ♦ దా నొకండె

మానితాత్ముఁడైన ♦ క్ష్మాపతి రాముండు, యమునికడకుఁ బంచె ♦ నాస్థలమున.
క. దనుజులు వారందఱు చ,య్యన నొక్కటిగాఁ జెలంగి ♦ యారామునిపైఁ
జనుదేర నర్ధయామం,బున నిశ్శేషముగ వారి♦పొం గడఁగించెన్. ౧౮౯ 5387
చ. అనిశము దండకావసతు♦లై తపముల్ గడుఁబాడొనర్చుచున్
ఘనబలవీర్యముల్ వెలయఁ ♦ గ్రాలెడు నాపదునాల్గువేలమం
దిని రఘురాముఁ డేపున వ♦ధించెను సంగరరంగమందు; వా
రని నొకముద్దయైరి దను♦జాధిపుఁడౌ ఖరుఁ డీల్గె నచ్చటన్. ౯౦ 5388
క. దనుజాంగన శూర్పణఖ య,తనిచే వికృతాంగి యగుచుఁ ♦ దద్దయు మూర్ఖం
బుననొప్పఁ గానఁ దనవా,రనిఁ బడినం బోయె రావ♦ణాసురుకడకున్. ౯౧
సీ. దానివార్తను విని ♦ దానవనాథుండు పనుపఁగా నాతని♦యనుచరుఁడగు
మారీచుఁడనువాఁడు ♦ ఘోరరాక్షసుఁ డట్టె రత్నమయాంగమ్ము♦గ్రాల నొక్క
మృగరూపుఁడై వచ్చి ♦ మేదినీతనయకుఁ దనయాట చేలోభ♦మునుగలుగఁగఁ
జేసె; నంతట రాముఁ♦ జేరి సీతయు నీమృగంబును బట్టుము ♦ కమ్రరూప
తే. మిద్ది యుండిన మనస్థలం ♦ బిదియు నొర
యెంతరమణీయమై మది♦కింపుఁ బెంపఁ
జాలునో; యన రాముండు ♦ చాపమూని
పరుగువాఱెడు దానితో ♦ నరిగె వనిని. ౯౨ 5390
క. పరుగిడుదానిం బట్టఁగఁ, దరముం గా దింక ననుచు ♦ దానిస్థితిని దా
నరయుచు నానతపర్వము, గురుతరమును నైన యొక్క♦కోలం గూల్చెన్.
క. వినుమో సౌమ్యా! రాముఁడు, వనమున కాఙ్రింక వెంటఁ ♦ బరుగిడుటయు నా
తనిఁ జూడ లక్ష్మణుండును, జనుటయు రావణుఁడు తగిన♦సమయ మిదనుచున్.
ఆ. ఆశ్రమంబుఁ జొచ్చి ♦ నంగారకగ్రహ, మడరి రోహిణినిని♦వడి గ్రహించు
నట్లు బలిమిమీఱ ♦ నవనిజనుం బట్టు,కొనియె; నామెకష్ట♦మును గని యట.
క. రక్షింపఁ బూని వచ్చిన, పక్షిజటాయువును జూచి ♦ బవరంబున వాఁ
డాక్షణమ చంపె రావణుఁ, డాక్షితిసుత బలిమిఁ బట్టి ♦ యతివేగమునన్.
క. చనియెను; బర్వతములునాఁ, దనువులు తగ ఋశ్యమూక♦ధాత్రీధ్రము మీఁ
దను వసియించిన కపివరు, లనూనగతి సీతఁ గొనుచు ♦ నరుగుదనుజవున్.
క. కని రచ్చిరు వందుచు; నా, దనుజుండు మహాబలుండు ♦ తతవేగమునం
జని లంకఁ జొచ్చె; నంతటఁ, గనకమయాత్యంతశుభద♦కమ్రగృహమునన్.
సీ. ఉనిచి యాశ్వాసించె ♦ మనమున కింపైన పలుకుల; సీత యా♦పలుకుల మఱి
యారాక్షసునిఁ దృణ♦మట్టులుగా నెంచి యాతఁ డశోకవ♦నాంతరమున
నునుపఁగా నుండె; నా♦వనమందు శ్రీరాముఁ డామాయలేడిని♦హతమొనర్చి
యాశ్రమమును జేరి♦యందు సీతను జటాయువునుగానకవ్యథ♦నొందె; మిగుల

తే. నంత సౌమిత్రితోడ రా♦మావనీశుఁ
డరిగి పితృసఖుఁడైన గృ♦ధ్రాధిపుండు
హతుఁడయినరీతిఁ గనఁబడ ♦ నతనికగ్ని
నిడి మనోదుఃఖమునఁ దన♦పడఁతి వెదకి. ౩౭ 5397

క. గోదావరితటమునకున్, మోదము నొడఁగూర్పఁ బుష్ప♦ముల నలరుచు నా
మేదినిఁగల వనములకును, నాదరమున వచ్చెనేమొ ♦ యానతి యనుచున్.

ఆ. తిరిగి తిరిగి వెదకె ♦ మరల నాసోదరు, లమ్మహావనంబు ♦ నందుఁ జనుచు
నొక్కయెడఁ గబంధు♦నుగ్రరాక్షసుఁ జేరి;, రంత సత్యశౌర్యుఁ♦డగుజనపతి.

తే. ఆకబంధునిమాటల ♦ నాలకించి
ఋశ్యమూకగిరిం జేరి ♦ యినసుతుఁడగు
నట్టిసుగ్రీవునిం గాంచె ♦ నంతవార
లిద్దఱును జేరకయె ముందె ♦ యెలమి యొదవె. ౩౮ 5400

క. మునుపే సుగ్రీవుని నా,తనియగ్రజుఁడైన వాలి ♦ తనరాజ్యమునుం
డి నితాంతబలము మీఱం,గను వెడలం గొట్టె యుండెఁ ♦ గడుఁగ్రూరుండై.

క. వనచరపతి రఘువీరులు, మనములఁ గల భావములను ♦ మఱి చెప్పికొనం
గను వారిమైత్రి దృఢతం, గన రాముని బాహుశక్తిఁ ♦ గపివరుఁ డనిలోన్.౩౫

క. గురుబలుని మహాకాయుని, హరినాథుని వాలిఁ జంపి ♦ యా రాజ్యంబున్
బరమమును సంగ్రహించెను, హరివర్యులు పట్టమునకు ♦ నాతనిఁ బతిఁగన్.

క. ఒనరించి యతనిఁ గొల్చిరి;, జనకజ వెదకింతు ననుచు ♦ శపథము పలికెన్
వనచరపతి రామునితో;, వినుతాత్ముఁడు ప్లవగసంఘ♦వీరుం డంతన్. ౩౬

తే. ఆజ్ఞ చేయంగ సీతయు♦న్నట్టి నెలవు
గనుఁగొనంగను బదికోట్లు ♦ కపులు వెడలి
రెల్ల దిక్కులకున్; సీత ♦ నెఱుఁగఁ బంపఁ
బడినకపులందు మేము ప♦ర్వతవరమయి. ౩౯ 5405

క. అలరారు వింధ్యయందే, పలువిధముల వెతల గుహను ♦ బడియుండఁగ నో
జలజాప్తవంశభూషణ!, సలలితగుణ! కాల మెంతొ ♦ జరగెన్ మాకున్.

తే. ఆజటాయువునగ్రజుం ♦ డధికవీర్య
ఘనుఁడు సంపాతి రావణుం ♦ డను సురరిపు
నింటియం దున్న దాసీత ♦ యిప్పు డనుచుఁ
బలికె; నేనంత నాబంధు♦వులు కలంగి. ౪౦ 5407

క. వెత నొందుచుంటి మంతట, మతిధైర్యంబునను నే న♦మానుషశక్త్యు
ద్ధతి నూఱుయోజనము లా,యతిగలసంద్రమును దాఁటి♦యసురగృహమున్

తే. ఆయశోకవనంబున♦యందు నొంటి
నుండి కౌశేయపరిధాన ♦ మొప్ప మలిన
యగుచు నానందమును బాసి ♦ యాత్మవిభుని
యందు దృఢమగుభక్తిచే ♦ నలరి యుండ. ౭౫ 5409

క. కనుఁగొంటి సీత; నేనా, వనితామణి శాస్త్రరీతిఁ ♦ బ్రశ్నించితి నిం
దను బొందని యాసుందరి, తనవృత్తాంతమును దెల్పఁ ♦ దమిఁగని యాత్మన్.

తే. ఆమెకున్ గుర్తుగా రాము♦నంగుళీయ
కము నొసంగితి; నామెయు ♦ నమలరత్న
మును నభిజ్ఞానముగ నిచ్చి ♦ చన ననుజ్ఞ
నియ్య సేవనమున్ బల ♦ మెసఁగుచుండ. ౭౭ 5411

సీ. పాడొనరించి త♦త్పాలకులను జంపి యింద్రజిత్తును బోర ♦ నెట్టులితని
జిక్కించుకొనవగు♦నక్కటా యనుసంశయముఁబొందఁ జేసియ♦య్యసురనేతఁ
గనువేడ్క బ్రహ్మాస్త్ర♦మునకు వశుండనై పోయి రావణునకు ♦ బుద్ధిచెప్పి
లంకను గాల్చి ♦ బింకమువీడఁగాఁ జనుదెంచితిని శ్రమ ♦ మనఁగ లేక
యెట్టికార్యముఁ జేయు♦నట్టిరాముని౯ఁ గని యతులకాంతిని బొల్చు♦నమ్మణివర

తే. మిచ్చినాఁడను రోగార్తుఁ ♦ డింక బ్రదుకఁ
జాల ననునంత కష్టమా ♦ కాలమందు
నమృతపానంబునన్ బ్రదు ♦ కందునట్లు
భార్యకుశలంబు విని హర్ష♦పరవశుఁడయి. ౭౮ 5412

క. ధర జీవింపం దలఁచెను; సురరిపునగరమున కేగఁ ♦ జూచి ప్రయత్నం
బురుతరముగ నొనరిచి లయ,తరుణంబున లోకవితతిఁ ♦ దగఁ గాల్పంగన్.

క. చెలరేఁగు నగ్నిహోత్రుని,వలె రావణుఁ జంపఁ బూని; ♦ వార్ధి దరికి సే
నలఁ గూడి పోయి యబ్ధిని, నలునిన్ సేతువును బంధ♦నం బొనరింపన్. ౭౯

క. ఆనతి యిడి దానిపయిన్, వానరబలములను గూడి ♦ వార్ధిఁ దరించెన్;
వానరవరుఁ డానీలుఁడు, దానవబలపతిఁ బ్రహస్తుఁ ♦ దా వధియించెన్. ౮౦

తే. కుంభకర్ణుని రఘువంశ్య♦కుంజరుండు, రామభద్రుండె చంపె నిం♦ద్రరిపుఁడైన
తత్తనూజుని సౌమిత్రి ♦ తా వధించె, రావణునిఁ గూల్చె నాజిలో♦రాఘవుండె.

సీ. సురపతియములును ♦ వరుణశివుల్ బ్రహ్మయును స్వర్గవాసియై ♦ యొప్పుదశర
థావనీశ్వరుఁడు నొ♦య్యన వచ్చి శ్రీమంతుఁడై నరామునకు నొ♦య్యమునవరము
లొసఁగి యారిపుభీక♦రోగ్రమూర్తిని నుతియించిరి దేవర్షు ♦ లెల్లమునులు
వరము లిచ్చిరి వారి♦వరములఁ గైకొని సర్వకపీశ్వర♦సమితిఁ గూడి

తే. మృతులు బ్రదుకుట సంతోష ♦ మతిశయమ్ము
గాఁగఁ బొందుచుఁ దగఁ బుష్ప♦కంబు నెక్కి

వచ్చెఁ గిష్కింధ కతఁడిట్లు ♦ వచ్చి గంగ
పరిసరమున భరద్వాజు♦పదమునందు. ౫౨ 5417

తే. ఉన్నవాఁ డిప్డు పుష్యర్క్ష♦యోగముగల
యెల్లి యేవిఘ్నములు లేక♦యే యతనిని
గానఁ గల వీవు నా, సత్య♦మై నితాంత
భావబోధకమగు కపి♦పల్కు వినుచు. ౫౩ 5418

క. అనుపమముదమునఁ గరయుగ,ము నొగ్గి నాకాంక్షితార్థ♦ములు చిరకాలం
బునకుఁ ఫలించె నని ముద,మును గూర్చెడురీతి వాక్య♦మును వినిపించెన్.

నూటయిరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౩౦ - వ సర్గము.

{ భరతుఁడు రాముని కెదురేగి యందఱను బిలుచుకొని నందిగ్రామమును బ్రవేశించుట. }

క. పరవీరహంతయై తగు, భరతుఁడు ఋతవిక్రముండు ♦ పరమానందం
బు రహిఁ గూర్పుమగుత్సుతు,నిరుపమవాక్కులకు మిగుల♦నెమ్మిం గనుచున్.

క. తనయనుజుని శత్రుఘ్నునిఁ, గని యిట్లని యాజ్ఞ చేసెఁ; ♦ గడువడి నరులె
ల్లను శుచులై కులదైవము,లను నగరచతుష్పథంబు♦లను మోదమునన్.

క. వరచందనసుమమాల్యో,త్కరముల వాద్యములఁ జక్కఁ♦గా విధిఁ బూజిం
తురుగాక [1]స్తోత్రవితతులఁ, బురాణములఁ గోవిదులయి ♦ పొలిచెడుసూతుల్.

[2]క. పురిఁగలవై తాళికులు న,గరమున వాదిత్రపటుతఁ ♦ గాంచిన వారున్
నిరుపమన ర్తనగీతము,ల రహిఁ దగుగణికలున్ వి♦లాసము మీఱన్. ౩ 5423

తే. చంద్రనిభమైన రాముని♦యాస్యంబుఁ గనఁగ
నిపుడె చనుదెంత్రుగా; కని ♦ యెంతొ ప్రీతి
నాజ్ఞ చేయఁగఁ బరవీర♦హంతయైన
యతనితమ్ముఁడు శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాదరమున. ౪ 5424

క. భృతిజీవులఁ బెక్కండ్రను, శతశతములుగాఁగఁ బిల్చి ♦ సత్వరముగ భూ
పతిరాకఁ దెల్పి మీ రిఁక, జతనము మీఱంగఁ జేయ♦జను నీరీతిన్. ౫ 5425

క. నందిగ్రామమునుండియె, సుందరమగుపురముదనుక ♦ శుభపథములఁ జే
యం దగుఁ జక్కఁగఁ బల్లము,లందున్ మృత్తికను ద్రోసి ♦ యనువగురీతిన్.

సీ. విషమస్థలమ్ముల ♦ వేగమ సరిచేయఁదగు, మిట్టభూములఁ ♦ ద్రవ్వి పాఱ
వైచి సమంబుగా ♦ నఱలునట్లుగఁ జేయుఁ; డవ్వల హిమశీత♦లాంబువులను

---

1 సూతా స్తుతిపురాణజ్ఞాః - అనిమూ. 2 సర్వే వాదిత్రకుశలా గణికా శ్చాపి సంఘశః - అనిమూ.

దడిపి యామీఁద సం♦తతటఁ బుష్పలాజలు చల్లుఁడు, మఱికొంద ♦ ఱుల్లసిల్లు
ధ్వజములఁ బురవరో♦త్తమమగు మనరాజధానియందు మహాప♦థములయందు

తే. నెత్తుదురుగాక, రవియుద♦యించువఱకు
ధామములనెల్ల వరపుష్ప♦దామములను
గ్రమ్ములుగ నొనర్తురు♦గాక రాజ
[1]మార్గములయందు శతసంఖ్య♦మనుజు లెలమి. ౮ 5427

చ. అరుదుగఁ బంచవర్ణకము ♦ లై తగుముగ్గులు పెట్టి చాలసుం
దరములుగా నొనర్పుఁ డని ♦ తానపు డాజ్ఞ యొసంగె; నంత భూ
వరవనితల్ మహాసచివ♦వారము సేనలు వారిభార్యలున్
ధరణిసురుల్ మహాపతివి♦తానము సంఘములోనిముఖ్యులున్. ౯ 5428

తే. గుంపులుగఁగూడి రాముని ♦ గోర్కి గనఁగ
వెడలుదురుగాక యని భర♦తుఁడు ననుజ్ఞ
చేయ నందఱు వెడలిరి; ♦ క్షితిపుమంత్రు
లైన ధృష్టిజయంతులు ♦ నవ్విజయుఁడు ౧౦ 5422

తే. అర్థసాధకసిద్ధార్థ ♦ లయ్యశోక,మంత్రపాలసుమంత్రులు ♦ మదపుటేనుఁ
గులు సువర్ణవిభూషిత♦ములుగ నెసఁగ, వానిపై నెక్కి వెడలిరి ♦ వైభవమున.

సీ. భూపాంతరంగులై ♦ పొలుచుకొందఱు, నడుములకు బంగారుమో♦కులనుగట్ట
నలరుచు [2]మగయేనుఁ♦గులను గూడినయాఁడుగజములపై నెక్కి ♦ కదలి;రంత
మఱియు మహారథుల్ ♦మనుజులు కొందఱు వాజిసంక్రాంతముల్ ♦భాసురములు
నగు రథంబుల నెక్కి ♦ యరిగిరి; ప్రాసశక్త్యృష్టులఁ గరముల ♦ నంది భటులు

తే. ధ్వజపతాకలఁ గరములఁ ♦ బట్టితురగ,దశశతంబులపై నొప్పఁ ♦ దగుపురుషులఁ
గలిసియున్నపదాతులు ♦ నెలమి వేలు,గాఁ జెలంగుచు రా వీర♦కాండ మేగె.

క. నరపతిదారలు యానో,త్కరములతో రామజననిఁ ♦ గౌసల్యను నా
దరమున సుమిత్ర ముందుగ, నరుగంగాఁ బంచి తారు ♦ నరిగిరి వెనుకన్.౧౪

క. కైకేయీసహితంబుగ, భూకాంతునిభార్యలెల్లఁ ♦ బొంగెదుకాంక్షన్
వే కదలి పోయి చేరిరి, శ్రీకలితుని రామచంద్రుఁ ♦ జిత్తము లలరన్. ౧౫

1 ఎనిమిదవశ్లోకము మొదలు తొమ్మిదిన్నరశ్లోకమువఱకు నున్నవి, మూఁడవశ్లోకము తర్వాత నుండవలయుననియు, నిటనుండుట ప్రమాదమనియు గోవిందరాజులు వ్రాసిరి. ఏలయనఁగా నాల్గవ శ్లోకమున శత్రుఘ్నుఁ డాజ్ఞాపించిన ట్లున్నది ఇచట వెడలుదురుగాక యని భరతునాజ్ఞగాఁ గానంబడుట యసందర్భమని వారిభావము. మక్కికిమక్కిగాన నున్నట్లె తెనిఁగించితిని. వారు వ్యాఖ్య యు నట్లే వ్రాసిరి గాని యట్లుండుట మేలనిమాత్ర ముపపాదించిరి. "స్థితస్య గతి శ్చింతనీయా" యన్నవాఁడను గాన మార్పక నాంధ్రీకరించితి నను నాభావమును గ్రహించి మన్నింతురుగాక.
2 ఫగణాభిః కరేణుభిః-అనియూ,

క. కనుఁగొన నందిగ్రామం,బునకు నయోధ్యాపురంబు ♦ పొందువదలి వే
జనులెల్ల భరతుచెంతకుఁ, జని; రాచతురంగములగు ♦ సైన్యము లెల్లన్. ౧౩

క. అరిగెడుతఱి నుత్తమహయ,ఖురశబ్దములు రథనేమి♦కోటులధ్వనులున్
వరశంఖదుందుభిధ్వను, లురవడి భూమిం గదల్చి ♦ యొప్పెన్ మిగులన్. ౧౪

సీ. ధర్మాత్ముఁడై ప్రాజ్ఞ♦తల్లజుండయి యుపవాసాళిఁ గృశియించి ♦ భ్రాతఁబాసి
ననిశంబు వగచుచు ♦ నతిదీనుఁడై నారచీరలు నజినముల్ ♦ గారవమున
ధరియించి భరతుండు ♦ హరినరుమాటలహర్షంబునుంగాంచి♦యలరుచుండెఁ
గాన నుత్తమవిప్ర♦కలితుఁడై వైశ్యులునాయాయిసంఘంబు♦లందు ముఖ్యు

తే. లును దనుం జుట్టుకొనిరాఁగ ♦ ఘనులయితగు
నావసిష్ఠాదిమంత్రులు ♦ నమల*మాల్య
మోదకంబులఁ గైకొని ♦ ముదముమీఱ
వెంబడిం జనుదేరంగ ♦ విమలరీతి. ౧౫ 5436

క. భేరీశంఖరవమ్ములు, బోరుకొనన్ వందిజనులు ♦ పొంగుచుఁ దగుకై
వారములు చేయు చుండఁగ, శ్రీరాముని పాదుకలను ♦ శిరసున భక్తిన్. ౧౬

క. ధరియించి శ్వేతమాల్యో,త్కరమునఁ దగుతెల్లగొడుగు ♦ త్స్వాపార్హమ్మై
వరహేమదండములు భా,సురములు నగుచామరముల ♦ సొరిదిం గొనుచున్.

క. తనహితులు సుమంత్రాదులు,చనుదేరఁగ రాముఁగూర్చి ♦ చనియెను;నటఁ బా
వనిఁ గని భరతుం డూరక,యె నిలిచి యిట్లనియె; నీకు ♦ నెన్నఁగ హనుమా!.

క. వనచరులకు సహజంబుగఁ, గనఁబడుచలచిత్తత యిటఁ ♦ గలుగదు గద యా
ర్యుని వైరిసూదనుని రా,మునిఁ గాకుత్స్థునిఁ గనంగఁ ♦ బోలదు నాకున్.

క వనచరులు కామరూపులు, మునుముందుగ వచ్చుచిహ్న♦ములు గూడన్ నా
కును గానరాకయున్నవి, హనుమంతా! హేతువేమొ? ♦ యడిగెద నిన్నున్.

చ. అనిభరతుండు తన్గుఱిచి ♦ యాడిన నాహనుమంతుఁ డప్పుడి
ట్లనియెను సత్యవిక్రమమ♦హత్త్వములందగు నానరేంద్రుతో;
వనచరరాఘవేశ్వరులు ♦ వచ్చుటకుం దడవౌట యేలొ చ
క్కనిగతి విన్నవించుటకుఁ♦గాఁ దలపోయుచు నీతియుక్తుఁడై. ౨౧ 5442

తే. ఆభరద్వాజమానిద♦యం దరుప్ర,జములు నిరతము సుఫలపు♦ష్పముల నెసఁగి
మట్పదంబులు మత్తిల్లి ♦ సాంద్రనాద,ములరఁ జేయఁగఁ దేనియ♦లవనిఁ దొరఁగ.

క. తనరుచు నున్నవి గావున, వనచరు లవ్వానిఁ బొంది ♦ వరమోదంబున్
గనుచున్నా, రరిసూదన!, జనపతి కావానవుండు ♦ సంతత మనవిన్. ౨౩

చ. వనచరు లుండుతావులను ♦ బాదపముల్ ఫలియించియుండునం
చును వరమిచ్చినాఁడు రుచి♦శోభితమూర్తి మునీంద్రుఁ డాదృతిన్.

* మాల్యమోదకహస్తైశ్చ-అనిమూ,

జనపతికిన్ భటావళికిఁ ♦ జారుతరంబుగ వృత్తరాజిచ
క్కనియుదు వొప్పు సద్గుణము ♦ గ్రాలెడువిం దొనరించినాఁడునూ!. ౨౬ 5445

చ. కనుకనె వానరుల్ తనివి ♦ గల్గఁగఁ దేనియ లాని పండ్లనుం
దినుచుఁ బ్రహర్ష మొప్పఁగ న♦తిస్థిరసత్త్వము మీఱి నార్చుటల్
వినఁబడుచున్న వి త్తతిని ♦ వీరకవుల్ తగుగోమతీనదిన్
జనవర! దాఁటుచుందు రని ♦ స్వాంతమునం దలపోసెదన్ విభూ!. ౨౭ 5446

ఆ. అదిగొ పైకిఁజిమ్ము ♦ నాపెనుధూళివ,న్నమును గనుము దీన ♦ సర్వకపులు
*వాలుకిని దరింప ♦ వచ్చుచున్నారని, తెలిసికొంటి; నాక♦వు లివు డెలమి.

క. రమణీయసాలవనవృ,క్షములం గదలించువారు♦గా నుందు రటం
చు మదికిఁ దోఁచెడు జాగిటు, లమరెను జూ!; యల్లయదిగొ♦యతివిమలంబై.

తే. శశధరునితోడఁ దుల్యమై ♦ సముధికరుచు
లలరుపుష్పకమను వ్యోమ♦యాన మచట
దవ్వునం గనఁబడియెడు ♦ ధాత దీని
మనసుచేతనె గల్పించె ♦ ననుచు వింటి. ౨౯ 5449

క. అనఘుఁడు రాముఁడు రావణు, నని బంధుయుతంబుగాఁగ ♦ హతమొనరిచి దీ
నిని బొందినాఁడు; తరుణా,ర్కునివలెఁ గాంతులను మిగులఁ♦గొమరారునదై.

క. మనరామువాహనంబై, తనరారెడు దీని బ్రహ్మ♦దయను గుబేరుం
డును బొందె మనోవేగం,బునఁ బోవం జాలుఁ జుమ్ము ♦ భూపకుమారా!. ౩౦॥

క. దీనిపయి వీరులకు రఘు,సూనులు విక్రమగుణైక♦శోభితులు తమిన్
జానకియు భూరితేజుం,డై నెగడుకపీశ్వరుండు ♦ నసురవిభుండై. ౩౧॥ 5452

తే. వినయగుణభూషణుఁడగు వి♦భీషణుండు
గూరుచుండిన వా రది♦గో యయోధ్య
కరుగుదెంచు చున్నారని ♦ యనఁ దరుణులు
స్త్రీలు బాలురు వృద్ధులు ♦ చెలఁగి యచట. ౩౨ 5453

క. మనరాముం డిదె చనుదెం,చె నటంచుం బలుక నపుడు ♦ చెలఁగురవము నిం
గిని ముట్టె; వార లందఱు, ఘనకరిహయరథముల దిగి ♦ త్స్థలియందున్.౩౩

క. నిలుచుండి యాకసంబున, విలసిల్లెడు చంద్రుఁ జూచు♦విధమునఁ గాంతిం
జెలఁగెడు విమానగతు ను,జ్జ్వలమూర్తిని గనిరి రామ♦భద్రుని నంతన్.౩౪॥

చ. భరతుఁడు సంప్రహర్షమున ♦ భ్రాత నెదుర్కొనె ముందు భక్తితోఁ
గరములు మోడ్చి నిల్చి సరి♦గాఁ జనుదెంచితి వన్నమాట రీ
తి రఘువరేణ్య! యంచు రఘు♦ధీరునిఁ జక్క నుతించె; నంతటన్
భరతుని యగ్రజుండు రుచి♦భాసురదీర్ఘమనోజ్ఞనేత్రుఁడై. ౩౬॥ 5456

* వాలుకి=ఒకనది.

క. మనసున శతధృతినిర్మిం, చినపుష్పకమున వసించి ♦ చెలఁగె ద్వితీయుం
డనఁబడు నింద్రునిరీతిఁగ;, ననంతరము మేరువందు ♦ నలరెడు రవికిన్. ౩౫

తే. వందనము చేయురీతి నా♦భరతుఁ డెలమిఁ
బుష్పకంబుపయిం దగి ♦ పూజనీయుఁ
డైన రామునకున్ నియ♦తాత్ముఁ డగుచు
మ్రొక్కె; నంత మరాళాంగ♦ములఁ జెలంగి. ౩౬ 5458

క. నిరుపమములైన ప్రతిమల, నరుదుగ నొప్పారి వేగ ♦ మతిశయ మగుచున్
సురుచిరమై తగ నలరెడు, వరపుష్పక మద్ది రామ♦భద్రునియాజ్ఞన్. ౩౭

చ. ధరణికి వ్రాలె; నంత రఘు♦తల్లజుఁ డాభరతున్ ముదంబునం
గరముల నెత్తి పుష్పకము♦ఖంబున నెల్లరు చూడ నున్నఁగా
భరతుఁడు సత్యవిక్రముఁడు ♦ భ్రాతృసమీపము నొంది ప్రీతితో
మరల నమస్కరించె; రఘు♦మండనుఁ డంతటఁ బిన్నసోదరున్. ౩౮ 5460

క. చిరకాలదృక్పథగతున్, భరతుని దమి నెత్తి యంక♦భాగమ్మున ని
ల్పి రమణఁ గౌఁగిటఁ జేర్చెను;, భరతుం డంతట సుమిత్ర♦పట్టిని భక్తిన్.

క. తన కనురక్తిని వందన,మును సల్పినవాని మోద♦మునఁ గౌఁగిటఁ జే
ర్చి నితాంతభక్తి [1]జనకజఁ, గని మ్రొక్కి స్వనామ మొప్పఁ♦గావచియించెన్.

సీ. భరతుఁడు సుగ్రీవు ♦ భల్లూకపతి జాంబవంతు నంగదుని న♦త్యంత తేజు
మైందద్వివిదులను ♦ మాననీయుని నీలు నాఋషభుని నలు ♦ నలరుచున్న
గంధమాదన గవా♦క్షు శరభ పనసుల ఘనసుషేణుని బిగ్గఁ ♦ గౌఁగిలించు
కొని గారవించె; నా♦వనచరుల్ కామరూపులుగాన మనుజాకృ♦తుల ధరించి

తే. యుండినందున భరతుని ♦ నొప్పుమీఱఁ
గాంచి పరిహృష్టులై క్షేమ ♦ మంచితముగ
నడిగి; రంత మహాతేజుఁ ♦ డగుచు ధార్మి
కోత్తముఁడునైన భరతుండు ♦ నురుముదమున. ౪౧ 5463

చ. వనచరనాథుఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెను గౌఁగిటఁ జేర్చుకొంచు నో
యనుపమచిత్త! మానలువు♦రౌ సహజన్ముల కెల్ల నీవు చ
క్కనిసహజుండవైతివి [2]జ♦గంబున మంచిమనస్సుతోడ నే
జనుఁ డుపకారియౌ నతఁడె ♦ చాలు సఖుండని చెప్పఁగాఁ జుమీ!. ౪౨ 5464

క. అరియగు నపకృతి చేసిన, నరుఁ, డపకారంబె లక్ష♦ణం బరికగుఁజా;
ధరణిని నంచున్ మఱియును, భరతుండు విభీషణుఁగని ♦ పలికె హితముగన్.

---

1 అభివాద్య తతః ప్రీతో భరతో నామ చాబ్రవీత్-అనిమూ. 2 సౌహృదా జ్జాయతేమిత్ర
మపకారోఽరిలక్షణమ్-అనిమూ.

తే. మాయదృష్టముచే నీవు ♦ మారఘుపతి
కెంతొ దుష్కరకృత్యంబు ♦ లెన్నొచేసి
సాయపడితివిగా యని ♦ సంతసమునఁ
బల్కి; శత్రుఘ్నుఁ డారఘు♦పతికి మ్రొక్కె. ౪౭ 5466

క. తనయగ్రజుఁ డగులక్ష్మణుఁ, గని వందన మాచరించి ♦ త్మాపుత్రికకున్
వినయమున మ్రొక్కె; నంతం, బెనువగఁ గృశియించిదీన♦వృత్తిఁ గుడుచుచున్.

క. తనరాకఁ గోరుచుండెడు, జననిం గౌసల్యఁ జూడఁ♦గాఁ జని నీవున్
వనమున కరుగం జనదని, ననుఁ బల్కిన వినక పోయి♦నాఁడం దల్లీ!. ౪౮½

తే. దాని క్షమియింపుమా యని ♦ మానసంబు
కలఁకఁ దీరెడునట్లుగా ♦ గారవమునఁ
బలికి తత్పాదముల కొగి ♦ వందనంబు
సలిపి యంత సుమిత్రకు ♦ నెలమి మ్రొక్కె. ౪౯ 5469

క. *దనుజవధహేతువుగ ధా,త్రినిగీర్తిం గన్న కైకఁ ♦ దివిరి గనుచు మ్రొ
క్కెను; నంత నితరజననుల,కును వందనమాచరించి ♦ కోరిక మీఱన్. ౪౯½

క. గురువయి పురోహితుఁడునై, పరమాత్ముఁడునౌ వసిష్ఠు♦పాలికిఁ జని యా
దరమున మ్రొక్కెను; నంతటఁ, బురజను లారాముఁ బ్రీతి♦పొంగంగనుచున్.

సీ. నీకు స్వాగతమగుఁ ♦ గాక యాయతభుజా! కౌసల్య మదిఁ దమిఁ♦గల్గఁ జేయు
సాధుమతీ! రామ♦చంద్రా! యని కరంబు లొగ్గి పల్కిరి; పౌరు ♦ లురుకరాంజ
లులను సరోజకు♦ట్మలములవలెఁ బెక్కు వేలఁ బట్టిన రఘు♦వీరుఁ డలరి
కనియె; ధర్మాత్ముఁడై ♦ తనరునాభరతుండు మునురామభద్రుఁడి♦చ్చినసుపాదు

తే. కలను జేకొని నరపతి♦కాంతుఁడైన
రాముపదములఁ దొడిఁగెఁ దా ♦ నేమమొప్ప;
నంతఁ బ్రాంజలియై యిట్లు ♦ లనియె నన్నఁ
గని మహీపాల ! నీరాజ్య♦మును గడంగి. ౫౩ 5472

క. నాయొద్ద దాఁచినందున, న్యాయంబుగఁ గాచుచుండి ♦ నయమున నిదిగో
యీయెడల నప్పగించితి, నోయధిపా! యీయయోధ్య ♦ కొప్పుగ మరలన్.

క. అరుదెంచి భూమిపతివై, యురుతరసంపదలఁ బొంది ♦ యుండుటఁ గంటిన్
నరవర! నాయీజన్మము, సరిగాఁ గృతకృత్య మయ్యెఁ; ♦ జక్కనికోర్కుల్.

తే. ఇపుడు ఫలియించెఁ; గోశంబు ♦ నెల్లధాన్య
శాలలను బత్తనంబును ♦ సైన్యములను
గనుము నీదుప్రభావంబు♦ననె దశగుణ
ములుగ నిప్పుడు పెంపొంది ♦ వెలసె నివియు. ౫౫ 5475

* అభివాద్య సుమిత్రాం చ కైకేయీం చ యశస్వినీమ్-అనిమూ. యశస్వినీం. రావణజయ
స్య తన్మూలత్వాత్ -అనివ్యాఖ్య.

క. అనిపలుకుచున్న భరతుని, యనుపమగుణు భ్రాతృభక్తు ♦ నచ్చటఁ గని యి
ట్లనుజునిగుణములఁ గనమికి, వనచరులు విభీషణుండు ♦ బాష్పములు గడుఁ౯,
తే. విడిచి పొగడిరి; శ్రీరాఘు ♦ వుఁడు ముదమున
భరతుఁ దొడమీఁద నిడుకొని ♦ బలయుతుఁడయి
యవ్విమానంబుతో భర ♦ తాశ్రమమున
కరిగె; నిట్లు నందిగ్రామ ♦ మపుడు చేరి. ౫౮ 5477
చ. జనపతి దాను సైన్యయుతిఁ ♦ జక్కఁగఁ బుష్పకము౯ మనోహరం
బును దిగి భూమిపై నిలిచి; ♦ పూజ్యవిమానము గాంచి యిట్లను౯
ధనపతివాహనంబవయి ♦ తద్వహనాదృతినుండు మే నను
జ్ఞ నొసఁగితి౯ యథేచ్ఛముగఁ ♦ జక్కఁగఁ బొమ్మనె; నంత నద్దియు౯. ౫౯
తే. ఉత్తమోత్తమ మాటచే ♦ నుర్వినాథు
నానతిం బొంది ధనదాల ♦ యమును జేరె
నుత్తరపుదిక్కుఁగాఁ బోయి; ♦ యుత్తఱి రఘు
వరుఁడు వజ్రి బృహస్పతి ♦ చరణములకు. ౬౦ 5479
ఆ. వందనంబుచేయు ♦ భంగిగ ననుజాపుఁ,డగు వసిష్ఠమునికిఁ ♦ దగ నతి యిది
యతఁడు దాను మిగుల ♦ సత్స్థానసనంబుల, నధివసించి రెలమి ♦ యలరుచుండ.

నూటముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము,

---

౧౩౧ - వ సర్గము.

{ రాముఁడు వ్రతమువాని మంగళస్నానమొనరించి సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట. }

క. భరతుం డంజలిఁ బ్రీతి౯, శిరమునఁ గీలించి కైక ♦ చెలఁగుచు నుండ౯
నిరతంబు సత్యవిక్రమ,పరికీర్తితుఁడైన రామ ♦ భద్రునకనియె౯. ౧ 5481
క. జననికిఁ గైకకు మోదం,బును గల్పించితివి రాజ్య ♦ మును నాపయిఁ బె
ట్టినకారణమున, నేవిధ,మున నాకిచ్చితివొ యట్లె ♦ ముదమున నేను౯. ౨
ఆ. దీని మరల నిచ్చి ♦ తీరుచుకొనుచున్న,వాఁడఁ గృత్య; మీవు ♦ వలదనఁ దగ
దే నయోధ్యనుండి ♦ యెల్లభోగంబులఁ, బడయ నేలు మీవు ♦ వసుధ నెదొ?. ౩
సీ. అడిగి నప్పుడె రాజ్య ♦ మర్పింపు మందువో బలమునఁ దగువృష ♦ భంబు తాను
మోయఁగాఁ దగుభార ♦ మును లేఁతదూడపై వైచిననదిగొప్ప ♦ బరువు మోయఁ
జాలనిరీతి నీ ♦ నేల నేలందగు బలశాలి వగునీవు ♦ బరువు దీని
నాపైననే పెట్టి ♦ న౯ మోయఁజాలఁ జూ; యింతపర్యంత మె ♦ ట్లీవు మోయఁ
తే. జాలినాఁడ వటందువో? ♦ సమధికజల,పూరసంభిన్నమగుకట్ట ♦ నీరువదల
గడ్డిమొదలగువాని నా ♦ కట్ట నిలుప,శక్యమే కాని యట్లు రా ♦ జ్యమిది రామ!.

క. పలువిధములైన ఛిద్రంబులఁ దగు;మంత్రావనప్ర♦ముఖరాజగుణం
బులచే ఛిద్రములను నిమ్ములఁ గప్పనియెడల నిప్పఁ♦బోలదు సుమ్మా!. ౪

క. వినుమా నావలెనే నీవును గుణముల లోకములను ♦ బోలుపుగఁ దగ లోఁ
గొనఁగల వందువా యేమో?, వినుతాశ్వముపోలె ఖరము ♦ వే చనఁగలదే?.

ఆ. హంసవలెనె కాకి ♦ యభ్రపథంబున, కెగురఁ జాలనట్టు ♦ లేను వైరి
హరణ!నిన్నుఁబోలి♦యవనిభారము మోయఁ,జాలఁ జుమ్ము;భార♦సహనమునకు.

క. నీవసమర్థుఁడ వైనన్, నావలనన్ జేవఁ గల్గి ♦ యవనీభరణం
బీవే చేయుచునుండుము!, యీవిధమున నందువేమొ? ♦ యినకులతిలకా!.

సీ. అంతర్నివేశన♦మందు వృక్షము నాట నది పెన్పదయి యెక్కు ♦ నలవిగాక [ము
గురుతరస్కంధముల్♦పరఁగఁగొమ్మలుపెద్దవై యొప్పఁగాఁ జూచి♦యనుఁగు ఫల
లను బొందకే నశించ♦చునయేని యదినాటినట్టి ఫలంబు నా♦యకున కమర
నట్టుగా దశరథుం ♦ డధ్వర మొనరించి నినుఁ గాంచె నీవు భూ♦మిని దగంగఁ

తే. బాలనము చేయకున్నఁ ద♦త్ఫలము నతఁడు
పొందకుండును గద యిట్టి ♦ పోల్కి నోమ
హాభుజా! త్వన్నిమిత్తమే ♦ యని తెలియుము;
గనుక నరపతివై భక్తు♦లను బ్రకృతుల. ౮ 5489

క. మము నేలుము; నీవభిషేకమునం బొలుపొందుచుం బ♦గట దీప్తరుచుల్
విమలగతిం గన్పడ నొప్పు మిహిరుగతిఁ దేజమెంతో ♦ పొలుచుచు నుండన్.

క. కనుఁగాక నిన్ను లోకము, మనుజేంద్రా! వివిధములగు ♦ మంగళరవముల్
తనరన్ నృత్యము సల్పెడు, వనితలకాంచీలసద్ర♦వంబులు మఱియున్. ౯

తే. నూపురంబులవైన ధ్వ♦నుల్ మనోజ్ఞ
గీతశబ్దంబులను రఘు♦క్షితిప! మేలు
కొనుము; నక్షత్రచక్ర మే♦దనుకఁ దిరుగు
చుండునో భూమి యెందాఁక ♦ నుండఁగలదొ. ౧౦ 5492

తే.అంతకాలము నీవు రా♦జ్యాధిపత్య,మొంది యుండుము రాజ్యేచ్ఛ♦నొంద నేను;
నాఁగఁ బరపురజేత భూ♦నాథుఁ డతఁడు,పలికినదివినికొనుదున♦ట్టులెయటంచు.

క. పరమాసనంబుఁ జేకొన, భరతుండును గూరుచుండెఁ; ♦ బదపడి శత్రు
త్కరహంత లక్ష్మణానుజుఁ, డరసి త్వరం బిల్వఁబంచి ♦ యానతిచేయన్. ౧౨

తే. క్షౌరకులు లాఘవమునసు♦ఖముగఁగృత్య,మొనరుపంగల్గువారు త♦ఱినిసెఱింగి
శ్మశ్రువర్ధనులును రఘు♦సత్తములకుఁ,గృత్యములు సల్పిరంతట♦నెలమి మిగుల.

క. తొలుతన్ భరతుం డవ్వల, బలశాలి సుమిత్రపెద్ద♦పట్టి పిదప నా
జలజాప్తసుతుఁడు కపిపతి, యలఘుగుణుండౌ విభీష♦ణాసురపతియున్. ౧౪

క. స్నానము చేసిరి; రాముఁడు, జానుగ శోధితజటుండు ♦ స్నాతుండు విచి

త్రానూనమాల్యధరుఁడును, నై నెఱిఁ జందనములంది ♦ యనులతనుండై. ౧౪

క. మేలైనవస్త్రములనుం, దాలిచి తేజస్సుచే ని♦తాంత మలరుచున్
గ్రాలెడుసింహాసనమున, బాళిం గూర్చుండె జనులు ♦ ప్రమదము నొందన్.

తే. వీర్యవంతుఁడు నిక్ష్వాకు♦విమలవంశ,వర్ధనుండు శ్రీమంతుండు ♦ భానురుఁడును
నైన శత్రుఘ్నుఁడు మహీ♦జానియైన,రామునకులక్ష్మణునకు భ♦రతునకునాగ్.

క. సకలాలంకారంబులు, ప్రకటంబగు వైభవమున ♦ భవ్యములుగ సే
వకతతిచేఁ జేయించెను;, సకలనృపస్త్రీలు మంచి♦స్వాంతములు తగన్. ౧౬

క. జనకజకుఁ దారె మది కిం,పును గూర్చెడు భూషణములు ♦ పొదిగి రుచిరరీ
తిని గై సేసిరి; నంతటఁ, దనయునిపైఁ బ్రేమ మధిక♦తమమై పొలయన్. ౧౭

తే. అలరుకౌసల్య హృష్టయై ♦ యాత్మజునకు
సఖులుగా నున్న యవ్వన♦చరుల భార్య
లకును నందఱకును సువి♦లాసరీతి
సాధ్వలంకారముల నిచ్చె ♦ సరసమతిని. ౧౮ 5502

తే. అంతశత్రుఘ్ననానతి ♦ నంది యాసు
మంత్రుఁడను సారథియును స♦మస్తములగు
నవయవంబులు చక్కఁగ ♦ నమరియున్న
స్యందనం బాయితము చేసి ♦ యచటఁ జేర్చె. ౧౯ 5503

క. గురుబాహుఁడు ఋతవిక్రమ,విరాజితుఁడు రాముఁ డంత♦విమలం బగుచున్
సరసిజసఖమండలమటు,సురుచిరమగుస్యందనమును ♦ జూచి శుభగతిన్. ౨౦

క. ఆరోహించెను; బ్లవగమ,హీరమణుఁడు హనుమ స్నాన♦కృత్యము మిగులం
గోరికతో నొనరిచి శృం,గారములై *దివిజలోక♦గవసనములునాన్. ౨౦

క. తనరారు నంబరంబుల, మనమలరం గట్టి చెవుల ♦ మంజుళములుగాఁ
గనుపట్టఁ గుండలంబులు, తనువులు వెలయంగఁ ద్రిదశ♦తల్లజురీతిన్. ౨౧ 5506

చ. కననయి తారయోధ్యకును ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి; సూర్యపుత్రుచ
క్కనివనితల్ వరాభరణ♦కాంతులతోఁ దగి కుండలంబులున్
గనదురుకాంతిఁ బెంపెసఁగి ♦ కర్ణములం దులకింపఁగా నయో
ధ్యను గనుకౌతుకంబునను ♦ దారొగిఁ బోయిరి; రాజమంత్రులున్. ౨౨

క. మునిపతిఁ బురోహితు వసి,ష్ఠుని గూడి మహోత్సవమును ♦ శుభగతిఁ జేయం
గను దగు మంగళవస్తువు,లను సమకట్టఁ దగునని వి♦లాసము పొంగన్. ౨౨

తే. ఒకటఁ దలపోసి; రట విజ♦యుఁడు నశోకుఁ
డాసుమంత్రుఁడు తలపోసి ♦ యధిపునకును

---

* స్నాత్వా దివ్యనిభై ర్వస్త్రైః-అనియూ.

పురికి వృద్ధికరంబుగఁ ♦ బరఁగునట్టి
కృత్యములు సల్పఁగా నవు ♦ డెంచి మునిని. ౨౮ 5509

సీ. కనుఁగొని యిట్లని ♦ రనఘ! మహాత్మ్యుఁడౌ జనపతికిని జయా♦ర్హునకు రాఘ
వున కభిషేకార్థ ♦ మనుపమశుభవస్తువుల నమకట్ట న♦ర్హులరు మీరె;
యని మంత్రు లంద ఱ♦ట్లతనికిఁ జెప్పి రామునిఁ జూచుమనములఁ♦జనిరి మరలఁ
బురము వెల్వడి; యంత ♦ సురపతియాసహస్రాక్షుఁడు హరియు క్త♦ముగురథంబు

ఆ. నెక్కి పోవురీతి ♦ నేపాపమెఱుఁగని, యారఘూద్వహుండు ♦ స్యందనోత్త
మమును నెక్కి పత్త♦నమునకుఁజనియె; రా,మునకు భరతుఁ డెలమి♦మునమునఁదగ.

క. అరదముఁ బగ్గములం గొని, త్వరగా నడిపించె; రుచిసి♦తచ్ఛత్రముఁ దాఁ
గరమునఁ శత్రుఘ్నుఁడు గొని, శిరముపయిం బట్టె నంతఁ ♦ జెలఁగెడు వేడ్కన్.

తే. మ్రోల నిలుచుండి లక్ష్మణుఁ ♦ డోలి రామ
చంద్రుశిరమున వ్యజనంబుఁ ♦ జక్క వినరు
చును గ్రహించెను, సితరుచి♦శుభ్రముగుచుఁ
దనరు వాలవ్యజనమును ♦ ఘనత మీఱ. ౨౯ 5512

క. దనుజేశుండు విభీషణుఁ, డనుపమమగు మఱొకదాని ♦ నాచామరముం
గొనియెన్; వ్యోమతలంబున, మునులు మరుద్గణము లమర♦ముఖ్యులు ప్రీతిన్.

క. రామునివరకృత్యంబుల, వేమాఱు దలంచు చుండ ♦ విపులమ్ముదురవం
బామోదప్రదమై తగి, భూమిన్ వ్యాపించెఁ; బ్లవగ♦ముఖ్యుం డగుచున్. ౩౦

క. గురుతేజుఁడునగు రవిజుఁడు, ధరణీధరతుల్యమైన ♦ తనువునఁ దగుకుం
జరమును *శత్రుంజయమును, గర నునురాగమున నెక్కె♦కడువడిఁ జనియెన్.

క. వనచరులు నరాకృతులం, గొని సర్వాభరణములను ♦ గోరికమెఱయం
గను దాల్చి నవసహస్రము, లనుపమములునైన కరుల ♦ నవు డెక్కి తమిన్.

క. చని; రంతఁ బురుమతల్లజుఁ, డనఘుఁడునగు రామచంద్రుఁ ♦ డతులమహాశం
ఖనినదములు జనులు ముదం,బునఁ జేయుమహానినాద♦ములు చెలఁగంగన్.

క. భేరీనాదంబులు గడు, బోఁగ గొనన్ సౌధరాజ♦పూగముచేఁ జె
న్నారు నయోధ్యకుఁ బోయెను;, శ్రీరామునిఁ బట్టభద్రుఁ♦జేయుముదమునన్.

చ. మును పురి కేగి వస్తువులు ♦ మున్నగువానిని గూర్చి రామచం
ద్రుని కెదురేగుదెంచిన గు♦రుప్రముఖుల్ సచివుల్ రథంబునం
దనపరివారముం గలిసి ♦ తద్దయు రాజిలు సుందరాంగ మొ
ప్పును జనుదెంచురాఘవుని ♦ భాసురవక్త్రుని సత్కృపాకరున్. ౩౩ 5519

క. అతిరథవర్యునిఁ గాంచిరి;, మతిమంతులు వారలంత ♦ మైకొను ప్రీతిన్
క్షితినాథున్ జయజయశ,బ్దతతుల నలరింప బదులు ♦ పల్కె యతండున్. ౩౪

---

* తత శ్శత్రుంజయం నామ కుంజరం-అనిమూ.

ఆ. తమ్ము గారవింపఁ ♦ దద్భ్రాతృయుక్తుని, వెంటఁ జనిరి; వృద్ధ♦విప్రతతులు
సచివవరులు ప్రకృతి ♦ సమితియుఁ దనుఁ గొల్వఁ, దారకాన్వితాభ్ర♦తకరుఁ బోలి.

క. వెలుఁగొందె రాముఁ; డంతట, సులలితతూర్యములఁ బూని ♦ సొంపుగ నాదం
బులఁ జేయువారు తాళం,బులఁ గొట్టెడువారు భద్ర♦ములఁ దగుపాటల్.

సీ. పలుకువారును మఱి ♦ సులలితస్వస్తికవాద్యముల్ పూనిన♦వారు ముందు
చనఁగఁ దానుం బోయెఁ; ♦ గనకాక్షతలుదాల్చి పురుషులుగోవులు♦నిరుపమాన
సౌందర్యగర్వైక♦సాంద్రలౌ కన్యలు మోదకహస్తులౌ ♦ మేదినీసు
రులును రామునిముందుఁ♦జెలఁగుచుఁ బోయిరి; సుగ్రీవునకుఁగల♦శుభతరమగు

తే. సఖ్యమును వాయుపుత్రుని♦సత్ప్రభావ,మును గపీంద్రులు సంగర♦మునునొనర్చి
నట్టికృత్యంబు దనుజబ♦లాతిశయము, నవ్విభీషణుసంబంధ ♦ మారఘుపతి.

క. తనమంత్రులకుం జెప్పెను, విని యావృత్తాంత మెల్ల ♦ విస్మయమును స
మ్మనముల నయోధ్యలోఁ గల, జనులెల్లరు గాంచి; రంత ♦ క్ష్మాపతిమణియున్.

తే. తనదువృత్తాంతమును జెప్పు♦చును మనమునఁ
*దుష్టియుం బుష్టియుంగల ♦ శిష్టజనులు
నిండియున్నయయోధ్యను ♦ నెమ్మిఁ జొచ్చె;
నంతఁ బురజను లాత్మగే♦హములయందు. ౪౧ 5525

తే. పొడవుగా నెత్తి నిల్పిరి ♦ కడఁగి ధ్వజము
లిట్టు లిక్ష్వాకువంశమ♦హీశు లెల్ల
వాన మొనరింప రమ్యమై ♦ నఱలు తండ్రి
గృహముచెంతకుఁ జేరె నా♦నృపతిమణియు. ౪౨ 5526

క. తరువాతన్ రఘునందనుఁ, డురుమతి శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ డొప్పుమెఱసి సుం
దరమగుపితృసౌధము న,త్వరముగ దరియంగఁ జొచ్చి ♦ తద్దయు భక్తిన్. ౪౩

సీ. తనతల్లికిని సుమి♦త్రకును గైకేయికి వందనములు సల్పి ♦ భరతుధార్మి
కోత్తముఁగని మహా♦ర్థోపబృంహితములౌ పలుకుల మృదువుగఁ ♦ బలికె నిట్లు;
ముత్తెముల్ వైడూర్య♦ములు చెక్కి రాజిల్లియుద్యానవనమున♦నొప్పియున్న
సౌధరత్నముఁ గపి♦క్ష్మాపతికిం జూపు మందు వసింపనౌ ♦ నతఁడు; నాఁగ

ఆ. సత్యవిక్రముండు ♦ సరసచిత్తుఁడు భరతుండు దానిని విని ♦ తోరపుఁదమి
వనచరేశుహస్త♦మును బట్టుకొని యట్టి, సౌధమునకుఁ జేర్చె ♦ సంభ్రమమున.

క. పరిచరు లాశత్రుఘ్నుని, కరసంజ్ఞం దైలదీప♦గణముల శయనా
స్తరణంబులఁ గైకొని స,త్వరముగ నటఁ జేరి; రిట్లు ♦ వనచరపతియున్. ౪౪

తే. సౌధమునఁ జొచ్చినంతఁ దే♦జమున మించు
రాముప్రియసోదరుండు భ♦రతుఁడు సూర్య

* హృష్టపుష్ట జనాకీర్ణామ్-అని మూ.

తనయునిం గాంచి యిట్లని♦యెను నృపాల
రాము నభిషేకమునకుఁ దవ్వ♦రపడి నీవు. ౭౮ 5530

క. హనుమును దూతల; వనఁగా, విని సుగ్రీవుండు రత్న♦వితతిఖచితముల్
కనకఘటంబులు నాలుగు, వనచరులకు సల్వరకును ♦ వరుస నొసఁగుచున్.

తే. పలికె వానరవరులార! ♦ మొలమి రేపు, తెల్లవాఱక మునుపె మీ♦రెల్ల నాల్గు
సంద్రముల నీరు పావన♦శైలినుల,జలములనునించుకొనివచ్చి♦సంభ్రమమున.

తే. ఎదురుచూచుచునుండుఁడీ♦యిచటననుచు, నాజ్ఞనిడవారణోపము♦లై మహాత్ము
లైన వనచరవర్యులు ♦ వైనతేయు,కరణి జవమొప్పువారలు ♦ గాన వేగ. ౫౧

క. చని రంబరమార్గంబున;, హనుమంతుఁడు జాంబవంతుఁ ♦ డాఋషభాఖ్యుం
డును వేగదర్శియను నీ, వనచరు లంభః ప్రపూర్ణ♦భర్మఘటములన్. ౫౨

ఆ. తెచ్చి రంత వారు ♦ దివ్యనదీపంచ,శతజలములఁ బట్టి ♦ సంతసమున
నరుగుదెంచి; రంత ♦ నలఘుబలోపేతుఁ,డానుషేణుఁ డెంతొ♦యాదరమున.

క. తూరుపుసంద్రమునుండి ను,హారత్నసువర్ణఘటము ♦ నంభఃపూర్ణం
బారామునకయి తెచ్చెను;, సారబలుండైన యాఋ♦షభవనచరుఁడున్. ౫౩౪

ఆ. దక్షిణాబ్ధినుండి ♦ తపనీయకలశంబు,నిండ జలము నించి ♦ దండి రక్త
చందనవిటపాభి♦సంయుతముగఁ జేసి, సత్వరముగఁ దెచ్చె ♦ సంతసమున. ౫౫

క. గవయుఁడు మారుతవిక్రముఁ, డవుటం బడమటఁ జెలంగు ♦ నంబుధిభవశీ
తవిమలజలముల మణికుం,భవరమునన్ నించి తెచ్చెఁ ♦ బటువేగమునన్. ౫౫౪

క. గరుడానిలవిక్రముఁడును, వరధర్మమనస్కుఁ డఖల♦వరగుణఖనియుం
బరహంతయునగు నళుఁడు, త్తరజలధిజలంబుఁ దెచ్చెఁ ♦ దాఁగలశమునన్.

క. వనచరు లిటు తెచ్చిన పా,వనజలముల నిఖలమంత్రి♦వరులు సుమిత్రా
తనయుండగు శత్రుఘ్నుఁడు, కని రామునిఁ బట్టభద్ర♦కలితునిఁ జేయన్. ౫౭౪

క. తరుణం బిదియని తలఁచుచుఁ, బురోహితుం డనమశక్తి♦పూజ్యుఁడు నగుచుం
బరఁగు వసిష్ఠునకును బం,ధురాజికినిఁ దెల్పి; రంతఁ ♦ దోరపువేడ్కన్. ౫౮

-: శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకమహోత్సవము. :-

చ. మునిపతియైన మహాత్ముఁడయి ♦ భూసురసంయుతుఁడై చెలంగునా
యనఘుఁ డరుంధతీపతియు ♦ హర్షమునన్ జనకాత్మజాతతో
ఘను రఘురామచంద్రు మణి♦కల్పితపీఠమునందుఁ గూరుచుం
డు నటు లొనర్చె విప్రులు క♦డుం గడు దీవన లిచ్చుచుండఁగన్. ౫౯

ఆ. అంతటన్ వసిష్ఠుఁ ♦ డావామదేవ,కా,శ్యప, సుయజ్ఞ, గౌత♦మాఖ్య, లెలమి
గ్రాలువిజయమునియుఁ,♦గాత్యాయనుండు,జా,బాలియుననుమాను♦లోలిఁగూడి.

క. మును వష్టవసువు లమరేశు,న కభిషేకంబు చేయు♦చొప్పున విమలం
బును జారుపరిమళాన్విత,మునగు పయస్సునను బురుష♦ముఖ్యు రఘుపతిన్.

క. అగుదుగ నభిషేకించిరి;, తరువాతన్ ఋత్విజులును ♦ ధాత్రీసుర లా
పరమునఁ గన్యలు మంత్రులు, పురజనులును యోధవరులు ♦ పొంగెడు వేడ్కన్.

సీ. అభిషేక మొనరించి ♦ రంత వసిష్ఠాదు లాకృతిమైఁ గోర ♦ నరుగుదెంచి
నట్టి నలువురగు లో ♦ కాధిపు లస్య దేవత లొకటిగఁ గూడి ♦ వైభవమున
నంబరంబున నిల్చి ♦ యతినిర్మలములగు సర్వౌషధీరస ♦ సారములను
నభిషేక మొనరించి; ♦ [రాదికాలంబున బ్రహ్మనిర్మితమయి ♦ పరఁగు నేదా

ఆ. మనువు దేనిచేత ♦ మును నభిషిక్తుఁ డయ్యెనొ తదీయవంశ ♦ మునను గలుగు
క్షితిపు లెల్ల దేని ♦ చే నభిషిక్తులై, యుండిరో సుహార్ద్ర ♦ ముజ్జ్వలంబు. ౬౩

క. వితతమణిమనోజ్ఞంబును, నతిశయశుభదంబునైన ♦ యట్టి కిరీటం
బు తగన్ బంగరుతో నున్నతము నమూల్యంబు నగుచు ♦ నైజస్ఫూర్తిన్.

క. తనరుచు నానావిధవస్తునికరములు వెలసి మిగుల ♦ సుందరరత్నా
ళిని జిత్రితమై తగు సభ, ననూనమణిపీఠవర్య ♦ ము నుంచి తగన్. 5549

తే. క్రమము తప్పక పూజించి ♦ యనుల చిత్తుఁ, డగు వసిష్ఠుండు ఋత్విజు ♦ లఖిలమునులు
నక్కిరీటంబుతో రాము ♦ నాదరమున, నప్పు డభిషేక మొనరించి] ♦ రట్టితఱిని.

క. మంగళసితాతపత్త్రంబుం గరమునఁ గొనుచు రామ ♦ మూర్తికిఁ బట్టెం
బొంగుచు శత్రుఘ్నుఁడు కపి, పుంగవుఁడగు సరసిజాప్త ♦ పుత్త్రుం డంతన్.

క. తెల్లని వింజామరచే, మెల్లఁగ వీచెను ముదంబు ♦ మించ దనుజరా
డ్వల్లభుఁడైన విభీషణుఁ, డల్లన శశిసన్నిభముగ ♦ నలరెడు దానిన్. ౬౮

తే. [1] వేఱు వింజామరనుబూని ♦ విసరె; నింద్రు
పనుపునన్ వాయుదేవుండు ♦ తనరుచు లనె
వెలసి శతపుష్కరంబగు ♦ విమలకనక
హారమును రామచంద్రున ♦ కప్పు డొసఁగె. ౬౯ 5552

చ. అనిలుఁడు తన్ను నిర్జరగ ♦ ణాధిపుఁ డింకను హెచ్చరింప ర
త్ననికరసంయుతం బగుచు ♦ నాయకరత్నవిభూషితంబునై
తనరుచు ముత్తెముల్ వెలయఁ ♦ దద్దయు నొప్పెడు హార మిచ్చె; న
మ్మనుజవిభుండు తత్కృతిని ♦ మండితుఁడై యలగారు చుండఁగన్. ౭౦

తే. సురలు గంధర్వులెంతయు ♦ శుభము గలుగఁ, బాడిరప్పుడు శ్రీరామ ♦ భద్రుఁడనుచు
నప్సరసలాడి; రత్తఱి ♦ నవనియందు, సస్యములు పండెఁ దరువులు ♦ సత్ఫలముల.

క. అలరారెం బుష్పంబులు, సులలితవాసనలు మించె ♦ క్షోణీపతి శ్రీ
లలితుఁడు [2]రాముం డత్తఱి, నిలాసురేశులకు లక్ష ♦ నిచ్చెఁ దురగముల్.

---

1 మాలాం జ్వలంతీం వపుషా కాంచనీం శతపుష్కరామ్, రాఘవాయ దదౌ వాయు ర్వాస వేన ప్రచోదితః–అనియూ. 2 సహస్రశత మశ్వానాం ధేనూనాంచ గవాం తథా–అనియూ. ఇట లక్షగుఱ్ఱములను భూసురుల కిచ్చెననుటో నొకనాణెములని కొంద ఱర్థము చెప్పుదురు. అది యుక్తి యుక్తమే కావచ్చును.

తే. అపుడె ప్రసవించియున్నట్టి ♦ యావుల లక్ష
వృషభములు నూఱు భూసుర♦వితతి కొసఁగె
మరల ముప్పదికోట్ల హే♦మమయనిష్క
ముల నమూల్యాంబరముల సొ♦మ్ముల నొసంగె. ౨౦౪ 5556

చ. సరసిజమిత్రరశ్ముల నె♦సంగుచు రత్నవినిర్మితంబునై
నిరుపమమై మనోజ్ఞమయి ♦ నిర్మలమై తగుభర్మహార మా
హరిపతి కిచ్చె భాస్కరకు♦లాభరణంబగు రామమూర్తి; యా
దరమున వాలిపుత్త్రునకు ♦ ధైర్యసమగ్రున కెంతొ వేడుకన్. ౨౧౪ 5557

తే. వజ్రవైడూర్యమణిగణ♦భాసురంబులైన కేయూరముల నిచ్చె;♦నవనిజాత [చు.
కపుడు రాముండుహృష్టుఁడై ♦యమలరత్నఖచితమయిచంద్రకిరణసం♦కాశమగు

*క. ఉత్తమతమమయి కాంతుల, నత్తఱి సభ నెల్లఁ గ్రమ్ము ♦ నట్టి యసమమౌ
ముత్తెపుహారము నిచ్చెను,రుత్తనయున కిచ్చునను ని♦రూఢమనీషన్. ౨౩౪ 5559

చ. జనకజ భర్తయాజ్ఞకయి ♦ స్వాంతమునం దవ్వరఁ బూని యంత నా
తనిసమనుజ్ఞనొంది ప్రమ♦దంబున దివ్యములౌచు నెమ్మనం
బునకు ముదంబు నెంతయును ♦ బొందుగఁ గూర్చెడు రెండువస్త్రముల్
ఘనమణినిర్మితాభరణ♦కాండముఁ బావని కిచ్చె వేడుకన్. ౨౪౪ 5560

చ. తనకుఁ బ్రియుండు నిర్భరము♦దంబున నిచ్చినహార మట్టి యా
జనకజ కంఠమందు రుచి♦జాలము మించఁగ నుండఁ దీసి య
వ్వనచరవారముం గనుచు ♦ భర్తృసభీష్ట మెఱుంగఁ గోరి యా
తనిఁ బలుమాఱు చూచె; రఘు♦తల్లజుఁ డింగితవేత్త గావునన్. ౨౫౪ 5561

క. ధరణికుమారికభావముఁ, బరిపరిఁ బరికించి యిట్లు ♦ పలికెన్ సుదతీ!
నిరుపమబలవిక్రమములు, స్థిరమతిముఖశుభగుణములు ♦ చెందు నెవనికో.

తే ఎవఁడు నీకాత్మసంతృప్తి ♦ నిచ్చినాఁడొ, యట్టివానికి నీహార ♦ మాదరమున
నొసఁగుమా;యనిపల్కనా♦యుత్పలాక్షి,హారమునుదానినిచ్చెనా♦యనిలజునకు.

క. సితజలదయుక్తమౌ పర్వత మట్టులు చంద్రకిరణ♦వారమువలెనే
సితరుచులమిగులు హారము, నుతిమంతుఁడుహనుమ తాల్చె♦మఱియు వెలింగెన్.

సీ. అంతఁ బరంతపుఁ♦డగు రామచంద్రుండు మైంద, ద్వివిద, నీల ♦ బృందనాయ
కులకు వారలు మదిఁ ♦ గోరినయట్టులు గుణవిశేషములను ♦ గూడియున్న
వస్తువుల నొసంగె; ♦ వనచరవృద్ధులు మఱియు వానరపతుల్ ♦ మహితరీతిఁ
దగినట్లు భూషణ♦తతుల వస్త్రంబుల నలరింపఁబడి; రంత ♦ నశ్రమమున

ఆ. నెట్టికార్యమైన ♦ నేపున నొనరించు, రాముఁ డసురసంఘ♦రాజునకును

* సీతాయై ప్రగహ్య ... అనిమూ ... తే ... మిత్యోశయేన దత్తా - అనివ్యాఖ్య.

వనచరేంద్రునకును ♦ హనుమకు జాంబవంతునకు నితరులైన ♦ వనచరులకు.

క. పరువులకుం దగినట్టులు, వరరత్నము లాదిగాఁగల ♦ వస్తువితతు లే
వరుసఁ గోరిన నటు లాదరమున నొసఁగంగ వారు ♦ తమిఁ జెలఁగంగన్. ౮౭

క. తమతమ నెలవులకుం జని; రమలాత్ములు వనచరేంద్రు ♦ లందఱు మహనీ
యమతియగు రామునభిషేకమహోత్సవము జూచి మ్రొక్కి ♦ కడువినయమునన్.

క. అనుమతులై కిష్కింధకుఁ, జని; రాకపితల్లజుఁడగు ♦ సప్తాశ్వసుతుం
డును రాముని యభిషేకంబును గని బహుమతుల నొంది ♦ పోయెం బురికిన్.

సీ. [సర్వకామంబు లొ♦సంగి శ్రీరాముండు పూజింప] *రాక్షస♦పుంగవుఁడగు
నావిభీషణుఁడు త♦దాజ్ఞను గైకొని కులధనంబును దాను ♦ గొనుచు లంక
కరిగె; రాముండిట్టు♦లఖిలవైరులఁ జంపి గురుయశంబును బొంది ♦ పరముఁడగుచు
దుష్టుల శిక్షించి ♦ శిష్టుల నలరించి రాజ్యంబు నెల్లను ♦ బ్రమదమలరఁ
తే. జక్కఁ బాలించె; ధర్మవ♦త్సలుఁడు రాముఁ, డఖిలధర్మవిదుం డయి ♦ యనుజుఁడైన
యా సుమిత్రాత్మజుని గాంచి ♦ యనియె; నీవు, ధర్మవిదుఁడవు మనవాది ♦ ధరణిపతులు.

క. మనుపటివారలు దోర్బలమున నేలుచునుండినట్టి ♦ భూమిని దీనిన్
ననుఁ గూడి యేలు మీవును, మనజనకపితామహాది ♦ మాన్యులు పూర్వుల్.

క. ధరణీశులు ధరియించిన, ధరణీభారంబు దీనిఁ ♦ దమి నీవును సు
స్థిరయౌవరాజ్యమును గొని, పరిపాలింపంగఁ దగును ♦ భవ్యమనీషన్. ౯౨

క. నే నెట్లో నీవు నట్లే, పూనం దగు ననియె; భూప♦పుంగవుఁ డిటు త
న్నానతిన ముదమున నీవిఁకఁ, బూనఁ దగున్ యౌవరాజ్య♦మున నిమ్ముదూర్తిన్.

---

* లబ్ధ్వా కులధనం రాజా లంకాం ప్రాయా ద్విభీషణః-అనియు. ఇచట కులధనమనుపదమునకు శ్రీరంగవిమానమని గోవిందరాజులు సంప్రదాయార్థమును జెప్పిరి. కులధనమనఁగా లంకారాజ్యమే యర్థమనియు, నుత్తరకాండమున రామావతారసమాప్తికాలమున రామమూర్తి విభీషణునకు శ్రీరంగవిమాన మిచ్చినట్లు చెప్పఁబడియున్నదనియుఁ బద్మపురాణమున నిట్లే చెప్పఁబడియున్నదనియు మహేశ్వరతీర్థులు వ్రాసిరి. ఈభేదమును సరిచేయుట శక్యమగు పనికాదు. బుద్ధిమంతు లాలోచించుకొని యెవరికి సరిపడినది వారు గ్రహించుటయే యుక్తము. గోవిందరాజులే తనవ్యాఖ్యలో "విభీషణ కులక్రమాగతం లంకారాజ్య మితి కేచిత్" అని వ్రాసియున్నారు. ఇందుఁ గొన్ని ప్రక్షిప్తశ్లోకము లున్నవనియుఁ గాఁబట్టి యవి తొలిగించి పద్మపురాణమునకు యుగాంతరవ్యవస్థయని యర్థముచెప్పిన గోవిందరాజమతము నిలుచునని మతికొందఱు. సత్యమునకు తీర్థులవారియర్థమే సరియైనదని తోఁపకపోదు. ఈచిక్కులు నాకేల యని యాపదమే పద్యమునఁ నుంచితి. బుద్ధిమంతులు ఎవరికెట్లు సరిగానున్న నాయర్థమును గ్రహింపవచ్చును. ఈరెండింటివలనను శ్రీరామునిరామత్వమునకు విభీషణునిభక్తత్వమునకు హానిలేదు. కుష్కు సుద్దులతో లాభములేదని గ్రహింతురుగాక.

[1]తే. అనతిచ్చినను బ్రియ ♦ మార నెంత, యనునయించిన లక్ష్మణుం ♦ డక్షి యనక
యుండెనంతమహాత్ముఁడా ♦ యుర్విభుఁడు, భరతు ♦ భిషిక్తుఁ జేసెనా ♦ పసమునందు.
ఆ. అంతఁ బౌండరీక ♦ మశ్వమేధము వాజ, పేయ మితరములగు ♦ పృథుమఖములు
ధరణినాథమౌళి ♦ తాఁ బలుమాఱులు, చేసె మానులలర ♦ భాసురముగ. ౯౦
క. ధరణీశుఁడు పదివేలగు, శరత్తులారాజ్యమేలి ♦ చక్కనియశ్వో
త్కరముల గురుదక్షిణలను, బరమములగు నశ్వమేధ ♦ భవ్యక్రతువుల్. [భుఁడు
తే. [2]శతమునొనరించెనిట్టులా ♦ జానుబాహు, వులును బలుమూఁపులునుగల ♦ భూమివి
లక్ష్మణానుచరుండయి ♦ లలితరీతి, విక్రమంబునఁ బాలించెఁ ♦ బృథ్వి నెల్ల. ౯౧
సీ. ధర్మాత్ముఁడగు రఘు ♦ తల్లజుఁ డత్యుత్తమమగు రాజ్యముఁ బొంది ♦ సుహృన్మిత్ర
బాంధవులను జ్ఞాతి ♦ పటలంబునుం గూడి బహువిధాధ్వరముల ♦ సరుసఁ జేసె;
రాముండు చక్కఁగా ♦ రాజ్యంబుఁ బాలింప వైధవ్యదుఃఖముఁ ♦ భామినులకుఁ [త;
గలుగదయ్యెను, వ్యాళ ♦ ములభయంబును, రోగభయమునుబొందరా ♦ ప్రజలొకిం
తే. యపుడులోకంబునన్ దొంగ ♦ లనఁగఁగలుగ, రైరదెట్టి యనర్థమే ♦ యైన నెవసిఁ
దాఁకకుండెను, సుంతయుఁ ♦ దారువృద్ధు, లుండియర్భకులు మృతిని ♦ నొందఁగనరు.
చ. [3]కనుకనె ప్రేతకార్యములఁ ♦ గానరు చేయఁగ; సర్వముల్ ముదం
బును గనుచుండు, మానవులు ♦ భూస్థలి ధర్మరతిన్ జెలంగి యొ
క్కనిపయి వైరముం గనఁగఁ ♦ గారణ మొక్కనికుండ రాముమో
మును గని దాన వాఁడు రఘు ♦ భూషణుమోముని మాని దాని నె
మ్మనములఁ బ్రీతిఁ గాంతురు స ♦ మస్తవిధంబులఁ దృప్తులై యిలన్. ౯౨ 5578
చ. జనపతి రాజ్య మేలుతఱి ♦ సర్వజనుల్ పదినూర్ల వర్షముల్
మనుగడఁ గాంచి రోగ మను ♦ మాటయె లేక [4]సహస్రపుత్రులన్
గని గతశోకులై సుఖముఁ ♦ గాంచిరి; రాముఁడు రాజ్యమేలఁగా
జనులు నిరంతరంబు తమ ♦ స్వాంతములం గడుఁ బ్రీతినిండఁగన్. ౯౩
క. రాముఁడు రాముఁడు శ్రీరఘు, రాముండని రామచంద్రు ♦ రమ్యకథలనే
వేమాఱు చెప్పుచుండం, గా మహి శ్రీరామమయము ♦ గాఁ దగియుండెన్. ౯౪
చ. తరువులు స్కంధముల్ విపుల ♦ తన్ దగ నెప్పుడు పూయుచున్ ఫలో
త్కరముల నొప్పుచుండె; జల ♦ దంబులు కాలము తప్పకుండఁగా
ధరణిని వృష్టిదానమునఁ ♦ దద్దయుఁ దన్పుచునుండె; వాయువుల్

1 సర్వాత్మనా పర్యనునీయమానో యదా న సౌమిత్రి రుపైతి యోగమ్-అనిమూ. ఇట లక్ష్మణుఁడు రామువాక్యము నంగీకరింపకుండుట మూర్ఖత్వమునఁ గాదనియు, అన్నను సేవించుట తప్పఁ దక్కిన యధికారములు తనకువలదనియు నిరంతరైకాంతసేవయే యతనిభావమనియు గ్రహింపఁదగు. 2 ఆజానులంబబాహు స్స మహాస్కంధః ప్రతాపవాన్-అనిమూ. 3 రామ మేవానుపశ్యంతో నాభ్యహింసన్ పరస్పరమ్-అనిమూ. అన్యోన్యనిర్మూలనవైరే సత్యపి రామముఖం మ్లానం భవిష్యతీతిమత్వా పరస్పరం నాభ్యహింసన్-అనివ్యాఖ్య. 4 ఇచట సహస్రశబ్దము బహుత్వపర మని గ్రహించుట యుక్తము;

నిరతసుఖాస్పదంబుగను ♦ నిచ్చలు వీచుచునుండె; బ్రాహ్మణుల్. ౯౮౧ 5581

చ. ధరణిప, వైశ్య,శూద్రులు, స్వ♦ధర్మము దప్పక లోభయుక్తి నే
వసనను బొందకే ముదిని ♦ వారనితృప్తిని గాంచు చుండి; రా
దరమున రాముఁ డేలుతఱి ♦ ధర్మరతుల్ వరధర్మనిష్ఠులుఁ
నిరతము సత్యవాదులు న♦నిందితమంగళలక్షణాఢ్యులుఁ
బరహితులుఁ సుశాంతు లతి♦భవ్యమనీషులునై నరుల్ కడుఁ. ౯౯౧ 5582

తే. వెలసి యుండిరి; సోదరు♦లెలమిఁగొలువఁ,బదునొకండుసహస్రసం♦వత్సరములు
శ్రీయుతుండయి రాముండు♦చేసె ధరణి,పాలనంబును ధర్మత♦త్పరమతియయి.

సీ. ఆదికావ్యంబు ధ♦న్యము యశస్కరమును రాజులకుఁ జయ♦ప్రదమునాయు
రారోగ్యదంబు వే♦దార్థసంయుతమును నగు దీని రామాయ♦ణాఖ్యకృతిని
వాల్మీకి రచియించె ♦ భవ్యంబుగా మును; దీనినిఁ జదువునో ♦ వీనులలర
నెవ్వండు వినునో యా♦హితమతిపాపాళిముక్తుఁ డౌ శ్రీరామ♦మూర్తిదయిన

తే. యతులపట్టాభిషేకంబు ♦ నాదరమున,విన్నయెడఁ బుత్రకాముని♦కెన్నరాని
సత్సుతుల్ గల్గుదురు,విత్త♦సంచయమును,గోరువారికి,ద్రవ్యంబు♦గూడునిజము.

క. ధరణివిభుండును వినునే, నరివీరుల నోడిచి భూమి ♦ నంతయుఁ బొందుఁ;
దరుణులు విందురయే రఘు,వరుఁ గౌసల్యయును, గైక ♦ భరతాహ్వయునిఁ.

ఆ. లక్ష్మణుని సుమిత్ర ♦ లలిమీఱఁ గన్నట్టు, లాయువెక్కుఁడు గల♦యట్టి సుతులఁ
బడయుదురు ప్రమోద♦పరమసుఖంబుల,గనుచునుంద్రుమిగులఁ♦గాంతివెలయ

క. శ్రమముం బొందకయే కా,ర్యములఁ సాధించు రాము♦రమ్యవిజయ మె
ల్ల మహిం బ్రతిపాదించెడు, సుచుహితరామాయణంబు ♦ శుభమతివినినఁ.

క. అమితాయు వొందు; వాల్మీ,కిమహర్షికృతంబు మాని♦కీర్త్యము వేదా
ర్థముఁ దెలిపెడు నీ తొలికా,వ్యము నెవ్వఁడు శ్రద్ధ గలిగి♦యాంధ్రతిమీఱఁ.

క. జితకామక్రోధుండయి, యతిశయమోదమున వినిన ♦ యాతం డాప
ద్వితతిని దాఁటును జక్కఁగ,క్షితి నెవఁడు విదేశమందుఁ ♦ జేరియె యున్నఁ.

తే. మరల బంధువులనుగూడు ♦ మహిని నిందె
రాఘవానుగ్రహమ్మున ♦ రమ్యవాఁఛ
లన్నియును బొందు; దీని రా♦మాయణమును
జక్కఁగా విన్న సురలుహ♦ర్షముఁ గనుదురు. ౧౦౮౧ 5590

సీ. ఇంతమాత్రమెకాక♦గృహమునవసియించికార్యంబులకును♦విఘ్నములఁగూర్చు
దేవతాగణములు ♦ తీవ్రభూతంబులుశాంతంబులగు; రామ♦చంద్రుగాథ
విన్నమాత్రమ్మునఁ ♦ బృథ్వీశుఁ డెల్లభూమండలంబు జయించు, ♦ మఱి విదేశ
గతుఁడు క్షేమంబుగఁ ♦ గ్రమ్మఱ స్వస్థానమును జేరు;నార్తవ♦మును గనుయువ

తే. తులొగివిన్నసద్గుణులఁబు♦త్రులనుగనుదు;,రతిపురాతనమీయితి♦హాసమాట[వు,
దీనిఁబూజింపఁజదువంగ♦మానవులకుఁ, బాపసంఘంబునశియించు♦భద్రమొద

క. ఆయువు చాలఁ దగున్ రా,మాయణమును క్షత్రియు లొగి ♦ నౌదలలుధరన్
రాయఁగ మ్రొక్కి వినంగఁగు,జ్జా యనసీసుమునివలన ♦ శుంభద్భక్తిన్. ౧౧౧

క. తనయప్రాప్తియు భాగ్యం,బును దప్పక కల్గు శంక ♦ పూనవలదు; దీ
నిని బూర్ణముగా నిత్యం,బును వినినం జదువ రాఘు♦వుఁడు వానిపయిన్.

క. అనిశము ప్రీతుండయి యుం,డును; రాముఁడె యాది దేవుఁ♦డు సనాతనుఁడున్
ఘనభుజుఁడు ప్రభుఁడు నారా,యణుఁడున్ హరియైన విష్ణు♦వగు నట్లగుటన్.

క. కరుణించిన నఖిలార్థము, లరుదుగ నిచ్చును; మహార్థ♦మగు కావ్యము శ్రీ
వరుచరితము మంగళదముఁ,; బరమంబగుభక్తి వినెడు♦వాఁడు ధరిత్రిన్. ౧౧౩

చ. తనదుకుటుంబవృద్ధి ధన♦ధాన్యవివృద్ధిని గాంచు మోదమున్
మనమున కిచ్చు స్త్రీల నస♦మానవిలాసినులన్ వివాహమౌ
ననుపమమౌ సుఖంబుగను ♦ నాత్మను గోరిన కోర్కులొందు మే
దినిఁగల సర్వకామములఁ ♦ దృప్తిగఁ బొందును రామునత్కృపన్. ౧౧౪

తే. ఆయురారోగ్యయశముల ♦ నందఁ జేయు
మంచిసోదరలాభంబు ♦ మించఁ గూర్చు
బుద్ధి సుఖముల నభివృద్ధిఁ ♦ బొందఁ జేయుఁ
దేజమును గల్గఁజేయు నీ ♦ దివ్యగాథ !. ౧౧౫ 5597

క. కనుకనె యభ్యుదయంబును, గనఁగోరెడు సాధుజనులు ♦ కడు నియమముతో
డను దీనిన్ వినవలయును;, వినుఁడీ! నరులార! పూర్వ♦వృత్తం బిదియౌ.

తే. భద్ర మిడుఁగాక మీకెప్డు ♦ భక్తితోడ
నమ్మకముగల్గి పారాయ♦ణమును జేయుఁ
డీశుఁడగు విష్ణుమహిమంబు ♦ వృద్ధిఁగాంచుఁ
గాక జగమున నసదృశ♦ఖ్యాతి మించి. ౧౧౬ 5599

క. దీనిన్ భక్తిని విన్నను, దీనిమహార్థమును నన్మ♦తిని గైకొనినన్
మానసములఁ బ్రమదంబును, బూనుదురు సుపర్వు లనయ♦మునునరులయెడన్.

క. రామాయణమును వినినన్, నేమంబునఁ బితరులెల్ల ♦ నెమ్మిం గనువా;
రామహితభక్తి నీశ్రీ, రామునిగాథను మహర్షి ♦రమ్యకృతిఁ దమిన్. ౧౧౭

తే. ఎవరు వ్రాయుదురో వార ♦ లెల్లఁ గామ
ములను బొందుచుఁ బరలోక♦మునకు నరిగి
స్వర్గమున సర్వకాలంబు ♦ వాస మొప్పఁ
జేయుదురు నిశ్చయం బిది ♦ శ్రీహరికృప. ౧౧౮ 5602

నూటముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

క. మానీతమర్త్యరూపా, మానితకరుణాభిపూత♦మంజ్వాలాపా
మానియతసుకృతసురపా, మానీతిప్రహితవినుత♦మానినహీపా.

చ. సరసిజసూతి దేవపతి♦సన్మునిసంతతిసాధుసన్నుతి
స్ఫురదభిరామ! వేదతతి♦భ్రాజితమోక్షదదివ్యనామ! సుం
దరరుచిధామ! దీనజన♦తారకిపాలనకామ! సత్కృపా
కరగుణధామ! యోగిజన♦కమ్రహృదంబుజధామ! నిత్యమా!.

మాలిని. నిరుపమగుణహారా ♦ నిర్జితానేకశూరా
శరధికృతనివాసా ♦ సంతతానందహాసా
దురితతిమిరమిత్రా ♦ ధూతదైతేయగోత్రా
సురుచిరకమలాక్షా ♦ సూరిరక్షైకదీక్షా.

సీ. ఇది మహీసురకుల♦విదితకాశ్యపమానిగోత్రజాపస్తంబ♦సూత్ర, శ్రీత్రి
పురసుందరీవర♦కరుణాత్తసంస్కృతాంధ్రవిశ్వవైభవ, ♦ ప్రథితకీర్తి
జనసుంచివంశాబ్ధి♦చంద్రసుబ్రహ్మణ్యవిబుధవర్యసుపుత్ర, ♦ వినుతిపాత్ర
పండితగురుభక్త♦తాండవకృష్ణాపరాభిధేయార్యజ♦నాళిభజన
తే. నిరతశేషాద్రిశర్మప్ర♦ణీతమైన
యాంధ్రరామాయణంబున ♦ నఖిలసుఖము
లొసఁగి విజయంబు సమకూర్చు♦యుద్ధకాండ
మవని నాచంద్రరవితార♦మై చెలంగు.

యుద్ధకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

శ్రీ ర స్తు.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

ఉత్తరకాండము - ౧ వ సర్గము.

క. శ్రీరమ్యసుగుణశోభా,పారావారా! మునీంద్ర♦వారార్చితప
త్సారసయుగళా! సీతా,శ్రీరమణీకృతవిహార! ♦ శ్రీరఘువీరా!.

మహామునులు రాముని జూడవచ్చుట.

క. విను మవ్వలివృత్తాంతం,బును సర్వసురారినాశ♦మును జేసి యశం
బునఁ [1]బ్రాప్తరాజ్యుఁడగు రా,మునిచెంతకు వచ్చి రెలమి ♦ మునివరులెల్లన్

చ. మనముల రామచంద్రుమహి♦మంబు నెఱింగినవారు గాన నా
తని నుతియింప లక్ష్మణునిఁ ♦ దద్దయు సూక్తుల సంస్తుతింపఁ జ
య్యన నమరేంద్ర దిగ్వసతు ♦ లైన మహాత్ములు కౌశికుండు స
ర్వనుతుఁడు గాలవుండు ముని♦వర్యుఁడు గార్గ్యుఁడు రైభ్యనాముఁడున్. ౧౹

ఆ. వఱలుకీర్తి యూయ♦వక్రీతుఁ డల్లె మే
ధాతిథికి సుతుండు ♦ తత్త్వవిదుఁడు
కణ్వుఁ డతులయశముఁ ♦ గ్రాల వర్ధిలు చున్న
చ్యవనుఁ డనఁగఁ బరఁగు ♦ నట్టిమునులు. ౨ 3

సీ. దక్షిణదిశనున్న ♦ తపసులు భాసురుల్ నముచిస్వస్త్యాత్రేయ♦నాము లవలఁ; [చి
బ్రముచియునత్రియు♦నుముఖుండువిముఖుండునయ్యగస్త్యునిగూడి♦యరుగుదెం
రట్టులె పశ్చిమ♦మందున్న [2]కవషి వృషద్గు ధౌమ్యులు ముని♦సత్తముఁడగు
రౌధేయుఁడును శిష్య♦రాజితో వచ్చిరి; గౌతముండు వసిష్ఠ ♦ కశ్య పాత్రి
మునులు విశ్వామిత్రుఁ♦డును జమదగ్ని భరద్వాజులను ముని♦రాజు లేడు

తే. గురు మహాత్ములు వచ్చి రు♦త్తరమునందు
సతతవాసంబు చేయుచు ♦ సమధికమగు
మహిమ నొప్పారుదురు; సర్వ♦మాను లిట్లు
జ్వలనసమ తేజు లఖిలశా♦స్త్రజ్ఞవరులు. ౬౹ 4

క. శ్రుతులను సాంగములుగ స,మ్మతి నెఱిఁగినవారు ప్రీత♦మానసులును నై

---

1 ప్రాప్తరాజ్యుఁడగు-అనుచోఁ దొలియక్షరమగు "ప్ర" యనునది గాయత్రియం దేకవిం
శత్యక్షర మని తెలియందగు 2 మృకండు కవషీ ధౌమ్యః-అని మహేశ్వరతీర్థులపాఠము.

ప్రతిహారిమూలముగఁ దమ,జతనము దెలుపంగఁ దలఁచి♦శాంతము చెలఁగన్,

ఆ. కూరుచుండి; రంతఁ ♦ గోరి యగస్త్యుండు, ద్వారమందునున్న♦వానిఁ గాంచి
మునుల మైన మేము ♦ చనుదెంచి యుండుట, దాశరథికిఁ దెల్పఁ ♦ దగుదు వీవు,

చ. అన విని ద్వారపాలకుఁ డ♦హార్యతపోధనుఁ డౌ నగస్త్యస
న్మునివచనంబు రీతిఁ దవ్వరఁ ♦ బూని మహామతియైన రాముని౦
గనఁ జని యింగితజ్ఞుఁడయి ♦ కమ్రనయజ్ఞుఁడు దక్షుఁడున్ జిరం
తనగురుశీలయుక్తుఁడును ♦ ధైర్యయుతుండును నౌట నేర్పునన్. ౯ 7

ఉ. పున్నమనాఁటిచంద్రుఁ డనఁ ♦ బొల్చు ముఖద్యుతి నొప్పు రాము సం
పన్నునిఁ గాంచి మీకడకు ♦ భవ్యమతుల్ మును లెల్ల రాఁగ న
ఘ్యన్నతుఁడౌ నగస్త్యముని ♦ యుద్యము మొప్పఁగ వచ్చియున్నవాఁ
డన్న వచస్సు శ్రోత్రముల♦యందుఁ బడన్ రఘురాముఁ డాదృతిన్. ౧౦

తే. బాలసూర్యసమప్రభుల్ ♦ పరమమాను
లరుగుదెంచుట కానంద ♦ మతిశయిల్ల
ద్వారపాలకుఁ గని యిట్లు ♦ పలికె; మునులఁ
బనుపు మిచటికి మర్యాద ♦ గనఁబఱచుచు. ౧౧ 9

చ. అన విని ద్వారపాలుఁ డపు ♦ డాదృతి వారల లోని కేగుఁడీ
మునివరులార! యన్న ముని♦ముఖ్యులు లోనికి నేగి; రంత నా
జనపతి వారిరాకఁ గని ♦ సత్వరమే యెదురేగి దోసి లొ
గ్గి నిలిచి పాద్యమర్ఘ్యము నొ♦గిన్ దమిమీఱఁగ నిచ్చి యంతటన్. ౧౨ 10

ఉ. ధేనువు నిచ్చి సాదరమ♦తిం బ్రణమిల్లి వరాసనంబులన్
దా నపు డేర్పడం దెలిపెఁ; ♦ దన్మునివర్యులు స్వర్ణచిత్రితం
బై నెఱి విస్తృతిం జెలఁగి ♦ యర్హముగాఁ దగి *దర్భ లోపలన్
బైన మహాజినంబు గడు ♦ నందముగాఁ దగునాసనావళిన్. ౧౩ 11

క. కనుఁగొని యథార్హవిధిచే, ననుపమసంప్రీతి రాము ♦ నాదృతిఁ గనుచున్
మును లెల్లఁ గూరుచుండిరి;, మనువంశవిభూషణుండు ♦ మానుల నెల్లన్. ౧౪

చ. వరుసఁగ వారివౌ కుశల♦వార్తలఁ జక్కఁగఁ బ్రశ్నచేసి యా
దరమున శిష్యసంఘములఁ ♦ దత్పరిచారకులన్ మహాదర
స్ఫురణము మీఱ క్షేమమును ♦ సుస్మితవాక్కులఁ బ్రశ్నచేయ భూ
సురమును లెల్ల వేదములఁ ♦ జొక్కపుఁబాండితిఁ గల్గి యుండుటన్. ౧౫

తే. రాము నీక్షించి సూనృత♦రమ్యవాక్కు
లొప్పఁ బల్కిరి; దీర్ఘబా♦హూ! రఘూద్వ

* కుశాంతర్ధానదత్తేషు మృగచర్మయుతేషు చ-అనిమూ.

హా! మహాత్మక! కుశలంబె ♦ యలరె మాకు
మాయదృష్టవశంబున ♦ నీయయోధ్య. ౧౭ 14

చ. అరుల నడంచి క్షేమమున ♦ నంపజుఁ బ్రోచుచు నున్ననిన్ను ని
త్తరుణమునందుఁ గంటిమి; ని♦తాంతపురాకృతభాగ్యరేఖ నా
సురరిపు [1]లోకరావణుని ♦ శూరుని రావణుఁ జంపి తీవు; నీ
కరయఁగఁ బుత్రపౌత్రయుతుఁ♦డై తగు నాజగదేకవీరునిన్. ౧౮ 15

చ. అనిఁ బొలియించుటన్న నొక ♦ యబ్బురమే యని తోఁచుఁ; జాపముం
గొని త్రిజగంబులం గలఁపఁ ♦ గోరుదువేని జయింపనోపు; దీ
వనుపమశక్తి నీవిమయు♦మందొక సంశయ మింత లేదనూ;
దనుజులఁ జంపి జానకిని ♦ ధర్మమునీషు సుమిత్రనందనున్. ౧౯ 16

ఆ. నీకు హితమె కోరు ♦ నిర్మలాత్ముని లక్ష్మణుని వినీతుఁ గూడి ♦ యనుపమాన
విజయలక్ష్మిఁ గూడి ♦ విలసిల్లు నినుఁ గంటి,మిచట మాయదృష్ట♦మెన్నఁదరమె.

క. జనులకు సోదరులకున్, మనములు వికసిల్ల వంశ♦మండనుఁడవు గాఁ
దనరారు నిన్నుఁ గనుటే, యనుపమమోదంబు మాకు ♦ ననవరతంబున్. ౨౦

సీ. దుర్ధర్షుఁడా ప్రహ♦స్తుండును వికటుండు నలమహోదరవిరూ♦పాక్షు లాయ
కంపనుఁ డనఁబడు♦క్రవ్యాదు లనిమొనఁ దెగిరి నీదైన య♦దృష్టమహిమ;
దేహప్రమాణంబు ♦ దేనికన్నను జగంబున నెక్కువే లేదొ ♦ యనుపమాన
భీకరమగునట్లు ♦ వెలయునట్టి శరీరములరు నాకుంభక♦ర్ణాహ్వయుండు

తే. తెగియె నీచేత నిద్ది య♦దృష్టమె యగుఁ;
ద్రిశిరుఁ డతికాయుఁ డట్టులె ♦ తెగిరి, మఱి న
రాంతకుం డనువాఁడు దే♦వాంతకుండు
బలపరాక్రము లనిఁ దెగి♦పడిరి గాదె ౨౧ 19

క. ఘనబలులు భీమదర్శను, లనుపమశౌర్యమున నొప్పు♦నట్టి నికుంభుం
డును గుంభుఁడు కుంభశ్రవ,సునితనయులు తెగిరి కాదె ♦ క్షోణీశ! యనిన్.

క. సమరంబున నీదునదృష్టమునన్ [2]గాలాంతకయమ♦సంకాశులుగా
క్షమఁ దగు యుద్ధోన్మత్తుం,డు మత్తుఁడును యజ్ఞకోపుఁ♦డును నీచేతన్. ౨౩

తే. మఱియు ధూమ్రాక్షుఁడును లస♦న్మహితసాయ
కాగ్నిఁ బడఁజేయఁ బడిరి గా; ♦ యసురవీరు
లైన వీరెల్ల శస్త్రాస్త్ర♦హస్తులగుచుఁ
గదనమును ఘోరముగఁ జేయఁ♦గాఁ జెలంగి. ౨౪ 22

క. పితృపతితుల్యాంబకసం,తతిచేఁ జంపంగఁ బడుట ♦ తగినయదృష్టం
బె తలంపఁగ శ్రీరామా;, దితిజేంద్రునితోడ నీకుఁ ♦ దీవ్రతరముగన్. ౨౫ 23

1 రావణో లోకరావణః-అనియూ. 2 కాలాంతకయమోపమా-అనియూ.

తే. ద్వంద్వయుద్ధంబు చెల్లంగ ♦ దానవారు
లకు నవధ్యుఁడుగాఁగ బ♦లంబుచేత
నలరు రావణుఁ జంపి జ♦యంబు గంటి
వది యదృష్టంబు గాదె? మ♦హాత్మ! రామ!. ౨౭౪ 24

చ. (విను దశకంఠుఁ డీల్గుటన ♦ విస్మయ మంతగఁ గాక యుండు నా
తనితనయుండు చచ్చుటయె ♦ తద్దయు విస్మయదాయకంబు మా
మనముల నెన్నఁ గాలమె స♦మస్తవిధంబుల ధిక్కరించె నా
తని ననిఁ దోఁచుచున్నయది ♦ దారుణరూపుఁడు వాఁడు రాఘవా!.) 25

తే. అని బరాభవ మింతయు ♦ నాదశాస్య,నకు రణంబునఁ గల్గె న♦నంగ విని న
దెప్పుడును లేదు కాలంబు♦తప్పెనతని,కందులకెద్వంద్వయుద్ధమ♦ట్లమరెరామ!.

సీ. రావణియును సమ♦రంబునఁ బోరెను; జచ్చి రిద్దఱు నదృ♦ష్టమున నట్లు
కాలంబు పరుగిడు♦కరణిఁ బైఁబడనచ్చు నాయింద్రజిత్తుసా♦యకముఖమునఁ
బడక లక్ష్మణుఁ డుండె ♦ భగవదాశయమట్లు విజయంబునీవ్రోల♦వెలసెరామ;
యింద్రజిద్వధము మే ♦ మెల్లర మాలించి సంతసించితిమి ని♦శ్చయము సర్వ

తే. భూతములకు నవధ్యుఁడై ♦ పోలిచి భూరి
మాయ ధరియించి యున్న య♦మర్త్యనాథ
జిత్తు నాతనిఁ జంపుట♦చేత విస్మ
యంబు మిక్కిలి గల్గె మా♦యందఱకును. 3౧ 27

క. ఈకర్బురశూరవరుల్, గాక యిఁకం గామరూప♦కలితులు పెక్కం
డ్రో కాకుత్స్థా! నీదగు, ప్రాకటభాగ్యమునఁ దెగిరి ♦ ప్రధనమునందున్. 3౨

క. వీరా! పుణ్యము సౌమ్యము, నై గాజిలు నభయదాన ♦ మమరావళికిన్
శ్రీరంజిల భాగ్యంబున, ధారణి వర్ధిలుదు వీవు ♦ దస్యుహరుఁడవై. 33 29

ఆ. జయము నీకుఁ గల్గె ♦ సంతోష మయ్యె మా, కనుచుఁబల్కుభావి♦తాత్ములైన
మునులవాక్యములను ♦ విని సువిస్మయమునఁ, జేతు లొగ్గి పలికె ♦ శ్రీరఘుపతి.

చ. పరమపవిత్రులార! గురు♦పౌరుష మొప్పెడు కుంభకర్ణు భీ
కరతనుఁడైన రావణునిఁ ♦ గాదని రావణి నెన్న నేల? యు
ర్వరఁ గడు వీర్య మొప్ప భట♦పాలకుఁడైన ప్రహస్తు నమ్మహో
దరుని విరూపనేత్రుఁడను ♦ దానవవీరుని మత్తనామునిన్. 3౫ 31

తే. మఱియు నున్మత్తుఁడను దైత్య♦ముండను దుర
మందు నొప్పు దేవాంతకు ♦ నల్లె యాస
రాంతకుని గురువీర్యులై ♦ యలరువీరి
వదలి రావణి నుతియించి ♦ పలుక నేల?. 3౬ 32

సీ. అతికాయుఁ ద్రిశిరసు ♦ నాధూమ్రలోచను వీర్యాధికుల వీరి ♦ విడిచి రావ
ణిని నుతింపఁగ నేల? ♦ మునులార! యాతనికిఁగు ప్రభావం బెట్టి ♦ దతనిబలము
విక్రమ మెట్టిది? ♦ విషయ మెద్దానిని గొని రావణునికంటెఁ ♦ గొడుకుఁ బెద్ద
యని పల్కుచున్నార; ♦ లది నేను వినఁదగునట్టిదె యైనచో ♦ *నాజ్ఞ గాఁగ
తే. మదిని దలఁపక విజ్ఞప్తి ♦ మాడ్కిఁ దలఁచి
యది రహస్యముగాకున్న ♦ ననువదింపుఁ
డేను వినఁగోరినాఁడ, దే♦వేంద్రు నెట్టు
లాతఁడు జయించె వరముల ♦ నందె నెట్లు. ౪౦౫ 34

క. జనకుని మించిన బలమును, దనయుం డేలాగుఁబొందె ♦ దశకంఠుం డా
తనికంటె నల్పబలుఁడో, నని చెప్పఁగ హేతు వెద్ది ♦ యారసి చెపుఁడీ ౪౧

చ. జనకుని మించి పుత్త్రుఁ డెటు ♦ సంగరమందు జయించె నింద్రు, నా
దనుజుఁడు సద్వరంబులను ♦ దా నెటు లెవ్వనినుండి పొందెనో
మునివర! యంచు మౌనిగణ♦ముఖ్యు నగస్త్యుని జూచి [1]ప్రశ్నచే
సినను నాదృతిం గనుచుఁ ♦ జెప్పుము సర్వము వానివృత్తముల్. ౪౨ 35

ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨ - వ సర్గము.

అగస్త్యుఁడు రామునకుఁ బులస్త్యవంశమును విస్తరించి చెప్పుట.

చ. అనిన మహాత్ముఁడై తనరు ♦ నట్టి రఘూత్తమువాక్య మాదృతిన్
విని గురుతేజుఁడైన ముని♦వృద్ధుఁడు కుంభభవుం డగస్త్యుఁ డి
ట్లనియె; రఘూద్వహా! వినుము ♦ [2]యాతువరుండగు రావణుండు భూ
వినుతబలాధికుండయిన ♦ వృత్తము నాతని భూరితేజముల్. ౧౫ 36

చ. అరుల వధించినట్టి విధ ♦ మాతఁ డవధ్యుఁడు శత్త్రురాజి కె
క్కరణిగ నయ్యెనో వివృతిఁ♦గా వచియించెద; వానియన్వయ
స్ఫురణము జన్మరీతియును ♦ బూన్కి వరంబుల నెట్లు గాంచెనో
వరముల నెవ్వ రిచ్చిరో వి♦భాసుర తేజ! వచింతుఁ జక్కఁగన్. 3 37

చ. మునుపు కృతాఖ్యమైన యుగ♦ముఖ్యమునన్ రఘురామ! బ్రహ్మకుం
దనయుఁడు తాఁ బ్రజాపతి పి♦తామహతుల్యుఁడు బ్రహ్మమానియై
తనరుఁ బులస్త్యనామకుఁడు; ♦ ధర్మసుశీలతలందుఁ దద్గుణా
ళిని నుతియింపఁగాఁ దరమె ♦ లీలయె నూ! తప మట్టిమానికిన్. ౪౫ 38

---

* న ఖ ల్వాజ్ఞాపయామి వః-అనిమూ. 1 తత్పృచ్ఛత శ్చాస్య మునీంద్ర సర్వమ్-అనిమూ.
2 యాతువరుండు=రాక్షస శ్రేష్ఠుఁడు. యాతురక్షసీ-అని అమరము.

ఉ. ఆతనివైభవంబు గల♦యట్ల వినుతించు టదెట్లు లన్న వి
ఖ్యాతపితామహాత్మజని ♦ యం చని చెప్పఁగ చాలుఁ గాని యిం
తే తగు వైభవం బసఁగ ♦ నెట్లగు; నాతఁడు బ్రహ్మపుత్త్రతన్
బ్రీతిదుఁడై సురావళికి ♦ విశ్వహితుండును నై మహాత్ముఁడై. ౮ 39

చ. సురుచిరసద్గుణాఢ్యుఁడయి ♦ క్షోణిని సద్గిరియంచు విస్తృతిం
బరఁగెడు మేరుభూమిధర♦పార్శ్వమునన్ దపమాచరించుని
ర్భరకుతుకంబునన్ జనియెఁ; ♦ బానసమాతృణబిందునాశ్రమం
బరుదుగ నొప్పు సందుఁ దన♦యాత్మ ముదంబును బొంద నాతఁడున్. ౯ 40

సీ. ధర్మాత్ముఁడగుచు స్వా♦ధ్యాయనియుతి నింద్రియంబులుతగఁ దపం♦బచటఁ జేయు
చుండంగ నయ్యాశ్ర♦మోర్వికిఁ జని సురకన్యలు పన్నగ♦కన్య లలరి
రాజర్షికన్యకా♦రాజియు నచ్చరల్ విఘ్న మొనర్చిరి ♦ విపులనియతి;
కెట్లన నాకన్య ♦ లెల్లఁ గ్రీడింపఁగ నాప్రదేశముఁ జేర ♦ నరిగి రద్ది

తే. తలఁప సర్వర్తుసుఖముల ♦ వెలసి రమ్య,కాననంబయి తనరును ♦ గాన నిత్య
మందు విహరించు వేడుక♦నరుగుచుండి;, రా ప్రదేశమురమణీయ♦మై వెలయుట. ౧౦

క. మునిపతివులస్త్యుఁ డచ్చట, ననుపమనియమంబుఁ బూని ♦ యాపరమేశున్
మనమున నిడి తప మొనరుపఁ, గని వారలు కొంతమంది ♦ కలనాదములన్.

క. పాడుచు నాడుచు వీణలఁ, బోడిమి మీటుచుఁ దపంబుఁ ♦ బూనినమునికిన్
గూడని విఘ్నము నవ్విరి,బోఁడు లనిందితలు చేయఁ♦బూనిరి మిగులన్. ౧౨

క. తననియమంబును జెఱుపం,గను బూనినవా రటంచుఁ ♦ గడుఁ గ్రుద్ధుండై
ఘనతేజుఁ డామహాముని, యనియె; న దేకన్య మామ♦కాంతికమునకున్. ౧౩

క. నను గాంచ వచ్చునో యా,వనజేక్షణ తాల్చు గర్భ♦భారంబును; నా
విని యామహాత్ము వాక్యం,బును నాకన్యకలు బ్రహ్మ♦మునిశాపమునన్. ౧౪

క. కలుగును దప్పక గర్భము, పలు కిది సత్యం బటంచు ♦ భయపడి యాను
స్థలముం జేరుట మానిరి;, పలు కది తృణబిందురాజ♦పతిమునిసుతయున్.

క. వినదయ్యెఁ; గాన నిర్భయ,మున నయ్యాశ్రమపదంబు ♦ ముదిత ప్రవేశిం
చి నిరతి విహరించుచు నటఁ, దనచేడియ లోకతుకయును ♦ దన కగపడమిన్.

తే. ఒంటినుండియె విహరించు♦చుండె; నట్టి
కాలమున గురుతేజుఁడై ♦ క్రాలు నాపి
తామహాత్మజుఁ డాపుల♦స్త్యసురమౌని
వరుఁడు సత్తపమునఁ దానె ♦ భావితుఁడయి. ౧౭ 48

క. ఒనరిచె స్వాధ్యాయంబును;, వనజేక్షణ యంత వేద♦వరనిస్వనమున్
వినుచుఁ దపోనిధి నమ్మునిఁ,గని యప్పుడె పాండు దేహ♦కలితయు నగుచున్.

ఆ. వ్యక్తగర్భభార ♦ మలరుచు నుండంగ, నిద్ది యేమటంచు ♦ నింతి తనదు

గర్భదోష మెఱిఁగి ♦ కలవిలపా టొందిి,దానివిధ మెఱుంగఁ ♦ దలఁచి తరలి.
క. తనతండ్రియాశ్రమమునకుఁ, జని నిలిచెన్; సిగ్గుతోడఁ ♦ [జాన యువనతా
నన యాచు నుండ] నావిధిఁ,గనఁబడు తనతనయ నచటఁ♦ గని తండ్రియనెన్.
క.[నిను నెవ్వఁడు శపియించెను?, గను లెఱుఁగక విప్రియంబుఁ♦గావించితి వె
వ్వని కెవనిచెంత కేటికిఁ,జనితి వచట నేమి ఫలము ♦ జరగెఁ గుమారీ!.] 52
క. తరుణుల కవివాహితలకుఁ,గర మర్హముగానిది గద ♦ గర్భం బిది యె
వ్వరుసం దాల్చితి వమ్మా, సరిగా నెఱిఁగింపు; మనినఁ ♦ జానయు వగతోన్.53
క. జనకుఁ దపోధనునిం గ,న్గొని దైన్యము దోఁపఁ బలికెఁ ♦ గొంకు మనమునన్
గన కంజలిబంధంబున;, జనకా! కారణ మెఱుంగఁ ♦ జాల నిజముగన్. ౨౧
క. తను విది యేవిధి గర్భం,బును దాల్చెనొ; తొలుత నేను ♦ మునివర్యుఁడనం
గను జాలి భావితాత్మం, డనఘుఁడు వగు నప్పులస్త్యు♦నాశ్రమవరమున్. ౨౨
క. కన నేగితి నట స్వసఖి,జనమును వెదుకంగ; నచట ♦ సఖి యొక్కతెయుం
గనఁబడకపోయె నిధ్విధిఁ, గనఁబడియెను గర్భ మేమి♦కతమో యెఱుఁగన్.
క. రూపవిపర్యాసం బిది, యీపగిదిగఁ గానఁబడఁగ ♦ నెంతయు భీతిన్
నీపరిసరమును జేరఁగ, నీపగిదిన్ వచ్చితి నని ♦ యింతి పలికినన్. ౨౩౪ 57
చ. ధరణిపమానిసత్తముఁ డు♦దాత్తతపఃప్రతిభావిశేషసుం
దరతనుఁ డంత నెమ్మదిని ♦ ధ్యానయుతంబగున ట్లొనర్చి మా
నిరమణుకృత్య మెల్లఁ దన♦నిర్భరశక్తి నెఱింగి; మానిభా
వరమణి భావితాత్ముఁడు వి♦భాసుర తేజుఁడు తద్వశంబునన్. ౨౮౪ 58
క. మును పొసఁగినట్టి శాపం,బును జక్క నెఱింగి తనదు♦పుత్రికనుం దో
డ్కొనిపోయి పులస్త్యునితో,ననియె; మహాత్మా! మహాగు♦ణాన్విత యిదినూ!.
ఆ. నాకు నాత్మజాత ♦ నారీశిరోమణి, తానె కోరి వచ్చెఁ ♦ దమిని గాన
భిక్ష దీనిఁ గొనుము ♦ వేవేగ సత్తపో,నియతి నింద్రియములు ♦ నెఱి కృశింప
క. అనవరతనియమముల నొ,ప్పు నీకు శుశ్రూషణంబుఁ ♦ బూని యెపుడు చే
యును నిస్సంశయ మని యిటు, తనమ్రోల వచించు రాజ♦తపసిపలుకులన్.
క. అనుపమధర్మహితంబుల, విని యాకన్యను గ్రహింప ♦ వేడుకపడి యి
ట్లనియెను; గాని మ్మట్టులె, మునివర్య! యనంగ మోద♦మున నాతండున్. ౨౯
క. తనపుత్రి యథావిధిగా, మునిపతికిఁ బులస్త్యునకును ♦ బొంగి యొసఁగి య
ల్లనఁ జనియె స్వాశ్రమంబున;,కనుపమనుగుణముల నామె ♦ నాత్మేశ్వరునిన్.
క. నిరతము రంజిలఁ జేయుచుఁ, బరితోషమునన్ వసించెఁ ♦ బతిచెంత; ననం
తర మాపులస్త్యమునిపతి, తరుణీమణిశీలవృత్త♦తకు ముద మందెన్. ౩౦ 64
క. ఈరీతి హర్ష మొందుచుఁ, జారుమహాతేజుఁడైన ♦ సంయమి ప్రీతుం
డై రమణిఁ గాంచి పలికెన్;, నారీమణి! నీదుసద్గు♦ణశ్రీ కాత్మన్. ౩౧ 65

క. పరితుష్టుండనై తిని ని, త్తరుణంబున నన్నుఁ బోలు ♦ తనయు నొసఁగెదన్;
దరుణీ! యాపుత్త్రుఁడు మన,యిరువురవంశములకీర్తి ♦ నెంతయుఁ బెంచున్.

తే. వంశకర్తయునగుఁ జుమ్ము ♦ వరతనూజుఁ
డతఁడు పౌలస్త్యనాముకుం♦డౌ; *నదెందు
చేత వేదంబు నేఁ దగఁ ♦ జెప్ప వినియె
నందున నతండు విశ్రవుం ♦ డనఁగఁ బరఁగు. ౩౭౪ 67

క. సుంతయు సందియ ముండదు, కాంతా! యన నామె మదిని♦గడు హర్షంబున్
గాంతునిపైఁ బెనుభక్తియు, నింతయునన్ రాక తనర ♦ నేగె గృహంబున్.

ఆ. అచిరకాలమునకు ♦ నంత నాతన్వియుఁ
గనియె విశ్రవసునిఁ ♦ దనయుఁ; నతఁడు
మూఁడులోకములను ♦ గూడ విశ్రుతకీర్తి
ధర్మములు చెలంగ ♦ నిర్మలమతి. ౩౮ 69

చ. శ్రుతులను నేర్చి జంతుతతిఁ ♦ జూచినఁ బ్రీతి చెలంగు చుండ సం
తతసమదర్శియై నియమ♦తత్పరుఁడై కడుశీలవంతుఁడై
పితృసముఁడై తపంబునను ♦ బెంపు వహించుచు విశ్రవుండు మా
నితతిని బూజ్యుఁడై యలరె ♦ నిర్మలమౌ యశ మావరింపఁగన్. ౩౯౪ 70

రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

3 - వ సర్గము.

విశ్రవసునకుఁ గుబేరుఁడు జన్మించుట.

క. తరువాతఁ బులస్త్యమునీ,శ్వరసుతుఁడౌ విశ్రవసుఁడు ♦ సన్మునియుఁ దప
శ్చరణంబున కుద్యతుఁడై, పరమంబగు నియతిఁ దండ్రి♦భంగిం గొనియెన్. ౧

క. సూనృతమె పలుకుచున్ శాం,తానూనాచారములును ♦ స్వాధ్యాయంబున్
మానసశుద్ధియు నొప్పఁగఁ, దా నేభోగములయందుఁ ♦ దగులక మఱియున్.

క. నిరతము ధర్మపరాయణుఁ, డురుతరమతివిభవుఁడునయి ♦ యొప్పఁగ జగతిం
బరమంబగు తద్వృత్తముఁ, బరికించి మనోముదంబు ♦ భాసిల్లంగన్. ౨ 73

క. మునివరుఁడు భరద్వాజుఁడు, తనపుత్త్రిక భార్యగాఁగఁ ♦ దా నిచ్చె మహా
మునికిన్ విశ్రవసునకున్, వనితామణి శీలసుగుణ♦వర్ణిత యగుచున్. ౨౪ 74

తే. దేవవర్ణిని యనఁగ నిం♦తియును దనరె;
నాభరద్వాజసుత నిట్టు ♦ లర్థిఁ గొనుచు
విశ్రవసుఁడు సంతానంబు ♦ వేగ పడయు
కోరికను బూని యద్ది చే♦కూరు నట్లు. ౩౪ 75

---

*యస్మాత్తు విశ్రుతో వేద స్స్వరైః షోఽధ్యయతో మమ - అనిమూ.

చ. మనమున నెంచి శ్రేయ మస♦మానము గల్గఁగ లోఁ దలంచి యిం
తని వచియింపరాని ముద ♦ మందుచు మానివిభుండు విశ్రవుం
డనుపమ తత్కళత్రమున♦యందు సువీర్యసమన్వితుం సుతుం
గనియె మహాద్భుతాకృతిని ♦ గల్గినవాని శమాదిసద్గుణుఁ. ౫ 76

క. మనుమండు కల్గ నాతని, జననసమయఖేచరాళి♦సంప్రీతిని గ
న్గాని సంప్రహృష్టుండై యా,తనిభాగ్యం బనద్భుతముగఁ♦పనరెడు ననుచుఁ.

తే. మదిఁ దలంచెఁ బులస్త్యుండు; ♦ మఱియు నతఁడు
శ్రేయము నొసంగు సద్బుద్ధిఁ ♦ జింతచేసి
ధనవిభుండు కాఁగలఁడు న♦త్తనయుఁ డితఁ
డనుచు దేవర్షులను గూడి ♦ యాత్మ నెంచి. ౯ 78

సీ. *విశ్రవస్తుల్యుఁడై ♦ వెలయుట విశ్రవసున కాత్మజుం డౌటఁ♦దనయుఁ డితఁడు
వైశ్రవణుండనఁ ♦ బరఁగు విశ్రుతుఁడగు ననియె; నంతట నాతఁ♦డనుదినంబు
వృద్ధినిఁ గాంచుచు ♦ వెలసి తపోవనంబున కేగి నేయి హో♦సిన హుతవహు
కరణిఁ దేజంబు ని♦కామము వెలయఁగ వృద్ధి నొందెను; మతి♦విభవుఁడైన

తే. యాతఁ డయ్యాశ్రమపదంబు♦నందె యుండి
యొక్కనాఁ డిట్లు మది నెంచె; ♦ నురుతరనియ
తిని దగఁ ధర్మమునె చేయు♦దు నిఁక నదియె
పరమగతి దానిమించిన ♦ దరయ లేదు. ౧౦ 79

చ. అని తలపోసి వేయి యగు ♦ హాయనముల్ తప మూని చేసె నా
వనమున; నిట్లుగా నియతి ♦ వారనిపూన్కి భయంకరంబుగాఁ
గనఁబడునట్లు నత్తపము ♦ గాఢముగా నొనరించె; నంత హా
యనములు వేయియుఁ గడువ ♦ నవ్వల నయ్యయి వృత్తులం దమిఁ. ౧౧

తే. తానె కల్పించుకొనియె; ను♦త్తమమగు విధి
జలము కొన్నాళ్లు త్రాగుచు ♦ శ్వసనుఁ గొంత
కాల మాహారముగఁ గొంత♦కాల మేమి
తినక యొకయబ్ద మట్లు చిం♦తింప కెలమి. ౧౨ 81

సీ. వేయి వర్షంబు లీ♦విధమునఁ బుచ్చెను; దప మిట్లు చూడంగ ♦ దారుణముగఁ
జేయువైశ్రవణుని ♦ చెంతకు శక్రాదిసురగణంబులఁ గూడి ♦ పరమహర్ష
మునధాతయరుదెంచి♦వినుతిచేయుఁగఁదగునయ్యాశ్రమపదంబు♦నందుఁజొచ్చి
యిట్లని పల్కె; నో♦హితమతీ! సువ్రతా! వత్సా! భవత్కర్మ♦వైభవమున

తే. కెంతయును దృప్తినొందితి ♦ నింక పరము
నడుగు మేలగు నీకు వ♦రార్హుఁడవుగఁ

* యస్మా ద్విశ్రవసోఽపత్యం సాదృశ్యా ద్విశ్రవా ఇవ,తస్మా ద్వైశ్రవణో నామ-అనిమూ.

దోఁచె మామది మాకు హి♦తుఁడవు నీవు;
నాఁగ వైశ్రవణుఁడు శతా♦నందుఁ బరము. ౧౫ 84

క. తనయాశ్రమమునకున్ వచ్చినవానిం గాంచి మ్రొక్కి ♦ చిత్తము హర్షం
బునఁ దేలఁగ భగవంతా!, వినుమా! లోకేశ! వరము ♦ వేడుక నీయన్. ౧౬

క. మనమునఁ గోరుదు వేనిన్, ధనరక్షణమందు నాకుఁ ♦ దగు నిచ్ఛ కృపం
గొని ఫలియింపఁగఁ జేయుమ; యనఁ బరితుష్టాత్ముఁ డగుచు ♦ నజ్జుఁ డంతన్.

క. సురగణములతో నప్డే, కరుణించితి ననుచు హర్ష♦కలితుం డగుచున్
బరికించి యతని కిట్లనె, మరలన్ దిక్పాలు సుగుణ♦మందను నొకనిన్. ౧౭

తే. నాలుగవవాని సృజియింప ♦ నామనంబు
నందు నెంచితి నింద్రయ♦మాప్పతులకుఁ
దగినపద మిచ్చితిని నీకు ♦ దానివంటి
పద మొసంగెద నీప్సితం ♦ బొదవు దాన. ౧౮ 86

చ. కనుకనె నీవు దానిఁ గొనఁ♦గాఁ జనవయ్య నిధీశతన్ మనం
బునఁ దలపోరన ట్లొదవు♦పో; వరుణేంద్రుప రేతరాజుల
ట్లనుపమలోకపాలకుఁడ♦వై యిఁక నాల్గవ లోకపాలకుం
డను యశ మొందు దీవు; మఱి ♦ యర్కసమానముఁ బుష్పకాఖ్యమున్. ౧౯

తే. ఈవిమానము యానార్థ ♦ మిత్తు నీకుఁ
గొనుము త్రిదశులతోఁ దుల్య♦తను గను మిఁక
నీకు శుభమగు మేమెల్ల ♦ వే కదలెద
మాత్మవసతులకున్ వచ్చి♦నట్లు వత్స!. ౨౦ 88

క. వరయుగళము నీకొసఁగుట, నరయుం గృతకృత్యులమయి ♦ నట్లే యనుచున్
సురగణముతోడ శతధృతి, యరిగెన్ స్వస్థానమునకు ♦ నవ్వని నంతన్. ౨౧

చ. వనజభవాదు లిట్లుగ న♦భస్థలమార్గమునందుఁ బోవ నా
ధనపతి దోసిలొగ్గి ప్రయ♦తంబగు నాత్మ చెలంగఁ దండ్రినిం
గనుఁగొని పల్కె నివ్విధి; న♦ఖండపితామహునత్కృపన్ వరం
బును మదిఁ గోరినట్లుగను ♦ బూజ్యపదాంబుజ! పొందినాఁడఁ జూ. ౨౩ 90

ఉ. ఉండెడుతావు నాకు నము♦రోత్తముఁడైన హిరణ్యగర్భుఁ డా
ఖండలపూజ్యుఁ డాజ్ఞ నొసఁ♦గం డది యేలొకో? కాన నీవు నే
నుండఁగ నర్హమౌ వసతి ♦ నొప్పుగ నెంచి యనుగ్రహింపు నే
నుండెడుతావు జంతువున ♦ కొక్కనికే నిసుమంతపీడనున్. ౨౪ 91

ఆ. కల్గఁ జేయకుండఁ♦గా నుండఁ దగు ననఁ, దనయుమాటలు విని♦మునివరుండు
విశ్రవసుఁడు ధర్మ♦విదుఁ డిట్లు పల్కె నో, సాధుధిమణి! విను వ♦చనము దీని.

చ. కలదు త్రికూటపర్వత సు♦ఖండశరాయతికూటజాల ము
జ్జ్వలతరయామ్యసింధుతట♦సన్నిధిఁ దద్గిరిమీఁద దేవవ
ర్యలలితపత్తనం బన మ♦హాద్భుతరీతి విశాలగోపుర
స్థలమయి లంకనాఁ బరఁగుఁ ♦ జారుతరంబుగ నోకుమారకా!. ౨౬-౫ 93

క. మును విశ్వకర్మనిర్మిం,చెను రాక్షసు లుండఁదగిన♦క్షితిపయిఁ బొగడం
గను దగు నమరావతివలెఁ, గనకప్రాకారసుపరి♦ఖాయంత్రములన్. ౨౭ 94

క. అలరు నది శస్త్రముల ను,జ్జ్వలకాంతిని గాన నందు ♦ సంవాసము నీ
కలఘుముదం బిడు వత్సా!, కలుగదు సంశయము నీసు♦ఖములకు నందున్.

సీ. పుర మది కమనీయ♦తరమయి విలసిల్లుఁ దోరంపుఁ గనకవై♦దూర్యతోర
ణాలంకృతం బగు ♦ నది విష్ణుమూర్తిభయార్దితులగు దను♦జాళు లెల్ల
వర్జింప శూన్యమై ♦ పరఁగుచు నున్నది; దనుజు లందఱు రసా♦తలము నొంది
నందున జనశూన్య♦మయి నాయకుఁడు లేక భాసిల్ల కున్నది ♦ పరమసుఖము

తే. గలుగఁజేయును గావునఁ ♦ గదలి యచటి
కరుగుమా! పుత్ర! దోష మే ♦ మందు లేక
బాధ యేమియు లేక ని♦వాసయోగ్య
మనుచు ధర్మాత్ముఁడగు తండ్రి ♦ యనువదింప. ౩౧-౫ 96

క. అనుపమమును ధర్మిష్ఠం,బును నగు వాక్యంబును విని ♦ భూధరమూర్ధం
బున నున్న లంక రాక్షసు, లనుపమమోదమ్మునన్ స♦హస్రము గొలువన్. ౩౨

తే. అచిరకాలంబునకె భవ♦దసులశాస,నమున రాక్షసనికరపూ♦ర్ణమయి తనరు
నన్నపితృవాక్యమునకుఁ బ్ర♦హర్షమొంది,ధర్మమతియయి రాక్షస♦తతులఁగూడి.

క. ధనపతి సుఖముగ వాసం,బును జేసెన్ సాగరంబె ♦ భూరిపరిఖగాఁ
దనరారు లంకలో; నం,త నతం డపు డప్డు తనదు♦ధర్మమతి తగన్. ౩౪ 99

క. వనజాసనుఁ డొసఁగిన యా,యనుపమపుష్పకవిమాన ♦ మాధారముగాఁ
జని తల్లిదండ్రి నడఁకువ, యనురాగము నొప్పఁ గనుచు ♦ నరుగుచు నుండెన్.

క. సురగంధర్వనుతుండయి, సురనారీనృత్తములను ♦ శోభిలు సన్మం
దిర మొప్పఁ గాంతి రవివలెఁ, గర మలరుచుఁ జనియెఁదండ్రి♦కడకర్థపుఁడున్.

మూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪ - వ సర్గము.

-ఃః రాక్షసులపూర్వవృత్తాంతమును రామున కగస్త్యుండు చెప్పుట. ఃః-

చ. అని యిటు పల్కు కుంభభవు♦నప్పలుకుల్ విని విస్మయంబు నె
మ్మనమునఁ దోఁప సూర్యకుల♦మండనుఁడౌ రఘురాముఁ డప్పు డి

ట్లనియెను, లంకలో దనుజు ♦ లంతకు మున్ను వసించి రెట్టు లం
చనితలయూఁచి సుస్మితము ♦ హారితరంబుగ మోమునం దగన్. ౨ 102

[1]సీ. త్రేతాగ్నితుల్యమహా ♦ దేహమ్మునన్ దీపించునయ్యగస్త్యమునీంద్రు♦నంతఁ దృష్టి
మెఱయంగఁ బలుమఱు ♦ మించు వేడుకఁ గాంచి పలికె; నో భగవంత♦ పరమవిన
యావహంబగు వాక్య ♦ మీవిధమున వింటి మును లంక రాక్షసు♦లనుదినంబు
పాలింప నుండె నన్ ♦ పలుకు విన్నప్పుడు కలుగకయున్నె ని♦ కామసంశ

తే. యమ్ము; రాక్షసు లప్పుల♦స్త్యాన్వయమునఁ
గలిగినట్లుగ వింటిని ♦ గాదె? యిపుడు
వేఱొకరినుండి రాక్షసుల్ ♦ వెలసి రనుచుఁ
దెలుపఁబడియెను మీచేత ♦ నెలమిమీఱ. ౩ 103

తే. రావణునికంటెఁ గుంభక♦ర్ణప్రహస్త, వికటనామాసురులకంటె♦విమతహరణ
పటువులైన దశాస్యసం♦భవులకంటె, వారుబలవత్తరులుగాఁగ♦వఱలువారొ,

క. వారలపూర్వం బెవఁడో?, పేరెట్టిదియొ! వానిదైన ♦ పృథుబల మనఁగా
నేరీతి నలరునో? దను,జారియు నేతప్పుచేత ♦ నసురుల నెల్లన్. ౫ 105

చ. పురి నట నుండఁగూడదని ♦ పూని రసాతలసీమ కేగున
ట్లురుతరశక్తితోఁ దఱిమె♦నో? వివరించి సమస్తవార్తలన్
గరుణను దెల్పు మోయనఘ! ♦ కౌతుక మయ్యె వినంగ నాకు ని
త్తరుణమునందు సంశయవి♦తానము నామదిఁ దోఁచుదానినిన్. ౬ 106

[2]ఆ. భానుఁ డంధకార♦పటలంబుమాయించు,నట్లుతొలఁగఁజేయు♦నయ్య! యనుచు
నర్థవాక్యపదజమైన సంస్కారాభి,మండితమయి యలరు♦మాట పలుక. ౭ 107

[3]క. విని యాశుభవాక్యంబును, మునిపతి మదిలోన సర్వ♦ము నెఱింగియు నుం
త నెఱుంగనివానివలెన్, ననునడిగెడు నని రవంత ♦ నవ్వ జనింపన్. ౮ 108

తే రామునిం గాంచి పల్కెఁ; బూ♦ర్వము విరించి
పద్మసంభవుఁ డంబర♦ప్రముఖములను
వరుసమీఱ సృజించి యం♦భస్సుల నటు
పుట్టఁగాఁ జేసి కాపాడఁ ♦ బూని యావల. ౯ 109

ఆ. జంతువుల సృజించె; ♦ సరగున నయ్యవి, యేమి చేయవలయు ♦ నింక ననుచుఁ
బలుకుచును బిపాస ♦ పటుతరక్షుత్తును, బీడచేయ వాని♦భీతిఁ గనలి. ౧౦ 110

క. తమజనికి హేతు వగునా, కమలాసనునిన్ వినీతి ♦ కన్పడఁ జేరెన్
మమతన్ నవ్వుచు నంతటఁ, గనులజుఁ డాభూతములను ♦ గాంచి మృదూక్తిన్.

---

1 త్రేతాగ్నిసమవిగ్రహమ్-అనిమూ. 2 సంస్కారాలంకృతం శుభమ్-అనిమూ. సంస్కారాలంకృతం పదవాక్యార్థసంస్కారయుతమ్-అనివ్యాఖ్య. 3 ఈషద్విస్మయమానస్తమ్-అనిమూ. ఈషద్విస్మయమానః=సర్వజ్ఞోఽప్యజానన్నివ పృచ్ఛతీతి విస్మితమ్-అనివ్యాఖ్య.

క. వినుఁ డో భూతములారా!, వనముల యత్నమ్మునిూఱఁ ♦ జాలింపుఁ డటం
చని బహుమానము తోడఁ బం,గను బలికెను; [భూతములును♦గమలజుఁ బలుకుల్.
క. వినియు క్షుధావిష్టములై, వనములు నవ్వానిఁ గొనఁగ ♦ వాంఛించెను గొ
న్ని, నియతిపదలక జలములు, ననయము రక్షింతు మనుచు ♦ నబ్జజు నాజ్ఞన్. ౧౩
ఆ. పలికెఁ గొన్ని భూత♦ములు బ్రహ్మయును వాని
యాశయం బెఱింగి ♦ యపుడు వానిఁ
దత్పరతను గాంచి ♦ ధాత్వర్థసంయుత
ముగ వచించె నేరు♦పు గడు మిూఱ ౧౫ 114
*ఆ. యక్షధాతు వలరు ♦ భక్షణార్థంబునఁ, బాలనార్థ మొసఁగఁ ♦ జాలు రక్ష
ధాతు వట్టు లగుటఁ ♦ దర్కింప యక్షణ,మునను యక్షనామ♦మునఁ జెలంగు.
క. పరఁగును రక్షశ్శబ్దము, పరిపాలన మొప్పఁ జేయ ♦ బాగనుటను] మిూ
రరయఁగఁ గొందఱు జలములఁ, బరిరక్షింతుము తగంగ ♦ భవదాజ్ఞ మెయిన్.
క. అని కొందఱు, భక్షించెద,ముని కొందఱు పల్కుటి రిట ♦ నాఁకలిగొనియున్
గన కాఁకలి పల్కిన భూ,తనికరములు నాదుపల్కుఁ ♦ దమిఁ గొనఁగఁదగున్.
సీ. జలముల మేము ర♦క్షణము చేయుదు మని యేభూతములు పల్కె ♦ నిచట నవ్వి
రాక్షసు లనెడు పే♦రం దగి యుండనౌ,భక్షింతు మే మని ♦ పల్కె నెవ్వి
యవి పిల్వఁగాఁబడు ♦ యక్షులన్ పేరున, నని యాజ్ఞ చేసె;నా♦యబ్జభవుఁడు
పల్కె యీవిధి తన♦పద్ధతిఁ దా నేగె; నంతట సోదరు♦లైన హేతి
తే. యును బ్రహేతియు రాక్షసు ♦ లోకరీతిఁ
బ్రభువు లారాక్షసుల కై రి ♦ పరసిమూద
నులును మధుకైటభ ప్రతీ♦ఘులును గాఁగఁ
దనరి వారిద్దఱును మహా♦త్తరులు నై రి. ౧౬ 118
క. వనమున కేగెఁ బ్రహేతియు, ఘనతపముం జేయుకొఱకుఁ♦గా ధర్మమతిన్
వినుతచరిత్రుఁడు హేతియుఁ, దినమది యత్నంబు చేసె ♦ దారక్రియకై. ౧౭
ఆ. అతఁడు కాలభగిని♦యయి భయావహయయి
యాహ్వయమ్మునను భ♦యయను దానిఁ
బెండ్లియాడెఁ దానె ♦ పృథుతరనుతి; యంత
దనుజవిభుఁడు హేతి ♦ తన్వియందు. ౧౮ 120
క. కనియెను విద్యుత్కేశుం,డను తనయునిఁ బుత్రవంతు♦లగు వారలలో
ఘనుఁ డీతండను విఖ్యా,తిని గనియెం దాను; నట్టి♦ధీరునిసుతుఁడున్. ౨౦ 121
క. అతిశయదీప్తార్కనిభుం, డతులిత తేజుండు సలిల♦సంతరమున నుం
డి తగం గన్పడునట్లును, వితమున నర్థిల్లె శౌర్య♦విస్తృతి మెఱయన్. ౨౧

* యక్షేతి భక్షణే ధాతు స్తథా రక్షస్తు పాలనే-అనిమూ.

చ. తనయుఁడు భద్రయౌవనముఁ ♦ దాఁ గని రాక్షసనస్యుఁడై తనం
తన గురుశౌర్య మొప్పఁగ ని♦తాంతము రాజిలఁ గాంచి హేతి యా
తనికిని బత్నిఁ గూర్పఁ బ్రయ♦త్నంబును బొందె; ననంతరంబ యా
దనుజవరుండు హేతి సుతు ♦ దారయుతుం బొనరించుకోరికన్. ౨౨ 123

క. తనురుచి సంధ్యాతుల్యను, వనితామణి సంధ్యతనయ ♦ వరలక్షణయు
క్తను సాలకటంకట యనఁ, గను బరఁగెడుదాని సుతుని♦కయి వరియించెన్. ౨౩

క. రామా! విద్యుత్కేశున, కామహిళామణి నొసంగ♦నగు వరుఁడు మహా
ధీమంతుఁ డనుచు సంధ్యయుఁ, దా మదిఁ దలపోసి యొసఁగెఁ♦దనపుత్రికనున్.

సీ. అంతవిద్యుత్కేశుఁ♦డసురేంద్రుఁడా సంధ్యతనయామణిం గళ♦త్రము గ్రహించి
పౌలోమితో దేవ♦పతి విహరించెడుగతిని గ్రీడించె; రా♦ఘవ! యిటువలెఁ
గొంతకాలం బేగఁ ♦ గోమలి యా సాధ్వి సాలకటంకట ♦ జలధివలన
ఘనరాజి గర్భంబు ♦ గనునట్లు లప్పతివలన గర్భముఁ దాల్చె; ♦ వరుసదాని

తే. గర్భ మయ్యది జలధర♦గర్భతుల్య, కాంతి యలరార వెలసె నా♦కాంత మంద
రాద్రికిం బోయి యగ్నిజం♦బైన యైశ, గర్భమును గంగ వదలిన♦కరణిఁ బ్రీతి.

క. కనియెను దనయుని; నందే, తనగర్భమునుండి పడిన♦తనయు మఱచి యా
వనితయు సురతప్రియయై, పెనిమిటితోఁ గ్రీడ సలిపెఁ ♦ బెంపెసలారన్. ౨౮

క. వనితావిసృష్టగర్భము, ఘనశబ్దసమస్వరమయి ♦ కమ్రతరంబై
తనరారె నందుఁ బుట్టిన, తనయుఁడు *శరదర్కరుచిర♦తన్ గన్పడియెన్. ౨౯

క. పిడికిలి తనవదనంబున, నిడుకొని మెల్లమెల్ల బాలుఁ ♦ డేడ్చెను నపు డీ
శుఁడు సర్వమంగళాంబయు,తుఁడు వృషభాగాఢుఁ డగుచుఁ ♦ దోయదవీథిన్.

క. అఱుగుచు శిశు వేడ్చెడునా, స్వరము వినంబడఁగ గిరిజ♦సహితుండై క
ర్బురసూనుఁ డేడ్చుచుండుటఁ, బరికించెను; వానిఁ జూచి ♦ పార్వతి కరుణన్.

చ. పరశివు వేఁడె నంతఁ దన♦భార్య వచించినమాట నెంచి యా
దరమున నాపురాంతకుఁడు ♦ తద్దనుజాత్మజుఁ దల్లితో వయ
స్స్ఫురణమునన్ సమానునిగఁ ♦ జూడఁగ నొప్పెడునట్లు చేసి ని
ర్జరత నొసంగె నవ్యయుఁ ద♦రాతినిషూదనుఁ డక్షరుం డటన్. 3౨ 131

చ. పురము నొసంగె నభ్రమునఁ ♦ బొల్పుగ నొప్పెడునట్టిదాని భూ
ధరతనయాప్రియంబుఁ బరి♦తఃపరిపూర్ణము చేయువేడ్క నీ
శ్వరియును రాక్షసావళికిఁ ♦ జక్కని దా వర మిచ్చె నెట్లనన్
ధర నిఁక మీఁద రాక్షసని♦తంబిను లెల్ల మదుక్తరీతిగన్. 33 132

క. కనుదురు సద్యోగర్భం, బును బ్రసవము తత్క్షణమునఁ ♦ బొలుచు జననితో
డను దుల్యమౌ వయస్సును, దనయునకుం గల్గియుండుఁ ♦ దథ్య మ్మిది యా.

* స తు శిశు శ్శరదర్కసమద్యుతిః-అనిమూ.

తే. అనియె; నంత సుకేశుఁ డ♦య్యంబవరము
చేత గర్వించి యద్భుత♦శ్రీసమృద్ధిఁ
గాంచి ప్రభువగు హాగునిప్ర♦క్కన సుబుద్ధి
యాతఁ డనియెన్నఁ దగినట్టు ♦ లెసఁగి మఱియు. ౩౪ 134

క. నిరతము భక్తిపరుండై, పురవర మంబరగతంబుఁ ♦ బొందిఁ తమిఁ బురం
దరుఁబోలి సంచరించెను, హరకరుణాప్రాప్తవిభవుఁ♦డై సుస్థిరుఁడై. ౩౫ 135

నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫ - వ సర్గము.

సుకేశునకు మాల్యవంతుఁడు, సుమాలి, మాలి యనుకొడుకులు పుట్టుట.

క. వరలబ్ధు సుకేశుని భాగ్యరతుం గని గ్రామణియను ♦ గంధర్వుఁడు భా
స్కరతుల్య దేహరుచియై, వరఁగు నతని కొక్కపుత్రి ♦ భాసిలు రామా!. ౧

క. దేవవతి యనఁగ రెండవ, శ్రీవలె విఖ్యాతయగుచుఁ ♦ జిత్తజుశరమే
గావలె ననఁదగు రూపము, యౌవనమును వెలయ నొప్పు ♦ నట్టి తనూజన్.

క. దనుజశ్రీవలె ధర్మంబున నిల్చె సుకేశునకుఁ బ్ర♦మోదంబున; నా
వనితయు వరలబ్ధమహాధనునిం బ్రియుఁ బతిని బొంది ♦ తద్దయు వేడ్కన్.

చ. ధనమును గాంచి నిర్ధనుఁడు ♦ తా మదిఁ బొంగెడునట్లు తుష్టినిం
గనియె; సుకేశుఁ డాతరుణిఁ ♦ గాముకళత్రముఁ బోలుదాని నే
యనిశముఁ గూడి యంజనసు♦హాగజసంభవ మొందియున్న హ
స్తినిచయనాయకుండు సుమ♦తిం దనచేడియఁ గూడి వేడుకన్. ౪ 139

తే. అలరు నట్లు ముదంబును ♦ నందియుండె;
నంత నా దేవవతియందు ♦ నాసుకేశుఁ
డాత్మజుల మాల్యవంతుని ♦ ననురివరు సు
మాలి బలశాలియయినట్టి ♦ మాలి దనుజు. ౫ 140

సీ. త్రేతాగ్నిసంకాశ♦దేహులఁ ద్రిణయనసముల ముర్వురను రా♦క్షసవరులను
గనియె; నాసుతులు లో♦కత్రయమట్లు లవ్యగ్రులై త్రేతాగ్ను♦లట్టు లుండి
యుత్సాహ మనుశక్తి♦యును బ్రభుశక్తియు మంత్రశక్తి యునను♦మహితమంత్ర
ములు మూఁడు నుహీని నుజ్జ్వరీతిఁ బొల్చెడువడువున నుగ్రులై ♦ వాతపిత్త

తే. ములును శ్లేష్మము ననెడు వే♦షులను దనరు
నామయంబులరీతి భ♦యంకరులయి
యలరి రిట్లు సుకేశుని♦యాత్మభవులు
మువురు త్రేతాగ్నిసమతేజ♦ములఁ దనర్చి. ౬ 141

క. దినదినము వృద్ధినొందిరి, కనుఁగొనియు నుపేక్షచేయఁ♦గా రోగము తె
ట్లనయము వృద్ధిని మిగులం, గనునో యటు లసమములగు♦ కాంతిస్ఫూర్తిన్.
క. జనకుండు తపోబలమునఁ, గని యొ నరప్రాప్తిలబ్ధ♦కమ్మైశ్వర్యం
బని యెఱిఁగి మేరుభూధర,మునకుం గృతసిద్ధ ములయి ♦ భూరితపంబున్. ౯
చ. ఒనరుపఁ బోయి; రగ్గిరి నా♦హార్గ్యములౌ నియమంబులన్ మహా
దనుజులు వారు గైకొనుచు ♦ దారుణమై తగి భూతసంఘభీ
తిని గలిగింపఁ జాలి నియ♦తిన్ గడు రాజిలు సత్తపంబుఁ జే
యను నపు డూని; రంత దను♦జాధిపు లెంతయుఁ బూన్కి మీఱఁగన్. ౧౦
తే. సత్య మార్జవ మములన్ ♦ సమధికగుణ
ములను గూడుచు దుష్కర♦ములును నగుచు
వెలయుతపములచే లోక♦ములను మూఁడిఁ
టిని దపింపఁగఁ జేయుచు ♦ మనుజపతితతి. ౧౧ 145
క. సురలను నసురుల నెల్లన్, బరమా ర్తిని బొందఁ జేసి ♦ బహుదుష్కరమై
పరఁగఁ దపం బొనరించిరి; తరువాతన్ లోకవిభుఁడు ♦ ధాతయుఁ బ్రీతిన్.
చ. అనుపమమౌ విమానసమున♦యందు వసించి సుకేశపుత్త్రులన్
గనికర మొప్పఁగాఁ బిలిచి ♦ కాంతస్ఫురదూ క్తిని బల్కె నిట్లు; మీ
కును వరదుండ నైతి మదిఁ ♦ గోరిక యేమొ? యనంగ నింద్రము
ఖ్యనిఖిల దేవతాయుతుని ♦ నబ్జజు వారలు గాంచి భక్తితోన్. ౧౨ 147
చ. వరదునిగా నెఱింగి తమ♦వర్ష్మము లెల్ల వడంకు భూరుహా
త్కరములు నాఁ జెలంగఁ బలు♦కంగఁ దొడంగిరి చేతు లొగ్గి; యో
పరమకృపామహార్ణవ! త♦పంబునఁ దృప్తిని బొంది మాకు స
ద్వరముల నీయఁగాఁ దమిని ♦ వచ్చితివేని మదీయవాంఛలన్. ౧౩ 148
సీ. విను మజేయులమయి ♦ విమతులను జయించి చిరజీవులమయి యే♦చింత లేక
యొకరి నొకరుగూడి ♦ నొందుచు నభివృద్ధి నుండఁగా వరముల♦నొసఁగవలయు;
ననెడు సుకేశుని♦తనయులఁ గని యట్లె యగుఁ గాక యని; విభుం♦డాత్మలోక
మున కేగె; బ్రహ్మ వి♦ప్రనికరవత్సలుం డరుగంగ రాత్రించ♦రాధిపతులు
తే. వారలంతట విధిదత్త♦వరముల గత
భయులుగా నొప్పి త్రిదశుల♦వరుసఁ బూర్వ
సురుల బాధింపఁ దొడఁగి; ర♦సురులచేతఁ
జంపఁ బడుచు మౌనీంద్రుల♦సమితి మఱియు. ౧౬ 149
క. సురలును జారణులును ద, ప్పురయుచుఁ గాపాడునట్టి ♦ యధిపుఁడు లేమిన్
నిరయస్థులైన మనుజుల,కరణిగ నుండంగ; దనుజ♦ కాంతులు దీప్తిన్. ౧౫
క. అలరుచు శిల్పివరుం డనఁ, బొలుపారెడు విశ్వకర్మ ♦ బుధనుతుఁ గృత్యం

బుల నవ్యయుఁడగు సుకృతిం, గలుమహాసుం గాంచి తృప్తిఁదదలుకొనంగా.

చ. పలికిరి రాఘవా! యిటులు; ♦ భవ్యతరోజనుఁ దేజముగా మహా
బలమును గల్గి యాత్మగురు♦పౌరుషముం గలవారలందు మి
క్కిలి యశ మొంది దిక్కులను ♦ గెల్చి చెలంగెడు దేవతాళికిన్
గల హృదయేప్సితంబు లొసఁ♦గంగల దివ్యలసద్గృహంబులన్. ౧౯ 152

ఆ. కట్టి యిచ్చునట్టి ♦ ఘనుఁడ వీవే కావె, గాన గురుమనీష! ♦ కడు జవమున
మాకుఁ గట్టి యిమ్ము ♦ మహితసౌధములను;, శీతశైలమేరు♦శిఖరులందు. ౨౦

క. మందరమను భూధరవర,మందును నీయిచ్చ దేని♦యందుం గలదో
యందు నుమేశ్వరగేహ ము,నం దగు సౌధంబు సన్మ♦నంబున నిపుడే. ౨౦

క. ఒనరించి యొసఁగుమా! చ,క్కనిరీతి ననంగఁ జిత్ర♦కౌశల మలరం
గను దగిన విశ్వకర్మయుఁ, దనభుజసారంబు మెఱయు ♦ దనుజేశ్వరులన్. ౨౧

క. కని పలికె మీారు వసియిం,పను దగు తావుల వినుండు; ♦ పర్వత మొకఁ డుం
డును దక్షిణవార్ధితటం,బునయందుఁ ద్రికూట మనఁగఁ ♦ బొల్చెడురుచులన్.

ఆ. మఱి సువేల మనఁగ ♦ మహి నొప్పు భూధర
మొందు గలదు దాని♦యందు నింద్రుఁ
డలరి యుండునట్టి ♦ యమరావతిని బోలి
యుండు మీాకు వాస ♦ మొప్పు నందు. ౨౩ 157

సీ. ఈపర్వతములందు ♦ నెందైన నుండనౌ దనుజులారా! భూమి♦ధరమునడుమ
నలరుకూటంబున ♦ నంబుదం బనఁదగి యలరారుదానియం; ♦ దరయఁ బక్షు
లకునైనఁ బోవఁద♦గక *టంకవిచ్ఛిన్నదిక్చతుష్కంబయి ♦ తేజరిల్లు
నచ్చోట ముప్పది ♦ యోజనడ లంతటి వి స్తీర్ణ మారీతి ♦ విమల మగుచు

తే. యోజనశతాయతంబునై ♦ యొప్పునట్లు
కనకవరణావృతంబయి ♦ కనకతోర
ణావృతంబయి లంకాహ్వ♦యమునఁ బరఁగు
పురము శక్రాజ్ఞ చే నేను ♦ బూర్వ మొకట ౨౫ 158

క. కరకౌశలము గనంబడ, వరమణిఖచితంబు నగుచు ♦ భాసిల్లుగృహో
త్కరముల నలరఁగఁ గట్టితి, సురరిపువరులార! యందు ♦ శుభతమరీతిన్. ౨౬

ఆ. ఎవరిబాధ లేక♦యే యుండఁ దగుఁ గాన
నట వసింపుఁ డింద్రుఁ ♦ డాదియైన
యమరు లాదరమున ♦ నమరావతిని బొంది
నటు దురూహాయైన ♦ యట్టి లంక. ౨౭ 160

క. దనుజసమూహావృతులై, మనమున నేశంక లేక ♦ మహితోత్సాహం

* టంకచ్ఛిన్నచతుర్దిశ-అనియూ,

బున నుండుఁ దరుల నొంచుచుఁ, గనకుండఁగ శత్రుపీడఁ ♦ గలకాలంబున్.

క. సిరు లలరఁగ నివసింపుఁడు;, పరమాద్భుతరీతి నంచుఁ ♦ బలుకు నతనివా
క్పరిపాటిని విని రాక్షస,వరు లంతట లంక కేగి ♦ వైభవ మలరన్. ౨౭ 162

క. దనుజసహస్రావృతులై, గన దుష్ప్రసహాలులను నగుచుఁ ♦ గ్రాలుచు మోదం
బున నివసించిరి;, రామా, వినుతంబై హేమగేహ ♦ వితతం బగుచున్. ౨౮

క. కదలింప నశక్యంబై, పొదలెడు ప్రాకారపంక్తి ♦ భూరిపరిఖయున్
మదికిఁ బ్రమోదం బొసఁగం,గఁ దగన్ రాజిల్లు లంకఁ ♦ గర్బురవర్యుల్. ౨౯

క. సుర లమరావతి నొందిన,కరణిన్ గురువైభవములఁ ♦ గ్రాలుచు నివసిం
చిరి; స్వేచ్ఛమీఱ నీవిధి, సురవైరులు కాపురంబు ♦ సొంపుగఁ జేయన్. ౩౦

సీ. ఆసమయమ్మున ♦ యందు నర్మదయను గంధర్వి బహుధర్మ ♦ కలితచిత్త
యలరారుచుండె; నా ♦ యమెవ హ్రీశ్రీకీర్తిసన్నిభద్యుతిగల ♦ సాధుపుత్రి
కాత్రయంబును బ్రీతిఁ ♦ గాంచె; రాక్షసజాతి గానిదయ్యును నామె ♦ కన్యకలను
జ్యేష్ఠక్రమంబునఁ ♦ జెలఁగి యాకర్బురవరులకు సంపూర్ణ ♦ వైభవమున

తే. మించు చంద్రునివలె నొప్పు ♦ మృదుముఖముల
నలరు నారీమణుల నిచ్చె ♦ నసురవరులు
ముగురు గంధర్వకన్యకల్ ♦ ముగురుఁ బ్రీతిఁ
గాచుచుండిరి; నర్మద ♦ కన్యకలను. ౩౧ 166

క. *దనుజేంద్రులకున్ హర్షం,బున నుత్తరనామధేయ ♦ మునఁ బొల్చెడు తా
రను బెండ్లియాడ నిచ్చెను, దనుజాధిపు లాసుకేశ ♦ తనయులు రామా!. ౩౨

ఆ. పెండ్లియాడి వారిఁ ♦ బ్రేమమీఱఁగఁ గూడి
యచ్చరలను గూడి ♦ యమరు లెట్లు
విహరణంబు చేసి ♦ రహరహంబును నట్లె
క్రీడ సల్పి; రంత ♦ క్షితితలేంద్ర!. ౩౩ 168

క. తనుజితరతియై సుందరి, యనఁ బరఁగెడు మాల్యవంతు ♦ నంగన, యతఁ డా
వనితామణియందుం గని,యెను దనయులఁ దద్విధంబు ♦ నెఱిఁగింతు విభూ!.

తే. యజ్ఞకోపాఖ్యుఁడును విరూ ♦ పాక్షదుర్ము
ఖాహ్వయులు వజ్రముష్టియు ♦ నట్లె మత్తుఁ
డనెడువాఁడు నున్మత్తుండు ♦ నతిబలాఢ్యుఁ
డైన సుప్తఘ్నుఁ డనువార ♦ లైరి సుతులు. ౩౫ 170

క. అనలాహ్వయమునఁ బరఁగెడు, తనయయు సుందరికిఁ బుట్టె ♦ ధరణీనాథా!
దనుజేంద్రుఁ డాసుమాలికి, వనితామణి కేతుమతియు ♦ భార్య యగుఁ గదా.

క. పరిపూర్ణశశినిభానన, తరుణులలో మేటి యగుచుఁ ♦ దనపతిప్రాణో

---

* దైవత్యే భగదైవతే-అనిమూ.

త్కరమున కంటెను మిక్కిలి,యనురాగమునఁ దన్నుఁ జూడ♦నొప్పెనురామా!.

క. దనుజేంద్రుఁడా సుమాలియుఁ, గనియెఁ గుమారులను బుత్త్రి♦కల దీర్ఘభుజా!
విను మెఱిఁగించెదఁ గ్రమముగ, దనసతియందంత నతఁడు♦దారగుణులనున్.

సీ. ఆత్మజన్ములఁ బ్రహ♦స్తాకంపనాఖ్యుల వికటాఖ్యుఁ గాలకా♦ర్ముకుని దండుఁ
డనువాని ధూమ్రాక్షు;♦నతిబలశాలియై యలరుసుపార్శ్వ,సం♦హ్రాదిఁ బ్రఘసు;
భాసకర్ణుండనఁ♦బరఁగువారల మఱి పుష్పోత్కటాఖ్య చేఁ♦బొలుచుదాని
నమలశుచిస్మిత♦యగు కైకసిని నక్షై కుంభీనసిని గనెఁ♦గూఁతులఁ దమి;

తే. మాలియును రాక్షసునిభార్య♦మహితరూప;
వసుధయన నొప్పు గంధర్వి♦వారిజాక్షి
యక్షసుతతోడ నుద్దియై♦యలరుఁ జారు
నయనశోభను గనుచు బ♦ళియని మెచ్చ. ౨౧౪ 174

క. విను మాసుమాలియనుజుం, డనురాగము మీఱ భార్య♦యందుఁ బడసె స
త్తనయుల నెఱిఁగించెద నో,మనుజాధిప! వినుతసకల♦మంగళసుగుణా!. ౨౩౪

క. అనిలానలసంపాతులు, ఘనుఁడై తగు హరుఁడు వీరు♦కడు సుగుణయుతుల్
మనయవిభీషణునకున్, మనసునకున్ బ్రీతిఁ గూర్చు♦మంత్రులు రామా!.

క. మాలేయులైన వీరలు, చాలబలాఢ్యులు మహోరి♦శమనులు నగుచుం
గ్రాలిరి; మాలిప్రముఖులు, పాలితదనుజాళు లగుచు♦బహుపుత్త్రకులై. ౨౨౪

చ. దనుజులఁ గూడి శక్రముఖ♦దర్పసమగ్రనిశాచరారులన్
మునులను నాగదానవులఁ♦బూనిక మీఱఁగఁ గష్టపెట్టుచున్
ఘనగతి గాలి మించి త్రిజ♦గంబుల నడ్డము లేక స్వేచ్ఛఁగాఁ
జనుచును మృత్యువట్లు పృథు♦సంగరసీమలఁ దేజ మొప్పఁగన్. ౨౫ 178

క. వరదానగర్వితులుగాఁ, బరఁగుచుఁ గ్రతుకార్యములకు♦భంగము తారే
యరయుచుఁ జేయుచుఁ బొల్చిరి, ధరణీశా! వారిఁ జెనకఁ♦దలఁపరు సురలున్.

ఐదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬-వ సర్గము.

దేవతలు శంకరునకడ కేగి దానవబాధఁ జెప్పుట.

చ. దనుజులు తమ్ముఁ జంపుటకు♦దారుణభంగిని బూన నొచ్చి యా
మునులను సత్తపోధనుల♦ముం దిడుకొంచు సుపర్వులెల్ల భీ
తిని గని యామహేశ్వరుని♦దేవవిభున్ శరణంబుఁ గోరఁగాఁ
జని; రట వెండికొండపయి♦సర్వసుపర్వసుపూజితాంఘ్రియై. ౧ 180

సీ. జగములఁ బుట్టింప♦సమయింపఁగాఁ బెంపఁ గర్తయై, పుట్టువు♦గనక పొల్చి
యవ్యక్తరూపుఁడై♦యఖిలలోకాధారుఁడయి పరముండయి♦యఖిలమునకుఁ

దానె గురుండయి ♦ దర్పకాంతకుఁడయి త్రిపురహరుండయి ♦ త్రిణయనుఁడయి
పొల్చెడునట్టి యా ♦ భూతనాథుం గాంచి యంజలిం బట్టి యి ♦ ట్లనిరి భీతి

తే. గదదోక్తుల; భగవంత! ♦ కామహారణ!
యాసుకేశునితనుజాతు ♦ లజునివరము
లంది గర్వించి యెల్లర ♦ ననిశ మేచి
బాధ చేయుచునున్నారు ♦ పరమపురుష!. ౪ 181

చ. సురరిపు లీవిధిం గడఁగి ♦ స్రుక్కఁగఁ జేయఁగ మానివాసముల్
కర మశరణ్యరీతిఁ గని ♦ కాంతము లయ్యెను దిక్కు లేనివై
పరఁగెను; స్వర్గపత్తనము ♦ బాగుగఁ బ్రోచెడు సర్వదేవతే
శ్వరుఁడు పదచ్యుతిం గనియె ♦ వారలు కంఠముఁ బట్టి త్రోయుటన్. ౫ 182

క. సురపురిఁ గ్రీడించెద రా,శరవీరులు మఱియు నేనె ♦ చక్రిని దేవే
శ్వరుఁడైన హరుఁడ నేనే, పరమేష్ఠియు నేనె దేవ ♦ పతియును నేనే. ౫౧ 183

ఆ. యముఁడ నేనె వరుణుఁ ♦ డనువాఁడు నేనె నే, నబ్జవైరి నర్కుఁ ♦ డనఁగ నేనె
యనుచు నొక్కఁ డొక్కఁ ♦ డజవరదానదర్పితులు గానదనుజ ♦ పతులు సతము.

చ. అనిమొన దుష్ప్రధర్షులయి ♦ యూడుచుఁ బాడుచు నున్నవార లా
దనుజులసేవకుల్ మఱియు ♦ దారుణరీతులఁ బల్కుచుందు రా
దనుజభయార్తులైన మముఁ ♦ దప్పక ప్రీతి గ్రహించి కావవే
[1]తను వశివంబుఁ దాల్చి సుర ♦ దస్యుల వారలఁ జంపు మోవిభూ!. ౮ 185

ఆ. అభయ మిమ్ము మాకు; ♦ నని దేవతలు వేఁడ
నీలలోహితుండు ♦ నిఖిలసురులఁ
గాంచి [2]యాసుకేశ ♦ కద్బురతనయులు
తనకు భక్తు లగుటఁ ♦ దలఁచి మదిని. ౮౧ 186

చ. తనయులవంటివార లనిఁ ♦ దన్మృతిని గలిగించు టెట్టులం
చును దలపోసి యిట్లనియె ♦ సూనృతవాక్కుల; భక్తులార! నే
నని నలదానవోత్తముల ♦ నర్హము గాదు వధించు టెన్ని మీ
కును దగునట్టి మంత్రమును ♦ గొంకక చెప్పెద నాలకింపుఁడీ!. ౯౧ 187

క. దనుజుల వారలఁ జంపెడు,ఘనుఁ డెవఁడో యెఱుకపడఁగఁ ♦ గల దద్దానన్;
జనుఁ డిట్టి సముద్యోగం,బును గైకొని దివిజులార! ♦ మునివరయుతులై. ౧౦౫

క. శరణుని విష్ణుపుఁ బరమే,శ్వరునిన్ దర్శించి వెతలు ♦ వావుఁ డనుచు శ్రీ
వరుఁ గోరుఁ డావిభుండును, బరిమార్చును వారి నెల్లఁ ♦ బౌరుష మలరన్.౧౧

1 అశివం వపు రాస్థాయ జహి దైవతకంటకాన్-అనిమూ. 2 సుకేశం ప్రతి సాపేక్షః- అని
ము. కేశస్య స్వాశ్రితత్వాత్ తత్పుత్రవధానౌచిత్య ఇత్యాశంక్య త్యాహ-అనివ్యాఖ్య.

క. దనుజాధములను మర్యా,దను మిక్కిలి మీఱి యున్న ♦ దర్పయుతుల నే
ననిఁ జంపెదఁ గ్రుద్ధుఁడనై, మనమునులసురలార! భయము ♦ మానుఁడుమీరల్.

క. అనియిటు ప్రభవిష్ణుం డా,జనార్దనుఁడు విష్ణుమూర్తి ♦ సాంద్రకరుణఁ బ
ల్కిన నిర్జరు లాదేవుని, వినుతించుచు నేగి రెంతొ ♦ వేడ్క వసతికిన్. ౨౨

క. తరువాత మాల్యవంతుఁడు, సురవహ్యలయుద్యమంపుఁ ♦ జొప్పును విని సో
దరులను వీరుల నిర్వురఁ, బరికించి వచించె నిట్లు ♦ ప్రౌఢిమ మెఱయన్. ౨౩

—మాల్యవంతుఁడు తనతమ్ములతో దేవతలప్రయత్నముఁ దెల్పుట.—

ఉ. సోదరులార! దేవమును ♦ లొక్కటఁ గూడి మహేశుఁ జేరఁగాఁ
బోఁదగునంచుఁ బల్కికొని ♦ పోయి క్రుధన్ మనలన్ వధింప నెం
తే దగువాఁడు శంకరుఁ డ♦హీనధరుం డని శంభుఁ గాంచి స
మ్మోదము మీఱఁ ద్ర్యంబకుని ♦ మ్రోలను నిల్చి వచించి రివ్విధిన్. ౨౪ 208

క. వరదానబలోద్ధతులై, పురహరణ! సుకేశదనుజ ♦ పుత్త్రులు ముగు రు
ర్వర భీతి లేక తిరుగుచుఁ, బరభీకరతనువు లొప్పఁ ♦ బరిపరి మమ్మున్. ౨౫

ఆ. కరుణ యింత లేక ♦ గాఱియపెట్టుచు, నున్నవారు దేవ! ♦ యుగ్రభీతి
గలుగఁ జేయుచున్న ♦ కఠినరాక్షసతిర,స్కృతుల మగుటచేత ♦ నిండ్లయందు,

క. మేము వసింపఁగఁ జాలక, యీమెయి నిట వచ్చినార ♦ మిఁక మాహితమున్
గామహరా! మది నెంచుచు, నే మర్దింపుము మహాత్మ! ♦ విషధర! యీశా!,

క. అరులను హుంకారమ్మునఁ, బరిమార్చెడువాఁడ వీవె ♦ పటుహుంకృతి నీ
సురవైరుల దహియింపుము, కరుణాకర! యంచు వేఁడఁ ♦ గా నప్పలుకుల్. ౨౭

*క. విని యంధకసూదనుఁ డా,త్మను సంతసపడక కరము ♦ మస్తకమును నే
వను బూని విదల్చుచు ని,ట్లనియెను; సురలార! రాక్ష ♦ సాధిపు లనిలోన్. ౨౮

తే. నా కవధ్యులు కాన మం♦త్రంబు మీకుఁ
జెప్పువాఁడను వారలఁ ♦ జెండువానిఁ
దెలియనగు దానఁ; జక్రగ♦దలను దాల్చి
కరము లొప్పంగ రిపుజన♦కాలుఁ డగుచు. ౨౯ 209

క. పీతాంబరంబుఁ దాలిచి, శ్రీతరుణీప్రియుఁడు నగుచుఁ ♦ జెలఁగు హరిని సం
ప్రీతిని శరణముఁ గనుఁడీ, యీతరుణమునం దనంగ ♦ నీశ్వరుపలుకుల్. ౩౦

చ. విని సుర లాహరోక్తమగు ♦ విస్తృతమంత్రము మంచి దంచు నా
యనఘుని దర్పకారిని మ♦హాత్ముని మ్రొక్కుల సంతసంబునుం
గన నొనరించి యంత ముర♦ఘుస్మరుసద్మముఁ జేరి చెప్పి రా
తనికి సమస్తమున్; హరియుఁ ♦ దద్దయు నార్తిని గన్నవారలన్. ౩౧ 211

* శిరః కరం చ ధున్వాన ఇదం వచన మబ్రవీత్-అనిమూ. ధున్వాన ఇతి సురోక్తస్య సఖ్యతాద్యోతనమ్-అనివ్యాఖ్య.

క. శతమఖముఖ్యులఁ గని యా, దితిజుల నెల్లను నే వ♦ధించెద మీరల్
గతతాపు లగుచు నుండుం, డతిశయమోదమున నంచు ♦ నాదృతిఁ బలుకన్.

క. సుర లరిగిరి, భయభీతులఁ, బరిరక్షించెదను దేవ♦వైరుల నెల్లం
బరిమార్తు నంచుఁ బ్రతినను, హరి యొనరిచెఁ గాన దాన♦వాధిపులారా!.

క. మనమున దీనిఁ దలంపుఁడు, వనజాక్షునిబాధ గనక ♦ వర్తిలు టెట్లో
మును హాహిరణ్యకశిపుం, డనుపమబలులైన దేవ♦తారులు కలనన్. ౩౩

సీ. హరిచేతఁ దెగిరి; మ♦హాభుజుండై తగు నక్కాలనేమి సం♦హ్రాద నముచు
లును రాధయను ఖ్యాతిఁ♦దనరినరాక్షసాంగనకుఁగుమారుఁడై ♦ఘనబలాఢ్యుఁ
డై నరాధేయుండు ♦ నారీతి బహుమాయి యనువాఁడు ధార్మికుం♦డై నలోక
పాలుఁడన్ కర్బుర♦పతి యమళార్జునుల్ హార్దిక్యుఁడునుశంభుఁ♦డను దనుజుఁడు

తే. మఱి నికుంభకుఁడను నిట్టి ♦ మహితసత్వ
బలనను గ్రనిశాచర♦పతులు దాన
వులును రణమున హరిఁ దాఁకి ♦ గెలువఁ గొనుట
వినఁగఁ బడ లేదు; తలపోయ ♦ వీర లెల్ల. ౩౬ 215

క. క్రతుశతముల నొనరించియు, హితఫలములఁ బొంది మాయ♦లెల్లఁ దెలియఁగాఁ
గృతసర్వశస్త్రశిక్షకు, లతిభయదులు శత్రువులకు♦నై ఘనమతులై. ౩౭

చ. అనిమొన వేనవేలుగ సు♦రాధిపుఁ డో హరిఁ దాఁకి యంతకుం
గనఁ జని రీచరిత్రమును ♦ గాఢముగాఁ దలపోసి యేవిధం
బునఁ బనిచేయ క్షేమమును ♦ బొందుదుమో యటు చేయఁ బూనుఁడీ
మనల వధింపఁ బూను హరి ♦ మ్రందఁగఁ జేయ నశక్య మెట్టులున్. ౩౮

చ. అనిన సుమాలి మాలియును ♦ నవ్వచనంబుల మాల్యవంతుఁ డి
ట్లని వెత నూని పల్క విని ♦ యన్నను గాంచి వచించి రిట్లు; [1]లిం
ద్రుని భగుఁ డర్యముండు గని ♦ తోరపువేడుకఁ బల్కునట్లు; లో
ఘనధివణా! యభీష్టములఁ ♦ గాంచితి మిచ్చితి మెల్లయర్థముల్. ౩౯½ 218

క. చక్కఁ బఠించితి మాదృతి, మిక్కిలి భాగ్యములఁ గూర్చి ♦ మేలని పొగడన్
దిక్కుల నేలితి మాయువు, నిక్కముగ నపారము గద? ♦ నిర్మలకీర్తీ!. 219

తే. ఆమయంబులు తగులని♦యట్టు లొప్పు
కాయములఁ బొందితిమి, సరి♦గా స్వధర్మ
మెల్ల జరపితి; [2]మక్షోభ్య♦మే యనఁ దగి
శస్త్రవీచికమగు దేవ♦సాగరమును. ౪౦½ 220

---

1 ఊచతు ర్భ్రాతరం జ్యేష్ఠ మశ్వినా విన వాసవమ్-అని పాఠాంతరము గలదు. భగంశా వివ వాసవా-అను పాఠము తఱచుగాఁ గానఁబడు. భగంశా=అనఁగా భగుఁ డర్యముఁడు నను సూర్య మూర్తిభేదదేవతలు. 2 దేవసాగర మక్షోభ్యం శస్త్రోర్మిం ప్రవిగాహ్య చ-అనిమూ.

క. లీలఁ బ్రవేశించితి మరి,జాలంబులఁ బాఱఁదోలి ♦ సరి యెవ రనుచుం
గ్రాలితిమి గదా? మృత్యువు, గ్రోలఁ గలదె ప్రాణవాయు♦కూటము దేవా!,
క. హరిహరసురపతిశమనులు, దురమున మనశక్తిచేతఁ ♦ దొలఁగక నిల్వం
దరమని తలఁతురె; భీతిన్, బఱగెత్తుదు రట్టి మనకు ♦ భయ మెట్టు లగున్.
క. మనకును హరికిని ద్వేషం, బనఁ గలుగదు హేతు వేమి? ♦ యందులకున్, శ్రీ
శున కపకారము నుంతయు, మనవంకం గల్గ దెపుడు ♦ మాట లిఁ కేలా?. ౮౩
చ. మనపగవారిదోషమున ♦ మాధవుచిత్తము చంచలించెఁ గా
వున మన కెల్లసైన్యములఁ ♦ బ్రోగు నొనర్చి సురారివీరులం
గొని కడునైకమత్యమునఁ ♦ గొంకక దేవతలన్ వధింత మా
యనిమిషులే కదా మనల ♦ నంతము నొందఁగఁ జేయఁ బూనుటల్. ౮౪
చ. అని యిటు హెచ్చరించి మగు ♦ రాయతసత్త్వలు సైన్యయుక్తులై
యని యొనరింపఁగాఁ దగిన♦యట్టి తెఱంగు పొసంగె నంచుఁ జ
క్కనిగతిఁ జాటఁ బంచి బల♦కాంతుల నెల్ల బహూకరించి చ
య్యన నలజంభవృత్రదను♦జాధిపసేనలు వోలెఁ బూన్కితోన్. ౮౫ 225
క. సురపురి కేగిరి పెనుసం,గరమొనరింపంగ; భూప♦కాంతా! రామా!
సురవైరు లిట్లు నిశ్చయ,పరులై యుద్యోగ మలరఁ ♦ బటుసత్త్వములన్. ౮౬
తే. తనువు లప్పుడు వెలుఁగొందఁ ♦ దరలి చనిరి;
రథములను నెక్కి వారణేం♦ద్రములఁ గూడి
*గిరిసమానంబులగు సాధు♦తురగములను
ఖరవృషభ రాజి; నుష్ట్రాళిఁ ♦ గడఁగి యెక్కి. ౮౭ 227
సీ. శింశుమారముల నా♦శీవిషంబులఁ గచ్ఛపంబుల మకరమీ♦నంబుల గరు
డోపమంబులు గాఁగ ♦ నొప్పు పక్షుల సింహములను వ్యాఘ్రంబుల♦భూరిరోష
ముల నొప్పు పందిగ♦ముల సృమరంబులఁ జమరీమృగంబుల ♦ సరభసముగ
నెక్కి లంకాపురం ♦ బొక్కటఁ బాసి రాక్షసులు నిర్భరబల♦గర్వ లెల్ల
ఆ. సురలతోడఁ బోర ♦ సురపురి కేగిరి;, భూతము లెవి లంక♦పురమునందుఁ
గాపురంబుచేయుఁ ♦ గడుభయసూచకం,బులగు చిహ్నములను♦బోలఁ గాంచి.
క. పుర మిద్ది వినాశముఁ గను,కరణిని గన్పట్టె ననుచుఁ ♦ గనలి హృదయముల్
పరిచలనము నొందఁగ నె,వ్వరుసం జూచినను గుండు ♦ వదలక యుండెన్.
చ. అరదము లెక్కి యిట్టు లసు♦రాధిపు లెల్లరు వేనవేలుగాఁ
బరుగిడుచుండి శాదివిజ♦వారముఁ గూల్చుతలంపుచేత; ని
ష్కారణిఁ బ్రయత్నపూర్వకము♦గాఁ జనువారికి మార్గమందె దు
ర్భరములుగాఁగ దుశ్శకున♦వారము లప్పుడు తోఁచె ముందటన్. ౯౦ 230

* హయైశ్చ గిరిసన్నిభైః-అనిమూ.

తే. తమ్ముఁ గాలము పురికొల్పు ♦ దారుణభయ
మును గనంబడఁ జేయుచు ♦ భూతము లొగి
విషమసంస్థానములనుండి ♦ వికృతరూప
ములను బొల్చుచుఁ దోఁచెను ♦ విలయ మనఁగ. ౨౩ 231

క. భూమిని నాకాశంబున, నామెయిఁ గన్పడుచు రాక్ష♦సానీకము లు
ద్దామాహవమునఁ దప్పక, యే మృతిఁ గను నంచుఁ దెలుపు♦చీగతిఁ దోఁచెన్.

సీ. అంబుదంబులు పర్వి ♦ యస్థుల నుష్ణరక్తంబును వర్షించెఁ; ♦ గంధి హద్దుఁ
దాఁటెను భూరిభూ♦ధరములు చలియించె నట్టహాసమ్ముల ♦ నాచరించు
చును మేఘనిస్వనం♦బును బోలు ధ్వని గల్గ నాడుచు భూతస♦హస్రములొగిఁ
బైపయిఁబడుచుండె ♦ భయదదర్శనముల నక్కలునన్ దారు♦ణముగఁగూయ

తే. సాగె; గ్రద్దలపిండు వి♦శాలభాగ, మాక్రమించి ముఖంబుల ♦ నగ్నికణము
లట్టె పడుచుండ నంబర♦మందు వారి,పై నలాతచక్రంబునఁ ♦ బర్వి తిరిగె.

క. అరుణచరణాయుక్తములై, పరఁగి కపోతములు భీతిఁ ♦ బరుగిడఁ దొడఁగెన్
ద్వరపడి శారిక లట్లే, పరుగిడెఁ గాకములు నభ్ర♦పథమునఁ జనుచున్. ౨౪

తే. *అఱచుచుండెను బిల్లులు ♦ నట్లె ద్విపము
ఖములు ఘోషించుచుండె ర♦క్కసులు చాల
బలమదంబులు గల్గిన♦వార లౌట
నమ్మహోత్పాతములను ల♦క్ష్యంబు గొనక. ౨౮ 235

తే. పాశములఁ గూర్చి మృత్యువు ♦ పట్టి తమ్ము
నీడ్చుచుండుటఁ జనుచుండి ♦ రిది యసమయ
మని తలంపక; యప్పుడు ♦ దనుజవరుల
కందఱకు ముందు నుత్సాహ ♦ మతిశయిల్ల. ౨౯ 236

క. ఘనబలులు మాల్యవంతుం, డనఁగ సుమాలియును మాలి♦యనఁగ నలరు నా
దనుజేంద్రులు క్రతువులకున్, ధనంజయులరీతి నుగ్ర♦తం జని రంతన్. ౩౦

చ. దనుజులు మాల్యవచ్ఛిఖరి♦తల్లజమున్ సతతంబు నాశ్రయిం
చినగతి మాల్యవంతు సర♦సీరుహసంభవు నిర్జరుల్ వలెన్
ధన మిడు దాత యాచకుల♦తండమురీతి సమాశ్రయించి; రా
దనుజవరేణ్యవాహినులు ♦ దారుణమేఘరవంబుచాడ్పునన్. ౩౧ 238

క. ధ్వని చేయుచు విజయేచ్ఛలఁ, జనియెన్ మాలియును భూరి♦సైన్యముదానిన్
దనశక్తి నడుపుచుండెను; వనజాక్షుఁడు దనుజవరులు ♦ వాసవపురినిన్. ౩౨

తే. పట్టుకొన నెంచి వచ్చుట ♦ పాడి తప్పి
యుద్ధతిని బూని యుండుట ♦ యొక్క దేవ

* బిడాలా నైద్విపాదయః-అనుపాఠము వ్యాఖ్యానకర్త లంగీకరించినది. మార్జాలా వై ద్వీపాద్వికాః-అనుపాఠముకూడఁ గలదు.

దూతవలనను విని మదిఁ ♦ బ్రీతిఁ గొనియె
యుద్ధమును జేయఁ దగునను♦నూహ నపుడు;. ౬౩ 240

చ. మనమున యుద్ధనిశ్చయము ♦ మాధవుఁ డివ్విధిఁ జేసి దివ్యమై
తనరి సహస్రసూర్యరుచి♦ధామముగాఁ గనుపట్టుచుండ్ జయం
బును గలిగించు సత్కవచ♦ముం ధరియించి క్షయంబులేని బా
ణనికరపూర్ణతూణముల ♦ నైజవిలాసము మీఱుచుండఁగన్. ౬౪ 241

సీ. మూఁపుల బంధించి ♦ భూరిఖడ్గముఁ దాల్చి శ్రోణిసూత్రముఁగట్టి♦సొంపుమీఱ
శంఖగదాచక్ర♦శార్ఙ్గముఖాయుధవరములఁ గరములఁ ♦ బట్టి శైల
సంకాశుఁడై పక్షి♦సత్వంబునన్ మించు వైనతేయుని నెక్కి ♦ వాసవాది
సురలను గావ నా♦శరులను ద్రుంపంగఁ జనియె వేగంబునఁ ♦ జక్రపాణి;

తే. యిట్లు తార్క్ష్యునిమూఁపుపై ♦ నెక్కి శ్యామ
వర్ణమున దేహ మొప్పంగఁ ♦ బచ్చనికుచి
నలరు నంబరమును దాల్చి ♦ హరి మెఱుపులఁ
గూడి మేఘము స్వర్ణాద్రి♦కూటముపయి. ౬౫ 242

క. విలసిల్లెడుచాడ్పున నుజ్జ్వలశోచి స్తుతి వెలింగె; ♦ సకలమునిసుప
ర్వులచేత సిద్ధగంధర్వులచే ఫణివర్యయక్ష♦రుద్రులచేతన్. ౬౬ 243

క. వినుతింపఁబడుచుఁ జక్రాసిని శాతమహాయుధములు ♦ జృంభచ్చాపం
బును శంఖముఁ గరములఁ దాల్చి నిశాచరసైన్యములను ♦ జేరెం బ్రీతిన్.

చ. గరుడునిపక్షయుగ్మమునఁ ♦ గల్గినవాయువుచే బలంబు లా
తురపడఁ గేతనంబులును ♦ దూల మహాస్త్రము లిందు నందు సం
గరధరణిం బడంగ సుర♦కాంతవిరోధులసేన లఘు *ప్ర
స్తరములు దూల నీలమను♦శైలమువోలెఁ జలించె నెంతయున్. ౬౮ 245

ఆ. పలలరక్తపంక♦పరిదూషితములు యుగాంతవహ్నిసన్ని♦భాంగములును
నుగ్రములును నైన ♦ యురుతరాయుధముల, హరిని నొంచి రరిస♦హస్రములని.

ఆఱవ సర్గము సంపూర్ణము,

---

౭ - వ సర్గము.

విష్ణుమూర్తి మాలిం బొలియించుట.

క. హరిగిరి నారాక్షసజలధరములు శరవృష్టినిన్ ని♦తాంతధ్వను లం
బరమున మ్రోయఁగ ముంచిరి, గురుమేఘము లమితవృష్టిఁ♦గురిసి గిరివలెన్.

* చచాల తద్ద్రావితసరాజసైన్యం చలోపలో నీల ఇవాచలేంద్రః-అనియూ.

తిని బొందఁ జేయులాగున;, ధ్వని నద్దానిని వినంగ ♦ దానవసేనల్. ౧౧ 260

చ. తురగసమూహముల్ నిలువఁ ♦ దోఁపమిఁ బాఱెను, గర్వమేది కుం
జరములు నిల్చె, వీరు లొగి ♦ స్యందనవిచ్యుతి నొంది త్రెళ్లి రు
ర్వరపయి; నంతఁ దీవ్రశర♦బాణము లావరచాపవిచ్యుతిం
ద్వరితములై సుపుంఖములు ♦ వజ్రనిభాస్యము లొప్పుచుండఁగన్. ౧౨ 261

చ. దనుజులఁ ద్రుంచి చొచ్చె క్షితి; ♦ దారుణశార్ఙ్గధనుశ్చ్యుతంబులౌ
సునిశితసాయకంబు లనిఁ ♦ జోద్యముగా దనుజాళిఁ ద్రుంప వ
జ్రనిహతపర్వతాళివలె ♦ రాక్షసు లారణభూమిఁ గూలి; రం
త నచట విష్ణుచక్రనిహ♦తంబులు రాక్షసభూరిగాత్రముల్. ౧౩ 262

తే. క్రొత్తనెత్తురు ప్రవహింప ♦ నత్తఱి వ్రణ
ములు గనంబడఁ బర్వత♦ము లొగి స్వర్ణ
ధాతువుల నొప్పుగతిఁ గనఁ♦దగి చెలంగె;
శంఖరాజరవంబును ♦ శార్ఙ్గరవము. ౧౪ 263

క. హరి యొనరించెడు పెనుహుం, కరణనినాదంబు దనుజ♦కాంతులరవముల్
దర వినఁబడకుండఁగ మ్రిం,గె రయంబున; నంతలోనఁ ♦ గేశవుఁ డాజిన్. ౧౫

చ. దనుజులకంఠనాళములఁ ♦ దచ్ఛరపంక్తిని, జంచలంబులౌ
ధనువుల నట్టిదౌ ధ్వజవి♦తానము, స్యందనపంక్తిఁ, దూణరా
జిని, దగు కేతనావళులఁ ♦ జెచ్చెఱ శాతశరాళి వైచి భూ
మిని బడునట్లు చేసె; మఱి ♦ మిత్రునినుండి మహోష్ణగోచులున్. ౧౬ 265

తే. జలధినుండి తరంగముల్, ♦ శైలవరము
నుండి నాగేంద్రములు, మహో♦ద్దండజలధ
రంబునుండియు సలిలధా♦రలును వెడలు
భంగి హరిచాపనిర్ముక్త♦బాణతతులు. ౧౭ 266

క. త్వర వెడలె శతసహస్రము, లరుదుగ, శరభముల చేత ♦ హరివర్యములున్
హరిచేతన్ ద్విరదంబులు, [1]ద్విరదతతిన్ వ్యాఘ్రములును ♦ బెద్దపులులచేన్.

తే. చిఱుతపులులును సవ్వాని♦చే శునకము, లట్లు శునకాళిచేఁ బిల్లు ♦ [2]లట్టిపిల్లి
గములచేసర్పములును,నా♦గములచేత, నెలుకలును బాఱఁ జేయున♦ట్లేచియనిని,

ఆ విజయకాంక్షనున్న ♦ విష్ణువుచే దితి,తనయవరులు పూన్కిఁ ♦ దఱుమఁబడిరి
కూడ ముట్టఁబడిరి♦కొందఱు, మఱికొంద,ఱందె చంపఁబడిరి; ♦ హరియు నవల.

చ. దనుజుల నిట్లు చంపి మధు♦దానవసూదనుఁ డెంతొ హృష్టుఁడై
తనదగుపాంచజన్యము ను♦దారరవంబును నొత్తెఁ [3]దోయదం

1 ద్విరదేన యథా వ్యాఘ్రాః - అనిమూ. 2 మార్జారేణ యథా సర్పాః-అనిమూ. 3 తోయ
దం సురం డిప-అనిమూ.

బును సురరాజు గర్జనము ♦ భూరితరంబుగఁ జేయ నాజ్ఞయి
చ్చు నటులఁ నంత రాక్షసని♦షూదనసాయకభీతి నొందుచున్. ౨౩ 270

చ. సునిశితశంఖనాదమున ♦ సోలుచు భగ్నమనోరథంబునై
దనుజబలంబు లంకకు ని♦తాంతజవంబునఁ బోవఁజొచ్చెః ని
ట్లనిమొన నాత్మసైన్యముల ♦ నాహరి సాయకశక్తి నొంప నె
మ్మనముల భీతిఁ గాంచుచు న♦మానుషపౌరుష మెల్లఁ బోవఁగన్. ౨౪ 271

క. పరుగెత్తుచుండఁ గన్గొని, శరవర్షమునన్ సుమాలి ♦ చక్రధరుని సం
గరమున నిల్పెను సేనలఁ, బరిమార్పక యుండునట్లు ♦ పౌరుష మలరన్. ౨౫

చ. అనిమొనఁ జక్రపాణి నతఁ ♦ డంబకపంక్తి హిమంబు తీవ్రభా
నునిబలెఁ గప్పె, రాక్షసులు ♦ నూత్నబలంబులఁ బెంపుమీఱి యా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి పటు♦ధైర్యము నొందిరిః రోష మూని తే
జును బలముం జెలంగ దను♦జుల్ మరలన్ బ్రతుకం దలంపఁగన్. ౨౬

తే. ఆసుమాలియుఁ బటునాద ♦ మడర హరిని
మార్కొనియె; నిట్లు పూన్కొని ♦ మధుమథనుని
పైకిఁ జని *లంబమానమై ♦ భవ్యమైన
భూషణము దీసి వైచి పెం♦పునఁ గరంబు. ౨౭ 274

క. చలియింపఁ జేయుచుం గరి,వలె నప్పుడు ప్రీతి నార్చెఁ ♦ బటువిద్యుత్తుల్
గలమేఘముపోలిక; నా,జలజాక్షుం డంతఁ గ్రోధ♦సాంద్రుం డగుచున్. ౨౮

చ. కనదురురత్నకుండలముఁ♦గాఁ దసరారుచుఁ దచ్ఛిరంబు, ని
స్వనమును జేయుచుండఁ దన♦సత్త్వముఁ బైపయిఁ బొంగుచుండ నా
తనిరథచోదకుండయిన ♦ దానవుశీర్షముఁ ద్రెంచె నశ్వముల్
పనివడి యీడ్చెఁ భ్రాంతిఁ గని ♦ పాలకహీనము లౌట నంతటన్. ౨౯ 276

సీ. భ్రాంతంబులౌ తద♦శ్వము లిట్లు చెలరేఁగి రథముఁ ద్రిప్పఁగ మహా♦రాక్షసుండు
స్యందనంబున నుండి♦సంచరించుచునుండె నతిశయభ్రాంతేంద్రి♦యాశ్వవితతి
చెలరేఁగ ధృతినుంత♦గలుగనినగువలె; నాయశ్వములఁ ద్రుంచె♦హరియు; నంత
నమ్మహాబాహుని ♦ హరిని సుమాలిదా తద్రథంబును ద్రుంచి ♦ దారుణాంబ

ఆ. కముల నలరువానిఁ ♦ గని మాలియును సాయ
కాంచితమయి యొప్పు♦నట్టి చాప
మూని పౌరుషంబు ♦ మూర్తిభవించిన
ట్లడరె మార్కొనంగ ♦ నతులగతిని. ౩౦ 277

చ. హరి నిటు దాఁకి చాపవర ♦ మంతట సజ్యము చేసి చారుక
ర్బురపరిభూషితాంబకస♦మూహము వైచిన నద్ది క్రౌంచభూ

* ఉత్క్షిప్య లంబాభరణం ఘూర్ణన్ కర మివ ద్విపః - అనిమూ.

ధరమును జొచ్చుపక్షుల వి♦ధంబున నాహరిఁ జొచ్చె; మాలి యి
క్కరణిని వైచు సాయకని♦కాయము చేఁ బరిపీడితాంగుఁడై. ౩౩ 278

క. మురవైరి చలింపక సం,గరమున నిలువంగఁబడియెఁ ♦ గడుధీరత; సు
స్థిరమతి యింద్రియగణముల, నిరతమ్ము జయించినట్టి ♦ నిర్మలు మనుజుల్.

తే. ఆధు లేమియు బాధింప♦నట్లు దనుజ
శరము లేమియుఁ జేయంగఁ ♦ జాలవయ్యె;
నంతటన్ భూతభావనుం♦డైన హరియు
జ్యానినదంబు నిగుడ్చి యా♦యసురపైన. ౩౫ 280

క. అరిసూదనుండు గావున, శరనికరము మాలి నొంపఁ ♦ జాలినదానిన్
బరఁగించె; నంబకము లవి, వరవజ్రతటిత్సమాన♦భాసురములుగన్. ౩౬ 281

తే. మాలిదేహంబు నొంది క♦మ్మనిరుధిరముఁ
ద్రావెఁ బాములు క్షీరంబుఁ ♦ ద్రాగునట్లు;
చక్రి యీరీతి నమ్మాలి ♦ జన్యవిముఖుఁ
జేసి దేవత లెల్లను ♦ జెలఁగుచుండ. ౩౭ 282

చ. కరముల శంఖచక్రములు ♦ కార్ముకవర్యగదల్ వెలుంగ నా
యరిమకుటధ్వజంబుల మ♦హాధనువున్ దురగంబులన్ లస
చ్ఛరములచేత భూమిఁ బడు♦చందముగా నని చేసె; నంతటన్
విరథుఁడు మాలి శౌర్యమునఁ ♦ బేర్చి గదాయుధహస్తుఁడై తగన్. ౩౮

చ. అరదము డిగ్గి భూధరము♦నగ్రమునుండి మృగేంద్రమట్లుగాఁ
బరుగిడి పక్షినాయకుని♦ఫాలము నాగదచేత నొంచె [1]నీ
శ్వరు యమునట్లు వజ్రమున ♦ శైలము నింద్రునిరీతి; నంతఁ గ
ర్బురవరు నాయుధాభిహతిఁ ♦ బొంకము దూలి ఖగేశ్వరుం డనిన్. ౩౯ 284

చ. అతిశయవేదనాతురత ♦ నంగము క్రుంగఁ జలించి చక్రియు
ద్ధతి యడుగంటఁ జేసె; నిటు ♦ దానవనాథుఁడు మాలి శూరతం
బతగవరేణ్యు నొంచుటయుఁ ♦ బద్మదళాక్షుఁడు నూరకుంటయున్
దితిజులు చూచి యార్చుటయు ♦ దిక్కుల నిండెను దన్నినాదముల్. ౪౦ 285

ఉ. దానవు లెల్ల హర్షమున ♦ దారుణరావము లట్లు చేయఁగా
దానవవైరి వాసవుని♦తమ్ముఁడు చక్కఁగ నాలకించి పెం
పూని పరాఙ్ముఖుండగుచు ♦ నొప్పు తొలంగిన పక్షినాయకుం
దా నవు డాదరించి కను♦దమ్ముల క్రోధశిఖల్ వెలుంగఁగన్. ౪౧ 286

చ. గరుడునిసాధ్వసం బుడిపి ♦ క్రమ్మఱ నాతఁడు చక్కనుండఁగా
గురుతరశక్తిఁ జేసి [2]యనిఁ ♦ గొంకియు మాలిని జంపు నిచ్ఛచేఁ

1 స తయా గరుడేశాన మీశాన మివ చాంతకః-అనిమా. 2 పరాఙ్ముఖో ప్యుత్సస్జ మాలే
శ్చక్రం జఘాంసయా-అనిమా.

బఱఁగఁగఁ జేసెఁ జక్రమును; ♦ పార్థివసత్తమ! రామచంద్ర! యా
నిరుపమచక్ర మత్తఱిని ♦ నిర్భరభాస్కరమండలాభమై. ౪౩ 287

ఉ. కాంతుల నాకసంబు వెలుఁ♦గంగను జేయుచు భీషణాంగమై
యంతటఁ గాలచక్ర మిదె ♦ యంచుఁ దనుం గనుఁగొంచు రాక్షసుల్
చింతిల మాలిమస్తకముఁ ♦ జేర్చె క్షితిస్థలి నొక్కవ్రేటునన్;
వింతగఁ జక్రకృత్తమయి ♦ భీషణమై దనుజేశుశీర్షమున్. ౪౪ 288

ఉ. నెత్తురువాహినుల్ వెడల ♦ నింగి సురల్ తమిఁ బొందఁ బూర్వమ
త్యుత్తమమౌ సుధారసము ♦ నొక్కటఁ ద్రాగెడురాహుమస్తకం
బెత్తిన వేడ్కఁ ద్రుంప నది ♦ యెట్లు క్షితిం బడె నట్టిభంగిఁగా
నత్తఱి ధూళి ద్రుంగె; నవు ♦ డయ్యమరేజ్యులు సంప్రహృష్టులై. ౪౫ 289

తే. కలిగియున్నబలంబుల♦గొలఁది సాధు
సాధు వంచను శబ్దముల్ ♦ సకలదిశలఁ
బర్వఁ జేయుచు నార్చిరి; ♦ పటుసుదర్శ
నమున మాలి యడంగుట ♦ సమరసీమ. ౪౬ 290

క. కని మాల్యవత్సుమాలులు, దనుజానీకములతోడఁ ♦ దద్దయు శోకం
బున లంక కేగఁ జొచ్చిరి;, వినతాతనయుండు కరుణ ♦ విష్ణువుచేతన్. ౪౭

తే. ఊఱడింపంగఁబడి పూర్వ ♦ మొప్పునట్లు
తనరి తనగురుపక్షవా♦తమున దనుజ
వితతిఁ బాఱఁగఁ దోలె వి♦వృద్ధకోప
చిత్తుఁడయి; యంత దనుజులఁ ♦ జెలఁగి హరియు. ౪౮ 292

సీ. మార్కొని యుద్వృత్తి♦మహితచక్రంబున నాననంబులఁ ద్రెంచి♦యార్భటించి
గదచేత వక్షముల్ ♦ గడఁగి పిండిగఁ జేసి యస్త్రలాంగలమును♦నాయుధమునఁ
గంఠముల్ ఛేదించి ♦ త్ర్యాతలంబున నించి ముసలంబునన్ శీర్ష♦ములఁ బగుల్చి
ఖడ్గంబునుం బూని ♦ గాత్రంబులం జెండి బాణజాలంబులఁ ♦ బడలు పఱచి

తే. యందఱికి సన్నిరూపులై ♦ యాహవంబు
చేయరాక్షసబలములు ♦ చేయునట్టి
దేమియును లేక రాక్షసు ♦ లెల్ల నింగి
నుండి పడి రబ్ధిజలముల ♦ నొక్కమాఱు. ౪౯ 293

చ. హరియు ధనుర్విముక్తచటు♦లాంబకవజ్రతతిన్ మహాసురో
త్కరముఁ గలంచె దానవులు ♦ గాసిలి ధూతవిముక్తకేశులై
దురమునఁ జంచలాలతలు ♦ తోరముగాఁ గనుపట్టు మేఘముల్
నిరుపమవజ్రసంహతిని ♦ నిల్వక యిట్టటు పాఱుకైవడిన్. ౫౦ 294

క. చని; రిట్లు బాణతతు లొ,య్యన వేషంబులను బాప ♦ నాత్మాస్త్రము తె

ల్లను నేలఁ గూల ఛత్త్రము, లనూనగతి భిన్నములయి ♦ యవనిం బడఁగన్.
తే. ప్రేగు లెల్లను వెలికి రా ♦ భీతి లోల
నేత్రములు గానఁబడుచుండ ♦ నిఖిలదనుజ
బలము లున్మత్తనిభములై ♦ పాఱఁబోడఁగె;
నంతసింహార్దితద్విప♦సంతతివలె. ౫౧ 296
చ. కరులును రాక్షసుల్ కలఁగి ♦ గాఢగతిం బరువెత్త నార్వఁగా
హరియును వెంటఁ దాఁకుచుఁ ద♦నంతన పిల్చుచు బాణజాలముల్
త్వరపడి వైవ నవ్వితము ♦ బాధల నొందఁగఁ జేయు నాత్మభీ
కరశరజాలముల్ వదల ♦ క్ష్మాస్థలి సయ్యవి నిండి యుండఁగన్. ౫౨ 297
క. దనుజాళికాలమేఘము, లనిలాహతకాలఘనము♦లట్లుగఁ జలియిం
చెను; జక్రప్రహరణములఁ, దనువులు తెగ శీర్షములును ♦ ధరణిని రాలన్.
క. పెనుగదప్రేటుల మర్మము, లనూనరక్తమున బ్రుంగ ♦ నసిప్రేటులచే
తను రెండుగఁ జీల్పంబడి, తనువులు కన్పడఁగఁ బర్వ♦తంబులపోల్కిన్. ౫౩౪
క. వరమణికుండలహారము, లురుతరగతి ప్రేలుచుండ ♦ నొక్కుమొగిన్ నీ
లరుచుల్ గలమేఘము లనఁ, బరఁగు మహాసురులు నేల♦పైఁ బైపైనన్.
ఆ. పడుచునుండ నీల♦పర్వతంబులు నేలఁ, బడెడుచందమయ్యెఁ ♦ బార్థివేంద్ర!
రామచంద్ర! యట్టు ♦ లామధుసూదనుఁ, డరుల నెల్లఁ గలఁచె ♦ నాహవమున.

ఏడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮ - వ సర్గము.

మాల్యవంతుఁడు మొదలగు రాక్షసులు పరాజయ మొందుట.

చ. వెనుకొని పద్మనాభుఁ డిటు ♦ వీరసరౌఘముఁ ద్రుంప నెల్లచోఁ
గనుఁగొని మాల్యవంతుఁడు వ♦గన్ హతశిష్టులఁ గూడి సంగరం
బును విడనాడి యింటికిని ♦ బోవఁ దలంచెను వేల దాఁటి యం
బునిధియుఁ బోవుచందమునఁ ♦ బొంగెడు మాధవు నంతఁ జూచుచున్. ౧
మ. అరుణాక్షుండయి కోప మూని మకుటం ♦ బల్లల్లనం ద్రిప్పుచున్
బురుషశ్రేష్ఠుని బద్మనాభుని రణం♦బున్ జేయుచున్నట్టి భీ
కరరూపుం గని యిట్లు పల్కెఁ; దగునే ♦ *కంజాక్ష! నారాయణా!
నిరతంబై తగు క్షత్త్రధర్మ మనుచున్ ♦ నీ వేల యూహింపవో?. ౨౪ 303
చ. తెలియవు యుద్ధధర్మముల♦తీరు రణంబును మాని పోవుదు
ర్బలులను మమ్ముఁ బ్రాకృతుని♦భంగి వధించెదు వెంటనంటి; యే

---

* నారాయణ న జానీషే క్షత్త్రధర్మం సనాతనమ్-అనియూ.

ఖలుఁడు పరాఙ్ముఖుండయి ప♦గం బఱుగెత్తెడు వైరిఁ జంపునో
తలఁప నతండె హంత యన ♦ ధాత్రిని బిల్వఁబడుం జనార్దనా!. ౩౫ 304

చ. అతఁడు సమస్తపుణ్యముల ♦ నారసి చేసెడువార లొందు స
ద్గతియన నొప్పు స్వర్గమును ♦ గాంచఁగ లేఁడు; దరంబు చక్రముం
వితతగదం గరంబులను ♦ వేడుకఁ దాల్చిన నీకు సంగరే
చ్ఛ తనరినం ద్వదీయమగు ♦ శౌర్యము దోర్బలముం సమస్తముం. ౪౫ 305

చ. కలిగినయంతవట్టిదిగొ ♦ కాలు గదల్పక నిల్చువాఁడ ని
మ్ముల ననిఁ జూపవయ్య! యని ♦ ముందుగ నిల్చిన మాల్యవంతు ని
శ్చలగురుమాల్యవచ్ఛిఖరి♦చాడ్పునఁ గాంచి వచించె నిట్టు; లా
బలరిపుసోదరుండయిన ♦ పంకజనాభుఁడు విక్రమంబునం. ౬ 306

చ. సురలను మీరు మార్కొనుచు ♦ స్రుక్కఁగఁ జేయఁగ భీతి నొంది యె
క్కరణిని దిక్కులేక ననుఁ ♦ గావు మటంచును వేఁడ వారి కా
దరమునఁ గొంక కే నభయ♦దాన మొసంగితి రాక్షసాళి సం
గరమునఁ జంపువాఁడ నని ♦ కర్బురవర్య! వరం బొసంగితిం. ౭ 307

ఉ. దానినె కాచువాఁడఁ; బ్రమ♦దం బిడుకార్యము దేవతాళి కె
ద్దో నిజ మద్ది నాకును మ♦హోత్తమమై యసురాజికంటె నిం
పై నెగడుం ద్వరం జనుచు ♦ నల్ల రసాతలసీమ నిల్చినం
దానవులైన మిమ్ము రణ♦దర్పము పొంగ వధించి తీరెదం. ౮ 308

[1]చ. అని యిటు లాపరాఙ్ముఖుల ♦ నంపఱఁ జంపినపాపముల్ ప్రతి
జ్ఞను నెఱపం దలంచుటను ♦ సద్గతిభంగకరంబు లెట్టునో
ననియెడు భావ ముట్టిపడు♦నట్టులుగా వచియించు పద్మనా
భుని సురపాలకుం గ్రుధను ♦ బొల్చెడు రక్తసరోజనేత్రునిం. ౮౫ 309

క. కని మాల్యవంతుఁ డాతని, ఘనబాహ్వంతరము నొంచె ♦ గాఢతరంబై
తనరాయశక్తిచే; నా,దనుజేంద్రుం డిట్లు బాహు♦దర్పం బలరం. ౯ 310

క. పరఁగించిన యాశక్తియు, నిరుపమఘంటాస్వనంబు ♦ నిర్భరమై యొ
ప్ప రమేశువక్షమున జల,ధరమున మెఱపట్లు పొల్చెఁ ♦ దదవసరమునం. ౧౦

[2]క. హరి శక్తిధరప్రియుఁ డం,బురుహేక్షణుఁ డనురుశక్తి ♦ భూరితరంబుం

---

1 అథ పరాఙ్ముఖవధదోష స్స్వప్రతిజ్ఞాపాలనప్రవృత్తస్య నాస్తీత్యాహ-అనునవతారికయర్థమిందుఁ జేర్పఁబడిన దని గ్రహింపఁదగు. 2 తత స్తా మేవ చోత్కృష్య శక్తిం శక్తిధరప్రియః-అనిమూ. శక్తిధర శ్శివః స ప్రియో యస్య-అని తీర్థులు. శక్తిధరప్రియః - సుబ్రహ్మణ్యప్రియః మాహేశ్వరార్చనం చిత్యం-అని గోవిందరాజులు భేదాభిప్రాయముల నొందిరి. రాముఁడు కుమారస్వామిచెలికాఁ డనుట సమంజసము గాదు. బహుపురాణసమ్మతమగు నీశ్వరప్రియత్వమే సరిగానున్నట్లు తోఁచెడు.

గర మాత్మశక్తి దానినె, సురుతరగతిఁ బైకి లాగి ♦ యుగ్రాసురుఁడై. ౧౦

ఆ. విసరివైచె; స్కంద ♦ విత్సృష్టశక్తి నా, నదియు హరికరచ్యు ♦ తాంగి యగుచు
దనుజునల్ల నట్టె ♦ త్రాసఁగాఁ గోఁగుచు, నతులగతుల నిగిడె ♦ నంబరమున.

ఆ. అంజనాఖ్యమైన ♦ యచలంబు మాహేంద్రి, కోరినట్లు నిగిడి ♦ హారరత్న
భాసమానమైన ♦ పటువను జేంద్రవక్షమున నశని గిరిశి ♦ ఖరమున వలె. ౧౨

క. అతిజవమున వ్రాలెను; నా, దితిజుఁడు తచ్ఛక్తిభిన్న ♦ దివ్యకవచుఁడై
క్షితిఁబడియె మూర్ఛ గ్రమ్మఁగ, మతివిభవముతోఁ బనవుడె ♦ మరలస్మృతిఁగనెన్.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గడు ♦ ధైర్యము మీఱ మహాచలంబు నాఁ
గనఁబడి కంటకప్రతతిఁ ♦ గ్రాలుచు నాయసమై వినీలమా
ఘనతరశూల ముద్ధతిని ♦ గైకొని మాధవువక్షమందు వై
చెను; సమరప్రియుం డగుచుఁ ♦ జెచ్చెఱ నింద్రసహోదరుం గ్రుధన్. ౧౫

తే. పిడికిటన్ నొవ్వఁజేసి యా ♦ వెఱఁగుదనుజుఁ
డొక్క ధనువంతదవ్వు తా ♦ నోదిగె వెనుక;
కంత నంబరమున నుండి ♦ యద్భుతముగ
మేలు మే లను శబ్దంబు ♦ మించె మిగులు. ౧౬ 317

చ. హరి నిటు నొంచి యంత విన ♦ తాత్మజు నొవ్వఁగఁ జేసెఁ; దార్క్ష్యుఁ డ
క్కరణిని నొంచు దానవునిఁ ♦ గన్గొని క్రోధము నొంది పక్షవా
తరయమునం బ్రభంజనుఁడు ♦ తద్దయు నెండినపత్రరాజి ని
ర్భరముగఁ దూలఁ జేయుగతిఁ ♦ బాఱఁగఁ జేసె; సుమాలి యంతటన్. ౧౮

ఆ. వైనతేయపక్ష ♦ వాతవిద్రావితు, నన్న మాల్యవంతు ♦ నచటఁ గాంచి
స్వబలములను గూడి ♦ చనియె లంకాపురి, కభిముఖుండు నగుచు ♦ నవమతిఁగని.

చ. గరుడునిపక్షవాతమున ♦ గర్వము వీడి తొలంగితిం గటా
దుర మికఁ జాలు నంచుఁ దన ♦ తో వెనుకంజల వేయు రాక్షసో
త్కరములతోడ లంకకును ♦ గ్రమ్మఱి సిగ్గునఁ బోయె; నోమహీ
వర! రఘునందనా! దనుజ ♦ వర్యులు శ్రీహరిచేత నివ్విధిన్. ౨౦ 320

సీ. పెక్కుసారులు హత ♦ వీరులై చేష్వడి సంగరంబున నప ♦ జయము గల్గఁ
జేయఁగాఁబడి; రిట్లు ♦ శ్రీహరితోఁ బోరఁజాలక వారెల్ల ♦ సాధ్వసార్ది
తులునయి లంకలో ♦ నిలువంగ నొల్లక భార్యలతోఁ గూడ ♦ పటురయమునఁ
బాతాళమునయందు ♦ వసియింపఁ బోయిరి; ప్రఖ్యాతవీరులై ♦ పరఁగునట్టి

తే. వార లెల్ల సుమాలిని ♦ బ్రభువుగాఁగఁ
గొలిచి సాలకటంకటా ♦ ఖ్యలలితతర
వంశమును బొంగఁజేయుచు ♦ వఱలుచుండి;
రాహవంబున నీచేత ♦ నసురవరులు. ౨౩ 321

క. హేతుల్త్రైరో యెవ రెవ్వరు, క్షితిపై(బౌలస్త్యు లన(గ ♦ స్థిరకీర్తిని ను
న్నతముగ(బొందిన యాయా, దితిజేంద్రులు వారెవారె ♦ స్థిరవిభవాఢ్యా!.

ఆ. మాలిమాల్యవత్సు♦మాలులు పౌలస్త్య, కులజులకును దల(ప(♦గూటపురుషు
లగుచు(బ్రబలులగుచు ♦ నారావణునికంటె, సకలవిధములం బ్ర♦శస్తతరులు.

చ. *దనుజుల వారలం ద్రిదశ♦దస్యుల(జంప(గ శంఖచక్రముల్
ఘనగదయుం గరంబుల(ద♦గన్ వెలు(గొందు మురారి తప్ప నిం
క నెవ(డు చాలు?; నీవన(గ(♦ గంజదళాక్షు(డు దేవనాయకుం
డన(దగు నాననాతను(డ ♦ వౌదువు రాఘవ! మాట లేటికిన్. ౨౬ 324

క. మాయాగృహీత దేహు(డ, వీయసురుల(జంప(బూని ♦ తిట్లు ప్రభు(డవై
యేయెడల నజేయు(డవై, పాయక గతధర్మములను ♦ బాదుకొలుప(గన్. ౨౭

క. అనుకూలమైన కాలం,బున నాలస్యంబు చేయ(♦ బూనక జన్మం
బును గనుచు ధర్మరక్షణ,మును జేయుచు శాత్రవవధ♦మున(దగు పూన్కిన్.

క. ఒనరించుచు శరణాగత,జనవత్సలు(డవుగ నొప్పి ♦ క్షమ(బొల్తువు రా
మ! నినుం బొగడం దరమే;, దనుజులయుత్పత్తి దీని(♦ దథ్యముగా(గన్. ౨౯

తే. ఆనుపూర్విగ(దెల్పితి ♦ నవనినాథ
సత్తమా! రావణాసురు♦జన్మము నిక
వానితనయులయుత్పత్తి ♦ వానిమహిమ
మెల్ల(దెలిపెద వినవయ్య! ♦ యినకులేశ!. ౩౦ 328

క. చిరకాలంబు సుమాలియు(, జరియించె రసాతలమున(♦ జక్రిభయమునం
గరమార్తినొందుచున్ గ,ర్బురులెల్లనుదన్ను(గొలువ(♦బొగులుచు నెదలోన్.

క. తనయులు వారలతనయులు, తనతో నుండంగ(జక్రి ♦ తఱిమినకతనన్
మనుజేంద్ర! యపుడు లంకను, ధనపతి నివసించి యుండె(♦ దగినవిధమునన్.

ఎనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯ - వ సర్గము.

సుమాలి తనపుత్రికయగు కైకసిని విశ్రవసునియొద్దకుం బంపుట.

చ. జరగెను గొంతకాల మిటు ♦ చక్రిభయంబును సుంత వాసిక
ర్బురపతియైన సుమాలియును ♦ బొంగెడువేడ్క రసాతలంబు వా
సి రమణ మర్త్యలోకమును ♦ జేరి చరించె సమస్తదిక్కులన్;
నిరుపమనీలవారిదవి♦నిర్మలదేహము చెన్నుమీఱ(గన్. ౧ 331

తే. తప్తకాంచనకుండల♦దీప్తులొలయ
బద్మమును బాసి యొప్పు శ్రీ♦వలె(జెలంగు

---

* భవాన్నారాయణో దేవశ్చతుర్బాహుస్సనాతనః-అనిమూ.

పుత్రికను గైకసిని గూడి ♦ భూమి నెల్లఁ
దిరుగుచు నొకానొకప్పుడు ♦ ధరణి నొకట. ౨½ 332

చ. తనజనకుం బులస్త్యసుత♦తల్లజు విశ్రవసున్ మహీసురున్
గనుఁగొనుకాంక్షమీఱఁగ ని♦కాయవిభూతిఁ జెలంగుపుష్పకం
బును దమి నెక్కిపోవు సుర♦పుంగవునంతటివాని యక్షపున్
ధనదుని దాఁ గనుంగొనియె ♦ దారుణపావకసూర్యతేజునిన్. ౩½ 333

తే. స్వేచ్ఛఁ జనువానిఁ గనుఁగొని ♦ యెంతొ విస్మ
యమునఁ బాతాళమున కేగి ♦ యసురహితముఁ
గోరి మతిమంతుఁ డౌటచే ♦ సారతరఫ
లంబు గలుగంగఁ జింతించె ♦ లలితరీతి. ౫ 334

క. దనుజులు విమలశ్రేయముఁ, గనఁజాలు నుపాయ మెద్ది? ♦ కార్యం బెది చే
సిన వృద్ధినొందువారమొ, యని మదిఁ దలపోసి యాతఁ ♦ డాత్మతనూజన్. ౬½

తే. [1]కైకసిని బిల్చి యిట్లని♦కర్బురపతి,యా సుమాలి వచించె; నో♦యాత్మజాత!
తగినవరునకు నిన్నియ్యఁ ♦ దగినసమయ, మిద్ది యలరారెయావన♦మిపుడునీకు.

సీ. పాణిసంగ్రహణంబు ♦ ప్రార్థించినం దిరస్కార మొనర్తువో ♦ వారికొక్క
నీ వని భీతిల్లి ♦ నిన్నెవ్వ రడుగరు; మే మెల్ల నీచేయు♦మేలున నిలఁ
బ్రఖ్యాతి నొందఁగా ♦ వాంఛించువారము ధర్మబుద్ధులమాటఁ♦దనయ! నీవు
భార్గవిపలె సర్వ♦పావనగుణయుక్త వింక నొక్కటి గల ♦ దేమి యనినఁ

తే. [2]కన్యకుం దండ్రియౌట ని♦క్కముగ దుఃఖ
కరము; మర్యాదఁ గాంక్షించు ♦ పురుషులకును
నందఱకు నేవరుండు క♦న్యనువరించు
ననుట తెలియంగఁ బడమి నో♦యనుఁగుఁదనయ!. ౮ 337

క. జననీవంశముఁ దనప్రియ,జనకునివంశంబుఁ దాను ♦ జక్కనివరునిం
గొని కాపురమ్ము చేసెడు, ఘనవంశముఁ గోరుచుండుఁ ♦ గన్య సువృత్తిన్.

తే. ఎట్లు చారిత్రభంగ మీ♦యింతి కిలను
గలుగకుండునొ యనుచు నీ♦కులము లోగిని
సంశయము నొందుచుండు; నో♦సాధుశీల!
యట్టి నీ విప్డు మునివర్యుఁ♦డై యొసంగి. ౧౦ 339

చ. అనుపముఁడై ప్రజాపతికు♦లాభరణంబుగఁ బుట్టి విశ్రవో
వినుతమహాన్వయంబుఁ గని ♦ వృత్తిని ఖ్యాతిని గన్న మేటినిన్
గనఁ జను మీవె యస్మహితుఁ ♦ గాంక్షలు పొంగ నరింపు మోసుతా!
ధనపతి యెట్టివాఁడొ యటు ♦ తా రలరారుచు సూర్యతేజులై. ౧౧½ 340

1 పుత్రి! ప్రదానకాలోఽయం యౌవనం తేఽతివర్తతే-అనిమూ. 2 కన్యాపితృత్వం దుఃఖం హి సర్వేషాం మానకాంక్షిణామ్-అనిమూ.

తే. చెలఁగుతనయులు నీకును ♦ గలుగువారు
సంశయం బింతయును లేదు ♦ సాధుశీల!;
యనిన నాకన్య తండ్రివా♦క్యమున నూను
గౌరవంబునఁ గైకొని ♦ కదలి యపుడె. ౧౨ 341

క. మునినియతిని విశ్రవసుం, డనూనతపమాచరించు ♦ నావనమునకుం
జనియెను; దదవసరంబున, మనుజేంద్రా! యప్పులస్త్య♦మానితనయుఁడున్. ౧౩

తే. అగ్నిఁ బ్రణయించి హోమకా♦ర్యంబు జరపు
చుండె నాయింతి తనతండ్రి ♦ చండవిక్ర
మాదులన్ ఖ్యాతుఁడౌనుగా ♦ యతనితనయ
నౌట నే గౌరవార్హనె ♦ యగుదు ననుచు. ౧౪ 343

క. జనకునియందలి గౌరవ,మును నమ్మి చతుర్థశుచిని♦బోలి వెలుఁగునా
ముని *దారుణమగు నర్తతిఁ, గనఁబోయి తదీయపదయు♦గనికటమందున్.

ఆ. ఆననమును వంచి ♦ యువని సంగుష్ఠాగ్ర,మునను మరల మరల ♦ నొనర రాచు
చుండెఁ; బూర్ణచంద్రు♦నొప్పునఁ దగు మోము, గల్గి సుకటియైన♦కాంతఁజూచి.

క. పరమోదారుండై ముని,వరుఁ డిట్లను స్వీయదీప్తి♦భాసురుఁ డగుచున్
సరసిజలోచన! యెవ్వని,వరపుత్రివి నీవు కార్య♦భారము దేనిన్. ౧౬ 346

చ. మనమునఁ బూని నన్ను బహు♦మానము మీఱఁగఁ గాంచవచ్చితో;
పని యిది హేతు విద్ది యని ♦ పల్కు యథార్థము భద్రమాను నీ
కని వచియించు మౌనికిఁ గృ♦తాంజలియై యిటు పల్కె; నోమునీ
శనికరపూజితా! తెలుపఁ♦జాల మదాగమనప్రవృత్తులన్. ౧౭ 347

క. అనుపమమగు మీమహిమం,బున నే నాయభిమతంబుఁ♦బోల నెఱుఁగఁ జా
లినవారు మీరు యొక్కట, వినిపించెద బ్రహ్మమౌని! ♦ విశ్వనుతయశా!. ౧౮

చ. జనకునిశాసనంబున నె ♦ చయ్యన వచ్చితి మిమ్ముఁ జూడ, నన్
జనములు కైకసీ యనుచుఁ ♦ జక్కఁగఁ బిల్తురు, నేను జెప్పనొ
ప్పినవిషయంబు లివ్వి యిఁకఁ ♦ బ్రీతిని దక్కిననాయుదంతమున్
మునివర! నీవె యారయఁగఁ ♦ బోలు మహాత్ముఁడ వౌట నం చనన్. ౧౯

మ. తరుణీవాక్యము నాలకించి మదిలో ♦ ధ్యానించి తద్వార్త నా
దరణం బొప్ప నెఱింగి యిట్లనియె నో♦తన్వీ మదార్తేభసుం
దరగంభీరగతీ! యెఱుంగఁబడియెం ♦ ద్వచ్చిత్తవీథిలస
త్పరమాహ్లాదకరప్రవృత్తి యిదె చె♦ప్పం బూనితిం బ్రీతిచేన్. ౨౦ 350

క. నానలనం బుత్రులఁ గనఁ,గా వలచినదాన వీవు ♦ కాని మ్మటులే
భావజకేళిని దేలం,గా వచ్చు నటంచుఁ బెండ్లి♦కార్యము జరపెన్. ౨౧ 351

* సా తు తాం దారుణాం వేళా మచింత్య పితృగౌరవాత్ -అనియు.

తే. పరిణయంబాడి శాస్త్రోక్త♦పద్ధతి నిటు
లామెతోఁ గ్రీడసల్పుచు ♦ నమలధర్మ
మతియయిన విశ్రవసుఁ డిట్లు ♦ మరలఁ బలికె
భార్యఁ గైకసినిం గాంచి ♦ ప్రమద మలర;. ౨౨ 352

ఉ. దారుణమైన కాలమునఁ ♦ దన్వి! ననుం గనవచ్చి తీవు త
త్కారణ మారయం గలుగఁ♦గాఁ దగినట్టి ఫలంబుఁ దెల్పెదన్
సారసనేత్ర! పుత్త్రులను ♦ జాలఁగ దారుణకృత్యులన్ మహా
దారుణరూపులన్ సతత♦దారుణచిత్తజనప్రియాత్ములన్. ౨౩౺ 353

ఆ. క్రూరకర్ములైన ♦ ఘోరరాక్షసులను, గనుదు వీవు చారు♦కటివిలాసి
నీ! యనంగ నామె ♦ యాయుత్తమసాధ్వింతు, భర్తఁ గాంచి మ్రొక్కి ♦పలికెనిట్లు.

సీ. బ్రహ్మవాదివి నీవు ♦ భగవంతుఁడవు గాన నిట్టి నీవలననే ♦ యిట్టి క్రూర
కర్ములౌ తనయులఁ ♦ గన నొల్ల నావయి దయఁ జూపఁ దగునని ♦ దార యిట్లు
ప్రార్థింప నమ్ముని♦పతియును మరల నిట్లనియెను రోహిణి ♦ నాత్మదారఁ
గని పూర్ణశశి పల్కు♦కరణి; నోశుభనక్షత్రజలమహా! కడపటఁ ♦ గలుగఁబోవు

తే. తనయుఁ డస్మత్కులాచార♦మునకుఁ దగిన
వాఁడు ధర్మాత్ముఁడునునయి ♦ వర్ధిలంగఁ
గలఁడు; నా విని యాముని♦కాంత సుంత
యూఱడిలి యుండెఁ; గాల మ ♦ ట్లూర్కరీతి. ౨౭౺ 355

క. ఒకకొంత గడచె సంతట, సకలజగత్క్షోభకరు ద♦శగ్రీవుని భీ
తికరాకారుని రక్కసు, వికటమహాదంష్ట్రుఁ దసయు ♦ వింశతిభుజునిన్. ౨౮

క. అరుణోష్ఠు దీప్తమూర్ధజు, నురుతరముఖు నంజనాద్రి♦యొప్పున నలుపై
పరఁగుకళేబరమునఁ దగు, గురుమూర్తిని గాంచె నట్టి ♦ కొడుకు జనింపన్.

తే. పలలభక్షకములుగాఁగఁ♦బరఁగు నక్క., లగ్నినుంటలుకబళంబు♦లట్టులుమిసె
దిరిగె నపసవ్యగతులను♦దీనవక్త్రములను వలయంబులుగ భయ♦ముగలుగంగ.

*చ. ఘనములు రక్తముం గురిసి ♦ గాఢరవంబు భయంకరంబుగా
వినఁబడఁగా ఖరధ్వనులఁ ♦ బెల్లుగఁ జేసెను; వ్యోమమందు న
వ్వనరుహబాంధవుండు రుచి♦భానురుఁడై యులరారకుండె, మే
దిని బడియెన్ మహోల్క లొగి ♦ దిర్ధిర భూమి చలించె నెంతయున్. ౩౧౺

చ. అతిభయదంబుగా విసరె ♦ నత్తఱి వాతము, లెట్టివారియు
ద్ధతికిని క్షోభముం గనక ♦ తాను జెలంగు సముద్రుఁ డార్తుఁడై
మతివిభవంబు దూలఁ బలు♦మాఱును క్షోభము నొందె; నంత నా
సుతునకు బ్రహ్మతుల్యుఁడయి ♦ శోభిలు విశ్రవసుండు నెమ్మదిన్. 33 360

* ఘోరాశ్చ ఖరనిస్స్వనాః-అనిమూ.

యను తల్లిమాటఁ జక్కఁగ, విని శూరుం డైన యతఁడు ♦ వేడుకమీఱన్. ౪౪
క. కనియెను నతులామర్షం,బును నంతఁ బ్రతిజ్ఞఁ జేసెఁ ♦ బూని ధనపున
ట్లనుపమ తేజముఁ గాంచం,గ నిట్లు వచియించెఁ దల్లిఁ ♦ గైకసిఁ గనుచున్.
తే. అంబ! సత్యము వచియింతు ♦ నన్నతోడ,సముఁడనో యధికుండనో ♦ నరగనగుదు
నతుల తేజంబునం గాన ♦ నాత్మఁ గల్గు,తాపమును మానవమ్మ! యి ♦ త్తరుణమందు.
చ. అని యిటు లూఱడించి మది ♦ నందిన కోపముచేత నప్పుడే
యనుజులఁ గూడి దుష్కర మి ♦ దౌ ననఁ జాలు తపంబు చేయ నె
మ్మనమున నిశ్చయించుకొని ♦ మామకవాంఛను సత్తపంబుచే
తనె యిట నొందువాఁడ నని ♦ తద్దయు యత్నము చేసి యంతటన్. ౪౫
క. తనకోరిక ఫలియింపం,గను జేయు తపంబుఁ జేయఁ ♦ గా గోకర్ణం
బను నాశ్రమమున కేగెను;, దనుజేంద్రుం డంత నచటఁ ♦ దమ్ములతోడన్.
ఆ. ఉగ్రవిక్రముఁడయి ♦ యుగ్రతపం బొనరించి, దానిచేత నప్పి ♦ తామహుండు
మోద మందఁ జేసె ♦ నాదయానిధి జయా,వహావరముల నిచ్చి ♦ వశులఁ జేసె.

తొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦-వ సర్గము.

బ్రహ్మ రావణకుంభకర్ణవిభీషణులకు వరముల నిచ్చుట

చ. అన విని రామచంద్రుఁడు మ ♦ హామునితో నను నన్నదమ్ము లా
వనమున నుండిరో యెటులు ♦ భద్రదమౌ తపమాచరించిరో
వినవలతున్ మునీంద్ర! యన ♦ వేడుక మీఱ నగస్త్యమౌని యి
ట్లనియెను బ్రీతమానసుని ♦ నారఘురాముని గాంచి యోవిభూ!. ౧౫ 379
చ. గురుబలులై మహావ్రతముఁ ♦ గోరి యొనర్పఁగఁ బూని యానహో
దరులు మహోగ్రధర్మములఁ ♦ దా రొనరించెదు వేడ్కఁ జొచ్చి రా
ధరణిని; గుంభకర్ణుఁ డట ♦ ధర్మపథస్థితుఁడై మహామతిన్
నిరతము నిల్చి గ్రీష్మమున ♦ నిశ్చలభక్తిఁ దపంబు చేయుచున్. ౨౫ 380
క. పంచాగ్నిమధ్యమంబున, నంచితగతి నిల్చి వృష్టి ♦ యవనిఁ గురియఁగాఁ
గాంచి తదీయజలంబున, ముంచుచుఁ దన మేను సంప్ర ♦ మోదము మెఱయన్.
క. వీరాసనంబు గైకొని, యారీతిన్ శిశిరకాల ♦ మందు నియతిమైఁ
గోరి జలాంతరమే యా,ధారంబుగ నయుతసంఖ్యఁ ♦ దగు వత్సరముల్. ౪౫
తే. తపమొనర్చెను ధర్మత ♦ త్పరత నియత
మానసుండయి నత్పథ ♦ మూని యిట్లు
...కుంభకర్ణుం డొనర్ప; నె ♦ క్కొనుచు ముదమున
నవ్విభీషణుఁ డతిశుద్ధుఁ ♦ డగుచు నియతి. ౫ 383

సీ. ధర్మచిత్తుండయి ♦ ధర్మపరుండయి తనపాద మొక్కండు ♦ ధరణి నిల్పి
యైదు వేలేండ్లు ని♦యమము తప్పకయుండఁ జపమొనర్చెనుదాని♦కపరిమితమో
దము నొంది యచ్చరల్ ♦ తగ నాట్యమాడిరి క్షోభిల్లియును దేవ♦కూటమతని
పయిఁ బుష్పవృష్టిని ♦ బరఁగంగఁ జేసిరి; తరువాతఁ బంచవ♦త్సరసహస్ర
తే. ములు దినేశ్వరుఁ గనుచు ని♦ర్మలహృదయము
వెలయ స్వాధ్యాయధృతచిత్త♦విషయుఁ డగుచు
నూర్ధ్వహస్తకబాహుఁడై ♦ యొక్కపాద
మవని నిల్పియె తపము చే♦యంగఁ దొడఁగె ౧ 384

క. సురలకు నందనమున నొక్కరణిని గాలంబు జరగఁ ♦ గ్రవ్యాదవరుం
డురుమతియునౌ విభీషణుఁ, డరాతిహరుఁ డిట్లు నియతుఁ♦డై తపమూనన్.
తే. జరగెఁ బదివేల యేండ్లంత; ♦సహజు లట్లు,దశగళుండుగ్రమైనట్టి♦తపముచేయఁ
బూని యాహారమేమియు ♦ మాని వేయి,వత్సరములుండి వేయవ♦వర్షముతుది.
క. తనశిర మగ్నికి నాహుతిఁ,గను జేయుచు నిట్లు నియతి ♦ గడలుకొనఁగ వాం
ఛను బూని తపము చేయం,గను దొమ్మిది వేలయేండ్లు ♦ గడచె శిరములున్.
క. అనలునకుఁ దొమ్మి దాహుతి,గను జేయంబడియె; నంతఁ♦గడుఁబూన్కిఁదపం
బును జేయఁ బదవవేయియుఁ, జనుదెంచెను బదవశిరము ♦ జ్వలనున కెలమిన్.
తే. ఆహుతిగ నీయ ఛేదింప ♦ నాత్మఁ దలఁచు నవసరంబునఁ గిన్నర♦దివిజమాని
వరులతోఁ గూడి పరమేష్ఠి♦యరుగుదెంచి తత్తపంబునకుంబ్రీత♦చిత్తుఁడగుచు.
క. మనమున మెచ్చితి నీతప,మునకు దశగ్రీవ! వత్స! ♦ భూరినియతిచే
ఘనమగు నీతప మనుచున్, దనకరుణం దెలియపఱచె ♦ దశవదనునకున్. ౧౩
క. వర మడుగుము ధర్మజ్ఞా!, త్వరపడి నీమదిని గల్గు♦వాంఛ యెదియొ నేఁ
గరుణ నొసంగెద నీదగు, పరిశ్రమం బిద్ది కాదు ♦ ఫలరహితముగన్. ౧౪
చ. అనిన దశాస్యుఁ డెంతయును ♦ హర్షము పొంగెడునాత్మతోడ నా
వనరుహసంభవాంఘ్రివర♦వారిరుహంబులు సోఁక మస్తకం
బును దగ వంచి మ్రొక్కి పరి♦పూర్ణమనోరథ మబ్బు నాకు నం
చనుపమహర్ష గద్గదన♦మన్వితవాక్కునఁ బల్కె నివ్విధిన్. ౧౫ 392
చ. వనరుహసంభవా! జగతి ♦ వర్ధిలు ప్రాణుల కెల్ల సంతతం
బును మృతినుండి తప్ప నొక ♦ పోలిక వేఱుభయంబు గల్గ దే
మన నిలమృత్యుతుల్యుఁడగు ♦ నట్టి విరోధియు లేఁడు గాన నే
మనమున నిర్జరత్వమును ♦ మంచి దటంచుఁ దలంచి కోరెదన్. ౧౬ 393
చ. సరసిజసూతి రావణుఁడు ♦ స్వాంతమునం గల కోర్కిఁ దెల్ప ని
క్కరణి వచించె; వత్స! దశ♦కంధర! సర్వవిధంబులందు ని

* పపాత పుష్పవర్షం చ క్షుభితాశ్చాపి దేవతాః-అనిమూ.

ర్జరతయు నీకుఁ గల్గదు వ♦రం బటు లియ్యఁగఁ గాదు నాకును౯
వరము సుతోక్తిఁ డారసియె ♦ వాఁడక కోరుము దాని నిచ్చెద౯. ౧౮ 394

క. అని లోకకర్త యీవిధ,మునఁ జెప్పిన చారువాక్య♦మును విని పరమే
ష్ఠిని గాంచి ముందు నిలువం,గను బడి దోసిలి యొసంగఁ♦గా నతఁ డనియె౯,

సీ. గరుడోరగులచేత ♦ గంధర్వదైత్యరాక్షసులచే యక్షని♦ర్జరులచేతఁ
జావకుండఁగ నాకు ♦ శాశ్వతా! లోకేశ! వర మిమ్ము వీరి క♦వధ్యుఁడనయి
సంచరించెద; నింక ♦ క్షమగల్గు నితరజంతువులందు సుంత యేఁ♦దోఁచకుండఁ
జింత నా కెప్పుడుఁ ♦ జెలఁగి నేమానుషాదినిఖలప్రాణులఁ ♦ దృణము లట్లు

ఆ. తలఁచువాఁడ దేవ♦తతిపూజితా! భయం
బనఁగ లేదు నాకు; ♦ ననుచు నిట్లు
దశవదనుఁడు పల్క ♦ దాశరథీ! ధర్మ
మతి పితామహుం డ♦మర్త్యయుతుఁడు. ౨౦ 396

చ. విని దనుజేంద్ర! నీవు నను ♦ వేడుకఁ గోరినయట్లె యీను నీ
మనమున మోద మందు మని ♦ మన్ననతో మఱియు౯ వచించె; నిం
కను గల దొక్క పల్కు వినఁ♦గాఁ దగు నీ కది మేలుఁ గూర్చు నో
దనుజవరేణ్య! పావకహు♦తంబులు నీతల లెల్లఁ జక్కఁగ౯. ౨౧ 397

క. అనఘా! పూర్వవిధంబునఁ, గనఁబడి యలరారు; మఱియుఁ ♦ గ్రవ్యాదవరా!
*విను మొక్క వరము నిచ్చెదఁ, గన నద్ది దురాసదంబు♦గాఁ జెలువొందు౯. ౨౨

చ. మనమున నెట్లు కోరుదువొ ♦ మామకవాక్యముచేత నట్ల నీ
తను విది యొప్పుచుండుఁ జుము ♦ దానవనాయక! యంచుఁ బల్క న
వ్వనజవిభుండు చెప్పినటు ♦ పంక్తిగళాస్యము లెల్లఁ బూర్వరీ
తిని నలరారె మొల్చి కడు ♦ దీప్తుల మించుచుఁ జిత్రరీతుల౯. ౨౩ 399

తే. ఇట్లు దశకంఠునకు వర ♦ మిచ్చి బ్రహ్మ
యంతట విభీషణునిఁ గాంచి ♦ యమలవాక్కు
లలర నిట్లని పల్కె; నా♦యన! నితాంత
ధర్మబుద్ధివి సువ్రత♦తత్పరుఁడవు. ౨౪ 400

క. వర మడుగుము యనిన న్విని, నిరతము ధర్మాత్ముఁ డగుచు ♦ నెగడును గాన౯
సురపాలకునకు నతు లిడి, సురుచిరగుణరశ్మివిధుని♦చొప్పునఁ దగుచు౯. ౨౫

చ. అలరి వచించె నిట్టులు కృ♦తార్థుఁడ నో భగవంత! నాకు ని
మ్ముల వర మీయ వచ్చితివి ♦ మూలము లోకుల కెల్ల నీవెఁగా
తలఁప జగద్గురుండవు ని♦తాంతదయ౯ ననుఁ జూతువేని కో
ర్కుల నొసఁగంగఁ జిత్తమునఁ ♦ గోరుదు వేని వరంబుఁ గోరెద౯. 30 402

* వితరామి చ తే సౌమ్య! వరం చాన్యం దురాసదమ్-అనియూ.

క. పరమాపదలం బొందిన,తరుణంబుననైన ధర్మ♦తత్పరమగుచు౯
బరఁగెడునటు నాచిత్తముఁ, గరుణింపుము ధార్మికుండు♦కడు ఘనుఁడు గదా.

*క. విను శిక్షితంబు గాకయె, వనజభవా! నాదుచిత్త♦వర్తనమునకు౯
గన నర్హంబైనవిధం,బున బ్రహ్మాస్త్రంబుఁ బ్రమద♦మున నా కిమ్మా. ౩౧ 404

సీ. బ్రహ్మచర్యాదికా♦శ్రమముల నెల్లెల్లు నాబుద్ధి వానిఁ బొం♦దంగఁ గోరు
చుండునో యుండందు ♦ నురుతరధర్మిష్ఠ యగునట్లు వరమీయ♦వయ్య, తత్త
ద్వర్ణధర్మంబుల ♦ నరసి పాలించెద; భగవంత! వర మిదె ♦ తగఁ బరమ ము
దారము నత్యంత♦ధర్మయుక్తంబునం చని గోరితిని హిత♦మాట; జగతి

తే. ధర్మమం దనురక్తులౌ ♦ నిర్మలులకు
నుంత దుర్లభ ముండదు ♦ శుభగుణాఢ్య!;
యనిన సుప్రీతుఁడయి బ్రహ్మ ♦ యవ్విభీష
ణునకు నిట్లని చెప్పె నో♦యనఘ! వినుము. ౩౩ 405

క. మన మీవిధమున ధర్మం,బున నలరుచు నీకుఁ గల్గె ♦ బుధనుత మగుచు౯
గనుక వరం బిటు గోరితి, వనూనగతి నట్టె నీకు ♦ నగు సాధుమతీ!. ౩౪ 406

క. అరిసూదనా! విభీషణ!, సురరిపుకులమందు జనియుఁ ♦ జొప్పడియును ధ
ర్మరతి౯ నీచిత్తం బి,క్కరణిం బొలుపొందె దానఁ ♦ గడు నలరితిఁ జూ!, ౩౫

క. ఒసఁగితి నమరత్వము నీ, కసమానవరంబుగాఁగ; ♦ నంచని మది నిం
పెసలారు వేడ్క వీడ్కొని, బిసరుహజని కుంభకర్ణు♦విషయముఁ గనఁగ౯. ౩౬

చ. మనమున నెంచి యాతనికి ♦ మానసవాంఛయుఁ దీరునట్లు తాఁ
జని వర మీయ నెంచు వన♦జప్రభవుం గని నిర్జరుల్ భయం
బునఁ గరముల్ ముడించి సుర♦పూజితపాదసరోరుహా! మహా
దనుజుఁడు వీఁడు దుష్టమతి ♦ దర్పసమగ్రుఁడునై చెలంగుట౯. ౩౭ 409

చ. వరముల నీయ నెంచకుము ♦ వానిభయంబున లోకజాల మె
క్కరణి భయంబులం గనునొ ♦ కావుము దేవ! యటంచు నిర్జరే
శ్వరులను వేఁడుచుండునొ భ♦వన్మతి కెంతయుఁ గ్రొత్తగాదుగా;
పరమకృపాకరా! యితఁడు ♦ పాపమనీషుఁడు నందనంబున౯. ౩౮ 410

తే. సంచరించెడు నప్సర♦స్సప్తకంబు
నింద్రుననుచరదశకంబు ♦ నెంతమంది
యో మహర్షులు మానవు ♦ లొక్కరీతి
నేడ్చుచుండఁగ మ్రింగె నిం♦కేమి గతియొ. ౩౯ 411

క. వరములఁ బొందనితఱి ని,క్కరణిం గావించె నితఁడు ♦ క్రౌర్యంబుమెయి౯
వరములనే పొందినచో, నరసి జగత్త్రయము మ్రింగు ♦ నసురుఁడు వేడ్క౯.౩౯

* అశిక్షితం చ బ్రహ్మాస్త్రం భగవ౯ ప్రతిభాతు మే-అనియూ.

క. వరదంభంబున వీనికి, గురుతరమోహంబు నీవు ♦ కూర్పుము దేవా!
నిరతోపకృతియు లోకో,త్కరములకొ దీన నమ్మ♦తం బితనికి నా. ౪౦ 413

తే. ఇదియె వీనికి శిక్షయై ♦ యొసఁగుఁ జుమ్ము
*చారురుచిసాంద్ర! యనుచు ని♦ర్జరులు తెలుపఁ;
బద్మసంభవుఁ డగుబ్రహ్మ ♦ సద్మనయనఁ
బద్మమాలిని శారదఁ ♦ బత్నిఁ దలఁచె. ౪౧ 414

చ. మనమున నివ్విధిం దలఁప ♦ మానిని శారద పార్శ్వసీమఁ దోఁ
చెను; బతిప్రక్కనన్ నిలిచి ♦ చేతుల నొగ్గి వచించె నిట్టు లో
వనరుహసంభవా! యిదిగొ ♦ వచ్చితి సేవనిఁ జేయు నాజ్ఞ యో
యనినఁ బ్రజావిభుండు తన♦యుంగనఁ గన్గొని యప్పు డిట్లనున్. ౪౨ 415

క. దనుజేంద్రునివదనంబున, వనజాక్షీ! వాణి! దేవ♦వాంఛ యెటులొ య
ట్లు నిలువుమా! యన వాణియుఁ,జని నిల్చెను వదనమందు;♦సరసిజభవుఁడున్.

క. కోరు మహాబాహూ! మది, నారసి నీకిష్ట మెదియొ ♦ యన బ్రహ్మవచ
స్సారము విని యద్దనుజుం, డీరీతి వచించె దేవ♦ తేశ్వర! నాకున్. ౪౪ 417

తే. పెక్కుసంవత్సరములు సం♦ప్రీతి నిద్ర
పోవ నాకిష్ట మనిన; నా♦ దేవవర్యుఁ
డట్లె యగునని వరమిచ్చె ♦ నమరు లజుఁడు
సంతసించిరి వదలెను ♦ శారదయును. ౪౫ 418

చ. శతధృతిఁ గూడి దేవతలు ♦ చయ్యన నంబరవీథి కేగ భా
రతి తను వీడిపోవ రఘు♦రామ! దశాస్యసహోదరుండు స్వ
స్థితిఁ గనెఁ దెల్వియందుఁ; గుము♦తిందగు నాతఁడు చింతనొందె దుః
ఖితుఁడయి యిట్టి మాట నను ♦ గీడ్పఱుపం దగునట్టు లక్కటా. ౪౬ 419

ఆ. మోమునుండి యెట్టు ♦ లీమెయి వెడలెనో, మోసపుచ్చఁబడితి ♦ నే సురవర
వితతిచేత, బ్రహ్మ♦వెంబడి వచ్చిన, వారుగారె త్రిదశ♦వర్యు లిటకు. ౪౭ 420

ఆ. ఏమి చేయువాఁడ ♦ నింకఁ గార్యము తప్పె
ననుచు వగలఁ బొగిలె ♦ సంత నిట్లు
వరము లొంది మిగుల ♦ భాసిల్లుచున్ సహో
దరులు ముగురు నొకవి♦ధమునఁ గూడి. ౪౮ 421

క. అరిగిరి శ్లేష్మాతకవన, మురుసుఖవంబంచు నందు ♦ నొక్కవిధమునం
గరము విహారము సల్పిరి, వరములచేఁ గలుగు శక్తి♦వైభవ మలరన్. ౫౦

పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* దీయతా మమితప్రభ-అనిమూ.

౧౧ - వ సర్గము.

{ రావణుఁడు లంకనుండి కుబేరుని వెడలఁగొట్టి నతఁడు పౌరులతోఁ గైలాసమున కేగుట. }

చ. వరముల నొంది పౌత్త్రు లిటు ♦ వర్ధిలుచుండుట తా నెఱింగి న
త్వరముగ నాగలోకమును ♦ బాసి సుమాలి భయంబు వీడి క
ర్బురులను గూడి వచ్చెఁ దన♦పుత్త్రియు నామెకుమారు లుండు నా
ధరణికి; వానివెంట నె ని♦తాంతపరాక్రమయుత్నముల్ తగన్. ౧ 423

ఆ. అతనిమంత్రులైన♦యట్టి మారీచప్ర,హస్తులును మహోద♦రాహ్వయుండు
వితతబలముచేత ♦ వెలయు విరూపాక్షుఁ, డట్టె వెడలి రమరు ♦ లడలునట్లు. ౨

క. తనమంత్రులైన బలవ,ద్దనుజులతోఁ గూడి ప్రీతిఁ ♦ దరలి దశాస్యుం
గని కౌఁగిలించి యీవిధి, ననియె సుమాలియును; నోద♦శాస్యా! వత్సా!. ౩

క. చిరకాలచింతితార్థము, నిరుపమమా నీయదృష్ట♦నియతి లభించెన్
సురలందు మేటి, త్రిభువన, పరిపాలకపూజ్యుఁడు నగు ♦ పరమేష్ఠిదయన్. ౪

తే. ఇట్టివరమును బొందితి ♦ వింతె చాలుఁ;
బృథులబాహూ! కలంగి మే♦మెల్ల నవని
భయమునన్ లంక వే విడి ♦ పఱచి నాగ
భువనమును జొచ్చినారమో ♦ పొంక మెడల. ౫ 427

క. దనుజారియైన మాధవు, ఘనభయమది తొలఁగిపోయెఁ♦గా, పలుమరు నా
తనిచేఁ బరాజితులమై, వినుతగుణా! స్వాలయముల ♦ విడిచి భయమునన్.

ఉ. అందఱ మొక్కచోఁ గలిసి ♦ యార్తి రసాతల మాశ్రయంబు గాఁ
గం దగు నంచుఁ బాఱితిమి; ♦ కర్బురవాసముగాఁ జెలంగుచున్
సుందరసౌధహర్మ్యముల ♦ శోభిలు లంకయు నస్మదీయమై
యెందును సాటిలే కలరు ♦ నిప్పుడు బుద్ధిబలంబు పెంపునన్. ౭ 429

చ. ధనపతి నీకు నన్న తన♦తండ్రియనుజ్ఞను దానియందు న
త్యనుపమభోగము ల్గనుచు ♦ హర్షముతో నివసించియున్నవాఁ
డనఘ! మహాభుజా! యెటుల♦నైనను దానిని బూన్కిమాన కో
య్యన మన మాక్రమింపఁ దగు ♦ నయ్యది యెట్టు లటన్నఁ జెప్పెదన్. ౮

తే. సామదానమ్ములను గాని, ♦ శౌర్యమునను,గాని, మన మాధనేశునిఁ♦గదలఁజేసి
కైకొనుట లెస్స; నీవు లం♦కకు విభుండ, వగుదు వేసంశయమ్ములే♦దంతెకాక.

సీ. మాకెల్లఁ బ్రభుఁడవై ♦ ప్రాకటబలదర్పముల నొప్పుచుం గ్రాలఁ♦గలవు; వత్స!
యడుగునఁ బడిన యీ♦యసురకులవంశంబుఁ బైకెత్తఁగాఁదగు; ♦ వంశ మిద్ది
నీయందె యాశతో ♦ నిలిచియున్నది ప్రతిష్ఠను గాంచు వేడుక;♦స్వామి వనినఁ
బ్రభువె యన్నను మాకుఁ♦బరగతి యన్నను నీవె కావే యెందు♦నిలుచుతావు

తే. కలుగ దించుక యని యిట్లు ♦ పలుకుతల్లి
దండ్రిమాటల నాలించి ♦ దశవదనుఁడు
ధనదుఁడగు మాకు గురుఁ డిట్లు ♦ తగదు నీకుఁ
బలుక నని తాతయాశయ♦ములను మాన్చె. ౧౧౪ 432

క. దనుజేంద్రుఁడు బలశాలియు, ఘనకీర్తియునైన యతఁడు ♦ కడఁక నిటులు ప
ల్కినమాటచేఁ దిరస్కృతిఁ, గనియంతసుమాలియించు♦కయుఁబలుకఁడునూ!.

క. మనుమనియాశయ మిది యని, దనమదిఁ జక్కఁగ నెఱిఁగి ♦ తగ దిఁకఁ బలుకం
గను నంచు నూరకుండెను; వనమున నటఁ బంక్తిగళుఁడు ♦ వసియింపంగన్.

చ. జరగెను గొంతకాల మిటు ♦ శాస్త్రహితంబుగ నిట్లు పల్కు క
ర్బురవరు నాదశాననుని ♦ బొందుగఁ గాంచి నకారణంబుగా
నరసి ప్రహస్తుఁ డొక్కతఱి ♦ నల్లన నిట్లని పల్కె రాణ్ణయ
స్ఫురణము మీఱ; దీర్ఘభుజ♦శోభిత! యోదశకంఠ! యోవిభూ!. ౧౮ 435

క. మును తాత వినఁగ నీచెప్పినమాట యసంగతంబు ♦ పృథ్విని నెందున్
గనినన్ సౌభ్రాత్రము శూరనికరమున కెన్న లేదు ♦ రాక్షసనాథా!. ౧౯

సీ. వినవయ్య! యీపల్కు ♦ మునిపతియగుకశ్యపునకుభార్యలుగల♦రనఘమతులు
భగినులు పరమరూ♦పంబులఁ దగువార లదితియు దితియును♦నాహ్వయముల
నలరువారలు; వార♦లందు నయ్యదితియుఁ ద్రిభువనేశ్వరులయి ♦ తేజరిల్లు
తనయుల నివిజాలఁ ♦ గనియెను, దితియును గశ్యపాత్మజాలను ♦ గాంచె సుతుల

తే. దైత్యులగు నాసుతులకు ని♦త్యంబు నిలువ
నగర మీలంక సాధువ♦నములతోడ
జలధితోడను బర్వత♦సమితితోడ
నిశ్చయింపంగఁబడియెఁ జూ ♦ నిఖిలసుగుణ!. ౧౭౪ 437

చ. ధరణిని నిందు నిల్చి వర♦ధర్మవిదగ్ర్య! మహామతీ! నిరం
తర మురుతేజముల్ వెలయ ♦ దానవు లొప్పిరి; విష్ణు వంత సం
గరమున శౌర్య మొప్పునటు ♦ కర్బురవర్యులఁ జంపి యెందునన్
సరి యన లేని లోకములఁ ♦ జక్కఁగ శోభిలువాని మూఁటినిన్. ౧౯౪ 438

క. సురలకు నిచ్చెను; నీ వొక్కరుఁడవె చేయంగ లేదు ♦ గద ద్రోహము సో
దరునకు నిర్జరదానవవరాచరితమార్గ మిద్ది ♦ వఱలుం జుమ్మీ!. ౧౯౪ 439

క. కనుక న్నాపలు కియ్యది, మనమున యుక్తం బటంచు ♦ మైకొని చేయం
జనుఁ గార్య మిట్టు లని చెప్పినయాతనిమాట లెల్ల ♦ విని మోదమునన్. ౨౦

క. తనమది నెంచి ముహూర్తము, దనుజేంద్రుం డతఁడు చేయఁ♦దగు నట్లే యం
చని పల్కె; నంతవీర్యం, బున నొప్పు దశాననుండు ♦ పొంగెడుతమిలోన్.

తే. ఆప్రహస్తుఁడు తనకు నే♦యహామునందుఁ
దెలిపెనో మార్గమును దాని ♦ నెలమి నవుడె
దానవుల నెల్లరం గూడి ♦ తద్వనంబుఁ
జేరె; నంతఁ ద్రికూటసం♦స్థితిని గాంచి. ౨౨ 442

క. ధనపతిచెంతకు దూత్యం,బునకుఁ బ్రహస్తునిని వాక్య♦ములు పల్కెడు నే
ర్పున నొప్పువానిఁ బంపుచు, దనుజేంద్రుం డతనితోడఁ ♦ దా నిట్లనియెన్.

క. చనుము ప్రహస్తా; వేగమె, దనుజేజ్యుని విత్తనాథుఁ ♦ దగఁ గని నీవి
ట్లనవయ్య నాదుమాటగ, ననూనసామాదిగాఁగ ♦ నలరు తెలుఁగునన్. ౨౪

క. మంతిమంతులైన దానవ,వితతికి నీలంక మున్నె ♦ విధి యేర్పఱిచెన్
హితమతికి నీకు నద్ది వ,సతియయ్యెం గాదె తగదు ♦ సౌమ్యా! నిలువన్. ౨౫

తే. అతులవిక్రమ! యద్దాని ♦ నరసి నాకు, నీ వొసంగిన నాకును ♦ నెమ్మి తనరు
ధర్మమును గాచినట్లుగఁ♦దగుదువీవు,ధర్మపాలనమును జేయు ♦ ధనద! యనుము.

చ. అనినఁ బ్రహస్తుఁ డల్లె చని ♦ యర్థవిభూత్తమపాలితంబుగాఁ
దనరెడు లంకఁ జేరి సత♦తంబు ధనంబున యాచకాళి స
మ్మనములు తృప్తిచే నలరు♦మాడ్కి నొనర్చు కుబేరుఁ గాంచి యి
ట్లనియెను; సువ్రతా! సుమహి♦తాయతబాహువిలాస! యోవిభూ!. ౨౮ 447

తే. సర్వశాస్త్రవిచక్షణా! ♦ సాధుశీల!, త్వత్సహోదరుఁడగు దశ♦వదనుఁ డనుప
వచ్చినాఁడను దూతను ♦ నిచ్చటికిని;, శాస్త్రసారంబు లెఱిఁగిన ♦ సరసమతివి.

చ. కనుకనె నాదువాక్కు వినఁ♦గాఁ దగుఁ బ్రాజ్ఞవరా! ధనేశ! మీ
యనుజుఁడు పంక్తికంఠుఁ డిటు ♦ లాడుమ యంచు వచించె నట్టు లే
మనవి యొనర్తు; రమ్యము, సు♦మాలిముఖాఖిలవిక్రమోల్లస
ద్దనుజవరేణ్యపాలితము ♦ తా మును లంక యి దెన్న మాదె యా. ౨౯

చ. మనవి యొనర్తు నట్లగుట ♦ మామకమైతగు నీపురంబు లం
కను దయచేయుమంచు నిను ♦ గాదిలిసోదరు విశ్రవస్సుతుఁ
ఘనమతి వేఁడువాఁడ నిదె ♦ కామము నాయది దీనిఁ దీర్పఁగాఁ
జను పలు కిద్ది సామమయి ♦ సజ్జనపూజ్యమునౌఁ దలంపఁగన్. 3౧ 450

చ. అని యిటు రావణోక్తిగఁ బ్ర♦హస్తుఁడు పూన్కి వచింప విశ్రవ
స్తనయుఁడు చక్కఁగా విని ని♦తాంతము వాక్కులఁ బండితుండు గా
వున నిటు పల్కె నాతనిని ♦ బొల్పుగఁ గాంచి; పురంబు దీని మ
జ్జనకుఁడు నా కొసంగె దను♦జవ్రజశూన్యముగాఁగ నొప్పుచున్. 3౨ 451

తే. దానమానాదిసద్గుణ♦తతులచేత
యక్షులెల్లరు ననుఁ గూడి ♦ యరుగుదెంచి
యున్నవా రిందు; దశకంఠుఁ ♦ డున్నయెడకుఁ
బోయి పల్కుము దానవా! ♦ నాయనుమతి. 33 452

సీ. నావగురాజ్యంబు ♦ నగరంబు దీని నోపృథులబాహూ! నీవు ♦ నెలమి ననుభ
వింపుము శాత్రవ♦విరహితంబుగ, మఱి యవిభక్తముగనె రా♦జ్యమును నాదు
వనుజాలమును గాంక్షి♦వర్ధిల్లననుఁగూడియనుభవించుట లెస్స♦యనుచుఁబల్కు
మని దూత నటు పుచ్చి ♦ ధనపతి జనకునియంతికంబున కేగి ♦ యతులభక్తి

తే వందనం బిడి రావణు♦వాంఛ నెల్ల
గురువునకుఁ దెల్పెఁబూని యో♦గురువరేణ్య!
దశవదనుఁ డంపె దూతను ♦ దానవాళి
భుక్తపూర్వము నా కిమ్ము ♦ పురము ననుచు. ౩౫ 458

క. ఎది యాచరింపఁదగు నీ,యదనున నే ధర్మరీతి ♦ నానతి యిమ్మా
సదమలహృదయా! యన భూ,మిదివిజముని విశ్రవసుఁడు ♦ మిక్కిలినీతిన్. ౩౬

క. తను వేఁడుచుఁ బ్రాంజలియై, మనమున నేచింత లేక ♦ మహితవిచారుం
డును నయితగుతనయుని నా,ధనదునిఁ గని యిట్టు లనియె ♦ దయ యొప్పారన్.

క. వినవయ్య నాదువాక్యముఁ,దనయా! గురుబాహుబలుఁడు ♦ దశవదనుం డా
య్యెన నాచెంత వచించెను, బని యిటు గాదంచు నేను ♦ బలుభంగులుగన్.

క. భీతిల్లునట్లు పల్కితి, నాతఁడు దుర్మతియె యనుచు ♦ నరసియె ధర్మం
బాతతమర్యాదను నీ, వీతఱిఁ జెడఁ జూచితి వని ♦ యెనఁగెదుక్రుధచేన్. ౩౯

క. పలుమరుఁ బల్కితి; శ్రేయం, బలఘుతరంబైన ధర్మ ♦ మల రెడురీతిన్
బలికెద వినుమా!; *దుర్మతి, ఖలుండునౌ నాతఁ డబ్జ♦గర్భువరములన్. ౪౦

క. ఒడ లెఱుఁగక గురుమాన్యులఁ, గడుఁ దలఁపఁ డెఱుంగఁ డేమి♦కారణ మనన
య్యెడ నే నిచ్చినశాపము, కడు దారుణమైన ప్రకృతి♦గల్గ నొనర్చెన్. ౪౧

క. కనుక మహాబాహూ! చ,క్కనిరీతి గిరీంద్రమైన ♦ కైలాసమునుం
గనఁ బొమ్మందు నివాసం,బును జేయు, సహానుచరస♦మూహుఁడ వగుచున్.

క. పురమును లంకఁ ద్యజింపుము, పరమగిరీంద్రంబునందుఁ ♦ బావనగతులన్
నిరుపమయై మందాకిని,తరంగిణీప్రవరయగుచుఁ ♦ జనరుచునుండున్. ౪౩ 461

సీ. సవితృసంకాశకాం♦చనపంకజంబులఁ గుముదోత్పలంబులఁ ♦ గొమరుమిగులు
నితరసుగంధిపు♦ష్పతతిఁ బొల్పెసఁగు నుత్తమవారితో నది ♦ యమరియుండు;
నందు నిర్జరవరు, ♦ లచ్చరల్, గంధర్వు లురగులు, కిన్నరు ♦ లురుముదముల
విహారణవాంఛల ♦ వెలయుచు నిరత మాయంభస్సులం గ్రీడ♦లాడుచుంద్రు

తే. గాన నందుండఁ దగు నీకుఁ ♦ గడుఁ గఠోర
దనుజుఁ డగుదశకంఠుతోఁ ♦ దగదు వైర
మద్ది చేకొన లాభంబు ♦ నందు టరిది
యతఁ డలభ్యవరంబుల ♦ నజునివలన. ౪౪ 462

* వరప్రదానసమ్మూఢో మాన్యామాన్యాన్ స దుర్మతిః-అనిమా.

క. కర మరుదైనతపంబున, నొరులకు నందంగరాని ♦ యొప్పునఁ గనుటల్
వరతనయా! యెఱుఁగుదు గద;, త్వరగాఁ జనుమనఁగఁ దండ్రి ♦ వచనము భక్తిన్.

క. విని తండ్రియెడలఁ గల్గిన, ఘనగౌరవమున నతండు ♦ కదలి యమాత్యుల్
తనదారపుత్రులున్ బుర,మునఁ గల యెల్లరును రాఁగఁ ♦ బూనికమెఱయన్.

క. ధనవాహనములఁ గైకొని, చనియెఁ; బురం బద్ది విగత ♦ జనమై మునుపుం
డిన పొల్పు దూల శూన్యము,గ నయ్యె నోరామచంద్ర! ♦ కడువేగమునన్.

తే. యోజనంబులు ముప్పదై ♦ యొప్పు నాయ
తమున నలరారు పుర మది ♦ త్వరగ నిర్జ
నమును నిర్భయమును నైనఁ ♦ బ్రమద మొప్ప
నాప్రహస్తుఁడు వేగంబ ♦ యరిగి యచట. ౨౭ 466

క. తనమంత్రులు తమ్ములు గొ,ల్వ నితాంతప్రీతి నొప్పు ♦ వాని దశముఖున్
గని మహాత్మా! వినుమా!, యని యిట్లని పల్కె; ధనదుఁ ♦ డతిభీతుండై.

క. చనియెను లంకాపత్తన,మును విడిచి పురంబు శూన్య ♦ ముగ నున్నది; మ
మ్మును గూడి ప్రవేశింపుము, దనుజులధర్మంబు నెఱపఁ ♦ దగు నని పలుకన్.

క. అనుజన్ములతో బలవా,హనములతో లంకఁ జొచ్చె ♦ నలరి ప్రహస్తుం
డును వెంట రాఁగ; లంకయు, ధనదుఁడు విడనాడి పోవఁ ♦ దా శూన్యముగన్.

తే. కానఁబడుచును సువిభక్త ♦ ఘనపథముల
నలరుచుండె; నద్దాని దే ♦ వారి చేరె
స్వర్గమును జేరు దేవేంద్రు ♦ భంగి; నంత
దనుజులభిషేక మొనరింప ♦ దశవదనుఁడు. ౩౧ 470

చ. పురమునఁ దా వసించెఁ గడుఁ ♦ బొంగుచు నంతట నీలవారిదో
త్కరరుచిఁ గ్రాలు రాక్షసు ల ♦ ఖండపరాక్రము లెల్ల నిండ నా
పుర మలరారెఁ; విశ్రవసు ♦ పూజ్యసువాక్కులఁ గల్గు గౌరవ
స్ఫురణమునన్ గుబేరుఁడును ♦ సొంపయి చంద్రవినిర్మలంబునై. ౩౨ 471

ఆ. అరుదుగాఁ జెలంగు ♦ నట్టి కైలాసంబు,నందు సౌధరాజి ♦ నలరునట్లు
పురముఁ గట్టఁబంచి ♦ సురపురి శక్రుండు, వోలెఁ దా వసించె ♦ లీల మెఱయు.

పదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨ - వ సర్గము.

రావణుఁడు మందోదరిని వివాహమాడుట.

క. అనుజాతాన్వితుఁడై యా,దనుజేంద్రుఁడు పట్టభద్ర ♦ తం బొంగుచు యో
జన చేసె భగిని శూర్పణ,ఖ నెవ్వరికి నిత్తు ననుచుఁ ♦ గాంక్ష చెలంగన్. ౧

ఆ. కాలకేయుఁడైన ♦ క్రవ్యాదవరుఁడన, కాత్మభగిని బ్రీతి ♦ నలరి యొసఁగె
దానిభర్త పేరఁ ♦ దనరు విద్యుజ్జిహ్వుఁ, డనఁగ; నంత నాద♦శాననుండు.

చ. అనుజ నొసంగి యిట్లు మృగ♦యార్థము కానల సంచరించుచుం
గనియె మయాఖ్యదానవుని ♦ క్ష్మాపతినాయక! కన్యకాసహా
యుని; నతనిం గనంగ మది ♦ నొప్పెడుప్రీతిని బల్కె నిట్టు; లో
యనఘ! మనుష్యులుం మృగము ♦ లారయలేని మహావనంబునన్. ౩౫ 475

తే. హరిణశాబకనయన నీ♦యంగనామ
ణిని సహాయంబుగాఁ గొని ♦ నిలిచి యున్న
వాఁడ వెవ్వఁడ వీవు? దు♦ర్భరము కాన
నిందు వసియింపఁ గారణం ♦ బేమొ యనిన. ౬ 476

చ. తను నిటు ప్రశ్నచేయు సుర♦దస్యునిఁ గాంచి మయుండు పల్కె; నో
దనుజవరా! మదన్వయక♦థావిధ మంతయు నీకుఁ దెల్పెదన్
వినఁదగు; హేమనాఁ బరఁగు ♦ విశ్రుతరూప యొసంగునే కదా
వనితను దాని నచ్చరను ♦ బంకజనేత్రను బూర్వ మీవునన్. ౭ 477

క. వినియే యుందువు దానికి, నను భర్తను జేసి రెల్ల ♦ నాకులు దివిజే
శునిఁ బౌలోమికివలెనే; వనితామణి దానియందు ♦ వాంఛలు మిగులన్.

సీ. పంచశతాబ్దముల్ ♦ పరమసుఖంబులఁ బడసితి నవల నా♦భామినియును
దివిజకార్యమును బూ♦ర్తిం జేయఁ బదునూఁడు వర్షంబు లేగె న♦వ్వలఁ జతుర్ద
శాబ్దంబు దాఁటిన ♦ నాహేమకొఱకుఁగా హేమమయంబయి♦యొసఁగు వజ్ర
వైదూర్యచిత్రితం♦బై దగు పురమును గట్టినాఁడను మాయఁ ♦ గైకొని తమి;

ఆ. నందు హేమలేమి ♦ నతిదుఃఖితుండనై, దీనుఁడనయి యుంటిఁ ♦ దెఱవరాక
యున్న నాసుపుత్రి ♦ మన్నన మీఱఁగాఁ, దీనిఁ గొని పురంబు ♦ దాని వదలి.

క. [1]వనమున నిందున్నాఁడను;, దనయామణి యిద్ది నాదు♦తన్వికడుపునన్
గనికరమునఁ బెంపంబడె, దనుజేంద్రా! దీని కెవఁడు ♦ తగువరుఁ డనుచున్.

చ. [2]తనయను గూడియే వెదుక ♦ ధర్మ మటంచుఁ దలంచి దానికై
చనియెదఁ గన్యఁ గన్న పిత ♦ చాలఁగ దుఃఖము లొందు మానకాం
క్షను దగునేని లోకమునఁ ♦ గల్గినదే కద యిద్ది; కన్యయే
జనకుని వంశముం జనని♦సంతతి సంశయ మొందఁజేయుఁ జూ. ౧౧౪ 481

క. తనయులఁ బడసితి నిర్వుర, వనితామణివలన నేను, ♦ బ్రథముఁడు పేరం
దనరెను మాయావి యనన్, విను మవ్వల దుందుభియను♦విశ్రుతుఁడయ్యెన్.

---

1 ఇయం మమాత్మజా రాజన్ తస్యాః కుక్షౌ వివర్ధితా-అనిమా. 2 కన్యాపితృత్వం దుఃఖం హి సర్వేషాం మానకాంక్షిణామ్, కన్యా హి ద్వే కులే నిత్యం సంశయే స్థాప్య తిష్ఠతి-అనిమా.

చ. తెలిపితి నింతవట్టును మ♦దీఁ దలపోసి యథార్థ మెల్ల నేఁ
దెలియఁగఁ గోరినాఁడను సు♦ధీవర! యెవ్వఁడ వీవటంచు ని
న్నెలమి; నటంచుఁ బల్కెఁడు న♦హీనమతిన్ మయుఁ గాంచి యీవిధిం
బలికె దశాననుండు తగు♦భంగిని, దానవవర్య! నే నన౯. ౧౪ 483

క. తనయుఁడఁ బౌలస్త్యునకున్, జననుత! నాపేరు విను ద♦శగ్రీవుఁడు నా
జను లందురు విశ్రవసుం, డనుపేరి మదీయజనకుఁ ♦ డగుఁ జు మ్మతఁడే.

తే. వనజభవునకు మూఁడవ♦వాఁడు నాఁగ
వానివార్తల నాలించి ♦ బ్రహ్మపౌని
తనయునింగా నెఱింగి యా♦త్మను బ్రమోద
మందె మయదానవుం; డంత ♦ నాత్మజాత. ౧౬ 485

క. మనమునఁ దలఁచెను నాతని,కి నిచ్చుటయె చాల మేలు ♦ కీర్తియుఁ దగు నం
చని; యప్పు డాత్మహస్తం,బున నాదశకంఠహ స్త♦మును గొనుచుఁ దమిన్.

క. మోమునఁ బ్రహసన మొప్పఁగ,నీమాడ్కిం బలికె రాక్ష♦సేంద్రుఁడు మయుఁ; డీ
మామకతనయను రాజా!, హేమకుఁ దనుజాతఁ గాఁగ ♦ నెఱుఁగం దగుఁ జూ.

తే. కన్య మందోదరి యనంగఁ ♦ గ్రాలు దీని
భార్య గాఁగ గ్రహింపు మో♦యార్య! యనిన
నట్లె యగుఁగాక యనుచు ద♦శాస్యుఁ డనియె;
నంత శ్రీరామచంద్ర! యా♦యడవియందె. ౧౯ 488

క. అనలుని మండెడు నట్లుగ, నొనరించి కరగ్రహణము ♦ నొగి విధిగాఁ జే
సెను; రామా! మయుఁ డాతని,జనకుం డిడినట్టి ఘోర♦శాప మెఱిఁగియున్.

తే. కులము పైతామహం బిద్ది ♦ యలరుఁ గీర్తి
నంతె చాలు నటంచుఁ గ♦న్యక నొసంగి
చాల యద్భుతశక్తిచేఁ ♦ గ్రాలు శక్తి
నిచ్చె నద్ది యమోఘమై ♦ యెసఁగు నెందు ౨౦ 491

క. నిరుపమతపమున మయుఁ డా,వరశక్తిని బడసె దాని ♦ వైచియె నీసో
దరు లక్ష్మణు మూర్ఛితుఁ జే,సె రామ! నీవెఱుఁగుదు వది♦చెప్పెద మీఁదన్.

క. ఈరీతిన్ లంకేశుఁడు, దారపరిగ్రహము చేసి ♦ తనపురవరముం
జేరి సహోదరులకునున్, దారలఁ గూర్పంగ మదిని ♦ దలఁచి ముదమునన్.

సీ. వైరోచనునిపుత్రి♦కారత్నమునకుఁ దాఁ బుత్రియై సద్గుణ♦భూషితయయి
తనరి వజ్రజ్వాల ♦ యను పేర రాజిల్లు కన్యక నాకుంభ♦కర్ణునకును
భార్యగా నొనరిచెఁ ♦ బరమకృపాచిత్తుఁ డగుచు గంధర్వనా♦యకుఁడు నగుచు
నలరారు శైలూషు♦నాత్మజ ధర్మజ్ఞ సరమను నావిభీ♦షణున కింతి

తే. గాఁగ నొనరించె; నాపేరు ♦ గలిగె నెట్లొ
తెలియఁ బలికెద నాకన్య ♦ కలుగునపుడు
తల్లి మానసకాసార♦తటమునందు
నుండె మేఘోదయం బప్పు ♦ డొప్పెఁ గాన. ౨౪ 493

క. సర సది కన్యకయుండిన, ధరణీపర్యంత మట్టె ♦ తాఁ బొంగెను సుం
దరరీతి నలరుకన్యయుఁ, బరిదేవన మట్టె చేసె ♦ భయము గదురుటన్. ౨౫

తే. తనయ యేడ్చుట నాలించి ♦ తల్లి స్నేహ
మున వెసం జనుదెంచి యిం♦కను సరోవ
రంబ! పొంగకు మనెడు స♦ర్థంబు గలుగ
నింక 'మా వర్ధయస్వ' యం♦చెన్ని యింతి. ౨౬ 495

*క. పలికినకతమున నామం, బలరెను జూ సరమ యనఁగ ♦ నప్పల సహజ
న్ములు రావణాదు లెంతయుఁ, జెలఁగిరి క్రీడావిశేష♦సిద్ధులఁ గనుచున్. ౨౭

క. దారాన్వితులై మువ్వురు, చారుత గను నందనమున ♦ సాంద్రక్రీడన్
గోరెడు గంధర్వులగతి,గా రమ్యక్రీడ సల్పఁ♦గాఁ దొడఁగిరి నృపా!. ౨౮ 497

క. కనియెను మందోదరి మే,ఘనాదుఁ డన నొప్పు పుత్రు ♦ గాఢబలాఢ్యున్
జననాథ! యింద్రజిత్తని, యనుదురు మీ రెల్ల; నతని ♦ నాహవభీమున్. ౨౯

చ. జననము నొందునప్పుడె యె♦సంగెడు శక్తిని రావణాత్మజుం
డనుపమభూరినాదమున ♦ నబ్దసమూహముఁ బోలి నించె లో
కనిచయ మాధ్వనిన్ జడతఁ ♦ గాంచెను లంకయు, దాన రావణుం
డొనరిచె మేఘనాదుఁ డన ♦ నొప్పు నితండని నామధేయమున్. ౩౦ 499

తే. అతఁడు రావణుభవ్యమహా ♦ నంతిపురము
నందు వరయువతులు తన్ను ♦ నరసి ప్రోవ
దారుసంఛన్నవహ్నివి♦ధమున వృద్ధి
నొందెఁ దలిదండ్రు లామోద ♦ మొందునట్లు. ౩౧ 500

పంద్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౩ - వ సర్గము.

—రావణుఁడు కుబేరుఁడు పంపిన దూతను దునుముట.—

చ. సరసిజసూతివా క్కెటులు ♦ సంభవ మొందెనొ దానియాజ్ఞచే
గురుతరరూపముం గొనుచుఁ ♦ గోరి తనంతనె కుంభకర్ణుఁ గ
ర్భురవసుఁ బొందె నిద్ర భయ♦ముం గలిగించెడునట్లు లంక నా
తరుణమునందు; నన్నను ని♦తాంత బలాఢ్యునిఁ గాంచి యొక్కటన్. ౧ 501

* సరో మా వర్ధయస్వేతి తత స్సా సరమాభవత్ - అని మూ.

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డనియెఁ ♦ గుదియించెడిని నిద్ర
నన్ను దానవేంద్ర! ♦ నాకు నిద్రఁ
బొంద నాలయంబు ♦ నిం దమర్పఁగఁ బంపు;
మనిన నాదశాస్యుఁ ♦ డాదరమున. ౨ 502

క. పనియందు నేర్పుగల శిల్పినికరములఁ బిలువఁ బంపి ♦ వే నిర్మింపుం
డు నిశాంతము నిద్రకు; నా, విని వారలు విశ్వకర్మ♦విధమున నంతన్. 3

క. [కైలాససన్నిభంబౌ, నాలయముం గట్టి రందు] ♦ నది వెడలుపునం
గ్రాలెను యోజన మంతది,యై లలిఁ దద్విగుణమైన ♦ యాయత మలరన్.

క. కనఁదగి బాధావిరహిత, మనూనసుఖదాయకంబు ♦ నయి గృహ మొప్పెన్;
గనకస్ఫటికమయంబులు, ఘనములు చిత్రమ్ములగుచుఁ♦గడుఁ గమ్రములై. ౪

క. అలరారెడు స్తంభోత్కర,ములచే వైడూర్యరత్న♦ములఁ గట్టిన మె
ట్లులచేఁ జిరుగంటలచేఁ, బొలుపొందెను దద్గృహంబు ♦ పూజ్యతమముగన్.

తే. దంతనిర్మితతోరణ♦తతులచేత, స్ఫటికవజ్రసువేదికా♦పటలిచేతఁ
జెలఁగి సర్వసుఖంబులు ♦ గలుగఁ జేయఁ, జాలునట్లు గట్టించె ద♦శవదనుండు.

క. [1]అనిశము సుఖదంబై యెం,దును గాంచిన సాధువుగనె ♦ తోఁచుచుఁ బుణ్యం
బును బొందఁ జేయు స్వర్ణా,ద్రిని గల గుహయట్లు మిగుల♦దివ్యంబగుచున్.

క. తనరారునాగృహోత్తమ,మును జొచ్చి పరుండి నిద్రఁ♦బొందెను దితిజేం
ద్రునితమ్ముఁడు తత్కాలము, చనియెను వేలకును వేల♦సంవత్సరముల్. ౭

క. ఆనిద్రనుండి లేవక,యే నెమ్మిం గస్సురీతి ♦ నెసఁగెను; నిటు లా
దానవుఁడు నిద్రపోవం,గా నిజవిక్రమము తీవ్ర♦గతి మెఱయంగన్. ౮ 510

క. మునిదివిజుల గంధర్వుల, ననిమొన మార్కొనుచు నల్లె ♦ యక్షుల నెల్లన్
బనిపూని దశగ్రీవుఁడు, తనకున్ దాసులుగ నుండఁ ♦ దాఁ జేసెఁ గ్రుధన్.

క. విను మింకను రామా! నం,దనముఖముల నుపవనములఁ ♦ దద్దయు హర్షం
బును గల్గఁజేసి చిత్రము,గ నొప్పు వానిన్ హరించెఁ ♦ గ్రౌర్యము మెఱయన్.

చ. కరులు తరంగిణీవ్రజముఁ ♦ గాఱియ పెట్టెడునట్లు వాయువుల్
తరువుల నూఁచుచందమున ♦ దారుణవజ్రము భూరిపర్వతో
త్కరములఁ ద్రెంచుచాడ్పునను ♦ ధ్వంసము చేసెను గ్రీడవాటెఁ గ్రో
ధరతిని నిష్కుటంబులను ♦ దానవనేత సురల్ తపింపఁగన్. ౧౦ 513

చ. ధనపతి ధర్మవేత్తయయి ♦ తాను జెలంగి కులానురూపమా
తనదుసువృత్తముం దలఁచి ♦ తమ్మునివృత్తము నట్టు లుంటయున్

---

1 సర్వత్ర సుఖదం నిత్యమ్-అనివ్యాఖ్యానకర్తలంగీకరించినపాఠము. సర్వర్తుసుఖదం నిత్యం అనునొకపాఠముకూడ గలదు.

మనమున నెంచి భ్రాతృతను ♦ మానితరీతిని జూపఁ గోరి దూ
తను దశకంఠుచెంతకు హి♦తంబును దెల్పఁగఁ బంపె లంకకున్. ౧౨॥ 514

తే. అతఁడు లంకాపురిం జొచ్చి ♦ యవ్విభీష
ణుని గనుంగొన ధర్మంబు ♦ ననుసరించి
యతని సత్కారములఁ దన్పి ♦ యాగమనము
దెలుపుమా యని ప్రశ్నించి ♦ లలితభణితి. ౧౩॥ 515

క. ధనపతియు జ్ఞాతులయు శివ,మును జక్కఁగఁ బ్రశ్న చేసి ♦ ముదమున నతనిం
గొని సభయం దాసీనుని, దనుజేంద్రునిఁ జేరఁబోయి ♦ తా నాతనికిన్. ౧౪॥

క. కనఁబఱచెఁ బంక్తికంఠుని;, ధనపతిదూతయును స్వీయ♦దారుణతేజం
బున వెల్గుచున్న దనుజే,శుని గాంచి జయాశిషముల ♦ సొరిదిఁ బొగడుచున్.

ఆ *ఒకముహూర్త మూర♦కుండి పరార్థ్యాస్త
రణము వెలయఁ గాంతి ♦ రాజిలంగ
నలరు నాసనమున ♦ నధివసించిన దశ
కంఠుతోడఁ బలికెఁ ♦ గమ్రభణితి. ౧౬॥ 518

సీ. దానవేంద్రా! నాకు ♦ ధనపతి దెల్పిన వార్త సర్వంబు నే ♦ బలుకువాఁడ
నద్ది మీయన్నయే ♦ యనువదించిన దంచుఁ దలపోయఁ గాఁదగుఁ;♦బలుకదేమి
యనిన, నిద్దఱకు సౌ♦మ్యా! వృత్తకులములు సదృశంబు లగుఁజుమ్ము♦సాధురీతి
నింతదాఁకను సాగె ♦ నిద్ధచారిత్రసంగ్రహము చేయంబడెఁ ♦ గాన నింక

తే. సాధుధర్మవ్యవస్థితి ♦ శక్యమేని
చేయఁదగు, నన్న నొట నేఁ ♦ జెప్పువాఁడ
ధర్మములఁ గొన్ని నాపల్కుఁ ♦ దమి గ్రహింపు
నందనోద్యానమును నీవు ♦ డెంద మలర. ౧౭ 519

క. సుర లెల్లన్ వాపోవఁగఁ, బరిభగ్నముఁ జేసియుంటఁ ♦ బరికించితి నే
వరమునులను జంపుటయున్, బరమార్తిని బొందివింటేఁ ♦ దద్దుష్కృత్యములున్.

క. సురలకు నుద్వేగం బస,వరతము గల్గించె విఁటి ♦ వరుసగ నేనున్
సురవైరినాథ! నీచే, నిరాకృతుఁడ నైతిఁ గాదె ♦ నిర్హేతువుగన్. ౨౦ 521

క. దానంబుస మర్యాదల, మానితులగు బాంధవులు వి♦మానార్హులుగా
దానవవృత్తిని గొను నీ,చే నిరతము బాధితులయి ♦ చేడ్పడి రకటా!. ౨౧॥

తే. నేను హిమగిరిపృష్ఠంబుఁ ♦ గానవచ్చి,తిని గదారౌద్రమగు వ్రత♦మునుదగంగ
నాశ్రయించి ధర్మంబుల♦నాచరింప, నియతచిత్తుండనై జితేం♦ద్రియుఁడనగుచు.

క. పరశివుఁడు పార్వతీయుతుఁ, డురుకరుణామూర్తి యందు ♦ నొప్పుగ నాచే
పరభక్తిఁజూడఁగాఁబడె;, సురవిభుఁడుత్రయీమయుండు♦శుభదుండొకటన్;

* సతత్రోత్తమపర్యంకే పరార్థ్యాస్తరణాన్వితే-అనియూ.

తే. అతని దర్శించుతఱి దేవి♦యందు నాదు, సవ్యనేత్రంబు వ్యాపించె♦సాధ్వి సకల మంగళాలయ యెవతయొ ♦ పొంగువేశ్మ, నిట్టులున్నదటంచు నే♦నెలమిమీఱ.
క. ఇతరంబగుకారణ మే,వితమునఁ బరికింపలేదు ♦ విశ్వేశ్వరుసం
గతి పార్వతి యనుపమమై, చ్యుతియన లేనట్టి రూప♦శోభితయగుచున్. ౨౩
ఆ. అలరుచుండె నీశు♦నంతికంబున; నంత, దేవి దివ్యమహిమ♦చే విదగ్ధ
మయ్యె నాదుసవ్య♦మగు నక్షి రేణువి,ధ్వస్తమైన జ్యోతి♦వలెనె యచట
ఆ పింగళత్వ మొందెఁ ♦ బిదప నే నటనుండి, కదలి విస్తృతమయి ♦ క్రాలు శిఖరి
యన్యతటమునందు ♦ నబ్దమ్ము లష్టోత్త,రశతములు నిరంత♦రవ్రతమ్ము. ౨౪
క. ఒనరించితి నియమం బిది, యనూనవిధిఁ బూర్ణమైన ♦ నందు మహేశుం
డనఘుఁడు దేవుఁడు ప్రీతిం, గను మనమున హృష్టుఁడగుచుఁ♦గనిననుఁబలికెన్.
క. పరదేవినిరీక్షణమున, నురుపింగళతం జెలంగె♦నో నయనం బీ
కరణిని గావున సువ్రత!, పరమకృపాచిత్తుఁడనయి ♦ పరఁగితి నీపై. ౨౭ 530
క. అనుపమధర్మజ్ఞ! నీ, వొనరించిన యీతపంబు ♦ నోహో మేలం
చును మెచ్చితి మదిఁ బ్రీతిం, గనినాఁడను వ్రతము దీనిఁ ♦ గడఁకన్ నేనున్.
*క. ఒనరించితి నీవును జే,సినవాఁడవు విత్తనాథ! ♦ క్షితి నీరీతిన్
ఘననియమంబున నిటు దీ,నిని జేసినవాఁడు లేఁడు ♦ నిజ మిది నుమ్మీ!. ౨౮
క. ఇరువురమే తప్ప మఱే, పురుషుండును జేయలేడు; ♦ పూర్వము నేనే
నిరుపమమగు నీవ్రతమును, ధరణిం బుట్టించినాఁడఁ ♦ దగునియమమునన్.
క. ధననాయక! యట్టివ్రతం,బును జేసినవాఁడ వౌటఁ ♦ బూనుము నాతో
డను మైత్రి నెఱప, సౌమ్యా!, ఘననియమం బొప్పఁ దపముఁ♦గావించితినూ!.
క. గెలిచితి వింద్రియవారం,బుల ననఘా! సఖుఁడ వైతి ♦ పో నా కింకన్
గులపాలక! నా దేవియుఁ, గలఁగి భవత్సవ్యనేత్ర♦కమలము మహిమన్. ౨౯
క. తనరూపము గాంచినకత,మునఁ గాల్చెను గాదె యింక ♦ ముందిది ధాత్రిం
దనరారుఁ గీర్తనీయం,బును రహస్యము నగుచు నుంత ♦ పొగులకు మాత్మన్.
సీ. పెంపొందు నేకాక్షి♦పింగళాహ్వయమును శాశ్వతంబుగ నీదు♦సవ్యనేత్ర
మనియె; నిట్లాశంక♦రుని సఖిత్వముఁ గాంచి తదనుజ్ఞ నొంది స్వ♦స్థానమునకు
వచ్చితి నే నిందు ♦ వరుసఁగ నీపాపనిశ్చయంబును వింటి ♦ నీవు పూను
కార్యం బధర్మమై ♦ కన్పట్టుచున్నది, కులదూషణంబునై ♦ వెలసెఁ గాన
తే. దాని మానుము చిత్తంబు ♦ ధర్మయుక్త
ముగ నొనర్పుము, దేవతల్ ♦ మునివరులును
ద్వద్వధోపాయమును గూర్చి ♦ తలఁచుచున్న
వారు గావున మానఁగా♦వలయు నీవు. ౩౧ 531

* మయా చైత ద్వ్రతం చీర్ణం త్వయా చైవ ధనాధిప, తృతీయః పురుషో నాస్తి యశ్చరే ద్వ్రత మీదృశమ్-అనిమూ.

క. అని ధనపతిమాటలుగా, వినిపించెను దూత! వాని ♦ విని దశముఖుఁడున్
గనియెం దీవ్రక్రోధం,బును వెంటనె దానిచిహ్న♦ములు పై నొప్పెన్. ౩౩

*చ. పటపట పండ్లు గీటి గురు♦బాహువు లుద్ధతి నప్పళించి య
ప్పటికి సురక్తకాంతిఁ గను♦పట్టెడునక్షులతోడ నిట్లనున్
బటుతరరోష మొప్ప నిటు♦వంటి దురుక్తుల నీప్రభుండు చె
ప్పుటయును నీవుపల్కుటయుఁ ♦ బొందుగ వింటిని మాట లేటికిన్. ౩౪ 539

క. మాయన్న నిన్నుఁ బంపఁగ, నీయొడకున్ వచ్చినాఁడ ♦ వీవు తగదురా
యోయధమా! యిట్లాడఁగ, నాయన చెప్పినది హిత మ ♦ దగునే? నాకున్.

క. ధనరక్షకుఁ డగు నాతఁడు, నను నీతిసమన్వితుని నొ♦నర్పం బూనెన్
గన నిద్ది నాకు హితమనఁ, జనునే? యీనెపము చేత ♦ శంకరుచెలిమిన్. ౩౫

తే. యక్షపతి చేయుచుండుట ♦ యాదరమునఁ
దెలిపినాఁడవు మూర్ఖ! యీ♦పలుకు లెల్ల
విని క్షమింపను మన సొప్ప ♦ దనుచు మఱియుఁ
బలికె; నోదూత! భ్రాతయం ♦ చలుక గొనక. ౩౬ 542

సీ. క్షమియించినాఁడఁజూ♦చాలకాలముగురువతఁడు జ్యేష్ఠుఁడు నాకు♦ననుచుఁగరుణ
నిప్పుడు నీవన్న ♦ యీపల్కు విన నది పోయెఁ గ్రొత్తగ బుద్ధి ♦ పొలిచె నాకు
బాహువీర్యంబె నా ♦ కూహింప సాయమై యుండ ముజ్జగముల ♦ నుక్కడంతు
నీముహూర్తమునందె ♦ యేను నీరాజునిమిత్తంబుగాఁ బూన్కి ♦ మించి లోక

తే. పాలకుల నల్వురను యమ♦పట్టణమున
కనిపెదను జూడు నాశక్తి ♦ యనుచుఁ బలికి
ఖడ్గమును జేతఁ బూని యి♦క్కడకు వచ్చి
హితము బోధించెదవె యంచు ♦ నేపుమీఱి. ౩౭ 543

చ. కరమున ఖడ్గ మూని యిది♦కార్యము కాదని యెంచ కట్టె దు
స్తరతరఖడ్గపాతమున ♦ త్వష్ట్రస్థలిపైఁ బొరలాడుచుండ భీ
కరుఁడగు రావణుండు వడి♦గా నొనరించెను దూత; నంతటన్
దురితమయాత్ములై చెలఁగు ♦ ధూర్తుల రక్కసులం బ్రియంబునన్. ౪౦ 544

తే. పిలిచి తినుఁడని యాతని ♦ వీన్గు నొసఁగె;
నంత స్వస్త్యయనాహ్వయం♦బైన కార్య
మొనరిచి రథంబు నెక్కి లో♦కనిచయజయ
మాత్మఁ గాంక్షించి పోయె నా♦యన్నపురికి. ౪౧ 545

పదమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* హస్తౌ దంతాంశ్చ సంపీడ్య వాక్య మేత దువాచ హ-అనిమూ.

౧౪ - వ సర్గము.

రావణుఁడు కుబేరునిపై దండెత్తిపోవుట

క. దనుజేంద్రుండు మహోదరుఁ, డనఁగఁ బ్రహస్తుండు సార♦ణాఖ్యుండు శుకుం
డును మారీచుండు ననం,గను ధూమ్రాక్షుం డనంగఁ ♦ గ్రాలు సచివులన్. ౧

చ. అని నొనరింపఁ గోరుచు న♦హార్యబలోత్కటులైన వారలన్
దనుజులఁ గూడి *శ్రీయలర ♦ దారుణకోపమునన్ జగంబు లో
య్యన దహియింపఁ బోవునటు ♦ లాధననాయకుఁ డున్నచోటికిం
జనియె; ముహూర్తమాత్రమున ♦ సర్వవనోపవనాద్రివారమున్. ౨½ 547

క. పురములను దాఁటుచున్ స,త్వరముగఁ గైలాసశిఖరి♦తల్లజమును జే
రె రహిన్ దద్గిరినుండిన, సురయోనులు యక్షు లపుడు♦శూరవతంసున్. ౩

క. దనుజేంద్రు ధనదసోదరు, ననిచేయఁగ మిగులఁ గోరు ♦ నాతని గిరికిం
జనుదెంచిన దశవదనుని, విని మంత్రులఁ గూడి వచ్చె ♦ వేడుక ననుచున్. ౩½

క. అని యెఱిఁగి యక్షవరు లా,తనిమ్రోలన్ నిల్వలేక ♦ ధనపతి వసియిం
చినచోటికిఁ జని యాతని, కనుజనియాశయము లెల్ల ♦ నభివర్ణింపన్. ౪ 550

చ. ధనపతి యుద్ధమున్ సలుపఁ ♦ దద్భటసంతతి కాజ్ఞ యిచ్చె, నం
త నచటఁ బొంగి యాభటులు ♦ తద్దయుఁ బూనికఁ బోయి; రంత నా
ధనపసురారిసేనలకుఁ ♦ దద్దయు నబ్ధిఁ జెలంగు క్షోభమ
ట్లనుపమసంగరమ్ము తగె ♦ నద్రిఁ జలింపఁగఁ జేయుపోలికన్. ౮ 551

తే. యక్షరాక్షససంకులం♦బైన యుద్ధ, మపుడు చెల్లెను దశకంఠు♦ననుఁగుమంత్రు
లెల్ల క్షోభించి; రట్టి యు♦న్న్వృత్తిమీఱు,యక్షులం దాఁకి నిల్వలే♦నట్టివారి.

క. తనమంత్రుల వాహినులను, గని హర్షము మీఱ ధ్వనులఁ♦గావించుచుఁ దాఁ
జనియెను గ్రోధము పొంగన్, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు ♦ దర్పము వెలయన్.

చ. దనుజవరేణ్యమంత్రు లతి♦దారుణవిక్రము లంతఁ బోక యీ
సునఁ బెనఁగంగఁ బూనుటయు ♦ శూరులు యక్షులు వేయిమంది యొ
క్కని ననురేంద్రమంత్రిని ని♦కామరణోత్సుకుఁ దాఁకి పోరి; ర
య్యని దశకంధరుండు ముస♦లాసిగదాపరిఘాయుధంబులన్. ౧౦½ 554

ఆ. శక్తితోమరముల ♦ శత్రుసేనల నొచ్చ
నట్లుచేయుచును మ♦హాగ్రహమున
సేన లందుఁ జొచ్చె; ♦ మానక యాతఁ డు
చ్ఛ్వాసములను బుచ్చ ♦ కీసుఁ బూని. ౧౧½ 555

క. పరసేనల వధియించుచు, గురుధారలఁ గురియుచున్న ♦ ఘోరపయోదో
త్కరముంబోలుచు శరభీ,కరవృష్టిని ముంచె యక్ష♦గణముల నెల్లన్. ౧౨

* శ్రీమాన్ క్రోధా ల్లోకాన్ దహ న్నివ-అనిమూ.

క. పైనడరి యక్షవీరు ల,నూనాంబకవృష్టిఁ గురియ ♦ నూత్నోత్సాహం
బూని వ్యథం బొందకయే, దానవపతి నిల్చె వీర్య♦దర్పము లలరన్. ౧౨ 557

చ. జలదము లొక్కరీతి గురు♦శైలముపైఁ బెనువృష్టి నించినం
దలఁగక కొండయుండుగతిఁ♦గా నతఁ డొప్పుచు దుష్టబుద్ధియై
చెలఁగుటఁ గాలదండమని ♦ చెప్పఁగఁ జాలు గదాయుధంబు ని
మ్ముల ధరియించి యక్షులన♦మూహముఁ జొచ్చి పరాక్రమంబునన్. ౧౩

చ. యమునిగృహంబుచేరునటు ♦ లంపుచు; శుష్కతృణంబుఁ జొచ్చి యు
ద్యమమున విస్తరిల్లుచు హు♦తాశనుఁ డొప్పెడురీతి నెండని
ధ్మములను గాల్చు నగ్నివలె ♦ దారుణవాతయుతాగ్నిపోల్కి బా
ణములను గాల్చె యక్షులగ♦ణంబుల రావణుఁ డాహవంబునన్. ౧౪ 559

ఉ. దానవనాథుమంత్రులును ♦ దర్పము గొప్ప మహోదరాదు లె
ల్లైని వధింప నౌ ననుచు ♦ నెంచి కుబేరభటాళి [1]సుంతయే
కానఁ బడంగఁ జేయఁగను ♦ గాఢమరుద్గతి నంబుదావళుల్
కానఁగ రాక క్షీణతను ♦ గాంచువిధంబున యక్షు లయ్యెడన్. ౧౫ 560

సీ. కొంద ఱాయుధహతిఁ ♦ గూలిరి, భగ్నాంగులై కొంద ఱయ్యని♦యందుఁ బడిరి
మృతులయి, కొంద ఱు♦ద్ధత బాణహతులయి యతితీక్ష్ణదంతాళి ♦ నట్టె యోష్ఠ
ములను గీటుచు భూమి♦తలమున శయనించి; రతిభీతిఁ గొంద ఱ♦న్యోన్య దేహ
ములనుసమాశ్లేష♦ముల నొక్కటిగఁ జేర్చి యాయుధములభూమి♦యందువదలి

తే. కూలములు నీటితాఁకునఁ ♦ గూలునట్లు
సంగరంబునఁ బడిరి య♦క్షప్రవరులు;
[2]ధరణి యుద్ధంబు చేయుచు ♦ దారుణాంబ
కములఁ బ్రాణము లొగిఁ బోవఁ♦గాఁ ద్వరపడి. ౧౬ 561

క. సురలోకమునకు గుంపుగ, నరుగుచు యక్షుల్ చెలంగు ♦ నవసరమున సం
గరమును జూచెడు మానీ,శ్వరులకు నంతరము కానఁ♦బడదయ్యె దివిన్. ౧౯

చ. తనమొన లిట్లు భంగ మతి♦దారుణరీతిగఁ బొందియుంట నా
ధనపతి గాంచి బాహుబల♦దర్పము లొప్పఁగ నక్కటా! బలం
బున నసమానులౌ భటులు ♦ పోరున నిట్లయి రే యటంచు య
క్షనిచయవీరులన్ బనిచె ♦ సంగరకౌతుక ముల్లసిల్లఁగన్. ౨౦ 563

చ. శరణము గమ్ము వీరవర! ♦ శత్రువగార్దితులై రణంబునన్
బరిభవ మొందుచున్న భట♦వారవరేణ్యుల కంచు నొక్కనిన్

---

[1] అల్పావశేషా స్తే యక్షాః కృతా వాతై రివాంబుదాః-అనిమా. [2] యుధ్యతాం పృథివీ తలే-అనిమా.

నిరుపమవిక్రమక్రముని ♦ నిర్జరవీగుని బోనివాని స
త్వరముగ నాథనేశ్వరుఁడు ♦ తా ననికిం బనిపెం గడుం గ్రుద్ధఁడై. ౨౧ 564

మ. అనిలోఁ జేడ్పడి యక్షనాయకులు శౌ♦ర్యం బేది తా రేగనుం
డిన యక్కాలమునందు యక్షతతిని♦ర్ణిత్స్థలిం జేరి రా
ధనపప్రేషితయక్షసైన్యవిభుఁ, డు♦ద్యత్కౌతుకం బొప్ప వ
చ్చెను యుద్ధంబున కాతనిం గనుచు నా♦సేనల్ ముదం బొందఁగన్. ౨౨

తే. అతఁడు సంయోధకంటకుం ♦ డనఁగఁ బరఁగు
ననిమొనం జొచ్చి యాతం డ♦హార్యశక్తి
స్వబలముల నేఁచు *మారీచుఁ ♦ జక్రనిహతి
నొంచె విష్ణువు మును వాని♦నొంచినట్లు ౨౩ 566

క. గిరినుండి పడియె నాతఁడు, ధరణిని బుణ్యంబు తఱుగఁ ♦ దత్సురపురినుం
డి రయంబునఁ బడు మర్త్యుని,కరణిన్ మారీచుఁ డాత్మ♦గర్వము దూలన్.

తే. ధరణినుండి ముహూర్తమా♦త్రమున స్మృతిని
గలిగి తా లేచి మారీచుఁ ♦ డరిగి తీవ్ర
సంగరముచేసె నాతని♦శక్తిఁ దూలి
యక్షపతి భీతిఁ బరుఁగిడె ♦ నంతలోన. ౨౫ 568

క. కనకవిచిత్రాంగంబుగఁ, గనఁబడి వైదూర్యరజత♦కలితం బగుచున్
జను లెవ్వ రాజ్ఞ లేకయె, చనరాక భయంకరభట♦సముదయయుతమై. ౨౬

ఆ. అలరుచున్న తోర♦ణాంతర మాదశ
వదనుఁ డట్టె చొచ్చె; ♦ వారిరాకఁ
గాంచి రామచంద్ర! ♦ యంచితగతి సూర్య
భాను వనెడు ద్వార♦పాలకుండు. ౨౭ 570

క. ఘనశక్తి నడ్డగించెను;, జనరా దిందనుచుఁ బల్కి ♦ సరభసగమనం
బును వారింపఁగ నింతయు, దనుజేంద్రుఁడు సరకుఁ గొనక ♦ దర్పం బలరన్,

క. నిలువకయె పోవుచుండఁగ, ఖలుఁ డీతం డనుచు యక్ష♦కాంతుఁడు క్రుధచేఁ
బెలుచం దోరణ మపుడు పెకలించి యాదనుజవర్యుఁ ♦ గడు నొప్పించెన్.

క. తోరణసంతాడితుఁడై, ధారలుగా రక్త మొలుక ♦ ధాతుద్యుతు ల
వ్వారిగ స్రవింప నొప్పెడు, భూరితరంబైన శిఖరి♦పోల్కిఁ గనఁబడెన్. ౩౦

సీ. శైలకూటాభమై ♦ గ్రాలెడు తోరణంబునఁ గొట్టఁబడి సుంత♦యును జలింపఁ
డయ్యెను; శ్రీరామ! ♦ యబ్జజుం డిచ్చిన వరములమహిమచేఁ♦ద్వరఁగ నతఁడు
తత్తోరణంబుచే♦త నె యక్షవర్యుని ద్వారపాలకు మోఁదె ♦ దాన యక్షుఁ
డటఁ బడియెను జూర్ణ♦మై యంగములురాల;, నంతటయక్షులా♦యసురవర్యు

* తేన చక్రేణ మారీచో విష్ణునేవ సమాహతః-అనిమూ.

ఆ. విక్రమంబుఁ గాంచి ♦ వెన భయపీడితు
లగుచు నదుల గుహల ♦ నాయుధాళి
వదలి శాంతులయి వి♦వర్ణాస్యులై చొచ్చి
రింకఁ జంపు మమ్ము ♦ నీత్రఁ డనుచు. ౩౧ 574

పదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౫ - వ సర్గము.

{ రావణుఁడు మాణిభద్రాదుల నోడించి కుబేరుని మూర్ఛితుం జేసి పుష్పకంబుం గొని మరలుట. }

చ. అనిమొన భీతులై పఱచు ♦ యక్షుల వీరుల వేనవేల నా
ధనపతి కాంచి యక్షగణ♦తల్లజుఁడై తగు *మాణిచారునిం
గని యిటుపల్కె; యక్షవర! ♦ కానిపథంబున సంచరించు పా
పనిలయు నీదశాస్యుఁ దగు♦భంగిని జెండుము నేర్పుమీఱఁగన్. ౧ 575
క. శరణము కమ్మా త్వర సం,గరరంగమునందు యక్ష♦కాంతులె యయ్యున్
సురవైరిభీతులయి యి,క్కరణిం బరుగిడెదు నాదు♦గణపాలురకున్. ౨ 576
క. అని యాన తిచ్చినం గ్ర,న్నన దానిన్ భుక్తిశిరము♦నం దాల్చి దురం
బున దుర్జయుఁడను నామం,బును గాంచిన గురుభుజుండు♦పొంగెడుకాంక్షన్.
తే. మాణిభద్రుండు ధనపతి♦మంత్రి నాల్గు
వేలయక్షులతోఁ గూడి ♦ విక్రమించి
సంగరము చేసె; నాభట♦సముదయములు
గదలు, ముసలంబులును, బ్రాస♦గణము మఱియు. ౩ 578
తే. శక్తి,తోమర,ముద్గర,♦సముదయములు
కరములం గ్రాలుచుండ ర♦క్కసులఁ దాఁకి
పటుతరంబగు బలమున ♦ బడలువడఁగఁ
జేయుచున్ జొచ్చి రనిఁ జేయు♦సేసలందు. ౪ 579
చ. కరశరలాఘవంబు లోగిఁ ♦ గన్పడఁగాఁ దుములాహవంబు భీ
కరగతిఁ జేయుచుండఁగ ని♦శాచబలంబున నొక్కయక్షుఁ డా
శరుఁ గని యుద్ధ మిమ్ము బల♦శాలివయే నన రక్కసుండు సం
గరమను భిక్ష యిచ్చితిని ♦ గైకొను రమ్మికఁ జూత మం చనన్
బరవస మొప్ప శ్యేనముల♦భంగిగ లాఘవ మొప్పమీఱఁగన్. ౫ 580
ఆ. తుములయుద్ధమందు♦ధూర్తుఁడొక్కఁడుపిల్వ,నిచ్ఛయింపయుద్ధ♦మిప్పు డనుచు
నొక్కరుండు పల్కుఁ♦జక్కనై నిల్వుమం,చొక్కరుండుపల్కు♦నుక్కు మిగుల.

---

* ధనాధ్యక్షో మహాయక్షం మాణిచార మథాబ్రవీత్ - అనియూ. మాణిచారః మాణిభద్రః - అనివ్యాఖ్య. మాణిభద్రునకు మాణిచారుఁడనియు నామము గలదు.

క. అని తుములంబుగ జరగం,గను వేడుక నిర్జరులును ♦ గంధర్వులు చ
క్కనిజ్ఞాననిధులు నాఁ జను, మునులును జనుదెంచి వ్యోమ♦మున నిల్చి తగన్.

సీ. కనుఁగొని విస్మయం♦బును బొంది రెంతయుఁ; నంతఁ బ్రహస్తుండు♦యక్షవరుల
వేయి మందిని జంపె♦ వేయిమందిని మహోదరుఁడు వధించె దు♦ర్దాంతబలుఁల;
నతికోపమును బొంది♦యతిదురాత్ముండగు మారీచుఁ డొకక్షణ♦మాత్రముననె
యక్షసహస్రద్వ♦యంబును వధియించె న్యాయంబు వదలక ♦ యక్షు లెల్లఁ

*ఆ. జేయు యుద్ధమేడ? ♦ మాయాబలాశ్రయం,బై నిశాచరకృత♦మైన యుద్ధ
మేడ? రామచంద్ర! ♦ యినకులదీపక!, యట్టు లొట దనుజు ♦ లధికు లనిని. ౮

క. దనుజేజ్యుఁడు ధూమ్రాక్షుఁడు, చని తగ నమ్మాణిభద్రు ♦ సమధికబలుఁ దాఁ
కి నిశితముసలంబున నా,తనివక్షముఁ గాంచి మోఁదె ♦ దాన నతండున్. ౯॥

క. చలియింపక గదఁ గైకొని, యలఘుతరంబైనశక్తి ♦ నాధూమ్రాక్షుం
జలమున నొప్పించిన ని,మ్ములఁ దల పగులంగ దనుజ♦ముఖ్యులు వగవన్. ౧౦॥

ఆ. విహ్వలించి యతఁడు ♦ వే ధరఁ బడియెను; రణమునందు నోట♦రక్తమొలుక
నట్టె యొరిగియున్న♦యాధూమ్రనయనునిఁ, గాంచి మాణిభద్రుఁ♦గడఁగిచంప.

క. పరుగిడెను దశగ్రీవుఁడు, త్వరపడి చనుదెంచుదనుజ♦వరు, లయవై శ్వా
నరుఁ బోలువానిఁ గ్రుద్ధునిఁ, బరికించి కుబేరమంత్రి♦వర్యుఁడు పూన్కిన్.

క. చనుదెమ్మా ఫల మబ్బెదు, ననిశక్తిత్రయము వైచి ♦ యాతని నొంచెన్;
దనుజేంద్రుం డత్తఱి నా,తనిముకుటస్థలము సద్గ♦దాహతి నొంచెన్. ౧౩॥

సీ. తద్గదానిహతి నా♦తనిదైన ముకుటంబు ప్రక్కకు నొరిగెను; ♦ బ్రథన మిట్లు
చేయుచు దనుజేంద్రుఁ♦డాయెడఁ దన్ను నామాణిభద్రుఁడుతీవ్ర♦మార్గణముల
నొవ్వఁగాఁ జేసిన ♦ నొచ్చినయట్లుండ కలరారె నదిమొద ♦ లాకుబేర
మంత్రివర్యుఁడు పార్శ్వ♦మౌళి యనంబడె; బవరంబునన్ మాణి♦భద్రుఁడిట్లు

ఆ. మతిమహత్త్వ మేగఁ ♦ జ్యుతిఁ గని విముఖుఁ డై
యుండ దనుజవర్య ♦ లొక్క పెట్టు
నార్వఁ దద్రవం బ♦హార్యంబునన్ నిండె;
నంత మాణిభద్రు♦నపజయంబు. ౧౫ 589

క. విని ధనపతి రావణుచే, ననిఁ బడుయక్షులసహస్ర ♦ మందుం గని య
క్షనికరము లెల్ల వెంటం, జనుదేరఁ బురంబు వెడలి ♦ చనుదెంచెఁ గ్రుధన్.

క. ధనపతి గదఁ దాలిచి చెం,తను శంఖము పద్మ మనఁగఁ ♦ దగు నిధులకు నే
ఘను లధిదేవతలో వా, రనునయమునఁ గొల్చి రాఁగ ♦ నాహవకాంక్షన్.

తే. ప్రోష్ఠపదశుక్రు లనఁబడు ♦ భూరిశక్తి
యుక్తసచివులు వెంటరా ♦ నొప్పుమీఱి

* క్వచ యక్షార్ణవం యుద్ధం క్వచ మాయాబలాశ్రయమ్-అనియూ.

దూరమున నున్న రావణుఁ ♦ జేరఁబోయి
తండ్రి యిచ్చిన శాపము ♦ తగిలియుంట. ౧౮౫ 592

క. తనయందు జ్యేష్ఠగౌరవ, మునుపని సోదరునిఁ గాంచి ♦ యొప్పమనసుతో
ననియేక; పైతామహకుల,మునకుం దగినట్లు దుష్ట♦బుద్ధీ! దనుజా!. ౧౯౫

క. నే నెంతో యొత్తి చెప్పితిఁ, గాని మదుక్తంబు గొనవు♦గా పాపాత్మా!
దీనికి ఫలంబు వెనుకన్, గానంబడుఁ జుమ్ము నీకె ♦ కడుఁ గ్రూరంబై. ౨౦

తే. పూజ్యపూజావ్యతిక్రమ♦భూరిదోష
మునకుఁ బరిపాకమును జక్కఁ ♦ బొంది నిరయ
మొందినప్పుడు నీమది ♦ కొప్పఁ దెలియఁ
గలదు; మోహంబుచేత నొ♦క్కండు భువిని. ౨౦౫ 595

క. అన్నములేనికతంబున, నెన్నక విష మట్టి ద్రావు ♦ నెఱుఁగం డదియుం
దన్నుం జంపెడు నని విష, మన్నమువలెఁ గాక పక్వ♦మాతరుణమునన్. ౨౧

తే. పలువికారంబులను బెట్టఁ ♦ గలఁగి యపుడు
తాను జేసినకార్యంబు ♦ తప్పటంచు
దానిఫలమును గంటి ని♦త్తఱి నటంచుఁ
దెలిసికొను వాఁడు; దానిచే ♦ ఫలము గలదె. ౨౧౫ 597

సీ. ధర్మయుక్తంబుగఁ ♦ దనరునే యొకదైవ కర్తృకంబున నీకుఁ ♦ గలిగె నిట్టి
క్రూరత్వ మందుల♦కున్ దేవతలు నిన్నుఁ గొనియాడరనుటయై♦నను దెలియవు
మహిని నెవ్వఁడు పితృ♦మాతృభ్రాతృప్రభృతులను దేశికులను ♦ దూలనాడి
యవమతి నొందించు ♦ నతఁడు ధర్మనివశంగతుఁడయి తత్ఫల♦మతిశయముగ

తే. నందుఁ గాంచు; నశాశ్వత♦మైన తనువు
నందు నమ్మిక గలిగి య♦త్యంతశుద్ధ
మైన తపము నార్జింపని♦యతఁడు వెనుక
మూఢుఁడై చచ్చి తనకర్మ♦మునకు గతిని. ౨౪ 598

క. కనుఁగొని తపియించును జూ;, విను ధర్మమువలన రాజ్య♦వితతధనములం
గను సుఖము, నట్లధర్మం,బున దుఃఖము గల్గుఁ; గానఁ ♦ బొరిసుఖములకై.

క. ఒనరింపవలయు ధర్మం,బును బాపము విడువవలయు ♦ భువిఁ బాపఫలం
బును బొందందగు నీయాత్మను దుఃఖముగాదె ఫలము ♦ దానికిఁ గుమతీ!.౨౬

తే. కాన నాత్మాపహారార్థ♦మై నరుండు
మూఢుఁడై చేయు బహుపాప♦ములను; సాధు
బుద్ధిరహితున కెవనికే ♦ నిర్ధరణిని
జనకముఖసేవలేక స్వే♦చ్ఛగను సుమతి. ౨౬౫ 601

క. కలుగదుపో; దైవంబే, యిలఁ జర్యలఁ గలుగఁజేయు ♦ నెవఁడైన విధిన్

దొలఁగక దాన హతుండగుఁ, జెలఁగుచు నేకర్మములను ♦ జేయునొ తానై.

తే. అట్టిఫలము నెపొందు;ని♦య్యవనియందు,బుద్ధిబలరూపముల,విత్త♦మునుదనయుల
శౌర్యధీరత్వములమహా♦శక్తినుహిమ,ముల స్వకృతపూర్వకర్మ,రా♦నులవలననె.

క. ఫలములఁ బొందుదురు మను,ష్యులు; నీమతి యిట్టిరీతి ♦ నొదవుటచేతన్
గలుగును నరకము తప్పక, కులపాంసన! నిర్ణయ మిది ♦ కుమతులకె గదా? ౨౮

ఆ. ఖలుఁడ వౌట నిన్నుఁ ♦ గని మాటలాడఁగాఁ,జన;దటంచుఁబలికి♦ధనదుఁ డసుర
వర్యుచెంతనున్న♦బలదర్పులగు మంత్రి,వరుల నొంచెఁ దీవ్ర♦బాణతతుల. 30

క. ధనపతిఁ గనుఁగొని రామా!, యనుపమబలయుక్తులయ్యు ♦ నామారీచా
దినిఖిలమంత్రులు దీనతఁ,గను మోములఁ దొలఁగి చనిరి ♦ కడు వేగమునన్.

మ. ధనదుం డంత గదాభిఘాతమున నా♦దైత్యేంద్రుమూర్ధంబుఁ జ
క్కనిలక్ష్యంబుగఁ గాంచి మోఁదుటయుఁ ద♦ద్ఘాతంబుచే నొవ్వ కా
దనుజగ్రామణి సుంతయేనియును ద♦త్స్థానంబునే వీడ కుం
డెను; వారంతఁ బరస్పరంబు యుశముగ్ ♦ నిల్పంగ లో నెంచుచున్. ౩౧

క. ఇతరేతరంబు శస్త్ర,ప్రతతుల నొప్పించుచున్ వి♦రామము గనకే
చ్యుతి నొందక విహ్వలులై ,యతితరమగుబడలికలను ♦ సందక యచటన్. ౩౨

తే. ఒకరి నొకరు జయింప ను♦ద్యుక్తు లగుచు
నని నమర్ష మునుం జేసి ♦ రపుడు ధనదుఁ
డార్చి యాగ్నేయ మనెడు ది♦వ్యాస్త్ర మట్టి
మార్వ సంధించి దశవక్త్ర♦గర్వ మడఁప. 33

క. అడరించె నంత దశవద,నుఁడు వారుణదైవతంబు♦నున్ దీవ్రమునా
గడిఁది మహాస్త్రముచేఁ దా, నుడిపెను దచ్ఛక్తి బలము ♦ లోహా యనఁగన్.

చ. దనుజవిభుండు తత్ప్రహిత♦దారుణమంత్రయుతాస్త్ర మిట్లుగాఁ
జనునటు చేసి కృత్రిమపు♦జన్యము చేయఁగ *రాక్షసార్హమై
తనరెడుమాయఁ గైకొని శ♦తంబులు వేలును గాఁగ రూపముల్
కనఁబడఁ జేసి యార్చె; దశ♦కంఠుఁ డొకప్పుడు వ్యాఘ్రరూపమున్. ౩౪

తే. గిరివరాహజీమూతసా♦గరమహీరు,హాదిరూపంబులను దైత్య♦యక్షరూప
ములనుగొని కానఁబడియెను♦బలువిధమ్ము,లైనరూపంబులను జేసె♦నద్భుతముగ.

క. కనఁబడ కుండె నొకప్పుడు, కనఁబడుచునె పొగడుచుండెఁ ♦ గడుఁ గ్రూరముగా
నని యిట్లు సాగ నంతటఁ, దనకు మహాస్త్రం బనంగఁ ♦ దగునొక్క గదన్. ౩౬

చ. కరములఁ ద్రిప్పి యక్షగణ♦కాంతునిమూర్ధముపైన మోఁదె; న
క్కరణి గదాభిఘాతమునఁ ♦ గాయము నొవ్వఁగ విహ్వలించి భీ

* తతో మాయాం ప్రవిష్ట స్స రాక్షసీం రాక్షసేశ్వరః-అనియూ,

కరముగ నల్ల గాలిఁగను ♦ గంపము నొంది నికృత్తమూలమై
తరువరమా నశోకమువి♦ధంబునఁ ద్రెళ్లె ధనేశుఁ డుర్విపై. ౩౮ 614

చ. ధనపతి యిట్లు మూర్ఛిలి ని♦తాంతము విస్మృతిఁ గాంచఁ బద్మము
ఖ్యనిధిసుకుల్ వగం బొగిలి ♦ యాతని వేగమ నందనాఖ్యమా
వనమును జేర్చి యాశ్రమముఁ ♦ బాపిరి శీతలసత్క్రియాదులన్;
దనుజవిభుండు యక్షపతిఁ ♦ దా నని గెల్చి ప్రహృష్టచిత్తుఁడై. ౩౯ 615

ఆ. అతనిపుష్పకము జ♦యాంకముఁ గైకొనె, నావిమానవర్య ♦ మమలమౌక్తి
కవ్రజాభినిబిడ♦కమనీయహారాభి,శోభితంబు మిగుల♦సుందరంబు. ౪౦ 616

సీ. సర్వకాలంబును ♦ సమధికవాంఛల నొసఁగఁ జాలినఫల♦విసరములను
రాజిల్లు భూరుహ♦రాజంబు లొప్పంగఁ గాంచనస్తంభసం♦కలిత మగుచు
వైడూర్యతోరణ♦భాసమానంబయి కామగమంబుగాఁ ♦ గ్రాలి కామ
రూపంబునై గురు♦పాపహారంబునై తగు మనోజవమునఁ ♦ బొగడఁబడుచు
తే. నాకసంబునఁ బోనేర్చి ♦ యమలరత్న కనకసోపానములఁ జెన్నుఁ♦గాంచి తప్త
భర్మమయ వేదికలు గల్గి♦బహువిచిత్రశిల్పముల నక్షయంబయి♦చెలఁగిమఱియు.

క. సురలను మోయంగాఁ దగి, నిరతము దృక్చిత్తములకు ♦ నిశ్చలసుఖమున్
బరమంబు నిచ్చుచున్ విధి,పరినిర్మితమై యెసంగి ♦ భక్తివిధములన్. ౪౩

ఆ. అతివిచిత్ర మగుచు ♦ నఖిలకామప్రద,మగుచుఁగాంతమయి మ♦హార్హ మగుచు
నాతిశీతమగుచు ♦ నాత్యుష్ణమగుచు శు,భంబు సర్వకాల♦భవసుఖదము. ౪౪

క. దనుజేంద్రుఁ డవ్విమానం,బును వీర్యవినిర్జితంబుఁ ♦ బొంగెడుకాంతిన్
గని యెక్కి త్రిభువనంబులు,తనవశములెయయ్యె ననుచుఁ♦దలఁచెఁగుమతియై.

క. ఘనతరదర్పంబున నా,ధనపతి నిట్లనిజయించి ♦ తాఁ గైలాసం
బుననుండి దిగియె దానవు, లనూనరీతులు నుతింప ♦ నాత్మ నలరుచున్. ౪౭

క. తన తేజంబున విజయం,బు నీవిధిం గాంచి శౌర్య♦మున నొప్పుచుఁ జ
క్కనిహారకిరీటంబులు, తనకున్ హర్షంబు నీయఁ ♦ దద్యానంబున్. ౪౮ 622

తే. హర్షమున నెక్కిసభయందు♦నలఘుమహితవ,హునివిధంబున రాజిల్లి♦తనవిభవము
దేవతలు చూచి మెచ్చున ♦ట్లావిధమున,నద్రిదిగియె గెయక్షులు♦వ్యసనమందఁ.

పదునేనవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౬ - వ సర్గము.

{ రావణుని నందికేశ్వరుఁడు శపింపఁ గోపంబునఁ గైలాసంబు నెత్తి యపమానింపఁబడి శంకరు నుతియించుట. }

క. తనయన్నఁ గుబేరుని ని,ట్లనిమొన నోడించి రాక్ష♦సాధీశుఁడు చ
య్యన స్కందుం డుదయించిన,వనమును శరవణ మనంగ ♦ భాసిలుదానిన్. ౧

క. కనఁజనియె; నంతటం దద్దనుజాధీశ్వరుఁడు రుద్ర♦దైవత మగుచున్
వనరుహామిత్రమరీచులఁ, గనదురురూపంబు నొటఁ♦గ్రుత్తరంబై. ౧౪
క. రెండవసూర్యునిరీతిగ, నుండెడునటు తోఁచుచున్ స♦మస్తశరణ ము
ద్దండమునై శరవణ మనఁ, గొండాడం బడుచునున్న ♦ కొండను గనియెన్.
క. శరవణమను నామంబునఁ, బరఁగెడు నాకొండ నెక్కి ♦ భవ్యతరవనాం
తరమును గాంచెను; నచ్చట, వరపుష్పక మరుగకే న♦భంబున నిలిచెన్. ౩
సీ. పుష్పకం బచ్చటఁ ♦ బోవకుండుటఁ గాంచి కామగం బిద్ది యి♦క్కారణి నగతి
తను బొందె నేమొకో ♦ యని దశగ్రీవుండు సచివులతో నెంచి ♦ సమధికమగు
నాత్మేచ్ఛరీతిగా ♦ నరుగ నీపుష్పక మేలొకో నిలిచిన ♦ దీగిరిపయి
నివసించి నట్టి యే♦నిశ్చలమతి యిట్టి కార్య మొనర్చెనో ♦ గాక వేఱు
ఆ. గలదె యనుచు నుండ ♦ లలితబుద్ధిస్ఫూర్తి
వెలయుచుండ మంత్రి♦వితతి నిపుణుఁ
డై చెలంగుచున్న♦యట్టి మారీచుండు
దశవదనునిఁ గాంచి ♦ తా వచించె. ౫ 628

ఉ. దానవనాథపుష్పకము ♦ తా నిఁక మీఁదటఁ బోవకుండఁగా
మానుట కేదొ కారణము? ♦ మంచిది యుండక బో దదెట్లనం
గా నిపు డీగిరీంద్రమునఁ ♦ గ్రాలెడుశృంగమునందు నున్న యీ
మానవవాహనుండు స్వవి♦మానము సాగకయుండఁ జేసెడిన్. ౬ 629

తే. ఇట్టి యద్భుతమాకర్మ ♦ మెన్న నతని
దే యటంచుఁ దలంచెద; ♦ నిట్లుగాక
యున్న ధనదుని దక్క నిం♦కొకని నొరుని
నీవిమానము గొనిపోవ ♦ నెంచ దేమొ ?. ౭ 630

క. కనుకనె ధనపతి లేమిని, జనకున్నది గిరిని దాఁటి ♦ సహజగతి నటం
చనుచుండఁ గృష్ణపింగళ,తనుఁడై వామనుఁడు నగుచుఁ ♦ దా ముండియునై.
తే. వికటుఁ డౌచుఁ గరాళుఁడై ♦ వితతబలుఁడుఁ
బ్రహ్వభుజుఁడును నగు నంది ♦ రాక్షసేంద్రు
పార్శ్వమునఁ దోఁచి యిట్లని ♦ పలికె భవుని
యనుచరుండౌట శంకలే ♦ కతనిఁ గాంచి;. ౯ 632

క. దనుజేంద్రా! దశవదనా!, వెనుకకుఁ జను మింక నిందు ♦ విషమాక్షుఁడు గౌ
రిని గూడి క్రీడ సల్పెడు, *దనుజులకున్ రాక్షసులకు ♦ దానవులకునున్. ౧౦
క. గరుడులకు భుజంగములకు, గురుబలులౌ యక్షవీర♦కూటమునకు ని
ద్దరఁ గల్గు భూతతతికి శిఖరి యిద్ది యగమ్యముగను ♦ గావింపఁబడెన్. ౧౧

* దైత్యదానవరక్షసామ్-అనిమూ.

క. మరలుము దుర్బుద్ధీ! యీ, ధరణీధరమందుఁ జాల♦తడవొనరిచినన్
మరణంబు తప్ప; దిప్పుడె, యరిగిన నది లేకయుండు ♦ నని పల్కుటయున్.

క. ఆనందిమాటలన్ విని, దానవనాథుండు మదిని ♦ దారుణకోపం
బూని [1]కడుఁగుండలములం, గానంబడు కంపమునను ♦ గ్రాలుచు మఱియున్.

క. అరుదుగఁ గన్పడుకోప,స్ఫురణంబున రక్తనేత్ర♦పూగముఖుండై
సరగునఁ బుష్పకమును దిగి; హరుఁ డెవ్వఁ డటంచుఁ గడున♦హంకారమునన్.

క. గిరిమూలముఁ జేరెను; శం,కరునకు దూరముననుండి ♦ కడుఁ దీవ్రంబై
పరఁగెడుశూలాయుధమును, ధరియించి ద్వితీయహరుఁడె♦తలఁప నితఁ డనన్.

క. అలరారునంది నట ని,ర్మలబుద్ధిఁ జెలంగువాని ♦ రాజధరుని శ్రీ
లలితపద సేవకుని ని,ర్మలఁ గాంచి దశాననుండు ♦ మోదము తనరన్. ౧౩౪

క. వానరముఖమున నాతఁడు, కానంబడు టెన్ని మూర్ఖ♦కలితమతియునై
తానపుడు నవ్వెఁ బక్కునఁ, [2]బానీయయుతాభ్రమట్లు ♦ పరిహాసమునన్.

క. హరు రెండవతను వనఁగాఁ, బరికీర్తితుఁడై చెలంగి ♦ భగవంతుండై
ధర నొప్పు నంది కోప,స్ఫురణంబున వచ్చియున్న ♦ సురరిపు నతనిన్. ౧౫

చ. కనుఁగొని పల్కె నిట్లు; దశ♦కంఠ! దురాత్మక! వానరాకృతిం
గని తగు నన్నుఁ గాంచి మది ♦ గర్వము నొందినవాఁడ వౌటఁ జ
క్కనివిధిఁ జూడ కెందులకుఁ♦గా నిటు నవ్వి పరాభవించితో
[3]ఘనపవిపాతమట్లు ననుఁ ♦ గాంచి ప్రహాసము చేసినాఁడవో. ౧౬ 642

తే. కనుక మద్వీర్యసంపన్ను ♦ లనుపమాన
మత్సమాన తేజస్కులు ♦ మహితశక్తు
లునగు వానరు లిద్ధర♦ణిని ద్వదన్వ
యమును నశియింపఁ జేయ నా♦యభిమతమున. ౧౭ 643

క. జనియింతురు; నఖదంష్ట్రా,శని నాయుధములుగఁ గొనుచు ♦ లీలమెయిన్ జ
క్కని పోల్కిఁ బోరుసల్పం,గను జాలి పరాక్రమమున ♦ గాఢబలములన్. ౧౮

సీ. మనసుపోలిక వేగ♦మునను శైలములట్లుచరియింపఁగనువారు♦చాలియుంద్రు;
వార లొక్కటిగను ♦ జేరి [4]సహామాత్యతనయుండవౌ నీదు♦దర్పబలము
లను,మహోత్సేధంబుఁ♦బనివడివిభజించివిలయమొందఁగఁ జేయఁ♦గలరు;దనుజ!
నిన్ను నిప్పుడె చంప ♦ నేనె చాలుదుఁగాని వధియింపఁగా రాదు♦భగవదాజ్ఞఁ

తే. బూర్వజని స్వీయకర్మస♦మూహమున నె
హతుఁడవైతివి నీవె యం ♦ చామహోక్షుఁ

---

1 ఇతి నందివచశ్శ్రుత్వా క్రోధాత్కంపితకుండలః-అనియూ. 2 సతోయ ఇవ తోయదః-అనియూ. పానీయ మనఁగా జలము. 3 అశనీపాతసంకాశ ముపహాసం ప్రముక్తవాన్-అనియూ. 4 శే తవ ప్రబలం దర్ప ముత్సేధం చ పృథగ్విధమ్-అనియూ.

డ్డైన నంది వచించిన ♦ నపుడె దేవ
దుందుభులు మ్రోసె సుమవృష్టి ♦ తోఁచె నపుడు. ౨౧ 645

చ. వరబలుఁ డాదశాననుఁడు ♦ వర్షము పుష్పనయంబుగాఁగ నం
బరముననుండి యుప్పతిల ♦ వారక దుందుభు లెల్ల మ్రోఁగ శం
కరపదభక్తువాక్యము త♦గం గుదియింపఁగ వాని నెల్లఁ గా
వరమున లెక్కచేయకయె ♦ పర్వతముం వడిఁ జేరి యిట్లనున్. ౨౨ 646

తే. గోపతీ! పుష్పకవిమాన ♦ మీపగిదిగఁ, బోవకుండఁగఁ జేసె నీ♦భూధరంబు
కారణం బేమొ దానికై ♦ గడఁగి దీనిఁ, బెల్లగించెదఁ జూడుమ♦దీర్యమిచట.

క. అనుదినము శంకరుం డీ,ఘనగిరిపయి నేప్రభావ♦కలితుండయి కే
ళిని సల్పునో రాజువలెన్, గనఁ డిదె సాధ్వసము చెంతఁ ♦ గలదనియాత్మన్.

క. కనుఁగాక దాని నిఁకమీఁ,ద ననుచు నీరీతిఁ బల్కి ♦ దశకంఠుండున్
దనబాహువులం ద్రిప్పుచుఁ, జొనిపెన్ భూధరముక్రింద ♦ శూరత పొంగన్.

చ. కరముల నిట్లు చొప్పఱిచి ♦ క్ష్మాధరవర్యముఁ దూఁగునట్లు ని
ర్భరతరశక్తిఁ జేసె; గురు♦పర్వత మయ్యది యట్టె లేచి య
త్తరుణమునన్ వడంకె నిటు ♦ ధాత్రిధరంబు వడంక నద్ది మం
దిరముగనుండుశంకరుని ♦ దేవవిభున్ భజియించునిర్జరుల్. ౨౪౹ 650

క. పరికంపించిరి; శివునుం,దరి పార్వతి పర్వతంబు ♦ తత్తఱ[1]పడుచోఁ
గరము భయంపడి వడఁకుచు, హరుఁగౌఁగిటఁ జేర్చెఁదానె♦యాతురమొప్పన్.

చ. తనసతి సత్వరంబుగను ♦ దన్నిటు గౌఁగిటఁ జేర్ప శంకరుం
డనఘుఁడు దానికారణము ♦ నాత్మ నెఱింగెను సర్వవేత్త కా
వునఁ గడు నవ్వుచున్ దనుజ♦భూరిపరాక్రమ మెల్లఁ గాంచి చ
క్కనియొకయాటరీతిగ ము♦ఖంబున సుస్మిత మంకురింపఁగన్. ౨౬౹ 652

మ. చరణాంగుష్ఠముచే విలాసముగ నా♦క్ష్మాభృద్వతంసంబు ను
ర్వరఁ జేరన్ వడి నొత్తఁ బీడితములై ♦ రక్షోభుజంబుల్ ధరా
ధరవర్యంబు పయిం బడంగ ధరణీ♦ధాత్రీధ్రమధ్యస్థలిన్
బరమార్తిం గనె; దానవేంద్రసచివ♦వ్రాతంబు లబ్బాటకున్. ౨౮ 653

చ. మనముల విస్మయంబుఁ గని ♦ మాటు వచింపఁగ నోడియుండి; రా
దనుజవరుండు రోషమునఁ ♦ దత్కృతదోఃపరిపీడనంబునన్
గనలి మహావిరావమును ♦ గ్రన్ననఁ జేసెఁ ద్రిలోకముల్ చలిం
చెను దదుదీరితధ్వనికిఁ; ♦ జేడ్పడి మానవు లెల్ల నత్తఱిన్. ౨౯౹ 654

క. ధ్వనియిది యెటు గల్గెనో యని, మనముల భీతిల్లి లోక♦మండలివిలయం
బని తలఁచిరి దేవత లా,ధ్వనిచే సంక్షుబ్ధు లగుచుఁ ♦ దమమార్గములన్. 3౦

1 'పడుచోఁ' అనుపదమునందుఁగల 'చో' అనునక్షరము గాయత్రియిగునదిరెండవ యక్ష
రము.

క. చని రప్పుడె పయనంబై; [¹ఘనపర్వతరాజి పగిలెఁ ♦ గరులార్తిని గ
ర్జనము లొనర్చెను బలుమఱు, వనజానసత్త్వములు గల్గు♦నట్టి ప్రముఖుల్.
తే. పెక్కుపర్యాయములు ధ్వనుల్ ♦ పిక్కటిల్ల
నార్చె రిది యేమి ప్రళయమో ♦ యంచు జలధు
లట్టె కలఁగె వసుంధర ♦ యతిశయముగ
వడఁకె; నాగగంధర్వులు ♦ భయము మిగుల. ౩౨ 657

క. చనువార లట్టె నిలిచిరి;] ²దనుజేంద్రామాత్యు లెల్ల ♦ దారుణకులిశం
బునఁ బిండిచేయు విలయం, బని తలఁచిరి త్రోవలందు ♦ నరుగుచు భీతిన్. 33

క. సురనాథప్రభృతులు మో, దరహితులై నిల్చి; రంతఁ ♦ దద్ధ్వని విద్యా
ధరులును సిద్ధులు యక్షో, త్కరపూజ్యులు వినుచు నేమి♦ధ్వనియిది యనుచున్.
తే. వెఱఁగుపడి; రంత దానవ♦వీరమంత్రు, లార్చుచున్న విభుం గాంచి♦యభవు నీల
కంఠునిం బార్వతీపతిఁ ♦ గరము తృప్తి, నందఁ జేయుము హాదేవుఁ♦ డతఁడె దిక్కు.

క. శరణం బతఁడే యొరుఁ డొ, క్కరుఁ డీయిల లేఁడు నతులఁ ♦ గరుణారాశిన్
బురహరు నలరింపుము స్తుతి, వరముల దిక్కైవె యనుచుఁ ♦ బలుకుము రాజా!

క. కరుణానీరధి కావునఁ, బరితుష్టుండగుచు నిన్నుఁ ♦ బాలించు ననన్;
బరికించి వారిపల్కులఁ, బరిపూర్ణ వృషధ్వజున్ స్వ♦భావమహితునిన్. ౩౬

సీ. సామమంత్రంబుల ♦ సాధునుతిప్రతతులను నుతించుచుఁ ♦ బలుకుల నెనలొగి
మస్కరించుచుఁ గృపా♦మహితాత్మ! కావవే యనుచు నార్చుచునున్న♦³యబ్దము
వేయి గతించె; నీ♦విధమున నలరింప సంప్రహృష్టుండయి ♦ శంకరుండు
శైలాగ్రముననుండి ♦ చరణపద్మాంగుష్ఠమును లేవనెత్తి యా♦దనుజబాహు
ఆ. వులకుఁ బీడ మాన్పి ♦ పలికె; శ్రీరాఘవా!, దశవదనుని గాంచి♦తమిని బొంది
నాఁడ నీవిషయము♦నన్ ⁴నీదువీర్యశౌం, డీర్యములకు మదిని ♦ నేను మెచ్చి.

క. కరుణన్ నినుఁ గాపాడితి, ధరణీధర మాక్రమింపఁ ♦ దత్పీడ నిరం
తరమున్ ధ్వనిచేసితి భీ, కరముగ; లోకత్రయంబు ♦ కలగుండుపడన్. ౩౯

క. ధ్వనియొనరించితి వీలో, కనిచయముల్ మాఱు మ్రోయఁ♦గా భీతిల్లం
గను జేసితి వక్కారణ, మున వీరా! రావణాహ్వ♦మున నీకమీఁదన్. ౪౦

క. ధర వర్ధిల్లుము; దేవా, సురయక్షులు మఱియు జగతి ♦ శోభిలు నితరుల్
పరికీర్తింతురు రాక్షస, వర! నిను రావణుఁడు నాఁగ ♦ వర్ధిలు పేరన్. ౪౧ 658

1 ఇందధికపాఠశ్లోకములను సంఖ్యవేయఁబడియున్నదని యెఱుంగవలయు. వ్యాఖ్యాశేషంటయే అధికపాఠమని యెఱింగించును. 2 మేనిరే వజ్రనిష్పేషం తస్యామాత్యా యుగక్షయే-అనిమూ. 3 సంవత్సరసహస్రం తు రుదతో రక్షసో గతమ్-అనిమూ. 4 ప్రీతో౽స్మి తవ వీర్యాచ్ఛౌండీర్యాచ్చ దశానన-అనిమూ. శౌండీర్యాత్ ధైర్యాత్-అనివ్యాఖ్య.

తే. లోకరావణుఁడవు నీవు ♦ నీకరణిని, శబ్దమొనరించువార లి♦జ్జగతి లేరు;
నాయనుజ్ఞను బొంది దా♦నవవరేణ్య!, కోరినట్టులు చనవయ్య ♦ భూరిగతిని.
చ. అని యిటు శంకరుండు ప్రియ♦మారఁగఁ బల్కఁగ నాలకించి యి
ట్లనియెను దేవదేవ! కరు♦ణాకర! ప్రీతుఁడ వైతివేని నా
కును వరమిమ్ము నిన్నిపుడు ♦ కోరెద నిర్జరరాక్షసాళిచే
దనుజులచేత గుహ్యకవి♦తానముచే నురగాళిచేతనున్. ౪౩౹ 668
తే. [1]మఱియు గంధర్వవితతిచే ♦ మహితబలులు
నెవరో యవ్వారిచే నని ♦ [2]నిటు వధింపఁ
బడక యుండఁగవలయు నా♦పల్కు దీని
సార్థకము చేయవయ్య మ♦హాత్మ! దేవ!. ౪౪ 669
చ. మనుజుల లెక్కచేయ నొక♦మాడ్కిని నాకును భత్ర్యులాట వా
రనిమొన నిల్వలేరు విబ♦లాంగులు వారలు; బ్రహ్మ నాకు ని
చ్చెను జిరకాలముల్ బ్రదుక ♦ శ్రీగళ! కొంత గతించె దాన నిం
కను జిరకాలముల్ బ్రదుకఁ♦గాఁ దగుఁ గాన గతంబు నాయువున్. ౪౫౹
తే. మరల దయచేయవయ్య! యు♦మాధవా! త్వ
దీయశస్త్రమునా విని ♦ యాయుమేశుఁ
డాత్మఖడ్గముఁ జంద్రహా♦సాహ్వయము నొ
సంగె గతమైన యాయు వొ♦సంగె మఱియు. ౪౬ 671
చ. హరుఁడు వచించె నిట్టులు మ♦దస్త్రము దీని నవజ్ఞచేయకే
నిరతము చూడవయ్య! మది ♦ నిల్వక దీని నవజ్ఞచేయ మా
పరిసరసీమఁ జేరు నిది ♦ పర్వన సంశయ మింత లేదు; నా
సురరిపునాయకుండు రిపు♦సూదనుఁ డాహరుఁ డిట్లు తానుగన్. ౪౭ 672
తే. ఆహ్వయము రావణుం డని ♦ యాదరమునఁ
బెట్ట సంతోష మింపొంద ♦ నట్టె లేచి
శంకరునకు నమస్కార♦సమితిఁ జేసి
పుష్పకం బెక్కి చనియెను ♦ భూమిఁ దిరుగ. ౪౮ 673
చ. ధరణిఁ జరించుచున్ గడఁగి ♦ దానవనాథుఁడు రావణుండు భూ
వరులకు విక్రమాఢ్యులకు ♦ బాహుబలంబున బాధఁ గూర్చుచున్
దిరిగెను స్వేచ్ఛ దిక్కుల వి♦దిక్కుల; నంతట యుద్ధదుర్మదుల్
నిరుపమతేజులైన ధర♦ణీపులు కొందఱు శౌర్యమొప్పఁగన్. ౫౦౹ 674
ఉ. ఆతనియాజ్ఞ మీఱి సుభ♦టాదులతో నశియించి రంతటన్
భూతలనాథు లింగితము ♦ పోల నెఱింగినవారు కొంద ఱా

1 రాక్షసై ర్గుహ్యకై ర్నాగై ర్యే చాన్యే బలవత్తరాః-అనిమూ. 2 ఇటు వధింపఁబడక యుండఁగవలయు-అనఁగా నిట్లు కొట్టఁబడకుండునట్లుగా ననిభావము.

ధాత్రుపవరై కగర్వితుని ♦ దానవు దుర్జయుగా నెఱింగి *న
చ్ఛేతము గల్గు వృద్ధులు వ♦చించినచొప్పున న్యాయరీతిగన్. ౫౧ 675

తే. ఓడితిమి నీకు మేమని ♦ యొప్పఁ బలికి
దర్పబలయుక్తు గర్వితు ♦ దనుజపతిని
సాగనంపించి రానున్న♦చావు నెట్లొ
యుక్తిఁ దప్పించుకొని మని ♦ రో రఘువర !. ౫౨ 676

పదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౭ - వ సర్గము.

వేదవతిచరిత్రము.

క. విను మవల రామచంద్రా!, ఘనభుజుఁ డా దనుజవరుఁడు ♦ క్ష్మాతలమున నెం
దును స్వేచ్ఛగాఁ జరించుచు, వన మాహిమగిరికిఁ జెంత ♦ భాసిలుచుండన్. ౧

క. వనసుమనోజ్ఞతఁ గన్గొనఁ,గ నిచ్ఛలుం గోరుచుండెఁ ♦ గావున విహరిం
చెను; రావణుండు నవ్వన,మునఁ గృష్ణాజినము జడలఁ ♦ బొంకముమీఱన్.

క. ధరియించి మానివృత్తిని, గరము విరాజిల్లుచుం బ్ర♦కాశించెడు ని
ర్జరనారివోలెఁ దేజ,స్స్ఫురణంబున మెఱయుచున్న ♦ శుభతమఁ గన్యన్. ౨

క. కనుఁగొనియె; రూపవిభవం,బున నొప్పుచు సువ్రతంబుఁ ♦ బూనిన యాక
న్యను జూచి చక్కనవ్వుచు, మనసిజశరవిద్ధుఁ డగుచు♦మఱి మోహమునన్.

తే. చిత్త మెంతయుఁ గలఁగినఁ ♦ జేరి యిట్లు
పలికె; నోమంగళాలయా ! ♦ భవదనూన
యౌవనమున కనర్హమౌ♦నట్టు లిట్లు
వనిఁ బ్రవర్తించుచున్నావు ♦ వనిత ! తగునె. ౩౫ 681

చ. కనుఁగొన నద్భుతం బగుచుఁ ♦ గ్రాలును దావకరూప మిట్టిదా
తనువున కీతపోనియతి ♦ దారుణమై తగుయుక్త మెవ్విధం
బునఁ దలపోసినం దగదు♦పో; లలనామణి! నీదురూపముం
గన నుపమానశూన్యమయి ♦ కాంతముగాఁ దనరారుఁ జుమ్మిలన్. ౪౫ 682

క. కామోన్మాదకరంబుగ, నీమానితరూపవిభవ ♦ మెల్ల నరులకున్
గామిని! గన్పడియెడుఁ గద, యీమాడ్కిఁ దపంబు చేయు♦టెట్లు తగునో.

తే. వయసు చెల్లినవారి కి♦వ్విధమునఁ దప
మానుపద్ధతి నియతంబె ♦ యౌను గాని

---

* అపరే దుర్జయం రక్షో జానంతః ప్రాజ్ఞసమ్మతాః-అనిమూ.

నిన్నుఁ బోలినతరుణుల ♦ కెన్నఁదగదు;
తండ్రి యెవ్వఁడు నినుఁ బిల్చుఁ ♦ దనయ యనుచు. ౫ 684
చ. అనుపమమంగళాంగి! యఘ ♦ మంటదు నీమదియందుఁ జక్కనై
కనఁబడు నీమొగంబు, నినుఁ ♦ గాంతనుగా విధిఁ బొంది యెవ్వఁ డీ
తనువిభవంబుఁ గొల్లగొనుఁ ♦ దత్పురుషుండె ధరిత్రిఁ బుణ్యభా
క్కని వచియింప నందియము ♦ లారయఁ గన్పడకున్న విత్తతిన్. ౬ 685
క. నినుఁ గూర్చి ప్రశ్న మివ్విధ,మునఁ జేసెడునాకు సర్వ♦మును దెల్పు శ్రమం
బనయం బిది యేమిటికో, వినవేడుక యయ్యె ననుచు ♦ వివరింపంగన్. ౬౪
చ. దనుజవరేణ్యప్రశ్నమును ♦ దత్తరుణీమణి సద్వశంబునుం
గనినమహోత్సురాలు విని ♦ కన్యకగావున సాధుశీలయై
వినుతతపంబె చారుతర♦విత్తముగాఁ గల యామె యాతనిం
గని విధి నాతిథేయమును ♦ గ్రక్కునఁ దా నొనరించి యిట్లనున్. ౭౪ 687
సీ. బ్రహ్మర్షియై మహా♦ప్రభగల్గి శ్రీమంతుఁడై బృహస్పతికిఁ బ్రి♦యాత్మజుఁడయి
మతివిభూతిని బృహ♦స్పతితో సమానుఁడై తగుకుశధ్వజునకుఁ ♦ దనయ నేను
మహితాత్ముఁడై వేద♦మంత్రముల్ సంతతంబు జపించునాకుశ♦ధ్వజున కొకట
వాఙ్మయకన్యనై ♦ ప్రభవిల్లితిని గాన నను వేదవతి యని ♦ ఘనుఁ డతండు
తే. పిలిచె; నంతట దేవమ♦ర్త్యులును యక్ష
గరుడ, గంధర్వ, రాక్షసు ♦ లురగపతులు
వచ్చి నాతండ్రిఁ గాంచి యీ♦వారిజాక్షిఁ
గోరి వచ్చితి మిమ్ము మా♦కుం దరుణిగ. ౧౦౪ 688
చ. అని వచియింప నాజనకుఁ ♦ డాసురనాయక! నన్ను నీయకే
పనిచెను, దానికారణముఁ ♦ బల్కెదఁ జక్కఁగ నాలకింపు; నా
జనకున కాయమర్త్యపతి ♦ చక్రియె యల్లుఁడు కాఁదగున్ మఱొ
క్కనికి నొసంగఁ జాల నిఁకఁ ♦ గన్యక నన్నతలంపు రాజిలున్. ౧౨ 689
క. కనుకనె లోకత్రయపతి, వనజాక్షుండైన చక్రి ♦ వరియించును నా
తనయామణి నను నాశయ,మును బూనియెయొరునకీయఁ♦బూనకయతఁడున్.
తే. ధర్మమతిగాన విష్ణునిఁ ♦ దలఁచుచుండె;
నద్ది విని బలదర్పితుం♦డై సురారి
పతియనగు దంభుఁడనువాఁడు ♦ పరమకోప
పరవశుండయ్యెఁ; గానఁ బా♦పమతి యతఁడు. ౧౩౪ 691
క. జనకుఁడు నిద్రింపఁగ నా,దనుజుఁడు నడిరేయి వచ్చి ♦ దారుణపాపం
బునకుం బాల్పడి చంపెను;, దనపతి మృతినొంద నాదు ♦ తల్లివగచుచున్. ౧౮
చ. తనవిభు నార్తనాదములు ♦ తద్దయు మ్రోయఁగఁ గౌఁగిలించుకొం
చనుపమపుణ్యరాశియయి ♦ యగ్నిని జొచ్చి త్యజించె దేహ; మా

జనకునివాంఛ యల్లునిగఁ ♦ జక్రిని గాంచుటయే గదా యటం
చును మదిలోఁ దలంచి యది♦సూనృతమై తగునట్లుచేయఁగన్. ౧౩ 693

క. దనుజవిభూ! మది నెంచితి, జనకుఁడు స్మృతిఁ జెందఁ గాంచి ♦ స్వాంతాభీష్టం
బును దీర్పఁజాల కివ్విధ,మునఁ జచ్చె, గదా యటంచుఁ ♦ బొగులుచు నేనున్,

క. [స్మృతిచెందిన నేమాయెను, బితృకాంక్షనుదీర్పఁజనును♦బ్రియమున ననుచున్]
హితశపథం బొనరించుచుఁ, జ్యుతిలేనితపం బొనర్పఁ ♦ జొచ్చితి నిందున్. ౧౫

క. పలికితి నావృత్తాంతముఁ, గలిగిన యంతయును నీకుఁ ♦ గ్రవ్యాదవిభూ!
తలఁపఁగ నారాయణుఁడే, చెలఁగం దగు భర్తయగుచు ♦ క్షితిపయి నాకున్,

క. పురుషోత్తమునకు నే సతి, నరయఁగ నింకొకఁడు భర్త ♦ యగువాఁడు మనో
హరుఁడు జగంబున లేఁ డిది,స్థిరమగు; నారాయణుని బ♦తిం బడయంగన్. ౧౭

క. ఘోరంబగు నియమంబును, నీరీతిం బూనియుందు ♦ నిచటఁ బులస్త్య
శ్రీరాజదన్వయోద్భవ!, యోరాజా! నేను నిన్ను ♦ నోగి నెఱుఁగుదుఁ జూ.

క. జగముల మూఁడింటను జ,క్కఁగ సాగెడువార్త లెల్లఁ ♦ గాంతు మదిని నేఁ
బొగడొందుతపోబలమున, ఖగవాహానుదివ్యపాద♦కమలనుభక్తిన్. ౧౯ 699

చ. అన విని సంక్రికంతుఁడు మ♦హావ్రత మూనిన కన్య నామెనుం
గనుఁగొని పుష్పకంబు డిగి ♦ కామశరవ్రజపీడితాత్ముఁడై
యనియె; మృగాక్షి! చారుకటి♦హారిణి! నీకివు డిట్టిబుద్ధి క
ల్గను గతమేమి యం చెదఁ ద♦లంపఁగ గర్వితవంచుఁ దోఁచెడిన్. ౨౦ 700

తే. వయసుచెల్లినవారికే ♦ వఱలుఁ బుణ్య,సంచయము ప్రౌఢవయసున♦మించువారి
కర్భకులకుఁ బ్రకాశింప ♦ దనులసుగుణ,సంయుతవు నీవుపల్కఁగాఁ♦జను నెయిట్లు.

క. భువనత్రయసుందరివం,చు వినుతిచేయంగ గుచుల ♦ శోభిలుభీరూ!
ప్రవిమలయౌవన మిత్తఱి,ని వఱలు నీకెంతొ కాంతి♦నిం గూర్చునదై. ౨౨

క. నే నన లంకాపతినై, దానవులకు విభుఁడ నగుచు ♦ దశవదనుఁ డనం
గా నొప్పువాఁడ యశముల,చే నిత్యము వెలయువాఁడ ♦ శ్రీనిలయాంగీ!. ౨౩

చ. కనుకనె నాకు భార్యవయి ♦ కాంక్షలు తీఱఁగ సర్వభోగముల్
మనసున కెక్కఁ బొందుము; స♦మస్తజగత్పతి విష్ణువంచు నీ
వనితివి గాదె యేని నివు ♦ డాతఁడు వీర్యమునం దపంబునన్
ఘనబలభోగజాలములఁ ♦ గాఁడు సమానుఁడు నాకు సుందరీ!. ౨౪ 704

క. కోరితి వాతని నేలొకో;, భీరూ! నా నాలకించి ♦ వేదవతి మహా
ధీరాజిత, యిట్లనకుమ, యోరాక్షసరాజ! యనుచు ♦ నొప్పుగఁ బలికెన్. ౨౫

సీ. ఎల్లెడ వ్యాపించి ♦ యెల్లలోకములకు నధిపతియయి విను♦తార్చితాంఘ్రి
పంకజుండయి, యొప్పు♦పద్మాక్షునిన్ నీవు దక్కఁగా మతిమంతుఁ ♦ డొక్కఁడైన

నవమానపఱచునే; ♦ యని వేదవతి పల్క నాగ్రహంబున దశా ♦ స్యాసురేంద్రుఁ
డాత్మకరంబున ♦ నాకన్యభవ్యమూర్ధజములఁ బట్టె; నం ♦ ద్దనుజుఁ డిట్లు
ఆ. తనదుమూర్ధజములఁ ♦ దాఁకిన నోర్వక
వేదవతియుఁ గ్రోధ ♦ వివశ యగుచు
నంతదాఁకఁ ద్రెంపె ♦ నాత్మకరంబున
[1]నామె హస్త ముజ్జ్వ ♦ లాసియట్లు. ౨౮½ 706
క. మెఱయుచుఁ గేశంబుల నా,తఱి రెండుగఁ జేసె; నంత ♦ దారుణరోషం
బఱిముఱి వృద్ధిం బొందఁగఁ, గఱకునిశాచరుని వానిఁ ♦ గాల్చువిధమునన్.
తే. అగ్నిఁ బ్రణయించి దేహంబు ♦ నందు వేల్వ
నిశ్చయము చేసికొని మ్రోల ♦ నిల్చియున్న
యతని కిట్లని పల్కె; నో ♦ యసుర! మూర్ఖ!
యోయనార్య! మనంబున ♦ కొప్పు మాని. ౩౦½ 708
క. ననునవమానించితి నిం,కను నే బ్రదుకంగ నెంచఁ ♦ గనుక నిచట నీ
వును జూచుచుండఁ జొచ్చెద, ననలునిఁ; బాపాత్ముఁ డవగు ♦ నసురా! నీచేన్.
క. ఏకారణమున నవమతి, నీకరణిం బొందితినొ మ ♦ హీస్థలి నిచటన్
నీకంతలుంతనార్థం,బై కడువడిఁ బుట్టుదాన ♦ నసురా! మరలన్. ౩౨ 710
ఆ. నెలఁతచేతఁ బాప ♦ నిశ్చయుండై తగు,నట్టి పురుషుఁ డంత ♦ మందునట్లు
చేయఁబడుట శక్య ♦ మే యెడలను గాదు, శాప మిచ్చి నిన్నుఁ ♦ జంపఁ జనును
[2]క. ఘనతప మెల్ల నశించును;, విను మూర్ఖా! నేను మిగుల ♦ విధిఁ జేయుతపం
బును, దత్తము హుతమునునయి,తన రెడుపుణ్యంబునుంత ♦ తగియుండినచోన్.
క. దానిబలంబున ధర్మం, బూనినమహనీయునకు మ ♦ హోత్తమునకు నే
మానితవృత్తి నెసంగెడు, మానసమున నలరుసుగుణ ♦ మండితసుతనై. ౩౪
క. జనియింతు నయోనిజనై, యని శపథం బొప్పఁ జేసి ♦ యతిశయముగ మం
డినజ్వాలనుఁ జొచ్చె దేవత, లనూనసుమరాశివృష్టి ♦ నాసాధ్విపయిన్. ౩౪½
క. కురిపించిరి ముదమున నం,బరతలముననుండి; [యంత ♦ భామామణియున్
మరలం బుట్టెను లంకా,పరిసరమునఁ బంకజమునఁ ♦ బద్మసమభయై. ౩౫½
చ. దనుజవిభుండు దాఁ గొనియెఁ ♦ దత్కమలంబును బూర్వరీతి నం
దనుపమరీతి నొప్పు హరి ♦ ణాక్షిని గాంచి సరోజగర్భమో
యనఁదగు కాంతిచే నలరు ♦ నౌర! యిదంచు గ్రహించి యింటికిం
జని సచివోత్తమా! యిదిగొ ♦ చక్కని లేమ యటంచుఁ జూపినన్. ౩౭ 716
క. తరుణీలక్షణములయం,తరములఁ జక్కఁగ నెఱుంగు ♦ దనుజవరుం డా

1 అసి ర్భూత్వా కర స్తస్యాః-అనియూ. 2 శాపేత్వయి మయోత్సృష్టే తపసశ్చ వ్యయో భవేత్-అనియూ.

తరుణిం గని దశవదనునిఁ, బరికించి వచించె; దనుజ♦వర్యా! వినుమా!. ౩౮

తే. ఇట్టి సుశ్రోణియే నీవు ♦ నింట నున్న
మృతిని గల్పించు; నన విని ♦ యింతి యవుడె
యర్ణవంబున వైచె నా♦యన్నుమిన్న
ధరణినిం బొంది జనకుఁ డ♦ధ్వర మొనర్ప. ౩౯ 718

క. హాలముఖమున దున్నఁగ నా,యిలనుండియె పైకి లేచె ♦ నీసుదతియె భూ
పలలాముండగు జనకున, కిలాధిపా! పుత్రి యనఁగ ♦ నెసఁగెం జుమ్మా!. ౪౦

క. వనితామణి యీమెయె నీ, కనువగు భార్యగఁ జెలంగె ♦ నామె కమల, నీ
వును విష్ణుమూర్తి వగుదువు, సనాతనుఁడ వీవు రామ♦చంద్రా! వినుమా!.

మ. మును తా వాని వధింతునన్న శపథం♦బుం దీర్పఁగా నెంచి యా
వనితారత్న మమానుషం బగుచు దే♦వస్తుత్యమా త్వద్బలం
బును న్యాయంబుగ నాశ్రయించి క్షితిభృ♦ద్భూపాభ నారావణున్
మును క్రోధంబునఁ జంపియున్న యతనిన్ ♦ బోకార్చెఁ జూ! రాఘవా!.

ఆ. ఇట్లు మరల మరల ♦ నీమహాభాగ వే,దవతి మర్త్యలోక♦ధామమందు
జనని గాంచఁగలదు ♦ సాధుహాలాననో,త్కృష్టభూమియందు ♦ నిద్ధరీతి. ౪౨

క. అనలశిఖోపమయై మే,దినిఁ బుట్టంగలదు సుమ్ము; ♦ దేవనుతా! యీ
వనితయె కృతయుగమున నొ,ప్పెను జక్కనియాహ్వయమున ♦ వేదవతియనన్.

క. దనుజుని వానిం జంపం,గను త్రేతాయుగమునందుఁ ♦ గలిగె మహోత్సుం
డన నొప్పు జనకునన్వయ,మున సీత యనంగ భూప♦ముఖ్యా! రామా!. ౪౩

క. సీతాముఖమునఁ బుట్టుట, సీత యనం బిల్చిరెల్ల ♦ క్షితిజనులు జగ
ద్విఖ్యాతచరిత్రగ, సీతయుఁ జెలువొందెఁ జుమ్ము ♦ శ్రీరఘురామా!. ౪౪

పదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౮ - వ సర్గము.

రావణుఁడు మరుత్తుయజ్ఞమును బాడుచేయుట.

చ. అనలునియందు వేదవతి ♦ యవ్విధిఁ జొచ్చిన రావణుండు చ
య్యనఁ జనియెన్ విమానవర ♦ మాకృతి నెక్కి యనంతఁ గ్రుమ్మరన్;
*జనుచు నుశీరబీజ మన ♦ త్త్వాలలనాతిలకంబు నాఁగ నొ
ప్పిన యొకదేశమందు సుర♦బృందము గూడి యజించుభూపతిన్. ౧ 726

క. కనియె మరుత్తనువానిని, దనుజేంద్రుం; డంత నచట ♦ ధరణీసురదే
వనిచయములతో ధర్మ్ముల నెఱింగిన బ్రహ్మానాని ♦ లలితపథమునన్. ౨

---

* ఉశీరబీజ మాసాద్య-అనిమూ. ఉశీరబీజమితి దేశనామ-అనివ్యాఖ్య.

క. సురగురువునకుఁ దమ్ముం, డురునియమసమన్వితుండు ♦ హుతవహతేజ
స్స్ఫురితుఁడు సంవర్తుం డ,ధ్వరమును జేయించుచుండెఁ ♦ దా నధిపతియై. ౩

చ. దనుజునిరాకఁ గాంచి వర♦దానముచే నని దుర్జయుండు గా
వున సమరంబు గూడదని ♦ భూరిభయంబున వానిఁ గాంచ కొ
య్యనఁ దమ కిచ్చవచ్చినటు ♦ లత్తఱిఁ దాల్చిరి రూపముల్, తముం
గనుఁగొనరానియట్లు; సుర♦కాంతుఁడు తాల్చె మయూరరూపముల్. ౪ 729

క. సమవర్తియు వాయసరూ,పముఁ దాల్చెను దొండయట్లు ♦ పరఁగెఁ గుబేరుం
డు మహితహంసాకృతిఁ బా,శముఁ దాల్చిన దిగ్విభుండు ♦ సరగునఁ బూనెన్.

సీ. తక్కిన దేవత ♦ లొక్కొక్కరూపంబుఁ దాల్చి; రంతట మహా♦దనుజుఁ డాతఁ
డశుచియౌ సారమే♦యంబుఁ జొచ్చినయట్లుయజ్ఞవాటముఁజొచ్చె♦నరినిషూద
నా! రాఘవా! దేవ♦తారివిభుం డట్లు చొరఁబడి యటనున్న ♦ క్షోణివిభునిఁ
గనుఁగొని నాకు సం♦గరభిక్ష నిమ్ము లేకున్న నోడితి నని ♦ యొప్పుఁ దప్పి

తే. చెప్పుమా; యన్న నమ్మరు ♦ త్తప్పు డతనిఁ
గాంచి నీ వెవ్వఁడ వని ప్ర♦శ్నించె నవల
నపరిహాసంబుగాఁ బల్కె ♦ జంభభేది
వైరి; భూపాలకా! నీవు ♦ భయములేక. ౬ 731

క. ఆదర మింతయు లేకయె, నాదర్పము తెలియకే ధ♦నపతి కరయఁగా
సోదరుఁడనైన రావణుఁ,గాఁ దెలియక నన్నుఁ బల్కు ♦ గర్వితు నిన్నున్. ౭

క. కనుఁగొని ప్రీతుఁడ నైతిని;, వినుమీ ముజ్జగములందు ♦ విక్రమమున న
న్నను మార్కొని యుపజయముం, గనఁ జేసి విమాన మిద్ది ♦ గైకొను నన్నున్.

క. తెలియనివాఁ డెవ్వండేఁ, గలఁడే నీ వొక్కరుఁడవు ♦ గాక మఱియు నా
బల మెఱుఁగనివాఁ డుండునె;, పలికితి వెటు లనెడుదనుజ♦పాలకు నతనిన్.

క. కనుఁగొని మరుత్తు వపు డి,ట్లనియెను; నీకంటెఁ బెద్ద♦యగు విత్తవిభుం
డని నోడె నీవు మార్కొనఁ, గను ధన్యుఁడ వీవె కావె ♦ క్రవ్యాదవరా!. ౧౧

క. కలఁడే నీకుం దుల్యుఁడు, గలఁడే శ్లాఘ్యుండు ముజ్జ♦గంబుల [వినుమి
మ్ములధర్మము చెడ నడపిన, యలఘుక్రియ శ్లాఘ్య మెట్టు ♦ లగు దనుజేంద్రా!.

క. జనములు మెత్తురె దానిన్, గన లోభముతోఁ జెలంగు♦కార్యమ్ము జగం
బున శ్లాఘ్య మెట్టు లగు, దు,ర్జను లొనరుచు నట్లు జ్యేష్ఠు♦సహజునిననిలోన్.

ఆ. పాఱఁదోలి జయము ♦ పాటించి శ్లాఘించు,కొనెద వేల!] పూర్వ♦జనిని నీవు
దోషరహిత మగుచుఁ ♦ దోఁచెడు ధర్మముల్, చేసి సద్వరములఁ♦జెందితి వని.

క. వినియుంటిని, నీ విప్పుడు, ధనదుని సోదరుని నోర్చి ♦ తత్పుష్పకముం
గొనినాఁడ నంచుఁ బల్కితి, వనయము గడ యత్యుత్రంబె ♦ యగునిది నాచేన్.

చ. నిలువుము కొంతసేపిచట ♦ నేఁ జనుదెంచెద నన్నుఁ దాఁకి దో
ర్బలమునఁ బోరి యోకుమతి! ♦ ప్రాణయుతిన్ మరలన్ గృహంబునం
గలపరివారముం గనఁగ ♦ గాఢగతిం జనలేవు, సాయకం
బుల శితభర్మపుంఖముల ♦ భూరిగతిం బరఁగించి నిన్ననిన్. ౧౮౪ 740

క. పనిపెప యనుప్రోలికి నం,చనుపమకోపంబు నొంది ♦ యంతటఁ జాపం
బును దాల్చి సాయకంబుల, ధనువున సంధించి రణము ♦ దానవుతోడన్. ౧౫

క. ఒనరించు కౌతుకంబునఁ, జనుచుండం గాంచి యప్డు ♦ సంవర్తుం డా
తని నడ్డగించి స్నేహం,బునఁ దగు పల్కులను బల్కఁ ♦ బూనె నియతిచేన్.

క. మునిపతి యాటను నెమ్మన, మున నధ్వరధర్మ మెంచి ♦ భూపతి నతనిం
గని నావాక్యము వినఁదగు, నని యెంచితివేని యుద్ధ ♦ మర్హాం బెటులో. ౧౬౪

క. సంగర మిత్తఱి నీకు నొ,సంగదు శుభ; మొకటి వినుము ♦ సత్రం బిదియా
నంగజహరదైవత మీ, సంగరదంభమునఁ జక్క ♦ సాగకయున్నన్. ౧౭ 744

క కులమును దహియించును; జ, మ్మలఘుమఖవ్రతము చేయు ♦ నతనిమనమునం
గలుగం దగునే క్రోధము, సలుపందగు నయ్య వ్రతియు ♦ సంగర మవనిన్.

చ. అని యొనరించుచో జయము ♦ నందుట సంశయ మెల్లకాలమున్
దనుజుఁ డితండు దుర్జయుఁడు ♦ ధాతృవరంబులఁ గాంచినాఁడు; నా
విని గురు వాక్యమున్ నృపతి♦వీరపరుండగు నమ్మరుత్తు చ
య్యన సశరంబుగాఁ దగు శ♦రాసనవర్యము డించి క్రక్కునన్. ౧౮౪ 746

ఆ. వెనుక మరలి వచ్చి ♦ మనము సావస్థ్యంబున
నలరఁ గ్రతువు చేయ ♦ నపుడు కడఁగె;
*నంత నాతఁ డోడె ♦ నంచు శుకుండను
దానవుండు దిశలఁ ♦ దారసిల్ల. ౧౯౪ 747

క. అజితుండగు మారాజే, విజయంబును గాంచె ననుచు ♦ విపులముదమునన్
గజిబిజిగ నార్చె; నంతట, విజయప్రమదంబు చెలఁగ ♦ వేడుక పడుచున్. ౨౦

సీ. యజ్ఞవాటముఁ జొచ్చి♦యందధ్వరముఁ జూడవచ్చియుండినముని♦వరులఁగసిని
భక్షించి వారల ♦ వర్ష్మరక్తంబున సంతృప్తుఁడై పరి♦చరులఁ గూడి
రావణుం డేగె ధ♦రాస్థలిఁ గ్రమ్మర; నంతట వాఁ డేగు ♦ టరసి యింద్ర
ముఖులైన నిర్జర♦ముఖ్యులు తా దూనియున్న రూపంబుల ♦ నొగి వదలుచు

తే. స్వస్వరూపంబులం దాల్చి ♦ వారు తమకుఁ
బ్రాణదానంబు చేసిన♦భంగి నలరు
జంతువులఁ గాంచి యిట్లని; ♦ రంత నింద్రుఁ
డలరి నీలబర్హంబునఁ ♦ జెలఁగు నెమలి. ౨౨౪ 749

* తత స్తం నిర్జితం మత్వా ఘోషయామాస వై శుకః-అనివ్యాఖ్యాత లంగీకరించినపాఠము.' వై ధిః-అనియొకపాఠము కలదు.

చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె మది ♦ గ్రాలెడుహర్షమునన్ మయూరమా!
వినుముపకార మీవు కడు ♦ వేడుక ధర్మవిదుండ వౌటఁ జ
క్కనివిధిఁ జేసి తిప్పుడు ఖ ♦ గప్రముఖుండవు గాన నీకు నె
మ్మనమునఁ బ్రీతి నొందితిని ♦ మామకనేత్రసహస్ర మెంతయున్. ౨౩ 750

క. తనరారఁగలదు బర్హం,బున నీకున్ నేను వర్ష ♦ మును గురిపింపం
గను బూనఁ బ్రీతిలక్షణ, మనూనమగు సమ్మదంబు ♦ నందఁగలవు నూ!. ౨౪

క. అని నెమిలికి వర మిచ్చెను, గనికరమున దేవనికర ♦ కాంతుఁడు; రామా!
మును నీల బర్హమే యుం,డెను బర్హికి నిర్జరాఘ ♦ నేతవరమునన్. ౨౫ 752

తే. చిత్రరీతిగ నపుడు పొ ♦ ల్చెను; యముండు
తనరు ప్రాగ్వంశమున నిలి ♦ చిన బలిభుజ
మును గనుంగొని కాకమా! ♦ మనము ప్రీతి
నందె ప్రీతుఁడనైన నే ♦ నాదరమున. ౨౬ 753

క. వినిపింతుఁ బ్రాణులీజగ,మున నాచే వివిధరోగ ♦ ములఁ బీడింపం
గనుబడుచునుండు నితరము,లను బోలి విపత్తుఁ గన క ♦ లరుదువు నీవున్. ౨౭

తే. నేనుఁ బ్రీతుండనైతిని ♦ గాన నీకుఁ,గలుగకుండును రోగముల్ ♦ వలదు శంక
నావరంబున మృతిని గ ♦ నవిఁక నీవు, నరులు చంపినచో మర ♦ ణంబు గనుదు.

తే. ఇతరరోగాళిచే నీకు ♦ మృత్యు వంట
దింక నాలోకముననున్న ♦ యెల్ల నరులు
క్షుద్భయార్దితులగువారు ♦ క్షోణి నీవు
చక్క భుజియింపఁ గనుదురు ♦ చాలఁ దృప్తి. ౨౮ 756

తే. కనుక నాలోకమున నున్న ♦ మనుజులకొఱ
కవని నెవ్వారు పిండంబు ♦ లర్థి నిడుదు
రవ్వి నీవు భుజింపంగ ♦ నలరుఁ దృప్తి
యిందుఁ గలవారి కెల్ల న ♦ హీనరీతి;. ౨౯ 757

క. వరుణుం డంతట గంగా,తరంగిణీతోయములను ♦ దమిఁ గేళుల నా
తురతం గను హంసంబును, బరికించి ఖగేంద్ర! నాదు ♦ పలుకులు వినుమా!.

ఆ. ప్రీతితోడఁ జెప్ప ♦ నీతఁడిఁ బూనితి;, సౌమ్య! నీదు దేహ ♦ చారువర్ణ
మబ్జమండలాభ ♦ మగుఁ జుమ్ము నీతను,చ్ఛాయ శుద్ధఫేన ♦ సమతఁ గాంచు.

చ. అనయము నాశరీరమగు ♦ నంబువులం దమి నొంది కాంతమా
తనువు చెలంగ నొప్పుదువు ♦ తద్దయుఁ బ్రీతిని బొందుచుందు వీ
యనువున నాదుప్రీతిఁ గను ♦ మంచు వచించెను; [1]రామచంద్ర! హం
సనికర మంతకున్ మునువు ♦ చక్కని నీలవుఁజాయ మించఁగన్. ౩౨ 760

---

1 హంసానాం హి పురా రామ నీలవర్ణ స్సపాండురః-అనియూ.

సీ. పాండురవర్ణంబు ♦ పరఁగుచుండఁగ నుండె నమలపక్షములు నీ♦లాగ్రసంయు
తములు, భుజాంతర ♦ మమరును బాలతృణాగ్రవర్ణంబుగ; ♦ నంత ధనదుఁ
డద్రిపై[1] నున్నట్టి ♦ యాతొండఁ గనుఁగొని, కనకవర్ణముపోల్కిఁ ♦ గ్రాలువర్ణ
మిచ్చెద నీకు నే ♦ నెలమి నీశీర్షంబు కనకకాంతిని బొల్చు ♦ ననవరతము
తే. నక్షయంబయి; యీహేమ ♦ మట్టి వర్ణ, మలరునీకును నాప్రీతి ♦ గలిగియున్న
కారణంబున; నని వర ♦ గణము వాని, కిచ్చి యజ్ఞోత్సవమునుసం ♦ తృప్తిమీఱ. ౩౫
క. వరమునికరుణ నదెట్లో, పరిపూర్తిం గనఁగ రాజు ♦ పరమాదృతి నా
సురవరులఁ బంప గృహముల, కరిగిరి వారెల్ల వచ్చి ♦ నట్లు విభీతిన్. ౩౬

పదునెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౯ - వ సర్గము.

అనరణ్యరాజు రావణునితోఁ బోరి మడియుట.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతట మ♦హాత్ము మరుత్తు జయించినాఁడ నం
చని నొనరించు కోర్కిని ధ♦రాధిపు లేలుమహాపురంబులం
గనుఁగొనఁ గోరి పోయె; నడి♦గా నిటు పోయి మహీశవర్యులన్
ఘనబలులన్ జలేశసుర♦కాంతసమానులఁ బిల్చి యుద్ధతిన్. ౧ 763
ఆ. యుద్ధభిక్ష నొసఁగుఁ ♦ డోడితి మనియైనఁ
బలుకు డిద్ది నాకుఁ ♦ గలుగు నిశ్చ
యంబు లేకయున్న ♦ నరుగఁడు రావణుఁ
డనుచు, విడువఁ డిట్టు ♦ లనుచుఁ దలఁచి ౨ 764
క. మనమున[2] నిశ్చయ మెట్టులొ, గనుఁడని పలుకంగ; భీతిఁ ♦ గనకుండియుఁ జ
క్కనిబుద్ధి విరాజిల్లియు, ననుపమధర్మంబుఁ దెలియు ♦ నట్లొప్పియునున్. ౩
క. గురుబలము గల్గి యుండియు, ధరణీశ్వరు లెల్లఁ గూడి ♦ తగ నెంచి మహా
వరబలగర్వితుఁ డగుటను, బరికించి పరాజితులమె ♦ బవరమునందున్. ౪ 766
క. అని పలికిరి; దుష్యంతుం[3], డనురాజును సురథభూపుఁ ♦ డాగాధిగయుల్
ఘనకీర్తి పురూరవసుఁడు, దనుజేంద్రా! యోడితిమని ♦ దగఁ బల్కిరి సూ! ౫
క. వారల మాని యయోధ్యను, జేరి మహాసురుఁడు శక్రు ♦ చే రక్షితమౌ
భూరిసురాలయమట్లు మ,హీరమణను హేంద్రుచేత ♦ నెసఁగువిభూతిన్. ౬
క. పరిపాలితమై తనరెడు, పురము నయోధ్యాహ్వయంబుఁ ♦ బొడఁ గని దేవే

1 కృకలాసం గిరౌ స్థితమ్-అనియూ. 2 తత స్త్వభీరవః ప్రాజ్ఞాః పార్థివా ధర్మనిశ్చయాః, రాజాన స్సుమహాబలాః-అనియూ. 3 దుష్యంత స్సురథో గాధి ర్గయో రాజా పురూరవాః-భిన్న భిన్నకాలవర్తినోపి దుష్యంతాదయః స్వస్వకాలే రావణం ప్రతి జితత్వవాదం వదదానా దుక్తవంతః-అనియూ. దుష్యంతాదినామములుగలరాజులు రావణునికాలమందుఁ గూడ నుండిరని తెలియుందగు.

శ్వరనమబలు ననరణ్యుని, బరికించి దురంబు నొసఁగు ♦ పార్థివ! యనియెన్.

క. అనిఁ జేయుశక్తి లేదే, ననరణ్యా! యోడినాఁడ ♦ నని పల్కుము; నా
పను పిది యనియు వచించిన, విని పాపాత్ముని సురారి♦వీరునిపలుకుల్. ౯

క. అవమతిఁ గల్గించుటచే,త వడిన్ సంక్రుద్ధుఁ డగుచు ♦ దానవుతో ని
ట్లు వచించెను దనుజేంద్రా!, ప్రవిదారణకాంక్ష నీకుఁ ♦ బరఁగునయేనిన్.

తే. ద్వంద్వయుద్ధం బొసంగితి ♦ త్వరగ నీవు, సపరికరుఁడవు గానిల్వఁ♦జనుముజుమ్ము
సర్వసంసిద్ధుఁడనయి నే ♦ జన్యమునకు, వత్తు నంచని పల్కె నా♦వసుధనేత.

సీ. మునుపె రావణుశౌర్య♦మును వినియుండుట బలవిక్రమంబులఁ♦బ్రబలియున్న
యానరేంద్రునిభటు ♦ లారావణునిఁ జంపువాంఛలఁ బరికర♦వారములను
గైకొని వెడలిరి; ♦ కరు లొక్క పదివేలు తురగముల్ లక్ష స♦త్వరముగాఁగఁ
జను రథంబులు పెక్కు ♦ సంఖ్యభటేంద్రులు పెక్కువేలుగనొప్పి♦యొక్కరీతి

ఆ. బయలువెడలె; నిట్లు ♦ బలములు భూస్థల, మావరించి యప్పు ♦ డనికి రాఁగ
సరథభటము గాఁగఁ ♦ జనుదెంచునరపతి, బలములకును దనుజ♦బలములకును.

క. జరగెను సంకులసంగర, మురు భీతిని గల్గఁజేయ ♦ నొప్పి యపుడు త
ద్ధరణీంద్రరాక్షసేంద్రులు, పరమాద్భుత మొంది చూడఁ ♦ బౌరుష మలరన్.

చ. ధరణిపతీంద్రుసైన్యములు ♦ దానవనాథుబలంబుతోడ సం
గర మొనరించి వేగమ ని♦కామహుతంబగు ద్రవ్య మగ్నిలోఁ
ద్వరగ నశించునట్లు చెడె ♦ దారుణసంగర మిట్లు చేసి ని
ర్భరబలవిక్రముల్ మెఱయు ♦ రాజిలియున్ ధరణీశసద్భటుల్. ౧౪ 775

ఆ. మండుచున్నయగ్ని♦కుండంబునం జొచ్చు, శలభగణముపోల్కి ♦ శత్రువీర
వరుల నోర్వలేక ♦ వసుమతి శయనించి;, రంత సుహుతహవ్య♦మగ్నియందు

క. త్వరగ నశించెడులాగున, గరమాశ్చర్యంబుగాఁగ ♦ గండడఁగె; మహీ
వరుఁ డిట్లుగ నశియించెడు, పరబాధితభటులఁ గాంచి ♦ పరిఖిన్నుండై. ౧౬

క. *జలనిధిలోఁ బడి యెట్టులు, సలిలౌఘవిరాజితములు ♦ శైవలినులు తా
రలరక యడంగులాగున, బలములు నశియించె ననుచుఁ ♦ బటుకోపమునన్.

చ. సురపతి చాపవర్య మన ♦ శోభిలుకార్ముక మంది జ్యాలతన్
బరిపరి లాగుచున్ నృపతి♦వర్యుఁడు తీవ్రరుడావిలాత్ముఁడై
సురరిపునాథు మార్కొనఁగ ♦ శూరతఁ బోవఁగ నష్టమై మహా
త్తరముగఁ బోరి రాయసుర♦తల్లజుమంత్రులు విక్రమంబునన్;. ౧౮ 779

సీ. సారణశుకులును ♦ మారీచుఁడును బ్రహస్తాదులు ననరణ్యు♦నధికతీవ్ర
బాణజాలములచే ♦ భగ్నాంగులై పాఱి; రాతురంబునఁ బాఱు♦నట్టిమృగము

---

* మహార్ణవం సమాసాద్య వనాపగశతం యథా-అనిమూ. వనం జలం తత్పూర్ణనదీశతం అక్షోహ్రస్వః-అనివ్యాఖ్య.

లను బోలి; యంతట♦మనుజేంద్రుఁ డిక్ష్వాకుకులనందనుఁడు మది♦గోపమూని
రావణుమార్కొని ♦ చేవ బాణాష్టశతంబుల నొప్పించెఁ ♦ దచ్ఛరముల

తే. జలదములనుండి వారిధా♦రలు గిరీంద్ర
శృంగమునఁ బడి యేమియుఁ ♦ జేయఁ జాల
నట్టు లాబాణములు దను♦జాధిపతిని
గుందఁ బొందంగఁ జేయక ♦ కూలె నిలను. ౨౨ 780

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతటను ♦ దారుణకోపము నొంది యానృపుం
గని యుఱచేత మస్తకము ♦ గాఢరయంబున నొంచె దానిచే
తనె కడు నొచ్చి యాతఁడు ర♦థంబుననుండి మహిం బడెం ద్వరన్
దనువు చలింపఁగా వివశ♦తన్ స్మృతి చెందిన రీతి నంతటన్. ౨౩ 781

తే. పిడుగుపాటునఁ గాలుచు ♦ వృక్షరాజ
మడవిఁ బడునట్టు లిలఁబడు ♦ నతనిఁ గాంచి
రావణుఁడు నవ్వి యిక్ష్వాకు♦రాజ! యనుచుఁ
బిలిచి పచియించె నాపైన ♦ నలుకఁ బూని. ౨౪ 782

క. తలపడితివి దానికి నిటఁ, గలిగెనొకో ఫల మదెట్లు♦గా మనుజేంద్రా!
కలుగఁడు ముజ్జగముల నిమ్ముల ద్వంద్వాహవము చేయఁ♦బూనునతఁడునా!,

చ. అనుపమభోగజాలముల ♦ నందుచు నాదగుదోర్బలంబునన్
వినవొకో యంచుఁ బల్కు రణ♦వీరుని రావణుఁ గాంచి ప్రాణముల్
చనునటులున్న యానృపతి♦సత్తముఁ డిట్లని పల్కె మెల్లఁగా;
దనుజ! యిఁకేమి చేయఁదగు ♦ దర్పము చెల్లుట నీరణావనిన్. ౨౬ 784

క. [1]దురతిక్రమమౌఁ గాలము, పరికింపఁగ నే జయింపఁ♦బడలేదు సుమీ
దురమునఁ దనుఁ దా వినుతులఁ, బరితృప్తిం జెందునట్టి ♦ పాపాత్మునిచేన్. ౨౭

ఉ. కాలము మోసవుచ్చె నను♦ గారణ మైతివి నీవు నే నిఁకం
బోలఁగ నేమి చేయఁదగుఁ ♦ బోవఁగ నున్నవి ప్రాణముల్ దురం
బోలి నొనర్చుచోఁ బఱచి ♦ యోడినవాఁడను గాను దుర్మతీ!
బాలిశ! పోరుచుండియె భ♦వచ్ఛరసంగతి నిట్టులైతిఁ జూ!. ౨౮ 786

సీ. ఇక్ష్వాకుకులమున ♦ కెల్ల నీవాక్యంబు లవమతి నిచ్చుట ♦ నరసి నేను
బల్కెద నొకమాట ♦ [2]భక్తి నిచ్చితినేని హోమంబు చేసితి♦నే మఱియును
దపము సల్పితినేని ♦ దగురీతిఁ బ్రజలను బాలించితినయేని ♦ పల్కునాది
సత్యంబె యగుఁగాక;♦నిత్యంబుమహితంబె యైనయీయిక్ష్వాకు♦మానిశాన్వ

---

1 కిం శక్య మిహ కర్తుం వై కాలో హి దురతిక్రమః, న హ్యహం నిర్జితో రక్షః! త్వయా చాత్మ ప్రశంసినా-అనిమూ. 2 యది దత్తం యది హుతం యది మే సుకృతం తపః, యది గుప్తాః ప్రజా స్సమ్యక్తదా సత్యం వచోఽస్తు తే-అనిమూ.

తే. యమున దశరథభూపతి ♦ కాత్మజన్ముఁ
డగుచు రాముం డనంగఁ బు♦ట్టుఁ గలఁ డింక
నతఁడె నీప్రాణములఁ దీయు♦నట్టివాఁడు
నాఁగ జలధరభూరిస్వ♦నంబురీతి. ౩౧ 787

క. సురదుందుభి మ్రోఁగెను నం,బరతలమునసుండి పుష్ప♦వర్షము గురిసెన్
నరపతి శాపం బిడున,త్తరుణంబున; నంతలోన ♦ ధాత్రీపతియున్. ౩౨ 788

క. తనువును వదలి త్రివిష్టప,మున కేగె నరేంద్రుఁ డిట్లు ♦ భూమిఁ బడిన నా
తనిఁ గాంచి విక్రమంబున, దనుజేంద్రుం డచటు వాసి ♦ తా స్వేచ్ఛఁ జనెన్.

పందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౦-వ సర్గము.

నారదుఁడు రావణుని యమునితోఁ బోరుటకుఁ బురికొల్పుట.

చ. తిరుగుచు భూమిపాలకత♦తిన్ బెగడొందఁగఁ జేయుచున్ నరో
త్కరములఁ జంపుచున్ మునివ♦రుంసుని *నారదు మేఘసన్నిధిన్
బరఁగెడువానిఁ గాంచె సుర♦వైరివిభుం డొకనాఁడు; భక్తి నా
దరమున నంత నిట్లనియె ♦ దానవనాథుఁడు, రావణుండఁ జూ!. ౧ 790

క. మునివర్యా! మ్రొక్కెద మీ,కును గుశలమె, దర్శనంబు ♦ కోరిక నీయం
జనుదెంచు టదృష్టమె నా, కనఘా! యాగమన హేతు ♦ వరయఁ దలఁచితిన్. ౨

చ. గురుతర తేజుఁడౌచు ముని♦కుంజరుఁడై తగునారదుండు వి
స్ఫురదమితప్రభుండు దను♦జుం గని మేఘముచెంతనుండి యి
క్కరణి వచించెఁ; బుష్పకము ♦ గ్రాల మహావిభవంబుతోడ సుం
దరగతిఁ బోవనున్న సుర♦దస్యువిభూ! క్షణ మాగుమా యిటన్. ౩ 792

క. దనుజేశ్వరుఁడవు విశ్రవ,సునిసుతుఁడవు వంశమునను ♦ జొప్పడుమర్యా
దను బొందిన ఘనుఁడవు గా,వునఁ బ్రీతుఁడ నైతి మెచ్చుఁ♦ బోలును నిన్నున్.

క. దనుజుల గెల్వఁగ విష్ణువు, మును పొనరిచినట్టి కృత్య♦ములకు సమముగా
దనుజేంద్రా! గంధర్వా,దినిఖిలశత్రువుల నీవు ♦ తెం పొప్పంగన్. ౫ 794

తే. ఇవుడు బాధించుచుండుట♦కేనపార,తృప్తినొందితి; నే నీకు ♦ నించుకంత
చెప్పఁబూనితి వినఁగ నీ♦చిత్తమందు, వాంఛగలదేనివినవయ్య ♦ వైరిహరణ!.

చ. విని తరువాతఁ జేయఁదగు ♦ విక్రమకృత్యము నాకుఁ దెల్పు చ
క్కనిదగు శ్రద్ధ పూని వినఁ♦గాఁ దగు ముందఱ; దేవతాళికే
ననిమొనఁ జంపఁగాఁ దగ క♦హార్యబలంబున నొప్పువాఁడ వీ
వనఁగ నిడేటికో నరుల ♦ నందఱఁ జంపెద వాహవార్థివై. ౭ 796

---

* ఆససాద ఘనేతస్మిన్-అనిమూ.

తే. ఎపుడు మృత్యువశంగత ♦ మీమనుష్య
వితతి యయ్యెనో యప్పుడె ♦ హతమె సుమ్ము
దాని మరల వధించుట ♦ దగదు గాదె;
దనుజసురవరయక్షగం♦ధర్వులకును. ౮ 797

క. సురలకు రాక్షసులకు నె,క్కరణిని జంపంగఁ దరము ♦ గాక వెలయు నీ
వరయక మనుజుల నొంచుట, పరికింప ననర్హ మనుచు ♦ భావింతు నెద౯. ౯

సీ. శ్రేయస్సులోనఁ గూడఁ♦జేయుకార్యంబుల నొనరింపఁగా బుద్ధిఁ ♦ గనక గొప్ప
వ్యసనంబులం గూడి ♦ వ్యాధిశతంబులచేతను జరచేతఁ ♦ జెడ్పడుచును
గలవిలపాటొంది ♦ యిలఁ గల్గు మనుజుల నెవ్వఁడు హింసించు ♦ నెఱుకలేక;
నిరతం బనిష్టముల్ ♦ పొరిపొరి రాఁ గుందుమనుజుల నోడించి ♦ యనిని గీర్తిఁ

తే. బొందఁగోరును సన్మతి ♦ నొందువాఁడు;[1]క్షుత్పిపాసాజరాదుల ♦ సోలియున్న
దగుటచేతఁ యమాణం బె♦యగునిరతము,దుఃఖశోకసమ్మూఢమై♦తోఁచుఁ గాన,

క. మనుజౌఘము బాధింపం, జన దిఁక నాజోలిమానఁ ♦ జను; గురుబాహూ!
దనుజేంద్రా! మనుజుల నిఁకఁ,గనవయ్యా! కరుణ;మఱియుఁ♦గడుదుఃఖముల౯.

చ. అనయముఁ బొందుచు౯ సుఖము ♦ లందెవ్వరల మెఱుంగలేకయే
కనుఁగొనఁ జోద్యమౌ గతిని ♦ గార్యములాచరించుచు౯ ధరం
గనఁబడువారి కేది గతి ♦ గన్పడకుండును; మర్త్యలోకము౯
గను మొకచోట వాద్యముల ♦ కమ్రరవంబును నృత్యరీతులు౯. ౧౨ 801

క. వినఁబడు ఘనతరమోదం,బున మర్త్యులు పొంగుచుంట ♦ బోలఁ గనఁబడు౯
దనుజేంద్రా! యింకొక తా,వునఁ గన్నులనుండి నీటి♦బొట్టులు వరుస౯. ౧౩

తే. ధారలుగ నొచుఁ గాఱఁగా ♦ దారుణమగు
వ్యసనమునఁ గుందియున్నవా ♦ రగపడుదురు;
జనకమాతృసుతస్నేహ♦మునను దార
బంధువులపయిఁ గల మైత్రిఁ ♦ బడలువడుచు. ౧౪ 803

తే. మోహితంబయిధ్వస్తమై♦మొక్కలమగు,క్లేశజాలంబునంజిక్కి♦క్రిందుపడెడు.
మర్త్యలోకం బటంచునీ♦మదినెఱుఁగవు;,చాలుఁజాలునునీదువి♦జయములింక

క. విను మోహానిరాకృత మీ,జను లుండెడు లోక మిద్ది ♦ చంచచ్ఛౌర్యం
బున నొంపఁబడఁగ నయ్యో, చనునే గెల్చితివి దీని ♦ సౌమ్యా! దనుజా!. ౧౫

క. అనుమాన మింతయును లే;, దనూనబలసార! మనుజు ♦ లందఱు [2]యమసా
దనమునకుఁ దప్పకుండఁగఁ, జనువారె; పులస్త్యవంశ♦సరిదధిపశశీ!. ౧౬ 806

తే. పరపురంజయ! యప్పితృ♦పతిని లోక,భీకరుని యమనాముని ♦ బృథుపరాక్ర
మమునఁ జెండుము,ధర్ముఁడు♦ సమరమందు,నోడిపోయిన జగమెల్ల ♦ నోడి నట్లె.

1 క్షుత్పిపాసాజరాదిభిః-అనిమూ. 2 గంతవ్యం యమసాదనమ్-అనిమూ.

క. కనఁబడ దించుక సంశయ, మని పల్కిన రాక్షసేంద్రుఁ ♦ డనుపమ తేజం
బున వెల్గుచున్న నారదుఁ, గని వందన మాచరించి ♦ కడు మోదమునన్. ౧౬

*క. పలికెను బక్కన నవ్వుచుఁ, గలహప్రియ! దేవదాని ♦ గణనాథ! సురా
వళికిని గంధర్వుల కిన్నరుల మేలును గోరు దీవు ♦ ముద మొందితిఁ జూ!. ౧౭

క. చననున్నవాఁడ విజయం,బును గోరి రసాతలంబుఁ ♦ బొంగుచు నద్దా
నిని గెల్చిన భువనత్రయ,మును గెల్చినయట్లె యగును ♦ బో భుజశక్తిన్.

క. సురలను ఫణులను నే సం,గరమునయం దొప్పమీఱఁ ♦ గా గెల్చి మముల్
గరుణింపు మనుచు వేఁడెడు,కరణిగ నొనరించి యవలఁ ♦ గంధివరంబున్.

క. అమృతముకొఱకు మథించెద, నమధికయత్నంబుమీఱ ♦ సాధుమునీంద్రా!
కమనీయగానలోలా!, తమ యానతి యే మటన్న ♦ దశకంఠునితోన్. ౨౦

క. మునివరుఁడై భగవంతుం, డనఁబడు నారదుఁడు పల్కె ♦ నసురేంద్ర! జయం
బును గోరి రసాతలమున,కును బోయెద ననుచుఁ బల్కి ♦ కోర్కి చెలంగన్. ౨౧

క. అరిగెదవు వేఱుత్రోవను, బరికింపఁగ హేతు వేమొ ♦ పల్కుము; విను క
ర్బురనాథ! శత్రుకర్శన!, దురూహముగ నొప్పుఁ జుమ్ము ♦ త్రోవ యిది యిటన్.

క. చను ధర్మరాజపత్తన,మున కీమార్గంబు యుద్ధ ♦ మున దుర్ధర్షుం
డన నొప్పు యముఁడు నా విని, దను జేంద్రుఁడు పక్కున నగి ♦ దర్పముపొంగన్.

క. శారదఘనవర్ణుని నా,నారదుఁ గని యిట్లు పల్కె ♦ నా కార్యము చే
కూరెను యము గెల్చితి నని, మీఱెంచుఁడటంచుఁ బల్కె ♦ మించెడు వేడ్కన్.

చ. మునివర! మర్త్యలోకమును ♦ బూనికఁ బ్రోవఁగ నాత్మ నెంచి చ
క్కనికృప చూపినార లటు ♦ గావున దిక్పతులన్ జయింతు నే
ననుచుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసితి న ♦ హార్యబలోద్ధతి దాన నింక నేఁ
జనియెద ధర్మరాజు ననిఁ ♦ జంపఁగ దిక్కులఁ గీర్తి నింపఁగన్. ౨౮ 817

ఆ. ఎందు సూర్యపుత్రుఁ ♦ డేపున నివసించు, నట్టి దక్షిణాశ ♦ కరుగువాఁడ
నో మహాత్మ! క్రోధ ♦ మూనిన నేఁ జతుర్దిగధిపతుల ననిని ♦ డెంపుమీఱ.

క. మారుకొని విజయ మందెద, శూరత నని శపథ మట్టె ♦ సురలు వినంగాఁ
గోరియె యొనరిచినాఁడను;, నారదమౌనీంద్ర! కావునన్ ♦ యమపురికిన్.

క. అరిగెద యము మార్కొని యెద, దురమున విజయంబుఁ బొంది ♦ తోఁచెద మీఁదా
పరిసరమునఁ బ్రాణిసము,త్కరమునకుం గ్లేశ మిడెడు ♦ కాలుని కింకన్. ౨౯

తే. మృత్యువును బొందఁ జేసి నే ♦ మించువాఁడ
ననుచు వలగొని మ్రొక్కి ద ♦ శాననుండు
హర్షమున మంత్రులం గూడి ♦ యరిగె దక్షి
ణాశనుం గూర్చి; యంతట ♦ నంబరమున. ౨౬ 821

* సంప్రహ స్యాభివాద్య చ, మహర్షే దేవగంధర్వవిహారసమరప్రియః-అనియూ.

క. గురుతేజుఁడు నారదముని,వరుఁ డొక్కక్షణంబు ధ్యాన♦వైభవమున ని
ల్చి రహిన్ విధూమపావకు,కరణిన్ దీపించి యిట్లు♦గాఁ జింతించెన్. ౨౮

*సీ. ఆయుస్సు క్షీణింప ♦ నఖిలజగంబులు నింద్రాదులగు సుర♦లెల్లఁ గ్లేశ
మొందింపఁబడుదురో ♦ యొగి నేయమునిచేత; నట్టి కాలుండెట్టు♦లపజయంబు
నొందును? బ్రాణుల ♦ కొనర స్వకృతస్వకృతములకున్ సాక్షి♦యే యగుచును
రెండవహవ్యవా♦హుండన నలరునో, యెవనిచే లోకంబు ♦ లెల్ల లబ్ధ
ఆ. సంజ్ఞములయి కదలఁ ♦ జాలునో, యెవ్వని
భీతి ముజ్జగములు ♦ ఖ్యాతి వదలి
పరుగులిడునొ యట్టి ♦ భానుతనూజుని
యమునిఁ గూర్చి కర్బు♦రాధిపతియు. ౩౧౪ 823

క. చనుచున్నవాఁడు తానుగ, నని చేయ విధాత, ధాత ♦ యఘము సుకృత మె
ల్లనుదానె యగుచుఁ ద్రిజగము,లను గెల్చిన యమునిదోర్బ♦లవిలాసుఁగృతిన్.

క. గెలువం బూనె నదెట్టులొ, పలాశనాయకుఁడు; సర్వ♦భంగుల యముఁడే
యిలఁ గార్యసాధకుండగుఁ, దులువ యితం డెట్టి కోర్కి♦తో యత్నంబున్.

క. ఒనరించునొ యము గెల్వఁగ;, మనము మహోహర్షపూర♦మగ్నంబుగ నొ
ప్పను యమలోకమునకు నేఁ, జనియెద, యముదానవేంద్ర♦సంగర మెల్లన్.

క. కనుఁగొనియెద నేయత్నం,బున రావణుఁ డబ్జమిత్ర♦పుత్రుని గెలువం
గను బూనునొ వరగర్వం,బున నీతఁడు పోవఁ బూనెఁ ♦ బో యమపురికిన్.

ఇరువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౧ - వ సర్గము.

రావణుఁడు నారకుల విడిపించి యమభటులఁ బాశుపతాస్త్రమునఁ జంపి యార్చుట.

చ. అని మది నెంచి నారదమ♦హాముని తీవ్రగతిన్ నభంబునన్
దనుజుఁడు పల్కినట్టి నుడి ♦ తాఁ జని సౌరికిఁ జెప్పఁగోర్కితోఁ
జనియె యమాలయంబునకుఁ; ♦ జక్కనిధర్మముఁ బూని సాక్షిగా
ననలుని ముందు నిల్పుకొని ♦ యాదృతిఁ బ్రాణు లదెట్టికృత్యముల్. ౧౪ 828

క. ఒనరించినారొ వారల, కనువగు ఫల మనుభవించు ♦ నట్లుగఁ గూర్పం
గను చూచువాని శమనునిఁ, గనియెన్; నారదుని మౌని♦కాంతుని ఘనునిన్.

క. కనుఁగొని యముఁ డర్ఘ్యాసన,ము నిచ్చి యర్ఘ్యంబు ధర్మ♦ముగ నిడి యూరీ
తిని బల్కె; దేవగంధ,ర్వనికర సంసేవితాంఘ్రి♦రాజీవయుగా. ౩ 830

* యేన లోకాస్త్రయ స్సేంద్రాః క్లిశ్యంతే సచరాచరాః, క్షీణే చాయుషి ధర్మేణ స కాలో జేష్యతే కథమ్-అనివ్యా.

సీ. మునినాయకా! క్షేమ♦ము గద, లోకంబున ధర్మము చెడదుగ♦ద, మహనీయ!
మీరు వచ్చుటకు నే♦మి గలదో హేతువు, నా విని మహితుఁడా ♦ దేవమౌని
పలికె నిట్లని ధర్మ♦పాలకా! వివరింతు వినవయ్య కారణం♦బును మఱియును
దానికిని బ్రతివి♦ధాన మెయ్యదియొ చేయంగఁ దలంపుమా ♦ యర్కతనయ!
తే. వీఁడె పేర దశగ్రీవుఁ ♦ డోడిపోవ, నిన్ను సమరంబునం జేసి ♦ నీవు దుర్జ
యుఁడ వటంచుఁ దలంపక ♦ యుగ్రశక్తిఁ, దనకు వశ్యునిగాఁ జేసి♦కొనఁ దలంచి.
క. చనుదెంచెడు నీవిక్రమ, మును దెలియం; డిదియె బీజ♦ముగ నేను జవం
బున వచ్చినాఁడ రాజా!, విను నిన్నుం గాలదండ♦వితతాయుధునిన్. ౬౪ 832
క. దనుజుఁడు కాఁ డెవ్వండైన నేమిచేయంగలండు; ♦ నానాధర్మ
ప్రనియతమనసా! శమనా!, యని యిటు మాట్లాడుచున్న ♦ యవసరమందున్.
క. దూరంబునఁ బుష్పకమపు, డారయ నుదయించు సూర్య♦నట్లొప్పి కడున్
భారాజితమై కన్పడె, నా రావణుఁ డెక్కి నుజ్జ్వ♦లాంగం బగుచున్. ౮ 834
తే. ఆప్రదేశము పుష్పకా♦యతరుచులను
వితిమిరముగాఁ జెలంగె న♦వ్వేళ నదియు
నంతికము చేర వచ్చె; నా♦యసురవర్యుఁ
డచ్చ టచ్చటఁ గనియె భూ♦తాళి నెల్ల. ౯ 835
చ. ఒనరిచియున్న పుణ్యముల ♦ కున్నతపాపమహాంబురాశికిన్
గనఁదగునట్టి తుల్యఫల♦కాండముఁ బొందుచునున్నవారి; నిం
కను దనుజేంద్రుఁ డొక్కయెడఁ ♦ గాంచెను ధర్మనిసైన్యపంక్తులన్
దనుజులతోడ; నంత నొక♦తట్టున భీకరరూపయుక్తులై. ౧౦౪ 836
తే. ఉగ్రులై గాఢరవముల ♦ నొప్పఁజేయు
యమునిదూతలు ప్రాణుల ♦ నటవధించు
చున్ మహార్తులఁ బొందించు♦చున్ జెలంగఁ
దాళఁజాలక ప్రాణివి♦తాన మార్తి. ౧౧ 837
సీ. ఆక్రోశ మొనరించి ♦ యయ్యయో యనుచుండఁ
గొందఱు వినరాని ♦ క్రూరశబ్ద
ముల నేడ్చుచుండఁ; బు♦రుష్వలు దేహములఁ జొచ్చి
యంగము ల్విదళింప ♦ నార్చుచుండ
దారుణాకృతు లొప్పు ♦ సారమేయంబులు
కఱవంగ బాధకు ♦ గాఢరవము
లొక్కకొందఱు చేయు♦చుండంగ, నొకకొంద
ఱందందు శ్రుతులకు ♦ నహితములయి
తే. భయమునుం గల్గఁ జేసెడు ♦ పలుకు లొప్పఁ
జేయుచుండంగఁ గనుఁగొనెఁ; ♦ జెప్పరాని

రీతిగా శోణితోదకం♦బై తనర్చు
వైతరణి యను క్రూరశై♦వలినియందు. ౧౩ 836

క. దూతలు సంతోషంబునఁ, బ్రేతములం ద్రోలి మరల ♦ వెలికిఁ దివియుచుఁ
జేతస్సులు దుఃఖింపఁగ, నాతతిఁ జేయుటయుఁ జూచె ♦ నద్దశముఖుఁడున్. ౧౪

సీ. పెనములలోనఁ గా♦ల్చిన వేఁడియిసుకపైఁ బొరలింపఁగొందఱు♦బోరుమనఁగ,
నసిపత్రవనమున♦యందుఁ జొప్పింపంగ నంగముల్ తెగఁగొంద♦ఱకటయనఁగ
రౌరవం బనెడు నా♦రకమందుఁ బడఁద్రోయఁ దాళఁజాలకకొంద♦ఱోలియేడ్వ
ఘోరశైవలినిలో ♦ బోరన ముంపంగఁ గొంద ఱాబాధకుఁ ♦ గుంది వగవఁ

తే. దీవ్రమౌ క్షురధారలఁ ♦ ద్రెంపఁబడిన
యవయవంబులు బాధల ♦ నార్తి నొంప
నేడ్వఁ గొందఱు, మఱికొంద ♦ ఱంతొ దప్పి
జలము వేఁడఁగ దొరకమి ♦ సందడింప. ౧౫ 840

క. ఆఁకలి కన్నము దొరకమి, నేకతమునఁ గళవళించి ♦ యేమి యనుటకున్
గాక శవాకృతిఁ గృశులై, యాఁకలికిన్ దీనులైన ♦ యట్టిమనుజులన్. ౧౬

తే. వర్ణముల్ చెడి కేశముల్ ♦ వదలఁబాఱి,యున్న వారల, *మలముల♦ను గ్రపంక
ములను దాల్చిన యట్టివా♦రల వివస్త్రు, లైనవారలఁ బరుగెత్తు♦నట్టివారి.

క. కనియెను రావణుఁ డాపథమున వేలకు వేలుగాఁగఁ ♦ బొగిలెడువారిన్
గనుచుం బోవుచు నొకచో, మనుజులఁ బుణ్యాత్మకులను ♦ మహితవిభవులన్.

సీ. చారువిమానముల్ ♦ సంతసంబున నెక్కి వాద్యనిస్వనములు ♦ భవ్యగీత
ములును జెలంగఁగా♦ మోదంబునం బొంగుపుణ్యాత్ములనుగాంచె♦భూమినొకట;
గోదానములు చేసి ♦ గోవులపాల్ ద్రావియలరువారలఁ జూచె ♦ సందునొకట,
నన్నదాతలుగాఁగ ♦ నవనిమించిన వారలన్నముల్ దినుచుంట♦నచటఁ గనియె

తే. గృహముల్ దానములు చేసి ♦ గృహములందుఁ
జక్కనిసుఖంబు లొందుచు ♦ సంతసమున
నలరువారలఁ గసియె, నం♦దందు రావ
ణాసురేశ్వరుఁడు యమపురి♦యందు నెలమి. ౧౭ 844

క. కనకము ముక్తామణులను, దనివారఁగ దానమిడిన ♦ ధన్యులు వానిన్
ఘనభూషలుగాఁ దాల్చుచు, మనములఁ బొంగంగఁ జూచె♦మఱియొకచోటన్.

క. గురుబాహుఁడైన కర్బురవరుఁ డొక్కెడ ధార్మికప్ర♦వరులను దేజ
స్స్ఫురణమున నొప్పుచుండఁగఁ, బరమముదం బొప్పనొక్క ♦పట్టునఁ గనియెన్.

ఆ. స్వీయదుష్కృతముల♦చేత వధింపఁగాఁ,బడుచు ముందు కంటఁ♦బడినవారిఁ
బ్రబలుఁడైన దనుజ♦వర్యుండు విడిపించె, విక్రమమున నిట్టి♦విధి తగదని. ౨౦

* మలపంకధరాన్ క్రాంతాన్-అనిమూ.

క. దనుజేంద్రుఁ డిట్లు వారల, ననూనదయమీఱ ముక్తి ♦ నందఁగఁ జేయన్
గనిరి మహార్తసుఖంబును, మనమున నెంచని దిదంచు ♦ మంచిదె యనుచున్.

క. బలవద్దనుజేంద్రునిచే, ఖలులగు నాపాపు లిట్లు ♦ గా మోక్షంబున్
జెలువారఁ గాంచఁగా వా,రలఁ గాంచుచునున్న ధర్మ ♦ రాజానుచరుల్. ౨౩౹

చ. అతిశయకోప మూని దను ♦ జాధిపు మార్కొనఁ బర్వి రెత్తి; రు
ద్ధతి నిటు లేగి దిక్కుల ను ♦ దారముగా ధ్వని పర్వునట్లు లా
ర్చి తగనిరీతి నిచ్చటను ♦ జేసితివే పనియంచుఁ బల్కుచున్
జతనముమీఱ మార్కొనిరి ♦ శౌర్యము పొంగఁగ సాహసంబునన్. ౨౪౹

చ. పరుగునఁ బోయి పుష్పకముఁ ♦ బ్రాసములం బరిఘాళి భూరిము
ద్గరముల శూలతోమరవి ♦ తానములన్ వరశక్తులన్ మహా
త్తరగతి ముంచి రొక్కుమెయిఁ ♦ దారు శతంబులు వేలుగాఁగ సం
గర మొనరింపఁ జుట్టుకొని ♦ గాఢబలంబులు చూపు వేడుకన్. ౨౫౹ 851

తే. యమునిభటు లంత లెక్కింప ♦ ననువుగాని
భంగిఁ బటువీర్యముల సంగ ♦ రాంగణమున
వెనుకకుం బోవకుండెడు ♦ విక్రమమున
మారుకొని రావణుం గెల్చు ♦ నీరసమున. ౨౬౹ 852

చ. తరువుల వైచి శైలముల ♦ దారుణభంగిని నింపి ప్రాస ము
ద్గరముఖభీకరాయుధవి ♦ తానములం బడఁ గ్రుమ్మి; రంత భీ
కరబలులైన యాభటులు ♦ గాఢరయంబునఁ బుష్పకంబు న
త్తరుణమునందు భగ్నముగఁ ♦ దా రొనరించిరి పౌరుషంబునన్. ౨౭ 853

క. కనకమయంబగు శృంగం,బున మేఘము లావరించు ♦ పోలికగా ధ
ర్మునివీరభటులు పుష్పక,మునకున్ నలుదెసల నిల్చి ♦ భూరిక్రుధచేన్. ౨౮౹

సీ. పుష్పకాసనములఁ ♦ బొలుచు తత్ప్రాసాదముల వేదికాంగణ ♦ మ్ములను దోర
ణావళిఁ బాడుగా ♦ నపుడు చేసిరి మధువ్రతములు పుష్పసం ♦ తతిని క్రోధ
మొప్పినఁ బాడుగ ♦ నొనరించునట్లుగ; నాదిత్యవాసార్హ ♦ మైన యవ్వి
మాన మాసుభటవి ♦ తాన మారణమున భంజింపఁగాఁ *బటు ♦ బ్రహ్మతేజ
తే. మునఁ దనర్చుట నక్షయ ♦ మనఁగ నలరె;
నంతరావణుమంత్రు లి ♦ చ్ఛానుసార
ముగను బలమున్నదాఁకను ♦ దెగి రణంబు
చేయుచుండిరి రావణుం ♦ డేయుచుండె. ౩౦౹ 855

క. దనుజేంద్రుమంత్రు లాయో,ధనమున రక్తాబ్ధిమగ్న ♦ తనువులతో శ
స్త్రనికరహతులగు చుండియుఁ, దనివొందక పోరి రట్టి ♦ తరుణమునందున్.

* భజ్యమానం తథై వాసీ దక్షయ్యం బ్రహ్మతేజసా.-అనిమూ.

తే. ఇరుదెగలవారు సంగర ♦ మేపుమీఱి
చేయుచుండఁగఁ జూడఁగఁ ♦ జిత్రమగుచుఁ
దోఁచె, యమదానవేంద్రమం♦త్రులు చెలంగి
పోరుచుండిరి; యమభటు ♦ లీరసముల. 33 857

చ. [1]దనుజగణేంద్రమంత్రిసము♦దాయముతో ననిసేయ మాని క్రో
ధనిరతి రావణాసురుని ♦ దార్కొని శూలము లట్టె వైచి వృ
ష్టిని నిగుడంగఁ జేయుచును ♦ జేరిన మేఘము లట్లు చుట్టునుం
గనికర మింత లేక పటు♦కాండము లేయుచుఁ బోరి రంతటన్. ౩౪ 858

ఉ. వీరభటప్రహారముల ♦ వింతగ రక్తనదీప్రవాహముల్
భూరిభయంకరంబుగను ♦ బొంగుచు దేహము ముంప నంగముల్
సారములేనిచందమున ♦ జర్ఝరితంబులుగాఁగఁ బుష్పసం
భారముతో నశోకతరు♦వర్యము తోఁచెడురీతి నొప్పుచున్. ౩౫ 859

చ. దనుజవరుండు క్రోధమున ♦ దారుణశూలగదాసిసంఘమున్
ఘనతరశక్తితో మరని♦కాయముఁ బ్రాసశరాళిఁ బ్రాణముల్
గొనుముసలంబులన్ శిలల ♦ గొప్పమహీజములన్ భటాళిపైఁ
దనభుజశక్తి యస్త్రసము♦దాయబలంబును మీఱ వైచుచున్. ౩౬ 860

క. అనిఁ జేసెను దరుశిలలును, గనదస్త్రము లొక్కపెట్టఁ ♦ గాలునిసైన్యం
బున వృష్టిపోల్కిఁ బడియెన్, గనుఁగొనఁగా దారుణమయి♦కడువేగమునన్.

క. సురవైరి ప్రయోగించిన, శరసంతతిఁ జెండి యస్త్ర♦సంతానంబున్
బరిమార్చి ఘోరరాక్షసవరు రావణు వేనవేల ♦ బాణంబులచేన్. ౩౭ 862

తే. వరుస నొంచిరి కాలుని♦భటులు చెలఁగి;
యాతనిం జుట్టుముట్టి మే♦ఘాళి వర్ష
తముపలెన్ భిండివాలసం♦తతిని శూల
ముల నిరుచ్ఛ్వాసునిగఁ జేసి ♦ రలుకఁ బూని;. ౩౮ 863

క. దనుజేశ్వరుండు కవచంబును శోణితపంకదిగ్ధ♦మూర్తి యగుటఁ జ
య్యనఁ దీసి వైచి [2]పుష్పక,మున నుండక నిల్చెఁ గ్రుధను♦భూస్థలిమీఁదన్.

చ. ధనువులఁ గేలఁ బట్టుకొని ♦ దారుణబాణము లట్టె కూర్చి మే
దినిపయి నిల్చి విస్మృతిని ♦ దెప్పునఁ బాసి యిదేమి వీర లీ
యని నను నొంచువారె యను ♦ నర్థము దోఁప ముహూర్తమాత్రమున్
దనమది నెంచి క్రుద్ధుఁడయి ♦ దారుణరీతి యముందునాఁ దగెన్. ౪౦ 865

చ. సురరిపునాయకుం డపుడు ♦ శూలియొ దైవముగాఁ జెలంగ ని
ర్భరతరశక్తిచే నెసఁగు ♦ పాశుపతాస్త్రమె యిప్డు వైవ నా

---

1 అమాత్యాం స్తాం స్తు సంత్యజ్య-అనిమా. 2 స పుష్పకం పరిత్యజ్య పృథివ్యా మవతిష్ఠత, తత స్స కార్ముకీ బాణీ పృథివ్యాం రాక్షసాధిపః-అనిమా.

నరిజనకాలమృత్యు వది ♦ యం చొగిఁ గార్ముకమందుఁ గూర్చి కా
వరమున జ్యానినాదమును ♦ బర్వఁగఁ జేయుచుఁ బండ్లు గీటుచున్. ౪౨ 866

చ. నిలువుఁడు నిల్వుఁ డంచుఁ గడు ♦ నిర్భరనాదము గల్గఁ బల్కి యు
ప్పలభుగీశ్వరుండు గురు♦బాహువు లట్టి విదిర్చి జ్యాలతన్
బెలుచ ధ్వనింపఁ జేసి తన♦విక్రమ మేర్పడ నట్టి దీటి య
బ్బలువిలుకాఁడు కార్ముకర♦వంబున దిక్కులు పిక్కటిల్లఁగన్. ౪౩ 867

సీ. ఆదివ్యశరము న♦త్యంతకాంతకుఁ డుగ్రుఁడై త్రిపురంబుల ♦ నడఁగఁ జేయ
వైచినగతి నట్టి ♦ వైచె నారలపయిఁ; బొగలేని హుతవహు♦మూర్తిఁ బోలి
యున్న యారావణు♦నుగ్రరూపమునె యాశరమప్డె తాలిచి ♦ చంచదుగ్ర
రశ్ములఁ జెలఁగి ఘ♦ర్మమునఁ గాననమును దహియించునగ్నిచం♦దమున మెఱసి

తే. జ్వాలలం గ్రమ్మరించుచు ♦ సత్వరముగ
*దానవానుగతంబయి ♦ తత్స్థలమునఁ
గలుగు పొదలను దరువుల♦గముల నీఱు
చేయుచుం బరుగెత్తె నో♦హో యనంగ. ౪౪ 868

చ. అనుపమతచ్ఛరార్చులకు ♦ నాయమసైన్యము లెల్ల భస్మమై
యనిఁ బడె, దావదగ్ధవిత♦తావనిజాకృతి; నంత మంత్రులున్
దనుజులు తన్నుఁ గొల్వ భయ♦దంబగు విక్రమ మొప్ప గొప్పదా
నినదము వెల్వరించె ధర♦ణిన్ వడఁకించెడునట్టు లుగ్రుఁడై. ౪౫ 869

ఇరువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౨ - వ సర్గము.

యమునితో రావణుఁడు సంగరము చేయుట.

ఉ. ఆనినదంబు కర్ణముల♦యందుఁ బడన్ రవిసూనుఁడౌ యముం
డా నిది మోదనాదము జ♦యంబును గాంచెను దానవుండు నా
సేన నశించె నంచెటిఁగెఁ ♦ జిత్తమునం; దిటు లెంచి క్రోధమున్
బూని సురక్తనేత్రుఁడయి ♦ పోల్చి రణం బొనరించువేడుకన్. ౧ 870

చ. అరదము తెమ్ము వేగముగ ♦ నాయితముం దగఁ జేసి సూత! నం
గరమున కన్న, సూతుఁడు ని♦కామజవంబున ఘంటికారవం
బరుదుగ నొప్పనున్న రథ ♦ మద్భుతరీతిని బొల్చుదాని భీ
కరగతి నొప్పుదానిఁ గడఁ♦కన్ గొని తెచ్చి వచించె జేనితోన్. ౨ 871

మ. గురుతేజంబునఁ బొల్చునాయముఁడు సం♦కోచంబు లేకంత న
య్యురదం బెక్కెను; బాశముద్గరములన్ ♦ హస్తంబులం దాల్చి భీ

* క్రవ్యాదానుగతం రణే- అనిమూ.

కరరూపంబున మృత్యువట్టె నిలిచెన్ ♦ గాఢప్రమోదంబునన్
సరసీజాప్తునిపుత్రు మ్రోల; నదియే ♦ సర్వప్రపంచంబులన్. ౭ 872

క. విలయం బందఁగఁ జేయును, గలఁగక యవ్యయమునౌచుఁ ♦ గ్రాలుం జుమ్మీ
యలమృత్యువు; వంతఁ బార్శ్వస్థలి రూపముఁ దాల్చి కాల ♦ దండము నిలిచెన్.

తే. అదియె యమునకు సాధనం ♦ బై స్వతేజ
మున ధనంజయురీతిగఁ ♦ దనరి దివ్య
మగుచు నొప్పును స్యందన ♦ మందు నదియు
నిరుపమానంబుగాఁ దగి ♦ నిలిచె నంత. ౮ 874

సీ. యమునిపార్శ్వంబున ♦ నలఘోరేఁ గాలపాశంబులు భయదరూ ♦ పంబు లగుచు
జాతవేదసునిసం ♦ స్పర్శమువలె నొప్పి తనుధారియైన ము ♦ ద్గరము నిలిచె;
నంతట లోకత్ర ♦ యం బాకులంబయ్యె, నమరులు వడఁకిరి ♦ యమునిఁ దీవ్ర
కోపమొందినవాని ♦ నాపగిదిం బోవ నున్నవానిం గాంచి ♦ యన్నిలోక

తే. ములు తపించెను; సూతుఁ డి ♦ మ్ములరథంబు
పయిని గూర్చుండి రుధిరప్ర ♦ భల వెలుంగు
నశ్వములఁ దోలె నార్చుచు ♦ నసురవర్యుఁ
డున్నచోటికి నతిజవ ♦ మొప్పునట్లు. ౯ 875

క. హరిహయసంకాశములౌ, తురగము లవి మనసుకంటెఁ ♦ దోరపుజవమున్
బరఁగంగ యమునిఁ జేర్చె న,మర మపుడగుచుందునట్టి ♦ త్ర్యాస్థలమునకున్.

*చ. అరదము మృత్యుసంయుత మ ♦ హోర్యము లోకభయప్రదంబునై
పరఁగి వికారరూపమున ♦ భాసిలుటం గని దానవేంద్రుపా
ర్శ్వవరతిఁ జెలంగుమంత్రులు వా ♦ సన్ భయమందుచుఁ బాఱి రట్టె భీ
కరబలులయ్యుఁ గ్రోధమును ♦ గాంచియుఁ జేయఁగలేక యార్తులై. ౧౦

ఆ. అల్పసత్త్వ లగుట ♦ నతిభయ మాత్మల
డిందుపడఁగఁ జేయు ♦ టం దదీయ
దర్శనమున స్మృతియుఁ ♦ దప్పుటఁ బాఱి రా
యోధనంబు చేయ ♦ నోప మనుచు. ౧౧ 878

క. తనమంత్రు లఖిలదిశలకుఁ, జనుచుండుటఁ జూచి యాద ♦ శగ్రీవుఁడు లో
కనికరభయదంబగు నా,వనజాప్తకుమారరూప ♦ వైఖరిఁ గనుచున్. ౧౨

క. అరదము లోకభయప్రద, ముగుతరమగు టరసి క్షోభ ♦ మొందక నిలిచెన్
సురవైరి మదిని భయ మే,వరుసన్ జొరరామిఁ బోయె ♦ వచ్చినక్రోవన్.

శా. అంతన్ దండధరుండు తీవ్రగతి న ♦ య్యాదిత్యవిద్వేషి న
త్యంతక్రోధము మీఱఁ జూచి యిఁక నీ ♦ ధాత్రిన్ మనన్ వచ్చు దు

* దృష్ట్వా తు తే తం వికృతం రథం మృత్యుసమన్వితమ్-అనిమూ.

ర్దాంతుం డీయముం డంచు నెంచకయె సం♦గ్రామంబు చేయంగ ని
శ్చింతన్ వచ్చితివే యటంచు మదిలోఁ ♦ జింతించి యుత్సాహియై. ౧౩
ఆ. శక్తితోమరముల ♦ సరగున వైచెను, దనుజవర్యుమర్మ♦తతులు వాని
తాఁకునం జలించెఁ; ♦ దద్ధతికిన్ మర్మ,ములు గలంగి నల్ల ♦ మునుఁగ నతఁడు.
క. ఘోరంబౌ తద్బాధకు, నోరుచుకొని నిలిచె వజ్ర ♦ మొగి బాధింపన్
భూరిమహీధర ముండెడు, తీరున] నిటు రావణుండు ♦ స్థితిఁ గని యంతన్.
చ. శరములపిండు నాయమునిఁ♦స్యందనవర్యము పైని వృష్టి ని
ర్భరగతిమీఱఁగా జలధ♦రంబులు భూస్థలి నించుమాడ్కిఁగాఁ
గురిసె; [శరంబు లయ్యవియు ♦ ఘోరతరంబగు వజ్రమట్లు భీ
కరములుగాఁ జెలంగి యటఁ ♦ గాలునిఁ గప్పడకుండ నిండినన్. ౧౬ 884
చ. ధరణిధరంబు మేఘములు ♦ దారుణరీతిని బెక్కువర్ణముల్
పరఁగఁగఁ గప్పుచందమున ♦ భాసిలె నయ్యముఁ డాశరాళిలోఁ;
ద్వరపడి ధర్ముఁ డాశరవి♦తానము నప్పుడు లీలవోలె భీ
కరశరసంహతిన్ మరలఁ♦గా నొనరించి మహోగ్రమూర్తియై. ౧౭ 885
ఉ. ఘోరశరంబులన్ రిపుల♦కూటము నొంచు నతండు నొంచె నా
వైరిని;] నంతఁ బోక రిపు♦వక్షమునన్ గురుశక్తి సాయకా
సారము నించె దానికిని ♦ జయ్యన మాఱొనరింపఁ బూనియున్
భూరితదీయబాణహతిఁ ♦ బొందుటఁ జేడ్పడియుండె నుంత తాన్. ౧౮
క. అరిజనకాలుఁడు కాలుఁడు, శరముల నొప్పించె నిట్లు ♦ జరగెను బెనుసం
గర మేడురాత్రు; లాసుర,వరుఁ డోడక మూర్ఛఁ గనక ♦ బవరము సలిపెన్.
సీ. యమరాక్షసుల కంత ♦ నయ్యెను దములయుద్ధము,వారలిర్వురు♦ద్ధతులునాట
విజయకాంక్షులు నాట ♦ విపులాహవమునందు వెనుకంజవేయని ♦ వీరు లౌట
నొక్కరీతిగఁ బోరి; ♦ రుగ్రంబుగాఁ బోరువారలవిక్రమం ♦ బారయంగ
దేవగంధర్వులు ♦ పావనమతులైన మునులును సిద్ధులు ♦ వనజసూతి
తే. ముందు నిడుకొని వచ్చి తా ♦ రందు నిల్చి
చూచుచుండిరి; యమరాక్ష♦సులు కడంగి
సంగరము నిట్లు చేయంగ ♦ జగముల కది
ప్రళయముగఁ దోఁచుచుండె; నా♦రావణుండు. ౨౨ 888
క. సురనాథాశనినిభమౌ, వరచాపము మ్రోయఁజేసి ♦ బాణమ్ముల నం
బరము నిరంతరమగున, ట్లురవడి నాయమునిమీఁద ♦ నుద్ధతిఁ బఱపెన్. ౨౩
సీ. శరచతుష్కంబుచే ♦ శమనునిమృత్యువు, దారుణబాణస♦ప్తకముచేత
నతని, సారథి బాణ♦శతసహస్రంబున యమునిమర్మంబుల ♦ నడలఁ జేసె;
దానికిఁ గోపించు ♦ తపనసూనునివదనమునుండి క్రోధధ♦నంజయుండు
వెలువడె నిశ్శ్వాస♦ములతోడ జ్వాలాళి మెఱయంగ జవమున ♦ మెఱపురీతి;

తే నట్టి చిత్రంబు చూచి రా♦యమరదనుజ
రాక్షసులు క్రోధవహ్నిచే ♦ నీక్షణంబ
వైరిబలముల దహియింపఁ ♦ గోరె నీతఁ
డనుచుఁ దలపోయుచుండ న♦య్యవసరమున. ౨౮ 890

తే. కాలమృత్యువు లిర్వురు ♦ గాఢకోప,యుక్తులై సత్వరోద్యమ ♦ మొప్పఁజేయ
సిద్ధముగనుండి;రంతటఁ♦జెలఁగిమృత్యు,వట్టికోపంబుదీపింప ♦ యమునిఁ జూచి.

చ. ననుఁ దర్వఁబూని పంపు మరి♦నాయకుఁ డీతనిఁ సంగరంబునన్
దునిమెద నీమహారిపుని ♦ దోడనె; నేఁ జనఁ గాచువారు లే
రనుట యెఱుంగు దీవు నిది ♦ యైన స్వభావము నాకు వైరులం
దునుముట పూర్వ మెందఱినొ ♦ దున్మితిఁ గాదె పరేతనాయకా!. ౨౯

సీ. సిరిచేత నెంతయు ♦ గరువంబుఁ గన్నట్టి యాహిరణ్యకశిపు ♦ వానముచియు
శంబరాసురుఁడును ♦ సంహ్రాదియును, ధూమ కేతు*విసంధులు♦ఖ్యాతబలియు
దంభనాముండగు♦దైత్యుండు వను జేంద్రుఁడగువృత్రుఁడును బాణుఁ♦డ నెడుదను
డన్లై కార్తస్వరుం ♦ డనువాఁడు నరకాఖ్యుఁడా మధుకైటభు ♦ లఖిలశాస్త్రఁ

తే. వేత్తలైన రాజర్షులు ♦ వితతపన్న,గములు గంధర్వ లాయుర♦గములు, దైత్య
యక్షులున్ మానిరాజన్య♦ లచ్చరలును,నాబలంబున జీవితాం♦తంబు గనుట.

క. కనుఁగొనుచుందు వుశమనా!,వినుము యుగాంతంబునందుఁ♦బృథ్వియు జలధుల్
గను క్షయము నాకతంబున, ఘనపర్వతనదులు తరుని♦కాయము లెల్లన్.

తే. పేరుకొంటిని గొందఱ♦వీరు గాక, బలయుతులు దుష్ప్రధర్షులు ♦ పలువు రట్టి
నాదుశక్తి నంతంబుఁ గ♦న్నార లీని,శాచరుం డెంత వీనిని ♦ జంపు టెంత.౩౩

చ పనుపుము సాధువర్య! దితి♦పట్టిని వీని వధించి వచ్చెదన్
ననుఁ గని యెట్టివాఁడె యయి♦నన్ బ్రదుకం గలవాఁడె? ధర్మవి
ద్ఘనుఁడవు నీ వెఱుంగనిది ♦ కల్గునె; నేఁ గనఁగా ముహూర్తమై
నను బ్రదుకం డెవం డిదియు ♦ నాదుబలస్తుతి గాదు దేవరా!. ౩౪ 896

ఆ. ఇది యనాదిసృష్టి♦యే యని తలపోయఁ
జనును నాస్వభావ ♦ మనఁగ నిదియె;
యనిన సుప్రతాపుఁ ♦ డగు యముం డమ్మాట
విని వచించె నిట్టు ♦ లనుచుఁ గడఁక. ౩౫ 897

చ నిలువుము మృత్యువా! యితని ♦ నేనె వధించెద నీక్షణంబునం
గలుషమయాత్ముఁడౌ నితనిఁ ♦ గాంచిన నాగ్రహ ముబ్బి పొర్లెడున్
విలయము నొందునట్టి దశ ♦ వీనికిఁ గల్గె నటంచు నేత్రముల్
జ్వలనునిరీతి క్రోధమునఁ ♦ జాఁబఁగ నెఱ్ఱఁబడన్ మహోగ్రుఁడై. ౩౬ 898

---

* విసంధి ర్ధూమకేతు శ్చ-అనిముఖ్యపాఠము. సంహ్రాది ర్ధూమకేతుశ్చ-అనిపాఠాంతరము ఈ రెండుపేరులు నిటఁ జేర్పఁబడినవి.

క. భానుతనూజుఁడు యముఁడా, దానవుఁ జంపంగఁ బూని ♦ తనకరమున నెం
తేని గ్రుధఁ గాలదండమ్ముఁ, దా నందె నమోఘ మగుచుఁ ♦ దగునదిరామా!.
ఆ. దానిపార్శ్వమందె ♦ దారుణరీతిని, బొల్చు కాలపాశ♦ములు బృహత్త్వ
సంఖ్య నిల్పఁబడియె ♦ జ్వలనసంస్పర్శసం, కాశముద్గరంబు ♦ గ్రాలు నచట.
చ. తనువు ధరించి ముద్గరము ♦ దర్శనమాత్రముచేతఁ బ్రాణిజీ
వనముల లాగుచుండు నది ♦ వాంఛను దాఁకినఁ జెప్ప నేల? దా
నిని గడుఁ బూన్కి వైచినను ♦ నిర్గతజీవునిఁ జేయుచుండు; నం
త నతఁడు కాలదండమును ♦ దాఁకిన నయ్యది యట్లె మండుచున్. ౩౯౪ 901
క. దనుజుని గాల్చెడురీతిని, గనఁబడియెన్; యముఁడు తాఁకఁ♦గా భూరిబలం
బున నమ్మహానీయశరం,బు నితాంతము విస్ఫులింగ♦ముల నెగఁజిమ్మెన్. ౪౦౪
చ దురమున నున్న యెల్లరును ♦ దోడనె యుజ్జ్వలకాలదండమున్
సురరిపుఁ జంపఁగా యముఁడు ♦ శూరతఁ గైకొన భీతినొంది ని
ర్భరగతిఁ బాఱి; రంత సుర♦వారము లెంతయు క్షోభ మందె ని
ష్కరుణుని సూర్యసూతి దశ♦కంఠుని జంపెడుకాంక్ష పొంగఁగన్. ౪౨ 903
చ. కరమునఁ గాలదండమును ♦ గ్రక్కునఁ గైకొన నాత్మరూప మా
సరసిజసూతి కన్పఱచి ♦ సాధువచస్థితి నిట్లు పల్కె; భా
స్కరతనయా! మహాభుజ! య♦ఖండతరానమువిక్రమా! నిశా
చరు నితనిం గఠోరతర♦సాధన మియ్యది వైచి యుత్తతిన్. ౪౩ 904
క. చంపకు చంపకు మీతని, కింపారఁగ నేను వరము ♦ లిచ్చితిఁ ద్రిదశుల్
చంపఁగఁ జాలరు ని న్నని;, తెంపున నో త్రిదశవర్య! ♦ తీవ్రక్రుధచేన్. ౪౪
క. దనుజుని నీవిటఁ జంపినఁ, జను నానుడి వ్యర్థమగుచుఁ ♦ జండాంశుసుతా!
విను నీచే నావచనం, బనృతముగాఁ జేయఁబడఁగ ♦ నర్హామె చెపుమా?. ౪౪
తే. ఎవఁడు నావచనంబు న♦నృతము చేయు
నతఁడు మనుజుండె యైనను ♦ నమరుఁడైన
త్రిజగముల ననృతములుగఁ ♦ దెంపు మెఱయఁ
జేసినట్లౌను శంక లే ♦ దేనరణిని. ౪౭౪ 907
సీ. మత్ప్రియార్ప్రియజంతు♦మండలవిషయమై యాగ్రహంబొందిన ♦ యట్టి నీవు
కాలదండము వైవఁ ♦ గడు రౌద్రమై జగత్త్రయభయావహమయి♦దారుణగతి
స్వవిషయభూతులౌ ♦ సకలప్రజలఁ దనవాతఁ బెట్టుకొనుచు ♦ భాస్కరసుత!;
యిద్ది యమోఘమై ♦ యెనఁగి మహాభీతికరమయి వైవ నె♦ల్లర వధించు
తే. దీని మృత్యుపురస్కృతం ♦ బైనదాని, మున్ను నేను సృజించితి ♦ నన్నుతాత్మ!
దనుజతలపైన వైవఁగాఁ♦దగదు దీని, శాంతమూర్తివి నాదువ♦చనమువినుము.
క. దీనిని వైవఁగ నెవ్వం, డైన ముహూర్తంబు బ్రదుకఁ ♦ డట్టి శరము నో

భానుసుతా! యిదివైచిన, దానవుఁ డీతండు మృతిని ♦ దాఁ గనకున్నన్. ౪౮

క. మృతిఁ గాంచిన నట్లైన న,నృతమగు నాపలుకు గాన ♦ నీహేతువుచే
దితిజునిఁ జంపఁగఁ బూనిన, యతులితసాధనము దీని ♦ యమ! ధర్మపతీ!. ౪౯

క. ఉపసంహరింపు వైవకు, మిపు డీతనిపైన; సత్య♦మే యెప్పుడు ధా
త పలుకు ననియెడి కీర్తిని, దపనాత్మజ! నిలుపవయ్య! ♦ ధాత్రీస్థలిలోన్. ౫౦

తే. లోకముల మేలు కోరుదే ♦ నీకరణిని
జేయుమా! యంచుఁ బల్కిన ♦ నాయుదార
ధర్మచిత్తుఁడు యముఁడు వి♦ధాతఁ గాంచి
భక్తిమీఱఁగ నివ్విధిఁ ♦ బల్కె నపుడు. ౫౧ 912

తే. ఇదిగో నీకాలదండంబు ♦ నిపుడె నేను, వైవ మానితి స్వామివి ♦ నీవె నాకుఁ
గాదె నీయాజ్ఞ విడువంగఁ ♦ గలనె యిప్పు,డేమి చేయంగవలయు నే♦నింకమీఁద.

చ. వరములఁ గన్నదర్పమున ♦ వర్ధిలు నీదశకంఠు నేను సం
గరముఁనఁ జంపకున్న నిటఁ ♦ గాఁదగు కార్యము లేదు నాకు నో
సరసిజజన్మ! యీదనుజ♦జాల్ముఁడు న న్గనకుండునట్లు నే
నరిగెదనంచుఁ బల్కుచు ర♦థాశ్వయుతంబుగఁ దా నదృశ్యుఁడై. ౫౩ 914

క. పరమేష్ఠి సెలవుఁ గైకొని, యరిగెన్; దశకంఠుఁ డంత ♦ యము గెల్చిన సు
స్థిరకీర్తిఁ జెందినటులే, పరమానందమున నాత్మఁ ♦ బరికించి తగన్. ౫౪ 915

ఆ. పుష్పకంబు నెక్కి ♦ పోయె యమాలయ
మపుడె వదలి; యముఁడు ♦ హర్ష మొందె
బ్రహ్మ మొదలు దివిజ♦వారయుతుండయి
చనియె నారదుండు ♦ స్వర్గమునకు. ౫౫ 916

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౩ - వ సర్గము.

రావణాసురుఁడు రసాతలమునకుం బోవుట.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డిట్లమర♦శల్లజు ధర్ము ననిన్ జయించి తా
నని నొనరించినట్టి విజ♦యావహ కార్యము నెన్నుకొంచు మి
త్రనికరముం దమిం గనియె; ♦ దారుణరక్తపరీతగాత్రు సా
ధనవరజర్ఝరీకృతుని ♦ దానవనేతను గాంచి రాక్షసుల్. ౧ 917

క. చనుదెంచి చేరువకు నిం, తనరాని మహాద్భుతమున ♦ నలరారుచు నా
తని జయమున వర్ధిల్లం,గను జేయుచుఁ జారుపుష్ప♦కంబునఁ గడఁకన్. ౨

క. మారీచుఁడు లోనగుసుర,వైరులు రావణునితోడ ♦ వైభవమలరం
గా రంజిల్లుచు నెక్కిరి, వారల సాంత్వితులఁ జేసె ♦ బల్కుల నతఁడున్. ౩

ఉ. అంత రసాతలంబుఁ జొర ♦ నాదనుజేశ్వరుఁ డెంచి దైత్యసం
క్రాంతము సర్పసంఘపరి♦రాజితముఁ వరుణాభిరక్షితా
నంతమునౌ పయోనిధి న♦నంతవిభూతిని జొచ్చె దైత్యుల
త్యంతము మోదమంద; నిటు ♦ లబ్ధిని జొచ్చి యనంతరంబునన్. ౮ 920

క. వాసుకిపరిపాలితమై, యేసరణి నెదుర్పరాక ♦ యెసఁగునగరముఁ
శ్రీసంతతజుష్టమును స,రీసృపయుగ్భోగవతిపు♦రీతిలకంబున్. ౮౹ 921

క. కనుఁగొని యందలిఫణులన్, దనవశమున మెలఁగఁజేసి ♦ తరలి ప్రమోదం
బున [1]మణిమతియను పురికిం, జనియెన్; దనుజేంద్రులందు♦సాంద్రవిభూతిన్.

సీ. బ్రహ్మ యిచ్చినసద్వ♦రంబులచేఁ గ్రాలి కీర్తియశంబు ల♦కృత్రిమములు
గాఁ దగ రాజిల్లి ♦ క్రవ్యాదవీరులై తగునివాతకవచ♦దర్పవీర్యు
లప్పురంబున నుందు ♦ రవ్వారిఁ బిల్చెను సమరంబుచేయ ద♦శవదనుండు;
వారు బలాఢ్యులై ♦ బహువిధసాధనయుక్తులై యుద్ధమం ♦ దొప్పునట్టి

ఆ. మదము గల్గి వెడలి; ♦ రిదె వచ్చితి మటంచు
బలికి; రంత శూల♦ములఁ ద్రిశూల
ములను బట్టసాసి♦కులిశ పరశ్వథ
ములను గ్రుమ్మఁ బూని ♦ రొలయు వేడ్క. ౯౹ 923

క. దనుజులు రాక్షసులును దా,రొక్కని యన్యోన్యంబు గెల్చు♦కోర్కుల యుద్ధం
బును జేయుచుండఁగాఁ గడ,చెను [2]వర్షం బొండు నుంత♦చెందక కొఱఁతన్.

క. ఇరువీడులందుఁ గన నొ,క్కరికైనను గెలుపుగాని ♦ గరువ మెడలి సం
గరమునఁ బాఱుటగానీ, జరగక యని యొక్కరీతి ♦ సాగుచు నుండెన్

సీ. ముజ్జగంబులయందుఁ ♦ బోవ సమర్థుఁడై దేవదేవుండయి ♦ పావనుఁడయి
తనరు విధాత యా♦తరుణంబునన్ హంసవరోహ్యథమగు యాన♦వరము నెక్కి
యవ్యయుండగుటఁ దా ♦ నచటికి వచ్చెను జవ మొప్ప; నయ్యెడ♦సాగుచున్న
రణకర్మమును నిల్పి ♦ రాక్షసవరుల నివాతకవచులను ♦ బరమహర్ష

ఆ. మునఁ జెలంగి పిల్చి ♦ యనియె వృద్ధుఁడు పితా
మహుఁడు జ్ఞానవిదుఁడు; ♦ మాన్యులార!
దశవదనుఁడు వీఁడు ♦ దనుజామరులకు న
జేయుఁ డగును జుండి ♦ యేయెడలను. ౧౧౹ 926

క. సురదానవు లొక్కటియై, పరాక్రమించినను మీరు ♦ బవరంబునఁ జా
వరు మీకు నేను బూర్వము, వరముల నిచ్చితిని గాదె ♦ వరమతులారా!.

ఆ. కనుక మీసఖత్వ ♦ మనుకూల మితనికి
వనుచుఁ దోఁచె నాకు ♦ ననుఁగుమిత్రు

---

1 యయౌ మణిమతీం పురీమ్-అనిమూ. 2 సాగ్ర స్సంవత్సరో గతః-అనిమూ.

లోక్కరీతిఁ గూడి ♦ యుండ సర్వార్థముల్
కలుగు సంశయంబు ♦ గలుగ దిందు. ౧౩ 928

క. అనినంత నగ్నిసాక్షిగ, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు ♦ ధాతృననుజ్ఞం
గొని వారలతో సఖ్యం,బును జేకొనెఁ బ్రీతి మిగులఁ ♦ బొందెన్ మదిలోన్.

క. పరమేష్ఠి చనియెఁ; దదనం,తరము దశాస్యుండు దనుజ♦తల్లజులగుత
త్పురపాలకు లర్చింపం, గర మామోదమున నందుఁ ♦ గడపె శరత్తుల్. ౧౪

క. తనపురికంటె విశేషిం,చిన సుఖముల నందుఁ బొంది ♦ చిత్తముపొంగన్
దనుజు లొకొక్కరు వేఱొ,క్కనికిన్ బోధించుచిత్ర♦గతు లగుమాయల్.

క. వినుచున్ గ్రహియించెను జ,క్కనిరీతిని నొకటి కొదువఁ♦గా శతమాయల్
మనమున ధరించి యవ్వలఁ, జనియెన్ జలనాథుపురము♦సరణిం గనుచున్.

క. చనుచుండి యశ్మనామం,బునఁ గడుబెడఁగైన నగర♦మును గని నందున్
ఘనబలముల మెఱయుచుఁ ద,క్కినవారిని లెక్కఁగొనక ♦ కృత్రిమయుతులై.

క. తనదారుకాలకేయులు, కనదున్నతవిభవయుక్తిఁ ♦ గ్రాలఁగ వారిన్
గని యుద్ధమునకు రమ్మన, దనుజులు వారెల్ల రాఁగఁ ♦ దా బలమొప్పన్.

తే. వారి వధియించి శూర్పణ♦ఖారమణుని
భూరిబలుని విద్యుజ్జిహ్వుఁ ♦ గోరి వైరి
బలము నాల్కను జాపి యి♦మ్ముల గ్రహించి
తినుచునుండఁగఁ గన్గొని ♦ తెంపుచేసి. ౧౯ 935

సీ. సోదరిపతి వీఁడు ♦ గాదె యం చెన్నక ఖడ్గముచేతఁ ద♦త్కంఠ మట్టె
తెగవేసె; క్షణమున ♦ నగణితబలశాలి వాని వధించి దో♦ర్బలము మెఱయ
నాల్గువందల దైత్య♦నాథుల ననిఁ జంపి యవ్వలఁ జని సితా♦భ్రాభమగుచుఁ
గైలాసమును బోలి♦క్రాలుచు దివ్యమౌ వరుణాలయముఁ గాంచె;♦వరుననందుఁ

తే. బాలు చక్క స్రవింపఁగా ♦ భాసురముగ
నలరుచుండిన సురభిని ♦ హర్షమలరఁ
గనియె నద్దాని పాలచే♦తనె జనించి
ధరణి క్షీరోద మనెడు సా♦గరము వెలయు. ౨౦ 936

ఆ. *ఎలమి నందు గోవృ♦షేంద్ర వరారణిఁ
గనియె శీతరశ్మి♦గణము మెఱయు
నట్టి రాత్రినాథుఁ ♦ డగుచంద్రుఁ డందుండి
యుద్భవించెఁ గీర్తి ♦ యొప్పుచుండ. ౨౧ 937

క. పరమర్షులు తత్ఫేనం, బరుదుగ నిత్యంబుఁ ద్రావి ♦ యాగోవు మహా

*:దదర్శ రావణ స్తత్ర గోవృషేంద్రవరారణిమ్-అనిమూ. గోవృషేంద్రస్య మహావృషభస్య వరారణిం మాతృస్థానీయామ్-అనివ్యాఖ్య.

దరమునఁ గొల్చుచు జీవిం,తురు పీయూషంబు దానఁ ♦ దోఁచెం గాదే. ౨౩
ఆ. స్వధయె భుక్తిగాఁగఁ ♦ జను పితరుల కగు,స్వధ జనించె దాన ♦ జనులు దేని
సురభియనుచుఁ బ్రీతి ♦ శోభిల్లఁ బిల్తురో, యట్టి కామధేను ♦ వచట నుండ.
చ. దనుజవరుండు దానికిఁ బ్ర♦దక్షిణ మొప్పఁగ వందనంబుఁ జ
క్కనివిధి నద్భుతాహవము♦గా నొనరించి భయంకరంబుగాఁ
గనఁబడుచున్ బలావళులు ♦ గావఁగ జీవనధార లెన్నియో
యనిశము పొల్చుచుండఁ దగు♦నట్టినిధంబునఁ జెన్నుమీఱుచున్. ౨౬ 940
క. శరదభ్రనిభంబగుచున్, వరుణాలయ మచట వెలయఁ ♦ బరమముదమునన్
బరిపరి మెచ్చుచు నెంతయుఁ, బరికించి దశాననుండు ♦ బరవస మొప్పన్.
సీ. కావలియున్న బ♦లావళి మార్కొని కొందఱ వధియించి ♦ కొంక కట్టె
వాగు తన్ మార్కొని ♦ బాణజాలంబుల నొప్పింపఁ జొచ్చి ద♦నుజవరుండు
వారిఁ గన్గొని యిట్లు ♦ పలికె మీరాజుతో నారాకఁ దెలుపుఁడీ♦భూరిబలుఁడు
రావణుం డిపుడు సం♦గ్రామకాంక్షను వచ్చె యుద్ధంబుచేయుమా♦యుద్ధమునకుఁ
తే. జాల వే యోడినాఁడ నిం ♦ కేల యనుచు
నైననుం జెప్పుమనుడు భ♦యంబు గల్గ
దతని కంజలి చేసిన ♦ ననుచుఁ, బలుకు
నంతలో నాగ్రహ మ్మూని ♦ యతులబలులు. ౨౮ 942
క. వరుణునితనయులు తత్సుతు, లురుబలనాయకులతోడ ♦ నొక్కమొగిని వ
చ్చిరి గా,పుష్కరులను ని,ర్వురు సేనాపతులు భీక♦రులు దురమందున్. ౨౯
చ. ఘనబలముల్ తముం గొలువఁ♦గా నుదయించు సరోజమిత్రుఁడో
యన వెలుఁగొంది కామగతు ♦ లద్భుతరీతిఁ జెలంగ నున్న స్యం
దనగణ మొప్పఁగా దనుజ♦నాథుని మార్కొని; రంత దారుణం
బనుపమరోమహర్షణము♦నౌ సమరంబు పొసంగె నత్తఱిన్. ౩౦ 944
చ. వరుణునిపుత్రు లెల్ల సుర♦వైరివిభుం దగురీతిఁ దాఁకి ర
త్తరుణమునందుఁ దత్సచివ♦తల్లజు లెల్లను దానవేంద్రు భీ
కరసచివాళితో దుర మ♦ఖండముగా నొనరించి; రంత నా
వరుణునిసేన లెల్ల క్షణ♦భంగము నొంది నశించె నంతటన్. ౩౧ 945
చ. బలములు క్షీణతం గనుట ♦ వారలు గాంచి మహాసురాంబకం
బులఁ గడుఁ బీడ నొంది రణ♦ముం బొనరించుట మాని వేగమే
యిలపయి కేగుదెంచి దను♦జేశునిఁ బుష్పకమందుఁ గాంచి భూ
తలముఁ ద్యజించి సత్వరర♦థంబుల నంబర మొంది యంతటన్. ౩౩ 946
తే. తుల్యమా స్థాన మొందుటఁ ♦ దముల యుద్ధ
మయ్యె నన్యోన్య మత్తఱి ♦ నమరదనుజ

సంగరముఁ బోలి యానభ♦స్థలమునందు
వరుణతనయులు పిదప సం♦భ్రమముమీఱ. ౩౪ 947

చ. అనలునిబోలు బాణముల ♦ నాదనుజేంద్రుని నొంచి సంగరం
బున కిఁకఁ బూనకుండువిధ♦ముం బచరించి ప్రమోదచిత్తులై
ధ్వనుల నొనర్చి రద్ది బహు♦ధా దెసలందుఁ జెలంగె; నంత నా
దనుజవరుండు నొచ్చుటను ♦ దాను మహోదరుఁ డాత్మ నెంచుచున్. ౩౫

ఉ. దారుణకోప మొంది రణ♦ధర్మము నూని యిఁకేటి లోకమం
చారసి మృత్యుభీతిఁ గన ♦ కద్ధు దురం బొనరింపఁ బూనె; న
వ్వీరుఁడు వారి మాఁగ్గని వి♦భీతిని గామగతుల్ చెలంగఁగా
మారుత మట్లు పోవుహాయ♦మండలముల్ వధియించె నేర్పునన్. ౩౬ 949

క. గదచేత నిట్లు పితృపతి,సదనమునకు వానిఁ బనిపి ♦ శౌర్యంబున ను
న్మదుఁడై వారల యోధుల, నదయత నూర్వులను జంపి ♦ యత్యుద్ధతిచేన్.

క. విరథుల సంగరతలమున, వరుణాత్మజులఁ గని యార్చెఁ ♦ బటుతరముగ; ని
ట్లురవడిమీఱ మహోదరుఁ, డరిహయసారథుల స్యంద♦నావళిఁ గూల్చన్.

క. ధరణిం బడియెను; బిదపన్, వరుణాత్మజు లెల్ల నని వి♦భగ్నరథములన్
బరికించి వదలి యవు డం,బరమున నిలుచుండి వ్యథల ♦ బడలక పూన్కిన్.

ఆ. ఆత్మశక్తి నిట్టు ♦ లలరి మహోదరుఁ, దాఁకి చాపములకు ♦ వీఁక గుణము
లట్టె కూర్చి భీక♦రాంబకములు వైచి, యతని నొంచి విడిచి ♦ యాతురమున.

ఉ. రావణుపైకిఁ బోయిరి దు♦రంబున నాతని నొంచు వేడ్కచే
నావరుణాత్మజన్ములు మ♦హోత్తరరోషము పొంగ గుంపుగాఁ
జేవ; ధనుశ్చ్యుతంబులగు ♦ చిత్రశరావళి వజ్రమో యనం
గా వరపుంఖయుక్తము ని♦శామరణోత్సుక ముష్పతిల్లఁగన్. ౪౩ 954

చ. ఘనములు భూధరేంద్రమును ♦ గ్రమ్ముగతిన్ గురియింప నొచ్చి యా
దనుజవిభుండు క్రోధమున ♦ దారుణనేత్రము లొప్పఁగా లయం
బున ననలుండువోలె శర♦ముల్ గురియించుచు వారిమర్మముల్
పనివడి నొవ్వఁజేసె; భట♦పంక్తిని గూల్చెఁ దదుగ్రతన్ వడిన్. ౪౪ 955

సీ. అంతట మోన క♦య్యసురనాథుఁడు విచిత్రంబులౌ ముసలము♦ద్గరసమితుల
భల్లశతంబులఁ ♦ బట్టసంబుల శక్తితతుల శతఘ్నుల ♦ దారుణములు
గాఁ దగు తోమర♦గణముల దుర్ధర్షుఁడై వైచె వారిపై ♦ నంత భటులు
వారును దురమున ♦* వరకుంజరంబులు షష్టిహాయనములు ♦ జరపియున్న

తే. యవ్వి పంకంబునం జిక్కి ♦ యడలురీతిఁ
గుంది; రవ్వీర లార్తిని ♦ బొందు టెఱిఁగి

* మహాపంక మివాసాద్య కుంజరా షష్టిహాయనాః-అనిమూ.

పటుపరాక్రమశాలి రా♦వణుఁడు జలద
మార్చునటు లార్చి గొప్పగా ♦ హర్ష మొదవ. ౨౮ 956
ఉ. అంతట మాన కయ్యసురుఁ ♦ డావరుణాత్మజులన్ గలంపఁ న
త్యంతరవంబుమీఱ బహు♦ళాయతసాధనరాజి వైచె; సం
క్రాంతశరాంగులై జలద♦రాజి నిరంతరధార లొప్ప దు
ర్దాంతపువృష్టి నించెడువి♦ధంబునఁ బైపయి బాణజాలముల్. ౨౯ 957
క. పరఁగించురావణుని దో,స్స్ఫురణంబున కాఁగలేక ♦ క్షోణిని మూర్ఛా
పరవశులై పడి రెల్లరు;, దురమునఁ బడియుండఁ గాంచి ♦ తోడనె వారిన్.
ఆ. రణమునుండి మంది♦రమ్మును జేర్చిరి
సేవకులు; బలంబు ♦ చెలఁగ రావ
ణాసురుండు భటుల ♦ నటఁ గాంచి వరుణున
కెఱుకపఱుపుఁ డిప్డు ♦ డేగి మీరు. ౩౦ 959
చ. అనఁ బ్రహాసాఖ్యమంత్రి యసు♦రాధిపతిం గని యిట్లు పల్కె నో
దనుజవరేణ్య! ముందుగఁ బి♦తామహులోకమునందు గానమున్
విన వరుణుండు పోయెఁగద ♦ వేడుకఁ బిల్చెద వీవు సంగరం
బునకును, రాజు లేనియెడఁ ♦ బోలునె యీవిధిఁ బిల్చు టారయన్. ౩౧
క. పనిలేక నీవు పిల్చితి, వనఁదగు నీశ్రమము నిష్ఫ♦లారంభం బే
వినుమతిని వీరపుత్రకు, లని యొనరిచి యోడిపాఱి ♦ రనియు నెఱుఁగవో.
చ. వరుణునిమంత్రి యిట్లనఁగఁ ♦ బట్టఁగరాని ముదంబునన్ మహా
సురుఁడు స్వనామకీర్తులను ♦ క్షోణిని దిక్కుల నెల్లతావులన్
విరివిగఁ జాటఁబంచి కడు ♦ వింతగ నాద మొనర్చుచుం జనెన్
వరుణుని యిల్లు దాఁటి తన♦వచ్చినత్రోవను బట్టి యేపునన్. ౩౨ 962
క. తనపురిఁ గన్గొను వేడుకఁ, జనియె నభోమార్గముననె ♦ సకలదనుజులున్
దనుఁ గొల్వ విజయఘోషం,బును జేయుచుఁ జారులేగఁ♦బొంగెడుకాంక్షన్.

ఇరువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* అధికపాఠసర్గములు.

౧ - వ సర్గము.

రావణుండు బలిని జయింపఁ బోవుట.

చ. మనమునఁ దోఁచుహర్షమున ♦ మామకకీర్తిని వింటిరే యఁటం
చును దశకంఠుఁ డార్చుచును ♦ జోద్యముఁ గాంచుచుఁ బోవుచుండ నా

---

* ఇటనుండి యైదుసర్గములు వ్యాఖ్యాతలు అధికపాఠములని వ్యాఖ్య వ్రాయక వదలిరి. గ్రంథమున ముద్రింపఁబడినవని వదలఁజాలక రామాయణమున నింకొక్క శ్లోకమున్నను దెనిఁగించి కృతార్థుఁడను గాఁ దలంచుకొన్నవాఁడను గానఁ దెనిఁగించితిని.

తనిసచివుండు పార్శ్వమునఁ ♦ దాఁ బలుకంగనెలేక వెంట రాఁ
జనుచు మహాసురుల్ గొలువఁ ♦ జయ్యన నశ్మపురంబుఁ జూడఁగన్. ౧ 964

ఆ. మరలఁ జనియె యుద్ధ♦మవమునఁ బూర్వ మె
చ్చటను జూచియుండెఁ ♦ జారుతరము
భాస్వరంబునైన ♦ పరమసౌధంబును
ముత్తియంపుహార♦ములఁ జెలంగి. ౨ 965

సీ. చారువైడూర్యర♦త్నోరుతోరణరాజి బెడఁగయి యెల్లెడ ♦ వేదికలను
దనరారి హాటక♦స్తంభంబు లొప్పార స్ఫటికవజ్రంబుల ♦ భాసురముగఁ
జేయంగఁ బడినట్టి ♦ చిత్రసోపానముల్ వెలయంగఁ గింకిణీ♦వితతు లొప్ప
భవ్యాసనంబుల ♦ భాసురంబై దేవపతిభవనంబు నాఁ ♦ బరఁగి యొగ్రు
తే. హంబు కనుపట్టఁగాఁ బ్రతా♦పాధికుండు
దశవదనుఁ డట్టె చూచి యు♦త్తమగృహం బి
దెవ్వరిదొ చూడ సౌమ్యమై ♦ యివ్విధమునఁ
గానఁబడియెడుఁ గనులకుఁ ♦ గమ్రమగుచు ౩ 966

క. మేరువొ మందరనగమో, నా రాజిల్లుచును నొప్పె ♦ నాదుమదికి నీ
భూరిగృహంబు గనుంగొను, కోరిక జనియించెఁ గానఁ ♦ గొంకక యిపుడే ౪

క. చనుమా! ప్రహస్త! నీవటఁ, గనుఁగొనుమా! యెవరిదొక్కొ ♦ కాంతగృహం బి
ట్లనుపమమై కనఁబడియెడు, నన విని యాతండు చిత్త♦మని యాగృహమున్.

చ. కనుఁగొని యందుఁ జొచ్చి యటఁ ♦ గానక యెవ్వరి; దీనిహేతు వే
మని తలపోసి ద్వారముఁ బ్ర♦హస్తుఁడు దాఁటి మఱొండు కక్ష్యనుం
గని యటఁ జొచ్చి యాకరణిఁ ♦ గక్ష్యల నేడిఁటి దాఁటి మీఁదటన్
గనియెను జ్వాల సుజ్జ్వలము♦గా నలరారెడుదాని నంతటన్. ౬ 969

క. దానికురంగటఁ బురుషుని, దానవవరుఁ డట్టె చూచెఁ ♦ దత్పురుషుం డా
మానవభక్షకుఁ గని ముద, మూని ప్రహాసంబు చేసె ♦ నొక్కవిధమునన్. ౭

తే. ఆమహాహాసము విని ప్ర♦హస్తుఁ డప్పు
డూర్ధ్వరోమాళియగుచు మ♦హోగ్రరీతి
మండు నాజ్వాలనడుమ హే♦మమయ మాలి
కాభిమండితుఁడై యున్న♦యట్టిపురుషు. ౮ 971

క. కనియెను; బురుషుం డాతఁడు, వనజాప్తునిరీతిఁ గాంతి♦భాసురుఁ డగుచున్
గనరాకయె ప్రత్యక్షము,మునివలె నందుండె; దనుజ♦ముఖ్యుం డంతన్. ౯

క. ఆవార్తను దెల్పినచో, రావణుఁ డేకార్యమును ద్వ♦రం జేయునొ యం
చావృత్తాంతముఁ దెల్పఁడు,భావంబున మరలి చేరెఁ ♦ బ్రభునంతికమున్. ౧౦

క. చేరి దశాననునకుఁ బ్రియ, మారఁగ నవ్వార్త నెల్ల ♦ నాతఁడు తెలుపం
గా రావణుండు కన్గొను, కోరికఁ బుష్పకము డిగ్గి ♦ క్రొంకక మదిలోన్. ౧౧

తే. లోనఁ జొర నెంచెఁ జందురు ♦ నూని తలను
గాటుకను బోలి తనుకాంతి ♦ కానఁబడఁగ
భయదరీతి నప్పురుషుండు ♦ వానియెదుట
నిలిచె; ద్వారంబు నిండ ను♦జ్జ్వలతనువున. ౧౨ 975

సీ. అతఁడు జ్వాలాజిహ్వుఁ♦డై భయానకుఁడయి
యరుణాక్షుఁడగుచు శ్వే♦తాస్యుఁ డగుచు
బింబోష్ఠ మలరారఁ ♦ బ్రియమున నున్నట్టు
లూర్ధ్వరోముండయి ♦ యురుభయంబు
గలుగఁజేసెడు నాసి♦కయు గ్రాలఁ గంఠంబు
కంబుతుల్యంబుగఁ ♦ గానఁబడఁగ
గురుహనుండయి శ్మశ్రు♦కూటంబు గూఢమై
యలర నిగూఢాస్థి♦కలితుఁ డగుచు

తే. దంష్ట్రి లట్టె ప్రకాశింప ♦ దారుణాకృ
తిని వెలుంగు నప్పురుషుని ♦ దనుజవిభుఁడు
కనియె; నాతండు ముసల మొ♦క్కండు లోహ
మయమునుం గొని ద్వారంబు ♦ నమతఁ జేరి ౧౩ 976

ఉ. కావలికాచుచుండె; సుర♦కాండవిరోధియు నమ్మహాత్మునిన్
జేవఁ జెలంగువానిఁ గనఁ ♦ జిత్తము వేగ వడంకె రోమముల్
వావిరి నిక్కియుండెఁ దను♦వైభవ మెల్లఁ దొలంగి భీతిచే
భావ మడంగఁ గంపమున ♦ వర్ణము మాఱినయట్టు కన్పడెన్. ౧౪ 977

చ. తనమది దుర్నిమిత్తములు ♦ తద్దయుఁ దోఁచిన రామచంద్ర! యా
దనుజవిభుండు చిత్తమున ♦ దాఁ దలపోయుచునుండె; నంత నా
తనిఁ గని యమ్మహాపురుష♦తల్లజుఁడే యిటు పల్కె; నేమి నీ
మనమున నెంచువాఁడ వను♦మానము లేక వచింపు మిష్టముల్. ౧౫ 978

క. ఆలస్యం బొనరింపకు, మేల యిటం జొచ్చినావొ ♦ యెఱిఁగింపుము నీ
కాలము నాతిథ్యంబుగ, నోలి మహావీర! నేనె ♦ యొసఁగుదుఁ జుమ్మీ. ౧౬

క. అని మరలఁ బలికె నోహో,దనుజేశ్వర! చక్క వినుము ♦ ధర్మాత్ము బలిన్
గని యాతనితో యుద్ధం,బును జేయుదొ లేక నన్నుఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్.

క. మాఱుకొని వీర్యమొప్పఁగ, బోరుదువో తెలుపు మనినఁ ♦ బూరుషవర్యుం
డారీతిఁ బల్క మరలను, నారావణు దేహమందు ♦ నాసమయమునన్. ౧౭

తే. గగురుపాటు జనించె; ని♦క్కరణి నుండ
ధైర్యమూని యాశరపతి ♦ తగ వచించె

నీగృహంబున నున్నవా ♦ రెవరో తెలుప
వయ్య వాగ్విద్వరేణ్య! నె♦య్యమున నీవు. ౨౦ 982

క. అని నొనరించెద నే నా,తనితో నీ వెంచి నట్లె ♦ ధైర్యముతో నా
విని యాపురుషుఁడు మరలన్, దనుజేంద్రునితోడఁ బలికె ♦ దారుణభంగిన్.

చ. దనుజవిభుండు కాపుర ము♦దారవిభూతిని జేయుచుండు నిం
దనుపమసత్యవిక్రముఁ డ♦హార్యబలుండు వదాన్యశేఖరుం
డనఘుఁడు సద్గుణాకరుఁడు ♦ హస్తమునం దలరారు పాశముల్
గనఁబడ నొప్పు నాయముని♦కైవడి దుర్జయుఁ డెట్టివారికిన్. ౨౧ 984

క. బాలార్కునివలెఁ దేజము, గ్రాలఁగ యుద్ధంబులం బ♦రాజయ మన నే
కాలముననైనఁ బొందక, పాలితదీనుండు నగుచుఁ ♦ బటుబలయుతుఁడై. ౨౨

సీ. దుర్జయుండయి నుంత ♦ ధూర్తుండుగాక యెప్రియములుపల్కుచుఁ♦బ్రీతిమీఱ
*గురువిప్రహితుఁడయి ♦ సరగునఁ గృత్యముల్ విభజించి చేయుచు♦విపులసత్వ
మలరఁ గాలంబు ని♦మ్ముగఁ గార్యములఁ జేయఁ గోరుచుసత్యవా♦క్కులనెపల్కి
శుభదర్శనుండయి ♦ శూరుఁడై దక్షుఁడై తనరిస్వాధ్యాయత♦త్పరుఁడు నగుచు
తే. సకలగుణరత్నజలధియై ♦ ప్రకటశక్తి
వెలయు బలిచక్రవర్తి యీ♦లలితసౌధ
మందు నివసించుచున్నవాఁ ♦ డమర భుజగ
భూతమునిసంఘములు తన్నుఁ ♦ బొగడుచుండ. ౨౩ 986

క. సురభూతభుజగతతిచే, నిరతము భయమనఁగ నెఱుఁగ♦నేరఁడు బలి యా
పురుషవరేణ్యునితో సం,గర మెట్లొనరుతువో తెలియఁ♦గా నేరఁ జుమీ.

మ. బలితో యుద్ధముఁ జేయుకోర్కి మదిలో ♦ భావింప నీకున్నచో
బలినిం జూడఁగఁ బొమ్ము లోపలికి నీ♦ప్రాగల్భ్యముం జూపి ని
స్తులసత్వా! యనిఁ జేయవయ్య! బలముల్ ♦ తోడ్తోడ నే తేర దో
ర్బల మొప్పంగఁగ నాలసింప కను న♦ప్పల్కుల్ చెవిం జొచ్చినన్. ౨౫

తే. పదితలల్ గల దానవ♦పతియు లోనఁ
జొచ్చె నాతని సెలవొంది ♦ శూరవర్యుఁ
డైన బలియున్నచోటికి ♦ నాబలియును
దశవదను రాకఁ గని ప్రమ♦దంబు పొంగ. ౨౬ 988

చ. ఒనరిచె నట్టహాసమును ♦ హాయని నవ్వెను సూర్యరీతిగాఁ
గనుఁగొనరాని తేజమునఁ ♦ గ్రాలుచు నా దనుజేంద్రుఁ డుండి యం
త నిఖిలవిశ్వరూపుఁడయి ♦ తా నలరారుటఁ బంక్తికంఠు నొ
య్యనఁ గర మెత్తి చాఁచి తన♦యంకతలంబును జేర్చి యంతటన్. ౨౭ 990

---

* గురువిప్రప్రియ స్సదా-అనిమూ.

చ. పలికె దశాస్య! దీర్ఘభుజ! ♦ భావమునం దలరారు నట్టికో
ర్కులు చెపుమా ఫలించునటు ♦ కొంకక చేసెద, నేల వచ్చితో
తెలుపుము దాఁపకుండ నని ♦ ధీరవరేణ్యుఁడు తన్నుఁ గూర్చి య
బ్బలి యిటు పల్క రావణుఁడు ♦ పల్కెను; వాగ్విభవంబు పొంగఁగన్. ౩౧

క. వినియున్నవాఁడఁ బూర్వం,బున నిను నారాయణుండు ♦ పూనిక బంధిం
చె నటంచు మహాభాగా!, విను మే నాబంధములను ♦ విడిపింతుఁ దగన్. ౩౨

క. ఆపనికి నేను జాలుదు, నీపల్కిన సంశయంబ ♦ దెన్నఁగ లే దో
పాపహరా! ద్వారంబున, నేపురుషుని గంటినో య♦హీనబలయుతున్. ౩౩

ఆ. అతనిఁ దెలియ నేను ♦ నాత్మఁ గోరెద నన, బలియు నవ్వి యిట్టు♦పలికె; రావ
ణాసురేంద్ర! యెవని ♦ నడిగితివో విను,మతనిరీతి నెల్ల ♦ ననువదింతు. ౩౪

సీ. శ్యామాంగుఁడై ద్వార♦మునందున్నపురుషుండె నారాయణుఁడు లోక♦నాయకుండు
వినవయ్య యతనిచే♦తనె దానవేంద్రులు బలవత్తరులగు శూ♦రులు నితరులు
వధియింపఁబడిరి; దో♦ర్బలశాలియైన యాతనిచేతఁ బూర్వ లం♦తకును బూర్వ
లెండటో లోఁబడి ♦ యే వేళ నుండంగఁ జేయంగఁబడిరి; న♦న్నాయనఘుఁడె

తే. మున్ను బంధించె శమనుఁడే ♦ యెన్న నతఁడు
దాఁటరాదు తదాజ్ఞ నె♦త్తటిని నైన;
ధాత్రి నాతని నెవ్వాఁడు ♦ ధైర్యమూని
తలఁచు వంచింప రావణా! ♦ తెలుపవయ్య!. ౩౬ 995

క. భూతతతిన్ హరియించెడు, నాతఁడు ద్వారప్రదేశ♦మందు వసించున్
ధాతయు భువనేశ్వరుఁడును, ఖ్యాతిగ నాతండె కర్త ♦ కారయితయుఁ జూ!.

క. పరమాత్మ నతని నెఱుఁగవు, సురవైరివ! నీవు నేను ♦ నూన్యతముగఁ ద
ద్వరరూప మెఱుఁగఁ జాలము, పరముం డతఁ డెన్నభూత♦భవ్యభవుండున్. ౩౭

ఆ. ప్రభువు కలియు నతఁడె ♦ పాటింపఁ గాలంబు
తత్స్వరూప మగును ♦ ధరణిఁ గల్గు
భూతతతులఁ జంపు ♦ భువనత్రయమునకుఁ
గర్త యతఁడె సుమ్ము ♦ భర్త యతఁడె. ౩౯ 998

క. స్థిరచరభూతంబుల నా, పురుషుఁడె చంపంగఁ జాలుఁ ♦ బోకార్చి తుదిన్
ధరఁ బుట్టించును మరలన్, బరిపూర్ణుఁడు తుదయు మొదలు ♦ పరఁగ నతనికిన్.

క. కరణము కారణమునునై, పరఁగుచుఁ గర్తయును నగుచు ♦ భాసిల్లుఁ జుమీ
పురుషుం డాతఁడె దనుజేశ్వర! యిష్టము నొసఁగు నతఁడె ♦ భక్తుల కెల్లన్.

క. హుతమైనపదార్థము నా,మతిమంతుఁడె కుడుచుచుండు ♦ మహితవిభూతిన్
క్షితి కతఁడె నాయకుండగు, నతఁడె సుమీ ధాత గోప్త♦యన నొప్పారున్.

ఆ. ఇట్టి గొప్పభూత ♦ మీజగత్త్రయమున, వెదకి చూడ లేదు ♦ వినుము నీవు

నేను మనకుఁ బూర్వు♦లైన వారెవ్వరో, వారి కెల్ల నతఁడె ♦ ప్రభువు సుమ్ము.

*క. రశనను గైకొని యెవ్విధిఁ, బశువును బంధించి నిలువఁ♦బడఁ జేయుదురో
పశుతుల్యులైన మనలం, బశుపతి యాతండె కాచు ♦ బలము మెఱయఁగన్.

సీ. దనువృత్రశుకశుంభు ♦ లనువారు, మఱి నిశుం
భాఖ్యుండు దంభుండు ♦ నల్లికాల
నేమియుఁ బ్రహ్లాదుఁ ♦ డామాడ్కి వైరోచ
నుఁడు బలి కాలకే♦యుఁడును దార
కాఖ్యుండు ముచుకుందుఁ♦డనుదానవుఁడు వివ
ర్ధనుఁడు హిరణ్యాక్షుఁ ♦ డనుఘనుండు
మధుకైటభులును ధూ♦మసురవైరియు శంబ
రాహ్వయుండును యమ♦ళార్జునులును

తే. గంసకైటభమృదువు ల♦ఖండవిక్రమాఢ్యులింకెందఱో మహా♦ర్హమగుతపము
చేసి రట్టై ప్రకాశించి ♦ రీసుమీఱ, విక్రమంబును జూపిరి ♦ [1]వృష్టి నిడిరి. ౪౬

చ. క్రతుశతముల్ విధిన్ సలిపి ♦ కాంక్షలఁ బొందిరి భూరిభక్తిచే
నతులితమహాతపంబుఁ గడు ♦ నద్భుతరీతిని జేసి యోగమం
దతిశయనిష్ఠయుం గలిగి ♦ యాత్మ విశుద్ధముగాఁ జెలంగ సం
తతగురుభాగ్య మొప్ప క్షితిఁ ♦ దారు సుఖంబులఁ బొంది యెంతయున్. ౪౭

క. అతిథుల కిచ్చుచు విద్యా,మతులను దనరారి సుతుల♦మాడ్కిం బ్రజలన్
హితముగఁ బోషించుచు నే,క్షితిపతు లాత్మానురక్తిఁ ♦ జెందుదురో తగన్.

క. వారలఁ గాపాడుచు రిపు,భూరమణుల యుద్ధమందుఁ ♦ బొంక మడఁచుచున్
శూరులుగా నొప్పుచు నని, నారయ లోకముల సమత ♦ నంద కలరుచున్. ౪౯

తే. అభిజనోపేతులై వార ♦ లస్త్రశస్త్ర,విద్యలం దాఱితేఱుచు ♦ విగ్రహంబు
లందు వెనుకంజ వేయక ♦ యమరరాజ్య, మేలఁగాఁ గోరి దేవతా♦జాలము నని,

క. వేలకువేలుగఁ దఱుముచు, శ్రీలలనం బ్రీతిమీఱఁ ♦ జెంది వెలయుచున్
గ్రాలిరి గద! సురవిప్రియ, మోలిం గాంక్షించి తమకు ♦ నొప్పెడివారిన్. ౫౧

క. పరిపాలించుచు భోగో,త్కరముల నాసక్తి మిగులఁ♦గా మత్తులునై
ఖరకరుఁ డుదయించెడు నా,తరుణంబున వెలయురీతిఁ ♦ దారు వెలుఁగుచున్.

క. సురలకు భీతి జనించెడు,సరణిన్ వర్తించి రనుట ♦ సత్యమె గద; యా
సురవైరుల నారాయణుఁ, డరసి యుపాయంబు పన్ని ♦ యణఁచెం గడఁకన్.

క. హరి యందఱఁ బుట్టించును, హరియే మృతి నొందఁజేయు ♦ నవ్వలఁ దానే
పురుషోత్తముండు తనలోఁ, గర మరుదుగ మోదమందుఁ♦గాలముఁ గనుచున్.

---

* పశుం రశనయా యథా-అనిమా. ఈపద్యోత్తరార్థము దీనివివరణమే యనితెలియందగు.

1 వాంతి వర్షంతి చైవహి-అనిమా.

చ. దనుజవరేణ్య! మత్కథిత♦దానవు లందఱుఁ గామరూపియా
వనజదళాక్షుదోఃపటిమఁ ♦ బౌరుషముల్ చెడఁ గూలి రట్టె, యే
దనుజులు దుష్ప్రధర్షు లన ♦ ధాత్రిఁ జెలంగిరొ యట్టి వారలే
యనిమొన విష్ణుశక్తిఁ గని♦నంతనె చెప్పక పాటి రార్తులై. ౫౬ 1013
క. నిలువంబడి రణమొనరుపఁ, దలఁచినవా రెల్లఁ జనిరి ♦ ధర్మపురికి శ్రీ
లలనాపతిచక్రాయుధ, మలరుచుఁ ద మ్మావరించి ♦ యందఱఁ ద్రుంపన్. ౫౭
చ. [1]అని యిటు పల్కి యబ్బలియు ♦ నాదశకంఠునిఁ జూచి యింక ని
ట్లనియె; న దే కనంబడెడు ♦ నాస్థలమందుఁ బ్రదీప్తపావకుం
డనఁదగి చక్ర మొక్కఁడు, మ♦హాబలశాలివి నీవు దానిఁ జే
కొని త్వరనాదుపార్శ్వమున♦కుం జనుదెమ్ము ప్రియంబు గూర్పఁగన్. ౫౮
క. తరువాత నావిముక్తికి, సురనాయకునిన్ జయించు ♦ చొప్పరసి వచిం
తు రయంబున గురుబాహూ!, సురవైరీ! చేయవయ్య! ♦ శుభకృత్యంబుల్.
చ. అన విని రావణుండును మ♦హాబలశాలియె గాన హాసముం
బొనరిచి యాస్థలంబునకుఁ ♦ బోయె నదెచ్చట [2]దివ్యకుండలం
బనుపమకాంతి నొప్పుచు మ♦హోత్తరమై యలరారుచుండెనో
కనుఁగొని లీలచేఁ దనయ♦ఖండబలంబును గానుపింపఁగన్. ౬౦ 1017
చ. కరములఁ బట్టి యూఁచె నది ♦ త్ర్యాధర మట్లు చలింపకుండె నె
వ్వరుసఁ గదల్పఁ జాలక య♦వార్యబలంబునఁ బూన్కి నింకనున్
బరమముఁ జక్రమున్ గదలు♦పం దలపోసెను లజ్జచేత న
త్తరుణమునందు నొక్కయెడఁ ♦ దత్పరమాభరణాంశ మొయ్యనన్. ౬౧
తే. పైకి లేచినయంతనె ♦ పడియె నేల
రావణుండు శరీరంబు ♦ రక్తవారిఁ
దొప్ప దోఁగంగ మూలంబు ♦ ధూర్తపరశు
ధార నఱుకంగఁ ద్రెళ్లెడు ♦ తరువురీతి. ౬౨ 1019
చ. దనుజవరుండు భూమిఁ బడఁ ♦ దత్సచివుల్ నభమందు నయ్యయో
యని పెనుశబ్ద మొప్ప వెత ♦ నంది యొనర్చిరి; రావణుండు చే
తనను ముహూర్తమాత్రమునఁ ♦ దాఁ గని లేచి వడంకుమేనితో
మనమున సిగ్గు దోఁపఁగను ♦ మై వినయంబున వంగియుండఁగన్. ౬౩ 1020
క. కనుఁగొని బలి యిట్లను; నో, దనుజేశా! రమ్ము చాలు ♦ దర్పం బిఁక నే
వినిపించెద సర్వము నీ, వనుపమబల మూని యెత్త ♦ నది లేచెఁ గదా!. ౬౪
తే. మణివిభూషితకుండల♦మండన మిది
నాకుఁ బూర్వము పుట్టిన♦నాకవైరి

1 ఏత ద్గృహీత్వా గచ్ఛ త్వం మమ పార్శ్వం మహాబల-అనిమూ. 2 యత్ర స్థితం మహ ద్దివ్యకుండలం రఘునందన-అనిమూ.

కర్ణభూషణ మగునది ♦ క్షయము లేక
యలరు నిచ్చోటఁ బడియె నీ♦యది మహాత్మ!. ౧౬ 1022

సీ. మఱియొక రత్నాభి♦మండితభూషణ మొక్కపర్వతమున ♦ నొప్పుసాను
తటమునఁ బడియె మ♦కుటమును జేదిసామీప్యంబునం బడె ♦ మేదినిపయి
సంగరంబును జేయు♦సమయంబునన్; హిరణ్యకశిపునిదియౌ న♦హార్యవీర్యుఁ
డాతఁడు నా తాత ♦ కగును బూర్వుఁడు వానిఁ జంపంగ నెవ్వరు ♦ చాలరనిని

తే. వ్యాధిమృత్యుద్వయంబున ♦ భయము లేక
యతఁడు వర్ధిల్లుఁ బగలందు ♦ నల్లె రాత్రి
యందు సంధ్యాద్వయంబున♦యందుఁ జావు
బొందకుండ వరంబును ♦ బొందె నతఁడు. ౧౭ 1023

తే. ఆర్ద్రమగువస్తువునఁ గాని ♦ యల్లె శుష్క
వస్తువునఁ గాని యేశస్త్ర♦వరముచేతఁ
గాని యేయస్త్రమునఁగాని ♦ వాని కంత
మొందకుండఁగ విధివర ♦ మొకఁడు గలదు. ౧౮ 1024

క. తనపుత్రుఁడైన ప్రహ్లా,దునితో వాదంబు గల్గెఁ ♦ దుది నద్ది భయం
బును గల్గఁ జేయునదియై, కొనసాగెను; వాద మిట్లు ♦ కొంకక చేయన్. ౨౦

తే. సకలలోకభయంకర♦ప్రకటశక్తి
ధీరుఁడైనట్టి విష్ణుమూ♦ర్తియును సర్వ
దృశ్యుఁడైన ప్రహ్లాదుని ♦ ధీరుఁ గావఁ
బూని నరసింహరూపంబుఁ ♦ దాను గొనియె. ౨౧ 1026

క. కనులను జూచినదంతయు, విను రావణ! కలఁత నొందె ♦ వీరుని దనుజేం
ద్రుని నాహిరణ్యకశిపుని, దనకరములఁ బట్టి తిగిచి ♦ తనయంకమునన్. ౨౨

తే. జక్క నిడుకొని నఖముల ♦ నుక్కుచెడఁగఁ
జించి చెండాడె నాతఁడే ♦ చిత్రరీతి
ద్వారమందున్నవాఁడు సూ ♦ వాసుదేవుఁ
డాతఁడె నిరంజనుండునై ♦ యలరువాఁడు. 23 1028

చ. సురతతి నాదిదేవుఁడయి ♦ శోభిలు నాభగవంతుతత్త్వమున్
వరుసగఁ జెప్పువాఁడ విను♦వాంఛ యొసంగునయేని పల్కెదన్
బరమమనోజ్ఞభావమున ♦ వార్తను దానిని నీమనంబునన్
నిరతము నిల్పఁగాఁ దగును; ♦ నిర్జరనాథుల వేలసంఖ్యలన్. ౨౪ 1029

క. సురలను బదివేవుర నం,బరగతమునిసప్తకమ్ము ♦ బహుసంఖ్యల నా
పరమేశుఁడు వశగతులుగ, నురుశక్తి నొనర్చె లీల ♦ నొప్పెడు పోల్కిన్.

క. తొలుతన్ ద్వారస్థలమున, నిలిచిన యాతండె యట్టి ♦ నిర్భరశక్తిం
జెలువారువాఁడు; నా విని, పలికెన్ బలితోడఁ ద్రిదశ♦వైరియుఁ గడఁకన్.

సీ. మృత్యువుతోడఁ బ్రే♦తేశ్వరుండుకృతాంతుఁ డొకఁడుండఁ జూచితి♦నుద్యమము
భయము గల్పించురూ♦పమునఁ జెల్వారుచునుజ్జ్వలజ్వాలుఁడై ♦యొప్పుపాశ
హస్తుఁడై యూర్ధ్వరో♦మావళియై తగువరుణుని గాంచితిఁ; ♦ బటుతరముగ
దంష్ట్రలు వెలయంగఁ ♦ దగినవిద్యుజ్జిహ్వ సర్పవృశ్చికరోమ♦సంజ్ఞుల, మఱి
ఆ. భీమవేగుఁ డగుచు ♦ వెలయు రక్తాక్షుని
సర్వసత్త్వభయదు ♦ గర్వయుతుని
గాంచినాఁడ నతఁడు ♦ కమలమిత్రునిఁబోలి
దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచు ♦ దురములందు. ౭౮ 1032
క. మరలింపరాక పాపుల, ధరణీశులఁ జెండి మెఱయు; ♦ దర్పంబున నా
సురవైరిని మార్కొని సం,గరమున జయమందినాఁడఁ ♦ గమ్రగుణాఢ్యా!.
ఉ. వారిని గాంచినప్పుడును ♦ బాహుబలంబున భీకరంబుగాఁ
బో రొనరించునప్పుడును ♦ బుట్టదు భీతియుఁ జింతయున్ మదిన్;
గారణ మేమొ యీపురుష♦కాంతుని నేఁ దెలియంగఁ జాల కి
ట్లారయుచున్నవాఁడఁ దెలి♦యన్ వినిపింపుము దానవేశ్వరా!. ౮౦ 1034
చ. అన విని యవ్విరోచనుని♦యాత్మజుఁడౌ బలి రావణాసురుం
గనుఁగొని యిట్లు పల్కెఁ; విన♦గాఁ దగు నీతఁడు లోకనాయకుం
డనఁగను ధాతనాఁగ హరి ♦ యవ్యయుఁ డంచుఁ బ్రభుండటంచు న
ద్వినుతిని గాంచు నోదనుజ♦వీర! యితండె యనంతుఁడౌఁ జుమీ. ౮౧ 1035
సీ. నారాయణుండును ♦ నరసింహమూర్తియుఁ గపిలుండు విష్ణువు ♦ కమ్రదీప్తి
ఋతుధాముఁడుసుధాముఁ♦డతిభయంకరరూపుఁడప్పాశహస్తుండు♦హతరిపుండు
ద్వాదశాదిత్యని♦భస్ఫూర్తి, యవ్యయుం డసితజీమూతతు♦ల్యాంగుఁ డమర
నాయకుండును,బురా♦ణపురుషోత్తముఁడును నిర్జరోత్తముఁడును ♦ నిర్మలుండు
ఆ. భక్తజనహితుండు ♦ భవుఁడు జ్వాలామాలి
గురుభుజుండు యోగి ♦ క్రూరహరుఁడు
జగములను ధరింపఁ ♦ జాలునీతఁడె సృజి
యించువాఁ డితండె ♦ యెలమిమీఱ. ౮౨ 1036
క. కాలుండై లోకమ్ముల, నోలిన్ హరియించుచుండు ♦ నురుబలుఁ డితఁడే
పాలకుఁడు యజ్వ యజ్ఞము, జ్వాలలనుం గ్రక్కుచున్న♦చక్రము సతమున్.
చ. కరమునఁ దాల్చువాఁడు హరి ♦ కంజవిలోచనుఁ డౌను దేవతో
త్కరమయుఁ డఖిల భూతసము♦దాయమయుండు జగన్మయుండు వి
స్ఫురతరరూపధారియయి ♦ శోభిలు జ్ఞానమయుండునౌ మహా
త్తరతనుధారి దీర్ఘభుజ♦ధారియగున్ బలదేవుఁడై తగున్. ౮౪ 1038
ఆ. వీరహంత యితఁడె ♦ వీరచక్షుష్మంతుఁ
డవ్యయుండు జగము♦లందు గురువు

పరమపురుషుఁ డంచు ♦ వరమునుల్ మోక్షార్థు
లితనిఁ బొగడుచుందు ♦ రెల్లకడల. ౮౭౪ 1039

క. పురుషుం డెవఁ డీతనినే, పరమునిగా నెఱుఁగు నతఁడు ♦ పాపావళిలోఁ
జొరఁబడక యవల నిల్చును; హరి నీతని సంస్మరించి ♦ యాదర మొప్పన్.

క. వినుతించి హోమకృత్యం,బున నలరం జేసి కామ♦ములఁ బొందుదు రీ
తనినుండి భక్తు లెల్లను;,దనుజేంద్రా! యనుచుబలియుఁ♦దమిఁదెల్పుటయున్.

చ. విని యలరావణాసురుఁడు ♦ వేగమె యచ్చటనుండి క్రోధపూ
ర్ణనయనుఁడై మహాస్త్రము క♦రంబునఁ దాలిచి షోయి దోర్బలం
బున హరినొంప; నిట్లు తను ♦ బోరున నొంపఁగఁ బూని వచ్చు నా
దనుజునిఁ గాంచి హస్తమున ♦ దారుణమౌ ముసలంబు గ్రాలఁగన్. ౯౦

చ. మనమున నిట్టు లెంచెఁ బ్రభు♦మండనుఁడౌ హరి వీని నిత్తఱిన్
దునుమను, శాపమున్ సతముఁ ♦ దోఁచినరీతి నొనర్చువాని నం
చును దలపోసి విశ్వతను♦శోభితుఁడౌ హరి బ్రహ్మకుం బ్రియం
బనుచు నదృశ్యుఁడయ్యె మను♦జాధిప! యోరఘువంశభూషణా!. ౯౧ 1043

క. హరియున్నద్వారసీమకు, నరగునఁ జని రావణుండు ♦ సరసిజనేత్రుం
బరికింపఁడయ్యె నచ్చటఁ, బరమామోదమున నార్చె ♦ బలముమెఱయఁగన్.

ఆ. ఆర్చి యంత వరుణు♦నాలయమ్ముననుండి, వెడలె మున్ను దాను♦విశ్వజయముఁ
గోరి వచ్చినట్టి ♦ భూరిమార్గంబును, బట్టి జయము నొంది ♦ నట్టు లంత. ౯౨౪

అధికపాఠము ప్రథమసర్గము సంపూర్ణము.

---

౨ - వ సర్గము.

రావణుండు సూర్యునిపైకి యుద్ధమును జేయఁబోవుట.

మ. బలిసద్మంబును దాఁటి సూర్యుని జయిం♦పన్ బూని లో నెంచి యి
మ్ముల నారాతిరి మేరుశృంగమున స♦మ్మోదంబునం బుచ్చి వే
తెలివిం బొంది యహర్ముఖోచితమునై ♦ దీపించుకృత్యోత్కరం
బులఁ జక్కం బొనరించి సూర్యతురగం♦బుం బోలుసద్యానమున్. ౧౪ 1046

తే. తా నధిష్ఠించె నావ్యోమ♦యానవరము
పవనుగమనమనోగతుల్ ♦ భాసిలంగ
విహరణక్షేత్రములఁ జాల ♦ వెలసి యరిగె;
నంతఁ దేజోమయుండయి ♦ యలరువాని. ౨౪ 1047

తే. స్వప్రకాశుని శుభదుని ♦ భాసమాన, కనకకేయూరభూషితుఁ ♦ గనకవస్త్ర
ధరుని శుభకుండలోజ్జ్వలుఁ ♦ *బరమవక్త్ర,వికసనుని రక్తమాల్యసం♦వీతవక్షు.

---

* భ్రాజన్ముఖవికాసితం-అనిమూ.

క. నిరుపమకేయూరయుగాం,తరభాసురపతకహారుఁ ♦ దతరక్తమనో
హరచందనదిగ్ధాంగునిఁ, గరముల వేయింటఁ దగఁ బ్ర♦కాశించువిభున్. ౮౫

తే. ఆదిదేవు నాదిత్యు స♦ప్తాశ్వవాహు,నుని ననాద్యంతమధ్యు లో♦కనిచయముల
కెల్ల సాక్షిగ నున్నట్టి ♦ యీశ్వరునిని, నిర్జరప్రభు భాస్కరు ♦ నీరజాప్తు. ౯౫

క. కనుఁగొని దానవనాథుం, డనూనరవితేజమున మ♦హార్తిం గని యు
న్ననిఖిలభటనాథుఁ బ్రహ,స్తుని గని యిట్లనియె నోయి ♦ శూరవరేణ్యా!. ౬౫

చ. చని రవిఁ గాంచి నాదయిన♦శాసనమున్ వినిపింపు మిట్టు లా
వనరుహమిత్త్రుఁడైన గ్రహ♦వర్యునితో దనుజేశ్వరుండు వ
చ్చెను సమరంబుఁ గోరి యిదె ♦ చేయుము సంగర మీవు చేయవే
ననిని జయింపఁగాఁబడితి ♦ నంచు వచింపుము సత్వరంబుగన్. ౭౫ 1052

తే. ఒక్కపక్షంబు వీనిలోఁ ♦ జక్క నెంచి
కైకొను మటంచుఁ బల్కుమా ♦ కదలు మింక;
ననినఁ దద్వాక్యమును శిరం♦బున ధరించి
భాస్కరునియంతికమునకుఁ ♦ బటురయమున. ౯ 1053

క. చని పింగళునిన్ దండిని, గనియెన్ ద్వారమ్మునందుఁ ♦ గ్రాలెడివారిన్
వినిపించె రావణుని యా,జ్ఞను సర్వము వారి కంత ♦ సైన్యవిభుండున్. ౧౦

క. నిలిచె మఱేమియుఁ బల్కక, జలజాప్తమరీచిజాల♦సంతప్తుండై
పలుకుల వానిం గైకొని, చెలఁగెడుమోదమున దండి ♦ చేరెన్ రవినిన్. ౧౦౫

ఆ. భక్తిమీఱ మ్రొక్కి ♦ ప్రల్లదుండగు రావ,ణునిప్రతిజ్ఞఁ దెలిపె ♦ దనుజవిభుని
పలుకులెల్ల దండి♦వలనఁ జక్కఁగ విని, శ్రీసరోజమిత్ర♦శేఖరుండు. ౧౧౫

*క. తనబుద్ధి నెంచి యాతనిఁ, గని యిట్లని పల్కె; దండి ♦ కడు రయమొప్పన్
జని గెల్వ మతని లేదే, నని నోడితి నంచుఁ బల్క♦వయ్య నియతిచేన్. ౧౨౫

క. మనమున నీకెటు తోఁచునొ, యనఘా! యభ్యంగిఁ జేయ♦నగు; నేఁ గాలం
బును బుచ్చఁ జాలవృథగా, నను మాన్యునిపల్కులఁ గొని♦యరిగి దనుజుతోన్,

తే. పలికెనార్యోక్తినెల్లనె♦భ్యంగితనకు, నర్కుఁడొగిఁ దెల్పె నట్టులే♦యప్పలుకుల
దండివలన నెఱింగి యు♦ద్దండరీతి, విజయఘోషంబుచాటించి♦వెడలె నతఁడు.

అధికపాఠము రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

3 - వ సర్గము.

రావణుఁడు మాంధాతతోఁ బోరుసల్పుట.

చ. వనజహితుం ద్యజించి చని ♦ స్వర్ణమహీధరదివ్యశృంగమం
దనుపమవిక్రమం బలరు♦నట్లుగ నానిశిఁ బుచ్చి చంద్రుతో

---

* బుద్ధిపూర్వం దివాకరః, గచ్ఛ దండిన్ జయ స్సైన్యం నిర్జితోఽస్మీతి వా వద-అనియూ.

నని నొనరింపఁ బోయి కమ♦లారియొసంగెడు లోకముం గనుం
గొనియె; నటన్ రథంబుపయిఁ ♦ గోమలదివ్యసుమాభిమండితున్. ౩ 1060

తే. దివ్యచందనలిప్తాంగు ♦ దేవకన్య,కాభిసేవితుఁ జంద్రుని ♦ నంబరమున
నరుగువానినిగనియె;నా♦యమృతకిరణుఁ,డచ్చరలతోడరతిసుఖం♦బనుభవించి.

సీ. చుంబనసుఖములఁ ♦ జొక్కి మేల్కొనుచున్న చంద్రుని దేవవై♦రీంద్రుఁ డట్టి
కనుఁగొని సంతోష♦కలితుఁడై యచ్చోట నిల్చి పర్వతు ముని♦నికరనాథుఁ
గనియె; దశగ్రీవుఁ ♦ డనఘు మహాత్ముని నాతనిఁ గాంచి యి♦ట్లనియె దేవ
మానీంద్ర! స్వాగతం♦ బే నిదె ప్రశ్నించెదను నాయదృష్టంబు♦నను నిచటికి

తే. వచ్చితిరి మీరు, రథ మెక్కి ♦ వఱలు నీతఁ
డెవ్వఁడో యప్సరస్తతు ♦ లెల్లఁ గొలువ
[1]విగతమందాక్షుఁడై యిట్లు ♦ వెడలినాఁడు
భయము సుంతేయు నెఱుఁగని♦పాటుపడుచు. ౫ 1062

చ. అన విని పర్వతుం డనియె ♦ నర్హమతీ! వినవయ్య! [2]వత్స! యీ
తనిచరితంబు సర్వమును ♦ దథ్యముగా వివరింతు; నీతఁ డ
త్యనుపమమౌ తపోనియతి ♦ నన్నిజగంబుల గెల్చి, బ్రహ్మను
దనమహిమాతిరేకమునఁ ♦ దద్దయు మోదము నందఁ జేసెఁ జూ!. ౬ 1063

తే. ఎద్ది సుఖములఁ గూర్పంగ♦నెనఁగుచుండు,స్థానమైయట్టి మోక్షప♦దంబుఁ జేరఁ
జనుచునున్నాఁడు లోకముల్ ♦ శౌర్య మొప్ప, నీవు గెల్చినరీతి నీ♦పావనమతి.

క. అనుపమతపమున లోకము,లను గెల్చెను; బుణ్యయుగ్వి♦లాసంబున సో
ముని ద్రావి పోవుచుండును, ఘనమతి లేశంక మదిని ♦ గాంచక స్వేచ్ఛన్. ౮

క. శూరుండవు సత్యవ్రత,ధీరుండవు గాన నొక్క♦ తెఱఁగు వచింతున్
గోరిక వినఁదగు నియమో,దారులు వీరెల్ల సాధు♦తత్త్వజ్ఞవరుల్. ౯ 1066

తే. కాన వీరలవిషయమై ♦ క్రౌర్య మూన
రెట్టివారైన నని పల్కి ♦ నింతలోన
నరద మొక్కండు పెనుకాయ ♦ మలర దీప్త
మగుచు జాజ్వల్యమానమౌ ♦ నంగ మొప్ప. ౧౦ 1067

క. గీతంబుల వాదిత్ర,వ్రాతంబుల నలరుచున్ జ♦వంబునఁ జనఁగాఁ
బ్రీతిం గని రావణుఁ డో,తాతా! యీరథము నెక్కి ♦ తగువిభవమునన్. ౧౧

క. చనువాఁ డెవ్వఁడొ విలస,త్తనువున నలరారుచున్ స♦తంబును మ్రోలన్
మన మలరఁ గిన్నరులు చ,క్కనిగానము చేయఁ ద్రిదశ♦కాంతలు పేర్మిన్.

తే. ఆడుచుండమనోహరం♦బైనకలిమి,నరుగుచున్నాఁడువీఁ డెవ్వఁ♦డయ్య యనిన
మునివరుండైనపర్వతుం♦డనియె;నితఁడు,శూరుఁడుగ్రాహవములను♦గోరు మదిని.

1 నిర్లజ్జగమన సంయాతి భయస్థానం నవిందతి-అనిమూ. 2శృణువత్స యథాతత్త్వమ్-అనిమూ.

చ. అనిని మరల్పరా దితని ♦ నాహవరంగములందు సాయకా
ళిని దనువెల్లఁ జిల్లఁబడ ♦ లీలయపోలెఁ బెనంగెఁ; బుణ్యమూ
ర్తి నితని సాధుకీర్తిని స♦తిస్థిరచిత్తుని [1]స్వామిమేలునే చే
యను దవయంగముల్ వదలి♦నట్టి మహాత్మునిగా నెఱుంగుమా!. ౧౩ 1071
క. ఇతఁడే సంగరముల నుద్ధతులగుపరవీరవరుల ♦ దారుణబాణ
ప్రతతుల సేనలతోఁ జంపి తగన్ జిష్ణ్వతిథియగుచుఁ ♦ బ్రియ ములరారన్.
క. చనుచున్నవాఁడు తనమన,మునఁ దోఁచినచోటికేగు ♦ పుణ్యుం డితఁడా;
వనితలు నర్తనగీతము,లను జక్కఁగఁ గొల్వ నితఁ డ♦లరు దనుజేంద్రా!. ౧౪
చ. అన విని రావణుం డనియె ♦ నమ్మునిఁ గ్రమ్మఱ; నీతఁ డెవ్వఁడో
చనియెడు సూర్యతేజమునఁ ♦ జక్కఁగ దివ్యరథంబుతోడ నా
విని యలపర్వతుం డనియె ♦ వీరవరా! వినవయ్య! యల్లదే
కనకవిమానమందుఁ దమిఁ ♦ గ్రాలు మహాత్ముఁడు కానవయ్యెడున్. ౧౫
క. సురవనితాయుక్తుండై, పరిపూర్ణసుధాంశునిభల♦పనుఁడై తగువాఁ
డురుతరకాంచన మర్థుల, కరుదుగ నిచ్చినమహాత్ముఁ ♦ డనుచు నెఱుఁగుమా!.
క. అతిచిత్రాభరణాంబరుఁ, డతులితతేజస్వి దివ్య♦వరా యానమునన్
గతివై ఖరిసజ్జనసం,గతిచేఁ జనుచున్నవాఁడు ♦ క్రవ్యాదవరా!. ౧౭ 1076
క. అనుపల్కుపర్వతోక్తిని, విని రావణుఁ డిట్టు లనియె ♦ విశ్వనుతా! యీ
చనుచున్నరాజులందున్, ననుమార్కొని సంగరం బ♦నం దగుపూజన్. ౧౮
ఆ. నాకు నొసఁగునట్టి ♦ నరనాథవర్యుండు, భూరితేజుఁ డొకఁడు ♦ వీరవరుఁడు
కలఁడె వేగ పల్కఁ♦గాఁ దగుధర్మజ్ఞ!, [2]తండ్రి వనఁగ నీవె ♦ తలఁప నాకు.
చ. అని పలుకంగ రావణున♦హంకృతి నాత్మఁ దలంచి యిట్లనున్
మునిపతి పర్వతుం; డసుర♦ముఖ్య! మహీధరవర్య! స్వర్గసీ
మను వసియింపఁ గోరుదురు ♦ మాన్యులు వీరలు సంగరంబు చే
యను దలపోయ రీన్నృపతు ♦ లాహవకాంక్షయె నీకుఁ గల్గినన్. ౨౧ 1079
మ. వినవయ్యా! దశకంధరా! జగతిలో ♦ విఖ్యాతుఁడై చిత్రమా
ల్యనిబద్ధాంగుఁడు చిత్రభూషణసువ♦స్త్రాలంకృతుం డున్నతుం
డనఘుం డేడగుద్వీపముల్ మనిచి యు♦ద్యద్దీప్తిచే నొప్పుచున్
మనుజేంద్రేంద్రుఁడునాఁగ నొప్పు నిలలో ♦ మాంధాతృనామంబునన్. ౨౨
ఉ. సంగరభిక్ష యిచ్చు దను♦జప్రవరా! యని పర్వతుం డనం
బొంగుచు రావణుం డనియెఁ; ♦ భూపతి యెందు వసించు మానిరా
ట్పుంగవ! నాకుఁ జెప్పు వెసఁ ♦ బోయెద నానృపుఁ డున్నచోటి కిం
కం గలదయ్య! దీని కధి♦కంబగు పండువు నాకు నెత్తఱిన్. ౨౪ 1081

---

[1] స్వామ్యర్థే త్యక్తజీవితః-అనిమూ. [2] ధర్మజ్ఞ పితా మే త్వం హి పర్వత-అనిమూ.

చ. అన విని పర్వతుండు దను♦జాధిపుఁ జక్కఁగఁ గాంచి యిట్లనున్
విను యువనాశ్వపుత్త్రుఁ డతి♦వీరుఁడు రాజవరేణ్యుఁ డాతఁ డా
య్యన నిల నేడుదీవుల మ♦హాబ్ధియె సీమగఁ గల్గువాని నే
ర్పునను జయించి యిత్తఱిని ♦ బోయెడు స్వర్గమునున్ జయింపఁగన్. ౨౭

సీ. అనునంతలోన మ♦హాబాహుఁ డారావణాసురేంద్రుఁడు బ్రహ్మ♦యాదరమున
నొసఁగినవరముల ♦ నురుగర్వ మడరంగఁ గాంచె నయోధ్యాధి♦కాంతు వీరు
మాంధాతృనాముని ♦ క్ష్మాపతివర్యుని నేడుదీవుల స్వేచ్ఛ♦నేలుఘనుని
స్యందనంబును నెక్కి♦చనువానిఁ దేజంబునను జెలంగెడువానిఁ♦గనకమయము

తే. చిత్రము నమూల్యమునయి సం♦సిద్ధిదంబు
నైన భాసురహారంబుఁ ♦ బూని దివ్య
తనువునం బొల్చువాని న♦త్యంతరమ్య
హారగంధాభిరాముని ♦ నమలమతిని. ౨౮ 1083

క. కనినంతనె దశవదనుం, డనియెను; సంగరము నాకు ♦ నాతిథ్యముగాఁ
గ నొసంగు మో నృపాలా!, యను రావణుఁ గాంచి నవ్వి♦యాతఁడు పలికెన్.

చ. తనువునఁ బ్రాణముల్ నిలుప ♦ దానవనాయక! యెంచవేని న
న్నని మొన మార్కొనంగఁ జను♦నంచు వచించెదు రాజుపల్కులన్
విని దశకంఠుఁ డిట్లనుఁ; గు♦బేరుని నప్పతి ధర్మునిన్ జయిం
చినతఱి భీతినొంద నిఁక ♦ క్షిత్యధిపున్ నరు నిన్ను మార్కొనన్. ౩౦ 1085

తే. కలుగఁబోవునొ భయ మోరి! ♦ ఖలవిదారి
యనుదశగ్రీవునకు, నంచు ♦ నాగ్రహమున
నతని దహియింపఁబూని న♦ట్లాజ్ఞ చేసె
సమరదుర్మదులయి పొల్చు ♦ సచివులకును. ౩౧ 1086

క. దనుజేంద్రునాజ్ఞఁ గైకొని, మనుజేంద్రునిపైన దుష్ట♦మతులగుమంత్రుల్
సునిశితశరతతివర్షం,బును గురిసిరి క్రూరు లగుటఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్. 33

చ. శరములు మేను సోఁకఁగనె ♦ చండబలంబున నొప్పుభూధవుం
డురుతరకంకపత్త్రముల ♦ నొక్కక్షణంబునఁ బ్రాణపంచకం
బరయక తీయువానిఁ గొని ♦ యారజనీచరముఖ్యులన్ మహో
దరశుకసారణాహ్వయుల ♦ దర్పసమగ్రుని నాప్రహస్తునిన్. ౩౪ 1088

క. మారీచు నయ్యకంపనుఁ, గోరి విరూపాక్షు నొంచె; ♦ క్షోణీశవరున్
మారుకొని యాప్రహస్తుఁడు, ఘోరాంబకపంక్తివృష్టిఁ♦గురిసెన్ మిగులన్.

తే. శరము లవ్వి శరీరసం♦స్పర్శనంబు, చేయకుండఁగ నతికె వి♦చిత్రరీతి
శాతశరముల; మాంధాతృ♦చక్రవర్తి, యంత విడువక వారిపై ♦ నదరి కడఁక.

సీ. భల్లంబులును భిండి♦వాలభుసుండికల్ తోమరంబులు వైచి ♦ భీమపావ
కుఁడు శలభంబులఁ ♦ బొడవడంచినయట్లు నొవ్వఁజేసెను; గ్రుధ ♦ నివ్వటిల్ల;
నంతట మానక ♦ యాప్రహస్తునిఁ బంచతోమరంబుల నొంచి♦తోడనె నృపుఁ
డద్రుల భేదించు ♦ నవ్వజ్రమో యనునట్టి ముద్గరమును ♦ నాయుధమును
తే. గిరగిరం ద్రిప్పి క్రౌంచభూ♦ధరము స్కందుఁ
డట్టె పగులించువిధమున ♦ నతిజవమున
వైచె రావణురథముపైఁ ♦ బడఁగ వజ్ర
పాతమట్లు రథంబుపైఁ ♦ బడియె నదియు. ౩౯ 1091

క. దానం జలియించి మహా,దానవుఁ డటఁ బడియెఁ దేవ♦తల్లజుధ్వజమో
నా నిర్గత తేజుండై;, మానవపతి ప్రీతుఁ డగుచు ♦ మహిమము వెలయన్. ౪౦

క. బలమున నుప్పొంగెను, జం,ద్రలసత్కాంతులను సాగ♦రంబునఁ గలనీ
రలరారెడు క్రియ రక్షో,బలములు హాహారవముల ♦ బడలి యసువులన్. ౪౧

ఆ. విడిచినట్లె యుండి ♦ వెస రావణుం జుట్టు, ముట్టి నిలిచె; నంత ♦ నెట్టకేల
కతఁడు తెల్వి నొందె ♦ నంత లోకవిరావ,ణుండు రావణుండు ♦ గండు మిగిలి.

క. నరపతి దేహము సునిశిత,శరములఁ బీడించి యతని♦స్యందనమును ద
త్తురగముల నొంచె దోర్బల, మురుతరముగఁ గన్పడంగ ♦ నుద్యమ మలరన్.

చ. అరదము పోయినన్ మఱొక♦స్యందన మెక్కి నృపుండు ఘంటికా
పరమరవంబునం బ్రబలు ♦ భాసురశక్తిని వైచె రావణా
సురుపయి దోర్బలంబు తగ, ♦ శోభిలుశక్తియు సూర్యకాంతియో
నిరుపమదావపావకుని ♦ నిర్భరమై తగు మంటయో యనన్. ౪౪ 1096

క. కరము వెలుంగుచు నరపతి,కరవిచ్యుతిఁ గాంచి నిగుడఁ♦గా నాశక్తిన్
సురవైరి శూలమున ని,ర్భరవిక్రమ మలర *మిడుతఁ ♦ బావకురీతిన్. ౪౫

తే. భస్మముగఁ జేసి యమదత్త♦బాణ మట్టె
చాపమునఁ గూర్చి గుణరావ♦సంకులముగ
వైచెఁ; దద్బాణఘాతంబు ♦ వపువు నొంప
మూర్ఛితుం డయ్యె మాంధాతృ♦భూవిభుండు. ౪౬ 1098

చ. కనుఁగొని యాప్రహస్తముఖ♦కర్బురవర్యులు సంతసంబునన్
ధ్వనులను దిక్కుల న్నెఱపి ♦ దారుణరీతిగ నార్వసాగి; రా
మనుజవరేణ్యుఁ డొక్కక్షణ♦మాత్రమునన్ మును పొప్పురీతిఁ దె
ల్విని గని దుష్టమంత్రు లట ♦ వేడ్క నుతింపఁగఁ బొంగుశత్రువున్. ౪౭

క. కనుఁగొని యాతనిపరిచరు, లనూన ముదమంది యుండు ♦ టారసి మది బొం
గునితాంతకోపమున శ,త్రునికరదుర్ధర్షుఁ డగుచుఁ ♦ దోఁచి కడంకన్. ౪౯

* పతంగ మివ పావకః-అనిమా.

తే. *వుష్పవత్తుల్యతనుకాంతి ♦ పొంగఁ జావ, మంది భీకరశరవృష్టి ♦ నానిశాచ
రేంద్రుబలములఁ బీడించె; ♦ నృపునిచాప,రవము చేతను సాయక ♦ రవముచేత,

క. కలఁతం గను పాథోనిధి, వలె రాక్షససేన లెల్ల ♦ భయమున మిగులం
జలియించె; నంత నిర్వర,బలములు మూర్ఛనఁగననియు ♦ భయదంబయ్యెన్,

చ. చెలఁగెడుక్రోధ మొప్ప గురు ♦ చిత్తము లత్తఱి నందడింప ని
స్తులజయకాంక్ష లుప్పతిల ♦ క్షోణివిభుం డసురేంద్రుఁ డప్పు డు
జ్జ్వలశరచాపఖడ్గములు ♦ భాసురరీతి వెలుంగ వీరులై
తలపడి పోరి; రంత నృప ♦ తల్లజుఁ డాసురవీరుఁ బూన్కితోన్. ౧౨౪ 1103

క. నరపతిని రావణుండును, శరవృష్టిని ముంచి; రట్టి ♦ సమధికకోపం
బిసువుర వ్యాపించెను నా,తరుణంబున సాంద్రమగుచు ♦ దారుణమగుచున్.

క. ఇతరేతరవిజయేచ్ఛల, నితరేతరతీవ్రబాణ ♦ వృష్టిఁ దనువు లు
ద్గతరక్తధారలను దే,వతతుల్ గనఁ జీల్పఁబడెడు ♦ భంగిగ నుండెన్. ౧౨౬

చ. ధనువునఁ గూర్చి రౌద్ర మను ♦ దారుణమంత్రపురస్కృతాస్త్రమున్
దనుజవరేణ్యుఁ డుద్ధతిని ♦ ధాత్రివిభూత్తముపైని వైచె; నా
జనపతి యగ్నిబాణమును ♦ జాపమునన్ వడిఁ గూర్చి దానిచే
తనె మరలించె రౌద్రశర ♦ తల్లజమున్ సురలెల్ల మేలనన్. ౧౨౭ 1106

సీ. దశవదనుండు గాం ♦ ధర్వమహాస్త్రంబుఁ బరఁగించె, మాంధాతృ ♦ ధరణివిభుఁడు
వారుణాస్త్రంబున ♦ వడి దాని మరలించె; నంత ధాత్రీపతి ♦ యసురవరునిఁ
జంపువేడుక భూత ♦ చయభయావహమగు బ్రహ్మాస్త్రమును జేతఁ ♦ బట్టుకొనియె;
రావణుండును శంక ♦ రప్రసాదంబునఁ బడసినఘోరరూ ♦ పమగు పాశు

తే. పతమహాస్త్రంబు త్రైలోక్య ♦ భయద మట్టి
కరమునం బట్టె; వారిట్లు ♦ కరములఁ గొని
నట్టి యస్త్రంబులం గాంచి ♦ యఖిలభూత
ములును జలియించె; శంకరుం ♦ డెలమి మీఱి. ౧౨౮ 1107

క. వర మిచ్చె రావణున క,స్పరమాస్త్రము వశగతమయి ♦ భాసిలునంచున్
నిరుపమసాధన మయ్యది, కరమునఁ గ్రాలంగ ముజ్జ ♦ గంబులు మిగులన్. ౧౨౯

తే. వడఁకె స్థావరజంగమ ♦ ప్రాణితతులు
కలఁత నొందెను; సుర లెల్లఁ ♦ గళవళించి
రిదియె ప్రళయం బటంచు నా ♦ గేంద్రు లెల్ల
తలఁచి; రత్తరుణంబున ♦ ధ్యాననియతి. ౧౩౦ 1109

క. కని యావృత్తాంతంబును, మునివర్యులు గాలవాహ్వ ♦ మునఁ దగునతఁడున్
ఘనుఁడు పులస్త్యుఁడు వేగమ, చనుదెంచిరి వారికడకు ♦ సంగరమాపన్.

* చంద్రార్క-సదృశద్యుతిః-అనిమూ.

క. చను దెంచి నరపతిం గన్గొని తగు నే యిట్టు లీవు ♦ ఘోరాస్త్రంబుల్
గొనఁ జాలు నింక నం చాతని మాన్పి యనంతరంబ ♦ దను జేశ్వరునిన్. ౬౦
క. పరిహాసోక్తుల నిపు డీధరణీశుని గెల్వఁగలవె? ♦ తా నపజయ మే
వరుసను గనఁ డీతఁడు నీపరాక్రమము చాలు నింక ♦ బవర ముడుగుమీ.
క. అని పల్కి వారి కిర్వురకును సఖ్యముఁ గూర్చి చాలఁ ♦ గుతుకంబున వే
చనిరి యథాగతపథమున, మనముల హర్షంబు పొంగ ♦ మహితగతులచేన్.

అధికపాఠము మూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪ - వ సర్గము.

-- చంద్రునితోఁ బోరఁ బ్రయత్నించు రావణుని బ్రహ్మ వారించుట. --

క. ధరణీసురమానులు చన, సురవైరివిభుండు తన్ను ♦ శూరునిగా న
త్తఱుణమున నెంచి తనపరి, చరులెల్లను దోడరాఁగ ♦ జనియె నవలికిన్. ౫
సీ. పదివేలయామడల్ ♦ పరఁగుమరుత్పథంబును దాల్తఁ బుష్పకం♦బునఁ జెలంగి
దాఁటి యవ్వల బల♦దర్పముల్ మెఱయంగ సర్వసద్గుణములఁ ♦ జాలఁ గ్రాలు
హంస లేస్థలమున ♦ నరుదార నుండునో యలమరుత్పథము, న♦వ్వలను మెఱయు
దానిని వేగంబ ♦ దాఁటెను దశయోజనాయతంబగు నద్ది ♦ యంచు లెక్క
తే. పెట్టఁబడుచుండు నటనుండుఁ ♦ బెనురవముల
నలరు సితవారిధరవర్గ♦ములు త్రివిధము
లగుచు *నాగ్నేయములు పక్ష♦జాహ్వయములు
బ్రాహ్మములు నాఁగఁ బేరులు ♦ వఱలుచుండ. ౪ 1115
క. తరువాత వాయుమార్గము, గురుజవమున దాఁటె నద్ది ♦ కొమరారు నను
త్తరమై మూఁడవదగుచును, నిరతము చారణులు సిద్ధ♦నిచయము లందున్.
క. మన మలరఁగ నివసింతురు, గన నది పైదాని యట్లె ♦ గ్రాలుఁ బ్రమాణం
బున; నంతఁ జతుర్థంబగు, ననిలపథం బుత్తరించె ♦ నారావణుఁడున్. ౫౫
చ. అనవరతంబు భూతతతు ♦ లందు వినాయకుఁ గూడి క్రీడ స
ల్పును, దదనంతరంబ గురు♦పుష్పక మెక్కియె పంచమంబుగాఁ
దనరెడు వాయుమార్గమును ♦ దాఁటె సహస్రదశప్రమాణ యో
జనముల నొప్పు నద్దియును ♦ సర్వసరిద్వర గంగ యచ్చటన్. ౭౫ 1118
తే. అలరుచుండును గుముదాదు ♦ లైన నాగ
ము లటఁ గుంజరతతు లెన్నో ♦ చెలఁగుచుండు
శీకరంబులఁ జల్లుచుఁ ♦ జెన్నుమీఱ
నవ్వి గంగాజలంబుల♦యందు నతము. ౮౫ 1119

---

* ఆగ్నేయాః పక్షజాః బ్రాహ్మ్యాస్త్రివిధా ఇతి సంస్కృతోః-అనిమూ.

క. మునుఁగుచుఁ దేలుచుఁ బుణ్యం,బును జక్కఁగ సేకరించు ♦ పోలిక నుండున్;
విను రామచంద్ర! యాకరు, లనవరతము తొండములను ♦ నవలికిఁ జిమ్మున్.

[1]క. అనిలుం డాజలమును దట,మునకుం బడునట్లు వీవ ♦ ముగ్ధతరములై
గనఁబడుకుంజంబులఁ బడఁ,గ నదియె హిమరూప మగును ♦ గా శ్రీరామా!.

సీ. అవ్వల నాఱవ ♦ దగు వాయుమార్గంబు వేయియోజనముల ♦ వెలయు దానిఁ
జొచ్చి నాదానవ ♦ శూరుండు గురుతరదివ్యతేజా! రామ! ♦ తేజరిల్లు
పుష్పకారూఢుఁడై ♦ పోదలు నచ్చోట నే గరుడుండు సతతంబు ♦ క్రాలు[illegible]
జ్ఞాతిబాంధవగణ ♦ సత్కృతుండై; యంత వేయియోజనముల ♦ విస్తరిల్లు
తే. సప్తమంబగు పవమాన ♦ సత్పథంబు
నొందె; నచ్చట ఋషులెల్ల ♦ నుందు రెలమి
నవలఁ బదివేలయోజనా ♦ యతమరుత్ప
థమ్ము నష్టమసంఖ్యాక ♦ మమ్మహాతుఁడు. ౧౩ 1122

క. కనఁబోయె; నందు గంగయు, ననిశము స్థితిఁ గాంచుచుండు ♦ నాకాశసరి
త్తనుఖ్యాతి దేవపథమున, [2]ననిలుఁడు ధరియింపఁగా మ ♦ హావేగంబున్. ౧౪

చ. గురుతరనిస్వనంబునఁ ద ♦ గుం బృథివీవర! రామచంద్ర! యం
బరమున నవ్వలన్ రుచుల ♦ భాసిలుచంద్రునివాసలోక మా
దరమునఁ దెల్పువాఁడఁ బ్రమ ♦ దంబు నొసంగెడువార్త యద్ది, త
త్పరమున లోకమొందు సుఖ ♦ భావుకముల్ దగఁ బొల్చుచుండుఁ జూ!. ౧౫

తే. అద్ది యెనుబదివే లగు ♦ నామడలను
విస్తృతిం గాంచు నందుండు ♦ విధుఁడు ఖేచ
రాళి తారాగణావృతుం ♦ డగుచు నతని
[3]శతశతసహస్రరశ్ములు ♦ వితతములుగ. ౧౬ 1125

తే. అతనిమండలముననుండి ♦ యఖిలలోక
ములను భాసిల్లఁజేయు, స ♦ కలసుఖముల
సత్వముల కెల్ల నిచ్చుచు ♦ జగతి మించు;
నంతఁ జంద్రుండు దశకంఠు ♦ నచటఁ గాంచి. ౧౭ 1126

క. శీతాగ్నిని దహియింపఁగఁ, జేతస్సున నెంచి నట్లు ♦ చిత్రగతుల నా
దైతేయవిభుని ముంచెను, ఖ్యాతహిమప్రభల నొక్క ♦ క్షణమాత్రమునన్.

---

1 తతః కరికరా ద్భ్రష్టం వాయునా లోలితం భృశమ్, జలం కుంజేషు పతితం హిమం భవతి రాఘవ-అనిమా. 2 వాయునా ధార్యమాణా సా మహావేగా మహాస్వనా-అనిమా. 3 శతంశత సహస్రాణి రశ్మయ శ్చంద్రమండలాత్-అనిమా. ఈచంద్రలోకము మర్త్యలోకమునకుఁ బ్రకాశము నిచ్చునట్టి చంద్రలోకము గాదని యెఱుంగునది

చ. దనుజవరేణ్యమంత్రులు [1]ని♦తాంతహిమాగ్నికిఁ దాళలేక భీ
తిని బరివీడితాంగులయి ♦ దిక్కుఁ గ రావణుఁ డంచు నెంచి; రం
త నచట దండనాయకుఁ డు♦దారమనీషుఁడు నౌప్రహస్తుఁ డా
ర్తిని జయశబ్దపూర్వముగ ♦ దేవరిపూత్తముఁ గాంచి యిట్లనున్. ౧౯ 1128

క. దనుజేంద్ర! శీతరశ్ములఁ, దనువులు కంపించెఁ బోవఁ ♦ దగ దిఁక మరలం
జను నిటనుండియె చంద్రుని,ఘనహిమరశ్ములను దనుజ♦గణముల కెల్లన్. ౨౦

తే. సాధ్వసం బావహించెను ♦ స్వాంతములను;
వీఁడు రాజేంద్ర! తనకాంతి♦వితతి శీత
కరుఁడు నాఁబడు దహనుని♦కరణి నితని
యంతరంగంబు వర్తిల్లు ♦ నంచుఁ దలఁతు. ౨౦½ 1130

చ. అనెడు ప్రహస్తవాక్యముల ♦ నా దనుజేశ్వరుఁ డాలకించి యిం
తని వచియింపరానిదగు ♦ నాగ్రహ మూని శరాసనంబుఁ జ
య్యనఁ జలియింపఁ జేసి కఠి♦నాయతరావముతోడ దానఁ జ
క్కనిగుణ మెట్టి కూర్చి [2]శర♦కాండములం బరఁగించి నొంపఁగన్. ౨౧½

చ. శతధృతి యీవిధంబుఁ దన ♦ చక్కనివిమానమందుఁ గాంచి యు
ద్ధతుఁ డితఁ డంచు నెంచి త్వరఁ ♦ దా నటఁ జేరి దశాస్య! విశ్రవ
స్సుత! గురుబాహురాజిత! వి♦శుద్ధమనస్సునఁ బొల్చుచంద్రుఁ డీ
హితమతి నొంపరాదు చను ♦ మిచ్చటనుండక వచ్చినట్లుగన్. ౨౨½ 1132

చ. శరముల నొంపరా దితని ♦ సర్వజగత్ప్రియవర్తనుండు స
త్కరుఁడు ద్విజేంద్రుఁ డిట్టిఘనుఁ ♦ గాఱియ పెట్టఁగ నేల! మంత్ర మా
దరమున నిచ్చువాఁడ నది ♦ తప్పక ప్రాణము దీయు భీతినిన్
గరము తొలంగఁ జేయు నది ♦ కష్టమతిన్ స్మరియించువానికిన్. ౨౪ 1133

తే. మృత్యుభయమును దొలఁగించు ♦ మేలుఁ గూర్చు
ననిన నంజలి యిడి రావ♦ణాసురుండు
పలికె; సంతృప్తి నాపయి ♦ నలరు నేని
నే ననుగ్రాహ్యుఁడ నగుదు♦నేని తండ్రి!. ౨౪½ 1134

సీ. ఈఁదగునేని మం♦త్రేశ్వరు నా కిప్డె ధార్మికోత్తమ! సుమం♦త్రంబు దాని
జపియించి సకలని♦ర్జరులందు నిర్భయుండనయి వర్తించెద ♦ వనజగర్భ!
దానవులందుఁ ద్రి♦దశులందుఁ బక్షులయందు నామదిని భ♦యంబు లేక
యుండఁగా వలెనంచు ♦ నొగిఁ గోరుచుండును;గాననిమ్మామంత్ర♦మోనితాంత

తే. ధర్మబుద్ధి! మహాత్మ! మీ♦దయను నాకు
భయము గల్గదు నా విని ♦ బ్రహ్మ పలికె

---

1 స తు శీతాగ్నినా శీఘ్రం-అనిమూ. ఇట శీతాగ్నియనఁగా శీతబాధ యని యర్థము చేసి కొనవలెను. 2 నారాచైస్తం హ్యపీడయత్-అనిమూ.

మంత్ర మొసఁగెద నీకు నీ♦మంత్రవరముఁ
బ్రాణములు వోవునట్టివి♦పత్తునందు. ౨౮

క. ఉపయోగింపం దగు నం, చిపుడే వచియించువాఁడ ♦ నెప్పుడు దానిన్ 1135
జప మూని చేయకుము దై,త్యపతీ! శుభదంబు మంత్ర ♦ మది యగుఁగాన్,

తే. అక్షసూత్రము గొని దాని♦నమలభక్తి, జపము చేయుము నీ కప♦జయము లేదు
జపము మానిన సిద్ధింప♦దపరిమితను,ఫలదనుయ్యును; వినుమింకఁ♦బరమనియతి,

క. ఆమంత్రము వచియించెద, నోమాన్యా! దాని నొక్క♦మొగిఁ గీర్తింపన్
భీమాహవముల విజయం, బేమియు సందియము లేక♦యే గల్గుఁ జుమీ. 30

సీసమాలిక:—

దేవదేవేశ! యో♦దివిజాసురనమస్కృతా! మహాదేవ! వం♦దనము నీకు
భూతభవ్యా! హర! ♦ భూరిపింగళనేత్ర! బాలుండ వగుదు రూ♦పమున వృద్ధ
వలె నుండుదువు,నీవు♦వైయాఘ్రవసనచ్ఛదుఁడవ,ట్లె యారుణే♦యుఁడవు,త్రిజగ
ముల కీశ్వరుఁడవు, వి♦భుండవు, హరుఁడవు,హరితనేమివియుగాం♦తాగ్ని వనలుఁ
డవు, లోకపాలకుఁ♦డవు, లోకశంభుండ, వట్లె మహాభుజుఁ ♦ డనఁగ నీవె
యో మహాదేవేశ! ♦ యో మహాశూలీ! మహాదంష్ట్రి! కాలంబు ♦ నగుదు వీవు,
కాలరూపివి, నీల♦కంఠుండవు, మహోదరుఁడ వీవు, దేవాంత♦కుఁడవు, వేద
మయుఁడవు,మఱియున♦వ్యయుఁడవు,పశుపతివగుదువు, శూలంబు♦హస్తమందు
బట్టియుందువు, నేత, ♦ వట్టివిధంబున గోప్తవు, శివుఁడ వ♦గుదువు, హరివి [వి
జటి,ముండియు,శిఖండి,♦పటుయశుండు,లగుడి యననొప్పుదువు,నీవె♦యఖిలగణ
భుఁడవు, సర్వాత్మవు, ♦ భూతేశ్వరుండవు, సర్వభావనుఁడవు, ♦ సర్వదుఁడవు
సర్వహారివి, మఱి ♦ స్రష్టవు, గురుఁడ, వవ్యయుఁడవు,ధూర్జటి♦వియుఁ, బినాకి
యనఁబడువాఁడ, వో♦యఖిలేశ్వరా! దేవుఁడవు,కమండలుధరుం♦డవు,మహాత్మ!
మాననీయుండవు, ♦ గానప్రియుండవు, ప్రణవస్వరూపివి, ♦ పార్వతీశ!
యర్హణీయుండవే ♦ యగుదువు,సామవేదగుఁడవు, మృత్యువ♦వగుదు, మృత్యు
దూతవు, పారియా♦త్రుఁడవు, సువ్రతుఁడవు,బ్రహ్మచారి వనంగఁ ♦ బరఁగు దీవు
యోగివి, గృహి వన ♦ నొప్పుదు, వీణాపణవతూణవంతుఁడ ♦ వవుదు వీశ!
యమరుఁడ వీవె, యో♦యఖిలేశ! దర్శనీయుఁడ వీవె, బాలసూ♦ర్యునివిధమున
భాసిల్లువాఁడవు ♦ భగవంతుఁడవు శ్మశానములఁ జరించెద ♦ వుమకుఁ బతివి,
శత్రుంజయుండవు ♦ జ్వరహర్త వగుదువు పాశహస్తుండవు, ♦ భానుదంత
పాతనుండవు మఱి ♦ భగనేత్రహర్తవు ప్రళయకాలస్వరూ♦పంబు నీవె
యుల్కాముఖుండవై ♦ యొప్పువాఁడవు నీవెయగ్నికేతుఁడవీవె♦యనులమునివి,
దీప్తుండ వగుదువు ♦ దివ్యరూపుఁడవు విశాంపతి వన నీవె ♦ సర్వభంగు
లను సమర్థుఁడ వీవె ♦ యనఘాత్మ! యున్మాదమోహాకరుఁడవు ♦ భూరిదివిజ

వతివి వామనుఁడవు ♦ వాసుదేవుఁడవు ప్రాగ్దక్షిణుఁ డనుపేరఁ ♦ దగుదు వీవె
చక్రహస్తుండవు ♦ సకలచమూ స్తంభనుఁడవు ప్రతిస్తంభ♦నుఁడవు సర్వ
కాలరూపివి ఋతు♦కర్తవు నుఱి ఋతువవు మధుతాత్ముండ ♦ వవుదు వీవు
మధువవు శ్రీకర♦మహనీయమూర్తివి శ్రితజనావనుఁ డనఁ ♦ జెలఁగు దీవు
జగముల సృజియించు ♦ సరసిజయోనివి కర్త వజుఁడ వీవె ♦ కరుణ మెఱయు
పురుషుండ వగుదువు♦హో శాశ్వతుం డీతఁ డనఁగవానస్పత్యుఁ♦డనఁబడుదువు
వర్త్మత్రయుఁడు భూత♦భావనుండు త్రినేత్రుఁ డఖిలధర్మాధ్యక్షుఁ♦డనఁగ నీవె
పరికీర్తితుఁడవు శ్రీ♦పాలకా! యోవిరూపాక్ష! భాన్వయుతతు♦ల్యప్రభా! మ
హాత్మకా! బహునేత్ర!♦యఖిలదేవేశ్వరా! యభిదేవ! తుహినప్ర♦భాంకితజట!
పూర్ణేందుతుల్యాస్య! ♦ పూర్ణకృపాఢ్య! సర్తక! లాసక! శరణ్య!♦రమ్యరూప
సర్వదేవాత్మకా! ♦ సాధుసుబ్రహ్మణ్య! సర్వభూతనివాస! ♦ సర్వబంధ!
మోచకా! వంచక! ♦ మోహన! సర్వైకధారీ! వరోత్తమ ♦ ధాతృరూప!
భక్తసంఘాభీష్ట♦వారప్రదా! హరి శ్మశ్రురాజిత! ధను♦ర్మహిత యనఁగఁ
బరమాత్మ! లోకాధి♦పతి! సనాతన! యని పిలువంగఁ బడుదువు ♦ ఖలజనహర!
యనెడునీనామాష్ట♦కాధికశతసంఖ్య నేను వచించిన♦దీని నుత్త
మమును బాపహరము ♦ నమలఫలప్రదంబును శరణార్థుల♦కును శరణ్య
మును దశగ్రీవ! నీ♦వును భక్తి జపియింపు మరివినాశక మిద్ది ♦ యగునటంచుఁ
దన్మంత్రమును బ్రీతి♦దనుజేంద్రునకొసంగికమలోద్భవుఁడు శాశ్వ♦తమగునాత్మ

తే. లోకమున కేగె; దానవ♦లోకభర్త
బ్రహ్మచే నిట్లు వరములఁ ♦ బడసి మరలఁ
దిరుగఁ బూనుచు హర్షంబు ♦ దీటుకొనఁగ
దుష్టమతి మానసకాత్మకుఁ ♦ దోఁచినట్లు. ౫౨౪ 1139

క. చరియించుచు మార్గంబున, ధరణీశమహర్షి దివిజ♦తల్లజకన్యో
త్కరమును గంధర్వులనూ,త్నరుచిరయౌవనముగల్గు ♦ తరుణులఁ బట్టెన్.

అధికపాఠము నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫ - వ సర్గము.

-oo- రావణుఁడు కపిలమహర్షిని గాంచి యుద్ధముచేయఁ బూని యవమానము నొందుట. -oo-

వ. [సరసిజసూతి యీపగిది ♦ సద్వరముల్ దశకంఠనామక
ర్బురపతి కిచ్చి వేస్వపద♦ముం గనఁ బోనఁగ రావణుండు స
ద్వరములఁ బొంది పూర్వగతి ♦ వైభవ మొప్పఁ జరించుచుండె] ని
క్కరణిని గొంతకాలము ని♦కామముదంబున లోకజాలముల్. ౪ 1141

క. కనుచుం బౌరుషమును తీ,విని జూపుచు లంక కరిగి ♦ వేడుక మరలన్

జని జయ మందెడుకాంక్షను, దనపురమును వెడలి సచివ♦తతి గొలువంగన్.

క. పడమరదిక్కున రాజిలు, కడలికిఁ జనెఁ; దానినడుమఁ ♦ గలద్వీపమునన్
బడబానలనిభదీప్తులు, గడు మెఱయు మహాత్ముఁ డొకఁడు ♦ కనఁబడెనంతన్.

క. నిరుపమకనకచ్ఛాయలఁ, బరఁగెడు దేహంబుతోడ ♦ బ్రహ్మర్షి యొకం
డురుతరతప మొనరుచుచున్, బరికింపఁగ నయ్యె నొకఁడె ♦ పంక్తిగళునిచేన్.

ఆ. ప్రళయకాలమందు ♦ భాసిల్లు ననలుండు
పైకి లేచినట్లు ♦ భయదరూపుఁ
డగుచుఁ గానఁబడియె ♦ నతఁడు దేవతలందు
దేవవిభుని మాడ్కిఁ ♦ దేజరిలుచు. ౪॥ 1145

సీ. గ్రహములలోన భా♦స్కరుని చందంబున మృగములఁ బంచాస్య♦ముగతిసేనఁ
గులలోన దేవేంద్ర♦కుంజరోత్తమమట్లు పర్వతంబుల మేరు♦పర్వతంబు
భంగి వృక్షమ్ములఁ ♦ బారిజాతమురీతిఁ గ్రాలునాపురుషునిఁ ♦ గర్బురపతి
కుండంబు నడుము ను♦ద్దండంబుగా వెల్గు ననలునిరీతిగా ♦ నమరువానిఁ

తే. [1]గమ్రబహువిధరవముల ♦ గర్జనంబు
చేయువానిని లంబబా♦హ్వాయతభయ
దుని మహౌజను భూరిదం♦ష్ట్రుని వికటుని
గంబుకంఠుని బింగాక్ష♦కలితు ఘనుని. ౫॥ 1146

తే. మఱియుఁ గైలాసశిఖరంబు ♦ మాడ్కి నున్న
తాంగు మండూకకుక్షి ర♦క్తాంబుజాస్యుఁ
[2]బద్మపదతలు భీమరూ♦పంబుగల్గు
వాని గురుకాయు గురుతర♦స్వనుని మునిని. ౬॥ 1147

క. అనిలుని మనమును వేగం,బున నోడించిన మహాత్ము ♦ భూరిభయదమూ
ర్తిని నాబద్ధనిషంగుని, గనదుద్యచ్ఛామరౌఘ♦కలితుని నమలున్. ౭॥ 1148

క. జ్వాలాళిపరిక్షిప్తుని, నోలిం జిఱుగంటగుంపు ♦ లొక్కమొగి ధ్వనుల్
చాలఁగఁ జేయఁగ నొప్పెడు, శ్రీలలితుని [3]గర్బురసర♦సిజమాలికలన్. ౮

క. తనవక్షంబున రాజిలఁ,గను ఋగ్వేదంబు భంగిఁ♦గాఁ జూడఁగనై
కనకసరోరుహమాలిక, లనూనరుచి మించఁ దాల్చు♦నట్టి మహేశున్. ౯

క. కనకాచలసన్నిభు నా,మునివర్యుని నంజనాఖ్య♦భూమీధ్రమునాఁ
దనరారు పంక్తికంఠుఁడు, కని యుద్ధముఁ జేయఁబూనఁ♦గాఁ దగు ననుచున్.

చ. తనసచివాళితోడను ని♦తాంతబలంబున శూలశక్తులన్
ఘనతరయష్టిపట్టసని♦కాయములన్ ధరియించి రావణుం

---

1 గర్జంతం వివిధై ర్నాదైః-అనిమూ. 2 పద్మపాదతలం భీమమ్-అనిమూ. 3 కర్బురము = స్వర్ణము.

జనితరనాద మొప్ప మది♦యందు భయం బొకయింతలేక నా
ర్చెను; ముని, వ్యాఘ్రముం గనిన ♦ సింహముపోలికఁ బెంపుమీఱఁగన్. ౧౧
క. శలభముఁ గనుదంతీంద్రము,వలె భాగము గాంచుమేరు♦పర్వతము క్రియన్
జెలఁగెడు నదివేగముగను, జలనిధిగతి నప్రకంప్య♦సత్త్వం డగుచున్. ౧౨
క. పురుషుం డాతఁడు దితిజే,శ్వరుఁ గని యిట్లనియె; నీకు ♦ శ్రద్ధయు మది సం
గరమునఁ గలదే నిప్పుడె, పరిమార్చెద, దుష్టమతివి ♦ పరికింపంగన్. ౧౩
ఆ. అనియె; [1]నంత రావ♦ణుని వేగమునకంటె
వేయిమడుఁగు లెక్క ♦ వే యగు జవ
ములు సహస్రములు స♦కలలోకభయదముల్
గానఁబడియె మౌని♦కాంతునందు. ౧౪ 1155
సీ. గ్రహములపంక్తినాఁ ♦ గ్రాలె నాతనిదృష్టి యద్భుతంబుగ నట్టి♦యవసరమున
దంతముల్ గొఱుక ను♦ద్భవమగుచప్పుడు యంత్రశబ్దమువలె ♦ నతిభయంక
రముగ నత్తఱిఁ బర్వె; ♦ నమలధర్మము తపం బఖిలజగత్సిద్ధి ♦ కాశ్రయములు
గానుండునవి ముని♦కాంతు నూరుద్వయమున నొప్పుచుగుఱిఁ♦గనఁబడియెను
తే. బంచశరుఁ, డట్టులే కటి♦భాగమందుఁ, జెలఁగి రంత విశ్వేదేవ♦తలు మరుత్తు
లతనిశీర్షస్థలంబున♦యందుఁ దగిరి, వసువు లెనమండ్రు మధ్యమ♦భాగమందు.
క. కనఁబడి రాతనికుక్షిన్, వననిధు లొప్పారె, దెసలు ♦ పార్శ్వస్థములై
తనరారె, సర్వసంధులఁ, గనఁబడియెన్ మారుతములు ♦ కడుఁ జిత్రముగన్.
తే. పృష్ఠభాగమునందును ♦ బితరు లలరి
రతనిహృద్భాగమున బ్రహ్మ ♦ యపుడు తోఁచెఁ
బావనములగు గోభూను♦వర్ణదాన
ములు తదీయలోమాశ్రితం♦బులుగ నొప్పె. ౧౯ 1158
క. హిమగిరియు హేమకూటం,బు మందరము మేరుభూధ్ర♦మును [2]నరుఁడా బ్ర
హ్మమునీంద్రునస్థిసంభూ,తములుగఁ జూపట్టె నట్టి♦తరుణమునందున్. ౨౦
క. ధరణియు వక్షస్స్థలమై, పరఁగె శరీరంబునను న♦భము వ్యాపించెన్
వరమునిశరీరసంధుల, నరుదుగ సంధ్యాద్వయంబు ♦ నగపడి వెలసెన్. ౨౧
సీ. జలదమ్ము మేహన♦జనితమై యలరారె బాహువులందును ♦ బరఁగి రపుడు
ధాతృవిధాతలు, ♦ తద్ధస్తములభగపూషాహ్వయులు పుట్టి ♦ పొలిచి; రంత
నాయతాత్ముంబగు♦నైరావతము, శేషవాసుకికంబళా♦శ్వతరు లక్షై
కర్కోటకుఁడు ఫణి♦కాంతుఁడై తగుధనంజయుఁడు తక్షకుఁడనఁ♦జాలునతఁడు
తే. మఱియు నుపతక్షకుండును ♦ మానికరజ
ములను దగ నాశ్రయించి యి♦మ్ములను ఘోర

1 తథా వేగసహస్రాణి సంశ్రితాని త మేవహి-అనియూ. 2 నరం తు తం సమాశ్రిత్య-అనియూ.

విషము వెడలంగఁ గ్రక్కుచు ♦ వెలసి, రగ్ని
వదనమున, రుద్రులుఁ గ్కంధ♦భవులు నైరి ౨౪ 1161

తే. పక్షమాస ర్తువులు దగు ♦ భవ్యదంష్ట్ర
లందుఁ; గుహలునఁబడుచున్న ♦ యమవనయును
నాసయందును, దానిరం♦ధ్రములయందు
వాయువులు తోఁచె గళమున ♦ వాణి దేవి. ౨౫ 1162

క. కనఁబడియె సరస్వతియనఁ, జను నామెయె; నశ్వి దేవ♦సంజ్ఞులు చెవులం
దునఁ దోఁచిరి, శశిభాస్కరు, లనూనతన్నేత్రభూతు ♦ లైరి, రఘువరా!. ౨౬

తే. వెలసె వేదాంగములు బహు♦విధములైన
యజ్ఞములును సువృత్తవా♦క్యములు దేజ
మఖిలసిద్ధులు తపము ల♦య్యవసరమునఁ
దన్నరాకృతిమునివరు♦తనువునందె. ౨౭ 1164

చ. కనఁబడఁ గాంచి రావణుఁడు ♦ కార్ముకము న్శిలీముఖంబులన్
మునివరు నొవ్వ నేయ జన♦ముం గనరాఁగ నతండు లేచి యో
దనుజశిశూ! క్షణంబు నిలు ♦ దర్పము చూపుదుగాని యంచు నా
తనిఁ *దనముష్టిఘాతమునఁ ♦ దద్దయు నొంపక నుంత నొంచినన్. ౨౮ 1165

క. మునివర్యముష్టిఘాతం,బున పక్షము నొవ్వఁ బంక్తి♦ముఖుఁ డిల వ్రాలెన్
దనుజునిపాటున కోర్వక, తనపైఁ బడవచ్చుదనుజ♦తతి నిజశక్తిన్. ౨౯ 1166

చ. పరుగిడఁ జేసి యమ్మునియు ♦ భాసురపంకజమాలికామనో
హారగురువక్షుఁడై కదలు♦నద్రివిధంబున బుక్కయిాగతిన్
బరఁగి సమీపదేశమున ♦ వైరిభయంకరరూపమా గుహాం
తరమును జొచ్చెఁ; మేలుకొని ♦ దానవనాయకుఁ డాత్మమంత్రులన్. ౩౦ 1167

ఆ. తానె పిలిచి యిచటి ♦ మౌని యెచ్చటి కేగె
నో ప్రహస్త! చెపుమ ♦ యో శుకాఖ్య!
చనియె నెట కతండు ♦ సారణా! చూచితే
యతనిజాడ ననిన ♦ నసురి వారు. ౩౧ 1168

క. ఆనరుఁ డీయెడ నిర్జర,దానవదర్పకహారుఁడు ♦ తగ గుహఁ జొచ్చెన్
నా నతఁడు వేగ ఖడ్గముఁ, జే నందె సువర్ణుఁ డహీని ♦ జేకొనుభంగిన్. ౩౨

చ. కరమున ఖడ్గ మొప్ప భయ♦కంపితదేహుఁడు గాక శీఘ్రమే
యరుదగు దానిద్వారమున ♦ నల్లనఁ జొచ్చె దురాత్ముఁ డొట; న
త్తరుణమునందుఁ దద్బిలముఁ ♦ దానటు చొచ్చి తదంతరంబునన్
బురుషుల నంజనాచలముఁ ♦ బోలు వినీలతరాంగులన్ గనెన్. ౩౩ 1170

---

* తేన ముష్టిప్రహారేణ స్వల్పమాత్రేణ లీలయా-అనిమా.

సీ. కేయూరములఁ దాల్చి♦యాయుధపాణులై శూరులై యరుణాంబు♦హారములను
రక్తచందనమును ♦ రమణీయముగ నొప్పనంగుళీయకసుహా♦రాదిభూష
ణాభిమండితదేహు♦లై యుండఁగాఁ గాంచె; నందు సంప్రీతిచే ♦ నాడుచున్న
మూఁడుకోటులమహా♦త్ములఁ గాంచె; వారలు నిత్యోత్సవంబుల ♦ నెగడి శాంత

తే. సాధ్వసులునయి విమలులై ♦ జ్వలనతేజు
లగుచు విహరించుచుండి ర♦ట్లలరువారి
భీమవిక్రముఁ డాసుర♦వీరుఁ డచట
ద్వారమునసుండియే కాంచె♦ భయముమాని. ౩౬ 1171

[1]క. నరులా త్రికోటిసంఖ్యులు, పరభయమే లేక స్వేచ్ఛఁ ♦ బాడుచునుండం
బరికించె మునియుఁ దొలి యెక్కరణిం గన్పడియె నట్లు♦గా వారెల్లన్. ౩౭

క. మునితుల్యదేహములఁ జక్కనికాంతుల మెఱసి రూప♦కలన బలమునన్
గన నేకంబుగఁ గన్పడుచును విక్రమ మేకరీతి ♦ శోభిలుచుండన్. ౩౮ 1173

సీ. నాల్గుభుజంబుల ♦ నరుల మహోత్సాహులను గాంచె రావణుఁ♦డు నిటు వారిఁ
గాంచి గగుర్పాటుఁ ♦ గని బ్రహ్మవరమును గాంచినందున వేగ ♦ క్రమ్మఱంగఁ
గలిగె; నంతట నటఁ ♦ గమ్రభుజంగశయ్యను శయనించిన ♦ యట్టిఘనుని
బాండురంబు నమూల్య♦వస్తువై తగుకౌస్తుభంబున భాసిలు♦వానిఁ గనియెఁ;

తే. బురుషుఁ డాతండు శయనించి ♦ భుజగరాజు
తన్ను నంతటఁ జుట్టి యు♦ద్దండరీతి
నలర దివ్యాంగరాగముల్ ♦ హారములును
నాభరణజాలములు మెఱ♦యంగ నొప్పి. ౪౧ 1174

చ. సురుచిరవస్త్రధారిణియు ♦ శుభ్రతరాంగియు నై త్రిలోకసుం
దరతరభూషణంబునయి ♦ తద్దయు మించెడు సాధ్వి చారుచా
మరమును దాల్చి హస్తమున ♦ మానితలీలల నందు నుండె; నా
తరుణియె లక్ష్మి పద్మయనఁ ♦ దద్దయు లోకవిమోహనాకృతిన్. ౪౩ 1175

ఆ. అలరుచుండె; నంత ♦ నాచారుహాసినిఁ, గాంచి హర్ష మొంది ♦ కర్బురేంద్రుఁ
డాత్మ నాసుసాధ్వి ♦ నతులసింహాసనస్థను గ్రహింప నెంచి ♦ దర్ప మొప్ప.

క. తనసచివు లెవ్వరేనియుఁ, దనచెంతను లేకయున్నఁ ♦ దా దుర్మతి కా
వున [2]గరములఁ బట్టఁ దలంచెను మన్మథపరవశైక♦చిత్త మలరుటన్. ౪౫

క. నిదురించుసర్పరాజముఁ, బొడలుచు గ్రహియింప నెంచు ♦ పోలికఁ గాలం
బదయుతఁ బురికొల్పఁగ జక్రిదయితఁ జేకొనఁగఁ జాఁచెఁ ♦ గే లాతురుఁడై.

తే. అందు శయనించియున్న మ♦హాభుజుండు
[3]పావకావకుంఠితుఁ డయి ♦ పరఁగుచక్రి

1 త్రిస్రః కోట్యో మహాత్మనః-అనిమూ. 2 హస్తైర్గృహీతుం తా మైచ్ఛత్-అనిమూ. 3 పావకేనావకుంఠితః-అనిమూ.

యామె గ్రహియింపఁ బూనుట ♦ నాత్మ నెఱిఁగి
కప్పుకొనియున్నవస్త్రంబు ♦ కడకుఁ ద్రోసి. ౪౬ 1179

క. దనుజేంద్రుని గన్గొని చతు ♦ రననుఁడు దనుజేంద్రుఁ డవని నతని ♦ గాటపుఁ దేజం
బున నందీప్తుండయి లోకను దయ రావణుఁడు చాలఁ ♦ గలఁతంగనుచున్. ౪౭

క. మునిఘోరదీర్ఘవాతం,బున మూలముఁ ద్రెంప భూజ ♦ ము పడెడునటు వ్రా
లెను భూమిపైన నాతనిఁ, గని యిట్లని పల్కె మాని ♦ కాంతుఁడు ప్రీతిన్. ౪౮

క. దనుజశ్రేష్ఠా! లెమ్మా, గన నిత్తఱి! మృత్యుముఖముఁ ♦ గమలజువరముం
డిన కతన బ్రదికినాఁడవు, చను రావణ! యిపుడు లేదు ♦ చావిట నీకున్. ౪౯

చ. అన క్షణలబ్ధసంజ్ఞుఁడయి ♦ యారజనీచరవీరుఁ డద్భుతం
బును గలిగించు విక్రమము ♦ పొంగఁగ నామహితాత్ముఁ గాంచి నం
తనె మది భీతి చేరుటయుఁ ♦ దా నిలనుండి యదెట్లొ లేచి యి
ట్లనియెను రోమహర్షణము ♦ నందిన మేను చెమర్చుచుండఁగన్. ౫౦ 1183

సీ. ప్రళయానలునిఁబోల్కి ♦ భాసిల్లి శౌర్యసంపన్నుండ వగు నీ వె ♦ వండవొ చెపుమ
సకలదేహాంతర ♦ స్థాయివై తగు దేవదేవుఁడవో నేను ♦ దెలియఁ జాల
నని దేవకంటకుం ♦ డయి దుర్మతియునైన రావణుం డాశిన ♦ బ్రహననంబు
మోమునం దోఁప, జీ ♦ మూతగంభీరవాక్కుల నిట్లు పల్కె నో ♦ క్రూరదనుజ!

తే. యచిరకాలంబునందె శౌ ♦ ర్యమున నేను
నిను వధించెద నాచేతఁ ♦ గనుదువు మృతి
ననిన దశకంఠుఁ డతిభక్తి ♦ నంజలి యిడి
పల్కె నిట్లని చతురాస్యుఁ ♦ పల్కె... ౫౧ 1184

*క. నే నిల మృతిఁగనువాఁడను,గా నో మహితాత్మ! మునుపు ♦ కల్గినవాఁడే
మానుగఁ బుట్టుకఁ గనువాఁ,డే నీకు మత్తుల్యశూరుఁ ♦ డే లేఁ డెందున్. ౫౨

క. సురలందుఁ గూడ లేఁ డో,పరమాత్మా! బ్రహ్మవరముఁ ♦ బాటింపనివాఁ
డరయంగ నెట్టివీరుఁడు, ధరణిన్ లేఁ డింతవట్టు ♦ తథ్యము స్వామీ!. ౫౩

క. పరిహాసము లేదా యజు,వరమునకుఁ బ్రయత్న మెట్టి ♦ భంగి నొనరుపం
దరమే గాదు జగత్త్రయి, సరసిజభవువరముఁ ద్రిప్పఁ ♦ జాలు మహాత్మున్. ౫౪

క. కనఁ జాలకున్నవాఁడను, వినవయ్య! సురాధినాథ ♦ విబుధుండైనన్
గన మది సాధ్వసముట్టె,నను నీచే మృతియె గల్గి ♦ నన్ మేలుగదా!. ౫౫

క. ఇతరునివలనన్ నాకున్, మృతి గల్గక యుండుఁగాక ♦ యెపుడైనను మ
న్మృతి నీచే నైన నదా, క్షితి శ్లాఘ్యతరంబు నుమ్ము ♦ కీర్తికరము నా. ౫౬

* ప్రజాపతేస్తు వచనా న్నాహం మృత్యువశంగతః, నహి జాతో జనిష్యోవా మత్తుల్యో వా సురేష్వపి-ఆనిమూ.

సీ. అని భీమవిక్రముం ♦ డైనయారావణుం డాదేవదేవుని ♦ యంగమందు
సచరాచరంబగు ♦ జగములు మూఁడింటిఁ గనియె వసాదిత్యు♦లును మరుత్తు
లారుద్రగణములు ♦ నశ్విదేవతలు సిద్ధావళి పితరులు ♦ యముధనదులు
సర్ణవగిరినదు ♦ లఖిలవిద్యాధరుల్ శ్రుతులు త్రేతాగ్నులు ♦ వితతతార
తే. లెల్ల గ్రహములు గంధర్వ ♦ లుల్లసిలెడు
నంబరము సాధ్యచారణు ♦ లఖిలవేద
విదులు మునివర్యు లాఫణి♦వితతి గరుడు
లింకనుం గల దానవు ♦ లెల్లసురలు. ౬౩ 1190
తే. మఱియు రాక్షసులును దైత్య♦మండలంబు
సూక్ష్మరూపంబులం గొని ♦ శోభిలెడు
శయనసంస్థుని యఖిలవ♦క్షమ్ముల; ననిన
ధర్మచిత్తు నగస్త్యుని ♦ దాశరథియు. ౬౪ 1191
క. కనుఁగొని యిట్లని పల్కెను;, మునివర! ద్వీపస్థుఁడగుచుఁ♦బోలుచుపురుషుఁడా
తనిచెంత మూఁడుకోటులు, కనఁబడు నవ్వార లెవరొ ♦ కరుణం జెపుమా.
క. పురుషుం డట శయనించిన, నిరుపమదేహాన్వితుండు ♦ నిర్జరదైత్యో
త్కరదర్పహరుం డెవ్వఁడొ, వరమునిచంద్రా! వినంగ ♦ వాంఛ యలరెఁ జూ.
చ. అనుటయు రామువాక్యమును ♦ హర్షమునన్ విని యాయగస్త్యుఁ డి
ట్లనియె; వచించెదన్ రఘువ♦రాన్వయభూషణ! యాలకింపుమా
వినవలతేని ద్వీపమున ♦ వేడ్క వసించిన యాసనాతనుం
డనఘుఁడు దేవదేవుఁడు మ♦హాత్ముఁడునౌ కపిలుండునాఁ జనున్. ౬౭ 1194
తే అతఁడె నారాయణుండగు ♦ నాదిదేవుఁ
డలరు శంఖగదాచక్ర♦ముల ధరించి
భూతతతికి విధాతయై ♦ పాలిచి హర్త
యగుచు నాద్యంతహీనుఁడై ♦ యవ్యయుఁడయి. ౬౮ 1195
సీ. అచ్యుతుండై విష్ణు♦వై శాశ్వతుండయి తనరారు నతనిముం♦దటను నృత్య
మును సల్పువారలు ♦ ఘనులు దేవతలు నూ! తేజఃప్రతాపముల్ ♦ దివ్యరూప
మలవడునవ్వార ♦ లానరరూపుఁడౌ కపిలతుల్యులు గాఁగఁ ♦ గ్రాలువార
లనతికోపుండగు ♦ నతఁడు చూచినమాత్ర పాపనిశ్చయుఁడయి♦పరఁగుదనుజుఁ
తే. డచట బూదిగఁ బడఁడయ్యె ♦ నధిప! రామ!
భిన్నగాత్రుండునై యట ♦ వితతగిరివి
ధమున భూమిని బడియెను ♦ దారుణవచ
నాంబకంబుల నాదైత్యు ♦ నప్పుహితుఁడు. ౭౦ 1196
క త్వరపడి భేదించెను; భూవర! రామా! ఘాతుకుఁడగు♦వాఁడు రహస్యం

బరయుమి వెలిఁ బుచ్చెదుగతిఁ;, జిరకాలమ్మునకు స్మృతినిఁ♦జెందెదనుజుఁడున్.

చ. దనుజులతోడ మంత్రిసము♦దాయము లుండెడుచోటి కేగి చ
య్యన సచివాళిఁ గూడుచు ద♦శాననుఁ డప్పుడె లంక కేగె; నం
చని మునిపల్కఁ దాశరథి ♦ యాస్యమునన్ స్మిత మంకురింపఁగా
ననియె మహాద్భుతం బి దని ♦ యచ్చటనున్న మహాత్ము లందఱున్. ౭౩½

క. కన విన నాశ్చర్య మిదం, చని రచ్చటి కీశగణము ♦ లసురులతో ని
ప్పుని యాశ్చర్యం బని చ,య్యనఁ బల్కిరి పిదప రాఘ♦వాంతికసీమన్. ౭౪

తే. చెలఁగుచున్నవిభీషణుఁ ♦ డలరి పలికె
నద్భుతము వచ్చె స్మృతికి ని♦ద్రాఁ బురాత
నము మహాగాథ యనఁగ బ్ర♦హ్మాముని రామ!
వింటివి గదా? మదీరిత♦వృత్త మిట్లు. ౭౫½ 1200

క. వినిపించితి మనువార్షం,బును నీపూజయును జిత్త♦మును బొంగింపం
గను జనియెదమన నమ్మునిఁ, గని యెల్లరచిత్తములను ♦ గరఁగించునటుల్.

తే. పలికె రాముండు; మునిసంఘ♦పతి! మహాత్మ!
యింకనున్ రావణునిచేత ♦ లెల్లఁ జెపుము
వినఁగ వేడుక యయ్యె నా♦కనుచుఁ బలుక
మునివరుం డాదరమున ని♦ట్లనియె మరల. ౭౬ 1202

అధికపాఠము ఐదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౮ - వ సర్గము.

రావణుఁడు బలవంతముగా స్త్రీలను గొనివచ్చుట.

క. తనకుం దోఁచినయట్టులు, చనుచున్ దిక్కుల జయించి ♦ చారుతరయశం
బును సంపాదించుచు ముద,మున నింటికిఁ బోవుసమయ♦మున నౌక్కతఱిన్.

క. నరపతిగంధర్వమునీ,శ్వరనిర్జరకన్యకలను ♦ సమధికగర్వ
స్ఫురణమునఁ బట్టుచున్ ద,త్పరిరక్షకతం జెలంగు ♦ పడఁతిని బురుషున్. ౧½

క. కనినంతనె వధియించుచుఁ, దనపుష్పకమందు నేడ్చు ♦ తత్కన్యకలన్
మనమున నిర్దయతోఁ జేర్చి నిశాటుఁడు పోవుచుండెఁ ♦ జిత్రగతులచేన్. ౨

ఆ. యక్షభుజగమనుజ♦యాతుధానులకన్య,కలను దైత్యదాన♦వులతరుణులఁ
దా గ్రహించె; వారు ♦ తద్దయు వగలచే, బాష్పజలమువిడిచి♦బయలుపడుచు.

సీ. శోకాగ్నిసంభవా♦స్తోకజలంబుల ముంచిరి పుష్పకం♦బును నితాంత
సువ్రతలైన యా♦సుందరీమణు లెల్ల నదులు కంధిని భువ♦నముల నింపి
నట్లు శోకపువారి ♦ యాపుష్పకము నిండు నట్లొనర్చిరి; భుజం♦గాంగనలును
గంధర్వకాంతలు ♦ త్యాపతిమునిపుత్రికలును దానవకన్య♦కలును దైత్య

ఆ. కన్యకలును బుష్ప♦కంబున వందల,కొలఁది గూడి వగలఁ ♦ గుంది; రంత
దీర్ఘ కేశనిచయ♦ దేదీప్యమానలై, కమ్రదేహములను ♦ గ్రాలు సతులు. ౫

క. పరిపూర్ణచంద్రవక్త్రలు, స్ఫురదుద్వృత్తపీనకుచలు ♦ పొలుపగు [1]వజ్రో
త్కరవేదికాంతరప్రభ, లరుదుగఁ దగు నట్టిలలన ♦ లయ్యసురునిచేన్. ౬

ఆ. బలిమిఁ బట్టుకొనఁగఁ♦బడిరి; స్యందనకూబ
రాభములగు శ్రోణు ♦ లమరు వారు
నిర్జరాంగన లన ♦ నీటుగుల్కెడువారు
తప్తకనకరుచులఁ ♦ దనరువారు. ౭ 1209

క. మనములఁ బొంగెడువగలన్, ధనంజయార్చిస్సమాన♦దారుణశుక్సం
జనితమహాతాపంబులఁ, దనువల్లిక లట్టె వాడఁ ♦ దా రేడ్చి రొగిన్. ౮

తే. వారినిశ్శ్వాసవాయువు♦చే రయమునఁ
బుష్పకం బెల్ల తావులఁ ♦ బొక్కి యుండి
యగ్నిహోత్రంబునాఁ దగె ♦ నావిమాన
మగ్నిహోత్రనిరుద్ధమై ♦ నట్లె వెలసె. ౯ 1211

క. దనుజేంద్రువశమునం జిక్కి నితాంతము శోకములను ♦ గ్రిందువడుచుఁ జ
క్కని మోములు దీనత్వముఁ, గనఁ జూపులు నట్లె కాఁగఁ ♦ గాంతామణులున్.

తే. షోడశాబ్దవయస్సుచే ♦ శోభిలుచును
సింహవశగతమృగముల♦చేష్ట లొప్ప
నేడ్చుచుండి; రందొకనారి ♦ యెంతొ యార్తిఁ
దనను దనుజుండు తిను నేమొ ♦ యనుచు వగచె. ౧౧ 1213

క. ఒకయంగన దుఃఖంబున, వికలమనం బొప్ప దనుజ♦వీరుఁడు ననుఁ జం
పక మానఁడంచుఁ దలఁచెను, సకలనితంబినులు శోక♦జలధి మునుఁగుచున్.

క. తలిదండ్రుల భర్తల భ్రాతలఁ దనయులఁ జిత్తములను ♦ దలఁచుకొనుచు ని
ప్పులఁ బొరలాడెడు విధమున, నిలఁ బొరలిరి చాలవగల♦నేడ్చుచు మఱియున్.

[2]చ. తనయుఁడు నన్నుఁ గానక ని♦తాంతము చింతలఁ జిక్కి యెవ్విధిన్
మనఁగలఁడో, ననుం గనిన ♦ మాతయు భ్రాతయు శోకసాగరం
బుననె మునింగి పోవుదురు ♦ హో యకటా నిజదైవతంబు భ
ర్తను నెడఁబాసి యెట్లు మను♦దాన దురాత్మునిచెంత, నేనికన్. ౧౪ 1216

క. అని విలపించుచు మృత్యువు, మనమున ధ్యానించి తల్లి! ♦ మానుగ నీచెం
తను జేరునట్లు నన్నుం, గొనిపొమ్మా యముగృహమున♦కున్ గడుదయతోన్.

---

1 తథా వజ్రవేదీమధ్యసమప్రభాః-అనియు. 2 ౧౪-వ శ్లోకమునుండి యొకస్త్రీ దుఃఖించి నట్లు "హాకథన్నుకరిష్యామి" అనిచెప్పి ౧౭-వ శ్లోకమునుండి బహువచనమునఁ జెప్పఁబడినది, అనఁగా వందఱు కలిసి దుఃఖించు నట్లనిభావము.

క. తొలి జన్మమ్మున నెట్టులొ, యలఘుశరాఘుం బొనర్చు ♦ నయ్యెనొ లేదే
నిల నిట్టి క్రూరచింతిచే,తులఁ బడి దుఃఖాబ్ధినుందుఁ ♦ ద్రోయఁబడుదునే.

క. కనఁ జాల నింక దుఃఖం,బున కిద్దానికిని నంత♦మును మదిలోనన్;
జని యిది నీ! నీచంబగుఁ, గనఁగలదే సారమిందుఁ ♦ గలయ వెదకినన్. ౧౬

క. జని యిది బుద్బుదతుల్యం, బనఁ దగినది మనుజలోక ♦ మన్నిఁటికంటెన్
జను నధమాధమ మనఁగా, మనుజుఁడు ధర్మాత్ముఁ డిందు ♦ మన కగపడునే.

ఆ. జగము లెల్లఁ బాడు ♦ తగ మన కిందొక్క
బంధు వైన లేఁడు ♦ బలయుతుఁడగు
నీదురాత్ముచేత ♦ నెల్ల దుర్బలబంధు
జనులు తెగిరి కాచు♦జనుఁడు లేఁడు. ౧౭ 1221

క. తారక లాయుధితార్క్ష్యని,చే రయమునఁ బొదుగఁబడి వి♦చిత్రంబుగఁ దే
జోరహితములగుకైవడి, నీరావణుఁ డట్టు త్రుంచె ♦ నీసున మగలన్. ౧౮

క. బలవంతుఁ డీతఁ డౌటం, బొలియించు తెఱంగు లేదు ♦ పో దుర్వృత్తిం
దలపోసి తన్నుఁ దానే, ఖలుగాఁ దలఁపం డిదేమి ♦ కాలమహిమమో. ౧౯

తే. దుష్టబుద్ధికి వీనికి ♦ దోఃపరాక్ర
మం బనూనము పరులని♦తంబినులను
బలిమిఁ బట్టుట దుష్కర్మ ♦ మిల మహోఘు
మితఁడు పరకాంతలను గూడ ♦ నెంచుకుమతి. ౨౦ 1224

క. కనుక వధూకృతమరణం,బును బొందఁ గలం డటంచుఁ ♦ బూనికమీఱన్
వనితారత్నము లార్తుల, మనములు గలఁగంగఁ బలుక ♦ మంచి దిటు లగున్.

క. అని తెల్పునట్లు దుందుభి,నినదమ్ములు పర్వె నభ్రి ♦ నింగిని మోదం
బున నిల్చి పుష్పవర్షం,బును గురియఁగఁ జేసి రావి♦బుధు లుత్తరించిరి. ౨౨

ఆ. లలన లిట్లు వనిత♦లపలన మృతిఁ గల్గ, శాప మిడిన దనుజ♦సత్తముండు
నిష్ప్రభుండుగాఁగ ♦ నిల్చెఁ బతివ్రత, లవ్వడు పొగులునట్టు ♦ లసురవిభుఁడు.

క. మనమున నిర్గతమోదుం, డనూన తేజోవిహీనుఁ ♦ డయ్యె; నవల నా
వనితామణు లిటు లేడ్వఁగఁ, జని లంకాపురముఁ జొచ్చె ♦ శౌర్యము పొంగన్.

చ. దనుజులు తన్ను స్తోత్రములఁ ♦ దన్పఁగఁ బూర్వర మిట్లు చొచ్చి చ
క్కనిసుఖమబ్బు నింక నను♦కాంత చెలంగఁగ నుండునంత; నా
తనివహజన్మయై మిగుల ♦ దారుణరూపము గల్గి స్వేచ్ఛగాఁ
దనకు లభించురూపమున ♦ ధాత్రిఁ జరించెడు నింతి పొక్కుచున్. ౨౫ 1229

క. చను దెంచి యన్నపదముల,కును మ్రొక్కి మఱింత వెతలఁ ♦ గుందెడునాశూ
ర్పణఖను లేవఁగ నెత్తి ద,యను భూని మృదూక్తులొప్ప♦నతిశాంతముతోన్.

తే. ఊఱడించుచుఁ బలికె; *నే♦మో వచింపఁ
బూని యేడ్చెదు సోదరీ! ♦ ముందు నేమి
వగలకుం గారణమొ యిట్లు ♦ వచ్చి నాదు
పాదములపయిఁ బడనేల? ♦ పలుకు మింక. ౨౬౼ 1231

చ. అన విని బాష్పరుద్ధనయ♦నాంబుజయై దనుజేంద్రుచెల్లె లి
ట్లనియె; మహాబలుండవయి ♦ యన్నవునై తగు దీవు నాపతిం
దునిమితి, వందుచే మదికిఁ♦దోఁప దదేమియు భర్తలేమి న
న్ననుదురు భర్తృహీనయని ♦ యార్తి మునింగితి దాన నే నిటన్. ౨౭౼ 1232

సీ. కాలకేయులు వీర♦కాంతులు బలవిక్రమాఢ్యులు పదియు నా♦ల్గైనవేలు
తెగిరి నీచేత నా♦తీవ్రాహవంబునఁ బ్రాణాధికుండగు ♦ భర్త తెగియె
బలశాలి యాతఁడు ♦ భ్రాతవు నీవు నా కరికట్టువఁడవయి యి♦ట్లతనిఁ దునిమి
నాఁడవు సహజాత ♦ నాకున్న దొక్కటె యనియైనఁ దలపోయ ♦ వక్కటకట!
తే. కాన నీచేత నేను ని♦క్కముగఁ దెగిన,దాననే యైతి బంధువై ♦ తనరు నీదు
కుమతిచేత వైధవ్యదుః♦ఖమును బొంది,తిని మహార్తిని దాని నే♦ననుభవింతు.

క. దనుజేంద్ర! సోదరీపతి, యనువుగ రక్షుణ్యండు సమర♦మందు నతనినిన్
దునిమియు సిగ్గును బొందవు, మనమునసిటు చేయుటెల్ల♦మంచియొ తెలియన్?.

చ. అని యిటు లేడ్చుశూర్పణఖ ♦ యాడినపల్కుల నాలకించి సాం
త్వనవచనంబులం దనిపి ♦ తా నిటుపల్కెను సామపూర్వకం
బనఁదగురీతిఁ; జాలు నిఁక ♦ నార్తిని బొందఁగ లాభ మేమియుం
గనఁబడ దొక్కమాట వినఁ♦గాఁ దగు నిన్నిఁక సర్వకాలమున్. ౩౩౼ 1235

క. దానంబున మిక్కిలి బహు,మానంబునఁ దన్పువాఁడ ♦ మహిళామణిరో!
నే నన జయుకాంక్షలు మది, నూనఁ బ్రమత్తుండ నగుచు ♦ నొక్కవిధమునన్.

చ. శరముల వైచుచున్ రిపులఁ ♦ జంపుచు నుండుదుఁగాని యుద్ధమం
దొరులను స్వీయులం దెలియ ♦ నోసహజాతరో! యుద్ధదుర్మదున్
శరతతివైచువానిఁ గని ♦ నైఁపక చంపితి నీదుభర్తగా
నరయఁగఁ జాల నైతి నటు ♦ లోట విచారము నొంద నేటికిన్?. ౩౬ 1237

క. ఇక్కాలంబున కనువగు, నెక్కార్యము చేయువలయు ♦ నెఱిఁగింపుము నే
నక్కఱగా నొనరించెద, నక్కార్యము నీహితంబు ♦ నాత్మఁ దలఁచుచున్.

తే. అనుపమైశ్వర్యయుతుఁడయి ♦ యలరు ఖరుని
నాశ్రయించి తత్సన్నిధి ♦ నలరు మింక
నతఁడు నీకన్నయగుఁ గాదె, ♦ యతివ ఖరుఁడు
పదియు నాల్గువేలగు సుర♦వైరులకును. ౩౭ 1239

* భద్రే వక్తు మర్హసి మే ద్రుతమ్-అనియూ.

క. పతియై వారల నడుపఁగ, మతి నీ వేమైనఁ గోరు ♦ మంచి దొనరుతుఁ
గృతకృత్యవు గమ్మని యన, నతఁ డర్హుఁడు విక్రమాఢ్యుఁ ♦ డగునతఁ డిలలోఁ.

క. పినతల్లికిఁ బుత్త్రుఁడు ఖరుఁ, డనుమానం బేల? నీదు ♦ నాదేశంబుఁ
గొనసాగించును సోదరి!, యనూనబలయుక్తుఁడగుచు ♦ నాతఁడు త్వరగఁ.

క. చను నా దండకమనఁబడు,వనమును బాలింప నతని ♦ బలముల కెల్లన్
దనుజేంద్రుఁడు దూషణుఁడే, చను నధిపతిగాఁగ వీరు ♦ సాంద్రబలులునౌ!.

*క. మును క్రుద్ధుండగు భార్గవుఁ, డనయం బీతావు రాక్ష ♦ సావాసము కాఁ
జనునంచు శాప మిడియెన్,గనుకనె మనవార లుండఁ ♦ గలరు ధ్రువముగన్.

తే. దండకారణ్యమునఁ బిన ♦ తల్లికొడుకు
ఖరుఁడు దితిజాధిపతియయి ♦ నిరత మీవు
చెప్పినట్టులె నెమ్మదిఁ ♦ జేయఁగలఁడు
నాతిరో! యని పల్కి సై ♦ న్యములఁ బంపె. ౪౧ 1244

సీ. పదునాల్గు వేలస ♦ ద్భటులను దోడ్కొని ఖరుఁ డప్పుడే దండ ♦ కావనంబు
నకుఁ బోయె, నా సేన ♦ లోకభంగిఘోరమౌ నానాకారములుగల్గి ♦ యరిగెఁ బెలుచ
ఖరుఁ డెందు భీతిలే ♦ కయె గ్రాలుచుండుట నాసైన్యములతోడ ♦ నరిగి యందు
నిష్కంటకంబయి ♦ నెగడురాజ్యంబును బాలించె, నంత రా ♦ వణునిచెల్లె

తే. లైన శూర్పణఖయు నందు ♦ నధివసించెఁ
బ్రీతయై; తనమాటకు ♦ నేతటి ఖరుఁ
డడ్డు చెప్పక చేయంగ ♦ ననురు లెల్లఁ
దనపలుకు చేయుచుండ ను ♦ ద్దామభంగి. ౪౪ 1245

ఇరువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౫ - సర్గము.

-ooo- రావణుఁడు మధుపురమ్ముపై దండెత్తుట. -ooo-

ఉ. రావణుఁ డిట్లు ఘోరవన ♦ రాజి నొసంగి ఖరుఁ స్వసోదరిన్
దా వెనఁ బంపి హృష్టుఁడయి ♦ దారుణ మౌచు నికుంభిలాఖ్యచే
భూవినుతంబునై పరఁగు ♦ భూరితరోపవనంబుఁ జొచ్చెఁ బెం
పావహిలంగఁ దమ్ములును ♦ నాతనితోఁ జని రెంతొ వేడుకన్. ౧౫ 1246

తే. లంకచెంగట నది యక ♦ లంకమగుచు
నలరు; నట యూపశతముల ♦ వెలసి చైత్య

* స హి శప్తో వనోద్దేశః క్రుద్ధేనోశనసా పురా, రాక్షసానా మయం వాసో భవిష్యతి నసంశయః-అనిమూ. ఈశ్లోకము వ్యాఖ్యగలపుస్తకమున లేదు. కథానుబంధముగా నున్నందున బుస్తకాంతమం దున్నదానిని దెనిఁగించితిని.

ములవిరాజిల్లుచుఁ సంప♦దలఁ జెలంగు
నట్లు చేయంగఁబడు మఖం♦బరసి యతఁడు. ౩ 1247

క. కనె నందు మేఘనాదునిఁ, దనయుగ్రతనూజు శత్రు♦తరుదావాగ్నిన్
ఘనతరకృష్ణాజినధరు,నిని గుళియుఁ గమండలువును♦నియతిం గొనుచున్. ౪

క. తనరారువానిఁ గన్గొని, చని బాహువు లట్టె చాఁపి♦చక్కనియాలిం
గన మొనరిచి తృప్తుండై, తనయా! యిట్లుండనేల?♦తత్త్వము నాకున్. ౫

క. ఎఱిఁగింపవలయు ననఁగాఁ, దఱి యెఱిఁగి వచింపనేర్చు♦ధన్యుఁడు ఘనుఁడున్
మఱియుఁ దపోవిభ్రాజితుఁ, డెఱిఁగింపఁగ నర్హుఁ డగుచు♦నెనఁగెడుకవియున్.

క. దనుజేంద్రుని నారావణుఁ, గని యజ్ఞసమృద్ధిఁ గొఱకుఁ♦గా నిట్లనియెన్;
వినవయ్య! దానవేంద్రా!, పని యిద్ది యుపక్రమింపఁ♦బడువిధ మెల్లన్. ౭

ఆ. తెలుపువాఁడ నీకుఁ♦దేటతెల్లంబుగ, నీతనూజుఁ డితఁడు♦నియతి సప్త
యజ్ఞములను జేసె♦నవివిస్తృతములయి, యలరె వాని పేరు♦లనువదింతు. ౮

సీ. ఆది నగ్నిష్టోమ♦మశ్వమేధంబు నవ్వల భూరికాంచన♦లలితదక్షి
ణలనొప్పుయజ్ఞ మ♦వ్వల రాజసూయంబు వఱలు గోమేధంబు♦వైష్ణవంబు
నొనరించె; నిత్తఱి♦నురుతరనియమముల్ తగ మహేశ్వరదేవ♦తాకమైన
యజ్ఞంబు చేయుంగ♦నాసక్తిఁ గని పూనె నది దుర్లభంబునా♦యందు వరము
తే. లీశ్వరుం డిచ్చెఁ దానె య♦హీనకరుణ
నిత్తరుణమందె వరము ల♦వెవ్వియనినఁ
గామగంబగు రథ మొండు♦కదలుచుండు
నంతరిక్షంబునం దది♦యడ్డులేక. ౯ 1253

క. దేనం జీఁకటి పుట్టునొ, దానవవర! [1]తామసియనఁ♦దగు మాయను, నెం
పూని వరంబులఁ బడసెన్, దీనిం గొన సంగరంబు♦తీవ్రముగాఁగన్. ౧౦

ఆ. సాగుచుండునపుడు♦శత్రువుల్ సురలైన
నసురులైనఁ జూడ♦నలవిగాక
యుండు, నెచట నీతఁ♦డుండునో యాగతి
తెలియఁ బడదు గాన♦వెలయు నిద్ది. ౧౧ 1255

క. శరములచే నక్షయమయి, పరఁగెడు తూణీరయుగము♦బవరంబుల నె
త్తరుణమున నైన దుర్జయ, మరిభీకరమైన పటుశ♦రాసన మితఁడున్. ౧౨

క. గొనియెన్ శంకరువలనన్, విను శత్రుధ్వంసకముగ♦వెలసెడునస్త్రం
బును బొందె నిట్టివరముల, దనుజేంద్రా! వడసె నీదు♦తనయుం డిచటన్. ౧౩

తే. యజ్ఞమిద్ది సమాప్తిని♦నందు నిపుడు నిన్నుఁ జూడ నిరీక్షించి♦యున్నవాఁడు

1 మాయాం చ తామసీం నామ-అనిమా.

సీతనూజుఁడు నావిని ♦ నెమ్మిఁ గనక పలికె దశవదనుం; [1]డశో♦భన మిది యగు

తే. దీన శత్రువు లింద్రాదు ♦ లూను నియతి
ద్రవ్యముల నర్చితులు గాదె ♦ రమ్ము చాలఁ
జేయఁదగ దిది యోపుత్ర ! ♦ చేసినంత
చాలు, నాతోడ రమ్ము వి♦శ్వనుతసుగుణ !. ౧౫ 125

తే. అనుచు నింటికిఁ గొనిపోయె ♦ నాత్మజన్ము;
ననుజు లెల్లను వెంబడి ♦ నరిగి రంతఁ
బుష్పకమునుండి వేగమ ♦ పూఁవుబోఁడు
లను దమిఁ డింపె వారెల్ల ♦ వనటఁబొంది. ౧౬ 1260

క. అనయము బాష్పసమాకుల,తను నేత్రమ్ములను సొంపు ♦ దప్పఁగ రక్షో
దనుజామరులకు రత్నము, లనఁ దగి లక్షణసమన్వి♦తాంగలతికలై. ౧౭

క. పలువిధములైన భూషణ,ముల స్వీయామలను తేజ♦ముల వెల్గుచు ని
ప్పుల బ్రుంగినట్టు లార్తిని, బొగులుచు నందుండి రట్టి ♦ పొలఁతుల నెల్లన్.

సీ. కన్నీరుసతతంబు ♦ మున్నీరుగా నొప్ప నేడ్చెడువారల ♦ నెల్లా యొకటఁ
గాంచి విభీషణుం ♦ డెంచి ధర్మనుగీమ నిట్లని పల్కె; న♦హీనధర్మ
మలరువాక్యంబుల ♦ నన్నను గని యశం బర్థంబు కులము మ♦హాత్మ!యిపుడె
నశియింపఁ జేసి దు♦ర్యశమును గల్పించునిట్టి యాచారంబు ♦ నేల చేయఁ

తే. బూనినాఁడవో జ్ఞాతుల ♦ కైన నిద్ది, మంచి దెట్లగు నీబుద్ధి ♦ నెంచి యిట్లు
తిరుగుచున్నాఁడ విట్టి య♦తివల నెల్ల, వారిబంధుల బెదరించి ♦ బలముకలిమి.

క. పరవనిత లనుచుఁ దలఁపక, స్మరబాధితచిత్తుఁడవయి ♦ చంచద్గతి నీ
తరుణులఁ దెచ్చితి రావణ!, పరికింపుము! యిద్ది తగిన♦పనియో కాదో. ౨౦

క. నిను మీఱి మధుసమాహ్వయ,దనుజుఁడు కుంభీనసిని ని♦తాంతబలమునన్
గొనిపోయె ననఁగ రావణుఁ, డనియె, విభీషణ! యిదేమి ♦ యన్యాయంబో.

తే. మధువనం బను దోర్బల♦మండితుండు
తెలుపుమా! యెవ్వఁడో యదిఁ ♦ దెలియఁబడదు
నాఁగ సంక్రుద్ధుఁడై రావ♦ణవిభుఁ జూచి
యిట్టులనియె విభీషణుం ♦ డిద్ధరీతి. ౨౧ 1266

క. పరదారలఁ జెఱఁబట్టిన, పరమాఘుదకర్మమునకు ♦ ఫల మిటఁ గలిగెన్
సురవైరినాథ! వినుమా, పరికింపుము మది నిదెట్టి ♦ పాపకృతియొకో. ౨౨

సీ. మన కెన్న నెవ్వండు ♦ మాతామహుండగు నాతని కన్నయై ♦ యసురవర్యుఁ
డగుసుమాలికిఁ బెద్ద♦యై మాల్యవంతుఁ డన్ విఖ్యాతినొందుచు♦వృద్ధుఁ బ్రాజ్ఞుఁ
డును నగుఁ గద? మన♦జననికి జ్యేష్ఠయై పుష్పోత్కటాహ్వయం♦బునఁ దనరుట
యెఱుఁగుదు కాదె నీ♦వింతియె కాక యస్మన్మాత కెన్న జ్యే♦ష్ఠపితయైన

1 నశోభన మిదం కృతమ్-అనిమా.

తే. యట్టి యార్యుండు మాతామ♦హాగ్రుఁ డగును
గాదె, తత్పుత్త్రికాపుత్త్రి♦కయగుఁ జుమ్ము
సాధ్వి కుంభీనసి యనంగఁ ♦ జను సుకన్య
మనకుఁ గలపినతల్లి కా♦త్మజయుఁ గలదు. ౨౪ 1268

క. అనలోద్భవయగు నామెయు, ననలయనం బరఁగు; మనకు ♦ నారయ ధర్మం
బున స్వసయగు నామెనె మధు,దనుజుఁడు చెఱఁబట్టెఁదనదు♦దర్పముపొంగన్.

క. తనయుండు మేఘనాదుఁడు, ఘనయజ్ఞం బొకటి చేయఁ♦గాఁ బూనెను నే
నును వారిమధ్యభాగం,బున నిష్ఠను భక్తి మెఱయఁ ♦ బూనినతఱినిన్. ౨౬

క. అనుజుండు కుంభకర్ణుఁడు, తననిద్రాగృహమునందుఁ ♦ దత్పరమతియై
దనుజేంద్రా! శయనించెను, దనుజేజ్యుఁడు మధువు తనదు♦దర్పస్ఫూర్తిన్. ౨౮

ఆ. మంత్రివరుల నెల్ల ♦ జంత్రపుబొమ్మల,కరణి నుండఁ జేసి ♦ సురరిపులను
బింక మణఁగఁదన్ని♦ప్రియతమసౌధాంత,రమున నున్నయింతి♦మనుతఁగొనియె.

క. విని యీవార్తను నావల,నను నీవిఁక శాంతినే గొ♦నంవగుఁ, జంపం
గను దగఁ డాతఁడు రావణ;, యనుజను నొకవరున కీయ♦నగు భ్రాతలచేన్.

తే. ఐన నీదుష్టకర్మ మి ♦ ట్లీనితాంత,పాపఫలము నొసంగె ని ♦ ట్లీపగిదిగ
నిప్పుడే దుష్టఫలముల ♦ నిచ్చె నిద్ధి, విదితమయ్యెఁ గదా పృథి♦వీతలమున. 30

క. అనిన విభీషణుపల్కుల,విని యాత్మకృతాఘకృత్య♦వితతిని నొంపం
గనుబడి తప్తాంభస్సులఁ,గనుపట్టెడు సాగరంబు♦గతి నుగ్రుండై. 3౧ 1275

తే. అనుపమానకోపంబున ♦ నక్షు లెల్ల
నరుణములుగాఁ గనంబడ ♦ నపుడు పలికె
నరదమును సిద్ధపఱపుఁ డీ♦యాహవమున
కెల్ల శూరులఁ బిలిపింపుఁ ♦ డీయదనున 3౨ 1276

చ. అనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు మ♦హారణశూరులు రాక్షసోత్తముల్
ఘనతరసాయకాదులను ♦ గైకొని వాహనరాజి నెక్కి యుం
డను జను, రావణుం డనుచు ♦ నన్ను నెఱింగియు భీతి లేక క
న్యను గొనిపోయినట్టి మధు ♦ నానుదు నీచుని నిప్డె చంపెదన్. 33 1277

చ. దనుజుని బీఁచమార్చి సుర♦తల్లజునిన్ రణమందు నోర్వఁగాఁ
జనియెద మిత్రసంయుతిని ♦ స్వర్గపురంబును ముట్టడింపఁగా
ననిమొన నింద్రు నోర్చి త్రిద♦శాలయ మొయ్యన నావశంబునం
దును మెలఁగంగఁ జేసి కృప♦తో శతమన్యునినందునిల్పుచున్. 3౪ 1278

చ. మరలి పురంబుఁ జేరెదను ♦ మామకశక్తి త్రిలోకవిస్తృతిం
బరఁగ జగద్విశాలమగు ♦ భాగ్యము గల్గఁగ స్వేచ్ఛమీఱఁగాఁ
దిరుగుచునుండువాఁడ నని ♦ తెల్లముగాఁ బలుకంగ దానవే
శ్వరునిమహాజ్ఞఁ బూని బహు♦సాధనము ల్గొని యుద్ధకాంక్షచేన్. 3౫

తే. నాల్గువేలయక్షౌహిణుల్ ♦ నాకవిజయ
మందుఁ గల్గువేరాశచే ♦ నవుడె తరలె;
వారి కెల్లను దానవే♦శ్వరునియగ్ర
తనయుఁడౌ మేఘనాదుఁ దు♦ర్దామశక్తి. ౩౯౫ 1280

క. పరిపాలకుఁడై ముందుగ, నరిగెఁ; దశవదనుఁ డబ్బ♦లాళినడుమ ని
ష్ఠురసాధనములఁ గైకొని, యరిగెఁ దనయన్నవెనుక ♦ నద్భుతశక్తిన్. ౩౯

తే. కుంభకర్ణుండు నడచెను ♦ క్రూరకర్మ,విరహితస్వాంతుఁడైన వి♦భీషణుండు
ధర్మమతిలంకయందుండి♦ధర్మములనె,యాచరించుచుఁబురినిదా♦నరయుచుండె.

సీ. అమ్మహాభాగులౌ ♦ నసురులు మధుపురం.బునుగూర్చి వేగము ♦ పోయి; రరద
ములతోడ దంతీంద్ర♦ములతోడ, ఖరసంతతులతోడ హయముల♦తోడనుష్ట్రి
ములతోడ నతితీవ్ర♦ములగు సర్పంబులతోడ నంబరము సం♦దు గన లేక
యుండంగఁ జేయుచు ♦ నొక్కమొగిం బోయి; రసురులతో వైర♦మవధరించి

తే. వేనవేలుగ రావణు ♦ వెంబడించి
వెనుకనే పోయి; రంత నా♦వీరవరుఁడు
దశగళుం డేగి మధునిప♦త్తనముఁ జొచ్చి
యతనిఁ గానక తోఁబుట్టు ♦ వచటనుండ. ౪౦౫ 1283

క. కనుఁగొనియెను; గుంభీనసి,యును సాధ్వస మూని వడఁకి ♦ యొయ్యన దనుజేం
ద్రునిపాదంబులపైఁ బడి,యెను దోసిలిఁ బట్టి యాతఁ ♦ డేనును ననుచున్.

ఆ. ఆమె లేవ నెత్తి ♦ యేమియు భయ మూన,వల దటంచు దనుజ♦వర్యుఁడైన
రావణుండు పల్కి ♦ రాజీవనేత్ర! యే, నేమి సాయ మిడఁగ ♦ నిపుడు వలయు.

చ. అన విని యామె యిట్లను మ♦హాబల! దానవనాథ! నాయెడన్
మనము ప్రసన్నమేని బహు♦మానము మీఱఁగ నాపతిన్ మధుం
డనఁబడు దానవేశ్వుని మ♦హాహవమందు వధింపకుండఁ గా
చిన ననుఁ గాచినట్లె యిల ♦ స్త్రీలకుఁ గల్గెడు దుఃఖరాశిలోన్. ౪౪ 1286

తే. తలఁప వైధవ్యదుఃఖంబె ♦ దారుణంబు
దానికే భీతి నొందెద ♦ దానవేంద్ర!
వినుము కులకాంతలకు నిట్టి ♦ భీతిఁ బోలు
భయము వేఱొండు గానంగఁ♦బడదు నిజము. ౪౫ 1287

చ. ననుఁ గని భీతి నొందకుము ♦ నా ప్రియసోదరి యంచు నీవె మ
న్ననఁ దగ మాటలాడితివి, ♦ నాథుని నాకు ననుగ్రహింపు మం
చని యిటు వేఁడ నాపలుకు ♦ నాదృతిఁ గైకొని నీదువాక్యస
త్యనియతి నొందఁజేయుమన ♦ హర్షము నొంది దశాస్యుఁ డాత్మలోన్. ౪౬

తే. నంతసం బంది నిలుచున్న ♦ సహజుఁ జూచి
యెందు నీభర్త మెలఁగెడు ♦ నిపుడె చెపుము!
యతనితోఁ గూడి స్వర్గజ♦యంబుకొఱకు
నరుగఁ దలఁచితి నీవయి ♦ నలరుకరుణ. ౪౭ 1289

క. దనుజునిఁ జంపక విడిచితి, మనమున భయ మూనవలదు; ♦ మానిని! యనఁగాఁ
జని యామె నిద్రవోయెడు, తనపతి బోధించి మది ని♦తాంతముదమునన్.

క. పలికెను బ్రాణేశునితో, బలదర్పసముగ్రుఁ డౌచు ♦ భాసిలుదశవ
క్త్రలలితుఁడు రావణుం డిదె, బలువిడిఁ జనుదెంచె మదిని ♦ భయ మూనకుమీ.

క. సురలోకమును జయించెడు, పరమప్రమదంబు మీఱ ♦ భవదన్వితుఁడై
యరుగంగఁ దలఁచె సాయం, బురుమతి నొసఁగంగఁ దగుదు ♦ వో ప్రాణేశా!.

చ. కనుక స్వబంధుయుక్తముగఁ ♦ గ్రన్నన సాయ మొనర్పఁ బొమ్ము మి
త్రునకు సహాయకాంక్షికిని ♦ రూఢి తగం దనచేతనైన య
ట్లనువుగ సాయమీయఁదగు ♦ నన్నఁ దలోదరివాక్యరీతులన్
విని మధు వల్లె సాయపడు♦వేడ్కను దాఁ జని న్యాయరీతిగన్. ౫౧ 1293

క. దనుజేంద్రుని రావణునిం, గని ధర్మము తప్పకుండఁ♦గాఁ బూజించెన్
మనుజులరఁ బూజలం గొని, తనచెల్లెలిగేహమున ని♦తాంతము ప్రీతిన్ ౫౨

ఆ. పగలు జరపి తీక్ష్ణ♦భానుఁ డస్తంగతుఁ, డగుడు సుఖసమృద్ధి ♦ నలరి రేయిఁ
జక్కఁ బుచ్చి యవలఁ♦జనఁబూనె, మధుదను,జేజ్యుఁ డతనితోడ♦నేగె నంత.

క. చని దశకంఠుఁడు దేవేం,ద్రునితో సరివచ్చు మహిమ♦తోఁ గైలాసం
బును జొచ్చి ధనదువాసం,బునైన యగ్గిరిని విడిసె ♦ భూరిబలయుతిన్. ౫౫

ఇరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౬ - వ సర్గము.

రావణుఁడు రంభను గాంచి మోహించుట.

క. ఆగిరిపై దశకంఠుఁడు, తీఁగెల జొంపములనడుమ ♦ తెమ్మెర పొలయం
గాఁ గడునలరుచు బలముల, వేగమ విడియించి పృథుల♦వీర్యము పొంగన్. ౫

క. దినకరుఁ డస్తమహీధ్రముఁ, దనకాశ్రయముగఁ జనంగఁ ♦ దా విడిసె ముదం
బును గూర్చుచంద్రుఁ డుదయిం,చెను శైలసమానకాంతి ♦ చెల్వారంగన్.

క. నానాప్రహరణసాధన,మై నిఖిలబలంబు సంద్ర ♦ మట్లు విపులతన్
గాననయి సుప్తిఁ జెందెను, దానవపతి విపులబాహు♦దర్పము పొంగన్. ౨౫

సీ. శైలమూర్ధంబున ♦ శయనించి యంతట విధునిపాదోపశో♦భితములైన
భోగార్హతమధర్మ♦ములఁ గాంచె; నచ్చటి కర్ణికారాపూర్ణ♦గహనములను

దివ్యకదంబసం♦దీప్తకాననముల వికసితసరసిజ♦వితతి మిగులు
గంగానదీజల♦కణములఁ జంపకాశోకపున్నాగాభి♦శోభితవన
తే. ములను మందారతరువుల ♦ లలితచూత
పాటలంబుల లోధ్రాఖ్య♦పాదపముల
నర్జునములఁ బ్రియంగుసృ♦తాళిఁ గేత
కములఁ దగరంబులన్ దగు♦కాననముల. ౫ 1300
తే. నారికేళప్రియాళుప♦నసమహీజ
ములను దక్కినతరువులఁ ♦ బొలుపు గాంచు
వనములందు మనోహర♦వైభవముల
నలరుతావుల మదనార్తు ♦ లగుచు మిగుల. ౬ 1301
క. అనుపమమధురస్వరములఁ, గన మోదము నింపునట్టి ♦ కంఠంబులతో
ననురాగము తగఁ గిన్నరు, లనూన చిత్తప్రమోద ♦ మలరువిధమునన్. ౭
తే. చక్కఁగాఁ బాడి రెలుగెత్తి; ♦ సారమద్య
మదసురక్తాక్షులై సాధు♦మద్యపాన
మత్తులౌచు విద్యాధరుల్ ♦ మానినులను
గూడి క్రీడించి రెంతయుఁ ♦ గుతుక మలర. ౮ 1303
క. వినఁబడియెను మధురస్వర,మున నచ్చరపిండుగాన♦మును యక్షగణే
శునిమందిరమునఁ జేయఁగ, ననుపమఘంటాస్వనంబు ♦ నట్లు హితముగన్. ౯
సీ. మధుమాధవసుగంధ♦మహిమము లెల్లయంగఁ దరువులు పవనసం♦తాడితంబు
లయి యాగిరీంద్రంబు ♦ నభినవవాసనాభూయిష్ఠముగఁ జేయు♦పోల్కిఁ బుష్ప
ములఁ గురిపించెను; ♦ సులలితమకరందమునఁ బుష్పరజమున ♦ మునిఁగి చాల
గంధంబుఁ దమితీఱఁ ♦ గైకొని రావణు కామంబు నభివృద్ధి♦గాంచఁ జేయు
తే. చును నితాంతము వీచెఁ బ♦వనుఁడు; నపుడు
స్పర్శసుఖమును గల్గింపఁ ♦ జాలి; యంతఁ
బాట వినుటను, రుచిరపు♦ష్పతతికలిమి,
వాయుశైత్యంబునన్ శైల♦వరగుణముల. ౧౦ 1305
క. రేయియు నత్తఱి వఱలుట, నాయబ్జవిరోధి యుదయ ♦ మందుట సుమహా
కాయబలదర్పయుతుఁ డగు, నాయసురేంద్రుఁడు స్మరాంబ♦కాభిహతుండై.
క. స్మరదేవవశంగతుఁడై, పరమార్తిని నూర్పు లలరఁ ♦ బలుమాఱులు సం
దరయఁగ లేకుండఁగఁ బుచ్చి రమాసోదరునిఁ జంద్రుఁ ♦ జెచ్చెఱఁ గనియెన్.
చ. దనుజవిభుండు మన్మథుని♦దారుణబాణనికృత్తదేహుఁడై
వనజవిరోధిఁ గాంచి పలు♦భంగుల బాధల నొందుచుండఁగా
ననుపమవస్త్రభూషణము ♦ లంగమనోరమతన్ మఱింత హె
చ్చు నటు లొనర్పఁ, బూర్ణశశ♦శోభితబింబసమానవక్త్రయై. ౧౩ 1308

తే. అచ్చరలమిన్నయై తగు ♦ నట్టిరంభ
దివ్యచందనము నలంది ♦ దివ్యపుష్ప
హారములఁ దాల్చి రుచిరమం♦దారపుష్ప
భూషితానీలకేశియై ♦ పొలుపుమిగుల. ౧౬ 1309

సీ. సురతోత్సవమునకై ♦ త్వరపడుమనసు, నయనాభిరామంబయి ♦ యతిపృథుత్వ
మును గాంచి యొడ్డాణ♦మునుజక్కఁ దాల్చుటనలరారుజఘనమ♦య్యతనుకేళి
వర్ధకమగుచుండ, ♦ భవ్యషడృతుపుష్పావళికృతమనో♦హారకలాప
భూషితదేహయై ♦ పోలఁ దలంచిననవయువసంపద ♦ నమలభూష
తే. ణములచారుత నైజసౌం♦దర్యమునను, వఱలు వేఱొకశ్రీదేవి♦భంగి నలరె
మఱియుఁదోయదతాభ్రము♦మాడ్కినల్ల,నైనవస్త్రంబుఁబైఁగప్పు♦గానెసంగ.

*చ. వనజవిరోధిబింబనిభ♦వక్త్రము చెన్ను వహింపఁ గార్ముకం
బునకును గన్బొమల్ సమతఁ ♦ బూని శుభంబులుగాఁ జెలంగ, నూ
తనతరపల్లవంబులనఁ ♦ దద్దయు హస్తయుగంబు మార్దవం
బునఁ దగ హస్తిహస్తములఁ ♦ బోలినయూరువు లొప్పు మీఱఁగన్. ౧౮

క. తనదునొయారము చూచెడు,జనులకు నబ్బురము నీయఁ ♦ జంచద్ద్విజేం
ద్రునిసేనామధ్యంబునఁ, జనుచుండెను రంభ; దనుజ♦సత్తముఁ డంతన్. ౧౯

చ. కనుఁగొని యావధూమణిని ♦ గామమహాంబకబాధితాత్ముఁడై
తనమదిఁ గల్గుకోరికను ♦ దత్తఱపాటున సేగురంభ నొ
య్యనఁ గయిఁబట్టి సిగ్గుపడు ♦ నాయబలామణిఁ గాంచి పల్కె మో
మున స్మితమంకురింప; విరి♦బోఁడిరో! యెచ్చటి కేగఁ బూనితో. ౨౦ 1312

క. ఫలసిద్ధి దేనిఁ బొందం, దలంచి యిటుపోవుచున్న♦దానవొ, తరుణీ!
యిల నెవ్వనికి నదృష్టము, ఫలియించునొ? నిన్నుఁ బొందు♦భాగ్య మెవనికో.

క. సరసిజకువలయవిలస,త్పరిమళ మొప్పారుచుండ ♦ భాసిల్లు త్వదా
స్యరసంబు నమృతరస మా,దరము తగం ద్రాగునట్లు ♦ త్రాగుచుఁ దృప్తిన్.

క. కనునట్టి మహాదృష్టం,బును గాంచెడువాఁ డెవండొ? [♦పొలఁతీ! పూర్ణేం
దునిబోలి చారుకువలయ,మునయనములు గల్గి మిగుల ♦ సుందర మగుచున్.

క. తనరారు నీముఖంబున, ననుపమరీతిం జెలంగు ♦ నమృతంబును శ
క్రునిబోలి త్రాగు పుణ్యం,బును జేసినవాఁ డెవండొ ♦ పొలఁతీ! చెపుమా]

తే. కనకకుంభనిభంబులై ♦ యనుపమాన
మంగళము నీయఁ జాలి క♦నంగ నందు
గానరాకుండఁ బెరిగి ని♦క్కముగ బలిసి
యున్న నీచన్నుఁగవయు నో♦యన్నుమిన్న!. ౨౫ 1318

* యస్యా వక్త్రం శశినిభమ్-అనిమూ. ఈయర్థముగలపదమే పదునాల్గవశ్లోకమునను న్నది.

తే. ఎవ్వని యురస్స్థలంబును ♦ బువ్విలుతుఁడు
మెచ్చుకొనఁ గ్రుస్సు గొనెనని♦సచ్చరితము
ఫలము నొందంగఁ జేయునో, ♦ బాల! [1]కనక
చక్రసన్నిభమై తగి ♦ చాల బలిసి. ౨౬ 1319

క. కనకమయదామయుక్తిం, గని రుచులన్ మించు నీజ♦ఘనరూపంబై
తనరారు స్వర్గము నదే,ఘనుఁ డెక్కంగలఁడొ చెపుమ! ♦ కమ్రేందుముఖీ!,

క. నను మించుపురుషుఁ డీక్షితిఁ, గనఁ గలఁడే? యశ్వి దేవ♦కాంతులు విష్ణుం
డును బోలుదురే నను నో,కనకాంగీ! యిట్టినన్నుఁ ♦ గాదని యిచ్చన్. ౨౮

చ. అరిగెద వేలొకో? తెలియ, ♦ నయ్యది మంచిది గాదు; చాలసుం
దరమయి యీశిలాతలము ♦ నాతిరొ! యొప్పెడు విశ్రమింపుమా
వరమతి నెన్న నన్నిగులు♦వాఁడు ప్రభుండన ముజ్జగంబులన్
దరమె కలండనంగ నను ♦ ధన్యుని జేయుము మాట లేటికిన్. ౨౯ 1322

ఉ. చానరొ యంజలిం గొని వి♦శాలయశంబున మించునీమహా
దానవభర్త వేఁడెడు, ని♦తాంత మదంకువ మీఱి నిన్ను నన్
మానసమందు [2]రాజులకు ♦ త్క్ష్మాపతి యంచు జగద్విధాతయం
చూనినవీతిఁ గైకొనుమ ♦ యోకమలాయతనేత్ర! యిత్తఱిన్. ౩౦ 1323

చ. అన విని రంభ యిట్లనుఁ గృ♦తాంజలియై తనువల్లి కంపముం
గనఁ గరుణింపు మిట్లు పలు♦కం దగునే? దశకంఠ! నాకు నీ
వనఁగ గురుండవౌదు; విటు ♦ లార్తిని బొందెదు నాతిమిన్నలన్
గని కరుణించి వారలను ♦ గావఁగ నర్హుఁడ వీవు శూరతన్. ౩౧ 1324

సీ. ధర్మంబునన్ నేను ♦ దానవేశ్వర! నీకుఁ గోడల సత్యంబుఁ ♦ గూర్చిపలుకు
చున్నాను; నా విని ♦ యొప్పుగఁ దనపాదములనె గాంచుచునధో♦ముఖిగ నున్న
రంభను గన్గొని ♦ రమణ నిట్లని పల్కెఁ; దనకరస్పర్శంబు♦నను నితాంత
రోమహర్షము గన్న ♦ యామహీశామణిఁ గనుఁగొని నాతనూ♦జునకు నీవు

తే. భార్యవే యైన స్నుషయనఁ ♦ బడుదు వీవు;
తరుణిరో! యన్న రంభ త♦థ్యంబటంచు
నుత్తరం బిచ్చి మఱి పల్కె; ♦ నోసురారి
పుంగవా! ధర్మమున నీదు♦పుత్త్రునకును. ౩౨ 1325

క. మనమలరించెడుపత్నిని, విను నీకున్ భ్రాతయగుచు ♦ వెలసెడు యక్షే
శునకుం బ్రాణప్రియతరుఁ, డనఁబడు తనయుండు గలఁ డ♦హార్యబలుండున్.

తే. ముజ్జగంబుల సత్కీర్తిఁ ♦ బొదలఁ జేసి
యలరు నలకూబరుండు నా ♦ వెలయుచుండు

1 సువర్ణచక్రప్రతిమమ్-అని మూ. 2 భర్తు ర్భర్తా విధాతా చ-అని మూ.

నతఁడు, ధర్మంబునన్ విప్రుఁ ♦ డగును వీర్య
మునను క్షత్త్రియుఁడగుఁ గ్రోధ♦మున దహనుఁడు. ౩౪ 1327

సీ. క్షాంతిని వసుధకు ♦ సముఁడగుఁ జుమ్ము; నే నతనికోరికఁ దీర్ప ♦ నాత్మఁ దలఁచి
సంకేతరీతిగాఁ ♦ జనుచున్నదాన నాదిక్పాలతనయుండు ♦ దివ్యకీర్తి
యతని నుద్దేశించి ♦ యతులితభూషణజాల మిద్దాని నేఁ ♦ దాలిచితిని
బరునిపై నుంత నా♦భావంబు వ్యాపింప దతనిపైఁ బొలసిన♦యట్లు నిజము
తే. గాన స్నుషయను సద్బుద్ధి ♦ నూని సత్య
మాత్మఁ జింతించి విడువంగ ♦ నర్హ మిపుడు;
శత్త్రుసూదన! యాతఁ డ♦స్మద్రతికయి
యుత్సుకుండయి యిత్తఱి ♦ నుండుఁ దమిని. ౩౫ 1328

క. మన మాఘునునకు ధర్మం,బున నిశ్చలరీతిఁ బొల్చుఁ ♦ బుత్త్రుఁ డతఁడు నీ
కును గాన నతనికార్యం,బునకున్ విఘ్నంబుచేయఁ ♦ బోలదు నీకున్. ౩౬

క. నను వదలుము సజ్జనహిత, మనఁదగుమార్గమునఁ బొమ్ము ♦ ఖ్యాతి తనర నో
దనుజేంద్ర! మాననీయుఁడ, వనుపమగతిఁ బూజ్యుఁడవు మ♦హాత్మా! నాకున్.

క. నే నట్టి లాలనీయను, మానుగ నీ కనిన వినయ♦మంజులతరమై
వీనుల కింపగు నట్లుగ, దానవపతి పల్కెఁ ద్రిదశ♦తరుణీమణితోన్. ౩౮ 1331

[1] తే. నీకుఁ గోడల నౌదును♦నేనటంచుఁ, బల్కితివి గాదె, యిది యేక♦పత్నులైన
పురుషులందుఁ గ్రమంబగు ♦ సురల కిద్ది, శాశ్వతాచార మిద్దియే♦స్వర్గమునను;.

క. పతి యప్సరలకు లేఁ డీ,క్షితి వారొక్కరుని బతిగఁ ♦ జేకొనుటయు లే
దతివా! చాలును రమ్మని, రతిపైఁ గలతత్తఱమున ♦ రావణుఁ డంతన్. ౪౦

చ. కరములఁ బట్టి యాయతివ ♦ కాదనుచుండ శిలాతలంబునుం
ద్వరపడి చేర్చి కాముఁడు ని♦తాంతము తన్ను రతిక్రియార్థమై
పురికొలుపంగఁ గేళికిని ♦ బూని మనోరథ మెల్లఁ దీరఁగాఁ
దరుణిని బొమ్మనెన్; సురని♦తంబినియున్ దనుజేంద్రముక్తయై. ౪౧ 1334

తే. భ్రష్టమాల్యవిభూషణ♦రాజి యగుచు, [2]మత్తదంతావళాక్రీడ♦మథితయైన
శైవలిని బోలి యాకుల♦భావ మూని,యలకలును శీర్షజంబులుఁ♦గలఁగిచెదఱ.

క. వేపితకరపల్లవయై, యాపఁతియు నోర గాలి ♦ యట్టై వినర సం
తాపము గను సుమలతవలె, నాపట్టున నలఁగి కలఁగి ♦ యట్టె వడఁకుచున్.

ఆ. సిగ్గుపడుచు భీతి♦చే మోము వాడంగ, దోసి లొగ్గి బ్రదుకు ♦ నాస మాని
నాతిమిన్న యప్డె ♦ నలకూబరునిపాలి, కరిగి పడియె నతని♦యంఘ్రులపయి.

---

1 స్నుషాస్మి యదవోచ స్త్వ మేకపత్నీ ష్వయం క్రమః, దేవలోకస్థితి రియం సురాణాం శాశ్వతీ స్థితా-అనిమూ. 2 గజేంద్రాక్రీడమథితా-అనిమూ

ఉ. కోమలి దా నవస్థ నల♦కూబరుఁ డయ్యెడఁ గాంచి సన్మతిన్
ప్రేమము తోఁప నిట్లనియెఁ; ♦ బ్రేయసి! యిట్టి యవస్థ నీకు రా
నేమి కతంబొ నావదము ♦ లివ్విధిఁ బట్టుకొనంగ హేతువే
మో మదిఁ దోఁప నంచనఁ ద♦లోదరి యూర్పులవిందు వుచ్చుచున్. ౪౭।

క. తనువల్లి కంప మొందం,గను దోసిలి యొగ్గి నాథుఁ ♦ గాంచి గిరీంద్రం
బున సాగినవృత్తాంతం,బును సర్వము నిట్లు చెప్పఁ ♦ బూనె వగచుచున్.

సీ. ప్రాణేశ! విను మల్ల♦పంక్తికంఠుఁడు స్వర్గపురి కేగుచున్ భట♦పరివృతుఁడయి
యిట్టి యవస్థ నా ♦ కిప్పుడె కల్గించె; నినుఁ గూడు వేడుక ♦ నేను వచ్చు
చుండితిఁ బాపాత్ముఁ ♦ డొక్కెడ ననుఁగాంచె,నరినిషూదన! యాతఁ♦డట్టెనన్నుఁ
గరముల బిగఁబట్టి ♦ తరుణి! యెవ్వతెవని ప్రశ్నించె, నేనున్న♦వార్త నిజము

తే. గా వచించితి దనుజుండు ♦ కామమోహ
ములకుఁ దనయాత్మ చిక్కుటఁ ♦ బలుకు లేన
దెంత హితముగ నాడిన ♦ నించుకయును
వినకపోవుట మది నెంచి ♦ వినయములర. ౪౯। 1340

క. దనుజేంద్ర! నన్నుఁ గోడలి,గ నెఱుంగఁగఁ దగునటంచు ♦ గాటపుభక్తిం
గనఁబఱచి వేఁడితిని నా,మనవిని గడఁద్రోచి బలము ♦ మహిమము వెలయన్.

ఆ. ననుఁ దిరస్కరించెఁ ♦ గనుక నీవిషయమై
మదపరాధములను ♦ మాన్యశీల!
సైఁపఁ దగుదు వీవె ♦ సౌమ్య! కాంతలకును
బురుషులకును బలముఁ ♦ బోలు శక్తి. ౫౧। 1342

క. కనఁబడ దింకెద్దియు; నన, విని వైశ్రవణాత్మజుండు ♦ వితతక్రోధం
బున రంభకు రావణుఁ డటు, లొనరించిన యపకృతుల మ♦హోద్ధతి మదిలోన్.

*క. తలపోసి ధ్యానగురుని,స్థలనుండి తదీయకర్మ♦సంతతి నాత్మన్
గలయంగ నెఱిఁగి క్షణమునఁ, గలవిలపా టొంది వగచు♦కామినిఁ గనుచున్.

క. ఘనరోషతామ్రదృష్టుల, దనుజేంద్రునికృత్య మెదుటఁ ♦ దాఁ గనినవిధం
బునఁ జూచి తీసికొనియెం, దనకరముల జలము ధనద♦తనయుఁడు త్వరగన్.

చ. కరముల వారిఁబట్టి తమ♦కంబునఁ జేసిన రాక్షసేంద్రుదు
స్తరకృతి లోఁ దలంచుచు య♦థావిధిఁ గార్యముఁ దీర్చి రావణా
సురునకు శాపమిచ్చుచును ♦ క్షోణిని జల్లె జలంబు నట్టె భీ
కరగతి మీఱ; నోతరుణి! ♦ కామము నొందని నిన్ను బల్మిమై. ౫౫ 1346

ఆ. చేయరానిపనికిఁ ♦ జేసంటి యీడ్చెను, గాదె యందువలనఁ ♦ గాంతఁ గామ
మూనకున్నదాని ♦ దానవుఁ డాతండు, పొందఁజాలఁ డింకఁ ♦ బొలఁతిమిన్న!

* ధ్యానేనాం తాం పరాం శ్రుత్వా ధ్యానం సంప్రవివేశ హ-అనిమా.

[1]ఉ. ఎత్తఱిఁ గాముబాణముల ♦ కింతయు నోర్వక కాముకైన యా
బిత్తఱులన్ బలోద్ధతిఁ గు♦వృత్తిని బట్టునొ రావణాసురుం
డత్తఱిఁ దచ్ఛిరంబులు స♦హస్రముగా శకలంబులౌచు వి
చ్ఛిత్తిని గాంచి భూస్థలిని ♦ జేరునుగా కని శాపమిచ్చినన్. ౪౮ 1348

సీ. ఆశాపమును జ్వలి♦తాగ్నిసన్నిభమును వినినంత దుందుభి♦స్వనము లొప్ప
నట్లు చేసి, రమర్త్య ♦ లంబరంబున నుండి సుమవృష్టి గురిసెను ♦ గమలజాదు
లైన దేవత లెల్ల ♦ హర్షించి రెంతయు [2]విశ్వగతుల్ దను♦జేశ్వరుమృతి
యును లోఁదలంచుచు ♦ మునులును బితరులు సంతోష మందిరి ♦ శక్రవైరి
తే. [3]రోమహర్షణ మిడఁ జాలు ♦ నామహోత్థ
శాపమును జక్కఁగా విని ♦ చాన లెవరు
తన్నుఁ గోరరొ వారిని ♦ దాఁకఁ గూడ
దనుచుఁ దలపోసి చింతించె ♦ నయ్యదనున. ౪౯ 1349

తే. అతఁడు చెఱఁగొన్నవనిత ల♦త్యంతహర్ష
మును గనం జాలి ప్రియభర్త ♦ లను దలంచు
చుండి రానలకూబరుఁ ♦ డుగ్రశాప
మిచ్చె ననువార్త చెవులను ♦ జొచ్చుచుండ. ౫౦ 1350

ఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౭ - వ సర్గము.

రావణుఁ డమరావతిని ముట్టడించుట.

క. తరువాతఁ బంక్తికంధరుఁ, డురుతరకైలాసనామ ♦ కోర్వీధరముం
ద్వరితగతి దాఁటి సేనా,పరికరుఁడై విక్రమంబు ♦ వ్యాపింపంగన్. ౧ 1351

క. సురలోకముఁ జేరంజని,యె; రయంబున వచ్చుదాన♦వేశుని సైన్యో
త్కరజనితశబ్ద మప్పురిఁ, బరఁగెన్ గడు మథ్యమాన♦వార్ధిరవము నాన్. ౨

చ. విని దశకంఠురాక మది ♦ వృత్రహరుండు భయంబు నొంది యా
సనముననుండియే వడఁకి ♦ చయ్యనఁ బిల్వఁగఁ బంచి యప్డు వ
చ్చినసురసంతతిం గనుచుఁ ♦ జేరఁగ వచ్చినద్వాదశార్కరు
ద్రనికరవిశ్వసాధ్యవసు♦రాజిమరుత్తులఁ జూచి యిట్లనున్. ౩౪ 1353

శా. వచ్చెం బంక్తిగళుండు యుద్ధము నొన♦ర్పన్ స్వర్గముం బట్టఁగా
నిచ్చో మీరలు దుష్టరాక్షసుని యు♦ద్వృత్తి న్నివారింపఁ జం

---

1 తస్మాత్స యువతీ మన్యాం నాకామా ముపయాస్యతి-అనిమూ. 2 జ్ఞాత్వా లోకగతిం సర్వాం తస్య మృత్యుం చ రక్షసః-అనిమూ. 3 తం శాపం రోమహర్షణమ్-అనిమూ.

చచ్చండాశుగముఖ్యసాధనముల౯ ♦ శౌర్యంబు గాన్పింపఁ బెం
పెచ్చం గూర్చెఁడు నాఁగ యుద్ధమును దే♦వేంద్రోపముల్ నిర్జరుల్. ౫

చ. అని నొనరించు శ్రద్ధఁ గొని ♦ యాయతసత్త్వము లొప్ప యుద్ధసా
ధనములఁ గూర్చి; రంత సుర♦ధాముముఁ బట్టెడు వేడ్క వచ్చు నా
దనుజవరేణ్యునుద్ధతికిఁ ♦ దా భయమంది మహేంద్రుఁ డప్పుడే
వనజదళాక్షుఁ జేరఁ జని ♦ వాక్కుల దీనత దోఁప నిట్లను౯. ౬ 1355

ఉ. దానవకాలరుద్ర! గురు♦దర్పపరాక్రమశాలి రావణుం
డానతవైరి నాపురము ♦ నాత్మవశంబుగ నిల్పఁ గోరుచు౯
దానవసైన్యయుక్తుఁడయి ♦ తాఁ జనుదెంచెను యుద్ధకాంక్షియై
నే నొనరింప నోపనిని ♦ నీవె వచింపు దయాపయోనిధీ!. ౭ 1356

చ. వరములఁ బొందినాఁడనని ♦ వాఁడు మహోద్ధతి విఱ్ఱవీఁగెడు౯
వరములె లేకయున్న బల♦వంతుఁ డదెట్లగుఁ బద్మయోనియే
వరముల నిచ్చె వానిఁ దగు♦భంగి యథార్థములై చెలంగున
ట్లురుమతిఁ జేయఁగాఁ దగు సు♦రోత్తమ! యెంచి వచింపు కృత్యము౯. ౮

సీ. నముచివృత్రబలులు ♦ నరకశంబరులును బ్రహ్మావరంబులఁ ♦ బడసియున్న
నాచేతఁ బడిరొ యే♦నయమున, నట్టులే యొనరింపు మిప్పు డో♦హో యనంగ;
దేవదేవేశ్వరా! ♦ దివ్యపరాక్రమా! మధుసూదనా! నిన్ను ♦ మాన నొరుని
చేత నాతఁడు మృతిం ♦ జెందఁడు సచరాచరంబగు నీప్రపం♦చంబునందు

ఆ. గతి పరాయణంబు ♦ గనఁబడఁ డిప్పుడు, నీవు దక్క లోక♦నికరనాథ!
పద్మనాభ! లోక♦పాల! నారాయణా!, శాశ్వతా! రమేశ! ♦ చక్రధారి!. ౧౦౪

క. జగముల స్థాపించితి వీ,జగములఁ బాలింప నన్ను ♦ శక్రుని సురనా
థుగఁ జేసితి సృష్టించితి, జగముల సచరాచరములఁ ♦ జక్రి! మహాత్మా!. ౧౧౪

క విలయము ప్రాపించెడు తఱిఁ, గలుషహరా! నిన్నె పొందఁ ♦ గల వీభూతం
బులు గానఁ దత్త్వమెఱుఁగం,బలుకుము దేవేశ! నాకు♦స్వయముగఁ గృపతో౯.

చ. కరమునఁ జక్ర మూని సుర♦కాండపతీ! యల రావణాసురు౯
దురమున మార్కొనం దలఁతొ ♦ తోరపువేడుక నీ వటన్నని
ర్జరపతివాక్కుల౯ విని సు♦రప్రభుఁ డా మధుదానవారి యి
క్కరణి వచించె సాధ్వసముఁ ♦ గాంచితి నం చిపు డెన్నఁ బోకుమా!. ౧౨

చ. వినుము వచింతుఁ గార్యమును ♦ వృత్రహరా! యలరావణుండు సం
జనితవరప్రభావగురు♦శక్తియుతుండయి గ్రాలుచుంట దే
వనికరకర్బురాళికిని ♦ బాహుబలంబున సంగరంబుఁ జే
సినను జయింపఁ జంప నిటఁ ♦ జెల్ల దదృష్టము లేమి నుంతయు౯. ౧౩ 1362

తే. అతఁడు దుర్వృత్తుఁడును సమ♦రాంగణమున
దుర్జయుండును నగుఁ గానఁ ♦ దోఁచి నట్లు

బలముకలిమిని సర్వథా ♦ పాపకృత్య
ములను జేయుచు నున్నాఁడు ♦ పలుకు లేల?. ౧౫॥ 1363

క. తనయాన్వితుఁడై యాతం, డొనరుచు దుష్కృత్యవితతి ♦ నొప్పుగ నాత్మన్
గనుఁగొంటి; దేవతాధిప!, యని చేయుము చక్రమూని ♦ యంటివి గాదే?.

చ. పలు కది వింటి; నిత్తఱిని ♦ బాపమనస్కుని రావణాసురున్
బలము చెలంగ మార్కొని య♦భంగరణంబును జేయఁ బూనఁ జూ;
కలహమునందు శత్రువును ♦ గాలునివీటికిఁ బుచ్చ కెప్పుడున్
జలరుహనేత్రుఁ డింటికిని ♦ జాలఁడు దా మరలన్ సురేశ్వరా!. ౧౭॥ 1365

చ. అని వధియించుకోర్కి ఫల ♦ మందుట దుర్లభ, మబ్జయోని యి
చ్చిన వరపంజరం బసురుఁ ♦ జేరఁగ నీయ దదేరినైనఁ గా
చును జుము; దేవనాథ! రణ♦శూరుని నాతని నేను జంప నె
ట్లనువుపడున్ మహామహిమ ♦ నవ్విధ మిప్పుడె నీదుసన్నిధిన్. ౧౮ 1366

క. తలపోసినాఁడ నే రాఁ,గలకాలమునందు మృతిని ♦ గల్పించెద నీ
పలలాశనునకు నెట్లనఁ, దెలిపెద నొక్కింత సమర♦ధీరుని వినిన్ ౧౯ 1367

క. తనయులతో సేనలతో, ననిఁ జంపెద దేవతలను ♦ హర్షముఁ గనఁగా
నొనరుతు దానికిఁ గాలం, బనుకూలం బగుచు వచ్చు ♦ నప్పుడు కడఁకన్. ౨౦

చ సురపరిపాలకా! వినుము ♦ చొక్కపుసత్య మెఱుంగఁ బల్కితిం
దర్వరపడి నీవు పోయి మదిఁ ♦ త్రాసము నొందక దేవతాళితో
దురమొనరింపు మిప్పటికిఁ ♦ దోడ్పడరాదు మహాబలుండవై
పరఁగుట నీవె మార్కొనుము ♦ భావి నడంచెద నేను రావణున్. ౨౧ 1369

చ. అని వచియింప మాధవుని♦యానతిఁ గైకొని యింద్రుఁ డేమితోఁ
పని మదిఁ బత్తనంబునకు ♦ వచ్చి సురావళి కాజ్ఞచేయ నా
తని పనుపూని రుద్రవసు♦తల్లజు లశ్విమరుత్తులున్ మనం
బునఁ జెలరేఁగుక్రోధములఁ ♦ బోయిరి యుద్ధము చేయువేడ్కలన్. ౨౨ 1370

సీ. ఆదిత్యు లట్టి యు♦ద్ధాభిలాషలఁ గొని పురినుండి వెడలి క♦ర్బురుల నెల్ల
మార్కొని; రట్టి స♦మయమున శాత్రియుఁ గడచుట రాక్షస♦గణము లెల్ల
నంగరం బొనరింప ♦ శబ్దమొక్కటి పుట్టె నది తెల్పె భయదమా ♦ నాహవంబు
జరగుచుండుట; నంత ♦ సురవైరిపాలకుభటు లెల్ల వీర్యముల్ ♦ ప్రబలునట్టు

తే. లొక్క రొక్కనిఁ జూచుచు ♦ యుద్ధభూమిఁ
గనుచుఁ బరుగెత్తి రెలమి న♦క్కజముగాఁగ;
నంత నిర్జరసేనల♦యందు క్షోభ
మడరెఁ గర్బురసైన్యంబు ♦ లుడుగ కడర. ౨౩॥ 1371

. దనుజానీకము దుర్జయ, మని తోఁచుట, నక్షయంబు ♦ నని యేర్పడుటన్

మనముల దేవతలకు నిం,తన రాని విశాకు గలిగె ♦ నంతఁ దమములమై. ౨౭

క. సురకర్బురులకుఁ బెనుసం,గర మప్పుడు జరగె, భీతి♦కరమై మేఘో
త్కరరవ మట్టులు బహురణ,పరికరఘాతోత్థరవము ♦ బహురీతులుగన్. ౨౮

చ. అని యిటు సాగుచుండ నసు♦రాధిపునానతి మంత్రు లుగ్రరీ
తిని దనువుల్ చెలంగఁ గడుఁ ♦ దృప్తులు భీకరు లౌచు సంగరం
బును నొనరింప నూల్కొనిరి; ♦ పొంగి ప్రహస్తనికుంభు లయ్యకం
పనశుకసారణుల్ మఱియు ♦ బాహుబలాఢ్యుఁడు ధూమకేతువున్. ౨౯

సీ. మారీచుఁడును జంబు♦మాలి మహాపార్శ్వ లమ్మహోదరుఁడు సం♦హ్లాదుఁ డట్లె
దారుణాకృతి మహా♦దంష్ట్రిఘటోదరు లమ్మహోన్మాదవిరూ♦పాక్షయజ్ఞ
కోపను ప్తఘ్నులు ♦ క్రూరదూమణదుర్ముఖ ఖరులుత్రిశిరుండు ♦ క్రాలునూర్య
శత్రుమహాకాయ♦సంజ్ఞులు నతికాయుఁ డాకరవీరాక్షుఁ ♦ డానరాంత

తే. కుఁడును దేవాంతకాహ్వయుఁ ♦ డడరి పోరి;
రిమ్మహాబలదర్పుల ♦ నెల్లఁ గూడి
గురుతరంబగు వీర్యంబు ♦ నురుబలంబు
నొప్ప రావణు మాతామ♦హుఁడు సుమాలి. 3౧ 1875

చ. అని మొనఁ జొచ్చి దేవతల ♦ నందఱఁ దీవ్రతరాహవోగ్రసా
ధనతతి నొంచి గాలి జల♦దంబులఁ దోలెడునట్లు తోలె నె
మ్మనమునఁ గల్గుక్రోధమున; ♦ *మచ్చర మూని సుమాలియివ్విధం
బునఁ దము నేఁచ భీతిఁ గొని ♦ పోయిరి దిక్కులకెల్ల దేవతల్;.] 33 1876

శా. పంచాస్యంబు భయంకరార్భటి దగం ♦ బైఁబడ్డ నల్పంబులై
యెంచన్ సత్త్వములేని జంతుతతు లె♦ల్లెగుం దవ్వరం బూని, య
ట్లంచద్బాణము లేయుచుం దఱుమ న♦య్యాదిత్యు లత్యార్తులై
పంచత్వంబు గనంగ నొనొ యనుచుం ♦ బ్రాణాళిపై నాసచేన్. 33౹ 1877

క పగుగిడ సాగిన నయ్యవ,సరమున వసవ్వష్టకమున ♦ సాంద్రబలుండై
యరుదుగఁ దగుసావిత్రుఁడు, దురమునకుం జొచ్చె మిగులు ♦ దోర్దర్పమునన్.

స్రగ్ధర. స్ఫారక్రూరాహవోద్య♦త్పరికరయుతులై ♦ బాహుసారంబు పొంగన్
వీరుల్ దన్ గొల్చి రాఁగన్ ♦ ఖిమతుల నడఁపన్ ♦ విశ్వవిఖ్యాతరీతిన్
జేరెన్ యుద్ధాంగణంబున్ ♦ శితశరవితతిం ♦ జెండి దైత్యాళిఁ గూల్చెన్
ఘోరంబౌ నాకృతిం గై♦కొని మృగతతులం ♦ గూల్చుసింహంబునాఁగన్.

ఆ. అట్లె భూరివీర్య♦లై నయాదిత్యులు, త్వష్ట పూషయనఁగ ♦ వఱలువారు
భయము నుంత లేక ♦ బలములతోఁ గూడి, యుద్ధసీమఁ జేరి ♦ రొక్క మొగిని. 3౬

* సుమాలిభయసంత్రస్తా స్సురా స్తే సర్వతో దిశః - ఇది వ్యాఖ్యాతలపాఠమున లేదు.

చ. దనుజులకీర్తినాశనముఁ ♦ దద్దయు గోరుచు యుద్ధమందు నె
వ్వనికిని లొంగకున్న సుర♦వర్యులకున్ దనుజాళికిన్ దురం
బనితరసాధ్యమౌ నటు భ♦యంకరమై యటఁ జెల్గె; రాక్షసుల్
పనివడి ఘోరభంగిఁ దగు♦బాణముఖంబులఁ గ్రుచ్చి యొంతయున్. ౩౭

క. సురలను సంగరభూమిని, వరవిక్రమ మొప్ప నున్న ♦ వారలఁ బూన్కిన్
గరువంబు పొంగ నొప్పిం,చిరి శతము సహస్రములుగఁ ♦ జేరి యఱచుచున్.

క. జరలేనివార లొంటన్, బరమక్రోధమున వచ్చి ♦ పైఁబడి దితిజే
శ్వరుసేనలబలదర్పము, లరుదుగఁ దగువాని నొంచి ♦ రతితేజమునన్. ౩౯

తే. ఉఱుగ కంతట వివిధమ♦హోగ్రశస్త్ర
ములను జెండుచు యమపుర♦మునకుఁ బంపి
రసురభటులను గొందఱ; ♦ నట్టిసమయ
మందు రామా! సుమాలి యు♦త్యాగ్రహమున. ౪౦ 1384

క. పలువిధములైన సాధన,ములఁ గైకొని యడరి దివిజ♦ముఖ్యునిసైన్యం
బుల నెల్లఁ దీవ్రసాధన,ములచే నొప్పించి జలద♦ముల నుద్ధతిచేన్. ౪౧

క. విదళించువాయు వట్లుగ, గుది గ్రుచ్చినయట్లు ప్రాస♦కుంతంబులఁ గ్రు
చ్చి దగం జెల్లాచెదరై, విదిక్కులకుఁ బాఱఁజేసె ♦ విక్రమ మడరన్. ౪౨

చ. సురలును బాణవర్షమున ♦ శూలహతిన్ బరిపీడితాంగులై
త్వరపడి యొక్కచోట నిలు♦వంగను జాలక పాఱఁజొచ్చి; రి
క్కరణి సుమాలిచేత సుర♦కాండము నొచ్చియుఁ బాఱియున్ మహా
త్తరముగ బాధితం బగుటఁ ♦ దా మదినెంచి యపారకోపుఁడై. ౪౩ 1387

తే. అష్టముండగు వసు వవా♦ర్యప్రతాప, మొప్ప సావిత్రనామకుం ♦ డుగ్రవీర
భటరథాన్వితుఁడయి సుర♦వారములను, నొంచునట్టిసుమాలిని♦మించు వేడ్క.

క. ఘనతేజ మలర వారిం,చెను యుద్ధమునందు; నంతఁ ♦ జిత్రతరముగా
నని సాగె గగుర్పాటును, గనువారలు గాంచునట్టు♦గా ఘోరముగన్. ౪౫

క. సమరంబున వెనుదీయని, సుమాలిసావిత్రు లట్టె ♦ స్ఫురదుగ్రమహో
త్తమబాణభిన్నతనులై, యమర్త్యరాక్షసులు విస్మ♦యుం బొందంగన్. ౪౬

చ. అని యొనరించుచుండఁగ మ♦హామతి యవ్వసు వట్టె పొంగుచున్
సునిశితబాణజాలముల ♦ స్రుక్కఁగఁ జేసి సుమాలి నంతటం
దనియక *పన్నగాకృతిర♦థంబు ముహూర్తములోనఁ ద్రుంచె; నా
తనిశితసాయకప్రహతిఁ ♦ దద్రథవర్యము చూర్ణమై పడెన్. ౪౭ 1391

చ. అరదముఁ ద్రుంచి తృప్తిఁ గన ♦ కావసు వంతటఁ దద్వధార్థమై
కరమున సంగ్రహించె గదఁ ♦ గాంతిని మించెడుదాని నుగ్రమై

* నిహతః పన్నగరథః అనిమూ.

పరఁగుచుఁ గాలదండమనఁ ♦ బైఁబడ నుండెడుదాని నంతటన్
సురరిపుమస్తకంబు సరి♦చూచి జవంబున మోఁదె నుద్ధతిన్. ౪౮ 1392
క. అనుపమగద యది యుల్కయై, యన నొప్పి సుమాలిశీర్ష ♦ మందుఁ బడియె నిం
ద్రునిచేత విముక్తంబై, స్వనములర మహాశనియు న♦చలమునఁ బోలెన్. ౪౯
చ. పెనుగద పైఁ బడంగఁ దల ♦ పెల్లునఁ జీల సుమాలి భూమిఁ జ
య్యనఁబడె నొక్క యెమ్ముకయు ♦ నందలిమాంసము మస్తకంబునుం
గనఁబడదయ్యె నంతయును ♦ గన్పడె భస్మము రాశినాఁగ నా
దనుజుఁడు తీవ్రమౌ నశని♦తాఁకున భూరుహ మట్లుగాఁ బడెన్. ౫౦ 1394
చ. దనుజునిపాటు గాంచి యట ♦ దారుణయుద్ధ మొనర్చు రాక్షసుల్
మనముల భీతినొంది వగ ♦ మైకొన నార్చుచుఁ బాఱిపోయి రొ
క్కనిగతి నొక్కఁ డారయక ♦ గాఢరయంబున యుద్ధభూమియం
దున నిలువంగఁ జాలకయె; ♦ తోడనె యాతఁడు నచ్చునం చొగిన్. ౫౧

ఇరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౮ - వ సర్గము.

{ జయంతుఁడు మేఘనాదునితోఁ బోరి మూర్ఛ నిం ద్రుఁడు సంగరంబుచేయఁ బూన రావణుఁడు మార్కొనుట. }

క. సమరంబున సావిత్రుఁడు, సుమాలినిం జంపి నూత్న♦చూర్ణంబుగఁ జే
సి మఱియు బలముల నెల్లను, నమోఘబాణముల నొంప ♦ నాసైన్యంబుల్.
క. పరుగెత్తుచుంటఁ గన్గొని, సురరిపుపతినందనుండు ♦ శూరుఁడు నట సం
గరమున నిలువంబడి భట,వరులన్ మరలించె బాహు♦బల మొప్పంగన్. ౨
ఆ. మేఘనాదుఁ డిట్లు ♦ మిక్కిలి భీతిల్లు, బలములను దగంగ ♦ నిలిపి కామ
గంబు నగ్నివర్ణ♦కలితమ్ము నారథ, మెక్కె యతిరథుం డ♦హీనశక్తి. ౩ 1398
క. సురసేనలఁ జొచ్చెను న,త్వరముగఁ గాఱడవి హవ్య♦వహుఁ డుద్ధతుఁడై
చొరఁబడులాగున మండుచు;, శరశతులం దాల్చి శౌర్య♦సారము పొంగన్.
క. అనిచేయఁ జొచ్చునాతనిఁ, గనినంత సుపర్వభటస♦కాయము దెసలం
గనుచుం బాఱెను; సాధ్వస,మున నొక్కండైన నతని♦ముందల నిలువకే. ౪
చ. దురమున రావణాత్మజుని ♦ ఘోరపుశక్తినిఁ దాళఁజాలమిన్
సురలు భయార్తులై పఱచు♦చొప్పుఁ గలంచి యమర్త్యసేనలన్
సురపతి గాంచి యిట్లనియె ♦ శూరత; భీతిని బొంద నేల స
త్వరముగఁ బాఱనేల? యిదె ♦ వచ్చెదు నాతనయుండు నిల్వుఁడీ! ౫ 1401
తే. *సంగరంబుల వైరుల♦పొంగడంచు, నాకుమారకుఁ డీమేఘ♦నాదు మారు

---

* ఏష గచ్ఛతి మే పుత్రః యుద్ధార్థ మపరాజితః-అనియు.

పరిజనులున్ బలావళులు ♦ సంతసమున్మీఱఁగఁ గొల్చుచుండఁగన్. ౨౧ 1410

ఆ. సురలపైకిఁ బోయె ♦ గురునాద మెసఁగ;, నంత నింద్రుఁ డాజ♦యంతుఁ డెట్లొ
పోవు టెఱుఁగ కార్తిఁ♦బొంది పాఱెడుసుర,లను వగంగఁ గాంచి♦ఘనబలమున,

క. తనసారథియగు మాతలిఁ, గని యరదము [1]సత్వరంబు♦గాఁ గొని రమ్మా
యని యాజ్ఞ చేసె మాతలి,యును దివ్యము శత్రుభయద ♦ మురునినదంబున్.

క. అనుపమమును నగుస్యందన,మును సిద్ధము చేసి వేగ♦ముగఁ దెచ్చినఁ దా
ని నధిష్ఠించెను, సారథి,యు నెక్కఁగా స్వాంతవేగ ♦ మొప్పెడుదానిన్. ౨౪

చ. [2]అరదముచుట్టు నిల్చి భయ♦దార్భటు లొప్పఁగఁ జంచలాద్యుతుల్
పరఁగఁగ ముందు వాయువులు ♦ పాఱఁగఁ జేయఁగ మేఘముల్ మహా
త్తరముగ నార్చుచుం జనియెఁ; ♦ దత్తరుణంబున దేవతాధిపుం
డరుగఁగ నాడి రచ్చరలు ♦ హర్షముమీఱ జయంబుఁ గోరుచున్. ౨౫

క. నానావాద్యధ్వనులును, జానుగ గంధర్వవరుల♦జయశబ్దంబుల్
వానిముఖంబుల వెడలం,గా నప్పుడు మ్రోఁగఁ జేయఁ♦గా నాదిత్యుల్. ౨౬

తే. సాధ్యవసురుద్రవాయువుల్ ♦ సకలయుద్ధ
సాధనంబులతోఁ గూడఁ ♦ జనిరి దేవ
తాధిపునివెంటఁ; బవమానుఁ ♦ డతిశుభము
గాఁగ వీచెను భానుండు ♦ కాంతిఁ బొసె. ౨౭ 1416

క. ధరఁబడియె మహోల్కలు త,త్తఱుణంబున వీఁకఁడైన ♦ దశకంఠుఁడు భీ
కరమూర్తి దివ్యతరమౌ,నరదముఁ దా నెక్కెఁ బూర్వ ♦ మాస్యందనమున్.

క. తనదుచమత్కృతిమీఱం,గను శిల్పివరుండు విశ్వ♦కర్మ యొసరిచెన్;
గన రోమహర్షణము నిడు, పెనుసర్పము లొక్కమొగిని ♦ భీకరఫణముల్ ౨౯

ఆ. పైకిఁ గానఁబడఁగ ♦ భాసిల్లె; నయ్యర,దమున వానియూర్పు♦గములు వెలుచ
నగ్నిరీతి మండ ♦ నని భయదంబుగాఁ, దనరు నారథంబు ♦ దనుజు లెల్ల. ౩౦

క. శూరనిశాచరు లారథ, మేరీతిన్ బాధనొంద ♦ కెసఁగఁగఁ జుట్టుం
జేరి నిలుచుండి రాప్రవి,దారణమున కేగి రట్లు ♦ దశముఖుఁ డలుకన్. ౩౧

చ. సురపతిఁ జేరఁబోయెఁ దన♦సూనుని యుద్ధము చేయ మాన్పి తా
నరదముఁ దోలఁ బంచి త్రిద♦శాధిపు మార్గానఁ బోయెఁ; దండ్రి సం
గరమున కేగ రావణియుఁ ♦ గ్రమ్మఱి యూరక నిల్చియుండె, న
త్తరుణమునందు సాగె సుర♦దానవరాజికిఁ బోరు ఘోరమై. ౩౨ 1421

క. ఘనములు వృష్టినిగుడ్చెడు, ననువున శస్త్రములవృష్టి ♦ సమరదనుజు లో
కనియతిఁ గురిపించిరి పూ,న్కని దగుకుంభశరీవుండు ♦ కినుక చెలంగన్. ౩౩

క. పలువిధసంకరసాధన,ములతో దుష్టాత్ముఁ డగుటఁ ♦ బో రెవ్వరితో

1. రథ స్సముపనీయతామ్-అనియూ. 2. తతో మేఘా రథే తస్మిం స్తటిత్వంతో మహాస్వనాః-అనియూ.

నలుపం దగునో తెలియక, నిలుచుండెన్; మఱియు నతఁడు ♦ నిర్భరశక్తిన్.

తే. దంతములచేత బాహుపా♦శములచేత, శక్తితోమరసాయక♦సమితిచేతఁ
దోఁచినట్టులు సురతతి ♦ నేఁచుచుండె, నెచ్చ టెచ్చట దివిజాళి♦యేపు చూపు.

సీ. అంత రుద్రులు భయ♦దాకృతు లెల్లయుంగ నొక్కటిగాఁ జేరి♦యుగ్రదనుజ
నాతని మార్కొని ♦ యస్త్రశస్త్రంబులఁ దనువెల్లఁ జించిరి ♦ కనఁగఁ గుంభ
కర్ణుండు వ్రణగణ♦కలితదేహుండయి రక్తధారలు మహో♦గ్రముగఁ బాఱఁ
జంచలాస్తనితఘో♦షములతో వర్షించు జలదమట్టులు తగి ♦ యలరె; నంతఁ

తే. బవనగణములతో సుర♦వరులు పోర
దనుజబలములు తీవ్రసా♦ధననికాయ
బాధితాంగులునై యట్టె ♦ పాఱఁ దొడఁగి
రందుఁ గొందఱు భిన్నాంగు♦లై పొదలిరి. ౩౮ 1425

క. తనువుల శరములు చొర వా,హనములపై నట్టె పడిరి ♦ స్యందననాగా
ళిని నుష్ట్రంబుల ఖరముల, ఘనఫణిహయశింశుమార♦గణములఁ గిటులన్.

ఆ. మఱి పిశాచవదన♦మండితమృగముల, నెక్కియున్న యోధు ♦ లొక్కరీతి
నమరు లేచి నొంప ♦ నట్టె కొందఱు వానిఁ, [1]గాఁగిలించుకొనిరి♦కరవరముల.

క. సురశరతాడితతనువుల, సురవైరులు చచ్చి యుండె ♦ క్షోణిఁ బడిరి; త
త్తరుణమునఁ జిత్రకర్మము, కరణిని రణసంప్లవంబు ♦ కర మలరారెన్. ౪౧

క. ధరణీస్థలి హతులయి క,ర్బురు లెల్లను బడుచునుండ ♦ భూరితరంబై
పరికింప భయదమై యా,తరుణంబున రక్తవారి♦ధారలు పర్వెన్. ౪౨

ఆ. వానియందుఁ గంక♦పక్షులు గృధ్రముల్
వరుసఁ దిరుగుచుండ ♦ బాణములను
మొసళ్లు లొప్ప యుద్ధ♦ముఖమున నది యొండు
పాఱఁ జొచ్చె ఘోర♦భంగిగాఁగ. ౪౩ 1430

క. తరుణమ్మున నందుఁ గ్రుద్ధా,తురుఁడయి దశకంధరుండు ♦ తోరపుశక్తిన్
సురలెల్లఁ జెలఁగి దనుజులఁ, బరిమార్పఁగ స్వీయబలము ♦ బలువిడి ద్రుంచెన్.

చ. కనుఁగొని దేవసంఘములఁ ♦ గాలునివీటికిఁ బుచ్చుచుండె నొం
పున బలసాగరాంతరము ♦ భూరిబలోద్ధతిఁ జొచ్చి బాణముల్
ధనువులఁ గూర్చి నిర్జరవి♦తానము నొంచుచు నింద్రుఁ జేరె; నా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి మది ♦ ధైర్యము పొంగ సురేంద్రుఁ డత్తఱిన్. ౪౪

క. ధ్వను లెల్లదిశలఁ బర్వఁగ, ధనుర్గుణము లాగి మాఱు ♦ ధ్వనిచేయఁగఁ జే
సెను దిక్కుల; నంత శరా,సన మిటు కయిఁ దాల్చి [2]దనుజ♦సత్తముతలపై.

[1] తాన్ సమాలింగ్య బాహుభ్యామ్-అనిమూ. [2] ఇంద్రో రావణమూర్ధ్ని-అనిమూ.

మ. అనలాదిత్యసమాన తేజము మహో♦ద్యత్తీవ్రబాణాళిఁ జ
క్కనిలక్ష్యంబున వైచె; రావణుఁడు ను♦గ్రస్ఫూర్తిఁ జాపంబులం
గొని ప్రయోగించి శరాళివృష్టి రిపునిం♦ గ్రోధంబునన్ ముంచె నిం
తనరానట్టి భుజాబలం బలర న♦ద్భుతాకారే యనం బూన్కితోన్;. ౪౮

ఆ. ఒకరి మించుకోర్కి♦ నొక్కరు పోరంగ, బాణవర్ష మట్టె♦ పర్వ నించు
కయును దెలియకుండె♦ ద్యోనభంబులఁ గల,వస్తువితతిఁ దమము♦పర్వెనపుడు.

ఇరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౯ - వ సర్గము.

-ooOoo- మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాయుద్ధంబున నోడించి లంకకుం గొనిపోవుట. -ooOoo-

క. తను మంతఁ బర్వ రాక్షసు, లమర్త్యు లాయోధనమందు♦ నతిబలములఁ గ్రౌ
ర్యము మీఱఁ బరస్పరము జ,యముఁ గోరుచుఁ జేసి రెల్ల♦రౌర! యనంగన్.

*చ. అనిమొన నిట్లు దేవబల♦మాసురభూరిబలంబు నొంపనం
దున దశమాంశమే మిగిలెఁ♦ దోడనె తొమ్మిదిపాళ్లసేన పో
యెను యమపత్తనంబునకు;♦ నిట్లు తమోమయయుద్ధమందు నా
దనుజసుపర్వలోక మొగిఁ♦ దాఁకి పరస్పరదర్శనంబునం
గనకయె పోరి; రింద్రుఁడును♦ గర్బురనాథుఁడు వానిపుత్రుఁడున్. ౩ 1437

తే. ఆతమస్సున మోహంబు♦ నంపకుండి
రితరు లేమియుఁ గానక♦ యేపు చూపు
చుండి; రివ్విధిఁ దనబల♦ ముగ్ర దేవ
తతులచేఁ జంపఁబడుట కా♦దనుజపతియు. ౪ 1438

చ. మనమునఁ గ్రోధ మొంది యొక♦మాడ్కి బహూత్తగరీతి నార్చి స్యం
దనమున దుష్ప్రధర్షుఁడయి♦ తాఁ జెలువొందెడు సూతుఁగాంచి యి
ట్లనియెను; వైరిసైన్యముల♦ కంతముఁ గూర్చు రథంబుఁ దోలు; మె
య్యన బలమధ్యభాగమున♦ కార్తిని గూర్చెడు నీను రావళిన్. ౬ 1439

చ. కరము చెలంగువిక్రమము♦ కన్పడఁగా బహుభీకరంబులై
పరఁగెడు సాధనంబులను♦ బంపెద నిప్డు యమాలయంబు కాఁ
పురముగ నుండ; నేనె సుర♦పుంగవు యుష్మవిభున్ బరేతరా
డ్వరుణులఁ జంపువాఁడ సుర♦వర్గములం బొలియించి యంతటన్, ౭ 1440

తే. వారిపై నధికారంబు♦ వఱలఁ జేయు
వాఁడ; నాత్మవిషాదంబు♦ వలదు చేయఁ

---

*దశాంశం స్థాపితం యుద్ధే శేషం నీతం యమక్షయమ్-అనిమా.

ద్వరగ నీస్యందనంబును ♦ బఱవు మచటి
[1]కిప్పలుకు రెండుమాఱులె ♦ యేను నీకు ౮ 1441

క. తెలిపెద సుపర్వవరబల,ముల మధ్యస్థలము రథముఁ ♦ బొందఁగ నీ వి
మ్ములఁ దోలుము; మన ముండెడు, స్థలమిది నందనవనంబు♦సన్నిధియగుఁజూ.

ఆ. ఉదయపర్వతంబు ♦ మొదలు దాఁకఁగ నున్న, దీబలంబుగాన ♦ నీవు దాని
వఱకు నన్నుఁ జేర్పు ♦ వారక యన విని, హయములనుమనోజ♦వాంకితముల.

క. త్వరగాఁ జన సంజ్ఞను స,త్తుణంబునఁ జేసె వైరి♦దారుణసేనాం
తరమునఁ బాఱఁగ సారథి;, సురపతి యపు డసురనాథు♦చొప్పెఱిఁగి మదిన్.

చ. అరదమునందె యుండి రణ♦మందుఁ బరాక్రమ మట్టి చూపుని
ర్జరులను గాంచి యిట్లనియెఁ; ♦ జక్క వినుండు సుపర్వులార! యి
త్తరుణమునందు నామదికిఁ ♦ దట్టినదాని వచింతు [2]రావణా
సురుననువుల్ చెలంగునటు ♦ శూరతఁ బట్టుకొనంగ యుక్తమా. ౧౩ 1445

ఆ. ఇదిగొ వీఁడు వాయు ♦ వేగున ట్లేగెడు, స్యందనమ్ము నెక్కి ♦ స్వబలయుక్తుఁ
డయి ప్రవృద్ధవీచి♦యయి పర్వముల నొప్పు, వార్ధివోలె వచ్చు♦వాఁడుకడఁక.

చ. అనిమొనఁ జంపరా దితని ♦ నబ్జభవా త్తవరంబు లొంది జం
కనునది లేక యొప్పెడిని ♦ నట్లగుటన్ భుజసార మేర్పడం
గ నితనిఁ బట్టఁగా వలయుఁ ♦ గావున యత్నముమీఱ నుండుఁ డీ
తని బలశాలిఁ బట్టుటయె ♦ ధర్మము ముజ్జగముల్ నుతించెదున్. ౧౫ 1447

చ. బలియను దానవేంద్రుని జ♦వంబున లోఁగొని నందునన్ జగం
బులు ననుఁ గొల్చుచున్నయవి ♦ భూరితరాఘుని వీని నడ్డగిం
చి లలిఁ జెలంగ విక్రమము ♦ సిద్ధిని బొందఁగఁ జేయనెంచితిన్
గలఁగక విక్రమింపుఁడని ♦ క్రమ్మఱి రావణుఁ డున్నభూమినిన్. ౧౬ 1448

ఆ. వదలి యొండుదెసకుఁ ♦ గదలి యచ్చటనున్న
దనుజవరుల భీతిఁ ♦ గనఁగఁ జేయు
చును రణంబు చేయు♦చును బొల్చె; సురశర
వృష్టి వేగ మాను♦రేంద్రుఁ డోర్చి. ౧౭ 1449

క. సురవిభునుత్తరభాగముఁ, బరికించి యపార్యశక్తి ♦ వర్ధిలఁ జొచ్చెన్;
సురపతియు దక్షిణంబునఁ, బరాక్రమింపంగఁ జొచ్చెఁ ♦ బట్టువల దగన్.౧౮

సీ. శతయోజనంబులు ♦ చాలుగా సురసేన లొప్పఁగా దనుజేంద్రుఁ♦డుద్యమమున
జొరఁబడి యచ్చటి ♦ సురవీరవితతిని శరవర్షమున ముంచె; ♦ శతముఖుండు

---

[1] ద్విః ఖలు త్వాం బ్రవీ మ్యద్య-అనియూ. [2] జీవ న్నేవ దశగ్రీవ స్సాధు రక్షో నిగృహ్యతామ్-అనియూ.

దనుజేంద్రుబాణవి♦దారితసర్వబలంబుఁ గని మరలించి స్యం♦దనము సుంత
సంభ్రాంతి నొందక ♦ శక్తి పొంగఁగఁ దాఁకె; నాసమయంబున♦నసురదాన

తే. వులు శతక్రతుఁ డట్టు లే♦పున దశాస్యు
మారుతోని నొంచుటం జూచి ♦ *మ్రందితి మిదె
యనుచు నార్చిరి; రావణి ♦ యంతఁ గ్రోధ
మూర్ఛితుండయి స్యందన♦మును జనమున. ౨౧ 1451

క. ఉరుశక్తి మెఱయ నెక్కి యు,మరసైన్యమునందుఁ జొచ్చి ♦ మరల నతిభయం
కరరీతి నొప్పె బల మది, పరికింపఁగ దుర్జయముగ ♦ భాసిల్లుటచేన్. ౨౨

క. గిరిశుఁడు మున్ను తపంబునఁ, గరుణాత్ముం డగుచు నియ్యఁ♦గా నొప్పిన శాం
బరినామకపటవిద్యను, సరగున ధరియించి భూత♦జాలంబునకున్. ౨౩ 1453

క. కనఁబడక బాణవర్షం,బున ముంచెను దేవసైన్య♦మును బిదప నతం
డనుమాన ముడిగి తజ్జవ,ము నాపి దేవేంద్రుపైకిఁ ♦ బోయెం గడఁకన్.

చ. సురపతి యంతరిక్షమున ♦ శోభిలువైరికుమారుఁ గాన కా
తురపడి దివ్యతేజమునఁ ♦ దోఁచినపాకసురారి గెల్చి వి
స్ఫురతరసద్యశంబు గను ♦ ప్రోడయె గావున వీనిచేత ని
త్తరుణమునందు నేమియగు ♦ దానవనాథునిఁ బట్టు టొప్పగున్. ౨౫ 1455

చ. అని తలపోసి రుద్రతతి ♦ నర్కులనున్ వసురాజిఁ గూడి వే
చని యలదిక్పతుల్ తనకు ♦ సాంద్రబలంబులతో సహాయులై
తనరఁగ రావణాసురుని ♦ దారుణరూపునిఁ గాంచి బాణవృ
ష్టిని నిగుడించి నొంచి వెసఁ ♦ జెంతకుఁ జేరి తురంగమంబులన్. ౨౬ 1456

క. సారథిని జంపి రథగతు, నారావణుఁ జక్కనొంచి ♦ యట్టి బలమునన్
జేరి రశనాళి బద్ధుం,గా రయమునఁ జేసి దేవ♦కాంతుఁడు ప్రీతిన్. ౨౭

తే. సింహనాదం బొనర్చెఁ ద♦త్సేన లెల్ల
రావణుఁడు పట్టుపడుటకు ♦ రంజిలుమది
చెలఁగి యార్చిరి తద్ధ్వని ♦ చేరె దెసల;
నిట్టు లారావణాసుకు ♦ నెలమిఁ గొనుచు. ౨౮ 1458

క. సురపురి కేగఁగఁ దలఁచిన, తరుణంబున నసురసేన ♦ తల్లడపడుచున్
బరుగిడఁ జొచ్చెను; రావణి, యురుశక్తి చెలంగ నార్చి ♦ యుద్ధతిమీఱన్.

క. త్వరపడి యెచ్చట సురపతి, దురమొనరుచుచుండె నచటఁ ♦ దోఁచి శతమఖున్
బరికించి బాహువీర్య,స్ఫురణంబునఁ బొల్చుచున్న♦సురలను గనియెన్. ౩౦

ఆ. కని విముక్తకవచుఁ♦డునయిచు వా రేమి, తన్నుఁ జేయలేమి ♦ నెన్ని యింద్రు
సారథిని హయాళి ♦ భూరినాయకముల, నొంచి బాణవృష్టి ♦ ముంచె నింద్రు

* హా హతాస్మ ఇతి గ్రస్తమ్-అనిమూ.

క. అరదముఁ ద్యజించి మాతలిఁ, ద్వరపడి విడనాడి దేవ♦తాపతి నిజకుం
జరవరము నెక్కె రావణిఁ, బరికింపఁగఁ జొచ్చె నెందు ♦ వర్తిలు ననుచున్.

మ. దనుజవరాత్మజుండును ని♦తాంతము మాయను బన్ని వారికిన్
గనఁబడకుండఁగా నభము♦నన్ వసియించి శతక్రతున్ మహా
సునిశితబాణజాలముల ♦ స్రుక్కఁగఁ జేసి యితండు శ్రాంతినిం
గనియె నటంచు నెంచి కడఁ♦కన్ నిజశాంబరిచేతఁ జక్కఁగన్. ౩౫ 1463

తే. అతని బంధించి స్వీయసై♦న్యములఁ జేర్చి
రావణాసురు బంధన♦రాజి విడిచి
పుచ్చి యింద్రుని గ్రహియించి ♦ పోవఁ జొచ్చె;
నంత రణబద్ధుఁడగు నింద్రు ♦ నచటఁ గాంచి. ౩౬ 1464

క. బలమునఁ గొనిపోయెడు నా,తులువను గన నేమిచేయఁ ♦ దోఁపక యె యమ
ర్త్యులు చింతించిరి చేయం, గలకార్య మిఁకేమి యనుచుఁ♦గలవిలపడుచున్.

ఆ. అమరపతి జయించి♦నట్టి యీనమితిం జ,యుండు కానరాక♦యున్నవాఁడు
విద్య గలిగియున్న ♦ వృద్ధశత్రుంఘును, మాయచేతఁ జిక్కె♦నే యటంచు. ౩౭

క. మనముల నెంచుచు నుండఁగ, ఘనకోపము నొంది దేవ♦గణములు శరవృ
ష్టిని ముంచి రావణుని మా,ర్కొని రాతఁడు వసువితతి మ♦రుత్తుల సురలన్.

క. తను మార్కొనువారల నొ,య్యనఁ గాంచియు నేమిచేయ ♦ నప్పుడు తాఁ జా
లనివాఁ డౌటను యుద్ధం,బున నిల్వఁగ లేకయుండె ♦ భూరిశరహతిన్. ౪౦

చ. జనకుని బాణఘాతగత♦సత్త్వుని శ్రాంతుని యుద్ధభూమిలోఁ
గనుఁగొని మేఘనాదుఁడు ని♦కామపరాక్రమ మొప్పఁ బల్కె నా
యన! యిఁక రమ్ము సంగరజ♦యంబును గాంచితి మేల యీహవం
బనితరవిక్రమంబు వెల♦యం జనుటొప్పను లంక కిత్తఱిన్. ౪౧ 1469

తే. ఇంచుకేని విచారంబు ♦ నీవు పొంద
నేల? నీకీర్తి జగములఁ ♦ జాల వెలసె
స్వస్థుఁడవు గమ్ము దేవతా♦సైన్యములకు
మూఁడు లోకములకును బ్ర♦భుం డెవండొ. ౪౨ 1470

క. ఆయింద్రుఁడు దర్పము చెడి, నాయస్త్రమహత్త్వమున ర♦ణంబునఁ జిక్కెన్
బాయక దివిజులు దర్పము, మాయఁగఁ జనుచున్నవారు♦మరలిభయమునన్.

చ. మనమునఁ దోఁచుమాడ్కి రిపు♦మండలరాజ్యములైన లోకముల్
గొని సుఖరీతి నేలుచును ♦ గోరిక లెల్లను బొందుమీ! విరో
ధినికరమున్ బరాక్రమవి♦ధిన్ వశవర్తిగఁ గాఁగఁ జేసితిన్
గనుక రణంబు వ్యర్థమగుఁ ♦ గాదె శ్రమంపడ నేల? యిత్తఱిన్. ౪౪ 1472

క. అనురావణివాక్యంబుల, విని దశకంఠుండు రణము ♦ విడిచి సురబలం
బునునుండి పురలిస్వాస్థ్యముఁ, గనితనయుని మెచ్చికొని యొఁ ♦ గడుఘనుఁడనుచున్,

సీ. రణవిముఖుండయి ♦ రావణుం డుత్తమ తేజుఁ డా రాక్షస ♦ ధీరుఁ డాత్మ
జునిమాట లాదృతి ♦ విని చాల ప్రియమంది యిట్లని పల్కె; న ♦ హీనబలము
గలవారు చేయువి ♦ క్రమకృత్యములఁ బోలు త్వత్పరాక్రమమున ♦ ధన్యమయ్యె
మత్కులం బన్వయ ♦ మానవివర్ధనకృత్య మియ్యది; బల ♦ మెసఁగ దేవ

ఆ. పతియు దేవతలును ♦ బరిభవ మందంగఁ
జేసి తీవు కీర్తి ♦ భాసిలునటు;
స్యందనంబునందు ♦ నమరేశు నునుపుము
దనుజవరులు గొల్వ ♦ తనయ! యింక. ౨౭ 1474

క. చనవయ్య! పత్తనంబున, కనుచరమంత్రులను గూడి ♦ యరుదెంచెద నే
నును హర్షంబునఁ బొదలుచు, ననూనసారంబు పొంగు ♦ నట్లు వెనుక నే. ౨౮

చ. అన విని సైన్యముల్ గొలువ ♦ నాదశకంఠునినందనుండు చ
య్యన దివిజేశుఁ గైకొని ప్ర ♦ హర్షముమీఱఁగ నాత్మసౌధ మొం
ది నిఖిలకర్బురేంద్రుల న ♦ తిప్రియ మొప్పఁగఁ బుచ్చి వీర్యముం
గనఁబడ నింద్రుఁ గట్టి కడఁ ♦ కన్ విడియించె ననర్హరీతిగన్. ౨౯ 1476

ఇరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

30 - వ సర్గము.

బ్రహ్మ యింద్రుని విడిపించి యింద్రజిత్తునకు వరము లొసంగి చనుట.

క. సురపతి రావణుతనయుని, పరాక్రమంబునకుఁ జిక్కి ♦ పట్టుపడుటచే
సుర లెల్ల బ్రహ్మచెంతకు, నరిగిరి దుఃఖంబు ముంప ♦ నత్యార్తులునై. ౧ 1477

చ. వనజభవా! మహేంద్రుఁడు జ ♦ వంబున రావణుపుత్రు చేతఁ జి
క్కెను వర మిచ్చి నీవు ఖల ♦ కృత్యుని రావణు నేరిచేతఁ జా
వును గనకుండఁ జేసితివి ♦ భూతవిభుండగు శంకరుండు నా
తనితనుజాతుఁడై ప్రబల ♦ దర్పమునం దగువాని కాదృతిన్. ౨ 1478

ఆ. మాయ నొనఁగె, వాని ♦ మఘవుఁ డేరీతిని
సంగరంబునందు ♦ జయము నొంద
కుండఁ జేయఁ గలుగుఁ ♦ జండమాయాబలుం
డతఁడు గాదె; దేవ! ♦ యఖిలనాథ!. 3 1479

క. సురలును మీవరముల న్నెక్కరణి జయింపంగఁ గలరు ♦ గావున నీవే
పురుహూతుని విడిపింపుము, పరమాత్మ! ప్రజాపతీ! య ♦ వార్యమహిమచేన్,

ఆ. ఇదియె మొదలుగాఁగఁ ♦ బొదలు లంకేశుండు
విక్రమమున లోక♦వినుతుఁ డగుచు
నెట్టులైన మాకు ♦ నేమి నీభక్తుని
దేవనాథు ముక్తు ♦ నీవె యుక్తి. ౫ 1481

చ. ఒనరుపవయ్య! నా విని సు♦రోత్తము నార్తి నెఱింగి వారలం
గొని వడి లంకఁ జేరి సుర♦కుంజరుఁ డుండినచో టెఱింగి యా
దనుజమహేంద్రు నాత్మజవి♦తానయుతున్ సహజాళిమండితుం
గని గగనంబునన్ నిలిచి ♦ కమ్రవచస్తుతి నూఱడించుచున్. ౬ 1482

చ. సరసిజసంభవుం డనియెఁ ♦ జాలును రావణ! వత్స! నెమ్మదిం
బరమముదంబుఁ గంటిని భ♦వత్సుతుఁ డాహవరంగమందు నె
క్కరణిని జూపె విక్రమము ♦ గాఢతరంబగు తృప్తి దానిచేఁ
బరఁగె మదీయచిత్తమున ♦ బాపురె యాతనిశౌర్య మిట్టిదే?. ౭ 1483

తే. నీసమానుఁడో లేకున్న ♦ నిన్ను మిగులఁ
జాలువాఁడో కుమారుండు ♦ సకలజగము
లను స్వతేజంబునన్ వశం♦బున మెలంగఁ
జేసి కొంటివి ప్రతినయు ♦ సిద్ధి నొందె. ౮ 1484

క. మనమున నీశౌర్యమునకుఁ, దనయా! ప్రీతుండ నైతిఁ ♦ దనయుఁడు నీకం
టెను ఘనుఁడు బాహుబలమున, ననుపమఁ డీతండు దాన♦వాధిప!వినుమా!.

ఆ. ఇంకమీఁద నీతఁ ♦ డింద్రజిత్తను పేర, జగములందుఁ బరఁగఁ ♦ జాలుఁ జుమ్ము
దుర్జయుండు బలయు♦తుండును రిపుహంత,యునగు నింకనీదు♦తనయవరుఁడు;.

చ. తనయుని నాశ్రయించియె ము♦దంబున దేవతలన్ వశంబునం
దునుపఁగఁ జాలి తీవు త్రిద♦శోత్తముఁ బాకరిపున్ మహేంద్రుఁ జ
య్యన విడిపింపవయ్య! తగు ♦ నయ్యది దీర్ఘభుజా! సుపర్వ లా
తనిపరిముక్తిఁ గాంచి ప్రమ♦దంబునఁ బోదురుగాక యిండ్లకున్. ౧౧ 1487

చ. శతధృతి యిట్లు పల్క సుర♦సత్తమవైరి మహాపరాక్రమో
ద్ధతుఁ డిటు పల్కె యుద్ధములఁ ♦ దాను జయంబునె గాంచువాఁడుగా
సతతము నుండు వేడ్క సుర♦సత్తమ! నాకమరత్వ మిమ్ము దై
వతపతి ముక్తిఁ గోరిన సు♦భవ్యవరం బిది గోరెదన్ విభూ!. ౧౨ 1488

క. జలజాననుఁ డాతనితోఁ, బలికెను సర్వామరత్వ♦వాంఛ వరమయేఁ
గలుగ దది యెట్టిప్రాణికి, నిలపయి నెక్కాలమందు ♦ నెంచిన నైనన్. ౧౩

తే. బలముగల్గిన యాచతు♦ష్పదము లభ్ర
గతులు గల్గినపక్షులు ♦ నితరజంతు
వులును దరుగుల్మతృణలతో♦పలమహీధ్ర
ములును దక్కనజంతురా♦సులును ధరణి. ౧౪ 1490

క. విను మొక్కదాని కొక్కటి, యనయము భయమందుచుండు♦నట్లాట నదె
వ్వనికిని భయంబు లేదసి, యనఘా వందతికి నది స♦హజమై తగుటన్.

క. నతగములు పశువు లభ్యు,న్నత తేజముగల్గు భూత♦నాయకులును బ్రా
ణితతియును సాధ్వసంబును, సతతము గనుచుందు రిద్ది ♦ సాజము జగతిన్.

క. ఎండినభూరుహామునకున్, బండినపర్ణంబునకును ♦ బతనభయము లే
కుండునె స్థావరచరముల, కుండదొకో భయము సతత ♦ మోరిపుహరణా!.

క. మరణాంతము లీజగమునఁ, జరములు స్థావరము లెల్ల; ♦ శాశ్వతములు లే
నరయు మన బ్రహ్మవాక్యముఁ, బరికించి మహేంద్రజిత్తు ♦ భక్తి యలరఁగన్.

క. సురపథమున నున్నవిభుం, బరమేష్ఠిని గాంచి బాహు♦బలరాజితుఁడౌ
సురవైరి యిట్లు పల్కెను, బురుహూతుని మోక్షణంబు ♦ పోలునయేనిన్. ౧౮

మ. వినవయ్యా! చతురాస్య! నాదగునునో♦వృత్తిన్ లసత్సిద్ధినా
కనుకూలంబయియుండ నొప్పు నిపుడే ♦ హవ్యంబులన్ నిత్యపా
వనమంత్రంబులఁ బూజచేసి యనలున్ ♦ వైరిప్రతానంబు గె
ల్వను నేఁ బోవఁగ నశ్వయుక్తరథ ము♦ల్లాసంబునన్ రాఁదగున్. ౧౯ 1496

ఆ. అనలునుండివెడలు ♦ నాదివ్య రథ మెక్కి, నమరభావ మొప్పు♦నగును నాకు
నిదియె వరము చాల ♦ యిష్టంబు తప్పక, యొసఁగవలయు దీని♦నో మహాత్మ!.

చ. అనలునియందు వేల్వఁబడు♦నట్టి మదుజ్జ్వలహోమకృత్య మొ
ప్పునివిధి నంతరాయములఁ ♦ బాడగునేని రణంబునందు నా
శనము ఘొసంగు నాకు నిల♦నర్వవరంబులనుం దపంబు చే
తనె గద పొందఁగోరుదురు ♦ ధాతరో! నిర్జరభావ మట్టులే. ౨౨ 1498

ఆ. నేను విక్రమమున ♦ నీనిర్జరత్వంబుఁ, బడయఁ గోరినాఁడఁ ♦ బరమకరుణ
నీయఁ దగునటన్న ♦ నాయబ్జజుం డల్లె, యగునటంచుఁ బలుక ♦ నమరపతిని.

క. ఒనరించె బంధముక్తుని, గను దేవత లేగి రట్టి ♦ కాలంబున నో
జనవర! రామా! యింద్రుం, డనుపమదివ్యప్రకాశ ♦ మప్పుడు నశింపన్. ౨౪

క. దీనుండై చింతాయుత,మానసుఁడై తేజ ముడుగ ♦ మాటాడకయే
ధ్యానపరుండై యుండెను, దా నబ్జజుఁ డతనిఁ జింతఁ ♦ దాల్చినవానిన్. ౨౫

క. కని పల్కె బ్రహ్మదేవుం, డనఘా! యిది యేమి దుఃఖ ♦ మందెదు మున్నీ
వానరించితివి దుష్కర్మం,బును పష్కర మద్ది హేతు♦వును విను మింకన్.

సీ. అమరేంద్ర! నాచేత ♦ నాదికాలంబున నెందఱో ప్రజ లొగి ♦ సృష్టిచేయఁ
బడిరి వారికి నేక♦వర్ణంబు భాష ము నేకరూపము చూడ ♦ నెసఁగియుండెఁ
గానివిశేషంబు ♦ గానరా దించు యును లక్షణమునందు ♦ వినుము పిదప
నేకాగ్రమనమున ♦ నేను వారలఁ గూర్చి చక్క నెంచితి నా ప్ర♦జలవితతిని

తే. గొంతయేని విశేషంబుఁ ♦ గూర్పఁ దలఁచి
వనిత నొకతుక నిర్మించి♦తిని బ్రజలకుఁ
గలుగు నవయవములయందు ♦ లలిత మెద్ది
యగునొ యద్దానిఁ గైకొంటిఁ ♦ దగిన దనుచు. ౨౯ 1503

*క. అనుపమరూపగుణంబుల, నొనరిచితి నహల్య యనెడు♦నువిద; హాలమునాఁ
జను వైరూపము తద్భవ, మనఁ జనుగా హాల్య మనఁగ ♦ నతినింద్యమునూ!.

క. వనితకు దేనికి హాల్యం, బనఁబడు నింద్యంబు లేదొ ♦ యందుననే యా
ఘనవేణి యహల్యయనం,గను గ్రాలెన్ నామమునను ♦ ఖ్యాతిన్ మిగులన్.

క. మనమున నీయది యెంచియొ, చను నీమె యహల్య యనఁగ♦క్షమయం దని పే
రును బెట్టినాఁడ నిట్లా,వనితామణి సృష్టి చేసి ♦ వరుఁ డెవఁ డనుచున్. ౩౧

క. సురనాథా! చింతించితి, వరుసగ న_త్తఱిని నీవు ♦ వనిత నెఱుఁగు; దా
తరుణిని స్థానబలంబున, పురందరా! భార్యగాఁగఁ ♦ బోలు నటంచున్. ౩౨

సీ. తలపోసితివి నీవు ♦ తరుణి నామెను నే మహాత్ముఁడౌ గౌతమా♦హ్వయమహర్షి
కిల్లడఁగా నుండ ♦ నేర్పఱచితిఁగాని బహువర్షములకు నా♦మహితచిత్తుఁ
డామె నాకర్పించె ♦ నాతనితపమును జక్క నెఱింగియే ♦ స్థైర్యమునను
నాయింట నుంచితిఁ ♦ బాయనినియతిచేఁ దపము నొనర్చి య♦_త్తపమునకును

తే. ఫలము గాంచెను గౌతముఁ ♦ డలరి యప్పు
డే నొసంగితిఁ గొనుమని ♦ యా నెలంత;
నంత నమ్మౌని యామెతో ♦ నర్హరీతిఁ
గ్రీడ సల్పుచునుండె నా♦రీమణి నిటు. ౩౩ 1508

చ. మునికిని భార్యగా నొసఁగ ♦ మోములు వెల్వెలఁ బోవఁగా నిరా
శను సుర లేగి; రంతఁ గ్రుధ ♦ స్వాంతమునం గని నీవు కామబా
ణనికరపీడితుండవయి ♦ నారిని బొందఁగఁ గోరి యమ్మునీ
శునియుటజంబుఁ జేరితివి ♦ చూచితి వాతరుణీలలామమున్. ౩౪ 1509

ఆ. చెలఁగునగ్నిహోత్రు♦శిఖవోలె నాతన్వి, యలరుచుండె; నంత ♦ నామె నీవు
మన్మథార్తిఁ గాంచి ♦ మన్యువు నొంది సా,ధ్వసమునొందునట్లు♦పల్కితవుడు.

క. మునిపతియు నిన్ను నాశ్రమ,మునఁ గనియెన్ దేవసంఘ♦ముఖ్యా! యంతన్
మనమునఁ దీవ్రక్రోధం,బును బొంది నితాంతతేజ♦మునఁ బొల్చుటచేన్. ౩౫

సీ. శపియించె నిన్ను నో♦శక్ర! దశాభాగవిపరీతభావంబు ♦ వెలయునిన్ను
గని; యేల నాదుప♦త్నిని బెదరించితో భయ మింతయును లేక ♦ పాకవైరి

* హాలం నామేహ వైరూపం హాల్యం తత్ప్రభవం భవేత్, యస్మాన్నవిద్యతే హాల్యం తే నాహల్యేతి విశ్రుతా-అనిమా.

యక్కారణంబున ♦ నరులకుఁ జిక్కదు పీభావమే నీవు ♦ నిచటఁ జూపి
నది, సర్వమనుజుల♦యందుఁ బ్రవర్తిల్లఁ గలదు సందేహంబు ♦ గలుగ దింద

తే. రాజదోషంబుచేతనె ♦ ప్రజలు చెడుదు
రింతె కాక యధర్మమా ♦ నిది ధరిత్రి
వృద్ధిఁ బొందును దలచూపి ♦ యిట్టి పాప
మునకు నెవ్వఁడు కర్తయొ ♦ జనుఁ డతండు. ౪౧ 1512

క. కను నర్థఫలంబును ద,క్కినయర్థము నిన్నుఁ బొందుఁ ♦ గేవలపాపం
బనఁ జను నిది; స్థాపరమై, తనరారుపదంబు నీకుఁ ♦ దక్కదు శక్రా!. ౪౨

క. మును నీవే యొనరించిన, ఘనమైన యధర్మయుక్తిఁ ♦ గలిగిన దిట్లీ
పని; యేదే నొనరించినఁ, దనవారును దానిఫలము ♦ తప్పక శక్రా!. ౪౩ 1514

తే. నీకు శాపం బొసంగితి ♦ నేను నిట్టు
లనుచు గౌతముఁ డప్పుడే ♦ యమరనాథ!
నీకుఁ దెలిపెను; దరువాత ♦ నాకళత్ర
మును గనుంగొని నిందించు♦చును మునిపతి. ౪౪ 1515

క. తనతపము బల్మి నిట్లని,యెను దుర్ణయు రాల జనుల ♦ కెలమిని బుట్టం
గను జేయుచారురూపం,బునఁ బ్రాయంబునను నీవు ♦ పొల్చుచు మిగులన్.

క. పురుషుల నాకర్షించుచుఁ, బరమవిలాసమున నాదు♦పావనగహనాం
తరమున నాశ్రమసన్నిధిఁ, బరఁగితి వట్లాట నీవు ♦ పాపమతివై. ౪౬ 1517

క. ఈపని నొనరించితి వో, హోవడఁతీ! చేతనత్వ ♦ మొయ్యనఁ జనఁగా
నేపగిదిఁ గదలకుండఁగఁ, జూపట్టనిరీతి నుండు ♦ శ్రోణిన్ శిలగన్. ౪౭ 1518

ఆ. ఒంటరిగనె యుండు ♦ మోసి నీవు మనోజ్ఞ,రూపవతివి గాక ♦ రూప మిద్ధి
యఖిలప్రజలు పొంది ♦ యలరారుదురు గాక, సంశయంబు లేక♦చాన!యింక.

క. అనుపమరూపము దీనిం, గని విభ్రమ మొందనయ్యెఁ ♦ గాదే యటుగా
వున నిట్టులుండు మనఁగా, విని యాతన్వంగి సాధు♦వృత్తయె గానన్. ౪౯

చ. మునిపతి సాంత్వనోక్తితతి ♦ మోదము నొందఁగఁ జేసి మూర్ఖతన్
మునివర! యింద్రుఁ డిట్లు నను ♦ బూనిక ధర్షిత చేసెఁగాని న
మ్మనమునఁ గామ మూని యిది ♦ మంచి దటంచును గాదు కాన నో
యనుపమతేజ! నీవు కృప♦నందుట యుక్తముగాదె యంచనన్. ౫౦ 1521

చ. విని మునినాయకుండు పది♦వేలవిధంబుల నాత్మనెంచి యి
ట్లనియె; మహోర్జితేజుఁడు మ♦హారథుఁ డారవివంశవర్తికం
బనఁగఁ జెలంగి రాముఁడను ♦ నాహ్వయ మొప్పఁగ నొక్కరాజిలన్
జనిఁ గనుఁ గాననంబునకుఁ ♦ జానరో! యాతఁడు రాఁగలండునూ!. ౫౧

తే. బ్రాహ్మణప్రియమును జేయ ♦ వనజనయనుఁ
డై మహాబాహువై తగు♦నట్టి విష్ణు
వొందు మనుజాకృతిని నెప్పు ♦ డుదిద! నీవు
కనఁగలవో యమ్మహాత్ముని ♦ ననుపమాను. ౨౦½ 1523

క. పావనమనీష వగుదువు, నీ వొనరిచి నట్టి పాప ♦ మీయది మాపం
గా వలఁతి యమ్మహాత్ముఁడె, యావిబుధార్చితుని బూజ ♦ నలరించి సతీ!. ౨౧

క. ననుఁ జేరఁగ రాఁగలవని, మునిపతియును మరలఁ బలికెఁ ♦ బూజ్యమతివై యై
ననుఁ గూడియుండఁ గల వని,యును బల్కి మునీంద్రుఁ డేగె♦నుటజంబునకున్.

సీ. ఆయహల్యయు మునీం♦ద్రాంగనయాటచేఁ గఠినతపంబును ♦ గానవమున
నట్లు వసించియే ♦ యనువున నొనరించె; నీదుసంగతిచేత ♦ నెలఁతొను గురు
పాపయుక్తిని శిలా♦రూపంబుఁ దా నొంది యట్లు సద్వ్రతమున♦నామెయుండె;
నదియాదిగాఁ బ్రజ ♦ లనుపమలావణ్యమున నుల్లసిల్లిరి ♦ మునిపతి గురు

తే. శాప మొసఁగిన తర్వాత ♦ సర్వవార్త
లవని వ్యాపించె నీచేసి♦నట్టి యఘము
నంస్మరింపుము సురనాథ! ♦ స్వాంతమందు
దాన శత్రువు గ్రహియించెఁ ♦ బూని యిట్లు. ౨౨½ 1526

క. ఇతరంబగు హేతువ దె,వ్వితమునఁ గా దిద్ది నిజము ♦ వృత్రారీ! నీ
వు తగన్ వైష్ణవమఖమును, మతివిభవము పేర్మిఁ జేయు ♦ మహితనియతిచేన్.

క. పరిశుద్ధమనస్కుఁడవై, సురలన్ ద్రిదివంబుఁ జేరి ♦ మహితవిభూతిం
బరఁగంగ లావు పెనుసం,గరమున నీపుత్త్రకుండు ♦ గనఁడు మరణమున్. ౨౪

చ. మనుమని గొంచు నార్యకుఁడు ♦ మాట్పుఱచెన్ జలరాశిలోన నా
విని సురనాయకుం డపుడు ♦ విష్ణుని బ్రీతిలఁ జేయు నధ్వరం
బును విధి నాచరించి సుర♦పుంగవధామము నొంది పూర్వరీ
తిని దివిజావళిన్ మనిచెఁ ♦ దేజము వెల్గుచునుండ నేపునన్. ౨౫½ 1529

ఆ. ఇద్ది యింద్రజిత్తు ♦ నేపుఁ దెల్పెడుగాథ
చక్కఁ దెల్పినాఁడ ♦ క్ష్మాపతీంద్ర!
కారణమున దీనఁ ♦ గ్రతుభుగ్విభుం డని
నోడఁ జేయఁ బడియె ♦ చూడు రామ!. ౨౭ 1530

క. ఒరులను బల్కఁగ నేటికి, సురపతిగతి యిట్టులయ్యెఁ ♦ జాము నా విని య
చ్చెరు విది యని రాఘవు లి,ద్దరు పల్కిరి; దనుజవాన♦రులు మునిపల్కున్.

సీ. విని యద్భుతం బిది ♦ యని రంత నవ్విభీషణుఁడు శ్రీరాముపా♦ర్శ్వముననుండి
యిట్లని పల్కె; భూ♦మీశ! యాశ్చర్యము గల్గింపఁ జాలిన ♦ గాథ యతిపు
రాతన మిది యిద్ధు ♦ చేతస్సునం గడుఁ బొదలునట్లుగ నయ్యె ♦ బుధవినుతుఁడు
మునియగస్త్యుఁడు చక్క ♦ వినిపించె నే నిది కనులారఁ జూచితి ♦ వినితి నిష్ఠ

తే. రామ ! యీరీతి నాయన్న ♦ రావణుండు
లోకకంటకుఁడుగఁ బుట్టి ♦ వీఁక మెఱయ
నతనికోడు కట్టిఁడయ్యె దే♦వాధిపతిని
గెలిచె నన [1]మానిపతియును ♦ బలుక మానె. ౬౩౪ 1532

ముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౧ - వ సర్గము.

రావణుఁడు కార్తవీర్యుని జయింప మాహిష్మతీనగరంబున కరుగుట.

చ. గురుతర తేజుఁడై క్షితిప♦కుంజరుఁడై తగు రాఘవేంద్రుఁ డ
బ్బురపడి యాయగస్త్యముని♦భూపతికిం బ్రణమిల్లి యిట్లనున్
మరల; మహాత్మ! క్రూరుఁడయి ♦ మానుషభక్షకవర్యుఁడై నిరం
తరపరహింసకుండు నయి ♦ ధాత్రిఁ జెలంగిన రావణుం డొగిన్. ౧౪ 1533

చ. ధరణిఁ జరింప నత్తఱిని ♦ ధాత్రిసురోత్తమ! లోకజాలముల్
విరహితశూరసంఘములు ♦ విచ్యుతధర్మములై యుడంగెనో
[2]ధరణిపుఁడేని క్షత్రియవ♦తంసకుఁడేని సెబాసు రావణా
సుగు నని దాఁకి నిల్వఁ గల♦శూరుఁడు కల్గఁ డొకో వచింపుమా. ౩౪ 1534

ఆ. అట్లు లేకయున్న ♦ హతవీర్యులై రాజు,లెల్ల నడఁగినారొ ♦ యెంతొ మించు
నట్టి యస్త్రవితతు ♦ లా రాజులను విడి, యరిగె నొక్కొ యెచటి♦కైన మౌని!.

క. ఏటికి ధరణీశులు త,ద్ధాటికి నిల్వంగ లేక ♦ తా రపజయమే
మాటికి మాటికిఁ బొందిరొ, తేటగ నెఱిఁగింపు మౌని♦తిలకా! యనినన్. ౪

చ. విని రఘువర్యువాక్యమును ♦ విప్రమునీంద్రుఁడు సుస్మితంబు మో
మునఁ దొలకాడ బ్రహ్మ మును ♦ భూతవిభుం గని పల్కినట్టు లి
ట్లనియెను; రాజసత్తమ! మ♦హాత్మ! ధరేంద్రుల నిట్టు లేఁచుచున్
దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ తాఁ జరియించె ధరాతలంబునన్. ౬ 1537

క. తిరుగుచు నివ్విధి నొకతఱి, సురపురతుల్యప్రభావ♦శోభిత యగుచున్
బరఁగెడు మాహిష్మతియను, పురిఁ జేరెన్ దానిచుట్టు♦పొలుపుమెఱయఁగన్.

క. మహితవహ్నుఁడే ప్రాకారా,కృతిగా నలరారు నెపుడ♦హీనరుచులతో;
క్షితిపతి ప్రతాపగరిమన్, మహితభుక్తులుండు గాఁగ ♦ నొప్పుచునుండున్.

సీ. [3]ఆపురంబున సాయ♦కాసలకుండంబునందు నెప్పుడును వి♦హార మొప్పఁ
గాఁ జేయునర్జున♦ఖ్యాతాగ్ని యులరారు; నతఁడు హైహయులవం♦శాభరణము

---

1 ఇత్యుక్త్వా విరరామాసౌ వసిష్ఠః కుంభసంభవః-అనిమూ. 2 రాజానా రాజమాత్రో వా కిం తదా నాత్ర కశ్చన-అనిమూ. రాజా వా రాజమాత్రో వా అక్షత్రియోపి ప్రభుర్వా కశ్చన నాసీత్-అనివ్యాఖ్య. 3 అర్జునో నామ యత్రాగ్నిశ్శరకుండేశయ స్సదా-అనిమూ.

బలశాలియు నగుచు ♦ భాసిల్లు నేదివసంబున దానవ♦స్వామి యుద్ధ
కాంక్షతోఁ బురి నరి♦కట్టఁగాఁ బోయెనో యాదివసంబున♦యందె రాజు

తే. సర్మదామలజలకేళి ♦ నారిమణులఁ
గూడి చేయంగ నరిగె నె♦క్కొనుకుతూహ
లమున; రావణుఁ డంతట ♦ సమరయుద్ధ
కాంక్షతో రాజు లేఁడు ని♦క్కముగ ననుచు. ౯౹ 1540

క. విని యాతనిమంత్రులనుం, గని యిట్లని ప్రశ్నచేసె ♦ క్ష్మాపతియగు న
ర్జునుఁ డెచ్చట నున్నాఁ డా,తనికిఁ వేగముగఁ జెప్పఁ ♦ దగు నానుమలన్.

చ. దనుజవిభుండ రావణుఁడ ♦ త్వద్ధరణీశునితోడ సంగరం
బును గడుఁ జేయుకాంక్ష బల♦ముల్ గొలువంగను వచ్చినాఁడ నా
మనమునఁ గల్గుకోరికను ♦ క్ష్మాపతి కున్నది యున్నయట్లె మీ
రనుమతిఁ జెప్పుఁ డన్న విహి♦తాత్ములు పండితు లైన వారొగిన్. ౧౨ 1512

చ. సురరిపునాథ! యిత్తఱిని ♦ క్షోణివిభుం డగునర్జునుండు పూ
ర్వగమున లేఁడు; నాఁగ నిటు ♦ పౌరులవాక్యము నాలకించి భూ
వరుఁడు స్థలాంతరమ్మునకుఁ ♦ బాఱె నటం చెద నిశ్చయించి య
ప్పురమును బాసి యాతుహిన♦భూధ్రసమానము వింధ్యశైలమున్. ౧౩౹

సీ. కాంచె నయ్యది మహా♦ఘనమట్లు వ్యాపించి భూమి బ్రద్దలుచేసి ♦ పోల వెలికి
వెడలివచ్చినయట్లు ♦ విలసిల్లి యంబరంబును దాఁకుచున్నట్టి ♦ పోల్కి బెరిఁగి
యుండఁగా నారావ♦ణుండు కన్గొనియె; నయ్యద్రివరంబు స♦హస్రశిఖర
సంయుతంబయి హరి♦సంభ్రాంతకందరం బగుచుఁ బైనుండి య♦హార్యగతిని

తే. గ్రిందఁ బడు శీతలాంభస్సు♦లం దగంగ, నట్టహాసం బొనర్చెడు ♦ నట్టు లొప్పు
నమరదానవగంధర్వ ♦ లచ్చరలును, గిన్నరులు స్వేచ్ఛవిహరింగఁ ♦ గేళి సల్ప.

క. సురపురమో యన నొప్పుచు, నరుదగు నత్యుచ్ఛ్రయమున ♦ నలరారుచు ని
ర్ఝరరీతిఁ బాఱునదులన్, బరఁగెడు *స్ఫాటికజలంబు ♦ భాసిల్లంగన్.౧౫ 15 5

క. చలియించునాలుకల నుజ్జ్వలరీతిఁ జెలంగు భోగ♦వారంబులతో
నలరారు ననంతుఁడు నా, విలసిల్లుచు నగ్గిరియును ♦ వేడుక నించెన్. ౧౬౹

తే. అంబరమ్మును దాఁకంగ ♦ నట్టె పెరిఁగి
దరులపిండులు వెలయంగ ♦ గిరివరేణ్య
మచట హిమగిరితుల్యమై ♦ యక్షివితతిఁ
జల్లఁగాఁ జేయఁ జూచుచు ♦ నుల్ల మలర. ౧౭ 1547

క. దానికిఁ జెంగట నర్మద, నా నలగుచుఁ బశ్చిమాబ్ధి♦నాథునిఁ గలయం
దా నరుగునేటిఁ గనియెన్, దానవనాథుండు మది ము♦దంబునఁ బొదలన్.

---

* స్ఫాటికప్రతిమం జలమ్-అనియు.

క. చలదుత్పలదళముల ని,ర్మలజలముల, మహిషతతి[1]చ♦మరమృగములు భీ
తిలఁ జేయుసింహసముదయ,ములుపులులునుహస్తిపూగ♦ములు ఋక్షములున్,

తే. దప్పిగొని యెండ వేడికిఁ ♦ దాళలేక
యట్టె మడుగులలోఁ బడి ♦ యటునిటు పొర
లాడ జలములు వెలికేగఁ ♦ జూడఁబడుచు
నురుగుగములఁ గోపించిన ♦ కరణిఁ బొలిచి. ౨౦ 1550

తే. చక్రవాకకారండహం♦సముల మఱియు
వారికుక్కుటముల మత్త♦సారసముల
నెల్లెడల నావృతంబయి ♦ యెసఁగుదాని
వికచతరుకృతశేఖర♦వితతిఁ దాల్చి. ౨౧ 1551

సీ. చక్రవాకద్వయ♦స్తనములఁ జెలువొంది పులినసుశ్రోణియై ♦ పొలుపు గాంచి
హంసాళిమేఖల♦యై తనరారుచు సుమరేణులిప్తాంగ ♦ యమర నెసఁగి
యనుపమఫేనమ♦యాంశుక మొప్పార సలిలావగాహనం♦స్పర్శ మొప్పు
నుత్పలరుచిరేక్ష♦ణోజ్జ్వలవక్త్రయై యలరారునర్మదా♦ఖ్యను సరిల్ల

తే. లామఁ గన్గొని చారువి♦లాస మొప్పఁ
బుష్పకము డిగ్గి మదికెక్కు ♦ పూవుఁబోఁడిఁ
జేరువిధమునఁ జెంతకుఁ ♦ జేరి దాని
భూరిసుమశోభితంబగు ♦ పులినమందు. ౨౪ 1552

చ. దనుజవిభుం డమాత్యులును ♦ దానును జల్లఁగఁ గూరుచుండి ప్రో
దిని యిది గంగయే యనుచు ♦ దివ్యతరంబుగ సంస్తుతించి దా
ని నెలమిఁ గాంచినందులకు ♦ నిత్యముదంబును బొందె; నంత మో
మునను బ్రహాసమొప్ప నను♦మోదము నొందెడుమంత్రిముఖ్యులన్. ౨౬

క. మారీచాహ్వయు శుకునిన్, సారణుఁ గని యిట్లు పలికెఁ ♦ జంచద్రశ్మి
స్ఫారమునఁ గాంచనంబుగ, ధారణితల మెల్లఁ జేసి ♦ తా నదృశుఁడై.

తే. తీక్ష్ణతాపకరుండయి ♦ తిగ్మరశ్మి
యంబరంబున నడిమిదా♦నంశ మొందె;
[2]నేను నిటఁ గూరుచుండుట ♦ దా నెఱింగి
చంద్రువలెఁ జల్లనై నాఁడు ♦ సచివులార!. ౨౮ 1555

క. వినుఁ డీనర్మదఁ గలజీ,వనముల శీతలము పుష్ప♦హారసుగంధం
బును గల్గి శ్రమము వాపుచు, ననిలుఁడు నాభీతిచేత ♦ నల్లనవీచున్. ౨౯

1 మహిషైశ్చమరైస్సింహైః-అనియు. 2 మా మాసీనం విదిత్వేహ చంద్రాయతి దివాకరః-అనియు.

క. ఈనర్మద తటినీమణి, జానగు ప్రీత్యతిశయంబు ♦ సమకూర్చుచు సం
లీనఝషపత్త్రివీచుల,చే నాత్మభయంబుగన్న ♦ స్త్రీవలె నలరెన్. ౩౦½ 1556

*చ. అనిమొన నింద్రతుల్యసక♦లావనినాథుల శస్త్రసంతతిన్
దనువులు సవ్రణంబులయి ♦ తాపము నొందఁగ దివ్యచారుచం
దనరసయుక్తి భంగిఁ గడు♦నల్లను దోఁగితి రట్టు లొట మీా
రనుపమనర్మదాజలము♦లందు సుఖంబుగ స్నాన మాడుఁడీ!. ౩౧½ 1557

క. శర్మద నిరతమ్మగునీ, నర్మద పారంబులేని ♦ నానావిధ దు
ష్కర్మధ్వంసిని గావున, నిర్మలమతి స్నాన మిందు ♦ నిశ్చలభక్తిన్.౩౨ 1558

క. ఒనరింపుఁడు గురుతరపద్మనికరములు మోములందుఁ ♦ దనరఁగ మదముం
గని యొప్పునాగములు గం,గను గాంచినయంత దిగెడు♦కరణిని మీారున్.౩౨½

ఆ. దీనఁ గ్రుంకులిడుచుఁ ♦ దీవ్ర పాపంబులఁ, బాపుకొనుఁడు; నేను ♦ భవ్యపులిన
మందు నిచ్చట శర♦దిందుసమంబుగ, నలరుతావునందు ♦ నర్హరీతి. ౩౩½ 1560

క. సురుచిరపుష్పోత్కరములఁ, బరమేశుఁ గపర్ది సకల♦భావవిదుని శం
కరుఁ బూజించెద మెల్లఁగ;, వరభక్తి నటన్న దనుజ♦వల్లభుపలుకుల్.౩౪ 1561

తే. వినినయప్పుడె సారణుం♦డును శుకుండు
వాహినీనాయకుండును ♦ వరుసమీాఱ
నామహోదరధూమ్రాక్షు ♦ లధికభక్తి
నర్మదానది మున్గిరి ♦ శర్మద యని. ౩౫ 1562

చ. దనుజగజేంద్రసంక్షుభిత♦దారుణరూపము గల్గు నాలన
ద్ఘననది వామనాంజనము♦ఖంబులు దిగ్గజముల్ సురాపగం
గని యవలీలఁ జొచ్చునటు ♦ గాఢరయంబున మున్గి; రంతటన్
దనుజులు నందుఁ గ్రుంకి బల♦దర్పము లుల్లసిలంగ నయ్యెడన్. ౩౬ 1563

ఆ. వెడలి వచ్చి దనుజ♦విభుని బూజకును గా,వలసినట్టి పుష్ప♦ములను దెచ్చి;
రంత హృద్యమగుచు ♦ నతినిర్మలమ్మగు, నభ్రకాంతి నలరు♦నట్టిచోట. ౩౭

క. వరసుమములు క్షణముననే, ధరాధరమురీతి నిల్వఁ ♦ దగియెను బుష్పో
త్కరమయగిరి యిది యనఁ గర్బురు లివ్విధిఁబుష్పములను♦ బ్రోగుగ నేఱుపన్.

చ. అమరవిరోధినాయకుఁ డ♦హార్యబలోద్ధతుఁ డంత నర్మదా
ఖ్యమహితసన్నదీమణిని ♦ గాఢతరంబగు ప్రీతిఁ గ్రుంకె నా
యమరతరంగిణిం జెలఁగు ♦ నగ్గజరాజము నట్టు; లంత ని
ష్కమయిన భక్తి లేచి విధి♦గా జపియింపఁగ నొప్పుమంత్రముల్. ౩౯½

తే. వరుస జపియించి దరిఁజేర ♦ వచ్చి నిల్చి
యార్ద్రవస్త్రంబు విడిచి ధౌ♦తామలాంబ

* వంపసస్య రసేసేవ ఉద్ధరేణ సముక్షితాః-అనిమూ.

రమును ధరియించియున్న యా♦రాక్షసపతిఁ
గాంచి దోసిలు లొగ్గి రా♦క్షసులు నిల్చి. ౪౧ 1567

క. కొలిచిరి తద్గతమానస,ములఁ దనువును దాల్చినట్టి ♦ భూధరములు నా
లలిఁ బాడుచు నాడుచు దో,ర్బలములు గనఁబడఁగ నిల్వఁ♦బడి రత్తఱిని౯.

ఉ. [దానవనాయకుం డపుడు ♦ దర్పకశాత్రవలింగవర్యము౯
మానస మోద ముప్పతిల ♦ మాటికి మాటికి సన్నుతించుచు౯
దాను సుగంధపుష్పసము♦దాయముల౯ బలిధూపదీపసం
తానముల౯ సువాద్యనిన♦దంబుల నెంతయుఁ బూజచేయుచు౯. ౪౩ 1569

తే. వలసినపుడు ఘృతక్షీర♦ములఁ బెరుఁగున
సిద్ధజలములఁ దగ నభి♦షేక మొప్పఁ
జేసి కౌశేయము లిడి సం♦సిద్ధనామ
శతకమున సంస్తుతించి వి♦శాలభక్తి. ౪౫ 1570

సీ. పూజించె నప్పు డా♦భూతేశలింగంబు బహురత్నభూషణ♦భవ్యమగుచు
నలరారె; నాలింగ ♦ మనుపమప్రీతిచేఁ బూజించి కార్యంబుఁ ♦ బూను భక్తు
నకుఁగార్యసిద్ధిఁ ద♦ప్పక యిచ్చుచుండును; విధిగఁబూజింపక♦స్వేచ్ఛఁ బూన్కిఁ
బూజింపఁగా మృత్యు♦వును దెచ్చి పెట్టును దుర్మతియయి యెప్డు♦తోఁచినట్లు

తే. రావణుఁడు పూజచేయునో ♦ పావనమతు
లగు మహాత్ములు దేవత ♦ లాక్షణంబ
యతనిమ్రుతిఁ గోరుదురు రావ♦ణాసురుండు
మత్తుఁడై విధి నెడఁబాసి ♦ యత్తఱి నట. ౪౮ 1571

క. తనకుం దోఁచినయట్టుల, ఘనమూర్తిని బూజచేసెఁ;] ♦ గదలు నెచటి కా
దనుజుఁడు వెంటనె వరకాం,చనలింగము భక్తిఁ గొనుచుఁ ♦ జను నటుగాన౯.

ఆ. ఇసుకనడుమను శ్రీపార్వ♦తీశులింగ
మొప్పునట్లుగ స్థాపించి ♦ యప్పు డమల
చందనంబునఁ బరిమళ♦సాంద్రకుసుమ
ముల సమర్పించె నప్డు ని♦స్తులసుభక్తి. ౫౦ 1573

ఉ. అంతట సజ్జనార్తిహరు ♦ నవ్యయభవు౯ హరు శంకరు౯ సురా
క్రాంతపదాబ్జు బస్మరిపు♦ఖండకృతాభరణాభిరాము దు
ర్దాంతసురారిగర్వహరు ♦ రమ్యగిరీంద్రనివాసు సర్వలో
కాంతకుఁ బూజచేసి తన♦హస్తములం దమిఁ జాఁపి మ్రొక్కెడి౯. ౫౧

ముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౩౨ - వ సర్గము.

-:o:- కార్తవీర్యుఁడు రావణుని జయించి పురంబునకుం గొనిపోవుట. -:o:-

చ. సురరిపునాథుఁ డెచ్చటను ♦ శుభ్రమరీచివిభూషణున్ మహే
శ్వరుఁ గొనియాడుచున్ మిగులు ♦ భక్తిని బూజలఁ దన్పుచున్ దమిన్
హర! హర! పార్వతీరమణ! ♦ యంచు స్మరించుచునుండె, నంత నా
ధరణికి దూరమందుఁ బ్రభు♦తల్లజుఁడై జయశాలివర్యుఁడై. ౧ 1575

సీ. మాహిష్మతీపుర♦మండనవాసియై యర్జునుం డనఁబడు ♦ నాహ్వయమునఁ
దనరుచుండెడి రాజు♦తరుణీమణులఁ గూడి నర్మదాజలముల ♦ నలినవిలసి
తంబులఁ గేళిని♦తాంతమోదంబునఁ జేయుచుఁ జుట్టును ♦ స్త్రీలు నడుమఁ
దానును నిలిచి ని♦స్తంద్రవిహారంబు సలుపఁగ రేణుకా♦సమితినడుమ

తే. నలరుకుంజరపతియట్లు ♦ వెలయుచుండి
తనదు వేయికరంబుల ♦ తత్త్వబలము
నెఱుఁగఁగాఁ గోరి యడ్డంబు ♦ చఱచి దాని
నడ్డగించెను నర్మద ♦ యతిరయంబు. ౨ 1576

తే. కార్తవీర్యునిదోస్సమా♦క్రాంత యగుచుఁ
బడమరకు నేగఁ జాలక ♦ పావనజల
మప్పు డొడ్డుల ముంచుచుఁ ♦ జప్పుడులను
గలుగఁజేయుచుఁ దూర్పుగాఁ ♦ గలఁగి పాఱె. ౩ 1577

చ. చెలఁగెడుమీననక్రముల♦చేతను దర్భలచే సుమాళిచే
వెలయుచు నానదీసలిల♦వేగము వృష్టినిగుప్పుకాలను
ట్లలరె; నదీరయంబదియు ♦ నర్జునుఁ డేపున వెన్కకంపి న
ట్టులు దనుజేంద్రుపూజకుఁ గ♦డుం గడుఁ గూర్చినపుష్పసంతతిన్. ౪ 1578

ఆ. ఒక్కసారి ముంచె; ♦ నుద్ధతుఁడగు రావ,ణాసురుండు పూజ♦యర్ధమాత్ర
మాటయును దలంప ♦ కానియమంబును, వదలి యిద్ది యేల ? ♦ వచ్చె నిటకు.

క. అని కాంతయైన నర్మదఁ, గనియెం బ్రతికూలయగుచుఁ ♦ గన్పడుప్రియునుం
గనినట్లు; పిదపఁ బశ్చిమ,మును గనఁగన్ జలధిపూర♦ముగఁ గన్పడుచున్. ౫

క. వరుసన్ వృద్ధిం గాంచుచుఁ, దరంగిణీవేగ మద్ది ♦ తాఁ దూర్పునకున్
బరుగిడుచుండఁగఁ గనె; నా, తరుణంబున దెసలకుం బ♦తత్త్రులు పరువన్.

ఆ. ఒగి స్వభావమైన ♦ యుపరమమును బొంది, నిర్వికారయైన ♦ నెలఁత పోల్కి
నలరు నదిని గాంచె ♦ నారావణుం; డంత, శుకుని సారణునిని ♦ బ్రకటదృష్టి.

క. *కని దక్షకరాంగుళిచే,తను శబ్దము కలుగునట్లు ♦ తాఁ బిల్చి రయం
బున నిట్లు తూర్పుదెసకుం, జనుకారణ మేమొ తెలియఁ♦జను నను నూహల్.

* సవ్యేతరకరాంగుళ్యా-అనిమూ.

క. కనఁబడఁగ నాజ్ఞఁ జేసెను;, దనుజులు సోదరులు వారు ♦ దర్పసమగ్రుల్
ఘనపథమునఁ జరియింపం,గను జాలినవారు మిగుల ♦ గర్వగ్రంథుల్. ౧౧½
క. పరుగెత్తిరి పడమరదెసఁ, బరికింపఁగ యోజనార్ధ ♦ పర్యంతము ని
ర్భర తేజంబునఁ జని యటఁ, దరుణీసంయుతుని గేళిఁ ♦ దనరెడువానిన్. ౧౨
క. నరపతివర్యుని విభుఁ గాం,చిరి; సాలమహీరుహంబు ♦ చెన్నునఁ దగి యా
ధరణీపతిపార్థస్సులఁ, బరికీర్ణశిరోజుఁ డగుచు ♦ భామాయుతుఁడై. ౧౩½
సీ. మదనునాకారంబు ♦ మూఁడిక్క దేహంబొప్పఁగా మదరక్తాంత ♦ తామ్రనయనుఁ
డగుచుఁ దరంగిణి ♦ నాయుత బాహుసహస్రంబునం బూని ♦ యడ్డగించి
యరిమర్దనత్వంబు ♦ నగపడఁ బాదసహస్రంబునన్ క్షోణి ♦ నావరించు
శైలంబుపోలికఁ ♦ జానలు నూత్నయౌవనముల రాజిల్లు ♦ వారు వేయి
తే. మంది తనచుట్టునుండంగ ♦ మదసమగ్ర
మగుకరేణుసహస్రంబు ♦ తగఁ జెలంగు
హస్తినాయకుఁ బోలి చె ♦ ల్వమరుచుండ
వారివిహారణలోలుఁడై ♦ వఱలుచుండ. ౧౪ 1587
క. మనమున కత్యాశ్చర్యం,బును గల్గఁగఁ జేయు నతని ♦ బొడఁగని దనుజేం
ద్రునిచారులు శుకసారణు, లనూనగతిమీఱి వచ్చి ♦ యావృత్తంబున్. ౧౫
క. తెలుపఁగఁ బూనిరి విభునకుఁ;, గలఁ డొక్కఁడు భూరిసాల ♦ కాయుండు నదీ
జలములఁ బోనీయక తా, నిలిపెను దోశ్శక్తిఁ గేళి ♦ నెలఁతలఁ దేల్పన్. ౧౬
తే. అతనిబాహుసహస్ర రు ♦ ద్ధాంబువగుచు
నదియుఁ గడలియుద్గారసం ♦ తతిసమాన
భూరిఫేనంబులన్ దాను ♦ బుట్టునట్లు
చేయుచున్నది దానవ ♦ శేఖర! యని. ౧౭ 1590
క. పలికెడుశుకసారణులన్, బలాళనేశుండు గార ♦ వమ్మునఁ గని భూ
పలలాముఁ డర్జునుండే, తలఁపఁగ నీతం డటంచుఁ ♦ దలపోసి మదిన్. ౧౭½
ఆ. శివునియర్చనంబు ♦ చేయుట చాలించి, యుద్ధలాలసుఁడయి ♦ యురుజవమున
నరుగు నతని కెదుట ♦ నతిచండవాయువు, విసరె ధూళిగ్రమ్మ ♦ వెస నఱచుచు.
క. జలదంబులు రక్తాంభ,స్సులతోడం గూడి యప్డు ♦ సురవైరిని భీ
తిలఁజేయ నార్చె నొక్కట;, బలాళనేంద్రుండు యుద్ధ ♦ వాంఛ మిగులఁగన్.
తే. తనకుఁ బ్రియమంత్రులగుమహో ♦ దరుఁడు శుకుఁడు
సారణుండు మహాపార్శ్వ ♦ సంజ్ఞుఁ డట్లె
ధూమ్రనయనుండు వెంట రాఁ ♦ దోయపూర
మెచటఁ బుట్టెనో యచ్చటి ♦ కేగెఁ గడఁక. ౨౨½ 1594
క. త్వరగనె బలవంతుండగు, సురవైరివిభుండు పోయి ♦ శుంభద్ధైదమున్
బరికీర్ణజలముఁ గాంచెను, శరీర పుంజనమురీతి ♦ సాంద్రద్యుతులన్. ౨౩½

క. తనరారుచుండ నయ్యెడ, వనితాసంయుతు గరేణు♦వారయుతంబౌ
ఘనగజమనఁదగువానిని, మనుజేంద్రుని గార్తవీర్య ♦ మహితవిలాసున్. ౨౪

చ. కనుఁగొని రాక్షసప్రభువు ♦ గాఢరుడుగ్రతరాక్షిజాలుఁడై
తనబలగర్వదర్పముల ♦ దన్యుమహీపతి యెట్టివాఁడో క
న్గొనకయె రాజమంత్రులను ♦ గూర్చి వచించె గభీరవాక్యులన్;
చనుఁ డిదె మంత్రులార! నృప♦సత్తమునిం గని చెప్పుఁ డివ్విధిన్. ౨౬ 1597

చ సమరముఁ గోరి రావణుఁడు ♦ చయ్యన వచ్చె నటంచు, నన్న నా
యమరవిరోధివాక్యు విని ♦ యర్జును మంత్రులు సంగరార్హబా
ణములను దాల్చి యోదనుజ♦నాయక! రావణ! మేలు మేలు యు
ద్ధమునకు నర్హకాలము ని♦తాంతము లెక్కిడి వచ్చినావు సూ!. ౨౮ 1598

సీ. ఎవ్వఁడు మత్తు స్త్రీ♦వృతు యుద్ధమునకు రమ్మని పిల్చునో యట్టి♦యధము నుర్వి
సత్పురుషులు గాంచి ♦ సతతంబు భ్రూణహత్యను జేసినట్లుగాఁ♦దలఁచుచుంద్రు
వనితాయుతుండయి ♦ వారికేళిం దేలువాని నర్జును నెట్లు ♦ బవరమునకుఁ
బిలిచెద వీవు మ♦త్తిలి యోఁడునేన్గుల నడుమరాజిలుహస్తి♦నాథుఁ బెద్ద

ఆ. పులి రణంబు చేయఁ ♦ బిలిచెడురీతిగా;, నోదశాస్య! సైఁప ♦ నొప్పు నిపుడు
రాత్రి యెట్లో గడపు ♦ రణసముల్లాసంబు, గలుగునేని రేపు♦త్క్షాపతీంద్రు

క. అనిచేయం బిలువ్వీము; నె,మ్మనమున యుద్ధాతురంబు ♦ మైకొనునేనిన్
దనుజేంద్ర! మమ్ముఁ జంపియె, చనఁగల వాయర్జునాఖ్యు♦సన్నిధి కనినన్.

క. దనుజేంద్రునిమంత్రులు చ,య్యన నర్జునుమంత్రివరుల ♦ నయ్యదనున మూ
ర్కొని కొందఱఁ గొట్టిరి నె,క్కొనునాఁకలిఁ బూన్కిఁదినిరి♦కొందఱఁ బెలుచన్.

*తే. హాలహాలాశబ్ద ముదయించె ♦ నంతలోనఁ
దత్తటంబున నర్జున♦ధరణివిభుని
యనుచరులు రావణునిమంత్రు♦లను గడిమిని
దాఁకి రంతటఁ దుములయు♦ద్ధంబు చెల్లె. ౩౪౹ 1602

క. శరతోమరత్రిశూలో,త్కరముల శూలముల వజ్ర♦కాండంబులఁ గ
ర్బురపతిమంత్రులఁ జెండుచుఁ, దవ్వరపడి పై దుమికి రయ్యె♦వసరమునందున్.

క. మనుజేంద్రయోధవేగం, బనూనరీతిం జెలంగె ♦ నతిభయదంబై
కన నక్రమీనమకరం, బనుపమమునునైన యబ్ధి♦యాఘోషము నాన్. ౩౬౹

ఆ. అసురవర్యమంత్రు♦లగు ప్రహస్తుఁడు శుక
సారణు లొగి రాజ♦సైన్యములను
దేజములను గాల్చి ♦ దీపించి; రీవిధి
నసురపతి యమాత్యు ♦ లార్భటించి. ౩౮౹ 1605

* తతో హాలహాలాశబ్దః-అనిమూ.

క. బలిమూలఁ దనుముటవిక్రమ, ములఁ బొల్చుట ద్వారమందుఁ♦బొలుచు భటులొగిన్
సలిలక్రీడాతురుఁడౌ, నిలేశునకుఁ దెల్పి, రంత ♦ నీ రణవార్తల్. ౩౯ 1606
క. విని భయపడకుఁడు మీరని, వనితలకుం జెప్పి తటిని♦వారి వెడలి గం
గను గ్రుంకి వెడలునంజన, మును హస్తివిధంబు తోఁప ♦ నాసమయమునన్.
చ. కనఁగ భయంకరంబయిన ♦ క్రౌర్యముతోఁ గనులెంతొ యెఱ్ఱనై
తనరఁగ నగ్నినానలుఁడు ♦ దాగుణలోకలయాగ్నిరీతి నా
య్యన భయదార్చులన్ వెలసె; ♦ నప్పుడె హేమమయాంగదుండు న
జ్జననుతుఁ డర్జునుండు గదఁ ♦ జండకరంబునఁ బట్టి యేత్తెఱన్. ౪౧ 1608
క. పరుగిడె దనుజులఁ జెండఁగ, నరుణాంశుం డంధకార ♦ మడఁపఁ గవియు న
ట్లురవడిఁ; *గరవిక్షేపమె, కరణంబుగ నలరు తీవ్ర♦గద మెఱయంగన్. ౪౨
క. గారుడవేగం బొప్పఁగ, నారవమతి భీకరముగ ♦ నఖిలదిశలనుం
బారావారరవంబన, బోరన వ్యాపింప దుమికెఁ ♦ బొంగుచు నంతన్. ౪౩
క. నరపతి చనుమార్గంబును, నరికట్టి సరోజమిత్రు♦నధ్వము వింధ్యా
ఖ్య రహిం బొల్చెడు గిరివలెఁ, గరమున ముసలంబు గ్రాలఁ♦గా భీకరుఁడై.
క. అనిమొన నకంప్యుఁడై యొప్పిన యాభటనాయకుండు ♦ పృథుతరబలుఁ డం
చు నుతులఁ గన్నప్రహస్తుఁడు, మనుజేంద్రుని యెదుట నిల్చె♦మండుచు నలుకన్.
సీ. మదమున నిక్కుచు ♦ మార్గము బెదరంగ నొప్పు ప్రహస్తుఁ డ♦త్యుగ్రుఁడగుచు
లోహనిబద్ధమై ♦ యూహింపఁగాఁ గాలదండాకృతిని బొల్చి ♦ బెండుపడని
శక్తిని దగిన ము♦సలమును ద్రిప్పుచు గార్తవీర్యునిసువ♦క్షంబుఁ జక్క
గురిచేసి వైచెను ♦ గ్రోధ ముట్టిపడంగ; నంతఁ బోవక యార్చె♦నతిభయంక
తే. రముగ మేఘంబుకరణి న♦య్యమలసాధ
నాగ్రమందు నశోకపు♦ష్పావళి యట్టు
లగ్ని యునయించె సురరిపుఁ ♦ డద్ది విసరు
తఱిని వైరిని దహియింపఁ ♦ దలఁచె నన్నఁగ. ౪౬ 1613
ఉ. అత్తఱిఁ గార్తవీర్యుమను♦జాధిపుఁ డాముసలంబు రాఁగ న
త్యుత్తమబుద్ధినైపుణము ♦ నొప్పుగఁ గన్పడ దానిఁ జెండెఁ జే
నత్తిన భీతికృద్గద న♦హార్యపరాక్రమశాలి గాన; ని
ట్లత్తఱి దానిఁ బోనడఁచి ♦ హైహయవీరుఁడు సత్వరంబుగన్. ౪౭ 1614
క. పెనుగద గిరగిరఁ ద్రిప్పుచుఁ, దనవేయికరంబులందుఁ ♦ దగున ట్లది యొ
క్కనిమేషమునం దిరుగఁగ, దనుజేంద్రునిపైకి దుమికె ♦ దారుణభంగిన్. ౪౮
చ. చని జవమొప్ప నాగదను ♦ శత్రువు నొంపఁగ వజ్రివజ్రతా
డనమున శబ్దమొప్పఁగ వ♦డంకుచుఁ గూలుమహీధరంబు నా

* బాహువిక్షేపకరణాత్-అనిమూ.

దనుజవరూథినీపతియుఁ ♦ దద్గదతాఁకున నేలఁ ద్రెళ్లె; నా
తనిగతిఁ గాంచి భీతిఁ బ్రవి♦దారణరంగము వీడి యత్తఱిన్. ౪౭౪ 1616

క. మారీచుండును శుకుఁడును, సారణుఁడు మహోదరుండు ♦ చంచద్బలగం
భీరుఁడు ధూమ్రాక్షుండును, దూరమునకుఁ బోయి రేమి♦తోఁచక యంతన్.

చ. తనసచివుల్ తొలంగుటయు ♦ ధాత్రిఁ బ్రహస్తుఁడు ద్రెళ్లి యుంటయుం
గనుఁగొని రావణుండు నృప♦కాంతుని నర్జును దాఁకె నుద్ధతిన్;
గనఁదగియుండె నయ్యని య♦ఖండ*సహస్రకరుండు విక్రమిం
చినతఱిఁ జేతు లిర్వదియుఁ ♦ జెల్వమరందగువాఁడు మార్కొనన్. ౪౭౬ 1618

ఆ. అతిభయంకరముగ ♦ నపుడని చూపట్టె, గగురుపాటు చాలఁ ♦ గల్గునట్లు;
కలఁగి సాగరములు ♦ క్రన్నన మార్కొన్న, కరణి నట్టె లేచి ♦ క్ష్మాధరములు.

సీ. అని చేయఁ బూనిన ♦ యనువునఁ, దేజంబు గ్రాలునాదిత్యుల ♦ లీల, లోక
ములఁ గాల్చునగ్నుల♦నలె, మదమెత్తినగజములునొకయాఁడు♦గజముకొఱకుఁ
బోరాడురీతిని ♦ బొంగి మార్కొనెడువృషభములరీతి ని♦స్వనము లొప్ప
మార్కొను మొగుళుల♦మాడ్కి,బలోత్కటపంచాస్యములుపోరు♦భంగిఁగోప

తే. మడరఁదార్కొన్న యారుద్ర♦యములరేవనర్జునుండును రావణుం♦డాత్మగదల
సాయమునఁనొండొరులమించు♦సంతసమునఁనొకరినొక్కరునొంచిర♦త్యుగ్రభంగి.

చ. శతమఖువజ్రఘాతముల ♦ సాంద్రభయంకరరీతులన్ మహా
క్షితిధరముల్ సహించుగతిఁ ♦ జిత్రగదాప్రహతుల్ సహించి రా
క్షితిపతి రావణాసురులు; ♦ జిష్ణుపవిధ్వనులం బ్రతిశ్రుతుల్
జతనము మీఱఁ గల్గుగతి ♦ శాతగదాద్వయఘట్టనంబులన్. ౪౭౯ 1621

క. కలిగెఁ బ్రతిశ్రుతు లెల్లెడ, నిలేశుగద యట్టె దాన♦వేంద్రునివక్ష
స్థలమునఁ బడి మిడుఁగురులం,గలిగించుచుమెఱపుఁదీఁగ♦గమినభమువలెన్.

క. కనకచ్ఛాయను గూర్చెను;, దనుజేంద్రునిగదయు నట్టె ♦ ధరణీశునిఱొ
మ్మును దాఁకి భూరిపర్వత,మునఁబడు నుల్కవలె నయ్యెఁ ♦ బోరున నంతన్.

తే. అర్జునుండును ఖేదంబు ♦ నందఁడయ్యె
దానవేంద్రుఁడు నాత్మఖే♦దమును బొందఁ
డయ్యె, నవ్వారిసమరంబు ♦ నబ్బలి సుర
నాయకుల యుద్ధమట్లు ద♦నరె సమముగ. ౬౦ 1624

క. శృంగంబులచే వృషములు, పొంగుచు, దంతములచేత ♦ భూరిగజము లు
త్తుంగక్రోధంబునఁ దాఁ,కం గల్గినరీతి దనుజ♦కాంతనరపతుల్. ౬౦౪ 1625

ఆ. ఒకరి నొకరు నొంచి ♦ రుగ్రగదాహతి;, నంత నర్జునుండు ♦ నుంత యేని
బెండువడక యున్న ♦ భీకరదనుజేంద్రు, నట్టె చూచి మిగుల ♦ నాగ్రహించి.

* సహస్రబాహో స్త ద్యుద్ధం వింశద్బాహో శ్చ దారుణమ్-అనిమా.

చ. తన యసుశక్తి నొక్కగతిఁ ♦ దాల్చి గదన్ వెసఁ ద్రిప్పి వైరినిం
గని స్తనమధ్యభాగమునఁ ♦ గ్రస్సన మోఁదిన నాగదాయుధం
బును వరదానసంజనిత♦భూరిబలుండగు రాక్షసేశుఱో
మ్మునఁ బడి దుర్బలాకృతిని ♦ బొంది ద్విధాప్రవిభక్తమై వడిన్. ౯౩ 1627

క. ధరఁబడియె గదాహతిచే, సురరిపు వొక విల్లుపట్టు ♦ క్షోణి వెనుకకుం
ద్వరగాఁ బోయెను నాఁడెడు, కరణిన్ బెండువడె; నంత ♦ క్ష్మాపతివరుఁడున్.

ఆ. అతఁడు చంచలించు ♦ టారసి జవమున
గరుడుఁ డేచి పన్న♦గంబుఁ బట్టు
కరణి నెగిరి పట్టె ♦ గాఢబలంబున
వేయిబాహువులను ♦ విప్పి యపుడు. ౯౫ 1629

క. బల మట్టి కనఁబడఁగ నుజ్జ్వలతేజము మెఱయ దనుజ♦వర్యుని మును పా
బలి నారాయణుఁ డలమిన, చెలువున బంధించె సురలు ♦ సిద్ధులు పొగడన్.

క. దనుజుఁడు బంధింపంబడఁ, గనె చారణముఖ్యు లెల్లఁ ♦ గడుమోదంబుం
గని మేలుమే లటంచున్, మనుజేంద్రునిశీర్షమున సు♦మమ్ములు చల్లన్. ౯౭

సీ. వ్యాఘ్రంబు మృగమును ♦ బట్టినకైవడిఁ బంచాస్య మొకదంతిఁ ♦ బట్టునట్లు
దనుజేంద్రు బంధించి ♦ ధాత్రీశ్వరుం డార్చె హర్షంబుమీఱఁగ ♦ నంబుదంబు
కరణిని బలుమఱు ♦ కర్బురేంద్రుఁడు పట్టుపడుటను గని తన♦బలము లెల్ల
వెంబడి రాసుంత ♦ విహ్వలంబును మాని యాగ్రహంబునఁ బాఱె♦నవనివిభుని

తే. పైకి వేగ ప్రహస్తుండు; ♦ బలము లిట్లు
పైనఁ బడుచుండ నత్తఱి ♦ వర్షముతఱి
నబ్ధిపైఁ బడుమేఘంబు ♦ లట్లు గానఁ
బడియె; నంతట దనుజులు ♦ పటురవముల. ౨౦ 1632

చ. నిలు నిలు మెందుఁ బోఁగలవు ♦ నిర్జరవైరిని బట్ట శక్యమే
బల మిఁకఁ జాలు వే విడువు ♦ పార్థివ! యం చొగిఁ బల్కుచున్ సము
జ్జ్వలముసలాళిశూలముల ♦ సాహస మొప్పఁగ మొత్తి; రంత దో
ర్బలమున శత్రుహాంతయయి ♦ భాసిలునర్జునుఁ డట్టె నవ్వుచున్. ౨౧౪ 1633

క. తనపైనఁ బడకముందే, దనుజులయాయుధము లెల్లఁ ♦ దా గ్రహియించెన్;
మనమునఁ దొందరలేకయె, ఘననిశితగదాయుధములఁ ♦ గైకొనియె వెసన్.

క. సురవైరుల మోఁది త్వరం, బరుగెత్తఁగఁ జేసె భూరి♦వాయువు మేఘో
త్కరమును వలె దనుజుల నిక్కరణిన్ భయపెట్టి భూప♦కాంతుం డంతన్.

క. రావణునిం గైకొని మిత్త్రావృతుఁడై పురముఁ జేరెఁ ♦ నవనీసురుల్
పావనమతులగు పౌరులు, వారిరి కుసుమాక్షతలను ♦ పైఁ జల్లంగన్. ౪౪

*క. పురుహూతసన్నిభుం డా,ధరణీశ్వరమాళి, దేవ♦తల్లజుఁడు బలిన్
బరిపంథి గెల్చి దేవన,గరమును జొచ్చెడువిధంబు♦గాఁ జొచ్చెఁ దమిన్. ౨౫

ముప్పదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

33 - వ సర్గము.

{ పులస్త్యబ్రహ్మ కార్తవీర్యునియొద్దకుం బోయి రావణాసురుని బంధవిముక్తుని జేయుట. }

చ. అనిలుని గైగ్రహించునటు ♦ లాదశకంఠునిఁ గార్తవీర్యుఁడన్
జనపతి పట్టి కట్టెనని ♦ స్వర్గపురంబున నిర్జరుల్ తమం
తన వచియింపఁగా వినియెఁ ♦ దాను బులస్త్యమునీంద్రుఁ; డంతఁ బౌ
త్రునిపయిఁ గల్గుస్నేహమునఁ ♦ దొరపుధైర్యము గల్గియుండియున్. ౧ 1638

క. కంపించి పంక్తిగళు విడు,పింపంగాఁ గార్తవీర్య♦పృథ్వీపతి పా
లింపం దగు మాహిష్మతిఁ, బెంపునఁ దగుదానిఁ జొచ్చు♦ప్రియ మలరారన్.

ఉ. అంబరవీథిఁ జొచ్చి మహి♦మాధికుఁ డమ్మునియుం బ్రభంజనా
భంబగు సద్గతుల్ పొదలఁ ♦ బట్టణవర్యముఁ జేరఁబోయె శ్రే
ష్ఠంబగు చిత్తవిక్రమము ♦ సాధుతమంబయి యొప్పుచుండ; నం
తం బరిశుద్ధవర్తనుఁడు ♦ తన్మని కాంచెను సంతసంబునన్. ౩ 1640

క. అమరావతితో నీడయి, విమలమనోహృష్టపుష్ట♦వితతమనుజమై
యమరెడుమాహిష్మతినగ,రముఁ జొచ్చెను స్వర్గపురము ♦ బ్రహ్మయుఁబోలెన్.

చ. కమలసఖుండు కాల్నడక ♦ త్రోవస్థలిపైఁ జరియించువాఁడుక న
భ్రము విడి క్రిందికిం దిగిన ♦ బ్రహ్మమునీంద్రునిఁ జూడరాని తే
జమున వెలుంగువానిఁ గని ♦ చక్కనెఱింగియె ద్వారపాలకుల్
గమనవిశేషముల్ మెఱయఁ♦గాఁ జని తెల్పిరి భూమిభర్తకున్. ౫ 1642

క. మునిపతియైన పులస్త్యుఁడు, చనుదెంచె నటంచు రాజ♦సత్తముఁడు వినం
గనె దోసి లొగ్గి మునివ,ర్యున కెదురుగఁ బోయె భక్తి♦యొప్పుచునుండన్. ౬

తే. అర్ఘ్యమధుపర్కములఁ గొని ♦ యతనివెంటఁ
బోయెను బురోహితుఁడు వాస♦వునకు వెనుక
నరుగు గీష్పతిచాడ్పున; ♦ నంత రాజు
నుద్యదర్కునిచందాన ♦ నొప్పువాని. ౭ 1644

చ. తను గన వచ్చుచున్న ముని♦తల్లజుఁ గాంచుచు సంభ్రమించి యీ
శునిఁ గని మ్రొక్కు దేవవిభు♦చొప్పున వందన మొప్పఁ జేసె; నా
మనుజవిభుండు భక్తిమెయి ♦ మానికిఁ బాద్యము నర్ఘ్య మట్లె చ
క్కనిమధుపర్క మిచ్చి తమి ♦ గగ్గురుపాటు చెలంగుపల్కులన్. ౮ 1645

---

* ప్రవివేశ తాం పురీం బలిం నిగృహ్యేవ సహస్రలోచనః-అనిమూ.

తే. పలికె నిట్లని; యిత్తఱి ♦ భద్రదాన
దక్ష! మానీంద్ర! యమరప♦త్తనముగాఁగఁ
జేయఁబడెను మాహిష్మతి ♦ చెలఁగి నిన్నుఁ
జూడరాని తేజంబును ♦ గూడు మునిని. ౯౪ 1646

క. కనుటను ధన్యుఁడనైతిని, మును నేఁ జేసిన వ్రతంబుఁ ♦ బొందెను ఫలమున్
జననము సఫలంబయ్యెను, ఘనతపము ఫలించె మౌని♦గణదేవేంద్రా!. ౧౧

క. సురగణవంద్యములౌ త్వచ్చరణంబుల కేను మ్రొక్కఁ ♦ జాలితిఁ గానన్
బరిపూర్ణకాంక్షుఁడనై యిత్తరుణంబున; రాజ్య మిద్ది ♦ తావక మయ్యెన్. ౧౩

తే. వీరె పుత్త్రులు భార్యలు ♦ వీరె మేము
నెల్ల నీవారమే చేయ ♦ నేమి గలదొ
తెలుపుమా యాజ్ఞ చేయఁగాఁ ♦ గలరు మాకు
బ్రహ్మమానీంద్ర! మీరని ♦ పలుకుటయును. ౧౨౪ 1649

చ. అనలునికృత్యముల్ జరగు ♦ నయ్య! యథావిధి ధర్మ మాదరం
బునఁ గనుచుందువే, తనయుఁ ♦ బోలిక సేవకరాజి మన్ననం
దనుపుదువే కదా, యనుచు ♦ ధారణిపాలకు హైహయాధిపా
గ్రజునిఁ గని ప్రశ్నచేసి ముని♦సోముఁడు నాతఁడు పల్కె నివ్విధిన్. ౧౩౪ 1650

చ. సరసిజపత్త్రలోచన! వి♦శాలశరచ్ఛశితుల్యవక్త్ర! యో
నరవర! నీభుజాబల మ♦నంతము రావణునిన్ జయించు ట
బ్బురమగుఁ గాదె?; యేదనుజు♦భూరిబలంబున కెంతొ భీతిసా
గరమున వాయువున్ గదలఁ♦గా వెఱచుం గద యెల్లవేళలన్. ౧౫ 1651

సీ. అట్టిదుర్జయుఁడు ద♦శాననుం డనిమొన బంధింపఁబడియె నీ♦బలముకలిమి
నతఁడు నాకుం బౌత్త్రుఁ♦డగు వానియశ మెల్లఁ ద్రాగితి వీవును ♦ రావణునిని
బట్టి నంచను పేరు ♦ భాసిల్లఁ జేసితి వెల్లలోకములందు; ♦ నిపుడు నీవు
నామాట లాలించి ♦ నాపౌత్త్రు దశకంఠు నాయనా! విడిపింపు ♦ న్యాయబుద్ధి

ఆ. నను పులస్త్యుపల్కు ♦ లాలించి యించుక
బదులు పల్కకపుడె ♦ పార్థివేంద్రుఁ
డసురనాథు విడిచె ♦ హర్షంబు గనినట్లు;
పంక్తికంఠు నిట్లు ♦ వదలి యంత. ౧౬౪ 1652

క. అనుపమదివ్యాంబరముల, ననూనభూషణవితతిని ♦ నమలినహారా
ళిని రావణుఁ బూజించుచు, *ననలునికడ హింసమాను♦నట్టివిధమునన్. ౧౮

ఆ. సఖ్యమాచరించి ♦ త్య్రాసురమానికి, నందనంబు లిడుచుఁ ♦ బార్థివుండు

* అహింసకం సఖ్య ముపేత్య సాగ్నికమ్-అనియూ.

మరలిపోయె; బ్రహ్మ♦మానియు విడిపింప, *విక్రమంబు గలుగు ♦ విబుధవైరి.

ఆ. అతిథిపూజ లంది ♦ యధిపుండు గాఁగిటఁ, జేర్ప నోటమికి స్వ♦చిత్తమందు
సిగ్గుపడుచుఁ బోయె; ♦ శీఘ్రంబ పౌత్రుని, బంధముక్తుఁ జేసి♦బ్రహ్మసుతుఁడు.

క. మునిపతియు నా పులస్త్యుఁడు, చనియెఁ బితామహునిలోక♦సత్తమమునకున్
విను రామా! రావణుఁ డీ, ట్లని సర్జునుచేత భంగ♦మందెన్ జుమ్మీ. ౨౦౪

తే. అప్పులస్త్యునివాక్యుచే ♦ నతఁడు మరల
బంధముక్తిని గాంచెను ♦ బలయుతులకు
బలముగలవారివలననే ♦ బంధనంబు
గలుగుచుండును శ్రీరామ! ♦ లలితసుగుణ !. ౨౧౪ 1657

క. తనశ్రేయంబును గోరెడు, జనుఁ డెవ్వఁడు గాని పరులఁ ♦ జంపం జన దో
జనవర! యవమానింపం,గను జనదు స్వహాని దానఁ ♦ గలుగుం జుమ్మీ. ౨౨

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ తాను సహస్రకరావమానముం
గనియును మైత్రిఁ గాంచి కడు♦గర్వమునన్ నృపరాజిఁ జంప మే
దినిఁ జరియింపఁ జొచ్చెఁ దన♦తీవ్రపరాక్రమ ముల్లసిల్లఁగా
మనుజపతుల్ తనుం గదియ ♦ మ్రందఁగఁజేయుచు దోర్బలంబునన్. ౨౩

ముప్పదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౪ - వ సర్గము.

-- రావణుఁడు వాలిచే భంగపడుట. --

మ. కృతవీర్యాత్మజుచేత నివ్విధి విము♦క్తిం గాంచి రక్షోవిభుం
డతివీర్యంబునఁ బొల్చినట్లు మదిలో ♦ హర్షంబు మీఱంగ ను
ద్ధతుఁడై ఖేదము మాని భూమిఁ దిరిగెన్; ♦ దత్కాలమం దుర్విలో
దితిజుండేని మనుష్యుఁడేని బలసం♦దీప్తుండు రాజిల్లఁగన్. ౧౪ 1660

మ. వినినంతన్ దనుజాధిపుం డరిగి వే♦వే యుద్ధముం జేయ ర
మ్మని పిల్చున్ బటుదర్పమొప్ప; నిటు ల♦త్యంతప్రతాపంబుఁ గై
కొని యుద్వృత్తిఁ జరించుచుండి యొకటన్ ♦ గొంకింతయున్ లేకయే
చని కిష్కింధను వాలిపాలితరుచి♦స్ఫారన్ బురిన్ గాంచుచున్. ౨౪ 1661

చ ఘనతరహేమమాలికను ♦ గ్రాలెడు వాలిని యుద్ధమొప్పఁ జే
యను వడిఁ బిల్చె రమ్మనుచు; ♦ నంతట వానరరాజమంత్రి తా
రను గని పెంచినట్టి జల♦రాజితుఁ డీశ్యుఁడు తారనాముఁ డా
దనుజవరేణ్యు సంగరము♦దంబున వచ్చినవాని నత్తఱిన్. ౪ 1662

---

* రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్.అనియు.

చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె నురఁ ♦ గాండవిరోధిపతీ! ప్లవంగనా
జనుపమధైర్యశాలి సమ ♦ రాంగణమందు నినుం దగంగ మా
ర్కొని నిలువంగ నోపెడు, న ♦ ఖండితసాహసుఁడై చెలంగు, నా
యనిమిషరాజనందనుఁ డ ♦ హార్యబలాఢ్యుఁడు వాలి యిత్తఱిన్. ౫ 1663

చ. పురమున లేఁడు నీయెదుటఁ ♦ బూనిక నిల్చెడుశక్తిగల్గువాఁ
డరయఁగ నెవ్వఁ డింకెఁ త్రిద ♦ శాధిపసూనుఁడు తక్క; నట్టిదు
ర్భరబలశాలి వాలియును ♦ వార్ధిచతుష్కమునందుఁ గ్రుంకి భా
స్కరునకు నర్ఘ్యమిచ్చి తగ ♦ సంధ్య నుపాసనమొప్పఁ జేయఁగన్. ౬

మ. అరిగెం గాన ముహూర్తమాత్ర మిట నీ ♦ వత్యంతమోదంబునన్
ద్వర వర్జించియె నిల్వుమా యతఁడునున్ ♦ వచ్చున్ రణం బిచ్చుఁ; గ
ర్బురనాథా! యివె యస్థిపంజరము లీ ♦ పూగంబు శంఖౌఘపాం
డురవర్ణంబయి మించు సంగరమునన్ ♦ నూత్నోత్సవం బొప్పఁగన్. ౭

శా. [1]వాలిన్ మార్కొనవచ్చు రాజు లని దు ♦ ర్వారప్రతాపంబునుం
గ్రాలం బొల్చెడు వాలిచేఁ బడి రివే ♦ క్ష్మానాథశల్యంబు లిం
కేలా మాటలు రావణా! సుధను నీ ♦ వే త్రాగినన్నైన న
వ్వాలిన్ మార్కొనఁ బూనిన ట్లయినచోఁ ♦ దజ్జీవితం బత్తఱిన్. ౮ 1666

శా. అంతంబుం గను విశ్రవస్సుత! జగ ♦ ద్వ్యాపార మత్యద్భుతం
బింతంతే యని చెప్పరాదు కనుమా ♦ యీలాటివ్యాపారమే
వింతై యొప్పఁగ నీవు వాలిఁ దొడరన్ ♦ వేగంబ యే తెంచితే
యంతంబుం గనువాఁడ వొక్కక్షణమే ♦ యవ్వాలినిం జూడఁగన్. ౯

చ. [2]నిలువుము దుర్భరంబగును ♦ నీదగుజీవిత మంతమాత్రచే
నిలువఁగ నొల్లకే యిపుడె ♦ నీవు మృతిం గనఁగోరెదేని య
బ్బలయుతుఁ డున్నదక్షిణపు ♦ భాగమునందగు సంద్రముం గనన్
జలమునఁ బొమ్ము నీవయిన ♦ సర్వమనోరథముల్ ఫలించెదున్. ౧౦ 1668

చ. ధరణికి వచ్చియున్న రుచి ♦ ధాముని మాడ్కిని బావకాకృతిం
బరమరుచిన్ వెలుంగు కపి ♦ వల్లభుఁ జూడఁగలాఁడ వచ్చటన్
సురరిపునాథ! యంచు ఘృణి ♦ శోభితుఁడై తగుతారుఁడన్న నా
శరపతి చప్పరించుచును ♦ శంక యొకింతయు లేక యాత్మలోన్. ౧౧ 1669

చ. తనవిభుని న్నుతించెఁ గద ♦ తారుఁడు వీఁడు భయంబు నామనం
బునఁ గలుగంగ, నట్లయినఁ ♦ బోయెద దక్షిణవార్ధి కందు నొ

1 యదా మృతరసః పీత స్త్వయా రావణ రాక్షస, తదా వాలిన మాసాద్య తదంతం తవ జీవితమ్-అనిమా. 2 అథవా త్వరసే మర్తుం గచ్ఛ దక్షిణసాగరమ్-అనిమా.

క్కనిఁ గనవచ్చు సాయమును ♦ గల్గదు వాలికి నందు నోర్వ నా
తని సుకరంబు నా కగును ♦ దప్పక పోయెద నంచు నెంచుచున్. ౧౧ 1670

చ. బలములఁ గూడి దక్షిణపు♦వార్ధికిఁ బుప్పక మెక్కి పోయె; నా
యిలఁ గనకాద్రిరీతిగ న♦హీనతనుద్యుతిఁ బొల్చి బాలపూ
షలలితవక్త్ర మొప్పఁగను ♦ సంధ్య జపింపఁగ దత్పరుండుగాఁ
జెలఁగెడువాలినిం గనియెఁ ♦ జిత్రమరీచుల నొప్పుచుండఁగన్. ౧౨ 1671

చ. కనుఁగొని యంజనాద్రిగతిఁ ♦ గ్రాలుసురారివరుండు పుష్పకం
బును డిగి యొంటినున్న కపి♦పుంగవు వేగమె పట్టనెంచి మే
దిని బదశబ్ద మించుకయుఁ ♦ దేటపడంగను జాలకుండురీ
తిని జనియెన్; గపీంద్రుఁడు య♦దృచ్ఛగఁ గన్నులవిప్పి యత్తఱిన్. ౧౩

క. పాపాభిప్రాయంబున, నాపగిదిం దన్నుఁ బట్ట ♦ నరుదెంచెడు న
ప్పాపాత్ము రావణుం గని, యేపున నించుకయుఁ ద్వర న♦దెవ్విధి మదిలోన్.

క. పొందక నియమోల్లంఘన,ముం దగఁ జేయకయె శశక♦మున్ గ్రహియింపన్
డెందమునఁ గోరుసింగము, చందంబునఁ బాముఁ బట్టు♦చక్రిరథగతిన్. ౧౪

క. తనుఁ బట్టవచ్చురావణు, మనమున నిర్లక్ష్యముగ న♦మానుషశౌర్యం
బునఁ దలఁచుచు రారా రమ్మనియే జపియించుచుండె ♦ నాతఁడు మఱియున్.

క. పాపమతిం దను వంచనఁ, బ్రాపించి గ్రహింపవచ్చు♦వాఁడు గదా, యి
ట్లేపున వచ్చెడు దుష్టుని, శ్రీపతివైరిని మదంబు♦చెడునట్టి విధిన్. ౧౬ 1675

[1]క. చంకలఁ జేతులఁ జొన్పియె, బింకంబున నన్నుఁ బట్టు♦ప్రీతిని జేరం
జంకించి యదిమి కరముల, పొంకముఁ జెడ నట్టె లేచి ♦ పొంగెడుకాంక్షన్.

క. అరిగెదఁ దక్కినరత్నా,కరముల మూఁడింట స్నాన♦కార్యము జరపం
బరమాశ్చర్యము కల్గెడు,కరణిన్; నాచంకలందుఁ ♦ గడుదీనుండై. ౧౮ 1678

[2]క. ఊరుకరాంబరములు నే, భూరిగతిం బోవుచుండఁ ♦ బొలుపు విడువఁగా
ధారణిఁ బడ నుంకించెడు, తీరున వ్రేలాడ వైరి ♦ దితిజేశ్వరునిన్. ౧౮ 1679

చ. గరుడుఁడు పన్నగంబుఁ గొని ♦ గాఢగతిం బరుగెత్తుచుండు న
త్తరుణమునన్ బలం బెడల ♦ ధైర్యము దూలఁగ వ్రేలుపాము నాఁ
గరములఁ జిక్కియున్న దశ♦కంఠునిఁ జూతురుగాక యెల్ల వా
రరుదుగ నంచు నివ్విధిని ♦ నాత్మఁ దలంచుచు మౌనముద్రుఁడై. ౧౯ 1680

క. చరణధ్వని వినఁబడు నా,కరణిం జెవియొగ్గి వినుచుఁ ♦ గడు నియతిని భీ
కరమూర్తి గ్రాల వేదో,త్కరమంత్రంబుల జపింపఁ♦గా సాగె మదిన్. ౧౯

1 కక్షావలంబినం కృత్వా గమిష్యే త్రీన్ మహార్ణవాన్-అనిమూ. 2 స్రంసదూరుకరాం బరమ్-అనిమూ.

తే. భ్రాంతి నొందక పర్వతేం♦ద్రంబువోలెఁ
గనులఁ జుఱుమోఁద్పు సొగసుఁగాఁ ♦ గానఁబడఁగ
నుండె; నొక్కరి నొక్కరు ♦ చండబలము
వెలయ గ్రహియింప నెంచెదు ♦ వేఁడ్కమీఱ. ౧౮ 1682

క. హరిరాక్షసపార్థివు లా,తరుణంబున యత్నములను ♦ దర్పబలములన్
బరిపూర్ణు లౌట నుండిరి; సురవైరియుఁ జెంతఁ జేరి ♦ శుంభద్గతిచేన్. ౧౯॥

చ. చరణనినాద మించుకగ ♦ శత్రు వెఱుంగఁగఁ బట్టఁ జాఁపె భీ
కరకరపంక్తి; రావణుని ♦ గాంచక ప్రాఙ్ముఖుఁడయ్యు నక్కపీ
శ్వరుఁడు పదధ్వని న్వినట♦శత్రువుఁ జక్కఁ దలంచి పట్టఁగాఁ
గరములఁ జాఁచె నంచెఱిఁగి ♦ గాఢబలంబు చెలంగుచుండఁగన్. ౨౦ 1684

క. గ్రహియించెఁ బక్షినాయకుఁ, డహిఁ బట్టెడురీతి; నంత ♦ నారాక్షసు ద
ర్వహునిన్ దనుఁబట్టు ప్రియా,వహునిన్ గ్రహియించిప్లవగ♦వర్యుఁడు పూన్కిన్.

క. కక్షాంతరమున వ్రేలెడు, రక్షఃపతితోడ నెగిరె ♦ రయమున దివికిన్
వీక్షించువార లెల్లను, సాక్షాద్వినతాసుతుండె ♦ చనెడు సురగతిన్. ౨౧॥

చ. అని తలపోయుచుండ నవు ♦ డక్కపినాథుఁడు చంకలందుఁ జి
క్కి నఖములన్ దనున్ మిగుల ♦ గీఱెడు రావణు నాత్మహస్తముల్
ఘనబల మొప్పఁగా నదిమి ♦ గాఱియ పెట్టుచు గాలి తోయదం
బును గొనిపోవులాగునఁ గు♦బుద్ధిని గైకొనిపోయె నొక్కటన్. ౨౨॥ 1687

ఉ. దేవవిరోధి సిగ్గుపడి ♦ తేఁకువ వోవఁగఁ బోవుచుండుటల్
వావిరిఁ గాంచి వానిసచి♦వప్రవరుల్ విడిపించుకొంటకుం
గావర మొప్ప నార్చుచు న♦ఖండరయంబున వెంటఁ బాఱి; రా
దేవపతిప్రియాత్మజుఁడు ♦ దృప్తనిశాచరు లొక్కపెట్టునన్. ౨౩॥ 1688

మ. తనవెంటం దగులంగ వాయుపథమ♦ధ్యస్థానగుండై తగన్
వనజాప్తుండు పయోదమాలికల న♦భ్రవ్యాప్తుఁడై వెల్గురీ
తిని; నంతం దనుజేంద్రమంత్రులు సము♦త్తేజంబునం బోవు నా
తనిఁ జేరం జనఁజాల కంబరమునం ♦ దద్వాలి యొందో చనన్. ౨౪ 1689

చ. అతనికరోరువేగమున ♦ శాఁగక దీనతనొంది నిల్చి; రు
న్నతగిరులైనఁ దజ్జవము♦నం గడు వెన్కకు నెట్టఁగాఁబడున్
గృతపటలాస్యగంగులగు ♦ కేవలదానవమానవాదు లే
గతిఁ జనఁజాలువారు బ్రదు♦కం దలపోసినవారె యైనచోన్;. ౨౫॥ 1690

ఆ. పక్షిగణములట్లు ♦ పఱవంగఁ జాలక, వెనుక కొదుగునట్లు ♦ చనిరొ; నంతఁ
బశ్చిమోత్తరేంద్ర♦భాగసముద్రము, లందు వరుసఁ గాల ♦ మరుగకుండ. ౨౬

క. అనుపమవిధి సంధ్యావం,దన మొనరిచి భూతవితతి ♦ తనుఁ బూజింపం

గను ఖేచరాళి పొగడం,గను మెఱసె నచెట్టులన్న ♦ క్ష్మాపతి! వినుమా. ౨౯౺

చ. దనుజునిఁ గక్షులం దదిమి ♦ తత్పురుఁడై వగుణాశఁ గల్గునా
వననిధిలో మునింగి యట ♦ వారిచి చక్క జపించి యుత్తరం
బునఁ దగునబ్ధి కేగె నల♦పూర్వసుపర్వనిఁ గూడి పెక్కురో
జనములు చిత్తవాయువుల ♦ సాంద్రజవంబును మీఱ సద్గతుల్. ౩౦ 1693

చ. చని చని యుత్తరాబ్ధిఁ గని ♦ చంకను శత్రువు వ్రేలుచుండ సం
ధ్యను జపియించి రావణుమ♦హాంగము లీలయ పోలె మోయుచుం
జని మఘువద్దిశన్ వెలయు ♦ సాగరముం గని క్రుంగి వార్చి యిం
ద్రునితనయుండు వాలి యరి♦తోడనె యంబరవీథి నొయ్యనన్. ౩౨ 1694

తే. పఱచి కిష్కింధ కేతెంచెఁ ♦ బరమనియతి
సాగరచతుష్కమం దిట్లు ♦ సంధ్య వార్చి
రావణోద్వహనశ్రాంతుఁ♦డై వరకపి,
స్వనగరోపవనంబున ♦ వ్రాలె నపుడు. ౩౩౺ 1695

క. బిగఁబట్టిన తనదాకర,యుగమును సడలించి దాన♦వోత్తముని విము
క్తుఁగఁ జేసి ప్రహాసము చ,క్కఁగ మోమునఁ జిందులాడఁ♦గాఁగ్రమ్రొక్కెన్.

ఉ. ఎచ్చటినుండి వచ్చితివొ ♦ యిచ్చటి కిత్తఱి దానవేంద్ర! యే
ముచ్చట దీర్ప నెంచియొ ప్ర♦మోదము నామది నుబ్బఁ జెప్పుమా
యిచ్చటఁ గల్గుకార్యము న♦దెట్టిదియే నొనరింపఁ జూతు నాఁ
గ్రచ్చఱ రావణాసురుఁ డ♦ఖండతరంబగు విస్మయంబునన్. ౩౮౺ 1697

క. శ్రమలోలనిరీక్షణుఁడై, యమరేంద్రారాతి యిట్టు ♦ లనియెను గీశో
త్తము! జిష్ణుతుల్య! దనుజో,త్తముఁడను రావణుఁడ నే మృ♦ధంబును జేయన్.

క. మనమునఁ గోరియె వచ్చితిఁ, గనుకనె నీచేతఁ జిక్కి ♦ కరములదా నం
దున నల్గితి నీదోర్బల, మున నహహావీర్యమునఁగ ♦ నబ్బా యనెనా. ౩౬౺ 1699

తే. నీదుగాంభీర్య మట్టిదే ♦ నిశ్చయంబు
నేను నీచేతఁ బట్టువట్లు ♦ నిఖిలజలధు
లకును ద్రిప్పంగఁ బడితి ని♦ట్లు కడువేగ
మేమియున్ శ్రాంతిపొందని ♦ యేవు మీఱ. ౩౭ 1700

క. నను మోయుచు నాల్గె తగు, వననిధులకుఁ బోవుశక్తి♦వఱలు నెవని? కొ
క్కనికిన్ నీకుం దక్కను;, జను నిద్ది యనూనుమమగు ♦ శౌర్యము సుమ్మీ!.

క. [సురదైత్యదనుజరాక్షస,వరులందును ఫణులయందు ♦ బలమున నీవే
పరికింపఁగ నధికుండవు, తరమే నినుఁ బోల నొకఁడు ♦ ధాత్రీస్థలిలోన్.] 1702

క. నినుఁ బోలుగతివిశేషం, బనిలునకున్ మనసునకు ఖ♦గాధిపునకుఁ గ
ల్గును గాని యొరులకును లే,దనఘా! త్వద్గతియె వాని ♦ నన్నిఁటి మించున్. ౪౦

ఉ. కంటిని నేను నీదగు న♦ఖండబలంబును గీశపుంగవా!
వింటిని మున్నె దానికిని ♦ వృద్ధిగఁ గన్పడుచున్న దిప్డు ద్రో
కంటకనాశకా! శుచిము♦ఖంబున నీవగు సఖ్యముఁ జిరం
బుంటకుఁ గోరువాఁడ నిది ♦ యొప్పెదె నాకుఁ బవిత్రరీతిగన్. ౪౧ 1704
ఉ. *దారలు పుత్రులుం బురము ♦ ద్రవ్యము రాష్ట్రము భోగభోజనా
గారముఖంబు లెల్లఁ బ్లవ♦గప్రవరా! యవిభక్తముల్ నిజం
బారయ నీకు నాకు నన ♦ నప్పుడె యగ్నిని మండఁజేసి దు
ర్వారబలాఢ్యు లిర్వురును ♦ భ్రాతృత నొందిరి ప్రీతిమీఱఁగన్. ౪౨ 1705
సీ. ఇతరేతరాలింగ♦నతతుల నలరుచు నన్యోన్యలంబిత♦హస్తులగుచు
హరిరాక్షసేశ్వరు ♦ లప్పుడె కిష్కింధఁ జేరిరి హర్షంబు ♦ చిత్తములను
నింపఁగా సింహముల్ ♦ కొండగుహం జొచ్చుకరణి; నంతట దశ♦కంఠుఁడందు
సుగ్రీవుఁ డుండెడు♦చొప్పున నొకమాస మావృతిఁ గడపి య♦త్యంతతృప్తి
తే. నలరి యత్తఱిఁ దనచెంత ♦ కగుగు దెంచి
నట్టి లోకత్రయోత్పాద♦నార్థులైన
యాత్మసచివులతోఁ గూడి ♦ యరిగె; నిద్ది
రావణునిపూర్వవృత్త మో♦రామభద్ర!. ౪౩ 1706
చ తొలుతనె వాలి రావణుని♦ఘోరపుగర్వ మడంచి మించి య
వ్వల శుచిమ్రోల భ్రాతృతను ♦ బావనరీతిని బొందెఁ జుమ్ము భూ
పలలిత! రామచంద్ర! కపి♦పాలకుదోర్బల మింతయంచు నే
ర్పలర వచింపరాదు తగ ♦ నయ్యది యప్రతిమానమై యిలన్. ౪౪ 1707
క. విను పుట్టివాలి నీచేఁ,తను దెగియెన్ శలభ మొగ్లు ♦ దహనునిచేఁ జా
వును గూర్పఁబడెడుతీరున, నినకులపాథోధిచంద్ర! ♦ హితగుణసాంద్రా! ౪౫

ముప్పదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౫ - వ సర్గము.

హనుమంతునిజననము.

చ. అని వచియించుమౌనిపతి ♦ సంతతదిగ్వసతిన్ మహాత్మునిం
గని రఘురాముఁ డాత్మఁ దను♦కంబున నంజలిఁబట్టి యర్థముం
గనఁబడఁగా నడంకువ త♦గన్ వచియించెను; వానిదాబలం
బనఘుఁ దశాస్యకంఠుఁ దెలి♦యంబడె నత్యధికంబె యం చొగిన్. ౧ 1709
క. వీరలకంటెను వాయుకు,మారునిదోర్బలము చూడ ♦ మహితంబని నే
నారసి నిశ్చయపడమును, జేరితి; శౌర్యంబు బలము ♦ శీఘ్రగమనముల్. ౨

---

* ధా యనునక్షరము గాయత్రి యిరువదిమూఁడవయక్షరము.

ఉ. ఉన్నది యున్నయట్లు పురు♦హూతసుతా! వివరింపవయ్య!; నా
కెన్నిదినాలనుండియొ మ♦హేష్టము చిత్తమునందుఁ గల్గె నం
చున్నతిమీఱ నాడుమను♦జోత్తము హేతుయుతోక్తు లెల్ల వి
న్వన్నుతుఁడైన మౌని విని ♦ వాయుకుమారుని మ్రోల నివ్విధిన్. ౧౩॥

తే. పలికె రఘురాముతోడ ని♦వ్వరుస; రామ
చంద్ర! నీవన్నయీనుడి ♦ సత్య మౌను
బలగతులఁ జిత్తమునఁ దలఁ♦పంగ హనుమ
వంటివాఁ డిల లేఁడ దే♦వ్వఁడును దలఁప. ౧౪ 1722

చ. అరిజనకాలుఁ డీయనిలు♦నాత్మజుఁ డాత్మబలం బి దిట్టిదం
చరసిననైనఁ దేటపడ♦నట్టులు గాఁగ నమోఘవాక్కులౌ
వరమును లెల్ల శాపమును ♦ బల్కిరి పూర్వము కానఁ దా బల
స్ఫురణము నొందియున్ బలము♦చొప్పు నెఱుంగఁడు శ్రీరఘూత్తమా!.

చ. వినుతమహాబలా! నృపతి♦వీర! రఘూత్తమ! రామచంద్ర! పా
వని యితఁ డాత్మబాల్యమున ♦ వారక చేసినకృత్యజాల మిం
తని వివరింప శక్య మెటు♦లౌ నది చిన్నతనంబుచేతనే
యొనరిచె నంచు నెంచఁదగు ♦ నొప్పుగ దాని వినంగ నీమదిన్. ౧౬ 1724

ఉ. కోరిక గల్గినట్లయినఁ ♦ గొంకొక యింతయు లేక తెల్పెదన్
భూరమణా! మనమ్ము నొక♦పోలిక శ్రద్ధఁ గనంగఁ జేయుమా
సారతదీయకృత్యతతిఁ ♦ జక్కఁగ నే వివరింపఁ బూనితిన్;
మేరుమహీధరం బిలను ♦ మించును సూర్యవరాత్తశక్తిచేన్. ౧౭॥ 1725

తే. అందుఁ గేసరి యలరి రా♦జ్యంబుచేయు
నతఁడె యాతనితండ్రి యా♦నతనిపత్ని
యంజనాహ్వయఁ దగుఁ బతి♦ కఖిలవాంఛ
లను నొసంగుచుఁ గీర్తిచే♦ ఘనతఁ గాంచి. ౧౮॥ 1726

చ అనిలుఁడు గాంచె నావనిత♦యం దొకపుత్త్రుని నుత్తమున్ దనం
తన లభియించు నద్గుణవి♦తానముచే నలరారువాని; నం
జనయును శాలిశూకసమ♦సన్నుతపింగళకాలయుక్తునిం
దనయునిఁ గాంచి యాశిశువుఁ ♦ దన్వఁగఁ బంట్లను దెచ్చుకోరికన్. ౨౦॥

చ. వనమున కేగె; నీసుతుఁడు ♦ పర్వతసీమను నల్లఁ గాన కిం
తనఁ దగనట్టి యాఁకలిని ♦ నాపఁగఁజాలక బాధనొంది రో
దనమును జేసె రెల్లుపొద ♦ దారుణరావము చేయుస్కందుఁడో
యన; నపుడే జపాసుమన♦మాంగుఁడు భానుఁడు తూర్పుకొండపై. ౨౧॥

క. ఉదయించుచుండె నాతని, మదిఁ దోఁచెను తుత్తునలన ♦ పంచిఫలం బీ

యదసున నాకుం గన్పడెఁ, గద యని ఫలలోభమున ని♦కామజవమునన్. ౨౫

చ. అరుణగభస్తిపై కెగసె; ♦ నత్తఱి బాలదివాకరుం డనం
బరఁగెడుమూర్తిఁ గాంచి కడు♦బాలుఁడుగాఁ దగునంజనాత్మజుం
డరయక బాలభాస్కరుని ♦ నాదృతిమై గ్రహియింపఁ గోరి యం
బరపథమధ్యభాగమునఁ ♦ బర్వులువెట్టుచునుండె నంతయున్;. ౨౬ 1730

సీ. బాలత్వమున గాలి♦పట్టి యీరీతిగాఁ బరుగెత్తుచుండ దే♦వతలు దాన
వులుయక్షులెల్ల నా♦త్మలవిస్మయము నొందిరెంతయుమఱియువా♦రిట్లుతలఁచి;
రీతనివలె వాయు ♦ వేగంగఁజాలఁడు వినతాత్మజునకును ♦ మనసునకును
గతి యిట్టిరీతిగాఁ ♦ గల్గదు పావని యుత్తమాభ్రంబున ♦ నుగ్రవేగ
తే. మునను బరుగెత్తుచున్నాఁడి♦తనికి నిట్టి
విక్రమజవంబు లిప్పుడె ♦ వెలయుచున్న
వింక యౌవనబలమొంద ♦ నెట్టు లొప్పు
నోక్కొ; వేగం బటంచు వా ♦ రొగిఁ దలంప. ౨౭ 1731

చ. తనయుఁడు వ్యోమమార్గమునఁ ♦ దద్దయుఁ బర్విడ వాయుదేవుఁ డా
తనివెనుకం దమిం బఱచె ♦ దారుణభానుమరీచిదాహభీ
తిని గనకుండఁ గాచుచును ♦ దృప్తిగ మంచును బోలి చల్లనై
దనయునిపైన వీచుచు ని♦తాంతజవం బలరార నంతటన్. ౨౮ 1732

తే. అంజనాత్మజుఁ డెన్నో స♦హస్రయోజ
నములు వ్యోమమ్మునందు జ♦నకబలంబు
నను శిశుత్వంబునం బోయి ♦ వనజమిత్రు
చెంతఁ జేరెను ఫలమను ♦ చింతచేత. ౨౯ 1733

చ. దినపతి యంత నీతనికిఁ ♦ దెల్లముగాదు మదీయసన్నిధిం
గనుఁగొన వచ్చినం దనువు ♦ కాలు నటంచును బాలుఁడాటచే
నని తలపోసి కార్య మిట ♦ నాఁగద యీతని కంచు నెంచి యా
తని నిజరశ్మిదగ్ధునిగఁ ♦ దా నటఁ జేయకయుండెఁ బ్రీతితోన్. 3౦ 1734

తే. ఏదినంబున సూర్యు గ్ర♦హింపఁ బవను
నాత్మజని యేగె నభ్రంబు♦నందు నాది
వసమునన్ రాహు వర్కునిఁ ♦ బట్ట వచ్చె;
నంత నర్కురథంబుపై ♦ నడరు నసుర. 3౧ 1735

క. కరములఁ దాఁకెను శ్వసనుని, వరతనయుం డంతమాత్ర ♦ భయపడి శశిభా
స్కరమర్దనుఁడౌ రాహువు, త్వరపడి పరుగెత్తె నింద్రు♦భవనంబునకున్. 3౨

చ. పరుగిడి రోషమొప్ప గురు♦భాలమునన్ భ్రుకుటిక్రియల్ దగన్
సురగణసంయుతుం డగుచు ♦ శోభిలునింద్రుని సింహాసనుతుం

దురుభయదాత్ములం గనుచు ♦ నుద్ధతిఁ బల్కెఁ; బలాంతకా! సురో
త్కరవర! వృత్రదానవవి♦దారక! యాఁకలి నాకుఁ దీరఁగన్. ౩౩ 1737

తే. చంద్రు నర్కుఁ బ్రసాదించి ♦ సరగ వారి
నన్యునకు నిచ్చినాఁడవే♦మయ్య!; నేను
బర్వ మీదిన మాటను ♦ భాస్కరుని గ్ర
హింపఁగా వచ్చితిని నిర్జ♦రేశ! యపుడె. ౩౪ 1738

క. అరుదెంచి యన్యరాహువు, సరసిజమిత్రుని గ్రహించెఁ ♦ జయ్యన నా ని
ర్జరనాయకుఁ డారాహువుఁ, బరికించి తదుక్తుల విని ♦ త్వరపడి యంతన్. ౩౭

క. తనయాసనమును విడి లేచెను, గాంచనమాల యెదను ♦ జిత్రతరంబై
తనరారఁగ నైరావతము నెక్కె; నాదంతివర్య♦ము పదము పొలయన్. ౩౮

సీ. కైలాసకూటంబు♦కరణి నొప్పారుచు దంతచతుష్కంబు ♦ వింతగ్రాల
బహువిభాలంకార♦భాసురంబయి మహోన్నతముగా నలరి క♦నత్సువర్ణ
ఘంటాట్టహాసంబు ♦ కడు మించుచుండఁగఁ జెలువారె; నట్టిదా♦లలితగజము
నెక్కి ముందుగ రాహు ♦ వేగుచునుండఁగఁ బావనితోఁ గూడి ♦ భానుఁడున్న

ఆ. యచటి కేగె నింద్రుఁ ♦ డంత రాహువు శత
క్రతుని బాసి జనము♦కలిమి సూర్యుఁ
బట్ట నేగె; నిట్లు ♦ పర్వతకూటంబు
కరణి వచ్చునతనిఁ ♦ గనియెఁ గపియు. ౩౯ 1741

చ. కనుఁగొని భాస్కరున్ విడిచి ♦ గాలికుమారుఁడు మంచిపండిదే
యని తలపోసి సింహికప్రి♦యాత్మజు రాహువుఁ బట్టుకోర్కి మై
కొన మరలన్ నభంబునకుఁ ♦ గొంకక వే యెగసెన్; రఘూత్తమా!
వనరుహబాంధవున్ వదలి ♦ వచ్చెదుమర్కటడింభకోత్తమున్. ౪౦ 1742

క. కని రాహు వాత్మలపనం, బున బ్రక్కకుఁ ద్రిప్పి వాయు♦పుత్రుని గన కిం
ద్రుని గావుము నాకున్ దిక్కన నీవే యనుచుఁ బొగడె ♦ నాతుర మొప్పన్.

క. రమ్మింద్ర! యింద్ర! యనుచు భయమ్మునఁ బలుమాఱులఱచె;♦నంతకుముందే
యమ్మఘవుఁ డతనియాక్రోశమ్మును బరికించి తెలిసి ♦ త్వరమున్ మరలన్.

క. విని యిట్టు లనియె భయముం, గనకుము నేనితని దైన ♦ గర్వ మడంపం
గను బూనెద ననియెను; నంత నచట నైరావతంబు ♦ తనకుఁ గనఁబడన్.

క. మరుదాత్మజుఁ డాత్మ మహా, ఫలరఫల మిది నాకు దొరకెఁ ♦ దప్పక దీనిం
ద్వరగా భక్షించెద నం,చరయుచుఁ బరుగెత్తె నాద్వి♦పాధిపుఁ బట్టన్. ౪౪

సీ. ఐరావతముఁ జంపు♦నాశతోఁ బరుగిడు నాతనిఁ జూప మ♦య్యదనునందు
శతక్రాగ్నులంబోలి♦చాలఁ బ్రకాశించె నొకముహూర్తము; పురు♦హూతుఁడంత
నివ్విధిఁ బరుగెత్తు ♦ నవాయుపుత్రునిఁ గని మహాకోపంబు ♦ గ్రమ్మ నాత్మ
హస్తాంతము క్తమా♦నట్టి వజ్రంబునఁ గొట్టె; నంతట నింద్రు♦క్రూరవజ్ర

తే. తాడితుండయి పావని ♦ తద్గిరీంద్ర
మందుఁ బడియెను బడునప్పు ♦ డతనివామ
హనువు నొచ్చెను; బాలుఁడొ ♦ తనకుమారుఁ
డట్లు పవిఘాతవిహ్వలుం ♦ డగుచుఁ బడిన. ౪౭॥ 1747

చ. అనిలుఁడు దేవనాథుపయి ♦ నాగ్రహ మొందెను; లోకముల్ శివం
బును గనఁజాలకుండునటు ♦ పూనికఁ బ్రాణులలోన వెల్గు నా
యనిలుఁడు స్వప్రచారమునె ♦ యంతట మాని గుహాప్రవేశ మొ
య్యన నొనరించె నాత్మతన♦యాన్వితుఁడై వగపెల్లు ముంపఁగన్. ౪౮

తే. ప్రజలవిణ్మూత్రపవమును ♦ బరమపీడ, గల్గునట్లుగ బంధించి ♦ గాలి దేవుఁ
డఖిలభూతాళి నరికట్టె ♦ నమరనాథుఁ, డెట్లు వృష్టిని బంధించు ♦ నేవుమీఱ.

ఆ. అనిలుఁ డాగ్రహింప ♦ నఖిలభూతంబు లుచ్ఛ్వాసవిరహితంబు♦లై సమస్త
సంధిబంధనముల ♦ జడభూతులై కాగు,వు లనఁ గదలకుండి ♦ రిలను దిశల.

సీ. నిష్క్రియంబయి ధర్మ♦నిచయవర్జితమయి వేదపాఠము హోమ♦విధియు లేక
త్రైలోక్య మావాయు♦దారుణాహవమున నిరయస్థమైనట్లు ♦ నిశ్చలముగ
నుండె; నంతట మహో♦ద్యోగంబునం బ్రజల్ గంధర్వదేవతా♦కాండములును
దనుజులు మనుజులు ♦ ధాతను జూడంగ సుఖియించుకోర్కులు♦సొరిది నడఁగ

తే. వగలఁ బొగులుచుఁ బోయిరి ♦ వరుసఁ జేతు
లొగ్గి యాధాతను గని మ♦హోదరనిభ
ములగునుదరంబు లొప్ప ని♦ట్టులు పలికిరి;
షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్న! ♦ సకలనాథ!. ౫౩॥ 1751

క. నాలుగువిధములఁ బ్రజలను, హేలాగతిఁ బుట్టునట్టు ♦ లీ వొనరిచి తిం
కేలా మాయాయువులకుఁ, గాలజ్ఞా! పవను విభునిఁ♦గాఁ జేసితివో. ౫౪॥

చ. అనిలుఁ డతండు ప్రాణముల ♦ కారయ నాయకుఁ డయ్యెఁ గాని యో
వనరుహసంభవా! యిపుడు ♦ వాస మదెచ్చటఁ జేయువాఁడొకో
కనఁబడకున్నవాఁడు *కల♦కంఠుల నంతిపురంబునందు నుం
చినగతి బందిచేసె మముఁ ♦ జిత్రమిదాఁ గద? యట్లు కావునన్. ౫౫॥ 1753

చ. శరణము నీవె మా కనుచుఁ ♦ జక్కఁగ వాయువు పీడచేయ నీ
పరిసర మిట్లు చేరితిమి ♦ పాపఁగలాఁడవు దుఃఖ మీవు, న
మ్మరసి సదాగతిప్రభవ♦మా కడు దుఃఖము దీనిఁ బాపవే
పరమకృపార్ద్రచిత్త! యని ♦ ప్రార్థన మొప్పఁగఁ జేయ ధాతయున్. ౫౬॥

క. సురపతి తా నొటను ని,ర్జరముఖ్యులభాషణములఁ ♦ జక్కఁగ విని యి
క్కరణి మిము నొంచుటకు నో, సురలారా! కారణంబు♦చొప్పడు ననుచున్.

---

* అంతఃపుర ఇవ స్త్రియః-అనియూ.

చ. మరల వచించె నిట్లు విధి; ♦ మారుతుఁ డాగ్రహ మిట్లు లూనఁగా
సురముఖులార! మిమ్ముం గలఁచి ♦ చోద్యకరంబుగా నిటు లడ్డగింపఁగా
సరియగు కారణంబుఁ గనఁ ♦ జాలితి, దాని తెఱంగుఁ దెల్పెదన్
[1]పరమతులందు శాంతమును ♦ బాగుగ నిల్పి వినుండు దానినిన్. ౫౮॥

ఉ. ఆతని యాత్మసంభవ మ♦హాత్ముని నింద్రుఁడు పర్వతంబునన్
ఘాతము నొందుచున్ బడఁగ ♦ గాఢపవిం గవియించి నొంచె దు
శ్చేతము గల్గు రాహువు వ♦చించిన మాటలు నాలకించి యి
ట్లీతఁడు గార్యమున్ జరప ♦ నేడ్తెఱ నాశ్వసనుండు శక్రుపై. ౫౯॥ 1757

చ. ఘనతర కోప మూనె వినఁ♦గాఁ దగు; దేహము లేక వాయువిం
తన దగఁబట్టి శక్తి చెలు♦వార శరీరములందుఁ జొచ్చి చ
క్కని గతిఁ బ్రోచుచుండుఁ దను♦కాండము వాయువు లేక యుండినం
గనఁబడదా పరీతి; నిఁకఁ ♦ గాలియె ప్రాణము శర్మ మద్దియే. ౬౦॥ 1758

క. వాయువె ప్రాణాధారము, వాయువె సర్వంబు సతఁడు ♦ వదలిన సుఖమే
యే యెడలం గన్పడ దిఁక, నీయెడ జగములకు వాయు♦వే యనఁదగుచున్.

తే. సకలమునకు నాధారుఁడై ♦ ప్రకటశక్తి, యైన వాయువు వదలె మి♦మ్మందుచేత
నూర్పులను బుచ్చ నేరక ♦ యుద్యమములు, మాని కాష్ఠకుడ్యంబుల♦మాడ్కి మీరు.

క. నిలిచితిరి గాన మన మిఁక, నలవాయువు తనరుచోటి ♦ కరుగుద మతఁడే
పలువిధముల మీకున్ బాధలఁ బుట్టఁగఁ జేసెఁ గాదె ♦ తథ్యం బరయన్.

క. కనుకన్ బననుఁ బ్రసన్నుని, గను జేయక యున్నఁ జెడుట ♦ గల్గును సురవ
ర్యని నతని సంతసంబును, గనఁ జేసిన సుఖము గల్గుఁ♦గా సురలారా!. ౬౩॥

క. అని పల్కి ప్రజలతో నా,వనరుహజని దేవభుజగ♦వర్యులనుం దో
డ్కొని గంధర్వులు గుహ్యకు, లనుచరులై రాఁగఁ జనియె ♦ నాగిరిగుహకున్.

చ. అనిలుఁడు వజ్రతాడితుని ♦ నాత్మజుఁ గైకొని యెందుఁ బోయెనో
ఘనగిరికందరంబునకుఁ ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి వారలెల్ల; నం
తన [2]నలసూర్యహేమసమ♦తం గను దేహరుచిన్ జెలంగి చ
క్కనిముఖ మొప్పఁ దప్పఁ దన ♦ గాదిలితండ్రి తొడం బరున్న యా
తనయునిఁ గాంచె బ్రహ్మయును ♦ దద్దయు వేడుక యుల్లసిల్లఁగన్. ౬౪॥

తే. యక్షగంధర్వదేవర్షి ♦ యాతుధాన, సహితుఁడై యాకుమారుపైఁ ♦ జక్కని కృపఁ
బొలయఁగాఁ జేయుచూడ్కులఁ ♦ బోలఁ జూచె, దేన నెల్లర బాధలు ♦ మానిపోవ.

ముప్పదియైనవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

1 శ్రోతవ్యం చాత్మనః క్షమమ్.-అనిమూ. 2 తతోర్కవైశ్వానరకాంచనప్రభమ్-అనిమూ.

౩౬ - వ సర్గము.

-ఃః బ్రహ్మాదులు హనుమంతునకు వరము లిచ్చి వాయుదేవు నలరించుట. ఃః-

చ. వనరుహసూతిరాకఁ గని ♦ వాయువు పుత్త్రవధార్దితుండు న
య్యును బహువేగయుక్తుఁడయి ♦ యొప్పెడుభక్తిని లేచెఁ జేతులం
దనయుని గొంచుఁ; గుండలవ♦తంసము లొక్క మొగిం జనింప *నె
త్తినఁ గలహారము ల్గదల ♦ దివ్యవిభూషణరాజి యూఁగఁగాఁ. ౧౪ 1766

తే. మూఁడుపర్యాయములు గోత్ర♦మును వచించి
చక్కఁగఁ బ్రదక్షిణంబుగ ♦ సాగిలఁబడి
మ్రొక్కె ముమ్మాఱు తత్పాద♦ములకుఁ; [ద్రిగుణ
రూపునకుఁ ద్రియుగునకుఁ జి♦ద్రూపునకును. ౫ 1767

క. శ్రుతిరూపునకుఁ శక్తి, త్రితయునకుఁ ద్రిలోకపతికిఁ ♦ ద్రిసమయునకు ను
న్నతధామత్రితయునకుఁ, హితదాతకు మ్రొక్కువాఁడ ♦ నే నిట భక్తిఁ.

క. అని మ్రొక్కి యతులశక్తిని, వనరుహసంభవునిఁ గాంచు ♦ భక్తిప్రీతుల్
తనరఁగ శిశువుం గైకొని, చనియెఁ బరమేష్ఠి యలరు ♦ చక్కటి కంతఁ.] ౮

క. పరమేష్ఠి యాదరంబునఁ, గరయుగమున నిమిరె శిశువు ♦ గాలియొడయనిం
బరమాదరమున లంబా,భరణప్రతిభాసమాన♦భవ్యకరములఁ. ౯ 1770

క. శ్రుతివేత్తయైన పరమే,ష్ఠి తగఁ స్పృశియించె; నంతఁ ♦ జిత్రంబుగ వా
క్పతి హస్తస్పర్శనమున, హితజలసేకమున సస్య ♦ మేవిధి నలరుఁ. ౬ 1771

క. అనిలజుఁ డాకరణిని మూ,ర్ఛను బాసి యసుప్రకాండ♦రమ్యతనుం డ
య్యెను; వాయు వంత జీవిత,మును గాంచినకొడుకుఁ గాంచి♦ముదమలరారఁ.

సీ. సర్వభూతావళి♦సన్నిరుద్ధంబగు నాత్మశక్తిని స్వేచ్ఛ ♦ నలరఁ జేసె;
వాయునిరోధంబు ♦ వాసినయంతనే ప్రజ లెల్ల మునుపటి ♦ భంగిఁ జెలఁగి
శీతవాతాదిబా♦ధాతతి లేకయే కమలంబు లెల్లెడఁ ♦ గ్రాల నొప్పు
పద్మినులం బోలి ♦ పరముముదం బొంది; రైశ్వర్యవీర్యముల్ ♦ యశము శ్రీయు
జ్ఞానవైరాగ్యముల్ ♦ మానుగ నీయాఱు యుగ్మత్రయంబున ♦ నొప్పుచుండు

ఆ. నివ్వి యాఱు గల్గి ♦ మువ్విధమూర్తుల
లోఁ బ్రధానుఁడగుచు ♦ లోకములె గృ
హంబుగాఁ జెలంగు ♦ నాశతానందుండు
సురలఁ గాంచి వాయు♦శుభముఁ గోరి. ౮౪ 1773

క. సురరాజా! జలనాథా!, పురహరణా! విత్తనాథ! ♦ పొందుగ మీరే
పరికించి విషయ మెఱిఁగెదు, వరమతు లల్లైనఁ బెద్ద♦వాఁడను గానఁ. ౧౦

క. హిత ముపదేశించెద నా,మతిఁ గలయూహలను మీరు ♦ మన్నించి వినుం

* మాలిప్రక్తపనీయవిభూషణః-అనిమూ.

డితఁడర్భకుఁ డైనను నీ,మతిమంతుఁడు ముందు మీకు♦మంచిగలుగఁగన్. ౧౧
క. ఒనరించుఁ గార్యములఁ గా,వున నీతని కిందు మీకు ♦ బుద్ధికి హితమం
చును దోఁచిన వరముల, నీ,యనిలుఁడు సంతుష్టి నొందు ♦ నట్టులుగాఁగన్.
చ. అన విని వేయిగన్నుల మ♦హావిభుఁ డెంతయుఁ బ్రీతినొంది చ
క్కనిముఖకాంతి యొప్పు రుచిఁ ♦ గ్రాలుకుశేశయహార మిచ్చి యి
ట్లని వచియించె; నాకరము♦నం దలరారెడు వజ్రమేను వై
చిన నొకచెంప వక్రతను ♦ జెందెను గావున లోకమం దిఁకన్. ౧౩ 1777
క. హరివరుఁ డీతఁడు హనుమ,ద్వరనామముఁ గాంచఁగలఁడు♦వరము మఱియునేఁ
బరమాదరమున నిచ్చెదఁ, బరమంబగు నద్ది వినుఁడు ♦ వరమతులారా!. ౧౪
తే. ఇద్దిమొదలుగ నావజ్ర ♦ మితనిఁ జంపఁ
జాలకుండెడుఁ గా కన; ♦ సరసిజాప్తుఁ
డమలరుచి ధ్వాంతనాశకుం ♦ డనియె నాదు
తేజమునను శతాంశంబుఁ ♦ దృప్తిమీఱ. ౧౫ 1779
క. ఇతనికి నొసఁగెద శాస్త్ర,ప్రతతిని బఠియించు శక్తి ♦ పరఁగు నితనికు
న్నతమోద మూని యత్తఱి, హితబోధ మొనస్త విద్య♦లెల్లం దెలియన్.
ఆ. దేన వాగ్మియగునొ ♦ దాని బోధించెద, నితనితో సమానుఁ ♦ డీజగముల
శాస్త్రదర్శనమున ♦ సత్యంబు గల్గక, యుండుఁగాక యనుచు ♦ నుగ్గడింప. ౧౬
క. వరుణుం డంతటఁ బల్కెను, వర మిచ్చెద నయుతములగు ♦ వర్షశతము లీ
ధరణిని మను నీపావని, మరణము నాపాశమునను ♦ మఱియు జలములన్. ౧౭
క. కనఁడంచుఁ బల్కె; యముఁ డి,ట్లనియెను నాదండఘాత♦మందిన మృతినిం
గనకుండఁగలఁడు రోగము,లను బొందకయుండఁగాఁ గ♦లఁడు నిత్యంబున్.
క. అనిమొన నవిషాదం బీ,తనికిం గల్గెడునటంచుఁ ♦ దమి వర మిచ్చెన్;
ధనపతి మద్గద యీతని, తనువునకు నపాయ మిడదు ♦ తథ్య మ్మనుచున్. ౧౯
క. వరమిచ్చె నంతఁ గృప శం,కరుఁ డెల్లరఁ గాంచి మామ♦కంబగునస్త్రో
త్కరమునసే నానుండియు, మరణం బీతనికి లేదు ♦ మహి నెప్పటికిన్. ౨౦
చ. అన విని పద్మయోని యవు ♦ డర్మిలి నిట్లను బ్రహ్మదండరా
జిని గడు నొచ్చియున్ మృతిని ♦ జెందకయుండెడుఁ గాక యాయువుం
గని చిరకాలమున్ బ్రదుకుఁ ♦ గా కని పల్కెను; విశ్వకర్మయున్
ఘనమతి శిల్పివర్యుఁ డల♦గాలికుమారుని ధీరచిత్తునిన్. ౨౨ 1786
క. బాలార్కతుల్య సన్నుత,శీలుని గని మత్కృతములు ♦ చిత్రమ్ములునై
గ్రాలెడు దివ్యాస్త్రనుశ,స్త్రాళియు మృతి నీయఁజాల ♦ వని నీతనికిన్. ౨౩ 1787
క. చిరకాలజీవియగు నీ, పురుషలలాముం డటంచుఁ ♦ బొంగుచుఁ బలికెన్;
దరువాత జగద్గురువౌ, పరమేష్ఠియు దేవవర్య♦పరిభూషితునిన్. ౨౪ 1788

చ. అనిలజుఁ గాంచి నెమ్మదిని ♦ హర్షముఁ బొంది సమీరుతోడ ని
ట్లనియెను; వాయుదేవ! భవ♦దాత్మజుఁ డింక నమిత్రకోటి కా
ర్తిని గలిగించి సాధ్వసముఁ ♦ దీవ్రముగాఁ గలిగింపఁ, జాల మి
త్రనికరమోదదుండగుచు ♦ రాజిలఁగాఁ గలఁ డెంతొ ఖ్యాతిచేణ్. ౨౬ 1789
క. అనిమొన నజేయుఁడగు నిం,కను విను మాతండు కామ♦గమనుఁడు రూపం
బును గోరినట్ల పొందం,గను శక్తిఁ జెలంగువాఁడు ♦ కాఁగలఁ డిలలోణ్. ౨౭
తే. కామగుండగు, వ్యాహత♦గతియుఁ గాక
యలరి కీర్తిమంతుండగు ♦ ననుచు మఱియుఁ
బలికె; రావణు ననిని జం♦పంగఁ దగిన
వగుచు రామునిప్రీతిక♦ర్హంబు లగుచు. ౨౮ 1791
క. తనువులఁ బులకాంకురములు, గనఁజేయను జాలియున్న♦కార్యంబులనే
యొనరుచు యుద్ధంబున నీ,తనయుం డని పల్కి సన్ని♦ధానంబునకుణ్. ౨౯
క. మరుదధిపుఁ బిల్చి త్రిదశో,త్కరయుతుఁడై గారవించి ♦ క్రమ్మఱి చనియెం
బరమేష్ఠి యథాగతముగ;, మరుత్తు తనపుత్త్రుఁ జేర్చి ♦ మందిరమునకుణ్. ౩౦
క. వరములఁ బొందినవిషయముఁ, బరమాదృతి నంజనకును ♦ బల్కి యథేచ్ఛణ్
మరుదధిపుఁ డేగె రామా!, వరముల నీలాగుఁ బొంది ♦ పవనజుఁ డాత్మణ్.
క. బలమున మిక్కిలి పొంగుచు, జలనిధివలె నొప్పె; నంత ♦ శ్వసనసుతుం డ
త్యలఘుబలుండై మునివ,ర్యులయాశ్రమరాజియందు ♦ నూహ చెలంగణ్.
సీ. తాఁ బ్రవేశించిసా♦ధ్వసమింతయును లేకజ్వలనత్రయంబు*స్రు♦గ్భాండములను
వల్కలాజినతతి ♦ వరుస విచ్ఛిన్నంబు భగ్నంబు మఱియు వి♦ధ్వస్తముగను
జేయుచు శాంతాత్ము♦లై యమోఘతపంబు నొనరించువారల ♦ కొక్కరీతి
నపకారమును జేసె; ♦ నం దిట్టి బహువిధకర్మములను జేయఁ ♦ గడఁగె బలిమి
తే. కలిమి నంతట మునివరుల్ ♦ కపివరునకు
బ్రహ్మదండతతిణ్ మృతి ♦ రాకయుండ
బ్రహ్మ వర మిచ్చె నంచుఁ ద♦పఃప్రభావ
ముల నెఱింగి శాంతంబును ♦ బూని రొకట. ౩౪ 1796
క. తనతండ్రియైన కేసరి,యును వాయువు కార్య మిట్టు ♦ లొప్పదు చేయం
గ నటంచు నిరోధించిన, ననిలజుఁ డవ్వారిపల్కు ♦ లాత్మఁ గొనకయే. ౩౫
క. తనయిచ్ఛకొలఁది చేయుచు, మునులకు శ్రమమొప్పఁ జేసె; ♦ మూర్ఖుండితఁ డే
పున నిట్లు చేయఁదగునే?, యని భృగ్వాఙ్గిరసాన్వయభవు♦లైన మహర్షుల్. ౩౬
క. అతిశయితక్రోధంబున, మతి నిల్చినమన్యుయుక్తి ♦ నుంచి దితని యు
న్నతి మాన్ప శాప మిడుటయొ,హితమప్పుడటంచుఁజక్క♦నెంచుచుఁ బూనిణ్.
ఆ. దేని నాశ్రయించి ♦ మానుల నుమ్మిట్లు, బాధ లొందఁజేయు♦వాఁడవో, వ్ల

* స్రు గ్భాండా న్యగ్నిహోత్రాణి-అనియూ.

వంగమా! త్వదీయ♦బల మిద్ది మా శాప,బలముచేతఁ దెలియఁ♦బడక యుండు.

క. చిరకాల మెఱుఁగఁబడకయె, పరఁగెడు నద్దాని నొకరు ♦ భావం బలరన్
బరినుతిఁ జేయుచుఁ దెల్పిన, వరుసన్ వర్ధిల్లుఁ జుమ్ము ♦ బహుళభంగులుగన్.

క. అని శాపమిడిన వాయువు,తనయుం డీతండు మాని♦తపముబలిమి న
ద్దివ్యనుతాత్మబలము శౌర్యం,బును దగ్గిన వారియుటజ♦ములయందె తగన్.

తే. మృదులభావంబు నూనియె ♦ మెలఁగఁ జొచ్చె;
నంత ఋక్షరజోనాముఁ♦డైన కపియు
వాలిసుగ్రీవులకుఁ దండ్రి ♦ భాస్కరాభుఁ
డఖిలవానరపతి యయ్యె ♦ నమలకీర్తి. ౭౦ 1803

చ. హరిగణనాయకుం డతఁ డ♦హార్యబలుండయి కిశరాజ్యముం
జిరతరకాల మేలి మృతిఁ ♦ జెందెను శ్రీరఘురామ! మంత్రవి
ద్వరులగు మంత్రు లెల్ల క్షితి♦వల్లభుఁ డుర్వరఁ బాసి యేగినన్
హరిపతిసత్పదంబునఁ ద♦దాత్మజు వాలిని జ్యేష్ఠు నిల్పుచున్. ౭౧ 1804

తే. అతనియువరాజ్యపదమున♦ననుజుఁడైన, యట్టి సుగ్రీవు నిల్పిరి;♦హనుమ కర్క
తనయుతో *భేదమే లేక♦యనుపమాన, మగుచుఁగృత్రిమ మొందని♦యట్టిమైత్రి.

క. అనిలునకున్ జ్వలనునితోఁ, గనఁబడుసఖ్యంబుకరణిఁ♦గా బాల్యమునుం
డి నియతముగ నేర్పడె; నీ,హనుమయు మునిశాపముననె ♦ యాత్మబలంబున్.

ఆ. ఇంత యనుచు నెఱుఁగఁ; ♦ డంతట వాలిసు
గ్రీవులకు విరోధ ♦ మావహిల్లెఁ
దనకు మిత్రుఁడైన ♦ యనిలజుబల మింత
యంచు నర్కతనయుఁ ♦ డాత్మయందు. ౭౪ 1807

క. తెలియనికతమునఁ దను ని,మ్ముల వాలియుఁ బాఱఁదోల ♦ భూమిఁ దిరుగుచున్
దూలఁగుచు నుండెను మారుతి, యలఘుతరంబైనయట్టి ♦ యాత్మబలంబున్.

క. మనమునఁ దెలియఁడు రామా!, యనిలాత్మజుఁ డితఁడు మునిగ♦ణాయతశాపం
బున బలము తెలియకుండుట, నని సింహము దంతివర్య ♦ మరికట్టంగన్. ౭౫

ఆ. నిలిచియుండఁ జూడ ♦ నేర్పు గన్పడునట్టు
లుండు; విక్రమమున ♦ నురుతరమగు
యొప్పుశౌర్యమున మ♦హోత్సాహమునఁ బ్రతా
పమున శీలమున న♦యమున మఱియు. ౭౭ 1810

క. అనయమ్మున మాధుర్యం,బున గాంభీర్యమున ధైర్య♦మున లోకమునన్
హనుమత్సమానుఁడుండునె?, గనఁబడు నెటు? లధికుఁడింక♦త్రైస్థలియందున్.

* అద్వైధం ఛిద్రవర్జితమ్-అనిమా.

సీ. [1]పూర్వమ్ము పవనుని♦పుత్త్రుఁ డీతండు వ్యా
కరణంబు గ్రహియించు ♦ కాంక్షచేత
నర్కాభిముఖుఁడయి ♦ యనుసరించుచు వెన్కఁ
జనుచుఁ బఠించుచు ♦ సమధికార్థ
మును గ్రహించుచు మనం♦బున దానిఁ బదిలంబు
గను నిల్పుకొనుచుఁ దూ♦ర్పునఁ జెలంగు
నద్రివర్యమునుండి ♦ యస్తాద్రివఱ కేగు
చుండెను; మఱియు ను♦ద్దండమగుచు
తే. నలరుచుండ; నష్టాధ్యాయి ♦ యనఁ బరఁగెడు
సూత్రరాజిఁ దదర్థంబు♦చొప్పుఁ దెలుపు
గ్రంథమును వార్త్తికంబును ♦ గమ్రభాష్య
మును సమగ్రప్రకరణంబు♦గను గ్రహించె. ౪౬ 1812

క. విను రామా! వ్యాకరణం,బున నీతనితోడ సమతఁ ♦ బూనునతఁడు లేఁ
డని చెప్ప నొప్పు ఛంద,స్సున నితరములైన విధుల♦చొప్పెఱుఁగుటలోన్.

క. అనుపముఁ డీతఁడు రామా!, వినుమా లోకములఁ గల్గు♦విద్యలను దపం
బున దేవగురున్ నవ్వును, ఘనుఁ డీపవనాత్మజుండు ♦ కడు దక్షుండౌ. ౪౮

క. [2]వ్యాకృతినవకంబున నె, న్నే కళలను బండితుఁడగు ♦ నీతఁడు నీక నో
భూకాంతా! విధి కాఁగలఁ, డీకరణిన్ మించు నీదు♦కృప పొలయుటచేన్.

క. ప్రళయంబున వీచీవిత,తుల భూమిని ముంచఁదలఁచు ♦ తోయధియెదుటన్
విలయంబున సర్వజగం,బులఁ గాల్పం దలఁచునగ్ని♦ముంగలఁ మఱియున్.

ఆ. విలయకాలమందుఁ ♦ బితృపతిసన్నిధి
నిలువఁగూడ నట్లు ♦ లీల సమీర
తనయునెదుట నిలువఁ ♦ దగువాఁడు గలఁ డెవ్వఁ
డరయ రామచంద్ర! ♦ హతపరేంద్ర!. ౫౧ 1817

చ. అనిలజుఁ డింకనుం గలుగు♦నట్టి కపీంద్రులు మైందనీలు ల
ర్కనితనయుండు తారుఁడును ♦ గూఢబలద్వివిదుండు రంభుఁడున్
వనచరవర్యుఁడై బలము ♦ భాసిల నొప్పెడు నానలుండు నిం
కను మనయంగదుండు సుర♦కాండముచే భవదిష్టసిద్ధికై. ౫౨ 1818

---

1 సమూత్రవృత్త్యర్థపదం మహార్థం ససంగ్రహం సాధ్యతి వై కపీంద్రః-అనియూ. దీనింబట్టి రామాయణము వ్యాకరణము పతంజలిభాష్యము తర్వాత రచింపఁబడినట్లు కొంద ఱూహింతురు. పతంజలిభాష్యమునకుఁ బూర్వము భాష్యమే లేదని వీరికి స్వప్నమున దయ్యముచెప్పినదియూ. శాస్త్రము పురాతనముగాన నాకాలపు భాష్యమని గ్రహించిన నీలాటి యసందర్భప్రసంగమున కవకాశ ముండకపోవునుగదా. 2 సోయం నవవ్యాకరణార్థవేత్తా బ్రహ్మా భవిష్యత్యపి తే ప్రసాదాత్-అనియూ.

తే. సృష్టి చేయఁగఁబడిరి సూ! ♦ పృథ్వినాథ !
గజగవాక్షులు గవయుఁడున్ ♦ కపియు ఋషభుఁ
డష్టి జ్యోతిర్ముఖుండు బు♦ద్ధాధిపుండు
భల్లుకంబులతోడ నీ♦పనిని దీర్ప. ౫౩ 1819

క. ధరఁ బుట్టింపంబడి; రో, [ధరణీశా! దేవవితతి ♦ దర్పంబున దే
వరిపుండగు రావణు సం,గరమునఁ ద్రుంపంగ భూమి♦గతులై రిట్టుల్. ౫౪

ఆ. విషయ మిద్ది నేను ♦ వివరించినాఁడ నీ,కపులు భూమిఁ దిరుగఁ♦గలుగహేతు
వింతవట్టు] నన్ను ♦ నిట్లు ప్రశ్నించితి, వేను దెల్పినాఁడ ♦ నెఱిఁగి నంత. ౫౫

క. అనిలజుని బాలభావం,బున జరగినవార్త నెల్లఁ ♦ బొందుగ నాచే
తను గీర్తింపంబడె; సం,చును మౌని వచింప వినుచు ♦ క్షోణీశ్వరుఁడున్.

తే. అతనితమ్ముఁడు వానరు ♦ లసురవరులు
పరమవిస్మయమును బొంది ♦ పరమకరుణ
బావనిం జూచి; రంతట ♦ బ్రహ్మమౌని
వర్యుఁడైన యగస్త్యుండు ♦ ప్రభు మహేంద్రు. ౫౭ 1823

క. రాముని గని యిట్లనియెన్, భూమీశా! మిమ్ముఁ గంటిఁ ♦ బూజ్యతరముగా
నీమాడ్కిని భాషించితి, స్వామీ! సెలవిమ్ము పోవు♦వాఁడ వసతికిన్. ౫౮

చ. అనుటయు నుగ్రతేజుఁడగు ♦ నమ్మునివాక్యము లాలకించి స
ద్వినయము దోఁప నంజలి వి♦ధిన్ గరయుగ్మము రాజిలంగ ని
ట్లనియె; మహాత్మ! మీదయిన ♦ యాగమనంబున దర్శనంబునన్
జని ఫలియించె దేవతలు ♦ సంతస మందిరి తండ్రితాతలున్. ౫౯ 1825

ఆ. సకలబంధువులును ♦ సంతుష్టులైరి; నా
మనివి దీనిఁ గొనుచు ♦ మదినిఁ దోఁచు
స్పృహను నేను బల్కఁ♦జేయంగఁ దగినకా
ర్యంబు నానిమిత్త ♦ మాదరమున. ౬౦ 1826

క. ఒనరింపఁ దగును; పౌరుల, జనపదవాసులను బ్రీతి ♦ సంధిల్లఁగఁ జ
క్కనిరీతి స్వకార్యమ్ముల, నునిచి యిటన్ జేరినాఁడ ♦ నుద్యమ మలరన్. ౬౧

క. క్రతువుల నొనరించెద నున్నతయుష్మన్మహిమ మద్ది ♦ నన్ను సకలబం
ధుతతుల నలరింపఁగ; నా, క్రతువులను సదస్యులుగను ♦ గండు కరుణమై.

క. గురుతరతపఃప్రభావము, లరుదుగ మీయందుఁ దోఁచు ♦ నట్లాట మహా
దరమున నను రక్షింపఁగఁ, బరిగ్రహింపుఁడు సదస్య♦వరు లగుటకుఁగాన్.

ఉ. నేనును సత్తపోనియతి ♦ నిర్గతకల్మషజాలుఁడై మహా
మానులునైన మిమ్ము దృఢ♦మానితభక్తి సమాశ్రయించి పెం
పూనఁగఁ జేయు మీకరుణ ♦ నొప్పి మనస్సుఖి మొందువాఁడ; నో
మానివరేణ్యులార! క్రతు♦మండలపూర్తిని బేయుసంతకున్. ౬౪ 1830

క. మీరెల్ల నొక్కచోటను, జేరి వసింపంగ వలయు ♦ క్షితి నిట ననఁగా
సారతరవ్రతనియతులు, నైరాజిలు నాయగస్త్యుఁ ♦ డాదియగుమునుల్. ౬౩
ఉ. రామునిసాధువాక్యతతి ♦ రంజిలుచి త్తము లొప్ప వించు న
శ్లేము వసించువార మిట ♦ నెప్పుడు యోగమొనర్తురో రఘు
స్వామివరా! సువార్త యది ♦ వచ్చినతోడనె, యంచుఁ బల్కి యా
భూమిసుపర్వమానులును ♦ బోయిరి వచ్చినరీతి; నంతటన్. ౬౪ 1832
చ. జనపతి యామహాత్ములకు ♦ సాధుపథంబున మ్రొక్కి సాగనం
పెను; మును లేగ రామనృపతి♦పీపతి విస్మితుఁడై తదర్థమే
మనమున నెంచుచుండె నొక♦మాడ్కిని; భాస్కరుఁ డస్తభూధరం
బును గన నేగ రాఘవుఁడు ♦ భూపతులం గవులన్ యథాదృతిన్. ౬౫ 1833
ఆ. పనిపి శాస్త్రవిహిత♦పద్ధతిగా సంధ్య, వార్చి భూమిపాల♦వర్యుఁ డంత
రాత్రి నంతిపురికి ♦ రంజిల్లుమదితోడఁ, జనియె సుఖసుషుప్తిఁ ♦ గనెడునూహ.

ముప్పదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౭ - వ సర్గము.

రాముఁడు భరతాదులతో సభ నలంకరించుట

క. జనపతి విదితాత్ముఁడు ధ, ర్మనియతి నభిషేకరూప♦మహ మొందెనో యే
దినమున నానిశ పౌరుల, కనూనహర్షంబు నిడుచు ♦ నల్లన గడపెన్. ౧ 1835
క. తొలిరాత్రి సాగనంపెడు, నలనాల్గవ జామునందు ♦ నవనీపతి ని
ష్ముల నిద్ర లేపు వందులు, నలలితమతు లపుడు రాజ♦సౌధమునందున్. ౨
ఆ. నిలిచి మధురకంఠ♦ములఁ దగు కిన్నరు, లనఁగ సాధుబోధ ♦ లందియుంట
నియతిమీఱ హర్ష♦నిర్భరచిత్తము,లను సుషుప్తిఁ గన్న ♦ మనుజవిభుని. ౩
క. వినుతించిరి సౌమ్యా! వీ,రనికరవినుతా! మహాత్మ! ♦ రామశశాంకా!
జననీప్రీతివివర్ధన!, జననాథా! మేలుకొమ్ము ♦ సమయము కానన్. ౩౪ 1838
తే. నీవు నిద్రింప జగ మెల్ల ♦ నిద్రవోవుఁ;
గాన మేల్కొమ్ము నీదువి♦క్రమము విష్ణు
విక్రమసమానమగు భవ♦ద్విమలరూప
మశ్విరూపాధికంబుగా ♦ నమరుఁ జుమ్ము. ౮౫ 1839
*క. మతివిభవంబునను బృహ,స్పతితుల్యుఁడ వీవు బ్రహ్మ♦సముఁడ వటంచున్
హితముగ వర్ణింపం దగు, క్షితితో క్షమయందు సమతఁ ♦ జెందుదు రామా!.
చ. సరసిజమిత్త్రుఁ దేజమున ♦ సాధుజవంబున వాయుదేవునిన్
బరమగభీరభావమున ♦ వారిధి మించినవాఁడ వీవు శం

---

* బుద్ధ్యా బృహస్పతే స్తుల్యః ప్రజాపతిసమో హ్యసి-అనియూ.

కరువలె నప్రకంప్యుఁడవు ♦ కంజవిరోధిని సౌమ్యతన్ నిరం
తరము జయింపఁ జాలుదువు ♦ ధాత్రి భవాదృశమేదినీపతుల్. 1841

క. మును లేరు పుట్టఁబోవరు;, నిను నొంప నదెవ్వఁడేని ♦ నేరఁడు ధర్మం
బున నిశ్చలమతివై తగు, దనయమ్ము ప్రజాహితుఁడవె ♦ యగుదువు గాన్.

క. నినుఁ గీర్తియు లక్ష్మియు నో,జననాథా! విడువకుండు; ♦ శాశ్వతవాసం
బును జేయును నీయందా, వినుతశ్రీధర్మము లొగి ♦ విశ్వాసమునన్;. ౯

చ. అని యిటు వందులా నృపతి ♦ నాదృతిమై వినుతింప సూతులా
య్యన మధురస్తవంబులను ♦ హారిపదంబుల సన్నుతించి; రా
జనపతి స్తోత్రనాదములఁ ♦ జక్కఁగ మేల్కని యూర్ధ్వభాగమం
దనుపమశుభ్రవస్త్రయుతి ♦ నందినశయ్యను బాసి యంతటన్. ౧౦ 1844

చ. హరి ఫణిశయ్యనున్ వదలి ♦ యల్లన లేచెడునట్లు లేచె; నా
ధరణిపుఁ డట్లు లేవఁగ ము♦దంబున సేవకు లట్టి నీరునుం
బరికరరాజినిం గొనుచు ♦ వచ్చిరి వేలకు వేలుగాఁగ; భూ
వరమణి యెల్లకృత్యముల ♦ వైశమ తీర్చి కృశాను వేల్చుచున్. ౧౧ 1845

క. పరమం బిక్ష్వాకుమహీ, వరసేవితమునగు దేవ♦భవనంబును జే
రి రయంబున నట దేవో,త్కరపితృభూసురులఁ బూజఁ ♦ దన్పుచు విధిగన్.

సీ. పరిజనుల్ వెంట రా ♦ బాహ్యకక్ష్యాంతరంబును నిర్గమించె నా♦భూపవర్యు
సపురోహితులగు నా♦సచివులు మహితాత్ము లనుసరించిరి వసి♦ష్ఠాదు లప్డు
దీప్యమానాగ్నుల♦తీరున; మహితాత్ములగు బహుజననాథు ♦ లారఘూత్త
మునిపార్శ్వసీమను ♦ బొల్చిరి శక్రుని నసురులు సేవించు♦నట్లు; భరత

తే. లక్ష్మణులును శత్రుఘ్నుండు ♦ లలితయశులు
వేదములు మూఁడు నవమున ♦ వెలసినట్లు
శ్రీరఘూత్తముప్రక్క ని♦ల్చిరి సుభక్తిఁ
గొలుచుకోరిక లాత్మలఁ ♦ బొలయుచుండ. ౧౨ 1847

చ. జనపతి కొల్వుకూటమును ♦ జయ్యనఁ జేరఁగఁ బోవఁ గింకరుల్
చని రఘురాముపార్శ్వమున ♦ సాంద్రముదంబున మోము లొప్పఁ జ
క్కనిగతి నంజలుల్ తనరఁ♦గా బహురీతులఁ గొల్చియుండి; రా
వనచరనాయకుల్ బలము ♦ వర్ధిలుచుండఁగ వేడ్కమీఱఁగన్. ౧౩ 1848

* తే. కామగమనులు నర్కజాం♦గదముఖు లవు
డిరువదియె సంఖ్యగలవా ర♦హీనవిభవు
లుగ్రతేజంబులం బొల్చి ♦ యుర్వినాథుఁ
గొల్చె; రంత విభీషణా♦ఖ్యుండు ఘనుఁడు. ౧౪ 1849

* వింశతిః కామరూపిణః-అనిమా.

క. తనమంత్రులు నల్వురు త,న్ననుర క్తిం గొల్వ గుహ్యా♦కాధిపుని ధనే
శుని గుహ్యకరాజివలెన్, జననాథు మహాత్ముఁ గొల్చె ♦ సంతస మొప్పన్.౨౦

తే. వేదవృద్ధులు సత్కులుల్ ♦ విమలచిత్తు
లైన పౌరులు నేర్పరు ♦ లౌటఁ దలలు
వంచి రామునకున్ మ్రొక్కి ♦ వరుసఁ గొల్చి
రట్లు సచివాదిసంయుక్తుఁ ♦ డగుచు నృపుఁడు. ౨౧ 1851

క. ఘనులగు మునినాయకులున్, జనపతు లతివీర్యు లటవి♦చరులును దనుజుల్
తనుఁ బరివేష్టింపఁగ మా,నినికరసంయుక్తుఁడైన ♦ నిర్జరపతి నాన్. ౨౨ 1852

క. అలరారుచు దేవేంద్రునిఁ, గలవిలపా టొందఁజేయు ♦ కమ్రాకృతిచేఁ
జెలఁగుచు నెల్లరు చక్కఁగఁ, గొలువునఁగూర్చుండి యుండఁ♦గుతుకంబలరన్.

ఆ. మధురకథలు సాధు♦మానులు ధర్మసం,యుక్తిఁ దెలుపుచుండ♦ నొగిఁ బురాణ
గాథ లెల్ల వినుచుఁ ♦ గమనీయరూపుండు, నిండు కొల్వుచేసె ♦ నేర్పుచెలఁగ.

ముప్పదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

అధికపాఠము ౧ - వ సర్గము.

వాలిసుగ్రీవులజననము.

చ. మునివరు నయ్యగస్త్యుఁ గని ♦ భూపతి యిట్లని పల్కె నంజనా
తనయునిగాథ వింటి ముని♦తల్లజ! ఋక్షరజుండు వాలి కా
తని యనుజన్ముఁడై రిపుక♦దంబము నేఁచెడు సర్కసూతికిన్
జనకుఁ డటంచుఁ బల్కితిరి ♦ సంతసమయ్యె మదిన్ నితాంతమున్. ౧ 1855

క. జనని యదెవ్వరో నాకున్, మునివర! తెలుపంగలేదు ♦ ముద మొప్పెడుఁ ద
జ్జననీనామము వినఁ జ,క్కనిరీతిం దెల్పవయ్య! ♦ త్రైమునివర్యా!. ౨౪ 1856

చ. అనరఘురామువాక్కు విని ♦ యమ్మునినాథుఁడు పల్కె నిట్లుగా;
విను రఘురామ! యిక్కథను ♦ వింతలఁ గొల్పెడుదాని నంతయున్
మునిపతి నారదుండు మదిఁ ♦ బొల్చెడు వేడుక మామకాశ్రమం
బున కరుదెంచి చెప్పె నిది ♦ పొల్చును వీనుల కింపుఁ గూర్చుచున్. ౪ 1857

ఉ. నారదుఁ డొక్కనాఁడు జత♦నంబున నాయుటజంబుఁ జేరె నే
గారవమొప్ప నాయనఘుఁ ♦ గాంచి యథావిధిఁ బూజఁజేసి గం
భీరవచస్తతిన్ వినెడు♦వేడుక నాసన మిచ్చి యిచ్చటం
జేరుట నాదుపుణ్యములు ♦ సిద్ధిని బొందెను నేఁటి కోమునీ!. ౫ 1858

క. అని పల్కి నీవు ప్రశ్నిం,చిన యీగాథను దగంగఁ ♦ జెప్పవె నాకం
చును బ్రశ్నించితి, ధర్మం,బునఁ బొల్చు మనంబుగల్గు ♦ పూజ్యం డౌటన్. ౬

చ. ననుఁ గని యిట్లు పల్కె ముని♦నాయక! చెప్పెద నాలకింపుమా
ఘనగిరి మేరునామమునఁ ♦ గాంచనరూపము నొంది లక్ష్మికిన్
జనకగృహంబు నా నలరుఁ ♦ జక్కని శృంగము దానియంతరం
బున సకలామరార్చనలఁ ♦ బొంది వెలుంగుచునుండు నెప్పుడున్. ౯ 1860
సీ. అందు నూఱామడ♦లంత విస్తీర్ణంబు గల్గి దివ్యంబయి ♦ కాంతమగుచు
నలరుచు బ్రాహ్మీయా ♦ నట్టియుత్తమసభ యొప్పుచుండును బద్మ♦యోనినాల్గు
మోములవేలుపు ♦ మూర్తులలో నాదియనఁ దగు బ్రహ్మ యం♦దలరుచుండు
యోగంబు సేవించు♦చుండ నాతనినేత్రములనుండి రసమొందు ♦ గలిగిజాఱెఁ
తే. గరములన్ బ్రహ్మ గైకొని ♦ కలిగె నిద్ది
యేలొకో యని చర్చించి ♦ యిలను వదలె
సృష్టికర్త యారీతిని ♦ క్షితిని విడువ
నశ్రుకణమున నద్దాన ♦ నలరెఁ గపియు ౧౦ 1861
చ. జనిఁ గనినంతనే కపిని ♦ సారసనంభవుఁ డాదరించి ప్రీ
తిని గలిగించు వాక్యవిత♦తిన్ సుహితాత్ముఁడు బ్రహ్మ పల్కె; నో
వనచర! యావిశాలగిరి♦వర్యము చూడుము దేవవర్యు లిం
దనవరతంబు నుండుదురు ♦ హారిగిరీంద్రమునందు నియ్యెడన్. ౧౧ 1862
క. పలువిధములైనమూలం,బుల ఫలములఁ దినుచు నిరత♦మును నాచెంతన్
జెలఁగుచు నుండుము; నీవి,మ్ముల నీస్థలమందు వాస♦మును నాచెంతన్. ౧౨
ఆ. కొంతకాల ముండఁ ♦ గొదువ లేనట్టి శ్రే
యంబు నొందఁ జాలు ♦ దనుచు బ్రహ్మ
పలుకఁ గీశపతియు ♦ జలజోద్భవునిపల్కు
లాలకించి దేవ♦తాధిపతిని. ౧౩ 1864
క. కనుఁగొని భక్తిని దత్పద,వనజంబులు శిరము సోఁక ♦ వందనములు చే
సి నియతిని లోకకర్తను, ఘనునిం దొలిదేవుఁ గాంచి ♦ కడువడిఁ బలికెన్.
క. దేవర యాజ్ఞాపించిన, యావిధమున మెలఁగువాఁడ ♦ నస్మచ్ఛ్రేయః
పావనఫలదంబగుఁ గద, భావింపఁగ శాసన మిది ♦ పంకజసూతీ!. ౧౫ 1866
చ. అని వినయంబునన్ బలికి ♦ హర్షయుతిన్ బరమేష్ఠిశాసనం
బునఁ జని సాధుపుష్పఫల♦పూగము లెప్పుడు గల్గు భూజరా
జిని దగు మేరుపర్వతముఁ ♦ జేరి పితామహలబ్ధదోర్బలం
బున వనసీమ నందు ఫల♦మూలసుకృతాశనుఁడై యథేచ్ఛఁగన్. ౧౬ 1867
సీ. ఒకచోటఁ దేనెలఁ నొకచోట ♦ బహుపుష్పముల గ్రహియించుచుఁ ♦ జెలఁగి ప్రతిది
నమునందు సాయంత♦నమునఁ బితామహసన్నిధి కేగుచు ♦ సంగ్రహించి
నట్టిసుమంబుల ♦ నమలఫలంబుల దేవతాధీశ్వరు♦దివ్యపాద
ములకు నర్పించుచుఁ ♦ బోవుచు వచ్చుచు గిరి బహురీతులఁ ♦ దిరుగునతని

ఆ. కాల మొక్క కొంత ♦ గడచె నివ్విధిఁ గొంత,కాలమేగఁగీశ♦కాంతుఁ డొక్క
తటిని దప్పిచేతఁ ♦ దద్దయుఁ బీడింపఁ,బడియె రామచంద్ర! ♦ పార్థివేంద్ర!.

చ. చని చని యుత్తరంబున వి♦శాలముగాఁ దగు మేరుశృంగమం
దు నిఖిలపక్షిసంఘములు ♦ తోరపు వేడుక నుండఁ దేటఁగాఁ
గనఁబడువారి చల్లఁగను ♦ గ్రాల మనోహరమౌ సరస్సునుం
గనియెను; దత్తటంబున స్వ♦కంబగు *కేసరజాల మెంతయున్. ౨౧ 1869

తే. గాలితాఁకునఁ జలియింపఁ♦గా నిలిచెను;
దత్సరస్సున నాత్మవ♦క్త్రింపుఛాయఁ
గనియె; నంతర్జలంబునఁ ♦ గానఁబడు ని
తం డెవండొకొ యితఁడు నా♦దన్యువె యగు. ౨౨½ 1870

క. రూపము కడుఁ గొప్పదిగా, నీపట్టునఁ దోఁచుచున్న♦దే యని కడఁకన్
గోపముమీఱఁగఁ జూచెను;, రూపం బది తన్నుఁ బోలి ♦ క్రోధమునొందన్.

చ. ఇతఁడు మదీయశత్రువగు ♦ నిట్టిమహోగ్రమూ మూనియున్నవాఁ
డితనిని దుష్టభావమున ♦ నీగతి మించెడువానిఁ జంప కే
గతి విడువంగనౌ; ననుచు ♦ గాఢరుడావిలమానసంబునన్
జతనముమీఱ నెంచి సహ♦జం బగువానరచాపలంబునన్. ౨౪½ 1872

ఆ. పైకి నెగిరి దుమికెఁ ♦ బ్లవగేంద్రుఁ డా,హ్రద,మందు దానిఁ జంపు♦నాశయమున
జలములందు మునిఁగి ♦ చయ్యన నాతఁడు, పైకి లేచెఁ గానఁ♦బడమి వైరి. ౨౫½

క. ఆతరుణమునందే యో,షాతనువున నాతఁ డొప్పె ♦ క్ష్మాపతినాథా!
చేతోహారియనంగను, నాతనువు విలాసయుక్తి ♦ నలరెన్ మిగులన్. ౨౬

సీ. అతిశయలావణ్య ♦ మలరార విస్తీర్ణ జఘనయై భ్రూవిలా♦సమునఁ జెలఁగి
నీలకుంచిత కేశ♦జాలముల్ మెఱయంగ సస్మితవక్త్రంబు ♦ చారుతరము
గాఁ గనంబడుచుండఁ ♦ గమనీయతరపీనకుచయుగళంబును ♦ గొమరుమిగుల
బుజుయష్టిలతకమ్ర♦రీతి నొప్పెడుగతి మంగళప్రదయన ♦ నుహిళ యద్ది

తే. హ్రదతటంబున వెలసె; నా♦రమణి యుప్డు
కాంత త్రైలోక్యసుందరి ♦ కమలరహిత
యైన లక్ష్మివిధంబున ♦ నంబుజారి
చంద్రికయుఁ బోలి విమలయై ♦ సరసగతిని. ౨౭ 1875

క. కనువారిచిత్తముల కా, ర్తిని గల్గఁగఁజేయ జాలి ♦ దివ్యతనువునన్
వనజాలయఁ బార్వతి వా,ణిని బోలుచు దివ్యకాంతి♦నిచయముచేతన్. ౨౭½

క. నలుదెసల వెలయఁజేయుచు, నిలిచె నటన్; దేవవిభుఁడు ♦ నిఖిలజగత్సృ
ష్టిలలితుఁడై తగు శతధృతి, కలుషహృదంఘ్రిద్వయంబుఁ ♦ గడుభక్తి తగన్.

* చలత్కేసర మాత్మానం కృత్వా తస్య తటే స్థితః-అనిమూ.

తే. చక్కఁగాఁ గొల్చి మరలి యా♦సరణి స్వర్గ
పురికిఁ బోవంగ వచ్చె నా♦తరుణమందె;
యప్పుడే భాస్కరుండు వి♦యత్తలమునఁ
దిరుగుచున్ వచ్చె నెందు నిం♦తియుఁ జెలంగు. ౩౧ 1878

చ. వనమున దేవనారివలె ♦ వర్ధిలు నాతనుమధ్య వెల్గ దే
వనికరనాథభాస్కరులు ♦ వచ్చి కనుంగొని రేక కాలమం
దనితరదృష్టరూపమున ♦ నందుఁ జెలంగెడు నాతలోదరిన్
మనసిజతాపముం గనిరి ♦ మానినిఁ గాంచిన యంత నిర్వురున్. 33 1879

తే. క్షుభితసర్వాంగులై శత♦కోటిహస్తుఁ
డబ్జమిత్రుండు చిత్రమా ♦ నౌర! యిట్టి
తన్విరూపంబటంచును ♦ దలఁచి త్యక్త
ధైర్యులై; రంత నింద్రుచి♦త్తంబు కలఁగి ౩౪ 1880

క. చ్యుతిఁ గాంచెను రేత స్సా,నితంబినీశీర్షమందు ♦ నిల్చె నదియు నీ
గతి నా లేమను బొందక, శతమఖుఁ డపగతమదుండు ♦ చయ్యన నయ్యెన్.

చ. వనితయు నింద్రుకాంక్షమెయి ♦ వానరనాథు మహాబలాన్వితున్
గనియె నమోఘవీర్య మది ♦ గావునఁ బుత్త్రుఁడు నట్టివాఁడుగాఁ
దనరెను *వాలరాశిఁ బడెఁ ♦ దన్నసబీజము గాన వాలి నాఁ
దనయుని పేరు లోకమునఁ ♦ దద్దయు విస్తృతి నొందె రాఘవా!. ౩౬ 1882

క. సరసిజమిత్త్రుండును రతి,వరువశమున వర్తిలుటను ♦ వనితగళమునన్
బరమాద్భుతి బీజమునుం,చె రమణినిం గూర్చి శుభము♦చెందువచనమున్.

ఆ. ఒక్కదానినైన ♦ నక్కడఁ బల్కక, యూరకుండె రవియు; ♦ నుడిగె మోహ
మతని కంత బీజ ♦ మానసి తాగళ,మందుఁ బడినఁ దనయుఁ ♦ డప్డు దొడవె.

క. ధరణిని సుగ్రీవుం డనఁ, బరఁగెఁ దనూజుం డతండు ♦ పటువీర్యమునన్
గర మద్భుతరీతిని ని,ర్వురుతనయులు చెలఁగి రగచ♦రులు బలయుక్తుల్. ౩౯

చ. సురపతి యంత నాత్మజుని ♦ శూరునిగాఁ దలపోసి యాకపీ
శ్వరునకు స్వర్ణమాలికను ♦ సాధుగుణోన్నతి నొప్పుదాని న
క్షరముగ నుండుదాని నిడి ♦ స్వర్గము చేరఁగఁ బోయె; నంత భా
స్కరుఁడును స్వాత్మజన్మునకు ♦ సర్వవిధంబులఁ దోడ్పడన్ నృపా!. ౪౧ 1886

క. హనుమంతుని మతిమంతుని, గనఁబఱచి నభంబుఁ జేరఁ♦గాఁ జనియె; నిశా
వనితామణి మెలమెల్లనఁ, జనఁగా నుదయించెఁ బద్మ♦సఖుఁ డట్టితఱిన్. ౪౨

చ. వనితగ మాఱియున్న కపి♦వర్యుఁడు పూర్వమురీతిఁ గీశతం
గనియె; యథాప్రకారముగు ♦ కమ్రకపిత్వము నొంది యంతలో

* వాలేషు పతితం బీజం వాలీనామ బభూవ హ-అనిమూ

గనియెను గామరూపులయి ♦ గాఢబలోన్నతులై చెలంగు నా
తనయులఁ బింగళేక్షణుల ♦ దస్యుభయంకరులన్ ముదంబునన్. ౪౫ 1888

ఆ. అమృతకల్పములగు♦నట్టి తేనెలఁ దెచ్చి
తనయులకు నొసంగెఁ ♦ దదవసరము
నందు ఋక్షరజసుఁ; ♦ డంతఁ దత్తనయులఁ
గొనుచు బ్రహ్మకడకుఁ ♦ జనియెఁ బ్రీతి. ౪౬ 1889

చ. శతధృతి పుత్రయుగ్మయుతు ♦ సంతసమున్ మది లజ్జయున్ దగన్
హితమును గోరి వచ్చిన య♦హీనబలాఢ్యుని వానరేంద్రు ను
న్నతి మెఱయంగ నూఱడిల ♦ నైజమతిప్రతిభావిశేషసం
గతి నొనరించి పల్కెను ♦ గ్రన్నన నిర్జరదూత నొక్కనిన్. ౪౭ 1890

క. పిలిచి మదీయాజ్ఞను మం,గళకరకిష్కింధనామ♦కంబగు పురి కి
మ్ములఁ జని గురుతరమగుచుం, బొలుపొందె యనేకగుణవి♦భూతులఁదగుచున్.

ఆ. అలరు నందుఁ బెక్కు♦హరియూథములు తగుఁ;
గామరూపులగుచుఁ ♦ గపివరేణ్య
లందు సుంద్రు రత్న♦సందోహ మలరారు
దానిఁ గనుము వేగ ♦ తరలిపోయి. ౪౯ 1892

సీ. పుణ్యాపణంబులఁ ♦ బొలుపొంది యతివిశాలంబయి దుర్గము♦లను జెలఁగుచు
నాలుగుజాతుల ♦ నోలి నొప్పుచు విశ్వకర్మనిర్మితమయి ♦ కమ్రతరము
నైతగు కిష్కింధ ♦ యనుపుర మయ్యది; మన్నియోగంబునఁ ♦ గ్రన్ననఁ జని
హరిపతి నీతని ♦ నాత్మజయుక్తుని నభిషేక మొనరింపు ♦ మందు యూథ

ఆ. పాలకులను మఱియుఁ ♦ బ్రాకృతకపులను, బిలువనంపి దేవ♦తలను జేర్చి
యాయతాసనంబు♦నందుఁ గూర్చుండఁగాఁ, జేసి కపివరేణ్యుఁ♦జేయు మితని.

క. కనినంతనె మతిమంతు ని,తని వారలు సేవకులయి ♦ తమ కధిపతిగాఁ
గను దలఁతు రెల్లవేళల;, నని విధి యానతియొసంగ ♦ నాకపి యలరన్. ౫౨

ఆ. అమరదూత ముందు ♦ హరిపతిచనుచుండ
శుభపురంబు దానిఁ ♦ జొచ్చి గుహను
బోలి యున్నదానిఁ ♦ బొలుపొందు పవనవే
గమునఁ జేరి కీశ♦కాంతు నందు. ౫౩ 1895

క. వనజజునానతి సింహా,సనమున నలరంగఁజేసి ♦ త్ర్యాపాలకు లే
యనువున నభిషిక్తులుగాఁ, దనరుదురో యావిధమునఁ ♦ దగువిభవమునన్.

తే. మంగళస్నాన మొనరించి ♦ మహితపూజ
లందఁగాఁ జేసి నృపుఁ జేసె; ♦ నంత నతఁడు

బద్ధముకుటుండు శ్రీసరి♦భాసమానుఁ
డఖిలమణిగణభూషితుం ♦ డగుట నపుడు. ౫౫ 1897

క. హరిగణముల కధిపుండై, పరిపాలన మొప్పఁ జేసెఁ ♦ బ్లవగవితతి యీ
ధరణిని వార్ధిద్వీపోత్కరమున వసియించు నెద్ది ♦ దానికిఁ బ్రభువై. ౫౬

తే. *వాలిసుగ్రీవుజనకుఁడై ♦ వఱలు బుక్ష
రజసుఁడని చాటఁ బంచె నిం♦ద్రప్రభాక
రులకుఁ దల్లియుఁ దండ్రియుఁ ♦ దలఁప నితఁడె
యని స్మరించిన శుభమగు ♦ నవనినాథ!. ౫౭ 1899

క. వినిపించినఁ దా వినినను, మనమునఁ గలవాంఛితములు ♦ మానితరీతిం
గను సిద్ధి దీనిమహిమను, నని నారదుఁ డప్డు చెప్పె ♦ నవనీనాథా!. ౫౮

ఆ తెలిపినాఁడ నీకుఁ ♦ దెల్లంబుగాఁగ నీకథను దత్త్వముగను ♦ గవుల జనన
మును హరీశ్వరులయి ♦ భూమిపై ఖ్యాతిని, బడసినట్టి విధము ♦ పార్థివేంద్ర!.

అధికపాఠము, ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨ - వ సర్గము.

రావణుఁడు సనత్కుమారునితో సంభాషించి విష్ణుమహిమను దెలియుంగుట.

క. అని యిటు పౌరాణికగాథను పావనతరము మాని♦తల్లజుఁడు వచిం
చిన విని సోదరయుతుఁడై, జనపతి పీఁగుండు రామ♦చంద్రుఁడు మిగులన్. ౧

ఆ విస్మయంబు నొంది ♦ విబుధమునీంద్రునిఁ
గాంచి యిట్లు పలికె; ♦ గాథ యిద్ది
పుణ్యతరము వింటిఁ ♦ బొలుపొందు మీకృపఁ
బరమకౌతుకంబు ♦ భాసిలె మది. ౨ 1903

క. జననము కపిసోదరులది, విన వినఁ జిత్రంబుగాఁగ ♦ వెలసెడు సురరా
ట్టును భాస్కరుండు తేజంబున మెఱయుచుఁ గపివరులుగఁ ♦ బుట్టిరి గాదే.

క. కనుకని వీరలు వెలయుట, యనఁ జిత్రం బేమి యుండ ♦ దారయ ననఁగా
విని బ్రహ్మముని యగస్త్యుఁడు, ఘనబాహూ! వృత్తము చిర♦కాలజమిదియౌ.

చ. కలదొక వేఱుగాథ యది ♦ గ్రాలు పురాతనమై మనోజ్ఞమై;
ఖలుఁడని పిల్వఁగాఁబడెడు ♦ కర్బురనాథుఁడు రావణుండు మీ
లలన నదేల దొంగిలెనొ ♦ లక్ష్మణపూర్వజ! యావిధంబు నేఁ
దెలిపెద శ్రద్ధయుంచి వినఁ ♦ దృప్తియు మోదముఁ గల్గు దానిచేన్. ౬ 1906

---

* ఇంద్రప్రభాకరులకుఁ దల్లియుఁ దండ్రియు-అనఁగా నింద్రసూర్యులే బుక్షరజసునికిఁ దనయులై పుట్టిరని భావము. ఈవిషయము ద్వితీయసర్గమునందు శ్రీరాముని ప్రశ్నమునఁ దేటపడఁ గలదు.

క. మును కృతయుగమున బ్రహ్మకుఁ, దనయుండు సుతేజనుండు♦ధన్యుఁడు నగుచున్
వనజాప్తురీతిఁ గ్రాలుచుఁ, దనరారు సనత్కుమారుఁ ♦ దా నొకచోటన్. ౭౪

చ. కనియెను రావణుండు సుర♦కాండనమస్కృతుఁ జూచినంతనే
వినయముతోడ మ్రొక్కి మది♦ వేడుక దోసిలి యొగ్గి సత్యవా
క్కునఁ జెలువొందు మౌనిగణ♦కుంజరు నాతనిఁ జూచి యిట్లనున్;
మునివర! దేవతావితతి♦ముఖ్యుఁడు లోకములందు శ్రేష్ఠుఁడున్. ౯ 1908

క. బలవత్తరుండు నెవ్వఁడు, గలఁ డెవ్వని నాశ్రయించి ♦ కర్బురులను వై
రుల దేవతలు జయింతురొ, యిల నిత్యము జనులు భక్తి♦ నెవనిఁ గొలుతురో.

క. ఎవ్వనిఁ గూర్చి యజింతురొ, యెవ్వని ధ్యానింతురొక్క♦యెలమిని యోగుల్
అవ్విభునిఁ జక్కఁ దెల్పుము, యెవ్వని వినఁ బాపజాల ♦ మేగునొ వెలికిన్.

క. మునివర్య! తపోరాశీ!, యన రావణుప్రార్థతంబు ♦ ధ్యాననియతదృ
ష్టిని జూచి మహాయశుఁడో, మునిపతి ప్రేమమున దనుజ♦ముఖ్యా! వినుమా.

చ. అని యిటు పల్కె; లోకముల ♦ నద్భుతశక్తి నెవండు తాల్చునో
జననవిధం బదెవ్వనిది ♦ చక్క నెఱుంగఁగఁ జాలకుందు మో
వనజదళాక్షుఁ డవ్యయుఁడు ♦ వాసవముఖ్యసురాళిచేత నా
దనుజులచే నమస్కృతుఁడు ♦ తథ్యము విష్ణువె దానవాధిపా!. ౧౩ 1912

సీ. జగముల సృజియించు ♦ శతధృతి యెవ్వని నాభిపంకజజన♦నంబుఁ గనెనొ
యతనిలోకముల మ♦హాశక్తి నెవ్వండు పుట్టించెనో లోక♦పుంజ మెల్ల
స్థావరజంగమా♦త్మక మేనిశక్తిచే నిలిచియున్నదొ దేవ♦తలు సతంబు
విధిగ నధ్వరముల ♦ వేల్తురో యెవ్వని ప్రీతికై, యెవని సం♦ప్రీతిమెఱయ
తే. నాశ్రయింతురొ, యెవ్వని♦యాదరమున
నమృతపానము చేసిరో, ♦ యఖిలమర్త్య
లెవని ధ్యానింతురో, యోగు ♦ లెవని వేద
పాంచరాత్రపురాణాళిఁ ♦ బరమనియతి. ౧౪ 1913

క. మనముల ధ్యానింతురొ; యజ్ఞనిచయముల వేల్తురో; వి♦శాలయశుఁడు పా
వనకీర్తి యెవఁడు దితిజుల, దనుజుల రాక్షసుల నింకఁ ♦ దగు సురరిపులన్.

చ. అనిమొనఁ దా జయించునొ మ♦హాత్ముఁడు శ్రీపతి సర్వదేవతా
వినుతుఁ డతండె యొప్పు నను♦విప్రమునీంద్రుని వాక్యవర్యమున్
విని దనుజేశ్వరుండు మది ♦ వేడుక లూరఁగ మ్రొక్కి మౌనివ
ర్యుని భజియించుచుం బలికె; ♦ నో మహితాత్మక! యోగిపుంగవా!. ౧౫

సీ. దైత్యరాక్షసులును ♦ దనుజు లింకను గల్గు సురవైరు లామహా♦శూరుచేత
హతులయి యేగతి♦నందువారలొ తెల్పు, మెవ్వరు తెగిరొ యా♦యీశుచేత;

నన మౌనినాథుఁ డి♦ట్లనియె రావణుఁ జూచి దనుజు లెవ్వరు దేవ♦తాహతులగు
దురో, వార లేచేయ♦మురు స్వర్గమును, బరిభ్రష్టులై యందుండి ♦ వసుధఁబుట్టు
తే. చుందు; రాత్రియపూర్వాగ్ని♦తోరుపుణ్య
పాపసుఖదుఃఖములచేత ♦ భవముఁ గనుచు
మృతిని బొందుచు నుందు; రే♦యే సురారు
లాజనార్దనుచేత మ♦హాత్ముచేత. ౨౧ 1916

తే. చక్రధారలఁ బూనికఁ ♦ జంపఁబడుదు
రో మహాపుణ్యతనులయి ♦ యొప్పువార
లెల్ల వైకుంఠమును బొంది ♦ ఘాశు లగుచు
వెలయుచుందురు రావణా! ♦ విముఖు లగుచు. ౨౨ 1917

*క. హరి నగు క్రోధము చూపఁగ, వరతుల్యమె యగు నటంచు ♦ వరముని పలుకన్
సురవైరినాయకుండు విని, పరమప్రమదంబు నొంది ♦ భక్తి వెలయఁగన్.

క. హరియున్న లోకమును నేఁ, గర మరుదుగఁ బొందు టెట్లు ♦ కదనము నాకున్
సిరిపతితోఁ గల్గు నదే, కరణి నటం చాత్మలోనఁ ♦ గడుఁ దలపోసెన్. ౨౩

అధికపాఠము, రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

3 - వ సర్గము.

సనత్కుమారుఁడు విష్ణువు రాముఁడై యవతరింపఁగలఁడని వచియించుట.

క. మనమున నిట్లు దురాత్ముఁడు, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు ♦ తలపోయుట న
మ్మునిపతి యెఱింగి యాగతి, ననియె మహాబాహురాజ♦తాంగా! నీకున్. ౧

క. దుగ మొనఁగూడును గోరిక, లరుదగుకీర్తిన్ ఫలించు ♦ నట్లాట నికన్
బరిపరిఁ దలఁపక సుఖివై, చరియింపుము నీవు కొంత♦సమయం బిలలోన్. ౨

చ. అన విని యామహాభుజుఁడు ♦ హర్షము పొంగ మహాత్ము నామునిం
గనుఁగొని యావిధిం బలికెఁ ♦ గ్రమ్మఱ; నాతని కెన్న లక్షణం
బన నది యెట్టిదా తెలియఁగు ♦ నంతయుఁ జెప్పుము; మౌనిపుంగవా!
యన దనుజేంద్రవాక్కు విని ♦ యమ్ముని సర్వము నీకుఁ దెల్పెదన్. ౩ 1922

చ. వినుమని యిట్లు పల్కె; సుర♦వీరరిపూ! పరమాత్ముఁ డానసా
తనుఁడు జగత్ప్రభుండు సుర♦తల్లజుఁ డెల్లెడ నుండువాఁడు; వ్య
క్తిని గనకున్నవాఁడు సగుఁ ♦ గేశవుఁడే యని నమ్ము మాతఁడే
యొనరిచె నీచరాచగమ♦యోగ్విని మూఁడుగ నాత్మశక్తిచేన్. ౪ 1923

సీ. ఆదినారాయణుం ♦ డాతఁడే భూమిని, సంతరిక్షమున స♦ర్వాలయమునఁ
బర్వతంబులయందు ♦ వనముల స్థావరములను గ్రామవ్యూహ♦ములను నగర

* క్రోధోపి దేవస్య వరేణ తుల్యః-అనిమా.

ములనిండియుండును♦మూర్తియోంకారంబుసత్యంబుసావిత్రి♦క్షమయునతఁడె
యగు ధరాధరధరుం♦డయి దేవుఁడాతం డనంతనామంబున ♦ సంతతంబు

తే. విశ్రుతుండగు; సూర్యుండు ♦ విధుఁడు యముఁడు
కాల మనలుండు వాయువు ♦ బాలుఁ డబ్జ
భవుఁడు పరమేశ్వరుండును ♦ బగలు రేయి
యుభయసంధ్యలు నాతఁడై ♦ యొప్పుఁ జుమ్ము. ౮ 1924

చ. వెలుఁగఁగఁ జేయుఁ దానె కడు ♦ వేడుక వెల్గును నిండియుండు ని
మ్ముల గ్రహియించు లోకములఁ ♦ బుట్టఁగఁ జేయును జంపు నేలు శ్రీ
లలితుఁడు దండనంబును వి♦లాసముగా నొనరించుఁ గ్రీడలఁ
బలుపును లోకనాథుఁడయి ♦ శాశ్వతుఁడై భవనాశహేతువై. ౯ 1925

తే. విష్ణు వగుచుఁ బురాణుఁడై ♦ వెలయు నితఁడె;
పెక్కుమాటల నిం కేల ♦ నొక్కఁడైన
హరియె త్రైలోక్యమగు చరా♦చరము నెల్లఁ
గలయ వ్యాపించి యుండును ♦ గర్బురేంద్ర!. ౧౦ 1926

సీ. కువలయదళములా♦గున శ్యామవర్ణాంగుఁ డగుచుఁ గింజల్కమ♦ట్లరుణమైన
యంబరం బలరార ♦ నభ్రంబునందుఁ బ్రావృట్కాలమునఁ దటి♦ద్విలసితమగు
జలదంబురీతిగా ♦ వెలయుచు; శ్రీకాంతుఁడై నరదాంగుఁడై ♦ యంబుజారు
ణాక్షుఁడై శ్రీవత్స ♦ మాయతోరస్సునఁ గ్రాలఁ శీతాంశుల♦క్షణము గల్గి

తే. *మెఱుపు లంబుదములనుండి ♦ మించునట్లు
సమరరూపిణి లక్ష్మియు ♦ సంతతంబు
తచ్ఛరీరంబుననె యుండు ♦ దలఁప నతఁడు
గనఁగ సురల కళకర్యుఁడౌ ♦ దనుజనాథ!. ౧౩ 1927

క. సురవైరులు పన్నగులును, బరికింపం జాల రతనిఁ ♦ బరమేశుఁ డదె
వ్వరిని గృపం జూచునో యా, పురుషుఁడె యాతనిగనంగఁ♦బోలునుజుమ్మీ!.

తే. యజ్ఞఫలములఁ దపముల ♦ నఖిలదాన
ములను యోగంబులను సిరి♦వెలయు నతఁడు
గన నశక్యుండు; విను మిఁకఁ ♦ గర్బురేంద్ర!
తద్గతప్రాణచిత్తులై ♦ తగినభక్తి. ౧౫ 1929

క. వనజాక్షపరాయణులై, యనిశము వర్తించువారి ♦ కాతఁడు ప్రీతిం
గనఁబడు జ్ఞానాగ్నిని బా,పనిచయమును గాల్చువారిఁ ♦ బాలించుఁ జుమీ.

క. వారికె కన్పడు రావణ,, వారిజదళ నేత్రు శ్రీశు ♦ వైకుంఠుని నీ
వారసి కనఁదలఁచితివే, నారీతి వచింతు వినుము ♦ యది యొప్పినచోఁ. ౧౭

---

* సంగ్రామరూపిణీ లక్ష్మీః-అనిమూ.

తే. కృతయుగంబేగఁ ద్రేత నా ♦ నెసఁగు యుగము
రాఁగఁ దన్ముఖమందు సు♦రలకు మర్త్య
లకును హితమొనఁ గూర్ప ని♦లావతిస్వ
రూపమునఁ బుట్టఁగలఁడు సం♦తాపహరుఁడు. ౨౪ 1932

సీ. ఇక్ష్వాకునృపులకు ♦ నెల్ల నెవ్వఁడు విభుం డగుఁ జుమ్ము దశరథుం♦డనెడు రాజ
తత్సూనుఁడై మహా♦త్తరతేజుఁడై రాముఁ డనుపేరు దాల్చి తా♦గును బులస్త్య
వంశవర్ధన! బుద్ధి♦బలములఁ దేజంబునను బరాక్రమమున ♦ వినుతుఁ డగుచు
గురుతరబాహుఁడై ♦ వరసత్త్వవిభవుఁడై యొప్పున భూమినా ♦ నొప్పఁ జుమ్ము
తే. భానురీతి దుష్ప్రేక్ష్యుఁడై ♦ బవరములను
శత్రువులఁ జెండఁగలఁడు శ్రీ♦నరసిజాక్షుఁ
డాదినారాయణుండె రా♦మాహ్వయమునఁ
బుట్టఁగలఁడు ప్రభుత్వంబు ♦ పొదలునట్లు. ౨౫ 1933

చ. జనకునిచేత నాతఁడును ♦ సాధుమనస్కుని భ్రాతఁ గూడి ధ
ర్మనిరతచిత్తుఁడై గురుత♦రంబగు దండకకాననంబునన్
దనసతిఁ గూడియే తిరుగుఁ ♦ దత్సతి సీత యనంగ నొప్పు నో
దనుజవిభూ! యదృష్టవతి ♦ తత్సతి లక్ష్మియె సీతనాఁబడున్. ౨౬ 1934

క. జనకున కామెయె పుత్రిక, యనఁబడు ధరనుండి యొదవె ♦ నాసుదతి జగం
బున నసమానసురూపం,బున వెలసెడు లక్షణములఁ ♦ బొలుచు ననమ్మై.

తే. ఛాయ యెడఁబాయకే వెంటఁ ♦ జనెడురీతి
జంద్రికయు శశి వీడని ♦ చందమునను
రామునెడఁ బాయ దామహా♦రణ్యమందు
శీలమందు నాచారమం ♦ దాలతాంగి. ౨౮ 1936

క. వినుతింపంబడుగుణముల, ననుపమయే యగును ధైర్య ♦ మలర సుదతి కో
దనుజేంద్ర! రవికి రశ్మిగ,తిని నేకత్వమునఁ దగువి♦ధిం గనుపట్టున్. ౨౯ 1937

క. వినిపించితి నీవార్తను, దనుజేశా! విడువకుండఁ ♦ దగుభంగి సనా
తనుఁడై యవ్యయుఁడై దే,వనికరపతియైన చక్రి♦వార్తల నిచటన్. ౩౦

చ. అని యిటు లామునిప్రవరుఁ ♦ డాడిన విక్రమనంపదంధుఁ డా
దనుజవిభుండు రామనృప♦తల్లజ! నీయెడఁ దాఁ బగం గొనం
గను దలపోసి యెంచె నిటు; ♦ త్క్షాసురమాని వచించె నీవిధం
బున నిది చక్క నున్నయది ♦ భూమిఁ జరించెద స్వేచ్ఛమీఁఁగన్. ౩౧

క. హరితోఁ బగఁ గొనియెద నం,గర మొప్పను నాకు నట్టి♦గతియైన నటం
చురుతరముగ నెంచుచు హ,ర్షరతిం జెలువారె మదిని ♦ రావణుఁ డనుచున్.

క. మునిపతి చెప్పినకథ విని, జనపతినేత్రద్వయంబు ♦ సంతతమునఁ బొం
గను శీఘ్రచాలనంబును, గనఁబడ నాయర్థ మాత్మఁ ♦ గడుఁ జింతించెన్. ౨౯

ఆ. కథను వినినకొలఁది ♦ గాఢహర్షమువిస్మ,యమునుబొదలఁగా న♦యనయుగంబు
వెలయ జ్ఞానివర్య! ♦ వివరింపుమా పూర్వ,తరచరిత్రములను ♦ మరల నాకు.

అధికపాఠము, మూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪ - వ సర్గము.

అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణుని నిశ్చయ మెఱింగించుట.

క. అన విని కుంభప్రభవుఁడు, ఘనతేజుఁడు పృథుయశుండు ♦ క్ష్మాపతిఁ బ్రణతుం
గని బ్రహ్మ యీశునకుఁ జెప్పినరీతిని బల్కె సత్య♦విక్రమ! రామా!. ౧ 1943

క. తరువాతికథం జెప్పెదఁ, బరమప్రమదంబు మీఱఁ ♦ బల్కులవానిన్
ద్వరపడ కాలింపుమటం, *చురుముదమున హెచ్చరించి ♦ యొకపరి నేనున్. ౨

క. వినినాఁడ గాథ దానిని, వినినట్లుగ జరిగినట్లు ♦ వివరించెద నం
చనుపమమోదంబున రా,మున కిట్లని తెల్పెఁ బూజ్య♦బుద్ధి యలరఁగన్. 3

క. గురుబాహూ! దుర్మతి యా, సురరిపునాథుం డతండు ♦ క్షోణీసుత ని
ష్కారణన్ దొంగిలె నిందుల, కురుమతి యోజించియిదియె♦యుక్తమటంచున్.

క. మును హిగిరివర మని ఖ్యా,తిని గాంచిన మేరువున న♦తిస్థిరయశుఁడా
మునిపతి నారదుఁ డీగా,థను దెల్పెను నాకు బాహు♦దర్పవిభూషా!. ౫ 1947

క. సురగంధర్వులు సిద్ధో,త్కరమును మునివర్యులు వినఁ♦గా శిష్టకథన్
ధరణీశా! నారదుఁ డా,వరతేజుఁడు స్మితము తోఁపఁ ♦ బల్కెం బుణ్యా. ౬

క. మానాభిభూషితా! భూ,జానీ! శ్రీరామచంద్ర! ♦ చారుతరంబై
గానంబడు తేజముగల, యానారదుఁ డనువదింప ♦ నట్టికథ యిలన్. ౭ 1949

క. పాపౌఘముల నడంచుచు, నేపారును దాని వినుము ♦ నృపవర! దేనిన్
శ్రీపతి హితమును విని ముని,భూపులు సురతల్లజులును ♦ మునిపతి నతనిన్. ౮

తే. హర్షపర్యాకులేక్షణు♦లై వచించి
రిట్లు మీ రిష్టు చెప్పిన ♦ యీసుగాథ
నెవరు విందురో చెపుదురో ♦ యెలమిఁ బుత్ర
పౌత్రయుతులయి సురభూమిఁ ♦ బడయఁగలరు. ౯ 1951

అధికపాఠము, నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* త్వరాయాం మితి చామంత్ర్య-అనిమా.

౫ - వ సర్గము.

రావణుఁడు శ్వేతద్వీపమున కరుగుట.

క. విను మవ్వలివార్తల నో, జనవర! రావణుఁ డతండు ♦ క్ష్మాస్థలి నెల్లన్
దనివారన్ దిరుగుచు జ, న్యమును గోరుచు శూరదనుజ♦ముఖ్యులతోడన్. ౧

తే. దైత్యదానవరక్షో♦తతి నెవండు, బలయుతుండని తనచెవిఁ ♦ బడునొ వాని
సంగరార్థియు బలదర్ప♦శాలిదనుజ, సత్తముఁడుపిల్చుఁ జేయుమా♦జగడమనుచు,

క. తిరుగుచు నీగతి స్వేచ్ఛఁగ, ధరణీస్థలి నెల్ల రామ♦ధరణీశా! యా
పరమేష్ఠిచెంతనుండియె, యరుదెంచెను నారదముని ♦ నభ్రమునందున్. 3

చ. ఘనముల వెన్కనున్న ముని♦కాంతుని రెండవ యంశుమంతుఁడే
యనఁదగువానిఁ గాంచి యతి♦హర్షము పొంగఁగఁ జెంత కేగి వం
దనము నొనర్చి కేల్మోగిచి ♦ తా నపు డిట్లనె రావణుండు; స
న్మునివర! పెక్కుసార్లు మదిఁ♦బోలినయట్లుగ శక్తిమీఱఁగన్. ౪॥ 1955

తే. బ్రహ్మలోకంబు మొదలుగఁ ♦ బరఁగులోక
జాలములఁ జూచియున్నారు ♦ సకలలోక
ములను బలవంతులగువారి ♦ మునిగణేంద్ర!
తెల్పుమా! వార లెవ్వరో ♦ తేటపడఁగ. ౫॥ 1956

క. వారలతో మార్కొనఁగాఁ, గోరెద నాయిచ్చకొలఁది, ♦ క్షోణిం దగున
వ్వారలఁ దెల్పుము మఱి య, వ్వారలు లోకాంతరముల ♦ వఱలిననైనన్. ౬

చ. అనుటయు నారదుండును దు♦రాత్మునిమాటల లోఁ దలంచి యొ
క్కనిమున మళ్లి ధ్యానమును ♦ గ్రన్నన సల్పి వచించె నిట్టు; లో
దనుజగణేంద్ర! పాల్కడలి♦దాపున ద్వీప మదొండు రాజిలున్
ఘనతరమౌచు నచ్చటను ♦ గన్పడుమానవు లుగ్రతేజులై. ౭॥ 1958

సీ. చంద్రసంకాశులై ♦ సాంద్రబలోపేతులై మహాకాయులై ♦ యతులవీర్య
మొప్పార మేఘగ♦ర్జోరునిస్వనములు గలిగి తోష్పడుశక్తి ♦ నలరి ధైర్య
మొప్పఁగాఁ బరిఘబా♦హువులు చెన్నలరార నుందురు తద్ద్వీప♦మందు దనుజ
పుంగవా! నేఁ గంటి ♦ పొలుపుగ వారలబలవీర్యయుక్తుల ♦ భాసమాన

తే. తనువు లలరారు వారి ని♦త్తఱిని నీవ, దెవ్వరిని గోరితివొ వార ♦ లెల్ల నందు
వాసమును జేయుచున్నారు ♦ వైభవమున, ననెడునారదుపల్కుల ♦ నాలకించి.

చ. పలికెను రావణుండు ముని♦పార్థివ! యచ్చటిద్వీపమందు దో
ర్బలమున నిట్టివారలుగ ♦ భాసిలువార లదెట్లు పుట్టిరో
యలఘుమతుల్ చెలంగఁ దగు ♦ నమ్మనుజోత్తము లెల్లఁ దెల్లనై
వెలసెడు ద్వీపమం దచట ♦ వేడుక బూరఁగ నుండు టెట్లొకో? ౧౦॥ 1960

తే. ఈమహోత్తరవృత్తాంత ♦ మెల్లఁ బ్రీతి, నారదా! మానిపుంగవ! ♦ నాకుఁ దెల్పు
మీజగం బెల్లఁ జూచితి ♦ విద్ది నీకుఁ, గరతలామలకంబుగఁ ♦ గానఁబడును. ౧౨
క. అనినన్ రావణునకు నా, ముని యిట్లను; వార లెల్ల ♦ సురహారి భక్తిన్
దనరి యనన్యమనంబుల, ననిశ మ్మొప్పుదురు విష్ణు ♦ లందును భక్తుల్. ౧౩
ఆ. భూసురార్చనలను ♦ బొంగుచు నొనరింతు, రేకమూర్తియందె ♦ హృదయభావ
ములు తగంగ వారు ♦ పొలుతురు దనుజేంద్ర!, చక్రియందె మాన ♦ సములు దగులు.
క. హరిభక్తప్రాణులునై, హరినే సతతంబు గొల్చి ♦ యాద్వీపమునన్
నిరతము వసియించెడు భా, గ్యరతిం దొలిపుణ్యకర్మ ♦ గణమున వారల్. ౧౫
తే. కాంచఁగల్గిరి నూ! శార్ఙ్గ ♦ కార్ముకమును, వంచి శ్రీహరి సంగర ♦ వసుధ నెవరిఁ
ద్రుంచెనో చక్రయుక్తిని ♦ దుర్నవసించు, భాగ్యమునుగల్గియుందురు ♦ వారలెపుడు.
చ. క్రతుతతి సత్ఫలంబులను ♦ గాఢతపంబుల సంయమంబులన్
వితతములైన దానముల ♦ వేడుకఁ జేసిన యాఫలాళిసం
గతిని దదీయలోకమును ♦ గాంచి యటన్ సుఖయింపలేరు నూ;
దితిసుతవర్య! యం చనెడు ♦ దివ్యమునీంద్రునిపల్కు లత్తఱిన్. ౧౬ 1966
చ. విని దశకంఠుఁ డెంతయును ♦ విస్మయ మంది హృదంతరాళమం
దునఁ జిరకాల మెంచి మునితో వచియించెను నేను బోయి యా
మనుజులతోడ సంగర మ ♦ మానుషశక్తి నొనర్చువాఁడ నా
కనుమతి యిమ్మటంచుఁ బ్రియ ♦ మారఁగఁ బల్కి తదీయసమ్మతిన్. ౧౭ 1967
క. శ్వేతద్వీపమునకు సం, ప్రీతిని రావణుఁడు చనియెఁ ♦ బ్రియమున మునియున్
జేత స్సొప్పఁగ నద్భుత, మై తగు నారణము చూడ ♦ నచటికె యరిగెన్. ౨౦
క. ముని యాతఁడు రణకేళిం, గన నిత్యము నెంచుచుండుఁ ♦ గదనము చూడం
గనె ప్రీతి యతని కెక్కుడు, గనుకనె ముం దరిగె; నంతఁ ♦ గ్రవ్యాదుండున్.
చ. దనుజులఁ గూడి భూరితర ♦ దారుణసింహనినాదముల్ ప్రతి
ధ్వను లఖిలాశలన్ వెసలు ♦ భంగి నొనర్చుచుఁ బోయెఁ; బూర్వమే
మునిపతి యేగియున్నపన ♦ ముం గనుకొర్కి మహాయశుండు గా
వున బలముల్ తనుం గొలువ ♦ భూరిబలంబు తగంగఁ బొంగుచున్. ౨౧
తే. ఎద్ది సురలకు దుర్లభ ♦ మే యయితగు, నట్టి శ్వేతమహాద్వీప ♦ మంతఁ జేరె;
దానిదివ్య తేజంబున ♦ దానవపతి, పుష్పకంబందు వడఁకంగఁ ♦ బూనె మిగుల.
సీ. అనిల వేగమున స ♦ మాహతింబయి హాతహాత మేఘసముదాయ ♦ మట్లు నిల్వఁ
జాలక యుండెఁ; ద ♦ త్సచివులు రాక్షసుల్ జాతసాధ్వసులయి ♦ చక్కఁ గనఁగ
శక్యమే గాక వి ♦ శాల తేజంబున నలరునాద్వీపవ ♦ ర్యంబుఁ గాంచి
ప్రభువులై రావణుఁ ♦ బరికించి పల్కిరి; దనుజేంద్ర! జడులపో ♦ ల్కిని గనంగ

తే. నగుచు గతసంజ్ఞులైనయి యత్యంతహీన, మైనవిజ్ఞాన మొప్ప నీయవని నిల్వఁ
జాలకున్నార మింకెట్లు సంగరంబు, చేయఁజాలుదుమో మేము చెప్పఁగలవె.

*చ. అని వచియించి యాదనుజు లందఱు పాఱిరి; రావణుండునుం
గనకవిభూషితం బగుచుఁ బ్రాలెడు పుష్పకయానవర్య మె
య్యన విడనాఁడె నాదనుజు లార్తిని బాఱినయంతఁ; బుష్పకం
బును బరుగెత్తె నాయసుర పుంగవుఁ డొక్కఁడె భీమరూపుఁడై. ౨౮ 1973

క. శ్వేతద్వీపముఁ జొచ్చెను, నాతఁడె, సయ్యెడకుఁ జేరినంతనె నొకచో
భీతమృగేక్షణ లుద్ధతను, నాతనిఁ గనుఁగొనిరి; యొక్క యతివయు నందున్.

ఉ. మోమున నుస్మితం బొలయ నుందుగ నాతనిఁ గైగ్రహించి యిం
దేమి కనంగ వచ్చితివొ యేర్పడఁ జెప్పు మెవండ వీవు? నీ
ప్రేమను గన్నవాఁ డెవఁడు? వింతగ నిన్నవఁ డంపె నంచు నా
భామిని పల్కఁ గ్రుద్ధుఁడయి పంతమునన్ దనుజేంద్రుఁ డిట్లనున్. ౩౦ 1975

క. దనుజేంద్రుఁడ విశ్రవసుని, తనయుఁడ రావణుఁడనంగ ధరణిఁ బరఁగుదున్
జనుదెంచితి నీస్థలమున, కని చేయం గోరి యెవ్వఁ డగపడఁ డిందున్. ౩౨

చ. అని యిటు పల్కు రావణు దురాత్ముని నాతనిఁ జూచి నవ్వుచున్
వనితలు పల్కిరి ట్లలరి ధ్యానము లొప్పఁగ; నంత నందులో
వనిత యొకర్తు క్రోధమున వానిని గైకొని లీలచేతఁ జ
య్యన నిటు త్రిప్పుచున్ జెలుల యంతరమందుఁ బడంగఁ జిమ్మెఁ దాన్. ౩౪

ఆ. క్రిందఁబడఁగఁ జిమ్మి కేరడమున నొక్క
చెలిని బిలిచి యిట్లు పలికె నీవు
కీటకమును దీనిఁ బాటింపు మిది పుర్వ
ధ్రువము సంశయంబు తోఁప దిందు. ౩౫ 1978

క అని పల్కిన వింశతిభుజు, దనుజుని నీలాంజననిభు తను దశకంఠున్
వనితలు కైనుండి కరం, బునకున్ నడిపించి కష్టములపాల్సేయన్. ౩౬ 1979

చ. బలముల విఱ్ఱవీఁగు సురవైరివిభుండును బండితుండునై
వెలసెడు రావణుండు తను వింతగ నింతులు త్రిప్పుచుండ నొ
క్కలలనహస్తముం గఱచెఁ గాంతయు రోమపరీతచిత్తయై
వెలిఁబడఁ జిమ్మె గాఢముగ నోసఁగ విసరించు చుండఁగన్. ౩౭ 1980

చ. పురు గిది యొక్కటా! కఱచెఁ బో నిను సంచనిఁ యొక్కయింతి ని
ష్ఠురముగు కీట మియ్యది ని చోద్యము నొందుచు దానిఁ జిమ్మె సం
బరమున కప్పుడే బరికె వాఁడు నఖంబులఁ దక్కరంబుఁ గో
పరతిని బొంది యాయువిద బాపురె యీయది క్రూరకీటమా. ౩౮ 1981

* వీజ ముఖ్యా ద్రుద్రపు ష్టే సర్వ వీజా నిశాచరాః-అనిమూ.

క. అనుచుఁ విదలించె జవం,బున హస్తము దాన దాన♦వుఁడు భీతుండై
వననిధిజలములయంతర,మునఁ బవినిర్భిన్నభూధ్ర♦మువలెం బడియెన్. ౮౦

క. వననిధిజలములలోఁ బడి, మునిఁగియుఁ బైకెట్లొ చేరి♦మూర్ఖుఁడు గానన్
వనటం జెందక యుండెను;, జననాథా! యాతఁ డిట్టి♦చందమున నటన్.

క. ప్రమదలచే శ్వేతద్వీ,పమునందున్ నిగ్రహింపఁ♦బడి యిట్టులు హ
స్తములం ద్రిప్పంబడియెను, సుమహితతేజుండు మాని♦సురపతి యంతన్.

క. అసురేంద్రుని ధర్షితుఁ గని, యసమానాద్భుతము నొంది♦యాడుచుఁ దమిచే
హాసనపరుం డయ్యెను; నో,యసురాంతక! రామచంద్ర!♦యవ్వేల వినుమా!.

చ. జలనిధినీరమందుఁ బడి ♦ చారుశిరోజము లార్తి నొందఁగాఁ
గలఁగుచు యామ్యతీరమును ♦ గర్బురనాథుఁ డదెట్లొ చేరి య
గ్గలమగు శక్తితోఁ బఁగ జ♦గంబుల నెల్ల జయించితిం గదా
గలుగదు వానియం దిటులు ♦ గాఢభయం బిసుమంతయేనియున్. ౮౮ 1986

తే. అబల లౌట స్వభావమే ♦ యల్పవీర్య, మలరుచుండుట నట్టివా♦రలకుఁ జూడ
నిది విరుద్ధము లోకమం♦దిందుఁ గల్గు,మానవుల్ ప్రభవిష్ణువుల్♦మదిఁదలంప

సీ. వనితాస్వరూపంబు ♦ వఱలనుండెడు వీర లద్భుతశక్తిచే ♦ నలరుచుందు
రివ్వారలనె యమ్ము♦నీశ్వరుఁ డప్పుడు చెప్పెను నేబల ♦ మొప్పువారిఁ
గాంచి యుద్ధము చేయఁ♦గావలెనని నిశ్చయించెఁగాఁబోలునం♦చెంచి యాత్మ;
నవ్వనంబున వారి♦యాచారములఁ గాంచఁ దిరుగుచునుండి యా♦ధరణి నొకట

తే. బ్రహ్మతనయు మహాత్ముని ♦ బ్రభువు యోగి
వర్య జాజ్వల్యమానత♦పఃప్రభావ
మున వెలుంగుచు సమిధల ♦ ననలుపోల్కి
నలరెడుసనత్కుమారు ని♦ర్మలమనీషు. ౮౭ 1988

క. కనియెను బీఠంబునఁ జ,క్కనిరీతిగఁ గూరుచున్న ♦ కమ్రతనుని నా
వననిధిదక్షిణతీరం,బున గుహలో నున్నవాని ♦ బుధనుతచరితున్. ౮౯

చ. కని కరము ల్మొగిడ్చి తమ♦కంబున వందనరాజిఁ గూర్చి స
త్యనిరతిఁ గాంచి బ్రహ్మముని♦రాయె తగు నాతనిఁ బ్రశ్నచేసె ని
ట్లని; భగవంత! లోక మిది ♦ యాదిన దేవమహానీయుచేత ని
ట్లనువుగ సృష్టిచేయఁబడె ♦ నర్హు లిటన్ వసియింతు రెవ్వరో!. ౯౦ 1990

క. జ్ఞానివరా! మానివరా!, ధ్యానింతువు బ్రహ్మ మీవు ♦ తగురీతి నిటం
గానంబడువిషయంబును, మానుగ నెఱిఁగింపు నాకు ♦ మదిఁ గల్గుకృపన్. ౯౧

తే. సర్వవేత్తవు నీవౌటఁ ♦ జక్క నాకు, వార్త నిద్దానిఁ దెల్పుమా♦బ్రహ్మమాని
వరుఁడ వని వింటి నా విని♦భాసమాన, తేజుఁడగునామునీంద్రుండు♦దివ్యదృష్టి.

చ. దనుజవరేణ్యుహృద్గతముఁ ♦ దా నవు డారసి చాల నవ్వి యి
ట్లనియెను; యుత్రకా! వినుచ ♦ రాచరమై తగులోకజాలముల్
దనరఁగుదివ్యశక్తిని స ♦ తంబు ధరించునొ యెవ్వఁ డట్టి యా
వనజదళాక్షునిం దెలియు ♦ వా రెవ రీధర దానవోత్తమా!. ౯౩ 1993

తే. ఎవనియుత్పత్తి నెవ్వరే ♦ నెఱుఁగఁజాల
కున్నవారము యెవ్వని ♦ నొప్పమీఱ
వేదవేత్తలు పురుషుని ♦ విమలరూపుఁ
దమనునకుఁ బైన నున్నట్లు ♦ తలఁచువారొ. ౯౪ 1994

సీ. ఆదిత్యరూపుని ♦ నజరుని బరమాత్ము నీశ్వరుఁగా వచి ♦ యింతురొ మును
లెవ్వని, బ్రహ్మాదు ♦ లెవ్వనినాభిని బుట్టె నా బ్రహ్మ వి ♦ బుధవరుండు
జనకుండు నా కగు ♦ శంకరుండు భవుండు కైలాసనిలయుండు ♦ కాలకంఠుఁ
డెవనిక్రోధమ్మున సం ♦ భవ మొందునో దేవతలు యజ్ఞమున విధి ♦ యలర నెవని

ఆ. నాశ్రయించి హవ్య ♦ లై యమృతంబును, ద్రాగువారొ దనుజ ♦ తతులఁ జెంది
యెవనిశ్వాసవాయు ♦ భవ మొందు వనితలు, నిన్ను విజయుఁ బట్టి ♦ సన్నుతముగ.

క. వనధిజలంబుల వైచిరొ;, దనుజులు దైత్యులును నిరృతి ♦ తల్లజులు నదె
వ్వనిశక్తి వీర్యయుతు ల,య్యనను జంపంబడిరొ దనుజు ♦ లుద్ధతు లగుచున్.

తే. కామరూపులు భుజబల ♦ గర్వయుతులు
నయ్యు నెవ్వని మాహాత్మ్యాన ♦ నవు షిశక్తు
లో, జగత్పతియగు నాతఁ ♦ డొప్పమీఱ
జగము నిద్రానఁ గల్పించె ♦ సాధురీతి. ౯౭ 1997

క. జగ మిది సజ్జను లుండఁగఁ, దగినట్లుగ సృష్టసుర్యేఁ ♦ దన్మహితునిచే
జగదధిపుని నారాయణు, నగభేదిప్రముఖవినుతు ♦ నాతని నతముల్. ౦౦

క. జను లెల్లఁ బరాయణులై, యనూనభక్తిం జెలంగి ♦ యర్చింతురు; భూ
తనికరమందున్ ద్వేషం, బనునదియే లేక యోగ ♦ మాధారముగన్. ౦౧

ఆ. పంచయజ్ఞములను ♦ బద్మనళాక్షుని, భక్తిఁ దన్పుచుంద్రు ♦ పరమనియతి
నిందునుండువార ♦ లేకాంతులయి మహా, సత్వులగుచు మిగుల ♦ శ్రద్ధగలిగి.

క. వసియించుచున్నవారో, యసురేంద్రా! మఱియు వేద ♦ మందు గురుతరా
ర్థసహితపురాణసంతతి,ని సమంజసపాంచరాత్ర ♦ నిచయమునందున్. ౦౨

క. వినుతింపఁబడునొ యెవ్వం, డనుపమమగు సాంఖ్యయోగ ♦ మందు మునులచే
తను నెవ్వఁడు ధ్యానింపం,గనుబడు నెవ్వానిఁ గూర్చి ♦ క్రతువులయందున్.

తే. హోమ మొనరింతురో యమ ♦ ర్త్యులును మునులు
హరిని భగవంతు నెవ్వని ♦ నాదరమున

మనములఁ నిల్పి కొలుతురో ♦ మధునిగ్రైట
భాఖ్యు నెవ్వఁడు చంపెనో ♦ యతని జనులు. ౬౩ 2003

క. పరికింపం దలఁతురు నూ!, సురవైరీ! శతధృతియును ♦ శుభగుణరత్నా
కరు నతని నెఱుఁగఁ జాలఁడు, ధరనెవ్వం డెఱుఁగు హరి న♦తని లోకవిభుఁ.

క. నారాయణు జగదవన,ప్రారంభుని దైవ మనుచు ♦ నతఁడే ముక్తిం
జేరం జను, సంశయమే, యూరసినఁ లేదు దాన♦వాధిప! వింటే. ౬౪ 2005

చ. అనెడు మహర్షి వాక్కులను ♦ హర్షయుతాత్మ గ్రహించి దేవమా
నిని గని రావణుం డనియె ♦ నెమ్మిని; దేవుఁ డదెట్లు కన్పడుఁ?
వినఁబడు భూమి నెట్లు? కడు ♦ వేడుక నెట్టులు క్రీడ చేయు? నా
తనిఁ గనులారఁ జూచెదువి♦ధం బది యెయ్యది? నాకుఁ జెప్పుమా. ౬౬ 2006

ఆ. ఎంతకాలమునకు ♦ నెట్టితపంబున, నీజగత్తు నోము♦నీంద్ర! నేను
జేరఁగలనొ దానిఁ♦జెప్పుమా మీకెల్లఁ, దెలిసియుండుఁ గాదె♦ తెల్లముగను.

*చ. అనుటయు సస్పృహంబయిన ♦ యాతనివాక్కును వాగ్విశారదుం
డనఘుఁడునైన మౌని విని ♦ యాత్మబలంబున వెల్గువాఁడు గా
వున వచియించె నత్తెఱఁగుఁ ♦ బొందుగ నిట్లు; సనాతనుండు వ్య
క్తిని గనినట్టివాఁడు తన♦తేజమునఁ వెలుఁగొందువాఁడునై. ౬౭ 2008

సీ. సచరాచరంబగు ♦ సకలప్రపంచ మెవ్వనిచేత వ్యాప్తమై ♦ వఱలుచుండు
నట్టిమహాత్ముఁడై ♦ యలరారు నాతండు, ధర నభ్రమునను బా♦తాళమునను
బర్వతవనముల ♦ వార్ధుల నదులను వెలుఁగొందు, రాత్రిప♦గలు నతండె
యుభయసంధ్యలునాఁగ♦నొప్పు నా దేవుండె,నరసిజాప్తుఁడుయును♦చంద్రవరుణ

తే. కాల విధి రుద్ర శుచి శత♦క్రతుముఖులును
భూర్భువస్స్వర్గ్గగంబులు ♦ పొలుచు నోంకృ
తియును గాయత్రి యన్లై సం♦ధ్యయు నతండె
పర్వతంబును దాల్చిన♦ప్రభు వతండె. ౭౦ 2009

క. విను మాతండె యనంతుం, డనఁబరఁగుచు వెలయుచుండు ♦ నవ్విధి మండుఁ
ఘనవృష్టి నిచ్చు వీచు భు,వనములనుం ద్రాగు నార్చు ♦ వైభవ మలరఁ.

ఆ. పొందు దేనినైనఁ ♦ బొడవడంచు దహించు
జగములను సృజించుఁ ♦ జక్కఁ బ్రోచుఁ
జంపు నతఁడె దైత్య♦సంతతిఁ గాల్చును
నిలువకుండఁ జేయు ♦ నియతిమీఱ. ౭౧ 2011

క. సురలును దైత్యులు పన్నగ,వరులును గనఁజాల రతని ♦ భక్తి నలరి యె
వ్వరి నతఁడు కరుణఁ గాంచునొ, పురుషుం డాతండె కాంచుఁ♦బో పరమేశుఁ.

---

* ఆకర్ణ్య సస్పృహం తస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః-అనిమా

తే. తద్గతప్రాణులై మఱి ♦ తత్పరాయణులును బరిశుద్ధులును దగ్ధ ♦ తులును నగుచు
జ్ఞాననిర్ధూతకల్మష ♦ జాలు రగుచు, నలరువారలు చేర శ ♦ క్య మిది సుమ్ము. ౭౬
క. పురుషోత్తము లే తాదృశ, నిరుపమసద్గుణులు సతము ♦ నిల్వుందగు నీ
ధరణిని నకామకృత్యులు, పరిదగ్ధానుర్షపాప ♦ పటలులు మఱియున్. ౭౭ 2014
ఆ. తాపసమును జెంది ♦ ధన్యులై యెవ రుందు, రట్టివార లుండ ♦ నర్హమిద్ది
యిందుఁ జొచ్చువార ♦ లెన్నఁడు సురలని, యట్టు లీపురంబు ♦ హరికరుణను.
తే. వెలయుచుండు వినవ్వతుఁ ♦ డలఘుకీర్తి
మనువుతగువానిపాలన ♦ మునను నిర్వ
దెనిమిదవదగు యుగమున ♦ దనుజవర్య!
వైష్ణవాకృతితో నీవు ♦ వసుధ దీని. ౭౯ 2016
క. చేరంగల వీమాత్రమె, యారసి చెప్పంగ నాకు ♦ నగు వినుటకు నీ
కోరావణ! యర్థంబగుఁ, గోరిక లీడేగు లెమ్ము ♦ కొంకకు మింకన్. ౮౦
క. నే నీకుం జెప్పినగతి, మానుగ నీవాంఛితంబు ♦ మహి నీడేరున్
దానవనాథా! యని యిటు, మానినచింపంగ మ్రొక్కి ♦ మాననమందున్.
సీ. ఇట్టులే కాఁనగు ♦ నిఁక మీఁద నా కని బలములఁ గూడి శం ♦ కలను గనక
లంకకుఁ జనియె; నీ ♦ లాగు నారదముని జరగినకృత్యంబు ♦ సర్వ మెలమి
నీక్షించి వే చని ♦ యక్షీణముగ వెల్గు మేరుపర్వతమున ♦ మించు సభను
జొచ్చి కూర్చున్నట్టి ♦ శుభమూర్తి బ్రహ్మను గని మ్రొక్కి దేవత ♦ లును వినంగఁ
తే. బంకజాసను మ్రోల నీ ♦ వార్తఁ జెప్పెఁ;
బావనంబైన యీగాథఁ ♦ బద్మసూతి
విని మునిం గాఁగిటం జేర్చి ♦ యనియె భూత
భావివర్తమానంబుల ♦ వార్త లెఱిఁగి. ౮౨ 2019
క. వినుతంబగు మహిమను గాంచిన బ్రహ్మ వచించె నిట్లు ♦ చెప్పెద వినుమా
మునుపే హిరణ్యకశిపుం, డనఁబడు దనుజుండు కల్గె ♦ నాతం డితఁడే. ౮౩
క. వరదానములఁ నవధ్యతఁ, బరువృద్ధసుదమునఁ బొంది ♦ బహుయోగములన్
బరినుతుఁడై చెలఁగెను; గర్బురపతి యాతండు మహిమఁ ♦ బొల్చెడువానిన్.
క. సరసిజనాభు నధోక్షజు, హరినిన్ నరసింహరూపు ♦ నానభయందున్
గరువంబునఁ దిట్టె నవం, తరమున నాదేవపతియు ♦ దర్పము పొంగన్. ౮౫
చ. కరములఁ బట్టి యాదనుజ ♦ కాంతు నఖంబులఁ జీఱి చంపె నా
తరుణమునందు రక్త మొగిఁ ♦ దాఁకుట దానవునేత్ర మెట్టినై
పరఁగె నృసింహమూర్తియును ♦ భావిజనిన్ మనుజుండుగాఁ దగున్
మరణము దాన నొందునని ♦ మాటికి మాటికి నెంచె నాత్మలోన్. ౮౬
ఆ. దివ్యచక్షు వగుట ♦ దేవదేవుం డిట్టు, లాత్మ నిశ్చయించె ♦ న్యాయరీతి;
నప్పు డానృసింహ ♦ సంకష్టలంబున, నున్న దనుజనాథుఁ ♦ డొప్పు దప్పి. ౮౭

క. మెలమెల్లనఁ బల్కె నఖం,బుల జీఱంబడుటఁ జిత్త♦ము విభిన్నంబై
కలవిలపాటును గూర్పఁగ, విలయము గనఁబోవుచుండి ♦ విహ్వలుఁ డగుచున్.

క. దీనుండై కరయుగ్మము, శ్రీనాథునివంకఁ ద్రిప్పి ♦ చింతఁ బలికె; జాం
బూనదకేశాంతా! పై,శ్వానరసమలోచనా! నృ♦శంసవిరోధీ!. ౯౪ 2029

క. కులిశనఖస్పర్శా! యు,జ్జ్వలసింహాసువక్త్ర! నీకు ♦ వందన మిదిగో
ఖలహారణా! మధుకై,టభ,విలయకరా! విపులతీవ్ర♦విక్రమ! శౌరీ!. ౯౦౪

క. ననుఁ గావు త్రికాలపతీ!, నినుఁ గావుమటంచు నిపుడు ♦ నిశ్చలమతితో
మనవి యొనర్చెద ననుఁ జం,పిన దనుజత మనుజతయును♦విలయమునొందున్.

క. చేరెద నీరూపంబున, శ్రీరమ్యముగాఁ జెలంగి ♦ సిద్ధనికరముల్
చేరంగ వెలయు లోకము, శ్రీరమణా! కరుణ నన్నుఁ ♦ జేర్పుము దానిన్. ౯౨

చ. అని యిటు వేఁడు దైత్యవిభు ♦ నాదృతిఁ గాంచి త్వదీయవాంఛితం
బును నెఱవేర్తు నంచుఁ బ్రియ♦ముం గనుపట్టఁగఁ దా వచించి హం
సనికరయుక్తమై విమల♦సాంద్రరుచిం దగి చారుకింకిణీ
ధ్వనియుతమౌ విమానమునఁ ♦ దాఁ జనియెం బరమేశుఁ డంతటన్. ౯౩

సీ. అతఁడే రావణుం ♦ డనుమహాసురుఁ డయ్యెఁ దద్భావభావిత♦తనుఁడు గాన
రాక్షసవిధిచేత ♦ నీక్షితిఁ దిరుగుచు సకలకృత్యముల న♦సాధుపథముఁ
గైకొని యొనరింపఁ♦గా సాగె; లోకములను బాడుచేయఁగ ♦ మనము వాని
కుద్యమించుచునుండు ♦ నొగిఁ దృతీయాకృతిమనుజలోకంబున♦మరలఁదాల్పఁ

తే. జక్రి వధియించు నంతట ♦ సాధుసేవి
తమగు నాద్వీపవరముఁ బొం♦దంగ నర్హుఁ
డగును మాని వచించిన♦యట్లు వైష్ణ
వమగు తేజంబు నొంది భూ♦వరమహేంద్ర! ౯౫౪ 2031

క. కనుఁగొంటి దివ్యదృష్టిని, జననాథా! యిందె యుండి ♦ సర్వ మెఱుఁగఁ జా
లినశక్తి నాకు నున్నది, గనినది సర్వంబుఁ జక్కఁ♦గాఁ దెల్పితిఁ జూ!. ౯౬

క. పరమేశ్వరుఁడవు నీవే, నిరతము నినుఁ గొల్చువారు ♦ నెమ్మిఁ గనుదు రీ
చరితము పవిత్రతర మె,వ్వరు దీనిం బ్రతిదినంబు ♦ భక్తి చెలంగన్. ౯౭ 2033

ఆ. నారదోక్త మనుచుఁ ♦ గోరి పఠింతురో, వారు పరమగతిని ♦ జేరువారు;
వైష్ణవమగు నీప్ర♦బంధమ్ము సర్వపా,పములఁ దూలఁగొట్టుఁ ♦ బరమసుఖము.

క. ఒనఁగూర్చు దీని ననిశం,బును వినుచురో వారు పాప♦ముక్తిని మిగులం
గనుదురు; జ్ఞాతిస్మరతయు, ఘనకులజని, విప్రతయును ♦ గలుగున్ రామా!.

క. వినుమింకను సర్వజ్ఞత,యును గల్గును సంశయంబు ♦ లూహించిన లే
వనఘా! యీగతి శతధృతి, వనజాసనుఁ బొగడె మదిని ♦ వైష్ణవభక్తిన్. ౧౦౦

తే. తన్మయుండయి యా దేవ♦తలను బనిపి
తనదు లోకంబుఁ జేరె నా♦మునిపతియగు
నారదుఁడు మేరుపృష్ఠంబుఁ ♦ గోరి తిరిగి
నానివాసంబుఁ జేరె భూ♦జానితిలక!. ౧౦౧ 2037

క. నను ద్వారకాత్మకుని గాం,చను వచ్చినమానిపతిని ♦ సంతసమున న
ర్చనముల వందనముఖముల, ననువొందఁగఁ బూజసేయ♦నలరుచుమునియున్,

క. ననుఁ గరుణఁ బెంపునొందిం,పను గోరియె తెలిపె దీనిఁ ♦ బార్థివవర! నే
నును నీయజ్ఞంబునఁ బా,వనతమ మని తెల్పినాఁడ ♦ భక్తి చెలంగన్. ౧౦౩

ఆ. అమృత మిడ్డి యోమ♦హాబాహుభాసురా!, మీరువినఁగ నిందుఁ♦జేరియనువ
దించినాఁడ దుర్మ♦తియనఁగఁ దగు రావ,ణాసురేశుఁ డీమ♦హాళఁ బూని. ౧౦౪

చ. జనకజ దొంగిలించె మది ♦ జ్ఞానము గల్గియె నీకరంబుచే
తనె మృతినొందఁ గోరి మధు♦దానవసూదనుఁడై సుదర్శనం
బును గద శంఖముం గొనుచుఁ ♦ బొందుగ నొప్పు పరాత్పరుండు నీ
వనియె యెఱుంగుదుర్ సురన♦రార్చితపాదుఁడ వీవె రాఘవా!. ౧౦౫ 2041

ఆ. శార్ఙ్గి చక్రి ఖడ్గి ♦ సర్వవేదాత్మకుం, డప్రమేయుఁ డంబు♦జాక్షుఁ డగుచు
సిరుల వెలయుచుండు ♦ శ్రీవత్సలాంఛనుం, డఖిలయోగివర్యుఁ♦డనఁగ నొప్పి,

క. తనభక్తుల కభయంబును, ననయముఁ గృపచేయునట్టి ♦ యావిష్ణువె నీ
వనిరా; రావణుఁ జంపం,గను మనుజతఁ బొంది తీవు ♦ కల్మషహరణా!.

క. నారాయణుండ నే నని, యారయకున్నాఁడ వేల? ♦ యాశ్రితరక్షా
కార! మహాభాగా! సుర,వారార్చిత! మాయఁ దాల్చి ♦ వసుమతి నిన్నున్.

క. వనజాక్షునిగా నెన్నక, సనులన్ మూసికొనియున్న ♦ కారణమేమో
వనజాసనుండు గుహ్యుల,కును గుహ్యుఁడ వీవటంచుఁ ♦ గోరి వచించెన్.

సీ. త్రిగుణుండవన నీవె, ♦ త్రిపదాత్మకుండనఁగను, ద్రివేది,త్రిధాముఁ,♦డనఁగనీవె
త్రైవిద్యుఁడవు, క్రూర♦దనుజమర్దనుఁడవు, కాలత్రయాత్మక!♦కర్మరూపుఁ
డవు, త్రిలోకములు మూఁ♦డవు, విక్రమంబుల నాక్రమింపంబడె♦నమరహితము
గోరిన నీచేత; ♦ నారీతి బలిబంధనము చేసితివి గాన ♦ నమరపతికి

తే. సనుజుఁడ వలన్న యాహ్వయం♦బును గనితివి
నదితిగర్భంబునం బుట్టి♦నట్టి విష్ణు
వానవాతనుఁడవునైన ♦ హరివి నీవె
జగములను గావఁ గంటివి ♦ తగ మనుజత. ౧౧౦ 2046

చ. జననము నొందు టెందులకొ ♦ చక్కఁగ నాపని దీర్పఁగాఁబడెన్
జనవర! దేవకార్యము ప♦సంగెను; బాపమనీషుఁడైన యా
దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దారుణకర్ముఁడు బాంధవాళితోఁ
దనయులతోడ యుద్ధమునఁ ♦ దానవశక్తిని జచ్చె రాఘవా!. ౧౧౧ 2047

చ. సురలు ముదంబు గాంచి రిదె ♦ క్షోణిసురుల్ మును లాత్మలందు ని
ర్భరమగు సంతసంబు గని ♦ రంజిలుచుం జరియించుచున్నవా;
రరుదుగ శాంతి నొందె జగ♦మంతయు, దీనికిఁ గారణంబు నీ
కరుణయె గాదె దేవవర! ♦ కమ్రగుణా! రఘువంశభూషణా!. ౧౧౩౪ 2048

తే. సీత లక్ష్మియె గద వసు♦ధాతలంబు
నుండి యుదయించె నీకొఱ ♦ కొప్పమీఱ
జనకునింట వసించె వి♦శ్వంభరేశ!
దనుజపతి లంకఁ జేర్చి మా♦తగను బెంచె. ౧౧౫ 2049

క. శ్రీరామా! పృథుకీర్తి!, సారతరంబైన గాథఁ ♦ జక్కఁగ దీనిన్
నారదముని *చిరకాలము, ధారణి జీవింపఁజాలు ♦ ధన్యుఁడు నాకున్. ౧౧౬

క. మును చెప్పి రావణున కా,సనత్కుమారుండు పల్కు♦చందంబున నీ
కును దెల్పితి సర్వంబును, జనుఁ డెవ్వఁడు గాథ దీని ♦ శ్రాద్ధములందున్. ౧౧౭

క. ధరణీసురసన్నిధి జ్ఞా,నరతిన్ వినిపించు నోద♦న మది యమృతమై
పరిపూతమునై పితరుల, కరుదగు సంతృప్తి నిచ్చు ♦ నవనీశవిభూ!. ౧౧౯ 2052

చ. అనుచు నగస్త్యసూని యిటు ♦ లాడిన రాముఁడు పుండరీకలో
చనుఁడు సహోదరాన్వితుఁడు ♦ సాంద్రముగాఁ గనుపట్టు విస్మయం
బును గనె సూర్యపుత్రముఖ♦భూరిబలాధికవానరోత్తముల్
దనుజవరుల్ విభీషణయు♦తంబుగ నచ్చెరువొంది రెంతయున్. ౧౨౦ 2053

సీ. బ్రాహ్మణక్షత్రియ♦వైశ్యులు శూద్రులు ధర్మయుక్తులుగాఁగ ♦ దనరి హర్ష
సంఫుల్లనయనులై ♦ సాంద్రభక్తిని రాము సంతృప్తిమీఱంగ ♦ సాధుదృష్టిఁ
గాంచుచుండిరి ముని♦కాంతుఁడై నయగస్త్యుఁడా రాముఁజూచి యీ♦యమలగాథ
నంతయుం దెల్పితి ♦ నాదృతి నినుఁ గంటి బూజలఁ గైకొంటిఁ ♦ బోయెదనిఁక

తే. మునులతోఁ గూడి యని రామ♦జనపతీంద్రు
నాజ్ఞఁ గైకొని పోయె మ♦హర్షి యుక్తి;
ననుజులం గూడి జనకుని♦తనయతోడ
సంతసం బందె రాముండు ♦ స్వాంతమందు. ౧౨౩౪ 2054

అధికపాఠము, అయిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౮ - వ సర్గము.

-రాముఁడు బంధుసామంతరాజులను బహూకరించి వారిపురమ్ముల కనుపుట.-

క. గురుబాహుఁడు రాఘవుఁ డి,క్కరణిం బ్రతిదినము పౌర♦గణము జనపద
స్థిరవసతులఁ గార్యము లె,వ్వరుసను జేయంగ నగునొ ♦ పద్ధతి దానిన్. ౧

* బుషీణాం దీర్ఘజీవినాం-అనియూ.

క. అనుమతి యొసఁగుచుఁ బ్రోచెను; దినములు నొకకొన్నిచన మి♦థిలకధిపతియై
జనపతివర్యుండై తగు, జనకుని గని ప్రాంజలియయి ♦ చక్కఁగఁ బలికెన్. ౩

[1]ఆ. నీవె నాకు సుగతి ♦ నీచేతఁ బాలింపఁ,బడితి మేము తీవ్ర♦భంగిఁ జెలఁగు
యుష్మదీయ తేజ ♦ మొప్పుట దానిసా,యమునఁ జంపఁ గంటి ♦ నసురవర్య.

తే. మఱియు నిక్ష్వాకు మైథి ♦ క్ష్మాపతులకు
వియ్యమందుట మొదలగు ♦ విమలగుణములను
బ్రీతు లసదృశము లని వి♦ఖ్యాతి నొందెఁ
గాన మీరిఁక నాయిచ్చు ♦ కన్యపూజ.! ౪ 2058

క. కరుణం గైకొని మీపుర,వరమునకుం బోవు టొప్పు ♦ భరతుఁడు మీకున్
బరిచరుఁడై వచ్చును మీ,పరిసరమును బాయకుండ ♦ బలములతోడన్. ౫

చ. అన విని యట్లయౌననుచు ♦ నాజనకుండు వచించె నిట్లు; ప్రీ
తిని గనినాఁడ నిన్నుఁ గని ♦ తృప్తిగ నీ వొనరించు పూజలం
గొని నయపద్ధతిం గనుచుఁ ♦ గోరిక మీఱఁగ నీ వొనర్చు చ
క్కనిమరియాద చే, మఱియు ♦ క్ష్మాపతివర్య! మదర్థమై తగన్. ౬ 2060

[2]తే. కూర్చియున్నట్టి రత్నముల్ ♦ కుతుక మలర
నన్నిఁటిని నాకుమారికి ♦ నాదరమున
నిచ్చువాఁడ నటంచని ♦ యొలమి నొసఁగి
హార్దమతి రాముసెలవొంది ♦ యతని నిలిపి. ౭ 2061

క. సిరు లలరఁగ జనకుఁడు స,త్వరముగఁ బురి కరిగె; నిట్లు ♦ తనమామను బం
పి రహిన్ గైకేయుని నా,భరతునిమాతులునిఁ గాంచి ♦ భక్తివినయముల్.

చ. కనఁబడఁ జేతు లొగ్గి రఘు♦కాంతుఁడు పల్కెను రాజ్య మిద్ది యే
నును భరతుండు లక్ష్మణుఁడు ♦ నూతనమోదము నందడింప నీ
కును బరిచర్యచేయుదుము ♦ క్షోణివిభూ! గతి మాకు నీవె యా
దనయము వృద్ధరాజు పుర♦మందుఁ దదర్థముగాఁ దపించెడున్. ౧౦ 2063

చ. పురమున కేగు టొప్పు నిఁక ♦ భూధన! లక్ష్మణుఁ డేవుమీఱఁగా
వరభటయుక్తి మీవెనుక ♦ వచ్చును విత్తము రత్నరాసులున్
వరుసగఁ గొంచు నంచుఁ దమి ♦ వర్ధిలఁగాఁ బలుకన్ యుధాజితుం
డురుతరహార్దమొంది యిటు ♦ లొప్పును జేయఁగ నంచుఁ బల్కుచున్. ౧౨

క. ధనమును రత్నంబులు మా,కు నిచ్చినని నీవె యుంచు♦కొమ్మా యవి ని

1 భవతా పాలితా వయమ్, భవత తేజసా పాత్రేణ రాక్షసో నిహతో మయా-అనియూ. రెండవపాదమున మేమని బహువచంబునకు లక్ష్మణాదులతోఁ దాననియు, చతుర్థపాదమునఁ జంపఁ గంటి ననె యేకవచనక్రియకుఁ గర్త దా ననియు నెఱుంగఁదగు. 2 యాన్యాహృతాని రత్నాని మదర్థం సంచితాని వై-అనియూ.

న్ననువుగ సేవింపం దగు, నని రాముఁడు భక్తి వంద♦నాదులఁ దనుపన్.

ఆ. కేకయాధిపుండు ♦ కాకుత్స్థు వలగొని, లక్ష్మణుండు వెంట ♦ లలితవిభవ
మొప్పుచుండ రాఁగ ♦ నురుగతిఁ జనెఁ బురి;, కంతవృత్రదనుజుఁ♦డంతమొంద.

క. సురపతి విష్ణువుఁ బంపిన, కరణిన్ గేకయమహీశుఁ ♦ గదల ననిపి భూ
వరమణి యకుతోభయుఁడై, యరిహరుఁడై మిత్రుఁడైన ♦ యాకాశిపతిన్.

సీ. ధన్యాత్మ నా ప్రత♦ర్దననాముఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యిట్లని పల్కెఁ ♦ జిత్తములరఁ;
బ్రీతి మాపట్ల మీ ♦ రీతఱిఁ గనఁబఱచితిరి సౌహార్దంబు ♦ నతిశయముగఁ
గనఁబడె మీయందుఁ;♦గడఁగి కార్యముపట్ల భరతునితోఁ గూడి ♦ పాటుపడితి
రిత్తఱి రమ్యమై ♦ యెసఁగు కాంతుల మించి సంతతాలంకృతి♦సాంద్రమగుచు

తే. నలరు వారాణసీపురి ♦ కరుగఁదగును
మిమ్ముఁ గనఁగోరుఁ బౌరలో♦కమ్ము గాన
ననుచు నాసనముననుండి ♦ యట్టె లేచి
యాదరంబునఁ గౌఁగిట ♦ నదిమికొనుచు. ౧౮½ 2068

క. జనపతి నాతనిఁ బంపెను;, వినుతప్రియవర్తనుండు ♦ విమతహరుఁడు నా
జనపతికౌసల్యానం,దనుఁ డంతట రాము నాజ్ఞఁ ♦ దాఁ గైకొనుచున్. ౧౯½

క. పురి కేగెను గాశీపతి, యరిభయమే కనని శూరుఁ ♦ డాదృతి కెంతో
పరిహృష్టుండై; యంతటఁ, బరమాత్ముని గాశిపతిని ♦ బంపి ముదమునన్.

క. ధరణీశులఁ ద్రిశతము నా,దరణము చెల్వారఁ గాంచి ♦ ధన్యము మధురా
క్షరమునగు వాక్యమును భూ,వరమౌళి వచించె నిట్లు ♦ పార్థివులారా!. ౨౦½

క. కనఁబడె నవ్యగ్రప్రీ,తిని నాయెడ మీర లునుచు ♦ తెఱఁగిట మీచే
తను రక్షింపంబడె నా, ఘనయోగము మీకు ధర్మ♦కరుణాదరముల్. ౨౨

క. ఋతమును నియతములై తగు, హితమగు మీసాయమున న♦హీనతరముగా
క్షితిఁ దెల్లమైన తేజము,గతి నాకృత్యంబు చక్కఁ♦గా నెఱవేఱెన్. ౨౩

తే. దుర్మతియు దుష్టబుద్ధియు ♦ దుష్టబలుఁడు
నైన రావణుఁ డను నల్ప♦దానవుండు
తెగియె హేతువె నేను, మీ♦తేజ మొకఁడు
సాయ మద్దాన నాతండు ♦ సమసె నిజము. ౨౪ 2074

చ. జనకునిపుత్త్రికన్ మదిని ♦ సాధ్వస మింతయు లేక దొంగిలిం
చెను దనుజాధముండు క్షితిఁ ♦ జెందినవార్తను దీని మీరలున్
విని యనిచేయ నెంచుటయు ♦ వింటిని మాభరతుండు తెల్పఁగాఁ
గనఁబడె మీకృపారస మ♦ఖండము నాపయి నుంచుటల్ తగన్. ౨౫½

క. భరతుండు మీకుఁ జక్కని, కరణిన్ మర్యాదచేయఁ♦గా నుంటిరి మా

పురిఁ జాలకాల మిఁక మీ, రరుగం దగు రాజ్యపాల♦నాదృతులు గదా!.

చ. అన విని హర్షచిత్తముల ♦ నందఱు పల్కి రహృష్టవంతులే
యనఁదగువారు మీరు విజ♦యంబు చెలంగెను దేవుసత్కృపన్
గనితిరి రాజ్యమున్ మరల ♦ ఖ్యాతనయున్ భగవంతుఁడే యొసం
గెను మరలన్ విరోధి యమ ♦ గేహ రఘుమండన! వైరిఖండనా!. ౨౮ 2077

సీ. ఇదిమాకువాంఛితం ♦ బిదియెమీకుంబ్రీతి యత్యుత్తమంబంచు♦ననఁగవలయు
విజయ మొందిన నిన్ను ♦ వేడుకఁ గంటిమి వైరి జంపితివి నీ♦బాహుశక్తి
గార్య మియ్యది చక్కఁ♦గా సాగె సమునీవు వినుతించెదవుగుణ♦విమలచిత్తు
డవు గావునం బొగ♦డంగ నెవ్వఁడు నీకె వినుతి కర్హులమె? మే♦మనఁగ రామ!

ఆ. సెలవుపొంది నగర♦ములకుఁ బోయెద మేము
మనసునందు నునుపు ♦ మమ్ము నెల్ల
మిమ్మెఁ దలఁచుచుందు ♦ మిమ్మహి నున్నంత
కాల మింకఁ దావ♦కము గుకరుణ. ౩౦॥ 2078

క. ధరణిన్ వర్తింతుము గురు,తరబాహూ! మాపయిన్ సతం బునుపుడు స
త్కరుణన్ నా విని యట్టులె, ధరణీశ్వరులార! యనుచు ♦ దాశరథి యనన్.

ఆ. హర్ష మొంది వార ♦ లంజలి బంధించి, పయనమునకు సెలవు ♦ పడసి పూజ
లర్హరీతి నొంది ♦ యాత్మదేశంబుల, కరిగి రెలమి రాముఁ ♦ డనుపఁ గదలి.

ముప్పదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౯ - వ సర్గము.

సుగ్రీవవిభీషణాదులు సంతోషముతో నయోధ్యలో నొక్కసంవత్సర ముండుట.

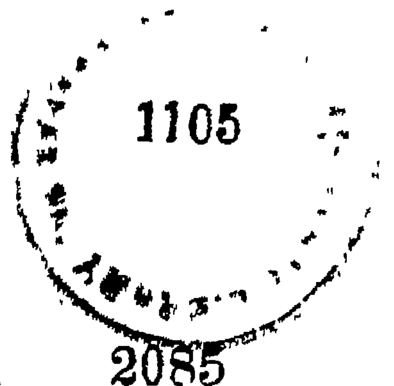
క. ధరణీశు లొక్క మొగిఁ గా, రరుగుచుఁ బృథివీతలంబు ♦ నదురఁగ రామా
సరమున హర్షమ్ముల రఁగఁ, బురములకుం బోయి రమల♦బుద్ధులు వెలయన్.

క. భరతునియానతి శ్రీరఘు,వరుకోటి కక్షోహిణులు స♦వాహనములుగాఁ
బురమున ననుపంబడె సం,గరపరికరయుతము లగుచుఁ ♦ గడుఁ బూనికతోన్.

చ. కనుఁగొనఁ జాలమైతిమి ని♦కామరణోద్ధతు రామచంద్రు నా
దనుజుని సంగరాతురుని ♦ దారుణయుద్ధము చేయ రండు మీ
రని భరతుండు పిల్వఁగ మ♦హాత్తరవాహనశస్త్రముఖ్యముల్
గొని యిట వచ్చినార మొక♦కొంకును బొందక సంతసంబునన్. ౩॥ 2083

క. చనుదెంచినపని సిద్ధిం, పనఁ జను రాక్షసులఁ జంపె ♦ నని రాముం డా
దనుజులఁ బార్థివు లంతం,బును జేసి రటన్న కీర్తి ♦ పొదలెన్ ధరణిన్. ౪

ఉ. రామునిబాహువీర్యమున ♦ రాక్షసబాధల నొందకుండ ను
ద్దామత లక్ష్మణుం డడరి ♦ దస్యులఁ జంపఁగ నాల్గుసంద్రముల్

సీమలుగాఁగ నేభయముఁ ♦ జెందక యుందు మీఁకంచు భూరిసం
గ్రామపుఁబూన్కిమాని తమ♦కంబున గాథల నిట్లు పల్కుచున్. ౫ 2085

చ. చని చని పత్తనంబులను ♦ సాంద్రవిభూతిని జొచ్చి రామహా
జనపతు; లంత హర్షమున ♦ సర్వధనంబుల ధాన్యరాజి ర
త్ననిచయయుక్తి నొప్పి వినుతంబులు గాఁదగు పత్తనంబులన్
గని ముదమారఁ జొచ్చి రఘు♦కాంతునికై బహురత్నసంతతిన్. ౭ 2086

తే. కూర్చి కాన్కలుగాఁ దమ♦కుం జెలంగు
వాంఛలను బంపి; రొక్కద్ర♦వ్యంబె కాక
యశ్వవాహనమదగజ♦స్యందనముల
భవ్యచందనముల మహా♦భరణములను. ౯ 2087

సీ. ముక్తాప్రవాళాది♦ముఖ్యరత్నంబుల దాసదాసీజన♦తతుల, మఱియు
బహువిధాజావిక♦పటలంబు నొసఁగిరి; వాని సుమిత్రసం♦భవు లిరువురు
భరతుండు గైకొని ♦ వచ్చి యయోధ్యను జేరి రీగతి బహు♦ధారణీశ
దత్తంబులగు కాన్క ♦ లత్తఱిఁ గొనివచ్చి రామున కెలమి న♦ర్పణముచేయ

తే. వానిని గ్రహించి సంప్రీతి ♦ వర్ధిలంగ
మిగులసాయ మొనర్చిన ♦ మిహిరతనయు
నకు విభీషణునకుఁ దక్కి♦న కపివరుల
కాయుపాయనముల నిచ్చె ♦ నధిపుఁ డపుడు. ౧౩౪ 2088

క. అని చేయఁ దోడుపడి యే,వనచరు లాత్మీయబాహు♦బలముల నెల్లం
దనకై యర్పించిరొ యా,ఘనులకుఁ దద్రత్నవితతిఁ ♦ గాన్కఁగ నొసఁగెన్.

చ. జనపతి యిచ్చినట్టి రుచి♦జాలమహార్హవిభూషణాదులం
గొని కపిరాక్షసుల్ తలలఁ ♦ గూర్చిరి కొందఱు చేతులందుఁ జ
క్కనిగతిగా ధరించిరి ని♦కామముదంబునఁ గొంద, ఱంత నా
యనిలజు నంగదుం బిలిచి ♦ యంకతలంబునఁ జేర్చి ప్రీతితోన్. ౧౬ 2090

తే. అమ్మహారథుఁ డతులవీ♦ర్యాన్వితుండు
కమలపత్రాక్షుఁ డారాముఁ ♦ డమలవాక్య
ములను సుగ్రీవుతో నిట్లు ♦ పలికె నీతఁ
డంగదుఁడు నీకుమారుఁ డీ♦యనిలసుతుఁడు. ౧౬౪ 2091

తే. నీకు సచివుండు హితకారి ♦ నాకుఁ గాన
మన్ననల కర్హులే గద ♦ మామకమగు
కాన్క యిది నీ వొసంగిన♦కరణియె యగు
ననుచుఁ దాను ధరించిన ♦ హారములను. ౧౭౪ 2092

క. ఒలిచి మహాయశుఁ డాయు,జ్జ్వలభూషణరాజిఁ గూర్చె ♦ శ్వసనజయువరా
జులకు మహార్హము లివి వీ,రలు తగుదురు వీనికనుచు ♦ రాముఁడు సభలోన్.

సీ. అంతట గురువిశ♦లైన యూథేశుల నలనీలకుముదాహ్వ♦యులను, కేస
రిని గంధమాదను♦బనస, సుషేణులు వీరులా మైందద్వి♦విదుల, జాంబ
వంతుని,వినతు,గ♦వయు,గవాక్షుని,ధూమ్రు, నావలీముఖుఁ,బ్రజం♦ఘాహ్వయు
సన్నాదు, నాయింద్ర♦జాను, దరీముఖు దధిముఖుఁ, గరుణ నే♦త్రముల వారిఁ
ఆ. బ్రాగునట్లు కాంచి ♦ తగుభంగి మధురమై
కరుణ వెలయునట్లు♦గమిని బలికె;
సఖులు మీరు నాకు ♦ సహజులు మీ దేహ
మెన్న నాశరీర♦మే యనఁదగు. ౨౪ 2094
క. నను నుద్ధరించితిరిగా, వనచరులారా! పయోధి♦వలెను దురంతం
బనఁదగు కష్టమునుండియె, యని మఱియుం బలికె; భాస్క♦రాత్మజుఁడెన్నన్.
ఆ. మిమ్ముఁ బోలు సాధు♦మిత్రులు గల్గుట,ధన్యుఁడయ్యె నను చుఁ♦దమి చెలంగఁ
దగినరీతి వారి ♦ కగణితమూల్యాభ♦రణములను సురత్న♦రాజి నిచ్చి. ౨౫
చ. అలరుచుఁ గౌఁగిలించె; మరి♦యావను మిక్కిలి పొంది యిట్టులా
కులగిరిసన్నిభాంగులగు ♦ కోఁతులు తత్పురమందు మంచితే
నెలఁ బలలాళి మూలముల ♦ నిర్మలసాధుఫలంబులన్ గడున్
వెలసెడు కోర్కెతో ననుభ♦వించుచు హాయిగ నుండ నంతటన్. ౨౬ 2097
తే. గడచె నొకనెల కొదువలే♦కయె ముహూర్త
మట్లు వారలు శ్రీరాము♦నందు భక్తి
యలరఁ దలఁచిరి క్షణమని ♦ యంతఁ గామ
రూపులగు వారితో రామ♦భూపవరుఁడు. ౨౭ 2098
చ. దినములు వుచ్చె సంతసముఁ ♦ దృప్తియు మించఁగ; నంత రాక్షసుల్
ఘనతరవిక్రమాఢ్యులయి ♦ క్రాలెడు భల్లుకముల్ నృపేంద్రుఁడై
తనరెడు రాముఁ గూడి ప్రమ♦దంబున నుండ ద్వితీయమాస మొ
య్యనఁ గడచెన్ ద్వితీయమను ♦ నాయదియే శిశిరర్తువై తగున్. ౨౮ 2099
సీ. అభిషేకమగుసమ♦యంబు మొదలుగాఁగ గణియింప శిశిరాఖ్యఁ ♦ గాంచినట్టి
కాల మయ్యదిచక్కఁ♦గా రెండవదియయ్యె; హర్షంబుమీఱంగ♦నగచరులును
దనుజులు నిక్ష్వాకు♦ఘనునగరంబున సంతోష మలరంగ ♦ సకలసుఖము
లనుభవించుచు నుండ ♦ జనపతియును వారి నాదృతిఁ గాంచుచు♦హర్షకరము
తే. లైన తత్కృత్యములఁ గని ♦ యాత్మమోద
మందుచుఁ గొఱంతయే లేని♦యట్లు వారి
నరసి పోషించుచుండె వా♦రాపురమున
నెలమిఁ గాలంబుఁ బుచ్చి ర♦హీనభూతి. ౨౯ 2100

ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౦ - వ సర్గము.

రాముఁడు సుగ్రీవవిభీషణాదుల గౌరవించి వారిపురములకుం బంపుట.

చ. వనచరభల్లుకేంద్రులును ♦ వారలసేవకు లావిభీషణా
దినిఖిలరాక్షసుల్ పురిని ♦ దృష్టిగ నుండఁగ వర్ష మేగె; నా
జనపతి యర్కపుత్త్రుఁ గని ♦ సాధుతరంబుగ నిట్లు పల్కె; నో
వనచరనాథ! సాధుగుణ♦భాసుర! నీపురి కింక నేగుమా!. ౧ 2101

క. సుర లసురులు నీపురమును, దురమున సాధింప రనుచుఁ ♦ దోఁచెడి సచివో
త్కరయుతుఁడ వగుచు రాజ్యము, నరిహీనముఁ బ్రోవవయ్య!♦యాహవభీమా!.

సీ. అంగదుపైఁ బ్రేమ ♦ మధికతరంబుగా నునుపుము, పవనుని♦తనయు నలుని
గురుతరదోర్బలుఁ ♦ గుతుకంబునం జూడుమా సుషేణుని నీదు♦నను(ఁగుమామ
వీరుఁడౌ తారుని ♦ ఘోరారిభీముఁడౌ కుముదు, దుర్ధర్షుఁడై ♦ కొమరుమిగులు
నట్టినీలుని శూరుఁ♦డై నట్టి శతవలి మైందుని ద్వివిదుని ♦ మహితవిక్ర

తే. మాఢ్యు గవయుని గజుని గ♦వాక్షు శరభు
గంధమాదను ఋషభు వి♦క్రమము పేర్మి
వినతుఁడగు జాంబవంతుని ♦ గనుము ప్రీతి
యలర గురుబాహుభూషణా! ♦ యర్కతనయ!. ౩ 2103

క. ఘనమతులగు నీవీరులె, యనిమొన నాకొఱకుఁ గాఁగ ♦ నర్పించిరి ప్రా
ణనికరముగానఁ గరుణం, గనుచుండుము విప్రియంబుఁ ♦ గనఁబఱపకుమా. ౪

చ. అని పలుమాఱు కౌఁగిట మ♦హాప్రమదంబునఁ జేర్చి సత్కృపం
గనుఁగొని యవ్విభీషణుని ♦ గమ్రవచస్సులఁ బల్కె; ధర్మమే
యనిశముఁ గొల్చువాఁడ వని ♦ యాత్మ నెఱుంగుదు నిన్ విభీషణా!
చని యసురాలయంబయిన ♦ సత్పురి లంకను గావుమా! యిఁకన్. ౫ 2105

చ. పుర మది యాకుబేరునకుఁ ♦ బూర్వము వాసముగాఁ జెలంగె నా
పురమున రావణుండును గు♦బుద్ధిని గైకొని యేలె నద్ది యి
త్తరుణమునందు నీదయిన ♦ ధర్మయుతంబగు పాలనంబునం
బరఁగెడుఁ గాక ధర్మమును ♦ బాయకుమా శ్రమముల్ పొసంగినన్. ౬

క. మతిమంతులైన రాజులు, చ్యుతియన లేనట్టిభంగి ♦ నుర్వి మనుతు రు
న్నతిమీఱ నిశ్చయం బిది, మతి నీవును నర్కసుతుఁడు ♦ మన్ననమీఱన్.

క. అనుదినము నన్ను స్మరియింపను జనుఁ బరమప్రమోద♦భంగి యనఁగ ని
ట్లనువర్తించినఁ గద మే,దిని సార్థకమౌను సన్మ♦తిం గని చనుమా. ౮

చ. మనమున నేవిచారమును ♦ మానుము నా రఘురామువాక్యముల్
విని దనుజర్క్షవానరులు ♦ వీరుని భూపతి మేలు మే లటం

చును బలుమాఱు ప్రీతిమెయి ♦ స్తోత్రమొనర్చుచుఁ బల్కె రిట్లు; లో
ఘనభుజభూషణా! సుమతి♦గా యిది చక్కఁగ నెన్ని చూచినన్. ౧౨ 2109

తే. వీర్య మియ్యది యద్భుతం ♦ బాక్యవినుత
మిట్టి పల్కులమాధుర్య ♦ మెట్టు లితరు
లందుఁ గనఁబడుఁ బరమేష్ఠి♦యందుఁ దక్క
ననుచు దనుజఘ్న వానరు ♦ లనువదింప ౧౩ 2110

చ. హనుమ నయంబు దోఁప విన♦యానతకంధరుఁడై రఘూద్వహుం
గని యను, నాదుస్నేహము ని♦కామము నీయెడ శాశ్వతంబుగాఁ
దనరెడుఁ గాక, భక్తి నియ♦తంబయి యెప్పుడుఁగాక నామనం
బనయము నీపదాబ్జముల♦యందె యచంచలమై పొసంగుతన్. ౧౪ 2111

చ. ధరణిని నీకథామృతము ♦ ధాత్రివిభూత్తమ! యెంతకాల మె
ల్లరకును హృద్యమై తగఁ జె♦లంగునొ ప్రాణము లంతదాఁక నె
వ్వరునను గష్టముల్గనక ♦ వర్తిలుచుండెడునట్లు నాకు నీ
వరము నొసంగఁగా వలయు; ♦ భవ్యతరంబగు త్వచ్చరిత్రమున్. ౧౬ 2112

[1] తే. నిరతిఁ బఠియించి చివర నో♦ధరణినాథ!, మచ్చరిత్రము నప్సరో♦మండలంబు
పాడుదురుగాకయిట్టిదా♦వరముగూడఁ, గరుణదయచేయ వేత్రిజ♦గత్వవిభుమణి!.

సీ. దానిఁ జక్కఁగ విని ♦ నేను మహోత్కంఠ నీసుచర్యామృత ♦ మానదీరఁ
గైకొనియెదను మే♦ఘపురేఖ ననిలుండువలె; నంచుఁబలికెడు♦వాయుతనయుఁ
గని యాదరమున నా♦ననసీమనుండి చయ్యన లేచి కౌఁగిట ♦ నదిమి యట్లు
పలికె; నట్లగుఁ గాక ♦ పరమకపీ! సుంత సంశయ మ్మనలేదు ♦ క్ష్మాతలమున

తే. మచ్చరిత్రము వర్తిలు♦మాడ్కి నంత
కాలమును నీయశంబు ని♦క్కముగ వెలయుఁ
దనువు దీనిని గైకొని ♦ ధాత్రి మనుము
మఱియు నొకమాట వినవయ్య! ♦ మాన్యచరిత!. ౧౮ 2114

[2] ఆ. ఎంతదాఁక జగము ♦ లివి యుండునో నాదు,కథయు నెంతదాఁక♦గ్రాలుచుండఁ
గలదొ యంతదాఁక ♦ కపివర! వర్తిల్లు, మీవు నానిమిత్త ♦ మేపుమీఱ.

క. ఒనరించిన యొక్కొక పని, కనఘా! నీ కిచ్చువాఁడ ♦ ననువులు పోకుం
డను వరము, నరుఁడు తాఁ జేసిన యుపకృతి యాపదలను ♦ జెందునయేనిన్.

ఆ. పాత్రుఁ డనఁగ నతఁడె ♦ పరఁగు; నంచనియంతఁ,గంఠసీమయందుఁ♦గ్రాలిచంద్ర
సన్నిభముగ వెలసి ♦ చక్కని వైడూర్య, తరళమైన హార♦వరముఁ దీసి. ౧౯

1 యా చైచ్చతచ్చరితం దివ్యం కథాం తే రఘునందన, త న్మామాప్సరసో నామ శ్రావయేయు ర్నరర్షభ-అనియు. 2 లోకా హి యావ త్స్థాస్యంతి తావ త్స్థాస్యతి మే కథా, ఏకైక స్యోపకార స్య ప్రాణాన్ దాస్యామి తే కపే-అనియు.

చ. అనిలజుకంఠసీమ నిడె; ♦ నంతట దివ్యతరై కహారముల్
హనుమయుఁ దాల్చి శీతరుచి ♦ యల్లన శృంగమునన్ వెలుంగఁగాఁ
గనఁబడు శీతశైల మనఁ♦గా నలరారెను; రాముఁ డిట్లు చె
ప్పిన నుడి నాలకించుచుఁ గ♦పిప్రవరుల్ ముద మావహిల్లఁగన్. ౨౮౪

క. శిరముల రాఘవు శ్రీకర, చరణంబులఁ బట్టుకొని యెఁ♦సంగెడు వేడ్కం
గరము చెలంగిరి; భానుజుఁ, డురుముదమున రామచంద్రు♦నురమునురమునన్.

ఆ. పీడచేయునట్లు ♦ వేడుక నాలింగ, నంబు చేసికొనియె ♦ నయవిదుండు
దనుజనాథుఁ డట్లె ♦ తమిఁ గౌఁగిటం జేర్చు, కొనియె, రామునంత♦టనుగపితతి.

క. కను లొగి హర్ష జలంబుల, మునుఁగన్ దుఃఖించి విడువ ♦ బుద్ధి పొడమకుం
టను నిల్చె నపుడు వారల, కను లశ్రువు లట్లె క్రమ్మఁ♦గా మూర్ఛలు నాన్.

తే. చేతనంబులు లేనట్లు ♦ చేష్ట వెడల, నిలిచి యమ్మాన్యసెలవొంది ♦ లలితభణితి
నతఁడు గౌరవ మొనఁగంగ♦స్వాలయముల, కరిగి యంగమువీడున♦ట్లరిగిరా త్రిః.

చ. దనుజులు కీశభల్లుకవ♦తంసులు శ్రీరఘువంశవర్ధనున్
మనుజలలాము రాముని న♦మస్కరణంబులఁ దృప్తుఁ జేసి యా
తనివిరహంబు నేత్రజల♦ధారలతోఁ దులదూఁగ నెట్టులో
చనిరి పురంబు వీడి యొక♦చక్కటికిం జనునట్టు లేడ్పుతోన్. ౨౯ 2123

నలువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౧ - వ సర్గము.

కుబేరుఁడు రామునిఁ బుష్పకంబు పరిగ్రహింపఁ బ్రార్థించుట.

చ. జనపతి దీర్ఘబాహుఁ డిటు ♦ సర్వకపీశ్వరభల్లుకేశులన్
దనుజులఁ బంపి తమ్ములును ♦ దాను సుఖంబుగ నుండి; రంతటన్
నవ్వన మొకఁ డంతరిక్షమున ♦ జన్మముఁ గాంచి మనోజ్ఞమై కడున్
వినఁబడెఁ బ్రొద్దు ప్రాలుతటి ♦ వీరుఁడు తమ్ములతోడ నుండఁగన్. ౧ 2124

తే. సౌమ్య! శ్రీరామ! నన్నును ♦ సౌమ్యదృష్టి
గాంచుమా ద్రవ్యనాథువా♦క్యంబురీతి
నరుగుదెంచితిఁ బుష్పకం ♦ బనఁగ బరఁగు
దాన మీయాజ్ఞ గైకొని ♦ నేను బోయి. ౩ 2125

చ. ధనపతి చెంతనుండ ననుఁ ♦ దాను గుబేరుఁడు చక్కఁ జూచి యి
ట్లనియె, మహాత్ముఁడౌ రఘుకు♦లాధిపుఁ డాయసురేంద్రు రావణున్
మనుజనికాయభక్షకు న♦మానుషవిక్రముఁ జంపి నిన్ జయిం
చెను దురితాత్ముఁ డాయసుర♦శేఖరుఁ డీల్గుటచేత నామదిన్. ౪ 2126

క. పరమప్రీతి జనించెను, సురరిపు హతుఁడు మిత్ర♦సుతబాంధవసో

దరయుక్తుఁడై యసంగెన్, బురవరమగు లంకయందు ♦ భూపతివరుచేన్. ౬
ఆ. నిర్జయింపఁబడితి ♦ నీ వీఁక నాసౌమ్యు
మోయుచుండు మదియె ♦ ముదము నాకు
నాజ్ఞ యిచ్చువాఁడ ♦ నతిశయకామ మీ
యదియె నాకుఁ గాన ♦ నగుగు మిపుడె. ౭ 2128
క. జనపతి రఘునందను లోకనిచయరక్షకుని మోయఁ ♦ గల్గితి వదియే
యనుపమకార్యము మదిఁ జింతను బూనక యచటి కరుగఁ ♦ దగునని పలికెన్.
మ. వినుతస్వాంతుఁడు యక్షనాయకుఁడు నన్ ♦ వీక్షించి యిట్లాజ్ఞ చే
సిన మీ చెంతకు నేగుదెంచితిఁ బ్రతీ♦క్షింపం దగుం బ్రీతిచే
ధనదాజ్ఞం గొని సర్వభూతముల కు♦ద్దామప్రభావంబునం
గనరాకుండఁ జరింతు నీవయిన యా♦జ్ఞం బూని భూమీశ్వరా!. ౯ 2130
మ. అనిసం బుష్పకవాక్యముల్ వినుచు ను♦ద్యద్బాహుశౌర్యంబునన్
గనసై మించెడు మేదినీశ్వరుఁడు శృం♦గారంపుదృష్టిం గనుం
గొని యారీతిని వచ్చినందులకు సం♦కోచంబునుం బొంద కి
ట్లనియెం బుష్పకమ్య! స్వాగతము నీ♦కొ సంతసం బందితిన్. ౧౧ 2131
క. ధనపతి యానతి యిచ్చుట,నను సాధ్వాచారభంగ♦నామకదోషం
బనుసది పొంద; దటంచున్, జనపతి వచియించి పుష్ప♦సముదయములచేన్.
తే. లాజలను మంచి ధూపము♦లను బ్రియమునఁ
బుష్పకంబును బూజించి ♦ భూరిబాహుఁ
డవనిపతి పోయి రమ్ము నా♦యాత్మఁ దలఁచి
నప్పు డరుదేరఁ దగునని ♦ యాడి మఱియు. ౧౩ 2133
క. చనునపుడు సిద్ధులను జవ,మునఁ దాఁకు మెట్టిచంద♦మున నీవలనన్
గనఁ గూడదు వారలు బా,ధను స్వేచ్ఛఁగ నరుగుమింకఁ♦దలఁచినయెడకున్.
చ. అని వచియించి యర్చనల ♦ నాదృతిఁ దన్పిసఁ బుష్పకంబు రా
మునివచనంబురీతి మన♦ముం దనివొందగఁ జేయు దిక్కునం
జనియెను; బుష్పకంబు మది♦సంతసమందుచుఁ బోవ రాముని
గని భరతుండు భక్తియుఁ ♦ గై యుగళంబును మోడ్చి యిట్లనున్. ౧౪
సీ. విబుధాత్మ గల నీవు ♦ విశ్వంబు పాలింపఁగా సమానుషసత్వ♦గణము గానఁ
బడియెడు నెట్లనఁ ♦ బలికెడ నొకమాస మయ్యనే దానికే ♦ నామయంబు
గలుగదు జీర్ణమై ♦ యలరని సత్వములకుఁ గూడ మృతియె గ♦ల్గదు మహాత్మ!
రోగమే లేక నా♦రులు ప్రసవింతురు పురుషులు సంతోష♦పూర్ణతనువు
తే. లను జరింతురు పురవాసు ♦ లనుదినంబు
హర్షమునె పొందుచున్నారు ♦ వర్ష మేది

మంచితరుణమొ యపుడె స♦ముంచితముగఁ
గురియుచున్నది సుధవోలెఁ ♦ గుతలమందు. ౨౦ 2136

చ. అనిలుఁడు స్పర్శమందు సుఖ ♦ మబ్బెడులాగున మంగళంబు గ
ల్గను నిరతంబు వీచెడిని; ♦ గల్గవలె న్నిరతంబి విట్లుగా
నని ప్రజ లెల్లపౌరులును ♦ హార్షమునం బలుకంగ వింటి నం
చని భరతుండు సాధువచ♦నావళిఁ బల్కిన నాలకించుచున్. ౨౧ 2137

క. ధరణీశుఁడు రాముం డి,క్కరణి సదా గల్గవలయుఁ♦గా కని మోద
స్ఫురణము గని సత్పాలన, మరుదుగఁ గావించుచుండె ♦ నార్యులు మెచ్చన్.

నలువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౨ - వ సర్గము.

రాముఁడు సీతతో నుద్యానవనమున విహరించుట.

చ. జనపతి హేమభూషితముఁ ♦ జారుతరంబును నైన పుష్పకం
బును మరియాదఁ బంపి క్షితి♦పుత్రికతోడ నశోకనామకం
బునఁదగు నిష్కుటంబునకుఁ ♦ బోయెఁ; వనం బది చూతవృక్షచం
దనముల రక్తచందనవ♦నంబుల నెంతయు జానుమీఱుచున్. ౧౪ 2139

సీ. అగరువృక్షము లిప్ప ♦ లా దేవదారువుల్ చంపకాశోకవృ♦క్షములు చారు
పున్నాగతరువులు ♦ పొలుచు వేగిసచెట్లు పొగలేని యగ్నియ♦నఁగఁ జెలంగు
పారిజాతములు నీ♦పములు లొద్దుగచెట్లు సప్తపర్ణములు వా♦సంతములును
నాగకేసరము ల♦నఁటులు మందారంబు లమలలతాసమూ♦హములు తనర

తే. భాసిలుచుఁ గర్ణికారాఖ్య♦వనము లచ్ఛ
కనకకాంతుల నీనుచుఁ ♦ గ్రాలఁ గురవ
కప్రియంగుకదంబముల్ ♦ క్రమ్మియుండఁ
గోవిదారంబు లెల్లెడఁ ♦ గొమరుమిగుల. ౫ 2140

క. ఫలములఁ దగు నేరేడులు, విలసితపాటలము లెంతొ ♦ వేడుకగాఁ గ
న్నులపండువుగాఁ గ్రాలఁగ, ఫలములుకుసుమములు నిండఁ♦బరఁగుతరువులన్.

చ సురుచిరదివ్యగంధరస♦శోభితపల్లవరాజి నట్టి యం
కురముల మించి వృక్షముల♦కూటము నాటఁగ నేర్చినట్టివా
రరుదుగ దేవతావనము♦లందువలెన్ వెలయింప నొప్పు న
త్తరువులచేత శోభిలెడు ♦ తద్వన మెంతయుఁ జూడ రాజిలెన్. ౭ 2142

సీ. చారుపల్లవపుష్ప♦సమితిచే నలరారి [1]మత్తషట్పదతతి♦మంజులమయి
పరభృతషట్పద♦బహువర్ణపక్షిసంకులమయి పెక్కువం♦దలుగ నొప్పు

---

1 మత్తభ్రమరసంకులైః, కోకిలై ర్భృంగరాజై శ్చ నానావర్ణై శ్చ పక్షిభిః-అనిమూ.

చిత్రసూనద్రుమ♦శేఖరంబులు మించి, యున్నవం బలరారె; ♦ నందుఁ గొన్ని
తరువులు హాటక♦తరువుఁబోలెఁ గొన్ని యగ్నిశిఖాకృతి ♦ నల్లె కొన్ని

తే. యంజనాకారముగ నొప్పె ♦ నసులమాల్య
ములకుఁ దగి కొన్ని పుష్పముల్ ♦ లలితపరిమ
ళములఁ దమ తావుఁ దెల్పుచు ♦ నమరె; నందు
బహువిధాకారములఁ దీర్పఁ♦బడి చెలంగి. ౧౦ 2143

చ. నిరుపమవారిపూర్ణములు ♦ నిర్మలరత్నవిచిత్రభంగులన్
సురుచిరకాంతులన్ వెలయు ♦ చొక్కపుస్ఫాటికకుట్టిమంబులన్
గురుతరపంకజోత్పలను♦గుంభితముల్ వరచక్రవాకర
మ్యరవవిరాజితంబులును ♦ హర్షనహంసనినాదితంబులున్. ౧౧ 2144

ఆ. అలగువానకోయి♦లలు చక్కఁగాఁ గూయ
వెలయుచుండునవియు ♦ లలితతరువి
తతులు తీరములను ♦ సతతపుష్పాఢ్యంబు
లయి చెలంగ మించు♦నవియు మఱియు. ౧౨ 2145

క. పలువిధములైన సాలంబులు శీతగ్రావనివహ♦ముల నొప్పెడు తా
వులను మించెడునవనులు, నెలయఁగ నాయుపవనంబు ♦ వేడ్కనొసంగెన్.

క. వనమున నందొక చోటన్, ఘనతర వైడూర్యమణిని♦కాయమురీతిం
గనఁబడుపచ్చికబయలులు, మనమునకుం బ్రీతి నీయ ♦ మఱియు నెసంగెన్.

చ. తరువులు పూచియుండఁగ స♦దాగతి వైఁ బ్రసరింపఁగా సుమో
త్కరములు రాలి మార్గములు♦దాఘన శయ్యకుఁగాఁ జెలంగు ప్ర
స్తరములపైని నింత పవి ♦ తారలతోఁ గనుపట్టుచున్నయం
బరమునలెం గసంగనయి ♦ భాసిలుచుండె విచిత్రరీతిగన్. ౧౫ 2148

క. సురపతి నందనము వలెన్, బరమేష్ఠినిర్మితము ♦ భాసిలు నాచై
త్రరథము రీతిన్ శ్రీరఘువరునుద్యానంబు వెలసె ♦ భవ్యతరంబై. ౧౬ 2149

క. పలువిధములైన గూసనములఁ దీఁగెల జొంపములన♦మూహాములను మి
క్కిలి మించునశోకంబును, లలితగతిం జొచ్చె నాయి♦లాపతిసతితోన్. ౧౭

క. కుసుమస్తబకయుతంబై, యనమానవిభూతి నలరు ♦ నాసనముపయిన్
వననంబుఁ బల్లవరాజిలఁ,గ నమంచితరీతి రాజ♦కాంతుఁడు సతియున్. ౧౮

ఆ. కూరుచుండి; గంతఁ ♦ గోమలికయిఁ బట్టి
చెంతఁ గూరుచుండఁ ♦ జేసి శుద్ధ
మానసమును గూర్చు ♦ మైరేయసుధ విచ్చె
శచియు సుధను బతి కొ♦సంగునట్లు. ౧౯ 2152

సీ. వివిధమాంసంబుల ♦ విమలచిత్రఫలంబులను గింకరులు చక్క ♦ మనుజపతికి
నాహారమున కిచ్చి ♦ రప్పుడె; నృత్తగీతముల నేర్పఱులయి ♦ ధన్యరూప
మున నొప్పుబాలికల్ ♦ జనపతిముందటఁ బానమదంబునఁ ♦ బరఁగి యాడి;
రంతఁ రంజిలఁజేయు ♦ నట్టి శ్రీరాఘవుఁ డమలధర్మాత్మకుం ♦ డతులభూమి

ఆ. తాంగుఁ డట్టులాడు ♦ నామనోహరరూప, ములఁ జెలంగు నంగ♦నలను బ్రీతి
నందఁ జేసె యుక్త♦మగు దానములచేత;, నచట సీతతోడ ♦ నలరునృపతి.

క. పరమాస్తరణంబునఁ దగి, యరుంధతీయుక్తి నలరు♦నట్టి వసిష్ఠుం
బుగుడించుచుఁ దేజంబున, నరుదుగ రాజిల్లె నమరు ♦ లౌరా యనఁగన్. ౨౩

చ. జనపతి సంతసం బలర ♦ జానకి నచ్చరమిన్నవంటి చ
క్కనితనుసంపదన్ వెలయు♦కాంతను రంజిలఁజేసెఁ జక్కఁగా
ననుదిన మాయమర్త్య లటు; ♦ లందుఁ దమిన్ విహరించు జానకీ
జనపతి దేవదేవులకు ♦ సాంద్రసుఖావహమై యజస్రమున్. ౨౪ 2155

తే. మంగళంబు నిడు స♦మయ మిది శిశిరంబు, చాల గడచె; నిట్లు ♦ సరసకేళిఁ
దేలు వారి కట్టి♦కాలంబునకుఁ బది, వేలయేండ్లు వయసు ♦ వేగ చెల్లె. ౨౫

ఆ. శిశిర మదియుఁ జక్కఁ♦జెల్లె భోగదమయి;, జనపతీంద్రుఁడు దివ♦సమున మొదటి
భాగమందు ధర్మ♦భంగుల నెఱిఁగిన, వాఁడు గాన దాని♦వరుసఁ దీర్చి. ౨౬

క. మిగిలిన దినభాగము తా, నగణితభూతిం జెలంగు♦నంతఃపురమం
దు గడిపె జానకియుం దన, మగనివిధంబునను ధర్మ♦మహితపథమునన్. ౨౭

క. సురకార్యంబుల నొనరిచి, పరమప్రమదమున సాధు♦భక్తి *శ్వశురులన్
నిరతము పూజించెడు న,వ్వరుసం బూర్వాహ్ణమందు ♦ వదలనికడఁకన్. ౨౮

తే. పూజలం దన్పుచుండె; నా♦పూవుఁబోఁడి
యంతట విచిత్రసువిభూష♦ణాంబరములఁ
దాల్చి రాముని సేవింపఁ ♦ దా నరుగును
శచి మహేంద్రుని సేవింపఁ ♦ జనువిధమున. ౨౯ 2160

చ. కనకవిభూషణావళులఁ ♦ గ్రాలుచు మంగళమూర్తిమీఱి వ
చ్చిన జనకాత్మజాతఁ గని ♦ చిత్తమునం బ్రమదంబు నొంది చ
క్కనివిధి నున్న దా నవని♦కాంతుఁడు రాముఁడు పల్కుచుండు; నం
త నొకట శ్రోణిభారమునఁ ♦ దద్దయు మించుచు వచ్చుపత్నినిన్. ౩౦ 2161

చ. సురసుతఁ బోలుదానిఁ గని ♦ చొక్కపుఁ బ్రీతిని జానకీ! మనో
హరతనుభాసురా! యలరె ♦ నౌర యపత్యము నాకు నేటి కీ
వరుస; నికేమి గావలయు ♦ వారక తెల్పుము తెచ్చి యిత్తు సుం
దరి! యన సుస్మితం బలర ♦ ధాత్రికుమారి వచించె భర్తతోన్. ౩౧ 2162

* శ్వశ్రూణాం మకరోత్ పూజామ్-అనిమూ.

సీ. ప్రాణేశ! జాహ్నవీ♦పరిసరంబున నున్న యుగ్రతేజంబులౌ ♦ నొప్పుమునుల
వౌ తపోవనముల ♦ ననువొందఁ జూడంగఁదలఁతు నయ్యవి పవి♦త్రంబులౌట;
నందలిమౌను ల♦హారహంబు ఫలమూలభక్షకులై యుందు♦వారు గాన
వారల నత్పాద♦వారిజంబులఁ గొల్చి యుండనౌ ననెడి యీ♦యొక్క వాంఛ

తే. మనమునం దున్నయది యొక్క♦దినమె యైన
నందు నివసింపఁ గోరెద ♦ నమరవంద్య!
యందు ఫలమూలములఁ దిన ♦ నభిలషింతు
ననిన నక్లిష్టకర్ముఁ డ♦య్యవనిపతియు. ౩౪ 2163

క. కానిమ్మా యొనరించెద, నే నిక్కే యని ప్రతిజ్ఞ ♦ నృపతి యొనరుపం
గా నెలఁత తెంపెఁ జెలంగెను;, జానకితో మరలఁ బల్కె ♦ క్ష్మాపతి ప్రీతిన్. ౩౫

క. మనమున నంతస మందుము, చనవచ్చున్ రేపె నుంత ♦ సంశయము నెదన్
గనకుండు మనుచు మైథిలి, మన మూఱడిలంగఁ బలికి ♦ మానము గనుచున్.

తే. ఒకముహూర్తము ధ్యానించి ♦ యువిద యిట్టి
వాంఛఁ దెల్పెన యేమని ♦ వరుసఁ దలఁచి
చింతచే వ్యాకులంబగు ♦ చిత్త మొప్ప
మధ్యకక్ష్యాంతరం బొందె ♦ మానధనుఁడు. ౩౭ 2166

నలువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౩ - వ సర్గము.

చారుఁడు రామునితో లోకాపవాదముఁ దెల్పుట.

చ. తనసఖు లెల్లఁ గొల్వఁ బ్రమ♦దంబున హాస్యకథావిచక్షణుల్
మన మలరంగఁ జేయునటు ♦ మాటిమాటికిఁ బల్కెడు పండితుల్ తనుం
గనఁ జనుదెంచి కొల్వ నట ♦ క్ష్మాపతి నగ్యుఁడు కూర్చుచుండె నా
ఘనమతులందునన్ విజయు, ♦ కాశ్యపు,పింగళ,కాళియాహ్వయుల్. ౧ 2167

సీ. మధుమత్తకుటులును♦మాగధ భద్రులు దంతవక్త్రసురాజు ♦ లెంతొ ప్రీతి
నలరంగ బహువిధ♦ములగుకథల్ పరిహాసయుక్తంబు లౌ♦నట్లు పల్క
రాఘవు చిత్తంబు ♦ రంజిల్లఁ జేసిరి; నమ్మోదమున రామ♦చంద్రుఁ డట్టి
గాథల వినుచు నొ♦క్కకథ వచించెడుశక్తి నిట్టు లనియె భ♦ద్ర! పురమందు

తే. జనపదంబుల నాదువి♦షయము నెట్లు
పలుకుచుందురు జానప♦దులును పౌరు
లవనిజాతను గూర్చియు ♦ నాసుమిత్ర
పట్టి యగులక్ష్మణుం గూర్చి ♦ భరతుగుఱిచి. ౨ 2168

క. అనుజుండగు నాశత్రు,ఘ్నుని గూరిచి కైకఁ గూర్చి ♦ నూతనముగురీ
తిని బల్కుచుందురో యే,మని వానిఁ దాఁపకుండ ♦ నను వుగఁ జెపుమా. ౬

క. నూతనరాజ్యము నొందిన, భూతలపతి కెఱుకపడఁగఁ ♦ బోలును వార్తా
వ్రాతం బన విని భద్రుఁడు, చేతస్సంశయము నొంది ♦ చేమోడ్పు తగఁ.

క. పలికె మహాత్మా! నగరం,బుల మిమ్ముం గూర్చి పౌర♦పూగము శుభగా
థలఁ బల్కుచుండు మఱి దశ,గళవధసంప్రాప్తవిజయ♦గాథను మిగులన్. ౭౹

క. మనపౌరులు నిత్యం బో,జననాథా! పలుకుచుంద్రు ♦ చక్కఁగ ననఁగా
విని భద్రుతోడ నిట్లని,యెను; రాముం డోయి భద్ర!♦యీవిషయమునన్.

క. వినిపింపు మున్నదున్న,ట్లనవద్యముగా సమగ్ర ♦ మని మఱియు ననున్
మనవారు శుభాశుభరీ,తిని బల్కెడుమాట లెల్లఁ ♦ దేటపఱచినన్. ౯ 2173

తే. మంచికార్యములను జేసి ♦ మానివేయఁ
దగినపనులను మానంగఁ ♦ దగును గాన
నిర్భయంబుగ నేచింత ♦ నీవు గనక
పల్కుమా పౌరులును జాన♦పదులు చెలఁగి. ౧౦౹ 2174

క. పలుకుదు రేమని పాపో,క్తులు వానిని వినఁగ నాకుఁ ♦ గోర్కి కలదు నం
చలరారు సురుచిరోక్తులఁ, బలికిన భద్రుండు వానిఁ ♦ బాటించి మదిన్.౧౧౹

క. కరముల నొగ్గి వచించెన్, గురుబాహుని రాముఁ గాంచి ♦ క్షోణీశవరా!
పురజనులు పల్కుచుండెదు,కరణి శుభాశుభములైన ♦ కథల వచింతున్. ౧౨౹

ఆ. చత్వరముల విపణి♦శాలల బాటల, వనములందును నుప♦వనములందుఁ
బలుకుచుందు రిట్లు ♦ వార్ధి బంధించెను, మున్ను చూడలే ద♦దెన్నఁడైన.౧౩౹

క. సురలకుఁ గూడ దురాసద, మరయఁగ నీకార్య మాసు♦రారివరుఁడు దు
స్తరబలుఁడు దురాధర్షుఁడు, పరికింపఁగ రావణుండు ♦ బలయుతుఁ డగుచున్.

క. అనిఁ బడిరి భల్లుకేంద్రులు, వనచరులును రాక్షసులును ♦ వశవర్తులునై
తనమాటయుండె మెలఁగిరి, దనుజేంద్రుని రావణుని ని♦తాంత మడంపన్.

చ. ధరణికుమారికన్ విగతి ♦ దారుణదుఃఖను రావణుండు సం
గరమున నీల్గినం గొనుచుఁ ♦ గాఱియ పెట్టునమర్షఁ బాసి యీ
పురమున కేగుదెంచె; రఘు♦పుంగవుచిత్తము మెత్తనౌఁ గదా
తరుణిని గూడునాసుఖముఁ ♦ దా నది నెవ్విధిగాఁ దలంచెనో. ౧౬ 2180

చ. దనుజవరుండు పూర్వము ని♦తాంతబలం బలరార జానకిం
దనతొడమీఁద నుంచుకొని ♦ దక్షిణభాగమునందు వెల్లువ
త్తనమున కేగి యందొకట ♦ దస్యుఁడు నాఁగ నశోకనామకం
బునఁ దగువృక్షవాటికను ♦ బొందెడు వేడుక నుంచి రాక్షసీ
జనవశయై మెలంగునటు ♦ చక్కఁగఁ జేయఁడె దుష్పథంబునన్. ౧౭౹ 2181

మ. పసునింటన్ నివసించియున్న తరుణిన్ ♦ బాగంచుఁ దా నెంచె భూ
నగుఁ డేమాత్ర మయుక్తమంచు నిఁక దలం♦పం డింక నింటింట సుం
దరు లేతప్పు లొనర్చినం గ్రుధ దగన్ ♦ దండింప నౌనే మహీ
వరుఁ డేరీతిని గార్యముల్ నడుపు నా♦భంగిన్ బ్రజల్ చేయనా. ౧౯ 2182

చ. అని యిటు పెక్కురీతుల మ♦హాత్మ! వచింతురు నాగరుల్ తమం
తన మఱి పల్లెలందును జ♦నంబు లిదే పలుకంగఁ జొచ్చి; రం
చను పలుకుల్ చెవిం బడఁగ ♦ నానరదేవుఁడు చాల నార్తిఁ బొం
దినయటు లుండె మిత్రులగు ♦ ధీరుల వారలఁ గాంచి చింతతోన్. ౨౦

తే. పలుకు లియ్య వీరీతిఁగఁ ♦ బ్రబలె ధరణి
నింక నెట్లుగ నడువనౌ ♦ నెఱుఁగఁ జెప్పుఁ
డన్న వారెల్లఁ బృథ్విపై ♦ నట్టె శిరసు
లలరఁ బడి వందనంబులు ♦ సలిపి యనిరి. ౨౧ 2181

చ. పలు కిది యెల్లెడన్ బ్రబలెఁ ♦ బౌరులు లాడుదు రిట్లు సుంతయేఁ
దలఁపరు మంచిచెడ్డలవి♦ధం బిది యంచును సంశయంబు లే
కలయక పల్కుచుందు రని ♦ యాసఖు లాడినరీతి నెమ్మదిం
దలఁచి రఘూద్వహుండు సఖి♦తల్లజు లేగ ననుజ్ఞ నిచ్చుచున్. ౨౩ 2185

నలువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౪ - సర్గము.

రాముఁడు జనాపవాదముం దెలుపఁ దమ్ముల నేకాంతమునఁ బిలిపించుట.

చ. తనచెలికాండ్రఁ బంపి గుణ♦ధాముఁడు కార్యముచేయువైఖరిన్
మనమున నిశ్చయించుకొని ♦ మాట యిదిట్లు జనించె నే యహో
యని పరమార్తి ద్వారమున♦యందు వసించెడు సేవకుం గనుం
గొని యిటు పల్కె; సాధుగుణ♦గుంభితు లక్ష్మణుఁ బ్రీతిపాత్రునిన్. ౧ 2186

క. ఘనభాగ్యుని భరతుని నా,యనుజుం డపరాజితుండు♦నయి తగు శత్రు
ఘ్నుని దోడితెమ్ము వేగమ, యన రాముని వాక్యజాల ♦ మాదృతిమీఱన్. ౨

చ. విని శిరసావహించి భట♦వీరుఁడు దోసిలి యొగ్గి చిత్తమం
చని చని యాసుమిత్రతన♦యాగ్రజు లక్ష్మణుఁ గానఁబోయి యా
తనిసదనంబు చొచ్చి నృప♦తల్లజుఁ డిప్పుడు మిమ్ముఁ జూడఁగో
రె ననుచు దోసిలొగ్గి మృదు♦రీతి మహాత్మునితో వచించుచున్. ౩ 2188

క. త్వరగా వర్చనమున కో,ధరణీశకుమార! పోవఁ♦దగు నన నల్లే
యరిగెద నని రామాజ్ఞను, శిరమునఁ దాల్చి రథము ♦ చెచ్చెఱ నెక్కెన్. ౪

చ. అరదము నెక్కి రామునిగృ♦హంబున కేగె; రథంబుమీఁద న
ట్లరిగెడు లక్ష్మణుం గనుచు ♦ నాభటవీరుఁడు వేగ పోయి యా

భరతుగృహంబుఁ జేరి యతి♦భక్తిఁ గృతాంజలియై యుడంకునన్
ధరణివిభుండు మిమ్ముఁ గనఁ♦దాఁ దలపోసెడు నంచుఁ దెల్పినన్ ౭ 2190

ఉ. భరతుఁడు రాఘవానుమతిఁ♦బల్కెడు ద్వాఃస్థునిపల్కు లెన్ని యా
దరమునఁ గాల్నడం జనియెఁ♦దత్క్షణమే; బలశాలి యాతఁ డి
ట్లరుగుటఁ గాంచి లక్ష్మణుప్రి♦యానుజుఁ డున్నెడ కేగి భక్తితోఁ
గరముల మోడ్చి రాఘవుని♦కాంక్షను దెల్పె వినీతుఁడై తగన్. ౮ 2191

క. చనుదెమ్మా! రాముఁడు నిన్, గన నెంచెడు లక్ష్మణుండు♦కడువడి మీరల్
జనియెన్ భరతుం డేగెను, ఘనకీర్తి! నీవు రమ్ము♦కడువడి ననఁగన్. ౯

ఆ. ఆసనంబునుండి♦యట్టె లేచి ధరిత్రిఁ, బడి నమస్కృతులను♦భక్తి సల్పి
రాముకడకుఁ బోయె;♦రయమున ద్వారస్థ,భటుఁడు వేగ పోయి♦పలికె నిట్లు.

చ. అనుజులు వచ్చి వాకిట మ♦హావినయంబున నున్నవారు నా
విని రఘునందనుండు మది♦వేఁచెడు చింతను గ్రుంగి మోము వా
ల్చి నిలిచియున్న యాభటుని♦శీఘ్రమ తమ్ములఁ దోడితెమ్మటం
చనునయ మొప్పఁ బల్కె సహ♦జావళి నాకును జీవితంబు సూ!. ౧౩ 2194

తే. నాబహిఃప్రాణములు వారె♦నాకుఁ బ్రియులు
వారె కావునఁ దోడ్తెమ్ము♦వైళమ యన
నతఁడు చని చెప్ప రాజాజ్ఞ♦నంది శుక్ల
వస్త్రధారులు వినయత♦త్పరులు నగుచు. ౧౪ 2195

క. భరతాదులు మువ్వురు చొ,చ్చిరి రాముని చారుసౌధ♦సీమ; నచట భూ
వరుమోము రాహు వేఁచం,గర మార్తిం బొందు చంద్రు♦కరణిఁ గనఁబడెన్.

క. ద్యుతిబాసిన సంధ్యానభ,మతపనురీతిం గనంగ♦నైన రఘువిభున్
జ్యుతిలేని బాష్పపూర్ణా,యతనయనుని ధీబలాఢ్యు♦నన్నను ధీరున్. ౧౬

క. విరహితరుచియగు పద్మము,కరణిం దగుమోముతోడఁ♦గలవిలపడుభూ
వరుఁ గాంచి సత్వరంబుగఁ, జరణంబులు తలల సోఁకు♦చంద మ్మలరన్. ౧౭

ఆ. వందనములు చేసి♦యంద యచ్చట నిల్వఁ
బడిరి; రాముఁ డంత♦బాష్పములను
విడిచి యూరకుండి,♦విభుఁ డంతలో వారిఁ
గౌఁగిలించుకొనుచుఁ♦గళవళించె. ౧౮ 2199

క. ఆసనములఁ గూర్చుండుం, డోసమధికశూరులార!♦యొప్పుగ మీరే
నాసర్వస్వము జీవిత, మేసరణిం గనిన నన్య♦మింకం గలదే. ౧౯ 2200

క. మీ రార్జించిన రాజ్యం, బీరీతిగ నేలువాఁడ♦నెల్లవిధములన్
మీరలు శాస్త్రవిచక్షణు, లారయఁగా బుద్ధిమంతు♦లగుదురు గాదే. ౨౦

క. ననుఁ గూర్చి సకలవిధములఁ, గనుయుగ్మము దెఱచి వెదుకఁ♦గాఁ జనునమ్మా
జనపతి తనదువిచారం,బును దెల్పిన రాముువాక్య♦మును జక్కంగన్. ౨౧

తే. తెలియఁ జాలక యాసోద♦రులు కలంగి
మనసు లుద్విగ్నము లగుచు ♦ జనపతిదగు
నాశయం బిది యని తెలి♦యంగరామి
బదులు చెప్పక యుండి ర♦ప్పట్టునందు. ౨౨ 2203

నలుపదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౫ - వ సర్గము.

—రాముఁడు లోకాపవాదమును దెల్పి లక్ష్మణునితో సీత నడవుల విడిచి రమ్మని చెప్పుట.—

సీ. ఆసనమ్ములయందు ♦ నారీతిఁ గూర్చుండి దీనచేతస్కులై ♦ తెల్లవోయి
యున్నతమ్ములఁజూచి ♦ యున్నయిట్లనిపల్కె మోమెండఁగా; భ్రాతృ♦ముఖ్యులార!
మీకు శుభంబగుఁ ♦ గాక నామాటల నాలకింపుఁడు చిత్త♦మందు వేఱు
గాఁ దలంపక శ్రద్ధ♦గా వినుం డిత్తఱి నాభార్యయైన జా♦నకివిషయము

తే. నందుఁ బౌరులచిత్త మె♦ట్లలరెనొక్కొ
తెలిసికొనఁ డింకన్నఁ బౌ♦రులును జాన
పదులు పల్కెడు నపవాద♦వాక్కులు విన
మనసు గలఁగెడుఁ ద్రుంగెడు ♦ మర్మములును. ౪ 2204

క. [జనపదముల నగరంబుల, జనకజచారిత్రమందుఁ ♦ జక్కనియంకం
బును గల్పించిరి కుమతులు, చనునే యాలించి వాని ♦ సైఁపఁగ నాకున్.]

క. జననం బిక్ష్వాకుకులం,బున నాకుం గల్గె నాదు♦పూర్వులు పూజ్యుల్
జనకునినద్వంశంబున, జనియించెను సీత సుగుణ♦సముదయ మొప్పన్. ౫

క. తెలియుదురు గదా కానన,ములఁ మే ముండంగ దనుజ♦ముఖ్యుఁడు సీతన్
బలవంతమ్ముగఁ గొని చన, నలఘుబలం బొప్ప నేను ♦ ననిఁ జంపుటయున్. ౬

చ. దనుజు వధించి యచ్చటనె ♦ ధాత్రికుమారిక లోఁ దలంచి యి
ట్లని తలపోసినాఁడ నను♦రాలయమందు వసించియున్న యీ
జనకజ నెట్లయోధ్యకు నె♦నంగెడువేడుకఁ గూడి పోవనే
నని యటమీఁద నాతరుణి ♦ యగ్నిని జొచ్చెను బ్రత్యయార్థమై. ౭ 2206

క. వినియే యుందురు మీరలు, జనకజ శుచిఁ జొచ్చె ననుచు ♦ సౌమిత్రీ! నీ
కనులారఁ జూచితివి గద, దనుజులు నిర్జరులు చూచి ♦ తగుఁ దగు ననుటల్.

ఉ. వింటివి గాదె యగ్నియును ♦ విశ్వ మెఱుంగఁగఁ బావనాంగి వా
ల్గంటి యిదా సుసాధ్వియనఁ ♦ గాదె నభంబుననుండి వాయు వి

ట్లంటయుఁ జంద్రసూర్యులు మ♦హాముని నిర్జరసన్నిధిన్ మనః
కంటకమాఱఁ బాపమనఁ ♦ గాంత యెఱుంగదు నా వచించుటల్. ౯౹

క. వినియుందువు గద గంధ,ర్వనిర్జరుల చెంత నిట్టి♦భంగి జరగుటల్
కనకాంగి సాధుశీలయె, గనుకనె యాలంకయందుఁ ♦ గడు మోదమునన్.

క. సురనాథుఁడు జానకి నా,కరమున నర్పించె నేనుఁ ♦ గామిని మదిలోఁ
బరిశుద్ధఁగా నెఱుంగుదు, నిరుపమకీర్తిం జెలంగు ♦ నెలఁతయు సతమున్.

ఆ. ఇన్ని విషయములను ♦ మున్ను పరీక్షించి, నాతి నిటకుఁ దెచ్చి♦నాఁడ నిపుడు
కలిగినట్టి దూఱు ♦ కళవళింపఁగఁ జేసె, నకట! హృదయశల్య♦మగుచు నన్ను.

ఉ. పౌరులదూఱు గొప్పదయి ♦ పర్వెడుఁ బల్లెలయందుఁ గూడ నీ
పౌరులపాటయే వెలసె ♦ బాగుగ నెవ్వని దుర్యశంబు లీ
ధారణిఁ బాడఁగాఁబడునొ ♦ తన్నినదంబు చెలంగుదాఁక నా
పూరుషుఁ డేగు నీచమగు ♦ భూమికి నిశ్చయ మిద్దియాఁ గదా. ౧౩౹ 2214

ఆ. అమరవరులు దుర్య♦శమును నిందింతురు
కీర్తి లోకవినుతి♦కిం దగియెడు;
నెల్లపనులు మహిమ ♦ నెసఁగు పెద్దలు చేయఁ
బూనుదురు యశంబుఁ ♦ బొందఁ గోరి. ౧౪౹ 2215

క. నే నపవాదభయంబున, మానుదు నాజీవితంబు ♦ మఱియున్ మిమ్మున్
మానవసింహులఁ బాయుదు, జానకి నిఁకఁ జెప్ప నేల ♦ సాధువులారా! ౧౫౹

క. కనుఁగొనుఁడు శోకసాగర,మునఁ బడి తపియించువాని ♦ ముం దిట్టివిధం
బున దుఃఖము నే నెన్నఁడు, గనినదియే లేదు దీని♦కంటెఁ బెనువగల్. ౧౬౹

క. ధరణిం గల్గవు; లక్ష్మణ!, త్వరపడి యుదయమున రేపె ♦ దరలుము రథమా
ధరణిజతో నెక్కుము వే, తరలి సుమంత్రుండు రథముఁ ♦ దగువడిఁ దోలన్.

క. మన దేశము నవ్వలఁ గం,గను దాఁటు మనంతరముఁ ♦ గ్రాలుతటమునన్
మునిపతియగు వాల్మీకిము,నినివాసము చెన్నుమీఱు ♦ నిర్మల మగుచున్. ౧౮

క. సురవాసం బట్లది యె, వ్వరునను గన నసదృశముగఁ ♦ బరఁగుఁ దమన నా
నిరుపమవీచీసంయుత,తరంగిణీతీరమందుఁ ♦ దగు నదియందున్. ౧౯౹ 2220

మ. జనశూన్యంబగు భాగమందు ధరణీ♦జాతన్ దగన్ డించి వే
చనుదెమ్మా! శుభ మొప్ప నీకు మదిలో ♦ సందేహముం బొందఁగాఁ
జన దిప్పట్టున మాఱు చెప్పఁ దగ దే♦చందంబునన్ సీతఁ గూ
ర్చినపల్కుం బలుకంగరాదు చనుమా ♦ శీఘ్రంబుగా లక్ష్మణా!. ౨౦ 2221

క. ఇది తగు నిది తగదని యీ, యదనునఁ బల్కంగ నీకు ♦ నర్హము గా దీ
యది చేయరాని దని ప,ల్కెదవే నప్రీతి కల్గుఁ ♦ గినుకయుఁ బొడమున్.

తే. ప్రీతి నాపయి నుండునే ♦ నీతఁడీ నిటి
నుంచి దిది చెప్పఁగని చెప్ప ♦ నెంచనాఁడు
నాదు పాపములాన ప్రా♦ణములయాన
బదులు పలుకకు మనుచు నా ♦ ట్టిదియె యిడితి ౨౩ 2223

సీ. ఎవ్వరైనను నన్ను ♦ నీవిషయంబున ననుసయింపఁగఁ జూను♦కొనెద రట్టి
వారు నాకహితులే ♦ యేగతిఁ బలుచిన మనభీష్టఘాతుకుల్ ♦ మాట లేల?
నను గౌరవింతురే ♦ ననుఁ జెప్పినది చేసి ప్రేమింతురేని మా♦టేమి పలుక
కుండ సీతను గొని ♦ యుగ్రకాననములఁ విడిచి రాఁదగు నాజ్ఞ ♦ విడువకుండ
తే. మునుపె నాతోడఁ బల్కె నీ♦జనకతనయ
జాహ్నవీతీరమునఁ గల్గు ♦ సన్మునియుట
జముల విహరింపవలయుఁ గా♦వు నిది నాకు
ననుచుఁ గావునఁ దీర్పంగ ♦ నగును దాని. ౨౪ 2224

క. అని పల్కుచుఁ గాకుత్స్థుం, డనవరతాశ్రుప్రపిహిత♦మగు నక్షియుగం
బున ధర్మమతిని శోకంబున హృదయముకలఁగ నొక్క♦మొగి వెతఁబడుచున్.

తే. అనుజులం గూడి నిట్టూర్పు ♦ లట్టి భూరి
భుజగ మట్లుగఁ బుచ్చుచుఁ ♦ బోయె లోని
కట్టి సోదరు లత్యార్తి ♦ నలజడిఁ గని
యాత్రియామను బుచ్చి రే♦మనక యట్లొ. ౨౬ 2226

నలువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౬ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుఁడు సీత నరణ్యములకుఁ బిలుచుకొని పోవుట.

క. చనియెఁ ద్రియామ యదెట్లో, జనవిభుసోదరుఁడు నగల♦స్వాంతము దూలం
గను మోమెండఁగ సారథిఁ, గని పల్కె మహీశునాజ్ఞఁ ♦ గళవళపడుచున్.

క. అరదము సుందరముగ హయ,వరములతోఁ గూర్చి చక్క ♦ భాసిల్లెడు సుం
దరరత్నమయాసనమును, ధరణిజకై యేర్పఱుపుము ♦ ధరణిపునాజ్ఞన్. ౨

చ. జనకజ పుణ్యకర్మముల♦సంగతిఁ బాయనిమానివర్యులం
గనుఁగొన నాశ్రమంబులకుఁ ♦ గ్రన్ననఁ బోవఁ దలంచె నేను న
మ్మునియుటజంబులన్ విడువఁ ♦ బోలును వేగ రథంబు గట్టు; మం
చనిన సుమంత్రుఁ డట్లె యని ♦ యశ్వహయంబులఁ బూన్చి చక్కఁగన్. ౩

క. సురుచిరమై సుఖశయ్యా, పరియుతమై రమ్య మగుచు ♦ భాసిల్లెడు నా
స్తరణంబున నొప్పుచు సుం,దరముగ శోభిల్లఁగా ర♦థంబు నొనర్చెన్. ౪

చ. అరదము దెచ్చి మిత్రగణ♦హర్షద! స్యందన మిద్ది సిద్ధమై
పరఁగె ననంతరక్రియను ♦ బాయక చేయుము నాఁగ లక్ష్మణుం
డురుతరదుఃఖవేదనల ♦ నొందుచు నుండియు భూపతీంద్రమం
దిరమును జొచ్చి సీతఁ గని ♦ దీనత నిట్లని పల్కె మెల్లఁగన్. ౯౪ 2231

క. కోరితి వఁట యోతల్లీ!, భూరమణుని వర మొకండు ♦ మునిపల్లెలకుం
జేరుపుమా జానకి నని, శ్రీరాముం డాజ్ఞ నాకుఁ ♦ జేసెను గానన్. ౭ 2232

సీ. గంగచెంతను జక్కఁ♦గా నొప్పునాశ్రమముల నిన్ను రామాజ్ఞఁ♦దలఁచి విడిచి
వచ్చెద నే మౌని♦వరులుండు రచ్చోట నయ్యాశ్రమములు పు♦ణ్యంబొసంగఁ
జాలియుండును నిన్నుఁ ♦ జయ్యనఁ గొనిపోయి విడిచి రాఁదగు నని ♦ విన్నవింప
మహితాత్ముఁడైన ల♦క్ష్మణుపల్కు లాలించి యధికసంతోషంబు♦నంది గమన
ఆ. మునకు నుత్సహించె ♦ ననుపమరత్నముల్
వస్త్రములును మునుల♦పత్నులకు నొ
సంగఁ గొనుచు సీత ♦ చయ్యనఁ జొసంగఁ
బయనమయ్యె నామె ♦ సాధ్వింతమందు. ౧౦౪ 2233

క. మునిపత్నుల కీవస్తువు,లను భక్తి నొసంగుదాన ♦ లలితము లీర
త్ననికరములువస్త్రంబులు, మునిసతులు గ్రహించి మోద♦మునుగనుదురొగిన్.

చ. అన విని లక్ష్మణుండు విన♦యంబున నట్లె యొసంగవచ్చు నం
చని రథ మెక్కఁజేసి జన♦కాత్మజతోడఁ బ్రయాణమయ్యె; స్యం
దన మది వేగ పోయె హయ♦తల్లజముల్ పరువెత్తుచుండ రా
మునిదగునాజ్ఞ సాధ్వింతమును ♦ ముంపఁగ దానినె సంస్మరించుచున్. ౧౨౪

మ. చనుచుండన్ సిరిఁ బెంచు లక్ష్మణునితో ♦ సాధ్వింతంబు దూలంగ ని
ట్లనియెన్ జానకి; పెక్కురీతులను జి♦హ్నంబుల్ మహోదుష్ఫలం
బును నీయందగు నట్టివే కనఁబడం ♦ బూనెన్ మదంగంబు కం
పనముం బొందెడు దక్షిణాక్షి యిదె కం♦పంబుం గనం జొచ్చె నా
మన మస్వస్థతఁ దూలుచున్నయది యో♦క్ష్మాపాలపుత్రోత్తమా!. ౧౪౪ 2236

సీ. ఒకప్రక్క నౌత్సుక్య♦మొకవంకసధృతియు నతిశయంబులుగాఁగ♦నమరెమదిని
బుణ్యాశ్రమంబులఁ ♦ బొడఁగను నాకాంక్ష యంతకంతకుఁ దగ్గు♦నట్టు లున్న
దోపృథులోచనా! ♦ యుర్వి శూన్యంబుగాఁ గన్పట్టుచున్న ది♦క్కాలమందు
భ్రాతృవత్సలుఁడవు ♦ పరమచిత్తుండవు కుశలమే? మీయన్న♦కును వచింపు
తే. నత్తలకు నింకనుం గల్గు♦నుత్తములకు
క్షేమమే గద? చక్కఁగా ♦ నేమి దాఁప
కుండ వీరవరా! తెల్పు ♦ మొగిఁ బురమున
జనపదంబున నెల్లర♦కును శుభంబె?. ౧౭ 2237

చ. అని యిటు పల్కి దేవతల ♦ నంజలినిం గొని వేఁడె; లక్ష్మణుం
డును జనకేంద్రపుత్రికఁ గ♦డుం బచియించిన యర్థ మెన్ని యా
జనకజ కట్టె మ్రొక్కి తన♦స్వాంతము దూలుచునుండినన్ ముదం
బును గనినట్లు లెల్లరును ♦ మోదముతోఁ జెలువారువారలే. ౧౯ 2238

చ. అని వచియించి గోమతి మ♦హానదితీరముఁ జేరి యాశ్రమం
బున నివసించి యాదినముఁ ♦ బుచ్చి ప్రభాతమునందు లేచి సూ
తుని గని లక్ష్మణుం డనియెఁ ♦ దోఁకనె వాజులఁ గట్టి స్యందనం
బు నడుపు జాహ్నవీసలిల♦ముం దలఁ దాల్పఁగ నొప్పు నా కిఁకన్. ౨౦ 2239

క. గిరివరమగు హిమగిరిపైఁ, బరమేశుఁడు త్ర్యంబకుండు ♦ పావనగంగన్
శిరమున ధరించుచాడ్పునఁ, బరమప్రమదమునఁ దాల్తు ♦ భవహర మనుచున్.

క. అన విని సుమంత్రుఁ డతిజవ,మున మనమును మించు వాజి♦ముఖ్యంబులఁ గ
ట్టెను నాల్గింటిని నవ్వల, జనకజఁ గని దోసి లొగ్గి ♦ సాధ్వీమణిరో!. ౨౨

క. అరదము నారోహింపుము, పరమప్రమదంబు నిచ్చు ♦ పావనగంగం
ద్వరఁ జేరుద మన నామెయు, నరదము నతఁ డన్నయట్టు ♦ లారోహించెన్.

క. జనకకుమారిక లక్ష్మణుఁ, డనఘుండు సుమంత్రుఁ డట్టి ♦ యరదము నెక్కం
జనియె రథం బది; యాయత,సునయనయగు జనకరాజ♦సుతయునరుగుచున్.

క. ఏనోనాశిని గంగం, గానం ద్వరపడెను చిత్త♦కంజముతోడం
దా నాదినార్ధ మేగిన, మానితభాగీరథియు న♦మానుషశక్తిన్. ౨౫ 2244

క. అలరారుచుండఁగను గాం,చె లక్ష్మణుఁడు జహ్నుతనయఁ ♦ జెచ్చెరఁ గని భీ
తిలఁ జేయఁజాలు రవమున, విలాపమును జేసె సీత ♦ వింతగ నతనిన్. ౨౬

క. పరమాతురునిం గాంచుచుఁ, ద్వరపడి ధర్మజ్ఞ! యేడ్వఁ♦దగు కారణముం
బరికింపఁ జాలఁ జెప్పుము, చిరాభిలషితంబు దేవ♦సిద్ధవినుతమున్. ౨౭ 2246

క. భాగీరథీజలంబగు, నీగంగాతీర మొంది ♦ యిటు లేడ్వంగా
నోగుణరత్నాకర! చెపుమా! గల దేఁ గారణంబ ♦ టంచున్ మఱియున్. ౨౮

ఆ. సంతసంబుగల్గు ♦ సమయంబునన్ విషా
దమును గూర్చె దేల? ♦ త్వరగఁ జెవుమ
లక్ష్మణా! యటంచు ♦ లలన వచించుచు
మఱియుఁ బలికెఁ దనదు♦మఱఁదిఁ గూర్చి. ౨౯ 2248

క. అనయము రామునిపార్శ్వం,బున వర్తిలువాఁడ వీవు ♦ పురుషర్షభ! ని
న్ననఘుం డామహాత్ముం, డనియెనొ యేమేని పలుకు ♦ మవ్విధ మెల్లన్.

తే. రెండుదినములనుండి యీ♦రీతిశోక
మొందుచున్నాఁడ వేటికో ♦ యారఘుపతి

నాకుఁ బ్రాణాళికంటె నెం♦తయు నధికుఁడు
నేన వగనొందలేదుగా ♦ నీవు నిట్లు. ౨౯ 2250

క. బాలిశుఁడవుగా నిటఁ గా, నేలా! గంగాతటంబు ♦ నిద్దాని సము
ల్లీలన్ దాఁటింపుము ముని,జాలంబులఁ జూపవయ్య ♦ చయ్యన నాకున్.

చ. మునులకు దివ్యవస్త్రముల ♦ ముఖ్యతరాభరణంబులన్ ముదం
బునను సుభక్తి నిచ్చి పద♦ముల్ తల సోఁకఁగ మ్రొక్కి యొక్క రే
యి నట వసించి పోవుద, మ♦హీనజవంబున నాయయోధ్యకున్
వినుము గుణాఢ్య! నామనము ♦ వేడుక నొందెడుఁ జూడ రామునిన్. ౩౦

చ. సరసిజపత్రనేత్రు, ఘనుఁ ♦ జారుతరాంగుని సింహవక్షు భీ
కరరిపుకాలు మానిజన♦కమ్రహృదబ్జనివాసునిం గృశో
దరు నభిరాము రాము జన♦తాప్రియు వేగమ చూడ నామనం
బురుతరమోదముం గనెడు ♦ నో రఘునందన! యంచుఁ బల్కినన్. ౩౧ 2253

చ. విని నయనంబులం గలిగి ♦ వింతలు గూర్చెడు నశ్రుబిందువుల్
గనఁబడకుండఁ జేసికొని ♦ క్రన్ననఁ బిల్చెను నావికాళి రా
మునిప్రియసోదరుండు రిపు♦మూర్తిలయాంతకుఁ; డంత నావికుల్
జనపతిపుత్ర! నౌక యిదె ♦ సర్వసుఖాకర మాచు నొప్పెడున్. ౩౨ 2254

క. అని దాశులు భయభక్తుల, వినిపించిరి చేతు లొగ్గి ♦ విమలతరతరం
గనిచయదుస్తరయా గం,గను దాఁటఁగ నౌక నెక్కి ♦ కడువడి దాఁటెన్.

నలువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౭ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుఁడు దుఃఖించుచు సీతతో రామాజ్ఞను దెలుపుట.

సీ. అంతట విస్తీర్ణ♦మైన యానౌకను బోయవాం డ్రెంతయుఁ ♦ బూన్కి దెచ్చి
చూపిన ముదమంది ♦ క్షోణీకుమారిక ముందుగ నెక్కించి ♦ యందుఁ దాను
సారథియును జక్కఁ ♦ గూరుచుండెను; శోకసంతప్తుఁడౌ చుల♦క్ష్మణుఁడునడువుఁ
డింక నౌక నటంచు ♦ నెట్లొ యాజ్ఞాపించె; నవలియొడ్డునఁ జేర్చి;♦రంతవారు

తే. గంగ నివ్విధి దాఁటి య♦భంగశోక, మంత కంతకు నుప్పొంగ ♦ నవలియొడ్డు
నందుఁ దిగి చేతులొగ్గి బా♦ష్పావిలస్వ,రమునని ట్లనిపల్కె రా♦ముమహిషిఁగని.

చ. మనమున భూరిశల్యమను ♦ మాడ్కిని నానతి యార్యుఁ డిచ్చె నో
జనకకుమారి! యయ్యదియు ♦ సంతత మేఁచెడు, నీనిమిత్తమై
జను లిఁక నన్నుఁ జెప్పుకొనఁ ♦ జాలువిధంబు ధరిత్రిఁ గ్రమ్ము నే
మనఁగల నింతకంటె మృతి ♦ యన్నివిధంబుల శ్రేయమే యగున్. ౪ 2257

చ. మరణము దీనికంటెఁ గడు ♦ మంచి దటంచుఁ దలంతు నిట్టిదా
పరుషపుఁగృత్యమందు నర♦పాలుఁడు నన్ను నియుక్తుఁ జేసె నె
వ్వరుసను లోకనిందితము ♦ భారము చెప్పఁగఁ గార్య మిద్ది యో
ధరణికుమారి! నావయిని ♦ దప్పక సత్కృప నుంచుమా యఁటన్. ౫ 2258

క. మనమునఁ గోపముఁ బూనకు, మని యేడ్చుచు దోసిలొగ్గి♦యవనిం బడియెన్;
జనకజ సువ్రత యెంతయుఁ, గనుఁగవ బాష్పములు గ్రమ్మఁ♦గాఁ బ్రాంజలియై.

క. తనకున్ మరణముఁ గోరుచు, విసయమునన్ వేడువాని ♦ విహ్వలమతియై
కనుఁగొని యిట్లని పల్కెను;, మనమునకుం దెలియలేదు ♦ మాటయదేమో?.

క. తెలుపుము లక్ష్మణ! దాఁపక, గలవిలపాటొందు నిన్నుఁ ♦ గాంచిన నీకుం
గలుగదు స్వాస్థ్య మ్మని యిమ్ముఁ దోఁచెడు, క్షేమ మెట్లు ♦ భూపతి కలరున్.

క. అనియుం దోఁచెడు భూపతి, నిను నేమే శాప మిచ్చి ♦ నిందించెనె? యీ
వనటం గుందఁగ నేలా?, వినిపింపుము దాఁపకుండ ♦ విముతౌఘహరా!. ౯

ఆ. ఆజ్ఞ చేయుదాన ♦ నన విని వైదేహిఁ, గాంచి దీనుఁడగుచుఁ ♦ గళవళించి
మోము వాంచి బాష్ప♦ముల భూమిఁ దడుపుచు, నిట్లుపలికెనో♦మహీశపత్ని!.

చ. జనకమహీశపుత్త్రి! పరి♦మత్ప్రతిభాషితమైన దుర్యశం
బును నతిదారుణంబు విని ♦ భూపతి నిన్ను గుఱించియే పురం
బున మఱి పల్లెలందు నది ♦ బోరన నిండెను; దాన నెమ్మనం
బునఁ బరితాప మంది ననుఁ ♦ బొమ్మని యానతి యిచ్చె నివ్విధిన్. ౧౧

*ఉ. ఆవచనంబు లన్నియు మ♦హా త్త్వరిభేదము నీయఁ జాలెదుం
గావున నీదుసన్నిధిని ♦ గ్రమ్మఱఁ జెప్పఁగఁ జాల; వానినే
భూవిభుఁ డాత్మ నుంచుకొని ♦ పొంగుసమర్షను బృష్ఠసీమనున్
దేవిరో! నిల్పెఁ; గాన నృప♦తివ్రతగుండను నిన్ దృజించెఁ జూ!. ౧౨ 2265

ఉ. ఇంచుకయేని దోష మెన ♦ నెంచిన నీయెడఁ గానరాదు ప్ర
పంచికనింద యిద్ది యిటు ♦ పర్వె ను నంచు గ్రహింపు వేఱుగా
నెంచకు మాత్రమాంతముల ♦ నీయెడ నిన్విడనాడి పోవనో
నంచితరాజశాసన మి♦దాఁగదు దీనిని మాన నెట్టులో. ౧౩ 2266

తే. గర్భవతివిగఁ జూపట్టు ♦ ఖ్యాతనూజ
నిన్ను నిట డించి పోవంగ ♦ నేరకున్న
వాఁడ నైనను జాహ్నవీ♦వరతటమున
బ్రహ్మమానులదా తపో♦వనము చెలఁగు. ౧౪ 2267

చ. పరమపవిత్రమై మిగుల ♦ భవ్యములై తనరారు సద్ధి శ్రీ
కరముగఁ జూడనౌను గను♦కన్ గ్రుధఁ బూనకు మాత్మలోన; నిం

* యాని రాజ్ఞా వ్యాది ష్టాస్మా న్యమర్షః పృష్టతః కృతః-అనిమూ.

దరయఁగ మానివర్యుఁడు మ♦హాత్ముఁడు మత్పితృమిత్త్రుఁడుఁ నిరం
తరమహితాత్మకుండు గుణ♦ధన్యుఁడు కీర్తియుతుండు యోగియున్. ౧౬

క. కరుణానీరధియునునగు, తరుణీ! వాల్మీకి; దత్ప♦దచ్ఛాయను నీ
వురుసుఖము లొంది యుపవా,సరతిం గని నిశ్చలమగు♦స్వాంతము వెలయన్.

తే. ఇందు నివసింపు జానకీ! ♦ యేమిచింత
యును మనస్సునఁ బొందక ♦ మనుజపతిని
సతివి గావున మది నిల్పి ♦ సతము నిల్వ
మలరఁగలవు శ్రేయస్సు లో♦యంబ! నీకు. ౧౭ 2270

నలువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౪౮ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుఁడు సీత నడవుల డించి దుఃఖించుచు మరల గంగానది దాఁటుట.

చ. అని యిటు లక్ష్మణుండు పరు♦షాకృతి నొప్పెడుపల్కు చెప్పఁగా
విని జనకాత్మజాత కడు ♦ విహ్వలచిత్తముతోడ నట్టి మే
దిని బడియెన్; ముహూర్త మిటు ♦ దీనత మైకొన నుండి మెల్లఁగా
మనమున సంజ్ఞ దోఁపఁగను ♦ మానిని బాష్పసమాకులాక్షియై. ౧ 2271

క. దీనయునయి లక్ష్మణుతో, జానకి యిట్లనియె; దుఃఖ♦సంతతి పొందం
గా నాతనువు సృజించె శ,తానందుం డోసుమిత్ర♦యనుఁగుఁగుమారా!. ౨

చ. కనుకనె నాకు దుఃఖములు ♦ గల్గుచు నున్నవి మీఁదమీఁద మే
దిని నిటువంటిపాపము మ♦దిం దలపోయ నొనర్చినట్టి యా
మనుజుని వింటిమే తనదు♦మానినిఁ బాసినవారు గల్గిరే;
వనితలలోన సాధ్వియను ♦ భవ్యయశంబును బొందు నేనునున్. ౩ 2273

ఆ. విడువఁబడితి నిపుడు ♦ విభుచేత నక్కటా!
మున్ను రాముపాద♦ములఁ గొలుచుచు
నాశ్రమమున నుంటి ♦ నైనను దుఃఖముల్
గలఁప వంత నొంది ♦ యలసితిఁ గద. ౪ 2274

క. జనవినుత! యట్టినే నీ, జనరహితస్థలి నదెట్లు ♦ చరియింతును? నా
మనమునఁ గల్గెడు దుఃఖం,బు నెవ్వరికిఁ జెప్పుకొనుదుఁ ♦ బాగు లడఁగంగన్.

క. మునులకు నేమని చెప్పుదు, ఘనపాపం బిద్ది యిట్లు♦గాఁ జెందె నటం
చును, నేపాప మొనర్చితి, జనపతి యేకారణమునఁ ♦ జయ్యన విడిచెన్. ౬

క. ధరణీశుఁ డతఁడు మహితుఁడు, సరగున నన్నేల విడువఁ ♦ జాలెనొ నే నీ
పరమనదీజలముల ని,త్తరుణంబున వదలిపెట్టు♦దానం దనువున్. ౭ 2277

తే. రాజవంశంబు చెడిపోవు; ♦ రాముఁ డకును
జాలదుష్కీర్తి గల్గు ల♦క్ష్మణ! వచింపు
మేమి చేయుదు నీయాజ్ఞ♦యే శరణము
*దుఃఖభాగిని నను వీడి ♦ దూర మరుగు. ౯॥ 2278

చ. జనపతియాజ్ఞపై నిలుపు ♦ స్వాంతము, నావచనంబుగాఁగ ని
ట్లనుము వినీత నత్తలకుఁ ♦ బ్రాంజలినై తలవంచి వందనం
బును బలుమాఱు చేసినటు ♦ పోయిన తోడనె పల్కు; క్షేమమున్
జనపతితోడఁ జెప్పుము వి♦శాలయశశ్శరదబ్జభానుఁడా!. ౧౦ 2279

తే. ఎల్లవారికి వందన ♦ మేను జేసి, నట్లు వచియింపు; ధర్మమం♦దభిరతుండు
పార్థివేంద్రుండు గాన నీ♦పలుకులెల్ల, నతనితోఁ జెప్పఁదగు; నిట్టు♦లనుము నీవు

క. పరిశుద్ధ యనుచు జానకి, నరయుము తత్త్వంబుఁ బరమ♦మౌ భక్తి నిరం
తరము భవద్ధిత మెన్నుచుఁ, జరణాబ్జము లాశ్రయించు♦చందము మదిలోన్.

క. తలపోయనయ్య! యయశం,బులకున్ భీతిల్లి నరుల♦పొందుఁ గనని యీ
యలఘువనంబులఁ ద్రోచితి, విలాధిపా! లోకనింద ♦ యిట్లు గలుగుటన్.

చ. వనములనుండఁ బంపు టది ♦ స్వాంతమునం దలపోయ మంచిదే
యనఁదగు నీవు పల్కినది ♦ యంతయుఁ బథ్యమె, దుర్యశంబుఁ ద్రో
యను జనునంచు నేఁ దెలియు♦నట్లుగఁ జెప్పెదఁ గాని నాకు నీ
వె నిరతముం దలంపఁదగు ♦ దెల్లవిధంబుల దిక్కటం చొగిన్. ౧౩॥ 2283

తే. ధర్మమార్గంబుఁ దప్పని ♦ ధరణివిభుఁడు
చెప్పఁదగునట్లు నీవును ♦ జెప్పితి విపు
డన్న సోదరులందు నీ ♦ వున్నరీతి
పౌరులం దున్పఁదగు ధర్మ♦పరుఁడ వగుట. ౧౪॥ 2284

క. పరమం బగు నీధర్మస్థిరచిత్తం బిట్టి దగుటఁ ♦ జెందితివి మహీ
వర! సాధుయశంబును సుస్థిరఁ బౌరుల ధర్మయుక్తిఁ ♦ బాలింపఁగన్. ౧౫

క. జనపతికిం దగునట్లే, యొనరిచితివి దీని కేను ♦ నొందను వగ నా
తనువును లెక్కింపను నీ, జనాపవాదంబుఁ బెక్కు♦సారులు తలఁతున్. ౧౬

క. పతియే దైవము తలఁపఁగ, సతులకు గురుబంధువులనఁ ♦ జాలు నతండే
పతియే ప్రాణప్రియుఁడౌ, నతివలకుఁ దదాజ్ఞ చేయ♦నౌఁ దొలుతొలుతన్.

సీ. అని నాదునుడులుగా ♦ నాడుము విభుతోడ నవిపల్కనుటియుని♦ట్లనియె నన్ను
గర్భిణి లక్ష్మణా! ♦ గనుఁగొన కీవు పో ♦యింటికి; నని యిట్టు ♦ లేడ్చి పల్క
జానకినిం గాంచి ♦ దీనచేతనుఁడయి తలయిల సోఁకంగఁ ♦ దాను మ్రొక్కి
లక్ష్మణుం డేమిప♦ల్కను జాలకుండి యింకొకసారి భక్తిమై ♦ నుర్వితనయ

* త్యజ మాం దుఃఖభాగినీమ్-అనియూ.

తే. కును బ్రదక్షిణవందన♦మును వగచుచు
నాచరించి మహాధ్వని ♦ యట్టె పర్వ
నేడ్చుచు ముహూర్త మట్లుండి ♦ యిట్టు లనియెఁ
బరమకళ్యాణి! యేమేని ♦ బల్కులున్న. ౨౦౪ 2288

క. పలుకుము నీరూపము నో,యలఘుగుణాఢ్యా! *యదెప్పు♦డైనను గనఁగాఁ
దలఁపంగ లేదు యుష్మ,ద్విలసితతనువల్లి నీదు♦విమలపదములన్. ౨౧ 2289

క. కనినాఁడ; రాము వీడిన, నిను వనమున నుంక నెట్లు ♦ నేఁ జూతు సతీ!
యని పల్కి వందనం బిడి, చన నుద్దేశించి సీత♦చరణాబ్జములన్. ౨౨ 2290

క. మనమున నెన్నుచు నావను, దనసారథితోడ నెక్కెఁ; ♦ దర్వర నావికుఁ డా
తనిఁ జేర్చె నవలియొడ్డును, జనకజ యున్నట్టిచోటుఁ ♦ జక్కఁగఁ గనుచున్. ౨౩

ఆ. మదిని శోకభార ♦ మదయతఁ దనునొంప,మూర్ఛపోల్కి దుఃఖ♦మున రథంబు
నెట్లొ యెక్కి వేగ ♦ యేగుచుఁబలుమాఱు,లట్టెమరలిమరలి♦యామెఁగనుచు.

క. జనకజ యిట్టు లనాథగ, వనములలోనుండఁ దగునె? ♦ వనటం గనుచున్
అని పలవించుచు నవ్వల, వనటం బడి పొరలుచున్న ♦ వసుమతికన్యన్. ౨౪

క. కని పరతీరంబున రా,మునితమ్ముం డేడ్పుతోడఁ ♦ బోయె, నచట స్యం
దన మిటు దూరముగాఁబో,యినఁగనుచుసుమిత్రతనయు♦హితగుణనిలయున్.

సీ. పలుమాఱు స్యందన♦పద్ధతిఁ జూడంగ నుద్విగ్నయైన యా♦యుర్వితనయ
మనమున శోకంబు ♦ మైకొనె; నంతట వ్యథ యెంతొ భారమై ♦ యట్టె పర్వ
నేడ్చుచు నాసాధ్వి ♦ హితయశోరాశిత తనభర్తఁ గనక యిం♦తటఁ ద్యజింప
నౌను బ్రాణాళి నం♦చని లోఁ దలంచుచు సాధుమయూరని♦స్వనము లెపుడు

తే. వినఁగఁబడుచున్న కానలో ♦ జను లెవరును
గానరామిని దుఃఖంబు ♦ గ్రమ్ముకొనఁగ
నింక నాగతి యేమని ♦ యెలుఁగుమిగుల
నార్తమై నేడ్చె జానకి ♦ యాతురమున. ౨౬ 2295

నలువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౯ - సర్గము.

-:- వాల్మీకిముని సీతను దనయాశ్రమమునకుం దోడ్కొని చని యాఱడించుట. -:-

చ. జనకజ యేడ్చుచుండ విని ♦ నంయమిపుత్రకు లాతురంబునం
జని భగవంతు వాల్మికిని ♦ సాధుమనస్కుని నత్తపోరతిం
గనిన మహాత్ముఁ గాంచి తమ♦కంబున వందన మాచరించి యా
వనమునఁ దారు చూచినది ♦ వారికి తెల్పిరి దీనచిత్తులై. ౧౫ 2296

---

* దృష్టపూర్వం న తే రూపం పాదౌ దృష్టౌ మయా నఘే-అనిమూ,

క. మునివర్యా! రోదనని,స్వన మొక్కఁడు వినఁగవచ్చెఁ ♦ జయ్యన మేముం
జని కంటి మామెఁ బూర్వం,బునఁ జూచియువినియు నెఱుఁగ ♦ మునిజంబదియా.

తే. ఏమహాత్మునిభార్యయో ♦ యింతిమిన్న
భాగ్యవిం బోలియున్నది ♦ భాసురాంగి
యయ్యు వికృతాస్యయై భీతి ♦ నందినట్లు
లేడ్చుచున్నది భగవంత. ♦ యేమొకాని. ౩ 2298

క. వనితామణి నామెను జక్కనిసగుణం గావనయ్యె ♦ కాంతామణి భూ
మిని బడియె దివమునుండియె, యని తోఁచెవ మేము గంగ ♦ యంతికసీమన్.

క. వరనారి యోర్తు దుఃఖా,తురయై యున్నయది; మేము ♦ తొయ్యలియేడ్పుం
బరికించి పోయి చూచితి, ముగ్రశోకపరాయణయయి ♦ యొక్కతె యచటన్.

*సీ. దుఃఖశోకములకుఁ ♦ దోయజాక్షి యనర్హ యయ్యునుదీనయై ♦ యటవి నొక్కతె
దిక్కులేనట్టిదా ♦ తెఱఁగున నేడ్చెడు; నామెనుద్యాంగన ♦ యానని మదిఁ
దోఁపకున్నది కానఁ ♦ దోఁచె నసత్కారమునఁ దన్పఁదగు మాని ♦ వినుత! యామె
మనయాశ్రమమ్ము చెం ♦ తనె మిమ్ము దిక్కని నమ్మియున్నది రక్ష ♦ ణంబుచేయు

తే. వారిఁ గోరెడు నాసాధ్వి ♦ వైళను చని
కావఁదగు నన్న శిష్యుల ♦ పానవోక్తు
లాలకించి స్వబుద్ధి న ♦ ట్లరసి ధర్మ
విద్వరుఁడు జ్ఞానచక్షుస్సు ♦ విమలమతియు. ౭ 2301

క. కరుణావార్ధియునగు నా,వరముని యాతురను బరుగు ♦ వారెఁ దరుణి యే
ధరణి వసించెనొ యచటికిఁ, బరుగిడె రామానివెంట ♦ వటువులు కడఁకన్. ౮

క. ఘనమతి వాల్మీకి యాస్థల,మునకుం జని నియతిఁ బాద ♦ ములు గడుగఁగొనం
గను దగిన యర్ఘ్యమును గైకొని జాహ్నవిసత్తటమున ♦ కుం జని యచటన్.

చ. కనుఁగొనె నచ్చటన్ జనక ♦ కన్యను రామునిసత్కళత్రమున్
మునిపతి దీవ్రమై నగచు ♦ ముగ్ధ యనాథయునైన సాధ్వి సీ
తను వగపెల్లిదంబునకు ♦ శాంతము చిక్కనదాని, నంత ని
ట్లనియె మనోజ్ఞవాక్కులను ♦ నాహరిణాక్షిని గాంచి మెల్లఁగన్. ౧౦ 2304

క. తన తేజంబున మోదం,బును గనఁ జేసెడు ప్రయత్న ♦ మున; నోసాధ్వీ!
జలనాథుఁడైన దశరథు,ననుంగుఁ గోడలవు గాదె ♦ యారఘుపతికిన్. ౧౧

ఆ. నీవు ధర్మపత్ని ♦ వావరజ్ఞాని యా,జనకధరణిపతికిఁ ♦ దనయవు గద?
స్వాగతంబు నీకు ♦ నోగజగామినీ!, సాధ్వి యోగదృష్టి ♦ శక్తిచేత. ౧౨ 2306

క. నీవిటకు వచ్చువిధమును, భావసమతి నీ వటంచు ♦ భావించితి ని
న్నీవనికిఁ బంపు టెందుల, కోవారిజనేత్ర! తెలిసె ♦ నోగి మనస్తతికిన్. ౧౩

* అనర్హా దుఃఖశోకాభ్యామ్-అనిమూ.

క. తెలిసెను దత్త్వం బెల్లను, జలజాక్షీ! ముజ్జగముల ♦ జరగువిధము నేఁ
దెలియుదు జ్ఞానంబున నేఁ, బలికెద నొకవాక్య మిపుడు ♦ పావనశీలా! ౧౩½

తే. సత్తపోలబ్ధచక్షుస్సు ♦ శక్తిచేత
నిన్ను ననఘాత్మ గా మది ♦ నెన్నినాఁడ
నమ్ము నా మాట మైథిలీ! ♦ నాదుచెంతఁ
జక్క నివసింపుమా మన ♦ శ్శాంతి వెలయ. ౧౪½ 2309

సీ. నా యాశ్రమమున క ♦ నతిదూరమున మునిపత్నులు దపమును ♦ బరమనియతిఁ
జేయుచునున్నారు ♦ సీతా! నినుఁ వారు తమపుత్రికను బోలె ♦ మమతమీఱఁ
బోషించుచుందురు ♦ పోవిడు చింతల నిదె యర్ఘ్య మిచ్చెద ♦ నిపుడు గొనుము
విస్రబ్ధవై మది ♦ విగతజ్వరవునయి నీయిల్లుగాఁ దల ♦ పోయుచు నిట

తే. నిర్విషాదంబున న్నీవు ♦ నిలువ మించు
కంతయైనను గోపంబు ♦ నందవలదు
నాఁగ వాల్మీకిమునివచ ♦ నములను విని
పరమసంతోషమును బొంది ♦ ధరణిపుత్రి. ౧౬ 2310

క. చరణంబులు భక్తిని దన, శిరస్సుసోఁకంగ మ్రొక్కి ♦ చేతులు జోడిం
చి రయంబునఁ బల్కెను మీ, పరిసరమున నుందు ననుచు ♦ భావము పొంగన్.

క. విని మౌని ముందు నరుగఁగ, జనకజ వెనువెంటఁ దాను ♦ జనియె; మునివరున్
జనకసుతాయుతు నెంతయుఁ, గని మునిపత్నులును మోద ♦ కలితాత్మలతోన్.

ఉ. చెంతకు వచ్చి యిట్లనిరి ♦ చేరితి రెంతయొ కాలమాయె మీ
రింతకు వచ్చుటే శుభము ♦ లెంతయు నబ్బెను స్వాగతంబు, మీ
కెంతయు భక్తి నిచ్చెద మ ♦ హీనతపోనియుతా! మునీంద్ర! మే
మింతటఁ జేయనైన పని ♦ యేమొ యెఱుంగఁగఁ జెప్పుఁడీ యనన్. ౨౦

చ. విని ముద మంది వాల్మీకియు ♦ వింతగ నిట్లని పల్కె; సీత యీ
జనవిభుఁడైన రాఘవుని ♦ సాధ్వి యిటం జనుదెంచె నీమె యే
యనుపమ తేజుఁడౌ దశర ♦ థావనిపాలునికోడలౌ విదే
హనృపతిపుత్రికామణియు ♦ నౌ నియతవ్రత పుణ్యశీలయున్. ౨౧ 2314

క. ఏపాపం బెఱుఁగదు సతి, యీపడఁతిం బతి త్యజించె ♦ నిఁక నీయడవిన్
గాపాడవలయుఁ గాదే, యేపగిదిగనైనఁ గాన ♦ నీపనిఁ గొంటిన్. ౨౨ 2315

క. వినుఁడీ యీమెను స్నేహంబున మీరెల్లరును నేనుఁ ♦ బూనితి నని యీ
పని సాగవలయు నని ప్రేమను సాయ మొనర్పవలయు ♦ మానిని గావన్.

క. మీరెల్ల నాకు మిక్కిలి, గౌరవమును నలరఁజేయఁ ♦ గాఁ దగుదురటం
చీరీతిఁ బల్కి పలుమఱు, శ్రీరామునిపత్ని నిల్పి ♦ చెందిన వేడ్కన్. ౨౩ 2317

క. అతులయశుఁడైన యమ్మునిపతి తనయాశ్రమముఁ జేరె ♦ వటువులతోడన్
క్షితితనయ యాతపస్విను, లతిశయమోదమునఁ జూడ ♦ నందుండెఁ దమిన్.

నలుబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౦ - వ సర్గము.

సీతకై వగచులక్ష్మణుని సుమంత్రుఁ డూరడించి పూర్వవృత్తాంతమును జెప్పుట.

చ. సురనది దాఁటి లక్ష్మణుఁడు ♦ క్షోణికుమారిక యాశ్రయంబు నా
తురయయి చొచ్చు టారసి వి♦ధుంతుదదుఃఖముచేత స్వాంత మె
వ్వరునను జూచినన్ వ్యథను ♦ బర్వ కృశించుటఁ జంచలించె; న
త్తరుణమునందు సారథి సు♦దారమనస్కు సుమంత్రు ధీరునిన్. ౧ 2319

*చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె జన♦కప్రియకన్యకవంకఁ గల్గుచిం
తను రఘురాముఁ డెట్లుదలి ♦ తాఁ జలియించెనొ చూడు సారథీ!
విను మిఁక దీనికంటె సుది ♦ వేఁచెడు దుఃఖ మొకండు రామచం
ద్రునకును గల్గఁబోదు గద ♦ తోయరుహానన సత్యశీలయున్. ౨ 2320

తే. జ్ఞానవిదుఁడైన జనకుఁడన్ ♦ క్ష్మాపతీంద్రు
తనయ సద్గుణమణియయి ♦ తనరు సీత;
యామె విడనాడె నీచింత ♦ కధికమైన
చింత యొక్కటి గల్గునే ♦ క్షితిపమణికి. ౩ 2321

సీ. జానకి నెడఁబాయఁ ♦ జాలఁ డెన్నఁటికైన నాయన్న యని మది ♦ నమ్మియుంటి
నెడఁబాపె నీనాఁటి ♦ కెన్నఁడుఁ గూడని పగిది దైవము; దీని ♦ బాగుగ మదిఁ
దలపోయఁగా దైవ♦తంత్రమే బలవత్తర మటంచుఁ దోఁచె సా♦రథివరేణ్య!
సురలను గంధర్వ♦వరులను రక్కసులను దానవుల నెవ్వఁ ♦ డనిని మించి

తే. సొలియఁ జేయంగఁ జాలునో ♦ భూపుఁ డతఁడు
దైవమును మించఁ జాలక ♦ యీవిధమునఁ
గార్య మొనరించె; మును దండ♦కావనంబు
నందుఁ బదునాలు గబ్దంబు ♦ లార్తుఁ డగుచు. ౪ 2322

క. జనకాజ్ఞ నిలిచె దారుణ,వన మది విజనంబు సుమ్ము ♦ వసుమతితనయన్
వని నుండఁ బంపె నేఁ డిటు, జనపతి కిదె దీర్ఘరాని ♦ సంతాప మగున్. ౫

క. దానిని మించిన దిదియా, జానపదులు పౌరు లిట్టి♦చందంబున నే
మేని పలుకంగ నమ్ముట, యా నిద్ది నృశంస మీవె ♦ యరయుము మదిలోన్. ౬

---

* దృష్ట్వా తు మైథిలీం సీతా మాశ్రమం స ప్రవేశితామ్-అనియూ. దీనిచేత లక్ష్మణుఁడు కొంతదూరముపోయి యట నిలిచి సీత యావోటు వాని ఋషితోఁగూడి పోవుచుండఁగాఁ జూచె నని గ్రహింపఁదగు.

చ. అనిశము హీనమై తనరు♦నర్థముఁ బల్కెడు పౌరు లెట్లు చె
ప్పిన నటు చేసె భూవిభుఁడు ♦ పృథ్వి యశోహర మిద్ది సారథీ!
వనమున నుంచెఁ గాదె సతి ♦ వాసవపత్నిని బోలు సీత నే
జనుఁ డేఁక ధర్మమార్గమును ♦ జానుగఁ బూనిక నాశ్రయించెదున్. ౮ 2825
క. జనపతి కిదియే ధర్మం, బని తోఁచెనొ; యనుచుఁ బల్కు ♦ నాలక్ష్మణుఁ గాం
చి నియతి నాతనినుడులన్, విని ప్రాజ్ఞుఁడు సారథియును ♦ విమలమనస్కుఁడున్.
తే. పూర్వవృత్తాంతవిదుఁడునై ♦ పొలుచు నాసు
మంత్రుఁ డిట్లని పల్కె లక్ష్మణ! జనకజఁ
గూర్చి సంతాపమును బొంద♦కుము తెలిపెద
వినుము కారణ మిద్దాని ♦ కని తగంగ. ౧౦ 2827
క. మీతండ్రి మ్రోల నొకపరి, ధాతకు సరిపోలు విప్ర♦తల్లజు లని రో
ఖ్యాతయశోరాజిత! యీ, సీతాపతి రామమూర్తి ♦ క్షితి వసముండై. ౧౧
క. తనరారియు దుఃఖములనె, యనిశము పొందంగఁ గల్గు ♦ నల్పవిభవ మీ
తనికిం గల్గును ధ్రువ మిది, విను గురుబాహూ! గుణైక♦విఖ్యాతుఁ డగున్.
క. తనమిత్రుల నెడఁబాయును, జనకజనుం బాయు భరత♦శత్రుఘ్నులఁ బా
యును లక్ష్మణు నెడఁబాయును, ఘనుఁడగు రాముండు చాల♦కాలంబునకున్.
తే. ఇట్టి కృత్యంబులను జేయు ♦ నిద్ధయశముఁ
గాంచునని పల్కె; రిట్టివా♦క్యమును వినిన
దశరథావనిపాలుండు ♦ తాను వినియు
ననుఁ గనుంగొని యిట్లని♦యెను, మహాత్మ!. ౧౩ 2331
క. పలుకకుమా! యీవిప్రుల, పలుకులు లక్ష్మణునితోడ ♦ భరతునితో ని
మ్ముల శత్రుఘ్నునితో నని, పలికెన్, దుర్వాసువాక్య♦పద్ధతిఁ గొనుచున్.
క. నే నొకఁడఁ గాదు పౌరులు, మానీంద్రుండౌ వసిష్ఠ♦మంత్రివరుండున్
భూనాథుఁడు నుండెడుతఱి, భూనిర్జరమాని పల్కె ♦ బుధనుతచరితా!.
చ. జనపతి మానివాక్యమును ♦ జక్కఁగఁ దా విని నన్నుఁ జూచి యి
ట్లనియెను సూత! యీవచన♦మం దొకయింతయునైనఁ బల్కఁగాఁ
జనదు మఱెచ్చటన్, బలుకఁ ♦ జాలుదువే నపకారమాను జు
మ్మనియెను; భూమిపాలకుని♦యాజ్ఞ శిరంబునఁ దాల్చి నేనునున్. ౧౫ 2334
ఆ. ఎవరితోడఁ గాని ♦ యీమాట పల్కక, యుంటి నామనమున ♦ నుర్విసురుల
పలుకు వ్యర్థమౌనె ♦ పరికింప ననియెంచి, యూరకుండినాఁడ ♦ నోగుణాఢ్య!.
సీ. సౌమ్య! లక్ష్మణ! వాక్య♦జాలమియ్యదినీకుఁ దెలుపంగఁ దగ దైనఁ♦దెల్పినాఁడ
వినుటకు శ్రద్ధ నీ♦మనమునఁ గలదేని వినవయ్య తెల్పెద ♦ విభుఁడు నాకు
నొకరహస్యముఁ జెప్పెఁ ♦ బ్రకటింపరాదని నియమంబొనర్చెను♦నేను దానిఁ
దెల్పెద; విధి దుర♦తిక్రమం బౌఁగద యీదుఃఖ మీశోక ♦ మిట్లు గల్గఁ

ఆ. నగినకారణంబు ♦ దాత్పర్య మేపారఁ, దెలుపువాఁడ సోద♦రులకు దానిఁ
జెప్పకుండవలయు ♦ నెప్పగిది నటన్న, నతనిపల్కు విని త♦దర్థ మెన్ని. ౧౯

క. పలుకు మదెన్వరితో నేఁ, బలుకను జము నమ్ము మనఁగఁ ♦ బరిపంథిగణం
బులకుం గాలుండగు నుజ్జ్వలతేజుని కతని కిట్లు ♦ పలికె నయమునన్. ౨౦

ఏఁబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౧ - వ సర్గము.

{ సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణుని కేకాంతంబున రాముఁడు సీతను వదలె నని పల్కి యూఱడించుట. }

క. సూతుఁడును సుమిత్రాతనూ,జాతుం డిటు పల్కె నతని♦స్వాంతము సత్య
ఖ్యాతంబని యెన్ని మునివ్రాతేరితవాక్య మిట్లు ♦ పల్కెఁ దెలియఁగన్. ౧

క. మును దుర్వాసుం డనఁగా, మునిపతి యొకఁ డలరు నత్రి♦మునిపుత్రుఁ డతం
డనుపమ తేజుండు వసిష్ఠుని పుణ్యాశ్రమమునందుఁ ♦ జొక్కపునియతిన్. ౧॥

తే. వానకాలంబునందు నె♦వ్వరున్నైన
యతులు దిరుగఁగరా దట్టు ♦ లోట నట్టి
వ్రతము వార్షిక్యమును దాని ♦ జతన మొప్పఁ
జేయఁగాఁ బూని యందు వ♦సించె నియతి. ౨ 2340

క. ఘనయశుఁడు నీదుజనకుం, డనుపమ తేజుఁడు మహాత్ముఁ♦డైన వసిష్ఠుం
గనఁ గోరి తాన యచటికిఁ, జనియె; నటన్ బ్రహ్మమిత్ర♦సంకాశుండై. ౩

క. అనలుఁడు మండెడుచాడ్పునఁ, దన తేజము ప్రజ్వరిల్లఁ ♦ దగువాని వసి
ష్ఠుని నుపవిష్టుని నాతని,కిని బార్శ్వమునందు నట్టి♦క్షితిసురమౌనిన్. ౪ 2342

క. కని యామౌనియుగంబున,కును వందన మొప్పఁ జేసి ♦ కోరిక ఫలియిం
చినమాడ్కి నుండె వారును, జనపతిఁ బూజించి యతుల♦సంతోషమునన్. ౫

ఆ. స్వాగతంబు పల్కి ♦ యాసన మర్పించి
పాద్య మొసఁగి మూల♦ఫలముఖములు
నలరఁ జేసి; రంత ♦ నమ్మౌనివరులతో
నిష్టకథలఁ గడపె ♦ నింత సేపు ౬ 2344

క. సరసిజమిత్రుం డభ్రాం,తరమునకుం జనినదనుకఁ ♦ దత్కథ లెల్లన్
జరగె నొకగాథ చెప్పెదు, తరుణంబున నీదుతండ్రి ♦ తగువినయమునన్. ౭

క. కరములు మోడిచి యలభూ,సురమౌనివతంసు నత్రి♦సుతు దుర్వాసున్
వరమతిఁ గని యిట్లనియెన్, బరమతపోరాశి వీవు ♦ పరికింపంగన్. ౭॥ 2346

ఆ. ఎంతవఱకు సాగు ♦ నీమత్కులం బింక, నాయు వెంతనాడు♦నగ్రజునకు
మిగిలినట్టిసుతులు♦మితియాయువును నెంత, రామునకుఁ దనూజ♦రత్నములును.

క. కలుగుదురే యాయువు వా,రల కెంత? కృపన్ వచింపు ♦ రానున్న దదె
ట్టులొ నావంశపుగాథల, నిల నెందాఁకను వసించు ♦ నీకుల మనఘా!. ౯

క. అనిపల్కు నృపతివర్యునిఁ, గని యాతనిప్రశ్న మెన్ని ♦ కమనీయరుచిన్
దనరారెడుదుర్వాసుం, డనునయ మొప్పార నిట్టు ♦ లనియె క్షితిపుతోన్. ౧౦

మ. విను రాజేంద్ర! వచింతుఁ బూర్వయుగస♦ద్వృత్తాంత మొక్కప్పు డా
దనుజామర్త్యుల కయ్యె సంగరము దు♦ర్దాంతంబుగా నందు నా
దనుజుల్ దేవత లేచి దోర్బలమునన్ ♦ దమ్మున్ వధింపంగఁ జ
య్యన నార్తిన్ భృగుపత్నిఁ జేరఁ జని పు♦త్రాళిన్ దయన్ గావుమా. ౧౧

చ. అని యభయంబు వేఁడ భయ♦మందకుఁ డంచు సురారిభీతి మా
న్పిన నట నిర్భయంబుగను ♦ నిల్చిరి వారలు, మౌనిపత్ని యా
దనుజులఁ గావఁ బూనుటను ♦ దా సురవర్యులచే నెఱింగి యా
వనరుహలోచనుండు సుర♦వర్యవిభుండు మహోగ్రహంబునన్. ౧౨ 2351

క. సునిశితచక్రంబున నా, మునిపత్నిశిరంబుఁ ద్రుంచె ♦ భూరిక్రుధ నా
మునిపతి పత్నివధంబును, గని భృగుకులసద్యశంబుఁ ♦ గాచెదుకడఁకన్. ౧౩

క. త్వరపడి రిపువంశార్దను, హరినిన్ శపియించె; నోజ♦నార్దన! నాసుం
దరిఁ జంపఁదగని దానిని, ఖరతరచక్రైకధార ♦ గర్వము పొంగన్. ౧౪ 2353

తే. క్రోధమూర్ఛితుఁడ వగుచుఁ ♦ గూల్చినావు
గాదె? యాకారణంబున ♦ త్ర్మాస్థలమున
జనన మందుము; మఱియు నీ♦వు నట భార్య
విడిచి తద్దుఃఖమును జాలఁ ♦ గుడువఁ గలవు. ౧౫ 2354

క. చిరకాల మట్టులుండుము, మురహర! యని శాప మిచ్చి ♦ ముని యంతట శ్రీ
వరు శక్తి నెన్ని శాపముఁ, బరుషంబుగ నిచ్చితినని ♦ భావించి సుదిన్. ౧౬

చ. మునిపతి దేవదేవుని వి♦భున్ బరమేశ్వరు భక్తిమీఱఁ జ
క్కనివిధి నర్చనాభిరతిఁ ♦ గమ్రమనస్కునిఁ జేసెఁ; జక్రి యా
తనిదగుపూజకున్ మది ము♦దంబును బొంది వచించె, నిట్టు లో
మునివర! లోకరక్షణముఁ ♦ బూని యొనంగితి వీవు శాపమున్. ౧౭ 2356

ఆ. నే గ్రహించినాఁడ ♦ నీ విచ్చినట్టి యీ,శాపము; నన మౌని ♦ చక్రి కిడితిఁ
గాదె శాప మనుచుఁ ♦ గడు మూఢతను గాంచి, కదలకుండె సంజ్ఞఁ♦గాననట్లు.

క. [హరి కిచ్చినశాపము ని,ర్భరమగు చీఁకటిగఁ దోఁప ♦ బరమర్షి యు నా
కరణిన యుండెను, మౌనీ,శ్వరు లేడ్వురు భృగుని గాంచి ♦ సాంద్రకరుణచేన్.

క. అతని విసంజ్ఞన్ బాపిరి, గతశాపార్తుండు మౌని♦కాంతుం డంతన్
క్షితిసురమౌనుల వారల, నతిభక్తిని బూజచేసి ♦ యనియెం గడఁకన్. ౨౦

క. ననుఁ గావుఁడు శాపానలమున ముంచితి విష్ణుమూర్తి ♦ బుధనుతుఁ దద్బా
ధను గంటి దానిఁ బాపుం, డన నాతని వాక్యము విని ♦ యమ్మునివర్యుల్. ౨౪

చ. హరుఁడు విరించి శక్రముఖు ♦ లామహనీయుని సన్నుతింతు రా
మురహరు నాదిపూరుషుని ♦ మోహనమున సన్నుతింపు మో
వరముని! యన్నఁ దద్వచన♦భంగిని జక్రి నుతించె నమ్మునీ
శ్వరనుతుఁడై రమాధిపతి ♦ వచ్చెను వేగమ మౌనిచెంతకున్. ౨౫ 2361

[1] చ. వనరుహనేత్ర శాపమున ♦ బాధితుఁడై మునిపూజ చేసె నా
మునిఁ గని ప్రీతిమీఱ భయ♦ముం గనఁ బోకు మునీంద్ర! శాపముం
గొనియెద నన్నృపాలు బని యు♦గ్రుఁడ ద్విజవాక్యము గాన నంచు నా
తనికిని శాపసంగతిని ♦ దాపము పొందకయుండఁ జేయుచున్. ౨౬ 2362

తే. మునివుశాపంబు గ్రహియించె ♦ ముద్దగముల
శార్ఙిఁ బాపెడునది యని;] ♦ యవనినాథ!
యిట్లు హరి భృగుశాపంబు ♦ నిద్ధతేజుఁ
డయ్యెఁ బ్రాగ్జన్మమున నొందె ♦ నందుచేత. ౨౭ 2363

క. తనయుండై నీయింటన్, జనియించెన్ రాముఁ డనఁగ ♦ జగముల మూఁటన్
గనియెన్ బ్రతిష్ఠ శాపము, నను గనఁదగు ఫలము నీత♦నయుఁడు గను నృపా!

తే. పాలకుండయి రాముండు ♦ చాలకాల
మేలుఁ జూ యాయయోధ్యను ♦ నింతిఁ బాసి
చాలకాలంబు గడపును ♦ సకలసుఖస
మృద్ధులం గాంచి సోదరు ♦ లెల్ల నలర. ౨౮ 2365

క. పదివేల యేండ్లు నాపైఁ, బదినూఱులు రాజ్య మేలి ♦ పరమంబగు స
త్పదమున్ వైకుంఠంబును, సనయుఁడు చేరంగఁ గలఁడు ♦ త్ర్యావతివర్యా!. 30

క. జననాథ! రామచంద్రుం, డనుపమదక్షిణలతోడ ♦ హయమేధములం
బొనరుచు రాజకులంబులు, ననుపొందఁగ నిల్పు ధరణి♦యందుఁ గడంకన్.

[2] క. తనయుల నిద్దఱఁ గాంచును, జనకజయగు సీతయందు ♦ సంతతి యదియున్
జనియించు వేఱుతావున, నని నమ్ము మయోధ్యయందు ♦ నది గల్గదు నూ!

క. జనకజతనయుల రాఘవుఁ, డనూనసంపదలతోడ ♦ నలరు నయోధ్యం
బనివొంది పట్టభద్రుల, నొనరించు నటంచు; నిట్లు ♦ లో సౌమిత్రీ!. 33 2369

క. నిరుపమతేజుండు మునీశ్వరుఁ డాదుర్వాసుఁ డిట్లు ♦ వంశచరిత మా
దరమున గతాగతంబును, ధరణీశున కట్లు పల్కెఁ; ♦ దగుపద్ధతిచేన్. 3౪

---

1 వనరుహనేత్ర శాపమున=అనఁగా విష్ణువున కిచ్చినశాపముచేత నని యర్థము గ్రహింపవలయు. 2 ద్వే తు పుత్త్రౌ భవిష్యేతే సీతాయాం రాఘవస్య తు, అన్యత్ర న త్వయోధ్యాయాం సత్య మేత న్న సంశయః-అనిమూ.

చ. మునిపతి యిట్లు చెప్పి ముని♦ముఖ్యు వసిష్ఠుని గూడి యుండె; నీ
జనకుఁడు మౌనినాయకుల ♦ సంతస మొప్పఁగఁ బూజఁ జేసి వం
దనము లొనర్చి దీవనలఁ ♦ దాఁ గొని వేగ యయోధ్యఁ జేరె; గా
థను మునినాయకేరితముఁ ♦ దత్పరతన్ వినినాఁడ నప్పుడే. ౩౬ 2371

ఆ. వార్త యిద్ది మౌని♦వర్యసంప్రోక్తంబు, తప్పకుండ సాగు; ♦ దాని మదిని
నిలిపి యున్నవాఁడ ♦ నే నింతదనుక; ని,ష్ఠాటఁ దాప మంద ♦ నౌనె? నీకు

క. జనకజను రాఘవుని గూర్చిన చింతను మదిని నీవు ♦ చేర్పక ధృఢరీ
తిని వెలయవయ్య రాఘవ!, యనుచు సుమంత్రుండుపలుకు♦నవాక్యములన్.

క. విని పరమాద్భుత మిదియౌ, నని సంతోషంబు నొంది ♦ యగు మేల్మేలం
చు నతఁడు వచింప రథ మొ,య్యన సాగఁగ నస్తమించె ♦ నర్కుం డంతన్.

తే. అంత నానూతలక్ష్మణు ♦ లందు నున్న
కేశిని యనంగఁ దగు నేటి♦కెలన నిలిచి
యెట్లొ యారేయినిం బుచ్చి ♦ రెదలఁ బొదలు
నధికచింతల వేఁగుచు ♦ నార్తిఁ గనిరి. ౪౦ 2375

ఏఁబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౨ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుఁడు సీతను వాల్మీకిమునిపర్ణశాలయందు విడిచినవార్త రామునకుం జెప్పుట.

సీ. ఆ కేశినీతీర♦మందు రాత్రిని బుచ్చి తెల్లవాఱఁగ వార ♦ లల్లనల్లఁ
బయనమై పోయి; రా♦పగిదిఁ బోవఁగ నర్ధదివసంబు గడువ నా♦ధీరవరుఁడు
రత్నసంపూర్ణమై ♦ రాజిల్లెడు నయోధ్య నలరుజనాళి ను♦జ్జ్వలమునైన
దానిఁ బ్రవేశించె; ♦ దీనుఁడై సౌమిత్రి మతిమంతుఁడయ్యు రా♦మజనవిభుని
తే. పాదపద్మములకు మ్రొక్కి ♦ పలుకువాఁడఁ
బోయివచ్చినవార్తల ♦ భూమితనయ
చింత లిట్టివటంచు నేఁ ♦ జెప్పవాఁడ
ననుచు నీరీతిఁ దలఁచుచు ♦ నరిగె యతఁడు. ౧ 2376

క. అనుపమశశిబింబమె యిది, యన నొప్పెడు రామసౌధ ♦ మంతట నెదుటం
గనఁబడ ద్వారముకడ స్యం,దనమును దిగి దీనుఁడయి మ♦నంబు గలంగన్.

క. *ధరణిం జూచుచుఁ జొచ్చెను;, బరిజను లెవ్వార లతని ♦ వలదనక మహో
త్తురమును బొందిరి వగచేఁ, ద్వరగా లక్ష్మణుఁడు రామ♦ధరణీకాంతున్. ౫

క. కనియె నతండును దీనుఁడు, జనకసుతారతుఁడు నగుచు♦స్వాంతము దూలం
గను దెలివొందక యుండెను, దనయాననమందు నశ్రు♦ధారలు జాఱన్.

---

* అవాఙ్ముఖో దీనమనాః ప్రవివేశానివారితః - అనిమూ,

చ. కని యిటు లక్ష్మణుండు పద♦కంజము లాత్మశిరంబు సోఁక వం
దన మొనరించి ఫాలతటిఁ♦ దైన్యము తోఁపఁగఁ జేతు లొగ్గి యి
ట్లనియె సమాహితుం డగుచు; ♦ నార్యవరా! తమయాజ్ఞ మస్తకం
బున ధరియించి నట్టడవి ♦ భూమిజ డించితి గంగసన్నిధిన్. ౯౭॥ 2880

తే. అందు వాల్మీకియాశ్రమ♦మందుఁ జాల
శుద్ధమగు భూస్థలంబున ♦ శుభతనువగు
నట్టి యాచారమును గని ♦ యశము వెలయ
నలరు జానకి విడిచితి ♦ నపలు సతిని. ౯౮॥ 2381

క. చనుదెంచితిఁ బదతలములఁ, గని సేవ యొనర్ప; నింకఁ ♦ గలదె వగచినన్
జననాథ! దైవగతి యి, ట్లని దెలిపినవారు గలరె? ♦ యారయ నెందున్. ౯౯॥

తే. మిమ్ముఁ బోలిన సుమహాత్ము ♦ లెమ్మెయి నిటు
వంటి విషయంబులందును ♦ వగవ రెప్డు
డెల్ల [1]సృష్టి క్షయాంతమై ♦ యొనఁగు సంచ
యంబు పతనాంతమయి యుండు ♦ నవనియందు. ౧౦౦॥ 2383

సీ. అవనీశ! సంయోగ ♦ మనునది విప్రయోగాంతమై తగు మర♦ణాంత మగును
జీవితం బనునది ♦ కావునఁ బుత్రులయందు భార్యలయందు ♦ ననుఁగుమిత్రు
లందు ధనంబుల♦యందు నెక్కువ తమి యునుపరా దెన్నఁడే ♦ నొక్కమాటు
విప్రయోగము సంభ♦వించును నిశ్చయం; [2]బాత్మచే నీ వింక ♦ నాత్మఁజక్కఁ

ఆ. గను వశంబు చేసి♦కొను మనమున శుద్ధి, నట్లు చేయఁదగును ♦ నన్నిలోక
ములను గెల్వవచ్చు♦భూమీశ! యట్లైన, నాత్మశోక మునుప ♦ దరయ నెంత.

క. విను మిట్టివిషయములలో, నినుఁ బోలు మహాత్ము లెల్ల ♦ నియతి విడిచి మో
హానిరతిఁ బొందరు పొందిన, జనాపవాదంబు మరలఁ ♦ జనుదెంచుఁ జుమీ!.

చ. ధరణిజ యేనిమిత్తమయి ♦ దారుణకాననసీమయందు దు
స్తరమగుచోట నుంపఁబడెఁ ♦ జప్పుడ యాయపవాదమే పురిన్
మరలను గల్గు దీన నను♦మానము నుంతయు లేదు రాఘవా!
స్థిరమగుధైర్య మూని మదిఁ ♦ జెందిన శ్రద్ధను జింత దీనినిన్. ౧౦౩॥ 2386

ఆ. వదలు మిద్ది బుద్ధి♦వైభవంబును బాడు
చేయుఁగానఁ దాప ♦ మీయెడ నీకఁ
బూనవలదు; పురుష♦పుంగవా! యని మహా
మతి సుమిత్రసుతుఁడు ♦ హితము వెలయ ౧౦౪ 2387

---

1 సర్వే క్షయాంతా నిచయాః పతనాంతా స్సముచ్ఛ్రియాః, సంయోగ విప్రయోగాంతాః మరణాంతం చ జీవితమ్-అనియూ. 2 శక్త స్త్వ మాత్మనా ఉత్మానం వినేతుం మనసా మనః-అనియూ.

క. పలికినఁ గాకుత్స్థుఁడు మిత్రులపయి వత్సలతఁ బూను ♦ తోఁబుట్టువు ని
స్తులచిత్తుఁ గాంచి యిట్లని, పలికెం బరమాదరమునఁ ♦ భవ్యమనీషా!. ౧౭ 2387

క. నీవన్నయట్టులే మది, నావహిలుఁగా హర్షతృప్తు ♦ లస్మన్మతి నీ
వీవిధి నస్మచ్చాసన, మేవరుసను గాదువలేక ♦ యే సాగంగన్. ౧౮ 2389

క. ఒనరించితి గద నిర్వృతిఁ, గనియె న్నాచిత్త మింకఁ ♦ గళ్యాణమతీ!
మనమున సంతాపము నిల్వను జాలదు మంచినుడులఁ ♦ బల్కితి వీవుగా. ౧౯

ఏఁబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౩ - సర్గము.

రాముఁడు లక్ష్మణునకు నృగమహారాజుచరిత్రమును దెల్పి హితమును జెప్పుట.

చ. అనుపమలక్ష్మణోక్తుల మ ♦ హాద్భుత మందుచు నాలకించి యిం
తని వచియింపరానిదగు ♦ హర్షము నొందుచు నిట్లు పల్కె; నో
యనుజవరేణ్య! తాదృశమ ♦ హాత్ముఁడు బంధువు దుర్లభుండె యా
ననఁ జను నీవిపత్తునమ ♦ యంబున లేఁ డనియే వచింపనౌ. ౧ 2391

ఉ. నామది నున్నపద్ధతి నొ ♦ నర్చెడువాఁడవు నీవె నన్మతీ!
నీమహనీయలక్షణము ♦ నేన యెఱుంగుదు సౌమ్య! యిత్తఱిన్
నామన మెవ్విధంబున జ ♦ నంబులఁ గావఁగ నెంచెనో వినం
గా మది నుత్సహించెదవొ ♦ కమ్రగుణాకర! యోనహోదరా!. ౨ 2392

క. వినిపించెద నాభావము, విను పట్టులె చేయు మెట్టి ♦ విధమున నాల్గే
దినములు పౌరులకార్యము, నొనరింపక వెతల నిట్టు ♦ లున్నాఁడఁ జుమీ!. ౩

క. కనుక న్నామర్మంబుల, జనకృత్యము చేయునట్టి ♦ చందము భేదిం
పనుదొడఁగెఁ బిల్వఁబంపుము, జనులఁ బురోహితుని మంత్రి ♦ సత్తములఁ దవ్వరన్.

క. ఏయే కార్యములకుఁగా, నేయే మానవులు వచ్చి ♦ యెటు లున్నారో
యేయింతులు నాకొఱకై, యేయే వాక్కులను జెప్ప ♦ నెంచెడువారో. ౫

క. వారలఁ దోడ్కొని రాఁదగుఁ, బౌరులకార్యముల నెట్టి ♦ పాలకుఁడు దినం
బారసి చేయక యుండునొ, ఘోరంబగు నిరయమందుఁ ♦ గూలు నతండున్.

క. అనుమాన మింతయును లే, దనఘా! యీవిషయమందు ♦ నని మఱియు ననున్;
మును కీర్తిధురంధరుఁడౌ, జనపతి నృగనాముకుండు ♦ సత్యవచనుఁడున్. ౭

చ. కలఁ డొకరాజశేఖరుఁడు ♦ క్ష్మాస్థలి నేలుచు; నాతఁ డొక్కనాఁ
డలఘుభుజాబలుండు ప్రియ ♦ మందుచు వత్సలతోడఁ గోటి గో
వుల బహుచిత్రరత్నపరి ♦ భూషితకాయములన్ ద్విజాళి కి
మ్ములఁ గొనుమంచు నిచ్చెఁ గడు ♦ మోదమునన్ గ్రహియించి రెల్లరున్. ౮

---

* నిశమ్య పరమాద్భుతం, సుప్రీత శ్చాభవ ద్రామో వాక్యం చేద మువాచ హ-అనిమూ.

తే. పుష్కరములందు భక్తిచే భూరిదక్షి
ణల నొసంగెను; రాజేంద్రుఁ ♦ డలయ కిట్టు
లిచ్చుచుండఁగ నొక్కనాఁ ♦ డెట్లొ గోన
మూహమునఁ జెంది యొకగోవు ♦ మోసపుచ్చి. ౧౦ 2399

సీ. ఉంఛవృత్తిని గాల ♦ మొకరీతి గడపుచు నాహితాగ్నియునయి ♦ యతిదరిద్రుఁ
డగు భూసురేజ్యున ♦ కది యీయఁబడియె వచ్చెను; భూసురుండును ♦ జిత్తమందు
గలవిలపాటొంది ♦ కడునాఁకటన్ స్రుక్కి యావు నారూనోట్ల ♦ నరయుచు నది
యొందుఁ గన్పడమికి ♦ నెంతయు వగచుచుఁ [1]గొన్నియేం డ్లీరీతి ♦ క్షోణి వెదకి

తే. కనఖలగ్రామమున కేగి ♦ త్ర్యాదివిజుని
యింటిలో [2]జీర్ణవత్సయై ♦ యెట్టిరోగ
ములకుఁ జిక్కకయున్న యా ♦ శబలధేను
వును స్వకీయముఁ గాంచె నా ♦ భూసురుండు. ౧౧ 2400

చ. కని తననామధేయమును ♦ గాదిలిప్రేమను దెల్పి వేగ పి
ల్చెను శబలా! యటంచు నిఁకఁ ♦ జెచ్చెర రమ్మని యంచు; ధేను వా
తనిగళనాదముల్ వినఁగ ♦ ధాత్రిసురుం డతఁడే ముదంబునం
జెనిచెను మున్ను తన్ననుచు ♦ వింతగఁ దాఁ దలపోసి యంతటన్. ౧౨ 2401

క. ధరణీసురుని క్షుధార్తుని, బరిపూర్ణదయాసమేతుఁ ♦ బావకతేజున్
బరికించి వెంటఁ జనె, నా ధరణీదేవుండు ముందు ♦ త్వరఁ జనుచుండన్. ౧౩

చ. కనఖలవాసియౌ ద్విజుఁడు ♦ క్రన్నన నా శబలాఖ్యగోవు వెం
టను జనఁ బాలకుండె యగు ♦ టం దనధేను వదెవ్వఁడో జవం
బునఁ గొనిపోయె నంచుఁ దన ♦ బుద్ధిఁ దలంచుచు, నంత నిట్టు లా
తనివెనువెంటనే యరిగి ♦ తద్ద్విజుఁ గాంచి వచించె నీవిధిన్. ౧౪ 2403

తే. ధేను విది నాది నృగమహీ ♦ జాని దాన,మిచ్చె నాకొక్కనాఁడు, ♦ నాకిచ్చినతఁడె
దీని వంచని యీరీతి ♦ మాన కిమ్ము, గుద్ధతిని బండితులు నయ్యు ♦ నుగ్రరుషను,

క. కలహించి రంత నావా,క్కలహము పెనుపొందె; నవల ♦ త్ర్యాదివిజులు వా
రలు రాజుచెంత కేగిరి, పలువిధములఁ గ్రోధవాక్య ♦ పటలము లొప్పన్. ౧౫

సీ. ధరణీశునాజ్ఞ నొం ♦ దంగ లేకయె ద్వారసీమయందే నిల్చి ♦ చెప్పఁ జాల
నంత రోషము నొంది ♦ యాద్విజుల్ మహితాత్ములతితాపతప్తు ల ♦ త్యంతఘోర
వాక్కలహాలు నొచుఁ ♦ బల్కి రిట్లని నృపా! యర్థికార్యంబుల ♦ నాదరించి
తీర్పంగఁ బూనక ♦ ద్విజులకు దర్శనం బీయక యున్నాఁడ ♦ విట్టు లౌట
ఆ. భూతములకు నెల్ల ♦ నేతఱిఁ గనఁబడ, కట్టివాఁడ వగుచు ♦ నవని నింక

1 సంవత్సరగణాన్ బహూన్-అనిమూ. 2 జీర్ణవత్సాం నిరామయామ్-అనిమూ.

నూసరిల్లి వగుమ♦యొగిఁ [1]బెక్కు వేలేండ్లు, పెక్కుశతములుండు♦మక్కరణిని.

క. ధరణీరంధ్రంబున నూ,సరిల్లివయి యుండఁగలవు ♦ క్ష్మానాథ! నిరం
తర మంత వాను దేవుం, డురుకీర్తియుతుండు పుట్టు ♦ నొకకులమందున్.

తే. యదుకులం బది యొప్పారు ♦ నవని నతఁడె
విష్ణువౌ నాదిపురుషుండు ♦ విశ్వనాథుఁ
డతఁడె ని న్నుద్ధరించువాఁ ♦ డస్మదీయ
శాపముననుండి, శాపమో♦క్షంబు నపుడె. ౨౦ 2408

క. కలుగంగఁ గలదు పరమే,శులలితకృప విష్ణు వతఁడు ♦ క్షోణీభారం
బు లయము నొందింపఁగ ని,మ్ముల నరులోఁ గూడి యిలను♦బుట్టఁగలఁడు నూ.

[2]చ. కలియుగ మేగుదెంచు నసఁ♦గా గురువీర్యులు వార లిద్ద ఱీ
యిల జనియింపఁగాఁ గల ర♦హీనరుచుల్ తగ నంచు నివ్విధిన్
బలికి మనోజ్వరంబు చన ♦ బ్రాహ్మణు లొక్కనిఁ బిల్చి చాలదు
ర్బలయగు వృద్ధధేనువును ♦ బాయనిభక్తి నొసంగి రంతటన్. ౨౩౻ 2410

క. జనపతి బ్రాహ్మణశాపం,బును వారలు చెప్పినట్టి♦పోలిక నొందెన్
గన విన భయదంబగు నో,యనుజా! కార్యార్థు లెల్ల ♦ నార్తిం గనినన్. ౨౪

క. నరపతి కాపదఁ బొందును, బరికింపఁగ నేను దోష♦పటలము నోసో
దర! పొందఁజాలఁ గావునఁ, ద్వరగా దర్శన మొసంగఁ ♦ దగు నర్థులకున్.

క. సరిగాఁ బాలించినచో, ధరణీపతిసుకృత మొందు ♦ ద్వారము కడ నీ
వరయుము కార్యార్థి జనున్, ద్వరఁ బంపుము దెవ్వఁడున్న♦బహుమానముగన్.

ఏఁబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౪ - వ సర్గము.

{ నృగమహారాజు బ్రాహ్మణశాపము ననుభవించుపద్ధతి లక్ష్మణునకు రాముండు తెల్పుట. }

చ. అని యిటు రామచంద్రుఁ డన ♦ నాకథనున్ వినఁగోరి లక్ష్మణుం
డనియెను దోసి లొగ్గి ఘన♦మై తగు తేజముగల్గు రామునో
జనవర! కొద్ది తప్పునకు ♦ శాపము విప్రులు కాలదండమే
యనఁదగుదాని నానృగమ♦హావనిజానికి నిచ్చినంతటన్. ౧ 2414

1 బహువర్షసహస్రాణి బహువర్షశతానిచ-అనిమూ. 2 ఉత్పత్స్యేతే మహావీర్యౌ కలౌయుగ ఉపస్థితే-అనిమూ. ఇట శ్రీరాముఁడు కలియుగమున జరగనున్న వార్తను దెల్పుట యసందర్భముగఁ దోఁచు. కాన నంతకుమున్ను జరగినకలియుగవార్తను దెలిపెనన్న నీశంక నిస్తరించును. రామాపతారము భిన్న భిన్న కాలములయందుఁ బెక్కులు గలవని పురాణములు ఘోషించుచున్నవి.

క. జనపతి దానిన్ విని యే,మని తలఁచెనొ తన్నుఁ గూర్చి ♦ యవనీసురులన్
ఘనకోపయుతుల నేమని, వినయమునన్ వేఁడుకొనెనొ ♦ వివరింపఁదగున్. ౩

క. అని లక్ష్మణుండు వినయం,బునఁ బ్రశ్నింపంగ రాఘ♦వుఁడు పల్కె ముదం
బున సౌమ్య! యథాతత్త్వం,బును దచ్చరితంబు రాజ♦ముఖ్యుం డంతన్. ౪

తే. శాపవిక్షతుఁడయి ద్విజుల్ ♦ చనుట చక్క
నెఱిఁగి పరితాపమును బొంది ♦ హితముఁ గోరు
పౌరులను మంత్రులన్ బిల్వఁ♦బనిచి తనపు
రోహితుని బిల్చి యిట్లనె ♦ నూహ చెలఁగ. ౫ 2417

చ. కనులను బాష్పధార లొగిఁ ♦ గ్రమ్మఁగ నోమహితాత్ములార! చిం
తను గనినాఁడ నాతెఱఁగు ♦ దాఁపక నే వచియింతుఁ జక్కఁగా
వినుఁ డిఁక నారదుండు ముని♦పుత్రవరుండగు పర్వతుండు నిం
తనివచియింప సాధ్యపడ♦నట్టి భయంబును నాకొసంగుచున్. ౬ 2418

క. సురపురికిం బోయిరి వా, రురుతరరోగంబుఁ బూని ♦ యొప్పుటఁ గనరా
కరిగిరి వాయువువలె; నీ,తరుణంబున రాజ్యమునకుఁ ♦ దగినకుమారున్. ౭

క. కనియున్నవాఁడ వసుఁడనఁ, జనుఁ గాదే యాతఁ డితఁడె ♦ చయ్యన రాజ్యం
బును దాల్పఁగ నభిషేకం,బును జేయుఁడు నాకుఁ గాఁగ ♦ భూవివరంబున్.

ఆ. త్రవ్వఁ బంపుఁ డద్ది ♦ తగురీతి సుఖముగా, నుండవలయు శిల్ప ♦ లొప్పమీఱ
నందునుండి నేను ♦ నవనీసురోక్తశా,పంబు ననుభవింప♦వలయుఁ జూండి.

సీ. వర్షబాధలు లేక ♦ వసియింపఁగాఁ దగి యొకటియు హిమబాధ♦నొందకుండ
నుండఁగాఁ దగినట్టు♦లొకటియు గ్రీష్మతాపంబునొందకయుండ♦వసతిఁ గూర్ప
నొకటియు నీరీతి ♦ నుండనొ రంధ్రముల్ శిల్పివర్యులు చక్కఁ♦జేయవలయు
ఫలవృక్షములు పుష్ప♦పటలంబునం దగునట్టి తీఁగెలు చుట్టు ♦ నమరుపఁదగు

ఆ. ఛాయమిగుల నొసఁగఁ ♦ జాలు గుల్మములును
పొదలుచుండవలయు ♦ ముదముఁ గూర్పఁ
జాలినట్లు చుట్టు ♦ గ్రాలఁగావలయు సం
దే వసించియుందు ♦ నింపుమీఱ. ౧౧ 2422

క. కాలము పరిపక్వంబై, చాలసుఖం బిచ్చునుక ♦ శ్వభ్రంబులయం
దే లలి నుండెద వాసన, లొలిం గ్రమ్మంగఁ జాలు ♦ సురుపుష్పములన్. ౧౨

క. నిరతము గై చేయందగు, ధరణీవివరముల వానిఁ; ♦ దరువులు లతలున్
వరుస నొకయోజనార్థము, సరిగా నిల్పంగఁదగును ♦ సజ్జనులారా!. ౧౩

చ. అని తనకెట్లుగా సుఖము ♦ లబ్బునొ యవ్విధిఁ జేయఁబంచి స
త్తనయుని జూచి నిత్యమును ♦ ధర్మముగాఁ బ్రజ నేలవయ్య! తు

త్రనియతధర్మముఁ వదల ♦ రాదుగదా ద్విజు లెట్టి శాపవ
హ్నిని గురిపించిరో యెఱుఁగు ♦ దీవును తద్విధ మాత్మ నెంచుచున్. ౧౪

క. జను లెట్టి కోపమును బొం,దిన నీవున్ క్రోధమును సు♦దిం గూర్పక పా
లన మొనరింపంగాఁ దగు, ననుఁ గూరిచి చింతిలకు మ♦నంబున నెపుడున్.

క. నే నిట్లు వ్యసనమును గనఁ,గా నొనరిచె నేర్పు కాఁడు ♦ కాలుఁడు వినుమా
మానవుఁడు పొందఁగాఁ దగు, వానిం దప్పకయె పొందు ♦ వసుమతిలోనన్.

ఆ. పోవఁదగిన యెడకుఁ ♦ బోవును లభియింపఁ
దగినవానిఁ బొందుఁ ♦ దనకు వచ్చు
వగను గాని మంచి♦దగు సుఖమును గాని
విను మఱొక్కమాటఁ ♦ దనయవర్య!. ౧౭ 2428

క. మును జన్మాంతరముల నే, నొనరించితి ఘోరపాప ♦ మొక్క మొగిసి నీ
జనిఁ బొందుచున్నవాఁడను, గనుక విషాదంబుఁ బూనఁ♦గాఁ దగ దింకన్.

చ. అని వచియించి యాన్నృగధ♦రాధిపుఁ డాత్మసుఖంబుఁ గూర్పఁ ద్ర
వ్వినవివరంబులందుఁ దను ♦ వింతగ నందఱుఁ జూడఁ జొచ్చె; నం
త నతఁడు రత్నసంతతిని♦తాంతవిభూషితభూమిరంధ్రమం
దనుపమరీతి శర్మముల ♦ కాలయమై తగునట్టు లొప్పుటన్. ౧౯ 2430

ఆ. అందునుండి తనకు ♦ నమ్మహీసురు లిడి, నట్టి శాపఫలము ♦ ననుభవింప
వారి క్రోధ మెన్ని ♦ యీరీతిఁ జేసితిఁ, గాదె యనుచు మదిని ♦ గలఁతపడుచు.

ఏఁబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౫ - వ సర్గము.

రాముఁడు లక్ష్మణునకు నిమివసిష్ఠసంవాదమును దెల్పి వారివిరోధమును దెలుపుట.

చ. అని వచియించి శ్రీరఘుకు♦లాగ్రణి రాముఁడు తమ్ముతోడ ని
ట్లనియె నృగక్షితీశ్వరుని♦దా పెనుశాపము విస్తరించి చె
ప్పిన వినినాఁడ వింక విను ♦ వేడుకఁ గల్గిన నొండుగాథఁ జ
క్కనివిధిఁ జెప్పువాఁడ ననఁ♦గా వచియించెను లక్ష్మణుం డొగిన్. ౧ 2432

చ. ధరణివరేంద్ర! చిత్తము ము♦దంబు నొసంగెడునట్టి గాథలన్
బరఁగదు నాకుఁ దృప్తి వినఁ ♦ బట్టుదలం గొనుచుండు నన్న సో
దగుపలుకుల్ చెవిం బడఁగ ♦ ధర్మవరేణ్యముగాఁ జెలంగ య
చ్చెరువగుగాథ నాతనికిఁ ♦ జెప్పఁదొడంగె రఘూద్వహుండునున్. ౨ 2433

మ. విను మిక్ష్వాకుకులంబునందు మహిమన్ ♦ విఖ్యాతిఁ బెంపొంది మే
దినిఁ బండ్రెండవపుత్త్రుఁడై నిమియనన్ ♦ దేశంబునం బొల్చి కా

చెను; వీర్యంబున ధర్మమందు యశము ♦ జెందర్ మహీపాలుఁ డ
య్యనఘుం డింద్రపురోపమంబు బహురత్నాఢ్యంబుఁ బూర్వార్యముల్. ౭

తే. గౌతమునియాశ్రమము చెంతఁ ♦ గట్టఁ బంచి
వైజయంతాహ్వయముఁ బెట్టి ♦ వాన మొప్పఁ
జేసె స్వకృతపురంబునఁ ♦ జెందె; నతఁడు
యశము రాజర్షి యనఁ గాంచె ♦ నంత నొకట. ౮ 2435

చ. మనమున నెంచె నాజనకు♦మానస మట్టి ముదంబు నొంద నే
ననిశము యజ్ఞదీక్షఁ గొన ♦ నొ నది దీర్ఘమఖంబునాఁగఁ జ
క్కనివిధిఁ గీర్తిఁ గాంచఁదగుఁ♦గా యని యమ్మనుపుత్త్రుఁడైన యా
జనకునిఁ బిల్వఁబంచి ముని♦సత్తముఁడైన వసిష్ఠమానినిన్. ౯ 2436

తే. పిలువఁబంచి వరించెను ♦ బృథుయశుండు
పూర్వపుఁబురోహితుండని ♦ భూసురర్షి
యనుచు, నంతట నిక్ష్వాకు♦ఘనుఁ డతండు
నత్రిభృగుమానివర్యుల ♦ నంగిరసుని. ౧౦ 2437

క. క్రతురక్షకుఁ బిలిపించెను, క్షితిపతి యంతన్ వసిష్ఠుఁ ♦ జేర నతం డు
న్నతిమించు నృపున కిట్లను, క్షితిపా! వరియించె మొదట ♦ జిష్ణుఁడు నన్నున్.

తే. అధ్వరము చేయఁగాఁదగు♦నందునీవు, హోతగానుండఁదగునంచు♦నొప్పఁబలికె
నొప్పుకొంటిని గావున ♦ నుర్వినాథ!, యంతదాఁకఁ బ్రతీక్షింప ♦ నౌను నీకు.

క. అని పల్కిచనియె నమ్ముని, యనంతరముఁ గౌతమాఖ్యుఁ ♦ డగుమానివరుం
డును బూర్తిచేసె నావని, మునిపతియగు నావసిష్ఠ♦భూసురుఁ డంతన్. ౧౧

సీ. తన తేజ ముప్పొంగ♦ననిమిమపతి మఖంబును బూర్తిచేసె; నం♦తనిమినృపుఁడు
తద్విప్రవరుల ము♦దంబున బహుమానమునఁ దృప్తిపఱచి స్వీ♦యనగరమున
కంతికభాగమం ♦ దధ్వరంబును జేయ నైదు వేలేండ్లు ని♦యతిని బూని
యుండె; వసిష్ఠుండు ♦ వండితాంతశ్శత్రు వమరేంద్రుఁ డొనరుచు♦యజ్ఞమెల్లఁ

తే. బూర్తి నొందించి హోత్రంబుఁ ♦ బూన రాజు
కడకు నేతెంచె; నేనిందఁ ♦ గాంచని ముని
వచ్చి గౌతమపూరితా♦ధ్వరము దానిఁ
గనియె నంతటఁ బెనుకోప♦మునఁ జెలంగె. ౧౨ 2441

క. సరసిజయోనితనూజుఁడు, వరమౌని వసిష్ఠుఁ డంత ♦ వసుధేశ్వరుఁ జూ
చురతిన్ ముహూర్తకాలము, ధరణీశుగృహాంగణమునఁ ♦ దా వసియించెన్.

తే ఆదినంబున నిమియు ని♦ద్రాదరిద్ర
దేవతాపహృతుండయి ♦ తెల్వి లేక
యుండె మునికి మహాకోప ♦ మొప్పె దాన
దర్శనం బీయఁ డీరాజు ♦ తఱకు ననుచు. ౧౩ 2443

చెను; వీర్యంబున ధర్మమందు యశమున ♦ జెందన్ మహీపాలుఁ డ
య్యనఘుం డింద్రపురోపమంబు బహుధర♦త్నాఢ్యంబుఁ బూర్వర్యమున్. ౬

తే. గౌతమునియాశ్రమముచెంతఁ ♦ గట్టఁ బంచి
వైజయంతాహ్వయముఁ బెట్టి ♦ వాస మొప్పఁ
జేసె స్వకృతపురంబునఁ ♦ జెందె; నతఁడు
యశము రాజర్షి యనఁ గాంచె ♦ నంత నొకట. ౭ 2435

చ. మనమున నెంచె నాజనకు♦మానన మట్టి ముదంబు నొంద నే
ననిశము యజ్ఞదీక్షఁ గొన ♦ నా నది దీర్ఘమఖంబునాఁగఁ జ
క్కనివిధిఁ గీర్తిఁ గాంచఁదగుఁ♦గా యని యమ్మనుపుత్రుఁడైన యా
జనకునిఁ బిల్వఁబంచి ముని♦సత్తముఁడైన వసిష్ఠమౌనినిన్. ౮ 2436

తే. పిలువఁబంచి వరించెను ♦ బృథుయశుండు
పూర్వపుఁబురోహితుండని ♦ భూసురర్షి
యనుచు, నంతట నిక్ష్వాకు♦ఘనుఁ డతండు
నత్రిభృగుమౌనివర్యుల ♦ నంగిరసుని. ౯ 2437

క. క్రతురక్షకుఁ బిలిపించెను, క్షితిపతి యంతన్ వసిష్ఠుఁ ♦ జేర నతం డు
న్నతిమించు నృపున కిట్లను, క్షితిపా! వరియించె మొదట ♦ జిష్ణుఁడు నన్నున్.

తే. అధ్వరము చేయఁగాఁదగు♦నందునీవు, హోతగానుండఁదగునంచు♦నొప్పఁబలికె
నొప్పుకొంటిని గావున ♦ నుర్వినాథ!, యంతదాఁకఁ బ్రతీక్షింప ♦ నౌను నీకు.

క. అని పల్కుచనియె సమ్ముని, యనంతరముఁ గౌతమాఖ్యుఁ ♦ డగుమౌనివరుం
డును బూర్తిచేసె నాపని, మునిపతియగు నావసిష్ఠ♦భూసురుఁ డంతన్. ౧౧

సీ. తన తేజ ముప్పొంగ♦ననిమిష పతి మఖంబును బూర్తిచేసె; నం♦తనిమినృపుఁడు
తద్విప్రవరుల ము♦దంబున బహుమానమునఁ దృప్తిపఱిచి నీ♦యనగరమున
కంతికభాగమం ♦ దధ్వరంబును జేయ నైదువేలేండ్లు ని♦యతిని బూని
యుండె; వసిష్ఠుండు ♦ వండితాంతశ్శత్రు వమరేంద్రుఁ డొనరుచు♦యజ్ఞమెల్లఁ

తే. బూర్తి నొందించి హోత్రంబుఁ ♦ బూన రాజు
కడకు నేతెంచె; నేనిందఁ ♦ గాంచని ముని
వచ్చి గౌతమపూరితా♦ధ్వరము దానిఁ
గనియె నంతటఁ బెనుకోప♦మునఁ జెలంగె. ౧౨ 2441

క. సరసిజయోనితనూజుఁడు, వరమౌని వసిష్ఠుఁ డంత ♦ వసుధేశ్వరుఁ జూ
చురతిన్ ముహూర్తకాలము, ధరణీశుగృహాంగణమునఁ ♦ దా వసియించెన్.

తే ఆదినంబున నిమియు ని♦ద్రాదరిద్ర
దేవతాపహృతుండయి ♦ తెల్వి లేక
యుండె మునికి మహాకోప ♦ మొప్పె దాన
దర్శనం బీయఁ డీరాజు ♦ తనకు ననుచు. ౧౩ 2443

క. నిమిశాపంబున నాదేహము పోవఁగ వాయురూప ♦ మందితి గద దే
హము పోవ నెల్లప్రాణుల, కమరును బహుదుఃఖరాను ♦ లంబుజజన్మా!. ౧౦

సీ. సకలకార్యంబులు ♦ నసుయు నద్దానిచేఁ గావున నాకింకఁ ♦ గాయ మొండు
దయచేయనయ్య నా ♦ ధాశ స్వయంభువు బ్రహ్మ సత్తేజుండు ♦ పలికె నిట్టు
లోనుకీర్తి: ముంక ♦ మద్దాగుస్తైన మిత్రావరుణజముగాఁ ♦ దనరు తేజ
ము నుబొందవయ్య నీ♦వన నయోనిజుఁడవు గాన నిప్పుడుకూడఁ♦ గాయ మట్టి

తే. దగును ద్విజసత్తమా! ధర్మ ♦ మగణితముగఁ
బొందఁగల్గుదు వంతటఁ ♦ బూర్వరీతి
నాదుచెంతకు రాఁగల ♦ వోదయాత్మ!
యనఁ బ్రదక్షిణవందన ♦ మాచరించి. ౧౧ 2454

క. నరసిజసంభవు నానతి, వరుణాలయమునకుఁ బోయె ♦ *వరుణపదవి భా
స్కరమూర్తిభేదమిత్రుం, డుగ్రతేజుం డొంది వెలయు♦చుండెం గడఁకన్. ౧౨

తే. వార లిద్దఱు చేరిరో ♦ భూరిరాజ్య
మొక్కరుం బోలె నేలుచు ♦ నుండి; రంతఁ
బాలకడలియు వారిదై ♦ వఱలె దేవ
వినుతులం బొందుచుం గీర్తి ♦ వెలసి రఘుడు. ౧౩ 2456

చ. ఇరువురు నాగు రాజ్యము స♦హింనవిభూతిని బ్రోచుచుండ నా
వరుణమునందు నూర్వశి ని♦తాంతనుగాత్రి సఖీజనంబుతోఁ
బరమతనూవిలాసముః ♦ భాసిలుచున్ సరుణున్ సరిత్పతీ
శ్వరుఁ గనవచ్చె; నూతనమునఁ ♦ బ్రౌఢత మించినదాని నచ్చరన్. ౧౪ 2457

చ. కని వరుణుండు క్రీడల ని♦కాముఁడు దేలుచునుండు నూర్వశిన్
మనమున హత్తుకుంది బహు♦మానమునన్ వరియించె; నిందుచం
ద్రునిని హసించు మోము నర♦శోయజపత్త్రసమాననేత్రముల్
తనులతసొంపు స్వాంతము ని♦తాంతము లొంగఁగఁ జేయ వేడుకన్. ౧౫

క. సురతక్రీడలఁ దేలఁగ, వరుణుం డాశించె నంత ♦ వనితామణియుం
గరములు జోడించి మహా,దరమున నీరీతిఁ బల్కెఁ ♦ దగువినయమునన్. ౧౬

క. నను దొల్తి మిత్రుఁ డాదృతిఁ, గనఁజేసి వరించెఁ దాన ♦ గాదన వశమే
యనఁ గందర్పశరార్దిత,మానసుఁడై వరుణుఁ డిట్లు ♦ మానినిఁ బల్కెన్. ౧౭

సీ. ననుఁ గూడి క్రీడింపఁ♦గను నొల్లకున్నచో సుశ్రోణి సత్కాంతి♦శోభితాంగి
నిన్నుఁ గాంచుచు నాదు♦నెమ్మి తీరంగ నాయిచ్ఛ తేజ మిచ్చుట ♦ నెనఁగు దేవ
నిర్మితకుంభమునం ♦ దర్మిలి నెఱవేఱ నగలెద దాన నా♦వాంఛితంబు
కొనసాగు ననుటయుఁ ♦ గోమలి యాలోకపాలునివాక్యంబు ♦ లాలకించి

* త మేవ కాలం మిత్రోపి వరుణత్వ మకారయత్

తే. పరమమోదంబుతో నిట్లు ♦ పల్కె నీదు
కామ మిట్లగునేని యు♦ద్దామమామ
కాంతరంగంబు నీయందు ♦ నలరుఁ జుమ్ము
భావమును గూడ నీయందె ♦ పరఁగియుండు. ౨౦ 2461

క. తను విడి మిత్త్రునిదే యగు, నను నూర్వశి పల్కు లెన్ని ♦ యవ్వరుణుండు౯
ఘనమై యద్భుతమై తగు, ననుపమవీర్యంబు మండు♦నగ్నిశిఖవలె౯. ౨౧

క. తనరార దానిఁ గుంభం,బున వదలెను నూర్వశియును ♦ బోయెను మిత్త్రుం
గనువాంఛ నంతనాతఁడు, వనితామణి దానిఁ గాంచి ♦ పలికె౯ గ్రుధచే౯.

చ. తొలుతనె నే వరించితిని ♦ దొయ్యలి! యట్టి ననుం ద్యజించి యి
మ్ముల మతియొక్కనిన్ మదిని ♦ బొందితి వెంతయు దుష్టవృత్తివై
కలుషము నాదుక్రోధమునఁ ♦ గల్గఁగఁ జేయఁగ నయ్యె దీన మ
ర్త్యులభువనంబున౯ గడవు ♦ టొప్పును నీ కిఁకఁ గొంతకాలము౯. ౨౩

సీ. బుధునకుఁ బుత్త్రుఁడై ♦ భూపాలమానియై కాశీపురంబున ♦ కేశుఁ డగుచుఁ
దనరుపురూరవ♦సునకు భార్యవు గమ్ము దుర్మతీ! నీ విట్టి ♦ దోష మిచట
నొనరించితివి కావు♦న నటంచువచియించియాకుంభమునయందె♦యాత్మవీర్య
మును విసర్జించె; నా♦వనితయు నాదోషమున శాపమొంది చ♦య్యనఁ బురూర

తే. వునికడకు నేగి యాలోక♦మునఁ బురోత్త
మమయి తనరుప్రతిష్ఠాన ♦ మమరనగర
సన్నిభంబయి యొప్పంగ ♦ సాధువిభవుఁ
డైన బుధపుత్త్రునిం గాంచె ♦ నందు నింతి. ౨౪ 2465

*క. కని యాతని వరియించెను, మనుజేంద్రుం డతఁడు ప్రీతి ♦ మహిళామణి దా
నిని బత్నిగఁ గైకొని స,త్తనయుని నాయువును గాంచె ♦ దర్పనమగ్రు౯. ౨౫

తే. అతనితనయుండె నహుషుఁ డ♦సౌర్యబలుఁడు
శతమఖద్యుతి; మున్ను ని♦ర్జరవిభుండు
వజ్రమున వృత్త్రునిం జంపి ♦ భ్రాంతుఁ డగుచు
శతసహస్రాబ్దములు పిశా♦చంబుకరణి. ౨౬ 2467

క. చరియించె నప్డు నహుషుఁడె, సురపురిఁ బాలించె శక్తి♦శోభితుఁ డగుచుం
దరుణీమణి యూర్వశి యీ,కరణి౯ శాపమునఁ దాను ♦ గళవళపడుచు౯. ౨౭

ఆ. కమలలోచనములు ♦ కన్రుదంతంబులు, వెలయఁ జాలవర్ష♦ములు ధరిత్రి
సుభగియై చెలంగి ♦ క్షోణి శాపాంతంబు, నంది యింద్రపురికి ♦ నరిగె నవల.

ఏఁబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* తస్య జజ్ఞే తత శ్శ్రీమా నాయుః పుత్రో మహాబలః-అనియూ.

౫౭ - వ సర్గము.

వసిష్ఠమిథిలరాజుల జననము.

చ. అనుటయు దేవగాథవలె ♦ హర్షము నించుచు నద్భుతంబుగాఁ
దనరెడు నాకథల్ విని ము♦దంబున నెంతయు నోలలాడి రా
ముని గని లక్ష్మణుం డనియె; ♦ భూపవరా! తనువుల్ త్యజించి యా
మునిపృథివీశ్వరుల్ మరలఁ ♦ బూనిరి దేహము లెవ్విధంబునన్. ౧౪ 2470

ఆ. దేవసమ్మతులగు ♦ దివ్యమునిక్షితి,పాలకులచరిత్ర ♦ మోలి వినఁగ
సంతసంబు గల్గెఁ ♦ జక్కఁగఁ జెప్పుమా, యనఁగ సత్యశౌర్యుఁ♦డైన నృపుఁడు.

క. విని సహజన్ముని ప్రశ్నం,బును దానికి ను త్తరంబుఁ ♦ బోల వచించెన్
వినుమా! మహనీయ వసి,ష్ఠుని చరితముఁ గుంభమందు ♦ సొంపు దలిర్పన్. 3

సీ. ఆమహాత్ముల వీర్య ♦ మట్టులు విడువంగఁ బడినయంతనె ఋషి♦వర్యు లున్న
తాయతప్రభ లొప్ప ♦ నందుండియిద్దఱుజనియించిరం దాద్యుఁ♦డనగస్త్యుఁ
డొప్పారె నాతఁడ♦ట్లుద్భవం బొంది మిత్రుని గాంచి నే నీకుఁ♦దనయుఁడ నెటు
లగుదు నంచని పల్కి ♦ యటు పాసిపోయె; నా తేజ మూర్వశిని మ♦దిందలంచి
విడిచెఁ గుంభమున మి♦త్రుఁడు పూర్వ మంత నద్దాన జనించె నా♦మౌనియండె

తే. వరుణతేజంబు విడునంగాఁ ♦ బడియె దాని
కంటె ముందుగ నొకకొంత ♦ కాల మరుగఁ
బుట్టె మిత్రావరుణసంభ♦వుండు మౌని
యావసిష్ఠుండు తేజంబు ♦ లానరింప. ౬౪ 2473

క. విను మిక్ష్వాకుకులంబున, జనియించినవారి కెల్ల ♦ సద్దైవత మా
యనఘుండే; యిక్ష్వాకువు, ఘనతేజం బవ్విధమునఁ ♦ గల్గినవానిన్. ౭౪

క. మునివర్యు ననిందితకీ, ర్తిని గాంచి పురోహితునిగఁ ♦ దివిరి వరించెన్
మనపుట్టుక కాతఁడె యౌ, యనుజా! కారణము యజ్ఞ ♦ మాదృతిఁ జెప్పెన్.

తే. సౌమ్య! లక్ష్మణ! యామహా♦సత్త్వశాలి
యగు వసిష్ఠుని వృత్తాంత ♦ మౌను నిద్ది
యింక నిమి దేహ మొందెనో ♦ యెట్లు దానిఁ
జక్క వివరింతు; నంత నా♦త్మాపతి నిమి. ౯ 2476

క. కని మును లందఱు యజ్ఞం,బును జేయుం దొడఁగి దేహ♦మును దానిని జ
క్కనిరీతిని గాపాడిరి, యనుపమగంధప్రసూన♦హారాదులచేన్. ౧౦౪ 2477

క. నిరతము పూజించుచు నా,పురజనభృత్యులను గూడి ♦ పొల్పుగ నాయ
ధ్వరమును బూర్తి నొనర్చిరి, పరమప్రమదంబు నొంది ♦ భాసిలుభృగువుల్.

తే. పలికె నిట్లని పార్థివా! ♦ పరమతృప్తి
నందినాఁడను బ్రాణంబు ♦ లంగమునకుఁ

గూర్తు నంచన దేవతల్ ♦ కుతుక మంది
ప్రాణముల నొందు నిమితోడఁ ♦ బల్కి రిట్లు. ౧౨ 2479

క. వర మడుగుము రాజర్షి!, నిరతము నీప్రాణవితతి ♦ నిల్వం దగు నెం
దు రహిన్ జెప్పుము యనునా,సురవాక్యం బాలకించి ♦ చోద్యము తనరన్.

తే. అతనిప్రాణంబు లీరీతి ♦ ననియె దేవ,వర్యులార! వినుండు నా♦వాంఛితంబు
సర్వభూతనయనముల ♦ సంచరింతు, నిదియె నావాంఛితం బనఁ♦ద్రిదశు లెల్ల.

క. సరిసరి యట్లే యుండుము, చరింపఁగాఁ గల్గు దీవు ♦ సతతము జంతూ
త్కరనయనంబుల వాయువు, కరణిన్ రూపంబు తనరఁ♦గా నిఁకమీఁదన్.

సీ. నీనిమిత్తంబయి ♦ నేత్రంబులు నిమేషధర్మంబుఁ దారు నొం♦దంగఁ గలవు
వాయురూపంబున ♦ వసుధఁ జరింపంగ విశ్రమార్థముగ న♦వ్విధముగ నవి
యుండు నిమేషంబు ♦ లోకరీతిఁ జెలువార; నని పల్కి దేవత ♦ లరిగి రెట్లు
వచ్చిరో యాదారిఁ ♦ బట్టి, యంతట మౌను లాతనిదేహంబు♦నందు నరణి

తే. నొక్కదానిని స్థాపించి ♦ యుడుగ కట్టి
మథనమును జేయఁ జొచ్చి ర♦మ్మాడ్కిఁ జేసి
మంత్రహోమంబులం జేసి ♦ మహిమ వెలయు
తనయు నానిమిపతికయి ♦ జనన మొంద. ౧౮ 2483

క. అరణిని మథించుచుండఁగ, పరమతియు మహాతపుండు ♦ వఱలె నతఁడె పో
ధరణిన్ మిథియను ఖ్యాతిని, బరమంబును గాంచె మథన♦భవుఁ డగుకతనన్.

ఆ. మిథి యనంగ నొప్పె ♦ మేదిని జననమ్ము, నందుటన్ జనకమ♦హాఖ్య గాంచెఁ
దా విదేహ జనని ♦ దద్దయుఁ గనుటవై, దేహుఁ డనఁగ నామ♦ధేయ మందె.

క. వినుమా విదేహరాజే, జనకునకుం బూర్వుఁ డగును ♦ సత్తేజస్స్ఫూ
ర్తిని మిథి యలరెను మైథిలుఁ, డనఁబడె నాతండె సద్గు♦ణాలంకారా!. ౨౦౪

క. [మునిధరణీశులసంభవ,మును జక్కఁగఁ జెప్పినాఁడ ♦ మునివరశాపం
బును భూపశాపమును జయ,మును బొందినజాడ యిదియె ♦ భూపకుమారా!.]

ఏఁబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౮ - వ సర్గము.

యయాతివృత్తాంతము.

చ. అని యిటు పల్కు రాఘవు మ♦హాత్ముని దేజముచే జ్వలించువా
నిని బరవీరహంతయయి ♦ నిర్భరవిక్రమ మొప్ప వెల్గునా
యనఘుఁడు లక్ష్మణుండు గని ♦ యల్లన నిట్లనియెన్ నృపోత్తమా!
కన విన నద్భుతం బగును ♦ గాదె విదేహునిగాథ యెంతయున్. ౧౪ 2488

తే. ఇది పురాతనమేయగు ♦ నెన్న నిమి వ
సిష్ఠసంవాదరూపమై ♦ చెలఁగు గాథ
చాల వినుతింపఁ దగినది ♦ క్షత్త్రియుండు
నిమి మహాశూరుఁ డధ్వర♦నియతి మించు. ౭౪ 2489

తే. అట్టివాఁడయ్యు మహనీయుఁ ♦ డగు వసిష్ఠ
మునివిషయమందు శాంతిని ♦ బూనఁడయ్యె
ననఁగ లక్ష్మణుతో నిట్లు ♦ ననియె సర్వ
రంజకుండయి తనరు శ్రీ♦రామమూర్తి. ౭౫ 2490

క. తనకిమ్మఁడు సత్తేజం, డనుపమవిజ్ఞాని యనెడు ♦ నాదరమున నో
యనుజేంద్రకుమారా! యిఁక, వినుమా! క్షమ యెల్లరకును♦వెలయదు సుమ్మీ.

సీ. ఆరయ దుస్సహం♦బగును రోషం బది యయాతియు శాంతుఁ♦డగుచు నెట్లు
సత్త్వగుణుండయి ♦ చక్కఁగ ధర నేలె నావిధం బెఱిఁగింతు ♦ నవధరింపు;
నహుషభూపతికి నం♦దనుఁడు యయాతి నాఁ బౌరవర్ధనుఁడు పా♦వనయశుండు;
కల రాతనికి భార్య♦లు రెడు రూపంబు గలయిరువ్వరందు నొ♦క్కత సుపూజ్య
తే. దనుజవరుఁడైన వృషపర్వ♦తనయ యగును
వేఱు శర్మిష్ఠ యింకొక్క ♦ ప్రేయసి మహి
తాత్ముఁడౌ శుక్రునకుఁ బుత్త్రి ♦ యామె చారు
తనువిలాసిని సింహమ♦ధ్యమయు నగును. ౮౪ 2492

క. వనితామణు లాయిరువ్వరు, గని రాత్మజులను సురూప♦కలితుల నందున్
దనయుఁడు పూరుఁడు వృషపర్వనిసుమునుఁడు; దేవయాని♦పుత్త్రునిఁ గనియెన్.

తే. అతఁడు యదునన నొప్పె య♦యాతి కఖిల
సుగుణములఁ బూరుఁ డెంతయు ♦ సుభగుఁ డనఁగుఁ
బుత్త్రుఁడును నయ్యెఁ దండ్రిని ♦ బోలు రూప
ములరుచుంటట విశదమాదు ♦ లమారి యుంట. ౧౦ 2494

చ. జనకుని ప్రీతిపాత్త్రుఁడయి ♦ సత్త్వయుతుండయి పూరుఁ డొప్పుటం
గని యదు వాత్మఁ గుంది కడఁ♦కం జని తల్లిని గాంచి యిట్లనెన్;
జననిరో! భార్గవాన్వయవి♦శాలసముద్రమునందు లక్ష్మి నా
జననము నొందినావు మునిస♦త్తముఁ డాతఁడు వంశకర్తయున్. ౧౧౫ 2495

తే. ఎవరికైనను గష్టంబు ♦ నిజనికర్మ
ములఁ నొనర్చునవ్వాని న♦త్కులమునందు
జనని గాంచియు నవమాన♦మును సుదుస్స
హమును హృద్గతశోకంబు ♦ నణఁచి నీవు. ౧౨ 2496

* రాజా రమయుతాం శ్రేష్ఠా ప్రాతరం దీప్తతేజసమ్-అనియూ.

క. చరియించుచున్న దానవు, ధరణీశుఁడు రాక్షసేంద్ర ♦ తనయాసక్తిన్
జరియించుఁ గాక స్వేచ్ఛగఁ, *జిరకాలము మనము నిఁక సు♦ఖింతు ముత్తమిటన్
క. ఈయవమానము నోర్వఁగ, నోయంబా నీకు సిద్ధ♦మున్న యెడల ని
మ్మా యనుమతి నేఁ జొచ్చెద, వే యగ్ని సహింపఁ జాల ♦ విషమం బగుటన్.
క. మరణము నొందెద సంశయ, మరయఁగ లేదింక ననెడు ♦ నాత్మజపలుకుల్
పరమార్తి వినుచు నేడ్చెడు, వరతనయునిఁ గాంచి బుద్ధి♦వైభవము చెడన్.
చ. జనకుఁ దలంచె నాత్మ ముని♦సత్తముఁ డింగితవేత్తయైన యా
వినుతయశుండు భార్గవుఁడు ♦ వేగ సుతామణి తన్ స్మరించుటల్
మనమున నెన్ని వచ్చె బహు♦మానముమీఱఁగ దేవయాని నిన్
గనుఁగొనఁ గోరి; యంతఁ దమ♦కంబును బాసి శవంబురీతిగన్. ౧౭ 2500
తే. చూడఁదగియున్న పుత్త్రిక♦సొబగుఁ జూచి, కారణం బేమొ యిట్లుండఁ♦గా నటంచుఁ
బలుక సందీప్తతేజుఁడో♦ భార్గవమునిఁ, దండ్రిఁ గని దేవయానిక్రు♦ధన్ వచించె.
చ. అనలుని నొందెఁ దీవ్రమగు♦నట్టి మహావిష మొందెఁ జొత్తు బ్రిం
గను దలపోయుదున్ జలముఁ ♦ గ్రన్ననఁ జొత్తును బ్రాణపంచకం
బును నిలుపంగఁ జాల నను ♦ బొందినదుఃఖ మెఱింగియున్ మదిన్
జనక! తలంపకుంటి విది ♦ సాధుపథంబు యెఱుంగ నక్కటా!. ౧౯ 2502
తే. తనయయవమానమును దుఃఖ♦మును దలంపు
వృత్తదోషంబునం జేసి ♦ వృత్తజీవు
లెల్లఁ గష్టంబు నొందుట ♦ యిలను గలదు
ధరణిపతి నిన్ను లెక్కింపఁ ♦ దలఁపఁ డకట. ౨౦ 2503
క. నను నవమానించెను నా, జనకుని నినుఁ జూచి యైనఁ ♦ జక్కనిమర్యా
దను జూపఁ డక్కటా! యనఁ, దనయావాక్యమ్ముల విని ♦ దారుణభంగిన్. ౨౧
సీ. క్రోధహుతాశన♦బాధితాత్ముండయి నహుషనందనుఁ గాంచి ♦ నయముమీఱఁ
బలికె నిట్లని, హేతు♦వులు లేకయుండఁగ దుర్బుద్ధినిం బూని ♦ ధూర్తరీతి
నవమతి సల్పితి ♦ వౌర నాయెడఁ గాన నతిశయజరచేత ♦ నంగ మెల్ల
జీర్ణింపనుందువు ♦ చెచ్చెఱ నని పల్కి తనయ నాశ్వాసించి ♦ మునివరేణ్యుఁ
తే. డాత్మభవనంబుఁ జేరె; మ♦హాయశంబు
వెలయ, భార్గవుఁ డినతేజుఁ ♦ డలుక నవని
పతిని నీరీతి శపియించి ♦ పట్టి నూఱ
డించి యిలు చేరె శుక్రుండు ♦ మించుశక్తి. ౨౨ 2505

ఏఁబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* దేవి ప్రవిశావ హుతాశనమ్-అని మూ.

౫౯ - వ సర్గము.

యయాతి పూరునివలన వయస్సు నొందుట.

చ. ధరణిసురర్షి కోపమునఁ ♦ దన్ శపియించు పెజిలింగి యార్తుఁడై
జరఁ గని యాతురుం డగుచుఁ ♦ జయ్యనఁ బుత్రు యదున్ వయస్సునం
బరఁగెడువానిఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెను; ధర్మ మెఱుంగు దీవు శ్రీ
కరయుత మొందినావు కను♦కన్ జర నాది గ్రహించు టొప్పగున్. ౧ 2506

క. మనమున భోగేచ్ఛయు విర,తిని బొందదు మరల వయసుఁ ♦ దృప్తిఁగ నాకుం
డినగాని విషయగతవాం,ఛను దీర్చుకొనంగ లేను ♦ సత్యం బిదినూ!. ౨

తే. అనుభవించెద స్వేచ్ఛగా ♦ నఖిలకామ,ములనుదయవాతఁబొందెద ♦ మునలితనము
నను గనమ్మాట లాలించి ♦ యతనికాతఁ,డిట్టులని చెప్పెను త్తర ♦ మెన్ని మదిని.

క. తనయులలో నీకుం బ్రియుఁ, డనఁగాఁ జనుపూరుఁ డిప్పు ♦ డాదరమునఁ గై
కొనుఁగాక నీదుజర నో,జనపాలక! నేను గార్య♦సంతతివలనన్. ౪ 2509

*క. సన్నిధి నుండియు వెలుపల,కు సన్నడసంబడితి నెవఁడు ♦ కోరిక నీతో
నన్నిపనులందు నిల్చునొ, సన్నిధిభోజనమునందు ♦ సైతము కడఁకన్. ౫ 2510

తే. అంతమాత్రము గాక భ♦త్యుఁబుఁ జేయ
మెవనికిన్ స్నేహమున నను నీ ♦ విచ్చువాఁడ
వట్టి పూరుండె కొనుఁగాక ♦ యిట్టి జరను
నాఁగ విని పూరుఁ గాంచి భూ♦నాథుఁ డనియె. ౬ 2511

క. జర నన్నదీయమును నో,గురుబాహూ! నాకుసుఖముఁ ♦ గూర్పం గొనుమా
వరమునఁ; దను పితృవాక్యను, బరికించి కరంబు లొగ్గి ♦ పలికె నతండున్. ౭

క. జనకా! ధన్యుఁడ నీశా,సనము నొనర్పంగ నేను ♦ జాలినకతనన్
ఘనతావకకరుణకు నే, ననఘా! పాత్రుండ ననిన ♦ నాత్మజుపలుకుల్. ౮

చ. విని మునమంది యాజరను ♦ వేగమె పూరునియందు నిల్పిహా
ర్షనిరతుఁడై యయాతి కడు ♦ రాజిలి తాఁ దరుణుండె యాచు యా
గనికరముల్ పొనర్చి చిర♦కాలము భూమినిఁ జక్క నేలి యే
పనిని గొఱంత లేక జన♦వర్ణితుఁడై సుఖముండి యంతటన్. ౯ 2514

క. చిరకాల మేఁగఁగా నొక,తరుణంబునఁ బూరుఁ గాంచి ♦ ధరణీపతి యీ
కరణి వచించెన్; బుత్రక!, పరమాద్భుతి నీవయస్సు ♦ బహుభంగులుగాన్. ౧౦

సీ. ధర్మకృత్యంబులఁ ♦ దగినసుఖంబుల నుపయోగపఱచితి ♦ నుర్విఁ గల్గు
సుఖములఁ బొందితి ♦ సుతవర్య! నాజర నీయందు నుంచితి ♦ నేను మరల
దానిఁ గైకొనియెదఁ ♦ దనిసితి నినుమంత కొఱఁతయే నిఁక లేదు ♦ కోపలేశ
మైనను లేదునూ! ♦ హర్షంబు నొందితి నాయాజ్ఞ దాఁటక♦యే యొనర్చి

* బహిష్కృతోఽహ మర్థేషు సన్నికర్షాచ్చ పార్థివ-అనిమా.

తే. తట్లు గావున నభిషేక ♦ మాచరింతు
ననుచు నహుషాత్మజుండు య♦యాతి తనయుఁ
బూరునిం బ్రీతునిం జేసి ♦ పొంగు క్రుధను
దేవయానీసుతుం జూచి ♦ తీవ్రభంగి. ౧౩౪ 2516

చ. పలికెను; రాక్షసుండ విటఁ ♦ బట్టివిగా జనియించినాఁడ వో
కలుషమయాత్మ! న న్వదలఁ♦గాఁ దగనట్టి యఘంబు నీవుగా
నిలఁ దగియోర్ మదాజ్ఞఁ దృణ ♦ మెట్లుగఁ జూతురొ లోకు లట్లుగాఁ
దలఁచి తిరస్కరించితివి ♦ దాన నృపత్వము నీకు లే దిలన్. ౧౪౪ 2517

క. గురుభూతుని దండ్రిని నన్, బరమాదృతిఁ గనక తృణము♦భంగిఁ దలఁచి నీ
వరయక తిరస్కరించితి,వి రాక్షసులు యాతుధాన♦వీరులు నీకున్. ౧౫ 251౮

క. తనయులుగా జనియింతురు, విను దుష్టమతీ! కులంబు ♦ వింతగ నిది చం
ద్రునివంకనుండ దిఁక నీ,వనూనపాపాత్ముఁడవుగ ♦ నలరుటకతనన్. ౧౬ 2519

తే. నీకుఁ దుల్యంబుగా నుండుఁ ♦ గాక; యనుచుఁ
బలికి వంశవివర్ధను ♦ భవ్యయశునిఁ
బూరు నరపాలునిగఁ జేసి ♦ భూపతి ముని
యాశ్రమముఁ జేరెఁ దప మందు ♦ నాచరింప. ౧౭౪ 2520

క. చిరకాలమందుఁ దపమును, బరమంబగు భక్తిఁ జేసి ♦ పరమపదము సు
స్థిరమును జేరెను నాహుషుఁ, డురుకీర్తి యయాతి; కీర్తు ♦ లొప్పెడురీతిన్.

తే. ధరణిఁ బాలించెఁ బూరుండు ♦ ధర్మనిరతుఁ
డతులయశమునఁ గాశిరా♦జ్యంబునందుఁ
దాఁ బ్రతిష్ఠానపురమునఁ ♦ దమి వసించి
ప్రజలు జనరంజకుండని ♦ ప్రస్తుతింప. ౧౯౪ 2522

సీ. యదు వంతటన్ వేల ♦ యాతుధానులఁ దనయులఁబుట్టఁగాఁజేసె♦లలితవిభవ
మంతరింపఁగ దుర్గ♦మాకృతిఁ దగు క్రౌంచవనమున క్ష్మాపాల♦వంశమునకుఁ
దాను జెందకయుండె ♦ మాని శాపము నిమిమార్పఁ జాలనియట్లు♦మానివర్యుఁ
డగుశుక్ర శాపంబు ♦ నాయయాతియుఁబొందె(సర్వధారాజగమున♦క్షమ యెదుర్ల

తే. భము యశోవర్ధనంబు క్రో♦ధము సుదారు
ణము తలంపఁగఁ గీర్తి య♦శమును గూల్చుఁ
గాన శాంతియుతుండగు ♦ మానవుండు
కోపమును జిత్తమునఁ బూనఁ♦గూడ దెపుడు.) ౨౦ 2523

క. వినిపించితి లక్ష్మణ! నీ, కనూనమహితాత్ములైన ♦ యార్యులచరితం
బును సర్వకార్యపరులగు, మనుజుల కాదర్శనమును ♦ మానుగ నిచటన్. ౨౧౪

తే. అనుసరింతుము దోషంబు♦లందకుండ, నృపునివలెఁ గాక మనమని♦ నృపుఁడు రామ
చంద్రుఁ డభినవలావణ్య♦శాలి పలుకఁ, దారకలు మెల్ల మెల్ల నం♦తట నడంగె.
ఆ. అరుణకిరణరక్త♦యయి పూర్వదిక్సతి, కుసుమరసవిముక్త♦కోమలాంబ
రమును దెప్పుకొన్న♦ రమణ విరాజిల్లె, నంతఁ దెల్లవారె♦ వింతరీతి. ౨౫

ఏఁబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

అధికపాఠము. ౧ - వ సర్గము.

శ్రీరామచంద్రుఁడు వసిష్ఠాదులతోఁ గొలువుకూటమును బ్రవేశించుట.

చ. తెలతెలవేఁగినన్ నృపతి♦ధీరుఁడు రాముఁడు పుండరీకనే
త్రలలితుఁ డర్హకృత్యములఁ♦ దప్పక తీరిచి ధర్మరక్షణం
బలరుచుఁ జేయ వచ్చు సభ♦ కంత వసిష్ఠుఁడు కాశ్యపుండు వి
ప్రులు మఱికొంతమంది సచి♦వుల్ పురవాసులు వచ్చి రొక్కటన్. ౧ 2527
క. వ్యవహారంబులు దీర్పఁగ, నవిధానము లొప్ప మంత్రి♦సత్తములును ధ
ర్మవిధానవేత్తలగు భూ,దివిజులు చనుదెంచి రాత్మ♦తిప్రభుఁ గనఁగన్. ౨
క. నీతిజ్ఞులైన పెద్దలు, భూతలపతికొలువు చూడఁ♦ బోయిరి సభయున్
స్ఫీతేంద్రవగుణసభలన్, ఖ్యాతిం దా మించి వెలసె♦ ననుపమ మగుటన్. ౩
క. జనులకు నేవిధి బాధిం,పని కృత్యము లొప్పఁ జేయు♦ పార్థివతిలకుం
డనఘుఁడు రాముఁడు కొలువున, ననుజుని లక్ష్మణునిఁ జూచి♦ యాదృతిఁ బలికెన్.
తే. వినుతశుభలక్షణా! రఘు♦వీర! దీర్ఘ
బాహాభూషిత! సోదరా! ♦ బయట నెవ్వ
రెట్టి కార్యములను గోరి ♦ యేగుదెంచి
యున్నవారో కనుంగొను♦ ముపశరకృప ౫ 2531
చ. అనిశుభలక్షణుండయిన ♦ యానవహాజన్ముఁడు ద్వారసీమకుం
జని పరపాలుతో మనవి ♦ నల్పఁగ వచ్చి వారలెవ్వరై
న నిచట నున్నవారె జన♦నాథుఁడు రమ్మని పంచుఁ బల్క నే
జనుఁడును బల్కఁ డత్తఱిని ♦ జక్కఁగ రాముఁడు రాజ్య మేలుటన్. ౬
తే. అధులే వ్యాధులేని యా♦యుదనుప నిలఁ
గానరాకుండుటం, బని ♦ నిలదు పోరు
నిట్టిదని చెప్పుకొనఁగ రా ♦ రెవ్వ రేని
రాముఁ డభిరతిఁ బూనిక ♦ రాజ్య మేల ౭ 2533
క. పరిపక్వసస్యయై భూ,తరుణీమణి యోషధులవి♦తానము చెలఁగన్
బరఁగెం జక్కఁగ; బాలుం,డరయఁగ మృతిఁ బొందఁడు తరుణుఁ♦డటు మధ్యముఁడున్.
క. మృతిఁ గనరు ధర్మమును వి,చ్యుతిఁ బొందకయుండ రాముఁ♦డొప్పుగ నేలన్

క్షితిఁ గలుగ దెట్టిబాధయు; మతిమంతుఁడు నృపతిసంఘమండనుఁడెలమిన్.

తే. గొలువుకూటంబుఁ జేరంగఁ గొదువ యిద్ది
కలదు నా కని పలుకంగఁ గల నరుండు
కానరాఁ డొక్కఁడైన లక్ష్మణుఁడు మరలి
కరము లొగ్గి మహీపతిఁ గాంచి పలికె. ౧౦ 2536

క. ద్వారమ్మున లేఁ డొక్కఁడు, పౌరుఁడునాఁ గరుణ తోఁపఁ బార్థివమణియా
శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణుతో, నీరీతిం బలికె మరలి యేగుము శ్రద్ధన్. ౧౧

క. పరికింపుము కార్యార్థుల, నరిగా నీతిం దలంచి త్వాస్థలి నేలన్
బరికింపరా దధర్మము, ధర నెందే రాజభీతిఁ దత్పరిజనముల్. ౧౨ 2538

క. పరిపాలింతురు చక్కఁగ, శరములనే విడువ నవ్వి శత్రునికరమున్
మరణము నొందించి ప్రజో,త్కరమును గాపాడునట్లుగా గురుబాహూ!.

క. మనుజులఁ గావఁగఁ బూనుము, చని మరలం గాంచి రమ్ము చక్కఁగ ననఁగా
విని సౌమిత్రియు మరలన్, జని ద్వారప్రాంతమందు శ్వానముఁ గనియెన్.

క. కని యద్ది మరల మరలం, దనుఁ గొట్టినరీతి నేడ్వ దయమెయిఁ జేరం
జని వీర్యవంతుఁ డాతం, డనియెను శ్వానంబ! యేల? యాక్రోశింపన్. ౧౫

క. నను నమ్మి చెప్పుమా నీ, మనమునఁ గలదుఃఖ మనిన మానితవృత్తిం
దనరారు లక్ష్మణుం గని, శునకం బిట్లనియె నుడులు చోద్యం బిడఁగన్. ౧౬

తే. [1]సర్వభూతశరణ్యుఁడై సాధ్వసంబు
నిడెడుకార్యంబుఁ జేయక కడఁగి యభయ
దాతయగు రామచంద్రునిదాపునందె
తెలుపుకొన నుత్సహించెదఁ దేటపడఁగ. ౧౭ 2543

చ. అనుటయు రాఘవుం గనఁగ నాతఁడు లోపలఁ జొచ్చి మంగళం
బునఁ దగు కొల్వుకూటమునఁ బొల్చెడు భూపతి కద్ది చెప్పిన
ట్లనువుగఁ జెప్పి రామవిభునానతి ద్వారముచెంతఁ జేరి యి
ట్లనియెను, శ్వానమా! నృపతియాజ్ఞను రమ్మిఁక లోనికిన్ వడిన్. ౧౮

క. తెలుపందగు విషయంబును, దెలుపుకొనన్ వచ్చు భూపతిప్రవరునితోఁ
గొలువున నా విని లక్ష్మణు,పలుకుల నిట్లనియెఁ గుక్క భవ్యపథమునన్.

తే. [2]దేవభవనంబు నృపతిమందిరము విప్రు
నిల్లు నిహ్వానియందు వహ్నియు మహేంద్రుఁ

1 భయే ష్వభయదాత్రే చ తస్మై వక్తుం సముత్సహే-అనియూ. 2 దేవాగారే నృపాగారే ద్విజవేశ్మసు వై తథా, వహ్నిశ్శతక్రతుశ్చైవ సూర్యో వాయుశ్చ తిష్ఠతి, నాత్ర యోగ్యాస్తు సౌమిత్రే యోనీనా మధమా వయమ్-అనియూ.

దర్కవాయువు లుండు ర♦క్షాట నీచ
జాతినగు నేను లక్ష్మణా! ♦ చనదు చొరఁగ. ౨౦౪ 2546

క. నరపతియనఁగా ధర్మస్వరూపుఁడే యనఁగను గాదె? ♦ సత్యవచనుఁడై
దురమున సముష్థుఁడై భూ, భరతుండై నీతివిదుఁడు ♦ దాంతుఁడు నగుచున్.

సీ. షాడ్గుణ్యపదమును ♦ జక్కఁగా నెఱుఁగుచు సర్వజ్ఞుఁడై మఱి ♦ సర్వదర్శి[యుఁ
యగుచు రంజలఁజేయు♦సవ్వారలందాద్యుఁడగుచు రాముఁడుపొల్చు♦నతఁడెపో
డాతఁడె మృత్యువౌ ♦ నతఁడెకుబేరుఁడౌ తండెయముఁడునిం♦ద్రాగ్నులతఁడె
నరుణామ్కు లాతఁడే ♦ భాసుర తేజుఁడౌ గావున లక్ష్మణా! ♦ నీవె పోయి

ఆ. విన్నవింపు మతఁడు ♦ విభుఁ డోట నాతని, యాజ్ఞ లేక చొరఁగ♦ననువుపడదు
దీనజనులఁ బ్రోచు♦ తెఱఁ గాతఁ డెఱుఁగును, గానఁ దెలుపవయ్య!♦కమ్రతేజ!.

చ. అన విని లక్ష్మణుండును మ♦హాద్యుతి గావునఁ గొల్వుకూటముం
గనఁ జని విన్నవించె నిటు ♦ ధ్మాపరిపాలక! మాత్మచిత్తమో
దనియతవర్ధనా! భవదు♦దారతరాజ్ఞను నేను దెల్ప నా
శునకము ద్వారమందె మిముఁ ♦ జూడఁగ నున్నది కార్యసిద్ధికై. ౨౭ 2549

క. అన విని శ్రీరాముం డి, ట్లనియెం గార్యంబు దెలుప ♦ నరుదెంచిన యా
శునకము శీఘ్రంబు దర, స్సును మా! చెంత కిఁకు ♦ దతిహర్షమునన్. ౨౮

అధికపాఠము, ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨ - వ సర్గము.

శునకము శ్రీరామునితోఁ దనన్యాయ్యాంశమును జెప్పుకొనుట.

క. ధరణీశునియానతి విని, త్వరగాఁ జని లక్ష్మణుండు ♦ శ్వానముఁ బిలువం
బరుగిడుచు వచ్చె నది శ్రీవరునకు నద్దానిఁ జూపె ♦ వచ్చె నటంచున్. ౧

చ కనుఁగొని శ్వాన మాద్యుతిని ♦ గ్రన్ననఁ బల్కెఁ విపక్షితార్థమున్
మనమున భీతిలేక యొక♦మాటయుఁ దాఁపక చెప్పుకొమ్మటం
చన విని రామభూపతికి ♦ నాత్మశిరంబును భిన్నమైనదా
నిని పడిఁ జూపి యిట్లనియె ♦ నీవు ప్రభుండవు కర్త వన్నిటన్. ౩ 2552

క. భూతములం బాలింపఁగ, నేతటి నేఁ దప్పుచేయ ♦ నెఱిఁగి విధిహితం
బై తగు శిక్షనొనర్పఁగ, భూతలపతి వీవ తగుదు♦పో సత్యముగన్. ౪

క. జనములు నిద్రించుతఱిన్, జనపతి మేల్కొనియె వారి ♦ సంరక్షించున్
వినుతంబగు నీతిని గాచును ధర్మము చెడకయుండ ♦ క్షోణీశ్వరుఁడే. ౫

చ. నరపతి ప్రోవకుండిన జ♦నంబులు చత్తురు వేగ కావునన్
ధరణివిభుండె కర్త నత♦త ప్రియపాలకుఁడైన తండ్రియౌ

నరయఁగఁ గాలమా యుగము ♦ నాతఁడెయా జగ మెల్ల నాతఁడే
నరిగ ధరింప ధర్మమునఁ ♦ జాలును దానవె యెల్లమానవుల్. ౬ 2555

క. పరివృద్ధి నొందుదురు నృపా!, చరాచరంబైన యిట్టి ♦ జగ మెల్లను దా
ధరియించుఁ గాన ధర్మమె, పరమంబగు శత్రురాజి ♦ పరుగిడు దానన్. ౭

క. మనుజుల రంజిలఁ జేయుచు, జనపతి ధర్మంబు గావఁ ♦ జను నందుననే
తనరును ధర్మంబని సుజ్ఞను లాడిరి గాన నితఁడె ♦ సకలాధిపుఁడా. ౮ 2557

తే. పరమధర్మం బితండె స♦త్ఫలముఁ గంటి
ధర్మమునఁ బొందరానిది ♦ తలఁప లేదు
ధరణినంచుఁ దలంచెద ♦ దానదయలు
సజ్జనుల పూజ వ్యవహార♦సరణి యందు. ౯ 2558

క. అకుటిలభావము నొందుట, సకలక్షత్త్రియుల కెన్న ♦ శాశ్వతధర్మం
బిఁక రాముఁడె గురుధర్మముఁ, బ్రకటగతిం గాచుచుంటఁ ♦ బరికించితిఁగా.

సీ. రామచంద్రా! పర♦రాజభయంకరా! సువ్రతా! నీవె యీ♦క్షోణిఁ గల్గు
సట్టిప్రమాణంబు♦లందుఁ బ్రమాణభూతుఁడవు నీధర్మంబు ♦ తోఁచె నాకు
సజ్జనాచరితమై ♦ సతతంబు వెలయుట; ధర్మములకు నీవె ♦ ధామ మరయ
సద్గుణమ్ముల కీవు ♦ సాగరోపముఁడవు తెలివియే లేని నేఁ ♦ దెలిసినట్లు

తే. పలుకఁ జొచ్చితి నేమేమొ ♦ పరమభక్తి
శిరను వంచి నమస్కరిం♦చెదను నీకుఁ
గోప మొందకు మీలాగు ♦ కుక్క పల్కె
నంచుఁ బలికెడు దానివా♦క్యముల వినుచు. ౧౧ 2560

చ. క్షితిపతి పల్కె నేమిపని ♦ చేయఁగనౌ వడిఁ బల్కు నమ్మకం
బు తగును నీకు నాఁగ విని ♦ భూపతితో నిటు పల్కెఁ గుక్క; భూ
పతివర! ధర్మయుక్తిగనె ♦ పాలన మొప్పఁగఁ జేయు దీవు సం
తతమును ధర్మముం దెలియఁ ♦ దద్దయుమోదము నొందు దర్మిలిన్. ౧౨

క. శరణమె ధర్మంబని నీ, వరయుదు వద్దాన భయము ♦ లన్నియుఁ దొలఁగున్
ధరణీశ! మనవిచేసెద, జరగినకృత్యంబు వినుము ♦ చక్కఁగ నింకన్. ౧౩

చ. కలఁ డొకభిక్షు వాఘనుఁడు ♦ బ్రాహ్మసురగేహమునన్ వసించు ని
ష్ఠుల సకలార్థసిద్ధులను ♦ బొందిన యాయతి యొక్కఁడేని త
ప్పొలయని నన్నుఁ గొట్టె నిదె ♦ యుత్తమమస్తకమందు; హేతువే
కలుగదు దాని కారయఁగ ♦ గాఢతరంబుగ నేఁచె నన్నిటన్. ౧౪ 2563

చ. అన విని ద్వారపాలకుని ♦ నప్పుడె పంపి రఘూద్వహుండు భి
క్షుని సకలార్థకోవిదుని ♦ క్షోణిసురేజ్యుని బిల్వఁ బంచె; నం

త నతఁడు తీవ్రతేజుఁడు ఘ♦నద్యుతి రాముని గాంచి భూపతీ!
యనఘ! ననుఁ సభాస్థలికి ♦ సాదృతిఁ బిల్వఁగ బంచినాఁడుగా. ౨౦౩ 2564

క. పని యేమొ తెల్పుఁ డన విని, జనపతి యాభిక్షువుఁ గని ♦ చక్కని ప్రీతిం
గనఁబఱచి పల్కె; భూసుర!, శునకముఁ బ్రహరించి తేల?♦చోద్యము గాదే.

తే. ఏమి యపకృతి నీకు నీ♦యిది యొనర్చె
నండమునఁ గొట్టఁ దగినట్లు; ♦ దారుణమగు
క్రోధమే ప్రాణహారమగుఁ ♦ గ్రోధ మెన్న
మిత్రముగఁ గానఁబడెడు న♦మిత్ర మగును. ౨౦౫ 2566

సీ. అతితీక్ష్ణమగు ఖడ్గ ♦ మనఁ గ్రోధమే సుమీ సకలంబు ముచ్చిలఁ♦జాలుఁగ్రోధ
మరయఁ దపంబులు ♦ యజ్ఞదానంబులు భక్తిఁ జేసిన నవ్వి ♦ భస్మములగుఁ
గ్రోధంబునం గానఁ ♦ గ్రోధంబు విడనాడఁ గాఁదగు నింద్రియ♦గణము చాల
దుష్టమౌ నదియును ♦ దొందఱగాఁ బోఱు నశ్వమ్ములట్లు ధై♦ర్యమున నరుఁడు

తే. తాను సారథికృత్యంబుఁ ♦ దగను జేయ,నింద్రియములకుఁ గన్పడు♦నట్టివస్తు
వద్దికని పెట్టి మెలఁకువ ♦ నవనిదేవ!,మనసుచే వాక్కునం గర్మ♦మునను దృష్టి.

క. కని పెట్టి చక్క నడుపం, జనునతనికి శ్రేయ ముబ్బు ♦ శత్రువు కనరాఁ
డనుమానింపం బగు దా,నినిఁ గాంచఁగ లేఁడు ధరణి ♦ నిర్జరవర్యా!. ౨౦౭ 2568

తే. క్రోధదారుణఖడ్గంబుఁ ♦ గొనని వాఁడు
కరమునం దాల్చి వధియించు ♦ గనఁబడినది
యెల్ల దురనుష్ఠితంబగు ♦ నెవని చిత్త
మంతకంటె విరోధి యీ♦యవని లేఁడు. ౨౦౮ 2569

క. మనుజుఁడు వినీతవినయుం, డనఁబరఁగినఁ బ్రకృతి యతని ♦ నాకర్షించున్
విను మాచ్ఛాదించినఁ బ్రకృతిని నది కార్యంబులందుఁ ♦ దేఁకువ నొందున్.

తే. మార్పు నొందదు దాఁచిన♦మాత్రమునను
యని రఘూద్వహుఁ డాడిన ♦ మనుజులకును
గష్టమిడు కర్మములఁ జేయఁ ♦ గడఁగని పతి
పలుకు లాలించి యాద్విజ♦ప్రవరుఁ డెంచి. ౨౧౦ 2571

క. రామునితో నిట్లనియెన్, భూమీశా! కోపకలిత♦బుద్ధిని నేనే
యీమాడ్కిఁ గొట్టితిని విను, మోమాన్యా! కారణంబు♦నొగి నెఱిఁగింతున్.

సీ. భిక్షార్థ మిప్పూట ♦ వీధులఁ దిరుగుచు నుంటినే సత్తతి ♦ నొక్కభిక్షు
మేని నా కొదవద♦య్యెను వీథినిలుచున్న యీశ్వానమును గాంచి♦యేగుమవల
నంటిని స్వేచ్ఛగా ♦ నరుగుచు నీకుక్క దారి కడ్డంబుగాఁ ♦ దాను నిలిచి
యుండె నాఁకలిగొని ♦ యుండినవాఁడను గానఁ గ్రోధంబున ♦ నేను దీని

తే. గొట్టినాఁడను రాజేంద్ర! ♦ క్రూరకర్మ
మిద్ది యపరాధి నేఁ గాన ♦ నెంచి శిక్ష

నాకు విధియింపుమా దండ♦నమును బొంది
నరకభయముక్తిఁ గందు భూ♦నాథచంద్ర!. ౩౦½ 2573

చ. అన విని యాసభం గలుగు♦నట్టి మహాత్ముల నేమి ప్రాచితం
బని రఘురాముఁ డాధృతిని ♦ నందఱిఁ బ్రశ్న మొనర్చి యెట్టిదం
డన మిపు డీయఁగాఁ దగు మ♦నంబున నెన్నుఁడి యర్హశిక్ష చే
సినఁ బ్రజ లెల్ల రక్షితులు ♦ చెచ్చెఱఁ బల్కుఁడటన్న నాసభన్. ౩౨ 2574

ఆ. అంగిరసుఁడు, కుత్సుఁ, ♦ డాభృగు కాశ్యపు, లవ్వసిష్ఠుఁ డింక ♦ నర్హధర్మ
పాఠకులగు మంత్రి♦వర్యులు పౌరులు, నింకఁ గలుగు పండి♦తేంద్రు లెల్ల.

చ. మనమున నెంచి యెంచి పలు♦మాఱులు చక్కఁగ నిశ్చయించి యి
ట్లనిరి వధింపఁగాఁ దగఁ డి♦లామరుఁ డంచు మహాత్ము లెల్లఁ జె
ప్పిన వినియుందు మేము పృథి♦వీవర! క్షత్రియధర్మ మిట్టులే
తనరును నాఁగ రాముఁ డిది ♦ తథ్యము గావున నెంచి పల్కుఁడీ!. ౩౪½ 2576

క. అనినన్ మును లారసి యి,ట్లనిరి మహీపాలకుండె ♦ యర్హుఁడు దండిం
పను నీవు విశేషించియు, ఘనబుద్ధివి త్రిజగములకుఁ ♦ గర్తవు నీవే. ౩౫½

క. అనువుగ దండింపను నీ, వనూనశక్తిం జెలంగు ♦ వరయంగ సనా
తనుఁడవు విష్ణువు నీవే, యని పలుకుచు నుండ శ్వాన ♦ మవు డిట్లనియెన్.

చ. ధరణిప! తృప్తి నొంది సత♦తంబును నాయెడఁ బ్రీతి నొందు దే?
వర మొకఁ డీయఁగా దగు ధ్రు♦వంబుగ నాకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి తీ
పురుకరుణాఢ్య! యేమి వల♦యుం బని చెప్పుము దానిఁ దీర్తు నే
నరసి యటంచు దానికయి ♦ యాధృతి వేఁడగ నెంచితిం జుమీ!. ౩౬½

*క. దేవాగారపతిత్వం, బీవిప్రున కిమ్ము చాలు ♦ నిదియే వరమా
భూవల్లభ! నాకు ననం,గా విని శ్రీరాఘవుండు ♦ హ్లాదివిజునకున్. ౩౭½

సీ. కౌలాధిపత్యంబు ♦ కఠినశిక్షగఁ గోరి శునకంబు చెప్పిన♦చొప్పున నవు
డభిషేక మొనరించి ♦ యావిప్రు గజమూర్ధమున నెక్కఁ జేసి చ♦క్కనివిధులను
బూజింపఁగా మంత్రి♦పుంగవు లాశ్చర్యకలితులై యిట్లని ♦ పలికి రపుడు
వర మిద్ది కుక్క కో♦ధరణీశ! యిచ్చితి రిదిశాప మెట్లొ న♦హీనతేజ!

తే. యనఁగ విని రామచంద్రుఁ డి♦ట్లనియె మనము
దీనికారణ మెఱుఁగము ♦ శ్వాన మెఱుఁగు
దాని నడిగెద నంచని ♦ తాను బ్రశ్న
మొప్పఁగాఁ జేయ, నిట్లని ♦ చెప్పె నదియు. ౪౨ 2581

క. నరవర! నేఁ గులపతినై, చిరకాలం బుంటి నచట ♦ శిష్టాన్నం బా
దరమునఁ దినుచున్ సురభూ,సురపూజలయందుఁ జాల ♦ శుభచిత్తుఁడనై. ౪౩

* ప్రయచ్ఛ బ్రాహ్మణ స్యాస్య కౌలపత్యం నరాధిప-అనిమూ.

తే. ద్రవ్యమును బంచి పెట్టుచుఁ ♦ దగినరీతి, దేవతాద్రవ్యరక్షణం ♦ బావిధమునఁ
గాచుచుఁ శీలవినయముల్ ♦ గ్రాలుచుండ, సర్వసత్వహితుండనై ♦ సంచరించి.
క. చిరకాలము నివసింతి భూవర! యధమాధము మటంచుఁ ♦ బలుకం దగుదు
స్తరమైన యీయవస్థను, గరము విచారమునఁ బొందఁ ♦ గల్గితి నిచటన్. ౪౪
సీ. నావలెనే ద్విజ♦నాథుఁ డీతఁడు క్రోధసంయుతుం డచ్చటఁ ♦ జనఁగవలయు
నెవఁడు క్రోధం బూని ♦ యెవుడు నృశంసుఁడై యపగతధర్ముఁడై ♦ యనుపలబ్ధ
విద్యుఁడై యుండు నా♦విప్రుండు పదునాల్గు జన్మంబులందు దు♦స్తరతరాఘ
కూపంబునం బడి ♦ కుందును గావునఁ గొలపత్యం బ దే♦కాలమందు
తే. నిష్టపడకుండుసుజనుల ♦ కెల్ల నెవఁడు
నరకమునను సపుత్రబాం♦ధవయుతముగ
గడుగఁ గోరునో దేవతా♦యతనపతిగఁ
జేయఁదగు వానిఁ గరుణాఢ్య! ♦ శ్రీరఘువర. ౪౫ 2585
క. ధేనువ్రాతంబులవియు, భూనిర్జరవిత్తపైనఁ ♦ బూనుపదగుఁ జు
మ్మీ నేఁ జెప్పినయధికృతి; భూనాథా! క్షితిసురస్వ♦ముల్ సురధనముల్. ౪౬
క. వనితాబాలద్రవ్యం,బు నెవ్వఁడేఁ దొంగిలింపఁ ♦ బూను నతఁడు మి
త్రనిచయయుతుఁడై నాశం,బును గను, సురభూసురస్వ♦ముల్ రఘునాథా!
క. పరికింపక కైకొను నాయనుఁ డొందును వీచి యనెడు ♦ నరకంబును దు
స్తరమైనదాని; మది నే,సురభూసురవిత్తరాశి ♦ నులువని కొనఁగన్. ౪౮
క. తలఁచునో యాతఁడు ఘోరం, బగునరకంబైన నరక♦మందుం బడు; భూ
పలలామా! యనుశునకపుఁ,బలుకులు విని విస్మయమునఁ ♦ బార్థివపతియున్.
తే. నేత్రయుగ్మము వికసింప ♦ నెమ్మిఁ బొదలె
శ్వాన మారామచంద్రునా♦జ్ఞను శిరంబు
నందుఁ దాలిచి వేడంబు ♦ నరుగఁ జనియె
వచ్చినట్టులె; కుక్కయు ♦ వనముల కగ. ౫౦ 2590
క. తనజాతిని స్మరియించును, జనపము మాత్రముననపయ♦శంబుఁ గనుచుఁ గా
శిని నివసించెను బ్రాకృతము, కెంతయు మాత్రయందుఁ♦బొగులొదవంగన్.

అధికపాఠము, రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

3 - సర్గము.

గృధ్రోలూకోపాఖ్యానము.

క. తరువాత నొకవనంబున, నిరతసుఖం బబ్బుచోట ♦ నివసించె మనో
హరగృధ్రోలూకంబులు, ధరణీధరనికటమందుఁ ♦ దద్వన మలరన్. ౧ 2592

చ. తరునికరంబు రమ్యముగఁ ♦ దద్వనసీమ వెలుంగుచుండు ద
స్తరనది యొండు సంతతము ♦ చక్కఁగఁ బాఱుచునుండు సింహముల్
గురుతరభల్లుకంబులును ♦ గుంపులుగాఁ దగు వ్యాఘ్రసంతతుల్
కరము భయంకరంబులయి ♦ క్రాలుచునుండుఁ జెలంగుఁ బక్షులున్. ౨ 2593

చ. పికములు కూయఁ దుమ్మెదలు ♦ పెంపు దలిర్పఁగ ఝంకృతుల్ మనో
జ్ఞకముగ సల్ప గూబయును ♦ జక్కనిగృధ్రము చాలవర్షముల్
సకలసుఖంబు లిచ్చుటకుఁ ♦ జాలిన యావనమందు నుండఁగా
నొకదినమందుఁ బాపమతి ♦ నొప్పెడు గృధ్రములూకసద్మమున్. ౩౪ 2594

చ. తనదని వాదులాడుటకుఁ ♦ జార్కొనె; నయ్యది పుండరీకలో
చనుఁ డఖిలేశ్వరుండు రఘు♦సత్తముఁ డయ్యెడనుండు నచ్చటం
జని యిది దేనిదో యనుచుఁ ♦ జక్కఁగఁ జెప్పకొనంగ నాతఁ డొ
ప్పినగతిఁ దీర్చు నీతగవు ♦ వేగమ పోవుద మంచు నత్తఱిన్. ౮ 2595

చ. మనముల నిశ్చయించుకొని ♦ మండెడుకోపము నీర్ష్యయుం దగన్
జని రఘురామచంద్రుఁ గని ♦ స్వాంతము లాకులతం గనంగ నా
తనిచరణారవిందములఁ ♦ దాఁకి నమస్కృతి సల్పి యొార్వలే
మిని నితరేతరంబు మది ♦ మించెడుక్రోధరసంబు పొంగఁగన్. ౬ 2596

క. నిలుచుండె; నంత గృధ్రము, పలికెన్ దేవాసురులకుఁ ♦ బతి వీవె ఖగం
బులమగు మాకుం జెప్పఁగ,వలెనే ప్రభు వీవె యనుచు ♦ వసుధానాథా!. ౭

క. గురుశుక్రులకంటె మతి,స్ఫురణంబున శ్రేష్ఠుఁడవుగ ♦ శోభిలుదువు నీ
వరయఁగ నెల్లరవగు నం,తరముల నెఱుఁగంగఁ జాలు ♦ దక్షుఁడవు సుమీ.

సీ. కాంతిచే శశిమించఁ♦గాఁ జాలుదువు నీవు సూర్యచందంబునఁ ♦ జూడరాని
యట్టితేజంబున ♦ నలరుచునుందువు గౌరవంబున హిమ♦క్ష్మాధరమున
కెనయగుదువు సంద్ర♦మును బోలుగాంభీర్యములరులోకేశుల♦యందు యముని
చందంబునం జండ♦శాసనుండవు నీవు శమమున నిలతోడ ♦ సముఁడ వరయ

ఆ. ననిలుసాటిచేయ ♦ నర్హుఁడ వతిజవ
మునను సత్వయోగ♦మున గురుఁడవు
యశముగల్గువాఁడ ♦ వతిదుర్జయుఁడ వీవె
విజయశాలి వగుచు ♦ వెలయు దీవు. ౧౦ 2599

క. అనుపమశాస్త్రాభిజ్ఞుఁడ, వనూనబలశాలి వీవ ♦ యగుదువు రామా!
మనవి యొనర్చెద దీనిన్, వినవలయు మహీనుహేంద్ర! ♦ వినుతగుణాఢ్యా!.

చ. నిలయము నేను గట్టుకొన ♦ నిర్భయరీతి నులూక మిద్ది యి
మ్ముల గురుబాహువీర్యమున ♦ భూపవరా! హరియించె దాని నా

కలవియె పోర నీవె యిపు ♦ డాలయమార్తను శిక్ష చేయుమా
చెలఁగెడు సత్కృపాఘ్యుఁడవు ♦ చెప్పఁగ నేర నిఁకేమి యంచనన్. ౧౩ 2601

క. విని యిట్లనియె నులూకం, బనఘా! శశిసూర్యవజ్రి ♦ యమధనదులనుం
డి నరేశుఁడు పుట్టెనుగా, మనుజత్వ మెనుపుంతె దేవ ♦ మయుఁడ వగుదునా!

క. నారాయణుఁడవు నీవనఁ,గా రాజిల్లుదువు చాలఁ ♦ గా సౌమ్యత నీ
చారుముఖంబునఁ జెప్పెడు, నారయ సోమాంశభవుఁడ ♦ వౌటఁ దెలుపుచున్.

తే. కోప మొందఁగ దండింపఁ ♦ గూర్మి నీయఁ
శాపభయముల మాన్పంగఁ ♦ బ్రభుఁడ వీవె
దాతనయి మార్తవగుచు ను ♦ ద్దామగోప్త
వగుచు నింద్రుఁడవయి నీవె ♦ యలరు దెవుడు. ౧౬ 2604

క. భూతవ్రాతంబులవే, యేతత్త్రైనం బెలంప ♦ నెంచిన నిల నే
రీతిన్ శక్యముగాకయె, భూతలనాథ! తేజమునను ♦ బోలుతు శుచి యనన్.

క. లోకము వెలుఁగొం జేయుట, నాకసులా పువివిధంబు ♦ నారయఁ గను దో
భూకాంత! ధనదతుల్యుఁడ, వోకను నధికుండవో మ ♦ హోన్నతిఁ గనఁగన్.

క. ధనపతిచెంతనె పద్మయుఁ, దనగున్ నీయందు సిరిస ♦ తంబును వెలయున్
ధనదుఁడు కోపంబున నొ,ప్పును గోపము లేక నీవు ♦ పొల్తు ధనదతన్. ౧౯

తే. సర్వభూతసముండవు ♦ స్థావరములు
చరములగుభూతముల్ నిన్ను ♦ సముఁడ వనుచుఁ
దలఁచు శత్రువునందు మి ♦ త్రులనయి నొక
విధముగా నీదుదృష్టియు ♦ వెలయుఁ జుమ్ము. ౨౦ 2608

సీ. ధర్మంబుచేత ని ♦ త్యంబు శాసింతువు వ్యవహారమందుఁ ద ♦ ప్పదు గద విధి
యెవనివైఁ గోపింతు ♦ మృత్యు వాతనివంకఁ బరుగిడుచుండును ♦ బార్థివేంద్ర!
కావున యముఁ డనఁ ♦ గాఁ గీర్తి నొందుదు వమితవిక్రముఁడవే ♦ యాదు వీవు
మనుజశ్రేష్ఠ మనుపది ♦ యను శేష నీయందుఁ గరుణారసముఁ జూపఁ ♦ గాఁదగె నని

ఆ. పలుకవచ్చు; భూత ♦ ములయందు తమిగల్గి
యలరు దీవు శరణ ♦ మనఁగ లేక
దుర్బలుండు నగుచుఁ ♦ దోఁచుమానవునకు
బలము ప్రభువె కాఁడె ♦ లలితశీల!. ౨౨ 2609

క. నయనవిహీనున కీవే, నయనము గతిలేనియట్టి ♦ నరునకు గతినీ
వె యగుదు మా కెల్లను నుతి,నియతా! నాథుండ వీవె ♦ నృపతివరేణ్యా!. ౨౩

చ. వినుము మఱి నీవు నాదయిన ♦ విన్నప మో జనపాల! గృధ్ర మొ
ప్పనివిధి నాదుగేహమును ♦ బల్మిని జొచ్చిన దంతెకాక నా
కనిశము బాధఁ గూర్చెడి, మ ♦ హాగుణ! దేవమనుష్యులందు నీ
వె నియతశాస్త్రవాదు వని ♦ యేమియుఁ బల్కకయున్న రాముఁడున్. ౨౪

క. విని దానివాక్యములు చయ్యన మంత్రులఁ బిల్వఁబంచె ♦ నంత జయంతుం
డును ధృష్టియు సిద్ధార్థుం, డనుమంత్రియు విజయనాముఁ♦డగు సచివుండున్.

తే. ధర్మపాలుఁడు రాష్ట్రివ♦ర్ధనుఁ డశోకుఁ
డాసుమంత్రుండు ననువార ♦ లర్కవంశ
సత్తముండగు రాముని ♦ సచివు లతని
జనకునకుఁ గూడ వారలే ♦ సచివు లెపుడు. ౨౬ 2613

తే. నీతియుక్తులు గురుమతుల్ ♦ నిఖిలశాస్త్ర
కోవిదులు ప్రీతియుక్తులు ♦ కులఘను లిల
మంత్రనయకోవిదులు గాన ♦ త్యాగవరుండు
వారలను బిల్వఁబంచి పు♦ష్పకము నాత్మ. ౨౭ 2614

క. తలఁపఁగ నది రాఁగా వారలతో నద్దాని నెక్కి ♦ రయమునఁ జని కా
నలనున్న యానివాసము, నులువుగఁ గని వాని నడిగె ♦ సుస్మిత మొప్పన్. ౨౮

తే. గృధ్రమా! యీగృహంబు నీ ♦ వెన్నియేండ్ల
క్రిందటం గట్టితివి శంక ♦ డెందమందుఁ
గల్గకుండ వచింపుమా ♦ కారణంబు
నెఱుఁగుదేఁ దత్త్వముగ నంచు ♦ నృపుఁడు పలుక. 30 2616

క. విని గ్రద్ద యిట్లు పలికెన్, జననాథా! ధరణి మనుజ♦సంతతిజననం
బును గాంచి యాక్రమించిన, దినంబునుండియె గృహంబి♦దియిచటనలరున్.

చ. అనిన నులూక మిట్లను గృ♦హం బిది పాదపసంఘశోభితా
వని తగ నద్ది యాదిగను ♦ భవ్యముగా నలరారు రాఘవా!
యన విని రాముఁ డాసభను ♦ నంతటఁ గాంచి నిజంబు గన్గొనన్
మనమున నెంచి యిట్లనియె ♦ మంజులవాఙ్మహిమంబు గన్పడన్. 33 2618

చ. *అనిశము వృద్ధు లుండని స♦దా సభ యెట్టులు? ధర్మమున్ వచిం
పనియెడ వృద్ధు లౌదు రెటు? ♦ పావనసత్యవిహీనమైనచో
ననఁబడు నెట్లు ధర్మమని? ♦ యద్దియు వ్యాజము గల్గునట్లు చె
ప్పిన నది సత్య మెట్లగును? ♦ బృథ్వని గీర్తిని గాంచు నెవ్విధిన్?. 34 2619

తే. సభ్యు లెవ్వరు విషయంబుఁ ♦ జక్క నెఱిఁగి
యూరకుందురో తెలిసిన ♦ దొక్కయింత
యైనఁ బల్కక వారెల్ల ♦ ననృతవాదు
లనఁగఁ బరఁగుదు రని పెద్ద ♦ లనఁగ వినమె?. 35 2620

తే. విషయ మెఱుఁగఁగఁ బ్రశ్నించు♦విధ మెఱింగి
పల్కకుండునో క్రుధచేత ♦ భయముచేతఁ

* న సా సభా యత్ర న సంతి వృద్ధాః వృద్ధా న తే యే న వదంతి ధర్మమ్, నాఽసౌ ధ
ర్మోయత్ర న సత్య మస్తి న త త్సత్యం యచ్ఛలే నానువిద్ధమ్-అనిమూ.

గామనంయుక్తిచేతనే ♦ గాని వరుణ
పాశబద్ధాత్ముఁడైనను దప్పక యతంబు. ౩౬ 2621

క. ఒకవర్ణము గడువంగా, నొకపాశము వదలఁ బూను ♦ చుండును గానన్
బ్రకటింపవలయు సత్యము, వికలమతిన్ దాని నెప్డు ♦ వీడం జనునే. ౩౭

చ. అన విని రామచంద్రునకు ♦ నాసచివుల్ బదులిచ్చి రిట్టులో
జనవర! న్యాయులోకము నిజంబు వచించెను గృధ్రవాక్యముం
గొనఁ దగ నెంచుఁ దోఁచెడిని ♦ క్షోణివిభుండవు గాన నీవె తీ
ర్పునకుఁ బ్రమాణభూతుఁడవు ♦ భూపతియే గతియండ్రు పండితుల్ ౩౮

క. రాజాశ్రయులే ప్రజలయి, యాజగతిన్ వెలయుచుండ్రు ♦ నృపుఁడె స్థిరతర
భ్రాజితధర్మము నరపతి, యేజనులకు దండనంబు ♦ నిడునో వారల్. ౩౯

క. యమపాశముక్తులై పుణ్యమునొందనులె యాచు నీచ ♦ నరణికిఁ జనకే
ప్రమదము నొందుదురని యొకు, సమాత్యసూక్తులనువినుచు ♦ నారాముఁడనున్.

చ. వినుఁడు పురాణసంతతిని ♦ విస్తృతమై తగు నర్థమేను జ
న్మనిగతిఁ దెల్పువాఁడ; హిమ ♦ శాంతుఁడు సూర్యుఁడు తారకోత్కరం
బును ధరణీధరంబులును ♦ బొల్పగునట్టి వనంబులున్ గడుం
గనఁబడ నొప్పునంబరము ♦ గంధమహాజలపూర్ణమహా తతిన్. ౪౧ 2626

క. చర మన సచరం బనఁగాఁ, బరఁగెడు త్రైలోక్యమబ్ధి ♦ పయమున మునుఁగన్
గిరివరమగు మేరువునాఁ, బురుషుం డొకఁ డొప్పె నప్డు ♦ పొలుచురుచులచేన్.

క. కొలుదొలుత లక్ష్మితో నీ, యిల విష్ణువుజఠరమందె ♦ యింపుగ నడఁగెన్
సలిలరుహోత్కుం డాధర, విలాసమున సంగ్రహించి ♦ విపులాంబుధినిన్. ౪౩

తే. చొచ్చినిద్రించెఁజిరకాల ♦ మిచ్చవచ్చి, నట్లుభూతాత్ముఁడగు దేవుఁ ♦ డతఁడె యిట్లు
విష్ణుమూర్తి నిద్రింపంగ ♦ వేధ యతని, జఠరమునుబొచ్చి నంతనా ♦ సరణియడఁగె.

సీ. మార్గంబు లేకుంట ♦ మది నెఱింగియె బ్రహ్మ యోగపరుండుగా ♦ నొప్పి యంత
విష్ణునాభిని హేమ ♦ విమలాబ్జముప యించఁ దన్మార్గమున విధి ♦ తా వెలువడి
యోగియై ప్రభువయి ♦ యురు తేజమునఁ బొల్చి సృష్టిచేయఁగ మది ♦ నిచ్ఛయించి
పృథ్విని వాయువు ♦ వెలయించి భూరుహవ్రాతంబుతోఁ గూడఁ ♦ బర్వతముల

తే. ధరణిఁ బుట్టించి వానియం ♦ తరములందుఁ
బ్రజల సర్పంబులను జరా ♦ యుజముల నుతి
యండజంబుల సృజియించె ♦ నతులవశము
కలిమిచేతఁ జమత్కృతి ♦ వెలయురీతి ౪౫ 2630

క. ఆతని కర్ణమలంబుల, నాతతి మధుకైటభు లను ♦ నట్టి దనుతనూ
జాతులు గురువీర్యులు ఘో, రాతత దేహులును గల్గి ♦ రరిదుర్జయులై. ౪౬

క. దనుజులు వారు ప్రజేశునిఁ, గని క్రోధావిష్టులైరి ♦ కడుజవ మొప్పం
గను వారు బ్రహ్మమార్కొనఁ, గను బరుగిడి; రంతనార్చెఁ♦గమలభవుండున్.

క. ఆరవ మది వికృతంబై, ఘోరంబై పరఁగె నట్టి ♦ కూయి వినుచు నే
వా రిరువురు హరియొద్దకుఁ, జేరిరి మర్దింప బాహు♦చేష్టలు వెలయన్. ౫౦

క. హరి చక్రప్రహరణమున, మరణము నొందించె నప్డు ♦ మధుకైటభులన్
దరువాత వారిమేద, స్ఫురణంబున వెలయఁజేసె ♦ క్షోణిని నెల్లన్. ౫౧

తే. మరల శ్రీహరి లోకైక♦ధరణుఁ డంతఁ, జక్క శోధించి మేదినీ♦స్థలము నెల్ల
వృక్షసంపూర్ణమగునట్లు ♦ వెలయఁ జేసె, నోషధులుసర్వసస్యంబు♦లొక్కరీతి.

క. ధరణిని వేర్వేఱుగ నా,తరుణంబున నుద్భవించె ♦ దానవమేద
స్స్ఫురణంబున జనియించుటఁ, బరఁగెన్ మేదిని యనంగఁ♦బ్రథితయశమునన్.

క. కనుక నులూకగృహంబే, యని తోఁచెడు నాదుమదికి ♦ నరయఁగ గృధ్రో
క్తినిఁ బట్టి తలఁచినన్ గృ,ధ్రని కేతన మిద్ది కాదు ♦ తథ్య మ్మిదియా. ౫౨

క. కావున గ్రద్దకు దండన,మే వలయున్ బాపబుద్ధి ♦ నిది పరగృహమున్
జేవం గైకొనియెను నొరు, జీవనహానిగను బీడఁ ♦ జేయు సతంబున్. ౫౫

ఆ. దుర్వినీతమగుచుఁ ♦ దోఁచినరీతిగా, సంచరించు న నెడు ♦ సమయమందు
నంతరిక్షసీమ ♦ నావిర్భవించెఁ జ,క్కఁగను వార్త యొకటి ♦ కడుజవమున.

క. ధరణీశా! వధియింపకు, పరమతపోబలముచేత ♦ భాసిల్లు మునీ
శ్వరుశాపయుక్తిఁ గ్రాలెను, నరవరుఁ డీతండు తొలిజ♦ననమునఁ జుమ్మీ!.

క. గౌతమముని శాపంబున, నీతం డొగి దగ్ధుఁడయ్యె ♦ హితకాంక్షి యగున్
సీతానాథా! శూరుం, డీతఁడు సత్యైకవాది♦యే యగుఁ జుమ్మీ. ౫౬

ఆ. బ్రహ్మదత్తుఁ డనఁగఁ ♦ బరఁగును బరిశుద్ధ
వర్తనుండు రామ ♦ బ్రాహ్మణుండు
మునుపు త్రోవఁ జొవు♦చును భోజనముఁ గోరి
యితనియిల్లు చేరి ♦ యిట్లు పలికె. ౫౭ 2642

క. శతవర్షంబులు చక్కఁగ, హితభుక్తిం గూర్పవలయు ♦ నృపసత్తమ! నా
క్షితిపతి పాద్యం బర్ఘ్యం, బతనికి భక్తిని నొసంగి ♦ యాదర మొప్పన్. ౫౮

చ. మనమున కింపుఁ గూర్పఁదగు ♦ మాంసము నాదినభుక్తికై ముదం
బును గలిగించునంచు ముని♦ముఖ్యునకున్ సమకూర్చె; నంత నా
మునిపతి క్రుద్ధుఁడై యపుడె ♦ భూపతి కార్తిద శాప మిచ్చె; నం
త నతఁడు బ్రాహ్మణోత్తముని ♦ దారుణచిత్తునిఁ గాంచి యిట్లనున్. ౬౦

తే. వలదు వల దిట్టి శాపంబు ♦ బ్రహ్మహాని
ధర్మవేత్తవు తెలియక ♦ తప్పు చేసి

నాఁడ నయయుంచి సద్వ్రతా! ♦ నాకు శాప
మెపుడు తీరునొ చెప్పుమా ♦ యింతె చాలు ౬౧ 2645
క. అనఘా! దారుణశాపం, బని చెప్పం దగును దీని ♦ నారసి మోక్షం
బును జెప్పుమా! మహాత్మా!, యన నజ్ఞానమునఁ జేసె ♦ నట్లని మునియున్.
చ. మనమున నెంచి రాజుఁ గని ♦ క్ష్మాపతివంశకులంబునందుఁ దా
జననము నొందు రాముఁ డను ♦ సద్వ్రత మొప్పు మహాత్ముఁ డర్కవం
శనిధిని బ్రోవఁగాఁ దగిన ♦ శౌర్యఘనుండును బుండరీకలో
చనుఁడు మనోజ్ఞరూపగుణ♦శాలి యతండు స్పృశించు నెత్తఱిన్. ౬౩
తే. అపుడు నీపాపములు పాయు ♦ నట్టిసమయ
మింకమీఁదట రాఁగల ♦ దెలమిఁ గనుదు
వంచు నాకాశవాణి యి♦ట్లలరఁ బలుక
రాముఁ డాగృధ్రము స్పృశించె ♦ రమ్యపాణి ౬౪ 2648
సీ. గృధ్రరూపము మాని ♦ క్షితిపతిరూపుఁడై భవ్యగంధానులే♦పనము లలర
దివ్యరూపంబునఁ ♦ దేజరిల్లుచుఁ గనకాంబరాభరణంబు ♦ లధికరుచుల
నొసఁగుచు నుండఁగా ♦ ననవృతమూర్తియై శ్రీరామచంద్రుని ♦ జేరి పలికె
రామచంద్రా! సుధ♦ర్మజ్ఞ! సాధుస్వాంత! నీప్రసాదంబున ♦ నెమ్మి నాకుఁ
తే. గలిగె ఘోరాకృతిం దగి♦విలయకారి, నరకమై తోఁచు నీజన♦నమును బాయఁ
గల్గితిని శాపమోక్షంబు♦ గల్గఁ జేసి, తీవు సుఖమును గంటి నో♦యినకులేశ!.

అధికపాఠము, మూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౦ - సర్గము.

శ్రీరామునికడకు మహర్షులు చనుదెంచుట.

క. జనపతియు లక్ష్మణుండును, మనమునఁ గల చింతతోడ ♦ మాటలఁ గాలం
బును బుచ్చఁగ వాసంతికీ, చనుదెంచెను రాత్రి యట్టి ♦ చాలసుఖదమై. ౧
క. శీతోష్ణము లధికముగా, నాతఱిఁ గల్గకయె యుండె ♦ నంతఁ బ్రభాతం
బాతతకర్మారంభము, ఖ్యాతము చనుదెంచె స్వచ్ఛ♦మై పావనమై. ౧½ 2651
క. తొలిపగటికృత్యముల నిమ్ములఁ దీరిచి యారఘూత్త♦ముండు సభకుఁ బౌ
రుల కెల్ల దర్శనం బిడి, యలరింపఁగ వచ్చె నట్టి♦యవసరమందున్. ౨ 2652
క. చనుదెంచి సుమిత్రుండిట్లని పల్కెన్ ద్వారమందు ♦ నడ్డపఱుప ని
ల్చినవారు భార్గవచ్యవనుని ముందిడుకొనుచు సన్ము♦నులు రాజేంద్రా!. ౩½
మ. నిను దర్శింపఁగఁ గోరి యాతురమునన్ ♦ నీచెంతకున్ బుచ్చి రీ
సను మాయల్ యమునాతరంగిణికిఁ జెం♦తం గాపురంబుండు వా
రని తోఁచెన్ ద్వరఁ బూనినా రనెడువా♦క్యంబుల్ చెవిన్ సోఁక ధ
ర్మనితాంతస్థిరుఁడైన రాముఁ డనియెన్ ♦ మౌనుల్ త్వరన్ రాఁదగున్. ౪

తే. భార్గవప్రముఖద్విజ♦వరులఁ ద్వరగఁ
బిలుచుకొని రమ్ము నా నతం ♦ డలగుచుఁ జని
ద్వారపాలుని కాజ్ఞను ♦ బలుక నతఁడు
శిరమునం దాల్చి యపుడు దో♦సిలిని బట్టి. ౯ 2655

సీ. ధర్మమూర్తులఁ దపో♦ధనులను మానుల రాముచెంతకును జే♦ర్పంగ వారు
స్వీయ తేజంబునఁ ♦ జెలువారుచును శతసంఖ్యగా శ్రీరాము♦సభకుఁ బోయి
రామహాత్ములు సుతీ♦ర్థాంబుసత్కృతపూర్ణకలశముల్ రాజిల్లు ♦ కరము లొప్ప
ఫలముల వరమూల♦ములఁ గానుకగాఁ బెట్టి యాశీర్వదింపఁగా ♦ నారఘుపతి
తే. వాని గ్రహియించి ప్రీతిచే ♦ వఱలి వారి
కిట్లు వచియించె నోమహా♦ర్షీశులార!
యాసనము లివె మీకర్హ♦మై తనరెడుఁ
గూరుచుండుఁడు నాదగు♦కోర్కి దీర్ప. ౧౦ 2656

చ. అను రఘురామువాక్యముల మ♦హాదృతి మీఱఁగ నాలకించి యా
మునివరులెల్ల హేమమణి♦భూషితమానిగణార్హపీఠరా
జిని దమిఁ గూరుచుండ రఘు♦శేఖరుఁ డట్లుపవిష్టులైన యా
మునులను గాంచి హస్తములు ♦ మోడ్చి సుభక్తిని బల్కె నీవిధిన్. ౧౧

ఉ. మీ రరుదెంచినట్టి పని ♦ మేలుగఁ దెల్పుఁడు శంకలేక నేఁ
గోరికఁ జేయువాఁడఁ దమ♦కుం గల కార్యము లేను జేయువాం
ఛారతిఁ బూనియుందుఁ గద ♦ సంతత శర్మము మీకుఁ గూర్ప నే
నారయుచుండు రాజ్య మిది ♦ యంతయు నాదగు జీవితంబునున్. ౧౨ 2658

తే. మీకుఁగా వినియోగింతు ♦ మేదినీసు
రార్థమే గద? యీరాజ్య ♦ మరయ నృపుల
కలరు సత్యముగా దీని ♦ ననుమతింపుఁ
డనఁగ విని మంచి దిది మంచి ♦ దనుచుఁ బలికి. ౧౩ 2659

సీ. యమునాతటంబున ♦ నలరు నామునివరు లమితమోదంబున ♦ నాత్మవశ్యు
లగుట నిట్లని పల్కి; ♦ రవనీశ! సర్వంబు మాకుఁ గల్గెను మఱి ♦ యేకడ నిటు
లుండదు రాజ్య మి♦ట్లాదవవు సుఖసంపదలు; బలశాలురా ♦ ధరణిపతులు
చాలమంది గతించి ♦ రోలిఁ గార్యవుగౌరవముఁ బట్టి యిట్టిశ♦పథము వారు
తే. చేసియున్నట్లువినలేదు ♦ భూసురర్షి, గౌరవము పేర్మిఁ గారణం ♦ బారయకయె
ప్రతిన నీరీతిఁ జేసితి ♦ వతిశయముగు, శక్తిగలవాఁడ వగుట నో♦క్ష్మాపతీంద్ర!.
క. ఒనరింతు వెట్టికార్యం,బు నైన నేసంశయంబు ♦ బూనక పెనుభీ
తిని బొంది యున్న మముఁ జక్కనిరీతిం బ్రోవఁదగుదు♦గా శ్రీరామా!. ౧౫

అఱువదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౧ - వ సర్గము.

చ్యవనుఁడు రామునకు లవణాసురునివృత్తాంతమును దెల్పుట.

చ. అని మునులాడ నారఘుకులాగ్రణి మీకిటు భీతిఁ గల్గఁ జే
సిన పని యేదొ తెల్పుఁడన శ్రీపతితుల్యుఁడు రామమూర్తి చె
ప్పిన విని భార్గవుం డనియెఁ బ్రీతి దగన్; వినుఁ డింతభీతి పు
ట్టినయలకారణంబును గడించి విచారము దేశ మొందఁ జే
సినదగు హేతువుం దెలియఁ జెప్పెదఁ జక్కఁగ శ్రీరఘూత్తమా. ౨ 2662

చ. కృతయుగమందు మున్ను పృథివీశ్వర! దోర్బలశాలి లోలకున్
సుతుఁడయి జ్యేష్ఠుఁడై వెలసె సూరశిఖామణియౌ మధుండు న
మ్రతుఁడును జ్ఞాననిధియై సుశాంతియునై పరిరక్షకుఁడై చెలంగె దే
వతలు మహాత్ముఁడం చతఁడు భక్తిని బ్రీతిని నిల్పె వారిపై. ౩ 2663

చ. అనుపమవీర్యసంపదల నాతఁడు పొల్చియు ధర్మతత్పరుం
డను యశమొంది యీశ్వరుని నాత్మను నిల్పి శరత్తు లెన్నియో
చనునటు సాంద్రభక్తి దగ సాధుతపం బొనరించె; నాతపం
బునకును బ్రీతుఁడై పరశివుండును నిచ్చె వరంబు లీయఁగన్. ౪ 2664

క. దనుజునిపైఁ గలమోహం, బున నద్భుతమౌ వరంబు భూతేశుఁ డొసం
గెను విను మది యెట్లనఁగాఁ, దనశూలమునుండి యొకయుదాత్తాయుధమున్.

క. జనియింపఁ జేసె శూలం, బన నదియున్ ఖ్యాతి నొందె నద్భుతవీర్యం
బును సాంద్రతేజముం దగఁ, గ నద్ది చెలువారె మహిమ గల్గు హారుండున్.

తే. అతని కద్దాని నిచ్చి యిట్లనియెఁ బ్రీతి
యలర, మత్ప్రీతికరమగు నట్టిధర్మ
మిద్ది యొనరించితివి ధాత్రి నెసఁగె నతుల
మగుచు దీనికిఁ బ్రమదంబు నందినాఁడ. ౭ 2667

క. కనుకన్ శూల మొసంగెద, ననుత్తమం బౌచు నిద్ది యలరారెడు నో
దనుజవరా! త్రిదశుల వి, ప్రనికరముం గాంచి నీవు పగఁ బూనకుమీ. ౮

ఆ. ఎంతదాఁక నుందు వీరీతి నందాఁక, నీవశమున నుండు నీవరాయు
ధంబు తప్పదేని దానవ! యారీతి, నాశ మొందఁగలవు నామహాజ్ఞ. ౯

క. పరుఁ డెవఁడు గాని వినుతి,జ్వరుఁడై యుద్ధంబు చేయ వచ్చునొ వానిం
బరిమార్చి శూల మది నీ, కరమున భాసిల్లఁగలదు క్రమ్మఱ దనుజా!. ౧౦

చ. అని యిటు లావురాంతకుఁ డహార్యకృపన్ వర మీయ దానిఁ బొం
దినమధుదానవేశ్వరుఁడు దేవపతిం గని మ్రొక్కి భక్తిని
ట్లనియెను శూల మిద్దియె మదన్వయజాతుల కెల్ల వశ్యమై
తనర ననుగ్రహింపుఁడు సతంబును దేవవిభుండ వివేకా?. ౧౧ 2671

చ. అనుటయు భూతనాయకుఁడు ♦ హారిగుచిం దగుశంకరుండు లో
కనికరనాయకుం డనియెఁ ♦ గా దిటు మామకసత్కృపైకపా
త్రుని నినుఁ జిన్నపుచ్చుటయుఁ ♦ దోఁపదు యుక్తమటంచుఁ గాన నీ
వనుకొనునట్లు గాక ఫల♦సుంధగఁ జేసెద నీదుకోరికల్. ౧౩౪ 2672

క. విను నీతనయున కొకనికి, యనూనశూల మిది వశ్య♦మగు నని వైవం
గను జాలు; నీతనూజా,తునికరమున శూల మిద్ది ♦ తోఁచునొ పెలుచన్.౧౪౪

ఆ. అంతదనుక నాతఁ ♦ డఖిలభూతానధ్యుఁడై చరింపఁగల్గు ♦ ననిన మధుఁడు
వరము నిట్లు శంభు♦కరుణ నత్యద్భుత,మును గ్రహించి గేహ♦మునకు వచ్చి.

క. తనుకాంతి వెల్గఁజేయుచు, ననిశము సంతోషపరన♦శాత్ముం డగుచుం
డెను గుంభీనసి తత్సతి, యనూనసౌభాగ్యయుక్త ♦ యగు రఘుభూపా! ౧౬౪

సీ. మాల్యవంతుండను♦మహితాత్మపుత్రియా ననలయన్ భామిని♦యలరు నామె
విశ్వావసునిసతి ♦ విశ్వమంగళరూపఁ గుంభీనసిని గాంచెఁ ♦ గూఁతు నామె
రావణునకుఁ జెల్లె♦లై వన్నె కెక్క నావనిత నె మధువను♦వాఁడు లంక
నుండి రావణుఁ డింట ♦ నుండనితఱిఁ గొనిపోయె నాతరుణికిఁ ♦ బుట్టె దాను

తే. నాకృతిం దాల్చి వీర్యశౌ♦ర్యములు తనరఁ
బొల్చె లవణాహ్వయంబుతో ♦ భువనగర్హి
తాచరణమున దుర్బుద్ధి♦యై సతంబు
పాపకృత్యములను జేయఁ ♦ బాలుపడియె. ౧౭ 2676

చ. తనయుఁడు దుర్వినీతుఁడయి ♦ దారుణకృత్యము లొప్పఁ జేయఁగాఁ
గని పటుకోప మొందియు ని♦కామము శోకమునం దపించియుం
దనయుని నేమియుం బలుకఁ ♦ డా మది నెంచక యూరకుండె; నం
త నతఁడు రాజ్యమున్ వదలి ♦ దర్పకనాశకశూలహార్తలన్. ౧౮ 2677

తే. సుతునకున్ దెల్పి కరమున♦శూలముండు, దనుక నేశత్రుబాధలు♦డాఁకవనుచు
వరము గలదని తెల్పి తా♦వరుణలోక,మున వసించెను;లవణుఁ డం♦త నిజశక్తి.

క. హరుశూలాయుధమహిమన్, గురుతరబలశాలి యయ్యుఁ ♦ గొంకక దుర్బు
ద్ధిరతుండై త్రిజగంబులఁ, బరితాపము నొందఁజేయుఁ ♦ బల్కు లిఁకేలా?.

క. తరుణులను విశేషించియె, పరితాపం బందఁజేయు ♦ బ్రహ్మామునుల నా
తురమొందఁ జేయునాతని, గరువము శూలంపుశక్తి ♦ గ్రాలు నిటువలెన్.౨౧౪

క. అని తెల్పి వింటివి గదా?, మనుజోత్తము! లవణదనుజ♦మాట యిఁకన్ మా
కును దిక్కు నీవె పూర్వము, మునివరు లర్త్యార్తు లగుచు ♦ భూపాలకులన్.

క. శరణము వేఁడిరి వీరా!, ధరణీశుం డొక్కఁడైన ♦ దర్పంబున నా
సురవైరి బాధ మాన్పెడు, వరునం బల్కినదిలేదు ♦ వరగుణసాంద్రా!. ౨౩

చ. సురరిపునాయకుం డగుచు ♦ శూరుఁడునై తగు రావణుండు సో

దరసుతబంధువాహనయు♦తంబుగ నీకగు శక్తిఁ గాంచలే
క రయమునన్ స్మృతిం గనియెఁ ♦ గాదె, మహాపురుషా! త్వదన్య నీ
ధరణిని రక్షకుల్ భయద♦దానవహంతఁ గనంగ శక్యమే. ౨౮ 2683

తే. దనుజబాధల నోర్వంగఁ ♦ దరము గామి
వచ్చి...రము మి...కొంత ♦ కిచ్చునదఁ
మమ్ముఁ గాపాడ...న్య భ♦యమ్ము వాపి
యనుచు మఱియును బల్కి రి♦ట్లనుచు మునులు. ౨౯ 2684

క. తెలిపితిమి సాధ్వసమ్మును, గలిగించిన కారణములఁ ♦ గావున నీ వి
మ్ములఁ గానఁదగును మానులఁ, బొలియింపుము లవణదనుజ♦ముఖ్యుని దుష్టున్.

అఱువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౬౨ - వ సర్గము.

—రాముఁడు శత్రుఘ్నుని లవణాసురుం జంపి యారాజ్యమును బాలింపుమని చెప్పుట.—

చ. అన విని యామునీశ్వరుల ♦ నాదృతిఁ గాంచి రఘుప్రవీరుఁ డి
ట్లని యెను దోసిలొగ్గి లవ♦ణాసురుఁ డేమి భుజించుఁ జర్య యె
ట్లనువుగ నిశ్చయింప నగు ♦ నాయసురుం డెటు సంచరించు నా
విని మును లెల్ల నిట్లనిరి ♦ వృద్ధిని బొందిన వానివార్తలున్. ౧ 2686

క. తెలుపం దలఁచుచు రామా!, పలుగాకి యతండు స్వేచ్ఛఁ♦బరఁగుచు సత్వం
బుల నెల్లఁ దినుచుఁ బ్రీతి ము,న్నుఁదిను నుంతయును శంక♦నుం బొందఁడెదన్.

క. విను మాచారము రౌద్ర, మ్మనిశము మధువనమునందు ♦ నాతం డుండున్
జననాథ! పులులఁ బంచా,స్యనికరములఁ జేనుఁగుల స♦హస్రంబులుగన్. ౩

సీ. మనుజులఁ జంపి చ♦క్కనిపాక మొనరించి భక్షించుచుండును ♦ బగలు రేయి
యుప్పు డప్పుడు తృప్తు ♦ నలమటఁ బొందింప నశ్వంబులం దిను ♦ సకలవిలయ
కాలంబునన్ భయం♦కరకాలుఁ డాస్యంబుఁ దెఱచినరీతి సం♦తృప్తిమీఱ
వదనంబుఁ దెఱచి యా♦వస్తువున్నను ద్రుంచుచు నుండును ♦ మేదినీశ!

తే. యనఁగ విని ప్రీతియుక్తుఁడై ♦ యారఘుక్షి
తీశుఁ డిట్లను వధియింతు ♦ నెన్న సులువు
గాఁగ, భయ మొందకుఁడు ముని♦కాంతులార!
యని ప్రతిజ్ఞను జేసి య♦మ్మునుల ఘనుల. ౪ 2689

క. అనునయవాక్యంబులచే,తను దృష్టిం బొందఁజేసి ♦ తనసోదరులన్
జనులను గని రఘునందనుఁ, డనియె నెవండు లవణు♦నని వధియించున్. ౭

తే. ఆతఁ డెవ్వనిపాలగు ♦ నతుల దీర్ఘ,బాహువో భరతుండు దో♦ర్బలము పొదల

* లవణో ఐవ్యాథే యథా-అనిమూ.

నలరుశత్రుఘ్నుఁ డీయిరువ ♦ రందు నెవ్వఁ
డతనిఁ బోలియించు ననవిని ♦ యాభరతుఁడు.

మ. దనుజుం జంపుదు నే మదంశ మతఁడౌ ♦ ధాత్రీశ్వరా! యంచుఁ జ
క్కనిధైర్యంబును శౌర్యముం బొదల ని♦క్కంబై నరీతిన్ వచిం
చిన శత్రుఘ్నుఁడు హేమపీఠగతుఁడై ♦ చేమోడ్పుతో లేచి యి
ట్లను ధీరుండయి పొల్చు నీతఁడు నయో♦ధ్యన్ ధర్మచిత్తంబునన్. ౧౦౪

క. వనములకు మీరు పోయిన, జనముల నలరించునట్టి♦చందంబున నే
లెనుగాన నీదుసేవను, మనమునఁ గలతాప మడఁచి ♦ మనుధర్మమునన్. ౧౧౪

క. పరిపాలించెను గావున, భరతుఁడు కృతకృత్యుఁడయ్యె ♦ బహుదుఃఖములన్
ధరణీశ! నిన్నుఁ దలఁచుచు, ధరణిన్ శయనించి మిగులఁ ♦ దాపం బందెన్.

క. నందిగ్రామమ్మున మును, కందములను మూలములను ♦ గాదిలిమోదం
బందినగతి భక్షించుచుఁ, గుందుచు నీరాక నతముఁ ♦ గోరి జటియునై.

తే. నారచీరలు ధరియించి ♦ కోరి నీదు
సేవ యొనరించె భరతుండు; ♦ సేవకుఁడను
నేను నుండఁగ మరల నీ♦మానితాత్ముఁ
బంపఁ గష్టములం బొందుఁ ♦ బార్థివేంద్ర! ౧౪౪ 2696

చ. అన విని రాఘవుం డనియె ♦ నట్లగు నో ప్రియసోదరా! మదా
జ్ఞను గొని కార్యసిద్ధిఁ గను ♦ చయ్యన నామధుదానవేంద్రుప
త్తనమున రాజ్యమేలు, మిదె ♦ దానికి ని న్నభిషిక్తుఁ జేసెదం
జను; భరతుండు నిచ్చటనె ♦ చక్కనిశర్మము లొందు చుండెడిన్. ౧౬౪

సీ. శూరుఁడ వౌదువు ♦ సొరిది విద్యావంతుఁడవు సమర్థుఁడవు క♦డంగి పోర
వలఁతివి; రాజ దె♦వ్వఁడు శత్రుఁబోలియించి మఱొకరాజునునిల్పు♦మదినిగొనక
యుండునో నరకంబు♦నొందునాతఁడు; గానఁ బాపనిశ్చయుఁడయి♦పరఁగులవణుఁ
జంపి యారాజ్యము ♦ నింపుగా ధర్మంబుఁ దప్పక పాలింపు ♦ ధైర్యమూని

ఆ. యుత్తరంబు దీని ♦ కొకరీతిఁ బల్కకు, *చిన్నవారు పెద్ద ♦ లన్నమాట
తప్పకుండవలయు ♦ నెప్పటి కని వసిష్ఠాదియుక్తిఁ జేసె ♦ నధిపు నతని. ౨౧

అఱువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౩ - వ సర్గము.

లవణాసురుం జంపు నుపాయము రాముఁడు శత్రుఘ్ననకుం దెల్పుట.

చ. అని యిటు రాఘవుండు ప్రియ♦మారఁగ రాజును దన్నుఁ జేయ నె
మ్మనమున సిగ్గు నొంది యను♦మానము నొందుచు వీర్యమొప్పు నా

---

* బాలేన పూర్వజస్యాజ్ఞా కర్తవ్యా నాత్ర సంశయః-అనిమూ.

యనఘుఁడు లక్ష్మణానుజుఁ డ♦హార్యబలుం డిటు పల్కె మెల్లఁగా
జనవర యిం దధర్మము ప్ర♦సంగు నటంచును దోఁచె నిత్తఱిన్. ౧౪ 2699

తే. జ్యేష్ఠు లుండఁగ ధరణిఁ గ♦నిష్ఠులకును
రాజ్య మొసఁగ నెలిమం ♦ రాని యున్న;
దోషహేతుక! మీయది ♦ యుగ్ర శాస
నము గదా? చేయఁదగియె యుం♦... నెవుడు. ౨౪ 2700

క. దురతిక్రమమై తగు నో, ధరణీశ్వర! శాసనంబు ♦ తావకముగదా?
పరవీరదర్పహరణా!, నను నీ వింక వేడ♦వారమువలనన్. ౩౪ 2701

క. వినియుంటి ధర్మపద్ధతి, జనవర! మధ్యముఁ డెఱుంగుఁ ♦ జక్కఁగ లవణున్
జనదూమకుఁ జంపుదు నే, నని నసిమోన్ గాదె దాని ♦ నగునే? త్రోయన్.

సీ. బదులు పల్కితినేని ♦ పరముదుర్గతి గల్గు జ్యేష్ఠుండు నీచెంతఁ ♦ జెప్పియుండ
దానికి బదులుగ ♦ నేనేమి పల్కుదుఁ బల్కినచో నాకుఁ ♦ బరమలోక
సంప్రాప్తి లేకుండుఁ ♦ దక్కనిధర్మంబు గాకయె యుండు ని♦క్కముగ రామ!;
భరతుఁ డుండఁగ నేను ♦ బదు లొకింతగాఁ బలుకంగఁజాల మీ♦పరిసరమునఁ

తే. పెద్దవాఁ డుండఁగా నేను ♦ చిన్నవాఁడ
నోట రాజ్యంబుఁ గొనఁజాల ♦ నఘము నొంది
శిశుదానికిఁ దగినది ♦ చెందఁజాల
మానదా! రామచంద్ర! యో♦త్స్వాతంత్ర!. ౭౪ 2703

చ. అనవరతంబు నీదయిన ♦ యానతిఁ దప్పక చేయువాఁడ నో
జనవర! మన్నిమిత్తముని ♦ చక్కనిధర్మము వీడఁ బోకుమం
చని మహితాత్ముఁడై తగఁ ద్రి♦యానుజుఁ డుద్ధతవైరిసూదనుం
డన విని రామచంద్రుఁ డతి♦హర్షము పొంగుచు నుండ నత్తఱిన్. ౯ 2704

క. భరతున్ లక్ష్మణుఁ గన్గొని, ధరణీశ్ బూ...గవలయుఁ ♦ దమ్ముని నభిషే
కరమా మహోత్సవమునకుఁ, బరికరములు నిపుడె కూర్ప♦వలయుం బ్రీతిన్. ౧౦

క. ఘనమవకేణ్యుని పోనరుఁ, బరదుర్గము లవణరాజ్య♦పాలకుఁగా ని
త్తఱిణంబునఁ జేసిన మఱి, బురోహితుని బౌరజనులఁ♦బూజ్యులమఱియున్.

సీ. ఋత్విజులను విచా♦రించి కార్యము చేయ నేర్పరులైన మం♦త్రిప్రముఖులఁ
బిలుపింపుమా నేను ♦ బలికినరీతిగా నన రాజశాసన ♦ మాదలలను
ధరియించి లక్ష్మణ♦భరతులు తద్రీతిఁ జేసిరి పట్టాభి♦షేకవస్తు
వులతోఁ బురోధను ♦ నెలమి ముందిడుకొని రాజగేహంబును ♦ బ్రాహ్మణవరు

తే. లపుడు చొచ్చిరి భూపతు ♦ లాదటమున
వచ్చి రంత మహోత్సవం ♦ బచ్చటఁ గన
సాగె శత్రుఘ్ననకు శాంత♦సాధుచిత్తు
నకును రాముండు పౌరగ♦ణంబు లలర. ౧౮ 2707

క. అంతట నభిషిక్తుండై, యెంతయు శత్రుఘ్నుఁ డలరె ♦ నినుచందమునన్
విలతగ నేంద్రక్రతుభు,క్సంతతిలో రాజ్య మొందు ♦ స్కందునిరీతిన్. ౧౪
క. పరహితకార్యరతుండౌ, ధరణీశుఁడు పిన్నతమ్ము ♦ దానవవిలస
ద్ధరకున్ బతిగాఁ జేయఁగఁ, బురజనులున్ వేదవిదులు ♦ భూసురవరులున్.
క. అలరిరి కౌసల్యసుమి,త్రలు కైకయు నింకఁ గల్గు ♦ ధరణీశుని దా
రలు మంగళకరకృత్యం,బులఁ జేసిరి సౌధమందుఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్. ౧౬
క. ముని లాయమునాతీర,స్థనికేతను లున్నతమతి♦శాలురు లవణుం
డని నీల్గె ననుచుఁ బొగడిరి, జనపతి శత్రుఘ్నుఁ బతిగ ♦ శాసించుటచేన్. ౧౮
ఆ. పట్టభద్రుఁడైన ♦ పరహాంత శత్రుఘ్ను, నంకసీమఁ జేర్చి ♦ యవనివిభుఁడు
తేజ మతనియందుఁ ♦ దృప్తిగ నించుచుఁ, బలికె నిట్లు మధుర♦భాషణముల.
క. పరపురనిబర్హణా! యీ,శర మతిదివ్యంబు నీ కొ♦నంగెద లవణున్
దురమున దీనం జంపుదు, పురుకీర్తినిఁ బొందఁజాలు ♦ దొరఘుపుత్రా!. ౨౦
చ. సురలును దానవుల్ మఱియు ♦ శూరశిఖామణులైన రాక్షసో
త్కరములుఁ విష్ణుమూర్తిఁ గనఁ♦గాఁ దగుశక్తిని గాంచలేదొ యా
పరుఁడు స్వయంభువుండు ముని ♦ పార్థివసత్తమ! క్షీరవార్ధివి
స్ఫురతరయోగనిద్రఁ గొని ♦ పొల్పుగఁ దా శయనించె నత్తఱిన్. ౨౧ 2714
క. భూతము లెవ్వియు విష్ణుని, నాతనిఁ గనఁజాలకుండె ♦ నతఁడు రిపుజన
వ్రాతభయంకరమూర్తిని, నాతఱి సృజియించె నీశు♦హాశర మనఘా!. ౨౧½
క. దుష్టాత్ముల శిక్షింపఁగ, శిష్టులఁ బాలింప నెంచి ♦ శ్రీహరి కోపా
విష్టుండయి యీశరమును, సృష్టిచమత్కార మొప్ప ♦ సృజియించెఁ జుమీ!.
క. దనుజులు మధుకైటభు లో,జననాథకుమార! దనుజ♦సత్తములు తమం
తన *పెరుఁగ లోకములఁ జే,యను బూనినహరియు వారి ♦ నాగ్రహ మొప్పన్.
క. శరమున దీనం జంపెను, సురవైరుల మధువునాఁగ ♦ శోభిల్లెడు భీ
కరమూర్తిని గైటభునిన్, మరణము నొందించి దీన ♦ మహితవిభూతిన్. ౨౩½
క. లోకంబుల నిర్మించెను, శ్రీకాంతుఁడు దీని, నేను ♦ సీతకొఱకుఁగా
నాకర్బురేంద్రు రావణు, భీకరబలశాలిఁ జంపు♦వేడుక ననిలోన్. ౨౪½ 2719
చ. శరమును దీని వైవఁగను ♦ స్వాంతమునం దలపోయలేదు; భీ
కరశర మిద్ది వైవఁగ జ♦గంబులు భీతిలు హానిఁ జెందునం
చరసియె మాని నాఁడ, విన♦వయ్య! సహోదర! యీశ్వరుండు భూ
తరమునుఁ డంబికాపతి యు♦దారశరంబగు శూలవర్యమున్. ౨౫½ 2720
క. కర మర్థి నిచ్చెఁ గా దే, యరినాశకముంచుఁ బూర్వ ♦ మామధువునకున్
సురవైరి యతఁడు దానిని, గరువంబున నింట నునిచి♦కడు స్వేచ్ఛమెయిన్ ౨౬

* పర్పిష్టుకామేన లోకాం స్త్రీన్-అనియూ.

తే. తిరుగుచుండును దానిని ♦ బరమభక్తిఁ
బూజచేయుచునుండును ♦ బోలుచశక్తి
దానిఁ బూనక యే దిగ్వి♦తాన మెల్లఁ
దిరుగు ... హారకాంక్షియై ♦ దితినుతుండు. ౨౭ 2722

చ. అని యొనరింపఁ బూని యెవఁ ♦ డైనను బిల్చినమాత్ర శూలముం
గొని మధుదానవుండు కదుఁ ♦ గ్రూరత వైరిని బూదిచేయుఁ; గా
వున నిట నీవు శూలమును ♦ బూనక యాతఁడు పోయియున్న చో
ప్పును మది నెంచి ద్వారమునఁ ♦ బూనిక నిల్చి ధృతాయుధుండవై. ౨౮

క. దనుజుని బురిఁ జొరనీయక, యనిచేయుము గేహమునకు ♦ నాతఁడు చొరకుం
డ నిల్చి పిలువ్వ యుద్ధం,బును జేయుఁగ రమ్మటంచుఁ ♦ బురుషవరేణ్యా!. ౨౯

క. అని చేయ నతఁడు వచ్చును, నినుగని లవణాఖ్యుఁ జంపఁ♦గాఁ గల వనఘా!
వినుమా! వేఱొకరీతిని, దనుజుని జంపంగరా ద♦తఁ డవధ్యుఁ డగుటన్. ౩౦

తే. నేను జెప్పినయట్లుగా ♦ నీవు చేసి, తేని లవణాసురుండు దు♦ర్మాని చచ్చు;
శూలముననవచ్చు బాధల♦చొప్పు దెల్పి, నాఁడ లవణునిదగునాశ♦నమును నరిగ.

క. తెలిపితి [1]శ్రీసుచ్ఛంకరుఁ, డలఘుతరంబైన శక్తి ♦ నలరును గాన
విలయకరంబగు నాతని,పలు కది చెల్లింపవలయుఁ ♦ బల్కులిఁ కేలా?. ౩౨

అఱువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౪ - వ సర్గము.

—శత్రుఘ్నుఁడు రామాజ్ఞ చే మునులం గూడి లవణాసురునిపట్టణమునకుఁ బోవుట.—

క. అని పల్కి పిన్నతమ్ముని, దనూ...రీతులను బొల్చు ♦ సాశిమములచేఁ
దనుపుచు మఱియుం బల్కెను,దనుజా...నుఁగొనుము ముందు♦హారిరథములన్.

సీ. అవి ...ల్లు వేలు నీ ♦ కమరు సాయంబుగ వా స్తివర్యములు స♦హస్ర యుగము
పై నశతంబును ♦ బలసి వచ్చును వెంట నిలిచినతావుల ♦ నిఖిలవస్తు
వులతోడ ...ంగల్లు ♦ వెలయుచునుండును, ...ట స ర్తకులు వెంట ♦ నడచువారు
శ స్త్రకాంచననియు♦తంబును వస్త్రముల్ వాహనంబులు ధన♦వ్రజముఁగొనుచు

తే. నరుగుమా హృష్టపుష్టమై ♦ యతులబలము
వెంట నరుదెంచుఁ జక్కని ♦ విమలభామ
ణముల వారల ...లరింపు ♦ నరపతివర!
[2]వనమునందును ద్రవ్యముల్ ♦ గనఁగ నగునె? ౫ 2729

క. ననితిలు బాంధవు లుండిను, వసములలో నుండుతఱిని ♦ పరమిత్రులు భృ
త్యనికరములు నుందురు చెం,తనె కావున వారిఁ దగువి♦ధంబునఁ గనుమీ.

---

1 శ్రీమతి శ్రితికంఠస్య కృత్యం హి గురతి క్రమమ్-అనియూ. 2 న హ్యర్థా స్తత్ర తిష్ఠంతి నచ దారా న బాంధవాః-అనియూ.

తే. హృష్టజనసంభృతంబయి ♦ యెసఁగు గొప్ప
బలముఁ గొనిపొమ్ము లవణుని♦వనము చొచ్చు
తరుణమున నీవె చాపంబు ♦ కరమునందుఁ
గ్రాలఁ జొరవయ్య! నిన్నటుఁ ♦ గాంచువారు. ౭ 2731

క. అని చేయు వచ్చెనని తమ,మనములఁ దలపోయకుండు ♦ మాడ్కి నరుగుమా
దనుజుఁడు నినుఁ గని సంశయ,మును బొందకయుండవలయుఁ♦బూజ్యప్రతిభా!.

క. అనుమానింపక యాతఁడు, వనమున నుండంగఁ దాఁక ♦ వచ్చిన రిపుచే
తను దప్ప వేఱుమృత్యువు, గన రా దాతనికి శత్రు♦గణకాలయమా!. ౯

క. ఆతనిదర్శనమునకే, భూతలపతి పోవు నతఁడె ♦ పో లవణునిచే
నాతఁడేఁ జంపంబడు; నీ, వోతమ్ముఁడ! గ్రీష్మసమయ ♦ మొకవిధి నేగఁ. ౧౦

తే. వార్షికంబగుకాలంబు ♦ వచ్చుతఱిని, వానిఁ జంపుము తగినది ♦ యాను వాని
కద్ది; మానివరేణ్యుల ♦ నందఱిఁ గొని,నీదుసేనలు ముందుగాఁ♦బోఁదగు నిఁక.

సీ. గ్రీష్మకాలము భూరి♦రిపునాశకా! నుంత మిగిలి యుండంగ నీ ♦ వగణితబల
యుతుఁడవైమిగులఁబు♦ణ్యోదకంబులనొప్పుగంగను దాఁటింపఁ♦గాఁదగుఁజుము;
బలముల జాహ్నవీ♦వరతటంబున నిల్పి జాగరూకుఁడవయి ♦ చాప మూని
నులభగతిం జని ♦ శూరత చెలువార నాతనిఁ బొలియింపు ♦ మనుచు రాముఁ

తే. డాజ్ఞ చేయంగ శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాత్మబలము
లను దదీశులఁ బిలిపించి ♦ యనియె; ముందు
నిలువఁ దగునట్టి తావుల ♦ నెమకి యందు
బాధ యొరికి లేకుండ ♦ వలయు నిలువ. ౧౨ 2736

చ. అని యిటు లాజ్ఞ చేసి తన♦దా గురుసైన్యముఁ బోవఁ బంచి చ
క్కని విధి మీఱఁ దల్లులకు ♦ గాఢతరంబగు భక్తి మ్రొక్కి రా
మునకుఁ బ్రదక్షిణం బిడుచు ♦ మ్రొక్కి తదంఘ్రులు నెత్తి సోఁకుచే
యనుపమభాగ్యమం చరసి ♦ యాజ్ఞను బొంది యరీంద్రకాలుఁడై. ౧౩

ఆ. భరతలక్ష్మణులకుఁ ♦ బ్రణమిల్లి దోసిలి, పట్టి యావసిష్ఠుఁ ♦ బరమమునిని
వేడ్కఁ జుట్టుఁ దిరిగి ♦ విధిహితవందన,ములు పొసర్చి వెడలె♦బలయుతుఁడయి.

చ. కరితురగాఢ్యమా బల మ♦ఖండతరంబగుదాని ముందుగా
నరుగ ననుజ్ఞ యిచ్చి తన♦యన్నపదంబులఁ గొల్చుపొంటె నా
దరమున మాసముం గడపి ♦ తత్ప్రహితాశిషముల్ గ్రహించి స
త్వరగతిఁ బొమ్మటంచు గుణ♦ధాముఁడు పల్కఁగఁ బోవ నెంచెఁ దాఁ. 2739

అఱువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౫ - సర్గము.

శత్రుఘ్నుఁడు వాల్మీకిమౌనిం గాంచుట.

చ. బలముల నిట్లు ముందుగనె ♦ పంపి పురంబున మాసముండి దో
ర్బలు మెలఁగంగ నొక్కరుఁడె ♦ పార్థివచంద్రుని యాజ్ఞఁ బోయె; ని
ట్లిలఁ జనుచుండి రెండు దివరాత్రములు ♦ నంతరభాగమునన్ వసించి ని
ర్మలమయి పుణ్యవంబు నయి ♦ రాజిలు వాల్మికియాశ్రమంబునన్. ౨

క. కనుఁగొని యు త్తముఁ బుణ్యాత్ముని నావాల్మీకిఁ గాంచి ♦ తోరపుభక్తిన్
బ్రణతుల్ సల్పుచు మునిమును, గని యిట్లనె భగవంత! మీయా♦శ్రమసీమన్.

క. నివసింపఁగోరెదను మా, నిని కేణ్యులకార్యమునకె ♦ నేఁ జనియెద; రే
పు నగుణపాలితదిక్కున, కవితథజన మెప్పుఁ బోదు ♦ ననుపల్కులకున్. ౪

క మునిసత్తముఁడు వాల్మీకియు, నుసు ముని ముద మంది నవ్వి ♦ మహిమాఢ్యుండై
ఘనకీర్తి యలర వెలసెడు, దనుజవిజేతకును స్వాగతంబు ♦ సరగునఁ జెప్పెన్. ౫

సీ. రఘువంశవనితులా ♦ రాజుల కిది స్వీయమైన యాశ్రమమగు ♦ మాననీయ!
యాసనం బిదె పాద్య♦ మర్ఘ్యంబు నిదిగో సంశయమొందక కొను♦శత్రుహరణ!
యన వాని గ్రహియించి♦ మునులు మూలంబుల ఫలముల భక్షించి♦పరమతృప్తి
నందె శత్రుఘ్నుఁడు; డి ♦ ల్లామునిపూజకు నలరి యిట్లని పల్కె; ♦ నార్యవర్య!

ఆ. యాశ్రమంబు చెంత ♦ యజ్ఞసమృద్ధిచి
హ్నములు తోఁచుచున్న ♦ వవి యెవరివి?
తెలుపుమన్న నతని♦ పలుకులు నాలించి
యిట్లు పలికె, వినుము ♦ హితమునీశు!. ౭ 2744

క. మును పిది యొక రాజునకుఁ జక్కనిరీతిం జెలఁగెనొక్క ♦ సద్గుణా! మీ
కును బూర్వుండు సుదాసుం, డనుభూపతి యలరు, నతని ♦ కాత్మజుఁడొదవెన్.

ఆ. వీరసహుఁ డనంగ ♦ విఖ్యాతనామంబు, వాని కయ్యె; ధర్మ♦వర్తనుండు
వీర్యయుక్తుఁ డతఁడు ♦ విశదగతిన్ వేఁట, సలుపు నాఁ బూనె ♦ క్ష్మాపతిసుత!.

చ. వనమున నొక్కచో నెలమిఁ ♦ బన్నిలు వెట్టుచు మాటిమాటికిన్
దనుజయుగంబు స్వేచ్ఛమెయి ♦ దారుణరీతిఁ జరింపఁ గాంచె; నా
దనుజులు వ్యాఘ్రరూపులయి ♦ తద్వనసంస్థమృగవ్రజంబులన్
దినుచును దృప్తినిం గనక ♦ ద్రిమ్మరుచుండిరి భక్షణేచ్ఛచేన్. ౧౨ 2747

చ. ధరణిపుఁ డాసురారులను ♦ దారుణరూపులఁ గాంచి యీమృగో
త్కరములు నెల్లఁ ద్రుంగి మృగ♦కాంక్షవిహీనముగా వనంబుఁ జే
సిరి గద? యంచుఁ గ్రోధరతిఁ ♦ జెంది మహేషువు వారిఁ గూర్చి యొ
క్కరుని వధించి క్రోధమును ♦ గ్రన్నన వీడి విహీనఖేదుఁడై, ౧౩ 2748

క. దనుజశవంబును జూడఁగ, మనుజేంద్రుని గాంచి దనుజ♦మర్దను గని యా

* విజ్వరో విగతావర్ష-అనియు.

దనుజునిమిత్రుఁడు తాపం,బును మిక్కిలి పొంది పలికె ♦ భూపతితోఁ దగన్. ౧౫

క. వినవయ్యా! యనపరాధుని, దనుజుని నామిత్రు నీవు ♦ దారుణ బాణం
బున నేల చంపితివో యఘ,మును జేసితి వేల? దాన ♦ భూపా! నీకున్. ౧౬

తే. చేయువాఁడఁ బ్రతిక్రియ ♦ నీయెడ నని
యుండె కనఁబడకుండె; నా♦యవనినాథుఁ
డాత్మపురి కేగెఁ జిరకాల ♦ మట్లు గడువ
తనయునకు రాజ్య మిచ్చి యు♦త్తమపదమును. ౧౭ 2751

క. కనఁగోరి యుండె; నీచెం,తనె యజ్ఞము చేయునాఁ ♦ డాల్బె వసిష్ఠుం
డును నశ్వమేధమను క్రతు,వును దానిం గావ బుద్ధిఁ ♦ బూనెం బ్రీతిన్. ౧౮

క. చిరకాలము సాగెను న,ధ్వర మయ్యది పరమలక్ష్మి ♦ భాసుర మగుచున్
సురయజ్ఞతుల్యమై భూ,వరతనయా! యజ్ఞ మిట్లు ♦ వరుసఁ జెలంగన్. ౧౯

సీ. అధ్వరాంతమున నా♦యసురుఁడు తొలివైరమునుదలంచుచువసి♦ష్ఠునితనువునఁ
బొడనూపి యిట్లని ♦ నుడివె నీయజ్ఞంబు పూర్ణమా తరుణంబు ♦ నిర్ణయింప
నిదె వచ్చె మాంసయు♦క్తేష్టభోజన మిప్డు నాకుఁ గావలయు భూ♦నాథ! దాని
నిప్పింపు మెంతయు ♦ నెన్నకు మది నన బ్రహ్మరూపంబునఁ ♦ బరఁగుదనుజు

ఆ. వచన మాలకించి ♦ పలికె సంస్కారకు,శలము గొనుము విప్ర♦సత్తమ! యని
వంటచేయువానిఁ ♦ బరికించి సామిషం, బగు హవిష్య మితని ♦ కభిమతముగ.

క. మన మతితృప్తిం బొందం,గను వే నముకూర్పవలయు ♦ త్యానురుఁడు మనం
బునఁ దృప్తి నొందఁ జాలదె, యన విని రాజేంద్రునాజ్ఞ ♦ నలజడి గనుచున్.

క. విని సూదుఁడు చిత్తమురీ,తిని చేసెద నంచు రాజు ♦ తెల్పినరీతిన్
జని వంట చేసె నంతట, దనుజుఁడు సూదాకృతిని ని♦తాంతము పొల్చెన్.

క. మనుజునిపలలము వంటక,మునఁ గూరిచి రాజుతోడ ♦ భూప! హవిష్యం
బును సామిషముగ స్వాదువు,గను జేసితిఁ దెచ్చినాఁడ ♦ త్యానురుకొఱకై.

చ. అనుటయు భూధవుండు మద♦యంతియనంజను భార్యఁగూడి యా
మునిపతికిన్ వసిష్ఠునకు ♦ మూర్ఖుఁడు రక్కసుఁ డిట్లు చేసె నం
చును దలపోయఁ జాలమిని ♦ సొంపుగ దానిని నుంచె నందు నా
మనుజపలంబుఁ గాంచి ముని♦మండనుఁ డాగ్రహపూరితాత్ముఁడై. ౨౭ 2758

క. పలికెన్ రాజా! యీనర,పలలము నాకిడితి విట్టి ♦ పలలమె నీకుం
గలుగం గల దిఁక సంశయ,ములఁ బొందక దానిఁ దినఁగఁ ♦ బోలును నీకున్.

చ. అని శపియింప వీరసహుఁ ♦ డాగ్రహమూని మునిన్ శపింప జ
య్యన నుదకంబులన్ గొనియె ♦ హస్తమునం దది చూచి భార్య యా
తని వలదంచు నిల్పి ప్రభు♦తల్లజ! యియ్యది యొప్పునయ్య! యీ
జనపతిసత్కులంబునకు ♦ నన్ముని యాతఁడె ఱేఁడు చూడఁగన్. ౩౦ 2760

క. సురతుల్య తేజ నీతని, గురువును శపియింపఁ జన్న ♦ క్రోధ ముడుగు మీ
తరుణమునఁ దంచుఁ బల్కె నఁ, దరుణీమణిమాటల విని ♦ త్యక్తాగ్రహుఁడై. ౩౧

క. అనుపమకోపమయంబయి, ఘనతేజోబలయుతమయి ♦ క్రౌంచమహోదయం
బును దాని ధర్మమతియై, తత్పాదములంద విడిచెఁ ♦ దజ్జలయుక్తిన్. ౩[illegible]

క. చరణము లవి కల్మషతం, బరఁగెను దత్ప్రభృతి రాజ♦వర్యుఁ డతఁడు ను
స్థిరకీర్తి క్రొత్తనామం, బరయం గల్మాషపాదుఁ ♦ డన వహియించెన్. ౩౩

క. ఈదియె విస్మృతంబయి, ధారుణిఁ జెలువారె నంత ♦ దారయుతుండై
కోరికఁ బలుమఱు నతు లిడి, ధారుణిసురమౌనిఁ గాంచి ♦ తా వచియించెన్.

చ. మునిపతి వేద మౌని యొక ♦ మూర్ఖుఁడు మాయను బన్ని చెప్పినన్
వినితిని గాని నేఁ దెలిసి ♦ విప్రవరోత్తమ! మహాత్మ! త
ప్పొనగుపలేదు నా నృపతి ♦ యొప్పుగఁ జెప్పెడుమాట నన్ని యా
దనుజునిదా వికారమును ♦ దానవు డెంచి వచించె నీగతిన్. ౩[illegible] 2765

చ. ఘనమవరేణ్య! రోషమును ♦ బూని వచించిన నాదు వాక్కు దే
వనుసను వ్యర్థమై చనదు ♦ ద్వాదశవర్షము లేగినంత నీ
వనుమతరై కశాపఫల♦పద్ధతి తాన శమించు నీకు నీ
వరము నొసంగినాఁడ గతి♦వార్తల నాత్మఁ దలంపకుండుమా. ౩౬ 2766

చ. అన విని శత్రుశాలుఁడగు ♦ నానరపాలుఁడు మౌనిశాపమున్
బనిపడి యట్లు పొంది తగు♦వాత స్వరాజ్యము పూర్వరీతిఁ జ
క్కనివిధిఁ బొంది తాఁ బ్రజల ♦ గాఢముదంబునఁ బ్రోచె; నాతఁ డ
ట్లొనరిచినట్టి యజ్ఞమహి♦మోజ్జ్వలభూతల మద్ది రాఘవా!. ౩౭ 2767

ఆ. ఆశ్రమంబుచెంత ♦ నలరారుచున్నది; నీదు ప్రశ్నమునకు ♦ నే నదుత్త
రము నొసంగినాఁడ ♦ రఘుకులభూషణా!, యనిన మౌనివర్యు ♦ ననుపమోక్తి.

క. విని పార్థివవర్యుని చక్కని గాథ నెఱింగి మౌని♦శాంతునితోడం
జని పర్ణశాలఁ జొచ్చెను, మనుకులభూమణుఁడు మ్రొక్కి ♦ మౌనీశునకున్.

అఱువదియయిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౬ - సర్గము.

సీత కుశలవులను కుమారులం గనినవార్త విని శత్రుఘ్నుఁ డానందించి పయనమగుట.

క. ఏరాత్రి రాముతమ్ముఁడు, చేరెఁ దదాశ్రమముఁ బ్రీతి ♦ సీతయు వంశో
ద్ధారకపుత్రద్వయమును, నారాత్రియె కనియె మౌని ♦ హర్షము నొందన్. ౧

ఆ. అర్ధరాత్రసమయ♦మందు వాల్మీకికి, మౌనిబాలకు లొగి ♦ మంచివార్తఁ
జెప్పుకొఱకు వచ్చి ♦ సీత పుత్త్రులఁ గాంచె, ననియెఱుంగఁ జెప్పి♦రంతమునియు.

యమునతీరమందె ♦ యాశ్రమమున దినంబు, లరిగి మహానివరుల ♦ యాశ్రమముల,
క. నివసించె బుణ్యకీర్తులు, సువిమలమానసులు వారు ♦ శుభతేజులు భా
ర్గవముఖ్యులతని మోదం, బవితథముగ బొందఁ బూజ ♦ లమరించి తమిన్.
ఆ. లలితకథలఁ జెప్పి ♦ యలరింపఁ గాంచనుఁ, డనెడు పేర నెగడు ♦ నా చ్యవనుఁడు
మొదలుగాఁ జెలంగు ♦ మునులతో రాత్రి, బహువినోదకథల ♦ వఱలిపుచ్చి.

అఱువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౭ - వ సర్గము.

బలాసురుఁడు మాంధాతను జంపినకథను చ్యవనుఁడు శత్రుఘ్నునకుం దెలుపుట.

సీ. పలురీతులగు సత్కథలఁ జెప్పఁగా రాత్రి గడచుచుండఁగ శత్రు ♦ కాలుఁడైన
రఘుకాంతు ననుజుండు ♦ ప్రాతియాతని బలముఁ దచ్చాల ప్ర ♦ భావమువినఁ
గాంక్షించి చ్యవనునిఁ ♦ గాంచి ప్రశ్నించె; నా దానాయుధంబున నెవ్వ ♦ రంత మొంది
రెవ్వ రీలోకంబు ♦ నెఱుఁగక ద్వంద్వయుద్ధంబును జేసిరి ♦ దనుజుతోడ;
తే. ననఁగ మహాత్ము శత్రుఘ్నుఁ ♦ గని మహర్షి
భూరితేజుఁడు పలికె ని ♦ ట్లెల్ల యవణు
చరితములు లెక్కపెట్టఁగాఁ ♦ జాల నైన
వినుము! యిక్ష్వాకువంశజ ♦ వీరుఁ డొకఁడు. ౩ 2784
క. దనుజుని మూర్ఖుని బాలిసెను, గన విన నది చింతఁగూర్చుఁ ♦ గనుత రామో
ధ్యను బలవంతుఁడు యువనా, శ్వనితనయుఁడు మున్ను ప్రోచె ♦ శుభతరరీతిన్.
ఆ. మూఁడు లోకములను ♦ భూరియశంబున, మించునతఁడు వీర్య ♦ మంచితమ్ముఁ
సుహితకీర్తి యల్లు ♦ మాంధాతృనకుఁ దగు, నతనిఁ బోగపురందరమె ♦ యజునకైన.
చ. ధరణి సమస్తభాగములఁ ♦ దాఁ బరిపాలనశక్తి మీఱ నా
నరవరుఁ డేలె; నంత నొక ♦ నాఁడు దివంబు జయింపఁ గోరి వే
యురుగ నొనర్చె యత్నముల ♦ ...ధ ల్లను నాలకించి ని
ర్జరులు శచీశుఁ డొంది రతి ♦ సాధ్వసమున్ మనముల్ చలింపఁగన్. ౭ 2787
క. సురలోకమ్ము జయింపఁగ, నరిగెన సురసంఘు ... ♦ సర్ధాసనమున్
నిరుపమరాజ్యార్ధంబును, వాశక్రుం గోరుదు ననుచుఁ ♦ బ్రతిన యొనర్చెన్.
చ. అని యిటులాడి స్వర్గము ♦ నప్పుడె తా విజయేచ్ఛఁ బోవఁగాఁ
దనమదిఁ బాకశాసనుఁడు ♦ ధాత్రిశశేంద్రుని పాపనిశ్చయం
బు నెఱిఁగి సాంత్వపూర్వముగఁ ♦ బూజ్యశరోత్తముఁ బల్కె నిట్టు; లో
జనవర! మర్త్యలోకమును ♦ జక్కఁగ నేలఁడు వాఁడ వీ వనన్. ౯ 2789

---

* సకాంచనాద్యైర్మునిభిః స్వహితైః-అని మూ. కాంచనేతి చ్యవనస్య నామాంతరం, సభార్గవాద్యై రితి పాఠాంతరం-అని వ్యాఖ్య.

చ. పురుషవరేణ్య! యాధరణిఁ ♦ బోల వశంబున మెల్గఁ జేయ కి
త్తరుణమునందె నిర్జరప♦దంబును గోరితి వేలఁగా నిదే
ధరణి యదెప్డు సర్వమును ♦ దస్వద్వశవర్తినిగాఁ జెలంగునో
ధరణిప! *దేవరాజ్యమును ♦ త్వద్బలవాహనభృత్యయుక్తితోన్. ౧౧ 2790

ఆ. వశముచేసికొనఁగ ♦ వచ్చునంచని యింద్రుఁ, డిట్లు పలుకభూత♦లేంద్రుఁడనియె;
నింద్ర! భూతలమున ♦ నెందు మచ్ఛాసన, మునకు నడ్డుగలదొ♦వినఁగవలయు.

చ. అన విని వేయిగన్నుల మ♦హాప్రభు విట్లను భూపచంద్రమా!
విను లవణాసురుండు మధు♦వీరుతనూజుఁడు పొల్చుచుండువాఁ
డన మధునామకాటవిని ♦ నన్వహ ముండును వాఁడు నీదు శా
సనమును మీఱినాఁడుగద ♦ చక్కఁగ నెన్నుము నీమనంబునన్. ౧౩ 2792

క. అని యిటు విప్రియవాక్యం,బును వేగన్నులవిభుండు ♦ పొందుగఁ బలుకన్
విని సిగ్గునొంది తనమో,మును వంచి వచింపకుండె; ♦ భూపతి యంతన్. ౧౪

క. అమరేంద్రుననుమతిం గొని, యమంసమందాత మునసె ♦ యాస్యం బెత్తం
గ మదిఁ దలంపక యీలో,కమునకుఁ జనుదెంచె మరల ♦ క్ష్మాపతితిలకా! ౧౫

క. చనుదెంచి యమర్షను నె,చ్చనమున ధరియించి భృత్య♦మండలిసేనా
జనములు వాహనములు తోఁ, జనుదేరన్ మధుతనూజు♦శౌర్య మడంపన్.

చ. మనమున నెంచి ఘోరరిపు♦మండలకాలుఁడు రాజు విక్రమం
బున లవణాసురున్ గనఁగఁ ♦ బోయెను సంగరకాంక్షఁ బొంగఁగాఁ
దనపరిచారకుం బనిచె ♦ దానవుచెంతకు వాఁడు పోయి యా
దనుజునిఁ గాంచి విప్రియము ♦ తన్మనసుం గనఁ బల్కె; నంతటన్. ౧౭ 2796

క. సురవైరి లవణుఁ డాభూ,వరుదూతను దినియె; దూత ♦ వైశమ రామిన్
బరికించి క్రోధమతియై, ధరణీశుఁడు బాణవృష్టి ♦ దానవు ముంచెన్. ౧౯

చ. దనుజుఁడు నవ్వి భూమిపతి♦తల్లజు నిష్ఫలు రాలఁ జూచి యీ
శునికృపఁ గన్నశూలమును ♦ శూరత పొంగఁగఁ గైగ్రహించి భూ
పుని బొలియింప వైచె నిదె ♦ పోయి బలాన్వితు శత్రుఁ జంపుమా
యనుపమశూలమా! యనుచు; ♦ నంతట నయ్యది జ్వాల లొప్పఁగన్. ౨౦

క. బలవాహనములతో భూ,పలలాముని క్షణములోన ♦ భస్మముచేసెన్;
అలదనుజుచెంత నెప్పటి, వలె శివశూలంబు నిల్చె ♦ వరమహిమమునన్. ౨౧

సీ. జనపతి యీరీతి ♦ సబలవాహనుఁడయి విలయమొందెను; శూల♦బలమిటువలె
ననుపమానంబుగ ♦ నప్రమేయంబుగ నలరారు; దేవుద♦యమున నీవు
లవణుని జంపంగ♦లవు సంశయంబులే దగృహీతశూలుని ♦ నతని మారు
కొన జయుంబొదవు ని♦క్కువ మిద్ది, లోకంబులకు మేలు నీకృత్య♦మకలుషంబు

* దేవరాజ్యం కురుష్వేహ సభృత్యబలవాహనః - అనిమూ.

తే. తెలియఁ జెప్పితి నీకల ♦ కృష్ణలవణు
నీర్యమును శూలమునకున్న ♦ నిశితశక్తిఁ
దెలియఁగునని మాంధాతృ♦విలయ మట్టి
యశుభఫలములు నీ[illegible]ల ♦ [illegible]మొందు. ౨౫ 2800

[illegible]. వినవయ్య! శత్రుఘ్న[illegible]భూతం,బు[illegible]ననుం జంపు దీవు ♦ బుద్ధిని శంకం
గ[illegible]కుము నాకుం జూడఁగ, జనవర! పొడనూప దివుడు ♦ నంశయలవముల్.

క. శూలంబుచేతఁ బట్టక, యాలననుం డానిపార్థి♦యై వచ్చును నీ
వాలోన నతనిఁ జంపుము, గ్రాలెను నీయశము దిశలఁ ♦ గలకాలంబుల్. ౨౬

అఱువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౮ - సర్గము.

[illegible] శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురుని నగరములోనికిం బోకుండ నిరోధించుట.

చ. అని యిటు లాను[illegible] జ♦యంబును గోరుచు సుంగళాశిషం
బు నిడుచుఁ జెప్పు గాథలను ♦ భూపతిపుత్రకుఁ డాలకింపఁగాఁ
జనియెను రాత్రి; యంత రవి ♦ చారుతరంబగు తూర్పుకొండ నె
క్కను దమిఁ బూను కాలమున ♦ గాఢపరాక్రముదాన వేశుఁడుల్. ౧౪ 2803

చ. పురమునునుండి తా వెడలె ♦ భు[illegible]; యపు డర్కవంశ్యభూ
వరుఁ డిరికాలఁ డాయమున ♦ వాహనసైన్యయుతిం దరించి యా
శరవరుఁ [illegible]నాపురిని ♦ జక్కఁ[illegible] గాంచి ధనుర్వరంబు భీ
కరతరహస్తమందు వెలుఁ♦గం బురివాకిట నిల్చె వీరుఁడై. 3 2804

తే. ఇట్లుగా దినపూర్వార్థ ♦ మే[illegible] [illegible]
క[illegible] దాన వేజుర్యందు ♦ కనఁగి పెక్కు
వేల ప్రాణిభరంబుఁ దా ♦ విపుల[illegible]
మోచికొని వచ్చె [illegible]బ్బాధ ♦ యోఁచుచుండ. ౪ 2805

సీ. చనుదెంచి శ్రీప్తభూరి♦చాలహస్తుం[illegible] దారుణాయుధములఁ ♦ దాల్చి ద్వార
సంస్థితుం[illegible]యున్న ♦ శత్రుఘ్నుఁ [illegible]నిరూ[illegible]యాయుధమునసీ♦వేమిచేయ
[illegible] విట్టి యాయుధం♦బులఁ బెక్కువేలను బూనిన మనుజాధ♦ములను నేను
భక్షించినాఁడను ♦ బళిరె రోషంబున నీకుఁ గాలము వచ్చెఁ ♦ గాక, నాకుఁ

తే. బూర్ణమగుయ్య నాహారంబు ♦ [illegible]పూరుపాధ
[illegible] నీ[illegible] ♦ [illegible]
వక్త్రబిలమును జొచ్చిన♦వాఁడ [illegible]
వెడలఁ [illegible]నెట్లు? పలుకుమూ! ♦ నెడఁగుమనుజ!. ౭ 2806

* పునపాఠము, [illegible]తే-[illegible]యందు వి[illegible]ములు మూలమున నున్నవి.

చ. అని యిటు పల్కుచుఁ నగుచు ♦ హర్షము మీఱఁగ మాటిమాటికిన్
దనుఁ గనుచున్న యాలవణు ♦ దర్పసమగ్రుఁడు రామతమ్ముఁడుం
గనుఁగొని రోషతామ్రముఖ♦కంజుఁడుగాఁ దనరారి యత్రువా
రిని విడిచెన్; మహోగ్రమగు♦రీతిని గ్రోధము వెల్వరింపఁగన్. ౬ 2807

ఆ. అమ్మహాత్ము దేహ♦మునందుఁ దేజోమయ,ములగు కాంతు లట్టె ♦ వెలికి సరిగె
దాన మఱియుఁ గ్రోధ♦తామ్రాక్షుఁడయియిట్లు,పలికెనతనితోడఁ♦బంత మాని.

క. దనుజా! దుష్టమతీ! మా,రొక్కని ద్వంద్వాహవము చేయఁ ♦ గోరితి శ్రీరా
మునకున్ ధీమంతున కే, ననుజుఁడ దశరథునిసుతుఁడ ♦ నర్కకులజుఁడన్.

క. విను మే శత్రుఘ్నాహ్వయ,మును గాంచినవాఁడ నిత్య♦మును వైరులఁ గా
లుని వీటికిఁ బంపుదు ని, న్ననిఁ జంపఁగ వచ్చినాఁడ ♦ నట్లగుట నిటన్. ౧౦

సీ. ద్వంద్వయుద్ధముఁ బ్రవి♦దారణకాంక్షి నౌ నాకొసంగుము నీ వ♦నంగ సర్వ
జీవవైరివి గానఁ ♦ జేరితి నినుఁ జంప జీవించి పురి కింకఁ ♦ జేరలేవు;
నా విని దనుజుండు ♦ నవ్వుచు [1]శత్రుఘ్నుఁ గనుఁగొని దుర్మతీ! ♦ కాలవశము
చేత నిచ్చోటికిఁ ♦ జేరితి నాతల్లి తోడఁబుట్టువునకుఁ ♦ దోడఁబుట్టు

ఆ. వగును రావణుండు ♦ హతమతీ! నీచాత్మ!, యాఁడుదానిమిషను♦ నంత మొందె
నతఁడు రాముచేత ♦ నావిధ మే విని, యతనివంశనాశ ♦ మాత్మ సైఁచి. ౧౨

క. ఊరక యుంటి; నవజ్ఞను, నీరీతిం జేసె మాకు ♦ నెంచక రాముం
డోరిదురాత్మా! నే ననఁ,గా రాజులఁ జంపినాఁడఁ ♦ గ్రాలెడుశక్తిన్. ౧౩

క. అవమానించితిఁ గొందఱ, నవనీశులఁ దృణము లట్లె ♦ యరయఁగ భూత
ప్రవిమలకీర్తులు రాజులు,ను వర్తమానులును ముందు ♦ నుతిఁ గనునృపులున్.

తే. తెగినయట్లె సంభావింపు ♦ దృప్తరాజ
తనయ! యుద్ధంబె కోరు నీ♦కును నొసంగి
నాఁడ సంగ్రామ మింక క్ష♦ణము నిలువుము
యాయుధము తెచ్చునందాఁక ♦ యాత్రపడక. ౧౪ 2814

క. నాయాయుధమును దెచ్చెద, నీయిూప్సిత మెల్లఁ దీర్తు ♦ నింక నిలువుమా
[2]నాయన! శత్రుఘ్నా! యన, నాయవనీశ్వరకుమారుఁ ♦ డాతనితోడన్. ౧౫

తే. నాయెదుట బ్రాంద కెట్లు చ♦నంగవచ్చు
శత్రు వొక్కండు స్వేచ్ఛగఁ ♦ జనఁగ నతని
యుద్ధమర్మ మెఱింగిన ♦ యిద్ధతేజుఁ
డూరకే పోవనీయంగ ♦ నొప్పుకొనునె?. ౧౬ 2816

---

1 శత్రుఘ్నో వీర్యసంపన్నో రోషా దశాస్యా న్యవర్తత -అనిమూ. 2 నాయన-ఈవిశేషణము సాభిప్రాయమని తెలియఁదగు.

క. తెలివియొ లేకయొ యెప్పుఁడు, ఖలుఁడగు తనదాయకు నవ♦కాశమిడునో యా
యిలనాథుఁడు కాపురుషుని, వలెఁ దా హతుఁడగును బుద్ధి♦పాటవ మెడలన్.

చ. కనుకనె మూఢుఁగాఁ దగిన ♦ కర్బురసత్తముఁ జూడు మిప్పుడే
సునిశితబాణజాలము ల♦సుప్రకరంబులఁ జీల్చి నిన్నుఁ బం
పును యమగేహముం గడఁగి ♦ నభూతభయంకర! వైరి వీవు పా
పనిచయమూర్తి వన్యకుల♦పావనునైరివి గాన జంపెదన్. ౨౦౪ 2818

అఱువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౬౯ - వ సర్గము.

శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురునిం జంపుట.

క. అని యిట్లు మహాత్ముఁడగు దా, మునిసోదరుఁ డాగ్రహమును♦బూని యనునుడుల్
విని క్రోధమూని నిలునిలు, మని యుఱుకుచు బల్కి కరము♦నదుఁ గరంబున్.

క. పెనుచుచుఁ గటకటశబ్దం, బున నంతోనమునందు మిగులఁ ♦ బుట్టఁగ గర్వం
బునఁ జేయుచు శత్రుఘ్నుని, నని చేయఁగ దప్పటంచు ♦ నాతురపడుచున్. ౧

క. పిలిచెం బలుమాఱులు; ని, ట్లిలనుచుఁ దను బిల్చుచున్న ♦ యాదనుజునిదో
ర్బలశాలి రాక్షసాంతకుఁ, డలఘుమనీషుండు లక్ష్మ♦ణానుజుఁ డలుకన్. ౨

క. కని ఘోరవచనంబున, నని మనమునఁ దలఁచి యిట్టు ♦ లనియెన్; శ్రీరా
మునితమ్ముఁడు శత్రుఘ్నుఁడు, దనుజాధమ! నీవు మున్ను ♦దర్పము మెఱయన్.

ఆ. చంపినట్టి యితర ♦ జనులట్లు చావఁడు, నిన్నుఁ జంప వచ్చి ♦ నిల్చినాఁడు
గాన నాదుతీవ్ర♦కాండములం జచ్చి, యరుగు మీవు యముగృ♦హమున కింక.

చ. అని నిను నేను జంపఁగ మ♦హామును లుర్వసురుల్ సుధీజనుల్
కనుదురుగాక రావణు స♦ఖండబలంబునఁ జంప దేవతల్
కనుఁగొనినట్లు; మచ్ఛరము♦ఖంబుల తాఁకున నీవు మృత్యువుం
గని ధరణిం బడంగఁ బుడఁ ♦ గల్గును క్షేమము పల్లెలందునన్. ౬ 2824

సీ. మద్బాహునిష్క్రాంత♦మహితశస్త్రాసనాయకం బిద్ధ యు♦ష్మద్ధృదయముఁ
జొరఁబడు భాస్కరాం♦శువులు పద్మంబును జేరినయట్టులు ♦ చిత్రభంగి;
నన విని లవణుఁ డ♦త్యాగ్రహాంబువఁబొల్చి గురుతరతరువొండు♦త్వరగఁ బెఱికి
శత్రుఘ్నుభూరివ♦క్షంబును నొప్పింప నైవఁగా నడుమనె ♦ బాణములను

తే. శతశకలములుగాఁ జెండె ♦ శత్రుశక్ర
మును గనుంగొని యసత్కృత్య♦ము జడిపోవ
మరల బహుపాదపంబులఁ ♦ గురియఁ జేసె
బలము మెఱయంగ శత్రుఘ్ను♦పై గడఁక. ౯ 2825

* యమస్య గేహాభిముఖం హి ... రూపం త్రిలోకస్య చ రాఘవస్య-అనియూ.

చ. తనపయి కేగుదెంచు బహు♦దారుణపాదపరాజి మూఁడు తీ
వ్రనిశితబాణపుంఖముల; ♦ వానిని గొన్నిఁటి నాల్గుబాణముల్
గొని యొకకొన్నిఁటిన్; క్షితిని ♦ గూలఁగఁ జేసి శరైకవృష్టి నా
దనుజునివక్షముం దడిపె ♦ దర్పము పొంగఁగ దాన వైరియున్. ౧౧ 2826

క. చలియింప కట్టహాసం, బొలయ విలాసమున వృక్ష♦మొండు పెఱికి వే
తలపగుల మోఁదె దానం, జలితాంగుం డగుచు మూర్ఛ ♦ సౌమిత్రి కనెన్.

తే. ఇట్లు శత్రుఘ్నుఁ డిలఁ బడ ♦ నెసఁగె మాని
దివిజగంధర్వముఖులదౌ ♦ దీనరవము
వైరి ధరణిని బడియుంట ♦ వాని మృతుఁగఁ
దలఁచి యవకాశముండియు ♦ దానవుండు. ౧౩½ 2828

క. తనయింటికిఁ బోఁడయ్యెను;, ఘనశూలము తెచ్చుకొనఁగఁ ♦ గాని, తలఁపఁడ
య్యెను జచ్చె వైరి యంచని, యనుమానము లేక యాతఁ ♦ డలరుటకతనన్.

చ. తనమది లక్ష్మణానుజుఁడు ♦ దప్పక చచ్చె నటంచు నెన్ని యా
దనుజుఁడు భక్షణార్థ్వముల ♦ దారుణజంతువులన్ జవంబునం
గొని చన నెంచునంతటనె ♦ క్షోణివరుం డొగిఁ దెల్వినొంది బా
ణనికరహస్తుఁడై నిలిచె ♦ నాకవిరోధికి నడ్డమై తగన్. ౧౬ 2830

క. ద్వారమునకు నడ్డముగా, నారీతి న్నిలిచి దివ్య♦మగుచు నమోఘం
బై రాజిలు నుత్తమశర, మారసి తేజమున నుండు♦నట్టి తనువునన్. ౧౬½

క. ఘోరంబగుదానిని దు,ర్వారసుదీచులను దెసల ♦ భాసిలఁ జేయం
గా రామునితమ్ముఁడు గొని, సారము వజ్రాననంబు ♦ చంచద్గతియున్. ౧౭½

తే. మేరుమందరతుల్యమై ♦ మించుపర్వ,ములను దనరి యజయ్యమై ♦ వెలసి రక్త
గంధదిగ్ధాంగమై పత్ర♦కలితమగుచు,దనుజపర్వతకులిశమై ♦ తనరుచుండ.౧౮½

క. అరుదుగ నట్టిశరంబును, బరికించి గ్రహించె; నిట్లు ♦ భాసుర తేజ
స్స్ఫురణమున మండునాశర,వరమును గని భూతవితతి ♦భయముం గనియెన్.

క. సురలును గంధర్వులు ని,ర్జరవైరులు నచ్చరలును ♦ సాధుమునీంద్రుల్
గరము భయం బందిరి నం,గరదర్శనకాంక్ష నున్న ♦ కంజజు నమరుల్. ౨౧

క. కని దేవేశా! వరదా!, యనుపమకరుణాలవాల! ♦ యఖిలజగంబుల్
కనునే ప్రళయంబును లే,క నిఖిలయుగంబయము గల్గఁ ♦ గలదే? చెపుమా. ౨౨

చ. మును పిటు తోఁచు భీతి జగ♦ముల్ కనియుండఁగ లేదు దేవతల్
వనజభవా! భయంబు గను♦భంగి జగత్త్రయ మబ్బురీతి క
ల్గినవిపరీతమున్ వినఁగ♦లేదు కదా? వివరించి చెప్పుమా
యన విని దేవవాక్యముల ♦ నాపరమేష్ఠియు నిర్జరాళితోన్. ౨౩½ 2837

క. అప్పుడు కల్గిన క్షోభము, తప్పక వివరించి చెప్పఁ ♦ దగునని దయతో

నప్పరమేష్ఠియు నిట్లని, చెప్పెన్ మధురో క్తివాక్య♦సిద్ధి చెలంగన్. ౨౮౫

క. అనురవరగుం[illegible] లవణుని, వెసఁ జంపఁగ రామసహజ♦వీరుఁడు జ్యావ
ల్లి సమర్పించిన సాయక, మనన్యశతేజమున వెలసె ♦ నాశరకాంతిన్. ౨౯

సీ. మీరెల్ల మూఁడవ ♦ నీరీతిఁ గంటిరి శర మిద్ది లోకైక♦సాక్షియగుచుఁ
బూర్వమునందయి ♦ పొలుచు నాదనిమగుఁ దేజోమయంబయి ♦ దివ్యమగుచు
నలరు నద్దాస భ♦యం బిట్లు [illegible]గాను మధుకైటభాఖ్యుల ♦ మ్రందఁ జేయఁ
బుట్టించె నమ్మహా♦పురుషుండు దీనిని దేజోమయంబు నా♦దివ్యమూర్తి

ఆ. యొక్కఁడు నొకఁడుమాత్ర ♦ మిది మహాత్మ్యంబగు
నతనిపూర్వతను వె ♦ యున్న దీన
రాముసోదరుండు ♦ రాతిని జంపెడుఁ
గనుఁడు దాని మీరు ♦ చనుఁడు నటకు. ౨౯ 2840

క. వీరుం డీశత్రుఘ్నుఁడు, ఘోరశరాస్త్రమున దాన♦వుని లవణాఖ్యున్
ఘోరాహవమునఁ జంపెడుఁ, జేరుం డచ్చోటి కనుచుఁ ♦ జెప్పెశతధృతిన్. ౩౦

క. కని యాతనిపలుకులును, విని దేవత లెల్ల నచట ♦ వీరులు ఘోరం
బనఁ గనఁగతి నిల్చిరో మే,దిని దానిం జూడఁ జనిరి ♦ తేజము లలరన్. ౩౦౫

చ. శర మది దివ్యమై మిగుల ♦ శాతముఖంబయి రామచంద్రసో
దరకరధారితంబగుచు ♦ దారుణరీతిని బొల్చియుండఁ జూ
చిరి దివిజోత్తముల్ సకల♦సిద్ధులు భూతములున్ భయానలుం
డుగ నగతి నేచెనోయనఁగ ♦ నూనాళ్లపో నదిఁ దోఁచుభీతితోన్. ౩౧౫ 2843

క. సుర లాకాశంబున నిం,డిరి శత్రుఘ్నుండు [illegible]న్ ♦ నియతిం గడుభీ
కరసింహనాదము సేయఁగ, సురరిపున్ మునుఁ దేఱి ♦ చూచి యమర్షన్. ౩౨౫

క. రా రమ్మని పిల్చుచు నతి,ఘోరమ్ముగ సమరఁ గాంచి ♦ క్రోధము పొంగన్
జేరెం జెంతకు లవణుఁడు, వీరుఁడు సౌమిత్రి యంత ♦ వితతధనువునన్. ౩౩౫

క. ఆకర్ణాంతము లాగుచు, నా కర్బురునురము గుఱిగ ♦ నప్పుడె విడిచెన్
భీకరశరమును దానిని, వీఁకన్ జని యుద్ది దనుజ♦వీనునురంబున్. ౩౮౫ 2846

ఆ. వగులఁ జీల్చి చొచ్చెఁ ♦ బాతాళలోకంబు, విబుధపూజితమయి ♦ వెలయునట్టి
యాశరంబు మరల ♦ నాతనిచెంతకు, సగుడెంచి చొచ్చె ♦ నమ్ములపొది. ౩౬

క. సుగుతేజుఁడు లవణుఁడు శ,చ్ఛరనిర్భిన్నాంగుఁ డగుచు ♦ శక్రాయుధభీ
కరధారాహతభూధ్రము,కరణిన్ ధరఁ గూలె దేవ♦గణములు పొంగన్. ౩౭

సీ. దివ్యరూపం బది ♦ దనిచిన లవణుండు ధరఁ గూలఁ సర్వభూ♦తములు చూచు
చుండఁగ జనియె నా♦ఖండపరశువ్రని యంతికంబున కప్పు; ♦ డంత దేవ
మునులు గంధర్వసి♦ద్ధసురవర మచ్చరల్ గూడిఁ గూడి రఘుకుల♦కుంజరుఁ గని
యిది యదృష్టంబు మా♦కిది యదృష్టంబని వినుతించి రార్పులు♦వెలయునట్టు

క. సురపురసంకాశంబై, పరఁగెన్; క్షేత్రములు సస్యబహుళము లగుచున్
బరమాహ్లాదము నిడుచుం, గరము విరాజిల్లె సృష్టి గల్గెన్ సరిగన్. ౯
ఆ. విగతరోగ మగుచు వీరభటాకీర్ణ,మగుచు రాముతమ్ముఁ డలరి ప్రోవ
నర్ధచంద్రసమత నందుచు యమునతీ,రమున సౌధముఖ్యరాజితమయి.
క. తనరుచుఁ జత్వరములచే,తను విపణులచేత నృపవథవితతిచేతన్
ఘనమై వర్ణచతుష్టయ,మున వ్యాపారముల మిగులఁ బొల్పుచు నలరెన్.
క. దనుజుఁడు మునుపాలింపం,గను శోభిలకున్న తన్నగరమును శ్రీరా
మునిసోదరుండు నిర్మల,ఘనసౌధవిరాజితంబుగా నొనరించెన్. ౧౨ 2861
క. పలువిధములైన సౌధం,బుల నానావర్ణజనులు పొలుపుగ నుండన్
బలశాలి చేసి యేలెన్, లలితారామములఁ జెలువుల్ జెన్నెసఁగన్. ౧౩
క. సురుచిరపదార్థములచేఁ, గరము విరాజిల్లి సురనికాయమనుష్యో
త్కరనిబిడంబై సురపురి,కరణిన్ జెలువారి విపణి కాంతం బగుచున్. ౧౪
క. పలుదేశంబుల నుండియుఁ, జెలువారెడు వేశ్య వచ్చి స్థితిఁ గాంచి ధనం
బుల సేకరించి వణిజులు, విలాసముల నొప్పుచుండ వేడుకఁ గనుచున్.
క. ధనసంపన్నంబై యొ,ప్పిన పత్తన మిల్లఁ జొచ్చి పృథుకీర్తి యనం
దనరినశత్రుఘ్నుం డ,త్యనుపమహర్షంబు నొందె నాత్మన్ మిగులన్. ౧౬
చ. పురమునఁ గొంతకాలము విభూతి నెసంగుచు నుండి రాఘవే
శ్వరుచరణాబ్జముల్ గనఁగ స్వాంతమునం దలపోసి నేఁటివ
త్సర మిది ద్వాదశం బగుచుఁ దక్కనిరీతి ననంగ నింక నే
నరుగుట యొప్పునంచు నమరాధిపపత్తన మట్లు లొప్పుచున్. ౧౭ 2866
క. జనవితతి రమ్యమా ప,త్తనమును శాసింపఁ జాలు ధన్యుల నియమిం
చి నృపతి యన్ననుఁ జూడఁగ, మనమునఁ దలపోసె సంభ్రమదముప్పొంగన్.

డెబ్బదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౧ - సర్గము.

శత్రుఘ్నుం డయోధ్యకు మరలి వచ్చుట.

క. తరువాతం బంద్రెండవ, శరత్తునన్ రత్నగానుజన్ముఁ డయోధ్యా
పురమునకుభృత్యసుభటో,త్కరయుతుఁడై వెడలె రాముఁ గనుఁగొనుతమితోన్.
క. అనుమోదంబునఁ దోడను, జనుదెంచెడు మంత్రిముఖుల సకలబలములన్
జన దీక దూరము చనుదే,ర నని శతాశ్వములఁ గూడి రథ మెక్కి చనెన్
క. మును చనుదెంచినచందం,బును లెక్కిడుకొనుచు మాసములు నేడు పథం
బునఁ బుచ్చి యెనిమిదవ నెల, చనుచుండ మహారథుండు శత్రుఘ్నుండున్,

సీ. వాల్మీకిమౌనిభూ♦వరుని యాశ్రమమున కరుదెంచి యందుండ ♦ నగునటంచు నమ్మునిపదముల ♦ కభివాదమును జేసి యతఁ డొసంగినపాద్య♦మర్ఘ్యముఁగొని బహువిధమధురోక్తి♦భరితగాథాసహస్రముల నాతఁడు చెప్ప ♦ సమధికమతి యలరఁగావినియె;నా♦యమలమునీంద్రుండుపలికెనిట్లని;మహా♦పరుమహృదయుఁ

తే. డైన లవణాసురుం జంపి ♦ తది సుదుష్క-
రముగుకృత్యంబు వెయ్యేల ? ♦ రఘుకుమార !
యతనిచేతనె సబలవా♦హనులు కొంద
ఱవనినేతలు నిహతులై ♦ రనిని మున్ను. ౬ు 2871

క. గురుతరబాహూ! యాతఁడు, దురాత్మకుం డట్టియసుర ♦ ద్రుంపంబడెఁ బా
పరతుం డాలవణుం డో, పురుషర్షభ! లోకభయము ♦ పోయెక ద్వరగక. ౭ు

క. భూరిభవత్తేజంబున, ధారణి బాధయు నడంగెఁ ♦ దన్మహాత్ముని చే
నారావణుండు గూలెక, ఘోరాకారుం డతండు ♦ క్రూరుండు గదా? ౮ు

క. దనుజేంద్రుఁడు లవణుం డా,తనికంటెం గ్రూరతముఁడు ♦ తద్వధఁ గావిం
చినవాఁడ విద్ది గొప్పది, యనఁ దగుకృత్యంబు పుణ్య ♦ ములరెక నీకుక.

క. సురలకు దీసం గల్గెను, బరమప్రమదంబు భూత♦పటలమ్మునకుక
ధరణికిఁ బ్రీతి రొయిసర్చితి;, సురపతిసభనున్న నేను ♦ శుభతమదృష్టిక. ౧౦

క. మీయుద్ధంబును గాంచితి, నాయెడనే యుండి ప్రీతి ♦ యలరెక; శత్రు
ఘ్నా! *యసుర మృత్యు వొందుట, నీయెడలక ముద్దుగొనుదు♦నేశీర్షంబుక.

చ. అని వచియించి ప్రీతి యల♦రారఁగ నాతనిమస్తకంబు నా
మునిపతి ముద్దు వెట్టుకొని ♦ మోదము చూపుచు మార్గ మిద్దియే
యని యతిథిప్రియంబయిన ♦ యర్ఘ్యము చేసి తదీయసేనకుక
మన మలరంగఁ దృప్తియగు♦మాడ్కిని విందొనరించె నేర్పునక. ౧౩ 2877

సీ. శత్రుఘ్నుఁ డర్ఘ్యభో♦జనమునఁ బ్రీతుఁడై యాశ్రమాంతరమున♦యందు గీత
మాధుర్యమునఁ దగు ♦ మానితశ్రీరామ చరితంబుఁ దా విని ♦ సక్రమముగఁ
దంత్రీలయాదియు♦తంబయి త్రిస్థానకరణాన్వితంబయి ♦ పరఁగి సంస్కృ
తమయి లక్షణసంయు♦తంబయి సమతాళవిలసితంబయి ముని♦తిలకరచిత

తే. మైన శ్రీరాముచరితమ్ము ♦ నాదరమున
వినుచు నాయక్షరమ్ములు ♦ మునుపు జరగి
నట్టి కథనెల్ల నిజములై ♦ యలరఁ జేయ
విగతసంజ్ఞుఁడై యశ్రువుల్ ♦ విడుచుచుండె. ౧౬ు 2878

క. తను వెఱుఁగ కొకముహూర్తంబును మూర్ఛం గాంచి యొక్క♦పోలిక నిట్టూ
ర్పును బుచ్చి యట్టె యుండెను;, మనమొప్పఁగ నంతవినియె♦మరలనతండుక.

* ఉపాఘ్రాస్యామి తే మూర్ధ్ని స్నేహ హ్యేషా పరా గతిః-అనిమూ.

క. గీతంబులఁ బ్రాప్తవృత్తం, బేతెఱఁగునఁ జెప్పఁబడియె ♦ నిపుడు జరగున
ట్లే తోఁచె నంత సుభట, వ్రాతము నాగీతసరణి ♦ బాగుగ వినియెన్. ౧౮

క. మోములు వంచి సుహర్షిని, దా మొందుచు నతని నూరఁ♦దల్లజు లిది యే
మేమో యాశ్చర్యంబని, తా మొండొరులకును జెప్పు♦తద్రవ మలరెన్. ౧౯

క. ఇదియేమి యెందు నుండితి, మిది స్వప్నమునందుఁ దోఁచె♦నేమో! నిజమా!
యిది మున్ను మాచినారము, గద యట్లే వింటి మిపుడు ♦ కడుఁ జిత్రముగన్.

క. గానము స్వప్నంబున మన, కీనాఁడునుఁ దోఁచె నౌర ♦ యిది యచ్చెరువే
యానని శత్రుఘ్నునితో, మానసు లిట్లనిరి; దేవ♦మానీశ్వరునిన్. ౨౧ 2883

తే. ప్రశ్నచేయుము చక్కన♦ర్థంబు దీనిఁ
దెలియఁగాఁ దగు నన విని ♦ యలరి కుతుక
మెట్టి కాంచి వారల ♦ సరసి పలికె
నిట్టి ప్రశ్నము చేయుంగ ♦ నెట్లు తగును?. ౨౨ 2884

చ. మునివరుఁ బ్రశ్నచేయువిధ♦ముం గన రాదు మదిం దలంచి చూ
చినఁ గను నద్భుతంబు లిటఁ ♦ జెప్పఁగ శక్యముగాని యట్టులే
తన రెడుఁ గౌతుకంబున న♦తాంతము పొల్చెడు నిమ్మహామునీ
శుని నడుగంగ రా దనఁగ ♦ క్షోణివిభుం గని వార లట్లయా. 2885

క. అని పలికి శత్రుఘ్నుఁడు, తన బలములు నిద్రపోవఁ ♦ దాఁ బంచి మునీ
శునకున్ వందన మిడి తాఁ, జనియె నివాసమున కాత్మ ♦ శంకం గనుచున్.

డెబ్బదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౨ - వ సర్గము.

{ శత్రుఘ్నుఁడు శ్రీరాముని జూచుట. అన్నయాజ్ఞ నొంది మరల మధురాపురికిం బోవుట. }

క. పురిమలలామముం డాతఁడు, పరుసఁ జనుఁ దెచ్చి స్థిర మొక్క♦భంగిఁ గనకయా
తురపడి యుండుట నిశ్చయముఁ, బరమాణువుపాటియుఁ ♦ బట్టకయుండెన్. ౪

క. అనుపమరామచరిత్రం,బును బలుమారు చింతచేయఁ ♦ బూనెను; గానం
బునఁ దగుశబ్దము మధురం,బును దంత్రీలయయుతమును♦బూజ్యతమమునై. ౫

క. అలరారె దాని వినఁగా, మెలమెల్ల రాత్రి గడచె; ♦ మేల్కొని యంతన్
గలఁగి మునితోఁ గృత్యం,బులు నాదయికములఁ దీర్చి ♦ మునిపతిచెంతన్.

క. నిలువఁబడి దోసిలొగ్గుచుఁ, బలికెన్ భగవంత! రామ♦భద్రునిఁ గనని
మ్ముల నేరెదమది యనుమతిఁ, బలికిన సేవకులఁ గూడి ♦ పయనమొనర్తున్.

చ. అన విని శత్రుతాపనుని ♦ నారఘురామునిసోదరుం గనుం
గొని ముని కౌఁగిలించి రఘు♦కుంజరుఁ జూడఁగఁ బొమ్ము నావుడున్

మునికి నమస్కరించి రథ♦మ్మున ముద మొప్పఁగ నెక్కి చారుకాం
తిని దగి యాయయోధ్యకు న♦తిత్వరగాఁ జనె జ్యేష్ఠుఁ జూడఁగన్. ౯ 2891

క. చని యిక్ష్వాకుకులోద్భవుఁ, డనఘుఁడు శ్రీమంతుఁ డిట్టు♦ లతిరమ్యంబై
కననగు పురిఁ జొచ్చెను*గాం,తిని మించెడు రాముఁ గాంచఁ♦దివురుచు నంతన్.

క. అనుచరమంత్రిగణావృతుఁ, గనె రాముని మంత్రివర్య♦కలితు శచీనా
థుని గాంచినట్లు వినయం,బునఁ బ్రాంజలియాచు భక్తి♦ మ్రొక్కి రఘుపతిన్.

క. జ్వలితాంగుని మహితాత్ముని, సులలితనేత్రాబ్జు నిత్య♦శూరుని గనుచుం
బలికెన్ రాజేంద్రా! మీ,పలికినగతిఁ గృత్య మెల్లఁ♦ బంతం బలరన్. ౯

క. ఒనరించినాఁడ లవణుని, బనిచితి యమపురికిఁ బురముఁ♦ బాలించితి నం
దును బండ్రెండేఁడులు మి,మ్మును వదలి వసించినాఁడఁ♦ బోలని మదితోన్.

సీ. వసియింపఁ జాల భూ♦వర! మిమ్ము విడనాడి కాకుత్స్థ! పటుశౌర్య♦కలిత! యాజ్ఞ
దయచేయు మిందుండఁ♦ దగునని తల్లిని విడిచినవత్సంబు♦ విధమున నట
నుండితి; నా విని♦ యుర్వీశుఁ డాతనిఁ గౌఁగిటం జేర్చి యి♦కరణిఁ బలికెఁ;
బొందకుము విషాద♦మును వీర! యయ్యది క్షత్రియచరితంబు♦ కాదు గాన

ఆ. విప్రవాసమందు♦ విహ్వలింపరు రాజు, లఖిలమనుజు లెలమి♦ ననిశ మొక్క
గతిని గష్టము లొగిఁ♦ గలుగకుండఁగఁ బ్రోవఁ,దగినవారు క్షత్ర♦ధర్మ మిద్ది.

క. తలఁచినయప్పుడు నగ్గన, నెలమిన్ రావచ్చు నిటకు♦ నిందుండి దినం
బులు కొన్ని పుచ్చి మధురకుఁ, గలఁగని మదిఁ బోవవచ్చుఁ♦ గప్రగుణాఢ్యా!.

తే. ప్రాణములకంటె నెక్కుఁడై♦ పరఁగు దీవు
సంశయం బించుకయు లేదు♦ సమధికముగ
రాజ్యమును బ్రోవఁగాఁ దగు♦ రాజులకును
ధర్మ మిది యాట నీ విట♦ నిర్మలగుణ!. ౧౬ 2898

క. నివసింపు మేడుదినములు, జవమున నవ్వలఁ జనంగఁ♦ జను మధురకు నో
సువిమలధిషణా! భృత్యులు, జవనాశ్వము లెల్లఁ దోడఁ♦ జను దేరంగన్. ౧౭

చ. అనుటయు రామచంద్రువచ♦నావళి ధర్మయుతంబు నౌట నె
మ్మనమున కింపుఁ బెంప విని♦ క్ష్మాపతితో నతిదీనుఁ డౌచు నేఁ
జనియెద యుష్మదాజ్ఞ శిర♦సా వహియించుచు నంచుఁ బల్కి రా
మునినికటంబునందుఁ దమిఁ♦ బుచ్చెను నేడు నిశల్ క్షణంబుగన్. ౧౮

క. తరువాత రామునానతిఁ, దరలం దలపోసి సత్య♦ధర్ముని మహితా
త్ము రఘుకులోద్ధారకు భూ,వరు వేఁడుచు లక్ష్మణునిని♦ భరతుని భక్తిన్. ౧౯

ఆ. పయనమునకు వేడి♦ భవ్యరథం బెక్కి
వారుతోడ నెలమి♦ దూరమునకు

---

* యత్ర రామో మహాద్యుతిః - అనియూ.

రాఁగ వారి నిల్పి ♦ యేగెఁ దా నయోధ్యకు
నస్తమనంబు లేసి ♦ చంద్రహాసను. ౨౧ 2902

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

23 - వ సర్గము.

—ఋష్యపుత్త్రునిం దెచ్చి బ్రాహ్మణుఁడు రాజద్వారమున నాక్రోశించుట.—

క. భరతుఁడు లక్ష్మణుఁడును దో, డుగ వెర సుమిత్త్రపుత్త్రు ♦ నాశత్త్రుఘ్నున్
బురికంపి ధర్మరక్షణపరుఁడై సుఖ మలర జనులఁ ♦ బరిపాలించెన్. ౧ 2903

క. చనియెను గొన్నిదినంబులు, జనపదసంవాసి వృద్ధ ♦ బ్రాహ్మణుఁ డొకటం
జనుదెంచి మృతుండగు తన, తనయుని ద్వారమునఁ బెట్టి ♦ తాఁ బలవించెన్.

క. పలువిధములఁ దనపుత్త్రునిఁ, బిలుచుచు స్నేహంబు వగయుఁ ♦ దనకుం దోఁపం
గలవిలపముచుం దనయా!, కులమును బోషింపఁ జాలు ♦ కొడుకా! యనుచున్.

క. వనటం గుందుచు నేడ్చుచు, ననియెన్ ; దొలిజనని బాప ♦ మది యెట్టిది నే
నొనరించినాఁడనో చ, చ్చినపుత్త్రుని నిన్నుఁ గనఁగ ♦ జీవించితిఁగా. ౪ 2906

సీ. వయను రాలే దింకఁ ♦ బంచహాయనములు మాత్త్రమే గడచెను ♦ మరణమీతఁ
డొందెనింతటిలోన ♦ నుసుదుఃఖవార్ధిలోననుముంచియనుచునో ♦ తనయ! యనుచు
బలవించి నే నింకఁ ♦ గొలఁదికాలంబున నిధనముం బొందెద ♦ నిజము పుత్త్ర!
నేను నీతల్లియు ♦ నీవగఁ బొరిజాల ము నెప్పుడైన న ♦ త్యేతరంబు

తే. బలుకఁ దలపోయ, హింసయుఁ ♦ గలఁప నెపుడు, పాపమెట్టిది చేయంగఁ ♦ బాలుపడిన
వాఁడనోగాని నాపుత్త్ర ♦ వస్యఁడిట్టు, లంతమొందెను దేననో ♦ యరయఁజాల. ౭

క. స్మరియింప నొరులపాపము, వరతనయుఁడు పోయె యముని ♦ భవనంబునకున్
దరుణమ్మునఁ బిత్రుకాల్యము, సరిగా నొనరింప కిట్లు ♦ చచ్చెం గాదే?. ౭౫

క. మును విది చూచి యెఱుంగను, విన నదియును లేదు ఘోర ♦ విషయం బిది రా
మునిరాజ్యమందుఁ దజ తప్పి రీతిం జచ్చు టొకటి ♦ పెంపువహించెన్. ౮౫

క. జనపతి సుంతయు లేకు, న్నను బెద్దదియో యఘంబు ♦ నాజనులన్
వనటం గుందఁగ నొనరిచె, ననుమానం బింతయైన ♦ నగపడ దిందున్. ౯౫

తే. ఇతరరాజుల దేశాలి ♦ నెందునైన, బాలుఁ డంతంబు నొందు టే ♦ వరున లేదు
రామ! నీ వీకుమారుధ ♦ ర్మగృహవాను, బ్రదుకఁ జేయుము నా ప్రియ ♦ బాలకునిని.

తే. ద్వారమున నిందు నే నిప్డు ♦ భార్యఁ గూడి,
యనదచందంబునన్ మృతి ♦ నందువాఁడ;
బ్రహ్మహత్యను బొందిభూ ♦ వర సుఖంపు
మనుజులం గూడి దీర్ఘాయు ♦ వంది వర్ధ్య!. ౧౭ 2912

చ. బలమున నొప్పియున్న జన ♦ పాలక! నీ కగురాజ్యమందు నీ
కొలఁదిదినంబు లుండితిమి ♦ కోరిక లూరఁగ నిప్డు డిట్టిపా

టాలసెఁ దద్వితీయపాలనము ♦ నోర్వక పోయెద మింక మృత్యువే
చలమున మమ్ముఁ బొందెఁ గద? ♦ చాలు సుఖం బిఁక నీదురాజ్యముల్. ౧౩
తే. బాలు నంతంబు నొందింపఁ ♦ జాలు రాము
నధిపునిగఁ బొందితిమి నిశ్చ♦యముగ [1]రాజ
పాపములఁ జిక్కి చత్తురు ♦ ప్రజ లవిధిగ
రా జసద్వృత్తి మెలఁగినఁ ♦ బ్రజలు ధరణి. ౧౪ 2914
క. అంతము నొందుదు రిది య,త్యంతము దుఃఖ మ్మొసంగు♦నది యతరుణమం
దంతముఁ గూర్చుట పాలన, మెంతయు నన్యాయమనుచు ♦ నెన్నఁగవలయున్.
క. అనుచితకృత్యంబుల నే, జనపదములఁ బురములందు ♦ జను లొనరుతురో
జనులందు మరణ మొందుదు;, రనూన విధి రక్షణంబు♦నరయునొ యెచటన్.
తే. కాలకృతమృత్యువే కల్గుఁ ♦ గాని యి ట్లకాలమరణంబు గల్గ దే♦కరణిఁగాని
స్పష్ట మిది భూపవర్యుదో♦షంబు సంశ,యంబు లే దింతయైనన♦త్యం బిదాను.
క. పురమున జనపదమున నీ,వరుసను శిశుమరణవిషయ♦వార్త కలిగెనం
చురునాదంబునఁ బలుమఱు, నరపతినిం గూర్చి నిజత♦నయుఁ దెల్పె వగన్.

డెబ్బదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౪ - వ సర్గము.

నారదుండు రాముననుఁ బాలునిమృతికి హేతువుం దెలుపుట.

[2]క. కరుణమ్ము దుఃఖశోక,స్ఫురణమ్మును నైన విప్ర♦పుంగవు నేడ్పున్
నరపతిచూడామణి రఘు,వరుఁ డెంతయు నాలకించె ♦ వంత గదురఁగన్. ౧
చ. విని రఘురాముఁ డార్తి వగ♦పెల్లిద మోపఁగలేక మంత్రులై
ఘనమతులౌ వసిష్ఠముని♦కాంతుని యోగిని వామదేవుఁ ద
క్కినమునిమంత్రిపౌరులను ♦ గేవలతత్త్వము తెల్పువారిఁ జ
య్యనఁ బిలువంగఁ బంచెను, మ♦హాత్ము వసిష్ఠునిఁ గూడి వార లా
జనపతిఁ జేర వచ్చిరి ప్ర♦శస్తమతుల్ చెలువారుచుండఁగన్. ౨ 2920
తే. వచ్చి రఘురామ! వర్ధిల్లు ♦ వరయశంబుఁ
గాంచి యంచొగి పల్కిరి ♦ కాశ్యపముని
వామదేవమార్కండేయ♦నామమునులు
గౌతముండు జాబాలిమౌ♦ద్గల్యమునులు ౩ 2921

---

1 రాజదోషై ర్విపద్యంతే ప్రజా హ్యవిధిపాలితాః, అసద్వృత్తే తు నృపతౌ అకాలే మ్రియతే జనః-అనిమూ. 2 తథా తు కరుణం తస్య ద్విజస్య పరిదేవితం, శుశ్రావ రాఘవ స్సర్వం దుఃఖశోకసమన్వితమ్-అనిమూ.

క. నారదుఁడును హితంబులఁ, జేరిరి రాఘవుఁడు లేచి ♦ చేరం జని యిం
పారఁగ నందని మిడి కర, నారదముని కంజలిని ♦ సంధించి తమిన్. ౭

సీ. పౌరులు మంత్రులు ♦ పరమాదరంబునఁ దగినట్లు గూర్చుండఁ ♦ దాను బీఠ
మందు నాసీనుఁడై ♦ యుపవిష్టుం బొల్చు వారలఁ గాంచియా ♦ బ్రాహ్మణవరుఁ
దెలుప నారెల్లను ♦ ... రామునిపలుకు లాలించిరి; ♦ పరమబుద్ధి
గాంభీర్యుం డయిన నా ♦ రదుఁడు కీర్తనచియిం చెమునులసన్నిధిశుభం ♦ బునుహితంబు

తే. నై... భంగిని రాజేంద్ర! ♦ యసమయమున
బాలుఁ డీల్గెను దద్వార్త ♦ ...లకించి
బదులు చేయంగఁ ...నుము ♦ విదితయశుఁడ
నై చెలంగుట శ్రీరామ! ♦ యమలనామ!. ౮ 2923

క. విను మొకనార్తం దెల్పెద, మును కృతయుగమందు విప్ర ♦ ముఖ్యులె తపముల్
మనుశాసన... సల్పుదురు, ... విప్రేతరుఁడు ను ♦ వోగ్ర తపంబుల్. ౯

క. ఒనరింపఁ ... నను, విను మోరాజేంద్ర! ... ♦ వి స్మృతిగల యా
ఘనయుగమున సజ్జనం, బను ... వనణం బె లేక ♦ యాచరుఁ దపంబుల్. ౧౦

చ. కలుగు వశాల నృత్యవృ... ♦ కల్గవు రోగము లాయుగంబునన్
జెలఁగి చు... ♦ సిద్ధులఁ గాంచుచు దీర్ఘజీవితం
బులఁ ...చుండు; రంత నొక ♦ పోలికఁ ద్రేతయు వచ్చె సత్తతిన్
గలిగిరి ... ♦ దానయుతాత్ములు నుమ్ము రాఘవా!. ౧౧ 2926

క. తొలియుగమున నో..., ... ♦ యవ్రాతములున్
...లిగెను నిర్వర్తంబులు, తొలి జని ... పూజ ♦ తులు రాజేంద్రా!. ౧౨

క. విను మాత్రేతాయుగమున, మనుజులు ధర్మాత్ములైరి ♦ క్షత్త్రియులు ధరా
వనమతు రాజచంద్రులు, ... రెంటయుఁ ... గ్యగీయ ♦ శాంతితపములన్. ౧౩

తే. రెండుయుగములఁ దుల్యమై ♦ యుండె నీరి
... యొక్కఁ ♦ డధికుఁ డిందు
వీర లిర్వురకును నొక్క ♦ విధము మున్ను
కలదు తెల్పెద ...! ♦ క్ష్మాపతీంద్ర!. ౧౪ 2929

సీ. సర్వచతుష్టయ ♦ వాంఛాభిపూరకధర్మముల్ చక్కఁగా ♦ స్థాపితంబు
లయ్యెఁ గృతంబున ♦ ...ధర్మం బొందు నాలుగు పాదంబు ♦ పోలిసె నొక్క
పాద మధర్మంబు ♦ పరఁగె నందో పృథ్వియందు; నధర్మంబు ♦ నాశ్రయింపఁ
దేదమ్ము నంతమా: ♦ రాజ పూర్వుల కెల్ల జీవనోపాయంబుఁ ♦ జింతసేయ

తే. మానుషం బనృతంబును ♦ గలుగుఁ ...
మాత్రమే తక్కిందియెల్ల ♦ మానితంబె
పాదమాత్ర మధర్మంబుఁ ♦ బాయఁ ద్రోచి
యనృతమును వీడి నిర్మలు ♦ లైరి వారు. ౧౫ 2930

క. అనృతము నధర్మమును మే,దిని లేకుండంగఁ జేసి ♦ దీర్ఘాయువు న
మ్మనుజులు పొందిరి సత్యం,బు నధర్మము సుంతయేని ♦ పూనక మనుజుల్.
తే. మంచికర్మంబు లొనరించి ♦ యంచితమగు
సత్యధర్మానురక్తిచేఁ ♦ జాలఁ గ్రాలి
యశముఁ గాంచిరి; త్రేతాహ్వ♦యమునఁ బరఁగు
నీయుగంబున బ్రాహ్మణు ♦ లెల్ల నృపులు. ౨౧ 2932

*క. అనుపమతపముం జేయం,గను దొడఁగిరి సేవచేయఁ♦గాఁ బూనిరి త
క్కినవారు వైశ్యశూద్రుల, కనువగు శుశ్రూషయనెడు♦నది ధర్మముగన్.
క. చరణజులు విశేషించియుఁ, బరిచర్యలు చేయుచుండు♦వారు మిగతభూ
సురముఖ్యవర్ణములకున్, దరువాతన్ నరుల కనృత♦ధర్మేతరముల్. ౨౨
ఆ. వృద్ధి నొందఁ జొచ్చె ♦ నెట్టులో పాదమా,త్రముగనున్నయదియుఁ♦దనరె రామ
తా ద్వితీయపాద♦ధర్మేతరముఁ గూడి, యట్లసత్య మలరె ♦ నంతలోన. ౨౩
సీ. ద్వాపరయుగమనఁ ♦ దత్కాల మలరారు నీత్రేత గడచిన ♦ నెనఁగు నదియె
నం దధర్మ మసత్య ♦ సుభివృద్ధి నొందును దత్కాలమున వైశ్య♦తతిఁ దపంబు
పొందును; శ్రీరామ♦భూపాల! యీరీతిగా యుగత్రయమున ♦ భూసురాది
వర్ణత్రయంబుఁ ద♦పం బొందు ధర్మంబు నారీతినే పొల్చు ♦ నందు ధర్మ
ఆ. మంఘ్రిజులను బొంద ♦ దాకుల మవనిపై, నాల్గవదయి యుంట ♦ నరవరేణ్య!
శూద్రులందుఁ దపము ♦ శోభిల్లుఁ గలియందు,నం దధర్మమధిక ♦ మౌఁ దలంప.
క. ద్వాపరమందున ధర్మం, బాపాదజులందె యధిక♦మై యుండును నో
భూపాల! యీయుగంబున, నీపాలనమందునున్న ♦ యిల నికటమునన్. ౨౮
చ. చరణభవుండు సత్తపము ♦ సల్పెడు దుర్మతియై తదీయమా
పరమతపోబలంబుననె ♦ బాలుఁ డితండు మృతిం గనెన్ మహీ
వరువిషయంబునం దెవఁడు ♦ వారక కార్యము చేయుచుండుఁ ద
త్పురమునఁ గాని యుత్తపము ♦ పొల్చు దరిద్రత కాలవాలమై. ౨౯ 2938
క. నరపతి యాతఁడు వేగమ, నరకంబున కేగుఁ బాల♦నముఁ జక్కఁగ శా
స్త్రరతిం జేయనికతమునఁ, బురుషవరా! రామచంద్ర! ♦ పొలుపుగవినుమా!.
క. మనుజులు పఠించినం జ,క్కని నియతిం దప మొనర్పఁ♦గా సత్కర్మం
బును జేసిన షష్ఠాంశం,బును సత్పాలనముచేయు ♦ భూపతి పొందున్. ౩౦
క. కృతకర్మంబున భూతల,పతి యాఱవయంశ మొందు ♦ భాగ్యము గని యు
న్నతధర్మంబునఁ బ్రజలన్, హితముగ నెటు ప్రోవకుండ ♦ నిల వర్ధిల్లున్. ౩౧
ఆ. అట్లు ప్రోవకుండు ♦ నాశండు నాల్గవ, యంశ మొందుఁ బాప♦మందుఁ జుమ్ము;
పురుషవర్య! నీవు ♦ ధరణిని వెదకుమా, దుష్కృతంబు చేయు ♦ దుష్టనరుని.

* తపో౽తప్యంత తే సర్వే శుశ్రూషా మపరే జనాః-అనిమూ.

క. దానికి యత్న మొనర్పుము, గానంబడుగా ధర్మవృద్ధి ♦ క్ష్మాస్థలి యీయా
న్నానమన జంపుగ బ్రాహ్మణసూనుని జీవితము పొల్చు ♦ క్షోణీశేంద్రా! ౩౪
ఎబ్బదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౫ - సర్గము.

రాముఁడు దక్షిణదిక్కునఁ దపస్సు చేయు శూద్రుని గాంచుట.

క. నారదువాక్యంబును వింత, భీరామాంగం బమృతసమము ♦ విని హర్షంబుగా
భూరిసుఖంబు బొందె లక్ష్మణు, గారవ మలరారఁ బలికెఁ ♦ గరుణ యలరఁగా
క. అనుజా! సౌమిత్రీ! వేగను, జని బ్రాహ్మణు నూరడింపు ♦ సద్వ్రతుఁ డాతం
డనయంబుడు వగ నొందంగాఁ, జని దాశిశుతనువు నూనెఁ ♦ జక్క నునుపుమా.
ఆ. పాత్రమునకు నూనె ♦ భద్రంబుగా నించి
దానియందు శిశువు♦తనువు నునిచి
పరిమళములఁ జల్లి♦పాత్రమ్మునం జేర్చి
తనువు చెడకయుండఁ ♦ దగ నొనర్పు ౩ 2946
చ. తను వది యెవ్విధంబునను ♦ దారుణరీతిఁ గుళ్ళి రాక యుం
డను జను భేద మింతయుఁ గ♦నంబడ కుండఁగఁ జేయు మిట్లు యీ
పని నొనరింపు; మంచును స్వ♦పాలకుఁ డానతి యిచ్చి లక్ష్మణుం
గనదురుసాధులక్షణని♦కాయుని బంపి సుస్సునందుగన్. ౪ 2947
క. తలఁచె ను బుష్పకమును జవ, మలరఁగ రమ్మనుచుఁ గీర్తి♦యశములఁ దగు భూ
పలలాముఁ డంత నయ్యది, విలాసగతి మీఱ వచ్చె ♦ విభునాజ్ఞ మెయిన్. ౫
చ. కనకవిభూషితంబగుచుఁ ♦ గ్రాలెడు పుష్పక మింగితజ్ఞమై
తనరుటచే ముహూర్తమునఁ ♦ దాఁ దగు రాముని చెంతఁ జేరి యి
ట్లనియె; నమస్కరించి వసు♦ధాధిప! నీకగునాజ్ఞ వచ్చితిన్
బని యెదియేని పంచిన న♦వశ్యము చేయుదుఁ గింకరుండ నా. ౭ 2949
చ. మనుచిరవుష్పకోక్తులను ♦ క్షోణివిభుం డాలకించి భూ
సురమునివర్యసంతతికి ♦ శోభిల భక్తిని మ్రొక్కి మ్రొక్కి నా
దరమున బుష్పకంబు; రఘు♦వల్లభుఁ డాయతచాపతూణముల్
వరశరవాలముం గొనుచుఁ ♦ బాదజుఁ జంపఁగఁ బోవుచుండగన్. ౮ 2950
క. పురరక్షణం బొనర్పఁగ, భరతుని లక్ష్మణుని వీర♦వర్యుల నునిచెన్
బరమాద్భుతరీతిఁ జనెఁ బడమరదిక్కున వెదకి నొక్క♦మూడ్కిఁ గడంకన్.
క. హిమవత్సంవృతమై పొల్చు మహోత్తరదిక్కును నాని♦చొప్పు వెదకి పా
పము నుంతయేని కానక, యమురేంద్రు సిదిశకుఁ బోయి ♦ యందెల్లెడలన్. ౧౧
చ. కనుఁగొని పావనాచరణ♦శాంతము నై ముకురంబురీతిఁ జ
క్కనిదయి యొప్పు నాదెసను ♦ గానక శూద్రమునిన్ యమాశనుం

గనుఁగొన నందుఁ బోయె రఘు♦కాంతుఁడు పుష్పకయుక్తి వింధ్యనా
మనియతభూధ్రపార్శ్వమున ♦ మానితమైన సరస్సు నొక్కెడన్. ౧౩ 2953

ఆ. కనియె దానిచెంత ♦ ఘనతరతప మూని, యున్నవాని మునిని♦నూర్ధ్వముఖుని
నందుఁ గాంచె సిరుల ♦ నలరారు శ్రీరాముఁ, డంత నతనిఁ జేర♦నరిగి యచట.

క. ఉత్తమతపోవ్రతాదరు, న త్తపసిని గాంచి యిట్టు ♦ లనియె; మహాత్మా!
యిత్తఱి ధన్యుఁడవే యివు, డుత్తర మీవలయు నేక♦లోద్భవుఁడ వొకో.

సీ. దృఢవిక్రమా! వ్రతా♦ధీనచిత్తా! నేను గౌతూహలంబున ♦ నీతఱి నినుఁ
బ్రశ్న చేసితి దశ♦రథభూమిపాలకు తనయుండ శ్రీరాముఁ ♦ డనెడువాఁడ
నే ప్రయోజనము నీ♦విపు డొందఁగోరితో స్వర్గలాభమొ వేఱు♦వాంఛితంబొ
దుష్కరంబని నాకుఁ ♦ దోఁచెడు నీతపం బేవరంబును బొంద ♦ నెంచి యిట్లు

తే. తపము సల్పుచునున్నావొ ♦ దాని వినఁగఁ
గోరి యడిగెద నెవ్వనిఁ ♦ గూర్చి యిట్టి
వ్రతముఁ బూనితొ తెల్పుమా ♦ బ్రాహ్మణుఁడవొ?
క్షత్రియుఁడవొ? తృతీయవం♦శభవుఁడవొకొ?. ౧౬ 2956

క. చరణభవుండవొ? సత్యా, దరమున వచియింపు శుభము ♦ దగు నీకు మహా
త్తర మౌను సూనృతము సుస్థిరతపమునకంటె నమృత♦సిద్ధిప్రదమౌ. ౧౭

చ. అని యిటు రాఘవుం డడుగ ♦ నామునివర్యుఁ డవాక్శిరుండు రా
మునకు స్వజాతియుం దపముఁ ♦ బూనఁగ నేటికొ యావిధంబుఁ జ
క్కనిగతి నిట్లు చెప్పెఁ, దన♦గాదిలిపూనిక వీడ కట్టులే
జనపతివర్య! యంచు మది ♦ నంతస మెంతయు నొప్పుచుండఁగన్. ౧౮ 2958

డెబ్బదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౬ - వ సర్గము.

రాముఁడు శంబుకుని జంపి బ్రాహ్మణశిశువు బ్రదికించుట.

చ. ఒరులకు బాధ చేయని మ♦హోత్తమకర్మము లాచరించు భూ
వరుఁ డిటు ప్రశ్న చేయుటయు ♦ వంచినశీర్షము నట్లె యుంచి యా
చరణజమౌని యిట్టులనె; ♦ శంబుకనాముఁడ శూద్రజుండ నో
గురుతరకీర్తిరాజిత! ర♦ఘుప్రవరా! తనుయోగ మొప్పఁగన్. ౧ 2959

తే. కోరినాఁడ దేవత్వంబుఁ ♦ గొంకి మిథ్య, పల్కువాఁడను గాను దే♦వతలలోక
మేజయింపఁగఁ గోరితి♦నేను శూద్ర,వంశజుఁడ ఘోరతపము స♦ల్పంగ నిచట.

క. వరనియతి నున్నవాఁడను, దరుణం బింకయును రాదు ♦ దానికి నను నా
చరణజుని గాంచి ఖడ్గము, నిరుపమకాంత్యుజ్జ్వలంబు♦నృపతియుఁ గొనుచున్.

క. శిరమును ఖండించెను నా, శరుణంబున; నిట్లు శూద్రు తపసి తెగిన ని
ర్జరపతి సహస్రప్రముఖా, మరనన్యులు మేలు మేలు ♦ త్క్ష్మాపతివర్యా!. ౭౪

క. అని వినుతించిరి పలుమా, ఱనూనసుమవృష్టి గురిసె ♦ నతిపరిమళయు
క్తిని వాయుప్రోద్బలమునఁ, గనఁబడియెన్ నాల్గుదెసలఁ ♦ గడువడిఁ బడఁగన్.

చ. సుర లెన వార్ష మంది రణ♦శూరుని సత్యపరాక్రముణ్ క్షితీ
శ్వరపతి రామచంద్రుఁ గని ♦ సౌమ్య! యొనర్చితి దేవకార్య మి
త్తరుణమునందుఁ జక్కఁగ; ని♦తాంతముదంబున మే మొసంగు నీ
వరము వరింపుమా! గొనుము ♦ వాంఛను దెల్పుము తీర్తు మిత్తఱిన్. ౭౫

క. చరణజుని స్వర్గభాక్కుగఁ, బరికించియె కాకయుండఁ ♦ బార్థివవర! నీ
వరుదుగఁ జేసితి వను ని,ర్జరవాక్కుల నాలకించి ♦ రాముఁడు భక్తిన్. ౭

క. కరయుగము మోడ్చి శ్రద్ధా, పరములు చెలువార వృత్ర♦వనుజహరుఁ బురం
దరునిన్ సహస్రలోచనుఁ, బరికించి వచించె దేవ♦వర! నీవు సురల్. ౭ 2966

క. నాయెడఁ గరుణామతులే, నాయువనీనుఁ డనుమానుఁ ♦ డపగతజీవుం
డీయెడఁ బ్రాణయుతుండై, పాయక తండ్రికిని బ్రీతి♦పాత్రుం డగుతన్. ౭

క. వర మిది మదీప్సితము స,త్కరుణన్ కొనఁగఁ డిదియె ♦ గాదే నా కో
సురలార! మనవచారము, పరఁగుట నావిప్రసుతుఁడు ♦ బాలుం డయ్యెన్.

సీ. మరణించె నేరకు♦మారుఁ డావిప్రున కాతఁ డకాలాంత ♦ మందెఁ గాన
నాతనిఁ బ్రదికింపుఁ ♦ డదియెమీకుశుభంబువాక్కుసత్యంబయి♦భాసిలునటు
చేయుఁడీ నేఁ బురి ♦ క్షితిసురవరుతోడ బ్రదికించువాఁడ నీ ♦ పట్టినంటి
దానిని జెల్లింపుఁ ♦ డోనిర్జరేశ్వరులార! నా రసము రాము ♦ గారవమునఁ

తే. గాంచి వార్షంబు వృద్ధిని ♦ గాంచునట్లు
బదులు పల్కిరి దేవతా♦వరులు కూడి
వగవు మానుము కాకుత్థ్స! ♦ బాలుఁ డాతఁ
డీదినమె జీవములఁ బొందె ♦ నెలమి మిగుల. ౧౩౪ 2969

క. తనబంధువులం గూడియె, మన మలరం దిరుగువాఁడు ♦ త్క్ష్మాపాల! యిటం
దునిమితి వెప్పుడు శూద్రుని, గనియెం బ్రాణముల నచట ♦ క్షణమాత్రమునన్.

తే. శుభము నీ కగుఁ గార్యము ♦ సొరిది మేము
నీకు నమకూర్చుచుందుము ♦ భూకళత్ర!
నవ్యశోరాజితా! యుగ♦న్త్యమునిచెంత
కరుగవలయును బ్రహ్మర్షి ♦ యతఁడు నియతి. ౧౫ 2971

క. వ్రత మొనరింపం బూనెను, తుతి నొందక యద్ది ద్వాద♦శశరత్తులు సు

* తం జీవయత భద్రం వో నానృతం కర్తు మర్హథ-అనిమూ.

స్థితి సాగె నింతకాలం, బతఁ డొగి *జలశయ్యఁ నుండె ♦ నధికశ్రద్ధన్. ౧౭
క. కనుక నె యామహానీంద్రునిఁ, గనఁబోయెన మతని మోద♦కలితుం జేయన్
జననాథ! నీవు నమ్మునిఁ, గని మ్రొక్కుట మే లటన్న ♦ గారవ మలరన్ ౧౮
క. చనుదెంచెద నిప్పుడె యం,చని వారలతోడఁ బలికి ♦ హాటకమయమై
తనరారుపుష్పకం బె,క్కెను; దేవత లంత విమల♦కీర్తులు చెలఁగన్. ౧౯
తే. వ్యోమయానంబులను నెక్కి ♦ రాముఁ డవుడు
వెంట రాఁ బోయి, రాముని♦వీరునాశ్ర
మమున; కంతఁ దపోధనుం ♦ డమలకీర్తి
యాయగస్త్యుఁడు వారల ♦ యాగమనము. ౨౦ 2975
క. కని వారి యథావిధిఁ బూ,జనముల నలరించె దేవ♦సత్తము లాపూ
జను గొని యాతనిఁ దగున,ర్చనముల ముదమొందఁ జేసి ♦ చనిరి యథేచ్ఛన్.
క. సురవరు లీవిధిఁ దమయను,చరు లెల్లను వెంట రాఁగ ♦ స్వర్గమునకు స
త్వరగతిఁ బోయిరి; రఘుభూ,వరతిలకుఁడు పుష్పకంబు ♦ వసుధం దిగఁగన్.
ఆ. అవతరించి మునికి ♦ నాయగస్త్యునకు వం,దనము లాచరించి ♦ యనలతేజుఁ
డాతఁ డిచ్చునట్టి ♦ యాతిథ్యములఁ గొని, యధివసించె నందు ♦ నాదరమున.
క. అనుపమతపోధనుం డా,మునిపతి యత్యుగ్రతేజ♦మునఁ బొల్చుచు నా
జనపతి కిట్లను; స్వాగత, మనూనగుణసాంద్ర! హోమ♦హోత్రా! యిటకున్.
క. చనుదెంచితి నాభాగ్యం, బనఁదగు నిద్దాని సద్గు♦ణావళి నీయం
దు నెగడుఁ గావున బహుమతిఁ, గనుచుందును నిన్ను నేని♦కామం బాత్మన్.
ఆ. అతిథి పూజనీయుఁ ♦ డనుదిన మాత్మ యం,దలరుచుండు నతఁడె♦యమరులెల్లఁ
జరణభవుని జంపి ♦ సద్యశంబున వెల్గు, నీదురాక పలికి ♦ రాదరమున. ౨౬
క. ధరణీసురపుత్త్రుని మృతుఁ, బరిగతజీవితుని జేసి ♦ భాసిల్లితి వో
ధరణీశపుంగవా! రా,తిరి యిది యిటఁ బుచ్చఁదగును ♦ దృష్టి మెఱయఁగన్,
క. పురికిఁ బ్రభాతంబున నీ, వరుగంగా వచ్చు స్వేచ్ఛ ♦ నరిగెదుయానం
బరుదుగ నొప్పుట రామా!, పరమాత్ముఁడ వీవు లక్ష్మీ♦పతి వరయంగన్. ౨౮
క. నారాయణుఁడవు నీయం,దే రాజ్యం బెల్ల నుండు ♦ నెల్లర కీవే
యారయఁ బ్రభువవు ప్రాక్తన,పూరుషుఁడవు సౌమ్య!వినుము♦పూర్వమ్మొకటన్.
సీ. ఆభరణం బిది ♦ యావిశ్వకర్మచే నిర్మితంబయి కాంతి♦నిచయదివ్య
మయి దివ్యతనువుచే♦నరుదగు తనకాంతి వెలయుచుండును; గాన ♦విశ్వనాథ!
గ్రహియింపుమా నాకుఁ♦గల్పింపు ప్రియమును దత్తవస్తువు ప్రీతి♦తనర మరల
దానము చేసినఁ ♦ దత్ఫలమనుపమ మిద్దాని ధరియింప ♦ నీవె తగుదు

---

* జలశయ్యాం సమాసతః-అనిమూ.

తే. వధి సఫల మొందఁ జాలుదు; ♦ నసురనాథ
ముఖుల నరియింపఁ జాలుదు ♦ భూమిపాల!
గాన నీ కిచ్చువాఁడను ♦ దీనిఁ గొనుము
చిత్ర మాభరణ మ్మిది ♦ చెలఁగు వేడ్క. ౩౩ 2985

క. ఇవ్విలియించుసూర్యుఁడో? యన, వెలసెడు నమ్మిద్ది యనిన ♦ విని శ్రీరాముం
డలఘురథశ్రేష్ఠుఁడు రాజులధర్మము లోఁ దలంచి ♦ సొంపగుభణితిన్. ౩౪

క. దానము ప్రతిగ్రహంబును, భూసిద్ధసులకును దగును ♦ భూపతిని గదా?
నే నెట్లు సంగ్రహింతును, భూనిర్జరుసొమ్ము పాప♦ము గదా? కొనినన్. ౩౫

చ. అన విని యాయగస్త్యముని ♦ యానృపతి రామునిఁ గాంచి యిట్లనున్;
జననర! బ్రహ్మభూతమును ♦ నాఁడు శరంబగు నాకృతంబునన్
జనులకు రాజు లేఁడు సుర♦సంతతి కింద్రుఁడు లేఁడు గాన నా
జను లధిపాలునిం బడయు♦నాంతమునం బగు నిన్ను వేఁడినన్. ౩౬ 2988

చ. శతముఖు దేవకోటికిని ♦ నత్ప్రభువుం బ్రమిఁజేసి తీవు; మ
ర్త్యతతికిఁ బాలకుండుఁగ వి♦రాజిలువానిని జూపవే యటం
చతిశయభక్తి వేఁడ పర♦మాత్మ! నృపాలుని బూజ సేసి పా
పతతులఁ బాయువార మని ♦ వారలు గోరి వచించి రీగతిన్. ౩౭ 2989

చ. ధరణివిభుండు లేకయె ము♦దంబును గాంచఁగఁ జాల మేము భూ
వరుఁడె సుపూజ్యుఁ డెప్పుడు ధ♦రావరవచ స్తతు లాలకించి యా
దరమున నుత్తమార్థము ని♦దం దలపోసి శర్వదాజ్ఞచేత నా
సరసిజసూతి యింద్రముఖ♦సర్వదిగీశులఁ బిల్చి యిట్లనెన్. ౩౮ 2990

సీ. కరుణించి మీయందుఁ ♦ గల్గిన తేజంబు నందు భాగం బొసం♦గం దగు నన
వారు తేజమ్ముల ♦ భాగ మిచ్చిరి బ్రహ్మ తుష్టి నర్ధాసిన ♦ త్రోఁచె నొకఁడు
క్షువుఁడన; నతనికిఁ ♦ గూర్చె నింద్రాదుల యంశంబులను మను♦జాళి కిచ్చె
విభుగాఁగ, నంతట♦విబుధేంద్రభాగంబుతోడ భూమిం గూర్చెఁ♦దోయవిభుని

తే. భాగమును గూర్చి దేహంబు ♦ పరఁగినట్లు
చేసెఁ గౌబేరభాగంబు♦చే వసువును
బ్రజల కిచ్చెను యమునిదా ♦ భాగమునను
బ్రజల శాసించు నరపతి ♦ రమ్యరీతి. ౩౯ 2991

క. సురపతిభాగంబున నే, నరభూషణ మలఘుదానిఁ ♦ బరమాద్భుతి ని
ర్జరపతి యజ్ఞాంశమ్మును, బరిగ్రహముచేయురీతిఁ ♦ బార్థివముఖ్యా!. ౪౦ 2992

తే. కైకొనుము దీని నీకు మేల్ ♦ గలుగు నన్ను
నుద్ధరింపుము నా, ముని♦సూక్తులు విని
పరమధార్మిక మిది యని ♦ నిరుపమాన
మైన యాభరణము దాని ♦ మానవపతి. ౪౧ 2993

క. నిరుపమభూషణ మని తాఁ, బరిగ్రహించెను; నృపుండు ♦ వరభూషణ మా
దరమునఁ జేకొని తద్విధ, మరయంగాఁ గోరి యిట్టు ♦ లనియెన్ మునితోన్.

సీ. అద్భుతాకృతితోడ ♦ నలరారు నీయది యేరీతి వచ్చె మీ ♦ కెవ్వఁ డిచ్చెఁ
గౌతూహలంబయ్యె ♦ భూసురమౌనీంద్ర! యతులకీర్తి! మిమ్ము ♦ నడుగువాఁడ
నాశ్చర్యములకు నీ ♦ వన్ననో నిధి వౌదు వనుచుఁ గాకుత్స్థుఁడి♦ట్లడుగ మౌని
యిట్లని చెప్పె; రా♦జేంద్ర! యీవిషయంబు విను విన్నవించెద; ♦మునువు త్రేత

తే. యనఁబడు యుగంబు గడచెడు♦నదనునందు
నీవనంబున రమణీయ♦మై వఱలెడు
భాగమం దిందు దానవపూ♦ర్వముగఁ గంటి
నచ్చెరు వౌనంగ దానినే ♦ ననువదింతు. ౫౨ 2995

డెబ్బదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౭ - వ సర్గము.

అగస్త్యుఁడు రామునకు శ్వేతరాజోపాఖ్యానముఁ జెప్పుట.

క. మును త్రేతాయుగమున నో, జనవర! వన మొండు బహువి♦శాలంబయి యో
జనశతపరిమితమై పక్షినికరమృగవర్జితమయి ♦ చెలఁగుచు నుండెన్. ౧ 2996

క. వన మది నిర్మానుషమై, కనఁబడ ముత్తమతపంబు ♦ గావింపఁగ నే
వన మద్దానిం జేరితి, ననఘా! *సాదనుచు మోద ♦ మలరారంగన్. ౨ 2997

క. ఫలమూలంబుల వృక్షం,బుల సుస్వాదంబులగుచుఁ ♦ బొలుచు మధువులన్
జెలఁగెడునవ్వనరూపముఁ, బలుకంగా రాకయుండెఁ ♦ బార్థివముఖ్యా!. 3

సీ. దానియంతరమందు ♦ మానితసర సొండు యోజనాయతమయి♦యొప్పియుండె
హంసకారండవా♦ద్యఖిలపక్షులు స్వేచ్ఛ విహరించుచుండెను ♦ విమలపద్మ
ములు నుత్పలంబులు ♦ చెలువారుచుండెను శైవలంబులు మహా♦శ్చర్యరీతిఁ
గనఁబడుచుండె సు♦ఖంబుగా నివసింపఁ దగియుండె విమలమై ♦ సొగసుమీఱ

తే. క్షోభ మింతయు లేక ప♦క్షులు వెలయఁగ
నలరుచుండెను; నద్దాని ♦ యంతికమున
నాశ్రమం బొండు చిత్రమై ♦ యతిపురాణ
మగుచుఁ బుణ్యతమంబయి ♦ యందమలర. ౪ 2999

చ. మునిజనహీనమై యదియుఁ ♦ బొల్పుగ నొప్పుచునుండె, రామ! యం
దును నివసించినాఁడఁ దమి♦తో నొకరాతిరి గ్రీష్మమందు, నం
త నినుఁడు తూర్పుకొండపయిఁ ♦ దా నుదయింపఁగఁ బూన లేచి చే
యను దగినట్టి కృత్యముల ♦ నాదృతి సల్పఁగఁ బూని శ్రద్ధతోన్. ౫ 3000

---

* అహ మాక్రమితుం సౌమ్య-అనియా.

క. సగమునకు నేఁ గందు; నజరమై వృద్ధంబు నగుచు ♦ శవ మొందు మహా
త్మునరీతిఁ గానఁబడియెన్; ధరణీశ్వర! యాశవంబు ♦ తనవసరమునన్. ౧

సీ. కం_క్షితేకమ్మున ♦ బలవంతమయి సరోవరము యాశ్రయముగఁ ♦ బరఁగుచుండెఁ
దనుకాంతి యెంతయుఁ ♦ గననగుచుండెను; జింతించితిని దీని♦సిద్ధి యెట్టు
లనుచు ముహూర్తంబు ♦ మనమున నారీతిఁ దలఁచుచు దానిన♦త్తటమునందు
నుంటి నీచిత్రమె♦ట్లో యని; యంతలో నద్భుతదర్శనం♦బై నిరుపమ

తే. మగుచు నత్యున్నతంబయి ♦ యంబరమునఁ
గానఁబడియె విమానంబు ♦ నమ్రహంస
సంయుతంబయి చిత్రక♦జవముగలిగి
యందు నతిమానసంతుఁడై ♦ యలరె నొకఁడు ౧౧ 3002

క. సురపురి వసింప నన్వర, పురుషుం డద్దాన సురల♦పూఁబోఁడులు సుం
దరగతులఁ దన్నుఁ గొల్వఁగ, వరభూషణరుచిరుఁ డగుచు ♦ భాసిల్లె నృపా!.

ఆ. తనువిలాసములను ♦ వగునం[illegible] కొంద, యమలగేయములను♦నద్భుతముగఁ
బాడి; రంతఁ గొంద ♦ నాసిరి వీణాది, వాద్యములను నేర్పు ♦ వఱలుచుండ.

క. కొందఱు వాయించిరి మఱి, కొందఱు సంతోషమునలరఁ ♦ గోయని ధ్వని యిం
పొందఁగఁ జేసిరి నృత్యము, కొందఱు స్వేచ్ఛగను జేయఁ ♦ గోరిరి రామా!.

క. తరుణులు కొందఱు సుందర, హిరణ్యదండములఁ గాంతి ♦ నెనఁగుచుఁజంద్రుం
బుగడించు చామరంబులఁ, గరములఁ గైకొనుచు విసరఁ♦గా మొదలిడఁగన్.

తే. పుండరీకేక్షణంబులఁ ♦ బోలువువారు
నతనిమోమున్ముట్టె వికసించె; ♦ నంత నతఁడు
సింహపీఠిక విడిచి య♦చ్చెరువు తోఁప
నావిమానంబు దిగి వచ్చి ♦ యాశవమును. ౧౫ 3007

క. తినియెను శ్రీరామా! నేఁ, గనుచుంటి ననంతరంబ ♦ కడఁగి యతఁడు క్రొ
వ్విననమాంస మెల్ల స్వేచ్ఛగఁ, దిని సరసుం జేరి యచటి ♦ దివ్యసలిలమున్.

తే. విధియుతంబుగ స్పృశియించి ♦ వేవిమాన
మెక్కఁ బోవుచునుండ నే ♦ నన్ని యతని
దేవసంకాశు స్వర్గిని ♦ భావ మలరఁ
గాంచి యిట్లంటి; శోభాఢ్య♦కాంత! రామ!. ౧౭ 3009

క. సురసంకాశా! యెవ్వఁడ, వరయఁగ నాహార మిద్ది ♦ యతిగర్హితమై
పరఁగెడుదానిం దింటివి, కరుణించి వచింపు దీని♦కారణ మెల్లన్. ౨౦ 3010

క. ఎవనికి నీయాహారము, చవిగా నుండంగఁ గలదు? ♦ [1]స్వర్గాలయతు

1 స్వర్గాలయతుల్యసాంగ=దేవతాసమానమై శ్రేష్ఠమగు దేహము కలవాఁడా అని యర్థము. దేవసమత-అనిమా.

ల్యవరాంగ! చిత్ర మయ్యెడి, జవమున వినిపింపు దీని♦సత్యం బెల్లన్. ౧౧ 3011

క. వినఁగోరెద నాహారం, బనఘా! యోగ్యంబు గాది ♦ దంచున్ దోఁచెన్
గనఁగ శవం బిది యెట్లీ, వనూనముదమారఁ గొంటి ♦ వరుదయ్యెఁ జుమీ.

చ. అన విని స్వర్గగామియగు ♦ నాతఁడు స్వాంతమునం గుతూహలం
బును గని సత్యవాక్యములఁ ♦ బొందుగఁ దద్విధ మెల్లఁ జెప్పె; నో
జనవర! యావిధంబు వినఁ ♦ జాలఁగ నచ్చెరువై కనంబడున్
విను వచియింతు నాతని సు♦వృత్తము సర్వము విన్నరీతిగన్. ౧౩ 3013

డెబ్బదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౮ సర్గము.

-ఁఃఃఁ- అగస్త్యుఁడు రామునకు నాభరణము దొరకినవిధముఁ దెలుపుట. -ఁఃఃఁ-

చ. అనుటయు నాదువాక్కు విని ♦ యాదివిజాలయగామి ప్రీతి న
న్గని శుభవాక్కు లివ్వి యని ♦ కైయుగమున్ ముకుళించి రామ! యి
ట్లనియెను; బ్రాహ్మణోత్తమ! *సు♦ఖాసుఖవృత్తము నాది దాఁటఁగా
ననువుపడంగ రాని దిది♦యా వచియించెద నాలకింపుమా. ౨ 3014

క. అడిగితివిగావఁ దప్పక, నుడివెద; వైదర్భనాను♦నుతభూవిభుఁ డొ
క్కఁడు కీర్తిశాలి గలఁ డా,తఁడె నాజనకుండు మున్ను ♦ తనరు విభూతిన్.

తే. అతని పేరు సుదేవుఁడా♦యనఘుఁ డేజ,గత్త్రయంబున వీరైక♦ఘనుఁడు; భార్య
లిరువురాతని కొప్పుదు♦రెలమి నొక్క,పత్నికొకఁడుగ నాత్మజ♦ద్వయముగలిగె.

క. వారలలో జ్యేష్ఠుఁడ నో,ధారణిసుర! శ్వేతుఁడనఁగఁ ♦ దగుదు సురథుఁడున్
భూరిపరాక్రముఁ డనుజుఁడు, సారయశోరాజితుండు ♦ శాంతియుతుండున్. ౪

క. జనకుఁడు సురపురి కేగఁగ, జను లెల్లరు నన్ను నృపుని ♦ నరగునఁ జేయన్
మనిచితి ధర్మపథంబున, జనులను శ్రద్ధాదరముల ♦ క్షమ చెలువారన్. ౫

చ. మనుజులు ధర్మమార్గ మణు♦మాత్రము తప్పక యుండఁ బ్రోచుచుం
డ నొకసహస్రవర్షములు ♦ నాపరిపాలనమందుఁ జెల్లెఁ బా
వననియమా! ద్విజప్రవర! ♦ వారక యట్లిల నేలు నేను నొ
య్యన నొకహేతువుం దలఁచి ♦ యాయువు గన్గొని మృత్యు వెన్నుచున్. ౬

ఆ. చాలు నింక రాజ్య♦లీల లంచుఁ దలంచి, యావనంబుఁ జేరి ♦ మృగపతత్రి
వర్జితముగఁ జొరఁగఁ ♦ బడనిదిగను గను,పట్టఁ గాంచినాఁడ ♦ బ్రహ్మమాని!.

క. నర సిది శుభతమమై నా, కరుదుగఁ గనుపట్టఁ దపము ♦ నతినియమమునన్
జరపం జొచ్చితి రాజ్యము, పరిపాలింపంగ సురథు ♦ భ్రాతను నృపుఁగన్. ౮

---

* మ మైతత్సుఖదుఃఖయోః, దురతిక్రమణీయం హి-అనిమా.

క. ఒనరిచి యభిషిక్తుని భూ,జనులకు నర్పించి యిందు ♦ సగనతటమునఁ గ్రా
మనమున నియతిం దపః దప,మును జేసితిఁ జాలకాల♦ము మునీషివరా!, ౯

సీ. మూఁడువేలేండ్లిట ♦ మునివర్య! తపము నీగుణుతరవనమునఁ ♦ గోర్కెమీఱ
నన్యదుష్కరముగ ♦ నాచరించితి; నంత ననుపమవిధి లోక♦మునకుఁ జనితి;
స్వర్గభూతుండనై ♦ సాధుతపశ్శక్తి నలరిన క్షుత్పిపా♦సలు సతంబు
బాధింపఁగాఁ జొచ్చెఁ ♦ బరమమునీ! దాన వ్యథితేంద్రియుండనై ♦ యాజగత్త్ర
తే. యాధిపుని బ్రహ్మఁ గాంచి యి♦ట్లంటి దేవ!,క్షుత్పిపాసావివర్జిత♦క్షోణి యిద్ది
బ్రహ్మలోకంబునాఁ బడుఁ ♦ బ్రాగ్జనిష్కృత,కర్మ మెట్టిదో నాకిందుఁ♦గలిగెక్షుత్తు.
క. అనవరతంబు పిపాసయు, జనియించెను గాన నాకుఁ ♦ జక్కనిభోజ్యం
బును జెప్పుమా పితామహా!, యన బ్రహ్మ పచించె నిట్లు ♦ లారసి నాతోన్.
తే. స్వాదుమై తగు నీదు మాంస♦మును నీవె
యనుదినంబును భక్షింపు ♦ మనఘనాథ!
యదియె యాహారమగు నీకు ♦ నాత్మతనువుఁ
జక్కఁ బోషించుచుం డవం ♦ బక్కజముగ. ౧౮౪ 3025

క. ఒనరించితి కాదే యో,జననర! నాట నిది బీజ♦సత్త్వము మయ్యెన్
గనునే యంకురతను గా,వున దానిని తినుము మున్ను ♦ పొందవు తృప్తిన్.
క. వన మది నత్త్వనిషేవిత, మనుపమఫలమూలనికర♦ముగు నందు వసిం
చిన నీవును భిక్షార్థిగఁ, జనుదెంచిన యతికిఁ జిత్త♦సస్మర మలరన్.౧౬ 3027

ఆ. భిక్ష మిడక యుంటి ♦ నక్ష యనుగునగి, యనితలంపవై తి ♦ వతులతపము
నల్పినాఁడ వట్టి ♦ చందమ్ముగావున, స్వర్గవాసమైన ♦ సంతతంబు. ౧౭౪ 3028
క. నిను క్షుత్పిపాస లేఁచెడుఁ, గనుకని పోషించినట్టి ♦ కాయంబును జ
క్కనిరుచిగల్గినదానిని, గొను మాహారముగ సుధను ♦ క్రోలినరీతిన్. ౧౮౪
తే. తృప్తిఁ బొందుచు నుండుము♦దివ్యతేజ, ఘానగస్త్యమహాముని♦యరిజనులకు
దుష్ప్రధర్షుఁడు వచ్చు వి♦భూతికష్ట,జాలుఁడవగుదు వీవు త♦త్సమయమందె.
క. ముని యతఁడు దేవసముదయ,మును దరియింపంగఁ జేయఁ ♦ బోలు సుశక్తిం
దనరారుక్షుత్పిపాసల,వనటం బడు నిన్నుఁ గూర్చి ♦ పలుకన్ వలెనే. ౨౧

క. గురుబాహూ! నిక్కంతఁడు, తరియింపం జేయఁ జాలు ♦ ధన్యుఁడనియె; నా
సురతల్లజువాక్కుల విని, పరమవిగర్హితము నాదు ♦ నపువుం దినుచున్. ౨౧౪
క. అనుదిన మీరీతిని నే, వనికిన్ వచ్చుచును మగల ♦ స్వర్గంబునకున్
జనుచున్నవాఁడ వర్షము, లనేకములు చెల్లె నిట్లు ♦ లంగము దినఁగన్. ౨౨౪
చ. తను విది క్షీణ మొందదు ము♦దంబునుఁ బొందదు చిత్త మోమహా
మునివర! యిట్టికష్టములఁ♦బొందెదు నన్గరుణించి కష్టరా

శిని బొలఁగించి కావు మిటఁ ♦ జేర నగస్త్యుఁ డొకండు శక్తుఁ డ
న్యునకు నగమ్య మిందుమ్యది ద్విజోత్తమ! నన్నుఁ దరింపఁజేయుఁగదే. ౩౪ 3034

[1]క. కొను మీయాభరణంబును, మునివర! కరుణింపు స్వర్ణ♦మును ద్రవ్యము వ
స్త్రనిచయము భక్ష్యభోజ్యము,లను నీయది యాభరణము♦లను దగ నిచ్చున్.

తే. బ్రహ్మమానీంద్ర! కోరిన♦వాంఛితముల,నొసఁగువాఁడనుభోగాళి♦నొసఁగువాఁడ
నుద్ధరింపుము కరుణింపు♦మోమహాత్మ!, యనిన నాస్వర్గివగుపల్కు♦లాలకించి.

క. తరియింపఁజేయఁగా నా,భరణం బిద్దాని మిగుల♦భాసురము మహా
దరమున గ్రహియించితి నేఁ, బరిగ్రహింపఁగనె యతని♦ప్రాక్తనువచనట్లే. ౩౭

క. వెన నశియించెను రాజ,ర్షి సత్తముం డట్లు తనువు ♦ చెచ్చెఱ నశియిం
ప సురపదంబునకుం జని,యె సంతసం బొప్పుచుండఁ ♦ దృప్తుం డగుచున్. ౩౮

క. ఆతనికొఱకై దీనిని, భూతలనాథా! గ్రహించి ♦ పొలుపుగ దానిన్
జేతం బొప్పక యుండిన, నీతరుణము దాఁక నేను ♦ నిందుంచితిఁ జూ!. ౩౯

ఆ. దాని నీకు నొసఁగఁ ♦ దగునని యెంచితి
నిదియుఁ జూడఁ జిత్ర ♦ మొదవు రామ!
యతఁడు భూతపాపుఁ♦డై సుఖంబుగఁ దన
పదముఁ జేరఁబోయెఁ ♦ బార్థివేంద్ర!. ౪౦ 3040

డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౯ - వ సర్గము.

-దండమనివృత్తాంతము రామునకు నగస్త్యమహాముని చెప్పుట.-

క. ఆయద్భుతతమవాక్యము, నాయవనీసురమునీంద్రుఁ ♦ డట్లు వలుకఁగా
నాయవనీశుఁడు విస్మయ, మాయెడఁ దోఁపంగ మరల ♦ నమ్మునిపతితోన్. ౧

క. గౌరవ మలరఁగ నిట్లను, [2]ఘోరంబగు తద్వనమున ♦ క్షోణీశుఁడు దు
ర్వారతపం బొనరుపఁగా, నేరీతి మృగద్విజాళి ♦ యొసఁగక యుండెన్?. ౨

క. మనుజవిహీనంబయి త,ద్వన మలరక యుండఁ దపము ♦ వైదర్భుఁడు చే
యను బోయె నెట్టు? లయ్యది, వినవలతుం దత్త్వ మెల్ల ♦ వివరింపు మునీ!. ౩

సీ. అనుచుఁ గౌతూహల ♦ మలరంగ రాముండు,ప్రశ్న చేసినముని♦ప్రవరుఁ డగుచు
బరమ తేజస్వి యీ♦భంగిని వచియించె; మును కృతయుగమున ♦ మనుజనాథ!
దండధరుండు శా♦స్తయు మనుసంజ్ఞుండు నయి యుండె నాతని ♦ కాత్మజన్ముఁ
డిక్ష్వాకువన నొప్పె ♦ హితమతి కులవర్ధనుఁడు కీర్తిశాలి యా♦తఁడు మహాత్మ!

---

1 ఇదం తావ త్సువర్ణంచ ధనం వస్త్రాణి చ ద్విజ, భక్ష్యం భోజ్యంచ బ్రహ్మ న్దేదదా త్వాభరణానిచ-అనిమూ. 2 భగవం స్తద్వనం ఘోరం తప స్తప్యతి యత్ర సః-అనిమూ.

తే. యతని జ్యేష్ఠుని దుర్జయు ♦ నధిపుఁ జేసి
రాజ్య మేలుము ధరఁ గల ♦ రాజవంశ
ములకుఁ గర్తవు నీవు కా♦వలయు ననుచు
ననిన నట్టులె చేసెన ♦ ననుచు నతఁడు. ౮ 3044

క. ప్రతిన యొనర్చెను రామా!, పిత దానికి మోద మంది ♦ పెంపు మిగుల నీ
గతిఁ బల్కె మరలఁ దనయా!, యతిశయమోదంబుఁ గంటి♦నట్టిఁడవగుమా.

ఆ. సంశయంబు లేదు ♦ సకలవంశములకుఁ, గర్తవగుదు దండ♦కలనఁ బ్రజలఁ
గావు హేతు వుండె♦కయ దండ మిడకుము, తప్పు చేయు మనుజ♦తతులయందు.

క. మనుజేంద్రుఁ డేవఁడు దండన,మును జక్కఁగ నునుచు స్వర్గ♦మును బొందు నతం
డని పెద్దలు చెప్పిరి; కా,వునఁ బుత్రక! యత్నవకుఁడ♦వుగ నుండఁదగున్. ౯

క. పరమము ధర్మంబు గదా, ధరణిం జెలువారు దానిఁ ♦ దలఁపుము మది నం
చు రుచిమతి మను వాత్మజునకుఁ, బరుసగతిం జెప్పి హర్ష♦పరిపూర్ణుండై. ౧౦

తే. శాశ్వతంబగు నాపద్మ♦సంభవు పద
మొందెఁ; ద్రిదివంబు మను విట్టు ♦ లొంద నంత
నాత్మజుండగు నిక్ష్వాకు ♦ వమితతేజ
ములరఁ దనయులఁ గాంచు టె♦ట్లనుచు మదిని. ౧౧ 3049

క. ఆలోచించెను; బిదపన్, జాలుగ బహుకర్మతతులఁ ♦ జక్కని శ్రద్ధా
లోలుండై యొనరిచి సుర,బాలసతుల్యులను బుత్ర♦వరులం గనియెన్. ౧౨

తే. ధర్మమతియైన యిక్ష్వాకు♦ధరణివిభుఁడు
తనయులం గాంచె వారిలో ♦ మనుజనాథ!
కట్టకడపటితనయుండు ♦ వెడువిమూఢుఁ
డకృతవిద్యాపరిశ్రముం ♦ డౌట నతము. ౧౩ 3051

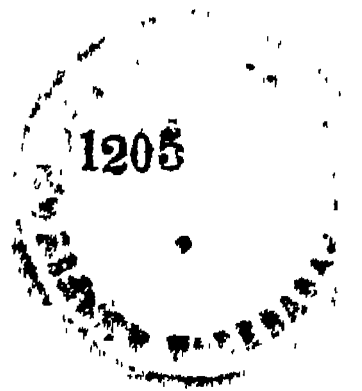
క. తనయగ్రజులం గొల్చుచుఁ, జనివొందుచు నుండె వాని♦తండ్రియె దండుం
డని పేరు పెట్టె నతనికి, మనమునఁ దలపోసి యల్ప♦మతియను నూహన్.

తే. తప్పు కితనికి దండప♦తనము దేహ,మందుఁ గలుగంగఁ గలదని ♦ యట్టిపేరు
పెట్టి యతిఘోర దేశం బ♦దట్టి దిశని,కుండఁ జాలినదని యాత్మ ♦ నూహ చేసి.

*క. కనఁజాలక రిపుకాలుఁడు, జనపతి యాతండు వింధ్య♦శైవలమధ్యా
వని గాంచి యందు నాతని, నునిచెం దదాధిపత్యమందు ♦ నొడయం డనుచున్.

సీ. పర్వతరమ్యత♦ద్భాగంబునన్ దండు నరపతిగాఁ జేసి ♦ పుర మనుత్త
మమును నిర్మించె; నా♦త్మోపతి తన్నామమును మధుమంతమై ♦ భూరికీర్తి
నందు, నియ్యదియంచు♦ననువదించెను; దరువాత దండుఁడు భృగు♦ప్రవరుఁడైన
శుక్రు నాచార్యుఁగా ♦ నువ్రతు వరియించె, నిట్టు లావండుఁ డ♦హీనతేజుఁ

* వింధ్యశైవలయో ర్మధ్యే రాజ్యం ప్రాదా దరిందమ- అనియు.

తే. డైన శుక్రుని గూడి రా♦జ్యంబు చేసె
హృష్టమనుజవికీర్ణమై ♦ యింద్రురాజ్య
మట్లు చెలువారె; దండుఁ డ♦య్యవని నింద్రు
కరణిగాఁ బాలనము చేసె ♦ ఘనయశమున. ౧౯ 3055

క. మనుతనయుండౌ దండుం, డనూనశక్తిం జెలంగు ♦ నయ్యుశనసుతో
డను గమ్రరీతి రాజ్యం,బు నేలె ధర్మైకమార్గ♦మునఁ బ్రజలొప్పన్. ౧౯౹

తే. రాజ్య మయ్యది విస్తృతిఁ ♦ బూజ్య మగుచు
నలర గురునాశయమురీతి ♦ నసురవిభుఁడు
స్వర్గ మేలినయట్లు రా♦జ్యంబు దానిఁ
బాలనము చేసె ధర్మత♦త్పరుఁడు నగుచు. ౨౦ 3057

ఎబ్బదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౦ - వ సర్గము.

-ఃఃః దండుఁ డరజను బలాత్కరించుట. ఃఃః-

చ. అని వచియించి కుంభభవుఁ ♦ డారఘురామునిఁ గాంచి వెండి యి
ట్లనియెఁ; గథాప్రపంచ మొకఁ ♦ డాదృతి నే వినిపింతు భూధవా!
వినఁదగు; దండుఁ డాతఁ డట ♦ నీ[illegible]ధివిహీనరీతి నె
మ్మనమున శాంత మూని బహు♦[illegible]హీనము మీఱఁగఁ బెక్కువర్షముల్. ౧౹

క. ధరణిం బాలించెను; నొక, తఱి[illegible]గాబున నతఁడు శుక్రు♦ధామమ్ము మనో
హరమును బొందెను జైత్రం, బరుదేరఁగ మనమునందు ♦ హర్షము పొదలన్.

చ. కనుఁగొనె దండుఁ డందు ముని♦కన్య ననుత్తమరూపఁ గాననం
బున విహరించుదానిఁ గనఁ ♦ బొంకముగా నలరారుదాని; నం
త నతఁడు మన్మథాంబకని♦తాంతతరార్దితుఁడై కుబుద్ధియై
తనదగుధైర్య మెల్లఁ జెడ ♦ దగ్గఱ కేగి వచించె నీగతిన్. ౩ 3060

క. ఎందుండి వచ్చితివి నీ,విందుల కోసైకతాభ♦హితసుశ్రోణీ!
పొందుగఁ జెప్పు మదెవ్వరి,కిం దనయవు మన్మథాస్త్ర♦కృతతాఁవుడనై. ౩౹

క. నినుఁ బ్రశ్నించితిఁ దరుణీ!, యని పల్కెడు మోహమత్తు ♦ నాతని మదనా
స్తుని గాంచి భార్గవునిస,త్తనయయు ననునయము దోఁపఁ ♦ దా నిట్లనియెన్.

సీ. భార్గవుతనయను ♦ వరముని యాతండు పరులకు నెవ్విధి ♦ బాధకల్గ
కుండు కర్మంబుల ♦ నొగిఁ జేయువాఁడు నూ! యరజ నా పేరు జ్యే♦ష్ఠాత్మజాత
నగుదు నే నతనికి ♦ నాశ్రమ మందిందు వసియించుదానను ♦ వసుమతీశ!
బలవంతముగ నన్నుఁ ♦ బట్టఁ జూడకు, పితృవశనౌటఁ దండ్రియే ♦ పరఁగునీకు

ఆ. గురువుగాఁగ, నీవు ♦ క్షోణీసురర్షికి, శిష్యుఁడవు గదా? వి♦శిష్టచరితుఁ

డతఁడు క్రుద్ధుఁడైన ♦ వ్యసనం బసంతంబు, గల్గఁ జేయుశక్తిఁ ♦ గలఁడుసుమ్ము.

క. కుసుతరతపఃప్రభావ, స్ఫురణంబున వెలయు నతఁడు ♦ సుమ్ము; వసుమతీ
శ్వర! నన్నుఁ బొందఁ గోరికి, పరఁగునయే నీదు మదిని ♦ భార్గవు నసమున్.

క. నాతండ్రి మహాద్యుతి సం, ప్రీతుని నొనరించి నీవు ♦ వేఁడుము మార్గం
బీతఱి నింకొక్కటి కల, దే? తెలియఁగ ధర్మవిహిత ♦ మెద్దియు రాజా!. ౧౦

తే. అట్లుగాక యధర్మంబు ♦ నాశ్రయించి
నట్టులైన ఘోరాంఘు మొ♦య్యునఁ బొసంగు;
భార్గవుం డాగ్రహించిన ♦ భస్మములగు
లోకములు మూఁడు వేఱుస♦లుకు లిఁకేల?. ౧౧ 3066

క. జనకుని నీవె యాచిం, చిన నిమ్మఁగలఁడు మహాత్మా! నీకుఁ ♦ జెప్పెద నన్ని
చ్చు నటంచుఁ బల్కు నరజను, జనపతికామాస్త్రములకు ♦ స్వాంతముతూలన్.

క. శిరమును వగుఁగఁ గ సంజలి, పఱఁగించి ముఖంబు తను న♦వశ్యము దుష్కృ
త్యరతికిఁ జొప్పఁగొఁ బలికెను, దగుణీ! దయ చూపి నన్నుఁ ♦ దగఁగావంగన్.

క. కాలక్షేపము చేయకు, మోఁవలనా! నీసిసుత్త ♦ మొగి నసుతతి నీ
వేళ నశియించుఁ గావునఁ, బాలం గృపయుంచి ప్రోవు ♦ చంద్రనిభాస్యా!. ౧౪

క. నినుఁ గూడిసంత స్మృతి యు, బ్బిన సబ్బం గాక యొక్క♦వేళ దురంతం
బనఁదగు శాపము గల్గిన, వనితా! నాకగును గాక ♦ నైశమ నన్నున్. ౧౫

క. తగుణీ! పొందుము నిను నస, వరతవశు సేవించువానిఁ ♦ బ్రద్యుమ్నాస్త్రో
త్కరవివశ్వలు న న్నని యా, తునసడి నగూనె న్నిమిన్న ♦ దోశపటుత తగన్.

క. వల దిది తగదని చెప్పిన, బలియుతుఁ డోటన్ మహీశు♦పట్టి యతఁడు నా
లలనం బట్టి రతిక్రీడలఁ దేలం దొడఁగ న్యగుఁ డ♦డంపఁగఁ బెలుచన్. ౧౭

క. ఈరీతి నట్లు దండుఁడు, ఘోరాపత్యంబు చేయుఁ♦గూడని రీతిన్
గోరి యొనరించి చయ్యనఁ, జేరెన్ మధుమంతపురముఁ ♦ జెలఁగెడు వేడ్కన్.

క. అరజాలలనయు నాశ్రమ, పరిసరమున నేడ్చుచుండె; ♦ బ్రాహ్మణవరుఁడై
పరమతపస్వియునయి నిర్జరతుల్యుఁడునైన తండ్రి♦జాడం గనఁగన్. ౧౯ 3074

ఎనుబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౧-వ సర్గము.

—శుక్రుఁడు దండునకు శాప మొసంగుట.—

చ. సురముని తీవ్రతేజుఁడగు ♦ శుక్రుఁడు కూఁతుచరిత్ర మెల్ల నా
తురపడి శిష్యుఁ డొక్కరుఁడు ♦ తోడ్కొని తెల్పఁగ వానితోడ న
త్వరముగ నాశ్రమంబునకు ♦ వచ్చి తుధార్తిని జాలఁ దూలుచున్
ధరణిరజంబు దేహమునఁ ♦ దద్దయుఁ గప్పడు పుత్రికామణిన్. ౧ 3075

క. అరజను దీనను గాంచెను;, నరుణరుచుల్ తన్నుఁ గ్రమ్మ ♦ నలరక తేజో
విరతిం బ్రత్యూషంబున, నుసుతరముగఁ గాంచుచున్న ♦ జ్యోత్స్నవిధమునన్.

క. తనతనయ బెండుపడి యే,మనఁ జాలక యుండఁ గాంచె ♦ నాతండు క్షుధా
ర్తిని బొందియుంటచే మిం,చెను రోషము ద్విగుణముగుచుఁ♦జిత్రగతులచేన్.

సీ. మూఁడులోకంబులఁ ♦ గూడ నొక్కుత్తున దహియించునట్టిచం♦దమున నద్ది
యడరఁగా శిష్యుల ♦ కనియె నీరీతిగా; నవిజితాత్ముండయి ♦ యవనిపతిత
నంది గర్వించుచు ♦ నతిశయాధర్మంబు గావించె, దండుఁ డి♦క్ష్వాకునసమున;
నయ్యది ఘోరమై ♦ యాగ్రహించిన యగ్ని శిఖవోలెఁ జూడంగఁ♦జెప్పఁ దగని

తే. యట్టి యాపత్స్వరూపమై ♦ యమరె; దుష్ట
బుద్ధియగు నీతనికి మృత్యు♦వు పరిసరము
నకు వెసం జేరెఁ, గాన నీ♦నరపతి కడు
మందునగ్నిశిఖం దాఁక ♦ మదిఁ దలంచె. ౬ 3078

చ. కన విన రాని పాపమును ♦ గాదన కీతఁ డొనర్చె నిట్టిరీ
తిని జెడుబుద్ధి యందులకుఁ ♦ దృప్తిగఁ బొందఁదగున్ ఫలంబు పా
పనిచయకర్మముల్ ఫలము ♦ బాగుగ నీయక పోవునే ధరన్;
గనుకనె యేడురాత్రముల♦కాలమునందు సభృత్యబంధుఁడై. ౭॥ 3079

క. తనపాపకర్మముల నాత్మను దలఁచుచు నంతమొందు ♦ దండుఁడు శతయో
జనపరిమితతద్దేశం,బును, శుక్రుఁడు చేయుఁ గాక ♦ బూదిగఁ బెలుచన్. ౮

ఆ. సర్వసత్వములును ♦ స్థావరంబులు జంగం,బులును పాంసువర్ష♦మున నశించుఁ
గాక దండువిషయ ♦ మేకడ నెందాఁక, నమరు నంతదాఁక ♦ నస్మదాజ్ఞ. ౯॥

తే. పాంసువర్షపరీతమై ♦ పరఁగుచుండఁ
గలదు సప్తదినంబుల ♦ కాల మింక;
ననుచుఁ గ్రోధాగ్నితప్తుఁడై ♦ యాస్థలమున
నున్న జనములఁ గాంచి యి♦ట్లొప్పఁ బలికె. ౧౦॥ 3082

క. స్థల మిది వాసార్హము కా, దలఘుజవం బొప్పఁగా స్థ♦లాంతరమునకున్
వెలుఁడు చింతిల్లక యని, పలికెను శుక్రోక్తుల విని ♦ బ్రాహ్మణు లెల్లన్. ౧౧

క. ఆయాశ్రమంబు వదలి త,దీయాటవి కంతికమున ♦ దివ్యస్థలమున్
రోయుచు సుస్థలమును గని, యాఁచువసిం గట్టుకొనిరి ♦ యాశ్రమసంక్తుల్.

చ. మునిపతి యెల్లమానులకు ♦ ముక్తిని నచ్చట నిచ్చి యొందు తా
వున నరు లెల్ల నుండుటయుఁ ♦ బొందుగఁ గూఁతును గాంచి యిట్లనెన్;
వనితరో! యీపదంబునసె ♦ వాన మొనర్పు సమాహితాత్మవై
వన మిది యోజనంబు లోక ♦ వందకు నూటిగనా సరస్సుగన్. ౧౩॥ 3085

క. సుకుమారకాంతిం బొల్పెడు, నగజా! యిటుం గాలు మొక్క ♦ యనువునఁబుచ్చన్;
జనకాత్మ యొప్పారు కాలం, బగుదెంచును నీదుసుగతి ♦ కాధారముగన్. ౧౪
క. సినుఁ జూచి నీవుసేసి,మున నుండెడు భూతముల స♦మూహంబులకున్
గననాతుండెడు న్పృహఁ గన్ఁపు, ను కాంగి యూర్త్రియూను♦ కాలమునందున్. ౧౫
ఆ. పాంసువర్ష మెంత ♦ ... సద్దాన, బాధ నొందకుండ ♦ నజలు నతము;
... ... ♦ ... చక్క గని విని, బ్రహ్మమానిపలుకు ♦ భద్రద మని.
క. మనమున దుఃఖించుచు న,ట్లనె యుండెడునంచుఁ బలికె ♦ ... తో;
మునిపతి యూర్మిని నేఁగొక,... ... ట్టఁ ♦ బనిచి వసించెన్.
క. అంతట నండునిరాజ్యం, బంతయు బలభృత్యవాహా♦...తముగ నం
క్రాంతంబయ్యెను శుచిదు,ష్కాంతజలాలను స ష్ట♦రాత్రములందున్. ౧౭
క. మునిపతి చెప్పినచొప్పున, జనపద మది యెల్ల భస్మ♦పాత్కృతమైనన్
గనుపట్టి రాజ్య మది ని,ర్జనుజంబయి శూన్యమైన♦మాడ్కిన్ రామా!. ౧౮
తే. వింధ్యశైలముశివమధ్య♦విలసితముగు
దేశ మయ్యది శ్రీరామ! ♦ దివ్యమౌని
శాపవశమున వికృతిసం♦స్థముయెుల్ల
నదిమొకలు దండకారణ్య ♦ మనఁగ నెగడె. ౧౯ 3092
క. మునులు నసించినతా వది, జనునాథా! యదియె మొకలు ♦ త్స్యానస్థలమున నొ
ప్పును జన్ము జనస్థానం, బనఁగా; సృత్స్యాంత మిచ్చి ♦ యంతయు నీకున్. ౨౦
క. వినిపింపఁబడియె ... చే;, నునము వినఁగోరి భూప♦నుందన! ప్రశ్నిం
చిననాఁకవు దానికి నో,య్యాఁ జెప్పినవాఁడ బదులు ♦ వార్షము గనుమీ
తే. ఇంక సంధ్య నుపాసింప ♦ హితము సుమ్ము
సరుయు మిది యందులకుఁ జగి ♦ యానురె వీరె
మానివరు లెల్ల జలపూర్ణ ♦ సుహిత కుంభ
హస్తులై యర్ఘ్యము లొసఁగ ♦ నరుగఁగలరు. ౨౧ 3095
క. పరితృప్తి నొందఁ జేయుచు, నిరుపమభ క్తిన్ జపించు ♦ నియతిం గని, రా
దరమున వారలతో భా,స్కరుఁ గొల్చుట యుక్తమనుచు♦త్స్యానురమునియున్.
తే. రామ! రఘుకులవారిధి♦సోమ! సూర్యుఁ
డస్తమింపంగఁ బోయెడు ♦ నట్టు లోట
జలము లుండెడుచోటికిఁ ♦ జనుము జలము
లను స్పృశింపుము సూర్యుఁ గొ♦ల్వంగ భక్తి. ౨౩ 3097

ఎనుబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౨ - సర్గము.

—రాముఁడు మరల నయోధ్యకు వచ్చుట.—

చ. అన విని మౌనివాక్యముల ♦ హర్షము నొంది రఘూద్వహుండు సం
ధ్యను గొలువంగ, నచ్చర ల♦హర్నిశముం గొలువంగఁ బుణ్యమై
తనరుసరోవరంబునకుఁ ♦ దానవు డేగి జపం బొనర్చె; నె
ట్లన జలముల్ స్పృశించి యప♦రాద్రికిఁ బోయెడుసూర్యు భక్తిచేన్. ౧౪

తే. గొలిచి పశ్చిమసంధ్యను ♦ గోర్కి దనరఁ
దా నుపాసించి మహితాత్ముఁ♦డైన కుంభ
భవుని యాశ్రమమును జేర♦వచ్చె; నంత
నమ్మునీంద్రుఁడు కందమూ♦లాదు లవుడు. ౨ 3099

క. పలువిధములైన లతలను, సులలితశాల్యన్నములను ♦ శుభగుణునకు భూ
పలలామునకున్ భుక్తికి, నలఘుతరప్రీతిఁ గూర్చె ♦ నంత నతండున్. ౩ 3100

క. అమృతోపమమగు నాయ,న్నముఁ జక్కఁగ ననుభవించి ♦ నరపతిసంతో
షముఁ దృప్తినొందియారే,యి మునీంద్రునిచెంతఁగడపె ♦ నెలమి మిగులఁగన్.

సీ. అరినిషూదనుఁడైన ♦ యారాఘవుఁడు తెల్లవాఱఁగా లేచి స♦ద్భక్తిఁ గాల్య
కృత్యంబులం దీర్చి ♦ హితమతి నాహ్నికకృత్యంబు జరపి ము♦నీంద్రుతోడ
గమనంబునకు నాజ్ఞఁ ♦ గరుణింపుఁడని వేఁడ నూహించి వందన♦మ్మొగి నొనర్చి
కుంభసంభవ! ముని♦క్షోణీశ! పురి కేగ నానతి వేఁడెద ♦ ననుమతింపుఁ

తే. డేను ధన్యుఁడ మీకృప♦నిందుఁ గంటి
గానఁ గృతకృత్యుఁడను మహా♦మౌని చరణ
దర్శనము చేయఁ గంటి నా♦త్మను బవిత్ర
ముగ నొనర్చుకొనన్ వత్తుఁ ♦ దగినయపుడు. ౫ 3102

చ. అని యిటు లాకకుత్స్థకులుఁ ♦ డాదృతిఁ బల్క మహాద్భుతంబుగాఁ
గనఁబడువాక్య మద్ది విని ♦ కస్రుమతిం బరితుష్టుఁ డౌచు నా
మునిపతి యాతపోధనుఁడు ♦ మోమున సుస్మిత మాడ నిట్లనున్
జనవర! యద్భుతం బగుచుఁ ♦ జాల ముదం బిడు నీసువాక్కులన్. ౬ 3103

క. వినినాఁడ ముదముఁ గంటిని, మనుకులవారిధిశశాంక! ♦ క్ష్మాపతివర! భూ
తనిచయముల నీవే పా,వనమూర్తివి క్షణము నిన్న ♦ వరుసం బ్రీతిన్. ౭

క. కనఁజాలుదురో వారలె, యనఘులు పావనమనస్కు ♦ లగుదురు స్వర్గం
బున కేగఁ జాలుదురు పూ,జను బొందం దగినవారు ♦ సత్యము సుమ్మీ!. ౧౦

క. ఘోరంబగుదృష్టిని ని,న్నేరైనం జూతురేని ♦ యేవున యముఁ డ
వ్వారిన్ దండించి మహా,రౌరవమునఁ ద్రోయుఁ జుమ్ము ♦ రాఘవరామా!.

క. పరిశుద్ధుండవు శ్రీరఘు,వర! భూతగణంబులందుఁ ♦ బరికింపఁగ నీ

ధర నిన్నుఁ దలఁచినంతనె, పరమం బగుసిద్ధి నొందు ♦ భవములయందున్.

క. చనవయ్య! క్రొన్న దోషం,బును బొందక భీతిలేక ♦ పూజ్యతరంబై
కనఁబడు నవ్వగ్రజునకై, జనులను బాలింపవయ్య! ♦ చక్కనిరీతిన్. ౧౭

క. గతి నీవె యెల్లవారికి, నతిమానుషుఁడవు మహాత్మ! ♦ యన విని వినయో
న్నతి దోసి లొగ్గి వలగొని, క్షితిసురముని నయ్యగస్త్యు ♦ సేవించి తమిన్. ౧౮

తే. ప్రాజ్ఞుఁడౌ రాఘవుఁడు మౌని♦పతిని భక్తిఁ
గొలిచి పుణ్యాత్మువలన ని♦మ్ముల మహాశి
షములఁ గైకొని యందున్న ♦ సాధువరులఁ
గొలిచి యవ్వగ్రజుఁడై ముదం ♦ బలరుచుండ. ౧౯ 3110

క. కనకాలంకృతపుష్పక,ము నెక్కి నమ్మొగుచున్న ♦ భూపతివరు రా
ముని నాశీర్వచనంబులఁ, దనిపిరి మును లెల్ల రట ని♦తాంతప్రీతిన్. ౧౬

సీ. అమరులు దేవేంద్రు ♦ నర్చించువిధమున నంబరతలమున ♦ నమలపుష్ప
కమునందు నున్న భూ♦కాంతుని గాంచిరి మును లెల్లఁ; గనకవి♦భూషితమగు
పుష్పకవరమందుఁ ♦ బొలుచు నా రాముండు జలధరాగమమున♦సలిలదముల
చెంతనున్నట్టి శ♦శివిధంబునం బొల్చె నర్ధదినంబున ♦ నానృపుండు

తే. పురమునకుఁ బోయి తనసౌధ♦వరమునందు
మధ్యకక్ష్యను దిగియె నా♦మాడ్కిఁ బుష్ప
కంబు దిగి కామగంబయి ♦ కాంక్షితరము
నైన దానిని బొమ్మని ♦ యాజ్ఞ చేసి. ౧౯ 3112

క. చను నీకు శుభంబగు నం,చన నయ్యది స్వేచ్ఛ నరుగ ♦ నచ్చట ద్వారం
బునను న్న భటునితో ని,ట్లను లక్ష్మణు భరతుఁ బిలువ ♦ మతివిక్రములన్. ౨౦

క. నారాకఁ దెలుపు, నారలు, భూరిపయుం బొప్ప రాఁగఁ ♦ బూనుదురని గం
భీరోక్తుల నాపతి యిడ, ద్వారస్థుఁడు పోయె నాజ్ఞఁ ♦ దలఁగొని యంతన్.

ఎనుబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౮౩ - వ సర్గము.

రాముఁడు రాజసూయము చేయఁబూనఁ గానుఁడు వలదని చెప్పఁగా నంగీకరించుట.

క. చని యతఁడు భరతలక్ష్మణు,లను గని రామోక్తులను నె♦లమిఁ దెలుపంగా
విని వారు రాఁగ నవ్వా,ర్తను దెలిపెను భూమిపాల♦తంమున కంతన్. ౧

క. కని ప్రియుల భరతు లక్ష్మణు, ననురాగముతోడ వారి ♦ నల్లన నాలిం
గనమున రంజిలఁ జేయుచు, జనపతి గారిఁ బలికె ♦ సహజన్ముతోన్. ౨

చ. ఒనరిచినాఁడఁ జక్కఁగ మ♦హోత్తమభూసురకార్య మేను నిం
కను వరధర్మసేతువును ♦ గప్రగతిం బరిరక్షణంబు చే

యను దలఁపోయువాఁడ; నది ♦ యక్షయ మవ్యయమంచు నామనం
బునఁ దలఁపోయువాఁడ నిదె ♦ పో యఘమోచనమార్గ మారయన్. ౩౫

తే. ధర్మమునె సంస్మరించుట ♦ తగినపనియొ
యింక నాయాత్మభూతులై ♦ యొసఁగు మిమ్ము
ననుజులం గూడి రాజసూ♦యంబు చేయఁ
దలఁతు నయ్యది శాశ్వత♦ధర్మము గద. ౬ 3118

సీ. శత్రుసూదనుఁడైన ♦ మిత్రుఁడన్ భూపతి రాజసూయమున ని♦ర్మలుని నగ్ని
సంతృప్తి నొందించి ♦ సత్వరంబుగ మిత్రత యనఁగఁ బడు సత్ప♦దంబునొందె;
రాజసూయ మొనర్చి♦రాజన్యుఁడౌ పాశధరుఁడు పొందెను బ్రీతి♦వరుణపదముఁ
జంద్రుండు ధర్మశా♦స్త్రంబుల నెఱిఁగినవాఁడౌట ధర్మైక♦పథముచేత

తే. రాజసూయంబుచేసి స♦ర్వజగములకుఁ
గీర్తిపదమైనలోకంబు ♦ నార్తిహరము
శాశ్వతంబును బొందెను; ♦ సహజులార!
యీదినమునందె నను గూడి ♦ యొసఁగు వేడ్క. ౮౫ 3119

క. పరికించి ధర్మమున్ మది, నిరుపమమాశ్రేయమెట్లు ♦ నిల్చునో మనకం
చరసి నయుక్తికముగ మీ, రురుతరధర్మంబు చెప్పు ♦ టొప్పుం జుండీ!. ౯

చ. అనుటయు వాగ్విశారదుఁడు ♦ ప్రాంజలియై భరతుండు పల్కె ని
ట్లని; పరమాత్మ! ధర్మమను♦నయ్యది నిల్చును నీదుచిత్తసీ
మను సకలోర్వి నీదయిన ♦ మానితశాసనమందె నిల్చు నిం
తని వచియింపరానిబల ♦ మట్టిదె విక్రమ మెన్న నీదెయౌ. ౧౦౫ 3121

క. గురుబాహూ! నిన్నున్ భూవరు లెల్లను దేవత లోగి ♦ బ్రహ్మను బోలెన్
ధరణీపతిశేఖరునిగఁ, బరమాత్మునిగాఁ దలంచు♦వారు సతంబున్. ౧౨ 3122

క. నిను మేముఁ దలఁచురీతిగఁ, జను లెల్లను దండ్రిగాఁగ ♦ స్వాంతంబులయం
దనవరత మెంచుచుందురు, ఘనబలశాలీ! ధరిత్రి ♦ గతి నీవె కదా ?. ౧౨౫

తే. ప్రాణులకు నీవె సతతసం♦త్రాణరూపుఁ
డవు గదా?; యట్టి నీవె భూ♦మివరనాశ
కరమయిన యజ్ఞ మిది చేయఁ♦గాఁ దొడంగు
టెట్లొ ? నృపవంశములు నశి♦యించుఁ జుమ్ము. ౧౪ 3124

సీ. [శశి రాజసూయాఖ్య♦నవ మొనరించిన తరువాతఁ దారకా♦సురుని యుద్ధ
మందు దెస్పరమగు ♦ నని చేయ నయ్యె; హరిశ్చంద్రుఁ డీయజ్ఞ♦రీతిచేత
క్షత్రియవంశనా♦శనభూతయుద్ధంబు చేయఁగా వలసె; ని♦శ్చింతనున్న
వరుణుఁడే యీమహా♦ధ్వర మొనరించి యద్దాని యంతమ్మున ♦ దారుణమగు

ఆ. సంగరంబు చేయ ♦ జలచరసంతతి, గ్రుందెఁ జుమ్ము; పరుల ♦ డెందమలరఁ

చేయుచుట్టిపనుల ♦ జేయుశత్రుం డిద్ది, చేయ ఘోరయుద్ధ ♦ మాయెడఁ దగె,
క. దానఁ భూతాళి చెడెఁ, భూనాయక! రాజసూయ♦మును జేయంగా
నానాభూతంబులకును, మానక నాశనము గల్గు♦మాట నిజంబౌ. ౧౯ 3126
క. క్రతు విది చేసిన రాజ, ప్రతతులకుం బౌరుషంబు ♦ భాసిల్లును వి
చ్యుతి గల్గు దాన భూతవితతికిం గోపంబు చాల ♦ దారుణము గదా?. ౨౦
చ. నరసగుణాఢ్య! శత్రుగణ♦సంతతభీకరవిక్రమా! మహా
పురుష! నృపాలశేఖర! వి♦భూతి నెసంగుచు నిన్నుఁ గొల్చి వి
స్తరయశమొందియున్న నృప♦సంతతిఁ జంపఁగరాదు; బుద్ధిమ
ద్వరుఁడవు చక్క నెంచి రఘు♦వంశచరిత్రముఁ గాంచి యుత్తతిఁ. ౨౧
క. భూతవ్రాతములకు హిత, మేతీరున గనునో దాని ♦ నెంచుము నీవే
భూతములకు నెల్లను గతి, యాతతి నద్దానిఁ ద్రుంప ♦ నేలా! చెపుమా!.
చ. భరతుఁడు సాధురీతి సుధ♦వర్షము పర్వినయట్లు పల్కఁగా
నిరుపమసత్యవిక్రముఁడు ♦ నీరజమిత్రకులోద్వహుండు భూ
వరపతి యాలకించి మది ♦ వర్ధిలు హర్షరసంబు ముంపఁగాఁ
గరము వెలింగె; నంత రఘు♦కాంతుఁడు కైకకుమారు సద్గుణుఁ. ౨౩ 3130
చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె నుది ♦ గాఢమునంబును బొందినాఁడఁ ద్వ
త్తిని గని యిండ నీదునుప♦దేశము మేలని తోఁచె ధర్మయు
క్తిని గని యానుడుల్ వెలసె ♦ దివ్యములై హితదాయకంబులై
జనపతిపుత్ర! యాధరిణిఁ ♦ జక్కఁగఁ బ్రోచుటఁ దెల్పుచుఁ గదా. ౨౪
సీ. ధర్మజ్ఞ! నీవచ♦స్తతి నూఁతఁగాఁ గొని క్రతునరంబయి మాను♦కప్రియకర
మయి యొప్పు రాజసూ♦యంబును మానితి; లోకపీడాకర ♦ మేకరణిని
నగుకార్యమును దెల్ప ♦ నలరువారలు మానఁగను లక్ష్మణాగ్రజా!♦తగశుభంబు
హితమును నగువాక్య♦మే బాలకుఁడు చెప్పగ్రహియింపఁదగునని♦కలదు నీతి
తే. బుద్ధిమద్వర్య! నీవాక్య♦ము విహితంబు
శుభము హితదాయకంబునై ♦ శోభిలుటను
నే గ్రహించితిఁ దత్కృతిం ♦ బింకఁ జేయ
యత్నమును మానెదఁ విల♦యద మగుటను. ౨౫ 3132

ఎనుబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౪ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుఁడు రామునకు వృత్రాసురునిచరిత్రంబును దెలుపుట.

చ. అని యిటు కైకయాత్మజుఁడు ♦ నారఘురాముఁడుఁ బల్క లక్ష్మణుం
డను నిటు రామునిం గని మ♦హామతిభూషణ! యశ్వమేధమం

చను క్రతువొండు పాపముల ♦ నన్నిఁటిఁ గూల్చును బావనంబుగాఁ
దనరును దానిఁ జేయఁదగు ♦ దావకచిత్తము సమ్మతించినన్. ౨ 3133

తే. దుస్తరం బది సర్వక్ర♦తువరమగును
బూర్వవృత్తము వినఁబడు ♦ భూమిపాల!
మహితచిత్తుఁడు వాసవుం ♦ డహితనూద
నుఁడు మహాబ్రహ్మహత్యచేఁ ♦ దడవు డస్సె. ౩ 3134

క. తరువాతన్ హయమేధా,ధ్వరమునఁ దత్పాపము క్షిఁ ♦ దా నొందెఁ గదా?
గురుబాహూ! విను దేవా,సురసంయోగంబు చెడిన ♦ సురరిపులందున్. ౩౪

క. దితిజుఁడు వృత్రాఖ్యుఁడు స,మ్మతుఁడై రాజ్యమ్ము చేసె ♦ క్ష్మాపాలక! వి
స్తృతి నూఱుయోజనమ్ముల, మితిఁ దత్త్రిగుణోచ్ఛ్రితంబు ♦ మే నతని కగున్.

క. అనురాగంబున మూఁడుభు,వనముల స్నేహమునఁ జూచు♦వాఁడౌట నతం
డనురంజకుఁ డన నెగడెను, విను నతఁడు కృతజ్ఞుఁ డఖిల♦విషయములందున్.

తే. ధర్మవేత్తయు సద్బుద్ధిఁ ♦ దనరువాఁడు
నగును గాన నె శ్రద్ధయు ♦ నమర ధర్మ
పాలనంబునఁ బృథ్విఁ గా♦పాడె నట్టి
వృత్రుఁ డఖిలవసుంధర ♦ వెలయఁ జేయ. ౭ 3138

క. ధర కామంబులఁ బిదుకుచుఁ, బరమాద్భుతరీతిఁ బొల్చెఁ; ♦ బ్రసవఫలములున్
వరమూలంబులు రసయుతి, ధరణిన్ విలసిల్లె నట్టి ♦ తరుణంబందున్. ౮ 3139

తే. ధరణి దున్నకయే పండు ♦ ధనము చాల, గల్గియుండును నాతని♦కాలమందు
నద్భుతంబుగఁ గన్పడు♦నవనితలము, భాగ్యయుతమయి వృత్రాను♦భవితమగుచు.

క. ఒకనాఁ డాతండు తపం, బకలుషమతిఁ జేయఁగోర్కె ♦ నంది యనుపమం
బు కదా యంచును జగతిన్, సకలశ్రేయఃప్రదాన♦చణమంచుఁ దగన్. ౯౪

తే. ఇతరసుఖ మెల్ల మోహంబు ♦ నిచ్చు నంచుఁ
దలఁచి పెద్దకుమారుని ♦ నిలిపి రాజ్య
పాలనంబునఁ బౌరుల ♦ నోలి నడిగి
మధుర కీశ్వరుఁ డితఁడను ♦ మాట దెలిపి. ౯౪ 3142

క. సురలకుఁ దాపం బిడు ని,ర్భరతపముం జేయఁ బూనె; ♦ వాసవుఁ డాక
ర్భరనాథు నియతి నెమ్మదిఁ, బరికించి సరోజనేత్రుఁ ♦ బరమాత్ము హరిన్. ౧౦౪

క. కన వైకుంఠమునకు వే,చని మ్రొక్కి వచించె నిట్లు; ♦ చక్రధరా! యో
దనుజవిరోధీ! వృత్రుం, డనుదనుజుఁడు తపము చేయ ♦ నాత్మనియతిచేన్. ౧౧౪

తే. జగము లన్నింటినిం దానె ♦ చక్క నాక్ర
మింపఁగాఁ బూనె బలమున ♦ మించు నతఁడు

ధర్మగతి గాన నేవానిఁ ♦ దాఁకి విజయ
మందఁగాఁ జాల నింక నా♦యసుర నారిల. ౧౨ 3144

క. ప్రణమూని తపము చేయఁగ, దితి పేంద్రుని వశ్యములగుఁ ♦ద్రిజగంబులు నీ
వతని మహోదారుని నుం,తతకైరి నుపేక్షచేయ ♦ ధర్మమె చెపుమా?. ౧౩

క. మనమున నీవే క్రోధం,బును గాంచిన వృత్రుఁ డుండఁ ♦ బోఁడు ధరిత్రిన్
వనజాక్ష! జగంబులప్పు, డనురాగము పొదలఁ జేయ ♦ నగు నీకనైనన్. ౧౪

క. నిను విభునిఁ బొందిి లోకము, లనూనసుఖసంపదలకు ♦ నాకరములుగాఁ
దనరెడుఁ గాక; మహాత్మా!, యనుగ్రహం చేయుమ స్తుత్య♦లం దున్నఁదగున్.

క. నీ వానరంబు చూపిన, నీవిశ్వము శాంతినొందు ♦ నెనఁగు నరుజమై
యోవిశ్వనాథ! నిన్నే, దేవత లిట వేఁడువారు ♦ తీవ్రత్వరతోన్. ౧౬ 3148

తే. వృత్రు వధయించి సాహాయ్య మిా♦విబుధులకును
జేయుమా సంతసంబు నీ♦ చేయుమా యా
మునన మే మున్నవారి మిా♦వని గొలుకు
శక్యమే గాదు వేరింబ ♦ సాఁదుపనము. ౧౭ 3149

ఎనుబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౫ - వ సర్గము.

—ఇంద్రుఁడు వృత్రాసురుం జంపి బ్రహ్మహత్యను బొందుట.—

చ. అనవిని లక్ష్మణోక్తులకు ♦ నారఘురాముఁడు మోదమంది యి
ట్లనియెను; వృత్రుఁ జంపి మ♦హాకథ యంతయు నాకుఁ జెప్పుమా
ఘనశరధి క్తి! యంచు నిపు♦ణాఢ్యుఁడు రాముఁడు పల్క లక్ష్మణుం
డనుపమగాథ దాని నిటు ♦ లారసి చెప్పఁగఁ బూనె శ్రద్ధతోన్. ౨ 3150

చ. వినుము నరేంద్ర! యింద్రుఁ డిటు ♦ వేఁడినఁ దద్వచనంబు నిర్జరుల్
వినట వచించువాక్యములను ♦ వారిజనాభుఁడు శ్రద్ధమీఱఁగా
విని శతమన్యుముఖ్యులను ♦ విమ్యతిసద్ధులన్ దగంగఁ గ
న్గొని యిటు పల్కె; వృత్రుఁడు వి♦కోపనుఁడౌ నని యెంచినాఁడఁజా!. ౩

క. కనుకన్ వృత్రునిపై నా,మనమున మనుకంపాంతరంగ♦మందల మగుచున్
ఘనరేడుఁ గావున నిత్తఱిఁ, గసలి ధనత్ప్రీతిక్రా ఆఁదు ♦ గాదు వధింపన్. ౪

తే. మీకు సుఖసంపదలు గల్గు ♦ మేలుచేయు, టది యవశ్యము నాకగు♦నట్లుగాన
వృత్రుఁ జంపుమపాయంబు ♦ నేను జెప్పు,వాఁడె సద్దాని వినిచేయు♦వలయునట్లె.

సీ. నా తేజమును జని♦న్నాయకత్వము దాల్చు సద్దానిఁ ద్రివిధమై♦యలరఁ జేయు
వాఁడె సద్దానిచే ♦ వాసవుం డా వృత్రుఁ జంపంగఁ గలుగునం♦శం బొకండు

వానవునిం బొందు♦ద్వైతీయమే వజ్రమునుబొందు మూఁడవ♦దనఁగ నొప్పు
నంశంబు భూమిని ♦ నాశ్రయించుచు దానవృత్రునిఁ జంపు దే♦వేశుఁ డనుచుఁ

తే. బలుకు నావిష్ణుమూర్తి భా♦షలను వినుచు
నమరు లట్లనె యగు సంశ♦యంబు వలదు
దానవాంతక! నీకు ము♦దంబు గలుగు
నసురవధమును గోరుచు ♦ నరుగుదు మిఁక. ౮౪ 3154

క. పరమోదారా! నీదగు, వరతేజముచేత నింద్రు ♦ భజియింప్రము స
త్వరముగ ననుచున్ శతమఖ,పురోగములు నొచు దేవ♦పుంగవు లెల్లన్. ౯౪

క. చనియెందు వృత్రనామక, దనుజుఁడు నివసించు నట్టి ♦ దారుణవనమున్
గని చొచ్చి యావరించిరి, వనమున నట స్వీయకాంతి♦భాసురు ఘనునిన్.

చ. దనుజగణేంద్రు వృత్రుని ని♦తాంతము మండెడు నగ్నిరీతి లో
కనిచయమున్ దహించు గురు♦కాంతిసముగ్రుని నంబరంబు నొ
య్యనఁ దపియింపఁ జేసెడు మ♦హత్తర తేజునిఁ జూచినంత భీ
తిని గని రాయమర్త్యు లెద ♦ ధీరత యెచ్చటికో వెసన్ జనన్. ౧౧౪ 3157

చ. ఇతని వధించు టెట్టు? లితఁ ♦ డెట్లు పరాజితుఁడౌనొ యంచు నీ
గతిఁ దలపోయుచుండ సుర♦కాంతుఁడు వజ్రము కేలఁ బట్టి యా
దితిజునిశీర్షముం దెగఁగ ♦ ధీరత వైచెను; దాన మస్తకం
బతులము ఘోరరీతిఁ దగు♦నట్టి మహోర్చులఁ గాల వహ్నియున్. ౧౩ 3158

క. తలఁ జెండురీతి వజ్రం, బలఘుగతిం బైనఁ బడిన ♦ యంత శిరం బు
జ్జ్వల తేజము పడె భూమీ,స్థలమున లోకములు సాధ్వ♦సంబును బొందన్.

ఆ. తగినరీతి విబుధ♦తల్లజుఁ డావృత్రుఁ, జంపి ఘనయశుండు ♦ సకలలోక
ములకుఁ బైననున్న ♦ యులఘుతనున్నను, జేరఁ బోయె మదిని♦జింతఁగలుగ.

క. సురనాథుఁ డిట్లు చనఁగా, గురుతరమగు బ్రహ్మహత్య ♦ కూడం జనె నా
తురముగఁ బైకొని యది యా, పురుహూతుని కుందఁ జేయఁ♦బూననతండున్.

క. అనయము దుఃఖించుచు నుం,డెను; శత్రువు తెగిన దేవ♦నిచయము పురుహూ
తుని గానక యనలునితోఁ, జని లోకత్రయమహేశుఁ ♦ జక్రిని భక్తిన్. ౧౭

క. కని పలుమఱు పూజించుచు, వనజాక్షా! నీవె గతి భు♦వనముల కెల్లన్
జనకుండవు భూతగణా,వనమునకై విష్ణు వనఁగఁ ♦ బరఁగితి సుమ్మీ. ౧౮

చ. దనుజుని జంపె నీదగు ని♦తాంతను తేజము బ్రహ్మహత్య యిం
ద్రుని గడు నేఁచుచున్నయది ♦ తోఁప దుపాయము మాకు మోక్ష మిం
కను గరుణింపవే త్రిదశ♦కాండపతీ! యుని వేఁడ నారివా
క్కును విని యిట్లు పల్కె హరి ♦ కోమలవాక్కుల మోద మబ్బఁగన్.

క. సను నింద్రుఁడు పూజించెడుఁ, గనుకన్ బుధసహూతుబాధ ♦ గాతింపక యుం
డను జేయువాఁడ నీకుఁ బ్రా,ననహాయమేధంబుఁ జేయ ♦ వలయు నతండున్.

క. సురల నుపేంద్రత్వము ని,ర్జరనాథునిఁ బొందు సాధ్వ ♦ సం బించుకయున్
బరికింప లేక యుండును, సురలార! యటంచుఁ జక్రి ♦ శుభతరభణితిన్.

తే. అమృతధారలు గురిసెడు ♦ నట్లు పలికి
వారి సంతృప్తి నొందించి ♦ వాసుదేవుఁ
డమరవినుతులఁ బొందుచు ♦ నాత్మలోక
మును దగం జొచ్చె దేవతల్ ♦ చనిరి తమిని. ౨౨ 3167

ఎనుబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౬ - వ సర్గము.

ఇంద్రుఁడశ్వమేధముచే బ్రహ్మహత్యను బాయుట.

చ. అని యిటు వృత్రు వజ్రమున ♦ నాయమరేంద్రుఁడు త్రుంచుటల్ వచిం
చిన రఘురామసోదరుఁడు ♦ శ్రీయుత తేజుఁడు లక్ష్మణుండు గా
థను బరిశిష్టభాగమును ♦ దా వచియింపఁగ నెంచి యిట్లనున్;
జనవర! దేవభీకరుఁడు ♦ చాలఁ బరాక్రమశాలి వృత్రుఁడున్. ౧ 3168

క. దురమునఁ దెగుటయు దివిజే,శ్వరుఁ బొందెను బ్రహ్మహత్య ♦ శక్రుండు మహా
సురుఁ జంపినపాపంబునఁ, జిరము వికారంబు నొంది ♦ కలవలపడుచున్. ౨

క. స్మృతిఁ బొందఁడయ్యె నెప్పటి, వితమున; నగ్గాట నతఁడు ♦ విశ్వాతీత
స్థితి నొందె విసంజ్ఞుండై, మతిపాటవమింత లేక ♦ మ్రాన్పడియుండెన్. ౩

క. ఈరీతిఁ గొంతకాల మ,పారతనుసంకుచితదేహ ♦ సర్పము గతి నా
భూరితరపాపపీడితుఁడై రాజ్యము తొలఁగ నుండె ♦ నట నెచ్చటనో. ౪

చ. సురపతి నష్టసత్త్వుఁడయి ♦ చోటు గనంబడకుండ దాఁగఁగా
ధరణియు నష్టతుల్యయయి ♦ తద్దయు నెండిన కాననంబులన్
గరము వికాసముం జెడఁగఁ ♦ గ్రాలకయుండె; జగంబు లన్ని యా
తురమును బొందుచుండెను న♦దుల్ జలపూరమడంగఁ గన్పడెన్. ౫ 3172

సీ. జలదముల్ లేనికాలము♦ములఁ బోల్చె ప్రాణములు నట్లు కన్పడియెన ♦ త్యాళిక్షోభ
మును బొందె వృష్టియే ♦ గనఁబడకుండెను; క్షీణించుచున్న ని♦శ్రీకలోక
ములఁ గాంచి సురలెల్ల♦ విష్ణు మూర్తి నెంబులుమును నిష్ణుమూర్తిఁ జెప్పినవిధమున
హయమేధమును జేయ♦నగు ననిపూనిరి మును లుపాధ్యాయులు♦ముందునడువ

తే. నింద్రుఁ డతిసాధ్వసంబున ♦ నెందునుండె
నచటికిం బోయి మోహితు ♦ నమరనాథు

బ్రహ్మహత్యాపరీతాత్ము ♦ బలవిహీనుఁ
గాంచి యాతనితోఁ గూడి ♦ క్రతు వొనర్ప. ౮ 3173

క. పూనిరి మహితాత్ముండగు, నానిర్జరనాథు బ్రహ్మ♦హత్య యడఁగఁగా
నానిర్మలహయమేధము, గానంబడె శ్రుతిహితముగఁ ♦ గడుఁ జిత్రముగన్. ౯

తే. అధ్వరంబు సమాప్తి ని♦ట్లుంద బ్రహ్మహత్య యాయమలాత్ముని ♦ నమరవిభుని
బాసి చెంతనె నిలువంగఁ♦బడివచింపు,నాకు నుండంగఁ దగినస్థా♦నంబు నింక.

క. అన విని సంతుష్టులు ప్రీతిని గాంచిన దేవతలు స♦తిస్థిరబుద్ధుల్
తనరఁగ నిట్లని పల్కిరి, వినుమా యోబ్రహ్మహత్య! ♦ వివరింతు మిఁకన్.

తే. నీదుతనువు చతుర్భాగ♦నియతిఁ గనఁగఁ
జేయుమా ముందు నీబాధ ♦ చెప్పరాని
దగును నా దేవవాక్కుల ♦ నాలకించి
మహితులౌ వారిపల్కులు ♦ మంచి వనుచు. ౧౨ 3177

క. తనమది నెంచుచు నింద్రుని, తనువున నివసింపరామిఁ ♦ దలఁచి పలికె ని
ట్లని వారితోడ; నాల్గుగ, నొనరించెద నాదుతనువు ♦ నోసురలారా!. ౧౩

సీ. ఒక్కయంశంబున ♦ నురుజలసంపూర్ణనదులందుఁ బఱమల్ ♦ నాల్గువార్షి
కములనఁబడువానిఁ ♦ గడపెదఁ బఱ్యాత్మ లగువారలం గాక ♦ యుపగతసుకృ
తాత్ములదర్పంబు ♦ హరియించుదాననై స్నానార్థమరుదెంచు♦జనులయందుఁ
గామచారిణినయి ♦ క్రాలుచు నుండెద; ధర నొకయంశంబుఁ ♦ దాల్చి సర్వ

తే. కాల మండెద నింద్రుని♦కాయమందు,వసతి లేదింకఁ గావునఁ ♦ బలుకుదాన
సత్యవాక్కుమఱొక్కయం♦శమునవనిత,లందువాసంబుఁగల్పించు♦కొందు నేను.

క. వనితలు ప్రాయంబునఁ జక్కనిరీతిని బొల్చువారు♦గా నుందురు వా
రిని గాంచి వసించెద నే, ననవరతము గాక నియత ♦ మగుకాలమునన్. ౧౪

తే. నే వసించెద మూఁడగు ♦ నిశలు మాత్ర
మవుడు తద్దర్పమును నేను ♦ నపహరించి
పురుషసంయుక్తి లేకుండఁ ♦ బూన్కిఁ జేయు
దాన మీ రొప్పవలయు స♦ద్యమము దీని. ౧౫ 3181

క. ధరణీసురహంతకులై, నిరతము సత్యేతరముగ ♦ నియతిగ దూషిం
తురో వారిఁ దురీయాంశత, సురలారా! పొందుదాన ♦ శూరత మెఱయన్.

చ. అన విని నిర్జరుల్ పలికి ♦ రాత్మఁ దలంచినయట్లె చేయు మీ
వనుపమశక్తిఁ గార్యముల ♦ నన్నిఁటిఁ దీర్తువు గాక స్వేచ్ఛగా
నని వచియించి దాని విడి ♦ యాదృతిఁ బ్రీతియుఁ దోఁప నింద్రు వం
దనములఁ దన్పి రాతఁడు గ♦తజ్వరుఁడై యలరారె నెంతయున్. ౧౬ 3183

తే. వేయిగన్నులనాథుండు ♦ విశ్వపాల,నమును బూనంగ లోకంబు ♦ లమలరీతిఁ

బోనలె సద్భృతసంకాశ♦ముగఁ దదీయ, యజ్ఞము గాగెన ఖ్యేంద్రుఁ♦డాచరింప.

తే. తురగమేధ ప్రభావంబు ♦ తోఁచు నిట్లు
రఘుకులార్ణవచంద్ర! శ్రీ♦రామచంద్ర!
రామ మహాభాగ! నొనరింపు ♦ మనఘ! యముగ
నశ్వమేధంబు బహుసుకృ♦తాధ్వరంబు. ౨౦ 3185

చ. అని ముని లక్ష్మణుండు విని ♦ సంతసముగాఁ దనయుత్తమంబుగాఁ
గనఁబడు వాక్యముం బలుకఁ♦గా మహితాత్ముఁడు శక్రతుల్యుఁడై
యనుపమమైన విక్రమము ♦ సత్కృతతేజము గల్గు రాఘవుం
డనుజుని బుద్ధికెంతయును ♦ మానసమున్ సంతృప్తి నొందెఁ దాన్. ౨౧

ఎనుబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౮౭ - వ సర్గము.

—శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునకు ఇలోపాఖ్యానము చెప్పుట—

చ. గురుతరతేజుఁడై నృపతి♦కుంజరుఁడై రఘువంశదీపమై
పరఁగెడు వాగ్విశారదుఁడు ♦ భానుకులాభరణంబు ప్రీతి సో
దరహితమొప్పు రామధరణీ♦వల్లభ. నీవచనంబు సూనృత
స్ఫురణము. వృత్రఘాతమును ♦ ఘోరతరక్రతుసత్ఫలంబునుస్. ౧౪ 3187

క. వినినాఁడ మఖం బట్టిద, మనఁ దగు; వినఁబడును గాదె ♦ యార్యా! మునుపు ప్ర
కృతిని తేజఃస్ఫూర్తి నిర్గమముఁ, గను బ్రహ్మాయుఁ బోలిన సరస ♦ యూర్జితుఁ డున్నన్.

సీ. బాహ్లీకాశ్వమందును ♦ బరమధార్మికుఁడును, శ్రీకాంతుండు మనసు♦చేఁగు నిలుఁడు
సత్యశీలుం బరిగాఁర ♦ దగ్ధారి యనఁ దగు వశమున నుండ ♦ వాద్యవిక్ర
మమునఁ జేసికొని నా♦నావిధంబులను బహుసమంబుగా భావించి ♦ చక్రనివిధి
రాజ్యంబుఁ బాలించె; ♦ రాజేంద్రుఁ డాతని సమానుండు దాతా ♦ నిర్జరులును

తే. గురుబలాఢ్యులు దైత్యులు ♦ కుంజరులును
నాగరాక్షసయక్షగం♦ధర్వులు సత
తంబుఁ బూజించుచుందు ర♦త్యంతబాధఁ
దొలఁగఁ జేసెడు భూపతి ♦ యితఁ డటంచు. ౧౫ 3189

క. అతఁడు కోపించినచో, భీతిల్లుఁ ద్రిలోకములును ♦ వీర్యంబున స
త్యాతతధర్మంబున నా, భూతలపతి యనుపమగుణుఁ ♦ బోలిచె నుతియై.

క. మఱి బరమోదారుండై, వితతయశం బంది భూమి ♦ వెలసె; మహీశుం
డతఁ డొకపర్యాయము మది, రతఁ దగు నొక కాన వేఁట♦రతి నాడఁబోలయర్.

* వృత్రఘాత మశేషేణ వాజిమేధఫలం చ యత్ - అనియూ.

చ. అనుపమచైత్రమాసమున♦యందు బలంబులు సేవకాళి వా
హనములు తోడ రా శతస♦హస్రముగా మృగసంతతిన్ బలం
బునఁ బొలియించె; వేఁటతమి ♦ పొందక యుండెను దృప్తి యెంతకున్
జనపతి యస్సుహాత్ముఁడు య♦శంబున మించఁగ నెంచి యాత్మలోన్. ౯

చ. చనిచని యామహాత్ముఁడు ని♦శాతశరంబులచే మృగాళులం
దునుముచు నేయరణ్యమున ♦ ధూర్తవిరోధి యముండు స్కందుఁ డ
త్యనుపమశక్తి యుద్భవము ♦ నందెనొ యాస్థలిఁ జేరఁబోయె; నా
వనమునఁ బార్వతిన్ సుదతి ♦ భద్రుఁడౌ శివుఁ డెంతొ వేడుకన్. ౧౦

క. సంతోషపఱచుచుండెను, వింతగ ననుచరులు వేన♦వేలుగఁ గొలువన్
గ్రాంతరివుం డాతఁడు తన, కాంతను సంతోషపఱుపఁ♦గా స్త్రీతనువున్.

తే. తాను గ్రహియించి గోపతి♦ధ్వజుఁడు చెంత
నలరుపర్వతనిర్ఝర ♦ మందు వేడ్క
నుండె; నావనభూమి స♦త్త్వగ్రపురుష
సత్త్వములును బులింగవృ♦క్షములుగూడ. ౧౧ 3195

క. వనితలవలె నయ్యెను; నా, వనినున్న మృగాళు లెల్ల ♦ వనితాసంజ్ఞం
దనరారె; నట్టియవసరమునఁ గర్దమపుత్రుఁడైన ♦ భూపతి యిలుఁడున్. ౧౨

క. శరముల మృగములఁ జంపుచు, నరిగెను దద్వనముఁ జేర ♦ నంత నతఁడు త
ద్ధర వ్యాళమృగపత్త్రిని,కరములు స్త్రీరూపములను ♦ గ్రాలుచునుండన్. ౧౩

క. కనుఁగొనె నంతటఁ దానును, ననుచరులును వనితలైరి ♦ యట్లగుటను నె
మ్మనమునఁ దలంచి శోకంబును మిగులం బొంది కృత్య♦మును దద్విధమున్.

క. హరకృతమని యెఱిఁగి మహా, త్తరభయమును బొందె; నంత♦దైవంబు మహే
శ్వరు శితికంఠుఁ గపర్దిని, శరణ్యుఁ గాఁ గోరి భృత్య♦సముదయయుతుఁడై. ౧౪

క. చని భవుని మఱుఁగు జొచ్చెను, జనపతి నాయిలుని గాంచి ♦ శంకరుఁడు వరం
బును గరుణించెడు దైవము, తనమోమున సుస్మితంబు ♦ తగ సతితోడన్.

తే. కర్దమప్రియనందనా! ♦ క్షత్రియముని
వర్య! ఘనబలరాజితా! ♦ వరనియమవి
భాసురా! సౌమ్య! లేలెమ్ము ♦ వరముఁ బురుష
తను వదలి వేఱు వరముఁ బొం♦దఁగను గోరు. ౧౫ 3201

క. అన విని శోకార్తుండై, తనకోరిక శంకరుండు ♦ పగదని పలుకన్
విని భవునివలన వేఱొక, టనఁదగు వరమును వరింప ♦ నాత్మఁ దలఁపమిన్.

ఆ. వగలఁ బొగిలి నృపతి♦వర్యుఁడు పార్వతి, కెరఁగి హృదయపూర్వ♦కేష్టభక్తి
నిట్లు వినుతి చేసె ♦ నీశాని! వరదాన,దక్ష! లోకజనని! ♦ ధన్యచిత్త!. ౨౨

క. నిను దర్శించుట సఫలం, బనఁ జనుఁగద? యట్లుగాన ♦ నాదృతి నన్నుం

గనుఁగొని కావుమ యనఁ దా,తనివ్యాప్తశీవాంఛ నెఱిఁగి ♦ ధరణివిభు మునిన్.
క. కరుణాదృష్టిం గన్గొని, హరుసన్నిధి నిట్లు పలికె ♦ నతిశుభదోక్తిన్
గిరిశునినస్తుతిచే నో, ధరణీశా! యీశుఁ డర్థ♦తోనుఁడౌను గదా?. ౨౮ 3205
క. సగ మేను గాన పన్నొక, నగమే యాచింపు వనిత♦చంద మ్మొకరాం
తగఁ బురుషాకృతిఁ గొంతగఁ, దగుకాలము గోరుకొనుము ♦ తలఁచినరీతిన్.
క. అని యనునృతమురీతిం దగి, యను త్రీసంబైనవాక్య ♦ మంబ పలుకఁగా
విని సంతుష్టస్వాంతం,బున రాజేంద్రుండు పలికెఁ ♦ బొంగెడువేడ్కన్.
సీ. దేవి! ప్రసన్నవై ♦ తివయేని నే రూపవిభవంబునన్ సాటి ♦ విశ్వమందు
లేక మానసం బొందు ♦ లీలాకురంగాక్షి నై యొక్కమాసంబు ♦ నందుఁ బురుష
తను గని యుండెద ♦ ననుమతింపుము యిట్టులన రాజువాంఛితం♦బును నెఱింగి
పార్వతి శుచిరాస్య♦పద్మయై యిట్లను; నీవు కోరినయట్లు ♦ గా వరంబు
తే. నిచ్చితిని రాజవర్య! నీ ♦ వెపుడు పురుష
తను గనంబాలుడవౌ యప్పు ♦ డన్విభావ
మును స్మరింపఁగఁ జాలవు ♦ వనితవైన
యప్పు పురుషతయును దెలి♦యంగ లేవు. ౩౧ 3208
క. అని పలికె సంత నాతఁడె, జనపదుఁడై మాస ముండె ♦ జగములలోఁ జ
క్కనిదనఁగను వనితయునై, తనరె నిలా దేవియనఁగఁ ♦ దా నొక నెలలోన్.

ఎనుబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౮ - సర్గము.

ఇలుఁడు స్త్రీరూపము నొంది వనమున విహరింపుచు బుధుఁడు కామించుట.

క. అని యిట్లు లిలానిషయం,బును దెల్పెడు గాథ రాము♦మూర్తి తెలుపఁగా
విని భరతలక్ష్మణులు మన,మున విస్మితులగుచు హస్త♦ముల నొగ్గి తమిన్.
క. రామునితో నిట్లని రా, భూమీశుని సుహితచిత్తు ♦ బుధనుతుని వినం
గా మది త్వరపడియెడు నో, రామా! వినవలతు మేము ♦ రాజచరితమున్.
క. నరపతి దుర్గతి యనఁదగు, తొలఁగరూపంబు నొంది ♦ ధర వర్తించెన్
బురుషుండై యెవృత్తిని, బరిగ్రహించెన్ మహీశ♦వర! తెల్పఁగదే?. 3
చ. అనుటయు సంతసంబు గని ♦ యాయనుజన్ములు తన్ను వేడఁగా
విని రఘురాముఁ డెంతయును ♦ విస్తృతమౌ కథ దానిఁ జెప్పెదన్
జనపతి యెట్లుగాఁ దిరిగె ♦ త్స్నాస్థలి నవిధ మెల్లఁ జెప్పెదన్
వినుఁ డిటు లామహీశ్వరుఁడు ♦ వింతగ సుందరనారియై యటన్. ౪ 3213
క. అనుచరులును వనితలునై, తనుఁ గొల్వఁగఁ దవ్వనమును ♦ దాఁ జొచ్చి విహా

రనిరతిఁ జరియించెను నా,వన మున్నతతరులతాలి♦బద్ధం బగుచున్. ౯॥ 3214

ఆ. అలరుచున్న నందు ♦ నాయతపద్మద,శాఖీర్ణమైన యిల యు ♦ సంప్రీగతిని
దిరిగె వాహనాళిఁ ♦ దేశువ విజనాడి,సిరివిశాలతరవి♦వరములందు ౭ 3215

సీ. ఆకాశనంబున ♦ నద్రికిఁ జెంతనె బహువిధఖగకుల♦పటల మొలయ
నుచిరప్రఖ్యమై ♦ శోభిల్లు సరసొండు వెలయుచుండెనుదానినిలయుఁ గాంచి
యందుఁ జంద్రాత్మజుం♦డైనట్టి బుధుని దేహచ్ఛాయ నలరారు♦నతని నుదిత
సంపూర్ణచంద్రుని♦చందంబునం దగువానిఁ దపస్స్ఫూర్తి ♦ వఱలువాని

తే. జలములకు మధ్యమంబగు ♦ స్థలమునందు
దుష్కరంబగు నియతిచేఁ ♦ దోఁచువాని
యశమునందగువాని వ♦యస్స్ఫురితునిఁ
*గామకరుఁ గాంచె మది యెల్లఁ ♦ గళవళింప. ౧౦ 3216

చ. సరసును జొచ్చి కాంతలయి ♦ చారుతనుద్యుతు లొప్పుచున్న య
ప్పురుషులఁ గూడి యాకొలను ♦ బొంక మడంగఁ గలంచె విస్మయా
తురమున; నంతటన్ బుధుఁడు ♦ తొయ్యలి నయ్యెడఁ గాంచి యెంతయున్
స్మరశరపీడితుండగుచు ♦ స్వాంతము దూలఁ దపించె నామెయున్. ౧౧॥ 3217

చ. జలములలోన మున్గుచును ♦ జక్కనిచేడెలఁ గూడి తేలుచున్
బాలసెడుకోర్కి నుండ; శశి♦పుత్త్రుఁడు రూపమునన్ ద్రిలోకకాం
తలను జయించి యొప్పనల ♦ తన్విశుభాకృతిఁ గాంచి చిత్తమం
దలఘువిచారముం గనియె ♦ నంగనవార్త నెఱుంగఁ గోరుచున్. ౧౩ 3218

క. సురకాంతల మించెడు నీ,తరుణీమణి యెవతెయొక్కొ ♦ ధాత్రిం గనని
ర్జరనారులందుఁ బన్నగ,తరుణులయం దసురవరని♦తంబినులందున్. ౧౩॥ 3219

తే. అచ్చరలయందు నిట్టిదా ♦ నాకృతిఁ దగు
నింతి మును పెన్నఁడును జూచి ♦ యే నెఱుంగ
నెవతయో యీమె యితరుఁ డీ♦యింతిఁ గొనక
యున్న నా కుద్దియా నీక ♦ నెన్న నేల?. ౧౪॥ 3220

క. అని చింతించుచు జలముల,కు నడుమఁ జలియించి యట్టె ♦ కోరిక పొంగన్.
జనుదెంచెఁ గూలమునకా,ఘనుఁడాశ్రమమునకుఁ బోయెఁ♦గాంతామణులున్.

చ. జలకము లాడి యాడి కడు♦సంతస మింపెనలార నాశ్రమ
స్థలమున కేగుదెంచుటయుఁ ♦ జక్కని ధర్మ మొనర్చు నాబుధుం
డలతరుణీగణంబు గనె ♦ నాతని వారలు గాంచి రంతటం
గలిగెఁ బరస్పరంబు తమి; ♦ కాంతల నందఱఁ గాంచి యాదృతిన్. ౧౬॥

తే. పలికె నిట్లని ధర్మాత్ముఁ ♦ డలఘుమతియు
నగు బుధుఁడు కాంతలార! యీ♦యంగనాతి

* యశస్కరం కామకరం తారుణ్యే పర్యవస్థితం-అనిమూ.

[illegible] ♦ [illegible]ందు
[illegible]! [illegible] ♦ నేటి [illegible]? ౧౭ 3223

[illegible] నాకు ♦ [illegible] [illegible]చే♦యక యనుటయు
[illegible] ♦ [illegible] [illegible]బులుగల♦యాపలుకుల
[illegible] ♦ [illegible] బలికి రిట్లని, మునీ!♦[illegible] యీమె
[illegible] ♦ [illegible] నసిశంబు భర్త లే♦[illegible]టవియందు

ఆ. [illegible] ♦ [illegible] [illegible]ము లలయుచున్న ♦ పలుకులవిని
[illegible] ♦ [1][illegible] [illegible] గ్రహించి దా[illegible]♦యతులశక్తి.

క. [illegible] [illegible] ♦ [illegible]తల వారిం
గర [illegible] బలికె; [illegible]లార! ♦ [illegible] బిచటన్. ౨౧

క. [illegible] [illegible]ము ♦ గడు రయమున మూ
లనిచ[illegible] [illegible]బులు, [illegible] దినుచు ♦ ననుదిన మెలమిన్.

ఉ. [illegible] ♦ [illegible] భర్త
లనుగ[illegible] ♦ [illegible]
శశి[illegible] ♦ [illegible] [illegible]
యధి[illegible] [illegible] ♦ [illegible] ౨౨ 3227

ఎనుబది[illegible]వ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౯ - వ సర్గము.

[illegible] ఫుండిన [illegible] [illegible] గనుట.

క. భ[illegible] [illegible] నెఱింగి ♦ భూరితరంబౌ
[illegible] [illegible], [illegible] ననిరి ♦ తగువినయమునన్. ౧

క. [illegible]మూర్తి ♦ ధన్యుఁడనుం డీ
ట్లని[illegible] [2]ధర్మ్యమె [illegible], [illegible] ♦ గాథను దానిన్.

తే. విను[illegible] నారీ[illegible] ♦ [illegible], [illegible]ముల[illegible]♦యున్నగేంద్ర
ము[illegible]ను [illegible]రంబు ♦ గనుచు నుం[illegible] లావణ్య♦ఖనిని నిలను.

క. కని నవ్వుచు నిట్లనియెన్, వినుమో [illegible]ము ♦ వెలసెను లేమా!
వనజారి చంద్రు[illegible], [illegible] ♦ [illegible]నికిన్.

క. తనయుం[illegible] భర్తం, [illegible] ♦ కాంతునిగాఁ గై
[illegible]! యనఁ, [illegible] ♦ [illegible]యునై. ౭౪

---

1 [illegible] - అనియూ. 2 [illegible] ధర్మాత్మా
అనియూ.

తే. ఒంటి నుండుట నాయిళ ♦ యుగుతరాంగి
కాంతిఁ జెలువారు చంద్రుని ♦ కమ్రసుతుని
గాంచి యిట్లని పల్కెఁ; నేఁ ♦ గామచరిని
నీకువశవర్తినిగ నైతి ♦ నెమ్మి నిపుడు. ౯॥ 3233

క. మనమున ననుఁ గోరితివే, ననూనసువిలాస మనుర ♦ సర్వసుఖములన్
గను కోర్కెరీతి ననుఁ గొని, యను నద్భుతపద్ధతిఁ దగు ♦ నావచనంబున్. ౬॥

చ. విని మది హర్షమంది ముని ♦ వృత్రహరుండగు సోమనందనుం
డనుపమకేళిలోలుఁడయి ♦ యాయిళఁ గూడి సుఖించె; మాధవా
ఖ్యనుదగు మాస మొందు తమి ♦ నావనితాసుఖయుక్తి నున్న యా
తనికి క్షణంబుగాఁ గడచెఁ ♦ దద్దయుఁ గాముకుఁడై చెలంగుటన్. ౭ 3235

సీ. అంత మాసం బొక్కఁ ♦ డారీతిఁ గడచిన నాయిళుండును బూర్ణుఁ ♦ డైనచంద్రు
ననుకరించెడు నాస్య ♦ మలరారఁ బురుషుఁడై శయనంబునుండియొ ♦ చక్క లేచి
శశినందనుని జలా ♦ శయమందుఁ దపమును సలుపుచుఁ బైకి హ ♦ స్తంబు లెత్తి
యాలంబనము లేక ♦ యలరారఁదాఁ గాంచియిలుఁ డిట్లుగాఁ బల్కె ♦ నెలమితోఁ బ;

తే. మునివరా! దుర్గమంబగు ♦ భూధరంబుఁ
జొచ్చితిని సేవకులతోడఁ ♦ జూడఁ బడరు
నాదు సేవకు లెం దేగి ♦ నారొ? చెపుము
యనఁగ నష్టసంజ్ఞుండగు ♦ నతనిపలుకు. ౧౧॥ 3236

క. విని చంద్రనందనుఁడు చక్కని వాక్కున నూఱడిలెడు ♦ గతి శుభరీతిన్
వినిపించె నిట్టు లో నృప!, యనుచరులన్ ఱాలవాన ♦ యంతముఁ గూర్చెన్.

తే. ఆశ్రమంబున నిందు నీ ♦ వతులవాత
సాధ్వసార్తుఁడవై యుండి ♦ శయనమంది
తివి గదా; యూఱడిల్లుము ♦ "తేఽస్తు భద్ర
మవ్యహా" మ్మంచుఁ బల్కె యి ♦ ట్లనియె మరల. ౧౩॥ 3238

క. మనమున భీతిం బొందకు, మనఘా! విగతజ్వరుండ ♦ వై ఫలమూలా
శనమున యథాసుఖంబుగ, వనమున నిట నుండవయ్య ♦ వసుధాధిపతీ!. ౧౪

చ. అన విని యామహీపతి స ♦ మాశ్వసితుండయి సేవకుల్ మృతిం
గనుటను దీనుఁడై యతనిఁ ♦ గాంచి వచించెఁ;ద్యజింతు రాజ్య మే
ననుచరు లెల్లఁ జావ క్షణ ♦ మైన సహింపను రాజనామముం
గని భగవంత! యాజ్ఞ యిడఁ ♦ గాఁ దగు నర్హుఁడ నేను దానికిన్. ౧౬ 3240

క. తనయుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు మానీ!, యనఘుఁడు సుయశుండు నాకు ♦ నలరునతం డే
పున నాదురాజ్య మేలును, ఘనుఁడై శశిబిందు వనఁగఁ ♦ గ్రాలెడుఁ జుమ్మీ.

* అహం కామచరీ సౌమ్య-అనిమా.

*తే. నాదు రాజ్యమ్ము నీ కగు ♦ నేది భృత్యు, రాండ్రెల్లను జెలువార ♦ భూరితేజ!
వారి విషయాసి యిందుండఁ ♦ గోరనాన, నంచుఁ బల్కుకుమయ్యా మ♦హాత్మ! నీవు.

చ. అని యిటు రామచంద్రుఁ డను ♦ నాశశిపుత్త్రకుఁ డద్భుతోక్తులా
యన్న విని సాంత్వపూర్వముగ ♦ నాతని కిట్లను; నిందు వాసముల్
జను నిరసింప నాకు నిప్పుడు ♦ క్ష్మాపతిపాలన! కార్దమేయ! నీ
మనముఁ దాపముం జెందకు ♦ మాలఘనుండవు గాన నొప్పనౌ. ౯॥ 3243

తే. ఉక్కసంవత్సరంబె యిం ♦ దుండి మంత
హితము నీ కొనరింతు నా ♦ నృపుఁడు బుధుని
నొరుగుకుం బుణ్యములఁ గూర్చి ♦ యొప్పుకర్మ
ములు నొనర్చి వానిగాఁ ♦ జెలిసి యుండె. ౧౦ 3244

తే. అతనిపలుకులు నాలించి ♦ యూతపస్వి
పల్కినట్టుల యూరని ♦ వాసమొప్పఁ
జేయఁగా నాలుగోనెలను ♦ స్త్రీత్వ మొంది
వత్సరమాసంబు సుఖయించు ♦ నాతనిఁ గూడి. ౧౧॥ 3245

క. పురుషత నొందఁగ మాసము, ధరణీశుఁడు ధర్మమార్గ♦తత్పరుఁ డగుచున్
జనపుల్ గాలము నిటు లా, ధనికోల్ నివసించి చంద్ర♦తనయునివలనన్. ౧౨

తే. నవనవమాసంబునందుఁ దన♦తనయునిఁ గనెఁగదా
జానుశ్రోణి యామయుగా♦జని యతండు
పౌల్పెను బుధునివలనఁ దనఁ ♦ బుట్టినంత
నిలయు ధర్మప్రమాణంబున ♦ నేలుమ నేని. ౧౩॥ 3247

క. ఉనిచెను బుధసన్నిధుఁడు, ఘనబలుఁ డాతనయుఁ డలరె ♦ గాంతినిబుధుఁడా
తనయుని గాంచుచుఁ దృప్తిం, గని పురుషీభూతుఁ డైన ♦ క్ష్మాపతి నిలునిన్.

ఆ. వత్సరాంతరమయి ♦ భాసిల్లు నాశిష్ట, మానవులు ధర్మ♦సహితకథల
నాత్మవేత్తగాను ♦ సలుపించుచుండెను, వంశ మెల్లఁ బాయఁ ♦ జిత్తమలర. ౧౫

ఎనుబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౦-వ సర్గము.

ఇలుఁ డశ్వమేధము చేసి యూర్జిత ప్రభావమున శాశ్వతపౌరుషము నొందుట.

చ. అని గుణధాముఁ డద్భుతక♦రావహమౌ తగు గాథఁ దెల్పినన్
విని గుణకీర్తిఁ గన్న రఘు♦వీరుఁడు కేకయరాజపుత్త్రికా
తనయుఁడు లక్ష్మణుండు ప్ర♦సన్నులు నిట్లని పల్కి; రాశశాం
కుని సుతుఁ డిట్టులాయిళను ♦ గోరిక నన్ను మొగంబు మెల్లఁగన్. ౧॥ 3250

---

* బుధ స్తు పురుషీభూతం స వై సంవత్సరాంతరం-అని మూ.

క. జరపిన యనంతరం బే,కరణిం గథ చెల్లఁ జెప్పఁ♦గాఁ దగుఁ దత్త్వం
బరసి యనఘ మధురోక్తులఁ, బరమోదం బలరఁ దన్నుఁ♦బ్రశ్నింపంగన్. ౭౫

క. విని యలరి వారి కిట్లని, వినిపించెం గర్దమాఖ్య♦విమలాత్ముని పు
త్రునిగాథ; నిట్లు పురుషతఁ, గనినట్టి యిలాఖ్య శూర♦గణనుతుఁ గనుచున్.

చ. నిరుపమబుద్ధిసంపదయు ♦ నిర్భరశక్తియుఁ గల్గు నాబుధుం
డురుతరకీర్తిశాలియయి ♦ యొప్పుట నానృపుశాపముక్తి నే
కరణి నొనర్పనో యనుచుఁ ♦ గ్రమ్మఱ నెంచి మహాత్ములౌ మునీ
శ్వరులను రాఁగఁ బంచె వర♦శక్తియుతాత్ముల యోగశాలురన్. ౮ 3253

సీ. సంవర్తనామకుఁ ♦ జ్యవనుని భృగుపుత్త్రు ననఘు నరిష్టనే♦మినిఁ బ్రమోద
నాహ్వయు దుర్వాసు ♦ నఖిలవేత్తల నాఁ బిలిపించి వాక్యరీ♦తుల నెఱుంగు
బుధుఁడు మిత్త్రుల ముని♦పుంగవులం గాంచి వచియించె నీరీతి; ♦ వసుమతీశు
డీగురుబాహు వీ♦యిళుఁడు కర్దమసుతుం డని మీ రెఱుంగుదు ♦ రట్టి లాట

తే. నితని కే పరితాపం బ♦హీనతరము, కలిగె నద్దానిఁ దొలఁగించి ♦ క్షమ్రయశము
కలుగునట్టులు గావింపఁ♦గాఁ దగు నన, వార లేమియొపల్కు న♦వసరమందు.

క. అరుదెంచెఁ గర్దమమునీ,శ్వరుఁ డచటికిఁ దేజమలర ♦ సమహావిప్రో
త్కరుఁడై యాతని వెన్కొని, యరుదెంచినవారిని వినుఁ ♦ డతిశుభమలరన్.

తే. క్రతువుల స్త్యవషట్కారు ♦ లతుల తేజుఁ
డైన యోంకారమానియు ♦ నరుగుదెంచి;
రంత వారెల్ల నిత రేత♦రాభిదర్శ
నమున సంహృష్టులై మహీ♦నాథుఁ గూర్చి, ౯౫ 3256

క. హితకాములు గావున నే, వితమున నీశాపముక్తి ♦ వెలయు ననుచుఁ బ
ల్కుతఱిని గర్దమమునిపతి, సుతునకు శ్రేయస్సు గోరి ♦ శుంభద్భణితిన్. ౧౦౫

క. మునివరులారా! నానుడి, వినుఁడీ! యీపార్థివునకు ♦ వితతశ్రేయ
స్సును గూర్చి పలుకువాఁడను, ఘనభైషజ్యంబు వేఱు ♦ గన్పడ దెదియున్

చ. పరముఁడు శంకరుండు సుర♦పాలకుఁ డావృషభధ్వజుండె భూ
వరునకు మందుగాఁ దగిన♦వాఁడు తురంగమమేధ మొక్కఁ డీ
తరుణమునందుఁ జక్కనిది ♦ దానిని వీడిన నన్యమైన య
ధ్వరము ప్రియంబుగాదు వృష♦భధ్వజు నాతనిఁ దృప్తుఁ జేయఁగన్. ౧౨

సీ. మనమందఱముఁ గూడి ♦ మఖవరం బద్దాని దుస్తరవ్రతముఁ బ్ర♦శస్తతరముఁ
బార్థివుహితముఁ గూ♦ర్పంగ యజింతము; నా విని యెల్లభూ♦దేవమాను
లతని కిట్లని పల్కి ♦ రశ్వమేధంబున నీశు నారాధింత ♦ మిది తగినది
సంవర్తుఁడను మునీ♦శ్వరుశిష్యుఁ డరిపురంజయుఁడు మరుత్తనఁ ♦ జను మునిపతి

తే. యశ్వమేధాధ్వరంబున ♦ నభవుఁ దృప్తి
నొందునట్లుగఁ జేయించె ♦ నుద్యనామున
నధ్వరం బది బుధునిదా ♦ నాశ్రమంబు
చెంతఁ జక్కఁగ సాగె వి♦చిత్రరీతి. ౧౫ 3260

క. మాఱుఁ డాయధ్వరవరమునఁ, బరమప్రమదంబు నొంది ♦ భవ్యయశంబుల్
ధరణిఁ జెలయింపఁగ నధ్వర మది సంపూర్ణమైనఁ ♦ దా హృష్టుండై. ౧౬

క. చనుదెంచి యిలునిసన్నిధి, మునిపతులం గాంచి యజ్ఞ♦మున దీనం దృ
ప్తిని బొందినాఁడ మీాభ, క్తిని మెచ్చితి బ్రహ్మమునిత♦తి ప్రియ మింకన్. ౧౭

క. ఒసరింపఁ దగును నిశ్చితి, జనవిభునకు శుభముఁ బ్రియముఁ♦జనఁగద చేయం
గను గోరుఁ డనఁగ నామునిఘను లెల్ల మహేశునూర్తి♦గణముల్ వినుచున్.

తే. పలికి రెంతయు శ్రద్ధచే ♦ నిలుఁ డితండు
పురుషుఁడయియే ప్రవర్తిల్లు ♦ భూతనాథ
కరుణనీయుంగఁ దగు నిదె ♦ వర మటన్నఁ
బ్రీతి సద్దాని నొసఁగె నా ♦ పృథ్విపతికి. ౧౯ 3264

క. వర మిట్టు లొసఁగి యాశం, కరుఁ డంతర్ధాన మొందె ♦ గాఢరుచుల్ భూ
నుతులకుఁ గన్పడకుండఁగ, మాఱుఁ జేగఁగ నధ్వరంబు ♦ సాంతం బైనన్. ౨౦

క. వరయోగదృష్టిగల యా, వరవిప్రులు నచ్చినట్టి ♦ భంగిం దగఁ బో
యిరి రాజు బాహ్లీకంబును, నరగున విడనాడి మధ్య♦జనపదమందున్. ౨౧

క. అనుపమసుఖదం బని యెంచి నివాసము చేసెఁ గీర్తి ♦ చెలువారఁగఁ బ
త్తనముఁ బ్రతిష్ఠానాహ్వయ,మును గట్టఁగఁ బంచి మంత్రి♦ముఖ్యులతోడన్.

ఉ. తాను వసించె బాహ్లిపుర♦తల్లజమందు మహాదినూదనుం
డైన ధరిత్రినాయకుఁ డ♦హార్యుఁడునౌ శశిబిందునామకుం
డానతభూపతిప్రకరుఁ ♦ డాన్నృతిమై నివసించె; నా ప్రతి
ష్ఠానమునం దిలుండను ప్ర♦జాపతిపుత్త్రుఁడు దోర్బలంబునన్. ౨౩ 3268

ఉ. ధారణిపాలనంబుఁ గుల♦ధర్మము లేవియుఁ దప్పకుండఁగాఁ
జారుతరంబుగా జరపె ♦ సంతతధర్మరతుండు గాన నా
భూరమణుండు కాలమునఁ ♦ బూజ్యతరంబు నను త్తమంబునౌ
సారసంభవామలవి♦శాలపదంబును బొందె నంతటన్;. ౨౪ 3269

తే. ఇలునినుతుఁడౌ పురూరవ ♦ సొంపు మిగుల
నా ప్రతిష్ఠానపత్తనం ♦ బట్టి యేలెఁ;
బురుషసత్తములార! యా♦తురగమేధ
మహిమ యిట్టిది యనుచు మీా♦మది నెఱుఁగుఁడు. ౨౫ 3270

క. తరుణీభూషుండగు భూవరుఁడయ్యెను బురుషుఁడుగను ♦ వసుధాస్థలి న
ధ్వర మిద్ది యాచరింపఁగఁ, బరమార్థము గల్గునంచు ♦ వర్ణించు శ్రుతుల్.

తొంబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౧ - వ సర్గము.

అశ్వమునకు వలయుపరికరముల నిర్మింప లక్ష్మణునకు రాముఁ డాజ్ఞయిచ్చుట.

చ. అని యిటు రామచంద్రుఁడు మ♦హోత్తరతేజుఁడు పల్కి లక్ష్మణుం
గని వచియించె ధర్మయుతిఁ ♦ గాంచినపల్కుల; నవ్వసిష్ఠమా
నిని ఘను వామదేవుని న♦నింద్యచరిత్రుని గాశ్యపాఖ్యుఁ దో
డ్కొని యిట కేగుదెమ్ము మఱి ♦ క్షోణీసురర్షిని దివ్యతేజునిన్. ౧ 3272

సీ. జాబాలినిన్ ద్విజ♦సత్తములన్ హయమేధంబుఁ జేయింప ♦ మిగులశక్తి
గలవారిఁ దోడ్కొని ♦ కడువడి రమ్ము; వారలతోడఁ దలపోసి ♦ రమ్యలక్ష
ణాభిరామము యజ్ఞ♦హయమును శ్రద్ధతో విడిచెద నంచన్న ♦ వినుచు నలఘు
విక్రముండగు రఘు♦వీరుని తమ్ముఁడు లక్ష్మణుం డరిగి యి♦లాదివిజులఁ

తే. దోడుకొని వచ్చి రాఘవు♦తోడఁ దెల్పె;
భూసురుల్ దేవసన్నిభుఁ ♦ బూతమతిని
బాదవందనధన్యుఁడై ♦ పరఁగువాని
వైరిదుస్సాధ్యవిక్రము ♦ శ్రీరఘువరు. ౨ 3273

క. దీవించిరి; ప్రాంజలియై, భూవిభుఁ డాద్విజులఁ జూచి ♦ పొంగుచు మదిలోఁ
బావనహయమేధముఁ దాఁ, గావించుకుతూహలమును ♦ గాంచి వచించెన్. ౩

శా. శ్రీరామోక్తుల నాలకించి గిరిశున్ ♦ శ్రీకంఠునిన్ వేఁడి యిం
పారన్ దక్షక్రతువర్యముం బొగడి చే♦యన్ శ్రేయముల్ గల్గు నా
గౌరీశుండు ప్రసన్నుఁడౌ ననుచు ని♦క్కంబున్ వచింపంగ గం
భీరార్థంబగు వారివాక్కు విని యా♦పృథ్వీశుఁ డత్యాదృతిన్. ౪ 3275

తే. తురగమేధంబు చేయంగఁ ♦ దోఁచు శుభము
లనుట కెంతయు నానంద ♦ మంది వారి
యనుమతిం బొంది సౌమిత్రి ♦ కనియె; నీవు
త్వరగ సాధుసుగ్రీవు ను♦దాత్తమతిని. ౫ 3276

క. క్రతుకార్యము చేయింపఁగ, జతనంబుగ రమ్మటంచు ♦ జంఘాలుర వే
గ తగం బంపుము వానర,వితతులతోఁ గూడి మఖము♦వేడుకఁ జూడన్. ౬

క. కృతనిశ్చయులై కపులను, హితులను జతగూడి రమ్ము ♦ తృప్తిగ దీనిన్
గ్రతువర్యము చూడం దగు, వితతసహాయంబు నాకు ♦ వెలయున్ నీతోన్.

సీ. భద్రంబు నీకగుఁ ♦ బరమముదంబున నంగదు గంధవ♦హాత్మజన్ము
నలుని నీలునిని బా♦టలుని గవాక్షుని గజుఁ బనసుని నింకఁ ♦ గలుగుహరులఁ

బిలువుము నే వారిఁ ♦ బిలిచినట్లుగాఁ గొంపము చ్చోలలోన ♦ దండిమగఁడు
సాహసంబున [illegible] ♦ చతురుఁడైన నగవాతుఁ భల్లకేతుని ధూమ్రు ♦ బలముతోడఁ

తే. బిలువుమా సాంబనంతుని ♦ విక్రమాఢ్యుఁ
బిలువు మాన్నతి మాద్ధేంద్రు ♦ వినతుఁ గేస
రిని గవయు నధినక్షని ♦ వినయామహితుఁ
నరయు మాస కార్యములయందె ♦ సమనవాని. ౧౩ 3279

తే. వీరు శతబలి సుషేణద్వి♦విదుల గంధ
మాదనుని వీరబాహుఁడు ♦ మాన్యుఁడునగు
నానుభావులని నింకను ♦ నచటఁ గలుగు
కపులఁ బిల్వుము హయమేధ♦కంబుఁ బూన.] ౧౪ 3280

క. దనుజులను గాపాచనులను, గొనుచు విభీషణుఁడు రాఁగఁ ♦ గోరితి యజ్ఞం
బును జూచి విక్రమంబున, [illegible] సహాయు ♦ మాదృతిఁ జేయన్. ౧౫

క. ధరణీపులు సుహితులు [illegible] కాంక్షలు సానుచరవి♦తానులు నగుచున్
నరసవమును జూపఁగ వచ్చుగాక నుదిచ్చఁ దీర్పఁ ♦ దోడన ప్రీతిన్. ౧౬

తే. ధర్మమున శ్రద్ధ గలిగి ♦ ధరణిదివిజ
వరుల దేశాంతరస్థితి ♦ నలరువారి
నశ్వమేధము చూపంగ ♦ నాదరమునఁ
బిలువుమా లక్ష్మణా! నాకుఁ ♦ బ్రియముఁ గోరి. ౧౭ 3283

క. మునుల మహాత్ముల సుతపో,ధనులను బిల్వంగఁ దగును ♦ [ధాతృపదమునం
దును స్వర్గమందు నివసిం,చిన మౌనులఁ గశ్యపాది ♦ సిద్ధసులతోన్. ౧౮

క. దారలతో శిష్యులతోఁ, గోరిక దీర్పంగ రాఁగఁ ♦ గోరితి నని య
వ్వారిం బిలుపింపుము యే,ధారణి నుండినను రాఁగఁ ♦ దగు మౌనివరుల్. ౧౯

చ. శ్రుతులఁ బఠించి శాస్త్రముల♦చొప్పు నెఱింగినవారి శిష్టన
మ్మతిని బుధ్యవారి సుహి♦మం దనగారినవారిఁ బిల్వుమా
హితవిధి సిద్ధసాధ్యుల న♦హీనతపస్విను లైనవారి నీ
క్రతుపరిచర్య [illegible] ♦ కామమునంబునఁ బిల్వు లక్ష్మణా!. ౨౦ 3286

తే. [illegible] మీమాంసవేత్తల ♦ వ్యాకరణవి
దులను బిల్వుము]; సూత్రధా♦రుల నటులను
నర్తకులఁ బాఠకా♦నాయకులను
బిలువుమా యజ్ఞమునయందుఁ ♦ బ్రీతి నింప. ౨౧౹ 3287

సీ. గోమతీవరనదీ♦కూలంబునందున్న నైమిశమనెడు వ♦నంబునందు
యజ్ఞవాటముఁ గట్టు ♦ నగు లక్ష్మణా! యద్ది ఘనముపావనతపో♦వనము సుమ్ము
[illegible] ♦ [illegible] నల్లరుల సంపు ♦ ధరణిదివిజ
వరులకుఁ దెలువుమా ♦ నిరతంబు వందలకొలఁది ధర్మజ్ఞులై ♦ చెలఁగుమునులు

తే. పరమపావనమైన యధ్వరము దీని, ననుభవింతురు గాక యావనమునందుఁ
దుష్టిఁ బుష్టిని బొంది యభీష్టముగను, గారవం బంది వచ్చిన వార లెల్ల. ౨౮౪
క. చనుదురు గాక పురంబుల;, కనసూయులు నగుచు ధర్మ మావృతిని నెఱిం
గినవాఁడ వౌట జనముల, మన మలరం జేయునట్టి మాడ్కిఁ బిలువుమా.
ఆ. బలిసినట్టి లక్షవరవృషభంబులు, తండులములు మోయఁ దగి వెలువడ
వలయుఁ దిలలు ముద్గములు మోసికొనిపది, వేలవృషభములును లీలమెఱయ.
క. చనవలయు ముందు నులవలు, మినుములు చణకములు నుప్పు మించినగతిఁ గై
కొని గోనెలెద్దు లేగం, జనవలయుఁ ముందు ముందు శత్రుబలహా!.
క. కనకంపునాణెములు వెండి నాణెములు చక్కఁ జూచి నేర్పున నొకకో
టిని నూఱుకోటులను గొని, చనవలయుఁ భరతుఁ డచటి సవనస్థలికిన్.
తే. త్రోవ నడుమను బణ్యవీథుల నమర్పఁ
దగును నటనర్తకులు నుండఁ దగును వంట
చేయువారును బ్రౌఢలౌ స్త్రీలు మెలఁగ
వలయు సత్కీర్తిఁ జెంపుమా సులలితముగ. ౨౯ 3293
చ. భరతునితోడ సైన్యములు పౌరులు పల్లియలందు నున్న స
త్పురుషులు బ్రాహ్మణోత్తములు పోవలయుఁ భయభక్తులొప్ప కిం
కరులును గోశపాలకులు కమ్మరి కొయ్యలు చెక్కువాఁడు న
త్వరగతి గుంపుగా మునుపె ధర్మము తప్పక పోవఁగాఁ దగున్. ౩౦౪ 3294
క. జననులు నాదునహోదర, వనితలు *హాటకతనుత్వభాసురయగు నా
వనితయు దీక్షానిరతిం, గనుపండితు లరుగఁ దగును గా భరతునితోన్. ౩౧౪
ఆ. వీరి నెల్ల ముందుఁ జేరుప భరతుండు, పృథుయశుండు నాకుఁ బ్రీతిదుండు
చనును గాక రాజసమితికిఁ దగు గేహ, ములు నొనర్పఁ దగును వలసినట్లు.
క. జనపతులసేవకులకున్, జనుఁ దగు గేహాళిఁ గట్టఁ జక్కఁగ నని యా
జనకకుమారీనాథుఁడు, పనిచెన్ సోదరుల కెల్లఁ బరమప్రీతిన్. ౩౩ 3297

తొంబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౨ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁ డశ్వమేధము చేయఁ బూనుట.

క. భరతాగ్రజుఁ డీరీతిగఁ, బరికరముల నెల్ల సిద్ధపఱుపఁ బనిచి స
త్తురగమును గృష్ణవర్ణము, పరఁగఁగ సల్లక్షణముల భాసిలుదానిన్. ౧
క. ధరణిఁ బ్రదక్షిణ మొనగుప, ధరణీశుఁడు విడిచి యశ్వతంత్రంబున సో

* కాంచనీం మమ పత్నీం చ-అనిమూ.

* నగు లక్ష్మణు బిలిపి స్వర్ణపత్నిం జంపి యజ్ఞవాటంబునకున్. ౨ 3299

చ. చని మునులకు వాస్తృప్తిఁ ♦ గా విప్రులకు సమ్మానితైన దానినిం
గనుఁగొని పార్శ్వముం గనియుఁ ♦ సద్గుణసుస్త్రీఁడు ధర్మరక్షకుం
డనఘుఁడు రామచంద్రుఁ డల ♦ యాధ్వరకృత్యము నందు నైమిశం
బున వసియించెఁగాఁ దమిని ♦ భూపతు లెల్లను వచ్చి యచ్చటన్. ౩ 3300

తే. కానుకలు నిచ్చి కొల్వంగ ♦ మానినుతుఁడు
చక్కఁగా వారిఁ బూజించి ♦ సకలవిధము
లైన పరికరములఁ జేసి ♦ నలరుపటగృ
హములు వారల నివసింప ♦ ననువు పఱిచె. ౪ 3301

క. అనుచరులం జేసి భూపతు, లను నానాపటవేశ్మములను ♦ హాయిగ నుండన్
జనపతి వారలఁ గన్నం,బును వస్త్రము లభినవస్తు♦వులఁ బానములన్. ౫

క. భరతుండు శత్రుఘ్నుం డును, బరమాదృతి వారి కీయఁ ♦ బంచిన నటుచే
సిరి వారు భక్తిప్రీతియుఁ, గరము విరాజిల్లు నట్లు♦గా స్తుతితతిన్. ౬ 3303

చ. ఘనమునులైన శిష్యులు వి♦శిష్టసుపుత్రుల తోడఁ గూడి రా
మునిజనులు శాసనంబుఁ గొని ♦ భూసురవర్యులకున్ నమస్కృతుల్
పొనరిచి వారి దక్షిణముఁ ♦ బూనఁగ; నంత విభీషణుండునున్
దనుజనితాయయుక్తుఁ డయి ♦ దానుణ తేజులుగాఁ జెలంగుచున్. ౭ 3304

క. గురుతరపదముఁ జేసిన భూ,సురవరులు కెల్లఁ దాఁ గు♦సుమహారములన్
నిరతముఁ బూజించుచు న,ధ్వరవాటమునందు నుండెఁ ♦ దత్సమయమునన్.

సీ. శుకీర్తి నా యజ్ఞ ♦ మేకవిధంబున విహితపదక్రమఁ గూడి ♦ వెలయుచుండె;
వాయుపరిక్షేపబలిమి ♦ యభిరక్షితంబున నధ్వరంబు లేక ♦ యనుదినంబు
జరుగుచుండెను; రాజ♦సు గ్రామములకు రాము సత్యవ్రతంబగు ♦ నధ్వరంబు
నాపగ నవిఘ్నమై ♦ ముగిసె ముల్లుచు పరిసర సమ్యక్ప్రంచె యా ♦ హయముఖమున

తే. విసరఁబడుచుండె; స్వేచ్ఛగా ♦ జనులు మాకు
నిమ్ము మిమ్మని వేఁడ వా ♦ రెల్లు తృప్తిఁ
గనుదురో యట్టు యిచ్చుచుఁ ♦ గనుగొనియాట
వారి నరయుచునుండి రా♦ భరతముఖులు. ౧౦ 3306

క. వల్లములఁ జేయంబడి, యుల్లంబున కింపుఁ గూర్చు♦మన్న వివిధరీ
త్యుల్ల సితభక్ష్యములనే, కొల్లలుగా నిచ్చుచుండ ♦ క్షోణిదివిజుల్. ౧౧ 3307

క. పరమానందముఁ గనుచుం, డిరి; యాచకు లెట్టివారిని ♦ నిమ్ము తత్పర నీ
వరవస్తువు కావలె నని, పరిమార్చక యడుగుచుండ ♦ పలు కదిఁ వెడలన్. ౧౨

తే. క్షణముగాని యాలస్యంబు ♦ జరుగకుండ
వనచరులు దానవులు కోర్కె ♦ వస్తువులను

* వివిధావచ నిక్షాణి గోధాని మాసాంతిష-అంచినూ.

వాని నొసఁగుచు నుండి ర♦ధ్వరమునందు
నందు మలినుండు దీనుండు ♦ నాతురుండు. ౧౭॥ 3309

క. ధనహీనుండును వెదకినఁ, గనరాకయె యుండె; హర్ష♦కలితజనులు గ
ల్గిన రామునియాయజ్ఞం, బనూనవిధి సాగె ననమ♦మై యాతతినిన్. ౧౮ 3310

సీ. స్థిరజీవులై మహా♦త్తరబుద్ధిమంతులై చెలఁగుమహర్షులు ♦ చిత్రరీతి
సాగునాయజ్ఞంబు ♦ చక్కఁగఁ గన్గొని మున్నెప్పు డీయజ్ఞ♦మునకు సాటి
యగునశ్వమేధంబు ♦ నవని సాగఁగలేదు నిశ్చయం బని పల్కి ♦ నెమ్మి నందె
యుండిరి; కనకంబు ♦ నొందఁగాఁ గోరిన నది యబ్బు, విత్తార్థి♦యైన ధనము

తే. దొరకు, రత్నార్థియైనచో ♦ వరమణులను
బొందు, రజతంబు గోరిన ♦ నొందు దాని,
సద్మములు వేడ నయ్యె వా♦క్షణమునందె
పొందు, వస్త్రమ్ము లడిగినఁ ♦ జెందు వాని. ౧౯॥ 3311

క. అనిశం బిచ్చుటకై పో,సినవస్తుప్రతతి గొప్ప ♦ శిఖరివలెం గా
ననగున్; సురనాథాంతక,ధనదాపోనాథయజ్ఞ♦తతులన్ గనమే?. ౨౦॥ 3312

తే. దీని కవ్వి సమాన మే♦తీఱున నగు?,నంచు మానులుదలఁచిరి;♦హరులు దనుజు
లర్థులకు వస్త్రధనముల ♦ నన్నమును ద,గంగసంపూర్ణహస్తులై ♦పొంగు వేడ్క.

క. మన మలర నొసఁగుచుండిరి;, జనపాలకసింహుఁడగుచు ♦ శత్రుభయదుఁడై
వినుతగుణాకరుఁడగు రా,మునియజ్ఞ మ్మొక్కవర్ష♦ముగఁ గొనసాగెన్. ౨౧

తొంబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౩ - వ సర్గము.

{ కుశలవులతో వాల్మీకి యశ్వమేధముఁ జూడఁ బోయి వారిచే రామాయణమును బాడించుట. }

చ. జనపతిపుంగవుండు రఘు♦సత్తముఁ డీకరణిన్ మహాద్భుతం
బనుపమ ముత్తమంబువగు ♦ నధ్వర మాదృతిఁ జేయుచుండ శి
ష్యనికరసేవితుండు ముని♦సత్తముఁ డాదికవీంద్రుఁ డద్ది చూ
చు నెలమి వచ్చె; దివ్యమయి ♦ చూడఁగ నద్భుతమైనదానిసిన్. ౧॥ 3315

క. కనుఁగొని వాల్మీకియు నె,మ్మనమున నానంద మంది ♦ మఖవాటముచెం
తను బర్ణశాల నిర్మిం,చెను శిష్యులతోడ నటవ♦సించెను వేడ్కన్. ౨ 3316

చ. పరమమునీంద్రుఁ డచ్చటనె ♦ బ్రాహ్మణమానిగణావృతుండునై
ధరణిపపూజితుండునయి ♦ తా వసియింపఁగ రాజపుత్రకుల్
త్వరపడి యన్నమూలఫల♦వైభవయుక్తములైన బండ్లని
ల్పిరి మునిధానమందు; ముని♦పేరుఁడు మంజుల తేజుఁ డాదృతిన్. ౩॥ 3317

ఆ. అన్న నేను యాగముల ♦ నల రాకుసనమున, నట వసించి తనదు♦నంతికమున
నున్న శిష్యయుగము ♦ నెన్ని [illegible] పోయి, శ్రేష్ఠనెలయు మౌని♦సభలయందు.

క. శ్రీరామాయణ మిల్లను, [illegible] ఫక్కిఁ ♦ జక్కఁగఁ బాడం
[illegible], [illegible] గాంచి మౌని♦వర్యుఁడు మఱియున్.

క. పరిషత్సభలందు [illegible] సమములందు నృపసభలందు మహీ
శ్వర [illegible] నుందుఁ ♦ బాడఁగవలయున్. ౯

సీ. యాజ్ఞికులు [illegible] ♦ నట్టి [illegible] మందు ఋత్విజుల్ తగ విచా♦రించుపట్ల
నేను [illegible] చా♦గేయమ్ము [illegible] పాడఁడీ చక్కని♦భంగి మెఱయ;
[illegible] గిరి♦[illegible] మందు జనియించి స్వాదుశబ్దంబులై ♦ బహుళములయి
[illegible] ♦ ఫలములు [illegible] మొ[illegible] డె♦క్కరణినైన

తే. [1]శ్రమము బొందకుఁడీ; మూల♦[illegible] ఫలము
లను [illegible] దిని [illegible] ♦ [illegible] ంబుగ నగు
మన [illegible] ♦ చని [illegible]
చుండుఁడీ [illegible] ♦ [illegible]. ౯ 3321

క. [illegible] మంచి, [illegible] వినఁగ ♦ ముదము గనిరన్
వినిపింపుఁడీ [illegible] సర్గ♦ములు దినమందున్. ౧౦

తే. మధుర [illegible] ♦ మా[illegible], నిబద్ధంబుగా నేను♦మున్ను చెప్పి
నట్లుగాఁ బాడుఁడీ [illegible] ♦ [illegible] ంశుద్ధిఁ జొప్పకుండుఁ డే♦కరణినైన.

క. ఫలములు మూలంబులు [illegible] ♦ మునులకు ద్రవ్యం
బు [illegible] ఫలము [illegible] వేనరివృత్తు ♦ లేర్పడఁ జెవుఁడీ.

క. అని యడిగినచోఁ [illegible] ♦ ముఖ్యాంతేవా
సిని [illegible] ♦ సకలజనులకున్. ౧౩

సీ. ఇవియు [illegible] ♦ [illegible] మున్నన్నఁడున్ విన♦కున్నయట్లు
చక్కని [illegible] ♦ [illegible], నా సంప్రాప్తి నొం♦దంగఁ జేసి
సాధ్వ[illegible] శే♦చందంబునం బొంద [illegible] సంక్షేపరా♦మాయణాది
గా [illegible] ♦ గ్రంథంబుఁ బాడుఁడీ యితరస్థలంబుల ♦ నెట్టులుందు

తే. రట్లు యుండక జనపతి♦యంతికమునఁ
జాలమర్యాదగాఁ బాడఁ♦జను నతండు
తం[illegible] ♦ ధర్మకీర్తి
[illegible] ♦ రాదరమున. ౧౪ 3326

1 న యాస్యథ శ్రమం [illegible] ఫలా[illegible]-అనిమూ. 2 లోభ [illegible] కర్తవ్య
స్స్వల్పోపి ధనకాంక్షయా-అనిమూ.

క. రేపటిప్రభాత మాదిగ, నేపట్టున నేని శ్రద్ధ యే యాఁతగ నా
భూపాలునికథఁ బాడుం, డేపద్ధతి నే వచింప నెలమి వినితిరో. ౧౬ 3327

తే. అట్లు తంత్రీలయాన్వితం బై మనోజ్ఞ
మైన రామాయణంబు నయ్యమునఁ బాడుఁ
డనుచు బహుళభంగులం బల్కి యా మునీంద్రుఁ
డమలచిత్తుండు మౌనంబు నాశ్రయించె. ౧౭ 3328

క. జనకసుతాతనయుల నా, ముని యుపదేశించినట్లు భూపతి యజ్ఞం
బొనరించెడు చోటికిఁ జయ్యనఁ బోయిరి; *శత్రుహరణులో నాసహజుల్.

చ. చని యిటు లాసహోదరులు సన్ముని చెప్పిన కాంతమంగళం
బును నొడఁ గూర్చుభాషలను బొంకముగా వచియించి రశ్వినుల్
ఘనుఁడగు భార్గవుం డెలమిగాఁ దెలుపన్ గ్రహియించినట్టు లా
మునిపతివాస మందె సుఖముల్ దగ నిద్దురఁ బొందుచున్ నిశన్. ౧౯

తొంబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౪ - వ సర్గము.

కుశలవులు గానము చేయ రామాయణమును శ్రీరాముఁ డాకర్ణించుట.

క. తెలతెలవేగినఁ గృత్యం,బులఁ దీర్చి కుశుండు లవుఁడు పూజితసుహుతో
జ్జ్వలవహ్నియట్లు వెలుఁగుచు, నెలమిన్ మునిపంచినట్టులే తద్గాథన్. ౧

క. సురుచిరగతిఁ బాడిరి; భూ,వరమౌళియుఁ బూర్వమౌనివరనిర్మితమై
సరసంబై పఠనార్హ,స్వరసంయుతమై మనోజ్ఞసరణి వెలయుచున్. ౨

ఉ. గానము చేయఁగాఁ దగి నికామముదం బొనఁగూర్పఁ జాలి తం
త్రీనియుతిం దనర్చి లయరీతిని బొల్చి ప్రమాణబద్ధమై
మానసపద్మముం జెలఁగుమాడ్కి నొనర్చెడుగాథ దాని నా
మౌనిమహేంద్రుశిష్యు లనుమానము లేకయె పాడుచుండఁగన్. ౩ 3333

క. వినియెన్ రాముఁడు చక్కఁగ, మన మానందాంబురాశిమగ్నం బగుటన్
జనపతి యజ్ఞాంతంబున, మునివరులం బౌరవరుల భూపతివరులన్. ౪ 3334

క. సరసమతులైన సూర్యు,త్కరమును బౌరాణికులను క్ష్మాసురవృద్ధో
త్కరమును వ్యాకరణజ్ఞుల, స్వరలక్షణవేత్తలయిన సాధుద్విజులన్. ౫

సీ. లక్షణవేత్తలై లయవిదుల్ గా నొప్పు గాంధర్వులం బౌరగణమునందుఁ
బెద్దలౌ వారలఁ దద్దయు నేర్పుచేఁ బాదాక్షరసమాసపద్ధతులను
జక్క నెఱింగిన చతురుల సిద్ధాంతులను క్రియాకల్పంబులను దెలిసిన
వారల సాధుకావ్యములందుఁ బాండితిఁ దగినవారల భాషతత్త్వమెఱుఁగు

* నిర్జగత్తు దరిందమా-అనిమ్మా.

తే. వారి నింగితవేత్తలో♦వారి హేతువాదులో వారి నాచార♦పరతఁ గనిన
వారి వచనంబులందు నే♦ర్పరులుగాఁగ, ఛందసు వారిని ఛందస్సు♦తత్త్వవిదుల.

క. *పలువిధములో పురాణం,బుల నెఱిఁగినవారి వేద♦ములఁ బఠియింపం
గలవారిఁ జిత్రకర్మం,బుల నెఱిఁగినవారి వృత్త♦ముల సూత్రములన్. ౯

తే. చక్క నెఱిఁగిన ప్రౌఢుల♦శాస్త్రవిదుల, నీతివేత్తల వేదాంత♦రీతి నెఱుఁగు
పండితులఁ దత్ప్రబోధన♦పరులు నైన, జ్ఞానులన్ బిల్వఁగాఁ బంచి♦సభను జేర్చి.

క. బాలుర గాయకవరులను, శీలురఁ బిల్వంగఁ బంచె♦సిద్ధమునులు భూ
పాలురు వారలపాటల, నాలించి తదీయరూప♦మాధృతిఁ గనుచున్. ౧౦

క. కనులం ద్రావెడుపోలిక, జనపతినిన్ బాలకులను♦ జక్కఁగ మఱియున్
గని యిట్లు చెప్పుకొని రొ,క్కని కొక్కరు తత్సభన్ ద♦గన్ మధురోక్తిన్.

చ. ఇరువురు వీర లీక్షితిప♦హేంద్రుని రాముని జూచినట్టులే
వరిసఁ గనంగఁ గానంబడుచుఁ♦ జక్కనిరూపున నున్నవార లీ
యిరువురు సోదరుల్ జటల♦నే ధరియింపక చాయసక్కలాం
బరములఁ గట్టకున్న రఘు♦వర్యుఁడు వీడన యట్టిరీతినన్. ౧౨ 3341

క. కనఁబడుదురు భేదం బే, మని చెప్పఁగ వచ్చు? వీరి♦ నరయఁగ బింబం
బునుండి బింబ మునయిం,చినరీతిగ రామునుండి♦ చెలఁగినరీతిన్. ౧౪

క. పరికింప నాటకం బీ, వరుసను శ్రుతిహితముగాఁగఁ♦ బలుకుచునుండన్
ఇరువురు మునిశిష్యులు రఘు,వరుగాథను దివ్యభణితిఁ♦ బాడఁగఁ బూనన్.

క. అతిమానుషగాంధర్వం, బతిమధురం బగుచు నప్పు♦డలరె; నచట నం
స్థితిఁ గన్న శ్రోత లెవ్వా, రతిమానుషగానమును స♦మాధృతి వినుచున్.

క. పొందగు నంత్యప్తి నదే, చందంబున; నంత మొదటి♦సర్గము మునిరా
డ్బృందారకుఁడౌ నారదుఁ, డందంబుగఁ జెప్పెఁ బూర్వ♦ మద్దిమొదలుగన్.

తే. పాడఁ జొచ్చిరి వాల్మీకి♦పల్కినట్టు
లిరువదియొ సర్గ లాదిగ♦ మొదటఁ బూర్తి
యైన పవరాహ్ణమున రాముఁ♦డాదరమునఁ
బల్కె వింశతిసర్గసం♦భవముదమున. ౧౬ 3346

క. కొనుఁడీ పదునెనిమిదివే, లని లెక్కింపంగఁ బడిన♦ హాటకముల నో
మునిశిష్యులార! యింకే, మనమునఁ గలదేని వాంఛ♦ మానక చెపుఁడీ!.

క. అని యడిగి వీరి శిష్యుని, యనుబన్నునితోడఁ బలుక♦ నాలత్మణుఁ డా

* ఛందోవిదః పురాణజ్ఞాన్-అనియూ. ఇంతకుముం దైదవ శ్లోకమునందు పౌరాణికాంశ్చబ్ద విదః-అనియున్నది. పౌరాణికు లనఁగాఁ బురాణమునందలి యర్థమును జెప్పువారనియు, పురాణజ్ఞాన్-అనఁగాఁ బురాణముల నెఱింగినవారనియు గ్రహింపనగు.

కనకముల వేయువేయుగ, ఘనమోదం బంది యీయఁ♦గా నానహాజుల్. ౧౯

చ. కనుఁగొని యానువర్ణముల ♦ గాఢతరంబగు విస్మయంబునుం
గని గ్రహియింప కిట్లనిరి; ♦ కాననవానుల మేము మూలముల్
వనముననున్న పండ్లు దిను♦వారము హాటక మిద్ది యేల? యే
పనికి వ్యయించువార మని ♦ పల్కినమాటల నానభాసదుల్. ౨౦ 3349

సీ. కౌతూహలమునఁ జ♦క్కఁగ నాలకించుచు విస్మయం బొందిరి ♦ విభుఁడు నట్టి
యాశ్చర్యరసమగ్నుఁ ♦ డయ్యె; నంతట రాముఁ డానహాజన్ముల♦నాదృతిఁ గని
కావ్యసంశ్రవణని♦కామమోదంబున వారియాగమనంబు ♦ భూరి తేజ
మలరఁగాఁ బ్రశ్నించె; ♦ నర్భకులార! యీకావ్యప్రమాణసం♦ఖ్యయది యెంత

తే. యెంతవఱ కిందునం గథ ♦ యెఱుఁగనగును?
గర్త యెవ్వండొ యీభూరి♦కావ్యమునకు
నమ్మహాముని యెందుండు? ♦ ననిన రాము
పలుకు లాలించి వారలు ♦ పలికి రిట్లు. ౨౧ 3350

క. మునిపతి వాల్మీకియె యీ, ఘనకావ్యంబునకుఁ గర్త ♦ కమ్రచరిత మె
ల్లను దీని మీకుఁ దెల్పం, జనునని మాకాజ్ఞఁ జేసె ♦ సన్ముని యతఁడే. ౨౨

క. క్రతుశాలచెంత నున్నాఁ, డతులితతేజుం డతండె ♦ యాదృతి నెందుం
బ్రతిలేని యిట్టికావ్యము, మతివిభవ మ్మలరఁ జేసె ♦ క్ష్మాపాలవరా!. ౨౩

క. ఇరువదినాలుగువే లని, పరిగణితము శ్లోకసంఖ్య ♦ [1]భార్గవుఁడు మునీ
శ్వరుఁడగు వాల్మీకియె భూ,వర! సర్గంబులను [2]నైదు♦వందలు గాఁగన్. ౨౪

ఆ. [3]పరమనియతిఁ జేసెఁ ♦ బరఁగు నుపాఖ్యాన,శతము కాండములిట♦షట్సంఖ్య
వెలయు నేడవదిగ ♦ వితతమౌ నుత్తర,కాండ మిలునిచరిత ♦ కడపటి దగు.

క. ఒనరించె నీరీతిగ నా, మునిపతి మాగురువు చరిత♦ము భవత్కథ ను
మ్మనఘా! యీకావ్యశ్వరు, ఘనచరిత మ్మిందుఁ జక్కఁ♦గా నలరారున్. ౨౬

ఆ. జీవితంబునందుఁ ♦ జెలఁగుశుభాశుభ, మిందు వర్ణితంబు ♦ సుందరముగ;
నోమహారథా! మ♦హోజ్జ్వలవిక్రమా!, దీని వినఁగఁ గోర్కిఁ ♦ బూనుదేని.

క. మనుజేంద్ర! యశ్వమేధం,బు ననంతరమందు సుఖముఁ ♦ బొందుసమయమం
దునఁ దమ్ములతోఁ జక్కఁగ, వినఁ దగు నన రాఘవుండు ♦ విని యానుడులన్.

క. వినిసల్లి చేయఁ దగునం,చని వారలఁ బోవఁ బంచె ♦ ననుజులు మోదం
బున వాల్మీకి మహాముని, గనఁబోయిరి; రాముఁ డంత ♦ క్ష్మాసురయుతుఁడై.

క. గురుబుద్ధులైన క్షత్రియ,వరులం దాఁ గూడి యజ్ఞ♦వాటంబున కా
దరమునఁ దద్గానమనో,హారతకు సంతోషపడుచు ♦ నరిగె సుముఖుఁడై. ౩౦

---

1 భార్గవేణ తపస్వినా-అనిమా. 2 పంచసర్గశతానిచ-అనిమా. 3 ఉపాఖ్యానశతంచైవ-అనిమా. ఉపాఖ్యానశత మిలోపాఖ్యానాంతమ్-అనివ్యాఖ్య.

ఆ. తాళలయల మిగులఁ • దనరి సప్తస్వరశబ్ద,యుక్తనుగుచు సర్గ•యుక్తి నొప్పి
తంత్రీలయలఁ జక్కఁ • దగి వ్యంజనాన్విత,మైన దాని వినియె•నవనివిభుఁడు.

తొంబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౫ - వ సర్గము.

{ రాముఁడు రామాయణమును విని కుశలవులఁ దనకొడుకులనుగా నెఱిఁగి సీత సభలో శపథముచేయునట్లు చేయుమని వాల్మీకిం బ్రార్థించుట. }

మ. జననాథుం డిటు లద్భుతంబయిన యా•సంగీత మత్యాద్యవృత్తిన్
వినుచున్ జాలదినంబులం గడపెఁ బృ•థ్వీనాథుండొకో గూడి యా
తనిసామంతులు వానరుల్ విని ప్రమో•దం బొంది; రారాముఁ డా
తనయద్వంద్వముతల్లి సీత యని గీ•తం బందె యెంచెన్ మదిన్. ౧౺ 3361

మ. పరిమన్మధ్యమునందు సీతసుతులే • వా రంచుఁ దా నెంచి యా
సరణిన్ బల్కెను; [బిన్నతమ్ము రిపుసం•ఘాతాంతకున్ భావనన్
వరధర్మజ్ఞు విభీషణున్ బగులఁ జం•పం జాలి విఖ్యాతుఁడై
ధరణిం బొల్చు సుషేణుఁ గాంచి] ముద విం•శం బొంది యాలింపఁగన్. 3

క. పరిశుద్ధచరితుల భూ,వరభక్తులు దూతలన్ జ•నంబునఁ బిల్వం
బరిజనులఁ బంపి వారలు, త్వరపడి రా నిట్టులనియె • వాంఛ చెలంగన్. 3౺

చ. నిరుపమబుద్ధియై తగి ము•నిప్రవరుండయి కావ్యకర్తయై
పరఁగెడు వాల్మీకిం గనుచుఁ • బల్కుఁడి నే నని నాదుపల్కుగాఁ
బరహితతత్పరా! దివిజ•వారము మెచ్చఁగఁ జాలు సీత నా
తరుణిని బిల్వఁబంపుఁ డని • తన్నయ భక్తిని బల్కుఁగాఁ దగున్. ౪ 3364

క. పరిశుద్ధవర్తనంబున, విరహితపాపముగ దాను • వెలయుననేనిన్
బరిషత్తున నిట మానీ,శ్వరునానతి సీత తపదు • స్వాంతవిశుద్ధిన్. ౪౺ 3365

ఆ. పలుకుఁ గాక; మానీ•పరమేశుఁ డేమాట, కేమిపలుకు సీత • యింగితం బ
ఱుట్టులుండు దాని • నెఱిఁగి వేగను తెల్పుఁ, డల్లి జనకపుత్రి • యెల్లరు విన.

సీ. పరిషత్తునందును శ•పథముఁ బల్కంగాక తనయాత్మశుద్ధి సం•దలు నెఱుఁగ
నాయాశయముఁ దీర్ప • నన రామునానతి దెలుపున వాక్యంబు • తేటపడఁగ
నాలించి యద్భుతం • బంది యాదూతలు చని రెందు వాల్మీకి•ముని వసించు
పర్ణశాలకు • నరిగి మహాత్మునిఁ బ్రదీప్యమానాభను•భాతి నొప్పు

తే. నామునిం గని ప్రణమిల్లి • యతిమృదుతను
మధురతను గాంచు రాముని•మాట లెల్ల
భక్తి విజ్ఞప్తిఁ జేసి; రా•బ్రహ్మమౌని
భూరితేజోవిరాజిత•మూర్తి వినుచు. ౧౦౺ 3367

క. *రామునిమనోగతంబును, దా మది నూహించి సువిహి♦తంబుగఁ బలికెన్;
భూమీశునాజ్ఞరీతిగ, నామె వచించున్ శుభంబు ♦ నగు మీకెల్లన్. ౧౨

క. వనితలకుఁ బతియె దైవం, బనుటయె తథ్యంబు గాన ♦ నట్లె జరగు నీ
పనియన వేగముగల యా, జననాయకుదూత లరిగి ♦ సభ శ్రీరామున్.

క. కని మనవి చేసి రాఘున,మునివాక్యము లెల్ల నంత ♦ మోదంబున నా
జనపతి కాకుత్థ్సుఁడు విని, మునివర్యుని నెన్ని యచటి ♦ మునుల నృపతులన్.

క. పరికించి పలికె రేపే, ధరణీసుత శపథ మిందుఁ ♦ దాఁ జేయు మునీ
శ్వరు లెల్ల శిష్యయుతులై, నరపతు లనుచరులఁ గూడి ♦ నాతిప్రతిజ్ఞన్.

క. వినుదురు గాక సు తెవ్వరు, జనకాత్మజ చేయఁబోవు ♦ శపథంబు వినం
గను గోరువారో వారలు, చనుదెంతురు గాక విగత♦సంశయు లగుచున్.

చ. అని యిటు లామహాత్ముఁడు ధ♦రాధిపుఁ డాడిన నెల్లమానులున్
విని యది మేలుమే లనుచు ♦ విశ్రుతనాదముతోడఁ బల్కి; రా
జనపతు లారఘూత్తముని ♦ సన్నుతిఁ జేసిరి సద్గుణంబు లి
ట్లనఘము లెల్ల నీమనసు♦నందె యొసంగె నటంచు మెచ్చుచున్. ౧౬ 3373

క. పలికిరి; తరువాత మహీ,శలలాముఁడు రాఘవుండు ♦ జానకి రేపే
తొలిజామున శపథంబును, బలికెడు నని వారి నెల్లఁ ♦ బంపె వసతికిన్. ౧౭

చ. అని యిటు లారఘూత్తముఁ డ♦హార్యతరక్రతుకర్త రాడ్విభుం
డనుపమబుద్ధిశాలి జన♦కాత్మజ చేయు ప్రతిజ్ఞ రేపె యా
నని తెలియంగఁ బల్కి సుమ♦హాత్ముల మానుల రాజముఖ్యులన్
బనిచె నివాసశాలలకు ♦ స్వాంతమునం గల కోర్కి పొంగఁగన్. ౧౮ 3375

తొంబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౬ - వ సర్గము.

{ వాల్మీకి సీతతోఁ గూడి సభకు వచ్చి కుశలవులు సీతసుతులగుటం దెలిపి శపథము చేయ ననుజ్ఞ యిమ్మని ప్రార్థించుట. }

క. ఆరాత్రి గడువ నుదితుం,డై రవి యలరార రఘువ♦రాన్వయతిలకుం
డౌ రాముఁడు క్రతువాటము, చేరం జని తేజ మలర ♦ సిద్ధమునితతిన్. ౧

క. పిలువంగఁ బంచె నంతట, నలఘుతరఖ్యాతినలరు ♦ నట్టి వసిష్ఠుం
డలకాశ్యపజాబాలులు, ఖలహారులగు వాసుదేవ♦కౌశికమునులున్. ౨ 3377

తే. దీర్ఘతపుఁడు దుర్వాసుండు ♦ దివ్యతేజుఁ
డగుపులస్త్యుఁడు భార్గవుఁ ♦ డతులకీర్తి

---

* ఏవం భవతు భద్రం వో. యథా వదతి రాఘవః-ఆనిమూ.

శాలి మార్కండేయుం డట్టులె ♦ శక్తి నాను
నావ్యాయులును మార్కండేయుం ♦ డఖిలవేత్త. ౭ 3378

సీ. గర్గుండు చ్యవనుండు ♦ ఘనుఁడు శతానందుఁ డా భరద్వాజుండు ♦ నగ్నిపుత్త్రుఁ
డగు సుప్రభుండు మ♦హాత్ములౌ నారద పర్వతుల్ గౌతమ♦పరమమౌని
కాత్యాయనుండు న♦గస్త్యసుయజ్ఞులు నింకను మహితులై ♦ యెనఁగుమాను
లత్యంతమాహాత్మ్యు ♦ లరుదెంచి రెంతయు బలపరాక్రమములఁ ♦ బ్రబలులైన

తే. వనచరానును లావార్త ♦ వినెడుతలఁచి, వచ్చి; రెల్లరుక్షత్త్రియ♦వైశ్యశూద్రు
లల్లి వేలకు వేలుగా ♦ నఖిలదేశ,వాను లరుదెంచి రాసీత ♦ వచ్చుననుచు.

క. ధరణీసుతు లావృతిమై, నరుదెంచిరి జ్ఞాననిష్ఠు♦లై కర్మరతిం
బరఁగిన కోవిదు లెల్లను, ధరణీసుతశపథము విను♦తమి పైకొనఁగన్. ౯

క. చనుదెంచి పర్వతము నిల్చినగతి నిశ్చలముగాఁగ ♦ జేరి సభను జ
నఘనిరీతిఁ గూరుచుండుట, విని యావార్తను మహర్షి ♦వీరుఁడు కడఁకన్. ౧౦

ఉ. జానకితోడ వచ్చె; ముని♦సత్తము వెంబడి మోము వంచి యా
మానిని దోసిలొగ్గి రఘు♦మండను రాముని ప్రాణనాయకున్
మానసమందు నెంచుచు న♦మానుమతి క్రిఁ జెలంగియున్ గళ
స్థానము బాష్పరుద్ధమయి ♦ చాలఁ గృశత్వము నొంద వచ్చెఁ దాన్. ౧౧

క. వనజానను వెంబడిగాఁ, జనుదెంచెడు శ్రుతివిధమున ♦ నమ్ముని వాల్మీ
కిని వెన్కొని వచ్చిన యా, జనకజఁ గని యెల్లవారు ♦ సంతోషమునన్.

తే. మేలు మేలని పొగడిరి; ♦ చాలదుఃఖ
వివశమతులౌచు జను లెల్ల ♦ విహ్వలించి
యక్కటా యని యార్వంగ ♦ నారవంబు
దెనల వ్యాపించె; నంత జ♦నసమితి నట. ౧౩ 3384

క. రాముని గొందఱు మెచ్చిరి, భూమిజ నుతియించి రందుఁ ♦ బొక్కుజనులలో
ధీమంతులు కొందఱు మఱి, యామాడ్కిన్ రాము సీత ♦ నఖిలస్తుతులన్.

క. తనిపిరి కొందఱు శోకంబునఁ గుందిరి కొంద ఱందు; ♦ బుధనుతుఁడు సభా
జనముల నడుమన్ జానకి, వెనువెంటన్ రాఁగఁ జొచ్చి ♦ వీరుని రామున్.

క. కని యిట్లనియె గభీరధ్వని యలరఁగ రామచంద్ర! ♦ ధరణీనుత సా
ధునుతచరిత్ర త్వదంగన, జనాపవాదమున నీవు ♦ శంకితమతివై. ౧౬ 3387

చ. వనముల నుండఁ బంప ముని♦వర్ణితశీలయు నాదునాశ్రమం
బునకు సమీపభాగమున ♦ భూరిలతావృతకాననాంతరం
బున విడనాడి లక్ష్మణుఁడు ♦ పోయిన నయ్యెడ నుండె, నుల్లస
ద్గుణనయశ! రామచంద్ర! త్రిజ♦గత్ప్రియకృత్యమహావరా! విభూ!. ౧౭

క. లోకాపవాదసాధ్వస, మీాకరణిం బొందినాఁడ ♦ వీట్టి యనఘు ని
న్నీకాంతామణి సంశయ, మేకరణిని బొందకుండ ♦ నిత్తరుణమునన్. ౧౬½
క. శపథ మొనర్చెదుఁ గావున, నృపవర్య! యనుజ్ఞ యి మ్మ♦హీనబలమునన్
రిపుకులనాశనశక్తిని, వ్యపగతపాపమున మిగుల ♦ వఱలెదుతనయుల్. ౧౭
[1]తే. వీర లిరువురు కవలు దు♦ర్వారవైరి,గర్వనిర్వాపణాంచద♦ఖండశక్తి
రాజితులు జానకీదేవి♦రమ్యగర్భ,భవులు నీపుత్రకులు సుమ్ము ♦ పార్థివేంద్ర!.
చ. ఋత మిది నీదుప్రోల వివ♦రించితి; నేను బ్రచేతసుం డనన్
క్షితిని బ్రసిద్ధుఁడైన ముని♦జిష్ణునకుం దశమాత్మజుండ నూ
నృతము వచింతుఁ గాని మది ♦ నెప్పుడు నే ననృతంబు నెన్న నీ
సుతులు భవత్తనూజులు వి♦శుద్ధమతుల్ సుగుణాఢ్యు లుత్తముల్. ౧౯ 3392
[2]తే. పెక్కు వర్షసహస్రముల్ ♦ పృథుతపంబుఁ
జేసినాఁడను గాన నీ♦సీతయందు
దోస మిసుమంత యున్నచో ♦ నాసమస్త
సత్తపఃఫల మెల్ల ని♦ష్ఫలమె యగును. ౨౦ 3393
ఉ. జానకి శూన్యపాపయయి ♦ సాధుచరిత్రయె యయ్యెనేని నే
మానితరీతి వాక్కునను ♦ మానసకాయయుతిన్ బ్రశస్తినిం
గానఁగఁ జేసియున్న యన♦ఘంబగు సాధుతపఃఫలంబు న
న్నూనును గాక జానకియె ♦ యొప్పునిదైన గడంగెడుం జుమీా. ౨౧ 3394
క. విను మనసు మష్ఠమంబుగఁ, దనరిన పంచేంద్రియములఁ ♦ దగ నెంచియె సీ
తను వననిర్ఝరసీమను, గనఁబడఁగ విశుద్ధ యనియె ♦ గ్రహియించితిఁజూ. ౨౨
క. పరిశుద్ధ సాధువర్తన, విరహితపాపయును శుద్ధ♦వితతమతియునౌ
ధరణీశ! భర్తృదైవత, ధరణీసుత యీామె సూనృ♦తం బిదియైనన్. ౨౨½
క. జనుల యపవాదభీతిం, గనినట్టి భవత్సమీాప♦గతభూమిని నీ
మనమునకుఁ బ్రత్యయంబును, గనుపట్టఁగఁ జేయఁ బల్కుఁ♦గలదు శపథమున్.
తే. తా మహాభాగ యయ్యు ను♦త్తమయు నయ్యు
భర్తృవ్రతము ననుష్ఠింపఁ ♦ బరమముదముఁ
బొందినది గాన నీ వన్న ♦ పోల్కి శపథ
మొనరుచున్ రాఘవా! సత్య♦మునె దలంచి. ౨౩½ 3398
[3]చ. ధరణిప! శుద్ధభావమునఁ ♦ దాను జెలంగియు దివ్యదృష్టిచేఁ
బరఁగిన నేను జెప్ప జన♦వాదభయంబున నాకులాత్మయె

---

1 ఇమౌ తు జానకీపుత్రౌ వుభౌ చ యమజాతకౌ, సుతౌ తవైవ దుర్ధర్షౌ సత్య మేత ద్బ్రవీమి తే-అనిమూ. 2 బహువర్ష సహస్రాణి తపశ్చర్యా మయా కృతా, నోపాశ్నీయాం ఫలం తస్యా దుష్టేయం యది మైథిలీ-అనిమూ. 3 తస్తా ధియం నరవరాత్మజ శుద్ధభావా దివ్యేన దృష్టివిషయేణ

బరమపతివ్రతాత్వమున ♦ భాసిలు నంచు నెఱింగి నీవు భీ
కరవనసీమకుం బనుపఁ♦గా నట నున్నది నాదుచెంగటన్. ౨౮౫ 3399

తొంబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౭ - వ సర్గము.

{ శ్రీరాముఁడు లోకాపవాదమునకై శపథము సీతచేఁ జేయింపవలయునని వాల్మీకిని బ్రార్థించుట. }

క. అని యిటు వాల్మీకి వచించిన రాముఁడు దోసిలొగ్గి ♦ సీతను గీర్తిం
చని వెలయు దాని సభలోఁ, గని యిట్లని పలికె సాధు♦గంభీరోక్తిన్. ౧ 3400

చ. నిరతము ధర్మపద్ధతుల ♦ నేర్పుచు బ్రహ్మవిదుత్తముండు నా
ధరణిఁ బ్రసిద్ధిఁ గాంచి మహి♦తంబగు యోగరతిం జెలంగు నో
వరమునినీంద్ర! నీవగు న♦పాపపుఁ బల్కులఁ బ్రత్యయంబు సు
స్థిరముగ నామదిం దనరు; ♦ సీతయు మున్నమరాళినన్నిధిన్. ౨ 3401

క. మనమున నాకుం బ్రత్యయ,మును నగ్నిఁ బ్రతిజ్ఞ చేసె ♦ మునివర! యటు గా
వున నింటికిఁ గొనివచ్చితి, జనాపవాదంబు మిగుల ♦ జుమఁ బ్రబలుటచేన్.

క. జానకి విడనాడితి; నో,మౌనివరా! లోకభీతి♦మైఁ గలుషంబున్
లేనిది యని మది నెఱిఁగియుఁ, గానలకుం బంచినాఁడఁ ♦ గావున మీరల్.

క. సైరింపవలయు నేనీ,నారి నుపేక్షపూర్వకముగ ♦ జానకియెడలన్
భూరితరంబుగఁ జేసిన, ఘోరవహీనంపు నింద ♦ జ్ఞానురమౌనీ!. ౮౫ 3404

క. కవలగు నీతనయులఁ గుశ,లవులను నాతనయు లనుచు ♦ లలి నెఱుఁగుదు;మౌ
నివరా! యీసభ నడుమను, బ్రవిమలహృదయాబ్జ సీత ♦ ప్రతిన యొనరుపన్.

క. మనమున నాకుం బ్రత్యయ,ము నెగడున ట్లొనరుపంగ ♦ మునివర! తలఁపం
జను; నన రామునియాశయ,ము నెఱిఁగినురనత్తములు ప్ర♦మోదహృదయులై.

క. వనజాసను ముం దిడుకొని, చనుదెంచిరి తేజ మలర ♦ శక్రాదులు త
జ్జనకజ శపథము చేయన్, విను వేడుక యలర వారి♦వెంటన్ వసువుల్. ౭

సీ. ఆదిత్యులును రుద్రు ♦ లశ్విదేవతలును గంధర్వులును మరు♦ద్గణము లచ్చ
రలు సాధ్యు లనెడుని♦ర్జరులు విశ్వేదేవతలు దేవమౌనులు ♦ లలితనాగు
లట్టులె గరుడులు ♦ ననుపమయుతమున నలరుసిద్ధులు హర్ష♦మొలయ సీత
శపథంబు వినఁగోరి ♦ చనుదెంచి రంత; నాపాలు రాకను ♦ వరుసఁ గాంచి

తే. సురలు మౌనులు వచ్చుటఁ ♦ జోద్య మంది
మరలఁ బల్కెను శ్రీరఘు♦మండనుండు;

మయా ప్రవిష్టా, లోకాపవాదకలుషీకృతచేతసా యా త్యక్తా త్వయా, ప్రియతమా విదితాఽపి
శుద్ధా-అనియూ.

దేవవరులార! మునులార! ♦ దివ్యమాని
పాపనోక్తులచేఁ గల్గెఁ ♦ బ్రత్యయంబు. ౧౦౹ 3408

క. ఐనను హాయమేధంబున, మౌనిముఖుల్ గూడియున్న ♦ మహితసభను సీ
జానకి శుద్ధయె యని నా,మానసమునఁ దోఁచుఁ గాక ♦ మరల పృథముగన్.

చ. అని రఘునాయకుం డనఁగ ♦ నల్లన మంగళదివ్యభూరివా
సనలు చెలంగఁగాఁ ద్రిదశ♦సత్తముఁడౌ పవనుండు నెల్లెడన్
జనములు మోఁద మొందునటు ♦ సంచరణం బొనరించె నందు; నా
యనిలునితాఁకు నొంది జను ♦ లద్భుత మిద్ది యచింత్యమం చొగిన్. ౧౨౹

క. తలఁచిరి బహువిధరాష్ట్రం,బులనుండి జనవ్రజంబు ♦ మును కృతయుగమం
దలఘుగతిన్ వచ్చెడునటు, వెలసిరి వారెల్ల నట్లు ♦ వింతగఁ గూడన్. ౧౩

క. కని సభ నొకపర్యాయము, జనకజయుఁ దపస్వినులకు ♦ శాస్త్రోక్తముగా
వినుతింపఁబడిన వస్త్రం,బును గాషాయంబుఁ దాల్చి ♦ భూమిని దల్లిన్. ౧౩౹

ఆ. వివర మొసఁగునట్లు ♦ వేఁడ నధోదృష్టి,పొలయఁ జేయుచును వి♦మలముఖంబు
వంచి దోసి లొగ్గి ♦ యంచితభణితి ని, ట్లనియె నెల్ల మనుజు ♦ లాలకింప. ౧౪

సీత సభలో శపథము పలుకుట.

చ *మనమున నెప్పుడేని రఘు♦మండను రాముని దప్ప నన్య నొ
క్కని నయినన్ దలంపకయ ♦ త్స్థాస్థలి నుండినమాట సత్యమే
జననిరో! భూమిదేవి! పతి♦సంగతి వీడిన కష్టముల్ తొలం
గను వివరంబు నాపయిని ♦ గల్గిన ప్రీతిని నిమ్ము వేగమే. ౧౫ 3414

శా. శ్రీరామున్ రఘువర్యు నన్వహము నా♦చిత్తంబునన్ వాక్కులన్
గారాబంబులఁ జేయుకర్మముల ని♦క్కం బీశుఁగా నెంచి నే
నారాధించుట సత్యమేని జను ల♦త్యాశ్చర్య మందంగ నా
శ్రీరాజీవదళాక్షుపత్ని యిడుతన్ ♦ జేయూఁత శ్వభ్రాకృతిన్. ౧౬ 3415

ఉ. రామునికంటె వేఱగు న♦రప్రవరున్ మది నే నెఱుంగ నం
చీమహితస్థలిన్ నిలిచి ♦ యే నిటు పల్కినమాట సత్యమే
భూమి మదీయవాంఛితము ♦ పొల్లుగఁ జేయక తా బిలంబు నెం
తో మమతం జెలంగి యివు ♦ డొప్పుగ నిచ్చెడుఁ గాక యీయెడన్. ౧౭

చ. అని యిటు మూఁడుమాఱులు మ♦హానియతిన్ శపథంబు పల్కి యా
జనకజ యూరకుండ నొక♦చందమునన్ గన నద్భుతంబుగా
ననుపమమై యనుత్తమము♦నై కడుదివ్యమునై చెలంగు నా
సన మొకఁ డుద్భవించె జన♦సంఘము లొక్కటఁ జోద్య మందఁగన్. ౧౮

* యథాహం రాఘవా దన్యం మనసాపి న చింతయే, తథా మే మాధవీ దేవీ వివరం దాతు
మర్హతి-ఆనివా.

ఆ. అమితవిక్రమమున ♦ నలరారు నాగముల్, ఫణములం ధరింపఁ♦బడుచు దివ్య
మైన యాకృతిని సు♦హారత్నభూషిత,మై చెలంగెఁ బీఠ ♦ మద్ది యంత. ౧౮

చ. ధరణియు దివ్యరూపమునఁ ♦ దా నటఁ దోఁచి సుహాసనంబుపై
వరగుణసాంద్ర, జానకిని ♦ వ్రాలఁగఁ జేసి స్వకీయ బాహులన్
... ♦ ... శ్రీయుఁబాహులన్
గర సుముదాగి ముట్టి ... ♦ ... యంకము గనన్. ౨౦ 3419

ఆ. కూరుచుండఁ బెట్టి ♦ బాగుగ సింహాస,నమున నిల్పి చేర్చి ♦ నాతిమిన్న
నరసగతిని గొని ర♦సాతలంబును జొచ్చె, ... లోని సరుగు ♦ నవసరమున.

క. సుర లెల్లఁ బుష్పవృష్టిం, గురిపించిరి సీత పైనఁ ♦ గొమరు ... నియ;
... రఘునాథు వాక్యములు సం,బర మెల్ల ధ్వనింప నేక♦ధంగి నొనరుపన్. ౨౧

చ. ధ్వని యది ... ♦ ...ంబును భూమిని నిండె; మేలు మే
లనుచును ...! మహిత♦మూఁ గన నీరగు శీల సిద్ధి యం
చును బహుకీర్తులం బొగడు♦చున్ నభమందున నున్న దేవతల్
స్వనములఁ జేసి ... క♦జాత ... సీమ కేఁగఁగన్. ౨౨ 3422

క. సుర ... వార్గంబులఁ, బరమాద్భుత మంది ధ్వనులఁ ♦ బర్వఁగఁ జేయన్
ధర యజ్ఞవాటగతముని,వసు లెల్లను ... ♦ ... నరులున్. ౨౩

క. మనములఁ దోఁచెడు విస్మ,యమును నేమియుఁ బల్కలేక ♦ మూర్ధములు చలిం
పను బొలిచిరి బాస్పులవదన,ము ... సంశరి ... ♦ ... ప్రాణుల్. ౨౪ 3424

తే. ... సరంబులు మఱియును ♦ జంగమములు
దానవులు దీర్ఘతనువులఁ ♦ ...
లాలయంబులు భుజగమ్ము ♦ ...ంబు
నందె; కొందఱు హర్షించి ♦ ... ౨౫ 3425

క. ధ్యానపరాయణులై యట, మానవవరు లందుఁ గొంత♦మంది నిలిచి రా
మానవపతి శ్రీరాముని, మానసములు పొగులఁ గని ♦ మఱికొంద ఱటన్.

క. జనకజఁ గాంచి యచేతను, లనఁ జగి చిత్రంపుబొమ్మ ♦ లట్లుండిరి; భూ
మిని సీత చొరఁగ నొయ్యన, గని యానధనున్న మనుజ♦గణములు వగలన్.

ఆ. కలఁగిపట్టి చిత్త♦ములను ముహూర్తమా,త్రంబు నిలిచి రట్టి ♦ *తన్మహార్త
మఖిలజగము లార్తి ♦ నంది మూర్ఛం బొంది,నట్టు లుండెఁ గదల♦నట్టులంత.

తొంబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* తన్మహార్తమివాత్యర్థం సమం సమ్మోహితం జగత్-అనిమా.

౯౮ - వ సర్గము.

{ శ్రీరాముఁడు జానకికై శోకించి భూదేవిని భస్మముచేయఁ బూని బ్రహ్మచే నివారింపఁబడుట. }

క. జనకజ యట్లు రసాతలమును జొచ్చుటఁ గాంచి కవులు ♦ మునులును శ్రీరా
మునిసన్నిధి మేత్తేలని,యును, గటకటయంచుఁ బల్కి ♦ యుద్విగ్నులునై. ౧
క. నరపతి యంతట నౌదుం,బరదండం బూఁతగాఁగఁ ♦ బట్టుకొని నిరం
తరబాష్పధార నీక్షణ,సరసిజములు కలఁకఁబాఱ ♦ సన్నధ్వనితోన్. ౧౼
క. మోమును వంచి వ్యథాకుల,మౌ మదితో నింత యనఁగ ♦ ననువుపడని చిం
తామాధ్యంబునఁ దోఁచక, యేమియు ననలేకయుండె ♦ నేడ్పు గదురఁగన్.
మ. చిరకాలం బిటు చింతచేఁ గలఁగుచున్ ♦ జిత్తంబు నిశ్చేష్టతం
బొరయన్ బాష్పము లేకధార లగుచున్ ♦ భూమిం బ్రవేశింప ని
ర్భరశోకంబును గ్రోధముం బెనఁగొనం ♦ బల్కెన్ మహాదీనుఁడై;
భరమై యిప్పు డపూర్వశోక మిది నా♦స్వాంతంబుఁ గుందించెడున్. ౩౼
ఉ. నే నిటు చూచుచుండ ధర♦ణీసుత నాదగు భాగ్యలక్ష్మి నా
జానకి భూమిలో నడఁగెః ♦ సాగరవర్యముఁ దాఁటి మున్ను లం
కానగరంబునన్ దనుజ♦కాంతుని జంపి మహార్తి మున్గు నా
మానినిఁ గంటిఁ బ్రీతిమెయి ♦ మామకదోర్బలశక్తితోడుగన్. ౪౼ 3433
చ. సురలును మానివర్యులును ♦ జూచుచు నుండఁగ నగ్నిశుద్ధయా
తరుణిని నే నయోధ్యకు ని♦తాంతముదంబునఁ దెచ్చుకొంటి నీ
తరుణమునందు నిచ్చటనె ♦ తా నడఁగెం గద సభ్యులార! మీ
రరయుఁడు నాదుశక్తి నిట ♦ నట్టులు పూర్వము నేను బూనికన్. ౫ 3434
ఉ. దానవనేతఁ జంపి వని♦తామణిఁ దెచ్చిన నా కశక్యమే
పూనిక భూమి తోడుకొని♦పోయిన సీత మరల్చుటల్ కనం
గా నిఁక నోధరారమణి ♦ క్రమ్మఱ నాదయితామణిన్ వగం
బూనిన నాదుచిత్తమున ♦ భూరితరక్రుధ పుట్టకుండఁగన్. ౫౼ 3435
మ. మరలం దెచ్చి యొసంగు మిట్టిపనికిన్ ♦ మా అత్తవ్ నీవున్న వి
స్ఫురరోషంబుఁ గనంగఁజేసెదఁ జుమీ ♦ పూర్వంబె నారోషముం
బరమాశ్చర్యము నొంది చూచితివిగా ♦ పంతంబు నీకేల? యో
ధరణీ! యత్తవు నాకు నేమనక క్రో♦ధం బింత వారించితిన్. ౬ 3436
చ. జనకుఁడు నాకు మామ మును ♦ సత్క్రతుకార్యమునన్ హలంబు చేఁ
గొని నిను దున్నుచున్ బడసెఁ ♦ గోమలి సీతను; గాన మేదినీ!
*జనకజ నాకుఁ జూపు మది ♦ శక్యము గాదని తోఁచెనేని న
న్ననువుగఁ ద్రోవఁ జూపి దయి♦తాంతికమున్ వడిఁ జేర్పు మిత్తతిన్. ౬౼

* తస్మాన్నిర్యాత్యతాం సీతా వివరం వా ప్రయచ్ఛ మే-అనిమూ.

సీ. [illegible] నా [illegible] ♦ [illegible] నా
[illegible] ♦ [illegible] నాలస్య ము
[illegible] ♦ [illegible] గోరు చుక్
[illegible] బొందిత [illegible] ♦ [illegible] ముగ్ధిక్. ౮౪ 3441

సా. ధరణీ! [illegible] యుక్త [illegible] ♦ [illegible] నా [illegible] యుసిక్
[illegible] ♦ [illegible] చేయ నే నిన్ను భూ
ధర సంఘం [illegible] ♦ [illegible] గంగని
[illegible] ♦ రాముం [illegible] చోక్. ౯౪ 3445

క. ధరణీ! నీ [illegible] ము, [illegible] ♦ తావుల జలమే
[illegible] ♦ [illegible] గా న యిక్.

చ. [[illegible] ♦ [illegible] నా
[illegible] ♦ [illegible] వైద్యము
ఘన [illegible] ♦ [illegible] వే
[illegible] ♦ [illegible] చక్.] ౧౧ 3414

చ. అని [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] క్రోధ [illegible] ♦ [illegible] నా [illegible]
[illegible] ♦ [illegible] యు [illegible] ర్తిలో
మునింగినవానిగా [illegible] ♦ [illegible] బ్రహ్మ యుక్. ౧౨ 3442

చ. సురగణ [illegible] ♦ [illegible] శ్రీ [illegible] రామ! నీవె యి
[illegible] దీను [illegible] ♦ [illegible] బొందవచ్చునే?
సురలకు మున్ను చెప్పినది ♦ చ [illegible] ముగా [illegible] నీ
[illegible] పూర్వభాగమును ♦ నే [illegible] ముక్తక్. ౧౩౪

సీ. [illegible] ♦ [illegible] ♦ [illegible] రూప
మున [illegible] ♦ [illegible] ♦ యలరు నీదు
[illegible] ♦ [illegible] ♦ త్రైరుణమంతె;
జానకి [illegible] ♦ [illegible] యభిన్నత్వమును [illegible] శ్రీదేవి ♦ యనుపమాన

తే. [illegible] ♦ [illegible] యాగు; [illegible] శ్రీ [illegible] బను ♦ నిట్టితపము
[illegible] ♦ [illegible] మున్ను, [illegible] నీసంగతి ♦ నొందఁగలదు.

క. వినుమా సంశ [illegible] ♦ [illegible] దె న

[illegible] ధూమిం సర్వ
[illegible] అనియు. [illegible] రాముండ [illegible] అన్నది మూలార్థమును సార్థకము చేయు
నది [illegible] చెప్పఁబడినదని [illegible].

ల్గును గాని యీసభాంతర,మునఁ గల్గదు సంగమంబు ♦ మునినుతచరితా!.
క. నాపలుకుజాడ లెఱుఁగుము, యీపరిమన్మథ్యముననె ♦ యీకావ్యమె చూ
నీపావనచరితామృత, మేపారం గ్రోలఁ జేయ ♦ నెనఁగు ననమమై. ౧౭ 3446
క. కావ్యములలోన నుత్తమ,కావ్యంబై వేదసార♦కలితం బగుచున్
భవ్యంబై సాంగముగా, దివ్యకథారసము నెల్లఁ ♦ దెల్పుం జుమ్మీ. ౧౮½
తే. సంశయం బింతయును లేదు ♦ జన్మము మొద
లఖిలసుఖదుఃఖసేవన ♦ మంతముగను
దెలుపుఁ గాఁగల కృత్యముల్ ♦ తెలుపఁదగిన
యుత్తరాహ్వయకాండ మా♦యోగివరుఁడు. ౧౯½ 3448
క. ఒనరించె నాదికావ్యం, బనఘా! యీకావ్యమా స♦మంచితగాథల్
నినుఁ గూర్చియె యలరారెడు, ననుపమతావకయశంబు ♦ నవనిం జాటున్.
తే. కావ్యములలోన నెల్ల రా♦ఘవుఁడు తప్ప
నద్యశంబును బొందఁగాఁ ♦ జాలఁ డెవఁడు
మున్ను తెలిపితి దేవత ♦ లున్నతఙని
నీకు నీవార్త లెల్లను ♦ నేను రామ!. ౨౦ 3450
క. ఇది దివ్య మద్భుతాకృతి, యిది సూనృతవాక్యసంఘ ♦ మిది యజ్ఞానా
స్పదరహితమంచు నెఱుఁగుము, విదితం బీకావ్య మెల్ల ♦ విబుధవినుతమై.
క. పురుషవరేణ్యా! నీవన, నిరుపమధర్మాభినిరతి♦నిం దగు దేవే
శ్వరుఁడవు భవిష్యగాథను, బరమాదృతి మీఱ వినుము ♦ ప్రమదముగల్గున్.
క. అనుపమకీర్తీ! రామా,యణమునఁ దగు శిష్టగాథ ♦ హారితరంబై
తనరెడు నుత్తరకాండం, బనుపేరున; మునులఁ గూడి ♦ యద్దానిఁ దగన్. ౨౧
క. వినవయ్య! భూరితేజా!, యనుత్తమంబైన కథను ♦ నన్యులు దీనిన్
వినఁ దగరు రాజమునివై, తనరారెడు నీవె వినఁగఁ ♦ దగుదువు వీరా!. ౨౩½
చ. అని యిటు లాదృతిం బలికి ♦ యంబుజసంభవుఁ డెల్లలోకసం
జనితసుకీర్తి దేవముని♦సత్తములం గుమిఁగూడి రాఁగ నా
త్మనియుతనాసభూమికి న♦మానుషమూర్తిని రాము నెంచుచుం
జనియెను; యజ్ఞవాటగత♦సాధుమతుల్ మహనీయకీర్తులున్. ౨౪½ 3455
తే. బ్రహ్మలోకార్హులును నగు ♦ పరమహాను, లావిరించిని సెలవీయ ♦ నడిగిమరలి
రాభవిష్యమహాగాథ ♦ నాలకింప,రాముఁ డున్నట్టి యాయధ్వ♦రమున కెలమి.
క. [నిరుపమకీర్తిని జక్కఁగ, ధరణిని నింపంగ నిల్వఁ ♦ దా రొప్పఁగ వ
చ్చిరి; వారివెనుక వసుధాం,తరమున వెలువడియె నొక్క♦ ధ్వని యసదృశమై.
క. రామా సంతాపంబును, నీమెయిఁ బొందంగ నేల? ♦ యిట్టిపనికిఁగా
*నామార్తాండతనూజుఁడె, యామానసకారణంబె ♦ యంచుఁ దలఁపుమా.

* కృతాంతో హ్యత్ర కారణమ్-అనియూ.

చ. జనకజఁ గోరు దేని ధర ♦ సల్పిన యత్నమిదెల్ల వ్యర్థమై
చను; మరలన్ ధరిత్రిసుత ♦ స్వర్గస్థలిఁ గాంచుట దుర్లభంబు నీ
వనితయు విష్ణులోకమున ♦ వాసముసేయుచు నీదురాక న
త్యనయముఁ గోరుచున్నయది; ♦ నవ్యముగన్ సుఖమెల్ల నెప్పుడున్. ౨౦॥

క. మనుజులఁ బొందఁగఁ జేయును, వినుమా స్వర్ధాలోకమందుఁ♦బితరు లమితభో
జనులును తృప్తిం బొందం, జను సేయుచునున్న దామె ♦ గాదే? రామా!. ౨౧

సీ. విష్ణునై తగునీదు ♦ వినుతవత్సంబున నిరతంబు లక్ష్మియై ♦ నెమ్మి నుండు
స్వర్గవాసంబునఁ ♦ బరఁగుసిద్ధులతోల నసియించుచుండు నా♦వారిజాక్షి
కావున నైదేహిఁ ♦ గాంచునాకాంక్షను వదలుమా! శ్రీరామ! ♦ వసుమతీశ!
జానకిమాతృలఁ గు♦శలవులఁ జూడుమా వాల్మీకి కృతము శు♦భంబు సత్య

తే. మునికి కావ్యంబుఁ జక్కఁగా ♦ వినఁగఁ దగును
గాంచగలకార్యము లెల్లఁ ♦ గలవు జెపుమ
నుత్తరాహ్వయకాండంబు ♦ నొగి వినంగ
దగు ననుచు బ్రహ్మ వచియించె ♦ దాని వినుము. ౨౨॥ 3461

చ. అని యిటు భూమి పద్మజని ♦ యాడినపల్కుల నాలకించి చ
క్కనివి శుభావహంబులును ♦ గాఁదగునంచుఁ దలంచి తేజమున్
దనరఁగ వాల్మీకిం గని యు♦దారతరంబగు పూన్కి నిట్లనున్;
మునివర! బ్రహ్మలోకమునఁ ♦ బొల్పు మహాత్ములు వేడ్క మీరఁగన్. ౨౩

క. వినఁ దలఁచినారు శిష్టం, బనఁదగు భాగంబు నుత్త♦రాహ్వయకాండం
బును గాన నెల్లినుండియు, వినిపింపం దగును దాని ♦ విస్తృతి మీరన్. ౨౪॥

క. అని శ్రీరాముఁడు పల్కిన, విని యట్లు చేయువాఁడ ♦ విశ్వనుతా! యం
చును బల్కి సమ్మదోద్ధతిని, చనియెను వాల్మీకి పర్ణ♦శాలకు నంతన్. ౨౫

ఆ. అచటిజనుల వదలి ♦ యామాని యరుగంగి
జానకిన్ గుఱించి ♦ సాంద్రశోక
మునఁ దపించి లోక♦మునఁ గల్గు నపవాద
భయము నొందఁ జేసె ♦ బతికి రేయి. ౨౬॥ 3465

తొంబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౦ - సర్గము.

శ్రీరాముఁడు విశ్వామిత్రమునిని బూజించి కొడుకులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట.

క. అనుగతసంతాపభరంబున రాత్రిని గడపి భాను♦మూర్తి తోలినగం
బునఁ దోఁప మునుల బిలువం, బనిచి కుమారులను బిల్వఁ♦బంచి కొలువునన్.

క. అనుమానపడక చక్కఁగ, వినిపింపుఁడు గానభణితి ♦ వేడుక నని చె
ప్పిన నంత మహిమచేఁ దగు, మునివర్యులు కూరుచుండ ♦ మోదముపొంగన్.

క. ఉత్తరకాండము కుశలవు, లత్తఱిఁ జక్కంగఁ బాడి; ♦ రంతట రాముం
డుత్తలపాటున జానకి, చిత్తమ్మునఁ దోఁచువగల ♦ క్షితిఁ జొచ్చుటచేన్. ౭౫

క. నూనృతవైభవమునఁ దన, మానన మొప్పంగ సీత ♦ మానక చనె నం
చానృపుఁడు తలఁచి దుఃఖము,చే నెంతయుఁ గలఁగిపూర్తిఁ ♦ జేసెం గ్రతువున్.

క. క్రతుపూర్తిచేసి శ్రీరఘు,పతి సీతను గానలేక ♦ పాడఱినగతిన్
క్షితి యెల్లఁ దోఁపఁగా న,న్మతి శాంతిం బొందక వగ ♦ మానకయుండెన్.

క. నరపతుల నందఱం గపి,వరులను భల్లూకదనుజ ♦ వరులను మనుజో
త్కరముల మర్యాద తగన్, ధరణీపతి పంపె వినయ ♦ ధనుఁడై ప్రీతిన్. ౫౨

తే. ధరణిదివిజుల కెల్ల వి ♦ త్తంబు లొసఁగి
పనిపె; నీరీతి హయమేధ ♦ మును నొనర్చి
విధిని బరిపూర్తి నొందించి ♦ విభుఁడు సర్వ
రాష్ట్రవాసులఁ బంపి వి ♦ శ్రాంతి లేక. ౫౫ 3472

చ. తరుణిని జిత్తసీమ నిడి ♦ తద్గతభావుఁడునై యయోధ్యకుం
ద్వరపడిపోయె వెంబడి సు ♦ తద్వయ మొయ్యన రాఁగ; నిశ్చితా
ర్థ్వరుఁడయి నెమ్మనంబునను ♦ దారను వేఱొకదానిఁ గోర కా
పరమపతివ్రతామణినె ♦ భావమునందు సతంబు నెంచుచున్. ౭౫ 3473

క. ప్రతిసవమున భార్యార్థము, హితకారిణి జనకతనయ ♦ యెప్పగిదిఁ దగున్
బ్రతికృతిఁ గాంచనమున ను,న్నతిమీఱ నొనర్చుకొనుచు ♦ నైజమహిమచేన్.

క. దశవర్ష సహస్రంబులు, దశరథతనయుండు భక్తి ♦ తాత్పర్యములన్
యశ ముర్వి నిండ హయమే,ధశతములను జేసె బహుళ ♦ దక్షిణ లిడుచున్.

సీ. అశ్వమేధముల సం ♦ ఖ్యకుఁ బదిరెట్లుగా బహుదక్షిణాన్విత ♦ వాజపేయ
ముల నొనరించె; ని ♦ మ్ముల గోశతంబుల బహుధనంబులభక్తి ♦ వ్యయ మొనర్చి
కీర్తిని గోరి య ♦ గ్నిష్టోమముల నతిరాత్రంబులం దక్కు ♦ క్రతువరముల
నొనరించె; సిరిచేత ♦ నొప్పునారాఘవుం డిట్టులు మహిమచే ♦ నెసఁగి ధర్మ

తే. తత్పరుండయి క్షత్త్రియ ♦ తల్లజుఁడయి
ధరణిఁ బాలించుచుండంగ ♦ జరగెఁ గాల
మెల్ల కపిరాక్షసులు మహా ♦ భల్లుకములు
రామశాసనమును స్వశి ♦ రములఁ దాల్చి. ౧౧౫ 3476

క. పరిపాలించిరి రాజ్యము, ధరణీశులు ప్రతిదినంబు ♦ ధర్మంబున శ్రీ
కరు రాము మోదమందెడు, కరణిం జేయుచును భూరి ♦ కరుణాత్మకులై. ౧౨

ఉ. కాలము తప్పకుండ జన♦కాంక్షము మెచ్చఁగ వృష్టి నిచ్చుచున్
గ్రాలుచు ధాన్యరాశి పెరుఁగంగ మహిన్ ♦ గాంచె సుభిక్షముగాఁ దనర్చె నా
కాలము; దిక్కులెల్లను సి♦కాంతము స్వచ్ఛముగాఁ దనంబడెన్
మేలగు; హర్షపూర్ణమగు ♦ మంచి పురంబులు గ్రామముల్ తగెన్. ౧౩

మ. ధరణి సదా ప్రసన్నమయ్యె ♦ తప్పను వ్యాధులు ప్రాణికోటు లా
యువుగమును పొందఁజేయుచును ♦ నోర్పఁ ద్రయుంజెను; రామచంద్రుఁ డా
ధరణిని బ్రోచు కాలమును ♦ దారుణదృశ్య మదేది గాని యే
మనవుఁ బొందకుండె; నవ♦వర్ధితమై తగ రామసంపదల్. ౧౪ 3479

ఆ. రామరాముఁ డిట్లు ♦ ఎన్నియో యేండ్లు రాజ్యము, సల్పి కీర్తిఁ దనర్చి ♦ తనయపౌత్ర
సహోదరాత్మజు లను సు♦ఖంబున వెలయఁ బొంగి, యుండి ధరణి నరలె ♦ నొక్కనాఁడు.

తే. తమ్ములెంట సుగ్రీవుఁడు ♦ నాముతెంట, భరతుశత్రుఘ్నకైకేయియు ♦ ధరణి వదలి
కీర్తినిల నిల్పి పోయు ద♦త్కృత్యవిధి, సర్వముల్ జేసి స్వర్గలోక♦ధామమునకు.

క. సురపురి పతితులకుఁ బెలయుటఁ, గరుణఁ బురమువ్వరను భర్త♦దాపున నెంతో
సిరులరెర మోదమును గని, సురసాధన సిద్ధి ♦ నొందితి మనుచున్. ౧౭

క. నారదు గుణించి రఘుభూ,దారకులా ప్రాణి యనంత♦దానంబులఁ దా
నోరిమి నొసఁగ్రు భాసురు, దానంబులఁ దనరె ♦ ఘనులకు భక్తిన్. ౧౮ 3483

చ. పితరులఁ గొల్చి నర్థిఁ ♦ బంధు హితంబులుఁ జేసి నందన
సురనామ మోక్షములఁ ♦ ... శరంబులు ... రాముఁడున్
బిరగులు దేవతల్ ♦ ప్రీతిని బొందఁగఁ గోర యిచ్చు; నీ
... ఔన్నత్యములు ♦ గౌరవంబులు పృథ్విఁ బొందఁగన్. ౧౯

తే. అఖిల సత్కర్మంబులను జేసి ♦ యఖిలధర్మ
ములు నొనర్చెను ధర్మముల్ ♦ మూర్తి నొంది
ధరణి పాలించినట్లుగా ♦ ధాత్రి నేలె
రాజచంద్రుండు శ్రీరఘు♦రామమూర్తి. ౨౦ 3485

తొంబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౦ - వ సర్గము.

—రామాజ్ఞచే గంగాసరయూసంగమమునకడ ... సీతతో బయలుదేరుట.—

చ. ... సర్వమోహకర♦కాలము కొంత, యనంతరంబ యా
పురమునివిభుండు రాఘవుఁడు ♦ పుత్త్రయుతుండయి కొల్వు నేయున
వ్వాఁడు చనుదెంచెఁ గోమలుని♦పుం దనుపంగను వచ్చుకోహితుం
డుదువతిసాగఁ జల్లఁగ మ♦హోన్నతిమించెను రామపాలికిన్. ౧ 3486

తే. కేకయుండు యుధాజిత్తు ♦ శ్రీకలితుని
నంగిరఃపుత్త్రు, గార్గ్యుని♦మార్షి నమిత
తేజునిం బంపుచో రఘు♦ధీరునకు న
యుతతురంగంబులం బ్రీతి ♦ యొప్పఁచుండ. ౨ 3487

క. వరరత్నకంబళంబుల, సురుచిరచిత్రాంబరముల ♦ శుభతమరత్నా
భరణంబుల నొగిఁ బంపం, గర మనురాగమున వానిఁ ♦ గైకొని మునియున్.

క. అరుదెంచి తనదురాకను, నరపతికిం దెలుపఁగ ముని♦నాథునిరాకన్
బరమాదృతి విని కేకయ,ధరణీశుఁడు మాతులుండు ♦ దయ చెలువారన్. ౩౪

చ. పనిపిన యామహాధనము ♦ భవ్యతురంగముఖ్యవస్తువుల్
విని యనురాగ మొంది రఘు♦వీరుఁడు తమ్ములఁ గూడి క్రోశముం
జని ముని నాతిథేయముల ♦ శక్రుఁడు గీష్పతిఁ బూజచేసిన
ట్లనువుగఁ బూజచేసి యతఁ ♦ డాదృతిఁ జూపినవస్తుసంతతిన్. ౫౪ 3490

క. కని భక్తిని గైకొని య,మ్మునిపతితోఁ గుశలపూర్వ♦ముగ మాతులుఁ గూ
ర్చినవార్త లడిగి యుపవి,ష్టుని ముని గురుతేజు గార్గ్యుఁ ♦ జూచి నృపతియున్.

చ. మునివర! మాతులుండు ప్రియ♦మున్ జెలువారఁగ నేనిమిత్తమై
పనిపెనొ మిమ్ము, దేవగురు♦భంగిని బొల్చెడు మీరు నాగృహం
బున కరుదెంచినంతఁ బరి♦పూతమె యయ్యెను జన్మమన్న; రా
మునిపలు కాలకించి తమి ♦ పొంగఁగ గార్గ్యమునీంద్రుఁ డిట్లనున్. ౭ 3492

సీ. వాగ్విదుత్తమ! రఘు♦వర్య! కార్యమురీతి వినిపింతు మీరామ ♦ విన్నవించి
నట్లుగ; గురుబాహు♦వగు నాయుధాజిత్తు పలికె నీరీతి, న♦ప్పలుకులు విని
యట్లు చేయుము మది ♦ కదిసరిపడినచో; గంధర్వరాజ్య మొ♦క్కండు గలదు
ఫలమూలబహుళమై ♦ పరమశోభనమయి సింధునదీపార్శ్వ♦సీమలందు

తే. వెలయుచుండును యుద్ధకో♦విదులు సాయు
ధులును నగు భూరిగంధర్వ ♦ లెలమి దాని
నేలుచున్నారు వారల ♦ కెల్ల రాజు
తనరు శైలూషుఁ డనువాఁ డు♦దారబలుఁడు. ౧౧ 3493

*చ. తనయులు వానికిం గలరు ♦ దారుణసత్త్వులు మూఁడుకోట్లు భూ
వినుతచరిత్ర! వారలను ♦ విక్రమ మొప్ప జయించి తత్పురం
బును గొని యేలవయ్య! శుభ♦ముల్ దగు దాన మఱొండురీతి నా
జనపద మేలరాదు గురు♦సత్త్వులు వారయి పొల్చుచుండుటన్. ౧౨౪ 3494

క. గురుబాహూ! యీవిషయము, సరియనియే తోఁచెనేని ♦ సాధింపుము నే
నరయ నహితంబు పల్కను, ధరణీశా! యనియె, నన్నఁ ♦ దద్భణితులకున్. ౧౩౪

* శైలూషస్య సుతా వీరా స్త్రిస్రః కోట్యో మహాబలాః-అనిమూ,

ఉ. మనమున హర్ష మొంది పరుల నుంచుచుఁ బట్టులై చేయు వాఁడనం
చని భరతుం గనుంగొనుచు ♦ నావ్రతి వోసిలి పట్టి మానితో
ననియె; మహాత్ముఁ డాగానహజు ♦ లా రఘురత్నాత్మజు లిట్టివారాదు రీ
తినయులు స్వేచ్ఛఁ దజ్జనప♦దంబున నుందుగు విక్రమాఢ్యులై. ౧౫౪ 3496

[1] తే. తతుపుమ్మలులను పేర్లఁ ♦ దనుకువాగు
భరతుమాతులుఁ డివ్వారిఁ ♦ బరను మోద
నులర రక్షింప ధర్మాత్ము ♦ లనుచు భరతు
ముందు నిడుకొని నక్పట♦ముఖ్యులఁ గని. ౧౭ 3497

క. ఆగంధర్వకుమారుల, నేగతి నట నుంచినీయ ♦ కేచినబలిమిన్
బాగొప్ప దేశ మేలుదు, రేగతి ధర్మంబు ధరణి ♦ నెసఁగ ననమమై. ౧౭౪

క. పురములు రెండును నిర్మిం, పుచును దేశవిభాగ మునరఁ ♦ దోడనె వారిన్
భరతుఁ డట నిల్పి నాకపు, నగుచుండును ధర్మబుద్ధి ♦ యలరుచు నుండన్.

చ. అని యిటు పల్కి యాభరతు♦నాత్మజనాహిను లెల్ల నెన్నొకన్
జనఁదగునంచు నాజ్ఞ యిడి ♦ చక్కని వేళ యిదంచు నప్పుడే
తనసహజాత్మజన్ములకు ♦ సర్వసమగ్రముగ నింపొ పేర్మిఁ ద
జ్జనపదనాయకత్వ మిడఁ ♦ శాశ్వతమైన శాస్త్రవిధిగన్. ౧౯౪ 3500

క. ఒనరిచె నభిషేకముఁ బ్రకృ, ని తారాగణము లెల్లఁ♦గాఁ దగు వేళన్
మునిపతి గార్గ్యుని ముందిడు,కొని భరతుఁడు పూన్కి నవ్వుడే♦కొడుకులుబలముల్.

క. తనవెంట రాఁగఁ జనియెన్, ఘనబలు మది యింద్రుతోడఁ ♦ గదలుదివిజసే
నను బోలి నగరమును విడి, చనియెన్ భరతుండు మందు♦చనుచుండ నడిన్.

క. సురలకును దురాధర్షము, గర ముద్దామంబు నగుచుఁ ♦ గదలి చనఁగ నా
యుష బలము వెంట మాంసా, శనమునఁ దగు భూతములును♦ వరలెం బూన్కిన్.

తే. సకలరక్షస్సులున్ బాము♦సహజులో వ
నరిగి శిరస్త్రంబుఁ గ్రోలెడు ♦ నడువఁ బూని
భూతవితతులు మాంసంబు ♦ పొంత్తుఁ గోరి
దారుణాకారములతోడఁ ♦ దరలిపోయె. ౧౩ 3504

సీ. గంధర్వపుత్రుల♦గాత్రమాంసంబును దినఁగోరి సింహముల్ ♦ దృప్తములును
వ్యాఘ్రవరాహాదు♦లంబరంబునఁ బోవు పక్షులు వేలుగాఁ ♦ బరువు లిడియె;
బలములకున్ ముందు ♦ భరతునాత్మజులతోడ నేగి జంతువు ♦ లేగుచుండఁ
బడదినంబు లా♦బలము లేబాధలఁ గనకుండ మార్గంబు ♦ గడచి చనియె;

1 భరతస్య సుతౌ వీరౌ తక్షః పుష్కల ఏవచ-అనియూ 2 అనుజగ్ముర్హి భరతం రుధిరస్య పిపాసవః, భూతగ్రామాశ్చ బహవో మాంసభక్షా స్సుదారుణాః-అనియూ.

తే. హృష్టపుష్టజనావళు ♦ లెసఁగ నున్న
కేకయాహ్వయరాజ్యమ్ము ♦ వీఁకఁ జొచ్చి
యందుఁ దనరారు సంతుష్టి ♦ కాత్మ నలరె
నంత భరతుండు సేనల ♦ కధిపుఁ డగుచు. ౨౯½ 3505

నూటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౧ - వ సర్గము.

{ భరతుఁడు గంధర్వుల జయించి కొడుకులకు రాజ్యము పంచి యిచ్చి రామునికడకు వచ్చుట. }

క. విని గార్గ్యసహితుఁడై వచ్చిన వార్తల కాత్మ నలరి ♦ సిరులవెలయు నా
జనపతి కేకయనాథుఁడు, మనమున సంతోష మంది ♦ మంత్రియుతుండై. ౧

క. పరివారముతోఁ ద్వరపడి, యరిగెన్ మేనల్లుఁ గూడి ♦ యఖిలబలము ల
చ్చెరువుగఁ దోడనె రాఁగా, నురుతరమాయాబలమున ♦ నొప్పెడురిపులన్.

తే. కామరూపులగంధర్వ♦కాంతులను జ
యించు వేడుక నంతట ♦ నేపుమీఱ
నాయుధాజిత్తుతోఁ గూడి ♦ యభ్భరతుఁడు
విక్రమంబున గంధర్వ♦విషయములకు. ౩ 3508

క. చని బలములతో నగరం,బున కల్లంతననె నిల్వఁ ♦ బొంగి మహోద్యో
ధనకాంక్షులు గంధర్వులు, విని భరతునిరాక భూరి♦వీర్యం బలరన్. ౩½

క. హుంకారంబులను ధను,ష్టంకారంబులను దిశల ♦ శబ్దము గలుగన్
బింకములతోడ మార్కొని, రింకం బోవచ్చు నెచటి ♦ కీతతి ననుచున్. ౪

క. జరగెను దుములంబగు సం,గర మప్పుడు గగురుపాటు ♦ గల్పించుచు భీ
కరరీతిఁ గానఁబడుచున్, బరస్పరజయంబు లేక ♦ బళి యనఁదగుచున్. ౪½

తే. సప్తరాత్రము లీరీతి ♦ జయము లేక
సంగరము చేయుచుండంగ ♦ శక్తిఖడ్గ
చాపములు గ్రాహములు గాఁగ ♦ సతతరక్త
ధార లంబుప్రవాహసం♦తతులు గాఁగ. ౫½ 3512

క. మనుజాంగకములు నదిలోఁ, గనుపట్టెడు వస్తువులుగఁ ♦ గ్రాలునదులు పా
ఱెను సర్వదిశల; నంతట, ఘనబలుఁ డాభరతుఁ డప్డు ♦ కడుఁ గ్రోధమునన్.

చ. ధనువున నంత్యకాలమున ♦ దారుణరీతి జ్వలించు నగ్నియే
తనకధిదైవతంబుగను ♦ దార్కొను నస్త్రముఁ గూర్చి శత్రురా
జిని వధియించు నూహఁ గొని ♦ చెచ్చెఱ మంత్రపురస్సరంబుగాఁ
దనరెడుదాని వైచె నది ♦ తద్రిపుజాతము నాక్షణంబునన్. ౭ 3514

క. తనకాలపాశముల నయ్యని బంధింపంగ వారలానంవర్తా
స్త్రనియతధారల కోర్వక, చని సంతసపురముఁ జేర నబలయుతముగన్. ౮

తే. క్షణములో మూఁడుకోట్ల భీకరవిరోధి
వసులఁ ద్రుంపంగ నద్దాసి సురలు గాంచి
విస్మయము నొంది కీలాటి వీరు లిట్టు
లైరిగా యుంచు నద్భుతమాహాత్మ్యమునకు. ౯ 3516

చ. పసు లిటు లంత మొందఁ బరిపంథియు లేమిని గేకయాసుతుం
డుసుబలశాలి యాభరతుఁ డొప్పుగ రెండుపురంబు లందు భూ
పరమణియాజ్ఞ నేర్పఱచి భాగ్యయుతంబుల నొప్పునందు నుం
చె, రమణ సీయపుత్రులను సత్వమునం గలసేర్చి పొంగఁగన్. ౧౦ 3517

తే. తక్షశిలయను పురమునఁ దక్షుఁ డనెడు
తనయునిం బుష్కలావతి యనుపురమునఁ
బుష్కలుని నుంచె గంధర్వభూమి రెండు
గా విభాగించి రత్నసంకలితములుగ. ౧౧ 3518

క. ధనపూర్ణములుగ ఘనయుత, వనప్రాంతంబులుగ నొప్పి వరపురములు రెం
డును స్పర్ధఁ బూని గుణవితతిని పుంరము సుచిరములయి దివ్యంబులునై.

తే. కృత్రిమద్యనవారంబు లెస్స లేక, యుపవనంబుల మానాళి నొప్పు; విపణి
వీథులను బాగుమీఱిను విస్తృతిఁ గని, సౌధహర్మ్యగృహంబుల సముతమీఱి.

క. ప్రాసాదవిమానంబుల, భాసిలి దేవాలయముల వగనను రుచిరం
బై సకలవస్తుసంయుతి,చే సముధన నుగరముఁ జూడఁ జిత్రంబగుచున్. ౧౪

తే. తాళవంశాలశీలగతిమాలముఖ్య
వినగిలకరశోభితంబయి తగు పురవ్ర
యమునఁ బురయుల నుంచి పంచాబ్దము లట
నుండి రామానుజుండు శోభనోన్నతుండు. ౧౫ 3522

క. చనుదెంచె నయోధ్యకు గా, మునిమానసచేష్టితుఁగులఁ బొంగఁగ సౌధం
బున నున్న రామచంద్రునిఁ, గనుఁగొని సాష్టాంగముఱఁగి కడు భక్తిమెయిన్.

క. తను పొందినధర్మంబునఁ, గనుపట్టుపు రాముఁ జూచి కంజభవుండే
యని మ్రొక్కి నాసన్నుతవని, ప్రస్తుతం బిట్లు సనుపఁగా వినిపించెన్.

క. తనయులు బుద్ధియుక్తులు, ననుపటలయును త్రవిశత నేర్పుటయును జె
ప్పిన రాఘవుండు నెమ్మనమునఁ బ్రీతిం బొందిమెచ్చె బుధనుతుఁ డంతన్.

నూటయొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౨ - వ సర్గము.

{ లక్ష్మణతనయులను గారుపథదేశమున నిల్పి రాముఁడు భరతలక్ష్మణులను ప్రయాణమును జేయుట. }

క. తనయత్నము ఫలియించిన, దని తమ్ములతోడఁ గూడి ♦ యామోదంబుం
గని యద్భుతమై పొల్చెడు, ననూనవాగమృత మొప్ప ♦ ననె లక్ష్మణుతోన్.

సీ. నీకుమారులు వీరు ♦ నిఖిలధర్మవిదుత్తములు చంద్రకేత్వంగ♦దులు పటిష్ఠ
విక్రమాఢ్యులు గాఁగ ♦ వెలయుచు నున్నారలటుగాన నభిషేక ♦ మాచరింతు
రాజ్యంబుఁ బాలింప ♦ రమ్యదేశం బొండు నిర్ణయింపుం డది ♦ నెమ్మి నిడఁగఁ
జాలి యసంబాధ♦మై లలి నొప్పనా మనబాలకులనుండి ♦ మనుజపతుల

తే. కేని మున్యాశ్రమంబుల♦ కేని బాధ
కలుగకుండంగవలయు న♦ట్లలరు దేశ
మొకటి తెల్పుండన న్విని ♦ యురుతరంపు
భక్తి భరతుండు నన్నతోఁ ♦ బలికె నిట్లు. ౨ 3527

క. నిరుపద్రవంబు రమ్యము, సరసజనాకీర్ణమునయి ♦ క్షమఁ గ్రాలు మనో
హరవస్తునిబిడమై సాధురతిం దగు కారుపథము♦తో యసమృద్ధిన్. ౩ 3528

క. పుర మాదేశంబున నోధరణీశ్వర! యంగదునకుఁ ♦ దగు నిర్మింపన్
సురుచిరశశికాంతమనోహరనగరము చంద్రకేతు ♦ వను తనయునకున్. ౪

క. ఒనరించి యుందు వారల, ననుపం దగునంచు భరతుఁ ♦ డొప్పుగఁ బల్కన్
విని రాముఁ డద్ది తగినదె, యని తాను గ్రహించి దేశ ♦ మది చారుమతిన్.

తే. చక్క విభజించి యంగదు♦సాధుమతిని,నందునుంచెను,నంగదీ♦యాఖ్యపురము
తన్నివాసమునం బొల్చె ♦ దాశరథియుఁ, బరహితంబగుకృత్యత♦త్పరుఁడుగాన.

ఆ. చంద్రకేతువునకు ♦ శౌర్యధుర్యునకు నిశాంతధర్మమతికిఁ ♦ దగిన దనుచు
మల్లదేశమందు ♦ మహిమచేఁ దగుపుర, మొక్కఁ డూహచేసి♦యునిచె నందు.

క. అది చంద్రకాంతపురమన, విదితంబయి స్వర్గపురికి ♦ వేయిమడుఁగు లొ
ప్పిదమున నధికంబై తగెఁ;, దదనంతర ముల్లములను ♦ దాశరథు లొగిన్. ౯

క. పరమప్రీతిం గాంచిరి, పరదుర్జయు లగుట వారు ♦ పరికించి యనం
తర మభిషేక మొనర్చిరి, వరతనయుల కిర్వురకు స్వ♦భావహితులకున్. ౧౦

క. ఈరీతి నాకుమారుల, శారాముఁడు రాజ్య మొసఁగి ♦ యురుగుం డని పెం
పారం బల్కుచు నంగదు, మారాభునిఁ బశ్చిమంపు♦మహి కరుగంగన్. ౧౧

తే చంద్రకేతువు తద్భాగ♦జనపదమున
కరుగఁ దగువంచుఁ బల్కె; నా♦యంగదునకుఁ
దోడుగా లక్ష్మణుఁడు భర♦తుండు చంద్ర
కేతువునకు సాయముగ నే♦గిరి ముదమున. ౧౨ 3536

క. చని యంగదీయపత్తనమున సంవత్సరము నిల్చి ♦ భూరిబలుండై
తనయుండు రాజ్యం బేలఁగఁ, జని మరలి యయోధ్యఁ జేరె ♦ క్ష్మాపతిఁ గనఁగన్
చ. భరతుఁడు వత్సరంబు నటఁ ♦ బ్రోవఁగ మూని తనూజుఁ డేలఁగాఁ
బరమమునందు బూనిగని యి ♦ భాసుర తేజుఁడు నీఁడు గాన నేఁ
బురమున కేఁగవచ్చునని ♦ బుద్ధిఁ దలంచి యయోధ్య కేఁగి భూ
వరసుతిపాదపంకజములు ♦ భక్తిని గొల్చుచునుండెఁ బ్రీతితోన్. ౧౪ 3538
చ. భరతుఁడు లక్ష్మణుండు రఘు ♦ వర్యునిపాదము లాశ్రయించుచున్
నిరుపమమాత్రకం బనుచు ♦ నెయ్యదు నుండుఁ దలంచి ధర్మత
త్పరులయి కాల మేగినవి ♦ ధంబు నెఱుంగక యుండి; రంత నీ
వసుసఁ బదో సహస్రములు ♦ వర్షము లేగె ముహూర్తమట్లుగన్. ౧౫
క. పురజనులకార్యములఁ దత్పరమతిఁ దీరఁగొనుచుఁ బూర్ణ ♦ ధన్యమనస్కులై
సిరిఁ దగి తేజము లొప్పఁగఁ, బరఁగిరి సౌఖ్యముల నిలను ♦ బ్రథితులనగుచున్.
తే. అధ్వరంబుల నానావిధము ♦ లలరఁ జేసి
నెలయు త్రేతాగ్నులట్టు లు ♦ జ్జ్వలతనుద్యు
తులను వెలుఁగొందుచున్ సోద ♦ రులు నలుగురు
పాలిచిరి కాలమున జను ♦ లలర నిట్లు. ౧౬ 3541

నూటరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౩ - వ సర్గము.

--- మునివరాయత్తుఁడు వచ్చి శ్రీరామునితో రహస్యముగ భాషించుట. ---

క. చిరకాలము ధర్మపథస్థిరులగు సోదరులకును ♦ జెల్లె నను నీ
శ్వరుఁ డొకమునివేషంబును, ధరియించి యయోధ్యఁ జేరి ♦ ద్వారస్థలినిన్. ౧
క. నిలుచుండి ధైర్యముఁ దగి, విలసద్యశ మొప్పు నున్న ♦ వీరు సుమిత్రా
లలనాతనయుని లక్ష్మణు, నులలితమతి నచట నుండఁ ♦ జూచి మహాత్మా!. ౨
ఆ. కార్యగౌరవమునఁ ♦ క్ష్మాపాలుతో మాటలాడ వచ్చినాఁడ ♦ నధిపతికిని
దెలుపు నాదురాక ♦ వేల్లంబుగాఁ బురాతనమునీంద్రు నాన ♦ తిని గ్రహించి.
క. దనుఁ బంచితి దూతనుగా, నను జెప్పుము రామునకు దర్శ ♦ నము చేయంగాఁ
బనిపూని వచ్చితిని జూడుమీ, యని స్వర్గాటనుని నాతఁ ♦ డరిది యతండున్. ౩
క. త్వరపడి శ్రీరామునకు, త్వరమునికార్యంబుఁ దెలియఁ ♦ బలికెను; నృపవరా!
పరమప్రమోదక దశరథాత్మజ! లోకత్రయపాలక ♦ రాజకీర్తి!. ౪ 3546
చ. సరసిజమిత్రతుల్యరుచి ♦ శాలి తపోధనుఁ డొక్కదూత నీ
పరిసరసీమఁ జెప్పఁదగు ♦ భాషణముల్ దలపంచు వచ్చె; నా

ధరణివిభుండు లక్ష్మణుని ♦ తద్వచనంబుల నాలకించి స
త్వరముగ నమ్మహామహుని ♦ ధన్యమునీశ్వరుఁ దోడితెమ్మనన్. ౬ 3547

చ. విని రఘురామసోదరుఁడు ♦ వేగమ పోయి స్వదేహకాంతులన్
గనుఁగొనఁ బ్రజ్వలజ్జ్వలన♦కల్పుఁడుగాఁ దగి లోకమెల్ల నా
కృనిమిషమాత్రఁ గాల్చునటు ♦ క్రాలుమహర్షిని తోడి తెచ్చె నా
మునియును రామచంద్రు ద్యుతి♦మూర్తిని గాంచి మనోజ్ఞవాక్కులన్. ౭౫

క. నరవర! వర్ధిల్లుము! యని, పరమాదృతిఁ బల్కెఁ; రామ♦భద్రుఁడు తేజ
స్స్ఫురితుఁడు పాద్యం బర్ఘ్యం, బురుభక్తి నొసంగి కుశల♦మొప్పనె? యిటన్.

క. అని ప్రశ్నచేసి కనకా,సనమునఁ గూర్చుండఁ జేయ ♦ సమధికయశుఁడై
తనరారి వాగ్విదుత్తముఁ, డనఘుఁడునగు నమ్మునీంద్రుఁ ♦ డట గూర్చుండన్.

తే. స్వాగతంబె మునీశ్వరా! ♦ యాదరమునఁ
బల్కుమా దూతకృత్యంబు ♦ వైశమ యని;
రాజసింహుఁడు పల్కె వి♦భ్రాజమాన
తేజుఁ డామునివర్యుఁ డా♦ధీరుఁ గాంచి. ౧౧ 3551

క. ఇరువురమే యుండఁగ ని, త్తరుణంబున నాదురాక ♦ తగుఁ జెప్పంగా
*ధరణీశ! యస్మదుక్తుల, నరుఁ డెవ్వఁడు గాని వినఁ గ♦నన్ వధ్యుండౌ. ౧౨౫

ఆ. ఇట్లు చేయఁ బ్రతిన ♦ నిపుడు చేయుదువేని, నే వచించువాఁడ ♦ నీకు నాదు
రాక యనిన నట్లె ♦ రాముఁడు శపథంబు, చేసి లక్ష్మణునకుఁ ♦ జెప్పె నిట్లు

క. ద్వారముకడ నీ వుండుము, యేరిని రానీయఁ గూడ ♦ దిరువుర మిచటం
జేరుదుము సుమ్ము మా నుడు, లేరైనన్ వినఁగ రా ద♦హీనగుణాఢ్యా!. ౧౪౫

క. వినినన్ మముఁ జూడంగాఁ, జనుదెంచినఁ జంపు నట్లు ♦ శపథము నేఁ జే
సినవాఁడ ద్వారమం దే,మనుజుని నంపకుము నీవె ♦ మరియాద తగన్. ౧౫

ఆ. నిలువు మంచుఁ బలికి ♦ నెమ్మి నాతం డుండ, నింకఁ జెప్పవయ్య ♦ శంక లేక
యోమునీంద్ర! మదిని ♦ నొప్పినదానిని, జంకుపడక నాదు ♦ స్వాంత మలర.

నూటమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౪ - వ సర్గము.

కాలుఁడు విష్ణుమూర్తివని రామునకుం జెప్పి వైకుంఠమునకు రమ్మనుట.

చ. అన విని యామునీంద్రుఁ డపు ♦ డారఘురామునితోడ నివ్విధం
బునఁ బలికెన్; మహాత్మ! నృప♦పుంగవ! యెందుల కేను వచ్చినాఁ
డనొ వినవయ్య! తెల్పెదఁ గ♦డంగి పితామహుఁ డంపె నన్ను నో
జనవర! పూర్వభావమునఁ ♦ జక్కఁగ నెన్నుమ యాత్మజుండఁ జూ!. ౧౫ 3551

---

* య శ్శృణోతి నిరీక్షేద్వా స వధ్యో భవితా తవ-అనిమా.

సీ. నీమాయచేతనే ♦ నిర్మింపఁబడితిని సర్వహరుండను ♦ శమనుఁ డనఁగ
నలరువాఁడను బంక♦జాకరుం డఖిలేశుఁ డిట్లని పల్కె; న♦హీనతేజ!
జగములఁ బాలింప ♦ సమయం బొనర్చితి పూర్వము నీమాయఁ ♦ బూని లోక
ములఁ బుట్టఁ జేసితి ♦ వలజలరాశిలోఁ బవళించి పుట్టించి♦తివి తొలి నను;
తే. నవల నుదకాళిఁ బవళించి♦నట్టి నాఁగు, నయ్యనంతుని బుట్టించి♦తాత్మమాయ
నవలగురుబలముల నొప్పు♦నట్టి యిర్వు,రను మహాదానవుల జలం♦బునసె నీవు
క. జనియింపఁ జేసితివి వా, రనుపమదోర్బలము మీఱ ♦ ననురి మధువనం
గను గైటభుఁ డనఁగాఁ దగి, రనఘా! యవ్వారియస్థు ♦ లంతటఁ బర్వెన్ ౯౪
క. గిరినికరాంచితమగు నీ,ధరణియు నవ్వారిపేరఁ ♦ దగి మేదినినాఁ
బరఁగెను; రవివలెఁ బొల్చెడు, వరనాభిసరోగుహమునఁ ♦ బరమకరుణచేన్.
క. నను బుట్టించితి వంతట, వనజాక్షా! సృష్టిచేయు ♦ పని యెల్లను నా
పనిగా నిడఁబడియెను నే, ననూనతద్భార మూని ♦ యంతట నిన్నున్. ౭౪

తే. జగములకు నెల్లఁ బతివని ♦ సంతతంబుఁ
గొల్చుచుంటిని; భూతాళి♦కోర్కు లొనఁగు
నాకుఁ దేజస్సు నిమ్ము శ్రీ♦నాథ! యనుచు
వేఁడుచుంటిని; నవ్వేళ ♦ విశ్వరూప! ౮ 3562

సీ. ఆసనాతనభావ♦మందు దుర్ధర్షుఁడవయి నీవు భూతాళి ♦ కభయ మిడుచు
విష్ణుత్వ మొందితి ♦ విశ్వనాథా! యంత నదితిగర్భంబున ♦ నమలతేజ
మలరఁ బుట్టిన యింద్రుఁ ♦ డఖిలజగంబులఁ బాలింప నతనికిఁ ♦ బటుసహాయ
మొనరింప నెంచితి ♦ వుగ్రదైత్యులబాధ నంది తపించెడు ♦ నఖిలభూత
తే. ములను గాపాడ రావణుఁ ♦ గలనఁ జంప
మనుజతను గంటి వీకృత్య♦మున గతించెఁ
బదునొకొండు సహస్రముల్ ♦ వత్సరములు
కొఱఁతలేకుండఁ జాలదే? ♦ క్షోణివసతి. ౧౧౪ 3563

క. వనజాక్షుండవు నీవే, మనోమయాత్మజుఁడ విష్ణు ♦ మనుజతకు గతిం
చెను బూర్ణాయువు దీనన్, గనుమా కాలంబు దీఱెఁ ♦ గద యని యింకన్.
తే. ఇంకఁ గొంతకాలంబు నీ ♦ విల వసించి
ప్రజలఁ బాలింపఁదలఁచినఁ ♦ బరమముదము
నంది వసియింప వచ్చునం ♦ చనియె బ్రహ్మ;
యెంచుమా యిందుఁ జేయంగ ♦ నేది హితమొ. ౧౮ 2565

క. సురలోకజిగీషయె యి, త్తరుణంబునఁ గోరుదేని ♦ ధన్యులు గద? ని
ర్జరులు సుఖింతురు విగత,జ్వరులై విష్ణువగు నీదు♦సన్నిధి మిగులన్. ౧౫ 3566
క. అని యిట్లు బ్రహ్మవాక్యం,బును గాలుఁడు తెల్ప హాస♦మున మోము చెలం

గను సర్వహారణమును నెమ్మనమునఁ గాంక్షించి నృపతి♦మండనుఁ డనియెన్.

క. సురపూజ్యుని వాక్యంబును, బరమార్థము వింటి దానఁ ♦ బరమామోదం
బు రహింఁ జేకూరె మహో, త్తరమోదము నీదురాకఁ ♦ దనరె మహాత్మా!. ౧౬

తే. ముజ్జగంబులకుం గార్య♦ములు ఫలింప
జనన మొందితి మేలగు ♦ ననఘ! నీకు
వచ్చెదను మర్త్యభూమికి ♦ వచ్చినట్లు
మరల నిజధామమునకు బ్ర♦హ్మానుడీరీతి. ౧౭ 3569

క. మనమున నున్నదియే నీ,వున దెల్పితి నీదురాకఁ ♦ బొంగె మనము రో
జన లేదు నుంతయున్ నా, కనఘా! సురకార్య మిట్లు ♦ సార్థక మయ్యెన్. ౧౮

క. వనజాసనుండు చెప్పిన,యనువునఁ గార్యంబు చెల్లు ♦ నఖిలము శమనా!
చనవయ్య! శంకయించుక,యును మనమునఁ బొందకుండ ♦ నుద్యమ మలరన్.

నూటనాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౫ - వ సర్గము.

రాముఁడు కాలునితో సంభాషించుతఱి దుర్వాసుండు వచ్చెనని లక్ష్మణుఁడు చెప్పుట

క. అని యిట్లు రామరుద్రులు, మనమునఁ గలభావములను ♦ మన్ననతో నా
వనజాసనోక్తి గావం,గను బల్కుచునున్నయట్టి ♦ కాలమునందున్. ౧ 3572

క. మునిపతి దుర్వాసుఁడు వ,చ్చెను రామునిదర్శనంబు ♦ చేయఁగ ద్వారం
బున; కంత లక్ష్మణుఁడు వం,దనములు సల్పెను భయంబు ♦ తా నొంది విధిన్.

క. రామానుజుఁ గని యిట్లను, నామౌనివరుండు వేగ ♦ యవనీశుని శ్రీ
రాముని జూపుము కోరిక, నామదిఁ గల దద్ది తీర్పు ♦ నాథుఁ డతండే. ౩

చ. అన విని లక్ష్మణుండు పర♦మాంత మునీంద్రుని వందనంబులం
దనిపి వచించె నీగతిని ♦ ధాత్రిసురోత్తమ! కార్య మెద్దియో
వినవలతుం బ నేదయిన ♦ నే నొనరింపఁగఁ జాలువాఁడ నా
మనుజవిభుండు కార్యభర♦మగ్నుఁడు గాన క్షణంబు నిల్వుమా. ౪ 3575

చ. విని యిటు పల్కు నానృపతి♦వీరకుమారునిభాషితంబు నా
మునివృషభుండు క్రోధరస♦మున్ వెలిపుచ్చుచు నేత్రవహ్నిచే
తను దహియించువానివలె ♦ దారుణవాక్కుల నిట్లు పల్కె; నా
పనుపున రామభద్రునకు ♦ వైశమ తెల్పుము నాదురాకనున్. ౫ 3576

తే. ఈక్షణంబున నా రాక ♦ నెఱుకపఱుప
నిష్టపడవేని రాజ్యంబు ♦ నీపురంబు
రామునిం గూడ శపియింతు ♦ రామునంత
తిని నిను భరతుని సంత♦తిని విడువక. ౬ 3577

క॥ మనమునఁ గల్గినక్రోధం,బును నిల్వఁగఁ జాల ననుచు ♦ మునిపతి ఘోరం
బు నిశాతవజ్రకల్పం,బును నగు వాక్యమును బల్క ♦ మోముకలంగన్. ౮

సీ. మనమున నిట్లు ల♦క్ష్మణుఁడు చింతించె; నీముని నిశ్చయంబి ద♦మోఘ మరయ
నాకు నొక్కనికె యా♦నరపతి మాటను దాఁటినందులకు నం♦తంబు గలుగుఁ
గాని యందఱ కది ♦ కల్గక యుండెడు; నని చక్కఁగా నెంచి ♦ యవనిపతికి
విన్నవించెను ముని♦వృషభునాగమనంబు విని తమ్ముమాట నా♦విభుఁడు కాలుఁ

ఆ. సాగనంపి భక్తి♦సాంద్రుఁడై యెదురేగి
యత్రితనయుఁ గాంచి ♦ యగ్నివోలెఁ
దనదు తేజమునను ♦ దగ వెల్గు నమ్ముని
కెరఁగి దోసిలొగ్గి ♦ హితము మెఱయ. ౧౧ 3579

క. తెలుపుము మునినాయక! యిమ్ముల వచ్చిన కార్య మేమొ ♦ ముందుగ నన న
ప్పలు కాలకించి మునిపతి, యలరుచు నిట్లనియె సూనృ♦తాదృతమనసా!. ౧౨

తే. ధర్మవత్సల! విననయ్య! ♦ తపము చేయ
వేయి వర్షము లయ్యె నే ♦ వితతదీక్ష
మొదలుపెట్టి, నేఁడాదినమున ♦ కది ఫలించె
వలతు నిష్టభోజనము నీ♦వలన నేను. ౧౩ 3581

చ. అన విని రాఘవుండు కడు ♦ హర్షము మీఱఁగ భోజనంబు న
మ్మునివరుకోర్కిరీతిగను ♦ ముందుగ సిద్ధము చేయఁబంచి యా
తని కెటఁగించె; నంత నమృ♦తం బనఁగాఁ దగు నిష్టభోజనం
బునఁ గడుఁ దృప్తిఁ బొంది *రఘు♦పుంగవు మెచ్చుచు నాతఁ డేగఁగన్. ౧౪

క. తనయాశ్రమంబునకు నా,ముని చన లక్ష్మణుని యన్న ♦ మును కాలునితోఁ
దనచేసిన శపథంబును, మనమున యోజించి దుఃఖ♦మగ్నుం డయ్యెన్. ౧౫

సీ. కాలువాక్యంబులఁ ♦ జాల లోఁ జింతించి దుఃఖాబ్ధిమగ్నుఁడై ♦ లోఁప కూర
కుండి యాపద్ధతి ♦ యురుభయంకరరీతిఁ గప్పడ స్మరియించి ♦ కడుఁ దపించి
దీనాననుండయి ♦ మానసం బుత్తలపాటొందఁ బలుకక ♦ పార్థివేంద్రుఁ
డొకకొంతసే పూర♦కుండి కాలునివాక్యపద్ధతి మరల ను♦స్వాంతమందు

తే. నెంచి కార్యంబు లేదని ♦ మించువగలఁ
బొగిలి లక్ష్మణుకూర్మిని ♦ బొగడి యేమి
చేయఁ దోఁపమిఁ దల వాంచి ♦ యాయనూన
యశుఁడు చింతానముద్రమ♦గ్నాత్ముఁ డయ్యె. ౧౬ 3584

నూటమైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

* సాధు రామేతి సంభావ్య స్వమాశ్రమ ముపాగమత్, తస్మిన్ గతే మునివరే-అనిమూ.

౧౦౬ - వ సర్గము.

రాముఁడు లక్ష్మణుఁ ద్యజింప నతఁడు వైకుంఠమున కరుగుట.

[క. మనమునఁ గలవిలపాటును, గనుచున్ మూఁకత్వ మొంది ♦ కడు నిట్టూర్పుల్
గనఁబడ నశ్రువు లొప్పఁగఁ, *దనుఁ దానే తిట్టుకొనుచుఁ♦దహతహపడుచున్].

తే. మోము వాంచి దీనుండయి ♦ సోమురీతి
జలకణము లొక్క మొగిఁ బడ ♦ జాలినొందు
రామునిం గాంచి లక్ష్మణుం ♦ డీమెయిఁ దగఁ
బలికె మధురతరంబగు♦భంగి మెఱయ. ౨ 3586

క. గురుబాహూ! నాకొఱకై, పరమంబగు తాప మొందఁ ♦ బనిలేదు మహీ
శ్వర! కాలగతులు పూర్వమె, నరులను బంధించి యుంచు ♦ నా విందుముగా.

క. నను విడువుము శపథంబును, జననాయక! చెడక యుండు♦చందంబునఁ గా
వను జను శపథము దీర్పని, మనుజులకున్ నరక మబ్బు ♦ మాట లిఁకేలా?.

క. కలదే నాపైఁ బ్రేమము, పలుకక నన్నుం ద్యజింపు ♦ పరమకరుణగాఁ
దలఁచెద నందియ మందకు, మిల ధర్మము నిల్పుటొకఁడె♦ హితముమహాత్మా!.

చ. అని యిటు లక్ష్మణుండు పర♦మాద్భుతరీతి వచింప మంత్రులన్
ఘనమతులౌ పురోహితులఁ ♦ గ్రన్ననఁ బిల్వఁగఁ బంచి రాముఁ డా
ర్తిని దనయంగముల్ కలఁగఁ ♦ దేకువమాలి వచించె వారితోఁ;
దనకును రుద్రమూర్తికి య♦థావిధి సాగినవృత్త మార్తుఁడై. ౬ 3590

తే. నడుమ దుర్వాసురాకయుఁ ♦ గడఁగి యతఁడు
శపథమును జేయుటయుఁ దెల్ప ♦ సచివవర్యు
లును బురోహితపుంగవు♦లును వినియును
బలుక కుండ వసిష్ఠుఁ డు♦జ్జ్వలతనుండు. ౭ 3591

క. మనమునఁ జింతించి వచిం,చెను; గాంచితి శాస్త్రరీతి♦చే గగ్గురుపా
టును బొందఁజేయు వార్తను, వినిపించెద మీకు సాగు ♦ విరహం బింకన్. ౮

క. అనుజుని కూటమి వదలం, జను నీకు మహాయశంబు ♦ క్షమ గల్గిన యో
జననాథ! వదలుమా నీ,యనుజుని కాలంబు ప్రబల♦మై తోఁచెదుఁ జూ!. ౯

క. పరిపాలింపుము శపథము, ధరణిని నద్దానిన్ వృ♦థా చేసిన ను
ర్వర ధర్మము విలయంబగుఁ, జరాచరం బెల్ల ధర్మ♦సంతతి నలరున్. ౧౦

ఆ. అద్ది చెడిన నదియు ♦ నంతంబు గను దేవ
మునులు చెడుదు, రమల♦ము గద ధర్మ
పథము దానిఁ గాంచు ♦ పద్ధతియే మేలు
శంక యేల? విడువఁ ♦ జను ననుజుని. ౧౧ 3595

* సాస్రం నిందమానం ప్రియాప్రియే-అనిఘా.

క. వృషభవరా! ముజ్జగములఁ, బరిపాలన ముప్పుఁ జేయు ♦ వ్యక్తిం గొను సో
దరులక్ష్మణు వినాశము, మునులును జాల స్వర్గమునకు ♦ పోరిది నొంపర్వ. ౧౨
క. [మానవమున నెంచుము సద్గుణ,ఖనియగు సామ్రాట్టుఁ గాయఁ ♦ గాదని తలపో
యను జన్న దేవకార్యం, బునకై యి త్వరితముగ నెన్న ♦ భూపాలమణీ!.] ౧౩
చ. అనుజుని ప్రాణసంగల్గు ఘన♦మార్గము నకు శపథంబు మానఁ గాఁ
జనునె! నిఖిల్లవంశఘు♦సాగరచంద్ర! ప్రతిజ్ఞ నీవ మా
నిన స్వర్గపదమ్మ నుల్లఁ జేసు ♦ నిమ్మునమాఁ గనర రాజ్యపాలనం
బనఘ! ప్రతిజ్ఞను నీను నా♦హాటవి నెంచిన తంత్రి మూరితెలిక. ౧౮ 3598
క. ఇది ప్రత్యక్షము కాదే, ముదితుని నెనయుచు మహాత్మ♦మునఁ బొల్చిన యా
త్రిదిశేశసముఁడు దశరథుఁడు నిజ సత్యంబు మానఁ♦డు గదా? రామా!.
క. నిను విడనాడినలోకం,బునఁ గని? స్వర్గంబుఁ జేరఁ ♦ భూపతి నీ వా
తనరీతి సత్యశపథం, బనుపేరను గాంచవలదె? ♦ యాదిత్యగణమణీ!. ౧౬ 3600
తే. సుమనాంబరభూధర♦పాలి నుండు, నీదుసత్యశపథము ♦ నిఖిలజగము
లలరఁగా లక్ష్మణుని బాయు♦మయ్య! సత్య,పాలనంబున వ్రతసిద్ధి♦బడయుమయ్య!.
చ. అని యిటు లాసభాభవన♦మందు సమస్తులు మెచ్చ ధర్మముల్
గనఁబడఁగా వసిష్ఠముని♦కాంతుఁడు చెప్పిన నాలకించి యా
యనుజుని గాంచి రాముఁడిటు ♦ లార్తి వచించెఁ; ద్యజించినాఁడ నిన్
స్వనుజుని ధర్మహానియగు ♦ నన్న భయంబున లక్ష్మణా! యికన్. ౧౯ 3602
క. చనుమా తోఁచినకేలకి; వినుమిది యట చంపుటయును ♦ విడ్డు లోగి సమం
బని తెలిసితి నా విని రా,మునివాక్యము కన్నుపూర♦మునఁ గనులొప్పన్.
క. అప్పుడు సంద్రమొనరిచి, యా... కట్టు లాగు♦నే యుని మదిలో
నెన్నుచు నంటికిఁ బోవక, ప్రస్థానసమయామితంబుఁ ♦ గాసం జనియెన్. ౨౦
చ. చని సరయూనదిం గనుచు ♦ సాధుగతిం గనిము... నె
ప్పునమున రాముని గనుచు ♦ మాటలు ... యింద్రియంబులన్
వనచరమందు నుండెడు ని♦ఖంబున యోగము పూని యూర్పులై
నను వెలిబుచ్చకుండ నవి♦నాశన మార్గమ మానసంబుచున్. ౨౧ 3605
తే. [అతులబల సనాతన ♦ మమలతరము
బ్రహ్మమవ్యక్తమితి ప్రాప్తంబు ♦ వాసవాది
...ముఖ... ♦ మానుషాత్మ
దాత్మఁ జింతించెఁ బూనిక ♦ యలసుచుండ. ౨౨ 3606
క. అనుపమయోగసమాహిత,మనసుఁ డగు లక్ష్మణుని ప్రస్తుతి ♦ మహనీయుని నా
తని నచ్చరులును శక్రాదినిఖిలసర్గరులు మాగ♦ధీరులు గనుచున్. ౨౩ 3607
క. కురియించిరి సుమవృష్టిని, బరమం దాతండు మనుజ♦వరులకదృశ్యం

డురుసత్త్వుండయి తనతను, వరుదుగ గ్రహియించె శత్రుఁ ♦ డాతనిఁ బ్రీతిన్.

క. కొని చనియె స్వర్గమున; కా, వనజాక్షుచతుర్థభాగ♦వరము సురపదం
బున కేతెంచుటఁ గని సుర, లనూనహర్షంబు పొంది ♦ యర్చించి రొగిన్.

నూటయాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౭ - వ సర్గము.

రాముఁడు భరతప్రార్థనమురీతిఁ గుశలవులకుఁ బట్టాభిషేకము చేయుట.

క. అనుజుని లక్ష్మణు నీరీ,తిని ద్యాగము చేసి నెమ్మ♦దిని *వగ శోకం
బును గదురఁ బురోహితు మం,త్రినికరమును బౌరవరుల ♦ ధీరుం డంతన్. ౧

క. పిలిపించి వారితో నిటు, పలికెన్; ధర్మాత్ముఁడైన ♦ భరతుని నీకో
సలదేశంబుల నేలఁగ, నలఘుతరప్రీతిఁ జేయ♦నగుఁ బతి గాఁగన్. ౨ 3611

తే. ఇప్పు డభిషేక మొనరుప ♦ నిచ్చగింతు
నీయయోధ్యకుఁ బతిఁజేసి♦యే వనంబుఁ
జేర నరిగెద; వస్తువుల్ ♦ సిద్ధపఱుపుఁ
డింకఁ గాలంబుఁ బుచ్చరా ♦ దిపుడె నేను. ౩ 3612

చ. వనమున కేగువాఁడ గురు♦భావుఁడు లక్ష్మణుఁ డేగె నట్టు, లా
తనిగతి నొందువాఁడ నని ♦ ధారణిభర్త వచింపఁ బౌరు లా
ర్తిని దలలొగ్గి మ్రొక్కి యతి♦దీనత సత్త్వము దూలినట్టు లుం
డ నపుడు రామువాక్కులక♦డంకకు మూర్ఛిలి యాసభాస్థలిన్. ౪ 3613

క. భరతుఁ డొకకొంతసేపటి, కరుదుఃఖము మిగులఁ దెలిసి ♦ యుర్విని గొను నా
దరమును బూనక యిట్లను, ధరణీశా! పల్కువాఁడఁ ♦ దథ్య మ్మిచటన్. ౫

తే. సత్యమును సాక్షిగా నేను ♦ శపథ మిపుడు
చేయుచున్నాఁడ స్వర్గంబు ♦ సిద్ధ మిదిగొ
యనిన నే నొల్ల నిను వీడి♦నట్టులైన
రాజ్య మేఁ గోరుదునె రఘు♦రామ! యింక. ౬ 3615

క. వీరే కుశలవు లివు డీ, ధారణిఁ బాలింపఁ గట్టఁ ♦ దగుఁ బట్టంబున్
భూరమణ! కోసలమునకుఁ, దా రాజగుఁ గుశుఁడు నాదు♦తాత్పర్య మిదా.

తే. ఉత్తరంబగుకోసల ♦ మొప్ప లవుఁడు
పాలనము చేయఁగాఁ దగుఁ ♦ ద్వరగఁ బోవు
దూత లేగి శత్రుఘ్నుని ♦ దోడితేర
గాఁ దగున్, దూత లీరీతి♦గా ననఁదగు. ౮ 3617

---

* దుఃఖశోకసమన్వితః-అనియు.

క. మనపయనము స్వర్గంబున, కని యాలస్యంబు చేయ ♦ కచటు వదలి ర
మ్మని పల్కఁ జనును నాథర,ఘుని పల్కుల నాలకించి ♦ యూరఁ బౌరుల్. ౮౺

క. పౌరులు మోములు వంచుచు, భూరితరంబైన చింతఁ ♦ బూని నసిష్ఠుం
డీరీతిఁ బల్కెఁ వత్సా!, భూరనుణా! రామచంద్ర! ♦ పురజను లెల్లన్. ౯

చ. ధరణిని దూలినారు జన♦తామహృదయేప్సిత మాత్మ నెంచి యా
దరమున దానిఁ దీర్పఁ దగుఁ ♦ దప్పక వారల కప్రియంబు తే
వరునను జేయఁగాఁ దగదు ♦ వారలకోరిక యెట్లొ దాని భూ
వర! వినుమన్న నమ్మునిని ♦ భక్తిఁ గనుంగొని లేచి రాముఁడున్. ౧౦ 3620

ఉ. పౌరులఁ గాంచి యిట్లనియెఁ ♦ బల్కుఁడు నే నొనరింప నర్హమై
ధారణి శాస్త్రరీతికిని ♦ దా నెసులే దనిసిద్ధమైన య
ట్లారసి తెల్పుఁడీ! యనిన ♦ నాపురవాసులు పల్కి రిట్టు లో
ధారణినాథ! నీ వరుగు ♦ ధాత్రికి నస్థ్మము తప్ప కే మొగిన్. ౧౨ 3621

చ. పురజనులందఱుఁ బ్రీతియును ♦ బొల్పగు స్నేహము మీరఁ గల్గినన్
ధరణిఁ దృజించి పుత్త్రులను ♦ దారలఁ గూడి భవత్పదంబు నా
దరమునఁ బొందఁ గోరుదుము ♦ దాని గ్రహింపఁగ నొను రామ! నీ
వరుగుపథంబు నత్తపము♦నందు వసింజయిండి మనోజ్ఞమున్. ౧౩ 3622

సీ. దుర్గమంబైనను ♦ స్వర్గతుల్యంబగునది గాని జలధియు ♦ గ్యూనఁ దలఁప
మాకు నిష్టంబగు ♦ నేకడనేగిన వత్సుము మము వీడ ♦ వలనుగాదు
ప్రభువు నీవే కాద ♦ పరమగతియు నీవె సంప్రీతియును నీవె ♦ సాధుదైవ
తము నీవె మాహృద్గ♦తంబగు శాంతియు నీవె మే మెల్లను ♦ నీపరినర

తే. మున వసింపఁగఁ దలఁతుము; ♦ చనదు మమ్ము
వలదనుచుఁ బల్క నని యిట్లు ♦ పలుకుచున్న
పురజనులదృఢభక్తికిఁ ♦ బొంగి యట్లె
చేయవచ్చు నటంచని ♦ శ్రీతిపుఁ డనియె. ౧౪ 3623

క. అని యిట్లు పలికి తనదు గ,మన మాదినమున దనుచు ♦ మది నెంచి తనూ
జుని గుశుని గోసలంబున,కు నుత్తరపుఁగోసలమున♦కును లవు నునుపన్. ౧౫

క. తనమదిని నిశ్చయించుచు, దనమున నందే కుమార♦ధీనుల కభిషే
కనితాంతమహము గల్గఁగ, నొనరిచె నాపురవమునందె♦యొప్పు మెరయఁగన్.

చ. తనయుల నంకమందు నిడి ♦ కౌను నృపాంబునఁ గౌఁగిలించి కౌం
చుము శిరముల్ మహాద్భుతిని ♦ సొంపు దగన్ స్పృశియించి యంత స్వం
దనములు వేయి యేన్గు లయు♦తంబును లక్షహయంబులన్ ధనం
బును దమిఁ దుల్యరీతిగను ♦ భూవరుఁ డిచ్చెను బూన్కిమీరఁగన్. ౧౯

క. ధనముల రత్నంబుల నొ,ప్పినపురముల వారి కొసఁగెఁ ♦ బృథుమోదరసం
బున నొప్పుజనము లలరఁగ, ధనపతినగరంబునాఁగఁ ♦ దనరెడువానిన్. ౧౯

క. తనయుల నిర్వురఁ బంపెను, జననాథుఁడు నృపులఁ జేసి ♦ చయ్యనఁ బ్రీతిన్
జనములఁ బాలింపఁగ వీ,రనిచయపూజ్యులను ధర్మ♦రంజితతనులన్. ౨౦

తే. ఇట్టు లిర్వురఁ దనయుల ♦ నిలకుఁ బాల
కుల నొనర్చి శత్రుఘ్నునిఁ ♦ బిలువ దూత
లను మహావేగవంతులఁ ♦ బనిచె భరతు
వాంఛితమురీతి నానర♦వర్యుఁ డంత. ౨౧ 3629

నూటయేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౮ - సర్గము.

{ రాముఁడు శత్రుఘ్నసుగ్రీవులు తనతో రా ననుజ్ఞ యొసఁగి హనుమ
ద్విభీషణజాంబవదాదుల భూమి నిల్వ ననుజ్ఞ యొసఁగుట. }

ఉ. రామునియాజ్ఞఁ బూని రఘు♦రామునితమ్ముని గాంచువేడ్క ను
ద్దామబలాతివేగముల ♦ ధాత్రిఁ బ్రసిద్ధిని గన్న దూత లా
భూమిపతీంద్రుఁ డున్నెడకుఁ ♦ బోయిరి త్రోవను జాగుసేయ కే
యామధురాపురంబును ద్రి♦యామల మూటను బొంది యచ్చటన్. ౧౪ 3630

తే. అరినిషూదను శత్రుఘ్ను♦నందుఁ గాంచి,వృత్త మెల్లను దెల్పి; ర♦వీరవరుఁడు
లక్ష్మణత్యాగమును నృప♦లలితు ప్రతిన,కుశలవాభిషేకంబును ♦ గోరి ప్రజలు.

చ. అనుగమనంబు వేఁడ నృపుఁ ♦ డట్టులె చేయఁగ సమ్మతించుటల్
తనయులలోన జ్యేష్ఠుఁడయి ♦ దర్పయుతుండును నా కుశాఖ్యు విం
ధ్యనికటమందు భాగ్యములఁ ♦ దద్దయు నొప్పు కుశావతీపురం
బున కధినాథుఁ జేయుట ల♦వుండను చిన్నకుమారు వీరునిన్. ౮ 3632

క. శ్రావస్తి యనుపురంబున, కావిధమున రాజుఁ జేసి ♦ యభిషేకము నా
భూవిభుఁడు చేయుటయు విని, యావిధముననయ్యయోధ్య♦యందలిప్రజలన్.

క. తనతోడ రాఁగ ననుమతి, జనపతి యిడి నిర్మనుష్య♦సంకీర్ణగఁ జే
యను దలఁచుట భరతుండును, దనతో రా స్వర్గమునకుఁ♦దరలఁదలఁచుటల్.

తే. వినియె సర్వము దూతలు ♦ విస్తరించి
తెలుప నాదూత లివ్విధిఁ ♦ దెల్పి యూర
కుండ మహితుండు శత్రుఘ్నుఁ ♦ డురుజవమున
రమ్మనిన వారిపల్కుల ♦ నెమ్మదిఁ గొని. ౧౪ 3635

సీ. ఘోరాతిఘోరమై ♦ కులసంక్షయంబగు వార్తకు నెంతయు ♦ వనట నొంది
ప్రజలను రావించి ♦ పరమమునీంద్రుఁడై కాంచనాహ్వయమునఁ ♦ గ్రాలు నట్టి

తనఘనోహితుం బిల్చి ♦ శద్వార్తలను యథావిధిగ నెఱింగించి ♦ విమలమతుల
నన్నలం గూడి తా ♦ రాగమం నలంచుట తెలిపి వారల సమ్మ♦తిని గుమార

తే. యుగళముల కభిషేకంబు ♦ నొప్పఁ జేసి
మధురను సుబాహువునకుఁ గు♦మారులందు
శత్రుఘాతిని శత్రుఘాతి నా ♦ కలుగ బిల్చి
తనయునకు వైదిశం బనఁ♦గగు పురంబు. ౧౧ 3636

క. పరిపాలింపఁగ నిచ్చి మధురఁ గల నాహీనులఁ బంచి ♦ తోడనె వారి
కన్నిటిచ్చి ఘనము నట్టులు, యువరాజుల నొసంగి వారి ♦ కెల్ల తెఱఁగులన్.

శే. ధర్మములఁ దెల్పి మధుర పురం♦బుల కేగ, శత్రుఘ్నుఁడును బాహుని♦జన్నతనయు
వైదిశంబను పురమునకుఁ ♦ బంపుటకుగ, నంపనియుదించి తాఁ బోవ♦నుద్యమించి.

క. అనఁతరం బామంచు రేగ, రాఘవేంద్రుఁ బంచి రాము♦నంతికమున కా
తెమ్మఁడు చని నిల్చి నిరొక్కన్, బగ సేయుహృత్ప్రభుతాంఘ్రి♦పంకజు రామున్.

క. ప్రవలియుంచుచున్న పాపము,నతడుఁ దేజసుమ్ము నొప్పు♦వానిని ధర్మం
బులఁ దెల్పు మానసుంలమం, గలిసి మహానుభావ్మైన ♦ క్షౌమాంబరమున్.

క. ఘటియించి యుగుపానిన్, పరమాకృతిఁ గాంచి భక్తి ♦ వందన మిడుచున్
నెరములు మాకాశించి నాకో,శ్వరునకు నిట్టనియె ధర్మ♦వత్సలుతఁదగన్. ౧౩

క. శిరముల నిరోసించితివి, నాథా! నిరుపేంద్రియుండ ♦ నై తిని నీతోఁ
బరుదేర నిశ్చయించితివి, నన తనుఁగుము నేఁడుగొని ♦ నాఁ బూనకుమీ!.

క. అనుచితము గాన నొసంగిన, మానినవృప నన్నుఁ జూచి ♦ మోరఘునాథా!
నా శరణ మునిశ్చితమ్మ, మాసపించెం దాంచి ♦ మాహీపుఁ జతనితోన్. ౧౬

క. చనుదెమ్ము నన్నుఁ గూడి యు, యమునా! చింతించును ♦ ననియె; నవుడె రా
ముని వాక్యము విడు మనుం,గని నవ్వారు తానువైన ♦ కపివరు లెల్లన్. ౧౭

తే భల్లూకంబులు వానరవర్గ మన్యు,లవయు మొందమకొని వచ్చి ♦ రన్నను లిట్లు
నేనె నేలుగ శ్రీరామ♦విభుని వారి,నవ్వనము శాంతిని గూడి♦చనఁగఁ బూని.

క. చనుదెంచి స్వీయులోకం,బునకుం జన నుద్యమించు ♦ భూపాలుమణిం
గని; గంగ దేవతలయులు, మునిగంధర్వాప్సరసలును ♦ భూపతి దివికిన్. ౧౯

క. అనుగం దలంచుట తెలిసిరి, యరుదెంచిరి వారి లెల్ల ♦ నభివాదనముల్
నగము ప్రీతి నొసంగి, కని మా బుద్ధిం బల్కి రిట్లు ♦ కపిరాజులున్. ౨౦ 3647

కమలనయనకీర్తి రామా!, మముకూరిన్ నిన్నుఁ గూడి ♦ చొత్తుము మము నీ
ధర విడిచి మీరు శేగను, బగవాంశకకందమునన ♦ పటుకోపమునన్. ౨౧

తే సమ్ము వందించినట్లు న♦స్మదులఁ దలఁచి
యిట నశింతుము నా విని ♦ యోలమి నవ్వ
యుల్లి కానిం పటంచు నా♦యధిపుఁ డనియె;
యంత సుగ్రీవుఁ డాభూప♦కాంతు వీడు. ౨౨ 3649

చ. కనుఁగొని వందనంబు లిడి ♦ కమ్రవచస్సుల హృద్గతార్థముల్
మనవి యొనర్చె నిట్లు; రఘు♦మండన! వీరుని సంగరుల్ బురం
బున కభిషిక్తుఁ జేసి నినుఁ ♦ బూనికఁ గొల్వఁగ వచ్చినాఁడ నీ
యనుగమనంబె కోరితి దృ♦ఢాత్మ నటంచును లోఁ దలంపుమా. ౨౪ 3650
చ. అన విని యన్యచిత్తముల ♦ నారసి రంజిలఁ జేయు రాముఁ డి
ట్లనియెను వానరేంద్రుఁ గని ♦ యాతని నెయ్యము లోఁ దలంచి; యో
వనచరనాథ! మిత్రుఁడవు ♦ బంధులకన్నను నీవె యెక్కుఁడం
చును మది నెంచినాఁడ, నినుఁ ♦ జూచిన సంతస మబ్బు నామదిన్. ౨౫
క. నినుఁ గూడక సురలోకం,బును నంతకు మించు స్థాన♦మును బొందఁ దలం
పను జుమ్మటంచు సంతట, వనచరభల్లూకదనుజ♦వారమునుడులన్. ౨౬
క. వినుచు విభీషణు నాదృతిఁ, గని మధురము మృదువునైన ♦ కమ్రవచనముల్
వినిపించె నిట్లు; ధరణిన్, మనుజులు చెలువారుదనుక ♦ మహిను వెలయుఁగన్.
క. తనువును దాల్తువు నీవును, దనుజేంద్రా! భూరివీర్య! ♦ ధరణి వెలయుదాఁ
కను లంకనుండి రాజ్యం,బును బాలన మొప్పఁ జేయఁ ♦ బూనుముసౌమ్యా!.
క. దినకరశశధరు లుర్వియుఁ, గను స్థితి నెందాఁక నాదు♦కథ యిల నెందాఁ
కను బొల్చునో నీరాజ్యం, బనఘాత్మా! యంతదనుక ♦ నలరున్ స్థిరమై. ౨౯
చ. అనుపమమిత్రభావమున ♦ నాజ్ఞ యొనర్చితి, నాదుశాసనం
బును గొని యీవిధిన్ నడువఁ ♦ బూనుట లెస్స నిరంతరంబు ధ
ర్మనిరతి నీప్రజాతతిని ♦ మన్ననమీఱఁగఁ బ్రోచుచుండు మే
మనకుము నాదువాక్యనకు ♦ నన్యవిధంబగురీతి నోసఖా!. ౩౦ 3656
సీ. మఱియు వేఱొక్కండు ♦ మాటను జెప్పెద సన్మతీ! [1]యిక్ష్వాకు♦జనపతులకుఁ
గులదైవతంబయి ♦ విలసిల్లు నాజగన్నాథు వాసవముఖ్య♦నాకివితతి
పూజ్యు నారాధింపఁ ♦ బూనుము సర్వదా; యన విని రామువా♦క్యంబు నట్టె
యొనరింతు నని శిరం♦బునఁ దాల్చె నాజ్ఞను రాక్షసముఖ్యుఁడై ♦రమ్యగుణవి
తే. భూషితుండయి పొల్చు వి♦భీషణునకు,నివ్విధిం దెల్పి హనుమంతు ♦ సిద్ధతేజుఁ
గాంచి యీవిధిఁ బల్కెనో♦గాలితనయ!, [2]బ్రదికియుండఁబ్రతిజ్ఞను♦బల్కితీవు.
క. దానిని వృథచేయకుమా, నానిర్మలగాథ జగము♦నను నెందాఁకన్
మానితరీతిఁ జెలంగునొ, వానరవర! యంతదనుక ♦ వర్ధిలవయ్యా!. ౩౨ 3658
క. మనమున నిరంతరప్రీ,తిని బొందుచు నాదునుడిని ♦ దివిరి ప్రపంచం
బున విస్తరిల్లఁ జేయుచు, మనవయ్యా! సాధుమనుజ♦మండలనుతులన్. ౩౩
చ. అని రఘురాముఁ డెంతయును ♦ నాదృతి సన్మతి నెంచి పల్కినన్
విని సుమహాప్రమోదమున ♦ విన్నప మివ్విధిఁ జేసెఁ జాలఁ బా

1 ఆరాధయ జగన్నాథ మిక్ష్వాకుకులదైవతం, ఆరాధనీయ మనిశం సర్వైర్దేవైః సవాసవైః-అనిమూ. ఈ విషయము యుద్ధకాండమున వ్రాయఁబడినది కాన నిటవ్రాయఁబూనలేదని గ్రహించునది. 2 జీవితే కృతబుద్ధి స్త్వం మా ప్రతిజ్ఞాం వృథా కృథాః-అనిమూ.

సనఘా! నీచరిత్రము సు♦వర్ణితమై ధర నెంతదాఁక స
జ్జనులు మదిం దెలంగెదరొ ♦ సాధుతమంబగు యుష్మదాజ్ఞ చేఁ. ౩౪ 3660

ఆ. అంతదాఁక నుండు ♦ సనవీస్థలంబున, నని వచింప; రాముఁ ♦ డంత బ్రహ్మ
తనయు జాంబవంతు ♦ వినుతుని వృద్ధుని, గాంచి యిట్లు పల్కె ♦ గారవమున.

క. సుందరరూపంబునఁ దగు, మైందద్వివిదులను బ్రహ్మ♦మానసజుఁ డనం
గం దగు జాంబవదాదుల, బృందముగా నొప్పునంచ♦వీరుల కెలమిఁ. ౩౬

[1]క. కలియుగము వచ్చునందాఁక లీలఁ జీవించియుండఁ♦గాఁ దగునని సొం
పలర నదిమించి మిగిలిన,యలఘుకపిభల్లూకవితతి ♦ వాక్పతి మీఁదన్. ౩౭

క. కనుఁగొని నను గూడి యొగిం, జనుదెంచిఁక మీకు వలదు♦సంశయము మనం
బునఁ గోరినకోరిక యిది, యని తోఁచెదుసంచు వారి ♦ నంపఁ బనిపెన్.

నూటయొనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౯ - వ సర్గము.

{ శ్రీరాముఁడు వైకుంఠమునకు సకలభల్లూకవానరులతోడను స్త్రీబాలవృద్ధులతోడను బయనమగుట. }

క. తెలతెల వేగిన వారము, కులపతి ఘనయశుఁడు విపుల♦కోమలవక్షః
స్థలరాజితుండు ఫుల్లన,ళినపత్రాక్షుండు రాజ♦ముండనుఁ డెలమిన్. ౧ 3665

క. పరమపవిత్రు వసిష్ఠుని, బురోహితుని గాంచి పలికె ♦ భూదివిజులతో
సురుచిరదీప్తివిరాజితుఁ, బరముని త్రేతాగ్నినాముఁ ♦ బావకుఁ గొనుచున్. ౨

క. చనవయ్య! ముందుగా మఱి, యనుపమవాజపేయ♦యజ్ఞచ్ఛత్రం
బును దీవ్యమానమును గొని, చనఁదగును మహాపథమున ♦ నరభవ మొప్పన్.

సీ. అసమాన తేజస్వియౌ ♦ నవ్వసిష్ఠమునీంద్రుఁ డారాముమానతి ♦ ననవశేష
ముగ విధిపూర్వక♦ముగ మహాప్రస్థానికంబగు ధర్మంబుఁ ♦ గడఁగి చేసె;
నంత సూక్ష్మంబగు ♦ నంబరమును దాల్చి తా బ్రహ్మ నంతయు♦ధ్యానయుక్తి
నలరించి రెండుచే♦తులఁ జేసి కుశలను గ్రహియించి శ్రీరఘు♦కాంతుఁ డట్టి

తే. చనియె సరయూనదీతీర♦మును గుఱించి;యుంత యేనుచ్చరింపక♦సుఖములందు
మనముఁ జొన్పక నిశ్చేష్టుఁ♦డనఁగ బొల్చి,గృహమువెలువడెఁబ్రజ్వల♦దినునికర

చ. [2]జనపతికుడిపార్శ్వమున ♦ సారసనందనహస్తయై రమా [ణి.
వనిత చెలంగె సవ్యమున ♦ పార్శ్వమునం దనురాగ మొప్ప శ్రీ
యుతగుణవతంసము వి♦శాలము చేసెను నాల్గు గొల్చుచుం
జనియెఁ; ననేకరీతుల నొ♦సంగుశరంబులు శస్త్రసంహతుల్. ౬ 3669

క. అనుపమ మాయతమును నగు, ధనువు బురుషాకృతులను ♦ దాల్చనియెరా

---

1 యావత్కలిశ్చ సంప్రాప్త స్తావజ్జీవత సర్వదా-అనియూ. 2 రామస్య దక్షిణే పార్శ్వే సపద్మా శ్రీ రుపాశ్రితా-అనియూ.

మానిఁ గొల్చుచు వేదంబు ల,వనిసురరూపములఁ దాల్చి ♦ వైభవ మెసఁగఁగ.

తే. అఖిల రక్షణిపైన గా♦యత్రి యున్లి, యోంకృతియును వషట్కార♦మూర్తిపతిని ననుసరించి వెసంజనె;♦నంతఋషులు,భూసురులుచిత్తములయందుఁ♦బొంగుకాంత.

క. చనిరి మహాత్ముని శ్రీరా,ముని గూడి సురేంద్రస్థాన♦మునఁ దగుద్వారం బును భేదించి ప్రవేశిం,పను గోరుచు, నంతఁ బ్రీతి♦వనితామణులున్. ౯ 3672

తే. అంతిపురమును విడనాడి ♦ యాత్మవృద్ధ, బాలదాసీజనంబుల ♦ నోలిఁ గూడి సేవకులు మందు లెల్లను ♦ శ్రీపదంబుఁ,గోరవారలఁ దోడ్కొని ♦ శ్రీరఘువరు.

క. మనమున నెన్నుచుఁ బోయిరి, [1]తనయంతఃపురముతోడఁ ♦ దమ్మునితోడన్ జనియెను భరతుం డగ్నులఁ, గొని నియమం బొప్ప భూప♦కుంజరుతోడన్. ౧౧

సీ. అంత మహాత్ములై ♦నట్టి బ్రాహ్మణు లెల్ల నగ్నిహోత్రములతో ♦ నాత్మదార తనయబంధువులతోఁ ♦ దన్మహీపతిఁ గూడి చని; రంతమంత్రులు♦ సకలభృత్య తనయ బాంధవ,పశు♦తతులతో సేవకవితతితో సంతోష ♦ మతిశయముగఁ బొంగుచుండఁగ రామ♦భూపతినరుఁగూడి చని;రంతఁబ్రజ లెల్ల♦సాధుహృదయు

తే లగుచుఁ దృప్తజనావృతు ♦ లగుచు రాము,సద్గుణారంజితులుగాన♦సరనగతుల నతనిఁ గొల్చుచుఁబోయిరి; ♦యట్లువనిత,లెల్లఁబురుషులుపశుపతు♦లెల్లరాఁగ.

క. గతకల్మషులై శ్రీరఘు,పతితోడం బోయి; రంత ♦ వానరవరు ల ప్రతిమప్రమదంబున స,మ్మతమునఁ బుష్టియును దుష్టి ♦ మానుగ నొలయున్.

క. కిలకిల యనఁబడు శబ్దం,బులతో శ్రీరాముఁ గొల్చ ♦ బుద్ధులతోడం జెలఁగుచుఁ జని; రాయందఱుఁ, గలయంగా వెదుక దుఃఖ♦కలితుండొకఁడున్.

క. దీనుఁడు వ్రీడాకలితుఁడు, గానంబడఁ డొక్కఁడైనఁ ♦ గాని తలంపం గా నందఱు హర్షంబున, మానసములు పొంగఁ జిత్ర♦మంజులభణితిన్. ౧౬

తే పెండ్లి కరిగినచందానఁ ♦ బ్రియవచనము,లొక్క రీతిగఁబల్కుచు ♦ నోలిఁజనిరి; జానపదులందు శ్రీరామ♦చంద్రుఁడిట్లు,బయలువెడలుటఁగనుగొను♦వాంఛమీఱ

క. చనుదెంచి కాంచిరో యా,జను లెల్లను రాముఁ గూడి ♦ స్వర్గంబునకుం జని రానందంబున, నా,జనులును బౌరులును గీశ♦సమితియు నెలుఁగుల్. ౧౮

క. పరమప్రమదము భక్తియు, సరిగా మది నొప్ప రామ ♦ చంద్రు వెనుకఁ బో యిరి, శ్రద్ధమీఱ! భూతో,త్కర మెయ్యదదృశ్య మగుచు♦గ్రాలునొపురిలోన్.

క. ఆయా భూతము లెల్లను, నాయధిపుఁడు స్వర్గమునకు ♦ నరుగ వెడలఁగాఁ బాయక వెంబడి భక్తిం, బోయెను; శ్రీసద్గుణాభి♦పూరితు రామున్. ౨౦

ఆ. కనిన స్థావరచులు ♦ ఘనచరజంతువుల్,స్వర్గమునకుఁ జనియె ♦ సంతసమున; నాయయోధ్యయందు ♦ నరసిన నతిసూక్ష్మ,జంతు వొకటియైనఁ♦జక్కఁ గనిన.

[1] సాంతఃపురశ్చ భరత శ్శత్రుఘ్నసహితో యయా-అనిమూ.

క. ఆపురి నూగ్నులం బుచ్చంగ, నేపగిదిని లేకయుండ ♦ నెలమినరిగె నా
భూపతితోఁ దిర్యక్కులు, శ్రీపతి చూసి ముది నెతెంగి ♦ చెచ్చెఱఁ జనియెన్.

నూటతొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౦ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁడు సరయూనదిలో మునింగి వైష్ణవతేజమునకుఁ బరివారముతోఁ జనుట.

క. ఆ దినము దివారమునందు, జనపతి రాఘవుఁడు సంకె♦నంబున నోకరో
జనమును నార్ధము వేసిము, చని పశ్చిమముఖముగా నె♦సంగెడు నపుడున్. ౪

క. తినచే ... శ్రీతియయి పావనజలములు నొప్పుమీఱు ♦ భవ్యతమనదిం
గనియెను సరయు వనంగా, వినిర్మలఖ్యాతిఁ దగిన ♦ విశ్వపవిత్రన్. ౧ 8626

సీ. ఆకులావ స్వర్గ ♦ యులగు దిం గాంచి ప్రజలతో భూతవా♦రంబుతోడ
నచటికి కేగెను; నంత ♦ నంబుజసూతియూ పరమేష్ఠి దేవతా♦వారయుక్తుఁ
డయి యాకాశమార్గంబు♦నందె దేవస్థానముహితచి స్థంబులు ♦ త్రిదశపతిం ద్రుఁ
గను వేత్క రా రథా♦శాంతుఁడు చెలువారు స్థలమున కేతెంచె♦స్వర్గమునకు

తే. రాముఁ డనుగవిమానవ♦ర్యములనానాను,కోటులొప్పార దేవతా♦కుంజగులాగి
వచ్చె రా బ్రహ్మ మనుకొని,♦భవ్య తేజ,సుంబరంబున వ్యాపించె ♦ ననుపముగ.

క. తమ తేజస్సులతోడం, గుమిగూడి పుణ్యకర్మ♦సూటంబులతో
నమరు దివౌకసు లభ్రపథమునన్ నిలువంగ నద్ది ♦ తగఁ జెలువారెన్. ౫

క. పరిమళ గంధమ్ముల భాసురములుగా నొప్పి పుణ్య♦శోభితములుగాఁ
బరఁగెడు వాయువు లోలసెన్;, సురతతినిస్సృతపుణ్య♦సుమవృష్టి తగెన్. ౬

తే. తూర్యశతనినదంబులు♦తుంబురుముఖ,సంస్తవములును గంధర్వ♦సమితినుతులు
నప్సరల గానములు చెలు♦వారుచుండె,నరయువుడలంబు శ్రీ రామ♦చంద్రుఁడపుడు.

క. చరణంబుల స్పృశియించెను, సరసిజభవుఁ డంత గగన♦సంస్థుఁ డగుచున్
బరమాత్మ నెట్టనియెను, బరి సుశా! రామచంద్ర! ♦ భవాత్మ! హరీ!!. ౭౪

ఆ. శుభము గల్గుఁగాక ♦ మ్మ్యతినాథ ... యుష్మత్పుణ్య ... గంటిములను♦యమరరమ్యు
మురలఁ దోలుచున్న ♦ శూరసోదరులతో, స్వయతనువుఁ గొనుము♦శ్రీనివాస!

క. గునముస దేసిని గోరుదో, తను వాల్మీకయమును దానిఁ ♦ దమిఁ గొనవయ్యా!
వినుతంబు వైష్ణవమునగు, తను వదియే కాదె? శాశ్వ♦తంబయి యలరున్. ౯౪

క. పరమాకాశం బనఁగా, నిరతము శ్రుత్యుక్తి మునుచు ♦ నెగడునది కదా?
పరమాత్మ లోకగతివై, పరఁగుదు నిను నెఱుఁగ రెట్టి ♦ ప్రజలును దేవా!.

సీ. ప్రాక్పరిగ్రహ మాయ ♦ పరమవిశాలాక్షి తనయుఁ గాదె! నీవు ♦ దాని మాన
జంతింపరాక యు♦న్త్యంతమహాభూతమునె నొప్పి యాడియుం♦డనఁ దెలంగి
యజరుండవై యుండు; ♦ వందుచే నీమదిఁ గోరిన యత్యంత♦కోమలాంగ
మును దానిఁ బొందుమా♦భూరి తేజా! యంచు వచియింపఁ గా బ్రహ్మ♦వాక్కులవిని

తే. యట్లు చేయంగ నెంచిమ♦హామతియగు, రాముఁడాత్మవైష్ణవశరీ♦రంబుఁజొచ్చె
ననుజయుతుఁడయి; యంతను♦హాత్మువిష్ణు,ను యునినతనినర్చించిర♦మర్త్యులెలమి.

క. మరుదధిపసాధ్యశతముఖ,పురోగమాదిత్యవహ్ని♦పూజ్యమునులు న
చ్చరలును గంధర్వులు ఫణి,గరుడులు యక్షులునువనుజ♦కాంతులుదైత్యుల్.

ఆ. సకలరాక్షసులును ♦ సాధుసాధ్వనువాద,ములను బూర్ణకామ♦ములను హర్ష
ములను జెలఁగి స్వచ్ఛ♦ముగఁ బాపదూరము, గను నెసంగుదివిఁ ♦ జనిరిపిదప

క. గురుతేజుఁ డంత విష్ణువు, సరసిజభవుఁ జూచి పలికె ♦ జను లిదె నాతో
నరుదెంచిరి వీరికి భా,సురలోకం బొందు వేగ ♦ మూవు వసింపఁగ. ౧౬౪ ౩౯౯౩

క. ననుఁ గూడి మైత్రిఁ బాయక, చనుదెంచిరి సాధుమతులు ♦ జను లతిభక్తుల్
నను నమ్మి వదలి రాత్మలఁ, గనుకం గాపాడవలయుఁ ♦ గాదే వీరిఁ. ౧౭౪

చ. అనుటయు విష్ణువాక్యము మ♦హామతియౌ పరమేష్ఠి చక్కఁగా
విని జగదాకరుం డగుట ♦ విష్ణువుఁ గూర్చి వచించె నిట్టు లీ
జనులు భవత్కృపాలవము ♦ శాశ్వతభక్తిని బొందినారు గా
వునను సుఖాలయంబగుచుఁ ♦ బూజ్యతరంబగు లోక మొందఁగన్. ౧౮౪

ఆ. తగినవారు వీరు ♦ ధన్యులు సాంతాని,కాఖ్యలోక మొప్పు ♦ నట వసించు
వారు; పశుపతత్రి♦వారమైనను నినుఁ, దలఁచి ప్రాణముల వ♦దలునయేని. ౧౯

క. అవికూడను సాంతానిక, సువిమలలోకంబునందుఁ ♦ జొచ్చి వసించున్
భవనాశక! యను నంతటఁ, బ్రవిమలరూపముల నెల్ల♦ప్రజలు మహిమలన్.

తే. బ్రహ్మలోకంబు మీఁదట ♦ బ్రహ్మగుణము,లొప్పునాలోకమున కేగి♦రప్పు డఖిల
కపులుతమతమ దేవాంశ♦కములఁబొంది,రల్లిభల్లూకములునొందె♦నభవునాజ్ఞ.

క. వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వనరుహసఖులోక మొందె ♦ వారక దివిజుల్
కనుచుండఁ దనకు జనకుం, డనఁదగు రవియందుఁ జేరె; ♦ నంతట నితరుల్.

ఆ. గోప్రతారమనెడు ♦ గొప్పతీర్థంబున, మునిఁగి రామముఖులు ♦ ఘనతరమగు
సంతసమునఁ బొదలి ♦ చని రందు మున్గిన, వార లంగములను ♦ వదలియపుడె.

సీ. వ్యోమయానంబులఁ ♦ దామెల్ల నలరుచుఁ జనిరి తిర్యక్కులు ♦ శతము సరయు
వున మునింగినయంత♦టనె భాసురాంగము లలరార స్వర్గంబు♦నందె; నంత
స్థావరంబులుమఱి ♦ చరములు చూడ దివ్యాదివ్యవపువుల ♦ నమరులవలె
వెలుఁగుచు సరయువు♦జలముల మునిఁగిన యంతనే దేవత్వ ♦ మలవడంగ

తే. నాతఱిని వచ్చి యున్నట్టి ♦ యఖిలకపులు, భల్లుకంబులు రాక్షసుల్ ♦పావనజల
మందుఁ దమతమతనువుల ♦ నట్టె వదలి, స్వర్గమున కేగి; రంతటఁ ♦బద్మభవుఁడు.
రామునే యాశ్రయించి యు♦ద్దామభక్తి,యలర వచ్చినవారల ♦ నర్హపదము
లందు నిల్పినమ్మోదంబు♦పొందిసురలఁ,గూడిస్వపదంబునకుఁబోయె♦వేడుకలర.

నూటపదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౧ - వ సర్గము.

—ఫలస్తుతి.—

క. అని యిటు లుత్తరకాండం,బును గూడిన గానకావ్య♦మును బ్రహ్మాది
ప్రణుతమునౌ రామాయణ,మును వాల్మీకియె రచించె ♦ మోదం బలరన్. ౧
క. తరువాత విష్ణుమూర్తియు, సురపూజితలోకనుండు ♦ శుభతమరీతిన్
గరము ప్రతిష్ఠితుఁడై యా,నరముఁ బాలించె లోక♦తతులం గడఁకన్. ౨
తే. భువనములమూటవ్యాపించి♦పొలుచునవ్వఁ,డామహావిష్ణువే వచ్చె♦నొరయింత
కాలమునకంచు దేవని♦కాయములును,సిద్ధగంధర్వులును మోద♦సిద్ధి గనుచు.
చ. అనవరతంబు రామకథ ♦ నాయతభక్తిని వించుఁ బాడుచున్
ఘనతమహార్షముం గనిరి ♦ గావున నీకథ యాయు విచ్చుఁ బా
పనిచయతూలవహ్ని యన ♦ భాసిలు, భాగ్య మొసంగు వేదరా
శిని సరిపోలు నట్లగుటఁ ♦ జిత్తమురంజిలఁగా వినం దగున్. ౩ 3711
తే. శ్రాద్ధములయందుభక్తిని♦జదువునట్లు,చేయఁగాఁదగుఁబుత్త్రుల♦సిద్ధిఁగోరి త్వరగ.
చదువఁబుత్త్రులఁదులభియించు♦నముదిధన,మునుమదింగోరఁగాఁబొందు♦ధనము
క. దీనిం బాదము చదివిన, చో నిఖిలాఘమును వోలఁగు ♦ శ్లోకి నెవఁడు పెం
పూనిన గర్వంబుమెయిన్, మానక యనుదినము పాప♦మండలి చేయన్. ౪
తే. రామకథయందు శ్లోకమా♦త్రంబు చదువఁ
బాపరాసులు తొలఁగుఁ నె♦వండు చదువు
నాతనికి వస్త్ర కనకమ్ము♦లమర నిచ్చి
తృప్తి చేయంగఁ దగు, వాఁడు ♦ తృప్తిఁ గనిన. ౫ 3114
క. సురలెల్లఁ దృప్తిఁగాంతురు,పరమాయుష్యంబు నొసఁగు♦భవ్యము నగుచున్.
బరిమతమౌ రామాయణ,మును భక్తిఁ బఠించునాతఁ♦డున్నతి మెఱయున్.
క. తనయులతోఁ బౌత్త్రులతోఁ, దనివారఁగ నిందుమీఁదఁ ♦ దద్దయుఁ బొలుచున్
మనుకేంద్ర వానరఘ్యం,బును గొప్పదియౌ నయోధ్య♦పుర మది జగతిన్. ౬
తే. పెక్కువేలవర్షంబులు ♦ దిక్కులేక,యుండెబుమభుని ప్రభువుగా♦నొందివెలసె;
నిద్ది యాఖ్యానమాయుష్య♦మిచ్చుదీని,భావిఫలములతోఁగూడ♦బ్రహ్మమౌని.
తే. ఉత్తరంబగు కాండంబు ♦ నొప్పమీఱ,గాఁ బ్రచేతసుపుత్త్రుండు♦కమ్రఫణితి
నొనరిచెన్ బ్రహ్మయునుదాని♦నొప్పుకొనియె;నశ్వమేధసహస్రంబు♦లాచరింప.
క ఘనవాజపేయములు ప్రీతిని నయుతము చేయ నట్టి ♦ దివ్యఫలము గ
ల్గునొ యిందొక సర్గము నే,మనుజుఁడు పఠియించు దాని ♦ మానక పొందున్.
సీ. పుణ్యతమంబులై ♦ పొల్చుప్రయాగాది సత్తీర్థములు మఱి ♦ జహ్నుకన్య
మొదలుగాఁ గల నది♦న్ముఖ్యంబులును నైమిశాదివనంబును ♦ నల్లధరణి
నలరు కురుక్షేత్ర♦మాదియౌక్షేత్రములను భక్తి సేవింపఁ ♦ గనెడు పుణ్య
మీపుణ్యతమగాథ ♦ నెలమితోఁ బఠియింపఁ వినఁగను,వాల్మీ♦కిముని నెవండు

తే. భాస్కరగ్రహణంబున ♦ భక్తిమీఱఁ
గాఁ గురుక్షేత్రమున నిచ్చి ♦ కనుఫలంబు
దాని రామాయణంబును ♦ బూని చదువఁ
గాంచు సత్యము తలఁపంగఁ ♦ గా దనృతము ౧౩ 3720

క. ఫల మట్టిది రామాయణ, మెలమిం జదువంగఁ గలుగు ♦ నీయిరువురు తు
ల్యులు శ్రద్ధమీఱ రాముని, సులలితగాథల్ వినంగఁ ♦ జొప్పడు నతఁడున్.

క. చనుఁ బాపవిముక్తుండై, వనజాక్షుని లోకమునకుఁ, ♦ బ్రాక్కావ్య మిదా
మునిభాషితంబు పూర్వం,బున వాల్మీకి బ్రహ్మయాజ్ఞఁ ♦ బూని రచించెన్.

చ. అనవరతంబు భక్తిమెయి ♦ నాదృతి శ్రీరఘురాముగాథనున్
వినిన మనోజ్ఞవైష్ణవము ♦ వీతమలంబును నైన దేహమున్
గను; దనయుల్ కళత్రమును ♦ గాఢతరంబగు భాగ్యముం దనం
తన యభివృద్ధి నొందు; నియ♦తంబగు చిత్తసమాధి నొందుచున్. ౧౬ 3723

క. వినఁదగుఁ బఠింపఁగాఁ దగు;, ఘనమగు నీకావ్య మెన్న ♦ గాయత్రియె యా
ననుపమమగు దీనిని జది,వినచో ననపత్యుఁ డొందుఁ ♦ బ్రుథుసుతుల నిలన్.౧౭

క. ధనహీనుఁడు ధనముం బొం,దును బాపవిముక్తుఁడౌను ♦ దొడఁగ పాపం
బొనరించు మర్త్యుఁ డొకపద,మును జదివిన యంతమాత్ర;♦భూమిస్థలిలోన్.

సీ. ఎవఁడు నిత్యము భక్తి ♦ నీరాము కథవినుఁజదువునాతఁడుకల్మ♦షములఁ బాసి
దీర్ఘాయువును బొంది ♦ దీపించు;శ్రేయంబు నొందనెవ్వఁడు కోరు♦నెందమందు
నాతఁడు విమలకా♦వ్యంబును దీనిని బఠియించి శ్రీరాముఁ ♦ బరముఁ దలఁపఁ
గాఁ జను; నిత్యంబు ♦ త్మానురేజ్యులచేతఁ జదివింపఁదగు దాని ♦ శ్రద్ధ వినఁగఁ

తే. జను నదెవ్వఁడు శ్రీరఘు♦స్వామిసకల,చరితమునుజక్కఁబఠియింపఁ ♦ జక్రిలోక
మునకు నిస్సంశయంబుగఁ ♦ జను నతండె,కాక యాతని తండ్రికిఁ♦ గల్గు సద్గి.

క. ఆతనిజనకుఁడు తాతయు, నాతనిజనకుండు నిట్లె ♦ యుందఱు వనజా
క్షాతతలోకము నొందుదు, రీతెఱఁగున కేమిశంక♦యే లేదు ధరన్. ౨౨

క. పురుషార్థచతుష్టయమును, బురుషోత్తముఁడైన రాఘ♦వుని శాశ్వతన
చ్చరితం బొసంగుఁ గావునఁ, బరమంబగు దీని యత్న♦పరుఁడై సతమున్. ౨౩

క. మనుజుండు వినం దగు; రా,ముని గాథను భక్తి నెవఁడు ♦ భూరిముదమునన్
వినునో పదమును బొదం,బును నాతఁడు పద్మయోని♦ముఖ్యపదంబున్. ౨౪

వ. కనఁ జను నంతె కాక యటఁ ♦ గంజజుతో సరిగాఁగఁ బూజలం
గొను నిరతంబు; నివ్విధిని ♦ గోరిఁ బూర్వచరిత్ర మిద్ది మీ
కనుపమసాధుమంగళము ♦ లన్ని యొసంగును గాన విష్ణువై
తనరెడు రాముభక్తి సత♦తంబు నెనంగుచు నుండుఁ గావుతన్. 5730

నూటపదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

చ. వనజభవాది దేవపతి ♦ నారదునూహానిజప్రభావ! పా
వనిపరిపూతమస్తకవి ♦ భాసురదివ్యపదాబ్జ! సజ్జనా
వనపరతంత్ర! యోగిజన ♦ సన్నుతసుందరనామ! పార్వతీ
వనితనుతమిత్ర! భక్తజన ♦ బాంధవ! శ్రీరఘువంశభూషణా!.

సీ. ఇది మహీసురకుల ♦ విదితకాశ్యపమౌని గోత్రజాపస్తంబ ♦ సూత్ర, శ్రీత్రి
పురసుందరీవర ♦ కరుణాత్తసంస్కృతాంధ్రకవిత్వవైభవ ♦ ప్రథితకీర్తి
జననుంచి వంశాబ్ధి ♦ చంద్రసుబ్రహ్మణ్యవిబుధసర్యసుపుత్ర ♦ వినుతిపాత్ర
సంచితగురుభక్తి ♦ కాంచనస్పృష్టాపరాభిధేయార్యజ ♦ నాళిభజన

తే. నిరతశేషాద్రిశర్మప్ర ♦ ణీతమైన
యాంధ్రరామాయణమున నా ♦ ధ్యాత్మికాది
శాంతులు ఘటింపఁ జేయుచు ♦ సౌఖ్యదాయి
యైనయుత్తరకాండ మిం ♦ పార నెలయు.

ఉత్తరకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఆంధ్రగ్రంథములు

వచనగ్రంథములు.

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఆంధ్రవచనభాగవతము, ద్వాదశస్కంధములు, ఒకేసంపుటం	9	0
,, మూడుసంపుటములు	10	8
ఆంధ్రవచనభారతము—		
,, ఆదిసభాపర్వములు	3	0
,, ఆరణ్యపర్వము	3	0
,, విరాటోద్యోగపర్వము	3	0
,, భీష్మద్రోణపర్వములు	4	8
,, కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	3	0
,, శాంతిపర్వము	4	8
,, ఆనుశాసనికము మొదలు స్వర్గారోహణపర్వము వరకుగల సంపుటము	4	8
ఆంధ్రవచనవాల్మీకిరామాయణము, 2 సంపుటములు (అచ్చు)		
ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహము	1	12
ఆంధ్రకవిత్వచరిత్ర, బసవరాజు అప్పారావుగారిది	1	12
శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి ఆంధ్రకవిజీవితములు	4	0
అరేబియన్‌నైట్సుకథలు	1	4
న్యాయవిచారము, ప్రహసనం	0	4
తులసీదాసురామాయణము	8	0
తిలకుగారిసెక్యూరిటీకేసు, ఉపన్యాసములు	0	14

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ద్వాదశోపనిషత్తులు, వచనం	3	8
భారతరమణీమణులు, 1 భా॥	0	12
డిటో రెండవభాగము	0	10
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము	0	8
శ్రీమహాభక్తవిజయము, నూతనముద్రితము	6	0
నీతిచంద్రిక, చిన్నయసూరి	0	8
పంచతంత్రము, వచనము, సులభశైలి	0	8
నవనాథభక్తులచరిత్ర	2	0
నీతిరత్నాకరము	0	8
సంగ్రహరామాయణము	0	12
సంగ్రహభారతము	1	4
సంగ్రహభాగవతము	1	4
ప్రాచీనదేశచరిత్రలు	1	12
పతివ్రతలచరిత్రలు	2	0
దక్కనుపూర్వకథలు	2	0
భోజునికథలు	0	8
హితోపదేశము, సులభశైలి	0	12
భోజకాళిదాసకథలు, 1 భా॥	0	12
,, 2 భా॥	0	12
తెనాలిరామలింగనికథలు, జీవితము	0	6
సంస్కృతనాటకకథలు	1	8
దశకుమారచరిత్రము	1	8
మదనకామరాజుకథలు, చక్కనికూర్పు	0	14

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
రాజశేఖరుడు, గోపాలుడు	0	8
విక్రమార్కునికథలు	0	8
చార్ దర్వేషుకథలు	0	8
తాతాచార్యులకథలు	0	6
వైద్యులకథలు	0	4
బేతాళునికథలు	0	8
వీరాంగనలు	0	12
పరమానందశిష్యులకథలు	0	3
నలుగురుమంత్రులకథలు	0	4
అయిదుగురుదొంగలకథలు	0	6
రేచుక్కపగటిచుక్కకథ	0	3
సత్యసేనవిజయము	0	4
ఋషులచరిత్ర	0	8
పురాణగాథలు I	0	12
,, II	0	12
బాజీరాయని చరిత్ర	0	14
రఘువంశకథ	0	8
విక్రమార్కచరిత్ర	1	0
వివేకానందవిజయము	2	0
పరిహాసవినోదకథలు	0	12
ఈసబునీతికథలు, 1-వ భా॥	0	6
డిటో 2-వ భా॥	0	8
పంజాబుఅల్లరి	0	8
శుకసప్తతికథలు	0	6
మర్యాదరామన్నకథలు	0	3
మైరావణచరిత్ర	0	1
షేక్స్పియర్ నాటకకథలు	1	8
అనంతసాగరము, బుక్కరాయసముద్రచరిత్ర	0	12
ప్రహ్లాదచరిత్ర, ప్రతిమలతో	0	6
శకుంతల ,,	0	6

	ప్రతి 1-కి. రూ.	అ.
నల ,,	0	8
సావిత్రి ,,	0	6
హరిశ్చంద్ర ,,	0	8
నవలలు.		
సీతారామము	1	4
ఐవన్హో, నవల	0	8
మదాలస ,,	(అచ్చు).	
సుజనరంజని ,,	0	8
విజ్జలదేవి ,,	1	8
ఉన్మాదిని, నవల	0	4
రాధారాణి ,,	0	4
అస్తమయము ,,	1	8
దుర్గేశనందని ,,	0	12
కపాలకుండల ,,	0	12
లక్షణ ,,	0	12
టిప్పుసుల్తాన్ ,,	1	8
లీల ,,	0	6
రాజర్షి ,,	1	0
తారాబాయి ,,	0	14
దిలారామ ,,	1	4
కోవలన్ కన్నకి	0	12
మనోహరి ,,	0	14
వీరబాల ,,	0	8
ఆనందమఠ ,,	0	12
లాలాబాయి ,,	0	8
ఆంధ్రరాష్ట్రము ,,	1	8
రోషనార ,,	0	12
బాలాదిత్య ,,	2	0
దేశభక్తుడు	1	0
కంభంతోనాకనాటిసహవాసం	0	4
చంద్రగుప్తుడు, నవల	2	8